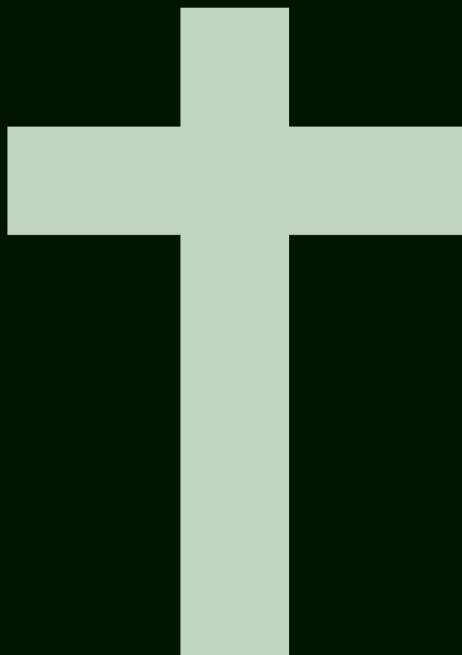

Yi Antiw Bible / Yi
Ac'aj Testament

Bible in Aguacateco (GT:agu:Aguacateco)

**Yi Antiw Bible / Yi Ac'aj Testament
Bible in Aguacateco (GT:agu:Aguacateco)**

copyright © 2011 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Aguacateco

Translation by: Wycliffe Bible Translators, Inc.

Copyright Information

© 2011-02-18, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/>) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.

You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

You must give Attribution to the work.

You do not sell this work for a profit.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

The Bible

in Aguacateco

© 2011-02-18, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2014-04-21

Contents

Génesis	1
Éxodo	76
Levítico	136
Josué	179
Jueces	211
Rut	248
1 SAMUEL	254
2 Samuel	301
Esdras	341
Nehemías	354
Ester	376
Salmos	387
Proverbios	507
Daniel	549
Oseas	572
Joel	585
Amós	591
Abdías	602
Jonás	605
Miqueas	609
Nahúm	618
Habacuc	622
Sofonías	626
Hageo	631
Zacarías	634
Malaquías	648
Mateo	653
Marcos	709
Lucas	744
Juan	801
Hechos	843
Romanos	893
1 Corintios	916
2 Corintios	937
Gálatas	951
Efesios	959
Filipenses	967
Colosenses	972
1 Tesalonicenses	977
2 Tesalonicenses	981
1 Timoteo	984
2 Timoteo	990
Tito	995
Filemón	998
Hebreos	1000
Santiago	1018
1 Pedro	1023
2 Pedro	1030

1 Juan	1034
2 Juan	1040
3 Juan	1041
Judas	1042
Apocalipsis	1045

GÉNESIS Tx'olbil Xo'l Yi Liwre'j

Yi yol Génesis na elepont “xe'tzibil” le ketz kayol. Ej nin ya'stzun yi bajx liwr yi na jal ka'n tul yi Bíblia. Yi chusu'n yi na jal ka'n tul cyakil yi liwr i'tz yi Kataj Ryos, i' xtxumul tetz cyakil yi e'chk takle'n yi at. Nin ncha'tz na xtxol yi ocnak Ryos tan chicawse'n yi e' pajol ca'wl. Poro ncha'tz na xtxol yi ocnak Ryos tan chiq'uicy'le'n yi e' yi na chipek' tan banlen tane'n tetz ca'wl.

Yi Weklil Yi Liwre'j

Yi bajx wekl (Cap. 1–11) na xtxol sketz yi xe'tzibil yi e'chk takle'n yi at, nin yi xe'n cu'n bnixe'n yi bajx wunak tan Ryos. Na xtxol yi xe'tzibil tetz yi ilc'ol. Na xtxol yi xe'n ban yi cwe'n jun chin wutzile'n a'bal yi xcye' tan chitzotzaje'n cyakil e' wunak te tiemp tetz Noé. Ncha'tz na xtxol yi mbi mbajij te yi tiemp yi xite'n yi torre tetz “Babel”.

Yi ca'p wekl (Cap. 12–50) na xtxol yi xe'n cu'n ban yi xe'te'n yi tanum Ryos te Abram, tu Isaac, nin Jacow. Ncha'tz na xtxol yi xe'n cu'n e' ban yi coblay cy'ajl Jacow; nin yi xe'n cu'n jale'n k'ej Xep xchiwutz yi e' tetz stzicya'tz; nin yi xe'n cu'n ban yi tpone'n yi tanum Ryos jalen Egipto.

Yi xe'tzibil wuxtx'otx'

¹ Yi tcya'j tu yi wuxtx'otx', Ryos ncu' xtxumul tetz le xe'tzibil tzaj. ² Poro yi wuxtx'otx' qui'c xtxolbil tane'n. Na a' cu'n pi'lij tibaj cyakil luwar. Ej nin tz'o'tz nintunin bene'n tzi'n. Qui'c jun takle'n at. Poro yi Porer Ryos na nin xon tera'tz tibaj yi a' yi pi'lij.

³ Itzun bantz, nin tal Ryos: “Na waj yil jal yi tkan skil.”* Jale'n nintzun ban tkan skil.† ⁴ Nintzun til Ryos yi chumbalaj nin yi jale'n tkan skil. Ej nin cu jatxol yi tkan skil, tu yi tz'o'tz. ⁵ Nin oc tk'ol Ryos bi' tkan skil tetz “sk'ejl,” ma yi tz'o'tz, “lak'bal” tzun ban bi'-tz ta'n. Icy'e'n nintzun ban yi bajx k'ej.

⁶ Ej itzun tal i' le ca'p k'ej: “Tajwe'n yil jatx tib yi a' yi pi'lij tibaj cyakil luwar, bantz at a' sban tul cob ama'l.” Ej i nintzun bantz chi yi tal i'. ⁷ Bnix yi jatxbil xo'l yi a' ta'n. Jun tx'akaj a' cyaj tzak' yi jatxbil tetz. Ej nin junt tx'akaj a' cyaj cyen tibaj. ⁸ Yi jatxbil xo'l yi a', “tcya'j”,‡ ban bi' tan Ryos. Icy'e'n nintzun ban yi ca'p k'ej.

⁹ Ej itzun tal i' le toxi'n k'ej: “Yi a' yi at wuxtx'otx', na waj yil xchamcu'n tib tul jun ntzi' ama'l, bantz jale'n jun ama'l yi skej.” I nintzun bantz. ¹⁰ Yi ama'l yi skej, kale qui'cle't a', “tx'otx'” tzun ban bi'-tz ta'n. Ma yi a' yi pi'lij, “mar” tzun ban bi'-tz. Nin til Ryos yi ba'n atite't cyakil.

¹¹ Ncha'tz tal i': “Na waj yil txa'xan cyakil yi wuxtx'otx'. Nin na waj yil jal cyakil jilwutz ujul yil tak' tijal. Na waj yil jal e'chk jilwutz itzaj yil tak' wutz. Nin na waj yil jal e'chk jilwutz tze' yil tak' lo'baj.” Nin ya'tz nin bantz chi tal i'. ¹² Jal cyakil jilwutz ujul. Nin ncha'tz jal e'chk jilwutz itzaj yi na tak' tijal. Nin jal e'chk jilwutz tze' yi na tak' lo'baj. Nin til Ryos yi ba'n atite't cyakil. ¹³ Icy'e'n nintzun ban yi toxi'n k'ej.

¹⁴⁻¹⁵ Ej itzun taltz le cyaji'n k'ej: “Na waj yil lajluchax yi e'chk txekbil tcya'j tan xtxeke'n yi wuxtx'otx', nin tan jatxle'n yi sk'ejl tu yi lak'bal. Ncha'tz tan xchajle'n yi e'chk yob tu e'chk k'ejlal.” Nin ya'tz nin bantz.

¹⁶ Yi bnixe'n yi e'chk txekbila'tz, ja bnix cob lmax txekbil ta'n. Yi jun yi mas na txekun ya'stzun yi jun yi na xcon tan xtxeke'n tkan skil. Ma yi junt yi qui'c mas na txekun, ya'stzun na xcon tan xtxeke'n lak'bal, nin ncha'tz bnix yi e'chk tx'uml ta'n. ¹⁷ Cyakil yi e'chk txekbil yi at tcya'j, Ryos txumul tetz tan xtxeke'n yi wuxtx'otx'. ¹⁸ Ryos txumul

* 1:3 2Co 4:6. † 1:3 Jn 1:1-3. ‡ 1:8 2P 3:5.

tetz yi e'chk txekbila'tz tan xcone'n tetz katxekbil, nin ncha'tz tan jatxle'n xo'l yi sk'ejl tu lak'bal. Ej nin til Ryos yi ba'n atit. ¹⁹ Icy'e'n nintzun ban yi cyaji'n k'ej.

²⁰ Ej itzun taltz le to'e'n k'ej: “Na waj yil jal wi'nin txuc xe a'. Ncha'tz na waj yil jal wi'nin jilwutz txuc yi ba'n chixicy'in.” I nintzun bana'tz chi tal i'. ²¹ Ryos txumul tetz cyakil jilwutz txuc yi at xe mar. Lmak lo'tz, co'chk lo'tz, i' txumul tetz tircu'n. Ncha'tz i' txumul tetz cyakil jilwutz txuc yi ba'n na chixicy'in. ²² Yi tilol Ryos yi ba'n atite't cyakil, tk'ol tzun i' banl squibaj. Nintzun tal i'-tz: “Na waj yil puc'un chiwutz cyakil yi txuque'j. Na waj yil noj xe mar cyak'un. Ncha'tz na waj yil jal wi'nin jilwutz txuc yil chixicy'in tcya'j.” ²³ Icy'e'n nintzun ban yi to'i'n k'ej.

²⁴ Ej itzun taltz le kaki'n k'ej: “Ncha'tz na waj yil jal wi'nin txuc wuxtx'otx'. Na waj yil chijal txuc tetz awuna'n, nin na waj yil chijal smaron txuc. Ncha'tz na waj yil chijal txuc yi tul chijutnin tu quib wuxtx'otx'.” I nintzun bana's chi tal i'. ²⁵ Ryos mbanon tetz cyakil jilwutz txuca'tz. Nin til i' yi chumbalaj nin cyakil.

²⁶ Ej nintzun taltz: “Ncha'tz skabne' wunak. Ni'cu'n che' kulej chi kutane'n ketz. § Nin e' ajcaw sbne' scye'j cyakil jilwutz txuc, nin scye'j cyakil jilwutz cay, nin scye'j cyakil jilwutz txuc yi na chixicy'in tcya'j. Nin e' ajcaw sbne' scye'j cyakil yi e' yi na chijutnin tu quib wuxtx'otx'.”

²⁷ Itzun bantz yi cwe'n xtxumul Ryos yi e' wunak, cho'n cu'n e' tulej chi tane'n i' tetz. Yaj tu xna'n e' tulej.*

²⁸ Ej nin tak' Ryos banl squibaj. Nin tal i' scyetz: “Na waj yil cypuc'unwok. Na waj yil xcawunwok tzone'j wuxtx'otx'. Axwok ajcaw sbne' scye'j cyakil jilwutz txuc, chi tane'n cay, nin cyakil yi e' txuc yi na chixicy'in, nin scye'j cyakil yi e' txuc yi na chibiknin quib nka yi na chijut nin quib wuxtx'otx',” chij i' bantz.†

²⁹ Ej nin ncha'tz tal i' junt xtxolbil scyetz: “Bitwok tzaj. Cyakil jilwutz ch'im tu tze' yi na tak' wutz, ya'stzun ba'n baj ita'n tetz iwa'. ³⁰ Ma yi e' txuc, ch'im cu'n sbajk cya'n, tu e'chk jilwutz xtze',” chij Ryos bantz. I nintzun bantz chi tal Ryos scyetz. ³¹ Wi'nin stzatzine'n Ryos te cyakil yi ak'un yi mbnix ta'n. Icy'e'n nintzun ban yi wukaki'n k'ej.

2

¹ Ya'stzun ban Ryos tan banle'n yi tcya'j tu yi wuxtx'otx', tu cyakil yi e'chk takle'n yi at bene'n tzi'n wi munt. ² Ej ma le juki'n k'ej, ujewe'n nin ban,* na nsken wi't bnix cyakil ta'n. ³ Nin tak' i' banl tib yi juki'n k'aja'tz. Chin xan nintzun yi jun k'aja'tz bantz ta'n na ya's tzun k'ej yi tujewe'n i'.

Yi ate' tzaj Adán le Edén

⁴ Je xtxolbile'j te yi že'n cu'n bnixe'n yi tcya'j tu yi wuxtx'otx'.

Yi bnixe'n yi tcya'j tu yi wuxtx'otx' tan Kataj Ryos, ⁵ qui'c jun jilwutz xtze' at. Ej nin qui'c nin jun jilwutz ujul at, na ntaxk saj a'bal tan Kataj. Nin ncha'tz qui'c jun wunak at wuxtx'otx' tan ak'un. ⁶ Poro yi bnixe'n yi tcya'j tu yi wuxtx'otx', nintzun je'ul mulk'uj yi a' ta'n, tan sijle'n yi wuxtx'otx' tan jale'n e'chk jilwutz xtze'. ⁷ Toque'n tzun Kataj tan banle'n yi bajx wunak. Tx'otx' xcon ta'n, tan banle'n. Ej nin yi bnixe'n ta'n, nintzun oc juclul yi xewtz. Ma yi toque'n juclul yi xewtz, oque'n nin bantz tetz jun wunak yi itz'.

⁸ Itzun bantz nintzun oc Kataj tan banle'n jun chum balaj cojbil jalen lilen, tul yi ama'l yi na bi'aj Edén. Cho'n tzun topone'n yi yaj yi nsken bnix ta'n tul yi jun cojbila'tz. ⁹ Kataj jalsan cyakil jilwutz tze' tul yi jun cojbila'tz. Chum balaj tze' jal ta'n yi na tak' wutz,† nin yi ba'n na bajsij. Ej nin nicy'al yi jun ama'la'tz bnix jun balaj wi' tze' yi na tak' itz'ajbil. Nin ncha'tz bnix junt wi' tze' yi na xcye' wutz tan tele'n katxum te e'chk takle'n balaj nin te e'chk takle'n cachi'.

§ 1:26 1Co 11:7. * 1:27 Mt 19:4; Mr 10:6. † 1:28 Gn 5:1-2. * 2:2 Ex 20:11; Heb 4:4. † 2:9 Ap 2:7; 22:2, 14.

¹⁰ Ej nin tul yi jun ama'la'tz yi na bi'aj Edén at jun a' yi xcon tan sijle'n cyakil yi ama'l. Te yi jun a'a'tz cyaj cu'n k'ab na el. ¹¹ Pisón bi' yi bajx, yi na icy'ak tul cyakil ama'l Havila, kale atite't wi'nin oro. ¹² Nin ncha'tz tul yi jun ama'la'tz, at parfum yi chin c'o'c nin. Nin ncha'tz at e'chk balaj c'ub yi na bi'aj ónice. ¹³ Ma yi ca'p scyeri a'a'tz, Gihón bi' nin i'tz yi a' yi na icy'ak tul cyakil ama'l cwent Cus. ¹⁴ Yi toxi'n scyeri yi a'a'tz, Tigris bi', nin i'tz yi a' yi na icy'ak swutzlen yi ama'l cwent Asiria. Ma yi cyaje'n k'ab yi jun a'a'tz Eufrates bi'.

¹⁵ Nintzun tak' Kataj Ryos ama'l tetz Adán tan ta'te'n tul yi jun ama'la'tz, nin tan toque'n tan cojle'n wutz. ¹⁶ Itzun tal Kataj tetz: “Ba'n lbaj cyakil yi e'chk lo'baj awa'n yi at tzone'j. ¹⁷ Poro qui'c rmeril tan abajsal yi wutz yi jun wi' tze' yi na xcy'e' tan xchajle'n yi e'chk takle'n balaj tu e'chk takle'n cachi'. Kol baj awa'n, jun cu'n yol xquimok,”[†] stzun Ryos.

¹⁸ Toque'n tzun Kataj tan txumle'n yi qui na yub yi xchuc yi yaj at. “Tajwe'n no'c tan banle'n jun xk'ajlab yi ba'n tetz i', nin yi ba'n xcon tan xch'eye'n,” stzun Ryos tc'u'l cuntu'.

¹⁹ Ma yi e' txuc yi nsken chibaj bnix tan Kataj, yi e' yi na chixon wuxtx'otx', scyuch' yi e' yi na chixicy'in tcya'j, tx'otx' tu' xcon ta'n tan chibanle'n. Ej nin e' opon cyakil yi e' txuca'tz tan Kataj swutz yi yaj tan toque'n i' tan tocse'n chibi'. Yi chibi' yi e' txuc yi e' baj oc ta'n, i nin chibi'a'tz at jalu'. ²⁰ I' ocsan chibi' yi e' txuc yi ba'n tetz awu'n, nin i' ocsan chibi' yi e' txuc yi na chixicy'in, nin i' ocsan chibi' yi smaron txuc. Poro qui'c nin jun scyeri e' txuc yi oc chibi' ta'n yi nink xcon tetz xk'ajlab i', nka nink xcon tan xch'eye'n.

²¹ Joyol tzun Kataj puntil, nin cu watzal yi yaj. Nin te yi na wit, nin eltzaj tcy'al jun tembl. Ma yi tele'n tzaj tcy'al, ite'n nin ban cyen yi xchi'bel yi yaj tan Kataj chitane'n nin.

²² Te yi jun tembl yaj yi eltzaj tcy'al Kataj, bnix jun xna'n ta'n. Yi bnixe'n yi xna'n topone'n tzun tan Ryos swutz yi yaj.

²³ Yi bene'n tilol yaj yi xna'n nintzun taltz: “Yi june'j i'tz mero imbakil, i'tz mero inwankil. Xna'n tz'a'lchok tetz, na cho'n mme'ltzaj tinwankil tan Kataj,” stzun i' bantz.

²⁴ Cha'stzun te cyakil yi e' yaj, yi na oc quixkel na quil cyen chitaj chitxu', tan chinajewe'n tu quixkel.[§] Ej nin yi jun lmuja'tz yi na cyok'bej quib, junit na ban chiwankil.

²⁵ Yi bnixe'n yaj tu xna'n tan Kataj tx'anlche' cuntu', poro qui'c mu'x tal nak chitx'ixwij squibil quib.

3

Yi chipajol Adán tu Eva yi ca'wl Ryos

¹ Xchixo'l cyakil txuc yi bnix tan Kataj Ryos, at tzun jun lu'baj. * Chin list nin i' xchiwutz cyakil smaron txuc. Nintzun opon yi jun lu'baja'tz te Eva, nintzun taltz:

—¿Bintzij pe' yi ko ja tal Ryos tztetz yi qui'c cuj tan ibajsal jun scyeri e'chk jilwutz lo'baj te yi at tzone'j? stzun lu'baj tetz.

² Saje'n tzun tlol Eva tetz:

—Qui', at cuj tan kabajsal alchok jilwutz lo'baj. ³ Poro ntina'tz jun yi qui'c cuj tan kabajsal wutz, i'tz yi jun wi' lo'baj yi at nicy'al yi cojbile'j. Na ja tal Ryos yi ntin yi kol kamacquen skaquimok tan i'.

⁴ —Nk'e'tz bintzi. Quil xquimwok. ⁵ Na je yi puntile'j, na na til Ryos yi kol baj ita'n sjalok itajtza'kl. Tz'elepon itxum tetz e'ch balaj ajtza'kl, nin tz'elepon itxum tetz e'ch ajtza'kl cachi'. Cho'n sbne' itxumu'n chi tane'n xtxumu'n Ryos. Cha'stzun te qui na taj i' yil baj yi jun lo'baja'tz ita'n, stzun Bayba'n ban tetz Eva.

⁶ Toque'n tzun yi xna'n tan xmaye'n yi lo'baj. Chin elsbil alma' nin, na chin yube'n nin, nin ba'n na bajsij. Toque'n tzun tan txumle'n tan baje'n jun ta'n,[†] tan jale'n yi tetz tajtza'kl. Saje'n tzun stzutul jun nin je bajsaltz, nin ben tk'ol jun tetz yi chmil. Nin ncha'tz yi chmil nin bajtz ta'n. ⁷ Yi wi't baje'n yi lo'baj cya'n tele'n tzun pacxuj yi wutz yi

[†] **2:17** Ro 6:23; 5:12; 1Co 15:21. **§** **2:24** Mt 19:5; Mc 10:7-8; 1Co 6:16; Ef 5:31. ***** **3:1** Ap 12:9; 20:2, 10. **†** **3:6** Ro 5:12.

cyajtza'kl. Chinachone'n tzuntz te'j yi tx'anl che' cuntu'. Cyoque'n tzuntz tan stz'isle'n xak ibx̄ tan toque'n wutz quikan tan jople'n chiwankil.

⁸ Itzun bantz yi cwe'n k'ej nin ben quibital yi na xon Kataj Ryos wi cojbil. Cyewal tzun quib xo'lak tze'. ⁹ Jilone'n tzaj tzun Kataj Ryos scyetz itzun taltz:

—¡Adán! ¿Na' atix̄e't?

¹⁰ Saje'n tzun stza'wel Adán:

—Ja ben wital yi na xonu' Ta'. Nin tantu' yi tx'anl chin cuntu' ja chinxob, cha'stzun te ja wew wib, chij Adán tetz Kataj.

¹¹ —¿Na' tzun chij tzatz yi tx'anl quix̄ cuntu'? ¿Ja pe' baj yi lo'baj awa'n, yi walnak yi qui'c kuj tan abajsal?

¹² —Ja Ta', na yi xna'n yi nta'k'u' tetz wuxk'ajlab, i' nma'k'on yi lo'baj swetz tan baje'n wa'n, stzun Adán bantz tetz Kataj Ryos.

¹³ Bene'n tzun jakol Kataj Ryos tetz yi xna'n:

—¿Mbi tzun ncu' anuc'ul atz?

—“Bajse'n yi lo'baj,” chij lu'baj mban swetz. Ja tzun xcy'e' i' tan insuble'n,† nin ja baj yi lo'baj wa'n, chij xna'n tetz Ryos.

¹⁴ Bene'n tzun tlol Kataj Ryos tetz yi lu'baj:

—Tan yi awil yi ncu' ajuchul, swak'e' acaws. Nin swak'e' mas acaws x̄chiwutz cyakil yi e' mas txuc. Tajwe'n yil tzabiknin ac'u'l wuxtx'otx' sbne' opon tunintz. Nin ncha'tz sbajk tx'otx' awa'n. ¹⁵ Nin je x̄wuleje'j: Icontr itib sbne' tu yi xna'n. Ej nin ncha'tz chicontr quib sbne' yi e' ara xonl scyuch' yi e' xonl yi xna'n. Nin yi awi', slo'onk tan yi xonl yi xna'n. Ma yi xonl yi xna'n ntin x̄chu's tkan slo'onk awa'n,§ chij Kataj Ryos bantz.

¹⁶ Itzun ben tlol Kataj tetz xna'n:

—Ma ax̄ atz, q'uixc'uj tzawalaj jun awal. Ej nin yi tajbil yi awankil tetz yi awuchmil sbne'. Ncha'tz ajcaw sbne' i' tzawe'j.

¹⁷ Itzun ben tlol Kataj tetz yi yaj:

—Ma jalu', tan paj yi ja cxom te tajtza'kl yi awuxkel, nin tan paj yi ja baj yi lo'baj awa'n yi walnak yi qui'c kuj tan abajsal, spo'tok yi wuxtx'otx' wa'n. Tan awil yi ncu' ajuchul, sbne' opon tunintz chin q'uixc'ujnin ljale't awa' swutz yi tx'otx'. ¹⁸ Tan apaj sjalok wi'nin tx'i'x nin xtze' wuxtx'otx'.* Sbjak e'chk jilwutz xtze' awa'n tetz awa'. ¹⁹ Ej nin tan tu' yi mapaj inca'wl, tajwe'n tz'el a' te awi' tan awane'n. Ya'stzun c̄wulej jalen yil c̄xo'c junt tir tetz tx'otx'. Na tx'otx' tu' nc̄xbnixe't, nin tx'otx'te'n nin c̄xtzajpont, stzun Ryos bantz.

²⁰ Toque'n tzun bi' txkel Adán ta'n tetz Eva, na i' chitxu'cy'e'x cyakil jilwutz wunak bene'n tzi'n. ²¹ Nintzun oc Kataj Ryos tan banle'n be'ch cyetz. Stz'uml txuc xcon ta'n. Yi bnixe'n ta'n nin octz tan chiwekle'n.

²² Itzun tal Kataj Ryos: “Ni'cu'n cyajtza'kl jalu' chi kutane'n ketz, na na el chitxum tetz na'j scyetz e'chk ajtza'kl balaj, nin na el chitxum tetz na'j scyetz e'chk ajtza'kl cachi'. Lastum kol baj wutz yi tze' cya'n, yi tze' yi na tak' itz'ajbil† tetz ben k'ej ben sak, na kol baj cya'n qui't chiquim sbne' pon tunintz,” stzun Ryos bantz.

²³ Cha'stzun te cyele'n lajul Kataj Ryos, le cojbila'tz, yi na bi'aj Edén. E' el lajul tan quicy'e'n tul junt ama'l, tan cyak'uje'n wi tx'otx', wech na tx'otx' te'n e'. ²⁴ Yi cyele'n lajul Ryos, nintzun cyaj tk'ol cobox querubim‡ swutz yi jun balaj cojbila'tz. Ncha'tz cyaj tk'ol jun spar yi nternin na tzan k'a'kl, nin yi lajke'lnin na weltin tu'tz tan q'uicy'le'n yi jun wi' tze'a'tz, yi na tak' itz'ajbil. Ya'stzun tulejtz tan qui cyocompone'n te'j.

4

Caín tu Abel

† 3:13 2Co 11:3; 1Ti 2:14. § 3:15 Ap 12:17. * 3:18 Ro 8:20; Heb 6:8. † 3:22 Ap 22:14. ‡ 3:24 Yi e' querubim, ni'cu'n mu'x̄ e' scyuch' yi e' ángel, poro at len chixicy'. Ex 25:20; Ez 10:5; Heb 9:5.

¹ Itzun bantz yi chiwitbel quib Adán tu txkel, tekal tzun Eva pwokil jun ni'. Yi titz'e'n yi jun ni'a'tz nin oc bi' tetz Caín. Nintzun tal Eva: “Tan tu' banl talma' Ryos ja jal jun tal wal yi xicy,” stzun i' bantz. ² Ej nin yi tele'n tiemp nin jal junt tal Eva, yi na bi'aj Abel.

Itzun yi chich'uye'n yi cob tal Eva, pstor cne'r tzun ban tetz Abel, ma tetz Caín ak'unwil ban wi cojbil. ³ Ma yi tele'n tiemp, nin ben tcy'al Caín jun oy swutz Kataj. Yi toy i' i'tz wutz tetz tujul. ⁴ Ncha'tz Abel nin ben tcy'al jun oy swutz Kataj.* Yi tetz toy yi ben tcy'al i'tz cobox scyeri e' bajx cyal e' cne'r, poro yi e' yi mas balaj. Ej wi'nin tzun stzatzine'n Kataj ban te Abel nin te yi tetz toy. ⁵ Ma tetz Caín quinín tzatzin Ryos te'j, pyor te yi toy. Nintzun je' swutz Caín, nin wi'nin xchi'che'n c'u'l bantz. ⁶ Bene'n tzun jakol Kataj tetz “¡Caín! ¿Mbi na chi'ch ac'u'l te'j? ¿Mbi'tz na chukin awutz te'j? ⁷ Yi nink cxom te balaj txxolbil, cxtzatzink tzun. Poro tan paj yi qui na cxom te'j, list yi aya'bl tan toque'n tetz ajcaw tzawe'j. Poro nk'e'tz tajwe'n tan xcyewe'n tzawe'j. Tin tu' qui't tzawak' ama'l tetz,” stzun Ryos bantz tetz Caín.

⁸ Itzun bantz nin ben moxol Caín yi Abel tan chibene'n tan xo'n xo'l wutz. Te yi na chixon, nintzun oc Caín tan biyle'n cu'n Abel yi titz'un.†

⁹ Itzun te yi nskén quim Abel tan Caín, nintzun jak Kataj tetz:

—¡Caín! ¿Na' tzun atite't Abel yi awitz'un?

—Cuquen Ta', qui na wil wetz. ¿Ixxaj in tzunk q'uicy'lom te yi witz'un?

¹⁰ —¡Yaj! chin juntlen nin yi awajtza'kl yi ncu' anuc'ul. Na yi xch'el yi awitz'un yi mme'l kojxuj wuxtx'otx', na tzan tan axochle'n tzinwutz.‡ ¹¹ Cha'stzun te swak'e' acaws. Tajwe'n cxe'l swutz yi tx'otx'e'j yi ntz'ubun yi xch'el awitz'un. ¹² Ej nin mpe lok cxo'c tan cojle'n wutz tx'otx' qui't ltak' balaj cosech tzatz. Jalt xo'n tzabne' bene'n tzi'n wi munt, nin quil cxiuje', stzun Ryos tetz Caín.

¹³ Stza'wel tzun Caín yol Kataj:

—¿Xe'n lwulej Ta'? Quil chinxcye' tan muc'le'n yi incaws yi ntak'u' swetz, na tajwe'n tan wele'n tul yi ama'le'j, nin qui'c rmeril tan wilolt wutzu'. ¹⁴ Jalt xo'n tzimbne' bene'n tzi'n. Quil na'tij tul junt ama'l, nin awer nak tzimbne' kale na't cu'nt. Alchok scyetz yil chinnoj quen swutz chinquimok ta'n, stzun Caín bantz tetz Ryos.

¹⁵ Saje'n tzun stza'wel Kataj:

—Alchok scyetz yil tz'oc tan abiyle'n cu'n swak'e' juk tir mas yi caws tzawutz, stzun Kataj bantz.

Toque'n tzun jun techl Caín tan Kataj, bantz cya'l jun tz'oc tan biyle'n cu'n. ¹⁶ Tele'n tzun Caín tul yi ama'l kale e' jilone't tu Kataj. Cho'n tzun topone'n tan najewe'n tul yi ama'l yi na bi'aj Nod. Yi jun ama'la'tz cho'n at swutzlen Edén.

Yi e' xonl Caín

¹⁷ Itzun bantz, nintzun chiwitbej quib Caín tu txkel. Tekal tzun yi txkel pwokil jun ni'. Yi tele'n tiemp nin itz'ij yi jun ni'a'tz, nin oc bi' tetz Enoc. Yi puc'une'n chiwutz yi e' xonl Caín nin bnix jun tnum ta'n. Enoc ban yi bi' yi tnuma'tz. I te'n bi' yi cy'ajl Caín ja oc tk'ol tetz bi' yi tnum. ¹⁸ Enoc ya'stzun taj Irad, Irad ya'stzun taj Mehujael, Mehujael ya'stzun taj Metusael, nin Metusael ya'stzun taj Lamec. ¹⁹ Cob txkel Lamec banak, Ada bi' jun, ma junt Zila bi'. ²⁰ Yi Ada ya'stzun xtxu' Jabal, ma yi jun Jabala'tz ya'stzun chimam chite' yi e' wunak yi mantial tu' chica'l, nin yi awuna'n wacx cya'n. ²¹ Jal jun titz'un Jabal yi Jubal bi'. Yi Jubala'tz ya'stzun yi ntxumun tetz yi bajx kbetz. Cha'stzun te yi oc i' tetz chimam chite' tane'n cyakil yi e' aj kbetzum, chi tane'n yi e' yi na xconsan arpa tu e'chk jilwutz chirimiy. ²² Ncha'tz Zila yi ca'p txkel Lamec, jal jun tal yi na bi'aj Tubal-caín. Yi Tubal-caína'tz i' jun txak'ol ch'ich' banak. Ja xcon hierro ta'n tu jun jilwutz ch'ich' yi k'an yubil, yi na bi'aj brons. Ej nin ncha'tz jal jun tanub Tubal-caín yi na bi'aj Naama.

* 4:4 Heb 11:4. † 4:8 Mt 23:35; Lc 11:51; 1Jn 3:12. ‡ 4:10 Heb 12:24.

²³ Inti Lamec nintzun ben tlol scyetz e' txkel: “I bin jalu', na waj chinjilon tzitetz. At jun yaj yi ja quim wa'n tan tu' yi nching'uixpij ta'n. Xicye't i', poro ja quim wa'n tan tu' yi nchinlo'on mu'x tal ni' ta'n. ²⁴ Talnak Ryos yi tz'ak'lok juk tir chicaws yi e' yil biyon cu'n Caín. Poro pyor cu'n yi e' yil cho'c tan imbiyle'n wetz, na yi in wetz swak'e' oxc'al tu juklaj tir chicaws,” stzun Lamec bantz.

Yi titz'e'n yi toxi'n chinitxa' Adán tu Eva

²⁵ Itzun bantz nin chiwitbej quib Adán tu Eva. Tekal tzun pwokil Eva junt ni'. Yi titz'e'n yi ni' nin oc bi' i' tetz Set. Itzun tal yi xna'ntz, “Ryos mmak'on junt wale'j, tetz xel Abel yi quimnak tan Caín.”

²⁶ Itzun bantz, yi yajine'n Set nin jal jun cy'ajl yi na bi'aj Enós. Te yi at tzaj Enós wuxtx'otx', ya'stzun cyoque'n tan xconse'n yi bi' “Jehová” tan na'wse'n Kataj Ryos.

5

Yi e' xonl Adán

¹ Cyakil yi e'chk bi'aje'j yi kocopon tan xtxumle'n, e' cu'n xonl Adán.

Itzun yi bnixe'n cu'n yi bajx wunak tan Ryos, ni'cu'n tulej chi tane'n i'. ² Yaj tu xna'n e' bnix ta'n. Nin yi chibnixen, toque'n tzun chibi' tak'un tetz Adán.* Nin tak' i' banl squibaj.

³ Ma Adán, a'tij jun cient tu junaklaj yob yi ntaxk itz'ij junt cy'ajl i'. I cunin yubil Adán cy'a'n ta'n yi titz'e'n. Toque'n tzun bi' yi jun ni'a'tz ta'n tetz Set. ⁴ Wajxakt cient yob a'tijt Adán yi nsken itz'ij Set. Ej nin te yi tiempa'tz jale'n nin ban mas nitxajil i'. ⁵ Quime'n nintzun ban Adán yi stz'ake'n beluj cient tu junaklaj yob ta'n.

⁶ Ma Set, a'tij jun cient tu o' yob yi ntaxk itz'ij yi cy'ajl yi na bi'aj Enós. ⁷ Wajxakt cient tu juk yob a'tijt Set yi nsken itz'ij yi cy'ajla'tz. Ej nin te yi jun tiempa'tz jale'n nin ban mas nitxajil i'. ⁸ Quime'n nintzun ban Set yi stz'ake'n beluj cient tu coblaj yob ta'n.

⁹ Ma Enós, a'tij jun mutx' tu lajuy yob te yi ntaxk itz'ij yi cy'ajl yi na bi'aj Cainán. ¹⁰ Wajxakt cient tu o'laj yob a'tijt Enós te yi nsken itz'ij Cainán. Ej nin te yi tiempa'tz jale'n nin ban mas nitxajil i'. ¹¹ Quime'n nintzun ban Enós yi stz'ake'n beluj cient yob ta'n.

¹² Ma Cainán nsken tz'ak oxc'al tu lajuy yob yi titz'e'n yi cy'ajl i' yi na bi'aj Mahalaleel.

¹³ Wajxakt cient tu ca'wunak yob a'tijt Cainán yi nsken itz'ij Mahalaleel. Ej nin te yi waxak cient tu ca'wunak yoba'tz, jale'n nin ban mas nitxajil i'-tz. ¹⁴ Quime'n nintzun ban Cainán yi stz'ake'n beluj cient tu lajuy yob ta'n.

¹⁵ Ma Mahalaleel, a'tij oxc'al tu o' yob yi ntaxk itz'ijt yi cy'ajl i' yi na bi'aj Jared.

¹⁶ Wajxakt cient tu junaklaj yob a'tij Mahalaleel yi nsken itz'ij Jared nin te yi tiempa'tz jale'n nin ban mas nitxajil i'-tz. ¹⁷ Quime'n nintzun ban Mahalaleel yi stz'ake'n waxak cient tu jun mutx' tu o'laj yob ta'n.

¹⁸ Ma Jared, nsken tz'ak jun cient tu oxc'al tu cob yob ta'n yi titz'e'n yi cy'ajl i' yi na bi'aj Enoc. ¹⁹ Wajxakt cient yob a'tijt Jared yi nsken itz'ij Enoc, nin te yi tiempa'tz, jale'n nin ban mas nitxajil i'. ²⁰ Quime'n nintzun ban Jared yi stz'ake'n beluj cient tu oxc'al tu cob yob ta'n.

²¹ Ma Enoc, a'tij oxc'al tu o' yob te yi ntaxk itz'ij yi cy'ajl i' yi na bi'aj Matusalén. ²² Oxt cient yob a'tijt Enoc yi nsken itz'ij Matusalén. Nin te yi tiempa'tz jale'n nin ban mas nitxajil i'. Ej nin te yi tiemp yi a'tij Enoc wuxtx'otx', xom i' te tajbil Ryos. ²³ Ox cient tu oxc'al tu o' yob a'tij Enoc wuxtx'otx'. ²⁴ Poro qui nin quim, na tan tu' yi xom i' te tajbil Ryos ntx'akx cuntu', na Ryos icy'an nin i'.†

²⁵ Ma Matusalén, sken tz'ak jun cient tu jun mutx' tu juk yob ta'n yi titz'e'n yi cy'ajl i' yi na bi'aj Lamec. ²⁶ Jukt cient tu jun mutx' tu cob yob a'tijt Matusalén te yi sken itz'ij Lamec.

* 5:2 Gn 1:27-28; Mt 19:4; Mc 10:6. † 5:24 Heb 11:5; Jud 14.

Nin te jun tiempa'tz jale'n nin ban mas nitxajil i'. ²⁷ Quime'n nintzun ban Matusalén yi stz'ake'n beluj cient tu oxc'al tu beluj yob ta'n.

²⁸ Ma Lamec, sken tz'ak jun cient tu jun mutx' tu cob yob ta'n yi titz'e'n jun cy'ajl.

²⁹ Noé† tzun ban bi' tak'un, na talnak Lamec: “Po'tnakt yi tx'otx' tan Kataj Ryos, cha'stzun te tajwe'n tan kak'uje'n swutz tan kac'a'chal kib, poro tan yi jun ni'e'j skujek ta'n,” stzun Lamec bantz. ³⁰ O't cient tu jun mutx' tu o'laj yob a'tijt Lamec yi nsken itz'ij Noé. Nin tul yi jun tiempa'tz jale'n nin ban mas nitxajil i'. ³¹ Quime'n nintzun ban Lamec yi stz'ake'n juk cient tu oxc'al tu juklaj yob ta'n.

³² Ma Noé, yi stz'ake'n o' cient yob ta'n, kalena's tzun jale'n ox cy'ajl i' yi na chibi'aj Sem, Cam nin Jafet.

6

Yi xe'n cu'n e' ban wunak yi chipuc'une'n

¹ Itzun bantz yi chipuc'une'n wunak wuxtx'otx', nintzun jal wi'nin chinitxa', nin wi'nin balaj xun ban xchixo'l. ² Ej nin yi quilol yi e' nitxajil Ryos* yi chumbalaj nin e' xuna'tz, cyoque'n tzuntz tan joyle'n yi cyajbil chixo'l tan cyok'bel quib scyuch'. ³ Poro yi tilol Kataj Ryos, itzun taltz: “Ja wi't icy' impaj scye'j cyakil wunak. Qui't no'c il tan makle'n chiwutz na qui na cho'c jak' inca'wl. Ntin na cyak' ama'l tetz cyajtza'kl cachi'. Ixnin cuntunin ate' jak' ca'wl yi tajbil chiwankil. Cha'stzun te, junt cuntu' cient tu junak yob swak'e' scyetz tan cya'te'n wuxtx'otx'.”

⁴ Itzun bantz yi cyok'bel quib yi e' nitxajil Ryosa'tz scyuch' yi e' xuna'tz, nintzun jal chinitxajil scyuch'. Yi chinitxajila'tz yi jal, chin wutz quikan nin e' ban. Ej nin yi e' nitxa'a'tz yi e' jal, ilenin na kana'wsaj, tantu' yi mbi cu'n banake' tentz.

⁵ Itzun bantz yi tilol Ryos yi chin juntlen nin cyajtza'kl cyakil wunak, yi ntin e'chk ajtza'kl cachi' na chitxum, ⁶ nintzun saj jun chin bis te talma'. Itzun taltz: “Qui'k e' mbnix yi e' wunake'j wa'n. ⁷ Ba'n tcu'n chisotzok chicyakil cu'n wa'n. Nin ncha'tz chicopon insotzal cyakil e' jilwutz txuc. Chisotzok tircu'n wa'n, na ba'n tcu'n qui'ck e' cu' imbnol.”

⁸ Ntin jun tal wunak yi tzatzin Kataj Ryos te'j, i'tz Noé.†

Yi mbi cu'n banak Noé

⁹ I bin jalu' je xtxolbile'j te yi mbi cu'n banak Noé. Chumbalaj nin i' banak, na nin xom i' te ca'wl Ryos. Ntin cu'n i' jal c'ulutxumil swutz Ryos.‡

¹⁰ Ej nin e' jal ox cy'ajl. At jun na bi'aj Sem, nin at junt na bi'aj Cam, nin at junt yi Jafet bi'. ¹¹⁻¹² Chum balaj nintzun banak Noé swutz Ryos, ma yi e' mas wunak chin juntlen nin cyetz cyajtza'kl. E' len cu'n mal nak.

Itzun yi tilol Ryos yi mbi cunin na chitzan wunak tan banle'n, ¹³ nintzun ben tlol tetz Noé: “Ja wi't bixe' wa'n tan chisotzaje'n cyakil wunak, na ntin na chibiy quib squibil quib. Cha'stzun te chicopon insotzal tuml cyakil jilwutz txuc tu cyakil e'chk takle'n yi at wuxtx'otx'. ¹⁴ Ma axa'tz Noé, banaj jun xo'mbil wi a'. Ba'n xcon jun jilwutz tze' awa'n yi at k'olil. Nin banaj e'chk quart tul yi jun xo'mbila'tz. Ma yil bnix, tajwe'n tzanojsaj yi xchubil tze' tan jun jilwutz k'ol yi na bi'aj brea, bantz quil tz'oc a' tul. Okquen yi k'ol awa'n tc'u'l, nin ncha'tz solte'j tan qui toque'n a' tul.

¹⁵”Ej nin je tzawuleje'j: Yi xkinewe'n, jun cient tu junak o'laj metr tzawulej. Ma yi wutz, junak cob metr tu ni'c tzawulej. Ej nin oxlaj metr tu ni'c tzawulej yi wutz tkan. ¹⁶ Ej nin ox chup tzawulej tc'u'l yi jun barca'tz. Nin ba'n tzaban jun wentanu' tzak' yi tz'ujbil, tak'un me' war. Ej nin ba'n tzaban jun puert xljaj.

† **5:29** Yi na elepont yi bi'aj “Noé” le chiyol yi e' hebrey i'tz “ujle'n”. * **6:2** “Yi e' nitxajil Ryos.” At e' yi na cyal yi na jilon scye'j e' ángel, nin at e' na cyal yi na jilon scye'j chinitxajil yi e' balaj nak. Ncha'tz at e' yi na cyal yi na elepont yi e' nitxajil yi e' rey, yi e' cyocsaj quib tetz Ryos. † **6:8** Mt 24:37; Lc 17:26; 1P 3:20. ‡ **6:9** 2P 2:5.

17”Tajwe'n tzaban yi jun xo'mbila'tz na tz'ul a'bal wa'n wi munt tan chisotzaje'n cyakil wunak, nin cyakil txuc. Chicyakil cu'n xchiquimok yil noj bene'n tzi'n wuxtx'otx' tan a'.

18”Ma aña'tz Noé, swale' jun xtxolbil tzatz. Ja wi't imbixbaj yi xtxolbile'j tzawuch'. Xclaxok wa'n tuml anajal, na cxcocopon tul yi barc scyuch' e' acy'ajl, tu awuxkel, scyuch' e' awulib. 19 Ncha'tz na waj yil cho'c jujun lmuj txuc tzite'j le barc, jun mam nin jun tij. Na na waj yil chiclax, chi sbajok tzite'j itetz. 20 Tajwe'n tan cyoque'n jujun lmuj txuc tzite'j te cyakil jilwutz txuc yi at bene'n tzi'n wi munt. Jujun lmuj scyeri e' yi tetz awuna'n, nin jujun lmuj scyeri e' yi tu na chijut nin quib wuxtx'otx'. Ya'stzun wajbil, bantz quil chisotz yi txuca'tz. 21 Poro tajwe'n cxo'c tan xchamle'n iwa', nin chiwa' yi e' txuc. Ej nin tajwe'n tan acolol tul barc bantz quil xquimwok tan we'j,” stzun Ryos bantz tetz Noé.

22 Bnix cyakil e'chk takle'na'tz tan Noé, quib yi talnak Kataj tetz. §

7

Yi cwe'n mule'n jun chin wutzile'n a'bal

1 Itzun bantz yi tele'n tiemp nintzun tal Ryos tetz Noé: “Ma jalu' Noé, xchixo'l cyakil wunak yi ate' wuxtx'otx', ntin cu'n aǎ, aǎ balaj.* Nque'n bin le barc cyuml e' anitxa' tu awuxkel nin e' awulib. 2 Ma yi e' txuc yi nk'e'tz xan, yi at cuj tan baje'n ita'n, tajwe'n tan cyoque'n le barc tzite'j, juk chak lmuj te jujun jilwutz txuca'tz, ma yi e' txuc yi xan tan baje'n ita'n, cho'ken jun ntzi' lmuj awa'n te jujun jilwutz. 3 Ncha'tz yi e' txuc yi na chixicy'in tcya'j tajwe'n cho'c, juk chak lmuj te jujun jilwutz bantz chiclaxe'n. 4 Na le jukt k'ej xe'tok a'bal wa'n. Ca'wunak k'ej nin ca'wunak ak'bal sbne' yi a'balat'z. Na yi wetz wajbil i'tz tan chisotzaje'n cyakil wunak nin cyakil txuc yi bnixnak wa'n,” stzun Kataj Ryos bantz tetz Noé. 5 Ej nin quib yi talnak Ryos tetz, i nin tzun tulejtz.

6 At Noé tul wukak cient yob yi cwe'n yi jun chin a'bal tan nojse'n yi wuxtx'otx'. 7 Toque'n tzun i' le barc tan colol tib tk'ab yi a'bal, nin xomquen yi txkel te'j, scyuch' e' cy'ajl tu quixkel.† 8 Ncha'tz e' baj oc cyakil jilwutz txuc. E' oc yi e' txuc yi at cuj tan chibaje'n cya'n. Ej nin e' oc yi e' txuc yi qui'c cu tan chibajsal. Ncha'tz e' oc yi e' yi na chixicy'in tcya'j nin yi e' yi na chijut nin quib wuxtx'otx'. 9 Quicobenle'n baj cyoque'n tak'un. Jun mam nin jun tij e' baj octz ta'n, i nintzun tulej i'-tz, quib yi tal Ryos tetz. 10 Yi je'mpone'n yi juki'n ke'j yi cyocompone'n tul barc nintzun xe'tij yi a'bal wuxtx'otx'.

11 Ja xe'tij yi jun a'balat'z te yi na xon Noé tul wukak cient yob, le juklaj tajlal yi ca'p xaw te yi jun yoba'tz. Nintzun saj kojxuj wi'nin a'bal tcya'j.‡ Nin ncha'tz je'ul mulk'uj wi'nin a' xe mar. 12 Ca'wunak k'ej nin ca'wunak ak'bal ban yi a'bal. 13 Poro te ite'n nin k'ejat'z yi xe'te'n a'bal ya'stzun cyoque'n Noé tu txkel le barc tu yi ox cy'ajl yi na chibi'aj Sem, Cam nin Jafet. Ncha'tz e' oc xomok yi quixkel yi e' cy'ajola'tz. 14 Oque'n nin e' bantz scyuch' cyakil e' smaron txuc, nin cyakil txuc yi ba'n tetz awuna'n. Ncha'tz e' oc cyakil jilwutz txuc yi na chixicy'in tcya'j, scyuch' yi e' txuc yi tu na chijut nin tu quib wuxtx'otx'. 15 Quicobenle'n baj cyoque'n cyakil jilwutz txuca'tz te'j Noé le barc. 16 Quib yi tal Kataj tetz Noé i nintzun tulej. Yi wi't cyoque'n cyakil, nintzun cu' lamol Kataj yi puertil yi barc.

17 Ca'wunak k'ej nin ca'wunak ak'bal ban yi a'bal. Yi xch'uye'n yi a' wuxtx'otx' nin je' palol yi barc. 18 Ch'uye'n nin ban yi a' nin palij yi barc ta'n. 19 Yi xch'uye'n yi a' ja xcy'e' tan jople'n yi e'chk wutz yi chin wutz tkan nin. 20 Juk metr icy' yi a' tibaj yi e'chk wutzat'z.

21 Yi baje'n yi xtxolbila'se'j, ya'stzun chiquime'n cyakil wunak yi ate' wuxtx'otx', nin ya'stzun chiquime'n cyakil jilwutz smaron txuc, nin ya'stzun chiquime'n cyakil txuc yi ba'n tetz awuna'n scyuch' yi e' yi na chijut nin quib wuxtx'otx'. 22 Cyakil yi wunaka'tz nin cyakil txuca'tz e' baj quim len. 23 Ntina'tz e', e' clax yi e' yi e' oc tej Noé le barc. Ma yi e' mas wunak e' baj quim. Ncha'tz yi e' mas smaron txuc, nin e' mas txuc yi ba'n tetz

§ 6:22 Heb 11:7. * 7:1 Gn 6:9; 15:6; Lc 2:25. † 7:7 Mt 24:38-39; Lc 17:27. ‡ 7:11 Lc 17:26; 2P 3:6.

awuna'n e' baj quim. E' baj quim yi e' txuc yi na chixicy'in, scyuch' yi e' yi na chijut nin quib wuxtx'otx'. ²⁴Xkanca'p tzun cient k'ej a'tij a' wi tx'otx'.

8

Yi makxe'n yi jun chun wutzile'n a'bal nin yi taje'n cu'n yi a'

¹ Poro Noé scyuch' yi e' txuc yi ate' tc'u'l yi barc, quinin e' el te c'u'l Ryos. Cha'stzun te xtxumul i' tan saje'n jun cyek'ek' tan tajse'n cu'n yi a'. ² Ncha'tz yi a'bal, makxe'n nintzun bantz. Nin ncha'tz qui'ct a' je'ul mulk'uj xe mar. ³ Yi makxe'n e'ch xchun a' nskén el xkanca'p cient k'ej cyak'un Noé tul barc, nintzun xe'tij yi a' tan taje'n cu'n. ⁴ Juklaj tajlal yi juki'n xaw ya'stzun yi cwe'n pone'n lajpuj yi barc tibaj jun scyeri e'chk wutz cwent luwar yi na bi'aj Ararat. ⁵ Jun tzunin taje'n cu'n yi a'. Ej nin yi tucumule'n yi bajx k'ej te yi lajuji'n xaw skén tzun lajluchax wi'ak wutz.

⁶ Xch'iwal tzun Noé ca'wunakt k'ej. Kalena's tzun je'n jakol yi wentanu'il yi barc. ⁷ Yi jakxe'n yi wentanu' nintzun eltzaj stzakpul jun joj. Poro tunin na xicy'in cuntunin i'-tz tcyaj, tan xch'iwe'n jalen yi skeje'n wuxtx'otx'. ⁸ Yi skén eltzaj yi joj, ncha'tz nin eltzaj stzakpul Noé jun slu'k tan tele'n xtxum i' tetz yi ko skén skej yi wuxtx'otx'. ⁹ Poro tan paj yi ixnin pi'lij yi a' wuxtx'otx', cya'l nin jale't ama'l tan yi slu'k tan tujewe'n. Cha'stzun te nin opont junt tir kale eltzit tzakpu'n. Ej nin list Noé tan txoble'n quen junt tir tul barc.

¹⁰ Nintzun xch'iw Noé jukt k'ej, kalena's tzun tele'nt stzakpul junt tir yi tal slu'ka'tz. ¹¹ Yi tele'nt stzakpul skén nintzun cu k'ej yi pakxe'nt junt tir. Cy'a'n jun tal xak oliw ta'n yi tocompone'n. Nin tan tu' yi cy'a'n yi xak tze'a'tz ta'n, nin el xtxum Noé tetz yi tzan skeje'n wuxtx'otx'. ¹² Itzun te yi nskén ocofon junt tir yi tal slu'k, nintzun xch'iw Noé jukt k'ej, kalena'tz tzun tele'nt tzakpultz, poro qui't pakxij yi tal slu'ka'tz.

¹³ Itzun bantz yi na xon tzaj Noé tul kak cient tu jun yob, yi bajx k'ej te ac'aj yob, tele'n tzun tcy'al i' mu'x wi' yi barc. Yi tele'n ta'n nintzun tiltz yi skén skej yi wuxtx'otx'.

¹⁴ Itzun le junak juk tajlal te yi ca'p xaw teri yoba'tz, nternin chin skejt ban yi wuxtx'otx'. ¹⁵ Nintzun tal Kataj Ryos tetz Noé: ¹⁶ “Ba'n cxe'lwok le barc jalu'. Ba'n tz'el awuxkel nin e' anitxa' scyuch' e' awulib. ¹⁷ Ncha'tz ba'n che'l yi e' txuc yi ate' tzawe'j le barc. Ba'n che'l chicyakil yi e' yi ba'n chixiquin, scyuch' yi e' yi ba'n tetz awuna'n, nin ba'n che'l yi e' yi tu na chijut nin quib wuxtx'otx'. Tajwe'n tan cyele'n chicyakil bantz chibene'n bene'n tzi'n wuxtx'otx', na yi wajbil i'tz tan chipuc'une'n,” stzun Ryos bantz tetz Noé.

¹⁸ Cyele'n tzaj tzun Noé le barc. Xome'l tzaj yi txkel, cyuml yi e' cy'ajl scyuch' e' tlib. ¹⁹ Ncha'tz yi e' txuc yi ba'n tetz awuna'n, e' baj eltzaj. Ncha'tz e' smaron txuc e' baj eltzaj. Ej nin e' baj eltzaj yi e' txuc yi tu na chijut nin quib, scyuch' yi e' txuc yi na chixicy'in. Chicyakil cu'n e' baj eltzaj.

²⁰ Toque'n tzun Noé tan wekle'n cobox c'ub tetz patbil chitx'ixwatz. Yi bnixe'n nintzun e' baj saj stz'amol Noé jujun scyeri e' txuc yi ba'n tetz chitx'ixwatz. Ej nin pat Noé yi e' txuca'tz tetz toy tetz Ryos. ²¹ Itzun yi topone'n yi c'o'cal yi toy i' swutz Kataj, nintzun tal Kataj tetz: “Qui't no'c tan sotzaje'n cyakil e'chk takle'n yi at wuxtx'otx' tan a' tan chipaj e' wunak, na yi e' wunak, e' cu'n juchul il yi chijuyil tzaj. Qui't sotz junt tir yi e'chk takle'na'tz wa'n tan a' tan chipaj. Ncha'tz e' txuc, qui't chisotz junt tir wa'n, chi mimban te jun tire'j.

²²”Jalen pe'k atite't yi wuxtx'otx',
tz'ocofon ujul nin sjalok cosech.
Sjalok jujun tiemp tz'a',
nin jujun tiemp che'w.
Sjalok jujun tiemp a'bal,
nin jujun tiemp cresum.
Ncha'tz yi sk'ejl tu lak'bal,

ite'n nin sbne' chi tane'n nin,"
chij Ryos bantz tetz Noé.

9

Yi ac'aj xtxolbil yi tal Ryos tetz Noé

¹ Ej nin ncha'tz tak' Ryos banl tib Noé scyuch' e' nitxajil tan yi yole'j: "Sjalok wi'nin initxa' bantz jale'n wi'nin wunak bene'n tzi'n wuxtx'otx'." ² Cyakil jilwutz txuc yi at bene'n tzi'n wi munt chocopon jak ica'wl. Xchixobok tzitetz. Yi e' yi ate' xe mar scyuch' yi e' yi na chixicy'in tcyaj, chicyakil cu'n xchixobok tzitetz. ³ Swak'e' ama'l tzitetz tan chibajse'n alchok scyetz scyeri e' txuca'tz nin alchok jilwutz itzaj yi na el italma' te'j. ⁴ Ntina'tz jun takle'n yi qui'c rmeril tan baje'n ita'n, i'tz yi chichi'bel yi e' txuc yi qui na el chi'ch'el yi na chiquim. Na yi stz'ajbil jun txuc nka jun yaj cho'n at le xch'el.† ⁵ Ej nin cyakil wunak, nin cyakil txuc yi na cho'c tan biyle'n cu'n jun cyuch', banij cyetz chicawsa'tz wa'n. Na alchok scyetz jun yil sbiy cu'n jun tuch', stak'e' cwent tzinwutz nin banij tetz cawsa'tz wa'n. ⁶ Alchok scyetz yil sbiy cu'n junt wunak‡ tajwe'n yil cu biyij tetz, na axwok cu'n welblal. ⁷ Ncha'tz axwok itetz, ba'n chijal wi'nin initxajil bantz chibene'n lo'on wunak bene'n tzi'n wi munt,"§ stzun Ryos bantz.

⁸ Ncha'tz tal Ryos tetz Noé scyuch' e' cy'ajl: ⁹ "Bitwok tzaj. Ja bixe' jun ac'aj xtxolbil wa'n tetz itetz. Poro nk'e'tz ntin tetz itetz ma na ncha'tz scyetz cyakil ixonl yi xchijalok tzantzaj. ¹⁰ Yi jun ac'aj xtxolbila'tz i'tz tetz itetz nin scyetz cyakil yi e' txuc yi xomche' tzite'j yi ncxe'lwok tzaj le barc. Qui'c na ban mpe ik e' txuc yi na chixicy'in, nka e' txuc yi ba'n tetz awuna'n. Qui'c na ban ko e' smaron txuc nka qui', na yi jun ac'aj xtxolbila'tz yi ja bixe' wa'n i'tz tetz cyakil jilwutz txuc. ¹¹ Ej nin qui'c rmeril tan xite'n yi jun ac'aj xtxolbila'tz. Je xtxolbile'j: Ja wi't bixe' wa'n yi qui't no'c tan chisotzaje'n cyakil wunak tan a'. Qui't saj a'bal wa'n tan sotzaje'n yi e'chk takle'n yi at wuxtx'otx'. ¹² Nin je jun techle'j tan xchajle'n tzitetz scyuch' cyakil txuc yi ne'lk cu'n te inyol. ¹³ Ja wi't je' yi arco iris* wa'n tcyaj, ya'stzun yi techl yi ja wi't bixe' jun xtxolbila'tz wa'n skaxo'l tztituch'. ¹⁴ Ej nin sbne' opon tunintz, yil smoltzaj tib sbak' wa'n, ilenin xchaje' tib yi jun arco irisa'tz. ¹⁵ Ej nin cyakil tir yil xchaj tib, swile', nin tz'ul tx'akx tinc'u'l yi xtxolbil yi ja wi't bixe' wa'n skaxo'l tztituch', nin scyuch' cyakil txuc. Qui't tzun saj junt tir a'bal wa'n tan isotzaje'n. ¹⁶ Yil xchaj tib yi arco iris tul sbak', tz'ul tzun tx'akxuj tinc'u'l yi xtxolbil yi ja bixe' wa'n skaxo'l tztituch' nin skaxo'l scyuch' cyakil txuc yi ate' bene'n tzi'n wi munt. ¹⁷ Yi arco irisa'tz ya'stzun quiwel yi xtxolbil yi ja bixe' wa'n tztituch' nin scyuch' cyakil txuc yi ate' wuxtx'otx'," stzun Ryos bantz.

Yi chibi' e' cy'ajl Noé

¹⁸ Je chibi' yi e' cy'ajl Noé yi e' eltzaj te'j le barc: Sem, Cam, nin Jafet. Yi Cama'tz, ya'stzun taj Canaán. ¹⁹ Nin tan chixonl yi ox cy'ajl Noé-a'tz, ja noj junt tir yi wuxtx'otx' cya'n wunak.

²⁰ Itzun bantz yi xone'n tiemp nintzun xe'tij Noé tan ak'un wi cojbil, nin cu tawal jalaj uva. ²¹ Ej nin yi jale'n wutz yi uva nintzun je tc'ajal yi win yi bnix ta'n te yi wutz uvaja'tz, nin oc a' twi'. Yi toque'n a' twi' nintzun cyaj cutxlok nicy'al tal pach yi mantial tu'. Qui'c be'ch tetz at. ²² Ma Cam, yi taj Canaán, nintzun ben tilol yi cutxlij yi taj, nin qui'c yi be'ch tetz. Tele'n tzaj tzun tan talche'n scyetz Sem tu Jafet. ²³ Yi quibital nintzun ben quicy'al jun xbu'k. Nin je nin chik'ol wi chixulchub. Nin wutzcoquenle'n e' bene'ntz tuch' tan jople'n yi wankil prow chitaj. Ya'stzun e' bantz tan qui quilol wankil i'.

²⁴ Itzun yi tule'n yos tu Noé, nin yi tbtal yi mbi cu'n ban yi xch'i'p, nintzun taltz:

* 9:1 Gn 1:28. † 9:4 Lv 7:26; 17:10-14; Dt 12:16, 23; 15:23. ‡ 9:6 Gn 1:26; Ex 20:13. § 9:7 Gn 1:28. * 9:13 Yi "arco iris" na bi'aj "lu'baj", nka "xchejcan" le kayol. Ncha'tz at e' yi na cyal "soj" tetz.

25 “I bin jalu' cawsok Canaán. Tz'ocopon tetz chimos yi e' mos yi e' stzicy.”

26 Ej nin ncha'tz tal Noé: “Tak' tzaj Kataj Ryos yi banl tibaj Sem. Ma tetz Canaán, ba'n tz'oc tetz mos i'.

27 Ej nin ncha'tz nink tak' Ryos ama'l tetz Jafet tan bene'n lo'on yi tetz xtx'otx'. Ej nin snajank i' xchixo'l yi e' xonl Sem. Ma Canaán, mos tu' Jafet sbne'.”

28 Itzun yi nsken icy' yi jun chin wutzile'n a'bala'tz, a'tij Noé oxt cient tu ni'cy yob wuxtx'otx'. 29 At Noé tul beluj cient tu ni'cy yob yi quime'n.

10

Yi chixonl yi e' cy'ajl Noé

1 I bin jalu' katxume' chixonl yi e' cy'ajl Noé. Yi nsken icy'pon yi jun chin wutzile'n a'bala'tz, jale'n nintzun ban chinitxajil yi e' cy'ajl Noé, yi Sem, Cam tu Jafet.

2 Itzun yi e' cy'ajl Jafet, ja chibi'aj: Gomer, Magog, Madai, Javán, Tubal, Mesec tu Tiras.

3 Ma yi e' cy'ajl Gomer, yi bajx cy'ajl Jafet, ja chibi'aj: Askenas, Rifat tu Togarma. 4 Ma yi e' cy'ajl Javán, yi cyaje'n cy'ajl Jafet, ja chibi'aj Elisa, Tarsis, Quitim tu Rodanim. 5 Cyakil yi e' bi'aja'tz, e' cu'n xonl Jafet banake'. Cho'n najlche' cwe'n tzi'n tzi'ak mar. Ej nin at len chitnumil, nin apartchk len chiyol jujun tx'akaj.

6 Ma yi e' cy'ajl Cam ja chibi'aj, Cus, Mizraim, Fut tu Canaán. 7 Ma yi e' cy'ajl Cus ja chibi'aj, Seba, Havila, Sabta, Ra'ama tu Sabteca. Ma yi e' cy'ajl Ra'ama yi cyaje'n cy'ajl Cus ja chibi'aj, Seba tu Dedán. 8 Inti Cus, ncha'tz i' taj Nimrod, yi bajx yaj yi mo'c tetz ajcaw squibaj wunak. 9 Ej nin i' jun chin wi'tz aj txuquinl tantu' porer Kataj Ryos. Cha'stzun te na cyal wunak yi jun txolbile'j: “Tak' tzaj Kataj awajtza'kl tan awoque'n tetz jun wi'tz aj txuquinl chi banak kataj Nimrod,” che'ch tzun. 10 Bajx toque'n i' tan chicawe'n yi e'chk tnum yi na chibi'aj Babel, Erec, Acad tu Calne. Cyakil e'chk tnuma'tz cho'n at le ama'l yi na bi'aj Sinar. 11 Yi xone'n tiemp ja cyaj cyen tilol Nimrod yi jun ama'la'tz nin ja opon le luwar yi na bi'aj Asiria kale ocnak i' tan nuc'le'n yi e'chk tnum yi na bi'aj Nínive, Rehobot-Ir tu Cala. 12 Ncha'tz ocnak i' tan nuc'le'n yi chumam tnum yi na bi'aj Resén, yi cho'n at nicy'al yi tnum Nínive tu Cala.

13 Ma Mizraim, yi ca'p cy'ajl Cam, i' chitaj yi e' ludeo, yi e' anameo, yi e' lehabita, tu yi e' naftuhita. 14 Ncha'tz yi Mizraima'tz i' chitaj yi e' patruseo tu e' casluhita, tu yi e' caftorita, yi chimam chite' yi e' filistey.

15 Ma Canaán, Sidón bi' yi bajx cy'ajl i'. Ma yi ca'p cy'ajl, Het bi'. 16 Ncha'tz yi e' jebuseo, e' amorreo, tu yi e' gergeseo, 17 e' heveo, e' araceo, e' sineo, 18 e' arvadeo, e' zemareo, scyuch' e' hamateo, e' cu'n xonl Canaán. Ma yi xone'n tiemp nintzun e' ben lo'on bene'n tzi'n. 19 Yi chiluar yi e' xonl Canaána'tz ja opon joylaj jalen yi ama'l cwent Gera. Ja xe'tij stzi' chitx'otx' le tnum yi na bi'aj Sidón, ej nin ja opon tampuj te yi tnum yi na bi'aj Gaza. Ej nin yi ja icy'ak mojomil chitx'otx' nakajil yi e'chk tnum yi na bi'aj Sodoma, Gomorra, Adma tu chitanum yi e' aj Zebo, jalen yi mpon tampuj te yi tnum Lasa. 20 Cyakil yi e' wunaka'tz yi ja kil chibi', e' cu'n xonl Cam. At len chitnumil nin apart chak len chiyol jujun tx'akaj.

21 Ma Sem, yi stzicy Jafet, ncha'tz jal nitxajil i'. Na cyakil yi e' xonl Heber e' cu'n xonl Sem. 22 Ma chibi' yi e' cy'ajl Sem i'tz Elam, Asur, Arfaxad, Lud tu Aram. 23 Ma yi e' cy'ajl Aram i'tz Uz, Hul, Geter tu Mas. 24 Ma Arfaxad, jun scyeri yi e' cy'ajl Sem, i' taj yi yaj yi na bi'aj Sala. Ma Sala i' taj Heber. 25 Ma Heber ja chijal cob tetz nitxajil. Yi jun na bi'aj Peleg.* Ej nin ja oc yi jun bi'aja'tz, yi titz'e'n, na ya's tzun tiemp yi cwe'n chijatxol quib e' wunak wi munt. Ma yi junt cy'ajl Heber na bi'aj Joctán. 26 Ej nin yi Joctána'tz, i' chitaj yi e' wunake'j: Almodad, Selef, Hazar, Mavet, Jera, 27 Adoram, Uzal, Dicla, 28 Obal, Abimael, Seba, 29 Ofir, Havila tu Jobab. Cyakil cu'n yi e' wunaka'tz e' cu'n nitxajil Joctán.

* 10:25 “Peleg”, i'tz yi jun bi'aj yi na elepont “jatxo'n ib”.

³⁰ Cho'n chinajewe'n le ama'l yi na icy'pon nin cwent Mesa, jalen le ama'l cwent Sefar. Yi jun ama'la'tz cho'n at jalen lilen tzi'n, nin wi'wtz cunin cyakil luwar. ³¹ Cyakil yi e' wunaka'tz yi ja kil chibi' e' cu'n xonl Sem. At len chitnumil. Ej nin apart chak len chiyol.

³² Cyakil yi e' najala'tz yi ja wi't kil, e' cu'n xonl yi e' cy'ajl Noé. Nin yi e'chk luwara'tz yi ja wi't kil ya'stzun cyetz chitnumil kale najlche't. Na yi nsken wi't cu yi jun chin wutzile'n a'bala'tz tan Ryos ja chiben lo'on yi e' chixonl yi e' cy'ajl Noé bene'n tzi'n. Tan tu' e', ja jal cyakil jilwutz wunak yi ate' wi munt jalu'.

11

Yi muyc kale cwe't suk'ij chiyol wunak

¹ Itzun bantz le xe'tzibil tzaj, junit chiyol cyakil wunak. ² Ej nin yi cyele'n tzaj lilen tzi'n, jal jun chin xk'ajlaj cya'n le ama'l cwent Sinar. Ya'stzun e' a'te'tz.

³ Itzun bantz nintzun cyal cobox squibil quib: “Kabne' lagris nin ba'n kapat.” Ej nin yi bnixe'n cya'n ja xcon tetz xel c'ub tan banle'n chical. Ncha'tz ja xcon jun jilwutz xpupu' cya'n tetz xchib lagris. ⁴ Yi xone'n tiemp at e' cyal: “Or itetz kabne' jun chin tnum nin jun chin wutzile'n muyc tzone'j, yil jepon jalen tzi'n tcya'j. Sjalok wi'nin kak'ej ta'n. Ej nin qui tajwe'n tan kele'n xit bene'n tzi'n wi munt.”

⁵ Inti Ryos nin cu'ul tan xmaye'n yi jun tnuma'tz tu yi jun chin muyc yi na chitzan wunak tan banle'n. ⁶ Toque'n tzun i'-tz tan xtxumle'n, nintzun taltz: “Tampaj yi junit e', nin junit chiyol, ja cho'c tan banle'n yi ak'une'j. Nin cya'l jun yi nink xcy'e' tan xite'n chitxumu'n. ⁷ Ba'n tcu'n kacuk xchixo'l tan suk'le'n cu'n chiyol, bantz qui't tz'el chitxum squibil quib.”

⁸ I nintzun tulejtz. Ej nin cyaj cyen quilol yi ak'un tan banle'n yi jun muyca'tz, na qui't na el chitxum tetz chiyol squibil quib. Ej nin e' el xit bene'n tzi'n wi' munt tan Kataj Ryos.

⁹ Ya'stzun cwe'n suk'ul Kataj chiyol cyakil wunak. Ej nin ya'stzun yi cyele'n xit bene'n tzi'n wi munt. Cha'stzun te ja oc bi' yi jun tnuma'tz tetz Babel.*

Yi e' xonl Sem

¹⁰ Je tzun yi e' xonl Sem banake'. Te yi nsken el cobix yob yi ticy'le'nix yi jun chin wutzile'n a'bala'tz, at tzun Sem tul jun cient yob. Ej nin ya'stzun yi titz'e'n yi cy'ajl yi na bi'aj Arfaxad. ¹¹ A'tij Sem o'-t cient yob yi nsken itz'ij Arfaxad. Ej nin tul yi jun tiempa'tz e' jal mas nitxajil i'.

¹² At Arfaxad tul junak o'laj yob yi titz'e'n Sala yi cy'ajl i'. ¹³ Nin a'tij cyaj cient tu oxt yob, nin tul yi tiempa'tz e' jal mas nitxajil i'.

¹⁴ At Sala tul junaklaj yob yi titz'e'n Heber yi cy'ajl. ¹⁵ Nin a'tij cyaj cient tu oxt yob, nin tul yi tiempa'tz e' jal mas nitxajil i'.

¹⁶ At Heber tul junak cyajlaj yob yi titz'e'n Peleg yi cy'ajl i'. ¹⁷ Nin a'tij cyaj cient tu junaklaj yob, nin tul yi tiempa'tz e' jal mas nitxajil i'.

¹⁸ At Peleg tul junaklaj yob yi titz'e'n Reu yi cy'ajl i'. ¹⁹ Nin a'tij cob cient tu belujt yob, nin te yi tiempa'tz e' jal mas nitxajil i'.

²⁰ At Reu tul junak coblaj yob yi titz'e'n Serug yi cy'ajl i'. ²¹ Nin a'tij cob cient tu jukt yob, nin tul yi tiempa'tz e' jal mas nitxajil i'.

²² At Serug tul junaklaj yob yi titz'e'n Nacor yi cy'ajl i'. ²³ Nin a'tij cobt cient yob, nin tul yi tiempa'tz e' jal mas nitxajil i'.

²⁴ At Nacor tul junak beluj yob yi titz'e'n Taré yi cy'ajl i'. ²⁵ Nin a'tij jun cient tu belujt yob, nin tul yi tiempa'tz e' jal mas nitxajil i'.

²⁶ At Taré tul oxc'al tu lajuj yob yi quitz'e'n yi e' nitxajil yi na chibi'aj: Abram, Nacor, tu Harán.

Yi e' xonl Taré

* **11:9** “Babel” na elepont “qui'c xtxolbil chijilon” squibil quib.

²⁷ I bin jalu' je chibi' e' xonl Taré yi chitaj Abram, Nacor tu Harán, yi taj Lot. ²⁸ Yi Harána'tz bajx quime'n i' swutz yi taj, na cho'n quime'n i' le ama'l Ur, cwent e' caldeo, kale itz'e't i'.

²⁹ Ma Abram umewe'n nin e' bantz tu Sarai. Nin ncha'tz Nacor umewe'n nin e' bantz tu Milca, yi me'l Harán, yi stzicy Isca. ³⁰ Ma yi Sarai, yi txkel Abram, qui nin jal tal, na qui'c talbil i'.

³¹ Inti yi Taré nin cyaj tilol yi tnum Ur, cwent e' caldeo, tan bene'n le ama'l yi na bi'aj Canaán. Ej nin el tcy'al yi cy'ajl yi Abram, tu Lot yi mam i', nin ncha'tz Sarai yi tlib. Poro yi cyopone'n le tnum Harán, tanewe'n nintzun e' bantz te chipyaj. Ej nin ya'stzun e' najewe'tz. ³² Cho'n tzun quime'n Taré-tz le ama'la'tz. At i' tul cob cient tu o' yob yi quime'n.

12

Yi je'n xtxa'ol Ryos Abram

¹ Itzun bantz yi tele'n tiemp nintzun jilon Ryos tetz Abram.* Itzun taltz: “Il cyen yi atanum. Ncha'tz il cyen yi najbil ataj. Ilwe' cyen yi axonl. Ej nin tzinchaje' junt ama'l tzatz kale cxa't cu'nt. ² Tan ara axonl, tzimbne' jun chumam tnum.† Swak'e' imbanl tzawibaj nin sjalok ak'ej. Ej nin tan ax' tu jun ara axonl‡ sjalok chibanl cyakil jilwutz wunak wi munt. ³ Swak'e' imbanl squibaj yi e' yil cyak' ak'ej, nin swak'e' imbanl squibaj yi e' yil cyak' ke'j axonl. Che' incawse' chicyakil yi e' yil cho'c tan telse'n ak'ej scyuch' yi e' axonl. Ej nin tan ax' lwak'wit imbanl squibaj cyakil jilwutz wunak bene'n tzi'n wi munt.”

⁴ I nintzun tulej Abram quib yi tal Ryos tetz. Nin cyaj cyen tilol yi luwar. At i' tul nicy' cient tu junak o' yob yi cyaje'n cyen tilol yi jun luwara'tz, tan topone'n Canaán. Xomij Sarai yi txkel te'j tu Lot yi cy'ajl yi stzicy. ⁵ Ncha'tz el tzaj tcy'al cyakil me'bi'l scyuch' cyakil yi e' mos yi ate' tuch', yi e' mosa'tz yi e' oc jak' ca'wl i' te yi at tzaj i' le tnum Harán.

⁶ Yi cyopone'n Canaán e' icy'ak tc'u'l wi'nin ama'l, jalen yi cyopone'n nakajil yi tnum yi na bi'aj Siquem. Cho'n tzun cya'te'n xe jun wi' bakch yi at wi jun xk'ajlaj yi na bi'aj More. Yi jun wi' tze'a'tz chin xan nin. Te yi jun tiempa'tz najlche' yi e' aj Canaán tul cyakil yi ama'la'tz. ⁷ Ej nin ya'stzun yi ama'l kale xchaj wit tib Ryos swutz Abram. Itzun taltz: “Cyakil yi ama'le'j swak'e' scyetz e' axonl,”§ stzun Ryos bantz tetz. Tantú' yi xchajol tib Ryos swutz Abram nintzun oc i' tan nuc'le'n jun patbil xtx'ixwatz tan tk'ol k'ajsbil tetz Ryos.

⁸ Itzun bantz yi xone'n tiemp nin cyaj cyen tilol Abram yi jun ama'la'tz. Cho'n tzun topone'ntz wi'wutz, swutzlen yi tnum Betel. Ya'stzun je't nuc'ult yi tetz mantial. Cho'n tzun cyaje'n cyen yi tnum Hai swutzlen yi jun luwara'tz. Ej nin ya'stzun e' cwe't tetz cobox k'ej. Nin oc Abram tan nuc'le'n junt patbil xtx'ixwatz tetz Kataj Ryos. Ej nin octz tan na'wse'n bi' i'. ⁹ Chebele'n cuntú' tzun quicy'e'n Abram jalen cyopone'n le ama'l yi na bi'aj Néguev.

Yi topone'n Abram Egipto

¹⁰ Itzun bantz te yi jun tiempa'tz, nintzun cu' jun chin wutzile'n we'j. Qui'c mu'x tal chiwa' yi wunak jal. Cha'stzun te e' ben Abram jalen Egipto tan najewe'n tetz cobox tiemp. ¹¹ Te yi txant tan cyocompone'n jalen Egipto, nintzun tal Abram tetz Sarai yi txkel: “Sarai, na el intxum tetz yi ax' jun xna'n yi chin yube'n nin. ¹² Ej nin yil quil yi e' aj Egipto ayubil scyale': ‘I jun chin xna'ne'j, ya'stzun txkel nocxe'j,’ che'ch sbne'. Ej nin chocopon tzun tan imbiyle'n cu'n bantz acyaje'n cyentz chik'ab. ¹³ Ma jalu' tan qui inquime'n cya'n, banaj pawor tan talche'n scyetz yi kitz'un kutzicy kib tzawuch',”* stzun

* **12:1** Hch 7:2; Heb 11:8. † **12:2** “Tnum” na elepont jun nación. Na jop yi e' wunak. Gn 13:15-17. ‡ **12:2** “Ara axonl” na jop Jesucristo. Gl 3:16. § **12:7** Hch 7:5; Gl 3:16. * **12:13** Gn 20:2; 26:7.

Abram bantz. ¹⁴ Yi cyopone'n Abram Egipto, nintzun quil yi e' aj Egipto yi chin yube'n nin Sarai. ¹⁵ Ncha'tz quil yi e' mas ajcaw xlay yi faraón, yi chireyil yi e' aj Egipto, yi chin yube'n nin Sarai. Chibene'n tzuntz tan talche'n tetz yi chin yube'n nin yi jun xna'n yi xomij te Abram. Nintzun ben quicy'altz xe ca'l rey.

¹⁶ Tantu' yi toque'n klo' Sarai tetz txkel yi rey nintzun toy i' wi'nin e'chk takle'n tetz Abram, wi'nin cneru', wi'nin wacx, nin wi'nin buru' scyuch' camey. Ncha'tz toy i' wi'nin yaj tu xna'n tetz mos Abram. ¹⁷ Poro ncha'tz tan paj yi toque'n klo' Sarai tetz txkel yi rey ja tak' Ryos jun chin wutzile'n ya'bil tetz, tuml najal i'. ¹⁸ Cha'stzun te nin ben mantar rey tan xchakle'n Abram. Itzun taltz: “¿Nxac ncu' atxumul yi jun awajtza'kle'j? ¿Nxac qui mawal yi mero bintzi swetz yi ko awuxkel yi jun chin xna'ne'j? ¹⁹ Na je bin awale'j: ‘Wanub tu' i.’ Cha'stzun te mmo'c klo' i' tetz wuxkel. Ma jalu' je awuxkele'j. Cy'aj nin. Quitele'nk wok.” ²⁰ Cawune'n tzun yi rey scyetz e' xchakum tan cyele'n chilajul Abram tu txkel tuml cyakil yi at tuch' le tnum Egipto.

13

Yi chijaxol quib Abram tu Lot

¹ Itzun bantz yi tele'n tzaj Abram Egipto tu txkel, tu cyakil yi me'bi'l, nintzun e' opontz junt tir le ama'l Néguév. Ncha'tz Lot yi titz'un xomnin te'j. ² Ma yi Abram chin ric nin i'. At or tuch'. At sakal tuch'. Ej nin wi'nin tawun i'. ³ Ma yi tele'n tiemp nintzun cyaj cyen tilol yi ama'l Néguév. Ej nin chebcun tu' topone'nt le tnum Betel. Itzun yi tele'ntz le tnum Betel nintzun opontz junt tir le ama'l xo'l Betel tu Hai, kale atit tzaj i' yintaxk ben Egipto. ⁴ Yi jun ama'la'tz ya'stzun yi ama'l kale mbnixnakit yi jun patbil xtx'ixwatza'tz ta'n. Yi topone'n, nintzun oc i' tan na'wse'n bi' Kataj Ryos.

⁵ Ej nin ncha'tz Lot, chin ric nin i'. Ni'cu'n riquil i' tu wutzile'n Abram yi xonl i'.* At wi'nin cneru', wi'nin wacx. Ej nin ncha'tz wi'nin mos xomche' te'j. ⁶ Poro yi luwar kale najlche't tu Abram qui nin xcyé' tan tak'le'n chiwa' cyakil cyawun. ⁷ Cha'stzun te qui't jal puntil tan chinajewe'n junit, na yi e' pstor Abram tu yi e' pstor wacx Lot chilab quib. Wech te yi jun tiempa'tz najlche't nin yi e' aj Canaán scyuch' yi e' ferezeo yi e' chicontr Abram tu Lot. ⁸ Bene'n tzun talol Abram tetz Lot: “I bin jalu' Lot, kaxonl cunin kib tzawuch', cha'stzun te qui na yub ko at oyintzi' skaxo'l, nin xchixo'l ara pstor scyuch' yi e' wetz. ⁹ Je'j, ilnin cyakil yi ama'le'j. Banaj pawor, txa'aj yi awajbil tan kajatxol kib tzawuch'. Ko na awaj cäben toque'n tzi'n, ba'n tzun na'j wetz tele'n tzi'n. Ko na awaj cäben tele'n tzi'n, na'j wetz toque'n tzi'n,” stzun Abram bantz.

¹⁰ Bene'n tzun xmayil Lot yi xk'ajlaj kale na icy'ak cu'nt yi a' Jordán. Yi jun xk'ajlaja'tz wi'nin a' tul, nin chin yube'n nin.† Ej nin cyakil yi luwara'tz jalen le tnum Zoar ni'cu'ntz chi i cunink cojbil Ryos. Ni'cu'n yi jun ama'la'tz chi tane'n yi balaj ama'l Egipto. Ya'stzun tane'n yi jun luwara'tz te yintaxk cu xitul Ryos yi ama'l Sodoma tu Gomorra. ¹¹ Je'n tzun xtxa'ol Lot yi jun xk'ajlaja'tz kale na icy'ak cu'nt yi a' Jordán. Cho'n tzun taje'n tetz Lot jalen lilen. Ma yi Abram, cho'n tzun cyaje'n cyentz Canaán nicy' yi cwe'n chijaxol quib tu Lot. ¹² Ma tetz Lot, cho'n tzun taje'ntz tan najwe'n nakajil Sodoma, xchixo'l yi e' aldey yi ate' wi' xk'ajlaja'tz. ¹³ Poro yi e' wunak yi najlche' wi jun xk'ajlaja'tz, chin mal nin e'. Chin wi'tz juchul il nin e' swutz Ryos.

¹⁴ Itzun bantz, te yi nsken wi't aj Lot, nintzun jilon Kataj Ryos tetz Abram. Itzun taltz: “I bin jalu' Abram, xmaynin je'n tzi'n, nin cwe'n tzi'n. Ej nin xmaynin tele'n tzi'n nin toque'n tzi'n. ¹⁵ Cyakil yi ama'le'j yi na axmaynin, swak'e' tzatz nin scyetz e' ara axonl tetz ben k'ej ben sak.‡ ¹⁶ Jepon tajlal ara axonl wa'n chi tane'n yi tajlal yi samlicy' yi at wuxtx'otx'. Cya'l nin jun na xcyé' tan tajle'n yi samlicy'a'tz. Ncha'tz cunin xchibne' ara

* 13:5 “Yi xonl i” na elepont “tío” le castiy. † 13:10 Gn 2:10. ‡ 13:15 Hch 7:5; Gl 3:16.

xonl, cya'l nin jun nink xcy'e' tan cyajle'n. ¹⁷ Ma jalu' quilo'k tan xo'n stzi'ak yi luware'j, yi ja inchaj tzatz, na swoye' tzatz,” stzun Kataj bantz tetz Abram.

¹⁸ Toque'n tzun Abram tan wekle'n yi be'ch tetz, nin bentz tan najewe'n nakajil yi tnum Hebrón. Cho'n cyaje'n i' tul jun ama'l tetz jun yaj yi na bi'aj Mamre, kale atit wi'nin wi' bakch. Cho'n tzun toque'n i' tan nuc'le'n junt patbil xtx'ixwatz tan tk'ol i' yi k'ajsbil tetz Kataj.

14

Yi toque'n Abram tan colpene'l tzaj Lot

¹ Itzun bantz te yi tiempa'tz yi chijatzol quib Abram tu Lot, at tzaj Amrafel tetz rey yi tnum Sinar. Nin ncha'tz at tzaj Arioc tetz rey yi tnum yi na bi'aj Elasar. Ncha'tz at tzaj Quedorlaomer tetz rey yi tnum yi na bi'aj Elam, nin at tzaj Tidal tetz rey yi tnum yi na bi'aj Goim. ² Yi cyaj reya'tz e' oc tan oyintzi' tu Bera, rey tetz yi tnum Sodoma, nin te Birsa, rey tetz yi tnum Gomorra, ej nin te Sinab rey tetz yi tnum Adma. Ncha'tz e' oc tan oyintzi' te Semeber, rey tetz yi tnum Zeboim, nin te yi rey tetz yi tnum Bela, yi ncha'tz na bi'aj Zoar. ³ Yi o' reya'tz cho'n tzun chichamol quib scyuch' chisanlar wi jun xk'ajlaj yi na bi'aj Sidim, kale atit yi jun mar yi na bi'aj “Yi mar yi chin c'a' nin tan atz'um”.* ⁴ Nsken wi't el coblajix yob yi cyocle'nix jak cawl yi rey Quedorlaomer. Poro itzun bantz tul yi oxlaji'n yob nintzun e' txum yi o' reya'tz tan cyoque'n tan oyintzi' tu Quedorlaomer tan cyele'n klo' liwr jak cawl i'.

⁵ Itzun bantz, le cyajlaji'n yob nintzun ben Quedorlaomer scyuch' yi e' rey yi xomij chiwi' te'j, tan oyintzi' le jun ama'l yi na bi'aj Astarot Karnaim. Cho'n tzun xcyewe'n i' scye'j yi e' aj Refa le jun ama'la'tz. Ncha'tz xcy'e' i' scye'j yi e' Zuzitas le ama'l yi na bi'aj Ham. Ej nin xcy'e' scye'j yi e' aj Emit le ama'l yi na bi'aj Save-quiriataim. ⁶ Ncha'tz xcy'e' i' scye'j yi e' aj Hor le wi'wtz Seir, nin e' xom nin tan chibiyle'n cu'n jalen wi xk'ajlaj Parán, yi cho'n at nakajil yi luwar yi tz'inunin tu'. ⁷ Yi chipakxe'n tzaj yi rey Quedorlaomer scyuch' yi e' yi xomche' te'j, cho'n tzun cyopone'ntz le ama'l yi na bi'aj En-mis-pat, yi ncha'tz na bi'aj Cades. Ma yi quicy'ake'n le ama'l cwent yi e' xonl k'ajtzun Amalec, cyaj cyen chixitul cyakil e'chk takle'n yi nojqwen xchiwutz. Ncha'tz ite'n nin e' bantz scye'j yi e' amorreo yi najlche' le ama'l Hazon-tamar.

⁸⁻⁹ Ma yi e' rey tetz Sodoma, Gomorra, Adma, Zeboim tu Bela, cho'n tzun chichamwit quib le jun xk'ajlaj yi na bi'aj Sidim. Cho'n tzun cyoque'ntz yi o' reya'tz tan oyintzi' tu Quedorlaomer scyuch' yi e' mas rey, yi na chibi'aj Tidal, Amrafel tu Arioc. Ya'stzun yi e' rey tetz tnum Elam, Goim, Sinar tu Elasar.

¹⁰ Ej itzun le jun ama'la'tz kale mbaje't yi jun oyintzi'a'tz at wi'nin e'chk jul yi nojnak tan xpupu'. Ej nin yi cyele'n klo' ojkuj yi e' rey tetz Sodoma tu Gomorra, cho'n chibene'n mulk'uj tul e'chk jula'tz yi nojnak tan xpupu'. Ma yi oxt rey, e' el ojk xo'lak xtze' tan colon ib.

¹¹ Ma yi e' rey yi sken chitx'acon nintzun e' oc tan telse'n tzaj cyakil yi ixi'n triw, tu e'chk takle'n yi wi'nin jamel yi at le tnum Sodoma tu Gomorra. ¹² Ncha'tz nin ben quicy'al Lot, yi titz'un Abram yi cho'n najlij Sodoma. Nin cha'tz el quicy'al cyakil yi me'bi'l Lot.

¹³ At tzun cobox aj Sodoma yi e' clax cyen chik'ab e' contra'tz. Ej nin jun scyeri e'a'tz opon swutz Abram yi hebrey, tan talche'n tetz yi mbi cu'n bajij Sodom tu Gomorra. Cho'n nin najlij Abram xo'l yi jun c'olow wi' bakch yi at tuch' yaj yi na bi'aj Mamre, yi amorreo. Quitz'un quitzicy quib i' tu Escol tu Aner. Yi ox yaja'tz xomij chiwi' te Abram.

¹⁴ Ma yi tbital Abram yi sken ben yi titz'un pres, nintzun octz tan chichamle'n nin tan chiwekle'n yi e' tetz mos yi cho'n quitz'e'n tuch', yi chusijche't tan oyintzi'. Ox cient tu

* **14:3** “Yi mar yi chin c'a' nin tan atz'um” nka yi “Mar Muerto” le castiy, i'tz jun chin lawun yi at wi'nin atz'um tul. Ej nin chin xkolum nin. Poro tzantzaj yil tz'ul tzaj Jesucristo tan cawu'n tz'ocopon yi mar muerto tetz balaj a' (Ez 47:8-12).

waxaklaj chixone'n e' mosa'tz. Ej nin yi wi't bnixe'n ta'n, nintzun xomnin Abram scyuch' yi e' mosa'tz tan chitz'amle'n yi e' contra'tz. Cho'n chitx'amxe'n cya'n jalen tzi'n le ama'l yi na bi'aj Dan. Ya'stzun chitx'amxe't cya'n. ¹⁵ Lak'baline'n tzun cyoque'n Abram tan oyintzi' scyuch' yi e' reya'tz. Qui cunin tzun tz'icy' scyetz yi cyocompone'n Abram tan chibiyle'n cu'n. Ej nin yi cyele'n ojkuj nintzun e' xom nin Abram tan chibiyle'n jalen le tnum Hoba, yi at swutze'n Damasco. ¹⁶ Yi xcyewe'n Abram scye'j, nintzun el tzaj majol cyakil yi e'chk takle'n yi nsken el tzaj cyalk'al. Ncha'tz, xcy'e' i' tan colpe'n Lot tu yi najal i'. Ej nin ncha'tz yi e' mas pres yi ate' xchik'ab, e' el tzaj liwr tak'un Abram.

Yi tk'ol Melquisedec banl tibaj Abram

¹⁷ Itzun bantz, yi pakxe'n tzaj Abram te yi nsken wi't xcy'e' scye'j yi rey Quedorlaomer scyuch' e' mas rey yi xomche' te'j, nintzun el tzaj chireyil yi e' aj Sodoma tan c'ulche'n wi jun xk'ajlaj yi na bi'aj Save, nka “wi chi'xkajlaj yi e' rey.” ¹⁸ Ncha'tz opon Melquisedec, † yi rey tetz yi tnum Salem, i' jun wi'tz pale' ‡ swutz yi Wi'tz Ryos, yi bnol tetz yi wuxtx'otx' tu yi tcya'j. Yi jun pale'a'tz opontz tan c'ulche'n Abram. Nintzun el tzaj tcy'al pam tu win tan toye'n tetz Abram. ¹⁹ Ej nin tak' i' banltz tib Abram tan yi yole'j:

“I bin jalu', tak' tzaj yi wi'tz Ryos,

yi jun yi bnon tetz yi tcya'j tu wuxtx'otx', yi banl tzawibaj.

²⁰ Kak'e' kak'ajsbil tetz,

na tan tu' yi porer yi wi'tz Ryosa'tz nxcyewe't scye'j e' acontr.”

Bene'n tzun tk'ol Abram mu'x oy tetz Melquisedec. Ja toy lajuj te jujun cient te cyakil e'chk takle'n yi ncambaj scye'j e' contr. ²¹ Ma yi rey tetz Sodoma nintzun ben tloltz tetz Abram:

—I bin jalu' ta' Abram, qui na waj yi e'chk takle'n yi ncambaju' scye'j e' contr. Teru' sbne' cyakil. Ntin na waj yi e' wunak yi nchiclax tanu', stzun yi rey tetz Sodoma bantz tetz Abram.

²² Saje'n tzun stza'wel Abram:

—Qui' ta'. Sak swutz yi Intaj Jehová, yi Wi'tz Ryos, yi ja wi't wal tetz: “Cyakil yi e' wunak tuml yi e'chk takle'n yi mincambaj te'j, tetz chireyil yi e' aj Sodoma sbne'.” ²³ Qui na waj siquierk jun tal pi'x nok' nka jun tal tz'u'm tan c'alche'n wutz inxajab. Na qui na waj yil tz'ocu' tan talche'n: “In nchinjalsan riquil nocx Abram.” ²⁴ Qui na waj nink tzintz'ame'n jun e'chk takle'n te yi mincambaj, ma na ntin yi mu'x ixi'n yi ja wi't xcon tetz chigast e' inmos. Poro yi ox yaje'j yi ja chich'eyan swe'j, yi na chibi'aj Aner, Escol tu Mamre, tajwe'n jatxlij cyetz te yi e'chk takle'n yi ja kaxcy'e' tan majle'n scyetz e' kacontr, stzun Abram bantz.

15

Yi contrat yi bnix tan Ryos tu Abram

¹ Itzun bantz yi nsken bajij cyakil e'chk takle'na'se'j, nintzun jilon Kataj tetz Abram le wutzicy'. Itzun taltz:

—Abram, quil cxob te yi mbi sbajok tzawe'j, na in colol awetz. Ej nin swak'e' jun balaj oy* tzatz.

²⁻³ Talol tzun Abram tetz Jehová, yi Cawl tetz:

—Ilu' Kataj, ilu' Cawl wetz, chumbalaj nin yi jun oya'tz yi na tzanu' tan suki'n swetz, poro qui'c ltak' swetz na na tilu' yi qui'c jun tal xutuj incy'ajl. Yi nink ltak'u' jun tal incy'ajl, tetz klo' i' sbne' cyakil yi inme'bi'l. Ma na yi jun yil scambok te'j i'tz Eliezer, yi martoma'

† **14:18** “Melquisedec”, i'tz bi'aj jun pale' tentz. Heb 5:6—7:17. ‡ **14:18** Yi yol “pale'” tul yol Kataj na jop jun ak'ol chitx'ixwatz wunak. Nk'era'tz ni'cu'n e' scyuch' yi e' pale' católico tetz jalu'. * **15:1** “Jun balaj oy”. At e' traductor yi na cyal “swak'e' jun c'oloj cunin axonl” (Sal 127:3) nka “sjamelank awak'un”.

squibaj e' inmos, i' awer nak tu', na i' jun aj Damasco. Nin i' jun esclaw tu', stzun Abram tetz Ryos.

⁴—Qui', nk'e'tz jun awer nak scambank yi ame'bi'l na yi jun yil tetzaj cyakil ame'bi'l i'tz jun mero acy'ajl, stzun Ryos.

⁵Tele'n tzaj tzun tcy'al Kataj yi Abram xe tal pach, yi mantial tu', itzun taltz:

—Il nin e'chk tx'uml yi ate' tcyaj. Cya'l jun yi nink xcy'e' tan tajle'n, na jun c'olaj cunin e'. Cha'tz cunin xchibne' tajlal araxonl. Cya'l jun xcy'e'k tan cyajle'n, stzun Ryos bantz.

⁶Tocsal tzun Abram cyakil yi mbi cu'n tal Ryos tetz. Ej nin tantu' yi tocsal, wi'nin tzun stzatzine'n Ryos te'j. Cha'stzun te jale'n yi balajil i' swutz Ryos. ⁷Bene'n tzun tlol Ryos tetz Abram:

—I ina'tz in Jehová. Ej nin i ina'tz yi jun yi ncxe'lsan tzaj le ama'l Ur, chicwent e' caldeo, tan wuk'ol yi ama'le'j tzatz.

⁸—Ta', ilu' Cawl wetz, ilu' Kataj Jehová. Poro cuyu' impaj, ¿xe'n tz'el intxum tetz yi kol swetzaje' cyakil yi ama'le'j?

⁹Stza'wel tzun Ryos tetz:

—Cy'ajwe'tzaj jun tal ne'x wacx, nin jun chiw, nin jun tal ne'x cne'r tan ox yob yi jujun. Ej nin cy'aj tzaj jun tal slu'k tu jun tal ne'x plomx.

¹⁰Saje'n tzun tcy'al Abram yi e' txuca'tz swutz Kataj Ryos. Ej nintzun e' cu' cabsal, nin cu tk'ol jalajchak wuxtx'otx'. Ej nin swutz yi jalaja'tz, cu tk'ol jalajtz. Ma yi slu'k tu tal ne'x plomx, qui e' cu' cabsaltz.

¹¹Itzun yi e' ku's nintzun e' baj cu'ultz tan bajse'n klo' chiwankil e' txuca'tz. Poro nin oc Abram tan chilaje'n len. ¹²Ma yi cwe'n yup, nsken tzun k'e'xij i', nin saj jun chin watl te'j. Nin chin tz'o'tz nin tunin tzun bantz xlaj. Nintzun saj jun chin xo'w te'j. ¹³Bene'n tzun tlol Kataj tetz:

—Tajwe'n yil tz'el atxum tetz yi xtxolbile'j. Xchinajank araxonl xchixo'l jun tx'akaj awer nak tetz cyaj cient yob. Chocopon araxonl tetz chimos yi e' awer naka'tz nin xchibuchlok cya'n. ¹⁴Poro swak'e' chicaws yi e' awer naka'tz tan paj yi chocopon yi e' araxonl tetz chimos. Poro yil tz'ak yi cyaj cient yoba'tz cya'n, chelepon liwr, nin chin ric nin xchibne'. ¹⁵Ma ax awetz Abram, yil cxtijin cu'n, tzatzin cu'n lxquim nin cxa'j scye'j k'ajtzun ataj, tu k'ajtzun atxu'. ¹⁶Yi sken wi't icy' cyajix wekl araxonl xchipakxok junt tir le ama'le'j. Quil chu'l chan, na txe'n opon k'ejlal yil jepon tamp yi xch'onat yi quil yi e' wunak yi najlche' tzone'j, yi e' amorreo, stzun Ryos bantz.

¹⁷Itzun yi toque'n ak'bal, chin tz'o'tz nin tu nin bantz. Nintzun xchaj tib jun xwok' yi wi'nin na juquin sib tul, tu jun k'ak'. Ja chixon nicy'al yi chiwankil yi e' txuca'tz yi cabsa'nche' tan Abram. ¹⁸Ya'stzun yi bixewe't yi trat Ryos te'j Abram. Ej nin je yol Ryose'j:

—Cyakil yi luware'j swak'e' scyetz yi e' araxonl. Xe'tok tzaj stzi' a' cwent Egipto, nin tz'elepon jalen lilen tzi'n, stzi' yi nim a' yi na bi'aj Eufates.† ¹⁹I'tz chiluwar yi e' ceneo tu e' cenezeo nin scyuch' e' cadmoneo, ²⁰nin chiluwar e' hitita nin e' ferezeo scyuch' e' rafaíta, ²¹e' amorreo tu e' cananeo nin e' gergeseo, scyuch' yi e' jebuseo. Tircu'n yi e'chk ama'la'tz swak'e' scyetz araxonl, stzun Ryos bantz.

16

Agar tu Ismael

¹Itzun bantz yi tele'n tiemp quinín tzun jal tal Sarai yi txkel Abram na qui'c talbil i'. Poro at tzun jun mos i' yi najlij scyuch', yi aj Egipto i', nin yi bi' i' i'tz Agar. ²Bene'n tzun tlol Sarai tetz Abram:

† **15:18** Yi “Eufates”, i'tz jun chumam tzanla' yi na xe'tij le ama'l Turquía nin na icy' tul Siria tu Irak jalen yi na tzajpon Irán nin na oc tul yi Golfo Pérsico.

—Qui nin ntak' Ryos ama'l swetz tan chijale'n wal, cha'stzun te na cu' inwutz teru' ta' tan cyok'bel quibu' tu inmos Agar, nin yil jal chinitxajilu' tuch' ba'n tzun tz'octz chi k'ajbil wal.

Nintzun cu'-tz swutz Abram yi xtxumu'n Sarai. ³ Ej nintzun saj tcy'al Sarai yi mosa'tz tetz Abram. Yi baje'n yi xtxolbila's ya'stzun yi nsken el lajujix yob yi chinajle'nix Canaán.

⁴ Itzun yi chiwitbej quib Abram tu Agar nintzun tekaj pwokil jun ni'. Poro yi tele'n xtxum Agar tetz yi xe'n tane'n i', nintzun oc tan xbajtzije'n Sarai yi patrón. ⁵ Ma Sarai nintzun taltz tetz Abram:

—Aǎ aj paj yi na tzan Agar tan telse'n ink'ej wech na in te'nin nnak'on tzatz tan toque'n tetz awuxkel, ma jalu' tantu' yi sjalok tal, na tocsaj tib nim tzinwutz. Nin qui'c wetz inxac swutz i'. Ma jalu' cho'n sak swutz Ryos na'j scyetz aj paj skaxo'l tzawuch', aǎ pelo' atz nka in tzun wetz, stzun Sarai tetz Abram.

⁶ —Yi amos cho'n at jak aca'wl, banaj bin awajbil te'j, stzun Abram bantz.

Yi tbital Sarai yi yol Abram nintzun xe'tijtz tan jisle'n nin tan buchle'n Agar, jalen cu'n yi tele'n ojkujtz.

⁷ Itzun te yi tele'n ojkuj Agar, cho'n tzun noje'n quen i' swutz jun ángel tetz Ryos le jun ama'l yi tz'inunun tu', xlaw jun tal bo'm, cy'anl tetz yi be' yi na opon jalen Shur. ⁸ Nintzun ben jakol yi ángel tetz:

—¡Agar! Aǎ jun c'oloy mos Sarai, ¿Na ncǎsaje't, nin na' ncǎbene't? stzun ángel Ryos tetz Agar.

—Ojke'n bin mimbane'ltzaj wetz swutz wutzile'n na' Sarai yi impatrón.

⁹ Bene'n tzun tlol yi ángel tetz Ryos tetz:

—Quilo'k, ba'n ǎpakxijt tuch' yi apatrón nin nque'n c'ulutxum jak' ca'wl i'. Nin ba'n tzaban cyakil yi mbil tal i' tzatz.

¹⁰ Ej ncha'tz tal yi ángel tetz Ryos tetz:

“ǎchipuc'unk cyakil yi e' axonl wa'n, nin cya'l nin jun nink xcy'e' tan cyajle'n.

¹¹ Bintzij nin, eka'n pwokil jun ni' awa'n.

Ej nin xicy sbne' yi awal.

Nin yil tz'ul itz'ok ba'n tz'oc bi' awa'n tetz Ismael.*

Ya'stzun bi' sbne'-tz na ja opon to'k yi atzi' yi akul swutz Ryos.

¹² Chin macle'n nin sbne' yi awal.

Ni'cu'n sbne' tu jun txuc yi chin smaron nin.

Stz'oyintzink scye'j cyakil wunak.

Ej nin cyakil wunak ǎchoyintzink te'j i'.

Yi e' xonl i' ǎchijunaje' quib scyuch' e' titz'un.

Ej nin cho'n ǎcha'tok jalen lilen tzi'n,” stzun ángel bantz.

¹³ Ej nin tantu' yi ja chijilon Agar tu Kataj nin jalt junt bi' Ryos ta'n. Ej nin i'tz: “Yi Ryos yi na ko' til.” Na nin tal i'-tz “Ja chin til Ryos, poro qui nin nchinquim ta'n, na itz'ine't.”

¹⁴ Cha'stzun te toque'n bi' yi jun a'a'tz ta'n tetz: “A' tetz yi jun yi itz',† nin yi na ko' til.” Yi jun a'a'tz cho'n at xo'l Cades tu Bered. ¹⁵ Ej itzun bantz yi tule'n yos tu Agar, nintzun oc tk'ol Abram yi bi' yi ni' tetz Ismael.‡ ¹⁶ At tzun Abram tul jun mutx' tu kak yob yi titz'e'n Ismael.

17

Yi bixewe'n yi circuncisión tetz quiwel chitrat Ryos tu Abram

¹ Itzun te yi at tzaj Abram tul jun mutx' tu belujlaj yob, nintzun ǎchaj tib yi Kataj Jehová junt tir swutz i'. Itzun taltz tetz:

* **16:11** “Ismael” na elepont “na tbit Ryos” le hebrey. † **16:14** Gn 24:62; 25:11. ‡ **16:15** Gl 4:22.

—I ina'tz yi Ryos yi cya'l jun na xcy'e' swe'j. Ej nin yi wajbil i'tz yil c̄xo'c tetz jun yaj yi chin tz'aknak cu'n, yi qui'c mu'x̄ tal paltil. ² Ej nin ko ya'tz tzaban, bixek cunin jun contrat skaxo'l tzawuch'. Je xtxolbile'j: chijepon impuc'sal wi'nin axonl, stzun Ryos bantz tetz.

³ Te yi na tzan Ryos tan yol cwe'n tzun joklok Abram jalen cu'n yi cwe'n pone'n yi wutz plaj wuxtx'otx'. Ej nin ncha'tz tal Ryos:

⁴ —X̄ocopon wa'n tetz chitaj wi'nin jilwutz wunak. ⁵ Ej nin yi abi' nk'e'tz Abram sbne' ma na Abraham*, na c̄x̄ocopon tetz chitaj wi'nin jilwutz wunak.† ⁶ X̄chipuc'unk cyakil yi araxonl wa'n. Qui nin ajlbe'n cyetz sbne'. Ej nin tan āx̄ x̄chijale't wi'nin wi'tz ajcaw nin wi'nin lmak tnum. ⁷ Ej nin yi contrate'j yi bixek cu'n skaxo'l stzawuch' nin scyuch' e' araxonl tzantzaj,‡ i'tz, yi in te'nin iRyosil sbne', scyuch' araxonl tetz ben k'ej ben sak. ⁸ Swak'e' tzatz cyakil yi luware'j cwent Canaán kale najlquixe't jalu'. Ncha'tz swak'e' scyetz e' araxonl tetz ben k'ej ben sak.§ Ej nin yi in wetz in iRyosil sbne'-tz.

⁹ —Ej nin na waj yil tzaban tane'n yi xtxolbile'j yi swale' cyen tzatz. Ej nin ncha'tz yi e' axonl tajwe'n yil chixom te'j sbne' opon tunintz. ¹⁰ Je yi xtxolbile'j yi na waj tzibanwok tane'n scyuch' yi e' axonl: Tajwe'n tan chibaje'n circuncidar* cyakil yi e' yaj tzixo'lwok. ¹¹ Ba'n bin tzic'aplen mu'x̄ tal te yi stz'uml iwankil, na yi techla'tz xconk tan x̄chajle'n yi ja bixe' yi katrate'j skaxo'l tztuch'. ¹² Sbne' opon tunintz tajwe'n tan chibaje'n circuncidar cyakil yi e' xicy yi na chitz'ij tzixo'lwok. Mpe chicy'ajl yi e' imos yi lok'ij che't ita'n scyetz awer nak. Tajwe'n tan chibaje'n len circuncidar. Banwok yi xtxolbile'j le waxaki'n k'ej yi titz'le'nix jun ni'. ¹³ Tajwe'n tan chibaje'n circuncidar yi e' anitxa' scyuch' e' chinitxa' yi e' amos yi lok'ijt che' awa'n. Ej nin yi jun techla'tz yi tz'ocopon te iwankil ya'stzun xe' incontrat yi ja bixe' wa'n tztuch' tetz ben k'ej ben sak. ¹⁴ Poro ko at jun tzixo'lwok yi quil sban tane'n inca'wle'j chin tajwe'n cunin tan tele'n laju'n tzixo'l wok, na i' pajol ca'wl.

¹⁵ Ncha'tz tal Ryos tetz Abraham:

—Inti Sarai yi awuxkel qui't lbi'aj Sarai, ma na sbi'ajk Sara.† ¹⁶ Swak'e' imbanl tibaj, na cho'n stz'itz'ok acy'ajl te'j. Jun cu'n yol swak'e' imbanl tibaj, na tz'ocopon i' tetz chitxu' jun c'olaj jilwutz wunak. Ej nin x̄chixo'l yi xonl i' x̄chijalo'k wi'nin wi'tz ajcaw, nin wi'nin lmak tnum, stzun Ryos bantz.

¹⁷ Cwe'n tzun joklok Abraham swutz Ryos jalen cu'n cwe'n pone'n lajpuj yi plaj wuxtx'otx'. Ej nin te yi joklij, nintzun saj jun chin tze'e'n te'j, tc'u'l cuntu': “Īx̄kaj at tzunk rmeril tan jale'n innitxa' na na chinxon tul jun cient yob. Ncha'tz Sara, īx̄kaj atk rmeril tan talal jun tal, na na xon i' tul jun mutx' tu lajuj yob,” stzun Abraham. Wi'nin tzun stze'ene'n i'-tz tc'u'l cuntu'. ¹⁸ Jilone'n tzun Abraham tetz Ryos, itzun taltz:

—Chumbalaj nin klo' Ta' yi cho'nk ltak'u' banlu' tibaj Ismael.

¹⁹ Stza'wel tzun Ryos yol Abraham:

—Jun cu'n yol na walnin tzatz, stz'itz'ok jun acy'ajl te'j Sara, yi mero atz awuxkel. Nin ba'n tzawak' quen bi' tetz Isaac. Na te'j i', nin scye'j xonl i', lbixewe't yi trate'j tetz ben k'ej ben sak.

²⁰ ”Inti tetz Ismael, swak'e' imbanl tibaj. Sjalok wi'nin nitxajil i' wa'n. Tz'ocopon i' tetz chitaj coblay wi'tz ajcaw. Nin tan i' ljale't jun chin wutzile'n tnum. ²¹ Poro yi wetz intrat cho'n sbixek wa'n tu Isaac yi acy'ajl, yi cho'n tz'itz'ok te'j Sara chwa'nin le junt yob, stzun Ryos bantz tetz.

²² Yi stzaje'n wi' yol Ryos tu Abraham aje'n nintzun bantz.

* **17:5** Yi bi'aj “Abraham” na elepont “Chitaj wi'nin jilwutz wunak”. † **17:5** Ro 4:17-18. ‡ **17:7** Lc 1:55. § **17:8** Hch 7:5-6. * **17:10** Yi “circuncidar” na elepont “circuncisión” le castiy i'tz jun ca'wl tak' Ryos tetz Abraham tetz jun techl yi ja bixe' jun contrat te i' scyuch' yi e' tetz xonl tan Ryos. Nin yi jun techla'tz i'tz yi tajwe'n tan tele'n c'uxij mu'x̄ stz'umlil te yi x̄chi'ol nka wankil jun ni' yi xicy. Hch 7:8; Ro 4:11. † **17:15** Yi bi'aj “Sara” nka “Sarai” na elepont “princesa”, yi na elepont “me'l rey”.

²³ Itzun te ite'n nin k'aja'tz toque'n Abraham tan banle'n circuncidar Ismael scyuch' cyakil yi e' mos yi nchitz'ij tuch', cyuml yi e' yi lok'ij che' ta'n. Tircu'n tzun e' yaja'tz e' bajij circuncidar ta'n, quib yi tal Ryos tetz. ²⁴ At tzaj tzun Abraham tul jun mutx' tu belujlaj yob yi banol circuncidar tib. ²⁵ Ma Ismael at tul oxlaj yob yi baje'n circuncidar. ²⁶ Itz'e'n nintzun k'aja'tz yi chibnol tane'n Abraham tu Ismael yi circuncisión. ²⁷ Ej nin ncha'tz cyakil yi e' yaj yi najlche' tu Abraham, e' bajij circuncidar, tuml yi e' mos yi e' itz'ij tuch', scyuch' cyakil yi e' mos yi lok'ij che' ta'n, tircu'n tzun e' bajij circuncidar te yi jun k'aja'tz.

18

Yi sukil Ryos tetz Abraham yi sjalok jun cy'ajl i'

¹ Itzun bantz te yi at tzaj Abraham wi'wtz xo'l bakch cwent Mamre. Cho'n tzun xchajol tib Ryos swutz Abraham. Cho'n tzun c'olchij swutz tal pach yi mantial tu'. E'chk chajcu'n k'ej nin lo'.

² Te yi c'olchij i', nintzun ben xmayil ox yaj yi txiclche' nakajil. Lajke'l nintzun bene'ntz tan chic'ulche'n,* nin cu' jokloktz xchiwutz. ³ Itzun taltz:

—Wajcaw, max c'u'lu', in xchakumu', na cu' inwutz teru', yi qui'k tz'icy' chanu', nink cyaju' jun rat swuch'. ⁴ ¿Qui pe' na cyaju' yi nink ben q'uil tetz mu'x' a' tan xtx'ajle'n quikanu' nin lchuje'u' jun tkuj tmujil jun wi' tze'e'j? ⁵ ¿Qui pe' na cyaju' yi nink chimben tan ticy'le'n tzaj cobox chiwa'u'? Na ja lo' chik'e'xiju' nin na lo' chiquimu' tan we'j. Ba'n tcu'n chiwank ninu', na ja bin chu'lu' swuch', stzun Abraham scyetz.

—Ba'n bin, che'ch e' bantz.

⁶ Lajke'l nintzun bene'n Abraham xe chipach nintzun taltz tetz Sara:

—Or cy'ajtzaj cob arow arin, nin or tzawoque'n tan xyulk'e'n. Ej nin banaj cobox kapam, nin tzask'ajsaj tan yi xew k'ak' yi at cyentz.

⁷ Ntin nin xtalol tzaj Abraham tetz Sara, lajke'l nintzun bene'ntz kale ate't yi wacx' i', nin je' xtxa'ol jun tal ne'x' wacx', nin tak'tz tetz jun scyeri mos tan toque'n tan banle'n ba'n tetz. ⁸ Ma yi bnixe'n chiwa', nintzun bentz tan tak'le'n scyetz yi e' yaj. Poro nk'e'tz ntin chi'bij tu pam tak' scyetz ma na ncha'tz tak' i' ques tu lech. Ej nin te yi na chiwan yi ox yaja'tz tmujil tze', list cuntunin tane'n Abraham xchiwutz na ko tak'le'n bi' chijak tzaj tetz. ⁹ Ej, itzun yi chiwi't wane'n nintzun e' octz tan jakle'n tetz Abraham. Itzun cyaltz:

—¿Na' atite't Sara yi awuxkel?

—At i' tzi'n xe kapach.

¹⁰ Bene'n tzun tlol jun scyeri ox yaja'tz.

—I bin jalu' Abraham, chwa'nin le junt yob nu'lt jun tir tan axajse'n. Ej nin yil nu'ltzaj, nsken wi't jal jun tal Sara,† stzun yaj bantz.

Ma yi Sara cho'n tzun na xk'ukene'l tzaj wutz coc yi puertil chipach tan tbite'n chiyol yi ox yaja'tz. ¹¹ Poro te yi tiempa'tz nsken wi't chitijin cunin Abraham tu Sara. Sken wi't tzaj wi' yi yablil Sara. ¹² Yi tital Sara yi yola'tz quib yi tal yaj tetz Abraham, nintzun saj jun chin tze'e'n tc'u'l cuntu'. Ej nin cha'tz nin xtxum i'-tz: “¿Mbi rmeril jal jun wal? Na ja wi't chimbi'xin cunin,‡ nin ncha'tz tane'n wutzile'n wajcaw Abraham,” stzun i' bantz tc'u'l cuntu'. ¹³ Bene'n tzun jakol Kataj tetz Abraham:

—¿Mbi xac na tze'en Sara te inyol? Na ja tal i' tc'u'l cuntu': “¿Mbi rmeril tan jale'n jun wal? na ja wi't chimbi'xin cunin.” ¹⁴ Poro swale' tzatz: ¿At pelo' jun e'chk takle'n yi quil xcye' Ryos te'j? Ma jalu' Abraham, chwa'nin le junt yob nu'lt junt tir tan axajse'n. Ej nin yil nu'lt, nsken wi't jal jun tal Sara,§ stzun Ryos bantz tetz.

¹⁵ Yi tital Sara yi yol Ryos nintzun xob i'-tz nin taltz:

—Qui' Ta', qui na chintze'en wetz.

—Nk'e'tz bintzaj na awaltzaj. Cxchij tu', na jun cu'n ja cxtze'en, stzun Ryos bantz.

* 18:2 Heb 13:2. † 18:10 Ro 9:9. ‡ 18:12 1P 3:6. § 18:14 Jer 32:16-27; Lc 1:37; Ro 9:9.

Yi jakol Abraham cuybil chipaj yi e' aj Sodoma tetz Ryos

¹⁶ Itzun yi stzaje'n wi' chiyol, chiye'n tzun txiclok yi ox yaja'tz nin e' icy'tz tan cyopone'n Sodoma. Xom nin jun tkuj Abrahamtz scye'j. ¹⁷ Nintzun oc Ryos tan xtxumle'n: “Ba'n tcu'n swale' tetz Abraham clar cunin yi mbi'tz tzimbne'. ¹⁸ Na tan i' ljale't chibanl cyakil wunak bene'n tzi'n wi munt. ¹⁹ Ej nin cha'tz txa'ijt i' wa'n tan toque'n tan chicawe'n yi e' tetz nitxajil scyuch' yi e' xonl, tan cyoque'n jak inca'wl nin tan chibnol cyakil e'chk takle'n balaj, bantz wele'n cu'n te'j cyakil yi ja wi't insuk tetz,” stzun Ryos tc'u'l cuntu'. ²⁰ Saje'n tzun tlol Ryos tetz:

—Ma jalu' Abraham ja wit jun xtxolbil yi cyakil yi e' wunak yi najlche' Sodoma tu Gomorra, chin juntlen nin e' tu cyajtza'kl. ²¹ Cho'n tzun nchimbentz tan quilwe'n yi ko bintzij nin yi chin cachi' nin e', nin yi ko chin juntlen nin cyajtza'kl quib yi mma'lchij swetz, stzun Ryos bantz tetz Abraham.

²² Cho'n tzun chibene'n cob scyeri yi e' yaja'tz jalen Sodoma. Ma tetz Abraham nintzun cyaj cyen tan yol tetz Kataj Ryos. ²³ Toque'n tzun xkansal tib mu'xt swutz Ryos nintzun oc tan jakle'n:

—Ta' yil tz'ocu' tan chibiyle'n yi e' juchul il ¿xchitzajk cunin polo' yi e' yi qui'c quil? ²⁴ Na qui cunin batz at nicy' cient wunak Sodoma yi qui'c cyetz quil. ¿Stzajk cunin polo' cyakil yi tnuma'tz tanu'? ¿Qui polo' scuyu' chipaj tan tu' yi ko at nicy' cient balaj xchixo'l? ²⁵ Qui' lo' Ta', na el intxum teru' yi quil sbanu' yi juna'tz yi tul chitz'aben nin tu' e' balaj wunak scye'j yi e' juchul il, na nk'e'tz nicy' nin tu' e' juchul il. ¿Quil sbanu' juna'tz Ta'! Na yi ilu' teru' ilu' jun balaj juez yi chin tz'aknak cu'n. Nin yi ilu' teru' quil xubsiju' tan chibanle'n tane'n cyakil wunak bene'n tzi'n wi munt. Ej nin ko ya'tz, nink che' jatxcyenu' e' balaj. Ntink e' juchul il che' cawsaju', stzun Abraham tetz Ryos.

²⁶ Stza'wel tzun Ryos yi yol Abraham itzun taltz:

—Yi nink chijal nicy' cient wunak wa'n yi nk'e'tz e' juchul il, tan tu' yi nicy' cienta'tz tzincuye' chipaj cyakil e' aj Sodoma, stzun Ryos tetz Abraham.

²⁷ Jilone'nt tzun junt tir Abraham tetz Ryos. Itzun taltz:

—Cuyu' impaj Ta', qui'c nin intx'ix yi na chinjilon quen teru', nin yi na injak quen yi e'chk takle'na'tz teru'. Na yi ilu' teru', ilu' Ryos, yi ca'wl wetz, ma yi in we'tz in tu' wunak, in tu' tx'otx', qui'c eka'n wa'n. ²⁸ Poro Ta' yi ko ca'wunak o'-te'n yi qui'c tz'aknak yi nicy' cienta'tz, ¿xchitzajk cunin polo' cyakil yi e' wunaka'tz tanu' tan tu' yi ca'wunak o'-ta'tz yi qui'ct?

Stza'wel tzun Kataj yi yol Abraham:

—Yi nink chijal ca'wunak o' wa'n yi nk'e'tz e' juchul il, quil chisotz wak'un.

²⁹ Jakol tzun Abraham junt tir:

—¿Ma tzun yi ko at ca'wunak ntzi' yi nk'e'tz e' juchul il?

—Quil che' insotzaj tantu' yi ca'wunaka'tz, stzun Kataj bantz tetz.

³⁰ Bene'n tzun jakol junt tir Abraham tetz Ryos itzun taltz:

—Cuyu' impaj Ta' na cu inwutz teru' yi qui'c lje' swutzu' yi chin ch'inch'uj nin tu' nin in tan jakle'n quen ite'n nin xtxolbila'tz teru'. Poro ¿mbi tzun sbanu'-tz yi ntink junaklaj ntzi' balaj lchijal tanu'?

Stza'wel tzun Katajtz, itzun taltz:

—Yi nink chijal junaklaj balaj wa'n, tan tu' junaklaja'tz tzincuye' chipaj yi e' mal nak nin quil chisotz wa'n.

³¹ Toque'n tzun jakol Abraham junt tir tetz Ryos itzun taltz:

—Ilu' Wajcaw, qui'c nin intx'ix yi na injakquen yi e'chk takle'ne'j teru'. Poro ¿mbi' sbanu' yi ntink junak ntzi' balaj lchijal tanu'?

Saje'n tzun tza'wel Ryos tetz:

—Yi nink chijal junak ntzi' balaj wa'n quil chisotz yi e' wunaka'tz wak'un. Tzincuye' chipaj.

³² Chin ch'inch'uj nintzun ban Abraham tan yol tetz Ryos i tzun taltz:

—Ilu' Wajcaw cuyu' impaj qui'k tz'oyintzin c'u'lu' swe'j yi na chin jilonquen teru', poro jalta'tz wi'tzibil tir yi tzinjake' teru', nin qui't tzinxuxu' mas. ¿Mbil sbanu' yi ko ntin lchijal lajuj ntzi' balaj tanu'?

Saje'n tzun stza'wel, i tzun taltz:

—Yi ate' nink yi lajuj balaja'tz xchixo'l, quil chisotz wa'n. Tzincuye' chipaj, stzun Ryos bantz.

³³ Yi wi't chijilone'n Ryos tu Abraham aje'n nintzun ban i'-tz. Ma Abraham nin pakxijtz xe pach yi mantial tu'.

19

Yi cwe'n sotzal Kataj yi tnum Sodoma tu Gomorra

¹ Itzun bantz yi nskén oc yupcan yi cyocompone'n yi cob ángela'tz le tnum Sodoma. Cho'n tzun c'olchij Lot tzi sawanil yi tnum kale na chimolwit quib cyakil yi e' wunak. Jalt cuntunin yi chibene'n tilol yi cob ángela'tz* nintzun je txicloktz tan chic'ulche'n. Nin cu jokloktz xchiwutz. ² Nintzun taltz scyetz:

—E'u' wajcaw, max chic'u'lu' swibaj. Yi in wetz, in chixconsbe'tzu'. Ej nin na cu' inwutz scyeru' tan chicyaje'n cyenu' xe' inca'l te ak'bale'j. Choktzaju' swuch', na at a' tan xtx'ajle'n quikanu'. Nin eklen jalchan chicy'ajtu' chibe'u', stzun i' bantz scyetz.

Saje'n tzun chitza'weltz, itzun cyaltz.

—Qui' lo' ta', ntyoxtu' teru'. Ba'n tcu'n kawitok cyen ketz tbe' te jun ak'bale'j.

³ Poro quinín tzun tane' Lot tan chimoxe'n jalen cu'n chicujij tan chicyaje'n cyen xe ca'l i'. Ej itzun yi cyocopone'n xe' ca'l nintzun cawunin Lot tan banle'n chiwa'-tz. Bnix pam yi qui'c xtx'amil. Ej nin yi bnixe'n, nintzun e' wan yi cob aj xajsanla'tz.

⁴ Ej itzun te yi ntaxk chinuc' quib tan watl cyopone'n tzun nil cyakil e' yaj cwent Sodoma swutz yi ca'l Lot. Cyakil yi e' xicy scyuch' yi e' bixu' e' baj opontz. ⁵ Chixe'te'n tzuntz tan sich' tetz Lot. Itzun cyaltz:

—Lot, ¿la'kbe' cob yaj yi nchixom quen tzawe'j xe aca'l te jun ak'bale'j? ¡Cy'ajwe'ltzaj! na na kaj kawitbej kib scyuch'.

⁶ Telemule'n tzun Lot tan yol scyetz, poro te yi tele'n tzaj cy'a'nt nin jople'n yi puert ta'n, nin cyaj cunin lajpultz. ⁷ Bene'n tzun tloltz scyetz:

—E'u' jun c'olój wamiw quil chibanu' yi e'chk takle'na'tz scye'j cob intxocuma'tz, na qui na yub cyajtza'klu'. ⁸ Ate' bin cob wetz inme'l yi txe'n cunin chipo'tzaj quib te jun yaj. ¿Qui pe' na cyaju' yi nink che' incy'aje'l tzaj tan chibnolu' yi cyajbilu' scye'j? Na qui na waj yi nink chibanu' jun e'chk takle'n yi chin juntlenin scye'j yi cob intxocum.

⁹ Saje'n tzun chitza'wel cyakil yi e' wunaka'tz. Itzun cyaltz:

—¡Cawle'n tzaj! Caje'n tzi be', na kocopon. ¿Nka kocopon ptzun ketz jak aca'wl? Añ tu' awer nak. ¿Nka na tzun awaj yi añ cñben tc'u'l yi mbi na kaj tan kabnol scye'j atxocuma'tz?

Xe'te'n nintzun e' ban tan jisle'n Lot nin e' octz tan pok'le'n quen puert. ¹⁰ Ma yi cob txocuma'tz, lajke'l nintzun je'n chijakol yi puert nin oc chikinol Lot xe ca'l, nin lajke'l nin tele'n chilajpul. ¹¹ Ej nin cyakil yi e' wunaka'tz yi ate' solte'j puert e' cyaj cyen moyi'x cya'n, chicyakil yi e' xicy scyuch' e' bixu'. K'e'xe'n nintzun e' bantz tan joyle'n yi puertil yi ca'l. ¹² Ma yi e' txocuma'tz, nintzun ben chijakol tetz Lot:

—¿Ate' pe' mas axonl tzone'j? Ko at acy'ajl nka ame'l, e' aji' nka alchok axonl le tnume'j, molwe' len nin quilo'k scyuch' joylaj. ¹³ Na copon kaxitul cyakil yi ama'le'j. Nimix cunin xocho'n opon swutz Ryos scye'j e' aj Sodomaje'j.

¹⁴ Bene'n tzun Lot tan quilwe'n yi e' ji'-tz poro ntaxk cyok'bej quib tu me'l, ntin nskén bñix chitrat. Itzun ben tlol scyetz:

* **19:1** “Cob ángela'tz”, ite'n nin e'a's yi cob yaj yi na jal ka'n tul Gn 18:22.

—¡Yaj cale'nwok tzaj! Nuc'wok itib, nin quitele'nk. Ilwok quen yi ama'le'j, na copon xitul Kataj Ryos.

Poró qui nintzun cyajlajtzi yi yol Lot yi tal scyetz.

¹⁵ Itzun te yi txant tan tule'n skil, nintzun e' jilon yi e' ángela'tz tetz Lot, itzun cyaltz:

—Or awetz Lot, nuc'aj awib nin cy'ajwe' len yi awuxkel scyuch' yi cob ame'l tan qui iquime'n tzone'j na copon kasotzal cyakil yi tnume'j.

¹⁶ Poró tantu' yi quinín nuc'x chan tib Lot, chibene'n tzun yi e' ángel tan xch'ine'n e'ltzaj yi k'ab, na nin el k'ajab Kataj Ryos te'j. Ej nin ncha'tz ban yi txkel scyuch' yi e' me'l. Ej nintzun e' el quicy'altz solte'j len yi tnum tan cyele'n liwr.† ¹⁷ Te yi nsken wit che'l tzaj joylajel' tzaj yi tnum, at tzun jun scyeri yi e' ángel tal scyetz:

—¡Quilo'k lajke'l tan iclaxe'n! Nin quil cxmayin tzajwok wutz icoc. Nin quil xtaque' cu'nwok siquier jun tal tkuj le ama'le'j, ma na cyenin cxbenwok xo'l wutz. Ojke'l ninwok tan itopone'n wi'wutz tan iclaxe'n.

¹⁸—¡E'u' jun c'olój wajcaw, max chic'u'lu' swibaj! ¹⁹ Bintzij nin nimix pawor nchibanu' swetz. Nin chumbalaj nin banl cyalma'u' swibaj tan inclaxe'n. Poró chicuyu' impaj. Qui na waj yil chimben xo'l wutz. Na ko tzun quil kopon chan, nin skatx'amxok tak'un yi caws yi cupon cyak'unu'. ²⁰ Poró je jun tal juy tnum at naka'j chone'j. Nink cyak'u' ama'l sketz tan kopone'n tul, bantz kaclaxe'n, na i'tz jun tal juy tnum, stzun Lot scyetz e' ángel.

²¹ Bene'n tzun tlol jun scyeri e' ángela'tz:

—Ja wit yi mbi' majak swetz. Swak'e' bin ama'l tzitetz tan ibene'n tc'u'l, na quil sotz yi jun tnuma'tz wa'n. ²² Poró or itkan, na qui'c rmeril tan imbnol jun takle'n te ntaxk cxopon wok le jun tnuma'tz.

Cha'stzun te toque'n bi' yi jun tnuma'tz tetz Zoar.‡

²³ Itzun yi tule'n skil sken tzun opon Lot le tnum Zoar. ²⁴ Saje'n tzun kojol Kataj jun chin k'ak' tcyaj yi asufre cu'n. Cho'n tzun cwe'n squibaj yi tnum Sodoma tu Gomorra. ²⁵ Cyakil cunin tzun chisotze'n yi e' wunak yi ate'-tz. § Nin cyakil e'chk takle'n yi at tc'u'l yi jun ama'la'tz, sotz tera'tz. ²⁶ Itzun yi txkel Lot yi xomij te'j, yi cyele'n tzaj ojkuj, nintzun xmayinin i' wutz coc.* Ej nin yi xmayine'n nin, nta'tz te'n nin oc cyen tetz jun tunuj c'ub atz'um.

²⁷ Ma le junt eklok, jalchan cunin tzun bene'n Abraham kale e' jilone't tu Kataj Ryos.

²⁸ Nintzun ben xmayil i' yi tnum Sodoma tu Gomorra tu cyakil yi xk'ajlaj yi at-tz, nin tibaj cyakil ama'la'tz ja til yi jalt cuntu' sib na juquin. I cunin tane'n jun chin patbil txun. ²⁹ Ya'stzun tulej Kataj yi cwe'n sotzal i' e'chk tnuma'tz kale najle't Lot. Poró nin ul tx'akxuj yi yol Abraham tc'u'l Kataj. Cha'stzun te nin el tzaj tcy'al i' yi Lot le jun ama'la'tz yi ntaxk sotz ta'n.

³⁰ Itzun bantz te yi topone'n Lot jalen Zoar nin xob i'-tz tan najewe'n le jun tnuma'tz. Cha'stzun te ticye'n i' junt tir tan najewe'n xo'l wutz scyuch' yi cob me'l. Cho'n tzun chinajewe'n tzak' jun picy.

³¹ Ej itzun yi bajx me'l Lot nin jilonin tetz yi titz'un itzun taltz: “Ma jalu' witz'un, ja bi'xin kataj, nin le ama'le'j qui'c nin jun yaj at tan toque'n tetz kuchmil. ³² ¿Qui pe' na awaja'tz yil tz'oc a' ka'n twi' ta'? Ej nin yil tz'oc a' twi' ba'n tzun kawitbej kib tuch' tan jale'n jujun kal.”

³³ Ma yi toque'n ak'bal nintzun ben cyak'ol win tetz chitaj. Ej itzun yi bajxnak ya'stzun coye' cu'ntz te'j, nin quinín tzun tz'icy' tetz Lot yi cwe'n coylok. Nin ncha'tz qui nin nachon i' te'j yi tele'n watl. ³⁴ Ma le junt eklok itzun tal yi bajxnak tetz yi titz'un: “Bit tzaj, cho'n nchinwit wetz te'j kataj ewt. Ej ma te ak'bale'j, aX. Kak'e' nin junt tir win tetz ta' tan awite'n atz te'j, bantz jale'n awal.”

† 19:16 2P 2:7. ‡ 19:22 “Zoar” na elepont tal “juy tnum”. § 19:25 Mt 10:15; 11:23-24; Lc 10:12; 17:29; 2P 2:6; Jud 7. * 19:26 Lc 17:32.

³⁵ Ej i nintzun cyuleja'tz quib yi tal yi bajxnak tetz yi ca'p. I te'n nin ak'bala'tz toque'n a' cya'n twi' chitaj tan wite'n yi ca'p me'l i' te'j, poro qui nin nachon i' te'j yi tele'n watl. ³⁶ Tan tu' yi cwe'n chitxumul yi cob me'l Lot yi jun ajtza'kla'tz, ja tzun oc lac'puj jujun ni' scye'j. ³⁷ Ej itzun yi bajxnak yi jale'n yi tetz tal nintzun oc bi' ta'n tetz Moab. Ya'stzun chimam chite' yi e' moabita. ³⁸ Ma yi ca'p, yi titz'e'n yi tetz tal nintzun oc bi'-tz ta'n tetz Benami. Ya'stzun chimam chite' yi e' amonita jalu'.

20

Abraham tu Abimelec

¹ Itzun yi tele'n tiemp, nintzun icy' Abraham swutz yi ama'l kale najle't i'. Cho'n tzun topone'n le ama'l cwent Néguev. Ej nin yi topone'n, cho'n tzun najewe'ntz le tnum yi na bi'aj Gerar, nicy'al Cades tu Shur. ² Ej itzun bantz yi chinajewe'n tul yi jun ama'la'tz nintzun tal Abraham scyetz yi e' wunak yi najlche' yi quitz'un quitzicy quib tu Sara yi txkel.* Ma yi t'ital Abimelec, yi rey tetz Gerar yi jun xtxolbila'tz, nintzun ben mantartz tan ticy'le'n tzaj Sara tan toque'n klo' tetz ca'p txkel. ³ Poro nintzun xchaj tib Ryos swutz i' le wutzicy', ej nin taltz tetz: “Abimelec, xquimok, na mbi xac nsaj awucy'al yi jun xna'na'tz tzawuch', na at tetz chmila'tz.” ⁴ Poro ntaxk chiwitbej quib Abimelec tu Sara. Cha'stzun te talol i'-tz tetz Ryos: “Ilu' Wajcaw, poro xchinquimok polo' tanu', na qui'c jun takle'n cachi' mimban te'j. ⁵ Na wutzile'n cunin Abraham mma'lon swetz yi tanub tu' i'. Ncha'tz yi xna'n ja tal swetz yi quitz'un quitzicy quib tu Abraham. Cha'stzun te mmu'l swuch'. Qui'c cunin tzun wetz wil te'j.”

⁶ Saje'n tzun tlol Ryos tetz tul wutzicy', itzun taltz: “Na el intxum tetz yi qui'c cunin awil te'j yi mmu'l tzawuch'. ⁷ Ma jalu', cun ak' te yi chmil, na i' jun elsanl intzi', nin copon wutz tan jakle'n abanl. Poro ko quil tz'oc te awi', xquimok, scyuch' cyakil yi e' yi ate' jak aca'wl.”

⁸ Itzun le junt eklok, chin jalchan cunin tzun c'ase'n Abimelec nin ben mantartz scye'j yi e' xchakum. Ma baje'n chimolol quib, nintzun baj xtxolil scyetz yi mbi cu'n a'lchij tetz le wutzicy'. Yi quibital yi e' xchakum nintzun e' baj xob lentz. ⁹ Xchakol tzun Abimelec yi Abraham. Yi tule'n i', itzun taltz:

¹⁰ —iYaj! Mbi nintzun jun chin il yi bnix awa'n ske'j. ¿Mbi wil tzatz yi ncu' atxumul, tan tulse'n jun chin ila'tz swibaj, nin squibaj cyakil intanum? ¿Qui na yub yi mo'c tzaj anuc'ul swe'j yaj! ¿Mbi na cxtzan tan xtxumle'n yi ncu' anuc'ul yi jun ila'tz swe'j? stzun Abimelec ban tetz Abraham.

¹¹ —Max c'u'lu' ta', poro tane'n tzinwutz wetz, cya'l jun najk tek xchi' Ryos tzone'j. Na nin inxob ko tzun cho'c wunak tan imbiyle'n cu'n tan cyetzal wuxkel. ¹² Poro yi mero bintzi wanub i', na junit kataj tuch'. Ntin katxu' apart. Ej nin jalu' kok'be'nt kib tuch'. ¹³ Nin yi talol Ryos swetz tan wele'ntzaj le tanum intaj, ja tzun bixe' ka'n tu wuxkel tan kalol scyetz cyakil wunak tul alchok ama'lil kalel ka'tcu'nt yi kitz'un kutzicy kib skibil kib, stzun Abraham bantz tetz Abimelec.

¹⁴ Taje'n tzun tk'ol Abimelec Sara tetz Abraham. Ncha'tz toy i' jun c'olaj cne'r tu wacx, tu jun c'olaj yaj tu xna'n tetz mos Abraham. ¹⁵ Ej nin taltz tetz:

—Xmaynin cyakil yi weri inluware'j. Nin ba'n tzatxa'e'n jalaj atz, yi mas ba'n tzawutz tan anajewe'n swutz.

¹⁶ Ncha'tz tal Abimelec tetz Sara:

—Yi walor cyakil yi nwak' tetz axibin, i'tz jun mil piñ sakal. Xconk tan xchajle'n scyetz cyakil wunak yi ax jun balaj xna'n, nin cya'l jun jalsan yolbil atz, stzun Abimelec bantz.

¹⁷ Toque'n tzun Abraham tan nachle'n Kataj tibaj Abimelec tu txkel, scyuch' cyakil e' xna'n yi na chimosin tuch', bantz jale'nt cyalbil. ¹⁸ Ya'stzun quitane'n yi e' xna'na'tz yi

* **20:2** Gn 12:13; 26:7.

najlche' tu Abimelec, na Ryos mmakon yi cyalbil, tantu' yi ncu' klo' xtxumul Abimelec yi jun tajtza'kla'tz te Sara.

21

Yi titz'e'n Isaac

¹ Itzun bantz nintzun tak' Kataj yi banl tibaj Sara chi suki'nt ta'n, na nin tekaj i' pwokil jun ni'. ² Ma yi topone'n yi tiemp yi alijt cyen tan Ryos, ule'n nintzun ban yos tuch'.* Tul bi'xil tlen tu' ate't Abraham yi tk'ol Ryos yi jun cy'ajla'tz. ³⁻⁴ Ej nin le waxaki'n k'ej nintzun ban circuncidar Abraham yi ni'a'tz,† quib yi talnak Ryos tetz. Nin oc tk'ol Abraham yi bi' tetz Isaac. ⁵ At i' tul jun cient yob yi titz'e'n yi ni'. ⁶ Ma yi tule'n itz'ok yi ni' te'j Sara, nintzun taltz te'u'l cuntu': "Tan yi tzatzin yi ntak' Ryos swetz na chintze'en. Ncha'tz alchok scyetz yil quibit intziblal xchitzatzink swuch'. ⁷ Na cya'l nin jun jak tal tetz Abraham yi ko tzantzaj xtxutxunk jun ni' swe'j. Poro yi jalu' tul bi'xil tlen tu' i' ja itz'ij jun cy'ajl," stzun Sara bantz tan yi tzatzi'n yi at cu'nt.

Yi cyele'n laju'n Agar tu tal

⁸ Itzun bantz yi xch'uye'n yi ni'a'tz nintzun bnix jun chin wutzile'n wa'a'n tan Abraham tan tu' yi tele'n yi ni' te xtxu'tx. ⁹ Poro te yi jun k'aja'tz nin til Sara yi na tzan yi tal Agar tan xcy'aklil te'j Isaac. Yi jun aj xuxinla'tz, ya'stzun chinitxajil Abraham jal tu Agar, yi aj Egipto. ¹⁰ Yi tilol Sara yi mbi na ban yi tal Agar nintzun xochontz tetz Abraham. Itzun taltz: "Lajlen yi mose'j tu yi tal, na qui'c tocle'n yi tal i' te yi ame'bi'l yil scyajk cyen tk'ab wetz wal."‡ ¹¹ Yi tbital Abraham yi yol Sara wi'nin tzun bisune'n tan tu' yi mbi sbajok te yi cy'ajl i' yi jal te Agar. ¹² Bene'n tzun tlol Ryos tetz Abraham: "Abraham, qui cxbisun te acy'ajl tu yi amos Agar. Ba'n tcu'n banaj tajbil Sara, na tan Isaac xchijale't yi mero araxonl.§ ¹³ Poro ncha'tz Ismael yi acy'ajl yi njal te yi amos, tan i' ljale't jun nación na ncha'tz i', i' jun acy'ajl," stzun Ryos bantz tetz Abraham.

¹⁴ Itzun le junt eklok, chin jalchan cunin tzun c'ase'n Abraham. I nintzun tulej i' chi tal Kataj Ryos tetz. Nin ben tk'ol cobox pam tu jun cu'lbil a' tetz Agar tan bene'n tcy'al tetz chiwa' nin quic'a' tbe'. Ncha'tz ben tk'ol yi xicy tetz xtxu' nin e' el lajultz. Ele'n tzaj nintzun e' bantz nin e' octz tan joyle'n chibe', poro qui nin jal cya'n. Tx'akxe'n nin e' bantz tul yi ama'l yi tz'inunin tu' cwent Beerseba. ¹⁵ Ma baje'n yi quic'a', nin yi nsken wi't k'e'xij yi xicy tan saktzi', nintzun cyaj cyen cutx'bal Agar tmujil jun tal wi' tze'. ¹⁶ Ma i' tetz, nin el xkansal tibtz joylaj len te yi xicy na nin tal i' tc'u'l cuntu': "Ba'n tcu'n quil wil yil quim yi wal." Ma yi cwe'n c'olchok Agar, xe'te'n tzun yi xicytz tan o'kl.

¹⁷ Saje'n tzun tbital Ryos to'kl yi tal xicy. Cha'stzun te jilone'n tzaj yi ángel tetz Ryos. Itzun taltz: "Agar, ¿mbi na abislej? Quil cxob na ja tbit Ryos yi o'kl yi at cu'nt awal. ¹⁸ Quilo'k, cun txichaj yi awal, nin ncwe'n tu'tz tan xch'eye'n, na tan i' ljale't jun nación wa'n," stzun yi ángel tetz Ryos bantz tetz Agar.

¹⁹ Xchajol tzun Ryos jun bo'm tetz Agar. Bene'n tzun i'-tz tan nojse'n yi cu'lbil a' yi cy'a'n ta'n nin ben tk'ol tetz yi tal. ²⁰ At nin Ryos tan xch'eye'n yi xicy, nin yi xch'uye'n, cho'n tzun najewe'n le jun ama'l yi tz'inunin tu'. Nin i' jun balaj c'oxol flech ban. ²¹ Cho'n najewe'n i' le ama'l tz'inunin tu' cwent Parán. Ej nin aj Egipto yi txkel bantz tan xtxu'.

Yi bnixe'n chitrat Abraham tu Abimelec

²² Itzun bantz te yi ite'n nin tiempa'tz, nintzun opon Abimelec tan yol tetz Abraham. Xomij Ficol te'j, yi wi'tz ajcaw squibaj cyakil yi e' sanlar cwent Abimelec.* Itzun tal Abimelec tetz Abraham:

—I bin jalu' Ta' Abraham, ja lajluchax skawutz yi xomij Ryos te'ju' tan xch'eye'nu'. ²³ Cha'stzun te, te yi atu' tzone'j swutz yi ama'le'j, na waj yi swutz cu'n Ryos yil talu' swetz

* **21:2** Heb 11:11. † **21:3-4** Gn 17:12; Hch 7:8. ‡ **21:10** Gl 4:29-30. § **21:12** Ro 9:7; Heb 11:18. * **21:22** Gn 26:26.

yi qui pel tz'ocu' tan banle'n jun e'chk takle'n cachi' swe'j, nka scye'j e' incy'ajl scyuch' e' inmam. Ej nin ncha'tz swutz cu'n Ryos tale'u' swetz, yi cho'n cunin pe' sbne' yi banl talma'u' swe'j chi banakin wetz te'ju'. Ej inin pe' sbne'u'a'tz scye'j cyakil yi e' inwunakil yi najlche' tzone'j le intanum kale najle'tu', stzun Abimelec tetz Abraham.

²⁴—Jun cu'n yol ya'stzun swulej, stzun Abraham bantz tetz Abimelec.

²⁵ Poro ncha'tz, nin jak Abraham tkanil yi jun a' yi kopijs tan i' yi elnak chimajol yi e' mos Abimelec. ²⁶ Bene'n tzun tlol Abimelec tetz Abraham:

—Qui na wit wetz yi ko ya'tz e' ban inmos, na ncha'tz bin ilu' qui nin bin talu' mu'x rasonil swetz. Qui tzun na wil wetz na' txumun cu'n yi jun ajtza'kla'tz, stzun Abimelec tetz Abraham.

²⁷ Ej nintzun saj tcy'al Abraham cobox cneru' nin cobox wacx nin tak'tz tetz Abimelec. Ej nin te yi jun k'eja'tz ya'stzun bixewe'n chitrat. ²⁸ Poro ncha'tz nin oc Abraham tan chijatxle'n el tzaj jukt tal tij cneru' xchixo'l yi e' tawun. ²⁹ Nin yi tilol Abimelec, nin ben jakoltz tetz:

—¿Mbi xac nche'l tzaj xtxa'olu' yi jukt cneru'e'j?

³⁰ Bene'n tzun tlol Abraham tetz:

—Tan yi jukt cneru'e'j yi swak'e' teru', ya'stzun jun techl yi mero bintzi, in inkopon yi jun julil a'e'j, stzun Abraham bantz.

³¹ Cha'stzun te toque'n bi' yi jun ama'la'tz tetz Beerseba[†], na cho'n bnixe'n yi chitrat Abraham tu Abimelec le jun ama'la'tz.

³² Yi wi't bnixe'n yi chitrat le ama'la'tz yi oc bi' tetz Beerseba, nintzun e' pakxij cyetz Abimelec tu Ficol le cyetz chitanum xchixo'l yi e' filistey. ³³ Ej nin ta'ste'n nin le ama'la'tz yi na bi'aj Beerseba cwe't tawal Abraham jun wi' tze' yi na bi'aj tamarisco. Ej nin ta'ste'n nin oque'tz tan c'u'laje'n Ryos, yi jun kaRyosil yi at nin i' le xe'tzbiltzaj, at jalu' nin sbne' opontunintz. ³⁴ Ala' nintzun yob a'tij Abraham le chitanum yi e' filistey.

22

Yi toyil klo' Abraham yi jun tal xutuj cy'ajl tetz Ryos

¹ Itzun bantz yi nsken wi't bnix e'chk takle'ne'j nintzun oc Ryos tan pile'n Abraham tan tilol yi ko bintzi nin k'uklij c'u'l i'. Jilone'n tzaj tzun Ryos tetz Abraham. Itzun taltz:

—¿Abraham! ¿Abraham!

—¿Mbi' Ta'?

²—Cy'aj nin yi jun tal xutuj acy'ajl yi wi'nin na cxpek' te'j. Quilo'k jalen le luwar cwent Moriah. Ej nin yil cxopon wi jun scyeri wutz yi tzinchaje' tzatz, ba'n tzapat yi acy'ajl tetz jun atx'ixwatz tzinwutz.

³ Chin jalchan cunin tzun c'ase'n Abrahamtz nin oc tan wekle'n jun buru' tan ticy'le'n nin cyektz. Ncha'tz e' ben stzoc'ol cobox si' tan pate'n yi xtx'ixwatz. Ncha'tz ben tcy'al cob mos tu Isaac yi cy'ajl. Bene'n nintzun e' bantz tan cyopone'n le ama'l yi tal Ryos tetz.

⁴ Itzun le toxi'n k'ej chibe', nintzun ben xmayil Abraham yi ama'l yi tal Ryos tetz. ⁵ Bene'n tzun tlol Abraham scyetz yi e' mos yi xomche' te'j:

—Ncye'n tu wok tzone'j tu yi kaburu' na yi o' ketz tu incy'ajl nkaben ketz tzi'ne'j tan c'u'laje'n Ryos. Ej nin kapakxok chan.

⁶ Saje'n tzun tcy'al Abraham yi si' nin je tk'ol wutz coc Isaac. Ma i' tetz nin ben tcy'al yi cchilu' tu yi k'ak'. Nin e' bentz. ⁷ Nsken wi't chixon jun tkuj yi bene'n jakol Isaac tetz taj:

—Ta'.

—¿Mbi na awaj ax jun c'olaj incy'ajl? stzun Abraham tetz Isaac.

—¿Lok tzun jun tal cneru' tetz katx'ixwatz? Cy'a'n si' ka'n nin cy'a'n k'ak' ka'n tu yi cchilu'. Poro ¿lak tzun jun tal cneru' tetz katx'ixwatz?

[†] 21:31 “Beerseba” na elepont, “julil a' kale mbnixet yi trat”, nka “julil a' kale e' ak'le't yi juk cneru”.

⁸—Ryos tz'ak'on sketz, stzun Abraham tetz Isaac te yi na chixon tan cyopone'n le ama'la'tz.

⁹Ma yi cyopone'n le ama'l yi tal Ryos tetz, nintzun oc Abraham tan wekle'n jun patbil xtx'ixwatz. Ma yi nuc'xe'n ta'n nintzun baj je tk'ol yi si' tibaj. Kalena'tz tzun bene'ntz tan c'alche'n cu'n Isaac nin je tk'oltz tibaj yi patbil xtx'ixwatz.* ¹⁰Bene'n nintzun bantz tan ticy'le'n yi cchilu' tan biyle'n cu'n yi cy'ajl. I cunin tzun klo' na bentz tu yi cchilu' tan biyle'n cu'n, ¹¹yi jilone'n tzaj yi ángel tetz Ryos jalen tzi'n tcya'j. Itzun taltz:

—¡Abraham! ¡Abraham!

—Je ine'j Ta' stzun Abraham bantz.

¹²—Qui bin tzabiy cu'n yi acy'ajl nin quil tzaban jun e'ch takle'n te'j, na na el intxum tetz yi bintzinin na awek xchi' Ryos, na qui nin macabej ac'u'l te'j yi mawak' klo' yi jun tal xutuj acy'ajl swetz, stzun yi ángel tetz Ryos bantz.

¹³Xmayine'n nintzun Abraham wutz coc nin ben tilol jun tal cneru' yi xoplij cyen yi tuc' xo'l cobox k'ab tze'. Bene'n tzun Abraham tan telsene'l tzaj. Ej nin te yi tele'n tzaj ta'n, nin tak'tz tetz xtx'ixwatz tetz xel yi cy'ajl.† ¹⁴Oque'n cyen nintzun ban bi' yi jun wutza'tz tan Abraham tetz “Ryos tz'ak'on”. Cha'stzun te jalu' na a'lchij tetz jun luwara'tz: “Yi wi'wtz tetz Kataj kale tz'ak'le't katx'ixwatz.”

¹⁵Itzun yi wi't tk'ol Abraham yi xtx'ixwatz jilone'n tzaj tzun junt tir yi ángel tetz Kataj tetz. ¹⁶Itzun taltz:

—Abraham, je yol Ryose'j: “Tantu' yi qui nin macabej ac'u'l tan awak'ol yi jun tal xutuj acy'ajl swetz, ja tzun aban tane'n inca'wl. Ma jalu' jun cu'n yol na walnin tzatz:‡

¹⁷Swak'e' wi'nin imbanl tzawibaj na chijepon impuc'sal yi tajlal yi axonl. Ni'cu'n sbne' cyajlal chi tane'n tajlal yi e' tx'uml yi ate' tcya'j nka chi tane'n tajlal yi samlicy' yi at tzi'ak mar. Ej nin nk'e'tz ntina'tz ma na ncha'tz chixcyek scye'j cyakil chicontr. ¹⁸Ej nin tan tu' yi e' axonl, sjalok chibanl cyakil e'chk jilwutz wunak bene'n tzi'n wi munt. Ya'stzun sbajok tan tu' yi maban yi wetz wajbil,”§ stzun ángel tetz Ryos bantz.

¹⁹Yi nskén wi't bnix yi xtxolbila'se'j nintzun pakxij Abraham le ama'l Beerseba. Cho'n tzun najewe'n Abraham tetz coboxt tiemp le jun ama'la'tz.

Yi e' cy'ajl Nacor

²⁰Itzun bantz yi tele'n tiemp yi baje'n cyakil yi xtxolbila'se'j, nintzun opon stziblal twi' Abraham yi nskén jal chinitxajil Nacor yi titz'un. ²¹Yi bajx yi mitz'ij i'tz Uz, yi ca'p i'tz Buz. Ej nin yi toxi'n i'tz Kemuel yi taj Aram. ²²Pontzaj tlen quitz'e'n Quesed, Hazo, Pildas, Jidlaf tu Betuel. ²³Yi jun Betuela'tz ya'stzun yi taj Rebeca. Cyakil yi bi'aja'tz ya'stzun yi waxak cy'ajl Nacor yi titz'un Abraham yi e' itz'ij te'j Milca. ²⁴Ncha'tz e' jal chinitxa' Nacor tu Reúma, yi ca'p txkel i'. Yi chibi' yi chinitxa' e' jal i'tz: Teba, Gaham, Tahas tu Maaca.

23

Yi xe'n cu'n ban mukxe'n Sara

¹Itzun bantz, a'tij Sara jun cient tu junak juk yob wuxtx'otx'. ²Cho'n quime'n i'tz le ama'l Quiriat-arba, nka Hebrón cwent ama'l Canaán. Ma yi Abraham wi'nin tzun bisune'n te'j Sara, nin wi'nin tok'e'n i' yi quime'n. ³Tele'n tzaj tzuntz le ama'la'tz kale atit wankil yi k'ajtzun txkel. Bene'n tzun i'tz tan talche'n scyetz yi e' xonl Het yi najlche' le jun luwara'tz. Itzun taltz scyetz:

⁴—Ibin jalu' tan pe' in tu' jun awer nak xchixo'lu'* ntin na waj tzinc'uch jun pawor scyeru'. Yi nink chic'ayu' jalaj intx'otx' kale tzinmukwit yi wankil k'ajtzun wuxkel† na ja quim i', chij Abraham scyetz.

⁵Saje'n tzun cyalol yi e' xonl Het tetz Abraham. Itzun cyaltz:

* **22:9** Stg 2:21. † **22:13** Heb 11:17-19. ‡ **22:16** Heb 6:13-14; 11:12. § **22:18** Hch 3:25; Gl 3:8. * **23:4** Heb 11:9, 13. † **23:4** Hch 7:16.

⁶ —I bin jalu' ta' Abraham bne'u' pawor. Tbitzaju' kayol, che'ch tzun bantz. —Ilu' jun wi'tz ajcaw skaxo'l, nin txa'ijtu' tan Ryos. Ba'n smuku' yi txkelu' le mukbil alma' yi mas balaj tcu'n xchixo'l yi ketz, nin cya'l nin jun skaxo'l yi nink scabej c'u'l tan tk'ol jun ama'la'tz teru'.

⁷ Je'n tzun txiclok Abraham, nin k'ajlan nin i' scyetz tan tak'le'n chik'ej e' xonl Heta'tz. Itzun ben tlol scyetz:

⁸ —Yi ko mero bintzij na cyaju' yi cho'n tzinmuk cyen wankil yi prow wuxkel tzone'j, chibne' binu' pawor swetz. Tan imbi' chijakquenu' tetz Efrón yi cy'ajl Zohar, ⁹ yi qui pel sc'ay i' jun picy swetz yi na bi'aj Macpela yi cho'n at tul yi xtx'otx' i'. Ba'n tzinchoj jamel nicy'na' ljak i' te'j. Bantz wetzal jun picya'tz tetz mukbil k'ajtzun wuxkel scyuch' e' inxonl.

¹⁰ At cu'n tzun Efrón xchixo'l e' xonl Heta'tz. Jilone'n tzaj tzuntz tetz Abraham xchiwutz cu'n e' wunak yi ate'-tz bantz quibital yi yol i' nin ncha'tz xchiwutz e' yi wi'nin cyoque'n nin wi'nin cyele'n tzaj stzi puertil yi tnum. Itzun taltz:

¹¹ —¡Qui' lo' ta'! Bne'u' pawor, tbitzaju' in yole'j: Swoye' yi jalaj tx'otx'a'tz teru' tuml yi picy yi at nintz le luwara'tz. Xchiwutz cu'n e' intanume'j yi swoye' teru' nin e' cu'n stiw te'j. Ba'n bin smuku' yi k'ajtzun prow txkelu' le luwara'tz, stzun Efrón tetz Abraham.

¹² Poro nin aj junt tir Abraham tan k'ajla'n tan tak'le'n chik'ej e' wunaka'tz yi ate' le luwara'tz. ¹³ Jilone'n tzun Abraham tetz Efrón xchiwutz cu'n e' wunak yi ate'-tz. Itzun taltz:

—Bne'u' pawor swetz tbitzaju' inyol, na cu' inwutz teru' yi na waj yi stz'amu' jamel yi tx'otx'a'tz tan qui imbisune'n, nin kalena's tzun tzinmukcu'n wankil k'ajtzun wuxkel, stzun Abraham bantz tetz. ¹⁴ Bene'n tzun tlol Efrón tetz Abraham. Itzun taltz:

¹⁵ —Ilu' jun c'olaj ta' Abraham, yi jamel yi tx'otx'e'j i'tz cyaj cient piñ sakal. Ba'n tcu'n quil ko'c tan txxumle'n jamel yi tx'otx', ma na ba'n tcu'n benku' tan mukle'n wankil k'ajtzun txkelu'.

¹⁶ Ej nintzun cujij Abraham tan xchojle'n yi jamel yi nsken tal Efrón xchiwutz e' mas xonl Het. Nin xchoj i' cyaj cient piñ sakal yi tz'aknak cu'n, chi yi c'uch Efrón tetz. ¹⁷ Tan yi txxolbila'se'j, yi xtx'otx' Efrón yi at xlajlen Mamre, kale atit yi jun picy Macpela'tz, scyuch' cyakil tze' yi at swutz yi tx'otx'a'tz, ¹⁸ tetz cunin tzun Abraham bantz tircu'n. Ej nin e' cu'n stiw ban cyakil yi e' wunak, scyuch' yi e' yi wi'nin cyopone'n stzi' puertil yi tnum.

¹⁹ Itzun bantz yi wi't bnixe'n e'ch txxolbila'se'j, kalena's tzun cwe'n mukul Abraham yi wankil k'ajtzun Sara tc'u'l jun picya'tz yi na bi'aj Macpela, yi cho'n at xlajlen Mamre, yi ncha'tz na bi'aj Hebrón, cwent Canaán. ²⁰ Cha'stzun te cyakil yi tx'otx'a'tz kale atit yi jun picya'tz tetz cu'n Abraham ban. E' cu'n xonl Het c'ayin tetz nin xcontz ta'n tetz mukbil alma'.

24

Yi xe'n cu'n ban yi jale'n yi txkel Isaac

¹ Itzun bantz te yi nsken wi't tijin c'u'l Abraham nin te yi nsken wi't tak' Kataj yi banl tibaj, nintzun octz tan txxumle'n yi txkel Isaac. ² Xchakol tzun jun scyeri yi e' xchakum yi mas tcunin ja tijin c'u'l xchiwutz yi e' mas, nin yi i' wi'tz ajcaw tibaj cyakil yi me'bi'l. Bene'n tzun tlol tetz:

—Ma jalu' ak'oc tzaj ak'ab tzak' incux. ³ Na na waj yil tzawal swetz, swutz cu'n Kataj, yi kaRyosil yi taw tcya'j tu wuxtx'otx', yi cxelepon cu'n te yi txxolbil yi swale' tzatz. Je wajbile'j: qui na waj yi nink tzajoy txkel incy'ajl xchixo'l yi e' xun tzone'j cwent Canaán kale najlcho't. ⁴ Ma na na waj yil cxben jalen le intanumbe'n tan joyle'n txkel incy'ajl xchixo'l yi e' inxonl.

⁵ Bene'n tzun tlol yi xchakum Abraham tetz:

—Ba'n bin Ta', poro ¿xe'n tzimban ko quil sc'ul yi xun yil xomtzej swe'j? ¿Ba'n pe tzun yi nink nu'l tan ticy'le'n nin yi cy'ajlu' tan cyaje'n le tanumbe'nu' kale elnaktzitu' tentz?

⁶ —¡Qui'! qui'c rmeril tan bene'n incy'ajl tan najewe'n chone'j. ⁷ Na yi Wajcaw yi inRyosil, yi Ryos yi at tcya'j, yi nchin ne'lsan tzaj kale najle't tzaj k'ajtzun intaj, i' nsukin yi ama'le'j scyetz e' inxonl. Mben tzun xchakol yi tetz ángel tan bajxe'n cu'n tzawutz tan joyle'n tzaj yi txkel yi jun tal xutuj incy'ajle'j. ⁸ Poro ko quil sc'ul yi xun yil xom tzaj tzawe'j qui'c tzun ara paj te'j, nin cxelepon liwr te yi jun trat yi copon skaxo'l. Poro jun cu'n yol na wal nin tzatz, yi qui'c rmeril tan bene'n incy'ajl chone'j.

⁹ Bene'n tzun yi xchakumtz tan tak'le'n quen yi k'ab tzak' yi cux Abraham yi tajcawil. Nin tal i'tz:

—Tzimbne' tajbilu' ta', quib yi ntalu' swetz.

¹⁰ Toque'n tzun yi mos tan xtxa'le'n e'chk balaj oy txo'l cyakil yi me'bi'l Abraham. Ej nin octz tan chiwekle'n lajuz camey i'. Bene'n nintzun bantz le tanum Nacor cwent Mesopotamia.*

¹¹ Itzun bantz yi topone'n nakajil yi tnum nskenin tzun cu' k'ej. Nintzun e' uje'-tz tuml chicamey stzi' julil jun a'. Nin te yi ora'tz ya'stzun na chibaj opon len yi e' xun tan ticy'le'n a'. ¹² Ej nin te yi ujlche' yi e' camey ta'n, nintzun oc yi chakuma'tz tan nachle'n Kataj. Itzun taltz: “Kataj, yi atu' tcya'j, nin ilu' Ryosil Wajcaw Abraham, chin xch'eyaju' tan joyle'n yi injoybe'tz. Elk k'ajabu' te wajcaw Abraham tan jale'n txkel Isaac. ¹³ Tzinch'iwe' tzone'j stzi' yi julil a'e'j jalen pe'k yil chibaj ul len yi e' xun tan sya'i'n. ¹⁴ Ya'tzk tajbilu' Ta', yi jun xun kale lwal nint: ‘Axx jun c'oloz xun banaj pawor swetz, nink tzawoy mu'x wuc'a',’ chinch sbanin. Ej nink tal tzaj swetz: ‘Uc'a'ku' ta', ncha'tz swak'e' quic'a' yi cameyu',’ itzunk i'a'tz yi txa'ijt tanu' tetz txkel Isaac yi xchakumu'.† Ej nin tan yi xtxolbile'j slajluchaxk tzinwutz yi at balajilu' te'j Abraham, yi wajcawil.”

¹⁵ Ntaxk nintzun tane' i'-tz tan nachle'n Kataj yi bene'n tilol jun xun yi ule'n tlen tu' atit tan sya'i'n. Cho'n ate'n yi xchok' wi xulchub. Ej nin yi jun xuna'tz i'tz Rebeca yi me'l Betuel. Yi jun Betuela'tz ya'stzun chinitxajil Nacor tu Milca. Ej nin yi Nacora'tz quitz'un quitzicy quib tu Abraham. ¹⁶ Yi Rebeca chin yube'n nin. Ej nin ntaxk nin po'tzaj tibtz te jun yaj. Yi tponen stzi' yi julil a', nin octz tan nojse'n yi xchok'. Ma yi noje'n, nin je' tk'ol wi xulchub nintzun pakxijtz. ¹⁷ Bene'n nintzun ban yi xchakum Abraham tan stz'amle'n nin jilon nintz tetz. Itzun taltz:

—Axx jun c'oloz xun, banaj jun pawor swetz, tzawak' mu'x tal wuc'a' te yi a' yi cy'a'n awa'n tul yi axchok'.

¹⁸ —Cuj ta', uc'a'ku' stzun xun bantz tetz.

Cwe'n tzaj tzun tcy'al yi xchok' le k'ab nintzun ben tk'ol yi tc'a'-tz.

¹⁹ Ma yi wi't tuc'a'e'n yi chakum nintzun ben tlol Rebeca tetz:

—Ncha'tz ban ljetzaj quic'a' yi e' cameyu' wa'n, jalen yil noj len chic'u'l.

²⁰ Lajke'l nintzun cyaje'n cyen kojol yi sowril yi a' yi at tul yi xchok' tul yi cu'lbil a' yi at nintz naka'j. Ala' nin tzun tir bantz stzi' yi julil a' tan je'se'n tzaj quic'a' yi e' camey.

²¹ Itzun te yi na tzan yi xuna'tz tan bale'n quic'a' e' camey ntin xmayi'n na ban nin yi xchakum Abraham te'j i'. Nin qui'c nin jun yol na talnintz tetz. Na yi tajbil i' i'tz tan tele'n xtxum tetz yi ko bintzij nin xchaje' Ryos yi joybe'tz. ²² Yi nsken chuc'a' yi e' camey nintzun ben yi chakum tan lac'baje'n cyen jun tal argoy yi oro cu'n te ju'. Mu'xt cuntu' qui tz'aknak me' ons yi talil. Ncha'tz ben tk'ol cob te'j k'abaj, yi oro cu'n, mas ox ons tu ni'cy yi talil jujun. ²³ Nintzun ben jakoltz te yi xun:

—Banaj pawor, alaj swetz ¿na' scyetz i' ataj? Ej nin qui polo' ljal mu'x kaposar tuch' ataj te ak'bale'j, stzun yi chakum tetz xun.

* **24:10** “Mesopotamia” na bi'aj yi ama'l yi at xo'l cob tzanla' yi na chibi'aj Tigris tu Eufrates. Na jop yi ama'l yi na bi'aj Irak jalu'. † **24:14** Jakle'n jun techl: Jue 6:17, 37; Ro 20:9; Pr 16:33; Hch 1:26; Mt 12:39.

²⁴ —Yi in wetz in me'l Betuel, yi nitxajil Nacor tu Milca. ²⁵ At ama'l xe kaca'l tan chicyaje'n cyenu' te ak'bale'j. Ej nin cha'tz at tkan ch'im tetz chiwa' yi e' cameyu', stzun xun bantz.

²⁶ Cwe'n tzun mejlok yi xchakum Abraham nin octz tan c'u'laje'n Kataj. ²⁷ Itzun taltz: “Wajcaw, ilu' Ryosil wajcaw Abraham, wi'nin banl talma'u'. Chin tz'aknak cunin teru'. Nin chin balaj ilu' te'j wajcaw Abraham, na ja chinsaj tcy'alu' jalen tzone'j xchixo'l yi e' xonl i'.”

²⁸ Lajke'l nintzun bene'n Rebeca jalen xe ca'l tan talche'n tetz yi xtxu' yi mbi cu'n mbajij. ²⁹ At tzun jun xibin Rebeca yi na bi'aj Labán. Yi tbital yi mbi' cu'n bajij, lajke'l nintzun bene'n stzi' julil yi a' tan joyle'n yi jun yaja'tz yi jilon tetz Rebeca. ³⁰ Na nin til yi jun argoy tu yi cob te'j k'abaj yi at cyen tkul k'ab Rebeca. Ej nin ncha'tz tbit i' mbi cu'n tal yi jun yaja'tz tetz. Itzun yi topone'n Labán stzi' yi julil a', ixnin tzun atite't yi xchakum Abraham scyuch' e' camey. Nintzun oc xkansal tib xljaj. ³¹ Itzun taltz:

—Max c'u'lu' ta', na el intxum tetz yi at banl Kataj tibu'. Bne'u' pawor, xomokninu' swe'j. Quil cyaju' tzone'j, na at ama'l kale chicyaj cyent yi e' cameyu'.

³² Bene'n nintzun ban xomok yi mos Abraham te Labán tan cyaje'n cyen xe ca'l i'. Ma yi e' baj cyopone'ntz nintzun oc Labán tan telse'n cyektz yi e' camey nin tak' i' chiwa'-tz. Ncha'tz ul tcy'al a'-tz tan ttx'ajle'n quikan yi chakum scyuch' e' mos yi xomche' te'j.

³³ Itzun bantz te yi nskén wi't bnix yi wa' yi xchakum Abraham qui nintzun cujij yi wa'. Itzun taltz:

—Max chic'u'lu', poro qui'c rmeril tan inwane'n jalen yintax wal yi inmantar scyeru'.

—Ba'n bin ltal tzaju' yi mantaru' sketz, stzun Labán bantz tetz.

³⁴ —I bin jalu' yi in wetz in xchakum wajcaw Abraham. Je tane'n i'e'j: ³⁵ At banl Kataj kaRyosil tibaj, na chin ric nin i'. Na ja tak' Kataj wi'nin tawun. At cneru', at wacx, at oro tu sakal at wi'nin camey tu buru' tuch'. Ej nin ate' wi'nin yaj tu xna'n jak' ca'wl i'. ³⁶ Nin ncha'tz nk'e'tz ntina'tz ma na ja itz'ij jun cy'ajl te'j k'ajtzun na' Sara tul bi'xil tlentu'. Ej nin wajcaw Abraham ja cyaj cyen tk'ol cyakil yi me'bi'l tetz yi jun tal xutuj cy'ajla'tz. ³⁷ Ja tzun chimbixe' ta'n tan joyle'n txkel yi cy'ajl. Ej nin ncha'tz in, ja wal cuj tetz tan wele'n cu'n te'j. Je tzun yol i' yi ntal swetze'j: “Qui na waj yi cho'nk tzajoy txkel incy'ajl xchixo'l cyakil yi e' xun yi ate' tzone'j Canaán kale najlcho't. ³⁸ Ma na quilo'k xchixo'l yi e' ketz kaxonl. Ej nin joyaj jun txkel incy'ajl xchixo'l.” ³⁹ Nintzun waltz tetz: “Ilu' wajcaw ¿ma tzun yi kol quil sc'ul yi jun xuna'tz yil xomtaz swe'j?” ⁴⁰ Nintzun tal i' swetz: “Yi in wetz xomchin te'j tajbil Ryos, nin na el intxum tetz yi tz'ul xchakol yi tetz ángel tan xome'n nin tzawe'j te yi apyaj yi ncxben te'j. Ba'n tzun tzajoy jun txkel incy'ajl xchixo'l yi e' inxonl, yi e' xonl k'ajtzun intaj. ⁴¹ Ntin, yi ko quil cyak' yi e' inxonl yi xun tzatz, cxelepón tzuntz liwr te ayole'j.”

⁴² ”Cha'stzun te, yi nnu'l jalu' tzi julil a' ja tzun no'ctz tan nachle'n Kataj yi Ryosil wajcaw Abraham. Itzun waltz tetz: “¡Wajcaw! yi ko bintzij nin ya'tz yi tajbilu' yi ba'n cuntuk sban yi jun impyaje'j, ⁴³ na cu' inwutz teru' ta', te yi atin tzone'j stzi' yi jun julil a'e'j. Jek ltuleju'e'j: Ik yi xun yil tz'ul tan ticy'le'n a', ej nin kalel wal nint yi xtxolbile'j tetz: ‘Banaj pawor swetz, tzawak' mu'x tal wuc'a' te yi a' yi at tul axchok', chinchk sbanin tetz. ⁴⁴ Ej nink ltal tzaj swetz: ‘Je'j, uc'a'ku' ta'. Ncha'tz je'ul imbalul quic'a' yi e' cameyu', chijk i' sban tzaj, itzunk i'a'tz yi jun xun yi txa'ijt tanu' tetz txkel yi cy'ajl wajcaw Abraham,’ chinch ban tetz Ryos. ⁴⁵ Ntaxk nintzun chintane'-tz tan nachle'n Kataj yi nwilnin yi opone'n tlen tu' atit Rebeca tan ticy'le'n a'. Ate'n xchok' i' ta'n wi xulchub. Nintzun nwaltz tetz: “Banaj pawor swetz tzawak' mu'x tal wuc'a'.” ⁴⁶ Lajke'l nintzun ncutzaj tcy'al i' yi xchok'tz, nin taltz swetz: “Je'j, uc'a'ku' ta'. Ncha'tz wak'e' quic'a' yi e' cameyu',” stzun i' ban swetz. Nintzun nuc'a'-tz ta'n. Ncha'tz ja chibaj uc'a' len yi incamey'tz ta'n. ⁴⁷ Kalena's tzun mben injakoltz tetz: “¿Na' tzun scyetz ataj atxu'?” Nintzun tal i'-tz: “In me'l Betuel, yi cy'ajl incy'e'x Nacor tu wutzile'n na' Milca,” stzun i' swetz. Yi nwit yi yol

i' nin mmo'c inlac'bal jun argoy te ju', nin mmo'c tzaj ink'ol cob kul k'abaj te yi k'ab. ⁴⁸ Nintzun nchincu' mejloktz tan c'u'laje'n Ryos. Ja wak' ink'ajsbil tetz Kataj, yi Ryosil wajcaw Abraham, tantu' yi sbejnin nchinsaj tcy'al tzonej' tan joyle'n jun xun tetz txkel yi cy'ajl i', xchixo'lu' yi e'u' xonl kawutzile'n Abraham. ⁴⁹ I bin jalu', max chic'u'lu', elk chik'ajabu' te wajcaw. Ej nin cyale'u' swetz: ¿Ba'n pe' xchiwutzu', nka qui'? Na waj lwit, bantz wilol yi mbil tzimban, stzun xchakum Abraham scyetz.

⁵⁰ Chijilone'n tzaj tzun Labán tu Betuel itzun cyaltz:

—Ja wi't cawun Ryos te cyakil yi xtxolbile'j nin yi o' ketz qui'c rmeril tan kalol cuj nka qui'. ⁵¹ Ma jalu' bin, je Rebeca je'j, tcy'ajninu' nin chibenku'. Oken bintz tetz txkel yi cy'ajl yi tajcawilu' quib yi tajbil Kataj Ryos.

⁵² Yi wi't tbital yi xchakum Abraham yi chiyol, cwe'n tzun jokloktz swutz Ryos jalencu'n cwe'n pone'n yi wutz plaj wuxtx'otx'. ⁵³ Kalena'tz tzun baje'n tzaj tcy'al cyakil e'chk oy yi cya'n ta'n. Jetzaj tcy'al oro tu sakal, nin e'chk balaj be'chok. Nin baj nin tk'ol tetz Rebeca. Ncha'tz at mbaj nin tk'oltz tetz yi xibin Rebeca tu yi xtxu'. ⁵⁴ Kalena'tz tzun wane'n i'-tz scyuch' yi e' mos yi xomche' te'j. Ej nin cho'n tzun chicyaje'n cyen tan watl te yi jun ak'bala'tz.

Itzun yi chic'ase'n le junt eklok nintzun tal yi chakum:

—I bin jalu' nkaje'n bin ketz tu yi xun xe ca'l wajcaw Abraham.

⁵⁵ Chijilone'n tzaj tzun yi stzicy Rebeca tu yi xtxu'. Itzun cyaltz tetz chakum:

—Na bin kaj cobox k'ej plas. Kalena'tz tzun tz'aj xun tanu', che'ch.

⁵⁶ —Qui', quil chin chimaku', na ntyo'xa'tz tetz Kataj yi ba'n cuntu' mban yi impyaj. Ba'n tcu'n cyak'e'u' ama'l tetz yi xun tan xome'n nin junawes swe'j bantz kopone'n xe ca'l yi wajcawil, stzun yi chakum scyetz.

⁵⁷ —Cuquen ta', kachake' yi xun, che'ch. —Ej nin kajake' tetz yi ko cuj ta'n yil tz'aj chan nka qui', che'ch bantz.

⁵⁸ Chakxe'n tzun Rebeca-a'tz cya'n nintzun ben chijakoltz tetz:

—¿Cuj pe' awa'n yi ninink cxa'j te yaje'j?

—Ninin nnaje'n wetz, stzun i' bantz.

⁵⁹ Kalena's tzun cyak'ol ama'tz tetz Rebeca, tuml yi xna'n yi na tzan tan q'uicy'le'n i', tan chixome'n nin te yi xchakum Abraham scyuch' yi e' mos i'. ⁶⁰ Itzun te yi ntaxk cha'j tzaj nintzun cyak' yi chibanltz tibaj Rebeca. Itzun cyaltz:

“A'x jun tal c'olój kanub
tak' tzaj kataj banl tzawibaj
nink c'xo'c tetz chitxu'
jun chin c'olój wunak
yi qui'c ajlbe'n cyetz.
Ej nink chixcye' yi e'
axonl scye'j chicontr.”

⁶¹ Toque'n tzun Rebeca scyuch' e' tetz mos tan nuc'u'n ib, ma yi wi't chibaj nuc'xe'n nintzun e' baj je'-tz te'jak jujun camey. Bajxe'n tzun yi xchakum Abraham nin saj tcy'al i' yi Rebeca scyuch' yi e' mos i'.

⁶² Itzun bantz cho'n tzun saje'n tetz Isaac stzi' yi a' yi na bi'aj “A' tetz yi jun yi itz'nin nin na ko' til.” Na cho'n najlijtz le jun ama'l yi na bi'aj Néguev. ⁶³ Cho'n sajnak i'tz tan xo'n stzi' yi jun a'a'tz. Ej nin cwe'n k'ej cuntu' pakxe'n tzajtz. Jalt cuntunin yi bene'n xmayil yi txant cuntu' tan cyule'n cobox camey. ⁶⁴ Ncha'tz Rebeca nin saj tilol wutz Isaac. Ma yi saje'n tilol nintzun cutzajtz te yi camey. ⁶⁵ Na nskén wi't jak tetz yi chakum.

—¿Na' tzun scyetz i' yi jun yaje'j yi tz'ul tzi'ne'j tan kac'ulche'n?

—Ya'stzun yi cy'ajl yi wajcaw, stzun yi mos ban tzaj tetz.

Yi cwe'n tzaj Rebeca nintzun jetzaj tcy'al jun xbu'k, nin je tk'ol twi' tan tewe'n yi wutz.

⁶⁶ Ma yi chic'ulul quib yi chakum tu Isaac nintzun baj xtxolil i' tetz yi mbi' cu'n ban i' te yi pyaj. ⁶⁷ Yi cyule'n tzaj le chinajbil nintzun saj tcy'al Isaac yi Rebeca xe mantialbe'n yi k'ajtzun xtxu'. Ok'be'n ib nintzun e' bantz, nin wi'nin pek'e'n cyen Isaactz te'j Rebeca. Cha'stzun tele'n yi bis te c'u'l Isaac tan yi k'ajtzun xtxu' yi quimnak.

25

Yi cyok'bel quib Abraham tu Cetura

¹ Itzun bantz yi xone'n tiemp nintzun oc junt txkel Abraham, yi na bi'aj Cetura. ² Jale'n nintzun ban nitxajil Abraham te junt txkela'tz. Ej nin yi chibi' i'tz: Zimram, Jocsán, Medán, Madián, Isbac nin Súa. ³ Ma Jocsán ya'stzun chitaj Seba tu Dedán. Ej nin yi e' xonl Dedán ban i'tz yi e' Asur, yi e' letuseo scyuch' yi e' leumeo.

⁴ Ma yi e' tu Madián, ya'stzun Efa, Efer, Hanoc, Abida nin Elda. Nin yi jun c'oloj wunaka'tz, e' cu'n xonl na' Cetura, yi ca'p txkel Abraham. ⁵⁻⁶ Poro ntin tak' Abraham mu'x tal te yi tetz me'bi'l scyetz yi e' nitxajila'tz yi nchijal te yi e' mas txkel i'. Ej nin ncha'tz, te yi ntaxk tijin c'u'l, nin e' el jatxoltz yi e' mas cy'ajl i', joylaj len te Isaac. Cho'n tzun chibene'n xchakol jalen lilen tzi'n. Ma cyakil me'bi'l Abraham cho'n tzun cyaje'n tk'ol tetz Isaac, yi jun tal cy'ajl yi jal te Sara.

Yi quime'n Abraham

⁷ A'tij tzun Abraham jun cient tu ox c'al tu o'laj yob. ⁸ Quime'n nintzun ban tantu' yi nsken tijin cunin c'u'l. Cho'n tzun topone'n yi talma' te'j k'ajtzun taj tu k'ajtzun xtxu'. ⁹ Ma yi wankil cho'n tzun mukxe'n cya'n Isaac tu Ismael le jun picy yi na bi'aj Macpela. Yi jun picya'tz cho'n at xlajlen Mamre, tul yi luwar Efrón yi cy'ajl Zohar, yi e' xonl Het. ¹⁰ Ya'stzun yi luwar yi lok'nak Abraham scyetz yi e' xonl Het.* Cho'n tzun mukxe'n yi wankil xlaj k'ajtzun Sara yi txkel. ¹¹ Itzun te yi nsken wi't quim, tk'ol tzun Ryos banl tibaj Isaac. Cho'n tzun cyaje'n i' tan najewe'n le yi ama'l yi na bi'aj "A' tetz yi jun yi itz', nin na ko' til."

Yi e' xonl Ismael

¹² Je chibi' yi e' nitxajil Ismael yi cy'ajl Abraham, yi jal te Agar, yi aj Egipto, yi mos Sara. ¹³ Je bin chibi'e'j: yi bajx na bi'aj Nebaiot, xomche'tzaj Cedar, Adbeel, Mibsam, ¹⁴ Misma, Duma, Massa, ¹⁵ Hadar, Tema, Jetur, Nafis tu Cedema. ¹⁶ Ya'stzun chibi' yi coblaj nitxajil Ismael yi e' jal. Xomcyentu' chibi' yi jujun te'ak yi chiluar. Nin xchijunale'n e' cawuntz squibaj yi chiwunakil.

¹⁷ At tzun Ismael tul jun cient tu junak juklaj yob yi quime'n. Cho'n tzun topone'n talma'-tz scye'j k'ajtzun taj tu k'ajtzun xtxu'. ¹⁸ Cyakil yi e' xonl i' cho'n chinajewe'n tul yi luwar xo'l Havila tu Shur, swutze'l tzaj Egipto, xlaj yi be' yi na opon le ama'l Asiria. Nin ncha'tz wi'nin chilab quib bantz scyuch' yi e' mas chixonl.

Yi quitz'e'n Jacow tu Esaú

¹⁹ Je yi xtxolbile'j tetz Isaac yi cy'ajl Abraham. ²⁰ At tzaj tzun Isaac tul ca'wunak yob yi cyok'bel quib tu Rebeca, yi me'l Betuel yi arameo, yi najlij Padan-aram. Ej nin yi Rebeca-a'tz, ya'stzun tanub Labán. ²¹ Qui'c nintzun tal Rebeca na jaltz, cha'stzun te toque'n Isaac tan cu'swutzil tetz Kataj tan jale'n talbil Rebeca. Yi tbital Kataj yi oración Isaac ninin tzun tekaj Rebeca pwokil cob ni'. ²² Itzun te yi ate' yi cob ni'a'tz twankil Rebeca, tza'j nin tzun oyintzi' ate' cu'ntz. Toque'n tzun Rebeca tan txxumle'n. I tzun taltz tc'u'l cuntu': "Yi ko ya'tz nin tunin tzimbantze'j ¿mbi xac mas ank'i'n swetz?" Bene'n nintzun bantz tan jakle'n tetz Kataj Ryos yi mbi tzuntz yi na chibiy quib yi cob ni'a'tz twankil i'. ²³ Jilone'n tzaj tzun Kataj tetz. Itzun taltz:
"Quil cxbisun, na yi cob ni'a'tz
yi eka'n pwokil awa'n, i'tz

* **25:10** Gn 23:3-16.

cob chin wutzile'n nación yi na
choyintzin te yi ntaxk chu'l itz'ok.
At jun yi mas cham sbne' swutz yi junt,
nin yi bajx tz'ocopon tzak' yi ca'wl
yi ca'p.”†

²⁴ Ma yi topone'n yi k'ejlal tan tule'n yos tu Rebeca, e' cu'n yoḡ ban yi tal i'. ²⁵ Chin ḡeḡ
nin, nin chin pay nin te'j yi bajx yi titz'e'n, nin oc bi'-tz cya'n tetz Esaú.† ²⁶ Ule'n nin ban
itz'ok yi ca'p. Tz'amij yi ḡchu's tkan yi stzicy ta'n, yi tule'n itz'ok. Cha'stzun te toque'n yi
bi'-tz cya'n, tetz Jacow.§ At tzaj tzun Isaac tul oxc'al yob yi tule'n yos tu Rebeca scyuch'
yi cob ni'-tz.

Yi ticy'e'n c'ayil Esaú yi k'ej tetz Jacow

²⁷ Ch'uye'n nintzun e' ban yi cob xicya'tz. Yi bajx yi na bi'aj Esaú nin oc tetz jun balaj
ak'unwil wi cojbil. Nin ncha'tz i' jun balaj aj txuquinl bantz. Ma yi Jacow, apart nin tetz
xtxumu'n bantz. Chin tajbil nin i' yi na cyaj cyen xe chipach yi tal mantial tu'. Nin chin
c'ulutxum nin i', qui tu na tzantu'. ²⁸ Mast cunin tzun na pek' Isaac te Esaú, na chin tajbil
nin i' bajse'n yi e'chk t'imbil yi na bnix tan Esaú te e'chk smaron txuc yi na chilo'on ta'n
xo'l tze'. Ma tzun tetz Rebeca mast cunin na pek' tetz te Jacow.

²⁹ At tzun jun tir yi na tzan cunin Jacow tan sk'ajse'n jun chin balaj t'imbil yi tule'n
tzaj Esaú tan ak'un wi cojbil. Nsken tzun nk'e'xij i'. ³⁰ Yi tule'n tzaj nintzun ben jakol tetz
Jacow. Itzun taltz:

—Banaj pawor swetz yaj, tzawak' mu'ḡ tal wetz te yi ara t'imbil cyake'j, yi ja wi't bnix
awa'n, na na chin tzajk nin tan jun chin we'j.

(Cha'stzun te toque'n junt bi' Esaú tetz Edom.)*

³¹ —Cuj, stzun Jacow —poro ko bajx tzawak' arak'ej swetz, tan woque'n tetz axel, chi
ink bajxk cy'ajol sban.†

³² —Qui'c bin na ban, yi ko ya'tz awajbil. Na yi wetz ink'ej qui'c xac swetz, ntin ak'tzaj
inwa', na na chin quim tan we'j, stzun Esaú.

³³ —Ma jalu', alaj bin yi mero bintzij swetz: ¿Jun cunin pe' ayol? ¿Nk'e'tz pe' tzantzaj
tlen tzatx'ixpuj awajtza'kl? stzun Jacow bantz.

—Jun cunin yol na walnin tzatz, nin sak swutz Ryos, stzun Esaú bantz.

Tan yi xtxolbile'j icy' c'ayil Esaú yi tetz k'ej tetz bajx cy'ajol.† ³⁴ Yi talol Esaú yi
xtxolbila'se'j, bene'n tzun tk'ol Jacow pam tu jun chin lak t'imbil te yi nsken bnix ta'n.
Yi wi't bnixe'n Esaú tan wa'a'n ele'n tzaj nin bantz. Sicyer nin oc tan xtxumle'n yi nsken
wi't icy' c'ayil yi tetz k'ej tetz bajx cy'ajol tetz titz'un.

26

Yi ticy'e'n Isaac tan topone'n Gerar

¹ Itzun bantz te yi tiempa'tz nintzun cu' jun chin wutzile'n we'j tul cyakil yi luwar kale
najlche't Isaac. Nimte'n cunin ban yi jun we'ja'tz swutz yi jun yi cu' te yi tiemp yi at
tzaj k'ajtzun Abraham. Cha'stzun tej quicy'e'nt Isaac tul yi luwara'tz tan cyopone'n le
tnum Gerar, kale najle't Abimelec, yi chireyil yi e' filistey. ² Cho'n tzun ḡchajol tib Kataj
swutz Isaac le ama'la'tz. Itzun taltz tetz: “Quil cḡben jalen Egipto, ma na ba'n cḡcyaj tul yi
ama'l yi swale' tzatz. ³ Poro ba'n cḡcyaj cobox k'ej tzone'j le yi luware'j, na sna'tok tzawe'j,
nin swak'e' imbanl tzawibaj, na cho'n swak'e' tzatz scyuch' yi e' axonl cyakil yi luware'j.

† 25:23 Ro 9:12. † 25:25 Yi bi'aj “Esaú” na elepont “pay” le hebrey, jun yi wi'nin xi'il te'j cyakil wankil. § 25:26
“Jacow” na elepont “subul nak” nka ni'cu'n culil te yi yol “ḡchu's tkan” le hebrey. * 25:30 “Edom” na elepont “cyak”.

† 25:31 Yi k'ej yi bajx cy'ajol, i'tz tan xcone'n tetz ak'ol chitx'ixwatz yi e' mas najal yi na quim chitaj (Nm 13:13, 44;
6:17), nin tan toque'n tetz ajcaw squibaj yi e' titz'un (Gn 27:17; 43:33). Ej nin tan cambal cob tir mas yi me'bi'l yi taj
ḡchiwutz yi e' mas titz'un (Dt 21:17; 1Cr 5:1). † 25:33 Heb 12:16.

Ya'tz tzimbne' tan wele'n cu'n te yi inyol yi insuknak tetz k'ajtzun ataj Abraham. ⁴ Ej nin chijepon impuc'sal yi tajlal yi axonl. Ni'cu'n sbne' cyajlal chi tane'n cyajlal yi e' tx'uml. Nin swak'e' cyakil yi luware'j scyetz. Ncha'tz, tantu' e' ljale't chibanl cyakil jilwutz wunak bene'n tzi'n wi munt.* ⁵ Ya'stzun sbne'tz tantu' c'ulutxumil k'ajtzun ataj Abraham na ja ban tane'n cyakil yi walnak tetz. Ncha'tz ja ban tane'n cyakil yi weri inca'wl, tu yi inchusu'n yi wak'nak tetz,” stzun Ryos bantz tetz Isaac.

⁶ Cho'n nintzun cyaje'n cyen Isaac tan najewe'n le tnum Gerar. ⁷ Yi chinajewe'n le jun luwara'tz, nintzun e' oc yi e' wunak tan jakle'n tetz Isaac yi ko txkel i' yi Rebeca. Nintzun tal yi tanub tu' i,† na nin xobtz tan talche'n yi mero bintzij, na nin oc tan txxumle'n yi copon biyij tan paj yi yubel Rebeca.

⁸ Itzun bantz yi tele'n tiemp yi chinajewe'n tul yi jun luwara'tz, cho'n tzun na xmayinin Abimelec le wentanu'il tetz ca'l. Nin ben xmayiltz yi na chik'al quib Isaac tu Rebeca yi txkel. ⁹ Bene'n tzun mantar Abimelec tan ticy'le'n Isaac. Itzun taltz tetz:

—I bin jalu' Isaac, yi xna'n yi xomij tzawe'j, chinch wetz i'tz mero awuxkel. Ma jalu' ¿mbi tzun xac na awaltz sketz yi awanub tu'?

—Qui nin nwal yi mero bintzij na nin intxum yi qui cunin batz chincopon biyij tampaj yubil yi wuxkel, stzun Isaac bantz tetz rey.

¹⁰ Talol tzun Abimelec:

—¿Mbi xac maban yi jun ajtza'kla'tz ske'j? Yi qui'k nlajluchax skawutz, al pe'k scyetz jun xchixo'l yi e' yaj yi ate' tzone'j le intanum nje' pe'k tuch'lel yi awuxkel. Nin tan yi txxolbile'j, apaj klo' yi nkajuch kil, stzun Abimelec bantz.

¹¹ Cawune'n nintzun Abimelec tan chimolche'n cyakil yi e' wunak. Itzun taltz scyetz:

—Alchok scyetz yil sban cyen jun e'chk takle'n cachi' te yaje'j nin te txkel, junawes squimok tera'tz.

¹² Itzun te yi tiempa'tz, nin tawaj Isaac wi'nin ujul. Ej nin chin balaj nin ban yi cosech i'-tz, na nin tak' Kataj Ryos banl tibaj. ¹³ Chin ric nin ban i', nin jal wi'nin me'bi'l'tz. ¹⁴ E' jal wi'nin cneru' tu wi'nin wacx. Ncha'tz e' jal wi'nin mos i'. Tan tu' cyakil yi me'bi'l i' yi njal, wi'nin tzun xchi'che'n chic'u'l yi e' filistey te'j. ¹⁵ Chin juntlen nin e', na te yi itz' tzaj yi taj Isaac nin ocnak yi e' mos i' tan kople'n cobox julil a'. Poro yi quime'n Abraham nin e' oc yi e' filisteya'tz tan nojse'nt cu'n tan tx'otx'.

¹⁶ Itzun bantz yi tilol Abimelec yi nsken riquin Isaac, tlol tzun i'-tz tetz:

—Cawle'n skaxo'l tzone'j, na mas tcunin ja cxriquin skawutz ketz.

¹⁷ Ele'n nintzun ban Isaac le luwara'tz. Cho'n tzun topone'n tan najewe'n tul jun joco'j cwent nin yi tnum Gerar. ¹⁸ Yi chinajewe'n tul yi jun luwara'tz, nintzun oct Isaac tan kople'nt yi e'chk julil a' yi cu'nak cyen kopol yi k'ajtzun taj. Na nsken wi't baj chinojsal yi e' filistey. Ite'n nin chibi' yi e'chk julil a'a'tz octz ta'n quib yi chibi' yi ocnakt cyen tak'un yi k'ajtzun taj. ¹⁹ Itzun bantz te yi na chitzan yi e' mos Isaac tan kople'n jun julil a' tul yi jun joco'ja'tz, jalt cuntunin quilol yi je'n mule'n mulk'uj yi a' xchiwutz, nin xon. ²⁰ Ma yi e' pstor cwent Gerar, scyuch' e' pstor Isaac cho'n tzun toque'n majo'n ib te yi jun a'a'tz. Na nin cyal e' pstor cwent Gerar yi cyetz. Cha'stzun te yi toque'n bi' yi jun a'a'tz tan Isaac tetz “Oyintzi’”, tantu' yi toque'n majo'n ib te'j. ²¹ Pontzaj tlen cyoque'n yi e' mos Isaac tan kople'n junt julil a'. Poro ite'n nin e' bana's tan oyintzi' te'j. Cha'stzun te yi toque'n bi' yi junt julil a'a'tz tan Isaac tetz “Chi'ch C'u'lal”.

²² Ele'n tzaj nintzun e' ban Isaac tul yi jun luwara'tz nin e' eltz joylaj len. Cho'n tzun cyoque'ntz tan kople'n junt julil a'. Yi jale'n cya'n cya'l nin jun octz tan oyintzi' te'j. Cha'stzun te toque'n bi' yi junt a'a'tz ta'n tetz “Ja Ke'l Liwr” na nin tal Isaactz: “Ja tak' Kataj Ryos puntl sketz tan kariquine'n.”

* 26:4 Gn 22:16-18. † 26:7 Gn 12:13; 20:2.

²³ Yi tele'n tiemp icy'e'n nintzun e' ban junt tir Isaac swutz yi luwara'tz. Cho'n tzun cyopone'ntz jalen Beerseba. ²⁴ Ninin tzun te yi ak'bala'tz, xchajolt tib Kataj swutz i'. Itzun taltz tetz:

“I ina'tz yi Ryosil k'ajtzun ataj Abraham.

Quil cxob, na atin nintz tzawe'j.

Tantu' yi mbi banak inchakum, k'ajtzun ataj, swak'e' imbanl tzawibaj,

nin chijepon impuc'sal yi tajlal axonl.”

²⁵ Ta'tz te'n nintzun oque't Isaac tan nuc'le'n jun patbil xtx'ixwatz, nin octz tan na'wse'n bi' Kataj. Cho'n tzun cya'te'ntz tul yi jun luwara'tz. Ej nintzun e' oc yi mos i' tan kople'n junt julil a'.

Yi bnixe'n chitrat Abimelec tu Isaac

²⁶ Yi nskén wi't el tiemp yi cyopone'n Isaac Beerseba, icy'pontzaj nintzun Abimelec† jalen Gerar tan yol tetz Isaac. Xomche' cob tamiw te'j yi na chibi'aj Ahuzat tu Ficol. Yi Ficola'tz ya'stzun ajcaw squibaj cyakil yi e' sanlar Abimelec. ²⁷ Yi cyopone'n nintzun tal Isaactz scyetz:

—¿Mbi na chioy'u' tzone'j? Na qui bin na chipek'u' swe'j, na ja bin ne'l tzaj chilajulu' swutz yi chitx'otx'u'. ¿Mbi tzun na cyaju' swetz jalu'?

²⁸ —Max c'u'lu' Ta', poro ja el katxum tetz nin na kil, yi mero bintzij xomij Ryos te'ju'. Cha'stzun te nkatxum tan kule'n te'ju' tan bixbaje'n jun katrat tuch'u'. Je yi na kaj yil bixe' skaxo'le'j: ²⁹ Qui'k tz'ocu' tan banle'n jun e'chk takle'n cachi' ske'j, na yi o' ketz cya'l cunin nkoque't tan banle'n jun e'chk takle'n cachi' te'ju', na yi tele'n tzaju' skaxo'l, pe cunin sk'il yi tele'n tzaju' ka'n. Poro yi jalu', na kil yi na tzan Kataj Ryos tan tak'le'n banl tibu'.

³⁰ Yi wi't t'ital Isaac yi chiyol, nintzun bnix jun chin wutzile'n wa'a'ntz ta'n. Nin e' baj wan len cunintz. ³¹ Ma le junt eklok chin jalchan cunin tzun e' baj c'ase'ntz, nin baj chisukil chiyoltz tan qui chibanol jun e'chk takle'n cachi' squibil quib. Chin cyamiw nin quib e' bantz yi chipaxul quib. Aje'n nintzun e' ban Abimelec.

³² Itzun te yi ite'n nin k'eja'tz, cyule'n tzaj yi e' mos Isaac tan talche'n stziblal tetz, yi nskén wi't jal a' cya'n tul yi jul yi na chitzan tan kople'n. ³³ Oque'n nintzun ban bi' yi jun a'a'tz tan Isaac tetz Seba. Cha'stzun te Beerseba§ bi' jun luwara'tz jalu'.

³⁴ At tzaj tzun Esaú tul ca'wunak yob yi cyok'bel quib tu Judit yi me'l Beeri, jun scyeri yi e' xonl Het.* Ncha'tz cyok'bej quib tu Basemat, yi me'l junt yaj scyeri e' xonl Het, yi na bi'aj Elón. ³⁵ Yi cyok'bel quib Esaú scyuch' yi cob awer naka'tz, ntin tak' bis scyetz Isaac tu Rebeca.

27

Yi tk'ol Isaac banl tibaj Jacow

¹ Itzun bantz te yi nskén bi'xin Isaac, nin yi qui't na a'w wutz, nintzun saj xchakol i' yi Esaú yi bajx cy'ajl, nin ben tloltz tetz:

—¡Añ jun c'olój incy'ajl!

—¿Mbi' ta'? chij Esaú.

² —Na awil yi ja wi't chimbi'xin. Ej nin qui cunin batz na xontzaj yi quimichil tzinwutz tetz ek ca'p. ³ Cha'stzun te na waj yil cxben xo'l tze'. Cy'ajwe' nin yi ama'cl tetz txuqui'n nin cun joy jun inchib. ⁴ Yil tz'ul yi txuc awa'n, nintzun tzaban cu'n jun chin int'imbil yi chumbalaj nin chi yi wetz yi na chimpek' te'j. Yil bnix awa'n ba'n tzun tz'ul tzinwutz tan baje'n wa'n. Kalena'tz tzun lwak' cyen imbanl tzawibaj jalen pe'k yi ntaxk chinquim.

† 26:26 Gn 21:22. § 26:33 “Beerseba” na elepont yi “julil a' kale bnixe't chitrat”. * 26:34 “Yi e' xonl Het”, nk'e'tz chixonl quib tu yi e' xonl Abraham. E' cu'n awer nak.

⁵ Ma yi Rebeca, atequen tzun i'-tz tan thite'n yi mbi cu'n na tzan nin Isaac tan talche'n tetz Esaú. Yi tilol i' yi nsken wi't ben Esaú tan txuqui'n xo'l tze', ⁶ lajke'l nintzun bene'n tan talche'n tetz Jacow, yi ca'p chinitxa', yi mbi cu'n baj tlol Isaac tetz Esaú, itzun taltz:

—Aǎ jun c'olój wal, je mbaj tlol ataj tetz awutzicye'j: ⁷ “Quilo'k xo'l tze' tan txuqui'n. Cun joy jun inchib. Ma yi ljaltzaj awa'n, nintzun tzaban jun chin balaj int'imbil te'j. Kalena's tzun lwak' cyen imbanl tzawibaj jalen pe'k te ntaxk chinquim,” stzun ataj mban tetz. ⁸ Ma jalu' bin aǎ jun c'olój wal, bit tzaj cunin yi txolbil yi swale' tzatz: ⁹ Quilo'k jalcu'n kale ate't yi e' kawun, nin joywe' e'l tzaj cob tal chiw yi ba'nt e' tetz chibaj, nin tzimbne' yi t'imbil chi na pe'k ataj te'j. ¹⁰ Yil bnix yi jun balaj t'imbila'tz wa'n, nintzun tzacy'aj nintz swutz ataj tan wane'n i' te'j, bantz cyaje'n tk'ol yi banl tzawibaj te yi ntaxk quim, chij Rebeca bantz tetz Jacow.

¹¹ Saje'n tzun stza'wel Jacow yi yol xtxu':

—Na', poro yi Esaú, chin pay nin te'j wankil, ma yi wetz qui'. ¹² Ko tzun lben intaj tan inmacle'n, tz'elpon xtxum swetz nin tz'ocopon tan xtxumle'n yi na chintzan tan telse'n k'ej i'. Ej nin qui cunin batz tz'elepon ink'ej ta'n. Wech na imbanl klo' na lwaj cyen tetz.

¹³ Saje'n tzun stza'wel yi xtxu':

—Aǎ jun c'olój wal, ba'n tcu'n yi in wetz no'c cyen tzak' awil. Ntin banaj quib yi nwalnin tzatz. Cun cy'aj yi cob chiw yi nwal.

¹⁴ Bene'n nintzun ban Jacow tan quicy'le'n tzaj yi cob tal chiwa'tz nin e' oc tk'oltz tk'ab yi xtxu'. E' cwe'n tzun biyol Rebeca nin octz tan banle'n jun balaj t'imbil chi yi na pe'k Isaac te'j. ¹⁵ Saje'n tzun tcy'al Rebeca yi balaj be'ch tetz Esaú yi colijche', nin oc tk'oltz te'j Jacow. ¹⁶ Nin oc tk'ol Rebeca yi stz'uml chiw te'j k'ab nin te'j kul Jacow. ¹⁷ Yi wi't toque'n yi be'ch tetz Esaú tu stz'uml chiw te'j Jacow, kalena's tzun bene'n tk'ol Rebeca yi jun balaj t'imbila'tz tetz tan bene'n tan tak'le'n tetz Isaac, yi taj.

¹⁸ Yi tocompone'n Jacow kale atit yi taj, nintzun tziwun nintz tetz. Itzun taltz:

—Quech ta'. Ja nu'l.

—¿Na'j scyetz aǎ? ¿Aǎ pe' Esaú, nka aǎ Jacow? chij Isaac ban nintz.

¹⁹ —In Esaú yi bajx cy'ajlu', chij Jacow. —Ja bnix yi tajbilu' wa'n yi njaku' swetz. Or c'oleke'nu'. Wanku' te yi t'imbil yi ja bnix wa'n te'j yi txuc yi nǎimbiye', bantz tk'olu' yi banlu' swetz, stzun Jacow ban.

²⁰ Nin ben jakol Isaac tetz Jacow:

—¿Jalcunin petzun njal txuc awa'n?

—Jalcu'n ta', na i yi Ryosilu' mmo'c tan wuch'eye'n tan joyle'n, chij Jacow bantz.

²¹ Bene'n tzun tlol Isaac tetz:

—ǎkansa'c tzaj bin awib tzinwutz, na swile' ko bintzi nin i aǎa'tz yi incy'ajl Esaú.

²² Toque'n tzun ǎkansal tib Jacow swutz yi taj tan tilol i' yi ko i nin i'-a'tz Esaú. Ma yi toque'n macol Isaac te'j k'ab Jacow, nintzun taltz:

—Yi wi' tan yol icunin i'-a'tz Jacow, poro yi te'j k'ab, icunin i'-a'tz Esaú.

²³ Qui nin tzun el xtxum Isaac tetz yi ko i'tz Jacow, na ni'cu'n tane'n payil te'j k'ab Jacow chi tane'n tetz Esaú. ²⁴ Itzun yi ntaxk tak' Isaac yi banl tetz Jacow nintzun jak i' junt tir tetz Jacow, itzun taltz:

—¿Bintzij nin pe' i aǎa'tz Esaú?

—I ina'tz Esaú ta', chij Jacow.

²⁵ —Ak'tzaj bin yi int'imbil, nin inwa'. Chinwank jun te yi int'imbil yi ja bnix awa'n. Kalena'tz tzun lwak' imbanl tzawibaj, stzun.

Bene'n tzun tk'ol Jacow yi wa' Isaac. Ncha'tz tak' i' win tetz tc'a'. ²⁶ Yi wi't wane'n nintzun taltz:

—¿Catzam! aǎ jun c'olój incy'ajl. Tz'ube'n xak intzi'.

²⁷ Yi tocompone'n Jacow tan stz'uble'n xak stzi' yi taj, nin oc sakol Isaac te yi be'ch tetz Esaú yi at te'j Jacow, nin tak' i' banl tibaj. Nin je'j yol tal Isaac:

“Ya'stzun c'o'cal yi incy'ajl. Ni'cu'n c'o'cal tu jalaj luwar yi na ac' tan a'bal tan Kataj Ryos.
 28 Lok skoj tzaj Kataj a'bal tibaj yi atx'otx'. Lok jal balaj acosech ta'n. Lok jal wi'nin triw nin wi'nin lo'bij uva tzawuch'.

29 X̄chijalok wi'nin wunak yi chocopon tetz amos. Yi e' wunak yi ate' bene'n tzi'n wi munt x̄chimejek tzawutz nin x̄chiwutz axonl. Aḫ ajcaw sbne', squibaj yi e' awitz'un nin x̄chimejek tzawutz. Ej nin yi e' yil cho'c tan telse'n ak'ej tz'ak'lok cyetz chicawsa'tz. Ma yi e' yil tz'ak'on ak'ej stz'ak'lok cyetz chibanla'tz,”* stzun Isaac bantz tetz.

30 Yi tk'ol Isaac yi banl tibaj, ele'n tzaj nin ban Jacow. Watok cunin tzun el tzaj Jacow swutz yi taj, yi pakxe'n tzaj Esaú tan txuqui'n. Cy'a'n jun txuc ta'n tetz x̄chib yi taj.

31 Ncha'tz nin octz tan banle'n jun balaj t'imbil te yi txuc yi ul ta'n. Yi wi't bnixe'n ta'n nin ben tcy'altz swutz yi taj. Nin tal i'-tz:

—C'oleke'n tzaju' ta'. Wanku'. Je yi t'imbilu'e'j yi ja bnix wa'n te yi txuc yi ja quim wa'n, bantz tk'olu' yi banlu' swibaj.

32 Bene'n tzun jakol Isaac tetz:

—¿Na' tzun scyetz aḫ?

—I ina'tz in Esaú ta', yi bajx cy'ajlu', stzun Esaú bantz.

33 Ele'n tunin yab Isaac yi jilone'n cyen Esaú tetz. Xe'te'n nintzun bantz tan lucnewe'n. Nin ben tloltz tetz Esaú:

—¿Na' tzun scyetz i' yi jun yi mu'lak swe'j? na ja tal i' swetz yi ja xa'k tan txuqui'n nin ja ul yi int'imbil ta'n. Nin ja baj cunin wa'n te yi ntaxk cḫu'l atz, nin ja wi't wak' yi imbanl tibaj.

34 Yi wi't t'ital Esaú yi yol yi taj, saje'n tzun bu'k jun chin o'kl te talma'. Ej nin chin wi' nin bantz tan sich'. Itzun taltz:

—Ncha'tz in ta', tak'u' mu'ḫ banlu' swibaj.

35 —Qui'c rmeril yaj, na ja wi't ulak yi awitz'un nin ja xcy'e' i' tan insuble'n, na ja el tcy'al i' yi imbanl yi awetz klo' mban.

36 —¡Ah! qui bin tulej yi toque'n bi'-x tetz Jacow,† chij Esaú. —Na ya'stzun cobix tir ocx tan insuble'n. Bajx tele'n tcy'al i' yi ink'ej tetz bajx cy'ajol.‡ Ma jalu' ja elt majol yi imbanl yi at ak'bil swetz. ¿Poru qui pel sc'ulu' yi nink ltak'u' sicyer mu'ḫ tal yi banlu' swibaj ta'?

37 —Bitzaj, ja wi't wak' ama'l tetz Jacow tan toque'n tetz ajcaw tzawibaj, nin ja wi't wak' ama'l tetz tan cawune'n squibaj cyakil yi e' tetz xonl. Nin ja wak' ama'l tetz tan cawune'n squibaj cyakil yi e' axonl, nin ja wi't wak' banl i' tan jale'n wi'nin triw nin wi'nin lo'bij uva tuch'. Ma jalu' aḫ jun c'oloy incy'ajl, ¿xe'n tzimban tzawe'j?

38 —Poru ta', ¿qui't pe' sc'ulu' yi nink tak'u' mu'ḫ tal banlu' swibaj? ¿Qui pel tz'ok' c'u'lu' swe'j? ¡Nink ltak'u' mu'ḫ tal banlu' swibaj!

Xe'te'n nin tzuntz tan o'kl. Chin wi' nin ban.§

39 Jilone'n tzaj tzun Isaac tetz Esaú itzun taltz:

“Cho'n bin x̄najank atz joylaj len

te yi e'chk balaj tx'otx',

nin kale qui'cle't mas a'bal.

40 Tajwe'n bin yi tzacol awib achuc

tu yi aspar, nin cḫocopon

tetz xconsbe'tz yi awitz'un.

Poru yil cḫquiwx atz, cḫelepon

liwr tzak' cawl i'.”*

Yi tele'n ojkuj Jacow swutz Esaú

* 27:29 Gn 12:3. † 27:36 Yi bi'aj “Jacow” na elepont “aj subunl”. ‡ 27:36 Gn 25:29-34. § 27:38 Heb 12:17.

* 27:40 Gn 36:8; 2R 8:20; Heb 11:20.

⁴¹ Jetza'tz tzun jale'n chi'ch c'u'lal tetz Esaú te Jacow tantu' yi tk'ol Isaac yi banl tibaj i'. Toque'n tzun Esaú tan xtxumle'n yi txant tan quime'n yi taj. Ej nin taltz: “Yil quim intaj copon imbiyol yi witz'un,” stzun Esaú bantz. ⁴² Yi tbital Rebeca yi mbi'tz xtxumu'n Esaú, bene'n tzun mantar i'-tz tan ticy'le'n Jacow. Nintzun taltz tetz:

—Wal, je jun yole'j, tz'ocopon Esaú tan abiyle'n cu'n chij. ⁴³ Cha'stzun te aǎ jun c'olaj wal, ok cu'n te awi' yi swale' nin tzatz: Kale'n ojkuj nin quilo'k te'j inxibin yi cho'n najlij jalen Harán. ⁴⁴ Ba'n cǎa'tij cobox tiemp te'j jalen cu'n yil tz'el awil tu yi chi'ch c'u'lal te c'u'l awutzicy. ⁴⁵ Kalena's tzun tz'opon stziblal wa'n tawi' tan awule'n junt tirt tzone'j. Na qui na waj jun ntzi'-k k'ej chiquime't cob wal.

⁴⁶ Cha'stzun te bene'n Rebeca tan yol tetz Isaac. Itzun taltz tetz:

—Ja baj inc'u'l tan chipaj yi cob txkel Esaú yi e' awer nak. Nin yi ko cho'n sjoy Jacow yi tetz txkel ǎchixo'l e' wunak tzone'j Canaán, ba'n tcu'n yi nink chinquim.

28

¹ Bene'n tzun mantar Isaac tan ǎchakle'n Jacow. Ma yi tule'n, nintzun tak' banltz tibaj. Ncha'tz tak' jun ca'wl tetz. Je tale'j: “Quil tzajoy awuxkel ǎchixo'l yi e' xun yi najlche' tzone'j Canaán. ² Ma na quilo'k jalen Padan-aram, kale najle't acy'e'x Betuel. Ba'n tzajoy awuxkeltz ǎchixo'l yi e' me'l Labán yi xibin atxu'. ³ Lok tak' tzaj kaRyosil banl tzawibaj, yi jun yi na xcy'e' tan cojle'n tzaj yi banl i' skibaj. Lok tak' i' wi'nin axonl, na tan aǎ ljale't wi'nin wutzile'n tnum. ⁴ Cho'n stk'e' i' tzatz nin scyetz yi e' axonl yi banl i' yi suknaq tetz k'ajtzun intaj Abraham, yi acy'e'x.* Stk'e' i' cyakil yi luware'j yi najlcho't swutz chi awer nak kutane'n jalu'. Na suknaq i' yi yola'tz tetz k'ajtzun intaj Abraham.”

⁵ Ya'stzun bantz yi bene'n ǎchakol Isaac yi Jacow jalen Padan-aram. Cho'n tzun topone'n Jacow tuch' Labán, yi cy'ajl Betuel, yi arameo. Ej nin yi jun Labána'tz, i' xibin Rebeca, yi chitxu' Jacow tu Esaú.

⁶ Inti Esaú nin ben tilol yi tk'ol Isaac yi banl tibaj Jacow, nin yi bene'n ǎchakol jalen Padan-aram tan joyle'n yi txkel. Ncha'tz tbit yi bene'n tlol tetz yi qui'c rmeril tan joyol yi txkel ǎchixo'l yi e' xun yi najlche'-tz Canaán. ⁷ Nin ncha'tz ben tilol yi jalcunin bene'n Jacow jalen Padan-aram quib yi tal yi taj xtxu' tetz. ⁸ Tan yi xtxolbila'se'j el xtxum Esaú tetz yi qui na pek' yi taj i' scye'j yi e' xun yi najlche' Canaán. ⁹ Cha'stzun te, bene'n Esaú kale najle't Ismael yi cy'ajl Abraham, tan joyle'n junt tetz txkel. Nintzun cyok'bej quibtz tu jun scyeri e' me'l Ismael yi na bi'aj Mahalata,† yi titz'un Nebaiot. Ya'stzun yi toxi'n txkel i' bantz. Ma yi cobt txkel i' yi ate' nintz, e' cu'n aj Canaán.

Yi ǎchajol tib Ryos swutz Jacow Betel

¹⁰ Cho'n tzun tele'n tzaj Jacow le ama'l yi na bi'aj Beerseba nin icy' tcy'aj yi be'-tz yi na ben Harán.

¹¹ Itzun bantz te yi na xon i' tbe' tan topone'n Harán, at tzun jun tir yi nsken cu k'ej nin joy i' jun ama'ltz kalel lwit cyent te jun ak'bala'tz. Yi jale'n ta'n nin octz tan nuc'le'n yi soc. Nin oc tk'ol jun c'ub yi at nintz le ama'la'tz tetz witz'. Watl nintzun bantz. ¹² Cho'n tzun ǎchajol tib jun balaj wutzicy' swutz i'. Ej nin tul yi wutzicy'a'tz til i' jun chin yotx yi cho'n opnknin wuxtx'otx' nin je'nak pone'n cu'n jalen tcya'j. Ncha'tz til yi tibaj yi jun yotxa'tz na chicu'ul, nin na cha'jte'n yi e' ángel tetz Ryos.‡ ¹³ Ncha'tz til i' wutz Ryos. Cho'n txicl tzaj jalen tzi'n tcya'j. Saje'n tzun tloltz tetz: “Í ina'tz Ataj Jehová, chiRyosil acy'e'x Abraham tu ataj Isaac. Cho'n swak'e' tzatz nin scyetz cyakil yi e' axonl yi tx'otx'e'j kale coylquiǎe't.§ ¹⁴ Ej nin cho'n cunin sbne' cyajlal yi araxonl,* chi tane'n tajlal yi samlicy' yi at wuxtx'otx' yi quinin ajlbe'n tetz. Nin nchiben lo'on swutz cyakil yi ama'le'j. At e' nchiben je'n tzi'n. Nin at e' nchiben cwe'n tzi'n. Nin at e' nchiben tele'n tzi'n, nin toque'n tzi'n. Ej nin tan aǎ scyuch' yi e' axonl ljale't chibanl cyakil wunak bene'n tzi'n wi munt.

* 28:4 Gn 17:4-8. † 28:9 Gn 36:3. ‡ 28:12 Jn 1:51. § 28:13 Gn 13:14-15. * 28:14 Gn 12:3; 22:18.

¹⁵ Quil cǎbisun, na atin tzawe'j. Chinxomok tan aq'uicy'le'n alchok tu nin cǎa'tcu'nt. Nin cǎpaxkok junt tir wa'n le luware'j. Quil cǎincolcyen jun tkuj jalen yil ne'lcu'n te cyakil yi ja insuk tzatz", stzun Ryos bantz.

¹⁶ Itzun te yi tele'n watl Jacow, nintzun xtxumtz: "Jun cu'n yol, at Ryos le ama'le'j. Qui'c cunin wetz intz'a'chil te'j yi ko ya'tz." ¹⁷ Saje'n tzun jun chin xo'wtz te'j, nintzun xtxumtz: "I yi jun ama'le'j chin xan nin te'tz. Cho'n at yi ca'l Ryos tzone'j, nin i'tz yi puertil yi tcya'j."

¹⁸ Itzun le junt eklok chin jalchan cunin tzun c'ase'n Jacow. Nin saj tcy'al yi c'ub yi xcon ta'n tetz witz'. Ej nin ta'ste'n nin cwe't tawaltz. Txicl tzun tulej cyentz, chi jun tkan ca'l, nin je' kojol aceit† tibaj tan xanse'n. ¹⁹ Tul yi jun luwara'tz at jun tnum tentz yi na bi'aj Luz,‡ poro nintzun je' xtx'ixpul Jacow yi bi' jun luwara'tz, nin oc tk'ol yi bi' tetz Betel. §

²⁰ Cho'n tzun sukil Jacow cobox yole'j: "Yi kol xom Ryos swe'j nin kol chin q'uicy'lej te yi jun impyaje'j, nin yi kol tak' inwa' tu be'ch wetz, ²¹ nin yi ko ba'n cun tu' chin pakxijt ta'n xe najbil intaj, i' tzun yi Wajcaw nin inRyosil sbne'-tz. ²² Ej nin i yi jun c'ube'j, yi ja cyaj cyen wawal tzone'j, ya'stzun ca'l Ryos sbne'. Nin ilen nin swak'e' indiesum* teru' Ta', te cyakil yi stk'e'u' swetz."

29

Yi topone'n Jacow Harán

¹ Icy'e'n nintzun ban Jacow, nin icy' tcy'aj yi be' yi na opon kale najlche't yi e' aj tele'n tzi'n.

² Yi topone'n le yi jun ama'la'tz, nin ben tilol jun julil a' yi juk'lche' ox k'u'j cneru' nakajil. Na cho'n cu'n na chuc'a' cyakil yi e' cyawun yi e' aj pstorinl te yi jun a'a'tz. Ej nin stzi' yi jun julil a'a'tz ate'n jun chin wutzile'n c'ub tan jople'n. ³ Jalen cunin tzun na chimol quib yi e' pstor tan tak'le'n quic'a' yi e' cyawun kalena'tz tzun na el yi c'ub cya'n. Ma yi na wi't chuc'a' yi e' cyawun nintzun na chijopt cyen junt tir stzi' yi jul. ⁴ Bene'n tzun jakol Jacow scyetz yi e' pstor yi nsken wi't chopontz:

—¿Na' tzun nchisaje't cyeru' e'u' wamiw? stzun i' bantz.

—O' bin aj Harán ketz, che'ch tetz.

⁵ —¿Cyajske'n pe'u' wutz yi jun yaj yi na bi'aj Labán, yi cy'ajl Nacor? stzun Jacow scyetz: —Kajske'n wutz, che'ch.

⁶ Toque'n nintzun Jacow ch'inch'uj tan jakle'n tkanil Labán, itzun taltz:

—¿Ba'n pe' wutz i'? ¿Qui'c pe' yab?

—Ba'n, qui'c yab i', che'ch e' pstor. —Xmayninu' tzi'ne'j, tz'ul yi me'l i' yi Raquel bi' tan tak'le'n quic'a' yi cneru'.

⁷ Bene'n tzun tlol Jacow scyetz yi e' pstora'tz, itzun taltz:

—At tzaj nin tan cwe'n k'ej, ¿mbi tzuntz yi chin junye'ne't nin na chilam cyenu' yi cyawunu'? ¿Mbi tzuntz yi nink lchuc'a' chan cyanu', bantz chibene'nu' tan chic'a'che'n junt tkuj?

⁸ —Qui'c kuj te'j, che'ch. —Na tajwe'n cunin kach'iw yil chimol quib cyakil yi e' pstor scyuch' cyawun. Ba'n tzun tz'el yi c'ub ka'n. Ej nin kalena'tz tzun lchuc'a' yi e' kawun, che'ch tzun bantz.

⁹ I nin na tzan Jacow tan yol scyetz yi e' pstora'tz, yi topone'n Raquel scyuch' yi tawun, na i' pstor cyetz. ¹⁰ Yi bene'n tilol Jacow yi nsken wi't ul Raquel scyuch' yi tawun Labán yi xibin yi xtxu', bene'n tzun i'-tz tan telse'nlen yi c'ub yi at tan jople'n stzi' yi julil a'a'tz.

† **28:18** Yi "aceit", i'tz yi ta'al wutz oliw yi ja xcon cyak'un tetz aceit cumir, nka tetz jun oy swutz Ryos. ‡ **28:19** Yi bi'aj "Luz" le hebrej na elepont jun wi' tze' yi na tak' wutz yi na bi'aj "almendro". § **28:19** Yi bi'aj "Betel" na elepont "ca'l Ryos", nka "ama'l kale na xchajwit tib Ryos". * **28:22** "Diezum" na elepont yi lajuy te jujun cient te alchok e'chk takle'n. Ok tu'tz ka'n, ko na cambaj yaj jun cient pwok, yi diezum i'tz lajuy pwok. Si'leju' Gn 14:20; Lv 27:30.

Uc'a'e'n nin e' bantz yi tawun Labána'tz. ¹¹ Ncha'tz bene'n nin bantz tan k'ale'n Raquel, nin bentz tan stz'uble'n xak stzi'. O'kl nin bantz tan yi tzatzi'n yi at cu'ntz.

¹² Ma yi t'ital Raquel tetz Jacow, yi tetz xtxu' i'tz tanub Labán, lajke'l nintzun bene'ntz tan talche'n tetz taj i'.

¹³ Yi wi't t'ital Labán stziblal Jacow, yi i' tal yi tanub, lajke'l nintzun tele'n tzajtz tan c'ulche'n. Bene'n nin bantz tan xchajle'n tetz yi wi'nin tzatzine'n te'j. Nin bentz tan k'ale'n nin je' stz'ubul yi xak stzi'. Ej nin ben tcy'altz xe c'al. Yi cyopone'n xe ca'l xe'te'nin ban Jacow tan xtxole'n tetz Labán yi mbicunin bajij te'j i'. ¹⁴ Saje'n tzun tlol Labán tetz: “Aǎ cunin witz'un, na junit kaǎch'el tzawuch',” stzun Labán bantz.

Cyaje'n cyen nin ban Jacow tuch' Labán tetz jun xaw.

Yi tak'uje'n Jacow tan xtx'acle'n yi txkel

¹⁵ Yi je'n pone'n yi jun xawa'tz tan Jacow, nintzun tal Labán tetz:

—Nk'e'tz tan paj yi jun cunin o' tzawuch' oy tunin tzunk cǎak'uje't, ma na alaj swetz yi nicy'na' na awaj yil tzinchoj te'j ak'ej, stzun Labán bantz.

¹⁶ Ate' tzun cob me'l Labán, yi bajx na bi'aj Lea, ma yi ca'p na bi'aj Raquel. ¹⁷ Yi bajx me'al yi na bi'aj Lea, ntin tal bak' wutz tu' na yub. Ma yi Raquel, yi ca'p me'al, chin yube'nt cunin cyakil yi wankil i'. ¹⁸ Cha'stzun te mast cunin na pe'k quen Jacowtz te'j. Nin nsken wi't ben tcy'al yi xtxumu'n. Cha'stzun te ben tloltz tetz Labán:

—Yi nink ltak'u' yi me'lu' swetz, yi na bi'aj Raquel, ba'n lnak'uj juk yob tuch'u' tan xchojle'n.

¹⁹ Saje'n tzun tlol Labán, itzun taltz:

—Ba'n tcu'n yi cho'n lwak' yi inme'l tzatz, swutz yi cho'nk lben tk'ab jun awer nak. Ba'n bin, ba'n xcyaj cyen swuch' tan ak'un.

²⁰ Ya'stzun bantz yi cyaje'n cyen Jacow juk yob tan ak'un tuch' Labán tan xtx'acle'n yi txkel. Qui tunin k'usij ban yi juk yoba'tz swutz Jacow, tantu' yi wi'nin na pe'k i' te'j Raquel.

²¹ Yi je'mpone'n yi juk yob tan Jacow tan ak'un nintzun taltz tetz Labán:

—Tak'e'u' yi wuxkel tan kok'bel kib tuch', na ja wi't je'ul yi juk yob ak'un wa'n yi insuknak teru' tan xchojle'n me'lu'.

²² Che' baje'n tzun xtxocol Labán cyakil yi e' wisintz tan cyopone'n te yi jun chin umle'na'tz yi bnix ta'n. ²³ Itzun yi toque'n akale'n, nin yi topone'n oril yi umle'n nintzun ben tcy'al Labán yi bajx me'l yi na bi'aj Lea, tan cyok'bel quib tu Jacow. Ok'be'n ib nintzun e' bantz. ²⁴ Ncha'tz tak' Labán jun scyeri mos tetz Lea yi na bi'aj Zilpa, tan xcone'n tetz i'.

²⁵ Itzun le junt eklok yi c'ase'n Jacow kalena'tz tzun tele'n xtxum tetz yi nk'era'tz yi txkel i' ak'lij, ma na cho'n c'ase'n i' te'j Lea, yi bajx me'al. Bene'n tzun i'-tz te'j Labán, itzun taltz:

—ǎMbi eka'n tan yi tajtza'klu' yi ncu' nuc'ulu' swe'j? ǎNk'e'tz pe' katrat tan wak'uje'n tuch'u' tan wetzal Raquel? Ma jalu' ǎmbi tzuntz mmo'cu' tan insuble'n?

²⁶ Saje'n tzun stza'wel Labán, itzun taltz:

—Nk'era'tz ketz kacstumbr tzone'j, yi bajxk ltz'oc chmil yi ca'p me'al swutz yi bajx. ²⁷ Ma jalu' bin cale'n cu'n te'j yi jun sman k'eje'j te yi i umle'n tu Lea, kalena's tzun lwak' Raquel tzatz. Yi ko ya'tz awajbil, ba'n. Ntin ko list aǎ tan awak'uje'n jukt yob swuch'.

²⁸ Nintzun cu'-tz swutz Jacow, quib yi tal Labán tetz. Nin yi je'n pone'n yi jun sman k'eje' te yi umle'n, kalena'tz tzun tk'ol Labán yi Raquel tetz ca'p txkel Jacow. ²⁹ Ncha'tz tak' Labán jun mos tetz Raquel yi na bi'aj Bilha tan xcone'n tetz. ³⁰ Ok'be'n ib nintzun e' ban Jacow tu Raquel. Poro mast tcunin tzun pek'e'n Jacow te Raquel swutz Lea. Qui't nin octz tan xtxumle'n yi stz'ak'ujk jukt yob tan paj.

Yi e' nitxajil Jacow

³¹ Itzun bantz yi tilol Kataj Ryos yi qui na pe'k Jacow te'j Lea, nintzun tak' ama'ltz tan jale'n cobox tal i', ma yi Raquel nin cu' makol yi talbiltz. ³² Je'n tzun tekal Lea pwokil jun ni'. Ma yi tule'n itz'ok yi jun ni'a'tz, nin oc tk'ol yi bi'-tz tetz Rubén.*

³³ Yi xone'n tiemp tekal tzun Lea pwokil junt ni'. Ej nin yi bi' tulej i'tz Simeón.† Ej itzun taltz: “Ja tbit Wajcaw yi na tzan telse'n ink'ej, cha'stzun te ja tak' i' junt wal.”

³⁴ Nin yi tele'n mas tiemp tekal tzun Lea pwokil yi toxé'n ni'. Nin yi tule'n itz'ok yi toxé'n ni'a'tz nin oc tk'ol yi bi' tetz Leví.‡ Nin tal i': “Ma jalu' spek'ok wuchmil swe'j chinch wetz, na oxix wal che' walaj ta'n.”

³⁵ Ej nin tekal Lea pwokil junt ni'. Ya'stzun cyaje'n tal i'. Nin yi bi' tulejtz i'tz Judá.§ Ej nin yi ntaxk ul itz'ok nintzun tal Lea: “Swak'e' ink'ajsbil tetz Wajcaw jalu'.” Ya'stzun taltz yi tule'n itz'ok yi cyaji'n ni'. Poro ya'stzun wi'tzibil tal Lea njal, na makxe'n nin ban yi talbil i' tan Ryos.

30

¹ Itzun yi tele'n tiemp, nin yi tilol Raquel yi qui'c rmeril tan jale'n chinitxa' tu Jacow, xchi'che'n tzun c'u'l i'-tz te'j Lea yi stzicy. Nintzun tal i' tetz Jacow:

—Ma jalu' bin, na waj jun wal, kok qui', xchinquimok.*

² Yi tbital Jacow yi yol Raquel, nintzun je' swutz. Itzun taltz:

—¿In ptzun Ryos wetz? ¿In ptzun na chintzan tan makle'n awalbil? Ntin Ryos ilol tetz, stzun Jacow bantz tetz Raquel.

³ —Ko ya'tz, ba'n tcu'n bin cy'aj tzaj inmos yi na bi'aj Bilha nin okwok itib tuch'. Ma yil jal yi tal, ni'cu'ntz chi ik ina'tz jal wal, stzun Raquel bantz.

⁴ Nin tan yi txolbile'j tak' Raquel ama'ltz tetz Jacow tan cyok'bel quib tu Bilha, chi txkel bantz. ⁵ Ma yi cyok'bel quib nintzun jal jun chinitxa' Jacow tu Bilha, yi mos Raquel.

⁶ Yi jale'n chinitxa' Jacow tu Bilha, nintzun tal Raquel: “Yi ni'e'j, Dan sbne' bi', na tantu' mbit Ryos yi intzi' nin inkul, ja tzun tak' i' jun wal.”

⁷ Yi xone'n tiemp, jale'n nintzun ban junt tal Bilha. ⁸ Ma yi tule'n itz'ok yi jun ni'a'tz nintzun tal Raqueltz: “Yi ni'e'j, Neftalí sbne' bi', na sajle'n tunintz at bano'n ib skaxo'l tu wutzicy tan paj yi qui'c wetz wal, poro jalu' ja chinxcyé' te'j,” stzun i' bantz.

⁹ Ma yi tilol Lea yi qui'ct tetz talbil, nintzun tak' ama'l tetz yi mos, yi na bi'aj Zilpa, tan cyok'bel quib tu Jacow. ¹⁰ Ma yi jale'n chinitxa' Jacow tu Zilpa, ¹¹ nintzun tal Lea: “¡Chumbalaj nin inswert! Cha'stzun te Gad† sbne' bi' yi ni'e'j.”

¹² Ma yi jale'n yi ca'p chinitxa' Jacow tu Zilpa, ¹³ nintzun tal Lea: “Ma jalu' wi'nin na chintzatzin. Ej nin cyakil xna'n scyale': ‘Ba'n tetz Lea, na tzatzin.’ Cha'stzun te Aser‡ sbne' bi' yi ni'e'j,” stzun Lea bantz.

¹⁴ At tzun jun tir te yi tiemp tan je'se'n triw nin ben Rubén tan xo'n wi cojbil. Te yi na xon i' nin nojqwen te jun jilwutz lo'baj yi na bi'aj mandragora.§ Nin saj tcy'al swutz Lea yi xtxu'. Yi tilol Raquel yi lo'baja'tz te'j Lea, nintzun taltz:

—Banaj pawor, tzawak' jun wetz te yi lo'baj yi mmu'l tan awal.

¹⁵ Saje'n tzun stza'wel Lea:

—¿Qui nin pe' ncu' ac'u'l tan yi mme'l amajol yi wuchmil? ¿Nin ncha'tz na awaj yil tzamaj tlen yi lo'baj yi mmu'l tcy'al wal?

—Swak'e' bin ama'l tetz Jacow tan wite'n tzawe'j te ak'bale'j kol tzawak' yi lo'baj swetz, chij Raquel ban.

* **29:32** Yi bi'aj “Rubén” na elepont “Je jun ni'” nka “yi bis yi at swetz ilijt tan Ryos”. † **29:33** Yi bi'aj “Simeón” na elepont “tbite'n tan Ryos”. ‡ **29:34** Yi bi'aj “Leví” na elepont “junit o' tu Ryos”. § **29:35** Yi bi'aj “Judá” na elepont “k'ajsbil tetz Ryos”. * **30:1** Job 5:2. † **30:11** Yi bi'aj “Gad” na elepont “swert”. ‡ **30:13** Yi bi'aj “Aser” na elepont “tzatzi'n”. § **30:14** Le wutz cyajtza'kl wunak ba'n yi jun lo'baja'tz tan jale'n talbil jun xna'n.

¹⁶ Itzun bantz yi toque'n akale'n, yi tule'n tzaj Jacow tan ak'un wi cojbil, lajke'l nintzun tele'n tzaj Lea tan c'ulche'n. Nin tal tetz:

—Ma jalu' cho'n c̄xwitok swe'j te jun akale'ne'j, na ja wi't c̄xinc'am tetz Raquel, tan yi mandragora yi mmu'l tan wal, chij Lea bantz tetz Jacow.

Cho'n tzun wite'n Jacow te Lea te jun ak'bala'tz. ¹⁷ Jale'n nintzun ban yi to'e'n chinitxa' Jacowtz tu Lea, na nskén tbit Kataj Ryos yi stzi' yi kul Lea. ¹⁸ Yi tule'n itz'ok, nintzun tal Lea: “Isacar* sbne' bi' yi ni'e'j, na i'tz jun oy yi ntak' Ryos swetz tantu' yi nwak' ama'l tetz wuchmil tan toque'n te inmos.”

¹⁹ Ma yi jale'n yi wukake'n chinitxa' Jacow tu Lea ²⁰ nintzun tal Lea: “Ryos nmak'on yi jun balaj oye'j swetz. Ma jalu' yi wuchmil spek'ok mas swe'j na ja jal wukakix kanitxa' tuch'. Cha'stzun te Zabolón† sbne' bi' yi ni'e'j.”

²¹ Wi'tzbiltlen jale'n junt tal Lea, yi xun. Dina ban bi'.

²² Ma Raquel, qui nin el i' te'j c'u'l Ryos. Nin tbit Ryos yi stzi' yi kul, cha'stzun te k'ak'ane'n c'u'l Ryos tibaj tan jale'n tal. ²³ Yi jale'n bajx tal i', nintzun taltz: “Ryos micy'anlen yi jun chin tx'ixwe'n yi at swetz, tan paj yi qui'c wal at. ²⁴ Ya'tzk tajbil i' tan jale'n junt wal,” chij Raquel ban. Cha'stzun te toque'n bi' yi ni'a'tz tetz X̄ep‡ ta'n.

Yi chisubul quib Labán tu Jacow

²⁵ Itzun bantz te yi nskén ul yos tu Raquel tu ni', nintzun tal Jacow tetz Labán:

—Tak'u' ama'l swetz tan waje'n le wetz inluwar. ²⁶ Ej nin tak'u' ama'l swetz tan cyaje'n wucy'al yi e' innitxa' nin yi e' wuxkel na ja nak'uj tuch'u' tan chitx'acle'n. Sak cunin swutzu' yi x̄e'n cu'n nnak'uj tuch'u'.

²⁷ Saje'n tzun tlol Labán tetz Jacow:

—Yaj, banaj pawor, ncwentu'tz swuch', na ja chinnachon te'j, nin ja lajluchax tzinwutz yi tan ax̄ ntak' wit Ryos banl swibaj. ²⁸ Al tzaj swetz yi nicy'na' nin na awaj yil tzinchoj te ak'ej, list in tan x̄chojle'n, chij Labán ban.

²⁹ Itzun saj tlol Jacow:

—Elnak xtxumu' tetz yi x̄e'n cunin nnak'uj tuch'u', ej nin x̄e'n cunin nche' inq'uicy'lej tawunu'. ³⁰ Te yi ntaxk nu'l tuch'u' qui'c mas tawunu', poro jalu' at wi'nin. Jetza'tz yi wule'n tuch'u', ya'stzun xe'te'n Ryos tan tak'le'n banl tibu'. Ba'n yi nink nak'uj tuch'u', poro, ¿tona' lnak'uj wetz tan wetzal yi wetz inme'bi'l? stzun Jacow tetz Labán.

³¹ —Qui' yaj, altzaj swetz nicy'na' nin na awaj yil tzinchoj te ak'ej, chij Labán ban.

—Qui' tajwe'n chin x̄choju' jun centaw ta', na list in tan chiq'uicy'le'n yi tawunu'. Poro yi kol cu' swutzu' yi xtxolbile'j: ³² Tak'u' ama'l swetz tan woque'n chixo'l tawunu', tan chitxa'le'n cyakil yi e' ne'x̄ cneru' yi k'ek cye'j nin yi e' ne'x̄ chiw yi pint cye'j, ya'stzunk injamel sbantz. ³³ Ej nin yil kaben mas skawutz ba'n tz'ulu' tan tilwe'n yi nicy'na' cu'n yi injamel yi tzintx'aque'. Nin yi kol chijal cneru' nin chiw x̄chixo'l yi wetz yi nk'e'tz k'ek nin nk'e'tz pint cye'j ya'stzun techl yi alak' tzun nche'wulej x̄chixo'l yi e' teru' tawunu'.

³⁴ —Ba'n, ba'n atit yi atxumu'n yi mbixe' awa'n, chij Labán bantz.

³⁵ Poro itzun bantz, ite'n nin k'eja'tz toque'n Labán tan chitxa'le'n cyakil yi e' mam chiw yi pint cye'j. Ej nin ncha'tz octz tan chitxa'le'n cyakil tij chiw yi pint cye'j, scyuch' yi e' cneru' yi k'ek cye'j, nin yi e' yi tz'itaji'n tan sak scye'j. Ej nin e' baj nin tk'oltz scyetz e' tetz nitxajil tan cyoque'n tan chiq'uicy'le'n. ³⁶ Nin e' el tawal joylajlen, e'ch ox lo' k'ej be' xo'l kale e' opone't ta'n.

Ma Jacow, nintzun cyaj cyen tan chiq'uicy'le'n yi sobril tawun Labán. ³⁷ Toque'n tzun i' tan tamle'n e'ch k'ab tze' yi txa'x, yi na bi'aj álamo, almendro tu castaño. Ej nin oc tan telse'n len te'jak tan jale'n cyen tx'ilaji'n sak te'j e'ch k'ab tze'a'tz. ³⁸⁻³⁹ Cwe'n tzun xtxicbal yi e'ch k'ab tze' x̄chiwutz yi cneru' le ama'l kale na chimolwit quib tan uc'a'e'n. Ej nin yi

* **30:18** Yi bi'aj “Isacar” na elepont “c'amij”. † **30:20** Yi bi'aj “Zabolón” na elepont “oy” nka “Jun yi at k'ej”. ‡ **30:24** Yi bi'aj “X̄ep” na elepont “Ja tak' wi'nin”, nka “ja el tcy'al”.

chimolol quib tul yi jun ama'la'tz, ja chisakchij e' mam chiwutz scye'j e' ti. Tantu' yi cho'n nchisakchbej quib swutz yi e'chk tze'a'tz yi txiclij xchiwutz, ja chitz'ij ni' yi pint cu'n cye'j. Yi nchitz'ij nin e' el jatxol Jacow. ⁴⁰ Cho'n tzun e' baj cwe'ntz yi e' cne'ra'tz xchiwutz yi e' tawun Labán yi k'ek tu pint cye'j. Ya'stzun ban Jacowtz tan chijalse'n yi e' tetz tawun yi mero tetz cu'n. ⁴¹ Ej nin ncha'tz cyakil tir yi nchisakchij yi e' cneru' yi chin chic'atzaj nin, nintzun cu tk'ol Jacow yi e'chk tze'a'tz xchiwutz. Na yi xac yi tze'a'tz i'tz: Te yi na chisakchbej quib yi e' tij ja quil yi yubil yi tze'. Ja tzun chitz'ij ni' yi pint cu'n cye'j. ⁴² Ma yi na chisakchij yi e' cneru' yi qui'c mas chic'atzaj qui tzun cu tk'ol Jacow yi tze'a'tz xchiwutz, na ya'stzun tetz Labán ban. ⁴³ Ya'stzun ban Jacowtz tan riquine'n. Ej nin chin ric nin ban i'. Wi'nin yaj nin wi'nin xna'n jalt tetz mos. Ej nin wi'nin cneru', nin wi'nin buru' scyuch' camey e' jaltz tuch'.

31

Yi bixewe'n tan Jacow tan tele'n ojk xe ca'l Labán

¹ Poro nintzun thit Jacow yi na chitzan yi e' nitxajil Labán tan talche'n: “Ja riquin Jacow tan yi me'bi'l kataj yi mme'ltzaj tcy'al,” che'ch. ² Ncha'tz el xtxum Jacow tetz yi qui't na pe'k Labán te'j, chi sajle'nix.

³ Yi tilol Kataj Ryos yi na tzan buchle'n Jacow, nintzun taltz tetz: “Ba'n cxa'jt le chiluar ataj atxu', kale najlche't yi e' axonl, nin chinxomok tzawe'j.”

⁴ Bene'n tzun mantar Jacow scye'j Raquel tu Lea yi e' txkel, tan cyule'n te'j, kale atit i' tan chiq'uicy'le'n yi e' cyawun. Yi cyopone'n te'j nintzun taltz scyetz:

⁵ —Ja el intxum tetz, yi qui't na pe'k itaj swe'j jalu' chi tane'n sajle'n. Poro yi ketz kaRyosil tu intaj, ilenin xomij swe'j. ⁶ Sak cunin tziwutz yi ja nak'uj tuch' itaj tetz cu'n walma'. ⁷ Poro i' tetz ja oc tan insuble'n. Nin cha'tz cuntu' nin nctx'ixpuj i' yi injamel. Poro qui'c na ban, na quinín ntak' Ryos ama'l tetz tan impo'tze'n. ⁸ Na yi talol i' swetz: “I yi e' cneru' yi pint cu'n cye'j ya'stzun swak'e' tzatz tetz achojo'n.” Inin tzun bantz. Na yi chijale'n cyal yi e' tij, pint cu'n tzun cye'j e' ban. Ncha'tz yi talol i': “I yi e' cneru' yi xk'inco'j cye'j, ya'stzun swak'e' tetz achojo'n,” tircu'n tzun yi e' cyal yi e' tij yi jal, xk'inco'j cu'n ban yi cye'j. ⁹ Ya'stzun tulej Ryos tan cyelse'n tzaj yi e' wawun tk'ab itaj tan tk'ol i' swetz.

¹⁰ ”Ncha'tz at junt tir te yi topone'n yi tiemp tetz chisakchbil yi e' cneru', nin xchaj tib jun wutzicy' tzinwutz. I'tz yi e' cneru' xk'inco'j nin sak tu k'ek cye'j ja chisakchij scye'j e' tij. ¹¹ Ncha'tz tul yi jun inwutzicy'a'tz wilnin yi jilone'n tzaj yi ángel tetz Kataj swetz. Ja xcon imbi' ta'n tan inchakle'n. Ej nin yi bene'n wital nintzun intziwun nintz: “Je ine'j ta',” chinch ban nintz. ¹² Ja tzun tal yi ángel swetz: “Xmaynin cunin yi e' mam cneru' yi na chisakchij scye'j e' tij. E' cu'n xk'inco'j nin pint cu'n cye'j. Ya'stzun sbne'tz na ja el intxum tetz cyakil yi na tzan Labán tan nuc'le'n tzawe'j,” stzun yi ángel. Ncha'tz tal i' swetz: ¹³ “I ina'tz yi Ryos yi nchaj tib tzawutz le ama'l Betel, kale axansawit yi jun c'ub tan aceit nin kale asukwit cobox ayol swetz. In bin yi ara Ryosil. Or awetz, quin, cale'n tzone'j tul yi luware'j nin quilo'k tul yi luwar kale itz'nak quixt,” chij i' ban swetz, stzun Jacow bantz scyetz yi e' txkel.

¹⁴ Bene'n tzun cyalol Raquel tu Lea:

—Qui'ct kocle'n ketz te yi me'bi'l kataj. ¹⁵ Na ni'cu'n chi o'-k tu'k awer nak tane'n swutz i', na ja ko' c'ay i' nin ja baj kajamel ta'n. ¹⁶ Yi mero bintzij, cyakil yi riquil yi mme'l tzaj tcy'al Ryos tk'ab kataj i'tz ketz, nin cyetz kanitxa'. Ba'n tcu'n banaj cyakil, quib yi ntal Ryos tzatz, che'ch Raquel tu Lea tetz Jacow.

Yi tele'n tzaj Jacow le ama'l Padan-aram

¹⁷⁻¹⁸ Oque'n nintzun ban Jacow tan wekle'n yi e'chk be'ch tetz, tan taje'n tzaj i' Canaán kale najlche't Isaac yi taj. Che' baje'n tzun tk'ol Jacow cyakil yi e' nitxajil nin e' txkel te'jak camey. Nin ncha'tz baj eltzaj tcy'altz cyakil be'ch tetz scyuch' cyakil yi e' cneru' scyuch' yi

e' camey nin e' buru', yi e' baj xtx'acoltz te tiemp yi ta'te'n Padan-aram. ¹⁹ Ma tetz Labán cho'n atpon tan telse'n xi'il yi e' tawun joylaj. Tele'n tzun talk'al Raquel yi e'chk q'uiwil yi at xe c'al Labán. ²⁰ Ncha'tz Jacow qui nin ben stziblal ta'n tetz Labán yi ko at cyelbiltzaj. Ya'stzun tulej tan suble'n Labán, yi aj Aram. ²¹ Ele'n tzaj nintzun e' bantz Jacow tu cyakil yi me'bi'l yi nsken jal. Cho'n quicy'e'n tzajtz tibaj yi jun chumam a' yi na bi'aj Eufrates. Ej nin nim nintzun e' sajtz te chibe'. Cho'n tzun cyule'n wi'wtz cwent Galaad.

Yi bene'n Labán tan stz'amle'n Jacow

²² Nsken tzun wi't el oxix k'ej yi cyenle'nix tzaj Jacow yi tbtal Labán. ²³ Nintzun cu xtxumul chitz'amle'n. Bene'n tzun tcy'al cobox tetz xonl te'j. Yi tele'n juk k'ej chibe' kalena's tzun chitz'amxe'n Jacow cya'n wi'wtz cwent Galaad. ²⁴ Poro itzun bantz, te yi ak'bal yi topone'n Labán kale atit Jacow, nin xchaj tib Ryos swutz tul wutzicy'. Itzun tal Ryos tetz: “Bit tzaj, yil cxcoc tan yol tetz Jacow qui na waj yil xcon quiw yol awa'n,” stzun Ryos bantz.

²⁵ Cho'n tzun ujlche' Jacow wi'wtz cwent Galaad yi chitz'amxe'n tan Labán. Yi topone'n i' scyuch' yi e' tetz xonl nintzun e' uje'-tz chixlaj Jacow. ²⁶ Itzun le junt eklok toque'n tzun Labán tan jakle'n puntil tetz Jacow. Itzun taltz:

—¿Mbi tzuntz ncu' anuc'ul yi jun ile'j? ¿Nxac nchincu' asubul? I cu'n pres quitane'n inme'l tak'ab yi nche'l tzaj awucy'al. ²⁷ ¿Mbi xac nchincyaj cyen asubul? na ja cxe'l tzaj tu ojkzt nin qui nin mawal tziblal swetz. Yi nink mawal swetz yi ko at awelbiltzaj, tzatzi'n cu'n klo' ncxe'l tzaj wa'n. Ja klo' katxum jun balaj k'ej. Ja klo' oc tampus tu arpa ka'n. ²⁸ Ba'n pe'k yi jak awak' ama'l swetz tan kacawul kib scyuch' yi e' inme'l nin e' inmam. Chin yab nin ax te atxumu'n. ²⁹ At ca'wl tink'ab nin ba'n wicy'sal inc'u'l tzawe'j. Poro quil tzimban na ma's lak'bal njilon yi Ryosil ataj swetz. Ej nin je ntal i'e'j swetz: “Bit tzaj Labán, quil tzawal jun yol quiw tetz Jacow,” chij i' mban. ³⁰ Poro ko wi'nin na el awalma' tan awopone'nt xe ca'l ataj, nin ko ya'tz ncxe'ltzit ojkuj, nxac nche' baj eltzaj awalk'al yi e' inryosil, stzun Labán bantz tetz Jacow.

³¹ Saje'n tzun stza'wel Jacow yi yol Labán. I tzun taltz:

—Quinin nwal intziblal, tan paj yi ja chinxob na ja no'c tan xtxumle'n, ko tzun che' majquenu' yi e' me'lu' tink'ab. ³² Poro ko al scyetz jun xchixo'l yi innajal yi micy'antzaj yi e' ryosilu', ba'n lquim yi juna'tz. Yi e' kaxonl yi ate' tzone'j e' stiw sban te'j. Nin yi ko at e'chk takle'n yi teru' yi ja che' baj eltzaj wucy'al, ba'n tcy'ajninu', chij Jacow bantz.

Tal Jacow yi yola'se'j tan paj yi quinín til yi ko Raquel alk'ene'l tzaj yi e' ryosil Labán.

³³ Oque'n nintzun ban Labán tulak chimantial yi nsken wi't bnix cya'n tetz chiwitbil. Bajx cunin toque'n i' tul yi mantial Jacow, ma yi baje'n xtxuk'il cyakil, qui nin jal ta'n. Ncha'tz nin octz tan joyle'n tul yi mantial Lea. Ncha'tz baj joyoltz tulak chimantial yi cob xna'n yi chimos yi xomche' scye'j Lea tu Raquel. Poro cya'l nin jale't ta'n. Wit'zibil tlen nintzun toque'ntz xe mantial Raquel. ³⁴ Yintaxk oc Labán tan joyle'n xe mantial Raquel nsken cu tewal Raquel yi cobox ryosa'tz. Cho'n tzun toque'n quen tk'oltz tzak' yi siy yi na je' te'j camey. Nintzun je' c'olchoktz tibaj. Baj cunin joyol Labán tul yi mantial Raquel poro cya'l nin jale'tz ta'n. ³⁵ Jilone'n tzaj tzun Raquel tetz Labán. Itzun taltz:

—Ta', max c'u'lu', qui'k lje' swutzu', yi quinín chinxcyeye'n swutzu', na at intx'ajo'n swe'j, chij Raquel ban nintz.

Itzun yi wi't baje'n joyol Labán yi e' ryosil xe mantial Raquel, cya'l nintzun jale'tz ta'n. ³⁶ Tantu' yi cya'l nin e' jale't yi e' ryosil Labán ta'n, nintzun je'-tz swutz Jacow. Itzun taltz tetz Labán:

—¿Mbi tzun ncu' injuchul swutzu'? ¿Mbi tzun ilil mbnix wa'n, yi ncu' xtxumulu' tan saje'nu' tan intz'amle'n? ³⁷ Ja bin baj cunin joyolu' txo'l cyakil yi be'ch wetz. Poro ¿ja pe tzun jal jun takle'nu' txo'l be'ch ketz? Yi ko ja jal tanu' xchaj tzaj binu'. Quile' tzaj yi e' teru' xonlu', nin quile' nin yi wetz inxonl na' scyetz i' yi ajpaj skaxo'l tuch'u'. ³⁸ Te yi junak yob yi nnak'uj tuch'u', qui'c cunin jun tawunu' yi qui'k mmitz'ij. Ej qui'c nin jun tir yi jak

quim jun tawunu' tetz inchib. ³⁹ Ej nin qui'c cunin jun tir jak opon jun tawunu' swutzu' yi quimnak tan balum, na yi na chilo'on cya'n txuc, in tzun wetz na chinchojon teru'. Ej nin cha'tz e' ban yi e' yi ja chiben tan alk'om, na ja bin peyu' swetz. ⁴⁰ Wi'nin q'uixbel ja icy'pon wa'n tan chiq'uicy'le'n tawunu', ja icy'pon tz'a' wa'n, ja icy'pon che'w wa'n nin ja icy'pon watl wa'n tan paj. ⁴¹ Junak yob nna'tij xe ca'lu'. Ja nak'uj cyajlaj yob tuch'u' tan chichoje'n yi cob me'lu', nin kak yob tan chiq'uicy'le'n tawunu'. Nin cha'tz cuntunin na xtx'ixpuju' injameltz. ⁴² Yi qui'k xomij yi Ryosil incy'e'x Abraham swe'j, yi ite'n nin Ryos yi na c'u'laj intaj Isaac, jun cu'n yol, ntin klo' ink'ab k'alu'n wa'n yi nne'l tzaj klo' lajulu'. Poro ja til Ryos yi bis yi atin cu'nt. Ej nin ncha'tz ja til yi ja jamelan cunin yi wak'un yi mimban tuch'u', cha'stzun te yi mmo'c tan makle'n wutzu' ma's lak'bal, stzun Jacow ban tetz Labán.

Yi bnixe'n yi jun trat xchixo'l Jacow tu Labán

⁴³ Jilone'n tzaj tzun Labán tetz Jacow. Itzun taltz:

—Yi e' xna'n yi xomche' tzawe'j e' cu'n inme'l. Ej nin yi cyal yi e' xna'na'tz e' cu'n inmam. Ncha'tz cyakil yi awawun yi cy'a'nche' awa'n, e' cu'n wawun. Nin cyakil e'chk takle'n yi cy'a'nche' awa'n, we'tz cu'n. Poro qui'c ltak' kol no'c tan abuchle'n na e' cu'n inme'l, e' cu'n inmam yi xomche' tzawe'j. ⁴⁴ Cha'stzun te ba'n tcu'n kabixbaje' jun katrat tzawuch' yi xconk tetz quiwel kayol.

⁴⁵ Bene'n tzun Jacow tan ticy'le'ntzaj jun c'ub, nin cu tawal. Txicl tzun tulejtz chi na ban jun tkan ca'l. ⁴⁶ Bene'n tzun tloltz scyetz yi e' xonl:

—Molwok tzaj cobox c'ub tzone'j, stzun i' ban nintz.

Cyoque'n tzun yi e' xonl Jacow tan molche'n tzaj c'ub. Junit nin chin muluj bantz cya'n. Ej cho'n tzun e' wane'ntz Jacow tu Labán xlay yi jun chin muluj c'uba'tz. ⁴⁷ Toque'n tzun tk'ol Labán bi' yi jun ama'la'tz le tetz yol. Yi bi' oc ta'n i'tz Jegar Sahaduta. Ma tetz Jacow nin oc tk'ol bi' tetz Galaad na ja xcon yi tetz yol ta'n.*

⁴⁸ —Yi jun muluj c'ube'j ya'stzun stiw sbne' skaxo'l tzawuch', stzun Labán bantz.

Cha'stzun te toque'n bi' yi jun luwara'tz tetz Galaad. ⁴⁹ Ncha'tz oc bi' tetz Mizpa† na nin tal Labán:

—Kajatxe' kib jalu' tzawuch'. Poro tz'ocopon Ryos tan kaxmaye'n tzaj. Ej nin stk'e' kacaws kol quil ke'l cu'n te'j kayol. ⁵⁰ Or tzawil yaj yi kol c'oc tan chibuchle'n yi e' inme'l, nka kol jal mas awuxkel. Qui lo' lwil wetz, poro Ryos stile', na i' stiw skaxo'l, stzun Labán bantz.

⁵¹ Ncha'tz tal Labán tetz Jacow:

—Yi jun muluj c'ube'j tu yi jun yi ja cyaj cyen wawal tzone'j, ⁵² ya'stzun cob kastiw sbne' kol kicy' cu'n te yi mojome'j tan oyintzi' skibil kib. ⁵³ Ba'n tz'oc yi Ryosil acy'e'x Abraham, yi ryosil incy'e'x Nacor tu e'chk ryosil chitaj tan kama'le'n nin tan tak'le'n kacaws, ko quil ke'l cu'n te kayol, stzun Labán tetz Jacow.

Nintzun cu'-tz swutz Jacow yi xtxumu'n Labán nintzun ben sukil yi yoltz tetz:

—Sak cu'n swutz inRyosil, yi ncha'tz na c'u'laj intaj Isaac te'j, yi nelepon cu'n te'j inyol, stzun Jacow bantz.

⁵⁴ Toque'n tzun Jacow tan pate'n xtx'ixwatz wi yi ju'wtza'tz kale ate't. Ncha'tz e' baj xchakol cyakil yi e' xonl yi ate'-tz. E' baj wan lentz ta'n. Ej nin baj cunin jun ak'bala'tz cya'ntz wi jun ju'wtza'tz.

⁵⁵ Itzun yi tule'n skil, chin jalchan cunin c'ase'n Labán nintzun octz tan stz'uble'n xak chitzi' yi e' mam, scyuch' yi e' me'l. Nin tak' yi banl squibaj. Ma yi baje'n tk'ol yi banl squibaj aje'n nintzun bantz xe tetz najbil.

* **31:47** “Jegar Sahaduta” tu “Galaad” na jop ite'n nin xtxolbila'tz, yi na elepont “Yi jun muluj c'ube'j i'tz quiwel kayol”. † **31:49** Yi bi'aj “Mizpa” na elepont “Ryos na ko' til” nka “Ilol ketz”.

32

Yi tule'n Esaú tan c'ulche'n Jacow

¹ Icy'e'n nintzun e' ban Jacow. Poro te yi na chixon tbe' nin e' chaj quib jun c'olój ángel tetz Ryos swutz. ² Yi chibene'n xmayil, nintzun taltz: “Jun cu'n yol yi jun c'olój'e'j, e' cu'n sanlar tetz Ryos.” Cha'stzun te toque'n bi' yi jun ama'la'tz ta'n tetz Mahanaim.*

³ Che' bene'n tzun xchakol Jacow cobox xchakum, jalen le yi luwar yi na bi'aj Seir, cwent EDOM, tan talche'n stziblal tetz Esaú yi stzicy yi at topombil i'. ⁴ Nin je ben tloltz scyetz yi e' xchakum: “Quibene'nk wok nin alwok cyen tetz wutzicy Esaú: ‘Tz'ul Jacow yi titz'unu', nin list i' tan banle'n tane'n cyakil yi tajbilu'. Nin je nsaj tlol i' teru'e'j: Ja chinnaje' jun c'olój tiemp tu Labán. ⁵ Nin jalu' ja chijal inwacx, ja chijal imburu', ja chijal wi'nin incneru'. Ncha'tz ja chijal wi'nin yaj tu xna'n tetz inmos,' xchijwok sban tetz wutzicy. Alwok quen yi xtxolbile'j tetz, na na waj yil tz'opon yi intziblal twi' tan mayse'n c'u'l i', nin ba'nk sban swutz.”

⁶ Itzun yi chipakxe'n tzaj yi e' mos Jacow te yi chimantar, nintzun cyaltz tetz:

—Ja wi't xka'ktzaj te yi stzicyu' Esaú, nin xomtzej i' wutz kacoc tan c'ulche'nu'. Xomche' cyaj cient yaj te'j, che'ch yi e' xchakum Jacow bantz.

⁷ Yi tbital Jacow yi xtxolbile'j, nintzun saj jun chin xo'wtz te'j, nin octz tan xtxumle'n. Toque'n tzuntz tan chijatxle'n cu'n cyakil yi e' wunak yi xomche'-tz te'j. Cob cuntunin e' eltz ta'n. Ncha'tz e' tulej yi e' cneru' tu yi e' wacx scyuch' e' camey. ⁸ Na nin octz tan xtxumle'n: “Yi kol tz'oc Esaú tan oyintzi' scye'j yi bajx k'u'j yi bajxche', ba'n tzun lche'l ojkuj yi ca'p k'u'j yi xomche't nin.” ⁹ Xe'te'n nintzun bantz tan nachle'n Kataj. Itzun taltz: “Wajcaw, ilu' Ryosil incy'e'x Abraham nin ilu' Ryosil intaj Isaac. Ilu' bin a'lon swetz tan impakxe'n tzaj tul yi intanum, nin tan wopone'nt scye'j intaj intxu'. Nin ncha'tz talu' swetz yi ba'n cuntu' sbne' yi impyaj. ¹⁰ Qui'c mu'x tal eka'n wa'n ta', poro ja tak'u' yi banlu' swibaj, nin ja elcu'nu' te yi suknaku' swetz. Qui'c cy'a'n wa'n yi wicy'e'n tibaj yi jun tzanla'e'j yi na bi'aj Jordán. Ntin jun intx'amij cy'a'n wa'n yi wicy'e'n tzaj, poro jalu' xomche' cob chin wutzile'n k'u'j wunak tu cob k'u'j wawun swe'j. ¹¹ I bin jalu' ta', bne'u' pawor swetz, chin cole'u' tk'ab wutzicy Esaú. Jun cu'n yol na chinxob tetz na quicunin batz tz'ul i' tan oyintzi' swe'j. Nin lche' biycu'n yi e' wuxkel scyuch' yi e' tal innitxa' yi xomche' swe'j. ¹² Ma jalu' bin ta', chincole'u'. Na clarcunin talnaku' swetz yi ba'n cuntu' sbne' yi impyaj tanu'. Ej nin talnaku' swetz yi quinín ajlbe'n cyetz sbne' cyajlal yi e' inxonl. Ej nin talnaku' yi cho'n sbne' cyajlal chi tane'n yi samlicy' yi at stzi mar yi qui nin ajlbe'n tetz,”† stzun Jacow bantz tetz Ryos.

¹³ Ta'ste'n nintzun cyaj cyent Jacow tan watl te yi jun ak'bala'tz nin octz tan xtxa'le'n balaj oytz xchixo'l cyakil yi cy'a'ntz ta'n tan tak'le'n tetz Esaú. ¹⁴ E' je' xtxa'ol cob cient chiw yi e' cu'n tij, tu junak mam, nin e' je' xtxa'ol cob cient cneru' yi e' cu'n tij, tu junak mam. ¹⁵ Ncha'tz e' je' xtxa'ol junaklaj tij camey yi ac'aj cunin baj cu' yi cyal, nin e' baj ben xomok yi cyal scye'j. Ncha'tz e' je' xtxa'ol ca'wunak tij wacx tu lajuj tor. Wi'tzibil tlen cyele'n tzaj xtxa'ol junak tij buru' tu lajuj mam. ¹⁶ Nintzun e' baj nin jatxoltz scyetzak yi e' xchakum. Ej ben jatxol yi jun k'u'j chiw scyetz cobox xchakum. Ej nin ben tk'ol yi jun k'u'j cneru' scyetz cobox xchakum. Ncha'tz e' tulej yi e' mas tawun. Nintzun ben tloltz scyetz e' xchakuma'tz:

—Ba'n cxbajxij wok nin ba'n lch'uy mu'x ixo'l yi jujun k'u'j axwok scyuch' yi e' awun.

¹⁷ Ej nin ben cawultz yi bajxom te yi bajx k'u'j. Itzun taltz tetz:

—Yil tzic'ul cu'n itib tu wutzicy Esaú, nin yil sjaktzaj tzatz na' scyetz i' yi apatrón, nin na' ncxbene't, nin na' cyaw yi awun yi cy'a'nche' ita'n, ¹⁸ ba'n tzawal tetz: “Yi je'j i'tz jun oy teru', ta' Esaú. Kawutzile'n Jacow, yi xconsbe'tzu', mmak'on tzaj tetz teru'. Cho'n xomtzej i' tetz jalen wutz kacoc,” xchij wok sbantz tetz, stzun Jacow bantz tetz yi xchakum.

* 32:2 Yi bi'aj “Mahanaim” na elepont “cob k'u'j sanlar”. † 32:12 Gn 22:17.

¹⁹ Ncha'tz taltz tetz yi ca'p nin yi toxi'n scyuch' cyakil yi e' yi e' ben xchakol scyuch' yi jujun jilwutz awun.

—Yil tzic'ulwok yi wutzicy Esaú, ite'n nin tzital woktz tetz. ²⁰ Ncha'tz alwok tetz: “Yi wutzile'n ta' Jacow yi xconsbe'tzu' xomt tzaj jalen wutz kacoc,” xchij wok sban.

Ya'stzun tulej Jacow, na nin octz tan xtxumle'n: “Tan yi e'chk oy yi lbajxopon wa'n swutz, xcyek tan xite'n yi xchi'che'n c'u'l swe'j, te yi ntaxk kac'ul kib tuch'. Nin quicunin batz stzatzink swe'j yil kac'ul kib.” ²¹ Bene'n nintzun e' ban yi mos scyuch' yi jujun jilwutz oy yi ben quicy'al. Ma Jacow, nin cyajtz. Cho'n tzun wite'ntz le ama'la'tz scyuch' yi e' mas yi xomche' te'j.

Yi toque'n Jacow tan pil ib tu jun ángel

²² Ite'n nin ak'bala'tz oc Jacow tan chichakle'n cy'en yi cob txkeltz tu yi cob chimos, scyuch' yi junlaj cy'ajl. Cho'n tzun quicy'e'ntz ta'n tibaj yi jun tzanla' yi na bi'aj Jaboc. ²³ Ncha'tz e' baj ben xomok cyakil yi e' yi xomche'tz te'j. ²⁴ Itzun te yi cyaje'n cyen Jacow xchuc, nin oc jun yaj tan pil ib tuch'. Ul cunin skiltz cya'n tan pil ib. ²⁵ Ma yi tilol yi jun yaja'tz yi qui'c nin rmeril tan xcyewe'n te'j Jacow, nin bentz tan xtxak'le'n yi xtxo' cy'ach Jacow. Ej ninin tzun el jix'puj yi bakil yi cux Jacow ta'n. ²⁶ Jilone'n nin tzun yi jun yaja'tz tetz. Itzun taltz:

—Chin atzakplen, na tzan tule'n skil, stzun i'-tz tetz Jacow.

—Yi ko quil tak'cyenu' yi imbanl, quil tzintzakplenu', stzun Jacow tetz.

²⁷ —¿Mbi tzun abi'? stzun yi yaj tetz Jacow.

—Jacow bin wetz imbi', stzun i' ban.

²⁸ Bene'n tzun tlol yi yaja'tz tetz:

—Ma jalu', nk'e'tz Jacow sbne' abi' ma na Israel[†] sbne' ara bi', na ja abuch awib tan jakle'n abanl tetz Ryos nin scye'j wunak nin ja xcy'e'-tz.

²⁹ —Ma jalu' bin, tale'u' swetz, ¿mbi tzun teru' bi'u'? stzun Jacow banintz tetz yi jun yaja'tz.

Saje'n tzun stza'wel yi jun yaja'tz:

—¿Mbi xac na ajak tzaj swetz yi imbi'? stzun i' bantz.

Ej nin ta'tz te'nin bentz tan tak'le'n yi banl tibaj Jacow. ³⁰ Nintzun oc tk'ol Jacow bi' yi jun luwara'tz tetz Penuel, § na nin tal i'-tz: “Ja wil wutz Ryos, poro ntyo^x tetz i' yi itz'ine't.”

³¹ Itzun yi je'n mule'n yi k'ej icy'e'n atit Jacow le yi jun luwara'tz yi na bi'aj Penuel. Co'xi'n na xon tan paj yi q'uixpnak yi xtxo' cux. ³² Cha'stzun te jalu', cyakil yi e' xonl Israel, qui na baj yi ibotx' cya'n yi at te yi bakil yi cux na ya'stzun elsawutzil te yi bakil Jacow yi lo'on, nin yi el tzaj jix'p, nicy' yi chipilul quib tu Ryos.

33

Yi chibansal quib Jacow tu Esaú

¹ Yi bene'n tilol Jacow yi txant tan tule'n Esaú tu yi cyaj cient xchakum, nintzun cu jatxol yi e' cy'ajl chik'ab Lea tu Raquel scyuch' yi cob chimos. ² Ej nin oc tan chitxole'n cu'n. E' bajx cu'n yi cob chimos scyuch' yi cyal ta'n. Xomt nin Lea scyuch' yi tetz tal. Wi'tzibil tlen xomt nin Raquel tu Xep yi tal i'. ³ Ma i' tetz, nin bajx cu'n xchiwutz tan c'ulche'n Esaú. Nin yi txant tan chic'ulul quib nin cu jokloktz jalen cu'n cwe'n pone'n lajpuj yi wutz plaj wuxtx'otx'. Juk tzun tir bantz jalen cu'n chic'ulul quib tu Esaú. ⁴ Ma yi Esaú lajke'l tzun bene'ntz tan c'ulche'n Jacow. Nin bentz tan k'ale'n nin tan stz'uble'n xljajak stzi'. Ej nin e' baj ok' cu'ntz chicabil.

⁵ Itzun yi bene'n tilol Esaú yi e' xna'n scyuch' yi e' nitxa' yi xomche' te'j Jacow nintzun ben jakoltz tetz:

[†] **32:28** Yi bi'aj “Israel” na elepont “Ja pil tib tu Ryos” nka “Ryos mpil tib tuch’”. Gn 35:10. § **32:30** Ex 24:11; 33:20; Jue 13:22; Is 6:5; Jn 1:18.

—¿Na' cyaw yi cobox xna'ne'j scyuch' yi e' nitxa' yi xomche' scye'j?

—E' cu'n wetz, ma yi e' nitxa'e'j e' cu'n incy'ajl yi Ryos mak'on swetz, stzun Jacow bantz.

⁶ Chisaje'n tzun chičkansal quib yi cob mos scyuch' cyal nin e' baj cu'n joklok swutz Esaú jalen cu'n cwe'n pone'n yi wutz chiplaj wuxtx'otx'. ⁷ Ncha'tz ban Lea scyuch' tal, e' baj ul chičkansal quibtz nin e' baj cu jokloktz swutz Esaú. Wi'tzbil tlen cyule'n Āep tu Raquel nin e' cu jokloktz swutz.

⁸—¿Ma jalu' mbi'tz yi atxumu'n scye'j yi jujun k'u'j awawun yi nchibaj inc'ulul?

—I'tz jun oy teru' ta', tan stzatzine'nu' swe'j, stzun Jacow bantz.

⁹—Qui', aǎ jun c'olaj witz'un, at wi'nin wetz wawun, stzun Esaú bantz.

¹⁰ Poro chin ch'inch'uj nintzun ban Jacowtz tan chisuke'n. Itzun taltz:

—Bane'u' pawor swetz ta', yi ko bintzij nin na tzatzinu' swe'j, stz'ame'u' yi oye'j. Na tantu' yi na tzanu' tan xchajle'n yi balajilu' swetz, ni'cu'n chi nak chintzan tan tilwe'n wutz Ryos. ¹¹ Na cu' inwutz teru' ta' tan stz'amolu' yi jun oya'tz yi ja ul wa'n teru' na Ryos mmak'on inriquil nin qui'c tajwe'n swuch'.

Tantu' yi chin ch'inch'uj nin ban Jacow tan suke'n yi oy, baj nintzun c'u'l Esaú yi stz'amol. ¹² Bene'n tzun tlol Esaú:

—Quin bin. Kicy'okt. Chimbajxok cu'n tziwutz.

¹³ —Max c'u'lu' ta', ilu' jun c'olaj wutzicy, poro na tilu' yi e' nitxa' quil chitx'aj xo'n lajke'l. Ej nin ncha'tz yi e' tal cneru' scyuch' inwacx' yi at len cyal yi quil chitx'aj xo'n. Kol chik'e'xij, qui cunin batz tul jun ntzi' k'e'j xchiquimok tircu'n. ¹⁴ Max c'u'lu' wajcaw, ba'n tcu'n yi nink lbajxiju' skawutz. Cheb cuntu' kaxomtnin ketz wutz chicocu', quib yi chixon yi e' wawun scyuch' e' nitxa'. Cho'n kilt kib jalen Seir kale najle'tu', stzun Jacow tetz Esaú.

¹⁵ —Cuj, chij Esaú. —Poro ba'n chicyaj cobox inchakum tetz ixk'ajlab.

—Qui' lo' ta', quil bisunu' ske'j. Kopon ketz.

¹⁶ Iten nintzun k'eja'tz cwe'n Esaú tbe' tan je'n pone'n jalen Seir. ¹⁷ Ma Jacow qui nin xom nintz wutz coc ma cho'n taje'n cu'ntz Sucot. Ya's bnixe't jun tetz ca'l ta'n. Ncha'tz bnix cobox scabte' scyetz e' tawun. Cha'stzun te toque'n bi' yi jun ama'la'tz ta'n tetz Sucot.*

¹⁸ Ba'n cuntu' mu'l Jacow Canaán jetz yi tele'n tzaj jalen Padan-aram. Ej nin cho'n je'n bnol yi tal pach i' yi mantial tu' swutz len yi tnum Siquem. ¹⁹ Ej nin lok' i' jalaj tx'otx' scyetz xonl Hamor yi taj Siquem. Jun cient pwok lok'wit i' yi jalaj tx'otx'a'tz. Ej nin ya'stzun luwar kale je't bnol yi tal pach.† ²⁰ Yi xone'n tiemp nin bnix jun patbil tx'ixwatz ta'n. Nin oc tk'ol yi bi' tetz El-Elohe-Israel.‡

34

Yi banle'n ruinl te Dina

¹⁻² At tzun jun ajcaw te yi tnum Siquema'tz yi na bi'aj Hamor yi heveo. Ej nin at jun cy'ajl i' yi na bi'aj Siquem. Itzun bantz nin ben Dina, yi me'l Jacow te'j Lea tan chixajse'n yi e' xun yi najlche' tul yi jun tnuma'tz. Poro yi bene'n tilol Siquem nin tzun octz tan banle'n ruinl tetz. ³ Poro tan paj yi wi'nin pek'e'n quen i' te'j Dina, nin octz tan tocse'n c'u'l tan cyok'bel quib tuch'. ⁴ Ej nin ncha'tz tal i' tetz taj:

—Bane'u' pawor ta', benku' swe'j tan jakle'n yi jun xune'j, na na waj kok'bej kib tuch'.

⁵ Yi tele'n xtxum Jacow tetz yi nsken wi't ban Siquem ruinl te yi me'l, qui nin tal jun yol, tan paj yi quibe' cy'ajl i' xe ca'l. Na cho'n cu'n ate' joylaj tan chiwate'n cyawun. Nintzun xch'iw i' jalen yi baj cyule'n. ⁶ Te yi na tzan Jacow tan chich'iwe'n yi e' cy'ajl opone'n nin ban Hamor yi taj Siquem tan jakle'n Dina.

* **33:17** “Sucot” na elepont “scabte”. † **33:19** Jos 24:32; Jn 4:5. ‡ **33:20** Yi bi'aj “El-Elohe-Israel” na elepont “Ryos, i' Ryosil yi o' xonl Israel”.

⁷ Itzun yi chipakxe'n tzaj yi e' cy'ajl Jacow tan chiwate'n yi cyawun nin yi quibital yi mbi cu'n bajij, nintzun saj jun chin chi'ch c'u'lal scyetz, na chin tx'ixwil nin scyetz yi e' xonl Israel yi toque'n Siquem tan banle'n ruinl te yi me'l Jacow.

⁸ Ma Hamor, nintzun opon junt tir tan yol scyetz Jacow tu e' cy'ajl. Itzun taltz:

—Wi'nin na pe'k yi incy'ajl Siquem te cyeru' cyanubu'. Max chic'u'lu', chibne'u' jun pawor sketz. Qui pe'l cyak'u' ama'l tetz cyanubu' tan cyok'bel quib tu wetz incy'ajl. ⁹ Ej junit tzun lkaban scyuch'u'. Nin ba'n tzun lcyok'bej kib yi ketz kacy'ajl scyuch' yi cyeru' chime'lu'. Ncha'tz lchiban yi cyeru' chicy'ajlu', ba'n lcyok'bej quib scyuch' yi ketz kame'l. ¹⁰ Ej nin ban chinaje'u' skuch'. Na je katnume'j. Ba'n lchijoyu' na'l chinajewe'tu'. Ba'n lchinegosinu' skaxo'l, nin ba'n lchilok'u' chitx'otx'u' skaxo'l, stzun Hamor bantz.

¹¹ Ncha'tz Siquem nin taltz tetz taj Dina scyuch' e' xibin:

—Na cu inwutz scyeru' yi nink cu yi jun inyole'j xchiwutzu'. List in tan tak'le'n nicy'na' cu'n lchijaku' swetz. ¹² Qui'c na ban kol chijaku' mas swutz yi kacstumbr tzone'j. Max chic'u'lu', cyak'e'u' ama'l sketz tan kok'bel quib tu cyanubu'.

¹³ Ma yi e' cy'ajl Jacow nin e' octz tan chisuble'n Siquem tu yi taj tan paj yi nsken wi't ban Siquem ruinl tetz Dina. ¹⁴ Itzun cyaltz:

—Qui'c rmeril tan kak'ol yi kanub tetz jun yaj yi nk'e'tz circuncidado, na chin tx'ixwil nin tetz ketz. ¹⁵ Cuj ka'n, poro ntin yi ko list e'u' tan chibnol circuncidar quibu' chi kutane'n ketz. Poro ncha'tz tajwe'n tan chibaje'n circuncidar cyakil yi e' yaj yi ate' xchixo'lu'. ¹⁶ Ba'n tzun cyok'bej quib yi e' kame'l scyuch' cyeru' chinitxajilu'. Ej nin ncha'tz o' ketz, ba'n lkok'bej quib scyuch' cyeru' chime'lu'. Skanajank tzun xchixo'lu' nin junit lkaban scyuch'u'. ¹⁷ Poro ko quil cu xchiwutzu' tan chibanolu' circuncidar quibu', kicy'tpon tzun ketz tzone'j nin mben kucy'al yi kanub ske'j, che'ch yi e' xibin Dina bantz.

¹⁸ Nintzun cu xchiwutz Hamor tu Siquem mbi cu'n a'lchij scyetz. ¹⁹ Lajke'l nintzun toque'n Siquem tan joyle'n puntil tan banol circuncidar tib na wi'nin pek'e'n i' te me'l Jacow. Nin tan tu' yi chumbalaj nin tajtza'kl yi jun xicya'tz xchiwutz cyakil wunak, ²⁰ e' bene'n tzun tu taj tan yol scyetz wunak stzi puertil yi tnum na ya'stzun yi luwar kale na bnixe't e'chk contrat. Itzun cyaltz scyetz e' aj tnum:

²¹ —Yi e' wunak yi nchu'l skaxo'l, e' cu'n kamiw. Xchinajank nin xchinegosink skaxo'l tzone'j, na at wi'nin tx'otx' tzone'j tetz ketz, nin tetz cyetz. Ncha'tz ba'n lkok'bej kib scyuch' yi cyetz chime'l. Ej nin yi e' cyetz chicy'ajl ba'n lcyok'bej quib scyuch' yi ketz kame'l. ²² Poro tan koque'n junit scyuch', nin tan chinajewe'n skaxo'l, ntin at jun txolbil yi tajwe'n tan kabnol tane'n. I'tz yi tajwe'n tan kabnol circuncidar kib ketz, chi na chiban cyetz. ²³ Kol kacujij yi chiyol, ketz tzun sbne' cyakil chime'bi'l scyuch' cyakil yi cyawun. Ntin na taj yil kal kuj. Ej nin xchicyajk tzuntz skaxo'l.

²⁴ Cyakil tzun e' yaj yi ate'-tz, yi nsken wi't opon chitiemp tan chixcone'n tetz sanlar, oc chicuj te'j yi mbi cu'n cyal Hamor tu Siquem. Ninin tzun e' bajij circuncidar.

²⁵ Itzun bantz, le toxi'n k'ej yi nsken wi't chiban circuncidar quib, nin te yi atit yi xch'onol scye'j, nintzun e' ben Simeón tu Leví tnum. Ej nintzun e' octz tan chibiyle'n cu'n yi e' yaj tan spar. Na qui'ct rmeril tan chicolol quib tan paj yi xch'onol yi chiwankil. Yi Simeón tu Levíja'tz, e' cob scyeri yi e' cy'ajl Jacow. Ej nin e' xibin Dina. ²⁶ Ncha'tz Hamor tu Siquem yi cy'ajl, e' baj quim cya'n tan spar. Ej nin eltzaj quicy'al Dina xe ca'l Siquem, nin aj quicy'altz scye'j. ²⁷ Ncha'tz e' baj opon len yi e' mas cy'ajl Jacow. Ej nin e' icy'tz xchixo'l e' alma' tan talk'e'n tzaj cyakil yi mbi cu'n attz tnum. Ya'stzun e' bantz tan quicy'sal chic'u'l scye'j, tan paj yi bnol Siquem ruinl te cyanub. ²⁸ Baj el quicy'al cyakil cneru' tu wacx scyuch' cyakil e' buru'. Ej nin baj el quicy'al cyakil yi at tnum tu yi at solte'j len. ²⁹ Ncha'tz e' baj oc xe'ak ca'l tan talk'e'n cyakil yi attz. Ej nin baj ben quicy'al yi e' nitxa' scyuch' yi e' xna'n tan chixcone'n tetz chimos.

³⁰ Yi tbital Jacow yi mbi cu'n bajij nin tzun taltz tetz Simeón tu Leví:

—Atin wutz pe'm tan yi xtxolbile'j, na cyakil yi e' wunak yi najlche' tzone'j, yi e' aj Canaán scyuch' yi e' ferezeo, xchi'chok chic'u'l swe'j. Tan paj yi xtxolbile'j, tz'ul chimolol quib tan oyintzi' swe'j. Xchinquimok cya'n scyuch' innajal na qui'c mas kawunakil tan oyintzi'.

³¹ Saje'n tzun chitza'wel Simeón tu Leví:

—¿Nxac mo'c Siquem tan banle'n ruinl te kanub? ¿Wi'tz bnol tetz pe' kanub swutz i'? che'ch bantz.

35

Yi tk'ol Ryos banl tibaj Jacow le ama'l Betel

¹ Itzun bantz nintzun jilon Ryos tetz Jacow. Itzun taltz: “Ma jalu' Jacow quilo'k jalen Betel,* nin ba'n cǎnaje' chone'j. Ej nin tul yi jun ama'la'tz ba'n tzaban jun patbil atx'ixwatz tan inc'u'laje'n. Yi in wetz, in yi Ryos yi inchaj wib tzawutz nicy' yi awele'n tzaj ojk swutz awutzicy Esaú.” ² Bene'n tzun tlol Jacow scyetz cyakil yi najal scyuch' cyakil yi e' wunak yi xomche'-tz te'j:

—Or tele'n tzaj itcy'al cyakil yi e'chk iryosil yi colij ita'n. Ej nin or tx'ajwok itib, ncha'tz tx'ixpwok len be'ch itetz. ³ Na cho'n kaben jalen Betel, nin cho'n sbnixok jun patbil tx'ixwatz wak'un tan tak'le'n k'ej yi inRyosil yi ocnak tan wuch'eye'n nicy' yi na sotz tzaj inc'u'l. Ej nin i' yi jun yi xomquen tunin swe'j alchok tunin na na'j nint.

⁴ Baj saje'n tzun chik'oltz tetz Jacow cyakil yi e'chk chiryosil. Ncha'tz baj saj chik'ol yi e'chk tc'u'l chiǎchin. Bene'n tzun Jacow tan mukle'n xe jun wi' bakch yi attz nakajil Siquem. ⁵ Itzun te yi cyele'n tzaj Jacow, nin saj jun chin xo'w tan Ryos scye'j cyakil yi e' wunak yi najlche'-tz tulak yi e'chk tal tnum yi ate'-tz nakajil Siquem. Cha'stzun tej qui nin chinimsaj chic'u'l tan chisaje'n tan chitz'amle'n nin tan chibiyle'n cu'n Jacow scyuch' yi e' nitxajil.

⁶ Cho'n tzun cyopone'n Jacowtz scyuch' cyakil yi e' yi xomche' te'j le tnum yi na bi'aj Luz. Yi jun tnuma'tz ncha'tz na bi'aj Betel. Nin cho'n attz cwent Canaán. ⁷ Itzun te yi wi't baj cyopone'ntz le jun tnuma'tz nintzun oc Jacow tan banle'n jun patbil xtx'ixwatz, nin oc tk'ol yi bi'tz tetz El-betel,† ya'stzun tulejtz na i yi nicy' yi tele'n ojkuj swutz yi stzicy, cho'n xchajol tib Ryos swutz le jun ama'la'tz. ⁸ Ncha'tz tul yi jun ama'la'tz, cho'n quime'n yi jun xna'n yi na bi'aj Débora yi mos Rebeca. Cho'n tzun mukxe'ntz cya'n tzak' jun wi' bakch yi attz nakajil Betel. Nin oc tk'ol Jacow yi bi' yi jun ama'la'tz tetz “Yi jun wi' bakch kale baje't bis o'kl.”

⁹ Itzun nicy' yi tele'n tzaj Jacow Padan-aram, nin yi nicy' yi na xon i' tbe', nin xchaj tib Ryos swutz, nin tak' yi banltz tibaj. ¹⁰ Na je tal i'e'j:

“Yi ara bi' i'tz Jacow,
poro sbne' opon tunintz
nk'e'tz Jacow sbne',
ma na Israel sbne'.”‡

Itzun te yi nsken wi't je' xtx'ixpul Ryos yi bi' Jacow, ¹¹ nintzun taltz tetz:

“I ina'tz yi Ryos yi na chin xcye'
tan kojle'n nin yi imbanl tibaj jun.

Xchijalok tzun wi'nin anitxa'.

Nin xchijalok wi'nin axonl.

Nin tan aǎ ljale't wi'nin nación,

nin chin wutzile'n nin xchibne' e'chk nacióna'tz.

Ncha'tz xchijalok rey xchixo'l yi e' axonl.

¹² Ej nin cyakil yi luwar yi wak'nak

* 35:1 Gn 28:11-17. † 35:7 “El-betel” na elepont “Ca'l Ryos”. ‡ 35:10 Gn 32:28.

tetz Abraham nin tetz Isaac.
Ncha'tz swak'e' tzatz.
Ej nin yil xquim atz
swak'e' scyetz yi e' axonl.”§

¹³ Itzun yi wi't jilone'n Ryos tetz Jacow tul yi luwara'tz aje'n nin bantz. ¹⁴ Bene'n tzun Jacow tan ticy'le'n tzaj jun c'ub, nin cu tawaltz. Txicl tzun tulejtz chi na ban tawle'n jun tkan ca'l. Cho'n tzun cwe'n tawaltz le ama'l kale jilone't Ryos tetz. Bene'n nin bantz tan xanse'n yi jun c'uba'tz nin baj je' kojol aceit tu win tibaj. ¹⁵ Ncha'tz nin oc tk'ol bi' yi jun ama'la'tz tetz Betel.*

Yi quime'n Raquel

¹⁶ Icy'e'nt nintzun e' bantz swutz yi jun ama'la'tz yi na bi'aj Betel. At tzaj nintzun mu'xt yi chibe' tan cyopone'ntz jalen Efrata yi tule'n yos tu Raquel. Chin q'uixc'uj nin bantz yi tule'n yos tuch'. ¹⁷ Itzun te yi at Raquel swutz yi wi'tz bil q'uixc'uj tan tule'n yos tuch', jilone'n tzaj tzun yi xe'iyum tetz. Itzun taltz: “Quil cxob na yi ni', i'tz jun awal xicy.”

¹⁸ Poro jalt cuntunin tan quime'n Raquel tan bi'l yi q'uixc'uj. Pentlen tunin tzun na molne' yi talma' Raquel, yi toque'n cyen yi bi' yi ni' ta'n, nin oc tk'ol tetz Benoni.† Ma yi Jacow nin oc tk'ol yi bi'tz tetz Benjamín.‡

¹⁹ Ya'stzun bantz yi quime'n Raquel. Cho'n mukxe'n cyentz cya'n tbe' nicy' yi na chixon tan cyopone'n Efrata. Yi jalu' yi jun tnuma'tz na bi'aj Belén. ²⁰ Yi wi't mukxe'n Raquel nintzun je cyen banol Jacow jun nich tibaj yi mu'x ama'l kale mukxe't. Ya'stzun yi jun nicha'tz yi na chajon yi ama'l kale mukxe't Raquel.

²¹ Nintzun e' cu' Israel junt tirtz tbe'. Cho'n tzun cyopone'ntz swutz len yi Torre cwent Edar.

²² Itzun te yi chinajewe'n tul yi jun luwara'tz nintzun e' witbej quib Rubén tu Bilha. Yi jun Bilha-a'tz i' jun ca'p txkel yi taj tane'n. Yi tbital Jacow, yi taj Rubén, yi txcolbile'j wi'nin tzun xchi'che'n c'u'l bantz.

Yi e' cy'ajl Jacow

Coblaj cu'n tzun cy'ajl Jacow bantz. ²³ Yi e' cy'ajl Jacow yi e' jal te'j Lea i'tz: Rubén yi bajx cy'ajol, Simeón, Leví, Judá, Isacar tu Zabulón. ²⁴ Ma e' yi e' jal te'j Raquel i'tz: Xep tu Benjamín. ²⁵ Nin e' yi e' jal te' Bilha, yi mos Raquel i'tz: Dan tu Neftalí. ²⁶ Nin e' yi e' jal te'j Zilpa, yi mos Lea, i'tz: Gad tu Aser. Ya'stzun yi e' cy'ajl Jacow yi e' itz'ij nicy' yi ate' tzaj Padan-aram.

Yi quime'n Isaac

²⁷ Bene'n tzun Jacow jalen Mamre tan tilwe'n yi wutzile'n taj. Yi jun tnuma'tz ncha'tz na bi'aj Arba nka Hebrón. Ya'stzun yi tnum kale najewe't Abraham, nin kale najle't Isaac yi taj Jacow. § ²⁸ At tzun Isaac tul jun cient tu jun mutx' yob yi quime'n. ²⁹ Nsken nintzun bi'xin Isaac yi quime'n. Yi quime'n, cho'n tzun topone'n talma' kale opnake't yi cyalma' e' tacy'e'x i'. Mukxij tzun yi wankil cya'n Esaú tu Jacow yi cob cy'ajl i'.

36

Yi e' xonl Esaú

¹ Cyakil yi bi'aje'j e' cu'n najal Esaú. Yi Esaú-a'tz ncha'tz na bi'aj Edom. ² Cob scyeri e' txkel Esaú e' aj Canaán,* na nin cyok'bej quib tu Ada, yi me'l Elón, yi xonl Het nin tu Aholibama, yi me'l yaj Aná. Yi Aholibama-a'tz i' mamaj Zibeón yi heveo. ³ Ncha'tz cyok'bej quib Esaú tu yi me'l Ismael, yi na bi'aj Basemat, yi tanub Nebaiot. ⁴ Yi xone'n tiemp itz'ij jun tal Ada yi xicy yi na bi'aj Elifaz. Ej nin itz'ij junt te'j Basemat yi na bi'aj

§ 35:12 Gn 17:4-8. * 35:15 Gn 28:18-19. † 35:18 Yi bi'aj “Benoni” na elepont “Wal ak'ol bis swetz”. ‡ 35:18 Yi bi'aj “Benjamín” na elepont “Yi incy'ajl, yi wi'nin ok'le'n wutz wa'n,” nka “chin c'ulutxum nin”. § 35:27 Gn 13:18.

* 36:2 Gn 26:34.

Reuel. ⁵ Ma te'j Aholibama e' itz'ij cobox cy'ajl Esaú yi na chibi'aj: Jeús, Jalaam tu Coré. Cyakil yi e' xicya'tz e' cu'n cy'ajl Esaú yi e' jal nicy' yi najlij tzaj Canaán.

⁶ Itzun bantz nintzun ben Esaú joylaj tan najewe'n. Nin e' baj nin tcy'al cyakil yi e' najal scyuch' yi e' tetz mos. Ncha'tz e' ben tcy'al cyakil yi e' tawun tu cyakil yi me'bi'l yi nsken jal. Cho'n tzun topone'n joylaj tan jatxol tib tu Jacow yi titz'un na chin latz'luj nin yi luwar kale najlche't. ⁷ Ej nin tan paj yi wi'nin cyawun qui't na xcye' yi ch'im yi at swutz luwar tetz chiwa'. ⁸ Cha'stzun te yi bene'n Esaú, nka Edom, joylaj, tan najewe'n jalen wi'wtz Seir.

⁹ Ma jalu' cyakil yi e'chk bi'aje'j e' cu'n xonl Esaú yi chimamaj yi e' aj Edom yi najlche' wi'wtz Seir. ¹⁰ Je chibi' yi e' cy'ajl Esaú yi e' jal: Elifaz yi tal Ada, Reuel yi tal Basemat. ¹¹ Ma yi e' nitxajil Elifaza'tz, yi bajx cy'ajl Esaú, i'tz: Temán, Omar, Zefo, Gatam tu Cenaz. Ya'stzun yi e' mamaj Ada tu Esaú. ¹² Poro ncha'tz at jun ca'p txkel Elifaz tane'n, yi na bi'aj Timna, nin jal junt cy'ajl i' te'j, yi na bi'aj Amalec.

¹³ Ma yi e' nitxajil Reuel yi e' jal i'tz: Nahat, Zera, Sama tu Miza. Ya'stzun yi e' mamaj Basemat tu Esaú. ¹⁴ Ncha'tz e' jal cobox cy'ajl Esaú tu Aholibama yi me'l Aná, nin yi mamaj Zibeón. Ej nin yi chibi' yi e' cy'ajla'tz i'tz: Jeús, Jaalam, tu Coré.

¹⁵ Ma yi e' ajcaw squibaj yi e' xonl Esaú yi e' jal te'j txkel Elifaz i'tz: Temán, Omar, Zefo, Cenaz, ¹⁶ Coré, Gatam tu Amalec. Ya'stzun yi e' ajcaw squibaj yi e' xonl Elifaz, yi bajx cy'ajl Esaú tu Ada, yi cho'n najlche' Edom. ¹⁷ Ma yi e' ajcaw squibaj yi e' xonl Esaú yi e' jal te'j txkel Reuel i'tz: Nahat, Zera, Sama tu Miza.

¹⁸ Ma yi e' ajcaw bantz squibaj yi e' chixonl yi e' tal Aholibama yi me'l Aná i'tz: Jeús, Jaalam tu Coré. ¹⁹ Cyakil yi e' bi'aja'tz yi ja wi't kil e' len cu'n xonl Esaú, yi ncha'tz na bi'aj Edom. E' len cu'n ajcaw squibaj chixonl.

²⁰ Ma chibi' yi e' cy'ajl Seir yi aj Hor, yi najlche' tul yi jun ama'la'tz i'tz: Lotán, Sobal, Zibeón, Aná, ²¹ Disón, Ezer tu Disán. Ya'stzun yi e' yi e' cawun squibaj yi e' aj Hor. E' cu'n xonl Seir yi cho'n najlche' swutz yi luwar yi na bi'aj Edom. ²² Ma yi e' cy'ajl Lotán i'tz: Hori tu Heman. Ma yi Timna ya'stzun yi tanub Lotán. ²³ Ma yi e' cy'ajl Sobal i'tz: Alván Manahat, Ebal, Sefo tu Onam. ²⁴ Ma yi e' cy'ajl Zibeón i'tz: Aja tu Aná. Yi Aná-a'tz ya'stzun yi jun yi nojpon te yi jun tal a' tul yi ama'l yi tz'inunin tu', te yi na tzan tan chipstore'n yi e' buru' yi taj. ²⁵ Ncha'tz yi Aná jal jun cy'ajl yi na bi'aj Disón. Nin jal jun xun yi na bi'aj Aholibama. ²⁶ Ma yi e' cy'ajl Disón yi e' jal i'tz: Hemdán, Esbán, Itrán tu Querán. ²⁷ Ma yi e' cy'ajl Ezer i'tz: Bilhán, Zaaván tu Acán. ²⁸ Ma yi e' cy'ajl Disán bantz i'tz: Uz tu Arán.

²⁹ Itzun yi e' ajcaw bantz squibaj yi e' aj Hor i'tz: Lotán, Sobal, Zibeón tu Aná, ³⁰ Disón, Ezer tu Disán. Ya'stzun yi e' baj cawun len squibaj yi e' aj Hor. E' baj cawun lentz squibaj yi chixonl le jun ama'la'tz yi na bi'aj Seir.

³¹ I bin jalu' je chibi' yi e' rey, yi e' cawun le luwar Edom yi ntaxk jal chireyil yi e' xonl Israel. ³² Bela, yi cy'ajl Beor ja cawun squibaj yi e' aj Edom. Ej nin yi bi' yi tnum kale najle't i'tz Dinaba. ³³ Yi quime'n Bela nin oc cyen Jobab yi cy'ajl Zera tetz xel. Cho'n najlij i' le tnum Bosra. ³⁴ Yi quime'n Jobab, oc cyen Husam yi aj Temán tetz xel. ³⁵ Ma yi quime'n Husam nin oc cyen Hadad yi cy'ajl Bedad tetz xel. Ja chixcye' yi e' sanlar i' scye'j e' sanlar cwent Madián jalen le ama'l Moab. Ej nin yi tanum i' i'tz Avit. ³⁶ Ma yi quime'n Hadad nin oc cyen Samla yi aj Masreca. ³⁷ Ma yi quime'n Samla nin oc cyen Saúl yi aj Rehobot, yi tnum yi at stzi' a'. ³⁸ Ma yi quime'n Saúl, nin oc cyen Baal-hanán yi cy'ajl Acbor tetz xel tan cawun. ³⁹ Ma yi quime'n Baahanán, nin oc cyen Hadad yi aj Pau, tetz xel. Nin yi bi' yi txkel Hadad i'tz Mehetabel yi me'l Matred, yi mamaj Mezaab.

⁴⁰ Je chibi' yi e' ajcaw squibaj yi jujun k'u'j xonl Esaú: Timna, Alva, Jetet, ⁴¹ Aholibama, Ela, Pinón, ⁴² Cenaz, Temán, Mibzar, ⁴³ Magdiel tu Iram. Ya'stzun yi e' yi e' cawun squibaj yi jujun k'u'j xonl Edom. E' cawun lakak chitanum kale e' najewe't. Nin yi Edoma'tz ya'stzun junt bi' Esaú yi cy'ajl Isaac.

37

¹ Ma yi Jacow cho'n tzun cyaje'n cyentz le ama'l cwent Canaán, kale najewe't yi taj chi awer nak tu' bantz. ² Ma jalu' katxume' yi mbi banake' yi e' najal Jacow.

Āep scyuch' yi e' stzicy

Itzun bantz yi at tzaj Āep tul juklaj yob, nintzun octz tan pstore'n cne'r chi quitane'n e' stzicy. Cho'n tzun xome'n quen i'-tz tan pstore'n scye'j yi e' tal Bilha tu Zilpa, yi e' ca'p txkel Jacow tane'n. Ilenin tzun na xochon Āep tetz yi taj te yi e'chk takle'n cachi' yi na chiban yi e' stzicy.

³ Inti wutzile'n Israel mas tcunin pe'k i' te'j Āep āchiwutz yi e' mas cy'ajl, na sken bi'āin i' yi titz'e'n. Cha'stzun te bnixe'n jun chum balaj be'ch tetz Āep ta'n. ⁴ Ma yi tele'n chitxum yi e' stzicy tetz, yi mas tcunin na pe'k chitaj te'j Āep wi'nin tzun āchi'che'n chic'u'l bantz. Nin qui't na chitziwuntz tetz.

⁵ Itzun bantz nin oc āchajol tib jun wutzicy' swutz Āep, nin octz tan xtxole'n scyetz yi e' stzicy. Ma yi quibital, mas tcunin āchi'che'n chic'u'l bantz te'j. ⁶ Na je tal i'e'j:

—E'u' wutzicy, quibit tzaju'. Intxole' jun inwutzicy' scyeru' yi mmo'c āchajol tib tzinwutz ma's. ⁷ Yi inwutzicy' i'tz: Cho'n ato' scyuch'u' wi cojbil tan c'alche'n xe c'u'l triw. Jalt cuntunin nje' txiclok yi wetz intriw yi nsken c'alxij xe c'u'l wa'n. Ma yi cyeru' yi nsken c'alxij xe c'u'l cyanu' nin nchibaj opon chitxolil quib solte'j yi wetz. Ej nin nchibaj cu'n ch'uylok tan tak'le'ntz k'ej yi wetz, * stzun Āep scyetz.

⁸ Saje'n tzun chitza'wel yi e' stzicy. Itzun cyaltz:

—I bin yi awajbil i'tz tan awoque'n tetz kareyil nin tan acawune'n skibaj, che'ch yi e' stzicy.

Mas tcunin tzun āchi'che'n chic'u'l bantz te'j tan paj yi wutzicy' nin tan paj yi puntil yi ban i' tan xtxole'n scyetz.

⁹ Yi xone'n tiemp nintzun oc āchajol tib junt wutzicy' swutz Āep nintzun xtxoltz scyetz yi e' stzicy. Itzun taltz:

—Quibit tzaju' at junt inwutzicy' mban. Ja āchaj tib yi k'ej tu yi xaw scyuch' junlaj tkan tx'uml tzinwutz. Ej nin ja chibaj octz tan tak'le'n ink'ej, stzun Āep bantz scyetz.

¹⁰ Itzun yi wi't xtxolil Āep yi junt wutzicy'a'tz nintzun oc yi taj tan yajle'n nin tan makle'n stzi'.

—¿Mbi tzun na elepone't yi jun ara wutzicy'a'tz? ¿I pe' awajbil yil meje' cu'n atxu' scyuch' e' awutzicy' nin yi in wetz tzawutz? stzun taj Āep bantz.

¹¹ Wi'nin tzun chixcy'akline'n yi e' stzicytz te'j.† Ma yi taj, wi'nin txumu'n at cu'ntz tan yi e'chk wutzicy' Āep.

Yi bene'n c'ayi'n Āep

¹² Itzun bantz, at jun tir yi cho'n ate' opon yi e' stzicy Āep jalen Siquem tan chic'a'che'n yi e' tawun chitaj. ¹³ Bene'n tzun tlol Israel tetz Āep:

—Bit tzaj yaj, yi e' awutzicy' cho'n ate' jalen Siquem tan chipstore'n kawun. Ma jalu' yi wajbil i'tz yil cāben tan quilwe'n.

—Cu ta', list in tan imbene'n, chij Āep tetz taj.

¹⁴ —Ma jalu' bin je amantare'j: Quilo'k tan tilwe'n yi ko ba'n ate't awutzicy' scyuch' yi e' kawun. Ntin che' ben axmaye' tzaj ko ba'n ate't. Ej nin cāpakxij lajke'l tan talche'n stziblal swetz, stzun Israel bantz.

Cho'n tzun ticy'pone'n Āeptz tan Israel le joco'j cwent Hebrón tan topone'n jalen Siquem.

* 37:7 Gn 44:14; Fil 2:10. † 37:11 Hch 7:9.

¹⁵ Itzun te yi topone'ntz Siquem nintzun octz tan chijoyle'n yi e' stzicy. Inin tzun na el yabtz tan chijoyle'n yi noje'n cyen jun yaj te'j nintzun ben jakol yi yaja'tz tetz:

—¿Mbi na ajoy tzone'j?

¹⁶—Na chintzan tan chijoyle'n yi e' wutzicy. ¿Qui pe' na til teru' na ate't tan chipstore'n yi e' kawun? stzun X̄ep bantz.

¹⁷—Cho'n bin ate' tzone'j, poro ja wi't chicy't. Nwit nin tu' scye'j yi cho'n nchibent jalen Dotán, stzun yi yaja'tz bantz tetz X̄ep.

Bene'n nintzun ban X̄eptz tan chijoyle'n yi e' stzicy. Cho'n tzun e' jale'ntz ta'n jalen Dotán. ¹⁸ Yi quilolnin yi e' stzicy X̄ep yi txant tan tule'n scye'j cyoque'n tzuntz tan xtxumle'n yi x̄e'n chiban tan biyle'n cu'n.† ¹⁹ Chijilone'n tzuntz squibil quib. Itzun cyaltz:

—Ilwoknin, je nocx aj wutzicy'inl tz'ul. ²⁰ Or kabiye' cu'nx, nin kayok'e' cu'nx tul jun jul. Ej nin skale' yi i'tz jun smaron txuc yi mbajsan. Skile' tzun ko tz'elpon k'ab yi wutzicy'x te'j quib yi talnakx sketz, che'ch bantz.

²¹ Itzun yi bene'n tbital Rubén yi chitxumu'n nin octz tan joyle'n puntil tan colche'n chik'ab. Itzun taltz:

—Quil tzibiy cu'n. ²² Ma na cun c'oxwok tul yi jun jul yi at tzi'ne'j kale qui'cle't wunak. Poro quil cxo'cwok tan biyle'n, stzun Rubén bantz.

Ja tal Rubén yi xtxolbile'j na yi tajbil i' i'tz tan claxe'n klo' X̄ep chik'ab nin tan topone'nt te yi taj.

²³ Poro itzun yi topone'n X̄ep kale ate't yi e' stzicy nintzun e' baj bentz tan stz'amle'n nin el chik'olpil yi tal be'ch tetz.‡ ²⁴ Ej nin e' bentz tan c'oxle'n tul yi jun jula'tz yi nsken skej a' tul. ²⁵ Kalena's tzun e' baj cwe'n c'olchok tan wa'a'n.

I nintzun na chitx'ujtijtz tan wa'a'n yi bene'n quilol jun chin txol aj pyaj yi cho'n chisaje'n Galaad. E' cu'n xonl Ismael. Cy'a'n len chicamey cya'n. Ej nin te'jak chicamey cy'a'n e'chk k'olil tze' cya'n yi chin c'o'c nin. Cho'n at chibembil yi e' aj pyaja'tz tan c'aye'n jalen Egipto. ²⁶ Bene'n tzun tlol Judá scyetz:

—¿Mbil katx'ac te'j kol kabiy cu'n yi kitz'un nin lko'c tan joyle'n puntil tan tewe'n cu'n yi x̄e'n nquim ka'n? ²⁷ Ba'n tcu'n kac'aye' nin scyetz yi e' xonl Ismael yi chu'l tzi'ne'j, swutz yi nink lkabiy cu'n. Na yi mero bintzi kitz'un kutzicy kib tuch', stzun i' bantz scyetz.

Ba'n tzun ban yi xtxumu'n Judá x̄chiwutz. ²⁸ Itzun yi quicy'e'n cu'n yi e' aj pyaja'tz yi e' aj Madián* x̄chinaka'jil, nintzun e' bentz tan je'se'n tzaj X̄ep tjul nin ben chic'ayiltz scyetz tan junak piñ sakal.† Ya'stzun bantz yi bene'n quicy'al X̄ep jalen Egipto.

²⁹ Itzun yi topone'n Rubén tan xmaye'n yi jul, nin yi tilol yi qui'ct X̄ep at, nintzun octz tan katzle'n yi be'ch tetz tan x̄chajle'n yi na bisun. ³⁰ Lajke'l nintzun saje'ntz kale ate't yi e' titz'un nintzun taltz scyetz:

—¿Qui'ct X̄ep at tjul! ¿Ma jalu' x̄e'n tzimban?

³¹ Chibene'n tzuntz tan ticy'le'n tzaj tal be'ch tetz X̄ep, nin oc chisuk'ul yi x̄ch'el jun tal ne'x̄ chiw te'j yi nsken wi't quim cya'n. ³² Nintzun e' saj chichakol cobox x̄chixo'l tan x̄chajle'n tetz yi chitaj. Nin saj cyalol scyetz: “Je tzitale'j: Til tzaju' yi je'j. Tilcunu'. ¿Nk'era'tz polo' yi be'ch tetz yi cy'ajlu'?”

³³ Itzun yi cwe'n techal wutzile'n Jacow wutz yi be'ch tetz yi cy'ajl, nintzun taltz: “I'tz. Ya'stzun be'ch tetz yi tal incy'ajl. Alonin bin scyetz smaron txuquila'tz mbajsan tal incy'ajl,” stzun wutzile'n Jacow bantz. ³⁴ Toque'n tzun i'-tz tan katzle'n yi be'ch tetz, nin oc tk'ol yi be'ch tetz te'j yi na xcon yi na quim jun wunak. Wi'nin tzun tiemp ok' Jacowtz tan paj yi quime'n yi cy'ajl. ³⁵ E' joy puntil yi e' cy'ajl scyuch' yi e' me'l tan mayse'n i'. Poro quinín na cujijtz yi na cho'c tan mayse'n c'u'l. Ma na mas tcunin na ok'tz tan yi

† 37:18 Mt 21:38. § 37:23 Mt 27:28. * 37:28 Mt 27:9. † 37:28 Hch 7:9.

cy'ajl. Itzun na taltz: “Quil tz'el yi incy'ajl te'j inc'u'l, jalen cu'n yil chinquim nin wilt wutz i' xchixo'l alma'.”

³⁶ Ma tetz Xep cho'n bene'n c'ayi'n cyak'un yi e' aj Madián jalen le tnum Egipto. Cho'n bene'n c'ayi'n tetz jun yaj yi na bi'aj Potifar. Yi jun yaja'tz i' jun ajcaw xlj faraón[†] yi rey tetz Egipto nin i' jun capitán xchiwutz jun c'olaj sanlar, yi q'uicy'lom tetz rey.

38

Judá tu Tamar

¹ Itzun bantz te yi tiempa'tz nin el jatxol tib yaj Judá scye'j e' stzicy tu yi e' titz'un. Cho'n tzun bene'ntz tan najewe'n tu jun aj Adulam yi na bi'aj Hira. ² Cho'n tzun tajskele Judá wutz yi me'l Súa yi aj Canaán. Ok'be'n ib nintzun e' bantz tuch'. ³ Itzun yi cyok'bel quib nin tekaj yi txkel Judá pwokil jun ni'. Ej nin yi tule'n itz'ok yi ni'a'tz xicy tzun bantz. Nintzun oc tk'ol yi bi'-tz tetz Er. ⁴ Yi xone'n tiemp nintzun jal junt chinitxa' yi xicy. Ej nin oc tk'ol yi bi' yi ni'a'tz tetz Onán. ⁵ Ncha'tz jale'n nin ban yi toxi'n chinitxa' nin oc tk'ol yi bi' tetz Sela. Yi jun xicya'tz, itz'ij nicy' yi at tzaj Judá le tnum Quezib.

⁶ Itzun yi nsken wi't yajin Er, yi bajx cy'ajl, nintzun joy Judá txkel. Tamar bi' yi txkel i' ban. ⁷ Poro quim Er, tan paj yi qui nin tzatzin Kataj Ryos te yi tajtza'kl.* ⁸ Bene'n tzun tlol Judá tetz Onán:

—Ba'n tzitok'bej itib tu txkel yi k'ajtzun awutzicy,† tan abnol tane'n yi kacstumbr, bantz tan ax' jale't xonl k'ajtzun awutzicy.

⁹ Poro yi Onán elnak xtxum tetz yi nk'e'tz nitxajil i' xchibne' yi e' ni' yi xchitz'ok te yi txkelbe'n yi stzicy. Cha'stzun te ilenin joy i' puntil tan qui toque'n lac'puj jun ni' te'j yi xna'na'tz bantz quil jal xonl yi k'ajtzun stzicy. ¹⁰ Qui nintzun pe'k Kataj Ryos te yi tajtza'kl Onán. Cha'stzun te quime'n i'-tz tan Ryos.

¹¹ Yi quime'n Onán nintzun tal Judá tetz Tamar yi tlib:

—Ma jalu' ja cxcyaj tul xma'lca'nil. Ba'n tcu'n cxa'j tu ataj jalen pe'k yil ch'uy Sela yi junt incy'ajl. Kalena's tzun tzitok'bej itib tuch'. Ya'stzun tal Judá tetz yi tlib tan mayse'n c'u'l. Poro yi mero bintzi i'tz, yi ja xob Judá, na le wutz tetz tajtza'kl ncha'tz Sela squimok chi nchiban yi e' stzicy. Cha'stzun te taje'n Tamar tan najewe'n tuch' yi taj.

¹² Itzun bantz yi tele'n tiemp, quime'n nintzun ban yi txkel Judá yi me'l Súa. Ma yi tele'n yi bis te c'u'l Judá, nintzun bentz le tnum yi na bi'aj Timnat kale ate't yi e' mos i' yi na chitzan tan telse'n xi'il yi e' tawun. Nintzun ben xomok yi jun tamiw i' te'j yi na bi'aj Hira yi aj Adulam. ¹³ Itzun yi tbital Tamar, yi nsken wi't ben yi tlib i' le tnum Timnat tan telse'n xi'il yi e' tawun, ¹⁴ nintzun el xtx'ixpul yi be'ch tetz yi na xchaj yi quimnak yi chmil. Ej nin je tk'ol jun su't twi' tan tewe'n wutz, bantz cya'l jun tz'echan wutz i'. Cho'n tzun c'olewe'n cu'ntz ju' tnum Enaim yi at xljaj be' yi na opon Timnat. Ya'stzun tulej i'-tz na elnak xtxum tetz yi nsken yajin Sela poro qui nin na tak'o'k Judá ama'l tetz tan cyok'bel quib tuch'.

¹⁵ Itzun yi bene'n xmayil Judá yi c'olchij yi jun xna'na'tz stzi be' nintzun xtxumtz yi i' jun wi'tz bnol tetz, na jopij wutz tan su't. ¹⁶ Nintzun el jatxol tibtz te yi be' yi cy'a'n ta'n tan topone'n kale c'olche't yi xna'n. Qui nin el xtxum tetz yi ko i'tz yi tlib. Bene'n tzun jakoltz tetz:

—¿Cuj pe' awa'n yi nink kawitbej kib tzawuch'?

—Cuj, ¿poro mbi ltak'u' swetz kol kawitbej kib?

¹⁷ —Tz'ul ak'ol tetz jun atz scyeri e' tal inchiw.

—Ba'n, chij xna'n bantz. —Poro na waj yil cyaj cyen jun prent jalen cu'n tz'ul yi inchiw tanu'.

¹⁸ —¿Mbi na awaj yil wak' cyen tetz prent? stzun Judá.

† 37:36 “yi faraón” na elepont “rey” le chiyol yi e' aj Egipto. * 38:7 1Cr 2:3. † 38:8 Dt 25:5-6.

—Tak' cyenu' yi teru' seyu' yi cotlij skulu' tuml yi tx'amij yi cya'n tanu', stzun yi xna'n bantz tetz Judá.

Bene'n tzun tk'ol Judá yi sey tu yi xtx'amij tetz. Kalena'tz tzun chiwitbej quib tuch'. Ej ninin tekaj Tamar pwokil jun ni' tan paj. ¹⁹ Yi chijatxol quib tu Judá nintzun ben Tamar tan xtx'ixpe'n be'ch tetz nin el tcy'al yi jun su't yi je tk'ol twi', nin oct tk'ol yi tetz be'ch tetz te'j yi na xchaj yi quimnak yi tetz chmil.

²⁰ Yi topone'n Judá kale ate't yi tawun nintzun saj xchakol yi tamiw, yi aj Adulam tan tak'le'n yi tal chiw tetz yi jun xna'na'tz nin tan chicolpene'l tzaj yi e'chk prent yi cyaj tk'ol. Poro qui nin jal yi jun xna'na'tz tan yi tamiw i'. ²¹ Toque'n tzun yi tamiw Judá tan jakle'n scyetz cyakil yi e' wunak yi najlche' tul jun luwara'tz.

—¿Na' atite't yi jun xna'n aj Enaim yi wi'tz bnol tetz yi c'olchij tzi be'e'j?

—Qui'c jun xna'n wi'tz bnol tetz skaxo'l ketz tzone'j, che'ch yi wunaka'tz bantz.

²² Pakxe'n nintzun ban yi tamiw Judá nin taltz tetz:

—Ta', qui't njal yi xna'n wak'un. Ncha'tz ja baj injakol scyetz cyakil wunak yi ate'-tz. Nin ja cyal swetz yi qui'c jun xna'n wi'tz bnol tetz xchixo'l cyetz.

²³ —Pues ja bin cyaj cyenxa'tz tuch' yi e'chk intake'na'tz, bantz quil cho'c wunak tan kaxbajtzi'e'n. Poro ntin, ja nin bin cxa'k tan tak'le'n klo' yi tal chiw, poro qui bin njal awa'n. Qui'c ketz kapaj te'j, stzun Judá bantz.

²⁴ Itzun yi tele'n ox xaw, nintzun ul stziblal twi' Judá yi nsken wi't tekaj yi tlib i' pwokil jun ni', tan paj yi na witbej tib scye'jak yaj.

—Ko ya'tz, stzun Judá —or tele'n tzaj ticy'le'n, nin cuk pati'n.

²⁵ Poro te yi na chitzan tan telse'n tzaj Tamar nintzun saj alol tetz, tan talche'n tetz yi tlib:

—Ta', je yol Tamar yi nsaj tlol swetze'j: “Yi taw yi e'chk takle'ne'j, ya'stzun jun yi nkawitbej kib tuch', nin tetz i' yi ni' yi eka'n pwokil wa'n. Tilcunu', ko pel techu' wutz na' taw yi jun seye'j tu yi jun tx'amije'j,” stzun i', chij yi alol tetz bantz.

²⁶ Yi cwe'n techal Judá wutz, yi tetz i' yi e'chk takle'na'tz nintzun taltz: “Ba'n atit tajtza'kl Tamar. In te'tz yi cachi' wajtza'kl, na qui nin wak' ama'l tan cyok'bel quib tu incy'ajl Sela,” stzun Judá bantz. Jetza'tz tzuntz, qui't nchiwitbej quib junt tir.

²⁷ Itzun yi topone'n k'ejlal tan tule'n yos tu Tamar, e' tzun yoḵ ban yi e' tal. ²⁸ Ej nin te yi jun tkuj yi at Tamar swutz q'uixc'uj tan tule'n yos tuch' at tzun jun scyeri yi e' ni' yi bajx tele'n mule'n yi k'ab. Yi tilol yi xe'iyum nin oc c'alol jun nok' cyak te k'ab. Itzun taltz: “Yi june'j ya'stzun yi bajx nak.” ²⁹ Poro ite'n nin tkuja's taje'n quen tcy'al yi ni' yi k'ab. Ej itzun yi junt, itz'ij bajx. Cha'stzun te toque'n tk'ol yi xe'iyum bi' yi ni' tetz Fares† na nin taltz “Xe'n jakxij be' awa'n.” ³⁰ Ma yi titz'e'n yi junt xicy, yi c'alij yi nok' cyak te k'ab, nintzun oc tk'ol yi bi' tetz Zara.§

39

Āep tu yi txkel Potifar

¹ Itzun bantz yi topone'n Āep jalen Egipto, nintzun c'ayij i'-tz tetz jun yaj aj Egipto yi na bi'aj Potifar. Cho'n lok'ol Potifar yi Āepa'tz scyetz yi e' xonl Ismael, yi oponsan Egipto. Yi jun Potifara'tz i' jun ajcaw xlaw faraón. Ncha'tz i' capitán squibaj yi e' sanlar yi q'uicy'lom tetz faraón. ² Quinin tzun cyaj cyen Āep xchuc ma na xomquen tunin Ryos te'j tan xch'eye'n.* Cha'stzun te ba'n mban Āep nicy' yi najlij i' xe ca'l yi patróna'tz. ³ Ncha'tz el xtxum yi patrón tetz yi xomij Ryos te'j Āep, na cyakil e'chk takle'n yi na ban, ba'n na ban tircu'n. ⁴ Cha'stzun te wi'nin stzatzine'n Potifar te'j nin octz ta'n tetz martoma' xe ca'l i'. Nin cyaj cyen tk'ol cyakil yi me'bi'l tk'ab Āep tan je'n ju' ta'n. ⁵ Yi cyaje'n cyen Āep tetz

† 38:29 Yi bi'aj “Fares” na elepont “jakol be”. § 38:30 “Zara” i'tz bi' jun yaj. Ej nin na elepont “ja xexax xe cya'j”.

* 39:2 Hch 7:9.

bajx martoma' ya'stzun yi xe'te'n Ryos tan tak'le'n banl tibaj Potifar tu cyakil yi me'bi'l. ⁶ Tantu' yi toque'n cyen Xëp tetz martoma', qui't nin tzun na bisun Potifar te yi me'bi'l. Ma na jaltnin wa'a'n na xtxumtz.

Itzun Xëp, chin yube'n nin i', nin chin elsbil alma' nin. ⁷ Cha'stzun te, yi tele'n tiemp yi tponle'nix Xëp tu Potifar, nintzun elquen talma' yi txkel Potifar te'j i'. Itzun taltz:

—Aǎ jun c'olój Xëp, kawitok tzawuch', stzun xna'n tetz Xëp.

⁸ Poro qui nin cujij Xëp, na nin taltz tetz:

—Qui pe' na el xtxumu' tetz, yi cyajnak cyen tk'ol yi chmilu' cyakil e'chk me'bi'l tincwent. Ej nin tantu' yi at cyakil cu'n tincwent qui't na bisun i' te yi me'bi'l. ⁹ In nin ajcaw tibaj cyakil e'chk takle'n yi at xe chinajbilu'. Qui'c jun e'chk takle'n yi qui'k cuj tan xcone'n wa'n, ma na jatxijt tink'ab tan impatrón. Ntin cu'n ilu'a'tz yi qui'c nin wocle'n te'ju', na ilu' txkel impatrón. Cha'stzun te qui'c rmeril tan imbnol jun takle'na'tz yi chin cachi' nin, na kol tzimban, tzinjuche' wil swutz Ryos,† stzun Xëp tetz.

¹⁰ Poro cyakil nin k'ej na oc yi txkel Potifar ch'inch'uj tan moxe'n Xëp tan chiwitbel quib tuch'. Poro qui nin tak' Xëp ama'l tetz. ¹¹ Itzun bantz at tzun jun tir yi ntin txkel Potifar at cyen nicy' yi tocompone'n Xëp tan ak'un xe ca'l. ¹² Ej nin tan paj yi cya'l at xe ca'l toque'n tzun yi xna'na'tz tan stz'amle'n cu'n Xëp nin tan moxe'n tan chiwitbel quib tuch'. Itzun taltz:

—Aǎ jun c'olój Xëp, kawitbej kib tzawuch'.

Nintzun oc tan stz'amle'n be'ch tetz Xëp. Lajke'l nintzun tele'n tzaj ojkuj Xëp swutz. Poro tan paj yi ojke'l, nintzun cyaj kinol xna'n yi xbu'k Xëp. ¹³ Yi tilol xna'n yi nsken cyaj cyen yi be'ch tetz Xëp tk'ab nintzun octz tan chichakle'n tzaj yi e' mos yi na chak'uj xe ca'l. ¹⁴ Itzun taltz scyetz:

—Ilwok tzaje'j, yi wuchmil ulsan jun hebrey xe kaca'l, poro yi jalu' yi tajbil yi jun hebreyat'z i'tz tan telse'n katx'ix, na ja ocon i' swe'j xe ca'l, nin yi tajbil i' i'tz yi nink kawitbej kib tuch'. ¹⁵ Poro tan paj yi chin wi' nin imban tan sich' nintzun me'l tzaj ojkuj. Ncyaj cyen tu tilol i' yi be'ch tetze'j, stzun i' bantz. ¹⁶ Bene'n nintzun bantz tan colche'n yi be'ch tetz Xëp jalen yi topone'n yi chmil xe ca'l.

Itzun yi topone'n yi chmil nintzun xchaj tetz. ¹⁷ Ite'n nin xtxolbila'tz taltz tetz chi yi mbaj xtxolil scyetz yi e' mos. Itzun taltz:

—I jun amos yi hebrey yi ul acy'al tzone'j xe kaca'l, ja ocon i' swe'j ma's xe incuart. Nin yi tajbil i', i'tz klo' tan banle'n ruinl swetz. ¹⁸ Poro tan paj yi ja chinxch'in, nin chin inwi' nin imban tan sich', cha'stzun te yi mme'l ojk nin ncyaj cyen tu' tk'ol yi be'ch tetze'j le incuart. ¹⁹ Ya'stzun ban yi amos swe'j, stzun yi xna'n bantz.

Wi'nin tzun xchi'che'n c'u'l yi patrón te'j Xëp tantu' tbital yi xtxolbila'se'j. ²⁰ Nintzun cawunintz tan stz'amle'n Xëp, nin tan tocse'n xetze', kale ate't cyakil yi e' pres yi juchij quil cya'n swutz yi rey. ²¹ Nintzun oc cyen Xëp xetze'. Poro at nin Ryos te'j, na nin tak' i' banl tibaj, na tantu' porer Ryos ja jal yi balajil i' swutz yi wi'tz q'uicy'lom pres.‡

²² Itzun yi q'uicy'lom presa'tz cyaje'n cyen tzun tk'ol yi e' mas pres tcwent Xëp. Xëp tzun na ak'on yi e'chk ort te yi mbi cu'n yi tajwe'n tan chibnol cyakil yi e' mas pres. ²³ Ma yi wi'tz q'uicy'lom pres, qui'c nin na tajquentz tan jakle'n cwent te cyakil yi at tk'ab Xëp, na chin tz'aknak cunin i' tan ak'un na ba'n na ban cyakil yi e'chk takle'n yi na bnix ta'n na ilenin xomij Ryos te'j tan xch'eye'n.

40

Yi toque'n Xëp tan xtx'olche'n xo'l cob wutzicy'

† 39:9 Lv 20:10; Sal 51:4. ‡ 39:21 Hch 7:9.

¹ Itzun yi xone'n tiemp nintzun cu juchul yi k'ol tc'a' faraón jun til swutz. Ncha'tz yi banol pam faraón cu juchul tiltz. ² Wi'nin tzun xchi'che'n c'u'l faraón scye'j yi cob xchakuma'tz. ³ Ej nintzun cawunin i'-tz tan cyoque'n xetze'. Cho'n tzun e' bene'ntz ta'n xe' ca'l yi wi'tz ajcaw squibaj yi e' sanlar yi e' q'uicy'lom rey,* na cho'n at yi xetze' kale najle't i'. Ej nin ta'tz te'n nin atite't Xep pres. ⁴ Yi cyopone'n yi cob yaja'tz xetze' cho'n tzun cyoque'n tk'ol yi wi'tz ajcaw tk'ab Xep tan chiq'uicy'le'n. Nim tzun tiemp e' bantz xetze'.

⁵ At tzun jun ak'bal, nin oc xchajol tib jujun chiwutzicy' yi cob presa'tz yi ak'ol tc'a' tu yi bnol pam yi rey. Apartchk len ban chiwutzicy'. ⁶ Chin jalchan cunin tzun topone'n Xep tan quilwe'n, nin yi tocompone'n scye'j wi'nin chibisune'ntz. ⁷ Nintzun ben jakoltz scyetz:

—¿Mbi tzun na ibislej?

⁸—At bin jun ketz kawutzicy' mban ma's, poro cya'l nin jun at tan xtx'olche'n xo'l sketz yi mbi na elepont,† che'ch tzun bantz tetz Xep.

—Qui pe' na el itxum tetz yi ntin Ryos na xcy'e' tan xtx'olche'n xo'l yi e'chk wutzicy'. Or alwok tzaj swetz mbi i'ila'tz yi iwutzicy', stzun Xep scyetz.

⁹ Xe'te'n nintzun ban yi chibajxom yi ak'ol tetz tc'a' yi rey tan xtxole'n yi wutzicy' i' tetz Xep. Itzun taltz:

—Tul yi wetz inwutzicy' ja wil jun wi' uva, yi at ox k'ab, ¹⁰ nin yi jun wi' uvaja'tz wi'nin saje'n xlumil nin wi'nin jale'n xu'm, nin yi xu'mila'tz yi nchibaj jal, wi'nin cyoque'n tetz jujun jutuj lo'baj uva. ¹¹ Ma yi in wetz, tz'amij yi cu'lbil tc'a' yi rey wa'n nin ja no'c tan chitzutle'n tzaj yi jujun jutuj uva nin na inyutz cu'ntz le yi cu'lbil tc'a' yi rey. Nin in te'n nintz na chin bentz tan tak'le'n tk'ab, stzun yi jun yaja'tz bantz.

¹² Jilone'n tzaj tzun Xep. Itzun taltz:

—I na elepont yi teru' wutzicy'u' i'tz: Yi ox k'ab uva yi ntilu', na xchaj ox k'ej. ¹³ Ej nin chwa'nin le oxt k'ej, tz'ocopont yi rey tan xtxumle'n yi tilu', poro quil bisunu', na tz'ocoponu' junt tir te yi tak'unu'. Tz'ocoponu' junt tir tan tak'le'n quen yi tc'a' rey chi saje'nu'. ¹⁴ Yil tz'elu' tzone'j, nink lnu'l tx'akx tc'u'lu'. Nink lbanu' pawor swetz tan yol tetz yi faraón tan welse'n tzone'j xetze'. Elk k'ajabu' swe'j nink lnu'l tx'akx tc'u'lu'. ¹⁵ Yi mero bintzi qui'c wetz wil. Alak' tu' nchinsite't wetz chixo'l e' intanum yi o' hebrey. Ej nin qui'c xe' wil yi atin tzone'j xetze', stzun Xep bantz.

¹⁶ Ej itzun yi tbital yi chibajxom yi e' banol pam tetz rey, yi ba'n elpone't yi wutzicy' yi tuch' yi baj xtx'olol Xep xo'l. Itzun taltz:

—Ma yi in wetz je inwutzicy' mbane'j: Ja inwutzicy'aj yi usk'u'n ox mi't pam wa'n.

¹⁷ Itzun yi toxi'n mi't nojnak tan ala' jilwutz balaj pam, yi tetz cuntu' faraón. Poro ja wil yi ja chibaj ul jun c'olaj ch'u'l tan bajse'n yi balaj pama'tz yi usk'u'n wa'n, stzun bnol pam tetz Xep.

¹⁸ Jilone'n tzaj tzun Xep. Itzun taltz:

—Yi na elpone't yi teru' wutzicy'u' i'tz: Yi ox mi't pam yi usk'u'n tanu' na xchaj ox k'ej.

¹⁹ Ej nin chwa'nin le oxt k'ej tz'ocopon faraón tan xtxumle'n junt tir yi tilu'. Poro jepon ch'imbanu' tzak' jun wi' tze'. Ej nin chu'l cyakil ku's tan bajse'n wankilu', stzun Xep bantz tetz yi bnol pam.

²⁰ Itzun le toxi'n k'ej ya'stzun yi wutz k'ej faraón, nintzun xtxum jun balaj wa'a'n scyetz cyakil yi e' yi na chak'uj xljaj. Xchiwutz cunin tzun yi e' xtxocum i' yi bene'n mantar tan cyelsene'l tzaj yi chibajxom yi e' ak'ol tc'a' tuml chibajxom yi e' banol pam. ²¹ Yi chibajxom yi e' ak'ol tc'a' i', nin oct junt tirt ta'n te yi tetz tak'un. Toque'nt tzun i'-tz tan tak'le'n tc'a' faraón chi saje'n nin. ²² Ma yi chibajxom yi e' bnol pam nin cawunin

* 40:3 Gn 39:20, 23. † 40:8 Dn 2:36.

faraóntz tan je'n ch'imba'n tzak' jun wi' tze', quib yi tal Xëp tetz. ²³ Inti yi chibajxom yi e' ak'ol tc'a' faraón qui't nintzun ul tx'akx Xëptz tc'u'l.

41

Yi xtx'olol Xëp xo'lyi wutzicy' faraón

¹ Itzun bantz te yi nskén wi't el cobix yob yi baje'n yi xtxolbila'se'j nintzun wutzcy'aj faraón yi cho'n txiclij i' stzi' jun chin tzanla' yi na bi'aj Nilo. ² Ej nin te yi txiclij stzi' yi jun tzanla'a'tz nin ben tilol yi chije'n tzaj juk wacx̄ yi chin chiyube'n nin, nin chin chilanewe'n nin. Nin e' baj bentz tan bajse'n yi txa'x ch'im yi at xo'l aj. ³ Wutz chicoc yi juka'tz xomche'e'n tzaj jukt wacx̄ yi chin x̄tow nin e', nin chin juntlen nin chiyubil. Cho'n tzun cyopone'n stzi' a' chinaka'jil yi juk balaj wacx̄a'tz. ⁴ Cyoque'n tzun yi juk wacx̄a'tz yi chin x̄tow nin e' tan chibajse'n yi jukt yi chin chilanewe'n nin.

Ele'n nintzun ban watl faraón te yi jun tkuja'tz. ⁵ Poro taje'n tzun subij junt tir faraón tan watl, nin oc x̄chajol tib junt wutzicy' swutz. Nin til yi je'n mule'n jun wi' triw yi baj elu'l juk bakaj wutz te'j, yi chumbalaj nin. ⁶ Poro i te'n nin te yi jun tkuja'tz yi e' eltu'l te ite'n nin wi' triwa'tz jukt bakaj triw yi chin matz' nin wutz nin chin tz'e'nak nin. ⁷ Ej nin yi juk bakaj wutz triwa'tz yi chin matz' nin, e' oc tan chibajse'n yi juk bakaj yi chin balaj nin.

Ele'n nintzun ban watl faraón nin el xtxumtz tetz yi wutzicy' na ban. ⁸ Itzun yi tule'n skil le junt eklok wi'nin txumu'n atit cu'n tan paj yi wutzicy', nintzun cawunintz tan quicy'le'n tzaj cyakil yi e' nachol yi ate' Egipto tan xtx'olche'n xo'l yi wutzicy'. Toque'n tzun faraón tan xtxole'n yi wutzicy' i' scyetz. Poro cya'l nin jun xcy'e' tan talche'n tetz yi mbi na elepont yi wutzicy'. ⁹ Bene'n tzun tlol yi cyajcawil yi ak'ol tc'a' faraón tetz:

—Max c'u'lu' ta', poro jalcu'n ja ul tx'akx tinc'u'l yi kil yi kajuchnak swutzu', yi in wetz tu yi k'ajtzun cyajcawil yi e' bnol pamu'. ¹⁰ Ya'stzun x̄chi'che'n c'u'lu' ske'j nin cho'n tzun o' bene'ntz tanu' xetze', xe ca'l yi wi'tz ajcaw squibaj yi e' q'uicy'lom pres. ¹¹ Ej nin te yi ato' xetze' nintzun oc x̄chajol tib jun wutzicy' swutz yi cyajcawil yi bnol pam. Ej nin ncha'tz in wetz at jun inwutzicy' ban. Apartchk len eka'n tan yi jujun kawutzicy'a'tz. ¹² Ej nin tul yi ama'la'tz kale ato't xetze' at jun xicy attz yi hebrey i', jun x̄chakum yi wi'tz ajcaw scye'j q'uicy'lom pres. Cho'n tzun katxolil yi kawutzicy' te yi jun xicya'tz nin xcy'e' i'-tz tan xtx'olche'n xo'l yi mbi na elepont. ¹³ El cunintz te'j quib yi baj tlol i' sketz. Yi in wetz in no'c junt tir te wak'une'j. Ma yi junt je nin ch'imba'n te'tz tcya'j jalen cu'n quime'n, stzun i' bantz tetz faraón.

¹⁴ Yi t'ital faraón yi xtxolbila'tze'j nintzun cawunin tan x̄chakle'n Xëp. Lajke'l tzun tele'n tzaj quicy'altz xetze'. Ma Xëp ninin octz tan telse'n jak' wi', nin tan xtx'ixpe'n be'ch tetz. Kalena's tzun tocopone'n swutz faraón. ¹⁵ Jilone'n tzun faraón tetz. Itzun taltz:

—At jun inwutzicy' mban, poro cya'l nin jun yi jak xcy'e' tan xtx'olche'n xo'l. Poro ja wit yi aẏatz yi na awit jun kawutzicy' na xcy'e' tan xtx'olche'n xo'l.

¹⁶ —Ta' nk'e'tz bin in wetz na tx'olon xo'l, stzun Xëp. —Ma na Ryos xtx'olonk xo'l teru', ilu' jun c'olój inrey.

¹⁷ Saje'n tzun xtxolil faraón yi wutzicy' tetz Xëp. Itzun taltz:

—Yi inwutzcy'aj i'tz, yi cho'n txiclichin stzi' a' Nilo. ¹⁸ Nin jalt cuntunin nwilnin yi nchije'ul juk wacx̄ yi chin chic'atzaj nin, nin chin chiyube'n nin. Yi nchije'ul nin ncho'c tan bajse'n ch'im yi at txo'l aj. ¹⁹ Wutz chicoc yi juka'tz xomche'e'n tzaj jukt wacx̄ yi qui'c nin chiyubil nin chin x̄tow nin e'. Qui cunin otojt na wil wacx̄ tzone'j Egipto chi quitane'n yi e' wacx̄a'tz yi nwil yi qui'c nin chiyubil. ²⁰ Itzun yi juk wacx̄a'tz yi chin x̄tow nin e' nin ncho'c tan chibajse'n yi juk yi chin chic'atzajwe'n nin. ²¹ Yi nwi't baj yi juka'tz cyak'un iẏnin chiẏtowil mban quentz. Ele'n nintzun mban jun rat inwatltz.

²² ”Ma yi nchinwit junt tir nin mmo'ct xchajol tib junt wutzicy' tzinwutz. Nin ja wil yi nje'ul jun wi' triw. Nin te yi jun wi' triwa'tz ja chelu'l juk bakaj wutz yi chin yube'n nin. ²³ Ej nin ta'ste'n nin te yi jun wi' triwa'tz ja wil yi chibaj elu'l jukt bakaj triw yi chin matz' nin. ²⁴ Itzun yi juk bakaj wutz triwa'tz yi chin matz' nin, nin ncho'c tan bajse'n yi jukt bakaj wutz triw yi chumbalaj nin. Ja intxol scyetz yi e' nachol, poro cya'l nin jun yi nink nxcye' tan xtx'olche'n xo'l swetz yi mbi na elepont.

²⁵ Jilone'n tzaj tzun Xep tetz faraón. Itzun taltz:

—I cob wutzicy' yi nchaj tib swutzu' ta', jun ntzi' xtxolbil na xchaj. Na tzan Ryos tan talche'n teru' yi mbi cu'n sbne' i' tzone'j Egipto. ²⁶ I yi juk wacx yi chin chic'atzaj nin na xchaj juk yob. Ncha'tz yi juk bakaj wutz triw yi chumbalaj nin ite'n nin yi juk yoba'tz na xchaj. Yi cob wutzicy'u' na xchaj ite'n nin xtxolbila's. ²⁷ Ma yi juk wacx yi chin xtow nin na xchaj juk yob. Ncha'tz yi juk bakaj wutz triw yi chin matz' nin ite'n nin yi juk yob na xchaj. Yi juk yoba'tz na xchaj juk yob we'j. ²⁸ Tan yi xtxolbile'j, na tzan Ryos tan xchajle'n teru' yi mbi sbne' i' tzone'j Egipto. ²⁹ At juk yob balaj cosech sbne' swutz cyakil yi luwar cwent Egipto. ³⁰ Yil jepon tampuj yi juk yob balaj cosecha'tz, xomt tzaj tzun jukt yob yi ploj cosech sbne'. Nin copon jun chin wutzile'n we'j. Cya'lt nin jun yi nink ltz'ult tx'akxuj tc'u'l yi e'ch balaj cosech yi sjalok cyen, na i yi jun chin wutzile'n we'ja'tz ya'stzun ltz'ocsan yab twi' cyakil yi tnum Egipto. ³¹ Chin wutzile'n nin sbne' yi jun chin we'ja'tz, na sicyer nink lcyaj cyen senil yi balaj cosech yi sjalok. ³² Cob tir nchaj tib ite'n nin wutzicy'a'tz swutzu' ta' na ja wi't bixe' tan Ryos tan tele'n cu'n te'j nin sbnixok chan ta'n. ³³ Cha'stzun te ilu' jun c'oloy karey, ba'n tcu'n yi nink ljoyu' jun yaj yi chin list nin, nin yi at tajtza'kl tan toque'n i' tetz ajcaw tibaj cyakil yi tnum Egipto. ³⁴ Ilu' jun c'oloy karey, je ltuleju' je'j: Che' bixbaju' cobox gobernador, tan chibene'n tulak yi e'chk luwar cwent Egipto tan molche'n yi to'i'n part tetz yi balaj triw yi sjalok tul yi juk yob balaj cosech. ³⁵ Cho'kentz tan molche'n yi balaj triw yi sjalok tul yi balaj tiemp yi tz'ul. Nin ba'n lchimoltz tul jun ama'l tan toque'n tcwentu' ilu' karey. Nin ba'n lchicoltz tulak jujun tnum, bantz jale'n chiwa' yi e' wunak tzantzaj. ³⁶ Tan yi xtxolbile'j scolxok wi'nin triw tetz cyakil yi e'chk tnum tcwent Egipto bantz qui chiquime'n yi e' wunak tan we'j tul yi juk yob we'j yi copon, stzun Xep bantz.

Yi toque'n Xep tetz gobernador Egipto

³⁷ Ba'n tzun bantz xchiwutz faraón scyuch' yi e' mas ajcaw yi ate'-tz xlaj. ³⁸ Cha'stzun te talol faraón scyetz:

—Chinch wetz quil jal junt yaj ka'n yi ni'cu'n i' tu yi jun yaje'j, yi xomij yi espíritu Ryos te'j. ³⁹ Bene'n tzun tlol faraón tetz Xep:

—Cya'l nin junt yi chin list nin, nin chin tz'aknak cu'nk tzawutz, na Ryos mma'lon cyakil yi xtxolbile'j tzatz. ⁴⁰ Ma jalu', cxcopon tetz ca'p ajcaw tzinxlaj. Nin cyakil wunak chocopon tzak' aca'wl. Cya'l jun yi atk mas k'ej sbne' tzawutz ma na ntin cu'n in, na in yi rey. ⁴¹ ;Bit tzaj Xep! in nchincawun tan awoque'n tetz ca'p ajcaw tibaj cyakil Egipto, stzun faraón bantz.

⁴² Yi wi't tlol yi xtxolbile'j, nintzun ben faraón tan telse'n tzaj yi xmalk'ab yi at wi k'ab, tu yi sey i', nin cu tk'ol yi xmalk'ab wi k'ab Xep. Ncha'tz tulej yi sey, nin cu cotbaltz skul Xep. Nin lajke'l nin cawune'n nintz tan toque'n tak'le'n e'chk balaj be'ch tetz Xep yi lino cu'n, nin tan cwe'n cotba'n jun balaj uwaj yi or cu'n skul. ⁴³ Yi wi't wekxe'n Xep kalena'tz tzun je'n nintz tan yi faraón tul yi jun balaj care't yi cyakil nin tir cho'n na xomnin wutz coc yi tetz care't. Nin cawun nintz scyetz e' xchakum tan chibajxe'n tbe' swutz Xep yi na xon tul care't, tan talche'n scyetz cyakil yi e' wunak yi ate'-tz tan chije'n tbe'. Ya'stzun bantz yi bixewe'n Xep tetz ca'p ajcaw tibaj Egipto.

⁴⁴ Bene'nt tzun tlol faraón tetz Xep:

—Yi in wetz, in yi wi'tz ajcaw tzone'j, poro cya'l nin jun yi nink scaw cu'n tib tan banle'n jun takle'n yi ko nk'e'tz aǵ cawunin te'j.

⁴⁵ Nintzun oc tk'ol yi faraón jun bi' Āep tetz Zafnat-panea. I'tz jun bi'aj yi cho'n na xcon āchixo'l yi e' aj Egipto. Ncha'tz nin e' cu tok'bel faraón yi Āep tu Asenat, yi me'l Potifera yi jun wi'tz pale' le tnum On. Ya'stzun bantz yi toque'n cyen Āep tetz ca'p ajcaw tibaj Egipto.

⁴⁶ At tzun Āep tul junaklaj yob yi topone'n ticy'le'ntz swutz faraón. Yi tele'n tzaj i' swutz faraón nintzun bentz tan xajse'n cyakil yi luwar cwent Egipto. ⁴⁷ Wi'nin tzun cosech bantz tul yi juk yob balaj tiempa'tz. ⁴⁸ Nintzun oc Āep tan molche'n cyakil yi triw yi jaltz Egipto tul yi juk yoba'tz. Nin baj cyen cololtz tulak yi jujun tnum. Cyakil yi triw yi baj mololtz wutzak yi e'ch cojbil, cho'n baj cyaje'n cyen cololtz tulak yi e'ch tnum yi ate'-tz naka'j. ⁴⁹ Cho'n cunin ban triw yi baj molol Āep chi tane'n yi samlicy' tzi mar. Tan paj yi wi'nin triw opontz swutz Āep qui nin xcye' i' tan ticy'le'n nin tajlal. Cha'stzun te tele'n stzakupul yi ma'le'n yi triw yi na opon.

⁵⁰ Te yi ntaxk xe'tij yi juk yob we'j, ya'stzun e' jale'n yi cob cy'ajl Āep te yi txkel yi na bi'aj Asenat. ⁵¹ Yi bajx cy'ajl yi itz'ij nin oc tk'ol yi bi'-tz tetz Manasés*, na nin taltz: “Ryos me'lsan te inc'u'l cyakil yi sotzaj c'u'lal. Nin ncha'tz qui't na chu'l tx'akxuj inxonl tinc'u'l.”

⁵² Ma yi ca'p yi itz'ij nin oc tk'ol yi bi' tetz Efraín†, na nin taltz: “Ryos nchijalsan innitxa' tzone'j tul yi jun tnume'j kale intijnakwit wi'nin q'uixc'uj.”

⁵³ Yi ticy'e'n pone'n yi juk yob balaj cosecha'tz Egipto, ⁵⁴ xe'te'n nintzun ban yi jukt yob we'j quib yi talnak Āep. Ncha'tz wi'nin we'j ban tulak e'chk mas tnum.‡ Ntin cu'n Egipto qui nchiquim tan we'j na at cyetz chiwa' colij cya'n. ⁵⁵ Ma yi baje'n chiwa' yi e' aj Egipto yi colij cya'n xe'ak chipach nintzun e' bentz swutz faraón tan jakle'n chiwa'. Itzun taltz scyetz:

—Quilo'kwok swutz Āep, nin tzibanwok tane'n yi mbil tal i' tzitetz, stzun faraón bantz.§

⁵⁶ Itzun yi bene'n lo'on yi we'j tulak yi e'chk tnum cwent Egipto nintzun baj je jakol Āep cyakil yi e'chk cu'lbil triw tan c'aye'n scyetz e' aj Egipto, na maxe'n nin ban yi we'j.

⁵⁷ Ncha'tz e' baj sajle'n wunak tulak e'chk nación tan lok'che'n triw tetz Āep, na qui'c chiwa' jaltz tulak cyetz chitanum.

42

Yi chibene'n yi e' stzicy Āep Egipto

¹ Itzun bantz yi tbital Jacow yi at triw Egipto, nintzun taltz scyetz yi e' cy'ajl: “¡Or yaj! ¿Mbi na ibanwok tzone'j? Tunin na ixmaywok cuntunin itibtz, ² na ja a'lchij swetz yi at triw Egipto. Or tzibene'n. Cun lok'wok mu'ǵ kuxi'n triw, tan qui kaquime'n tan we'j.”*

³ Bene'n nintzun e' ban lajujtz scyeri e' stzicy Āep tan lok'che'n triw jalen Egipto. ⁴ Poro qui nin ben stzakupul wutzile'n Jacow yi Benjamín, yi titz'un Āep scye'j yi e' stzicy. Na nin octz tan xtxumle'n ko takle'n bi' sban. ⁵ Cho'n tzun chixome'n nin yi e' cy'ajl wutzile'n Israel āchixo'l coboxt aj Canaán yi cho'n at chibembiltz Egipto tan lok'che'n chiwa'. Na ncha'tz, nsken wi't ben lo'on yi we'j Canaán.

⁶ Ma yi Āep, i' tzun yi ca'p ajcawtz tibaj cyakil yi tnum Egipto. Nin ite'n nin i' na c'ayin triw scyetz cyakil yi e' wunak yi na' cuntu' na chibaj sit tulak e'chk tnum.

Itzun bantz yi cyocompone'n yi e' stzicy Āep swutz, nintzun e' baj cu'n mejlok swutz, jalen cu'n yi baj cwe'n pone'n yi wutz chipaj wuxtx'otx'. ⁷ Nicy' yi baj cyocompone'ntz

* **41:51** Yi bi'aj “Manasés” na elepont “Elsbil sotzaj c'u'lal”. † **41:52** Yi bi'am “Efraín” na elepont “Ja chipuc'un inxonl”. ‡ **41:54** Hch 7:11. § **41:55** Jn 2:5. * **42:2** Hch 7:12.

swutz Āep, ninin tzun tajskej i' chiwutz yi e' stzicya'tz, poro quinín tal scyetz. Poro yi Āep nintzun xcon cobox yol ta'n yi chin quíw nin. Itzun taltz scyetz:

—Ma axwok itetz, ¿mbi tzun na ijoywok tzone'j? ¿Na' nc̄site't wok?

—Cho'n bin nkabaj saj ketz Canaán. Ja ku'l tan lok'che'n triw, che'ch tzun ban nintz.

⁸ Nsken tajskej Āep chiwutz yi e' stzicy, ma yi e' cyetz quinín el chitxumtz tetz yi ko i i'a'tz yi Āep. ⁹ Tule'n tzun tx'akx tc'u'l Āep yi wutzicy' yi ban scye'j yi e' stzicy.† Itzun taltz scyetz:

—Yi axwok itetz axwok tu' xk'ukwil. Ntin ja cxu'lwok tan tilwe'n yi ěe'n tane'n yi katanum, stzun Āep scyetz.

¹⁰ —Qui' ta', yi o' ketz o' xconsbe'tzu'. Ej nin ntin ja ku'l tan lok'che'n mu'ġ kawa' triw.

¹¹ Nin yi cobox o' ketz junit yi ketz kataj, nin o' balaj wunak, cya'l cunin na koque't ketz tetz xk'ukwil, che'ch tzun bantz.

Poro yi Āep nin oc ch'inch'uj tan talche'n scyetz:

¹² —Nk'e'tz bintzi na ital. Na yi ax itetz ntin ja cxu'lwok tan xk'uke'n yi ěe'n tane'n yi katanum, stzun i' bantz.

¹³ —Qui' ta', che'ch. —Yi o' ketz o' xconsbe'tzu'. Coblaj kaxone'n yi kitz'un kutzicy kib. Junit kataj. Jalt yi kach'i'pil ja cyaj cyen tu wutzile'n kataj jalen Canaán, na cho'n nka saj ketz Canaán. Ma yi junt kitz'un, alo' atite't i' nin ěe'n lo' bene'n i'.

¹⁴ Bene'n tzun stza'wel Āep yi chiyol, itzun taltz:

—Jun cu'n yol, axwok cu'n xk'ukwil. ¹⁵ Poro skile' ko bintzinin na ital nka qui'. Tan bi' faraón quil xintzakplenwok jalen yil tz'ul yi ich'i'pil tzinwutz. ¹⁶ Or bin sbene'n jun tzixo'l tan ticy'le'n. Ma yi mas chocopon cyen pres, bantz kilol yi ko bintzinin mitalwok. Nin yi ko nk'e'tz bintzi yi mitalwok, axwok nintzun xk'ukwil tera'tz. Jun cu'n yol na walnin tzitetz, stzun Āep bantz. ¹⁷ Nintzun e' oc ox k'ej xetze' tak'un Āep.

¹⁸ Itzun le toxé'n k'ej nintzun tal Āep scyetz yi e' stzicy:

—Yi in wetz na wek ġchi' Ryos, tzincuye' yi ipaj kol tziban yi txolbile'j yi swale' tzitetz.

¹⁹ Yi ko bintzinin na ital, yi ko axwoknin balaj wunak, cyajk jun stzixo'lwok tzone'j xetze'. Ma yi e' mas, ba'n lcha'jt nin ba'n chicy'ajnin triw tetz chiwa' chinajal. ²⁰ Nin ba'n cypakxijwok lajke'l. Poro cy'ajwok tzaj yi ititz'un yi tal ich'i'p. Kalena'tz tzun lkil yi ko bintzinin na ital. Nin yi ko quil tz'ul ita'n xquimok tzun woktz, stzun Āep bantz scyetz.

Nintzun cu'-tz ġchiwutz yi e' stzicy Āep yi mbi cu'n baj tlol scyetz. ²¹ Chibaj xe'te'n tzuntz tan yol squibil quib. Itzun cyaltz:

—Yi mero bintzi, chin mal nin banako' te tal kitz'un. Na qui nin oc jun yol te kawi' nicy' yi na cu' wutz i' sketz tan tele'n kak'ajab te'j. Wech na kilnin cunintz tzituch' yi chin bisnin tal tane'n i'-tz tkak'ab. Cha'stzun tej ja ul yi jun chin sotzaj c'u'lal skawutz ketz jalu', che'ch tzun bantz squibil quib.

²² Saje'n tzun stza'wel Rubén yi chiyoltz:

—Qui tzun wal tzitetzwok yi qui' klo' iban wok yi jun txolbila'tz te'j tal kitz'un.‡ Poro qui nin oc inyol te'j iwi'. Ana' tzuntz skachojé' yi kil yi quime'n yi kitz'un ka'n, stzun Rubén bantz.

²³ Qui tzun el chitxum tetz yi ko na icy' yi chiyoltz le wi' Āep. Na yi toque'n Āep tan yol ġchiwutz nin joy i' junt tan toque'ntz tan tx'ixpe'n yi yol i' le yi cyetz chiyol. ²⁴ Tele'n tzaj tzun Āeptz ġchixo'l nin xe'tijtz tan o'kl. Itzun yi wi't ticy'e'n pajtz tan o'kl, nin yi quiwixe'n talma'-tz tan yol scyetz nin oc pon junt tir chixo'l. Yi tocopone'n ġchixo'l nintzun el jatxol yi Simeón nin cu' aloltz. ²⁵ Kalena's tzun cawune'n nin Āep scyetz yi e' tetz mos tan cwe'n chinojsal chisac tan triw. Ncha'tz cawunintz scyetz tan taje'n junt tir yi jamel tulak chisac. Nin cawunintz tan bene'n ak'ij chiwa' tetz chibe'. Ej nin ya'tz nintzun

† 42:9 Gn 37:5-10. ‡ 42:22 Gn 37:21-22.

bantz. ²⁶ Chibene'n tzun yi e' stzicy Xëp tan je'se'n yi cyektz te'jak chiburu'. Ma yi chibaj wekxe'n, aje'n nin e' bantz.

²⁷ Itzun te yi cyopone'ntz tul yi ama'l kale e' baj cyaj cyent tan watl, bene'n tzun jun tan pujle'n stzi' yi tetz sac, tan je'se'n tzaj cba's triw tetz chiwa' e' buru'. Nintzun nojcyentz te'j yi cho'n at tzaj yi tetz pu'k stzi' yi sac. ²⁸ Bene'n tzun tlol scyetz yi e' tuch':

—¡Xmaywok tzaj! Ja ajtzaj tak'le'n yi wetz impu'k. Je, at stzi' insaque'j, stzun i' bantz.

Xobe'n nintzun e' bantz, nin e' baj xe'tijtz tan lucnewe'n tan paj yi xo'w yi ate' cu'nt. E' xe'te'n tzuntz tan yol squibil quib. Itzun cyaltz:

—¿Mbi nintzun i ila'tz yi ncu' nuc'u'l Ryos ske'j? che'ch tzun bantz.

²⁹ Yi wi't cyopone'n Canaán, nintzun baj quen chitxoliltz tetz Jacow yi chitaj yi mbi cu'n e' bantz. Itzun cyaltz:

³⁰ —I yi jun yaj yi na cawun le tnum kale nxkake't, chin cachi' nin yol baj tlol i' sketz. Na i ban swutz i' o' tu' xk'ukwil ketz. ³¹ Nintzun kal ketz tetz yi o' ketz o' balaj wunak, nin cya'l cunin na koque't ketz tetz xk'ukwil. ³² Ej nin ncha'tz kal ketz yi coblay cu'n ketz kaxone'n yi kitz'un kutzicy kib. Junit yi ketz kataj. Ntin jun kitz'un cho'n at cyen te'j kataj ma yi junt qui'ct i' at, xe'n lo' bene'n i', ko'ch ketz bantz.

³³ "Itzun yi tbital yi jun yaja'tz yi xtxolbil yi nkal tetz, nintzun taltz sketz: "Ibin jalu', tan tele'n intxum tetz yi ko bintzinin axwok balaj wunak, na waj yil lcyaj cyen jun tzixo'lwok xetze'. Ma ax itetz ba'n cxben tan nojse'n yi isac nin cy'ajwoknin mu'x triw tetz chiwa' inajal. ³⁴ Itzun yil cxsajwok junt tir, cy'ajwoktzaj yi ititz'un, yi tal ch'i'p yi na ital, nin yi kol tz'ul ita'n, swocsaje' tzuntz yi i'tz yi mero bintzi yi na ital yi axwok balaj wunak. Nk'e'tz tzun axwok xk'ukwil. Kalena'tz tzun ltz'el liwr yi jun yi scyajk xetze'. Ncha'tz swak'e' tzun ama'l tzitetz tan ixone'n alchok ama'lil tzone'j Egipto," stzun yi jun yaja'tz ban tzajtz.

³⁵ Itzun te yi baj tele'n tzaj chikojol yi triw yi cy'a'n cya'n tulak chisac nin ben quiloltz yi baj cyele'n tzaj wokpuj jujun tal tx'u'y yi c'alijlen stzi'. Cho'n tzun at tzaj yi chipu'ktz tul. Itzun yi quilol yi baj cyele'n tzaj wokpuj yi jujun tal tx'u'ya'tz tulak yi chisac ninin tzun e' baj xobtz tuml chitaj.

³⁶ Bene'n tzun tlol Jacow scyetz yi e' cy'ajl:

—Ko pe' qui'ct nin jun tal incy'ajl sbne' cyen ita'n wok. Je nin Xëp qui'ct at ske'j tzituch'. Ncha'tz Simeón qui't mmu'ltz ita'n wok. Ma jalu' na itajwok tzitcy'ajwoknin Benjamín. Tin tzun in, na chintzaj tan bis tan o'kl yi xtx'akxle'nix yi jun incy'ajl. Ma axwok itetz qui na cxbisunwok, stzun Jacow bantz.

³⁷ Jilone'n nintzun Rubén tetz yi taj. Itzun taltz:

—Ma jalu' bin ta', stzakpninu' Benjamín ske'j. In lincy'anin, nin in te'nin lnu'lsan swutzu'. Ej nin yi ko quil tz'ult wa'n, ba'n tzun lche' biycunu' yi cob tal wetz incy'ajl.

³⁸ Saje'n tzun tza'wel Jacow. Itzun taltz:

—Qui'c rmeril tan bene'n intzakpul yi tal incy'ajl tzite'jwok. Cunin pe'k k'ajtzun in Xëp yi quimnak. Jaltnin tal Benjamín at cyen swe'j. Nin yi ko takle'n bi' sban i'-tz tik'abwok xe'n tzun tzimban, stzun i' ban. —Na yi in wetz ja chin tijin, nin ipajwok yi kol chinquim tan bis.

43

Yi bene'n ticy'le'n Benjamín Egipto

¹ Bene'n nintzun ban lo'on yi we'j Canaán.*

² Itzun baje'n yi triw cya'n Jacow scyuch' yi e' cy'ajl yi xchicy'aje' tzaj Egipto, nintzun tal Jacow scyetz:

—Or tzipene'nt junt tirt, nin cun lok'wok mu'xt kawa' triw, stzun i' bantz.

³ Saje'n tzun stza'wel Judá. Itzun taltz:

* **43:1** Gn 12:10.

—Ba'n ta'. Poro sajcunin tlol yi jun yaj yi c'ayin tzaj yi triw sketz, yi qui't na taj i' ltilcu'n kawutz chone'j yi ko qui cy'a'n yi kitz'un ka'n yil kopont.† 4 Ntin yi kol stzakpninu' yi kitz'un ske'j, ba'n tzun lkabentz tan lok'che'n triw. 5 Poro ko quil stzakpninu' yi kitz'un ske'j, quil kaben ketz. Na saj cunin tlol yi jun yaja'tz sketz, yi qui't na taj ltil cu'n kawutz chone'j yi ko qui cy'a'n yi kitz'un ka'n, stzun Judá tetz taj.

6 —¿Mbi tzuntz yi wi'nin tunin e'ch takle'n na cxtzanwok tan nuc'le'n swe'j? ¿Nxac na italquen wok tetz yi jun yaja'tz yi ko at junt ititz'un? stzun Jacow scyetz.

7 Saje'n tzun chitza'weltz:

—I' bin jakon sketz yi xe'n kutane'n scyuch' yi e' kanajal, na je bin jak i' sketze'j: “¿Itz'e't pe' itaj? ¿At pe' junt ititz'un?” chij i' ban sketz. Nintzun kal ketz yi bintzi, na qui nin el katxum tetz yi ko stale' i' sketz yi tajwe'n tan bene'n kucy'al yi kitz'un ske'j, che'ch tzun bantz.

8 Bene'n tzun tlol Judá tetz yi taj:

—Ma jalu' ta', ko qui na kaj lkaquim tan we'j, stzakpninu' yi kitz'un ske'j. Cho'n xomk nin i' swe'j. Ej nin ko ba'n swutzu' ta', ba'n tzun kaben chan tan lok'che'n triw. Qui't tzun kaquimtz tan we'j, scyuch' yi e' kanajal. 9 Poro ko takle'n bi' sban yi kitz'un, in tzun te'tz yi mero aj paj sbne' ko qui't xomij swe'j yil ku'lt tzaj swutzu'.‡ 10 Yi qui'k nko'c tan xtxumle'n yi xtxolbila'se'j, ja klo' wi't el cobix tir kukan tan lok'che'n triw.

11 Saje'n tzun tlol Jacow tetz:

—I bin jalu' qui'ct nin junt rmerila'tz. Poro je bin tzibanwoke'j: Ba'n tzicy'ajwok nin e'chk oy tetz yi jun ajcawa'tz. Cy'ajwok nin yi e'chk takle'n yi mas balaj yi na jal tzone'j le ketz katanum. Cy'ajwok nin balsamo, cy'ajwok nin ta'al wunak txuc, cy'ajwok nin perfum, cy'ajwok nin mirra, ej nin cy'ajwok nin nues tu almendra. 12 Ncha'tz cy'ajwok nin cob tir mas tajlal yi pwok swutz yi pwok yi ben itcy'al bajx tir. Nin axwok nin klo' xak'on cyen yi pwok yi ult ita'n na qui cunin batz xubse'n ibanwok. 13 Quilo'k bin wok junt tir. Ej nin cy'ajwok nin ititz'un tzite'j. 14 Nink tz'el k'ajab Kataj Ryos tzite'jwok. Na yi ketz kaRyosil wi'nin xchamil, nin na xcye' te cyakil. Xcyek tzun i' tan telse'n tzaj liwr yi junt incy'ajl yi at cyen xetze'. Nin ncha'tz xcyek tan tulse'n Benjamín. Ban wetz, yi ko qui'ct jal jun incy'ajl sban cyen, ja bina'tz.

15 Chibaj bene'n tzun yi e' cy'ajl Jacow. Ej nin ben quicy'al yi e'ch oy, tu cobt tir mas yi tajlal pwok. Ncha'tz e' ben quicy'al Benjamín. Bene'n nintzun e' bantz Egipto.

Itzun bantz yi cyopone'ntz swutz Xep, 16 nin ben tilol Xep yi xomij Benjamín scye'j. Bene'n tzun tlol tetz yi martoma':

—Cy'ajwe' nin yi cobox yaje'j xe inca'l. Ej nin ba'n tzabiy cu'n jun wacx, nin banaj ba'n tetz, na yi e' yaje'j cho'n xchiwank swuch' tetz chajcu'n k'ej.

17 Inin tzun tulej yi martoma'a'tz quib yi tal Xep tetz. Nintzun e' ben ticy'le'n yi e' stzicy Xep xe ca'l.

18 Itzun bantz yi chibene'n ticy'le'n xe ca'l Xep nin e' xobtz, nintzun cyaltz squibil quib:

—Yi xtxolbile'j i'tz tan kasuble'n tu', tan paj lo' yi pwok yi ajt junt tir tul yi e'chk kasac. Quicunin batz chocopon tan kabuchle'n nin skacyajk cyen kacyakil cu'n tetz esclaw cyuml yi e' kaburu'.

19 Ma yi cyopone'n stzi' yi puertil yi ca'l Xep nintzun e' jilontz tetz martoma', nin cyaltz:

20 —¿Siwl ta'! Yi mero bintzi i'tz yi kulake'n bajx tir ja ku'lak tan lok'che'n triw. 21 Ma yi kapakxe'n Canaán nin yi kujewe'n yi bajx akale'n nin yi je'n kapujul kasac, ja kil yi jamel yi triw yi nkachoj. Ni'cu'n yi tajlal tu yi pwok yi ncyaj kak'ol scyeru' tetz jamel yi xixi'n. Ma jalu' ja ult junt tir yi pwok ka'n. 22 Ncha'tz ja ul mas pwok ka'n tan lok'che'n mas triw. Poro qui na pujx ka'n na' ak'on cu'n kapu'k tulak yi kasac yi kaje'n, che'ch bantz tetz martoma'.

† 43:3 Gn 44:23. ‡ 43:9 Gn 44:32.

²³—Quil cxbisunwok nin quil cxobwok, na i lo' iRyosil, yi Ryosil itaj, yi mmak'on cu'n ipu'k tulak isac. Na yi in wetz ja intz'am yi jamel triw yi itak'wok.

Bene'n tzun martoma' tan telse'n tzaj Simeón xetze' nin ben tcy'altz scye'j yi e' stzicy.

²⁴ Kalena'tz tzun cyoque'ntz xe ca'l X̄ep. Ej nin tak' martoma' a' scyetz tan chitx'ajol quikan. Ncha'tz tak' chiwa' yi e' chiburu' yi cy'a'n cya'n. ²⁵ Ma yi e' stzicy X̄ep cyoque'nt tzuntz tan nuc'le'n e'chk oy yi cy'a'n cya'n tan cyoyil tetz X̄ep. Nintzun e' ch'iw jalen yi topone'n X̄ep chajcu'n k'ej na nsken quibit yi at tpombil i' tan wa'a'n.

²⁶ Yi topone'n X̄ep xe ca'l nintzun cyak' yi oya'tz yi cy'a'n cya'n, nin e' cu jokloktz jalen yi cwe'n pone'n yi wutz chiplaj wuxtx'otx'. ²⁷ Toque'n tzun X̄ep tan jakle'n yi xe'n chiyol, nin tan jakle'n scyetz:

—¿Xe'n yol itaj yi italwok swetz? ¿Ba'n pe' i'? ¿Itz'e't pe'?

²⁸—Ba'n ta'. Ba'n atit yi x̄chakumu' yi wutzile'n kataj.

Nintzun cu' chiwutz junt tir tan tak'le'n k'ej X̄ep.

²⁹ Itzun yi xmayine'n nin X̄ep scyetz nintzun til yi titz'un Benjamín yi junit chitaj chitxu' tuch'. Bene'n tzun tlol scyetz:

—¡Ah! yi xicye'j, ya'tz lo' ich'i'pilwok yi italwok swetz.

Bene'n tzun tlol tetz Benjamín:

—Aḡ jun c'oloy yaj, tak' tzaj Kataj banl tzawibaj.

³⁰ Itzun yi bene'n tlol X̄ep yi yola'se'j nintzun ok' c'u'ltz te yi titz'un. Lajke'l nintzun bene'n i' x̄chuc xe quart. Nin oc jopol tibtz tan o'kl tan yi tzatzi'n yi at cu'nt yi tilol wutz yi titz'un. ³¹ Yi ticy'e'n yi o'kl te'j nintzun oc tan xtx'ajle'n wutz nin eltzaj junt tir x̄chixo'l. Qui nin tzun x̄chaj i' yi mbi na icy' tc'u'l, ma na ja tal i'. “Ma jalu' cy'ajwok tzaj kalak na kawank jalcu'n.”

³² Apart wane't tetz X̄ep. Ej nin apart e' wane't yi e' stzicy. Ncha'tz apart e' wane't yi e' aj Egipto yi na chak'uj tu X̄ep, na xan x̄chiwutz yi nink chiwan scyuch' yi e' hebrey.

³³ Cawune'n nintzun X̄ep scyetz yi e' stzicy tan chic'olewe'n cu'n. Txolcunin tzun e' bantz. Xomquen tu' te chiyob. Bajx c'olewe'n cu'n yi bajx nak ta'n na at tetz k'ej, nin wi'tzibil tlen c'olewe'n yi ch'i'p ta'n. Ma cyetz wi'nin tzun cyele'n yabtz te'j nintzun e' baj chixmayil quib squibil quib tan yi xtxolbil yi bajij scye'j. ³⁴ Tk'ol tzun X̄ep yi chiwa' tuch' yi tetz wa' yi at wi' tetz mes. Itzun yi lak Benjamín, o' cu'n tir mas nim ntak' swutz yi e' stzicy. E' wan tzuntz nin e' uc'a'-tz. Wi'nin tzun e' tzatzine'ntz tu X̄ep.

44

¹ Itzun yi wi't chiwane'n, nintzun cawunin X̄eptz tetz yi martoma':

—Cun nojsaj chisac yi e' yaje'j tan ixi'n triw. Nojk cunin awa'n. Nin cuknin yi jamel stzi'ak chisac. ² Ncha'tz na waj yil cu nin weri inlak yi sakal cu'n, stzi' yi sac yi jun mas juy, tuml yi jamel triw i'.

Ej nin ya'tz nintzun tulej yi martoma'.

³ Itzun yi tule'n skil le junt eklok, nintzun tak' X̄ep ama'l scyetz tan chipakxe'n le chi'ama'l. Cy'a'n len chiburu' cya'n yi chipakxe'n. ⁴⁻⁵ Yi ntaxk chiben mas joylaj, nintzun cawunin X̄ep tetz martoma'. Itzun taltz:

—Cun tz'amwe' yi cobox yaj yi e' ulak tzone'j. Nin ba'n tzawal scyetz: “¿Nxac nsaj italk'al yi lak impatrón yi sakal cu'n? Na na xcon ta'n tetz tc'a' nin tan k'eja'n. ¿Nxac mibanwok yi jun takle'na'tz te yi impatrón? Wech pawor mban i' tzitetz. ¡Chin cachi' nin mibanwok!” c̄x̄chij sban scyetz, stzun X̄ep bantz tetz martoma'.

⁶ Yi chitx'amxe'n tan martoma', nintzun taltz yi xtxolbila's scyetz quib yi baj tlol X̄ep tetz. ⁷ Yi quibital yi e' stzicy X̄ep, nintzun cyaltz:

—¿Mbi tzuntz na xtxum yi patrónu' yi takle'na's ske'j? Na yi o' ketz qui na kaban yi e'chk takle'na'tz. ⁸ Na ja tilu' ta', yi ja ul yi jun tx'akaj pwok ka'n yi njal stzi'ak yi kasac yi kopone'n Canaán. Yi ko ya'tz nkaban ¿xe'n tzun kalk' nin oro nka sakal xe ca'l yi patrónu'? ⁹ ¡Kol jal skaxo'l ba'n lquim yi jun yi q'uil tetz! Ma yi o' ketz ba'n kacyaj tetz esclaw yi patrónu', che'ch stzicy Xëp bantz.

¹⁰ Bene'n tzun tlol yi martoma':

—Ba'n, ya'tz nin lkulejtz chi mitalwok. Poro ntin yi jun yi q'uil tetz yi lak, tz'ocopon i' tetz esclaw te yi impatrón. Ma yi e' mas chelepon liwr na qui'c cyetz chipaj.

¹¹ Lajke'l nintzun cwe'n tzaj yi cyektz cya'n. Nin je' chijakol stzi' yi chisac swutz yi martoma'. ¹² Nin oc i'-tz tan joyle'n tulak chisac. Cho'n tzun xe'te'n tzaj te yi bajxnak jalen te yi ch'i'p. Ej nin yi jun laka'tz, cho'n tzun jale'n le sac Benjamín. ¹³ Yi quilol, nintzun e' octz tan katzle'n yi be'ch cyetz tan bis yi ate' cu'nt. Ej nin je' junt tirt yi cyektz cya'n te yi chiburu'. Pakxe'n nintzun e' bantz tnum.

¹⁴ Itzun cyopone'n Judá tu yi e' titz'un xe ca'l Xëp, nintzun e' cu joklok jalen cu'n cwe'n pone'n wutz chiplaj wuxtx'otx'. ¹⁵ Inti Xëp nin ben tlol scyetz:

—¿Mbi tzun na iban itetz? ¿Qui pe' na el itxum tetz yi in nachol, nin na el intxum tetz yi mbi na ibanwok? stzun Xëp scyetz.

¹⁶ —Ko ya'tz ta', ¿mbi tzun kaltz teru'? Na ja wi't katxamxij. Quil jal puntil ka'n tan talche'n teru' yi qui'c ketz kil nkajuch. Na ja lo' lajluchax tan Ryos. Ba'n tzun ko'c len kacyakil cu'n tetz esclawu', tuml yi jun kale njale't yi laku', stzun Judá tetz.

¹⁷ Stza'wel tzun Xëp:

—Qui' lo', quil tzimban yi juna'tz. Quil cxcyajwok tetz inesclaw, ma na ntin cu'n yi jun kale njale't weri inlak. Ma axwok itetz ba'n cxa'jwok, stzun Xëp bantz.

¹⁸ Toque'n tzun Judá tan moxe'n:

—Max c'u'lu' ta', tak'e'u' ama'l swetz tan walol cobox inyol teru'. Quil tzicy'anu' swe'j, na ilu' teru' ni'cu'n k'ēju' tu wutzile'n faraón. ¹⁹ Yi kulake'n bajx tir ja jaku' jun xtxolbil sketz nin je yolu'e'j: “¿Itz'e't pe' itaj? ¿At pe' junt ititz'un?” chiju' ban sketz. ²⁰ Itzun kal ketz teru': “Itz'e't wutzile'n kataj nin at junt cy'ajl i' yi xicye't. Nsken tijin c'u'l kataj yi titz'e'n yi jun cy'ajla'tz. Ntin cu'n i' itz'e't. Na quimnak yi junt stzicy,* yi junit chitaj chitxu'. Cha'stzun te wi'nin na pek' wutzile'n kataj te'j.” ²¹ Ej nin ncha'tz ja talu' sketz: “Cy'ajwok tzaj yi ititz'una'tz na na waj wech wutz,” chiju' ban sketz. ²² Ja tzun kal teru' yi qui'c rmeril tan cyaje'n cyen tilol yi taj, na ko ya'tz squimok wutzile'n kataj tan bis. ²³ Poro nin talu' sketz: “Ko quil xom tzaj ititz'un tzite'j yil cxu'lwok junt tir, qui'c tzun rmeril tan ijilone'n swetz,” chiju' bantz.

²⁴ “Itzun yi kapakxe'n ja tzun kal yi xtxolbila'se'j tetz wutzile'n kataj. ²⁵ Ma yi xone'n tiemp nin tal kataj sketz: “Cun lok'wok mu'xt kawa' jalen Egipto.” ²⁶ Poro nin kaltz tetz yi qui'c rmeril yi nink kaben yi ko quil xomnin yi kitz'un ske'j. Qui'c cuy yi nink kajilon tu yi ajcaw jalen Egipto ko qui'c Benjamín xomij ske'j yil kopon swutz i'. ²⁷ Saje'n tzun tlol kataj sketz:† “Na itilwok yi cobintzi' incy'ajl ja jal te k'ajtzun wuxkel. ²⁸ Jun scyeri yi coba'tz tx'akxnak.‡ Ja lo' baj tan smaron txuc. Qui't nwil wutz i' junt tir. ²⁹ Ej nin kol ben yi junt tal incy'ajle'j ita'n, nin ko takle'n nin sban, chinquimok tan bis. Poro ipajwok sbne',” stzun i' bantz sketz.

³⁰ “Cha'stzun te ko qui't xomij yi kitz'une'j ske'j yil kopon, squimok wutzile'n kataj tan bis. ³¹ Na cho'n ajlij c'u'l kataj te'j. Ej nin sjalok kapaj kol quim kataj tan bis. ³² Ma yi in wetz walnak tetz wutzile'n kataj: “Jun cu'n yol ta' tz'ult junt tir yi cy'ajlu' wa'n. Ej nin ko qui't tz'ul wa'n, in tzun ajpaj sbne' swutzu' sbne' opontunintz.” ³³ Ma jalu' ta', na cu' inwutz teru' yi nink tak'u' ama'l swetz tan incyaje'n cyen tetz xel Benjamín nin tan

* 44:20 Gn 37:3; 42:4; 46:19. † 44:27 Gn 30:23; 35:18; 46:19. ‡ 44:28 Gn 37:33.

woque'n tetz esclawu'. Ma i' tetz ba'n tak'u' ama'l tetz tan taje'n junt tir scyuch' e' stzicy. ³⁴ Na qui'c rmeril tan impakxe'n te intaj yi ko qui xomij yi xicy swe'j. Na qui na waj wil yi bis o'kl yi sbne' intaj tan paj yi qui't tz'opon Benjamín te'j i', stzun Judá bantz.

45

Yi Xchajol tib Xëp Xchiwutz e' stzicy

¹ Itzun yi tbtal Xëp yi xtxolbila'se'j qui nin tzun xtx'ajtz, nintzun taltz scyetz yi e' aj Egipto yi ate' xe ca'l. “Cale'nwok tzone'j.” Itzun yi cyele'n, nin yi chicyaje'n cyen Xëp chichuc scyuch' yi e' stzicy,* nintzun tal i' yi bintzi scyetz yi i i'a'tz yi quitz'un.

² Xe'te'n nin ban Xëp tan o'kl. Chin wi' nintzun bantz ninin quibit yi e' aj Egipto yi ate' chinaka'jil. Bene'n nintzun ban lo'on yi stziblala'tz nin ncha'tz tbit faraón yi mbi cu'n bajij xe ca'l Xëp. ³ Je yol Xëpe'j yi tlol yi bintzi scyetz e' stzicy:

—I ina'tz in Xëp yi ititz'un, ¿Itz'e't pe' tal intaj?

Yi quibital yi e' stzicy Xëp yi xtxolbila'se'j, qui't nin tzun a'w yol cya'n tan paj yi cyele'n tunin yabtz te'j.† ⁴ Bene'n tzun tlol Xëptz scyetz:

—jXkantzajwok tzinwutz!

Nintzun e' ben chiXkansal quibtz.

—I ina'tz in Xëp. Kitz'un kutzicy kib tzituch'. ¿Qui pe' na cxnachon wok te'j, yi sajl'e'n ic'ayil in scyetz yi e' aj pyaj yi at cyulbil tzone'j Egipto? ⁵ Poro qui na waj yil cxbisunwok ta'n, nka yil jal oyintzi' tzixo'lwok tan paj. Ryos txumul tetz yi xtxolbile'j tan wule'n chan tzone'j, bantz kaclaxe'n. ⁶ Ja wi't kil cob yob we'j. Ej nin at tzaj nin o't yob yi qui't kil cosech. ⁷ Poro Ryos nnu'lsan tzone'j yi ntaxk cxu'l itetz tan qui kasotze'n tuml kaxonl. Tan jun chin milawr ja kaclax ta'n. ⁸ Ryos nnu'lsan tzone'j. Nk'e'tz axwok nnu'lsan. Nin Ryos no'csan tetz ak'ol tajtza'kl faraón. Ncha'tz i' nno'csan tetz wi'tz martoma' tibaj cyakil ca'l faraón. Ej nin tantu' yi banl talma' Ryos na chincawun tibaj cyakil Egipto, stzun Xëp bantz.

⁹ Itzun yi tlol i' yi xtxolbila'se'j nintzun taltz scyetz yi e' stzicy:

—Or quilo'kwok, nin cun alwok tetz intaj. Je yol Xëp yi cy'ajlu'e'j: “Ryos nno'csan tetz ajcaw tzone'j Egipto. Ma jalu' ba'n tz'ulu' tzone'j Egipto tan najewe'nu'. Ej nin lok tz'ulchanu'. ¹⁰ Ba'n naje'u' le jun ama'l yi na bi'aj Gosén, tuml yi e' cy'ajlu', nin yi e' mamu' scyuch' cyakil yi e' tawunu'. Ba'n tz'ulu' tan najewe'n le ama'l Gosén bantz naka'j skaxo'l sbne' tuch'u'. ¹¹ Yil chinaje'u' tul yi jun ama'la'tz, swak'e' chiwa'u' bantz qui chitijolu' q'uixc'uj, scyuch' yi e' yi xomche' te'ju', na yi jun we'j yi na tzan at tzaj nin o't yob tan ticy'e'n,”‡ cxchijwok tz'an tetz intaj. ¹² I bin jalu' axwok stiw te inyole'j yi ja wal tztetz. Ncha'tz yi witz'un Benjamín i' stiw sbne' te inyole'j. ¹³ Alwok cyen tetz intaj yi Xë'n wutane'n tu yi ink'e'j yi at tzone'j Egipto. Nin alwok cyen tetz, cyakil yi mitilwok tzone'j. ¡Quilo'k binwok jalcu'n, nin cy'ajwok tzaj yi tal intaj!§ stzun Xëp bantz scyetz.

¹⁴ Bene'n tzun Xëptz tan k'ale'n Benjamín yi titz'un, nin ok'tz. Ncha'tz ban Benjamín nin bentz tan k'ale'n tzaj Xëp nin e' ok' cu'ntz chicabil. ¹⁵ Ncha'tz ban i' scye'j yi e' mas stzicy nin ben i'-tz tan chik'ale'n nin tan stz'uble'n xak chitzi'. Yi baje'n yi xtxolbila'se'j kalena's tzun e' nimsaj chic'ul yi e' stzicy tan yol tetz Xëp.

¹⁶ Bene'n nintzun ban lo'on yi stziblal, nin tbit faraón yi i'tz yi e' stzicy Xëp yi cobox yaja'tz yi e' opon. Nintzun tzatzin faraón scyuch' yi e' mast ajcaw yi ate' jak' ca'wl i', te yi xtxolbila'se'j. ¹⁷ Itzun tal faraón tetz Xëp:

—Al nin scyetz yi e' awutzicy yi ba'n cho'c tan chiwekle'n chiburu' nin ba'n cha'j Canaán le chitanum. ¹⁸ Ej nin ba'n chipakxij junt tir tu itaj nin cyakil ixonl. Ba'n lwak'

* 45:1 Hch 7:13. † 45:3 Zac 12:10-14. ‡ 45:11 Hch 7:14. § 45:13 Hch 7:14.

jun chinajbil te yi tx'otx' yi mas balaj tzone'j Egipto.* Ba'n tzun baj yi e'chk takle'n balaj cya'n yi na jal tzone'j. ¹⁹ Ncha'tz al nin scyetz yi ba'n chicy'ajnin cobox care't tan ticy'le'n tzaj itaj scyuch' chinajal. ²⁰ Ej nin al nin scyetz tan qui sotze'n chic'u'l tan quicy'le'n tzaj yi e'chk chime'bi'l na cyakil cu'n yi e'chk takle'n balaj yi at tzone'j Egipto, cyetz sbne', stzun faraón bantz.

²¹ I nintzun cyuleja'tz yi e' cy'ajl Israel. Toque'n tzun X̄ep tan tak'le'n e'chk care't scyetz, nin yi chiwa' yi tajwe'n tetz chibe'. ²² Ej nin ncha'tz tak'le'n jujun lmuj be'ch cyetz. Ma tetz Benjamín tak' o' lmuj be'ch tetz tu ox cient piḡ sakal. ²³ Ej nin tetz yi taj X̄ep e' ben tabnal lajuj buru' yi cy'a'n len yi e'chk takle'n yi mas balaj yi na jal Egipto. Ncha'tz e' bent lajuj buru' yi cy'a'n triw tu pam tu yi mas takle'n yi ba'n xcon tetz wa' yi taj tul yi tiemp yi xonk tbe' tan tule'n Egipto.

²⁴ Itzun yi chijatxol quib X̄ep scyuch' yi e' stzicy nintzun taltz scyetz:

—Cheb cuntu' cxbenwok nin qui na waj yil cxi'yintzink wok tbe'.

²⁵ Aje'n nintzun e' bantz nin e' opontz tu chitaj jalen Canaán. ²⁶ Itzun yi cyopone'n nintzun cyaltz tetz Jacow yi chitaj: “Ta', itz'e't X̄ep. Ej nin i' yi wi'tz ajcaw tetz Egipto,” che'ch tzun bantz. Itzun yi tbital Jacow, qui nintzun a'w yoltz ta'n, nin qui nin tocsaj i' chiyoltz. ²⁷ Poro yi cyoque'n tan txole'n cyakil cu'n yi txolbil yi tal X̄ep scyetz nin yi tilol i' yi e'chk care't yi ntak' X̄ep tan ticy'le'n nin i' tu yi najal jalen Egipto, nintzun ul yos tuch'. Ej nin tocsaj chiyol yi e' cy'ajl. ²⁸ Itzun taltz: “¡Ma jalu' na wocsaj yi itz'e't incy'ajl! Nchimben bin tan tilwe'n yi ntaxk chinquim,” stzun Israel bantz.

46

Yi bene'n Jacow le tnum Egipto

¹ Itzun bantz cwe'n nintzun e' ban Israel tbe' tu cyakil yi najal i' tuml yi be'ch cyetz tan chibene'n Egipto. Yi cyopone'n Beerseba, nintzun toy i' jun xtx'ixwatz tetz Kataj Ryos, yi Ryosil yi k'ajtzun taj. ² Te yi jun ak'bala'tz jilone'n tzun Ryos tetz Israel tc'u'l jun wutzicy' tane'n. Itzun taltz tetz:

—¡Jacow! ¡Jacow!

—Je ine'j Ta', stzun i' bantz.

³ —I ina'tz in Ryos, yi Ryosil yi k'ajtzun ataj. Qui bin cxob tan abene'n Egipto, na cho'n chijepon impuc'sal e' axonl tetz jun chin wutzile'n nación. ⁴ Chinxomok tzawe'j nin jun cu'n yol cheltu'l incy'al yi e' axonl. Ej nin ncha'tz yil c̄xquim tz'ocopon X̄ep, yi acy'ajl, tan jople'n cu'n awutz,* stzun Ryos bantz tetz Jacow.

⁵ Itzun yi nsken jilon Ryos tetz Jacow, icy'e'n nin e' bantz. Nintzun e' oc yi e' cy'ajl tan tocse'n yi wutzile'n chitaj tul jun scyeri care't yi ntak' faraón scyetz. Ncha'tz e' ban tu quixkel scyuch' chinitxa'. ⁶ Ej nin ncha'tz e' ben quicy'al yi e' cyawun tu cyakil chime'bi'l yi nsken jal cyak'un Canaán. Icy'e'n nintzun e' ban Jacow tan cyopone'n Egipto.† ⁷ Cyakil yi e' cy'ajl Jacow scyuch' yi e' mamaj e' xomnin te'j.

⁸ Je chibi'e'j yi e' xonl Jacow yi e' opon Egipto:

Rubén, yi bajx cy'ajol. ⁹ Ma yi e' cy'ajl Rubén i'tz: Hanoc, Falú, Hezrón tu Carmi.

¹⁰ Ma yi e' tetz Simeón: Jemuel, Jamín, Ohad, Jaquín, Zohar tu Saúl, yi tal jun xna'n aj Canaán.

¹¹ Ma yi e' tetz Leví: Gersón, Coat tu Merari.

¹² Ma yi e' tetz Judá: Er, Onán, Sela, Fares tu yi yaj Zara. (Yi Er tu Onán, nsken chiquim Canaán.) Yi e' cy'ajl Fares i'tz: Hezrón tu Hamul.

¹³ Ma yi e' tetz Isacar: Tola, Fúa, Job tu Simrón.

¹⁴ Ma yi e' tetz Zabulón: Sered, Elón tu Jahleel.

* 45:18 Gn 47:6. * 46:4 Gn 15:16; 50:13, 25; Ex 3:8. † 46:6 Hch 7:15-16.

¹⁵ Cyakil yi e'chk bi'aja'tz e' cu'n tal tu mamaj Lea. Cho'n jale'n yi e' tal Lea-a'tz tu Jacow yi nicy' yi ate' tzaj le luwar Padan-aram. Ncha'tz at jun xun yi tal i' yi na bi'aj Dina. Yi tajlal cyakil yi e' tal tu mamaj Lea jepon te junak oxlaj chixone'n, yaj tu xna'n.

¹⁶ Ma yi e' cy'ajl Gad yi tal Zilpa i'tz: Zifión, Hagui, Ezbón, Suni, Eri, Arodi tu Areli. ¹⁷ Ma yi e' cy'ajl Aser i'tz: Imna, Isúa, Isúi, Bería tuml Sera yi cyanub. Itzun yi e' cy'ajl Bería yi e' mamaj Aser i'tz: Haber tu Malquiel. ¹⁸ Cyakil yi e'chk bi'aja'tz e' cu'n tal tu mamaj Zilpa tu Jacow. Yi Zilpa-a'tz i'tz yi esclaw yi toynak wutzile'n Labán tetz Lea yi me'l, nin yi tajlal cyakil yi e' tal tu mamaj Zilpa e' jepon te waklaj chixone'n, yaj tu xna'n.

¹⁹ Ma yi e' tal Raquel yi txkel Jacow i'tz: Xëp tu Benjamín. ²⁰ Itzun yi e' cy'ajl tetz Xëp yi jal tu Asenat yi me'l Potifera yi pale' le tnum On,† i'tz Manasés tu Efraín. Cho'n quitz'e'n cye'tz Egipto. ²¹ Itzun yi e' cy'ajl tetz Benjamín i'tz: Bela, Bequer, Asbel, Gera, Naamán, Ehi, Ros, Mupim, Hupim tu Ard. ²² Cyakil yi e'chk bi'aja'tz e' cu'n tal tu mamaj Raquel tu Jacow, nin e' jepon te cyajlaj chixone'n, yaj tu xna'n.

²³ Ma yi jun cy'ajl Dan i'tz Husim.

²⁴ Ma yi e' cy'ajl Neftalí i'tz: Jahzeel, Guni, Jezer tu Silem. ²⁵ Cyakil yi e'chk bi'aja'tz e' cu'n tal tu mamaj Bilha tu Jacow. Yi Bilha-a'tz i'tz yi esclaw yi toynak wutzile'n Labán tetz Raquel yi me'l. E' jepon juk chixone'n.

²⁶ Cyakil yi e' xonl Jacow yi e' yaj yi e' opon Egipto e' jepon cyajlal te oxc'al tu kak chixone'n. § Ma yi e' yi e' tlib Jacow qui e' oc tajlal yi oxc'al tu kaka'tz. ²⁷ Ma yi cob cy'ajl Xëp cho'n quitz'e'n cye'tz Egipto. Ja tzun jepon yi tajlal yi xonl Jacow yi e' opon Egipto tetz oxc'al tu lajuj chixone'n.*

²⁸ Itzun yi cyopone'n nakajil Egipto nintzun ben xchakol Jacow yi Judá tan talche'n stziblal tetz Xëp, nin tan talche'n tetz tan saje'n i' tan chic'ulche'n yi taj le luwar Gosén. ²⁹ Yi tbital Xëp yi nskén chu'l yi taj Gosén nintzun cawunintz scyetz yi e' xchakum tan cyoque'n tan wekle'n yi tetz xo'mbil tan bene'n tan chic'ulche'n yi e' taj. Yi topone'n tu taj nintzun bentz tan k'ale'n nin ok' cu'ntz. Nim tzun tiemp ban i'-tz tan o'kl. ³⁰ Itzun tal yi taj tetz:

—Ma jalu' yaj, ba'n chinquim na ja bin kil kib tzawuch' nin itz'ixë't, stzun Israel bantz.

³¹ Bene'n tzun tlol Xëp scyetz e' stzicy scyuch' e' najal yi taj:

—I bin jalu' nchimben wetz tan talche'n stziblal tetz faraón. Swale' cyen tetz yi ja chu'l yi e' wutzicy scyuch' e' inxonl yi najlche' Canaán. Ja chu'l tan chinajewe'n tzone'j Egipto.

³² Ja ul cyakil chime'bi'l cya'n. Ej nin xomche' cyakil yi cyawun scye'j na yi cyetz cyak'un i'tz pstore'n cne'r tu wacx, chinch sbne' tetz faraón. ³³ Ma cyeru', kol jak faraón scyeru' mbi'tz cyak'unu', ba'n cyalu' tetz: ³⁴ “Yi ketz kak'un ta' i'tz pstore'n cneru', na ya'stzun cyak'un kamam kate' saje'n tunintz,” che'chu' sban tetz. Ba'n cyalu' yi xtxolbile'j tetz, bantz chicyaje'n cyenu' tzone'j Gosén, na yi e' aj Egipto, xan xchiwutz kol chinaje' pstor cne'r xchixo'l.

47

¹ Nintzun ben Xëptz tan talche'n stziblal tetz faraón. Nin taltz tetz: “Ja chu'l intaj scyuch' wutzicy yi najlche' Canaán. Ja wi't chu'l le ama'l Gosén. Cy'a'n len cyakil chime'bi'l cya'n. Ej nin xomche' cyawun scye'j,” stzun i' bantz. ² Nintzun e' je' xtxa'ol o' scyeri e' stzicy tan tajskele faraón chiwutz. ³ Ma yi cyopone'n nintzun oc faraón tan jakle'n scyetz:

—¿Mbi jilwutz ak'unil na a'w ita'n?

—Ta', yi ketz, yi o' xchakumu', o' len pstor cneru' chi chisajle'n e' kamam kate'.

⁴ Cha'stzun te ja ku'l tan kanajewe'n tzone'j, na qui'ct kawa' Canaán. Ej nin qui'ct mu'xt

† 46:20 Gn 41:50-52. § 46:26 Yi oxc'al tu kak (66) ntin na jop yi e' yaj yi itz'e't. * 46:27 Hch 7:14.

tal ch'im tetz chiwa' yi e' kawun. Cha'stzun te elk k'ajabu' ske'j nink tak'u' ama'l sketz tan kanajewe'n tul yi ama'l Gosén, che'ch e' bantz tetz faraón.

⁵ Bene'n tzun tlol faraón tetz Āep:

—Ma jalu' Āep, ja bin chu'l yi ara taj scyuch' yi e' awutzicy tzawe'j. ⁶ Ba'n bin chinaje' tul alchok luwaril cwent Egipto. Poro ba'n tzawak' ama'l scyetz tan chinajewe'n cyen le ama'l Gosén na i'tz yi luwar mas balaj tzone'j Egipto. Ej nin ko at cobox chixo'l yi chin list nin e', ba'n cho'c awa'n tan chiq'uicy'le'n yi e' wetz wawun, stzun faraón bantz.

⁷ Ncha'tz ben tcy'al Āep yi taj tan tajskel faraón wutz. Itzun yi cyocompone'n swutz nintzun k'ajlan Jacow tetz nin tak' banl tibaj. ⁸ Jakol tzun faraón tetz Jacow.

—¿Jatna' yobu' ta'?

⁹ —Yi mero bintzij Ta', ja chinxon bene'n tzi'n wuxtx'otx' mas jun cient tu junaklajix yob. Poro qui nin mben xcon mas intiemp Āchuwutz yi e' inmam inte'. Ej nin te yi cobox yoba'tz at balaj nin at ploj yi ja noj quen tzinwutz, stzun Jacow bantz.

¹⁰ Yi tlol Jacow yi txolbila'se'j nintzun e' jatx quib tu faraón. ¹¹ Inin tzun tulej Āeptz quib yi tal faraón tetz. Nintzun tak' yi balaj ama'l tetz taj scyuch' yi e' stzicy. Cho'n tzun chinajewe'n swutz yi ama'la'tz yi na bi'aj Ramsés.* ¹² Ncha'tz toy Āep ixi'n triw tetz chiwa' yi wutzile'n taj, scyuch' yi e' stzicy, tu cyakil yi e' xonl i'.

Yi tajtza'kl Āep tan jale'n me'bi'l faraón

¹³ Itzun bantz bene'n nintzun ban lo'on yi we'j. Nin cya'l nin na jale't triw. Wi'nin tzun wunak e' quimtz tan we'j Egipto. Ej nin ncha'tz nk'e'tz ntin Egipto, ma na ncha'tz Canaán. ¹⁴ Ma yi triw yi nsken wi't chamxij tan Āep nintzun baj c'ayiltz. Itzun yi jamel yi triwa'tz cho'n tzun tk'ol Āep tetz faraón. ¹⁵ Itzun yi baje'n chipu'k yi e' aj Egipto tu yi e' aj Canaán, nintzun e' opontz tan talche'n tetz Āep.

—Ta', elk k'ajabu' ske'j. Tak'u' kawa'. ¿Nxac ltak'u' ama'l tan kaquime'n tan we'j tan paj tu yi qui'ct ketz kapu'k tan lok'che'n mas triw?

¹⁶ —Ba'n, stzun Āep. —Ko qui'c ipu'k cy'ajwok tzaj yi itawun. Tzintx'exe' tu triw.

¹⁷ Cyopone'n tzun e' aj Egipto tu Āep cy'a'n len yi cyawun cya'n. At e' cy'a'n chej cya'n, cy'a'n wacx cya'n, cy'a'n cne'r cya'n, cy'a'n buru' cya'n, tan xtx'exe'n tu triw. Nin tak' Āep ixi'n triw scyetz tetz yi jun yoba'tz. ¹⁸ Itzun yi ticy'e'n yi jun yoba'tz nintzun e' opont junt tir swutz Āep tan cu'swutzil, nintzun cyaltz:

—Ilu' kajcaw, quil kajal cu'n wikak' tan talche'n yi skachojé' yi triw, na qui'ct kapu'k. Ej nin ncha'tz qui'ct kawun tan katx'exul tu triw. Na ja wi't kak' cyakil kame'bi'l teru'. Qui'c junt takle'n lkak' tetz jamel yi triw, jalt yi o' tu yi katx'otx'. ¹⁹ Cujk tanu' ta' tan kac'ayil kib teru' tu yi katx'otx', na jalta'tz at skuch'. Ej nin list o' tan koque'n tetz esclaw yi patrónu'. Ej nin ba'n kak'uj swutz yi katx'otx' cwent i'. Ntin nink tak'u' kasemiy tan koque'n tan ak'un, bantz qui tx'akxe'n yi katx'otx', che'ch tzun e' bantz tetz Āep.

²⁰ Nintzun cujij Āeptz. Nin lok' i' cyakil yi chitx'otx' yi e' aj Egipto.† Nintzun octz tetz cwent faraón. Tan paj yi jun chin we'j yi ate' cu'nt, ja chic'ay yi e' aj Egipto cyakil yi chitx'otx' tetz faraón. ²¹ Itzun yi baje'n chic'ayil yi chitx'otx', nintzun e' octz chicyakil cu'n yi e' aj Egipto tetz esclaw faraón. ²² Jalt chitx'otx' yi e' pale' qui lok' Āep, na na tak' faraón ixi'n triw scyetz tetz chiwa'. Cha'stzun te qui nchic'ay yi chitx'otx', na at cyetz chiwa'.

²³ Itzun tal Āep scyetz cyakil wunak:

—Yi axwok itetz tu yi itx'otx' ja cxo'c len cwent faraón. Ma jalu' or tzibene'n tan ak'un swutz yi itx'otx', nin cy'ajwoknin yi semiy triwe'j. ²⁴ Ej nin yil je' yi cosech tajwe'n

* **47:11** Yi xone'n tiemp ja tx'ixpuj bi' "Gosén" nin ja oc bi' tetz "Ramsés". † **47:20** Ap 5:5-10; 11:15.

tzitak'wok yi to'i'n part te yi cosech tetz faraón. Ma yi cyajt ya'stzun itetz. Ba'n xcon ita'n tetz iwa' nin tetz semiy tetz junt tiemp, stzun Xëp bantz scyetz.

²⁵—Ilu' kajcaw, tyoxtu' teru' ta', na chin balaj nin ilu' ske'j, na ja kaclax tanu' tk'ab we'j. Ma jalu' ba'n ko'c tetz esclaw faraón.

²⁶Ej nintzun cawun Xëp tan telse'n yi jun leya'tz scyetz cyakil wunak cwent Egipto tan cyak'ol yi to'i'n part te yi cosech tetz faraón. Ej nin yi jun leya'tz at nintz jalu'. Poro yi e' pale' qui na cyak' cyetz, na qui nchic'ay chitx'otx' tetz faraón.

²⁷Itzun yi tele'n tiemp cyak'un yi e' xonl Israel le ama'l Goséna'tz puc'une'n nin e' bantz.† ²⁸Inti Jacow, a'tij juklaj yob le ama'la'tz. Cho'n stz'ake'n jun cient tu ca'wunak juk yob ta'n.

²⁹Ma yi nachone'n i' yi nsken tijin,§ nin yi txant tan quime'n, nin cawun i' tan xchakle'n Xëp. Itzun yi topone'n Xëp nintzun tal tetz:

—Ma jalu' Xëp, na waj yil tzaban yi june'j, ak'oc tzaj ak'ab jak' incux, tetz jun techl yi cxelepon cu'n te'j yi cawl yi swale' tzatz. ³⁰Je wajbile'j, yil chinquim: Qui na waj yil chin mukxij tzone'j Egipto na yi wajbil i'tz yil chinmukxij kale e' mukxnake't yi e' inmam inte'.* Cha'stzun te na waj yil cxben tan mukle'n inwankil kale e' mukxnake't cyetz.

—Cuj ta', stzun Xëp. —Tzimbne' yi teru' tajbilu'.

³¹—¿Jun cu'n pe' na awal Xëp?

—Jun cu'n ta', sak swutz Ryos yi nelepon cu'n te'j quib yi tajbilu', stzun Xëp bantz.

Yi tbital Israel yi yol Xëp, nintzun aj coyloktz wi xtx'ach.

48

Yi tk'ol Jacow yi banl tibaj Efraín tu Manasés

¹Itzun bantz yi tele'n tiemp, nintzun opon stziblal twi' Xëp yi yabi'x yi taj. Bene'n tzun Xëptz tan tilwe'n nin e' xom nin yi cob cy'ajl te'j, yi Manasés tu Efraín. ²Ma yi cyopone'n nintzun a'lchij tetz wutzile'n Jacow yi nsken chopon Xëp tan tilwe'n. Yi tbital yi xtxolbile'j nintzun buch tibtz tan c'olewe'n wi tx'ach. ³Itzun taltz tetz Xëp:

—Nicy' yi atin tzaj le ama'l yi na bi'aj Luz, cwent Canaán, ja xchaj tib Kataj Ryos tzinwutz, yi Kataj yi na xcy'e' te cyakil, nin ja tak' i' banl swibaj. ⁴Na nin tal swetz: “Ma jalu' Jacow, sjalok wi'nin acy'ajl wa'n. Nin yi e' acy'ajla'tz sjalok wi'nin chixonl sbne' opon tunintz.* Nin yi axa'tz cxocopon tetz chimam cyen cobox nación. Nin swak'e' yi ama'le'j, yi Canaán, scyetz chixonlu' tetz ben k'ej ben sak”, stzun Ryos bantz swetz.

⁵Ma jalu' Xëp, yi cob atz acy'ajl yi nchitz'ij tzone'j Egipto yi ntaxk nu'l wetz, yi tal Efraín tu Manasés, ncha'tz e' wetz jalu' chi quitane'n Rubén tu Simeón. ⁶Poro kol chijal mas atz acy'ajl, e' awetz sbne'. Ej nin tantu' yi quitz'un quitzicy quib xchibne' tu Efraín nin Manasés stz'ak'lok nin cyetz chi'herens. ⁷Te yi waje'n tzaj Padan-aram, nin yi kule'n Canaán, cho'n tzun quime'n yi k'ajtzun atxu'. Mu'xt cuntu' tan kopone'n le tnum Efrata yi quime'n i'. Cho'n tzun mukxe'n cyentz wa'n, ta'ste'nintz tzi be', yi be'a'tz yi na ucu'l Efrata, yi jalu' na bi'aj Belén,† stzun Israel bantz.

⁸Ma yi bene'n tilol Israel chiwutz yi e' cy'ajl Xëp, nintzun jaktz:

—¿Na' scyetz e' yi cob yaje'j?

⁹—Ya'stzun yi cob incy'ajl yi ntak' Ryos swetz te yi atin tzone'j Egipto, stzun Xëp bantz.

—Yi ko ya'tz yi e' acy'ajl ba'n bin chi'kkanko'c tzaj tzinxlaj na swak'e' imbanl squibaj, stzun wutzile'n Israel bantz tetz Xëp.

† **47:27** Gn 15:13; Ex 1:7-12; 12:37; Heb 11:12. § **47:29** Gn 49:29; 50:6. * **47:30** Gn 50:5-13; Heb 11:21. * **48:4** Gn 28:13-14. † **48:7** Gn 35:16-19.

¹⁰ Qui nintzun a'w mas wutz Israel tan paj yi nsken tijin. Nintzun e' ben xkansal Xep yi cob cy'ajla'tz swutz wutzile'n taj. Toque'n tzun Israel tan chimoxe'n tzaj nin tan stz'uble'n xak chitzi'. ¹¹ Ncha'tz ben tloltz tetz Xep:

—I bin jalu' Xep, Ryos nmak'on puntil sketz tan kilolt kib junt tir tzawuch', nin tan che' wajskele yi cob acy'ajle'j, stzun Israel.

¹² Tele'n tzaj tzun tcy'al Xep yi e' cy'ajl wi tkan yi taj, nintzun cu joklok i' swutz jalen cwe'n pone'n yi wutz plaj wuxt'otx'. ¹³ Itzun yi je'n txiclok nintzun ben tan xch'ine'n tzaj Efraín tan yi jalaj k'ab yi sbal ma Manasés tan yi jalajt k'ab yi max. Nintzun e' octz ta'n xla'j yi taj. Cho'n tzun cyaje'n cyen Efraín le max Israel, ma yi Manasés le sbal. ¹⁴ Poro yi je'n tk'ol Israel k'ab chiwi', cho'n tzun taje'n cy'en yi sbal twi' Efraín yi ca'p cy'ajol, ma yi max, cho'n taje'n nin twi' Manasés yi bajx cy'ajol. Pasyoni'n tzun ban yi k'ab i' chiwi'. ¹⁵ Ya'stzun ban Israel tan tak'le'n banl tibaj Xep tu yi e' xonl sbne' opon tunintz. Nin te yi ate'n yi k'ab Israel xchiwi' yi e' cy'ajl Xepa'tz itzun taltz:

“Yi chiRyosil intaj Isaac tu incy'e'x Abraham, nin yi ite'n nin wetz inRyosila'tz, yi q'uicy'lom wetz jetz yi witz'le'nix,

¹⁶ tu yi ángel yi nchincolon tk'ab yi e'chk takle'n cachi', tak' tzaj I' yi banl squibaj yi cob xicye'j. Na tan e' quil sotz imbi' tu chibi' intaj Isaac tu Abraham. Nink jal wi'nin chinitxajil. Nink chipuc'un wi munt,” stzun Israel bantz.

¹⁷ Poro yi tilol Xep yi xtxolbile'j qui nin cu swutz yi cho'n taje'n cy'en yi jalaj k'ab sbal twi' Efraín, nintzun bentz tan telse'n yi jalaj k'ab sbal yi taj twi' Efraín nin icy' tk'ol twi' Manasés. ¹⁸ Nintzun taltz:

—¡Qui' ta', nk'era'tz ntuleju'! na je te'tz yi bajxnake'j. Tak'e'nu' yi jalaj k'abu' yi sbalu' twi' i'.

¹⁹ Qui nintzun cujij yi wutzile'n Jacow, nin taltz tetz:

—Na el intxum tetz, nin ja wi't wil yi ncha'tz Manasés tz'ocopon tetz jun tnum, nin sjalok k'ej. Poro yi titz'un, sjalok mas k'ej swutz yi stzicy. Sjalok wi'nin nación tan tetz xonl.

²⁰ Yi tk'ol Israel yi banl squibaj yi cob cy'ajl Xepa'tz nin xcon yi cobox yole'j ta'n:†

—Cyakil cu'n yi e' inxonl xconk yi ibi' cya'n tan tak'le'n chibanl squibaj chinitxa' nin scyale': “Nink sban Ryos tzawe'j chi ban scye'j Efraín tu Manasés,” stzun Jacow bantz.

²¹ Tan yi xtxolbile'j oc Efraín tetz bajx tan Jacow.

—Ma jalu' Xep, chinquimok wetz, poro Ryos stz'a'tok tzite'j nin xpakxokwok ta'n le chiluar yi e' kamam kate'. ²² Ja wak' mas ara herens xchiwutz yi e' awutzicy, na atz yi ama'l yi elnaktzaj incolpil xchik'ab yi e' amorreo yi koque'n tan oyintzi' scyuch'. Yi jun ama'la'tz i'tz yi Siquem,§ nin awetz sbne', stzun Jacow bantz.

49

Yi wi'tzbi' yol Jacow

¹ Itzun bantz, chicwe'n tzun molol Jacow yi e' cy'ajl nintzun octz tan talche'n scyetz yi mbi xom tzaj xchiwutz, nin ncha'tz xchiwutz yi e' chixonl. Je yol i'e'j:

² “Axwok jun c'olaj incy'ajl xkanwoko'c tzaj swe'j, na na waj yil tzitbitwok tzaj inyol, na in Israel, yi itaj.

³ ”Ma jalu' yi aǎ Rubén,* aǎ bajx incy'ajl. Ja cǎitz'ij te yi inxiquil tzaj, te yi at tzaj inwalor. At klo' mas ak'ej tan cawu'n xchiwutz yi e' awitz'un.

⁴ Poro nk'era'tz sbne' jalu', na ni'cu'n aǎ tu jun tojkbil a' yi qui na makxij, na ja iwitbej itib tu yi xna'n yi ca'p wuxkel tane'n.† Nin tan yi xtxolbile'j ja el ink'ej awa'n.

† **48:20** Gn 28:19; Heb 11:21. § **48:22** “Siquim” na elepont “Wutz txala'j”. * **49:3** Yi xtxolbile'j qui na jop ntin Rubén, poro ncha'tz chicyakil yi e' xonl i'. Ncha'tz yi yol yi a'lchij scyetz yi e' mas cy'ajl Jacow, qui na jop ntin e', ma na ncha'tz chicyakil yi e' chixonl jalen yil tz'ul tzaj kajcaw Jesucristo tan cawu'n. † **49:4** Gn 35:22.

- 5 "Ma axwok itetz Simeón tu Leví, junit itxumu'n na ntin na xcon ima'cl tan biyo'n.
- 6 Poro yi in wetz qui na chinxom te itxumu'n, qui na xom inwi' te itajtza'kl. Na tan tu' yi xchi'chbe'n ic'u'l ja chiquim wi'nin wunak ita'n nin tan sajach tu' ja cxo'cwok tan kuxle'n pakbil quikan balaj tor.†
- 7 Chin juntlenin yi xchi'chbe'n ic'u'l banak, na ni'cu'n itajtza'kl chi jun smaron txuc. Cha'stzun te cxelepon xit tan inajewe'n xchixo'l yi e' mas itanum.
- 8 "Ma axatz Judá, sjalok ak'ej, na cyakil yi e' awitz'un, scyuch' yi e' awutzicy scyak'e' ak'ej. Xchimejek tzawutz. Ej nin cyakil yi e' acontr chocopon tzak' awukan.
- 9 Na ni'cu'n axsbne' chi tane'n jun ne'x león yi na xcy'e' tan biyle'n nin tan bajse'n jun txuc tetz xchib. Ej nin yi na noj c'u'l, nintzun na juk'e' cu'ntz chi na ban jun wutzile'n león. Cya'l nin jun na nimsaj c'u'l tan xuxe'n.‡ Ni'cu'n tzun axsbne' chi tane'n yi jun ne'x leóna'tz.
- 10 Cha'stzun cya'l nin jun nink xcy'e' tan telse'n yi ca'wl yi at tak'ab, nka tan majle'n yi tx'amij yi na xchaj yi at ak'ej tan cawu'n. Scyajk cyen chik'ab yi axonl, nin at nintz chik'ab yil tz'ul tzaj yi mero taw yi jun tx'amija'tz. Nin chocopon cyakil jilwutz wunak jak' ca'wl i'. Tetz cu'n cyalma' xchibne' tane'n yi tetz ca'wl.
- 11 Tz'ocopon i' tan c'alche'n cyen yi tetz buru' te jun wi' uva yi mas balaj. Nin xconk ta'al uva ta'n tan xtx'ajle'n be'ch tetz.
- 12 Chin yube'n nin sbne' yi bak' wutz, swutz yi balaj ta'al uva. Chin sak nin sbne' yi te' swutz yi sakal lech.
- 13 "Ma axatz Zabulón, cxnajank tzi mar kalel chicolwit quib e'chk barc tk'ab pak'bil mar. Ej nin yi mojomil yi ara luwar cho'n tz'opon jalen Sidón.*
- 14 "Ma axatz Isacar, ni'cu'n axsbne' chi jun buru', yi chin chamnin tan teke'n ektz, yi na juk'lij le ujbil.
- 15 Na yil tzawil yi chumbalaj nin yi ara ama'l tetz ujbil, tzawak'e' awib tetz chi'esclaw yi e' wunak. Cxocopon tzak' cyektz bantz acyaje'n cyen tul yi ama'la'tz.
- 16 "Ma axatz Dan, chin tz'aknak cu'n tzabne' tan chicawe'n yi e' atanum.
- 17 Cxocopon chi tane'n jun lu'baj yi jutlij tzi be' yi na oc tan xchi'le'n xchu's quikan yi e' chej yi na chicy' cu'n. Cxcyek tan chitrimpe'n cu'n yi e' aj chejinl yi na chicy'aktz.
- 18 "jSiwl Ta', chin cole'wu'!
- 19 "Ma axatz Gad, chocopon yi e' acontr tan abiyle'n klo', poro xcyek scye'j, nin cxomoknin tan chibiyle'n.
- 20 "Ma axatz Aser sjalok wi'nin awa'. Sjalok balaj cumir tzawuch' chi tane'n cumir jun rey.
- 21 "Ma axatz Neftalí, ni'cu'n tzabne' chi jun masat yi chin yube'n nin yi nk'e'tz pres wutz, nin yi na talaj balaj tal.
- 22 "Ma ax Xep, cxwutzink chi na ban jun wi' tze' yi cho'n at stzi a' yi ba'n na ch'uy nin tz'icy'pon cu'n yi k'ab tibaj tapij.
- 23 Chocopon yi e' aj flechinl tan ac'oxle'n tan yi xchi'chbe'n chic'u'l. Ej nin cha'tz cuntunin e' xchibne' tan axuxe'n.
- 24 Poro chin chamnin tzabne' tan xconse'n yi arco. Quinin lk'e'xij ak'ab tan c'oxle'n yi e'chk flech. Na yi wetz inRyosil stz'a'tok tzawe'j, yi Ryos yi wi'nin xchamil, yi Pstor wetz tu colol wetz, yi in Israel.
- 25 Quil cxx'e'xij na tz'ocopon yi kaRyosil tan awuch'eye'n, yi kaRyosil yi na xcy'e' te cyakil. I' tz'ak'on yi banl tzawibaj. I' tz'ak'on yi a'bal yi cho'n na saj tcya'j tu yi a' yi cho'n na saj jak' tx'otx'. Xchipuc'unk yi ara xonl na stk'e' i' banl squibaj.

† 49:6 Gn 34:24-30. § 49:9 Nm 24:9; Ap 5:5. * 49:13 Dt 33:18-19; Jos 19:10-16.

26 Ma jalu' bin Āep ja wak' mas ara banl swutz yi wetz yi ncyak' k'ajtzun intaj. Ej nin quil tzaj abanl jalen yil sotz yi e'chk wi'wtz tu ju'wtz. Na yi aāatz, txa'ijquixt tan jale'n mas ara banl tu ara k'ej āchuwutz yi e' awutzicy.†

27 "Ma aāatz Benjamín, cācōpōn chi tane'n jun xo'j yi chin xo'wbil nin tan biyo'n. Cācōpōn chi tane'n jun xo'j yi sk'ejl tu lak'bal na oc tan biyo'n nin tan bajse'n cyakil yi na cambaj," stzun Jacow bantz.

28 Cyakil yi e'chk bi'aja'tze'j ya'stzun yi coblaj cy'ajl Israel yi e' octz tetz xe' yi coblaj bu'j xonl Israel. Ej nin ya'stzun tulej yi taj yi tk'ol yi banl squibaj.

Yi quime'n Jacow

29 Ncha'tz tal Jacow scyetz yi e' cy'ajl: "Txant tan inquime'n, nin na waj yi cxbenwok tan inmukle'n le picy kale ocnake' quent yi e' inmam inte' tentz. Yi jun picya'tz cho'n at tul xtx'otx'be'n yi yaj Efrón jun scyeri e' xonl Het. 30-32 Yi jun picya'tz yi Macpela bi',‡ cho'n at swutz len Mamre jalen Canaán. Na yi jun picya'tz k'ajtzun incy'e'x Abraham lok'ol cyen. Cho'n lok'ol tetz Efrón yi aj Het tan xcōne'n tetz chimukbil najal i'. Cho'n e' mukxe'n Abraham tu Sara. Ncha'tz ban yi cy'ajl i', yi Isaac§ tu yi tetz txkel yi Rebeca. Ej nin ncha'tz cho'n cyaje'n quen inmukul k'ajtzun wuxkel yi Lea," stzun Jacow bantz.

33 Yi baje'n tlol Jacow yi xtxolbila'se'j scyetz yi e' cy'ajl nintzun el āchich'bal tibtz wi xtx'ach, nin quime'n nin bantz.*

50

1 Yi tilol Āep yi quime'n yi taj nintzun bentz tan k'ale'n yi wankil nin tan stz'uble'n yi xak stzi'. Wi'nin tzun tok'e'n i'. 2 Cawune'n nintzun scyetz yi e' ajtz'ac tan cyoque'n tan xtx'ajle'n yi wankil yi taj, nin tan cu'se'n tul balsamo. Ya'stzun cyulejtz tan qui k'aye'n chan. 3 Ca'wunak tzun k'ej e' bantz tan tocse'n balsamo te'j, na ya'stzun tiemp yi na taj tan cu'se'n wankil jun yi na quim. Tan yi bis yi quime'n Israel qui e' ak'uj yi e' aj Egipto oxc'al tu lajaj k'ej.*

4 Itzun yi je'mpon yi oxc'al tu lajaj k'ej bisa'tz nintzun jilon Āeptz scyetz yi e' yi najlche' te'j faraón, itzun taltz:

—Yi ko ja jal imbalajil āchuwutzu', na tzun klo' waj yil chibanu' pawor tan talche'n tetz faraón yi xtxolbile'j: 5 "Ta' je yol Āepe'j: Te yi itz' tzaj yi k'ajtzun intaj, nin yi txant tan quime'n, nintzun jak i' swetz tan imbene'n tan mukle'n tc'u'l yi nich yi bnixnak cyen ta'n. Poro yi jun nicha'tz cho'n at tc'u'l jun picy jalen tzi'n Canaán.† Cha'stzun te nink Itak'u' ama'l swetz tan imbene'n tan mukle'n yi wankil yi k'ajtzun intaj. Ej nin yil mukx cyen wa'n, chimpakxok junt tir tzone'j," che'chu' sban cyen, stzun Āep scyetz yi e' yi najlche'-tz te'j faraón. Ej nin ya'tz nintzun cyulejtz.

6 Yi tbital faraón nintzun taltz:

—Ba'n, ba'n cāben tan mukle'n yi wankil tal k'ajtzun ataj, quib yi tal i' tzawetz, stzun faraón bantz.

7 Yi tbital Āep yi yol faraón nintzun ben tan mukle'n yi wankil yi k'ajtzun taj. Ej nin e' xomnin cyakil cu'n yi e' āchakum faraón yi at chik'ej. 8 Ncha'tz e' ben cyakil yi najal Jacow, nin cyakil yi najal Āep. Ncha'tz cyakil yi e' stzicy. Ntin e' nitxa' tu yi cyawun, e' cyaj cyen le ama'l Gosén. 9 Wi'nin tzun wunak e' xomnin te'j Āep tan mukle'n yi taj. At e' cy'a'n care't cya'n, nin at e' yi cho'n ate' te'j chej. 10 Yi cyopone'n le ama'l yi na bi'aj Goren-ha-atad, yi cho'n at swutz len a' Jordán, cho'n tzun e' cyaje'n cyen juk k'ejtz tan bis o'kl, le jun ama'la'tz. 11 Itzun yi quilol yi e' aj Canaán yi najlche' le ama'la'tz, yi bis o'kl yi ate' cu'nt yi e' aj Egipto nintzun cyaltz: "At jun chin muku'n yi chin bisbil nin chixo'l

† 49:26 Dt 33:13-17. ‡ 49:30-32 Gn 23:3-20. § 49:30-32 Gn 25:9-10; 35:29. * 49:33 Hch 7:15. * 50:3 Nm 20:29; Dt 34:8. † 50:5 Gn 47:29-31.

yi e' aj Egipto.” Cha'stzun te yi toque'n bi' yi jun ama'la'tz cya'n tetz Abel-mizraim. Yi jun ama'la'tz cho'n at swutz len yi a' Jordán.

¹² Ya'stzun cyulej yi e' cy'ajl Jacow tan mukle'n yi wankil chitaj. Ja chixom te yi tajbil Jacow quib yi talnak scyetz, ¹³ na nin e' ben tan mukle'n yi wankil yi tal k'ajtzun chitaj jalen Canaán. Cho'n tzun toque'n cyen cya'n le picy yi at le ama'l Macpela, yi ama'l yi lok'nak Abraham tetz Efrón yi aj Het, na ya'tz nin xac yi lok'ol Abraham. Na ja lok' i tetz chimukbil cyakil cu'n e' najal. Yi jun ama'la'tz cho'n at swutzlen Mamre.†

¹⁴ Itzun yi wi't mukxe'n yi wankil Jacow nin e' pakxij Xëptz tu yi e' stzicy. Xomche' cyakil yi e' xchakum faraón yi at chik'ej scye'j.

Yi txant tan quime'n Xëp

¹⁵ Itzun yi quilol yi e' stzicy Xëp yi nsken quim yi chitaj nintzun cyaltz: “Ma jalu', qui'ct yi kataj at skaxo'l. Quicunin batz na chi'ch c'u'l Xëp ske'j tan yi e'chk takle'n cachi' yi banako' te'j, yi saje'n kac'ayil,” che'ch tzun bantz. ¹⁶ Nintzun ben mantar tan talche'n tetz Xëp: “Yi ntaxk quim kataj, nin cawun cyen sketz tan kalol yi yole'j teru'. Je yol i'e'j: ¹⁷ ‘Ma jalu' Xëp, nink tzaban pawor tan cuyle'n chipaj yi e' awutzicy yi chin cachi' nin banake' tzawe'j,’ chij i' ban. Cha'stzun te na katzan tan jakle'n cuybil kapaj swutzu' yi o' yi ato' jak' ca'wl yi Ryosil yi kataj.”

Wi'nin tzun tok'e'n Xëptz te yi na tzan yi chakum tan xtxole'n cyen yi xtxolbila's tetz. ¹⁸ Cyopone'n tzun yi e' mero tetz stzicy tan jakle'n cuybil chipaj tetz. Ej nintzun e' baj cu' jokloktz jalen cu'n cwe'n pone'n yi wutz chiplaj wuxtx'otx'. Itzun cyaltz:

—Je o'e'j, ba'n ko'c tetz esclawu'.

¹⁹ —Quil cxobwok, stzun Xëp ban scyetz. —Na qui'c cuy yi nink no'c tetz Ryos tan ma'le'n itajta'kl yi ko at ipaj nka qui'. ²⁰ Bintzi lo' yi mero itajbil i'tz klo' tan imbiyle'n cu'n, poro Ryos ntx'ixpune'n yi xtxolbile'j tetz balaj tan chixaxe'n wi'nin wunak. ²¹ Cha'stzun te quil cxobwok na swak'e' iwa', tuml chiwa' yi e' initxa', stzun Xëp bantz. Chin putzpujnin yol nxcon ta'n tan chimayse'n yi e' stzicy.

Yi quime'n Xëp

²² Cho'n tzun e' najewe'n Xëp tu yi najal yi k'ajtzun taj le ama'l Egipto. Na tzun xon Xëp tul jun cient tu lajuj yob te yi jun tiempa'tz. ²³ Tajskej i' chiwutz chicy'ajl yi e' mamaj Efraín. Ncha'tz tajskej Xëp chiwutz yi e' nitxajil yi mamaj i', yi Maquir yi cy'ajl Manasés.

²⁴ Itzun yi nachone'n Xëp te yi txant tan quime'n, nintzun taltz scyetz yi e' stzicy: “Yi in wetz txant tan inquime'n, poro Ryos tz'ocopon tan ich'eye'n, tan itelse'n le jun tnume'j. ²⁵ Ej nin je jun xtxolbile'j yi na waj yil tzibanwok. Yil tz'oc Ryos tan itelse'n tzone'j tan itopone'n junt tir le ama'l yi suki'nt ta'n tetz Abraham, Isaac tu Jacow, na klo' waj yi tzicy'ajwok nin inwankil tzite'j,”§ stzun Xëp bantz.

²⁶ Jun cient tu lajuj yob Xëp yi quime'n. Cho'n tzun quime'ntz Egipto, nintzun oc tz'ac'bil te yi wankil tan qui k'aye'n chan. Nin cu'-tz cyak'un tc'u'l jun cajón.

† 50:13 Hch 7:16. § 50:25 Ex 13:19; Jos 24:32; Heb 11:22.

ÉXODO Tx'olbil Xo'l Yi Liwre'j

Yi yol “Éxodo” na elepont “ele'n tzaj” le ketz kayol. Ya'stzun bi' yi jun liwre'j na na xtxol yi xe'n cu'n ban yi cyele'n tzaj yi e' xonl Israel jak' chica'wl yi e' aj Egipto. Ya'stzun xcone'n Moisés tan Ryos tan chicolpe'ne'ltzaj yi tetz tanum xchik'ab yi e' aj Egipto, nin i' yi jun yi ja bajxij xchiwutz tan cyopone'n Canaán, yi ama'l yi suki'nt tan Ryos scyetz e' chimam chite'.

Yi Weklil Yi Liwre'j

Yi bajx wekl (Cap. 1:1–15:21) na xchaj sketz yi xe'n cu'n quitane'n yi e' xonl Israel te yi ate' tzaj pres jak' chica'wl yi e' aj Egipto. Ncha'tz na xchaj yi xe'n cu'n ban yi titz'e'n Moisés, nin yi xe'n cu'n xch'uye'n le palacio tetz yi faraón, yi rey cwent Egipto. Ncha'tz na xchaj yi xe'n cu'n je'n xtxa'ol Ryos i' tul yi ama'l yi tz'inunin tu', nin yi wak' ib yi mbajij tu yi faraón. Ej nin ncha'tz na xchaj yi mbi eka'n tan yi bajx Pasc yi cyele'n tzaj Egipto.

Yi ca'p wekl (Cap. 15:22–24:18) na jilon te yi e'chk takle'n yi mbajij scye'j yi e' xonl Israela'tz te yi na chixon tul yi ama'l tz'inunin tu', jalen te cyopone'n xe yi wutz Sinaí.

Yi toxen wekl (Cap. 25–40) na jilon te yi e'chk ca'wl yi tak' Ryos scyetz. At e'chk ca'wl yi na tal yi xe'n chiban tan c'u'laje'n Ryos; nin yi xe'n chiban tan jale'n tzatzin paz xchixo'l. Ej nin at e'chk ca'wl yi xe'n chixansaj quib swutz Ryos. Ncha'tz tul yi jun wekle'j na jal yi “Lajuj Ca'wl” (Cap. 20). Nin na xtxol xe'n nchiban tan je'se'n yi mantial, tetz molbil ibaj swutz Ryos, tu yi e'chk oy tu chitx'ixwatz yi tajwe'n tan banle'n tane'n.

Yi cya'te'n yi e' xonl Israel le ama'l Egipto

¹ Je chibi' cyakil yi e' xonl Israel tuml chinajal yi xomche' te'j Jacow yi cyopone'n Egipto: ² Rubén, Simeón, Leví, Judá, ³ Isacar, Zabulón, Benjamín, ⁴ Dan, Neftalí, Gad tu Aser. ⁵ Oxc'al tu lajuj chixone'n yi e' xonl Jacow, tuml Xep yi ate' nintz Egipto.

⁶ Itzun bantz yi xone'n tiemp e' quime'n tzun cyakil yi jun wek wunaka'tz tuml Xep tu cyakil yi e' stzicy. ⁷ Puc'une'n nin tzun e' ban mas yi e' xonl Israel na nin jal wi'nin chinitxajiltz. Nintzun e' ben lo'ontz bene'n tzi'n Egipto.

⁸ Ej itzun bantz yi xone'n tiemp nintzun oc cyen junt rey tan chicawe'n yi e' aj Egipto. Poro qui nin tajskej i' wutz k'ajtzun Xep, cha'stzun te talol i' scyetz cyakil yi tanum yi xtxolbile'j: ⁹ “iBitwok tzaj, wi'nin xch'uye'n yi cyajlal yi e' xonl Israel! Ej nin at mas chichamil skawutz ketz. ¹⁰ Cha'stzun te tajwe'n kajoye' puntil tan qui xch'uye'n mas cyajlal, na kol ko'c tan oyintzi' scyuch' yi e' kacontr quicunin batz xomok chiwi' scye'j nin chelepon ojk jak' kaca'wl.”

¹¹ Cyoque'n tzun yi e' aj Egipto tan chibuchle'n yi e' xonl Israel, na nin e' bixe' cobox ajcaw squibaj tan cyak'ol e'chk jilwutz ak'un scyetz yi chin q'uixbel nin, chi tane'n je'se'n yi cob tnum yi na bi'aj Pitón tu Ramsés. Yi cob tnuma'tz xconak tan yi faraón tetz cu'lbil me'bi'l i'. ¹² Poro yi toque'n chibuchle'n yi e' xonl Israel mas tcunin tzun chipuc'une'n. Cha'stzun te wi'nin e' xobe'n yi e' aj Egipto scyetz.

¹³ Mas tcu'n tzun cyoque'n tan chibuchle'n tan quiw ak'un, ¹⁴ na nin e' cawun tan cyoque'n tan banle'n xk'ol tetz xan, nin tan ak'un wi' cojbil. Chin buchij nin tzun e' ban yi e' xonl Israel tan cyakil yi ak'un yi ak'lij scyetz. ¹⁵ Ma yi rey nintzun e' xchak yi Sifra tu Fúa yi cob xna'n, yi e' xe'iyum yi ate' xchixo'l yi e' hebrej. Itzun taltz scyetz:

16—Yil cxben wok tan quiwle'n yi xna'n yi na ul yos scyuch', ilwok yi e' ni' yi na chitz'ij. Ko e' xicy, biywok cu'n, na qui na waj yil chitz'ij. Poro ko e' tal xun ba'n tzitak' wok ama'l tan quitz'e'n, stzun yi rey scyetz.

17 Poro quinín e' xom yi e' xe'iyum te yi tajtza'kl yi rey, na nin cyek xchi' Ryos. Cha'stzun te cyak'ol ama'l tan quitz'e'n yi e' ni' yi xicy. 18 Yi tbital yi rey yi ya'stzun na chiban yi e' xna'na'tz, nintzun ben mantar tan chichakle'n. Yi cyopone'n nintzun taltz:

—¿Mbi tzuntz yi mitak'wok ama'l scyetz yi e' ni' xicy tan quitz'e'n?

19—Yi mero bintzi ta', i'tz, yi e' xna'n, yi o' hebrey, apart e' xchiwutz yi e' aj Egipto, na yi cyetz chin chamnin e', na jalcu'n na ul yos scyuch'. Cha'stzun te taxknin kopon ketz tan quiwle'n yi na ul yos scyuch', che'ch tzun yi e' xe'iyum bantz tetz rey.

20-21 Tan yi xtxolbile'j ch'uye'n nin ban mas cyajlal yi e' xonl Israel. Nin jal mas chichamil tan paj yi nim chixone'n. Ma yi e' xe'iyum, tantu' yi ncyek xchi' Ryos, ja tak' Ryos banl squibaj. Cha'stzun te ja jal wi'nin cyetz cyal tu cyetz chimamaj. 22 Poro yi rey nin el junt ley ta'n xchiwi' cyakil yi e' tanum. Itzun taltz: “Na waj yil chiben jo'li'n wi tzanla' cyakil yi e' xicy yi na chitz'ij xchixo'l yi e' hebrey. Ma ko e' xun, quil tzibiy wok cu'n,” stzun yi rey bantz.

2

Yi titz'e'n Moisés

1 Itzun bantz, cyok'bel tzun quib jun yaj tu jun xna'n. E' cu'n xonl Leví.* 2 Yi cyok'bel quib nintzun oc lac'puj jun ni' te yi xna'n. Yi tule'n yos tuch', xicy tzun ban yi ni'. Yi tilol yi xna'n yi chin yube'n nin yi ni' nintzun octz tan tewe'n tetz ox xaw. 3 Poro quinín xcy'e' tan tewe'n mas tiemp. Yi je'mpone'n yi ox xawa'tz, nintzun oct junt tir tan joyle'n puntil tan claxe'n yi ni'. Joyol tzun i' puntil tan tewe'n junt tir. Toque'n tzuntz tan banle'n jun mo'tx, nin baj nojsal xe'ak yi mo'txa'tz tan wix tu x'pupu' tan qui tocompone'n a' tc'u'l. Yi wi't bnixe'n nintzun cu' coybal yi ni' tul. Ej nintzun bentz tan tak'le'n xo'l aj stzi' yi tzanla' Nilo. 4 Ncha'tz ben xchakol jun tanub yi ni' tan xk'uke'n, nin tan q'uicy'le'n.

5 Itzun bantz nintzun ben yi me'l yi faraón tan jichi'n stzi' yi jun tzanla'a'tz. Yi chicwe'n pone'n stzi' yi a'a'tz nintzun ben tilol jun mo'tx yi at xo'l aj stzi' a'. Yi bene'n tilol nintzun ben xchakol jun scyeri yi e' mos yi xomche'tz te'j tan ticy'le'n tzaj yi jun mo'txa'tz. 6 Yi tule'n swutz, nintzun tbit yi na ok' jun tal ni' tc'u'l. Lajke'l nintzun bene'ntz tan jakle'n yi mo'tx. Ma yi cwe'n tilol nintzun ok' cu'n c'u'ltz te'j. Itzun taltz:

—¡Ah! yi jun tal ni'e'j i'tz tal jun hebrey, stzun i' bantz.

7 Yi tilol yi stzicy yi ni' yi nskén opon ticy'le'n yi titz'un tk'ab yi me'l faraón, lajke'l nin tzun bene'ntz tan yol tetz. Itzun taltz:

—Ilu' jun c'olój me'l rey, ¿qui pe' na taju' yil chimben tan joyle'n jun xna'n yi at ta'al tim tan tk'ol tetz yi ni' nin tan xch'uyse'n? stzun i' bantz.

8—Ba'n, ba'n cxben tan joyle'n, stzun me'l faraón bantz.

Lajke'l nintzun bene'n yi xun tan xchakle'n yi xtxu' yi ni'. 9 Yi topone'n yi xtxu', nintzun tal yi me'l faraón tetz:

—Cy'aj nin yi ni'e'j. Nin ch'uysaj, list wutane'n tan xchojle'n atíemp, stzun i' bantz.

Bene'n tzun tcy'al yi xna'n yi tetz tal nintzun octz tan q'uicy'le'n. 10 Yi xch'uye'n yi ni' nintzun ben yi xna'n tan tak'le'n tetz me'l faraón. Nintzun oc yi ni'a'tz chi k'ajbil tal me'l faraón. Ej nin oc tk'ol yi me'l faraón yi bi' yi ni' tetz Moisés, na nin tal: “Cho'n je'n tzaj wa'n stzi' a'.”

Yi tele'n ojk Moisés Egipto

11 Itzun bantz yi yajine'n Moisés, nintzun bentz tan xo'n xchixo'l yi tetz tanum yi e' xonl Israel yi ate' tan ak'un wi cojbil. Yi topone'n nintzun ok' c'u'ltz scye'j. Na chin q'uixbel

* 2:1 “Xonl Leví”, nk'e'tz junit chitaj chitxu' ma na, na elepont yi Leví ya'stzun chimam cyen.

nin quitane'n tan ak'un. Ncha'tz til yi at jun aj Egipto yi na tzan tan biyle'n jun scyeri xonl i', jun hebrey bina'tz. ¹² Yi bene'n tilol nintzun bentz tan colche'n. Yi toponone'n nin baj xmayil xlay yi ko cya'l atz naka'j. Ma yi tilol yi cya'l at nintzun bentz tan biyle'n cu'n yi jun aj Egipto. Yi cwe'n biyol, ta'ste'n nin tzun cwe't mukul tul samlicy'. ¹³ Ej itzun le junt ekloktz nin el junt tir tan xo'n. Nin te yi na xon nin ben tilol cob hebrey yi na chibiy quib squibil quib. Yi tilol yi xtxolbile'j nintzun ben jakol tetz yi jun yi na tzan tan biyle'n yi tuch'. Itzun taltz:

—¿Nxac na cxtzan tan biyle'n awuch'? na itanum itib, stzun i' bantz.

¹⁴ Saje'n tzun stza'wel yi jun hebrea'tz:

—Ma atz ¿na' ncxo'csan tetz ajcaw skaxo'l? ¿Na pe' cxtzan tan xtxumle'n tan imbiyle'n cu'n chi aban te yi aj Egipto ewt?

Itzun yi tbtal Moisés yi xtxolbile'j nintzun saj jun chin xo'w te'j, na nin el xtxum tetz yi nsken quibit wunak yi nsken quim jun aj Egipto ta'n.

¹⁵ Ma yi tbtal faraón yi nsken wi't quim jun aj Egipto tan Moisés, nintzun el jun ort ta'n tan stz'amle'n nin tan cwe'n klo' biyij. Poro nintzun tbit Moisés yi na tzan joyle'n i'. Lajke'l nintzun tele'n ojktz. Cho'n tzun toponone'ntz le ama'l yi na bi'aj Madián. Yi toponone'n Madián nin c'ole' cu'ntz nakajil jun julil a'.

¹⁶ Ej nin te yi c'olchij Moisés naka'jil yi jun julil a'a'tz nintzun e' opon yi juk me'l Reuel tan je'se'n tzaj a' tetz quic'a' yi cyawun. Yi jun Reuela'tz i' yi pale'† tetz Madián. ¹⁷ Poro te yi ate' yi e' xuna'tz te yi jun julil a'a'tz nin e' baj opon coboxt pstor tan tak'le'n quic'a' yi cyetz cyawun. Yi cyopone'n nin e' octz tan chilaje'n len klo' yi juk xuna'tz. Poro yi tilol Moisés nintzun octz tan chicolche'n. Ncha'tz oc i' tan je'se'n tzaj a' tetz quic'a' e' tal cyawun. ¹⁸ Yi chipakxe'n yi e' xuna'tz xe chinajbil nin el yab yi chitajtz scye'j, na or cyopone'n. Nintzun tal scyetz:

—¿Mbi tzuntz jalcunin nxpakxij wok? stzun i' bantz.

¹⁹ Bene'n tzun cyalol tetz chitaj yi mbi bajij scye'j. Itzun cyaltz:

—Ta', at jun aj Egipto mmo'c tan kacolche'n xchik'ab yi e' mas pstor. Ej nin ja je' tzaj tcy'al i' a' tetz quic'a' yi kawun, che'ch tzun bantz.

²⁰ —¿Na't tzun atit yi jun yaja'tz? ¿Mbi tzuntz ncyaj cyen itilol wok? ¿Or tzibene'n lajke'l tan joyle'n i' nin chakwok tzaj tan wane'n skuch'! stzun Reuel bantz.

²¹ Ya'stzun bantz yi toponone'n Moisés tan najewe'n xe ca'l Reuel. Ej nin yi xone'n tiemp ja tak' Reuel yi jun me'l yi na bi'aj Séfora tetz txkel i'. ²² Yi cyok'bel quib Séfora tu Moisés nin jal jun chinitxa'. Gersón‡ tzun ban bi'tz tan Moisés na nin taltz: “In jun awer nak tul jun ama'le'j yi qui wajske'n.”

²³ Itzun bantz yi xone'n yi tiemp nin quim yi rey tetz Egipto. Poro yi e' xonl Israel iñnin buchij che' cyak'un yi e' aj Egipto. Poro tbit Ryos yi chitzi' chikul, na chin q'uixc'uj nin ate' cu'nt. ²⁴ Tbit tzun Ryos yi cyo'kl, nin ul tx'akx tc'u'l yi trat yi bnixnak xchixo'l tu Abraham, Isaac nin Jacow. ²⁵ Ja che' til Ryos yi xe'n quitane'n, nin ja el to'kl c'u'l scye'j.

3

Yi bixewe'n Moisés tetz chibajxom yi e' aj Israel tan Ryos

¹ Itzun bantz cho'n at pon Moisés tan pstore'n yi tawun Jetro yi ji' i' le ama'l tz'inunin tu', naka'jil yi wutz tetz Ryos, yi na bi'aj Horeb. Yi Jetro, i' yi chipale'il* yi e' aj Madián.

² Cho'n tzun xchajol tib yi ángel tetz Kataj Jehová swutz i' le ama'la'tz. Cho'n xchajol tibtz tul jun wi' xtxoybchej yi na tzan k'a'kl. Poro qui na tz'e'.

† **2:16** Yi yol “pale” tul yi yol Kataj na jop jun ak'ol chitx'ixwatz yi e' wunak. Nk'e'tz ni'cu'n yi e' pale'a'tz tu yi e' pale' cwent católico jalu', na apart yi cyetz chicmon tu chimunl. ‡ **2:22** Yi bi'aj “Gersón” na elepont “awer nak”. * **3:1** Si'leju' nota tetz 2:16.

Yi bene'n tilol Moisés yi na tzan k'a'kl yi jun xtxoybcheja'tz, ³ toque'n tzun i'-tz tan xtxumle'n yi mbi tzuntz yi qui na tz'e'. Nin oc žkansal tibtz tan xmaye'n yi mbi tzuntz qui na tz'e'.

⁴ Itzun yi tilol Kataj Ryos yi topone'n žkansal tib Moisés tan xmaye'n, nintzun jilon tzaj tetz tul yi jun wi' xtxoybcheja'tz. Itzun taltz:

—jMoisés, Moisés!

—¿Mbi' ta'? Je ine'j, stzun Moisés ban nintz.

⁵ Nintzun tal Ryos tetz:

—Moisés, quil cžkano'c tzaj mas, nin cy'ajwe' len yi axajab, na chin xan nin yi ama'l kale txicl quiže't. ⁶ Na i ina'tz yi chiRyosil yi e' amam ate', yi k'ajtzun Abraham tu Isaac nin Jacow, stzun Ryos bantz tetz Moisés. Tan paj yi xo'wl yi at cu'nt cwe'n tzun tewal Moisés yi wutz, na nin xobtz tan xmaye'n wutz Ryos. ⁷ Poro nintzun tal Ryos tetz:

—Ma jalu' Moisés, na wil yi q'uixc'uj yi ate' cu'nt yi e' intanum yi ate' Egipto jak' ca'wl yi faraón. Ncha'tz ja opon yi cyo'kl tzinwutz, na chin buchij nin quitane'n cyak'un yi ajcaw yi na chicawun squibaj. ⁸ Cha'stzun te ja nu'l tan chicolpe'n chik'ab yi e' aj Egipto. Chelu'l tzun incy'al le jun ama'la'tz. Nin chopon wa'n le jun balaj ama'l kale atite't balaj cojbil, jun ama'l kale atit wi'nin lech tu ca'bil wunak txuc. Yi jun ama'la'tz i'tz kale najlche't yi e' aj Canaán, e' hitita, scyuch' yi e' amorreo, e' ferezeo, e' heveo nin e' jebuseo. ⁹ Ma jalu' bin Moisés, ja wit yi cyo'kl yi atanum, yi e' xonl Israel. Nin ja wil yi chin q'uixc'uj nin quitane'n cyak'un yi e' aj Egipto. ¹⁰ Cha'stzun te na waj yi žcu' tbe' ninin jalcu'n, na na waj cžben tan yol swutz yi faraón tan cyelsene'l tzaj yi intanum Israel yi ate' Egipto, stzun Ryos tetz Moisés.

¹¹ Nintzun tal Moisés tetz Ryos:

—Ta', ¿mbi eka'n wa'n tan woque'n tetz chibajxom yi e' intanum, nin tan yol tetz faraón, tan cyelsene'l tzaj jak' chica'wl yi e' aj Egipto? Na yi mero bintzi yi in wetz quil chinxcye' te'j.

¹² Poro nin tal Ryos tetz:

—Moisés, chinxomok tzawe'j. Ej nin je jun techle'j yi in inchakon nin až: Yil che'l tzaj yi intanum awa'n, cxu'l wok icyakil cu'n tan inc'u'laje'n swutz yi wutze'j, stzun Ryos bantz.

¹³ —Poro Ta', kol chimben tan yol scyetz yi e' bajxom tetz intanum, nin kol wal scyetz yi ja chinsaj chakij tan Kataj Ryos yi chiRyosil yi e' kamam kate' ej nin kol chijak swetz, yi mbi' bi'u', ¿mbi tzun wal nin wetz scyetz? stzun Moisés bantz.

¹⁴ —Ma jalu', I INA'TZ YI IN. Ej nin ba'n tzawal scyetz: Yi Ryos yi na bi'aj I INA'TZ, i' nchinchakon tzaj.

¹⁵ Ncha'tz tal Ryos tetz Moisés:

—Ba'n tzawal scyetz yi e' atanum yi e' xonl Israel: “Yi Kataj Jehová, yi chiRyosil yi e' kamam kate', yi Abraham tu Isaac nin Jacow, i' mma'lon swetz tan wule'n žchiwutzu',” cžchij sban scyetz. Ya'stzun wetz imbi'. Ej nin ba'n xcon yi jun imbi'a'tz ita'n tan inna'wse'n tetz ben k'ej ben sak.

¹⁶ ”Ma jalu' Moisés quilo'k Egipto, nin molwe' yi e' bajxom scyetz yi e' xonl Israel. Ej nin alaj scyetz yi xtxolbile'j: ‘Yi Kataj Jehová yi chiRyosil yi e' kamam kate', yi Abraham tu Isaac nin Jacow, ja žchaj tib tzinwutz nin ja tal i' swetz: Ja wit, nin ja wil yi že'n cunin itane'n wok cyak'un yi e' aj Egipto. ¹⁷ Cha'stzun te cxelpon wok liwr wa'n tk'ab yi q'uixc'uj, nin jak' chica'wl yi e' aj Egipto. Ej nin nxben wok wa'n le junt balaj ama'l yi at chik'ab yi e' cananeo scyuch' e' amorreo, e' hitita, e' ferezeo, e' heveo tu e' jebuseo. I'tz jun balaj ama'l kale atit balaj cojbil,' cžchij sban scyetz. ¹⁸ Ej nin yil tzawal yi xtxolbile'j scyetz yi e' bajxom tetz Israel, scyocsaje' yi xtxolbila'se'j yi ja wi't wal tzatz. Ej nin yil cyocsaj ayol kalena'tz tzun cxben wok tan yol swutz yi rey tetz Egipto. Yil cxopon wok ba'n tzawal tetz: ‘Yi ketz kaRyosil yi o' hebrey ja jilon sketz le ama'l tz'inunin tu'.

Cha'stzun te nink tak'u' ama'l sketz tan kabene'n tan toye'n katx'ixwatz swutz i'. Nink tak'u' ama'l sketz tetz ox k'ej, na ya'stzun yi tkanil yi kabe', c'xchij sban tetz yi rey. ¹⁹ Poro na el intxum tetz yi quil tak' yi rey ama'l tzitetz tan itele'n tzaj Egipto. Ntin kol tzimban puers te'j. ²⁰ Na je swuleje'j. Tzinchaje' yi wetz imporer tetz yi rey. X'chiquimok wi'nin aj Egipto wa'n. Nin tan yi cyakil yi mbi cu'n tzimbne' scye'j, kalena's tzun ltak' ama'l tzitetz tan itele'n tzaj. ²¹ Nk'e'tz ntina'tz ma na ncha'tz swak'e' yi imbanl tzitetz tan jale'n ibalajil x'chiwutz yi e' aj Egipto. Na yil cxe'l wok tzaj, quil cxe'l tzaj tu', ma na tz'elu'l itcy'al wi'nin e'chk takle'n chik'ab yi e' aj Egipto. ²² Na cyakil yi ixna'nil x'chijake' e'chk takle'n scyetz chiwisin, nka scyetz alchok xna'nil aj Egipto. X'chijake' balaj oro tu sakal, ncha'tz x'chijake' balaj be'ch cyetz scyetz tan jale'n chime'bi'l. Tz'elepon tzun itcy'al cyakil chime'bi'l yi e' aj Egipto,” stzun Ryos bantz tetz Moisés.

4

¹ —Poro Ta', jun cu'n yol quil cyocsaj intanum yi ja x'chaj tibu' tzinwutz. Ej nin quil chiban tane'n inyol. Ma na scyale': “Qui', qui x'chaj tib Kataj Ryos tzawutz.”

² Poro nin tal Ryos tetz Moisés:

—Moisés ¿mbi tz'amij awa'n le ak'ab?

—I'tz intx'amij Ta', stzun Moisés.

³ —Ma jalu' bin, c'oxcu'n wuxtx'otx', stzun Ryos tetz.

Cwe'n tzun c'oxol Moisés yi xtx'amij wuxtx'otx'. Yi topone'n sanlok wuxtx'otx', oque'n nintzun bantz tetz lu'baj. Ej nin yi bene'n tilol Moisés, wi'nin tzun xobe'ntz tetz. Nin el ojk swutz.

⁴ Tlol tzun Kataj tetz:

—¡Yaj! tz'ame'n yi je' yi lu'baj.

Bene'n tzun Moisés tan stz'amle'n yi je' yi jun lu'baja'tz. Yi je'n stz'amol yi je' oque'n nintzun ban junt tir tetz xtx'amij.

⁵ —Ma jalu' Moisés ba'n tzaban yi xtxolbile'j x'chiwutz, scyocsaje' tzun yi ja inchaj wib tzawutz. Ej nin yi in wetz in Cyajcawil yi e' imam ite', yi k'ajtzun Abraham tu Isaac nin Jacow, stzun Ryos bantz.

⁶ Ncha'tz tal Ryos tetz Moisés:

—Ak' quen ak'ab wutz awembl.

Toque'n tzun tk'ol i' yi k'ab wutz yi tembl. Ma yi tele'n tzaj tcy'al, chin skoj nin ban tan jun jilwutz tx'a'c yi na bi'aj lepra. ⁷ Bene'n tzun tlol Ryos tetz Moisés:

—Ak' quen junt tir yi ak'ab wutz awembl. Toque'n tzun tk'ol yi k'abtz wutz tembl. Ma yi tele'n tzaj tcy'al, qui'ct tzun yab yi k'ab bantz. Cho'n cunin ban cyen chi tane'n yi jalajt.

⁸ Ncha'tz talt Ryos tetz Moisés:

—Ko quil cyocsaj yi bajx techl yi minchaj tzatz, scyocsaje' yi ca'p. ⁹ Poro ko qui nin lcyocsaj tan yi cob techla'tz, ba'n tzaban yi xtxolbile'j: Ba'n tzacy'aje'n tzaj mu'x a' te yi tzanla' yi attz naka'j, nin ba'n tzakoj nin wuxtx'otx'. Nin yil copon wuxtx'otx' chich' cu'n sbne', stzun Ryos tetz Moisés.

¹⁰ —¡Siwl Ta'! Poro qui na a'w yol wa'n. Ej nin sak swutzu' Ta' yi ya'tz wutane'n saje'n tunintz nk'e'tz ntin jalu', stzun Moisés bantz.

¹¹ Stza'wel tzun Kataj Ryos tetz:

—¡Yaj! ¿Na' mbnon yi atzi'? ¿Nk'e'tz pe' in? ¿Nk'e'tz pe' in nchimbnon yi e' mem, scyuch' yi e' x'can nin yi e' moyi'x tu yi e' yi ba'n chixmayin? ¹² Cha'stzun te quilo'k te amantar, na chinxomok tzawe'j. Ej nin yil c'xjilon, swale' tzatz yi mbi tajwe'n tan awalol, stzun Ryos tetz Moisés.

¹³ Poro nintzun oc Moisés ch'inch'uj tan talche'n tetz Ryos:

—Wajcaw, ¿qui'c pe' junt yaj yi nink x'chakninu' tetz inxel? na qui nin chinxcy'e' wetz te'j.

¹⁴ Nintzun je' swutz Ryos cyakil yi yol Moisés. Ej nin taltz tetz:

—Xomok nin bin yi awutzicy Aarón tzawe'j, yi levita, na na el intxum tetz yi ba'n na jilon i'. Ncha'tz tz'ul i' tan ac'ulche'n nin stzatzink yil til awutz. ¹⁵ Alaj bin yi xtxolbila'se'j tetz nin txolaj yi mbi tajwe'n tan tlol i'. Ma yi in wetz chinxomok tzite'j yil cxjilon wok. Nin swale' tzitetz yi mbi tajwe'n tan ibnol. ¹⁶ Ba'n tzawal tircu'n tetz chi ink na chinjilon tetz. Nin cyakil yi tzawale' tetz tajwe'n tan tlol i' scyetz yi e' intanum. ¹⁷ Cy'ajnin yi atx'amij na xconk tzatz, na tan yi atx'amij tzabne' wi'nin e'chk milawr yi cheleon yab wunak te'j, stzun Ryos bantz tetz Moisés.

Yi pakxe'n Moisés Egipto

¹⁸ Itzun yi wi't baje'n yi xtxolbila'se'j, nintzun pakxij Moisés xe yi ca'l Jetro yi ji'. Yi topone'n nintzun tal tetz:

—Ta', chimpakxokt wetz junt tir Egipto. Na tajwe'n che' wil junt tir yi e' inxonl. Na na waj che' wil yi ko itz' e' nka qui'.

—Ba'n bin cǎben ko ya'tz, stzun Jetro bantz.

¹⁹ Ej itzun bantz te yintax el tzaj Moisés le jun ama'la'tz cwent Madián, nintzun jilon Ryos junt tir tetz. Itzun taltz:

—Quil tzacabej ac'u'l tan apakxe'n junt tir Egipto, na ten chiquim yi e' yi ocnake' klo' tan abiyle'n, stzun Ryos bantz tetz.

²⁰ Cyoque'n tzun Moisés tu txkel tu chinitxa' tan weko'n ib. Ej nin e' bajje' nintz squibaj chiburu'. Cwe'n nintzun e' bantz tbe' tan cyopone'n Egipto. Ma Moisés cy'a'n nin yi xtx'amij ta'n chi tal Ryos tetz.

²¹ Itzun bantz yi na chixon tbe' jilone'nt tzun Kataj tetz. Itzun taltz:

—Yil cǎpon nin yil cǎben tan jakle'n ama'l tetz faraón tan itele'n tzaj Egipto, ba'n tzun tzachaj cyakil yi e'chk milawr tetz i' yi ja wi't inchaj tzatz. Ma in wetz nocopon tan quiwse'n yi talma' tan qui tk'ol i' ama'l tan cyele'n tzaj yi e' atanum. ²² Ncha'tz ba'n tzawal tetz i': “Je yol Ryose'j: Yi e' xonl Israel e' bajx incy'ajl tane'n. ²³ Cha'stzun te na chintzan tan talche'n tzatz tan awak'ol ama'l scyetz tan chibene'n tan inc'u'laje'n. Poro tan tu' yi stze'tzal awalma' yi qui na awak' ama'l tan chibene'n tan inc'u'laje'n, copon imbiyol yi bajx acy'ajl,” cǎchij sban tetz, stzun Ryos tetz Moisés.

²⁴ Itzun bantz te yi na chixon Moisés tbe', ǎchajol tzun tib Ryos swutz i' le jun ama'l kale e' cyaj cyent tan watl. Yi ǎchajol tib nintzun klo' octz tan biyle'n cu'n Moisés. ²⁵ Ma yi tilol Séfora yi mbi na bajij nintzun bentz tan kuxle'n len mu'ǎ stz'uml yi ǎchi'ol yi tal, tan jun c'ub yi chin cchilu' nin yi wi'. Nin oc t'oyol yi tkan Moisés tan yi mu'ǎ tz'umla'tz yi el ta'n. Ej nin taltz: “Mero bintzi ǎ jun wuchmil yi tz'ajij chich' tzawe'j.”

²⁶ Tk'ol tzun Ryos ama'ltz tetz Moisés tan ticy'e'nt tan topone'n Egipto. Ej nin yi baje'n yi circunciación te ni' ya'stzun yi talol Séfora tetz Moisés: Yi ǎ jun wuchmil yi tz'ajij chich' tzawe'j.

²⁷ Te yi baje'n yi xtxolbile'j ya'stzun yi jilone'n Ryos tetz Aarón. Nintzun taltz: “Quilo'k, nin cun c'ul Moisés le ama'l yi tz'inunin tu'.” Bene'n nintzun ban Aarón tan c'ulche'n. Cho'n tzun chic'ulul quib tu Moisés le wi'wtz yi na bi'aj wi'wtz tetz Ryos. Yi chic'ulul quib, nintzun ben Aarón tan stz'uble'n yi xak tzi' Moisés tan yi tzatzi'n yi at cu'nt.

²⁸ Ma yi chic'ulul quib nintzun baj xtxolil Moisés yi xtxolbil quib yi tal Ryos tetz. Ncha'tz tal cyakil yi e'chk milawr yi ǎchaj Ryos tetz tan bnol i'. ²⁹ Ej itzun yi tbital Aarón yi xtxolbila'tz nintzun e' bentz tan yol scyetz yi e' ajcaw tetz Israel yi ate' Egipto. ³⁰ Nintzun baj xtxolil Aarón cyakil, quib yi tal Ryos tetz Moisés. Ncha'tz ǎchaj i' yi e'chk milawra'tz yi tal Ryos tan chibnol swutz faraón.

³¹ Yi quilol yi e' wunak yi e'chk milawra'tz, cyakil cu'n tzun e' cyocsaj yi ya'stzun tal Ryos tetz Moisés. Ej nin ncha'tz el chitxum tetz yi nin el k'ajab Ryos scye'j, na ja til yi q'uixc'uj yi ate' cu'nt. Chicwe'n tzun joklok cyakil wunak tan c'u'laje'n Ryos.

5

Yi chijilone'n Moisés tu Aarón tetz yi faraón

¹ Itzun yi tele'n tiemp nintzun e' opon Moisés tu Aarón tan yol tetz faraón. Itzun cyaltz: —Cyakil yi yol yi skale' teru', i'tz yol yi ketz kaRyosil yi o' xonl Israel. Je yol i'e'j: “Ak'aj ama'l scyetz yi e' intanum tan chibene'n le ama'l tz'inunin tu' tan ticy'se'n jun balaj k'ej tan tak'le'n wetz ink'ej,” stzun i'.

² Yi tbital faraón yi yole'j nintzun taltz:

—¿Na' tzun scyetz yi jun itetz iRyosila'tz yi na taj yil cawun swe'j tan wak'ol ama'l tzitetz tan itele'n liwr? Qui wajske'n wutz nin quil wak' ama'l tzitetz tan itele'n liwr.

³ —Poro ta', yi ketz kaRyosil yi o' hebrey ja xchaj tib skawutz. Cha'stzun te na kaj kaben le ama'l yi tz'inunin tu' tan tak'le'n katx'ixwatz tetz i', bantz qui kaquime'n tan ya'bil nka tan ch'ich'. Nin yi tkanil yi kabe' i'tz ox k'ej, che'ch tzun bantz.

⁴ —¿Nxac na cxtzan wok tan telse'n chitiemp yi e' wunak te cyak'un? ¡Ba'n tcu'n yi nink cxben itetz tan ak'un! stzun yi rey scyetz Moisés tu Aarón. ⁵ Ncha'tz tal i' scyetz:

—Ma jalu' wi'nin xonl Israel najlche' tzone'j. Ej nin tan ipaj qui't na chak'uj, stzun yi rey bantz.

⁶ Ej ite'n nintzun te k'eja'tz yi tele'n jun ort tak'un faraón scyetz yi e' martoma' tibaj yi ak'un kale na chak'uje't yi e' xonl Israel.

⁷ —Yi jalu', nin sbne' opon tunintz, qui't tzitak' wok xaktz scyetz yi e' xonl Israel yi na chitzan tan banle'n xan, chi yi na ban nin. Ma na tajwe'n tan chibene'n cyetz tan molche'n chixaktz. ⁸ Poro tajwe'n tan bnixe'n ite'n nin tajlal xana'tz chi yi na bnix nin cya'n. Tajwe'n tz'aku'l len chitarey na chin cy'aj nin e'. Cha'stzun te na chitzan tan talche'n: “¡Quin kak'e' katx'ixwatz tetz kaRyosil!” ⁹ Cha'stzun te ak'wok mas cyak'un yi chin quiw nin, nin qui't tzitak' wok ama'l scyetz tan cyujewe'n, bantz quil chitxum yi e'chk la'jila'tz yi na tzan talche'n scyetz, stzun yi rey bantz.

¹⁰ Itzun yi quibital yi e' martoma' cyakil yi txolbila'se'j, nintzun e' baj eltz tan talche'n scyetz cyakil wunak. Itzun cyaltz:

—Ma jalu' cyakil yi txolbile'j i'tz ort tetz yi rey. Qui't tz'ak'lij tkan triw tzitetz yi na xcon ita'n tan banle'n xan. ¹¹ Ma na tajwe'n cxben wok tan xchamle'n yi tkan triw yi na xcon ita'n. Poro quil cutzaj yi tajlal itarey tan tu' yi cxbenwok tan molche'n yi tkan triw, che'ch yi e' martoma' bantz scyetz.

¹² Yi quibital yi e' xonl Israel yi txolbile'j nintzun e' baj el xittz Egipto tan joyle'n e'chk xe' triw tu' tetz xel yi mero tkan triw yi na xcon cya'n sajle'n tunintz tan banle'n xan.

¹³⁻¹⁴ Cyakil nintzun k'ej e' oc yi e' ajcaw tetz faraón tan jakle'n ite'n nin tajlal xana'tz chi yi na bnix nin cya'n te yi na ak'lij tzaj tkan triw scyetz. Ncha'tz ja chibiylij yi e' xonl Israel yi e' martoma' nintzun cyaltz scyetz:

—¿Mbi tzuntz qui't na xcy'e' wok te itarey? na yi ewt nin jalu' qui nin nxcye' wok te yi tajlal xan nxcye' wok te'j sajle'n tunintz, che'ch tzun bantz.

¹⁵ Yi quibital nin yi quilol yi e' xonl Israel yi e' martoma' nintzun e' baj ben tan xochon tetz faraón. Yi cyopone'n nintzun cyaltz:

—Ta' ¿mbi tzuntz yi chin q'uixc'uj nin na ko' tuleju' yi o' yi o' xconsbe'tzu'? ¹⁶ Na qui't na ak'lij xaktz sketz, poro na nin kabuchlijtz tan banle'n ite'n nin tajlal xana'tz chi yi sajle'n yi na ak'lij tzaj yi tkan triw sketz. Ej nin nk'e'tz tina'tz, ma na na kabiyljtz cyak'un yi e' teru' xchakumu'. ¡Poro ta', e' te'n yi tanumu' yi mero ajpaj!

¹⁷ Saje'n tzun tlol faraón scyetz. Itzun taltz:

—Ma jalu' yi ax wok itetz qui'c nin junt na itxum wok, ma na ntin cy'ajil, chin cy'aj nin ax wok. Cha'stzun te na cxtzan wok tan talche'n: “Quin le ama'l tz'inunin tu' tan toye'n katx'ixwatz tetz Kataj,” cchij wok na ban. ¹⁸ ¡Or tzi bene'n wok tan ak'un mpe qui'kt tz'ak'lij tkan triw tzitetz! Poro tajwe'n tan bnixe'n ite'n nin tajlal xana'tz chi yi na bnix nin ita'n, stzun faraón bantz scyetz.

¹⁹ Itzun yi quibital yi e' bajxom tetz Israel yi xtxolbila'se'j, ja el chitxum tetz yi mas tcunin q'uixc'uj xchibne' jak' chica'wl yi e' aj Egipto. ²⁰ Ej itzun yi cyele'n tzaj tan yol tetz faraón, nintzun e' noj cyen Moisés tu Aarón xchiwutz cobox chitanum. Nintzun ben cyaloltz scyetz Moisés:

²¹ —Ryos tz'ak'on icaws tan cyakil yi e'chk takle'n yi na cxtzan wok tan banle'n ske'j. Na ipaj wok yi na chi'ch chic'u'l faraón scyuch' yi e' tetz xchakum ske'j. Ax wok te'n nin na cxtzan tan tak'le'n cyen yi spar chik'ab tan kabiyle'n cu'n, che'ch tzun bantz tetz Moisés tu Aarón.

Yi toque'n Moisés tan nachle'n Kataj

²² Yi t'ital Moisés yi xtxolbile'j nintzun bentz tan nachle'n Kataj. Itzun taltz tul yi oración:

—Ta', ¿mbi tzuntz na tzanu' tan tak'le'n bis tetz yi intanum? na chin q'uixc'uj nin ate' cu'nt. ¿Nxac nchinsaj xchakolu' tzone'j? ²³ Na jetz yi wunle'n tan yol tetz yi faraón tan bi'u', nin tan cyelse'n klo' yi tanumu' liwr, mas tcunin q'uixc'uj na tzan tak'le'n sketz, nin txe'n nin che'lo'k liwrtz tanu', stzun Moisés tetz Kataj le oración.

6

¹ —Ma jalu' Moisés tzawile' yi mbi cu'n swulej yi rey, nin tan tu' yi e'chk takle'na'tz yi tzimbne' te'j, stk'e' i' ama'l tan itele'n liwr. Nin i' te'n nin tz'a'lon tzitetz tan ibene'n, stzun Kataj Jehová bantz tetz Moisés.

Yi xchakxe'n junt tir Moisés tan Kataj

² Nintzun jilont junt tir Ryos tetz Moisés. Itzun taltz:

—I ina'tz iTaj Jehová. ³ Nin ite'n nin ina'tz yi inchaj wib xchiwutz Abraham tu Isaac nin Jacow. Ej nin yi imbi' yi nwal scyetz i'tz, yi in “Yi Ryos yi na xcye' tan kojle'n tzaj yi imbanl tibaj jun.” Poro qui nin wal scyetz yi mero imbi', yi i'tz yi “In iTaj Jehová.” ⁴ Ncha'tz bnixnak jun katrat skaxo'l scyuch' Abraham, Isaac tu Jacow, kale insukwit tan wak'ol yi ama'l cwent Canaán scyetz. Nin yi jun ama'la'tz i'tz kale e' cyaje't cyen cobox tiemp tetz awer nak tane'n. ⁵ Ma jalu' na wil yi q'uixc'uj yi ate' cu'nt yi e' xonl Israel jak' chica'wl yi e' aj Egipto, na chin buchij nin quitane'n cyak'un e'. Cha'stzun te ja ul tx'akx tinc'u'l yi trat yi bnixnak skaxo'l scyuch' yi e' imam ite'. ⁶ Cha'stzun te, cun al scyetz yi atanum xonl Israel: “Quil cxbisun wok na cxelepon wok liwr. Cxelepon tzak' yi jun chin q'uixc'uja'tz yi atix cu'nt. Na chin buchij nin itane'n cyak'un yi e' aj Egipto tan yi e'chk ak'un yi chin q'uixbel nin. Tzinchaje' yi imporer nin tan yi e'chk milawr yi sbnixok wa'n cxelu'l wok liwr. ⁷ Cxelu'l incy'al nin cxocopon wok tetz intanum, na nocopon tetz iRyosil. Ej nin tz'elepon itxum tetz yi ina'tz in iTaj Jehová, yi iRyosil. Ej nin chinxcyek tan itelsene'l tzaj tk'ab yi q'uixc'uj yi atix wok cu'nt jak' chica'wl yi e' aj Egipto. ⁸ Nin cxben incy'al le ama'l yi insuknak tetz Abraham tu Isaac nin Jacow, nin swak'e' tzitetz wok, na nelpon cu'n te inyol, na in iTaj Jehová,” stzun Ryos tetz.

⁹ Itzun yi t'ital Moisés nintzun ben i'-tz tan talche'n scyetz cyakil yi e' xonl Israel. Poro qui nin cyocsaj tan paj yi bis yi ate' cu'nt na chin buchij nin quitane'n tan ak'un cyak'un yi e' aj Egipto. ¹⁰ Tlol tzun junt tir Ryos tetz Moisés:

¹¹ —Ma jalu' Moisés ba'n bin cxben tan yol tetz faraón tan tk'ol i' ama'l tan cyele'n tzaj yi e' xonl Israel Egipto, stzun Ryos bantz.

¹² —Poro Ta', qui na cyocsaj yi e' xonl Israel inyol. Pyor tzun faraón. ¿Xe'n ltocsaj kol wal yi xtxolbile'j tetz? Nin jenin, qui na a'w yol wa'n, stzun Moiséstz bantz.

¹³ Cha'stzun te bene'n xchakol Kataj yi Moisés tu Aarón tan chibene'n tan talche'n scyetz yi e' xonl Israel nin tetz faraón yi cy'a'n ort cya'n tan talche'n yi chin tajwe'n cunin tan cyele'n yi e' xonl Israel Egipto.

Yi e' cyajwutz Aarón tu Moisés

¹⁴ Je chibi' yi e' chimam chite' yi e' xonl Israele'j: Je chibi' yi e' cy'ajl Rubén yi bajx cy'ajl Israel, i'tz: Hanoc, Falú, Hezrón tu Carmi. Ya'stzun yi e' cy'ajl Rubén.

¹⁵ Ma yi e' cy'ajl Simeón i'tz: Jemuel, Jamín, Ohad, Jaquín, Zohar tu Saúl. Yi Saúla'tz i' tal jun xna'n aj Canaán. Ya'stzun yi e' cy'ajl Simeón.

¹⁶ Ma yi e' cy'ajl Leví i'tz: Gersón, Coat tu Merari. At Leví tul jun cient tu junak juklaj yob yi quime'n. ¹⁷ Ma tetz Gersóna'tz, yi bajx cy'ajl Leví, ja jal cob tetz cy'ajl, yi bajx i'tz Libni. Ej nin yi ca'p i'tz Simei. ¹⁸ Ma yi e' cy'ajl Coat yi ca'p cy'ajl Leví i'tz: Amram, Izhar, Hebrón tu Uziel. At tzun Coat tul jun cient tu junak oxlaj yob yi quime'n. ¹⁹ Ma yi e' cy'ajl Merari yi toxi'n cy'ajl Leví i'tz: Mahli tu Musi. Cyakil yi e'chk bi'aja'tz e' cu'n cy'ajl tu mamaj Leví. Cho'n nxe'tij te yi bajx cy'ajol jalen te yi ch'i'p.

²⁰ Ma Amram yi cy'ajl Coat nintzun cyok'bej quibtz tu Jocabed tanub yi taj. Ej nin yi chibi' yi cob cy'ajl Amrama'tz i'tz Aarón tu Moisés. At Amram tul jun cient tu junak juklaj yob yi quime'n.

²¹ Ma yi e' cy'ajl Izhar yi ca'p cy'ajl Coat i'tz: Coré, Nefeg tu Zicri.

²² Ma yi e' cy'ajl Uziel yi toxi'n cy'ajl Coat i'tz: Misael, Elsafán tu Sitri.

²³ Ma yi Aarón yi bajx cy'ajl Amram nin cyok'bej quib tu Elizabet yi me'l Aminadab. Yi Elizabeta'tz i'tz tanub Naasón. Ej nin yi xone'n tiemp jal chinitxa'. Je chibi' yi e' cy'ajle'j: Nadab, Abiú, Eleazar tu Itamar.

²⁴ Ma yi e' cy'ajl Coré yi bajx cy'ajl Izhar i'tz: Asir, Elcana tu Abiazaf. Ya'stzun yi e' cy'ajl Coré.

²⁵ Ma tetz Eleazar yi cy'ajl Aarón, nintzun cyok'bej quib tu jun scyeri yi me'l Futiel. Yi cyok'bel quib nintzun jal jun cy'ajl yi na bi'aj Finees. Cyakil yi e'chk bi'aje'j e' cu'n chimam chite' yi e' xonl Leví.

²⁶ Inti Aarón tu Moisés ite'n nin e'a'tz yi talnak Ryos scyetz: “Quibene'nk jalen Egipto tan cyelsene'l tzaj yi e' xonl Israel. Ba'n che'l tzaj ita'n chi na chiban ala' k'u'j sanlar.”

²⁷ Ej nin ite'n nin Aaróna'tz tu Moisésa'tz yi e' xchak tan yol tetz faraón tan cyelsene'l tzaj yi e' xonl Israel jak' ca'wl i'.

Yi chichakxe'n Moisés tu Aarón tan Ryos

²⁸ Je yole'j yi talnak Ryos tetz Moisés Egipto:

²⁹ —I ina'tz in itajcawil. Alaj bin tetz faraón tircu'n yi txolbile'j yi swale' tzatz.

³⁰ —Poro Ta', yi in wetz qui na a'w mas yol wa'n. ¿Xe'n ltocsaj faraón yi txolbil yi swale' tetz? stzun Moisés bantz tetz Ryos.

7

¹ Bene'n tzun tlol Ryos tetz Moisés:

—Yaj, ax ink'ajbil sbne' swutz faraón nin yi awutzicy Aarón sjilonk tetz axel. ² Tajwe'n tan ibene'n tan talche'n tetz faraón tan tk'ol i' ama'l tan cyele'n tzaj yi e' xonl Israel Egipto. Swale' tzatz yi mbi tajwe'n tan awalol tetz Aarón. I' tzun tz'a'lon tetz faraón.

³ Poro tzinguiwse' yi talma' faraón tan qui tk'ol ama'l tan cyele'n tzaj. Na tzinchaje' yi imporer nin tzimbné' wi'nin e'chk milawr le luwar Egipto tan ttx'ixpe'n tajtza'kl tan tk'ol i' ama'l tan cyele'n tzaj. ⁴ Poro quil tocsaj faraón yi iyol. Ma na jalen yil tzinchaj yi imporer tibaj Egipto. Ej nin yil til e'chk milawra'tz kalena's tzun ltak' yi rey ama'l tan cyele'n tzaj intanum. ⁵ Tz'elepon tzun chitxum yi e' aj Egipto yi at imporer nin yi in yi wi'tz ajcaw bene'n tzi'n wi munt, stzun Ryos bantz scyetz Moisés tu Aarón.

⁶ Ya'tz nin tzun cyulej Moisés tu Aarón quib yi tal Ryos scyetz. ⁷ At tzun Moisés tul jun mutx' yob, ma tetz Aarón at i' tul jun mutx' tu ox yob te yi chijilone'n tetz faraón.

Yi toque'n yi ttx'amij Aarón tetz lu'baj

⁸ Ej itzun tal Ryos scyetz Moisés tu Aarón:

⁹—Yil xben wok tan yol tetz faraón, nin kol jak tan ichajol jun milawr, ba'n tzichajwok. Yi aˆxatz Moisés ba'n tzawal nin tetz Aarón yi ba'n sc'ox cu'n yi xtx'amij wuxtx'otx'. Ej nin yil sc'ox cu'n, tz'ocopon tetz lu'baj. Ba'n tzibanwok yi xtxolbile'j swutz faraón, stzun Ryos.

¹⁰ Chibene'n tzun Moisés tu Aarón tan yol tetz faraón. Yi cyopone'n nintzun e' ban quib yi tal Ryos scyetz. Cwe'n tzun c'oxol Aarón yi xtx'amij ˆxchiwutz faraón scyuch' yi e' mas ajcaw yi ate'-tz xlaj. Oque'n nin tzun ban yi xtx'amij tetz lu'baj. ¹¹ Yi tilol faraón yi xtxolbile'j, nintzun cawunin tan chichakle'n yi e' nachol scyuch' e' wi'tz aj cun. Nin tan yi cyetz quipisyo' e' xcye' tan banle'n chi e' ban Moisés tu Aarón. ¹² Cwe'n tzun chic'oxol len yi cyetz chitx'amij wuxtx'otx', nintzun e' oc lentz tetz lu'baj. Poro nin ben yi xtx'amij tetz Aarón tan chibajse'n yi chitx'amij yi e' nachol scyuch' yi e' wi'tz ajcaw yi nskan cho'c tetz lu'baj. ¹³ Chin xo'wbil nin ban yi xtxolbile'j, poro yi tetz faraón mas tcunin stze'tzaxe'n talma' nin qui nin tak' i' ama'l scyetz yi e' xonl Israel tan cyele'n tzaj Egipto. Tan yi xtxolbile'j el cu'n te'j quib yi tal Kataj Ryos tetz Moisés.

Yi tk'ol Ryos yi bajx chicaws yi e' aj Egipto

¹⁴ Itzun tal Ryos tetz Moisés:

—Yi faraón ja tocsaj tib nim, nin ja tze'tzax yi talma' tan qui tk'ol ama'l tzitetz, yi axwok xonl Israel, tan itele'n liwr. ¹⁵ Ma jalu' tajwe'n tan abene'n tan yol tetz ek jalchan. Ba'n cˆxben tzi yi tzanla' nin cho'n tzach'iwutz jalen yil copon, na copon i' tzi' a' tan jichi'n. Cy'ajnin yi atx'amij yi oc tetz lu'baj. Nin ba'n tzawal yi xtxolbile'j tetz: ¹⁶ “Yi Kataj yi kaRyosil yi o' hebrej, i' nchinchakon tzaj swutzu' tan talche'n yi xtxolbile'j. Nin je yi yol i'e'j: ‘Ak'aj ama'l scyetz intanum tan chibene'n tan inc'u'laje'n le ama'l tz'inunin tu.’ Poro qui nin na awak'o'k ama'l scyetz, stzun i'. ¹⁷ Cha'stzun te ja tal i' yi xtxolbile'j: ‘Ma jalu' tzinchaje' tetz faraón chij, yi in yi wi'tz ajcaw,’ nin je jun techle'j yi nˆxchaj i' swetz: Yil tzinjab cu'n yi a' tan yi intx'amij yi cy'a'n wa'n, tz'ocopon yi a' tetz chich'. ¹⁸ Ej nin ˆxchiquimok cyakil cay. Ej nin chin xewe'n nin sbne' yi jun tzanla'a'tz. Ej nin cyakil yi axwok aj Egipto smulmuchk ic'u'l yil chic'aje'n,” cˆxchij sban tetz.

¹⁹ Ncha'tz tal Ryos tetz Moisés.

—Alaj tetz Aarón yi ba'n ˆxchajnin yi xtx'amij, te cyakil yi e'chk ne'ˆx tzanla' tu e'chk lawun nin alchok ama'l kale atit a' cwent Egipto. Na na waj yil tz'oc cyakil yi a' tetz chich'. Chich' cu'n sbne' cyakil yi a' yi at tulak e'chk cu'lbil. Qui'c na ban yi ko c'ub nka tze' yi cu'lbil a'a'tz, stzun Ryos bantz tetz Moisés.

²⁰ I nintzun cyulej Moisés tu Aarón quib yi tal Ryos scyetz. Chibene'n tzun tan yol tetz faraón. Yi cyopone'n tzi a', bene'n tzun Aarón tan jabe'n cu'n yi a' tan yi xtx'amij ˆxchiwutz cu'n faraón scyuch' yi e' mas ajcaw yi xomche' te'j. Tircu'n tzun yi a' octz tetz chich'. ²¹ Chiquime'n tzun cyakil yi e' cay yi ate' xe a'. Chin tzu'j nin tzun ban yi a'a'tz nin qui't jal quic'a' yi e' aj Egipto na chich' cu'n tane'n tircu'n yi a' cwent Egipto.

²² Yi quilol yi e' nachol scyuch' yi e' ajcun yi xtxolbile'j nintzun e' octz tan banle'n cyetz, chi yi e' ban Moisés tu Aarón, nin e' xcye' te'j tan yi cyetz quipisyo'. Cha'stzun te qui nin bisun faraón ta'n. Nin qui nin tocsaj i' yi chiyol Moisés. Ma na mas tcunin tocsal tib nim tu tajtza'kl. Nin qui nin tbit yi yol Kataj Ryos. ²³ Aje'n nin ban faraón xe tetz ca'l. Qui nin oc il i' tan xtxumle'n yi xtxolbila'se'j nin qui nin bisun i' ta'n, na chin tze'tzuj nin ban yi talma', chi alijt tan Ryos. ²⁴ Ma yi e' aj Egipto cyoque'n tzun tan kople'n jul tzi'ak yi tzanla' tan joyle'n balaj a' tetz quic'a', na yi tzanla' qui'c rmeril tan baje'n cya'n tetz quic'a'.

Yi hijale'n wi'nin wo' tetz chicaws yi e' aj Egipto

²⁵ Itzun bantz yi tele'n juk k'ej yi tocle'nix Kataj Ryos tan po'tze'n yi a'.

8

¹ Nintzun tal Kataj tetz Moisés:

—Ba'n cǎben junt tir te'j faraón nin alaj tetz: “Je yol Kataje'j: ‘Ak'aj ama'l tetz intanum tan chibene'n tan inc'u'laje'n le ama'l tz'inunin tu'. ² Na ko quil tzawak' ama'l scyetz tz'ul junt icaws, nin i'tz yi ǎchijalok wi'nin wo' bene'n tzi'n Egipto. ³ ǎchijalok wi'nin wo' tul yi tzanla', nin chiben lo'on bene'n tzi'n Egipto. Ncha'tz chocopon le ama'l kale na cxcawune't nin chijepon wi asoc. Ncha'tz chocopon xe'ak chical' yi e' mas ajcaw nin scye'j cyakil wunak. Chin xo'w bil nin sbne' na chocopon yi e' wo'a'tz tul cyakil yi e'chk takle'n, chi tane'n yi e'chk ǎwok' tu ǎchujil pam. ⁴ Ej nin chijepon wi'nin wo' tzawibaj nin squibaj yi e' mas ajcaw nin squibaj cyakil wunak.’ ”

⁵ Ncha'tz tal Ryos tetz Moisés:

—Al nin tetz Aarón tan je'n ǎchajol yi k'ab tibaj yi tzanla' nin tibaj cyakil ama'l kale atite't a' na na waj yil chijal wi'nin wo' bene'n tzi'n Egipto, stzun Ryos bantz tetz Moisés.

⁶ Bene'n tzun ǎchajol Aarón yi xtx'amij tibaj cyakil yi a' bene'n tzi'n Egipto. Wi'nin tzun wo' e' jal xe a'. Nintzun e' jetzaj, nin e' baj noj cyakil ama'l cwent Egipto. ⁷ Ncha'tz yi e' nachol scyuch' yi e' wi'tz ajcun nin je'n chichajol yi cyetz chitx'amij wi'ak e'chk a'. Nintzun e' jetzaj wi'nin wo' cya'n. E' xcye' te'j tan yi cyetz quipisyo', nin wi'nin wo' e' jal Egipto.

⁸ Yi tilol faraón yi xtxolbile'j nintzun e' ǎchak Moisés tu Aarón. Itzun taltz scyetz:

—Jak wok pawor tetz iRyosil tan cyele'n yi e'chk wo' ta'n swe'j, nin scye'j cyakil intanum. Swak'e' tzun ama'l tzeitetz tan ibene'n tan toye'n yi itx'ixwatz swutz i'.

⁹ —Ba'n ta', stzun Moisés. —Poro tale'u' swetz tona' na taju' yil tzinjak tetz Ryos tan cyele'n yi e' wo' te'ju', nin scye'j yi e' mas ajcaw nin scye'j cyakil wunak. Ntin yi e' yi ate' xe' a' ǎchicyajk cyen, stzun Moisés bantz tetz rey.

¹⁰ —Ninin eklen, stzun yi rey bantz.

—Ba'n ko ya'tz na taju', ninin ek chelepon, bantz tele'n xtxumu' tetz yi qui'c junt ryos yi ni'cu'nk tu Jehová yi kaRyosil yi at jalen tzi'n tcyaj'. ¹¹ Na jun cu'n yol xcyek i' tan chilaje'n len yi e' wo' yi ate' te'ju' scyuch' cyakil yi e' yi ate' xe ca'lu'. Ncha'tz xcyek tan chilaje'n len cyakil yi e' wo' yi ate' scye'j yi e' mas ajcaw yi na chicawun xlaju' nin scye'j cyakil yi e' tanumu'. Ntin ǎchicyajk yi e' yi ate' xe a' Nilo, stzun Moisés bantz tetz rey.

¹² Ele'n tzaj nintzun e' ban cyetz Moisés tu Aarón kale na cawune't yi rey. Toque'n tzun Moisés tan nachle'n Kataj nin tan jakle'n tetz tan cyele'n yi e' wo' yi ate' Egipto. ¹³ Nintzun tbit Ryos yi mbi jak Moisés tetz. Chiquime'n tzun cyakil yi e' wo' yi ate' xe'ak ca'l, nin wi'ak cojbil nin yi e' yi ate' tbe'. ¹⁴ Cyoque'n tzun yi e' wunak tan chimolche'n nin chibu'jbaje'n. Chin xewe'n nin tzun ban cyakil yi ama'l cwent Egipto. ¹⁵ Poro itzun yi tilol faraón yi stzaje'n yi jun ila'tz qui'ct nintzun bislej i'-tz. Mas tcunin tzun stze'tzaxe'n yi talma'. Nin qui nin tocsaj yi mbi ntal Kataj Ryos tetz i' tan Moisés tu Aarón.

Yi toxi'n chicaws yi e' aj Egipto i'tz ne'ǎ us

¹⁶ Jilone'n tzun Ryos junt tir tetz Moisés. Itzun taltz:

—Alaj tetz Aarón yi ba'n sjab cu'n yi xtx'amij wuxtx'otx' tul yi puklaj, tan toque'n yi puklaj tetz ne'ǎ us, bantz jale'n wi'nin us bene'n tzi'n Egipto. ¹⁷ Ya'tz nintzun cyulejtz, nintzun cu' jabul Aarón yi xtx'amij wuxtx'otx'. Ej nin cyakil yi puklaj cwent Egipto oc tetz ne'ǎ us. Nin e' baj octz tan chichi'le'n cyakil wunak scyuch' yi e' txuc. ¹⁸ Cyoque'n tzun yi e' nachol scyuch' yi e' wi'tz ajcun cwent Egipto tan pile'n tan jalse'n us, chi mban Aarón. Poro qui nin xcye' yi cyetz quipisyo' te'j. Ma yi e' us yi e' jal tan Aarón mas tcunin saje'n chiwi' tan chichi'le'n yi e' wunak tu e' txuc. ¹⁹ Yi quilol yi e' nachol yi xtxolbile'j nintzun cyaltz tetz faraón:

—Yi xtxolbile'j yi na bajij i'tz chiRyosil yi e' xonl Israel yi nchakon tzaj, che'ch e' nachol.

Poro qui nin tocsaj faraón, ma na mas tcunin stze'tzaxe'n yi talma'. Ej nin tan yi xtxolbila'se'j ja el cu'n te'j yi yol yi alij cyen tan Ryos tetz Moisés.

Yi cyaji'n chicaws yi e' aj Egipto i'tz jun c'olaj us

²⁰ Itzun bantz nintzun jilont Ryos tetz Moisés. Itzun taltz:

—Ba'n cǔben ek jalchan stzi' a' tan yol tetz faraón, na ek ben i' tan xo'n stzi' a'. Yil tz'opon ba'n tzawal yi xtxolbile'j tetz: Je yol yi kaRyosile'j: “Tajwe'n tzawak' ama'l scyetz intanum tan chibene'n tan inc'u'laje'n le ama'l tz'inunin tu'. ²¹ Na ko quil tzawak' ama'l scyetz tan cyele'n tzone'j, tz'ul jun chin c'olaj jilwutz us wa'n tetz icaws. Quin technin jilwutz us ǔchijalok xe' aca'l. Ncha'tz ǔchijalok scye'j yi e' mas ajcaw nin scye'j cyakil wunak bene'n tzi'n Egipto, nin qui'c nin jun ama'l yi qui'k noj tan e'chk usa'tz. ²² Nin yil bajij yi xtxolbile'j tzone'j Egipto yi tircu'n bene'n tzi'n snojk tan e'chk usa'tz, ma na tzincole' yi ama'l Gosén kale ate't yi wetz intanum, qui'c nin jun us sjalok ǔchixo'l nin qui'c nin chibislej cyetz. Ej nin tan yi xtxolbile'j tzinchaje' tzatz nin scyetz cyakil wunak yi in yi wi'tz ajcaw tzone'j Egipto. ²³ Tzincole' yi ama'l kale ate't yi intanum tan inchajol yi apart yi wetz intanum ǔchiwutz cyakil yi mas tnum. Ej nin yi xtxolbila'se'j ninin ek tzimbne',” stzun Ryos bantz tetz Moisés.

²⁴ I nin tzun tulej Ryosa'tz. Le junt eklok nintzun saj bnol tib jun chin wutzile'n sbak' yi chin k'ek nin tan us. E' baj len tunin tzun xit. Ej nin wi'nin tzun e', e' oconon xe yi ca'l kale na cawune't yi faraón. Ncha'tz ban kale ate't yi e' mas ajcaw yi na chicawun xljaj faraón. Ej nin ncha'tz e' ban bene'n tzi'n Egipto. Tircunin tzun yi ama'l cwent Egipto lo'ontz cya'n. ²⁵ Yi tilol faraón yi chin xo'wbil nin tane'n yi jun chicawsa'tz bene'n tzun mantartz ta'n tan chichakle'n Moisés tu Aarón. Yi cyopone'n Moisés swutz itzun taltz scyetz:

—Ba'n cǔben wok tan pate'n yi itx'ixwatz tan toye'n tetz yi iRyosil. Poro qui na waj yil cǔben wok joylaj, ma na ta'ste'n nin tzone'j Egipto, stzun faraón bantz.

²⁶ —Poro ta', stzun Moisés bantz, kol ya'tz kulej, ko na kaj kapat yi katx'ixwatz swutz Kataj Ryos tzone'j, ploj sbne', na yi e' txuc yi na kaj koy tetz katx'ixwatz, xan ǔchiwutzu' yi e'u' aj Egipto, na wi'nin na cyak'u' k'ej yi e' txuca'tz nin na chilok'u' wutz. Itzun yi kol quil ninu' yi na katzan ketz tan pate'n yi e'chk txuca'tz tetz katx'ixwatz, quicunin batz chocoponu' tan kabiyle'n cu'n tan c'ub. ²⁷ Cha'stzun te, mas balaj yil tak'u' ama'l sketz tan kabene'n tan pate'n yi ketz katx'ixwatz jalen le ama'l tz'inunin tu', yi i'tz ox k'ej be'. Mas balaj yi nink tak'u' ama'l sketz tan kabene'n chone'j. Na ya'stzun tal yi kaRyosil sketz, stzun Moisés bantz tetz faraón.

²⁸ —Ma jalu' bin, swak'e' ama'l tzitetz tan ibene'n tan toye'n yi itx'ixwatz tetz yi iRyosil. Ba'n cǔben wok le ama'l tz'inunin tu'. Poro qui na waj yil cǔben wok joylaj. Nin ncha'tz na waj yil xpakxij wok junt tir. Ba'n cǔben wok, nin jakwok yi banl iRyosil swibaj, stzun yi rey bantz.

²⁹ Nintzun tal Moisés tetz:

—Ko ya'tz ta', yil ne'l tzone'j nchimben tan jakle'n tetz Ryos tan tele'n tcy'al i' cyakil yi us tzone'j. Tzinjake' tetz yi ninin ek qui't ljal jun us xe yi ca'lu' nin xe yi chical' yi e' mas ajcaw, nin ncha'tz xe'ak chical' cyakil wunak. Ya'stzun sbne' ko bintzi na talu' yi qui't tz'ocu' tan kamakle'n tan kabene'n tan toye'n yi katx'ixwatz tetz Ryos.

³⁰ Quenin tzun bene'n tetz Moisés tan nachle'n Kataj yi tele'n tzaj tan yol tetz yi rey. ³¹ Jak tzun i' tetz Ryos tan cyelse'n cyakil yi e'chk usa'tz yi attz Egipto. Nin tbit Ryos cyakil yi oración Moisés. Ej nin ya'tz nin tulejtz na le junt eklok qui'c nin tzun junt us ban cyen le ca'l yi rey. Ncha'tz ban cyetz yi e' mas ajcaw, nin bene'n tzi'n Egipto. Qui'c nin jun usil wacǔ ban cyentz. ³² Poro yi tilol faraón yi qui'ct nin jun us jal cyen Egipto nintzun ajt junt tir te yi tetz stze'tzal yi talma', na qui nin tak' i' ama'l scyetz yi e' xonl Israel tan chibene'n tan toye'n yi chitx'ixwatz tetz Ryos le ama'l tz'inunin tu'.

9

Yi chiquime'n cyakil yi cyawun yi e' aj Egipto

¹ Itzun bantz yi wi't baje'n yi xtxolbile'j nintzun jilon junt tir Ryos tetz Moisés. Itzun taltz:

—Tajwe'n cäben junt tir swutz faraón nin ba'n tzawal tetz: “Je yi yol kajcawe'j yi kaRyosil yi o' hebrej: Tajwe'n tan awak'ol ama'l scyetz e' intanum tan chibene'n tan inc'u'laje'n. ² Na ko quil tzawak' ama'l scyetz tan cyele'n ej nin kol tzaban seguir tan chimakle'n, tz'ul acaws. ³ Tz'ul Ryos tu yi tetz xchamil tan tak'le'n jun chin wutzile'n ya'bil xchixo'l cyakil yi cyawunu' yi ate' bene'n tzi'n. Chin xo'w'bil nin sbne' yi jun ya'bila'tz, na xchiquimok cyakil yi e' chej scyuch' yi e' buru', ncha'tz yi e' wacx tu e' cne'r tu cyakil yi e' camey. ⁴ Cyakil yi cyawun yi e' aj Egipto xchiquimok. Poro quil wak' ama'l tan chiquime'n yi cyawun yi e' xonl Israel, na yi wajbil i'tz tan inchajol yi apart yi e' xonl Israel tziwutz wok,” stzun Ryos tetz Moisés.

⁵ Ncha'tz tal Ryos:

—Ninin eklen tz'ul yi jun cawsa'tz wa'n.

⁶ Ej nin ya'tz nin tulej Ryos. Na yi tule'n skil le junt eklok tircu'n chiquime'n yi cyawun yi e' aj Egipto. Qui'c nin jun yi jak clax cyen. Poro xchixo'l yi e' xonl Israel qui'c nin jun cyawun yi nink quim. ⁷ Yi t'ital faraón yi qui e' quim yi cyawun yi e' xonl Israel, nintzun e' ben xchakol cobox tan xmaye'n yi ko bintzinin. Yi cyopone'n nintzun quil yi qui'c nin jun yi jak quim. Chipakxe'n tzuntz tan talche'n tetz faraón. Poro yi i' tetz mas tcunin stze'tzaxe'n yi talma' nin qui nin tak' ama'l scyetz yi e' xonl Israel tan chibene'n tan c'u'laje'n yi chiRyosil.

Yi jale'n xpok'on tx'a'c tetz chicaws yi e' aj Egipto

⁸ Itzun bantz tan paj yi qui na tak' faraón ama'l scyetz yi e' xonl Israel tan cyele'n Egipto, nintzun tal Kataj tetz Moisés tu Aarón:

—Cy'ajwok nin jun txob stza'jil chuj swutz faraón, nin yil cxopon ba'n tzichitwoke'n tcyaj swutz i'. ⁹ Yi mu'x tza'ja'tz tz'ocopon tetz puklaj nin mben lo'on bene'n tzi'n Egipto. Ej nin i'tz jun chin wutzile'n ya'bil sbne' scye'j cyakil wunak nin scye'j cyakil txuc. Nin yi jun ya'bila'tz yi sjalok i'tz yi xpok'on tx'a'c.

¹⁰ Yi quibital Moisés tu Aarón yi xtxolbile'j, ya'tz nin tzun cyulejtz. Nintzun e' quicy'al jun txob tza'j. Ej nin e' bentz swutz faraón. Yi cyopone'n nintzun je' xchitol Moisés yi tza'j tcyaj. Nin tan yi xtxolbile'j tircu'n tzun yi e' wunak tu cyakil e' txuc oc lac'puj yi xpok'on tx'a'c scye'j. ¹¹ Ma yi e' nachol cwent Egipto, qui'c nintzun oc cyajal tan pile'n yi cyetz quipisyo', na ncha'tz e' cyetz nsken oc lac'puj yi xpok'on tx'a'c scye'j, chi quitane'n yi e' mas aj Egipto. ¹² Poro yi talma' faraón, mas tcunin stze'tzaxe'n tan Ryos. Cha'stzun te qui nin ocopon yi chiyol Moisés tu Aarón te wi'. Inin bana's, chi yi talnak Ryos tetz Moisés.

Yi saje'n yi c'ub a'bal tetz chicaws yi e' aj Egipto

¹³ Itzun bantz nintzun jilon junt tir Ryos tetz Moisés. Je tzun tale'j:

—Moisés na waj yil cäben ek jalchan tan yol tetz faraón. Ej nin ba'n tzawal tetz: “Je yol yi kajcaw yi kaRyosil yi o' hebrej: Ak'aj ama'l scyetz intanum tan chibene'n tan inc'u'laje'n le ama'l tz'inunin tu'. ¹⁴ Na ko quil tzawak' ama'l scyetz tan chibene'n tan inc'u'laje'n, tz'ul jun icaws wa'n yi chin xo'w'bil nin. Nin yi jun icawsa'tz i'tz tetz icyakil, scyetz yi e' mas ajcaw nin scyetz cyakil wunak bantz tele'n itxum tetz yi qui'c junt Ryos bene'n tzi'n wi munt yi ni'cu'nk chi in. ¹⁵ Ja klo' wi't cxsotzok wok wa'n scyuch' cyakil yi atanum. ¹⁶ Poro ja wak' ama'l tztetz tan qui iquime'n, na na waj yil tzitil wok yi imporer. Nin ncha'tz na waj yil tz'el chitxum yi e' mas wunak wi munt yi in yi wi'tz Ryos bene'n tzi'n. ¹⁷ ¿Nxac na awocsaj awib nim na qui na awak' ama'l tetz intanum tan chibene'n tan inc'u'laje'n le ama'l yi walnak scyetz? ¹⁸ Ma jalu' bin, chwa'nin eklen tz'ul jun chin wutzile'n c'ub a'bal wa'n tetz icaws. Nin yi jun c'ub a'bala'tz chin xo'w'bil nin sbne', na qui otojt na bajij yi jun xtxolbila's tzone'j Egipto. ¹⁹ Cha'stzun te ko na awaj yil chiclax yi

e' awawun, ba'n tzajoy puntil tan chicolche'n, na yi jun c'ub a'bala'tz yi tz'ul, xcyek tan chibiyle'n cyakil yi e' wunak tu cyakil txuc yi ate' wi'ak cojbil, stzun Ryos bantz.”

²⁰ Yi quibital yi e' ajcaw yi ate' xljaj faraón yi xtxolbile'j, at e' yi ja cyocsaj, nin ja chixobtz. Chibene'n tzun tan chicawe'n yi e' chimos tan chicolol quib xe'ak ca'l, ej nin ncha'tz tan chicolche'n yi cyawun. ²¹ Poro wi'nin e' yi qui nin cyocsaj yi yol Ryos. E' cyajcyen tu' yi cyawun wi cojbil. Ncha'tz chimos e' cyajcyen tu' wi cojbil.

²² Itzun le junt eklok nintzun tal Ryos tetz Moisés:

—Moisés, ak'e'n yi ak'ab tcya'j tan saje'n c'ub a'bal squibaj cyakil wunak tu cyakil txuc nin tibaj cyakil yi ama'l bene'n tzi'n Egipto.

²³ Inin tzun tulej Moisésa'tz chi tal Ryos tetz. Je'n tzun tk'ol yi k'ab tcya'j, nintzun saj xchitul Ryos jun chumam k'ancyok tu xlitz'. Ej nin saje'n nintzun ban yi c'ub a'bal, nin baj noj cyakil yi ama'l Egipto. ²⁴ Qui otoj na bajij yi jun xtxolbila'tz Egipto, na sk'ejl tu lak'bal qui na tane' yi jun chin c'ub a'bala'tz. ²⁵ Tircu'n tzun yi ama'l cwent Egipto lo'on tan yi jun chin wutzile'n c'ub a'bala'tz. Wi'nin wunak e' quim. Ncha'tz e' quim wi'nin txuc. Nin cyakil yi tze' tu e'chk ujul e' baj lo'on. ²⁶ Ma le ama'l Gosén kale ate't yi e' xonl Israel qui'c nin jun c'ub a'bal cu'-tz.

²⁷ Yi tilol yi rey yi xtxolbile'j nintzun ben mantar tan chichakle'n Moisés tu Aarón, nintzun taltz scyetz:

—Ma jalu' ja el intxum tetz yi ja injuch wil swutz Ryos nin cyakil yi na bajij i'tz weri impaj scyuch' intanum. Nk'e'tz paj Ryos. ²⁸ Cha'stzun te ja wi't intxum tan wuk'ol ama'l tzeitetz tan ibene'n tan c'u'laje'n yi iRyosil, na wi'nin kacaws ja ul, chi tane'n yi c'ub a'bale'j yi qui't na tane'. Ntin jakwok tetz iRyosil tan cuyul i' ketz kapaj, nin tan tanewe'n yi jun chin c'ub a'bale'j, stzun yi rey bantz tetz Moisés.

²⁹ —Quil bisunu' ta', na yil ne'l tzone'j ninin nocopon tan jakle'n tetz Ryos yi tajbilu'. Nin jun cu'n stanek yi jun c'ub a'bale'j nin ncha'tz cyakil yi k'ancyok yi at, bantz tele'n xtxumu' tetz, yi tetz Ryos cyakil yi ama'l bene'n tzi'n, nin i' na cawun tibaj. ³⁰ Poro ta', na el intxum tetz yi qui na tek'u' xchi' Ryos. Ncha'tz quitane'n yi e' mas ajcaw yi ate' xljaju', txe'n nin cyek xchi' Ryos, stzun Moisés bantz tetz faraón.

³¹ Cyakil yi e'chk ujul chi tane'n yi lino tu yi cebada ja lo'on, na yi cebada sken wi't jal wutz. Ej nin yi lino nsken wi't jal xu'm. Cha'stzun te yi e'chk ujula'tz ja lo'on. ³² Ma yi triw tu yi centeno qui'c ban na taxk jal wutz nin taxk jal xu'm. Na buch na jal wutz. ³³ Ma yi tele'n tzaj Moisés xe' ca'l kale na cawune't faraón, ej nin yi pakxe'n le tetz ama'l nintzun octz tan nachle'n Kataj nin tan jakle'n tetz tan tanewe'n yi c'ub a'bal. Ninin tzun te rata'tz tanewe'n yi c'ub a'bal. Ej nin qui'ct k'ancyok bantz.

³⁴ Itzun bantz yi tilol faraón yi tanewe'n yi c'ub a'bal nin yi qui'c nin k'ancyok na cu' nin qui'ct na bajij, nintzun tze'tzax junt tir yi talma'. Ncha'tz e' ban yi mas ajcaw yi ate' xljaj tan cawu'n. ³⁵ Qui't tzun tak' i' ama'l scyetz yi e' xonl Israel tan cyele'n tzaj Egipto, na mas tcunin tze'tzaxe'n yi talma'. Tan yi xtxolbile'j el cunin te'j chi yi tal Ryos tetz Moisés.

10

Yi waxaki'n chicaws yi e' aj Egipto yi sac' cu'n ban

¹ Nintzun tal Ryos junt tir tetz Moisés:

—Na waj yi cäben junt tir tan yol tetz faraón. Na ja tze'tzax yi talma' wa'n scyuch' yi e' mas ajcaw yi na chicawun xljaj. Ya'stzun nwulej na na waj tzimban wi'nin e'chk milawr xchiwutz tan inchajol imporer scyetz. ² Ncha'tz tajwe'n tan italol yi e'chk milawra'tz scyetz yi e' initxa' scyuch' yi e' imamaj tan tele'n chitxum tetz yi xe'n cu'n ban yi mme'l chik'ej yi e' aj Egipto wa'n bantz tele'n chitxum tetz yi in Jehová iRyosil, stzun Ryos tetz Moisés.

³ Chibene'n tzun Moisés tu Aarón tan yol tetz faraón. Yi cyopone'n nintzun cyaltz:

—Je yol kaRyosile'j yi o' hebrey: “¿Tona' c̄xoc juy tzinwutz? ¿Tona' tzawak' ama'l scyetz yi e' intanum tan chibene'n tan inc'u'laje'n le ama'l yi ja wi't wal scyetz? ⁴ Na ko quil tzawak' ama'l scyetz, ninin eklen tz'ul inchakol jun chin c'olój sac' yi chinojk bene'n tzi'n Egipto. ⁵ Nin yi jun icawsa'tz chin xo'wbil nin sbne', na snojk cunin yi wuxtx'otx' ta'n. Ej nin sbajk cyakil yi e'chk takle'n cya'n yi e' clax cyen tan yi c'ub a'bal nin sbajk cyakil yi e'chk tze' cya'n yi at wi cojbil bene'n tzi'n. ⁶ Chin xo'wbil nin sbne', na chocopon xe yi ca'lu' kale na cawune'tu'. Ncha'tz chocopon xe yi chica'l yi wi'tz bajxom yi ate' xlaju' tan cawu'n. Ncha'tz xe chica'l cyakil yi e' aj Egipto. Yi jun xtxolbile'j yi sbajok, qui otoj na bajij bene'n tzi'n wi munt nin saje'n tunintz scye'j yi e' chimam chite'u',” stzun Ryos swetz, stzun Moisés.

Yi wi't tlol Moisés yi xtxolbile'j nintzun el tzaj i' xe yi ca'l yi faraón: ⁷ Yi cyele'n tzaj Moisés nintzun cyal yi e' ajcaw yi ate' xlaj faraón.

—Ta', ¿tona' ltane' yi jun yaja'tz tan kaxuxe'n? Ba'n tcu'n yi nink tak'u' ama'l scyetz yi e' tetz tanum tan chibene'n tan c'u'laje'n yi cyetz chiryosil, na ¿qui pe' na el xtxumu' tetz yi ja wi't el cu'n katanum swutz tan paj yi qui na tak'u' ama'l scyetz? che'ch tzun bantz tetz faraón.

⁸ Bene'n tzun mantar faraón tan chichakle'n Moisés tu Aarón. Yi cyopone'n nintzun taltz scyetz:

—Ma jalu' ba'n cxben wok tan c'u'laje'n yi iRyosil. Poro alcye'n swetz na' scyetz e' yi nchiben.

⁹ —Kacyakil nkaben scyuch' yi e' kanitxa' tu yi e' katijl c'u'lal. Ncha'tz cyakil yi e' kawun. Na i'tz jun balaj k'ej yil skabne' swutz Ryos, stzun Moisés tetz rey.

¹⁰ —Lajluch cunin yi mbi i ila'tz yi itxumu'n, nin i'tz tan insuble'n tu' na itajwok. Tan paj yi ya'tz nin itxumu'n quil xom Ryos tzite'j. Ncha'tz quil wak' ama'l tztetz tan ibene'n icyakil cu'n. ¹¹ Ma na ntin swak'e' ama'l scyetz yi e' yaj tan chibene'n tan c'u'laje'n yi iRyosil na ya'stzun na itajwok.

Nintzun e' el tzaj lajul faraón. ¹² Poro nintzun jilon junt tir Ryos tetz Moisés. Itzun taltz:

—Moisés ak'e'n ak'ab tcya'j tan achajol yi at imporer tibaj cyakil Egipto nin tan chisaje'n sac' tan bajse'n cyakil yi e'chk tze' yi nchiclx cyen tk'ab yi c'ub a'bal.

¹³ Nintzun je tk'ol Moisés yi xtx'amij tcya'j tibaj Egipto. Saje'n nintzun ban jun chin wutzile'n cyek'ek' tele'n tzi'n. Sk'ejl tu lak'bal ban yi jun chin wutzile'n cyek'ek'a'tz. Nin tul yi jun chin wutzile'n cyek'ek'a'tz cho'n cyule'n yi sac'. ¹⁴ Noje'n tzun cyakil Egipto cya'n. Qui otojt na bajij yi jun chin wutzile'n chicawsa'tz, nin quil bajij sbne' opon tunintz, na wi'nin sac' bantz te jun k'eja'tz. ¹⁵ Wi'nin tzun sac' bantz nin tircu'n jopxe'n yi wuxtx'otx' cya'n. Ncha'tz baj cyakil xtze' cya'n, tuml yi e'chk tze' yi clax tk'ab yi c'ub a'bal. Qui'c nintzun jun wi' tze' ban cyen bene'n tzi'n Egipto. Ncha'tz cyakil e'chk xtze', tircu'n baj cya'n.

¹⁶ Yi tilol faraón yi xtxolbile'j nintzun x̄chak i' Moisés tu Aarón. Itzun taltz scyetz:

—Ja injuch wil swutz Ryos nin ncha'tz tziwutz wok. ¹⁷ Ma jalu' na waj tzinjak cuybil impaj tztetz nin ncha'tz nachwok Kataj swibaj tan cuyul Ryos impaj nin tan telse'n yi jun chin wutzile'n incawse'j yi ja ul, stzun yi faraón bantz tetz Moisés.

¹⁸ Yi tbital Moisés yi xtxolbile'j nintzun el tzaj i' kale atite't faraón nin oc i'tz tan nachle'n Kataj Ryos. ¹⁹ Nintzun tbit Ryos yi oración Moisés. Xtx'ixpul tzun Ryos yi tojkbil yi cyek'ek'. Cho'n tzun saje'n yi cyek'ek' toque'n tzi'n. Nintzun icy' tcya'j yi e'chk sac' yi ate' Egipto. Cho'n tzun cyopone'n ta'n tul yi Cyak Mar. Qui'ct nin tzun jun sac' ban quentz Egipto. ²⁰ Ja til faraón cyakil yi xtxolbile'j, poro qui nin tak' ama'l scyetz yi e' xonl Israel tan cyele'n tzaj, na nskén tze'tzax yi talma' tan Ryos.

Yi toque'n tz'o'tz swutz k'ej tetz chicaws yi e' aj Egipto

²¹ Itzun bantz nintzun jilon junt tir Ryos tetz Moisés, itzun taltz:

—Ma jalu' Moisés ak'e'n ak'ab tcyaj'. Ej nin tz'ocopon tz'o'tz wutz cya'j bene'n tzi'n Egipto.

²² Ya'tz nin tzun tulej Moisés quib yi tal Ryos tetz. Na yi je'n tk'ol yi k'ab tcyaj' oque'n nintzun ban tz'o'tz bene'n tzi'n Egipto. ²³ Ox cu'n tzun k'ej ban yi jun chin wutzile'n tz'o'tza'tz. Cya'l nin tzun jun wunak xon tbe', tunink xajse'n yi chiwisin. Ma xchixo'l yi e' xonl Israel qui'c tz'o'tz jal, ma na chin tkan k'ej nin tane'n.

²⁴ Yi tilol faraón yi txolbile'j nintzun ben mantar tan xchakle'n Moisés. Yi topone'n Moisés nintzun taltz tetz:

—Ma jalu' Moisés ba'n cxben wok tan c'u'laje'n yi iRyosil. Ej nin ba'n tzicy'aj wok nin cyakil yi ixna'nil scyuch' initxa'. Poro cyakil yi itawun xchicyajk tzone'j.

²⁵ Stza'wel tzun Moisés tetz faraón:

—Poro ta', ilu' tz'ak'on tetz cyakil yi e' txuc yi skabiye' nin yi skapate' tetz katx'ixwatz tetz Ryos. ²⁶ Poro qui', na cyakil yi ketz kawun nchiben xomok ske'j. Qui'c nin jun yi nink cyajcyen. Ma na tircu'n nchiben, na yil kopon chone'j kocopon tan chitxa'le'n cobox xchixo'l tan kak'ol tetz Ryos. Na te yi ntaxk kopon chone'j qui na el katxum tetz na' scyetz e' yil skoye' tetz Ryos.

²⁷ Poro qui nin tzun tak' faraón ama'l scyetz tan cyele'n na Ryos mak'on cyen le wi' tan stze'tzaxe'n yi talma' tan qui tk'ol ama'l scyetz. ²⁸ Ncha'tz tal faraón tetz Moisés:

—Cawle'n tzone'j nin qui't na waj yil wil cu'n awutz junt tir tzone'j, na kol cxu'l junt tir oknin cu'n le awi' yi xquimok wa'n, stzun faraón bantz tetz Moisés.

²⁹ —Jun cu'n yol qui't nu'l tan yol teru', stzun Moisés bantz tetz faraón.

11

Yi tlol Ryos yi at chiquimobil cyakil yi bajx chicy'ajl yi e' wunak Egipto

¹ Itzun bantz nintzun jilon Ryos tetz Moisés, itzun taltz:

—Tajwe'n tan wak'ol junt caws faraón scyuch' cyakil yi e' aj Egipto. Ej nin yil tz'icy' yi jun chicawsa'tz stk'e' i' ama'l tzitetz tan itele'n wok tzone'j. Na i' te'nin faraón tz'ocopon tan ilaje'n len tan itele'n wok tzone'j. ² Cha'stzun te alaj scyetz cyakil yi e' xonl Israel tan cyoque'n tan jakle'n e'chk oro tu sakal scyetz chiwisin yi aj Egipto.

³ Nintzun tak' Ryos yi banl squibaj yi e' xonl Israel na nin jal chibalajil xchiwutz cyakil yi e' aj Egipto. Ncha'tz e' ban yi e' ajcaw yi na chicawun xla'j faraón nin cyak' k'ej Moisés. Ej nin cyakil yi e' aj Egipto chumbalaj nin e' bantz scye'j yi e' xonl Israel.

⁴ Ej itzun ban, nin tal Moisés tetz faraón:

—Ta' faraón je yol yi ketz kaRyosil: “Chin xonk xchixo'l yi e' aj Egipto axen nicy'ak'bal. ⁵ Ej nin xchiquimok cyakil yi bajx cy'ajol wa'n. Chicyakil cu'n xchiquimok. Qui'c na ban ko at chik'ej chitaj nka qui'c. Chi tane'n yi faraón yi at k'ej, squimok yi bajx cy'ajl wa'n, nin yi e' yi qui'c chik'ej chi quitane'n yi e' yi na chak'uj wi cojbil xchiquimok yi cyetz wa'n. Ncha'tz xchibne' yi bajx cyal yi e' txuc. Tircu'n xchiquimok. ⁶ Wi'nin tzun bis o'kl sbajoktz bene'n tzi'n Egipto. Wi'nin e' chi'ch'ink tan bis na qui otojt na bajj yi txolbile'j xchixo'l.” ⁷ Nin tan tele'n chitxumu' tetz yi apart yi o' xonl Israel xchiwutz yi e' aj Egipto, siquier nink jun tx'i' yi nink wojon cyen te jun xonl Israel, mpe ik te cyawun. ⁸ Ma jalu' chicyakil cu'n tzun yi e' wi'tz ajcawe'j, chu'l tan cu'swutzil tzinwutz nin chicopon mejlok tzinwutz. Ej nin scyale' swetz: “Bne'u' pawor ta' tan cyele'nu' scyuch' cyakil tanumu'.” Poro ko quil chiban yi txolbile'j quil ke'l, stzun Moisés bantz tetz yi rey.

Wi'nin tzun xchi'che'n c'u'l Moisés yi tele'n tzajtz tan yol tetz faraón. ⁹ Bene'n tzun tlol Ryos tetz Moisés:

—Jun cu'n yol quil tak' faraón ama'l tzitetz tan itele'n. Ma na tajwe'n cu'n tan inchajol mas e'chk milawr tzone'j Egipto kalena'tz tzun ltak' ama'l tan itele'n, stzun Ryos bantz tetz Moisés.

¹⁰ Ja bnix cyakil e'chk milawra'tz swutz faraón cya'n Moisés tu Aarón. Poro yi tetz faraón mas tcunin stze'tzaxe'n talma' tan Ryos na qui nin tak' i' ama'l tan cyele'n yi e' xonl Israel Egipto.

12

Yi Pasc

¹ Itzun bantz nintzun jilont Ryos tetz Moisés tu Aarón le ama'l Egipto, itzun tal scyetz:

² “Yi jun xawe'j tz'ocopon tetz bajx xaw tetz yi yob nin sbne' opon tunintz bajx xaw sbne'. ³ Cha'stzun te alwok scyetz cyakil yi e' xonl Israel yi xtxolbile'j: ‘Tul yi lajuj tajlal yi xawe'j, tajwe'n tan chijoyol yi jujun najal jun cne'r nka jun chiw tan cyoyil swetz, jun le jujun najal. ⁴ Ma ko cobox intzi' chixone'n jun najal nin qui nin chixcye' tan bajse'n jun cne'r nka jun chiw, ba'n tzun chijilon tetz yi chiwisin yi at mas naka'j. Junit tzun chiban tan bajse'n yi jun txuca'tz. Ba'n chijatx cu'n xchixo'l. Tunin xomquen cya'n te cyajlal le jujun najal. ⁵ Tajwe'n yi tzijoy wok jun cne'r yi mam yi ja wi't tz'ak jun yob ta'n, nin yi qui'c mu'x tal yana'sil. Qui'c na ban yi ko cne'r nka chiw. ⁶ Yil jal yi cneru' nka yi chiw tajwe'n tan colche'n, jalen yil jepon yi cyajlaj tajlal yi xaw tajwe'n tan cwe'n ibiyol. Poro ba'n tzibiy wok cu'n cwe'n k'ej. ⁷ Kalel baje't yi jun cne'ra'tz, ba'n tzisuk' wok cyen yi xch'el te'jak yi marquil yi puertil ica'l. ⁸ Yi jun cne'ra'tz ba'n tzibajswok ninin te ak'bala'tz nin boxij tzitulej wok. Ba'n tzibajsaj wok tu e'chk c'a' itzaj tu pam yi qui'c xtx'amil. ⁹ Qui'c cuj tan ibajsal yi chibaj yi txa'xenlen nka yi txiquij sban, ma na cyakil yi tkan tu yi wi' tu cyakil yi talma' nka yi e'chk takle'n yi at tc'u'l, cyakil boxij cu'n sbne'. ¹⁰ Nin tajwe'n tan ibajsal cyakil. Na qui tajwe'n tan sowrine'n nin kol sowrin ba'n tcu'n yi tzitz'e'swok cu'n. ¹¹ Nin ncha'tz bajx wekwok itib, banwok list te be'ch itetz, nin yi ixajab. Ej nin tz'amwoke'n yi itx'amij, kalena's tzun ba'n tzibajswoke'n yi cne'r lajke'l na ya'stzun yi Pasc tetz Kataj. ¹² Na te yi ak'bala'tz nicy'ak tan chibiyle'n cyakil yi e' bajx chicy'ajl yi e' aj Egipto. Ncha'tz wulej yi bajx cyal yi e' txuc, nin wak'e' chicaws yi e'chk ryos cwent Egipto. Tz'elepon cu'n te'j yi xtxolbile'j na i'tz inyol yi in iTaj Jehová.

¹³ Ma yi chich' yi tz'ocopon ita'n te marquil yi puertil ica'l, xconk tetz jun techl yi cho'n atixwok le ca'la'tz tan qui iquime'n, na yil wil yi at chich' te'jak puert nicy'pon nin quil cxquim wok, na cyakil yi e' aj Egipto xchiquimok wa'n. ¹⁴ Ba'n tzinach wok cu'n yi jun k'ejat'z, na i'tz jun balaj k'ej nin tzibne' wok jun balaj k'ej tetz Kataj. Na yi jun k'ejat'z tajwe'n tan ibnol wok tane'n chi jun ley. Nin sbne' opon tunintz tajwe'n tan chibnol tane'n yi initxa' tu cyakil yi e' imamaj. ¹⁵ Ncha'tz sbajk pam yi qui'c xtx'amil ita'n, tetz juk k'ej, nin yil xe'tij yi bajx k'ej tajwe'n yi qui'c mu'x xtx'amil pam yi nink jal le jun ca'l. Nin yi jun yil baj yi pam yi at xtx'amil ta'n tul yi juk k'ejat'z, tz'elpon laju'n tzixo'l wok. ¹⁶ Le bajx k'ej tu yi wi'tz'bil k'ej tajwe'n tan imolol itib tan banle'n jun balaj k'ejat'z. Tul yi cob k'ejat'z cya'l jun tz'ak'uj, ntin cu'n tan banle'n yi iwa' ba'n cxak'uj jun rat, na yi cob k'ejat'z chin xan nin. ¹⁷ Yi jun k'ejat'z tetz yi pam yi qui'c xtx'amil i'tz jun balaj k'ej yi tajwe'n tan ticy'e'n wutz k'ej ita'n, na ya'stzun yi k'ej yi xelepon wok tzone'j Egipto. Cha'stzun te tzibne' wok tane'n yi jun k'ejat'z sbne' opon tunintz, nin i'tz jun ley yi tajwe'n tan ibnol tane'n, nin tan chibnol tane'n yi e' initxa'. ¹⁸ Sbjak yi pam yi qui'c xtx'amil ita'n. Juk k'ej sbne', na cxe'tok wok tan bajse'n cwe'n k'ej le cyajlaj tajlal yi bajx xaw tetz yi yob, jalen cwe'n k'ej le junakjun tajlal yi ite'n nin xawa'tz. ¹⁹ Tul yi juk k'ejat'z qui'c cuj tan jale'n mu'x xtx'amil pam le jun ca'l. Na cyakil yi e' yi sbajk pam cya'n yi at xtx'amil, juncu'n chelepon laju'n tzixo'l wok. Qui'c na ban ko awer nak i' nka mero xonl Israel. ²⁰ Cha'stzun te cya'l jun bajsan yi e'chk takle'n yi at xtx'amil. Ma na ba'n tzibajswok yi e'chk takle'n yi qui'c xtx'amil alchok atixe't nin alchok ama'lil yi xa't cu'nt, ’ ” stzun Ryos bantz tetz Moisés.

²¹ Itzun bantz nintzun el mantar tan Moisés tan chichakle'n cyakil yi e' wi' banl wi' tetz Israel. Nintzun taltz scyetz: “E'u' jun c'oloj kacmon chibenku' tan ticy'le'n jun ne'x

cneru' nka jun chiw, jujun le jun najbil. Ba'n chibiycu'nu' na skabne' jun balaj k'ej yi i'tz yi Pasc. ²² Ma yi xch'el yi cne'r ba'n molxij tul jun plancan nin yil molxij ba'n tzun chijoyu' jun tal sbil nka jun k'ab xtze' tan suk'le'n cyen te'jak yi marquil yi chipuertu'. Cya'l tzun jun tz'el tzajtz te ak'bala'tz jalen yil tz'ul skil. ²³ Na yil tz'icy'ak yi Kataj tan chibiyle'n cyakil yi bajx chicy'ajl yi e' aj Egipto stile' yi at yi chich' te'jak yi marquil yi chipuertu'. Nin yil til yi at chich' te'jak yi chipuertu' tz'icy'pon tzun i'-tz, nin quil chiquim yi e' bajx chicy'ajlu' ta'n. ²⁴ Nin yi jun ca'wle'j tajwe'n tan chibnolu' tane'n scyuch' cyakil yi chixonlu' sbne' opon tunintz. ²⁵ Nin yil choponu' le ama'l yi suki'nt tan Ryos scyeru' tajwe'n tan chibnolu' tane'n yi jun txolbila'tz. ²⁶ Ej nin yil chijak yi chinitxajilu' scyeru' yi mbi xac yi jun k'eja'tz yi na chibanu', ²⁷ ba'n cyalu': 'Yi jun k'eja'tz yi na icy' skaxo'l i'tz Pasc nin yi na quim yi cne'r i'tz jun katx'ixwatz tan tak'le'n k'ej Kataj. Na yi chiquime'n yi bajx chicy'ajl yi e' aj Egipto ta'n, qui'c nintzun oc tajaltz scye'j yi bajx chicy'ajl yi xonl Israel yi ate'-tz Egipto. Cha'stzun te chiclaxe'n cyakil cu'n yi e' kaxonl,' ” stzun Moisés bantz scyetz cyakil cu'n yi e' xonl Israel.

Yi quibital yi e' xonl Israel yi txolbile'j chicwe'n tzun mejloktz tan tak'le'n k'ej Ryos. ²⁸ Ej nin e' ban tane'n cyakil yi txolbil yi tal Ryos tetz Moisés tu Aarón.

Yi chiquime'n cyakil yi bajx chicy'ajl yi e' aj Egipto

²⁹ Itzun bantz yi topone'n nicy'ak'bal nintzun e' quim cyakil yi bajx chicy'ajl yi e' aj Egipto tan Ryos. Tircu'n tzun e' quimtz, qui'c na ban yi ko ric nka me'ba', chi tane'n yi bajx cy'ajl faraón jalen te yi bajx cy'ajl yi yaj yi at pres. Ncha'tz ban yi bajx cyal cyakil yi e' txuc. Tircu'n chiquime'n. ³⁰ Yi chiquime'n, tircu'n tzun yi e' wunak e' baj c'as len. Ncha'tz ban faraón scyuch' yi e' mas ajcaw yi ate' xlaj tan cawu'n. Chin bisbil nin ban yi jun ak'bala'tz na cyakil cunin yi e' wunak na chok' len tan bis, na qui'c nin jun najal yi qui'k jun alma' scyuch'. ³¹ Ite'n nin te rata'tz bene'n mantar yi faraón tan chichakle'n Moisés tu Aarón. Ma yi cyopone'n Moisés nintzun taltz scyetz:

—Ma jalu' Moisés, ba'n tcu'n quilo'k wok tan c'u'laje'n yi iRyosil chi yi na cxtzan wok tan talche'n. Na ba'n tcu'n yi cxe'l wok skaxo'l. ³² Ba'n cxben wok icyakil cu'n, cy'aj wok nin cyakil yi itawun chi yi txumijt ita'n. Ba'n cxe'l wok ninin jalu' nin nachwok tu' Kataj swibaj, stzun yi faraón bantz scyetz Moisés tu Aarón.

³³ Itzun yi e' wunak cwent Egipto cyoque'n tzuntz tan chilaje'n len yi e' xonl Israel yi ate' xchixo'l. Na nin e' oc tan txumle'n ko tzun chiquim chicyakil cu'n. ³⁴ Lajke'l nintzun cyoque'n yi e' xonl Israel tan cu'se'n yi k'otil pam yintaxk cu' xtx'amil cy'a'n tulak yi cu'lbil, nin tircu'n tu yi cu'lbil cwe'n quik'ol tulak chixbu'k nin baj je' cyekaltz. ³⁵ Ncha'tz cawunin Moisés scyetz cyakil yi e' xonl Israel tan chibene'n tan jakle'n oro tu sakal nin e'chk be'chok scyetz yi e' aj Egipto. ³⁶ Toque'n tzun tk'ol Ryos le chitxumu'n yi e' aj Egipto tan quik'ol cyakil yi mbi cu'n na chijak yi e' xonl Israel scyetz, nin tan yi txolbile'j el tzaj quicy'al cyakil chime'bi'l yi e' aj Egipto.

Yi cyele'n tzaj yi e' xonl Israel Egipto

³⁷ Itzun bantz ele'n tzaj nintzun e' ban yi e' xonl Israel le ama'l Ramsés tan cyopone'n Sucot. Yi cyajlal yi cyele'n tzaj i'tz kak cient mil chixone'n yi e' yaj yi nsken tz'ak chitiemp nka yi e' yi nsken opon chitiemp tetz sanlari'n. Qui e' oc yi e' xna'n tu nitxa' cyajlal. ³⁸ Wi'nin tzun wunak yi nk'e'tz e' xonl Israel e' xomnin xchixo'l. Ncha'tz wi'nin wacx tu cne'r e' xomnin scye'j. ³⁹ Nin tan paj yi ojke'l yi cyele'n tzaj qui nin bnix chiwa' tetz chibe', na nin e' oc yi e' aj Egipto tan chilaje'n len le cyetz chitanum. Cyoque'n tzuntz tan banle'n pam te yi k'ot yi cy'a'n cya'n. Nantaxk tx'amin.

⁴⁰ Cyaj cient tu junaklaj yob e' a'tij yi e' xonl Israel le ama'l Egipto. ⁴¹ Na nintzun tz'ak yi cyaj cient tu junaklaj yoba'tz cya'n te yi k'eja'tz yi cyele'n tzaj. Chicwe'n tzun chicyakil yi tanum Ryos tbe'. ⁴² Te yi jun ak'bala'tz Ryos oc tan chiq'uicy'le'n nin tan cyelsene'l tzaj Egipto. Cha'stzun te yi jun ak'bala'tz i'tz tetz Kataj, na ya'stzun yi ak'bal tan tak'le'n k'ej

i'. Ej nin chin tajwe'n cunin tan china'wsal yi e' xonl Israel yi jun ak'bala'tz sbne' opon tunintz. Ncha'tz xchibne' yi e' chixonl tajwe'n tan china'wsal yi jun k'eja'tz.

Cobox ca'wl tetz Pasc

⁴³ Jilone'n tzun Ryos tetz Moisés tu Aarón itzun taltz: “Je cobox ca'wle'j yi tajwe'n tan ixome'n te'j tan ticy'se'n Pasc: Qui'c cuj tan bajsaj jun awer wunak yi xchi'bel yi txuc yi spat-xok tetz itx'ixwatz. ⁴⁴ Poro ko at jun imos yi lok'ij tane'n ba'n sbajsaj i' ntin ko banij circuncidar. ⁴⁵ Qui'c cuj tan bajsaj jun awer wunak yi xchi'bel yi txuc yi na ipat tetz itx'ixwatz, mpe ik jun awer wunak yi na icy' cu'n tzixo'l wok nka jun imos yi na ichoj wok tan ak'un, qui'c cuj tan baje'n ta'n. ⁴⁶ Nin yi chi'baj tajwe'n tan baje'n cyak'un yi jujun najal xe'ak chica'l. Na cya'l jun tz'elsan tzaj yi chi'baj xe ca'l, nin cya'l jun puch'un cu'n siquier jun scyeri bakil yi itx'ixwatz'a'tz. ⁴⁷ Ej nin yi jun xtxolbile'j tajwe'n tan ibnol tane'n yi axwok xonl Israel. ⁴⁸ Poro ko at jun awer wunak yi at tzixo'l yi na taj yil shan tane'n yi Pasc tan tak'le'n k'ej Kataj, tajwe'n tan bnol circuncidar tib. Ncha'tz cyakil yi e' yaj yi ate' le najbil i' tajwe'n tan chibnol circuncidar quib. Ej nin kalena's tzun shan tane'n yi jun k'eja'tz. Na ni'cu'n tzun sbne' i'-tz chi jun mero xonl Israel. Poro ko nk'e'tz circuncidado qui'c cuj tan baje'n ta'n. ⁴⁹ Ite'n nintzun leya'tz xconk scyetz yi e' awer nak yi nchitz'ij nin yi e' yi ate' tzixo'l wok.”

⁵⁰ Ma yi e' xonl Israel, nintzun e' ban tane'n cyakil yi xtxolbil quib yi tal Ryos scyetz Moisés tu Aarón. ⁵¹ Ite'n nintzun k'eja'tz cyele'n tzaj tcy'al Ryos yi tanum jak' ca'wl faraón chi jun k'u'j sanlar tane'n.

13

¹ Ncha'tz tal Ryos tetz Moisés:

² “Jatx wok cyakil bajx icy'ajl, tan chixcone'n swetz. Na cyakil yi bajx icy'ajl yi axwok xonl Israel, e' cu'n wetz. Ncha'tz cyakil yi bajx cyal yi itawun e' cu'n wetz,” stzun Ryos tetz Moisés.

³ Yi tbital Moisés yi xtxolbile'j nintzun bentz tan talche'n scyetz cyakil yi tanum. Poro bajx talol i' yi yole'j: “Sbne' opon tunintz tajwe'n tan china'wsalu' yi jun k'eje'j yi xe'n cu'n ban Ryos tan cyelsene'l tzaju' jak' chica'wl yi e' aj Egipto tan yi tetz porer kale ate'tu' tetz esclaw. Nin te yi jun k'eja'tz qui'c cu tan chibajsalu' pam yi at xtx'amil. ⁴ Chinach cu'nu' yi tajlal yi xaw te yi jun k'eje'j yi i'tz jun k'ej tetz xaw Abib. ⁵ Ej nin yil choponu' le ama'l yi suknaq Ryos scyetz yi e' kamam kate', yi jun ama'la'tz yi chumbalaj nin, kale najlche't yi e' cananeo, e' hitita, e' amorreo, e' heveo tu e' jebuseo, tajwe'n tan china'wsalu' yi jun k'eje'j cyakil tiemp. ⁶ Yil tz'icy' yi jun balaj k'eja'tz cyanu' ba'n chibajsaju' yi pam yi qui'c xtx'amil.* Juk k'ej chibanu' tan bajse'n. Poro le juki'n k'eja'tz ba'n chibanu' jun balaj k'ej tan tak'le'n k'ej Kajcaw. ⁷ Tul yi juk k'eja'tz ntin pam yi qui'c xtx'amil sbajk cyanu'. Ej nin qui'c cuj tan jale'n mu'x xtx'amil pam xchixo'lu', nka jun pam yi at xtx'amil. ⁸ Ej nin tul yi jun k'eja'tz ba'n cyalu' scyetz chinitxajilu' yi mbi na elepont yi k'eja'tz. Ej nin ba'n cyalu' scyetz: ‘Yi jun xtxolbile'j i'tz tan na'wse'n yi k'ejlal yi kele'n tzaj tan Ryos jak' chica'wl yi e' aj Egipto,’ che'chu' shan scyetz. ⁹ Tajwe'n cunin tan quicy'salu' yi jun k'eja'tz na ni'cu'n sbne' chi atk jun techl wutz chik'abu' nka wutzak chiplaju' tan na'wse'n scyeru' yi tajwe'n tan china'wsalu' yi ca'wl Ryos. Na tan tu' yi porer i' nche'lsan tzaju' jak' chica'wl yi e' aj Egipto. ¹⁰ Cha'stzun te tajwe'n tan ticy'e'n yi jun k'eja'tz cyanu' cyakil yob le xawe'j.

¹¹ “Ej ncha'tz yil choponu' tan Ryos le chiluwat yi e' aj Canaán, yi ama'l yi suknaq i' scyeru', nin scyetz yi e' chimam chite'u', ¹² tajwe'n yil chijatxu' yi bajx chicy'ajlu' tetz Ryos. Ncha'tz cyakil yi bajx cyal yi cyawunu' yi mam, tajwe'n yil cyak'u' tetz Ryos. ¹³ Ma yi bajx cyal yi e' buru' ba'n chitx'exu' tu jun tal ne'x cne'r nka tu jun tal chiw. Poro ko qui na cyaju' yil chitx'exu' ba'n chiwak'e'nu' yi kul. Ncha'tz na taj yil chibanu' te yi bajx chicy'ajlu'. Tajwe'n yil chitx'exu' tu jun ne'x cne'r tan claxe'n. ¹⁴ Ej nin tzantzaj yil

* **13:6** “Xtx'amil” le A.T. na elepont “ajtza'kl cachi”. 1Co 5:7.

chijak yi e' chinitxajilu' yi mbi na elepont yi xtxolbile'j, ba'n cyalu' scyetz: 'Na kaban yi xtxolbile'j tan na'wse'n yi xe'n cunin ban Ryos tu yi tetz porer tan kelse'ne'l tzaj jak' chica'wl yi e' aj Egipto kale o' a'te't tetz esclaw jak' chica'wl. ¹⁵ Na yi stze'tzaxe'n yi talma' faraón yi qui nin tak' i' ama'l sketz tan kele'n tzaj xchixo'l, ja chiquim cyakil yi bajx chicy'ajl yi e' aj Egipto tan Ryos. Ncha'tz ban yi bajx cyal yi e' txuc. Cha'stzun te na koy yi bajx cyal yi e' txuc tetz Ryos, nin ncha'tz na kak' jun ne'x cne'r tan qui chiquime'n yi bajx kacy'ajl. ¹⁶ Nin yi jun xtxolbile'j ni'cu'nk chi atk jun techl sbne' wutz ik'ab nka wutz iplaj tan na'wse'n tzitetz yi xe'n cunin ban Ryos tu yi tetz porer tan kelse'ne'l tzaj Egipto,' che'chu' sban scyetz chinitxajilu'."

Yi jun boc'oj sbak' tu k'ak' yi bajx cu'n xchiwutz Israel

¹⁷ Itzun bantz yi tk'ol faraón ama'l scyetz yi e' xonl Israel tan cyele'n tzaj Egipto, qui nin e' ben tcy'al Ryos le be' yi quenin na opon le ama'l xchixo'l yi e' filistey. Na nin oc Ryos tan xtxumle'n ko tzun chipakxij junt tir Egipto yil cho'c yi e' filistey tan oyintzi' scye'j. ¹⁸ Cha'stzun te e' bene'n tcy'al le ama'l tz'inunin tu' tan cyopone'n stzi' yi Cyak Mar. Yi cyele'n tzaj yi e' xonl Israel Egipto cho'n cunin e' ban chi na chiban ala' k'u'j sanlar. ¹⁹ Ma tetz Moisés nintzun cawunin tan bene'n quicy'al yi bakil k'ajtzun Xep. Na, cawun cyen i' scyetz yi e' xonl tan chibnol yi xtxolbile'j. Nin je yol i'e'j: "Jun cu'n yol wale' cyen tzitetz yi tz'ocopon Ryos tan ich'eye'n nin tan itelse'n tzone'j. Nin yil bajij yi je'j tajwe'n tan bene'n itcy'al yi imbakil tzite'j," stzun Xep banak cyen.

²⁰ Yi cyele'n tzaj yi e' xonl Israel le ama'l Sucot cwent Egipto, cho'n tzun cyopone'n le ama'l Etam stzi' yi ama'l tz'inunin tu'. ²¹ Ej nin yi na chixon chajk'ej bajxij Ryos xchiwutz tul jun boc'oj sbak' tan xchajle'n yi chibe'. Ma lak'bal bajxij Ryos xchiwutz tul jun boc'oj k'ak' tan xtxeke'n chibe'. Cha'stzun te ja chixon sk'ejl nin lak'bal. ²² Bajx cuntunin yi jun boc'oj sbak'a'tz xchiwutz chajk'ej. Ma lak'bal bajx cuntunin yi jun boc'oj k'ak'a'tz xchiwutz tan xtxeke'n yi chibe'.

14

Yi quicy'e'n yi xonl Israel wi mar

¹ Itzun bantz nintzun jilont Ryos tetz Moisés. Itzun taltz:

² "Moisés, alaj scyetz cyakil yi e' xonl Israel tan chipakxe'n, nin tan cyopone'n swutz yi ama'l Pi-hahiro't yi at txo'l Migdol tu yi mar, nin xlay yi ama'l Baal-zefón. Ba'n cha'tij cobox k'ej le ama'la'tz nin ba'n je' cobox k'ej chipach swutz yi ama'la'tz yi at swutz yi mar.

³ Nin yil tbit faraón yi cho'n atixwok le ama'la'tz, stale' i': 'Yi e' xonl Israel qui't na pujx cya'n na'l cha'j nint. Nin tx'akxnake' tul yi ama'l tz'inunin tu'.' ⁴ Nin ncha'tz tzintx'ixpuj yi tajtza'kl faraón tan saje'n i' tan itz'amle'n. Poro quil cxbisun wok na tzinchaje' yi imporer tan yi e'chk takle'n yi tzimbne' te'j i' nin scye'j yi e' tetz sanlar. Ej nin yil tzimban yi xtxolbile'j tz'elepon chitxum cyakil yi e' aj Egipto tetz yi in yi wi'tz Ajcaw," stzun Ryos bantz.

Ya'tz nin tzun cyulej yi e' xonl Israel quib yi tal Ryos scyetz.

⁵ Itzun bantz yi tbital faraón scyuch' yi e' ajcaw yi na chicawun xlay yi nsken che'l ojk yi e' xonl Israel, nintzun je' xtx'ixpul yi xtxumu'n scye'j. Itzun cyaltz: "¿Xe'n tzun ban yi kak'ol ama'l scyetz yi e' xonl Israel tan cyele'n skaxo'l, nin tan qui cyak'uje'n ske'j?" che'ch tzun e' bantz.

⁶ Nintzun cawunin yi rey tan wekle'n yi tetz care't tetz oyintzi', nin cawunin tan chiwekle'n jun c'olaj sanlar, tan chixome'n nin te'j. Ben tcy'al cyakil yi tetz care't tetz oyintzi'. ⁷ Ncha'tz e' xom nin kak' cient balaj care't tetz oyintzi' yi at len jun ajcaw tetz sanlar tul. ⁸ Mas tcunin tzun stze'tzaxe'n yi talma' yi rey tan Ryos tan bene'n i' tan chitz'amle'n yi e' xonl Israel yi sk'il cu'n cyele'n tzaj tzak' chica'wl.

⁹ Cyele'n tzaj tzun yi e' sanlar cwent Egipto tu cyakil chicare't tetz oyintzi' tu cyakil yi e' sanlar yi ate'e'n te'jak chichej, tan chitz'amle'n yi e' xonl Israel. Cho'n tzun e' tx'amxe'n yi e' xonl Israel cyak'un stzi' yi mar, xlanj yi ama'l Pi-hahiro't nin swutz yi ama'l Baal-zefón. Na cho'n chicyaje'n cyen yi e' xonl Israel le ama'la'tz. ¹⁰ Yi quilol yi e' xonl Israel yi topone'n faraón tu cyakil yi e' tetz sanlar yi xomche' te'j tu e'chk care't tetz oyintzi', nintzun e' xobtz, nin e' oc tan jakle'n xch'eybil cyetz tetz Kataj Ryos. ¹¹ Poro nintzun e' oc tan yajle'n Moisés. Itzun cyaltz tetz:

—Moisés ¿nxac nke'l tzaj acy'al Egipto tan kaquime'n tzone'j le ama'l tz'inunin tu'? Mas balaj klo' cho'nk nkaquim Egipto. ¿Nxac maban yi juna'tz ske'j? ¿Nxac nke'l tzaj acy'al? ¹² Ya'tz nintzun kal tzatz yi ato' tzaj Egipto. Je bin kayol kal tzatze'j: “Ak'aj ama'l sketz tan kak'uje'n jak' chica'wl yi e' aj Egipto, na mas balaj yi tz'icy'pon yi buchbe'n ketz ka'n swutz yil kaquim le ama'l tz'inunin tu'.”

¹³ Yi tbital Moisés yi chiyol nintzun tal i' scyetz:

—E'u' intanum, quil chibisunu', nin quil chixobu'. Quiwit yi cyeru'. K'ukek chic'u'lu' te'j Kajcaw. Na xchaje' i' yi tetz porer sketz jalu', nin jun cu'n skaclaxok ta'n. Nin yi e' kacontr yi na kil nin chiwutz jalcu'n, qui't kil chiwutz. ¹⁴ Cha'stzun te quil chibisunu', na nk'e'tz tajwe'n yil ko'c tan oyintzi' scyuch' ma na Ryos tz'ocopon tan oyintzi' scye'j tetz kaxel, stzun Moisés ban scyetz yi e' tanum yi e' xonl Israel.

¹⁵ Nintzun tal Ryos tetz Moisés:

—Moisés ¿nxac na cxtzan tan jakle'n swetz yi mbi tajwe'n tan abnol? Cawunin scyetz yi e' xonl Israel tan chicwe'n junt tir tbe'. ¹⁶ Ma atz, cy'aje'n yi atx'amij, nin chajnin tibaj yi mar tan cwe'n jatxol tib. Bantz quicy'e'n yi xonl Israel tul. ¹⁷ Ma in wetz swak'e' cyen le chitxumu'n yi e' aj Egipto tan chixome'n tzaj tan itz'amle'n wok. Poro quil cxbisun wok na tzinchaje' yi imporer tetz faraón scyuch' yi e' tetz sanlar, nin scyetz yi e' yi ate'e'n te chichej. ¹⁸ Nin yil tzinchaj yi imporer yil no'c tan chixite'n faraón scyuch' yi e' mas sanlar yi xomche' te'j, scyuch' yi e' yi ate'e'n te chej, tz'elepon tzun chitxum tircu'n yi e' aj Egipto tetz yi in yi wi'tz Ajcaw, stzun Ryos bantz tetz Moisés.

¹⁹ Itzun yi ángel yi bajxij xchiwutz nintzun xtx'ixpuj yi luwar kale ate't. Ncha'tz ban yi jun boc'oj sbak'. Cho'n bajxche' xchiwutz yi xonl Israel, poro cho'n e' cyaje'n cyen wutz chicoc. ²⁰ Cho'n tzun e' cyaje'n cyen xchixo'l yi e' sanlar tetz Egipto scyuch' yi e' xonl Israel. Yi jun boc'oj sbak'a'tz xcye' tan tak'le'n tz'o'tz scyetz yi aj Egipto, ma scyetz yi e' xonl Israel xcon tan chitxeke'n te yi jun ak'bala'tz. Cha'stzun te qui nin e' xcye' yi e' sanlar tetz Egipto tan chitz'amle'n yi e' xonl Israel te jun ak'bala'tz.

²¹ Ma tetz Moisés inin tzun tuleja'tz quib yi tal Ryos tetz, nin ben xchajol yi xtx'amij wi mar. Yi bnol i' yi xtxolbile'j nintzun saj jun chin wutzile'n cyek'ek' tan Ryos tele'n tzi'n. Baj cunin ak'bal tan yi jun cyek'ek'a'tz. Cwe'n tzun jatxol yi mar. Cob cuntu' el ta'n. Ya'stzun tulej Ryos tan skejse'n yi mar kale e' icy'e't cu'n yi e' xonl Israel. ²² Chin skej nintzun ban chibe' yi xonl Israel kale e' icy'e't. Na yi a' nintzun oc chi cob tapij xchixlajak.

²³ Tircu'n tzun yi e' sanlar tetz yi faraón yi ate' te'j chej tu cyakil yi e' yi ate' tul care't e' xom nin tan chitz'amle'n yi e' xonl Israel, jalen nicy'al mar. ²⁴ Poro yi tule'n skil cho'n na xmayin tzaj Ryos tul yi jun boc'oj sbak' tu k'ak'. Yi tilol yi mbi na chiban yi e' aj Egipto nintzun octz tan chixite'n cu'n. ²⁵ Po'te'n tzun yi tolo'il yi chicare't. Pentlen tunin na chixon. Itzun cyaltz:

—Ke'lken ojk xchiwutz yi e' xonl Israel na i Ryos na tzan tan oyintzi' ske'j, che'ch tzun yi e' sanlar tetz Egipto.

²⁶ Te yi rata'tz nintzun tal Ryos tetz Moisés:

—Moisés chaj nin ak'ab tibaj yi mar tan cwe'n jopol tib yi mar nin tan cwe'n squibaj yi e' sanlar cwent Egipto tu cyakil yi e' yi ate' tib chej nin tul chicare't.

²⁷ I nin tulej Moisés quib yi tal Ryos tetz. Je'n tzun xchajol Moisés yi k'ab tibaj yi mar. Yi tule'n skil sken bnix yi mar chi tane'n nin yi taxk chicy' yi e' xonl Israel tibaj. Ma yi quilol

yi e' aj Egipto yi xtxolbile'j nintzun klo' e' el ojektz, poro qui' nin na nsken jopx yi chibe'. Ta'tz te'nin e' cyaje'n cyen cyakil yi e' sanlar tetz Egipto xe mar. Na Ryos nchimulk'un nin xe mar. ²⁸ Yi taje'n junt tir yi mar chi tane'n nin tircu'n tzun yi e' sanlar cwent Egipto e' bek'xij. Tircu'n e' bek'xe'n yi e' yi e' xom nin tan chitz'amle'n yi e' xonl Israel. Qui'c nin jun yi nink clax, ma na tircu'n chiquime'n. ²⁹ Poro yi e' xonl Israel sk'il cu'n quicy'e'n, na skej yi chibe' kale e' icy'e't, na cob cuntu' el yi mar. At jun tx'akaj yi cyaj cyen le chimax nin junt tx'akaj le chisbal, chi cob tapij ban xchixlaj.

³⁰ Te yi jun k'eja'tz ja che' col Ryos yi e' xonl Israel xchik'ab cyakil yi e' aj Egipto. Na yi e' xonl Israel quil chiwankil cyakil yi e' aj Egipto yi e' quim xe mar. Cho'n sanlche'e'n tzaj stzi' a'. ³¹ Yi quilol yi e' xonl Israel yi porer Ryos yi xe'n cunin ban i' tan chibiyle'n yi e' sanlar tetz Egipto, nintzun cyak' k'e'j Ryos nin k'uke' mas chic'u'l te'j. Ncha'tz e' ban te Moisés yi xchakum Ryos.

15

Yi tk'ol Moisés scyuch' yi e' xonl Israel chik'ajsbil tetz Ryos

¹ Itzun bantz yi wi't baje'n yi xtxolbile'j, nintzun cyak' Moisés scyuch' yi e' xonl Israel chik'ajsbil tetz Ryos tan tak'le'n k'e'j i'. Je na tal chibitze'j:

“Kak'e' kak'ajsbil tetz Kataj. Na sk'il cunin nxcye' i' te kacontr yi chibek'xe'n yi e' aj chejinl tu chichej xe mar.

² Cha'stzun te na wak' ink'ajsbil tetz Kataj, na i' na ak'on inwalor nin ja chincolpij ta'n. I' Ryosil intaj cha'stzun te tajwe'n tan wak'ol ink'ajsbil tetz.

³ Yi kaRyosil i' yi wi'tz aj tx'aconl nin yi bi' i'tz wi'tz Ajcaw.

⁴ Na ja xcy'e' tan chibense'n kacontr xe mar scyuch' cyakil chicare't tu cyakil yi e' sanlar tetz faraón. Ej nin tircu'n yi balaj cyajcawil sanlar ja chibek'xij xe mar tan i'.

⁵ Cho'n cunin e' ban chi na ban jun c'ub yi na ben jo'li'n xe mar, nin jalen xe mar nchopone't ta'n.

⁶ Wajcaw chin cham nin ilu'. Wi'nin xchamilu', nin wi'nin poreru'. Na ja xcy'e'u' scye'j kacontr.

⁷ Tan yi teru' poreru' ja xcy'e'u' tan chixite'n yi e' kacontr. Na ja xcy'e'u' scye'j cyakil yi e' yi e' oc tan oyintzi' te'ju'. Ja ticy'saju' c'u'lu' scye'j. Cho'n cu'n ntuleju' e' chi na tz'e' mu'x' tz'is.

⁸ Tan yi waloru', ja xupu' wi mar nin ja jatx tib. Cho'n cunin ban cyen chi cob tapij. Ja nac'nax yi xe mar tanu', qui't n'xchuc tib mu'x' tal.

⁹ Nin je chiyol kacontre'j: ‘Kaxomok nin tan chitz'amle'n yi e' xonl Israel, jalen yil chitz'amxij ka'n. Nin yil chitz'amxij ka'n, tz'elpon kamajol cyakil chime'bi'l nin copon kajatxol skawutz. Xchiquimok ka'n. Xchiquimok ka'n tan kaspar,' che'ch e' bantz.

¹⁰ Poro teru' ta' ja saj kojolu' yi mar xchiwi' nin ja chibek'xij tanu'. Cho'n cunin e' ban chi na ban jun lmax c'ub yi na ben jo'li'n xe mar.

¹¹ Kataj, iqui'c nin junt ryos yi ni'cu'nk yi porer tu yi teru'! Qui'c junt yi chin tz'aknak cu'n swutzu' ta', na na xcy'e'u' tan banle'n wi'nin milawr yi chin xo'w'bil nin. Cha'stzun te tajwe'n tan kak'ol kak'ajsbil teru'.

¹² Ja xchaju' yi poreru' scyetz nin tircu'n ja chiquim tanu'.

¹³ Ncha'tz wi'nin na pek'u' ske'j yi o' yi elnako' tzaj liwr jak' chica'wl yi e' aj Egipto, ej nin tan tu' yi na pek'u' ske'j, na tzanu' tan kicy'le'n nin le teru' ama'lu'.

¹⁴ Yil quibit cyakil yi e' mas tnum yi xtxolbile'j yi mbanu', xchilucnek tan xo'w. Ncha'tz xchibne' yi e' filistey, xchixobok nin skejk chitzi' tan paj.

¹⁵ Ncha'tz xchibne' yi e' aj Edom yil quibit yi xtxolbile'j, smakxok chixew tan paj. Ma yi e' ajcaw tetz Moab xchilewnek tan xo'w. Nin qui't jal chiwalor yi e' aj Canaán.

16 Ilu' Kajcaw, che' xo'wsaju' tan chixobe'n. Nink cho'c quen chi jun c'ub yi qui na yucan, jalen yil kicy' jalaj cy'en chiluwar, yi o' tanumu' yi ja kacolpij tanu'.

17 Kataj, ko' tcy'ajninu' tan kanajewe'n tul yi teru' ama'lu' yi wi'nin xanil. Ko' tcy'ajninu' le ca'lu' yi ilu' mbon tetz.

18 Scawunku' Kataj tetz ben k'ej ben sak,” che'ch tzun Moisés tul chibitz.

Yi tk'ol Mariy yi tanub Moisés yi tetz k'ajsbil

19 Itzun bantz yi e' xome'n tzaj yi e' care't tu e' aj chej tetz faraón wutz chicoc yi e' xonl Israel, tul mar, saje'n tzun kojol Ryos yi a' tetz mar squibaj ninin e' quim. Ma yi e' xonl Israel e' icy' tul mar chi skej chibe'. 20 Toque'n tzun Mariy yi tanub Aarón, yi ncha'tz i' elsanl stzi' Ryos, tan tocse'n jun kbetz yi na bi'aj pandereta nin octz tan bixl. Ncha'tz e' ban yi e' mas xna'n nin e' oc tan tocse'n yi cyetz chikbetz, nin tan bixl te'j.

21 Toque'n tzun Mariy tan bitz. Je na tal yi bitze'j:

“Kabitzink tan tak'le'n k'ej Kajcaw. Na ja tx'acon i' scye'j kacontr. Na ja xcy'e' i' tan chibense'n chicyakil yi e' aj chejinl tetz oyintzi' xe mar. Kak'e' bin kak'ajsbil tetz.”

22 Quicy'e'n tzun Moisés scyuch' yi e' aj Israel swutz yi ama'l yi at xlay yi mar. Cho'n tzun e' bene'n le ama'l tz'inunin tu' yi na bi'aj Shur. Ox k'ej e' xon tul yi ama'la'tz. Poro qui nin jal mu'x a' cya'n tetz quic'a'. 23 Yi cyopone'n le ama'l Mara, at jun a' at poro qui nin baj cya'n na chin c'a' nin. Cha'stzun te toque'n yi bi' yi ama'la'tz cya'n tetz Mara.*

24 Tan paj yi qui jal quic'a' cyoque'n tzun yi xonl Israel tan xbajtz'i'e'n te Moisés, itzun cyaltz: “Moisés ¿mbi kuc'aj jalu' tetz kuc'a' na qui'c balaj a' at tzone'j?” 25 Toque'n tzun Moisés tan jakle'n xch'eybil tetz, tetz Ryos. Tbit tzun Ryos yi stzi' yi kul Moisés, nintzun xchaj i' jun wi' tze' tetz. Ma yi cwe'n tk'ol Moisés yi jun wi' tze'a'tz xe a', toque'n tzun yi a' tetz balaj a'.

Cho'n tzun toque'n Ryos tan chipile'n le ama'la'tz. Ncha'tz cho'n tak'ol i' yi tetz ca'wl tan chixome'n te'j. 26 Itzun taltz scyetz: “Kol tzitbitwok cyakil yi txolbil yi swale' tztetz wok, ej nin kol tziban wok tane'n yi wetz wajbil, tu yi wetz inca'wl; ej nin kol cxomwok te weri inley, qui tzun tz'ul yi e'ch ya'bil tzite'j wok chi yi nche'wulej yi e' aj Egipto. Na in yi itajcawil,” stzun Ryos bantz scyetz.

27 Cho'n tzun cyopone'n yi xonl Israel le ama'l yi na bi'aj Elim, kale atite't coblaj ne'x a' tu oxc'al tu lajuj wi' xa'j. Cho'n tzun e' cyaje'n cyen cobox k'ej le jun ama'la'tz.

16

Yi tk'ol Ryos yi maná tetz chiwa' yi e' xonl Israel

1 Itzun bantz quicy'e'n tzun yi xonl Israel swutz yi ama'l kale e' cyaje't cyen yi na bi'aj Elim. Cho'n tzun cyopone'n le ama'l tz'inunin tu' yi na bi'aj Sin yi at txo'l Elim tu Sinaí. I'tz yi o'laj tajlal yi ca'p xaw yi cyenle'nix tzaj Egipto yi cyopone'n tul yi jun ama'la'tz. 2 Yi cyopone'n le ama'la'tz, cyoque'n tzuntz tan xocho'n tetz Moisés tu Aarón tan paj yi qui jal chiwa'. 3 Je tzun chiyole'j:

—¡Moisés! ¿Nxac nke'l tzaj awucy'al Egipto? Mas balaj klo' cho'nk nkaquim tan Ryos Egipto, na chone'j at ketz kawa'. Cho'n na kawan xlay xwok'il chi'baj, nin na baj ka'n jalen yi na el chin kagan te'j. Poro yi jalu' ntin nkasaj itcy'al wok tzone'j le ama'le'j tan kaquime'n tan we'j, che'ch tzuntz tetz Moisés tu Aarón.

4 Poro nintzun tbit Ryos chiyol cha'stzun tlol i' yi yole'j tetz Moisés:

—Swak'e' chiwa' yi xonl Israel. Cho'n lsaj tcyaj. Ntina'tz na taj tan cyele'n cyakil jalchan tan molche'n yi mu'x yi xconk scyetz te yi jun k'aja'tz. Na na waj wil na' scyetz e' yil chixom te inca'wl nin na' scyetz yi qui'. 5 Ma le kaki'n k'ej yil cho'c tan molche'n yi chiwa' ba'n chimole'n tetz cob k'ej. Ba'n chimole'n mas swutz yi na ban xo'l sman, stzun Ryos bantz scyetz Moisés.

* 15:23 Yi bi'aj “Mara” na elefant “c'a” le hebrey.

⁶ Cyalol tzun Moisés tu Aarón yi xtxolbila'tz scyetz xonl Israel:

—Quibitzaju' e'u' katanum, axen cwe'n k'ej squile'u' yi porer Ryos, yi Ryos yi o' elsan tzaj Egipto. ⁷ Ma eklen jalchan squile'u' yi banl i' skibaj, na ja tbit i' yi nchixochonu' tetz. Na cho'n nchixochonu' tetz i', nk'e'tz sketz.

⁸ Ncha'tz tal Moisés scyetz:

—Yi jalu' cwe'n k'ej stk'e' Kataj Ryos chi'baj tetz kawa'. Ma jalchan stk'e' pam sketz jalen tz'icy' kapaj te'j. Na ja tbit yi nchixochonu' tetz, na nk'e'tz cho'n nchixochonu' sketz ma na tetz Kajcaw.

⁹ Bene'n tzun tlol Moisés tetz Aarón:

—Alaj scyetz cyakil yi e' xonl Israel tan chibansal quib tu Ryos na ja tbit i' chixochon, stzun Moisés bantz.

¹⁰ Ej nin te yi tlol Aarón yi xtxolbile'j scyetz xonl Israel tircu'n nintzun e', e' xmayinin le ama'l tz'inunin tu'. Ej nin le rata'tz ja xchaj tib yi pak'puchal yi porer Ryos tul yi jun boc'oj sbak'a'tz. ¹¹ Cho'n tzun jilone'n Ryos tetz Moisés itzun taltz:

¹² —Moisés, ja wit yi xocho'n yi nchiban yi xonl Israel. Alaj bin yi xtxolbile'j scyetz: “Jalu' cwe'n k'ej sbajk chi'baj ita'n tetz iwa'. Ej nin ek jalchan sbajk pam ita'n jalen yil tz'icy' ipaj te'j. Tan yi xtxolbile'j tz'elepon itxum tetz yi in yi itajcaw tu iRyosil,” cčchij sban scyetz, stzun Ryos bantz tetz Moisés.

¹³ I nintzun bana'tz. Ite'n nin te cwe'n k'eja'tz cyule'n jun c'oloy tz'ichin xlay yi ama'l kale e' quicyent te jun ak'bala'tz. Ncha'tz ban yi tule'n skil nojnak cu'n yi ama'la'tz tan k'ab che'w. ¹⁴ Poro itzun bantz yi skeje'n yi k'ab che'w cyaje'n cyen tzun jun tx'akaj takle'n yi chin sak nin wuxtx'otx' ta'n. ¹⁵ Yi quilol yi e' xonl Israel yi chin sak nin ban cyen yi wuxtx'otx' tan yi takle'n yi icunin k'ab che'w, nintzun cyaltz: “¿Mbi tzun i ila'tz yi je'j?” che'ch tzun bantz.

—Ya'stzun yi pam yi ja tak' Ryos tetz kawa', stzun Moisés scyetz. ¹⁶ —Ba'n tzimol wok yi mu'x' yi tajwe'n tetz itetz. Tunin xomquen te'j yi tajlal ixone'n. Ba'n tzimol wok cob liwr te jujun axwok, stzun Ryos bantz swetz, chij Moisés scyetz.

¹⁷ Cyoque'n tzun yi e' xonl Israel tan molche'n. At e' yi nim cyetz baj chimolol, nin at e' yi mu'x' ntzi' cyetz baj chimolol. ¹⁸ Itzun chipakxe'n xe chipach nin yi toque'n ma'le'n cabal cuntu' na ban, cucoblen liwr te jujun ban. Yi e' yi nim cyetz e' mol, qui'c cyetz sowrin. Ma yi e' yi mu'x' ntzi' e' mol, cabal mban.

¹⁹ Ncha'tz tal Moisés scyetz:

—Qui'c kuj tan cyaje'n cyen icolol mu'x' tetz ek, mpe ik yi sowril.

²⁰ Poro ilenin ate' cobox yi qui oc yol Moisés te chiwi' na nin cyaj cyen chicolol mu'x' tetz junt k'ej. Poro yi tule'n skil, nsken tx'amin nin nsken jal tamlu'il nin chin xewe'n nin mban. Saje'n tzun colp wi' Moisés scye'j tan paj yi qui nin oc yi yol i' te chiwi'.

²¹ Cyakil nintzun jalchan e' el yi e' xonl Israel tan molche'n chiwa' yi tak' Ryos scyetz. Xomcyentu' te yi tajlal yi jujun najal. Ma yi na mak'tij k'ej nintzun na el a' yi jun jilwutz waja'tz yi cyaj cyen wuxtx'otx'. ²² Ma le kaki'n k'ej tetz yi sman, nim tzun chiwa' e' moltz, na nin e' mol tetz cob k'ej. Cyaj tzun liwr tetz jujun. Poro ate' tzun cobox ajcaw e' opon tan talche'n tetz Moisés tan yi xtxolbila'se'j. ²³ Tlol tzun Moisés scyetz:

—Quil chibisunu' ta'n na ya'stzun ca'wl Ryos. I' mma'lon yi eklen i'tz yi k'ej tetz ujle'n, nin i'tz jun k'ej yi chin xan nin. Ba'n chitxicu' yi mbi tajwe'n tetz cyeru', nin ba'n chicolu' yi sowril tetz eklen, na cya'l tz'ak'uj eklen, stzun Moisés scyetz.

²⁴ Ya'tz tzun cyulej yi e' xonl Israel quib yi tal Moisés scyetz. Cyaje'n cyen tzun chicolol yi sowril tetz junt eklok. Ma yi tule'n skil qui nin tx'amin mu'x' tal yi chiwa'a'tz nin qui'c tamlu'il ncu'. Nin qui'c nin mu'x' tal nink nxewan.

²⁵ —Ba'n chibajse'nu' yi chiwa'u' yi cyaj chimololu' na jalu' i'tz jun k'ej ujle'n yi chin xan nin swutz Ryos. Ncha'tz te yi jun k'eje'j cya'l jale't pam cyanu'. ²⁶ Ba'n chimololu' yi

chiwa'u' tul kak k'ej, ma le juki'n k'ej i'tz yi k'ej tetz ujle'n, quil jal pam cyanu' na ya'stzun yi jun k'ej ujle'n, stzun Moisés ban scyetz.

²⁷ Poro ilenin at e', e' el tan joyle'n yi pama'tz tul yi juki'n k'ej poro qui'c mu'x jal cya'n.
²⁸ Jilone'nt tzun Ryos tetz Moisés itzun taltz:

—¿Tona' nin cxom wok te yi wetz inchusu'n? ¿Tona' nin cxo'c wok c'ulutxum jak' inca'wl? ²⁹ Tajwe'n yil tz'oc le iwi' yi in Jehová yi iRyosil nin in ncawun tan itujewe'n le juki'n k'ej. Ncha'tz cyakil k'ej na wak' iwa'. Ej nin tul yi kaki'n k'ej na wak' mas waj tan je'n imolol tetz cob k'ej. Cha'stzun te qui tajwe'n tan itele'n tzaj xe ica'l le juki'n k'ej, stzun Ryos ban scyetz.

³⁰ Chicyakil tzun yi xonl Israel e' xom te yol Ryos, na tircu'n e', e' uje' te e'chk k'ej ujle'n.

³¹ Toque'n tzun yi bi' yi jun jilwutz waja'tz cyak'un tetz Maná, na yi yubil i'tz sak. Nin icunin wutz clant. Ma yi c'o'cal icunin c'o'cal pam tu cabil wunak txuc.

³² Nintzun tal Moisés scyetz yi xonl Israel:

—Je junt ca'wl yi na tzan Ryos tan talche'n tan kaxome'n te'j. “Mol wok mu'x maná nin colwok tul jun ma'lbil yi gomer bi' tan xchajle'n scyetz ixonl, yi ya'stzun yi iwa' yi nwak' tul yi ama'le'j yi tz'inunin tu' yi itele'n tzaj Egipto,” stzun Moisés bantz.

³³ Bene'n tzun tlol Moisés tetz Aarón:

—Joyaj jun mi't nin ba'n tzawak' cu'n jun gomer maná tul, nin ba'n tzacy'aj kale najle't Ryos, na xconk tzitetz tan xchajle'n scyetz ixonl tzantzaj, stzun Moisés tetz Aarón.

³⁴ Joyol tzun Aarón jun tal mi't kale cwe't yi maná, kalena's tzun topone'n ta'n swutz yi caña' kale atite't yi ca'wl Ryos. ³⁵ Ca'wunak tzun yob baj maná cyak'un yi e' xonl Israel jalen yi cyopone'n kale najlche't wunak stzi' yimojomil yi ama'l Canaán. ³⁶ Yi gomer ni'cu'n tu cyaj lo' liwr, nin at lajuj ma'lbil gomer tul jun efa.

17

Yi tele'n tzaj yi a' wutz c'ub tan Moisés

¹ Itzun bantz nintzun e' icy't yi xonl Israel swutz yi ama'l tz'inunin tu' yi na bi'aj Sin. Chebele'n quicy'e'n le jujun ama'l chi yi tal Ryos scyetz. Cho'n tzun cyopone'n le ama'l Refidim. Poro yi cyopone'n le ama'la'tz qui jal mu'x a' cya'n tetz quic'a'. ² Chibene'n tzun yi e' xonl Israel tan xocho'n tetz Moisés, itzun cyaltz:

—Moisés lo'k kuc'a' awa'n na skaquimok tan saktzi', che'ch tzun bantz.

—¿Nxac nchu'lu' tan xocho'n swetz? ¿Nxac na chitzanu' tan pile'n Kataj Ryos? stzun Moisés scyetz.

³ Poro tan paj yi saktzi' yi ate' cu'nt e' octz tan yajle'n Moisés. Itzun cyaltz:

—¿Nxac nke'l tzaj acy'al Egipto? ¿Ya'tz ptzun awajbil yil kaquim len tzone'j scyuch' cyakil yi e' kanitxa' tu cyakil kawun?

⁴ Toque'n tzun Moisés tan jakle'n xch'eybil tetz, tetz Ryos. Itzun tal i'tz:

—Wajcaw, ¿mbil tzimban scye'j cyakil yi wunake'j? Quicunin batz xchin lo'onk cya'n tan c'ub, stzun Moisés tetz Ryos.

⁵ Stza'wel tzun Kataj tetz:

—Bajxen xchiwutz yi xonl Israel, nin moxwe' nin cobox wi' banl wi' tzawe'j yi ate' tzixo'l wok. Ncha'tz cy'aj nin yi atx'amij yi nxcon awa'n tan jabe'n cu'n yi tzanla' Egipto.

⁶ Ba'n x'abajxij xchiwutz. Nin ojkel nin wok na cho'n cxinch'iwok le wi'wutz Horeb, tibaj yi jun chin wutz kotx'. Yil xopon ba'n tzaxuy cyen yi atx'amij te yi jun wutz kotx'a'tz, tz'elu'l tzun a' te'j bantz jale'n quic'a' yi e' xonl Israel.

Yi cyopone'n ya'tz nin tzun tulej Moisés quib yi tal Ryos tetz. Xchiwutz cunin cyakil yi e' wi' banl wi' tetz yi e' xonl Israel yi bnol Moisés yi txolbila'tz. ⁷ Toque'n tzun bi' yi ama'la'tz tan Moisés tetz Meriba, na nin tal i': “Ja chixochon yi e' wunak swetz.” Ncha'tz oc tk'ol yi bi'-tz tetz Masah, na nin e' oc yi e' xonl Israel tan pile'n Ryos tan yi e'chk yole'j: ¿Xomij nin polo' Ryos ske'j nka qui'? che'ch tzun bantz.

Yi cyoque'n yi xonl Israel tan oyintzi' scyuch' yi e' xonl k'ajtzun Amalec

⁸ Itzun bantz yi cyopone'n yi e' xonl Israel le ama'l Refidim, cyopone'n tzun yi e' xonl k'ajtzun Amalec tan oyintzi' scye'j. ⁹ Nintzun tal Moisés tetz Josué:

—Txa'we'e'n cobox yaj skaxo'l nin ba'n xben wok tan oyintzi' scye'j. Ma in wetz, jalchan nchimben jalen wi'wtz nin mben incy'al yi tx'amij yi na xchaj porer Ryos, stzun Moisés bantz tetz Josué.

¹⁰ Cyele'n tzun Josué tan oyintzi' scye'j e' xonl k'ajtzun Amalec quib yi tal Moisés scyetz. Ma cyetz Moisés tu Aarón nin Hur, cho'n chibene'n cyetz wi'wtz. ¹¹ Yi cyopone'n wi'wtz nintzun je' tk'ol Moisés yi k'ab tcya'j. Yi je'nt tk'ol Moisés yi k'ab tcya'j e' tzun xonl Israel nchixcye' scye'j yi e' xonl k'ajtzun Amalec. Ma yi na cutzaj yi k'ab i' yi na k'e'xij, e' xonl k'ajtzun Amalec nchitx'acon scye'j e' xonl Israel. ¹² Poro itzun bantz yi k'e'xe'n yi k'ab Moisés saje'n tzun chijoyol jun c'ub tetz c'olchbil Moisés tan tujewe'n i'. Ncha'tz e' oc Aarón tu Hur tan palche'n yi k'ab Moisés, jun le sbal nin jun le max. Cha'stzun te xtx'ajol Moisés yi ate'n tu' yi k'ab tcya'j te cyakil yi jun k'eja'tz. ¹³ Ya'stzun bantz yi xcyewe'n Josué scye'j yi e' xonl Amalec.

¹⁴ Tlol tzun Ryos tetz Moisés:

—Tz'ib wok cu'n yi xtxolbile'j yi mbajij tul jun u'j tan tule'n tx'akx tic'u'l tzantzaj. Ncha'tz alaj tetz Josué yi xtxolbile'j: “Chicopon insotzal cyakil yi e' xonl Amalec nin cya'l na'wse't chibi',” stzun Ryos bantz tetz Moisés.

¹⁵ Je'n tzun bnol Moisés jun patbil xtx'ixwatz le ama'la'tz nin oc tk'ol yi bi' tetz: “Yi Kajcaw, i' kabajxom nin i' na ak'on kachamil”. ¹⁶ Ncha'tz tal i'-tz: “Tan tu' yi ncho'c yi e' xonl Amalec tan oyintzi' te'j Ryos, cha'stzun te tz'ocopon Ryos tan oyintzi' scye'j yi e' xonl Amalec sbne' opon tunintz.”

18

Yi cyopone'n Jetro tan xajse'n Moisés

¹ Itzun bantz nintzun tbit Jetro, yi ji' Moisés, xe'n cunin ban Ryos tan cyelse'n Moisés scyuch' yi xonl Israel jak' chica'wl yi e' aj Egipto. Yi jun Jetro-a'tz, i' jun chipale'il yi e' aj Madián. ² Ma yi txkel Moisés yi na bi'aj Séfora tu yi e' tal nskén chopon tu tetz taj. ³ Gersón bi' jun scyeri yi cob cy'ajl Moisés. Oc tlol i' yi bi'aja'tz na nin tal i': “In jun awer nak tane'n tzone'j le ama'le'j.” ⁴ Ma yi junt cy'ajl Moisés, Eliezer bi', na nin tal Moisés yi titz'e'n yi ni'a'tz: “Yi Ryosil k'ajtzun intaj i' nmo'c tan wuch'eye'n nin tan incolche'n tan qui inquime'n tan faraón.”

⁵ Cho'n tzun at Moisés scyuch' cyakil yi e' xonl Israel le ama'l tz'inunin tu' naka'jil yi wi'wtz tetz Ryos, yi cyopone'n Jetro tu yi txkel Moisés nin yi cob cy'ajla'tz. ⁶ Yi cyopone'n Jetro nintzun ben mantar tan talche'n tetz Moisés:

—Ja ul yi ji'u' tan tilwe'nu'. Nin xomche' yi txkelu' tu yi cob cy'ajlu' te'j.

⁷ Tele'n tzaj tzun Moisés tan chic'ulche'n yi ji'. Nintzun cu' mejloktz tan tak'le'n k'ej. Ncha'tz ben i'-tz tan stz'uble'n yi xak stzi'. Kalena'tz tzun cyoque'n xe yi mantial kale najle't Moisés. ⁸ Yi cyoque'n xe mantial toque'n tzun Moisés tan xtxole'n tetz yi ji' yi xe'n cunin ban Kataj Ryos tan cyelse'n tzaj jak' chica'wl aj Egipto. Nin yi xe'n cunin ban Kataj te'j faraón scyuch' cyakil yi e' mas aj Egipto. Ncha'tz xtxol i' cyakil yi q'uixc'uj yi nchitij tbe', nin xe'n cunin ban Kataj Ryos tan chicolche'n tk'ab yi e'chk q'uixc'uja'tz. Tircu'n baj xtxolil Moisés tetz yi ji'.

⁹ Wi'nin tzun stzatzine'n Jetro te yi xtxolbil yi tbit nin, yi xe'n cunin ban Ryos tan xchajle'n yi banl talma' squibaj yi e' xonl Israel tan chicolpene'l tzaj jak' chica'wl yi aj Egipto. ¹⁰ Nintzun taltz:

—K'ajsbil tetz Kajcaw yi ja xcy'e' tan icolpe'n wok jak' ca'wl yi faraón scyuch' yi e' aj Egipto, yi e' ocnake' tan ibuchle'n na le wutz cyetz cyajtza'kl yi qui'c ixac.

11 Ntyoḥ tetz Kataj yi ja cxe'l wok tzak' yi buchbe'n itetz yi chin q'uixbel nin ncxu'lij wok. K'ajsbil tetz Kajcaw na na el intxum tetz yi at mas ḥchamil i' ḥchiwutz cyakil chiryosil yi e' aj Egipto, stzun Jetro bantz.

12 Toque'n tzun Jetro tan pate'n jun xtx'ixwatz tan tak'le'n k'ej Ryos. Ncha'tz toy i' cobox oy tetz Kajcaw. Cyule'n tzun Aarón scyuch' yi e' wi' banl wi' tetz Israel tan wa'a'n te'j Jetro tan tak'le'n k'ej Ryos.

Yi cyoque'n cobox pujul xtisya' tan Moisés

13 Itzun bantz le junt eklok nintzun oc Moisés tan pujle'n xtisya' ḥchixo'l yi e' xonl Israel yi at chiproblem. Baj cunin jun k'eja'tz cyak'un wunak tan ḥch'iwe'n. Wi'nin e' txiclche' tan ḥch'iwe'n tan cyoque'n swutz Moisés.

14 Yi tilol yi ji' Moisés yi qui na el i' tan pujle'n ḥchixo'l yi jun c'oloy wunaka'tz, nintzun taltz tetz:

—¿Nxac na cḥtzan tan banle'n yi xtxolbila'tz? ¿Mbi tzuntz yi achuc atiḥ ḥchiwutz cyakil yi e' wunake'j tan chibanle'n tane'n, nin yi cyetz txiclche' tu' tan ach'iwe'n cyakil k'ej? stzun Jetro tetz Moisés.

15 —Yi mero bintzi ta' i'tz cyakil yi e' wunake'j na chu'l tzinwutz tan jakle'n swetz nin tan injakol tetz Ryos yi mbi tajwe'n tan chibnol. 16 Na yi na jal problem ḥchixo'l cyenin na chu'l tan injoyle'n tan woque'n tan ma'le'n na' scyetz yi aj paj. Na tzun wal scyetz yi mbi na tal yi ca'wl Ryos tan chixome'n te'j, stzun Moisés tetz yi ji'.

17 —Poro yaj, ploj yi na cḥtzan tan banle'n scye'j e' wunak, na achuc na cḥtzan tan chibanle'n tane'n. 18 Na nim yi jun ak'une'j. Wi'nin na ḥk'e'xij ta'n. Ncha'tz yi e' xonl Israel na chik'e'xij tan ach'iwe'n. Wi'nin e' txiclche' tu' tan ach'iwe'n te' yi jun k'eje'j. Cha'stzun te' quil cxeye' te'j achuc. 19 Ma jalu' Moisés mas balaj yil ḥo'c tan xtxumle'n yi xtxolbile'j yi swale' tzatz nin lok tz'oc Ryos tan awuch'eye'n. Mas tajwe'n tan awoque'n tetz chiyolol yi e' wunak swutz Ryos tan talche'n chiproblem tetz. 20 Ncha'tz tajwe'n tan chichusle'n te' cyakil yi ley tu' ca'wl Ryos, tan chixome'n te'j nin tan chibanol tane'n. 21 Ncha'tz, txa'we'e'n cobox yaj yi tz'aknak cu'n e', yi na cyek ḥchi' Ryos. Tajwe'n yi jicyuch te' cyajtza'kl, nin yi qui na chitzantu' tan chisuble'n wunak tan jale'n yi cyetz chime'bi'l. Ba'n tzun che' abixbaj tan chicawune'n squibaj yi mas wunak. Ba'n che' abixbaj jun squibaj jun mil xone'n, nin jujun squibaj jun cient, nin jujun squibaj nicy' cient xone'n, nin ba'n cho'c jujunt squibaj lajuj. 22 Ba'n chicawun yi e'a'tz scye'j yi e' yi ate' chicwent. Ma ko quil chixeye' te' jun problem ba'n tzun chu'l tzawutz tan abnol tane'n. Poro ko i'tz yi e'chk problem yi chixcyek e' te'j ba'n chiban tane'n chichuc. Kol tzaban yi xtxolbile'j quil ḥk'e'xij mas, na chocopon yi e'a'tz tan awuch'eye'n. 23 Kol cxom te' yi xtxolbile'j nin ko ya'tz tajbil Ryos tan abnol, quil ḥk'e'xij nin cha'tz yi e' mas wunak chitzatzink te'j, stzun yi ji' Moisés bantz tetz.

24 Inin tzun tulej Moisés quib yi tal yi ji' tetz. 25 Toque'n tzuntz tan chitxa'le'n cobox yaj ḥchixo'l yi xonl Israel, yi e' yi at mas cyajtza'kl. Nintzun e' octz ta'n tetz chibajxom squib yi xonl Israel. At e', e' oc tetz chibajxom jun mil nak. Ej nin at e', e' octz tetz bajxom squibaj jun cient. Ej nin at e', e' oc squib nicy' cient, nin at e', e' oc squibaj lajuj ntzi' xone'n. 26 E' tzun pujun chixo'l yi e' yi na jal chiproblem. Ma yi e'chk problem yi qui nchixeye' te'j, cho'n tzun topone'n cya'n swutz Moisés. 27 Chijatxol tzun quib Moisés tu' yi ji', pakxij tetz Jetro le tetz tanum.

19

Yi cyopone'n yi xonl Israel xe wutz Sinaí

1 Itzun bantz cho'n tzun cyopone'n yi e' xonl Israel le ama'l tz'inunin tu' yi na bi'aj Sinaí. Oxix xaw chibe' jetz yi cyele'n tzaj Egipto, yi cyopone'n le jun ama'la'tz. 2 Na yi quicy'e'n Refidim,* cho'n tzun cyopone'ntz Sinaí nin cho'n e' cyaje'n cyen cobox k'ej xe

* 19:2 Ex 17:1.

wutza'tz. ³ Ej nin tul yi jun ama'la'tz cho'n xa'ke'n Moisés tan yol tetz Ryos. Na nin jilon tzaj Ryos tetz i' wi'wtz. Itzun taltz:

—Alaj yi xtxolbile'j scyetz cyakil yi e' xonl Jacow, yi e' xonl Israel: ⁴ “Ja itil wok yi xe'n cunin mimban scye'j yi e' aj Egipto. Ncha'tz ja itilwok yi xe'n cunin ncxu'l wok wa'n tzone'j kale atine't wetz. Ja cxu'l wok wa'n chi na ban jun q'uulq'uitx tan palcheje'n yi e' tal. ⁵ Cyakil yi ama'l yi at bene'n tzi'n, wetz. Poro kol cxom wok te wetz inca'wl, nin kol tziban wok yi wetz wajbil cxocopon wok tetz mero intanum, yi mas chimpek'ok te'j, xchiwutz cyakil e' mas tnum. ⁶ Ncha'tz cxocopon wok tetz jun k'u'j pale' tzinwutz nin tetz jun tnum yi xansa'nt tan ixcone'n swetz.” Alaj yi xtxolbile'j scyetz, stzun Ryos bantz tetz Moisés.

⁷ Bene'n tzun mantar Moisés tan chichakle'n yi e' wi' banl wi' cyetz yi e' xonl Israel. Yi cyopone'n nintzun tal i' tircu'n yi ntal Kataj Ryos tetz. ⁸ Yi quibital yi e' wi' banl wi' scyuch' yi e' mas wunak yi xtxolbila'tz, tircunin tzun chicujij nin cyaltz:

—Skabne' tane'n cyakil yi ntal Kataj Ryos, che'ch.

Yi tbital Moisés yi chitxumu'n yi e' xonl Israel nintzun bentz tan talche'n tetz Kataj Ryos. ⁹ Talol tzun Kataj Ryos tetz Moisés:

—iMoisés! Chinjilonk tzatz. Poro cho'n chincyaj tc'u'l jun sbak' yi chin tz'o'tz nin yil chinjilon. Ya'stzun wulej bantz quibital yi e' wunak inyol te yil chinjilon tzatz, nin tan cyocsal yi bintzinin ja chinjilon tzatz, stzun Ryos bantz.

Nintzun tal Moisés junt tir tetz Kataj Ryos yi chitxumu'n yi e' xonl Israel.

¹⁰⁻¹¹ Ej nintzun tal Kataj tetz:

—Culo'k bin nin alaj scyetz yi tajwe'n tan chixansal quib ek tu ca'p. Tajwe'n tan chitx'ajol be'ch cyetz tan chibnol list quib tetz ca'pen, na ya'stzun yil chincu'ul tib yi wutze'j xchiwutz cu'n chicyakil. ¹² Cuken techl solte'j yi wutz awa'n tan qui quicy'e'n yi xonl Israel te yi mojoma'tz. Nin alaj scyetz yi cya'l jun yi nink xkan tzaj mu'x te wutze'j. Ej nin yi e' yi quil chiban tane'n tajwe'n tan chicwe'n biyij. ¹³ Ncha'tz qui'c kuj tan itz'amol yi jun yaja'tz yi ja juch til. Ma na tajwe'n yil cu' biyij tan c'ub nka tan flech. Ncha'tz qui'c na ban yi ko i'tz jun wunak nka jun txuc. Tajwe'n yil cu' biyij yi ko quil xom te yi xtxolbile'j. Ntin le toxi'n k'ej yil xch'in yi cornet, yi tuc' cne'r, ba'n tzun chije' tzaj xe c'u'l yi wutze'j, stzun Ryos bantz tetz Moisés.

¹⁴ Taje'n tzaj tzun Moisés wi'wtz kale e' jilone't tu Ryos. Yi cwe'n mule'n nintzun tal i' scyetz yi e' xonl Israel yi tajwe'n tan chibnol list quib tan tak'le'n k'ej Ryos. Tircunin tzun yi xonl Israel e' octz tan xtx'ajle'n yi be'ch cyetz. ¹⁵ Nintzun tal Moisés scyetz:

—Quil chiwitbej quibu' tu quixkelu' tan chixansal quibu' te yi ox k'eje'j, stzun Moisés bantz scyetz yi e' xonl Israel.

¹⁶ Itzun bantz le toxi'n k'ej, cwe'n tzun chin xlitz' tu k'ancyok nin saj jun c'olaj sbak' nin opon tibaj yi wutza'tz. Nintzun xch'in jun chun yi chin wi' nin ban. Ninin e' lucne' yi e' xonl Israel tan xo'w.

¹⁷ Cawunin tzun Moisés scyetz cyakil yi e' xonl Israel, tan chibene'n xe c'u'l yi wi'wtz tan c'u'laje'n Ryos. Yi cyopone'n nintzun e' xcyewe'n cu'n solte'j yi wi'wsa'tz. ¹⁸ Chin sib nin tunin ban yi wi'wsa'tz tan yi sibel k'ak' na cho'n cwe'n mule'n Ryos tul k'ak'. Cho'n cunin ban yi sib chi na ban sibel jun patbil txun, nin cyakil yi wi'wsa'tz chucan. ¹⁹ Ej nin yi jun chun yi na xch'in wi'nin xch'uye'n yi wi'. Toque'n tzun Moisés tan yol tu Ryos. Nintzun na stza'wej Ryos yi yol i', poro chin xo'wbil nin ban yi jilone'n Ryos na cho'n cunin ban chi na nilcan k'ancyok.

²⁰ Cho'n tzun cwe'n mule'n Ryos mero tibaj yi wi'wsa'tz yi na bi'aj Sinaí, nintzun taltz tetz Moisés tan je'n pone'n te i' nintzun je' Moisés le ama'la'tz kale atit Ryos. ²¹ Nintzun tal Ryos tetz:

—Moisés, na waj yil cäben tan talche'n scyetz cyakil yi e' xonl Israel yi quil chicy' tibaj yi mojom yi ja bnix ka'n, nin yi junt i'tz yi qui'c kuj tan cyoque'n tan inxmeye'n, na kol

quil inwutz xchiquimok. ²²Ncha'tz yi e' pale' yi ate' tzixo'l wok, yi e' yi na chu'l tzinwutz, tajwe'n tan chixansal quib, na ko qui', chelepon cu'n wa'n swutz, stzun Kataj bantz tetz.

²³—Quil bisunu' Ta', stzun Moisés. —Na yi e' xonl Israel quil chinimsaj quib tan chije'n tzaj tzone'j. Na ja bin talu' sketz tan cwe'n mojomil yi ama'l ka'n nin ja talu' yi xan kol kicy' tzaj mu'x tal tibaj.

²⁴Poro nintzun tal Ryos tetz:

—Quilo'k Moisés, ba'n xcu' nin ba'n xpakxij junt tir poro xomok tzaj Aarón tzawe'j yil cxu'lt. Ma yi e' mas pale' tu cyakil yi e' xonl Israel chicyajk cyentu' kale ate't. Nin qui'c kuj yi nink chicy' tzaj mu'x te yi mojom yi ja cu' wa'n, na ko at jun yil tz'icy' tzaj squimok tera'tz wa'n, stzun Ryos bantz.

²⁵Taje'n tzaj tzun Moisés wi'wutz, nin yi cwe'n mule'n nintzun tal i' scyetz cyakil yi e' xonl Israel yi txolbil yi tal Ryos tetz.

20

Yi tak'le'n yi lajuj ca'wl scyetz xonl Israel

¹Je ca'wl Ryos yi talnak scyetz yi e' xonl Israel:

²“I ina'tz in iRyosil yi nxe'lsan tzaj wok Egipto, kale nxa'te't wok tetz chisclaw yi e' aj Egipto.

³”Quil tzitak' k'ej junt Ryos, ma na ntin in.

⁴”Quil tziban wok teblal jun takle'n tan itk'ol wok k'ej, mpe ik teblal jun yi at tzone'j wuxtx'otx', nka jun yi at tcya'j nka teblal jun yi at xe mar. Qui'c kuj yi nink tziban wok teblal jun scyeri e'a'tz, tan itk'ol k'ej. ⁵Qui'c kuj yi nink xmeje' cu'n wok xchiwutz, nin qui'c kuj yi nink cxo'c wok tan chic'u'laje'n, na yi in wetz in yi iRyosil, nin na je' tzinwutz ko ya'tz tziban wok. Ej nin swak'e' chicaws yi e' yi qui na cyek inchi', tu yi e' yi na chi'ch chic'u'l swe'j. Swak'e' chicaws tuml chinitxa' tu chimamaj yi e'a'tz. ⁶Poro yi e' yi na chipek' swe'j, nin yi na chiban tane'n yi inca'wl swak'e' imbanl squibaj nin squibaj chinitxa' scyuch' chimamaj, tetz jun c'oluj tiemp.

⁷”Quil tzina'wsaj wok imbi' tan cha'tz tu', na swak'e' icaws ko ya'tz.

⁸”Ban wok tane'n yi jun k'ej ujle'n na xansa'nt wa'n. ⁹Ba'n xak'uj wok kak k'ej le sman tan banle'n cyakil itak'un yi tajwe'n tetz itetz. ¹⁰Ma le juki'n k'ej i'tz yi k'ej tetz ujle'n, nin i'tz tan itk'ol ink'ej. Qui'c kuj yi nink xak'uj wok, mpe ik initxa' nka yi e' imos yi ate' tzite'j wok, mpe ik yi e' awer nak yi ate' tzixo'l wok. Qui'c kuj tan cyak'uje'n. Ncha'tz yi e' itawun qui'c kuj yi nink chak'uj te yi jun k'eja'tz. ¹¹Cya'l tz'ak'uj na kak k'ej imban wetz tan banle'n cyakil yi tcya'j tu yi wuxtx'otx', tu yi mar, tu cyakil yi at. Ma le juki'n k'ej, nintzun nuje'. Cha'stzun te ja inxansaj yi jun k'eja'tz.

¹²”Lok' wok itaj itxu' tan bene'n xkon itie'p yi ak'ij wa'n tzitetz tzone'j wuxtx'otx'.

¹³”Quil xbiyolnakin.

¹⁴”Quil cxjopon wutzaj.

¹⁵”Quil cxalk'ij.

¹⁶”Quil tzijal wok cu'n jun wi' itak' te'j junt wunak.

¹⁷”Quil tz'el italma' te yi me'bi'l junt. Quil tz'el italma' te yi txkel, nka te yi mos nka te yi tawun nka alchok e'chk takle'n yi at tuch',” stzun Ryos bantz scyetz yi e' xonl Israel.

¹⁸Tircu'n tzun yi e' xonl Israel stiw te cyakil yi txolbila'se'j yi bajij te yi wutza'tz na ja quibit cyakil yi e'chk xlitz' tu k'ancyok yi baj cu'. Nin quibit yi chun yi nxch'in. Nin quil cyakil yi sib yi jal te yi wi'wsa'tz. Cha'stzun te wi'nin e' xobe'ntz,* nin kajpe'n nin e' xmayinint. ¹⁹Ncha'tz cyal tetz Moisés:

—Mas balaj yi ilu' jilon sketz, nin skabne' tane'n cyakil yi stale'u'. Na kol jilon Ryos sketz, qui cunin bantz skaquimok ta'n, che'ch tzun bantz tetz Moisés.

* 20:18 Heb 12:18.

²⁰—Quil chixobu', stzun Moisés scyetz. —Na yi tajbil Ryos i'tz tan chixo'wse'nu', bantz cyekalu' xchi' i' sbne' opon tunintz. Nin i'tz chixo'wse'nu' tan qui chijuchulu' mas quilu', stzun Moisés bantz scyetz yi e' xonl Israel.

²¹ Te yi ate' cyen yi e' xonl Israel joylaje'l tzaj yi wutz, nintzun je' tetz Moisés wi'wutz tul yi sbak' yi chin tz'o'tz nin kale atit Ryos.

Yi tak'le'n yi ca'wl yi xē'n tz'an jun patbil tx'ixwatz

²² Yi je'mpone'n Moisés nintzun jilon Ryos tetz, itzun taltz: “Alaj yi xtxolbile'j scyetz yi e' xonl Israel: ‘Ja wi't itil wok nin ja itbit wok yi cho'n nchinjilon tzaj tzitetz tcyaj'.

²³ Cha'stzun te quil tziban wok teblal jun iryosil. Quil tziban wok jun iryosil tan oro nka tan sakal. ²⁴ Ma na ban wok jun patbil itx'ixwatz yi tx'otx' tu'. Nin ba'n tzipat wok cu'n itx'ixwatz tibaj, chi tane'n yi cne'r tu wacx̄. Ncha'tz ba'n tzipat wok e'chk oy tibaj yil xconk tan xchajle'n yi tzatzin paz yi ja jal skaxo'l tzituch'. Nin ko ya'tz tzibanwok, nu'l, nin swak'e' imbanl tzitibaj tul yi luwar kale na wajwit yil tzina'wsaj wok imbi'. ²⁵ Nin ko tziban wok jun patbil tx'ixwatz yi c'ub cu'n ba'n tzijoy wok yi c'ub yi qui se'ij, na kol xo'c wok tan se'le'n yi c'ub tz'elepon k'ej inaltara'tz ita'n, nin qui'c xac sbne'. ²⁶ Ncha'tz qui na waj yil tziban wok yotx te'jak yi jun patbil itx'ixwatzat'z, na yil cxje' wok tibaj qui na waj yi tzichaj wok yi iwankil yi ewu'n ita'n.’

21

Ca'wl scyetz yi e' patrón yi xē'n chiban scye'j yi e' esclaw

¹”Je cyakil yi ca'wl yi tajwe'n tan awalol scyetz cyakil yi e' xonl Israel tan chibnol scye'j yi e' esclaw* yi ate' scyuch':

²”Yi kol tzilok' wok jun esclaw yi hebrey, ba'n tz'ak'uj kak ntzi' yob tzituch'. Ma le juki'n yob ba'n tz'el liwr, nin qui tajwe'n tan xchojol jun centaw tan tele'n liwr. ³ Yi ko qui'c txkel yi topone'n, ite'n nin sbne'a'tz yil tz'el liwr. Ma ko xomij txkel te'j yi topone'n ba'n xom nin yi txkel te'j yil tz'el liwr. ⁴ Ma ko i yi patrón yi mo'csan yi txkel nin ko ja jal chinitxa', cho'n nin chicyajk cyera'tz jak ca'wl yi patrón. Xchuc cuntu' yaj tz'elepon liwr, na xchuc cuntu' topone'n. ⁵ Poro kol xtxum yi mos tan qui tele'n liwr tan tu' yi na pek' i' te yi txkel nin scye'j nitxajil, nin te yi patrón, ba'n cyaj cyen i'. ⁶ Ko ya'tz ba'n tzun ben yi yaj tu yi patrón xchiwutz yi e' pujul xtisya' cwent Ryos tan banle'n jun chitrat. Ba'n tzun tak'cyen yi mos yi xchin te yi marquil yi puert, nin ba'n tz'oc yi patrón tan kople'n yi xchin tuml yi marquil yi puert. Ya'stzun techl yi tz'ocopon junawes tetz jun esclaw yi patrón.

⁷”Ko at jun yaj yil sc'ay nin jun me'l chi jun esclaw tetz junt, quil tz'el liwr chi na chiban yi e' yaj yi na cho'c tetz esclaw. ⁸ Ko qui na taj yi patrón tz'oc tetz txkel, tan paj yi qui na pek' te'j, ba'n tzun tak' yi patrón ama'l tetz tan tele'n liwr poro tajwe'n tan xchojol tetz yi patrón tan tele'n liwr. Ej nin qui'c cuy tan bene'n c'ayil scyetz awer nak tan tu' yi qui na pek' te'j. ⁹ Ma ko tz'oc tetz txkel yi cy'ajl, ba'n tzun tz'oc yi mos chi jun me'l yi patrón, nin tajwe'n yil pek' i' te'j. ¹⁰ Ma kol jal junt txkel yi yaj ta'n, qui'c cuy yi nink tz'el k'ej yi bajx txkel ta'n. Ma na tajwe'n yil tak' i' yi tajwe'n tetz chi tane'n wa' tu be'ch tetz. Ncha'tz tajwe'n yil tak' yi wankil tetz. ¹¹ Ma ko quil sban yi patrón yi e'chk xtxolbile'j, ba'n tzun tz'el xna'n liwr. Nin qui tajwe'n tan xchojol jun centaw, tan tele'n i' liwr.

¹²”Ncha'tz ko at jun yil tz'oc tan biyle'n junt yaj nin kol quim ta'n tajwe'n tan cwe'n biyij yi juna'tz. ¹³ Poro ko nk'e'tz yi tajbil i' tan bnol yi xtxolbila'tz te yi tuch' nin ko ya'tz nin quimbil yi juna'tz, ba'n tzun tz'el ojk yi jun yi mbiyon tan ew ib. Poro swale' tzitetz na'l bene't i' tan tewal tib. ¹⁴ Poro ko at jun yi ba'n cunin sbiy cu'n jun tuch' tan paj yi na chi'ch c'u'l te'j, ba'n tzun cu' biyij yi juna'tz yi mbiyon yi tuch' nin ko tz'el ojk tan ew ib ba'n tz'oc joyle'n. Petzunk cho'n tew tib kale atit yi patbil tx'ixwatz ba'n nin lcu' biyijtz.

* **21:1** Yi e' “esclaw” e' wunak yi ate' jak' ca'wl junt yaj. Qui'c rmeril yi nink tz'el liwr, nka yi caw tib stibil tib. Ni'cu'n i' tk'ab taw chi jun pres. Jn 8:35; Gl 4:24.

15 "Ko at jun tz'oc tan biyle'n taj xtxu', tajwe'n cu' biyij yi juna'tz.

16 "Ncha'tz alchok scyetz yil tz'oc tan talk'e'n jun yaj tan bene'n c'ayil tajwe'n tan cwe'n biyij yi juna'tz, petzunk atit yi yaj tk'ab, nka nsken ben c'ayil. Tajwe'n tan cwe'n biyij yi jun alk'om wunaka'tz.

17 "Alchok scyetz yil tz'oc tan jisle'n yi taj xtxu', tajwe'n tan cwe'n biyij.

18 "Ncha'tz ko at jun biyo'n mbajij nin ko ja lo'on jun tan c'ub nka tan k'abaj, poro qui nin nquim, nin ba'n xon te tx'amij qui tzun lcu' biyij yi jun yi mbnon tetz. 19 Ntin na taj yil xchoj yi jun yi mbiyon cyakil yi stz'acbe'n tetz, nin yi tiemp yi ntx'akx tan yi q'uixpnak jalen yil tz'ul yos tuch'. Kol sban yi xtxolbile'j, ba'n tzun tz'el liwr yi juna'tz yi mbnon, nin qui'c til sbne'.

20 "Kol tz'oc jun patrón tan biyle'n jun scyeri esclaw tan tze', nin kol quim yi mos ta'n, tajwe'n tan xchojol. 21 Poro ko quil quim chan tetz cobox k'ej, qui'c tzun til yi patrón te'j na at i' jak' ca'wl yi patrón.†

22 "Kol chibiy quib cob yaj nin lo'on jun xna'n yi ch'on wi' cya'n, nin kol quim yi ni' cya'n, poro quil quim yi xtxu', tajwe'n tan chichojol yi mult jatna' sc'uch yi chmil yi xna'n, nin mbi na cyal yi e' pujul xtisya'. 23 Poro kol quim yi xna'n tajwe'n tan chiquime'n yi e' yi nlo'onsan. 24 Na je tane'ne'j: Kol tz'el bak' wutz jun yaj tan junt tajwe'n tan tele'n yi tetz. Ko i yi te' tz'el, ncha'tz tz'an yi junt, tajwe'n tan tele'n yi tetz te'. Ma ko jalaj k'ab tz'el, tajwe'n tan tele'n jalaj k'ab yi junt. Ma ko jalaj tkan tz'el, ncha'tz tz'an yi junt, tajwe'n tan tele'n jalaj tkan. 25 Ko tz'e'se'n tz'u'lij tajwe'n yil cu' tz'e'sa'n yi jun yi mbnon tetz. Ma ko lo'one'n tu' mban, tajwe'n yi ya'stzun tz'u'lij yi mbnon tetz.

26 "Ko at jun patrón yi lo'on jalaj wutz yi mos ta'n, ba'n tak' i' ama'l tan tele'n liwr tetz xel yi wutz yi nlo'on ta'n. 27 Ko i'tz jun te' tz'el, tajwe'n tan tk'ol yi patrón ama'l tan tele'n liwr tetz xel yi te'.

28 "Ko at jun yaj, nka xna'n, yi lo'on tan wacx nin quimtz, tajwe'n tan cwe'n biyij yi jun wacxa'tz tan c'ub, nin qui'c cuj tan ibajsal yi xchi'bel. Poro yi taw qui'c til te'j. 29 Poro ko na nin til yi taw yi ba'n tocon yi wacx, nin kol quim jun yaj ta'n, tajwe'n cu' biyij yi wacx nin ncha'tz yi taw tajwe'n tan cwe'n biyij, tan paj yi na til i' yi at wi' yi wacx nin nk'e'tz c'alij ta'n. 30 Poro ko cuj yi chojij tz'an tajwe'n tan xchojol i' yi mult tan qui quime'n i'. 31 Ite'n nin xtxolbil tz'an yi ko i'tz jun xicy nka jun xun yi lo'on tan jun wacx. 32 Poro ko i'tz jun esclaw lo'on tan yi wacx tajwe'n tan cwe'n biyij yi wacx tan c'ub, nin tajwe'n tan xchojol yi taw yi wacx junaklaj piş sakal tetz yi patrón yi esclaw.

33 "Ko at jun yi skop jun julil a', nka at jun julil a' tuch' jun yaj nin ko quil sjop, nin ben jun wacx nka jun buru' tul, 34 tajwe'n tan xchojol yi taw yi julil a' tetz yi taw yi wacx yi jamel, nin ba'n tetzaj yi yaj yi taw yi julil a' yi xchi'bel yi wacx.

35 "Ma ko i'tz wacx jun yaj yi lo'on tan wacx junt yaj, tajwe'n tan bene'n c'a'y yi wacx yi lo'onsan yi junt, nin cob tz'el yi jamel xchiwutz yi cob yaja'tz. Nin ncha'tz tz'an yi xchi'bel yi wacx yi quimnak. 36 Poro ko na til yi taw yi wacx yi ba'n tocon yi tetz wacx nin quim junt ta'n nin qui na oc il i' te'j, tajwe'n tan xchojol i' jamel yi wacx yi junt, nin tetz i' sbne' yi xchi'bel jun yi quimnak.

22

Yi e'chk ca'wl tan colche'n chime'bi'l wunak

1 "Ko at jun yil talk'e'l tzaj jun wacx nka jun cne'r tan cwe'n biyol tetz xchib nka tan c'ayil, tajwe'n tan tk'ol o'-t wacx tetz xel yi juna'tz. Ma ko i'tz jun cne'r tajwe'n tan tk'ol cyajt cne'r tetz xel.

† 21:21 Na elepont yi nk'e'tz tajbil yi patrón tan biyle'n cu'n, na cya'l jun yi nink tz'oc tan biyle'n cu'n jun esclaw.

²”Ej nin kol tx'amxij jun alk'om te yi na tzan cunin tan alak' nin kol biylij nin quimtz, qui'c til yi jun yi mbiyon tetz. ³ Poro ko i'tz chajk'ej yil tx'amxij yi juna'tz yi na tzan tan alak' nin tz'oc biyle'n nin quimtz at tzun til yi jun yi mbon tetz.

”Ncha'tz kol tx'amxij jun alk'om tajwe'n tan xchojol i' yi jamel yi e'chk takle'n yi mme'l tzaj talk'al. Poro ko qui'c pu'k tan xchojle'n tajwe'n tan bene'n c'ayi'n i' tetz esclaw tan jale'n pwok tan xchojle'n yi mult.

⁴”Kol tx'amxij yi alk'om nin ko atit tuch' i' yi nme'l tzaj talk'al, tajwe'n tan tk'ol junt tir, nin tajwe'n tan xchojol cob tir yi jamel yi wacx, nka yi cne'r, nka yi buru', yi mme'l tzaj talk'al.

⁵”Ej nin ko at jun yil tzakpun cyen tawun tul cojbil jun wisin, tajwe'n tan tk'ol xel yi mbi mbaj tan yi tawun. Poro tajwe'n tan tk'ol yi mas balaj te yi tetz cosech.

⁶”Ncha'tz ko at jun yi tzakpun len jun k'ak' xo'l tze' nin kol tz'e' yi triw yi wisin ta'n, tajwe'n tan xchojol tircu'n yi ntz'e' tan yi k'ak'a'tz, qui'c na ban yi ko nsken molxij yi triw nka qui'.

⁷”Ej nin ncha'tz kol tabnaj jun yaj mu'x pu'k nka alchok e'chk takle'n tetz junt nin kol tz'e'l alk'a'n xe yi ca'l yi yaj, nin kol tx'amxij yi alk'om tajwe'n tan xchojol yi alk'om cob tir mas yi jamel yi mme'l tzaj talk'al. ⁸ Poro ko quil tx'amxij yi alk'om, yi yaj kale ncyaje't tabnal yi pu'k, tajwe'n tan bene'n ticy'le'n xchiwutz yi e' pujul xtisya' cwent Ryos tan lajluchaxe'n yi ko nk'e'tz i' yi alk'om.

⁹”Ncha'tz ko at jun yil tetzaj jun wacx nka jun cne'r nka jun chej nka alchok scyetz be'chok yi ncyaj stz'akol yi taw tajwe'n tan chibene'n yi taw tu yi nsic'on tetz xchiwutz yi e' pujul xtisya' cwent Ryos tan tiwle'n na' scyetz i' yi mero taw. Ma yi jun yi nk'e'tz yi taw tajwe'n tan xchojol cob tir jamel yi ntetzaj klo'.

¹⁰”Kol tabnaj jun yaj jun wacx nka jun xchej nka jun cne'r tetz junt yaj, nin ko takle'n bi' sban chi tane'n jun q'uixpe'n nka kol baj tan xo'j nka alchok junt jilwutz txuc, nka kol quim xchuc nin cyal jun tz'i'lon tetz, ¹¹ tajwe'n tan talol yi yaj kale abna'nt yi mero bintzi tetz yi taw, nin tajwe'n tan xcone'n bi' Ryos ta'n tetz stiwil yi yol yi bintzi nin na tal i' yi qui ntil i' yi xe'n mban yi txuc. Ko ya'tz, tajwe'n yil tocsaj yi taw yi txuc nin qui tajwe'n tan xchojol yi yaj kale abna'nt. ¹² Poro ko swutz cunin i' yi ben alk'a'n yi tawun yi junt, tajwe'n tan xchojol i' yi jamel tetz yi taw. ¹³ Ma ko i'tz jun smaron txuc mbon, tajwe'n tan tule'n sowril nka yi wa'be'n yi smaron txuc ta'n tan xchajle'n tetz yi taw, nin qui tzun xchoj i'-tz yi jamel.

¹⁴”Ko at jun c'amon jun wacx nka jun chej tetz jun wisin, nin kol lo'on te yi c'amij tan yi yaj, tajwe'n tan xchojol i' yi jamel yi jun yi nc'am. ¹⁵ Poro ko xomij yi taw te'j yil lo'on nka yil quim, qui tajwe'n tan xchojol, ma na ntin yi c'ambil tetz.

Yi e'chk ca'wl tan pujle'n yi e'chk problem yi na jal xchixo'l yi e' wunak

¹⁶”Ko at jun yaj yil tz'oc tan banle'n ruini tetz jun xun yi ntaxk cunin po'tzaj tib, nin txe'n cunin ban jun trat tu jun yaj tajwe'n tan xchojol i' yi jamel xun yi bixba'nt, nin tajwe'n tan cyumewe'n tuch'. ¹⁷ Poro ko quil sc'ul yi taj yi xun tan toque'n yi yaj tetz chmil yi me'l, tajwe'n tan xchojol yi yaj yi bnon ruini tetz, yi jamel yi xun.

¹⁸”Tajwe'n tzibiywok cu'n cyakil yi e' ajcun yil chijal tzixo'l wok.

¹⁹”Ncha'tz ko at jun yaj nka xna'n yi chiwitbej quib tu jun txuc, tajwe'n tan cwe'n biyij.

²⁰”Cyakil yi e' yi chipate' chitx'ixwatz swutz junt ryos tajwe'n tan chicwe'n biyij.

²¹”Quil che' ibuch yi e' awer nak yi najlche' tzixo'l wok, nin quil che' ijis wok. Na ncha'tz axwok itetz ocnakquix tetz awer nak xchixo'l yi e' aj Egipto.

²²”Ej nin ncha'tz quil cxo'c wok tan chibuchle'n nka tan majle'n chime'bi'l yi e' xma'lca'n tu yi e' me'ba' yi qui'c chitaj chitxu'. ²³ Na kol cxo'c wok tan chibuchle'n, nin yil jepon cyo'kl tzinwutz nocopon wetz tan chicolche'n tik'ab wok. ²⁴ Nin ko ya'tz tziban wok xchi'chok inc'u'l tzite'j nin xquimok wa'n tul oyintzi'. Ej nin yi e' yi xchicyajk tetz xma'lca'n i'tz yi e' itetz ixkel tuml yi e' initxa'.

²⁵ "Ej ko at jun tzixo'l wok yil tz'ak'on c'mo'n tetz junt tanum qui na waj yil sjak ta'al yi pu'k chi na chiban yi e' ak'ol c'mo'n. ²⁶ Kol tak' jun yaj yi be'ch tetz, tetz prentil yi c'mo'n tajwe'n tan taje'n yi be'ch tetza'tz yil cu' k'ej. ²⁷ Na quicunin batz ntina'tz yi be'ch tetz, nin ko tzun lquim tan che'w ko quil tzitak' wok yi be'ch tetz. Na ko quil tzitak' wok, mbil xcon ta'n tan colol tib tk'ab che'w yil wit. Cha'stzun te tajwe'n tan itk'ol wok yi be'ch tetz. Ncha'tz in kol chijak xch'eybil cyetz swetz swak'e', na yi in wetz na el ink'ajab scye'j.

²⁸ "Ncha'tz quil cxo'c wok tan telse'n k'ej yi itajcawil scyuch' yi e' pujul xtisya' cwent Ryos yi ate' tztibaj.

²⁹ "Quil tz'el te ic'u'l tan tulse'n yi e'chk oy tzinwutz chi tane'n yi bajx wutz yi na jal te icosech tu yi bajx ta'al uva yi na jal.

"Ncha'tz yi bajx icy'ajl tajwe'n tan ijatxol swetz. ³⁰ Ncha'tz yi bajx cyal yi e' itawun yi ko mam chi tane'n wacx nka cne'r, ba'n tz'ul tan itoyil swetz, ba'n chicyaj cyen juk k'ej te chitxu', poro le wajxaki'n k'ej tajwe'n tan itk'ol swetz.

³¹ "Ma jalu' yi axwok itetz tajwe'n tan itoque'n tetz intanum yi xansa'n che't. Qui tzun tztibajsaj wok yi xchi'bel jun itawun kol quim tan jun smaron txuc. Ma na ba'n tztic'ox wok len scyetz tx'i'.

23

Yi e'chk ca'wl tetz xtisya'i'n

¹ "Quil tzital yi e'chk takle'n yi qui'c xe' nin nk'era'tz bintzi. Quil cxo'c wok tetz stiw jun mal wunak, nin quil cxo'c wok tetz tuch' tan nuc'le'n jun txolbil yi nk'e'tz bintzi.

² "Ko at jun c'oloy wunak yi na chitzan tan nuc'le'n jun e'chk takle'n cachi' quil xom iwi' scye'j ptzunk jun c'oloy cu'n chixone'n. Quil xom iwi' scye'j. ³ Ncha'tz quil xom iwi' te jun, ptzunk chin me'ba' nin i', ko i' aj paj. Quil xom iwi' te'j, mas balaj nque'n tan ma'le'n yi bintzi.

⁴ "Ncha'tz ko ja tx'akxij yi tawun yi acontr, chi tane'n jun wacx, nka jun cne'r, nka alchok scyetz tawun i', nin kol nojqwen tzawutz tajwe'n tan abene'n tan tak'le'n tetz i'. ⁵ Tajwe'n tan awoque'n tan xch'eye'n yi acontr yi na chi'ch c'u'l tzawe'j. Kol tzawil yi ja cu' jok yi xchej tzak' yi tektz, ch'eyaj i' tan telse'n yi tektz yi xchej.

⁶ "Quil tz'el chik'ej yi e' me'ba' ita'n yil cxo'c wok tan jun xtisya'i'n, ma na tajwe'n yil cxom wok te yi txolbil yi bintzi.

⁷ "Quil xom iwi' te jun ajxochonl yi nk'e'tz bintzi na tal. Nin quil tztibiy wok cu'n jun yaj yi qui'c til. Na quil tzincuy chipaj yi e' yi ya'tz na chiban.

⁸ "Quil tztiz'am wok pwok tan tak'le'n til junt. Na na xcye' yi xo'c yi na ak'lij tztizet tan jople'n iwutz nin tan txalbate'n yi txumu'n jun balaj yaj.

⁹ "Quil tztibuch wok yi e' awer nak yi ate' tzixo'l wok na ncha'tz axwok ocnakix tetz awer nak xchixo'l yi e' aj Egipto nin ilijt ita'n yi q'uixbel yi na ban jun yi awer nak," stzun Ryos bantz scyetz yi e' xonl Israel.

Yi e'chk ca'wl tetz ujle'n

¹⁰ Ncha'tz tal Ryos: "Ba'n xak'uj wok kak yob swutz itx'otx', nin ba'n lje' yi e'chk cosech swutz tetz yi kak yoba'tz. ¹¹ Poro le juki'n yob tajwe'n yil tz'uje' yi tx'otx', quil tztitawaj wok jun wi' ujul swutz te yi jun yoba'tz, na tajwe'n tan tujewe'n yi tx'otx'. Nin ba'n cyaj quen yi e'chk takle'n yi na ch'uy swutz scyetz e' me'ba', ncha'tz tetz chiwa' yi e' smaron txuc. Ban wok yi txolbile'j te cyakil yi icojbil, chi tane'n kale awije't e'chk uva nka yi e'chk oliw.

¹² "Ba'n cxak'uj wok kak k'ej. Na tajwe'n tan itujewe'n le juki'n k'ej. Ban wok yi txolbile'j tan cyujewe'n yi e' esclaw scyuch' yi e' awer nak yi na chak'uj tztituch'. Ncha'tz yi wacx tu yi e' chej tajwe'n tan cyujewe'n. ¹³ Cyakil yi txolbile'j yi ja wi't wal tztizet, ban wok tane'n. Ej nin qui na waj yil tzina'wsaj wok junt ryos yi apart tzinwutz wetz mpe ik talche'n chibi'," stzun Ryos bantz scyetz yi e' xonl Israel.

Yi ox chin wutzile'n k'ej yi tajwe'n tan chibnol tane'n

¹⁴“Tajwe'n tan ticy'e'n ox balaj k'ej ita'n tul jujun yob tan itk'ol ink'ej. ¹⁵Ban wok tane'n yi wutz k'ej yi na baj yi pam yi qui'c xtx'amil ita'n. Ban wok chi yi walnak tzitetz. Tul yi juk k'ej'tz tajwe'n yil tzibajsaj wok yi pam yi qui'c xtx'amil. Tajwe'n tan iticy'sal le xaw Abib, na ya'stzun yi xaw yi itele'n tzaj Egipto. Nin cya'l jun nink tz'ul tzinwutz yi ko qui cy'a'n jun oy ta'n.

¹⁶”Ncha'tz ban wok junt balaj k'ej yil je' yi bajx wutz icosech. Ncha'tz ban wok junt balaj k'ej yil tzimol wok yi wi'tzibil icosech, yi na baj wi' yi yob. ¹⁷Tajwe'n tan cyopone'n cyakil yi e' yaj tzinwutz ox tir le jujun yob.

¹⁸”Quil tzitoy wok yi xch'el itx'ixwatz swetz ko at mu'x xtx'amil pam tzituch'. Ncha'tz quil tziocolwok yi xepu'il itx'ixwatz tetz junt eklok. ¹⁹Nin ncha'tz i'tz yi bajx wutz yi mas balaj yi na waj yil tz'ul ita'n tzinwutz, na i ina'tz in itajcawil, yi iRyosil.

”Ncha'tz quil tzitxic wok yi e' tal ne'x chiw tul yi xtxu'tx.

Yi ángel tetz Ryos yi bajxij xchiwutz yi e' xonl Israel

²⁰”Bit wok tzaj, tz'ul inchakol yi wetz inángel tan bajxe'n tziwutz wok tan xchajle'n ibe', nin tan iq'uicy'le'n tan itopone'n le ama'l yi bixba'n wa'n. ²¹Quil tzijatx wok len itib te'j, nque'n wok c'ulutxum jak' ca'wl, quil tzipaj wok yi ca'wl i', na ya'stzun inxel yi stz'a'tok tzixo'l wok, nin ko at jun sjuch til quil clax tk'ab. ²²Poro kol cxom wok te yi tetz tajbil, nin kol tziban wok tane'n yi tetz ca'wl, nin kol xom wok te yi xtxolbil yi nwal tzitetz, nocopon tzuntz tan icolche'n tk'ab yi icontr, nin tan oyintzi' scye'j. ²³Na sbajxok yi wetz inángel tziwutz wok, nin mben tcy'al i' axwok le ama'l kale ate't yi e' amorreo, e' hitita, e' ferezeo, e' cananeo, e' heveo tu e' jebuseo. Ej nin cyakil yi e' wunaka'tz chicopon insotzal.

²⁴Yil xopon wok le ama'la'tz quil xom wok te cyetz cyajtza'kl. Quil xmeje' wok xchiwutz yi cyetz chiryosil. Nin quil cxo'c wok tan chic'u'laje'n. Ma na ba'n tcu'n joy wok puntil tan xite'n cu'n chiryosila'tz yi banij tu' tane'n tu yi e'chk c'ub yi na chimeje' quen swutz. ²⁵Ak' wok ink'ej, swak'e' tzun imbanl tibaj iwa' tu itc'a'. Ej nin xincole' tk'ab cyakil ya'bil yi tz'ul tziwutz. ²⁶Nin nocopon tan icolche'n. Nin mben xkon yi itiemp wa'n jalen yil tz'opon yi itiemp. Kalena'tz xquim wok. Ncha'tz kol tzitak' wok ink'ej quil jal jun xna'n tzixo'l wok yi quil jal tal nka jun yi quil jepon xa'wlil.

²⁷”Tz'ocopon ink'ol jun chin xo'w scyetz cyakil wunak nin cyakil nación kale xicy'e't wok, nin chixobok tzitetz. Nocopon tan chixo'wse'n, tan cyele'n ojk tziwutz wok.

²⁸Nocopon tan chixo'wse'n, bantz cyele'n ojk yi e' heveo scyuch' yi e' hitita, nin yi e' cananeo. ²⁹Quil che'l chan yi e' wunaka'tz swutz yi ama'la'tz. Quil che'l tetz jun ntzi' yob wa'n. Ma ko che'l, qui cunin batz xchijalok wi'nin smaron txuc tul yi ama'l nin xlo'onk cya'n. ³⁰Chelopon incy'al swutz yi tx'otx' poro chebele'n cuntu'. Quil che'l wa'n jalen yil jal wi'nin inixajil. Kalena's tzun che'l wa'n bantz itetzal yi ama'la'tz. ³¹Ma yi mojomil yi ama'la'tz ja wi't cu' wa'n. Cho'n xe'tij kale atite't yi Cyak Mar nin cho'n na opon jalen stzi' mar kale ate't yi e' filistey. Ncha'tz cho'n na xe'tij le ama'l tz'inunin tu' nin na opon kale atite't yi tzanla' Eufrates. Ja wi't wak' yi jun ama'la'tz tzitetz. Nin axwok xe'lsan yi e' wunak yi ate' swutz.

³²”Quil tzitok'bej itib scyuch'. Nin quil cxom wok te cyetz cyajtza'kl. Nin quil tziban wok jun trat scyuch' mpe ik te chiryosil. ³³Ncha'tz quil tzitak' wok ama'l tan chicyaje'n cyen tzixo'l wok, na ko tzun cxom wok scye'j tan lok'e'n yi cyetz chiryosil. Na ko ya'tz, xtx'akxok wok tan paj,” stzun Ryos bantz scyetz yi e' xonl Israel.

24

Yi bixewe'n junt tir yi trat xchixo'l Ryos tu yi e' xonl Israel

¹Itzun bantz nintzun jilont Ryos tetz Moisés itzun taltz:

—Ba'n cxu'l wok tzinwutz. Xomok tzaj Aarón tu Nadab tu Abiú tzawe'j. Ncha'tz chixomok tzaj oxc'al tu lajuj wi' banl wi' yi ate' xchixo'l yi e' xonl Israel. Catzamwok le ama'l kale atine't. Poro quil tzičkans tzaj itib mas kale atine't, ma na ba'n tcu'n xcyaj wok joylajlen mu'x̄. Ej nin tajwe'n tan imejewe'n cu'n. ² Ntin cu'n ax̄ Moisés ba'n c̄xu'l tzinwutz, ma yi e' mas wi' banl wi' tajwe'n tan chicyaje'n cyen joylajlen. Ej nin qui'c cuj tan chije'n tzaj wunak wi wutze'j, stzun Ryos bantz tetz Moisés.

³ Bene'n tzun Moisés tan talche'n scyetz cyakil yi e' xonl Israel yi mbi cu'n tal Ryos tetz. Ncha'tz tal i' cyakil yi e'chk ca'wl yi alijt tan Ryos tetz. Yi quibital yi e' xonl Israel yi e'chk ca'wla'tz nintzun e' cujijt nin cyaltz:

—Skabne' tircu'n, quib yi ntal Ryos yi tajwe'n tan kabnol.

⁴ Toque'n tzun Moisés tan stz'ibe'n cyakil yi txolbil yi tal Ryos tetz.

Ma le junt eklok jalchan cunin c'ase'n Moisés nintzun ben i'-tz tan banle'n jun patbil tx'ixwatz xe c'u'l yi wutz. Ncha'tz cu' tawal coblay c'ub, jujun te jujun k'u'j xonl Israel. ⁵ Yi wi't bnixe'n yi patbil tx'ixwatz nin ben xchakol cobox xicy tan quicy'le'n tzaj cobox mam tor, tan chicwe'n biyij nin tan pate'n tetz chitx'ixwatz swutz Ryos, tan jale'n cuybil chipaj swutz i'. Ncha'tz e' cu biyol cobox mam tora'tz tan toye'n tetz tan xchajle'n yi tzatzin paz yi ja jal xchixo'l tu Ryos. ⁶ Toque'n tzun Moisés tan stz'amle'n yi chixch'el yi mam tora'tz tul e'chk xal. Cob tzun eltz ta'n. Jun tx'akaj cho'n cwe'n ta'n tul xal, nin junt tx'akaj cho'n bene'n kojol tibaj yi patbil tx'ixwatz. ⁷ Kalena'tz tzun je'n tcy'al Moisés yi liwr kale atit yi trat yi bnixnak tu Ryos, nin oc i'-tz tan si'le'n xchiwutz cyakil yi e' xonl Israel. Yi quibital cyakil yi xonl Israel nintzun cyaltz:

—Skabne' tane'n cyakil yi na tzan Ryos tan talche'n sketz nin kocopon c'ulutxum jak' ca'wl i'.

⁸ Bene'n tzun Moisés tan xchitle'n yi chich' xchiwi' cyakil yi e' wunak yi ate'-tz, nin tal i'-tz:

—Yi chich'e'j i'tz jun techl yi ja bixe' chitratu' tu Ryos. Cyakil yi yol yi minsi'lej xchiwutzu' ya'stzun xe' yi katrat tu Ryos.

⁹ Chibene'n tzun tetz Moiséstz wi'wutz. Xomche' Aarón, Nadab tu Abiú te'j. Ncha'tz xomche' oxc'al tu lajuj wi' banl wi' scye'j. ¹⁰ Cho'n tzun quilol wutz yi chiRyosil. Tzak' tkan Ryos at jun yi chin litz'unin chi tane'n yi jun jilwutz c'ub yi na bi'aj zafiro, nin yi chin skoj nin chi tane'n yi tcyaj'. ¹¹ Qui'c nin tzun e' ban yi e' yaja'tz yi quil wutz Ryos, na qui'c e' tulej Ryos. Ncha'tz e' wan nin e' uc'a'-tz swutz yi jun ama'la'tz.

Yi ta'te'n Moisés le wi'wutz Sinaí

¹² Jilone'nt tzun Ryos tetz Moisés. Itzun taltz:

—Moisés, ba'n c̄xu'l wi'wutz kale atine't wetz, nin ba'n chin ach'iw na swak'e' cobox lepaj c'ub tzatz kale tz'ibane't yi e'chk ca'wl tu e'chk ley yi tajwe'n tan chibnol tane'n yi e' xonl Israel.

¹³ Bene'n tzun Moisés le ama'l kale talwit Ryos tetz. Cho'n tzun je'n i' wi'wutz nin xomnin Josué te'j, yi tetz xch'eyum. ¹⁴ Yi chijatxol quib nintzun tal Moisés scyetz yi e' wi' banl wi':

—Chicyajku' tzone'j nin ba'n ko' chich'iwu' tzone'j jalen yil kacu'ul. Xchicyajk cyen Aarón tu Hur scye'ju', nin ko at jun tajwe'n nka jun chiproblemu' ba'n cyalu' scyetz, stzun Moisés ban.

¹⁵ Yi baje'n tlol Moisés yi txolbile'j nintzun je'-tz wi'wutz. Saje'n tzun jun c'olaj sbak' nin jopxij yi wi'wutz ta'n. ¹⁶ Cwe'n mule'n tzun yi k'ej tu pak'puchal Ryos tibaj yi wi'wutz Sinaí. Kak k'ej ban yi sbak' tibaj yi wi'wsa'tz, ma le juki'n k'ej nintzun xchak Ryos Moisés tul yi sbak'a'tz. ¹⁷ Ma yi e' xonl Israel ja quil yi pak'puchal Ryos yi at tibaj yi wutz Sinaí. Cho'n cunin ban yi sbak' chi na ban k'ak'. ¹⁸ Inti Moisés nintzun octz tc'u'l yi sbak'a'tz nintzun je'-tz jalen wi'wutz. Ca'wunak k'ej nin ca'wunak ak'bal a'tij Moisés tul yi jun sbak'a'tz.

25

Yi cyoque'n yi xonl Israel tan molche'n yi e'chk oy tan banle'n yi ca'l Ryos

¹ Nintzun tal Ryos tetz Moisés:

² “Moisés, alaj scyetz cyakil yi e' xonl Israel tan chimolol jun balaj oy tan cyak'ol swetz. Poro ntin na waj yil cyak' yi e' yi tetz cu'n cyalma' yi na cyaj cyak'. Nin quil tziban wok puers scyetz yi e' yi qui na cyaj cyak'. ³ Nin cyakil yi e'chk takle'n yi ba'n cyak' i'tz yi oro, sakal tu cobre.* ⁴ Ncha'tz ba'n cyak' yi e'chk nok' yi txib yubil tu púrpura, nin cyak. Ncha'tz ba'n cyak' yi balaj nok' lino† tu yi xi'il chiw. ⁵ Nin ba'n chimol yi stz'uml cne'r yi ocnak stz'acl yi cyak yubil. Nin ba'n chimol balaj tz'u'm, tu yi e'chk balaj tze' chi tane'n yi acacia. ⁶ Ncha'tz ba'n cyak' aceit yi xconk tetz lampr, nin yi e'chk tz'ac'bil yi na cu' tc'u'l tetz perfum yi xconk tan xanse'n e'chk takle'n nin tan pate'n tan c'o'caxe'n tzinwutz. ⁷ Nin ncha'tz ba'n cyak' yi e'chk balaj c'ub, chi tane'n yi cornalina, nka yi e'chk mas balaj c'ub. Na xconk tetz yi lantar tu yi xbu'k yi xconk wutz c'u'l yi wi'tz pale'. ⁸ Ncha'tz ban wok jun innajbil tan innajewe'n tzixo'l wok. ⁹ Poro yi jun innajbila'tz tu cyakil yi e'chk takle'n yi tz'ocopon tc'u'l, tajwe'n tan ibanol chi yi swale' tzatz. Tajwe'n yi ni'cu'n tz'an chi yi tzinchaje' tzawetz.

Yi caña' kale atite't yi lajuj ca'wl Ryos

¹⁰ ”Ban wok jun caña' te yi balaj tze' acacia. Nin je yi ma'lbil yi ba'n xcon ita'n tan banle'n. Jun metr tu lajuj centimetr tztulej wok yi tkan, ma yi wutz, oxc'al tu o' centimetr tz'an. Ncha'tz tz'an yi wutz tkan, oxc'al tu o' centimetr tz'an. ¹¹ Yil bnix, ba'n tz'oc jun yubil stzi'ak chi tane'n cornis, yi oro cu'n. ¹² Ncha'tz ban wok cyaj argoy yi oro cu'n, nin ba'n tz'oc te c'u'l yi caña'. Cob le jalaj xljaj nin cob le jalajt. ¹³ Nin ban wok cob k'a'j te yi tze' acacia. Nin ba'n tz'oc oro te'jak. ¹⁴ Yil bnix ba'n tz'icy' ita'n tc'u'l yi e'chk argoy yi at te c'u'l yi caña', na xconk tan palche'n nin. ¹⁵ Yil tz'oc yi e'chk k'a'jila'tz tul e'chk argoy, nin ba'n cyaj quen tu' tul. ¹⁶ Ej nin tul yi caña'a'tz ba'n tzitak' wok cu'n yi cob lepaj c'ub kale tz'ibane't yi ca'wl yi swak'e' tztetz.

¹⁷ ”Ncha'tz ban wok jobsel yi caña'‡, tan balaj oro. Jun metr tu lajuj centimetr yi tkan, ma yi wutz, i'tz oxc'al tu o' centimetr tz'an. ¹⁸ Ban wok teblal cob querubim,§ txak'ij tztulej wok te yi balaj oro. Nin ak'woke'n tibaj yi jobsel yi caña'a'tz. Ba'n cyaj jun le max nin jun le sbal. ¹⁹ Yi jobsel yi caña'a'tz, tu yi cob teblal querubima'tz, junit tz'an yi bambil tetz. Nin yi cob querubima'tz ba'n lcyaj jujun le jalaj stzi' yi jobsel yi caña'. ²⁰ Ma yi cob teblal querubima'tz, yi ate' tibaj yi jopsel, tajwe'n tan chixmayil quib squibil quib. Poro na taj yi cho'n chixmayin cu'n te jobsel yi caña'a'tz. Ncha'tz tz'an yi chixicy'. Cho'n tz'aj cu'n wi yi caña', tan jople'n cu'n yi caña' tan chixicy'. ²¹ Yil bnix yi jobsel yi caña' ita'n, ba'n tzitak' woke'n tibaj yi jun caña'a'tz. ²² Ma jalu' Moisés, cho'n chinjilon tzaj tzatz tibaj yi jobsel yi caña'a'tz nin xchixo'l yi cob teblal querubima'tz. Cho'n chinjilonk tzatz nin swale' yi inca'wl tzawetz tan awalol scyetz yi e' xonl Israel tan chixome'n te'j,” stzun Ryos bantz tetz Moisés.

Yi mes kale je't yi pam

²³ Ncha'tz tal Ryos tetz Moisés: “Ban wok jun mes tan yi balaj tze' yi acacia. Nin je yi ma'lbil yi ba'n xcon ita'n. Jun mutx' tu lajuj centimetr tz'an yi tkan. Ma yi wutz, ca'wunak o' centimetr tz'an. ²⁴ Ba'n tz'oc oro ita'n te cyakil yi jun mesa'tz tan jople'n cyakil yi tze'.

* **25:3** “Cobre” i'tz jun jilwutz ch'ich' yi wi'nin na litz'un nin yi qui na pusin. † **25:4** “Lino” i'tz jun jilwutz nok' yi chin putzpuj nin. Ja bnix te jun jilwutz xtze' yi na bi'aj “lino” yi cho'n na jal Egipto. ‡ **25:17** “Jobsel yi caña’”, na bi'aj “propiciatorio” le castiy nin na elepont yi ama'l kale na jopxe't quil wunak tan yi xch'el yi chitx'ixwatz. Jopij tu' quil, jalen yi quime'n yi mero chitx'ixwatz, yi Mesías. § **25:18** Yi e' “querub”, nka “querubim” le hebrey, yi “-im” le hebrey na xchaj “plural”. Ni'cu'n mu'x e' scyuch' yi e' ángel, poro at len chixicy'. Poro apart chimunl. E' q'uicy'lom te e'chk takle'n cwent Ryos. Gn 3:24; Ex 25:18; 25:22; Lv 16:2; Is 37:16; Ez 10:5; Heb 9:5.

Nin ba'n tz'oc jun yubel stzi'ak yi mes yi oro cu'n tz'an. ²⁵ Ncha'tz ba'n bnix junt yubil yi oro cu'n tibaj yi mesa'tz nin loxcunin tz'an stzi'ak. Juk centimetr tz'an yi wutz tkan yi jun yubila'tz. ²⁶ Ncha'tz ban wok cyaj argoy yi oro cu'n, nin oken jujun te'jak yi xtx'u'c yi mes, kale atit yi cyaj tkan. ²⁷ Yi cyaj argoy ba'n tz'oc tzak' yi yubil yi at stzi' yi mes, na yi xac i'tz tan ticy'e'n jun k'a'j tul tan palche'n nin yi mes. ²⁸ Ncha'tz ban wok yi cob k'a'j tan acacia nin ba'n tz'oc oro te'jak. Xconk yi cob k'a'ja'tz tan palche'n nin yi mes. ²⁹ Ncha'tz cyakil yi e'chk ma'cl yi xconk xe innajbil, chi tane'n yi e'chk lmak cuchar, nka yi e'chk xaru', nka yi e'chk xwok' yi na xcon tan molche'n yi e'chk oy yi na opon, tajwe'n yi oro cu'n tz'an tircu'n. ³⁰ Yi pam yi ilenin tz'ul ita'n tan cyaje'n cyen tzinwutz, ba'n cyaj tibaj yi jun mesa'tz," stzun Ryos bantz tetz Moisés.

Yi jun chin wutzile'n cantil yi juk cu'n wi'

³¹ Ncha'tz tal Ryos tetz Moisés: "Ban wok jun cantil yi oro cu'n. Yil cxo'c tan banle'n txak'ij tztulej wok tan martiy. Juk wi' tz'an yi jun cantila'tz. Junit tz'an cyakil weklil yi jun cantila'tz. Yi xe' tu yi tkan tu yi juk cu'lbil aceit tu yi yubil chi tane'n tal ne'x buch yintaxk je pok'l, junit tz'an tircu'n tan jun ntzi' piñ oro. ³² Nin te yi jun cantila'tz, ba'n tz'el kak k'ab, ox le jalajchak xljaj, nin jun nicy'al. ³³ Ncha'tz te'jak yi kak k'ab yi na el te yi tkan, ba'n tziban wok ox tal ne'x buch. Cho'n cunin tz'an chi tane'n tal buchil jun wi' almendro yintaxk je chitp. ³⁴ Nin te yi tkan, ba'n bnix cyajt tal ne'x buch. Cho'n tz'an chi tane'n yi buchil yi almendro yintaxk je' chitp. ³⁵ Ba'n tz'oc jujun tzak' e'chk k'ab yi na el te yi tkan. ³⁶ Yi e'chk tal ne'x bucha'tz tu e'chk k'ab junit tz'an tu yi tkan. Oro cu'n tz'an tircu'n nin txak'ij tztulej wok tan martiy. ³⁷ Nin tibaj yi jujun k'ab, ban wok jujun tal ne'x txekbil tan xcone'n tan txeke'n cyakil yi at swutz. ³⁸ Cyakil yi e'chk ma'cl chi tane'n yi elsbil yi mecha' yi tz'e'nak tu e'chk tal ne'x lak tajwe'n yi oro cu'n tz'an chicyakil cu'n. ³⁹ Ba'n xcon ox arow balaj oro ita'n, tan banle'n yi jun cantila'tz tu cyakil yi e'chk ma'cla'tz yi na taj. ⁴⁰ Ban wok yi jun ak'une'j Moisés, nin ban wok chi yi e'chk techl yi minchaj tzatz tzone'j wi'wtz," stzun Ryos bantz tetz.

26

Yi pach yi mantial tu'

¹ Ncha'tz tal Ryos tetz Moisés: "Ban wok jun innajbil yi mantial cu'n tz'an. Ba'n xcon lajuj xbu'k yi lino cu'n yi bak'u'n wutz, tu yi e'chk yubil yi txib, xk'ayk'uj nin cyak. Nin ban wok teblal e' querubim swutz. Nin joy wok puntil yi sk'il cunin tz'an. ² Cyakil yi e'chk xbu'k yi tzibne', tajwe'n yi junit ma'lbil tz'an tircu'n. Nin je yi ma'lbile'j: Coblaj metr tu ni'cy tz'an yi tkan, ma yi wutz cob metr tz'an. ³ Chup wok cu'n o' xbu'k. Ncha'tz tz'an yi o'-t, chup wok cu'n, ba'n tok'bej tib yi stzi'ak tan yi stz'isbil tetz yi junt. ⁴ Ban wok e'chk jul stzi'ak yi cob chin xbu'ka'tz, tan ticy'e'n yi c'albil tetz tc'u'l. Ba'n xcon yi lino yi txib yubil ita'n tan banle'n e'chk c'albila'tz. Ncha'tz ni'cu'n sban yi cob chin xbu'ka'tz yi chupijche'. ⁵ Ban wok nicy' cient jul te yi cob xbu'ka'tz. Nicy' cient te yi jujun, nicy' nin tu' tz'an yi xo'l tan cwe'n tok'bel tib yi cob xbu'ka'tz. ⁶ Nin ban wok nicy' cient ganch yi oro cu'n tan xchuple'n yi cob xbu'ka'tz, na xconk tan stz'amle'n yi xbu'k tu yi junt bantz junit tz'an yi wi' yi jun innajbila'tz.

⁷ Ncha'tz ban wok junlaj xbu'k tan xi'il chiw tan je'n tibaj yi bajx xbu'ka'tz yil je' tibaj innajbil. ⁸ Junit ma'lbil tz'an cyakil yi e'chk xbu'k yi xi'il chiw cu'n. Nin je yi ma'lbile'j: Oxlaj metr tu ni'cy yi tkan. Ma yi wutz cob metr. ⁹ Tz'is wok cu'n o' xbu'k nin junit sban. Ncha'tz yi kakt, tz'is wok cu'n. Ma yi bajx te yi kaka'tz yil cyaj swutz, ba'n tzipak wok cu'n nicy'al. ¹⁰ Ba'n tziban wok nicy' cient jul te'jak yi cob lmak xbu'ka'tz kalel tz'icy'e't e'chk ganch tan chic'alche'n. ¹¹ Ban wok nicy' cient ganch yi brons cu'n. Nin ba'n tz'oc te'jak yi e'chk julil yi cob xbu'ka'tz bantz junit tz'an yi wi' innajbila'tz. ¹² Nin yi sobril

yi cob xbu'ka'tz yi junit mban, ba'n cyaj tu' ch'imba'n wutz coc yi innajbila'tz. ¹³ Ma yi xlajak yi innajbila'tz sobrink cyen ca'wunak o' centimetr swutz yi bajx xbu'k.

¹⁴ "Ncha'tz ban wok jun pa'tbil tan stz'uml cne'r nin ba'n je' ita'n tibaj innajbil. Ba'n cu' yi tz'u'ma'tz tul stz'acl yi cyak yubil. Ncha'tz ban wok junt pa'tbil tan junt jilwutz tz'u'm tan jople'n tircu'n.

¹⁵ "Ban wok cobox tablón te yi balaj tze' acacia tan xcone'n tetz cajonil innabil. Nin joy wok puntil tan banle'n yi sk'il cunin tan yube'n. ¹⁶ Yi jujun tablóna'tz tajwe'n yi cyaj metr tu ni'cy tz'an yi tkan. Ma yi wutz oxc'al tu o' centimetr tz'an. ¹⁷ Te yi e'chk tablóna'tz ba'n bnix cob stz'ambil tetz te yi jujun. Nicy' nin tu' tztulej cyakil yi e'chk tablóna'tz yi xconk tetz cajonil yi innajbil. ¹⁸ Ban wok junak tablón te yi jalaj xlaj yi na xmayin nin cwe'n tzi'n. ¹⁹ Nin ban wok ca'wunak simient yi sakal cu'n tz'an tan cyaje'n cyen xe yi e'chk tablóna'tz. Cob simient te yi jujun tablóna'tz tan toque'n yi cob stz'ambil tetz tul. ²⁰ Ncha'tz tz'an yi jalajt xlaj yi innajbil yi na xmayinin je'n tzi'n. Tajwe'n yil xcon junak tablón ita'n te yi jalaja'tz. ²¹ Nin ban wok ca'wunak simient yi sakal cu'n tz'an tan cyaje'n cyen cob tzak' yi jujun tablón. ²² Ma yi jalajt xlaj innajbil, yi jalaj yi na xmayin nin toque'n tzi'n, ban wok kak tablón tan xcone'n te yi jalaja'tz. ²³ Nin ba'n xcon cobt tablón tetz yi cob xtx'u'c. ²⁴ Ba'n tz'oc te yi jujun yi at lakak xtx'u'c. Nin ba'n chic'alxij tan ch'ich'. ²⁵ Nin yi wajxak tablóna'tz tajwe'n yi at len cob simientil te jujun yi sakal cu'n. Waklaj tzun simient na taj tan cyaje'n cyen tzak' yi wajxak tablóna'tz.

²⁶ "Ban wok o' k'a'j tan tze' acacia. Na xconk tetz k'a'jil yi tablón yi tz'ocopon te yi jalaj xlaj yi cajonil innajbil. ²⁷ Ncha'tz ban wok o't k'a'j tetz yi jalajt xlaj yi cajonil, nin ban wok o't k'a'j tetz yi jalajt wutz coc yi na xmayinin toque'n tzi'n. ²⁸ Yi jun k'a'j yi tz'icy'pon tul yi e'chk tablón, tajwe'n yil tz'icy' tc'u'l tircu'n nin nicy'al cu'n tz'an. ²⁹ Ncha'tz ba'n tz'oc oro te'jak yi e'chk tablóna'tz tu yi e'chk k'a'jil yi xconk tetz solte'j. Ncha'tz ban wok cobox argoy yi oro cu'n tz'an kalel chicy'e't yi e'chk k'a'jila'tz. ³⁰ Nuc' wok bin yi jun innajbila'tz, tajwe'n tan ixome'n te yi plan minchaj tzatz wi'wtz," stzun Ryos tetz Moisés.

³¹ Ncha'tz tal Ryos tetz Moisés: "Ban wok jun xbu'k tan jople'n yi ama'l yi chin xan nin. Tajwe'n xcon yi nok' yi txib yubil tu xk'ayk'uj nin cyak, nin ba'n bnix tan yi balaj lino yi bak'u'n tz'an. Yi jun xbu'ka'tz chemij tztulej wok nin ba'n tz'oc teblal cob querubim swutz yi chin c'otij cunin tz'an. ³² Ba'n cho'c cobox ganch yi oro cu'n te'j nin ba'n je' ch'imba'n te'j cyaj tkan ca'l. Yi cyaj tkan ca'la'tz ba'n bnix tan acacia nin ba'n tz'oc oro te'j, nin ba'n je' len tibaj jujun xe' yi sakal cu'n. ³³ Ba'n tzun tzich'imbaj woke'n yi xbu'ka'tz te yi e'chk gancha'tz. Ej nin tc'u'l yi jun xbu'ka'tz ak'wok quen yi ca'xa' kale tz'ibane't yi contrat yi bnixnak wa'n tztuch'. Ncha'tz yi jun xbu'ka'tz xconk tan jatxle'n xo'l yi ama'l yi xan, tu yi ama'l yi wi'nin xanil. ³⁴ Nin tc'u'l yi ama'la'tz yi wi'nin xanil ba'n tz'oc yi ca'xa' kale atit yi incontrat yi bnixnak wa'n tztuch', nin ak'woke'n yi jopselil. ³⁵ Swutze'l tzaj yi jun xbu'ka'tz ba'n cyaj cyen yi mes kale na je't yi pam. Ba'n tz'oc xlaj yi tapij yi na xmayinin je'n tzi'n. Ma yi jun cantila'tz yi juk cu'n wi' at, ba'n cyaj te yi jalaj xlaj yi na xmayinin cwe'n tzi'n.

³⁶ "Ncha'tz banaj junt xbu'k yi xconk tetz yi puertil yi innajbil. Ba'n xcon yi nok', yi lino bi', ita'n, yi bak'u'n tane'n. Nin ba'n xcon yi txib yubil tu yi xk'ayk'uj nin cyak. Chin c'otij cunin tztulej wok. ³⁷ Ej nin ncha'tz ban wok o' tkan ca'l te yi tze' acacia yi xconk tan je'n yi xbu'k te'j. Nin oken oro te'jak. Ba'n tz'oc jujun ganch yi oro cu'n te'jak yi jujun tze'a'tz. Nin ban wok o' xe' tetz yi e'chk tkan ca'la'tz tan brons,"* stzun Ryos tetz Moisés.

27

Yi patbil tx'ixwatz

* 26:37 "Brons" I'tz jun jilwutz ch'ich' yi tajwe'n yil mak'tij tan k'ak' bantz bnixe'n jun e'ch takle'n te'j.

¹ Ncha'tz tal Ryos tetz Moisés: “Ban wok jun patbil itx'ixwatz tan acacia yi cyaj xtx'u'cnaki'n, nin je yi ma'lbil tzituleje'j: Cob metr tu junak o' centimetr tzitulej yi xlajak, ma yi wutz tkan jun metr tu junak o' centimetr tz'an. ² Ban wok cyaj tuc', jujun lakak xtx'u'c. Junit tz'an yi tuc'a'tz tu yi patbil tx'ixwatz. Ej ba'n tz'oc brons te'jak nin tul yi jun altara'tz. ³ Ncha'tz ban wok cobox ma'cl yi xconk te yi patbil itx'ixwatz, chi tane'n yi cu'lbil tza'j tu yi e'chk pale't nin yi e'chk xwok' nin cyakil yi e'chk pac'bil xwok' tu e'chk cu'lbil xtxak'ak'. Brons cu'n tzitulej wok tircu'n. ⁴ Ban wok jun patbil chi'baj tan brons nin oken cyaj argoy te'jak xtx'u'c yi jun patbil chi'baja'tz. ⁵ Yil bnix yi jun ch'ich'a'tz ba'n cu' ita'n tc'u'l yi altar poro tul nicy'an cyen tu', na qui tajwe'n tan cwe'n pone'n jalen txe' cu'n. ⁶ Ncha'tz ba'n tziban wok cobox k'a'j nin ba'n xcon yi tze' acacia ita'n tan banle'n, nin ba'n tz'oc brons ita'n te'j. ⁷ Yil bnix yi e'chk k'a'ja'tz ba'n tzun tz'icy'tz ita'n tul yi e'chk argoy yi at te yi altar. Na xconk tan palche'n nin yi altar, nin tan ticy'le'n nin. ⁸ Yi jun patbil itx'ixwatz'a'tz, jul tz'an tc'u'l nin ba'n xcon tz'lum acacia ita'n tan banle'n chi yi jun yi minchaj tzatz wi'wtz,” stzun Ryos ban tetz Moisés.

Yi wutzk'anil yi najbil Ryos

⁹ “Ban wok jun tapij solte'j yi wutzk'anil yi innajbil. Ca'wunak o' metr tz'an yi xlaj yi na xmayin nin cwe'n tzi'n. Ba'n xcon yi balaj lino yi bak'u'n tan banle'n jun xbu'k yi xconk tetz yi jun tapija'tz. ¹⁰ Ncha'tz ban wok junak tkan tze' kalel je't yi jun xbu'ka'tz. Ncha'tz ban wok junak cu'lbil tkan yi tze'a'tz te'j. Brons cu'n tzitulej. Ncha'tz ban wok junak ganch tu yi stz'amol tetz yi e'chk cu'lbila'tz, tan yi ch'ich' yi sakal, na xconk tan stz'amle'n yi xbu'k. ¹¹ Ncha'tz tz'an yi jalaj xlaj yi na xmayin nin je'n tzi'n, tajwe'n yil tz'oc yi balaj xbu'k te'j, nin ite'n nin ma'lbila'tz sbne' chi yi jalajt xlaj. Ncha'tz yi junak tkan tu e'chk cu'lbil tkana'tz, brons cu'n tz'an. Ma yi e'chk ganch tu e'chk tz'ambil tetz, sakal cu'n tz'an. ¹² Ma te yi jalaj xlaj yi na xmayin nin toque'n tzi'n, tajwe'n yi junak cob metr tu ni'cy tz'an. Nin ban wok lajuj tkan tu yi e'chk cu'lbil. ¹³ Ej ite'n nin tz'ana'tz yi jalajt xlaj yi na xmayin nin tele'n tzi'n. Junak cob metr tu ni'cy tz'an, nin xconk xbu'k tan jople'n. Nin te yi xlaje'j ba'n cyaj cyen yi puertil yi innajbil. ¹⁴ Xlajak yi puert ba'n tziban wok juk metr balaj xbu'k tetz tapij. Ban wok ox tkan tu ox simientil te yi bajx xlaj. ¹⁵ Ncha'tz tz'an le jalajt xlaj, juk metr tz'an nin ba'n tz'oc ite'n nin ma'lbil xbu'ka'tz. Ej nin ban wok oxt tkan tu yi cu'lbil tkan. ¹⁶ Ma tetz yi puertil, ba'n xcon yi e'chk nok' yi txib yubil tu xk'ayk'uj nin cyak, nin ba'n bnix tan yi balaj lino yi bak'u'n tz'an. Yil cxo'c wok tan xchemle'n chin c'otij cunin tz'an. Beluj metr tz'an yi jun xbu'ka'tz yi xconk tetz yi puert. Ncha'tz ban wok cyaj tkan tu cyaj xe' yi e'chk tkana'tz yi tz'ocopon tzak' yi xbu'k tetz puert. ¹⁷ Cyakil yi e'chk tkan yi tz'ocopon solte'j yi innajbil tajwe'n yil xcon sakal tan banle'n yi e'chk ganch tu yi stz'ambil tetz yi ganch. Ncha'tz tajwe'n yil xcon brons tan banle'n yi e'chk xe'. ¹⁸ Ma yi wutzk'anil yi innajbil ca'wunak o' metr yi tkan tz'an, nin yi wutz junak cob metr tu ni'cy tz'an. Iten nin tz'ana'tz yi wutz coc. Ma yi wutz tkan cob metr tu junak o' centimetr tz'an. Ej nin yi e'chk xbu'k yi xconk te yi innajbil lino cu'n yi bak'u'n tane'n. Ma yi e'chk xe', brons cu'n tz'an. ¹⁹ Nin cyakil yi e'chk ma'cl yi xconk ita'n wutzk'anil tan inna'wse'n tajwe'n yi brons cu'n tz'an tircu'n. Ncha'tz cyakil yi e'chk staqui yi at tc'u'l nin solte'je'l tzaj yi pe'm, tajwe'n yi brons cu'n tz'an.

Yi aceit yi xcon tetz txekbil

²⁰ “Ma jalu' Moisés alaj scyetz cyakil yi e' xonl Israel tan tule'n balaj aceit tetz oliw yi che'ja'n tane'n, na xconk tan cu'se'n tul yi e'chk cantil tan xtxeke'n cyakil k'ej xe innajbil. ²¹ Nin ba'n cho'c Aarón scyuch' e' cy'ajl tan cu'se'n aceit tul yi e'chk cantil yi at tul yi bajx quart yi at swutz yi xbu'k yi na jopon tetz yi ca'xa' kale atit yi ca'wl tetz katrat yi bnixnak wa'n tzituch'. Nin yi e'chk cantila'tz tajwe'n yi tuninl txekun cu'ntz cyakil ak'bal tul yi ama'l kalel kac'ulwit kib tzituch'. Ej nin yi txolbila'se'j i'tz jun ca'wl sbne' scyetz yi e' xonl Israel scyuch' cyakil chixonl sbne' opon tunintz,” stzun Ryos bantz tetz Moisés.

28

Yi be'ch cyetz yi e' pale'

¹ “Ma jalu' Moisés, ðchixo'l cyakil yi e' xonl Israel chakwe' yi awutzicy Aarón scyuch' yi e' cy'ajl yi na chibi'aj Nadab tu Abiú tu Eleazar nin Itamar. Chakwe' tan cyule'n tzawutz, na tajwe'n tan chixcone'n swetz tetz pale'.” ² Nin ba'n tzaban be'ch tetz yi awutzicy Aarón, tan jale'n k'ej i' nin tan yube'n. Chin xan nin sbne' yi be'choka'tz. ³ Joywe' cobox balaj yaj yi ja wak' cyajtza'kl tan banle'n yi balaj be'choka'tz. Ba'n tzawal scyetz tan cyoque'n tan banle'n yi be'ch tetz Aarón. Bantz xansal tib Aarón tetz jun pale' tzinwutz. ⁴ Nin yi be'ch tetz i' yi tajwe'n tan ibnol i'tz yi je'j: jun tal ne'ð xbu'k yi tz'ocopon wutz c'u'l yi na bi'aj pectoral tu jun lantar yi na bi'aj efod. Ncha'tz banaj junt xbu'k yi chitpu'n nintu' yi at yubil stzi'ak nin yi xconk tzak' yi lantar. Nin ban wok junt xbu'k yi nim tcu'n tkan yi scyajk tzak' yi mant. Ncha'tz banaj jun xbu'k yi jepon te wi', nin banaj jun c'albil yi tz'ocopon xe c'u'l. Ban wok bin yi balaj be'choka'tz tetz yi awutzicy Aarón tu yi e' cy'ajl, bantz chixcone'n tetz pale' tzinwutz. ⁵ Yil tz'oc banle'n, ba'n xcon oro tu e'chk xbu'k yi txib yubil tu xk'ayk'uj nin cyak. Ej nin chemij tz'an tan balaj lino yi bak'u'n wutz.

⁶ “Yi yubil yi nok' yi xconk tan banle'n yi lantar i'tz oro, tu e'chk nok' yi txib nin xk'ayk'uj tu cyak yubil. Ej nin ba'n xcon yi e'chk lino yi bak'u'n wutz. Chemij tz'an, nin chin c'otij cunin tz'an yil tz'oc ðchemle'n. ⁷ Nin ba'n tz'oc cob ganchil wi xulchub tan stz'amle'n. ⁸ Ncha'tz banaj jun c'albil yi tz'ocopon xe c'u'l tan c'alche'n yi jun lantara'tz. Ite'n nin tztulej yi bambil tetz. Ba'n xcon nok' yi txib yubil tu yi xk'ayk'uj nin yi cyak. Chemwok tan lino yi bak'u'n wutz.

⁹ “Ej nin ba'n tzajoy cob balaj c'ub yi ónice na bi'aj. Nin ba'n tz'oc chibi' yi coblay k'u'j xonl Israel te'j. ¹⁰ Yil tz'oc chibi' yi e' xonl Israela'tz te'j yi cob c'uba'tz tajwe'n yi tunin lxom cyen te chitiemp. Bajx tz'oc yi bi' yi bajx nak nin wi'tzibil tlen yi ch'i'p. Kakchak bi'aj te yi jujun balaj c'uba'tz tz'an. ¹¹ Tan tocse'n yi e'chk bi'aja'tz te yi cob lepaj c'uba'tz ba'n xcon jun yaj yi na a'w se'le'n c'ub ta'n, chi yi e'bnol xmalk'ab. Cho'n tz'an chi jun sey. Ba'n xcon oro tan banle'n yi cob gancha'tz, nin ba'n je' jun c'ub tibaj jujun gancha'tz. ¹² Yi gancha'tz xconk tan stz'amle'n yi lantar wi xulchub Aarón. Ej nin yil tz'opon i' tzinwutz, xconk yi cob c'uba'tz kale atit chibi' yi coblay k'u'j xonl Israel tan cyulse'n tx'akx tinc'u'l. ¹³ Ban wok bin yi cob gancha'tz nin oro cu'n tztulej wok. ¹⁴ Ej nin ncha'tz ban wok cob caren yi oro cu'n, nin lasu'n tztulej. Nin yil bnix ba'n tzilac' baj wok cyen te yi cob gancha'tz yi tz'ocopon wi xulchub Aarón.

Yi ne'ð xbu'k yi ocnak wutz c'u'l Aarón

¹⁵ “Ma yi ne'ð xbu'k yi tz'ocopon wutz c'u'l Aarón kale atit yi ma'cl yi xconk tan xtisya'i'n, chemij tz'an. Chin c'otij cunin tztulej. Ba'n xcon balaj nok' yi banij te oro tu lino yi txib yubil, nin xk'ayk'uj tu' cyak. Ej nin bak'u'n wutz yi lino. ¹⁶ Pakwutzin tz'an tan jale'n yi cyaj xtx'u'c. Ej nin junak cob centimetr tz'an yi jalajchak xlaj. ¹⁷ Ba'n tz'oc cyaj txol ne'ð c'ub te'j, yi na litz'un. Te yi bajx txol ba'n tz'oc ox tal ne'ð c'ub, yi na bi'aj rubí, crisólito nin esmeralda. ¹⁸ Ma te yi ca'p txol ba'n tz'oc oxt balaj c'ub yi na bi'aj granate, safiro nin jade. ¹⁹ Ma tetz yi toxi'n txol ba'n tz'oc oxt c'ub yi na bi'aj jacinto, ágata nin amatista. ²⁰ Ma te yi cyaji'n txol ba'n tz'oc yi e'chk ne'ð c'ub yi na bi'aj topacio, cornalina nin jaspe. Yi e'chk tz'amol tetz yi e'chk c'uba'tz tajwe'n yi oro cu'n sban. ²¹ Tajwe'n yi coblay xone'n yi tal ne'ð c'uba'tz, na coblay chixone'n yi e' cy'ajl Israel. Nin te yi coblay c'uba'tz tajwe'n yil tz'oc cyen yi chibi' yi coblay k'u'j xonl Israel, jujun bi'aj te jujun c'ub. Cho'n sban cyen chi na ban jun sey.

²² “Ncha'tz banwok cob caren yi oro cu'n tz'an. Bak'u'n tztulej chi jun akwil. Xconk tan stz'amle'n yi jun ne'ð xbu'ka'tz yi tz'ocopon wutz c'u'l Aarón. ²³ Nin ncha'tz banwok

* **28:1** “Pale” nka “sacerdote” le castiy. Yi chipale'il yi e' xonl Israel apart ðchiwutz yi e' pale' te yi tiemp jalu'. Apart chimunl, nin apart be'ch cyetz.

cob argoy yi oro cu'n tz'an. Nin yi cob argoya'tz ba'n tz'oc stzi'ak yi jalaj xla'j tibe'n tzaj yi tal ne'x xbu'ka'tz. ²⁴ Ba'n tz'oc yi cob carena'tz te yi cob argoya'tz yi ate' te yi jalaj xla'j tibe'n tzaj. ²⁵ Ej nin ba'n c'alxij yi ju' yi cob carena'tz te yi cob gancha'tz yi oro cu'n, nin yi cho'n at wi xulchub. C'alwok cyen te yi jalaj xla'j swutz. ²⁶ Ncha'tz banwok cobt argoy yi oro cu'n, nin ak'we' cyen te yi cob xtx'u'c tzak' cu'n tzaj yi jun xbu'ka'tz. ²⁷ Nin banwok cobt argoy nin tz'iswok cyen te yi lancar tibe'n tzaj mu'x tal kale na icy'e't yi c'albil tetz. ²⁸ Nin ba'n tzic'al wok cu'n yi cob argoya'tz yi at te yi ne'x xbu'k te yi cob argoy yi at te yi lancar. Nin c'alwok tan cob tal ne'x c'albil yi txib yubil. C'al wok cu'n tan qui jatxol tib yi ne'x xbu'k tu yi lancar. ²⁹ Ej nin cyakil tir yil tz'oc Aarón xe ama'l yi wi'nin xanil tan yol swetz, tz'ul tcy'al yi chibi' yi e' xonl Israel yi se'ij te'jak yi balaj c'uba'tz yi at swutz yi tal ne'x xbu'ka'tz† yi at wutz c'u'l nakajil yi talma'. Tz'ul tzun tx'akx chibi' yi e' xonl Israel tinc'u'l. ³⁰ Ma yi Urim tu Tumim,‡ ak'wok cu'n tc'u'l yi ne'x xbu'ka'tz yi at wutz c'u'l. Ak'wok cu'n bantz ta'te'n wutz c'u'l, nin cy'a'n nintz ta'n yil tz'ocopon tzinwutz tan yol.

³¹ "Ej nin ncha'tz banwok yi xbu'k yi tz'ocopon jak' yi lancar. Txib cu'n tz'an yubil.

³² Ej nin nicy'al yi jun xbu'ka'tz ba'n tzic'aple'n kul. Nin stzi'ak yi kul ba'n tz'oc baltz'e'n tan qui katze'n. Cho'n sbne' cyen chi na ban jun colbaj. ³³ Cho'ken e'chk yubil stzi'ak yi xbu'k. Woloji'n tztitulej. Nin ba'n xcon yi xbu'k yi txib yubil tu xk'ayk'uj nin cyak. Nin ba'n tziban wok e'chk tal campanu' yi oro cu'n tan toque'n stzi'ak yi xbu'ka'tz. ³⁴ Je puntil tztituleje'j, jun woloj nok' nin jun campanu' tz'an, jalen yil bnix cyakil yi stzi'ak yi xbu'k. ³⁵ Tajwe'n tz'oc jun xbu'ka'tz te Aarón yil tz'oc tan banle'n yi munl xe yi mantial. X'ch'ink e'chk campanu' yil tz'oc Aarón xe yi ama'la'tz yi wi'nin xanil nin yil tz'el tzaj. Kol xom te e'chk ca'wla'tz quil tzun lquim i'-tz.

³⁶ "Ncha'tz tajwe'n tan bnixe'n jun tal ne'x placa yi oro cu'n, nin ba'n tz'oc cobox yol te'j chi na ban yi na bnix jun sey. Nin je yi yole'j yi tajwe'n tz'oc te'j: 'Xansa'n cho't tan kaxcone'n tetz Jehová yi kaRyosil.'§ ³⁷ Yi jun tal ne'x placa-a'tz ba'n tz'oc swutz plaj yi xbu'k yi tz'ocopon te yi wi', nin c'alwok cyen tan jun xbu'k yi txib yubil bantz cyaje'n cyen junawes te yi xbu'ka'tz. ³⁸ Yi jun tal ne'x placa-a'tz tajwe'n yil cyaj cyen wutz plaj Aarón yil tz'ocopon i' tzinwutz tan toye'n yi cyoy yi e' intanum, yi e' xonl Israel, na yi tetz munl i'tz tan toye'n yi cyoy yi e' xonl Israela'tz tan jople'n cyakil quil yi juchij cya'n te cyakil e'chk takle'n yi wi'nin xtxintxal. Ej nin yil wil yi jun placa-a'tz chintzatzink te cyoy.

³⁹ "Banwok yi jun xbu'k yi chitpu'n nintu' yi at yubil tzi'ak tan lino. Ncha'tz yi xbu'k yi jepon te yi wi', lino cu'n tz'an. Ej nin ncha'tz banaj jun c'albil. Chemij tztitulej wok. Nin chin c'otij cu'n tz'an. ⁴⁰ Ncha'tz tz'an be'ch cyetz yi e' cy'ajl Aarón. Banwok jujun chixbu'k yi chitpu'n nintu' nin jujun chic'albil tu yi xbu'k yi jepon te chiwi'. Banaj yi je'j tan jale'n chik'ej.

⁴¹ "Ya'stzun yi be'ch cyetz yi awutzicy scyuch' yi e' tetz cy'ajl yi xconk tan awekol e'. Ej nin ncha'tz tajwe'n yil je' aceit xchiwi' tan chibixbaje'n sju' chimunl, na tajwe'n tan chixansaje'n tan cyoque'n tetz pale'. ⁴² Ncha'tz banwok ne'x wex tan toque'n scye'j tan tewe'n chiwankil. ⁴³ Nin yil cho'c wutzk'anil yi ama'l kale tzinc'ulwit wib scyuch' tan banle'n chimunl tajwe'n yi at yi ne'x wexa'tz scye'j. Tajwe'n tan chixome'n Aarón scyuch' yi e' cy'ajl te yi xtxolbila'se'j tan qui jale'n quil, bantz qui chiquime'n. Yi jun leya'tz i'tz tetz Aarón scyuch' yi e' cy'ajl tu cyakil chixonl sbne' opon tunintz.

† 28:29 Yi ne'x xbu'k ncha'tz na bi'aj "pectoral" nka "pectoral de juicio" le castiy. Ej nin i'tz kale at cu'nt yi Urim tu Tumim. Ej nin cho'n na oc wutz c'u'l yi wi'tz pale'. ‡ 28:30 "Yi Urim tu yi Tumim" i'tz cob tal ne'x c'ub yi xconak cyak'un yi e' wi'tz pale' tan lajluchaxe'n yi tajbil Ryos. Ej nin cho'n at cu'n tul yi ne'x xbu'k yi at wutz c'u'l yi wi'tz pale'. § 28:36 "Xansa'n cho't tan kaxcone'n tetz Jehová, yi kaRyosil," na elepont yi "jatxij che' ntin tan chixcone'n tetz Ryos". Ncha'tz kutane'n ketz jalu', yi o' creyent, xansa'n cho'. Qui'c ketz kil swutz Ryos na ja wi't quim katx'ixwatz, nin jatxij cho' tan kaxcone'n tetz Ryos.

29

Yi xtxolbil tan xanse'n jun pale'

¹ "Je xtxolbile'j yi tajwe'n tan abnol yil c̄xo'c tan chixansaje'n yi e' pale'. Cy'aj tzaj jun ne'x̄ wac̄x̄ yi mam tu cob tal ne'x̄ cne'r yi mam yi qui'c chiyab, nin qui'c mu'x̄ chiyana'sil. ² Ncha'tz banaj cobox pam yi qui'c xtx'amil tan balaj jarin. Ncha'tz banaj cobox torta nin cobox wotz' yi na bnix tan jarin. Ej nin ba'n tz'oc mu'x̄ tal aceit swutz. ³ Yil bnix, ba'n cu' tul jun tal ne'x̄ mi't nin tzitcy'aj wok nin swutz yi mantial. Ncha'tz tz'an jun tal ne'x̄ wac̄x̄ yi mam tu cob tal ne'x̄ cne'r yi e' cu'n mam. ⁴ Ej nin cy'ajwe' nin Aarón scyuch' yi e' cy'ajl stzi' yi puertil yi mantial kale na kac'ul wit kib tu intanum. Ej nin ba'n chicu' tan jichi'n. ⁵ Ncha'tz ba'n tzacy'aj nin yi be'ch cyetz yi ja bnix. Nin wek cu'n Aarón tan yi be'choka'tz. Ak' cyen yi xbu'k yi chitpu'n nintu', tu yi junt yi at yubil stzi'ak. Ncha'tz ak' cyen yi lantar yi na bi'aj efod, tu yi ne'x̄ xbu'k yi tz'ocopon wutz c'u'l. Ej nin c'al cyen yi c'albil xe c'u'l. ⁶ Ncha'tz ak'e'n yi xbu'k te wi' nin ak' cyen yi jun tal ne'x̄ placa swutz. ⁷ Nin cy'ajwok nin aceit yi na xcon tan chixanse'n yi e' pale'. Nin ba'n tzakoje'n twi' Aarón tan xanse'n tan toque'n tetz jun pale'. ⁸ Ncha'tz chiban yi e' cy'ajl tajwe'n yil che' awek tan yi xbu'k yi chitpu'n nintu'. ⁹ C'al cyen yi c'albil xe c'u'l Aarón. Ncha'tz tzawulej yi e' cy'ajl. Ej nin ak'e'n yi xbu'k te chiwi'. Tan yi xtxolbila'se'j tzaxanse' Aarón scyuch' yi e' cy'ajl te chimunl. Yi jun munla'tz i'tz tetz sbne' opon tunintz.

¹⁰ "Ej nin ncha'tz cy'aj wok nin yi jun tal ne'x̄ wac̄x̄ yi mam swutz yi mantial kalel kac'ulwit kib tan je'n cyak'ol Aarón scyuch' yi e' cy'ajl chik'ab tibaj yi wi'. ¹¹ Biycu'n yi jun tal ne'x̄ wac̄xa'tz tzinwutz stzi' yi puertil yi mantial kalel kac'ulwit kib. ¹² Yil tzibiy wok cu'n yi jun tal wac̄xa'tz ba'n tzimol wok yi x̄ch'el nin tz'aj cyen mu'x̄ chich' tan yi ak'ab te yi e'chk tuc' yi at te yi patbil itx'ixwatz. Ma yi mas chich', ba'n tzikoj cyen xe yi patbil itx'ixwatz. ¹³ Ma cyakil yi until yi tal wac̄x̄ chi tane'n yi at te'j yi xtx'otx', nin chi tane'n yi at te'j yi xtxicunil, cy'aj wok len tan pate'n tibaj yi patbil itx'ixwatz. ¹⁴ Poro yi x̄chi'bel tu yi stz'uml tu xtxa' yi wac̄x̄ tajwe'n yi cho'n tz'oc stz'e'se'n joylaj len yi ama'l kale atixe't. Na i'tz jun itx'ixwatz tan jale'n cuybil ipaj.

¹⁵ "Ej nin ncha'tz ba'n tzicy'aj wok nin jun scyeri yi cob cne'ra'tz swutz yi mantial tan je'n chik'ol Aarón scyuch' yi e' cy'ajl chik'ab tibaj yi wi'. ¹⁶ Ba'n tzibiy wok cu'n nin ba'n tzichit wok cyen yi x̄ch'el xlajak yi patbil itx'ixwatz. ¹⁷ Ej nin ba'n tzipix wok cu'n yi jun cne'ra'tz nin tx'aj wok yi lasu' tu yi e'chk tkan, nin junit tz'an yi wi' tu yi mas pi'xa'l. ¹⁸ Nin ba'n tzapat cyakil yi x̄chi'bel yi jun cne'ra'tz wi' yi patbil itx'ixwatz, tetz jun balaj oy tan c'o'caxe'n tzinwutz.

¹⁹ "Ej nin ba'n tzitcy'aj wok nin yi junt cneru' tan je'n cyak'ol Aarón scyuch' yi e' cy'ajl chik'ab tibaj. ²⁰ Ej nin biy wok cu'n yi jun cne'ra'tz nin te yi x̄ch'el ba'n tzatz'aj cyen mu'x̄ tal te yi chix̄chin Aarón nin yi e' cy'ajl. Tajwe'n cho'n tz'oc yi chich'a'tz te jalaj chix̄chin yi sbal. Ncha'tz tz'an te mamil yi wi' chik'ab. Ba'n tz'oc tz'ajij yi chich' te yi sbal. Ej nin ncha'tz tz'an mamil yi wi' quikan, yi jalaj chisbal. Ma yi sowril yi chich' chite'n tibaj nin solte'j yi patbil itx'ixwatz. ²¹ Cy'aje'l tzaj mu'x̄ te yi chich'a'tz tib yi aceit yi na xcon tan xanse'n jun tan toque'n tetz pale' nin ban tzachit nin te Aarón tu yi be'ch tetz nin ncha'tz scye'j yi e' cy'ajl tu yi be'ch cyetz. Tan yi xtxolbile'j x̄chixansok Aarón scyuch' yi e' cy'ajl nin ncha'tz tz'an yi be'ch cyetz.

²² "Kalena's tzun tzacy'aj len yi x̄epu'il yi at te yi je' nin yi at te yi xtx'otx' nin yi at te yi lasu'. Nin ncha'tz cy'aj len yi cob xtxicunil nin cyakil yi x̄epu'il yi at te'j, tuml yi jalaj cux yi sbal, na i'tz yi jun ne'x̄ cne'r yi mam yi xconk tan chixanse'n yi e' pale'. ²³ Ej nin ncha'tz cy'aje'n jun pam te yi pam yi at tc'u'l yi tal ne'x̄ mi't yi at xe yi mantial tzinwutz. Ncha'tz cy'aje'n jun tort tu jun wotz' yi banijt te jarin yi at aceit swutz. ²⁴ Ak'wok cyakil yi e'chk takle'na'tz tetz Aarón scyuch' yi e' cy'ajl nin ba'n cyak'e'n nin chichuque'n tzinwutz. ²⁵ Yil bnix cyen yi jun xtxolbila'tz ba'n tzacy'aje'n tzaj yi e'chk takle'na'tz yi at chik'ab nin

ba'n tzapat cu'n tibaj yi patbil itx'ixwatz tuml cyakil yi wankil yi bajx cne'r.* Banaj yi txolbile'j bantz itoyil jun balaj oy swetz yi wi'nin c'o'cal, jun oy yi pati'n cu'n tz'an.

²⁶ Yil c'xo'c tan xanse'n Aarón ba'n tzacy'aj cyen yi wutz c'u'l yi cneru' yi nquim tan chixanse'n Aarón nin ba'n tzachuque'n tzinwutz. Ej nin yi jun pi'x chi'baja'tz awetz sbne'. ²⁷ Jatxle'n yi wutz c'u'l tu yi k'ab yi cneru' yi nquim tan chixanse'n Aarón na cyetz sbne', tetz chichib. ²⁸ Cyetz Aarón sbne' scyuch' yi e' cy'ajl. Nin yi txolbile'j i'tz jun ley yi tajwe'n tan chibnol yi e' xonl Israel sbne' opon tunintz yil cyak' chitx'ixwatz tzinwutz. Nin yi jun oya'tz ni'cu'n chi nak chitzan tan toye'n swetz tan xchajle'n yi ja wi't jal tzatzin paz skaxo'l tzituch'.

²⁹ Ma yi be'ch tetz Aarón, ba'n cyaj cyen tk'ab yi e' xonl i' yil quim, yil chibixe' tetz pale', nin yil tz'ak'lij yi ca'wl scyetz tan cyoque'n tetz pale'. ³⁰ Yi jun pale'a'tz yi tz'ocopon cyen tetz xel Aarón yil quim, ej nin yil tz'oc le ama'l kalel kac'ulwit kib, tajwe'n tan xcone'n yi be'choka'tz ta'n tetz juk k'ej.

³¹ Ma yi xchi'bel yi cneru' yi nquim tan xansaje'n Aarón, ba'n tzitcy'aj nin tc'u'l jun ama'l yi xansa'nt, nin ba'n tzitxicwoktz. ³² Ba'n tzawak' scyetz Aarón scyuch' yi e' cy'ajl tan chibajsal yi xchi'bel yi cneru'a'tz na jatxijt tetz Ryos. Ncha'tz tz'an yi pam yi at tul tal ne'x mi't, e' chibajsan. Ba'n baj cya'n stzi' yi puertil yi mantial kalel kac'ulwit kib. ³³ Tajwe'n tan baje'n cya'n, na ya'stzun yi oy yi ncyak' swetz tan jople'n yi quil nin tan chibixbaje'n tetz pale'. Poro qui'c cuj tan bajsal junt, na nk'e'tz alchok scyetz lbajsan yi e'chk takle'na'tz, na xansa'nt swutz Ryos. ³⁴ Ma yi kol sowrin mu'x tetz junt k'ej, mpe ik yi pam nka yi chi'baj tajwe'n tan cwe'n ipatil wok na xansa'nt tetz Ryos, nin qui'c cuj tan bajsal junt.

³⁵ Banaj bin cyakil yi txolbila'tz te'j Aarón scyuch' e' cy'ajl chi nwal tzatz. Juk k'ej tzabne' tan chixanse'n nin tan tak'le'n yi ca'wl scyetz. ³⁶ Tul yi jujun k'ej te yi juk k'aja'tz, tajwe'n tan awoyil jujunt tal ne'x wac'x yi mam tetz yi chitx'ixwatz tan jale'n cuybil chipaj tzinwutz. Tajwe'n tan axansal yi patbil chitx'ixwatz tan jun chitx'ixwatz yil xcon tan jale'n cuybil chipaj nin ba'n tzakoj nin aceit tibaj tan xansaje'n. ³⁷ Juk k'ej tzaban tan pate'n yi e'chk itx'ixwatz tibaj yi patbil tetz tan jale'n cuybil ipaj. Tan yi txolbila'tz, tzaxanse' yi jun patbil tx'ixwatza'tz. Chin xan nin sbne', na al scyetz jun yil smac cyen yi jun patbil tx'ixwatza'tz, xanse' tib tantu' yil smac cyen.

Yi e'chk oy yi stz'ak'lok cyakil k'ej

³⁸ Cyakil k'ej tajwe'n tan apatil cob tal ne'x cneru' yi ja tz'ak jun yob cya'n. Eli'ch yi jun txolbila'se'j te'j ac'u'l. ³⁹ Ba'n tzapat jun scyeri yi cob ne'x cne'ra'tz jalchan nin ba'n tzapat yi junt cwe'n k'ej. ⁴⁰ Tetz tuch' yi bajx cne'r tajwe'n tzawoy cyaj liwr balaj jarin tu jun litr aceit oliw. Ej nin ba'n tzakoj nin jun litr win tibaj tetz jun oy tzinwutz. ⁴¹ Ite'n nin tz'ana'tz cyakil yil tzitoy yi jun cne'r cwe'n k'ej. Tajwe'n tan awak'ol yi jarin tu yi aceit nin yi vino, na i'tz jun oy yi tajwe'n yil pat-xij cyakil cwe'n k'ej tan c'o'caxe'n tzinwutz. ⁴² Ya'stzun yi e'chk oy yi tajwe'n yil tzitak' wok swetz nin yi sbne' opon tunintz tajwe'n tan itk'ol yi e'chk oya'tz. Ncha'tz chiban yi e' icy'ajl. Ba'n cxopon wok tan toye'n yi oya'tz stzi' yi mantial, yi mantiala'tz kalel lna'te't tan ich'iwe'n wok tan kajilone'n tzituch'. ⁴³ Cho'n sna'tok le ama'la'tz tan kilol kib tzituch' wok yi axwok xonl Israel. Ej nin yi jun ama'la'tz chin xan nin sbne', na cho'n sna'toktz tul. ⁴⁴ Tzinxansaje' bin yi mantial kalel kac'ulwit kib scyuch' yi e' xonl Israel. Ncha'tz sbne' yi patbil itx'ixwatz, tzinxansaje'. Ej nin ncha'tz tzinxansaje' Aarón scyuch' yi e' cy'ajl, tan chixcone'n tetz pale' tzinwutz. ⁴⁵ Sna'tok xchixo'l yi e' xonl Israel nin nocopon tetz chiRyosil. ⁴⁶ Tan yi txolbile'j tz'elepon chitxum tetz yi in yi chiRyosil nin Cyajcawil. Tz'elepon chitxum tetz yi in yi jun yi e' elsan tzaj Egipto tan wa'te'n xchixo'l, in chiRyosil, yi Cyacawil.

* 29:25 Yi na patij cyakil yi wankil jun chitx'ixwatz, na bi'aj "holocausto" le castiy.

30

Yi patbil insens

¹ "Ncha'tz banwok jun patbil insens tan yi tze' acacia. ² Tajwe'n yi cyaj xtx'u'cnaki'n tz'an. Ej nin ca'wunak o' centimetr tz'an yi tkan nin ca'wunak o' centimetr tz'an yi wutz. Ej nin jun mutx' tu lajuz centimetr tz'an yi wutz tkan. Ej nin yi e'chk tal tuc' junit tz'an yi bambil tetz. ³ Ba'n tz'oc oro ita'n tan jople'n cyakil. Ncha'tz tz'an yi cyaj xlaj tu yi e'chk tal tuc', oro cu'n tz'oc te'j. Ej nin ba'n tz'oc jun yubil chi tane'n jun tal cornis tzi'ak, yi oro cu'n. ⁴ Nin tzak' yi cornisa'tz ba'n tz'oc cyaj argoy yi oro cu'n. Cucob le jalajchak. Na xconk tan toque'n jun k'a'j tan palche'n. ⁵ Ma yi e'chk k'a'jila'tz ba'n tziban wok tan yi acacia. Ej nin ba'n tz'oc oro ita'n te'j tan jople'n cyakil yi tze'. ⁶ Ej nin yil bnix yi jun patbil insensa'tz ba'n tzitak'wok cyen swutz yi xbu'k yi at swutz yi caña' kale atit yi quiwel yi katrat yi ja bixe' skaxo'l tzituch'. Cho'n tz'oc mero swutz cu'n yi jopsel yi caña' kalel kac'ulwit kib tzituch'. ⁷ Ej nin cyakil jalchan yil tz'oc nuc'le'n yi jun chin cantil yi juk cu'n wi' at, ba'n spat Aarón yi insens yi at wi'nin c'o'cal tibaj yi jun patbil insensa'tz. ⁸ Ncha'tz tz'an cwe'n k'e'j yil tz'oc i' tan tocse'n k'a'kl yi jun cantila'tz, ba'n spat i' insens tibaj. Yi jun xtxolbile'j tajwe'n tan ixome'n te'j sbne' opon tunintz. ⁹ Qui'c cuj yi nink tzipat wok junt tx'akaj insens nka jun itx'ixwatz tibaj. Nin qui'c cuj tan toque'n tk'ol alchok jilwutz oy tibaj chi tane'n jarin nka win. ¹⁰ Yi jun patbil insensa'tz xansok ntin tetz wetz, nin jun ntzi' tir tul jujun yob tz'ocopon Aarón tan tak'le'n cyen yi xch'el yi itx'ixwatz yi tzipate' tan jale'n cuybil ipaj tzinwutz. Tajwe'n tan itoyil yi jun oya'tz jun tir le jujun yob. Na te'jak yi tuq'u'il yi jun patbil insensa'tz cho'n jepon yi xch'el yi itx'ixwatz yi tzitk'e' swetz tan jale'n cuybil ipaj."

Yi cutxuj yi tajwe'n tan cyak'ol cyakil

¹¹ Itzun bantz nintzun jilont Ryos tetz Moisés, itzun taltz:

¹² "Yil cço'c tan cyajle'n cyakil yi e' xonl Israel tajwe'n yil cyak' len jun cutxuj tan chiclaxe'n tan qui saje'n jun quimichil xchiwutz, tan paj yi tz'ocopon cyajle'n. ¹³ Cyakil yi e' yi ja wi't tz'ak chitiemp, tajwe'n tan cyak'ol yi jun cutxuja'tz. Nin i'tz o' tz'el jun ons sakal, ni'cu'n tu me' sakal te yi jilwutz pwok yi banijt tan xcone'n le mantial. ¹⁴ Cyakil yi e' yaj yi ja tz'ak junak yob cya'n nka mas, tajwe'n tan cyak'ol yi chicutxuj swetz. ¹⁵ Nin yil cyak' yi e' xonl Israel chicutxuj, tajwe'n yi nicy' nintu' tz'an. Quil sc'ul yi nim tcu'n stak' jun ric, nin ncha'tz quil sc'ul yi mu'xe'nk ltak' jun me'ba'. Ma na tajwe'n yi nicy' nintu' chibaj ben yil cyak' chicutxuj tan qui chiquime'n. ¹⁶ Ma yil cyak' yi xonl Israel yi chicutxuj, yi scyak'e' tan qui chiquime'n, ba'n tzamolnin tircu'n, nin ba'n tzacy'aj nin xe yi mantial, na cho'n xconktz. Nin yi jun xtxolbila'tz xconk tan na'wse'n swetz yi ja cyak' yi e' xonl Israel yi chicutxuj tan qui chiquime'n," stzun Ryos bantz tetz Moisés.

Yi jun chin wutzile'n plancan yi brons cu'n

¹⁷ Itzun bantz nintzunt jilon Ryos tetz Moisés itzun taltz:

¹⁸ "Banwok jun chin wutzile'n plancan yi brons cu'n tz'an tircu'n tu yi xe'. Na xconk tetz tx'ajbil. Yil bnix, ba'n tzitak' wok quen txo'l yi mantial tu yi patbil itx'ixwatz. Ej nin nojswok cu'n tan a'. ¹⁹ Na xconk yi a' tan Aarón scyuch' yi e' cy'ajl tan xtx'ajle'n chik'ab tu quikan. ²⁰ Na tajwe'n tan chitx'ajone'n Aarón scyuch' yi e' cy'ajl yil cho'c xe yi mantial kalel kac'ulwit kib. Ncha'tz yintaxk cho'c tan banle'n chimunl swutz yi altar tan pate'n yi cyoy tzinwutz, tajwe'n tan chitx'ajone'n tan qui chiquime'n. ²¹ Sbne' opon tunintz i'tz jun ley tetz Aarón scyuch' yi e' cy'ajl, yi tajwe'n tan chitx'ajol yi chik'ab tu quikan tan qui chiquime'n yil cho'c xe yi mantial," stzun Ryos bantz.

Yi aceit yi xconk cyakil rat xe yi mantial

²² Jilone'nt tzun Ryos tetz Moisés itzun taltz:

²³ “Ba'n tzajoy e'chk balaj xtze' yi na xcon tan banle'n yi e'chk perfum. Molaj coblaj liwr mirra, nin kak liwr canel, tu kak liwr yi jun jilwutz aj yi wi'nin c'o'cal. ²⁴ Nin ba'n tzajoy kak liwr yi balaj xtze' casia. Ba'n tzama'laj chi yi ma'lbil yi na xcon xe yi mantial. Ncha'tz joyaj ox litr tu ni'cy aceit oliw. ²⁵ Te cyakil yi e'chk balaj perfuma'tz yi tzajoye', ba'n tzaban jun jilwutz aceit yi at xanil. Xconk tan xanse'n yi mantial. Ba'n tzaban yi aceita'tz chi na ban banle'n yi e'chk balaj perfum. Ya'stzun yi aceit yi wi'nin xanil yi xconk awa'n tan xansaje'n cyakil yi mantial tuml yi at txe'. ²⁶ Yil bnix yi perfuma'tz, ba'n tzun c'xo'c tan kojle'n te yi mantial kalel kac'ulwit kib. Ncha'tz na taj tzakoj cyen te yi ca'xa' kale atit yi quiwel kayol. ²⁷ Ncha'tz tz'an wi yi mes kale na je't yi pam yi xansa'nt, tu yi cyakil yi ma'cl yi na xcon te'j. Ncha'tz tz'an yi jun chin wutzile'n cantil yi juk cu'n wi' tuml yi e'chk ma'cl yi na xcon te'j. Tajwe'n tan toque'n kojij yi aceita'tz te'j. Nin ncha'tz tz'an yi patbil insens. ²⁸ Nin tajwe'n tan je'n akojol tibaj yi patbil itx'ixwatz tu yi cyakil yi e'chk ma'cl yi na xcon te'j. Ncha'tz tz'an yi jun chin wutzile'n plancan tu yi xe' tajwe'n tan je'n akojol tibaj. ²⁹ Tan yi xtxolbila'tz tzaxanse' yi e'chk ma'cla'tz nin chin xan nin sbne', nin alchok scyetz yil smac cyen yi e'chk ma'cla'tz xansaj tib tantu' yi smac cyen.

³⁰ ”Ncha'tz tajwe'n tan je'n akojol yi aceit twi' Aarón tan xanse'n. Ncha'tz yi e' cy'ajl tajwe'n tan abnol yi jun xtxolbila'tz scye'j bantz chixcone'n swetz tetz pale'. ³¹ Nin ba'n tzawal yi xtxolbile'j scyetz cyakil yi e' xonl Israel nin je tzawale'j: ‘Sbne' opon tunintz ntin xconk yi jun jilwutz acete'j tan xanse'n yi e'chk takle'n yi xconk tzinwutz. ³² Ej nin yi jun aceita'tz quil tzitak'e'n wok x'chiwi' alchok wunak. Nin quil tziban wok junt clas aceit swutz yi je'j. Na yi aceit xansa'nt, nin na taj yil tzitek wok x'chi'. ³³ Alchok scyetz yil sban junt tx'akaj aceit yi ni'cu'n tu yi je'j nin kol xconsaj, tz'elpon laju'n tzixo'l wok,’ ” stzun Ryos bantz.

Yi insens

³⁴ Ej nin ncha'tz tal Ryos tetz Moisés: “Ba'n tzajoy yi e'chk jilwutz takle'ne'j: yi k'olil yi sturaqui, tu jun jilwutz x'mecy' yi patu'n tzawulej, tu junt jilwutz k'ol yi na jal te jun wi' tze' yi na bi'aj gálbano, tu insens puro. Nicy' nintu' ma'lbil te yi jujun k'ol. ³⁵ Tan yi e'chk c'o'csbila'tz ba'n tzaban jun balaj insens, yi chin xan nin sbne'. Na taj yi cwenta cunin tzaban tan banle'n chi na ban jun balaj bnol perfum. ³⁶ Ba'n tzajocy'e'n mu'x. Chin coch' nin tzawulej. Ba'n tzun ben awuk'e' swutz yi ca'xa' kale atit yi quiwel kayol. Yi jun insensa'tz chin xan nin sbne'. ³⁷ Qui'c cuj tan ibnol wok jun tx'akaj insens tan xccone'n tzitetz chi yi jun tx'akaja'tz. Na yi jun insensa'tz i'tz tetz wetz nin chin xan nin sbne'. Ncha'tz chin xan nin sbne' tetz itetz. ³⁸ Alchok scyetz yil sban junt tx'akajt insens yi ni'cu'n c'o'cal tan xccone'n tu' tetz, tz'elepon laju'n x'chixo'l wok.”

31

Yi e' ak'unwil yi bnnon yi mantial tuml yi e'chk ma'cl

¹ Itzun bantz nin jilont junt tir Ryos tetz Moisés itzun taltz tetz:

² “Moisés bit tzaj, ja wi't je' intxa'ol jun xonl Judá yi na bi'aj Betzaleel, i' cy'ajl Uri. Ej nin i' jun scyeri e' mam Hur. ³ Ja wi't wak' yi inespíritu tetz nin ja wi't wak' tajtza'kl tu yi xtxumu'n. Nin chin list nin i' sbne' tan banle'n wi'nin e'chk takle'n. ⁴ Ej nin xcyek i' tan xtxumle'n nin tan banle'n e'chk balaj ak'un te oro, sakal tu brons. ⁵ Xcyek i' tan chinuc'le'n yi e'chk balaj c'ub tan chiyube'n mas nin tan chiwekle'n. Ncha'tz xcyek tan se'le'n balaj tze' tan yube'n. Xcyek te alchok jilwutz ak'unil. ⁶ Ncha'tz tz'ocopon Aholiab tetz x'ch'eyum i'. Yi jun Aholiaba'tz i' cy'ajl Ahisamac yi xonl Dan. Nin cyakil yi e' yi at cyajtza'kl, ja wak' mas cyajtza'kl tan banle'n cyakil yi e'chk takle'n yi nwal tzatz, ⁷ chi tane'n yi mantial kalel kac'ulwit kib tu yi ca'xa' kale atit yi quiwel kayol tuml yi jopsel yi jun ca'xa'a'tz. Ncha'tz ja wak' cyajtza'kl tan banle'n cyakil yi e'chk ma'cl yi na xcon xe yi mantial, ⁸ chi tane'n yi mes tu cyakil yi e'chk ma'cl, nin yi jun chin wutzile'n cantil yi oro

cu'n sbne' tu yi patbil insens. ⁹ Ncha'tz tan chibnol e' yi patbil itx'ixwatz tu yi e'chk ma'cl yi na xcon te'j, nin yi jun chin wutzile'n plancan tu yi wi'txlil. ¹⁰ Nin ja wak' cyajtza'kl tan stz'isle'n yi balaj be'chok yi xconk tetz Aarón scyuch' yi e' cy'ajl, na xconk be'ch cyetza'tz yil cho'c tan banle'n chimunl tetz pale' tzinwutz. ¹¹ Ncha'tz ja wak' cyajtza'kl tan cyoque'n tan banle'n yi aceit yi na xcon tan xanse'n jun takle'n. Nin ncha'tz yi insens yi spat-xok xe yi mantial. Tajwe'n tan chibnol yi ak'un chi nwal tzatz,” stzun Ryos bantz.

Yi jun k'ej ujle'n

¹² Ncha'tz tal Ryos tetz Moisés:

¹³ “Ma jalu' Moisés, na waj yil cǎjilon scyetz cyakil yi e' xonl Israel nin ba'n tzawal yi xtxolbile'j scyetz: ‘Na waj yil chiban tane'n yi inca'wl te yi e'chk k'ej tetz ujle'n. Na ya'stzun jun techl yi copon skaxo'l tztuch' sbne' opon tunintz tan tele'n itxum tetz yi I ina'tz yi itajcawil, nin I ina'tz intxa'one'n ax wok. ¹⁴ Tajwe'n tan ixansal wok e'chk k'ejat'z. Nin tajwe'n tan itekal ǎchi'. Ej nin alchok scyetz yi quil xom te yi xtxolbile'j tajwe'n tan cwe'n biyij. Nin yi e' yil chak'uj te yi jun k'ejat'z sotzel wutz ǎchibne'. ¹⁵ Ej nin ba'n xak'uj wok kak k'ej le sman. Poro le juki'n k'ej i'tz jun ke'j ujle'n yi xansa'nt tan Ryos. Ej nin al scyetz jun yil tz'ak'uj te yi jun k'ejat'z squimok. ¹⁶ Cha'stzun te tajwe'n tan chixome'n yi e' xonl Israel te yi jun ca'wle'j na tajwe'n tan chibnol tane'n yi jun k'ej ujle'n. Na i'tz jun trat yi ja bixe' skaxo'l tztuch' nin tu yi chixonl sbne' opon tunintz. ¹⁷ Sbne' opon tunintz, i'tz jun techl yi scyajk cyen skaxo'l tztuch' wok yi axwok xonl Israel. Na kak intzi' k'ej mimban tan banle'n yi tcya'j tu yi wuxtx'otx', ma le juki'n k'ej qui nnak'uj ma na ja nuje',’ ” stzun Ryos bantz tetz Moisés.

¹⁸ Yi wi't jilone'n Ryos tetz Moisés wi'wtz Sinaí nintzun tak' i' cob lepaj c'ub kale tz'ibane't yi tetz ca'wl. Ej nin i' tz'iban tetz tan yi tetz k'ab.

32

Yi bnixe'n yi teblal yi ne'ǎ wacǎ yi oro cu'n ban

¹ Ej itzun bantz yi quilol yi e' xonl Israel yi lolch nin na cu'ulo'k Moisés wi'wtz, nintzun e' bentz tan yol tetz Aarón. Itzun cyaltz:

—Or, Aarón, banaj jun karyosil tan bajxe'n cu'n skawutz tan ǎchajle'n kabe', na qui na kil yi mbi mban Moisés, yi jun yi nke'lsan tzaj Egipto, che'ch tzun bantz tetz Aarón.

² Nintzun tal Aarón scyetz:

—Ba'n bin tzitcy'aj wok tzaj yi tc'u'l chiǎchin yi e' itxkel, e' icy'ajl tu e' ime'l. Ba'n tz'ul ita'n swetz.

³ Yi quibital yi e' xonl Israel, cyoque'n tzuntz tan telse'ne'l tzaj e'chk tc'u'l chiǎchin, nin e' ben tan tak'le'n tetz Aarón. ⁴ Yi wi't molxe'n yi e'chk oroja'tz tan Aarón nin octz ta'n wi k'ak', kalena's tzun cwe'n ta'n tul jun molt tan banle'n jun teblal jun ne'ǎ wacǎ. Yi bnixe'n, nintzun octz tan nicy'se'n tan skub. Yi bnixe'n yi jun teblala'tz nintzun tal i'-tz scyetz cyakil yi e' xonl Israel:

—Je yi iryosile'j yi nxcye' tan itelsene'l tzaj Egipto.

⁵ Ncha'tz oc Aarón tan banle'n jun patbil tx'ixwatz swutz yi jun teblala'tz yi oro cu'n. Yi bnixe'n ta'n, nintzun taltz:

—ǎEklen kaban jun chin wutzile'n k'ej tan tak'le'n k'ej kajcawe'j! stzun Aarón scyetz.

⁶ Ma yi tule'n skil le junt eklok, chin jalchan cunin tzun chic'ase'ntz tan pate'n cu'n chitx'ixwatz.* Ej nin tan toye'n chitx'ixwatz swutz yi teblal yi ne'ǎ wacǎa'tz, yi na ǎchaj yi ja wi't jal tzatzin paz tu chiryosila'tz. Yi wi't cyoyil yi e'chk chitx'ixwatz nintzun e' baj cu' c'olchoktz tan wa'a'n te'j yi chi'baj te yi chitx'ixwatz tetz tzatzin paz. Ej nin yi wi't chiwane'n nin e' baj octz tan banle'n yi cyetz cyajbil scye'jak yi e' xna'n.

* **32:6** At wi'nin jilwutz chitx'ixwatz. At chitx'ixwatz yi ja baj chipatil tircu'n chiwankil. Ej nin at chitx'ixwatz yi ntin ǎepu'il na baj patij. Ma yi ǎchi'bel, ja baj cya'n tan ǎchajle'n yi ja jal tzatzin paz ǎchixo'l tu Ryos. Cha'stzun te na bi'aj “sacrificio de paz” nka “de reconciliación” le castiy.

⁷ Ma Kataj Ryos nintzun tal tetz Moisés:

—Ma jalu' Moisés, quilo'k, cun ilwe' yi atanum yi e' yi elnake' tzaj awucy'al Egipto, na tircu'n e' ja chijuch quil. ⁸ Na jalcu'n mme'l chijatxol quib te yi be' yi nwal scyetz tan chixome'n te'j. Qui nin nchixom te'j na ja cho'c tan banle'n jun teblal ne'x wacx yi oro cu'n ncyulej. Nin yi jun teblala'tz ja oc cya'n tetz jun chiryosil na na chitzan tan c'u'laje'n nin tan toye'n nin tan pate'n chitx'ixwatz tetz. Ncha'tz na cyaltz tetz: “Yi june'j, ya'stzun yi jun yi nxcye' tan kelse'ne'l tzaj jak' chi ca'wl yi e' aj Egipto.”

⁹ Ncha'tz tal Ryos tetz Moisés:

—Na wil cyakil yi e' xonl Israel nin na el intxum tetz yi chin xcan nin chiwi'. ¹⁰ Ma jalu' qui chin axux mas tan chicolche'n na ja je' tzinwutz cyakil yi na chitzan tan banle'n. Cha'stzun te chicopon imbiyol chicyakil. Poro yi axatz, quil cxquim wa'n na tan ax ljalwit junt chin wutzile'n naci6n.

¹¹ Toque'n tzun Moisés tan cu'swutzil tetz Ryos nintzun taltz tetz:

—Wajcaw, zmbi tzun yi na chi'ch c'u'lu' scye'j yi e' tanumu' yi elnake' tzaj tcy'alu' jak' chica'wl yi e' aj Egipto tan yi teru' poreru? ¹² Ba'n tcu'n quil tak'u' ama'l scyetz yi e' aj Egipto tan chitze'ene'n ske'j yi o' tanumu' na qui cu'n batz scyale': “Ryos nche'lsan yi e' xonl Israel skaxo'l ntin tan chiquimse'n joylaj len nin tan chisotzaje'n junawes tan qui cyaje'n cyen jun chixonl wi munt.” Cha'stzun te Ta' stzajscunu' yi jun txxumu'nu'a'tz yi copon biyolu' cyakil yi tanumu'. ¹³ Ulk tx'akx tc'u'lu' Ta' yi yolu' yi talnaku' tetz Abraham tu Isaac nin tetz Israel. Na je bin yi yolu' yi talu' scyetze'j: “Cyakil yi e' axonl chijepon impuc'sal nin cho'n cunin che' wulej chi tane'n yi cyajlal yi tx'uml yi at tcya'j. Ej nin swak'e' yi ama'l scyetz yi ja wi't insuk,” stzun Moisés bantz tetz Ryos.

¹⁴ Nintzun je' tx'ixpul Ryos yi txxumu'n tan qui't chicwe'n biyol cyakil yi e' xonl Israel.

¹⁵ Kalena's tzun taje'n tzaj Moisés wi'wtz. Nin cy'a'n yi cob lepaj c'ub ta'n kale tz'ibane't yi ca'wl Ryos. Yi cob c'uba'tz tz'iba'n len cabil xljaj. ¹⁶ Ryos te'n nin bnol tetz yi cob lepaj c'uba'tz. Ej nin i' te'n tz'iban tetz yi e'chk yol yi at swutz.

¹⁷ Itzun yi cwe'n mule'n chinaka'jil nintzun ben quibital Josué yi wi'nin chi'ch'ine'n jun c'oloy wunak. Nintzun ben tloltz tetz Moisés:

—Moisés, bit nin. Wi'nin sich' na tzan xchixo'l yi e' katanum, nin yi sich'a'tz i'tz tetz oyintzi'.

¹⁸ Poro nintzun tal Moisés tetz:

—Bintzi poro nk'e'tz jun bitz tetz tx'aco'n nin nk'e'tz jun bitz yi bisbil yi qui'k nchitx'acon. Poro yi e'chk bitze'j yi na wit nin i'tz apart.

¹⁹ Ma yi cwe'n mule'n Moisés naka'jil kale ate't chicyakil yi e' xonl Israel nintzun ben tilol teblal yi jun ne'x wacxa'tz tu yi e'chk bixl yi na bajijtz xchixo'l. Nintzun saj jun chin chi'ch c'u'laltz tetz i'. Nintzun bentz tan c'oxle'n len yi cob lepaj c'ub yi cy'a'n ta'n ninin e' cu' pi'xtz yi tele'n c'oxoltz. ²⁰ Ncha'tz ben i' tan ticy'le'n tzaj yi jun teblal wacx yi oro cu'n nintzun oc c'oxol wi k'ak' nin oc i'-tz tan xche'je'n jalen yi toque'n tetz puklaj. Kalena'tz bene'n xchitol wi a', nintzun cawunin tan baje'n yi a' cya'n. ²¹ Bene'n tzun tlol Moisés tetz Aar6n:

—zmbi nchiban yi e' wunake'j tzawe'j yi ja chijuch quil tan apaj? stzun Moisés tetz Aar6n.

²² —Wajcaw quil chi'ch c'u'lu' swe'j na na tilu' yi e' wunake'j chin chigan nin tan banle'n yi e'chk takle'n cachi'. ²³ Na je bin chiyole'j swetz: “Aar6n banaj jun karyosil tan bajxe'n cu'n skawutz tan xchajle'n kabe' na qui na kil yi mbi mbajij te'j nocx Moisés yi jun yi nke'lsane'l tzaj Egipto,” che'ch swetz. ²⁴ Nintzun wal wetz scyetz cyakil yi e' yi at oro scyuch': “Ba'n tzicy'aj tzaj swetz.” Ma yi tule'n yi oroja'tz cy'a'n, ja tzun octz wa'n wi k'ak' nin ja el tzaj yi jun teblale'j, stzun Aar6n bantz.

²⁵ Ma yi tilol Moisés yi nsken oc yab chiwi' cyakil yi e' wunak tan paj yi qui nin xcy'e' Aar6n tan makle'n chiwutz, nin yi nsken cho'c tetz chitze'lbe'tz e' chicontr, ²⁶ nintzun

cu' txiclok stzi' yi puertil yi ama'l kale ate't, nin ben tlol scyetz cyakil yi e' xonl Israela'tz: “Cyakil yi e'u' yi na cyeku' xchi' Ryos, chu'lkenu' swe'j,” chij.

Tircu'n tzun yi e' levita e' opontz te'j. ²⁷ Nintzun tal Moisés scyetz:

—Je yi yol kajcaw yi kaRyosil yi o' xonl Israel: “Cy'ajwok nin yi ispar, nin nque'n wok xchixo'l yi e' itanum, nin nque'n wok xe'ak chipach tan chibiyle'n cu'n yi e' ixonl scyuch' e' itamiw scyuch' yi e' iwisin.”

²⁸ Cyoque'n tzun yi e' levita tan banle'n tane'n yi ca'wl Moisés. Nintzun e' octz tan chibiyle'n cu'n yi e' xonl Israela'tz. Te yi jun k'eja'tz e' quim lo' ox mil yaj. ²⁹ Talol tzun Moisés scyetz yi e' levita:

—Jalu' ja wi't ixansaj itib tan ixcone'n tetz kajcaw na qui nin miju' itib tan chibiyle'n ixonl, yi e' itzicy scyuch' yi e' icy'ajl.† Cha'stzun te stk'e' Ryos yi banl tzeitibaj wok.

³⁰ Itzun le junt eklok nintzun tal Moisés scyetz cyakil yi e' wunak yi ate'-tz:

—Yi axwok itetz ja ijuch jun chin wutzile'n itil swutz Ryos. Cha'stzun te jalu' nchimben junt tir tan yol tetz Ryos tan injoyol puntil tan jale'n cuybil ipaj wok, stzun Moisés bantz scyetz yi e' wunaka'tz.

³¹ Pakxe'n tzun junt tir Moisés wi'wutz tan yol tetz Ryos itzun taltz tetz:

—Ta', max c'u'lu' tibaj yi tanumu' na jun cu'n yol ja chijuch jun chin wutzile'n quil swutzu' na ja cho'c tan banle'n jun cyetz chiryosil yi oro cu'n. ³² Poro max c'u'lu' Ta', nink scuyu' chipaj. Poro ko qui', ba'n stzajscunu' yi wetz imbi' tul yi teru' liwru' yi ilu' bnol tetz, stzun Moisés tetz Ryos.

³³ —Ntin chibi' yi e' yi ja chijuch quil tzinwutz ya'stzun yi e' yi tzintzajse' yi chibi' tul yi weri inliwr. ³⁴ Ma axatz, cy'ajwe' nin cyakil yi e' atanum le ama'l yi alijt wa'n tzatz. Quil cxbisun na yi weri inángel sbajxok tzawutz tan xchajle'n yi ibe'. Poro yil tz'opon yi tiemp tetz xtisya'i'n swak'e' chicaws yi e'a'tz yi ja chijuch quil, stzun Ryos bantz tetz Moisés.

³⁵ Saje'n tzun jun chin wutzile'n chicaws yi e' xonl Israel tan Ryos tan paj yi cyoque'n tan c'u'laje'n yi jun teblal yi bnix tan Aarón te yi oro yi baj chimolol.

33

Yi quicy'e'n yi e' xonl Israel le ama'l kale e' a'te't

¹ Itzun bantz nin tal Ryos tetz Moisés:

—Ma jalu' Moisés wek wok itib nin ncy'e'nt wok tul junt ama'l. Cy'ajwe' nin cyakil yi e' atanum yi nche'l tzaj awucy'al Egipto. Ba'n cxben wok le ama'l yi insuknak tetz Abraham, Isaac, nin Jacow. In suknak scyetz tan wak'ol scyetz yi chixonl. ² Mben inchakol yi wetz inángel tan bajxe'n cu'n tziwutz tan xchajle'n yi ibe'. Ej nin cheleon inlajul yi e' cananeo, scyuch' yi e' amorreo, scyuch' yi e' hitita scyuch' yi e' jebuseo, e' ferezeo nin yi e' heveo. ³ Quilo'k wok le yi ama'l kale atit balaj cojbil. Poro wale' nin tzeitetz wok, yi wetz, quil chinxom nin tzite'j wok, na ko tzun ximbiy wok cu'n tbe' na chin xcan nin tunin ax wok.

⁴ Yi quibital yi e' xonl Israel yi xtxolbile'j wi'nin tzun chibisune'ntz ta'n, na i'tz cobox yol yi tal Ryos scyetz yi chin bisbil nin. Ej nin qui'c nin jun yi nink mmo'c yi uwaj skul mpe ik yi chixmalk'ab tan paj bis. ⁵ Na nsken tal Ryos tetz Moisés cyakil yi xtxolbile'j:

—Moisés, alaj scyetz cyakil yi e' xonl Israel: “Yi ax wok itetz ax wok jun c'olaj wunak yi chin xcan nin yi iwi'. Yi nink na'tij jun rat tzixo'l wok, xquimok lo' icyakil wa'n. Ma jalu' cy'aj wok len e'chk ituwaj yi cy'a'n ita'n nin swile' yi mbi i ila'tz yi tzimbne' tzite'j.”

⁶ Cha'stzun te qui't nin nxcon e'chk uwaj cya'n jetz yi cyaje'n cyen yi jun ama'la'tz yi na bi'aj Horeb.

Yi jun mantial kale na quilwit quib Ryos tu Moisés

† 32:29 Dt 33:8-9; Lc 14:25-35.

⁷ Itzun bantz nintzun el tcy'al Moisés yi mantial.* Cho'n topone'n ta'n solte'j len kale najlche't. Nintzun oc tk'ol yi bi' tetz: Yi ama'l kale na kac'ulwit kib tu Ryos. Nin cyakil yi e' yi na cyaj yil chijilon tu Ryos, cho'n na xcha'k tan yol tetz i' le ama'la'tz yi at solte'j len kale ate't. ⁸ Ma yi na ben Moisés tan yol tetz Ryos le mantiala'tz, tircu'n yi e' mas xonl Israel na che'l tzaj stzi' yi puertil yi cyetz chimantial, nintzun na chixcye' cu'ntz tan xmaye'n nin Moisés, jalen yi na oc i' xe yi mantiala'tz. ⁹ Nin yi na ocoPON Moisés tul yi mantiala'tz, nintzun na cu'ul yi jun boc'oj sbak' tibaj yi jun mantiala'tz. Cho'n tzun na cu'ul stzi' yi puertil yi mantial nintzun na jilon Ryos tetz Moisés.

¹⁰ Itzun yi na quilnin yi e' mas xonl Israel yi na cu'ul yi jun boc'oj sbak'a'tz nintzun na chimeje' cu'ntz stzi' yi cyetz chimantial. Chicyakil na chimeje' cu'ntz tan c'u'laje'n Ryos. ¹¹ Tan yi xtxolbile'j ja chijilon Ryos tu Moisés chi na chijilon cob wunak squibil quib. Ej nin yi ntzaj wi' chiyol nintzun na pakxij tetz Moisés xchixo'l yi e' mas xonl Israel. Poro yi Josué yi cy'ajl Nun, junawes at i' xe yi mantial nin qui na el tzaj i'.

Yi tilol Moisés yi pak'puchal Ryos

¹² Itzun bantz nintzun jilon Moisés tetz Ryos:

—Ma jalu' Ta', na bin tzanu' tan talche'n swetz tan imbajxe'n cu'n xchiwutz yi e' wunake'j yi i'tz yi tanumu', poro qui na talu' swetz yi na' scyetz i' junt yi xomok swe'j tan wuch'eye'n. Ncha'tz na talu' yi na k'uke' c'u'lu' nin at banlu' swe'j. ¹³ Yi ko bintzi nin yi xtxolbila'tz, tale' binu' swetz yi mbi' i' ila'tz yi xtxumu'nu' tan imbnol bantz k'ukewe'n inc'u'l te'ju' nin tan ta'te'n yi banlu' swe'j. Na cyakil yi e' wunake'j e' cu'n tanumu', stzun Moisés tetz Ryos.

¹⁴ —Moisés, in te'n nin chinxomok tzawe'j nin xujek wa'n, stzun Ryos tetz Moisés.

¹⁵ —Bintzi Ta', yi ko quil xom ninu' swe'j mas balaj yi quil ke'l tanu' tzone'j le ama'le'j.

¹⁶ Na yi ko quil xomu' ske'j, xe'n tz'el katxum tetz yi ko at yi banlu' skaxo'l. Poro kol xomu' ske'j tz'elepon tzun katxum tetz yi xomiju' ske'j. Apart tzun o' sbne' xchiwutz yi e' mas nación yi ate' bene'n tzi'n, stzun Moisés.

¹⁷ —Tzimbne' tircu'n chi mawal Moisés, na k'uklij inc'u'l tzawe'j nin na chintzatzin tzawe'j, na at imbanl tzawibaj, stzun Ryos tetz Moisés.

¹⁸ —Ko ya'tz, xchaje' tibu' tzinwutz tan wilol yi k'eju', stzun Moisés tetz Ryos.

¹⁹ —Ba'n, tz'icy'pon bin yi impak'puchal tzawutz nin tzawutz cu'n yil wal imbi' tzatz. Tz'elepon ink'ajab scye'j yi e' yi na waj, nin tz'ok'ok inc'u'l scye'j yi e' yi na waj. ²⁰ Poro qui'c cuj tan awilol weri inwutz, na qui'c rmeril yi nink til jun yaj inwutz yi qui'k quim.

²¹ Ncha'tz tal Ryos:

—Xmay tzaj Moisés, at jun ama'l tzinxlaj yi i'tz jun picy wutz c'ub, ba'n c'xo'c tul. ²² Ma yil nicy' swutz yi jun picya'tz, tz'ocopon ink'ol ink'ab tan jople'n, bantz qui awilol inwutz jalen cu'n yil nicy'. ²³ Ma yil nicy' kalena'tz tzincy'ajlen ink'ab, nin ba'n tzun tzaxmay nin wutz incoc, na qui'c cu yi nink til jun yaj inwutz, stzun Ryos bantz tetz Moisés.

34

Yi tk'ol Ryos junt tir yi ca'wl

¹ Itzun bantz nintzun tal Ryos tetz Moisés:

—Banaj cob lepaj c'ub chi yi cob bajx. Banaj bantz toque'n intz'ibal yi inca'wl swutz chi ban yi cob yi cu' apuch'ul. ² Banaj list awib tan abene'n jalen tibaj yi wi'wtz Sinaí. Na klo' waj yi jalchan cunin klo' c'xjepon ek tan yol swetz. ³ Cya'l jun xom nin tzawe'j nin cya'l jun yi nink xon solte'j yi wi'wtz. Nin ncha'tz qui'c cuj yi nink wan jun wacx nka cne'r solte'j yi wi'wtza'tz.

* **33:7** “Yi mantial”, i'tz jun yi ja xcon tetz cobox ntzi' k'ej, na ntaxk bnix yi mero mantial quib yi ntaL Ryos tetz Moisés tan banle'n. Ex 36—40.

⁴ Toque'n tzun Moisés tan banle'n cob lepaj c'ub chi yi cob yi ntak' Ryos tetz. Ma le junt eklok jalchan cunin tzun bene'n Moisés, nin ben tcy'al i' yi cob lepaj c'uba'tz. Cho'n tzun bene'n i'-tz wi'wutz Sinaí chi yi ntal Ryos tetz. ⁵ Cho'n tzun cwe'n mule'n Kataj Ryos tul jun boc'oj sbak' nintzun jilon tetz Moisés, nin tal i' yi mero tetz bi'. ⁶ Ticy'e'n tzun i'-tz swutz Moisés, nin chin wi' nin bantz tan yol. Itzun taltz:

—In Jehová, in Ajcaw, chin cham nin in, nin na el ink'ajab scye'j wunak. At wi'nin impasens, nin wi'nin banl walma'. Ilenin na wal yi bintzi. ⁷ Sajle'n tunintz, nin sbne' opon tunintz, ilenin at imbanl squibaj cyakil wunak, nin na incuy chipaj yi e' yi chin cachi' nin cyajtza'kl scyuch' yi e' pajol ca'wl, nin cyakil yi e' juchul il. Poro qui na je' ink'ab xchiwi' e' malnak. Nin na wak' chicaws yi e' malnaka'tz tuml chinitxa' nin chimamaj tu chinitxajil yi chimamaj.

⁸ Yi tbital Moisés yi xtxolbile'j nintzun cu' jokloktz jalen yi cwe'n pone'n yi wutz wuxtx'otx'. Nintzun oc i'tz tan c'u'laje'n Ryos, nin taltz:

⁹ —Ma jalu' Ta', ilu' Wajcaw, ko bintzij nin at banlu' swibaj, xomok binu' ske'j. Cuyu' kapaj, na jun cu'n yol yi e' wunake'j chin tze'tzuj nin cyalma'. Poro cuyu' kapaj, katx'ok'be'n Ta'. Nink ko'c tanu' tetz tanumu'.

¹⁰ Nintzun tal Ryos tetz Moisés: “Ba'n bin. Bixek bin jun trat skaxo'l tztituch'. Nin tzimbne' wi'nin e'chk milawr yi chin xo'wbil nin yi qui otojt na bajij tul junt nación bene'n tzi'n wi munt, nin squile' cyakil yi e' mas wunak kale xicy'e't wok. Cyakil yi xtxolbile'j yi tzimbne' tzixo'l chin xo'wbil nin sbne'.

¹¹ ”Ban wok bin tane'n cyakil yi xtxolbil yi swale' tztitetz jalu'. Ko ya'tz, chelepon tzun incy'al cyakil yi icontr wok yi ate' tziwutz, chi tane'n yi e' amorreo, e' cananeo scyuch' yi e' hitita, e' ferezeo, e' heveo tu e' jebuseo.

¹² ”Qui'c cu tan itok'bel itib nin quil tziban wok jun itrat scyuch' yi e' wunak yi najlche' le ama'l kale cxopone't wok. Xomen wok te yi xtxolbila'tz tan qui icwe'n tul il cya'n.

¹³ Ma na mas balaj yil cxo'c wok tan woq'ue'n yi e'chk patbil chitx'ixwatz. Nin ncha'tz ba'n cxo'c wok tan puch'le'n cu'n teblal chiryosil yi banij cya'n tu e'chk teblal chiryosil yi na bi'aj Aserá.

¹⁴ ”Quil tztitak' wok k'ej junt Ryos, ma ntin in, na na je' tzinwutz.

¹⁵ ”Quil tziban wok jun itrat scyuch' yi e' wunaka'tz yi najlche' le ama'la'tz, na yil cho'c cyetz tan c'u'laje'n chiryosil nin yil cho'c tan tak'le'n chitx'ixwatz xchiwutz, chocopon tan imoxe'n tan iwane'n scyuch'. ¹⁶ Ncha'tz quil tztitak' wok ama'l tan cyok'bel quib yi e' icy'ajl scyuch' chime'l. Na yil cyok'bej quib, chixomok tan c'u'laje'n yi chiryosil yi banij tu' tane'n. Xchijuche' quil tzinwutz.

¹⁷ ”Quil tziban wok e'chk iryosil yi banij tu' quitane'n tul molt.

Yi e'chk nim k'ej yi tajwe'n tan ticy'e'n cyakil yob

¹⁸ ”Ban wok tane'n yi jun balaj k'ej tetz yi pam yi qui'c xtx'amil.* Ban wok chi yi walnak tztitetz. Ba'n baj pam ita'n yi qui'c xtx'amil tetz juk k'ej. Tajwe'n tan ticy'e'n yi jun k'eja'tz le xaw Abib na ya'stzun yi xaw yi ite'nle'n tzaj Egipto.

¹⁹ ”Ej nin cyakil yi bajx icy'ajl yi na chitz'ij, e' wetz xchibne'. Ncha'tz yi bajx cyal yi itawun yi mam, wetz xchibne' tircu'n, chi tane'n wacx tu cne'r yi ko e' mam. ²⁰ Ma ko i'tz bajx tal jun buru' tajwe'n tan itk'ol jun ne'x cne'r nka jun ne'x chiw tetz xel. Poro ko qui na itaj tztitak', tajwe'n tzikin len wi'. Ncha'tz tajwe'n tan itk'ol jun oy tetz xel yi bajx icy'ajl, na qui'c cuy tan tule'n jun tzinwutz yi ko qui cy'a'n jun oy ta'n tetz wetz.

²¹ ”Ak'ujen wok kak k'ej ma le juki'n k'ej ujlen wok. Qui'c na ban yi ko tiemp tetz tawle'n yi cosech nka tiemp tan je'se'n yi cosech, tajwe'n yil xuje' wok.

²² ”Ban wok tane'n yi k'ej tetz sman, kale na itoywit yi bajx wutz yi cosech tetz triw. Ncha'tz banwok tane'n yi k'ej tetz wi'tzbil cosech yi na bajij le wi'tz xaw tetz yob.

* **34:18** Ex 12:14-20; Lv 23:6-8; Nm 28:16-25.

²³ ”Ej nin cyakil yi e' yaj tajwe'n tan cyoque'n tzinwutz ox tir le jun yob. Tajwe'n tan cyoque'n tzinwutz, na in iRyosil yi axwok xonl Israel. ²⁴ Ej nin chelepon inlajul yi e' mas nación yi ate' le ibe'. Yi ama'l kalel cxopone't, ðch'uyok wa'n. Ej nin kol cxopon len wok tan inc'u'laje'n ox tir le jun yob, cya'l jun yi nink tz'oc tan majle'n yi i ama'l yi ja wi't insuk tzitetz.

²⁵ ”Yil tzitoy wok jun itx'ixwatz, qui na waj yil tzitoy wok pam yi at tx'am tul. Ncha'tz quil tzicol wok yi sowril yi itx'ixwatz yi na quim tetz Pasc tetz junt eklok. Na xansa'n wa'n.

²⁶ ”Yil tzitcy'aj wok nin yi bajx wutz icosech tzinwutz, cy'ajwok nin yi mas balaj.

”Quil tzitxic wok jun ne'ð chiw tul yi xtxu'tx.”

Yi toque'n Moisés tan stz'ibe'n yi ca'wl

²⁷ Ej nin ncha'tz tal Ryos tetz Moisés: “Tz'ib cu'n yi e'chk yola'se'j, na ya'stzun yi xe' yi jun trat yi ja bixe' skaxo'l tzawuch' nin scyuch' yi e' xonl Israel.”

²⁸ Cyaje'n quen tzun Moisés ca'wunak k'ej tu ca'wunak ak'bal te'j Ryos. Qui wan nin qui uc'a' te yi ca'wunak k'eja'tz. Cho'n tzun tz'ibxe'n† yi e'chk yola'tz, yi lajuj ca'wl, swutz yi cob lepaj c'ub. ²⁹ Itzun bantz yi cwe'n mule'n Moisés tu yi cob lepaj c'uba'tz kale atite't yi ca'wl Ryos, qui nin tz'icy' tetz yi ko wi'nin pak'puchaxe'n yi wutz tan paj yi jilone'n i' tu Ryos. ³⁰ Ma yi quilol Aarón scyuch' yi e' mas xonl Israel yi wutz Moisés yi wi'nin pak'puchaxe'n, wi'nin tzun e' xobe'ntz. Ej nin tan yi xo'w yi ate' cu'nt qui nin chinimsaj chic'u'l tan cyocompone'n xljaj Moisés. ³¹ Poro nintzun ben tlol Moisés scyetz:

—Or itetz swe'j, stzun i' bantz scyetz.

Yi quibital Aarón scyuch' yi e' mas ajcaw squibaj yi e' xonl Israel yi yola'tz, chisaje'n tzun te'j Moisés. Nintzun jilon i'-tz scyetz. ³² Cyopone'n tzun nil cyakil yi e' xonl Israel kale atite't Moisés. Toque'n tzun i'-tz tan talche'n cyakil yi e'chk ca'wla'tz yi tak' Ryos tetz i' wi'wutz Sinaí. ³³ Yi wi't tlol Moisés yi xtxolbila'tz scyetz cyakil yi e' xonl Israel, nintzun oc tk'ol jun xbu'k tan jople'n yi litz'unil yi at te wutz.

³⁴ Poro yi na ben Moisés tan yol tetz Ryos, nintzun na tcy'aj len yi xbu'k yi at te wutz. Jalen yi na eltzaj kalena'tz na oct junt tir ta'n. Nin kalena'tz na oc i'-tz tan talche'n scyetz yi e' xonl Israel yi mbi tal Ryos tetz. ³⁵ Itzun na bantz yi na quil nin yi e' xonl Israel yi wi'nin na litz'un yi wutz Moisés, nintzun na tak' quen yi jun xbu'ka'tz tan jople'n yi wutz. Ej nin jopij yi wutz ta'n‡ jalen yi na oct i' tan yol tetz Ryos. Kalena'tz na tcy'ajlen.

35

Ca'wl tetz ujle'n

¹ E' cwe'n tzun molol Moisés cyakil yi e' xonl Israel, nintzun tal i' scyetz: “Je yi ca'wl yi ntal Ryos tan kabnol tane'n. ² Ba'n kak'uj kak k'ej, poro le juki'n k'ej cya'l tz'ak'uj na i'tz jun k'ej ujle'n yi xansa'nt tan Ryos. Nin yi jun k'eja'tz i'tz tan tak'le'n k'ej Ryos yi kajcaw. Nin ko at jun yil tz'ak'uj te yi jun k'eja'tz tajwe'n yil cu' biyij. ³ Qui'c cuj tan kabnol mu'ð k'ak' te yi jun k'eja'tz, nin alchok ka't cu'nt tajwe'n tan kabnol tane'n yi ca'wle'j, na i'tz jun k'ej tetz ujle'n yi tajwe'n tan kabnol tane'n.”

Yi e'chk oyyi xcon tan banle'n yi mantial

⁴ Ncha'tz tal Moisés scyetz cyakil yi e' xonl Israel: “Je yi ca'wl yi ntal Ryos, yi tajwe'n tan kabnol tane'n yi o' yi o' xonl Israel. ⁵ Kamole' jun oy tetz Ryos. Poro ntin na taj yil cyak' yi e' yi tetz cu'n cyalma' yil cyak', qui na taj yi puers tu' na tetz kajcaw yi oya'tz. Nin yi e' yi tetz cu'n cyalma' na cyaj cyak' yi oya'tz ba'n tz'ul oro tu sakal nin brons cya'n. ⁶ Ncha'tz ba'n tz'ul yi balaj xbu'k ita'n yi txib yubil tu xk'ayk'uj nin yi cyak yubil. Ncha'tz ba'n tz'ul yi xbu'k yi banij tan balaj lino tu e'chk xbu'k yi banij tan xi'il chiw. ⁷ Ba'n tz'ul yi stz'u'mil

† 34:28 Dt 10:1-4. ‡ 34:35 2Co 3:7-16.

cne'r yi ocnak stz'acl yi cyak, tu junt jilwutz balaj txuc* tu yi balaj tze' yi acacia bi'. ⁸ Nin ncha'tz cy'aj wok tzaj aceit, na xconk tetz yi jun chin wutzile'n cantil. Ncha'tz cy'aj wok tzaj e'chk balaj perfum yi xconk tan xanse'n jun takle'n nka jun yaj, nin tan c'o'caxe'n yi insens. ⁹ Ncha'tz ba'n tzitcy'aj tzaj cobox jilwutz balaj ne'x c'ub chi tane'n cornalina, na xconk tan toque'n te yi lantar nin te yi ne'x xbu'k yi tz'ocopon wutz c'u'l yi pale'.

Yi e'chk ma'cl yi xcon xe yi mantial

¹⁰ "Cyakil yi e' yaj yi chin list nin e' tan banle'n e'chk balaj ak'un, ba'n cho'c tan banle'n yi e'chk ak'un yi ntal Kataj Ryos tan kabnol, ¹¹ chi tane'n yi mantial, yi ama'l yi xan tuml yi e'chk xbu'k yi jepon tibaj, yi e'chk argoy, tu e'chk ptzo'm, tuml e'chk k'a'j yi xconk te'j, tu yi e'chk tz'lum yi xconk tetz yi k'a'j, tu yi e'chk tkan mantial tuml e'chk xe' yi scyajk tzak'ak. ¹² Ncha'tz na taj banle'n yi caña' tuml e'chk k'a'jil tuml yi jopsel tu yi jun xbu'k yi xconk tan jatxle'n yi ama'l yi wi'nin xanil tu yi ama'l yi xan. ¹³ Ncha'tz yi mes tu tetz k'a'jil nin tircu'n yi e'chk ma'cl yi xconk te'j, tu yi pam yi xansok tan tak'le'n swutz Ryos. ¹⁴ Ncha'tz yi jun chin wutzile'n cantil yi xconk tan xtxeke'n yi xe' yi mantial tu cyakil yi e'chk ne'x lampr yi at te'j tu yi e'chk mas ma'cl yi xconk te'j, tu yi aceit yi xconk te'j tu yi jun cantila'tz. ¹⁵ Ncha'tz yi patbil insens tu tetz k'a'jil tu yi aceit yi xconk tan xanse'n jun yaj nka jun takle'n, tu yi insens yi wi'nin c'o'cal. Ncha'tz yi xbu'k yi xconk tetz puertil yi mantial. ¹⁶ Ncha'tz na taj banle'n yi patbil tx'ixwatz tu yi e'chk ch'ich' yi scyajk tul, yi brons cu'n sbne'. Ncha'tz yi k'a'jil tu cyakil yi e'chk ma'cl yi xconk te'j tu yi jun chin wutzile'n plancan tuml yi xe'. ¹⁷ Ncha'tz na taj banle'n yi xbu'k tu e'chk tkan nin yi e'chk xe', na xconk tetz yi pe'm yi tz'ocopon solte'je'l tzaj. Ncha'tz yi xbu'k yi xconk tetz puertil yi pe'm. ¹⁸ Ej nin ncha'tz na taj banle'n yi e'chk staqui tu e'chk cy'ajaj yi xconk tan stz'amle'n yi ju'ak yi mantial tu yi tz'ambil tetz yi pe'm. ¹⁹ Ncha'tz na taj banle'n yi be'ch tetz yi wi'tz pale' yi xconk tetz yil tz'oc tan banle'n yi munl swutz Ryos xe yi mantiala'tz, tu yi be'ch cyetz yi e' cy'ajl."

Yi topone'n cyakil yi e'chk oy cyak'un yi e' xonl Israel

²⁰ Itzun bantz yi quibital yi e' xonl Israel yi xtxolbila'tz nintzun e' jatx quibtz. ²¹ Wi'nin tzun e'-tz e' oc tan txxumle'n tan cyak'ol e'chk balaj oy tetz Ryos. Cyopone'n tzun niltz tan toye'n e'chk balaj oy tetz Kajcaw tan banle'n yi mantial kalel chic'ulwit quib tu Ryos. Cyakil nintzun yi tajwe'n ultz cya'n tu e'chk xbu'k yi xconk tetz yi be'ch cyetz pale'. ²² Tircu'n tzun yi e' xonl Israel e' opontz tan toye'n balaj oy. At e' yaj e' baj opontz, nin at xna'n e' opontz. Ej nin tetz cu'n cyalma' cyopone'n tan toye'n e'chk balaj xmalk'ab tu e'chk balaj uwaj yi oro cu'n nin e'chk balaj argoy. Ncha'tz at e' cy'a'n e'chk balaj caren cya'n yi oro cu'n, nin wi'nin e'chk takle'n yi oro cu'n opontz cya'n. Na nsken chijatz yi e'chk oya'tz tetz Ryos. Tircu'n tzun yi e'chk takle'na'tz yi tajwe'n, baj opontz cya'n. ²³ Cyakil yi e' yi colij balaj xbu'k cya'n chi tane'n yi xbu'k yi txib yubil, tu cyak nka yi xk'ayk'uj, tu yi e' yi cy'a'n balaj xbu'k yi lino, tircu'n tzun yi e'a'tz cyule'n tan toye'n. Ncha'tz e' ban yi e' yi colij xi'il chiw cya'n tu yi e' yi colij stz'uml cne'r yi ocnak stz'acl yi cyak yubil, tuml yi e' yi colij yi junt jilwutz balaj tz'u'm cya'n. Tircu'n tzun baj opontz cya'n. ²⁴ Cyakil yi e' yi colij sakal nka brons cya'n, ul quicy'al tetz Ryos. Ncha'tz yi e' yi at balaj tz'lum acacia scyuch', e' baj opontz tan toye'n tetz Ryos, tan bnixe'n cyakil yi tajwe'n te yi mantial. ²⁵ Ncha'tz yi e' xna'n yi balaj chemol, ul balaj nok' cya'n. At e' ul nok' txib cya'n nin at e' ul nok' cyak cya'n, nin at e' ul balaj nok' lino cya'n. ²⁶ Ncha'tz yi e' xna'n yi at cyajtza'kl tan bak'e'n nok' nin yi saj bu'k te cyalma' tan banle'n, nintzun e' octz tan bak'e'n yi xi'il chiw. ²⁷ Ma yi e' wi'tz ajcaw cyopone'n tan toye'n e'chk balaj ne'x c'ub chi tane'n cornalina tu cobox jilwutz c'ub tan xcone'n te yi lantar nin te yi xbu'k yi tz'ocopon wutz c'u'l yi wi'tz pale'. ²⁸ Ncha'tz ul quicy'al e'chk perfum tu aceit tan xcone'n tan xtxeke'n xe yi mantial, nin tan banle'n yi balaj aceit tu sturaqui yi xconk tan xanse'n

* 35:7 Qui elsbil txum yi mbi tz'u'mlil txuc na jop.

jun takle'n nka jun yaj. ²⁹ Cyakil yi e' yaj nin yi e' xna'n xchixo'l yi e' xonl Israel, yi tetz cu'n cyalma' yi e' oc tan xtxumle'n tan chich'eyane'n tan banle'n cyakil yi xtxolbil yi tal Ryos tetz Moisés, tircu'n e'a'tz e' ultz tan tak'le'n yi cyoy tetz Ryos.

Yi e' ak'unwil yi tz'aknake' cu'n yi e' oc tan banle'n yi najbil Ryos

³⁰ Ncha'tz tal Moisés scyetz cyakil yi e' xonl Israel: “Quibit tzaju' e'u' intanum. Ja wi't je xtxa'ol Ryos jun scyeri e' xonl Judá nin i'tz yi yaj Bezaleel, cy'ajl ta' Uri yi mamaj kawutzile'n ta' Hur. ³¹ Nk'e'tz ntin ja je' xtxa'ol ma na ja tak' yi tetz espíritu tetz i', nin ja tak' balaj xtxumu'n tu tajtza'kl nin x'c'atnakil i', bantz xcyewe'n tan banle'n alchok jilwutz balaj ak'un. ³² Xcyek tzun i' tan xtxumle'n balaj ak'un yi txe'n cu'n bnix. Ncha'tz xcyek i' tan xtxak'le'n oro tu sakal nin brons. ³³ Ncha'tz yi jun yaja'tz xcyek tan se'le'n nin nuc'le'n e'chk balaj ne'x' c'ub yi chin yube'n nin. Nin xcyek tan banle'n e'chk ak'un te yi balaj tze' nka alchok scyetz ak'unil yi chin tajwe'n cunin tan bnixe'n, nin tan yube'n. ³⁴ Ncha'tz xcyek i' tan chichusle'n yi e' mas, na ak'ijt yi jun ajtza'kla'tz tetz tan Ryos. Nin ncha'tz yaj Aholiab yi cy'ajl Ahisamac, jun xonl Dan. ³⁵ At cyajtza'kl tan banle'n e'chk balaj ak'un yi wi'nin na yub. Na chixcyek tan banle'n nin tan xtxumle'n yi e'chk balaj ak'un yi tz'aknak cu'n. Nin ncha'tz chixcyek tan xchemle'n e'chk xbu'k yi cyak yubil tu yi txib yubil nin xk'ayk'uj tu yi e'chk xbu'k yi lino, nka alchok clasil xbu'k yi na yub, nin chin c'otij cunin sbne'.

36

¹ ”Cha'stzun te tajwe'n tan chibnol yi Bezaleel tu Aholiab yi ak'une'j. Ncha'tz yi e' mas yi ja ak'lij yi cyajtza'kl tan banle'n e'chk balaj ak'un, tajwe'n tan chibnol cyakil yi e'chk takle'n yi xconk xe yi mantial, kale tz'oque't na'wse'n Kataj Ryos. Nin tajwe'n tan bnixe'n chi yi ntal i',” stzun Moisés bantz scyetz yi e' xonl Israel.

Yi cyoyil yi xonl Israel wi'nin oy tetz Ryos

² Itzun bantz nintzun e' chakxij cyetz Bezaleel tu Aholiab scyuch' yi e' mas yaj yi ak'lijlen cyajtza'kl tan banle'n e'chk balaj ak'un. Na Ryos ak'on yi cyajtza'kl yi e' yaja'tz tan cyoque'n tan banle'n yi e'chk ak'una'tz. Nin tetz cu'n cyalma' cyak'uje'n tan banle'n, quib yi tal Ryos. ³ Nintzun tak' Moisés cyakil yi e'chk oy scyetz yi baj opon cyak'un chitanum, bantz chixe'te'n tan banle'n yi e'chk takle'n yi xconk xe yi mantial. Poro itzun bantz, wi'nin tzun oy baj opon cyak'un yi e' xonl Israel. Na cyakil k'ej wi'nin cyopone'n tan tak'le'n mas oy, nin tetz cu'n cyalma' cyak'ol.

⁴ Ma yi quilol yi e' yi na chitzan tan banle'n yi ak'un yi wi'nin oy tzan topone'n, cyaje'n cyen tzun quilol yi cyak'un yi na chitzan tan banle'n. ⁵ Nintzun e' bentz tan yol tetz Moisés. Itzun cyaltz: “Ta', nimix cunin oy ul cyak'un wunak, nin sowrink. Na ja ul mas cyak'un swutz yi xconk te yi ak'un,” che'ch bantz.

⁶ Tele'n tzun stziblal tan Moisés xchiwi' cyakil yi e' xonl Israel yi qui tajwe'n tan tule'n jun xna'n nka jun yaj tan tak'le'n mas oy tetz yi tak'un Kataj. Cha'stzun te makxe'n yi oya'tz yi baj opon cyak'un yi e' xonl Israel. ⁷ Makxij yi oya'tz, na nk'e'tz ntin molxij cyakil yi tajwe'n ma na nim cunin sowrink.

Yi toque'n banle'n yi mantial

⁸ Cyoque'n tzun yi e' yaj yi at mas cyetz cyajtza'kl xchiwutz yi e' mas ak'unwil tan banle'n yi mantial. E' oc tzuntz tan xchemle'n lajuj xbu'k tan balaj lino yi bak'un wutz. Ja xcon lino cyak'un yi txib yubil tu xk'ayk'uj tu cyak, nin ja bnix cob teblal swutzak jujun xbu'ka'tz. ⁹ Coblaj metr tu ni'cy mban yi tkan yi jujun xbu'ka'tz. Ma yi wutz i'tz cob metr ban. Junit ma'lbil ban tircu'n. ¹⁰ O' tzun xbu'k e' tz'is. Junit ban yi o' xbu'ka'tz. Ncha'tz ban yi o't, junit ban. ¹¹ Ncha'tz e' oc cobox xmalk'ab tzi'ak jalaj xlaj yi cob lmak xbu'ka'tz. Txib yubil yi e'chk xmalk'abila'tz. ¹² Ni'cy cient c'albil tetz oc cya'n stzi' jalajchak xlaj yi cob xbu'ka'tz. Nicy' nintu' xo'lak ban tan tok'be'n cu'n. ¹³ Ncha'tz bnix ni'cy cient ganch

yi oro cu'n kale tz'icy'e't yi c'albil tetz tan xchuple'n yi cob xbu'ka'tz. Ja tzun bnix yi bajx xbu'k tetz wi' yi mantial.

¹⁴ Ncha'tz bnix junlajt xbu'k tan Bezaleel tan xi'il chiw. Yi junlaj xbu'ka'tz xcon tan banle'n jun pa'tbil yi nje' tibaj yi mantial. ¹⁵ Oxlaj metr tu ni'cy ban yi tkan yi jujun xbu'k nin cob metr ban yi wutz. Junit ma'lbil xcon te tircu'n. ¹⁶ O' tzun te yi junlaj xbu'ka'tz e' tz'is nin junit ban yi o'a's. Nin ncha'tz ban yi kakt. ¹⁷ Nin bnix ni'cy cient xmalk'abil stzi' yi jalajchak xljaj yi cob xbu'ka'tz. Nicy' nin tu' xo'lak ban tan tok'be'n cu'n. ¹⁸ Ncha'tz bnix ni'cy cient ganchil yi brons cu'n kalel tz'icy'e't yi c'albil tetz tan xchuple'n cu'n yi cob xbu'ka'tz. Ya'stzun yi cob xbu'k tetz wi' yi mantial.

¹⁹ Ncha'tz bnix junt pa'tbil yi mantial tan Bezaleel yi stz'uml cne'r cu'n yi cyak stz'acl ocnak. Ej nin tetz yi mero tibaj, ja bnix junt pa'tbil te junt jilwutz tz'u'm yi na bi'aj tejón.*

²⁰ Ncha'tz oc i' tan banle'n yi balaj tablón te yi tze' acacia. Chin jicyuch nin tulej i'. ²¹ Cyaj metr tu ni'cy ban yi tkan yi jujun tablóna'tz, nin oxc'al tu o' centimetr ban yi wutz. ²² Nin stzi'ak yi e'chk tablóna'tz bnix cob tz'ambil tetz, itzun yi na oc yi junt tablón xljaj nintzun na cyok'p cu'n quibtz. Ya'stzun cyulej tircu'n yi tablón yi nxcon tan banle'n yi cajonil yi mantial. ²³ Junak tablón bnix tetz yi jalaj xljaj yi na xmayinin cwe'n tzi'n. ²⁴ Nin ca'wunak simientil bnix cyen tzak' yi junak tablóna'tz nin sakal cu'n ban. Cob simientil cyaj xe'ak yi jujun tablón. ²⁵ Ncha'tz ban yi jalajt xljaj yi na xmayinin je'n tzi'n, bnix junakt tablón. ²⁶ Ca'wunak simientil ban nin sakal cu'n xcon tan banle'n, na cob simientil te jujun tablón. ²⁷ Ma le jalajt yi na xmayin nin toque'n tzi'n, kak tzun tablón bnix tan xcone'n te jalaja'tz. ²⁸ Nin cobt tablón bnix tan toque'n te yi cob xtx'u'c. ²⁹ Yi e'chk tablóna'tz junit mban te yi cob yi at nin xtx'u'c, na ja chic'alxij swi' nin xe' tan ch'ich'. Ya'stzun cyulej yi cob xtx'u'ca'tz. ³⁰ Wajxak tzun tablón xcon te yi jalajt xljaja'tz yi na xmayinin toque'n tzi'n, tuml waklaj simientil na ja xcon cob te yi jujun tablón.

Yi e'chk k'a'j

³¹ Ncha'tz bnix o' k'a'j tan Bezaleel. Ja bnix yi e'chk k'a'ja'tz tan yi tze' acacia. Nin yi o' k'a'ja'tz ya'stzun xcon tan stz'amle'n jalaj xljaj yi mantial. ³² Nin ncha'tz bnix o't tetz yi jalajt xljaj, nin o't tetz yi jalajt xljaj wutz coc yi na xmayinin toque'n tzi'n. ³³ Te yi o' k'a'ja'tz yi xcon te yi jalajchak xljaj at jun yi icy' nicy'al yi e'chk tablón yi at le jalajchak xljaj. Cho'n ticy'e'n tul yi bajx tablón jalen te yi wi'tzibil tablón.

³⁴ Nintzun oc tk'ol oro te yi e'chk tablóna'tz nin bnix cobox ganch yi oro cu'n kale icy'e't yi e'chk k'a'j yi bnix. Ncha'tz yi e'chk k'a'ja'tz oc oro te'j chi yi mban yi e'chk tablóna'tz.

Yi xbu'k yi nxcon tan jople'n yi ama'l yi wi'nin xanil

³⁵ Nin ncha'tz oc Bezaleel tan banle'n yi xbu'k yi xcon tan jople'n yi ama'l yi wi'nin xanil. Oc i' tan banle'n tan nok' yi txib tu xk'ayk'uj yubil, ncha'tz xcon balaj lino yi bak'u'n wutz. Nin oc i' tan xchemle'n teblal e' querubim swutz. Chin c'otij cu'n tulej. ³⁶ Yi bnixe'n yi xbu'ka'tz nintzun oc tk'ol cobox ganch, kalena'tz tzun je'n xch'imbaltz te yi cyaj tkan yi bnix ta'n. Yi cyaj tkana'tz bnix tan yi tze' acacia, nin oc oro te'jak. Bnix simientil tan sakal. ³⁷ Nin tetz yi puertil yi mantiala'tz bnix jun balaj xbu'k te yi e'chk nok' yi txib yubil tu xk'ayk'uj yubil tu cyak. Ncha'tz xcon yi balaj lino ta'n yi bak'u'n wutz, nin ja oc yubel te'j yi chin yube'n nin. ³⁸ Ncha'tz bnix o' tkan ca'l tuml yi ganchil, nin o' simientil yi brons cu'n. Nintzun oc oro te'jak yi o' tkan ca'la'tz tuml yi e'chk xmalk'abil.

37

Yi bnixe'n yi ca'xa' kale atit yi ca'wl Ryos

¹ Ncha'tz oc Bezaleel tan banle'n yi ca'xa' kale atit yi ca'wl Ryos. Oc i' tan banle'n te yi balaj tze' yi acacia. Jun metr tu lajuj centimetr ban yi tkan. Ma yi wutz i'tz oxc'al tu o' centimetr ban, nin oxc'al tu o' centimetr ban yi wutz tkan. ² Nintzun oc oro te'j tircu'n.

* 36:19 Ex 35:7.

Oc solte'j nin oc tc'u'l. Nin ncha'tz bnix jun yubil stzi'ak chi tane'n cornis yi oro cu'n. ³ Nin ncha'tz bnix cyaj argoy yi oro cu'n. Cho'n tzun toque'n tk'ol cob le jalaj xla'j nin cobt le jalajt. ⁴ Ncha'tz bnix cob k'a'jil yi ca'xa' te yi tze' acacia. Nintzun oc oro te'jak yi e'chk k'a'ja'tz. ⁵ Yi bnixe'n yi e'chk k'a'ja'tz nintzun icy' cya'n tul yi e'chk orgoy yi at te yi ca'xa'a'tz. Na yi xac i'tz tan palche'n nin, nin tan ticy'le'n nin yi jun ca'xa'a'tz.

⁶ Nin ncha'tz bnix jun jopsel* tan Bezaleel te yi balaj oro. Jun tzun metr tu lajuj centimetr ban yi tkan, nin oxc'al tu o' centimetr ban yi wutz yi jun jopsela'tz yi bnix. ⁷ Nin tibaj yi jun jopsela'tz bnix teblal cob querubim. Txak'ij tzun bantz tan ch'ich' nin oro cu'n ban. Cho'n tzun cyaje'n cyen jun le jalaj stzi' yi jopsel nin yi junt le jalajt stzi'. ⁸ Junit tzun ban yi jopsela'tz tu yi cob teblala'tz. Na cho'n at yi jun teblal le jalaj stzi' ma yi junt cho'n at le jalajt. ⁹ Nintzun na tok'bej cu'n tib yi chiwutz yi cob teblala'tz. Poro yi chiwutz cho'n ajnak cu'n tibaj yi jun jopsela'tz. Ma yi chixicy', elnak xit, nin na xcye' tan jople'n tircu'n yi jun jopsela'tz.

Yi bnixe'n yi mes kale je't yi pam

¹⁰ Ncha'tz oc Bezaleel tan banle'n yi mes tan yi balaj tze' acacia. Jun tzun mutx' tu lajuj centimetr ban yi tkan, nin ca'wunak o' centimetr ban yi wutz, nin oxc'al tu o' centimetr ban yi wutz tkan yi jun mesa'tz. ¹¹ Nintzun oc oro te'jak yi mes, nin bnix jun yubil stzi'ak, yi oro cu'n ban. ¹² Ncha'tz bnix junt yubil yi oro cu'n chi tane'n cornis yi lox cunin ban. Juk centimetr ban yi wutz yi jun yubila'tz. ¹³ Nin cha'tz ban Bezaleel cyaj argoy yi oro cu'n. Nintzun oc tk'ol te yi cyaj xtx'u'c kale atit yi cyaj tkan yi mes. ¹⁴ Cho'n tzun toque'n tzak' yi yubel yi at stzi'ak yi mes, nin xcon tan ticy'e'n yi e'chk k'a'j tul tan palche'n yi mes.

¹⁵ Yi e'chk k'a'ja'tz ja bnix tan yi tze' acacia. Nin yi bnixe'n nintzun oc oro te'jak. ¹⁶ Ncha'tz cyakil yi e'chk ma'cl yi xcon te yi jun mesa'tz oro cu'n ban, chi tane'n yi e'chk platu' tu yi e'chk lmak cuchar, tu e'chk xaru', tu e'chk lak yi na xcon tan kojle'n yi e'chk oy, oro cu'n ban tircu'n.

Yi toque'n banle'n yi jun chin wutzile'n cantil

¹⁷ Ncha'tz oc Bezaleel tan banle'n yi jun chin wutzile'n cantil tan oro. Txak'ij tzun tulej tan martiy. Oro cu'n ban yi xe' tu yi tkan tu yi e'chk copa yi at te'j, tu yi e'chk yubel yi at te'j. Yi e'chk yubela'tz icunin wutz almendro tane'n te yi ntaxk je' chitp. Nin junit ban yi bambil tetz cyakil yi weklil yi jun cantila'tz. ¹⁸ Ej nin yi jun cantila'tz ox ox k'ab na el xla'jak yi tkan. Juk cu'n tzun wi' na bantz. ¹⁹ Te cyakil yi kak k'ab yi na el tzaj te yi jun chin wutzile'n cantila'tz, at len ox tal ne'x yubil chi tane'n yi buchil yi almendro yi ntaxk je chitpuj. ²⁰ Ma te tkan, ncha'tz at cyaj tal ne'x buch chi tane'n yi buchil almendro yi ntaxk je chitp. ²¹ Ma jak' yi ama'l kale na ele't yi e'chk k'ab yi jun cantila'tz ja bnix jun yubil chi tane'n sopil buch. Jujun tal yubil oc tzak' kale na ele't jun lmuj k'ab. ²² Cyakil yi e'chk weklila'tz, chi tane'n yi e'chk tal ne'x buch, junit ban. Oro cu'n ban cyakil yi jun cantila'tz. Nin txak'ij mulij tan martiy. ²³ Ncha'tz oro cu'n ban yi juk tal ne'x txekbil yi at twi', tu yi e'chk ma'cl chi tane'n yi elsbil mecha' tu yi e'chk ne'x lak yi xcon te'j. Oro cu'n ban tircu'n. ²⁴ Tan banle'n yi jun wutzile'n cantila'tz tu yi cyakil yi e'chk weklil tu yi e'chk ma'cl yi xconk te'j, ja xcon ox lo' arow balaj oro tan banle'n.

Yi bnixe'n yi patbil insens

²⁵ Ncha'tz bnix yi patbil insens tan Bezaleel. Ej nin xcon yi balaj tze' acacia tan i' tan banle'n. Cyaj tzun xtx'u'cnaki'n ban yi jun patbil insensa'tz. Ca'wunak o' centimetr ban yi tkan nin ca'wunak o' centimetr ban yi wutz, nin jun mutx' tu lajuj centimetr ban yi wutz tkan. Ncha'tz ja bnix yi e'chk tal ne'x tuc'. Tircu'n bnix tan junit topo'j tze'. ²⁶ Yi wi't bnixe'n yi patbil insens toque'n tzun oro te'jak, chi tane'n yi tibaj, tuml yi cyaj xla'j tu yi e'chk tal ne'x yubil tzi'ak yi patbil insensa'tz nin oro cu'n ban. ²⁷ Nin tzak' yi jun yubila'tz

* 37:6 Ex 25:17.

oc cyaj argoy yi oro cu'n. Cob tzun oc quen le jalaj xla'j nin cobt le jalajt. Yi e'chk argoya'tz xcon tan palche'n yi patbil insens, na cho'n ticy'e'n yi k'a'j tul. ²⁸ Ma yi e'chk k'a'j xcon yi balaj tze' acacia tan banle'n, nin oc oro te'jak tan jople'n yi tze'.

Yi bnixe'n yi aceit tu yi insens

²⁹ Nin oc Bezaleel tan banle'n yi aceit tu yi insens yi chin xan nin yi na xcon tan xanse'n jun takle'n nka jun yaj. Cho'n cunin tzun ntulej i'-tz chi yi na quilej yi e' wi'tz bnol perfum.

38

Yi toque'n banle'n yi patbil tx'ixwatz

¹ Itzun bantz nintzun oc Bezaleel tan banle'n yi patbil tx'ixwatz te balaj tze' acacia. Yi toque'n i' tan banle'n cyaj xtx'u'cnaki'n tulej. Cob metr tu junak o' centimetr ban yi xla'jak. Ma yi wutz tkan, i'tz jun metr tu junak o' centimetr ban. ² Ncha'tz bnix cyaj tuc', jun tzun le jujun xtx'u'c. Junit tzun ban yi cyaj tuc'a'tz tu cyakil yi patbil tx'ixwatz. Ej nin oc brons te yi jun patbil tx'ixwatz tan jople'n yi tze'. ³ Nin cyakil yi e'chk ma'cl yi xcon te yi jun patbil tx'ixwatz'atz brons cu'n ntulej i'. Yi e'chk ma'cla'tz chi tane'n yi cu'lbil tza'j, tu yi e'chk pale't, tu yi e'chk lmak lak, tu yi e'chk lmak pac', tu e'chk cu'lbil xtxak'ak', brons cu'n ban tircu'n. ⁴ Bnix jun pariy yi brons cu'n. Cho'n cwe'n tul yi patbil tx'ixwatz, nicy'an cuntu' tan je'n k'ak' tibaj. ⁵ Ncha'tz bnix cyaj argoy, jujun le jujun xtx'u'c yi pariy. Yi xac yi argoya'tz i'tz tan ticy'e'n yi k'a'j tul. ⁶ Nintzun oc Bezaleel tan banle'n yi k'a'jil. Ej nin bnix ta'n te yi tze' acacia. Ncha'tz oc brons te'j yi k'a'ja'tz yi xcon te yi patbil tx'ixwatz. ⁷ Yi bnixe'n yi e'chk k'a'ja'tz nintzun icy' ta'n tul yi e'chk argoy yi at te yi patbil tx'ixwatz, na yi xac i'tz tan palche'n, nin tan ticy'le'n nin yi patbil tx'ixwatz'atz. Yi jun patbil tx'ixwatz'atz jul sbne' tul chi tane'n jun cajón. Poro oc brons te'j cyakil tan jople'n yi tze'.

Yi bnixe'n yi jun chin wutzile'n plancan

⁸ Toque'n tzun Bezaleel tan molche'n yi chispej* yi e' xna'n yi ate'-tz stzi' yi puertil yi pach yi mantial tu'. Yi molxe'n nintzun oc i' tan banle'n jun chin wutzile'n plancan yi brons cu'n ban. Ncha'tz ban yi c'olchbil, brons cu'n.

Yi solte'j yi mantial

⁹ Ncha'tz bnix yi pe'm solte'j yi mantial tan Bezaleel. Bajx bnixe'n yi jalaj xla'j yi na xmayin nin cwe'n tzi'n. Oc ca'wunak o' metr balaj xbu'k yi lino cu'n te yi jalaj xla'ja'tz. ¹⁰ Bnix yi junak tkan tu yi junak simientil yi jalaj pe'ma'tz. Brons cu'n ban. Ma yi e'chk ganchil tu yi e'chk tz'amol tetz i'tz sakal cu'n ban tircu'n. ¹¹ Ncha'tz yi jalajt yi na xmayin nin je'n tzi'n, ca'wunak o' metr balaj xbu'k oc te'j. Ma yi junak tkan tuml yi junak simientil, i'tz brons cu'n ban tircu'n. Ma yi e'chk ganchil tuml yi e'chk xmalk'abil sakal cu'n ban. ¹² Ma te yi jalajt yi na xmayin nin toque'n tzi'n oc junak cob metr tu ni'cy balaj xbu'k te'j. Ncha'tz bnix yi lajuz tkan tu lajuz simientil tuml yi e'chk argoy tu e'chk ganch, sakal cu'n ban. ¹³ Ncha'tz ban yi jalajt xla'j yi na xmayin nin tele'n tzi'n junak cob metr tu ni'cy balaj xbu'k oc te'j. ¹⁴ Ma xla'j yi puert at juk metr balaj xbu'k tu ox tkan tuml e'chk simientil. ¹⁵ Ncha'tz ban le jalajt xla'j yi puert, oc juk metr balaj xbu'k te'j tu ox tkan tuml e'chk simientil. ¹⁶ Cyakil yi xbu'k yi oc te pe'mil yi mantial i'tz xbu'k lino cu'n yi bak'u'n. ¹⁷ Cyakil e'chk simientil yi tkan pe'm i'tz brons cu'n, ma yi e'chk ganch yi na xcon te yi tkan tu yi e'chk argoy i'tz sakal cu'n. Ma twi'e'n yi tkan ate'n jujun yubil yi sakal. Ej nin cyakil e'chk tkan atlen argoy te'jak.

¹⁸ Ma yi xbu'k yi oc tetz yi puertil yi pe'm, chemij ban tan yi balaj nok' yi txib yubil tu xk'ayk'uj tu cyak, nin yi balaj lino yi bak'un wutz. Beluz tzun metr ban yi tkan. Ma yi

* 38:8 Te yi tiempa'tz na bnix yi e'chk spej te brons, yi wi'nin na litz'un.

wutz tkan i'tz cob metr tu junak o' centimetr, chi tane'n yi mas xbu'k. ¹⁹ At cyaj tkan nin cyaj simientil yi brons cu'n, ma yi e'chk ganch tu yi e'chk argoy sakal cu'n ban. Ej nin yi twi' yi e'chk tkana'tz ate'n jujun yubil yi sakal cu'n. ²⁰ Cyakil yi e'chk staqui yi xcon tetz yi mantial tuml yi xcon te yi pe'm yi at solte'j, brons cu'n ban tircu'n.

Yi e' ak'unwil tu e'chk ma'cl yi xcon te yi mantial

²¹ Tan ca'wl Moisés oc Itamar yi cy'ajl yi wi'tz pale' Aarón tan ticy'le'n nin ju' yi ak'un. Ej nin i' a'lon scyetz yi e' levita tan ticy'le'n nin yi tajlal cyakil yi ch'ich' yi xcon tan banle'n yi mantial kale atit yi caña' tetz yi trat.

²² Ma tetz Bezaleel bnix cyakil yi ak'un ta'n chi yi tal Ryos tetz Moisés. Yi jun Bezaleela'tz i' yi cy'ajl ta' Uri nin mamaj wutzile'n ta' Hur jun scyeri xonl Judá. ²³ Ncha'tz oc Aholiab tan xch'eye'n Bezaleel, na i' jun wi'tz txak'ol ch'ich', ncha'tz i' jun balaj chemol, na ba'n na bnix balaj xbu'k ta'n te yi nok' yi txib yubil tu xk'ayk'uj nin cyak tu yi balaj lino. Yi yaj Aholiab i' cy'ajl Ahisamac jun scyeri xonl Dan.

²⁴ Cyakil yi oro yi xcon tan banle'n yi e'chk takle'n tetz mantial i'tz cyoy yi e' xonl Israel yi opon cya'n tetz Ryos. Nin yi tajlal yi oro yi opon i'tz junak cob lo' quintal chi yi ma'lbil yi xcon xe yi mantial.

²⁵ Ma yi sakal yi molxij yi je'n yi sens xchixo'l yi xonl Israel i'tz oxc'al tu o'laj quintal tu cob arow chi yi ma'lbil yi na xcon xe yi mantial. ²⁶ Cyakil yi e' yi e' oc tajlal yi toque'n cyajle'n, i'tz yi e' yi nsken tz'ak junak yob cya'n le je'nak. Nin yi cyajlal, i'tz kak cient tu ox mil tu o' cient tu ni'cy chixone'n. Nin yi e'a'tz cyak' len chicutxuj, yi i'tz o' el yi jun ons sakal chi yi ma'lbil yi xcon tetz yi mantial. ²⁷ Molxij tzun ox c'al tu o'laj quintal sakal. Ya'stzun xcon tan banle'n yi e'ch simientil te yi tkan yi mantial tuml e'chk simientil yi tkan yi xbu'k yi at tul yi mantial. Ja tzun bnix jun cient simientil. Ej nin xcon ox ox arow sakal te jujun. ²⁸ Ncha'tz te yi sakala'tz yi baj opon cyak'un yi e' xonl Israel oc Bezaleel tan banle'n cyakil yi e'chk ganch tu argoy yi xcon te e'chk tkan yi mantial. Ej nin ja xcon tan banle'n yubil yi je' tibaj yi e'chk tkana'tz. ²⁹ Ma yi brons yi opon cyak'un yi e' xonl Israel tan toye'n tetz Ryos i'tz nicy' cient tu ox quintal tu lajaj liwr. ³⁰ Ej nin te cyakil yi bronsa'tz yi molxij, bnix cyakil yi simientil yi tkan, yi puertil yi ama'l kale na chic'ulwit quib tu Ryos. Ncha'tz bnix yi patbil tx'ixwatz yi brons cu'n tuml yi pariyil, tu cyakil yi e'chk mas ma'cl yi xcon te yi patbil tx'ixwatz, brons cu'n ban. ³¹ Ncha'tz cyakil yi simientil yi xcon tetz yi e'chk tkan yi pe'm yi at solte'j yi mantial, tu yi simientil yi e'chk tkan yi puertil yi pe'm, tu cyakil yi e'chk staqui yi xcon tan stz'amle'n yi mantial tu yi pe'm yi at solte'j, brons cu'n ban.

39

Yi be'ch cyetz yi e' pale'

¹ Yi toque'n banle'n yi e'chk be'ch cyetz yi e' pale' yi e' xcon xe yi mantial, xcon yi e'chk nok' yi txib yubil tu xk'ayk'uj nin cyak. Ncha'tz bnix yi balaj be'ch tetz Aarón, chi yi tal Ryos tetz Moisés.

² Yi toque'n banle'n yi lancar xcon yi oro tu yi nok' yi txib yubil tu xk'ayk'uj nin cyak. Cyakil yi nok'a'tz i'tz balaj lino, yi bak'u'n wutz. ³ Oc xtxak'le'n yi oro tan martiy tan tele'n yi wutz. Ej nin e' baj oc tan xtx'ilche'n cu'n tan toque'n tetz nok'. Ma yi toque'n chi tane'n nok', nintzun oc xchemle'n xo'l yi lino yi txib yubil yi sak tu xk'ayk'uj nin cyak. ⁴ Nin oc cob ganchil wi xulchub tan stz'amle'n yiantara'tz. ⁵ Ej nin cha'tz, bnix yi c'albil yi tz'ocopon tan c'alche'n yi jun antara'tz. Cho'n nin ban yi bambil tetz chi yi lancar, na xcon yi oro tan banle'n tu yi balaj lino yi bak'u'n wutz tu yi txib yubil tu xk'ayk'uj nin cyak. Bnix yi jun antara'tz, chi yi tal Ryos tetz Moisés.

⁶ Ma yi cob ne'x c'ub yi ónice cho'n toque'n wi jun tz'ambil tetz yi oro cu'n. Ej nin swutz yi cob ne'x c'uba'tz oc chibi' yi coblay k'u'j xonl Israel. Ej nin cho'n cu'n ban chi tane'n jun sey. ⁷ Yi bnixe'n nintzun oc tk'ol Bezaleel tibaj yi cob ganch tetz yi jun antara'tz. Nin

yi xac yi e'chk ne'x c'uba'tz i'tz tan china'wse'n yi e' xonl Israel swutz Ryos, chi yi tal Ryos tetz Moisés.

⁸ Ma yi jun tal ne'x xbu'k yi oc wutz c'u'l, bnix chi yi ban yi lantar. Xcon oro te'j, nin xcon yi nok' yi txib yubil tu xk'ayk'uj, tu yi cyak. Cyakil yi nok'a'tz i'tz lino cu'n yi bak'u'n wutz. ⁹ Pakwutzi'n ban nin cyaj xtx'u'cnaki'n ban cyentz. Junak cob centimetr ban yi jalajchak xljaj. ¹⁰ Ej nin te yi jun ne'x xbu'ka'tz oc cyaj txol tal ne'x balaj c'ub yi wi'nin na yub. Te yi bajx txol oc jun tal ne'x balaj c'ub yi rubí nin oc jun crisólito, nin jun esmeralda. ¹¹ Ma te yi ca'p txol oc jun granate jun zafiro nin jun jade. ¹² Ma te yi toxi'n txol oc jun jacinto, jun ágata nin jun amatista. ¹³ Ma te yi cyaji'n txol oc jun topacio jun cornalina nin jun jaspe. Cyakil yi e'chk tal ne'x c'uba'tz tz'amij tan oro. ¹⁴ Coblaj ne'x c'ub xcon, na xomcyen tu' te yi coblaj k'u'j xonl Israel. Te yi jujun tal ne'x c'ub at cyen yi jujun chibi' yi jun k'u'j xonl Israela'tz. Cho'n tane'n chibi' chi tane'n cyen te jun sey.

¹⁵ Nin tan stz'amle'n yi jun tal ne'x xbu'ka'tz bnix cob caren yi oro cu'n ban nin bak'u'n ban wutz. ¹⁶ Ncha'tz bnix cob stz'ambil tetz yi oro cu'n nin bnix cob argoy yi oro cu'n ban. Cho'n tzun toque'n yi cob argoya'tz yi oro cu'n stzi' yi jalaj xljaj yi at twi'e'n yi ne'x xbu'ka'tz. ¹⁷ Nin yi e'chk caren cho'n toque'n te yi e'chk argoya'tz. ¹⁸ Ma yi ju' yi cob carena'tz cho'n toque'n te yi cob stz'ambil tetz yi at wi xulchub, nin cho'n toque'n c'alij te lantar. ¹⁹ Ej nin ncha'tz bnix cobt argoy. Nintzun oc wutz coc, xtx'u'c cu'n tzaj yi jun tal ne'x xbu'ka'tz, poro wutz coc kale na tok'be't tib tu yi lantar. ²⁰ Ncha'tz bnix cobt argoy yi oro cu'n, cho'n tzun toque'n tz'isij te yi lantar yi at swutz, poro cho'n cyaje'n cyen naka'jil yi stz'isbil kale na icy'e't yi c'albil tetz yi lantar. ²¹ Cwe'n tzun c'alij yi cob argoya'tz yi at sju'ak yi tal ne'x xbu'k, yi tz'ocopon wutz c'u'l yi pale', tu yi argoy yi at te yi lantar, tan jun c'albil yi txib yubil. Cho'n tzun cyaje'n cyen yi jun tal ne'x xbu'k swutz yi lantar, nin tibe'n tzaj mu'x tal yi c'albil yi lantara'tz. Nin junawes cyaje'n cyentz. Ja bnix cyakil chi yi tal Ryos tetz Moisés.

²² Ncha'tz bnix yi xbu'k yi cyaj cyen jak' yi lantar. Txib cu'n ban yubil. ²³ Ma yi kul, nintzun je c'aplu'n chi na ban jun colbaj. Nin yi stzi'ak yi kul, nintzun oc baltz'e'n tan qui katze'n. ²⁴ Baj oc len yubil stzi'ak yi jun xbu'ka'tz. Oc e'chk yubil yi woloji'n ban, tan yi nok' lino yi bak'u'n wutz tu yi txib yubil tu xk'ayk'uj nin cyak. ²⁵ Ej nin ncha'tz bnix e'chk tal ne'x cumpanu' yi oro cu'n ban. Nin octz cyak'un stzi'ak tircu'n. ²⁶ Jun tzun woloj nok' oc nin jun tal ne'x cumpanu' octz stzi'ak cyakil yi xbu'ka'tz. Yi jun xbu'ka'tz xcon tetz yi pale' yi na oc tan banle'n yi munl swutz Ryos xe yi mantial. Bnix cyakil, chi yi tal Ryos tetz Moisés.

²⁷ Ncha'tz bnix yi xbu'k yi chitpun nintu' tan balaj lino.* Chemij ban tan jun wi'tz chemol. Ite'n nin bana'tz be'ch cyetz yi e' cy'ajl Aarón. ²⁸ Nin ncha'tz ban yi xbu'k yi jepon te chiwi' tu yi yubil lino cu'n ban. Ej nin ja bnix e'chk ne'x wex tan balaj lino yi tz'ocopon scye'j tan tewe'n yi chiwankil. ²⁹ Ma yi c'albil ja bnix tan nok' lino yi bak'u'n wutz tu yi txib yubil tu xk'ayk'uj nin cyak. Chemij tzun ban nin chin c'otij cunin cyulej. Bnix cyakil chi yi tal Ryos tetz Moisés.

³⁰ Nin ncha'tz bnix yi jun ne'x placa yi oro cu'n yi xcon tan xchajle'n yi xansa'nt i' tetz pale'. Bnix chi na ban banle'n jun sey. Je yi yole'j yi oc swutz: "Xansa'ncho't tetz Jehová yi kajcawil". ³¹ Yi bnixe'n, nintzun oc chic'alol tan jun c'albil yi txib yubil, kalena'tz tzun toque'n te yi xbu'k yi jepon te wi'. Bnix chi yi tal Ryos tetz Moisés.

Yi bnixe'n yi mantial

³² Bnix'e'n tzun yi ca'l Ryos, yi mantial kale na chic'ulwit quib Ryos scyuch' yi e' xonl Israel. Bnix yi jun ca'la'tz, chi yi tal Ryos tetz Moisés. ³³ Yi bnixe'n tircu'n cyak'un yi ak'unwil, nintzun e' jatx tetz Moisés. Ncha'tz e' jatx cyakil yi e'chk ma'cl, chi tane'n yi staqui, tu yi e'chk tz'lum, tu yi e'chk k'a'j, tu yi tkan ca'l, tu cyakil e'chk xe' tkan ca'l. ³⁴ Nin

* 39:27 Yi balaj lino chin stum nin. Ej nin ja bnix yi e'chk xbu'k ta'n.

cha'tz e' jatx yi stz'uml cne'r yi ocnak yi stz'acl yi cyak yubil, yi xconk tan jople'n yi wi' mantial, tu yi balaj stz'uml txuc, nin yi xbu'k yi xcon tan jatxle'n xo'l yi ama'l yi chin xan nin. ³⁵ Ncha'tz e' jatx yi caña' kale atit yi ca'wl Ryos tuml tetz k'a'jil, nin ncha'tz yi jopsel yi na xcon tan jople'n yi caña'a'tz. ³⁶ Ncha'tz e' jatx yi mes tu yi e'chk ma'cl yi xconk te'j tu yi pam yi xansa'nt tetz Ryos. ³⁷ Ncha'tz e' jatx yi jun wutzile'n cantil yi oro cu'n, tircu'n tuml cyakil yi e'chk ne'x̄ txe'kbi' yi at te'j, tu cyakil yi e'chk mas ma'cl yi xconk te'j, tuml yi aceit yi xconk tetz yi txe'kbila'tz. ³⁸ Nin ncha'tz e' jatx yi patbil insens yi oro cu'n, tu yi aceit yi xconk tan xanse'n jun takle'n, nin yi insens yi wi'nin c'o'cal, tu yi xbu'k yi xcon tetz yi puertil yi mantial kale na chic'ulwit quib Ryos scyuch' yi e' xonl Israel. ³⁹ Ncha'tz e' jatx yi patbil tx'ixwatz tu yi pariyil yi brons cu'n, tu cyakil yi k'a'jil nin cyakil yi e'chk ma'cl yi xcon te'j. Ncha'tz yi jun chin wutzile'n plancan tu cyakil yi xe'. ⁴⁰ Ncha'tz e' jatx yi e'chk xbu'k yi xconk tetz yi pe'mil yi mantial, tu yi e'chk tkan pe'm, tu e'chk xe' tkan pe'ma'tz. Ncha'tz yi xbu'k yi xconk tetz yi puertil yi pe'm, tu e'chk akwil yi xconk tan c'alche'n, tu cyakil e'chk estaque. Cyakil yi e'chk ma'cla'tz yi xconk xe' yi ca'l Ryos, e' jatx tk'ab Moisés. ⁴¹ Ncha'tz e' jatx yi be'ch cyetz yi e' yi chixconk xe' yi mantial. Ak'lij yi balaj be'ch tetz yi pale' Aarón. Ncha'tz ak'lij yi be'ch cyetz yi e' cy'ajl Aarón.

⁴² Bnixen tzun cyakil yi ak'una'tz cyak'un yi e' xonl Israel, chi yi tal Ryos tetz Moisés.

⁴³ Itzun bantz yi tilol Moisés yi ba'n mban cyak'un yi e' xonl Israel, chi yi tal Ryos tetz, tk'ol tzun i' yi banl squibaj yi e' xonl Israel.

40

Yi toque'n xanse'n yi ca'l Ryos yi mantial

¹ Itzun bantz nintzun jilont Ryos tetz Moisés. Nintzun taltz:

² “Tul yi bajx k'ej, tetz yi bajx xaw tetz yi yob* tajwe'n tan awekol yi mantial, na i'tz yi ama'l kale na kac'ulwit kib tzituch' wok yi axwok xonl Israel. ³ Yil wekxij yi mantiala'tz ba'n tzun tz'oc yi caña' kale atit quiwel katrat tul yi mantiala'tz, nin ba'n je jun xbu'k te' yi ama'l tan jople'n. ⁴ Nin ba'n tz'oc yi mes awa'n xe' yi mantial, nin ba'n tz'oc yi jun chin wutzile'n cantil, nin ba'n che' aban cyakil yi e'chk ne'x̄ txe'kbi' te'j. Ncha'tz na taj nuc'le'n yi mes. ⁵ Ncha'tz ba'n tz'oc yi patbil insens yi oro cu'n tul yi mantial. Ba'n tz'oc awa'n swutz yi xbu'k yi at swutz caña' kale atit quiwel katrat. Nin ba'n tz'oc yi xbu'k yi xconk tetz yi puertil yi mantial. ⁶ Ma yi patbil tx'ixwatz, ba'n tz'oc awa'n swutz yi puertil yi mantial kale na kac'ulwit kib tzituch' yi axwok xonl Israel. ⁷ Ncha'tz yi jun chin wutzile'n plancan, oken txo'l yi mantial tu yi patbil tx'ixwatz nin ba'n tzanojscu'n tan a'. ⁸ Nin ba'n tzawek yi pe'm solte'j yi mantial. E'j nin ba'n tz'oc yi xbu'k yi xconk tetz puertil.

⁹”E'j nin yil bnix, ba'n tzun tzacy'aj tzaj mu'x̄ aceit, yi aceit yi na xcon tan xanse'n jun takle'n. E'j nin ba'n tzachit nin tibaj yi mantial, nin tibaj cyakil yi e'chk ma'cl yi at xe' yi mantial. Tan yi txolbila'se'j tzaxanse' yi mantial tu cyakil yi e'chk ma'cl yi at xe'. Chin xan nin sbne' cyakil. ¹⁰ Ncha'tz tz'an yi patbil tx'ixwatz, ba'n tzachit nin yi aceit tibaj tan xanse'n. Ncha'tz tz'an yi e'chk ma'cl yi na xcon te'j. Tan yi txolbila'tz tzaxanse' yi jun altara'tz, nin tz'ocopon tetz jun patbil itx'ixwatz yi chin xan nin. ¹¹ Ncha'tz tzawulej yi jun chin wutzile'n plancan tu yi xe'. Ba'n tzaxansaj. Tz'it nin yi aceit te'j tan xanse'n,” stzun Ryos tetz Moisés.

¹² Ncha'tz tal Ryos: “Ba'n tzacy'aj nin Aarón scyuch' yi e' cy'ajl stzi' yi puertil yi ama'l kale na kac'ulwit kib tzituch' yi axwok xonl Israel. E'j nin alaj scyetz tan chicwe'n tan jichi'n. ¹³ Nin ba'n tzawal tetz Aarón tan toque'n yi balaj be'ch tetz te'j, tetz pale'. Nin ba'n tzatz'itnin aceit te'j tan xanse'n, na tajwe'n tan xanse'n i' tan toque'n tetz pale' tzinwutz. ¹⁴ Ncha'tz che' awulej yi e' cy'ajl. Ba'n chopon awa'n swutz yi mantial nin ok yi be'ch

* **40:2** Yi bajx xaw tetz yi yob x̄chixo'l yi e' xonl Israel, i'tz Nisán nka Abib. I'tz ni'cu'n tu yi xaw abril nka marzo yi na xcon skaxo'l ketz jalu'.

cyetz yi chemij. ¹⁵ Nin ba'n tzatz'itnin aceit scye'j chi yi maban te'j Aarón. Banaj yi xtxolbila'tz tan cyoque'n tetz pale' tzinwutz. Na tan yi aceit yi tz'ocopon tz'itu'n scye'j chocopon tetz pale' tzinwutz, sbne' opon tunintz,” stzun Ryos bantz tetz Moisés.

¹⁶ Toque'n tzun Moisés tan banle'n cyakil yi xtxolbil yi tal Ryos tetz i'. ¹⁷ Ya'stzun ban tul yi ca'p yob yi cyenle'n tzaj yi e' xonl Israel Egipto. Nin tul yi bajx k'ej tetz yi bajx xaw tetz yi yoba'tz, ya'stzun toque'n wekle'n mantial yi xcon tetz yi ca'l Ryos. ¹⁸ Toque'n tzun Moisés tan banle'n, nin tan wekle'n yi mantiala'tz. Cu' yi xe' yi e'chk tkan. Ncha'tz oc yi e'chk tablón tu yi e'chk k'a'jil nin oc yi e'chk tkan yi xcon te'j. ¹⁹ Nin ncha'tz je' tk'ol Moisés yi e'chk xbu'k yi xcon tetz pa'tbil. Cho'n je'n tk'ol tibaj yi cajonil yi mantial. Je'n tzun tk'ol i' yi e'chk xbu'ka'tz tibaj yi cajonila'tz chi alijt tan Ryos tetz.

²⁰ Ncha'tz oc Moisés tan tak'le'n cu'n yi cob lepaj c'ub kale atit yi ca'wl Ryos. Cho'n tzun cwe'n tk'ol tul yi caña' nin oc tk'ol yi e'chk k'a'j te yi caña'a'tz. ²¹ Nin cha'tz je' tk'ol Moisés yi jopsel tibaj yi caña'a'tz. Nin yi wi't bnixe'n, nintzun oc ta'n xe' yi mantial nin je' xch'imbil yi xbu'k yi xcon tan jople'n yi caña' chi yi alijt tan Ryos tetz.

²² Ncha'tz oc yi mes ta'n. Cho'n tzun toque'n cyen tul yi mantial nka yi ama'l kale na chic'ulwit quib Ryos scyuch' yi e' xonl Israel. Cho'n tzun cyaje'n cyen xlaje'n yi puert poro tc'u'l, nin solte'je'l tzaj yi xbu'k yi nxcon tan jople'n yi ama'l yi wi'nin xanil. ²³ Ej nin tibaj yi jun mesa'tz je' tk'ol Moisés yi pam yi ncyaj cyen swutz Ryos, chi alijt ta'n.

²⁴ Ma yi jun chin wutzile'n cantil, cho'n toque'n ta'n xlaj cu'n yi puert. ²⁵ Yi wi't toque'n yi jun cantila'tz, nintzun oc tk'ol Moisés k'a'kl yi e'chk tal ne'x txekbil yi at te'j. Oc tk'ol k'a'kl nin cyaj cyen swutz Ryos chi alijt ta'n.

²⁶ Ma yi patbil insens yi oro cu'n, cho'n tzun toque'n tul yi ama'l kale na chic'ulwit quib Ryos scyuch' yi e' xonl Israel, nin cho'n cyaje'n cyen swutz yi xbu'k tc'u'l cyen. ²⁷ Toque'n tzun i'-tz tan pate'n yi insens yi wi'nin c'o'cal chi alijt tan Ryos tetz.

²⁸ Ncha'tz oc Moisés tan tocse'n yi e'chk xbu'k yi xcon te yi puertil yi mantial. ²⁹ Ej nin ncha'tz oc tk'ol Moisés yi patbil tx'ixwatz swutz yi puertil yi mantial. Toque'n tzun Moisés tan pate'n yi chitx'ixwatz. Oc i' tan pate'n yi e'chk txuc tu jarin nin aceit, chi alijt tan Ryos tetz.

³⁰ Ncha'tz ban yi jun chin wutzile'n plancan, cho'n tzun cyaje'n cyen txo'l yi patbil tx'ixwatz tu yi ama'l kale na chic'ul wit quib Ryos scyuch' yi e' xonl Israel. Cwe'n tzun nojsal Moisés tan a'. ³¹ Cho'n tzun na jetzaj a' yi na xcon tan xtx'ajle'n chik'ab tu quikan Moisés tu Aarón scyuch' yi e' cy'ajl Aarón. ³² Na ilenin na chitx'aj chik'ab tu quikan yi na cho'c tan banle'n chimunl xe yi mantial, ej nin yi na chocopon te yi patbil tx'ixwatz. Ya'stzun na cyulejtz, na ya'stzun alijt tan Ryos tetz Moisés.

³³ Wi'tzibil tlen oc Moisés tan tocse'n yi xbu'k solte'j yi mantial tu yi patbil tx'ixwatz. Nin oc yi xbu'k yi xcon tetz puertil yi pe'm. Ya'stzun bnixe'n yi wi'tzibil ak'un tan Moisés.

Yi jun boc'oj sbak' yi a'tij tibaj yi ama'l kale na chic'ul wit quib Ryos scyuch' yi e' xonl Israel

³⁴ Yi wi't bnixe'n cyakil yi mantial, nintzun cu'ul jun boc'oj sbak' tibaj. Ej nin noj cyakil yi mantial tan yi k'ej tu pak'puchal Ryos. ³⁵ Qui'c tzun rmeril tan toque'n Moisés tul yi ama'la'tz tan paj yi sbak' yi ncu'ul, nin tan paj yi k'ej tu pak'puchal Ryos yi at. ³⁶ Te cyakil yi tiemp yi nchixon yi e' xonl Israel, qui nin chicy' tul junt ama'l jalen yi na je' yi jun boc'oj sbak'a'tz yi at tibaj yi mantial. Yi na je' yi sbak' kalena's tzun na cho'c tan molche'n be'ch cyetz tan quicy'e'n. ³⁷ Poro ko qui na je' yi sbak', ncha'tz yi e' xonl Israel qui na chicy'. ³⁸ Nin te cyakil yi chibe' yi e' xonl Israel, ja quil yi jun boc'oj sbak'a'tz tibaj yi mantial. Chajk'ej cho'n at yi sbak'a'tz tibaj yi ca'l. Ma lak'bal na oc tetz jun boc'oj k'ak' yi na a'tij tibaj yi jun mantiala'tz.

LEVÍTICO

Tx'olbil Xo'l Yi Liwre'j

Yi yol “Levítico” na elepont “cyetz yi e' xonl Leví, yi e' pale”. Yi e' xonl Leví, ya'stzun yi e' yi txa'ij che' tan Ryos tan chixcone'n tetz chipale'il yi e' mas xonl Israel. Ej nin ncha'tz e' cu'n q'uicy'lom te yi mantial tetz molbil ibaj, tu cyakil yi e'chk ma'cl yi xcon cya'n tan banle'n chimunl swutz Kataj Ryos. Tul yi liwre'j na jal wi'nin ca'wl yi xe'n chiban yi e' pale'a'tz tan banle'n yi cyetz chimunl. Ncha'tz at e'chk ca'wl scyetz yi e' mas xonl Israel te yi mbi tajwe'n tan chibnol tan c'u'laje'n Ryos, nin te yi mbi tajwe'n tan chibnol tan chixansal quib swutz Ryos.

Yi mero xe' te yi chusu'n yi na jal ka'n tul yi liwre'j i'tz yi wi'nin xanil Ryos. Ej nin yi chin tajwe'n cunin tan cyoque'n yi e' xonl Israel tetz tz'aknak cu'n jak' ca'wl i'.

Yi Weklil Yi Liwre'j

Yi bajx wekl (Cap. 1–7) na xchaj yi e'chk ca'wl yi xe'n chiban tan toyen yi e'chk jilwutz oy, tu e'chk jilwutz chitx'ixwatz yi tajwe'n tan cyak'ol tetz Ryos.

Yi ca'p wekl (Cap. 8–10) na xchaj yi xe'n cu'n ban yi bixewe'n cyen Aarón scyuch' yi e' tetz cy'ajl tetz pale'.

Yi toxe'n wekl (Cap. 11–15) na jilon te e'chk ca'wl yi tajwe'n tan chibnol tane'n chicyakil cu'n tan chixansal quib swutz Ryos.

Yi cyaje'n wekl (Cap. 16) na jilon te yi jun k'ej yi na bi'aj Día de Expiación yi na elepont “yi k'ejlal yi na cuylij chipaj yi e' xonl Israel”.

Yi to'e'n wekl (Cap. 17–27) na jilon te yi xe'n chiban tan cyoque'n tetz tz'aknak cu'n te yi ank'i'n yi ak'ij scyetz; nin te yi na cho'c tan banle'n chimunl swutz Ryos.

Yi tx'ixwatz yi na pat-xij cyakil yi wankil

¹ Itzun bantz, nintzun jilon tzaj Kataj Ryos tetz Moisés, tul yi mantial tetz molbil ib tu Kataj. Itzun taltz: ² “Chamwe' cu'n cyakil yi e' atanum, yi e' xonl Israel, nin alaj yi xtxolbile'j scyetz:

”Cyakil axwok yil cxu'l wok tan toyen itx'ixwatz tzinwutz, tajwe'n cu'n yi cho'n tz'el tzaj ita'n xchixo'l wacx nka xchixo'l cne'r.*

³ ”Ko at jun yi na taj toy jun wacx tetz xtx'ixwatz, yi spat-xok tircu'n, tajwe'n cu'n yi mam, nin yi qui'c mu'x tal yana'sil.† Nin tajwe'n yil toy swetz tetz cu'n talma'. Nin cho'n tz'opon ita'n swutz yi puertil yi pe'mil yi mantial tetz molbil ibaj. ⁴ Tajwe'n yil tak'e'n yi aj oyinl yi k'ab twi' yi wacx yi spat-xok, bantz incuyul paj yi jun aj oyinla'tz. ⁵ Ej, nin te yi nsken wi't je' tk'ol yi k'ab twi' yi wacxa'tz, ba'n tzun tz'oc jak' kultz ta'n.

”Ma yi e' xonl Aarón yi e' cu'n pale', ba'n cho'c tan suke'n nin yi xch'el swetz, nin tan kojle'n nin tibaj nin xljajak yi patbil tx'ixwatz, yi cho'n at nicy'al yi wutzk'anil yi mantial tetz molbil ibaj. ⁶ Ej, ba'n tzun tz'oc yi aj oyinla'tz tan telse'n cyakil yi stz'uml yi tetz xtx'ixwatz, nin tan xek'le'n cu'n yi wankil yi txuca'tz. ⁷ Inti yi e' pale', ba'n lcyak'e'n k'ak' wi yi altar, yi patbil tx'ixwatz, nin ba'n chinuque'n yi si' tibaj yi k'ak'a'tz. ⁸ Kalena's tzun lje' txoli'n yi e'chk pixa'l yi wacxa'tz yi nsken xek'xij tibaj yi si'. Ncha'tz sbne' yi wi' tuml cyakil yi xepu'il, ba'n lje' tak'le'n wi k'ak'. ⁹ Ma te yintaxk oc wi k'ak', tajwe'n yil tz'oc yi aj oyinl tan xtx'ajle'n te'j yi lasu' tu yi cux yi wacx. Kalena's tzun tz'oc yi pale'-tz tan pate'n tircu'n, yi jun oya'tz. Na ni'cu'n chi i'tzk jun cumir yi na oylij swetz yi wi'nin c'o'cal tzinwutz, nin yi wi'nin na chintzatzin te'j.

* **1:2** Na elepont yi qui'c cuj tan xccone'n junt jilwutz txuc tetz tx'ixwatz. Qui'c cuj tan xccone'n jun txuc chi tane'n jun buru', nka jun q'uitx, nka alchok jilwutz txuc. Ntin at cuj tan xccone'n jun wacx, jun cneru', jun chiw, nka jun tal sluk, nka jun tal plomx. † **1:3** Lv 22:18-20.

¹⁰”Ma kol tz'eltzaj yi tx'ixwatz ita'n xchixo'l cne'r, nka xchixo'l chiw, tajwe'n yi i'tz jun mam yi qui'c mu'x tal yana'sil. ¹¹ Ej nin cho'n tz'oc jak' kul, tzinwutz yi in Jehová yi iRyosil, te yi jalaj xlaj yi altar yi na xmayinin je'n tzi'n.† Tajwe'n tzun yil cho'c yi e' pale', tan xtxitle'n nin yi xch'el yi jun oya'tz wi yi patbil tx'ixwatz nin ncha'tz xlajak. ¹² Kalena's tzun tz'oc pi'xe'n cu'ntz. Nin tajwe'n tz'oc yi pale' tan nuc'leje'n yi chi'baja'tz tibaj yi si' yi at wi altar. Nin ncha'tz sbne' i' te yi wi', tuml until yi lasu'. Tircu'n jepon nuq'uij wi altar. ¹³ Te yi ntaxk je' wi altar, tajwe'n yil tz'oc yi aj oyinl, tan xtx'ajle'n yi lasu' tuml yi cux yi jun oya'tz. Tz'ocopon tzun jun pale'-tz tan tocse'n k'a'kl tircu'n, tetz jun oy yi wi'nin c'o'cal tzinwutz, nin yi wi'nin na chintzatzin te'j.

¹⁴”Ma jalu', ko i'tz jun tal ch'u'l yi spat-xok tetz oy, tajwe'n cu'n yil xcon jun tal xmucuy, nka jun tal ne'x slu'k. ¹⁵ Nin tajwe'n yi cho'n tz'oc yi pale' tan banle'n yi munl swutz yi patbil tx'ixwatz. Tajwe'n bajx skinlen wi' yi tal txuca'tz, kalena's tzun lyutz'nin yi xch'el le jalaj xlaj yi patbil tx'ixwatz. Ba'n tzun tz'octz tan pate'n yi tal txuca'tz wi altar. ¹⁶ Poro te yi ntaxk oc yi pale' tan pate'n, tajwe'n yil tz'el yi xpatzqui'y ta'n, tuml cyakil yi at le c'u'l, nin cho'n mben tcy'al xlaj len yi patbil tx'ixwatz, kale na molxe't yi tza'j. ¹⁷ Ncha'tz, ba'n che' stz'ame'n yi xicy' tan katzle'n yi tal txuca'tz. Poro qui'c kuj tan cwe'n cobsal junawes. Kalena's tzun tz'octz tan pate'n tibaj yi si' yi at wi yi patbil tx'ixwatz, tetz jun oy yi wi'nin c'o'cal tzinwutz, nin yi wi'nin na chintzatzin te'j.

2

Yi e'chk oyyi ixi'n triw cu'ny che'ja'nt

¹”Ma jalu', yi ko at jun yil tz'oc tan toye'n alchok jilwutz ixi'n, ba'n tz'ul balaj jarin ta'n tzinwutz. Nin ba'n ben aceitil oliw ta'n txo'l yi jarina'tz, nin tajwe'n yi xomij insens xlaj yi oya'tz yil bnix. ² Ma yi list tane'n, ba'n tzun tz'ultz ta'n xchiwutz yi e' xonl Aarón, yi e' pale'. Nin jun scyeri e' pale'a'tz ba'n xtxobe'n jun txob te yi jarina'tz yi yuju'n tib tu aceit. Ej nin ba'n tz'oc tan pate'n yi jun txoba'tz wi altar, tuml cyakil yi insens. Yi jun txoba'tz yi na pat-xij, i'tz k'ajbil tircu'n yi jarin tu yi aceit. ³ Ma yi sowril yi jarina'tz, ya'stzun tetz Aarón yi wi'tz pale', scyuch' yi e' nitxajil, nin wi'nin xanil yi jun jarina'tz chi yi jun txob yi na patij swutz Kataj.

⁴”Ma ko at jun yi na taj toy jun pam yi cho'n na bnix tul xchujil pam, tajwe'n yil bnix te balaj jarin yi qui'c xtx'amil, nin tajwe'n yil co'sij tu aceit. Ncha'tz ba'n bnix chi tane'n xec yi qui'c xtx'amil, nin ba'n ben ch'uli'n aceit tibaj.

⁵”Ma ko at jun yi na toy jun pam yi cho'n na bnix wi xc'o'n, ncha'tz tajwe'n yil bnix te balaj jarin yi qui'c xtx'amil nin yi co'si'nt tu aceit. ⁶ Yil bnix, ba'n tzun lcu' pi'xu'ntz, nin ba'n ben ch'uli'n aceit tibaj.

⁷”Ej nin ko at jun yi na toy jun jilwutz pam yi cho'n na bnix tul jun sartén, ncha'tz tajwe'n yil bnix te balaj jarin tu aceit. ⁸ Ba'n tzun tz'ul ticy'le'n e'chk oya'tz tzinwutz yi in Jehová yi iRyosil, nin tajwe'n tan tak'le'n tetz yi pale'. Nin i' tzun tz'icy'ank nintz kale atit yi altar. ⁹ Nin tajwe'n stz'ame'n jun pi'x te yi oya'tz tetz k'ajbil tircu'n yi pam, nin tajwe'n ltak'e'n wi altar tan pat-xe'n. I'tz jun oy yi spat-xok, yi wi'nin c'o'cal tzinwutz, nin yi wi'nin na chintzatzin te'j. ¹⁰ Ej nin yi sowril yi jun oya'tz ba'n xcon tetz chiwa' Aarón scyuch' yi e' nitxajil. Wi'nin xanil yi pama'tz chi tane'n yi jun pi'x yi na patij tzinwutz.

¹¹”Qui'c rmeril tan cwe'n xtx'amil e'chk oya'tz, na qui'c rmeril tan toye'n jun takle'n swetz yi ko at xtx'amil. Ncha'tz qui'c rmeril tan cwe'n ca'bil wunak txuc tul e'chk oya'tz yi na patij tetz jun oy yi wi'nin na chintzatzin te'j. ¹² Ma yi e'chk oy yi na ak'lij tetz yi bajx cosech, ba'n tzun cu' xtx'amil tu ca'bil wunak txuc tul. Ma yi e'chk oya'tz tetz bajx ujul, qui'c cu tan xcone'n tetz xel yi e'chk oy yi na ak'lij swetz, yi wi'nin c'o'cal, nin yi wi'nin na chintzatzin te'j.

† 1:11 “Je'n tzi'n” na xcon ka'n tetz xel yi yol “norte” le castiy.

13 "Ncha'tz tajwe'n tan cwe'n atz'um tul tircu'n e'chk oy yi ixi'n triw cu'n yi tzitak'e' swetz, na yi atz'uma'tz, na xchaj yi bixba'nt cyen jun trat skaxo'l.*

14 "Ej nin kol tzitak' jun oy yi ixi'n triw cu'n tetz yi bajx wutz icosech, tajwe'n cu'n yi woyi'nt, nka yi che'ja'nt. 15 Nin tajwe'n tzikoj nin aceitil oliw tu insens tibaj yi jun oya'tz, na i'tz jun oy yi ixi'n triw cu'n. 16 Ma yil bnix yi jun oya'tz yi che'ja'nt, tajwe'n ben yi pale' tan pate'n mu'x tal te yi oya'tz yi yujijt tu aceitil oliw, nin tu cyakil yi insens. Yi mu'x triwa'tz tu yi aceitil oliw yi spat-xok, i'tz k'ajbil tircu'n yi oy. I'tz jun oy yi stz'e'ok, yi at wi'nin c'o'cal tzinwutz, nin yi wi'nin na chintzatzin te'j.

3

Yi e'chk oy yi nxcon tan xchajle'n yi at tzatzin paz xchixo'l wunak tu Ryos

1 "Ko at jun yil tak' jun oy tan xchajle'n yi ja jal tzatzin paz skaxo'l tuch', tajwe'n yil toy jun mam tor nka jun tij wacx. Ej nin tajwe'n yi qui'c mu'x tal yana'sil. 2 Yi jun yil tz'oponsan yi jun oya'tz swutz cunin yi puertil yi pe'mil yi mantial tetz molbil ibaj, tajwe'n yi bajx ltak'e'n yi k'ab twi', ba'n tzun tz'oc jak' kultz ta'n. Kalena's tzun cho'c yi e' pale', yi e' cy'ajl Aarón, tan kojle'n nin yi xch'el tibaj, nin xlajak yi altar.

3 "Ej nin tajwe'n yil pat-xij cyakil yi xepu' yi at le c'u'l yi jun oya'tz. 4 Ncha'tz, tajwe'n yil patij yi cob xtxicunil* tu yi xepu' yi at scye'jak, nin tu yi xtx'otx'† tu yi xepu'il. Tajwe'n tz'el ticy'le'n tircu'n yi e'chk takle'na'tz tan pat-xe'n. 5 Nin i'tz yi e' pale' yi chocopon tan pate'n tibaj te'n yi tx'ixwatz yi na pat-xij tircu'n wankil, yi na tzan k'a'kl wi altar, na yi e'chk xepu'ila'tz, na xchaj yi ja jal tzatzin paz skaxo'l tu yi jun aj oyinl i'tz jun oy yi stz'e'ok, nin yi wi'nin c'o'cal tzinwutz, nin yi wi'nin na chintzatzin te'j.

6 "Ej nin alchok scyetz yil tz'ul tan toye'n jun awun yi na xchaj yi ja jal tzatzin paz skaxo'l, tajwe'n yi cho'n tz'eltzaj yi oya'tz txo'l yi tawun, nin chin tajwe'n cunin yi i'tz jun mam, nka jun tij yi qui'c mu'x tal yana'sil. 7 Ma yi ko i'tz jun ne'x cneru' yil tz'opon oyi'n tzinwutz, 8 tajwe'n yil tz'opon ticy'le'n swutz cunin puertil yi pe'mil yi mantil tetz molbil ibaj. Nin yi aj oyinla'tz tajwe'n yi bajx ltak'en yi k'ab twi' yi tawuna'tz, kalena's tzun tz'oc jak' kultz ta'n. Nin yi e' pale' chocopon tan kojle'n nin yi xch'el tibaj, nin xlajak yi altar.

9 "Ej nin te yi jun oya'tz tetz tzatzin paz, stoye' tircu'n yi xepu'il tan pat-xe'n, tu yi je'. Nin tajwe'n tz'el kuxij yi je' kale na xe'te't tzaj wutz coc. Ncha'tz tajwe'n tan pate'n cyakil yi xepu' yi at te lasu', nin tircu'n yi at le c'u'l. 10 Ncha'tz tajwe'n yil pat-xij cabil yi xtxicun tuml yi xepu'il, nin tu xtx'otx' tuml yi xepu'il, tajwe'n tz'el ticy'le'n tan pate'n, yil tz'el ticy'le'n yi xtxicun. 11 Ma yil bnix yi xtxolbila'tz ba'n tzun tz'oc yi pale'-tz tan pate'n tircu'n yi mbi cu'n na el tzaj twankil yi oya'tz wi altar, na ni'cu'n chi i'tzk cumir yi na tzan toye'n tan tak'le'n ink'ej.‡

12 "Ma ko i'tz jun chiw yil tz'opon jun tan toye'n tetz xtx'ixwatz tzinwutz, 13 ba'n je k'ab twi' bajx, kalena's tzun tz'oc jak' kultz ta'n swutz cunin yi puertil yi pe'mil yi mantial tetz molbil ibaj. Ma yi e' pale', e' tzuntz chocopon tan kojle'n nin yi xch'el tibaj nin xlajak yi altar.

14 "Ej nin yil bnix yi xtxolbila'tz, kalena's tzun tz'oc yi pale' tan pate'n tircu'n yi xepu'il yi lasu', nin tircu'n yi xepu' yi at le c'u'l, tetz jun oy yi patu'n cu'n sbne' tzinwutz. 15 Ncha'tz tajwe'n tan pat-xe'n cabil yi xtxicun tu yi xepu'il, nin tajwe'n tan pat-xe'n yi xtx'otx' tu yi xepu'il, tuml yi xepu' yi at wutz coc. 16 Yil bnix yi xtxolbila'tz, tz'ocopon tzun yi pale'-tz tan pate'n tircu'n yi xepu'il tuml yi xtxicun tu yi xtx'otx' wi yi altar, na ni'cu'n chi i'tzk cumir yi na tzan toye'n tan tak'le'n ink'ej. Na tircu'n yi xepu'il i'tz wetz.

* 2:13 Yi atz'um na xchaj yi trat yi bnixnak tan Ryos scyuch', i'tz tetz ben k'ej ben sak. * 3:4 "Xtxicunil" na elepont "riñones" le castiy. † 3:4 "Xtx'otx'" na elepont "higado" le castiy. ‡ 3:11 Na elepont yi qui na pat-xij yi wankil yi jun awun, ma na ntin yi xtx'otx' tu chicabil yi xtxicun. Ma yi xchi'bel na baj cyak'un yi e' pale' (Lv 7:31-36), scyuch' yi e' aj oyinl tu chinajal (Lv 7:15-21).

17 "Ej nin yi xtxolbila'tz i'tz jun ca'wl tetz itetz, nin scyetz imamaj. Qui'c na ban alchok ama'lil kalel cxa't cu'nt, tajwe'n tan ibnol tane'n. Qui'c cuj tan ibajsal xepu' nka chich'," stzun Ryos bantz tetz Moisés, tan tlol scyetz yi e' tanum, yi e' xonl Israel.

4

Yi e'chk oyyi tajwe'n ltoy jun yi na juch til tan jun xubse'n

1 Itzun bantz, nintzun jilon tzaj junt tir Kataj Ryos tetz Moisés, itzun saj tloltz:

2 "Alaj yi xtxolbile'j scyetz yi e' atanum, yi e' xonl Israel: Ko na xubsij jun, nin na juch til tampaj yi qui na ban tane'n jun scyeri inca'wl, tajwe'n tan bnol yi xtxolbile'j:

Yi na xubsij jun wi'tz pale'

3 "Ko i'tz jun wi'tz pale' yi na xubsij, na jal quil cyakil wunak tan paj, nin tajwe'n yil toy jun tal ne'x tor tetz xtx'ixwatz yi qui'c mu'x tal yana'sil, tan jale'n cuybil paj tzinwutz. 4 Tajwe'n yil tcy'aj tzaj yi jun tal ne'x wacxa'tz stzi' cunin puertil yi pe'mil yi mantial tetz molbil ibaj, nin ba'n tak'e'n k'ab twi'. Kalena's tzun tz'oc jak' kultz ta'n, tzinwutz. 5 Ej, nin ite'n nin yi wi'tz pale'a'tz, tz'icy'ank nin mu'x xch'el yi tal ne'x tora'tz, le yi mantial tetz molbil ibaj. 6 Nin yil tz'opon tc'u'l yi mantial tetz molbil ibaj, copon mu'ul yi wi k'ab tul yi chich' yi cy'a'n ta'n, nin tzinwutz cu'n, tajwe'n yil stz'it nin juk tir te yi xbu'k yi ch'inlij swutz yi ama'l yi chin xan nin. 7 Ncha'tz tz'ocopon suk'ul chich' te e'chk tuc' yi altar kale na pat-xe't yi insens yi wi'nin c'o'cal, yi cho'n at le mantial tetz molbil ibaj. Nin yi sowril yi xch'el yi tal ne'x tora'tz, cho'n mben kojij stkan cu'n yi patbil tx'ixwatz yi cho'n at wutzk'anil yi mantial tetz molbil ibaj. 8 Yil bajij tircu'n yi xtxolbila'tz, ba'n tz'oc yi wi'tz pale' tan telse'n len tircu'n yi xepu'il yi at te lasu', nin tircu'n yi at le c'u'l, 9 ba'n tcy'aj len tircu'n, tuml cabil yi xtxicun tu yi xepu' yi at te'jak, nin yi xtx'otx' tu yi xepu'il. 10 Tircu'n tz'elpon ticy'le'n, chi na u'lij jun mam tor yi na oylij tan xchajle'n yi at tzatzin paz. Tircu'n yi na el ticy'le'n te'j, cho'n jepon tk'ol yi pale' wi altar tan toque'n i' tan pate'n. 11 Ma yi stz'umlil yi tal ne'x tora'tz, tu yi wi', nin yi tkan tu yi lasu', nin yi xtxa', 12 nin tircu'n yi wankil, ba'n ben ticy'le'n joylaj len yi ama'l kale najlche't yi e' atanum, tul jun ama'l yi xansa'nt. Cho'n tzun tz'ocopon pate'ntz kale na bene't kojij yi tza'j. Nuc'xok yi si' tibaj yi tza'j, nin tz'ocopon k'ak' tan pate'n cu'n yi xtx'ixwatz yi wi'tz pale'.

Yi na chixubsij cyakil yi e' xonl Israel

13 "Ma jalu', ko tircu'n e' atanum na chijuch quil, tampaj yi ja el te chic'u'l yi qui'c cuj tan chibnol jun xtxolbil yi qui'c cuj tan banle'n, nin qui'c na ban ko cya'l nin jun na el xtxum tetz yi ja chipaj inca'wl, ilenin at quil te'j. 14 Yi na lajluchax yi chipaltla'tz xchiwutz, tircu'n tzun e'-tz tajwe'n tan chibene'n tan toye'n jun tal ne'x tor tetz chitx'ixwatz, tan jale'n cuybil chipaj. Ej, nin tajwe'n tan topone'n cy'a'n swutz yi puertil yi pe'mil yi mantial tetz molbil ibaj. 15 Nin tircu'n yi e' wi' banl wi' tetz tnum, ba'n je' chik'ab twi' yi tal ne'x tora'tz, tzinwutz, nin ta'ste'nin tz'o'que't jak' kultz cya'n. 16 Ma yi wi'tz pale', ba'n tcy'aj nin mu'x xch'el yi chitx'ixwatz'at tul yi mantial tetz molbil ibaj. 17 Nin yil tz'ocopon i' tul, copon mu'ul yi wi k'ab tul yi chich' yi cy'a'n ta'n, nin ba'n stz'it nin juk tir te yi xbu'k yi at swutz yi ama'l yi wi'nin xanil. 18 Nin ite'n nin yi chich'a'tz tajwe'n yil suk' quen te yi e'chk tuc' yi altar tetz patbil insens yi at tzinwutz, tc'u'l yi mantial tetz molbil ibaj. Ma yi sowril yi chich', cho'n mben kojij xe' cu'n yi patbil tx'ixwatz yi at wutzk'anil yi mantial. 19 Ncha'tz ba'n tcy'ajlen tircu'n yi xepu'il yi tal ne'x tora'tz, nin ba'n tz'oc tan pate'n wi yi patbil tx'ixwatz. 20 Ni'cu'n yi xtxolbile'j chi na ban yi wi'tz pale' tan jale'n cuybil yi tetz paj. Ej nin ite'n nin xtxolbila'tz na ban tan pate'n chitx'ixwatz tircu'n wunak, tan jale'n cuybil chipaj tzinwutz. Ej nin tan yi xtxolbila'tz na cuylij chipaj. 21 Kalena's tzun tcy'aj nin tircu'n yi wankil yi tal ne'x mam tora'tz, joylaj'el tzaj yi ama'l kale najlche't, nin tz'ocopon i' tan pate'n chi na tulej yi jun tal ne'x tor tan jale'n cuybil paj.

Yi mbi'tz tajwe'n tan banol jun wi'tz ajcaw yi na juch til

²² "Yi ko i'tz jun ajcaw tetz tnum yi na tzan tan banle'n e'chk takle'n yi na el k'ej inca'wl ta'n, tampaj yi ja el te c'u'l yi qui'c kuj tan banle'n, na juch til tampaj. Nin ptzun nk'era'tzk nin tajbil tan banle'n e'chk takle'na'tz, ilenin na juch til tzinwutz. ²³ Ma yi na lajluchax swutz i' yi na tzan tan juchle'n til, tajwe'n tan tule'n tcy'al jun mam chiw tan toye'n tzinwutz, yi qui'c mu'x tal yana'sil, tan jale'n cuybil paj. ²⁴ Nin yil tz'ul ta'n tzinwutz, ba'n tak'e'n k'ab twi', nin ba'n tz'oc jak' kul ta'n, le yi ama'l kale na chibiyxe't yi e'chk awun yi na pat-xij tircu'n chiwankil tetz tx'ixwatz, na yi jun mam chiwa'tz i'tz jun tx'ixwatz tan jale'n cuybil paj jun wi'tz ajcaw. ²⁵ Yi pale' ba'n tcy'aj nin mu'x te xch'el yi jun chiwa'tz, nin tan yi wi k'ab tz'ocopon suk'ul chich' te e'chk tuc' yi altar kale na pat-xe't e'chk tx'ixwatz. Nin yi sowril yi chich', ba'n skoj nin xe' cu'n yi altara'tz. ²⁶ Ncha'tz tz'ocopon tan stz'e'se'n tircu'n yi xepu'il wi altar, chi na ban stz'e'se'n yi xepu'il jun oy tetz tzatzin paz. Nin tan yi txolbila'tz, na jal cuybil paj yi wi'tz ajcaw tzinwutz.

Yi na juch jun sloj wunak til

²⁷ "Yi ko i'tz jun sloj wunak yil juch til, tampaj yi na tzan tan banle'n e'chk takle'n yi qui'c kuj tan banle'n nin ptzun buch tlenk tz'el txxum tetz yi ploj mban, na juch til. ²⁸ Nin yil lajluchax swutz, yi ploj mban, tajwe'n tan tule'n tcy'al jun tij chiw tetz tx'ixwatz yi qui'c mu'x tal yana'sil, tan jale'n cuybil paj. ²⁹ Nin jepon tk'ol yi k'ab twi' yi jun oya'tz, yi tx'ixwatz, nin tz'ocopon jak' kul ta'n kale na oque't jak' chikul yi e' tx'ixwatz yi na pat-xij tircu'n chiwankil. ³⁰ Yi pale' mben tcy'al mu'x te xch'el yi jun tij chiwa'tz, nin tan wi k'ab tz'ocopon suk'ul te yi e'chk tuq'uil yi patbil tx'ixwatz, yi altar. Ma yi sowril yi chich', ba'n skoj nin xe' cu'n yi altara'tz. ³¹ Ba'n tz'oc tan telse'n len tircu'n yi xepu'il, ni'cu'n chi na u'lij te yi oy tetz tzatzin paz, nin ba'n tz'oc tan pate'n tibaj yi patbil tx'ixwatz yi altar, na i'tz jun oy yi wi'nin c'o'cal tzinwutz. Ya'stzun stuleje' yi pale' tan cuyxe'n paj yi jun sloj wunaka'tz, nin tan yi txolbila'tz scuye' paj.*

³² "Ej nin kol tz'ul jun tal ne'x cneru' ta'n yi jun sloj wunaka'tz tetz toy tampaj yi til, tajwe'n yi tij, nin yi qui'c mu'x tal yana'sil. ³³ Ba'n ltak'e'n yi k'ab twi' yi toya'tz, nin ba'n tz'oc jak' kul ta'n le ama'l kale na chibiyxe't yi e'chk tx'ixwatz yi patu'n cu'n na chu'lij. ³⁴ Yi pale' ba'n tcy'aj nin mu'x te xch'el yi jun oya'tz, nin tan yi wi k'ab ba'n suk' quen chich' te yi e'chk tuq'uil yi patbil tx'ixwatz yi altar. Ma yi sowril yi chich', ba'n lkoj nin xe' cu'n yi altara'tz. ³⁵ Tajwe'n tcy'ajlen tircu'n yi xepu'il yi oya'tz, chi na ban yi tal ne'x cneru' yi na xchaj yi ja jal tzatzin paz, nin ba'n tz'oc tan pate'n yi xepu'a'tz wi yi altar, tuml yi e'chk oy yi spat-xok tan tak'le'n ink'ej. Nin tan yi txolbile'j, xcyek yi pale' tan jale'n cuybil paj yi jun wunaka'tz yi ja juch til, nin scuye' paj.

5

Yi na xcon jun tx'ixwatz tan jun wunak tan stzajse'n yi il c'ol

¹ "Yi ko at jun yil chakxij tan testiwi'n jun takle'n yi ja til, nka yi ja tbit, nin quil tak' tib tan txole'n yi mbi cu'n mbajij, na tzun elpont yi ncha'tz i' aj paj, nin jepon yi jun ila'tz te'j kul.

² "Ncha'tz ko at jun yil mac alchok takle'n yi xan, chi tane'n yi wankil alchok jilwutz txuc yi quimnakt, nin qui'c na ban ko smaron nka awuna'n yi txuca'tz, ilenin tz'ocopon lac'p ilc'ol te'j tane'n, ptzun qui'k tz'icy' tetz yi nje' macol.

³ "Ej nin alchok scyetz yil maque'n e'chk takle'n juntlen yi na el twankil jun wunak, nka alchok takle'nil yi xcyek tan tocse'n il c'ol te'j tane'n, nin qui'k tz'icy' tetz yi ko ja mac e'chk takle'na'tz, na oc il c'ol te'j tane'n, ptzun buch tlenk lnachon i' te'j.

* 4:31 Num 15:27-28.

4 "Ej nin ko at jun yi jo'le'n tlen tu' ltal 'Jun cu'n yol tzimbne', yi je'j', (qui'c na ban yi ko ba'n nka ploj yi jun xtxolbila'tz yi ja klo' oc tan banle'n) poro qui nin me'l cu'n te'j yi yol yi nsuk, ilenin sjalok til tan paj.

5 "Ej nin alchok scyetz yi na nachon te yi ja juch til tan yi e'chk xtxolbila'tz, tajwe'n yi quil jix tib tan xtxole'n tircu'n yi til yi njuch. 6 Nin tajwe'n tcy'aj nin jun tij chiw tzinwutz, nka jun tij cne'r, tetz xtx'ixwatz tan yi til yi njuch, nin tz'ocopon yi pale' tan toye'n yi xtx'ixwatz yi jun juchul ila'tz tzinwutz tan tele'n yi til te'j kul.

7 "Ma ko qui'c pu'k jun tan lok'che'n jun ne'x cneru', nka jun ne'x chiw, tajwe'n ltoy jun lmuj tal slu'k, nka jun lmuj tal ne'x plomx. Jun i'tz tan yi til yi njuch, tan yi xubse'n yi mban, nin yi junt i'tz chi jun tx'ixwatz yi spat-xok tircu'n. 8 Tajwe'n tz'opon yi tx'ixwatz'a'tz swutz yi pale', nin yi pale' ba'n tz'oc tan suke'n nin yi jun yi squimok tetz oy tampaj yi il, nin tz'elpon kinol yi wi', poro quil tz'el junawes. 9 Kalena's tzun ben ch'uli'n mu'x te yi xch'el yi tx'ixwatz'a'tz le jalaj xla'j yi altar, nin yi sowril yi chich' tajwe'n syutz' nin xe' cu'n yi altar. Na i'tz jun tx'ixwatz tan stjajse'n yi il yi njuchlij. 10 Ma yi junt, spat-xok tircu'n wankil chi na ban nin. Nin tz'ocopon yi pale' tan toye'n yi tx'ixwatz yi jun juchul ila'tz tzinwutz tan tele'n yi til te'j kul, nin scuylok paj.

11 "Ej nin yi ko at jun yi quil xcy'e' tan lok'che'n cob tal ne'x slu'k, nka cob tal ne'x plomx, tajwe'n tcy'ajnin cyaj liwr te yi chumbalaj jarin. Poro qui'c cuj tan bene'n yujul aceitil oliw txo'l, nin qui'c cuj tan bene'n yujul insens txo'l yi jarina'tz, na i'tz jun oy tan jale'n cuybil paj. 12 Nin tajwe'n tan bene'n tcy'al yi jarina'tz swutz yi pale'. Nin yi pale' ba'n xtxobe'n jun chi'm te yi jarina'tz, tetz k'ajbil tircu'n yi jarin, nin ba'n ben tan pate'n wi yi patbil tx'ixwatz txo'l yi e'chk tx'ixwatz yi na tzan pate'n tzinwutz. I'tz jun tx'ixwatz tan jale'n cuybil paj. 13 Ya'stzun sbne' yi pale' tan toye'n yi xtx'ixwatz juna'tz, tan jale'n cuybil paj. Inti sowril yi jarin, ba'n lcyaj cyen tetz wa' yi pale', chi na ban yi ixi'n triw yi che'ja'nt yi na opon oyi'n," stzun Ryos bantz tetz Moisés.

Yi e'chk oy tan xchojle'n juchbe'n jun

14 Itzun bantz nintzun jilon tzaj junt tir Kataj Ryos tetz Moisés, itzun taltz:

15 "Alchok scyetz yi qui na el cu'n te jun munl i' tzinwutz, na tzun juch til tampaj. Yil nachon te til, tajwe'n tzun ltcy'aj tzaj jun mam cne'r yi qui'c mu'x tal yana'sil, tan xchojle'n yi til, nka tajwe'n tan xchojol jun mult chi yi walor yi jun mam cne'ra'tz. Yi jun multa'tz cho'n na xom te jamel yi jun cne'ra'tz yil bixe' cyak'un yi e' pale'. Nin tajwe'n tan xchojle'n tan yi jun jilwutz pwok yi na xcon cyak'un e' pale'. 16 Tajwe'n yil xchoj yi walor yi juchbe'n, na at wi'nin xanil yi e'chk munla'tz tzinwutz. Tajwe'n tan xchojle'n tuml jun mult yi i'tz jun part te o' pi'x yi jamel yi cne'ra'tz. Cho'n stk'e' yi jamel yi tawun tu yi mult tetz yi pale'. Ma yi pale' tajwe'n tz'oc tan pate'n yi xtx'ixwatz yi juna'tz, nin tzincuye' paj.

17 "Ej nin ko at jun yil juch til tampaj yi qui nin nxom te jun inca'wl, nin ptzun qui'k tz'icy' tetz yi ploj mban, ilenin sjalok til, nin tajwe'n tan xchojol yi mult. 18 Tajwe'n ltcy'aj tzaj jun mam cne'r, yi qui'c mu'x tal yana'sil tetz xtx'ixwatz, tetz xel i' tan yi til. Nin ax Moisés tz'a'lon yi nicy'na' sbne' jamel yi jun awuna'tz, nin tajwe'n tcy'aj nin yi juchul il swutz yi pale', tetz xel yi juchbe'n, nin tan jale'n cuybil paj, na qui tz'icy' tetz yi njuch til, nin scuylok tzun pajtz tan yi xtx'ixwatz. 19 Yi jun tx'ixwatz'a'tz i'tz tetz xel yi juchbe'n, na yi juna'tz i' aj paj tzinwutz," stzun Ryos ban tzajtz tetz Moisés.

6

Yi e'chk tx'ixwatz tampaj subul naki'n

1 Ej, itzun bantz, nintzun cawun tzaj junt tir Kataj Ryos tetz Moisés, itzun taltz:

2 "Ko at jun yaj yil sjuch cu'n til tzinwutz tajwe'n tan xchojol til. Yi e'chk juchbe'na'tz i'tz: Tan paj yi na oc tan suble'n junt wunak yi ja k'uke' c'u'l te'j. I' jun subulnak kol tabnaj

jun yaj mu'x pwok nka alchok e'chk takle'n tetz, nin qui't na pakxij ta'n tetz taw; nka ko na c'am jun e'chk takle'n nin qui't na pakxij ta'n tetz taw. Ncha'tz ko na talk'aj jun e'chk takle'n, nka ja el majol jun e'chk takle'n tan puers; ³ nka ja cu' tewal jun takle'n yi ja noj pon te'j, yi na nachon i' te'j na'j taw; nka tampaj yi ja tal jun yol yi qui nin mme'l cu'n k'ab te'j. Alchok scyetz yi na ban jun scyeri e'chk ila'tz, ja wi't juch til tzinwutz. ⁴ I' aj paj sbne' tan yi subulnaki'n. Nin chin tajwe'n cunin yil tz'ajt yi takle'na'tz ta'n yi ja el tzaj talk'al, nka yi mme'l tzaj majol tan puers, nka tan paj qui mo'c il tan quicy'le'n yi takle'n yi ja ak'lij tetz tan colol, nka jun takle'n yi ja je' sicy'ol, yi qui nin mma'jt ta'n tetz yi taw. ⁵ Ncha'tz ko quinin mme'l cu'n te yol yi nsuknak, tajwe'n tan tele'n cu'n te'j. Ej nin chin tajwe'n cunin tan tk'ol jun part te yi o'i'n part te yi jamel yi e'chk takle'na'tz. Ncha'tz tajwe'n tan toye'n yi xtx'ixwatz swetz, bantz jale'n cuybil paj. Na ja oc tan suble'n jun wunak, nin ncha'tz ja oc tan insuble'n tan yi e'chk ajtza'kla'tz. ⁶ Nin yi xtx'ixwatz yi stoye' swetz tan jale'n cuybil paj, tajwe'n yi i'tz jun cne'r yi qui'c mu'x tal yana'sil. Nin yi jamel yi jun tx'ixwatz'a'tz, a'x bixba'n tetz yi nicy'na' sbne' jamel tan x'chojol yi mult. Tajwe'n yi cho'n ltz'el tzaj yi cne'ra'tz xo'l yi tawun yi aj juchunla'tz, nin tajwe'n tan topone'n ta'n swutz yi pale', tetz xtx'ixwatz tan jale'n cuybil paj. ⁷ Nin yi pale' tz'ocopon tan toye'n yi xtx'ixwatz yi juna'tz tzinwutz, nin tzincuye' paj te alchok ajtza'kl kale yi njuchwit yi til." stzun Ryos bantz tetz Moisés, tan tlol i' scyetz yi e' tanum yi e' xonl Israel.*

E'chk ca'wl scyetz pale' te yi mbil chiban tan toye'n e'chk tx'ixwatz yi na pat-xij tircu'n

⁸ Itzun bantz nintzun jilon tzaj junt tir Ryos tetz Moisés, itzun taltz: ⁹ "Cawun nin tetz Aarón scyuch' nitxajil, nin alaj yi e'chk ca'wle'j scyetz, te e'chk tx'ixwatz yi na pat-xij tircu'n chiwankil.†

"Yi awun yi tz'ocopon pate'n tetz tx'ixwatz, tajwe'n yil cyaj cyen wi k'ak' wi yi altar tetz cyakil ak'bal, bantz stz'e'e'n cu'n tan k'ak'. ¹⁰ Ba'n tz'oc be'ch tetz yi pale' nin ba'n xcon calsonsiy ta'n yi lino cu'n. Nin ba'n ben i' tan molche'n yi stza'jil yi jun awuna'tz yi tz'e'nakt wi altar, nin tajwe'n ltak' cu'n xlay yi altar. ¹¹ Ma yil bnix cyakil yi xtxolbila'tz, ba'n tzun xtx'ixplen yi be'ch tetz, nin ba'n tcy'aj nin yi stza'jil joylaj len chinajbil wunak, tul jun ama'l yi xansa'nt.

¹² "Ma yi k'ak' yi na tzan wi altar, qui'c kuj tan stzaje'n tetz cyakil k'ej. Nin tajwe'n tan toque'n yi pale' tan nuc'leje'n si' wi yi altara'tz cyakil jalchan, nin tajwe'n tan je'n nuc'u'l yi awun yi tz'ocopon pate'n wi k'ak'a'tz. Ncha'tz stz'e'sok ntin yi xepu'il yi e' tx'ixwatz yi na ak'lij tan x'chajle'n yi ja jal tzatzin paz tu Ryos. ¹³ Qui'c rmeril tan stzaje'n yi k'ak' wi altar, tajwe'n yi na tzan sk'e'jl tu lak'bal.

E'chk ca'wl te yi e'chk oy yi ixi'n triw cu'n yi che'ja'nt

¹⁴ "Je bin yi e'chk xtxolbile'j yi tajwe'n tan banle'n te e'chk oy, yi ixi'n triw cu'n yi che'ja'nt: Tajwe'n tz'opon jun scyeri e' pale' yi e' xonl Aarón, tan toye'n wi altar tzinwutz yi in Jehová iRyosil. ¹⁵ Ej, nin tajwe'n tan je'n xtxobol mu'x te yi jarin yi na tzan toye'n tu mu'x aceitil oliw, tuml cyakil yi insens yi xomij xlay yi oya'tz, nin tz'ocopon tan pate'n wi altar na yi jun txoba'tz yi na pat-xij, i'tz k'ajbil tircu'n yi jarin tu yi aceit, na i'tz jun tx'ixwatz yi wi'nin c'o'cal tzinwutz nin yi wi'nin na chintzatzin te'j. ¹⁶ Ma yi sowril yi jun oya'tz, ba'n xcon tetz chiwa' Aarón scyuch' e' nitxajil, ba'n bnix pam cya'n te'j yi qui'c xtx'amil, nin ba'n baj cya'n le k'anil yi mantial tetz molbil ibaj, yi wi'nin xanil. ¹⁷ Qui'c rmeril tan toque'n xtx'amil yi jarina'tz cya'n. Na ya'stzun yi cyetz chipart yi ja wak' scyetz te yi e'chk oy yi na ak'lij swetz, yi wi'nin xanil chi tane'n yi e'chk tx'ixwatz tetz juchle'n il, nin yi e'chk tx'ixwatz tan jale'n cuybil chipaj tan yi xubse'n yi nchiban. ¹⁸ Tetz ben k'ej ben sak, nin sbne' opon tunintz, cyakil yi e' yaj yi e' xonl Aarón, ba'n lbaj yi cyetz chipart cya'n te e'chk oy yi na pat-xij tzinwutz wetz. Xan kol maque'n alchok wunakil yi e'chk oya'tz," stzun Ryos ban tzajtz tetz Moisés.

* ^{6:7} Nm 5:5-8. † ^{6:9} Jun tx'ixwatz yi na pat-xij tircu'n yi wankil na bi'aj "holocausto" le castiy.

Yi cyoyi e' pale'

¹⁹ Itzun bantz nintzun cawun tzaj junt tir Kataj Ryos tetz Moisés, itzun taltz: ²⁰ “Je yi jilwutz oye'j yi tajwe'n ltoy Aarón scyuch' yi e' xonl, tetz Kataj Ryos, yil tz'opon yi k'ej yil cho'c quen tetz pale': cyaj liwr te yi chumbalaj jarin, chi jun oy yi ixi'n triw cu'n yi che'ja'nt, nin tajwe'n cob tx'akaj sban, stz'oyxok jun tx'akaj jalchan nin yi junt tx'akaj, cwe'n k'ej, nicy' nin tu' sbne'tz tetz cyakil tiemp. ²¹ Tajwe'n yi cho'n sk'ajsij yi oya'tz tul jun sartén, nin tajwe'n yujle'n tu aceitil oliw, nin yil tz'opon oyi'n tajwe'n yi piXu'n cu'n sban, na i'tz jun oy yi wi'nin c'o'cal tzinwutz, nin yi wi'nin na chinzatzin te'j. ²² Cho'n tzun scyuleje' yi e' pale', yi e' xonl Aarón yil cho'c cyen tetz wi'tz pale', na tetz Kataj tircu'n yi oy nin tajwe'n yi patu'n cu'n tz'u'lij. ²³ Tircu'n yi e'chk oya'tz, tajwe'n yi patu'n cu'n tz'u'lij, nin qui'c kuj tan baje'n mu'x tal cya'n te yi oya'tz,” stzun Ryos ban tzajtz tetz Moisés.

Coboxt ca'wl te yi tx'ixwatz tan xtx'ajle'n yi til jun yaj

²⁴ Itzun bantz nintzun cawun tzaj junt tir Ryos tetz Moisés, itzun taltz:

²⁵ “Txolaj yi e'chk ca'wle'j tetz Aarón scyuch' yi e' nitxajil, te yi mbi tajwe'n tan banle'n te e' tx'ixwatz yil xcon tan xtx'ajle'n quil: Yi awun yi stz'oyxok tampaj quil, tajwe'n yil tz'oc jak' kul tzinwutz, le yi ama'l kale na chibiyxe't yi e'chk awun yi na patij tircu'n chiwankil, na i'tz jun tx'ixwatz yi wi'nin xanil. ²⁶ Yi pale' yi tz'ocopon tan toye'n yi tx'ixwatz'tz, ba'n lwan te'j, poro tajwe'n lbaj ta'n le jun ama'l yi xansa'nt, yi cho'n at wutzk'anil yi mantial tetz molbil ibaj. ²⁷ Alchok takle'nil yil noj quen te yi tx'ixwatz'tz sxansok cyen, nin yi kol noj chich' te yi be'ch tetz yi pale', tajwe'n tan xtx'ajle'n tul jun ama'l yi wi'nin xanil. ²⁸ Yi xwok' tx'otx' kale ntxicyxe't yi oy, tajwe'n yil cu' paxu'n. Ma yi ko cho'n ntxicyxij tul jun xwok' yi brons cu'n, tzicu'n tzuntz yi ntin je' tx'ajij wutz.

²⁹ “Yi jun tx'ixwatz'tz wi'nin xanil. Nin ntin yi e' pale' ba'n lchiwan te'j. ³⁰ Poro qui'c rmeril tan baje'n jun awun cya'n yi na oylij tampaj quil, ko ja opon ticy'le'n yi xch'el le mantial tetz molbil ibaj, tan jale'n cuybil paj, na yi wankil yi jun tx'ixwatz'tz tajwe'n tan pat-xe'n tircu'n yi wankil.

7*E'chk ca'wl te tx'ixwatz yi na xcon tan xchojle'n jun ca'wl yi mpajlij*

¹ “At wi'nin xanil yi e'chk tx'ixwatz yi na xcon tan xchojle'n paj jun. ² Yi awun yi stz'oylok, tajwe'n yil tz'oc jak' kul le ama'l kale na chibiyxe't yi e'chk awun yi na chipat-xij, nin yi xch'el, tajwe'n ben kojij tibaj, nin xlajak yi patbil tx'ixwatz. ³ Tajwe'n tan toye'n tircu'n yi xepu'il yi awuna'tz, yi xepu' yi at te yi je', nin tircu'n yi at te yi lasu', nin yi at le c'u'l. ⁴ Ncha'tz cabil yi xtxicun, tu yi xepu'il yi at scye'jak, tu yi at xe c'u'l nin tu yi xepu' yi at te yi xtx'otx', tajwe'n tz'el ticy'le'n tuml yi cob xtxicun. ⁵ Kalena's tzun tz'oc yi pale' tan pate'n tircu'n yi e'chk takle'na's wi yi altar, chi jun oy yi na pat-xij tan tak'le'n k'ej Ryos. Nin i'tz jun txxolbil yi tajwe'n tan bnol jun juchul il te xtx'ixwatz, tan xchojle'n yi ca'wl yi mpaj. ⁶ Nin tircu'n yi e' pale' ba'n chiwan te'j, poro tajwe'n tan chiwane'n le jun ama'l yi xansa'nt, na wi'nin xanil yi jun wa'na'tz.

⁷ “Ej nin yi jun jilwutz tx'ixwatz yi na xcon tan xchojle'n yi ca'wl yi mpajlij, ni'cu'n tu yi tx'ixwatz yi na xcon tan xtx'ajle'n til jun, yi e'chk ca'wla'tz ni'cu'n tetz cabil txxolbil. Ej nin yi oya'tz i'tz tetz yi pale' yi na oc tan banle'n yi jun munla'tz. ⁸ Ncha'tz yi pale' yi tz'ocopon tan biyle'n yi tawun junt, yi ja toy tan pat-xe'n, tetz yi pale'a'tz sbne' yi stz'uml yi jun tx'ixwatz'tz. ⁹ Ncha'tz cyakil yi e'chk oy yi ixi'n triw cu'n, na ja oc tetz jarin, nin ja oc sk'ajse'n tul xchujil pam, nin tircu'n yi na bnix tul e'chk xwok' tu apast, tetz yi pale' sbne', na i' na tzan tan toye'n yi oya'tz. ¹⁰ Nin ite'n nin sbne' cyakil yi e'chk oya'tz yi ixi'n triw cu'n yi che'ja'nt, tuml yi e'chk oy yi na oc co'se'n tu aceitil oliw, nin tu yi e'chk oy yi skejenle'n, cyetz cyakil yi e' nitxajil Aarón sbne', nin nicy' nin tu' na chibaj ben.

Coboxt ca'wl te yi tx'ixwatz yi na xchaj yi at tzatzin paz tu Ryos

¹¹ "Ma jalu, je xtxolbible'j yi x'e'n tzitulej, ko at jun yil tak' jun oy yi na xchaj yi ja jal tzatzin paz xchixo'l tu Ryos: ¹² Yi ko i'tz tan tyoxi'n tetz Ryos yi oy, tajwe'n yil toy e'chk pam yi qui'c xtx'amil. Ba'n tak' e'chk pam yi co'si'nt tu aceit, nka ba'n tak' e'ch xec yi qui'c xtx'amil, nin yi ch'uli'n aceit tibaj. Ncha'tz ba'n ltoy junt jilwutz pam, yi na bnix te balaj jarin, yi co'si'n tu aceit. ¹³ Ej nin tuml yi jun oya'tz tetz tzatzin paz, tajwe'n yi xomij pam yi at xtx'amil. ¹⁴ Te tircu'n e'chk oya'tz tz'elpon ticy'le'n mu'x te'jak, tan toye'n swutz Kataj. Poro tetz yi pale' sbne', na i' na tzan tan kojle'n yi xch'el yi oy yi na xchaj yi ja wi't jal tzatzin paz, xe' cu'n yi altar.

¹⁵ "Yi tx'ixwatz yi na oylij tan tyoxi'n tetz Ryos, nin tetz tzatzin paz, tajwe'n yil baj te ite'n nin k'aja'tz yi na oylij. Qui'c rmeril tan cyaje'n cyen colij jun tal piix tetz junt k'ej. ¹⁶ Ma jalu' yi awun yi na tzan toye'n swetz, ko i'tz tan tele'n cu'n te jun yol yi suknak swetz, nka na tzan tan toye'n tan tu' yi at tzatzin te talma', ba'n baj yi jun oya'tz te ite'n nin k'aja'tz, poro ko at sowril, ba'n lcyaj colij, nin ba'n lbaj cya'n le junt eklok. ¹⁷ Ma yi ko atit nin sowril yi jun oya'tz le toxi'n k'ej, chin tajwe'n cunin yil patij tircu'n. ¹⁸ Nin kol bajsij sowril yi oya'tz na xchaj yi at tzatzin paz skaxo'l, le toxi'n k'ej, qui tzun chintzatzin te yi jun aj oyinla'tz, nin quil jal k'ej tzinwutz. Ncha'tz yi oy, ni'cu'n yi jak oc il c'ol te'j, nin yi e' yil bajsan yi chi'baja'tz, sjalok quil te'j.

¹⁹ "Kol nojqwen lac'p alchok takle'n yi xan, yi cy'a'n il c'ol ta'n, te yi chibaj, tz'ocopon tzun lac'p yi ilc'ola'tz te yi chibaj, nin qui'c cuj tan baje'n. Tajwe'n tzun yil tz'oc pate'n tircu'n. Ma ko qui'c jun e'chk takle'n yil nojqwen te yi xan qui'c tzun il c'ol te yi chi'baja'tz, ba'n tzun lbajtz tan alchok wunak yi xansa'nt.

²⁰ "Poro kol baj tan alchok yi qui xansa'nt, tajwe'n yil tz'el laju'n tzixo'l wok, na ja oya'tz ja wi't oylij swetz, nin wi'nin xanil.

²¹ "Ncha'tz alchok scyetz yil maque'n jun takle'n yi chin juntlen nin, chi tane'n e'chk takle'n yi na el twankil jun wunak, nka yi na el twankil jun txuc, nka alchok takle'n yi chin xa'bil nin, yi at il c'ol te'j tane'n, ej nin ko tz'ocopontz tan bajse'n yi chi'baj tetz tzatzin paz, yi wi'nin xanil, yi na oylij swetz, tajwe'n tan tele'n laju'n tzixo'l wok," stzun Ryos ban tzajtz tetz Moisés.

E'chk ca'wl te yi xepu' tu yi chich'

²² Itzun bantz nintzun jilon tzaj Ryos junt tir tetz Moisés, itzun taltz:

²³ "Txolnin scyetz yi e' axonl Israel yi e'chk xtxolbible'j: Qui'c rmeril tan baje'n mu'x tal xepu'il mam tor, nka xepu'il ne'x cne'r, nka yi xepu'il jun mam chiw ita'n. ²⁴ Ma yi xepu'il jun awun yi xchuc nquim, nka yi ja quim tan jun smaron txuc, ba'n xcon te alchok takle'n, poro qui'c cuj tan je'n ibajsal.

²⁵ "Alchok scyetz yil bajse'n yi xepu'il jun awun yi na oylij swetz chi inwa' tane'n, tajwe'n tan tele'n laju'n tzixo'l wok.

²⁶ "Alchok ama'lil kalel cxa't cu'nt, qui'c cuj tan baje'n mu'x chi'ch'el yi e' txuc ita'n, ²⁷ nin ko at jun yil bajse'n alchok jilwutz chich', tajwe'n cu'n tan tele'n laju'n tzixo'l."*

Yi part yi pale' te yi e'chk tx'ixwatz

²⁸ Itzun bantz nintzun jilon tzaj junt tir Kataj Ryos tetz Moisés, itzun taltz:

²⁹ "Alaj scyetz yi e' axonl, yi alchok scyetz yil toy jun oy tetz tzatzin paz, tajwe'n tz'opon mu'x te yi oya'tz tzinwutz. ³⁰ Nin tajwe'n yi i' te'n nin tz'icy'an nin yi mu'x te yi oya'tz yi spat-xok tzinwutz. Mben tzun tcy'al yi xepu'il tu tircu'n yi wutz c'u'l, yi tz'ocopon yi pale' tan suke'n nin tcyaj tetz jun balaj oy tzinwutz. ³¹ Ej nin yi pale' tz'ocopon tan pate'n yi xepu' wi altar, ma yi wutz c'u'l, i'tz tetz wa' Aarón scyuch' yi e' tetz xonl. ³² Ncha'tz tzitk'e' yi jalaj cux yi sbal yi oya'tz tetz xchib yi pale'. ³³ Na i' mmo'c tan pate'n yi xepu'il tu yi xch'el yi jun oya'tz yi na xchaj yi ja wi't jal tzatzin paz skaxo'l. ³⁴ Yi wutz c'u'l yi oya'tz,

* 7:27 Gn 9:4; Lv 17:10-14; 19:26; Dt 12:16, 23; 15:23.

nin yi cux yi oy yi na saj suki'n swetz, i'tz jun balaj oy yi na intz'am scyetz yi e' ixonl tan toye'n scyetz Aarón scyuch' yi e' nitxajil. Tajwe'n tan cyak'ol yi e' atanum yi jun oya'tz tetz Aarón, scyuch' e' xonl, sbne' opon tunintz,” stzun Ryos bantz.

³⁵ Ya'stzun chiwa' Aarón scyuch' yi e' xonl te yi e'chk oy yi na ak'lij tetz Kataj Ryos, te yi toque'n cunin i' tetz pale' tan xcone'n tetz xchakum Kataj. ³⁶ Na ya'stzun ca'wl Kataj Ryos tan chibnol tane'n, jetz yi je'n aceit twi' Aarón, tan xchajle'n yi i' yi wi'tz chipale'il, nin yi xtxolbila'tz i'tz jun ca'wl yi tajwe'n tan chibnol tane'n tetz cyakil tiemp.

³⁷ Ej nin cyakil yi e'chk ca'wla'tz yi ja wi't kil, ya'stzun yi xtxolbil yi mbi cunin tajwe'n tan chibnol te yi e'chk tx'ixwatz yi na pat-xij, tu yi e'chk oy yi ixi'n triw cu'n yi che'ja'nt, tu yi e'chk tx'ixwatz tan xtx'ajle'n il, tu yi e'chk oy yi na xcon tan xchojle'n yi ca'wl yi mpajlij, tu yi e'chk oy yi na xcon tan chixanse'n yi e' pale', tu e'chk oy tetz tzatzin paz. ³⁸ Ya'stzun yi e'chk ca'wla'tz yi tak'nak Kataj Ryos tetz Moisés tul yi ama'l yi tz'inunin tu', wi yi wutz yi na bi'aj Sinaí, tan cyak'ol yi e'chk cyoy swutz i'.

8

Yi chibixewe'n Aarón scyuch' yi e' nitxajil, tan cyoque'n tetz pale'

¹ Nintzun jilon tzaj junt tir Kataj Ryostz tetz Moisés, je tzun yol i' bantze'j:

² “Cy'ajwe' tzaj Aarón scyuch' yi e' cy'ajl, swutz yi puertil yi pe'mil yi at solte'j yi mantial tetz molbil ibaj, nin cy'aj nin yi be'chok yi ntin na xcon cyak'un yi e' pale', tu mu'x aceit yi xconk tan chixanse'n. Ncha'tz cy'aj tzaj jun tal ne'x wacx yi xconk tetz chitx'ixwatz tan paj yi il c'ol. Ncha'tz cob cneru' tu jun mi't pam yi qui'c xtx'amil. ³ Ej nin molwe' nin cyakil nim juy swutz yi mantial tetz molbil ibaj.”

⁴ Ej i nin tzun tulej Moiséstz quib yi a'lchij tetz, na cyakil yi e' wunak e' mol quib swutz yi mantial tetz molbil ibaj. ⁵ Itzun ben tlol Moiséstz scyetz: “Je yi e'chk xtxolbile'j yi ja tal Kataj Ryos, yi tajwe'n tan kabnol tane'n.”

⁶ Bene'n tzun tlol Moisés tetz Aarón scyuch' yi e' nitxajil, tan saje'n chičkansal quib swutz i', tan xtxajle'n chiwankil. ⁷ Ma yi wi't chitx'ajone'n, nintzun oc tk'ol Moisés yi be'chok yi chukpi'n nin tu' te'j Aarón, nin je' x'inul yi xe c'u'ltz tan jun c'albil, nin oc tk'ol yi xbu'k yi txowi'n quen tu', te'j Aarón. Ncha'tz oc tk'ol yi be'ch tetz yi na bi'aj efod wutz c'u'l Aarón, nin cu' c'alol yi e'chk ju' yi efoda'tz. ⁸ Nin tibaj yi jun efoda'tz oc tk'ol yi junt tal xbu'k yi na bi'aj pectoral, nin tc'u'l yi jun xbu'ka'tz ba'n tz'oc cob tal ne'x c'ub yi na bi'aj Urim tu Tumim. ⁹ Nin tzun je nuc'ul jun xbu'k te'j wi', nin swutz yi xbu'ka'tz oc tk'ol jun tal placa yi oro cu'n, nin yi na xchaj yi Aarón i' jun wi'tz pale'. I nintzun tulej Moisésa'tz quib yi xtxolbil yi a'lchij tetz tan Kataj Ryos.*

¹⁰ Ej nintzun je tcy'al Moisés yi aceit, nin ben kojoltz tibaj yi mantial tetz molbil ibaj, nin tibaj yi e'chk ma'cl yi at tul, ya'stzun tulejtz tan xanse'n tircu'n. ¹¹ Ncha'tz nin ben kojol juk tir yi aceita'tz tibaj yi altar, nin tibaj yi e'chk ma'cl yi na xcontz te yi altar. Ncha'tz ben kojol tibaj yi pila' tu yi xe', ya'stzun tulejtz tan xanse'n tircu'n.

¹² Ncha'tz je' kojol Moisés mu'x te yi aceit tetz xansa'n ib twi' Aarón, tan xanse'n i' tetz wi'tz pale'. ¹³ Saje'n tzun xchakol Moisés yi e' cy'ajl Aarón, nintzun octz tan tocse'n be'ch cyetz yi chukpi'n nin tu' scye'j, nin oc tk'ol chic'albil xe chic'u'l, nin je' tk'ol yi xbu'k te'j chiwi', quib yi tal Kataj Ryos tetz. Ej nin ya'tz nin tulejtz.

¹⁴ Ma yi wi't bnixe'n cyakil yi xtxolbile'j, nintzun ben mantar Moisés tan ticy'le'n tzaj jun tal ne'x tor, yi na patij tampaj juchle'n il, nintzun je' chik'ol Aarón scyuch' yi e' nitxajil chik'abtz twi'. ¹⁵ Kalena's tzun toque'n jak' kultz tan Moisés, nin ben mu'ul yi wik'abtz tul yi chich', nin oc suk'ultz te'jak e'chk tuq'uil yi altar, tan xanse'n, ma yi sowril yi chich' nin tzun ben kojoltz xe' cu'n yi altar. Ya'stzun bantz tan xanse'n yi altar, tan jale'n cuybil chipaj tan e'chk quil.†

* **8:9** Ex 28:4-43; 39:1-31. † **8:15** Ex 40:9-11.

¹⁶ Ej nintzun eltzaj tcy'al Moisés tircu'n yi xepu'il yi lasu', tu yi xtx'otx' tu cyakil yi xepu'il, tuml cabil yi xtxicun tu yi xepu'il, nintzun octz tan pate'n tircu'n wi altar. ¹⁷ Ma yi xchi'bel tu yi stz'u'mil, tu yi tircu'n yi at le c'u'l, nin oc k'a'kl ta'n solte'j yi ama'l kale najlche't, quib yi tal Kataj Ryos tetz.

¹⁸ Bene'n tzun mantar Moisés tan ticy'le'n tzaj yi cneru' yi bak wi' yi spat-xok tircu'n wankil, nin je' chik'ol Aarón scyuch' yi e' cy'ajl chik'abtz twi' yi cneru'a'tz. ¹⁹ Nintzun oc jak' kultz tan Moisés, nin ben kojol yi xch'el tibaj nin xlajak yi altar. ²⁰ Nin cu' kuxul yi cneru'a'tz, piXu'n cu'n tulejtz, nin octz tan pate'n yi wi' tu cyakil yi wankil yi piXu'nt tu tircu'n yi xepu'il. ²¹ Ncha'tz, nin octz tan xtx'ajle'n yi lasu' tu yi e'chk'cux, nin tuml yi e'chk' tcan, nin octz tan pate'n tircu'n wi altar tetz jun tx'ixwatz yi patu'n cu'n na u'lij, na i'tz jun oy yi wi'nin c'o'cal swutz Ryos, nin yi wi'nin na tzatzin i' te'j. Ya'stzun tulej Moiséstz quib yi tal Kataj Ryos tetz.

²² Ej nin ben mantar Moisés tan ticy'le'n tzaj yi junt cneru' yi xcontz tan chixanse'n Aarón scyuch' yi e' cy'ajl, nintzun je' chik'abtz twi' yi jun cneru'a'tz. ²³ Kalena's tzun toque'n jak' kultz tan Moisés, nin je tcy'al mu'x te yi xch'el yi jun cneru'a'tz nin oc suk'ul mu'x te yi xchin yi at le sbal Aarón. Ncha'tz oc suk'ul te mamil wi k'ab yi sbal. Ncha'tz oc te mamil wi tcan yi at le sbal. ²⁴ Nintzun e' saj xchakol yi e' cy'ajl Aarón, nin oc suk'ul mu'x chich' te yi xchi'belil yi chixchin yi at le chisbal, ncha'tz te yi mamil wi chik'ab tu yi mamil wi quikan yi at le chisbal. Yi wi't bnixe'n yi xtxolbile'j nintzun ben kojol yi chich' yi sowrin, tibaj nin xlajak yi altar.

²⁵ Ej nintzun je tcy'al Moisés yi xepu', tu yi je', nin tircu'n yi xepu' yi at te'jak yi lasu', tu yi xepu' yi at te'j xtx'otx', tu cabil yi xtxicun, tu yi cux yi at le sbal. ²⁶ Nin te yi jun tal mi't pam yi qui'c xtx'amil, yi na opon tak'le'n swutz Kataj Ryos, nintzun je tcy'al jun pam yi qui'c xtx'amil tu junt yi co'si'nt tu aceit, ncha'tz jun tal wotz', nintzun cu'-tz xlay yi xepu', tu yi cux yi sbal. ²⁷ Bene'n tzun tk'ol tircu'n le chik'ab Aarón tu yi e' cy'ajl, tan chibnol chimunl, tan chichajol swutz Ryos. ²⁸ Bene'n tzun Moiséstz tan ticy'le'n tzaj tircu'n yi at xchik'ab, nintzun octz tan pate'n wi altar, tibaj yi tx'ixwatz yi na tzan pate'n. I'tz jun oy yi ja xcon tan chixansaje'n, nin i'tz jun oy yi wi'nin c'o'cal, yi na pat-xij tan tak'le'n ke'j Ryos.

²⁹ Ej nintzun je tcy'al Moisés yi wutz c'u'l yi jun mam cneru'a'tz, nintzun octz tan banle'n tane'n yi munl tan suke'n nin tetz Ryos. Yi jun piX wutz c'u'la'tz i'tz tetz Moisés, na ya'stzun saj tlol Kataj Ryos tetz.

³⁰ Ej nin je tcy'al Moisés mu'x te yi aceit yi na xcon tan xansa'n, nin mu'x te yi chich' yi at wi altar, nin ben stz'itultz xchiwi' Aarón tu yi e' cy'ajl, nin te yi be'ch cyetz. Ya'stzun tulejtz tan chixanse'n Aarón scyuch' yi e' nitxajil, nin tan xanse'n yi be'ch cyetz, yi na xcon cya'n.

³¹ Nintzun cawun Moisés scyetz Aarón tu yi e' cy'ajl: "Txicywoke'n yi chi'baj stzi' cunin yi puertil yi pe'mil yi mantial tetz molbil ibaj, nin ba'n cxwanwok te'j, le ite'n nin ama'la'tz. Nin ba'n lbaj yi pam ita'n yi qui'c xtx'amil yi at tul tal mi't. Ej inin tztuleja'tz, chi tal Kataj Ryos swetz, yi tlol i': 'Yi Aarón tuml yi e' cy'ajl ilenin chiwank te yi chi'baje'j.' ³² Tajwe'n tan toque'n k'a'kl yi sowril yi chi'baj tu yi pam. ³³ Nin quil cxe'l wok tzaj le yi ama'l kale atit yi puertil yi pe'mil yi mantial tetz molbil ibaj, tetz juk k'ej, na ya'stzun yi tiemp tetz xansa'n ib. ³⁴ Yi Kataj Ryos ja cawun tzaj tan banle'n e'chk munla'tz chi mbajij te cobox k'eje'j, tan stzajse'n itil yil tzijuch. ³⁵ Cha'stzun te tajwe'n yil xcyaj wok cyen sk'ejl tu lak'bal stzi' yi puertil yi pe'mil yi mantiale'j, tetz juk k'ej. Nque'n wok bin c'ulutxum jak' ca'wl Kataj Ryos tan qui iquime'n, na ya'stzun yi ca'wl yi ja tal i' swetz."

³⁶ Inin tzun cyulej Aaróntz tuml yi e' cy'ajl, chi yi ca'wl yi tal Kataj Ryos tetz Moisés tan tlol scyetz tan chibnol tane'n.

9

Yi xe'te'n Aarón, tan banle'n tane'n yi chimunl tu yi e' cy'ajl

¹ Itzun bantz te yi nsken wi't cho'c cyen Aarón tetz pale', nin yi nsken icy' wajxakix k'ej, nintzun ben mantar Moisés tan chichakle'n, scyuch' yi e' wi' banl wi' tetz yi chitanum Israel. ² Itzun taltz tetz Aarón: “Biy cu'n jun ne'x̄ tor, tan jale'n cuybil ipaj, nin jun mam cne'r yi qui'c mu'x̄ tal yana'sil, tan pat-xe'n swutz Ryos. ³ Ma yi e' mas wunak, al nin scyetz tan cwe'n chibiyol jun chiw tetz chitx'ixwatz, bantz jale'n cuybil chipaj tan yi e'chk quil, nin jun ne'x̄ tor, tu jun tal ne'x̄ cne'r yi junixe't yob cya'n, yi qui'c mu'x̄ tal chiyana'sil tetz jun tx'ixwatz yi patu'n cu'n sbne'. ⁴ Ncha'tz ba'n lcu' biyij jun mam tor tu jun mam cne'r tetz jun oy tetz tzatzin paz, nin ya'stzun yi tzitoye' tetz Ryos. Ncha'tz ba'n tzitoy e'chk ixi'n triw yi che'ja'nt nin yi yujijt tu aceitil oliw, na ninin jalu' x̄chaje' tib Kataj Ryos tziwutz.”

⁵ Inin tzun cyulejtz, chi yi tal Moisés scyetz, nin ben quicy'al yi e'chk oy swutz yi mantial tetz molbil ibaj. Cyakil cunin tzun e' nim juy saj chimolol quibtz swutz Kataj Ryos tan c'u'laje'n i'. ⁶ Bene'n tzun tlol Moiséstz scyetz: “Ryos ncawun tztetz tan itule'n tzone'j, bantz itilol yi tetz k'ej tu yi tetz pak'puchal.”

⁷ Ncha'tz ben tlol Moiséstz tetz Aarón: “X̄kans quen awib te yi altar nin nque'n tan pate'n atx'ixwatz. Jakaj cuybil apaj, nin jakaj cuybil chipaj cyakil yi e' kawunakil, yi e' xonl Israel. Ncha'tz ak'e'n yi oy wi altar yi ja ul cyak'un yi e' wunak tetz Ryos. Ncha'tz jakaj cuybil chipaj, na ya'stzun yi ntal i', yi tajwe'n tan ibnol tane'n.”*

⁸ Bene'n tzun Aaróntz swutz yi altar, tan tocse'n jak' kul yi tal ne'x̄ tor tetz xtx'ixwatz tan yi tetz til. ⁹ Ma yi e' cy'ajl, e' tzun icy'anin yi x̄ch'el yi xtx'ixwatz. Ma Aarón nin cu' mu'ul yi wi k'abtz tul yi chich', nin oc suk'ultz te'jak yi e'chk tuc' yi at te altar, ma yi sowril yi chich' cho'n tzun bene'n kojoltz txe' cu'n yi altar. ¹⁰ Nin octz tan pate'n yi x̄epu' tu yi xtx'icunil yi at le c'u'l, tuml yi x̄epu'il yi xtx'otx' yi xtx'ixwatz'a'tz. Ya'stzun tulejtz, na ya'tz tal Jehová Ryos tetz Moisés. ¹¹ Poro yi x̄chi'bel tu yi stz'uml, cho'n tzun toque'n pate'ntz joylaj len yi ama'l kale najlche't.

¹² Ncha'tz cu' biyol Aarón yi xtx'ixwatz i' yi na pat-xij tircu'n wankil, nintzun ben quik'ol yi e' cy'ajl yi x̄ch'el yi xtx'ixwatz'a'tz tetz, nin cho'n bene'n kojol i' xlajak yi altar. ¹³ Te yi nsken wi't bnix yi xtx'olbile'j nintzun opon ticy'le'n swutz Aarón, yi wi' yi tx'ixwatz tu yi x̄chi'bel yi kuxij cu'n tane'n, nintzun octz tan pate'n wi altar. ¹⁴ Nintzun octz tan xtx'ajle'n tircu'n yi at le c'u'l yi xtx'ixwatz, tu yi cux, kalena's tzun pat-xe'ntz, tuml yi e'chk pixa'l yi nsken wi't je' nuc'ij wi altar.

¹⁵ Yi baje'n yi xtx'olbile'j, nin tzun octz tan toye'n yi cyoy yi tanum. Nin xcon jun mam chiw ta'n, tetz chitx'ixwatz, nin oc jak' kultz ta'n, nin octz tan pate'n swutz Ryos, bantz jale'n cuybil chipaj, chi ntulej yi tetz xtx'ixwatz. ¹⁶ Nintzun octz tan toye'n yi tx'ixwatz, quib yi ca'wl yi at cyen. ¹⁷ Ncha'tz tak' i' jun oy yi ixi'n triw yi che'ja'nt, nintzun je tcy'al mu'x̄tz te'j, nintzun oc k'a'kltz ta'n wi altar, chi mban yi jun tx'ixwatz yi mpat-xij jalchan.

¹⁸ Oc jak' kul yi mam tor ta'n tu yi cneru', tetz jun oy tetz tzatzin paz,† tetz cyakil yi e' tanum. Ma yi e' cy'ajl Aarón, e' oponsan yi x̄ch'el yi tx'ixwatz'a'tz tk'ab i', nin tzun ben kojol Aaróntz tibaj nin xlajak yi altar. ¹⁹ Nin je tk'ol Aarón yi x̄epu'il yi tor, tu yi x̄epu'il yi cneru', tu tircu'n yi je', tu x̄epu'il yi lasu', yi xtx'icun yi at le c'u'l, nin yi x̄epu'il yi xtx'otx', ²⁰ nin je tk'ol yi x̄epu'a'tz tuml yi wutz c'u'l wi yi altar. Nintzun oc k'a'kltz ta'n. ²¹ Ej, nin oc Aarón tan suke'n nin yi wutz c'u'l yi tx'ixwatz, tu yi cux yi sbal tetz Ryos. Ya'stzun bantz na i'tz jun oy yi je' suki'n swutz Ryos, na ya'stzun ca'wl yi tal Moisés tan bnixe'n.

²² Yi bnixe'n cyakil yi e'chk xtx'olbila'tz tan Aarón nintzun je tk'ol k'abtz squibaj yi e' wunak tan tak'le'n chibanl,‡ nin eltzajt te yi altar. ²³ Nin e' oc Moiséstz, tu Aarón le yi mantial tetz molbil ibaj. Ma yi cyele'n tzaj nintzun cyak' chibanl squibaj cyakil yi e'

* 9:7 Heb 5:1-3; 7:27. † 9:18 Lv 3:1-11. ‡ 9:22 Nm 6:22-26.

wunak. Lajluchaxe'n tzun yi pak'puchal Kataj Ryos x̄chiwutz tircu'n e'. ²⁴ Na nin cu'ul tinc'uj jun chin k'ak'tz tan stz'e'se'n cu'n yi tx'ixwatz, tu yi e'chk x̄epu' yi list tan pate'n wi altar.

Ma yi quilol yi xtxolbile'j, tircunin tzun e' wunak e' x̄ch'intz, nin e' cu' jokloktz wuxtx'otx'.

10

Yi quil Nadab tu Abiú

¹ Itzun bantz nin e' ben yi e' cy'ajl Aarón yi na chibi'aj Nadab tu Abiú, tan ticy'le'n tzaj yi chipatbil insens, nin tzun cu' chinojsaltz tan xtxak'ak', nin je' insens cya'n tibaj yi k'ak'a'tz, nin e' octz tan toye'n tetz Ryos. Poro yi jun oya'tz nk'e'tz Ryos a'lon scyetz tan chibnol tane'n. ² Tele'n tzaj tzun tinc'uj jun chin k'ak' tan Kataj Ryos, nin yi jun k'ak'a'tz xcye' tan chitz'e'se'n, nin tan chibiyle'n cu'n. ³ Nintzun ben tlol Moisés tetz Aarón:

—Ya'stzun yi xtxolbile'j yi tal Jehová Ryos, na je yol i'e'j:

“Tzinchaje' yi wi'nin inxanil scyetz yi e' yi na chiban tane'n chimunl tzinwutz.

Nin tzinchaje' yi at wi'nin ink'e'j scyetz cyakil e' xonl Israel,” stzun Ryos, chij Moisés bantz. Qui'c nin tzun jun yol je tlol Aaróna'tz.

⁴ Lajke'l nintzun bene'n mantar Moisés tan x̄chakle'n Misael tu Elsafán, yi e' cy'ajl Uziel, yi tío Aarón. Itzun ben tloltz scyetz:

—Or itetz lajke'l, nin cy'ajwoke'l tzaj chiwankil itzicy, swutz yi mantial, nin cy'ajwoke' nin joylaj len yi tnum.

⁵ Lajke'l nin tzun cyopone'ntz, nin je chitz'amol yi be'ch cyetz tan cyelsene'l tzaj chiwankil yi e' alma'a'tz joylaj len yi tnum, quib yi tal Moisés scyetz.

⁶ Bene'n tzun tlol Moiséstz tetz Aarón scyuch' yi e' cy'ajl yi na chibi'aj Eleazar tu Itamar: —Quil tzichitpwok len xi'il iwi', nin quil tzirit' cu'n yi be'ch itetz, tan qui iquime'n, nin tan qui jale'n x̄chi'chbe'n c'u'l Ryos te yi e' katanum. Poro yi e' mas wunak tetz yi tnum, tircu'n e', ba'n chichunan tan x̄chajle'n yi bis yi ate' cu'nt. ⁷ Nin quil cxe'ltzaj wok solte'j yi mantial tetz molbil ibaj, na ko ya'tz xquimok wok, na je'nak aceit tiwi' tan ixanse'n tan Jehová Ryos.

Ej, ya'tznin tzun cyulejtz quib yi tal Moisés scyetz.

Coboxt ca'wl scyetz yi e' pale'

⁸ Itzun bantz nin tal Ryos tetz Aarón:

⁹ “Qui'c cuj tan baje'n win awa'n scyuch' acy'ajl, nka alchok jilwutz xc'ala', yi ntaxk cxo'c wok tul yi mantial tetz molbil ibaj, bantz qui iquime'n. Yi jun xtxolbile'j i'tz jun ca'wl tetz itetz scyuch' e' ixonl tetz ben k'e'j ben sak. ¹⁰ Yi xac yi jun ca'wla'tz i'tz tan lajluchaxe'n tziwutz yi mbi'tz xan, nin mbi'tz yi nk'e'tz xan. Ncha'tz i'tz tan lajluchaxe'n yi e'chk munl yi skoj cu'n te'j txo'l yi e'chk munl yi na jal itil ta'n, ¹¹ nin tajwe'n tan ichusul yi e' itanum te tircu'n yi e'chk ca'wl yi walnak tetz Moisés, tan ixome'n te'j.”

¹² Nintzun tal Moiséstz tetz Aarón scyuch' yi cob cy'ajl, Eleazar tu Itamar, yi jalta'tz cob e' e' cyaj cyen:

—Ba'n xcon yi oy yi ixi'n triw cu'n ita'n, yi ja cyaj cyen te yi e'chk oy yi ja pat-xij swutz Jehová Ryos, nin ba'n tzibajswoke'n, poro quil tz'oc xtx'amil yi e'chk pama'tz ita'n. Bajswoke'n naka'jil yi patbil tx'ixwatz, na i'tz jun oy yi wi'nin xanil. ¹³ Yi jun jilwutz oya'tz axwok bajsank tetz, sbne' opon tunintz. Nin tajwe'n tan baje'n ita'n tul jun ama'l yi wi'nin xanil, na ya'stzun itetz sbne'. I'tz ipart te e'chk oy yi na pat-xij swutz Kataj Ryos tan tak'le'n ke'j i'.* Na ya'stzun jun scyeri ca'wl yi tak' Kataj Ryos swetz. ¹⁴ Nin ncha'tz ba'n cxwan wok tej yi wutz c'u'l yi tx'ixwatz yi suki'n mmu'lij, yi wi'nin k'e'j. Nin ba'n cxwan wok te yi cux yi sbal, yi jun tx'ixwatz ta'tz yi na oylij tetz Ryos. Nin tajwe'n tan ibajsal scyuch' yi e' acy'ajl nin scyuch' e' ame'l, tul jun ama'l yi xan, na ya'stzun itetz ipart

* **10:13** Lv 6:14-18.

te e'chk oy tetz tzatzin paz yi na cyak' yi e' itanum tetz Kataj Ryos. ¹⁵ Yi cux yi tx'ixwatz yi sbal, tu yi wutz c'u'l yi suki'n na u'lij tetz Kataj Ryos, yi na chicy'aj tzaj yi xepu' yi na patij swutz Ryos, cyakil yi chi'baja'tz ya'stzun itetz sbne' nin scyetz initxa' tetz ben k'e'j ben sak. Na ya'stzun alijt cyen tan Kataj Ryos swetz.†

¹⁶ Ej nintzun oc Moisés tan jakle'n tkanil yi jun mam chiw yi ak'lij tan jale'n cuybil chipaj, poro nsken wi't pat-xij. Nintzun je' lajp wi' Moiséstz scye'j Eleazar tu Itamar, yi e' cy'ajl Aarón, itzun taltz:

¹⁷ —¿Mbi tzuntz yi qui mbaj yi tx'ixwatz ita'n yi na xcon tan jale'n cuybil paj jun, tul jun ama'l yi xan? Na, chin xan nin yi jun oya'tz,‡ na ja tak' Ryos tzitetz tan bene'n tekal tircu'n yi quil yi e' itanum. ¹⁸ Na yi xch'el yi jun tx'ixwatzat'z qui nin mben ticy'le'n tul yi mantial tetz molbil ibaj, cha'stzun te ja klo' baj yi chi'baj ita'n le jun ama'l yi xan, quib yi walnak tzitetz.

¹⁹ Stza'wel tzun Aarón yi yol Moisés, itzun taltz:

—Jalu', ja cyoy yi e' wunak chitx'ixwatz tan jale'n cuybil chipaj, nin ja cyoy chitx'ixwatz yi patu'n cu'n na u'lij swutz Jehová Ryos, poro ilenin ja bajij e'chk il swe'j, nin yi wetz yi na waj tz'el intxum tetz i'tz: ¿Yi jajk chinwan te yi tx'ixwatzat'z, ja ptzun klo' tzatzin Ryos te'j? ²⁰ Nintzun cu c'u'l Moiséstz tba'n tan yi txolbil yi ben tbital te'j Aarón.

11

Yi e'chk txuc yi xan yi qui'c kuj tan chibajse'n, tu yi e' txuc yi ba'n chibajsaj

¹ Ej, nintzun jilon tzaj Ryostz scyetz Moisés tu Aarón, itzun taltz:

² “Alwok scyetz yi e' xonl Israel yi ba'n chibajsaj cyakil e'chk jilwutz txuc yi at wi munt.

³ Ba'n lbaj yi e' txuc ita'n yi na chiwoch' cob tir chiwa', nin yi cob cuntu' elnak chipac'.

⁴ “Ma na xchixo'l yi e' txuca'tz yi na chiwoch' cob tir chiwa' nin yi at chipac' yi nk'e'tz cob cuntu' elnak, quil baj ita'n. Quil baj yi e' camey ita'n, na ba'n na chiwoch' cob tir chiwa' poro nk'e'tz cob cuntu' elnak chipac', nin xan kol baj jun txuca'tz ita'n.

⁵ “Ncha'tz yi xpitak', ba'n na chiwoch' cob tir chiwa', poro nk'e'tz cob cuntu' elnak yi pac', nin sjalok itil kol baj ita'n.

⁶ “Ncha'tz yi e' umul ba'n na chiwoch' cob tir chiwa', poro nk'e'tz cob cuntu' elnak chipac'. Nin tajwe'n tz'oc ita'n chi jun txuc yi xan, yi qui'c kuj tan bajse'n.

⁷ “Quil baj chi'baj boch ita'n, na at pac' nin cob cuntu' elnak, por qui na chiwoch' cob tir chiwa'. Xan kol baj ita'n.

⁸ “Qui'c rmeril tan baje'n yi chichi'bel yi txuca'tz ita'n, nin qui'c kuj tan imacol chiwankil yi ko quimnakt, na sjalok itil kol tzimac.

⁹ “Ma jalu', scye yi e' txuc yi na chixon xe a' ba'n lbaj ita'n, poro ko ntin at chixicy' nin ko at cxti'lil cye'j, nin yi cho'n na chixon tul e'chk tzanla' nka xe mar. ¹⁰ Ma yi e' txuc yi qui'c chixicy', nin qui'c cxti'lil cye'j, yi cho'n nin najlche'-tz xe a', xan kol tzibajsan, nin chin xa'bil nin e'chk txuca'tz sbne' tetz itetz. ¹¹ Quil tzibajsaj yi chichi'bel yi e' txuca'tz, nin ko quimnake't, chin xa'bil nin chiwankil sbne' tetz itetz. ¹² Tircu'n jilwutz txuc yi cho'n ate' xe a', nin yi qui'c chixicy' tu cxti'lil yi cye'j, chin juntlenin sbne' tetz itetz.

¹³ “Ma jalu', chixo'l yi txuc yi na chixicy'in, qui'c kuj tan baje'n yi jun tx'akaje'j ita'n: yi e' q'uilq'uitx, tu yi e' wa'kl bak, tu yi e' aj cayinl yi cho'n najlche' kale atit mar, ¹⁴ tu cyakil jilwutz ku's, tu yi e' ku's yi xel, ¹⁵ nin tircu'n yi e' jilwutz joj yi at, ¹⁶ tu yi e' avestruz, tu yi e' xitx', tu yi e' gaviota, nin tu cyakil jilwutz q'uil q'uitx yi at, ¹⁷ tu cyakil jilwutz tucruj, nin yi junt jilwutz yi na chibi'aj cormorán, tu yi junt jilwutz yi na chibi'aj ibis, ¹⁸ tu yi junt jilwutz yi na chibi'aj cisne yi nim tkan quikan, tu yi junt jilwutz yi na chibi'aj pelícano, tu yi e'chk jilwutz joj, ¹⁹ tu yi e' cigueña, nin cyakil yi e'chk jilwutz garza yi at, tu yi junt jilwutz yi na bi'aj abubilla, tu yi sotz'.

† 10:15 Lv 7:28-34. ‡ 10:17 Lv 6:24-26.

²⁰”Ncha'tz yi e' tal ne'ḥ txuc yi qui tunin ilwutz e', yi na chixicy'in, nin yi at cyaj quikan, chin xan nin kol baj yi jun jilwutz txuca'tz ita'n. ²¹ Poro txo'l yi tal txuca'tz, at e' yi na chitz'itpun, nin je yi e'chk jilwutze'j yi ba'n lbaj ita'n: ²² Ba'n lbaj tircu'n yi e'chk jilwutz sac' ita'n, tu e'chk jilwutz tzu' yi na chixicy'in, tu yi tal sac' yi qui tunin ilwutz e'. ²³ Ma yi ko i'tz junt jilwutz ne'ḥ txuc, qui'c tzun cujtz tan baje'n ita'n, na chin xan nin kol baj ita'n.

²⁴”Ma jalu', yi e'chk takle'ne'j yi swale' nin tzitetz, xcyek tan tocse'n lac'puj yi il c'ol tzite'j tane'n, kol cxom wok te'j:

”Alchok scyetz yil maque'n yi wankil jun scyeri txuca'tz yi quimnakt, tz'ocopon lac'p il c'ol te'j tane'n jalen cu'n yil cu' k'ej, kalena's tzun tz'oc junt tirtz tetz tajlal yi e' yi xansa'nt.

²⁵”Alchok scyetz yil teke'n jun scyeri txuca'tz, tajwe'n cu'n tan xtx'ajol chan be'ch tetz na ja oc lac'p il c'ol te'j tane'n jalen cu'n yil cu' k'ej. Kalena's tzun tz'octz tetz xansa'nt junt tir.

²⁶”Tircu'n yi e' txuc yi at chipac', poro yi nk'e'tz cob cuntu' elnak, nin yi qui na chiwoch' cob tir chiwa', xan kol baj ita'n. Nin alchok scyetz yil maque'n chiwankil yi txuca'tz yi quimnakt, tz'ocopon tetz jun yi ja oc lac'p il c'ol te'j tane'n, na at il c'ol tane'n te wankil yi txuca'tz.

²⁷”Nin te cyakil yi e' txuc yi at cyaj quikan, nin at chipac' yi jatxo'n tib, xan kol tz'oc jun tan macle'n chiwankil yi e' txuca'tz yi ja quim. Tz'ocopon tzun lac'p il c'ol te'j tane'n jale'n cu'n yil cu' k'ej. Kalena's tzun tz'el il c'ol te'j. ²⁸ Nin alchok scyetz yil tek nin wankil jun scyeri txuca'tz yi quimnakt, tajwe'n tan xtx'ajol yi be'ch tetz, na ja wi't oc lac'p il c'ol te'j tane'n. Jalen yil cu' k'ej, kalena's tzun tz'el il c'oltz te'j. Tajwe'n tz'el itxum tetz, yi tircu'n chiwankil e' txuca'tz, yi ḥchuc nchiquim, cya'n il c'ol cya'n tane'n.

²⁹”Ma jalu', ḥchixo'l e' txuc yi yaka'n cu'n na chixon wuxtx'otx', at il c'ol scye'j tane'n, chi tane'n yi sak'aben, nin e' itx'ij, tu cyakil jilwutz txuc yi na chijutnin quib wuxtx'otx', ³⁰ chitane'n yi e' camaleón, tu yi e' lagart, tu yi e' ḥxulu', tu junt jilwutz yi na chibi'aj salamanquesa.

³¹”Tircu'n yi e' jilwutz txuca'tz, yi na chijut nin chic'u'l wuxtx'otx', xan sbne' tetz itetz. Na alchok scyetz yil maque'n chiwankil yi txuca'tz yi quimnakt, tz'ocopon lac'p il c'ol te'j tane'n jale'n cu'n tz'oc akale'n.

³²”Ncha'tz alchok scyeri e' txuca'tz yi quimnakt yil saj tx'akx tibaj alchok e'chk takle'n, chi tane'n tze', jun be'chok, jun tz'u'm, jun cstal, nka jun ma'cl tetz ak'un, tz'ocopon tetz xan kol kamac. Nin tajwe'n tan cwe'n xe a', jalen yil cu' k'ej, kalena's tzun xansij junt tir.

³³”Alchok scyetz te yi txuca'tz yi quimnakt yil saj tx'akx tul alchok lak, nka ḥwok' yi tx'otx', tz'ocopon tircu'n yi at tul yi ḥwok'a'tz, tetz xan kol kamac. Tajwe'n tan tele'n jo'li'n, nin tajwe'n tan cwe'n paxi'n yi ḥwok'. ³⁴ Yi kol cu' tz'it yi a' yi at tul yi ḥwok' yi qui xansa'nt, tibaj alchok jilwutz t'imbil, tircu'n yi t'imbil kalel nojcu'n yi a'a'tz tz'ocopon tetz xan, nin yi a' yi at tul yi ḥwok'a'tz, qui'c xac sbne', na xan yi ḥwok' kale atit cu'nt yi a'. ³⁵ Alchok takle'nil kalel noj cu'nt yi chiwankil yi e' txuca'tz yi quimnakt, tz'ocopon tetz xan. Yi ko i'tz jun ḥchujil pam, nka jun chuj yi tal juy, tajwe'n yil cu' xitu'n. Na xan kol xcon junt tir ita'n. Ej nin cyakil yi xtxolbila'se'j tajwe'n tzitocsaj, na ya'stzun yi mero bintzi.

³⁶”Poro te yi a' yi na mulk'in, nin yi a' yi at tul pila' tetz uc'a'bil, ilenin xansa'nt sbne', na ya'stzun na ele't tzaj yi itc'a', ntin cu'n yi e' wunak yi na chimaque'n chiwankil yi e' txuca'tz yi quimnake't, na cho'c tetz tajlal jun wunak yi ja oc lac'p il c'ol te'j.

³⁷”Yi kol cu' tx'akx chiwankil yi txuca'tz yi quimnakt txo'l e'chk ij, yi txant tan toque'n xtx'ople'n, ilenin xansa'nt sbne'. ³⁸ Ma jalu', yi ko ac'sa'nt yi ij, nka cho'n at ij tul a', nin lcu' tx'akxuj wankil yi txuca'tz tibaj, tz'ocopon tzun tetz xan.

³⁹”Ej nin yi kol quim jun itawun tan ya'bil nka ḥchuc lquim qui'c itocbil tan bajse'n. Ej nin alchok scyetz yil maque'n yi wankil yi jun awuna'tz yi quimnakt tz'ocopon lac'p il c'ol te'j tane'n jalen cu'n yil cu' k'ej, kalena's tzun tz'oc junt tir tetz xansa'nt. ⁴⁰ Nin alchok

scyetz yil baj yi xchi'bel yi jun awuna'tz ta'n, tajwe'n cu'n tan xtx'ajol yi be'ch tetz, nin tz'ocopon lac'p il c'ol te'j jalen cu'n yil tz'oc akale'n. Ncha'tz yi jun yil tz'oc tan telsene'ltzaj wankil yi awuna'tz, tajwe'n tan xtx'ajol yi be'ch tetz, nin tz'ocopon lac'p il c'ol te'j jalen cu'n yil tz'oc akale'n.

⁴¹ "Tircu'n jilwutz txuc yi tu na chijut nin tu' chiwankil wuxtx'otx', chin xan nin e', nin qui'c cuj tan baje'n chichi'bel ita'n.

⁴² "Qui'c cuj tan baje'n jun txuc ita'n yi na jut nin c'u'l wuxtx'otx', mpe jun yi at cyaj tkan, nka at wi'nin tkan, qui'c cuj tan baje'n ita'n, na xan tetz itetz. ⁴³ Qui bin tzitak' ama'l tan toque'n lac'p il c'ol tzite'j tan tu' bajse'n yi e' txuca'tz yi xan, yi e'a's yi na chijut nin tu' chiwankil wuxtx'otx'. ⁴⁴ Na yi in wetz in Jehová yi iRyosil, tajwe'n bin yil tzixansaj itib, na yi in wetz chin xan nin in. Qui bin tzipo'tzaj iwankil tan tu' jun txuc yi na jut nin c'u'l wuxtx'otx'. ⁴⁵ Na in iTaj Jehová, nin ja cxe'l wok tzaj wa'n jak' chica'wl e' aj Egipto, nin in iRyosil. Cha'stzun te tajwe'n tan ixansal itib, na yi in wetz chin xan nin in."*

⁴⁶ Ya'stzun yi e'chk xtxolbila'tz yi tajwe'n tan banle'n tane'n xchixo'l cyakil yi txuc yi ate' wuxtx'otx', nin xchixo'l yi e' yi na chixicy'in, nin xchixo'l yi e' yi cho'n ate' xe a', nin yi e' yi tu na chijut nin tu' chic'u'l wuxtx'otx'. ⁴⁷ Yi e'chk xtxolbila'tz i'tz tan tele'n itxum tetz yi na' scyetz txuquil yi xan nin na' scyetz e' yi nk'e'tz xan nin na' scyetz e' yi ba'n tzibajsaj, nin yi e' yi qui'c cuj tan ibajsaj.

12

Yi na xansaj tib jun xna'n yi na ul yos tuch'

¹ Ej itzun bantz nintzun jilon tzaj junt tir Kataj Ryos tetz Moisés, itzun taltz:

² "Alaj scyetz cyakil yi e' atanum, yi axwok xonl Israel, yi xtxolbile'j: Yil tz'ul yos tu jun xna'n, nin ko i'tz jun tal xicy yi mitz'ij, nk'e'tz xansa'nt sbne' yi xna'n tetz juk k'ej. Ni'cu'n yi xtxolbile'j te yi na tzan te yi tiempil tetz xtx'ajo'n. ³ Ej nin le wajxaki'n k'ej yi titz'le'nix yi ni', tajwe'n yil banlij circuncidar.* ⁴ Ej nin yi xtxu' yi ni' tajwe'n tan xch'iwal junaklaj tu ox k'ej tan xansal tib. Nin qui'c cuj tan macol jun takle'n yi xan, nin qui'c cuj tan topone'n le mantial tetz molbil ibaj, jalen cu'n yil tz'icy' yi cobox k'aja'tz yi na xcon tan xansal tib. ⁵ Ej nin ko i'tz jun tal xun yi na itz'ij, qui xansa'nt yi xna'n sbne' tetz cyajlaj k'ej. Ni'cu'n yi xtxolbile'j tu yi na icy' yi tiemp tetz yi xtx'ajo'n. Nin tajwe'n yil xch'iw ox c'al tu kak k'ej tan xansal tib tan paj yi chich' yi mme'l twankil.

⁶ "Ej, ma yil jepon tamp yi jun tiempa'tz tan xansal tib, qui'c na ban yi ko i'tz tampaj jun tal yi xicy, nka tan jun tal yi xun yi mmitz'ij, tajwe'n tan bene'n tcy'al tetz yi pale' jun tal ne'x cne'r yi junixe't yob ta'n, tetz xtx'ixwatz yi spat-xok tircu'n wankil, nin jun plomx, nka jun xmucuy tan jale'n cuybil paj. Nin tajwe'n chopon yi xtx'ixwatz'a'tz ta'n stzi' cunin yi puertil yi pe'mil yi mantial tetz molbil ibaj. ⁷ Nin yi pale' tz'ocopon tan suke'n nin yi oya'tz tzinwutz, nin tz'ocopon tan pate'n yi xtx'ixwatz tetz yi xna'n, nin tan yi xtxolbila'tz tzincuye' paj, nin tz'ocopon junt tir tetz xansa'nt," stzun Ryos bantz tetz Moisés.

Cyakil yi xtxolbila'tz i'tz jun ca'wl tetz jun xna'n yi na talaj jun tal, nin qui'c na ban ko i'tz jun xun, nka i'tz jun xicy. ⁸ Ma na yi ko quil xcye' yi xna'n tan lok'che'n jun ne'x cneru', ba'n chopon cob tal xmucuy ta'n, nka cob tal plomx yi mam.† Jun xconk tetz xtx'ixwatz yi patu'n cu'n sbne', nin yi junt xconk tan xchojle'n yi til. Tz'ocopon tzun yi pale' tan banle'n yi munl swutz Ryos tan tele'n yi il c'ol te yi xna'n, nin tan xansal tib junt tir.

13

E'chk ca'wl scyetz wunak yi at jun ya'bil scye'j yi na bi'aj lepra

* **11:45** Lv 19:2; Mt 5:48; 1 P 1:15-16. * **12:3** Gn 17:12; Lc 2:21. † **12:8** Lc 2:24.

¹ Ej, itzun bantz nin tzun jilon tzaj junt tir Kataj Ryos scyetz Moisés tu Aarón, itzun taltz: ² “Alchok scyetz yi at jun ya'bil te'j, yi tx'a'c wutz tane'n, nka jun c'u' te wankil, yi ja xëxax jun piḅ te wankil, ej nin yi lmaxe'n atit, tajwe'n yil tz'opon ticy'le'n swutz Aarón yi pale', nka swutz alchok scyeri yi cob cy'ajl i'. ³ Nin yil tz'ocopon swutz yi pale'a'tz, tajwe'n tan toque'n i'-tz tan tilwe'n yi tx'a'c yi at te yi yabi'ḅ. Ej nin ko nsken sakax yi xi' yi at tul jun tx'a'ca'tz, nin ko cu'nak t'ok, na elepont yi i'tz jun ya'bil yi xlac'at wutz.* Stale' tzun yi pale' yi at il c'ol tej tane'n.

⁴”Ma ko sak yi tx'a'c nin ko qui cu'nak t'ok, nin ko nk'e'tz sak yi xi', ba'n tzun ltal yi pale' tetz yi yabi'ḅ yi tajwe'n tan cyaje'n cyen, xe tetz ca'l, tetz juk k'ej. ⁵ Ej nin yi nsken wi't icy' yi juk k'aja'tz, stile' tzun yi pale' yi xë'n tane'n yi jun tx'a'ca'tz. Yi ko na til yi qui mben lo'on te wankil yi yabi'ḅ, nin iḅnin tane'ntz, tajwe'n tzun tan tlol junt tir yi pale' tetz yi yabi'ḅ tan cyaje'n cyen xe tetz ca'l, tetz jukt k'ej. ⁶ Ej nin yi nsken wi't icy' yi jukt k'aja'tz, stile' tzun junt tir yi pale' yi mbi tane'nt nin yi tx'a'c. Nin kol til yi ja skej yi tx'a'c nin qui mben lo'on, stale' tzun yi pale'a'tz, yi qui nin mo'c lac'p il c'ol tane'n te'j jun wunaka'tz, na i'tz jun tu' tal ne'ḅ tx'a'c yi njal te'j. Poro tajwe'n tan xtx'ajol yi be'ch tetz tan xansal tib.

⁷”Ma ko ja ben lo'on yi jun tx'a'ca'tz te yi nsken quen wi't xansij, tajwe'n yil tz'opon junt tir swutz yi pale'. ⁸ Nin yil til yi pale' yi nsken wi't ben lo'on yi jun male'na'tz te wankil yi yabi'ḅ, stale' i' yi ja oc lac'p il c'ol te'j tane'n. Nin stale' yi pale' yi ya'bil i'tz lepra.†

⁹”Alchok scyetz yi at yi jun jilwutz tx'a'ca'tz te'j, tajwe'n tan topone'n tan chajo'n ib swutz yi pale'. ¹⁰ Tz'ocopon tzun yi pale'a'tz tan tilwe'n yi ya'bil. Ej nin kol til, yi i'tz jun tx'a'c, yi ja wi't skojax yi xi'il, nin yi at pojil, na tzun elpont yi i'tz jun ya'bil yi quil tz'icy'. ¹¹ Stale' tzun yi pale' yi nk'e'tz tajwe'n tan jople'n yi yabi'ḅ xe jun ca'l, na tech cu'n tib yi ja wi't oc lac'p il c'ol te'j tane'n.

¹²”Poro ko ja ben lo'on lajke'l yi ya'bil te tircu'n wankil yi yabi'ḅ, ¹³ tz'ocopon tzun yi pale' tan tilwe'n, nin ko na til yi ja noj tircu'n wankil tan yi ya'bila'tz, tajwe'n tzun ltal yi pale' yi xansa'nt yi yabi'ḅ, na ja sakax cyakil yi wankil yi yabi'ḅ, xansa'nt tzun i'-tz, na qui'c il c'ol te'j tane'n. ¹⁴ Poro kol tz'opon jun k'ej yil jal tx'a'c te'j yi wankil yi juna'tz ja tzun oc il c'ol te'j tane'n. ¹⁵ Nin tajwe'n tz'oc yi pale' tan xmaye'n yi jun tx'a'ca'tz, tan tilol yi ko bintzi nin ja oc lac'p il c'ol te'j. Na yi jun tx'a'ca'tz ja xcy'e' tan c'ayse'n xchi'bel, nin lepra bi' yi jun ya'bila'tz.

¹⁶”Ma yi kol je' tx'ixp wutz yi jun tx'a'ca'tz, nin yi ko ja wi't skej, tajwe'n tzun tz'opon i' tan xchajle'n tetz yi pale'. ¹⁷ Ba'n tzun tz'oc yi pale'a'tz tan tilwe'n yi ya'bil te'j yi yaj, nin ko ja skojax yi tx'a'c, tz'ocopon tzun yi pale' tan xanse'n yi jun yabi'ḅa'tz, nin tz'ocopon tetz tajlal yi e' yi xansa'nche't.

¹⁸”Ncha'tz alchok scyetz yil jal jun tx'a'c te wankil, nin yil tz'icy' tetz cobox k'ej, ¹⁹ nin kol ben mal yi mu'ḅa'tz kale icy'nakit yi jun tx'a'ca'tz, nin sak nin tu' sban, nka lbolbax yi jun piḅa'tz, tajwe'n tzun tz'oc yi pale'-tz tan tilwe'n ko nim il tane'n. ²⁰ Nin yi kol til yi pale' yi ja wi't cu' xe' yi jun piḅa'tz swutz yi wankil, nin ko ja skojax yi xi' yi at-tz, stale' tzun yi pale' yi ja oc lac'p il c'ol te'j tane'n. Na tul yi tx'a'c yi at te'j ja lajluchax yi i'tz junt jilwutz tx'a'c tul, yi na bi'aj lepra. ²¹ Poro kol til yi pale' yi qui'c jun xi' yi ja skojax kale atit yi tx'a'c, nin ko qui cu'nak xe' yi jun piḅa'tz, ma na tzan skeje'n, ba'n tzun ltal yi pale' tetz yi yabi'ḅ tan jopol tib xe ca'l tetz juk k'ej. ²² Ma ko wi'nin bene'n lo'on yi tx'a'c te tircu'n wankil yi juna'tz, stale' tzun yi pale' yi ja oc lac'p il c'ol te'j tane'n, na yi tx'a'ca'tz yi ja ben lo'on te yi wankil, i'tz lepra. ²³ Ma jalu', yi ko qui na ben lo'on yi jun piḅa'tz yi lo'nakt tan yi tx'a'c, na tzun elpont-tz yi skeje'n atit. Ej nin, stale' tzun yi pale' yi qui nin mo'c lac'p il c'ol tane'n te yi yabi'ḅ.

* **13:3** Xlac'at wutz i'tz “xlapu'n” le chiyol yi e' aj Tmanzani'l. † **13:8** Yi yol lepra na xcon tetz bi' cobox jilwutz ya'bil yi na jal te'j wunak. Nin na xcy'e' tan k'ayse'n kawankil.

²⁴ "Ncha'tz, alchok scyetz yil tz'e' yi wankil, nin kol jal mu'x manch tul yi tz'e'naka'tz yi xëx, nka yi sak yubel, ²⁵ ba'n tzun tz'oc yi pale' tan xmaye'n. Ej nin ko ja sakax yi xi' yi at tul yi mancha'tz, nin ko ja cu' xe', na tzun elpont-tz yi i'tz lepra yi ja jal te yi tz'e'nak. Ej nin ko ya'tz, ba'n lital yi pale' yi ja oc lac'p il c'ol tane'n te jun wunaka'tz. ²⁶ Poro kol til yi pale', yi qui nskojax yi xi' yi at tul yi mancha'tz, nin qui cu'nak xe' yi jun pixa'tz, na elpont yi tzan skeje'n. Ba'n tzun lital yi pale' tetz yi yabi'x tan jopol tib xe ca'l tetz juk k'ej. ²⁷ Nin yil tz'icy' yi juk k'eja'tz, ba'n xmay junt tir yi pale' yi xë'n tane'n nint yi yabi'x. Nin ko nsken wi't ben lo'on yi mancha'tz te wankil, ba'n tal yi pale' yi ja oc lac'p il c'ol te'j tane'n, na yi tx'a'c yi at te'j i'tz lepra. ²⁸ Poro ko qui mben lo'on yi tx'a'ca'tz, ma na tzan ticy'e'n, na tzun elpont yi ja ben mal tampaj yi ja tz'e'. Ba'n tzun tal yi pale' yi qui'c il c'ol te'j tane'n, na i'tz ticy'be'n tu' yi tz'e'nak.

²⁹ "Ma jalu', kol jal jun tx'a'c te wi' jun yaj, nka te wi' jun xna'n, nka te chipetx', ³⁰ tajwe'n tzun tz'oc yi pale' tan xmaye'n. Ej nin ko lajluch cu'n yi ja cu' t'ok, nin ko ja k'anix yi xi'il, nin ko ja cu' jol, ba'n tzun tal yi pale' yi at il c'ol te jun wunaka'tz tane'n, na yi tx'a'c yi at te wi', nka te petx', chin xo'w'bil nin. ³¹ Poro kol til yi pale' yi i'tz jun tx'a'c yi xcy'akach, nin qui cu'nak t'ok, nin ko nk'e'tz k'an yi xi' yi at tul yi jun pixa'tz, tajwe'n tzun tan jopol juk k'ej yi pale' yi jun wunaka'tz. ³² Ma le juki'n k'ej stile' yi pale' yi xë'n tane'nt nin yi tx'a'c te yi yabi'x. Nin ko qui benak lo'on yi jun ya'bila'tz te wankil yi yabi'x, nin ko qui'c xi' yi k'an yubel tul, nin ncha'tz ko qui cu'nak t'ok yi, ³³ ba'n tzun tal yi pale'-tz tetz, tan tele'n yi xmatzi' ta'n, ma kale atit yi tx'a'c ba'n lcyaj tu'tz, nin tajwe'n jopxij jukt k'ej yi yabi'x tan yi pale'. ³⁴ Ma yil tz'icy' yi juk k'eja'tz, xmaye' tzun junt tir yi pale' yi jun ya'bila'tz yi ni'cu'n tu xcy'akach. Nin ko qui benak lo'on yi jun tx'a'ca'tz, nin ko lajluch cu'n yi qui ncu' t'ok, stale' tzun yi pale'-tz yi qui'c il c'ol te yi yabi'x. Ncha'tz tajwe'n tz'oc yi yabi'x tan xtx'ajle'n yi be'ch tetz. ³⁵ Poro ko nsken wi't xansaj tib, ej nin kol jal junt tir yi jun tx'a'ca'tz te'j, nin lben lo'on te wankil, ³⁶ tajwe'n tzun tan xmayil junt tir yi pale' yi yabi'xa'tz. Nin ko ja nin ben lo'on yi jun tx'a'ca'tz, qui't tzun na taj joyle'n yi xi' ko k'an, nka qui', na lajluch cu'n yi at il c'ol te yi yabi'x. ³⁷ Poro ko qui't mben lo'on, nin ko ja k'ekax yi xi' tul, na elpont yi ja skej yi tx'a'ca'tz. Ej, ba'n tzun tal yi pale' tetz, yi qui'ct il c'ol te yi jun wunaka'tz.

³⁸ "Ma jalu', yi kol tz'elu'l manch sak te'j jun yaj, nka te'j jun xna'n, ³⁹ tz'ocopon tzun yi pale' tan xmaye'n yi cye'j. Nin ko sak nin tu' tane'n yi mancha'tz, yil til yi pale', nin ko at e'chk pix yi xk'ayk'uj wutz, i'tz tu tzun jun ya'bil yi na jal te stz'umlil chiwankil, qui'c tzun il c'oltz te'j yi jun wunaka'tz.

⁴⁰ "Ma kol cu' jol xi'il wi' jun yaj, nin qui'ct mu'x xi'il wi' lcyaj cyen, qui'c il c'ol sbne' te'j. ⁴¹ Ncha'tz ko ntin lcu' jol yi xi'il wi' wutz plaj, qui'c na ban, na quil tz'oc il c'ol te'j, tampaj tu' yi na cu' jol xi'il wi'. ⁴² Poro je jun xtxolbile'j: Yi ko na lajluchax jun tx'a'c te wi' jun yaj yi sak xëx nin tu' wutz, kale cu'nakit jol yi xi'il wi', qui'c na ban ko swutz, nka wutz coc, na elpont yi i'tz yi tx'a'c tetz lepra yi tzan telmule'n te'j. ⁴³ Tajwe'n tzun tan tilol yi pale', nin ko sak xëx nin tu' wutz yi tx'a'ca'tz ni'cu'n chi yi xëxal yi tx'a'c yi na jal te chiwankil, ⁴⁴ na tzun elpont-tz yi i'tz lepra yi at te'j, nin yi ja oc lac'p il c'ol tane'n te'j. Nin tajwe'n tan tele'n stziblal tan yi pale' yi i'tz jun yaj yi at il c'ol te'j tane'n tan yi ya'bil.

⁴⁵ "Ej nin alchok scyetz yil jal yi tx'a'ca'tz te'j, tajwe'n xcon be'chok ta'n yi rit'u'nt, nin quil tew yi wi' tan xbu'k, ma na tajwe'n tan tewal yi ju' tu yi stzi' tan xbu'k, nin tajwe'n xch'in: ¡At il c'ol swe'j! ¡At il c'ol swe'j! ⁴⁶ Nin te yi tiemp yi at yi tx'a'c te'j, at il c'ol te'j tane'n, nin qui xansa'nt yi jun wunaka'tz. Ncha'tz tajwe'n tan najewe'n xchuc, le jun tetz ca'l joylaj len yi ama'l kale najlche't yi e' mas wunak, ya'stzun sban na chin xlac'at wutz nin yi tx'a'c yi at te'j.

⁴⁷ "Ma yi kol jal jun jilwutz tx'a'c te alchok be'chok, qui'c na ban ko i'tz nok', nka lino cu'n yi xbu'k, ⁴⁸ nka te wa' alchok xbu'k, nka te wa' yi xbu'k yi lino cu'n, nka te jun pix tz'u'm, nka te e'chk takle'n yi banij te tz'u'm, ⁴⁹ nin ko txa'x nin tu', nka xëx nin tu' yi manch yi at te e'chk takle'na'tz, qui'c na ban ko lino, nka nok' cu'n yi xbu'k, na tan tu'

yi jun mancha'tz na elpont yi at ticy'be'n yi tx'a'c te'j. Nin tajwe'n cu'n tzun tan xchajle'n tetz yi pale'. ⁵⁰Tz'ocopon tzun yi pale' tan tilwe'n yi jun takle'na'tz yi at manchil tx'a'c te'j, nin tajwe'n tan tewe'n yi e'chk takle'na'tz tetz juk k'ej. ⁵¹Ma yil jepon yi juk k'ej mben yi pale' tan tilwe'n yi manch. Nin yi ko ja ben lo'on te yi be'chok, nin ko ja noj txo'l yi wa' yi xbu'k, nka te alchok takle'nil chi tane'n e'chk takle'n yi na bnix te tz'u'm, yi ko ja ben lo'on na elpont yi i'tz jun jilwutz tx'a'c yi chin xo'wbil nin yi at il c'ol eka'n ta'n. ⁵²Tajwe'n tzuntz tan pate'n tircu'n yi e'chk takle'na'tz na chin xo'wbil nin yi ya'bila'tz. ⁵³Ma jalu', yil til yi pale' le juki'n k'ej, ko qui mben lo'on yi manch te yi be'chok, nin qui mben lo'on te yi wa' yi xbu'k, nka qui mben lo'on te alchok takle'nil yi tz'u'm cu'n, ⁵⁴stale' tzun yi pale'a'tz yi ntin na taj xtx'ajle'n junt tir, nin tajwe'n tan colche'n tetz jukt k'ej.

⁵⁵”Ej nin te yi nsken wi't el tx'ajij yi manch, tz'ocopon yi pale' tan xmaye'n yi ko ixxnin tane'n yi manch te jun takle'na'tz. Ko na til yi pale' yi atit nin yi manch na tzun elpont yi i'tz jun manch yi cy'a'n il c'ol ta'n nin tajwe'n tan toque'n yi e'chk takle'na'tz wi k'ak', qui'c na ban yi ko ja ben lo'on nka qui'. Na i'tz jun ya'bil, nin qui'c na ban yi ko cho'n at tul nka solte'j. ⁵⁶Poro kol til yi pale' yi qui't lajluch yi ticy'le'n tampaj yi ja tx'ajxij, tajwe'n tzun tan tele'n c'aplu'n yi jun pixa'tz te yi be'chok, nka te yi xbu'k. ⁵⁷Nin kol lajluchax junt tir te yi xbu'k, nka te yi wa' yi bu'y, nka te alchok takle'nil yi tz'u'm cu'n, yi tzan bene'n lo'on junt tir, tajwe'n tzuntz tan pate'n yi jun takle'na'tz. ⁵⁸Ma jalu', yi be'chok, nka yi xbu'k, nka alchok takle'nil yi tz'u'm cu'n, yi ntx'ajxij, tajwe'n tan xtx'ajxe'n junt tir, tan skojaxe'n cunin.”

⁵⁹Ya'stzun yi e'chk ca'wla'tz te yi e'chk manchil tx'a'c yi na noj te wa' e'chk be'chok yi lino cu'n, nka yi nok' cu'n, nin te alchok takle'nil yi tz'u'm cu'n, tan lajluchaxe'n yi skoj cu'n, nin yi qui'ct il c'ol te'j tane'n.

14

Cobox ca'wl yi tajwe'n chiban tane'n yi e'yi at tx'a'c scye'j

¹ Ej itzun bantz nintzun jilon tzaj junt tir Kataj Ryos tetz Moisés, itzun taltz:

² “Je yi ca'wle'j yi tajwe'n tan bnol tane'n jun wunak yi at tx'a'c te'j, tan xansal tib: Tajwe'n tan topone'n yi wunaka'tz swutz yi pale'.” ³ Nin yi pale' cho'n tz'ocopon tan tilwe'n yi ya'bil yi wunaka'tz solte'je'l tzaj yi ama'l kale najlche't tircu'n wunak, nin kol til yi pale' yi tzan skeje'n yi tx'a'c te'j, ⁴stale' tzun yi pale'-tz yi tajwe'n tcy'ajnin yi yabi'x cob tal ch'u'l yi itz', tan xcone'n tan xanse'n, nin yi qui'c mu'x tal chiyana'sil. Ncha'tz tajwe'n tcy'aj nin jun piñ jilwutz tze' yi na bi'aj cedro, tu jun tal piñ xbu'k yi cyak te'j tu jun tal k'ab hisopo.† ⁵ Nin scawunk yi pale' tan biyle'n cu'n jun scyeri cob tal ch'u'la'tz, tibaj jun xaru' yi tx'otx' cu'n, yi at a' tul yi cho'n na el tzaj te jun bo'm a'. ⁶ Ma yi junt tal ch'u'l, tu yi jun piñ cedro, tu yi jun piñ xbu'k yi cyak, tu yi jun tal k'ab hisopo, copon tzun mu'ul cyakil tu yi tal ch'u'l itz'enle'n, tul yi xch'el yi jun tal ch'u'l yi ja quim, tibaj yi a' yi at tul yi xwok'. ⁷ Ma yi nsken wi't bnix yi xtxolbile'j, mben tzun tz'itu'n juk tir yi chich'a'tz te'j yi jun yi na tzan xanse'n, kalena's tzun tz'el yi il c'ol yi at te'j tane'n. Nin yi jun tal ch'u'la'tz, yi qui nquim, tz'elpon tzakpu'n.

⁸”Ncha'tz yi jun yi na xansaj tib tajwe'n tan banle'n yi xtxolbile'j: Tajwe'n tan xtx'ajol yi be'ch tetz, nin tajwe'n tan jichine'n, nin tajwe'n tan tele'n tircu'n yi xi' yi at te'j. Tan yi xtxolbila'se'j, na tzun xansaj tibtz. Ba'n tzun lnajantz xchixo'l yi e' mas wunak yi ate' tul yi ama'l kale najlche't, poro tajwe'n yi quil tz'oc chan xe yi tetz mantial, jalen yi nsken wi't el juk k'ej. ⁹ Ma le juki'n k'ej, tajwe'n tan tele'n junt tir tircu'n yi xi'il yi at te wankil, yi xi'il wi', tuml tircu'n yi xmatzi', tuml tircu'n yi xwatz. Nin tajwe'n tan xtx'ajol tircu'n be'ch tetz, nin tajwe'n tan jichine'n, ya'stzun sbne'-tz tan xansal tib. ¹⁰ Ma le wajxaki'n k'ej, ba'n chophon cob ne'x cne'r ta'n yi mam, yi qui'c mu'x tal chiyana'sil, yi inak nin jun

* **14:2** Mt 8:4; Mc 1:44; Lc 5:14; 17:14. † **14:4** “Hisopo” i'tz cobox jilwutz tal xtze', yi tal juy wutz tkan, nin ni'cu'n mu'x tal tu tomillo.

yob cya'n. Ncha'tz ban tz'opon junt tal ne'x̄ cne'r ta'n yi tij yi ja tz'ak jun yob, nin yi qui'c mu'x̄ tal yana'sil. Ncha'tz tajwe'n tz'opon kak liwr te yi chumbalaj jarin, tetz jun oy yi ixi'n triw cu'n yi yuju'n tib tu aceitil oliw, nin ncha'tz yi tox̄e'n part te jun litr aceitil oliw. ¹¹ Yi pale' tajwe'n tcy'aj nin yi jun wunaka'tz yi sxanse' tib, stzi' cunin puertil yi mantial tetz molbil ibaj, tu yi e'chk takle'n yi ja wi't a'lchij. ¹² Nin stoye' jun scyeri cob cne'ra'tz swutz Ryos, chi jun oy tan jale'n cuybil paj yi jun wunaka'tz, tuml jun was aceit. ¹³ Cho'n tzun tz'ocopon jak' kul yi jun cne'ra'tz ta'n le yi ama'l yi xansa'nt kale na chibiyxe't yi e' tx'ixwatz tan xtx'ajle'n il nin yi e' tx'ixwatz yi patu'n cu'n na u'lij chiwankil. Yi e'chk tx'ixwatz tan x̄chojle'n il tu yi e'chk tx'ixwatz tan xtx'ajle'n il, tetz yi pale' sbne', na wi'nin xanil yi e'chk oya'tz.

¹⁴ "Ej nin ncha'tz jepon tcy'al yi pale' mu'x̄ te yi x̄ch'el yi tx'ixwatz'a'tz, nin tz'ocopon suk'ul te jalajt x̄chin yi at le sbal yi jun yi na xansaj tib. Tz'ocopon te yi jun pixil yi x̄chin yi chi'baj cu'n. Ncha'tz tajwe'n tz'oc suk'ul te yi mamil wi k'ab yi at le sbal, nin te yi mamil wi tkan yi at le sbal. ¹⁵ Ej, nin ite'n nin sbne' yi pale' te yi aceit. Copon kojol mu'x̄ le k'ab yi max. ¹⁶ Nin copon mu'ul yi wi k'ab yi sbal tul yi aceita'tz yi cy'a'n ta'n le k'ab, nin mben stz'itul juk tir swutz Kataj Ryos. ¹⁷ Nin yi sowril yi aceita'tz, cho'n tz'ocopon tk'ol te yi tal x̄chi'belil yi x̄chin yi sbal yi juna'tz yi na xansaj tib, nin te mamil wi k'ab yi sbal, nin ncha'tz te mamil wi tkan yi sbal, tibaj yi ama'l kale moque't suk'ij yi x̄ch'el yi tx'ixwatz yi na xcon tan jale'n cuybil paj. ¹⁸ Nin yi sowril yi aceit yi at le k'ab yi pale', cho'n tzun jepon kojoltz twi' yi jun yi na xansaj tib. Nin tan yi xtxolbila's, ja tzun el yi juna'tz tk'ab yi til. ¹⁹ Ma yi nsken wi't bajij yi xtxolbile'j, tz'ocopon tzun yi pale'-tz tan pate'n xtx'ixwatz yi juna'tz tan jale'n cuybil paj tan til. Ej kalena's tzun tz'oc jak' kul yi tx'ixwatz yi spat-xok tircu'n wankil. ²⁰ Nin tz'ocopon yi pale' tan toye'n yi tx'ixwatz'a'tz, tu yi jun oy yi ixi'n triw cu'n wi altar. Nin tan yi xtxolbila's, scuye' Kataj Ryos paj yi jun wunaka'tz, nin sxansok.

²¹ "Ma jalu', yi ko i'tz jun tal prow me'ba' yi yabi'x̄, yi qui'c pu'k tan lok'che'n e'chk jilwutz tx'ixwatz yi ja wi't kil, tajwe'n tzun tan bene'n tcy'al jun tal ne'x̄ cne'r tetz xtx'ixwatz tan jale'n cuybil paj, chi jun oy yi na je' suki'n tetz Kataj Ryos, nin chi jun oy yi na pat-xij, tetz xel i' swutz Kataj, tu kak liwr yi jarin yi co'si'nt tu aceit, tetz jun oy yi ixi'n triw cu'n, tu ox was aceitil oliw, ²² tu cob tal xmucuy, nka cob tal plomx̄ yi mam. Xom quen tu' te yi nicy'na' cu'n walor yi jun yabi'x̄a'tz tan lok'che'n. Jun scyeri cob tal txuca'tz tz'ocopon tetz oy tan jale'n cuybil paj, nin yi junt patu'n cu'n sbne'. ²³ Nin le waxaki'n k'ej tajwe'n tz'opon yi e'chk takle'na'tz ta'n, stzi' cunin puertil yi pe'mil yi mantial tetz molbil ibaj, kale atit Kataj Ryos. ²⁴ Nin yi pale' mben tcy'al yi tal ne'x̄ cne'r tetz yi tx'ixwatz, tan jale'n cuybil paj yi yabi'x̄, tu jun was aceit, nin tz'ocopon tan suke'n nin yi oya'tz swutz Kataj Ryos, na i'tz jun oy yi apart swutz yi oy yi na cyoy yi e' mas yi at chipu'k. ²⁵ Nin tz'ocopon tzun jak' kul yi jun cne'ra'tz tan yi pale', nin jepon tcy'al mu'x̄ te x̄ch'el nin tz'ocopon suk'ultz te yi x̄chi'belil yi x̄chin yi juna'tz yi na xansaj tib. Nin tz'ocopon suk'ul te mamil wi tkan yi sbal, nin ncha'tz te mamil wi k'ab yi sbal. ²⁶ Nin jepon tcy'al yi pale' mu'x̄ te yi aceit, le k'ab yi max, ²⁷ nin copon mu'ul yi wi k'ab yi sbal tul yi aceit yi at le junt k'ab, nin tz'ocopon tan stz'ite'n nin juk tir swutz tkan Kataj Ryos. ²⁸ Nin te ite'n nin aceit yi at le k'ab, tz'ocopon suk'ul mu'x̄ te yi tal x̄chi'belil yi x̄chin yi yabi'x̄ yi sbal, nin tz'ocopon suk'ul te yi mamil wi k'ab yi sbal, nin ncha'tz te yi mamil wi tkan yi sbal, tibaj yi ama'l kale atit yi x̄ch'el yi tx'ixwatz yi na cu' biyij tan jale'n cuybil paj yi yabi'x̄. ²⁹ Nin yi sowril yi aceit yi at le k'ab yi pale', cho'n jepon kojol twi' yi jun yi na xansaj tib, bantz stzaje'n yi til tzinwutz. ³⁰ Ncha'tz, suke' jun scye yi cob tal xmucuy, nka jun scye yi cob tal plomx̄ yi mam, qui'c na ban yi ko i'tz plomx̄ nka xmucuy, ma na cho'n na xom te yi nicy'na' cu'n walor yi jun tal prow me'ba'a'tz tan lok'che'n. ³¹ Nin te yi xtx'ixwatz yil tz'ul ta'n, jun tzun stz'oyloktz tetz xtx'ixwatz tan jale'n cuybil paj, nin yi junt spat-xok tetz xel i' tan yi til, nin tajwe'n tan toye'n jun oy yi ixi'n triw cu'n. Tan yi xtxolbila's tzincuye' paj yi juna'tz, nin tz'ocopon tetz jun wunak yi xansa'nt."

³² Ya'stzun yi e'chk ca'wla'tz scyetz yi e' wunak yi na ul yos scyuch' tan yi jun jilwutz tx'a'c yi chin xlac'at wutz nin, nin yi pentu' na jal puntil jamel yi chitx'ixwatz cya'n.

E'chk ca'wl tan xansaje'n jun najbil yi nojnak lepra wutzak yi tapijil

³³ Ej, nin tzun jilon tzaj Kataj Ryostz tetz Moisés nin tetz Aarón, itzun saj tloltz scyetz:

³⁴ “Yil c'xo'c wok tul yi ama'l yi na bi'aj Canaán, yi ja wi't wak' tzitetz, nin kol wak' ama'l tan jale'n manch, nka xpitak' swutzak xanil jun ca'l, ³⁵ tajwe'n yil ben yi taw yi ca'la'tz tan talche'n stziblal tetz yi pale', nin je yol i'e'j sbne': ‘At jun takle'n chi tane'n manch ja jal xe innajbil.’

³⁶ ”Mben tzun mantar yi pale'-tz tan talche'n yi che'lken tircu'n yi e'chk takle'n yi at xe ca'la'tz, te ntaxk opon tan tilwe'n, bantz quil noj yi ya'bil te yi e'chk takle'na'tz yi at xe ca'la'tz. Tz'ocopon tzun yi pale'-tz tan tilwe'n yi manch.

³⁷ ”Ej nin ko lajluch cu'n yi at manch yi icu'n txa'x, nka chin xëxë nin tane'n wutzak yi ca'l, nin yi ja oc tc'u'l yi xan ta'n, ³⁸ tajwe'n tzun tan tele'n tzaj yi pale'-tz, nin slame' yi ca'l tetz juk k'ej. ³⁹ Nin le juki'n k'ej spakxok yi pale' tan xmaye'nt yi ca'l, nin kol til yi ja ben lo'on yi manch swutzk yi tapijil, ⁴⁰ mben tzun mantar yi pale'-tz tan bale'n ne'l tzaj yi e'chk c'ub kale atit yi manch, nin tajwe'n tan tele'n c'oxij joylaj len yi tnum, le jun ama'l yi qui xansa'nt. ⁴¹ Nin ncha'tz tajwe'n tan tele'n kichu'n tircu'n wutzak tapijil yi ca'l, nin yi puklajil tajwe'n tan tele'n kojij joylajlen yi tnum, le jun ama'l yi qui xansa'nt. ⁴² Nin mben tcy'al yi pale' jun tx'akajt c'ub nin copon ta'n kale elnakit ticy'le'n yi jun tx'akaj yi ja el c'oxij. Nin tz'ocopon ac'aj xk'ol cya'n swutzak tapijil yi ca'l.

⁴³ ”Nin kol jal junt tir yi manch swutz yi ca'l, te nsken wi't banlij ba'n tetz, ⁴⁴ tz'opon tzun junt tir yi pale' tan tilwe'n. Nin ko ja ben lo'on junt tir yi manch swutz yi ca'l, na tzun elpont-tz yi i'tz jun jilwutz manch yi cy'a'n quimichil ta'n. Nin tan yi txolbile'j na elpont yi at il c'ol te yi ca'l. ⁴⁵ Tajwe'n cunin tzuntz tan cwe'n woq'ue'n yi ca'l, nin tz'elpon quicy'al yi e'chk c'ub, tu yi e'chk ptzo'mil yi ca'l, tu cyakil yi puklajil, joylaj len yi tnum, tul jun ama'l yi qui xansa'nt. ⁴⁶ Nin alchok scyetz yil tz'oc xe jun ca'la'tz te yi tiemp yi ja tal yi pale' tan lamxe'n, tz'ocopon il c'ol te'j tane'n, jale'n yil cu' k'ej kalena's tzun tz'octz tetz jun yi xansa'nt. ⁴⁷ Nin alchok scyetz yi ja wit xe jun ca'la'tz, tajwe'n tan xtx'ajol yi be'ch tetz. Ncha'tz alchok scyetz yil wan tul, tajwe'n tan xtx'ajol yi be'ch tetz, tan tele'n yi il c'ol te yi be'ch tetz.

⁴⁸ ”Porokol tz'oc yi pale' tul, nin ltil yi qui nin mben lo'on yi manch xe ca'l swutz yi ac'aj xk'ol yi ja oc swutz xan, stale' tzun yi pale' yi qui'c ya'bil tul yi ca'l, na ja tzaj yi manch. ⁴⁹ Nin tan xanse'n yi ca'l, tajwe'n tan cyopone'n ticy'le'n cob tal ch'u'l, nin jun pië jilwutz tze' yi na bi'aj cedro, tu jun tal pië xbu'k yi cyak te'j, nin jun tal k'ab hisopo. ⁵⁰ Tz'ocopon tzun jak' kul jun scyeri cob tal ch'u'la'tz ta'n, tibaj jun xaru', yi tx'otx' cu'n, yi at a' tul yi chin skoj nin wutz yi cho'n na el tzaj te jun bo'm. ⁵¹ Ncha'tz jepon tcy'al yi tze' yi na bi'aj cedro, tu yi jun tal k'ab hisopo, nin tu yi jun tal pië xbu'k yi cyak te'j, tuml yi junt tal ch'u'l yi itz', nin che' copon mu'ul tircu'n tul yi xch'el yi jun tal ch'u'l yi cho'n mpon kojxuj xch'el tul xaru'. Ej tz'ocopon tzuntz tan stz'ite'n nin yi chich'a'tz juk tir xe yi ca'l. ⁵² Sxansok tzun yi ca'ltz tan yi xch'el yi tal ch'u'l, tu yi a' yi chin skoj nin wutz, nin tan yi junt tal ch'u'l yi itz', nin tan yi xan tze' yi na bi'aj cedro, nin tan yi hisopo, tu yi xbu'k yi cyak te'j. ⁵³ Ma yi nsken wi't bajij yi txolbila's, tz'elpon tzun stz'akpul yi jun tal ch'u'l yi itz'e't, solte'j yi tnum. Nin tan yi txolbila'tz, ja tzun el yi il c'oltz te'j yi ca'l, nin ja skojax cyen.”

⁵⁴ Ya'stzun yi e'chk ca'wla'tz te alchok manchil tx'a'c, nka e'chk manch yi i'tz xcy'akach, ⁵⁵ nin te yi e'chk ya'bil yi na wan te e'chk be'chok, tu yi na jal swutzak xanil jun ca'l. ⁵⁶ Nin te yi e'chk c'u' yi na jal te kawankil, nka e'chk ne'x tx'a'c, nka e'chk xcy'akach yi sak nin tu' wutz. ⁵⁷ Yi e'chk ca'wla'tz i'tz tan tele'n katxum tetz yi ko cy'a'n il c'ol ta'n, nka qui'. Ya'stzun yi e'chk ca'wla'tz yi tajwe'n lbajij tane'n ko na jal manchil jun ya'bil ske'j nka te jun kaca'l.

15

Cobox ca'wl scyetz e' yajyi na oc il c'ol scye'j

¹ Ej, nin tzun jilon tzaj junt tir Kataj Ryostz tetz Moisés tu Aarón, itzun saj tloitz scyetz:

² “Txolwok yi xtxolbile'j scyetz tircu'n yi e' itanum, nin tajwe'n tan quibital yi e' yaj, na alchok scyetz yi at jun ya'bil te yi xchi'ol qui xansa'nt sbne'. ³ Qui'c na ban ko na el poj nka qui', qui xansa'nt sbne'.

⁴ “Alchok tx'achil kalel coyewe't yi juna'tz, nka alchok chemil kalel c'olewe't cu'n, tz'ocopon tetz jun takle'n yi at il c'ol te'j tane'n.

⁵ “Nin ko at jun macone'n yi xtx'ach yi juna'tz, tajwe'n tan xtx'ajol yi tetz be'ch tetz, nin tajwe'n tan jichine'n, nin tz'ocopon tetz tajlal jun wunak yi qui xansa'nt, jalen cu'n yil cu' k'ej.

⁶ “Nin kol c'ole' cu'n jun kale nc'olewe't yi yabi'x, tajwe'n tzuntz tan xtx'ajol yi be'ch tetz, nin tajwe'n tan jichine'n, nin scyajk cyen tetz jun yi qui xansa'nt jalen cu'n yil cu' k'ej.

⁷ “Alchok scyetz yil maque'n yi juna'tz yi yabi'x, tajwe'n tan xtx'ajol yi be'ch tetz, nin tajwe'n tan jichine'n, nin tz'ocopon tetz tajlal jun wunak yi qui xansa'nt jalen cu'n yil cu' k'ej.

⁸ “Nin alchok scyetz yi yabi'x, nin stzub nin ta'al stzi' te'j junt yi qui'c il c'ol te'j, yi junta'tz, tajwe'n tan xtx'ajol yi be'ch tetz, nin tajwe'n tan jichine'n, nin tz'ocopon tetz tajlal jun wunak yi qui xansa'nt jalen cu'n yil cu' k'ej.

⁹ “Alchok siyil chej kalel c'olewe't jun yabi'x, tz'ocopon il c'ol te jun siya'tz ta'n.

¹⁰ “Ej nin alchok scyetz yil maque'n alchok takle'n yi ja cyaj cyen tzak' yi yabi'x, tz'ocopon tetz tajlal jun wunak yi qui xansa'nt jalen cu'n yil cu' k'ej.

“Nin alchok scyetz yil teke'n yi e'chk takle'na'tz, tajwe'n tan xtx'ajol yi be'ch tetz, nin ncha'tz i', tajwe'n tan jichine'n, nin tz'ocopon tetz tajlal jun wunak yi qui xansa'nt, jalen yil cu' k'ej.

¹¹ “Ncha'tz alchok scyetz yil mac jun yabi'x yi at yi jun jilwutz ya'bila'tz te'j, ej nin ko qui na xtx'aj chan yi k'abtz tajwe'n tan xtx'ajol yi be'ch tetz, nin tajwe'n tan jichine'n, na ja wi't oc lac'p il c'ol te'j tane'n jalen yil cu' k'ej.

¹² “Ej nin kol maque'n yi yabi'x jun xaru' yi tx'otx', tajwe'n tan cwe'n pok'lo'n. Nin ko i'tz jun ma'cl yi tze' cu'n tajwe'n yil tx'ajxij cunin.

¹³ “Yi nsken ul yos tu yi yabi'x, juk tzun k'ej sbne'-tz tan xansal tib. Ma yil jepon tamp yi juk k'aja'tz, tajwe'n tzun tan xtx'ajol yi be'ch tetz, nin tajwe'n tan jichine'n tul a' yi chin skoj nin wutz. Tan yi xtxolbile'j tz'ocopon tzuntz tetz jun wunak yi xansa'nt. ¹⁴ Nin le wajxaki'n k'ej, tajwe'n tan topone'n tcy'al cob tal xmucuy, nka cob tal plomx yi mam. Cho'n tzun tz'opontz tan tak'le'n tetz yi pale' stzi' cunin yi puertil yi mantial tetz molbil ibaj, tzinwutz. ¹⁵ Nin yi pale' tz'ocopon tan toye'n jun scyeri plomxa'tz tzinwutz, tan jale'n cuybil paj yi yabi'x. Ma yi junt spat-xok tircu'n, tan xanse'n yi yabi'x tan yi ya'bil yi njal te yi xchi'ol.

¹⁶ “Ko at jun yaj yil tz'el ta'al yi xchi'ol, tajwe'n tan jichine'n, nin tz'ocopon chi tajlal jun yaj yi qui xansa'nt, jalen cu'n yil cu' k'ej, kalena's na el yi il c'ol te'j tane'n.

¹⁷ “Tircu'n yi e'chk be'chok, nka jun takle'n yi tz'u'm cu'n, kalel noje't yi ta'al yi xchi'ol jun yaj, chin tajwe'n cunin xtx'ajle'n, nin tz'ocopon tetz jun takle'n yi qui xansa'nt, jalen cu'n yil cu' k'ej.

¹⁸ “Yi kol chiwitbej quib jun yaj tu jun xna'n, tajwe'n tan chitx'ajol quib, nin chocopon tetz cob wunak yi qui xansa'nche't, jalen cu'n yil cu' ke'j.

Cobox ca'wl scyetz e' xna'n yi ja oc lac'puj il c'ol scye'j tane'n

¹⁹ “Yi na opon tiempil xtx'ajo'n jun xna'n, tz'ocopon tetz tajlal jun wunak yi qui xansa'nt, tetz juk k'ej.

”Ej nin alchok scyetz yil maque'n yi jun xna'na'tz, ncha'tz i' tz'ocopon tetz tajlal jun yi qui xansa'nt, jalen cu'n yil cu' k'ej.

²⁰ ”Ej nin alchok takle'nil, nka tx'ach kalel coyewe't yi xna'na'tz te yi at tul jun tiempa'tz, tz'ocopon tetz jun takle'n yi qui xansa'nt.

”Ncha'tz alchok takle'n kalel c'olewe't, te yi tiempa'tz, tz'ocoponintz tetz jun takle'n yi qui xansa'nt.

²¹ ”Nin alchok scyetz yil maque'n yi ama'l, nka takle'n kale ncoyewe't yi xna'na'tz, tajwe'n tan jichine'n, nin tajwe'n tan xtx'ajol yi be'ch tetz, nin tz'ocopon tetz tajlal jun yi qui xansa'nt, jalen cu'n yil cu' ke'j.

²² ”Alchok scyetz yil maque'n jun takle'n kale nc'olewe't yi xna'na'tz, tajwe'n tan xtx'ajol yi be'ch tetz, nin tajwe'n tan jichine'n, nin tz'ocopon tetz tajlal jun wunak yi qui xansa'nt jalen cu'n yil cu' k'ej. ²³ Qui'c na ban ko ja je' macol yi takle'n kale ncoyewe't, nka ja je' macol yi takle'n kale nc'olewe't yi xna'n, tz'ocoponintz tetz tajlal jun yi qui xansa'nt, jalen cu'n yil cu' ke'j.

²⁴ ”Nin ko at jun yaj yil witbej tib tuch', tz'ocopon yi juna'tz tetz tajlal jun wunak yi qui xansa'nt, tetz juk k'ej, tuml yi ama'l kale ncoyewe't cu'n.

²⁵ ”Ma jalu', yi ko na el xch'el jun xna'n, nin nk'e'tz tul yi tiemp tetz yi xtx'ajo'n, nin ltz'a'tij tetz ala' k'ej, nka yi tiemp tetz yi xtx'ajo'n ltz'icy' tibaj yi tetz tiempil nin, tz'ocopon tzuntz tetz tajlal jun wunak yi qui xansa'nt, te yi tiemp yi na el xch'el, nka te yi tiemp yi qui na makxij yi xtx'ajo'n, ni'cu'n xtxolbil tu yi cho'nk at tul yi tiempil yi xtx'ajo'n.

²⁶ ”Alchok ama'lil kalel coyewe't yi juna'tz, yi yabi'x, nin ncha'tz alchok ama'lil kalel c'olewe't cu'n te yi tiemp yi qui na makxij yi ya'bil, tz'ocopon tetz tajlal jun yi qui xansa'nt, ni'cu'n chi che'nk at tul yi tiempil yi xtx'ajo'n.

²⁷ ”Nin alchok wunakil yil maque'n yi e'chk takle'na'tz, tz'ocopon tetz tajlal jun wunak yi qui xansa'nt. Ej nin tajwe'n tan xtx'ajol yi be'ch tetz yi at te'j, nin tajwe'n tan jichine'n, nin qui xansa'nt i' sbne' jalen cu'n yil cu' k'ej.

²⁸ ”Nin yil makxij yi ya'bila'tz te alchok xna'n, tajwe'n tzuntz yil tz'oc te'j tajal yi tajwe'n tan ticy'e'n juk k'ej tan xansal tib. ²⁹ Ma le wajxaki'n k'ej, mben tcy'al cob tal xmucuy, nka cob tal plomx yi mam cu'n chicabil, tetz yi pale' stzi' cunin yi puertil yi mantial tetz molbil ibaj. ³⁰ Nin yi pale' stoye' jun, chi jun oy tan jale'n cuybil paj yi xna'n, nin yi junt oy, spat-xok tircu'n tetz xel yi xna'n tan yi ya'bil. Nin tan yi xtxolbila'tz, tzincuye' paj yi jun yabi'xa'tz. ³¹ Tan yi xtxolbila'tz, chelpon tzun yi e' itanum ita'n swutz yi e'chk juchle'n ila'tz, bantz quil chiquim tan tu' yi na chitzan tan po'tze'n yi ama'l kale najlchine't.”

³² Yi e'chk ca'wla'tz, i'tz scyetz yi e' xna'n yi qui na makxij chitx'ajo'n, nin i'tz scyetz yi e' yaj yi na el ta'al yi chichi'ol, na na cho'c tetz tajlal jun wunak yi qui xansa'nt, tan yi e'chk xtxolbila'tz. ³³ Ncha'tz, i'tz scyetz yi e' xna'n, yi ate' tul yi tiempil yi chitx'ajo'n, nka tircu'n yi e' yi na el ta'al chiwankil, qui'c na ban ko i'tz jun xna'n, nko i'tz jun yaj. Ej nin i'tz scyetz yi e' yaj yi na chiwitbej quib tu quixkel yi at quen cunin tul tiempil yi xtx'ajo'n.

16

Yi k'ejlal yi na chijak yi e' xonl Israel cuybil chipaj

¹ Ej nin tzun jilon tzaj Kataj Ryos tetz Moisés, te yi nsken quen chiquim yi cob nitxajil Aarón, tampaj yi nim te'n cu'n cyocompone'n chi'xkansal quib swutz yi ama'l kale na a'te't Kataj Ryos. ² Itzun saj tloltz tetz Moisés:

”Alaj tetz yi awutzicy Aarón, yi quil tz'oc alchok tu' k'ejil tul yi ama'l yi wi'nin xanil yi at wutzcoc yi xbu'k,* yi at tc'u'l yi mantial. Na qui na waj yil xcye' cu'n i' swutz yi jopbilil yi ca'xa'a'tz, alchok tu' k'ejil, bantz qui quime'n, na cho'n na inchaj wib tibaj yi jopbilil yi ca'xa'a'tz tul noc sbak' yi chin pak'puch nin. ³ Te yi ntaxk tz'oc Aarón le ama'l yi wi'nin xanil le mantial tetz molbil ibaj, tajwe'n tan toyil jun tal ne'x tor yi mam tetz xtx'ixwatz

* **16:2** Heb 6:19.

i', bantz jakol cuybil paj i', nin ncha'tz tajwe'n tan toyil jun cne'r yi spat-xok tircu'n yi wankil.† ⁴ Nin tajwe'n tan toque'n nin yi be'ch tetz te'j, yi chukpi'n nin tu', yi lino cu'n, tuml yi e'chk wex yi lino nintz, nin tz'ocopon tk'ol yi c'albil xe c'u'l, tu yi xbu'k yi na je' te'j wi'. Tircu'n yi be'choka'tz wi'nin xanil. Cha'stzun te tajwe'n tan jichine'n i' bajx.

⁵ "Ncha'tz, tajwe'n tan bene'n tcy'al Aarón cob mam chiw, tan jale'n cuybil chipaj cyakil yi e' xonl Israel, tu jun cne'r tan pat-xe'n tircu'n wankil tetz chitx'ixwatz. ⁶ Stoye' tzun yi jun tal tora'tz swutz Kataj Ryos, tetz yi tetz xtx'ixwatz, tan jale'n cuybil paj i' tuml yi tetz najal. ⁷ Kalena's tzun che' tcy'aj nin yi cob chiw swutz Kataj Ryos, stzi' cunin puertil yi mantial tetz molbil ibaj. ⁸ Ej tz'ocopon tzuntz tan tx'ilu'n scye yi cob chiwa'tz, tan tilwe'n yi na' scyetz jun stz'oylok tetz Kataj Ryos, nin na' scyetz jun yi tetz Azazel‡ sbne'. ⁹ Copon tzun biyol Aarón yi jun mam chiw yi i'tz tetz Kataj mban. Copon biyol i' tetz tx'ixwatz tan jale'n cuybil chipaj yi e' wunak. ¹⁰ Ma yi junt mam chiw yi tetz Azazel sbne', tz'opon tzuntz swutz Kataj Ryos itz'enle'n. Kalena's tzun mben tzakpu'n le ama'l tz'inunin tu' tan tpone'n swutz Azazel. I' tzun tekan nin tircu'n quil yi e' wunak swutz Azazel, le ama'l tz'inunin tu'.

¹¹ "Ma yi tal ne'x tor, tz'ocopon jak' kul tan Aarón tan quime'n tetz xel i', nin tan jale'n cuybil paj i' tuml yi e' tetz najal. ¹² Mben tzuntz tan ticy'le'n jun patbil insens, yi nojnak cu'n tan txak'ak'il yi altar yi at swutz cunin Kataj Ryos, nin cob chi'm insens yi che'ja'nt, yi nternin na paxin c'o'cal. Cho'n tzun mben tcy'altz tc'u'l cyen yi ama'l yi wi'nin xanil. ¹³ Tz'ocopon tzun i'-tz tan pate'n yi insens swutz Kataj, na yi sibel yi insensa'tz xcyek tan tewe'n yi jobbilil yi caxa' kale atit yi cob lepaj c'ub kale tz'ibane't yi lajuj ca'wl. Nin tan yi sibel yi insensa'tz quil xcyek tan tilwe'n yi jobbilil yi caxa'a'tz, bantz qui quime'n i'. ¹⁴ Ncha'tz jepon tcy'al mu'x te xch'el yi jun ne'x tora'tz, nin tan yi wi k'ab tz'ocopon tan stz'ite'n nin tibaj yi jobbilil yi caxa'. Ncha'tz mben stz'itul juk tir yi chich'a'tz swutz cu'n yi caxa'a'tz. ¹⁵ Kalena's tzun sbiy cu'n yi chiw tetz chitx'ixwatz tircu'n yi e' wunak, nin mben tcy'al yi xch'el tc'u'l quen yi ama'l yi chin xan nin. § Tz'ocopon tzuntz tan stz'ite'n nin yi chich'a'tz tibaj yi jobbilil yi caxa' nin swutz cunin yi caxa'a'tz. Itz'en nin puntila'tz stuleje' chi ntulej yi xch'el yi jun ne'x tor. ¹⁶ Nin tan yi xtxolbila'tz xcyek yi chich' tan xansaje'n yi ama'l yi wi'nin xanil tan paj yi nk'e'tz xansa'nt yi e' wunak, nin tan paj cyakil yi il c'ol yi cy'a'n len cya'n. Ncha'tz itz'en xtxolbila'tz sbne' Aarón tan xansaje'n yi mantial tetz molbil ibaj yi cho'n cunin at nicy'al yi ama'l kale najlche't cyakil yi e' wunaka'tz, yi e' pajol ca'wl.

¹⁷ "Te yi at Aarón tul yi ama'l yi wi'nin xanil tan jale'n cuybil paj, qui'c rmeril tan ta'te'n jun wunak tul yi mantial tetz molbil ibaj. Jalen cu'n yil tz'el tzaj i'. Ej nin yi nsken wi't jal cuybil paj i' tu yi tetz najal, nin tuml cyakil yi e' mas tanum, ¹⁸ tz'elu'l tzuntz tan xanse'n yi altar yi at swutz Kataj. Jepon tcy'al mu'x te xch'el yi jun tal ne'x tor, tu mu'x xch'el yi chiw, nin ch'on tzun tz'ocopon suk'ultz te'jak yi e'chk tuc' yi at te yi altar. ¹⁹ Ej juk tzun tir mben stz'itul yi chich'a'tz wi altar tan wik'ab. Nin tan yi xtxolbila'tz, xansok yi altar tk'ab yi il c'ol yi at cyak'un wunak.

²⁰ "Ma yil xcyek Aarón tan xanse'n yi ama'l yi wi'nin xanil, tu cyakil yi mantial tetz molbil ibaj, nin tu yi altar, mben tzun mantartz tan ticy'le'n tzaj yi junt chiw yi itz'e't. ²¹ Jepon tzun tk'ol k'abtz twi' yi jun chiwa'tz, nin tz'ocopon tan xtxole'n nin tircu'n yi quil, tu chipajpal yi e' xonl Israel. Nin tan yi xtxolbile'j, yi chiw mben tekal tircu'n yi quil, nin apart junt wunak mben tan stzakpe'n tul yi ama'l yi tz'inunin tu'. ²² Nin yi na ben yi chiw joylaj, tul yi ama'l yi tz'inunin tu', na tek nin tircu'n yi quil tul e'chk ama'l yi tz'inunin tu'. ²³ Te yi nsken wi't bajij yi xtxolbile'j, tz'ocopon tzun junt tir Aarón tul yi mantial

† 16:3 Heb 9:7. ‡ 16:8 Qui na el katxum tetz na' scyetz i'il Azazel. At e' na a'lon yi i'tz yi Bayba'n, nin at e' na cyal yi ya'stzun na a'lchij tetz yi mam chiw yi na stzakpnin yi pale' le ama'l yi tz'inunin tu'. Yi mero xac yi jun chiwa'tz yi na el tzakpu'n, yi i'tz jun elsawutzil tu' yi na xchaj sketz yi na teknin quil yi e' wunak tetz Israel. Nin qui't pakxij junt tir. § 16:15 Heb 9:12.

tetz molbil ibaj, nin tz'elpon tcy'al yi be'ch tetz yi lino cu'n, yi oc tk'ol te'j bajx cunin tan toque'n tul yi ama'l yi wi'nin xanil, nin cho'n scyajk cyentz ta'n. ²⁴ Nin ta'ste'nintz tul yi mantial tetz molbil ibaj, sjichink junt tir, nin te yi nsken wek tib, tz'elu'l tzuntz tan pate'n yi tetz tx'ixwatz tuml yi chitx'ixwatz yi e' tanum, nin tan yi xtxolbila's scuylok tzun tetz pajtz, tuml chipaj tircu'n yi e' tanum, yi e' xonl Israel. ²⁵ Yi xepu'il yi tx'ixwatz tan jale'n cuybil paj, cho'n na patij wi altar. ²⁶ Nin yi jun yi mben tan stzakpe'n yi chiw tetz Azazel, tajwe'n tan xtx'ajol yi be'ch tetz yi at te'j, nin tajwe'n tan jichine'n, nin ba'n tzun tz'octzajtz le ama'l kale najlche't tircu'n yi e' mas wunak.

²⁷ "Yi jun tal ne'x tor, tu yi jun chiw yi ja chiquim, tan quil yi e' wunak, nin yi chi'xch'el yi ja opon ticy'le'n le ama'l yi wi'nin xanil, tan jale'n cuybil chipaj, tajwe'n tan cyele'n ticy'le'n joylaj len yi ama'l kale najlche't.* Ncha'tz yi chitz'uml, tu chichi'bel, tuml yi e'chk lasu' yi na el xchiwankil, tajwe'n tan pate'n cu'n joylaj len yi tnum. ²⁸ Nin yi jun yi tz'ocopon tan pate'n yi e'chk takle'na'tz, tajwe'n tan xtx'ajol yi be'ch tetz, nin tajwe'n tan jichine'n yil baj wi' yi munl, at tzun rmeriltz tan toque'n tzaj le yi ama'l kale najlche't tircu'n yi e' wunak.

²⁹ "Ma yi xtxolbila'tz i'tz jun ca'wl tetz itetz, tetz cyakil tiemp: Te yi lajuj tajlal yi beluji'n xaw, tajwe'n yil tzijatx yi jun k'ejat'z tan muc'le'n we'j, nin quil cxak'uj te jun k'ejat'z, nin ite'n nin xtxolbila'tz sbne' scyetz e' awer nak yi najlche'-tz tzixo'l, ³⁰ na ya'stzun k'ejlal yil jal cuybil ipaj swutz Kataj Ryos.† Nin cxelpon liwr tk'ab tircu'n yi e'chk itil. ³¹ Wi'nin xanil yi jun k'ejat'z sbne' tetz itetz, na i'tz jun k'ej tetz ujle'n, nin tajwe'n tzimuc' we'j. Nin i'tz jun ca'wl tetz cyakil tiemp. ³² Yi pale' yi ja je' sicy'ij, nin yi ja ak'lij yi ca'wl tetz tan cyaje'n cyen le luwar yi taj chi jun wi'tz pale', i' tz'ocopon tan banle'n e'chk munla'tz, bantz jale'n cuybil chipaj. Nin tajwe'n tan toque'n yi be'chok te'j, yi lino cu'n yi xansa'nt. ³³ Ej nin xanse' yi ama'l yi wi'nin xanil, tu yi mantial tetz molbil ibaj, tu yi altar, nin sjalok cuybil chipaj yi e' pale' tan e'chk quil yi na chijuch, nin sjalok cuybil chipaj tircu'n yi wunak yi najlche'-tz.

³⁴ "Yi jun xtxolbila'tz, i'tz jun ca'wl tetz cyakil tiemp. Tajwe'n yi jun tir le jujun yob tziban tane'n e'chk munla'tz, tan jale'n cuybil chipaj tircu'n yi e' wunak, tan e'chk quil yi mbaj chijuchul."

Ej nin ya'tz nin tzun tulej Moisés, quib yi tal Kataj tetz.

17

Yi ama'l yi ntina'tz xac tetz e'chk tx'ixwatz

¹ Ej nin tzun jilon tzaj junt tir Kataj tetz Moisés, itzun saj tloltz:

² "Txolnin tetz Aarón nin scyetz yi e' nitxajil, nin scyetz cyakil yi e' mas itanum, yi xtxolbile'j:

³ "Alchok scyetz tzitetz yil quim jun mam tor ta'n, nka jun ne'x cne'r, nka jun chiw tetz tx'ixwatz, ⁴ nin ko quil tz'opon ta'n stzi' cunin puertil yi mantial tetz molbil ibaj tan xchajle'n chi jun oy, sjalok til ta'n na mme'l tu' kojxuj yi xch'el yi xtx'ixwatz, tajwe'n tzuntz tan tele'n laju'n tzixo'l wok tampaj. ⁵ Yi na elpont yi jun ca'wla'tz, i'tz yi cyawun yi nchiquim cyak'un sajle'n tul alchok ama'lil, tajwe'n tan cyoyil jalu' tetz Kataj Ryos, swutz yi mantial tetz molbil ibaj, ba'n tzun tz'oc yi pale'-tz tan toye'n tetz Kataj Ryos, tetz jun oy tetz tzatzin paz. ⁶ Nin yi pale' tz'ocopon tan kojle'n nin yi chich' wi altar, yi at swutz Kataj Ryos. Ej nin ncha'tz stzi' cunin puertil yi mantial tetz molbil ibaj, nin tz'ocopon tan pate'n yi xepu', chi jun oy yi wi'nin c'o'cal swutz Kataj Ryos. ⁷ Nin qui't lcyak' yi e'chk oya'tz scyetz yi e' espíritu cwent Bayba'n yi najlche' le ama'l yi tz'inunin tu', na tampaj yi jun ajtza'kla'tz ja ijuch itil swutz Kataj Ryos. Nin yi jun ca'wla'tz i'tz tetz cyakil tiemp, i'tz tetz itetz ax wok xonl Israel, nin ncha'tz scyetz yi e' initxa', sbne' opon tunintz.

* 16:27 Heb 13:11. † 16:30 Lv 23:26-32; Nm 29:7-11.

⁸ "Ncha'tz al nin scyetz yi e' atanum, nka scyetz alchok awer nakil, yi cho'n najlij tzixo'l, yi ko na taj lpat jun xtx'ixwatz, nka na taj ltoy junt jilwutz xtx'ixwatz, ⁹ tajwe'n yi tz'opon ta'n stzi' cunin yi puertil yi mantial tetz molbil ibaj, tan toye'n tetz Kataj, nin ko quil xom te yi ca'wla's, tajwe'n tan tele'n laju'n tzixo'l wok.

Qui'c kuj tan baje'n chich'

¹⁰ "Alchok scyetz tzitetz, nka jun awer nak yi cho'n najlij tzixo'l, yil baj xch'el alchok txuc ta'n, jun cu'n incontr sbne' te'j, nin tz'elpon cu'n wa'n swutz.* ¹¹ Na alchok scyetz yi na xon wuxtx'otx', itz' tan tu' yi chich' yi na xon le wankil, nin ja wak' tzitetz tan xcone'n ita'n wi altar, tetz ixel tan qui iquime'n tan yi e'chk itil yi na ijuch tzinwutz, na yi chich'a'tz yi na el kojxuj wi altar, ya'stzun na chojon tircu'n yi itil.†

¹² "Cha'stzun te na walnin: Ax wok jun c'oloj xonl Israel, ncha'tz ax wok awer nak yi najlquix xchixo'l, qui'c kuj tan baje'n mu'x tal chich' ita'n. ¹³ Cha'stzun te alchok scyetz tzitetz yil ben tan txuqui'n, nin yil sbiyu'n jun txuc, yi ba'n lbaj ta'n, tajwe'n tan tele'n tircu'n yi xch'el yi jun txuca'tz, nin tajwe'n tan cwe'n mukul, ¹⁴ na tan yi chich'a'tz, ya'stzun na chixone't cyakil txuc wuxtx'otx'. Cha'stzun te na wal nin, yi qui'c kuj tan baje'n chich' ita'n, nin alchok scyetz yil bajse'n yi xch'el jun txuc, tajwe'n tan tele'n laju'n tzixo'l wok.

¹⁵ "Ej nin alchok xonl Israel, nka awer nak, yil bajse'n jun txuc yi quimnakt, nka junt txuc mbiyon cu'n, tajwe'n tan xtx'ajol yi be'ch tetz yi at te'j, nin ncha'tz tajwe'n tan jichine'n, nin tz'ocopon i' tetz tajlal jun yi qui xansa'nt jalen cu'n yil cu' k'ej. Ej kalena's tzun tz'octz tetz tajlal jun yi xansa'nt. ¹⁶ Poro ko quil tz'oc tan xtx'ajle'n yi be'ch tetz, nin quil jichin, qui tzun ltzaj yi tila's yi njuch, nin i' nin ajpaj sbne'tz te'j sbne' opon tunintz."

18

E'chk takle'n yi qui'c kuj tan bnol jun yaj te jun xna'n

¹ Ej nin tzun jilon tzaj junt tir Kataj Ryostz tetz Moisés, je tzun saj tlol i'-tze'j:

² "Txolnin yi e'chk xtxolbile'j scyetz yi e' atanum yi e' xonl Israel: Yi in wetz in iRyosil, nin in Ajcaw tzite'j.

³ "Quil cxom wok te cyajtza'kl yi e' aj Egipto, yi tnum kale nca'te't.

"Quil cxom wok te cyajtza'kl yi e' aj Canaán kalel cxopone't wa'n, nin quil cxom wok te yi e'chk chicxtumbr yi e' wunaka'tz.

⁴ "Xomen wok te e'chk inca'wl, nin ban wok tane'n. Na in iRyosil yi ca'wl itetz.

⁵ "Ban wok bin tane'n e'chk inca'wl, tu e'chk ley yi ja bixe' wa'n. Nin alchok scyetz yil xom te'j, mben xkon tetz tiempa'tz.* Na in yi Ryos yi itajcawil.

⁶ "Qui'c kuj tan witbel tib jun yaj tu jun xna'n, ko cyajwutz quib. Banwok tane'n inca'wl na in iRyosil.

⁷ "Quil tzitelsaj k'ej itaj, tan tu' yil tziwitbej itib tu itxu', na i'tz itxu' nin qui'c rmeril yil tziban yi jun ajtza'kla's.

⁸ "Quil tzitelsaj k'ej itaj, tan tu' yil tziwitbej itib tu txkel.†

⁹ "Quil tziwitbej itib tu itanub, qui'c na ban ko i'tz me'l itaj, nka tal itxu', qui'c rmeril yil tziban jun ajtza'kla'tz. Ncha'tz qui'c na ban ko cho'n mmitz'ij te'j junt xna'n, qui'c kuj tan iwitbel itib tuch.‡

¹⁰ "Quil cyelsaju' chik'aju' squibil quibu', tan tu' yil chiwitbej quibu' tu chimamaju', qui'c na ban ko i'tz me'l chicy'ajlu', nka tal chime'lu'. Qui'c kuj tan chibnolu' jun ajtza'kla'tz.

¹¹ "Quil tziwitbej itib tuch' yi tal yi txkel itaj, na ni'cu'n itaj tuch', nin i'tz itanub. Qui'c kuj tan ibnol jun ajtza'kla'tz.

* **17:10** Gn 9:4; Lv 7:26-28; 19:27; Dt 12:16, 23; 15:23. † **17:11** Heb 9:27. * **18:5** Neh 9:29; Ez 18:9; 20:11-13; Lc 10:28; Rm 10:5; Gl 3:12. ‡ **18:8** Lv 20:11; Dt 22:30; 27:20. † **18:9** Lv 20:17; Dt 27:22.

12 "Quil tziwitbej itib tuch' yi tanub itaj, na ite'n nin xch'el itaja'tz cya'n ta'n.

13 "Quil tziwitbej itib tuch' jun stzicy, nka titz'un itxu', na ite'n nin xch'el itxu'a'tz cy'a'n ta'n.

14 "Quil tzitelsaj k'ej stzicy, nka titz'un itaj, tan tu' yil tziwitbej itib tuch' yi txkel, na ncha'tz yi xna'na'tz i'tz itxu'§ tane'n.*

15 "Quil tziwitbej itib tuch' itlib, na ya'stzun txkel icy'ajl, nin qui'c kuj tan ibnol jun ajtza'kla'tz.†

16 "Quil tzitelsaj k'ej itzicy, nka ititz'un, tan tu' yil tziwitbej itib tu' yi txkel.‡

17 "Quil tziwitbej itib tu' yi tal jun xna'n yi ja wi't chiwitbej quibu' tuch' nin ncha'tz quil tziwitbej itib tuch' yi mamaj yi jun xna'na'tz, qui'c na ban ko i'tz me'l yi tal, nka tal yi tal, qui'c kuj tan iwitbel itib tuch'. Yi jun ajtza'kla'tz chin juntlen nin, na junit len chixch'el tircu'n e' xna'na'tz.§

18 "Quil tz'oc yi titz'un, nka stzicy inajal ita'n tetz itxkel, nin qui'c kuj tan iwitbel itib tuch' te itz'e't inajal, tan qui'c jale'n oyintzi' xchixo'l.

19 "Quil tziwitbej itib tu' jun xna'n, yi at cunin tul tiempil tetz yi tetz xtx'ajo'n.*

20 "Quil tziwitbej itib tuch' yi txkel jun awisin, tan qui'c itoque'n tetz tajlal jun yi qui xansa'nt, tan yi jun ajtza'kla'tz.†

21 "Quil tzi'ak' nin jun inixta' tetz yi ryos yi na bi'aj Moloc.‡ Qui tzi'elsaj xtx'ix imbi' tan yi jun ajtza'kla'tz. Na yi in wetz in Jehová yi iRyosil.

22 "Quil witbej tib jun yaj tu' junt yaj, nka jun xna'n tu' junt xna'n. Na chin tx'ixwil nin yi jun ajtza'kla'tz.§

23 "Quil tzixconsaj itib tu' jun txuc, tan qui'c ijuchul itil tan yi jun ajtza'kla'tz. Ncha'tz yi e' xna'n qui'c cu tan chixconsal quib tu' jun txuc, na chin juntlen nin.*

24 "Quil tzijuch itil tan yi e'chk ajtza'kla'tz. Na tampaj yi e'chk xtxolbila'tz chelpon inlajul yi e'chk tnum tul yi ama'l kalel cxopone't wok wak'un. 25 Ncha'tz ja jal til yi ama'l kale najlche't yi e' wunaka'tz tan chipaj. Poro ja wak' caws yi e'chk ama'la'tz, cha'stzun te ja che'l xit tircu'n yi e' wunaka'tz tul yi cyetz chi'ama'l. 26 Ma jalu', ax wok jun c'olaj xonl Israel, scyuch' yi e' awer nak yi najlche' tzixo'l, nque'nwok il tan banle'n tane'n yi e'chk inca'wl tu' e'chk inley yi ja bixe' wa'n, nin quil tziban yi e'chk ajtza'kla'tz, chi na chiban yi e' mas wunak, bantz qui' tele'n itx'ix. 27 Na tircu'n yi e'chk ajtza'kla'tz, yi chin tx'ixwil nin, ya'stzun e' ban yi e' wunak yi najlche' tzaj tzone'j yintax' cxu'l wok, nin tan chipaj ja oc tetz jun ama'l yi qui xansa'nt. 28 Qui bin cxom wok te cyetz cyajtza'kla'tz. Na ko ya'tz, cxelepon wok laju'n tan yi tx'otx', chi mbajij scye'j yi e' mal wunaka'tz. 29 Alchok scyetz yil sban yi e'chk takle'na'se'j yi chin tx'ixwil nin, tajwe'n yil tz'el cu'n swutz. 30 Cha'stzun te nque'nwok il tan banle'n tane'n yi e'chk inca'wl, nin quil tziban yi e'chk takle'n yi chin tx'ixwil nin, yi bajijnak sajle'nix tunintz tul yi ama'la's, nin quil tzijuch itil tampaj. Na in iRyosil yi cawl itetz."

19

E'chk ca'wl tan xansal tib jun wunak, nin tan jale'n jun cyajtza'klyi jicyuch te'j

1 Ej nin tzun jilon tzaj junt tir Kataj tetz Moisés itzun saj tloltz:

2 "Alaj yi xtxolbile'j scyetz yi e' atanum Israel: Nque'nwok tetz jun jilwutz wunak yi xansa'nt, na yi in wetz yi iRyosil, chin xan nin in, nin chin tz'aknak cunin in.*

3 "Ak'wok len k'ej itaj itxu'.†

§ 18:14 "Itxu'" tzone'j na elepont "jun tía". * 18:14 Lv 20:19-20. † 18:15 Lv 20:12. ‡ 18:16 Lv 20:21. § 18:17 Lv 20:14; Dt 27:23. * 18:19 Lv 20:18. † 18:20 Lv 20:10. ‡ 18:21 Yi Moloc, i'tz jun chiryosil yi e' amonita, yi ch'ich' cu'n yi ja bnix jun k'ak' tc'u'l nin ja chiben jo'li'n yi e' nitxa' tul yi k'ak'a'tz. § 18:22 Lv 20:13; Ro 1:26-27. * 18:23 Ex 22:19; Lv 20:15-16; Dt 27:21. * 19:2 Lv 11:44-45; Mt 5:48; 1 P 1:16. † 19:3 Ex 20:12; Dt 5:16.

”Ncha'tz banwok tane'n e'chk k'ej tetz ujle'n yi txumijt wa'n.† Na yi in wetz in iRyosil, yi na chincawun tzite'j.

4”Quil tzilok'wok wutz junt ryos,§ nin quil tziban junt ryos yi ch'ich' cu'n.* Na yi in wetz in iRyosil, yi na chincawun tzite'j.

5”Yil cxopon tan toye'n yi oy yi na xchaj yi ja jal tzatzin paz skaxo'l, oyinwok sk'il cu'n, nin banwok yi e'chk xtxolbil yi na chintzatzin te'j. 6Yi itawun yil tzitoy, tajwe'n tan baje'n ita'n te ite'n nin k'eja'tz, nin ncha'tz ba'n lbaj le ca'pi'n k'ej, poro yi sowril yil cyaj tetz yi toxi'n k'ej, tajwe'n tan pat-xe'n. 7Yi kol je' bajsan yi jun oya'tz le toxi'n k'ej, qui'c xac sbne' tzinwutz, nin quil chintzatzin te'j. 8Alchok scyetz yil bajse'n, sjalok til, nin stz'elk cu'n swutz, tampaj yi ja po'tzaj yi oy yi wi'nin k'ej tzinwutz.

9”Yil tz'opon k'ejlal yil je' yi icosech, quil tzisicy'e'n yi e'chk tal bakaj yi na cyaj cyen tx'akxuj, nin quil cxo'c tan xtxoye'n txo'lak yi stz'isil yi ja el quen. 10Ncha'tz quil cxo'c tan xtxoye'n wutz yi uva, nin quil tzisicy'e'n yi e'chk wutz yi na cyaj cyen tx'akxuj, cyajk tu'tz ita'n scyetz yi e' tal prow me'ba', nin scyetz yi e' awer nak. Na yi in wetz in iRyosil, yi na chincawun tzite'j.†

11”Quil cxalk'ij.‡ Ncha'tz quil tzijal jun wi itak', nin quil tzijop iwutz tzitibil itib.§

12”Quil tzisuk jun iyol tan imbi', yi quil cxe'l cu'n te'j,* na ko ya'tz tziban na tzun elpont-tz yi na cxtzan tan telse'n ink'ej. Na yi in wetz in Jehová iRyosil, yi na chincawun tzite'j.

13”Quil cxo'cwok tan oyintzi' tu junt, nin quil tzimajlen yi e'chk takle'n yi at tuch'. Nin chojwok chik'ej yi e' imos te ite'n nin k'eja'tz. Quil tzich'iw junt k'ej tan chichojle'n.†

14”Quil cxo'c tan xbajtzije'n jun chcan wi'.

”Quil tzitak'wok cu'n e'chk takle'n le chibe' yi e' moyi'x tan chije'n trimp te'j.‡ Ma na chajwok ic'ulutxumil tzinwutz. Na yi in wetz in Jehová iRyosil, yi na chincawun tzite'j.

15”Yil cxo'c tan pujle'n xtisya', quil tzitak'e'n ik'ab twi' jun. Quil xom iwi' tan colche'n jun prow me'ba', yi ko i' nin aj paj, nin quil xom iwi' tan colche'n jun ric, yi ko i' nin aj paj. Nicy'nin tu' tztulej ca'wbe'n cyetz alchok jilwutz wunak.§

16”Quil cxo'c wok tan xchaj'ue'n yol xchixo'l yi e' itanum.

”Quil cxo'cwok tan biyle'n cu'n junt iwunakil. Na yi in wetz in Jehová iRyosil, yi na chincawun tzite'j.

17”Quil tzitawaj chi'ch c'u'lal tetz italma', te jun ititz'un, nka te jun itzicy.

”Ej nin ko na itil yi tajwe'n tan makle'n wutz jun iwisin, ba'n tzimak wutz.* Quil cxom te yi tetz tajtza'kl, ko na tzan tan juchle'n til.

18”Quil tziticy'se' ic'u'l tztibil itib, nin quil tzitawaj chi'ch c'u'lal scye'j yi e' itanum. Lok'wok chiwutz iwisin, na ni'cu'n axwok scyuch'.† Na yi in wetz in Jehová iRyosil, yi na chincawun tzite'j.

19”Banwok tane'n yi e'chk inca'wl.

”Quil tzitak' ama'l tan chisakche'n yi itawun tu junt jilwutz txuc.

”Quil tziyuj cu'n junt jilwutz ij txo'l yi ij yi na itaw wok swutz itx'otx'.

”Quil tz'oc jun be'ch itetz tzite'j, ko banij tane'n tan cobox jilwutz nok'.‡

20”Yi ko at jun lwitbej tib tu jun xun esclaw yi i'tz tetz junt yaj, nin txe'n lok'xij yi jun xuna'tz tan tele'n liwr, yi juna'tz yi nwitbej tib tuch', tajwe'n tan xchojol yi paltil. Poro nk'e'tz sotzel chiwutz sbne', na yi jun xuna'tz atite't jak' cawl yi patrón. 21Nin yi juna'tz yi nwitbej tib tu yi xun yi esclaw, tajwe'n tan toyil jun cne'r tzinwutz tan jale'n cuybil

‡ 19:3 Ex 20:8; Dt 5:12. § 19:4 Lv 26:1. * 19:4 Ex 20:23; 34:17; Dt 17:25. † 19:10 Lv 23:22; Dt 24:19-22.

‡ 19:11 Ex 20:7; Dt 5:19. § 19:11 Ex 20:16; Dt 5:20. * 19:12 Ex 20:7; Dt 5:11; Mt 5:33. † 19:13 Dt 24:14-15.

‡ 19:14 Dt 27:18. § 19:15 Ex 23:6-8; Dt 16:19. * 19:17 Mt 18:15. † 19:18 Mt 5:43; 19:19; 22:39; Mc 12:31, 33;

Lc 10:27; Ro 13:9; Gl 5:14; Stg 2:8. ‡ 19:19 Dt 22:9-11.

paj, nin tajwe'n tan bene'n tcy'al kale atit puertil yi mantial tetz molbil ibaj. ²² Nin tan yi jun cne'ra'tz, tajwe'n tan jakol yi pale' cuybil paj yi jun yaja'tz swetz, nin tzincuye' paj.

²³ "Yil tzicambaj yi ama'l yi suki'nt wa'n tzitetz, yi na bi'aj Canaán, nin yil tzitawaj e'chk tze' yi na tak' lo'bajil, qui'c cuj tan cwe'n tzaj yi wutz ita'n, nin qui'c cuj tan baje'n yi wutz ita'n tetz ox yob. ²⁴ Ma le cyaji'n yob, tircu'n yi wutz yi e'chk tze'a'tz, xansok tzinwutz, nin tircu'n wunak xchimole' quib tan xanse'n yi e'chk lo'baj. ²⁵ Ma le o'i'n yob, ba'n tzun baj wutz yi e'chk tze'a'tz ita'n. Nin tan yi txolbila'tz yi tze' wi'nin wutz sbne' opon tunintz. Na yi in wetz in iRyosil, yi na chincawun tzite'j.

²⁶ "Quil tzibajsaj jun takle'n yi at xch'el. §

"Quil cxo'cwok tan wutz mesi'n, nin quil tzijoy puntil tan tilwe'n yi mbi sbajok ek ca'p.*

²⁷ "Quil tz'el xi'il iwi' ita'n yi junit setej sban, nin quil tz'el ju' ixmatzi' ita'n.

²⁸ "Quil tziq'uixpuj iwankil tampaj tu' yi na quim jun. Nin quil tz'oc jun itechl ita'n te iwankil. † Na yi in wetz in Jehová iRyosil, yi na chincawun tzite'j.

²⁹ "Quil tzitelsaj k'ej ime'l, tan tu' yil tz'oc ita'n tetz jun wi'tz aj bnol tetz. ‡ Quil tzipo'tzaj itanum tan e'chk ajtza'kl yi chin xa'bil nin.

³⁰ "Banwok tane'n e'chk k'ej tetz ujle'n yi bixba'nt wa'n. Ak'wok k'ej yi mantial tetz molbil ibaj kale najlchine't. Na yi in wetz in iRyosil, yi na chincawun tzite'j. §

³¹ "Quil tzijak itajtza'kl scyetz yi e' alma', nin scyetz yi e' aj wutz mes.* Quil tzijuch itil tan yi e'chk takle'na'tz. Na yi in wetz in iRyosil, yi na chincawun tzite'j.

³² "Ak'wok chik'ej yi e' yi ja tijin chic'u'l, ba'n cxcye'e'n wok xchiwutz tan tak'le'n chik'ej. Chajwok ic'ulutxumil, tan imbi'. Na yi in wetz in Jehová iRyosil, yi na chincawun tzite'j.

³³ "Quil che' ibuch yi e' awer nak yi najlche' tzixo'lwok. ³⁴ Chajwok lok' ib scyetz chi na ilok' itib itetz tzitibil itib. Lok'wok chiwutz, na ni' cu'n axwok scyuch', na ncha'tz ax itetz, ax awer nak banak Egipto. † Banwok tane'n, na yi in wetz in iRyosil, yi na chincawun tzite'j.

³⁵ "Quil tziban tramp, te alchok jilwutz ma'lbil. ³⁶ Tajwe'n xcon e'chk ma'lbil ita'n yi tz'aknak cu'n yi talal. ‡ Na in iRyosil, yi ncxe'lsan tzaj Egipto.

³⁷ "Ma jalu', banwok bin tane'n e'chk inca'wl, tu e'chk ley yi bixba'nt wa'n. Xomenwok te'j. Na yi in wetz in Jehová iRyosil, yi na chincawun tzite'j."

20

Yi xchojo'nil yi pajol ca'wli'n

¹ Nin jilon tzaj junt tir Kataj Ryos tetz Moisés, itzun taltz tetz:

² "Txolnin yi txolbile'j scyetz yi e' atanum: Alchok wunakil yil toy jun nitxajil tetz yi ryos Moloc, qui'c na ban ko i'tz jun xonl Israel nka jun awer nak yi cho'n najlij tzixo'l wok, tajwe'n cu'n tan cwe'n biyij tan c'ub cyak'un yi e' nim juy. ³ Na yi in wetz, incontr sbne' te yi juna'tz, nin stz'elk cu'n wa'n swutz, na ja oc il c'ol ta'n te inca'l yi mantial tetz molbil ibaj, nin ja el k'ej imbi' ta'n tan tu' yi ja toy jun nitxajil tetz Moloc. ⁴ Ma jalu', ko qui na chixom yi e' wunak te yi jun txolbila'tz nin ko quil quim yi jun wunaka'tz cya'n, ⁵ in tzun contr sbne'-tz te juna'tz, tuml yi najal, nin stz'elk cu'n wa'n swutz, scyuch' yi e' yi ja chixom te'j tan juchle'n quil swutz Moloc. ⁶ Ej nin ko cho'n tz'opon jun swutz jun aj wutz mes, tan yol scyetz alma', sjuche' til tampaj, nin in contr sbne'-tz te'j, nin stz'elk cu'n wa'n swutz.

⁷ "Ma na ntin k'ukek ic'u'l swe'j, nque'nwok tetz tz'aknak cu'n, na yi in wetz in iRyosil, yi na chincawun tzite'j. ⁸ Xanswok itib tan ixome'n swe'j nin banwok tane'n e'chk

§ 19:26 Gn 9:4; Lv 7:26-27; 17:10-14; Dt 12:16, 23; 15:23. * 19:26 Dt 18:10. † 19:28 Lv 21:5; Dt 14:1. ‡ 19:29 Dt 23:17. § 19:30 Lv 26:2. * 19:31 Dt 18:11; 1S 28:3; 2R 23:4; Is 8:19. † 19:34 Ex 22:21; Dt 24:17-18; 27:19. ‡ 19:36 Dt 25:13-16; Pr 20:10; Ez 45:10; Am 8:5; Miq 6:11.

inca'wl tetz cu'n italma'. Na in Jehová yi iRyosil yi ja no'c tan ixanse'n, nin tan ibixbaje'n tetz inxconsbe'tz.

⁹”Alchok scyetz yil tz'oc tan chijisle'n yi e' taj xtxu', tajwe'n tan cwe'n biyij, na i' te'n aj paj te'j yil cu' biyij,* na ja oc tan telse'n chik'ej yi e' taj xtxu'.

¹⁰”Yi ko at jun yaj lwitbej tib tu txkel junt, tajwe'n tan quime'n yi yaj tu yi xna'n na ja chijuch quil.†

¹¹”Ko at jun lwitbej tib tu txkel yi taj, na elpont yi na tzan tan telse'n k'ej yi taj. Nin tan yi xtxolbila'se'j, tajwe'n tan quime'n yi yaj, tu yi xna'n na ja chijuch quil, nin e' te'n aj paj te yil chicu' biyij.‡

¹²”Ko at jun lwitbej tib tu txkel yi cy'ajl, tajwe'n tan quime'n yi yaj tu yi xna'n, nin tajwe'n tan toque'n te cyajal yi xchiquimok, na e' te'n aj paj te yil chicu' biyij na yi jun ajtza'kla'tz chin tx'ixwil nin.§

¹³”Ma jalu', kol witbej tib jun yaj te junt yaj, chi na witbej tib jun yaj tu jun xna'n, tajwe'n tan chiquime'n chicabil, na e' te'n ajpaj te yil chicu' biyij, na chin tx'ixwil nin yi jun xtxolbila'tz.*

¹⁴”Ko at jun ltok'bej tib tu jun xna'n, nin ltok'bej tib tu xtxu' yi jun xna'na'tz, na tzun tzantz tan po'tza'n ib, nin tajwe'n tan chipate'n cyoxlil, itz'enle'n, bantz quil jal junt tir yi takle'na'tz yi chin tx'ixwil nin tzixo'lwok. †

¹⁵”Yi ko at jun yaj yil xcon jun txuc chi na xcon jun xna'n, tajwe'n tan cwe'n biyij. Nin tajwe'n tan cwe'n biyij yi txuc.

¹⁶”Ko at jun xna'n yil xcon jun txuc chi na xcon jun yaj, tajwe'n tan cwe'n biyij yi xna'n tu yi txuc. Na chipaj nin cyera'tz.‡

¹⁷”Ko at jun ltok'bej tib tu jun tanub, qui'c na ban ko nk'e'tz junit chitaj chitxu', nin lchiwitbej quibtz, sotzel chiwutz sbne', na yi na witbej tib jun tu tanub i'tz jun xtxolbil yi chin tx'ixwil nin, nin e' te'n ajpaj sbne' te yil chicu' biyij.§

¹⁸”Ko at jun lwitbej tib tu jun xna'n yi na tzan quen cunin tul tiempil yi xtx'ajo'n, na tzun tzantz tan telse'n k'ej yi xna'n, nin ncha'tz yi xna'n i' aj paj te'j, na ja cujij yi jun ajtza'kla'tz, nin tan yi xtxolbila'tz tajwe'n tan chicwe'n biyij.*

¹⁹”Quil tziwitbej itib tu jun titz'un, nka stzicy itxu', nin ncha'tz tu jun titz'un, nka stzicy itaj, na e' te'n ixonl, nin ko ya'tz tziban tzihoje' itil.

²⁰”Alchok scyetz yi na witbej tib tu txkel yi xibin yi xtxu', na el k'ej yi xibin yi xtxu' ta'n, nin chicabil jepon cyeklal yi quila'tz, nin quil jal jun chinitxa'.†

²¹”Alchok scyetz yil majlen txkel yi titz'un, nka stzicy, na el k'ej yi titz'un, nka stzicy ta'n. Nin yi jun ajtza'kla'tz na tak' chi'ch c'u'lal, nin yi e'a'tz yil chijuch quil, quil jal chinitxa'.‡

²²”Banwok bin tane'n e'chk inca'wl, tu e'chk inley yi bixba'nt wa'n, bantz quil cxe'lwok laju'n le yi tnum yi na chintzan tan iticy'le'n nin tul tetz inajbil. ²³ Quil cxomwok te cyajtza'kl yi e' wunak yi chelpon inlajul swutz yi ama'la'tz. Na yi e'a'tz ja chiban yi e'chk yab ajtza'kla'tz yi chin juntlenin, cha'stzun te qui nin mintx'aj yi cyajtza'kl, nin chelpon inlajul swutz yi ama'la'tz. ²⁴ Jun cu'n swale' nin tzitetz, yi itetz sbne' yi jun ama'la'tz yi chum balaj nin.§

”In iRyosil, yi ja cxje' intxa'ol xchixo'l yi e' mas jilwutz wunak. ²⁵ Cha'stzun te tajwe'n tan tele'n itxum scyetz yi e' txuc yi xan tu yi e' yi nk'e'tz xan tan ibajsal nka tan imacol. Quil tzitelsaj ik'ej tan tu' yil tzibajsaj nka yil tzimac yi e' txuca'tz yi xan. ²⁶ Yi ax itetz

* **20:9** Ex 21:17; Mt 15:4; Mc 7:10. † **20:10** Ex 20:14; Lv 18:20; Dt 5:18; 22:22-24; Jn 8:5. ‡ **20:11** Lv 18:8; Dt 22:30; 27:20. § **20:12** Lv 18:15. * **20:13** Lv 18:22. † **20:14** Lv 18:17; Dt 27:23. ‡ **20:16** Ex 22:19; Lv 18:23; Dt 27:21. § **20:17** Lv 18:9; Dt 27:22. * **20:18** Lv 18:19. † **20:20** Lv 18:12-14. ‡ **20:21** Lv 18:16. § **20:24** Le castiy na tal “donde la leche y la miel corren como el agua”. Yi na elepont cobox yola'tz i'tz yi chum balaj nin yi ama'l.

tajwe'n tan itoque'n tetz jun jilwutz wunak yi xansa'nt tzinwutz, na yi in wetz in Jehová, nin chin xan cunin in, nin ja cxje' intxajol xchixo'l tircu'n yi e' wunak yi ate' wuxtx'otx' tan itoque'n tetz intanum.

²⁷ "Alchok yaj nka alchok xna'n yi na chijoy puntil tan xcone'n jun aj wutz mes tetz chiyolol scyuch' alma', tajwe'n tan quime'n tan c'ub. Nin e' te'n aj paj te yil chicu' biyij," stzun Ryos bantz.

21

Yi mbi tajwe'n sban jun pale'

¹ Ej nintzun jilon tzaj junt tir Kataj Ryos tetz Moisés, tan talche'n yi xtxolbile'j:

"Jilonin scyetz yi e' pale', yi e' xonl Aarón, nin alaj scyetz yi chijoye' puntil tan qui cyoque'n tetz tajlal jun yi qui xansa'nt, tan tu' yil chimac yi wankil jun chixonl yi ja quim.

² Ma na ko i'tz jun chixonl chi tane'n chitxu', chitaj, chinitxa', nka jun quitz'un, ³ nka jun cyanub yi qui ocnak chmil, nin yi cho'n najlij scyuch', ba'n tzun chimactz wankil yi alma'a'tz. ⁴ Poro qui'c kuj tan chimacol jun alma' yi ko i'tz jun cyanub yi umnakt.

⁵ "Qui'c kuj tan tele'n chijukul xi'il chiwi', nin qui'c kuj tan tele'n chixmatzi' cya'n,* nin qui'c kuj tan q'uixpe'n chiwankil.† ⁶ Ma na tajwe'n yi cyak'o'nt quib tan chixcone'n swetz, nin yi quil tz'el k'ej imbi' cya'n na e' na cho'c tan pate'n e'chk tx'ixwatz tzinwutz, nin na cyoy yi pam yi wi'nin xanil swetz, cha'stzun te tajwe'n yil cho'c tetz tz'aknak cu'n.

⁷ "Qui'c kuj tan tumewe'n jun pale' tu jun wi'tz bnol tetz, nka tu jun xun yi po'tza'nt, nka tu jun xna'n yi xma'lca'n, na yi e' pale'a'tz jatxij che' tan chixcone'n swetz. ⁸ Makaj bin chiwutz yi e' pale' te e'chk takle'na'tz, na e' na chopon tu yi e'chk oy tzinwutz. Nin chin skoj cu'n te cyalma' sbne' xchiwutz tircu'n yi e' wunak, na yi in wetz in iRyosil, nin chin tz'ak nak cunin in, nin in na cho'csan tetz tz'aknak cu'n.

⁹ "Yi ko at jun xun yi me'l jun pale', yil telsaj k'ej stibil tib yil tz'oc tetz wi'tz bnol tetz, na el k'ej yi taj ta'n, nin tajwe'n tan stz'e'se'n itz'enle'n.

¹⁰ "Ej nin yi wi'tz pale', at rmeril tan xconsal yi be'chok yi wi'nin xanil, na je'nak kojij yi aceit yi wi'nin xanil twi'. Cha'stzun te qui'c rmeril tan je'n xchitpul xi'il wi', nin qui'c rmeril tan cwe'n katzol yi be'ch tetz tan xchajle'n yi na bisun tan jun xonl yi na quim.

¹¹ Ncha'tz qui'c rmeril tan toque'n le jun ama'l kale atit jun alma', mpe ik yi taj, nka yi xtxu' yi ja quim, na qui'c rmeril tan toque'n yi wi'tz pale' tetz jun wunak yi qui xansa'nt.

¹² Qui'c rmeril tan tele'n tzaj le ama'l yi wi'nin xanil, kale najle't Ryos, tan toque'n tul jun ama'l kale atit jun alma', qui'c na ban ko i'tz yi taj nka yi xtxu', na ko ya'tz sban tz'elpon k'ej yi ama'l yi wi'nin xanil ta'n, na je'nak kojij yi aceit twi' yi na xcon tan xanse'n jun wi'tz pale'. Banwok bin tane'n yi inca'wl na in Jehová iRyosil.

¹³ "Tajwe'n tan tumewe'n jun wi'tz pale' tu jun xun yi txe'n cu'n til jun yaj. ¹⁴ Na qui'c kuj tan tumewe'n tu jun xma'lca'n yi ja quim chmil, nka tu jun xna'n yi ja chipax tu chmil, nka tu jun xna'n yi po'tza'nt, nka tu jun xna'n yi wi'tz bnol tetz. Qui'c kuj tan tok'bel tib tu alchok tu' xna'nil, ma na tajwe'n tan tumewe'n tu jun xun yi txe'n cu'n til jun yaj, nin yi cho'n tz'el tzaj ta'n xchixo'l yi e' tetz xonl, yi e' xonl k'ajtzun Leví. ¹⁵ Yi e' wi'tz pale', tajwe'n tan chibnol tane'n yi e'chk xtxolbila'tz tan qui tele'n chik'ej yi e' chinitxa' cya'n xchixo'l chitanum, na yi in wetz, in nchixansan tan cyoque'n tetz tz'aknak cu'n."

Qui'c rmeril tan toque'n jun pale' tan toye'n tx'ixwatz swutz Ryos ko at yana'sil

¹⁶ Ej nin jilon tzaj junt tir Ryos tetz Moisés, tan talche'n yi xtxolbile'j:

¹⁷ "Alaj tetz Aarón yi sbne' opon tunintz, qui'c rmeril tan toque'n jun tetz xonl yi at yana'sil, tan toye'n pam tzinwutz. ¹⁸ Yi xtxolbila'tz na elpont, yi alchok scyetz yi at jun yana'sil qui'c rmeril tan banle'n yi jun munla'tz. Qui'c rmeril tan chixcone'n tetz pale'

* **21:5** Ya'stzun e' banake' yi e' wunak tentz yi nk'e'tz e' tetz Ryos yi na quim jun chixonl. † **21:5** Lv 19:27-28; Dt 14:1.

yi e' moyi'ä, yi e' co'x, scyuch' yi e' yi at yana'sil yi ju', nka ko at yana'sil yi ächin, ¹⁹ nka wak'xnakt yi tkan, nka yi k'ab, ²⁰ nka yi at muc'uxil wutz coc, nka yi qui nin ch'uy wutz tkan, nka yi muj nin tu' te'j wutz, nka yi xlac'at wutz yi xcy'akach yi at te'j, nka yi at tx'a'c te wankil, nka po'tnak yi chiquiwel. ²¹ Alchok scyetz scyeri e' xonl Aarón yi at jun te e'chk yana'sila'tz te'j, qui'c cuj tan toque'n tan banle'n jun munl swutz Ryos, yi patu'n na u'lij, nin qui'c cuj tan toque'n tan toye'n yi pam, na at yana'sil. ²² Ba'n lbaj yi pam ta'n yi na oyij, nin ba'n lbaj yi e'chk takle'n ta'n yi wi'nin xanil. ²³ Poro qui'c rmeril tan toque'n te'u'l yi ama'l yi wi'nin xanil yi cho'n at tul yi mantial tetz molbil ibaj, nin qui'c cuj tan tocompone'n äkansal tib te yi altar yi at le wutzk'anil, bantz qui tele'n ke'j yi inca'l ta'n, tan yi tetz yana'sil. Na in yi iRyosil, yi mmak'on k'ej yi e'chk takle'na'tz.”

²⁴ I nin tzun yol Moisésa'tz bantz tetz Aarón, quib yi tal Ryos tetz, nin ncha'tz ite'n nin tala'tz scyetz yi e' nitxajil Aarón, nin scyetz cyakil yi e' xonl Israel.

22

Yi e'chk oy yi na ak'lij tetz Ryos

¹ Ej nintzun jilon tzaj junt tir Kataj Ryos tetz Moisés, itzun taltz:

² “Alaj tetz Aarón, nin scyetz yi e' xonl i', yi cwent cu'n chiban te e'chk takle'n yi wi'nin xanil yi na oylij swetz, tan qui tele'n k'ej imbi' cya'n, yi wi'nin xanil. Na in Jehová iRyosil.

³ “Ej nin jalu', nin sbne' opon tunintz, alchok scyetz ächixo'l yi pale'a'tz yil tz'oc tan banle'n chimunl yi e' xonl Israel tzinwutz, tajwe'n tan xansal tib bajx cu'n. Ko quil sban tane'n yi inca'wle'j, tajwe'n tan tele'n laju'n tzixo'l wok. Qui'c cuj tan xcone'n. Na in Jehová, iRyosil.

⁴ “Qui'c cuj tan baje'n e'chk takle'n yi wi'nin xanil, tan jun xonl Aarón yi ko at jun jilwutz tx'a'c te'j yi xlac'at wutz*, nka yi na el poj te wankil, jalen cu'n yil xansaj tib.

“Alchok scyetz tzitetz yil maque'n jun alma', nka lmaque'n junt wunak yi ja el ta'al yi ächi'ol, ⁵ nka alchok scyetz yil tz'oc quen tetz jun yi qui xansa'nt, tampaj yil maque'n jun txuc yi tu na jut nin tu' wankil wuxtx'otx', nka yil noj quen te jun wunak yi qui xansa'nt, ⁶ tz'ocopon tzun tetz tajlal jun yi qui xansa'nt, jalen cu'n yil cu' k'ej, nin qui'c cuj tan baje'n e'chk takle'n ta'n yi wi'nin xanil, yi ko quil jichin te yi ntaxk oc tan bajse'n yi e'chk pama'tz yi wi'nin xanil. ⁷ Jalen cu'n yil cu' k'ej, kalena's tzun tz'octz tetz jun wunak yi xansa'nt swutz Ryos. Ej kalena's tzun at rmeriltz tan baje'n yi e'chk oy ta'n yi wi'nin xanil, na ya'stzun yi tetz wa'. ⁸ Qui'c cuj tan baje'n ächi'bel jun txuc ta'n yi quimnakt yi nnoj quen swutz, nin qui'c cuj tan baje'n yi ächi'bel jun txuc ta'n yi rit'ij cu'n tane'n tan jun smaron txuc, bantz quil tz'oc lac'p il c'ol te'j tan yi chi'baja'tz. Na in Jehová iRyosil.

⁹ “Al nin scyetz tan cyoque'n tan banle'n tane'n e'chk inca'wl, nin quil chijuch quil tantu' yi quil chiban tane'n, bantz quil chiquim. Na in Jehová iRyosil, yi na chinxansan yi e' pale'a'tz.

¹⁰ “Yi ko at jun yi nk'e'tz pale', qui'c cuj tan baje'n yi e'chk takle'n yi wi'nin xanil ta'n. Qui'c na ban ko i'tz jun wunak yi ja opon tu yi pale' tan posari'n, nka yi aj ch'eyanl le najbil yi pale', qui'c cuj tan baje'n yi e'chk pama'tz ta'n yi wi'nin xanil.

¹¹ “Yi kol lok' yi pale' jun esclaw tan yi tetz pu'k, yi jun esclawa'tz ba'n lbaj yi e'chk takle'n ta'n yi wi'nin xanil. Ncha'tz yi e' yi cho'n nchitz'ij xe ca'l yi pale', ban chiwan te e'chk waja'tz.

¹² “Yi ko at jun xun yi me'l jun pale' yi ja ume' te jun yi qui'c tocbil tetz pale', qui'c rmeril tan baje'n yi e'chk oya'tz ta'n yi na ak'lij scyetz yi e' pale'. ¹³ Poro ko i'tz xma'lca'n, nka ja chipax tu chmil, nin qui'c tal, nin ja pakxij xe ca'l yi taj, ba'n wan te yi oy yi na ak'lij tetz yi taj. Poro qui'c rmeril tan wane'n junt yi nk'e'tz pale' te e'chk oya'tz.

* 22:4 “Tx'a'c te'j yi xlac'at wutz” na elepont “lepra” le castiy.

14 "Yi ko at jun yi qui na til yi xanil yi e'chk takle'na'tz, nin ja baj ta'n, tajwe'n tan xtxumul xel, tuml junt to'i'n part te yi mbaj ta'n. 15 Poro yi e' pale' qui'c rmeril tan cyak'ol ama'l tan cyoque'n e' xonl Israel tan telse'n k'ej yi e'chk takle'na'tz yi wi'nin xanil, yi na oylj swetz, 16 nin quil cyak' ama'l tan chijuchul quil, tan yil baj yi e'chk oya'tz cya'n. Na in yi Ryos, yi na ak'on chik'ej yi e' pale'."

E'chk xtxolbil yi tajwe'n tan banle'n tane'n te e'chk awun yi na xcon tetz tx'ixwatz

17 Ej nintzun jilon tzaj junt tir Ryos tetz Moisés, itzun saj tloltz:

18-19 "Jilonin tetz Aarón tuml yi e' cy'ajl, nin scyetz yi e' atanum, nin txolnin yi e'chk xtxolbile'j scyetz: Yi ko at jun scyeri e' kaxonl Israel, nka jun scyeri e' awer nak yi najlij skaxo'l yil toy jun xtx'ixwatz tetz Ryos tan pat-xe'n tircu'n wankil, tajwe'n yi i'tz jun txuc yi mam nin yi qui'c mu'x tal yana'sil, bantz stzatzine'n Ryos te'j. Qui'c na ban ko i'tz tan tele'n k'ab te jun yol yi suki'nt ta'n swetz, nko i'tz jun oy yi tetz cu'n talma' na tak' tetz Ryos. Nin tajwe'n yi i'tz jun mam tor, nka i'tz jun tal mam cneru' yi junixe't yob, nka jun mam chiw. 20 Poro qui'c rmeril ko at chiyana'sil yi e' tawuna'tz, na quil c'u'lchij ko ya'tz quitane'n yil chopon tzinwutz.†

21 "Alchok scyetz yil tz'opon tan tak'le'n jun oy tetz tzatzin paz, qui'c na ban ko i'tz tan tele'n k'ab te jun yol yi suki'nt tetz Ryos, nka i'tz jun oy yi tetz cu'n talma' na tak', tajwe'n yil toy e' mam tor, nka e' cneru', yi qui'c mu'x tal chiyana'sil, bantz stzatzine'n Ryos te'j. 22 Quil tziyowok e'chk awun swetz yi moyi'x, nka q'uixpnake', nka qui'c junt quikan, nka yi je'nak tx'anol tib mu'x chichi'bel, nka at xcy'akach scye'j, nin quil tzitak' tan chipat-xe'n tetz oy wi altar tzinwutz. 23 Ma jalu', ko i'tz jun oy yi na toy jun tan tu' yi na tzatzin, ba'n tzun ltak' jun mam tor, nka jun cne'r yi at jalaj tkan juy, poro ko i'tz tan banle'n tane'n jun ca'wl, qui tzun tz'ak'lij ama'ltz tetz tan toyil jun awun yi nk'e'tz tz'aknak. 24 Qui'c rmeril tan itk'ol e'chk awun swetz yi q'uixpnak chiquiwel, nka lo'onsa'nt, nka elnakt tzutij, nka elnak kuxij. Quil tziyowok yi jun jilwutz awuna'tz swetz. 25 Ncha'tz quil tzitz'amwok e'chk awuna'tz tetz jun awer nak tetz inwa' yi in iRyosil, na yi e' txuca'tz at chiyana'sil, nin quil tzintz'am tik'ab."

E'chk xtxolbil yi tajwe'n lbanlij tane'n tan biyle'n jun awun yi na oylj tetz Ryos

26 Ej nin jilon tzaj junt tir Kataj Ryos tetz Moisés, itzun taltz tetz:

27 "Yil tz'itz'ij jun tal ne'x tor, nka yil tz'itz'ij jun tal ne'x cneru', nka jun tal ne'x chiw, tajwe'n yil cyajcyen te yi xtxu' tetz juk k'ej, ma yil tz'icy' yi juk k'aja'tz, stz'ocsok tzuntz tan pat-xe'n tetz oy tzinwutz.

28 "Quil tzibiy cu'n jun wacx, nka jun cne'r tu tal te ite'n nin k'aja'tz.

29 "Yil tzitak'wok jun oy tan tyoxi'n swetz, puntil cu'n tzitulej, bantz intzatzine'n te'j. 30 Nin bajswoke'n tircu'n te ite'n nin k'aja'tz nin quil tzitak'wok cyen sowril tetz junt k'ej. Na in Jehová iRyosil yi na chincawun tzite'j.

31 "Banwok tane'n e'chk inca'wl, xomenwok te'j. Na in Jehová iRyosil yi na chincawun tzite'j.

32 "Quil tzitelsaj k'ej imbi' yi chin xan nin, bantz jale'n ink'ej tzixo'lwok, yi axwok xonl Israel. Na in, in Jehová yi iRyosil, yi ja ixansij tan ixcone'n swetz. 33 Nin ja cxe'l tzajwok wa'n Egipto, tan woque'n tetz iRyosil. Na in Jehová iRyosil yi na tzan tan talche'n e'chk ca'wla'tz tzitetz," stzun Ryos bantz tetz Moisés tan talche'n scyetz wunak.

23

Yi e'chk k'ej yi na bajij tan tak'le'n k'ej Ryos

1 Ej nin tzun jilon tzaj junt tir Ryos tetz Moisés, itzun taltz tetz:

† 22:20 Lv 1:3; Dt 17:1.

2 “Txolaj yi xtxolbile'j scyetz yi e' atanum yi e' xonl Israel: Je bi' yi e'chk k'ejlale'j yi tajwe'n tan itoque'n tan inc'u'laje'n. Wi'nin xanil sbne' e'chk k'aja'tz yil tzimole' itib tzinwutz.

3 “Kak' k'ej cxak'uj wok ma le juki'n k'ej, i'tz jun k'ej tetz ujle'n* nin wi'nin xanil jun k'aja'tz sbne' yil tzimol cun itib tzinwutz. Tajwe'n tziban tane'n jun k'aja'tz alchok ama'lil kalel cxa'te't, na wi'nin xanil jun k'aja'tz tan tak'le'n ink'ej, na in iTaj Jehová.

4 “Je yi e'chk k'ejlale'j tan imolol itib tan tak'le'n ink'ej, nin wi'nin xanil e'chk k'ejlala'tz:

5 “Yi cyajlaj tajlal yi bajx xaw, cwe'n k'ej, tajwe'n tan ibnol tane'n yi Pasc, tan tak'le'n ink'ej.†

6 “Nin le o'laji'n k'ej te ite'n nin xawa'tz, na taj ticy'se'n yi k'ejlal tan bajse'n yi pam yi qui'c xtx'amil, tan tak'le'n ink'ej. Tetz juk k'ej tajwe'n tan ibajsal pam yi qui'c xtx'amil. 7 Nin yi bajx k'ej te yi juk k'aja'tz, tajwe'n tan imolol itib na wi'nin xanil yi jun k'aja'tz. Quil xak'uj wok le jun k'aja'tz. 8 Nin tul yi jujun k'aja'tz tajwe'n tan ipatil itx'ixwatz tzinwutz. Ej nin le juki'n k'ej, tajwe'n tan imolol itib na wi'nin xanil yi jun k'aja'tz. Qui'c kuj tan ibnol jun jilwutz ak'un.”‡

Yi tzatzi'n yi na bajij te yi bajx wutz yi ujul

9 Ej nin tzun jilon tzaj junt tir Ryos tetz Moisés, itzun taltz:

10 “Txolnin yi e'chk xtxolbile'j scyetz yi e' atanum, yi e' xonl Israel: Yi nskén wi't cxo'c tul yi ama'l yil swak'e' tzitetz, nin yil je' yi icosech tetz triw, tajwe'n tz'opon yi bajx boc'oj ita'n tk'ab yi pale'. 11 Ma yi nskén wi't icy' yi jun k'ej tetz ujle'n, tajwe'n tzun tan sukil yi pale' yi jun boc'oj triwa'tz tzinwutz chi jun oy yi wi'nin k'ej, bantz wuk'ol ama'l tan itule'n tzinwutz. 12 Nin le ite'n nin k'aja'tz yil cyoy yi jun boc'oj triwa'tz, tajwe'n tan ipatil jun tal ne'x cneru' yi junixe't yob, yi qui'c mu'x tal yana'sil, tan tak'le'n ink'ej. 13 Ncha'tz tajwe'n tzicy'aj tzaj wajxak liwr tu ni'cy te yi balaj jarin yi co'si'nt tan aceitil oliw, tan ipatil. I'tz jun oy yi wi'nin c'o'cal tzinwutz. Tajwe'n tan itoyil jun litr win xe c'u'l yi jun oya'tz. 14 Quil baj pam ita'n, nka triw yi woyi'nt, nka triw yi skejt, jalen cu'n yil tz'opon yi jun itoya'tz ita'n tzinwutz. Ej nin yi jun xtxolbila'tz, i'tz jun ca'wl tetz cyakil ixonl tan chibnol tane'n sbne' opon tunintz. Qui'c na ban na'l cxa't cu'n wok.

Yi k'ej tetz bajx cosech

15 “Ma yi nskén wi't itoy yi jun boc'oj triwa'tz, tul yi k'ej tetz ujle'n, itzun yi junt eklok tajwe'n tan itajlal juk seman. § 16 Nin te yi junt k'ej, tib yi ca'wunak beluj k'aja'tz, i'tz jun k'ej ujle'n, nin na jepon tajlal tetz nicy' cient k'ej. Ej nin te yi jun k'aja'tz tajwe'n yil tzitoy wok swetz yi wutz yi ac'aj cosech tetz triw. 17 Nin tajwe'n tan bene'n chicy'al jujun najal cob pam yi at xtx'amil, yi na bnix te yi balaj jarina'tz, yi cyaj liwr talal jujun, chi jun oy yi wi'nin k'ej, tetz yi bajx wutz yi cosech tan itoye'n tzinwutz, yi in Jehová yi iRyosil. 18 Nin tuml yi pama'tz, tajwe'n tan bene'n quicy'al juk ne'x cne'r tan jun yob jujun, yi qui'c mu'x tal chiyana'sil, tu jun ne'x tor, nin cob cne'r yi mam, tan chipat-xe'n tan tak'le'n ink'ej, na i'tz jun oy yi wi'nin c'o'cal tzinwutz. Tajwe'n xomt nin yi e'chk oya'tz tetz triw tu win, yi na chiquim yi e' awuna'tz.

19 “Ncha'tz tajwe'n tan itoyil jun chiw, tan xtx'ajle'n itil, nin cob tal ne'x cneru' tan jun yob jujun, tetz jun oy tetz tzatzin paz. 20 Nin yi pale' tz'ocopon tan suke'n nin yi e'chk awuna'tz chi jun oy yi wi'nin k'ej swutz Ryos, tuml yi pam yi na bnix te yi bajx wutz yi cosech, nin tuml yi cob ne'x cne'r. Wi'nin xanil yi oya'tz swutz Ryos, nin tetz yi pale' sbne'.

* 23:3 Ex 20:8-10; 23:12; 31:15; 34:21; 35:2; Dt 5:12-14. † 23:5 Ex 12:1-13; Dt 16:1-2. ‡ 23:8 Ex 12:14-20; 23:15; 34:18; Dt 16:3-8. § 23:15 Na elepont yi na taj tajle'n 49 k'ej.

21 "Nin te ite'n nin k'ejat'z, tajwe'n tan ibnol jun molo'n ib yi wi'nin xanil, nin quil tziban jun ak'un yi na taj wi'nin walor. Nin yi jun txolbile'j, i'tz jun ca'wl sbne' yi tajwe'n tziban tane'n tetz cyakil tiemp, nin qui'c na ban na' lcxa't cu'nt.*

22 "Yil tz'opon k'ejlal tan je'n icosech, quil tzisicy'e'n yi e'chk tal bak'wutz yi na cyaj cyen tx'akxuj, nin quil tzitxoy yi e'chk wutz yi bakaji'n yi na cyaj cyen wi tx'otx'. Ak'wok quen scyetz yi e' tal prow me'ba', nin scyetz yi e' awer nak. Na in iRyosil, yi na chincawun tzite'j."†

Yi k'ej tetz yi e'chk chun

23 Ej nintzun jilon tzaj junt tir Kataj Ryos tetz Moisés tan talche'n:

24 "Txolaj yi txolbile'j scyetz yi e' atanum yi e' xonl Israel: Yi bajx k'ej tetz yi juki'n xaw, tajwe'n tan ibnol tane'n jun k'ej ujl'e'n, nin jun molo'n ib yi wi'nin xanil, nin tajwe'n tz'oc chun te jun k'ejat'z. 25 Tajwe'n tan ipatil jun oy tan tak'le'n k'ej Ryos, nin qui'c cuj tan ibnol jun jilwutz ak'un yi na taj wi'nin walor."

Yi k'ejlal tan xtx'ajle'n quil

26 Jilone'n tzaj Kataj Ryos junt tir tetz Moisés, itzun taltz:

27 "Yi lajuji'n k'ej tetz yi juki'n xaw tetz cyakil yob, ya'stzun yi k'ejlal tan xtx'ajle'n itil. Nin tajwe'n tan ibnol tane'n yi jun molo'n ib yi wi'nin xanil, nin tajwe'n tan ibnol tane'n yi muc'le'n we'j, nin tajwe'n tan ipatil jun oy tan tak'le'n k'ej Ryos le jun k'ejat'z. 28 Nin quil cxak'uj te jun k'ejat'z, na ya'stzun yi jun k'ej tan intx'ajol itil, nin sjalok cuybil ipaj swutz Ryos, yi itajcawil. 29 Alchok scyetz yi quil sban tane'n yi muc'le'n we'j le jun k'ejat'z, qui'c na ban mbi wunakil, tajwe'n tan tele'n laju'n le tnum. 30 Nin alchok scyetz yil tz'ak'uj te jun k'ejat'z, qui'c na ban mbi wunakil, sotzel wutz sbne' wa'n.

31 "Quil tziban jun ak'un, na i'tz jun inca'wl tetz cyakil tiemp, yi tajwe'n tan chibnol tane'n yi e' initxa' yi xomt che' tzaj, nin tajwe'n tan ibnol tane'n qui'c na ban na' lcxa't cu'nt. 32 Yi jun k'ejat'z tajwe'n tz'oc tetz itajal yi i'tz jun k'ej tetz ujl'e'n, nin tetz muc'le'n we'j, nin tajwe'n yil xe'tij yi jun k'ejat'z yi beluj tajlal yi xaw, cwe'n k'ej, jalen yil cu' k'ej le junt eklok, ya'stzun yil tane' imunl."‡

Yi wutz k'ej Scabte'

33 Cawun tzaj Kataj Ryos junt tir tetz Moisés itzun taltz:

34 "Txolaj yi txolbile'j scyetz yi e' atanum yi e' xonl Israel: Cyakil yob, le o'laji'n k'ej tetz yi juki'n xaw, tajwe'n tan ibnol tane'n jun wutz k'ej yi na bi'aj Scabte'. Juk tzun k'ej sbne' yi jun tzatzina'tz, tan tak'le'n k'ej Ryos. 35 Nin le bajx k'ej tajwe'n tzimol itib. Nin chin xan nin jun molo'n iba'tz sbne'. Quil tziban jun jilwutz ak'un yi quiw te yi jun k'ejat'z. 36 Nin tul yi juk k'ejat'z, tajwe'n tan ipatil e'chk oy tzinwutz, nin le wajxaki'n k'ej tajwe'n yil tziban junt molo'n ib yi wi'nin xanil, nin tzipate' junt oy tzinwutz. Na i'tz jun k'ej tetz tzatzi'n, nin qui'c cuj tan ibnol jun jilwutz ak'un. §

37 "Je yi e'chk k'ej yi tajwe'n tan ibnol tane'n tan tak'le'n ink'ej, nin tajwe'n tan ibnol tane'n e'chk molo'n iba'tz na at xanil. Nin tajwe'n tan ipatil e'chk oy swutz Kataj Ryos, nin e'chk itx'ixwatz yi na patij tircu'n wankil, tuml e'chk oy yi ixi'n triw cu'n, nin e'chk oy yi win cu'n, xom quen tu' te yi mbi tajwe'n tan itoyil le jujun k'ej. 38 Ncha'tz tajwe'n tan ticy'se'n e'chk k'ej tetz ujl'e'n cyakil sman tan tak'le'n ink'ej. Ncha'tz ba'n tzitak' e'chk oy yi suki'nt ita'n swetz tu yi e'chk oy yi tu na saj bu'k te italma'.

39 "Ej nin yi o'laj tajlal yi juki'n xaw, yi nsken wi't je' yi cosech ita'n, tajwe'n tan ibnol jun tzatzi'n tetz juk k'ej tan tak'le'n k'ej Ryos. Nin le bajx k'ej te yi tzatzi'na'tz tajwe'n tan itujewe'n. Ma yil jepon tamp yi juk k'ejat'z, tajwe'n tan itujewe'n junt k'ej. 40 Le bajx k'ej ba'n tzimol wok e'chk balaj lo'baj. Ncha'tz ba'n tzimol wok e'chk xak xa'j, nin e'chk k'ab

* 23:21 Ex 23:16; 34:22; Dt 16:9-12. † 23:22 Lv 19:9-10; Dt 24:19-22. ‡ 23:32 Lv 16:29-34. § 23:36 Dt 16:13-15.

tze' yi wi'nin xak, tu yi e'chk k'ab k'an tze' yi cho'n na jal tzi'ak a' tan ibnol scabte'. Nin te yi juk k'eja'tz cxtzatzinkwok tzinwutz. ⁴¹ Na tul yi juki'n xaw tetz cyakil yob, tajwe'n tan ibnol tane'n yi jun tzatzi'na'tz tetz juk k'ej tan tak'le'n ink'ej. ⁴² Nin tul yi juk k'eja'tz, tircu'n axwok, yi ax intanum, tajwe'n tan ita'te'n txe'ak tal scabte'a'tz, ⁴³ bantz tule'n tx'akx xchic'u'l yi e' initxa' yi mbi cu'n bajij yi woque'n tan itelsene'ltzaj le tnum Egipto, nin yi xcone'n tal scabte' ita'n tetz inajbil. Ban wok bin tane'n e'chk inca'wl, na in Jehová iRyosil.”*

⁴⁴ Ya'stzun yi e'chk xtxolbil yi talnak Moisés scyetz yi e' xonl Israel, te e'chk k'ej, yi tajwe'n tan ticy'e'n cya'n swutz Kataj Ryos.

24

Yi aceit yi na xcon tetz txekbil

¹ Ej nintzun jilon tzaj junt tir Ryostz tetz Moisés itzun taltz tetz:

² “Cawunin scyetz yi e' atanum yi e' xonl Israel tan cyak'ol aceitil oliw te yi balaj, bantz quil chitzaj yi e'chk txekbil. ³ Nin tajwe'n yil tz'oc Aarón tan nuc'le'n yi e'chk cantil, bantz quil chitzaj yi e'chk txekbil yi at swutz Kataj Ryos le mantial tetz molbil ibaj, swutze'ltzaj yi xbu'k yi at swutz yi caña' kale atit cu'nt yi cob lepaj c'ub tetz yi trat. Nin yi xtxolbile'j i'tz jun ca'wl tetz cyakil tiemp, yi tajwe'n tan quibital yi e' initxa' yi xomt che' tzaj. ⁴ Tajwe'n bin tan nuc'le'n yi e'chk txekbila'tz yi ate' nintz le chicu'lbil, yi oro cu'n, tan chitxekune'n swutz Ryos.

Yi pam yi ilenin na opon swutz Ryos

⁵ ”Xconken yi chumbalaj jarin awa'n, nin banaj coblay pam yi wajxak liwr tu ni'cy talal jujun sban, ⁶ nin ba'n je' yi pama'tz awa'n wi yi mes, yi oro cu'n yi at tzinwutz, nin ba'n tzatxole'n cob txol tan kakchak nin tu' yi jujun txol.* ⁷ Nin ba'n tz'icy' cu'n yi insens awa'n tibaj yi jujun txol pam, na yi insensa'tz spat-xok swutz Kataj tan tak'le'n k'ej i', yi jun xtxolbila'tz sbajok sbne' opon tunintz. ⁸ Nin yi pama'tz tajwe'n tan topone'n swutz Kataj Ryos, cyakil tir yi na bajij yi jun k'ej ujle'n, chi jun trat tetz cyakil tiemp. ⁹ Nin yi e'chk pama'tz cyetz Aarón scyuch' yi e' nitxajil sbne',† nin ba'n lbaj cya'n le jun ama'l yi xan, na wi'nin k'ej yi jun oya'tz txo'l cyakil yi e'chk oy yi na opon swutz Ryos.”

Yi chicastiw yi e' wunak yi na cho'c tan telse'n k'ej Kataj Ryos

¹⁰⁻¹¹ Ej itzun bantz at tzun jun yaj yi xonl Israel yi xtxu', ma yi taj i'tz aj Egipto. Nin yi bi' yi xtxu' i'tz Selomit, nin yi xna'na'tz i' tal Dibri, nin i' jun chixonl yi e' aj Dan. Nin tzun je' chiyajol quib yi jun yaja'tz tu jun xonl Israel. Itzun yi jun yaja'tz yi xonl Israel xtxu', nintzun octz tan telse'n k'ej yi bi' Kataj Ryos. Ej nin tzun ben ticy'le'ntz swutz Moisés. ¹² Ej, nin te yi na chitzan tan xch'iwe'n yi tajbil Kataj Ryos tan chibnol, nin tzun octz cyak'un xetze'. ¹³ Saje'n tzun tlol Kataj Ryos tetz Moisés, itzun taltz:

¹⁴ “Cy'ajlen yi juna'tz yi mmo'c tan telse'n ink'ej, le yi ama'l kale najlquixe't, nin tircu'n yi e' yi ja quibit yi mmo'c tan telse'n ink'ej ba'n lje' chik'ab twi' tan xchajle'n yi juncu'n i' ajpaj. Nin tircu'n yi e' wunak tetz tnum ba'n lchibiy cu'n tan c'ub. ¹⁵⁻¹⁶ Ma jalu', txolnin yi xtxolbile'j scyetz yi e' xonl Israel: Alchok scyetz yil tz'oc tan telse'n k'ej yi bi' yi kaRyosil, i' aj paj, nin tircu'n yi e' xonl Israel chocopon tan biyle'n cu'n, tan c'ub. Nin qui'c na ban ko i'tz jun xonl Israel, nka jun awer nak yil tz'oc tan telse'n k'ej Ryos, tajwe'n tan quime'n.

¹⁷ ”Ncha'tz alchok scyetz yil biycu'n jun wunak, tajwe'n tan quime'n.‡

¹⁸ ”Alchok scyetz yil quim tawun junt ta'n, tajwe'n tan tk'ol xel.

¹⁹ ”Nin alchok scyetz yil ban quen jun takle'n te'j junt, tajwe'n tan tijol yi mbi cu'n mban. ²⁰ Ko at jun yi ja wak'xij bakil junt ta'n, tajwe'n tan wak'xe'n tetz bakil, ko ja el wutz jun tan junt, tajwe'n tan tele'n wutz yi jun yi me'lsan wutz yi tuch', ko ja el te' jun

* **23:43** Ex 23:16; 34:22. * **24:6** Ex 25:30. † **24:9** Mt 12:4; Mc 2:26; Lc 6:4. ‡ **24:17** Ex 21:12.

tan junt tuch', ncha'tz tajwe'n tan tele'n te' yi juna'tz. § Bantz tijol yi q'uixc'uj yi na icy'pon tan yi jun yi na lo'on.

²¹ "Alchok scyetz yil biy cu'n tawun junt, tajwe'n tan tk'ol xel. Ma na alchok scyetz yil biy cu'n jun wunak, tajwe'n tan cwe'n biyij.

²² "Na yi e'chk ca'wla'tz nicy' nintu' sbne' scyetz yi e' xonl Israel, scyuch' yi e' awer nak yi najlche'-tz. * Ban wok bin tane'n e'chk inca'wl na in yi Ryos yi itajcawil."

²³ Jilone'n tzun Moisés'tz scyetz yi e' xonl Israel, nin tzun el tzaj quicy'al yi juna'tz yi oc tan telse'n k'ej Kataj Ryos, nin tzun cu' chibiyoltz tan c'ub. Quib yi tal Ryos tetz Moisés, inin tzun cyulej yi e' xonl Israeltz.

25

Yi jun yob tetz ujle'n, ej nin yi jun yob yi na bi'aj jubileo

¹ Itzun yi jilone'n tzaj Kataj Ryos tetz Moisés, wi yi wutz yi na bi'aj Sinaí, itzun saj tloltz tetz:

² "Txolnin yi e'chk xtxolbile'j scyetz yi e' atanum yi e' xonl Israel: Yil cxo'cwok tul yi ama'l yi swak'e' tzitetz, tajwe'n yil tz'uje' yi tx'otx' jujun tiemp tan tak'le'n k'ej Ryos. ³ Ej ba'n tzun tz'oc wutz yi tx'otx'tz ita'n tetz kak yob. Ncha'tz ba'n cxo'c tan pore'n yi uva yi awij ita'n, nin ba'n tzimol yi e'chk wutz. ⁴ Ma le juki'n yob, tajwe'n tan tujewe'n yi tx'otx', tan tak'le'n k'ej Kataj. Nin quil tz'oc wutz itx'otx' ita'n, nin quil tziban ba'n tetz e'chk uva yi awij ita'n. ⁵ Nin quil je' jun cosech te yi triw yi na je'ul xchuc tul yi jun yoba'tz, * nin quil molxij jun cosech te yi wutz yi uva yi na k'anax tul jun yoba'tz, na tajwe'n tan tujewe'n yi tx'otx'. ⁶ Poro yi e'chk takle'n yi xchuc na ch'uy tul yi juki'n yoba'tz xcyek tan ic'a'che'n len, yi axwok itetz, scyuch' yi e' imos, scyuch' yi e' ak'unwil, nin scyuch' yi e' awer nak yi najlche' tzixo'l. ⁷ Ncha'tz ba'n chiwan yi e' itawun, scyuch' yi e' smaron txuc te'j. Cyakil yi na je'ul xchuc ba'n xcon tetz iwa'.†

⁸ "Ej, nin tajwe'n tan itajlal juk tir juk yob, tan je'mpone'n tajlal tetz ca'wunak tu beluj yob. ⁹ Ej nin yi lajuj tajlal yi juki'n xaw, yi k'ej tetz Cuybil Paj, tajwe'n tz'oc yi chun ita'n yi banij te Tuc' cne'r, lakak tnum Israel, tan telse'n stziblal yi txant tan je'mpone'n yi nicy' cient yob. ¹⁰ Ma yil jepon yi nicy' cient yoba'tz, tajwe'n tz'oc ita'n tetz jun yob yi wi'nin xanil, na i'tz jun yob tan ele'n liwr. Tircu'n yi e' esclaw chelpon liwr tan chipakxe'n te yi chinajal, nin ba'n lcyetzaj junt tir yi chitx'otx' yi benak c'a'y. ¹¹ Yi jun yoba'tz yi na bi'aj jubileo‡, i'tz jun tiemp sbne' tan cyele'n cyakil wunak liwr, nin tul jun yoba'tz qui'c cuj tan tocse'n wutz yi e'chk cojbil, nin qui'c cuj tan je'n yi triw yi na itz'ij xchuc wi cojbil, nin qui'c cuj tan pore'n e'chk uva, nin qui'c cuj tan molche'n e'chk wutz, ¹² na i'tz jun yob yi wi'nin xanil, nin tan cyele'n yi e' pres liwr. Nin ntin cxwankwok te yi mbi'tz na ch'uy xchuc swutz cojbil.

¹³ "Te yi jun yoba'tz yi na bi'aj jubileo, tircu'n e' yi benak chitx'otx' c'a'y tajwe'n tan cyetzal junt tir. ¹⁴ Na ko at jun slok' jun piñ tx'otx', nka sc'ay nin jun piñ tx'otx', qui'c cuj tan paysal wutz yi jun yi na tzan tan c'aye'n, nka yi jun yi na tzan tan lok'che'n. ¹⁵ Na yi wunak yi lok'on jun piñ tx'otx', ntin xchoje' yi tajlal cosech yi sjalok jalen yil tz'ucu'l junt tir yi jun yob yi na bi'aj jubileo, nin yi jun yi na c'ayin tetz yi tx'otx', ntin sjake' yi jamel yi

§ 24:20 Ex 21:23-25; Dt 19:21; Mt 5:38. * 24:22 Nm 15:16. * 25:5 Na elepont yi qui je' yi triwa'tz yi na je' ul xchuc chi na ban yi na je' yi cosech te yi tiemp yi ba'n na xcon yi tx'otx' cya'n. Na qui'c rmeril tan bene'n yi wutz c'a'y, chi na ban yi mero cosech. Poro ba'n lwan alchok wunak te'j. Qui'c taw yi ujula'tz tane'n tul yi jun yoba'tz. Alchok scyetz ba'n wan te'j. Ncha'tz yi e' cyawun ban chiwan te'j. † 25:7 Ex 23:10-11. ‡ 25:11 Yi yol "jubileo" cho'n na saj tetz jun yol le hebrey yi na elepont "chun" nka "tuc' cne'r". Ja oc yi jun chuna'tz tetz techl yi ja xe'tij yi jun yob tetz jubileo. I'tz jun yob yi ja che'l liwr cyakil e' esclaw yi e' xonl Israel, nin yi ja chicambaj junt tir yi cyetz chitx'otx' yi benak c'a'y. Ncha'tz yi e' yi at chitx'ok'be'n chelepon liwr tk'ab. Dt 15:1-9.

e'chk cosecha'tz yi txe'n je' swutz yi cojbil. § 16 Xom quen tu' te yi jatna' tlen cosech txe'n je', ya'tz nin jamel yi cojbil sbne'-tz. Nin yi ko coboxte'n yob cosech tan je'n, ajnak tzaj nin tzun sbne' jameltz, na yi na c'aylij i'tz yi tajlal e'ch cosech.

17 "Qui tzun tzipaysaj iwutz tzitibil itib. Ma na ek wok inchi', na yi in wetz in iRyosil yi na cawun tzite'j. 18 Banwok tane'n e'chk inca'wl tu e'chk inley yi bixba'nt wa'n. Nque'n wok c'ulutxum tan banle'n tane'n, bantz penin sk'il cxnajank wok le itanum. 19 Stk'e' tzun itx'otx' balaj cosech, nin cxtzatzink wok swutz icojbil, nin sbajk yi e'chk wutz yi e'chk cosecha'tz ita'n jale'n cu'n yil noj ic'u'l.

20 "At lo' e' scyale': '¿Mbil baj ka'n yil ko'c tul yi juki'n yob, na qui'c cuj tan kak'uje'n wi cojbil, nin qui'c cuj tan kabene'n tan je'se'n kacosech?' 21 Je puntile'j, yi in wetz, swak'e' imbanl tzitibaj le kaki'n yob, nin yi cosech yil je' ita'n xcyek tan ic'a'che'n tetz ox yob. 22 Cxwank tzun woktz te yi colij ita'n, jalen yil cxo'c wok tan tawle'n itujul le wajxaki'n yob, nin xcyek yi colij ita'n tan ic'a'che'n jalen yil je' yi ac'aj cosech.

23 "Yi tx'otx' qui'c rmeril tan bene'n ita'n c'ay tetz cyakil tiemp, na i'tz wetz, nin yi axwok itetz, ni'cu'n chi axwok tu'k c'amol tane'n swutz incojbil. 24 Cha'stzun te yi tx'otx' yi at tik'ab, ba'n tzitak' ama'l tetz yi taw banak, tan lok'ol junt tir tzitetz.

25 "Yi ko at jun itanum yil ben tul il, nin sc'ay icy' tzaj yi tx'otx' tzitetz, ba'n tzilok'. Poro ko at jun xonl i' yi naka'j chixo'l tuch', yi na taj tan colpil yi tx'otx' yi ja wi't ben c'ay, ba'n tzitak' ama'l tetz tan lok'ol junt tir tetz yi mero taw.*

26 "Ma jalu', ko i'tz jun itanum yi qui'c tetz xonl tan xcyewe'n tan colpe'n yi tx'otx', ba'n tz'oc il tan molche'n pu'k tan lok'olt tzitetz. Yil jal yi tajwe'n ta'n, 27 tz'ocopon tan telse'n cwent te yi jatna' yob na taj tan je'mpone'n te yi yob tetz jubileo, nin ya'stzun jamel yi stk'e' tzitetz tan tetzal junt tir yi tx'otx'. 28 Ma jalu', ko quil xcy'e' yi yaj tan molche'n yi pwok yi tajwe'n, scyajk tzun yi tx'otx'a'tz t'went yi jun yi nlok'on jalen cu'n yil tz'opon yi jun yob yi na bi'aj jubileo tan tetzal junt tir, na ya'stzun yi jun tiempa'tz yi na pakxij junt tir chitx'otx' cyakil wunak xchik'ab.

29 "Ko at jun yi ja c'ay jun ca'l tul jun tnum yi tapij cu'n te'j, ntin at rmeril tan lok'olt tul yi bajx yob yi benle'nix c'ay. 30 Poro ko quil xcy'e' junt tir tan lok'che'n yi ca'l, te jun yoba'tz, scyajk yi ca'l tetz yi junt wunak yi nlok'on, tetz cyakil tiemp, nin qui't xcy'e' yi taw banak cyen tan colpe'n, mpe ik tul jun yob yi na bi'aj jubileo. 31 Ma yi e'ch ca'l yi cho'n je'nake' tul e'chk tnum yi qui'c tapij solte'j, ni'cu'n sbajok scye'j chi na bajij te jun piix tx'otx' yi ba'n lok'xij kol xcy'e' yi taw tan colpe'n junt tir, ma ko qui', spakxok tzuntz tk'ab yi taw yil jepon yi jun yob tetz jubileo.

32 "Ma yi e' xonl Leví, ba'n chilok' junt tir e'chk chica'l yi cho'n at tul jun tnum yi tapij cu'n te'j. 33 Yi kol ben jun ca'l c'a'y tan jun xonl Leví yi cho'n at le jun tnum yi tapij cu'n te'j, nin ko quil xcy'e' tan lok'che'n junt tir, tajwe'n yil pakxij tk'ab i' yil jepon yi yob tetz jubileo. Na yi e'chk chica'l yi e' xonl Levíja'tz ya'stzun yi cyetz chica'l tetz cyakil tiemp. 34 Nin yi e'chk ama'l tetz pstorbil, yi cho'n at xchik'ab yi e' xonl Leví, qui'c rmeril tan bene'n c'a'y, na yi e'chk ama'la'tz i'tz cyetz, tetz cyakil tiemp sbne' opon tunintz.

Yi e'ch c'mo'n yi na ak'lij scyetz yi e' prow me'ba'

35 "Ko at jun itanum, yil cyajcyen me'ba', nin ltz'opon tan jakle'n xch'eybil tetz tzitetz, tajwe'n tan ich'eyal chi na ich'ey jun awer nak tbe', nin tajwe'n tan itk'ol posar.† 36 Quil tzimajwok len jun takle'n tetz, nin quil tzitz'am ta'al yi pwok yi ja c'am tzitetz, quil tziban jun txolbila'tz, ma na ekwok xchi' iRyosil, nin ak'wok posar yi jun prowa'tz. 37 Quil tzijak ta'al yi pwok yi na itak' tan c'mo'n tetz,‡ nin quil je' jamel yi wa' ita'n. 38 Na in

§ 25:15 Yi mero bintzi qui nin ben yi tx'otx' c'a'y, ma na ntin yi e'chk cosech yi at rmeril scambaj yi lok'ol jalen jepon te yi yob yi na bi'aj "jubileo". * 25:25 Rt 2:20; 4:1-10. † 25:35 Dt 15:7-8. ‡ 25:37 Ex 22:25; Dt 23:19-20.

iRyosil, yi itajcawil, nin ja cxe'lwok tzaj wa'n xchik'ab yi e' aj Egipto, tan woque'n tetz iRyosil, nin tan itopone'n le tnum yi na bi'aj Canaán.

³⁹ "Yi kol cyajcyen jun itanum tul me'ba'il te yi at tan posari'n tzituch', nin lc'aytib tzitetz tan ak'un, quil tzibuch chi jun esclaw tane'n, ⁴⁰ ma na tajwe'n tzitak' k'ej chi na itak' k'ej jun ak'unwil, nka chi na itak' k'ej jun aj posarinl. Nin stz'ak'ujk tzituch' jalen yil tz'opon k'ejlal yi jun yob tetz jubileo, tan tele'n liwr. ⁴¹ Kalena's tzun tz'eltz liwr tuml yi najal, tan ta'te'n xchixo'l yi e' tetz xonl, nin tan ta'te'n swutz yi tetz cojbil, chibanak cyen. ⁴² Na axwok len cu'n inchakum, na ja cxe'ltzaj wa'n jak' ca'wl Egipto, nin qui'c rmeril tan ibene'n c'ayi'n chi na ben c'ayi'n jun esclaw. ⁴³ Qui bin che' ibuch, ma na chajwok yi na itek inchi'.

⁴⁴ "Ko na itaj tzilok' jun esclaw yaj nka xna'n, ba'n tzilok', poro yi cho'n ljal xchixo'l yi e' awer nak tetz junt tnum. ⁴⁵ Ncha'tz ba'n tzilok' yi e' awer nak yi najlche' tzixo'l, tuml chinitxa' yil chijal te yi ate' le itanum, ba'n lche' ilok' tetz esclaw. ⁴⁶ Nin ba'n chicyaj cyen ita'n tetz esclaw scyetz initxa' yil cxquim itetz. Poro qui'c rmeril tan itoque'n tan chibuchle'n yi e' itanum yi ko e' esclaw tzituch'. §

⁴⁷ "Ma jalu', ko at jun awer nak yil tz'oc tetz ric, nin ko at jun itanum yi ja ben tul tx'ok'be'n, nin na c'ay tib tetz yi jun rica'tz, nka na c'ay tib tetz alchok awer nakil, ⁴⁸ at cuj tan xchojol jamel tan tele'n liwr, nin qui'c na ban ko ja wi't c'ay tib. Ba'n colpij tan jun titz'un, nka jun stzicy, ⁴⁹ nka tan jun quitz'un, nka quitzicy yi e' taj xtxu', nka alchok jun scyetz yi e' xonl yi naka'j nin chixo'l tuch'. Ncha'tz ba'n colpij tib kol xcy'e' te'j xchuc cuntu'. ⁵⁰ Nin na taj telse'n ajal te yi jatna' tiemp na taj tan je'mpone'n te yi yob tetz jubileo, nin yi jamel tan tele'n liwr i'tz yi tajlal yi e'chk yob yi quil xcon tetz yi patrón. Yi pwok cho'n xomok te yi na chitx'ac yi e' ak'unwil tul jun k'ej. ⁵¹ Nin ko at tzaj nin coboxt yob yi qui njepon te yi jun yob jubileo, tajwe'n tan tk'ol mu'x te yi pwok yi nstz'am yi bene'n c'ayil tib. ⁵² Ko coboxte'n yob tan je'mpone'n te yi jun yob tetz jubileo, ntin xchoje' yi jamel yi mu'xt tiempa'tz. ⁵³ Nin tajwe'n tz'i'lwij wutz chi jun ak'unwil yi na ak'uj tan yobi'n, quil tzitak' ama'l tan toque'n buchle'n.

⁵⁴ "Ma jalu', ko cya'l na jal puntil ta'n tan colpe'n, ilenin tz'elpon liwr scyuch' yi e' nitxajil, yil jepon yi jun yob yi na bi'aj jubileo, ⁵⁵ na tircu'n yi e' xonl Israel e' len cu'n inchakum, e' wetz, na in nche'lsan tzaj Egipto. Na in yi Ryos yi ca'wl itetz.

26

Yi e' c'ulutxum, sjalok cyetz chibanl

¹ "Quil tziban teblal e'chk ryos yi banijt cuntu' quitane'n, nin quil tzilok' wutz e'chk teblal junt ryos, nin quil tz'oc e'chk c'ub ita'n chi wi'nink xanil, nka e'chk c'ub yi se'ij tu' wutz. Quil cxmeje' wok swutz e'chk takle'na'tz tan tak'le'n ke'j, na yi in wetz in Jehová iRyosil.* ² Banwok tane'n e'chk k'ej tetz ujle'n yi bixba'nt wa'n. Ak'wok k'ej yi mantial tetz molbil ibaj kale najlchine't. Na yi in wetz in Jehová iRyosil, yi na chincawun tzite'j. †

³ "Yi kol cxom wok te e'chk inca'wl, nin kol tziban tane'n tircu'n yi na walnin tzitetz, ⁴ tz'opon tzun yi a'baltz wa'n te yi tiempil, nin tircu'n e'chk ujul swutzink. ⁵ Nin yi triw yi jepon ita'n xtx'aje' yil tz'ucu'l tiempil yi uva, nin yi uva xtx'aje' jalen yil tz'oc junt tir yi cosech wi yi cojbil. Nin quil xquim wok tan we'j, nin tan yi na cxtzan wok tan banle'n tane'n e'chk inca'wl quil sutz ic'u'l le itanum. ‡ ⁶ Nin sjalok tzatzin paz le itanum, nin quil cxob wok yil cxwit, nin cxincole'wok xchik'ab yi e' smaron txuc, nin quil wak' ama'l scyetz yi e' icontr tan oyintzi' tzite'j. ⁷ Cxcyewok tan chilaje'n len e' icontr, nin xchiquimok tircu'n ita'n tan spar. ⁸ Ntin o' ntzi' ixone'n cxcyewok tan chilaje'n len jun cient icontr, nin yi jun cient itetz, chixcyek tan chilaje'n len lajaj mil icontr, nin

§ 25:46 Ex 21:2-6; Dt 15:12-18. * 26:1 Ex 20:4; Lv 19:4; Dt 5:8; 16:21-22; 27:1. † 26:2 Lv 19:30. ‡ 26:5 Dt 11:13-15.

tircu'n ächiquimoklen ita'n tan spar. ⁹ Wi'nin ächin tzatzink tzite'j, nin expuc'unk wa'n, nin jun cu'n nelpon cu'n te inyol yi insuknak tzitetz. ¹⁰ Nin cxwankwok te yi cosech triw yi colije't ita'n, nin tajwe'n tan tele'n tzaj ita'n le cu'lbel, tan icolol yi wutz yi ac'aj cosech.

¹¹ "Yi in wetz na'tok tzite'j, nin quil tzinxajslen wib tzite'j. ¹² Nin cyakil nin tiemp ächinxonk tzixo'l. Nin nocopon tetz iRyosil. Nin yi axwok cxocopon tetz intanum. § ¹³ Na in iRyosil yi itajcawil yi ncxe'lsan tzaj jak' chica'wl yi e' aj Egipto, tan qui't ita'te'n tetz chi'esclaw. Nin ja el yi yucu' wa'n te ikul yi tz'amol itetz, nin ja wak' ik'e'j.

E'chk xtxolbil tan makle'n chiwutz yi e' pajol ca'wl

¹⁴ "Ma jalu', ko quil cxo'c c'ulutxum jak' inca'wl, nin ko quil tziban tane'n e'chk xtxolbil yi ja wi't wal, ¹⁵ ma na ko quil tzicujij e'chk inley nin kol cxo'cwok tan telse'n k'e'j e'chk inca'wl, nin ko quil tziban tane'n, qui tzun cxe'l cu'n wok te yi katrat. ¹⁶ Ko ya'tz tziban wok, je tzimbane'j tzite'j: Chin xo'w'bil nin sbne', cupon ya'bil yi sbiyonk, tz'elu'l ik'a'kl, ächiyobtok iwutz, nin quil jal iwalor, nin qui'c wutzil yi e'chk ujul sbne' yil tzitawaj, na yi e' icontr e' scambank yi wutz icosech. ¹⁷ Nocopon contr tzite'j, nin yi e' icontr chixcyek tzite'j, nin ächicawunk yi e' yi wi'nin na chi'ch chic'u'l tzite'j, nin cxelpon ojk ptzun cya'lk jun xomij tan itz'amle'n.

¹⁸ "Nin ko qui nin cxo'ctz c'ulutxum jak' inca'wl, cxincawse' jukt tir tampaj itil yi na ijuch. ¹⁹ Na itocsaj itib nim tu itajtza'kl, poro tzinxite' cunin yi jun iya'pla'tz, nin qui't wak' ama'l tan cwe'n a'bal wi'ak yi icojbil bantz quil wutzin itujul. ²⁰ Nin yi itak'un tan cha'tz tu' sbne', na quil wutzin, nin ncha'tz yi e'chk wi' lo'baj quil jal jun tal äxutuj wutz.

²¹ "Nin ko qui nin tz'ocopon inca'wl te iwi', nin ixnin axwoktz tan pajle'n e'chk inca'wl, swak'e' tzun jukt tir icaws, xomquen tu' te ipajpal. ²² Swak'e' ama'l tan cyopone'n e'chk smaron txuc tan ibajse'n, nin ächibajk initxa' cya'n, nin chocopon tan chibajse'n e'chk itawun, nin chixcyek yi e' txuca'tz tan chibiyle'n wi'nin wunak, nin qui't jal mas ixone'n tan xo'n lakak be'.

²³ "Nin ko chin pajpuj nin axwok, nin ch'inch'uj nin tunin axwok tan pajle'n e'chk inca'wl, ²⁴ cxincawse' jukt tir, tan e'chk itil yi na ijuch. ²⁵ Nin copon jun chin wutzile'n oyintzi' wa'n tzixo'l scyuch' yi e' icontr bantz wicy'sal inc'u'l tzite'j, tampaj yi qui nin ncxe'l cu'n wok te katrat yi bnixnakt ka'n tzituch'. Cxelpon ojkuj tan icolol itib le'ak itanum, poro copon e'chk ya'bil wa'n tzixo'l. Ncha'tz ncxben wok pres cyak'un yi e' icontr.

²⁶ "Ej, nin yil tzaj yi iwa' wa'n, yi colij ita'n tan iwane'n coboxt k'e'j te'j, lajuj cu'n xna'n chocopon tan sk'ajse'n jun tal pam tul jun ntzi' tal chuj, nin piäxu'n cu'n sbne' tziwutz, nin quil noj ic'u'l ta'n.

²⁷ "Ej, nin ko qui nin na ocopon inyol te iwi', nin ch'inch'uj nin tunin axwok tan pajle'n inca'wl, ²⁸ ächi'chok inc'u'l tzite'j, nin cxincawse' wok jukt tir yi nimte'n cu'n q'uixbel sbne', tan yi ipajpal. ²⁹ Nin tan yi xtxolbila'se'j, axwokte'n cxocopon tan chibajse'n initxa'. ³⁰ Nocopon tan xite'n cu'n e'chk k'ajbil yi na xcon ita'n tan c'u'laje'n e'chk ryos. Nin cob cuntu' chelpon e'chk patbil insens yi na xcon tzitetz. Nin yi iwankil yi quimnakt cho'n jepon intenu'l tibaj chiwankil e'chk iryosil yi qui na chinachon. Tzinchaje' tzuntz tzitetz yi qui na chimpek' te itajtza'kl. ³¹ Chin tz'inunin tu' sbne' itanum wa'n. Nin tzinxite' e'chk ica'l kale na imolwit itib tan tak'le'n k'e'j e'chk ryos. Nin qui't chintzatzin te e'chk balaj insens yil tzitak' swetz.

³² "Slo'onk yi tnum wa'n, nin yi e' icontr yil chu'l tan najewe'n tul chelpon yab te yi squile'. ³³ Nin cxelpon xit wa'n bene'n tzi'n ächixo'lak e'chk tnum; nin nocopon tan ibiyle'n cu'n tan spar; nin yi itanum tz'ocopon tetz jun ama'l yi tz'inunin tu' yi chin xo'w'bil nin. ³⁴ Nin tan yi xtxolbila'tz stz'ujek yi tx'otx', nin tz'elpon xel yi tiemp tzite'j yi qui nin mitak' tan tujewe'n. Te yi tiemp yil cxa'tijwok tan najewe'n le chitanum e'

icontr, ya'stzun yi tiemp yi stz'ujek yi tx'otx'. ³⁵ Cyakil yi tiemp yil cyaj yi tx'otx' xchuc, ya'stzun yi xel yi tiemp yi qui nin mitak' tan tujewe'n te yi atix tzaj wok swutz.

³⁶ "Nin yi axwok yil cxclax cyen xchik'ab yi e' icontr te yi atix xchixo'l, swak'e' wi'nin xo'w tzitetz, nin cxelpon ojkuj tan tu' yil tzibitnin yi na cutzaj tx'akxuj jun tal xak xtze', cxelpon ojkuj swutz, ni'cu'n chi alk jun xomij wutz icoc tu spar tan ibiyle'n cu'n. Ej nin cxjepon trimp tan bi'l nin ojke'l. Poro cya'l xomij tan itz'amle'n. ³⁷ Nin ichucte'n tzibowle' itib. Na ni'cu'n chi najk icol itib tk'ab jun chin wutzile'n oyintzi', poro cya'l jun xomij tan itz'amle'n. ¡Nin cya'l nin jun tzitetz yi nink jal walor tan oyintzi' tu icontr! ³⁸ Nin yi e' mas tnum chocopon tan itelse'n cu'n swutz, nin xquimok wok cyak'un yi e' icontra'tz. ³⁹ Ej nin yi e' yi quil chiquim le chitanum yi e' icontra'tz, xchiquimok tampaj yi cyetz quil. Xchiquimok scyuch' chitaj chitxu', na ncha'tz e', at len quil.

⁴⁰ "Ma yi e' ixonl yil chixomtzej, mpe nink chinachon te chipaj tu chipaj yi e' chimam chite', yi e' yi oc tan contri'n swe'j tan yi cyajtza'kl yi chin pajpuj nin, * ⁴¹ ilenin nocopon tan contri'n scye'j, nin swak'e' ama'l tan chibene'n pres chik'ab chicontr. Kalena's tzun chitx'ixwok nin chichoje' yi pajpal yi cyajtza'kl. ⁴² Kalena's tzun tz'ul tx'akx yi trat tinc'u'l, yi bnixnak wa'n tu Jacow†, nin Isaac‡, nin tu Abraham.§ Ej nin ncha'tz tz'ul tx'akx yi tx'otx' tinc'u'l yi suki'nt wa'n tzitetz. ⁴³ Na yi tx'otx'a'tz tz'ujek tik'ab. Nin tzatzin cu'n tz'ujek yi cobox yoba'tz yi qui nin mitak' ujle'n tetz, na quibix axwok sbne' tan ak'un swutz. Na ya's tzun icaws, tan paj yi qui nin mitak' k'ej e'chk inca'wl tu e'chk inley, na qui nin ixomwok tan banle'n tane'n.

⁴⁴ "Nin te yi na itijwok cyakil e'chk cawsa'tz, le chi ama'l yi e' icontr, quil cxe'lwok te inc'u'l junawes, nin quil cxe'l wok cu'n wa'n swutz junawes, na quil tz'el yi trat te inc'u'l yi mbnixnak wa'n skaxo'l, scyuch' yi e' imam ite', na yi in wetz in Jehová, yi iRyosil. ⁴⁵ Ma na chu'l tx'akx e' tinc'u'l tan paj yi trat yi mbnixnak wa'n scyuch', yi cyele'n tzaj wa'n Egipto, xchiwutz jun c'olój nación, tan woque'n tetz chiRyosil. Na in Jehová iRyosil."*

⁴⁶ Ya'stzun yi e'chk ley tu e'chk ca'wl, tu e'chk chusu'n, yi cyaj tlol Kataj Ryos tetz Moisés wi wutz Sinaí, tan txxolil scyetz yi e' xonl Israel.

27

E'chk takle'n yi wi'nin xanil swutz Ryos

¹ Ej, nintzun jilon tzaj junt tir Kataj Ryos tetz Moisés tan talche'n:

² "Txolnin yi e'chk txxolbile'j scyetz yi e' atanum yi e' xonl Israel: Alchok scyetz yi na taj xchoj yi jamel tan colpe'n jun wunak nka jun e'chk takle'n yi sukij swetz, je yi pwok yi tajwe'n tan xchojle'n swetz tan colpene'l tzaj tk'ab yi yol yi nsuk swetz: ³ Ko i'tz jun yaj yi at tul junak yob jalen ox c'al yob yi jamel i'tz nicy' cient piñ sakal. Xom quen tu' te yi walor yi jilwutz pwok yi na xcon le mantial tetz molbil ibaj. ⁴ Ma ko i'tz jun xna'n yi nsukij swetz, yi jamel i' i'tz, junaklaj piñ sakal. ⁵ Ma scyetz yi e' wunak yi ate' tul o' yob jalen junak yob yi nsukij swetz, yi chijamel i'tz junak piñ sakal yi ko i'tz yaj, ma ko i'tz xna'n, lajuj ntzi' tzuntz. ⁶ Ma scyetz yi e' nitxa' tan jun xaw jalen o' yob, yi chijamel i'tz o' ntzi' piñ sakal ko i'tz xicy, ma ko xun ox ntzi' tzuntz. ⁷ Ma scyetz yi e' yi ja tz'ak ox c'al yob cya'n, o'laj tzun piñ sakaltz, scyetz yi e' yaj, nin lajuj scyetz yi e' xna'n. ⁸ Ma ko chin me'ba' nin jun wunak, tan xchojle'n yi pwok yi bixba'nt, tajwe'n tzun tz'opontz tan yol tetz yi pale', tan tbite'n yi nicy'na' xchoje', xomquen tu' te yi walor yi jun yi sukin yi yol.

⁹ "Ma jalu', yi ko i'tz jun awun yi suki'nt swetz, qui'c tzun rmeriltz tan xite'n yi jun trata'tz, na ja wi't xansij. ¹⁰ Nin qui'c cuj tan je'n tx'exu'n tu junt awun. Qui'c na ban ko

* **26:40** Is 66:8; Zec 12:10. † **26:42** Gn 28:13-14. ‡ **26:42** Gn 26:3-4. § **26:42** Gn 17:7-8. * **26:45** Ja xcon yi bi' Jehová ta'n na na elepont, yi Ryos yi na el k'ab te yi e'chk takle'n yi na suk.

chin ba'nt cunin, nka ajnakt tzaj cunin. Ma ko na tx'e'xij jun awuna'tz yi suki'nt, chicabil tzuntz na chixansij*, yi jun yi at nintz, tu yi xel yi mophon oyi'n.

11 "Ma ko i'tz jun txuc yi nk'e'tz xansa'nt, yi qui'c cuj tan toye'n tetz Ryos, tajwe'n tzuntz tan bene'n ticy'le'n yi jun awuna'tz swutz yi pale', 12 nin yi pale' tz'a'lonk tzaj yi nicy'na' jamel yi jun txuca'tz. Nin yi jamelil yi na bixe' tan yi pale', tajwe'n tan cujil yi taw yi awun. 13 Nin ko na a'wij tan taje'n junt tir yi awun, tajwe'n tzuntz tan xchojol yi jamel yi bixba'nt, tuml jun mult, yi i'tz jun part te o' piñ yi jamel yi awuna'tz.

14 "Ko at jun yil suk yi ca'l swetz, yi pale' bixbank yi walor yi ca'l, xomquen tu' te yi balajil yi ca'l, nin yi walor yi na bixbaj yi pale', tajwe'n yil cu' swutz yi taw ca'l. 15 Ma jalu', ko na taj yi taw tan colpe'n junt tir yi ca'l, tajwe'n tzuntz tan xchojol yi walor yi ca'l tuml jun part te yi o' piñ yi jamel yi ca'l yi bixba'nt tan yi pale', spakxok tzun junt tir yi ca'l tk'ab.

16 "Ko at jun ja suk jun piñ cojbil swetz, yi walor yi jun piñ cojbila'tz cho'n xomok te yi nicy'na' cosech na je' swutz, yi walor i'tz nicy' cient piñ sakal te cyakil ca'wunak cient tu ca'wunak liwr cebada yi na je' swutz. 17 Nin kol suk yi tx'otx' tul yi yob yi na bi'aj jubileo, tajwe'n tan xchojle'n yi jamel cawal. 18 Poro kol suk swetz te nsken wi't icy' yi jun yoba'tz yi na bi'aj jubileo, qui'c mas jamel sbne'. Cho'n xomok te jatna' yob na taj tan je'n pone'n te yi jun yob tetz jubileo.

19 "Ma na ko na taj yi taw yil pakxij junt tir yi xtx'otx' tk'ab, tajwe'n tan xchojol yi walor yi tx'otx' tuml jun part te o' piñ yi jamel. Stetzaje' tzun junt tir yi tx'otx'. 20 Poro ko quil cambaj yi tx'otx', nin lben c'a'y tetz junt wunak, qui'ct tzun cuj tan cambal junt tir yi tx'otx'. 21 Nin yil jepon yi jun yob yi na bi'aj jubileo, qui'c jun taw sbne', ma na ntin in, nin yi pale' i' tz'ocopon tan q'uicy'le'n yi tx'otx'a'tz.

22 "Ko at jun ltak' jun piñ tx'otx' swetz yi ja lok', nin nk'e'tz herens yi at tk'ab, cyak'un taj, 23 stile' yi pale' nicy'na' jamel sbne' jalen yil jepon yi jun yob jubileo. Nin te ite'n nin k'eja'tz na taj xchojle'n. 24 Ma yil tz'opon yi jun yob jubileo, spakxok tzun junt tir yi tx'otx' tk'ab yi mero taw banak.

25 "Tircu'n jamel e'chk takle'n tajwe'n yi cho'n lxom te yi jun jilwutz pwok yi na xcon le yi mantial tetz molbil ibaj.

26 "Ma jalu', je xtxolbile'j scye yi awun yi bajx na chitz'ij.† Yi e'a's yi bajx na chitz'ij wetz sbne', qui'c rmeril tan suke'n swetz, na bixba'nt wa'n yi wetz sbne'. Qui'c na ban ko i'tz jun tal wacx, nka jun tal ne'x cne'r, wetz sbne'. 27 Ma jalu', ko i'tz bajx tal jun txuc yi xan kol bajsij, ba'n colpij. Ntin na taj xchojle'n yi jamel yi na bixe' tan yi pale', tuml jun mult yi i'tz jun part te o' piñ yi jamel yi jun txuca'tz. Poro ko quil je' colpi'n, ba'n lben c'a'y tan yi pale' chi yi jamel yi ja wi't bixe'.

28 "Ko at jun yi ja wi't suk yi me'bi'l swetz, qui'c na ban ko i'tz wunak, tawun, nka jalaj tx'otx' yi ya'stzun yi herens yi ncyaj chik'ol yi e' taj xtxu'. Qui'c cuj tan bene'n c'a'y, nin qui'c rmeril tan cambe'n junt tir na ya'stzun xac yi ja ak'lij swetz, nin wi'nin xanil tzinwutz.‡ 29 Nin ncha'tz qui'c cuj tan colpe'n jun wunak yi suki'nt swetz, ma na tajwe'n tan quime'n.

30 "Yi lajuji'n piñ te yi e'chk cosech yi na je' wi yi cojbil, tu yi wutz e'chk tze' i'tz wetz. 31 Ma ko at jun na taj tan colpe'n mu'x te yi lajuji'n piña'tz, tajwe'n tan xchojol yi jamel tuml o'i'n part te tircu'n yi jamel.

32 "Jun te yi lajuj awun, tajwe'n tan tak'le'n swetz, na ya'stzun yi lajuji'n part, 33 nin qui'c cuj tan tak'le'n junt xel yi ba'nt cu'n, nka ploj mu'x tal. Nin kol je' tx'exu'n jun awun, chicabil tzuntz xchicyajk tetz wetz, nin qui'c cuj tan chicolpe'n."§

* 27:10 Na elepont chicabil yi awuna'tz, e' tetz Kataj Ryos na ban. † 27:26 Ex 13:12; 34:19. ‡ 27:28 Nm 18:14. § 27:33 Nm 18:21; Dt 14:22-29; Mal 1:8; 3:8-10.

³⁴Ya'stzun yi e'chk ca'wl yi tak' Kataj Ryos tetz Moisés wi yi wutz yi na bi'aj Sinaí, tan xtxolil scyetz yi e' tetz tanum, yi e' xonl Israel.

JOSUÉ

Tx'olbil Xo'l Yi liwre'j

Yi bajxom yi xcon tan Ryos tetz xel Moisés na bi'aj Josué. Yi bi' yi jun Josuéja'tz ja xcon tetz bi' yi liwre'j. Ncha'tz yi Josuéja'tz i' chibajxom yi e' xonl Israel yi cyocompone'n Canaán

Yi Weklil Yi Liwre'j

Yi bajx wekl (Cap. 1–12) na xtxol yi xe'n cu'n ban Josué scyuch' yi e' mas xonl Israel tan chicambal nin tan cyetzal yi ama'l yi na bi'aj Canaán. Tul yi e'chk capítulo-a's na jal e'chk xtxolbil ka'n chitane'n:

Yi quicy'e'n wi tzanla' Jordán;

yi cwe'n woc' yi e'chk tapij tetz yi tnum Jericó tu yi tnum Hai;

yi xtx'amxe'n yi yaj Hazor, tu yi e'chk oyintzi' yi e' ban tan chicambal wi'nin ama'l cwent Canaán.

Yi ca'p wekl (Cap. 13–22) na xtxol yi xe'n cu'n ban Josué tan jatxle'n yi e'chk ama'l xchik'ab yi jujun k'u'j xonl Israel. Ej nin ncha'tz na xtxol yi xe'n cu'n ban yi bixewe'n cobox tnum tan colol tib jun yaj yi ja quim jun tuch' ta'n yi nk'e'tz txumijt ntulej.

Yi tox'e'n wekl (Cap. 23–24) na xtxol e'chk wi'tzibil yol yi tal Josué scyetz cyakil yi e' xonl Israel yi txant tan quime'n i'. Ncha'tz na xtxol yi xe'n cu'n e' ban tan quiwse'n yi trat yi bnixnak cyak'un chimam chite' tu Ryos. Na tzaj wi' yi liwr tan yi xtxolbil yi xe'n cu'n chiquime'n Josué tu yi pale' Eleazar yi cy'ajl Aarón.

Yi bixewe'n Josué tetz xel Moisés

¹ Itzun bantz, te yi nsken quim Moisés, yi xchakum Ryos*, nintzun jilon Kataj Ryos tetz Josué. Yi Josuéja'tz i' cy'ajl Nun, nin i' xch'eyum Moisés banak.

² Itzun tal Kataj tetz: “Ma jalu' Josué, ja quim Moisés, yi inchakum. Cha'stzun te tajwe'n tan abajxe'n cy'en xchiwutz cyakil yi e' mas atanum, yi e' xonl Israel, wi yi a' Jordán, bantz itopone'n swutz yi ama'l yi swak'e' tzitetz.

³”Suki'nt cyakil yi e'chk ama'la'tz wa'n tzitetz, chi walnak tetz Moisés.† Cyakil yi ama'l kale cxicy'e'twok, itetz sbne'. ⁴ Suki'nt yi e'chk ama'la'tz tzitetz,‡ yi na xe'tnin te yi ama'l tz'inunin tu' jalen te yi wi'wtz Líbano. Ma tele'n tzi'n, cho'n na xe't tzaj tzi yi jun chin wutzile'n tzanla' Eufrates, nin na opon jalen te yi mar Mediterráneo, kale na cwe't yi k'e'j. Nin na jop cyakil yi chi'ama'l yi e' hitita.

⁵”Cya'l jun xcye' tzawe'j Josué te yi cobox k'e'j yi ati'x tzone'j wuxtx'otx', na chinxomok tzawe'j, chi banakin te'j Moisés. Quil xwil cyen achuc, na ilenin chinxomok tzawe'j.§

⁶ Benk awukan ttx'otx'* nin quil cxob, na ax' cxocopon tan jatxle'n cu'n chi'ama'l yi e' intanume'j. Yi ama'la'tz, ya'stzun yi suki'nt wa'n scyetz imam ite'. ⁷ Ntin na taj yi benk awukan ttx'otx', nin yi quil cxob. Nque'n il tan banle'n tane'n cyakil yi ley yi talnak yi inchakum Moisés tzatz. Xomen te'j, quib yi na tal, bantz penin sk'il sban cyakil yi e'chk takle'n yil tzaban.

⁸”Ntin na taj yi quil tz'el te ac'u'l, yi mbi na tal yi liwr kale atit yi wetz inca'wl. Sk'e'jl nin lak'bal na taj yil tzatzum yi mbi na tal. Nin kol cxom te'j, penin sk'il sbne' cyakil yi tzabne'.

* **1:1** “Xchakum Ryos”. Tul yol Kataj qui na elepont jun tu' mos, ma na jun yi tk'o'n tib tan xcone'n tetz Ryos tetz cu'n talma'. Ej nin at k'e'j yi juna'tz swutz Ryos. Nm 12:7; Jos 1:2-7; Mal 4:4. † **1:3** Gn 15:18-21; 28:13. ‡ **1:4** Tz'elepon cu'n Kataj Ryos te yi yol yi suki'nt ta'n. Jer 16:14-16; Am 9:11-15; Zac 8:4-8. § **1:5** Dt 31:6, 8; Heb 13:5. * **1:6** Dt 31:6, 7, 23.

⁹”Qui bin cxob. Benk awukan ttx'otx'. ¡Quiwit! Quil tzacabej ac'u'l, na in awAjcawil, nin in aRyosil, nin chinxomok tzawe'j alchok cĕa'jnint.”

Yi toque'n Josué tetz chibajxom yi e' xonl Israel

¹⁰Toque'n tzun Josué tan chicawe'n yi e' mas ajcaw yi ate' ěchixo'l yi e' xonl Israel.

¹¹Itzun taltz scyetz: “Chibenku' ěchixo'l yi e' katanum, nin cyale'u' scyetz: ‘Banwok list iwa'. Na le oxt k'ej kicy'pon wi a' Jordán tan ketzal yi ama'l yi ja wi't suk Kataj yi kaRyosil sketz,' che'chu' sban.”

¹²Ncha'tz jilon Josué scyetz yi e' xonl Rubén, scyuch' yi e' xonl Gad, scyuch' jun k'u'j scyeri e' xonl Manasés yi cob[†] elnake'. ¹³Itzun taltz scyetz: “Ulk tx'akx yi yol Moisés, yi inchakum, ěchic'u'lu'. Na je yol i'e'j: ‘Kataj, yi kaRyosil mmak'on yi ama'le'j tan cyetzalu' nin tan cya'te'nu' swutz,' chij i' ban. ¹⁴Chicyajk cyen bin yi quixkelu' scyuch' chinitxajilu' tzone'j. Ncha'tz yi cyawunu' chicyajk cyen tzone'j. Na yi ama'le'j, yi at jalajicy' tzaj yi a' Jordán, ya'stzun yi cyeru' yi tak'nak Moisés. Poro cyakil yi e'u' yi chusij che'tu' tan oyintzi', yi e'u' yi qui na chixobu', ba'n chixomu' tu chima'clu' ske'j tan kuch'eye'n. ¹⁵Tajwe'n tan kuch'eye'n, jalen cu'n yil tak' Kataj ketz ka'ama'l tan kujewe'n swutz chi mban i' tan tak'le'n yi cyeru'. Yil ko'c tetz taw yi ama'l yi stk'e' Kataj sketz, kalena's tzun cha'jt tzaju' swutz chi'ama'lu' yi at tzone'j jalajicy' tzaj yi a' Jordán, yi ntak' Moisés yi ěchakum Ryos scyeru',”[‡] stzun Josué bantz scyetz.

¹⁶“Ba'n ta', che'ch. Skabne' cyakil yi na talu', na list o' tan kabene'n kale na tajwitu'.

¹⁷Nin kocopon jak' ca'wlu' chi banako' te Moisés. Ntina'tz na kaj, yi nink xom Kataj Ryos te'ju' chi banak i' te Moisés. [§] ¹⁸Ncha'tz, alchok scyetz yi quil tz'oc jak' ca'wlu', tajwe'n tan quime'n. Ntina'tz na kaj kal teru' ¡quiwit! Benk tkanu' ttx'otx',” che'ch bantz tetz Josué.

2

Yi chibene'n ěchakol Josué cob xk'ukwil tan tilwe'n Jericó

¹Itzun bantz, te yi ate' yi e' xonl Israel le ama'l Sitim, nintzun e' ben ěchakol Josué cob xk'ukwil. Te yi ntaxk chiben, nintzun tal scyetz: “Quibene'nk tan tilwe'n ěe'n tane'n yi tnum Jericó, tuml yi e'chk ama'l yi at cwent,” stzun i' bantz.

Yi chibene'n tan tilwe'n e'chk ama'la'tz cho'n tzun cyopone'ntz xe ca'l jun xna'n yi wi'tz bnol tetz yi na bi'aj Rahab,* yi najlij Jericó. Ya'stzun e' cyaj cyent te yi jun ak'bala'tz.

²Poro at tzun jun opon tan talche'n stziblal tetz yi rey yi at Jericó. Nin je yol i'e'j:

—Te yi akale'ne'j at e' xonl Israel yi ja chu'l tan xk'uke'n yi katnumil, che'ch bantz.

³Chibene'n tzun ěchakol yi rey cobox aj mantarinl tan talche'n tetz Rahab:

—Chajwe'e'l tzaj yi e' xonl Israel yi ncho'c xe aca'l. Na ja chu'l tan xk'uke'n yi ka'ama'l, che'ch yi e' aj mantarinla'tz.

⁴Poro yi xna'n nsken che' tew yi cob yaja'tz. Saje'n tzun tlol yi xna'n scyetz yi e' aj mantarinla'tz:

—Bintzinin, ja chu'lak cob yaj swuch', poro quinin mme'l intxum tetz yi na' nchisaje't.

⁵Akale'nt cuntu' nche'l, te yi ntaxk jopxij yi e'chk sawan. Ncha'tz qui na wil alo' ncha'jnint. Poro yi nink chiben chanu' tan chitz'amle'n, ěchitx'amxok cyanu', stzun Rahab ban scyetz.

⁶Poro nsken che' tew i' yi cob yaja'tz wi ca'l. Na cho'n cyoque'ntz ta'n jak' e'chk tkan lino yi at wi ca'l tan skejse'n.

⁷Chibene'n tzun yi e' ěchakum rey tan chitz'amle'n klo'. Cho'n chibene'n tul yi be' yi na opon tzi Jordán kale na chicy'e't wunak. Watok cunin tzun che'l tzaj yi e' sanlara'tz yi jopxe'nt yi e'chk puertil yi tnum.

[†] **1:12** Yi e' xonl Manasés cob k'u'j e' ban. At jun k'u'j e' cyaj jalajt cyen yi a' Jordán. Nin junt k'u'j jalaj icy'tzaj yi a' Jordán. [‡] **1:15** Nm 32:28-32; Dt 3:18-20; Jos 22:1-6. [§] **1:17** Nm 27:20; Dt 34:9. * **2:1** Heb 11:31; Stg 2:25.

⁸ Itzun bantz, te yi ntaxk chiwit yi e' xk'ukwil, nintzun je' Rahab wi ca'l tan yol scyetz. Itzun taltz:

⁹ —Na wocsaj yi ak'ijt yi e'chk ama'le'j scyeru' tan yi cyeru' chiRyosilu'. Cha'stzun te wi'nin na kaxob scyeru'. Na cyakil yi o' yi najlcho' tzone'j, jalt nin tan kaquime'n tan xo'w. ¹⁰ Ncha'tz kubitnak yi x'e'n cunin skeje'n yi Cyak Mar† x'chiwutzu' tan Ryos yi cyele'n tzaju' Egipto. Nin kubitnak yi mbi cu'n bajij scye'j Sehón tu Og‡ yi cob chireyil yi e' amorreo yi najlche' jalajcy'en yi a' Jordán. Ja kubit yi ja che'l cu'n cya'nu' swutz.

¹¹ ”Yi kubital yi txolbila'tz, nintzun o' bisuntz ta'n. Cya'l jun yi nink nimsaj c'u'l tan xcyewe'n cu'n x'chiwutzu' tan oyintzi', na ja el katxum tetz yi cyAjcawilu', yi chiRyosilu', i' taw yi tcya'j tu yi wuxtx'otx'.

¹² ”Ma jalu' bin, chibne'u' jun pawor swetz, chi mimban wetz scye'ju'. Cyale'u' swetz swutz cu'n chiRyosilu' yi quil chinquim cyanu' cyuml yi e' intaj scyuch' yi e' wutzicy yil chu'lu' tan oyintzi' tzone'j. Ej nin cyak' cyenu' jun techl swetz, bantz k'ukewe'n inc'u'l scye'ju'. ¹³ Ncha'tz nink chiclax intaj tu intxu', scyuch' yi e' inxibin tu yi e' mas wutzicy, scyuch' cyakil yi e' inxonl. Ko' chicole'u' bin tk'ab quimichil, stzun Rahab bantz scyetz.

¹⁴ —Quil bisunu'. Yil tak' Kataj yi ama'le'j sketz, skak'e' kib tan chicolche'nu', penin sk'il che' kacole'u'. Poro qui na kaj yil cyalu' katziblal tetz jun, che'ch yi cob xk'ukwila'tz bantz.

¹⁵ Yi ca'l Rahab cho'n at wi tapij yi at solte'j yi tnum Jericó. Cho'n tzun chicwe'n tzaj yi e' xk'ukwila'tz tan Rahab te akwil. ¹⁶ Poro yi ntaxk chicu' tzaj, nintzun taltz scyetz:

—Cho'n chibenku' wi'wtz, bantz quil chijalu' cyak'un yi e' yi na chitzan tan chijoyle'nu'. Cyewe' quibu' wi'wtz tetz ox k'ej, jalen cu'n yil chipakxij yi e' yi nche'l tan chijoyle'nu', kalena's tzun chicy'ajtu' chibe'u', stzun Rahab ban scyetz.

¹⁷ Cyaje'n tzun cyaloltz tetz Rahab:

—Ntyoxtu'. Nkaje'n ketz, poro kelepon cu'n te kayol yi ja wi't cyaj kasukil teru'. ¹⁸ I bin jalu', tbit tzaju' kayole'j: Yil ku'l tzaj tan oyintzi' tzone'j, ba'n c'alquenu' yi jun akwile'j, yi cyak yubil, te yi wentanu'il yi ca'lu' kale kelpone't. Nin ba'n chimol quibu' xe ca'lu', scyuch' yi e' taj txu'u', tu yi e' stzicyu' nin yi e' xonl yi taju'. ¹⁹ Alchok scyetz yil tz'el solte'j yi ca'lu', squimok, nin qui'c ketz kapaj te'j kol quim, ma na i' ajpaj te'j. Poro ko at jun sketz ketz yil tz'oc tan chibiyle'n yi e' yi ate' xe ca'lu', o' tzun ajpajtz sbne'. ²⁰ Poro ncha'tz kol talu' katziblal, qui't kaban tane'n yi nkasuk teru', che'ch yi e' xk'ukwila'tz bantz tetz Rahab.

²¹ —Ba'n, chij Rahab.

Nintzun e' jatx quibtz. Yi chicwe'n tzaj, nintzun oc c'alol Rahab yi jun akwila'tz te yi wentanu'il yi ca'l i'.

²² Inti yi e' xk'ukwila'tz cho'n chibene'ntz wi'wtz, nin cho'n cya'te'n tetz ox k'ej tan ew ib xo'l tze'. Ma yi e' sanlar yi na chitzan tan chijoyle'n nin e' pakxij junt tir tnum na cya'l e' jale't. ²³ Ma yi ticy'e'n yi ox k'aja'tz, nintzun e' cu' tzaj wi'wtz, nin e' cy'ajt chibe' tan quicy'e'n wi a'. Kalena's tzun cyopone'ntz te Josué.

Yi cyopone'n, nin baj chitxolil tetz Josué cyakil yi e'chk takle'n yi mbajij scye'j. ²⁴ Itzun cyaltz:

—Ja wi't tak' Kataj cyakil yi e'chk ama'l sketz, na ja kil yi wi'nin na chixob yi e' wunak sketz.

3

Yi quicy'e'n yi e' xonl Israel wi a' Jordán

¹ Itzun bantz le junt eklok, chin jalchan cunin tzun e' baj c'ase'n Josué scyuch' cyakil yi e' xonl Israel. Nintzun e' icy'tz swutz yi ama'l Sitim. Cho'n tzun cyopone'ntz stzi' a' Jordán, kale e' cyaj cyent tetz ox k'ej.

† 2:10 Ex 14:21. ‡ 2:10 Nm 21:21-35.

² Ej nin yi ticy'e'n yi ox k'eja'tz, nintzun e' ben yi chibajxom tan talche'n yi ca'wle'j scyetz:

³ “Yil quilninu' yil tz'icy' yi caña' kale atit yi quiwel yol Kataj yi kaRyosil, ba'n chixomninu' wutz coc. Na tz'icy'pon chicy'al yi e' pale' yi e' xonl Leví.

⁴”Tajwe'n chixomninu' wutz coc yi caña'a'tz na qui cyajske'nu' yi be' kalel kicy'e't. Poro qui'c rmeril tan cyocomponu' mero wutz coc yi caña'. Ma na tajwe'n tan cyaje'n cyen jun kilómetro* xchixo'lu' tu yi caña'a'tz.”

⁵ Ncha'tz tal Josué yi xtxolbile'j scyetz yi e' tanum: “Chixanse' quibu', na ek, xchaje' Kataj jun chin milawr skawutz.”

⁶ Ncha'tz tal i' scyetz yi e' pale': “Chipalninu' yi caña', nin ba'n chicy'u' wi a'. Chibajxoku' xchiwutz yi e' mas katanum,” stzun Josué.

Ya'tz nintzun cyulejtz, nin ben chipalol yi caña'. Nin e' bajx cu'ntz xchiwutz yi e' mas xonl Israel.

⁷ Tlol tzun Kataj tetz Josué: “I bin jalu' Josué, sbne' opon tunintz sjalok mas ak'e'j wa'n xchiwutz yi atanum. Nin tz'elepon chitxum tetz yi xomchin tzawe'j, chi banakin te Moisés. ⁸ Ncha'tz, ba'n xcaunin scyetz yi e' pale' yi palol tetz yi caña'. Alaj scyetz yil chopon tzi a' Jordán, tajwe'n tan chixcyewe'n cu'n xe a',” stzun Kataj bantz tetz Josué.

⁹ Bene'n tzun tlol Josué scyetz yi e' tanum: “Chisajku' tan tbite'n yi yol Kataj yi kaRyosil yi swale' scyeru'. ¹⁰ Yil chibenu' xchiwutzu', tz'elepon chitxumu' tetz yi bajxij yi kaRyosil skawutz, yi kaRyosil yi itz' nin tetz. Na tz'ocopon i' tan chilaje'n len cyakil yi e' aj Canaán swutzak chi'ama'l, yi e' hitita, scyuch' yi e' heveo, scyuch' yi e' ferezeo, scyuch' yi e' gergeseo, scyuch' yi e' amorreo, scyuch' yi e' jebuseo. ¹¹ Tz'elepon chitxumu' tetz yi xomij Kataj yi kaRyosil ske'j, yil quilu' yil bajxij yi caña' skawutz yi jun caña'a'tz kale atit yi quiwel yi yol i'. Yi jun Kataj a'tz i' taw cyakil ama'l bene'n tzi'n wi munt.

¹²”Ma jalu', tajwe'n chisicy'e'nu' coblaj yaj xchixo'lu'. Jun te jujun k'u'j xonl Israel. ¹³ Na yil copon yi quikan yi e' pale' yi cy'anl tetz yi caña'a'tz xe a', copon jatxol tib yi a' xchuc. Nin stanek yi a' yi na elu'l, nin smole' tib,” stzun Josué bantz.

¹⁴ Icy'e'n tzaj nintzun e' ban yi e' xonl Israel swutz yi ama'l kale ate't. Nin e' bajx cu'n yi e' pale' yi palol tetz yi caña'. ¹⁵ Yi cyule'n stzi' a' Jordán, nintzun e' bajx cu'n yi e' pale' yi q'u'il tetz yi caña' xe a'. (Te yi tiempa'tz nim te'j yi a' na i'tz k'alaj.) ¹⁶ Yi chicwe'n pone'n xe a' nintzun cu' cabsal tib yi a' yi na elu'l. Tircu'n cwe'n makol tib jalen le tnum Adán, yi at naka'jil yi ama'l Saretán. Ma yi a' yi sken wi't el, cho'n stzaje'n pon le yi mar yi chin c'a' nin tan atz'um nka yi Mar Muerto. Ya'stzun bantz yi cwe'n jatxol tib yi a' Jordán, nin yi quicy'e'n tzaj yi e' xonl Israel. Cho'n tzun quicy'e'n tzaj swutz yi tnum Jericó.

¹⁷ Ma yi e' pale' yi q'u'il tetz yi caña' cho'n e' cwe'n txiclok nicy'al yi tkambe'n a' yi nsken skej. Cho'n e' cyaje'n cyentz, jalen cu'n quicy'e'n tzaj cyakil yi e' xonl Israel jalajicy' tzaj. Skejenle'n tzun yi ama'l kale e' icy' tzit yi xonl Israel.

4

Yi je'n tzaj yi coblaj c'ub le xo'mbil a'

¹ Itzun bantz, yi chibaje'nicy' tzaj cyakil yi e' xonl Israel wi a' Jordán. Nintzun tal Katajtz tetz Josué: ² “Txa'we'e'n coblaj yaj. Txa'e'n jun te jujun k'u'j xonl Israel. ³ Nin alaj scyetz tan chibene'n tan je'se'n tzaj jun c'ub te jujun le xo'mbil a'. Nin cho'n lje' tzaj cya'n kale txiclche't yi e' pale' yi palol tetz yi caña'. Nin cy'ajwoknin, kale cxcyaj cyentwok jalu', nin banwok jun mucy te'j,” stzun Kataj bantz tetz Josué.

⁴ Inin tzun tulej Josué-tz quib yi a'lchij tetz. Chije'n tzun xtxa'ol coblaj yaj, jun te jujun k'u'j xonl Israel. ⁵ Nin ben tloltz scyetz: “Quibene'ntwok nicy'al yi xo'mbil a' kale txiclche't yi e' pale' tu yi caña', kale atit yi ca'wl Kataj. Nin palwok tzaj jujun c'ub te jujun.

* **3:4** “Jun kilómetro” i'tz yi tkanil yi parque central jalen kale atit yi campament tetz peloti'n skuch'.

Xomok cyen tu' tajlal te coblaj k'u'j o' yi o' xonl kamam Israel. ⁶ Yi coblaj c'uba'tz xconk sketz tan banle'n jun muyc tetz jun techl* sbne' opon tunintz. Nin tzantzaj yil chijak yi e' kanitxa' yi mbi na elepont yi jun muyca'tz, ⁷ ba'n tzun kaltz scyetz: 'Yi muyque'j na xchaj yi xe'n ban yi kicy'e'n tzaj wi a' Jordán. Bajx ticy'e'n tzaj yi caña'. Ma ticy'e'n tzaj, nintzun cu' jatxol tib yi a'. Ya'stzun xac yi coblaj c'uba'tz tan tule'n tx'akx tkac'u'l yi xe'n cunin ban yi kicy'e'n tzaj wi a' Jordán,' ko'ch sbne',” stzun Josué bantz scyetz.

⁸ I nintzun cyuleja'tz, quib yi tal Josué scyetz. Nintzun je' tzaj chicy'al coblaj c'ub le xo'mbil a'. Jujun c'ub te jujun k'u'j xonl Israel. Nintzun ben quicy'altz kale atit chicampament. Nin cu' chiwekoltz, chi tal Kataj tetz Josué. ⁹ Poro te yi ntaxk chicy' tzi a' Jordán, nintzun oc Josué tan wekle'n junt muyc tan coblajt c'ub, le xo'mbil a' kale e' xcy'e' cu'nt yi e' pale' tu yi caña'. Nin iñnin wekije't yi c'uba'tz jalu'.

¹⁰ Ma yi e' pale'a'tz yi q'u'il tetz yi caña', e' cyaj cyentz le xo'mbil a', jalen yi quicy'e'n tzaj yi e' mas xonl Israel, quib yi talnak Kataj tetz Josué. Bnix cyakil cyak'un quib yi tal Moisés tetz Josué. Ej nin lajke'l nin quicy'e'n tzajtz. ¹¹ Yi chibaje'nicy' tzaj, kalena's tzun quicy'e'n tzaj yi e' pale' tu yi caña'. Nintzun e' cu'-t bajxok xchiwutz yi e' xonl Israel. ¹² Ncha'tz yi e' xonl Rubén, scyuch' yi e' xonl Gad, nin yi junt k'u'j xonl Manasés, e' bajx cu'ntz tan quich'eye'n yi e' mas chixonl, chi yi talnak Moisés scyetz. Ej nin cy'a'n len chima'cl cya'n tetz oyintzi' yi chibene'n tan quich'eye'n yi chixonl. ¹³ At lo' ca'wunak mil chixone'n yi e'a'tz yi list quitane'n tan oyintzi', nin cho'n bajxche' swutz yi caña' tetz Kataj. Cho'n tzun cyopone'ntz wi xk'ajlaj naka'jil Jericó. ¹⁴ Te yi tiempa'tz, jale'n nintzun ban mas k'ej Josué xchiwutz yi xonl Israel tan Kataj. Cyek xchi' Josué, chi e' ban tan teke'n xchi' Moisés yi itz' tzaj i'.

¹⁵ Ma yi quicy'e'n tzaj cyakil yi e' xonl Israel jalajicy' tzaj yi a' Jordán, nintzun tal Kataj tetz Josué: ¹⁶ “Alaj scyetz yi e' pale' tan chije'n tzaj tkambil a' tu yi caña' tetz yi trat.”

¹⁷ Cawune'nin tzun Josué scyetz yi e' pale'a'tz tan chije'n tzaj. ¹⁸ Itzun bantz, yi chije'n tzaj yi e' pale', nintzun xe'tij junt tir yi a' tan xo'n le xo'mbil.

¹⁹ Le lajuz tajlal yi bajx xaw† tetz yi yob, ya'stzun yi quicy'e'n yi e' xonl Israel wi a' Jordán. Cho'n tzun bnixe'n chicampament le ama'l Gilgal yi at swutze'l tzaj Jericó. ²⁰ Nin cho'n je'n wekol Josué yi coblaj c'uba'tz yi saj quicy'al le xo'mbil a' Jordán.

²¹ Yi wi't bnixe'n, nintzun tal scyetz cyakil yi e' tanum: “Yil chijak yi kanitxa' tzantzaj yi mbi na elepont yi cobox c'ube'j, ²² ba'n tzun kal scyetz yi xe'n cu'n ban yi kicy'e'n tzaj wi a' Jordán. ²³ Nin ba'n katxol scyetz yi xe'n cu'n makxe'n yi tzanla' tan Kataj yi kicy'e'n tzaj, chi banak i' scye'j kamam kate' yi quicy'e'n tzaj wi Cyak Mar. ²⁴ Nin tan yi xtxolbila'se'j, tz'elpon chitxum cyakil yi e' wunak yi ate' bene'n tzi'n wi munt te yi xchamil yi ketz Kataj. Tajwe'n bin tan kak'ol k'ej i' sbne' opon tunintz,” stzun Josué bantz scyetz cyakil yi e' tanum.

5

Yi cya'te'n yi e' xonl Israel Gilgal

¹ Itzun bantz, yi quibital yi e' wi'tz cyajcawil yi e' amorreo yi ate' jalajicy' tzaj yi a' Jordán, nintzun e' xobtz. Ncha'tz e' ban yi e' wi'tz cyajcawil yi e' aj Canaán yi najlche' naka'jil yi mar Mediterráneo. Na nin quibit, yi xe'n cunin ban Kataj tan cabse'n cu'n yi a' Jordán, yi quicy'e'n tzaj yi e' xonl Israel tibaj. Qui'ct nintzun oc cyajaltz tan makle'n chiwutz na wi'nin chixobe'n scyetz.

² Ej, ite'n nin tiempa'tz yi tlol Kataj tetz Josué: “Banaj cobox c'ub yi chin cchilu' nin tz'an wi'. Nin banwe' circuncidar junt tir yi e' xonl Israel yi qui banij che' circuncidar.”

* 4:6 Dt 27:2. † 4:19 Yi bajx xaw le yob xchixo'l yi e' xonl Israel ni'cu'n tu xaw marzo tu abril skaxo'l ketz.

³ Inin tzun tulej Josué-tz. Toque'n tzun i'-tz tan banle'n cobox c'uba'tz. Nintzun octz tan chibanle'n circuncidar* yi e' yaj wi ju'wtz Aralot. ⁴ Oc Josué tan chibanle'n circuncidar, na cyakil yi e' yaj yi nsken tz'ak chiyob yi cyele'n tzaj Egipto, nsken chiquim le ama'l tz'inunin tu'. ⁵ Na cyakil yi e'a'tz yi e' el tzaj Egipto banijche' circuncidar, poro nsken chiquim. Ma yi e' yi e' itz'ij te yi ca'wunak yob, yi e'a'tz yi nchixon le ama'l tz'inunin tu', qui banijche' circuncidar. ⁶ E' xon ca'wunak yob le ama'la'tz tz'inunin tu' tan paj yi quinin chiban tane'n yi tajbil Ryos. Nin cho'n e' quime'n cyakil yi e' yi nsken tz'ak chiyob yi cyele'n tzaj Egipto. Ya'stzun ntulej Ryos tan qui quilol wutz yi balaj ama'l† yi suk i' scyetz chimam chite'. ⁷ Ma yi chicy'ajl yi e'a'tz, ya'stzun yi oc Josué tan chibanle'n circuncidar. Na cho'n quitz'e'n cyera'tz tbe'. Nin ya'stzun chixel yi e' yi banijche' circuncidar yi nsken chiquim.‡ ⁸ Yi chibaje'n circuncidar chicyakil yi yaja'tz. Ta'ste'nin e' cyaje't cyentz jalen cu'n yi tule'n yos scyuch'. ⁹ Tlol tzun junt tir Kataj tetz Josué: “Te yi jun xtxolbile'j yi mmaban, qui't tz'el itx'ix xchiwutz yi e' aj Egipto.” Cha'stzun te toque'n quen bi' yi jun ama'la'tz tetz Gilgal.§ It'e'n nin bi'a'tz yi ama'l jalu'.

¹⁰ Cho'n tzun cwe'n chicampament tetz cobox k'ej, yi e' xonl Israela'tz le ama'l Gilgal yi at xk'ajlaj cwent Jericó. Itzun yi cwe'n k'ej te yi cyajlaj tajlal yi xawa'tz, nintzun e' ban tane'n yi Pasc.* ¹¹ Baj pam cya'n yi qui'c xtx'amil tu ixi'n triw yi woyi'n. Ma le junt eklok, baj wutz yi cojbil yi at Canaán cya'n. ¹² Jetza'tz tzun qui't baj yi maná† cya'n. Na i yi wutz yi cojbil yi at Canaán, ya'stzun baj cya'n.

¹³ Itzun bantz, te yi at Josué naka'jil Jericó, nintzun xchaj tib jun yaj yi aj oyintzinl swutz i', yi cy'a'n jun spar ta'n le k'ab. Bene'n tzun xkansal tib Josué nin ben jakol tetz:

—¿Ilu' pe' kacontr, nka cho'n xomij wi'u' ske'j?

¹⁴—Cya'l xomije't wetz inwi' te'j. Na yi in wetz in yi wi'tz cyajcawil yi e' sanlar cwent Ryos, stzun yi juna'tz ban.

Cwe'n tzun joklok Josué-tz jalen cu'n yi cwe'n pone'n yi wutz wuxtx'otx'. Nintzun ben jakoltz tetz yi jun Sanlara'tz:

—¿Mbi'tz tajwe'n tan imbnol ta', na in xchakumu'? ¿Mbi nsaj tlol Wajcaw teru'?

¹⁵—Ma jalu' Josué, cy'ajwe' len yi axajab, na yi ama'l kale txicl quixe't, chin xan nin, stzun yi jun wi'tz Ajcawa'tz bantz tetz Josué.

Inin tzun tulej Josuéja'tz, quib yi a'lchij tetz.

6

Yi cwe'n woc' yi tnum Jericó

¹ Ej itzun yi tnum Jericó, nin jopxij cyakil yi e'chk sawanil, tan yi xo'w yi e' ban yi e' wunak scyetz yi e' xonl Israel. Cya'l nintzun jun ak'lij ama'l tetz tan toque'n nka tan tele'n tul yi jun tnuma'tz. ² Itzun tal Kataj Ryos tetz Josué: “Bit tzaj Josué. Ja bixe' wa'n, yi xcycykwok scye'j yi e' aj Jericó, tuml yi chireyil, scyuch' cyakil yi e' sanlar. ³ Poro je yi tajwe'n tan ibnolwoke'j: Tajwe'n tan chixone'n yi e' isanlar solte'j yi tnum Jericó, jun tir le jun k'ej, tetz kak k'ej. ⁴ Ba'n chibajxij juk pale' swutz yi ca'xa', nin ba'n chicy'ajnin juk curnet yi banij tan tuc' cne'r. Ma le juki'n k'ej, tajwe'n tan chixo'mbel juk tir solte'j yi tnum. Nin ba'n cho'c yi e' pale' tan tocse'n yi e'chk curneta'tz. ⁵ Yil tzibitwok yil chitx'ixpuj kulil yi curnet, tajwe'n tan ixch'ine'n icyakil cu'n. Nin junit tz'an iwi'. Ej, nin tan yi xtxolbila'tz, copon woc' yi tapijil yi tnum. Sbejnin tzun cxo'cwoktz tul yi tnum tan chibiyle'n cu'n cyakil yi e' yi ate'-tz,” stzun Ryos bantz tetz Josué.

* **5:3** “Circuncisión”, si'leju' nota tetz Gn 17:10-14; Ex 4:25; Ro 2:28; 1Co 7:19; Gl 5:6; Fil 3:3; Col 2:11. † **5:6** Le castiy na tal “donde la leche y la miel corren como el agua”. Yi na elepont cobox yola'tz i'tz yi “chin balaj nin yi ama'l”. ‡ **5:7** Gn 17:8-14. § **5:9** “Gilgal” na elepont “kuxle'n solte'j”. * **5:10** Ex 12:1-13. † **5:12** Ex 16:35.

⁶ Toque'n tzun Josué tan chimolche'n yi e' pale', i tzun taltz scyetz: “Chicy'ajninu' yi caña' kale atite't yi ca'wl Kataj. Nin ba'n chibajxij juk pale' swutz yi caña', yi cy'a'n jujun curnet cya'n yi banij tan tuc' cne'r, swutz yi caña'a'tz.” ⁷ Nintzun cawun nin scyetz cyakil yi e' wunak tan chixone'n solte'j yi tnum. Ma yi e' sanlar, tajwe'n tan chibajxe'n swutz yi caña'.

⁸ Inin tzun cyuleja'tz chi tal Josué scyetz. E' bajxe'n cu'n tzun yi juk pale'a'tz, yi na chitzan tan tocse'n yi e'chk curnet swutz yi caña' tetz Kataj. ⁹ Nin xchiwutz yi e' pale'a'tz, bajxche' yi e' sanlar yi cy'a'n len chima'cl cya'n tetz oyintzi'. Nin at jun k'u'j yi cy'a'n chima'cl cya'n yi cho'n xomche' nin wutz coc yi caña'. Inti yi juk pale', qui na chitane' tan tocse'n yi e'chk curneta'tz. ¹⁰ Nsken tzun tal Josué yi txolbile'j scyetz cyakil yi e' wunak: “Yi e' cyeru', quil chi'ch'inu', nin quil chijilonu'. Jalen cu'n yil wal scyeru', ba'n tzun chi'ch'inu' tetz cu'n chiwaloru'.”

¹¹ Inin tzun tulej Josué-tz, quib yi tal Ryos. Na nin e' ben tan tak'le'n jun welt solte'j yi tnum Jericó. Nin ben quicy'al yi caña'. Te yi cyak'ol yi jun welta'tz, ta'ste'nin e' pakxe't kale na chiwite't. Nin cho'n ticy'e'n ak'baltz cya'n. ¹²⁻¹³ Ma le junt eklok, jalchan cu'n tzun chic'ase'ntz. Nintzun ben chicy'al yi e' pale' yi caña' tan tak'le'n junt welt solte'j yi tnum. Ncha'tz e' ban yi juk pale' yi cy'a'n e'chk curnet cya'n. Nintzun e' bajx cu'ntz swutz yi caña'a'tz. Ncha'tz at sanlar yi bajxche', nin at sanlar yi xomche' nin wutz coc yi caña'. Inti yi e' pale', qui na chitane' tan tocse'n yi e'chk curneta'tz. ¹⁴ Ite'n nin e' bantz te yi ca'p k'ej, chi e' ban te yi bajx k'ej, nin e' pakxijt kale ate't. Ya'tz e' bantz tetz kak k'ej.

¹⁵ Ma le juki'n k'ej jalchan cunin tzun e' c'ase'ntz. Nintzun e' bantz tan xo'n solte'j yi tnum. Poro te yi juki'n k'ejat'z juk tir e' bantz tan xo'n solte'j yi tnum. ¹⁶ Itzun te yi toque'n yi curnet le juki'n tir, nintzun cawun nin Josué scyetz cyakil yi e' sanlar: “Chi'ch'inku', na ja wi't tak' Kataj yi tnume'j sketz. ¹⁷ Nin ja cawun yi tajwe'n tan cwe'n kaxitul cyakil yi mbi cu'n at tnum. Nin qui'c jun takle'n nink clax quen ka'n, na ya'stzun yol Kataj swetz.* Ntin cu'n Rahab yi wi'tz bnol tetz sclaxok, scyuch' cyakil yi e' yi ate' xe yi tetz ca'l, na ja oc i' tan cyewe'n yi cob xk'ukwil yi ja chu'lak tan tilwe'n yi tnume'j. ¹⁸ Chiq'uicy'lej bin quibu' te yi e'chk takle'n yi at tnum na cy'a'n ilc'ol ta'n. Quil chimacu', nin qui'c cuj tan bene'n chicy'alu' jun takle'n. Na qui na kaj tz'opon jun e'chk takle'n skaxo'l yi at ilc'ol te'j. Kol katz'ame'n, tz'ul kacaws tan Ryos, nin tz'ul sotzaj c'u'lal skawutz kacyakil cu'n. ¹⁹ Poro cyakil yi oro, tu sakal, tu brons nin yi e'chk takle'n yi ch'ich' cu'n, ba'n chicy'aj tzaju' tan kak'ol tetz Kataj. Tajwe'n tz'opon cyanu' le ama'l kale na molxe't yi pwok yi na xcon xe ca'l Kataj,” stzun Josué bantz scyetz cyakil yi e' xonl Israel.

²⁰ Yi toque'n yi e'chk curnet, ja chi'ch'in cyakil yi e' xonl Israel tetz cu'n chiwalor. Cwe'n tzun woc' yi tapij yi at solte'j yi tnum Jericó. Ma yi cwe'n woc',† sbejnin cyoque'n len yi e' xonl Israel le tnum. ²¹ Tircunin tzun chiquime'n yi e' aj Jericó tan spar. Yi e' yaj, yi e' xna'n, yi e' wutzile'n tijl c'u'lal, nin yi e' xicy, tircu'n chiquime'n. Ncha'tz ban cyakil yi cyawun, yi chiwacx, yi chicneru', tu chiburu'. Tircu'n chiquime'n.

²² Ma Josué, nin ben tlol scyetz yi cob xk'ukwil yi e' ulak tan tilwe'n yi tnum. “Or quibene'nk tan telse'n tzaj yi xna'n yi wi'tz bnol tetz, scyuch' yi e' mas xonl i', chi mmisukwok tetz,” stzun Josué bantz scyetz. ²³ Chibene'n tzuntz tan cyelsene'l tzaj. El tzaj Rahab cya'n tu yi taj xtxu', tu yi e' titz'un, scyuch' cyakil yi e' mas xonl yi ate' xe tetz ca'l. Cho'n tzun cyopone'n cya'n tul jun ama'l, naka'jil kale ate't yi e' mas xonl Israel. ²⁴ Toque'n tzun k'a'kl cyakil yi tnum cya'n. Tircu'n yi at tul yi tnuma'tz ja tz'e'. Ntin cu'n yi oro, tu e'chk ma'cl yi banij tan brons, tu ch'ich', qui tz'e' cya'n. Ma na saj quicy'al kale colije't cyakil yi e'chk takle'n yi na xcon tetz Kataj. ²⁵ Ma tetz Rahab tu yi e' taj, scyuch' yi e' mas xonl i', e' clax tan Josué. E' clax tantu' yi tewal‡ Rahab yi cob xk'ukwil yi xcha'ke'n tan xk'uke'n yi tnum Jericó. Cha'stzun te at xonl Rahab skaxo'l yi o' xonl Israel jalu'.

* 6:17 Dt 13:15-16; 20:16-18. † 6:20 Heb 11:30. ‡ 6:25 Heb 11:31.

²⁶ Itzun bantz, bixe' jun xtxolbil tan Josué: “Alchok scyetz yil tz'oc tan xtxicbaje'n yi tnume'j, stz'ak'lok caws tan Ryos, na squimok yi bajx cy'ajl, yi yaj yil tz'oc tan cu'se'n xe' yi tnume'j, nin squimok yi xch'i'p, yil tz'oc tan tocse'n e'chk sawanil,” § stzun Josué bantz.

²⁷ Tan cyakil yi mbajij te yi tnum Jericó, ja lajluchax yi xomij Kataj te Josué. Nin ben lo'on yi stziblal i' bene'n tzi'n Canaán.

7

Yi juchul Acán til

¹ Itzun bantz, e' juch yi e' xonl Israel quil swutz Ryos, tan paj yi at jun scyeri yi jun k'u'j xonl Judá, nin saj tcy'al cobox takle'n le tnum Jericó yi qui'c cuj tan cyetzal. Na sken a'lchij scyetz yi tajwe'n tan tele'n cu'n tircu'n swutz. Tan yi cobox takle'na'tz yi saj tcy'al, tircu'n tzun xonl Israel jal quil swutz Ryos. Cha'stzun te je'n lajp wi' i' scye'j. Yi juna'tz yi njuch til, i'tz Acán, yi cy'ajl Carmi, nin yi taj Carmi i'tz Zabdi, ma taj Zabdi i'tz Zera, yi e'a'tz e' cu'n xonl Judá.

² Itzun yi tele'n cobox k'ej, nintzun e' ben xchakol Josué cobox xk'ukwil tan xk'uke'n yi tnum Hay yi at swutz len yi tnum Betel, naka'jil Bet-avén. Chibene'n tzuntz tan tilwe'n yi ama'l, chi tal Josué scyetz. ³ Yi chipakxe'nt nintzun cyaltz tetz Josué: “Qui'c tajwe'n tan chije'n pone'n cyakil yi e' sanlar tan oyintzi' scye'j yi e' aj Hay, ma na tzicu'n tan cob nka ox mil sanlar, na qui'c mas chixone'n yi aj Hay,” che'ch tetz Josué.

⁴ I nintzun tulej Josuéja'tz. Ox ntzi' mil sanlar e' ben ta'n tan oyintzi'. Poro quinín e' xcye', na tircu'n yi ox mila'tz e' el ojk xchiwutz yi e' aj Hay. ⁵ E' xcye' yi e' aj Haya'tz tan chiquimse'n e'chk junak waklaj lo' xonl Israel. Nin e' xomnin tan chibiyle'n yi e' mas jalen wutz cu'nak Sebarim. Cha'stzun te wi'nin chixobe'n yi e' xonl Israel scyetz yi e' aj Hay. Qui'tnin tzun chinimsaj chic'u'l tan oyintzi' scye'j.

⁶ Yi quibital Josué scyuch' yi e' wi' banl wi' yi cyele'n ojk xchiwutz yi e' chicontr, nintzun e' oc tan katzle'n yi be'ch cyetz, nin e' oc tan xchitle'n puklaj xo'l chiwi' tan xchajle'n yi wi'nin na chibisun. Chicwe'n tzun joklok swutz yi caña' tetz Kataj, jalen bene'n k'ej.

⁷ Itzun tal Josué tetz Kataj Ryos:

—Ta', ¿mbi xac mbanu' yi xtxolbile'j ske'j? Ba'n tcu'n qui'k nku'l tanu' tzone'j. Ko ya'tz kaxac nku'l tanu' tan kaquime'n xchik'ab yi e' amorreo. Ba'n tcu'n cho'nk nkacyaj cyen jalaj cy'en Jordán. ⁸ Lastum ta', ¿mbil wal jalu'? na cyakil yi e' kasanlar ja che'l ojk xchiwutz yi kacontr.

⁹ “Ej, nin yil quibit yi e' aj Canaán scyuch' yi e' mas kacontr yi mbi mbajij, chu'l tan kabiyle'n, nin skasotzok junawes cya'n. Nin ko ya'tz xchibne' ske'j ¿xe'n lajluchax yi teru' k'aju'? stzun Josué tetz Kataj.

¹⁰ Nintzun saj tlol Ryos tetz Josué:

—Josué! txiclije'n. ¿Mbi xac joklqui'x wuxtx'otx'? ¹¹ Na yi jun xtxolbila'tz ja bajij, tan paj yi ja chijuch yi e' atanum yi quil. Ja chipaj inca'wl, na ja saj cyalk'al cobox takle'n yi ja klo' tz'e' cya'n.* E' la'j. Wech na bita'nt cya'n yi at xtxintxal talk'e'n yi e'chk takle'na'tz, ma na ja saj cyalk'al, nin ja cyew xo'l be'ch cyetz. ¹² Cha'stzun te qui'c rmeril tan ixcyewe'n scye'j yi e' icontr. Ej nin ilenin cxelepon ojk xchiwutz, na tajwe'n klo' tan iquime'n. Nin ko quil tz'el cu'n yi e'chk takle'na'tz swutz ita'n, tircu'n axwok cxelepon cu'n wa'n swutz. ¹³ Ma jalu' bin Josué. Txicleje'n, molwe' cu'n cyakil yi e' atanum, nin alaj scyetz yi tajwe'n tan chixansal quib, na tajwe'n chu'l tzinwutz ek jalchan. Ej, nin je swale' scyetze'j: In yi Ajcaw tzite'j, nin in iRyosil. Poro ja jal jun chin ilc'ol tzixo'lwok, na ja saj itcy'al e'chk takle'n yi ja klo' el cu'n swutz ita'n. Ej, nin ko quil tz'el cu'n yi e'chk takle'na'tz ita'n swutz, qui'ct rmeril tan ixcyewe'n scye'j icontr. ¹⁴ Ma jalu', na waj yil chu'l cyakil atanum tzinwutz ek jalchan. Nin junale'n chichaj quib yi coblaj k'u'j atanuma'tz tzinwutz, na

§ 6:26 1R 16:34. * 7:11 Dt 13:16; Jos 6:17-19.

tzinchaje' jun k'u'j xchixo'l yi coblaj k'u'ja'tz. Nin xchixo'l yi jun k'u'ja'tz tzinchaje' junt k'u'j yi chixonl quib, nin xchixo'l yi e'a'tz tzinchaje' jun najal.† Nin tul yi jun najala'tz tzinchaje' yi jun yaj yi aj paj. ¹⁵ Ma yil jal yi jun yaja'tz yi mmicy'an tzaj yi e'chk takle'na'tz yi ja klo' tz'e' stz'e'ok i' tuml yi najal, tuml cyakil yi me'bi'l. Na e' pajol ca'wl tzixo'lwok, na quinín nchiban tane'n yi inca'wl yi walnak, stzun Kataj bantz tetz Josué.

Yi xchojo'níl yi til Acán

¹⁶ Itzun bantz, le junt eklok. Chin jalchan cunin tzun c'ase'n Josué. Nintzun ben mantartz tan i' tan chichakle'n yi e' tanum. Yi cyule'n, nintzun e' baj cu'n jatxol yi jujun k'u'j e'. Je'n tzun xtxa'ol Kataj yi jun k'u'j xonl Judá. ¹⁷ Chisaje'n tzun xchakol Josué yi jun k'u'j xonl Judá ja'tz, nin xchixo'l yi e'a'tz, nin je' xtxa'ol Kataj yi jun k'u'j e' tu Zera, nin xchixo'l yi e'a'tz, nin je' xtxa'ol yi najal Zabdi. ¹⁸ Cyopone'n tzun cyakil najal Zabdi, nin xchixo'l yi e'a'tz tx'amxij Acán, yi cy'ajl Carmi. Yi Carmi i' cy'ajl Zabdi, nin yi Zabdi, i' cy'ajl Zera. Cyakil yi e'a'tz, e' cu'n xonl Judá.

¹⁹ Nintzun ben tlol Josué tetz Acán:

—Ma jalu' yaj, alaj yi mero bintzi swetz. Quil tzajuḡ awib swutz Kataj, yi kaRyosil yi o' xonl Israel. Alaj swetz yi mbi ncu' anuc'ul. Nin quil tzawew tzinwutz, stzun Josué tetz Acán.

²⁰ Tlol tzun Acán yi mero bintzi:

—Bintzi ta', ja injuch wil swutz Kataj yi kaRyosil. Na je mmimbane'j: ²¹ Yi kopone'n Jericó, nin wil jun balaj xbu'k yi cho'n sajnak Babilonia, nintzun saj wucy'altz. Ncha'tz saj wucy'al cob cient piḡ sakal tu jun chin lepaj oro, at lo' jun liwr talal. Na nin el quen walma' te'j,‡ cha'stzun te saje'n wucy'altz. Cho'n tzun cwe'n inmukul xe inmantial tan tewe'n, stzun Acán tetz Josué.

²² Chibene'n tzun xchakol Josué cobox chakum tan tilwe'n le mantial Acán. Lajke'l nintzun e' bene'ntz tan tilwe'n. Nin cho'n nin jale'ntz cyak'un. Cho'n mukij yi balaj xbu'ka'tz nicy'al yi mantial, nin cho'n at cyen yi sakal tu yi oro tzak' yi balaj xbu'ka'tz.

²³ Yi je'n tzaj quicy'al yi e'chk takle'na'tz yi ewa'n xe yi mantial, nintzun saj chicy'al swutz Josué nin xchiwutz yi e' mas xonl Israel. Nin ben chicy'al swutz Kataj Ryos.

²⁴ Cawune'nin tzun Josué scyetz cyakil yi xonl Israel tan chibene'n tan stz'amle'n Acán, nin ben chicy'altz tuml yi sakal, tu yi mant tu yi jun piḡ oro. Ncha'tz e' tx'amxij yi e' cy'ajl, scyuch' yi e' me'l, scyuch' cyakil yi e' tawun, yi e' wacḡ, xchej, cneru', tu cyakil yi tetz mantial kale najlche't. Nintzun ben quicy'altz le tal joco'j yi na bi'aj Acor.§

²⁵ Yi cyopone'n Acor, nintzun ben tlol Josué-tz tetz Acán:

—Yaj, ḡnxac mawak' bis sketz? Ma jalu', stk'e' Kataj yi acaws, stzun Josué tetz.

Cyoque'n tzun cyakil yi e' xonl Israel tan chibiyle'n cu'n Acán tan c'ub. Yi wi't chilo'one'n nintzun e' octz tan stz'e'se'n yi chiwankil. ²⁶ Ej nin tibaj kale e' tz'e't nintzun je' tenu'n jun c'olój c'ub. Iḡnin atit yi c'uba'tz jalu'. Cha'stzun te toque'n yi bi' yi jun tal joco'ja'tz tetz Acor, yi na elepont: “Sotzaj c'u'lal”. Nin yi ama'la'tz, ite'n nin bi'a'tz jalu'. Ej nin tan yi txolbila'tz, qui't nchi'ch mas c'u'l Ryos scye'j yi e' xonl Israel.

8

Yi chiquime'n yi e' aj Hay

¹ Itzun bantz, nintzun talt Kataj tetz Josué:

—Quil cxob, nin quil cḡbisun. Cy'ajwe' nin cyakil yi e' sanlar tan oyintzi' scye'j yi e' aj Hay. Swak'e' ama'l tzitetz tan ixcyewe'n scye'j tuml chireyil, scyuch' cyakil yi e' wunak

† **7:14** Yi coblaj cy'ajl k'ajtzun Jacow e' aj xetze'l tetz jun c'olój cyetz chixonl yi na bi'aj “tribu” le castiy. Ej nin tul yi jujun tribu-a'tz at jun c'olój wunak yi chixonl quib yi na chibi'aj “clan” le castiy. At wi'nin clan tul jujun tribu. Nin tulak e'chk clana'tz at wi'nin najal, “familias” le castiy. Yi jun najala'tz na jop yi yaj tu txkel scyuch' chinitxajil.

‡ **7:21** 1Ti 6:5-10. § **7:24** Yi bi'aj “Acor” na elepont “sotzaj c'u'lal”.

yi ate'-tz. Nin itetz sbne' cyakil yi chi'ama'l. ² Cho'n cu'n che' itulejwok chi itulejwok yi tnum Jericó. Ntin yi chime'bi'l tuml cyakil yi cyawun itetz sbne'. Ej nin ewun cu'n chocopon cobox k'u'j sanlar wutz coc yi tnum.

³ I nintzun tulej Josuéja'tz. Nin e' je' xtxa'ol junaklaj mil sanlar. Ej nin lak'bal tzun chiwekol quib, nintzun e' bentz tan oyintzi' scye'j yi e' aj Hay. ⁴ Yi ntaxk chiben, nintzun cawun Josué scye'j. Itzun taltz: “Bitwok tzaj, ewwok itib wutz coc yi tnum. Nin list cuntunin axwoktz yil tz'opon oril. ⁵ Ma yi o' ketz scyuch' yi e' mas sanlar, nkaben tan xuxi'n swutz yi tnum. Nin yil che'l tzaj nil tan kabiyle'n klo', kelpon ojk xchiwutz, chi ban yi bajx tir. ⁶ Yil ke'l tzaj ojk ketz, xchitxume' yi ja wi't ke'l ojk junt tir xchiwutz. ⁷ Itzun yil chixom tzaj tan katz'amle'n ketz, ba'n tzun cxo'cwok quentz tnum tan chibiyle'n. Skaxcyek scye'j, na ja wi't tak' Kataj yi kaRyosil yi jun tnuma'tz sketz. ⁸ Yil cxo'cwok tnum, ba'n tz'oc k'a'kl cyakil yi at, chi ntal Kataj sketz.”

⁹ Chibene'n tzun yi e' sanlara'tz tan ew ib wutz coc yi tnum Hay tu Betel. Ma tetz Josué, nin cyaj cyentz te yi jun ak'bala'tz xchixo'l e' mas sanlar kale ate't nin. ¹⁰ Itzun le junt eklok, jalchan cunin c'ase'n Josué tan chimolche'n yi e' sanlar yi ate' cyen. Yi wi't chimolxe'n, nintzun bajx cu'n Josué scyuch' yi e' wi' banl wi' xchiwutz. Chibene'n tzuntz tan oyintzi' scye'j yi e' aj Hay. ¹¹ Cho'n tzun cyopone'ntz swutz yi tnum, nin e' cyaj cyentz tibaje'n mu'x yi tnuma'tz. Jalt cuntu' jun tal joco'j cyaj cyentz xchixo'l tu yi tnum Hay. ¹² Nsken che' tew Josué e'chk o' lo' mil sanlar txo'l Betel tu Hay. ¹³ Na cob cuntu' e' el yi e' sanlar yi xomche' te Josué. At jun k'u'j yi cho'n cyewa'n quib swutz quen yi tnum. Ma yi junt k'u'j, cho'n ate' tibaje'n yi tnum. Itzun yi jun k'u'j kale xomije't Josué, yi ate' tibaje'n yi tnum, lak'bal tzun quicy'e'n junt wek. Cho'n tzun cyopone'ntz nicy'al yi tal joco'j yi at swutz yi tnum.

¹⁴ Itzun yi tilol yi rey cwent Hay yi nsken chopon yi e' xonl Israel tan oyintzi' scye'j, nintzun e' el tzajtz tan oyintzi' scye'j yi e' yi ate' tjoco'j. Quinin tz'icy' scyetz yi ko ate' mas sanlar cwent Israel cyewa'n quib swutz quen yi tnum.

¹⁵ Cyele'n tzun ojk cyetz Josué tane'n. Chicy'al tzun yi be' yi na ben le ama'l tz'inunin tu'. ¹⁶ Chicyakil cu'n yi e' sanlar cwent Hay e' xomnin tan chitz'amle'n Josué scyuch' yi e' mas sanlara'tz. Nin bene'nin e' bantz joylaj te yi tnum. ¹⁷ Nk'e'tz ntin yi sanlar cwent Hay e' xomnin tan chitz'amle'n, ma na ncha'tz yi e' sanlar cwent Betel. Tircu'n e' bene'n. Cyaj quen tu' quilol yi cyetz chitnumil xchuc. ¹⁸ Bene'n tzun tlol Katajtz tetz Josué: “Banaj yi techl tan talche'n scyetz yi e' mas sanlar tan cyoque'n tnum Hay, na ja wi't wak' ama'l tan icambalwok,” stzun Kataj bantz.

Toque'n tzun yi jun techla'tz tan Josué tan cyoque'n yi e' mas sanlar yi cyewa'n quib wutz coc yi tnum tan oyintzi'. ¹⁹ Cyele'n tzaj tzun yi e' sanlar yi cyewa'n quib swutz quen yi tnum. Nintzun e' octz tul yi tnum, nin oc k'a'kltz cya'n.

²⁰ Itzun yi quilol yi e' sanlar cwent Hay yi na tzan k'a'kl chitnumil nintzun e' el ojk, poro cya'l nin e' aj nint, na nin e' saj yi e' xonl Israel yi nsken che'l ojk tane'n tan chibiyle'n. ²¹ Ya'stzun bantz na yi bene'n quilol Josué yi na tzan k'a'kl yi tnum, nintzun e' pakxijtz tan chibiyle'n yi e' sanlar cwent Hay. ²² Ncha'tz e' bant yi e' yi ocsan k'a'kl yi tnum, nin e' saj tan quich'eye'n yi e' mas sanlar cwent Israel. Tircu'n tzun chiquime'n yi e' aj Hay. Cya'l nin e' aj nint na nsken chicyaj chinicy'al. ²³ Ntin cu'n yi rey cwent Hay qui quim. Ma na ntin tx'amxe'n cya'n, nin ben chicy'al swutz Josué.

²⁴ Te yi nsken chiquim chicyakil yi e' aj Hay yi e' xomnin tan chibiyle'n klo' yi e' xonl Israel tane'n, nintzun e' pakxijtz yi e' xonl Israela'tz le tnum Hay tan chibiyle'n yi e' yi ate' cyentz. ²⁵ Te yi jun k'eja'tz e' quim coblaj mil yaj scyuch' cyakil xna'n cwent Hay. ²⁶ Na quinin e' tane' yi e' xonl Israel tan oyintzi', jalen cu'n yi chiquime'n tircu'n yi e' wunaka'tz. ²⁷ Ncha'tz cyetzaj yi e' xonl Israel tircu'n yi cyawun, tu yi chime'bi'l yi e' aj Hay. Na ya'stzun ca'wl ak'lij tetz Josué tan Ryos. ²⁸ Kalena's tzun cawune'nin Josué-tz tan stz'e'se'n tircu'n yi tnum. Nin tircu'n cwe'n woc', chi tane'n jalu'. ²⁹ Ncha'tz cawunin

Josué tan je'n ch'imba'n yi rey cwent Hay jak' tze'. Cho'n tzun quime'ntz. Baj k'ejtz tan yi wankil jak' tze'. Jalen cwe'n k'ej cwe'n tzajtz cya'n. Nin cho'n mukxe'ntz tzi puertil yi tnum. Yi mukxe'n, nintzun je' tenu'n nicy' c'ub tibaj. Nin iġnin tenune't yi e'chk c'uba'tz jalu'.

Yi je'n si'lel Josué yi ley Moisés wi ju'wtz Ebal

³⁰ Yi baje'n yi xtxolbila'se'j, nintzun ben Josué-tz tan banle'n jun patbil chitx'ixwatz tetz Kataj yi kaRyosil, tibaj yi ju'wtz yi na bi'aj Ebal. ³¹ Bnix cyakil, quib yi talnak Moisés, yi ħchakum Kataj. Ncha'tz bnix yi jun altara'tz, quib yi na tal yi liwr tetz yi ley Moisés, yi na tal: “Banaj jun patbil itx'ixwatz yi c'ub cu'n tz'an, nin quil se'lij* yi c'uba'tz,” stzun Ryos banak cyen. Cyoque'n tzuntz tan pate'n chitx'ixwatz tibaj. Ncha'tz cyak' cyoy yi nxcon tan chibansal quib tu Kataj. ³² Ma tetz Josué, nintzun octz tan stz'ibe'n yi ley† Moisés te e'chk c'uba'tz yi xcon tan banle'n yi patbil chitx'ixwatz'a'tz. Ĥchiwutz cu'n cyakil yi e' xonl Israel yi toque'n i' tan banle'n. ³³ Ma cyakil yi e' xonl Israel scyuch' yi e' yi nk'e'tz e' xonl Israel, e' oc txiclok xlajak yi caġa' kale atit yi ca'wl Kataj. Ncha'tz ate' cyakil yi e' wi' banl wi' scyuch' yi e' mas bajxom, scyuch' yi e' pujul xtisya' yi ate' ħchixo'l. Cho'n tzun e' xcyewe'n cu'ntz ħchiwutz yi e' pale' yi q'uil tetz yi caġa' tan tk'ol Kataj banl squibaj. At jun tx'akaj yi cho'n ate' xe wutz Gerizim, nin junt tx'akaj yi cho'n ate' xe wutz Ebal. Tircu'n na chixmayin tzaj te yi caġa', chi alijt cyen tan Moisés.

³⁴ Toque'n tzun Josué tan si'le'n cyakil e'chk yol yi tz'iba'n le liwr tetz yi ley. Si'lej i' yi e'chk takle'n balaj yi suknaK Kataj scyetz. Ncha'tz si'lej i' yi chicaws yi ko quil chixom te yi yol Ryos. ³⁵ Qui'c nin jun yol yi tz'iba'nt cyen tan Moisés yi qui'k si'lej Josué ħchiwutz cyakil yi e' xonl Israel. Na ja si'lej i' yi jun liwra'tz ħchiwutz cyakil yi e' xna'n, nin ħchiwutz cyakil yi e' nitxa', nin ħchiwutz cyakil yi e' yi nk'e'tz e' xonl Israel yi ate' ħchixo'l.‡

9

Yi chixubse'n yi e' chibajxom yi e' xonl Israel

¹ Itzun bantz, yi quibital cyakil yi e' ajcaw yi ate' jalajicy' tzaj yi a' Jordán, yi mbi cu'n na chitzan yi xonl Israel tan banle'n. Nintzun e' mol quibtz scyuch' yi e' yi ate' je'n tzi'n, scyuch' yi e' yi ate' naka'jil yi mar Mediterráneo, scyuch' yi e' yi ate' nintz Líbano. Yi e'a'tz yi e' mol quib, i'tz yi cyajcawil yi e' hitita, scyuch' yi e' amorreo, scyuch' e' xonl Canaán, scyuch' e' ferezeo, scyuch' yi e' heveo, nin scyuch' yi e' jebuseo. ² Junit tzun ban chitxumu'n tan oyintzi' te Josué scyuch' yi e' xonl Israel. ³ Poro i tzun yi e' heveo yi najlche' Gabaón, nin quibit yi mbi cu'n ban yi tnum Jericó tu yi tnum Hay cyak'un yi xonl Israel. ⁴ Cwe'n tzun chitxumul jun cyajtza'kl, nintzun e' bentz tan chisuble'n yi chibajxom yi xonl Israel.

Itzun yi chibene'n, nin ben quicy'al e'chk bi'ġ sac tetz cu'lbil be'ch cyetz. Nin ben quicy'al e'chk bi'ġ tz'u'm tetz cu'lbil quic'a'. Cyakil yi e'chk takle'n yi ben quicy'al, nternin katznakt, nin ocnakt cha'bil te'jak. ⁵ Ncha'tz ocnin e'chk be'ch cyetz yi katza'l. Nin ocnin yi e'chk chixajab yi nternin bi'ġt. Ncha'tz ben quicy'al wotz' tetz chiwa' yi nternin ximt. Nintzun e' bentz. ⁶ Yi cyopone'n Gilgal, kale chimolone't quib Josué scyuch' yi e' mas xonl Israel, nintzun cyaltz scyetz.

—Yi o' ketz cho'n nkasaj joylaj. ¿Qui' polo' cyeru' nink kaban jun katrat scyuch'u'? che'ch tzun bantz scyetz Josué.

⁷ —¿Nk'e'tz pe' naka'j nchisaje'tu'? Na ko naka'j nchisaje'tu' qui'c rmeril tan bnixe'n jun katrat scyuch'u',* stzun Josué scyetz.

⁸ —Qui' ta', yi o' ketz, ja ku'l tan talche'n yi list ato't tan koque'n tetz chimosu'.

Bene'n tzun jakol junt tir Josué scyetz:

* **8:31** Ex 20:25. † **8:32** Dt 27:2-8. ‡ **8:35** Dt 11:29; 27:11-14. * **9:7** Ex 23:32; 34:12; Dt 7:2; 20:15-16.

—¿Na' tzun scyetz e'u'? Nin cyale'u' yi bintzi yi ¿na' nchisite'tu'?

⁹—Yi o' ketz cho'n nkasaj joylaj, nin ja ku'l tan koque'n tetz chichakumu'. Na ja kubit yi wi'nin xchamil yi cyeru' chiRyosilu'. Na wi'nin e'chk takle'n bnix ta'n tzone'j, nin le ama'l Egipto. ¹⁰ Ncha'tz ja kubit, yi xe'n cunin tulej i' yi cob rey cwent e' amorreo yi quimnake' jalaj cy'en yi a' Jordán, yi Sehón ajcaw cwent Hesbón, tu Og yi ajcaw cwent Basán, yi cho'n najlche' sajle'n le luwar yi na bi'aj Astarot.† ¹¹ Nin yi kubital cyakil yi xtxolbila'se'j, nintzun bixe' cyak'un yi e' kabajxom, scyuch' yi e' kawunakil tan kasaje'n scye'ju'. Je tzun cyal sketze'j: “Quibene'nk scye'j e' xonl Israel. Cy'ajwok nin iwa'. Nin alwok quen scyetz: ‘O' chixconsbe'tzu'. Nin list kutane'n tan kabnol jun trat scyuch'u', che'ch bantz sketz.” ¹² Yi kele'n tzaj tan chijoyle'nu', inak cu'n bnixe'n tzaj yi kawa'. Ma jalu' nternin wotz't, nin nternin ximt. ¹³ Ncha'tz yi tz'u'm kale at cu'nt yi kuc'a', chin ac'aj nin yi kasaje'n. Ma jalu' nternin bi'xt. Ncha'tz yi e'chk be'ch ketz tu kaxajab. Nim cunin be' mbaj kaxo'mbel tan kule'n scyuch'u', che'ch tzun yi cobox yaja'tz bantz.

¹⁴ E' oc tzun yi e' yaja'tz tan suke'n mu'x waj‡ scyetz chibajxom yi e' xonl Israel, nin bajtz cyak'un. Poro quinín e' jak tetz Kataj yi ko ba'n yil baj yi waja'tz cya'n nka qui'. ¹⁵ Nintzun cujij Josué tan bnixe'n jun chitrat scyuch' yi e'a'tz, tan qui cyoque'n tan chibiyle'n yi e' wunaka'tz. Nin cyakil yi e' wi'tz cyajcawil yi xonl Israel, e' suk ite'n nin yola'tz scyetz.

¹⁶ Poro yi tele'n ox k'ej, kalena's tzun quibital yi e' xonl Israel. Yi e' wunaka'tz yi e' ulak scye'j, e' te'n chiwisin, na cho'n najlche' chinaka'jil. ¹⁷ Chibene'n tzun yi xonl Israel tan chijoyle'n yi e' wunaka'tz. Jalen le toxi'n k'ej cyopone'n kale najlche't. Na e' aj Gabaón, aj Cafira, aj Beerot nin aj Quiriat-jearim. ¹⁸ Yi chijale'n yi e' wunaka'tz cya'n, quinín e' oc tan chibiyle'n, na nskén bixe' jun chitrat scyuch' yi qui'c rmeril tan cyoque'n tan chibiyle'n. Na yi jun trata'tz cho'n bnixe'n swutz Kataj yi kaRyosil.

Tan yi xtxolbile'j nintzun xe'tij yol xchixo'l yi e' xonl Israel, yi ploj nchiban yi chibajxom. ¹⁹ Poro nintzun cyal yi e' bajxoma'tz scyetz yi e' mas xonl Israel:

—Bintzi lo' yi na cyalu', poro ja bnix katrat scyuch'. Ej, nin swutz cunin Kataj yi kaRyosil yi nkasuk kayol scyetz. Ej nin yi kayol yi nkasuk scyetz i'tz, yi quil che' kabiy. Nin qui'c cuj tan kabnol mal scyetz. ²⁰ Quil che' kabiy tan qui kajuchul kil swutz Kataj yi kaRyosil. Na ja wi't kasuk kayol. Nin kol kapaj yi mbixe' kak'un, tz'ul kacaws tan Kataj, che'ch tzun bantz.

²¹ Ncha'tz e' cawun nin: “Qui'c cuj tan koque'n tan chibiyle'n yi e' wunaka'tz. Na ja chibixe' ka'n tetz kaswilm, nin tetz katz'ya'om.” Tan yi xtxolbila'se'j yi qui't e' oc tan chibiyle'n, e' el cu'n yi e' bajxoma'tz te chiyol yi chisuk scyetz.

²² Che' xchakol tzun Josué yi e' aj Gabaóna'tz. Nintzun jaktz scyetz:

—¿Nxac ncxo'cwok tan kasuble'n? ¿Nxac mmitalwok sketz yi cho'n ncsajwok joylaj? Na axwok te'n kawisin. ²³ Ma jalu', tan yi iya'pl yi mmibanwok ske'j skak'e' icaws. Axwok esclaw sbne' opon tunintz. Axwok aj swilm, nin aj tz'ya'om sbne' le ca'l Ryos.

²⁴ Itzun cyaltz tetz Josué:

—Ja kaban yi xtxolbila'tz, na ja kaxob scyeru', ko tzun kaquim cyanu', na bita'nt ka'n yi tak'nak yi chiRyosilu' cyakil yi e'chk ama'le'j scyeru'. Na ya'stzun talnak i' tetz Moisés yi xchakum Kataj. Ej, nin ncha'tz tal i' tetz Moisés, yi tajwe'n tan kaquime'n cyakil yi o' yi najlcho' swutz yi e'chk ama'le'j. ²⁵ Cha'stzun te ncu' katxumul yi jun kajtza'kla'tz. Ma jalu' bin, ja bin ko'c chicwentu'. Chibne'u' ske'j quib yi mbixe' cyanu', che'ch bantz tetz Josué.

²⁶ Quinintzun tak' Josué ama'l scyetz yi e' mas xonl Israel tan cyoque'n tan chibiyle'n yi e' wunaka'tz. ²⁷ Poro yi cyak'un yi e' wunaka'tz ban i'tz, tan swili'n nin tan bale'n quic'a' yi e' xonl Israel. Ncha'tz e' oc tan tak'le'n cyakil yi si', tu a' yi na xcon tan banle'n

† 9:10 Nm 21:21-35. ‡ 9:14 I'tz jun chicstumbr yi e' wunak sajle'n yi kol chiwan te jun wunak ja tzun cyamiwij quib, nin qui'c rmeril tan stzaje'n yi tzatzin paz, yi njal xchixo'l.

chimunl swutz yi patbil chitx'ixwatz, le ama'l kale talwit Ryos yi tajwe'n tan chibnol chimunl swutz. Jetza'tz tzun cyocle'n te yi jun ak'una'tz, nin ite'n nin cyak'una'tz jalu'.

10

Yi tanewe'n yi k'ej tibaj Gabaón

¹⁻² Itzun bantz, yi t'ital Adonisedec, rey cwent Jerusalén, yi mbi cu'n bajij te yi tnum Hay tu yi chireyil, nintzun xobtz. Ncha'tz t'bit i' yi mbi cu'n bajij te yi tnum Jericó tu yi chireyil. Ej nin mast cunin xobe'ntz yi t'ital yi mbi nchiban yi e' aj Gabaón, yi sken cho'c jak' chica'wl yi e' xonl Israel, wech na i'tz jun chin wutzile'n tnum, nin icy'nakt cu'n swutz Hay, nin chin cham nin e' tan oyintzi'. Poro nsken chicy' xomok scye'j yi e' xonl Israel. ³ Bene'n tzun mantar tan yi rey Adonisedec te Hoham yi rey cwent Hebrón, tu Piream yi rey cwent Jarmut, tu Jafía, yi rey cwent Laquis. Ej, nin ncha'tz te Debir, yi rey cwent Eglón. Ej, nin je yol i'e'j: ⁴ “Chibne'u' pawor, chisajku' tan wuch'eye'n tan oyintzi' scye'j yi e' aj Gabaón. Na ja bnix jun chitrat tu Josué scyuch' yi e' xonl Israel,” stzun i' ban nintz scyetz yi e' ajcawa'tz. ⁵ Je'n tzun chimolol quib yi o' reya'tz tan oyintzi' scye'j yi e' aj Gabaón. Yi o' reya'tz i'tz yi rey cwent Jerusalén, tu yi rey cwent Hebrón, tu yi rey cwent Jarmut, tu yi rey cwent Laquis. Ej nin ncha'tz yi rey cwent Eglón. Nintzun e' bentz scyuch' chisanlar tan cyopone'n naka'jil Gabaón. Itzun yi cyopone'n, nintzun e' ban list quib tan oyintzi' scye'j yi e' aj Gabaóna'tz.

⁶ Yi quilol yi e' aj Gabaón yi nsken chopon yi e' reya'tz tan oyintzi' scye'j, nintzun ben mantartz cya'n tan talche'n tetz Josué yi ate' Gilgal. Itzun cyaltz: “Chibne'u' pawor tan kuch'eye'n. Chisajku' jalcu'n tan kacolche'n, na cyakil yi e' ajcaw scye'j yi e' amorreo yi najlche' wi'watz, ja je' chimolol quib tan oyintzi' ske'j,” che'ch tzun bantz tetz Josué. ⁷ Yi t'ital Josué, nintzun e' bentz scyuch' yi e' tetz sanlar tan quich'eye'n. ⁸ Nintzun tal Kataj tetz Josué: “Quil cxob scyetz, na ja wi't wak' ama'l tan ixcyewe'n scye'j. Nin qui'c nin jun yi nink snimsaj tib tan oyintzi' tzite'j,” stzun Kataj bantz tetz Josué.

⁹ Qui cunin tzun tz'icy' scyetz yi e' amorreo yi cyopone'n Josué scyuch' yi e' tetz sanlar, na baj cunin ak'bal cya'n tan xo'n tan cyopone'n. ¹⁰ Toque'n tzun tk'ol Kataj jun chin xo'w scyetz yi e' amorreo-a'tz, na yi bene'n quilol yi sken chu'l yi e' xonl Israel tan oyintzi' scye'j, qui't e' nimsaj chic'u'l tan oyintzi'. Cha'stzun te wi'nin e', e' quim tan Josué scyuch' yi e' tetz sanlar le ama'l Gabaón. Ma yi bene'n quilol yi cyele'n ojk yi e' mas tul yi be' yi na copon Bet-horón, nintzun e' ben xomoktz tan chitz'amle'n, nin tan chiquimse'n cu'n jalen yi cyopone'n Aseca nin Maceda. ¹¹ Te yi cyele'n ojk yi e' amorreo x'chiwutz yi e' xonl Israel wutz cu'nak Bet-horón, nintzun saj kojol Kataj jun chin c'ub a'bal x'chiwi' tan chibiyle'n cu'n. Mast cu'n e' quim tan yi c'ub a'bala'tz swutz yi e' quim cyak'un yi e' xonl Israel tan spar.

¹² Ej, itzun bantz, te yi k'eja'tz yi tk'ol Kataj ama'l scyetz yi e' xonl Israel tan chixcyewe'n scye'j yi e' amorreo, nintzun jilon Josué tetz Kataj, x'chiwutz cu'n yi e' xonl Israel. Ej, nin je yol i'e'j: “Ta', na waj yil tane' yi k'ej tibaj yi tnum Gabaón. Ma yi xaw, tibaj yi x'k'ajlaj Ajalón.” ¹³ Nintzun tane' yi k'ejtz. Ncha'tz ban yi xaw. Jalen cu'n yi quicy'sal yi e' xonl Israel chic'u'l te chicontr. ¿I'xkaj qui tzunk tz'iba'n cyen yi xtxolbile'j tul yi liwr yi na bi'aj “Justo”* nka “Jaser”? Jun lo' k'ej tane' yi ke'j tcyaj'. ¹⁴ Qui'c nin junt k'ej cho'nk banaktz, nka cho'nk sbne'-tz chi yi jun k'eja'tz. Na nin ban tane'n Kataj yi mbi njak jun yaja'tz tetz. Na Kataj te'nin oc tan oyintzi' tan quich'eye'n yi e' xonl Israel.

¹⁵ Yi stzaje'n wi' yi oyintzi' nintzun e' pakxij Josué scyuch' cyakil yi e' sanlar cwent Israel le tnum Gilgal kale e' saje't. ¹⁶ Ma yi o' reya'tz yi je' chimolol quib tan oyintzi' scye'j yi e' aj Gabaóna'tz nin e' el ojk. Cho'n tzun cyewal quib tul jun picy le ama'l Maceda. ¹⁷ Poro nin a'lchij stziblaltz tetz Josué yi cho'n cyewa'n quib yi o' reya'tz le yi jun picya'tz. ¹⁸ Bene'n tzun tlol Josué scyetz yi e' yi oponsan yi stziblal: “Wekwoke'n

* 10:13 2S 1:18.

c'ub stzi' yi jun picya'tz kale ate't yi o' reya'tz. Nin chicyajk cyen cobox sanlar ita'n stzi', tan chiq'uicy'le'n bantz quil che'l ojk. ¹⁹ Ma ax itetz quil xtane' tan chibiyle'n kacontr; ma na xomwoknin wutz chicoc, nin biywoke' cu'n chicyakil. Quil tzitak'wok ama'l tan chipakxe'n le chitnumil, na yi Kataj ja wi't tak' i' ama'l sketz tan kaxcyewe'n scye'j," stzun Josué bantz.

²⁰ Ya'stzun bantz yi chixcyewe'n Josué scyuch' yi e' xonl Israel tan chibiyle'n tircu'n yi e' chicontra'tz. Ma yi e' yi qui e' quim, cho'n tzun baj cyewal quib lak chitnumil yi at tapij te'j. ²¹ Qui'c nintzun jun sanlar xonl Israel yi q'uixpnak yi chibaj pakxe'n tzaj Maceba, kale atit Josué. Ej, nin cya'l nin jun scyeri chicontr yi nink nimsaj c'u'l tan chijisle'n.

²² Nintzun ben tlol Josué scyetz yi e' sanlar yi e' cyaj cyen tan q'uicy'le'n yi jun picya'tz: "Jakwoke'n stzi' yi picy, nin cy'ajwoke'l tzaj yi o' reya'tz yi cyewa'n quib tul." ²³ Nintzun el tzaj quicy'al yi o' reya'tz. El tzaj yi rey cwent Jerusalén. Ncha'tz el tzaj yi rey cwent Hebrón. Ncha'tz el tzaj yi rey cwent Jarmut, tuml yi rey cwent Laquis, nin yi rey tetz Eglón. ²⁴ Ma yi cyopone'n ticy'le'n swutz Josué nintzun e' saj xchakol chicyakil yi e' yaj xonl Israel, ncha'tz ben tloltz scyetz yi cyajcawil yi e' sanlar cwent Israel: "Chičkank tzaj quibu'. Nin cyak'e'nu' chikanu' te chikul yi cobox reye'j." Nintzun saj chičkansal quibtz, nin je' cyak'ol chikan te chikul yi o' reya'tz, yi joklche' wuxtx'otx'. ²⁵ Nintzun ben tlol Josué scyetz yi e' sanlara'tz: "Quil cxbisun, nin quil cxobwok. Ma na quiwit, nin txiclenwok cu'n. Na cho'n nin stuleje' Kataj cyakil yi e' yi na chi'ch chic'u'l scye'ju'." ²⁶ Ma yi wi't tlol Josué yi e'chk xtxolbila'tz, nin bentz tan chibiyle'n yi o' reya'tz. Yi chiquime'n, nintzun e' je' xch'imbaltz jak' tze'. Ate' nintz jalen cwe'n k'ej. ²⁷ Bene'n tlen tu' atit k'ej yi cawune'nin Josué tan chicu'se'n tzaj. Nintzun e' oc cyen junt tir le yi picy kale e' el tzit. Yi cyoque'n cyen, nintzun oc chin wutzile'n c'ubtz cya'n tan jople'n yi picya'tz. Ixnin at e'chk c'uba'tz jalu'.

Yi cambal Josué yi tnum Maceda

²⁸ Ej i tzun yi chiquime'n yi o' reya'tz ite'n nin k'eja'tz cambal Josué yi tnum Maceda. Tircu'n e' quime'n tan spar. Ncha'tz quim yi chireyil, nin cho'n cunin ban chi ban yi rey cwent Jericó.

²⁹ Yi ticy'e'n Josué Maceda scyuch' yi e' xonl Israel, cho'n tzun cyopone'ntz le ama'l Libna tan oyintzi'. ³⁰ Tk'ol tzun Kataj ama'l scyetz Josué tan chixcyewe'n scye'j yi e' wunaka'tz, yi ate' Libna tu yi chireyil. Tircu'n chiquime'n tan spar. Qui'c nin junt takle'n clax cyen. Ma yi quime'n yi rey, cho'n cunin cyulejtz chi ban yi rey cwent Jericó.

³¹ Yi quicy'e'n Josué scyuch' yi e' xonl Israel Libna, cho'n tzun cyopone'ntz tan oyintzi' scye'j yi e' aj Laquis. Bajx baje'n chisutal solte'j yi tnum, nin e' octz tan oyintzi'. ³² Tak' Kataj ama'l tan chixcyewe'n te yi junt tnuma'tz. Na le junt eklok, yi cyoque'n tan oyintzi', tircu'n chiquime'n cya'n. Tircu'n chilo'one'n tuml yi cyawun, chi cyulej yi tnum Libna. ³³ Ncha'tz Horam, yi rey cwent Gezer, tu yi e' tetz sanlar e' sajtz tan quich'eye'n klo' yi e' aj Laquis. Poro e' oc Josué tan chibiyle'n chicyakil. Nin cya'l nin jun nink clax cyen xchixo'l.

³⁴ Yi cyele'n tzaj Josué scyuch' yi e' xonl Israel Laquis, cho'n tzun cyopone'ntz naka'jil yi tnum Eglón. ³⁵ Ite'n nin k'eja'tz e' oc tan oyintzi' scye'j yi e' aj Eglón. Nin tircu'n chilo'one'n cya'n tan spar. Tircu'n e' quime'n chi e' ban yi e' aj Laquis.

³⁶ Ma cyele'n tzaj Eglón cho'n tzun cyopone'ntz Hebrón† tan oyintzi'. ³⁷ Yi cyopone'n le ama'l Hebrón tircu'n chiquime'n cya'n. Ncha'tz ban yi rey, scyuch' cyakil wunak tu yi e'chk tal tnum yi ate' naka'jil. Tircu'n chisotze'n. Cho'n cunin e' ban chi ban yi tnum Eglón.

³⁸ Chibene'n tzun Josué scyuch' yi e' xonl Israel tan oyintzi' scye'j yi e' aj Debir.‡ Yi cyopone'n, nintzun e' octz tan oyintzi' scye'j. ³⁹ Ma yi chixcyewe'n tan chibiyle'n yi e'

† 10:36 Jos 15:13; Jue 1:10. ‡ 10:38 Jos 15:15; Jue 1:11.

wunaka'tz yi ate'-tz tnum Debir, tuml yi chireyil, cyetzaj yi chi'ama'l. Ncha'tz e' quim yi e' wunak yi ate' tulak e'chk mas aldey naka'jil yi tnuma'tz. Tircu'n chiquime'n cyak'un tan spar. Qui'c nin jun nink clax cyen cya'n chi cyulej yi tnum Hebrón tu Libna tuml yi chireyil.

⁴⁰ Tircu'n chilo'one'n yi e' wunak yi ate' le ama'la'tz. E' lo'on yi e' aj Néguev, tuml yi e'chk tnum yi ate' wi'ak tal ju'wtz. [§] Tuml yi e'chk tnum yi ate' xk'ajlaj. Ja chisotz tircu'n tuml chireyil. Ya'stzun cyulejtz quib yi ca'wl yi tak' Kataj yi kaRyosil scyetz. ⁴¹ Ya'stzun bantz yi xcyewe'n Josué tan cambaje'n cyakil yi e'chk ama'l, na e' cambaj cyakil yi ama'l cwent Cades-barnea, jalen Gaza, tu yi ama'l yi na xe'tnin Gosén jalen Gabaón. ⁴² Ja chixcy'e' Josué scye'j yi e' reya'tz, nin ja cyetzaj cyakil chi'ama'l, na yi Kataj yi kaRyosil bajxij xchiwutz tan oyintzi'. ⁴³ Ma yi chixcyewe'n, nintzun e' pakxijt Gilgal kale e' saje't.

11

Yi chixcyewe'n yi e' xonl Israel scye'j yi rey Jabín scyuch' yi e' mas rey

¹ Itzun bantz, yi tbital Jabín, rey cwent Hazor, yi mbi cu'n nchiban yi e' xonl Israel scye'j yi e' amorreo, nintzun ben xchakol cobox xchakum tan talche'n scyetz yi rey Jobab cwent yi tnum Madón, tu yi rey cwent Simrón, tu yi rey cwent Acsaf, tan je'n chimolol quib tan oyintzi' scye'j yi e' xonl Israel. ² Ncha'tz ben mantar tan i' scye'j cyakil yi e' rey yi ate' je'n tzi'n, scyuch' yi e' yi najlche' tjoco'j kale na icy'e't yi a' Jordán, tzak' cu'n tzaj yi jun wutzile'n lawun yi na bi'aj Cineret. Ncha'tz ben mantar scye'j cyakil yi e' ajcaw yi najlche' wi' xk'ajlaj, swutze'l tzaj Dor, yi at toque'n tzi'n. ³ Scyuch' yi e' aj Canaán, scyuch' yi e' hitita, scyuch' e' ferezeo, scyuch' e' aj jebuseo, yi cho'n najlche' wi'wtz, ncha'tz yi e' heveo yi ate' wi'wtz Hermón, xlay Mizpa. ⁴ Chimolol tzun quib yi e' reya'tz tan oyintzi' scye'j yi e' xonl Israel. Xomche' chisanlar scye'j. At e' yi cho'n ate'e'n te'jak chej. Nin at e' yi cho'n ate' tulak care't tetz oyintzi'. Quinin ajlbe'n cyetz yi e' sanlara'tz, na cho'n cunin cyajlal chi tane'n yi samlicy' yi at tzi mar. ⁵ Junit e' ban, nin cho'n cyopone'ntz stzi' a' Merom. Nin e' ban list quibtz tan oyintzi' scye'j yi e' xonl Israel.

⁶ Itzun tal Kataj tetz Josué: “Josué, quil cxob, na chwa'nin ek, nskén chiquim cyakil yi e' icontra'tz wa'n. Ma yi axwok itetz, ntina'tz tajwe'n tan ibnol: Wak'woke'n quikan yi chichej, nin oken k'a'kl yi chicare't ita'n,” stzun Kataj bantz tetz.

⁷ Bene'n tzun Josué scyuch' yi e' tetz sanlar tan oyintzi' scye'j yi e' reya'tz. Qui cunin tz'icy' scyetz yi cyopone'n Josué tan chibiyle'n te yi ate' tzi yi a' Merom. ⁸ Na nin tak' Kataj ama'l scyetz yi e' xonl Israel tan chixcyewe'n scye'j yi e' reya'tz, e' xomnin tan chibiyle'n jalen Sidón, nin jalen Misrefot-maim. Nin at e' xonl Israel e' xomnin tan chibiyle'n jalen xk'ajlaj tele'n tzi'n Mizpa. Tircu'n chiquime'n yi e' chicontra'tz, na qui'c jun nink clax. ⁹ Inin tulej Josué-tz chi tal Kataj. Cwe'n tzun chitz'e'sal cyakil yi chicare't nin ncha'tz baj chiwak'ul quikan chichej yi e' chicontra'tz.

¹⁰ Chibene'n tzun Josué tan chibiyle'n yi e' yi ate' le tnum Hazor. Tircu'n chiquime'n, tuml yi chireyil, na i' ntxumun yi jun oyintzi'a'tz scye'j yi e' xonl Israel. ¹¹ Tircu'n chiquime'n yi e' yi ate' le jun tnuma'tz. Nin oc k'a'kl yi tnum cyak'un yi e' xonl Israel. ¹² Ite'n nin tulej Josué yi e'chk mas tnum yi xom chiwi' te yi rey cwent Hazor. Quim chireyil, nin e' quim tircu'n yi e' wunak yi ate' le yi e'chk tnuma'tz. Ban Josué yi xtxolbila'tz na ya'stzun talnak Moisés yi xchakum Ryos. ¹³ Ntin Hazor oc k'a'kl cyak'un yi e' xonl Israel, ma yi e'chk mas tnum yi ate' wi'wtze'n, quinin oc k'a'kl cya'n. ¹⁴ Poro tircu'n yi e' wunak yi ate'-tz tul yi e'chk tnuma'tz e' quim. Qui'c nin jun nink clax. Ma yi cyawun tu yi e'chk takle'n yi at tnum, tircu'n cyetzal.

Yi chibnol tane'n Josué yi ca'wl yi tal Moisés

15 Yi e'chk ca'wl yi tak' Kataj tetz Moisés, Josué tzun bnon tane'n, na nin tal Moisés cyakil yi e'chk ca'wla'tz tetz Josué. Qui'c nin jun xtxolbil yi qui'k mban Josué chi yi tal Kataj tetz Moisés. 16 Cyetzaj yi e' xonl Israel cyakil yi e'chk ama'la'tz yi at wi'wtz, tu yi jun c'olaj ama'l yi na bi'aj Néguev, tu yi ama'l Gosén, tu cyakil yi xk'ajlaj yi at stzi'ak yi a' Jordán, tu yi ama'l yi na bi'aj Arabá, tu cyakil e'chk mas ama'l yi at wi'wtz, tu yi e'chk joco'j yi nskén wi't oc chicwent. 17 Ncha'tz cyetzaj yi wi'wtz Halac yi na xe'tnin Seir, nin yi na opon jalen Baal-gad yi at jalen wi' xk'ajlaj Líbano, yi at tzak' cu'n yi wutz Hermón. 18 Tircu'n chiquime'n chireyil yi e'chk tnuma'tz, na nim tiemp e' ban yi e' xonl Israel tan cambaje'n yi e'chk ama'la'tz. 19 Ntin cu'n yi e' heveo, yi najlche' Gabaón, ya'stzun e' clax, na nskén bnix jun chitrat scyuch'. 20 Tircu'n chiquime'n yi e' mas wunaka'tz, nin chin q'uixc'uj nin e' ban yi chiquime'n, na ya'stzun tajbil Kataj tan ticy'e'n pone'n yi e'chk q'uixc'uja'tz cya'n xchik'ab yi e' xonl Israel. Quinin el chik'ajab* yi e' xonl Israela'tz scye'j, na ya'stzun alijt cyen tan Kataj Ryos tetz Moisés.

21 Ncha'tz ite'n nin tiempa'tz chiquime'n yi e' xonl Anac yi najlche' wi'wtz Hebrón,† nin Debir, tu Anab. Nin cyakil yi e' yi ate' wi'wtz cwent Judá, tu yi e'chk ama'l yi nskén oc chicwent yi e' xonl Israel, tircu'n chixite'n tan Josué. 22 Cha'stzun te qui'c jun xonl Anac, yi e' yi nim wutz quikan, ncyaj cyen le ama'la'tz yi at xchik'ab yi e' xonl Israel. Poro ilenin e' cyaj cyen cobox le ama'l Gaza, tu Gat, nin Asdod.

23 Ya'stzun ban yi chixcyewe'n yi e' xonl Israel tan cambaje'n cyakil e'chk ama'la'tz, chi yi talnak Kataj tetz Moisés. Nintzun cu' jatxij yi ama'la'tz xchiwutz yi e' xonl Israel, xomquen tu' te jujun k'u'j e'. Nin jetza'tz, qui'ct mas oyintzi' jal xchixo'l.

12

Yi e' rey yi e' quim cyak'un yi e' xonl Israel

1 Yi e'chk ama'l yi cyetzaj yi e' xonl Israel i'tz: Cyakil yi ama'l yi na xe't tzaj te yi tzanla' Arnón, jalen te yi wutz Hermón, cyakil yi e'chk ama'l yi at swutz len yi tzanla' Jordán. 2 Yi chibi' yi e' rey yi e' quim cyak'un i'tz: Yi rey tetz Sehón, yi chireyil yi e' amorreo, yi cho'n najlij le tnum Hesbón, i' ajcaw tibaj cyakil yi ama'l yi cho'n na xe'tnin le tnum Aroer, yi at tzi tzanla' Arnón, jalen te yi tzanla' Jaboc, kale atit chimojom yi e' amonita. Ncha'tz cawunak i' tibaj jalaj te yi ama'l Galaad. 3 Ncha'tz cawunak i' tibaj cyakil yi ama'l yi at swutz len yi a' Jordán, yi cho'n na xe'tij tzi yi a' Cineret, jalen te yi mar yi chin c'a' nin tan atz'um nka yi C'a' Mar. Nin opon te yi tnum Bet-jesimot, nin jalen xe wutz Pisga.

4 Ncha'tz quim Og cyak'un yi rey cwent Basán. Yi Oga'tz i' yi wi'tzibil chixonl yi e' refaita yi cho'n najlche' le tnum Astarot, nin yi tnum Edrei. 5 Ej, nin yi e'chk ama'l yi at jak' ca'wl yi rey Oga'tz sajle'n, i'tz yi ama'l yi cho'n na xe't tzaj mojomil xe wutz Hermón, tuml yi ama'l Salca, nin cyakil yi ama'l cwent Basán, nin oponak yi mojom jalen Gesur tu Maaca, ncha'tz na opon nicy'al Galaad, yi cob elnak tu Sehón, rey cwent Hesbón.*

6 Ya'stzun yi e' reya'tz yi e' quim cyak'un Moisés scyuch' yi e' xonl Israel. Nintzun cu' jatxol Moisés yi e'chk ama'la'tz xchiwutz ox k'u'j scyeri yi e' xonl Israel. Nin yi ox k'u'ja'tz i'tz: Yi e' xonl Rubén, yi e' xonl Gad, tu yi e' xonl Manasés† yi cob cuntu' elnake'.

7 Ma cyakil yi ama'l yi nchicambaj Josué scyuch' yi e' xonl Israel, i'tz yi at jalajicy' tzaj yi a' Jordán. Na xe't nin Baal-gad, yi at Líbano, jalen te yi wi'wtz Halac yi at cwe'n tzi'n, swutzo'c tzaj yi wi'wtz Seir. Cwe'n tzun jatxol Josué cyakil yi e'chk ama'la'tz xchiwutz yi e' xonl Israel, tetz chinajbil sbne' opon tunintz. 8 Cu' jatxol cyakil yi e'chk ama'l yi at wi'wtz tu yi xk'ajlaj, tu ama'l yi at tzi a' Jordán, tu yi e'chk txala'j, tu cyakil e'chk ama'l yi tz'inunin tu', tu cyakil yi ama'l cwent Néguev. Cyakil yi e'chk ama'la'tz ya'stzun yi chi'ama'lbe'n yi

* 11:20 Dt 7:16. † 11:21 Jue 1:10-11. * 12:5 Nm 21:21-35; Dt 2:26—3:11. † 12:6 “Manasés” yi xonl Manasés cob e' el. At jun k'u'j yi cho'n e' cyaj cyen jalaj icy'en yi tzanla' Jordán, nin at junt k'u'j yi cho'n e' cyaje'n cy'en jalaj icy' tzaj yi Jordán. Nm 32:33; Dt 3:12.

e' hitita, yi e' amorreo, nin yi e' xonl Canaán, nin yi e' ferezeo, nin e' keveo, scyuch' e' jebuseo.

⁹⁻²⁴ Ma jalu', je chibi' yi e' rey yi e' quim cyak'un Josué: Yi rey tetz Jericó, tetz Hay, yi at naka'jil Betel, rey tetz Jerusalén, tetz Hebrón, tetz Jarmut, tetz Laquis, tetz Eglón, tetz Gezer, tetz Debir, tetz Geder, tetz Horma, tetz Arad, tetz Libna, tetz Adulam, tetz Maceda, tetz Betel, tetz Tapúa, tetz Hefer, tetz Afec, tetz Sarón, tetz Madón, tetz Hazor, tetz Simrom-merón, tetz Acsaf, tetz Taanac, tetz Meguido, tetz Cedes, tetz Jocneam yi at Carmelo, tetz Dor yi at tzi mar, tetz Goim yi at cwent Gilgal, nin yi rey tetz Tirsá. Junak junlaj rey e' quim cyak'un Josué scyuch' yi e' xonl Israel.

13

Yi ama'l yi txe'n chicambaj yi e' xonl Israel

¹ Itzun bantz, yi tijine'n c'u'l Josué, nintzun tal Kataj tetz: “Josué, yi aǵatz ja tijin ac'u'l, poro at tzaj nin tan ixcyewe'n tan cambaje'n yi ama'l yi insuknak tzitetz. ² Na txe'n itetzaj chi'ama'l yi e' filistey, tu chi'ama'l yi e' gesureo. ³ Ncha'tz txe'n itetzaj yi chi'ama'l yi e' aveo, yi at cwe'n tzi'n. Yi e'chk ama'la'tz, i'tz yi ama'l yi na xe't tzaj te yi tzanla' Sihor, swutze'l tzaj Egipto, nin te yi mojomil yi na opon jalen te tnum Ecrón. Ma je'n tzi'n, txe'n itetzaj yi ama'l kale ate't yi e' aj Canaán. Tul yi ama'la'tz, at o' wi'tz ajcaw yi na chicawun. Nin i'tz yi ajcaw cwent Gaza, Asdod, Ascalón, Gat nin Ecrón. ⁴ Ncha'tz txe'n itetzaj yi ama'l yi at cwe'n tzi'n, yi na xe'tnin Sidón, nin yi na opon jalen Afec, yi mojom tib scyuch' yi e' amorreo. ⁵ Ncha'tz txe'n itetzaj chi'ama'l yi e' giblita, nin yi ama'l cwent Líbano, yi na xe'tij Baal-gad, nin na opon xe wutz Hermón jalen Hamat. ⁶ Cyakil yi e'chk ama'la'tz, swak'e' tzitetz yi axwok xonl Israel. Swak'e' cyakil yi chi'ama'l yi e' aj Sidón, tu yi wi'wutz yi na xe'tij Líbano, jalen Misrefot-maim. Chelepon inlajul cyakil yi e' wunak yi ate' swutz yi e'chk ama'la'tz. Ma aǵatz Josué, ba'n tzajatx yi ama'la'tz xchiwutz yi e' atanum,* chi walnak tzatz. ⁷ Ba'n tzajatx cu'n xchiwutz yi beluj k'u'j xonl Israel, tuml yi junt k'u'j xonl Manasés yi txe'n ak'lij cyetz”, stzun Ryos ban tetz Josué.

Yi tk'ol Moisés chi'ama'l yi junt k'u'j Manasés, Rubén nin Gad

⁸ Yi e' xonl Rubén, tu Gad, tu yi junt k'u'j xonl Manasés, nsken tak' Moisés yi cyetz chi'ama'l jalaj cy'en yi a' Jordán.† ⁹ Na ja cyetzaj yi ama'la'tz yi na xe't nin Aroer, yi at stzi' yi a' Arnón tu yi e'chk tnum yi at xk'ajlaj, tuml Medeba tu Dibón. ¹⁰ Tuml cyakil yi e'chk tnum yi at tzaj cwent yi rey Sehón yi cyajcawil yi e' amorreo, yi cho'n najewe'n i' Hesbón. Nin ja opon cu'n stzi' yi chimojom jalen te yi chimojom yi e' amonita. ¹¹ Ncha'tz ak'lij yi e'chk ama'l scyetz yi at cwent Galaad tu yi chi'ama'l yi e' gesureo, tu chi'ama'l yi e' maacateo, tu yi wi'wutz Hermón, tuml yi ama'l Basán jalen Salca. ¹² Ncha'tz ak'lij yi ama'l yi at jak' ca'wl Og, chireyil yi e' aj Basán, yi cawunak le tnum Astarot tu Edrei. Ya'stzun yi e' refaita yi e' clax cyen, yi xcy'e' nak Moisés tan chibiyle'n, nin tan chilaje'n le cyetz chi'ama'l. ¹³ Ntin cu'n yi e' aj Gesur scyuch' yi e' aj Maaca qui nche'l laju'n swutz yi chi'ama'l, ma na e' cyaj cyen tu' xchixo'l yi e' xonl Israel. Nin ate' nintz jalu'.

¹⁴ Ma yi e' xonl Leví qui'c cyetz chi'ama'l ak'lij tan Moisés. Na yi cyetz chi'herens‡ i'tz yi e'chk oy yi na opon cyak'un yi e' xonl Israel tan pat-xe'n swutz Ryos, chi yi talnak Ryos scyetz.

¹⁵ Ma yi e' xonl Rubén, nintzun oc Moisés tan jatxle'n cyetz chi'ama'l. Xomquen tu' te yi jujun najal. ¹⁶ Cho'n tzun e' cyaje'n cyen yi e' xonl Rubéna'tz le yi ama'l Aroer, stzi' yi a' Arnón tu yi tnum yi at xk'ajlaj, cy'anl tetz Medeba. ¹⁷ Nin ja opon cu'n jalen Hesbón tu cyakil yi e'chk tnum yi at xk'ajlaja'tz chi tane'n Dibón, Bamot-baal, Bet-baal-meón. ¹⁸ Ncha'tz i' njatxon yi tnum Jahaza, Cademot, nin Mefaat, ¹⁹ tu yi tnum Quiritaim, Sibna, Zaret-sahar yi at xk'ajlaj. ²⁰ Ej, nin i' njatxon yi tnum Bet-peor, tuml yi e'chk txala'j Pisga,

* 13:6 Nm 33:54. † 13:8 Nm 32:33; Dt 3:12. ‡ 13:14 Dt 18:1; Jos 13:33.

nin Bet-fesimot, ²¹ tu cyakil yi e'chk cojbil, tuml yi e'chk tnum yi at jak' ca'wl Sehón yi chireyil yi e' amorreo, yi najlij Hesbón. Ya'stzun yi rey yi quim tan Moisés scyuch' coboxt ajcaw yi na chibi'aj: Evi, Requem, Zur, Hur nin Reba. ²² Ncha'tz quim Balaam cyak'un yi e' xonl Israel tan spar. Yi jun Balaama'tz i' jun nachol, nin i' cy'ajl Beor. ²³ Cyakil yi e'chk ama'la'tz, ya'stzun ak'lij scyetz xonl Rubén tan Moisés. Xomquen tu' te tajlal yi jujun k'u'j e' yi chixonl quib. Tircu'n e'chk ama'la'tz ak'lij scyetz. Nin cho'n mmopon chimojom tzi a' Jordán.

²⁴ Ncha'tz tak'nak Moisés chi'ama'l yi xonl Gad. Xomquen tu' te tajlal yi jujun k'u'j e' yi chixonl quib. ²⁵ Ak'lij yi ama'l cwent Jazer tu cyakil yi tnum Galaad scyetz. Nin ncha'tz cyetzaj jalaj chi'ama'l e' amonita. Nin yi mojomil yi chi'ama'l, opon jalen Aroer yi at swutz len Rabá, ²⁶ tuml yi ama'l yi at xo'l Hesbón, Ramat-mispa tu Betonim, tuml yi ama'l yi at xo'l Mahanaim. Nin na opon te yi mojomil Debir. ²⁷ Ncha'tz ak'lij yi xk'ajlaj Bet-aram Bet-nimra, tu Sucot, nin Zafón. Ya'stzun ama'l yi at tzaj jak' ca'wl Sehón yi rey tetz Hesbón. Cho'n tzun at cyakil e'chk ama'la'tz swutz len yi a' Jordán. Nin cho'n nxe't tzaj tzak' cu'n tzaj yi lawun yi na bi'aj Cineret. ²⁸ Cyakil yi e'chk ama'la'tz, ya'stzun ak'lij scyetz yi e' xonl Gad tan Moisés. Xomquen tu' te yi tajlal yi jujun k'u'j e' aj Gada'tz yi chixonl quib.

²⁹ Ncha'tz tak' Moisés chi'ama'l yi junt k'u'j xonl Manasés, yi e' cyaj cyen jalaj cy'en yi a' Jordán. ³⁰ Yi toque'n jatxle'n yi chi'ama'l, xomquen tu' te yi tajlal yi jujun k'u'j e' yi chixonl quib. Nin ja cyetzaj cyakil yi ama'l yi at tzaj jak' ca'wl Og, yi rey tetz Basán. Cho'n xe'tnin le tnum Mahanaim, tuml yi oxc'al tnum yi at cwent yi tnum Jair. ³¹ Ncha'tz cyetzaj jalajt te yi ama'l Galaad tu yi cobt tnum yi na bi'aj Astarot tu Edrei. Ya'stzun yi ama'l yi ak'lij scyetz xonl Maquir, cy'ajl Manasés. Xomquen tu' te tajlal jujun k'u'j e' yi chixonl quib.

³² Ya'stzun cyakil yi ama'l yi baj jatxol Moisés scyetz yi e' xonl Rubén, Gad tu Manasés, te yi ate' wi xk'ajlaj cwent Moab, yi at jalaj cy'en yi a' Jordán, swutz len Jericó. ³³ Ma yi e' xonl Leví, qui'c cyetz chi'herens ak'lij, ma na ntina'tz tal Moisés scyetz: “Yi itetz iherens i'tz yi Kataj, yi kaRyosil.”§

14

Yi toque'n Josué tan jatxle'n yi e'chk ama'l xchiwutz yi e' mas xonl Israel

¹ Je chibi' yi e'chk ama'l cwent Canaán yi jatxlij xchik'ab yi e' xonl Israel cyak'un Eleazar yi pale', tu Josué yi cy'ajl Nun, scyuch' yi e' chibajxom yi jujun k'u'j xonl Israel. ² Cho'n cyulej chi talnak Kataj tetz Moisés. Na e' oc tan tx'ilu'ntz* te'j tan jatxle'n cu'n xchiwutz yi beluj k'u'j tu ni'cy xonl Israel. ³ Na yi cobt k'u'j tu ni'cy, yi e' xonl Rubén, nin yi e' xonl Gad, tu yi junt k'u'j xonl Manasés, nsken tak' Moisés yi cyetz chi'herens jalaj cy'en yi a' Jordán.†

Ma yi e' xonl Leví, quinin ak'lij cyetz chi'herens, ⁴ na yi cob cy'ajl Xep, yi Manasés tu Efraín, e' oc tajlal yi coblaj k'u'j xonl Israel. Poro yi e' xonl Leví qui ak'lij chi'herens, ma na ntin ak'lij mu'x chi'ama'l kalel chinajewe't, nin kalel chiwane't yi cyawun. Yi mu'x chi'ama'la'tz, cho'n at xchixo'lak yi e' mas xonl Israel. ⁵ Cyakil yi xtxolbila'se'j, ja bnix chi talnak Kataj tetz Moisés.

Yi chi'ama'lyi e' tu Caleb

⁶ Ej, itzun bantz, nintzun e' ben yi e' xonl Judá tan yol tetz Josué le tnum Gilgal. Yi cyopone'n swutz Josué, nintzun tal Caleb yi cy'ajl ta' Jefone yi cenezeo tetz: “Ma jalu' ta', ulk tx'akx tc'u'lu' yi xtxolbil yi talnak Kataj tetz Moisés le ama'l Cades-barnea, na alijt cyen tak'un, yi mbi sbajok ske'j ketz tuch'u'.‡ ⁷ Na yi kasaje'n xchakol Moisés yi xchakum

§ 13:33 Nm 18:20; Dt 18:12. * 14:2 Nm 26:52-56; 34:13. † 14:3 Nm 32:33; 34:14-15; Dt 3:12-17. ‡ 14:6 Nm 14:30.

Ryos, tan xk'uke'n yi ama'le'j, atin wetz tul ca'wunak yob. Ej, nin yi kulake'n tan xk'uke'n, ja wal yi mero bintzi quib yi nwil, na ja chinxom te yi tajbil Wajcaw yi kaRyosil. § 8 Ma yi coboxt kuch' yi xomche' ske'j, ntin ja cho'c tan chixo'wse'n yi e' mas katanum. Poro yi in wetz quinín nchinxom scye'j, ma na ntin ja imban yi tajbil Kataj yi kaRyosil. 9 Cha'stzun te tal Moisés yi txolbible'j swetz: 'Jun cu'n yol, yi ama'l kale ncxone't, atz sbne' scyuch' yi e' anitxa', na ja cxom te yi tajbil Kataj yi kaRyosil,'* stzun i' bantz swetz. 10 Ma jalu' bin Josué, nimix bin tiemp yi tlo' Moisés yi txolbible'j swetz. Na ja wi't icy' ca'wunak o'ix yob yi tlo' Kataj yi txolbible'j tetz Moisés, nin ya'stzun yi tiemp yi na kaxon tzaj le ama'l tz'inunin tu'. Ma jalu', atin tul jun mutx' tu o' yob, 11 ej, nin ixnin wutane'n wetz chi wutane'n yi insaje'n xchakol Moisés tan xk'uke'n yi e'chk ama'la'tz. Ncha'tz atit inwalor tan woque'n tan oyintzi'. 12 Cha'stzun te na klo' waj yil tak'u' yi ama'la'tz yi suknak Kataj swetz. I'tz yi wi'wtz kale ate't yi e' xonl Anac, yi e' yi chin wutz quikan nin. At e' yi cho'n najlche' tulak e'chk lmak tnum, yi at chin tapij solte'jak. Tak'u' bin e'chk ama'la'tz swetz, na cho'n k'uklij inc'u'l te Kataj, yi xomok i' swe'j tan wuch'eye'n tan chilaje'n len yi e' wunaka'tz yi ate' swutz," stzun Caleb bantz tetz Josué.

13 Nintzun tak' Josué banl tibaj Caleb, ncha'tz tak' yi ama'l cwent Hebrón tetz herens i'. Yi Caleba'tz i' cy'ajl Jefone yi cenezeo. 14 Ya'stzun bantz yi toque'n Hebrón tetz herens Caleb tu cyakil yi xonl i', nin cho'n najlche'-tz jalu', na nin xom i' te yi mero tajbil Kataj yi kaRyosil, yi o' xonl Israel. 15 Yi bi' yi ama'l Hebrón tenxchan i'tz, Quiriat-arba. Yi bi'aj Arba i'tz bi' jun xonl Anac. Nin i'tz jun yaj yi chin wutz tkan nin, nin chin cham nin i'.

Ma yi xcyewe'n Caleb tan cambaje'n e'chk ama'la'tz, qui'ct oyintzi' bajij Canaán te yi tiempa'tz.

15

Yi chi'ama'lyi e' xonl Judá

1 Je yi ama'l yi jatxlij scyetz yi e' xonl Judá yi toque'n tx'ilu'n te'j. Nin je yi mojomile'j: 2 Te yi jalaj cwe'n tzi'n, cho'n na xe'tij stzi' yi mar yi chin c'a' nin tan atz'um,* kale na icy'e't chimojom yi e' aj Edom, 3 nin na icy'ak xina'j Acrabim, nin na icy'ak le ama'l tz'inunin tu' cwent Zin. Ncha'tz na icy'ak tzak' cu'n Cades-barnea, nin na opon Hezrón, nin na je' tcu'n Adar. Kalena's tzun na ben tan tak'le'n welt jalen Carca. 4 Nin na xomnin le xo'mbil a' yi na bi'aj a' Tetz Egipto, jalen yi na opon tzi yi mar Mediterráneo. Ya'stzun chimojom bantz te yi jalaj cwe'n tzi'n.

5 Ma yi mojomil chi'ama'l tetz tele'n tzi'n i'tz cyakil tkanil yi mar yi chin c'a' nin tan atz'um, jalen te yi ama'l kale na tzajpont yi tzanla' Jordán.

Ma yi mojomil chi'ama'l je'n tzi'n, cho'n na xe'tnin kale na tzajpont wi' yi tzanla' Jordána'tz stzi' yi mar yi chin c'a' nin tan atz'um. 6 Cho'n na je'ul Bet-hogla. Nin na je'ul Bet-arabá. Nin na ultz kale atit yi wutz c'ub tetz Bohán, jun scyeri xonl Rubén. 7 Kalena's tzun na je'ultz wi' xk'ajlaj cwent Acor. Nin na ultz Debir. Cho'n tzun na cu'ultz Gilgal, swutze'l tzaj yi txala'j cwent Adumín tzak' cu'n yi xo'mbil a'. Nintzun na icy' cu'ntz kale na itz'e't yi a' En-semes, nin na xomnintz jalen En-rogel. 8 Nin na icy' cu'ntz le xk'ajlaj cwent Ben-hinom, tzak' cu'n Jebús nka Jerusalén. Nin na je' cu'ntz wi'wtz swutz cyen yi xk'ajlaj cwent Hinom, tibe'n yi xk'ajlaj Refaim. 9 Cho'n tzun na tak' welt jalen wi'wtz kale na itz'e't yi a' Neftoa. Kalena's tzun na icy'tz wi' Efrón. Nin na icy'pon jalen Baala. Yi jun ama'la'tz ncha'tz na bi'aj Quiriat-jearim.

10 Kalena's tzun na ben lo'cnak tzi'n tibaj yi wi'wtz Seir. Na icy'aktz le ama'l Quesalón swutze'n yi wi'wtz Jearim. Nintzun na cu'-tz Bet-semes, nin na icy'aktz Timna. 11 Ncha'tz na icy'aktz txala'j tibe'n Ecrón. Kalena's tzun na stz'uy nin tibtz jalen Sición. Na icy'

§ 14:7 Nm 13:1-30. * 14:9 Nm 14:24. * 15:2 Yi "Yi mar yi chin c'a' nin tan atz'um" i'tz yi "Mar Muerto, nka Mar Salado, nka Mar del Arabá" le castiy. Na al'chij "Mar Muerto" tetz tan paj yi qui'c jun cay yi itz' tul, na chin c'a' nin tan atz'um.

cu'ntz wi ju'wtz Baala. Kalena's tzun na opontz Jabneel, nin cho'n na tzaj pon wi' yi chimojom jalen tzi mar Mediterráneo.

¹² Ma mojomil chi'ama'l yi e' xonl Judá te yi jalajt xlaj toque'n tzi'n, i'tz yi tzi mar Mediterráneo. Ya'stzun e'chk mojomil yi ama'l yi oc tetz cyetz yi e' xonl Judá. Nin jatxij cu'n ban xchiwutz yi jujun k'u'j e' yi chixonl quib.

Yi cambal Caleb yi ama'l Hebrón tu Debir

¹³ Ncha'tz tak' Josué herens Caleb, yi cy'ajl ta' Jefone. Yi ama'la'tz i'tz Quiriat-arba, yi ncha'tz na bi'aj Hebrón, yi cho'n at cwent yi chi'ama'l yi e' xonl Judá. Nin i'tz chi'ama'lbe'n yi e' xonl yi jun chin wutzile'n yaj yi na bi'aj Anac. Ya'stzun yi ama'l yi ak'lij tetz Caleb, na ya'stzun talnak Kataj.

¹⁴ Bene'n tzun Caleb tan oyintzi' tan chilaje'n len yi ox xonl Anac yi ate' swutz yi ama'la'tz. Yi chibi' yi ox xonl Anaca'tz i'tz: Sesai, Ahimán, nin Talmai.† ¹⁵ Ma yi cyele'n lajul, kalena's tzun bene'nt tan oyintzi' scye'j yi e' yi najlche' Debir. Quiriat-sefer bi' yi jun ama'la'tz tenxchan. ¹⁶ Yi topone'n Caleb Debir, nintzun taltz: “Swak'e' inme'l Acsa tetz txkel yi jun yil xcye' tan cambaje'n yi ama'le'j.”

¹⁷ Yi jun yi xcye' tan cambaje'n yi ama'la'tz i'tz, Otoniel, yi cy'ajl Cenaz, yi titz'un Caleb. Tk'ol tzun Caleb yi me'ltz tan toque'n tetz txkel Otoniel. ¹⁸ Te yi ele'n tlen tu' ate't Otoniel tu Acsa xe ca'l Caleb, nintzun tal Otoniel tetz Acsa: “Ba'n tzajak junt piñ ama'l tetz ataj kalel cwe't ujul ka'n.” Cwe'n tzaj tzun Acsa tibaj yi buru'. Nintzun bentz swutz yi taj. Bene'n tzun jakol yi taj tetz:

—Añ jun c'olaj inme'l. ¿Mbi'tz na icy' tac'u'l?

¹⁹ —Ta', na klo' waj tzinjak jun pawor teru', chij. —Ja wi't tak'u' katx'otx' le ama'l tz'inunin tu', cwent Néguev. Ma jalu' na klo' waj yil tak'u' mu'xt ka'ama'l kale na itz'e't a', stzun i'.

Tk'ol tzun Caleb yi e'chk ama'l tetz Acsa yi at wi'wtz, nin yi at xk'ajlaj, kale na itz'e't e'chk a'.

Yi e'chk tnum yi chicambaj e' xonl Judá

²⁰ Je chibi' yi e'chk ama'l yi jatxlij tetz yi jujun k'u'j xonl Judá. ²¹ Yi chibi' yi e'chk tnum tetz cwe'n tzi'n naka'jil yi mojom tu Edom, i'tz, Cabseel, Edar tu Jagur. ²² Ncha'tz Cina, Dimona, Adada. ²³ Cedes, Hazor, Itnán. ²⁴ Zif, Telem tu Bealot. ²⁵ Hazor-hadata, Quiriot, Hezrón (yi ite'n nin i'a'tz yi Hazor). ²⁶ Ej, nin ncha'tz yi tnum Amam, Sema, Molada. ²⁷ Hazar-gada, Hesmón, Bet-pelet. ²⁸ Hazar-sual, Beerseba, Bizotia. ²⁹ Baala, Iim, Esem. ³⁰ Eltolad, Qesil nin Horma. ³¹ Nin Siclag, nin Madmana tu Sansana. ³² Ej nin Lebaot, Silhim, Aín tu En-rimón. Junak beluj tnum ak'lij scyetz tuml yi e'chk aldey yi at cwent. ³³ Ma yi e'chk tnum yi cho'n at le xk'ajlaj i'tz: Estaol, Zora, Asena. ³⁴ Ncha'tz Zanoa, En-ganim, Tapúa, Enam, ³⁵ Jarmut, Adulam, Soco, Azeca. ³⁶ Tu yi e'chk tnum Saaraima, Aditaim, Gederá tu Gederotaim. Ya'stzun yi cyajlajt tnum tuml yi e'chk aldey yi at chicwent.

³⁷ Ncha'tz at yi e'chk tnum Zenán, Hadasa, Migdal-gad. ³⁸ Dileán, Mizpa tu Jocteel. ³⁹ Nin Laquis, Boscat, Eglón. ⁴⁰ Cabón, Lahmam, Quitlis, ⁴¹ Gederot, Bet-dagón, Naama tu Maceda. Waklajt tzun tnum tu yi e'chk aldey yi at chicwent.

⁴² Ncha'tz Libna, Eter, Asán, ⁴³ Jifta tu Asena, Nezib. ⁴⁴ Tu Keila, Aczib nin Maresa. Belujt tnum tu cyakil yi e'chk aldey yi at cwent.

⁴⁵ Ej, nin ncha'tz yi tnum Ecrón tu yi e'chk ne'x tnum, tu e'chk aldey yi at cwent. ⁴⁶ Ncha'tz yi e'chk tnum yi ate' le ama'l yi at xo'l Ecrón tu yi mar, tu yi e'chk ne'x tnum yi ate' naka'jil Asdod, tu e'chk aldey yi at chicwent.

† 15:14 Jue 1:20.

⁴⁷ Ncha'tz yi tnum Asdod, tu cyakil yi cy'anl tetz tu yi e'chk ne'x̄ tnum tu yi e'chk aldey yi at cwent. Ncha'tz Gaza, tuml yi e'chk ne'x̄ tnum tu aldey yi ate' cwent. Tircu'n e'chk tnuma'tz jalen te yi xo'mbil a' cwent Egipto, jalen stzi mar Mediterráneo.

⁴⁸ Ma jalen wi'wtz, ak'lij scyetz e' xonl Judá yi e'chk tnum yi na bi'aj Samir, Jatir, Soco, ⁴⁹ Dana, Quiriat-sana (yi i'tz Debir). ⁵⁰ Anad, Estemoa, Anim. ⁵¹ Ncha'tz yi Gosén tu Holón nin Gilo. Junlajt tzun tnum tu yi e'chk aldey yi ate' chicwent.

⁵² Ncha'tz yi tnum Arad, Duma, Esán. ⁵³ Tu yi Hanum, Bet-tapúa nin Afeca. ⁵⁴ Ej nin Humta, Quiriat-arba (yi ite'n nin i'a'tz Hebrón) tu Sior. Belujt tzun tnum tuml yi e'chk aldey.

⁵⁵ Ncha'tz Maón, Carmel Zif, Juta, ⁵⁶ tu Jezreel, nin Jocdeam. Ej nin Zanoa. ⁵⁷ Caín, Gabaa, tu Timna. Lajujt tnum tu yi e'chk aldey. ⁵⁸ Ncha'tz yi e'chk tnum, Halhul, Bet-sur, Gedor, ⁵⁹ tu Maarat, Bet-anot tu Eltecón. Kakt tnum tu yi e'chk aldey.

⁶⁰ Ma Quiriat-baal (yi ite'n nin i'a'tz yi Quiriat-jearim) tu Rabá. I'tz cobt tnum tu yi e'chk aldey.

⁶¹ Ncha'tz yi e'chk tnum yi at le ama'l tz'inunin tu', Bet-arabá, Midín tu Secaca, ⁶² Nibsán, yi tnum tetz atz'um, tu En-gadi. Kakt tzun tnum tu yi e'chk aldeyil.

⁶³ Ma yi e' xonl Jebús yi cho'n najlche' Jerusalén, quinín e' xcyé' yi e' xonl Judá tan chilaje'n len swutz yi chi'ama'l. Ma na cho'nin najlche' x̄chixo'l yi e' xonl Judá, nin ate' nintz jalu'.†

16

Yi chitx'otx' yi e' cy'ajl X̄ep

¹ Je yi ama'l yi ak'lij scyetz yi e' xonl X̄ep yi toque'n tx'ilu'n te'j: Yi chimojom te yi jalaj tele'n tzi'n, cho'n xe't tzaj tzi a' Jordán. Nin ja xom tzaj kale na itz'e't yi e'chk tal a' cwent Jericó. Nin yi na el le ama'l cwent Jericó, cho'n na jepontz Betel. ² Yi na elt Betel cho'n tzun na icy'tz le chi'ama'l yi e' arquita, nin na cu'-tz jalen Atarot. ³ Kalena's tzun na cu'-tz toque'n tzi'n le chi'ama'l yi e' xonl Jaflet jalen tzak' cu'n tzaj kale atit yi tnum Bet-horón yi at tzak' cu'n, nin ja opon jalen Gezer. Kalena's tzun na opontz jalen tzi mar Mediterráneo.

⁴ Je tzun yi ama'l yi ak'lij scyetz yi cob cy'ajl k'ajtzun X̄ep yi na chibi'aj Manasés tu Efraín:

Yi chi'ama'lyi e' xonl Efraín

⁵ Yi mojomil yi chi'ama'l yi e' xonl Efraín i'tz: Cho'n na xe't tzaj swutz len Atarot-adar, nin cho'n na icy' Bet-horón* yi at wi'wtze'n. ⁶ Kalena's tzun na bentz tan topone'n stzi mar Mediterráneo.

Ma yi chimojom je'n tzi'n i'tz: Micmetat, kalena's tzun na ajtz le'lnak, jalen Taanat-siló. Nin na icy'aktz Janoa. ⁷ Kalena's tzun na copontz Atarot nin Narat, nin na icy'aktz Jericó, kalena'tz na elepontz tzi a' Jordán. ⁸ Ej, nin na xe'tnin junt tir je'n tzi'n le ama'l Tapúa. Cho'n tzun na aj lo'cnak le xo'mbil a' cwent Caná. Kalena's tzun na opontz tzi yi mar Mediterráneo. Ya'stzun yi ama'l yi ak'lij scyetz yi xonl Efraín. Nin tircu'n cwe'n jatxij x̄chiwutz yi jujun k'u'j najal.

⁹ Ncha'tz at cobox tnum tuml e'chk chi'aldeyil yi cho'n at le chi'ama'l yi e' xonl Manasés, yi ak'lij scyetz yi e' xonl Efraín.

¹⁰ Poro yi e' xonl Efraín, quinín e' nimsaj chic'u'l tan chilaje'n len yi e' aj Canaán yi najlche' le ama'l Gezer. Ma na e' cyaj cyen tu'tz cya'n x̄chixo'l. Ntin ja chicawun tan chichojo'l yi chi'alcawal scyetz. Cha'stzun te cho'nin najlche' yi e' aj Canaána'tz x̄chixo'l yi e' xonl Efraín jalu'.†

† **15:63** Jue 1:21; 2S 5:6; 1Cr 11:4. * **16:5** At cob tnum yi na bi'aj "Bet-horón". Cho'n at jun wi'wtze'n, nin at junt yi cho'n at nicy'al yi wi'wtz kale na jepon yi be' yi na jepon te yi aldey Bet-horón yi at wi'wtze'n. † **16:10** Jue 1:29.

17

Yi chi'ama'lyi e' xonl Manasés

¹ Je yi ama'l yi ak'lij scyetz yi e' xonl Manasés yi toque'n tx'ilu'n te'j. Yi Manasésa'tz, ya'stzun yi bajx cy'ajl Xëp. Nin yi bajx cy'ajl Manasés, i'tz Maquir, nin i' chimam cyen yi e' aj Galaad. Ak'lij yi ama'l cwent Galaad tu Basán scyetz yi e' tu Maquir, yi at jalaj cy'en yi a' Jordán. Yi e'a'tz e' cu'n wi'tz sanlar yi qui na chixob tan oyintzi'. ² Ncha'tz oc swerti'n te yi ama'l yi na'l cha't cu'nt yi e' mas cy'ajl Manasés. Xomquen tu' te yi jujun k'u'j e'. Je chibi'e'j: Abiezer, Helec, Asriel, Siquem, Itefer tu Semida. E' cu'n cy'ajl Manasés, nin mamaj Xëp.

³ Ma tetz Zelofehad, yi cy'ajl Hefer, yi mamaj Galaad, yi cy'ajl Maquir, yi cy'ajl Manasés, qui'c tetz cy'ajl jal, ma na ntin o' me'l. Je chibi'e'j: Maala, Noa, Hogla, Milca, nin Tirsa. ⁴ Itzun bantz nintzun e' ben yi e' xna'na'tz tan yol tetz yi pale' Eleazar tu Josué, nin ncha'tz scyetz yi e' wi'tz wi' banl wi' tetz yi tnum. Itzun cyaltz scyetz: “Talnak Kataj tetz k'ajtzun Moisés yi tajwe'n tz'ak'lij yi ketz kaherens chi tane'n yi cyetz kaxonl,” che'ch tzun bantz. Nintzun tak' Josué chi'ama'l yi e' xna'na'tz chi mban cyetz yi e' mas chixonl, na alij cyen tan Kataj yi ya'stzun sban.*

⁵ Lajuj tzun piã ama'l ak'lij scyetz yi e' xonl Manasés, tu yi ama'l cwent Galaad, tu Basán yi at swutz len Jordán. ⁶ Na nin ak'lij chi'herens yi e' xna'na'tz, nin nicy'nin tu' e' baj bentz scyuch' yi e' yaj. Yi ama'l Galaad ak'lij scyetz yi e' mas xonl Manasés. ⁷ Ncha'tz cyetzaj yi tnum Aser, jalen Micmetat yi at swutz Siquem. Nin opon mojomil je'n tzi'n kale atit yi a' Tapúa. ⁸ Ntin yi ama'l cwent Tapúa cyetz yi xonl Manasés ban. Poro yi tnumil, cyetz yi xonl Efraín ban. ⁹ Nin yi chimojom, oc cwe'n tzi'n kale atit yi tzanla' Caná. At coboxt tnum yi cyetz xonl Efraín ban yi at xchixo'l yi e' xonl Manasés. Na yi chimojom yi e' tetz Manasés, cho'n xe'te'n je'n tzi'n kale atit yi tzanla' Caná, nin na opon tzi yi mar Mediterráneo. ¹⁰ Ma yi e' xonl Efraín cho'n e' cyaje'n cyen xlay cu'n yi mojom. Yi cyetz xonl Manasés, cho'n e' cyaje'n xlaje'n yi mojom, nin ja opon yi chimojom jalen tzi mar Mediterráneo. Ma je'n tzi'n, ja opon chimojom te chimojom yi e' xonl Aser, tu chimojom yi e' xonl Isacar yi at swutzlen chi'ama'l yi e' Aser.

¹¹ Ncha'tz ak'lij coboxt tnum scyetz xonl Manasés yi cho'n at le chi'ama'l yi e' xonl Isacar tu Aser. Yi coboxt tnuma'tz i'tz: Bet-seán, Ibleam, Dor, Endor Taanac tu yi Meguido, tu oxt tal ama'l, tuml yi e'chk aldey yi at naka'jil yi e'chk tnuma'tz. ¹² Poro quinín e' xcy'e' yi e' xonl Manasés tan chilaje'n len yi e' aj Canaán swutz yi e'chk ama'la'tz, na quinín cyak' quib tan cyele'n swutz chi'ama'l. ¹³ Pontzaj, yi xch'uye'n cyajlal yi e' xonl Israel, nin yi jale'n mas chichamil, nintzun e' cawuntz scye'j yi e' aj Canaána'tz tan chichojol yi alcawal scyetz, qui't tzun e' oc tan chilaje'n len swutz chi'ama'l.†

Yi ama'l kale e' cyaje't cyen yi e' xonl Xëp

¹⁴ Itzun yi e' xonl Xëpa'tz, yi Efraín tu Manasés, nintzun e' bentz tan yol tetz Josué. Itzun cyaltz:

—¿Mbi tzuntz yi mu'x ntzi' ketz ka'ama'l yi ntak'u'? Na yi o' ketz nim kaxone'n. Nin at nin banl Kataj skibaj.

¹⁵ Nintzun tal Josué scyetz:

—Bintzi lo' yi na italwok, yi axwok itetz nim ixone'n, nin quil xbaj cu'n swutz yi wi'wtz tetz Efraín, mas lo' balaj yil xbenwok tan cu'se'n yi e'chk tze' yi at wi'wtz, chicwent yi e' ferezeo tu e' refaita. Ba'n xcon yi e'chk ama'la'tz ita'n tetz icojbil, stzun Josué scyetz.

¹⁶ —Bintzi ta', quil xcy'e' yi wi'wtze'j ske'j. Poro kol kaben tan majle'n yi chiluar yi e' aj Canaán, quil kaxcy'e', na yi e' cyetz at cyetz chicare't tetz oyintzi' yi ch'ich' cu'n. Ncha'tz

* 17:4 Nm 27:1-7. † 17:13 Jue 1:27-28.

quitane'n yi e' yi ate' Bet-seán, scyuch' yi e' yi ate' lakak aldey, tu yi e' yi ate' ħk'ajlaj Jezreel, at len chicare't tetz oyintzi', che'ch tzun bantz tetz Josué.

¹⁷—Quil cxobwok, na xcyekwok scye'j. Na yi axwok itetz nim ixone'n, nin at ichamil. Cha'stzun te nk'e'tz jun ntzi' piĥ ama'l tzitetzaje'wok, ma na ba'n cxbenwok tan majle'n cyakil, mpe tze' cu'nk at swutz, itetz sbne'. Na cxcyekwok tan banle'n ba'n tetz yi ama'la'tz, jalen kale atit e'chk mojomil. ¹⁸Tzitetzaje'wok yi ama'la'tz. Na xcyekwok tan chilaje'n len yi e' aj Canaána'tz. Pe tzunk at cyetz chicare't yi ch'ich' cu'n tetz oyintzi', pe tzunk wi'nin chichamil, poro xcyekwok scye'j, stzun Josué ban scyetz yi e' xonl Ĥepa'tz.

18

Yi jatxle'n chi'ama'lyi jukt k'u'j xonl Israel

¹ Itzun bantz, nintzun cu' chimolol quib tircu'n yi e' xonl Israel le ama'l Siló. Tircu'n chimolol quib tan nuc'le'n yi mantial kale na chijilone't tu Kataj Ryos. Na sken chixcy'e' tan cambaje'n yi ama'l yi tajwe'n tan cyetzal. ² Poro ntaxk ak'lij chi'ama'l yi jukt k'u'j xonl Israel.

³ Nintzun ben tloł Josué scyetz yi e'a'tz: “¿Mbi na ich'iwwok, yi qui na itz'amwoke'n yi iluwar yi ja wi't tak' Kataj tzitetz, yi Kataj yi i' chiRyosil yi e' kamam kate'? ⁴ Ma jalu', sicy'woke'n ox ox yaj te yi jujun k'u'j axwok yi txe'n ak'lij iluwar, na nchiben inchakol tan tilwe'n yi e'chk ama'l, bantz kilol yi ħe'n kaban tan jatxle'n cu'n tziwutz. Yil chiben, ba'n chitz'ib tzaj yi ħe'n tane'n yi ama'l. ⁵ Tajwe'n yi juk cuntu' piĥ cyulej yi e'chk ama'la'tz. Quil jop yi chi'ama'l yi e' xonl Judá yi txe'n cyetzaj yi at cwe'n tzi'n, na ja wi't ak'lij cyetz. Ncha'tz yi e' xonl Ĥep yi cho'n mak'lij yi cyetz chi'ama'l je'n tzi'n, poro txe'n chicambaj. ⁶ Ma yi axwok itetz, yil cxbenwok, jatxwok cu'n yi ama'l, nin juk piĥ tzitulejwok. Kalena's tzun tz'ultz ita'n tzinwutz tan woque'n tan tx'ilu'n te'j, tan injakol tetz Kataj yi kaRyosil, yi na' taw tz'an yi jujun piĥa'tz. ⁷ Ma yi jun k'u'j xonl Leví, qui'c cyetz chi'ama'l sbne'. Na yi e' cyetz chixconk tetz kapale'il swutz Kataj. Ma yi e' xonl Gad, scyuch' yi e' xonl Rubén, tu yi jun k'u'j xonl Manasés, ja wi't cyech wutz yi cyetz chi'ama'l yi at swutz len yi a' Jordán. Na Moisés yi ħchakum Kataj, i' mmak'on yi cyetz chi'ama'l,” stzun Josué bantz.

⁸ Ej, itzun yi e' yi at chibembil tan cu'se'n techl yi e'chk ama'la'tz, weko'n ib nin e' bantz. Nintzun ben tloł Josué-tz scyetz: “Quibene'nk tan tilwe'n tircu'n yi ama'l. Nin jatxwok cu'n. Ma yil bnix, ba'n cxa'jtzajwok. Nin yil cxu'ltwok tzone'j Siló, nocopon tan tx'ilu'n te'j, tan jakle'n tetz Kataj yi na' taw yi jujun piĥ sbne'.”

⁹ Nintzun e' ben yi e' yaja'tz tan tilwe'n tircu'n yi ama'l. Juk cuntu' el cyakil yi e'chk ama'la'tz tuml yi e'chk tnum yi at tc'u'l. Nin baj cu' chitz'ibaltz swutz u'j yi ħe'n cunin ban. Yi bnixe'n, nintzun e' aj tzajtz kale chimolone't quib yi e' mas chitanum le ama'l Siló. ¹⁰ Kalena's tzun toque'n tx'ilu'ntz te'j swutz cu'n Kataj. I' tzun cawuntz te'j yi na' taw yi jujun piĥ sbne'.

Yi chi'ama'lyi e' xonl Benjamín

¹¹ Toque'n tzun tx'ilu'n tan tilwe'n yi na' chicyaje't cyen yi e' xonl Benjamín, xomquen tu' te tajlal yi jujun najal. Cho'n tzun chinoje'n cyen te yi tx'otx' yi at nicy'al yi chi'ama'l yi e' xonl Judá, tu yi e' xonl Ĥep. ¹² Yi mojomil yi ama'la'tz i'tz: Te yi jalaj je'n tzi'n, cho'n xe't tzaj tzi a' Jordán. Nin xom tzaj xlaj Jericó. Xomnin tunintz wi'wtz. Cho'n tzun ticy'e'ntz le ama'l tz'inunin tu' cwent Bet-avén. ¹³ Kalena's tzun mu'l jak' cu'n yi tnum yi na bi'aj Luz, yi ncha'tz na bi'aj Betel. Nintzun na copon Atarot-adar, yi at wi yi ju'wtz swutz cu'n yi tal tnum Bet-horón, yi at tzak' cu'n tzaj. ¹⁴ Kalena's tzun micypontz tan topone'n jalen Quiriat-baal. Yi Quiriat-baala'tz ncha'tz na bi'aj Quiriat-jearim, nin cho'n at chicwent yi e' xonl Judá. Ya'stzun yi mojom te yi jalaja'tz toque'n tzi'n.

¹⁵ Ma yi mojomil tetz cwe'n tzi'n, cho'n na xe't tzaj xtx'u'c Quiriat-jearim. Tunin na xomnin kale na itz'e't yi a' Neftoa. ¹⁶ Nin cho'n na cu'-tz, jalen yi na opon te yi ju'wtz yi

at swutzo'c tzaj yi joco'j Ben-hinom, yi at tibe'n yi joco'j Refaim. Xomnin tunintz te yi joco'j Hinom, na icy'tz Jebús, nin na jepontz kale atit yi ne'x̄ a' En-rogel. ¹⁷ Kalena's tzun na pakxijtz le je'nak tzi'n. Nin na je' cu'ntz le ama'l Ense-mes. Nin na cu'-tz jalen Gelilot, yi ama'l yi cho'n at swutz cyen yi txala'j Adumín. Nintzun na copontz wutz c'ub tu Boán yi cy'ajl Rubén.

¹⁸ Ncha'tz na icy'ak swutze'n yi txala'j yi at swutz cyen yi x̄k'ajlaj Jordán. Kalena's tzun na copontz tzi a' Jordán. ¹⁹ Na icy'ak cu'n tibe'n yi ama'l Bet-hogla. Nin na tzajpontz tzi' yi mar yi chin c'a' nin tan atz'um, kale na tzajpont yi a' Jordán. Ya'stzun yi mojom le jalaj cwe'n tzi'n.

²⁰ Yi a' Jordán ya'stzun mojom le jalaj xljaj tele'n tzi'n. Ya'stzun e'chk mojomil yi e'chk ama'l yi jatxlij x̄chiwutz yi e' xonl Benjamín, xomquen tu' te yi jujun k'u'j e' yi chixonl quib.

²¹ Yi e'chk tnum yi cyetzaj yi jun k'u'j xonl Benjamín i'tz: Jericó, Bet-hogla, Emec-casis. ²² Tu Bet-arabá, Zemaraim, Betel. ²³ Tu Avim, Pará, Ofra. ²⁴ Tu Quefar-haamoni, tu Ofni, nin Geba. Ya'stzun yi coblaj tnum tuml yi e'chk aldeyil. ²⁵ Ncha'tz cyetzaj Gabaón, tu Ramá, tu Beerot, ²⁶ tu Mizpa, tu Cafira, tu Mozah, ²⁷ tu Requém, tu Irpeel, tu Tarala, ²⁸ tu Sela, tu Elef, tu Jebús yi ncha'tz na bi'aj Jerusalén, tu Gabaa, nin Quiriat. Ya'stzun yi cyajlaj tnum tuml yi e'chk aldeyil yi ak'lij scyetz yi e' xonl Benjamín.

19

Yi ama'lyi ak'lij scyetz yi e' xonl Simeón

¹ Itzun yi ca'p ama'lyi oc swerti'n te'j, ya'stzun ak'lij scyetz yi e' xonl Simeón. Xom quen tu' te yi jujun k'u'j e'. Cho'n tzun cyaje'n cyen chi'ama'l xo'l chi'ama'l yi e' xonl Judá. ² Je yi e'chk tnume'j yi ak'lij scyetz. Ak'lij yi tnum Beerseba, tu Seba, tu Molada, ³ Hazar-sual, Bala, Ezem. ⁴ Ncha'tz yi Eltolad, Betul, nin Horma, ⁵ Siclag tu Bet-marcabot, tu Azar-susa, ⁶ Bet-lebaot tu yi Saruhen. Oxljaj tzun tnum tuml yi e'chk aldeyil yi at chicwent.

⁷ Ncha'tz ak'lij yi coboxt tnume'j scyetz: Yi En-rimón, Eter, tu Asán, tuml yi e'chk aldeyil, ⁸ tuml cyakil yi e'chk aldeyil yi at jalen Baalat-beer, yi ncha'tz na bi'aj Ramat, cwent Néguev. Ya'stzun yi e'chk ama'l yi ak'lij scyetz yi e' xonl Simeón.* ⁹ Yi e'chk ama'la'tz yi ak'lij scyetz yi e' xonl Simeón, cho'n at le chi'ama'l yi e' xonl Judá. Na yi e' xonl Judá'ja'tz nim cyetz chi'ama'l ak'lij. Cha'stzun te ak'lij mu'x̄ scyetz yi e' xonl Simeón.

Yi ama'lyi ak'lij scyetz yi e' xonl Zabulón

¹⁰ Ma yi toxi'n ama'lyi oc swerti'n te'j, cyetz yi e' xonl Zabulón ban. Cho'n topone'n chimojom jalen Sarid. ¹¹ Nin na ocon chimojom jalen Marala, nin na opon jalen Dabeset. Nin cho'n na opontz jalen kale atite't yi tal ne'x̄ a', yi at swutz Jocneam. ¹² Yi na el Sarid, na bentz le'lnak tzi'n, na opontz Quislot-tabor, ncha'tz na icy'aktz Daberat. Nin cho'n na jepontz Jafía. ¹³ Kalena's tzun na el jalen Gat-hefer, na icy'ak Ita-cazín, nin na opon Rimón, ncha'tz na xa'k tzaj tan welt Nea. ¹⁴ Ma yi mojom je'n tzi'n, na xa'k tzaj tan welt le ama'l Hanatón, nin na elpon le joco'j Jefte-el. ¹⁵ At coblaj tnum le ama'la'tz tuml yi e'chk aldeyil. Yi chibi' yi e'chk tnuma'tz i'tz: Catat, Naalad, Simrón, Idala tu Belén. ¹⁶ Ya'stzun yi ama'la'tz tuml yi e'chk aldeyil yi ak'lij scyetz yi e' xonl Zabulón. Xomquen tu' te tajlal yi jujun k'u'j e' yi chixonl quib.

Yi ama'lyi ak'lij scyetz yi e' xonl Isacar

¹⁷ Yi cyaji'n ama'lyi oc swerti'n te'j i'tz yi ak'lij scyetz yi e' xonl Isacar, nin xomquen tu' te yi jujun k'u'j e' yi chixonl quib. ¹⁸ Yi cy'anl tetz yi chi'ama'l i'tz, yi e'chk tnum Jezreel, Qesulot, Sunem. ¹⁹ Hafaraim, Sihón tu Anarahat. ²⁰ Ncha'tz yi tnum Rabit, Quisión tu Abez. ²¹ Remet tu En-ganim, En-hada tu Bet-pases. ²² Nin yi mojomil na opon Tabor Sahazima tu Bet-semes nin na opon stzi' yi tzanla' Jordán. Cyakil yi ama'la'tz i'tz waklaj

* 19:8 1Cr 4:28-33.

tnum tuml yi e'chk aldey yi at chicwent. ²³ Nin ya'stzun yi ama'l yi ak'lij scyetz yi xonl Isacar. Xomquen tu' te yi jujun k'u'j e'.

Yi ama'lyi ak'lij scyetz yi e' xonl Aser

²⁴ Yi to'i'n ama'l yi oc swerti'n te'j i'tz yi ak'lij scyetz yi e' xonl Aser. Nin xomquen tu' te yi jujun k'u'j e'. ²⁵ Yi ama'la'tz i'tz kale atit yi e'chk tnum Helcat Halí, Betén tu Acsaf, ²⁶ tu yi Alamelec, Amad tu Miseal. Te yi jalaj xlaja'tz, ja aj lo'cnak, jalen wi'wtz Carmelo tu Sihor-libnat. ²⁷ Ma yi jalaj tele'n tzi'n na opon je'n tzi'n Bet-dagón, nin na opon xlaj yi chi'ama'l yi e' xonl Zabulón yi at xk'ajlaj Jefte-el, tu Betemec, Neiel, nin na opon Cabul. ²⁸ Cyakil yi ama'la'tz i'tz yi cy'anl tetz yi ama'l Abdón, Rehob, Hamón tu Caná, jalen yi na opon te yi jun chin wutzile'n tnum Sidón. ²⁹ Ncha'tz yi mojom na opon jalen Ramá. Ej, nin na opontz le yi tnum Tiro, yi at tapij te'j. Nintzun na bentz jalen te yi ama'l Hosa, nin na opon tzi yi mar Mediterráneo tu Mahaleb, nin Aczib. ³⁰ Ncha'tz opon cunin yi mojoma'tz jalen Uma, Afec nin Rehob. Junak cob tzun tnum tu yi e'chk aldeyil. ³¹ Ya'stzun yi e'chk ama'l yi ak'lij scyetz yi e' xonl Aser. Xomquen tu' te'j yi jujun k'u'j e' yi chixonl quib.

Yi ama'lyi ak'lij scyetz yi e' xonl Neftalí

³² Yi kaki'n ama'l yi oc swerti'n te'j i'tz yi ak'lij scyetz yi e' xonl Neftalí. Xomquen tu' te yi jujun k'u'j e'.

³³ Yi mojomil yi chi'ama'l, na opon jalen Helef, Alón-saanamin tu Adáni-neced, tu Jabneel jalen Lacum, nin na opontz jalen Jordán. ³⁴ Nin na ajt lo'cnak tzi'n jalen Aznot-tabor tu Hucoc. Ma yi cwe'n tzi'n, na opon te yi chi'ama'l yi e' xonl Zabulón. Ma yi toque'n tzi'na'tz na opon te yi chi'ama'l yi e' xonl Aser. Ma yi tele'n tzi'n na opon yi chimojom kale atit yi tzanla' Jordán.

³⁵ Ma yi e'chk tnum yi at tapij te'j yi ak'lij scyetz i'tz: Sidim, Zer, Hamat, Racat, Cineret, ³⁶⁻³⁸ Adána, Ramá, Hazor, Cedes, Edrei, En-hazor, Irón tu Migdal-el nin Horem, Bet-anat tu Bet-semes. Cyakil yi e'chk tnuma'tz i'tz belujlaj, tuml yi e'chk aldey yi at naka'jil. ³⁹ Ya'stzun yi e'chk tnum, yi ak'lij scyetz yi e' xonl Neftalí. Xomquen tu' te yi jujun k'u'j e' yi chixonl quib.

Yi ama'lyi ak'lij scyetz yi e' xonl Dan

⁴⁰ Yi juki'n ama'l yi oc swerti'n te'j ya'stzun yi ak'lij scyetz yi e' xonl Dan. Xomquen tu' te yi jujun k'u'j e' yi chixonl quib.

⁴¹ Tul yi e'chk ama'la'tz at yi e'chk tnum: Zora, Estaol, Ir-semes, ⁴² Saalabín, Ajalón, Jetla, ⁴³ Elón, Timnat, Ecrón, ⁴⁴ Elteque, Gibetón, Baalat, ⁴⁵ Jehúd, Bene-berac, Gat-rimón, ⁴⁶ Mejarcón tu Racón, tu yi ama'l yi at swutz yi tnum Jope. ⁴⁷ Poro quinín xcyé' yi e'chk ama'la'tz scye'j yi e' xonl Dan. Chibene'nt tzun tan oyintzi' scye'j yi e' aj Lesem. Nin e' xcyé' scye'j, na e' quim cyakil yi e' wunak cya'n yi ate'-tz le yi tnuma'tz. Nin ja cyetzaj yi ama'la'tz. Ncha'tz je' chitx'ixpul yi bi' yi tnuma'tz, nin oc cya'n tetz Dan, na ya'stzun bi' chimam cyen.†

⁴⁸ Ya'stzun yi e'chk ama'l yi ak'lij scyetz yi e' xonl Dan. Ak'lij yi e'chk tnuma'tz tuml yi e'chk aldeyil scyetz. Xomquen tu' te yi jujun k'u'j e' yi chixonl quib.

Yi ama'lyi ak'lij tetz Josué

⁴⁹ Yi wi't jatxle'n yi chi'ama'l cyakil yi e' xonl Israel, nintzun ak'lij mu'x tetz Josué. ⁵⁰ Ak'lij yi tnum Timnat-sera yi at wi'wtz Efraín tetz Josué, na ya'stzun yi ama'l yi jak i', nin alijt cyen tan Kataj yi ya'stzun sbne'. Nintzun oc Josué tan banle'n jun tnum, nin cho'n najewe'n i'-tz.

⁵¹ Ya'stzun yi e'chk ama'l yi baj chijatxol Josué tu Eleazar yi pale', scyuch' yi e' wi' banl wi' scyetz yi e' xonl Israel. Nin swutz cu'n Ryos yi toque'n tx'ilu'n te'j. Cho'n toque'n tx'ilu'n te'j swutz yi ama'l Siló, kale na chic'ulwit quib Ryos scyuch' yi e' xonl Israel.

† 19:47 Jue 18:1-29.

Ya'stzun ban Ryos tan jatxle'n cu'n cyakil yi ama'l xchiwutz yi e' xonl Israel. Tircu'n ncu' jatxij.

20

¹ Ej, itzun bantz, nin jilont Kataj tetz Josué. Itzun taltz: ² “Alaj scyetz cyakil yi e' atanum tan bixewe'n cobox tnum, kalel colwit tib jun yaj kol xubsij tan biyle'n cu'n jun tuch', chi yi walnak tetz Moisés.* ³ Na ko nk'era'tz tajbil jun yaj yil sbiy cu'n junt tuch', ba'n tzun lbentz tan colol tib tul yi e'chk tnuma'tz tan qui quime'n tan yi e' xonl yi alma'. ⁴ Yi ko at jun lben tan colol tib tul jun scyeri yi tnuma'tz, tajwe'n yil tz'opon stzi puertil yi tnum tan jakle'n permis scyetz yi e' wi' banl wi'. Tajwe'n xtxol i' scyetz yi xe'n cunin mban yi til. Kalena's tzun tz'ak'lij ama'l'tz tetz tan najewe'n tul yi tnuma'tz. ⁵ Yi kol tz'opon jun mero xonl k'ajtzun alma' tan joyle'n yi jun yaja'tz yi nxubsij, qui'c cuj tan cyak'ol yi e' wi' banl wi' ama'l tetz tan toque'n tan biyle'n. Na nk'era'tz tajbil yi ncu' biyol yi tuch'. Nin nk'e'tz ik tan paj yi at xchi'chbe'n c'u'l te'j.

⁶ “Poroyi juna'tz yi mbiyon cu'n yi tuch', tajwe'n tan cyaje'n cyen tnum jalen cu'n yil tz'oc ma'le'n yi til. Nin kol lajluchax yi qui'c til, tajwe'n tan cyaje'n cyen le tnuma'tz jalen cu'n lquim yi wi'tz pale' yi na ak'uj te yi tiempa'tz, yi bnixe'n yi il. Ba'n tzun tz'ajtzajtz le tetz ama'l,” stzun Kataj bantz.

⁷ Cyoque'n tzun yi e' xonl Israel tan sicy'le'n yi cobox tnuma'tz. Nin je bi' yi e'chk tnum yi je' chisicy'ol: Yi tnum Cedecw'ent Galilea, yi at wi'w'tz Neftalí. Ncha'tz je' chisicy'ol Siquem, wi ju'w'tz cwent Efraín. Ncha'tz je' chisicy'ol Quiriat-arba, yi ncha'tz Hebrón bi', yi at wi'w'tz Judá. ⁸ Ncha'tz je' chisicy'ol yi tnum Beser, yi at chicwent yi e' xonl Rubén, yi cho'n at jalaj cy'en yi a' Jordán, kale atit yi xk'ajlaj yi at le ama'l tz'inunin tu'. Ncha'tz je' chisicy'ol yi tnum Ramot, yi at chicwent yi e' xonl Gad. Ncha'tz yi tnum Golán, yi at cwent Basán, kale najlche't yi e' xonl Manasés.

⁹ Ya'stzun yi e'chk tnum yi je' chisicy'ol tan xcone'n cyak'un yi e' xonl Israel, nin scyetz yi e' yi nk'e'tz e' xonl Israel yi najlche' xchixo'l. Cho'n xchicole' quib yi e' yi nk'era'tz cyajbil yi ncu' chibiyol jun cyuch', bantz qui chiquime'n tan jun xonl yi alma'. Xchicyajk tc'u'l yi jun tnuma'tz jalen yil tz'oc ma'le'n yi quil.

21

Yi e'chk tnum yi ak'lij scyetz yi e' xonl Leví

¹ Cyakil yi e' ajcaw tetz yi jujun najal te yi xonl Leví, nin e' mol quib tircu'n le ama'l Siló, yi at Canaán, tan yol tetz Eleazar yi pale', tu Josué, nin tan yol scyetz yi e' ajcaw tetz yi jujun k'u'j xonl Israel. ² Yi cyopone'n, nintzun cyaltz: “Talnak Kataj tetz Moisés, yi tajwe'n tan cyak'olu' cobox tnum sketz tan kanajewe'n tul. Nin tajwe'n tan cyak'olu' ka'ama'l kalel chiwane't kawun.”* ³ Cyak'ol tzun yi e' ajcawa'tz cobox tnum scyetz yi e' xonl Leví tan chinajewe'n tul. Ncha'tz cyak' e'chk ama'l scyetz kalel chiwane't e' cyawun. Ja chiban tane'n quib yi talnak Kataj tentz.

⁴ Bajx e' oc tan tx'ilu'n te'j tan jatxle'n chiluwat yi e' k'u'j yi chixonl quib xchixo'l yi e' xonl Leví. Nin yi toque'n tx'ilu'n te'j, cho'n tzun noje'n cyen te yi jun k'u'j xonl Coat, yi e' xonl Aarón yi pale'. Oxlaj tnum chicambaj. Cho'n at yi oxlaj tnuma'tz xo'lak chi'ama'l yi e' xonl Judá tu yi e' xonl Simeón, nin e' xonl Benjamín. ⁵ Ma e' mas xonl Coat, lajuj tnum e' cambaj. Yi e'chk tnuma'tz cho'n at tul chi'ama'l yi e' xonl Efraín tu yi e' xonl Dan, nin tul chi'ama'l jun k'u'j scyeri yi e' xonl Manasés, yi cob elnake'. ⁶ Ncha'tz e' ban yi e' xonl Gersón yi bajx cy'ajl Leví. Oxlaj tnum e' cambaj. Yi e'chk tnuma'tz cho'n at tulak chi'ama'l yi e' xonl Isacar, tu Aser, tu Neftalí, nin yi jalajt k'u'j xonl Manasés, yi najlche'

* **20:2** Nm 35:6-32; Dt 4:41-43; 19:1-13. * **21:2** Nm 35:1-8.

Basán. ⁷ Ncha'tz e' ban yi jujun k'u'j aj Leví yi e' xonl Merari. Coblaj tnum e' cambaj. Yi e'chk tnuma'tz cho'n at le chi'ama'l yi e' xonl Rubén, tu Gad nin Zabulón.

⁸ Cyak'ol tzun cyakil yi e' xonl Israel yi e'chk tnuma'tz scyetz yi e' xonl Leví tan chinajewe'n tul. Ncha'tz cyak' chi'ama'l tetz pstorbil cyawun, quib yi talnak Kataj tetz Moisés. ⁹⁻¹⁰ Nin yi chibi' yi e'chk tnum yi ncyak' yi e' xonl Judá scyuch' yi e' xonl Simeón scyetz yi e' xonl Leví yi e' xonl Coat, yi xonl Aarón, yi e' camban yi bajx swerti'n, i'tz: ¹¹ Bajx tak'le'n yi tnum Quiriat-arba, nka Hebrón scyetz, yi at wi'wtz cwent Judá. Ya'stzun yi tnum kale e' cawunakit yi e' xonl Anac, yi jun yaj yi chin wutz tkan nin banak. Ncha'tz ak'lij chi'ama'l tetz chipstorbil.

¹² Poro yi mas ama'l tuml yi e'chk aldey yi at cwent Hebrón nsken ak'lij tetz Caleb yi cy'ajl Jefone. ¹³ Ej, nin yi tnum Hebróna'tz, i'tz jun scyeri e'chk tnum kalel chicolwit quib yi e' yi na quim junt cyuch' cya'n tan jun xubse'n yi na chiban.

Ncha'tz ak'lij yi e'chk tnume'j scyetz yi e' mas xonl Aarón yi pale': ¹⁴ Libna, tu Jatir, tu Estemoa, ¹⁵ tu Holón, tu Debir, ¹⁶ tu Aín, tu Juta, nin Bet-semes. Solte'j yi beluj tnuma'tz, at len ama'l tetz pstorbil cyawun. ¹⁷ Ma yi e' xonl Benjamín, cyak' yi e'chk tnum Gabaón, tu Geba scyetz e' xonl Levíja'tz. ¹⁸ Ncha'tz cyak' yi cobt tnum Anatot tu Almón scyetz. Yi cyaj tnuma'tz, at len e'chk ama'l tetz pstorbil solte'j. ¹⁹ Ya'stzun oxlaj tnuma'tz yi ak'lij scyetz yi e' xonl Aarón. Ej, nin te yi jujun tnum, at len cu'n pstorbil cyawun solte'j.

²⁰ Ma yi e' xonl Efraín, cyak' coboxt tnum scyetz yi e' mas xonl Leví yi e' xonl Coat. ²¹ Ak'lij yi tnum Siquem scyetz, yi cho'n at wi'wtz Efraín. Ej, nin yi jun tnuma'tz Siquem, i'tz junt scyeri e'chk tnum kalel chicolwit quib yi e' yi na quim junt cyuch' cya'n tan jun xubse'n yi na chiban. Ncha'tz ak'lij yi tnum Gezer scyetz, ²² tu yi tnum Kibsaim, nin Bet-horón. Cyetzaj tzun yi cyaj tnuma'tz tuml yi e'chk pstorbil. ²³ Ma yi e' xonl Dan, cyak' coboxt tnum scyetz. I'tz yi e'chk tnum: Elteque tu Gibetón, Ajalón nin Gat-rimón. ²⁴ Ya'stzun yi cyajt tnuma'tz tuml yi e'chk pstorbil yi ak'lij scyetz cyak'un yi e' xonl Dan. ²⁵ Ma yi jun k'u'j scyeri yi e' xonl Manasés yi cob elnake', cyak' cobt tnum tuml yi e'chk pstorbil scyetz yi e' xonl Levíja'tz. I'tz yi tnum Taanac tu yi tnum Gat-rimón. ²⁶ Ya'stzun lajaj tnuma'tz, tuml yi e'chk pstorbil yi ak'lij scyetz yi e' xonl Leví yi e' xonl Coat.

²⁷ Ma scyetz yi jujun k'u'j xonl Leví, yi e' xonl Gersón, ak'lij cob tnum scyetz, yi cho'n at chicwent yi e' xonl Manasés. Yi cob tnuma'tz i'tz: Beestera tu Golán, yi at cwent Basán. Yi tnum Golán i'tz jun scyeri e'chk tnum kalel chicolwit quib yi e' yi na quim junt cyuch' cya'n tan jun xubse'n yi na chiban. Ak'lij yi cob tnuma'tz scyetz tuml yi e'chk pstorbil. ²⁸ Ma yi e' xonl Isacar, cyak' cyaj tnum scyetz. I'tz yi tnum Cisón tu Daberat, ²⁹ tu Jarmut, tu yi tnum En-ganim. Ya'stzun cyaj tnuma'tz tuml chipstorbil yi ak'lij scyetz cyak'un yi e' xonl Isacar. ³⁰ Ma yi e' xonl Aser, cyak' cyaj tnum scyetz. I'tz yi tnum Misael tu Abdón, ³¹ tu Helcat nin Rehob. Ya'stzun cyaj tnum, tuml yi e'chk pstorbil. ³² Ma yi e' xonl Neftalí, cyak' ox tnum tuml yi e'chk pstorbil scyetz. I'tz yi tnum Cedés, yi at tzaj Galilea, jun scyeri e'chk tnum kalel chicolwit quib yi e' yi na quim junt cyuch' cya'n tan jun xubse'n yi na chiban. Ncha'tz cyak' Hamot-dor, tu yi tnum Cartán scyetz. ³³ Ya'stzun yi oxlaj tnuma'tz yi ak'lij scyetz yi e' xonl Gersón, tuml yi e'chk ama'l tetz pstorbil.

³⁴ Ma scyetz yi jujun k'u'j xonl Merari yi ncha'tz e' xonl Leví, ak'lij cyaj tnum scyetz tuml e'chk pstorbil cyak'un yi e' xonl Zabulón. Yi e'chk tnuma'tz i'tz: Jocneam tu Carta, ³⁵ tu Dimna, nin yi tnum Naalal. ³⁶ Ncha'tz ak'lij cyajt tnum tuml yi pstorbil yi at chicwent yi e' xonl Rubén. Yi e'chk tnuma'tz i'tz: Beser tu Jahaza, ³⁷ tu Cademot, nin yi tnum Mefaat. Ya'stzun yi cyaj tnum yi ak'lij scyetz. ³⁸ Ncha'tz ak'lij cyajt tnum yi at chicwent yi e' xonl Gad. Yi e'chk tnuma'tz i'tz: Ramot, yi at cwent Galaad, nin yi na xcon tetz colbil ib, tu yi tnum Mahanaim, ³⁹ tu Hesbón, nin yi tnum Jazer. Ya'stzun yi cyajt tnuma'tz yi ak'lij scyetz tuml yi e'chk pstorbil. ⁴⁰ Coblaj tzun tnum ak'lij scyetz yi e' xonl Merari. Ya'stzun yi e' xonl Leví yi wi'tzbil tlen tele'n yi cyetz chi'ama'l.

⁴¹ Yi tajlal tnum yi cyetzaj yi e' xonl Leví xchixo'l cyakil yi mas xonl Israel i'tz ca'wunak wajxak tnum. Cyakil yi e'chk tnuma'tz at len cu'n pstorbil cyawun solte'j. ⁴² Apartchk len atit yi jujun tnum. Nin at len ama'l tetz pstorbil te'j.

⁴³ Ya'stzun bantz, yi tk'ol Kataj Ryos cyakil yi e'chk ama'l scyetz yi e' xonl Israel. Nin yi ama'la'tz, ya'stzun yi suki'nt ta'n scyetz yi e' chimam chite'. Cyetzaj yi e'chk ama'la'tz, nin e' naje' swutz.

⁴⁴ El cu'n tzun Kataj Ryos te yi yol yi suki'nt ta'n, nin jal tzatzin paz xchixo'l. Ma yi chicontr, quinin e' nimsaj chic'u'l tan oyintzi' scye'j, na Kataj Ryos oc tan quich'eye'n tan chixcyewe'n scye'j. ⁴⁵ Qui'c nin jun yol yi alijt cyen tan Kataj Ryos yi qui'k el cu'n te'j. Ma na el cu'n te'j quib yi suki'nt ta'n scyetz yi e' xonl Israel.

22

Yi cyaje'n yi e' xonl Rubén tu yi jun k'u'j xonl Manasés

¹ Itzun bantz, yi wi't jatxle'n yi ama'l scyetz yi e' xonl Israel. Nintzun xchak Josué yi e' xonl Rubén, tu yi e' xonl Gad, tu yi jun k'u'j xonl Manasés yi cob elnake', yi nskén bixe' tan chinajewe'n le ama'l jalaj cy'en yi a' Jordán. ² Itzun taltz scyetz: "Ma jalu', yi axwok itetz, ja bin iban tane'n yi alijt cyen tak'un Moisés yi xchakum Ryos. Ncha'tz ja cxo'cwok jak' wetz inca'wl. ³ Ej, nin quinin nke'l te ic'u'l yi o' ixonl, na atixe't nin tan kuch'eye'n. Nin tan tu' yi ya'tz itane'nwok na cxtzanwok tan banle'n tane'n yi ca'wl Kataj Ryos. ⁴ Ma jalu', ja el cu'n Kataj te yi yol yi suknak. Ej, nin na katzatzin, na ja kacambaj yi ketz ka'ama'l. Tyoxtu' tzitetz tan kuch'eye'n. Ma jalu', ba'n bin cxa'jtwok le itetz i ama'l, yi at jalaj icy'en a' Jordán, yi tak'nak Moisés, yi xchakum Ryos tzitetz.* ⁵ Ntin na waj yil tzinna'wsaj tzitetz, yi quil tz'el te ic'u'l yi ca'wl yi talnak Moisés sketz. Je yi ca'wle'j: "Tajwe'n tzilok'wok yi Kataj yi kaRyosil. Xomenwok te yi tetz tajbil. Banwok tane'n yi tetz ca'wl, nin tajwe'n xconwok tetz i' tetz cu'n italma', nin tetz cu'n ichamil," stzun Josué ban scyetz.

⁶ Yi wi't tlol Josué yi txolbile'j scyetz, nintzun tak' i' banl squibaj. Ej nin e' jatx quibtz. Nintzun e' ajtz le cyetz chi'ama'l.

⁷ Na yi e' xonl Manasés, cob e' el. At jun k'u'j yi cho'n tk'ol Moisés yi cyetz chiluar le ama'l cwent Basán. Ma yi junt k'u'j, cho'n tk'ol Josué chi'ama'l jalajicy' tzaj yi a' Jordán. Yi ntaxk cha'j, nintzun tal Josué scyetz yi bajx k'u'j yi at chi'ama'l jalaj cy'en yi a' Jordán: ⁸ "Ma jalu', ba'n cxa'j le itetz i ama'l. Ba'n tzicy'ajwok nin e'chk awun tu e'chk oro, tu sakal, tu brons, tu e'chk balaj ch'ich', tu balaj be'chok yi ja icambaj scye'j e' kacontr. Nin ba'n tzitak'wok mu'x scyetz e' ixonl yi ate' cyen," stzun Josué bantz scyetz.

⁹ Ya'stzun bantz yi chijatxol quib yi e' xonl Rubén, Gad tu yi jun k'u'j xonl Manasés, scyuch' yi e' mas chixonl yi ate' le ama'l Siló cwent Canaán. Cho'n cyaje'n Galaad, na ya'stzun cyetz chi'ama'l chi yi talnak Ryos tetz Moisés.

¹⁰ Itzun bantz, yi cyopone'n yi e' xonl Rubén, Gad tu Manasés stzi' a' Jordán cwent Canaán, nintzun e' oc tan banle'n jun k'ajbil. ¹¹ Topone'n tzun stziblal xchiwi' yi e' mas xonl Israel, yi nskén bnix jun patbil tx'ixwatz cyak'un yi e' xonl Rubén tu yi e' xonl Gad tu yi jun k'u'j xonl Manasés tzi' yi a' Jordán cwent Canaán. ¹² Yi quibital yi e' xonl Israel yi txolbila'tz, nintzun e' mol quibtz le ama'l Siló, nintzun klo' e' bentz tan oyintzi' scye'j. ¹³ Poro bajx tzun e' bene'n cobox yajtz cya'n, tan yol scyetz yi e'a'tz yi ate' le ama'l Galaad yi at jalaj cy'en Jordán. ¹⁴ Bene'n tzun Finees yi cy'ajl Eleazar yi pale', scyuch' lajuj wi' banl wi' yi e' xonl Israel. Jujun tzun wi'tz ajcaw bentz te yi jujun k'u'j e'. ¹⁵ Yi cyopone'n scye'j yi e' xonl Rubén, Gad, tu yi junt k'u'j xonl Manasés yi ate' le ama'l Galaad, nintzun cyaltz:

¹⁶ —E'u' katanum yi e'u' xonl Israel. Ja ku'l tan yol scyeru' tan chibi' yi e' mas tanum Ryos. ¿Mbi tzun i ila'tz yi txolbile'j yi na chitzanu' tan banle'n? ¿Nk'e'tz pe' telse'n k'e'j yi kaRyosil na chibanu'? ¿Nxac mme'l chijatxol quibu' te mero kaRyosil? ¿Mbi xac na

* 22:4 Nm 32:20-32; Jos 1:12-15.

chitzanu' tan banle'n junt patbil chitx'ixwatzu'? Na tan yi xtxolbile'j na chitzanu' tan telse'n k'e'j Ryos. ¹⁷ Qui'c pe chiwutzu' te'j yi nimix cunin kil kajuch swutz Ryos. Nin tan yi e'chk kila'tz nimix cunin kaxonl chiquim tan paj.† ¹⁸ Poro yi e' cyeru' na chitzanu' tan pajle'n junt tir yi ca'wl Ryos. Ej nin yi ko ja wi't el chixajsal quibu' te Ryos, tz'ul kacaws kacaykil cu'n. ¹⁹ Ma jalu', yi ko wi'nin ilc'ol tul yi ama'l kale nchopone'tu', or bin cha'jku' tan najewe'n skaxo'l, kale atit yi ca'l Ryos yi mantial tu'. Mas balaj yil cha'ju', nin yil cyetzaju' mu'x cyeru' te yi ama'l kale najlcho't ketz. Na qui na kaj yil chipaju' ca'wl Ryos tan yi junt patbil chitx'ixwatzu'. Na ko ya'tz chibanu', sjalok ketz kil swutz Ryos, nin sjalok oyintzi' skaxo'l. Cha'stzun te qui na kaj yil chibanu' junt patbil chitx'ixwatzu', na at nin jun skaxo'l. ²⁰ Ulk tx'akx xchic'u'lu' yi xe'n cu'n banak Acán yi cy'ajl Zera, yi juchul til swutz Ryos. Ja juch i' til yi saje'n tewal yi e'chk takle'n yi qui'c rmeril tan tetzal. Poro nk'e'tz xchuc Acán quim tan paj yi til. Ma na ja chiquim jun c'olój,‡ che'ch tzun yi e' chakuma'tz bantz.

²¹ Yi quibital yi e' xonl Rubén, Gad tu yi jun k'u'j xonl Manasés yi yola'se'j, nintzun cyaltz scyetz yi e' wi' banl wi'a'tz:

²² —E'u' kawi' banl wi', sak swutz yi wi'tz Ryos, yi mas cham swutz alchok ryosil, yi qui na katzan tan banle'n junt patbil katx'ixwatz tan telse'n k'e'j i', nka tan tele'n kajatxol kib te'j. Ncha'tz nk'e'tz tan kajatxol kib scyuch'u'. Na yi ya'tzk, ja klo' wi't ke'l cu'n swutz ta'n. ²³ Ej, nin jalk bnix ka'n tan pate'n katx'ixwatz, nka tan koyil e'chk oy tetz Ryos, nka tan joyle'n kabalajil swutz i', Ryos tz'ak'on kacaws. ²⁴ Poro yi mero bintzi i'tz, yi ja bnix yi jun k'ajbila'tz ka'n tan na'wse'n scyetz yi e' kanitxa' tzantzaj. Na ko tzun lcyal yi e' chinitxajilu' scyetz yi e' ketz kanitxa': “Yi axwok itetz, qui'c itocle'n te yi ketz Kataj yi kaRyosil yi o' xonl Israel. ²⁵ Na cyajnak cyen tk'ol Ryos yi tzanla' Jordán tetz jatxbil kaxo'l tzituch'wok. Cha'stzun te qui'c itocle'n te Kataj.

”Ej, nin ko ya'tz chiban yi chinitxa'u' scye'j yi e' ketz, tz'elepon tzun Kataj te chic'u'l yi e' ketz kanitxa'. ²⁶ Cha'stzun te ja katxum tan banle'n yi jun k'ajbila'tz. Poro nk'e'tz tan pate'n jun katx'ixwatz tibaj, nka tan toye'n e'chk oy tetz Ryos. ²⁷ Ma na ja bnix ka'n tetz tu' jun techl skaxo'l scyuch'u', nin xchixo'l yi kaxonl tzantzaj. Ej, nin ja bnix ka'n tan qui cyalol yi chixonlu' tzantzaj, yi qui'c cyocle'n yi e' ketz kaxonl te Kataj Ryos. Ncha'tz ja bnix ka'n tan xchajle'n yi ncha'tz o', ba'n kopon xchixo'lu' tan tak'le'n katx'ixwatz tetz Ryos tan jale'n cuybil kapaj. Ej, nin tan kabansal kib tuch' i'. ²⁸ Ej, nin ncha'tz, ja bnix yi jun k'ajbila'tz kak'un, na ko tzun tz'a'lchij yi qui'c kocle'n ketz scyuch' e' kaxonl te Kataj, ba'n tzun kaltz scyetz: ‘Chixmayninu' yi jun k'ajbile'j, yi bnixnak cyen cyak'un yi e' kamam kate'. Ya'stzun teblal yi jun patbil katx'ixwatz yi at swutz Ryos kale atit yi tetz ca'l. Nin nk'e'tz tetz patbil katx'ixwatz yi bnixnak cyen cyak'un, ma na i'tz tan xcone'n tetz jun techl skaxo'l scyuch'u' yi junit kaRyosil.’ ²⁹ Ryos tz'ak'on kacaws kol kapaj yi ca'wl i', na qui na kaj yil kaban junt patbil katx'ixwatz apart swutz yi jun yi at kale atit yi ca'l i',” che'ch tzun yi e' xonl Rubén tu Gad bantz.

³⁰ Itzun yi quibital yi e' bajxom scyetz yi e' xonl Israel tu Finees yi pale', tu yi chibajxom yi jujun k'u'j xonl Israel yi mbi cu'n cyal yi xonl Rubén, Gad tu Manasés, nintzun e' tzatzin te'j. ³¹ Itzun tal yi pale' Finees yi cy'ajl Eleazar:

—Ma jalu', na el katxum tetz yi ba'n atit, nin xomij wi' Ryos ske'j. Na qui na chitzanu' tan telse'n k'e'j i'. Ja bin kaclax tk'ab yi kacaws yi ja klo' tak' Ryos, yi jak chipaju' ca'wl i'.

³² Yi wi't baje'n yi xtxolbile'j, nintzun e' jatx quibtz. Nin e' aj tzaj cyetz Finees scyuch' yi e' mas ajcaw le chi'ama'l kale ate't yi e' mas chixonl. Yi cyopone'n, nintzun e' oc tan xtxole'n scyetz yi mbi cu'n cyal yi e' xonl Rubén, Gad tu Manasés. ³³ Yi quibital yi e' mas, nintzun e' tzatzintz te'j, nin e' octz tan tak'le'n chik'ajsbil tetz Ryos. Nin jetza'tz qui't e' oc tan oyintzi', nin tan majle'n yi chi'ama'l yi e' xonl Rubén, Gad tu Manasés.

† 22:17 Nm 25:1-9. ‡ 22:20 Jos 7:1-26.

³⁴Ma yi e' xonl Rubén, Gad tu Manasés, nintzun oc yi bi' yi jun k'ajbila'tz cya'n tetz Ed. Yi na elepont i'tz: “Jun techl tetz ketz yi Jehová i' Kataj yi kaRyosil.”

23

Yi jilone'n Josué scyetz cyakil yi e' xonl Israel

¹ Itzun bantz, te yi nsken el nimix tiemp yi jale'nix tzatzin paz xchixo'l yi e' xonl Israel scyuch' yi e' chicontr, nin yi nsken tijin c'u'l Josué, ² nintzun e' xchak i' cyakil yi e' xonl Israel, scyuch' yi e' wi' banl wi', scyuch' yi e' ajcaw, scyuch' yi e' pujul xtisya', nin scyuch' yi cyajcawil yi e' sanlar. Ej, itzun yi chimolol quib nintzun taltz scyetz:

“Yi in wetz, ja chintijin, nin txant tan inquime'n. ³ Ja itilwok yi e'chk takle'n yi mban Kataj scye'j yi e' kacontr, na i' mmo'c tan oyintzi' scye'j, tan tk'ol i' yi chi'ama'l sketz. ⁴ Ej, nin in nchinjatxon cu'n cyakil yi e'chk ama'la'tz tziwutz tetz i herens scyuch' ixonl. Tx'ilu'n cu'n oc te'j yi woque'n tan jatxle'n. Ej, nin nk'e'tz ntin ncu' injatxol yi e'chk ama'la'tz yi nsken ketzaj, ma na ncha'tz yi e'chk ama'l yi txe'n ketzaj. Cyakil yi e'chk ama'la'tz, na jop yi ama'l yi na xe't nin te yi a' Jordán, jalen tzi mar Mediterráneo yi at toque'n tzi'n. ⁵ Ma jalu', Kataj Ryos tz'ocopon tan chilaje'n len yi e' yi najlche' swutzak yi e'chk ama'la'tz. Nin tzitetzaje'wok yi chi'ama'l quib yi suki'nt sketz tan kaRyosil yi cawl ketz. ⁶ Nque'n binwok il tan banle'n tane'n yi tetz ley yi tz'iba'nt cyen tan Moisés. Xomenwok te'j quib yi na tal. Quil tzijatx len itib mu'x tal te'j. ⁷ Quil cxomwok te cyajtza'kl yi e' awer nak yi e' cyaj cyen tzixo'lwok. Quil tzitak' k'ej yi cyetz chiryosil. Nin quil cxo'cwok jak' chica'wl. Nin quil tzitalwok chibi'. Quil tziukwok jun iyol tan chibi' e'chk chiryosila'tz. ⁸ Ma na ilenin xomenwok te yi tajbil yi kaRyosil yi cawl ketz. Xomenwok te'j, chi isajle'nix tunintz. ⁹ Na ja itil, yi tan yi tetz porer ja che'l lajul yi e' taw yi e'chk lmak tnuma'tz, yi chin cham nin e'. Nin saje'n tunintz, cya'l jun jak xcye' tzite'jwok. ¹⁰ Na tan alchok jun tzitetzwok xcye' yi juna'tz tan chilaje'n len jun mil icontr.* Na yi Kataj yi cawl ketz, i' tz'ocopon tan oyintzi' tetz ixel,† chi suki'nt ta'n.

¹¹”Q'uicy'lej binwok itib te yab ajtza'kl. Nin lok'wok yi Kataj Ryos yi ajcaw ske'j. ¹² Na ko quil tziq'uicy'lej itib, nin kol cxomwok te cyajtza'kl yi e' awer nak yi ate' tzixo'l, nin kol tzitok'bej itib scyuch' e' xna'n yi awer naka'tz, ¹³ jun cu'n yol quil che' lajlen Ryos yi e' wunaka'tz tzixo'lwok. Ma na chixconk ta'n tan i' tan ixite'n. Na chixconk chi jun leb, nka jun tramp ta'n, tan icu'se'nwok. Nin chixconk ta'n, tan ibuchle'n. Na ni'cu'n xchibne' tzite'j chi na ban jun tx'i'x le kawutz. Ya'stzun sbajok tzite'j. Jalen cu'n yil cxsotzwock icyakil cu'n swutz yi balaj ama'le'j yi ja tak' Kataj Ryos tzitetz.

¹⁴”Ma yi in wetz txant tan waje'n wetz xchixo'l alma'. Poro te yi ntaxk na'j, tajwe'n yil cxo'c il tan xtxumle'n cyakil yi xtxolbil yi ja bnix tan Ryos ske'j. Na ja el cu'n i' te'j cyakil quib yi suki'nt ta'n sketz. Nin qui'c nin jun yol i' yi qui'k mme'l cu'n te'j. Siquier nink mu'x yi qui'k mme'l k'ab i' te'j. ¹⁵ Poro chi yi mme'l cu'n Ryos te yi e'chk takle'n balaj yi suki'nt ta'n sketz, cho'n nin sbne' i'-tz tan tak'le'n kacaws chi yi talnak i'. Stk'e' i' kacaws, jalen cu'n yi cya'l jun lcyaj cyen swutz yi balaj ama'le'j yi ja wi't tak' i' tzitetz. ¹⁶ Na ko quil cxe'lwok cu'n te yi iyol yi isuknak tetz, nin kol cxbenwok tan chic'u'laje'n e'chk ryos yi banij tu' tane'n, nin kol cxmeje' cu'nwok xchiwutz yi e'chk ryosa'tz, jun cu'n yol jepon lajp wi' Kataj tzite'j, jun cu'n yol cxsotzokwok swutz yi jun balaj ama'le'j yi ja tak' i' tzitetz.”

24

Yi chijatxol quib Josué scyuch' yi e' mas xonl Israel

¹ Itzun bantz, nintzun xchak Josué cyakil yi e' xonl Israel tan cyule'n te'j le ama'l Siquem. Nintzun ben mantar tan chichakle'n yi e' wi' banl wi' scyuch' e' mas wi'tz ajcaw, scyuch' yi e' juez, scyuch' yi e' cyajcawil yi e' sanlar. ² Yi chimolol quib, nintzun tal i' scyetz:

* 23:10 Dt 32:30. † 23:10 Dt 3:22.

—E'u intanum, je yol yi kaRyosile'j: “Tenxchan yi e' imam ite', yi Taré tu yi e' cy'ajl, yi Abraham tu Nacor, cho'n cya'te'n tzi tzanla' Eufrates, nin ocnake' tan chic'u'laje'n e'chk chiryosil yi apart.* ³ Poro nin je' intxa'ol yi Abraham, te yi najlij i' tzi tzanla'a'tz, nin ja saj incy'al tzone'j le ama'l Canaán. Ja je' impuc'sal† yi xonl i', nin ja jal yi bajx cy'ajl i' wa'n yi na bi'aj Isaac.‡ ⁴ Ma tetz Isaac, ja wak' cob cy'ajl i' yi i'tz Jacow nin Esaú.§ Nintzun wak' yi wi'wtz Seir* tetz Esaú tan najewe'n swutz. Ma tetz Jacow scyuch' yi e' xonl, cho'n tzun chibene'ntz Egipto.† ⁵ Cho'n ate'-tz Egipto yi e' bene'n inchakol Moisés tu Aarón tan chicolpene'l tzaj. Nin ja chilo'on yi e' aj Egipto wa'n. Tircu'n e' quime'n yi bajx chicy'ajl wa'n. Kalena's tzun cyele'n liwr yi e' itaj itxu'.‡ ⁶ Yi cyele'n tzaj Egipto, nin yi cyopone'n tzi Cyak Mar, nintzun e' saj xomok yi e' sanlar cwent Egipto tan chitz'amle'n klo'. Yi e' sanlara'tz cy'a'n len e'chk care't tu chej cya'n tetz oyintzi'. ⁷ Cyoque'n tzun yi e' itaj tan jakle'n xch'eybil cyetz swetz. Cwe'n tzun jun chin tz'o'tz wa'n xchixo'l, scyuch' yi e' aj Egiptoja'tz. Nintzun saj inkojol yi mar squibaj yi e' aj Egipto. Ej, nin sak cu'n tziwutzwok yi mbi mbajij scye'j.§

”Ej, nin ncha'tz, nim tiemp ncxonwok tul yi ama'l tz'inunin tu', ⁸ jalen cu'n yi ncxu'lwok swutz yi chi'ama'l yi e' amorreo yi ate' swutz len yi tzanla' Jordán. Yi e' wunaka'tz ja cho'c tan oyintzi' tzite'j, poro ja wak' ama'l tzitetz tan ixcyewe'n scye'j, nin tan itetzal yi cyetz chi'ama'l,* na ja chimbajxij tziwutzwok tan chixite'n cu'n. ⁹ Ncha'tz ban Balac, yi cy'ajl Zipor, chireyil yi e' aj Moab. Nin oc tan oyintzi' tzite'j. Nin oc chiyol tu Balaam, yi cy'ajl Beor tan icunse'n klo'. ¹⁰ Poro quinín wak' ama'l tetz, ma na ja wak' ibanl. Nin ala' tir nxclaxwok wa'n.† ¹¹ Icy'e'n tzaj tzun ibanwok wi tzanla' Jordán,‡ nin ja cxu'lwok jalen Jericó, nin yi e' aj Jericója'tz e' oc tan oyintzi' tzite'j, poro ja wak' ama'l tzitetz tan ixcyewe'n scye'j. Ncha'tz ja wak' ama'l tzitetz tan ixcyewe'n scye'j yi e' amorreo, scyuch' yi e' ferezeo, scyuch' yi e' aj Canaán, scyuch' yi e' hitita, scyuch' yi e' gergeseo, scyuch' yi e' heveo, nin yi e' jebuseo. ¹² Ma yi e' amorreo scyuch' yi chireyil, ja che'l ojk tan xo'w, na ja chixcon jun c'olój xux wak'un tan chilaje'n len. Cha'stzun te quinín xcon yi ima'cl tetz oyintzi', ma na in nchilajun len. ¹³ Cha'stzun te in mmak'on yi e'chk balaj cojbil tzitetz yi quinín ncxak'ujwok tan banle'n ba'n tetz. Nin ncha'tz yi e'chk balaj tnum in mmak'on tzitetz. Ej, nin yi balaj tx'otx' kale atixe't jalu', kale atit wi'nin uva tu oliw, nk'e'tz axwok awal tetz. Poro in mmak'on tzitetz,” stzun Ryos bantz, chij Josué scyetz yi e' xonl Israel. ¹⁴ Ncha'tz tal Josué scyetz:

—Cha'stzun te e'u intanum, cyeke'u' xchi' Ryos, nin chixconku' tetz, tetz cu'n cyalma'u', nin tetz cu'n chichamilu'. Quil cho'cu' tan chic'u'laje'n e'chk ryos yi apart, chi banake' yi e' kamam kate' yi ate' tzaj stzi tzanla' Eufrates, nin yi ate' tzaj Egipto. Ma na mas balaj yil cho'cu' tan c'u'laje'n yi Kataj yi kaRyosil. ¹⁵ Poro ko qui na cyaju' chixomu' te Kataj, ba'n bin chitxa'e'nu' ninin jalcu'n yi na' scyetz jun chiryosilu' sbne'. Tajwe'n tan bixewe'n cyanu' kol chixomu' te yi e'chk ryos yi xomnake' yi e' kamam kate' te'j, yi najlche' tzaj tzi tzanla' Eufrates, nko na cyaju' chixomu' te chiryosil yi e' amorreo yi ate' tzone'j. Chin tajwe'n cunin yil chitxa'e'nu'. Poro yi in wetz, tu yi innajal kaxomok te Kataj, nin skabne' tane'n yi tetz tajbil, chij Josué bantz scyetz yi e' xonl Israel.

¹⁶ —Qui'. Quil kak' ama'l te yi xtxolbile'j, yi nink kilcyen yi Kataj yi kaRyosil tan kaxome'n te junt ryos. ¹⁷ Na yi Kataj yi kaRyosil, i' o' elsan tzaj scyuch' yi e' kamam kate' jak' chica'wl yi e' aj Egipto, yi ocnake' tan kabuchle'n. Nin ja xchaj i' yi e'chk balaj milawr sketz. Ncha'tz, ja ko' q'uicy'lej i' te yi nkaxom tzaj xchixo'l yi e' mas wunak. ¹⁸ Ej, nin ncha'tz ja che'l lajul i' cyakil yi e' kacontr yi ate' skawutz, scyuch' yi e' amorreo, yi tawbe'n yi ama'le'j yi ato' swutz. Kaxomok bin te Kataj na i' kaRyosil, che'ch bantz.

* 24:2 Gn 11:27. † 24:3 Gn 12:1-9. ‡ 24:3 Gn 21:1-3. § 24:4 Gn 25:24-26. * 24:4 Gn 36:8; Dt 2:5. † 24:4 Gn 46:1-7. ‡ 24:5 Ex 3:1—12:42. § 24:7 Ex 14:1-31. * 24:8 Nm 21:21-35. † 24:10 Nm 22:1—24:25. ‡ 24:11 Jos 3:14-17.

19 Poro nintzun tal Josué scyetz:

—Qui'c lo' rmeril tan ixome'n te Kataj, na chin xan nin i', nin na je' swutz i' yi qui na cho'cu' c'ulutxum jak' ca'wl i', nin yi na chijuchu' quilu'.^{§ 20} Kol quil cyenu' Kataj tan chixome'nu' te junt ryos, jun cu'n yol tz'ul chicawsu' ta'n. Xche'lk cu'nu' swutz. Qui'c na ban ko nsken xchaj i' yi banl scyeru', stzun Josué scyetz.

21 —Qui'c rmeril tan kabnol yi txolbila'tz, na yi o' ketz skaxomok te Kataj yi kaRyosil, che'ch bantz.

22 —E' te'nu' stiw te yi chiyolu' yi ja wi't chisuku', yi chixomoku' te Kataj, stzun Josué scyetz.

—Qui'c na ban, o' stiw te kayol, che'ch bantz.

23 —Ko ya'tz, chij Josué scyetz chicy'ajlen binu' yi e'chk chiryosilu' yi at scyuch'u'. Nin chixomoku' te Kataj. Chibne'u' tajbil i' tetz cu'n cyalma'u', na i' yi kaRyosil yi o' xonl Israel, stzun Josué bantz.

24 —Yi o' ketz kocopon jak' ca'wl Kataj. Nin kocopon tan banle'n yi tajbil i' tetz cu'n kalma', che'ch bantz chicyakil.

Yi bnixe'n jun trat tu Kataj Ryos

25 Ta'ste'nin le ama'la'tz, nin ite'n nin k'eja'tz, bnix jun chitrat Josué scyuch' yi e' mas xonl Israel swutz Ryos. Nin tal Josué e'chk ca'wl tu e'chk ley scyetz. 26 Cho'n tzun cwe'n stz'ibal cyakil yi e'chk ca'wla'tz tul yi liwr kale atit yi e'chk ca'wl Ryos. Ncha'tz nin je' txichal Josué jun chin wutzile'n c'ub tzak' yi jun wi' bakch yi at xlay yi ama'l yi wi'nin xanil. 27 Nintzun taltz scyetz cyakil yi e' xonl Israel:

—E'u' intanum, yi jun c'ube'j, xconk sketz tetz jun techl, nin tetz stiw te cyakil yi mbi ntal Kataj sketz. I'tz jun stiw sbne' tan qui chisubulu' Ryos, nin tan cyele'n cunu' te yi chiyolu' yi ja wi't chisuku' tetz, stzun Josué scyetz.

28 Cawune'nin tzun Josué tan cyaje'n lakak chi'ama'l.

Yi quime'n Josué

(Jue 2.6-10)

29 Le coboxt k'ej yi wi't baje'n yi txolbila'tz, quime'n nin tzun ban tetz Josué yi xchakum Ryos. Yi Josuéja'tz, i' cy'ajl Nun. Ej, nin at i' tul jun cient tu lajuj yob yi quime'n. 30 Cho'n tzun mukxe'n i'-tz le yi tetz ama'l yi at Timnat-sera, yi at wi'wtz cwent yi chi'ama'l yi e' xonl Efraín. Yi ama'la'tz cho'n at xlaje'n yi wi'wtz Gaas.

31 Te yi itz' tzaj Josué, cyakil cu'n yi e' xonl Israel e' xom te yi ca'wl Kataj. Ej nin ncha'tz, te yi nsken quim i', e' xome't te yi ca'wl Kataj, na itz'e't yi e' wi' banl wi', yi e' yi i'lon tetz yi e'chk milawr yi banak Ryos scye'j.

32 Ma yi wankil yi k'ajtzun Xep, yi saj chicy'al yi e' xonl Israel Egipto, cho'n mukxe'ntz le ama'l Siquem. Yi jun ama'la'tz i'tz yi lok'nak yi k'ajtzun taj i', yi Jacow, tan jun cient piñ sakal. Cho'n lok'ol i' scyetz yi e' cy'ajl Hamor* yi taj Siquem. Poro yi tele'n tiemp, cho'n cyaje'n cyen yi jun ama'la'tz xchik'ab yi e' xonl Xep.

Yi quime'n Eleazar yi pale'

33 Ncha'tz quim Eleazar yi cy'ajl Aarón. Cho'n tzun mukxe'n cyen i'-tz le xtx'otx' Finees, yi cy'ajl i'. Cho'n at yi jun ama'la'tz wi'wtz kale najlche't yi e' xonl Efraín.

§ 24:19 1Jn 1:8-10; 5:18. * 24:32 Gn 33:19; Jn 4:5; Hch 7:16.

JUECES

Tx'olbil Xo'l Yi Liwre'j

Yi liwr Jueces, na jilon te yi mbi cu'n bajij scye'j yi e' xonl Israel yi nsken wi't quim Josué, yi wi'tz cyajcawil. Na yi quime'n Josué, ja chicyaj cyen yi e' xonl Israel chichuc. Qui'c jun ajcaw ban cyentz xchixo'l. Ej nin tampaj yi qui'c cawl cyetz, ja jal wi'nin oyintzi' xchixo'l. Ej nin ncha'tz yi e' jilwutz wunak yi qui nin e' xcy'e' tan chilaje'n len xchixo'l, e' octz tan oyintzi' scye'j.

Ej nin xk'okxo'l cun tu nin ja ul e'chk il xchiwutz yi e' aj Israel. Nin qui'c nin ba'n ate't cu'nt te yi tiempa'tz. Nin at na bant cu'n ja chijal ajcaw xchixo'l, yi na a'lchij pujul xtisya' scyetz. Cha'stzun te yi bi' yi liwre'j i'tz "Jueces" le castiy, yi na elepont "E' Pujul Xtisya'" le ketz kayol. Yi e' pujul xtisya'a'tz, e' len cu'n wi'tz ajcaw, nin e' oc tan pujle'n xchixo'l yi e' wunak tul yi tiempa'tz.

Ncha'tz yi liwre'j na xtxol te yi mbi cu'n e' ban yi e' ajcawe'j: Débora, Barac, Gedeón tu Sansón, scyuch' yi e' mas pujul xtisya'a'tz. Na ilenin ja oc Kataj Ryos tan chicolche'n yi e' xonl Israela'tz, nin ilenin ja tak' i' jun wi'tz ajcaw tan toque'n chi jun pujul xtisya' tan chicawe'n.

Yi cyoque'n yi e' xonl Israela'tz tul il, qui nin chisotz, tampaj yi txa'ijt che' tan Ryos. Na yi cyoque'n wutz pe'm, ja ul tx'akx Kataj Ryos xchic'u'l. Cha'stzun te ja oc i' tan chicolche'n. Qui nin e' cyaj cyen ta'n chichuc. Poro cyakil tir yi e' oc tan pajle'n ca'wl Ryos, ja chitij wi'nin sotzaj c'u'lal.

Yi xtx'amxe'n Adonisedec cyak'un yi e' xonl Judá tu yi e' xonl Simeón

¹ I tzun bantz yi nsken wi't quim Josué, nintzun chijak yi e' xonl Israel tetz Kataj, yi na' scyetz jun k'u'j xchixo'l yi ba'n ben tan oyintzi' scye'j yi e' cananeo. ² Itzun tal Katajtz: "Ba'n chiben yi e' xonl Judá bajx tan oyintzi', nin yi ama'l chicontra'tz cyetz sbne'," stzun i' bantz. ³ Ej, nintzun e' ben yi e' xonl Judá tan yol scyetz yi e' xonl Simeón. Ej nin e' octz tan chimoxe'n tan chich'eye'n tan oyintzi', bantz chicambal yi ama'l yi nsken wi't suk Kataj scyetz. Ja chisuk yi ite'n nin ich'eye'na'tz xchibne' cyetz, yil chiben yi e' aj Simeón tan oyintzi' tan chicambal yi ama'l yi jatxijt scyetz. E' cujij yi e' xonl Simeón yi ajtza'kla'tz, nin e' xomnintz scye'j. ⁴⁻⁵ Tan yi xtxolbila'tz, e' xcy'e' yi e' xonl Judá tan cambaje'n yi chi'ama'l yi e' cananeo, tuml yi chi'ama'l yi e' ferezeo, na yi ama'la'tz nsken wi't suk Ryos scyetz. Ej nin le ama'l yi na bi'aj Bezec e' xcy'e' yi e' xonl Judá tuml yi e' xonl Simeón scye'j lajaj mil chicontr. Cho'n tzun xomij jun yaj xchixo'l yi jun c'olaj chicontra'tz yi na bi'aj Adonisedec. ⁶ Poro qui nin tx'amxijtz cya'n, na nin el ojku'j xchiwutz. Nintzun e' xomnintz wutz coc tan stz'amle'n. Ma yi xtx'amxe'ntz cya'n, nintzun el chic'uplul yi cabil mamil wi' k'ab, tuml yi cabil mamil wi' tkan yi Adonisedeca'tz. ⁷ Talol tzun Adonisedec "Yi in wetz elnak inc'uplul yi mamil wi' chik'ab ox c'al tu lajaj wi'tz rey. Ncha'tz elnak inc'uplul yi mamil wi' chikan. Ej nin ntin ja wak' ama'l scyetz tan cyoque'n tan sicy'le'n inwa'be'n tzak' inmes tetz chiwa'. Poro yi jalu', ja tak' Ryos incaws na ite'n nin nchintuleja'tz chi nche' wulej yi e' reya'tz," stzun Adonisedec bantz.

Bene'n tzun ticy'le'ntz le tnum Jerusalén kale quime't.

Yi chicambal yi e' xonl Judá yi tnum Hebrón tu Jerusalén

⁸ Itzun bantz nintzun e' ben yi e' xonl Judá tan oyintzi' Jerusalén. Tircunin tzun yi e' wunak yi najlche'-tz e' quim cyak'un tan spar. Kalena's tzun oc chit'inol k'a'kl yi tnum. ⁹ Ma yi wi't baje'n yi xtxolbila'tz, nintzun e' bentz tan oyintzi' scye'j yi e' cananeo yi najlche' wi'wutz, nin lakak ju'wutz tu yi ama'l cwent Néguev. ¹⁰ Ncha'tz e' oc tan oyintzi' scyuch' yi e' cananeo yi najlche' le tnum Hebrón yi tenxchan na bi'aj Quiriat-arba, nin

e' xcy'e' scye'j. Ncha'tz e' xcy'e' scye'j yi e' xonl Sesai tu e' xonl Ahimán, scyuch' yi e' xonl Talmai.

Yi tk'ol Caleb yi me'l tan toque'n tetz txkel Otoniel

¹¹ Itzun bantz nintzun e' ben Otoniel tan oyintzi' le tnum yi na bi'aj Debir, nin yi bi' yi jun tnuma'tz tenxchan i'tz Quiariat-sefer. ¹² At tzun jun yol yi suk Caleb: “Alchok scyetz yil xcy'e' tan cambaje'n yi tnum Debir, list wutane'n tan tak'le'n yi inme'l yi na bi'aj Acsa, tan toque'n tetz txkel yi juna'tz,” stzun i' bantz. ¹³ Ej, Otoniel tzun xcy'e'-tz tan cambaje'n yi tnum. Yi Otoniel ya'stzun cy'ajl Cenaz, nin yi Cenaz ya'stzun titz'un Caleb. Nin quib yi suknak Caleb, ya'tz nintzun tulejtz. Nintzun cyok'bej quib Acsa tu Otoniel, na nin xcy'e' i' tan cambaje'n yi tnum. ¹⁴ Nin te yi nsken wi't cyok'bej quib, nintzun oc Otoniel tan tocse'n c'u'l Acsa tan jakol junt piix tx'otx' tetz yi taj. Bene'n tzun i' swutz yi taj tan jakle'n yi tx'otx'a'tz tetz. Yi cwe'n tzaj tzun Acsa tibaj yi buru', nintzun bentz swutz yi taj. Bene'n tzun jakol yi taj tetz:

—Aš jun c'olój inme'l, ¿mbi'tz na icy' tac'u'l?

¹⁵ —Ta', na klo' waj tzinjak jun pawor teru', chij. Ja wi't tak'u' katx'otx' le ama'l tz'inunin tu', cwent Néguév. Ma jalu' na klo' waj yil tak'u' mu'xt ka'ama'l kale na itz'e't a', stzun i'.

Tk'ol tzun Caleb yi e'chk ama'l scyetz, kale na itz'e't e'chk a' yi cho'n at wi'wtz, nin ncha'tz yi at šk'ajlaj.

Yi e'chk ama'lyi chicambaj yi e' xonl Judá scyuch' yi e' xonl Benjamín

¹⁶ Ej itzun yi e' xonl Hobab, yi quenita, yi ji' Moisés nintzun e' el tzajtz scyuch' yi e' xonl Judá, le yi tnum yi na bi'aj Las Palmeras. Cho'n tzun e' bene'ntz le ama'l yi tz'inunin tu' cwent Judá, yi cho'n at cwe'n tzi'n yi ama'l yi na bi'aj Arad. Ej nin cho'n tzun cya'te'ntz xchixo'l yi e' wunaka'tz yi najlche'-tz. ¹⁷ Ej itzun bantz, nintzun e' ben yi e' xonl Judá scyuch' yi e' xonl Simeón tan oyintzi', na nsken wi't oc chiyol te'j. E' bentz tan chisotzaje'n cu'n yi e' aj Canaán yi najlche' le ama'l yi na bi'aj Sefat. Nin tircu'n tele'n cu'n yi jun tnuma'tz swutz. Cha'stzun te toque'n quen yi bi' cya'n tetz Horma. ¹⁸ Poro qui nin e' xcy'e' tan cambaje'n yi e'chk ama'l yi na chibi'aj: Gaza, Ascalón nin Ecrón. Ncha'tz qui nin e' xcy'e' tan cambaje'n yi e'chk tal tnum yi ate'-tz naka'j. ¹⁹ Ilenin ja xom Kataj Ryos scye'j yi e' xonl Judá nin ja chixcy'e' tan cambaje'n yi e'chk ama'l je'n tzi'n wi'wtz. Poro qui nin e' xcy'e' tan chilaje'n len yi e' wunak yi ate' cwe'n tzi'n lakak e'chk šk'ajlaj, na yi e' wunaka'tz at chicare't tetz oyintzi', yi ch'ich' cu'n, yi kinij tan chej. Cha'stzun te qui nin e' xcy'e' cyen yi e' xonl Judá scye'j. ²⁰ Ej ninstzun ak'lij yi ama'l yi na bi'aj Hebrón tetz Caleb, quib yi suknak Moisés tetz. Xcy'e' tzun i' tan chilaje'n len yi e' chixonl yi ox cy'ajl Anac yi najlche'-tz. ²¹ Ma yi e' xonl Benjamín qui nin e' xcy'e' cyetz tan chilaje'n len yi e' jebuseo yi najlche'-tz Jerusalén. Cha'stzun te jalu', ixnin najlche't yi e' jebuseo xchixo'l yi e' xonl k'ajtzun Benjamín le tnum Jerusalén.

Yi chicambal yi e' xonl Šep yi tnum Betel

²²⁻²³ Itzun bantz, nintzun oc chitxumu'n yi cob k'u'j xonl Šep tan oyintzi', bantz chicambal yi tnum Betel. Yi bi' yi jun tnuma'tz tenxchan i'tz Luz. Nintzun ben chichakol cobox xk'ukwil le yi tnuma'tz. Nin xom Kataj Ryos tan quich'eye'n. ²⁴ Nintzun ben quilol yi e' xk'ukwila'tz jun yaj yi tele'n tzaj le tnum. Itzun cyaltz tetz: “Yi kol xchaju' puntil sketz yi še'n tan kocompone'n le tnum, quil lo'onu' k'an”. ²⁵ Nintzun bajxij yi jun yaja'tz xchiwutz. Nin xchaj yi be'-tz scyetz. Ma yi cyocompone'n cyakil yi e' xonl Šepa'tz nintzun cu' chibiyol tan spar cyakil yi e' wunak yi najlche'-tz. Poro qui cu' chibiyol yi jun tal yaj tuml yi najal, yi chajon yi be' scyetz yi e' xk'ukwil. ²⁶ Ma yi bajije'n tircu'n yi xtxolbila'tz, nintzun ben yi yaj tan najane'n xchixo'l yi e' hitita. Nintzun cu' xe'tz bil junt ac'aj tnum ta'n. Nin oc tk'ol bi' yi jun tnuma'tz tetz Luz. Nin ite'n nin bi' yi jun tnuma'tz jalu'.

Yi e' wunak yi qui nin e' xcy'e' yi e' xonl Manasés, scyuch' yi e' xonl Efraín tan chilaje'n len

²⁷ Qui nin tzun e' xcy'e' yi e' xonl k'ajtzun Manasés tan chilaje'n len yi e' wunak yi najlche' lakak e'chk ama'l yi na chibi'aj: Bet-seán, Taanac, Dor, Ibleam nin Meguido. Ncha'tz, qui nin e' xcy'e'-tz scye'jak e'chk tal ne'x̄ tnum yi ate' nintz naka'j. Cha'stzun te qui nin e' el yi e' cananeo-a'tz x̄chixo'l. ²⁸ Ma yi chipuc'une'n yi e' xonl Israel, nintzun e' xcy'e' tan cyocse'n yi e' cananeo jak' chica'wl, ninin e' oc tan chibuchle'n tan e'chk quiw ak'un. Poro qui nin e' xcy'e' tan chilaje'n len yi e' cananeo-a'tz x̄chixo'l.

²⁹ Ncha'tz e' ban yi e' xonl k'ajtzun Efraín, qui nin e' xcy'e' tan chilaje'n len yi e' cananeo le ama'l yi na bi'aj Gezer. Cha'stzun te, e' cyaje'n cyen yi e' cananeo tan najewe'n x̄chixo'l.

Yi e'chk ama'lyi baj chicambal yi e' mas k'u'j xonl Israel

³⁰ Ite'n nin tzun xtxolbila'tz bajjitz scye'j yi e' xonl k'ajtzun Zabulón, qui nin e' xcy'e' tan chilaje'n len yi e' cananeo yi najlche' lakak e'chk ama'l cwent Quitrón, nin cwent Naabal. Cha'stzun te ilenin e' a'tij x̄chixo'l. Poro ak'lij e'chk quiw ak'un scyetz.

³¹⁻³² Ncha'tz e' ban yi e' xonl k'ajtzun Azer, qui nin e' xcy'e'-tz tan chilaje'n len yi e' cananeo swutzak e'chk ama'l yi na chibi'aj: Aco, Sidón, Ahlab, Aczib, Helba, Afec nin Rehob. Nin tampaj yi qui nin e' xcy'e' tan chilaje'n len cha'stzun te e' cyaje'n cyentz tan najewe'n x̄chixo'l.

³³ Ej nin cha'tz nin bajjitz scye'j yi e' xonl k'ajtzun Neftalí. Qui nin e' xcy'e'-tz tan chilaje'n len yi e' cananeo lakak e'chk ama'l cwent Bet-semes nin cwent Bet-anat. Cyoque'n tzun yi e' xonl Neftalí, tan chibuchle'n tan e'chk quiw ak'un, poro qui nin e' el ojku'j yi e' cananeo, ma na ta'ste'nin e' cyaje'n cyentz tan chinajewe'n x̄chixo'l.

³⁴ Ma yi e' amorreo, e' xcy'e' tan chipitle'n yi e' xonl Dan jalen wi'wtz. Nin qui nin cyak' ama'l scyetz tan chicwe'n mule'n le cu'nak tzaj tulak e'chk x̄k'ajlaj. ³⁵ Nin tan yi xtxolbila'tz nin e' a'tij yi e' amorreo lakak e'chk ama'l yi na chibi'aj: Heres, Ajalón nin Saalxim. Poro yi tele'n tiemp, nin e' quiwix yi e' xonl k'ajtzun X̄ep, nin yi chiquiwix'e'n nin e' oc tan chibuchle'n yi e' amorreo, tan e'chk quiw ak'un.

³⁶ Ma yi mojomil chi'ama'lyi e' edomita cho'n tzun na icy' cu'ntz kale na xe'te't yi je'nak yi na jepon Acrabim jalen te yi tnum yi na bi'aj Sela, nin xom nin tu'stz leje'nak tzi'n.

2

Yi tponen yi ángel yi k'ajbil Kataj Ryos Boquim

¹ Ej itzun bantz nintzun el yi ángel yi k'ajbil Kataj Ryos le tnum Gilgal nin cho'n tzun je'n pone'ntz le tnum Boquim. Itzun taltz scyetz yi e' aj Israel: "I ina'tz yi ncxe'lsan tzaj wok Egipto, nin ja cxu'l incy'al tzone'j le ama'le'j yi suki'nt wa'n scyetz yi e' imam ite' tentz. Ej nin ncha'tz walnak scyetz: Nelpon cu'n te inyol yi suki'nt wa'n tul yi katrat yi bnixnakt wa'n tzituch', chinch ban scyetz. ² Cha'stzun te qui tziban jun trat scyuch' yi e' wunak yi najlche' lakak e'chk ama'l kalel cxopone't, ma na tajwe'n tan itoque'n tan xite'n cu'n yi e'chk patbil chitx'ixwatz. Poro lastum, na qui nin ncxo'c c'ulutxum jak' inca'wl. ¡Na apart yi e'chk takle'n yi mbaj ibnol! ³ Cha'stzun te jalu', swale' nin tztetz: Quil no'c tan chilaje'n len yi e' wunak tziwutz. Na e' te'n tuml chiryosil chocopon tetz jun tramp tan suble'n itajtza'kl."

⁴ Ej itzun yi stzaje'n wi' yol yi ángela'tz, tircunin tzun yi e' xonl Israel e' ok' cu'ntz, nin wi'nin chibisune'n. ⁵ Nin tan yi jun xtxolbila'tz yi bajij, nintzun oc bi' yi ama'la'tz cya'n tetz Boquim. Nin ta'ste'n nin tzun e' oque't-tz tan toye'n chitx'ixwatz tetz Kataj Jehová.

Yi quime'n Josué (Jos 24:29-31)

⁶ Itzun bajjitz, yi cwe'n chijatxol quib Josué scyuch' yi e' xonl Israel, x̄chijunal len cu'n tzun e' ajtz swutzak chitx'otx' yi nsken wi't oc chibi' te'j. ⁷ Te yi at tzaj Josué x̄chixo'l yi e' xonl Israel, ja tzun chiban tane'n chimunl swutz Kataj Ryos. Ncha'tz te yi ate' tzaj yi e' wi' banl wi', yi e' xom te Josué tan cawu'n, yi quilnak yi mbi cunin ban Kataj Ryos tan

quich'eye'n, tircu'n yi e' wunak tetz Israel, ja chiban tane'n chimunl swutz Kataj. ⁸ Nsken tzun wi't tz'ak jun cient tu lajuz yobtz tan Josué yi quime'n. ⁹ Cho'n tzun mukxe'n le tetz xtx'otx', le tnum yi na bi'aj Timnat-sera, yi cho'n at wi'wtze'n, tibaj yi tnum Gaas, cwent yi ama'l tetz Efrain. ¹⁰ Yi xone'n tiemp, quime'n nintzun e' ban yi e' yi e' a'tij te Josué nin yi quilnak yi mbi cunin ban Kataj Ryos tan quich'eye'n. Itzun chipuc'une'n yi e' chinitxa', cya'l jun scyetz jak el xtxum tetz Kataj Ryos. Nin qui nin quibit yi e'chk ch'eya'n yi banak i' scye'j chimam chite'.

Yi tele'n Kataj Ryos te chic'u'lyi e' aj Israel

¹¹ Ej itzun bantz, yi tele'n tiemp, chin juntlen nin ban cyajtza'kl yi e' aj Israeltz swutz Kataj Ryos, na nin e' oc tan c'u'laje'n jun ryos yi quin tech nin jilwutz teblal at, yi na bi'aj Baal. ¹² Nintzun el Kataj Ryostz te'j chic'u'l, yi jun Ryos yi oc tan cyelsene'l tzaj chimam chite' jak' chica'wl e' aj Egipto, nin yi wi'nin ch'eya'n banak scye'j. Ma yi e' cyetz nin e' oc tan chic'u'laje'n chiryosil yi e' wunak yi najlche' xchixo'l. Ej nin tan yi xtxolbila'tz xchi'che'n c'u'l Kataj Ryos scye'j. ¹³ Nin cyaj cyen quilol Kataj Ryos, na nin e' oc tan c'u'laje'n Baal, tu e'chk teblal junt ryos yi na bi'aj Astarté. ¹⁴ Cha'stzun te xchi'che'n c'u'l Kataj Ryostz scye'j, nintzun tak' i' ama'ltz scyetz yi e' alk'om tan cyoque'n tan talk'e'n len cyakil yi e'chk chitakle'n. Ncha'tz tak' Kataj ama'l scyetz chicontr tan chitx'acone'n scye'j. ¹⁵ Cyakil nintzun tir yi na chiben tan oyintzi' scye'j chicontr, qui't tzun tak' Kataj Ryos ama'ltz scyetz tan chitx'acone'n, na nsken wi't tal i' scyetz yi mbi cunin sbajok scye'j.

Poro te tircu'n yi e'chk xtxolbila'tz, ¹⁶ ilenin ja tak' Kataj ama'l tan jale'n jun ajcaw xchixo'l tan quich'eye'n xchik'ab yi e' alk'om. ¹⁷ Poro qui nin e' oc yi e' xonl Israel c'ulutxum jak' chica'wl yi e' ajcawa'tz, na qui nin k'uke' chic'u'l te Kataj Ryos. Ma na nin e' oc tan chic'u'laje'n e'chk ryos. Wech yi e' chimam chite', ilenin ja chiban tane'n yi ca'wl Kataj Ryos. Ma tzun yi e' cyetz, chin pajol ca'wl nin e' ban, na qui nin e' xom te cyajtza'kl yi e' chimam chite'. ¹⁸ Cyakil tir yi ntak' Kataj ama'l tan jale'n jun pujul xtisya' xchixo'l, ilenin ja oc i' tan quich'eye'n yi e' pujul xtisya'a'tz tan chicolche'n yi e' tetz tanum xchik'ab chicontr, na nin el k'ajab Kataj scye'j yi ntbit yi to'kl chic'u'l tan paj yi buchbe'n cyetz. ¹⁹ Ma yi na chiquim yi e' pujul xtisya'a'tz, nintzun na cho'ct junt tir tan banle'n e'chk takle'n ploj swutz Kataj. Nin nimte'n cu'n yi il yi na chijuch swutz yi il yi chijuchnak yi chitaj chitxu', na nin e' oc tan banle'n chimunl nin tan chic'u'laje'n e'chk ryos yi banijt cuntu'. Qui nin na el cyen yi e'chk yab ajtza'kla'tz te chic'u'l, na chin ch'inch'uj nin tunin e' tan banle'n yi cyajtza'kla'tz yi chin juntlen nin swutz Kataj Ryos. ²⁰ Cha'stzun te xchi'che'n c'u'l Kataj scye'j yi e' xonl Israel, itzun taltz: "Yi e' wunake'j, na chitzan tan xite'n yi trat yi bnixnak wa'n scyuch' chimam chite', na qui na cyaj cho'c c'ulutxum jak' inca'wl. ²¹ Ej nin tan paj yi ya'tz quitane'n quil no'c tan chilaje'n len yi e' wunak yi e' cyaj cyentz, yi qui nin oc Josué tan chilaje'n len tentaxk quim i'," stzun Ryos bantz. ²² Yi tajbil Kataj Ryos yi bnol yi xtxolbile'j i'tz, tan chipile'n ko xchixomok te tetz tajbil chi e' banake' yi chimam chite'. ²³ Cha'stzun te qui nin e' el lajul Ryos yi e' wunak yi najlche'-tz tulak yi e'chk tnuma'tz, yi qui nin cyak' quib tetz Josué, ma na nin tak' i' ama'l scyetz tan chinajewe'n cyen xchixo'l yi e' xonl Israel.

3

Yi e' jilwutz wunak yi e' naje' cyen Canaán

¹ Je tzun chibi' yi e'chk tnume'j yi tak' Kataj ama'l scyetz tan chicyaje'n cyen Canaán tan chipile'n yi e' xonl Israel, yi e' yintaxk chitz'ij yi baje'n yi e'chk oyintzi' tan cambaje'n yi ama'l cwent Canaán. ² Nintzun tak' Kataj ama'ltz scyetz yi e' wunaka'tz tan chicyaje'n cyen, tan ta'we'n oyintzi' cyak'un yi e' xonl Israel, na qui'c cunin jun tir jajk chiben tan oyintzi'. ³ E' cyaj cyen tzun yi o' cyajcawil yi e' filistey, nin tircu'n yi e' cananeo, scyuch'

yi e' aj Sidón, scyuch' yi e' heveo yi cho'n najlche' wi'wutz cwent Líbano, yi ama'la'tz yi na xe'tij te wutz Baal-hermón jalen yi tzajpon wi' je'n tzi'n te yi ama'l cwent Hamat. ⁴Ya'stzun yi e'chk wunaka'tz yi tak' Kataj ama'l scyetz tan chicyaje'n cyen tan chipile'n yi e' aj Israel, tan tilwe'n ko chocopon tan banle'n tane'n e'chk ca'wl yi talnak i' scyetz chimam chite' tan Moisés. ⁵Chinajewe'n tzun yi e' xonl Israeltz xchixo'l yi e' wunake'j: Yi e' aj Canaán, scyuch' yi e' hitita, scyuch' yi e' amonita, scyuch' yi e' ferezeo, scyuch' yi e' heveo, nin scyuch' yi e' jebuseo. ⁶Ej, nin yi chinitxa' yi e' xonl Israel, at tzun e' cyok'bej quibtz scyuch' chinitxa' yi e' wunaka'tz. Nintzun e' xomtz te cyajtza'kl, nin e' octz tan c'u'laje'n chiryosil yi e' awer naka'tz.

Yi toque'n Otoniel tan colpe'n Israel tk'ab Cusan-risata

⁷Ej itzun bantz, chin juntlen nin tzun quitane'n yi e' xonl Israel swutz Kataj Ryos, na qui't na chitzan tan xtxumle'n i', na nin el te chic'u'l, nin e' oc tan c'u'laje'n wi'nin cyeblal yi e'chk ryos yi na chibi'aj Baal tu Astarté. ⁸Cha'stzun te tk'ol Kataj Ryos ama'l tetz Cusan-risataim, yi rey yi na cawun Mesopotamia, tan cawune'n squibaj. Nintzun e' oc tetz wajxak yob jak' ca'wl yi reya'tz, ⁹jalen cu'n yi tele'n chitzi' tan jakle'n xch'eybil cyetz tetz Kataj. Kalena's tzun tk'ol i' ama'l'tz tan jale'n jun xchixo'l yi xcy'e' tan chicolpene'l tzaj. Nin yi juna'tz yi oc tan chicolpe'n, Otoniel bi'. I' cy'ajl Cenaz, yi titz'un Caleb. ¹⁰Ej, nintzun ul yi espíritu tetz Ryos te'j Otoniel, nintzun oc i'-tz tetz chibajxom yi e' aj Israel, tan chibene'n tan oyintzi' scye'j yi e' aj Mesopotamia tu yi chireyil yi Cusan-risataim. Nintzun e' xcy'e'-tz scye'j tan porer Kataj Ryos. ¹¹Yi bajije'n yi xtxolbila'tz qui'ct tzun jun oyintzi' bajijtz tetz ca'wunak yob.

Yi toque'n Aod tan chicolpe'n yi e' xonl Israel xchik'ab yi e' aj Moab

¹²Itzun bantz te yi nskén quim Otoniel, nintzun e' oc junt tir yi e' xonl Israel tan banle'n e'chk takle'n yi chin juntlen nin swutz Ryos. Cha'stzun te tk'ol i' mas walor Eglón yi rey tetz Moab xchiwutz yi e' tetz tanum. ¹³Ej, nintzun oc chiyol Eglón rey tetz Moab scyuch' yi e' amonita, nin scyuch' yi e' xonl Amalec tan chibene'n tan oyintzi' scye'j yi e' xonl Israel, nin te jun oyintzi'a'tz ja chicambaj yi tnum yi na bi'aj Las Palmeras. ¹⁴Ja tzun cho'c yi e' xonl Israel jak' ca'wl Eglón tetz wajxaklaj yob, ¹⁵jalen cu'n yi tele'n junt tir chitzi' tan jakle'n xch'eybil cyetz tetz Kataj Ryos. Cha'stzun te tk'ol i' junt tir ama'l tan jale'n junt chibajxom tan chicolpene'l tzaj xchik'ab. Nin yi juna'tz yi oc tetz cyajcawil, i'tz jun yaj yi max i', yi na bi'aj Aod, cy'ajl Gera, xonl Benjamín.

At tzun jun tirtz, nintzun ben Aod tan tak'le'n jun chicutxuj tetz yi rey Eglón. ¹⁶Nskén tzun bnix jun spar tan Aod yi cabil len xljaj atit wi', nin at lo' me' metr tkan, nintzun oc c'aloltz xe c'u'l, tul pakbilil be'ch tetz le sbal. ¹⁷Bene'n tzuntz tan tak'le'n yi jun cutxuja'tz tetz yi rey Eglón, yi chin c'atzaj nin. ¹⁸Ej itzun te yi nskén wi't tak' Aod yi chicutxuja'tz tetz Eglón, nintzun e' aj tzaj Aodtz scyuch' yi e' yi xomche' te'j. ¹⁹Ma yi cyopone'n kale ate't yi e'chk teblal yi e'chk ryos yi ate' naka'jil Gilgal, nintzun pakxijit Aodtz te Eglón, itzun taltz tetz:

—At jun stziblal yi cy'a'n wa'n tetz teru', ilu' jun c'olój wajcawil, poro tajwe'n klo' yi kachuc cuntu', stzun Adod bantz.

Nintzun cawun nin yi rey scyetz yi e' yi ate' nintz, tan cyele'n.

²⁰Ej itzun te yi chicyaje'n cyen chichuc tuch' yi rey Eglón, yi cho'n c'olchij xe yi ca'l yi na xcon tetz yi tiemp tetz tz'a', nintzun ocoxon xkansal tib Aodtz swutz, itzun ben tloztz tetz:

—Yi stziblal yi cy'a'n wa'n tetz teru', Ryos mma'lon tzaj, stzun Aod bantz.

Yi tbital Eglón yi xtxolbile'j, lajke'l nintzun je'n txicloktz. ²¹Poro qui nin tak' Aod ama'l tan bnol jun takle'n, na lajke'l nin bene'n yi k'ab yi max tan je'se'n tzaj yi spar yi cho'n at xe c'u'l le sbal, nintzun ben xuyultz le c'u'l Eglón. ²²Nin tampaj yi cyakil cunin walor Aod xcon ta'n tan xuyle'n quen, tircunin tzun yi spar tu yi k'abil baj nintz le c'u'l. Nin tampaj yi c'atzajil yi rey, qui't lajluch ban yi spar, nin qui't el tzaj junt tir tan Aod. ²³Nin

tzun ben Aodtz tan lamche'n cu'n yi puert, nin cu' taltz ta'n. Ej, cho'n tzun tele'n tzaj i' tul yi wentanu'.

²⁴ Nin te yi nsken wi't aj Aod, nintzun e' opon yi e' xchakum yi rey, poro yi bene'n quilol yi lamij yi puert, nintzun chitxumtz yi nin lo' oc lamol tib yi rey xe ca'l xchuc tan c'u'li'n.

²⁵ Poro yi ticy'e'n nin chipaj tan xch'iwe'n yi rey, nintzun e' bisuntz, na qui'c nin i' na el tzaj. Nintzun xcon yi lawe'-tz cya'n tan jakle'n yi puert. Ma yi jakxe'n cya'n nintzun bene'n quilol yi chireyil yi coylij wuxtx'otx'.

²⁶ Nin te yi na chibatz quib yi e' xchakum yi reya'tz tan xtxumle'n mbil chiban, nsken tzun wi't opon tetz Aod joylaj. Nsken wi't chicyaj cyen e'chk teblal ta'n yi cho'n ate' Gilgal. Cho'n tzun tpone'n tan colol tib le jun ama'l yi na bi'aj Seirat. ²⁷ Ma yi tpone'n le ama'l cwent Israel, nintzun cu' chun ta'n tibaj e'chk ju'wrtz yi at cwent yi ama'l Efraín, tan chichakle'n tircu'n yi e' xonl Israel. Tircunin tzun e' bentz licu'nak tzi'n tan oyintzi'. Bajxij Aod xchiwutz. ²⁸ Na nin tal Aod scyetz: “Chixomok tzaju' swe'j, na ja wi't tak' Kataj ama'l sketz tan katx'acone'n scye'j yi e' aj Moab.” Nintzun e' opontz te e'chk ama'l kale na chicy'e't wunak wi yi a' Jordán, nin qui nin cyak' ama'l tetz jun aj Moab tan ticy'e'n pone'n le jalajt. ²⁹ Nin te jun tira'tz e' quim lo' lajuj mil aj Moab cya'n, nin tircu'n yi e'a'tz yi e' quim, e' len cu'n sanlar yi chin cham nin e'. Cya'l nin jun jak clax xchik'ab. ³⁰ Ya'tz cunin tzun bajjitz yi chixcyewe'n scye'j yi e' aj Moab.

Ma yi stzaje'n wi' yi jun chin oyintzi'a'tz, nin tzun jal cyen jun tzatzin paz le chitanum yi e' xonl Israel tetz jun mutx' yob.

Yi toque'n tan chicolpene'l tzaj yi e' xonl Israel xchik'ab yi e' filistey

³¹ Ej, itzun bantz nin jal junt pujul xtisya' yi e' xonl Israel, yi na bi'aj Samgar, yi cy'ajl Anat, yi xcy'e' tan chibiyle'n kak cient filistey, tan jun xuybil wacx. Ncha'tz i' ocnak tan chicolpe'n yi e' xonl Israel xchik'ab chicontr.

4

Yi chixcyewe'n Débora tu Barac te'j Sísara

¹ I tzun bantz te yi nsken quim Aod, nintzun e' oct yi e' xonl Israel tan banle'n e'chk takle'n yi chin juntlen nin swutz Kataj Ryos. ² Cha'stzun te cyoque'n jak' ca'wl Jabín, jun scyeri e' rey yi e' cananeo, yi cho'n cawunak le jun tnum yi na bi'aj Hazor. Nin yi cyajcawil yi sanlar yi jun wi'tz reya'tz na bi'aj Sísara yi cho'n najlij le tnum Haroset-goim.

³ Ej nin yi jun wi'tz ajcawa'tz yi Jabín, at beluj cient care't i' yi ch'ich' cu'n yi na xcon tan oyintzi', nin yi ate' len cu'n chej sju'ak tan chikinle'n. Nsken tzun el junak yob tan yi reya'tz tan chibuchle'n yi e' xonl Israel. Jalen cu'n yi tele'n chitzi' yi e' xonl Israel tan jakle'n xch'eybil cyetz tetz Kataj Ryos, kalena's tzun cyele'ntz liwr jak' ca'wl yi jun reya'tz.

⁴ Itzun te yi jun tiempa'tz, jal junt pujul xtisya' yi e' xonl Israel yi xna'n. I' jun elsanl stzi' Ryos, nin yi bi' i' i'tz Débora, yi txkel Lapidot. ⁵ Ilenin ja cole' Débora txe' jun wi' palma. Cha's tzun te ja cyal wunak “Yi palma tetz Débora”. Cho'n at yi jun wi' palmaja'tz wi'wrtz cwent yi ama'l tetz Efraín, nicy'al yi cob tnum Ramá tu Betel. Cho'n tzun na chopon yi e' aj Israel swutz Débora tan banle'n tane'n e'chk cyoyintzi'.

⁶ Ej itzun bantz, at tzun jun tir nin ben mantar Débora tan xchakle'n tzaj jun yaj yi na bi'aj Barac, cy'ajl Abinoam, yi cho'n najlij Cedec, jun chitanum yi e' xonl Neftalí. Itzun yi tule'n nintzun taltz tetz:

—Yi Kataj yi kaRyosil yi o' aj Israel, ja tal i' yi xtxolbile'j yi tajwe'n tan abnol: “Quilo'k wi yi wutz yi na bi'aj Tabor, nin molwe' lajuj mil yaj yi e' xonl Neftalí scyuch' yi e' xonl Zabulón wi yi ama'la'tz. ⁷ Ma yi in wetz tzinjoye' puntil tan cyoponse'n Sísara, yi cyajcawil yi e' sanlar yi rey Jabín stzi' yi tal ne'x tzanla' yi na bi'aj Cisón tan oyintzi' tzite'j. Ej nin tz'opon i' scyuch' yi e' tetz care't yi ch'ich' cu'n, nin scyuch' yi e' tetz sanlar. Poro

swak'e' ama'l tzitetz tan ixcyewe'n scye'j, stzun Kataj Ryos ban swetz,” chij Débora ban tetz Barac.

⁸ —Ba'n chimben poro kol xom ninu' swe'j, na ko quil benu' swe'j, ncha'tz in quil chimben, stzun Barac bantz tetz Débora.

⁹ —Nchimben bin te'ju', chij Débora, poro nk'e'tz ilu' sjalok k'eju' yil tzaj wi' yi jun oyintzi'a'tz, na yi Kataj Ryos sjatxonk yi Sísara tk'ab jun xna'n.

Bene'n nintzun e' ban Débora'tz tu Barac jalen yi tnum Cedés. ¹⁰ Cho'n tzun xchakol Barac yi e' xonl Zabulón scyuch' yi e' xonl Neftali le jun tnuma'tz. Ej nintzun e' molxij lajuj mil yajtz ta'n, nin e' octz jak' ca'wl i'. Ncha'tz Débora xomij nintz te Barac.

¹¹ Te yi na bajij yi e'ch xtxolbila'tz at tzun jun yaj yi na bi'aj Heber, jun scyeri xonl yi e' quenita yi nsken je nuc'ul yi tetz mantial naka'jil yi tnum Cedés, jak' jun wi' bakch yi at le joco'j Zananim. Yi Hebera'tz nsken el cyen jatxol tib scye'j yi e' mas quenita, nin yi chimam chite' banak i'tz Hobab, yi ji' Moisés. *

¹² Ej, itzun yi tbital Sísara yi cho'n at Barac wi'wtz Tabor, ¹³ nintzun cawun i' tan chibnol list quib beluj cient care't yi ch'ich' cu'n, scyuch' yi e' tetz sanlar, nin e' eltzajtz Haroset-goim tan cyopone'n kale atit yi tal ne'x tzanla' yi na bi'aj Cisón. ¹⁴ Talol tzun Débora tetz Barac:

—¡Or, lajke'l, na ja opon oril tan tk'ol Kataj Ryos ama'l teru' tan xcyewe'nu' te'j Sísara, na sbajxok i' xchiwutzu'!

Nintzun e' saj Baractz scyuch' yi e' sanlar licu'nak tzaj. Xomche' yi lajuj mil sanlar te'j. ¹⁵ Ma yi xe'te'n atit yi jun oyintzi'a'tz xchixo'l Sísara tu Barac, nintzun cu' jun chin xo'w tan Kataj Ryos xchixo'l yi e' sanlar cwent Sísara, nin xchixo'l yi e' yi ate'-e'n tulak e'chk care't yi kinij tan chej. Nicy't nin Sísara, yi cyajcawil yi e' contra'tz, el ojkuj le tetz care't tan colo'n ib. ¹⁶ Ma Barac scyuch' yi e' sanlar cwent Israel, e' xomnin tan chitz'amle'n yi e' care't scyuch' yi e' sanlar yi e' el ojkuj jalen Haroset-goim. Nin cya'l nin jun scyeri e' sanlara'tz tetz Sísara e' clax, ma na tircu'n e', e' quim cya'n.

¹⁷ Ma Jabín yi rey tetz Hazor, qui'c mu'x tal cyoyintzi' at-tz scyuch' yi e' najal Heber yi quenita. Cha'stzun te cho'n tzun tpone'n colol tib Sísara, le mantial Jael yi txkel Hebera'tz.

¹⁸ Nin el tzaj Jael tan c'ulche'n i', i' tzun taltz tetz:

—Tz'ok tzaju' tzone'j, ilu' jun c'olój wajcaw. Tz'ok tzaju', quil xobu'.

Ej, nintzun oc Sísara, nintzun tewal Jael i'-tz tzak' jun xbu'k. ¹⁹ Bene'n tzun jakol Sísara mu'x a' tetz Jael na jaltnin tan quime'n tan saktzi'. Nintzun ben Jaeltz tan jakle'n stzi' yi tz'u'm kale atit cu'n yi lech, nin ben tk'ol mu'xtz tetz. Ma yi wi't tuc'a'e'n i' nintzun cu' lamol Jael junt tir yi tz'u'm. ²⁰ Itzun ben tlol Sísara tetz Jael:

—Ncwen tu's stzi' yi mantial, nin ko at jun tz'ul tan jakle'n yi ko at jun wunak tzone'j, ba'n tzawal nin yi cya'l at, stzun i' bantz.

²¹ Ej nin tampaj yi nsken wi't k'e'xij Sísara, jalcunin tzun bene'n bek'xujtz tan watl. Nintzun saj tcy'al Jael jun martiy tu jun tze' yi chin juyuch nin wi', yi na xcon ta'n tan kinle'n ju' yi mantial. Numun cunin tzun tpone'ntz kale atit Sísara, nintzun ben pajlul yi tze' le wi'. Nquil cuntu' tul yi tx'otx'. Ya'stzun bantz yi quime'n Sísara. ²² Itzun yi topone'n Baractz tan joyle'n Sísara, nintzun tele'n tzaj Jaeltz tan c'ulche'n i'-tz, itzun taltz tetz:

—Or teru' tan tilwe'n yi jun yaj yi na tzanu' tan joyle'n, stzun bantz.

Nintzun oc Baractz xe mantial Jael, nin ben tilol yi coylij Sísara wuxtx'otx', poro quimnakt, nin atit nin yi jun tze' yi ben pajlu'n le wi'.

²³ Tan yi xtxolbila'tz ja el xtx'ix Jabín yi chireyil yi e' cananeo tan Kataj Ryos xchiwutz yi e' aj Israel. ²⁴ Nin jetza'tz, xk'okenle'n ja cho'c yi e' xonl Israel tan chibuchle'n yi e' tanum Jabín. Nin cyakil tir nimte'n cunin il na cyulej yi buchbe'n cyetz, jalen yi cyele'n cu'n swutz.

* **4:11** “Hobab yi ji' Moisés” At ox bi'aj yi ji' Moisés: Reuel (Ex 2:16), Jetro (Ex 3:1; 18:1) tu Hobab (Jue 4:11).

5

Yi bitz yi chibitzij Débora tu Barac

¹ I tzun ban te yi jun k'eja'tz, nintzun e' bitzin Débora tu Barac, yi cy'ajl Abinoam, itzun cyaltz:

² “Tircu'n o' kak'e' len kak'ajsbil swutz Kataj Ryos, na ate' yaj tzone'j Israel yi list quitane'n tan oyintzi', na jalucunin nchicujij yi tpone'n mantar scye'j tan chibene'n tan oyintzi'.

³ E'u' jun c'olój wi'tz rey, quibit tzaju' inyol. E'u' jun c'olój wi'tz ajcaw, quibit tzaju' inyol. Na xchimbitzink nin tetz Kataj.

Xchimbitzink nin tetz yi kaRyosil yi o' aj Israel.

⁴ “Ilu' Wajcaw, yi tele'n tzaju' xo'l wutz cwent Seir, yi tele'n tzaju' swutzak e'chk ama'la'tz cwent Edom, ja jincan yi tcya'j nin ja chucan yi tx'otx' tan yi k'ancyok. Nin ja saj kojxuj jun chin a'bal tanu'.

⁵ Ja chilucne' cyakil yi e'chk wutz. Ja lucne' yi wutz Sinaí tan xo'w, yi ticy'e'n tzaju' squibaj.

⁶ Te yi tiemp yi at tzaj Samgar, yi cy'ajl Anat, nin te yi tiemp jalu' yi at Jael, qui nin nxcon yi nim be' cya'n yi e' aj pyaj. Ma na ja xcon e'chk k'ab be' yi chin tza'l nin tan cyewal quib xchik'ab alk'om.

⁷ Ncha'tz tircu'n yi e'chk tal ne'x tnum yi ate' kacwent yi o' Israel, chin tz'inunin tunin e' ban tan xo'w, na cya'l jun nak el tan ak'un tan paj yi xobe'n. Ya'stzun yi tiemp yi jale'n inwalor. Nin ja nimse' inc'u'l, yi in wetz, in Débora, jun scyeri e' xna'n yi at chik'ej skaxo'l yi o' xonl Israel.

⁸ “Ej nin te yi cyoque'n yi e' katanum tan chilok'e'n e'chk chiryosil yi banijt, ilenin ja bajij e'chk il skaxo'l. Ej nin te yi jun tiempa'tz, qui nin jal jun makbil flech skaxo'l, qui nin jal jun spar skaxo'l, qui nin jal jun ma'cl tetz oyintzi' skaxo'l, skaxo'l ca'wunak mil kaxone'n.

⁹ “Nin swak'e' chik'ej yi e' wi'tz kasanlar yi o' aj Israel. Na quinín nchicabej chic'u'l tan chibene'n tan oyintzi'. ¡Kacyakil cu'n bin kak'e' len kak'ajsbil tetz Kataj Ryos!

¹⁰ “Ncha'tz e'u', yi na xcon buru' cyanu' tetz chixo'mbilu', yi e'u' yi na chic'ole'u' tibaj balaj xbu'k, cyak'e'u' k'ej Kataj Ryos.

Ncha'tz e'u' cyeru', yi quikan cuntu' na chixonu' lakak be', cyak'e'u' k'ej Kataj Ryos.

¹¹ Nin yi e'u' yi na chimol cu'n quibu' kale ate't e'chk julil a', kale na chuc'a'e't cyawunu', ba'n chitxolu' yi xe'n cu'n ntx'acon Kataj Ryos. Ba'n chibitzinu'.

Nimit chiwi'u' tan talche'n yi xe'n ntx'acon Kataj Ryos.
 Nimit chiwi'u' tan xtxole'n yi xe'n nchitx'acon
 yi e' katanum yi najlche' lakak aldey.

¹²”Ncha'tz in, yi in Débora ba'n tz'el inwatl nin ba'n chimbitzin.

Ej nin ncha'tz ilu' teru' Barac, yi cy'ajl Abinoam, nimit c'u'lu'
 nin tcy'ajwe' ninu' yi e' pres yi ja chicu' tk'abu'.

¹³”Ma yi e' ketz kasanlar yi o' aj Israel,
 lajke'l chicwe'n pone'n tan oyintzi'
 scye'j yi e' yi chin cham nin e'.

Na ja cyocsaj quib c'ulutxum jak inca'wl.

Nin ja chiben yi e' sanlara'tz cwent Kataj tan oyintzi'.

¹⁴Ncha'tz ja chixom yi e' xonl k'ajtzun Efraín ske'j.

Cho'n nchisaj le chi ama'lbe'n yi e' xonl Amelec.

Ncha'tz ja chixom nin yi e' sanlar cwent Benjamín wutz chicoc.

Ncha'tz e' cyajcawil yi e' aj Maquir, e' ultz tan kuch'eye'n.

Nin yi e' cyajcawil yi e' aj Zabulón, scyuch' chigobernador, e' ultz.

¹⁵Ncha'tz yi e' wi'tz ajcaw cwent Isacar,
 e' ultz tan chixome'n nin ske'j.

Nin e' octz tan xch'eye'n Barac.

Chin lajke'l nin e' bene'n xomok wutz coc i',
 jalen yi chicwe'n pone'n te yi joco'j.

”Poro yi e' sanlar cwent yi e' xonl Rubén,
 qui nin chu'l tan kuch'eye'n.

¹⁶¿Mbi tzuntz nchicyaj cyen txo'lak chipe'mil cyawun?

¿I pe' tan quibite'n tu' yi e' pstor cne'r,

te yi na chitzan tan chimolche'n cyawun?

Qui', i'tz tan paj yi at jatxo'n ib xchixo'l.

I'tz tan paj yi ja cabej chic'u'l tan kuch'eye'n.

¹⁷”Ncha'tz e' ban yi e' xonl Galaad.

Ja chicyaje'n cyen xe'ak chimantial jalaj cy'en yi a' Jordán.

Ncha'tz yi e' xonl Dan, ja chicyaj cyen tulak chibarc.

Ncha'tz yi e' xonl Aser ja chicyaj cyen tzi mar tu'.

Qui nin cyaj cyen quilol chi'ama'l.

¹⁸Ma chisanlar yi e' xonl Zabulón tu Neftalí,

ja chic'ox quib cyera'tz tk'ab quimichil wi'ak e'chk ju'wtz,
 tan oyintzi' scye'j e' kacontr.

¹⁹”Cwe'n tzun chimolol quib yi e' rey cwent Canaán le tnum Tanaac.

Ja chu'l tan oyintzi' ske'j tzi yi tal a' yi at nakajil Meguido.

Ja chu'l tan oyintzi' ske'j, poro qui nin chicambaj yi kasakal tu e'chk kame'bi'l.

²⁰Ncha'tz e'chk tx'uml* yi at tcya'j, ja cho'c tan contri'n te Sísara.

²¹Na yi jun tal ne'x a' Quisón, yi at nintz sajle'n,
 ja je' pul yi telemule'n jun chin tzanla'.

Nin ja xcy'e' tan ticy'le'n nin tircu'n e' kacontra'tz skawutz cunin.

¡Na yi ilu' teru' Ta', ja ocu' tan yak'pe'n cu'n chikul yi e' kacontra'tz,
 yi chin cham nin e' tane'n!

²²”Wi'nin woc'newe'n quikan yi e' chej.

Chin lajke'l nin ja chisaj tan oyintzi' ske'j.

¡Chin xo'wbil nin e' ban tan ojke'!

* **5:20** Na elepont yi ja xcon yi e'chk takle'n yi txumijt tan Ryos tan quich'eye'n yi e' tetz tanum. Na ja xcon jun chin cyek'ek' a'bal tan chimakle'n yi e' contr Israel.

²³ Ma yi ángel, yi k'ajbil Kataj Ryos ja tal:
 '¡Sajken jun chin wutzile'n caws tibaj yi tnum Meroz,
 scyuch' yi e' wunak yi najlche'-tz!'

Na qui nin cho'c tan xch'eye'n Kataj,
 chi nchiban yi e' yi bintzi nin at chiwalor.

²⁴ "¡Ma na tak' tzaj Kataj banl tibaj yi xna'n Jael,
 yi txkel Heber yi quenita!

¡Nink tak' tzaj Kataj wi'nin banl i',
 nim te'nk cu'n sbne' yi tetz banl,
 xchiwutz yi e' xna'n yi najlche' xe ak chimantial!

²⁵ Na yi kacontra'tz Sísara, nin ben jakol a' tetz.

Poro yi Jael qui nin ben tk'ol a',
 ma na lech mben tk'ol i' tetz.

¡Nin ben tk'ol Jael jun jilwutz lech yi nacnuj,
 yi chumbalaj nin, tul jun lak yi chin yube'n nin!

²⁶ Ej, nintzun ben Jael tan ticy'le'n tzaj jun tze',
 yi chin juyuch nin wi',

nin je tcy'al tan yi max,
 nin tan yi sbal,

nin je' tcy'al jun martiy yi chin al nin,

nin ben pajlultz le wi' Sísara,

nin cyenin ticy'e'n pone'n le jalajt.

²⁷ Wi'nin tolil tib Sísara wuxtx'otx' swutz Jael.

Wi'nin tzun tolil tibtz tan quimichil.

Ta'ste't nin quime't wuxtx'otx' swutz tkan Jael.

²⁸ "Ma yi txxu' Sísara, wi'nin bisune'n

tan paj yi cya'l na opon.

Cyakil nin rat na el tzaj tan xk'uki'n le wentanu'. Nintzun na taltz:

'¿Mbi tzuntz yi qui nin na ul chan yi wal tul yi tetz care't tetz oyintzi'?

¿Qui bi lo' yi qui nin na ul chan?'

²⁹ Itzun na tal cu'n i' scyuch' yi e' tetz mos: ³⁰ 'Yi jalcu'ne'j, na lo' chitzan tan jatxle'n cu'n
 xchiwutz,

yi e'chk takle'n yi ja chicambaj tul oyintzi'.

Jun nka cob xun esclaw ja ak'lij tetz jujun sanlar.

Ma tetz Sísara tetz lo' i' sbne' e'chk balaj xbu'k,

yi chin yubel cunin tan cwe'n skul i',

na jun cu'n, i' ntx'acon te yi oyintzi,' che'ch tzun na ban cu'ntz.

³¹ "Kataj, nicy'nin tu'k tuleju' cyakil yi e' contru'.

Ma na tak' tzaju' chik'ej yi e' yi na chipek' te'ju'.

Nink jal chik'ej chi tane'n yi pak'puchal yi k'ej yi na txekun tcya'j," che'ch tzun Débora tu
 Barac bantz le chibitz.

Itzun yi baje'n wi' yi xtxolbile'j, nintzun jal jun chin tzatzin pazz lakak ama'l cwent
 Israel tetz ca'wunakt yob.

6

Yi Xchakol Kataj Ryos Gedeón

¹ I tzun yi ticy'e'n tiemp nin e' oc junt tir yi e' aj Israel tan banle'n e'chk takle'n yi chin
 juntlen nin swutz Kataj Ryos, cha'stzun te tk'ol i' ama'l tan cyoque'n yi e' aj Madiána'tz
 tan chibuchle'n. ² Nin tampaj yi nim te'n cu'n buchbe'n cyetz yi e' aj Israel xchik'ab yi e'
 aj Madiána'tz, nin tan paj yi xo'w, nintzun cyew quibtz tulak e'chk picy, nin tulak e'chk

ama'l yi cya'l jun nak jepon te'j. ³ Ilenin ja chopon yi e' aj Madián tu yi e' xonl Amalec, scyuch' yi e' wunak yi najlche' tele'n tzi'n tan bajse'n te e'chk jilwutz ujul yi awijt cya'n. ⁴ Na yi e' awer naka'tz ja chu'l tan najewe'n tetz cobox k'ej lakak e'chk ama'l cwent Israel, nin ja cho'c tan xite'n e'chk ujul yi awijtz, jalen te yi ama'l cwent Gaza. Nin qui'c jun ujul nak cyaj cya'n scyetz yi e' aj Israela'tz tan chiwane'n te'j. Tircu'n na tzaj cu'n cya'n. Nicy't nin e'chk cneru' scyuch' e'chk wacx, nin buru' na che'l majij xchik'ab yi e' aj Israel. ⁵ Ej nin tircu'n yi ama'l ja lo'on cyen cya'n tan yi e'chk chimantial. Ej nin yi e' cyawun, ja chixcye' tan bajse'n cyakil jilwutz ujul yi awijt. Tircu'n ja el cu'n cya'n swutz. Na at jun c'oloy chicamey cya'n cya'n. Cho'n cu'n quitane'n chi jun c'oloy sac' yi na baj tircu'n cya'n. ⁶ Nin tan chipaj yi e' aj Madiána'tz, yi e' aj Israel ja icy'pon wi'nin q'uixc'uj cya'n. Cha'stzun te ja cu' chitzi' tetz Kataj Ryos tan toque'n i' tan quich'eye'n.

⁷ I tzun yi tele'n chitzi' yi e' xonl Israela'tz tetz Ryos tan toque'n i' tan chicolpe'n xchik'ab yi e' aj Madiána'tz, ⁸ nintzun tak' Kataj ama'l tan jale'n jun elsanl stzi' i' xchixo'l. Itzun taltz scyetz: “Je yol Kataje'j, yi kaRyosil yi o' aj Israel: ‘In nche' colpin yi e' imam ite' jalen Egipto, kale ocnake't chibuchle'n. ⁹ Poro nk'e'tz ntin ja no'c tan chicolpene'l tzaj xchik'ab yi e' aj Egipto, ma na ja no'c tan quich'eye'n xchik'ab tircu'n yi e' yi ja cho'c tan chibuchle'n. Ja no'c tan chilaje'n len yi e' malnaka'tz xchiwutz, nin ja wak' chi'ama'l scyetz. ¹⁰ Ma jalu', in iRyosil, nin walnak tzitetz yi quil cxob wok scyetz chiryosil yi e' amorreo, yi cho'n najlquix le chi ama'l jalcu'ne'j. Poro qui nin mmocopon inyol te iwi.’ ”

¹¹ Ej i tzun bantz, nintzun cu'ul yi ángel yi k'ajbil Kataj. Cho'n tzun c'olewe'n cu'ntz tzak' jun wi' bakch yi cho'n at le ama'l yi na bi'aj Ofra. Ej nin yi jun wi' bakcha'tz cho'n at-tz le xtx'otx' Joás, jun xonl Abiezer. Cho'n at Gedeóntz, yi cy'ajl Joás nakajil yi jun wi' bakcha'tz tan telse'n stz'isil triw ewun cu'n. Cho'n tzun na ak'ujtz kale na oque't yak'pe'n yi uva tan toque'n tetz win. Ya'stzun ban i'-tz tan qui quilol yi e' aj Madián yi at ixi'n triw tuch'.

¹² At cu'n tzun i'-tz tan xupe'n tul yi triw, yi je'n jobtuj yi ángel yi k'ajbil Kataj swutz i'. Itzun taltz tetz Gedeón:

—¿Añ jun c'oloy yaj yi chin cham nin añ, nin qui na cxob tetz jun, at Kataj Ryos tzawe'j!

¹³ Itzun saj stza'wel Gedeóntz:

—Yi atk Kataj ske'j, ¿mbi tzuntz na katzan tan muc'le'n q'uixc'uj? ¿Tona' lbajij jun milawr chi yi chitxolnak yi e' kamam kate' sketz? na ja cyal “Kataj nke'lsan tzaj Egipto”. Le wutz wetz wajtza'kl ja ko' cyaj cyen tilol i' jak' chica'wl yi e' aj Madián, stzun Gedeón banintz tetz yi ángel.

¹⁴ Nintzun xmayin nin yi ángel tetz, nin taltz:

—Xconken yi achamil awa'n tan chicolpe'n yi e' atnum xchik'ab yi e' aj Madián. Na in, na chintzan tan achakle'n nin.

¹⁵ Saje'n tzun stza'wel Gedeón:

—Max c'u'lu' Ta', poro ¿xe'n chinxcye' tan chicolpe'n yi e' intanum? na yi o' ketz tu intaj, qui'c ato' cu'n, na o' len cu'n me'ba' xchixo'l yi jun c'oloy kaxonl yi k'ajtzun kamam Manasés. Ncha'tz in wetz, in tu' ch'i'p le najbil intaj, stzun Gedeón tetz yi ángel.

¹⁶ —Cxcyek te'j, na yi in wetz, chimbajxok cu'n tzawutz. Cxcyek tan cyelse'n cu'n swutz, chi ik jun ntzi' yaj cxocopon tan biyle'n, chij Kataj ban tetz Gedeón.

¹⁷ —Yi ko ja incambaj yi banlu', —chij Gedeón, —xchaje'u' bin swetz yi ko bintzi nin ilu'a'tz yi na jilon tzaj swetz. ¹⁸ Ncha'tz bne'u' jun pawor swetz, qui chan klo' tz'aju', na nu'lt chan tu jun tal oy yi na waj lwak' teru'.

—Sna'tok tzone'j, jalen yil cxu'lt, stzun yi ángel bantz.

¹⁹ Bene'n tzun Gedeóntz tan banle'n ba'n tetz jun tal ne'x chiw yi mam nin je' xtxic'oltz. Ncha'tz bnix cobox pam ta'n yi qui'c xtx'amil te ca'wunak liwr jarin. Ej nin yi sk'aje'n yi chi'baj nin cutzaj ta'n tul jun mi't. Ncha'tz tulej i' yi caltil, nin cu' tzaj ta'n tul jun xwok'. Bene'n tzun tcy'altz kale atit yi ángel xe' yi jun wi' bakcha'tz. ²⁰ Bene'n tzun tlol yi ángel yi k'ajbil Kataj tetz Gedeón tan je'n tk'ol yi chi'baj tibaj jun c'ub, ncha'tz yi pam yi qui'c

xtx'amil, nin tan bene'n kojol yi caltil tibaj tircu'n. Ej nin yi bnixe'n yi xtxolbila'tz tan Gedeón, ²¹ nintzun oc macol yi ángel yi oya'tz tan yi ju' yi xtx'amij yi cya'n ta'n. Tele'n tzaj tzun tinc'uj jun chin k'ak'tz te yi c'ub, yi xcy'e' tan stz'e'se'n cu'n yi chi'baj tu yi pam. Ma yi ángel yi k'ajbil Kataj Ryos tzaj cunt'u' swutz Gedeón. ²² Ma yi tele'n xtxum Gedeón tetz yi i'tz yi ángel yi k'ajbil Kataj yi je'n jobtuj swutz, nin tzun taltz:

—¡Siwl Ta'! ¡Ja wil wutz yi ángel yi k'ajbilu'!

²³—Quil cxob Gedeón, na quil cǎquim, na swak'e' yi intzatzin paz tzatz, stzun Kataj tetz Gedeón.

²⁴ Toque'n tzun Gedeón tan banle'n jun patbil tx'ixwatz le yi ama'la'tz tan tak'le'n k'ej Kataj Ryos, nin oc cyen bi' yi jun ama'la'tz ta'n tetz: “Kataj Ryos na ak'on yi tzatzin paz”. Nin yi jun altara'tz, atit nintz Ofra, le chitanum yi e' xonl Abiezer.

²⁵ Ej itzun yi toque'n akale'n te ite'n nin k'eja'tz, nintzun tal Kataj tetz Gedeón:

—Ch'uk cu'n yi altar tetz Baal yi at tuch' ataj. Ej nin ba'n xcon yi ca'p tor ataj awa'n, yi jukixe't yob, tetz jun oy tzinwutz. Ncha'tz cuken yi jun tkan tze' awa'n yi chin xan nin swutz i', yi at naka'jil yi altar tetz Baal. ²⁶ Nin tibaj yi ama'la'tz ba'n bnix jun ac'aj altar awa'n tan tak'le'n ink'ej. Ej nin ba'n tzawoy yi tora'tz swetz. Patu'n cu'n tzawulej tircu'n yi wankil, nin ba'n xcon yi jun tkan tze'a'tz yi wi'nin xanil ǎch'iwutz cyetz, tetz si'.

²⁷ Bene'n tzun tcy'al Gedeón lajuz te yi e' tetz ǎchakum tan ǎch'eye'n i' tan banle'n yi mbi cunin tal Kataj Ryos tetz. Ntin tu', qui nin bnix ta'n sk'ejl, ma na lak'bal bnixe'n cya'n, na ja xob i' scyetz yi e' najal yi taj tu yi e' wunak tetz tnum.

²⁸ Ma le junt eklok, yi chic'ase'n yi e' wunak, ja quil yi nsken wi't cu' ch'uki'n yi altar tetz Baal, tuml yi tkan tze' yi cho'n at nakajil, yi chin xan nin ǎch'iwutz cyetz. Ncha'tz quil yi nsken wi't oyliz jun mam tor, yi patu'n cu'n u'lij, wi jun ac'aj altar yi nsken wi't bnix le jun ama'la'tz. ²⁹ “¿Na' mbonon yi e'chk takle'ne'j?” che'ch tzun e' bantz squibil quib.

Ej itzun te yi nsken wi't baj len chijakol scyetzak yi e' chiwisin, yi na' scyetz taw yi ajtza'kla'tz, nintzun el chitxumtz tetz yi i'tz Gedeón yi cy'ajl Joás, yi oc tan ch'uki'n cu'n yi altar chiryosila'tz. Chibene'n tzuntz te'j Joás, itzun cyaltz tetz:

³⁰—Cy'aje'l tzaj acy'ajl, na squimok ka'n. Na ja cu' ǎch'ukil yi altar tetz Baal. Ncha'tz ja cu' yi jun tkan tze' ta'n yi wi'nin xanil, yi cho'n at naka'jil yi altar, che'ch tzun tetz.

³¹—¿Cxocopon pe' itetz tan colche'n Baal? ¿I pe' axwok cxocopon tan iticy'se'n ic'u'l scye'j yi e' contr i'? Na cyakil yi e' yil cho'c tan oyintzi' tan ǎch'eye'n klo' Baal, juncu'n ǎchiquimok yi ntaxk ul skil eklen. Na yi ko bintzi nin yi Baal i' ryos, scole' bin tiba'tz ǎchuc, na yi jun altar yi ja cu' ch'uki'n, tetz i', stzun Joás bantz scyetz yi e' wunaka'tz yi e' opon te'j.

³² Nin jetza'tz oc cyen junt bi' Gedeón cya'n tetz “Jerobaal”. Yi na elepont “scole' bin tib Baala'tz ǎchuc tk'ab Gedeón,” che'ch tzun na bantz. Na nsken wi't cu' ǎch'ukil Gedeón yi altar tetz Baal.

³³ Itzun bantz, tircunin yi e' aj Madián scyuch' yi e' xonl Amalec, nin scyuch' yi e' aj tele'n tzi'n, cwe'n chimolol quibtz, nin tzun e' icy' tzaj wi a' Jordán. Nin cho'n tzun cwe'n chicampament cya'n tetz cobox k'ej le joco'j Jezreel. ³⁴ Nin tzun cawun yi espíritu tetz Kataj Ryos te'j Gedeón, nin tzun cu' jun chun ta'n, tan chichakle'n yi e' xonl Abiezer tan cyopone'n te'j i'. ³⁵ Ncha'tz e' ben ǎchakol cobox chakum tan chichakle'n tzaj tircu'n yi e' xonl Manasés tan cyopone'n te'j i'. Ncha'tz ben ǎchakol i' cobox ǎchakum tan chichakle'n tzaj yi e' xonl Azer, scyuch' yi e' xonl Zabulón, nin scyuch' yi e' xonl Neftalí. Tircunin tzun cwe'n chimolol quibtz kale atit Gedeón.

³⁶ I tzun tal Gedeóntz tetz Kataj Ryos: “Tan tele'n intxum tetz yi ko bintzij nin chinxconk tanu' tan chicolpe'n intanum, chi yi yolu' yi talu' swetz, ³⁷ copon wuk'ol wuxtx'otx' jun stz'umlil cne'r yi at xi'il, kale na banxe't ba'n yi triw. Nin yil tz'ul skil, ko ntin at ta'al ch'im tibaj yi xi'il yi tz'u'ma'tz, ma yi wuxtx'otx' skej, i'tz jun techl yi jun cu'n chinxconk tanu' tan chicolpe'n intanum, chi talnaku' swetz,” stzun Gedeón bantz.

³⁸ Ej, nin ya'tz tzun bantz. Yi tule'n skil nin tzun ben Gedeóntz tan tilwe'n yi stz'uma'tz. Ej nin oc tan yutz'le'n. Noj cu'n tzun jun lak tan a'. ³⁹ Jakol tzun Gedeón junt techl tetz Kataj Ryos, itzun taltz: “Quil je' lajp wi'u' swe'j ko ch'inch'uj in tan jakle'n junt techl teru'. Te junt tire'j na klo' waj yi quil tz'ac' yi xi'il cne'r tanu', ma na ntin yi ch'im ltz'ac'” stzun Gedeón bantz.

⁴⁰ Ej inin tzun tulej Kataj Ryos, na yi tule'n skil le junt eklok, ntin yi ch'im ac', ma yi xi'il cne'r, chin skej nin tane'n. Siquierk mu'x ta'al ch'im at te'j.

7

Yi xcyewe'n Gedeón scye'j yi e' aj Madián

¹ Ej itzun bantz, chin jalchan cunin chimolol quib Gedeón, yi na a'lchij Jerobaal tetz, scyuch' yi e' yi xomche' te'j. Cho'n tzun e' bene'ntz jalen stzi' yi a' yi na bi'aj Harod. Cho'n tzun cwe'n chicampament cya'n. Ma yi ama'l kale ate't yi e' aj Madián, cho'n tzun at-tz xe' cu'n yi wutz yi na bi'aj More.

² Ej nin tzun jilon tzaj Katajtz tetz Gedeón: “Wi'nin wunak xomche' tzawe'j, nin yi kol wak' ama'l tan chitx'acone'n scye'j yi e' aj Madián, chitxume' yi e' cuntu' ja chixcy'e' tan chiwalor, nin cyocsaj quib nim tzinwutz. ³ Cha'stzun te ba'n tcu'n alaj scyetz, yi alchok scyetz yi na xob tan bene'n tan oyintzi' ba'n tcu'n pakxoken xe tetz ca'l,” stzun Kataj bantz tetz Gedeón. Nin tan yi xtxolbile'j, ja oc Gedeón tan chipile'n yi e' sanlar, nin junak cob mil nchipakxij xe'ak chica'l. Ntin lajuj mil ja chinimsaj chic'u'l tan oyintzi'.

⁴ Ej nintzun oc Kataj ch'inch'uj tan talche'n, yi ilenin nim te'n chixone'n, nin tzun taltz tetz Gedeón: “Ilenin nimte'n cunin chixone'n yi e' sanlar yi ja chicyaj cyen. Ba'n tcu'n cy'ajwe' nin tan uc'a'e'n tzi a', nin nocopon tan chipile'n, nin swale' tzatz yi na scyetz yi e' yi ba'n chixomnin tzawe'j, nin na' scyetz e' yi ba'n chipakxij,” stzun Kataj bantz tetz Gedeón.

⁵ I nin tzun tulej Gedeóntz, nin tzun e' ben tcy'al i' tircu'n tan uc'a'e'n stzi' a'. I tzun tal Kataj tetz: “Ma jalu' jatxwe' len yi e' yil xcon chik'ab tan je'se'n tzaj yi a', chi na xcon yi tak' jun tx'i' tan je'se'n tzaj a'. Jatxwe' len yi e'a'tz xchixo'l yi e' yil chijoke' cu'n tan uc'a'i'n,” stzun Kataj bantz tetz Gedeón.

⁶ Ej, ox tzun cient chixone'n yi e' yi xcon chik'ab cya'n tan je'se'n tzaj yi a', ma yi e' mas, tircunin e', e' cu' jokloktz tan uc'a'i'n. ⁷ Nin tzun tal Kataj Ryos tetz Gedeón: “Yi ox cienta'tz yi ja wi't ajatx, chixconk wa'n tan icolpe'n, nin tan cyelse'n cu'n yi e' aj Madián swutz, ma yi e' mas ba'n cha'j xe'ak chinajbil,” stzun Kataj bantz.

⁸ Toque'n tzun Gedeón tan chichakle'n len xe'ak chinajbil, poro te yi ntaxk cha'j, nin tzun oc Gedeón tan molche'n yi cu'lbil chic'a', tuml yi e'chk chun, yi cy'a'n cya'n. Nin tzun cyaj cyen i'-tz scyuch' yi ox cient sanlara'tz wi'wtze'n. Ma yi chicampament e' aj Madián cho'n at xe wutz, tjoco'j cu'n.

⁹ Nin te yi ak'bala'tz, nin tzun tal Kataj tetz Gedeón: “Quilo'k tan oyintzi' scyuch' yi e' aj Madián, na swak'e' ama'l tzatz tan axcyewe'n scye'j. ¹⁰ Poro ko na cxob tan oyintzi' scyuch', ba'n tcu'n cxben le cu'nak kale atit yi chicampament. Ej nin ba'n tzacy'aj nin tzawe'j yi achakum Purá, ¹¹ nin bit wok tzaj yi mbi na chiyolbej. Tan yi xtxolbila'tz sjalok awalor tan oyintzi' scye'j yi e' aj Madián.”

I nin tzun tulej Gedeóntz. Nin tzun aj cu'n tu yi xchakum yi na bi'aj Purá, tan cyopone'n nakajil chicampament tan chixk'uke'n chicontr. ¹² Itzun yi e' aj Madián, scyuch' yi e' xonl Amalec nin scyuch' yi e' aj tele'n tzi'n, noj cunin yi xk'ajlaja'tz cya'n, chi ik jun c'oloy sac' yi jotl che' wi cojbil. Na quin tech nin chicamey at, chi ik tajlal yi samlicy' yi at tzi mar. ¹³ Yi topone'n Gedeón naka'jil chicampament kale ate't chicontr, nin ben tbital i' yi at jun sanlar yi na tzan tan xtxole'n tetz junt yi tetz wutzicy'. I tzun ben tloltz tetz yi tuch':

—Ja inwutzcy'aj yi ja saj tol jun pam yi ixi'n cebada cu'n, nin cho'n ncu'ul tol tul kacampament, nin ja noj quen te jun mantial, nin ja xcy'e' tan woq'uen cu'n.

¹⁴I tzun ben tlol yi tuch' tetz:

—Yi na elpont yi jun pama'tz i'tz yi spar Gedeón, yi cy'ajl Joás, yi aj Israel. Na stk'e' Ryos ama'l tetz i' tan xcyewe'n ske'j, stzun i' bantz tetz tuch'.

¹⁵Yi bene'n tbital Gedeón yi mbi na elpont yi jun wutzicy'a'tz, nintzun octz tan lok'e'n wutz Kataj Ryos. Kalena's tzun pakxij le ama'l kale ate't yi e' tetz sanlar. Nin cawunin scyetz:

—¡Caje'nwok, na ja wi't tak' Kataj ama'l sketz tan chixite'n cu'n yi e' aj Madián! stzun Gedeón bantz.

¹⁶Ox tzun k'u'j e' tulejtz. Nin ben tk'ol jun chun tetz jujun, nin jun xchok' tetz jujun yi at jun boc'oj tzaj tul yi na tzan k'a'kl. ¹⁷Nintzun cawun scyetz:

—Yil nopon jalaj cyen chicampament yi e' kacontr, tajwe'n yi list tziban tan xmaye'n yi mbil tzimbne' nin ite'n nin i'a'tz tztulejwok. ¹⁸Nin yil tztitbitwok yil cu' yi chun wa'n, nin yil cu' chichun yi e' yi xomche' swe'j, ncha'tz axwok tajwe'n yil cu' tetz ichun ita'n, nin jek iwi' tan talche'n: “¡Katx'aconk tan yi spar Kataj Ryos, nin tan yi spar Gedeón!” stzun Gedeón bantz scyetz.

¹⁹Ej nin tzun e' ben yi jun cient sanlara'tz yi xomche' te'j Gedeón jalaj cyen chicampament yi chicontr. E' opon te yi ntaxk opon nicy'ak'bal, nin te yi na chitzan cu'n tan xchixpe'n yi bajx wart. Kalena's cwe'n yi e'chk chun cya'n, nin cwe'n chipok'lol yi e'chk xchok' kale atit cu'n yi jun boc'oj tzaj yi na k'ak'an. ²⁰Junit tzun tir cwe'n yi e'chk chun cyak'un yi ox k'u'j sanlara'tz. Ncha'tz cu' chipok'lol yi e'chk xchok'. Cy'a'n len jujun cul tzaj cya'n le chisbal, ma le chimax tz'amij yi chun cya'n, nin chin wi' nin e' ban tan sich' “¡Koyintzi'ink tan bi' Kataj Ryos, nin tan bi' Gedeón!” che'ch tzun bantz. ²¹Nin e' take' cu'ntz solte'j yi campament yi e' aj Madiána'tz, ma yi e' aj Madiána'tz wi'nin chi'xch'ine'n tan paj xo'w, nin wi'nin cyele'n ojktz. ²²Nin te yi na chitzane't yi ox cient sanlara'tz tan tocse'n chichun, e' te'n yi e' aj Madiána'tz e' bi'y quib squibil quib tan chispar, poro tan porer Kataj. Ncha'tz at e', e' el ojkuj te yi be' yi na opon Zerera. Nin at e' e' opon jalen yi ama'l Bet-sita nin kale atit yi mojom cwent Abel-mehola, naka'jil yi tnum Tabat.

²³Ej nin tzun e' chakxij yi e' xonl Neftalí, scyuch' yi e' xonl Aser, nin tircu'n yi e' xonl Manasés, tan chibene'n xomok tan chitz'amle'n yi e' aj Madiána'tz yi e' el ojk. ²⁴Ncha'tz e' ben xchakol Gedeón cobox chakum tan chibene'n wi'ak e'chk ju'wtz cwent yi ama'l tetz Efraín, tan talche'n yi nink chicu'ul tan quich'eye'n tan oyintzi' scye'j yi e' aj Madián. Nin tzun e' cwe'n mule'ntz tan q'uicy'le'n e'chk ama'l kale na chicy'e't wunak tibaj yi a' Bet-bara. Ncha'tz e' ban te e'chk ama'l stzi' yi a' Jordán, na e' cu'tz tan q'uicy'lomi'n, te ntaxk chopon yi e' aj Madián. Nin inin tzun cyulej yi e' xonl Efraíntz, na nin e' ban tane'n yi ca'wl Gedeón. ²⁵Nin tzun e' tx'amxij cob cyajcawil yi e' aj Madián cya'n yi na chibi'aj Oreb nin Zeeb. Yi Oreb cho'n quime'n cya'n wi jun wutz c'ub yi jalu' na bi'aj yi wutz c'ub tetz Oreb. Ma yi Zeeb cho'n quime'n cya'n le ama'l yi at bi' i' te'j, kale na oque't yak'pe'n yi uva, tan toque'n tetz win. Ma yi nsken wi't chixcye' tan chilaje'n len yi e' aj Madián, nin tzun ben quicy'al yi chiwi' Oreb tu Zeeb tan xchajle'n tetz Gedeón, yi nsken wi't icy'pon jalaj icy'en yi a' Jordán.

8

Yi chitx'amxe'n yi chireyil yi e' madianita tan Gedeón

¹Ej, itzun bantz, nin tzun je' lajpuj chiwi' yi e' xonl Efraín te Gedeón na mbi xac yi qui nin e' xchak Gedeón yi bene'n i' tan oyintzi' scye'j yi e' aj Madián. ²I tzun tal i'-tz scyetz:

—¿Qui pe' na el itxum tetz yi mas tcu'n itetz mbnix ita'n swutz yi wetz yi mbnix wa'n? Yi mu'x tal yi mbnix ita'n itetz, mas tcu'n walor swutz yi ketz yi mbnix ka'n. ³Ja tak' Kataj yi Oreb tu Zeeb tztitzet yi wi'tz chireyil yi e' aj Madián. ¿Mbi'tz mbnix wetz wa'n yi chin ba'n te'n cunink mban swutz yi mbnix ita'n itetz? stzun Gedeón bantz.

Yi quibital yi e' xonl Efraín yi yola'tz yi tal Gedeón scyetz, qui't tzun chi'ch chic'u'ltz te'j Gedeón.

⁴ Ma Gedeón scyuch' yi ox cient tetz sanlar, cho'n tzun cyopone'ntz stzi' yi a' Jordán nin tzun e' baj icy'tz jalaj cy'en, nin nsken wi't chik'e'xij, tampaj chitz'amle'n chicontr.

⁵ Nin le ama'l yi na bi'aj Sucot, nin tzun jak' Gedeón scyetz yi e' wunak yi najlche'-tz le ama'la'tz, itzun taltz:

—Chibne'u' jun pawor, cyak'e'u' noc chiwa' yi e' yi xomche' swe'j, na nternin k'e'xnako't. Cho'n xomcho' tan chitz'amle'n yi chireyil yi e' aj Madián yi na chibi'aj Zeba tu Zalmuna.

⁶ I tzun saj chitza'wel yi e' wi'tz ajcaw tetz Sucot:

—¿Ja tzun wi't chitx'amxij Zeba tu Zalmuna awa'n tan kak'ol chiwa' yi e' asanlar? che'ch tzun bantz tetz Gedeón.

⁷ I tzun saj stza'wel Gedeóntz:

—¡Yil tak' Kataj ama'l swetz tan chitz'amle'n Zeba tu Zalmuna, chimpakxok nin nocopon tan xile'n ichi'bel tan tx'i'x nin tan xak xtze' yi at tx'i'x swutzak, yi cho'n na jal tul yi ama'l yi tz'inunin tu'! stzun Gedeón bantz scyetz.

⁸ Nin tzun e' icy'tz, cho'n tzun cyopone'ntz Penuel, nin tzun jak' i' junt tir chi yi jak jalen Sucot. Poro ite'n nin e' bana's yi e' aj Penuel chi e' ban yi e' aj Sucot, quinín cyak' chiwa' Gedeón, ⁹ i tzun tal Gedeóntz scyetz:

—¡Yil chimpakxij yi nsken wi't chinxcy'e' scye'j incontr, copon inch'ukil yi jun ca'le'j yi chin wutz tkan nin! stzun Gedeón bantz.

¹⁰ Ma yi Zeba tu Zalmuna cho'n tzun ate'-tz le ama'l yi na bi'aj Carcor, scyuch' o'laj lo' mil sanlar, yi jalta'tz e' itz'ijtz xchixo'l jun c'olój sanlar aj tele'n tzi'n yi ate' ban, na nsken wi't chiquim jun cient tu junak mil contr. ¹¹ Nin tzun ben Gedeóntz, tul yi be' kale na xe'te't nin yi ama'l yi tz'inunin tu', yi cy'anl tetz yi tele'n tzi'n te yi ama'l cwent Noba tu Jogbeha, nin tzun e' opontz tan oyintzi' scyuch' yi e' aj Madián te yi qui'c cunin na chitzan tan xtxumle'n. ¹² Yi quilol Zeba tu Zalmuna yi txolbile'j, nin tzun e' el ojkujtz, poro nin xom nin Gedeón tan chitz'amle'n, nin tzun e' tx'amxijtz ta'n, nin tzun oc jun chin xo'w scyetz yi e' contr ta'n.

¹³ Yi pakxe'n tzaj Gedeón le oyintzi', tul yi be' cwent Heres, ¹⁴ nin tzun tx'amxij jun xicy ta'n yi aj Sucot, nin tzun octz tan xch'ote'n stzi', nin yi xicy nin tal chibi' yi ox c'al tu coblaj ajcaw tu wi' banl wi', tetz Sucot. ¹⁵ Nin tzun ben Gedeóntz, jalen Sucot itzun taltz scyetz yi e' wunak yi najlche'-tz:

—¿Nachij pe' cyanu', yi cyoque'nu' tan xcy'aklil swe'j, tan chipaj Zeba tu Zalmuna? ¿Nachij pe' cyanu' yi qui nin ncyak'u' jun piñ chiwa' yi e' insanlar te yi nternin k'e'xnake't, nin saj cyalolu' sketz yi qui'c jun scye'j coba'tz yi jajk chitx'amxij ka'n? ¡Ma jalu', je ate' tzone'j!

¹⁶ Ej nin tzun ben Gedeóntz tan joyle'n tzaj tx'i'x tu xtze' yi chin tx'i'x nin wutz xak, yi cho'n na jal le ama'l yi tz'inunin tu', nin tzun oc i'-tz tan chicawse'n yi e' ajcawa'tz tetz Sucot. ¹⁷ Ncha'tz cu' xch'ukil i' yi jun ca'l yi nim wutz tkan yi at Penuel, nin cu' cyen biyol i' tircu'n yi e' wunak yi najlche'-tz le tnuma'tz. Ya'stzun bajijtz. ¹⁸ Ej nin tzun jak i' yi xtxolbile'j scyetz Zeba tu Zalmuna:

—¿Xe'n quitane'n yi e' wunak yi e' quim ita'n le ama'l Tabor? stzun Gedeón bantz scyetz.

I tzun saj chitza'weltz:

—Ni'cu'n e' chi aǎ. Na ben jale' chiyubil chi cy'ajl jun rey, che'ch tzun bantz.

¹⁹ Nin tzun xch'in Gedeóntz:

—¡E' bin witz'un! ¡Ja chicu' ibiyol e' witz'un! Tan bi' Kataj Ryos, yi qui'k ncu' ibiyol e', qui klo' xquimwok wa'n, stzun Gedeón bantz.

²⁰ Nin tzun cawunin i'-tz tetz yi bajx cy'ajl yi na bi'aj Jeter, i tzun ben tloltz tetz:

—¡Cy'ajwe'n nin, nin biywe' cu'n! stzun Gedeón bantz tetz cy'ajl.

Poru tampaj yi juye't tetz Jeter, cha'stzun te qui nin nimsaj i' c'u'l tan chibiyle'n cu'n tan spar. ²¹ Ej, itzun tan yi xtxolbila'tz, nin tzun ben cyalol Zeba tu Zalmuna tetz Gedeón: —¡Ma jalu', biycu'n bin o'! ¡Na jun mero yaj, na lajluchax tan yi tetz xchamil! che'ch tzun banintz.

Nin tzun ben Gedeóntz tan chibiyle'n cu'n. Ncha'tz nin ben i'-tz tan ticy'le'n len yi chiyubel yi chicamey Zeba tu Zalmuna. ²² I tzun cyal yi e' xonl Israel tetz:

—Ma jalu' yi axatz ja xcy'e' scye'j yi e' kacontr yi e' aj Madián, cha'stzun te na klo' kaj yil cxo'c tetz jun wi'tz ajcawil katnumil, ncha'tz yi e' anitxa' sbne' pon tunintz, nink cho'c tetz wi'tz ajcaw le katnumil, che'ch tzun bantz tetz Gedeón.

²³ I tzun ben stza'wel Gedeóntz:

—Qui'c rmeril nink no'c tan chicawe'nu', tu'k incy'ajl qui'c rmeril, na Kataj Ryos tz'ocopon tan chicawe'nu'. ²⁴ Yi wetz wajbil i'tz klo', yi nink cyak'u' yi e'chk xmalk'ab yi nchicambaju'.

Na yi e'chk xmalk'aba'tz yi oro cu'n, ya'stzun na xcon cyak'un yi e' kacontr, na yi e'a'tz e' len cu'n wunak yi cho'n najlche' le ama'l yi tz'inunin tu'. ²⁵ Ej nin tzun e' ben yi e' cmon tetz Israel tan lite'n cu'n jun mant wuxtx'otx', nin tzun baj cu' len quik'ol yi e'chk xmalk'aba'tz yi baj len chicambal scye'jak chicontr, i tzun cyaltz:

—Cy'ajninu', na i'tz teru', che'ch tzun bantz tetz Gedeón.

²⁶ Nin tircu'n talal yi e'chk xmalk'aba'tz yi oro cu'n, jepon te'j junaklaj tu wajxak lo' liwr. Ma yi e'chk yubel, tu e'chk uwaj, tu e'chk balaj xbu'k yi púrpura yi el quicy'al te e' rey Madiána'tz, tircu'n yi e'chk takle'na'tz tu yi e'chk uwaj yi at xchikul e' camey qui oc tcent yoro yi ncyak' tetz Gedeón. ²⁷ Ej nin tzun bnix jun efod* tan Gedeón te yi oro yi molxij. Nin cho'n tzun tpone'n ta'n le tnum yi na bi'aj Ofra. Ej nin tan paj yi e' oc cyakil yi e' xonl Israel tan jakle'n cyajtza'kl te yi jun efoda'tz, tircu'n tzun yi e', e' octz tetz pajol ca'wl swutz Ryos. Ncha'tz ja xcon yi jun efoda'tz tetz jun tramp tetz Gedeón tu yi tetz najal.

²⁸ Ya'tz cunin bantz yi cyoque'n yi e' aj Madián jak' chica'wl yi e' aj Israel, nin jetza'tz qui't jal chiwalor tan oyintzi'. Nin tul yi ca'wunak yob yi itz' tzaj Gedeón, qui'c jun oyintzi' mbajij, ma na tircu'n cwe'n num, ntin tzatzin paz jal te yi tiempa'tz.

Yi xe'n ban yi quime'n Gedeón

²⁹⁻³⁰ Ej, je tzun bajijte'j, yi Jerobaal, nka Gedeón nin tzun aj i'-tz tan najewe'n xe tetz ca'l, nin oxc'al tu lajuj tzun nitxajil i' e' jalcyentz, na wi'nin txkel banak. ³¹ At tzun jun xchakum i' yi xna'n at cyentz jalen Siquem, ncha'tz jal jun nitxajil i' te'j, nin tzun oc bi' yi jun ni'a'tz ta'n tetz Abimelec. ³² Yi Gedeón nskén wi't tijin c'u'l i' yi quime'n, nin cho'n tzun mukxe'n i'-tz kale mukxe't yi taj yi na bi'aj Joás, jalen Ofra, yi chitanum yi e' wunakil Abiezer.

³³ Ma yi tele'n tiemp yi nskén wi't quim Gedeón, nin el junt tir Kataj Ryos te chic'u'l yi e' aj Israel, na nin e' pakxijt tan chic'u'laje'n e'chk teblal Baal, nin yi chiryosil bantz i'tz yi Baal-berit. ³⁴ Nin el cyen Kataj Ryos te chic'u'l, yi Ryos yi oc tan chicolpe'n jak' chica'wl yi e'chk chicontr yi e' jalnak cyen, ³⁵ nin qui nin e' octz balaj scye'j yi e' xonl Jerobaal, nka Gedeón, na wi'nin ba'n ban i' scyetz te yi itz' tzaj i'. Ya'stzun bajijtz yi nskén wi't quim Gedeón.

9

Yi mbi cu'n banak Abimelec

¹ Ej itzun bantz nin tzun ben yi cy'ajl Jerobaal, yi na bi'aj Abimelec, jalen Siquem, tan yol scyetz e' xonl yi xtxu', itzun taltz scyetz:

* **8:27** Yi yol “efod” tzone'j, qui na jop jun be'ch tetz yi nxcon tan yi wi'tz pale', ma na ja bnix jun e'chk takle'n tan Gedeón yi banij cuntu' tan oro. Nin nxcon cyak'un tan jakle'n chisuert.

² —I bin jalu' tan tu' yi kaxonl kib scyuch'u' na waj tzinc'uch jun pawor scyeru'. Yi nink chixcye'u' tan tocse'n chic'u'l yi e' wunak cwent Siquem, yi ba'n tcu'n yi jun ntzi'-k yaj tz'oc tetz wi'tz cyajcawilu', swutz yi ox c'al tu lajuj cy'ajl k'ajtzun Jerobaal, stzun Abimelec bantz scyetz.

³ Ej nin tampaj yi chixonl quib Abimelec scyuch' yi e'a's, nin tzun xom chiwi'-tz te'j i'. Nin e' bentz tan tocse'n chic'u'l tircu'n wunak yi najlche'-tz Siquem, tan xome'n chiwi' te yi ajtza'kla'tz. ⁴ Nin tzun eltzaj quicy'al ox c'al tu lajuj piḅ sakal yi at le tyoḅ Baal-berit nintzun cyak'tz tetz Abimelec. Ej nin xcon yi pwoka'tz tan Abimelec tan chichoje'n cobox biyol nak, tan chixome'n nin te'j. ⁵ Cho'n tzun e' bene'ntz jalen Ofra, yi tnumil yi k'ajtzun taj. Ej nin e' octz tan chibiyle'n cu'n yi ox c'al tu lajuj stzicy Abimelec. Cho'n chicwe'n biyij tibaj ite'n nin c'uba'tz. Poro ḅchixo'l yi stzicy Abimelec, ntin jun clax cyen yi na bi'aj Jotam, i' yi ch'i'p. Ntina'tz tzun jun clax cyen. ⁶ Ma yi wi't bajije'n yi xtxolbile'j, tircunin tzun yi e' aj Siquem scyuch' yi e' aj Bet-milo cu' chimolol quibtz Siquem, tmujil jun wi' bakch, kale atit jun c'ub yi wi'nin xanil. Cho'n tzun toque'n Abimelectz cya'n tetz chireyil.

⁷ Yi tbital Jotam yi xtxolbila'tz, lajke'l nin tzun bene'ntz wi yi wutz yi na bi'aj Gerizim, nintzun ḅch'in tzajtz. Chin wi' nin i' bantz tan quibital tircu'n wunak yi najlche' xe wutza'tz, itzun taltz: “¡Quibit tzaju' inyol e'u' aj Siquem! ¡Na kol quibitu' inyol, tbite' tzun Kataj Ryos chitzi' chikulu'!

⁸ ”Okentz ka'n yi at jun tir yi ncho'c yi e' wi' tze' tan joyle'n jun chireyil, nin tzun chijaktz tetz yi wi' oliw tan toque'n tetz chireyil. ⁹ Poro yi oliw nin tal scyetz yi qui'c rmeril tan toque'n i' tetz chireyil, na ko ya'tz, tajwe'n smak tib i' tan tk'ol yi tetz aceitil scyetz wunak nin tetz Ryos tan tak'le'n chik'e'j.

¹⁰ ”Ej nin tzun e' icy't yi e' tze' tan jakle'n tetz yi wi' ibḅ, tan toque'n tetz chireyil. ¹¹ Poro nin tal yi wi' ibḅa'tz scyetz yi qui'c rmeril tan toque'n i' tetz chireyil yi e'chk jilwutz tze'. Na ko ya'tz tajwe'n smak tib i' tan tk'ol yi wutz yi chin chi' nin, nin chin c'o'c nin.

¹² ”Ej nin tzun e' icy'tz yi e' wi' tze'a'tz tan jakle'n tetz yi wi' uva tan toque'n tetz chireyil. ¹³ Poro nin tal yi uva scyetz yi qui'c rmeril tan toque'n cyen i' tetz chireyil, na ko ya'tz, tajwe'n smake' tib i' tan tk'ol yi win yi na xcon tan chitzatzine'n yi e' wunak, scyuch' chiryosil.

¹⁴ ”Wi'tzbil tlen tzun e' opontz tan jakle'n tetz yi wi' tx'i'x tan toque'n tetz chireyil. ¹⁵ Ej itzun tal yi tx'i'xa'tz scyetz: ‘Yi ko bintzij nin na cyaju' yil no'c tetz chireyilu', tajwe'n yil cho'cu' tzak' yi e'chk ink'ab tan mujane'n. Ma na ko qui na cyaju' yil no'c tetz chireyilu', juncu'n tz'elul tinc'uj jun chin k'ak' swe'j, yi xcyek tan chitz'e'se'n cu'nu' tuml tircu'n yi e'chk lmak xan tze' yi ate' Libano,' stzun yi wi' tx'i'x bantz scyetz yi e'chk wi' tze',” stzun Jotam na ban tzajtz jalen wi'wtz.

¹⁶ “Ma jalu' yi wetz na waj tzinjak scyeru': ¿Ba'n ptzun yi ajtza'kl yi nchibanu'? ¿Ej nin ba'n ptzun cyajtza'klu' yi xcon cyanu' tan toque'n cyen Abimelec tetz chireyilu'? ¿Ya'tz ptzun xel yi banl Jerobaal tuml yi najal te yi ba'n yi mban i' scye'j cyeru'? Qui' bin. ¹⁷ Na yi wetz intaj, ja tak' tib tk'ab quimichil yi bene'n i' tan chicolpe'nu' ḅchik'ab yi e' aj Madián. ¹⁸ Ma yi e' cyeru', ja cho'cu' contr scye'j yi najal yi k'ajtzun intaj, nin ja cu' chibiyolu' yi ox c'al tu lajuj cy'ajl i' tibaj jun c'ub. Ncha'tz ja oc cyen Abimelec cyanu' tetz chireyilu', wech i' tal jun xna'n yi mos tu' k'ajtzun intaj. Ej nin tan tu' yi chixonl quibu' tu Abimelec, cha'stzun te ja xom chiwi'u' te'j. ¹⁹ Poro at jun txolbil yi na waj wal scyeru': Yi ko ja chibanu' jun ba'n, scyetz yi e' najal k'ajtzun intaj, nin ko ja cho'cu' c'ulutxum jak' chica'wl. Ba'n cuntu'k chicy'aj quibu' tu Abimelec, nin ncha'tz i' ba'n cuntu'k tcy'aj tib scyuch'u'. ²⁰ Ma na ko nk'era'tz balaj yi nchibanu', tz'elul tinc'uj jun chin k'ak' te Abimelec, yil xcy'e' tan chibiyle'n cunu', yi e'u' aj Siquem scyuch' yi e'u' aj Bet-milo. Ncha'tz tz'elul tinc'uj jun k'ak' scye'j cyeru', e'u' aj Siquem scyuch' yi e'u' aj Bet-milo, yil xcy'e' tan biyle'n cu'n Abimelec,” stzun Jotam ban tzajtz jalen wi'wtz.

²¹ Ma yi wi't tloł Jotam tircu'n yi xtxolbila'tz, nin tzun el ojkuj i'-tz. Cho'n tzun topone'ntz tan najewe'n jalen Beer, na wi'nin xobe'n i' tetz yi stzicy Abimelec.

²² Ej, ox tzun yob ban Abimelectz tan chicawe'n yi e' aj Israel. ²³ Nin te yi tiempa'tz nin tak' Kataj Ryos ama'l tan tocompone'n jun espíritu yi chin juntlenin tan jale'n jatxo'n ib xchixo'l yi e' aj Siquem tu Abimelec. ²⁴ Nin tan yi xtxolbila'tz ja xchoj Abimelec yi tetz til yi mban yi toque'n tan chibiyle'n cu'n yi oxc'al tu lajuj cy'ajl yi k'ajtzun taj Jerobaal. Ej nin ncha'tz tan yi xtxolbila'tz ja chichoj yi e' aj Siquem, yi quil yi xome'n chiwi' tan xch'eye'n Abimelec.

²⁵ I tzun bantz at cobox aj Siquem yi cyewa'n quib xo'l wutz. E' cu'n alk'om. Nin e' oc tan talk'e'n chime'bi'l yi e' aj pyaj yi na chicy' cu'ntz tbe'. Nin tzun tbit Abimelec yi xtxolbila'tz.

²⁶ I tzun bantz, Gaal yi cy'ajl Ebed, nin icy'ak scyuch' yi e' tetz titz'un le ama'l Siquem, nin xcye' i' tan cambaje'n cyajtza'kl yi e' aj Siquema'tz. ²⁷ Cyoque'n tzun yi e' aj Siquema'tz tan molche'n wutz uva, nin mbnix win cya'n. Nintzun el jun chin wa'a'n cya'n le chityoxil kale ate't chiryosil. Wi'nin win mbaj cya'n nin e' octz tan jisle'n Abimelec. ²⁸ I tzun na tal cu'n Gaaltz: “¿Na' tzun scyetz i' tetz Abimelec tane'ntz swutz i'? na yi i' tetz i' tu' jun cy'ajl Jerobaal tu', nin yi xch'eyum i', i'tz nocx Zebul. Nin yi o' ketz yi o' aj Siquem, ¿naxac yil ko'c tetz chi'esclaw? Ba'n ko'c tetz esclaw poro jak' ca'wl Hamor, yi jun aj xetze'l tetz katnumil. Poro yi nocx Abimelec, qui'c mu'x eka'n ta'n. ²⁹ ¿Poro yi ink wetz yi cyajcawilu', jalcunin klo' tz'el cu'n Abimelec wa'n swutz!” stzun Gaal bantz. Ncha'tz tal i' yi xtxolbile'j: “¿Abimelec molwe' tzaj asanlar nin kapile' kib tzawuch'!” stzun i' bantz.

³⁰ I tzun yi gobernador tetz yi tnum yi na bi'aj Zebul, yi tbital i' yi e'chk yola'tz, yi tal Gaal, ninin je' lajuj wi' ta'n. ³¹ Lajke'l nin tzun bene'n stziblal ta'n jalen Aruma kale atite't Abimelec. Je tzun yol ben tloł: “Yi cy'ajl Ebed yi na bi'aj Gaal, ja ul i' tzone'j Siquem scyuch' yi e' titz'un, nin na chitzan tan chimolche'n wunak tan cyoque'n tan oyintzi' tuch'u'. ³² Cha'stzun te tajwe'n yil tz'eltzaju' ninin te ak'bale'j scyuch' yi e' sanlaru' tan tule'nu' tzone'j. Ej nin ba'n tew tibu' scyuch' yi e' sanlaru' xo'l xtze'. ³³ Ma le junt eklok, yi na je'ul cu'n k'ej, ba'n tzun che'l tzaju' tan oyintzi'. Ej nin yil che'l Gaal scyuch' yi e' tetz sanlar tan oyintzi' scyuch'u', ba'n tzun sbanu' tajbilu' scye'j,” stzun Zebul ban nintz tetz Abimelec.

³⁴ Cha'stzun te, ite'n nin ak'bala's cyele'n tzaj Abimelec scyuch' yi e' tetz sanlar. Cho'n tzun e' cyewal quibtz xo'l wutz naka'jil yi tnum Siquem. Cyaj tzun k'u'j e' tulej yi e' sanlara'tz tan cyewal quib. ³⁵ I tzun yi telempone'n Gaal tan xmayi'n stzi' yi sawanil yi tnum, nin tzun e' el tzaj Abimelec tulak e'chk ama'l kale oque't cyewal quib te jun ak'bala'tz. ³⁶ Yi bene'n tilol Gaal yi xtxolbila'tz, nintzun ben tlołtz tetz Zebul:

—¿Xmay nin, at jun c'olój sanlar tzan chicwe'n mule'n wi'wtz tzi'ne'j!

—Qui', stzun Zebul. —Mujil tu' lo' e'chk wutz, yi na awil nin, stzun Zebul banintz tetz Gaal. ³⁷ Poro oct nin Gaal ch'inch'uj te yi na xmay nin, nin je tal i'e'j:

—Ncha'tz at junt k'u'j yi tzan chicwe'n mule'n te yi ju'wtz yi na bi'aj “muxil tx'otx”. Ncha'tz at junt k'u'j tzan chicwe'n mule'n tul yi be' kale atit yi wi' bakch kale na xcha'ke't yi e' nachol tan banle'n chimunl, stzun Gaal na banintz tetz Zebul.

Saje'n tzun stza'wel Zebultz:

³⁸ —¿Yi aaxatz wi'nin ja awocsaj awib nim tu ayol! ¿Ma jalu' lo'k tzun achamila'tz? ¿Na i aaxa'tz yi na cxtzan tan talche'n yi qui'c mu'x tal xac yi ato' jak ca'wl Abimelec tetz esclaw i'! Xmaywe' nin yi jun c'olój sanlara'tz, yi tane'n tzawutz atz yi qui'c mu'x eka'n cya'n. ¿Quilo'k, tzawe'n tan oyintzi' scyuch'! stzun Zebul bantz tetz Gaal.

³⁹ Bene'n tzun Gaaltz scyuch' yi e' aj Siquem tan oyintzi' scye'j yi e' sanlar Abimelec.

⁴⁰ Poro qui nin xcye' Gaal te Abimelec, na nin el ojkuj swutz. Xomt nin Abimelectz tan stz'amle'n klo'. Ej nin, wi'nin alma' e' bantz jalen cunin stzi' sawanil yi tnum. ⁴¹ Yi wi't

bajije'n yi xtxolbila'tz nin tzun pakxij Abimelec junt tir Aruma. Nin yi Zebula'tz nin octz tan chilaje'n len Gaal scyuch' yi e' titz'un le tnum Siquem.

⁴² Ma le junt eklok, nin tzun e' el yi e' aj Siquem solte'j yi tnum, nin yi tbtal Abimelec yi ya'stzun tane'ntz, ⁴³ ox tzun k'u'j e' tulej yi e' tetz sanlar, nin tzun cwe'n cyewal quibtz solte'j yi tnum Siquem. Ej nin yi tilol yi wi'nin cyele'n tzaj yi e' aj Siquem le tnum nin tzun e' opon Abimelectz tan oyintzi' scyuch', nin tan chibiyle'n cu'n. ⁴⁴ Bene'n tzun Abimelec tuml yi jun k'u'j yi xomche' te'j tan cambaje'n yi sawanil tetz yi tnum, ma yi cobt k'u'j cho'n na chitzan cye'tz tan chibiyle'n yi e' yi nsken wi't che'l tzaj tnum. ⁴⁵ Baj cu'n k'ej tan Abimelec tan oyintzi' jalen cambal i' yi tnum Siquem. Ej nin tzun cu' xitul i' tircu'n yi tnum, nin cu' biyol i' tircu'n yi e' wunak yi najlche'-tz tul. Ej nin cu' atz'umtz ta'n tul yi k'uchbe'n yi tnuma'tz tan po'tze'n yi ama'l.

⁴⁶ Ej itzun yi quibital yi e' aj Migdal-siquem yi mbi cu'n baj bnol Abimelec, nin tzun e' el ojkujtz. Cho'n tzun cyopone'n tan colo'n ib le cuartel tetz yi ca'lil chiriyosil yi na bi'aj El-berit.

⁴⁷ Ma yi tbtal Abimelec yi cho'n chicolone'n quib tircu'n le jun ca'la'tz, ⁴⁸ nintzun ben molol i' tircu'n yi e' sanlar yi xomche' te'j, wi yi ju'wtz yi na bi'aj Salmón. Ej nin tzun ben i' tan tamle'n jalaj k'ab tze' tan jun cxbil, nin tzun je tekaltz wik'ab, nin tzun ben tlo' i' scyetz tircu'n yi e' yaj yi xomche'-tz te'j tan chitamol jalaj k'ab tze' chi mban i' tetz. ⁴⁹ Tircunin tzun bajlen chitamol jalaj k'ab tze'-tz, nin tzun e' xomnintz wutz coc Abimelec tan cyopone'n kale chicolone't quib yi e' wunak tul yi ca'la'tz, nin tzun oc chinilul yi e'chk k'ab tze' te yi ca'la'tz, nin oc chit'inol k'a'kltz. Tan yi xtxolbila'tz tircu'n yi e' aj Migdal-siquem, e' el cu'n swutz. At lo' jun mil e' quimtz, yaj tu xna'n.

⁵⁰ Quicy'e'n tzun Abimelectz jalen yi tnum Tebes, tan cambaje'n, nin cambaj i'. ⁵¹ Ej nin nicy'al yi jun tnuma'tz at tzun jun chin ca'l yi chin wutz tkan nin, cho'n tzun cyoque'n cyewal quib tircu'n yi e' wunaka'tz yi najlche'-tz. At xna'n, nin at yaj yi e' oc cyewal quibtz. Nin tzun cu' chilamol yi puert, nin tzun e' baj je'-tz tircu'n wi ca'l. ⁵² Ej nin cyenin topone'n Abimelec stzi' yi puertil yi jun chin ca'la'tz, nin tzun octz tan k'uche'n cu'n klo'. List tane'n i' tan tocse'n k'a'kl, ⁵³ yi saje'n stzakupul jun xna'n jun ca' jalen tcya'j. Cho'n cunin tzun noje'n cu'ntz twi', nintzun pax yi bakil yi wi'-tz ta'n. ⁵⁴ Lajke'l nin tzun saje'n xchakol Abimelec yi xchakum tetz oyintzi', itzun ben tloltz tetz: "Cy'aje'n tzaj aspar nin biy cu'n in, na qui na waj yil tz'a'lchij, yi xna'n tu' chimbiyon cu'n," stzun Abimelec bantz tetz yi xchakum. Lajke'l nin tzun bene'n yi xchakum i' tan biyle'n cu'n Abimelec tan yi spar, ya'stzun ban yi quime'n Abimelec.

⁵⁵ Ma yi quilol yi e' xonl Israel yi nsken wi't quim Abimelec, kalena's tzun e' pakxe'nt xe'ak chical. ⁵⁶ Tan yi xtxolbila'tz ja cawsij Abimelec tan Ryos, tan yi jun chin il yi mban i' yi chiquime'n yi ox c'al tu lajuj cy'ajl yi taj i' ta'n, yi Jerobaal. ⁵⁷ Ncha'tz tan yi xtxolbila'tz ja chicawsij yi e' aj Siquem tan Ryos, tan yi e'chk takle'n cachi' yi mbaj chibnol. Nin tan yi xtxolbila'tz yi mbajij, ja el cu'n te yi yol yi tal Jotam yi cy'ajl Jerobaal, yi xch'ine'n tzaj jalen wi'wtz.

10

Yi nchicawun tzaj Tola tu Jair

¹ Ej itzun bajijtz, yi nsken wi't quim Abimelec, nin tzun jal jun yaj xchixo'l yi e' xonl Isacar yi na bi'aj Tola, yi cy'ajl Fúa, nin yi Tolaja'tz i' mamaj yi yaj yi na bi'aj Dodo. Ej nin tzun jal walor i'-tz tan chicolpe'n yi e' aj Israel. Nin yi jun aj colpinla'tz cho'n tzun najlijtz le jun ama'l yi na bi'aj Samir, yi cho'n at wi'wtz cwent Efraín. ² Ej nin junak ox tzun yob ban i'-tz tan cawu'n Israel, jalen yi quime'n. Cho'n mukxe'n i' Samir.

³ Ma yi nsken quim Tola, nin tzun jal junt ajcaw yi na bi'aj Jair, i' jun aj Galaad. Ej nin cawun i' junak cob yob squibaj e' xonl Israel. ⁴ Nin yi Jaira'tz e' jal junaklaj cy'ajl. Ej nin at len cu'n jun chiburu' tetz chixo'mbil yi e' cy'ajola'tz. Ncha'tz at len jun tnum chicwenta'

tan cawu'n le ama'l Galaad. Nin yi junaklaj tnuma'tz na chibi'aje't “Yi e'chk tnum tetz Jair”.⁵ Ma yi quime'n Jair, cho'n tzun mukxe'ntz Camón.

Yi cyoque'n yi e' amonita tan chibuchle'n yi e' aj Israel

⁶ Ej nin e' oc junt tir yi e' xonl Israel tan juchle'n quil swutz Ryos. Na nin e' oc tan lok'e'n wutz yi e'chk teblal Baal tu Astarté. Ncha'tz e' oc tan lok'e'n chiwutz yi chiryosil yi e' aj Siria, tu chiryosil yi e' wunak yi najlche' le tnum Sidón, tu chiryosil yi e' aj Moab, tu chiryosil yi e' amonita, nin yi chiryosil yi e' filistey. Tele'n tzun Kataj Ryos te chic'u'l, qui't nin e' octz tan banle'n tane'n yi cyetz chimunl swutz i'.⁷ Cha'stzun te chi'che'n c'u'l Ryos junt tir scye'j, tan paj yi tele'n i' te chic'u'l. Cha'stzun te tk'ol Ryos ama'l scyetz yi e' filistey tu yi e' amonita tan cyoque'n tan chibuchle'n.⁸ Ej nin jetza'tz e' cyaje'n cyen yi e' xonl Israel jak' chica'wl yi e' filistey scyuch' yi e' amonita. Ej nin wajxaklaj yob e' ban jak chica'wl. Nin wi'nin buchu'n e' ban scye'j yi e' xonl Israel yi najlche' le ama'l cwent Galaad, yi cho'n at jalaj icy'en yi a' Jordán cwent yi ama'l scyetz yi e' amorreo.⁹ Ej itzun bantz yi e' amonita nin tzun e' icy' tzaj wi yi a' Jordán tan cyule'n tan oyintzi' scyuch' yi e' xonl Judá, tuml yi e' xonl Benjamín, scyuch' yi e' xonl Efraín, tircunin tzun yi e' aj Israela'tz e' octz wutz pe'm cya'n.¹⁰ Ej itzun tampaj yi txolbila'tz, nin tzun el chitzi'-tz tan jakle'n xch'eybil cyetz tetz Kataj Ryos, itzun cyaltz tetz: “Ilu' kaRyosil, ja kajuch kil swutzu', na ja elu' te kac'u'l, nin ja ko'c tan lok'e'n chiwutz junt tx'akaj ryos yi nk'era'tz bintzij, nin yi qui'c eka'n cya'n,” che'ch tzun yi e' aj Israela'tz banintz tetz Kataj Ryos.

¹¹ I tzun saj tlol Ryos scyetz: “Yi axwok itetz ocnak ibuchle'n cyak'un yi e' aj Egipto, nin cyak'un yi e' amorreo, nin cyak'un yi e' aj Amón, nin scyuch' yi e' filistey.¹² Ncha'tz yi e' aj Sidón, scyuch' yi e' xonl Amalec, nin yi e' aj Madián, tircu'n yi e'a'tz ja cho'c len tan ibuchle'n, nin cyakil tir yi mme'l itzi' tan jakle'n xch'eybil itetz swetz, ja no'c tan icolche'n.¹³ Poro qui nin ncxo'c c'ulutxum jak' inca'wl. Cha'stzun te ja chincyaj cyen itilol. Lastum yi ja cxo'c wok tan lok'e'n chiwutz junt tx'akaj ryosa'tz. Cha'stzun te jalu' qui't no'c tan icolche'n.¹⁴ ¡Ba'nt cu'n quibene'nk tan jakle'n xch'eybil itetz scyetz yi iryosila'tz yi k'uklij ic'u'l scye'j! ¡Ba'n cho'c cye'tz tan ich'eye'n nin tan icolche'n yil cxo'cwok wutz pe'm!” stzun Kataj Ryos bantz scyetz yi e' aj Israel.

¹⁵ Ej itzun cyal junt tir tetz Kataj Ryos: “Bintzij nin ta' ja kajuch kil swutzu'. Ko' cawse' binu', nin bne'u' yi tajbilu' ske'j. Poro na cu' katzi' junt tir teru', ko' cole'u' jalu' xchik'ab kacontr,” che'ch tzun yi e' xonl Israel banintz tetz Kataj Ryos.¹⁶ Ej nin e' octz tan xite'n cu'n e'chk teblal chiryosil yi e' awernak yi e' ocnak cyetz tan lok'e'n chiwutz. Nin e' oct-tz tan lok'e'n wutz Kataj Ryos. Nin tan yi txolbila'tz, el k'ajab Ryos scye'j tan paj yi buchbe'n cyetz nin oc junt tir tan quich'eye'n, na wi'nin q'uixc'uj ate' cu'nt.¹⁷ Cwe'n tzun chimolol quib yi e' amonita tan oyintzi' nin cho'n cwe'n chicampament tetz cobox ke'j le ama'l Galaad. Ncha'tz e' ban yi e' aj Israel, cu' chimolol quib nin cho'n tzun cwe'n chicampament le ama'l yi na bi'aj Mizpa.¹⁸ Ej nin yi e' xonl Israel yi najlche'-tz Galaad, scyuch' yi e' wi'tz cyajcawil, bixe' cya'n, yi alchok scyetz yil nimsaj c'u'l nin yil bajx cu'n xchiwutz tan oyintzi' scye'j yi e' amonita, jepon cyen cyak'un tetz cyajcawil.

11

Yi mbi cu'n ban Jefté

¹ Ej itzun bantz te yi jun tiempa'tz at jun yaj aj Galaad yi na bi'aj Jefté. I' jun wi'tz alk'om yi qui na xob tan oyintzi' tu jun. Ncha'tz i' tal jun xna'n yi wi'tz bnol tetz, nin yi bi' tetz taj i'tz Galaad.² Ate' nin mas nitxajil Galaad tu yi tetz txkel, nin yi chich'uye'n nin tzun el tzaj chilajul Jefté xchixo'l na nin cyaltz tetz yi qui'c tak'bil mu'x tetz te yi herens, tampaj yi i' tu' jun chac', yi tal jun xna'n yi wi'tz bnol tetz.³ Tan yi txolbila'tz nin tzun el ojkuj Jefté xchixo'l yi e' stzicy. Cho'n tzun topone'ntz tan najewe'n jalen yi tnum yi na bi'aj Tob. Nin tzun e' jal cobox tuch' ta'n yi chin mal nin e'. Ej nin ntina'tz cyak'un bantz

i'tz tan talk'e'n e'chk takle'n. ⁴ Itzun bantz yi tele'n tiemp nin tzun e' opon yi e' amonita tan oyintzi' scye'j yi e' aj Israel. ⁵ Ej nin yi e' wi'tz ajcaw tetz yi tnum Galaad, nin ben chimantar tan xchakle'n yi jun Jefté-a'tz jalen le tnum Tob. ⁶ I tzun cyaltz tetz:

—Na klo' kaj yil cxu'l skaxo'l. Yi kajbil i'tz yi nink tz'ocu' tetz kajcawil bantz kabene'n tan oyintzi' scye'j yi e' amonita.

⁷ Saje'n tzun tlol Jefté scyetz:

—¿Poro xe'n? ¡Qui ptzun na chi'ch chic'u'lu' swe'j! na nin bin el tzaj chilajulu' in xe ca'l intaj. ¿Nxac na cu' chiwutzu' swetz? ¿I ptzun tan paj yi ate'u' wutz pe'm?

⁸ I tzun cyaltz:

—Bintzij yolu' yi na taltzaju' sketz. Ja wi't ko'c wutz pe'm, cha'stzun te ja ku'l tan joyle'nu'. Yi mero kajbil i'tz yi nink tz'oponu' skaxo'l tan kuch'eye'n yil ko'k tan oyintzi' scyuch' yi e' amonita. Ncha'tz yi kajbil i'tz, yi nink cyaj cyenu' tetz wi'tz kajcawil yi o' aj Galaad.

⁹ Saje'n tzun tlol Jefté:

—Ba'n, ko ya'tz cyajbilu'. Nopontz xchixo'lu' tan oyintzi' scye'j yi e' amonita, nin ko ya'tz tajbil Kataj, nocopon tzuntz tetz cyajcawilu', stzun Jefté bantz scyetz.

¹⁰ —Sak swutz Kataj Ryos, ske'lk cu'n te'j chi na taltzaju', che'ch yi e' ajcawa'tz.

¹¹ Ej nintzun ben xomok Jefté scye'j. Ej nin tircu'n yi tnum e' cujij yi toque'n i' tetz wi'tz cyajcawil. Cho'n tzun tlol Jefté ite'n nin yola'tz swutz cu'n Kataj Ryos le tnum Mizpa. ¹² Chibene'n tzun cobox chakum ta'n swutz yi chireyil yi e' amonita tan jakle'n yi xtxolbile'j: “¿Mbi na chi'ch c'u'lu' te'j? ¿Nin mbitzuntz na taju' yil chu'lu' tan oyintzi' ske'j?” ¹³ “Ma jalu' ax wok aj Israel, yi itele'n tzaj wok Egipto, ja cxu'l tan majle'n ka'ama'l, tircu'n yi ama'l yi na xe'tij te yi a' yi na bi'aj Arnón, jalen te a' yi na bi'aj Jaboc yi na tzajpon Jordán. Ma jalu', na klo' kaj yil tzitak'icy' tzaj katx'otx' tan ba'n cu'n,” stzun chireyil yi e' amonita bantz scyetz yi e' xchakum Jefté.

¹⁴ Chibene'n tzun junt tir cobox chakum tan Jefté swutz yi chireyil yi e' amonita. ¹⁵ Je tzun ben tloltze'j: “Je yi yol Jefté je'j: Yi o' ketz yi o' xonl Israel, qui nin mme'l kamajol mu'x tx'otx' scyetz yi e' aj Moab, tu'k mu'x scyeru' yi e'u' amonita. ¹⁶ Na yi kele'n tzaj Egipto, ja kaxo'mbej yi ama'l yi tz'inunin tu', tan kopone'n te yi Cyak Mar, nin ja kopon jalen le tnum Cades. ¹⁷ Cha'stzun te ja chiben kachakol cobox chakum tan jakle'n ama'l tetz yi rey Edom, tan jakle'n ama'l tetz tan kicy'e'n le chi'ama'l, poro yi i' tetz qui nin tak' ama'l sketz tan kicy'e'n. Ncha'tz o' bantz te yi rey tetz Moab, o' jak ama'l tetz, poro ncha'tz i' qui nin tak' ama'l sketz tan kicy'e'n le chitanum. Cha'stzun te o' cyaje'n cyen Cades. ¹⁸ Ej nin yi tele'n tiemp ja kicy' tul yi ama'l yi tz'inunin tu', nin ja kak' welt yi e'chk ama'l cwent Edom tu Moab, jalen kacwe'n pone'n jalaj icy'tzaj yi tzanla' Arnón. Qui nin o' icy' jalaj icy'en yi jun tzanla'a'tz na ya'tz chimojomil yi e' aj Moab. ¹⁹ Cha'stzun te e' bene'n kachakol cobox chakum jalen te Sehón, yi rey amorreo yi cho'n na cawun le ama'l Hesbón, tan jakle'n ama'l tetz ntin tan kicy'e'n le chi'ama'l tan kopone'n ketz le ketz katanum. ²⁰ Poro yi Sehóna'tz qui nin tak' ama'l sketz tan kicy'e'n, na ja cabej c'u'l ske'j. Ej nin oc i'-tz tan molche'n yi e' tetz sanlar, nin tzun e' opontz le ama'l yi na bi'aj Jahaza, nin e' octz tan oyintzi' skuch'. ²¹ Poro yi Kataj Ryos, yi kaRyosil yi o' Israel, ja tak' i' ama'l sketz tan katx'acone'n scye'j Sehón tuml yi e' tetz sanlar. Cha'stzun te ja kacambaj tircu'n chi'ama'l yi e' amonita yi najlche'-tz. ²² Ja tzun kacambaj tircu'n chi'ama'l yi e' amorreo-a'tz, yi cho'n na xe'tij stzi' te yi tzanla' yi na bi'aj Arnón jalen yi na opon te yi junt tzanla' yi na bi'aj Jaboc, nin yi junt mojom na xe't tzaj te yi ama'l yi tz'inunin tu' jalen yi na opon stzi' yi a' Jordán. ²³ ¿Ma jalu' i' pe' teru' tajbilu' yil majlenu' tircu'n yi ama'la'tz yi ja el majol Kataj Ryos scyetz yi e' amonita tan tk'ol sketz? ²⁴ Na ncha'tz teru' yi kol tak' Quemos yi ryosilu' jun takle'n teru', teru' sbne'. ¿Nk'era'tz pe' bintzij yi na wal nin? Ncha'tz tzun yi o' ketz, skawutz ketz tircu'n yi na tak' kaRyosil sketz i'tz mero ketz na ban. ²⁵ ¿Ko chumbalajt cunin tzun teru'-tz swutz Balac yi rey tetz Moab, yi cy'ajl Zipor? Na yi

i' tetz, qui nin oc tan kalaje'n len. ²⁶ Ja el oxix cient yob ka'n yi kunle'nix tan najewe'n tul yi ama'l cwent Hesbón. Nin ja ka'tij tul yi tnum Aroer, nin ja ka'tij lakak e'chk ne'x tnum yi ate' nintz naka'j. Ej nin ja ka'tij tulak e'chk lmak tnum yi ate' stzi'ak yi tzanla' Arnón. ¿Nxac tzun yi qui nin ncho'cu' tan majle'n tircu'n yi e'chk ama'la'tz sketz leje'nak tzaj tunintz? ²⁷ Yi in wetz qui'c jun tal takle'n ploj mimban te'ju'. Ma na ilu' teru' na tzanu' tan joyle'n puntil tan jale'n oyintzi' skaxo'l. Poro Kataj Ryos i' tz'ocopon tan pujle'n kaxo'l scyuch'u', yi o' ketz yi o' xonl Israel scyuch' yi e'u' xonl Amón,” stzun Jefté banintz scyetz yi e' xchakum tan cyalol tetz chireyil yi e' amonita.

²⁸ Poro qui nin tocsaj yi chireyil yi e' amonita chiyol yi e' xchakum Jefté.

Yi yol yi nsuk Jefté tetz Kataj Ryos

²⁹ Ej itzun bantz, nin tzun cu'ul yi espíritu tetz Kataj Ryos tibaj Jefté, nin tzun ben i'-tz lakak ama'l cwent Galaad tu Manasés tan chijoyle'n wunak tan chixome'n te'j tan oyintzi'. Kalena's tzun pakxe'n Mizpa yi cho' at cwent Galaad kalena's ticy'e'n i' tan oyintzi' scye'j yi e' amonita. ³⁰ Te yi ntaxk ben, nintzun suk i' yi xtxolbile'j tetz Kataj Ryos, itzun taltz: “Yi kol tak'u' ama'l swetz tan inxcyewe'n scye'j yi e' amonita, ³¹ nin ko ba'n cuntu' chimpakxij, jun cu'n, swoye' teru' tetz jun intx'ixwatz, yi patu'n cu'n na u'lij, yi bajx yil tz'elul xe inca'l tan inc'ulche'n,” stzun Jefté bantz tetz Kataj Ryos.

³² Nin tzun xcy'e' Jefté scye'j yi e' amonita. Xcy'e' i' tan cambaje'n chitanum, na nin tak' Kataj Ryos ama'l tetz tan tx'acone'n scye'j. ³³ Wi'nin tzun contr e' quimtz tan Jefté, nin xcy'e' i' tan cambaje'n junak tnum yi at xo'l Aroer tu Minit, jalen yi tnum Abel-keramim. Ya'stzun xtxolbil bantz yi e' xcyewe'n yi e' xonl Israel scye'j yi e' amonita.

³⁴ Ej itzun yi pakxe'n Jefté xe tetz ca'l jalen Mizpa, nin tzun el tzaj yi jun tal xutuj me'l i' tan c'ulche'n. Wi'nin tzatzi'n atit cu'ntz. Nin nternin na bixin yi na tzan tan tocse'n yi tetz pandero. ³⁵ Yi bene'n tilol Jefté yi tele'n tzaj yi me'la'tz tan c'ulche'n, nintzun oc i'-tz tan rit'e'n cu'n yi be'ch tetz, tan xchajle'n yi bis o'kl yi njal te'j. Bene'n tzun tlol tetz yi me'l:

—¡Ay, aã jun c'olój inme'l, mbinin jun chin ch'on na awak' swetz! ¡Nin aã ajpaj te yi tz'ako'n yi tzimbne', na ja insuk inyol tetz Ryos nin tajwe'n cu'n tan wele'n cu'n te'j jalu'! stzun Jefté banintz tetz yi me'l.

³⁶ Saje'n tzun tlol yi me'l tetz:

—Ilu' jun c'olój intaj, bne'u' swe'j chi yi nsuku' tetz Kataj Ryos, na ja el cu'n i' te yi mmo'c i' tan xch'eye'nu' tan xcyewe'nu' scye'j yi e' contru' yi e' amonita. ³⁷ Poro na klo' waj tzinc'uch jun pawor teru', yi nink tak'u' ama'l swetz tetz cob xaw, tan imbene'n tan xo'n scyuch' cobox wamiw xun, wi'ak e'chk ju'watz, tan o'kl scyuch' yi e' wamiwa'tz, tampaj yi xchinquimok chan, na quil nume'.

³⁸ Nin tzun tak' Jefté ama'ltz tetz yi me'l tetz cob xaw. Nin te yi tiempa'tz ja a'tij i' scyuch' yi e' xun yi e' tamiw, wi'ak e'chk wutz tan o'kl, na quime'n tlen tu' atit, wech qui nin til wutz jun yaj. ³⁹ Ma yi ticy'e'n yi tiempa'tz, nin tzun pakxijt-tz kale najle't yi taj, nin tzun el cu'n Jefté te yi yol i' yi suknak tetz Kataj Ryos. Nin tzun quim yi me'l Jefté-a'tz nin qui nin til wutz jun yaj. ⁴⁰ Cha'stzun te xchixo'l yi e' xonl Israel jalu', cyakil nin yob tircu'n yi e' xun na chiben tan chuna'n xo'l wutz tetz cyaj k'ej, tan tule'n tx'akx chic'u'l yi mbi cu'n ban te yi me'l Jefté.

12

Jefté scyuch' yi e' xonl Efraín

¹ Ej itzun bantz, tircunin tzun yi e' yaj yi xonl Efraín cwe'n chimolol quibtz, nin tzun e' icy'tz wi yi a' yi na bi'aj Jordán. Sbejnin tzun e' bene'ntz kale atit yi tnum yi na bi'aj Zafón, nintzun cyaltz tetz Jefté:

—¿Nxac qui mital sketz ko at ibembil tan oyintzi' scye'j yi e' amonita? Ja klo' kaben tzite'j tan oyintzi'. ¡Tan tu' yi ya'tz maban tz'ocopon k'a'kl aca'l ka'n ncha'tz aǎ cǎocopon ka'n tul tan atz'e'e'n! che'ch tzun bantz tetz Jefté.

²I tzun saj tlol Jefté scyetz:

—Bintzi, yi in wetz scyuch' yi e' inwunakil yi xomche' swe'j, ja jal jun oyintzin skaxo'l scyuch' yi e' amonita. Ej nin te yi ntaxk xe'tij yi oyintzi'a'tz ja kac'uch jun pawor tzitetz tan itule'n tan kuch'eye'n, poro qui nin ncxu'l wok. ³Nin tampaj yi qui nin ncxu'l wok tan kuch'eye'n, ja tzun wak' wibtz tk'ab quimichil, na nin imben tan oyintzi' scyuch' yi e' amonita, nin ja tak' Kataj Ryos ama'l sketz tan katx'acone'n scye'j. ¿Ma jalu', mbi tzuntz ja cxu'l wok jalu' tan oyintzi' swuch'?

⁴Cwe'n tzun molol Jefté tircu'n yi e' yaj yi e' aj Galaad, nin tzun e' octz tan oyintzi' scyuch' yi e' xonl k'ajtzun Efraín, nin xcy'e' i' scye'j. (Ilenin at oyintzi' ǎchixo'l, na ja cyal yi e' xonl Efraína'tz yi najlche' jalaj icy' tzaj, yi qui'c chixak yi e' xonl Galaad na e' tu' awernak tane'n, na le wutz cyetz cyajtza'kl yi ja chicyajcyen coli'n cya'n.) ⁵Ej nin ncha'tz cyetzaj yi e'chk ama'l kale juye't xe' yi a' Jordán nin yi nxcon cyak'un yi e' xonl Efraína'tz tan quicy'e'n tzaj. Ej nin yi cwe'n pone'n jun scyeri e' xonl Efraín tan jakle'n permis tan quicy'e'n tzaj, ja chijak yi e' aj Galaad yi e' q'uicy'lom be' tzi a' a'tz tetz: “¿Aǎ pe' xonl Efraín?” Ej nin yi ko ja tal qui', ja tzun chijak tetz tan talche'n tzaj yi yol “ǎxibolet”. Ej nin yi ko qui nin xcy'e' tan talche'n yi yola'tz skil cunin nin ko ja tal tetz “sibolet”, ⁶ta'ste'nin tzun na cwe't tz'amijtz, nin ta'ste'n nin cwe't biyijtz, stzi' yi a' Jordána'tz. Te jun tira'tz e' quim ca'wunak cob mil yaj yi e' len cun xonl Efraín. ⁷Kak tzun yob ban Jefté-tz tetz cyajcawil yi e' aj Israel. Nin yi quime'n i', cho'n tzun mukxe'ntz Galaad, yi tetz tanum.

Oxt wi'tz ajcaw tetz Israel

⁸I tzun bantz yi nskén wi't quim Jefté, nin tzun oc cyen Ibzán tetz cyajcawil yi e' xonl Israel. I' jun aj Belén. ⁹Nin e' jal junaklaj cy'ajl i', nin junaklaj me'l, nin cyakil cunin tzun yi e' nitxajila'tz e' ume'-tz ta'n scyuch' awer nak. Juk yob mban i' tan chicawe'n yi e' xonl Israel. ¹⁰Ej nin yi quime'n, cho'n tzun mukxe'ntz Belén. ¹¹Itzun yi quime'n Ibzán, nin tzun oct cyen Elón. I' jun xonl k'ajtzun Zabulón, nin tzun octz tetz cyajcawil yi e' aj Israel, tetz lajuy yob. ¹²Nin yi quime'n i' cho'n tzun mukxe'ntz Ajalón, le chitanum yi e' xonl. ¹³Itzun yi quime'n Elón, nin tzun oct cyen Abdón, cy'ajl Hilel yi aj Piratón tetz cyajcawil yi e' aj Israel. ¹⁴Cawun i' tetz wajxak yob. E' jal ca'wunak cy'ajl, nin junaklaj mam i'. Ej nin ǎchijunal len ja xcon buru' cya'n. ¹⁵Nin yi quime'n Abdón, cho'n tzun mukxe'ntz le tnum Piratón, yi cho'n at tul yi ama'l cwent Efraín, yi cho'n at wi'wutz yi na bi'aj wi Amalec.

13

Yi Sansón

¹Ej itzun bantz nin tzun e' ajt junt tir yi e' xonl Israel tan pajle'n ca'wl Kataj Ryos. Tk'ol tzun Kataj ama'l scyetz yi e' filistey tan chibuchle'n tetz ca'wunak yob.

²At tzun jun tnum yi na bi'aj Zora, yi cho'n at le chi'ama'l yi e' xonl Dan. Ej nin cho'n najlij jun yaj yi na bi'aj Manoa. Qui'c nitxajil i' na qui'c talbil yi txkel. ³At tzun jun tir yi je' joptuj yi ángel yi k'ajbil Kataj Ryos swutz yi txkel Manoa, itzun taltz tetz: “Yi aǎatz qui'c awalbil, poro tzaweke' pwokil jun ni', nin i'tz jun tal xicy sbne'. ⁴Poro qui'c cuj tan baje'n win awa'n, nka jun jilwutz xc'ala', nin qui'c cuj tan baje'n jun takle'n awa'n yi xan. ⁵Nin yi awala'tz yil sjalok qui'c cuj tan tele'n c'aplu'n yi xi'il wi', na yi jun tal ni'a'tz xconk tetz Kataj na i' nazareo* sbne' te yi ntaxk itz'ij. Ej nin yil ch'uy tz'ocopon i' tan icolpe'n yi axwok xonl Israel jak' chica'wl yi e' filistey,” stzun yi ángel bantz tetz yi xna'na'tz.

* 13:5 Yi yol nazareo na elepont “jun yaj yi xansa'nt tan xcone'n tetz Ryos.”

⁶ Nin tzun ben yi xna'n tan xtxole'n tircu'n tetz yi chmil yi mbi cu'n a'lchij tetz, itzun taltz: “Ja xchaj tib jun xchakum Kataj Ryos kale atine't, nin ja ne'l yab te'j, na icu'n na ben jale' jun ángel tetz Kataj Ryos. Nin qui nin minjak tetz, yi na'j scyetz i'. Na ncha'tz i' tetz qui nin ntal swetz. ⁷ Yi xtxolbil yi ntal swetz i'tz, yi sjalok jun wal, nin qui'c cuj tan baje'n win wa'n, nin qui'c cuj tan baje'n junt jilwutz xc'ala' wa'n, nin qui'c cuj tan baje'n jun takle'n wa'n yi xan, na yi ni' xconk tetz Kataj Ryos chi jun nazareo jetz yil tz'itz'ij nin jalen yil quim,” stzun yi xna'n bantz tetz yi chmil.

⁸ Toque'n tzun Manoa tan nachle'n Kataj Ryos, i tzun tal tul oración: “Kataj, yi nink xchak tzaju' junt tir yi jun yaja'tz tan tlol sketz yi mbi tajwe'n tan kabnol te yi ni' yil tz'ul itz'ok,” stzun Manoa bantz tetz Kataj Ryos.

⁹ Nintzun tbit Kataj Ryos yi yol Manoa, nin je' jobtuj junt tir yi jun ángela'tz swutz yi txkel i', te yi at i' wi cojbil. Ej nin qui'c Manoa at-tz naka'j. ¹⁰ Lajke'l nin tzun bene'n yi txkeltz tan talche'n tetz, itzun taltz:

—¡Bit tzaj, yi jun yaj yi je'nak jobtuj tzinwutz, ja wi't je' jobtuj junt tir!

¹¹ Lajke'l nin tzun bene'n Manoa, nin xomnintz te yi txkel kale atit yi jun yaja'tz. Itzun tal tetz:

—¿I pe' ilu'a'tz yi jilon tetz wuxkel ban?

—Itzun ina'tz.

¹² Bene'n tzun jakol Manoa tetz:

—Yil bajij yi xtxolbila'tz yi ja talu' sketz, ¿xe'n kaban tan xch'uyse'n yi ni'? nin ¿mbi jilwutz munl sbne' i'? stzun Manoa bantz.

¹³ —Ntin banwok tane'n tircu'n yi ja wi't wal tetz awuxkel: ¹⁴ Quil baj win ta'n, nka alchok e'chk takle'n yi na bnix te yi ta'al uva. Nin qui'c cuj tan baje'n junt jilwutz xc'ala' ta'n. Nin qui'c cuj tan baje'n jun takle'n ta'n yi xan. Ntina'tz tajwe'n tan ibnol tane'n, stzun yi ángel bantz scyetz.

¹⁵⁻¹⁶ Poro qui nin el xtxum Manoa tetz yi jun yaja'tz, yi i' yi ángel k'ajbil Kataj Ryos, na nin ben tlol i' tetz:

—Bne'u' jun pawor, cyajk cyenu' ske'j tan wa'a'n te jun tal ne'x chiw yi skanuque' teru', tzun i' bantz.

Poro itzun saj tlol yi ángela'tz:

—Mpe la'k chincyaj cyen tan wa'n, qui'c rmeril tan baje'n iwa' wa'n. Poro ba'n tzapat yi tal chiwa'tz tetz jun atx'ixwatz, stzun yi ángel bantz tetz Manoa.

¹⁷ Bene'n tzun tlol Manoa tetz yi ángel:

—Ntin tal tzaju' yi bi'u' sketz, bantz quil tz'elu' te kac'u'l, na ilenin skatyoxink teru' yil bnix tane'n yi mbi cu'n ntalu' sketz, stzun Manoa bantz.

¹⁸ —Qui'c rmeril yil walnin tzatz. Mpe'k walnin quil tz'el itxum te yi mbi eka'n ta'n.

¹⁹ Bene'n tzun Manoa tan ticy'le'n tzaj yi tal ne'x chiw, tu ixi'n triw, nintzun je tk'ol tircu'n wi jun c'ub, nin octz tan pate'n tircu'n tetz Kataj Ryos. Nin tzun ban Kataj Ryos jun takle'n yi chumbalaj nin, xchiwutz Manoa tu txkel. ²⁰ Te yi na tzan yi k'ak' wi yi altar, wi'nin tzun je'n sibel te yi oya'tz tcyaj, nin tzun ben quilol Manoa tu txkel yi taje'n yi ángel tcyaj. Cho'n je'n nin tul yi sib. Nin tzun aj cu'n chiwi'-tz, jalen yi cwe'n pone'n chiplaj wuxtx'otx'. ²¹ Kalena's tzun tele'n xtxum Manoa tetz yi jun yaja'tz i'tz yi ángel yi k'ajbil Kataj Ryos. Qui't xchaj tib junt tir xchiwutz. ²² Itzun tal Manoa tetz yi txkel:

—Jun cu'n yol skaquimok, na ja kil wutz Ryos.

²³ Saje'n tzun tlol yi txkel:

—Yi ya'tzk tajbil Kataj Ryos tan kaquime'n, qui klo' ncujij i' yi katx'ixwatz yi nkoy, nin qui klo' ntak' ama'l sketz tan kilol yi ángel. Ncha'tz qui klo' ntal i' tircu'n yi xtxolbila'tz sketz, stzun yi txkel Manoa bantz tetz.

²⁴ Ma yi tele'n tiemp, jale'n nin ban jun tal yi xna'n, nin tzun oc tk'ol yi bi'-tz tetz Sansón. Wi'nin tzun xch'uyse'n yi tal ni'a'tz, nin wi'nin banl Kataj bantz tibaj. ²⁵ At tzun jun tir

bantz, yi cho'n at Sansón le chicampament yi e' xonl Dan, yi cho'n at txo'l yi tnum yi na bi'aj Zora tu Estoal, nin tzun xe'tij yi espíritu tetz Ryos tan xconse'n i'.

14

Yi toque'n txkel Sansón

¹ Ej i tzun bantz cwe'n pone'n Sansón le tnum yi na bi'aj Timnat, nintzun pek' i'-tz te jun xun filistey. ² Nin yi pakxe'n i' xe tetz ca'l nin xtxoltz scyetz yi e' taj xtxu'. I tzun tal scyetz:

—Chibne'u' jun pawor, na klo' waj yil cho'cu' tan banle'n yi tajwe'n, na swu'mek tu jun xun filistey yi ja wil le tnum Timnat.

³ —¿Mbi xac tzatz yil cǎben tan joyle'n awuxkel ǎchixo'l yi e' filisteya'tz yi apart chiryosil skawutz ketz? ¿Ko qui'ct nin tzun jun xun at ǎchixo'l yi e' ketz kawunakil, nka ǎchixo'l yi e' mas xonl Israel?

—Yi jun xuna'tz ya'stzun yi na pe'k walma' te'j. Chijoye'u' puntil tan kumewe'n tuch' i', stzun i' bantz scyetz yi e' taj ǎtxu'.

⁴ Poro yi e' taj Sansón qui nin na el chitxum tetz yi ya'tz tzun tajbil Kataj Ryos yi jun umle'na'tz. Na nternin na tzan Kataj tan joyle'n puntil tan chixite'n yi e' filistey, na te yi tiempa'tz na chicawun squibaj yi e' xonl Israel. ⁵ Chibene'n tzun Sansón tu yi taj xtxu' tan joyle'n puntil tan nuc'le'n yi jun umle'na'tz jalen yi tnum Timnat. Te yi nsken wi't opon Sansón naka'jil yi tnum, kale atit jun ama'l yi at wi'nin wi' uva swutz, nin tzun el tzaj jun león yi ac'aje't tan bajse'n klo'. ⁶ Cwe'n mule'n tzun yi porer Kataj te'j Sansón. Ej nin ntin tan tu' yi k'ab tu yi walor xcon ta'n tan biyle'n cu'n. Katzij cunin tulej yi jun leóna'tz. Chi ik jun tal ne'ǎ chiw tu', yi qui'c walor. Poro qui nin tal i' yi xtxolbila'tz scyetz yi e' taj xtxu'. ⁷ Yi wi't baje'n yi xtxolbila'tz, nin tzun ben i'-tz tan yol tetz yi jun xuna'tz yi na pek' i' te'j.

⁸ Yi tele'n coboxt k'ej nintzun pakxe'nt junt tir te yi xun tan cyumewe'n tuch', nin tzun icy'ak i' tan tilwe'n yi wankil yi león yi nsken cyen quim ta'n. Nin tzun til yi at jun soc wunak txuc yi cho'n ate' le c'u'l yi jun leóna'tz, nin at wi'nin cabil wunak txuc tul. ⁹ Nin tzun ben i'-tz tan telsene'l tzaj yi cab, nin octz tan bajse'n. Ma yi chitx'amxe'n yi e' taj xtxu', nin tzun ben tk'ol mu'ǎ scyetz, poro qui ntal na' nsaje't tcy'al.

¹⁰ Ma te yi mben yi taj Sansón tan yol tu yi taj xtxu' xun, nintzun oc Sansón tan nuc'le'n jun chin tzatzi'n scyuch' yi e' xicy, quib chicxtumbr te yi tiempa'tz. ¹¹ Poro tampaj yi wi'nin na chixob yi e' filistey tetz Sansón, nin tzun ben chimolol quib junaklaj xicy yi cyamiw len cu'n quib te yi tzatzi'na'tz. ¹² Ej itzun tal Sansón scyetz yi e' xicya'tz:

—Swale' jun xtxolbil tzitetz yi tajwe'n tzital yi mbi na elepont yi ntaxk tzaj wi' yi juk k'ej tzatzi'ne'j. Kol chopon wok te'j yi mbi na elpont, swak'e' tzun jujun cmi'ǎ tzitetz yi lino cu'n. Ncha'tz swak'e' len tzitetz cobox be'chok yi chin yube'n nin. ¹³ Ma na ko quil cxopon wok tan talche'n yi mbi na elepont, tajwe'n tzun yi tzijunalen cu'n tzitak' jun cmi'ǎ yi lino cu'n, swetz. Ncha'tz tajwe'n tan itk'ol len swetz jun be'chok yi chin yube'n nin, stzun Sansón bantz scyetz.

—Al tzaj bin yi xtxolbila'tz sketz. List ato't tan tbite'n, che'ch tzun banintz tetz Sansón.

¹⁴ Xe'te'n tzun Sansóntz tan xtxole'n. Je tzun taltze'j:

“Te jun yi na wan, ja eltzaj cab.

Te yi jun yi cham ja jal ǎchi'al.”

Ma yi tele'n ox k'ej qui nin na el chitxum tetz yi mbi na elpont yi xtxolbila'tz. ¹⁵ Itzun le junt k'ej, nin tzun cyaltz tetz yi txkel Sansón:

—Joyaj puntil tan telsene'l tzaj tetz awuchmil yi mbi na elpont yi xtxolbil yi ntal i' sketz. Yi ko quil tzaban, tz'ocopon tzun ak'a'kltz ka'n tuml yi ataj scyuch' cyakil axonl. ¡Na i cu'n ntin tan majle'n len tu' yi be'ch ketz, mmitxoc wok o' te'j! che'ch tzun bantz.

¹⁶ Ej, lajke'l nin tzun bene'n i' te Sansón. Wi'nin tzun tok'e'ntz yi topone'n te'j, itzun taltz tetz Sansón:

—¡Yi aǎatz qui na cǎpek' swe'j! ¡Na chi'ch ac'u'l swe'j! Na ja awal jun xtxolbil scyetz yi e' intanum, nin qui nin mawal swetz yi mbi cu'n na elpont, stzun i' bantz.

I tzun tal Sansóntz tetz:

—Qui nin nwal scyetz intaj mbi na elepont yi xtxolbil, i ptzun tzatz wal nint, stzun Sansón bantz.

¹⁷ Poro qui nin tane' yi txkel Sansón tan o'kl, ma na jepon cunin yi juk k'eja'tz ta'n tan o'kl, nin chin ch'inch'uj nin ban yi txkel tan jakle'n ite'n nin xtxolbila'tz tetz. Cha'stzun te le juki'n k'e'j te yi tzatzi'n, tlol Sansón tetz yi txkel yi mbi na elepont yi xtxolbil yi ntal i'. Lajke'l nin tzun bene'n yi txkel Sansón tan talche'n scyetz yi e' tanum. ¹⁸ Itzun le juki'n k'e'j a'tz, tal muyunt cuntu', cyopone'n yi e' filistey tan talche'n yi xtxolbile'j tetz Sansón: “Qui'c nin jun takle'n yi chin chi' nin chi cabil wunak txuc.

Nin cyal jun nimte'n cu'n ǎchamil swutz jun león,” che'ch.

“Qui klo' mme'l itxum tetz

yi qui'k ntal wuxkel tzitetz,” stzun Sansón bantz scyetz.

¹⁹ Cwe'n mule'n tzun yi porer Kataj te'j Sansón. Cho'n tzun bene'ntz le jun tnum yi na bi'aj Ascalón. Ej nin cu' biyol junaklaj yaj le jun tnuma'tz. Ej nin yi be'chok yi cambaj i' scye'j, ya'stzun tak' i' scyetz yi e' yi cyal yi mbi na elepont yi xtxolbil yi tal i' scyetz. Wi'nin tzun ǎchi'che'n c'u'l Sansón yi pakxe'n xe ca'l taj xtxu'. ²⁰ Ma tetz txkel, nin ben ak'ij tetz jun scyeri e' tamiw Sansón.

15

¹ Ej itzun yi tele'n cobox ke'j, yi je'n yi cosech tetz yi triw, nin tzun ben Sansón tan xajse'n yi txkel, nin ben tcy'al i' jun tal ne'ǎ chiw. I tzun yi topone'n, nin tzun taltz:

—Nocopon tan tilwe'n yi wuxkel, jalen xe tetz ca'l, stzun i' bantz.

Poro yi ji' qui nin tak' ama'l tetz. ² Saje'n tzun tlol tetz:

—Chinch wetz, yi qui't na cǎpek' te'j. Cha'stzun te ja ben wuk'ol tetz jun awamiw. Poro at jun titz'un, nin chumbalajt cunin yubil. Ba'n tzun tz'oc tetz awuxkel.

³ —¡Ko ya'tz mban xtxumu'nu' qui'c wetz tuch' yi mbil bajij scye'j yi e' tanumu'! stzun Sansón bantz.

⁴ Bene'n tzun i'-tz tan chitz'amle'n cobox yac. Ox tzun cient e' tx'amxijtz ta'n, nin tzun baj cu' c'alol chije'-tz. Quicobenle'n cu'n tzun e' baj tuleltz, nin oc nin c'alol jun cul tzaj te'jak chije' yi e' lmuj yaca'tz. ⁵ Kalena's tzun tele'n stzakpul yi e' yaca'tz, yi c'alij tzaj yi na k'ak'an sju'ak chije', txo'lak e'chk ujul yi awij cya'n yi e' filistey. Tzaj cunin tzun tircu'n yi triw yi nsken wi't molxij, tu yi triw yi ntaxk je' yi txa'xe't mu'ǎt. Tzaj cunin tircu'n, tu e'chk wi' uva, tu e'chk wi' oliw, tircu'n stz'e'e'n. ⁶ Cyoque'n tzun e' filistey tan jakle'n tkanil yi na' taw yi ajtza'kla'tz. Ma yi quibital yi ya's tzun ban Sansón, tan ticy'se'n c'u'l te ji', yi cho'n najlij Timnat, tampaj yi ticy'e'n tk'ol yi txkel tetz jun tamiw, nin tzun e' ben e' filisteya'tz tan stz'e'se'n yi xna'na'tz tuml yi taj.

⁷ Ej itzun yi tbital Sansón yi mbi cu'n mbajij te txkel, itzun taltz:

—Ma jalu', tampaj yi ya'stzun mban itxumu'n, ¡jun cu'n yol swale' nin tzitetz yi quil nuje', jalen cu'n yil wicy'saj inc'u'l tzite'j! stzun i' bantz.

⁸ Ya'tz nin tzun tulejtz. Tircunin yi e' filisteya'tz e' baj lo'on ta'n, nin qui'c jun nink clax cyen. Ma yi ticy'sal c'u'l scye'j, nintzun ajtz tan najewe'n le jun picy yi at wutz c'ub yi na bi'aj Etam.

Yi xcone'n yi bakil wi' jun buru' tan Sansón tan chibiyle'n yi e' filistey

⁹ Ej itzun bantz nin tzun e' opon yi e' filistey tetz cobox k'e'j le jun ama'l cwent Judá. Noj cunin tzun yi ama'la'tz cya'n jalen yi cyopone'n nakajil yi tnum yi na bi'aj Lehi. ¹⁰ I tzun yi e' aj Judá nin tzun chijaktz scyetz:

—¿Mbi tzuntz nchu'lu' tan oyintzi' skuch'? che'ch tzun yi e' aj Judá bantz scyetz yi e' filistey.

—Ntin nku'l tan stz'amle'n Sansón, tan xchojol i' yi mbi cu'n banak ske'j.

¹¹ Yi quibital yi e' aj Judá yi ya'stzun chitxumu'n yi e' filistey, nin tzun e' ben ox mil aj Judá tan joyle'n Sansón le yi picy yi at wutz c'ub yi na bi'aj Etam. Itzun cyaltz tetz Sansón:

—¿Qui pe' na el atxum tetz, wi'nin chiwalor yi e' filistey skawutz ketz? Na tan yi awajtza'kla'tz skatz'aben nink tzawe'j.

—Yi mero xtxolbil i'tz, yi ntin ja inxelsaj yi xtxolbil yi nchiban e' swe'j.

¹² —Ma jalu', yi o' ketz, ntin nku'l tan atz'amle'n, nin tan ajatxle'n xchik'ab yi e' filistey, che'ch tzun yi e' aj Judá bantz tetz Sansón:

—Ko ya'tz bintzij na ital qui' bin chinquima'tz ita'n.

¹³ —Jun cu'n yol sak swutz Ryos yi quil ko'c ketz tan abiyle'n cu'n, ma na ntin na kaj ketz yil xkak'nin scyetz yi e' filistey, che'ch tzun bantz tetz Sansón.

Ej nin tzun e' octz tan c'alche'n cu'n Sansón tan cob akwil yi nim c'atzaj, yi mero ac'aj, yi qui'c cunin jun tir jajk xcon. Nintzun el tzaj quicy'altz kale tewane't tib.

¹⁴ Ej itzun cyopone'ntz le ama'l yi na bi'aj Lehi, nin tzun e' saj yi e' filisteitz tan chic'ulche'n. Wi'nin tzun chi'xch'ine'ntz, na le wutz cyetz cyajtza'kl yi nsken tx'amxij Sansón cya'n. Cwe'n mule'n tzun yi porer Kataj te Sansón tan tk'ol xtx'amil tan pak'leje'n yi e'chk akwil yi c'alol tetz yi k'ab. Qui'c nin tzun tilil yi akwila'tz bantz swutz Sansón, na icunin tal nok' yi tz'e'nakt ban. ¹⁵ Nin tzun ben i'-tz tan ticy'le'n tzaj jun bakil stzi' buru' yi at wuxtx'otx' naka'j nintz, yintaxk skej, nin tan yi baka'tz xcy'e' i' tan chibiyle'n jun mil filistey. ¹⁶ Ej itzun tal Sansóntz:

“Tan bakil wi' jun buru', ja chinxcye' scye'j jun c'olój wunak, tan bakil wi' jun buru', ja chiquim jun mil yaj wa'n,” stzun Sansón bantz.

¹⁷ Ej nin tzun el c'oxol yi jun baka'tz, nin tan yi xtxolbila'tz nin oc cyen bi' yi jun ama'la'tz tetz Ramat-lehi. ¹⁸ Wi'nin tzun sak tzi' at-tz te Sansón, nin tzun jilonintz tetz Kataj Ryos, i tzun ben tloltz: “¿Mbi tzuntz ja tak'u' ama'l swetz tan inxcyewe'n scye'j yi e' incontr? Ej ma jalu' ¿stk'e' pe'u' ama'l tan inquime'n tan saktzi' xchiwutz yi e' wunake'j yi qui'c na cyocsaj?” stzun Sansón bantz.

¹⁹ Nin tan porer Kataj Ryos nin tzun jakxij jun jul kale je ule't mulk' a', yi at nintz le ama'la'tz yi na bi'aj Lehi. Nin tzun uc'a' Sansóntz te yi a' yi mmulk'ij, nin tzun ult yos tuch'. Nin tan yi xtxolbila'se'j nin tzun oc cyen bi' yi jun tal a'a'tz tetz En-hacore, nin ya'tz nin bi'-tz jalu'.

²⁰ Junak tzun yob ban Sansóntz tetz wi'tz ajcaw Israel, te yi tiemp yi at tzaj cunin chichamil yi e' filisteya'tz tan cawu'n le ama'la'tz.

16

Yi mbi mban Sansón le tnum Gaza

¹ I tzun bantz, nin tzun opon jun tir Sansón le tnum Gaza. Nin tzun til i' jun xna'n yi wi'tz bnol tetz. Cho'n tzun cyaje'n cyen xe ca'l jun xna'na'tz tan watl te jun ak'bala'tz. ² I tzun quibital yi e' aj Gaza yi cho'n at Sansón le chitnumil, nin tzun e' octz tan q'uicy'le'n solte'j yi tnum tan qui tele'n. Ncha'tz te jun k'eja'tz nin e' octz tan q'uicy'len i' stzi' yi sawanil yi tnum. Ma yi toque'n akale'n nin tzun e' ajtz tan ujle'n, na le wutz cyetz cyajtza'kl yi jun cu'n cupon chibiyol jalchan le junt eklok. ³ Poro yi Sansón jalaj ntzi' ak'bal wit, nintzun el tzajtz xe ca'l. Ma yi topone'n swutz yi sawanil yi tnum, nintzun el tzaj buk'ul i' yi jun chin sawana'tz tuml yi marquíl yi benak ttx'otx', tuml yi tze' yi at tan pach'e'n len, nin tzun je' nin tekaltz. Ej nin cho'n topone'ntz ta'n jalen wi ju'wutz yi at nakajil yi tnum Hebrón.*

* **16:3** Yi tkanil yi xo'l yi cob tnuma'tz i'tz mas nicy' cient kilómetro.

Yi tajskele Sansón wutz Dalila

⁴ Ej itzun yi tele'n tiemp, nin tzun pek' Sansón te jun xun yi na bi'aj Dalila. Yi jun xuna'tz cho'n tzun najlijtz le jun joco'j yi na bi'aj Sorec. ⁵ Ej nin tzun e' ben yi e' wi'tz cyajcawil yi e' filistey tan yol tetz Dalila, i tzun cyaltz tetz:

—Joyaj puntil tan suble'n cu'n Sansón, tan tele'n katxum tetz yi na' na saje't yi xchamil, nin mbi puntilil kulej tan c'alche'n cu'n i'. Nin tan yi pawor yi tzabne' sketz, skajunal len cu'n skak'e' jun mil tu jun cient pwok tzatz yi sakal cu'n, che'ch tzun yi e' wi'tz ajcawa'tz bantz tetz Dalila.

⁶ Ej ya'tz nin tzun bantz, nin tzun tal Dalila tetz Sansón:

—Sansón, al tzaj nin swetz yi xē'n na jal yi awalor yi cya'l cunin na kilwit. ¿At pelo' jun puntil tan ac'alche'n cu'n junawez? stzun Dalila bantz tetz Sansón.

⁷ Saje'n tzun tlol Sansón:

—Yi kol chin cu' c'alij tan juk akwil yi na xcon tan pakle'n tzaj jun c'oxbil flech, yi txa'xe't mu'x, tz'elpon tzun inwalortz, nin tz'ocopon tzun inwalor chi alchok yaj, stzun Sansón bantz tetz Dalila.

⁸ Yi quibital yi e' wi'tz ajcaw yi xtxolbila'tz, nin tzun cyak' juk akwil ac'aj tetz Dalila, nin tzun cu' c'alol i' Sansón tan yi e'chk akwila'tz. ⁹ Ej nin nsken cyen oc tewal Dalila cobox yaj xe tetz witbil, nin tzun xch'intz:

—iSansón, chu'l yi e' filistey tan abiyle'n cu'n! stzun Dalila bantz.

Lajke'l nin tzun je'n pak'lul Sansón yi e'chk akwila'tz yi c'alol tetz, chi ik pita' yi ja cu num tan k'ak'. Nin qui nin tzun el chitxum yi e' filistey tetz yi xē'n na jal walor Sansón.

¹⁰ Talol tzun Dalila junt tir tetz Sansón:

—iNxac qui mawal yi mero bintzij swetz! iCyakil tir na ajal cu'n wi awak' swetz! Ma jalu', alaj bin swetz yi mbinin puntil tzimban tan ac'alche'n cu'n.

¹¹ Talol tzun Sansón jun tir tetz:

—Yi kol chincu' c'alij tan e'chk akwil yi ac'aj, yi txe'n cunin xcon, tz'elpon tzun inwalor, nin nocopon chi tane'n alchok yaj, stzun Sansón bantz.

¹² Ej yi tbtal Dalila yi xtxolbila'tz, nin tzun xcon cobox akwil ta'n yi mero ac'aj, nin tzun cu' c'alol i' Sansón, nin tzun xch'intz:

—iSansón chu'l yi e' filistey tan abiyle'n!

Ncha'tz te jun tire'j, nin e' oc tewal Dalila cobox filistey le witbil, poro nin xcye' Sansón tan pak'le'n yi e'chk akwila'tz chi ik tal nok' tu'.

¹³ Talol tzun Dalila junt tir tetz Sansón:

—iIxnin na cxtzane't tan lamche'n inwutz! iIxnin na cxtzane't tan talche'n la'jil swetz! iAl tzaj nin swetz yi mbi'tz tajwe'n tzimban tan ac'alche'n cu'n! stzun Dalila tetz Sansón.

—Tajwe'n yil cōo'c tan lase'n xi'il inwi', nin yil xcon tetz wa' jun xbu'k yi na tzan xchemle'n tul jun chin ma'cl yi na xcon tan telse'n chem. Ej nin tajwe'n tan toque'n ac'alol te jun tze' yi benak pajij ttx'otx'. Tan yi xtxolbila'tz tz'elpon tzun cyakil inchamil, nin nocopon chi tane'n alchok yaj tu xchamil.

Toque'n tzun Dalila tan watze'n cu'n Sansón, nin oc i' tan wa'tze'n quen yi juk boc'oj xi'il wi' Sansón yi lasu'nt txo'l yi k'inl yi xbu'kl yi na tzan xchemle'n te ma'cla'tz. ¹⁴ Ncha'tz oc c'alol yi ma'cl te jun tze' yi cho'n benak pajij ttxotx', nin tzun xch'intz:

—iSansón! Chu'l yi e' filistey tan abiyle'n cu'n, stzun Dalila bantz.

Poro yi Sansón lajke'l nin tele'n watl nin xcye' i' tan buk'leje'n tzaj yi tze' yi benak pajij ttx'otx', tuml yi ma'cl tetz chemo'n.

¹⁵ Talol tzun junt tir Dalila tetz Sansón:

—iChin la'j nin aš! iMbi xac tzatz yi na awal yi wi'nin na cšpek' swe'j? Oxix tir cxtze'en swe'j, nin qui nin na awal yi na' na saje't atxamil, stzun Dalila bantz tetz Sansón.

¹⁶ Ma na tampaj yi cu'nak nin wutz Dalila tan jakle'n tetz Sansón yi mero bintzij, nin tampaj yi cyakil nin rat na tzan i' tan jakle'n yi xtxolbila'tz tetz Sansón, nsken tzun wi't

icy' paj Sansóntz tan tbite'n. ¹⁷ Cha'stzun te ba'n cunin xtxolil Sansón yi mero xtxolbil tetz Dalila:

—Cya'l jun jajk oc tan telse'n xi'il inwi', na te yi taxk nitz'ij txumijt tan inxcone'n tetz Ryos chi jun nazareo. Nin kol tz'el c'aplu'n xi'il inwi', tz'elpon tzun inchamil, nin nocopon tzuntz chi alchok yaj, yi qui'c mas xchamil.

¹⁸ Yi tele'n xtxum Dalila tetz, yi ya'stzun yi mero bintzij yi tal Sansón tetz, nin tzun ben mantar i' tan chichakle'n yi e' wi'tz cyajcawil yi e' filistey, i tzun taltz:

—¡Ma jalu', ba'n chu'lu', na ja tal Sansón swetz yi mero xtxolbil yi ewa'n cuntu' ta'n! stzun Dalila bantz.

Nin tzun e' opon yi e' ajcawa'tz te Dalila nin cya'n yi pwok cya'n yi chisuknak tetz.

¹⁹ Nin tzun joy Dalila puntil tan watzaje'n cu'n Sansón wi' tka'n, nin tzun xchak jun yaj tan tpone'n tan c'aple'n len yi juk boc'oj xi'il wi' Sansón yi lasu'n quitane'n. Ej nin tzun octz tan yajle'n Sansón, i tzun taltz tetz:

²⁰ —¡Sansón chu'l yi e' filistey tan abiyle'n!

Lajke'l nin tzun tele'n watl Sansón, nin tane'n swutz yi xcyek i' scye'j chi na ban nin tunin. Poro quinín pujx ta'n yi nsken cyaj cyen coli'n tan Kataj Jehová. ²¹ Cwe'n tzun chitz'amol, nin tzun el tzaj chic'olpil chicabil wutz. Nin tzun aj quicy'altz jalen le tnum Gaza. Cwe'n tzun chic'aloltz tan caren yi brons cu'n, nin tzun octz cya'n tan tole'n jun ca' yi na xcon tan xche'je'n triw yi cho'n at xetze'. ²² Poro, nin ch'uy junt tir yi xi'il wi' Sansón.

Yi quime'n Sansón

²³ Ej yi wi't baje'n yi xtxolbila'tz nin tzun cu' chimolol quib yi e' wi'tz cyajcawil yi e' filistey tan jun tzatzi'n, na nin e' xcyek te Sansón yi chicontr, nin tzun e' octz tan toye'n chitz'ixwatz tetz chiryosil yi na bi'aj Dagón. Wi'nin tzun chibitzine'ntz, i tzun na cyaltz: “Yi karyosil ja tak' ama'l sketz, tan kaxcyewe'n te Sansón, yi kacontr,” che'ch tzun na bantz.

²⁴ Nin yi quilol wunak Sansón, ncha'tz e', e' bitzin tan lok'e'n wutz yi chiryosil, i tzun na cyaltz:

“Yi karyosil ja tak' ama'l sketz tan kaxcyewe'n te Sansón, yi kacontr, yi ilenin ja oc tan xite'n cu'n e'chk kacosech, nin wi'nin kawunakil ja che' quim ta'n,” che'ch tzun na bantz.

²⁵ Wi'nin tzun chitzatzine'ntz, nin tampaj yi tzatzi'n yi ate' cu'nt, nin tzun chijaktz tan tpone'n Sansón xchiwutz, tan chitze'ene'n te'j. Nin tzun ben q'u'il tetz xetze'. Ma yi tpone'n xchiwutz, wi'nin chitze'ene'ntz te'j. Cho'n tzun topone'ntz cya'n txo'l cob chin tka'n ca'l.

²⁶ Talol tzun Sansóntz tetz yi xicy yi na tza'n tan xch'ine'nin i':

—Cy'ajnin in kale ate't yi cob tka'n ca'l yi tijom tetz tircu'n yi tyoö. Na na waj chinkeje' cyen jun rat, stzun Sansón bantz.

²⁷ Tircunin tzun yi e' wi'tz cyajcawil yi e' filistey ate' cu'ntz le jun chin tyoöa'tz. Nin nojnak cunin cya'n wunak. At xna'n ate'-tz, nin at yaj, tech nin wunak ate'-tz. Ncha'tz at lo' ox mil wunak le ca'p chup te yi tyoöa'tz. Tircunin tzun na chitzantz tan xmaye'n yi mbi cu'n na u'lij Sansón. ²⁸ Nin tzun el stzi' Sansóntz tetz Kataj Ryos, i tzun taltz: “Ta' bne'u' pawor quil ne'l te c'u'lu', nink nu'l tx'akx te'u'lu'. Ntin te junt tire'j, nink tak'u' inwalor tan telse'n xel scye'j yi e' wunake'j, na ja eltza'j chicy'al cabil inwutz,” stzun Sansón banintz tetz Kataj Ryos.

²⁹ Ej nin tzun joy i' tan k'ab yi cob tka'n tyoöa'tz, nintzun cu' nuc'ul tibtz txol, na ya'stzun yi cob tka'n yi tyoö yi tijom tetz tircu'n. Jujun tzun k'ab bantz tejak e'chk tijoma'tz tetz yi tyoö. ³⁰ Xch'ine'n tzuntz, i tzun taltz: “¡Xchiquimoken tircu'n yi e' filistey swuch'!” stzun i' bantz.

Nin tzun xcon tircu'n yi xchamil ta'n tan chipitle'n len yi cob tka'n tyoöa'tz, nin tzun saj nil tircu'n squibaj yi e' wi'tz cyajcawil yi e' filistey, yi ate'-tz. Nimte'n cunin wunak e' quim tan Sansón te yi jun tira'tz, swutz yi e' quim ta'n yi ba'n tzaj i'. ³¹ Yi wi't quime'n

Sansón, nin tzun e' opon cyen yi e' titz'un, tuml yi e' xonl, tan telse'n tzaj wankil. Cho'n tzun mukxe'ntz cya'n txo'l yi e'chk ama'l yi na bi'aj Zora tu Estoal, kale mukxnakit Manoa, yi taj i'. Junak tzun yob ban Sansóntz tetz cyajcawil yi e' aj Israel.

17

Yi tyoö yi tetz cuntu' Micaías

¹ I tzun bantz at tzun jun yaj yi na bi'aj Micaías, yi cho'n najlij wutz wutz yi ama'l cwent Efraín. ²⁻³ I tzun xtxoltz tetz yi xtxu':

—Na', na klo' waj wal yi bintzi teru'. ¿Nachij pe' tanu' yi tele'n yi pu'ku' tan alk'om, yi jun mil tu jun cient pwok sakal, yi colij tanu'? ¿Ej nin nachij pe' tanu' yi toque'nu' tan jakle'n caws yi jun alk'oma'tz? In colol tetz yi pwoka'tz, na in mmalk'on len te'ju'. Ma jalu', swak'e' teru', na ja ben wital te'ju' yi ten wi't suku' tetz Kataj Ryos tan banle'n jun ryosilu' yi banij sbne' tan jun se'ol, nin yi sakal cu'n tz'ocopon te'jak.

Nin tzun tak't i' yi sakal tetz yi xtxu'. I tzun tal yi xtxu'-tz:

—¿Tak' tzaj Kataj Ryos banl tzawibaj, aǎ jun c'olój wal!

⁴ Ma yi wi't tk'ol Micaías yi pwoka'tz tetz yi xtxu', nin tzun ben yi xtxu' tan tak'le'n tetz jun yaj yi txak'ol sakal, tan bnixe'n jun ryos yi tze' tu' nin tan tocse'n sakal solte'j. Ma yi bnixe'n cho'n tzun topone'ntz xe ca'l Micaías. ⁵ Yi Micaías'a'tz, at tzun jun tetz ama'l xe tetz ca'l yi ntina'tz xac tetz tan banle'n tane'n tetz munl. Ej nin tzun bnix jun efod ta'n, ncha'tz bnix cobox teblal ryosil i' ta'n. Ncha'tz nin oc cyen jun cy'ajl i' ta'n tetz pale'. ⁶ Ya'stzun e' ban te yi cobox tiempa'tz, na ntaxk jal jun chireyil. Ej nin cyakil wunak ntin ja chixom te cyetz cyajbil.

⁷ Itzun bantz, at tzun jun xicy yi cho'n a'tijtz cobox k'ej le tnum Belén. I' jun xonl Leví.

⁸ Nin tzun el tzaj xicya'tz le tnum Belén, tan joyle'n junt ama'l kalel najewe't. Nin te yi na xon i' tbe' tul yi ama'l cwent yi e' xonl Efraín, nin tzun opon nojtz te yi ca'l Micaías.

⁹ Bene'n tzun jakol Micaías tetz:

—¿Na' ncsite't? stzun i' bantz tetz yi xicya'tz.

—Cho'n nchinsaj jalen Belén. In jun xonl Leví nin na chintzan tan joyle'n jun ama'l kalel chinajewe't.

¹⁰ —Ba'n ǎcyaj swuch', nin ba'n cǎo'c tetz impale', nin ba'n cǎo'c tetz kajbil intaj. Nin ba'n cǎo'c tan banle'n tane'n e'chk kamunl. Nin cǎinchoje'. Swak'e' lajuj piǎ sakal tzatz le jun yob. Nin swak'e' be'ch atz, tu awa', stzun Micaías bantz tetz yi jun xicya'tz.

¹¹ Nin tzun cujij yi xicya'tz, tan cyaje'n cyen tan najewe'n tuch' Micaías. Ej nin yi tele'n tiemp nin tzun octz chi jun nitxajil i'. ¹² Nintzun bixe' i' tan Micaías tetz chipale'il. Cyaje'n nintzun bantz tan najewe'n tu Micaías. ¹³ Le wutz tetz tajtza'kl yi wi'nin banl Kataj sbne' squibaj na yi pale'a'tz i' jun xonl Leví.

18

Yi mbi cu'n bajij ǎchixo'l Micaías tu yi e' xonl k'ajtzun Dan

¹ Yi xtxolbile'j mbajij te yi tiemp yi ntaxk jal jun chireyil yi e' xonl Israel.

Itzun bantz yi e' xonl k'ajtzun Dan, qui'c jun ama'l kale na cha't cu'nt. Na tzun chitzan tan joyle'n jun ama'l kale chinajewe't. ² Itzun te yi ate'-tz le tnum Zora tu yi tnum Estoal, nin tzun ben chichakol o' xk'ukwil yi chin cham nin e', nin yi qui na chixob tetz jun, tan joyle'n junt ama'l tan chinajewe'n tul. Chibene'n tzun e' xk'ukwila'tz lakak e'chk ama'l cwent yi e' xonl k'ajtzun Efraín. Te yi quicy'e'n lakak ama'la'tz, cho'n tzun cyopone'ntz le ca'l Micaías tan watl. ³ Te yi ntaxk chopon xe ca'l Micaías, nin tzun ben quibital yi apart wekl jilon yi jun xicya'tz, yi xonl Leví, nin tzun e' bentz tan jakle'n tetz:

—¿Mbitzun na ajoy tzone'j? che'ch tzun bantz tetz.

⁴ Toque'n tzun yi jun levitaja'tz tan xtxole'n nin scyetz yi ðe'n cu'n ban chitrat, yi cyaje'n cyen i' tetz pale'il Micaías tuml yi tetz najal. ⁵ Yi quibital yi xtxolbila'tz tetz yi levitaja'tz, nintzun cyaltz tetz:

—Jakaj bin kabanl tetz Kataj. ¿Ba'n cuntuk sbne' kapyaj? che'ch tzun bantz tetz.

⁶ —Cheb cu'n bin chibenu', na tz'ocopon Kataj Ryos tan chiq'uicy'le'nu'. Qui'c na ban na'l cha'j nintu', stzun yi pale'a'tz bantz scyetz.

⁷ Quicy'e'n tzuntz yi o' xk'ukwila'tz jalen le tnum yi na bi'aj Lais. Ej nin yi e' wunak yi najlche' le jun tnuma'tz, qui'c jun takle'n na chibislej. Ni'cu'n e' chi quitane'n yi e' aj Sidón, na cya'l jun jak oc tan chixuxe'n nka tan oyintzi' scye'j. Ncha'tz qui'c jun tiemp jak chitij we'j. Nin chin joylaj nin najlche't scye'j yi e' aj Sidón, nin cya'l nin junt tnum at ðchinaka'jil. ⁸ Chipakxe'n tzun yi o' xk'ukwila'tz jalen le cob tnum Zora tu Estoal kale najlche't nin yi e' chixonl. Ma yi cyopone'n nintzun jaklij scyetz:

—¿ðe'n ban imantar? ¿Ja pe' jal jun ama'l ita'n tan kanajewe'n tul?

⁹ —Ja, na ja baj kaxo'mbel lakak e'chk ama'l, nin ja jal jun ama'l ka'n kale atit balaj cojbil. ¡Quin bin! ¡Quin tan chisotzaje'n yi e' wunak yi najlche'-tz tul! Or itetz, ¿mbi xac tzitetz yi iðnin c'olch quixe't? Tajwe'n kaben tan kacambal yi ama'la'tz. ¹⁰ Na yil kopon chone'j tzitile' yi qui'c nin jun takle'n najk chibislej yi e' taw luwara'tz, na wi'nin balaj tx'otx' at, nin qui'c nin jun takle'n najk sotz chic'u'l te'j. Stk'e' Kataj ama'l sketz tan kacambal yi jun ama'la'tz, che'ch tzun yi e' xk'ukwila'tz bantz.

¹¹ Ej, kak tzun cient yaj cyele'n tzaj Zora tu Estoal. Cho'n tzun e' bene'ntz tan chicambal yi jun ama'la'tz. Tircu'n e' cy'a'n len chima'cl cya'n tetz oyintzi'. ¹² Cho'n tzun cyopone'ntz tan ujele'n tetz jun lak'bal nakajil yi tnum Quiriat-jearim, jun ama'l yi cho'n at cwent yi e' xonl Judá. Jalu' na bi'aj “yi ama'l kale e' ujewe't yi e' xonl Dan”. ¹³ Quicy'e'n tzuntz yi junt eklok nin e' opontz le ama'l cwent yi e' xonl Efraín, kale najle't Micaías. ¹⁴ Itzun yi o' xk'ukwila'tz yi nsken wi't baj quilol yi ama'l cwent yi tnum Lais, nin tzun cyaltz scyetz yi e' cyuch':

—¡Bit wok tzaj! Xe jun ca'le'j at jun efod. Ncha'tz at cobox teblal chiryosil yi e' taw ca'le'j yi se'ij nin yi sakal cu'n cye'jak. ¿Mbi na cyal cyeru', kalk'aj pe'? che'ch tzun yi e' xk'ukwila'tz bantz scyetz yi e' cyuch'.

¹⁵ Tele'n tzun chijatxol quib yi e' xk'ukwila'tz scye'j yi e' cyuch', nin e' octz xe ca'l Micaías kale najle't yi jun xicya'tz yi levita tan talche'n jun yos tetz. ¹⁶ Ma yi kak cient sanlar yi cya'n len chispar cya'n cho'n tzun e' cyaje'n cyentz stzi' puert tan chich'iwe'n. ¹⁷ Inti yi o' xk'ukwila'tz e' oc xe quen yi ca'l tan cyelsene'l tzaj yi ryosil Micaías yi se'ij nin yi at sakal te'j, tuml yi efod, tu e'chk ryosil i'.

¹⁸ Ma yi bene'n tilol yi pale' yi nsken wi't cho'c yi o' xk'ukwila'tz xe quen yi ca'l Micaías, nin yi bene'n tilol yi e' octz tan ticy'le'n tzaj yi ryos yi at sakal te'j, tuml yi efod, tuml yi e'chk chiryosil, nin tzun ben tlol scyetz:

—¿Nxac na chitzanu' tan telse'n tzaj e'chk karyosil?

¹⁹ —¡ðc'abnequen tu! Ba'n tcu'n quil cðjilon. Ntin xomen tzaj ske'j. Na yi kajbil i'tz, yil cðo'c tetz jun wi'tz kapale'il tan banle'n tane'n e'chk kamunl ¿Nk'e'tz pe' bant cu'n yil cðo'c tetz pale' jun k'u'j xonl Israel, swutz jun ntzi' najal? che'ch tzun bantz.

²⁰ Wi'nin tzun stzatzine'n yi pale'a'tz te yi xtxolbil yi ben tbital, nin tzun ben tcy'altz yi teblal yi ryos yi sakal cu'n te'j, tuml yi efod tu yi e'chk chiryosil, nin xom nintz scye'j yi e' aj Dana'tz. ²¹ E' cwe'n tzuntz tbe' cyakil yi e' xonl Dana'tz tuml chinitxa', tuml cyawun, tu cyakil chime'bi'l. ²² Nsken tzun chopon joylaj, yi cwe'n chimolol quib Micaías tuml yi e' wisin tan chibene'n tan chitz'amle'n. ²³ I tzun yi saje'n quibital yi e' xonl Dan yi wi'nin chiðch'ine'n yi e' yi xomche't nin tan chitz'amle'n, nin tzun e' taque' cu'ntz tan chich'iwe'n. Nin tzun ben chidakoltz tetz Micaías:

—¿Mbi na aban yaj? ¿Mbi tzuntz yi na cðch'in tzaj sketz? che'ch tzun bantz tetz Micaías.

²⁴—Yi axwok itetz ja el tzaj italk'al yi e'chk inryosil, yi in se'ol tetz. Ncha'tz ja el tzaj itcy'al yi impale'. Tircu'n mme'l tzaj itcy'al. ¿Nin na inimsaj ic'u'l tan jakle'n tzaj swetz yi mbi na imban? stzun i' scyetz.

²⁵—Quil je' mas awi' tan kayajle'n, na qui na kil ko at jun sketz yil je' lajp wi' tzawe'j, nin ltz'oc tan abiyle'n cu'n, nin yil tzajpon wi' qui cunin batz tircu'n yi anajal xchiquimok.

²⁶Yi bene'n tilol Micaías yi jun c'olaj cunin chixone'n, ba'nt cun pakxe'n i' xe tetz ca'l. Ma yi e' xonl Dan nin tzun e' cwe'n junt tir tbe', ²⁷tu yi e'chk takle'n yi el tzaj cya'n xe ca'l Micaías, tu yi pale'. Cho'n tzun cyopone'ntz le tnum Lais.

I tzun yi e' wunaka'tz yi najlche'-tz Lais, qui'c jun il na chibislej. Cha'stzun te cyoque'n po'k yi e' xonl Dana'tz tan chibiyle'n cu'n tircu'n tan spar. Ej nin ncha'tz oc chit'inol k'a'kl yi tnum. ²⁸Ej nin tampaj yi joylaj xchixo'l yi tnum Sidón, nin tampaj yi qui'c nin junt tnum yi at-tz naka'j, cya'l tzun jun opon tan chicolche'n xchik'ab yi e' xonl Dan. Ma yi chicambal yi e' xonl Dan yi ama'la'tz nin tzun e' oct-tz tan nuc'le'n junt tir yi tnum tan chinajewe'n tul. Cho'n at yi tnuma'tz le jun joco'j cwent yi ama'l Bet-rehob. ²⁹Lais bi' yi tnum te ntaxk chopon tan cambaje'n, poro yi chicambal nin tzun oc bi'-tz cya'n tetz Dan, tan tak'le'n k'ej chimam Dan, jun scyeri cy'ajl Israel. ³⁰Cho'n tzun toque'n cyen yi ryosila'tz yi se'ij tu' nin ocnak sakal te'j, tul yi tnuma'tz tan lok'e'n wutz. Ej nin yi chipale'il bantz i'tz Jonatán, xonl Gersón jun scyeri cy'ajl Moisés. Yi xone'n tiemp ja chijal cy'ajl Jonatán. Tircunin tzun e' oc lentz tetz chipale'il yi e' xonl Dana'tz, jalen yi chibene'n ticy'le'n pres joylaj. ³¹Cho'n tzun ta'te'n jun ryosa'tz yi bnix tan Micaías xchixo'l yi e' xonl Dana'tz te yi tiemp yi at tzaj yi mantial Kataj le tnum Siló.

19

Yi mbi cu'n bajij te jun xonl k'ajtzun Leví tu yi tetz mos yi ca'b txkel i' tane'n

¹Itzun bantz, te yi qui'c jun rey at tan cawu'n yi e' aj Israel, at tzun jun xonl k'ajtzun Leví najlijtz joylajlen tul yi ama'l cwent Efraín. Nin tzun cyok'bej quibtz tu yi tetz mos, yi i'tz jun aj Belén, jun tnum cwent Judá. ²Yi xone'n tiemp nin tzun je' lajpuj wi' yi xna'na's te'j, nin tzun aj ojkujtz jalen Belén tan najewe'n te yi taj. Ma yi tele'n cyaj xaw tan yi xna'n te yi taj, ³nin tzun opon yi jun levitaja'tz tan joyle'n, nin tan cu'swutzil tetz yi xna'n tan pakxe'nt tzaj te'j. Cy'a'n tzun cob buru' ta'n, nin xomij jun yaj te'j yi mos i'. Tk'ol tzun yi xna'n ama'l tetz tan toque'n xe ca'l yi taj. ⁴Ncha'tz yi taj yi xna'n, wi'nin tzun stzatzine'ntz te yi jun levitaja'tz yi topone'n scyuch', nin tzun taltz tetz yi ba'n lcyaj scye'j. Nin tzun e' cyaj cyentz tuml yi mos tetz ox k'ej xe najbil taj yi xna'n, nin tzun ak'lij chiwa'-tz, tu quic'a', nin chiwitbiltz. ⁵Itzun te yi cyaji'n k'ej, chin jalchan cunin tele'n chiwatl tan cyaje'n klo'. Poro te yi aje'n tlen tu' ate't, nin tzun tal yi taj yi xna'n tetz yi ji':

—Wan nin, qui'c na ban ko jun ntzi' piñ tal pam lbajnín ita'n, te ntaxk cxa'j wok, bantz quil tztij we'j, stzun yi taj yi xna'n bantz tetz.

⁶Chicabil tzun e' c'ole' cu'ntz tan wa'e'n, nin tan uc'a'e'n, nin tzun cu' wutz taj yi xna'n tetz yi ji', tan chicyaje'ntz tetz junt ak'bal, tan qui chitijol watl tbe'. ⁷Qui nin tzun klo' cujij, poro tampaj yi cu'nak nin wutz yi taj yi xna'n tetz, cha'stzun te e' cyaje'nt cyen tetz junt ak'baltz.

⁸Itzun yi je'mpone'n yi to'i'n k'ej, chin jalchan cunin tzun tele'n watl yi levitaja'tz, tan cyaje'n klo', poro nin cu' wutz junt tir yi ji' tetz tan wane'n nin te ntaxk cha'j, tan qui chimuc'ul we'j tbe'. Cha'stzun te e' cyaje'nt cyen tan wa'e'n jalen yi toque'n chaj k'ej. ⁹Ma yi wi't wane'n, cwe'n tzun wekolt tib tan taje'nt tu yi txkel nin tu yi mos. Talol tzun junt tir yi ji' tetz:

—Ja wi't ben k'ej ita'n, nin oque'n tlen tu' atit akale'n. Ba'n tcu'n yi nink xcyajk wok cyen tzone'j, bantz itele'n jalchan cunin.

¹⁰Poro yi levita qui nin cujij tan chicyaje'n cyen tetz junt ak'bal, ma na aje'n nin e' bantz tu yi txkel, tuml yi cob buru' yi cy'a'n che' cya'n tan cyeke'n. Ma yi opone'n tlen

tu' ate't le tnum yi na bi'aj Jebús, yi jalu' na bi'aj Jerusalén, ¹¹ nin tzun tal yi mos yi levita tetz:

—¿Mbi na tal teru' ta'n kol kacyaj cyen tan watl le chitanum yi e' jebuseo? stzun bantz.

¹² —Quil kacyaj le jun tnum yi nk'e'tz scyetz yi e' katanum yi o' xonl Israel. Tajwe'n tan kopone'n jalen Gabaa. ¹³ Tajwe'n kabuch kib tan kopone'n tan watl jalen Gabaa, nka Ramá, stzun yi levita bantz tetz yi mos.

¹⁴ Ej bene'n nin tzun e' bantz, tal muyunt cuntu' cyopone'n le tnum Gabaa, yi chitanum yi e' xonl k'ajtzun Benjamín. ¹⁵ Nin tzun cyaj cyen yi nim be' cya'n, tan cyopone'n le tnum Gabaa. Cho'n tzun cyopone'ntz tan c'olche'n tc'a'ybil na cya'l jun el k'ajab scye'j tan tak'le'n chiposar.

¹⁶ Ej, nskenin oc lak'bal yi ticy'e'n cu'n jun wutzile'n yaj, yi cho'n xa'ke'n tan ak'un wi cojbil. I' jun xonl Efraín, yi cho'n najlijtz Gabaa, chi jun awernak, na yi e' aj Gabaa, e' len cu'n xonl k'ajtzun Benjamín. ¹⁷ Ma yi bene'n tilol yi wutzile'n yi levita tu ca'p txkel yi cho'n jukl che' tc'a'ybil, nin tzun ben jakoltz scyetz:

—¿Na' tzun ncxsaje't, nin na' ncxbene't? stzun i' banintz scyetz.

¹⁸ —Ujle'n tu' nkicy'ak te'j tzone'j. Cho'n nkasaj le ama'l Belén cwent Judá, nin cho'n nkaben joylajlen yi ama'l cwent Efraín, kale atit kanajbil. Ja ka'tij cobox k'ej Belén, ma jalu' ja kapakx tzaj tan kopone'n le kanajbil, poro cya'l njal cu'nt kaposar tzone'j. ¹⁹ Yi o' ketz, cy'a'n chiwa' yi e' tal kaburu' ka'n, nin cya'n pam tu a' kak'un bantz quil katij we'j. Qui'c jun tajwe'n sketz, stzun yi levitaja'tz banintz.

²⁰ Bene'n tzun tlol yi wutzile'n scyetz:

—Quil cxbisun wok tan e'chk takle'na'tz. Yi wetz swak'e' yi tajwe'n tzitetz. Nin quil wak' ama'l tan ticy'e'n yi ak'bal ita'n tzone'j tc'a'ybil.

²¹ Nin tzun e' ben tcy'al xe yi tetz ca'l nin oc i' tan chic'a'che'n yi e' buru'. Yi wi't xtx'ajol i' quikan yi e' txocum, kalena's tzun e' octz tan wa'n tu uc'a'e'n. ²² Na chitzatzin cu'n, yi cyopone'n cobox yaj yi chin xa'bil nin cyajtza'kl, nin tzun baj chisutal te yi ca'l, nin oc chic'ojlol yi puert. I tzun cyal quen tetz yi wutzile'n, yi taw ca'l:

—¡Elk tzaj yi jun yaj tanu' yi at tuch'u! ¡Na kaj kawitbej kib tuch'! che'ch tzun bantz.

²³ Poro nin tzun cu' wutz yi wutzile'n taw yi ca'l scyetz, itzun taltz:

—¡Ax wok jun c'olój wamiw, quil tziban wok jun ajtza'kla'tz! Quil tziban jun itajtza'kla'tz yi chin xa'bil nin, na yi jun yaja'tz i' jun intxocum. ²⁴ At jun inme'l swuch', yi txe'n cu'n til wutz jun yaj. Ncha'tz at yi ca'b txkel yi intxocum. Chelopon wuk'pl tan tele'n chitx'ix ita'n, nin ba'n tziban itajbil scye'j. Poro quil tziban cyen jun yab ajtza'kl te yi yaje'j, stzun yi wutzile'n bantz scyetz.

²⁵ Poro qui nin ocoyon yol wutzile'n te chiwi'. Ej tampaj yi qui nin ocoyon yi yol wutzile'na'tz te chiwi', bene'n tzun yi levita tan ticy'le'n tzaj yi ca'b txkel nin el pitoltz xchik'ab yi e' malnaka'tz tbe'. Nin e' oc tan banle'n cyajbil te yi xna'na'tz te cyakil yi jun ak'bala'tz jalen yi tule'n skil. Kalena's tzun cyaje'n cyen quiloltz. ²⁶ Ule'n tlen tu' atit skil yi topone'n yi xna'na'tz xe ca'l yi wutzile'n yaj, kale atit yi chmil. Ej nin tzun cu' trimpujtz wuxtx'otx' nin junawes quime'n swutz cu'n yi puert. ²⁷ Ma yi tele'n watl yi chmil, nin yi je'n jakol yi puert tan taje'n, nin tzun noj quentz te yi ca'b txkel yi joklij wuxtx'otx' swutz cu'n yi puertil yi ca'l, nin ate'e'n yi k'ab tibaj yi tze' yi tijom tetz yi marquil yi puert. ²⁸ I tzun ben tlol yi chmil tetz:

—Txicleje'n nin quin, stzun banintz tetz yi xna'n.

Poro qui'c jun yol saj stza'wel yi xna'n, na quimnakt. Toque'n tzun yi yaj tan nuc'leje'n yi wankil yi alma'a'tz tibaj jun buru', nin tzun ajtz xe najbil. ²⁹ Ma yi topone'n, nin tzun oc yi yaj tan c'uple'n cu'n wankil yi xna'na'tz. Coblaj tzun piñ tulejtz, nin tzun e' ben xchakum i' ta'n tan xchajle'n scyetz wunak lakak e'chk tnum cwent Israel. ³⁰ Nin tircu'n yi e' wunak yi mi'lon tetz ja cyal:

—Jetz yi kele'n tzaj jak' ca'wl Egipto, qui'c cunin jun tir jajk kil jun xtxolbil chitane'n june'j. Tajwe'n katxumun te yi mbil skabne' tan banle'n tane'n.

20

Yi mbi cunin e' ban yi e' xonl Israel te yi il yi bajij Gabaa

¹ Ej itzun bantz tircunin tzun yi e' aj Israel, yi najlche' cwent Dan, jalen Beerseba tuml yi ama'l tetz Galaad, baj cu' chimolol quibtz. Ej nin junit ban chitxumu'n le ama'l Mizpa, swutz Kataj Ryos. ² Tircunin tzun yi e' wi'tz cyajcawil yi jujun k'u'j xonl Israel, ate' lentz. Cyaj tzun cient mil sanlar tetz yi tanum Kataj Ryos e' mol quibtz le jun ama'la'tz. ³ Nin tzun quibit yi e' xonl k'ajtzun Benjamín, yi nskén wi't chimol quib tircu'n yi e' aj Israel le tnum Mizpa. Cyoque'n tzun yi e' aj Israela'tz tan jakle'n tkanil tetz yi levita, yi xe'n cu'n mban yi jun chin ila'tz. ⁴ Bene'n tzun tlol yi chmil yi k'ajtzun alma', yi mbi cunin bajij. Je tzun taltze'j:

—Cho'n kopone'n le tnum Gabaa chitanum yi e' xonl k'ajtzun Benjamín tu yi ca'b wuxkel tane'n, tan watl te jun akale'na's. ⁵ Poro te ite'n nin akale'na's nin e' opon yi e' wunak yi najlche'-tz tan sute'n te'j yi c'al kale o' cyaje't cyen tan posari'n, nin yi cyajbil i'tz tan imbiyle'n klo'. Poro qui', ntin ja cho'c tan banle'n cyajbil te yi ca'b wuxkel. Ej nin ja quim cya'n. ⁶ Nin tzun saj wucy'al yi wankil, nin tzun cu' impiñultz nin tzun ben inmantartz tan xchajle'n tircu'n yi e'chk piña'l lakak ama'l cwent Israel bantz quibital wunak yi jun xtxolbile'j yi chin juntlenin yi mbajij. ⁷ Ma jalu', cho'n lcyaj cyen wa'n xchiwutzu', e'u' xonl kamam Israel tan xtxumle'n yi mbil cyaj cyent yi jun ila'tz yi chin tx'ixwil nin yi ja bajij Gabaa, stzun yi chmil yi k'ajtzun alma'.

⁸ Tircunin tzun e', e' je' txicloktz nin junit ban cyajtza'kl, itzun cyaltz:

—Je bin skabne'-e'j: Cya'l jun sketz spakxok xe'ak kanajbil. ⁹ Ej nin kocopon tan tx'ilu'n te'j yi na'j scyetz e' skaxo'l yi ba'n kaben tan oyintzi' scye'j yi e' aj Gabaa. ¹⁰ Ej nin ncha'tz ba'n kabixbaj jun te'jak yi lajuz kaxone'n yi ba'n chiben tan ticy'le'n kawa'. Ma yi o' ketz yil kacyaj cyen, ba'n kaben tan oyintzi' scye'j yi e' aj Gabaa tan chicawse'n tan yi il, yi chin tx'ixwil nin yi mbajij skaxo'l yi o' aj Israel, che'ch tzun bantz.

¹¹ Ej, junit tzun ban cyajtza'kl yi e' aj Israela'tz tan chibene'n tan oyintzi' te yi tnuma'tz. ¹² Nin tzun e' ben chakumtz cya'n tulak e'chk ama'l cwent yi e' xonl Benjamín, tan talche'n scyetz: “Chin xa'bil nin yi il yi ja wi't bnix cyak'un cobox itanum. ¹³ Ba'nt cu'n ak'woke' yi cobox yaja'tz sketz yi cho'n najlche' Gabaa, tan chicwe'n kabiyo'l, na chin xa'bil nin cyajtza'kl. Na tajwe'n tele'n yi jun yab ajtza'kla'tz skaxo'l bantz koque'n junt tir tetz balaj,” che'ch tzun e' chakuma's bantz bene'n tzi'n yi ama'l cwent Benjamín.

Poro qui nin ocopon chiyol yi e' aj Israel te chiwi' yi e' xonl Benjamín. ¹⁴ Ma na tircunin yi e' xonl k'ajtzun Benjamín ben chimolol quibtz jalen Gabaa tan oyintzi' scye'j. ¹⁵ At junak wukak mil sanlar yi aj Benjamín chimol quibtz. Nin ncha'tz at juk cient sanlar yi aj Gabaa. ¹⁶ Ej nin xchixo'l yi jun c'oloj sanlara'tz, at juk cient yi max len cu'n chic'oxon, nin yi chin xc'atnak nin e' tan xconse'n yi c'oxl na jun cu'n na cyulej te alchok takle'n yi ya'tz cyajbil tan lo'onse'n. ¹⁷ Ej ma tzun yi junt tx'akaj xonl Israel nin tzun e' molxij cyaj cient mil sanlar cya'n, yi na'wnake't tan oyintzi'.

Yi baje'n yi oyintzi' scyuch' yi chixonl k'ajtzun Benjamín

¹⁸ Ej nin tzun e' ben yi e' aj Israeltz jalen Betel. Cho'n tzun chijakoltz tetz Kataj Ryos yi na' scyetz jun k'u'j xonl Israel yi ba'n chiben bajx tan oyintzi' scye'j yi e' xonl Benjamín. Nin tzun tal Kataj Ryostz scyetz yi ba'n chiben yi e' xonl k'ajtzun Judá. ¹⁹ Ej chin jalchan cunin tzun chic'ase'n yi e' xonl Israel tan cyopone'n ju'k naka'jil yi tnum Gabaa. ²⁰ Itzun yi cyopone'n, nin tzun cu' chitxolil quibtz tan oyintzi' naka'jil cunin yi tnum Gabaa. ²¹ Poro yi e' xonl Benjamín qui nin e' xob, na nin e' el tzajtz tan oyintzi', nin te jun tira'tz e' quim junak cob mil aj Israel cya'n. ²²⁻²⁴ Ej tan yi xtxolbila'tz nin tzun e' ben yi e' aj

Israel jalen Betel, tan o'kl swutz Kataj Ryos jalen yi toque'n akale'n. Nin tzun chijaktz tetz Kataj Ryos yi ko ba'n chiben junt tir tan oyintzi' scye'j yi e' xonl k'ajtzun Benjamín. Nin tampaj yi nin tal Kataj scyetz yi ba'n chiben, nin tzun jal junt tir chiwalor. Ej nin tzun e' bentz le junt eklok tan oyintzi' scye'j, le ite'n nin ama'la'tz kale e' xcha'ke't bajx tir. ²⁵ Ej nin tzun e' el tzaj junt tir yi e' xonl Benjamín le tnum Gabaa tan oyintzi' scyuch', nin te junt tira'tz e' quim wajxaklaj mil sanlar yi e' len cu'n aj Israel. ²⁶ Tircunin tzun yi e' sanlar tuml yi e' wunak e' bentz Betel, tan o'kl swutz Kataj Ryos. Nin qui nin e' wan mu'x taltz te jun k'eja'tz, nin tzun chipat e'chk chitx'ixwatz tetz Kataj Ryos, tu e'chk oy tan jale'n cuybil chipaj.

²⁷⁻²⁸ Nin te yi tiempa'tz cho'n tzun at pon yi caña' tetz Kataj Ryos le tnum Betel, nin yi pale' bana's na bi'aj Finees, cy'ajl Eleazar, nin mam k'ajtzun Aarón. Nin yi e' aj Israel nin tzun chijaktz tetz Kataj Ryos, itzun cyaltz: “¿Ba'n pe' kol kaben junt tir tan oyintzi' scyuch' yi e' kaxonl yi xonl k'ajtzun Benjamín, nko ba'n yi tul cyaj tu's ka'n?” che'ch tzun bantz. I tzun saj tlol Kataj scyetz: “Quilo'k wok tan oyintzi', na swak'e' ama'l tzitetz tan ixcyewe'n eklen,” stzun Kataj Ryos bantz scyetz.

²⁹ Ej nin tzun cyew quib cobox sanlar yi e' aj Israel solte'j len yi tnum Gabaa. ³⁰ Ej itzun le junt eklok e' ben tircu'n yi mas sanlar tan oyintzi' scye'j yi e' xonl Benjamín quib chiban cyen yi cob tira'tz. ³¹ Ej nin tzun e' eltzaj junt tir yi e' xonl Benjamín, tan chitz'amle'n. Nin tzun e' xcy'e'-tz tan chibiyle'n junaklaj lo' sanlar aj Israel tulak e'chk be' tetz Gabaa tu yi be' yi na ben Betel nin txo'lak ch'im. ³² Le wutz cyetz cyajtza'kl yi e' aj Israel ele'n ojkuj e' ban xchiwutz, tampaj yi qui't na chixcy'e' cyen scye'j chi ban te cob tir cyen. Poro yi e' aj Israel, nin el chi'kansal quib joylaj len yi tnum tan chixome'n nin chicontr tan chitz'amle'n, jalen lakak e'chk be' joylaj len. ³³ Cwe'n tzun chimolol quib yi e' aj Israel nin tzun e' octz tan oyintzi' naka'jil yi tnum Baal-tamar. Ma yi e' yi cyewa'n quib solte'j yi tnum Gabaa, nin tzun e' eltzajtz kale ate't, ³⁴ nin e' octz tan oyintzi' le tnum. Ej lajuj tzun mil sanlar yi chin cham nin e' tan oyintzi' e' octz le tnum Gabaa. Nin chin xo'w'bil nin ban, nin qui nin na el chitxum yi e' xonl k'ajtzun Benjamín ko txant tan cyele'n cu'n swutz. ³⁵ Nin tzun tak' Kataj Ryos ama'l scyetz yi e' aj Israel tan chitx'acone'n scye'j yi e' aj Benjamín, nin te jun k'eja'tz e' quim junak o' mil sanlar cwent Benjamín. ³⁶ Ej nin tzun el chitxum yi e' xonl k'ajtzun Benjamín tetz yi nsken wi't chitz'akon.

Yi e' aj Israel yi wi'nin cyele'n ojkuj tane'n, cho'n k'uklij chic'u'l scye'j yi e' yi e' cyaj cyen cyewal quib tan chicambal yi tnum Gabaa. ³⁷ Na yi e' sanlara'tz yi cyewe'n quib, nin tzun e' octz tan oyintzi' le tnum, nin tircu'n yi e' wunak e' quim cya'n tan spar. ³⁸ Nin tzun oc chit'inol k'a'kl yi tnum. Na nsken cyen oc chiyol te'j yi xconk yi sib tetz jun techl yi ja wi't chicambaj yi tnum, ³⁹ nin yil quiltzaj yi e' aj Israela'tz yil je' yi sib le tnum, bantz chixcyewe'n cu'n tan oyintzi' xchiwutz yi e' xonl Benjamín.

Itzun yi e' xonl Benjamín e' xcy'e' tan chibiyle'n junaklaj aj Israel, nin le wutz cyetz cyajtza'kl yi nsken wi't chixcy'e' scye'j, chi ban le bajx tir oyintzi'. ⁴⁰ Poro icunin na chitzan tan oyintzi' yi bene'n quilol yi sken wi't oc k'a'kl yi tnum. ⁴¹ Nin tzun e' xcy'e' cu'n yi e' aj Israeltz xchiwutz tan oyintzi', nin tzun e' xob yi e' aj Benjamíntz, yi tele'n chitxum tetz yi jun chin wutzile'n il yi ule'n tlen tu' atit xchiwutz. ⁴² Nin tzun e' el ojkujtz xchiwutz yi e' aj Israel le be' yi na ben le ama'l tz'inunin tu'. Poro qui'c nin cuj tan chiclaxe'n, na yi e' yi cho'n na che'l tzaj tnum, list tzun quitane'ntz tan makle'n chibe' nin ta'ste'nin na chiquime'tz. ⁴³ Nin tzun e' cyaj cyen cye yi e' xonl Benjamína'tz xchinicy'al yi e' aj Israel, nin qui'c nin jun scyetz itz'ij cyen le ama'l txo'l yi tnum Menúha jalen te yi tnum Gabaa.

⁴⁴ Ya'stzun ban yi xtxolbiltz yi chiquime'n wajxaklaj mil sanlar yi e' cu'n xonl k'ajtzun Benjamín. ⁴⁵ Ma yi e' yi e' clax cyen cho'n tzun chibene'n ojkuj le ama'l tz'inunin tu' tan cyopone'n kale atit yi jun picy yi Rimón bi'. O' mil scye'j yi e'a's e' quim tbe'. Xomche' nin yi e' aj Israel tan chitz'amle'n, nin e' quimt cob mil wunaktz cya'n. ⁴⁶ Te jun k'eja's,

e' quim junak o' mil sanlar yi chin cham nin e' yi e' len xonl k'ajtzun Benjamín. ⁴⁷ Ej nin tzun e' el ojkujtz le ama'l tz'inunun tu', nin tzun e' a'tijtz tetz cyaj xaw le picya'tz yi tetz Rimón na a'lchij tetz. ⁴⁸ Nin tzun e' oc yi e' aj Israel tan chibiyle'n cu'n yi e' aj Benjamín yi e' cyaj cyen, tan cchilu'. Tircunin tzun e'chk tnum e' icy'akit yi e' aj Israel tan chibiyle'n e' wunak tuml cyawun, ninin el nak cu'n yi e'chk takle'n cya'n yi na nojqwen xchiwutz, nin na oc cyen k'a'kl e'chk tnuma'tz cya'n.

21

Yi chipuc'une'n junt tir yi e' xonl k'ajtzun Benjamín

¹ Ej itzun bantz, yi e' aj Israel, nin tzun bnix jun chitrat-tz cya'n yi ate' tzaj le tnum Mizpa, te yi ntaxk xe'tij yi oyintzi' scyuch' yi e' xonl Benjamín, yi qui'c cuj tan cyak'ol ama'l tan cyumewe'n jun chime'l scye'j yi e' xonl k'ajtzun Benjamín. ² Yi tzaje'n yi oyintzi', cwe'n tzun chimolol quibtz le tnum Betel, nin tzun e' octz tan banle'n tane'n chimunl swutz Ryos, jalen yi toque'n akale'n, wi'nin tzun cyok'e'ntz, nin wi'nin chibisune'n, i tzun na cyaltz: ³ “Ilu' jun c'olaj kaRyosil yi o' aj Israel. ¿Mbi tzuntz yi ja bajij yi jun ila'tz skaxo'l? ¿Mbi tzuntz yi ja tzaj jun k'u'j kaxonl skaxo'l yi o' xonl Israel?” che'ch tzun na bantz.

⁴ Ma le junt eklok, chin jalchan cunin chic'ase'n yi e' aj Israela'tz, nin tzun bnix jun altar cya'n, nin e' octz tan pate'n cu'n chitx'ixwatz tetz Kataj Ryos, tu e'chk oy yi na xchaj yi ja wi't jal tzatzin paz xchixo'l tu Ryos. ⁵ Ej nintzun e' octz tan jakle'n squibil quib, i tzun na cyaltz: “¿Na' scyetz jun skaxo'l yi qui a'tij yi cwe'n kamolol kib le tnum Mizpa te yi ntaxk nkaben tan oyintzi'?” che'ch tzun na bantz.

Na nsken wi't bixe' cya'n yi alchok scyetz yi qui ma'tij te jun molo'n iba'tz, at quimbil.

⁶ Wi'nin tzun chibisune'n yi e' xonl Israel bantz Betel, tan yi xtxolbil yi mbajij scye'j yi e' xonl Benjamín, i tzun cyaltz: “Mu'xt qui nsotz jun k'u'j kaxonl yi o' xonl Israel. ⁷ ¿Mbil kaban tan tak'le'n quixkel, yi e' yi ja chiclax cyen? Na yi o' ketz ja bixe' jun katrat ka'n, swutz Kataj Ryos yi qui'c cuj tan cyumewe'n jun kame'l scye'j. ⁸ ¿At pe' jun k'u'j katanum yi qui e' a'tij te yi molo'n ib yi nkaban le tnum Mizpa?” che'ch tzun bantz.

Ej nin tzun ul tx'akx xchic'u'l, yi cya'l jun scyetz yi e' yi najlche' le tnum Jabes cwent Galaad e' a'tij te jun molo'n iba'tz. ⁹ Na yi cyoque'n tan si'le'n planiy scye'j yi e' yi a'tij, ja lajluchax yi cya'l jun scyeri e' wunaka'tz e' a'tij Mizpa. ¹⁰⁻¹¹ Bixewe'n tzun coblaj mil sanlar xchixo'l yi e' aj Israela'tz, nin tzun ak'lij ort scyetz tan cwe'n chibiyol tircu'n yi e' aj Jabes, tuml chinitxa' nin scyuch' yi e' xna'n yi at len quichmil. ¹² Xchixo'l yi e' wunaka'tz cwent Jabes ja chijal cyaj cient xun yi che'n cunin quil wutz jun yaj, nin tzun e' saj quicy'altz le campament yi e' sanlar yi cho'n at le tnum Siló, cwent Canaán. ¹³ Bene'n tzun chimantar yi e' aj Israeltz tan chichakle'n tzaj yi e' xonl k'ajtzun Benjamín, yi cho'n najlche' le jun picy yi na bi'aj Rimón, nin tzun bnix jun trat cya'n tan qui't jale'n oyintzi' xchixo'l. ¹⁴ Kalena's tzun e' pakxijtz yi e' xonl Benjamín tan najewe'n tul chi'ama'l. Nin ak'lij yi cobox xuna'tz scyetz tetz quixkel. Poro qui nin e' xcye' yi cyaj cient xuna'tz tetz chicyakil cu'n.

¹⁵ Wi'nin tzun tele'n chik'ajab yi e' aj Israeltz scye'j yi e' xonl Benjamín tan paj yi nin tak' Kataj Ryos ama'l tan chisotzaje'n klo' yi e' xonl k'ajtzun Benjamín. ¹⁶ Cyoque'n tzun yi e' ajcaw cwent Israel tan xtxumle'n: “¿Xe'n lchijal quixkel yi e' mas xonl Benjamín ka'n, na tircunin chixna'nil ja chisotz ka'n? ¹⁷ Na yi e' xonl k'ajtzun Benjamín tajwe'n yi quil chisotz junawes skaxo'l. Ma na tajwe'n tan chipuc'une'n junt tir yi cobox yi ja chiclax cyen. ¹⁸ Poro ja ko'c wutz pe'm, na qui'c cuj tan kak'ol kame'l scyetz, na ja kasuk jun kayol swutz Kataj yi ya'tz sbne'. Nin ko qui ke'l cu'n te'j kayol tz'ul kacaws.” ¹⁹ Nintzun ul tx'akx chic'ul yi txant tan tucumule'n yi tzatzi'n yi na el cyakil yob tan tak'le'n k'ej Kataj Ryos le tnum Siló. Cho'n at Siló lije'n yi tnum Betel, nin licu'n tzaj yi tnum Lebona nin xljaj len yi be' yi na opon Siquem.

²⁰ Ej nin tzun ben aj mantarinl cya'n tan talche'n yi jun xtxolbile'j scyetz yi e' xonl Benjamín. I tzun ben cyaloltz: “Ba'n cxben wok le tnum Siló, nin ba'n tzitew cu'n itib xo'lak e'chk wi' uva yi at naka'jil yi tnuma'tz. ²¹ Or iwutz te yil che'l tzaj yi e' xun tan bixi'n. Ba'n tzun tzitalk'aj jun xun te jujun, nin ba'n tzun cypakxij woktz le itanum. ²² Ej nin yi kol chu'l chitaj nka chixibin yi e' xuna'tz tan xocho'n sketz, skale' scyetz: ‘Kac'uche' jun pawor scyeru', yi nink chicuyu' chipaj, na yi o' ketz qui nin nkaxcye' tan tak'le'n len quixkel, te yi cyaj cient xun yi njal tzaj ka'n Jabes. Na el katxum tetz yi nk'era'tz cyajbilu' tan tak'le'n chime'lu' scyetz, ma na e' nin nchopon tan cyalk'e'n len xchik'abu'. Na tzun elpont-tz, yi nk'era'tz chipaju' te yi yol yi chisucnaku' tetz Kataj,’ ” che'ch tzun yi e' ajcaw tetz Israel bantz.

²³ Nin tzun cu' xchiwutz yi e' xonl k'ajtzun Benjamín yi jun ajtza'kla'tz, yi a'lchij scyetz. Cha'stzun te xchijunal len cu'n e' bene'ntz tan talk'e'n jun xun, scye'j yi e' yi na chibixin, nin tzun e' el ojkuj, tan cyopone'n le chitanum. Ej nin tzun e' octz tan je'se'n junt tir e'chk chitnum, tan chinajewe'n tul.

²⁴ Ncha'tz e' ban cyakil yi e' aj Israel, xchijunal len cu'n e' pakxij lakak chitanum kale ate't chixonl, nin kale ate't chinajal tan najewe'n scyuch'.

²⁵ Te yi cobox tiempa'tz qui'c nin jun rey na cawun squibaj e' aj Israel, cha'stzun ja chiban len yi cyetz cyajbil.

RUT Tx'olbil Xo'l Yi Liwre'j

Yi liwre'j i'tz jun txolbil te yi mbi mbajij te jun najal aj Israel tul yi tiemp yi na chicawun tzaj yi e' pujul xtisya' tibaj Israel. Na txol yi liwre'j sketz yi xe'n cu'n ban Rut yi aj Moab, nin yi xe'n cu'n cyumewe'n tu Booz. Nin yi ni' yi njal te jun ok'be'n iba'tz, ya'stzun jun scyeri mam cyen Kajcaw Jesús.

Ncha'tz na xchaj sketz yi c'ulutxumil Rut. Wech na awernak i' xchixo'l yi e' aj Israel, ma na ja tak' tib tk'ab Ryos tetz cu'n talma' nin ja tak' tib tan xome'n te Noemí yi txxu' yi k'ajtzun chmil.

Ncha'tz na xchaj sketz yi list Ryos tan c'ulche'n alchok jilwutz wunak, yi tetz cu'n talma' na k'uke' c'u'l te'j i'. Na yi tetz tajbil i'tz tan chiclaxe'n alchok jilwutz wunak.

Yi ta'te'n Elimelec tuml yi najal Moab

¹ I tzun bantz te yi tiemp yi na chicawun tzaj yi e' aj pujul xtisya', cwe'n tzun jun chin we'j bene'n tzi'n Judá. At tzun jun yaj yi aj Belén* i', cwent Judá. Nintzun aj tan najewe'n xchixo'l yi e' aj Moab tuml yi txkel tu yi cob cy'ajl. ² Yi bi' yi jun yaja'tz i'tz Elimelec.† Ma yi txkel, Noemí bi'.‡ Ma yi cob cy'ajl na chibi'aj Mahlón§ tu Quelión.* E' aj Efrata nka Belén.

Cho'n tzun cyopone'ntz xchixo'l yi e' aj Moab tan najewe'n. ³ Yi xone'n tiemp nintzun quim tetz Elimelec. Jalt yi Noemí yi txkel cyaj cyen scyuch' yi cob tal. ⁴ Cho'n tzun jale'n quixkel yi cob yaja'tz xchixo'l yi e' aj Moab. Orfa† bi' jun, nin Rut‡ bi' yi junt. Lajuj tzun yob e' a'tij Noemí scyuch' le ama'la'tz.

Yi chipakxe'nt Noemí tu Rut Belén

⁵ I tzun bantz, nintzun e' quim cyetz Mahlón tu Quelión. Nintzun cyaj cyen tetz Noemí xchuc, na nsken quim yi chmil. ⁶ Tbital tzun Noemí jun stziblal scyetz yi aj Moab yi nsken el k'ajab Ryos scye'j yi e' tanum yi xonl Israel, na qui'ct we'j at xchixo'l. ⁷ Nintzun txum Noemí tan taje'nt tzaj Judá. Cyele'n tzaj tzuntz kale najlche't. Nin e' xom tzaj yi cob tlib te'j. ⁸ Te yi na chixon tbe' nintzun taltz scyetz:

—Ma jalu', ba'n cxa'j wok scye'j itaj itxu'. Lok tak' Kataj yi banl tzitibaj chi miban wok tan banle'n ba'n scyetz yi e' k'ajtzun wal. ⁹ Nin lok tak' i' ama'l tzitetz tan toque'n junt ichmil, bantz jale'n junt balaj inajbil, stzun Noemí.

Te yintaxk chijatx quib nintzun ben Noemí tan stz'uble'n xak chitzi', poro o'kl nin e' bantz. ¹⁰ Nintzun cyaltz:

—Qui' na', nkaje'n ketz te'ju' le tanumu'.

¹¹ Poro nin oc Noemí ch'inch'uj scye'j:

—Wal, quitaje'nk. ¿Mbi xac tzitetz yil cxomwok nin swe'j? Yi wetz qui't chijal wal tan itumewe'n scye'j. ¹² Ma na quitaje'nk itetz xe ca'l itaj. Na yi in wetz qui't tz'oc junt wuchmil, na ja chintijin. ¿Mptzun nink tz'oc junt wuchmil, ptzun ninink kawitbej kib axen, nin ptzun ninink tz'oc lac'p jun tal ni' swe'j, chijal wal, ¹³ tzunk ich'iwe' wok jalen yil chich'uy tan itumewe'n scye'j? Qui't nin tzunk tz'oc ichmil woktz tan chich'iwe'n. Qui' wal, qui'c rmeril, na yi Kataj ja tak' sotz c'u'lal swetz. Nin mas tcu'n sotzok inc'u'l tzite'j yi kol wilnin ax itetz yi na sotz ic'u'l swe'j, stzun Noemí scyetz.

* **1:1** “Belén” na elepont “ca'lil pam”. † **1:2** “Elimelec” na elepont “Yi kaRyosil i' yi kaReyil”. ‡ **1:2** “Noemí” na elepont “jun yi na tzatzin”. § **1:2** “Mahlón” na elepont “yabi'x”. * **1:2** “Quelión” na elepont “txo'm wutz”. † **1:4** “Orfa” na elepont “esclaw”. ‡ **1:4** “Rut” na elepont “Banl talma” nka “chin yube'n nin”.

¹⁴ Mas tcunin tzun cyok'e'ntz swutz i'. Wi'tzbilt len xtxumul Orfa tan taje'n tetz scye'j yi e' taj. Nintzun ben i'-tz tan stz'uble'n xak stzi' yi tlib, nin chijatxol quib. Ma tetz Rut nintzun cyaj cyentz te'j Noemí. ¹⁵ Bene'n tzun tlol Noemí tetz:

—Xmaynin abalc Orfa, ja aj le tetz tanum. Ja aj tan chilok'e'n yi tetz ryosil. Xominin te'j.

¹⁶ Poro nintzun ben tlol Rut tetz i':

—Na', qui na waj yil chin lajninu'. Na qui na waj wil cyenu'. Chinxomok nin kalel tz'ajntu'. Nin na' ltz'a't cuntu', ya'tz nin lna'te't wetz. Yi teru' tanumu' ite'n nin weri intanuma'tz tz'antz. Yi Ryosilu' ya'tz nin weri inRyosil tz'antz. ¹⁷ Kalel quime'tu', ya'tz nin lchinquime't wetz. Kalel mukxe'tu', cho'n nin lchinmukxij wetz. Nin kol tzinjatxlen wib te'ju', tak' tzaj Kataj incaws. Ntin cu'n quimichil kajatxon cu'n tuch'u', stzun Rut tetz Noemí.

¹⁸ Yi tilol Noemí yi xtxumu'n Rut qui't oc i' ch'inch'uj te'j.

¹⁹ I tzun yi quicy'e'ntz, cho'n tzun cyopone'ntz le tal tnum Belén. Yi cyocompone'n Belén nintzun xe'tij yoltz xchixo'l cyakil wunak, nin je cyaltz:

—Yi xna'ne'j ¿nk'e'tz pe' i' Noemí? che'ch.

²⁰ Nintzun ben stza'wel Noemí scyetz:

—Qui't cyalu' Noemí swetz. Ma na cyale'u' Mara[§] swetz. Na Kataj, yi na xcy'e' te cyakil, ja tak' wi'nin sotzaj c'u'lal swetz. ²¹ Yi kele'n tzone'j at cyakil yi tajwe'n sketz. Ma jalu' qui't nin atin cu'nt. Poro ya'stzun tajbil Kataj swe'j, na i' yi jun yi na xcy'e' te cyakil nin na ja tak' wi'nin sotzaj c'u'lal swetz, stzun Noemí bantz.

²² Ya'stzun bantz yi pakxe'n tzaj Noemí tu Rut le ama'l cwent Moab. Yi Rut i' jun aj Moab. I tzun yi cyopone'n Belén, na xe't cun tzun yi je'se'n cosech tetz cebada.

2

Yi bene'n Rut tan molche'n wi' cebada

¹ At tzun jun xonl yi k'ajtzun Elimelec yi chmilbe'n Noemí yi na bi'aj Booz.* I' jun yaj yi at wi'nin k'ej. Nin chin ric nin i'.

² At tzun jun k'ej nin tal Rut tetz yi tlib:

—Na', tak'u' ama'l swetz tan imbene'n tan xo'n wi'ak cojbil. Ko pe' at jun aj je'sanl cosech yil tak' ama'l swetz tan inxome'n nin wutz coc tan molche'n yi e'chk wi' cebada yi na cyaj cyen wi cojbil.

—Quilo'k bin wal, stzun yi tlib bantz tetz.

³ Bene'n tzun Rut tan xo'n wi'ak cojbil. Nintzun ak'lij ama'ltz tetz tan molche'n yi e'chk wi' cebada yi cyaj cyen wi cojbil cyak'un yi e' aj je'sanl cosech. Noj quen cu'n tzuntz yi cho'n tpone'n le cojbil Booz, jun xonl k'ajtzun Elimelec.

⁴ I tzun bantz cho'n tzun tzaje'n Booz le tnum Belén tan quilwe'n yi e' tetz mos. Yi topone'n scye'j nintzun taltz scyetz:

—Koj tzaj Kataj banl tztibaj.

—Ncha'tz teru' ta', koj tzaj Kataj banl tibaju', che'ch yi e' mos bantz tetz Booz.

⁵ Bene'n tzun jakol Booz tetz yi caporal:

—¿Na' tzun scyetz i' yi jun xna'ne'j yi na tzan tan molche'n yi e'chk wi' cebada?

⁶ —I'tz jun xna'n aj Moab. Cho'n xomij i' te'j Noemí yi cyule'n tzone'j. ⁷ Nin ja jak i' ama'l swetz tan xome'n tzaj wutz chicoc yi e' mos tan molche'n e'chk wi' cebada. Ja baj cu'n yi jalajix k'ej ta'n tan xchamle'n. Ana' chan cunin ja uje' jun tal rat, stzun yi caporal bantz tetz Booz.

⁸ Nintzun ben tlol Booztetz tetz Rut:

—Añ jun c'oloy witz'un, qui na waj yil cñben tan xchamle'n cebada swutz junt ama'l. Ma na ncy'e'n tu'stz tzone'j scye'j e' inmos. ⁹ Xomen nintu'tz wutz chicoc. Na ja wal scyetz yi

§ 1:20 “Mara” na elepont “c'a' nka sotzaj c'u'lal”. * 2:1 “Booz” na elepont “lajke'l, nka, jun yi at x'c'atnakil”.

ja wak' ama'l tzatz. Kol saj saktzi' tzawe'j at a' le cu'lbil, ba'n tzajoy cu'n. Nin ba'n c̄xuc'a' te yi cyetz chic'a', stzun Booz bantz tetz Rut.

¹⁰ Cwe'n tzun mejlok Rut nin aj cu'n wutz plaj wuxtx'otx' tan x̄chajle'n yi c'ulutxumil i'.

—¿Mbi tzuntz na taltzaju' yi xtxolbila'tz swetz? Chum balaj nin ilu' swe'j ta', wech in tu' awer nak x̄chixo'lu', chij Rut bantz tetz.

¹¹ Bene'n tzun tlol Booz tetz Rut:

—Ja wi't wit cyakil yi abalajil yi maban te awulib jetz yi quime'n yi awuchmil. Ncha'tz ja wit yi ja chicyaj cyen awilol yi e' ataj. Ncha'tz ja wit yi ja chicyaj cyen awilol yi atnumil tan awule'n skaxo'l, wech na ncha'tz o' ketz, o' awer nak tane'n tzawutz. ¹² Lok koj tzaj Kataj Ryos yi banl tzawibaj tan yi banl awalma'. Ntin cu'n Kataj yi kaRyosil yi o' xonl Israel, yi jun kale majakwit x̄ch'eybil a'tz, tz'ak'on banl i' tzawibaj tan cyakil cu'n yi e'chk takle'n yi ja bnix awa'n, stzun Booz bantz.

¹³ —Chumbalaj nin ilu' swe'j. Yi yolu' na xcy'e' tan inmayse'n. Na pe nin sk'il njilonu' swetz. Wech na siquier ink jun mosu', stzun Rut bantz.

¹⁴ I tzun yi topone'n oril tan wa'a'n, saje'n tzun x̄chakol Booz yi Rut. Nintzun taltz tetz:

—Or awetz witz'un, banaj jun awa'. Je jun piḡ pame'j, bajse'n. Ba'n tzamu' cu'n tul yi mu'x̄ binagre'j.

Nintzun c'ole' cu'n Rut-tz x̄chixo'l yi e' mos. Ma Booz nin ben tk'ol i' jun txob cebada yi woyi'nt tetz. Wan cunin Rut jalen yi noje'n yi c'u'l, poro ilenin sowrin yi wa'. ¹⁵ Te yi bene'nt i' tan x̄chamle'n cebada nintzun cawun Booz scyetz yi e' mos. I tzun taltz:

—Ak'wok ama'l tetz tan toque'n tan molche'n xo'lak e'chk boc'o'jt yi molijt, nin quil tzimak wok wutz i'. ¹⁶ Ncha'tz ba'n lcyaj cyen jujun bakaj cebada ita'n wuxtx'otx' xo'lak yi jujun boc'o'ja'tz yi ja wi't c'alxij, tan toque'n i' tan molche'n. Quil tzimakwok wutz, stzun Booz.

¹⁷ Baj cu'n tzun k'e'jtz tan Rut tan x̄chamle'n e'chk wi' cebada wutz yi cojbil Booz jalen cu'n yi toque'n akale'n. Nintzun octz tan bujle'n yi cebada yi molxij ta'n. Molxij lo' e'ch cob arow wutz cebada ta'n. ¹⁸ Yi taje'n tzaj nin aj tzaj tcy'al i' yi wutz cebada yi molxij ta'n. Ninin ben i' tan x̄chajle'n tetz yi tlib. Yi wi't x̄chajol nintzun je tzaj tcy'al i' yi sowril yi wa', nin ben tk'oltz tetz yi tlib.

¹⁹ —¿Na' nc̄xa'ke't jalu'? ¿Na' nmolxe't yi jun c'oloy cebada awa'ne'j? Koj tzaj Kataj banl tibaj yi juna'tz yi mmo'c tan awuch'eye'n, stzun yi tlib bantz tetz.

—Yi taw yi ama'l kale nxna'ke't tan molche'n cebada, i'tz tetz ta' Booz, stzun Rut tetz Noemí.

²⁰ Nintzun tal Noemí tetz:

—Koj tzaj Kataj banl tibaj ta' Booz, na chumbalaj nin i' mban ske'j, chi banak Ryos scye'j k'ajtzun alma'. Xonl k'ajtzun wuchmil yi ta' Booza'tz, nin i' jun yi tajwe'n tan toque'n tan kacolpe'n tk'ab yi sotzal c'u'lal, stzun Noemí bantz.

²¹ —Ncha'tz ja tal i' swetz: “Ba'n cxom nin wutz chicoc yi e' inmos tan molche'n yi wi' cebada jalen cu'n yil baje'n yi cosech.”

²² —Ba'n aḡ jun c'oloy wal, qui c̄xbisun, ba'n c̄xben. Cya'l c̄xa'j nint wi junt cojbil, bantz cya'l c̄xyajontz, stzun Noemí bantz.

²³ Ya'tz nintzun ban Rut-tz. Cho'n tzun ta'te'n i'-tz tan molche'n yi wutz cebadaja'tz x̄chixo'l yi e' mos Booz, jalen cu'n yi baje'n yi cosech tetz cebada tu triw. Ej nin cho'n najewe'n Rut-tz te yi tlib.

3

Yi chibalajil Booz tu Rut

¹ At tzun jun k'ej nin tal Noemí tetz Rut:

—Aḡ jun c'oloy wal, ba'n chinch wetz, yi nink no'k tan joyle'n puntil tan toque'n jun awuchmil tan tak'le'n yi tajwe'n tzatz. ² Ma jalu', at bin yi kaxonl Booz, kale axa'ke't tan ak'un x̄chixo'l yi e' tetz mos. Nin te yi ak'bale'j mben i' tan bujle'n cebada le er. ³ Banaj yi

xtxolbile'j: Ba'n cǎjichin nin, nin ak' quen jun balaj tz'ac'bil tzawe'j. Nin wek cu'n awib te jun balaj be'ch atz. Nin quilo'k le ama'l Booz. Quil tzawak' ama'l tetz tan techal awutz yi ntaxk bnix tan wa'a'n nin tan uc'a'e'n. ⁴ Il nin cunin na'l cwe't yi soc kalel wite't. Kalena's tzun cǎbentz tan jolchene'n yi xtxo' nin ba'n ǎcoye' cu'ntz xljaj. Ej nin i' tz'a'lon tzatz yi mbi mas tajwe'n tan abnol, stzun Noemí bantz tetz Rut.

⁵ —Cuj, stzun Rut ban. —Tzimbne' quib yi nthalu' swetz.

⁶ I nin tzun tulej Rut-tz, quib yi tal yi tlib tetz. Nin tzun ben i'-tz. ⁷ Wi'nin tzun stzatzine'n Booz yi wane'n nin yi tuc'a'e'n. Nintzun cu' nuc'ul soctz tan watl naka'jil jun tenaj cebada yi nsken bujxij. Buchtlen tzun tocompone'n Rut kale atite't. Ewun cuntu' tocompone'n i'. Nin je' jolol yi xtxo' Booz nin cu' coyloktz xljaj. ⁸ Yi topone'n nicy'ak'bal jalt cuntunin tele'n watl Booz. Yi je'n tolil tib ninin el yab te'j yi at jun xna'n coylij xljaj.

⁹ Nintzun jaktz:

—ǎNa' tzun scyetz aǎ? chij i' bantz.

—In Rut yi ǎchakumu', chij. —Ilu' mero xonl k'ajtzun wuchmil. Cha'stzun te tajwe'n yil tz'ocu' tan incolpe'n tk'ab yi sotzaj c'u'lal. Ej nin tajwe'n yil tz'ume'u' swe'j, stzun Rut.

¹⁰ —Koj tzaj Kataj banl tzawibaj, chij Booz. —Na qui nin ncxom te yi chitxumu'n yi e' mas xna'n yi ntin yi e' xicy na chipek' te'j. Qui'c na ban tetz cyetz yi ko ric nka me'ba', ntin yi ko xicy. Ma yi aǎatz qui nin maban yi xtxolbila'tz. Ma na ja ajoy yi in, yi ja chintelan.

¹¹ Ma jalu', aǎ jun c'olaj Rut, quil cxob. Na ja wi't lajluchax yi abalajil ǎchiwutz yi e' wunak tzone'j. Cha'stzun te tzimbne' yi awajbil. ¹² Ptzun bintzijk yi in axonl poro at junt yi mas ixonl itib tuch'. ¹³ Poro te yi ak'bale'j ba'n cǎwit tzone'j. Ma eklen, yi ko na taj yi axonla'tz tan acolpe'n, ba'n atit. Ma yi ko qui', swutz cu'n Kataj yi nocpon wetz tan acolpe'n. Ma jalu' witen bin, na txe'n ul skil, stzun Booz bantz.

¹⁴ Cho'n tzun wite'n cyen Rut naka'jil Booz te yi jun ak'bala'tz. Ma yi tule'n skil, jalchan cunin tzun c'ase'ntz. Chin tz'o'tze't nin yi taje'nt tzaj i' na nsken tal Booz yi cya'l klo' tz'i'lon wutz jun xna'n le jun ama'la'tz kale na bujlj yi cebada.

¹⁵ Poro te yi ntaxk aj tzaj, nintzun tal Booz tetz Rut:

—Cy'ajlen yi xbu'k yi cya'n awa'n. Nin lit' cu'n wuxtx'otx', stzun i'.

Nintzun ben kojol Booz jun lo' quintal cebada tibaj. Ej nin je' tk'oltz wutz coc Rut. Kalena's tzun taje'n Rut le tetz najbil.

¹⁶ I tzun bantz yi topone'nt Rut, nintzun jak yi tlib tetz:

—ǎǎe'n mban wal?

Nintzun xtxol Rut-tz tetz yi tlib yi mbi cu'n bajij. ¹⁷ Ncha'tz tal i':

—I' mmak'on tzaj cyakil yi cebadaje'j swetz. Na nin tal i' swetz: “Ploj yi ko qui'c nin cy'a'n awa'n yil cǎxopon te awulib.”

¹⁸ Nintzun tal Noemí-tz tetz Rut:

—Ma jalu' wal, kach'iwe' yi mbi sbajok. Yi jun yaja'tz, quil tz'uje' te'tz jalu' jalen yil jal puntil ta'n, tan pujle'n xo'l tircu'n.

4

Yi toque'n Rut tetz txkel Booz

¹ I tzun bantz yi taje'n tzaj Rut nintzun ben Booz jalen ju' ca'l tan ǎch'iwe'n yi junt xonl. Na ya'stzun yi ama'l kale na chimolwit quib cyakil wunak. Watok cunin c'ole' cu'ntz yi ticy'e'n cu'n yi jun xonla'tz yi nsken tal i' tetz Rut yi at rmeril tan toque'n tan colpe'n i'.

—Or teru' c'oleku' tzone'j, chij Booz banintz tetz.

Nintzun opontz, nin c'ole' cu'ntz. ² Nintzun e' saj ǎchakol Booz lajuj ajcaw tetz tnum. Yi cyule'n nin jak i' pawor scyetz tan chic'olewe'n cu'n scye'j. Nintzun e' baj c'ole' cu'ntz.

³ Nintzun ben tlol i'-tz tetz yi xonl:

—Yi Noemí ja pakx tzaj i' Moab. Ja tzun xtxum i' tan bene'n jun piǎ tetz yi xtx'otx' c'a'y, yi xtx'otx'be'n k'ajtzun kaxonl Elimelec. ⁴ Cha'stzun te minchaku' tan tthalu', ej nin tan

wital yi ko na taju' slok'u'. Na, na klo' waj yil talu' x̄chiwutz cu'n yi cobox kastiwe'j, nin x̄chiwutz cu'n yi kaw'i banl wi' tetz tnum. Na yi ilu' teru' mero chixonl cu'n quibu' tu k'ajtzun Elimelec. Nin yi kaley i'tz yi tajwe'n yi ilu' lok'on tetz yi tx'otx'. Na klo' waj lwit yi ko quil slok'u'. Na yi ko quil slok'u', ej in tzun klo' na waj tzinlok'. Na ncha'tz in, in xonl k'ajtzun alma', stzun Booz tetz yaj.

—Ba'n bin, tzinlok'e' bin, chij.

⁵—Ba'n, chij Booz. —Poro na klo' waj wal claril teru'. Na taj yil xtxumu' yi kol slok'u' yi xtx'otx' Noemí, tajwe'n cu'n tzun tz'oc Rut yi aj Moab tetz txkelu', bantz cyaje'n cyen yi tx'otx' te bi' jun xonl k'ajtzun Elimelec, stzun Booz.

⁶Yi tbital yi xonl k'ajtzun alma' nintzun taltz:

—Ko ya'tz, quil tzinlok' yi tx'otx'. Na stz'ak'onk mal te yi weri inherens. Poro yi ko na awaj tzalok', ba'n atit. Nin swak'e' ama'l tzatz tan alok'ol, stzun yaj bantz.

⁷Te yi tiempa'tz at jun chicstumbr yi e' xonl Israel yi na tak' jun yaj ama'l tetz junt tan tetzal jun e'chk takle'n, nka yi na bnix jun trat x̄chixo'l cob wunak. Yi jun yi na ak'on ama'l, nka yi jun yi na c'ayin, na tcy'ajlen jalaj xajab tan bene'n tk'ol tetz yi lok'ol, tetz quiwel chiyol.

⁸I tzun yi tk'ol yaj ama'l tetz Booz tan lok'ol yi tx'otx', nintzun el tcy'al jalaj xajab, nin ben tk'oltz tetz Booz, nin taltz tetz:

—Ba'n tzalok'.

⁹Bene'n tzun tlol Booz scyetz yi e' ajcaw, nin scyetz yi e' mas yi ate'-tz:

—E'u' bin stiw sbne' jalu' nin tzantzaj, yi in, nchinlok'on yi tx'otx' tetz Noemí, yi xtx'otx'be'n k'ajtzun alma' Elimelec tu Quelión nin Mahlón. ¹⁰Ncha'tz e'u' stiw te'j yi tz'ocpon yi xma'lca'n yi aj Moab yi na bi'aj Rut tetz wuxkel. Ya'stzun lwulej bantz cyaje'n quen yi ama'l te bi' Mahlón yi k'ajtzun chmil, nin tan qui sotzaje'n yi bi' i' skaxo'l.* E' binu' stiw te'j, stzun Booz bantz scyetz yi e' wi' banl wi' tetz tnum.

¹¹Cyalol tzun chicyakil yi e' wi' banl wi' scyuch' yi e' yi ate'-tz:

—Bintzi, o' stiw te'j. Lok koj tzaj Kataj yi banl i' tibaj yi xna'na'tz. Cho'n nink chiban tal i' chi banake' cyen Raquel tu Lea, kale ntzaje't kaxe' yi o' xonl Israel. Ma ilu' teru' lok tz'oc cyenu' tetz jun balaj yaj skaxo'l tzone'j Efrata. Nin lok jal k'aju' tzone'j Belén. ¹²Lok tak' Kataj wi'nin anitxa' te yi xna'na'tz. Nink chijal jun c'olaj axonl chi banak Fares† yi chinitxa' Tamar tu Judá, che'ch e' wi' banl wi' bantz tetz Booz.

¹³Ya'stzun bantz yi toque'n Rut tetz txkel Booz. Nin tzun chiwitbej quibtz. Nin tak' Kataj ama'l tan toque'n lac'p jun ni' te'j Rut. Jale'n nintzun ban jun chinitxa'-tz.

¹⁴I tzun yi titz'e'n yi tal ni'a'tz, nintzun cyal yi e' xna'ntz tetz Noemí:

—Ntyoḡ tetz Kataj na ja tak' i' jun aj colpinl teru'‡ yi tz'ocpon tan q'uicy'le'nu'. Lok jal k'ej i' x̄chixo'l cyakil yi e' katanum xonl Israel. ¹⁵Nin yi jun tal mamaju' tz'ocpon tan mayse'nu'. Nin tz'ocpon tan q'uicy'le'nu' yil tijinu'. Na ya'stzun tal yi jun tal tlibu' yi wi'nin na pek' te'ju', yi mas tcu'n balaj swutz ik juk talu', che'ch e' xna'n tetz Noemí.

¹⁶Ma Noemí nintzun bentz tan ticy'le'n yi ni' tan toque'n tan x̄ch'uyse'n nin tan x̄chusle'n.

¹⁷Yi quilol yi wisin yi tal ni' nintzun cyaltz:

—Ja itz'ij jun tal Noemí tane'n.

Nintzun oc yi bi'-tz cya'n tetz Obed.§ Yi Obed, ya'stzun yi taj Isaí. Ma yi Isaí i' taj yi Luwiy ban.

¹⁸Je yi e' mam cyen Luwiy. Cho'n na xe'tij te'j Fares, jun scyeri cy'ajl Judá. Yi jun Faresa'tz i' taj Hezrón. ¹⁹Ma yi Hezrón i' yi taj Ram. Ma yi Ram i' yi taj Aminadab. ²⁰Yi

* **4:10** Yi ca'wl tibaj yi levirato, na jal ka'n tul Dt 25:5-10. † **4:12** “Fares” Cy'ajl Judá te yi ji' xna'n yi na bi'aj Tamar. Gn 38:27-30; 46:12; Nm 26:20; Neh 11:4, 6. ‡ I' jun scyeri yi e' mam cyen Jesús. Mt 1:3; Lc 3:33. † **4:14** “Yi colpinl teru'” i'tz yi yol “Goel” le hebrey, yi na elepont xonl jun yi tajwe'n tan colpene'l tzaj yi tajwutz yi ja ben tul il. Yi Booz, i' jun yi jun aj colpinla'tz, yi aj lok'ola'tz. § **4:17** Yi bi'aj “Obed” na elepont “ak'ol k'ej Ryos”.

Aminadab i' yi taj Naasón. Ma Naasón i' yi taj Salmón. ²¹ Yi Salmón i' yi taj Booz. Ma Booz i' yi taj Obed. ²² Ej nin yi Obed i' yi taj Isaí. Ma Isaí i' yi taj Luwiy.*

---

* **4:22** 1S 16:1-22; 2S 7:13-16; Mt 1:3-6.

BAJX SAMUEL

Tx'olbil Xo'l Yi Liwre'j

Tul yi liwr tetz Bajx Samuel na xchaj yi xe'n cu'n ban yi stzaje'n wi' yi e'chk tiempa'tz yi nchicawun tzaj yi e' pujul xtisya' cwent Israel. Nin na xchaj yi xe'n cu'n toque'n yi bajx chireyil yi e' aj Israel tan chicawu'n.

Ej nin tul yi liwre'j, skile' yi mbi cu'n bajij scye'j ox yaj yi na chibi'aj: Samuel, Saúl tu Luwiy.

Yi xe' cyakil yi chusu'n yi na jal ka'n tul cyakil yi liwre'j i'tz: Yi ko at c'ulutxumil jun tan banle'n tane'n yi ca'wl Ryos sjalok yi banl Kataj tibaj. Ma na ko at jun yi na tzan tan pajle'n ca'wl Ryos ilenin na ben tul il. Clar cunin na lajluchax tul cap. 2:30 kale jilone't Kataj Ryos tetz yi wi'tz pale' Elí: "...ntin swak'e' chik'ej yi e' yil cyak' wetz ink'ej tan chic'ulutxumil. Ma yi e' yi quil cyak' ink'ej, tz'elpon chitx'ixl wa'n".

Ja bixe' chireyil yi e' aj Israel tan Ryos poro tan tu' yi ch'inch'uj nin e' ban tan jakle'n tetz. Ja tak' Ryos chireyil poro nk'e'tz tajbil i'. Na ntin i' yi mero ajcaw squibaj, nin i' yi mero ajcaw squibaj cyakil wunak yi ate' wi munt (2:7-10).

Yi Weklil Yi Liwre'j

Yi bajx wekl (Cap. 1–7) na jilon te yi toque'n cyen Samuel tetz pujul xtisya'.

Yi ca'p wekl (Cap. 8–10) na jilon te yi toque'n cyen Saúl tetz rey.

Yi tox'e'n wekl (Cap. 11–15) na jilon te yi tiemp yi ncawun tzaj Saúl.

Yi cyaje'n wekl (Cap. 16–30) na jilon te yi toque'n Saúl tan quimse'n klo' David.

Yi to'e'n wekl (Cap. 31) na jilon te yi chiquime'n Saúl tu yi e' tetz cy'ajl.

Yi tk'ol Kataj Ryos jun tal Ana

¹ I tzun bantz tenxchan le jun ama'l wi'wtz cwent Efraín yi na bi'aj Ramá, at tzun jun yaj yi xonl k'ajtzun Zuf najlijtz, yi na bi'aj Elcana. Yi Elcanaja'tz i' jun cy'ajl Jeroham, nin yi Jeroham, Eliú bi' yi taj. Nin yi Eliúja'tz, Tohu tzun bi' yi tetz taj banak cyentz. Tircu'n yi e'a'tz e' len cu'n xonl k'ajtzun Efraín. ² Yi Elcana cob txkel banak, Ana bi' jun, ma yi junt Penina bi', nin yi Penina wi'nin tetz tal e' jal, ma yi Ana quinín talaj jun tal. ³ Yi Elcana, cyakil nin yob na xa'ktz tan c'u'laje'n Kataj Jehová, yi cya'l na xcy'e' quen te'j, nin tan pate'n xtx'ixwatz swutz i' jalen le tnum Siló* kale atit yi ca'l Kataj. Nin cho'n najlij Elí yi wi'tz pale' tan banle'n yi munl xe ca'l Kataj, tu cob cy'ajl yi na chibi'aj Ofni tu Finees, na ncha'tz e', e' len cu'n pale'.

⁴ I tzun yi na opon tiempil tan tk'ol Elcana yi xtx'ixwatz tetz Kataj Ryos, nin tzun na tak' i' mu'x cyetz Penina te yi chi'baja'tz tuml tircu'n yi e' tal, ⁵ ma tetz junt txkel, yi Ana, na tzun tak' jun chumbalaj piñ te yi oya'tz tetz, na wi'nin na pek' i' te'j, wech na qui'c talbil i' tan Kataj Ryos. ⁶ Nin tan yi xtxolbila'tz nin tzun na oc Penina tan xuxe'n Ana nin tan xcy'aklil te'j, nin wi'nin na octz tan telse'n xtx'ix na qui nin tak' Kataj Ryos ama'l tetz Ana tan jale'n jun tal.

⁷ I tzun yi na jepon yi jujun yob, yi na ben Ana le ca'l Kataj Ryos, ilen nin tzun na oc Penina tan xuxe'n i', nin tan xcy'aklil te'j, nin tan yi xtxolbila'tz wi'nin tzun na ok'tz tan yi bis yi at cu'nt, nin qui't tzun na wantz tan paj. ⁸ Jakol tzun Elcana tetz Ana: "Ana ¿mbi na awok'lej? ¿Mbi tzuntz qui't nin na cñwan tan paj bis? ¿Nk'e'tz pe' ba'nt cu'n in wetz swutz yi ate'k lajuj awal?" stzun Elcana bantz tetz Ana.

⁹ Ej i tzun ban jun tirtz, le tnum Siló, yi wi't wane'n Ana nin tzun el tzajtz, nin bentz le ca'l Kataj. Yi topone'n Ana cho'n tzun c'olchij Elí, yi wi'tz pale' naka'je'l tzaj yi puert yi na kocpon cunin le ca'l Kataj Ryos. ¹⁰ Wi'nin tzun tok'e'n Ana yi tocompone'n, nin tan

* 1:3 "Siló" ya'stzun bi' yi ama'l kale atit yi ca'l Kataj.

paj yi wi'nin sozt c'u'lal at cu'nt, nin tzun oc i'-tz tan nachle'n Kataj. ¹¹ I tzun taltz: “Kataj Ryos, ilu' yi Ryos yi cya'l na xcy'e' quen te'j, nink nu'l tx'akxuj tc'u'lu', nink tz'el k'ajabu' swe'j, tk'ab yi sozt c'u'lal yi atin cu'nt. Yi wajbil ta', i'tz yi nink tak'u' jun tal wal, nin yil tak'u' yi jun tal wala'tz, jun cu'n yol swak'e' teru' tan xcone'n xe ca'lu' tetz cyakil tiemp, nin quil tz'el c'aplu'n yi xi'il wi'† bantz tule'n tx'akx tkac'u'l yi i'tz jun xchakumu',” stzun Ana bantz tul yi oración. ¹² Ej nin tan paj yi nim nin jun chin tkuj ban Ana tan nachle'n Kataj, nintzun oc cwent Elí te yi stzi' Ana te yi na tzan tan nachle'n Kataj. ¹³ Poro yi Ana tc'u'l cuntu' na tzan tan nachle'n Kataj. Nk'e'tz chin wi' nin i' ban. Nin tan paj yi numun cuntu' nachol Ana Kataj, nintzun xtxum Elí yi kbarel lo' i'. ¹⁴ Bene'n nintzun tlol Elí tetz: —¿Ana, tona' nin lcyaj cyen yi xc'ala'i'n awa'n? ¡Cyajk cyen awa'n jalcu'ne'j! stzun Elí bantz tetz.

¹⁵ —Ta', chij Ana, nk'e'tz a' at tinwi'. Nk'e'tz ik jajk oc a' tinwi', ma na at jun chin bis tetz walma', cha'stzun te na chintzan tan xtxole'n nin tetz Kataj. ¹⁶ Quil xtxumu' yi ink jun yab xna'n. Qui', yi in wetz nachle'n Kataj mimban na wi'nin na sozt inc'u'l, nin wi'nin bis at swetz, stzun Ana bantz tetz Elí yi wi'tz pale'.

¹⁷ Yi tbital Elí yi xtxolbila'tz nintzun taltz:

—Tzatzin cu'n cäben. Nink tak' Kataj tzatz tircu'n yi mmajak tetz, stzun Elí bantz tetz Ana.

¹⁸ —Tyoxtu' teru' ta', stzun Ana bantz.

Ej nintzun pakxij junt tir Ana le chiposar, nin octz tan wa'a'n. Nin jetza'tz qui't bisun i' junt tir.

¹⁹ Ej i tzun le junt eklok, chic'ase'ntz chin bixe' skil, ej, nin te yi nsken wi't bnix yi chimunl swutz Kataj Ryos, nintzun e' pakxijtz xe chica'l le tnum Ramá. Nintzun e' witbej quib Ana tu Elcana yi chmil. Nintzun ban Kataj tane'n yi xtxolbil yi el stzi' Ana tan jakle'n tetz, tan tk'ol ama'l tan jale'n jun tal i'. ²⁰ Ej cha'stzun te toque'n cyen Ana tetz ch'on wi', nin yi je'n pone'n yi tiempil i', nin tzun ul yos tuch', nin oc tk'ol bi' yi tal ni'a'tz tetz Samuel,‡ na nin el stzi' tan jakle'n tetz Kataj Ryos.

²¹ Ej opone'n nintzun ban tiemp tan bene'n Elcana tuml tircu'n yi e' najal tu yi junt txkel le tnum Siló, tan tele'n cu'n i' te yi yol yi suki'nt ta'n tetz Kataj Ryos, nin tan toye'n yi xtx'ixwatz yi na pat-xij cyakil yob. ²² Ma tetz Ana qui nin tzun ben xomoktz scye'j, na nin tal i':

—Qui nin lchimben, ma na jalen yil tz'el tal wal te xtxu'tx. Ej kalena's tzun lbentz wa'n tan tabnaje'n tk'ab Kataj, nin ta'ste'n nin lcyaje't-tz wa'n tan xcone'n xe ca'l Kataj tetz cyakil tiemp, chij Ana tetz Elcana.

²³ —Ba'n tzaban yi xtxolbil yi mas na cäpek' te'j. Ba'n xcyaj cyen jalen yil tz'el yi ni' te xtxu'tx. Ba'n tzun cxe'l cu'n te yi xtxolbil yi masuk, stzun Elcana bantz tetz Ana.

Ej cha'stzun te cyaje'n cyen Ana, nin octz tan xch'u'yse'n yi tal ni' jalen yi quiwixe'n nin yi tele'n te xtxu'tx. ²⁴ Yi tele'n te xtxu'tx, tal juye't nintzun i' yi bene'n ticy'le'n le ca'l Kataj jalen le tnum Siló. Nintzun ben tcy'al Ana jun tor yi sken tz'ak ox yob ta'n. Ncha'tz ben tcy'al junak cob liwr triw, tu jun tz'u'm win tan toye'n tetz Kataj. ²⁵ Yi wi't cyoyil yi tor tetz jun chitx'ixwatz swutz Ryos cya'n nintzun cyabnaj yi tal ni' Samuel tetz Elí. ²⁶ I tzun tal Ana tetz Elí:

—Max c'u'lu' ta', poro yi yol yi swale' teru', i'tz yi mero bintzij. Yi in wetz in yi jun xna'n yi ulak oxix yob tan nachle'n Kataj Ryos tzone'j, nin at ninu'-tz naka'j banak. ²⁷ Ya'stzun injakol tetz Kataj tan tk'ol jun tal wale'j swetz, nin jun cu'n ja tak' i' swetz. ²⁸ Nin ja insuk tetz Kataj yi tzinjatxe' yi wal tk'ab i' tan xcone'n tetz i' tzone'j le ca'l Kataj jalen yil quim, stzun Ana bantz tetz Elí.

Yi tbital Elí yi xtxolbila'tz, nintzun cu' mejloktz, jalen yi cwe'n pone'n yi plaj wuxtx'otx' tan tak'le'n k'ej Kataj Ryos.

† 1:11 Nm 6:5. ‡ 1:20 Yi bi'aj Samuel le hebrey na elepont “yi jun yi jaklijt”.

2

Yi bitzine'n Ana tan yi tzatzin yi at cu'nt

¹ Ej itzun bantz, nintzun oc Ana tan nachle'n Kataj, itzun taltz:
 “Kataj Jehová, tetz cu'n walma' na chintzatzin swutzu', na na tak'u' inwalor.
 Nin yi jalu', qui't na chintx'ixwij, na ba'n chinjilon scyuch' yi e' incontr.

¡Wi'nin na chintzatzin swutzu' Ta', na ja ocu' tan wuch'eye'n!*

² ¡Kataj Jehová, qui'c nin junt cho'nk chi ilu',
 na yi ilu' teru' qui'c mu'x̄ tal paltilu'!

Cya'l nin junt yi nink xcy'e' tan kaq'uicy'le'n, ma na ntin ilu'.

¡Quil jal junt ka'n cho'nk chi ilu'!

³ Ma jalu', cya'l bin jun ltocsaj tib nim tu jilon,
 cya'l ltocsaj tib tz'aknak, na yi Kataj Ryos i' yi Mero Ryos.
 Na na til tircu'n e'chk takle'n yi na kaban.

Na yi i' tetz na ma'lan kajtza'kl, nin na til yi kapartil.

⁴ Xcyek i' tan xite'n cu'n yi chima'cl yi e' yi chin cham nin e' tane'n.

Nin na tak' i' chiwalor yi e' tal prow yi qui'c chichamil.

⁵ Yi e' yi wi'nin na sowrin chiwa' sajle'n,
 yi jalu' tx'ixij tlen tu' na cyulej jun tal piḅ waj.

Ma yi e' yi jalt nin tan chiquime'n tan we'j sajle'n,

yi jalu', qui't na chiquim tan we'j.

Ej nin yi xna'n yi qui'c kuj tan talal jun tal sajle'n,

yi jalu', ja che' talaj juk tal.

Ma yi e' yi wi'nin cyal sajle'n, qui'ct cyetz cyalbila'tz jalu'.

⁶ Yi Kataj Ryos ba'n lquim jun wunak ta'n, nin ba'n tz'itz'ij ta'n.

Ba'n lkopon ta'n x̄chixo'l alma', nin ba'n lkajetzaj ta'n x̄chixo'l.

⁷ Ko na taj Kataj Ryos ba'n lko'c ta'n tetz ric,

nka ba'n lko'c ta'n tetz me'ba'.

Ba'n lkacu' trimp ta'n, nin ba'n lko' xicye'n junt tir ta'n.

⁸ Ba'n tz'oc jun tal prow me'ba' ta'n tetz ric.

Nin ba'n je tzaj jun aj rmosum ta'n xo'l tz'is.

Nin ba'n c'ole' ta'n x̄chixo'l yi e' wi'tz ric.

Nin ba'n ltak' Kataj cawl tetz tan cawune'n x̄chixo'l,

na yi Kataj Ryos i' bnol tetz yi munt nin i' yi taw tetz.

⁹ Na oc Kataj tan q'uicy'le'n chibe' yi e' yi cho'n ajlij chic'u'l te'j.

Ma yi e' yi junt len cyajtza'kl, na chiquim cyera'tz tul tz'o'tz wutzil,

na cya'l jun na tx'acon tan yi tetz x̄chamil cuntu'.

¹⁰ Puch'ij cunin x̄chibne' yi e' contr Kataj ta'n.

Na tz'ul e'chk k'ancyok ta'n tan chisotzaje'n cu'n.

Tz'ocpon Kataj tan chicawse'n cyakil wunak yi ate' bene'n tzi'n wi munt.

Stk'e' i' x̄chamil yi wi'tz rey yi ja je' xtxa'ol,

nin chin cham nin sbne' i' bene'n tzi'n,” stzun Ana bantz.

¹¹ Pakxe'n tzun Elcana tuml yi najal jalen Ramá kale atit chinajbil.

Ma yi tal tal Ana nintzun cyaj cyentz xe ca'l Kataj te Elí yi wi'tz pale'.

Yi chipartil yi e' cy'ajl Elí

¹² Te yi tiempa'tz, yi cob cy'ajl Elí chin juntlen nin yi cyajtza'kl. Qui na cyek mu'x̄ tal x̄chi' Kataj. ¹³ Nin qui na chiban tane'n chimunl chi jun mero pale' x̄chixo'l yi e' wunak.

Na ko na opon jun tan suke'n jun toy tetz Kataj, bajx cunin na opon jun chichakum tan je'se'n tzaj mu'x̄ chi'bij te yi na pultij wi k'ak'. ¹⁴ Nin ja xcon jun chin tenedor† ta'n tul

* 2:1 Sal 113:5-9; Lc 1:46-55. † 2:14 I'tz jun tenedor yi nim, yi at ox wi'.

ġwok' tan je'se'n tzaj jun piġ te yi chi'baja'tz tan tak'le'n scyetz yi e' pale'a'tz. Nicy' nin tunin na chibantz scye'j cyakil yi e' xonl Israel yi na chopontz tan oyi'n. ¹⁵ Poro nk'e'tz ntina'tz, ma na ncha'tz te ntaxk oc pate'n yi ġepu'il yi tx'ixwatz wi altar, bajx nin na opon yi chichakum yi e' cy'ajl Elí-a'tz te yi aj oyinl nin na tal tetz: “Ak'tzaj mu'ġ tetz pale' te yi chi'baj yi cy'a'n awa'n tan woque'n tan boxle'n, na yi pale' quil stz'am yi chi'baj ko sk'ajsa'nt tzawak' tetz, ma na chin tajwe'n cunin yi txa'xe't tz'opon swutz,”[†] stzun yi chakuma'tz na bantz. ¹⁶ Poro yi na cyal yi e' aj oyinl yi bajx na patij yi ġepu' na ya's tzun yi ley, kalena's tzun ba'n tcy'ajlen yi pale' yi tetz piġ yi bixba'nt tan Ryos scyetz, ilenin na je' lajpuj wi' yi chakum yi na tbit yi xtxolbil, nin tzun na taltz: “Qui'c rmeril, tajwe'n tan awak'ol jalcu'ne'j yi ntaxk pat-xij, na ko qui', tz'elpon tzun inmajoltz tzatz,”[§] stzun na bantz.

¹⁷ Tan yi xtxolbila'tz yi na chiban yi cob pale'a'tz, chin xo'w'bil nin tzun yi quil jaltz swutz Kataj Ryos, na qui nin cyak' k'ej yi e'chk oy yi wi'nin xanil swutz Kataj Ryos, yi i'tz nin tetz.

¹⁸ Ej, ma yi Samuel ilenin na ban tetz munl le ca'l Kataj, nin at cyen jun efod* wutz c'u'l i' yi lino cu'n yi na xcon cyak'un pale'. ¹⁹ Nin cyakil nin yob na chopon yi xtxu' Samuel tu chmil tan oyi'n le ca'l Kataj. Ma tetz xtxu', ilenin ja opon jun tal ne'ġ capa yi tal ta'n yi i' bnol tetz. ²⁰ Nin tzun na tak' yi Elí chibanl Elcana tu Ana, nin je na tal Elí scyetz: “Tak' tzaj Kataj jun c'oloj initxajil tetz xel yi jun initxajil, yi ja wi't itak'wok tan xcone'n tetz Kataj”, stzun Elí bantz scyetz.

Ej nin yi quibital yi jun yola'tz nintzun e' pakxij tan cyopone'n le chinajbil. ²¹ Saje'n tk'ol Kataj yi banl tibaj Ana, na nin cyaj cyen junt tir ch'on wi'. Nin yi tele'n tiemp e' jal oxt tal Ana yi xicy, nin cob xun. Ma tetz Samuel, wi'nin ġch'uye'n i' swutz Kataj Ryos.

²² Ma Elí nskén tijin c'u'l, poro na tbit yi mbi cunin ajtza'kl cachi' na chiban yi cy'ajl scye'j yi e' xonl Israel, nin na tbit yi na chiwitbej quib scyuch' yi e' xna'n yi ate' te chiturno tan ak'un stzi' yi puertil yi mantial tetz Kataj. ²³ Cha'stzun te tlol scyetz: “Cyakil cu'n yi e' xonl Israel na cyal swetz yi chin juntlen nin itajtza'kl. ġNxac yi ya'tz na ibanwok? ²⁴ Chin junt lenin itajtza'kl. Qui'c mu'ġ banlil yi itajtza'kla'tz yi na iban, na cyakil wunak na chitzan tan iyolche'n. ²⁵ Ej nin ko na jal paltil jun wunak te'j junt, ba'n tz'oc Kataj tan chinuc'le'n. ġPoro na' tzun jun tz'oc tan kanuc'le'n ketz kol tz'el wex Kataj ka'n? Cya'l jun.”

Poro qui nin ocon yol Elí te chiwi' yi e' cy'ajl. Nin tan paj yi stze'tzsal cyalma', bixe' tan Kataj tan chisotzaje'n cu'n. ²⁶ Ma yi Samuel, wi'nin ġch'uye'n i', nin chumbalaj nin i' swutz Kataj. Ncha'tz yi e' wunak wi'nin na chipek' te'j, na chin jicyuch nin te tajtza'kl.

²⁷ Ej nin te yi tiempa'tz nin opon jun elsanl stzi' Ryos tan xajse'n Elí, i' tzun taltz: “Je jun xtxolbile'j yi ja tal Kataj swetz tan walol teru': ‘Te yi ate' tzaj yi e' amam Egipto jak' ca'wl yi faraón, ja inchaj wib ġchiwutz. ²⁸ Nin ġchixo'l cyakil yi e' xonl Israel, ja je' intxa'ol yi ara amam Aarón tu yi tetz xonl tan ixcone'n tetz pale' tzinwutz. Nin ja ije' intxa'ol axwok tan pate'n e'chk tx'ixwatz wi inaltar, nin tan itoque'n tan pate'n insens tzinwutz, nin tan xcone'n yi efod ita'n.[†] Ncha'tz te cyakil oy yi na cyak' yi e' atanum swetz, ja wak' irasión, quib yi bixewe'n wa'n.[‡] ²⁹ Ma jalu' ġnxac na cġtzan tan telse'n k'ej cyakil yi e'chk tx'ixwatz tu oy yi ja wit chincaun te'j? ġMbi xac yi cho'n na aj nin awi' scye'j yi e' anitxa', nin qui't na awek ġchi' in? Na ilenin ja awak' ama'l scyetz tan saje'n chic'atzaj tan yi e'chk cyoy yi e' intanum,' hij Kataj bantz swetz. ³⁰ Cha'stzun te yi Kataj, yi kaRyosil yi o' xonl Israel, yi talnak yi aġatz tuml yi e' anitxajil chixconk swetz, ja je' tx'ixpul i' yi tajtza'kl, nin jalu'

[†] **2:15** Nk'era'tz yi ley yi alijt cyen tan Kataj scyetz yi e' xonl Aarón, ntin at rmeril tan cyetzal yi wutz c'u'l tu jalaj cux yi at le sbal te yi nskén wi't pat yi ġepu'il wi altar. Na taj si'le'n Lv 1:8-9; 3:3-5; 7:22-27, 31-36. **§ 2:16** Yi chipaltil yi cob cy'ajl Elí i'tz yi e' oc tan majle'n nin tan bajse'n yi ġchi'bel yi oy yi i'tz tetz Ryos. ***** **2:18** “Efod” i'tz jun lantar tane'n yi ja xcon cyak'un yi e' wi'tz pale'. Ex 29:5. [†] **2:28** Ex 28:1-4. [‡] **2:28** Lv 7:35-36.

je na tal i': 'Qui't wak' mas ama'l tzitetz te yi jun ajtza'kla'tz, ma na ntin swak'e' chik'ej yi e' yil cyak' wetz ink'ej tan chic'ulutxumil. Na yi e' yi quil cyak' ink'ej, tz'elpon chitx'ixl wa'n. Nin jun cu'n ya'stzun sbajok, na in Ryos nin na ne'l cu'n te inyol. ³¹ Tz'ul chan yi k'ejlal yil no'c tan xite'n cu'n ak'ej. Ncha'tz tz'elpon chik'ej yi e' amam wa'n, nin yi e' axonl yi xomt che' tzaj. Cya'l jun nink bi'xin cu'n. ³² Tzawile' cyakil yi e'chk takle'n balaj yi tzimzne' xchixo'l yi e' atanum. Poro yi axa'tz qui'c awetz tuch', nin cxbisunk tan paj, nin cya'l jun scyetz yi e' axonl yi xomt tzaj stijink cu'n c'u'l na xchiquimok len. ³³ Poro ilenin swak'e' ama'l tan ta'te'n jun scyeri axonla'tz tan tilol nin yi inaltar joylaj, bantz jale'n ch'on tetz, nin bantz bisune'n yil tz'el nin talma' te yi munl. Ma tircu'n yi e' mas axonl chicopon biyij cyera'tz. ³⁴ Nin tan lajluchaxe'n tzawutz yi ya'stzun sbajok, xchiquimok yi cob acy'ajl Ofni tu Finees, tc'u'l jun ntzi' k'ej. ³⁵ Ej tz'ocpon cyen tzun jun chumbalaj pale'-tz wa'n, yi ba'n lk'uke' inc'u'l te'j nin yi stz'elk cu'n te yi wetz wajbil, nin yi sbne' tane'n e'chk inca'wl. Nin yi e' tetz xonl quil chitzaj cyera'tz, nin ilen nin stz'a'tok jak' ca'wl yi wi'tz rey yi jepon intxa'ol. ³⁶ Cyakil cunin tzun yi e' axonl yi xchicloxok cyen tk'ab quimichil, chu'l len tzuntz swutz yi jun pale'a'tz, nin xchimejektz tan jakle'n jun tal piix sakal, nka jun tal piix pam tetz chiwa'. Nin copon chiwutz tetz tan jakle'n alchok ak'unil yi at xchixo'l yi e' pale' tan chitx'acol mu'x chiwa', stzun Kataj Ryos," chij yi elsanl tzi' bantz tetz Eli.

3

Yi je'n xtxa'ol Kataj Ryos Samuel

¹ I tzun ban te yi jun tiempa'tz, chin juye't nin Samuel, nin wi'nin na oc il i' tan banle'n tane'n e'chk munl swutz Kataj. Poro cho'n at jak' ca'wl Eli yi wi'tz pale'. Nin te yi tiempa'tz qui'c mas na jilon Kataj tetz jun elsanl stzi' i', nin qui'c mas e'chk wutzicy' tane'n nxchaj Ryos scyetz. ² Poro at tzun jun tir bantz, te yi nsken wi't bi'xin Eli, nin te yi nsken wi't oc cyen tetz moyi'x, nin te yi na wit-tz le tetz witbil, yi jilone'n tzaj Ryos tetz Samuel. ³ Cho'n tzun na wit quen Samuel le mantial Kataj, kale atit yi caxa' kale at cu'n e'chk ca'wl Kataj, nin te yi na tzane't k'a'kl yi cantil, nintzun jilon tzaj Kataj tetz:

⁴—Samuel.

—iCho'n atin tzone'j ta'! stza'wel Samuel tetz.

⁵ Lajke'l nin tzun bene'ntz kale na wite't Eli, i tzun taltz:

—Je ine'j ta', ¿mbi na taju' swetz?

—Nk'e'tz in ncxchakon, stzun Eli. —Quilo'k tan watl.

Nintzun pakxij Samuel tan watl.

⁶ Poro nintzun jilon tzaj junt tir Kataj tetz Samuel:

—iSamuel!

Lajke'l nin tzun bene'n junt tir Samuel kale na wite't Eli, i tzun taltz:

—Je ine'j ta' ¿mbi na taju' swetz?

—Ax jun c'olaj Samuel cun witen, na qui na chintzan tan achakle'n, stzun Eli bantz tetz Samuel.

⁷ Na te yi jun tiempa'tz, ntaxk el xtxum i' tetz Kataj Jehová, na ya'tz bajx tir yi tbit i' yi jilone'n tzaj Kataj tetz. ⁸ Jilone'n tzaj tzun Kataj tetz Samuel le toxi'n tir. Cyenin tzun topone'n i' junt tir te Eli:

—Je ine'j ta', ¿mbi na taju' swetz? chij i'.

Ej nin tzun el xtxum Eli tetz, yi i'tz Kataj yi na jilon tzaj tetz. ⁹ Bene'n tzun tlol:

—Quilo'k tan watl, nin kol tzabit nin junt tir yi na chakon tzaj Kataj tatz, ba'n tzawalnin tetz: "Jilonk tzaju' Ta', na in xchakumu' nin list wutane'n tan tbite'n yi yolu'."

Ej, nin tzun aj junt tir Samuel tetz tan watl. ¹⁰ Opone'n nin tzun ban junt tir Kataj naka'jil Samuel, nin tzun chakonin junt tir tetz:

—iSamuel! iSamuel!

—Jilonk tzaju' Ta', na in xchakumu' nin list wutane'n tan tbite'n yi yolu', stzun Samuel tetz Kataj.

¹¹—Ja bixe' jun txolbil wa'n yi sbajok Israel, nin alchok scyetz yil tbit yi mbi tzimbne' stz'ich'caxk ta'n, chij Kataj. ¹² Na tul yi jun k'ejlala'tz, tz'elpon ink'ab te cyakil yi ja wal tetz Elí, te yi mbi cu'n sbajok scye'j yi e' cy'ajl. ¹³ Na walnak tetz yi xche' incawse', nin chelpon cu'n wa'n swutz, tan yi quil yi na nin tbit i'. Na ja el ink'ej cyak'un yi e' cy'ajl, nin qui nin mmo'c Elí tan makle'n chiwutz. ¹⁴ Nin jun cu'n yol walnak yi qui'c cuj tan stzaje'n yi quila'tz, mpe nink choyin, nka pe nink chipat chitx'ixwatz tzinwutz. Qui'c cuj nink tzaj yi quila'tz, stzun Kataj bantz tetz Samuel.

¹⁵ Yi tbital Samuel tircu'n yi txolbila'tz, nintzun wit-tz, ma yi tule'n skil, nin bentz tan jakle'n yi puertil yi ca'l Kataj. Poro nin xob tan talche'n tetz Elí yi mbi cu'n tal Kataj tetz chi tul wutzicy' tane'n. ¹⁶ Poro nintzun xchak Elí, nintzun taltz:

—¡Aä jun c'olój witz'un!

—¿Mbi na taju' ta'? stzun i'.

¹⁷ —¿Mbi'tz tal Kataj tzatz ma's lak'bal? Qui klo' na waj yil tzawew cu'n jun takle'n tzinwutz. ¡Ej nin ko quil tzatxol swetz yi mbi cu'n tal Kataj tzatz, nink tz'oc i' tan acawse'n!

¹⁸ Nin tzun oc Samuel tan txole'n tircu'n tetz Elí, ej nin qui'c nin jun yol cu' tewal swutz i'. Yi tbital Elí nintzun tal:

—¡Yi Kataj Ryos i' yi wi'tz ajcaw! ¡Nin ba'n lban i' yi tetz tajbil, na i' Ryos! stzun Elí bantz.

¹⁹ Ch'uye'n nin tzun ban Samueltz, nin xomij Kataj tan xch'eye'n. Ncha'tz el cu'n k'ab Kataj te tircu'n yi suki'nt ta'n. ²⁰ Ej nin cyakil yi e' xonl Israel yi najlche' cwent yi ama'l Dan jalen te yi tnum Beerseba yi at cwe'n tzi'n,* ja lajluchax len xchiwutz yi jun cu'n yi Samuel i' jun mero elsanl stzi' Ryos. ²¹ Wi'nin tzun tir xchaj tib Kataj Ryos swutz Samuel le ama'l Siló. Na ntina'tz yi jun ama'la'tz kale na talwit i' yi tetz tajbil tetz Samuel.

4

Yi chicambal yi e' filistey yi caäa' kale atit yi ca'wl Ryos

¹ Ej i tzun bantz, nin cu' chimolol quib yi e' filistey tan oyintzi' scye'j yi e' xonl Israel, nin yi e' xonl Israel, e' eltzajtz tan oyintzi' scyuch'. Cho'n tzun bnixe'n chi campament cya'n yi ama'l yi na bi'aj Eben-ezer. Ma yi e' filistey cho'n tzun cwe'ntz chicampamentz cya'n le ama'l cwent yi tnum Afec. ² Cyoque'n tzun yi e' xonl Israel tan oyintzi' scyuch' yi e' filistey. Ma yi stzaje'n wi' yi oyintzi' quinín tzun e' xcye' cyen yi e' xonl Israel scye'j, na nin e' quim cyaj mil chisanlar tul yi jun chin oyintzi'a'tz. ³ Yi chipakxe'nt tzaj yi e' sanlar cwent Israel kale ate't yi e' mas chitanum, nin tzun cyal yi e' wutzile'n yi ate' cyen: “¿Mbi tzuntz ja tak' Kataj Ryos ama'l tan chitx'acone'n yi e' filistey ske'j jalu'? Ba'nt cu'n quin tan ticy'le'n yi caäa' kale atit yi ca'wl Ryos, yi at Siló. Ba'n tzun sbajxok skawutz tan toque'n tan kacolche'n xchik'ab kacontr,” che'ch tzun bantz.

⁴ Ej, ya'tz nin tzun quilejtz, nin ben chichakol cobox sanlar jalen Siló, nin saj chicy'al yi caäa' kale colije't yi ca'wl Kataj, yi Kataj Jehová yi cya'l na xcye' quen te'j, yi cho'n at c'olchbil squibaj yi e' querubim.* Ej nin xomche' yi cob cy'ajl Elí yi Ofni tu Finees te yi caäa'a'tz. ⁵ I tzun bantz yi tocompone'n yi caäa'a'tz xchixo'l yi e' xonl Israel, cyakil cunin tzun e', e' xch'intz tan tzatzi'n. Nin chin chiwi' nin e' ban tan sich', na nicy't nin yi wutz wi'nin jincane'n tan yi sich'.

⁶ Yi bene'n quibital yi e' filistey, nintzun chijaktz squibil quib: “¿Mbi tzuntz wi'nin sich' na bajij le ama'l kale ate't yi e' hebrey'?” che'ch bantz. Ma yi tele'n chitxum tetz yi i'tz

* **3:20** Na elepont cyakil yi e' xonl Israel, na yi tnum Dan ya'stzun yi ama'l yi at jalen je'n tzi'n kale na xe'te't Israel. Ma Beerseba ya'stzun yi tnum yi at jalen cwe'n tzi'n tetz Israel. * **4:4** Ex 25:18-22; 1R 6:23-28; Sal 80:1; Is 37:16; Ez 1:26-28.

tan paj yi opone'n ban yi caḡa' tetz Ryos, ⁷ nin tzun e' xobtz: “jJa opon chiRyosil ḡchixo'!! jLastum o' jalu', na ana' cunin skile' yi jun xtxolbila'tz! ⁸ jLastum o' jalu'! ¿Na' tzun jun xcyek tan kuch'eye'n tk'ab yi Ryosa'tz yi wi'nin ḡchamil? jNa xcyen'ak i' tan chixite'n cu'n yi e' aj Egipto tan e'chk Imak ya'bil! ⁹ Kaquiwsaj bin kib, yi o' ketz yi o' sanlar, nin quin tan oyintzi' scye'j. Na qui na kaj ko'c tetz chi'esclaw yi e' hebrea'tz, chi e' banake' cyetz jak' kaca'wl,” che'ch tzun bantz squibil quib.

¹⁰ Chibene'n tzun e' filisteya'tz tan oyintzi' scye'j yi e' xonl Israel, nin e' tx'acon scye'j, na nin e' el ojkuj yi e' xonl Israel tan col ib jalen le ama'l kale atit chimantial.† Yi jun oyintzi'a'tz chin xo'wbil nin ban, na e' quim junaklaj mil sanlar cwent Israel yi xo'n cuntu' quitane'n. ¹¹ Ncha'tz ja chicambaj yi e' filistey yi caḡa' kale at cu'n e'chk ca'wl Kataj, nin e' cu' cyen biyij yi cob cy'ajl Elí, yi Ofni tu Finees. ¹² Poro te yi na tzan yi oyintzi'a'tz nin tzun el tzaj ojkuj jun sanlar aj Benjamín ḡchixo'l. Elnak nin tcya'j yi topone'n Siló. Katznakt be'ch tetz yi topone'n, nin chin puklajt nin yi xo'l wi', tan ḡchajle'n yi wi'nin na bisun. ¹³ Yi topone'n, cho'n c'olchij Elí stzi' yi puertil yi ca'l Kataj, nin cho'n nin ajnak nin wutz tbe', na wi'nin bisune'n te yi caḡa' kale at cu'n e'chk ca'wl Kataj. Ma yi jun sanlara'tz, yi tocompone'n tnum nin xtxol yi mbi cu'n mbajij scye'j yi e' sanlar cwent Israel. Ej nin le rat nin chixe'te'n tzun cyakil yi e' xonl Israel tan o'kl. ¹⁴ Yi bene'n tbital Elí yi chuna'n yi na bajij, nintzun jaktz:

—¿Mbi tzun na chok' wunak te'j?

Opone'n nin tzun ban yi sanlar kale atit Elí, tan xtxole'n tetz yi mbi cu'n mbajij. ¹⁵ Te yi tiempa'tz yi Elí nsken bi'ḡin, na jun mutx' tu wajxaklajix yob ta'n, nin qui't na a'w wutz, na nsken oc tetz moyi'ḡ. ¹⁶ Nin je yol sanlare'j ban tetz Elí:

—Sajnakin tul oyintzi' jalcu'ne'j. Mpen tu' nchinclax tul yi jun chin oyintzi'a'tz, chij yi sanlar.

—Aḡ jun c'olaj sanlar, ¿mbi mbajij?

¹⁷ —Yi o' xonl Israel ja ke'l ojkuj ḡchiwutz yi e' filistey. Qui nin nkaxcy'e' scye'j, stzun yi sanlar, —ncha'tz ja wi't che'l cu'n jun c'olaj kasanlar swutz, scyuch' yi cob cy'ajlu'. Nin yi caḡa' kale at cu'n e'chk ca'wl Kataj, ja wi't ben quicy'al yi e' filistey, stzun yi sanlar bantz tetz Elí.

¹⁸ Ntina'tz tbit Elí, nin aje'n nin ban pac'loktz kale c'olche't xlaj yi puert. Nin tan paj yi nsken tijin c'u'l, nin tan paj yi nim c'atzaj, qui tzun ḡchaj yi wankil yi tpone'n pac'lok wuxtx'otx', na nin wak'xij yi bakil kul nin quim. Ca'wunak yob ban i' tan chicawe'n yi e' xonl Israel.

¹⁹ Ma yi tlib Elí, yi txkel Finees txant tan tule'n yos tuch' te tiempa'tz, poro xe'te'n nin ban tan il, tan tule'n yos tuch' tan paj yi tbital yi nsken ben quicy'al yi e' filistey yi caḡa' tetz Kataj, nin yi nsken chiquim yi chmil tu yi ji'. Chin q'uixc'uj nin tzun bantz yi titz'e'n yi ni'. ²⁰ Yi quilol yi e' xna'n yi ate' tan q'uicy'le'n, yi jalt nin tan quime'n, nintzun cyaltz tetz: “Qui't cḡbisun, na ja ul itz'ok jun tal awal yi xicy”, che'ch tetz. Poro yi i' tetz qui nin tbit chiyol. ²¹⁻²² Poro ntaxk quim ja oc Icabod‡ ta'n tetz bi' yi tal ni'-tz, nin tal: “Lastum yi o' xonl Israel ja el kak'ej, na yi e' filistey ja el chimajol yi caḡa' kale at cu'n e'chk ca'wl Kataj.”

5

Yi mbi cu'n bajij ḡchixo'l yi e' filistey te yi ta'te'n yi caḡa' ḡchixo'l

¹ I tzun bantz yi chicambal yi e' filistey yi caḡa' kale at cu'n e'chk ca'wl Kataj, nin tzun eltazaj quicy'altz le ama'l Eben-ezer, nin cho'n tzun topone'ntz cya'n le tnum Asdod. ² Ma yi topone'n le tnuma'tz, cyenin tzun bene'n quicy'altz nin octz cya'n le tyoḡil jun ryos yi na bi'aj Dagón. Cho'n tzun toque'n cyentz cyak'un xlaj yi jun ryosa'tz. ³ Ma le junt eklok

† 4:10 “Chimantial” na elepont “campament” le castiy. ‡ 4:21-22 “Icabod” na elepont le hebrey “ja el kak'ej jalu”.

chin jalchan cunin cyopone'n yi e' aj Asdod le tyoäa'tz, nin tzun e' nojquentz te Dagón yi chiryosil yi cho'n joklij wuxtx'otx', swutz yi caäa' kale at cu'n e'chk ca'wl Kataj Ryos. Nin tzun je' chitxichaltz le luwaril. ⁴Ma le junt eklok chin jalchan cunin cyopone'n junt tir, nin e' nojqen junt tir te yi chiryosil Dagón yi joklij junt tir wuxtx'otx', swutz yi caäa' kale at cu'n e'chk ca'wl Kataj. Elnak yi wi' tu yi cob k'ab, nin cho'n ate'e'n tibaj yi tze' yi tijom tetz yi marquil yi puert. ⁵Cha'stzun te jetza'tz qui na je' quikan yi e' pale' tetz Dagón wi yi jun tze'a'tz, ma na tz'itpu'n na chicy' tibaj yi na cho'c le chityoä.

⁶Ej nin tzun oc Kataj tan chixo'wse'n, nin tan chicawse'n cunin yi e' aj Asdod tu cyakil yi e' wunak yi ate' jak' chica'wl, na nin elu'l e'chk lmak tx'a'c scye'j chi tane'n sk'ewl.

⁷Yi quilol yi e' aj Asdod yi mbi cu'n na bajij ächixo'l, nintzun cyaltz: “Tajwe'n tan tele'n chan ticy'le'n yi caäa' tetz chiRyosil yi e' xonl Israel skaxo'l, na yi jun ryosa'tz na tzan tan kacawse'n, nin ncha'tz na tzan tan cawse'n yi karyosil Dagón,” che'ch tzun bantz.

⁸Cha'stzun te bene'n chimantar tan chichakle'n cyakil yi wi'tz cyajcawil yi e' filistey, nin ja chijak scyetz yi e' wi'tz ajcawa'tz:

—¿Mbil kaban te yi caäa' tetz chiRyosil yi e' xonl Israel? che'ch.

—Ba'nt cu'n yil ben ticy'le'n le tnum Gat, che'ch tzun yi e' wi'tz ajcaw bantz.

I nin tzun bantz, nin ben quicy'al yi e' filistey yi caäa' kale at cu'n e'chk ca'wl Kataj le ama'la'tz. ⁹Ma yi toponone'n yi caäa' le jun tnuma'tz, nin tzun oc jun chin xo'w'tz tan Kataj scyetz yi e' wunaka'tz yi najlche' Gat, na nin elu'l tx'a'c scye'j nim juy, jun jilwutz tx'a'c yi chin xo'wbil nin. ¹⁰Ej nin tzun elt junt tir yi caäa' kale at cu'n e'chk ca'wl Kataj cyak'un yi e' filistey. Cho'n tzun toponone'ntz cyak'un Ecrón. Poro yi toponone'ntz cyakil cunin tzun yi e' aj Ecrón e' äch'intz: “¡Ja ul yi caäa' tetz yi Ryos cwent Israel tzone'j skaxo'l tan kabiyle'n cu'n!” che'ch tzun bantz.

¹¹Nin tan paj yi cyakil wunak jalt nin tan chiquime'n tan xo'w, tan yi chicaws yi tak' Kataj Ryos, nin tzun ben chimantartz tan chichakle'n tzaj cyakil yi e' wi'tz cyajcawil yi e' filistey. I tzun cyaltz scyetz: “Chicy'ajlenu' yi caäa' tetz chiRyosil yi e' xonl Israel tzone'j. Ba'nt cu'n tz'ajk junt tir, bantz quil ke'l cu'n swutz kacyakil cu'n ta'n,” che'ch tzun yi e' aj Ecrón bantz.

¹²Wi'nin tzun chiäch'ine'n yi e' wunak. Wi'nin na chich'ayne' tk'ab yi chicaws, na wi'nin chiquime'n. Ma yi e' yi qui na chiquim chin q'uixc'uj nin ate' cu'nt, na nojnak cyakil chiwankil tan tx'a'c yi chin xo'wbil nin.

6

Yi taje'n chipaksal yi e' filistey yi caäa' kale atit yi ca'wl Kataj

¹Ej nskén tzun el jukix xawtz tan yi caäa' ächixo'l yi e' filistey. ²Cyoque'n tzun yi e' filistey tan chichakle'n yi e' nachol, scyuch' yi e' aj wutz mes, tan jakle'n scyetz yi mbil chiban te yi caäa':

—¿Mbil kaban te yi caäa' kale atit yi ca'wl Ryos? Cyaltzaju' sketz yi äe'n lkaban tan toponone'n junt tir le tetz luwaril, che'ch yi e' filistey bantz.

³—Yi ko ya'tz itajbil tan taje'n junt tir yi caäa' kale atit yi ca'wl Ryos, tajwe'n tan xome'n nin cobox oy te'j tan cwe'n tzaj xtxumu'n Ryos tan yi mbi cu'n mibanwok te'j i'. Ej qui'ct tzun iyab sbne'-tz, na tz'icy'pon yi ya'bil yi at te iwankil, nin tz'elpon itxum tetz yi mbi tzuntz yi ntak' i' icaws, che'ch tzun yi e' nachol bantz scyetz yi e' filistey.

⁴—¿Poro mbi'tz lkoy tetz Ryos? che'ch.

—Oywok nin o' teblal tumor yi oro cun, jun tetz jujun wi'tz itajcawil, nin o' teblal itx'ij tetz oro cun, na nicy'nintu' ya'bil na cxtzan tan tijle'n scyuch' yi e' wi'tz itajcawil.

⁵Cha'stzun te banwok yi e'chk teblala'tz tetz tumor tu itx'ij yi na chitzan tan po'tze'n tircu'n tzone'j le itanum, nin ak'wok k'ej yi chiRyosil yi e' xonl Israel. Ko pe' lcutzaj xtxumu'n tan qui't toque'n tan kacawse'n, nin tan qui't toque'n tan chicawse'n yi e' karyosil tu e'chk kacojbil. ⁶¿Mbi tzuntz yi chin chcan nin iwi' chi e' banake' yi e' aj Egipto

tu chireyil? Na jalen cu'n yi toque'n Ryos tan chicawse'n cunin, ej kalena's tzun tele'n chitzakpul yi e' xonl Israeltz. ⁷ Bnixoken jun ac'aj care't, nin cy'ajwok tzaj cob tij wacx yi na chitxutxune't cyal scye'j, nin yi qui na'wnake't tan je'n yucu' te'j chikul. C'alwoke' cyen sju' yi care't, nin quil che' itzakp nin yi cyal scye'j, ma na chicyajk tu' yi e' ni' tul pe'm. ⁸ Nin tzun lje' nin yi caxa' tetz Ryos ita'n tib yi care'ta'tz, nin benk jun tal cu'lbil xlaj, kalel cwe't nin yi e'chk teblal yi tzitoye' tetz Ryos tan cu'swutzil. Ej ba'n tzun chijut nin yi e' wacx yi care't. Chichuc chibentz. ⁹ Poro tajwe'n tan itilol, yi ko cho'n lchiben yi e' wacx tul yi be' yi na opon jalen Bet-semes, kale sajnakit yi caxa' tetz Ryos. Slajluchaxk tzuntz yi i'tz Ryos yi na tzan tan icawse'n. Ma kol ben tul junt be', tz'elpon tzun katxumtz tetz yi i'tz isuert nin ite'tz yi mmo'c tzaj pok' yi jun chin ya'bila'tz tzixo'l, che'ch tzun yi e' nachol bantz scyetz yi e' filistey.

¹⁰ I nin tzun cyulej yi e' filistey, quib yi cyal yi e' nachol. Nin jal cob wacx cya'n yi na chitxutxune't cyal scye'j. Nin oc cyen chilamol yi cyaltz tul pe'm, nin e' oc nin c'alij yi e' wacxa'tz sju' yi care't. ¹¹ Nin tzun je' nin yi caxa' tetz Ryos cya'n tibaj yi care't, nin oc nin yi cu'lbil xlaj kale atit e'ch teblal yi tumor tu yi teblal yi e'chk itx'ij. ¹² Bene'n nin tzun e' ban yi e' wacx tul yi be' yi na ben jalen Bet-semes. Wi'nin chixch'ine'n yi e' wacxa'tz, nin sbejnin e' bene'n tul yi jun be'a'tz. Ntina'tz jun be' ben quicy'altz. Xomche' nin yi e' filistey wutz coc yi caxa' jalen te yi mojomil yi ama'l cwent Bet-semes. ¹³ Yi bene'n quilol yi e' wunak cwent Bet-semes yi ate' joco'j tan je'se'n chicosech tetz triw, yi opone'n atit junt tir yi caxa' Ryos xchixo'l, wi'nin tzun chitzatzine'ntz te'j. ¹⁴ Yi topone'n yi care't le joco'j cwent Josué yi aj Bet-semes, cho'n tzun taquewe'ntz kale atit jun chin c'ub yi chin wutzile'n nin. Nin tzun xcon yi care't cyak'un yi e' aj Bet-semes tetz si', nin e' octz tan toye'n yi cob wacx tetz Kataj tetz chitx'ixwatz yi patu'n cu'n ban. ¹⁵ Nsken tzun wi't cutzaj yi caxa' tu yi cu'lbil kale atit yi e'chk teblal yi oro cu'n cyak'un yi e' xonl k'ajtzun Leví. Cho'n tzun je'n chik'oltz tibaj yi jun chin c'ub. Te yi jun k'eja'tz yi e' aj Bet-semes wi'nin tzun oy opontz cya'n nin wi'nin chitx'ixwatz chipat-tz tetz Kataj. ¹⁶ Yi bene'n quilol yi o' wi'tz cyajcawil yi e' filistey yi mbi cu'n bajijtz, nin tzun e' pakxijt jalen Ecrón tul ite'n nin k'eja'tz.

¹⁷ Yi o' teblal tumor yi oro cu'n yi cyak' yi e' filistey tan cu'swutzil swutz Kataj Ryos, i'tz jun oy yi ncyak' yi e' ajcaw yi najlche' lakak tnum Asdod, Gaza, Ascalón, Gat tu Ecrón na ya'stzun yi e'chk tnum yi oc Kataj tan chicawse'n. ¹⁸ Ma yi tajlal yi e'chk teblal itx'ij, ya'stzun tajlal yi e'chk tnum yi at jak' chica'wl yi o' wi'tz ajcawa'tz, yi e'chk chin lmak tnum yi tapij cu'n solte'j, tu yi e'chk tal ne'x aldey cwent e'ch tnuma'tz. Ej, nin ixnin at yi jun chin wutzile'n c'uba'tz jalu', le ama'l cwent Josué yi aj Bet-semes.

¹⁹ Ej i tzun bantz, nin tzun e' quim cobox aj Bet-semes tan Kataj, na nin e' oc tan xk'uke'n tul yi caxa' kale at cu'n e'chk ca'wl Kataj. Ox c'al tu lajuj yaj e' quim. Tircunin tzun yi e' aj Bet-semes cyok'lej chiwutz yi e' alma'a'tz. ²⁰ Cyalol tzun yi e' aj Bet-semes: "Cya'l jun at yi nink xcy'e' cu'n swutz yi Ryose'j yi chin tz'aknak cunin, yi qui'c mu'x il c'ol te'j. ¿Na' tzun tz'opone't i', bantz tele'n skaxo'l?" che'ch tzun bantz. ²¹ Nin tzun ben stziblaltz cya'n xchiwi' yi e' aj Quiriat-jearim: "Yi e' filistey ja aj tzaj chipaksal yi caxa' kale atit yi quiwel yol Kataj, nin ba'n chu'lu' tan ticy'le'n nin," che'ch tzun banintz.

7

¹ Ej cyopone'n tzun yi e' aj Quiriat-jearim tan ticy'le'n yi caxa'a'tz, cho'n tzun toque'ntz cya'n xe ca'l Abinadab, yi cho'n at wi jun tal joco'j xo'l wutz. Nin tzun bixe' Eleazar cya'n, jun cy'ajl Abinadab, tan q'uicy'le'n yi caxa' kale atit yi ca'wl Kataj.*

Yi toque'n Samuel tetz chibajxomil yi e' xonl Israel

² Ej i tzun bantz yi nsken wi't el junakix yob yi toponle'nix yi caxa' Quiriat-jearim, nintzun e' oc cyakil yi e' xonl Israel tan joyle'n Kataj tetz cu'n cyalma'. ³ Nin tan yi

* 7:1 2S 6:2-4; 1Cr 13:5-7.

xtxolbila'tz, nin tzun tal Samueltz scyetz cyakil yi e' wunak: “Ko tetz cu'n cyalma'u' na cyaju' choponu' junt tir swutz Kataj Ryos, chin tajwe'n cunin yi qui't chilok'u' wutz e'chk chiryosil yi e' awer nak, tu yi e'chk teblal Astarté yi at xchixo'lu'. Tajwe'n bixe' cyanu' tan cyoque'nu' c'ulutxum jak' ca'wl Kataj. Ko ya'tz chibanu' tz'ocpon tzun i'-tz tan chilaje'n len yi e' filistey yi na chicawun squibu',” stzun Samuel bantz.

⁴ I nin tzun cyulej yi e' xonl Israel quib yi tal Samuel scyetz. Nin el chic'oxol cyakil yi e'chk teblal ryos chi tane'n teblal Baal nin teblal Astarté. Ntin tzun Kataj e' octz tan c'u'laje'n. ⁵ Ej nintzun el jun ca'wl tan Samuel: “E'u' xonl Israel chimole' quibu' tircu'n e'u', le ama'l Mizpa, na copon inwutz tetz Kataj tan jakle'n cuybil chipaju',” chij Samuel. ⁶ Topone'n tzun chimolol quib cyakil yi e' nim juy le tnum Mizpa, nin tzun e' octz tan je'se'n tzaj a' tjul nin ben chikojolt wuxtx'otx' chi jun oy tetz cu'swutzil swutz Kataj. Te yi jun k'aja'tz chimuc' we'j, nin cyaltz xchiwutz chicyakil cu'n, yi jun cu'n e' pajol ca'wl swutz Ryos. Nin ta'ste'n nin bixewe't Samueltz tetz chibajxom.

⁷ I tzun yi topone'n stziblal xchiwi' yi e' filistey, yi cho'n chimolo'n quib yi e' xonl Israel Mizpa, nin tzun e' ben yi wi'tz cyajcawiltz scyuch' chisanlar tan oyintzi' scye'j. Ma yi quibital e' xonl Israel yi opone'n ate't chicontr tan chibiyle'n cu'n, nintzun e' xobtz. ⁸ I tzun cyaltz tetz Samuel: “Bane'u' pawor, cuk wutzu' tetz Kataj tan jakle'n xch'eybil ketz tetz, bantz toque'n i' tan kacolche'n xchik'ab yi e' filistey,” che'ch bantz.

⁹ Toque'n tzun Samueltz tan pate'n jun tal ne'x cne'r tetz Kataj. Patu'n cunin tzun bantz ta'n tetz chitx'ixwatz. Ej nintzun cu' wutz i' tetz Kataj tan toque'n tan chicolche'n yi e' tetz tanumil. Ej nin tbit Kataj yi cu'swutzil yi ban Samuel tetz. ¹⁰ I tzun te yi na tzan Samuel tan pate'n yi tx'ixwatz, ule'n nin tzun ate't yi e' filisteitz naka'j, nintzun saj jun chin wutzile'n k'ancyok tan Kataj tan chixo'wse'n, nin tan yi jun chin k'ancyoka'tz e' el ojkuj yi e' filisteya'tz. ¹¹ Cyele'n tzaj tzun nil yi e' xonl Israeltz Mizpa tan chitz'amle'n. E' oc tan chibiyle'n cu'n tul be' licu'nak tzi'n, jalen tzak' cu'n yi tnum Bet-car. ¹² Ej cwe'n tzun nuc'ul Samuel jun c'ub le mojomil yi ama'l Mizpa tu Sen, nin tzun oc bi'-tz ta'n tetz Eben-ezer.† Ej nin tal i': “Sajle'n tunintz ja oc Kataj tan kuch'eye'n, jalen jalu'.”

¹³ Ya'stzun ban yi cyele'n cu'n yi e' filistey swutz, nin qui't jal junt tir chiwalor tan cambe'n yi ama'l cwent Israel, nin te yi tiemp yi ta'te'n Samuel xchixo'l, ilen nin ja oc Kataj tan quich'eye'n xchik'ab yi e' filisteya'tz. ¹⁴ Yi e'chk ama'l yi e' xcy'e' yi e' filistey tan majle'n len cwent Israel, el liwr jak' chica'wl, tuml cyakil yi ama'l yi at cwent Ecrón jalen Gat. Ej nin oc junt tir cwent Israel. Ya'stzun bantz yi chicambal yi e' xonl Israel cyakil chitx'otx' junt tir xchik'ab yi e' filistey. Ncha'tz jal junt tir tzatzin paz xchixo'l yi e' xonl Israel scyuch' yi e' amorreo.

¹⁵ Yi Samuel i' wi'tz aj pujul xtisya' ban cwent Israel jalen yi quime'n. ¹⁶ Nin cyakil nin yob na benak i' Betel, Gilgal nin Mizpa, tan pujle'n e'chk oyintzi' xchixo'l yi e' xonl Israel. ¹⁷ Ma yi na pakxtzaj, cho'n tzun na opontz Ramá, na ya'stzun kale atit yi ca'li'. Ncha'tz na oc i' tan chicawe'n nin tan pujle'n e'chk oyintzi' cwent cyakil Israel. Nin bnix jun altar tetz Kataj ta'n le ama'la'tz, Ramá.

8

Yi chijakol yi e' wunak tetz Samuel tan bixewe'n jun chireyil ta'n

¹ I tzun bantz yi tijine'n c'u'l Samuel, nintzun e' bixe' yi cob cy'ajltz ta'n tetz wi'tz ajcaw cwent Israel. ² Yi bajx cy'ajol na bi'aj Joel, ma yi ca'p na bi'aj Abías, nin cho'n ate'-tz Beerseba tan cawu'n. ³ Poro yi cob cy'ajola'tz quinín e' xom te tajtza'kl chitaj, ma na xkantzaj nink na cyaj. Ncha'tz wi'nin na chitz'am xo'c, nin qui nin e' cawun sk'il cu'n, ma na nin na je' chik'ab xchiwi' yi e' yi junt len cyajtza'kl.

† 7:12 “Eben-ezer” le hebrey na elepont “c'ubil Kataj yi oc tan kuch'eye'n”.

⁴ Je'n tzun chimolol quib cyakil yi e' wutzile'n bajxom nin e' bentz jalen Ramá tan yol tetz Samuel. ⁵ Nin je cyal tetz: “Yi ilu' teru' ja tijin c'u'lu', nin yi e' cy'ajlu' nk'e'tz ni'cu'n balajil cyajtza'kl chi teru' tajtza'klu'. Cha'stzun te ja ku'l tan talche'n teru' yi nink bixbaju' jun kareyil, yil tz'oc tan kacawe'n, chi na bajij tulak e'chk tnum bene'n tzi'n,”* che'ch bantz.

⁶ Nin tzun je' lajpuj mu'x wi' Samueltz tan yi xtxolbil yi tbit, nintzun bentz tan nachle'n Kataj. ⁷ Tlol tzun Kataj tetz: “Banaj tane'n yi mbi cu'n lchijak yi e' atanum tzatz, na qui na elepont yi ik ax na chitzan tan telse'n ak'e'j, ma na i'tz wetz ink'e'j yi na chitzan tan telse'n. Na qui na cyaj yil no'c tan chicawe'n. ⁸ Jetz yi cyele'n tzaj wa'n jak' chica'wl yi e' aj Egipto, ni'cu'n xtxolbil nchiban swe'j, chi na chitzan tan banle'n tzawe'j jalu', na ilen nin ja chincyaj cyen quilol tan lok'e'n chiwutz jun c'olojt ryos. ⁹ Cha'stzun te banaj yi mbi'tz na el cyalma' te'j. Poro bajx txol nin cunin scyetz yi mbi'tz tajwe'n tan cyak'ol tetz yi rey yi scawunk squibaj,” stzun Kataj bantz tetz Samuel.

¹⁰ Nin tzun oc Samuel tan xtxole'n tircu'n yi mbi cu'n tal Kataj scyetz yi e' xonl Israel yi na chitzan tan jakle'n jun chireyil. ¹¹ Nin je yol i'e'j:

—Je yi xtxolbile'j yi sbajok tzite'j, yil cawun yi rey tzitibaj yi na cxtzanwok tan jakle'n: Tz'ocpon tan chimolche'n yi e' icy'ajl tan cyoque'n tetz sanlar, at chocpon ta'n tan tole'n care't tetz oyintzi', nin at e' yi chijepon te chej tan oyintzi', nin at e' yi quikan cuntu' nchiben, nin at e' yi chocpon ta'n tetz qu'icy'lom tetz. ¹² At e' chocpon ta'n tetz cyajcawil jun mil sanlar, nin at e' chocpon ta'n tetz ajcaw scye'j nicy' cient ntzi'. At e' tzixo'lwok yi chocpon ta'n tan xch'ocle'n yi tetz cojbil, nin at e' yi chocpon ta'n tan je'se'n yi tetz cosech, nin at e' yi chocpon ta'n tan banle'n e'chk ma'cl tetz oyintzi', nin tan banle'n e'chk care't tetz oyintzi'. ¹³ Ncha'tz chocpon ime'l ta'n tetz mos xe ca'l, at chocpon ta'n tan banle'n perfum, nin at chocpon tan banle'n wa', nin at chocpon tan banle'n pam. ¹⁴ Stetzaje' yi chumbalaj icojbil nin stetzaje' yi e'chk icojbil yi chumbalaj nin tane'n yi icosech uva tul. Nin stetzaje' cyakil yi e'chk icojbil kale atit balaj cosech oliw, nin cho'n stk'e' scyetz yi e' ajcaw yi ate' xlay tan cawu'n nin scyetz yi e' yi na chak'uj jak' ca'wl. ¹⁵ Tz'elpon tcy'al cyaj part te yi ixi'n triw tu uva yi na je' ita'n, nin cho'n stk'e' scyetz yi e' wi'tz ajcaw† yi ate' jak' ca'wl, tan cawu'n. ¹⁶ Ncha'tz tz'elpon majol cobox imos yi ate' tan ak'un tzituch'. Ncha'tz tz'elpon majol yi e' iwacx tu buru' nin tor, chocpon ta'n tan ak'un wi yi tetz cojbil. ¹⁷ Stetzaje' jujun te lajuj itawun. Ncha'tz axwok cxocponwok tetz esclaw jak' ca'wl. ¹⁸ Nin yil tz'opon yi k'ejlal yil tz'aje'n ik'ab xo'l iwi' tan paj yi ireyila'tz yi na cxtzan tan jakle'n jalu', qui't tzun tbit Kataj iyoltz, mpe nink cu' iwutz tetz, stzun Samuel bantz scyetz cyakil cu'n.

¹⁹ Poro yi e' wunak, qui nin ocpon mu'x tal yi yol Samuel te'j chiwi'. Qui nin e' oc tan xtxumle'n, na je cyale'j:

—Qui'c na ban, yi ketz yi na kaj i'tz jun kareyil, ²⁰ tan koque'n chi quitane'n yi e' mas wunak bene'n tzi'n yi at chireyil. Nin na kaj yil cawun skibaj, nin na kaj yil bajxij skawutz tulak oyintzi', che'ch tzun bantz.

²¹ Yi wi't baje'n tbital Samuel tircu'n chiyol yi e' tanum, nin tzun ben xtxoliltz tetz Kataj, ²² i tzun tal Kataj tetz:

—Qui'c na ban, banaj tane'n chiyol, nin joyaj jun chireyil.

Ej, nin tzun tal Samuel cuj scyetz yi e' wi'tz bajxoma'tz. Nin cawunintz scyetz tan cyaje'n lakak chi'ama'l kale e' site't.

9

Yi chic'ulul quib Saúl tu Samuel

* **8:5** Dt 17:14. † **8:15** Le kayol ja xcon wi'tz ajcaw, le castiy na tal oficiales, poro yi mero chibi' yi e' ajcawa'tz i'tz “eunuco”. Na jal mas xtxolbil tul yi Glosario yi at wi'tz bil yi Ac'aj Testament le kayol.

¹ Ej i tzun bantz xchixo'l yi e' xonl k'ajtzun Benjamín, at tzun jun yaj na bi'aj Quis, yi taj na bi'aj Abiel, nin Zeror bi' yi cy'e'x. Ma yi tacy'e'x Becorat bi', i' cy'ajl k'ajtzun Afía. Nin yi Quisa'tz, i'tz jun yaj yi at k'ej xchixo'l yi e' wunak. ² Ej nin at jun balaj cy'ajl i' yi na bi'aj Saúl. Nin xchixo'l cyakil yi e' xonl Israel qui'c nin junt yi che'n nink yube'nil chi yi jun xicya'tz, na cya'l jun najk jupon te wutz tkan.

³ Ej i tzun bantz, nin tzun e' tx'akxij yi e' buru' tetz Quis, i tzun taltz tetz yi cy'ajla'tz:

—Wek cu'n awib, nin quilo'k tan chijoyle'n kaburu' yi ja chitx'akxij, nin ba'n xom nin jun mos tzawuch'.

⁴ E' bene'n tzun Saúl tan joyo'n, cho'n tzun quicy'e'ntz xo'l wutz cwent Efraín, nin e' icy'tz cwent yi ama'l Salisa. Poro qui nin e' jal yi buru' cya'n. Ncha'tz baj chixo'mbel yi ama'l cwent Saalim nin tul yi ama'l cwent Benjamín, poro qui nin e' jal cya'n. ⁵ Ma yi cyopone'n le ama'l cwent Zuf, nin tzun tal Saúl tetz yi mos yi xomij te'j:

—Ba'nt cu'n lkapakxij, na qui cunin batz mas na bisun tzaj intaj ske'j, nin nk'e'tz scye'j yi e' buru'.

⁶ Stzaje'n tzun stza'wel yi mos Saúl tetz:

—At jun elsanl stzi' Ryos yi at wi'nin k'ej xchixo'l yi e' wunak, le yi tnum yi at naka'j tzone'j. Tircu'n yi e'chk takle'n yi na tal, na el cu'n te'j. Quin te'j, ko ptzun ltal sketz yi na' lka'j nint.

⁷ —Quin bin, stzun Saúl. —¿Poro mbil kacy'aj nin tetz? Na qui'c pam cy'a'n ka'n tul cu'lbil kawa'. Qui'c jun takle'n cy'a'n ka'n tan toyen cyen tetz yi elsanl stzi' Ryosa'tz.

⁸ —Poro cy'a'n jun tal piñ tal sakal wa'n, ba'n lkak' tetz tan tlol yi mbi be'-il kucy'aj, stzun yi mos bantz tetz Saúl.

⁹ (Te yi jun tiempa'tz ja a'lchij “ilol tetz” scyetz yi e' elsanl stzi' Ryos. Ya'stzun chibi' tenxchan.)

¹⁰ —Quin bin, stzun Saúl. —Quin kile' tzaj.

Nin tzun e' bentz chicabil le tnum kale najle't yi elsanl stzi' Ryosa'tz.

¹¹ I tzun te na chixon tan chije'n pone'nt le tnum, nin tzun cu' chic'ulul quibtz scyuch' cobox xun aj tz'ya'inl nin tzun chijaktz:

—¿Cho'n pe' at yi elsanl stzi' Ryos le tnume'j?

¹² —Cha'tz, poro at tzaj nin mu'xt tan itpone'n. Or itkan na ja ul jalu' tzone'j, tan pate'n jun tx'ixwatz le ama'l yi wi'nin xanil. ¹³ Nin yil cxoponwoktz, joywok chan yi yaja'tz, te ntaxk ben te jun wa'a'n yi sbajok. Na yi e' wunak yi xchimole' quibtz, quil chiwan chan jalen yil tz'opon, na i' sjakonk banl Kataj tibaj yi tx'ixwatz. Ej kalena's tzun lchiwan cyakil yi e' txocum. Quibene'nk chan, te ntaxk ben te yi wa'a'na'tz.

¹⁴ Cyenin tzun e' bene'ntz le tnum. Na chopon cunin yi tele'n tzaj Samuel, tan bene'n tan wa'a'n.

¹⁵ Ma ewtok cyen nin jilon Kataj tetz Samuel, itzun taltz: ¹⁶ “Chwa'n nintz eklen tz'opon jun yaj wa'n tzawe'j, yi cho'n tz'opon tzaj xchixo'l yi e' xonl k'ajtzun Benjamín. Nin tajwe'n tan je'n cojol aceit twi' tan xansaje'n tetz chireyil yi e' intanum. I' tz'ocpon tan chicolpe'n len xchik'ab yi e' filistey, na ja el ink'ajab scye'j yi e' intanum te yi na opon to'kl chic'u'l tzinwutz,” stzun Kataj ban tetz Samuel.

¹⁷ Ma yi bene'n tilol Samuel wutz Saúl, nin tzun tal Kataj tetz: “Samuel, xmaynin yi yaj yi tz'ul tzi'ne'j, i'tz yi jun yi wal tzatz ewt. Tz'ocpon i' tan chicawe'n yi e' intanum,” stzun Kataj.

¹⁸ Ej i tzun te yi nsken ocpon Saúl stzi puertil yi tnum, nin tzun bentz tan yol tu Samuel, i tzun taltz:

—Bne'u' jun pawor swetz, na' atit cyent ca'l yi elsanl stzi' Ryos tzone'j, stzun Saúl.

¹⁹ —I tzun ina's, chij Samuel, —xompon jalen wi'wutz kalel bajije't jun wa'a'n. Chinjepon chan tan kawane'n. Nin eklen jalchan cu'n swale' tzatz cyakil yi mbi cu'n na awaj tz'el atxum tetz. Ba'n tzun cxa'jtz xe anajbil. ²⁰ Qui't cxbisun scye yi e' aburu', yi e' tx'akxij

oxix k'ej. Qui't cǎbisun scye'j, na ja wi't chijal cyera'tz. Ej nin ncha'tz, cyakil yi me'bi'l yi at tzone'j Israel i'tz awetz sbne' tu anajal, stzun Samuel tetz Saúl.

²¹ —¡Poro yi in wetz in tu' jun xonl k'ajtzun Benjamín, nin yi o' ketz coboxe'n tal kaxone'n, ǎchiwutz yi e' mas k'u'j xonl Israel! Ncha'tz yi e' wetz intaj qui'c cyetz chik'ej ǎchixo'l yi e' mas xonl k'ajtzun Benjamín. Qui na pujx wa'n ¿mbi tzuntz yi cho'n na tzan tzaju' tan talche'n yi xtxolbila'se'j swetz? chij Saúl.

²² Ej nin tzun e' ben tcy'al Samuel yi Saúl tuml yi mos i' jalen le ca'l kale chimolone't quib junaklaj lo' wunak, nin tzun e' c'ole'-tz ta'n ǎchixo'l yi e' yi at chik'ej. ²³ Nin tzun ben tlol Samuel tetz yi aj csinu':

—Cy'aj tzaj noc yi jun balaj piǎ chi'baj yi wak' tzatz tan je'n acolol.

²⁴ Lajke'l nin tzun bene'n yi aj csinu'-tz tan ticy'le'n tzaj jun chin letxaj chi'baj, nin ben tk'oltz tetz Saúl. I tzun tal Samuel tetz:

—Ya'stzun achib yi jatxijt wa'n tetz atz. Ba'n lbaj awa'n, na jatxijt yi chi'baja'tz te yi ntaxk che' intxoc yi e' yi at chik'ej tan wa'a'n skuch' jalu'.

Tul yi jun k'aja'tz ya'stzun wane'n Saúl tu Samuel.

²⁵ I tzun yi cyele'n tzajtz le ama'la'tz, chicwe'n mule'n xo'l ca'l, nin tzun chiban list jun witbil tan wite'n cyen Saúl le ca'p chup. ²⁶ Cho'n tzun wite'n cyen Saúl. Ma le junt eklok, nin tzun chakon Samuel tetz Saúl:

—Or c'asen, na ja opon oril tan awucy'alt abe', stzun Samuel.

C'ase'n nin tzun ban Saúl, nin tzun e' eltzajtz tbe'.

²⁷ Ma yi cyele'n tzaj solte'je'ltzaj yi tnum, nin tzun tal Samuel tetz Saúl:

—Bajxoke'n yi amos awa'n, na tajwe'n tan intxolil yi tajbil Ryos tzatz, chij Samuel.

10

Yi bixewe'n Saúl tan Samuel tetz rey cwent Israel

¹ I tzun bantz, nintzun ben Samuel tan kojleje'n mu'ǎ aceitil oliw twi' Saúl, i tzun taltz tetz:

—Ja cǎbixe' tan Kataj tan awoque'n tetz chireyil yi e' tetz tanum Israel. Aǎ ǎocpon tan chicawe'n, nin tan chicolche'n ǎchik'ab chicontr. Nin yi aceite'j, ya'stzun techl yi ja wi't cǎje' txa'ij. ² Ma jalu', ncǎa'je'n. Nin yil cǎopon te yi nich kale ocnakit cyen yi wankil Raquel le ama'l Selsa cwent Benjamín, ǎchinojk quen cob yaj tzawe'j, nin scyale' tzatz yi ten chijal yi cob buru' yi na cxtzanwok tan chijoyle'n. Ncha'tz scyale' yi qui't na bisun ataj scye'j, ma na cho'n na bisun tzite'j jalu'. Na qui na tbit yi na' atixe't, nin na tzan tan xtxumle'n yi mbil sban tan ijoye'n.

³ ”Ej, ma yil cǎopon naka'jil yi bakch yi at Tabor, cǎnojkcyen scye'j ox yaj, je'n mul ate't tan cyopone'n tan lok'e'n wutz kaRyosil le tnum Betel. At jun kinij ox chiw ta'n, ma junt cy'a'n ox pam ta'n, nin yi junt eka'n jun tz'u'm win ta'n. ⁴ ǎchitziwunk tzatz, nin scyoye' cyen cob apam, nin ba'n tzatz'am. ⁵ Ej opone'n nintzun tzabne'-tz le ama'l Gabaa tetz Kataj, kale ate't jun k'u'j sanlar filistey. Ma yil cǎo'c le tnum, cǎnojk cyen tzuntz scye'j cobox elsanl stzi' Ryos yi cwe'n mul ate't. Sajnake' nin le k'ajbil Kataj, nin bajxche' aj bitz ǎchiwutz cy'a'n len arpa cya'n tu su' tu salterio, nin pandero. ⁶ Ej tz'ocpon tzun yi espíritu Kataj tawankil, nin cǎocpon tzun tan xtxole'n e'chk xtxolbil yi ntin yi espíritu Kataj stz'a'lonk tzatz, nin jepon tx'ixpuj awajtza'kl. Nk'e'tz ni'cu'n sbne' awajtza'kl chi awutane'n jalcu'ne'j.

⁷ ”Yil bajij yi xtxolbila'tz tzawe'j, ba'n tzaban yi awajbil yi ba'n le awutz atz, na ilen nin xomok Kataj tan awuch'eye'n. ⁸ Ej nin yil bajij yi xtxolbila'tz tzawe'j, or tzun tzabene'ntz Gilgal, na cho'n skile' kib junt tir tzawuch' chone'j, na nopontz tan toye'n e'chk tx'ixwatz yi patu'n cu'n sbne', nin tan toye'n e'chk oy yi na ǎchaj yi ja wi't kabansaj kib tu Ryos. Ba'n tzun cǎcyajtz Gilgal tetz juk k'ej, jalen cu'n yil nopontz tan talche'n tzatz yi mbi'tz tajwe'n tan abnol, stzun yi wutzile'n Samuel bantz tetz Saúl.

⁹ Na chijatx cuntunin quib Samuel tu Saúl yi je'n xtx'ixpul Kataj yi tajtza'kl Saúl, nin tul yi jun k'eja'tz bajij cyakil yi techl chi alijt tan Samuel tetz.

¹⁰ Ej i tzun yi cyopone'n Saúl tu yi mos yi xomij te'j Gabaa, e' el tzaj jun k'u'j elsanl stzi' Ryos tan chic'ulche'n. Nin tzun oc lac'puj yi espíritu cwent Kataj twankil Saúl, nin tzun oc i'-tz tan txole'n yi yol Ryos chi quitane'n yi e' mas elsanl stzi' Kataj. ¹¹ Ma yi e' wunak yi cyajske'n wutz Saúl, nin yi quilol yi mbi cu'n bajij te'j i', nin tzun cyaltz squibil quib: “¿Mbi tzun mbajij te'j yi cy'ajl Quis? ¿I' polo' jun elsanl stzi' Ryos?” che'ch tzun bantz. ¹² At tzun jun xchixo'l yi e' wunaka'tz yi tal: “¿Ma yi e' mas elsanl stzi' Ryose'j, na' tzun cyetz chitaj? Qui'c na ban yi na' scyetz taj jun, na alchok scyetz ba'n tz'oc tetz elsanl stzi' Ryos.” Tan yi xtxolbila'tz, ja xe'tij yi yole'j xchixo'l wunak: “¿Ja ptzun lo' oc Saúl tetz jun elsanl stzi' Ryos?”*

¹³ Ma yi baje'n wi' yi xtxolbila'tz nin tzun aj Saúl xe ca'l. ¹⁴ Ej nin yi cyopone'n, nin tzun jak yi titz'un yi taj Saúl scyetz:

—¿Na' cxa'ke'twok?

—Cho'n nxka'k tan chijoyle'n yi buru' yi e' tx'akxij. Poro tan paj yi qui nin na chijal ka'n, nin tzun o' bentz tan jakle'n tetz wutzile'n Samuel, che'ch.

¹⁵ —¿Mbi tzun tal Samuel tzitetz? ¡Txolaj swetz! stzun yi titz'un yi taj Saúl tetz.

¹⁶ —Clar cunin tal i' sketz yi ten wi't chijal yi buru', stzun Saúl. Poro quinin xtxol Saúl, yi mbi cu'n a'lchij tetz te yi cawu'n yi at tocbil i' te'j.

¹⁷ Yi tele'n tiemp nin tzun oc Samuel tan chichakle'n tzaj cyakil yi e' xonl Israel tan lok'e'n wutz Kataj le tnum Mizpa, ¹⁸ nin je tal i'e'j:

—Je yol Kataje'j, yi ketz kaRyosil: “Axwok jun c'oloy xonl Israel, in ncxe'lsan tzaj jak' chica'wl yi e' aj Egipto, ja cxe'lwok wa'n liwr xchik'ab, nin ilen nin ja cxe'l wa'n liwr xchik'ab alchok wunakil yi ja cho'c tan ibuchle'n,” chij Kataj. ¹⁹ Ma jalu' yi e' cyeru' na chitzanu' tan pajle'n ca'wl kaRyosil, yi ilenin ja oc tan kelse'ne'l tzaj xchik'ab kacontr, nin yi ilenin ja oc tan kelse'ne'l tzaj tul sotz c'u'lal. Nin ja cho'cu' tetz pajol ca'wl tan paj yi nchijaku' jun chireyilu' yil tz'oc tan chicawe'nu'. Cha'stzun te tajwe'n tan cyule'nu' swutz Kataj. Chimole' tzaj quibu', e'u' coblaj k'u'j xonl Israel, nin tajwe'n chu'lu' chijunalenu' yi jujun k'u'j e'u', stzun Samuel bantz scyetz.

²⁰ Ej nin tzun e' saj xchakol Samuel cyakil yi e' k'u'j xonl Israel tan saje'n chiġkansal quib naka'j. I tzun yi jun k'u'j xonl Efraín e' je' txa'ijtz, na cho'n noje'n cyen yi techl scye'j.

²¹ Nin tzun e' saj xchakol cyakil yi e' xonl Benjamín. Ma yi cyule'n naka'j, cho'n tzun noje'n cu'n yi swert squibaj yi e' xonl Matri, wi'tzbilt len noje'n cyen yi techl te'j Saúl yi cy'ajl Quis. Nin tzun e' octz tan joyle'n xchixo'l, poro qui nin jal cya'n. ²² Nin tzun chijaktz tetz Kataj, yi na' atit cyent Saúl. Nin tzun tal Kataj yi at Saúl naka'j, nin yi cho'n tewa'n tib xo'l e'chk cyektz. ²³ Lajke'l nin tzun e' bene'n niltz tan telsene'l tzaj kale tewane't tib. Ma yi xchajxe'n Saúl xchiwutz cyakil, nin tzun i'lwijtz yi chin wutz tkan nin i', nin yi cya'l nin jun xonl Israel najk jepon wutz tkan te yi xulchub. ²⁴ Nin tzun jak Samuel scyetz cyakil:

—¿Na pe' quil ninu' yi jun yi ja je' xtxa'ol Kataj tan toque'n tetz chireyilu'? ¡Cya'l nin jun xchixo'lu' e'u' jun c'oloy tanum Israel, yi che'nk chi i'!

—¡Ya'stzun kareyil! che'ch tzun yi e' wunak bantz.

²⁵ Nin oc Samueltz tan txole'n cyakil yi e'chk ca'wl yi tajwe'n tan chibnol tane'n, nin cu' stz'ibaltz tul jun liwr yi cho'n cyaje'n cyen le ca'l Kataj. Yi stzaje'n wi' cyakil, nin tzun tal scyetz cyakil tan cyaje'n xe'ak chica'l. ²⁶ Ncha'tz Saúl nin aj xe tetz ca'l jalen Gabaa, nin tzun oc tan Kataj le chiwi' cobox yi chin cham nin e', tan chixome'n nin tetz xk'ajlab Saúl. ²⁷ Poro ilen nin at e' yi e' oc tan yolche'n Saúl: “¿I ptzun nocxa'se'j tz'ocpontz tan kacolche'n xchik'ab kacontr tane'ntz?” Wi'nin e', e' oc tan telse'n k'e'j Saúl, nin qui nin cyak' k'e'j. Poro qui nin oc i' tan xtxumle'n chiyol. Ya'stzun bantz yi je'n txa'ij Saúl tetz yi bajx rey cwent Israel.

* 10:12 1S 19:23-24.

11

Yi xcyewe'n Saúl scye'j yi e' amonita

¹ I tzun bantz, yi tele'n cobox k'ej, nin tzun e' opon yi chireyil yi e' aj Amón yi na bi'aj Nahas tu yi tetz sanlar tan chixuxe'n yi e' aj Jabes cwent Galaad. Ej i tzun cyal yi e' aj Jabes scyetz:

—Ba'nt cu'n yi bnixok jun trat kak'un tuch'u', na yi o' ketz list o' tan koque'n jak' ca'wlu', nin ba'n lcawunu' ske'j, che'ch tzun yi e' aj Jabes bantz.

² Poro yi Nahas yi chireyil yi e' aj Amón nin tal:

—Ba'n tzimban jun trat tzituch', poro ntin ko kuj ita'n yil no'c tan telse'n len yi bak' iwutz yi at le isbal, bantz tele'n itx'ix tircu'n axwok yi axwok xonl Israel, stzun yi reya'tz bantz.

³ Je tzun cyal yi e' wutzile'n tijl c'u'lal tetz yi rey Nahas:

—Tak'u' bin ama'l sketz tetz juk k'ej, tan chibene'n chakum ka'n xchixo'l yi e' mas kaxonl bene'n tzi'n Israel, nin ko cya'l tz'oc tan kuch'eye'n, ba'n tzun lbanu' yi tajbilu'-tz ske'j, che'ch tzun bantz tetz yi chireyil yi e' aj Amón.

⁴ Nin tzun e' opon yi e' chakumtz Gabaa, kale atit ca'l Saúl, nin tzun baj chitxoliltz xchixo'l wunak yi mbi cu'n bajij cwent Jabes. Yi quibital yi e' wunak yi xtxolbila'tz, tircunin tzun e' cyok'e'ntz. Wi'nin chix'ch'ine'n tan o'kl scye'j chixonl. ⁵ Ej, ule'n nin tzun ban Saúl tu cob wacx, na cho'n saje'n i' le tetz cojbil:

—¿Mbi tzun na bajij, mbi tzuntz yi wi'nin cyok'e'n cyakil wunak? stzun Saúl bantz.

Chitxolil tzuntz tetz Saúl yi mbi cu'n quibit scyetz yi chichakum yi e' aj Jabes.

⁶ Yi thital Saúl yi xtxolbila'tz, toque'n tzun lac'p yi espíritu Kataj twankil, nin tzun jal jun chin chi'ch c'u'lal tetz. ⁷ Nin tzun e' quim yi cob wacx ta'n. PiXu'n cu'n tzun tulej chiwankil, nin tzun e' ben xchakol cobox chakum lakak ama'l cwent Israel. Cy'a'n len jujun piX te yi wacxa'tz cya'n. I tzun na cyal yi e' chakumtz xchixo'l wunak: “Ya'stzun sbajok chi tane'n yi jun piX wacxe'j, te cyawun yi e' yi quil chixom nin scye'j Saúl tu wutzile'n Samuel tan oyintzi',” che'ch tzun na bantz. Nin tzun e' xob yi e' wunaktz, nin cyakil cunin tzun e', e' ban list quib, nin junit tzun ban chitxumu'ntz. Nin tzun e' baj ben xomoktz scye'j Saúl tu wutzile'n Samuel.

⁸ I tzun yi toque'n Saúl tan cyajle'n yi yaj yi xomche' te'j le tnum Bezec, ox tzun cient mil yi e' len aj Israel, nin junaklaj mil yi e' len aj Judá. Ya'stzun cyajlal yi yaj yi chimol quibtz. ⁹ Ej i tzun tal Saúl scyetz yi e' chakum yi e' saj cwent Jabes:

—Banwok pawor tan talche'n scyetz yi e' aj Jabes yi kopon eklen chajcu'n k'ej tan chicolche'n xchik'ab chicontr, stzun Saúl bantz scyetz. Nin tzun e' aj yi e' chakum.

Ma yi cyopone'n, nin tzun chitxol yi stziblal yi tal Saúl scyetz. Wi'nin tzun chitzatzine'n yi e' aj Jabes yi quibital yi jun balaj stziblala'tz. ¹⁰ I tzun cyaltz tetz Nahas yi chireyil yi e' aj Amón, yi chicontr:

—Ilu' jun c'olaj rey, eklen kocpon jak' ca'wlu', nin ba'n sbanu' yi tajbilu' ske'j, che'ch bantz tetz.

¹¹ Ma le junt eklok nin tzun oc Saúl tan chinuc'le'n yi e' sanlar. Ox tzun k'u'j e' tulejtz. Taxk nin tzun ul skil yi cyocompone'n pok'tz xchixo'l yi e' aj Amón. Chin xo'wbil nin ban, na wi'nin contr e' quim. Jalaj cunin tzun k'ej ban yi jun chin oyintzi'a'tz.

Ma yi e' contr yi e' el colpuj, e' baj el tunin tzun xit-tz tan colo'n ib. Qui'c nin cob yi junitk e' bene't, ma na e' el tunin xit. ¹² At tzun jujun aj Jabes cyaltz tetz Saúl:

—¿Na' scyetz yi e'a'tz yi cabej chic'u'l tan toque'n Saúl tetz kareyil? Chisajken yi e'a'tz skawutz jalcu'n, tan cyele'n cu'n ka'n swutz, che'ch tzun bantz.

¹³ Qui nin tzun tak' Saúl ama'ltz scyetz tan chibnol yi cyajbil:

—Cya'l jun squimok jalu', na ja oc Kataj Ryos tan kuch'eye'n cyakil o', yi o' xonl Israel, stzun Saúl bantz.

¹⁴ Ma Samuel nin taltz scyetz chicyakil:

—Quin jalen Gilgal tan bixbaje'n yi ca'wl tk'ab Saúl.

¹⁵ Chicyakil cunin tzun e', e' bentz Gilgal, nin swutz cu'n Kataj Ryos, nin xchiwutz cu'n cyakil yi e' wunak, yi bixewe'n cyen Saúl tetz rey. Nin tzun e' octz tan pate'n chitx'ixwatz swutz Kataj tan xchajle'n yi at tzatzin paz xchixo'l tu Ryos.

Wi'nin tzun chitzatzine'n yi e' wunak te Saúl, nin ncha'tz Saúl wi'nin stzatzine'ntz te yi mbi cu'n bajij. Ya'stzun bantz yi bixewe'n yi bajx rey cwent Israel.

12

Yi cyaje'n cyen tk'ol wutzile'n Samuel yi ca'wl tk'ab Saúl

¹ Ej nin tzun jilon Samuel xchiwutz cyakil yi e' xonl Israel, i tzun taltz:

—Chinch wetz ja lajluchax xchiwutzu' yi ja imban yi cyajbilu', na ja bixe' jun chireyilu' wa'n. ² Nin je yi reye'j yi tz'ocpon tan chicawe'nu'. Ma in wetz ja tijin wetz inc'u'l nin ja skojax inwi', nin yi e' innitxajil ate' xchixo'lu'. Jetz yi in tzaj ac'aj ja no'c tan chicawe'nu'. ³ Ma jalu' yi in wetz, cya'l cunin nno'que't tan majle'n tawun jun, nka jak no'c tan telse'n k'ej jun xchixo'lu'. Nka jak intz'am xo'c tetz jun. Ko nk'e'tz bintzi na chintzan tan talche'n, ba'n lcho'cu' tan inxochle'n tetz Kataj nin tetz yi rey yi ja je' xtxa'ol i', nin list wutane'n tan inchojol yi injuchbe'n.

⁴—Qui', qui'c jun tir yi jak ocu' tan telse'n kak'ej nka tan kabuchle'n, nin qui'c jun tir jak ocu' tan xo'qui'n skaxo'l, che'ch tetz.

⁵—Yi Kataj tuml yi rey yi ja je' xtxa'ol i', ya'stzun testiw te'j, yi qui'c impaltil xchiwutzu', stzun wutzile'n Samuel banintz scyetz cyakil.

—Bintzij, ya'stzun yi mero xtxolbil, che'ch yi e' wunak bantz.

⁶ Ncha'tz tal Samuel yi xtxolbile'j:

—Yi Kataj yi kaRyosil, i' oc tan cyelsene'l tzaj yi e' kamam kate' jak' chica'wl yi e' aj Egipto, nin e' xcon Moisés ta'n tu Aarón* tetz chibajxom tan cyelsene'l tzaj. ⁷ Cha'stzun te quibit tzaj cuninu' cyakil yi tzintxole', nin Kataj testiw te'j. Katxume' yi e'chk takle'n balaj yi mban i' scye'ju' nin katxume' cyakil yi e'chk takle'n balaj yi mban cyen te yi ate' tzaj yi kamam kate'. ⁸ Te yi cyopone'n k'ajtzun kamam Jacow scyuch' yi e' mas xonl i' le ama'l Egipto, e' octz yi e' aj Egipto tan chibuchle'ntz. El tzun chitzi'-tz tan jakle'n xch'eybil cyetz tetz Kataj,† nin tzun ben xchakol i' Moisés tu Aarón tan cyelsene'l liwr xchik'ab yi e' aj Egiptoja'tz, tan cyule'n tan chinajewe'n le luware'j. ⁹ Poro yi e' cyetz, nin el Kataj Ryos te chic'u'l. Nin tan paj yi ya'tz e' ban, nin tzun tak' Kataj ama'ltz tan cawune'n Sísara‡ squibaj, yi wi'tz cyajcawil yi e' sanlar yi rey Jabín, yi na cawun cwent Hazor. Ncha'tz e' cawun yi e' filistey§ squibaj, tu yi e' rey cwent Moab* yi e' oc tan oyintzi' scye'j.

¹⁰ ”Yi bajije'n cyakil yi xtxolbila'tz, nin tzun el chitxumtz tetz yi i'tz chipaj, na nin chijuch quil swutz Ryos, yi cyoque'n tan lok'e'n wutz e'chk teblal Baal tu Astarté. Yi lajluchaxe'n yi chipaltila'tz xchiwutz, nin tzun cu' chiwutz tetz Kataj tan toque'n tan quich'eye'n xchik'ab chicontr; nin tzun chisuktz yi ntin at cyocbil tan lok'e'n wutz i'.†

¹¹ ”Ej tan yi xtxolbila'tz nin tzun e' saj xchakol Kataj Jerobaal,‡ Barac,§ Jefté* tu in wetz yi in Samuel,† tan koque'n tan cyelse'n lenu' liwr xchik'ab chicontru', tan jale'n tzatzin paz. ¹² Ma jalu', yi nquilu' yi at tulbil Nahas yi chireyil yi e' amonita tan oyintzi' scye'ju', ja chijaku' tan bixewe'n jun chireyilu' wa'n tan toque'n tan chicawe'nu'.‡ Lastum, qui nin na el chitxumu' tetz yi cyeru' chireyilu' i'tz Kataj yi kaRyosil. ¹³ Poro, je bin yi reye'j yi ja chijaku' tetz Kataj. I' mmak'on scyeru'. ¹⁴ I bin jalu', yi chitareyu' i'tz, tan lok'e'n wutz yi Kataj Ryosa'tz, nin tan cyoque'nu' c'ulutxum jak ca'wl i'. Tajwe'n yil chibanu' tane'n yi mbi cu'n lital i' scyeru', na cyakil e'u' tuml chireyilu' tajwe'n yil chixomu' te'j yi

* 12:6 Ex 6:26. † 12:8 Ex 2:23. ‡ 12:9 Jue 4:2. § 12:9 Jue 13:1. * 12:9 Jue 3:12. † 12:10 Jue 10:10-15.

‡ 12:11 Jue 7:1. § 12:11 Jue 4:6. * 12:11 Jue 11:29. † 12:11 1S 3:20. ‡ 12:12 1S 8:19.

mbi cu'n ltal Kataj yi kaRyosil scyeru'. ¹⁵ Na ko quil chibanu' yi tetz tajbil, nin ko quil cho'cu' c'ulutxum jak' ca'wl i', tz'ocpon tzuntz tan chicawse'nu' tuml chireyilu'.

¹⁶ "Ma jalu' quil chiyucanu'. Tajwe'n yil chicyaju' tzone'j, nin squile' jun chin techl yi tz'ul kojol Kataj. ¹⁷ Te yi tiempe'j ya'stzun yi tiemp tan je'se'n yi cosech tetz triw, nin qui'c jun tir yi na cu' a'bal tul yi tiempe'j, poro yi jalu', copon inwutz tetz Kataj, tan saje'n jun chin a'bal tu k'ancyok ta'n, bantz tele'n chitxumu' tetz, yi ploj yi cyajtza'klu' swutz i' yi nchijaku' jun chireyilu' tetz.

¹⁸ Toque'n tzun Samueltz tan nachle'n Kataj, nin jalcu'n xe'tij jun chin cyek'ek' a'baltz, yi wi'nin k'ancyoktz tul. Chicyakil cunin tzun yi e' wunak e' xobtz tetz Ryos nin tetz Samuel. ¹⁹ Cyakil cunin tzun e' cyal yi xtxolbile'j tetz Samuel:

—Bne'u' jun pawor sketz, yi o' xchakumu', cuk wutzu' tetz yi Ryosu' tan qui kaxite'n cu'n. At wi'nin kapaj katx'ok'be'n swutz i', nin ja jal mas kil swutz i' yi nkajak junt kareyil yi apart swutz i', che'ch tzun bantz.

²⁰ —Quil chixobu' tetz, poro bintzij nin yi chin ploj nin mban cyajtza'klu', poro quil chixkanslen quibu' jak' ca'wl Kataj, ma na cho'ku' tan c'u'laje'n tetz cu'n cyalma'u'. ²¹ Quil cho'cu' tan lok'e'n wutz e'chk ryos yi banij cuntu' tane'n, yi quil chixcy'e' tan claxe'n jun, na banij cuntu' quitane'n. ²² Na kol cho'cu' tan tak'le'n ke'j Kataj tetz cu'n cyalma'u', quil tz'oc tan chicawse'nu'. Na yi tetz tajbil i'tz yil cho'cu' tetz mero tanum i'. ²³ Ma yi in wetz, sjalok wil swutz Kataj yi nink chintane' tan c'uche'n chibanlu' tetz. Ncha'tz tajwe'n no'c tan xchajle'n scyeru' yi xe'n chibanu' tan chixome'nu' te yi balaj ajtza'kl yi jicyuch te'j, bantz quil jal chipaltilu' swutz i'. ²⁴ Yi e' cyeru' ntina'tz na taj yil chibanu' tane'n yi tajbil Kataj, nin yil cho'cu' tan c'u'laje'n i' tetz cu'n cyalma'u', nin yil tz'ulk tx'akx xchic'u'lu' yi wi'nin e'chk takle'n balaj na ban i' skaxo'l. ²⁵ Poro tz'ok te cyajalu', kol chipaju' ca'wl Kataj, nin lchibanu' cyeru' cyajbilu', jun cu'n yol tz'ocpon i' tan chicawse'nu' tuml chireyilu', stzun wutzile'n Samuel bantz scyetz.

13

Yi e'chk tx'aco'n yi ban Saúl nin yi toque'n Ryos tan makle'n wutz

¹ Ej i tzun bantz, nsken tzun yajin Saúl yi toque'n tan cawu'n tibaj Israel. Nin te yi nsken el coboxix yob ta'n tan cawu'n, ² nin tzun e' je' xtxa'ol ox mil sanlar xchixo'l yi e' xonl Israel. Cob mil e' cyaj cyen te'j le tnum Micmas nin txo'lak e'chk wutz cwent Betel. Ma yi junt mil cho'n tzun e' cyaje'ntz jak' ca'wl yi Jonatán, yi tetz cy'ajl, le tnum Gabaa cwent chitanum yi e' xonl Benjamín. Ma yi e' mas wunak, nin tzun e' aj xchakol Saúl xe'ak chical. ³ Xcy'e' tzun Jonatán scye'j yi jun k'u'j sanlar filistey yi ate' Gabaa tan q'uicy'lomi'n. Nin tzun quibit yi e' filistey yi najlche' le cyetz chitanum, yi mbi cu'n bajij. Yi tbital yi rey Saúl yi nsken quibit yi e' rey cwent filistey, nin tzun ben mantar i' tan tocse'n chun tulak e'chk tnum cwent Israel, tan chibnol list quib tan oyintzi'.

⁴ Cyakil cunin tzun yi e' xonl Israel quibit yi xcy'e' Saúl tan chixite'n cu'n yi jun k'u'j filisteya'tz yi ate' pon Gabaa tan q'uicy'lomi'n. Nin ncha'tz ja el chitxum tetz yi wi'nin xchi'che'n chic'u'l yi e' filistey scye'j tan paj. Chimolol tzun quib cyakil yi e' sanlar cwent Israel te Saúl le ama'l Gilgal tan xch'eye'n i'. ⁵ Ite'n nin e' bana's yi e' filisteytz, nin baj cu' chimolol quib tan oyintzi' scye'j yi e' xonl Israel. List quitane'n junaklaj mil care't tetz oyintzi', tu kak mil sanlar yi ate'n te'j chej scyuch' jun chin c'olaj sanlar yi xo'n cun tu' quitane'n, poro yi cyajlal yi e'a'tz ni' cu'n ban chi tajlal yi samlicy' yi at tzi mar, yi qui nin ajlbe'n tetz. Ej nin cho'n cwe'n chicampamentz cya'n le ama'l Micmas tetz cobox k'ej, swutz len yi tnum Bet-avén.

⁶ Nin tzun e' oc yi e' xonl Israel wutz pe'm, na yi xe'te'n yi oyintzi', ba'nt cu'n tele'n cyewal quib xo'lak c'ub, tulak jul, nin tulak e'chk kotx'. ⁷ Wi'nin e', e' icy' wi yi a' Jordán, tan chicolol quib le ama'l cwent Gad nin cwent Galaad. Ma Saúl nin cyaj tetz Gilgal. Xomche' yi e' tetz sanlar te'j, poro wi'nin chixobe'n. ⁸ Cho'n tzun ta'te'n Saúltz tetz juk

k'ej tan xch'iwe'n yi wutzile'n Samuel* quib yi bixe' cya'n. Poro qui nin na opono'k chan Samuel Gilgal. Wi'nin tzun cyaje'n tzaj pakxuj yi e' wunak bantz tan paj yi quinín na opono'k Samuel. ⁹ Cawune'n tzun Saúltz, i tzun taltz:

—Na waj cobox awun tan chipate'n cu'n tetz katx'ixwatz tan jale'n cuybil kapaj tetz Ryos. Nin na waj cobox tan xchajle'n yi ja wi't kabansaj kib swutz Ryos. I' tzun octz tan pate'n yi e'chk tx'ixwatzatz.†

¹⁰ I nin tzun na baj wi' yi pate'n yi tx'ixwatzatz yi topone'n wutzile'n Samuel. Lajke'l nin tzun bene'n Saúl tan c'ulche'n, nin tan k'ajla'n tetz. ¹¹ Ma Samuel nin octz tan yajle'n:

—¿Nxac ncu' acawul awib tan banle'n yi munla'tz? stzun Samuel tetz.

—Max c'u'lu', poro i'tz tan paj yi wi'nin cyaje'n yi e' wunak na qui nin na u'lu' te yi k'ejlal yi bixba'nt ka'n, nin yi e' filistey ja ul chimolol quib Micmas. ¹² Cha'stzun te mintxum yi quicunin batz chu'l chan tan oyintzi' ske'j tzone'j, nin ntaxk nin kabnaj kib tk'ab Kataj. Ja tzun imbuch wib tan pate'n yi tx'ixwatz, stzun Saúl bantz.

¹³ —¡Qui'c mu'x xtxolbil yi awajtza'kl yi ncu' abnol! Yi nink maban tane'n yi ca'wl yi tal Kataj Ryos tzatz, ja klo' c'xibixe' ta'n tetz rey cwent Israel tetz cyakil tiemp nin xchixconk klo' yi e' axonl sbne' opon tunintz, poro yi jalu' nk'e'tz sbne'. ¹⁴ Ma jalu', qui't cho'c yi e' axonl tan cawu'n sbne' opon tunintz, na tz'ocpon Kataj Ryos tan joyle'n jun yi ba'n k'uke' c'u'l i' te'j‡ tan cawune'n squibaj yi e' tanum i', na yi axatz qui nin ncxe'l cu'n te yi ca'wl yi talnak i' tzatz, stzun wutzile'n Samuel bantz tetz Saúl.

¹⁵ Ej ele'n nin tzun ban Samueltz le tnum Gilgal nin icy' tcy'aj yi tetz be' tan tpone'n Gabaa cwent Benjamín. Ma yi e' mas sanlar nin e' ben xomok te'j Saúl tan oyintzi'. Yi toque'n Saúltz tan cyajle'n yi e' sanlar yi xomche' te'j, ja jepon tajlal tetz kak cient chixone'n. ¹⁶ Yi Saúl tu yi cy'ajl Jonatán scyuch' yi e' sanlar yi xomche' scye'j, cho'n tzun e' cyaje'n cyentz le ama'l Gabaa cwent Benjamín, ma yi e' filistey cho'n tzun cya'te'ntz tan ch'iwa'n le ama'l Micmas. ¹⁷ Ej nin at ox k'u'j filistey e' eltz le ama'l kale ate't tan ujle'n. At jun k'u'j cho'n bene'n tul yi be' yi na opon Ofra, jun ama'l cwent yi tnum Sual. ¹⁸ Ma junt k'u'j cho'n e' bene'n jalen Bet-orón. Nin yi toxi'n k'u'j filistey cho'n cyopone'n wi jun ju'wutz yi at tibe'n yi joco'j tetz Zeboim yi na tzaj pont te yi ama'l yi tz'inunin tu'.

¹⁹ Ej i' tzun, te yi jun tiempa'tz, qui nin cyak' ama'l yi e' filistey tan xcone'n jun txak'ol ch'ich' xchixo'l yi e' xonl Israel na nin chitxum yi e' filistey yi tan paj yi qui'c jun txak'ol ch'ich' xchixo'l, quil bnix e'chk chispar tu lans cya'n tan oyintzi' scye'j. ²⁰ Cha'stzun te cho'n na chopon yi e' xonl Israel xchixo'l yi e' filistey tan je'se'n wi' chima'cl, chi tane'n ch'oc, tu e'chk cchilu'. ²¹ Nin chin car nin na chichoj yi e' xonl Israel tan je'se'n wi' chima'cl. Cob cu'n tir je'nak jamel. ²² Cha'stzun te cyakil yi e' sanlar yi xomche' scye'j Saúl tu Jonatán yi cy'ajl i', qui'c jun spar cy'a'n cya'n, ma na ntin yi e' cob cyetz. ²³ Ej nin tzun e' icy' tzaj jun k'u'j chisanlar yi e' filistey txo'l wutz cwent Micmas.

14

Yi mbi cu'n ban Jonatán

¹ Ma Jonatán yi cy'ajl Saúl, nin tal tetz yi aj ch'eyum yi xomij te'j:

—Xomen tzaj swe'j, kicy'oken jalaj cy'en yi tzanla' nin che' kabiye' cyakil yi jun k'u'j filistey yi ate'tz wi'wutz, stzun i' tetz yi xch'eyum.

Poro qui nin tal Jonatán yi xtxumu'n tetz Saúl, yi taj. ² Cho'n tzun at cyen tetz Saúl le campament yi at jak' jun wi' granado yi ate'n wi jun ju'wutz, kale na oque't yak'pe'n triw, tuml yi kak cient sanlar yi xomche' te'j. ³ Nin yi cy'anl tetz yi efod i'tz Ahías cy'ajl Ahitob nin xonl Icabod, cy'ajl Finees nin i' jun mam yi k'ajtzun Elí yi wi'tz pale' banak tetz Kataj le tnum Siló.

* **13:8** 1S 10:8. † **13:9** Ja tzun juch Saúl jun chin til yi toque'n tan pate'n e'chk xtx'ixwatz, na yi munla'tz ntin tajwe'n tan bnol jun pale' (Lv 6:8-13). Ncha'tz ja paj yi ca'wl Samuel yi na jal ka'n tul 10:8. ‡ **13:14** Hch 13:22.

Poro cya'l nin jun el xtxum tetz ko nin el Jonatán xchixo'l. ⁴ Ma yi i' tetz, ntin na tzan tan xtxumle'n yi xe'n tz'opon kale ate't yi jun k'u'j filistey. Nin yi be' cho'n na icy' cu'n txo'l cob wutz c'ub yi chin wutz tkan nin yi na bi'aj Boses nin Sene. ⁵ Jun wutz c'uba'tz at swutz len Micmas, nin yi junt swutzo'c tzaj Gabaa.

⁶ Ej i tzun tal Jonatán tetz yi xch'eyum:

—Quin swe'j, kicy'oken le jalajt, kale ate't yi jun k'u'j kacontra'tz. Qui cunin batz tz'oc Kataj tan kuch'eye'n, na qui'c nin q'uixbel swutz Kataj tan tk'ol ama'l sketz tan katx'acone'n, qui'c na ban ko jun c'olaj cunin o' nka coboxe'n tal kaxone'n.

⁷ —Bne'u' tircu'n yi mbi'tz na icy' tc'u'lu', na yi in wetz list wutane'n tan xch'eye'nu', stzun yi xch'eyum Jonatán tetz.

⁸ —Kicy'oken jalcu'ne'j kale ate't, nin ba'n kachaj nin kib scyetz. ⁹ Nin kol cyal tzaj sketz yi kaxcyek cuntu's kale ato't jalen yil chicu'ul ske'j, ba'n lkacyajtz tan chich'iwe'n. ¹⁰ Poro kol cyal sketz tan kaje'n pone'n kale ate't cyetz, ba'n tzun kaban cyajbiltz, na ya'stzun techl sbne' yi stk'e' Kataj ama'l sketz tan kaxcyewe'n scye'j, stzun Jonatán bantz.

¹¹ I nin tzun cyulejtz quib yi tal Jonatán, nin tzun e' opontz xchinaka'jil chicontr, ma yi saje'n quilol chicontr i tzun cyaltz: “Xmaywok nin yi e' hebrey yi tzan cyele'n tzaj tulak e'chk jul kale cyewune't quib,” che'ch tzun bantz squibil quib. ¹² Nin tzun e' xch'in tzajtz scyetz Jonatán:

—¡Caje'nwok tzaj tzone'j, nin skatxole' jun takle'n tzitetz! che'ch scyetz.

—Quin kajeken, chij Jonatán tetz yi xch'eyum, —na i'tz jun techl yi stk'e' Kataj ama'l sketz tan kaxcyewe'n scye kacontr, yi o' ketz yi o' xonl Israel, stzun i' bantz.

¹³ E' je'n tzun lac'an Jonatán wutz c'uba'tz tu yi xch'eyum, nin yi e' contr yi na che' noj quen swutz Jonatán na che' toltzaj, ej nin list yi mos yi xomt tzaj tan chiwi'tze'n cu'n. ¹⁴ Te jun tira'tz e' quim lo' junak contr cyak'un Jonatán, tul jun ama'la'tz. ¹⁵ Cyakil cunin tzun yi e' mas contr, yi e' cyaj cyen naka'jil Micmas, e' xob lentz. Ncha'tz e' ban yi cobox k'u'j yi cu' chijatxol quib, wi'nin chixobe'ntz. Nin te ite'n nin tiempa'tz mbajij jun chin wutzile'n coblaj nob. Pyort cunin tzun e' ban yi e' contr tan xo'w.

¹⁶ Ma yi e' xk'ukwil Saúl yi ate' naka'jil Gabaa le ama'l cwent yi xonl Benjamín, nin tzun ben quiloltz yi wi'nin cyojkele'n yi e' filistey tan colo'n ib. ¹⁷ Tlol tzun Saúl scyetz yi e' tetz sanlar:

—Na waj yil je' list ita'n tan tilwe'n yi ko tz'aknak len itajlal.

Ma yi baj je'n tzaj chibi', nin tzun quilz yi qui'ct Jonatán tu yi xch'eyum at-tz xchixo'l.

¹⁸ Ej nin tan paj yi cho'n at yi efod xchixo'l te tiempa'tz, nin tzun tal Saúl tetz Ahías:

—Cy'aj tzaj yi efod Kataj tzone'j.

¹⁹ Nin te yi na jilon nin Saúl tetz yi pale', wi'nin tzun chixobe'n yi e' filistey, na wi'nin chinilcane'n tan colo'n ib. Ej nin qui't na pujx cya'n yi xe'n lchiban. Tlol tzun Saúl tetz yi pale':

—Ba'nt cu'n qui't tzacy'aj tzaj yi efoda'tz.

²⁰ Le rat nin bene'n Saúl tan chimolche'n yi e' tetz sanlar, nin tzun e' bentz tan oyintzi' scye'j yi e' filistey. Chin xo'wbil nin yi xo'w yi ate' cu'nt yi e' filistey, na e' te'n na chibiy quib squibil quib.

²¹ Ma yi e' xonl Israel yi nimix tiemp cya'n xchixo'l yi e' filistey, lajke'l nin xome'n chiwi' scye'j chitanum, na nin e' oc tan quich'eye'n yi e' sanlar yi xomche' scye'j Saúl tu Jonatán.

²² Ncha'tz yi e' xonl Israel, yi e' xonl k'ajtzun Efraín, yi ate' xo'lak wutz tan ew ib, yi quibital yi wi'nin cyele'n ojk yi e' filistey tan colo'n ib, nin tzun e' xom nintz wutz chicoc tan chiwi'tze'n cu'n. ²³ Yi jun oyintzi'a'tz opon jalen le ama'l cwent Bet-avén, na nin oc Ryos tan quich'eye'n yi e' xonl Israel tul jun chin oyintzi'a'tz.

Yi xcone'n bi' Ryos tan Saúl tetz quiwel yi yol i'

²⁴ Ej i tzun bantz te jun k'eja'tz e' k'e'x cunin yi e' sanlar tan oyintzi', na cya'l nin jun nink wan, na nin tal Saúl: “Sak swutz Ryos yi xchicawsok cyakil yi e' yil chiwan te yi ntaxk cu' k'ej, nin te yi ntaxk wicy'saj inc'u'l scye'j yi e' incontr” stzun Saúl scyetz.

²⁵ I tzun bantz yi cyopone'n yi e' sanlar xo'l tze', nin quil yi at wi'nin ta'al cabil wunak txuc yi sajnak tu' ch'ul jalen wuxtx'otx'. ²⁶ Nin ni'cu'n tane'n yi caba'tz chi ne'x tzanla' yi na xon xo'l tze'. Poro cya'l nin jun nink pil mu'x tal, na wi'nin chixobe'n tan yi yol yi tal Saúl scyetz. ²⁷ Ma Jonatán qui'c i' at yi tlol yi taj yi yola'tz scyetz yi e' sanlar, nin tzun ben pitol wi' yi tx'amij yi cy'a'n ta'n tul yi caba'tz, nin je' bajsaltz. Le rat nin jale'n walor i'. ²⁸ Nin tzun ben tlol jun sanlar tetz Jonatán:

—Yi taju' ja tal jun xtxolbil sketz yi tajwe'n tan kele'n cu'n te'j, nin ja tal yi alchok scyetz yil wan jalu', jun cu'n yol scawsok tan Ryos. Cha'stzun te qui'c kawalor na txe'n kawan, chij.

²⁹ —Ntin na tzan intaj tan chibuchle'n yi e' katanum. Xmay tzaj in, ja jal mu'x inwalor tan tu' yi nje' impilul mu'x tal te yi ta'al cabe'j. ³⁰ Ncha'tz klo' quitane'n cyeru' yi nink nchiwanu' te yi e'chk takle'n yi ja chixcy'e'u' tan majle'n len scyetz yi e' kacontr. ¡Yi nink nchiwanu' mbi nin klo' nchiban yi e' filistey xchik'abu', ja klo' chitzaj tircu'n! stzun Jonatán bantz.

³¹ Te jun k'eja'tz e' xcy'e' yi e' xonl Israel scye'j yi e' filistey. Yi oyintzi' xe'tij naka'jil Micmas nin opon jalen Ajalón. Poro cyakil yi e' sanlar xonl Israel nsken chik'e'xij tan paj qui'c jun takle'n baj cya'n. ³² Ej nin tan paj yi na chiquimlen tan we'j, e' bene'n tzuntz tan bajse'n yi e'chk awun yi el chimajol scyetz chicontr, chi tane'n cne'r, wacx tu ne'x tor. Nin oc ch'ich' cya'ntz jak' chikul wuxtx'otx' tu', nin ja baj yi chi'baja'tz cya'n yi txa'xe't, yi atit nin xch'el. ³³ Poro at e', e' xochon tetz Saúl:

—At e' na chitzan tan juchle'n quil swutz Kataj, na na chitzan tan bajse'n chi'baj yi atit nin xch'el, che'ch.*

—¡Cyakil cu'n e'u', e' len cu'nu' pajol ca'wl! Tz'ulken jun c'ub cyanu' tzone'j yi nim, tetz jun altar. ³⁴ Ncha'tz cyalninu' scyetz cyakil yi e' sanlar yi xchijunal cu'n tz'ulken jun mam tor cya'n tzone'j, nka jun cne'r, bantz toque'n ch'ich' cya'n jak' kul, nin ba'n tzun chibajse'ntz, bantz qui't chijuch quil swutz Ryos, tan tu' bajse'n txa'x chi'baj yi atit xch'el, stzun Saúl bantz.

Inin tzun cyuleja'tz. Te ite'n nin akale'na'tz e' baj opon. Cy'a'n len cyawun cya'n tan chibiyle'n cu'n.

³⁵ Nin tzun bnix jun altara'tz tan Saúl. Ya'stzun yi bajx altar yi bnix ta'n tetz Kataj. ³⁶ Ej ma baje'n wi' yi xtxolbila'tz tlol tzun:

—Ba'n lkaben jalu' lak'bal tan chixite'n cu'n yi e' filistey yi ja chiclax cyen, nin kamaje'l tzaj cyakil yi colije't cya'n jalen cu'n yil tz'ul skil, nin che' kaxite' cu'n chicyakil cu'n.

—Cuj, che'ch yi e' sanlar, bne'u' yi tajbilu', che'ch.

Ma yi pale' nin tal:

—Ba'nt cu'n bajx kajake' tetz Kataj yi mbi'tz tetz tajbil.

³⁷ Ej, toque'n tzun Saúl tan jakle'n tetz Kataj:

—¿Ba'n pe' kol kaben tan chixite'n cu'n yi e' filistey? ¿Stk'e' pe'u' ama'l sketz tan kaxcyewe'n cunin scye'j? stzun Saúl bantz.

Poro qui'c nin jun techl tak' Kataj scyetz. ³⁸ Cha'stzun te nin tal Saúl:

—Chi'xkank tzaj cyakil yi e' wi'tz ajcaw, nin kajoye' puntil tan jalse'n yi aj paj. ³⁹ Na jun cu'n yol, tan bi' Kataj Ryos, yi kaRyosil yi o' xonl Israel yi squimok yi aj paj yil lajluchax yi na' scyetz i'. Nin qui'c na ban yi ko i'tz yi incy'ajl Jonatán yi aj paj, tajwe'n tan quime'n i', stzun Saúl.

Cya'l nin tzun jun jumintz xchixo'l yi e' sanlar. ⁴⁰ Cha'stzun te tlol Saúl scyetz cyakil yi e' xonl Israel:

* 14:33 Gn 9:4; Lv 7:26-27; 17:10-14; 19:26; Dt 12:16, 23; 15:23.

—Chicyajktu'wu'-tze'j, ma yi in wetz tu incy'ajl skacyajk le jalajte'j.

—Bne'u' yi tajbilu', che'ch tzun cyakil yi e' sanlar.

⁴¹ Jakol tzun Saúl tetz Ryos:

—Ilu' jun c'olój wajcawil, nin ilu' kaRyosil yi o' xonl Israel ¿mbi tzuntz yi qui na stza'w tzaju' inyol? Ma jalu' tan lajluchaxe'n yi ko cho'n at yi aj pajol ca'wl skaxo'l tu incy'ajl, yil katx'ilun, tajwe'n tan txkekune'n tzaj yi Urim. Ma kol txekuntzaj yi Tumim† na tzun elepontz yi i'tz chipaj tircu'n yi e' tanumu', yi e' nitxajilu', stzun Saúl bantz tetz Kataj.

Yi cyoque'n tan tx'ilu'n, cho'n tzun noje'n quentz te Jonatán tu taj, nin lajluchax yi qui'c chipaj yi e' mas wunak te'j.

⁴² —Ma jalu' chitx'ilunku' ske'j ketz, yi in wetz tu incy'ajl, stzun Saúl.

Ej cho'n tzun noje'n quentz te'j Jonatán. ⁴³ Nin tzun tal Saúl tetz Jonatán:

—Txol tzaj tircu'n swetz yi mbi cu'n mbaj abnol.

Nin tzun octz tan xtxole'n tircu'n.

—Yi puntil i'tz ja baj mu'x ta'al cabil wunak txuc wa'n, na nin mben impitol ju' yi intx'amij yi cy'a'n wa'n. Poro list wutane'n tan inquime'n, stzun Jonatán.

⁴⁴ —iNink tz'oc Kataj tan incawse'n cunin ko quíl cǎquim wa'n! stzun Saúl.

⁴⁵ Ej i tzun cyal cyakil yi e' sanlar tetz Saúl:

—iPoro xē'n tz'ocu' tan biyle'n cu'n Jonatán, na tan i' ja jal k'ej Israel yi xcyewe'n scye'j yi e' kacontr wutz c'ub! ¡Qui'c rmeril tan cwe'n biyij! ¡Na tan bi' Kataj qui'c jun xi'il wi' Jonatán nink tz'el c'aplu'n! Na yi tx'aco'n yi nkaban scye kacontr jalu' i'tz tan tu' yi ja oc Ryos tan xch'eye'n i', che'ch tzun bantz.

Nin tan yi xtxolbila'tz e' xcye' yi e' wunak tan colpe'n Jonatán tk'ab quimichil.

⁴⁶ Ma Saúl qui't tzun xtxumtz tan chibene'n tan chiwi'tze'n cu'n yi e' filistey, yi e' pakxij junt tir le chitanum.

⁴⁷ Tan tu' yi xtxolbila'tz toque'n tzun Saúl tan cawe'n cyakil yi ama'l cwent Israel. Nin cyakil tiemp nin oc i' tan oyintzi' scyuch' yi e' contr te yi tetz tanum, yi e'a's i'tz yi e' aj Moab, yi e' aj Amón, yi e' aj Edom, tu yi rey cwent Soba, scyuch' yi e' filistey. Alchok ama'lil kale na bene't Saúl tan oyintzi', ilen nin ja xcye' i' scye'j. ⁴⁸ Ncha'tz oc tan chimolche'n jun c'olój sanlar, nin xcye' tan chixite'n cu'n yi e' xonl Amalec. Nin tan yi xtxolbila'tz nin xcye' i' tan chisotzaje'n cu'n yi e' alk'om yi na cho'c tan alak' scye'j wunak tbe'.

⁴⁹ Yi e' nitxajil Saúl yi e' jal i'tz: Jonatán, Isúi, tu Malquisúa, tu cob me'l, yi bajx na bi'aj Merab, nin yi ca'p na bi'aj Mical. ⁵⁰ Nin yi txkel Saúl i'tz Ahinoam, me'l Ahimaas. Nin yi wi'tz ajcaw squibaj yi e' sanlar Saúl na bi'aj Abner, cy'ajl Ner yi quitz'un quitzicy quib tu taj Saúl. ⁵¹ Ma Quis, yi taj Saúl tu Ner yi taj Abner, e' cy'ajl k'ajtzun wutzile'n Abiel.

⁵² Te yi tiemp yi cawune'n Saúl cwent Israel, ilenin ja jal e'chk oyintzi' xchixo'l scyuch' yi e' filistey. Cha'stzun te yi njal jun balaj yaj yi at xchamil tu walor tan Saúl, ja oc ta'n xchixo'l yi tajlal yi tetz sanlar.

15

Yi tele'n k'ej yi rey Saúl swutz Ryos

¹ I tzun bantz nin tal Samuel yi xtxolbile'j tetz Saúl:

—I ina'tz yi jun yi nsaj xchakol Kataj tan abixbaje'n tetz rey cwent Israel yi tanum i'.* Cha'stzun te banaj tane'n yi mbi'tz tetz tajbil. ² Ej nin je yol Kataj Ryos yi cya'l na xcye' quen te'j: “Nocpon tan chicawse'n yi e' amalecita, na ja chicu' le chibe'† yi e' imam ite' tan chimakle'n te yi cyele'n tzaj jak' chica'wl yi e' aj Egipto. ³ Cha'stzun te tajwe'n tan abene'n tan chibiyle'n cu'n tuml cyakil yi at scyuch'ak. Nin quil tz'el ak'ajab scye'j. Biywe' cu'n cyakil yi e' yaj tu xna'n, scyuch' chinitxajil. Qui'c na ban ko txe'n che'l te chitxu'tx. Nin

† 14:41 Nm 27:21; 1S 28:6. * 15:1 1S 10:1. † 15:2 Ex 17:8-14; Dt 25:17-19.

biywe' cu'n cyakil yi e' cyawun, chi tane'n mam tor tu wacx tu e'chk cneru' tu camey tu e'chk buru'. Tajwe'n tan tele'n cu'n chicyakil swutz,” chij Kataj, stzun Samuel.

⁴ Nintzun e' xchak Saúl cyakil yi e' tetz sanlar le ama'l Telaim. Nin octz tan tilwe'n yi ko list quitane'n tu chima'cl tan chibene'n tan oyintzi'. Nin tzun e' mol quib. Yi cyajlal, i'tz cob cient mil sanlar xonl Israel nin lajuj mil yi e' cu'n aj Judá. ⁵ Chibene'n tzun Saúl le lmak tnum cwent e' amalecita, nin tzun e' ban list quib tan oyintzi' naka'jil jun tal tzanla'. ⁶ I tzun taltz scyetz yi e' quenita yi ate' xchixo'l yi e' amalecita:

—¡Quitele'nk xchixo'l yi e' amalecita, bantz quil cxe'lwok cu'n ka'n swutz! Na yi e' itetz imam ite' ja chichaj yi banl cyalma' scyetz yi e' kamam kate' yi cyele'n tzaj Egipto.

Cyele'n tzaj tzun e' quenita xchixo'l yi e' amalecita.

⁷ Ej nin tzun oc Saúl scyuch' yi e' sanlar tan chibiyle'n cu'n cyakil yi e' amalecita'tz le ama'l Havila jalen te yi ama'l cwent Shur, yi cho'n at swutz cunin mojomil Egipto, nin e' xcy'e' tan chibiyle'n cu'n. ⁸ Ncha'tz tx'amxij Agag yi chireyil ta'n, nin e' quim len cyakil yi e' sanlar yi reya'tz tan spar. ⁹ Ma yi Agag qui nin quim cya'n, nin qui e' quim yi e'chk balaj awun cya'n chi tane'n cne'r tu mam tor. Nin qui nin e' quim yi e'chk ne'x wacx cya'n yi chin chic'atzaj nin. Nin qui nin xit yi e'chk takle'n cya'n yi wi'nin jamel, ma na ntin xit yi e'chk takle'n yi qui'c mas jamel.

¹⁰ Yi wi't bajije'n yi txolbila'tz nin tzun jilon Kataj tetz Samuel yi wi'tz pale':

¹¹ —Lastum yi nwak' ama'l tetz Saúl tan toque'n cyen tetz rey, na ja el xajsal tib swe'j, na qui nin mban i' tane'n yi wetz wajbil, stzun Kataj.

Wi'nin bisune'n Samuel yi tbital yi yol Kataj, nin baj cu'n ak'baltz ta'n tan cu'swutzil swutz Kataj tan cwe'n tzaj txumu'n te Saúl. ¹² Ma le junt eklok chin bixe' skil nin, bene'n Samuel tan c'ulche'n Saúl. Poro nin a'lchij tetz yi cho'n bene'n Saúl jalen Carmel, na nin bnix jun c'ub ta'n tan tak'le'n k'ej i' tan yi jun chin oyintzi'. Ntin a'tij jun tkujtz, ma yi bnixe'n, icy'e'n nin bantz jalen Gilgal. ¹³ Bene'n tzun Samuel jalen Gilgal tan yol tu Saúl. Yi topone'n, bajx jilone'n tzaj Saúl tetz:

—Tak' tzaj Kataj wi'nin banl talma' tibu'. Nin yi in wetz ja ne'l cu'n te yol Kataj yi ntal swetz.

¹⁴ —Ma jalu' ko ja cxe'l cu'n te yol yi ntal Kataj tzatz, ¿mbi tzuntz yi itz'e't nin yi e' cne'r scyuch' yi e' mam tor yi na wit nin yi na chi'xch'in? stzun Samuel.

¹⁵ —Cho'n chisaj ticy'le'n le chitnum yi e' amalecita stzun Saúl bantz, —na cyakil yi e' sanlar ja saj chicy'al yi e'chk chumbalaj mam tor tu e'chk balaj cne'r tan toye'n tetz Kataj tetz chitx'ixwatz yi patu'n cu'n sbne' chiwankil. Ntina'tz mmu'l ka'n. Poro tircu'n yi e' mas ja chiquim ka'n, stzun Saúl bantz tetz wutzile'n Samuel.

¹⁶ —¡Xc'abne' cyen tu! nin bit tzaj cyakil yi mbi cu'n tal Kataj swetz ewt akale'n, chij Samuel. ¹⁷ —Te ntaxk cxo'c tetz rey, qui'c ak'ej at, poro yi jalu' ax' yi wi'tz ajcaw squibaj cyakil yi coblay k'u'j xonl Israel, na ja cxbixe' tan Kataj tetz chireyil. ¹⁸ Nin ko ja cawun Kataj tan awoque'n tan chixite'n cu'n yi e' juchul ila'tz, nin tan chitzajse'n cunin, ¹⁹ ¿nxac tzun yi ja apaj ca'wl i'? Na ja ben ac'u'l te chime'bi'l yi e' acontr, nin ja ajuch awil swutz Kataj tan paj, chij Samuel tetz Saúl.

²⁰ —¡Qui' Ta'! Qui mimpaj ca'wl i', ma na ja no'c c'ulutxum jak' ca'wl i'. Ja imban tane'n yi tetz ca'wl yi tal swetz, na ja ul yi rey Agag wa'n pres, yi chireyil yi e' amalecita'tz, nin tircu'n chiwunakil ja che'l cu'n wa'n swutz. ²¹ Poro i'tz yi e' sanlar yi ja je' chicambal e'chk mam tor tu e'chk cne'r. Ntin yi e'chk takle'n balaj nje' chicambal, tan toye'n tetz Kataj yi kaRyosil le ama'l Gilgal, chij Saúl tetz Samuel.

Stza'wel tzun Samuel tetz:

²² “Mas balaj swutz Kataj yi nink kaban tane'n yi tetz tajbil, swutz yil koy e'chk oy, tu e'chk tx'ixwatz yi patu'n cu'n tetz.

Ba'n tcu'n yil kaban tane'n yi tetz tajbil, nin yil kubit yi tetz yol,

swutz yil ko'c tan toye'n e'chk tx'ixwatz, tu xepu'il cneru' wi tetz altar.†

²³ Na yi e' yi na chipaj ca'wl Kataj Ryos, ni'cu'n cyetz quila'tz chi til jun aj cun.

Nka ni'cu'n quil tu jun yi na oc tan lok'e'n wutz e'chk ryos yi banij cuntu'.

Ni'cu'n tzun tajtza'kl jun yi na paj ca'wl Ryos tu e'chk ajtza'kla'tz.

Ej nin tan paj yi qui nin ncxom te yi tetz ca'wl,

ncha'tz tzun i' tetz, qui't xom tzawe'j yil x̄cawun," stzun Samuel tetz Saúl.

²⁴ —Bintzij, chij Saúl, ja injuch wil, na qui nin mimban tane'n yi ca'wl Kataj, nin qui nin mimban tane'n yi teru' yolu', yi talu' swetz. Ma na ja chinxob scyetz yi e' wunak yi xomche' swe'j, nin ja xom inwi' scye'j. ²⁵ Poro bne'u' pawor tan cuyle'n impaj, nin ba'n yi nink xomninu' swe'j tan c'u'laje'n Kataj.

²⁶ —Qui't chinxomnin tzawe'j, stzun Samuel tetz, —na yi aḡatz qui nin maban tane'n yi ca'wl Kataj. Ncha'tz tzun i' tetz qui't xom tzawe'j yil x̄cawun tibaj Israel.

²⁷ Je'n tzun paksal tib Samuel nin ele'n nin tzaj bantz. Poro nin saj Saúl tan stz'amle'n yi xbu'k yi at cu'n tzkul. Nin tzun el katz jun piḡ te'j.

²⁸ —I cunin tzun i'a'tz mban Kataj tzawe'j, chi mawulej yi be'ch wetz. Na ja wi't el tcy'al yi ca'wl tak'ab tan cawu'n cwent Israel nin cho'n stk'e' yi ca'wl tetz junt atanum, yi mas balaj xtxumu'n tzawutz atz. ²⁹ Na yi Kataj Ryos, yi na ak'on k'ej Israel, nk'e'tz la'j i', nin qui na xtx'ixpuj tajtza'kl, na nk'e'tz jun wunak tu' yi qui na el cu'n te yol, stzun Samuel tetz Saúl.

³⁰ —Bintzij, ja injuch wil, stzun Saúl ban junt tir, —poro bne'u' pawor swetz yi nink tak'u' ink'ej chi jun rey x̄chiwutz yi e' wi' banl wi', nin x̄chiwutz tircu'n yi e' wunak. Cha'stzun te bne'u' pawor tan bene'nu' swe'j tan c'u'laje'n Ryos, yi tajcawilu', stzun Saúl tetz.

³¹ Nin tzun cujij Samueltz, nin e' bentz tan c'u'laje'n Kataj. ³² Yi cyopone'n, nin tal Samuel:

—Sajk ticy'le'n Agag tzinwutz, yi rey cwent yi tnum Amalec. Nin tzun opon ticy'le'n Agag, poro qui'c jun yol na tal, na le tetz xtxumu'n i'tz yi nsken wi't el liwr swutz jun quimichil yi chin q'uixc'uj nin. ³³ Ej i' tzun tal Samuel tetz:

—Tan yi aspar ja cxcy'e' tan chibiyle'n cu'n jun c'oloy cyal xna'n. Nin ite'n nin xtxolbila'tz sbajok te'j atxu', na x̄quimok tan spar.

Qui'c junt yol tal Samuel. Oque'n nin bantz tan x̄ek'le'n cu'n wankil yi reya'tz swutz Kataj, le tnum Gilgal. ³⁴ Ej icy'e'n nin tzun ban Samuel jalen Ramá. Ma Saúl, nin pakxij xe tetz ca'l le tnum Gabaa. ³⁵ Nin jetza'tz qui't til Samuel wutz Saúl, poro ilen nin ja bisun i' tan paj yi nje' xtx'ixpul Ryos yi tajtza'kl yi toque'n cyen Saúl tetz rey.

16

Yi bixewe'n Luwiy tetz rey

¹ I tzun bantz nin jilon Kataj Ryos tetz Samuel:

—¿Tona' nin lcyaj cyen yi bis awa'n te Saúl? Qui't na waj yi tz'icy' mas tiemp ta'n tetz rey. Quilo'k tan nojse'n cu'n yi tuc' tan aceit, na na waj yil c̄xben xe ca'l Isaí, yi aj Belén, na ja wi't bixe' wa'n tan toque'n cyen jun scyetz yi e' cy'ajl tetz rey.

² —¿Poro x̄e'n tzimban tan qui t̄bital Saúl? stzun Samuel, —i'na kol t̄bit, x̄chinquimok ta'n!

—Cy'aj nin jun ne'x̄ wacx̄ yi tij, nin ba'n tzawal yi cho'n nc̄xben tan toye'n swetz. ³ Nin ba'n tzatxoc Isaí tan topone'n te jun k'ejlala'tz, nin swale' tzatz yi mbi'tz tzaban. Nin ba'n je' cojjij aceit twi' yi jun yil wal tzatz, yi tz'ocpon tetz rey, stzun Kataj.

⁴ I nin tzun tulej Samuel quib yi tal Kataj tetz.

Yi topone'n i' Belén, nin tzun e' el tzaj yi e' wutzile'n ajcaw tetz tnum tan c'ulche'n, poro ilen nin na chixob mu'x̄ tal.

† 15:22 Pr 21:3; Os 6:6; Am 5:22-24.

—¿Nk'e'tz pe' oyintzi' mantaru'? che'ch bantz tetz.

⁵—Qui' stzun Samuel, —cho'n nnu'l tzone'j tan toye'n jun intx'ixwatz tetz Ryos. Cha'stzun te chixanse' quibu', na xchixomok ninu' swe'j tan pate'n yi tx'ixwatz, stzun Samuel.

Ncha'tz oc Samuel tan chixanse'n Isaí scyuch' yi e' cy'ajl, nin oc tan chitxocle'n tan cyopone'n te jun k'eja'tz. ⁶ Ma yi cyopone'n Isaí scyuch' yi e' cy'ajl, nin tzun ben tilol Samuel wutz Eliab nin tzun xtxum: “Jun cu'n yol yi jun yaje'j, ya'stzun yi jun yi ja je' xtxa'ol Ryos tan toque'n tetz rey.” ⁷ Poro nin tal Kataj tetz:

—Quil cxubsij tan yi e'chk takle'n yi na awil nin, nin quil tzatxum yi i'tz tan paj yi nim wutz tkan yil tz'oc wa'n tetz rey. Na qui na chinxom te yi e'chk takle'n yi na til jun wunak, na yi wetz na wil yi xe'n tane'n te talma' jun, nin ya'stzun yi xomchin te'j, stzun Kataj tetz Samuel.

⁸ Xchakol tzun Isaí Abinadab yi cy'ajl, nin tzun xchajtz tetz Samuel. Poro nin tal Samuel:

—Ncha'tz yi june'j nk'e'tz yi jun yi ja je' xtxa'ol Ryos.

⁹ Ej nin xchakol tzun Isaí yi Sama, poro nin tal Samuel:

—Ncha'tz yi junte'j, nk'e'tz yi tajbil Ryos.

¹⁰ Juk tzun cy'ajl Isaí xchaj tetz Samuel, poro nin tal Samuel tetz, yi qui'c jun scyetz yi juka'tz yi jak je' xtxa'ol Ryos. ¹¹ Ej wi'tzbilt len jakol i':

—¿Qui'ct pe' mas acy'ajl?

—At jun tal inch'i'p, i' tu' jun pstor kawun, stzun Isaí.

—Benk bin joyol tetz, stzun Samuel, —na quil xe'tij kamunl ko qui'c at skaxo'l.

¹² Nin tzun ben mantar Isaí tan xchakle'n. Nin til Samuel, yi chin sak nin wankil yi jun tal xicya'tz, chin yube'n nin wutz, nin chumbalaj nin i'. Nin tzun tal Kataj tetz Samuel:

—I tzun i'a's. Ba'n tzabixbaj i' tetz rey, stzun Kataj.

¹³ Je'n tzun tcy'al Samuel yi cu'lbil aceit, nin xchiwutz cu'n yi e' stzicy yi bixewe'n cyen tan toque'n tetz rey. Yi bi' i' i'tz Luwiy. Nin jetza'tz te jun k'eja'tz toque'n lac'puj yi espíritu Kataj te'j i'.

Ma Samuel nin tzun aj junt tir le tnum Ramá.

Yi toque'n Luwiy tetz xchakum Saúl

¹⁴ Te yi na bajij yi xtxolbila'tz nin tzun cyaj cyen tilol yi espíritu Kataj yi Saúl, nin opon jun espíritu ak'ol bis tan Kataj tan xuxe'n i'. ¹⁵ Cha'stzun te yi e' mos nin cyal tetz:

—Ilu' jun c'olaj kajcawil, na el xtxumu' tetz yi at jun espíritu yi na ak'on bis yi ja ul tan Kataj Ryos tan xuxe'nu'. ¹⁶ Cha'stzun te cawunk tzaju' sketz tan kabene'n tan joyle'n jun yi list tan tocse'n yi arpa, bantz yil tbit ninu' yi balaj kulil, qui't nachonu' te yi jun espírituja'tz yi na tzan tan xuxe'nu'.

¹⁷—Joywok bin jun yi chumbalaj nin tz'oc yi arpa ta'n, nin ba'n tz'ul tzone'j, stzun Saúl bantz.

¹⁸ Ej nin tzun tal jun xchixo'l yi e' mos:

—Ilen nin ja wil jun xchixo'l yi e' cy'ajl Isaí yi aj Belén, yi ba'n na xcy'e' tan tocse'n yi arpa. Ncha'tz i' jun aj oyintzi'inl yi qui na xob tetz jun, nin chin list nin i' tan yol. Nin ilen nin xomij Kataj tan xch'eye'n.

¹⁹ E' ben tzun cobox chakum tan Saúl te Isaí, tan talche'n: “Chaktzaju' yi cy'ajlu' tzinwutz, yi jun yi na bi'aj Luwiy, yi pstor cne'r.” ²⁰ Ej nin tzun ben xchakol Isaí yi Luwiy te Saúl. Nin ben tcy'al Luwiy jun buru' yi eka'n pam ta'n, tu jun tz'u'm nojnak tan win, tu jun tal ne'x chiw. ²¹ Ya'stzun cy'a'ntz tan Luwiy yi topone'n swutz Saúl nin tzun cyajtz jak' ca'wl i'. Yi tele'n tiemp wi'nin tzun na tzatzin Saúl te'j nin bixe'-tz tetz xch'eyum. ²² Ej nin tzun opon jun xtxolbil tan Saúl twi' Isaí, tan jakle'n ama'l tetz tan cyaje'n cyen Luwiy te'j tetz cyakil tiemp, na wi'nin na pek' i' te'j. ²³ I tzun yi na oc yi jun espírituja'tz yi na ak'on bis tan xuxe'n Saúl, nin tzun na oc Luwiy tan tocse'n yi arpa, nin tan yi bitz na cutzaj xtxumu'n Saúl. Ma yi jun espírituja'tz nin tzun na col cyen Saúl.

17

Yi quime'n Goliat tan Luwiy

¹ I tzun bantz nintzun e' mol quib yi e' sanlar cwent filistey tan oyintzi' junt tir scye'j yi e' xonl Israel. Cho'n tzun chimolol quibtz le ama'l Soco cwent Judá. Yi cyopone'n Soco cho'n cwe'n chicampament le ama'l Efes-damim yi at txo'l Soco tu Azeca. ² Ncha'tz e' ban Saúl yi rey cwent Israel tu yi e' tetz sanlar. Cho'n tzun chimolol quibtz le joco'j yi na bi'aj Ela, nin cho'n e' cyaje'n cyentz cobox k'ej. Ej nin e' ban list quibtz tan oyintzi' scye'j yi e' filistey. ³ Cho'n tzun chibnol list quib yi e' filistey wi jun ju'wtz. Ncha'tz e' ban yi e' xonl Israel, ntin cu'n yi joco'j cyaj cyen xchixo'l. ⁴ Tele'n tzaj tzun jun chin wutzile'n yaj xchixo'l yi e' filistey, i'tz jun wi'tz aj oyintzi'inl, yi aj Gat i'. Yi wutz tkan, at lo' mas ox metr, nin yi bi', i'tz Goliat. ⁵ At jun casco te'j wi' yi brons, nin at cyen jun chalec te'j yi ncha'tz i'tz brons, nin yi talal yi jun chaleca'ts i'tz jun quintal tu lajuz liwr. ⁶ Ncha'tz yi ch'ich' yi at tan colche'n yi wutz xch'ecy brons cu'n. Nin eka'n jun chin spar ta'n yi brons cu'n yi at tul soquil yi c'aliye'n ta'n wutz coc. ⁷ Ma yi c'atzaj yi tkan yi lans yi cy'a'n ta'n ni'cu'n c'atzaj tu ox tkan xbil, nin yi cchilu' yi nim wutz yi at swi' yi lans i'tz coblay liwr talal. Ej nin bajxij jun sanlar swutz yi cy'a'n jun chin makbil flech ta'n. ⁸ Yi tele'n tzaj Goliat xchixo'l yi e' tuch' nin tzun jilon tzajtz scyetz yi e' sanlar cwent Israel:

—¿Oyintzi' pe' na itaj? ¿Nxac tzitetz yi tircunin ncu' imolol itib tan oyintzi'? Ma inchuc atin wetz, nin in filistey, ma axwok itetz axwok jun c'oloj tu' esclaw Saúl. Ba'n tcu'n txa'woke'n jun mero yaj tzixo'lwok tan tule'n tan oyintzi' swe'j. ⁹ Ej nin kol xcye' yi juna'tz swe'j, nin kol chinquim ta'n kocopon tzuntz cyakil o' yi o' filistey jak' ica'wl. Ma ko in wetz chinxcye' te'j, cxocopon tzuntz tetz ka'esclaw. ¹⁰ ¡Ko at jun cham tzixo'l, or saje'n tan oyintzi' swe'j! na xchin tzaj Goliat scyetz.

¹¹ I tzun yi t'ital Saúl scyuch' yi e' tetz sanlar yi txolbil yi tal Goliat, nintzun e' xobtz nin cya'l jun nimsaj c'u'l tan oyintzi' tuch'.

¹² I tzun bantz at tzun jun yaj aj Belén cwent Judá yi na bi'aj Isaí. Nin te yi jun tiempa'tz yi at tzaj Saúl tetz rey nsken tzun tijin c'u'l i'. Nin ate' wajxak cy'ajl yi jun yaja'tz, nin at jun yi na bi'aj Luwiy. ¹³⁻¹⁴ Cho'n tzun ate' pon ox scyeri yi e' cy'ajl Isaí xchixo'l yi e' sanlar tetz Saúl te yi jun oyintzi'a'tz. Yi oxa'tz i'tz Eliab yi bajx cy'ajol tu yi ca'p yi na bi'aj Abinadab, tu Sama yi toxi'n cy'ajol. Ma Luwiy, ya'stzun yi chich'i'pil. ¹⁵ Ilenin tzun na xa'k i' tan chixajse'n yi e' stzicy nin na ajt i'-tz Belén tan pstore'n yi tawun yi taj, na tal pstor cneru' tu' Luwiy.

¹⁶ Ej, ma Goliat yi filistey, cha'tz cuntunin i'-tz tan chixuxe'n yi e' sanlar cwent Israel. Cyakil jalchan nin cyakil cwe'n k'ej na eltaj tan chixuxe'n. Ya'stzun ban i'-tz tetz ca'wunak k'ej.

¹⁷ At tzun jun k'ej nin tal Isaí tetz Luwiy, yi cy'ajl:

—Or Luwiy, or tzabene'n tan tak'le'n mu'x chiwa' yi e' awutzicy yi ate' xo'l wutz tul chicampament. Cy'ajnin junak liwr yi triw yi woyi'nt, nin cy'ajnin lajuz pame'j. ¹⁸ Ncha'tz cy'ajnin lajuz ques, nin ak' cyen tetz yi ajcaw tetz yi jun k'u'j sanlar kale ate't awutzicy. Ej nin ilwe' tzaj yi ko ba'n ate't nin cy'ajtzaj jun e'ch takle'n tan xchajle'n swetz yi ko bintzij nin ba'n ate't, stzun Isaí bantz tetz Luwiy.

¹⁹ Ma tetz Saúl scyuch' yi e' stzicy Luwiy cho'n ate' cyetz tan oyintzi' scye'j yi e' filistey le joco'j yi na bi'aj Ela.

²⁰ Itzun le junt eklok, chin jalchan cunin tzun c'ase'n Luwiy nin bentz tan tak'le'n chiwa' yi e' stzicy yi ben tk'ol yi taj. Ma yi e' tawun apart junt cyaj cyentz tan chiq'uicy'le'n. Yi topone'n Luwiy le ama'l kale ate't yi e' stzicy nsken tzun chiwek quib yi e' sanlar tan oyintzi'. ²¹ Na chi'ch'in lentz tan chiqiwsal quibtz, na nsken baj len chitxolil quibtz, list ate't tan oyintzi'. Ncha'tz quitane'n yi e' filistey. ²² Cyajcyen tu tzun tk'ol Luwiy yi chiwa' yi e' stzicy tetz yi jun yi at tan q'uicy'le'n yi e'chk ma'cl, tu yi chiwa' yi e' mas sanlar. Bene'n tzun i'-tz xchixo'l yi e' sanlar tan chijoye'n yi e' stzicy nin tan jakle'n

scyetz yi xe'n quitane'n. ²³ Poro te yi na chijilon Luwiy scyuch' yi e' stzicy, nintzun el tzaj junt tir Goliat xchixo'l yi e' sanlar cwent filistey tan xcy'aklil scye'j yi e' xonl Israel. Nin tzun ben tbital Luwiy yi yol yi jun wi'tz aj oyintzi'inla'tz.

²⁴ Wi'nin tzun chixobe'n yi e' aj Israel tetz, nin at e' yi e' el ojkuj swutz. ²⁵ Nin at e' cyal: "Ilwok nin yi jun chin wutzile'n yaje'j yi na tzan tan telse'n kak'ej yi o' aj Israel, na yi tajbil i' i'tz tan toque'n jun tan oyintzi' te'j. Ej nin ja tal kareyil yi alchok scyetz yil xcy'e' te yi jun chin wutzile'n yaje'j, swak'e' wi'nin me'bi'l tetz, nin swak'e' inme'l tetz txkel. Ncha'tz quil tzinjak alcawal tetz najal i' sbne' opon tunintz," stzun chij.

²⁶ Qui nin tbit David yi txolbila'se'j cha'stzun te, yi bene'n tbital Luwiy yi yol Goliat nintzun jak scyetz yi e' sanlar yi ate' naka'j:

—¿Mbil tz'ak'lij tetz jun yil xcy'e' tan biyle'n yi jun yaje'j, yi na tzan tan telse'n kak'ej yi o' xonl Israel? na yi mero bintzi qui'c eka'n ta'n, na qui na k'uklij c'u'l te ketz kaRyosil, yi itz'nin tetz stzun Luwiy.

²⁷ Ite'n nin txolbil cyal yi e' sanlar tetz Luwiy chi yi nsken cyal squibil quib te yi mbi tz'ak'lok tetz jun yil xcy'e' tan biyle'n Goliat. ²⁸ Yi tbital Eliab yi mbi'tz jak Luwiy scyetz yi e' sanlar, nintzun saj colp wi'-tz te yi titz'un, i tzun taltz tetz:

—¿Mbi na ajoy tzaj tzone'j? ¿Na' tzun ncyaj cyen awa'n tan chiq'uicy'le'n yi e' tawun kataj le ama'l tz'inunin tu'? Na el intxum tzatz yi mbi tzuntz yi atix tzone'j, yi awajbil i'tz tan awilol yi mbi na bajij tul oyintzi', stzun Eliab tetz.

²⁹ —¿Mbi'tz ncu' injuchul jalcu'ne'j? stzun Luwiy, —na chinch wetz qui'c jun e'chk takle'n cachi' na chintzan tan banle'n, nin yol tu' na imban wetz, stzun i'.

³⁰ Itzun yi nsken tal Luwiy yi e'chk yola'tz tetz yi stzicy, nintzun el jatxol tibtz te'j. Nin ben jakol ite'n nin txolbila'tz tetz junt sanlar, nin ite'n nin a'lchija'tz tetz i'. ³¹ At tzun e' yi quibit yi mbi cu'n na tzan Luwiy tan jakle'n, nintzun e' bentz tan txole'n tetz Saúl. Ej nin yi tbital Saúl yi puntil, nintzun el mantartz ta'n tan xchakle'n Luwiy.

³² Itzun yi tpone'n Luwiy swutz Saúl nintzun tal Luwiy tetz:

—Qui tajwe'n yil kaxob tetz yi jun filisteya'tz, na yi in wetz yi in xchakumu' Ta', ba'n chimben tan oyintzi' te yi jun wi'tz aj oyintzinla'tz, chij Luwiy tetz Saúl.

³³ —Cuquen yaj, qui'c rmeril tan abene'n achuc tan oyintzi' te yi jun yaja'tz, na yi a'xatz a'x xicye't. Ma yi jun yaja'tz i' jun wi'tz aj oyintzinl jetz yi juyil tzaj, stzun yi rey Saúl tetz Luwiy.

³⁴ —Ta', yi in wetz yi in xchakumu', in pstor yi e' tawun intaj. Poro quinin ben intzakupul jun cneru' tetz jun txuc. Na at jun tir ja chinxcye' tan colpe'n jun ne'x cne'r tja'j jun león, ite'n nin bana's tk'ab jun oso. ³⁵ Na yi na ben cya'n, na chinxom nin wutz chicoc tan chitz'amle'n jalen yi na chinxcye' tan majle'ne'l tzaj le chitzi', poro yi na cho'c yi e' txuca'tz tan inchi'le'n klo', na chinxcye' tan chibiyle'n cu'n, na na chinxcye' tan jak'e'n chitzi'. ³⁶ Ya'stzun na wulej, qui'c na ban ko i'tz jun león nka jun oso. Ma jalu' ilu' jun c'olaj wajcawil, yi nink tak'u' ama'l swetz, ya'stzun sbajok te yi jun filistey yi na tzan tan chixo'wse'n yi e' sanlaru', poro yi e' sanlaru' e' xchakum yi Ryos yi itz' nin tetz. ³⁷ Na yi ko ja oc Wajcaw tan incolche'n tk'ab jun león nin tk'ab jun oso, ncha'tz sbne' i' tan incolche'n tk'ab yi jun kacontra'tz, stzun Luwiy tetz yi rey Saúl.

—Or bin yaj, swak'e' bin ama'l tzatz tan awoque'n tan oyintzi' te yi jun yaja'tz, nin lo'k xom Ryos tan aq'uicy'le'n, stzun Saúl.

³⁸ Cawune'n tzun Saúl tan wekle'n Luwiy te yi tetz ma'cl yi na xcon ta'n tetz oyintzi'. Je' jun casco te wi' Luwiy yi brons cu'n, nin oc jun chalec te'j yi ch'ich' cu'n. ³⁹ Ej nin oc yi spar Saúl xe c'u'l. Nintzun piltz tan xo'n tu yi e'chk ma'cla'tz, yi inak cu'n toque'n bajx tir te'j. Poro quinin tzun a'w xo'n ta'n tuch', nin ben tloltz tetz Saúl.

—Wajcaw, quil tz'aw xo'n wa'n tu yi e'chk ma'cle'j na qui na'wnakin te'j, chij Luwiy.

Toque'n tzun i'-tz tan telse'n len yi e'chk ma'cla'tz te'j. ⁴⁰ Nin tzun bentz tan ticy'le'n tzaj yi tal xtx'amij, tu yi tetz xc'oxl yi cy'a'n cyen tu' ta'n. Nin tzun octz tan joyle'n o' tal

ne'x̄ c'ub le tkambil a', nin cu' nintz ta'n le tal ne'x̄ sam yi ilen nin cy'a'n ta'n jak' k'ab. Ntina'tz tetz ma'cl ben tcy'altz, nin bentz tan oyintzi' te yi jun filisteya'tz. ⁴¹ Ma yi Goliat cheb cuntu' na x̄kans tzaj tib kale atit Luwiy, bajx cuntu' yi x̄ch'eyum swutz, yi cy'a'n'l tetz yi makbil flech. ⁴² Ma yi saje'n xmayil Goliat Luwiy, nintzun tze'en cu'ntz tan telse'n k'ej, nin tan paj yi chin nitxaje't nin i'.

⁴³ —¿In pe' jun tx'i' yi ncxsaj tan imbiyle'n tan tze' tu'? chij.

Toque'n tzuntz tan jisle'n Luwiy tan bi' yi tetz ryosil.

⁴⁴ —Ma jalu', x̄quimok wa'n, nin swak'e' yi awankil tetz chiwa' ku's. Nin tetz chiwa' yi e' smaron txuc, stzun Goliat tetz Luwiy.

⁴⁵ —Qui'c na ban, stzun Luwiy, —xconk yi spar'u' tu yi lansu' tanu' tan oyintzi' swe'j. Ma yi in wetz qui'c e'chk ma'cl cy'a'n wa'n, poro nocpon tan oyintzi' te'ju' tan bi' Kataj Ryos yi cya'l na xcy'e' quen te'j, yi chiRyosil yi e' sanlar cwent Israel yi na tzanu' tan chixo'wse'n. ⁴⁶ Ej nin ja wi't tak' Wajcaw ama'l swetz tan inxcyewe'n te'ju'. Squimoku' wa'n, tz'elepon inkuxul yi wi'u', nin x̄chiquimok cyakil yi e' sanlar yi xomche' te'ju'. Ej nin swak'e' yi chiwankil scyetz ku's nin scyetz smaron txuc. Ej nin yil quibit cyakil wunak bene'n tzi'n, tz'elepon chitxum tetz yi at jun ketz kaRyosil yi o' xonl Israel yi at wi'nin x̄chamil. ⁴⁷ Ej nin cyakil yi e' yi ate' tzone'j tz'elepon chitxum tetz yi nk'e'tz tajwe'n tan xcone'n lans nka spar tan Ryos tan kacolche'n, na tz'ocpon i' tan oyintzi' scye'ju' tetz ketz kaxel jalu', nin stk'e' ama'l sketz tan kaxcyewe'n scye'ju', stzun Luwiy tetz Goliat.

⁴⁸ Saje'n tzun Goliat tan biyle'n klo' Luwiy, poro lajke'l nintzun bnol list tib Luwiy tan biyle'n Goliat. ⁴⁹ Bene'n tzun Luwiytz tan je'se'n tzaj jun tal c'ub tul yi tal ne'x̄ sam yi at jak' k'ab, nin octz ta'n tc'u'l yi xc'oxl. Bene'n tzun jo'liltz. Noje'n quen tzuntz wutz plaj yi jun chin yaja'tz. Yi noje'n cyen yi c'ub wutz plaj, saje'n tzun jokloktz wuxtx'otx'.

⁵⁰ Ya'stzun bantz yi xcyewe'n Luwiy te Goliat. Qui nin xcon spar ta'n, ma na jun tu' xc'oxl tu jun tal c'ub xcon tan biyle'n cu'n.

⁵¹ Yi saje'n jokloktz Goliat wuxtx'otx', lajke'l nin tzun bene'n Luwiytz tan je'se'n tzaj yi spar yi at wutz coc Goliat nin cu' wi'tzaltz, nin octz tan kuxle'n len yi wi' yi jun chin yaja'tz.

Itzun yi quilol yi e' filistey yi quime'n yi chibajxom yi aj wi'tz oyintzi'inl, nin tzun e' el ojktz x̄chiwutz yi e' xonl Israel.

⁵² Ej nin yi quilol yi e' aj Israel yi ya'stzun bajij, nin e' x̄ch'intz nin e' xomnintz tan chibiyle'n cu'n tul yi be' jalen le tnum Gat. Ncha'tz at e', e' xom nin tan chibiyle'n cu'n yi e' yi e' opon cunin swutz yi sawanil yi tnum Ecrón. Nin tul cyakil yi be' yi na el Saaraim tan topone'n jalen Gat tu Ecrón, wi'nin alma' filistey ban cyentz tbe'.

⁵³ Itzun yi nsken chixcy'e' yi e' xonl Israel scye'j yi e' filistey, nintzun e' pakxij le chicampament chicontra'tz nin ben chimajol cyakil yi nojcyentz x̄chiwutz.

⁵⁴ Ma tetz Luwiy, nintzun aj tcy'al yi wi' Goliat jalen Jerusalén. Ma yi e'chk ma'cl Goliat cho'n cyaje'n cyen ta'n le tetz mantial yi at le chicampament yi e' xonl Israel.

⁵⁵ Poro te ntaxk xcy'e' Luwiy tan biyle'n cu'n Goliat, nin yi bene'n i' tan oyintzi' te'j nin tzun jak Saúl tetz Abner yi cyajcawil yi e' tetz sanlar:

—¿Na' scyetz i' taj yi jun xicye'j?

⁵⁶ —Wajcaw, cuyu' impaj, poro qui na wil na' lo' scyetz taj i', chij Abner.

—Joyaj puntil tan tele'n atxum tetz yi na' scyetz taj, stzun rey Saúl bantz.

⁵⁷ Itzun bantz yi xcyewe'n Luwiy te Goliat, nin te yi cy'a'n yi wi' Goliat ta'n, nintzun ben tcy'al Abner i' swutz yi rey Saúl. ⁵⁸ Yi cyopone'n swutz Saúl nintzun jaktz tetz Luwiy:

—Ax̄ jun c'olox xicy ¿na' scyetz i' ataj?

—Cuyu' impaj ta', yi wetz intaj na bi'aj Isaí yi aj Belén, nin c'ulutxum i' jak' ca'wlu', chij Luwiy bantz.

18

Yi bixewe'n ta'n Jonatán tu Luwiy yi scyamiwe' quib sbne' opon tunintz

¹ I tzun bantz yi stzaje'n wi' chiyol Luwiy tu Saúl, chin tamiw nin tzun Jonatán ban Luwiy, nin wi'nin pek' i' te'j, chi na pek' i' stibil tib. ² Ma Saúl nin tzun cawuntz tan cyaje'n cyen Luwiy tuch', nin tan qui't taje'nt xe ca'l scye'j e' taj. ³ Nin tzun bixe'-tz cya'n Jonatán tu Luwiy yi scyamiwe' quib tetz cyakil tiemp, na wi'nin na pek' Jonatán te Luwiy, chi na pek' i' stibil tib. ⁴ Ej ncha'tz el tcy'al Jonatán yi tetz xchaquet yi cy'a'n ta'n, tu yi xbu'k yi at cu'n tzkul, nin tzun tak'-tz tetz Luwiy, tu yi spar i', tu yi c'oxbil flech, tu yi c'albil ma'cl yi at xe c'u'l.

⁵ Nin tzun lajluchaxtz yi chin list nin Luwiy na te tircu'n yi e'chk takle'n yi na tal Saúl tetz tan bnol, jalcunin na bnix ta'n, nin chumbalaj nin na tulej. Cha'stzun te toque'n i' ta'n tetz cyajcawil cobox sanlar, ej nin chumbalaj nin bantz xchiwutz cyakil yi e' mas sanlar scyuch' cyajcawil.

Yi xchi'che'n c'u'l Saúl te yi balajil Luwiy yi jal xchiwutz wunak

⁶ Ej i tzun bantz, te yi chipakxe'n yi e' sanlar tul oyintzi' nin te yi quime'n yi jun filisteya'tz* tan Luwiy, nin tzun e' eltzaj nil e' xna'n tan c'ulche'n yi rey Saúl. Wi'nin tzun chibitzine'ntz nin cy'a'n len e'chk chima'cl cya'n tetz bitz, chi tane'n pandero tu e'chk platillo. ⁷ Nin je na cyale'j: “Jun mil contr ja chiquim tan kareyil Saúl, ma Luwiy lajuj mil nchiquim ta'n.”†

⁸ Nin tzun je' swutz Saúl yi xtxolbila'se'j, nin nintzun je' lajpuj wi' nin taltz: “Yi e' wunak wi'nin na cyak' k'ej Luwiy nin na cyal yi ja chiquim lajuj mil contr ta'n, ma wetz june'n tu' mil. Jalt cuntu' yil tz'oc cyen i' cya'n tetz rey,” stzun Saúl bantz. ⁹ Jetza'tz qui't pek' mas Saúl te Luwiy.

¹⁰ Ma le junt eklok te yi ate' nin le palacio, nin tzun oc junt tir yi jun espíritu yi na tak', bis te talma' Saúl, nin tzun oc yabtz twi'. Ma tetz Luwiy, na cho'n na tzan tan tocse'n yi arpa, chi na ban cyakil k'ej, ma tetz Saúl cy'a'n yi lans ta'n le k'ab. ¹¹ Jalt cuntunin yi bene'n c'oxol Saúl yi lans te'j Luwiy. Na yi tajbil Saúl i'tz tan cyaje'n cyen klo' lac'lchok Luwiy wutz xan, poro yi Luwiy cob cu'n tir xcye' tan colo'n ib tk'ab yi lansa'tz yi saj c'oxol Saúl.

¹² Nin tzun xob Saúltz tetz Luwiy, na ilenin xomij Kataj tan xch'eye'n, ma tetz Saúl qui't oc Kataj tan xch'eye'n. ¹³ Cha'stzun te bixewe'n tan Saúl tan telse'n Luwiy xla'j i', nin octz ta'n tetz jun wi'tz cyajcawil jun mil sanlar, nin cyakil tir yi na chiben chakij te jun oyintzi', bajxij Luwiy xchiwutz. ¹⁴ Poro tan paj yi ilenin xomij Kataj te Luwiy, ja tzun tx'acontz te chicontr, nin ba'n na ban tircu'n yi na ban i'. ¹⁵ Cha'stzun te wi'nin xobe'n Saúl tetz Luwiy. ¹⁶ Poro tircu'n yi e' aj Israel scyuch' yi e' aj Judá, e' pek' te'j i', na i' bajxij xchiwutz yi e' sanlar yi na che'l le chitanum, nin bajxij xchiwutz yi na chipakx tzaj junt tir.

¹⁷ Ej i tzun bantz, nin tzun tal Saúl tetz Luwiy:

—Swak'e' yi Merab yi bajx inme'l tzatz, tan toque'n tetz awuxkel, poro tajwe'n tan awoque'n tetz jun insanlar yi chin cham nin, nin tajwe'n tan abene'n tan oyintzi' tetz jun sanlar Kataj Ryos.

Na nin xtxum Saúl yi qui tajwe'n tan cwe'n biyol i' Luwiy, ma na cho'n squimok xchik'ab yi e' filistey. ¹⁸ Ej i tzun tal Luwiy tetz:

—Yi in wetz qui'c mu'x ink'ej. Ncha'tz yi e' inxonl, qui'c cyetz chik'ej xchiwutz yi e' mas katanum. Cha'stzun te qui'c ink'ej tan woque'n tetz ji'u' ta'.

¹⁹ Ma yi topone'n yi tiemp tan tk'ol klo' Merab tetz Luwiy, qui't oc tetz txkel Luwiy ma na txkel Adriel, yi aj Mehola, ban. ²⁰ Ma yi Mical, yi junt me'l Saúl, wi'nin na pek'-tz te Luwiy. Wi'nin tzun stzatzine'n Saúl yi tbtal yi xtxolbila'tz. ²¹ Ej nin tzun icy'tz tc'u'l:

* 18:6 I'tz Goliat. † 18:7 1S 21:11; 29:5.

“Ba'n bin wak' Mical tetz txkel Luwiy, nin ba'n xcon Mical wa'n tan cwe'n tul tramp, tan quime'n i' xchik'ab yi e' filistey.”

—Ma jalu' Luwiy c̄xocopon tetz inji', stzun Saúl ban junt tir.

²² Cawune'n nintzun scyetz yi e' xchakum tan cyoque'n tan tocse'n c'u'l Luwiy, tan cyumewe'n tu Mical. Nin je yol i' yi talol scyetz yi e' xchakum tan talche'n quen tetz Luwiy:

—Wi'nin na pek' yi kareyil tzawe'j. Ncha'tz yi e' wi'tz ajcaw yi ate' xlaj, na chipek' tzawe'j, cha'stzun te ba'n cxu'me' tu Mical yi me'l kareyil.

²³ Nin tzun chitxol yi xtxolbila'tz tetz Luwiy, poro je yol Luwiy yi tal:

—Yi nink tz'oc jun tetz ji' yi rey sjalok wi'nin k'ej. Poro yi in wetz, in tu' jun prow sloj wunak, nin qui'c mu'x̄ ink'ej tan woque'n tetz ji' yi rey, chij Luwiy.

²⁴ Cyalol tzun yi e' xchakum Saúl tetz yi yol yi tal Luwiy scyetz. ²⁵ Ja tzun cawun Saúl scyetz tan talche'n yi xtxolbile'j tetz Luwiy:

—Yi rey qui na taj mu'x̄ jamel yi xun, ntin na taj i' jun cient pīx̄ tz'u'm tetz chichi'ol yi e' filistey yi xchiquimok awa'n, tan ticy'sal yi rey c'u'l scye'j yi e' tetz contr.

Yi tajbil Saúl i'tz yi nink quim Luwiy cyak'un yi e' filisteya'tz.

²⁶ Chibene'n tzun yi e' xchakum Saúl tan xtxole'n yi xtxolbila'tz tetz Luwiy. Yi tbtal i', wi'nin tzun stzatzine'ntz yi ntina'tz na taj tan toque'n tetz ji' yi rey. ²⁷ Te ntaxk jepen yi k'ejlal tan cyumewe'n, chibene'n tzun Luwiy scyuch' yi e' sanlar, nin ja chixcy'e' tan chibiyle'n cu'n cob cient filistey. Nin ja el chikuxul yi tz'uml yi chichi'ol yi e' yaja'tz yi e' quim cya'n. Nin ja opon tan tak'le'n swutz yi rey, bantz toque'n Luwiy tetz ji' i'. Tk'ol tzun Saúl yi me'l tetz txkel Luwiy.

²⁸ Yi tele'n xtxum Saúl tetz yi xomij Kataj te Luwiy, nin yi wi'nin na pek' Mical te'j, ²⁹ mas tcunin tzun xobe'ntz tetz Luwiy, nin octz tetz contr i' tetz cyakil tiemp. ³⁰ Te yi jun tiempa'tz wi'nin cyule'n yi e' sanlar filistey tan oyintzi' scye'j yi e' xonl Israel. Mas te'n cu'n xcye' i' xchiwutz yi e' mas capitán cwent Israel tan chilaje'n len yi e' filistey. Cha'stzun te nin jal wi'nin k'ej i' xchiwutz cyakil wunak.

19

Yi joyol Saúl junt puntil tan biyle'n cu'n Luwiy

¹ I tzun bantz nin tzun tal Saúl scyetz Jonatán scyuch' yi e' mas wi'tz cyajcawil yi e' sanlar, tan biyle'n cu'n Luwiy. Poro tan paj yi wi'nin na pek' Jonatán te Luwiy ² nin tzun bentz tan talche'n tetz:

—Na tzan intaj tan joyle'n puntil tan abiyle'n cu'n. Joyaj bin puntil tan awewal awib te jun ak'bale'j. Joyaj jun ama'l kale quil c̄xjale't, nin ba'n c̄xcyaj tul jalen yil tz'ul skil eklen.

³ Yi in wetz chinxomok nin te'j intaj naka'jil yi ama'l kale atix̄e't. Nin tzinjoye' puntil tan cu'se'n tzaj xtxumu'n, nin kol cutzaj xtxumu'n ilenin swale' tzatz.

⁴ Ej nin tzun jilon Jonatán tu taj nin xtxol i' yi balajil Luwiy tetz, nin je yol i'e'j:

—Wajcaw, ba'nt cu'n quil juchu' tilu' tan tu' biyle'n cu'n yi prow Luwiy, yi xchakumu', na qui'c jun e'chk takle'n yi ploj mban i' te'ju', cyakil yi na ban i', i'tz chumbalaj nin, nin i'tz tan jalse'n k'uju'. ⁵ Na ja tak' tib tk'ab quimichil yi toque'n tan biyle'n cu'n Goliat yi filistey, nin ja xcye' Ryos tan kaclaxe'n yi o' xonl Israel tan yi mbi ban Luwiy. Sak swutzu' yi xtxolbila'tz nin ja tzatzinu' te'j. Ba'nt cu'n quil juchu' tilu' tan biyle'n cu'n, na qui'c tetz til. Qui'c xe' kol tz'ocu' tan biyle'n cu'n.

⁶ Nin tzun cutzaj xtxumu'n Saúl tan yi xtxolbil yi tal yi cy'ajl tetz:

—Jun cu'n yol sak swutz Kataj Ryos, qui't no'c tan joyle'n puntil tan biyle'n cu'n Luwiy, chij Saúl bantz.

⁷ Bene'n tzun Jonatán tan xtxole'n tetz Luwiy yi mbi cu'n e' jilon te'j tu taj. Nin ben tcy'al i' Luwiytz tu yi rey Saúl yi taj, nin cyaj i' junt tirtz.

⁸ Yi tele'n tiemp nin bajij junt chin oyintzi' scyuch' yi e' filistey. Nin e' xcye' Luwiy tan chixite'n cu'n, na nin e' el ojkuj xchiwutz.

⁹ Ma tetz Saúl nin oc lac'puj junt tir yi jun espíritu cachi' te talma' te yi na tzan Luwiy tan tocse'n yi arpa swutz. ¹⁰ Cy'a'n jun lans ta'n. Bene'n tzun c'oxoltz te Luwiy, poro qui nin tz'amon te'j na lajke'l tele'n xajsal tib swutz. Cho'n tzun toque'n cyen yi lans tul xan. Nin tzun el ojk Luwiytz, nin el tewal tibtz te ak'bala'tz. ¹¹ Toque'n tzun Saúl tan chichakle'n cobox ächakum tan q'uicy'le'n yi ca'l Luwiy, nin tan biyle'n cu'n jalchan cu'n le junt eklok.* Tlol Mical tetz Luwiy:

—Ba'nt cu'n ewlen awib jalcu'ne'j, na ko qui' cäximok tan intaj eklen, chij.

¹² Toque'n tzun Mical tan äch'eye'n, tan tele'n xe ca'l. Cho'n tzun tele'n Luwiytz tul wentanu' nin el tewal tibtz. ¹³ Nin tzun cu' tewal Mical jun teblal wunak jak' xno'kl, nin oc jun witz' ta'n yi banij tan xi'il chiw, tetz wi' tane'n, nin je' jun xbu'ktz ta'n tibaj tircu'n. ¹⁴ Yi cyocompone'n yi e' ächakum Saúl tan stz'amle'n klo' Luwiy, nin tzun tal Mical scyetz:

—Yabi'ä Luwiy nin at i' jak' xno'kl.

¹⁵ Poro nin e' ben ächakol Saúl e' ächakum junt tir tan tilwe'n yi ko bintzij nin i'tz Luwiy. Nin tzun cawuntz scyetz tan tzaje'n cyekal Luwiy cyakil tu xtx'ach:

—Ma yil tz'ul ita'n tzinwutz, copon tzun imbiyoltz, stzun Saúl.

¹⁶ Nin tzun e' ben junt tir xe ca'l Luwiy, nin ja chinoj cyen te'j yi i'tz jun tu' teblal wunak yi ewa'n jak' xno'kl, nin yi at jun witz' yi banij tan xi'il chiw tetz wi' tane'n. ¹⁷ Toque'n tzun Saúl tan äch'ote'n stzi' Mical:

—¿Nxac ncäo'c tan insuble'n? na ja awak' ama'l tan tele'n ojk incontr.

—Ta' i'tz tan paj yi ja tal i' swetz yi chincopon biyol ko quil no'c tan äch'eye'n tan tele'n ojkuj, stzun Mical.

¹⁸ Ya'stzun bantz yi claxe'n Luwiy tk'ab Saúl. Cyenin tzun topone'n Luwiy te Samuel jalen Ramá, nin tzun oc xtxolil tircu'n yi mbi cu'n ban Saúl te'j. Chibene'n tzun Luwiy tu Samuel tan najewe'n le tnum Naiot. ¹⁹ Yi tbital Saúl yi cho'n at Luwiy Naiot cwent Ramá, ²⁰ nin tzun e' ben ächakol cobox sanlar tan stz'amle'n. Yi cyopone'n nin quil yi at Samuel tu cobox elsanl stzi' Ryos yi na chibixin nin yi na chibitzin. Cwe'n mule'n tzun yi espíritu Kataj squibaj yi e' ächakum Saúla'tz nin ite'n nin tzun e' ban cyetz, e' bixin, nin e' bitzin chi e' ban yi e' elsanl stzi' Ryos.

²¹ Yi tbital Saúl yi ya'tz bajij, nin e' ben ächakol cobox ächakum tan stz'amle'n Luwiy. Poro ncha'tz e', e' oc tan bixl, nin tan bitz. Nin ite'n nin xtxolbila'tz mbajij scye'j yi toxi'n k'u'j ächakum Saúl. ²² Bixewe'n tzun tan Saúl tan bene'n Ramá tan stz'amle'n Luwiy. Poro yi topone'n i' te yi chumam julil a' yi at le tnum Secú, ja tzun oc tan jakle'n tkanil Samuel tu Luwiy, nin ja cyal wunak yi cho'n ate' Naiot. ²³ Te yi na xon tan topone'n Naiot, nintzun cu'ul yi espíritu cwent Kataj te'j i', nin ja oc lac'p te talma'. Ej nin ncha'tz tzun i'-tz, nin oc tan bixl nin tan bitz te yi na xon tbe' tan topone'n le aldey Naiot. ²⁴ Yi topone'n Naiot, nin el tcy'al be'ch tetz, nin oc tan bixl. Nin wi'nin äch'ine'n swutz cu'n Samuel. Tx'anl cuntu' tane'n i', nin tz'amij yi tajtza'kl tan yi espíritu Kataj te jun k'eja'tz, nin te jun ak'bala'tz.† Cha'stzun te ja cyal wunak: “¿Ncha'tz ptzun Saúl, elsanl stzi' Ryos pe' i'?”‡ che'ch.

20

Yi toque'n Jonatán tan colche'n Luwiy

¹ I tzun bantz nin tzun el ojkuj Luwiy Naiot cwent Ramá, nin bentz tan yol tu Jonatán: —¿Mbi'tz wil swutz ataj? ¿Mbi'tz ncu' injuchul swutz i'? ¿Mbi'tz ncu' mbnol tan jale'n wil swutz ataj, bantz toque'n i' tan injoyle'n tan imbiyle'n cu'n? chij Luwiy.

² —¿Qui' lo', nk'e'tz tajbil Ryos tan toque'n intaj tan abiyle'n cu'n! ¿Quil cäxim ta'n! Qui'c jun e'chk takle'n yi na tew intaj tzinwutz, na tircu'n na tal i' swetz yintaxk bnix, nin qui'c

* **19:11** Sal 59. † **19:24** Yi tajbil Saúl i'tz tan biyle'n cu'n Luwiy, poro ja xcon yi jun xtxolbila'tz tan Ryos tan makle'n wutz i'. ‡ **19:24** 1S 10:11-12.

na ban jun e'chk takle'n x̄chuc cuntu', mpe ik at eka'n ta'n nka qui'. ¡Quil c̄xwoksaj yaj! stzun Jonatán.

³ Poro nin oc Luwiy ch'inch'uj:

—Sak swutz Ryos yi tajbil ataj i'tz tan imbiyle'n cu'n. Nin na el xtxum i' tetz yi āxatz na c̄xpek' swe'j, nin quil tal tzatz yi mbi na xtxum tan banle'n swe'j tan qui abisune'n. Sak swutz Ryos nin tzawutz yi jun cu'n txant tan tule'n yi quimichil tzinwutz, stzun Luwiy tetz Jonatán.

⁴ —Ko ya'tz bintzij, chij Jonatán, —¿mbi'tz na awaj yil tzimban tan awuch'eye'n?

⁵ —Je puntile'j, chij Luwiy, —eklen ya'stzun yil xe'tij yi nim k'ej yi na bajij yi na je'ul yi ne'x̄ xaw,* nin ilenin tajwe'n tan inwane'n tu ataj tul yi k'eja'tz. Poro ba'nt cu'n quil chimben, ma na tz'elpon wewal wib xo'l wutz jalen ca'pen cwe'n k'ej. ⁶ Ej nin kol jak ataj yi na' atine't, ba'n tzawal tetz yi ja injak ama'l tzatz tan imbene'n lajke'l jalen Belén, yi weri intanum, tan ticy'se'n yi k'ej yi na bajij x̄chixo'l yi e' inxonl cyakil yob. ⁷ Ej nin kol tal i' yi ba'n, na tzun elepont yi qui tajwe'n chimbisun, poro kol je' lajpuj wi', i'tz jun techl yi jun cu'n ja bixe' ta'n tan imbiyle'n cu'n. ⁸ I bin jalu', in achakum, nin ja bixe' jun katrat swutz Kataj tan kuch'eyal kib skibil kib. Banaj bin jun pawor swetz. Ko in ajpaj ba'n c̄xo'c tan imbiyle'n cu'n. Qui'c na tak' yi nink c̄xo'c tan injatxle'n nin tk'ab ataj. Ba'n yi ko āxte'n c̄xo'c tan imbiyle'n cu'n, stzun Luwiy tetz Jonatán.

⁹ —¡Quil tzatzum jun ajtza'kla'tz! Na ko ya'tz tajbil intaj tan abiyle'n cu'n, ilen nin swale' tzatz, stzun Jonatán.

¹⁰ —¿Poro x̄e'n tz'ul rason tinwi' ko jun cu'n na chi'ch c'u'l ataj swe'j? stzun Luwiy.

¹¹ —Quin swe'j, chij Jonatán, —ba'n kaben tan xo'n wutz wutz tan yol.

Nin tzun e' bentz. ¹² Yi cyopone'n wutz wutz nin tzun tal Jonatán tetz Luwiy:

—Sak swutz Ryos, yi chwa'n nin ekl, nka ca'p nocpon tan jakle'n tkanil yi mbi'tz xtxumu'n intaj. Yi ko qui na tzan tan xtxumle'n tan abiyle'n cu'n tz'opon stziblal wa'n tawi'. ¹³ Poro ko txumijt ta'n tan abiyle'n cu'n, nink tz'oc Kataj Ryos tan incawse'n cunin ko quil tz'opon rason wa'n tawi', nin ko quil no'c tan awuch'eye'n tan awele'n liwr. ¡Tak' tzaj bin Kataj banl tzawibaj, chi banak i' tenx̄chan te'j intaj! ¹⁴ Ma jalu', ko quil chin quim chan, nink jal banl awalma' swe'j, chi yi banl talma' Kataj yi mban tzawe'j sajle'n tunintz. ¹⁵⁻¹⁶ Ma kol chinquim chan, ilen nink jal banl awalma' scye'j innajal.† ¡Nink tz'oc Kataj tan chicawse'n yi e' acontr, nink tz'oc tan chisotzaje'n cu'n! chij Jonatán.

Tan yi xtxolbila'tz ja bnix jun trat tan Jonatán tu Luwiy. ¹⁷ Nin tan yi pek'e'n yi at tan Jonatán te Luwiy, nin tzun bixe' junt tir chiyoltz cya'n, yi ilen nin x̄chich'eye' quib squibil quib, na wi'nin na pek' Jonatán te Luwiy chi na pek' i' stibil tib. ¹⁸ Nin je yol Jonatán yi tale'j:

—Eklen ya'stzun yil xe'tij yi k'ej tetz yi ac'aj xaw, nin quibīx sbne' le ac'olchbil x̄chixo'l yi e' xtxocum rey. Poro quil chinachon te'j yi quibix atīx x̄chixo'l. ¹⁹ Ma le toxi'n k'ej slajluchaxk x̄chiwutz yi quibīx x̄chixo'l. Cha'stzun te ba'n c̄xben junt tir tan ew ib wutzcoc yi jun chin tenaj c'uba'tz kale acolol awib te wi'tzibil tir yi chi'ch c'u'l intaj tzawe'j. ²⁰ Nin mben inc'oxol ox flech tetz techl nakajil yi jun tenaj c'uba'tz, ik yi cho'nk na chintzan tan teche'n nin te jun takle'n. ²¹ Nin swale' tetz yi chakum yi xomij swe'j: “Cun joy yi e'chk flech.” Nin yil ben tan joyle'n chin x̄chi'nk nin tzun tetz: “Yi e'chk flech cho'n ate' naka'j tzinwutz, cy'ajwe' tzaj.” Na tzun elepontz yi ba'n c̄xe'l tzaj kale na awe'we't awib na qui'c jun il sbajok tzawe'j. Sak swutz Ryos nelpon cu'n te inyol. ²² Poro kol wal nin tetz inchakum: “Yi e'chk flech cho'n ate' joylaj mu'x̄ kale atixe't,” ba'n tzun c̄xe'l ojktz, na ya'stzun tajbil Kataj Ryos tan awele'n ojk. ²³ Ma yi kayol yi ja wi't bixe' ka'n, quil xit sbne' opon tunintz, na yi testiw kayol i'tz Kataj Ryos, stzun Jonatán bantz.

* 20:5 Nm 28:11. † 20:15-16 2S 9:1.

²⁴ Ej inin tzun tulej Luwiytz, nin tzun el tewal tibtz. Ma yi xe'te'n yi k'eja'tz yi na je'ul yi ac'aj xaw, nin tzun wan yi rey xchixo'l yi e' wi'tz ajcaw. ²⁵ Cho'n c'olewe'n kale na c'olewe't nintz nakajil yi tapij. Ma tetz Jonatán cho'n c'olewe'n swutz cu'n. Ma Abner cho'n c'olewe'n xlj Saúl. Ma yi c'olchbil Luwiy, cya'l c'ole'-tz tul. ²⁶ Nin tul yi bajx k'ej qui'c jun yol tal Saúl yi qui'c Luwiy le tetz c'olchbil, na nin xtxum yi quicunin batz i'tz tan paj yi qui nin xansaj tib tan jun til. ²⁷ Ma le ca'pi'n k'ej te yi jun chin k'eja'tz, ite'n nin bana's, qui xchaj tib Luwiy. Jakol tzun Saúl tetz Jonatán:

—¿Mbi tzuntz yi quinín ul yi cy'ajl Isaí tan wa'a'n ewt skaxo'l, nin ncha'tz jalu' cya'l nchaj tib? stzun i' tetz Jonatán.

²⁸ —Ja tal Luwiy swetz yi chin tajwe'n cunin tan bene'n i' jalen Belén. ²⁹ Nin cu' wutz swetz tan wak'ol ama'l tetz tan bene'n, na yi e' taj chocpon tan pate'n chitx'ixwatz, nin ja tal yi stzicy tetz yi tajwe'n tan ta'te'n i' scye'j. Ncha'tz ja tal Luwiy swetz yi kol tzimban yi jun pawora'tz tetz, mben tzaj tzuntz tan chixajse'n cyakil yi e' xonl i'. Cha'stzun te ilu' inreyil, qui'c i' at tan wa'a'n skaxo'l.

³⁰ Saje'n tzun colpuj wi' Saúl te Jonatán:

—¿Qui'c awajtza'kl, aǎ tu' tal jun wi'tz bnol tetz! Na na el intxum tetz yi aǎ mero tamiw nocx yaja'tz. Chin tx'ixwil nin tu' iwutz tu atxu' tan paj yi awajtza'kl. ³¹ Qui pe' na el atxum tetz, te yi itz'e't Luwiy, qui'c rmeril tan awoque'n cyen tetz rey. ¿i bin jalu' ba'n cǎben tan ticy'le'n tzaj, na tajwe'n tan quime'n wa'n!

³² —¿Poro mbi tzuntz yi tajwe'n tan quime'n, na qui'c tetz til? chij Jonatán.

³³ Yi tlol Jonatán yi jun yola'tz, bene'n tzun c'oxol Saúl yi lans te'j tan biyle'n cu'n klo', poro lajke'l nin tele'n xajsal tib. Qui nin tz'amon te'j. Tele'n tzun xtxum Jonatán tetz yi nsken bixe' cunin tan yi taj tan biyle'n cu'n Luwiy. ³⁴ Je'n tzun txiclok Jonatán nin eltz, wi'nin xchi'che'n c'u'l i', nin quinín wan te jun k'eja'tz tu yi ca'p k'ej te yi jun chin tzatzi'na'tz. Wi'nin bisune'n i' na nin el k'ajab te Luwiy. ³⁵ Ma le junt eklok nin tzun bentz wutz wutz tan yol tu Luwiy chi yi bixe' cya'n, nin ben tcy'al jun xicy tetz xch'eyum.

³⁶ Ej nin tzun taltz tetz yi xch'eyuma'tz:

—Cun joy e'chk flech yil no'c tan c'oxle'n nin.

Jalcunin tzun bene'n yi xicy tan joyle'n. Poro nin ben c'oxol jun flech mas joylaj swutz yi xicy. ³⁷ Yi topone'n yi xicy kale atit yi flech xch'ine'n nin tzun Jonatán tetz:

—Yi flech cho'n mpon joylaj mu'ǎt. ³⁸ Or awukan tan joyle'n, quil cǎcye' cuntu's.

Bene'n tzun yi xicy tan ticy'le'n tzaj yi flech nin pakxij te Jonatán yi patrón. ³⁹ Quinín pujx ta'n yi mbi na elepont cyakil yi xtxolbile'j, na ntin Jonatán tu Luwiy mme'l chitxum tetz. ⁴⁰ Bene'n tzun tk'ol Jonatán yi ma'cl tetz yi xicy, nin taltz tetz tan pakxe'n le tnum.

⁴¹ Te yi nsken aj yi xicy nin tzun eltzaj Luwiy wutz coc yi jun tenaj c'uba'tz. Nin cu' mejloktz, nin cu' ox tir yi wi'-tz wuxtx'otx' swutz Jonatán. Nin tzun chitzek'saj quibtz. Wi'nin cyok'e'ntz chicabil jalen yi ticy'e'n paj Luwiy tan o'kl. ⁴² Tlol tzun Jonatán tetz Luwiy:

—Cheb cu'n cǎben, na ja wi't bnix katrat swutz Ryos. Tz'ocpon i' tan kuch'eye'n bantz tele'n cu'n kak'ab te kayol yi suki'nt kak'un skibil kib, chij Jonatán bantz.

Bene'n tzun Luwiy joylaj, ma Jonatán nin pakxij le tnum.

21

Yi tele'n ojk Luwiy

¹ I tzun bantz nin tzun ben Luwiy jalen le tnum Nob tan tilwe'n yi pale' Ahimelec.* Yi tpone'n, nintzun eltzaj yi pale' tan c'ulche'n, poro ja el yab te'j tan paj yi xchuc Luwiy topone'n. Jakol tzun tetz Luwiy:

—¿Mbi tzuntz yi xchucu' mmu'lu' tzone'j?

* 21:1 Mt 12:3-4; Mc 2:25-26; Lc 6:3.

²—Atin tzone'j tan jun mantar yi rey, chij Luwiy, —nin ja tal i' swetz yi qui'c rmeril yi nink tbit jun yi mbi'tz xe' yi inmantar. Ej nin yi e' yaj yi xomche' swe'j, ja wal scyetz tan inxchiwe'n tul junt ama'l. ³Ma jalu' qui'c pe' kawa' tuch'u', na klo' waj o' pam yi lmak, tu alchok jilwutz cumir, chij Luwiy tetz yi pale'.

⁴—Qui'c mu'x pam swuch', ntin yi pam yi xansa'nt, nin yi ja wi't oc swutz Ryos, ba'n ben tanu' ko ate' yi e' xchakumu' wi xan,† stzun yi pale' bantz.

⁵—Jun cu'n ato' wi xan, stzun Luwiy, —na yi e' wetz inchakum ilen nin na cho'c wi xan yi na ke'l tan oyintzi'. Nin yi jun kamantar jalu' i'tz apart, poro ilen nin na cho'c wi xan yi na ke'l tan jun kamantar joylaj. Cha'stzun te jun cu'n ato' len wi xan jalu', stzun Luwiy.

⁶Bene'n tzun yi pale' tan tak'le'n tzaj yi pam yi wi'nin xanil tetz Luwiy yi inak tele'n wi altar,‡ na qui'c mas pam at-tz.

⁷Poro te yi jun k'aja'tz at jun xchakum Saúl yi at-tz tul yi jun ama'la'tz. I' jun aj Edom yi na bi'aj Doeg, nin i' wi'tz ajcaw squibaj yi e' pstor cwent Saúl, nin tzun til i' cyakil yi mbajij yi topone'n Luwiy te Ahimelec.

⁸I tzun tal Luwiy tetz Ahimelec:

—¿Qui'c pe' jun inlans tuch'u' nka jun inspar yil tzinc'am teru'? Qui'c wetz cy'a'n wa'n, na tan paj ojke'l tan bnixe'n chan yi inmantar, qui't nin tzun ntx'amxtzaj yi inspar wa'n tu e'chk inma'cl, stzun Luwiy.

⁹—At lo', colij yi sparbe'n Goliat wa'n, yi jun filisteya'tz yi quim awa'n le ama'l cwent Ela. § Cho'n at wutzcoc yi efod, nin t'oli'n tul jun xbu'k. Ba'n tzacy'aj nin ko na awaj, na qui'c junt ma'cl swuch', stzun Ahimelec tetz Luwiy.

—Na klo' waj lwucy'aj nin, chij Luwiy bantz.

¹⁰I tzun bantz nin tzun el tawal tib Luwiy joylaj, na ilen nin na xob tetz Saúl. Cho'n tzun topone'ntz tu Aquis yi rey cwent yi tnum Gat. ¹¹Ma yi e' wi'tz cyajcawil yi e' sanlar yi reya'tz nin tzun cyaltz:

—¡Or tilu' ta', na yi june'j i'tz Luwiy, yi xchakum Saúl, yi rey cwent cyakil yi ama'le'j! I bin i'a'tz yi jun yi na bajij bitz te'j yi na tal: “Jun mil kacontr nchiquim tan Saúl, ma tetz Luwiy lajaj mil nchiquim ta'n,”* che'ch tzun ban cu'ntz.

¹²Yi tbital Luwiy yi e'chk yola'tz nin tzun xobtz tetz yi rey Aquis.† ¹³Cha'stzun te nin cu' bnol tib tetz jun yab tane'n,‡ nin octz tan c'atle'n wutzak puert nin na c'aju'n ta'al stzi'. ¹⁴Ej tlol tzun Aquis scyetz yi e' wi'tz ajcaw yi ate' jak' ca'wl:

—Qui pe' na quilu' yi i' jun yab, ¿nxac tzun mmu'l quicy'alu'-tz tzinwutz? ¹⁵¿Ko na tzun taj cobox yab xe inca'l le chiwutz cyeru'? Nxac tzun yi mmu'l ticy'le'n junte'j tzinwutz. Ja icy' impaj xchixo'l yi e' yi ate' nin, stzun yi rey Aquis bantz.

22

¹Ej nin tzun el ojk Luwiytz le ama'la'tz, cho'n tzun topone'n tawal tibtz le picy yi na bi'aj Adulam.*

I tzun yi quibital yi e' taj xtxu' scyuch' yi e' stzicy scyuch' cyakil yi e' tajwutz yi cho'n at i'-tz le jun picya'tz, cyakil cunin tzun e', e' opontz te'j. ²Ncha'tz e' opon yi e' wunak yi buchij che', chi quitane'n yi e' me'ba', scyuch' yi e' yi at chitx'ok'be'n, nin yi e' yi juntlen tajtza'kl yi rey xchiwutz. Nin tzun oc Luwiytz cya'n tetz wi'tz cyajcawil. At lo' cyaj cient chixone'n bantz.

³Nin tzun el Luwiytz le jun ama'la'tz, cho'n tzun topone'ntz Mizpa cwent Moab. I tzun taltz tetz yi rey cwent Moab:

† 21:4 “Wi xan” Ko at jun yaj wi xan, na elepont yi qui na witbej tib tu yi txkel tetz cobox k'ej. Ex 19:15; Lv 15:18.

‡ 21:6 Lv 24:5-9. § 21:9 1S 17:51. * 21:11 1S 18:7; 29:5. † 21:12 Sal 56. ‡ 21:13 Sal 34. * 22:1 Sal 57; Sal 142.

—Max c'u'lu', bne'u' jun pawor swetz, na klo' waj yil chicyaj cyen yi e' intaj le tanumu', jalen cu'n yil tz'el intxum tetz yi mbi'tz tajbil Kataj Ryos swe'j, stzun i' bantz.

⁴ Nin tzun e' opon yi e' taj xtxu' ta'n tu yi rey cwent Moab, nin tzun e' a'tijtz tuch' te yi tiemp yi a'tij Luwiy lakak ama'l xo'lak kotx' yi at q'uixbel tan je'n pone'n te'j.

⁵ Ej i tzun bantz nin tzun jilon Gad, yi elsanl stzi' Ryos, tetz Luwiy, nin tzun tak' i' jun tajtza'kltz:

—Ba'nt cu'n yi quil cĕcyaj tzone'j lakak ama'le'j, ma na quilo'k jalen Judá, stzun i' bantz. Bene'n nin tzun ban Luwiy. Cho'n tzun topone'ntz tan ta'te'nt xo'l tze' cwent Haret.

Yi chiquime'n yi e' pale' cwent Nob

⁶ I tzun bantz, te yi na bajij cyakil yi xtxolbila'se'j, cho'n tzun at pon Saúl le tnum Gabaa. Cho'n tzun c'olchij i'-tz tmujil jun tze' yi na bi'aj tamarisco† yi at naka'jil yi k'ajbil Kataj Ryos. Tz'amij yi lans ta'n, nin ate' yi wi'tz cyajcawil yi e' sanlar solte'j i'. Yi tbital yi stziblal yi nskan jal yi ama'l kale atit Luwiy scyuch' yi e' yi xomche' te'j, ⁷ nin tzun tal scyetz yi e' wi'tz ajcawa'tz:

—E'u' jun c'olaj aj Benjamín quibit tzaju' inyol: ¿K'uklij pe' chic'u'lu' te yi jun cy'ajl Isaí? ¿Tz'ocpon nocxa'tz tan tak'le'n jalaj chicojbilu' tu e'chk ama'l yi ba'n xcon cyanu' tan tawle'n wi'nin uva? ¿Ej nin na pe' cyocsaju' yi tz'ocpon i' tan cyocse'nu' tetz wi'tz bajxom nin tetz capitán ěchixo'l yi e' tetz sanlar? ⁸ Cyakil e'u' ja cho'cu' tan joyle'n puntil tan wele'n cu'n swutz, na cya'l jun ěchixo'lu' yi jajk tal yi ja bixe' jun trat ěchixo'l incy'ajl tu yi jun cy'ajl Isaí-a'tz. Cya'l jun ěchixo'lu' jajk bisun mu'ĕ swe'j. Cya'l jun yi jajk tal swetz yi ja oc yi weri incy'ajl tan contri'n swe'j, nin tan ěch'eye'n jun inchakum tan incu'se'n tul tramp, chij Saúl scyetz yi e' wi'tz ajcaw.

⁹ At tzun Doeg, yi aj Edom ěchixo'l yi e' wi'tz ajcawa'tz yi ate' solte'j Saúl, i tzun taltz:

—Max c'u'lu' ta', yi in wetz ja wil yi jun cy'ajl Isaí-a'tz yi tpone'n Nob tan yol tu yi pale' Ahimelec yi cy'ajl Ahitob. ¹⁰ Ej nin wil yi toque'n i' tan jakle'n banl Luwiy tetz Kataj Ryos, nin wil yi tk'ol i' wa' tu cumir tetz, tu yi sparbe'n Goliat yi filistey.‡

¹¹ Bene'n tzun mantar yi rey tan ticy'le'n tzaj Ahimelec yi pale' cwent Nob, nin cyakil yi e' mas pale' yi cyajwutz quib tuch'. ¹² Yi cyule'n tzaj swutz Saúl nin tzun oc tan ěch'ote'n stzi' Ahimelec:

—Bit tzaj yaj, yi aĕ cy'ajl Ahitob.

—Atin jak' ca'wlu', ilu' inreyil, chij yi pale'.

¹³ —¿Nxac tzun ncĕo'c tan nuc'le'n jun tramp swe'j tu yi nocx cy'ajl Isaí-a'tz? na ja awak' jun spar tetz. Ncha'tz ja awak' wa'. Ncha'tz ja cĕo'c tan jakle'n banl swutz Ryos, bantz jale'n walor tan contri'n swe'j. Ma jalu' nternin na tzan i' tan inxk'uke'n, bantz inlo'one'n ta'n, stzun Saúl tetz Ahimelec.

¹⁴ —Max c'u'lu' ta' poro tane'n tzinwutz wetz qui'c nin junt ěchakumu' yi ba'n lk'uke' c'u'lu' te'j, ma na ntin Luwiy. Nin ncha'tz i' ji'u', nin i' yi wi'tz ajcaw squibaj yi e' sanlar yi ntina'tz chixac tan q'uicy'le'nu'. Qui'c lo' jun yi nim te'n cu'n k'ej ěchixo'l yi e' ajcaw yi ate' jak' wi'u'. ¹⁵ Ej nin nk'era'tz bajx tir yi nno'c tan jakle'n banl i' tetz Kataj Ryos. Max c'u'lu' poro nk'e'tz in contru'. Cha'stzun te, ilu' inreyil, quil je' jun e'chk takle'n tanu' te'j inkul nka scye innajal, na yi in wetz, yi in ěchakumu', qui na wit mu'ĕ tal yi xtxolbil yi ntaltzaju' swetz.

¹⁶ Poro nin oc yi rey ch'inch'uj te yi tajtza'kl, i tzun taltz:

—Jun cu'n yol na wal nin tzatz Ahimelec, cĕquimok tuml cyakil yi e' axonl!

¹⁷ Cawune'nin tzun yi rey scyetz yi e' sanlar yi na chitzan tan q'uicy'le'n i':

—Biywok cu'n yi e' pale' Kataj, na ncha'tz e' junit e' tu Luwiy, na elnak chitxum tetz yi na tew tib tzinwutz, poro qui nin cyal mu'ĕ stziblal swetz.

† 22:6 “Tamarisco” i'tz jun wi' tze' yi nim wutz tkan chi tane'n jun wi' tzaj. At wi'nin xac nin na tak' muj, nin ba'n na baj yi tal wutz yi na jal. ‡ 22:10 Sal 52.

¹⁸ Poro yi e' sanlar qui nin chinimsaj chic'u'l tan chibiyle'n cu'n yi e' pale'. Cha'stzun te toque'n yi rey tan cawe'n Doeg yi aj Edom tan chibiyle'n cu'n:

—Doeg, biywe' cu'n, stzun.

Toque'n tzun Doeg tan chibiyle'n cu'n yi e' pale'a'tz. Nin tul yi jun k'eja'tz ja xcy'e' i' tan chibiyle'n jun mutx' tu o' yaj (85) yi at be'ch cyetz pale' scye'j. ¹⁹ Cho'n tzun bene'ntz le tnum Nob kale najlche't yi e' pale'a'tz nintzun oc tan chibiyle'n cu'n e' yaj tu xna'n, scyuch' e' nitxa' tuml yi e' tal ni'. Ncha'tz oc tan chibiyle'n cu'n e'chk awun chi tane'n wacx̄, buru' nin cne'r. ²⁰ Poro at jun cy'ajl yi pale' Ahimelec yi na bi'aj Abiatar, yi ja xcy'e' tan colo'n ib, na nin el ojkuj. Cho'n tzun topone'ntz le ama'l kale tewane't tib Luwiy.

²¹ Yi topone'n nin octz tan txole'n yi x̄e'n cu'n ban Saúl tan chibiyle'n cu'n yi e' pale' cwent Kataj. ²² Tzaje'n tzun tlol Luwiy:

—Jun cu'n, te yi jun k'eja'tz yi wilol Doeg, ja icy' tinc'u'l yi jun cu'n mben i' tan xochon tetz Saúl. ²³ Impaj lo' yi ja wi't chiquim cyakil yi e' axonl. Poro ba'n c̄x̄cyaj tzone'j swuch'. Qui't cxob, na yi e' yi na cyaj cho'c tan abiyle'n cu'n, ite'n nin cyajbila'tz tan imbiyle'n cu'n wetz. Poro kol c̄x̄cyaj tzone'j cya'l jun tz'ocpon tan alo'onse'n.

23

Yi xcyewe'n Luwiy tan chicolpene'l tzaj yi aj Keila x̄chik'ab yi e' filistey

¹ I tzun bantz nin tzun e' oc yi e' filistey tan oyintzi' te yi tnum Keila. Nin tzun el chimajol yi triw yi inaknin tele'n tzaj tul er.

Ma yi t̄bital Luwiy yi xtxolbila'tz, ² nin tzun jaktz tetz Kataj:

—Ilu' jun c'olaj Wajcaw ¿Cuj pe' tanu' yil chimben tan oyintzi' scye' yi e' filistey?

—Ba'n c̄x̄ben, chij Kataj tetz, —quilo'k tan chixite'n cu'n yi e' filistey, nin colpwe' yi e' wunak yi najlche' le tnuma'tz.

³ Ej i tzun cyal yi e' sanlar tetz Luwiy:

—Poro x̄e'n kaban, na na kaxob scyetz yi e' kacontra'tz jalcu'ne'j te yi ato' tzone'j Judá, pyor yil kopon x̄chiwutz tan oyintzi', skalucnek lo' tan xo'w x̄chiwutz, che'ch tzun yi e' sanlar bantz tetz Luwiy.

⁴ Tan yi xtxolbila'tz, nin tzun jak junt tir Luwiy tajtza'kl tetz Kataj. I tzun saj tlol Kataj tetz:

—Quilo'k tan oyintzi' le tnum Keila, na nocpon tan ich'eye'n tan oyintzi' scye'j yi e' filisteya'tz, chij Kataj bantz.

⁵ Ej bene'n nin tzun e' ban Luwiy scyuch' yi e' tetz sanlar tan oyintzi' scye'j yi e' filistey. Nin tzun e' xcy'e'-tz tan chixite'n cu'n nin tan majle'n cyakil cyawun. Ya'stzun ban Luwiy tan chicolpene'l tzaj yi e' xonl Israel yi najlche' Keila.

⁶ Ej ma Abiatar, yi cy'ajl yi k'ajtzun pale' Ahimelec, nsken el ojk tan tpone'n ojkuj te Luwiy le tnum Keila, cy'a'n yi efod* ta'n.

⁷ Ma yi Saúl, yi t̄bital yi cho'n at Luwiy le tnum Keila, i tzun icy'tz tc'u'l cuntu': “Ja lo' wi't tak' Kataj ama'l swetz tan stz'amle'n Luwiy, na jajtz, yi mmo'c cyen le tnum. Qui't tz'el tzaj. Ja wi't lamxij yi e'chk puert swutz tan qui't tele'n liwr tink'ab.”

⁸ Ej tele'n tzun stziblaltz tan Saúl tan chichakle'n cyakil yi e' sanlar, tan chimolol quib tan chibene'n Keila, tan sute'n te'j yi tnuma'tz nin tan stz'amle'n Luwiy scyuch' yi e' tetz aj oyintzinl yi xomche' te'j. ⁹ Poro yi t̄bital Luwiy yi ya'stzun tane'n yi xtxumu'n Saúl, nin tzun cawunintz tetz Abiatar, yi pale', tan xcone'n yi efod ta'n, tan jakol Luwiy tajtza'kl tetz Kataj Ryos. ¹⁰ I tzun tal Luwiytz tetz Kataj:

—Ilu' jun c'olaj Kataj Ryos yi o' xonl Israel, yi in wetz in x̄chakumu' nin na el intxum tetz yi jun cu'n tz'ul yi rey Saúl tan xite'n cu'n yi tnume'j tan tu' yi cho'n atin tzone'j.

* **23:6** Swutz yi jun efoda'tz yi cy'a'n tan Abiatar at jun tx'u'y yi na bi'aj Pectoral, nin at cob c'ub tul yi ja xcon cyak'un yi e' aj Israel tan jakle'n yi tajbil Kataj Ryos te yi mbil chiban. Yi cob tal c'uba'tz na bi'aj Urim nin Tumim. Ntin ja xcon tan yi wi'tz pale' yi na oc yi nación wutz pe'm. Si'leju' Ex 28:22-30 tu e'chk nota yi at xe' yi página.

¹¹ Poro Ta', tal tzaju' swetz, yi ko jun cu'n tz'ul i' tzone'j chi yi yol yi nwit, ¿nchimben polo' chijatxol yi e' wunake'j tetz Saúl yil tz'ul tzaj? Ilu' jun c'olój Wajcaw, in xchakumu' nin na cu' inwutz teru' tan tlolu' swetz yi mbi'tz sbajok.

—Jun cu'n tz'ul Saúl tzone'j, chij Kataj.

¹² —¿Nchimben pe' chijatxol yi e' aj Keila scyuch' yi e' insanlar tk'ab Saúl? chij Luwiy.

—Jun cu'n ya'stzun sbajok, stzun Kataj bantz tetz.

¹³ Cha'stzun te cyele'n Luwiy le ama'la'tz scyuch' yi e' tetz sanlar yi xomche' te'j. At lo' kak cient chixone'n. Poro qui nin jal jun ama'l cya'n yi nink k'uke' chic'u'l tul, ma na e' xon cuntu' nintz.

Ma yi topone'n stziblal twi' Saúl yi nskén wi't el ojkuj Luwiy le tnum Keila, qui't tzun bentz tan chitz'amle'n.

Yi ta'te'n Luwiy le ama'lyi tz'inunin tu'

¹⁴ Ma Luwiy, cho'n tzun cya'te'ntz tul e'chk ama'l yi at q'uixbel tan je'n pone'n jun te'j yi at tulak e'chk ama'l yi at wi'ak wutz le ama'l tz'inunin tu' cwent Zif. Nin ilenin ja oc Saúl tan joyle'n i', poro qui nin tak' Kataj ama'l tetz tan jale'n ta'n. ¹⁵ Poro ilen nin na xob Luwiy tetz Saúl, na yi tajbil Saúl yi tele'n tan joyle'n, i'tz tan biyle'n cu'n. Cha'stzun te nin naje'-tz Luwiy Hores, le ama'l yi tz'inunin tu' cwent Zif.

¹⁶ Ej ma yi Jonatán yi cy'ajl Saúl nin tzun opontz tan xajse'n Luwiy le ama'l Hores. Yi tajbil i' i'tz tan quiwse'n nin tan k'ukewe'n mas c'u'l Luwiy te Ryos. ¹⁷ I tzun taltz:

—Quil cxob tetz intaj, na qui na xcyé' i' tan ajalse'n. Jun cu'n c'xocpon tetz kareyil yi o' xonl Israel, nin yi in wetz ba'n no'c tetz yi ca'p rey. Na ncha'tz intaj na el xtxum tetz yi ya'tz sbajok.

¹⁸ Nin tzun bnix jun chitrat cya'n, nin oc Kataj Ryos cya'n tetz stiwil chiyol.† Nin tzun pakxij Jonatán xe tetz ca'l. Ma Luwiy nin cyaj cyentz Hores.

¹⁹ Ma yi e' aj Zif cho'n chibene'n jalen Gabaa tan yol tu Saúl. Ej itzun cyaltz tetz:

—Ilu' kajcawil, yi Luwiy, cho'n na tew tib le ketz ka'ama'l,‡ na cho'n na benak i' lakak ama'l yi at wi'wutz, yi at q'uixbel ocompone'n te'j. Cho'n na kil wutz i' wi'ak e'chk wutz yi na bi'aj Haquila, cwent Hores yi at cwe'n tzi'n tul yi ama'l tz'inunin tu'. ²⁰ Ilu' jun c'olój kareyil, ba'n tzun tz'oponu', alchok k'ejil yi na taju' nin list kutane'n tan jatxle'n i' tk'abu'.

²¹ Tzaje'n tzun tlol Saúl scyetz:

—¡Tak' tzaj Kataj banl squibu' na ja el chik'ajabu' swe'j! chij Saúl. ²² Chibne' binu' pawor swetz tan joyle'n yi mero luwar kale tewane't tib, nin na' scyetz yi jun yi ilon tetz, na na wit yi chin list nin Luwiy tan tewal tib. ²³ Tajwe'n yil jal cyakil yi e'chk ama'l yi na xon ta'n tan tewal tib. Ba'n tzun chu'lu' junt tirtz tan talche'n cyakil yi xtxolbil swetz, na na waj yi mero bintzij. Ej kalena's tzun chimbentz scye'ju', nin ko bintzij nin at i' le jun ama'la'tz, tzintxuk'e' cunin cyakil yi ama'l cwent Judá jalen yil jal wa'n.

²⁴ Yi tk'ol Saúl ama'l scyetz, nin tzun e' pakxijtz Zif, le cyetz chitanum. Ma Luwiy scyuch' yi e' yaj yi xomche' te'j, cho'n tzun cya'te'ntz tul jun xk'ajlaj yi at tzak' cu'n yi ama'l yi tz'inunin tu' cwent Maón.

²⁵ Toque'n tzun Saúl scyuch' yi e' tetz sanlar tan joyo'n. Yi tbital Luwiy yi jun stziblala'tz, nin tzun ben tan ew ib wi'ak e'chk wutzile'n picy xo'lak chin lmak wutz c'ub le ama'l yi tz'inunin tu' cwent Maón. Yi tbital Saúl yi xtxolbile'j, nin tzun ben le jun ama'la'tz tan stz'amle'n klo' Luwiy. ²⁶ Te yi na xon Saúl scyuch' yi e' tetz xchakum xe jun ju'wutz, cho'n tzun at Luwiy te jalajt xlaj tan joyle'n puntil tan cyele'n liwr. Yi xcyewe'n Saúl scyuch' yi e' tetz xchakum tan sute'n te'j Luwiy scyuch' yi e' tetz sanlar, nin te yi txant tan xcyewe'n tan chitz'amle'n cu'n, ²⁷ nin tzun opon jun chakum tan talche'n tetz Saúl:

—¡Ilu' kareyil tajwe'n yil pakxiju' jalcu'n le katanum, na ja wi't chopon yi e' filistey tan oyintzi' ske'j!

† 23:18 1S 18:3. ‡ 23:19 Sal 54.

²⁸ Cyaje'n cyen tzun tilol Saúl stz'amle'n Luwiy, nin jalacunin bene'n tan oyintzi' scyuch' yi e' filistey. Cha'stzun te ja oc bi' yi jun ama'la'tz tetz “Yi wutz c'ub, kale chijatxwit quib”.

Yi cuyul Luwiy paj Saúl

²⁹ Cho'n tzun bene'n Luwiy tul e'chk ama'l yi at q'uixbel tan je'n pone'n jun te'j le ama'l cwent En-gadi.

24

¹ Ej i tzun te yi pakxe'n tzaj Saúl tan oyintzi' scyuch' yi e' filistey, nin tzun a'lchij tetz yi cho'n at Luwiy tul yi ama'l yi tz'inunin tu' naka'jil En-gadi. ² Toque'n tzun Saúl tan chitxa'leje'n ox mil sanlar xchixo'l cyakil yi e' wi'tz aj oyintzinl cwent Israel. Nin tzun bentz tan chijoyle'n Luwiy scyuch' yi e' tuch', txo'lak siwun, nin tulak e'chk wutz kotx'. ³ Te yi na chixon tbe' ja chophon kale atit cobox pe'mil cne'r naka'jil jun picy kale atit Luwiy scyuch' yi e' tuch' tan ew ib.* Cho'n tzun toque'n Saúl tul jun picya'tz tan xo'ni'n. ⁴ Yi quilol yi e' xchakum Luwiy yi mbi na bajij, nin tzun cyaltz tetz:

—Jalu' tz'elpon cu'n te'j yi yol yi alijt cyen tan Kataj yi copon tk'ol i' yi contru' tk'abu'. Bne' binu' yi tajbilu' te'j, che'ch.

Chin ewun cunin tzun topone'n Luwiy wutz coc tan c'aple'n len mu'x ju' yi xtxo' yi at cyen skul. ⁵ Poro jalacunin ja jal jun bis tetz, tan paj ya'tz mban, ⁶ nin tzun taltz scyetz yi e' sanlar i'.

—¡Lok cuy Kataj impaj na ja no'c tan joyle'n puntil tan lo'onse'n yi wajcawil, yi kareyil! Na i' rey tan paj yi txa'ijt tan Kataj Ryos.

⁷ Nin tzun xcye' Luwiy tan chimakle'n yi e' yaj yi xomche' te'j nin quinín tak' ama'l scyetz tan lo'onse'n Saúl. Ma Saúl nin el tzajtz le jun picya'tz nin icy't tcy'ajt yi be'. ⁸ Ma Luwiy jalacunin tele'n tzaj le picya'tz nin tzun xch'in nintz wutz coc Saúl:

—¡ilu' inreyil! ¡ilu' inreyil! stzun i'.

Yi je'n tolil tib Saúltz, nin tzun cu' mejlok Luwiytz, jalen yi cwe'n pone'n yi plaj wuxtx'otx' tan tak'le'n k'ej Saúl. ⁹ I tzun taltz:

—Ilu' inreyil, ¿mbi tzuntz na tbitu' chiyol yi e' yi na cyal yi na chintzan tan joyle'n puntil tan telse'n cunu' swutz? ¹⁰ Na ja wi't lajluchax swutzu' jalu' yi nk'e'tz puntil. Na ja tak' Kataj ama'l swetz tan biyle'n cunu' te yi atu' tul yi picye'j. Poro yi in wetz nk'era'tz wajbil tan biyle'n cunu', ma na ja incuy paju', na ja intxum yi ko ilu' rey, i'tz tan paj yi ya'stzun tajbil Kataj Ryos.

¹¹ “Ilu' inreyil xmay tzaju' yi mbi'tz at tink'ab, i'tz jun piñ xtxo'u' yi ja el inc'aplul. Ya'stzun techl yi jaj klo' chinxcy'e' tan biyle'n cunu'. Na tzun elepontz yi qui'c jun tir yi jajk no'c tan joyle'n puntil tan biyle'n cunu', nka tan suble'nu'. Poro yi ilu' teru' na tzanu' tan joyle'n puntil tan imbiyle'n cu'n. ¹² ¡Lok tz'oc Kataj Ryos tan ma'le'n kajtza'kl, nin lok tak' Kataj cawsu' tan paj yi na tzanu' tan joyle'n puntil tan imbiyle'n cu'n! Ma yi in wetz quil no'c tan contri'n te'ju', na ilu' inreyil. ¹³ At jun xtxolbil yi ilen nin ja a'lchij sajle'n tunintz: “Yi e'chk ajtza'kl yi chin junt len nin cho'n na jal te cyalma' yi e' mal nak”. Cha'stzun te yi wetz qui'c te'j wajał tan biyle'n cu'nu' na ilu' inreyil, na yi in wetz nk'e'tz in jun mal nak. ¹⁴ Yi ilu' teru' at k'uju', na ilu' wi'tz kareyil yi o' xonl Israel. Ma yi in wetz qui'c mu'x tal eka'n wa'n, ni'cu'n in tu jun tx'i' yi quimnakt nka chi jun tz'is tu'. Qui'c na tak' yi na ojkelu' wutz incoc tan intz'amle'n. Nxac na buch tibu' tan injoyle'n, na qui'c eka'n wa'n. ¹⁵ Cha'stzun te nink tz'oc Kataj tan kama'le'n tuch'u', yi na' scyetz aj paj skaxo'l. ¡Nink tz'oc i' tan wuch'eye'n nin tan incolche'n tk'abu'! stzun Luwiy bantz tetz Saúl.

¹⁶ Yi wi't jilone'n Luwiy, i tzun saj tlol Saúltz:

—¿I pe' aña'tz Luwiy? añ jun c'oloj witz'un.

Nin tzun saj jun chin o'kl te'j talma' Saúl. ¹⁷ I tzun taltz:

* 24:3 Sal 57.

—Jun cu'n yol yi ařatz nk'e'tz ař ajpaj. Na qui nin matxum jun ploj ajtza'kl swe'j, wech na chin juntlen nin mimban tzawe'ja'tz. ¹⁸ Tan yi ayol yi mawal, na el intxum tetz yi at banl te awalma' swe'j. Na ja tak' Kataj Ryos ama'l tzatz tan imbiyle'n cu'n, poro yi ařatz qui nin nchincu' abiyol. ¹⁹ Na yi mero bintzij, cya'l nin jun nink tak' ama'l tan tele'n yi contr liwr, yi na jal puntil ta'n tan biyle'n cu'n. Cha'stzun te ;nink tak' Kataj wi'nin abanl na qui nin nchincu' abiyol! ²⁰ Ncha'tz na el cunin intxum tetz jalu' yi jun cu'n yol cřocpon tetz rey cwent Israel, nin yil cřo'c tan cawu'n sjalok wi'nin chibanl yi e' katanum, nin quil chibisun tan jun e'ch takle'n. ²¹ Ntina'tz na waj yi swutz cu'n Ryos tzawal tzaj, yi quil cřoc tan chisotzaje'n cu'n yi e' innajal scyuch' yi e' inxonl, chij Saúl.

²² —Swutz cu'n Ryos yi quil no'c tan sotzaje'n cu'n jun xonlu', stzun Luwiy bantz.

Pakxe'n tzaj tzun junt tir Saúl le tetz palacio. Ma Luwiy scyuch' yi e' yi xomche' te'j nin e' pakxij junt tir lakak ama'l yi at xo'l wutz yi cya'l na jepen te'j.

25

Yi quime'n wutzile'n Samuel

¹ Ej i tzun bantz, quime'n nin tzun ban wutzile'n Samuel. Ej nin cyakil cunin tzun yi e' xonl Israel chimol quibtz tan mukle'n. Wi'nin cyok'e'n tan bis. Cho'n mukxe'n cya'n le tnum Ramá le tetz luwar kale najewe't. Ma Luwiy nin ajtz le ama'l tz'inunin tu' cwent Parán, tan ew ib.

Yi xtxolbil tetz Luwiy tu Abigail

² Ej i tzun bantz, at jun yaj yi chin ric nin i', yi cho'n najlij le tnum Maón cwent Judá. At ox mil cne'r tuch' tu jun mil chiw, nin aj lijens i' le tnum Carmel, kale na oque't tan c'aple'n len xi'il yi e' tawun tan c'aye'n. ³ Yi yaja'tz, Nabal bi'. Nin i' jun xonl k'ajtzun Caleb. Yi jun Nabala'tz i'tz jun yaj yi chin macle'n nin, nin chin tze'tzuj nin te talma'. Ma Abigail, yi txkel, i'tz jun xna'n yi chin yube'n nin, nin chin list nin.

⁴⁻⁵ Ej i tzun te yi at pon Luwiy le ama'l yi tz'inunin tu', nin tzun tbit i' stziblal yi cho'n at Nabal le tnum Carmel tan telse'n xi'il cne'r. Bene'n tzun řchakol lajuz řchakum tan xajse'n Nabal nin tan talche'n jun yos tetz. ⁶ Ej nin je yi xtxolbile'j yi tal Luwiy scyetz tan cyalol tetz Nabal: “Ilu' jun c'olow wajwutz, jun yos tetz teru' tuml txkelu' nin scyetz cyakil yi e' xonlu'. ⁷ Ja imbit stziblal yi na ak'uju' tan telse'n xi'il yi e' tawunu'. Ncha'tz na el xtxumu' tetz yi cya'twe'n yi e' pstoru' le ama'l Carmel te yi ato' tzaj ketz le jun ama'la'tz, nin qui nin nko'c tan chixuxe'n nka tan majle'n len jun tawunu' scyetz. ⁸ Nin ba'n sjaku' yi xtxolbila'tz scyetz yi e' mosu', nin scyale' yi ya'stzun bintzij. Cha'stzun te na waj lwal teru' yi ite'n nink i'a's sbanu' scye yi e' wetz inchakum yi ja chupon swutzu', nink tak'u' yi mbi'tz yil saj bu'k te c'u'lu' sketz, na ni'cu'n chi ilu'-k intaj tane'n.” Cxchijwok sban tetz.

⁹ E' bene'n tzun yi e' řchakum Luwiy nin yi cyopone'n, i nin tzun oc chitxoliltz chi yi ben alij scyetz, nin tzun chich'iwantz. ¹⁰ Poro je tal Nabale'j:

—¿Na' scyetz i' yi jun Luwiya'tz? ¿Na' scyetz i' yi jun cy'ajl Isaí-a'tz? ;Na at wi'nin esclaw jalu' yi na che'l ojkuj swutz chipatrón! ¹¹ ¿Ba'n ptzun kol woy nin chiwa' tu quic'a' tu chichib yi e' wetz inmos tetz chiwa' cobox wunak yi qui wajske'n chiwutz? chij Nabal scyetz.

¹² Yi quibital yi e' řchakum Luwiy yi xtxolbila'tz, nin tzun e' cu'-t tbe' tan chipakxe'n. Ma yi cyopone'n te Luwiy nin tzun baj cyen chitxolil tetz, cyakil yi mbi cu'n tal Nabal scyetz. ¹³ Je'n tzun lajpuj wi'-tz Luwiy, nin tzun cawunintz scyetz yi e' yi ate' jak' ca'wl:

—;Banwok list itib tu ima'cl tan oyintzi'! chij i'.

Toque'n tzun chic'alol chispartz xe chic'u'l. Ncha'tz ban tetz Luwiy. Cyaj tzun cient chixone'n e' xom nintz te'j, nin cob cient e' cyaj cyen tan q'uicy'le'n yi ama'l kale atit chicampament. ¹⁴ Poro at tzun jun mos Nabal nin bentz tan talche'n tetz Abigail yi mbi ben tlo' Nabal scyetz yi e' řchakum Luwiy:

—Max c'u'lu' na', poro yi Luwiy ja saj xchakol cobox xchakum tan talche'n jun yos tetz kapatón. Poro nin nsaj colpuj wi' scye'j. ¹⁵ Na yi e' yaja'tz chumbalaj nin e' ban ske'j te yi tiemp yi ka'te'n tan pstore'n awun xchinaka'jil. Qui'c jun tir jajk cho'c tan kaxuxe'n nin qui'c jun takle'n mme'l chimajol sketz. ¹⁶ Ma na sk'ejl tu lak'bal ncho'c tan kacolche'n. ¹⁷ Poro tan paj yi wi'nin macle'n yi chmilu' nin chin xo'w'bil nin yi tajtza'kl, qui tzun na tbit yol jun. Ba'nt cu'n tzun nink xtxumu' chan yi mbil sbanu', na jun cu'n tz'ul jun chin il xchiwutzu' tan paj yi tajtza'kl yi chmilu', chij yi mos bantz tetz Abigail.

¹⁸ Lajke'l nin tzun bene'n Abigail tan wekle'n cu'n cob cient pam tu cob tz'u'm win, o' cne'r yi boxijt, nin ca'wunak liwr ixi'n triw woyi'nt, nin jun cient tort yi wutz uva cu'n yi skejt, nin cob cient tort wutz ibx cu'n yi nternin skejt. Nin tzun je' nin tircu'n yi waja'tz ta'n te'jak buru'. ¹⁹ I tzun taltz scyetz yi e' mos:

—Ba'n cxbajxijwok scyuch' yi buru', na chinxomokt nin wutz icoc junt kujt nin, chij Abigail.

Qui nin tzun tal stziblaltz tetz chmil, te cyakil yi na bajij. ²⁰ Cho'n tzun je'n nintz tib jun buru', nin ewun cuntu' tele'ntz swutz yi chmil. Nin tzun e' sajtz chicyakil licu'nak tzaj tzi'n. Ej nin tzun ben tiloltz yi je'n pon ate't Luwiy tu jun c'oloy yaj. Bene'n nin tzun ban Abigail tan chic'ulche'n.

²¹ Ma tetz Luwiy te yi na xon tbe', tule'n tx'akxtz tc'u'l yi i'tz tan cha'tz tu' yi cyoque'n tan chicolche'n yi e' pstor Nabal le ama'l tz'inunin tu', nin yi qui'c jun takle'n el chimajoltz. Chin ploj nin ban Nabal na qui nin tak' xel yi pawor yi ban Luwiy tetz. Ya'stzun na icy'tz tc'u'l, te yi na chixon tbe'. ²² Cha'stzun te bixewe'n jun yol Luwiy ta'n: “¡Nink tz'oc Kataj Ryos tan incawse'n cunin ko ek jalchan quil quim nocx Nabal wa'n, scyuch' cyakil yi e' yaj yi cho'n ate' cwent i'!” stzun i' bantz.

²³ Ma yi saje'n tilol Abigail yi Luwiy, nintzun cu' tzajtz wi buru' nin tzun cu' mejloktz jalen yi cwe'n pone'n yi wutz plaj wuxtx'otx' tan tak'le'n ke'j Luwiy. ²⁴ Nin tzun opon xkansal tibtz swutz i':

—¡ilu' jun c'oloy ajcaw, ba'n tz'ocu' tan incawse'n wetz chi ink yi mero aj paj! Poro max c'u'lu' nink tak'u' ama'l swetz tan tbite'n inyol. Nink tak'u' ama'l swetz tan lajluchaxe'n yi xe' yi xubse'ne'j. ²⁵ Quil xtxumu' yi yol Nabal yi ntal teru', na qui'c mu'x tajtza'kl at. Ni'cu'n yi tajtza'kl i' tu yi mbi na elepont yi bi'. Na chin yab nin i'. Yi in wetz yi in mosu' qui nin wil chiwutz yi e' xchakumu' yi cyopone'n tan jakle'n jun oy tetz yi wuchmil. ²⁶ Poro ntyox tetz Kataj yi qui nin ntak' i' ama'l tan tule'nu' tzone'j tan chibiyle'n wunak, nin tan ticy'salu' c'u'lu' te'j. ¡Lok tak' Kataj chicaws yi e' contru' scyuch' cyakil yi e' yi na chijoy puntil tan biyle'n cunu'! Nink chitij yi caws yi stije' Nabal. ²⁷ Na cu' inwutz swutzu' tan stz'amolu' cyakil yi oy yi cy'a'n wa'n, tan jatxolu' xchixo'l yi e' sanlaru' yi xomche' te'ju'. ²⁸ Lok cuyu' impaj, yi in wetz yi in tu' jun mosu'. Jun cu'n yol stk'e' Ryos yi ca'wl tk'abu' cyuml yi e' xonlu' sbne' opon tunintz, na yi ilu' teru' na tak' tibu' tan xcone'nu' tetz Kataj Ryos. Cha'stzun te qui'k jun il tz'ul swutzu' sbne' opon tunintz. ²⁹ Na kol tz'oc jun tan joyle'n puntil tan biyle'n cunu', quil lo'onu' ta'n, na at Ryos tan q'uicy'le'nu'. Ma yi e' contru' tz'ocpon Ryos tan chijo'le'n len, chi na oc jun tan c'oxle'n c'ub tan jun c'oxl. ³⁰ Cha'stzun te yil tz'el cu'n Ryos te yi e'chk takle'n yi suki'nt ta'n teru', nin yil tz'ocu' tetz rey skibaj yi o' xonl Israel, chumbalaj nin yi quil bisunu' tan tu' yi mmo'cu' tan chibiyle'n yi e' yi qui'c cyetz quil. ³¹ Nin quil bisunu' tan paj yi jajk ticy'saju' c'u'lu' scye yi contru'. Ncha'tz yil jal k'eju', nink nu'l tx'akx tc'u'lu', yi in wetz yi in tu' mosu', stzun Abigail tetz Luwiy.

³² —Chumbalaj nin kaRyosil yi o' xonl Israel, yi nsaj xchakol ax tan inmakle'n. ³³ Nin tak' tzaj i' banl tzawibaj tan yi balajil awajtza'kl. Na ja cxcye' tan makle'n inwutz tan qui imbene'n tan chibiyle'n wunak yi qui'c quil, nin ja amak inwutz tan qui wicy'sal inc'u'l scye'j. ³⁴ Poro jun cu'n na wal nin tzatz tan bi' Kataj, yi kaRyosil yi o' xonl Israel, yi ja xcye'

i' tan makle'n inwutz tan qui alo'one'n wa'n. Na yi qui'k ncxu'l chan lajke'l tan makle'n inwutz, chwa'nin klo' eklen qui'ct jun xonl Nabal yi itz'e'tk, stzun Luwiy bantz.

³⁵ Stz'amol tzun Luwiy tircu'n yi oy yi cy'a'n tan Abigail, nin je tale'j:

—Ma jalu' qui't cxbisun nin ba'n cxa'j xe aca'l. Na ja wi't atxol swetz yi mbi cu'n na icy' tac'u'l, nin tzimbne' tane'n yi ncu' awutz tan jakle'n swetz, chij Luwiy.

³⁶ Ma yi pakxe'n tzaj junt tir Abigail kale atit yi chmil, nin tzun til yi benak nin Nabal tan wa'a'n chi na ban jun wa'a'n tu jun rey. Wi'nin na tzatzin, nin nsken wi't oc a' twi'. Cha'stzun te qui nin tal Abigail jun yol tetz, ma na jalen le junt eklok. ³⁷ Ma yi tule'n skil, te yi nsken wi't ul tajtza'kl Nabal, nin tzun oc Abigail tan xtxole'n tetz yi mbi cu'n bajij. Saje'n tzun cutxpujtz nin tx'akxij tajtza'kl, junawes xnukewe'n cu'n wankil tan paj. ³⁸ Yi tele'n lajujt k'ej, nin lo'on junt tir Nabal tan Kataj Ryos nin quimtz.

³⁹ Yi tbtal Luwiy yi nsken wi't quim Nabal, i tzun taltz:

—iNtyox tetz Kataj yi i' mme'lsan xel te Nabal tan paj yi chin juntlen nin tajtza'kl mban swe'j! iNtyox tetz Kataj yi ja oc tan inmakle'n tan qui imbnol jun e'ch takle'n cachi', ma na ite'n nin tajtza'kl Nabal mmo'c contr te'j tan Kataj! chij Luwiy.

Yi tele'n tiemp nin tzun opon jun yol tan Luwiy twi' Abigail, tan talche'n tetz tan toque'n tetz txkel. ⁴⁰ Ej i tzun yi cyopone'n yi e' xchakum Luwiy le ama'l Carmel tan yol tu Abigail, i tzun cyaltz tetz:

—Yi Luwiy, ja ko' saj xchakol tan ticy'le'n ninu' na na taj i' yil tz'ocu' tetz txkel.

⁴¹ Cwe'n tzun mejlok Abigailtz tan xchajle'n yi c'ulutxumil, i tzun taltz:

—Yi in wetz in tu' jun mos Luwiy tane'n, nin list in tan xtx'ajle'n len quikan yi e' tetz esclaw ko ya'tz ca'wl ltak' i' swetz, chij Abigail.

⁴² Yi wi't tlol yi yola'tz toque'n tzuntz lajke'l chan tan wekle'n cu'n be'ch tetz, nin tzun je' nintz te'j jun buru'. Nin e' xomnin o' xun yi mos i' te'j. Nin e' xom nintz wutz chicoc yi e' xchakum Luwiy. Ej nin yi topone'n Abigail nintzun octz tetz txkel Luwiy.

⁴³ Poro nsken cyen chume' Luwiy tu Ahinoam yi aj Jezreel, nin chicabil e' xna'na'tz e' txkel Luwiy ban. ⁴⁴ Ma yi Mical yi me'l Saúl yi bajx txkel Luwiy, sken wi't jatx Saúl tk'ab junt yaj, yi na bi'aj Palti, cy'ajl Lais yi aj Galim.

26

Yi tlol Luwiy yi qui'c cuj tan cwe'n biyol Saúl

¹ I tzun bantz yi e' aj Zip cho'n tzun chibene'n Gabaa tan yol tu Saúl, i tzun cyaltz:

—Yi Luwiy cho'n na tew tib* wi jun ju'wtz yi na bi'aj Haquila, swutz cu'n yi ama'l yi tz'inunin tu', che'ch.

² Bene'n tzun Saúl scyuch' ox mil wi'tz aj oyintzinl cwent Israel, nin cho'n chibene'n le ama'l yi tz'inunin tu' cwent Zif tan joyle'n Luwiy. ³ Yi toque'n akale'n, cho'n tzun chicyaje'n cyentz wi jun ju'wtz cwent Haquila naka'jil yi be' yi na icy' cu'ntz le ama'l yi tz'inunin tu'. Ma yi Luwiy cho'n at le ama'l yi tz'inunin tu', nin el xtxum tetz yi xomij Saúl tan stz'amle'n klo' jalen le jun ama'la'tz. ⁴ Chibene'n tzun xchakol cobox xk'ukwil tan joyle'n yi ama'l kale opone't cyen Saúl. ⁵ Yi tele'n xtxum tetz, nintzun ben i'-tz le jun ama'la'tz kale e' wite't Saúl, nin tzun tech wutz yi ama'l kale na wite't Saúl tu Abner yi wi'tz cyajcawil sanlar, yi cy'ajl Ner. Nin ben tilol yi cho'n wite'n Saúl nicy'al yi ama'l kale na chiwite't cyakil yi e' mas sanlar. ⁶ Toque'n tzun Luwiy tan yol scyetz Ahimelec yi hitita tu Abisai, yi tal na' Sarvia yi titz'un Joab, i tzun jaktz scyetz:

—¿Na' scyetz jun tzitetz yi list tan xome'n nin swe'j jalen le ama'l kale na chiwite't, nin tan kocompone'n kale na wite't Saúl?

—List wutane'n ta'. Ba'n tzinxomnin te'ju', tzun Abisai bantz.

* 26:1 Sal 54.

⁷ Ej te ite'n nin ak'bala'tz e' ben Luwiy tu Abisai jalen te yi ama'l kale na chiwite't Saúl. Cho'n na wit Saúl xchinicy'al cyakil yi e' sanlar. Ej nin naka'jil yi witz' i' txiclij yi lans tul tx'otx'. Ma Abner scyuch' yi e' mas sanlar cho'n chiwite'n solte'j i'.

⁸ —Ja tak' Ryos ama'l tzatz tan cwe'n abiyol yi acontr, ba'n yi nink tzawak' ama'l swetz tan biyle'n cu'n. Nin ite'n nin yi tetz lans ba'n xcon wa'n tan xuyle'n nin wutz c'u'l jalen yi tz'icy'pon tul tx'otx'. Junit tkuj tz'el cu'n swutz, stzun Abisai bantz tetz Luwiy.

⁹ —Quil tzaban yi jun ajtza'kla'tz, chij Luwiy, —na alchok scyetz yi ntin tz'oc tan xtxumle'n tan biyle'n cu'n yi rey, yi ja je' xtxa'ol Kataj, tz'ocpon cawse'n te'tz. ¹⁰ Sak cu'n swutz Ryos, na ntin i' at ca'wl tk'ab tan ticy'le'n nin talma' jun yil tz'opon oril. Qui'c na ban yi ko i'tz tan ya'bil nka tul oyintzi'. ¹¹ Nink tz'oc Ryos tan inmacle'n kol tzintxum tan biyle'n cu'n yi rey yi txa'ij ta'n. Ntin cy'ajtzaj yi lans yi txiclij xlaj yi witz', tu cu'lbil tc'a', nin ke'lken xchixo'l, chij Luwiy.

¹² Ej ya'tz nin bantz nin ben tcy'al Luwiy yi lans tu yi cu'lbil a' yi at xlaj witz' Saúl, nin e' eltz. Cya'l nin tzun jun e' i'lontz, nin cya'l jun tbit yi quicy'e'n cu'n xchixo'l. Na nin oc bow chiwatl tan Kataj Ryos. ¹³ Ticy'e'n tzun Luwiy jalaj cy'en yi joco'ja'tz, nin tzun txcye' eltzajtz wi jun ju'wtz. Nin nim yi ama'l yi at xchixo'l. ¹⁴ Xch'ine'n nin tzun Luwiy tan c'ase'n Abner scyuch' yi e' mas sanlar:

—¡Abner elk awatl!

Tele'n tzun watl Abner:

—¿Mbi eka'n awa'n yi na cxtzan tan c'ase'n yi kareyil? chij Abner.

¹⁵ I tzun saj stza'wel Luwiy:

—¿Nk'e'tz pe' i aña'tz yi jun yaj yi cya'l jun skaxo'l yi o' xonl Israel yi ni'cu'nk tz'aknakil yi tajtza'kl chitane'n yi teru'? ¿Xe'n tzun yi qui ma'w q'uicy'le'n yi rey awa'n? Na at jun yi ja ocon tzixo'lwok nin yi tajbil i' i'tz tan biyle'n cu'n klo' yi rey. ¹⁶ Qui na yub awajtza'kl, na cxtzan tan q'uicy'le'n yi rey tane'n. Poro sak swutz Ryos na yi itetz icaws i'tz yi quimichil, na qui na cxtzan tan q'uicy'le'n yi rey, yi txa'ijt tan Ryos tan cawune'n. ¡Ma jalu', ko chin list nin ax' joyaj yi lans yi rey tu yi jun tal xaru' a' yi at xlaj yi witz', ko pel jal awa'n! stzun Luwiy banintz.

¹⁷ Yi tele'n xtxum Saúl tetz yi i'tz Luwiy yi na xch'in tzaj, i tzun ben tlol:

—¿Poro ax' bin lo' Luwiy, ax' jun c'olaj witz'un, yi na c'xjilon tzaj? stzun Saúl.

—Ilu' jun c'olaj wajcawil, i ina'tz, chij Luwiy. ¹⁸ —¿Mbi tzuntz na tzanu' tan joyle'n puntil tan wele'n cu'n swutz na yi in wetz in tu' jun xchakumu'? ¿Mbi'tz ncu' injuchul swutzu'? ¿Mbi'tz yi impaj intx'ok'be'n teru'? ¹⁹ Ilu' jun c'olaj wajcawil, tbit tzaju' inyol: Yi ko i'tz Kataj Ryos mmak'on ama'l tan toque'nu' tan imbiyle'n cu'n, nink cutzaj xtxumu'n i', tan jun intx'ixwatz yi swoye' tetz. Poro ko i'tz cyajtza'kl tu' cobox wunak, nink tz'oc Kataj tan chicawse'n cunin tan yi jun cyajtza'kla'tz. Na na chitzan tan inlaje'n len le ama'le'j, yi i'tz luwar Kataj Ryos. Na tan yi xtxolbila'tz na chitzan tan impitle'n nin tan woque'n tan lok'e'n chiwutz junt tx'akaj ryos. ²⁰ Nk'era'tz wetz wajbil tan inquime'n le chi'ama'l awer nak joylaj, yi nk'era'tz tanum Kataj. Poro yi ilu' teru', yi ilu' inreyil, ni'cu'ntz chi najk tzanu' tan injoyle'n chitane'n jun cy'ak, nin na tzanu' tan injoyle'n xo'lak wutz chi ink jun tz'ichin† tu', chij Luwiy banintz.

²¹ Ej i tzun tal Saúl:

—¡Luwiy, ax' jun c'olaj witz'un, jun cu'n na el intxum tetz yi ja injuch wil! Na chin ch'inch'uj nin tunin in te yi wajtza'kl yi chin juntlen nin. Na el intxum tetz yi ja chinxubsij. Poro quil cxe'l ojkuj, na qui't no'c tan joyle'n puntil tan alo'onse'n, na ja wi't achaj swetz jalu' yi na awak' ink'ej, na qui nin nchincu' abiyol, stzun Saúl tetz.

²² Bene'n tzun stza'wel Luwiy:

† 26:20 “Tz'ichin” i'tz jun jilwutz smaron txuc yi ni'cu'n tu jun q'uitx yi wi'nin na yub yi xi'il, poro qui na a'w mas xicy'i'n cya'n. Nin yi chichi'bel ba'n na baj. Le castiy na bi'aj Perdiz, nin at wi'nin jilwutz.

—Je yi lansu'e'j, ilu' jun c'olój wajcawil. Ba'n tz'ul jun mosu' tan ticy'le'n nin. ²³ Na na el intxum tetz yi Kataj Ryos tz'ak'on kabanl yi o' yi na kak' kib tan banle'n yi tetz tajbil, nin yi na kabuch kib tan q'uicy'le'n yi kareyil. Yi jalu' ja tak' Kataj Ryos ama'l swetz tan biyle'n cu'nu', poro qui nin micy' tinc'u'l tan imbnol, na ilu' bixba'nt tan Ryos tetz wi'tz kareyil. ²⁴ Chi yi mimban wetz jalu', yi qui nin mintxum tan biyle'n cu'nu', ite'n nink sban Kataj Ryos swe'j, nink lchincol, nin qui'k ltak' i' sotz c'u'lal swetz, chij Luwiy.

²⁵ —iLuwiy, aḡ jun c'olój witz'un, tak' tzaj Kataj banl tzawibaj! iSbnixok wi'nin e'chk takle'n balaj awa'n, nin chumbalaj nin sbne' cyakil! chij Saúl banintz tetz Luwiy.

Yi bajije'n cyakil yi txolbila'se'j, nin tzun pakxij Saúl xe tetz najbil. Ma tetz Luwiy, nin tcy'ajt i' yi tetz be'.

27

Yi topone'n Luwiy le chitanum yi e' filistey

¹ Poro ilen nin na tal Luwiy tc'u'l cuntu': "Alo' nin k'ejil xcye' Saúl tan imbiyle'n cu'n. Cha'stzun te yi mas balaj i'tz yil chimben ojkuj le chitanum yi e' filistey, bantz qui't tz'oc Saúl tan inxuxe'n, nin bantz qui't tz'ojkel i' bene'n tzi'n Israel tan intz'amle'n. Na kol chimben joylaj nelpon tzuntz liwr tk'ab," chij Luwiy. ² Ej nintzun e' ben Luwiy scyuch' yi kak cient yi xomij chiwi' te'j, tan cyoque'n jak' ca'wl yi rey Aquis cwent yi tnum Gat. Yi Aquisa'tz i' cy'ajl Maoc. ³ Cho'n tzun chinajewe'n Luwiytz scyuch' yi e' tetz sanlar tu chinajal le ama'l Gat kale na cawune't yi rey Aquis. Nin e' xom nin yi cob txkel Luwiy te'j, Ahinoam yi aj Jezreel tu Abigail yi txkelbe'n k'ajtzun Nabal yi aj Carmel.

⁴ Ma yi t'ital Saúl yi nin ben ojkuj Luwiy jalen le tanum yi rey Aquis, qui't tzun octz tan joyle'n.

⁵ Ej i tzun tal Luwiy tetz yi rey Aquis:

—Ilu' jun c'olój rey Aquis ko ja k'uke' c'u'lu' swe'j jalu', bne'u' pawor swetz tan tak'le'n ama'l sketz tan kanajewe'n le junt ama'l tul yi tanumu'. Na qui na yub yi kol ka'tij tul yi tnum kale najle'tu', na yi o' ketz o' tu' ḡchakumu', chij Luwiy.

⁶ Te ite'n nin k'aja'tz nin tal Aquis tetz Luwiy tan chibene'n tan najewe'n le jun aldey yi na bi'aj Siclag. Nin tan paj yi cho'n ta'te'n Luwiy le jun ama'la'tz cha'stzun te yi ama'l Siclag cho'n at t'ewent Judá jalu'.

⁷ Jun tzun yob tu cyaj xaw e' a'tij Luwiy le ama'l cwent yi e' filisteya'tz. ⁸ Nin na benak i' scyuch' yi e' yi xomche' te'j tan majle'n chitakle'n yi e' yi najlche' lakak ama'l cwent Gesur tu Gezer nin le e'chk ama'l cwent chitanum yi e' xonl Amalec, yi ate'-tz cwe'n tzi'n.* Ncha'tz na benak i' tan majle'n e'chk takle'n lakak ama'l yi na xe'tnin jalen Telaim, xlaj cu'n yi ama'l tz'inunin tu' cwent Beerseba, nin yi na icy'ak lakak ama'l cwent Shur jalen yi na o'pon te mojom tu Egipto. ⁹ Ya'stzun ama'l kale na oque't-tz tan chibiyle'n wunak, qui'c nin jun najk itz'ij cyen ta'n, ma na yaj lo'tz, xna'n lo'tz, nitxa' lo'tz tircu'n na chiquim ta'n. Nin na tetzaj e'chk awun chi tane'n cne'r, wacḡ, buru' tu e'chk camey, nicy't nin e'chk be'chok na chicy'aj nin. Ej nin tzun na pakxij junt tirtz Siclag yi ama'l cwent yi rey Aquis.

¹⁰ Poro i tzun yi na jak yi rey tetz: "ḡMbi tnumil ncxa'k tan xite'n cu'n jalu'?" "Cho'n nxna'k cwe'n tzi'n cwent Judá," stzun Luwiy na ban. Ko'k na tal: "Cho'n nxna'k cwe'n tzi'n yi ama'l Jerameel." Ko'k na tal: "Cho'n nxna'k cwe'n tzi'n le chi ama'l yi e' quenita," stzun Luwiy na bantz tetz yi rey. Qui na tal i' ko ite'n nin yi e' filistey yi oc i' tan chixite'n cu'n.

¹¹ Cya'l nin jun wunak na itz'ij tk'ab Luwiy. Qui'c na ban ko yaj nka xna'n, na yi tajbil Luwiy i'tz tan qui topone'n stziblal twi' yi rey Aquis jalen Gat. I nin tunin tzun bantz te cyakil tiemp yi ta'te'n ḡchixo'l yi e' filistey. ¹² Ma yi rey Aquis nin tzun k'uke' c'u'ltz te yi yol yi na tal cyen Luwiy tetz. Nin je na txxum tc'u'l cuntu': "Wi' nin na chi'ch chic'u'l yi e'

* **27:8** Al sur de Ziclag. Jalen te yi mojom tu Egipto.

tanum Luwiy te jalu'. Nin tan yi xtxolbila'tz tz'ocpon tetz inchakum tetz cyakil tiemp," chij yi rey Aquis bantz tc'u'l cuntu'.

28

¹ I tzun bantz te yi jun tiempa'tz nin e' oc yi e' filistey tan molche'n cu'n chisanlar tan oyintzi' scye'j yi e' xonl Israel. Bene'n tzun tlol Aquis tetz Luwiy:

—Na lo' el atxum tetz yi tajwe'n yil cxom nin swe'j scyuch' yi e' yi xomche' tzawe'j, na nchimben tan oyintzi' scye'j yi e' xonl Israel.

² —Ba'n bin, ilu' jun c'oloy wajcawil, list o'. Ej nin jalu' slajluchaxk swutzu' yi mbi'tz yi e'chk takle'n yi ba'n na chinxcye' wetz tan banle'n, yi in wetz yi in xchakumu', chij Luwiy.

—Ko ya'tz, chij Aquis, —cxocpon wa'n tetz wi'tz cyajcawil yi e' insanlar, yi e' q'uicy'lom wetz, chij yi rey bantz.

Yi xa'ke'n Saúl tan jakle'n swert tetz jun xna'n aj wutz mes le ama'l Endor

³ Ej i tzun bantz nsken tzun el tiemp yi quimle'nix wutzile'n Samuel, nin cyakil yi e' xonl Israel cyok'lej wutz i'. Na nsken wi't mukxij cya'n Ramá, le tnum kale itz'e't.*

Ma Saúl nsken el lajul cyakil yi e' aj wutz mes lakak ama'l cwent Israel, yi e' yi na cho'c tan yol scyuch' yi e' alma' tane'n.†

⁴ Ma yi e' filistey, nin e' oc tan chimolche'n cyakil chisanlar, nin tzun e' bentz jalen Sunem kale cwe't chicampament tan chibnol list quib tan oyintzi'. Ma yi Saúl scyuch' cyakil yi e' xonl Israel cho'n cwe'n chicampament tan chibnol list quib wi yi ju'wtz Gilboa. ⁵ Ma yi bene'n tilol Saúl yi jun c'oloy filisteya'tz, nin tzun saj jun chin xo'wtz te'j. Qui't nin tzun jal walortz tan yi xo'w. ⁶ Toque'n tzuntz tan jakle'n tajtza'kl tetz Kataj Ryos, poro qui nin tbit Kataj yol i'. Na qui'c jun xtxolbil til Saúl tul wutzicy' nka tan yi Urim.‡ Nicy't nin yi e' elsanl stzi' Ryos qui'c jun xtxolbil tal Kataj scyetz tan tbita Saúl.

⁷ Cha'stzun te nin oc i' tan jakle'n pawor scyetz yi e' ca'p ajcaw yi ate' xlaj:

—Chibenku' tan joyle'n jun xna'n yi ba'n na jilon scyuch' yi e' alma', na na waj chimben tan jakle'n wajtza'kl tuch', stzun i' scyetz.

—Le aldey Endor at jun xna'n yi ba'n na xcye' i' tan yol scyuch' alma', che'ch.

⁸ Je'n tzun xtx'ixpul Saúl yi be'ch tetz, nin oc junt tx'akaj te'j, bantz cya'l tz'el xtxum tetz ko i'tz yi rey. Nin nsken oc lak'bal yi bene'n te yi jun xna'na'tz. Xomche' cob xchakum te'j yi chibene'n. I tzun jaktz yi topone'n:

—Bne'u' pawor swetz tan talche'n tzaj inswert. Nin na waj yil xcye'u' tan tulse'n yi alma' yil walnin teru', chij Saúl.

⁹ —Cuquen, chij yi xna'n, —na na el xtxumu' tetz yi ca'wl yi elnak tan yi rey Saúl. Na nin e' el lajul cyakil yi e' aj wutz mes scyuch' yi e' yi na chijilon scyuch' alma' le katanum Israel. ¿Nxac na tzanu' tan impitle'n nin tul jun xtxolbil yi quicunin batz xchinquimok ta'n? chij yi xna'n.

¹⁰ —Sak swutz Ryos, chij Saúl —yi qui'c jun takle'n sbajok te'ju' tan paj.

¹¹ —Na' scyetz jun alma' yi na taju' yil je'ul wa'n tzone'j, chij yi xna'n.

—Ba'n tz'ocu' tan xchakle'n tzaj k'ajtzun Samuel, stzun Saúl.

¹² Jalt cuntunin bene'n tilol yi xna'n yi je'n jobtuj Samuel swutz i', nin tzun xch'intz tan xo'w. I tzun taltz tetz Saúl:

—¿Nxac mmo'cu' tan poyse'n inwutz? na yi ilu' teru' ilu' yi rey Saúl.

¹³ —Quil xobu', ¿mbi'tz ntilu'? chij Saúl.

—Na wil nin jun ryos yi cho'n na jetzaj tul tx'otx', chij yi xna'n.

¹⁴ —¿Xe'n tane'n? chij Saúl.

—I'tz jun yaj yi ja tijin c'u'l, nin at jun xbu'k te'j kul, chij yi xna'n.

* 28:3 1S 25:1. † 28:3 Lv 20:27; Dt 18:10-11. ‡ 28:6 Nm 27:21.

Jalcunin tzun tele'n xtxum Saúl tetz yi i'tz Samuel, nin tzun cu' mejloktz jalen yi cwe'n pone'n yi plaj wuxtx'otx'. ¹⁵ I tzun tal Samuel:

—¿Nxac na cǎtzan tan inxuxe'n, tan wule'n junt tir tzone'j wuxtx'otx'? chij Samuel.

—Wi'nin na chimbisun, na ule'n ate't yi e' filistey tan oyintzi' ske'j, nin qui'c Kataj Ryos xomij swe'j. Nin qui'ct jun xtxolbil nak tal tzaj swetz cyak'un yi e' elsanl stzi', nka tul wutzicy'. Cha'stzun te ja cu' inwutz tan tulse'nu' junt tir, tan tlo'u' swetz yi mbil tzimban, chij Saúl.

¹⁶ Stza'wel tzun Samuel:

—Yi ko ja cǎcyaj cyen coli'n tan Ryos, nin ko ja oc i' contri'n tzawe'j, ¿nxac tzun na cǎtzan tan jakle'n awajtza'kl swetz? ¹⁷ Ja wi't el k'ab Ryos te'j yi e'chk xtxolbil yi tal i' swetz tan walol tzatz, yi jun cu'n sbajok tzawe'j. Ma jalu', ja wi't el majol yi ca'wl tak'ab nin ja wi't tak' tetz yi atanum Luwiy. § ¹⁸ Ya'stzun sbajok tan paj yi qui nin cǎo'c c'ulutxum jak' ca'wl Kataj, na qui nin cǎo'c tan chibiyle'n cu'n yi e' amalecita. * Cha'stzun te ya'tz mban xtxumu'n i' tzawe'j jalu'. ¹⁹ Nin nk'e'tz ntina'tz na eklen tz'ocpon Ryos tan chijatxle'n nin cyakil yi e' xonl Israel xchik'ab yi e' filistey. Ej nin cǎquimok ekl scyuch' yi e' acy'ajl. Ncha'tz stk'e' Kataj ama'l tan chicwe'n yi e' sanlar Israel xchik'ab yi e' filistey, chij Samuel.

²⁰ Yi tbtal Saúl yi yola'tz, jalt cuntunin taje'n cutxpuj wuxtx'otx'. Ninin tx'akxij xtxumu'n tan paj yi nin xob yi tbtal yi yol Samuel. Ya'stzun ban, poro nk'e'tz ntin tan xo'w, ma na tan paj yi qui nin wan i' te jun k'eja'tz tu yi jun ak'bala'tz. ²¹ Yi tilol yi xna'n yi wi'nin lucnewe'n Saúl tan xo'w, nin tzun taltz tetz:

—Yi in wetz in xchakumu' nin ja imban tane'n yi tajbilu'. Na ja el intxum tetz yi at quimichil tuch' yi tajbilu', poro ja imban tane'n yi ca'wlu'. ²² Cha'stzun te tbite'u' inyol, swak'e' mu'x wa'u', tan jale'n waloru' tan xo'n.

²³ Poro yi Saúl qui nin klo' na taj lwan, poro yi xchakum tu yi xna'n nin e' ban puers tan xtx'ixpe'n tajtza'kl. Cha'stzun te nin je' sicy'ol tibtz wuxtx'otx', nin coye'e'ntz wi jun tx'ach. ²⁴ Ma yi xna'n nin oc tan biyle'n cu'n jun ne'x wacx nin octz tan banle'n cobox pam yi qui'c xtx'amil. ²⁵ Yi bnixe'n nin tzun bentz tan tak'le'n tetz Saúl scyuch' yi cob yi xomche' te'j. Yi wi't chibnixe'n nin tzun e' tziwun cyentz tetz yi xna'na'tz. Nin te ite'n nin ak'bala'tz chipakxe'ntz.

29

Yi cabe'n chic'u'lyi e' filistey te Luwiy

¹ I tzun bantz nin tzun cu' chimolol quib cyakil yi e' sanlar filistey le ama'l cwent yi tnum Afec. Ma yi e' xonl Israel cho'n tzun chicwe'ntz tan ch'iwa'n stzi' jun a' yi na itz'ijtz cwent Jezreel. ² I tzun yi chibene'n yi e' wi'tz ajcaw filistey scyuch'ak jujun k'u'j chisanlar, nin tzun e' xom nin yi rey Aquis scyuch' yi e' tetz sanlar wutz chicoc. Ncha'tz e' xomnin Luwiy scyuch' yi e' tetz sanlar te'j. ³ Cyoque'n tzun yi e' wi'tz cyajcawil yi e' mas sanlar filistey tan xocho'n tetz yi chireyil, yi Aquis:

—¿Nxac na chixom tzaj yi e' hebrey skaxo'l? che'ch tetz.

—Yi jun yaje'j i'tz Luwiy, i' jun wi'tz ajcaw banak jak' ca'wl Saúl yi rey cwent Israel. Poro ja el coboxix yob ta'n swuch'. Nin jetza'tz yi ticy'e'n tzaj, qui nin njal jun paltil i' tzinwutz, stzun Aquis bantz.

⁴ Saje'n tzun colpuj chiwi' yi e' ajcaw te'j Aquis, i tzun cyaltz:

—Bne'u' bin pawor tan chilaje'n nin le chi ama'l yi ntak'u' scyetz, na qui na kaj yil chixom tzaj ske'j tan oyintzi'. Na ko tzun cho'c tan contri'n ske'j te yi na katzan tan oyintzi'. Na tan jale'n balajil Luwiy swutz yi tetz reyil, ntin na taj yil xchajpon chiwi' yi e' ketz kasanlare'j swutz Saúl. ⁵ Na i i'a'tz yi jun yi wi'nin chibitzine'n yi e' xonl Israel te'j tul

chibixl, nin je ncyale'j: “June'n mil kacontr nchiquim tan Saúl, ma tetz Luwiy lajuj mil nchiquim ta'n,”* che'ch tzun yi e' wi'tz cyajcawil yi e' sanlar filistey bantz tetz chireyil.

⁶ Ej xchakol tzun Aquis yi Luwiy i tzun taltz tetz:

—Sak swutz Ryos, nin na el intxum tetz yi axatz ax jun yaj yi qui'c mu'x paltil! Nin wi'nin na chintzatzin tzawe'j tan yi balajil awajtza'kl te yi ncxa'tij skaxo'l tzone'j. Qui'c jun apaltil jajk jal wa'n jetz yi awule'n cunin skaxo'l. Poro qui na chipek' yi e' wi'tz cyajcawil kasanlar tzawe'j. ⁷ Cha'stzun te mas balaj yil cxpaxkij. Cheb cu'n cxben. Ba'n cxa'j, bantz quil je' lajpuj mas chiwi', chij Aquis tetz Luwiy.

⁸ —Ilu' jun c'olow wajcaw, ¿mbi'tz wil? ¿Mbi'tz jun takle'n ploj ja tilu' swe'j yi ja cu' tul tan qui imbene'n tan oyintzi' scye'j yi e' contru'? chij Luwiy tetz.

⁹ —Jun cu'n na el intxum tetz yi ni'cu'n abalajil tu jun ángel tetz Ryos, poro ja wi't bixe' cyak'un yi e' wi'tz cyajcawil e' kasanlar yi qui'c cuj tan abene'n skaxo'l tan oyintzi'.

¹⁰ Cha'stzun te, chin jalchan cunin eklen yil je'ul k'ej ba'n cxpaxkijwok scyuch' yi e' yi xomche' tzawe'j, stzun Aquis bantz.

¹¹ Ej i tzun le junt eklok chin jalchan cunin tzun chic'ase'n Luwiytz, nin tzun e' pakxij junt tirtz le chitanum yi e' filistey, ma yi e' sanlar filistey bene'n nin ate't xchiwutz tan cyopone'n Jezreel.

30

Yi xcyewe'n Luwiy scye'j yi e' amalecita

¹ Ej i tzun bantz le toxi'n ke'j, opone'n nin tzun e' ban Luwiy Siclag, ma yi quilol, nsken wi't chicy'ak yi e' amalecita tul cyakil ama'l cwent Néguev. Nin xitu'n cu'n cyulej yi tnum Siclag nin nsken wi't tz'e' tircu'n. ² Ncha'tz nin e' ben ticy'le'n cyakil yi e' xna'n pres, scyuch' chinitxajil scyuch' chicy'e'x yi ate' cyentz, poro cya'l jun quim cyak'un yi e' amalecita.

³ Ma yi cyopone'n Luwiy, nin yi quilol yi ocnak k'a'kl tircu'n nin yi nsken wi't chiben ticy'le'n chinajal pres, ⁴ wi'nin chibisune'n nin wi'nin chixch'ine'n tan o'kl jalen yi baje'n chiwalor. ⁵ Ncha'tz nsken wi't chiben ticy'le'n yi cob txkel Luwiy yi Ahinoam yi aj Jezreel tu Abigail yi txkelbe'n k'ajtzun Nabal yi aj Carmel.* ⁶ Wi'nin tzun bisune'n Luwiy ta'n. Nin jalt nin tan cyoque'n yi e' yi xomche' te'j tan biyle'n cu'n i' tan c'ub, na nsken wi't je' lajpuj chiwi' tan paj yi chibene'n ticy'le'n chinitxajil pres. Poro ilen nin k'uke' c'u'l Luwiy te Ryos. ⁷ Bene'n tzun tlol tetz yi pale' Abiatar† yi cy'ajl k'ajtzun Abimelec:

—Banaj jun pawor swetz, cy'aj tzaj noc yi efod, chij Luwiy tetz.

Ma yi topone'n yi efod swutz Luwiy, ⁸ nin tzun jak i' tajtza'kltz tetz Ryos.

—¿Wajcaw, ba'n pe' kol kaben tan chitz'amle'n yi jun k'u'j alk'oma'tz? ¿Kaxcyek pelo' tan chitz'amle'n? chij Luwiy tetz Kataj.

—Xomwok nin wutz chicoc, na cxcyekwok tan chitz'amle'n, nin cxcyekwok tan chicolpene'l tzaj yi e' inajal xchik'ab, chij Kataj.

⁹ Lajke'l nin tzun e' bene'n Luwiytz scyuch' yi kak cient yaj yi xomche' te'j, nin e' opontz le ama'l Besor kale na xone't jun tal ne'x a'. ¹⁰ Cho'n tzun e' cyaje'n cyen cob cient-tz yi nsken wi't chik'e'xij, na qui jal chiwalor tan quicy'e'n. Ma Luwiy scyuch' yi cyaj cient, e' icy'tz tan chibene'n tan chitz'amle'n chicontr. ¹¹ Nimix tiemptz cya'n tan xo'n yi chinoje'n cyen cobox xch'eyum Luwiy te jun aj Egipto yi coylij wi ch'im, nin opontz cya'n swutz Luwiy. Poro te ntaxk opon cya'n chin tajwe'n cunin cyak'ol mu'x wa' tan jale'n walor i'. ¹² Nin cyak' jun piñ tort yi wutz ibx cu'n tetz, tu cob tort yi wutz uva cu'n yi skejt. Yi wi't wane'n, nin tzun jal mu'x walor yi jun aj Egiptoja'tz, na nsken wi't el oxix k'ej ta'n tu oxix ak'bal yi qui na wan nin qui'c mu'x tc'a'. ¹³ Jakol tzun Luwiy tetz:

—¿Altzaj swetz na' scyetz i' apatrón? ¿Nin na' ncxsite't? chij Luwiy tetz.

* 29:5 1S 18:7; 21:11. * 30:5 1S 25:42-43. † 30:7 1S 22:20-23.

—In bin aj Egipto, nin in mos jun amalecita, poro ja el oxix k'ej yi ja chin cyaj cyen colil yi impatrón tan paj yi ja chinyabtij. ¹⁴ Nin cho'n xka'ke'n tan majle'n e'chk takle'n le ama'l yi at cwe'n tzi'n chi'ama'l yi e' cereteo. Ncha'tz chi'ama'l yi e' aj Judá tu chi'ama'l yi e' xonl k'ajtzun Caleb. Ncha'tz oc cyen k'a'kl yi tnum Siclag ka'n, stzun yi yaja'tz bantz.

¹⁵ —¿Tzabne' pe' pawor swetz tan woponse'n kale ate't yi jun k'u'j alk'oma'tz? chij Luwiy tetz.

—Ba'n tzimban pawor teru', poro ko jun cu'n litalu' swutz Ryos yi quil tz'ocu' tan imbiyle'n cu'n, nin yi quil chinjatxu' tetz impatrón. Nchimben tzun tan xchajle'n yi be' teru' kale ate', stzun yi aj Egiptoja'tz.

¹⁶ Nin e' opontz kale ate't yi e' alk'oma'tz. Nsken tzun el chichitol quibtz tan ujle'n, nin benake' nin tan wa'a'n nin xc'ala'i'n nin wi'nin tzatzin na bajijtz xchixo'l tan yi e'chk takle'n yi baj chicambal le chi'ama'l yi e' filistey nin le chi'ama'l yi e' aj Judá. ¹⁷ Cyoque'n tzun Luwiytz tan oyintzi' scyuch'. Jalchan chixe'te'n tan chibiyle'n cu'n, nin jalen cwe'n k'ej chixcyewe'n. Cya'l nin tzun jun xchixo'l yi e' alk'oma'tz itz'ij cyentz, ntin yi cyaj cient yi xicye't nin e', na yi e' cyetz e' xcye' tan cyele'n ojk te'jak chicamey.

¹⁸ Ma Luwiy, e' xcye' tan colpe'n junt tir yi e'chk takle'n yi el chimajol yi e' amalecita'tz. Ncha'tz xcye' i' tan chicolpe'n yi cob txkel. ¹⁹ Qui'c jun takle'n yi qui'k e' xcye' tan colpe'n, ma na ja chicambaj junt tir tircu'n. Ncha'tz qui'c nin jun nitxa' nka jun tijl c'u'lal nink tx'akxij, nka nink quim, ma na tircu'n xcye' Luwiy tan chicolpe'n. ²⁰ Ncha'tz cambaj Luwiy cyakil awun yi el chimajol yi e' alk'oma'tz, chi tane'n cne'r tu wacx. Nin yi e' yi na chitzantz tan chilaje'n tzaj cyakil yi e'chk awuna'tz ja cyal: “Tircu'n yi awune'j ya'stzun yi ja xtx'ac Luwiy.”

²¹ Ma yi cyopone'n Luwiy kale e' cyaje't cyen yi cob cient tuch' yi qui nin chitx'aj tan chixome'n nin scye'j, yi ate' cyen stzi' yi a' Besor, nin tzun e' eltzajtz tan chic'ulche'n. Nin tzun tziwunin Luwiytz scyetz. ²² Poro at e' xchixo'l yi e' yi xomche' te Luwiy yi juntlen cyajtza'kl, nin chin xo'wbil nin e', na nin cyal: “Qui'c kuj tan kak'ol jun takle'n scyetz yi e' yi quinín chitx'aj tan chixome'n nin ske'j. Ma na ntin kak'e' quixkel tu chinitxa', nin junawes tajwe'n tan cyele'n skaxo'l,” che'ch coboxa'tz bantz.

²³ —Axwok jun c'olój wamiw, chij Luwiy, —ba'nt cu'n quil kaban yi jun ajtza'kla'tz, na ja oc Kataj tan kuch'eye'n, nin qui nin ntak' i' ama'l tan kaquime'n. Ncha'tz ja tak' i' ama'l sketz tan kaxcyewe'n tan chibiyle'n yi jun k'u'j alk'oma'tz yi e' oc tan kelse'n cu'n klo' swutz. ²⁴ Ba'nt cu'n cya'l jun xom wi' te jun ajtza'kla'tz, na yil jatxlij yi e'chk takle'n yi nkacambaj, nicy' nin tu' nkaben. Na ite'n nin chik'eja'tz yi e' yi nchicyaj cyen tan q'uicy'le'n be'ch ketz, scyuch' yi e'u' yi nxcha'ku' tan oyintzi', stzun Luwiy bantz.

²⁵ Jetza'tz tzun xcone'n yi jun ajtza'kla'tz xchixo'l yi e' xonl Israel, nin ixnin na bajije't jalu'.

²⁶ Ej ma yi cyopone'n Luwiy le tnum Siclag, nin tzun octz tan jatxle'n e'chk oy scyetz yi e' tamiw, chi tane'n yi e' wi' banl wi' yi ate' jalen Judá. Tak' i' jun part scyetz, te yi jun c'olój yi xcye' i' tan cambe'n scye'j yi contr. Ncha'tz ben tlol yi xtxolbile'j tetz yi e' xchakum tan talche'n scyetz yi e' wi' banl wi'a'tz: “Je jun oye'j tetz cyeru', i'tz jun part te yi ja chinxcye' tan majle'n len scyetz yi e' contr Kataj Ryos,' ya's tzun tzitalwok scyetz,” stzun Luwiy ban nintz scyetz yi e' xchakuma'tz.

²⁷ Ite'n nin ban i'-tz scye'j yi e' wi' banl wi' cwent Betel, nin yi e' yi ate' Ramot cwent Néguev. Nin ncha'tz ben oy ta'n tulak e'chk ama'l chi tane'n Jatir, ²⁸ Aroer, nin le tnum Sifmot, nin le tnum Estemoa, ²⁹ nin le tnum Racal. Ncha'tz ben oy ta'n scyetz yi e' wi' banl wi' yi ate' tulak e'chk tnum cwent Jerameel xchixo'l yi e' quenita. ³⁰ Nin ben oy ta'n le tnum Horma, tu Corasán, nin le tnum Atac tu Hebrón. ³¹ Ben len e'chk oy ta'n lakak ama'l kale e' icy'ake't tan ew ib scyuch' yi e' yi xomche' te'j.

31

Yi quime'n Saúl scyuch' yi e' cy'ajl tul oyintzi'
(1 Cr 10.1-12)

¹ Ej i tzun bantz nin tzun e' ben yi e' filisteya'tz tan oyintzi' scye'j yi e' xonl Israel, poro yi e' xonl Israel qui nin e' xcy'e' cyen scye'j, ma na nin e' el ojkuj xchiwutz, nin wi'nin e', e' quim wi yi ju'wtz Gilboa. ² Chixome'n nintzun yi e' filistey tan stz'amle'n Saúl scyuch' yi e' cy'ajl. Nin tzun quim Jonatán cya'n, tu Abinadab nin Malquisúa. ³ Ej nin tzun oc chitx'anul quibtz tan oyintzi' te Saúl. Nin tan paj yi ba'n tcunin chic'oxon flech yi e' filistey yi xomche' nin tan biyle'n cu'n, nin tzun q'uixpijtz cya'n. Xobe'n tzun Saúltz scyetz. ⁴ Tlol tzun i'tz tetz yi xch'eyum yi xomij te'j:

—Cy'aje'n tzaj aspar, nin biycu'n in, bantz nk'e'tz yi e' awer naka'tz chimbiyon cu'n, nin bantz quil chitze'e'n swe'j, te ntaxk chinquim cya'n, stzun i' tetz yi xchakum.

Poro yi xch'eyum qui nin tzun cujijtz, na wi'nin xobe'n. Ej, je'n tzaj tzun tcy'al Saúl yi tetz spar nin cu' xtxicbaltz wuxtx'otx', nin ben jokloktz tibaj. ⁵ Yi tilol yi ch'eyum yi nskén wi't quim Saúl, ite'n nin tzun tulej tetz, nin cu' xtxicbal yi spar wuxtx'otx', nin ben joklok tibaj, nin quimtz. ⁶ Ya'stzun bantz yi chiquime'n Saúl scyuch' yi ox cy'ajl tu yi xch'eyum yi xomij te'j, nin scyuch' cyakil yi e' sanlar i'. ⁷ I tzun yi quilol yi e' xonl Israel yi najlche' le jalajt cy'en yi ama'la'tz swutz len yi a' Jordán, yi wi'nin cyele'n ojkuj yi e' sanlar nin yi nskén wi't chiquim Saúl scyuch' yi ox cy'ajl, nin tzun e' el ojkujtz tulak chitnumil. Ej nin tzun e' opon yi e' filisteytz tulak yi e'chk tnuma'tz tan najewe'n.

⁸ Ma le junt eklok yi cyopone'n yi e' filistey tan majle'n len chima'cl yi e' alma', nin tzun e' nojqwentz te wankil Saúl tu chiwankil yi ox cy'ajl wi yi ju'wtza'tz yi na bi'aj Gilboa. ⁹ Nin tzun el chikuxul yi wi' Saúl. Ncha'tz el chimajol yi e'chk ma'cl, nin tzun e' ben chakumtz cya'n tan xo'mbe'n cyakil yi chi'ama'l tan xtxole'n tulak e'chk ca'lil chiryosil yi mbi cu'n bajij scye'j yi e' xonl Israel. ¹⁰ Nin tzun oc cyen yi e'chk ma'cl k'ajtzun Saúl cya'n le ca'l chiryosil Astarté, nin tzun je' chich'imbál yi wankiltz swutz yi chin wutzile'n tapij tetz yi tnum Bet-sán.

¹¹ Ma yi quibital yi e' aj Jabes cwent Galaad yi mbi cu'n baj chibnol yi e' filistey te Saúl, ¹² nin tzun oc chiyol tircu'n yi e' yaj yi chin cham nin e' tan chibene'n tan ticy'le'n tzaj. Cyakil tzun yi jun ak'bala'tz chixontz. Yi cyopone'n, nin tzun cutzaj yi wankil k'ajtzun Saúl cya'n swutz yi chin tapij cwent Bet-sán scyuch' yi ox cy'ajl. E' pakxe'n tzuntz Jabes le chitnumil. Cy'a'n chiwankil Saúl cya'n. Ej nin yi cyopone'n, nin tzun e' oc tan stz'e'se'n yi chiwankila'tz wi k'ak'. ¹³ Ej cho'n tzun mukxe'n chibakiltz le ama'l Jabes, jak jun wi' tze'. Ma yi mukxe'n chibakil, nin tzun chimuc' we'j tetz juk k'ej. Saúl, yi chireyil.

CA'P SAMUEL Tx'olbil Xo'l Yi Liwre'j

Yi liwr tetz Ca'p Samuel na xchaj sketz yi mbi cu'n mbajij yi tele'n tiemp te yi nsken wit chiquim yi rey Saúl tu Jonatán. Ncha'tz na xchaj sketz yi txolbil yi tal Luwiy tan paj yi bis o'kl yi ban i' scye yi e' alma'a'tz. Nin na kil yi mbi cu'n ban i' yi toque'n cyen tetz chireyil yi e' aj Judá.

Ncha'tz na xchaj sketz yi balajil yi cawu'n yi mban Luwiy squibaj e' xonl Israel. Poro ncha'tz na xchaj sketz yi e'chk paltil i' tu e'chk til yi jal swutz Kataj Ryos.

Yi Weklil Yi Liwre'j

Yi bajx wekl (Cap. 1–4) na jilon te yi cawune'n Luwiy squibaj yi e' aj Judá.

Yi ca'p wekl (Cap. 5–24) na jilon te yi cawune'n Luwiy squibaj yi coblay k'u'j xonl Israel.

a. (Cap. 5–10) yi mbi mbajij te yi toque'n i' tan cawu'n.

b. (Cap. 11:1–12:25) yi txolbil tetz David tu Betsabé.

c. (Cap. 12:26–20:26) yi e'chk il yi ul swutz Luwiy.

d. (Cap. 21–24) yi mbi mbajij tul yi e'chk wi'tzibil tiemp te yi na cawun tzaj i'.

Yi tpone'n stziblal twi' Luwiy yi nsken quim yi rey Saúl

¹ I tzun bantz te yi nsken wi't quim Saúl, nin te yi nsken xcy'e' Luwiy scyuch' yi e' sanlar tan chixite'n cu'n yi e' amalecita, nintzun e' pakxij junt tir le tnum Siclag tetz cobox k'ej.

² Ma le toxi'n k'ej, nin tzun opon jun yaj yi nternin katza'lt yi be'ch tetz, nin chin puklajt nin xo'l wi' tan xchajle'n yi wi'nin na bisun. Yi jun yaja'tz cho'n tele'n ojkuj le ama'l kale ate' pont Saúl scyuch' yi e' sanlar. Nin yi topone'n swutz Luwiy nin tzun cu' mejloktz jalen yi cwe'n pon yi wi' wuxtx'otx', tan tak'le'n k'ej Luwiy.

³ —¿Yaj, na' ncxsite't? chij Luwiy tetz.

—Yi in wetz ja ne'l tzaj colpuj le kacampament yi o' xonl Israel, chij yi yaja'tz.

⁴ —¡Poro altzaj swetz yi mbi'tz mbajij! Txol tzaj swetz, chij Luwiy.

—Yi txolbil i'tz, yi ja ke'l ojkuj xchiwutz kacontr le oyintzi', nin wi'nin alma' mban. Ej nin ja che'l cu'n rey Saúl swutz, tu Jonatán yi cy'ajl, chij yi yaja'tz.

⁵ —Poro xe'n na el atxum tetz yi ko ja wi't chiquim Saúl tu Jonatán, chij Luwiy tetz yi yaj.

⁶ —Yi mero puntil i'tz atin cunin wetz wi yi ju'wetz Gilboa, yi mbene'n wilol yi na xcon yi lans Saúl ta'n tetz xtx'amij. Nin txant tan cyopone'n yi e'chk care't tetz oyintzi' cwent yi e' filisteya'tz scyuch' yi e' yi xo'n cuntu' quitane'n tan stz'amle'n i'. ⁷ Te yi jun tkuja'tz nin tzun xmayin tzaj i'-tz wutz coc, nin chinsaj chakoltz. Ja tzun nopontz te'j tan xch'eye'n klo'. ⁸ Nintzun njak i' swetz yi na' scyetz in, nintzun wal tetz yi in jun amalecita. ⁹ Talol tzuntz swetz: “Banaj pawor tan imbiyle'n cu'n na chin q'uixc'uj nin atin cu'nt, nin i'xnin itz'ine't,” stzun i' bantz swetz.

¹⁰ Ej nin tzun ncu' imbiyoltz, na tech cu'n tib yi qui't tz'itz'ij. Nin tzun me'l incy'al yi coron yi ate'n te'j wi' tu yi jun yubel yi at cu'n skul k'ab, tan wak'ol teru', ilu' jun c'oloj wajcawil,* chij yi amalecita'tz bantz tetz Luwiy.

¹¹ Ej cwe'n tzun rit'ol Luwiy yi be'ch tetz tan paj bis o'kl. Ncha'tz e' ban yi e' yi xomche' te'j. ¹² Wi'nin o'kl nin wi'nin chuna'n bajij yi quibital yi nsken wi't quim Saúl tu Jonatán yi cy'ajl. Nin yi nsken wi't che'l cu'n yi e' sanlar tetz Israel swutz, yi e' sanlar tetz Ryos. Wi'nin tzun chibisune'n nin muc' Luwiy we'j jalen yi toque'n akale'n te jun k'eja'tz tan paj yi mbi cu'n bajij te Saúl tu Jonatán. ¹³ Jakol tzun Luwiy tetz yi jun xicya'tz yi oponsan rason twi' i':

—Yi a'xatz ¿na' ncxsite't? chij Luwiy.

* **1:10** 1S 31:1-6; 1Cr 10:1-6.

—Yi in wetz in jun awer nak xchixo'lu', in jun amalecita, chij yi chakum.

14 —¡Nxac manimsaj awib tan biyle'n cu'n yi yaj yi bixba'nt tan Ryos tetz rey! chij Luwiy.

15 Saje'n tzun xchakol Luwiy jun scyeri e' yi ate' jak' ca'wl, nin tzun cawunintz tetz:

—¡Biy cu'n yi june'j! chij.

Nin tzun cu' biyol yi jun amalecita'tz. 16 Te yi jun tkuja'tz yintaxk quim, nin tal Luwiy tetz:

—Ašte'n aj paj te yi cxcupon biyij, na ja awal tan atzi' yi ašte'n mbiyon cu'n yi kareyil, yi txa'ijt tan Ryos, chij Luwiy bantz.

Yi chuna'n tu yi o'kl yi bajij tan paj chiquime'n Saúl tu Jonatán

17 Ma Luwiy, nintzun tzaj bu'k jun bitz tetz talma' yi cya'n chuna'n ta'n, tan paj yi nsken chiquim Saúl tu Jonatán yi cy'ajl. 18 Nintzun cawun Luwiy tan toque'n chichusle'n yi e' aj Judá, tan ta'we'n yi jun bitza'tz yi cya'n chuna'n ta'n. Ej nin yi jun bitza'tz yi na bi'aj “Yi c'oxol flech”, cho'n tz'iba'n cyen tul yi liwr yi na bi'aj “Justo”.†

19 “¡Cyakil yi o' xonl Israel, ja el kak'ej wi'wtz xo'l wutz! Wech na at e' yi chin cham nin e' tan oyintzi', poro ja che'l cu'n swutz.

20 Cya'l ben tan xtxole'n scyetz yi e' filistey le tnum Gat nin cya'l tz'oc tan xtxole'n tulak e'chk be' le tnum Ascalón, bantz quil chitzatzin yi e' xna'n filistey, bantz quil chitz'itpun tan tzatzin na yi e'a'tz, qui'c Ryos tetz cyalma'.

21 “Qui'tk cu' jun tz'uje' a'bal wi'ak yi e'chk ju'wtza'tz cwent Gilboa, nin qui'tk cu' k'ab che'w tibaj, na yi jun ama'la'tz i'tz jun ama'l tetz quimichil. Na tul yi jun ama'la'tz ja baj chiyak'pul kacontr yi makbil chiflech yi e' yi chin cham nin tan oyintzi' Na tul yi jun ama'la'tz ja tz'ilin yi makbil flech Saúl, nin qui't na txekun tan paj yi yak'pe'n tetz.

22 “Yi na chipakxtzaj Saúl tu Jonatán tul jun oyintzi', ilenin nojnak xch'el tu xepu'il chiwankil chicontr te chispar nin te'jak chiflech. Wech yi e' contra'tz, chin wi'tz aj biyonl nin e'.

23 Ja kapek' te Saúl, nin ja kapek' te Jonatán. Junit e' te yi itz'e't tzaj. Nin junit nin e' yi e' quime'n. Chin lajke'l nin nchoyintzin chi jun q'u'il q'uitx. Nin at mas chichamil chí chichamil e' león.

24 “Axwok jun c'olój me'l Israel, ok'enwok te Saúl, na tan i', ja oc balaj be'ch itetz. Nin tan i' ja oc balaj xbu'k yi lino cu'n, yi oro cu'n yubel stzi'ak.

25 ¡Wech na chin cham nin e', poro ja chisotz tul oyintzi'! ¡Lastum, ja el cu'n Jonatán swutz, ja el cu'n swutz jalen wi'wtz!

26 “¡Wi'nin na cǎjoyon swetz Jonatán! ¡Wi'nin nchimpek' tzawe'j, aǎ jun c'olój witz'un! ¡Chumbalaj nin xtxaxl awalma' banak swe'j! Ilenin ja cxe'l cu'n te ayol. Na ba'n k'uke' kac'u'l te'j. Mas tcu'n ja k'uke' inc'u'l te ayol, swutz jun yol yi na suk jun xna'n tetz tchmil.

27 Lastum ja che'l cu'n swutz yi e' yi chin cham nin e'. Lastum na xitu'n cu'n nsaj e'chk chima'cl.”

2

Yi toque'n Luwiy tetz rey cwent Judá

1 Ej i tzun yi baje'n wi' yi jun chuna'na'tz, nin tzun jak Luwiy tajtza'kltz tetz Kataj:

—Ílu' jun c'olój Wajcaw, ¿Tajwe'n pe' tan imbene'n le jun tnum cwent Judá? chij Luwiy.

—Tajwe'n tan abene'n, chij Kataj.

—Wajcaw, ¿mbi tnumil cwent Judá nchimbene't? chij Luwiy.

—Tajwe'n tan abene'n Hebrón, chij Kataj bantz tetz.

† 1:18 “Justo” i'tz jun antiw liwr yi qui't na jal jalu', kale tz'iba'nt cyen yi mbi cu'n nchiban cyen yi e' yi chin cham nin, xchixo'l yi e' sanlar cwent Israel, chitane'n Josué, Luwiy, nin coboxt chixone'n.

² Chibene'n tzun Luwiytz scyuch' yi cob txkel, Ahinoam yi aj Jezreel tu Abigail, yi txkelbe'n k'ajtzun Nabal yi aj Carmel. ³ Ncha'tz nin e' ben tcy'al yi e' tamiw yi ilen nin xomche' te'j, scyuch' chinajal. Cho'n tzun cyopone'ntz tan chinajane'n le tnum Hebrón. ⁴ Nin tzun opon chimolol quib cyakil yi e' yaj yi e' aj Judá le tnuma'tz, nintzun bixe' Luwiytz cya'n tetz chireyil.

Yi t'ital Luwiy scyetz yi e' wunak, yi i'tz yi e' aj Jabes cwent Galaad mukun yi wankil k'ajtzun Saúl, ⁵ nin tzun e' ben cobox chakumtz ta'n tan talche'n scyetz yi e' aj Jabes: “Tak' tzaj Kataj wi'nin banl talma' squibu', na yi e' cyeru' ja chimuku' wankil k'ajtzun kareyil. ⁶ Ncha'tz nink tz'oc Kataj tan chiq'uity'le'nu' nin qui'k che'lu' te'j c'u'l i'. Ma yi in wetz ilen nin quil che'lu' te inc'u'l, nin ilen nin tzimbne' jun ba'n scyeru', na chumbalaj nin yi cyajtza'klu' yi nchimuku' yi wankil k'ajtzun kareyil. ⁷ Poro quiwit, quil chibisunu', qui'c na ban ko ja quim yi rey Saúl. Na yi e' aj Judá ja wi't no'c cyak'un tetz wi'tz chireyil,” stzun Luwiy bantz scyetz yi e' chakum tan chitxolil scyetz yi e' aj Jabes.

Yi oyintzi' yi jal xchixo'l yi e' aj Israel scyuch' yi e' aj Judá

⁸ I tzun bantz yi Abner cy'ajl Ner yi wi'tz cyajcawil yi e' sanlar k'ajtzun Saúl, nin tzun ben tcy'al i' yi Is-boset, yi cy'ajl k'ajtzun Saúl le tnum Mahanaim. ⁹ Cho'n tzun bixewe'ntz ta'n tetz rey cwent Gesuri, Jezreel, Efraín, Benjamín nin cwent tircu'n Israel. ¹⁰ At tzun Is-boset tul ca'wunak yob yi xe'te'ntz tan cawu'n cwent Israel, nin cob yob ban i' tan cawu'n. Ma yi e' xonl k'ajtzun Judá yi cyetz chireyil bantz i'tz Luwiy. ¹¹ Juk tzun yob tu kak xaw ban Luwiy tan cawu'n cwent Judá, nin yi bajx tnum kale najewe't i' tan cawu'n i'tz Hebrón.

¹² Ej nin tzun e' eltzaj Abner le tnum Mahanaim tan cyopone'n le tnum Gabaón, na i' yi wi'tz bajxom squibaj yi e' sanlar cwent Is-boset, yi rey tetz Israel. ¹³ Ma tetz Joab yi aj Judá, tal Sarvia, nin e' eltzajtz le tnum Hebrón na i' yi wi'tz bajxom squibaj yi e' sanlar cwent rey Luwiy. Cho'n tzun chic'ulul quibtz kale atit jun cu'lbil a' cwent Gabaón. Cho'n tzun baj cwe'n chinuc'ul quibtz tan oyintzi', jun tx'akaj le jun xlaj yi cu'lbil a'a'tz, ma junt tx'akaj le jalajt. ¹⁴ Nin tzun tal Abner jun txolbil tetz Joab:

—Qui' pe' atz yil chicy' tzaj yi e' ac'aje't tan oyintzi' skawutz, chij i'.

—Ba'n atit, chij Joab.

¹⁵ Ej cha'stzun te xchixo'l yi e' sanlar cwent Benjamín tu Is-boset yi cy'ajl k'ajtzun Saúl, nin e' icy' coblaj chakum cya'n xchiwutz. Ncha'tz e' ban yi e' sanlar yi ate' jak ca'wl Luwiy, nin e' icy' coblaj chakum cya'n xchiwutz. ¹⁶ Chicyakil cunin tzun yi e' chakuma'tz e' ben niltz tan chitz'amle'n chicontr. Itzun xi'il chiwi' chicontr tx'amx cya'n, jujun chan te jujun. Nin ben chikopol chispartz jak cyempl. Nin tan yi txolbila'tz cyakil yi e' chakuma'tz e' quim lentz. Cha'stzun te nin oc bi' yi jun luwara'tz tetz Helcat-hazurim*, cwent Gabaón. ¹⁷ Chin xo'w'bil nin ban yi oyintzi'a'tz tul yi jun k'eja'tz, na nin tz'akon Abner scyuch' cyakil yi e' sanlar cwent Israel, cyak'un yi e' sanlar Luwiy yi e' aj Judá. ¹⁸ Xomche' yi ox tal Sarvia le oyintzi'a'tz yi na chibi'aj: Joab, Abisai tu Asael. Yi Asaela'tz elnak nin tcyaj, chi na ojkel jun masat xo'l ch'im. ¹⁹ Bene'n tzun xomok i'-tz wutz coc Abner tan stz'amle'n klo'. Qui nin tak' i' ama'l tetz tan tele'n ojkuj. ²⁰ Ma yi xmayine'n tzaj Abner wutz coc, nin tzun taltz:

—¡Añ bin lo' a'tz Asael! chij Abner.

—¡Ina'tz! chij i'.

²¹ Saje'n tzun tlol Abner:

—Qui't cxom tzaj wutz incoc tan intz'amle'n. Ba'nt cu'n joyaj puntil tan stz'amle'n jun inchakum nin majlen yi e'chk takle'n yi cy'a'n ta'n, chij Abner.

Poro yi Asael, quinín cutzaj txxumu'n, ma nin xom nin tan stz'amle'n klo' Abner.

²² Saje'n tzun tlol junt tir Abner:

* **2:16** “Helcat-hazurim” na lo' elepont “Ama'l xo'l c'ub tetz oyintzi'.”

—¡Qui na waj yil cxom tzaj tan intz'amle'n, ko qui' atz cxe'lpon cu'n wa'n swutz! Nin kol cxquim wa'n quil tzatzin yi awutzicy Joab swe'j, chij Abner.

²³ Poro tan paj yi quinín oc yol Abner te wi' Asael, saje'n tzun xuyul Abner yi wi' yi tetz lans wutz c'u'l Asael. Cyecyen tunintz twankil Asael nin elpon wutz coc. Cho'n nin quime'n cyentz kale cwe't trimp. Nin cyakil yi e' yi xomche' tzaj nin tzun na chitxcye' cu'ntz tan xmaye'n yi wankil Asael yi nsken quim. ²⁴ Ma yi e' stzicy Asael yi Joab tu Abisai, qui nin tzun e' txcye' cu'n, ma na nin e' xom nin tan stz'amle'n Abner. Nsken cu' k'ej yi cyopone'n wi ju'wutz Ama, yi at swutzo'c tzaj yi tnum Gía, tul yi be' yi na ben le ama'l yi tz'inunin tu' cwent Gabaón. ²⁵ Cho'n tzun chimolol quib yi e' aj Benjamín scyuch' Abner wi jun ju'wutz, nin junit k'u'j e' bantz tan chibnol list quib tan oyintzi' junt tir. ²⁶ Xch'ine'n tzaj tzun Abner scyetz Joab:

—¿Qui polo' tzaj yi jun oyintzi'a'tz yi at skaxo'l? ¿Qui pe' na el atxum tetz yi jun ajtza'kla'tz ntin stk'e' wi'nin bis o'kl sketz kacyakil cu'n? ¡Ba'nt cu'n alaj scyetz yi e' yi xomche' tzawe'j tan qui't cyoque'n tan chibiyle'n cu'n chixonl! chij Abner ban tzajt.

²⁷ Bene'n tzun stza'wel Joab:

—Jun cu'n yol na wal nin tzatz tan bi' Kataj Ryos, yi qui'k nsaj awalol yi xtxolbila'tz, ja klo' chixe'tij yi e' insanlar tan chibiyle'n cu'n yi e' katanum jalen cu'n klo' yil tz'ul skil eklen, chij Joab.

²⁸ Cawune'n tzun i'-tz tan cwe'n e'chk chun, tan make'n chiwutz yi e' sanlar tan chitanewe'n tan oyintzi'. Qui't tzun e' ben xomoktz tan chibiyle'n cu'n yi e' aj Israel. ²⁹ Ma tetz Abner tan pakxe'n jalen Mahanaim nin tzun e' xon tul jun ak'bala'tz cyakil yi ama'l cwent Arabá. Nin ja xcon e'chk k'ab be' cya'n yi na icy' cu'n wi a' Jordán. Ncha'tz e' icy' cwent Bitrón, kalena's tzun cyopone'ntz le cyetz chi'ama'l, Mahanaim.

³⁰ Ncha'tz Joab qui't oc ch'inch'uj tan stz'amle'n Abner, nin tzun octz tan chijutz'e'n cu'n yi e' tetz sanlar, nin octz tan cyajle'n. Kalena'tz tzun yi lajluchaxe'n yi e' quim wajxaklaj wi'tz ajcaw yi ate' jak' ca'wl Luwiy tuml yi Asaela'tz. ³¹ Ma yi e' yi xomij te Luwiy, ja lajluchax xchiwutz yi e' quim ox cient tu ox c'al xonl k'ajtzun Benjamín cya'n, tuml yi e' yi xomche' te Abner. ³² Ej ma wankil Asael, nin ben ticy'le'n jalen Belén, nin cho'n mukxe'ntz kale mukxe't yi k'ajtzun taj. Ma Joab scyuch' yi e' yaj yi xomche' te'j, baj cu'n tzun ak'baltz cya'n tan xo'n, nsken ul skil yi cyopone'n Hebrón.

3

¹ Nim tiemp ban yi oyintzi' xchixo'l yi e' xonl Luwiy tu yi e' xonl k'ajtzun Saúl, nin te yi tele'n tiemp wi'nin jale'n chichamil yi e' tu Luwiy, ma tetz k'ajtzun Saúl wi'nin tele'n chichamil.

Yi e' xonl Luwiy

² Je chibi' yi e' nitxajil Luwiy e' jal te yi ate' pon Hebrón: Yi bajx cy'ajol na bi'aj Amnón, tal yi txkel i' yi na bi'aj Ahinoam yi aj Jezreel. ³ Yi ca'p na bi'aj Quileab, tal Abigail yi txkelbe'n k'ajtzun Nabal yi aj Carmel. Yi toxi'n na bi'aj Absalom tal Maaca yi me'l Talmai, yi rey cwent Gesur. ⁴ Yi cyaji'n na bi'aj Adonías, tal Haguit. Yi to'i'n na bi'aj Sefatías tal Abital. ⁵ Yi kaki'n cy'ajl na bi'aj Istream, tal Egla, yi i'tz junt txkel Luwiy. Cyakil yi e' cy'ajola'tz cho'n quitz'e'n Hebrón yi tnum kale najewe't Luwiy.

Yi xome'n wi' Abner te Luwiy

⁶ Ej i' tzun te yi na tzan cyen cunin yi oyintzi' xchixo'l yi e' tu Is-boset yi cy'ajl k'ajtzun Saúl scyuch' yi e' tu Luwiy, jale'n nin tzun ban mas k'ej Abner xchixo'l yi e' yi xomij chiwi' te Is-boset. ⁷ At tzun jun xna'n yi i'tz ca'p txkel Saúl tane'n, yi na bi'aj Rizpa, me'l Aja, nin tzun witbej tib Abner tu jun xna'na'tz. Tan yi xtxolbila'tz nin tzun oc Is-boset tan yajle'n: —¡Nxac mawitbej awib tu yi ca'p txkel tane'n k'ajtzun intaj! chij i'.

⁸ Saje'n tzun colpuj wi' Abner tan yi yol yi tal Is-boset tetz:

—ǰǰe'n tzun! ǰIn ptzun jun ta'kl tx'i', yi na xcon scyetz yi e' aj Judá? Yi in wetz ja wak' wib tan inxcone'n jak' ca'wl ataj. Nin ja wak' chik'ej yi e' tetz tamiw. Nin quinín ncǰben injatxol tk'ab Luwiy. Ma jalu', ja cǰu'l tan talche'n swetz yi ja injuch wil te'j jun xna'n tu'.⁹ Nink tz'oc Kataj tan incawse'n cunin ko quil no'c tan ǰch'eye'n Luwiy tan toque'n cyen tetz rey chi suki'nt tan Ryos tetz. ¹⁰ Na alijt cyen tan Ryos tan tele'n majij yi ca'wl tk'ab Saúl scyuch' yi e' tetz xonl, nin tan tak'le'n yi ca'wl tk'ab Luwiy tan cawune'n tibaj Israel nin Judá tul yi ama'l cwent Dan jalen cwe'n tzi'n te yi ama'l cwent Beerseba, stzun Abner bantz.

¹¹ Qui'ct nin tzun jun yol tal Is-boset tetz Abner, na wi'nin xobe'n i' tetz. ¹² Ma tetz Abner nin tzun e' ben cobox chakum ta'n tan talche'n yi xtxolbile'j tetz Luwiy: “ǰNa' scyetz taw cyakil katanum? Wetz pe', nko atz. Ba'nt cu'n kaban jun trat: tzinjoye' puntil bantz cyoque'n cyakil yi e' xonl Israel jak' ca'wlu',” chij Abner bantz, tan cyalol yi e' chakum tetz Luwiy.

¹³ Ma tetz Luwiy i tzun tal: “Ba'n lbixe' jun trat skaxo'l tzawuch' poro kol tzacy'aj tzaj Mical, yi me'l k'ajtzun Saúl, swetz. Ko qui' ba'nt cu'n quil tzachaju'l awib tzinwutz,” chij Luwiy. ¹⁴ Ncha'tz nin e' ben cobox chakum tan Luwiy tan yol tetz Is-boset: “Tz'ulke'n junt tir yi wuxkel awa'n, yi Mical, na quimnake' jun cient filistey wa'n tan toque'n tetz wuxkel,” chij Luwiy.

¹⁵ Cawune'n tzun Is-boset tan tele'n majij Mical tetz Paltiel, yi cy'ajl Lais. ¹⁶ Poro yi Paltiel, nin xom nin wutz coc nin wi'nin tok'e'n jalen yi cyopone'n le aldey Bahurim. Nin tzun cawun Abner tetz Paltiel tan pakxe'n.

¹⁷ Ej jilone'n tzun Abner scyetz yi e' wi' banl wi' cwent Israel: “Ja el nimix tiemp cyanu' tan joyle'n puntil tan bixewe'n Luwiy tetz kareyil. ¹⁸ Ma jalu' ja bin opon tiempil tan kabnol tane'n, na suki'nt tan Kataj Ryos yi tz'ocpon cyen Luwiy tetz wi'tz kareyil nin xcyek i' tan kacolpe'n jak' chica'wl yi e' filistey nin jak' chica'wl yi e' mas kacontr,” stzun Abner bantz scyetz.

¹⁹ Ncha'tz nin jilon Abner scyetz cyakil yi e' xonl k'ajtzun Benjamín, nin tzun icy'tz tan tpone'n jalen Hebrón tan talche'n tetz Luwiy yi mbi'tz na chitxum cyakil yi e' aj Israel nin yi mbi'tz na chitxum cyakil yi e' xonl k'ajtzun Benjamín. ²⁰ Junak tzun yaj xomche' te Abner yi topone'n jalen Hebrón, kale najle't Luwiy, nin tzun bnix jun chin wa'a'n tan Luwiy scyuch' cyakil yi e' yi xomche' te Abner. ²¹ I tzun tal Abnertz tetz Luwiy:

—Ma jalu', na'je'n, na chin tajwe'n cunin yil chimben tan chimolche'n cu'n cyakil yi e' aj Israel, tan bnixe'n jun trat cya'n tu yi wi'tz cyajcawil tan toque'n cyenu' tetz chireyil bantz cawune'nu', quib yi cyetz cyajbil, chij Abner bantz tetz Luwiy.

Tzatzin cu'n chijatxol quib Luwiy tu Abner. Wi'nin tzatzine'n Abner yi pakxe'nt.

Yi quime'n Abner tan Joab

²² Ej i tzun bantz nin tzun opon Joab scyuch' yi e' yi xomij chiwi' te Luwiy, cho'n e' xa'ke'n tan majle'n e'chk takle'n yi e' xcy'e' tan cambe'n scye'j chicontr. Nimix nin tzun sken cyaj cyen yi tnum Hebrón tan Abner. Nin qui'c na bislej i' jetz yi tele'n tzaj Luwiy tan tak'le'n i' tbe'. ²³ Ma yi cyopone'n Joab le tnum scyuch' cyakil yi e' tetz sanlar, nin tzun tbit i' yi nsken xa'k tzaj Abner yi cy'ajl Ner, tan yol tetz Luwiy. Nin watok cu'n nchijatx quib, nin wi'nin tzatzine'n Abner yi pakxe'n. ²⁴ Topone'n tzun balk'uj Joab swutz yi rey Luwiy, i tzun taltz:

—ǰllu' jun c'olój kareyil! ǰMbi ncu' nuc'ulu'? Na ja wit yi ja ulak nin Abner tan yol teru'. ǰNxac ntak'u' ama'l tetz tan tele'n liwr? ²⁵ ǰQui pe' na el xtxumu' tetz yi Abner yi cy'ajl Ner, ntin ja ulak tan talche'n la'jil teru' nin tan xk'uke'nu', nin tan tilwe'n yi mbi cu'n na tzanu' tan banle'n? chij Joab tetz rey Luwiy.

²⁶ Yi tele'n tzaj Joab tan yol tetz Luwiy, nin tzun e' ben ǰchakol cobox ǰchakum tan stz'amle'n Abner. Cho'n tzun stz'amle'n cya'n kale atit yi julil a' Sira. Nin pakxij cya'n junt tir Hebrón. Ma Luwiy qui sak swutz mbi mbajij. ²⁷ Yi topone'n Abner, nin tzun

ben tcy'al Joab i' xla'j yi puertil yi tnum tan chijilone'n chichuc cuntu' tane'n. Na chijilon cu'ntz yi bene'n kopol Joab jun cchilu' le c'u'l Abner nin quimtz. Ya'stzun yi ticy'sal Joab c'u'l te Abner tan paj yi quime'n Asael yi titz'un ta'n. ²⁸ Ma yi t'ital Luwiy yi mbi cu'n bajij, nintzun tal: "Jun cu'n yol sak swutz Kataj Ryos yi qui'c ketz kapaj scyuch' yi e' yi na chicawun tzinxlaj te yi jun quimichila'tz yi mban, na nk'e'tz o' mbiyon cu'n Abner yi cy'ajl Ner. ²⁹ ¡Yi mero aj paj i'tz Joab! Nink tz'oc cunin cawse'n i' tuml yi najal. Nin cyakil cunink yi e' xonl yi xomt che' tzaj, nink chitij yi jun jilwutz quimichila'tz. Nink chiyobtij tan lepra. Nink cho'c tetz co'x. Nink chucu' biyij. Nink chitij we'j," chij Luwiy bantz.

³⁰ E' Joab tu Abisai e' biyon cu'n Abner, na tul yi oyintzi' yi bajij Gabaón nin cu' biyol Abner yi quitz'un yi na bi'aj Asael.

³¹ Nin tzun el jun ca'wl tan Luwiy, scyetz Joab scyuch' cyakil yi e' yi xomche' te'j: "Rit'wok cu'n be'ch itetz, nin tz'oken be'ch ite'tz yi chintzolon nin, nin bisunwok tan yi quimich yi mban Abner," chij. Ej nin xom nin yi rey Luwiy wutzcoc yi ekbil alma' yi e' bene'n tan mukle'n wankil Abner. ³² Cho'n tzun mukxe'n cya'n le tnum Hebrón. Nin tzun ok' rey Luwiy. Wi'nin xch'ine'n tan o'kl swutz yi nichil Abner. Ncha'tz cyakil wunak e' ok' lentz. ³³ Nin je tal yi rey Luwiy tul yi chuna'n yi ban i':

¡Abner! yi quimichil yi nnojquen tzawutz chin tx'ixwil nin.

¿Xe'n mban yi mawak' awib tk'ab jun chin biyol naka'tz?

¡Lastum! Ja cxe'l cu'n swutz chi na quim jun yaj xchik'ab yi e' yi chin txuc nin cyajtza'kl.

³⁴ Ja cxsotz yaj, wech na qui c'alij che' ak'ab, nin qui c'alij che' awukan tan caren. ¡Ja cxquim chi na quim jun xchik'ab biyol nak yi chin juntlen nin cyajtza'kl! stzun yi rey Luwiy bantz tul yi chuna'n.

Ncha'tz wi'nin cyok'e'n yi e' wunak bantz. ³⁵ Nin tzun cu' chiwutz cyakil tetz Luwiy tan wane'n mu'x tal te ntaxk oc akale'n, poro bixe' jun yol ta'n:

—¡Nink tz'ok Kataj Ryos tan incawse'n cunin, kol baj jun piñ pam wa'n nka alchok takle'níl te ntaxk cu' k'e'j! chij i'.

³⁶ Cyakil cunin tzun e' wunak el chitxumtz tetz yi bis yi at cu'nt yi rey Luwiy, nin ba'n ban xchiwutz yi txolbila'tz, na cyakil yi mbi cu'n na ban yi rey, tircu'n wunak na chitzatzin len te'j. ³⁷ Te jun k'e'ja'tz cyakil yi e' xonl Israel el chitxum tetz yi nk'e'tz Luwiy biyon cu'n nka txumul tetz tan biyle'n cu'n Abner yi cy'ajl Ner.

³⁸ Bene'n tzun tlol yi rey scyetz yi e' wi'tz ajcaw yi ate' jak' ca'wl:

—Sak xchiwutzu' yi jalu' ja quim jun chin wi'tz ajcaw skaxo'l ketz yi o' xonl Israel, nin i'tz jun chumbalaj yaj. ³⁹ Bintzij, in yi rey yi txa'ij chint tan Ryos. Poro jalu' qui na pujx wa'n mbil tzimban scye'j yi e' tal wanub Sarvia-a'tz,* yi ntin biyol naki'n cya'n. Qui na nimsaj inc'u'l tan banle'n tane'n. ¡Nink tz'oc Kataj Ryos tan chicawse'n cunin yi e' yi mbon yi jun ajtza'kla'tz, yi chin juntlen nin!

4

Yi cwe'n biyij Is-boset

¹ I tzun bantz yi t'ital Is-boset yi nsken cu' biyij Abner le tnum Hebrón, nin tzun saj jun chin xo'w te'j. Ncha'tz e' ban cyakil yi e' aj Israel, cyakil cunin e', e' xob lentz. ² Te yi tiempa'tz at tzun cob yaj, aj oyintzi'inl yi ate' jak ca'wl Is-boset. Yi cob yaja'tz e' len cu'n ajcaw scye'j cob k'u'j sanlar yi ja chixcon tan majle'n e'chk takle'n scye'j yi e' wunak yi nk'e'tz e' xonl Israel. Baana bi' jun nin Recab bi' yi junt. Yi cob yaja'tz e' len cu'n cy'ajl Rimón yi aj Beerot, nin e' xonl k'ajtzun Benjamín. ³ Nin yi tnum Beerot-tz cho'n at cwent yi e' xonl k'ajtzun Benjamín. Na nsken wi't che'l ojk yi e' xonl Beerota'tz jalen Bitaim, kale najlche't chi awer nak tane'n jalu'.

⁴ Ma k'ajtzun Jonatán yi cy'ajl k'ajtzun Saúl, at tzun jun cy'ajl cyajnak cyen yi na bi'aj Mefi-boset, yi at mu'x yana'sil te cabil tkan. Na te yi at tzaj tul o' yob nintzun opon tziblal

* 3:39 1Cr 2:12-16.

chiwi' yi q'uicy'lom tetz, yi nsken cu' biyij Jonatán tu taj le ama'l Jezreel. Bene'n tzun yi mos yi na tzan tan q'uicy'le'n yi ni'a'tz tan xitx'le'n tzaj, nin tzun el ojektz tuch' tan ew ib. Poro tan paj yi ojke'l nin tzun el stzakpul yi ni'. Nintzun q'uixpij tkantz, nin oc cyentz tetz co'x.

⁵ Inti yi cob cy'ajl Rimóna'tz yi aj Beerot, yi Recab tu Baana, nin tzun e' bentz xe ca'l Is-boset, nin tzun e' opontz chajcu'n k'ej, te yi oril yi wi'nin tz'a'. Ma tetz Is-boset benak nin i'-tz tan watl, na nsken wi't wan. ⁶ Ma yi xna'n yi q'uicy'lom tetz yi ca'l, nintzun octz tan telse'n stz'isil mu'x triw, poro tan paj tz'a', sajt quen tu watl. Nin tan yi xtxolbila'tz e' cyecyen tunin Recab tu yi titz'un Baana, nin cya'l jun i'lon chiwutz yi cyocompone'n kale na wite't Is-boset. ⁷ Cho'n tzun coylij Is-boset wi xtx'ach le witbil yi cyocompone'n xe ca'l. Nin tzun cu' chibiyoltz, nin el chikuxul yi wi' nin ben quicy'altz. Ej nin baj cu'n ak'bal cya'n tan xo'n tul yi be' yi na icy' cu'n xlay yi a' tetz Jordán. ⁸ Na yi cyajbil i'tz tan tak'le'n yi wi' Is-boset tetz Luwiy, jalen Hebrón. Yi cyopone'n nin tzun cyaltz:

—Ilu' jun c'olaj kajcawil, ja ul yi wi' Is-boset ka'n, yi cy'ajl k'ajtzun Saúl yi contru' banak, yi juna'tz yi joynak puntil tan biyle'n cunu'. Poro yi jalu' ja tak' Kataj Ryos ama'l tan ticy'salu' c'u'lu' te k'ajtzun Saúl scyuch' yi e' xonl i', che'ch bantz.

⁹—Sak cu'n swutz Kataj Ryos yi Ryos yi itz' nin tetz, yi jun yi ja chinclax ta'n tk'ab e'chk sotzaj c'u'lal, sak cu'n swutz i' yi cxelponwok cu'n swutz wa'n. ¹⁰ Na at tzaj jun yaj yi opon tzinwutz le tnum Siclag tan talche'n yi nsken quim yi rey Saúl. Le wutz tetz tajtza'kl yi i'tz jun balaj tziblal yi chintzatzink te'j, nin lwak' jun oy tetz. Poro qui nin el xtxum i', yi ko squimok wa'n tan yi tziblal yi ul ta'n tan paj yi mbi mban i'. ¹¹ Nin ite'n nin tzimbne'a's tzite'j. Na chin juntlen nin ban itajtza'kl, na yi yaj yi nquim ita'n qui'c tetz til. Nin cho'n coylij tan ujle'n wi soc xe yi tetz ca'l. Cha'stzun te tajwe'n cu'n cxelponwok cu'n swutz. Tzichoje' itil tan paj yi ncu' ibiyol Is-boset.

¹² Cawune'n nin tzun Luwiy scyetz yi e' wi'tz cyajcawil yi e' sanlar yi ate' jak' ca'wl i' tan chibiyle'n cu'n. Yi chiquime'n nintzun el chic'aplul chik'ab tu quikan, nin je' ch'imba'ntz naka'jil yi pila'il a' yi at le tnum Hebrón. Ma yi wi' Is-boset cho'n tzun cwe'n chimukultz kale mukxnake't yi wankil k'ajtzun Abner le tnum Hebrón.

5

Yi bixewe'n Luwiy tetz wi'tz rey squibaj cyakil e' xonl Israel

¹ Itzun yi wi't bajije'n yi xtxolbila'tz, chibene'n tzun chimolol quib cyakil yi coblaj k'u'j xonl Israel jalen Hebrón, tan yol tetz Luwiy: “Max c'u'lu' Ta'. Katanum kib tuch'u', na junit ka'xch'el. ² Yi ketz kamantar tan talche'n teru' i'tz: Bintzij nin yi k'ajtzun Saúl, ja xcon cyen tetz kareyil, poro qui nin bajx cu'n i' skawutz. Ma ilu' teru' ja bajx cunu' skawutz yi nkaben tulak e'chk oyintzi'. Ncha'tz bixba'nt tan Ryos yi ilu' teru' tz'ocopon cyenu' tan cawu'n squibaj cyakil cu'n o' xonl Israel,” che'ch bantz tetz.

³ Ya'stzun yi xtxolbil yi nxcon cyak'un e' wi' banl wi' scye'j yi coblaj k'u'j xonl Israel yi chijilone'n tu yi rey Luwiy le tnum Hebrón. Ej nintzun bnix jun trat tan Luwiy scyuch' yi e' wi' banl wi'a'tz, nin oc Ryos ta'n tetz testiwil yi trat. Bixewe'n tzun Luwiy cya'n tetz wi'tz chireyil squibaj cyakil yi e' xonl Israel. ⁴ Nsken tzun tz'ak junaklaj yob tan Luwiy yi toque'n tetz rey, nin ca'wunak yob ban i' tan cawu'n squibaj yi e' xonl Israel. ⁵ Juk tzun yob tu ni'cy cawune'n i' le tnum Hebrón squibaj yi e' aj Judá. Ma yi topone'n i' Jerusalén ya'stzun toque'n tetz chirey cyakil e' xonl Israel scyuch' e' aj Judá. Cawune'n tzun i' squibaj tetz junaklaj tu ox yob.

Yi cambal Luwiy yi ju'wtz Sión yi cya'l na ocpon te'j

⁶ I tzun bantz nin tzun e' ben yi rey Luwiy scyuch' yi e' sanlar jalen le tnum Jerusalén tan chixite'n cu'n yi e' jebuseo yi najlche' le jun tnuma'tz. Nin tan paj yi k'uklij chic'u'l yi e' jebuseo te yi qui'c rmeril tan chixcyewe'n Luwiy tan cyocompone'n tul yi tnuma'tz na tapij cu'n solte'j, e' xbajtzije'n nin scyetz: “¿I pe' axwoka'tz yi na itaj cxo'c tzajwok

tan kabiyle'n cu'n? Ploj itajtza'kl, na chixcyek yi e' kamoyi'x scyuch' yi e' kaco'x tan ilaje'n len,” che'ch ban tzaj. ⁷ Poro xcy'e' Luwiy scyuch' yi e' tetz sanlar tan cambaje'n yi tnuma'tz yi at wi ju'wtz Sión, yi tapij cu'n solte'j, nin yi bi' jalu' i'tz yi “Yi tnum tetz Luwiy”. ⁸ Ej nin te yi tiempa'tz yi na tzan kbal oyintzi' scye'j yi e' jebuseo, nin tal Luwiy scyetz yi e' tetz sanlar: “¿At pe' e' skaxo'l yi na chi'ch chic'u'l scye'j yi e' jebuseo chi wutane'n wetz? Ko at, tajwe'n bin ko'c tul yi be' a' yi na icy' jak' chitnumil tan kaje'n pone'n tul yi tnum. Ba'n tzun kicy'se' kac'u'l scye'j yi e' moyi'xa'tz scyuch' yi e' co'xa'tz, yi chin juntlen nin tzinwutz,” stzun Luwiy. Cha'stzun te nin a'lchij yi xtxolbil: “Qui'c rmeril tan toque'n jun co'x nka jun moyi'x le ca'l Kataj.” ⁹ Yi wi't cambal Luwiy yi ju'wtza'tz yi tapij cu'n solte'j, nin tzun oc bi'-tz yi tnum ta'n tetz “Yi tnum tetz Luwiy”. Nin tzun bnix mas tapij ta'n solte'j cyakil yi luwara'tz yi na xe't tzaj te yi joco'j yi nojsij jalen te yi ca'l tetz rey.

Yi cyopone'n cobox xchakum Hiram swutz Luwiy

¹⁰ Ej wi'nin tzun jale'n k'ej Luwiy, tu xchamil. Ncha'tz ilen nin xomij Kataj te'j, yi Kataj Jehová yi cya'l na xcy'e' quen te'j. ¹¹ Cha'stzun te yi rey tibaj yi tnum Tiro yi na bi'aj Hiram, nin tzun e' opon cobox xchakum ta'n swutz Luwiy scyuch' cobox se'ol tze' tu se'ol c'ub, nin cy'a'n xan tze' cya'n, tan banle'n yi palacio tetz yi rey Luwiy. ¹² Tele'n tzun xtxum Luwiytz tetz yi bintzij nin Ryos bixban i' tetz rey tibaj Israel, nin yi ja tak' Kataj ama'l tan cawune'n, nin tan quich'eye'n yi e' xonl Israel yi tanum Kataj.

Yi cobox nitxajil Luwiy

¹³ I tzun te yi nskén wi't opon Luwiy Jerusalén tan ta'te'ntz, nin tzun e' oc cobox txkel i'-tz, nin ncha'tz cobox xna'n tetz txkel i' tane'n, nin tzun e' jal mas nitxajil scye'jak. ¹⁴ Nin yi chibi' yi e' nitxajila'tz yi e' jal Jerusalén i'tz: Samúa, Sobab, Natán, Salomón, ¹⁵ Ibhar, Elisúa, Nefeg, Jafia, ¹⁶ Elisama, Eliada nin Elifelet.

Yi xcyewe'n Luwiy scye'j yi e' filistey

¹⁷ I tzun yi quibital yi e' filistey yi nskén wi't bixe' Luwiy tetz rey cwent Israel, cyopone'n tzun nil tircu'n e' tan joyle'n i', poro nin nin tbit Luwiy yi cyajtza'kla'tz nin tzun el tawal tib tul jun chin ca'l yi cya'l jun tz'ocopon te'j. ¹⁸ Chibene'n tzun yi e' filistey xchiwutz, nin tzun chicambaj cyakil yi ama'l cwent Refaim. ¹⁹ Jakol tzun Luwiy tetz Kataj: —Ilu' jun c'olój Wajcaw ¿Ba'n pe' kol chimben tan oyintzi' scye'j yi e' filisteya'tz? ¿Stk'e' pe'u' ama'l swetz tan intx'acone'n scye'j? chij i'.

—Quilo'k tan oyintzi' scye'j, nin swak'e' ama'l tzatz tan axcyewe'n scye'j, chij Kataj.

²⁰ Cho'n tzun topone'n Luwiytz le luwar cwent Baal-perazim,* nin tul yi ama'la'tz ya'stzun xcyewe't i' tan chixite'n cu'n yi e' filisteya'tz. Cha'stzun te tlo' i': “Chi na el cu'n jun chumam tzanla' ya'stzun chin tulej Kataj xchixo'l yi e' incontr, na ja chinxcye' tan chixite'n cu'n.”

Toque'n tzun bi' yi ama'la'tz tan Luwiy tetz Baal-perazim. ²¹ Nin yi e' filistey cyaj cyen tu' chicolil e'chk chiryosil yi banij quitane'n, nin tzun e' oc Luwiy scyuch' yi e' yaj yi xomche' te'j tan chimolche'n cu'n tircu'n.

²² Poro nin e' opon junt tir yi e' filistey tan cambe'n cyakil yi xk'ajlaj cwent Refaim. ²³ Cha'stzun te jilone'n junt tir Luwiy tetz Kataj tan jakle'n tajtza'kl. Tzaje'n tzun tlo' Ryos tetz:

—Ba'nt cu'n quil cxben xchiwutz cu'n tan oyintzi' scye'j, ma na jatxwok cu'n itib tan itoque'n solte'j yi ama'l kale ate't nakajil e'chk wi' tze' balsamo. ²⁴ Nin yil tzitbitwoknin yi na xch'in cyek'ek' xo'lak e'chk xak tze' tetz wi' balsamo chi jun c'olój sanlar yi na chixon, kalena's tzun cxbenwok tan oyintzi' wutz chicoc, na ya'stzun techl yi bajxchin tziwutz tan chibiyle'n cu'n yi e' filistey.

* 5:20 “Baal-perazim” na elepont “yi Ryos yi na xcy'e' tan jakle'n be”.

²⁵ I nin tzun tulej Luwiytz quib yi tal Kataj tetz, nin tzun e' xcye'-tz tan chilaje'n len yi e' filistey tul ama'l yi na xe'tij Gabaón jalen te yi cyopone'n yi ama'l Gezer.

6

Yi joyol Luwiy puntil tan tponse'n klo' junt tir yi caña' jalen Jerusalén

¹ I tzun bantz nin tzun e' cu' molol junt tir Luwiy cyakil yi e' sanlar yi txa'ijche't tan chixcone'n cwent Israel. Yi cyajlal yi e' sanlara'tz i'tz junaklaj mil. ² Cho'n tzun cyopone'ntz le ama'l cwent Judá yi na bi'aj Baala, na nin bixe'-tz ta'n tan ticy'le'n tzaj yi caña' kale at cu'n e'chk ca'wl Kataj, tan topone'n Jerusalén. Ya's tzun yi caña'a'tz kale na na'wsit yi bi' Kataj Ryos yi cya'l jun na xcye' quen te'j, yi jun Ryosa'tz, yi cho'n at c'olchbil xchixo'l yi e' querubim. ³⁻⁴ Cho'n cyajnak cyen yi caña'a'tz le ca'l Abinadab, yi ate'n wi jun ju'wutz. Cho'n tzun je'n nin yi caña'a'tz cya'n tibaj jun ac'aj care't yi ocnin wacx tan jute'n. Bajx che' tzun yi cob cy'ajl Abinadab, yi Uza tu Ahío, xchiwutz yi wacx tan xchajle'n chibe'. Bajxij Ahío swutz yi caña'. ⁵ Nin benake' nin Luwiy scyuch' cyakil yi e' sanlar tan bitz, nin tan bixl tetz cu'n cyakil chichamil tan tak'le'n chik'ajsbil tetz Ryos te yi xomche' te yi caña'a'tz. Wi'nin chibene'n tan bitz te yi e'chk arpa tu e'chk salterio, nin pandero tu castañuela nin e'chk platillo. ⁶ Ma yi cyopone'n le ama'l yi na a'lchij “Er tetz Nacón”, nin tzun ben Uza tan stz'amle'n yi caña' tetz Ryos, tan qui tele'n trimp, na txant qui e' je tzotp yi e' wacx. ⁷ Poro nin je' lajpuj wi' Kataj te Uza tan paj yi mben i' tan stz'amle'n yi caña'. Ta'ste'n tzun je'n pac'lok xlaj yi caña'. Nin jun cu'n ban, nin el cu'n swutz.

⁸ Ma yi Luwiy nin tzun je' lajpuj mu'x wi' i', na nin quim Uza tan Ryos. Cha'stzun te toque'n cyen bi' yi luwara'tz tan Luwiy tetz Pérez-uza, nin ite'n nin bi' yi ama'la'tz jalu'. ⁹ Nin tzun oc jun chin xo'w tetz Luwiy te jun k'aja'tz, tan paj yi xtxolbil yi ban Kataj Ryos te Uza: “¡Siquier nink tzinnimsaj wib tan ticy'le'n nin yi caña' tetz Kataj!” stzun i' bantz. ¹⁰ Nin tan paj yi qui't tak' tib tan ticy'le'n nin yi caña' le tnum tetz Luwiy, nin tzun cawuntz tan bene'n ticy'le'n xe ca'l Obed-edom, jun yaj yi aj Gat. ¹¹ Ox tzun xaw ban yi caña' xe ca'l yi yaja'tz, nin tak' Kataj yi banl tibaj i' tuml yi najal.

Yi bene'n tcy'al Luwiy yi caña'a'tz le tnum Jerusalén

¹² Yi tbital yi rey Luwiy yi nsken tak' Kataj banl tibaj Obed-edom tuml yi e' najal i' nin ncha'tz tibaj cyakil yi tetz me'bi'l tan tu' yi at cyen caña' Kataj scyuch', nin tzun xtxum Luwiytz tan bene'n tan ticy'le'n tzaj yi caña', tan tponse'n le tetz tanum. Bene'n tzuntz tan ticy'le'n tzaj tan topone'n le tetz tnum nin wi'nin stzatzine'n i' yi bene'n tcy'al. ¹³ Itzun yi je'n quicy'al yi e' ekum yi caña', ntintzun e' xontz kak' xo'l cyakan nin e' tane'-tz tan xo'n. Toque'n tzun Luwiy tan biyle'n jun mam tor tu jun cne'r yi nternin k'ant tetz chitx'ixwatz swutz Kataj.

¹⁴ Ma tetz Luwiy ntin at jun xbu'k lino wutz tkan i' nintzun oc tan bixl tan tak'le'n k'ej Kataj. ¹⁵ Bene'n tzun quicy'al Luwiy scyuch' cyakil e' xonl Israel yi caña' tan chije'n pone'n Jerusalén. Te yi na chixon na chibitzin len nin na tzan su' cya'n tan yi tzatzi'n yi ate' cu'nt. ¹⁶ Ma yi topone'n yi caña' le tnum tetz Luwiy, nin tzun eltzaj Mical yi me'l k'ajtzun Saúl tan xmaye'n le wentanu', nin yi bene'n tilol yi wi'nin bixine'n nin wi'nin na tz'itpun Luwiy swutz yi caña', chin tx'ixwil nin ban swutz i'.

¹⁷ Cho'n tzun topone'n yi caña' Kataja's cya'n le jun mantial yi ya'tz nin xac yi bnixe'n tan Luwiy. Toque'n tzun Luwiy tan pate'n tx'ixwatz tu e'chk oy yi na xchaj yi at tzatzin paz xchixo'l tu Ryos. ¹⁸ Yi baje'n wi' yi munl i' tan pate'n e'chk tx'ixwatz'a'tz, nin tzun tak' banl squibaj cyakil yi e' tanum tan bi' Kataj Ryos, yi jun yi cya'l na xcye' cyen te'j. ¹⁹ Nin tzun tak' Luwiy jujun pam tu cob torta scyetz cyakil wunak, jun yi banijt tan dátiles cu'n, nin junt yi banijt tan pasas. Yi wi't baje'n cya'n, nin tzun e' ajtz xe'ak chical.

²⁰ Ncha'tz nin ben Luwiy xe tetz ca'l tan tak'le'n chibanl yi e' tetz najal. Poro nin el tzaj Mical yi me'l k'ajtzun Saúl tan yol tetz:

—¡Chumbalaj nin ptzun mbanu'tz, yi ilu' rey, yi mbaj xchajol tibu' xchiwutz yi e' xun yi esclaw tu mos tu', na ja xchaj tibu' xchiwutz chi jun yaj yi qui'c nin noc xtx'ix!

²¹ —Bintzij yi ayol, chij Luwiy —ja chimbixin, poro cho'n nchimbixin swutz Kataj Ryos, na i' nchintxa'one'n tan woque'n cyen tetz rey cwent tircu'n Israel tetz xel k'ajtzun ataj nin tetz xel yi e' xonl i'. Cha'stzun te na chimbixin swutz yi Wajcaw. ²² Nin sbne' opon tunintz swocse' wib juy swutz i'. Nocopon tetz jun yi qui'c k'ej. Ya'stzun atz atxumu'n poro yi e' esclawa'tz yi na awal tzaj e' te'n chocpon tan tak'le'n ink'ej, chij Luwiy tetz Mical.

²³ Ma yi Micala'tz qui nin talaj i' jun tal te yi ntaxk quim.

7

Yi sukil Ryos banl tib Luwiy

¹ I tzun bantz yi nsken wi't jal tzatzin paz tan Kataj xchixo'l yi e' xonl Israel scyuch' yi e' mas jilwutz wunak yi ate' solte'j, nin yi nsken opon yi rey tan najewe'n le palacio, ² nintzun jilon Luwiy tetz Natán, yi elsanl stzi' Ryos:

—I bin jalu' Natán, cho'n najlchin tul yi jun balaj ca'le'j, yi xan tze' cu'n. Ma yi caña' kale at cu'n e'chk ca'wl Kataj cho'n at tul jun mantial tu'. ¿Ba'n pe' le wutz teru' yil no'c tan banle'n jun balaj ca'l tan toque'n yi caña'a'tz tul? stzun Luwiy tetz Natán.

³ —Ba'n bin, ba'n tz'ocu' tan banle'n yi ca'l Kataj yi txumijt tanu', na xomij Kataj tan xch'eye'nu', chij Natán bantz.

⁴ Poro yi toque'n akale'n nin tzun jilon Kataj tetz Natán: ⁵ “Ba'n cäben tan xtxole'n yi xtxolbile'j tetz yi inchakum Luwiy. Nin alaj tetz, yi ya'stzun yol Jehová yi iRyosil: ‘Nk'e'tz aä cäocpon tan banle'n jun inca'l tan innajewe'n tul. ⁶ Na jetza'tz yi cyele'n tzaj yi e' axonl wa'n jak' ca'wl e' aj Egipto jalen jalu', qui'c jun tir jajk chin najan xe jun balaj ca'l, ma na ntin ja na'tij tul mantial tu'. ⁷ Nin tul cyakil yi tiemp yi ja na'tij xchixo'l yi e' axonl, qui'c jun tir jajk wal tetz jun ajcaw yi ja bixe' wa'n tan chicawe'n yi e' intanum, tan toque'n tan banle'n jun inca'l, yi xan tze' cu'n, tan innajewe'n tul.’

⁸ ”Ncha'tz alaj tetz yi inchakum Luwiy yi i'tz yi in, yi in Jehová, yi jun yi cya'l na xcye' quen te'j, yi na chintzan tan talche'n nin yi xtxolbile'j tetz: ‘Ja cäe'l tzaj wa'n te yi awak'un tetz pstor cne'r, nin tan axome'n wutz chicoc yi e' awawun, bantz acyaje'n cyen tetz wi'tz bajxom scye'j e' intanum, yi e' xonl Israel. ⁹ Ja chinxom tzawe'j, alchok ama'lil kale na ncäa'j nint. Nin tircu'n yi e' acontr yi e' oc tan oyintzi' tzawe'j, ja che'l cu'n wa'n swutz. Nin ja jal wi'nin ak'ej wa'n, chi tane'n chik'ej yi e' Imak wunak yi ate' bene'n tzi'n wi munt. ¹⁰ Nin nk'e'tz ntina'tz, ma na ja bixe' jun ama'l wa'n scyetz cyakil yi e' atanum, nin cho'n nin nchopontz wa'n tan chinajewe'n tul. Cya'l jun na tzan tan ixuxe'n, nin qui't na chopon yi e' mal nak tan ibuchle'n, chi banak cyen tul yi tiemp ¹¹ tetz yi e' pujul xtisya', yi e' cawun tibaj yi e' atanum Israel. Qui't lwak' ama'l scyetz acontr tan cyoque'n tan axuxe'n. Ej nin ilenin xchijalok axonl wa'n yil xchicawunk. ¹² Nin yil sken cäquim, nin yi nsken xämxij xläj amam ate', tzimbixbaje' jun axonl yil tz'oc cyen tetz rey. ¹³ I' tzun tz'ocpon tan banle'n yi jun inca'la'tz, nin scawunk i' tetz ben k'ej ben sak. ¹⁴ Nocpon tetz taj i', nin i' tz'ocpon tetz incy'ajl. Poro kol tz'oc jun axonl tan juchle'n jun til tzinwutz, nocpon tzuntz tan cawse'n nin slo'onk wa'n, chi na ban jun yaj te cy'ajl. ¹⁵ Ej nin quil tzincy'ajlen yi banl walma' tzawibaj, chi mimban quen te Saúl, na yi tele'n yi banl walma' tibaj, cho'n tzun wak'oltz tzatz, na ja cäo'c cyen wa'n tetz rey. ¹⁶ Tetz ben k'ej ben sak sjalok jun axonl wa'n yi at derech tan cawu'n,’ ” stzun Kataj bantz tetz Natán tan tlo' tetz Luwiy.*

¹⁷ Toque'n tzun Natán tan xtxole'n tetz Luwiy, quib yi baj tbital tetz Kataj Ryos. ¹⁸ Ej nin yi wi't tbital Luwiy yi xtxolbila'tz, nin tzun bentz tan yol tu Kataj Ryos le mantial

* 7:16 1R 2:4; Sal 89:31-34; 132:11-12.

Kataj. I tzun taltz tetz: “Ilu' Cawl wetz, ilu' inRyosil, max c'u'lu'. Qui'c eka'n wa'n, nin qui'c eka'n cya'n e' inxonl, poro ja wi't jal kak'ej tanu'. ¹⁹ Ilu' Kataj Ryos, ja jilonu' te yi mbi cu'n sbajok scye'j yi e' inxonl yi xchicawunk tzantzaj. Ej nin cyakil yi xtxolbila'tz i'tz yi ca'wlu'[†] yi na tzanu' tan kachusle'n te yi tajbilu'. Ej nin i'tz tetz cyakil wunak yi ate' bene'n tzi'n, na ilu' teru', ilu' Cawl ketz kacyakil cu'n. ²⁰ Poro in tu' jun xconsbe'tzu'. Nin qui'c mas yol na jal wa'n tan tyo'xine'n teru' Ta', na ilij cyakil intxumu'n tanu'. ²¹ Poro yi ilu' teru' ja banu' yi teru' tajbilu' nin ja lajluchax yi e'chk takle'n balaj yi na tzanu' tan suke'n swetz. ²² Chumam nin yi teru' k'uju' Ta', nin ilu' Cawl ketz. Ej nin qui'c nin junt at bene'n tzi'n che'nk chi ilu' teru', na qui'c junt Ryos at, nin ya'tz elnak katxum tetz. ²³ Ma yi o' ketz yi o' xonl Israel, o' tanumu'. Ej nin qui'c junt jilwutz wunak chi kutane'n ketz yi ja ke'l tzaj colpuj tanu' chik'ab yi e' aj Egipto, bantz koque'n tetz mero tanumu'. Ja jal yi k'uju' bene'n tzi'n tan e'chk balaj milawr yi mbanu' ske'j. Ej nin tan tetzalu' yi teru' ama'lu', ja che'l laju'n yi e' wunak yi ate', scyuch' chiryosil. Ej nin ja che'l tzaj tanu' te yi na chitzan kamam kate' tan cyoque'n tul. ²⁴ Bixba'nt tanu' tan koque'n yi o' xonl Israel tetz mero tanumu', tetz ben k'ej ben sak. Ej nin bixba'nt tanu' tan toque'nu' tetz kaRyosil.

²⁵ ”Cha'stzun te ilu' Kataj Jehová, lok tz'el cunu' te yi yolu' yi ja wi't suku' tetz yi xchakumu'e'j. Ej nink tz'el cunu' te yi yolu' yi ja wi't suku' scyetz e' inxonl. ²⁶ Ilen nink lok tz'ak'lij k'ej yi bi'u' Ta', nin ilen nink tz'a'lchij yi ilu' yi Ryos yi cya'l na xcy'e' quen te'j. Ilu' kaRyosil yi o' xonl Israel, ma yi in wetz, in tu' xconsbe'tzu'. Lok tz'ocu' tan chibixbaje'n yi e' inxonl tetz rey sbne' opon tunintz. ²⁷ Yi ilu' teru' Ta', ilu' yi Ryos yi na xcy'e' te cyakil, nin ja wi't talu' tetz yi xchakumu'e'j, yi jun cu'n, sjalok e' inxonl yi xchicawunk sbne' opon tunintz. Cha'stzun te yi ja nimsaj inc'u'l tan c'uche'n yi pawore'j teru' Ta'. ²⁸ Bintzi cunin ilu' inRyosil, nin cyakil xtxolbil yi ja wi't suku' swetz tz'elepon cu'nu' te'j. ²⁹ Cha's tzun te, lok tak' tzaju' yi banlu' squibaj e' inxonl nin lok che' q'uicy'leju' sbne' opon tunintz, na yi ilu' teru' Ta', ilu' Cawl ketz, nin ja wi't suku' cyakil e'chk takle'na'tz swetz,” stzun Luwiy bantz tetz Kataj.

8

Yi e'chk tx'aco'n yi ban Luwiy scyuch' yi e' tetz sanlar tulak chin oyintzi'

¹ Yi xone'n tiemp nintzun tx'acon Luwiy scye'j yi e' filistey, nin e' oc jak tetz ca'wl. Nin el tcy'al yi ca'wl yi at chik'ab. ² Ncha'tz tx'acon i' scye'j yi e' aj Moab. Ej nin cawunin scyetz tan chicwe'n joklok, txoli'n e' ban wuxtx'otx', nin xcon jun akwil tan ma'le'n na'j scyetz e' yi xchiquimok, nin na'j scyetz e' yi xchicaxok tk'ab quimichil. Cyakil yi e' yi e' baj cu'n tc'u'l cob ja' tetz yi akwil, quimich xchiwutz mban, ma cyakil yi e' yi e' baj cu'n tul jun ja' tetz yi akwil, ya'stzun e', e' clax. Ya'stzun ban i'-tz tan cyoque'n yi e' aj Moab jak tetz ca'wl nin tan xchojle'n alcawal tetz.

³ Ncha'tz xcy'e' i' te'j Hadad-ezer cy'ajl Rehob, yi chireyil yi e' aj Soba, jun ama'l cwent Siria. Xcy'e' Luwiy te Hadad-ezera'tz te yi bene'n i' jalen je'n tzi'n tzi' a' Eufrates tan cyoque'n yi e' wunak yi najlche'-tz jak ca'wl i' junt tir. ⁴ Tul yi jun oyintzi'a'tz ja cambaj Luwiy jun mil tu juk cient sanlar yi ate'e'n tib chej, nin junak mil sanlar yi xo'n cuntu' quitane'n. Ntin xcon yi chej ta'n yi na taj tan jute'n jun cient care't tetz oyintzi'. Ma yi e' mas chej e' lo'on cyen ta'n, bantz qui'c meril tan chixcone'n tan oyintzi'.

⁵ Cyopone'n tzun yi e' sanlar aj Siria cwent Damasco tan xch'eye'n klo' Hadad-ezer yi rey Soba, poro nin oc Luwiy tan oyintzi' scyuch' nin xcy'e' i' tan chiquimse'n junak cob mil aj Siria-a'tz. ⁶ Toque'n tzun Luwiy tan chijatxle'n cu'n cobox k'u'j sanlar tulak e'ch ama'la'tz cwent Damasco. Tan yi xtxolbila'tz ja cho'c yi e' aj Siria jak' ca'wl Luwiy. Nin

[†] 7:19 “Ca'wlu'”, ya'stzun yi na elepont yi yol “torah” yi at tul yi yol Kataj le hebrey (Ex 16:28). Ej nin cyakil yi xtxolbila'tz yi talnak Ryos tetz yi rey Luwiy na elepont yi at tulbil jun xonl i' tan cawu'n wuxtx'otx' squibaj cyakil wunak tetz ben k'ej ben sak. Si'leju' Gn 49:10; Lc 1:31-33; Hch 2:29-32; Ef 1:8-10.

ja chichoj alcawal tetz. Wi'nin jale'n k'ej Luwiy tan e'chk oyintzi'a'tz na xomij Ryos te'j, alchok na aj nint. ⁷Ncha'tz cambaj i' yi e'chk makbil flech yi oro cu'n, yi xconak cyak'un yi e' wi'tz chibajxom yi e' yi ate' tzaj jak ca'wl Hadad-ezer, nin cho'n tzun tpone'n e'chk makbil flecha'tz ta'n jalen Jerusalén. ⁸Ncha'tz cambaj i' wi'nin brons yi at tul yi cob tnum yi na chibi'aj Beta tu Berotai yi ate' tzaj jak ca'wl Hadad-ezer.

⁹Ej nin yi tbital Toi, yi rey tetz ama'l cwent Hamat, yi nsken tx'acon Luwiy te'j Hadad-ezer, ¹⁰nin tzun ben xchakol i' yi tetz cy'ajl swutz yi rey Luwiy tan toye'n balaj oy tetz yi oro cu'n tu sakal nin tetz brons tan tyoxi'n tetz yi tx'aco'n yi mban Luwiy te jun reya'tz. Na ncha'tz Toi, nsken cyen choyintzin tu yi jun Hadad-ezera'tz. ¹¹Toque'n tzun Luwiy tan xanse'n yi e'chk oya'tz bantz toye'n tetz Ryos, tuml cyakil yi oro, tu yi sakal yi nsken cambaj i' lakak e'chk ama'l tu e'chk tnum yi ocnak jak' tetz ca'wl. ¹²I'tz yi tnum tetz Edom, tetz Moab, tetz Amnón, tu chi'ama'l yi e' filistey tu chi'ama'l yi e' xonl Amalec, ncha'tz cyakil yi cambaj i' tul yi oyintzi' tuch' yi rey Hadad-ezer, cy'ajl Rehob, rey tetz Soba.

¹³Ej nin jal mas k'ej Luwiy yi xcyewe'n i' scye'j yi e' aj Edom. Na xcy'e' i' tan chisotzaje'n waxaklaj mil chisanlar le joco'j yi na bi'aj "Tetz Atz'um". ¹⁴Nin ncha'tz cyaj cyen cobox k'u'j tetz sanlar i' tan cawune'n tul yi ama'l cwent Edom. Tan yi xtxolbila's, cyakil cu'n yi e' aj Edom e' oc jak' ca'wl Luwiy, na ilenin xomij Ryos te Luwiy, alchok ama'l kale na bene't i'.

Yi chibi'yi e' bajxom yi ate' jak' ca'wl Luwiy

¹⁵Cawune'n tzun Luwiy squibaj cyakil yi e' xonl Israel. Chumbalaj nin ban i' tan chicawe'n, na ilenin ja lajluchax yi tz'aknakil tu jicyuchil yi ca'wl yi xcon ta'n squibaj yi e' tetz tanum. ¹⁶Yi yaj Joab, yi tal na' Sarvia, i' bajxom xchiwutz cyakil yi e' sanlar cwent Israel. Ma yi yaj Josafat yi cy'ajl Ahilud, i' yi tajtz'ib yi rey Luwiy. ¹⁷Ma yi yaj Zadoc, cy'ajl Ahitob, tu Ahimelec cy'aj Abiatar, ya'stzun yi e' pale'. Ma yi yaj Seraías, ya'stzun tz'ibanl tetz cyakil e'chk takle'n yi na bajij tul yi jun tiempa'tz. ¹⁸Ma yi yaj Benaía, cy'ajl Joiada, i' yi bajxom scyetz yi e' aj Creta yi q'uicy'lom yi rey Luwiy. Ma yi e' cy'ajl Luwiy e' cu'n ak'ol ajtza'kl.

9

Luwiy tu Mefi-boset

¹Itzun bantz opon jun k'ej yi jakol Luwiy: "¿At polo' jun xonl k'ajtzun Saúl yi ba'n no'c tan xch'eye'n tan tu' yi inyol yi nsuknak tetz k'ajtzun Jonatán?" ²At jun mos yi martoma' yi k'ajtzun Saúl yi na bi'aj Siba. Nintzun ben mantar Luwiy tan xchakle'n. Itzun yi topone'n nintzun ben jakol Luwiy tetz:

—¿I pe' aña'tz yi Siba?

—I ina'tz Ta', nin in jun xchakumu', stzun i' bantz.

³Bene'n tzun jakol yi rey tetz:

—¿At polo' jun xonl k'ajtzun Saúl yi at rmeril yil no'c tan xch'eye'n tan jale'n k'ej Ryos wa'n?

—At jun cy'ajl k'ajtzun Jonatán, yi ye'yuj yi cob tkan.

⁴—¿Na' tzun atit i'?

—Cho'n najlij i' le ama'l Lodebar, xe najbil Maquir, yi cy'ajl yaj Amiel, stzun Siba bantz.

⁵Cawune'n tzun yi rey Luwiy tan saje'n chakij yi jun yaja'tz. ⁶Itzun yi tpone'n Mefi-boset, yi cy'ajl k'ajtzun Jonatán, yi mam k'ajtzun Saúl swutz Luwiy, nintzun cu jokloktz tan tak'le'n k'ej i'.

—¡Mefi-boset!

—Ina'tz Ta', in jun xchakumu'.

⁷Bene'n tzun tlol Luwiy tetz:

—Quil cxob Mefi-boset, na nocopon tan awuch'eye'n tan tu' yi inyol yi in suknak tetz k'ajtzun ataj Jonatán. Swak'e' junt tir cyakil yi xtx'otx'be'n k'ajtzun acy'e'x Saúl. Ej nin ilenin ba'n cǎwan swuch'.

⁸ Cwe'n tzun mejlok Mefi-boset swutz Luwiy, nintzun taltz tetz:

—¿Ilu' inrey, mbítzuntz na el k'ajabu' swe'j? Na yi in wetz qui'c mu'ǎ tal ni' weri inxac na qui na chinxon tan tu' yi ye'yuj wukan.

⁹ Qui nin oc Luwiy tan xtxumle'n yi yol Mefi-boset, ma na ben mantar tan ǎchakle'n tzaj Siba, yi mosbe'n Saúl, nintzun taltz tetz:

—I bin jalu' Siba, na chintzan tan tak'le'n tetz Mefi-boset, cyakil yi ama'l yi at tzaj tk'ab k'ajtzun Saúl, yi apatrónbe'n. ¹⁰ Cha'stzun te yi aǎ scyuch' yi e' anitxajil, tajwe'n tan itoque'n tan cojle'n yi tx'otx', nin tan tocse'n wutz, nin tan je'se'n yi cosech. Xconk tzun tan chic'a'che'n yi e' xonl yi apatrón. Ma yi i' tetz, yi Mefi-boset ilenin swank swuch'.

Ma yi Siba, yi at o'laj cy'ajl tu junak mos, talol tetz yi rey:

¹¹—Ba'n bin Ta' tzimbne' tane'n cyakil yi ca'wlu' quib yi n'talu' swetz, stzun Siba bantz.

Ma tetz Mefi-boset ilenin cho'n wane'n i' tuch' yi rey, chi ik jun cy'ajl i'. ¹² Ncha'tz at jun tal cy'ajl Mefi-boset yi na bi'aj Micaía. Ej nin cyakil yi e' yi najlche' xe ca'l Siba, e' cu'n ǎchakum Mefi-boset ban. ¹³ Ma yi Mefi-boset, tan tu' yi ye'yuj yi cob tkan, cho'n tzun najewe'ntz Jerusalén, na ilenin cho'n na wan i' tu yi rey.

10

Yi chitx'acone'n Luwiy scye'j yi e' aj Siria scyuch' yi e' amonita

¹ Itzun bantz yi tele'n tiemp nintzun quim Nahas, yi chireyil yi e' amonita. Cyaje'n cyen tzun yi tetz cy'ajl yi na bi'aj Hanún tetz xel. ² Xtxumul tzun Luwiy yi ba'n yi nink ǎchaj yi banl talma' tetz Hanún quib yi mban cyen yi tetz taj, yi k'ajtzun Nahas. Bene'n tzun ǎchakol i'-tz cobox wi'tz ajcaw tan talche'n jun yos tetz Hanún nin tan ǎchajle'n yi na bisun tan yi il yi nnoj cyen swutz yi taj. Pero yi cyopone'n yi e' ajcawa'tz le chitanum yi e' amonita, nin e' oc yi e' wi'tz bajxom cwent e' amonita tan yol tu Hanún, yi chireyil. Je ncyale'j: ³ “¿Na pe' tocsaj teru' yi ja chu'l yi e' ǎchakum Luwiy n'tin tan mayse'n c'u'lu' nin tan tak'le'n k'e'j yi k'ajtzun tajú? Qui' bin, na ja chu'l tan kaxk'uke'n nin tan tilwe'n yi ǎe'n cu'n tane'n katnumil, bantz cyule'n tzantzaj tlen tan kaxite'n cu'n,” che'ch bantz.

⁴ Yi t'ital Hanún yi xtxolbila's, cawune'n tzuntz tan cyoque'n yi e' ǎchakum Luwiy xetze' nin tan xcone'n jun jo'bil tan telse'n jalaj ntzi' te yi chixmatzi', nin tan rit'le'n cu'n jalaj te yi be'ch cyetz yi at scye'j jalen te chicux. Nintzun cyal scyetz: “Quilo'k wok kale ncxsaje'twok.” ⁵ Itzun yi t'ital Luwiy cyakil yi xtxolbil yi mbajij scye'j yi tetz ǎchakum, bene'n tzun ǎchakol i' cobox tan chic'ulche'n, na nachon i' te'j yi at wi'nin tx'ixwe'n scyetz. Ej nin cawunintz tan chicyaje'n cyen Jericó jalen cu'n yil ch'uy junt tir yi chixmatzi'. Kalena's chipakxij Jerusalén.

⁶ Ma yi e' amonita, nintzun el chitxum tetz, yi na chi'ch c'u'l Luwiy scye'j tan yi jun yab ajtza'kl yi cu' chibnol, nintzun e' choj jun chin c'olój sanlar cwent Siria tan quich'eye'n, yi cho'n e' saje'n le ama'l Bet-rehob tu Soba. Ej nin ncha'tz e' choj junt mil sanlar yi cho'n ate' jak ca'wl chireyil yi e' aj Maaca. Ncha'tz jal coblaj mil sanlar tetz Is-tob. ⁷ Poro yi t'ital Luwiy, yi ya'tz tane'n chitxumu'n, nintzun ben ǎchakol i' Joab scyuch' yi e' sanlar yi ate' jak ca'wl tan oyintzi' scyuch'. ⁸ Cyele'n tzaj tzun yi e' amonita tan oyintzi' scyuch' yi e' aj Israel swutz cu'n yi tnum. Ma yi e' sanlar cwent Siria yi cho'n ate' jak ca'wl Soba, tu yi e' sanlar tetz Rehob nin chiban list quib tan oyintzi' wutz wutz. Ncha'tz xomche' yi e' sanlar cwent Is-tob tu Maaca scye'j. ⁹ Itzun yi tele'n xtxum Joab tetz yi cyajbil yi e' contr i'tz tan oyintzi' ǎchiwutz nin wutz chicoc, je'n tzun xtxa'ol i' yi e' tetz sanlar yi chin cham nin e' tan oyintzi' scyuch' yi e' aj Siria. ¹⁰ Ma yi e' mas cho'n cyaje'n jak' ca'wl yi tetz titz'un Abisai tan toque'n tan oyintzi' scyuch' yi e' amonita. ¹¹ Ej itzun taltz tetz: “Kol chixcy'e' yi e' aj Siria swe'j cxu'l tan wuch'eye'n tan oyintzi' scye'j. Ej nin kol chixcy'e' yi e' amonita

tzawe'j nopontz tan awuch'eye'n. ¹² Quiwit atz, koyintzink tetz cu'n kalma' tan colche'n yi ketz ka'ama'l nin tan colche'n yi e'chk tnum cwent kaRyosil, nin ba'n sban Ryos yi tetz tajbil.”

¹³ Chibene'n tzun Joab tan oyintzi' scyuch' yi e' tetz sanlar scye'j yi e' aj Siria, nin e' el ojk xchiwutz. ¹⁴ Itzun yi bene'n quilol yi e' amonita yi wi'nin cyele'n ojk yi e' aj Siria, ncha'tz e' cyetz, e' el ojk xchiwutz Abisai, nin cho'n tzun cyocompone'n tan ew ib tul yi tnum. Chimakxe'n tzun Joab tan oyintzi' scye'j yi e' amonita-a'tz. Ej nin kalena's tzun e' pakxij Jerusalén.

¹⁵ Yi tele'n coboxt k'ej, ja el chitxum yi e' aj Siria tetz, yi nsken tx'akon yi e' xonl Israel scye'j, cwe'n tzun chichamol quib junt tir tan oyintzi' te Israel. ¹⁶ Bene'n tzun mantar tan Hadad-ezer tan chichakle'n tzaj yi e' aj Siria yi cho'n najlche' jalaj icy'en yi tzanla' Eufrates. Cho'n tzun cyule'ntz Helam. Yi chibajxom i'tz Sobac, yi wi'tz ajcaw squibaj yi e' sanlar tetz Hadad-ezer. ¹⁷ Yi tbital Luwiy yi mbi na chitxum yi e' aj Siria, cwe'n tzun chimolol quib cyakil yi e' sanlar tetz Israel nin e' icy'tz wi tzanla' Jordán, tan cyopone'n Helam. Tul yi jun ama'la'tz ya's tzun yi cyoque'n yi e' aj Siria tan oyintzi' scye'j Israel. ¹⁸ Wi'tzbil tlen tetz yi oyintzi' ja che'l ojk yi e' aj Siria, na ja xcy'e' Luwiy tan chibiylen cu'n ca'wunak mil sanlar yi ate'e'n te chej, tu juk cient care't tetz oyintzi', yi jutu'n tan chej. Ej nin ja xcy'e' Luwiy tan biyle'n cu'n Sobac yi cyajcawil yi e' sanlar tetz Siria tul yi jun oyintzi'a'tz. ¹⁹ Itzun yi quilol cyakil yi e' rey yi xomij chiwi' te'j Hadad-ezer yi nsken chitx'acon yi e' xonl Israel scye'j, nintzun cu tzaj chitxumu'n, nin e' oc tan joyle'n puntil tan jalen paz scyuch', nin e' oc jak' chica'wl. Ej nin tan tu' yi mbi cunin mbajij, yi e' rey tetz Asiria ja chixob tan quich'eye'n junt tir yi e' amonita.

11

Yi xubse'n Luwiy te yi xna'n Betsabé

¹ Itzun bantz tul yi tiemp yi txant tan xe'te'n yi cresum, yi tiemp yi na che'l yi e' rey tan oyintzi' scyuch' yi e' cyetz sanlar, nintzun ben xchakol Luwiy yi Joab scyuch' yi e' mas wi'tz ajcaw scyetz yi e' sanlar tan chixite'n cu'n yi e' amonita. Cho'n tzun e' cwe'n solte'jil yi tnum tetz Rabá. Ma tetz Luwiy cho'n cyaje'n cyen le tnum Jerusalén.*

²⁻⁴ Itzun bantz le jun cwe'n k'ej yi nsken el watl Luwiy te yi ujle'n yi na ban, cho'n tzun na xon cu'ntz wi yi tetz ca'l yi bene'n xmayil jun xna'n yi chin yube'n nin i' yi na tzan tan jichi'n. Yi jun xna'na'tz na tzan tan banle'n tane'n yi cstumbr yi na bajij scye'j yi e' xna'n yi na icy' yi chitx'ajo'n scye'j. Bene'n tzun mantar tan Luwiy tan jakle'n yi na'j scyetz i' yi jun xna'na'tz. Itzun yi pakxe'n tzaj yi e' aj mantaril cyalol tzuntz tetz Luwiy yi bi' yi jun xna'na'tz. I'tz Betsabé, me'l Eliam, nin i' txkel Urías, jun scyeri yi e' aj Hit. Cawun tzun Luwiy tan tule'n yi jun xna'na'tz swutz i'. Ej nin yi tule'n, nintzun e' witbej quib tuch'. Kalena's tzun pakxe'n yi xna'na'tz xe tetz ca'l.

⁵ Toque'n quen tzun lac'puj jun ni' te xna'n nin ben mantar i'-tz te'j Luwiy tan talche'n yi nsken tekaj pwokil jun ni'. ⁶ Nintzun ben ort ta'n tetz Joab tan xchakle'n tzaj Urías yi aj Hit. Ej nin ya'stzun tulej Joab. ⁷ Yi tule'n Urías, nintzun ben swutz Luwiy. Jakol tzun Luwiy tetz i' yi xe'n tane'n stziblal Joab scyuch' yi e' mas sanlar, nin yi mbi na bajij tul yi oyintzi' yi na tzan. ⁸ Yi tbital Luwiy yi txolbila'tz tetz i' cawune'n nintzun Luwiy tan bene'n i' xe tetz ca'l tan ujle'n.

Yi tele'n tzaj Urías swutz yi rey, nintzun ben mantar tan Luwiy tan tponse'n balaj cumir le ca'l Urías tetz jun oy. ⁹ Ma tetz Urías qui nin aj i' xe yi tetz ca'l, ma na cho'n baje'n ak'bal tan i' xchixo'l yi e' sanlar yi ate' tan q'uicy'lomi'n swutz yi ca'l rey. ¹⁰ Itzun yi tbital yi rey Luwiy yi qui nin aj Urías xe yi tetz ca'l bene'n tzun jakol i' tetz:

—¿Urías, mbi tzuntz yi qui nin ncxa'k xe anajbil tan ujle'n mu'x tal, na nim tkanil abe' tan awule'n tzone'j?

* **11:1** 1Cr 20:1.

11 Stza'wel tzun i':

—Max c'u'lu' ta', poro yi caña' yi wi'nin xanil tuml yi e' sanlar cwent Israel tu Judá, cho'n ate' jak' scabte' tu' tan watl. Ncha'tz Joab scyuch' yi e' mas bajxomu', yi cho'n ate' jak ca'wlu, cho'n na chiwit xo'l wutz. ¿Na' tzun inil wetz tan xcone'n inca'l wa'n tan wa'a'n, nin tan uc'a'i'n nin tan kawitbej kib tu wuxkel? ¡Sak swutz Ryos yi quil tzimban yi jun ajtza'kla'tz!

12 Cawe'n tzun Luwiy tetz:

—Ba'n bin xcyaj tzone'j tetz jalu'. Ej nin ek swak'e' ama'l tzatz tan apakxe'n.

Cyaje'n cyen tzun Urías le tnum Jerusalén jalen le junt eklok. 13 Xtxocol tzun Luwiy, yi Urías tan wane'n nin tan uc'a'e'n tuch'. Toque'n tzun a' twi' Urías, na ya'stzun tajbil Luwiy. Yi toque'n akale'n nintzun ben Urías tan watl le chica'l yi e' sanlar. Qui nin xa'k i' tan watl xe yi tetz ca'l.

14 Ej nin yi junt eklok toque'n tzun Luwiy tan stz'ibe'n nin jun cart tetz Joab. Cho'n tzun bene'n tabnal te'j Urías tan tk'ol i' tetz Joab. 15 Tul yi jun carta'tz stz'iba'n yi ca'wl yi na tal: “Chakwoknin Urías kale atit yi xchamil yi oyintzi', colwok quen i' xchuc bantz slo'one'n nin tan quime'n.” 16 Cha'stzun te yi toque'n Joab tan oyintzi' solte'j yi tapijil tnum, cho'n tzun cawune'n tetz Urías tan bene'n swutz cu'n yi oyintzi' kale ate't yi e' contr yi chin cham nin e' tan oyintzi'. 17 Ej itzun yi cyele'n tzaj yi e' contra'tz yi ate' tan colche'n yi tnum tan oyintzi' scye'j yi e' sanlar yi cho'n ate' jak ca'wl Joab, wi'nin tzun e', e' quimtz tul yi jun oyintzi'a'tz nin xchixo'l yi e'a'tz yi e' quim, at Urías. 18 Bene'n tzun jun cart tan Joab tetz Luwiy tan talche'n tetz cyakil yi puntil yi xe'n cu'n ban yi oyintzi'. 19 Ncha'tz taltz tetz yi chakum yi tz'icy'an nin yi jun carta'tz: “Yil tzaj wi' ayol tetz yi rey tan talche'n cyakil yi mbajij, 20 qui cunin batz tz'ul colp wi' ske'j, nin sjake' tzaj tzatz, ¿Nxac tzun nchibentz nakajil cu'n yi tapijil yi tnum? ¿Qui pe' na el itxum tetz yi at rmeril chic'oxtzaj kacontr e'chk takle'n skibaj? 21 Na ya'stzun mbajij jalen yi tnum Tebes yi xcyewe'n jun xna'n tan biyle'n cu'n k'ajtzun Abimelec, yi cy'ajl Jerobaal. Na yi jun xna'na'tz yi at wi tapij nin saj c'oxol jun ca' tibaj tan biyle'n cu'n. ¿Nxac tzun chibene'n nakajil cu'n yi tapij? Kalena's tzun ba'n tzawalnin tetz: ‘Ncha'tz yi Urías yi aj Hit, ja quim. Nin i' jun scyeri yi e' ajcaw squibaj e' sanlaru.’ ”

22 Bene'n tzun yi chakuma'tz, nin yi tpone'n nintzun taltz tetz Luwiy cyakil yi xtxolbil yi tal Joab tetz. Nin bintzi cunin saje'n tzun colp wi' Luwiy te Joab nin taltz tetz yi chakum:

—¿Nxac tzun nchibentz nakajil cu'n yi tapijil yi tnum? ¿Qui pe' na el itxum tetz yi at rmeril chic'oxtzaj kacontr e'chk takle'n skibaj? Na ya'stzun mbajij jalen yi tnum Tebes yi xcyewe'n jun xna'n tan biyle'n cu'n k'ajtzun Abimelec, yi cy'ajl Jerobaal. Na yi jun xna'na'tz yi at wi tapij ja saj c'oxol jun ca' tibaj tan biyle'n cu'n. ¿Nxac tzun chibene'n nakajil cu'n yi tapij?

23 Bene'n tzun tlol yi chakuma'tz tetz:

—Yi cyele'n tzaj yi e' kacontr tan oyintzi' skej wi' xk'ajlaj, txant nin qui nchixcye' ske'j, poro nin jal mu'x kachamil tan oyintzi', nin ja kaxcye' tan chipakxe'n junt tir te yi sawanil yi tnum. 24 Ya'stzun yi cyoque'n yi e' c'oxol flech yi ate'e'n wi tapij tan chilo'onse'n yi e' sanlaru', nin at cobox yi ja chiquim. Nin xchixo'l yi e'a's yi e' quim, at Urías yi aj Hit.

25 —Buen, alcyen bin tetz Joab, yi quil bisun tak'un yi mbi mbajij, na ya'stzun na bajij tul jun oyintzi'. Ntin alcyen tetz yi tajwe'n tan toque'n il i' tan jale'n mas yi chichamil tan cambaje'n yi tnum, jalen yil xit ta'n. Ma ax atz quiwsaj Joab.

26 Yi tbital Betsabé yi nskén quim yi tchmil juk tzun k'ej bantz tan bis o'kl te'j. 27 Ma yi ticy'e'n yi jun tiempa'tz tetz bis o'kl, cawune'n tzun Luwiy tan tzaje'n yi jun xna'na'tz xe yi tetz ca'l, nin oc tetz txkel, nin jale'n nin ban tal Betsabé. Poro yi Kataj Ryos qui nin tzatzin te yi tajtza'kl Luwiy.

12

Yi toque'n Natán tan makle'n wutz Luwiy

¹ Itzun bantz, nin ben xchakol Kataj Ryos Natán, yi elsanl stzi' i' tan xajse'n Luwiy. Yi tpone'n Natán swutz Luwiy nintzun tal jun eltzaj wutzil tetz:

—Yi xtxolbile'j i'tz tetz cob yaj yi najlche' tul jun tnum. At jun yi ric nin jun yi me'ba'.

² At wi'nin awun tuch' yi ric. At cne'r nin at wacx. ³ Ma tetz tal me'ba' june'n xutuj ne'x cne'r at, yi ja xcy'e' tan lok'che'n. I' ch'uysan. Ma yi tal cne'ra'tz cho'n najlij xe tal pach scyuch' yi e' nitxajil yaj. Na wan te yi mbi na baj cya'n, nin na uc'a' te cyetz chic'a'. Nin ja wit wutz c'u'l yi yaj. ¡Yi jun yaja'tz wi'nin nlok' wutz yi jun tal xutuj cne'ra'tz, chi ik jun me'al! ⁴ Itzun bantz tpone'n jun txocum yi yaj yi chin ric nin tan xajse'n i'. Poro yi jun rica'tz qui nin nimsaj c'u'l tan biyle'n cu'n jun scyeri yi e' tetz tawun tan banle'n jun wa'n tetz yi xtxocum, ma cho'n bene'n tan majle'n yi jun tal ne'x cne'r yi cho'n at tuch' yi tal me'ba', nin cu' quimsal tan banle'n yi cumir tetz xtxocum.

⁵ Yi tbtal Luwiy yi xtxolbil nintzun saj jun chin chi'ch c'u'lal tetz tan tu' yi ya'tz mban yi ric. Nintzun tal tetz Natán:

—¡Jun cu'n, sak swutz Ryos, yi jun yi mban yi jun ajtza'kla'tz tajwe'n cu'n tan quime'n!

⁶ ¡Ej nin tajwe'n cu'n tan xchojol cyaj tir yi jamel yi jun tal ne'x cne'r! Na yi il yi ncu' nuc'ul na xchaj yi qui nin mme'l k'ajab siquier mu'x tal te yi tal me'ba'.

⁷ Bene'n tzun tlol Natán tetz Luwiy:

—¡Itzun ax'a'tz, yi jun yaja'tz! Nin je yol kaRyosil, yi o' xonl Israele'j: “In intxa'one'n ax' tan awoque'n tetz chireyil yi e' xonl Israel. Nin ja xclax wa'n tk'ab yi xchi'chbe'n c'u'l k'ajtzun rey Saúl. ⁸ Ncha'tz ja wak' yi ca'wl i' tak'ab, scyuch' yi e' txkelbe'n. Nin ja wak' cyakil yi ama'l yi at cwent Israel tu Judá tan acawune'n tibaj. Ja wak' wi'nin e'chk takle'n tzatz, nin ja klo' wak' mas. ⁹ ¿Ma na nxac tzun me'l k'ej inca'wl awa'n? ¿Nxac tzun mbnix yi e'chk takle'n awa'n yi qui na chimpek' te'j? Na ja cxcawun tan cwe'n biyij Urías yi hitita, nin ja xcon yi e' amonita awa'n tan quimse'n cu'n, nin ja el amajol yi txkel i' tan toque'n tetz awuxkel. ¹⁰ Ma jalu' tan tu' yi ya'tz maban, yi me'l k'ej inca'wl awa'n, na ja el amajol yi txkel Urías, yi hitita, tan toque'n tetz axna'níl, ilenin sjalok oyintzi' xe anajbil.” ¹¹ Ej nin jun cu'n yol na talnin Ryos tzatz: “Cyakil yi oyintzi' tu chi'ch c'u'lal yi sjalok tzawe'j, nta'ste'n nin sjaloke't xe anajbil. Tzawutz cu'n swak'e' yi e' axna'níl tetz jun acy'ajl, nin tz'elepon atx'ix ta'n, na sk'ej cu'n chiwitbej quib. ¹² Yi ax'atz ja bnix yi aya'bl awa'n ewun cuntu', ma in wetz, tz'elepon atx'ix wa'n sk'e'jl cu'n, nin xchiwutz cu'n cyakil yi e' xonl Israel,” stzun Kataj bantz tetz Luwiy tan Natán yi eltzanl stzi' Ryos.

¹³ —Bintzi nin ja injuch wil swutz Kataj, stzun Luwiy.

—Bintzi ya'tz maban, poro scuye' Ryos apaj, na quil cx'quim ta'n. ¹⁴ Poro tan tu' yi ja el k'ej Kataj Ryos awa'n xchiwutz yi e' kacontr, squimok chan yi tal ni' yi mitz'ij, stzun Natán bantz tetz Luwiy.

¹⁵ Ej yi taje'n Natán xe tetz ca'l, ninin oc lac'p jun chumam ya'bil te yi ni' tan Kataj, yi jun ni'a'tz yi njal tan Luwiy te yi txkel Urías. ¹⁶ Toque'n tzun Luwiy tan nachle'n Kataj tib yi ni', nin ja muc' i' we'j, nin cho'n na wit i' wuxtx'otx' tu'. ¹⁷ Itzun yi quilol yi e' wi' banl wi' yi najlche' le balaj ca'l tetz Luwiy, ja chiben tan cu'swutzil tetz Luwiy tan wite'n wi tetz xtx'ach, poro qui nin cujijtz. Ncha'tz qui nin wan i' scye'j yi na chiwan cyetz. ¹⁸ Ma yi tele'n juk k'ej ja quim yi ni', poro ja chixob yi e' bajxom tan talche'n tetz Luwiy yi nsken quim yi ni', na e' octz tan xtxumle'n: “Qui nin mo'c yi kayol te wi' Luwiy te yi itz' tzaj yi ni', peor bina'tz jalu' yi ja wi't quim. ¿Xe'n tzun kaban tan talche'n tetz yi ja wi't sotz yi ni'? Na qui cunin batz tan yi sotzaj c'u'lal yi at cu'nt, tz'elepon xya'y wi'. Ej nin cuquen yi mbi sban i'.” ¹⁹ Yi nachone'n Luwiy yi na chijilon squibil quib yi e' bajxoma'tz, tele'n tzun xtxum tetz yi nsken quim yi ni'. Ej nin ben jakol scyetz:

—¿Ja ptzun quim incy'ajl?

—Ja, ja wit sotz, ta', che'ch ban nintz.

²⁰ Kalena's tzun je'n xtxicbal tib Luwiy wuxtx'otx', nin octz tan jichi'n, nin ncha'tz ja oc perfum te'j tu yi balaj be'ch tetz, nin ja ben i' le templo tan c'u'laje'n Ryos. Yi tele'n tzaj nintzun ajtz xe yi tetz ca'l, nin jak mu'x cumir, nin wantz.

²¹ —¿Mbi na elepont yi ajtza'kl yi na tzanu' tan banle'n? Na te yi itz' tzaj yi cy'ajlu', yi ilu' teru' ja muc'u' we'j, nin wi'nin ja ok'u' te i'. Ma jalu', te yi ja wi't sotz yi cy'ajlu', ja wek tibu' nin ja wanu', che'ch yi e' bajxom tetz Luwiy, na ja che'l yab te tajtza'kl.

²² —Te yi ntaxk sotz incy'ajl, bintzi nin ja in muc' we'j, nin ja nok' te i', na ja intxum yi qui cunin batz tz'elepon k'ajab Ryos swe'j, nin stk'e' i' ama'l tan tule'n yos tu incy'ajl.

²³ Poro jalu' yi ja wit aj tcy'al Ryos i' mbi' eka'n ta'n yi nink chimbisun nin yi nink tzinmuc' we'j, na ja el intxum tetz yi quil chinxcye' tan titz'e'n junt tir i' xchixo'l alma', ma na i in wetz, nopontz kale atit i'. Poro yi i' tetz, qui'c rmeril nink tz'ul tan wilwe'n junt tir, stzun Luwiy bantz.

Yi titz'e'n Salomón

²⁴ Yi tele'n cobox k'ejtz, nintzun oc Luwiy tan mayse'n c'u'l Betsabé. Ja xa'k i' tan xajse'n Betsabé, nin ja chiwitbej quibtz, nin jale'n nin ban junt cy'ajl Luwiy te xna'na'tz. Ej nin yi bi' yi ni' mban tan i' itz' Salomón. Wi'nin pek'e'n Kataj Ryos te yi jun tal ni'a'tz. ²⁵ Ej, nintzun tal Kataj Ryos tetz Natán tan bene'n tan talche'n tetz Luwiy, yi tetz xtxumu'n. Yi wit tbital Luwiy yi yol Kataj Ryos, ja oc yi bi' Jedidías* ta'n tetz yi ni'.

Yi cambal Luwiy yi tnum tetz Rabá

²⁶ Te yi na bajij yi xtxolbila'tz, ya'stzun na tzan cu'n Joab tan oyintzi' te yi tnum tetz Amón yi na bi'aj Rabá. Te yi txant cuntu' tan cambal i' yi tnum kale na najle't yi rey, ²⁷ nintzun ben jun stziblal tan Joab tetz Luwiy: “Txant cuntu' tan incambal yi Rabá, na ja wi't incambaj yi ama'l yi na xcon tan colche'n yi a' yi na xcon tetz yi tnum. ²⁸ Cha'stzun te ba'n yi nink tz'ocu' tan chimolche'n cu'n cyakil yi e' sanlar, tan tule'nu' tan oyintzi' te Rabá bantz cambalu', na qui na yub yi ko in cuntu' chinxcye' scye'j. Na ko ya'tz sban, tz'ocopon tzun imbi' tetz taw yi tnum,” chij.

²⁹ Toque'n tzun Luwiy tan chimolche'n cyakil yi e' tetz sanlar nin e' bentz tan oyintzi' te yi tnum Rabá, nin xcye' i' tan cambaje'n. ³⁰ Itzun yi toque'n i' tul ca'lil chiryosil, nintzun el tcy'al yi coron yi ate'n twi' chiryosila'tz yi oro cu'n, yi at chin balaj c'ub te'j. Ej nin yi talal yi jun corona'tz i'tz ox arow. Tele'n tzaj tzun tcy'al Luwiy jun balaj c'ub te yi jun corona'tz, nin oc tk'ol te yi tetz coron. Ncha'tz e' cambaj wi'nin e'chk takle'n yi at wi'nin walor nin ajtz cya'n le cyetz chitanum. ³¹ Ma yi e' amonita yi qui nin e' quim tul oyintzi', e' eltzaj tcy'al Luwiy tul yi tnum nin cawun scyetz tan cyak'uje'n tan e'chk ma'cl chitane'n e'chk seruch, tu asarón nin cxbil. Nin at e' yi e' oc tan banle'n lagris kale atit yi chujil lagris. Ite'n nin xtxolbila'tz ban Luwiy scye'jak yi e'chk mas tnum yi cho'n ate' cwent Amón. Kalena'tz tzun pakxe'n Luwiy, scyuch' yi e' tetz sanlar, jalen Jerusalén.

13

Yi po'te'n Tamar tan Amnón

¹ At jun cy'ajl Luwiy yi Absalom bi', yi itz'nak te Maaca yi tox'e'n txkel Luwiy. Nin yi jun Absaloma'tz at jun tanub i' yi chin yube'n nin. Yi bi' yi jun xuna'tz i'tz Tamar.* Yi bajxnak scye'j yi e' cy'ajl Luwiy, Amnón bi'. I' tal Ahinoam, nintzun pek' quentz te yi jun xuna'tz. ² Tan tu yi wi'nin na pek' quen i' te Tamar, nin yabtij tan yi bis yi at cu'nt, na qui'c rmeril tan bnol ruin te'j, na ntaxk po'tij Tamar tan jun yaj, cha'stzun te qui nin jal puntil tan Amnón tan tocopone'n te'j.† ³ Poro at tzun jun tamiw Amnón, yi chin subul

* **12:25** Le chiyol yi e' hebreu, “Jedidías” na elepont “Lok'e'n wutz tan Kataj”. * **13:1** Lv 18:9; 2S 3:2-5. † **13:2** Yi e' me'l jun rey, chin quicy'le'n nin e', xe jun ama'l kale qui'cle't rmeril tan tpon'e'n jun tan chipo'tze'n. Ma yi e' yi umnake' at len cyetz chical.

nak nin, yi na bi'aj Jonadab. I' cy'ajl Simea, yi stzicy Luwiy. ⁴ Nin tzun opon jun k'ej yi jakol Jonadab tetz Amnón:

—¿Mbitzun na cǎicy'an yaj? Aǎ cy'ajl kareyil. Na cyakil nin k'ej na wil nin yi tu na sotz tu' ac'u'l. ¿Qui pe' tzatxol swetz yi mbi na sotz ac'u'l te'j?

—Yi puntil i'tz yi qui't tzintx'aj yi pek'e'n yi at wa'n te Tamar, yi tanub yi witz'un Absalom.

⁵ —¿Qui tunin k'usij yi aproblem yaj! Ba'n cǎben wi asoc, nin ban cu'n awib, chi ik aǎ jun yabi'ǎ. Itzun yi tz'opon ataj tan axajse'n jakaj tetz yi sbne' i' pawor tan ǎchakle'n tzaj Tamar tan toque'n tan banle'n awa' nta'ste'n nintz nin tan ac'a'che'n, stzun Jonadab bantz.

⁶ Ya'tz nin tzun tulej Amnóna'tz. Ja tocsaj tib yabi'ǎ. Ej nin yi topone'n yi rey tan tilwe'n tlol tzun Amnón yi yole'j:

—Bne'u' pawor ta' tan ǎchakle'n tzaj yi witz'un xun Tamar tan banol i' cobox impam tzone'j xe incuart, nin chumbalaj yi nink tz'oc i' tan inc'a'che'n, chij Amnón tetz taj.

⁷ Bene'n tzun mantar tan Luwiy tan ǎchakle'n tzaj Tamar, nin tal tetz:

—Banaj pawor, quilo'k xe ca'l awutzicy Amnón tan banle'n wa'.

⁸ Nintzun ben Tamar xe ca'l Amnón, kale atit i' wi soc chi ik jun yabi'ǎ tane'n. Nin ben tcy'al mu'ǎ xixi'n triw yi che'ja'nt. Ma yi tpone'n nin oc tan co'se'n yi xixi'n triw. Nin bnix cobox pam ta'n nin oc tan sk'ajse'n. ⁹ Cwe'n tzun nuc'ul tul jun platu', nin ben tcy'al swutz Amnón tan wa'ne'n. Poro quinín cujij i' wan. Nintzun cawun tan cyele'n cyakil yi e' yi ate' xe ca'l. ¹⁰ Ma yi cyele'n tzaj cyakil cu'n, nintzun taltz tetz Tamar:

—Cy'aj tzaj yi pam yi ja bnix awa'n xe incuart, nin ban yi nink cǎo'c tan inc'a'che'n.

Bene'n tzun tcy'al Tamar yi pama'tz yi mbnix ta'n xe yi cuart tetz Amnón. ¹¹ Ej itzun yi tpone'n ǎkansal tib Tamar tan c'a'che'n klo', nintzun cu' stz'amol Amnón, nin tal tetz:

—Aǎ jun c'olój wanub, coylin cu'n swe'j.

¹² —Quil sbanu' yi jun ajtza'kla'tz swe'j. Quil tz'el intx'ix tanu', na qui otoj na bajij yi jun yab ajtza'kla'tz skaxo'l yi o' xonl Israel. Na chin tx'ixwil nin. ¹³ Xtxume'u' yi mbi sbajok swe'j. Tz'elepon intx'ix tanu', nin sjalok yolbil wetz sbne' opon tunintz. Ej nin xtxume'u' mbil cyal wunak te'ju'. Tz'ocopon yolche'nu', nin scyale' yi ilu' jun yi qui'c tajtza'kl. Ba'n tcu'n jilonku' tetz yi rey, nin tale'u' yi mbi' i' ila'tz tajbilu' nin stk'e' i' ama'l sketz tan kumewe'n.

¹⁴ Poro qui nin oc te wi' Amnón yi tajtza'kl Tamar. Ej nin tan paj yi mas cham i' swutz yi tanub, ja xcy'e' tan banle'n yi tetz tajbil te'j. ¹⁵ Ma yi wi't bnixe'n yi tajbil Amnón te'j, saje'n tzun jun chin chi'ch c'u'lal te'j yi tanub. Mas tcu'n chi'ch c'u'lal jale'n te'j Amnón swutz yi pek'e'n te'j yi ntaxk ban ruínl tetz.

—Ma jalu' cale'n tzinwutz, chij.

¹⁶ —Ilu' jun c'olój wutzicy, quil sbanu' yi juna'tz, na kol tz'ocu' tan inlaje'n len jalu', mas tcu'n sbne' yi tilu' tzinwutz swutz yi jun ajtza'kla'tz yi ja bnix tanu' swe'j.

Poro qui nin oc te wi' Amnón yi tajtza'kl Tamar, ¹⁷ ma na oc tan ǎchakle'n tzaj yi tetz mos, nin cawunin tetz:

—¿Lajlen yi jun xna'ne'j tzone'j, nin joplen yi puert swutz i' tan qui toque'n tzaj junt tir!

¹⁸ Toque'n tzun yi mos Amnón tan laje'n len Tamar, nin oc tan lamche'n cu'n yi puert. Ma yi tetz Tamar at quen jun jilwutz be'chok te'j, yi chin yube'n nin, yi ntin na xcon cyak'un yi e' me'l rey yi ntaxk cyeche wutz jun yaj. ¹⁹ Je'n tzun tk'ol i' tza'j te wi', nin octz tan rit'e'n cu'n yi be'ch tetz. Ej nin ewa'n wutz ta'n, nin wi'nin tok'e'n te yi na xon tbe'.

²⁰ Ma yi cwe'n chic'ulul quib tbe' tu Absalom, nintzun ben jakol i' tetz Tamar:

—Amnón lo' nxcye' tan apo'tze'n. Ba'n tcu'n quil tzawal jun yol te yi mbajij tzawe'j, na itzicy itib tuch'. Ba'n tcu'n yi quil tzatxum, na ntin bis stk'e' tzatz.

Ma yi nachone'n Tamar te'j yi cya'l jun na el k'ajab te'j, cho'n tzun najewe'ntz xe ca'l Absalom, yi stzicy. ²¹ Itzun yi tbital Luwiy cyakil cu'n yi mbi mbajij te Tamar, nintzun saj colp wi' te Amnón, poro qui'c nin jun yol tal tetz tan makle'n wutz, na i' yi bajxnak

Ëchixo'l yi e' cy'ajl i', nin wi'nin ok'le'n wutz ta'n. ²² Ncha'tz Absalom, qui'c nin jun yol tal tetz Amnón tan makle'n wutz, poro tc'u'l cuntu', wi'nin Ëchi'che'n c'u'l te'j, tan yi tele'n xtx'ix yi tanub ta'n.

Yi ticy'sal c'u'l Absalom te Amnón

²³ Itzun yi tele'n cob yob yi baje'n yi xtxolbila'se'j, cho'n ate' yi e' mos tetz Absalom tan telse'n yi xi'il yi tetz cne'r, tul yi ama'l yi na bi'aj Baal-hazor, nakajil yi chitnumil yi e' aj Efraín. Bene'n tzun mantar Absalom scye'j yi e' mas cy'ajl yi rey Luwiy tan cyopone'n tan jun wa'a'n tuch'. ²⁴ Ncha'tz xa'k i' tan yol tu yi rey, itzun taltz:

—Na chitzan yi e' inmos tan telse'n chixi'il yi e' cne'r. Cha'stzun te ja intxum jun balaj wa'a'n nin yi wajbil i'tz, yi nink tz'oponu', ilu' inrey, scyuch' yi e' wi'tz bajxom yi na chicawun xlaju' tan wa'a'n swuch', nin wi'nin chintzatzink yi nink choponu', na tzun Ëchaj yi na tzanu' tan tak'le'n ink'ej.

²⁵ —Ba'n atxumu'n poro qui'c lo' rmeril tan kopone'n cyakil o' na i'tz jun chumam gast tetz tzatz.

Wi'nin cu'swutzil ban Absalom tetz yi rey, poro qui nin cujij yi rey. Ntin tak' yi banl tetz.

²⁶ —Ko quinín ama'l wutz teru' ta', ¿qui polo' ltak'u' ama'l tetz yi wutzicy Amnón tan tpone'n ske'j te yi jun tzatzina'tz?

—¿Mbi tzun na awaj tetz Amnón? stzun yi rey bantz.

²⁷ Poro chin ch'inch'uj nin ban Absalom tan cu'swutzil tetz yi rey tan tpone'n Amnón, scyuch' yi e' mas titz'un te yi jun tzatzina'tz. Wi'tzibil tlen tzun tk'ol ama'l scyetz yi e' tetz cy'ajl tan chibene'n.

Sken tzun bnix jun balaj wa'a'n tan Absalom, ²⁸ nin nsken cawun i' scyetz yi e' tez chakum: “Yi tzitilnin yi nsken oc a' twi' Amnón ba'n tzun tzitaltzaj swetz. Ej nin yil walnin tzitetz tan cwe'n biyij, quil tzicabe' ic'u'l tan quimse'n cu'n. Quil cxobwok tan banle'n yi mbi na wal nin tzitetz, na in na chincawun nin te'j. Quiws bin wok itib, nin lok jal ichamil tan banlen tane'n inca'wl,” chij Absalom bantz.

²⁹ Nin tzun e' oc yi e' Ëchakum Absalom tan banle'n yi tetz tajbil, yi nsken tal scyetz. Nin tzun cu' chibiyol Amnón. Yi quilol yi e' mas cy'ajl yi rey yi mbi mbajij, nintzun e' baj je'-tz tibaj chimula', nin e' el ojktz.

³⁰ Itzun te yi na chixone't yi e' cy'ajola'tz tbe' nintzun opon jun yoltz twi' Luwiy yi nsken xcy'e' Absalom tan chibiyle'n cu'n cyakil yi e' tetz cy'ajl. Cya'l jun nclax cyen, chij yi jun yola'tz. ³¹ Je'n tzun txiclok yi rey nin octz tan rit'e'n cu'n yi tetz be'ch tetz tan Ëchajle'n yi wi'nin na bisun, nin ben jokloktz wuxtx'otx'. Ncha'tz e' ban cyakil yi e' wi'tz bajxom yi ate' cu'ntz te i', e' octz tan rit'e'n cu'n be'ch cyetz. ³² Ma Jonadab, yi cy'ajl Simea, yi stzicy Luwiy, nintzun jilontz. Je yol i'e'j:

—Ilu' jun c'olój rey, max c'u'lu' ta', quil xtxumu' yi jak chiquim cyakil e' cy'ajlu'. Ma na ntin Amnón yi ncu' biyij, na ya'tz nin xtxumbe'n tetz tan Absalom jetz yi tele'n xtx'ix yi tanub Tamar tan Amnón. ³³ Cha'stzun te quil xtxumu' yi jak chiquim cyakil yi e' cy'ajlu' ma na ntin Amnón. ³⁴ Ma yi Absalom, ja wi't el ojk, stzun Jonadab.

Itzun yi bajije'n yi xtxolbila'se'j, bene'n tilol yi sanlar yi na tzan tan q'uicy'lomi'n tib yi ca'l rey yi txant tan chicwe'n mule'n jun c'olój wunak. Cho'n chicwe'n tzaj wi ju'wutz te yi be' yi na saj le tnum Horonaim.† Bene'n tzun yi jun q'uicy'loma'tz tan talche'n tetz yi rey yi ja til jun c'olój wunak yi na chixon tul yi be' yi cho'n na saj wi'wtz.

³⁵ Bene'n tzun tlol Jonadab tetz yi rey Luwiy:

—Ilu' jun c'olój inreyil, le wutz wetz wajtza'kl, ya'stzun yi e' cy'ajlu' yi tzan cyule'n.

† 13:34 Cho'n na jal yi bi' yi tnuma'tz tul yi versión griego yi na bi'aj “Septuaginta”. Poro qui na jal tkanil yi bi' yi jun tnuma'tz tul yi versión hebreu.

³⁶ Te yi na tzaj cu'n wi' chiyol, opone'n nin e' ban yi e' cy'ajl Luwiy. Wi'nin cyok'e'n yi cyopone'n. Ncha'tz Luwiy scyuch' yi e' ajcaw yi ate' xljaj i' tan cawu'n, nintzun e' ok' cu'ntz te Amnón.

³⁷⁻³⁸ Ma tetz Absalom sken el ojk. Cho'n tzun tpone'n kale najle't yi rey cwent Gesur,§ yi na bi'aj Talmai, yi cy'ajl Amihud. Cho'n tzun ta'te'n i' ox yob le jun ama'la'tz.

Ma tetz Luwiy cyakil nin k'e'j na ok' tan paj yi sotze'n Amnón.

³⁹ Itzun yi maysal tib Luwiy te yi il yi mbajij te Amnón nintzun el talma' tan tilwe'n wutz klo' yi cy'ajl Absalom.

14

Yi jale'n puntil tan Joab tan chibansal quib Luwiy tu Absalom

¹ Ej itzun tetz Joab, yi tal wutzile'n na' Sarvia, nintzun el xtxum tetz yi wi'nin na joyon Absalom tetz Luwiy. ² Cha'stzun te bene'n mantar i' tan xchakle'n jun xna'n yi cho'n najlij le tnum Tecoa. Yi jun xna'na'tz, chin list nin i' tan chisuble'n wunak. Yi tule'n i' swutz Joab nintzun taltz tetz: “Ba'n yi nink tzawocsaj awib tetz jun xna'n yi ja quim jun xonl. Ba'n xcon be'cha'tz yi na xchaj yi na cxbisun. Quil xcon perfum awa'n, na tajwe'n yil tzawocsaj awib chi jun xna'n yi ja el jun c'oloy tiemp tan bis te jun talu' quimnak.

³ Kalena's tzun ba'n c'xopon swutz yi rey tan talche'n yi xtxolbil yi swale' nin tzatz.”

Yi wi't talol Joab cyakil yi xtxolbil yi tajwe'n tal yi xna'n, ⁴ nintzun ben yi jun xna'na'tz yi aj Tecoa swutz yi rey nin cu' jokloktz swutz tan tak'le'n k'e'j i'.

—Max c'u'lu' ta', nink tz'el k'ajabu' swe'j.

⁵ —¿Mbi i' ila'tz awajbil?

—Yi in wetz, in jun tal xma'lca'n, na ten quim wetz wuchmil. ⁶ Poro at cob wal yi in wetz yi in xchakumu' ta', nin te yi ate' xo'l wutz ja cho'c tan oyintzi' squibil quib. Cya'l jun at naka'j tan chijatxle'n cu'n. Cha'stzun te at jun yi ja lo'on yi stzicy ta'n, nin nim cu'n il ntulej nin ja quim. ⁷ Ma jalu' cyakil yi e' inxonl na choyintzin swe'j, na yi cyajbil i'tz yil tzinjatx nin chik'ab yi jun wala'tz yi ncu' quimsal yi stzicy, tan cyoque'n tan biyle'n cu'n, bantz quicy'sal chic'u'l te'j. Ko ya'tz, sotzok yi jun tal wala'tz yi k'ajbil k'ajtzun alma'. Ej nin ko ya'tz sban, quil jal jun xonl yi k'ajtzun wuchmil tan tetzal yi herens, stzun yi jun xna'na'tz ban tetz yi rey.

⁸ —Max ac'u'l swutz. Ba'n cxa'j xe aca'l, na yi in wetz xchincawunk tan colche'n awal.

⁹ —Ilu' inrey, ilu' wajcaw, nink scuyu' impaj tan yi cobox inyol yi swale' nin teru'. Ko at jun ajpaj te yi xtxolbile'j, nk'era'tz ilu' nka yi e' yi ate' xlaju' tan pujle'n xtisya', ma na yi e' ajpaj, i'tz yi in wetz tuml yi e' najal intaj. Kapaj nin kera'tz.

¹⁰ —Kol tz'oc jun tan ixo'wse'n tan ibiyle'n cu'n, ba'n tz'ul ita'n tzinwutz. Ej, jun cu'n qui tz'oc junt tir tan ixo'wse'n mas.

¹¹ Poro chin ch'inch'uj nin ban yi xna'n tan jakle'n xch'eybil tetz, tetz rey.

—Max c'u'lu' swibaj ta'. Na klo' waj yi swutz cu'n Ryos yil talu', yi quil tak'u' ama'l tetz yi jun wajwutza'tz tan ticy'sal c'u'l te yi wal yi itz'e't nin, bantz qui bene'n nim tkanil yi il yi ato' cu'nt.

—Sak swutz Ryos, yi quil wak' ama'l tetz junt, siquier tan buk'le'n jun xi'il wi' yi awal.

¹² Poro yi xna'n qui nin mak tib tan yol tetz yi rey. Ej nintzun taltz tetz:

—Max c'u'lu' swi' baj, na in jun tu' xchakumu', quil je' swutzu' yi cobox inyol yi na waj wal nin teru'.

—Cu bin, ba'n c'xjilon tzaj, stzun yi rey tetz yi xna'n.

¹³ Bene'n tzun jakol yi xna'n tetz:

—¿Mbi tzuntz yi na tzanu' tan kabanle'n, yi o' ketz yi o' tanum Kataj Ryos? Na yi ilu' teru' qui na tak'u' ama'l tetz Absalom yi mero cy'ajlu' tan pakxe'n tzaj tzone'j le tetz tanum, na cho'n at i' tul jun ama'l yi chin joylaj nin, yi nk'e'tz cho'n at cwent Israel. Ilu'

te'n nin, mmo'cu' wutz pe'm tan yi yolu' yi nsuku' swetz. ¹⁴ Mero bintzi skaquimok len, na ni'cu'n o' tu mu'x a' yi na el tx'akx wuxtx'otx' yi jalcu'n na sotz, nin qui'c rmeril tan molche'n junt tir. Poro yi ketz karyosil qui na joy puntil tan sotzaje'n jun, ma na, na joy puntil tan chipakxe'n tzaj yi e' yi ate' joylaj te i', nin tan chibansal quib scyuch' yi e' yi na chijuch quil swutz i'. ¹⁵ Ma jalu' ta' ja nu'l swutzu' tan txxole'n yi il yi atin cu'nt, na at e' yi ja cho'c tan inxo'wse'n, na yi wajbil i'tz tan toque'nu' tan wuch'eye'n. ¹⁶ Pero yi mero bintzi, ja el intxum tetz yi list atitu' tan colche'n yi wal nin tan colche'n yi herens yi ak'ij sketz tan Ryos xchik'ab yi e' yi na cyaj chimajlen. ¹⁷ Na chintzatzin tan yi yolu' yi nsuku' swetz ta', nin qui't chimbisun jalu'. Na na el txxumu' tan ma'le'n e'chk ajtza'kl yi ko balaj nka ploj. Ni'cu'n txxumu'nu' chi ik ilu' jun ángel tetz Ryos. Tak' tzaj bin Kataj Ryos yi banl tibu'.

¹⁸ —Ma jalu' altzaj yi mero bintzij swetz. Quil tzawew jun e'chk takle'n tzinwutz.

—Ba'n bin jaktzaju' yi mbi i' ila'tz yi tajbilu' ta', na ilu' inreyil.

¹⁹ —¿Cyakil yi awajtza'kl, cho'n pe' njal awa'n te Joab?

—Sak swutz Ryos yi ja oponu' te yi bintzij, na Joab ncawun tan insaje'n swutzu', nin tetz i' cyakil yi yol yi nwal teru'. ²⁰ Txumijt yi jun txxolbila'tz ta'n, bantz jale'n yi tzatzin paz xchixo'lu' tu yi cy'ajlu'. Poro yi ilu' teru' ja oponu' tan tajske'n yi bintzij, na wi'nin tajtza'klu' chi tajtza'kl jun ángel tetz Ryos na sak swutzu' cyakil yi na bajij tul katnumil, stzun yi jun xna'na'tz bantz tetz yi rey.

²¹ Tan tu' yi txxolbila'tz, nintzun cawunin yi rey tetz Joab:

—Ja wi't intxum yi mbil tzimban te yi txxolbile'j. Ba'n bin cäben tan ticy'le'n tzaj Absalom, yi incy'ajl.

²² Cwe'n tzun joklok Joab wutz tkan Luwiy tan tak'le'n k'ej i', nin tal tetz:

—Ntyo'x teru' ta', yi ilu' inreyil. Jalu' na el intxum tetz yi ja jal imbalajil swutzu' tan tu' nxomu' tan banle'n tane'n yi wajtza'kl, chij Joab bantz.

²³ Je'n tzun txiclok Joab nin sbejnin ben jalen Gesur tan ticy'le'n tzaj Absalom, tan pakxe'n junt tir Jerusalén. ²⁴ Poro nin tal Luwiy tetz Joab: “Ba'n tcu'n yi nink ben Absalom xe yi tetz ca'l, na qui na waj wil wutz i'.” Cha'stzun te yi tule'n Absalom Jerusalén, qui nin til wutz yi rey, na sbej nin bene'n tan najewe'n xe tetz ca'l.

²⁵ Yi Absalom, i' jun yaj yi chin yube'n nin. Ya'stzun na cyal cyakil wunak yi najlche' Israel, na i' jun yaj yi qui'c mu'x yana'sil. ²⁶ Na el xi'il wi' i' ntin yi na baj wi' jujun yob, tan paj wi'nin na latz'un te i'. Yi na el jak wi' yi talal yi xi'il wi' yi na el, i'tz mas cyaj liwr. ²⁷ Cob tzun cy'ajl Absalom at tu jun me'l, yi na bi'aj Tamar, yi chin yube'n nin i'.

²⁸ Cob tzun yob a'tij Absalom Jerusalén, nin tul yi cob yoba'tz qui nin ak'lij ama'l tetz tan xajse'n yi rey. ²⁹ Cha'stzun te jakol i' pawor tetz Joab tan bene'n swutz rey tetz xel i'. Poro qui nin cujij tetz Joab. Nin tzun jak Absalom junt tir pawor tetz, poro ncha'tz qui nin cujij Joab tan bene'n. ³⁰ Cawune'n tzun Absalom scyetz yi e' tetz mos:

—Bitwok tzaj, na el itxum tetz yi at jalaj luwar cwent Joab xlaj yi wetz, yi at cebada swutz. Ma jalu' quilo'k wok bin, nin ocswok quen k'a'kl yi tujul yaj.

Chibene'n tzun yi e' mos Absalom tan tocse'n k'a'kl yi jalaj ama'la'tz yi at cebada swutz.

³¹ Topone'n tzun Joab tan jakle'n tkanil tetz Absalom:

—¿Nxac tzun mo'c k'a'kl incosech tetz cebada tan yi e' amos?

³² Stza'wel tzun Absalom tetz Joab:

—Cob tir ja ben inmantar tan achakle'n klo' tan abene'n swutz yi rey tan talche'n klo' cob inyol, yi qui'c xac yi bene'n mantar tan wicy'le'n tzaj jalen Gesur. Wech ba'n atine't wetz tul yi jun ama'la'tz. Ma jalu' na waj wil wutz yi rey, nin ko at impaj, list wutane'n tan inquime'n ta'n.

³³ Bene'n tzun Joab tan yol tu yi rey, tan talche'n yi mbi ntal Absalom tetz. Nintzun ben mantar yi rey tan xchakle'n tzaj Absalom.

Ma yi tpone'n, nintzun cu' jokloktz swutz yi rey tan tak'le'n k'ej i'. Ma tetz rey, nintzun ben tan tz'uble'n xak stzi' yi cy'ajl.

15

Yi toque'n Absalom tan contri'n te yi taj

¹ Itzun yi tele'n tiemp, nin jal puntil tan Absalom tan cambe'n jun care't tetz oyintzi' tu cobox chej. Ncha'tz ja jal nicy' cient yaj yi ja chixcon tan q'uicy'le'n i'. ² Ej nin cyakil nin k'ej or cu'n na el watl. Ej nin cho'n na ben stzi' puertil yi tnum tan chich'iwe'n yi e' wunak yi cho'n nchisaj joylaj tan jakle'n tetz yi rey tan pujle'n e'ch xtisya'. Nintzun na jak nintz scyetz yi e' wunak yi na' nchisaje't. ³ Nin ko e' aj Israel, ja oc Absalom tan chimayse'n nin tan tocse'n chic'u'l tan cobox yole'j:

—Bintzij nin yi e'chk takle'n yi na ojkelu' te'j. At rmeril, nin at derechu' tan joyle'n xch'eybil teru' tu yi rey, por lastum cya'l jun yi bixba'nt tan yi rey tan tbite'n yi mbi'tz yi na cyaju' chibanu' tane'n.

⁴ Ncha'tz na tal i' scyetz:

—Lastum yi nk'e'tz in jun aj pujul xtisya' tzone'j tkatanum. Na ink, ban tzun klo' chu'l tzinwutz cyakil yi e' yi na chitzan tan joyle'n puntil tan banle'n xtisya' te jun il yi na bajij scye'j. List tzun in tan banle'n tane'n xtisya' scye'j.

⁵ Ncha'tz alchok scyetz yi na opon tan yol tu Absalom, yi i' tetz, jalucunin ja el tan chic'ulche'n, nin ja oc tan chik'ajle'n nin tan stz'uble'n xak chitzi'. ⁶ Ya'stzun ban i' scye'j cyakil yi e' xonl Israel yi na chu'l Jerusalén tan jakle'n xtisya' tetz yi rey. Ej nin tan yi xtxolbila's ja xcy'e' tan jale'n yi tetz balajil xchiwutz wunak.

⁷ Yi tele'n cyaj yob tan Absalom tan banle'n yi xtxolbila's nintzun ben swutz yi rey tan yol. Ej itzun taltz:

—Max c'u'lu' ta', ja nu'l swutzu' tan jakle'n ama'l teru' tan imbene'n Hebrón tan banle'n tane'n jun inyol yi ja insuk tetz Kataj Ryos. ⁸ Na te yi atin tzaj Gesur ja insuk jun yol tetz Ryos yi nink tak' i' ama'l swetz tan impakxe'n tzaj Jerusalén, nchimben tan c'u'laje'n i' jalen Hebrón, stzun i' tetz yi rey.

⁹ —Ba'n bin cǎben. Cun ban amunl, ko ya'tz na awaj, stzun yi rey bantz tetz.

Bene'n tzun Absalom le tnum Hebrón. ¹⁰ Ncha'tz te ite'n nin tiempa'tz nin ben mantar ta'n scye'j cyakil yi e' xonl Israel tan talche'n scyetz, yil quibit nin yi wi' e'chk chun, i'tz jun techl yi ja wi't bixe' Absalom tetz rey le tnum Hebrón. ¹¹ Ncha'tz xchok i' cob cient wunak aj Jerusalén tan chixome'n nin te'j jalen Hebrón. Nintzun e' xomnintz yi e' wunaka'tz te'j, poro qui nin pujx cyak'un yi mbi'tz yi xtxumu'n Absalom. ¹² Ncha'tz ja ben mantar tan xchakle'n tzaj Ahitofel, jun scyeri e' yaj yi ak'ol tajtza'kl yi rey Luwiy yi cho'n najlij le tnum Guilo, tan tpone'n Hebrón nin tan ta'te'ntz te'j i' yi na tzan pate'n yi tetz xtx'ixwatz.

Yi tele'n ojk Luwiy le tnum Jerusalén

¹³ Itzun bantz, nin opon jun tan talche'n tetz Luwiy:

—Yi e' katanum, na chitzan tan talche'n tetz Absalom yi list e' tan chixome'n te Absalom yi nink tz'oc tetz chireyil, stzun i' tetz Luwiy.

¹⁴ Bene'n tzun tlol Luwiy scyetz yi e' yaj yi ate' xljaj i' tan cawu'n:

—Tajwe'n tan kele'n ojk jalcu'n yi ntaxk ul Absalom scyuch' yi e' yi ja xom chiwi' te'j, na chocopon tan kabiyle'n cu'n scyuch' cyakil yi e' yi najlche' tzone'j Jerusalén. ;Or itkan ba'n ke'l ojk jalcu'n! chij yi rey.

¹⁵ —Cu bin Ta', list ato't tan banle'n tane'n yi teru' ca'wlu', che'ch tetz yi rey.

¹⁶ Ya'tz nintzun cyulejtz. E' el tzaj yi rey scyuch' cyakil yi e' yi najlche' tuch' le tetz balaj ca'l. Ntin chicyaje'n cyen lajuy scyeri yi e' ca'p txkel i' tane'n.* ¹⁷ Ma yi nsken che'l tzaj Luwiy scyuch' cyakil yi e' najal ju' ca'le'ltzaj nin e' tane' jun rat-tz. ¹⁸ Ma yi e' ca'p ajcaw, cho'n txiclche' xljaj Luwiy tan chixmaye'n yi e' sanlar yi wi'nin quicy'e'n xchiwutz. Xchixo'l yi jun c'oloy sanlara'tz, ate' yi e' aj Creta yi e' q'uicy'lom Luwiy, scyuch' yi kak cient sanlar aj Gat yi xomij chiwi' te Luwiy. ¹⁹ Te yi jun tkuja'tz nintzun jak Luwiy tetz Itai, yi aj Gat, yi ajcaw squib yi e' sanlar yi cho'n chisaje'n le tnum Gat:

—¿Mbi tzuntz na awaj xomnin ske'j? na yi aña'tz, añ jun awer nak skaxo'l. Ba'n tcu'n pakxe'n, nin ba'n cxcyaj quen icyakil cu'n jak ca'wl yi ac'aj rey, na yi mero bintzij, axwok awer nak skaxo'l, na elnak quixt laju'n le itanum. ²⁰ Ej nin qui'c mas tiemp yi atixwok skaxo'l, ¿Xe'n tzun tzinjaknin tzeitetz tan ixome'n ske'j? Na ncha'tz in, qui na el intxum tetz yi na' na'j nint. Ba'n tcu'n pakxe'n scyuch' yi e' sanlar yi ate' jak aca'wl. Lok tak' tzaj Ryos yi banl tzawibaj, nin lok xom tzawe'j, chij Luwiy bantz tetz.

²¹ —Sak swutz Ryos, nin sak swutzu' ta', yi ilu' inreyil, yi qui'c na ban yi na' tz'ajntu', nin qui'c na ban ko wutz cyen yi itz'ajbil nka yi quimichil te'ju', list wutane'n tan inxcone'n teru' ta', na in xchakumu', stzun Itai tetz Luwiy.

²² —Ba'n bin cxom nin ske'j, stzun Luwiy bantz.

²³ Yi e' aj Jerusalén, wi'nin cyok'e'n yi cyele'n cu'n. Cho'n tzun ticy'e'n cu'n yi rey tul yi joco'j yi na bi'aj Cedrón. Cho'n tzun quicy'e'ntz tul yi be' yi cho'n na opon le ama'l yi tz'inunin tu'. ²⁴ Ncha'tz Sadoc scyuch' cobox't levita, yi palol tetz yi caña' kale atit yi ca'wl Ryos. Cwe'n tzuntz cya'n wuxtx'otx' jalen yi quicy'e'n cyakil yi e' wunak. Ncha'tz yi pale' yi na bi'aj Abiatar at i' xljaj yi caña'a'tz yi quicy'e'n cu'n cyakil yi e' wunak. ²⁵ Bene'n tzun tlol Luwiy scyetz:

—Ma jalu' Sadoc cy'aj nin yi caña' junt tir Jerusalén. Na ko at banl talma' Ryos swibaj stk'e' i' ama'l swetz tan impakxe'n junt tir tan tilwe'n yi tetz caña' tul yi tetz ca'l. ²⁶ Na yi kol tal i' swetz: “Qui na chintzatzin tzawe'j,” ba'n bin sban i' yi tetz tajbil swe'j.

²⁷ Ncha'tz tal Luwiy tetz Sadoc:

—Bit tzaj yaj, yi añatz tu Abiatar, ba'n cexpakxwok tnum, nin ba'n tzitcy'aj nin yi icy'ajl tzite'j, yi Ahimaas yi ara cy'ajl tu Jonatán yi cy'ajl Abiatar. ²⁸ Ma yi in wetz cho'n chincyaj cyen tul e'chk ama'l tz'inunin tu', jalen yil tz'opon jun tziplal ita'n, stzun Luwiy bantz scyetz.

²⁹ Pakxe'n tzun yi caña' tan Sadoc tu Abiatar Jerusalén. Nin cho'n e' cyaje'n cyentz. ³⁰ Ma tetz Luwiy cho'n tzun je'n wi'wtz Wi Oliw. Elnak yi xajab, nin jopij wi' tan jun xbu'k tan xchajle'n yi na bisun, nin wi'nin tok'e'n yi je'n pon wi'wtz. Ncha'tz cyakil yi e' yi xomche' te'j ate'n jun xbu'k te chiwi' tan xchajle'n yi na chibisun, nin ncha'tz e' wi'nin cyok'e'n yi na chixon tan quipone'n wi'wtz. ³¹ Ej nin at e' yi ben cyalol tetz Luwiy yi cho'n xomij wi' Ahitofel te Absalom. Itzun tal Luwiy: “Lok tz'oc Ryos tan xtx'ixpe'n yi xtxumu'n Ahitofel tan tk'ol i' yi e'chk ajtza'kl yi qui'c mu'x tal xac.”

³² Itzun yi tpone'n Luwiy wi'wtz kale na oque't c'u'laje'n Ryos, nintzun eltzaj Husai, jun scyeri yi e' arquita tan c'ulche'n. Rit'ij cu'n yi be'ch tetz ta'n, tan xchajle'n yi bis o'kl yi at cu'nt. Ncha'tz chitij tx'otx' ta'n xo'l wi'. ³³ Itzun tal Luwiy tetz:

—Max ac'u'l yaj, kol cxomnin swe'j ntin jun latz' sbne' ske'j. ³⁴ Poro kol cxpakxij jalen Jerusalén, ba'n tzawal tetz Absalom: “Ilu' wajcaw, list wutane'n tan woque'n tetz jun xchakumu' chi mimban cyen tu teru' taju' te yi na cawun tzaj.” Ko ya'tz tzaban chin wutzile'n ich'eye'n tzabne' swetz tan xite'n yi xtxumu'n Ahitofel, yi na tzan tan contri'n swe'j. ³⁵ Ncha'tz yi e' pale' Sadoc tu Abiatar list quitane'n tan wuch'eye'n. Nin ba'n tzawal scyetz cyakil yi xtxolbil yi tzabit tzaj le palacio. ³⁶ Na ncha'tz Ahimaas tu Jonatán cho'n

* **15:16** Yi yol le castiy i'tz concubina (Gn 16:2-3; 30:3-4; 21:10-14). Jun concubina i'tz jun xna'n yi na oc tetz txkel jun yaj tane'n. Ma yi chusu'n yi na jal ka'n tul yi Ac'aj Testament (Mt 19:5) i'tz, yi ntin at cu tetz jun ntzi' txkel jun yaj nka chmil jun xna'n, chi ban cyen le xe'tzibil tzaj tan Kataj (Gn 2:24).

ate'-tz. Ba'n tzun chixcon awa'n tan talche'n swetz cyakil yi mbi i' ila'tz tzajwit te yi mbi cu'n na bajij le palacio, stzun Luwiy bantz tetz.

³⁷ Bene'n tzun Husai Jerusalén. Na opon cu'ntz yi cyocompone'n Absalom tzi puertil yi tnum.

16

Yi jilone'n Luwiy tu Siba

¹ Ma yi ticy'e'n Luwiy jalaj icy'en mu'x̄ yi wi' yi wi'wtz Oliw, nintzun el tzaj Siba, yi martoma' Mefi-boset, tan c'ulche'n Luwiy. Cy'a'n che' cob buru' ta'n yi at cyektz. At cob cient pam cy'a'n cya'n, jun cient tort yi wutz uva cu'n, yi skejt, nin ncha'tz jun cient tort wutz ibx̄ cu'n yi nternin skejt, tu jun tz'u'm yi nojnak tan ta'al uva. ² Bene'n tzun jakol yi rey tetz Siba:

—¿Mbi xac cyakil e'chk takle'ne'j?

—Yi e' buru', ba'n chixcon tetz yi najalu', ma yi pam tu yi lo'baj ban baj cyak'un yi e' sanlaru', ma yi ta'al uva ba'n chic'aje'n yi e' yil jal saktzi' scye'j tul yi ama'l tz'inunin tu'.

³ —Ba'n bin yaj poro ¿lo'k tzun Mefi-boset, yi mamaj k'ajtzun apatrón?

—Ja cyaj cyen Jerusalén, na yi tetz xtxumu'n, i'tz yi tz'ak'lok yi ca'wl tetz i', yi at tzaj tk'ab yi tacy'e'x, cyak'un yi e' aj Israel, yi cho'n najlche' je'n tzi'n.

⁴ —Ba'n bin ko ya'tz na taj, chij yi rey. Ma jalu' tan paj yi tajtza'kla'tz, awetz sbne' cyakil yi tetz me'bi'l.

Taje'n cu'n tzun wutz Siba wuxtx'otx' tan tak'le'n k'ej yi rey, nintzun ben tlol tetz:

—Ntyo'x̄ teru' ta', ilenin lok jal balajilu' swe'j, stzun Siba ban swutz yi rey.

⁵ Itzun bantz yi topone'n Luwiy le aldey Bahurim, nintzun eltzaj Simei, jun scyeri yi xonl Gera, tul yi jun aldeya'tz. I' jun xonl k'ajtzun Saúl, nin octz tan jisle'n Luwiy te yi na chixon tbe'. ⁶ Nin octz tan c'oxle'n c'ub tej Luwiy nin scye'j yi e' ajcaw yi na chicawun scye'j e' sanlar.

Ma tetz Luwiy colij i' cyak'un yi e' wunak yi xomche' te'j nin cyak'un yi e' tetz sanlar yi na chitzan tan quicy'le'n. ⁷ Poro quinín xob Simei tan jisle'n yi rey nin je yol i'e'j:

—¡Quilo'k tzone'j, na ax̄ jun mal nak, nin ax̄ jun biyol nak! ⁸ Na tzan Ryos tan acawse'n tan cyakil e'chk biyolnaki'n yi maban te yi najal Saúl tan acyaje'n cyen tetz xel i' tan cawu'n. ¡Ma jalu' na tzan Ryos tan tak'le'n yi ca'wl tk'ab Absalom yi acy'ajl, nin ax̄ te'n na cxtzan tan x̄chojle'n cyakil yi awil, na yi ax̄a'tz ax̄ jun biyol nak!

⁹ Bene'n tzun tlol Abisai yi tal na' Sarvia, tetz Luwiy:

—¿Mbi tzuntz na tak'u' ama'l tetz ta'kl yaje'j tan jisle'nu'? Na list wutane'n tan tamle'n len wi'-x.

¹⁰ —¡Qui'c itetz tuch'! axwok tal wanub Sarvia. Bintzi na tzan i' tan injisle'n, poro Kataj Ryos lo' yi ma'lon tzaj tetz tan toque'n tan injisle'n. ¿Ej nin ko ya'tz, na'j scyetz jun xcye' tan makle'n stzi' te yi na tal?

¹¹ Bene'n tzun tlol Luwiy tetz Abisai scyuch' cyakil yi e' aj caw scyetz yi e' tetz sanlar:

—I'tz tajbil incy'ajl tan imbiyle'n cu'n, peor quitane'n yi e' xonl Benjamín. Ak'wokbin ama'l tetz tan injisle'n, na ja lo' cawun Kataj tan talche'n e'chk yola'tz swetz. ¹² Na qui cunin batz stile' Kataj yi sotzaj c'u'lal yi atin cu'nt, nin lo'k tak' tzaj i' yi banl swibaj tetz xel yi jisbil wetz yi na witnin jalu'.

¹³ Ma Luwiy scyuch' yi e' yi xomche' te'j, icy'e'n nin e' bantz. Ma tetz Simei, xomij x̄chixlaj, tibaj wi txala'j. Na tzan i' tan jo'le'n c'ub nin tan x̄chitle'n puklaj tan x̄chajle'n yi na chi'ch c'u'l te Luwiy. ¹⁴ Ma yi cyopone'n Luwiy scyuch' cyakil yi e' yi xomche' te'j tzi yi tzanla' Jordán, nsken chik'e'xij, cha'stzun te e' uje'-tz tul yi jun ama'la'tz.

Yi tpone'n Absalom Jerusalén

¹⁵ Itzun te yi na bajij yi xtxolbila'se'j, opone'n nin ban Absalom Jerusalén scyuch' cyakil yi e' aj Israel yi xomij chiwi' te'j. Ncha'tz xomij Ahitofel te'j. ¹⁶ Ma tetz Husai yi arquita, yi tamiw Luwiy, nintzun ben tan c'ulche'n Absalom. Nin chin wi' nin bantz tan yol:

—¡ilu' inrey! ¡ilu' inrey! Nink benk xkon yi tiempu' tetz ben k'ej ben sak.

¹⁷ Stza'wel tzun Absalom.

—¿Ya'tz pe' tyoxina'tz yi na achaj tetz yi balaj awamiw Luwiy? ¿Mbitzuntz qui nin acxomnintz te'j?

¹⁸ —Qui'c rmeril, stzun Husai, na yi in wetz tajwe'n cu'n na'tij xlay yi rey, yi ja wi't je xtxa'ol Ryos, scyuch' cyakil e' intanum. ¹⁹ Ncha'tz tajwe'n tan inxcone'n teru', na ilu' cy'ajl wamiw. List atine't bin tan inxcone'n teru', ilu' inreyil. List atine't tan inxcone'n teru' chi mimban cyen yi na cawun tzaj yi taju'.

²⁰ Itzun le junt tkuj nin oc Absalom tan jakle'n jun tajtza'kl tetz Ahitofel:

—Tak'u' jun wajtza'kl. ¿Mbi tajwe'n tan imbnol jalucu'ne'j?

²¹ Bene'n tzun tlol Ahitofel tetz Absalom:

—Tan tele'n chitxum yi e' katanum tetz yi ilu' na cawun jalu', ban yi nink chixcon yi e' ca'p txkel taju' yi ate' cyen le palacio tan quicy'le'n. Nin tan yi xtxolbila's slajluchaxk yi ja el xtx'ix taju', nin xchi'chok c'u'l te'ju'. Bixek cyajtza'kl cyakil wunak tan chixome'n te'ju'.

²² Nintzun bnix jun mantial wi ca'l, ej nin cho'n tzun chiwitbej quib Absalom scyuch' yi e' xna'na'tz, yi ca'p txkel yi taj, tane'n. Nin ja lajluchax yi xtxolbila'tz xchiwutz cyakil yi e' xonl Israel yi ate' tnum. ²³ Ja xom Absalom te yi tajtza'kl Ahitofel, na te yi tiempa'tz, wi'nin k'ej yi tajtza'kl Ahitofel xchiwutz Luwiy tu Absalom, na le wutz cyetz cyajtza'kl ni'cu'n yol i' chi ik yol Ryos.

17

Yi xcyewe'n Husai tan xite'n yi tajtza'kl Ahitofel

¹ Ncha'tz te ite'n nin k'aja'tz nin tal Ahitofel yi tetz xtxumu'n tetz Absalom:

—List wutane'n tan chimolche'n coblaj mil yaj, kol tak'u' ama'l swetz tan imbene'n, ninin te akale'ne'j tan stz'amle'n Luwiy. ² Na ja wi't el cu'n swutz tan yi k'e'xe'n yi at cu'nt, nin qui'ct xchamil tan colol tib. Na ya'stzun yi jun tkuj yil kaxcye' tan xo'wse'n. Ej nin cyakil yi e' yi xomche' te'j chelepon ojk tan xo'w. Ntin yi rey kabiye' cu'n. ³ Tan yi xtxolbila's kaxcyek tan chixome'n cyakil wunak te'ju'. Na ntin na taju' yil quim yi rey. Ej nin yil xom chiwi' te'ju' sjalok tzatzin paz tul cyakil katanum cwent Israel.

⁴ Ba'n mban yi xtxumu'n Ahitofel swutz Absalom scyuch' yi e' mas wi' banl wi'.

⁵ Nintzun cawun Absalom, itzun tal:

—Cun chakwok Husai, yi arquita, tan kubital yi tetz xtxumu'n.

⁶ Itzun yi tpone'n Husai, nintzun tal Absalom tetz:

—Je xtxumu'n Ahitofele'j. ¿Ba'n pe' kaxom te'j nka qui? ¿Mbi na awal atz tan yi tetz xtxumu'n?

⁷ —Max c'u'lu' ta', poro le wutz wetz wajtza'kl ja xupsij Ahitofel te xtxumu'n. ⁸ Na na el xtxumu' tetz yi teru' taju' scyuch' yi e' tetz sanlar yi xomche' te'j, e' cu'n cham tan oyintzi' nin qui na chixob tetz jun. Pyor tcu'n jalu', na wi'nin na chi'ch chic'u'l. Ni'cu'n quitane'n jalcu'ne'j chi na ban jun ti oso xo'l wutz yi na el majij e' tal. Ncha'tz yi taju' i jun yaj yi na'wnakt tan e'chk oyintzi' nin te jun akale'ne'j quil wit chixo'l yi e' yi xomche' te'j. ⁹ Ja wi't tew tiba'tz tul jun picy nka alchok ama'l yi nojqwen swutz. Na kol chilo'on cobox scye'j yi e' teru' sanlaru' tul oyintzi', alchok scyetz yil tbit yi xtxolbile'j stz'ocopon tan yolche'n: “Yi e' yi ja xon chiwi' te Absalom ja chitz'akon tk'ab Luwiy tul oyintzi'.” ¹⁰ Nin yil quibit wunak yi xtxolbila'tz, xchixobok, tuml yi e' yi at chiwalor tan oyintzi', scyuch' yi e' yi ni'cu'n e' tu e' smaron león yi qui na clax jun xchiwutz. Na at le chiwi' cyakil atanum yi taju' i' jun wi'tz aj oyintzinl, nin yi e' yi xomche' te'j, at chichamil tan oyintzi'. ¹¹ Ma jalu'

bin, yi wetz intxumu'n i'tz, qui' polo' teru' tz'ocu' tan chimolche'n cyakil yi e' katanum yi najlche' cwe'n tzi'n, le tnum Berseba jalen je'n tzi'n cwent yi tnum Dan. Na nim cu'n e' yi ja xom chiwi' te'ju'. Ej nin tajwe'n cu'n yi ilu' bajxij xchiwutz tan oyintzi'. ¹² Kalena's tzun ko'c tan oyintzi' scye'j, nin qui'c na ban mbi jilwutz ama'l kale ate't. Cho'n cu'n kaban tan oyintzi' scye'j chi na ban yi k'ab che'w, yi na ac' cyakil yi cojbil ta'n. Cya'l jun claxk tkak'ab, tu'k yi rey. ¹³ Ej nin kol tew tib tul jun tnum, ba'n kaben kacyakil cu'n tan k'uche'n cu'n yi tapijil yi jun tnuma'tz, nin quil jal siquier jun tal c'ub tetz senil yi tapij, stzun Husai bantz tetz Absalom.

¹⁴ Yi quibital Absalom scyuch' yi e' wi' banl wi' yi xtxumu'n Husai, ja tak' jun chin tzatzin scyetz, itzun cyaltz: “Ba'n kaxom te yi tajtza'kl Husai, na mas balaj cu'n swutz yi tajtza'kl Ahitofel.” (Ja bixe' yi jun xtxolbila'tz cyak'un, na ya'stzun tajbil Kataj tan xite'n cu'n yi ajtza'kl yi ntak' Ahitofel scyetz. Na yi tajbil Kataj Ryos i'tz tan po'tze'n Absalom tan qui cyaje'n cyen tetz rey.) ¹⁵ Ma tetz Husai nin ben tan yol scyuch' yi e' pale', Sadoc tu Abiatar, itzun taltz scyetz: “Je yol Ahitofel tetz Absalome'j, scyuch' yi e' mas wi' banl wi', yi xe'n chiban tan stz'amle'n Luwiy. Ej nin je yole'j yi nwal wetz scyetz. ¹⁶ Ma jalu' benk bin mantar cyanu' jalucu'ne'j tan talche'n tetz Luwiy yi tajwe'n tan quicy'e'n jalaj icy'en yi a' Jordán te yi akale'ne'j, na qui'c meril tan chicyaje'n cyen tan watl kale atit yi ama'l kale na chicy'e't wunak wi a' Jordán, na ko ya'tz, qui cunin batz xchiquimok yi rey scyuch' cyakil yi e' yi xomche'-tz te'j.”

¹⁷ Ma yi cob chicy'ajl yi e' pale', Jonatán tu Ahimaas, cho'n ate' nakajil yi a' yi na mulk'in, yi na bi'aj “En-rogel”, tan xch'iwe'n jun stziblal yi mbi na bajij Jerusalén. Cho' ate' le jun ama'la'tz na qui'c rmeril tan cyoque'n Jerusalén, na sken el chitxum tetz yi ko tz'i'lwij chiwutz tnum xchiquimok cyak'un yi e' yi xomij chiwi' te Absalom. Tan tu' yi xtxolbila'tz ja xcon jun xun cyak'un yi e' pale' tan talche'n stziblal scyetz. Ninin te jun tkuja'tz nin e' ben lajke'l tan talche'n yi puntil tetz Luwiy. ¹⁸ Poro at jun xicy yi xk'ukwil, e' i'lon, nintzun bentz tan talche'n tetz Absalom. Poro nin el chitxum Jonatán tu Ahimaas tetz. E' cwe'n tzun tbe' lajke'l. Cho'n tzun cyopone'ntz xe ca'l jun aj Bahurim, nin cyew quibtz tul jun julil a' yi at wutzk'anil yi jun ca'la'tz. ¹⁹ Ej nin yi txkel yi jun yaja'tz nin bentz tan jople'n cu'n stzi' yi jula'tz tan yi jopselil. Nin je'n xchitol mu'x'ixi'n triw tib yi jopsel. Cya'l jun i'lon yi xtxolbile'j. ²⁰ Itzun yi cyopone'n yi e' yi xomij chiwi' te'j Absalom tan chijoyle'n, nin chijak tkanil yi e' xicy tetz yi jun xna'na'tz:

—¿Na' ate't yi nocx Jonatán tu Ahimaas?

—Ja wi't chicy'. Cho'n nchiben le cu'nak tan cyopone'n stzi' a' Jordán, stzun xna'n bantz.

Chibene'n tzun yi e' sanlar tetz Absalom tan chijoyle'n, poro qui nin e' jal cya'n. E' pakxe'ntz tzun Jerusalén. ²¹ Yi nskén chicy' yi e' sanlar tetz Absalom, nintzun e' je'n tzaj Jonatán tu Ahimaas tjul, nin e' ben lajke'l tan talche'n yi mbi ila'tz yi nskén txumxij cyak'un Absalom. Ej nin cyaltz tetz Luwiy:

—Xchibne' list quibu' jalcu'ne'j, na tajwe'n tan quicy'e'nu' jalaj icy'en yi a' Jordán, na yi xtxumu'n Ahitofel i'tz tan tule'n chan tan oyintzi' nin tan quimse'nu'.

²² Jalcu'n chibnol list quib yi rey Luwiy scyuch' cyakil yi e' yi xomche' te'j, nin te ite'n nin akale'na's e' icy'tz jalaj icy'en yi a' Jordán. Yi tule'n skil yi junt eklok nskén chicy' tircu'n wi a'.

²³ Inti Ahitofel, yi tele'n xtxum tetz yi qui nin chixom te tetz tajtza'kl, nintzun wekxij yi tetz buru' ta'n tan pakxe'n xe yi tetz ca'l le tetz tnumil. Ej nin octz tan banle'n cyakil yi tajwe'n xchixo'l yi tetz najal. Ma yi wi't bnixe'n ta'n, nintzun je xchi'mbal tibtz te ptzo'mil yi ca'l, nin quimtz. Cho'n mukxe'n i'-tz kale mukxe't yi k'ajtzun taj.

Yi tpone'n Luwiy le tnum Mahanaim

²⁴ Ma tetz Luwiy, opone'n nin bantz le tnum Mahanaim. Ej nin te ite'n nin tiempa'tz na chitzan cu'n Absalom scyuch' cyakil yi e' yi xomche' te'j tan icy'e'n tzaj wi a' Jordán

tan cyopone'n le ama'l cwent Galaad. ²⁵ Ma tetz Absalom, sken oc cyen Amasa ta'n tetz cyajcawil yi e' tetz sanlar, tetz xel Joab. Yi Amasa-a'tz, i' cy'ajl Itra jun xonl yi e' tu Ismael. Ej nin tuch' i' ban yi xna'n Abigail, yi tal na' Nahas, yi titz'un na' Sarvia, yi xtxu' Joab.

²⁶ Cho'n tzun cwe'n yi campament Absalom scyuch' yi e' tetz tanum tul yi ama'l cwent Galaad, tan chibnol list quib tan oyintzi' scyuch' yi e' sanlar tetz Luwiy. ²⁷ Itzun yi cyopone'n Luwiy Mahanaim, nintzun e' eltzaj tan c'ulche'n Sobi yi tal na' Nahas, yi cho'n najlche' le tnum Rabá cwent Amón. Nin ncha'tz el tzaj Maquir, yi cy'ajl Amiel tan chic'ulche'n. I' jun aj Lodebar. Ncha'tz el tzaj Barzilai, yi aj Rogelim cwent Galaad. ²⁸ Cya'n e'chk takle'n cya'n tan xcone'n tetz Luwiy, chitane'n e'chk tx'ach, palancan tu e'chk x'wok' tx'otx'. Ncha'tz cya'n ixi'n triw, cebada, arin tetz triw, cy'a'nixi'n, jawx, tu jun jilwutz txicun yi na bi'aj lentejas. ²⁹ Ncha'tz cy'a'n cya'n cabil wunak txuc, tu lech nin ques tetz wacx tu chiw, tan wane'n yi rey scyuch' cyakil yi e' yi xomche' te'j. Na le wutz cyetz cyajtza'kl yi na chiquim tan we'j tu saktzi' nin yi nsken chik'e'xij tan xo'n tul yi ama'l yi tz'inunin tu'.

18

Yi stz'ako'ne'n Absalom nin yi x'e'n quime'n

¹ Itzun ban tetz Luwiy, nintzun bentz tan quilwe'n yi e' tetz sanlar yi ko list ate't tan oyintzi'. Nintzun bixe' cyajcawil yi jujun k'u'j sanlar ta'n, jun bajxom te jujun mil, nin jun bajxom te jujun cient sanlar. ² Ej nin ncha'tz ox k'u'j e' ele't yi e' sanlar ta'n. Jun k'u'j e' oc jak' ca'wl Joab, nin junt k'u'j e' oc jak' ca'wl Abisai, yi tal na' Sarvia yi titz'un Joab. Ma yi tox'e'n k'u'j cho'n e' octz jak' ca'wl Itai yi aj Gat. Ej nin tal Luwiy scyetz:

—Chinxomok nin tzite'j tan oyintzi'.

³ —Quil sbanu' juna'tz ta', na ilu' kareyil, na yi e' kacontr qui'c cyetz tuch' kol ke'l ojk ketz. Cob cuntu' lke'l, nin lkaquim. Ma na mast cu'n chitzatzink yi nink quimu' swutz yi nink kaquim lajuj mil kaxone'n. Cha's tzun te' mas balaj yi nink cyaju' tzone'j Mahanaim tan tak'le'n tzaj x'ch'eybil ketz ko tajwe'n, che'ch yi e' sanlar bantz tetz Luwiy.

⁴ —Ba'n cyajtza'klu'. List wutane'n tan banle'n cyajbilu', stzun Luwiy bantz scyetz.

Cho'n c'olewe'n cu'n Luwiy x'aj yi tzawanil yi tnum, nin yi e' tetz sanlar wi'nin cyele'n cu'n swutz i' quibnin chitane'n yi bixe'n tan i. Cientin nin mili'n tzan cyele'n. ⁵ Ncha'tz cawunin i' scyetz Joab, Abisai tu Itai, yi e' wi'tz bajxom scyetz yi jujun k'u'j sanlar, tan chibnol pawor tetz i': "Banwok jun chin pawor swetz. Joywok puntil tan qui q'uipe'n Absalom, na chin xicye't nin i'." Ej nin cyakil yi e' sanlar quibit yi ca'wla'tz yi tal i' scyetz yi bajxoma'tz. ⁶ Ej cho'n tzun e' bene'n yi e' sanlar wutz wutz tan oyintzi' scyuch' yi e' chitanum yi xomij chiwi' te Absalom.

Yi jun oyintzi'a'tz cho'n toque'n tul jun chin tx'ac'aben yi at cwent yi ama'l tetz Efraín. ⁷ Ma yi e' aj Israel, yi xom chiwi' te Absalom qui nin chitx'acon. Na ja chixcye' yi e' sanlar yi xomij chiwi' te Luwiy tan chibiyle'n cu'n. Te yi jun k'eja'tz nim cu'n sanlar nchiquim. At lo' junak mil yi nchisotz te jun k'eja'tz. ⁸ Yi oyintzi' ja ben lo'on tul cyakil yi ama'la'tz. Ej nin nim tcu'n e' quim tan yi xo'wbilil yi tx'ac'aben swutz yi e' yi nchiquim tan spar. ⁹ Ma tetz Absalom cho'n tzun ate'ntz tib jun mula' yi toque'n noj jun c'olaj sanlar cwent Luwiy swutz i'. Ej nin tan paj yi xo'w, ja el ojk yi mula' nin icy' jak jun chumam wi' bakch. Ja tzun cyaj xaplij yi xi'il wi' Absalom xo'l yi e'chk k'ab tze'. Ej nin ele'n nin ojk ban tetz mula'. Jalt nin Absalom cyaj cyen ch'inlok xo'l e'chk k'ab tze'. ¹⁰ At jun yaj yi til yi mbi mbajij te Absalom, nintzun ben tan talche'n tetz Joab:

—Bitzaju' ta' Joab. Ana' chan cunin ja wil yi ch'inlij Absalom xo'l k'ab jun wi' bakch.

¹¹ —¿Yi ko ya'tz mawil, nxac tzun quin ncu' awi'tsalx? Na tetz cu'n klo' walma' jak lo' wak' lajuj pi'x asakal tu jun balaj asinch, stzun Joab tetz yi jun sanlara'tz.

¹² —Qui' lo' ta', mpe ik jun mil pi'x sakal tak'u' swetz, quil tzinnimsaj inc'u'l tan biyle'n cu'n yi cy'ajl kareyil, na ja wit yi ca'wl yi tal i' teru', tu Abisai nin Itai. "Banwok jun chin

pawor swetz. Joywok puntil tan qui q'uixpe'n Absalom, na chin xicye't nin," chij i' ban scyeru'. ¹³ Ma yi nink ncu' imbiyol qui'c lo' xac mimban. Na cyakil yi na bajij na opon twi' yi rey. Ej nin yi ilu' teru' quil tz'ocu' tan incolche'n.

¹⁴—Nxac na chintzan tan tz'ak'le'n intiemp tzawe'j, stzun Joab bantz.

Je'n tzun tcy'al Joab ox ne'x flech nin bentz tan xuyle'n te talma' Absalom na itz'e't i' te yi ch'inlij i' xo'l k'ab jun bakcha'tz. ¹⁵ Chisaje'n tzun lajuz sanlar yi chin xicye't nin e', yi xomche' te Joab tan xch'eye'n, nintzun e' baj cu' chitxolil quib solte'j Absalom yi ch'inlije't jak tze', nin e' octz tan wi'tze'n cu'n tan yi cyetz chima'cl. ¹⁶ Cawune'n tzun Joab tan tocse'n yi chun tan stzajse'n yi oyintzi', nintzun e' tane' yi e' sanlar tan chibiyle'n yi e' sanlar cwent Absalom, nin e' pakxij kale atit Joab. ¹⁷ Te yi chipakxe'n kale atit Joab, e' octz tan mukle'n yi wankil Absalom. Cho'n tzun bene'n jo'li'n tul jun chin jul yi at, nin ja chinojsaj yi jula'tz tan jun c'oloz c'ub. Ma cyakil yi e' sanlar yi ja xom chiwi' te Absalom nintzun e' el ojok tulak e'chk chinajbil.

¹⁸ Te yi itz' tzaj Absalom ja bnix jun balaj techl yi c'ub cu'n le joco'j yi na bi'aj "tetz rey". Nin oc tk'ol yi bi' i' te yi jun c'uba'tz, na yi tajtza'kl i' i'tz: "Qui'c weri incy'ajl yi itz'e't tan cyaje'n cyen tetz ink'ajbil." Jalu' at yi jun c'uba'tz nin na bi'aj "C'ubil k'ajtzun Absalom".

¹⁹ Ma yi nsken mukxij yi wankil Absalom, nintzun tal Ahimaas, yi cy'ajl Sadoc tetz Joab:

—Ta' Joab, tak'e'u' ama'l swetz tan imbene'n lajke'l tan talche'n yi tziblal tetz kareyil yi ja oc Kataj Ryos tan banle'n xtisya' scye'j yi e' tetz contr, na ja clax i' ta'n chik'ab, stzun Ahimaas tetz Joab.

²⁰—Ibin jalu' yi axa'tz quil xcon tan talche'n yi stziblal tetz kareyil. Tetz jun tir ban xcon poro qui jalu', na yi cy'ajl kareyil ja quim, stzun Joab tez Ahimaas.

²¹ Bene'n tzun tlol Joab tetz jun sanlar yi aj Etiopía:

—I bin jalu', ba'n cxben atz tan talche'n stziblal tetz yi rey te e'chk takle'n yi mawil yi mbajij.

Nintzun aj cu'n wutz yi sanlara'tz wuxtx'otx' tan tak'le'n k'ej Joab, nin lajke'l nin bene'ntz tan talche'n yi stziblal. ²² Ma tetz Ahimaas, nintzun jilon nin tetz Joab:

—Max c'u'lu' ta', tak'u' ama'l swetz tan inxome'n nin wutz coc yi yaja'tz.

—¿Mbi xac na awaj cxben, ax jun c'oloz xicy, na quil tz'ak'lij jun oy tzatz tan yi stziblal yi na awaj cxben tan talche'n?

²³—Qui'c tzban ta', na ya'tz wajbil tan imbene'n.

—¡Lajke'l bin yaj! Ba'n cxben, stzun Joab tetz.

Chin lajke'l nin bene'n tetz Ahimaas. Cho'n tzun bene'n i' tul yi be' yi na icy' tul yi joco'j. Cha'stzun te ja bajxij i' swutz yi aj Etiopía.

²⁴ Itzun te yi bajije'n yi xtxolbila'tz cho'n c'olchij Luwiy xo'l yi cob puert tetz yi tapij yi at solte'j yi tnum. Ej nin cho'n ate'n jun sanlar tibaj yi tapija'tz kale atit puertil tnum tan q'uicy'lomi'n. Bene'n tilol yi chin lajke'l nin tane'n jun yaj tan tule'n tnum. ²⁵ Nim wi' i' ban tan talche'n tetz rey. Nintzun tal yi rey:

—Ko xchuc na jo'jkel tan tule'n chan, balaj stziblal cy'a'na'tz ta'n.

Itzun te yi tule'n yaj naka'j, ²⁶ nintzun til nin yi aj warta'tz junt yaj yi chin lajke'l nin tane'n yi tzan tule'n.

—¡Tz'ul junt, chij, chin lajke'l nin tane'n tan ojke'!

—Ncha'tz juna'tz, balaj stziblal cya'n ta'n, chij yi rey.

²⁷—Te yi tz'ojkel i', chinch wetz i'tz Ahimaas, yi cy'ajl Sadoc, tzun yi wart.

—Chumbalaj ko i' i'a'tz, na i' jun balaj yaj nin cya'n balaj stziblal ta'n, chinch wetz, chij yi rey bantz.

²⁸ Yi tule'n i', i'tz Ahimaas. Ej nin ja cu' mejlok jale'n cu'n cwe'n yi wutz plaj wuxtx'otx' tan tak'le'n k'ej yi rey. Yi wi't k'ajlane'n nin tetz yi rey, nintzun taltz:

—Ntyoḡ tetz Kataj, yi kaRyosil, na ja xcy'e i' tan chixite'n cu'n yi e' yi ncho'c tan contri'n te'ju'.

²⁹—¿Ba'n pe' atit yi incy'ajl Absalom? chij yi rey.

—Ntin ja wil yi ja chimol quib jun c'olój sanlar, te yi na tzan Joab, yi wi'tz ajcaw squib yi e' sanlaru', tan inchakle'n tzaj te'ju', poro qui nin mme'l intxum tetz yi mbi mbajij.

³⁰—Ba'n cḡa'j nin tzone'j nin txiclin cu'n tan ḡch'iwe'n.

I nin tulej Ahimaas. ³¹Ninin te jun tkuja's ule'n nin ban yi sanlar aj Etiopía, itzun taltz tetz rey:

—Cy'a'n balaj tziplal wa'n teru' ta'. Jalu' ja oc Kataj Ryos tan colche'nu' chik'ab cyakil yi e' contru'.

³²Jakol tzun yi rey tetz yi aj Etiopía:

—¿Ma yi incy'ajl, yi xicy Absalom, ba'n pe' atit i'?

—Lok bajij xtxolbila'tz te cyakil yi e' contru' chi mbajij te jun xicya'tz ta'. Ej nin lok bajij scye'j cyakil yi e' yil chicham cu'n quib tan contri'n te'ju', stzun yi aj Etiopía bantz.

³³Nintzun saje'n bu'k jun chin wutzile'n bis o'kl te Luwiy, nin je'-tz te yi quart yi ate'n tib yi sawanil yi tnum. Ej nin te yi je'n cu'n, wi'nin tok'e'n, wi'nin chunane'n i'. Itzun na taltz, “Absalom, Absalom, lastum aḡ, lastum aḡ incy'ajl. Ba'n klo' yi ik in nchinquim swutz incy'ajl nquim. ¡Ay Absalom! ¡Ay Absalom! aḡ jun c'olój incy'ajl. Lastum nin klo' aḡ,” stzun Luwiy bantz.

19

Yi toque'n Joab tan makle'n wutz Luwiy

¹Itzun bantz nintzun a'lchij tetz Joab yi wi'nin bisune'n, nin wi'nin tok'e'n Luwiy tan paj yi cy'ajl yi nsken quim. ²Ncha'tz quibit cyakil yi e' sanlar yi wi'nin bisune'n chireyil tan paj yi tetz cy'ajl yi nsken quim. Ja klo' chitzatzin, na nsken chitx'acon te chicontr, poro tan paj yi quime'n yi cy'ajl rey, nin oc jun chin bis scyetz. ³Cha'stzun te ewun cu'n cyocompone'n tnum, nin wi'nin ḡchitx'ixwe'n chi ik yi e' cyetz e' el ojk ḡchiwutz chicontr. ⁴Inti yi Luwiy, jopij wutz ta'n tan jun xbu'k, nin wi'nin tok'e'n. Nin chin wi' nin bantz tan yol. Itzun taltz “Ay, Ay, lastum incy'ajl Absalom, lastum incy'ajl Absalom.”

⁵Ma tetz Joab, nintzun ben tan yol tetz Luwiy, itzun taltz tetz:

—Ma jalu' ja el chitx'ix cyakil yi e' sanlar tanu', yi e' yi ja cyak' quib tan colche'nu', scyuch' yi e' cy'ajlu', e' me'lu', nin yi bajx txkelu' scyuch' yi e' mas txkelu'. ⁶Tan yi xtxolbil yi na banu' ja lajluchax yi mas na pek'u' scye'j yi e' contru' ḡchiwutz yi e' yi bintzi nin na chipek' te'ju'. Clar cunin ja lajluchax tzinwutz yi qui'c kaxac yi o' bajxomu' scyuch' yi e' sanlaru'. Na ja clarin skawutz yi ba'n klo' mban swutzu' yi ik o' ketz nkaquim swutz yi cy'ajlu'. ⁷Ma jalu' tajwe'n tan bene'nu' tan yol ḡchiwutz yi e' sanlaru' tan chimayse'n nin tan tyoḡine'n scyetz, na ko qui', sak swutz Kataj yi ninin te jun akale'ne'j cya'l jun xom wi' te'ju'. Ej nin ko ya'tz sbne', ya'stzun yi xtxolbil yi chin xo'w'bil nin sbajok te'ju', swutz cyakil yi e'chk takle'n yi chin juntlen nin nnojquen swutzu' sajle'n nin tunintz, te yi ilu' tzaj xicy.

⁸Je'n tzun txiclok yi rey nin cho'n bene'n kale atit yi sawanil yi tnum nin cole' cu'ntz. Yi quibital yi e' wunak yi nsken opon c'olchok yi rey kale atit yi sawanil yi tnum, nintzun e' bentz swutz i'.

Yi pakxe'n Luwiy Jerusalén

Ma yi e' xonl Israel yi contr e' ban te Luwiy nsken chipakxij lakak chiluar. ⁹Nin ḡchixo'l cyakil yi e' aj Israel jal wak' ib ḡchixo'l. Itzun na cyaltz: “Yi at tzaj karey, yi Luwiy, ja xcy'e i' tan kacolpe'n chik'ab yi e' contr, yi e' filistey. Poro yi jalu' tan paj Absalom ja el ojk yi kareyil tkatanum. ¹⁰Ma yi Absalom, yi jun yi ja kabixbaj tetz kareyil, ja quim tul oyintzi'. ¿Mbitzun na kach'iw cu'ntz? ¿Nxac qui na oc Luwiy tetz kareyil junt tir?” che'ch. ¹¹Ej nin yi jun yola'tz ja opon twi' Luwiy. Nintzun ben jun stziplal tan i' chiwi' yi

e' pale' Sadoc tu Abiatar yi ate' Jerusalén: “Chumbalaj yi nink chijilonu' scyetz yi e' wi' banl wi' cwent Judá tan talche'n scyetz: ‘Mbitzuntz yi e'u' cyeru' yi e'u' xonl Judá, qui na chitxumu' tan wopone'n chan le palacio, na ja wit yi ya's tzun chigan cyakil katanum. ¹²Wech kitz'un kutzicy kib, na ite'n nin o'a's. Nxac tzun qui na cyak'u' ama'l scyetz cyakil yi e' mas tan xtxumle'n tan wupone'n chan, wech e'u' klo' mbajxij xchiwutz, poro jalu' ja lajluchax yi e'u' wi'tzibil te yi xtxumu'n.’ ¹³Ncha'tz ban tziplal tetz Amasa: ‘Je yol Luwiye'j: “Nk'e'tz ptzun junit o' tzawuch' na kaxonl kib.* Stk'e' Ryos jun chin incaws yi ko quil ne'l cu'n te inyol, yi aña'tz cxcocopon cyen tez wi'tz bajxom squibaj e' insanlar tetz xel witz'un Joab.” ’ ”

¹⁴Tan yi xtxolbila'se'j ja xcye' Luwiy tan tocse'n chic'u'l yi e' aj Judá, nin junit ban chitxumu'n tan talche'n tetz Luwiy: “Ba'n pakxiju' scyuch' cyakil yi e' yi ate' te'ju'.” ¹⁵E' pakxe'n tzun yi rey, nin e' cu'ultz stzi' a' Jordán. Ma yi e' aj Judá e' cu'ultz le tnum Gilgal tan chic'ulche'n nin tan chich'eye'n tan quicy'e'n wi yi jun tzanla'a'tz.

¹⁶Ncha'tz Simei,† jun scyeri yi xonl Gera, jun cy'ajl k'ajtzun mam Benjamín, yi cho'n najlij le aldey Bahurim, chin lajke'l nin xome'n tzaj xchixo'l yi e' aj Judá yi chicwe'n tzaj tan c'ulche'n yi rey. ¹⁷Xomij jun mil yaj te'j, yi e' cu'n xonl k'ajtzun Benjamín. Ncha'tz xomij Siba, yi martoma' Mefi-boset, yi cy'ajl k'ajtzun Saúl, scyuch' yi o'laj cy'ajl i'. Ncha'tz xomij junak chimos scye'j. Bajx quipone'n stzi' a', yi ntaxk cu'ul yi rey. ¹⁸Nintzun e' icy'tz jalaj icy'en yi a' tan quich'eye'n yi najal yi rey tan quicy'e'n tzaj wi a', nin tan banle'n alchok mantaril yi rey.

Ma Simei, jun xonl k'ajtzun mam Gera, cwe'n tzun mejloktz swutz yi rey, yi ntaxk icy' tzaj wi a'. ¹⁹Itzun taltz tetz:

—Max c'u'lu' swibaj ta'. Qui't tz'ul tx'akx tc'u'lu' yi e'chk cachi' yol yi nwal teru' te yi jun k'ej yi tele'n tzaj ojku' Jerusalén. Quil taw cunu' chi'ch c'u'l le talma'u' tan e'chk yol yi nwal teru'. ²⁰Na inte'n na chinnachon te impaj yi minjuch swutzu'. Ej nin in yi bajx xchixo'l cyakil yi e' xonl Israel‡ yi nnu'l tan c'ulche'nu'.

²¹Ma yi Abisai, yi tal wutzile'n Sarvia, nin oc pitol tib xo'l yol, itzun taltz:

—¿Nk'e'tz pe' tajwe'n tan quime'n jun yaje'j? Na ja oc tan jisle'nu', na ilu' yi rey yi txa'ij tan Kataj.

²²—Ma jalu' axwok tal Sarvia, qui'c itetz tuch' te yi xtxolbile'j. ¿Nxac na cxtzanwok tan contri'n swe'j? Na cya'l jun xonl Israel squimok jalu', na ja el intxum tetz yi in wetz in chireyil cyakil e' intanum.

²³Bene'n tzun tlol tetz Simei:

—Sak swutz Ryos yi jun cu'n quil cxcuim tan apartil, stzun Luwiy bantz.

²⁴Ncha'tz Mefi-boset, yi mamaj k'ajtzun Saúl nin cu'ultz tan c'ulche'n yi rey. Na jetz yi tele'n tzaj ojk yi rey Jerusalén jalen yi pakxe'nt Jerusalén tu yi tetz k'ej, qui nin oc il i' tan banle'n ba'n stibil tib, na qui nin xtx'aj yi tetz tkan, nin yi xmatzi', qui nin oc il i' tan banle'n ba'n tetz. Ncha'tz yi be'ch tetz chin tz'il nin tane'n. ²⁵Itzun yi saje'n i' Jerusalén tan cwe'n pone'n tan c'ulche'n yi rey, bene'n tzun jakol Luwiy tetz:

—¿I bin jalu' aǎ Mefi-boset, nxac qui nin cxomnin swe'j te yi wele'n ojk?

²⁶—Max c'u'lu' ta', ilu' inreyil, poro i'tz tan paj weri inmos, na ja chincawun nin tetz: “Banaj list imburu' bantz inxome'n te kareyil,” chinch bantz tetz. Poro qui nin ban tane'n inyol, ntin ja oc i' tan nsuble'n. Na sak swutzu' yi at yana'sil wukan, cha'stzun te quin inxomnin te'j, chi i bantz. ²⁷Poro yi i' tetz ja oc tan xtxumle'n e'chk yol tan jale'n impartil swutzu'. Poro yi ilu' teru' ni'cu'n tajtza'klu' tu tajtza'kl jun ángel cwent tetz Ryos. Ba'n bin sbanu' yi tajbilu' swe'j. ²⁸Bintzi at len chipaj yi cyakil yi e' inxonl cwent intaj swutzu', nin ba'n klo' yi jak kaquim len tanu'. Poro yi ilu' teru' ja tak'u' ama'l

* **19:13** Yi Amasa, i' tal Abigail yi tal Nahas, yi tanub Luwiy. † **19:16** 2S 16:5, 7,13; 19:18, 23. ‡ **19:20** Tul yi versión le castiy na tal “casa de José” poro yi bintzinin yi jun yola'tz na jop cyakil yi e' aj Israel yi najlche' je'n tzi'n cwent Israel. Apart yi e' aj Judá yi najlche' cwe'n tzi'n.

swetz tan inwane'n te yi e'chk takle'n yi na wanu' te'j. Cha'stzun te qui'c rmeril yi nink tzinjak junt banlu' swibaj.

²⁹ —¡Nk'era'tz tajwe'n tan awalol junt yol yaj! Na ja wi't chincawun tetz amartoma' Siba tan cwe'n ijatxol tziwutz cyakil yi ama'lbe'n yi k'ajtzun ata' tacy'e'x.

³⁰ —Ntyoḡ teru' ta', ma na ba'n tcu'n yi nink cyaj cyen cyakil tk'ab Siba, na ntyoḡ tetz Kataj yi ba'n cu'n mpakxiju' xe palacioju', chij Mefi-boset bantz.

³¹ Ma tetz Barzilai, yi aj Galaad, cho'n cwe'n mule'n le tnum Rogelim tan quich'eye'n yi rey tan quicy'e'n tzaj wi a' Jordán, nin tan chijatxol quib tuch'. ³² Nsken bi'ḡin, na na xon i' tul jun mutx' tu jun yob. Ej nin te yi tiemp yi a'tij yi rey le tnum Mahanaim xcy'e' i' tan tak'le'n cyakil yi mbi tajwe'n tetz yi rey, na yi i' tetz chin ric nin. ³³ Nintzun tal yi rey tetz Barzilai:

—Chumbalaj yi nink xomninu' swe'j jalen Jerusalén, na list wutane'n tan q'uicy'lenu'.

³⁴ —Ba'n klo' ta', poro coboxte'n yob atin tan inxome'n nin te'ju' jalen Jerusalén, ³⁵ na na chinxom tul jun mutx' tu jun yob, nin qui't na chinnachon te yi tijle'nil yi inwa', tu'k wuc'a'. Nin qui't na chinxcy'e' tan talche'n yi ko ba'n atit yi c'o'cal jun takle'n nka qui'. ¿Mbi xac no'c tetz jun latz' te'ju' ta'? ³⁶ Yi wetz in mantar i'tz ntin tan quich'eye'nu' tan quicy'e'n pone'nu' wi a' Jordán. ¿Ko ya'tz, mbi tzuntz na tzanu' tan suke'n jun balaj oya'tz swetz? ³⁷ Poro qui' polo' teru' sbanu' jun pawor swetz tan tk'olu' ama'l swetz tan impakxe'n le intanum bantz tzatzin cu'n chinquim, nin ba'n tzun chinmukxij kale e' mukxe't e' intaj intxu'. Ma jalu' je jun incy'ajle'j yi na bi'aj Quimam, ba'n tz'oc i' tetz ḡchakumu', nin ba'n xomnin i' te'ju'. Ba'n sban i' yi mbi'tz tajbilu' te'j i'.

³⁸ —Ba'n bin, ba'n xomtzej Quimam yi cy'ajlu' ske'j. Ej nin tzimbne' quib yi tajbilu' te i'. Ej nin cyakil yil jaku' swetz list wutane'n tan wuk'ol teru', stzun Luwiy bantz.

³⁹ Quicy'e'n tzaj tzun cyakil wunak wi a' Jordán. Ma yi ntaxk icy' yi rey wi a' nintzun bentz tan k'ale'n Barzilai nin tan stz'uble'n xlajak stzi'. Cwe'n tzun chijatxol quibtz. Pakxe'n tzun Barzilai le tetz tanum kale najle't i'. ⁴⁰ Ma tetz yi rey, cho'n tzun bene'ntz Gilgal nin xomij Quimam te'j, scyuch' cyakil yi e' aj Judá. Ncha'tz jalaj te yi e' aj Israel, e' opontz. ⁴¹ Ma yi cyopone'n Gilgal, nintzun e' ben yi e' xonl Israela'tz tan yol tetz yi rey, itzun cyaltz:

—¿I bin jalu' ta', ilu' kareyil, mbitzuntz, yi ntin e' kaxonl yi e' aj Judá na cyaj chixon te'ju'? Na ntin e' ja chixon tan quicy'le'nu' tu yi teru' najalu', yi quicy'e'n tzaju' wi a' Jordán scyuch' cyakil yi e' sanlaru'.

⁴² Ma cyakil yi e' aj Judá, nintzun ben chitza'wel chiyol yi e' xonl Israela'tz:

—¿Nxac na chi'ch chic'u'lu' ske'j? na yi o' ketz kajwutz kib tu kareyil. ¿Cho'n ptzun na kawan quen te yi kareyil? ¿At ptzun jun takle'n kawutz quen te i'?

⁴³ —Nim tcu'n ketz kaderech tan kalol yi i' kareyil tziwutz itetz, na yi e' kamam kate' e' bajxnak ḡchixo'l yi e' cy'ajl k'ajtzun kamam Jacow. ¿Nxac tzun na cxtzanwok tan telse'n kak'ej? Na yi o' ketz, bajx cunin nkatxum tan pakxe'n tzaj yi kareyil, che'ch bantz.

Poro yi e' aj Judá chin tla'j nin e' ban tan yol ḡchiwutz yi e' aj Israel.

20

Yi contri'n yi mban Seba tetz

¹ At jun scyeri e' xonl Benjamín, yi na bi'aj Seba yi chin juntlen nin tajtza'kl. I' cy'ajl Bicri. Cho'n tzun at i' Gilgal te yi na tzan yi jun bano'n iba'tz ḡchixo'l yi e' xonl Judá scyuch' cyakil yi e' aj Israel. Nintzun xcon jun chun ta'n tan chimolche'n cyakil yi e' xonl Efraín, itzun taltz scyetz: “Qui'c ketz tu Luwiy jalu'. Na qui'ct kawutz quen te jun kaherens te'jx, na qui'c balajil yi cy'ajl Isaí-a'tz. Ba'n tcu'n kapakxij len xe'ak ketz ka'ama'l.”

² Cyakil tzun yi e' xonl Israela'tz qui't e' pek' tu Luwiy, nin cho'n chixome'n te Seba, yi cy'ajl Bicri. Ma yi e' xonl Judá yi najlche' stzi a' Jordán jalen te Jerusalén, qui nin cyaj cyen quilol yi chireyil.

³ Yi pakxe'n Luwiy le tetz palacio Jerusalén, nintzun cawun tan chilamxe'n yi lajuj ca'p txkel i' tane'n xe jun ca'l. Ya'stzun yi e'a's yi e' cyaj cyen tan q'uicy'le'n yi palacio. Nin cyaj cyen q'uicy'lom yi jun ca'la'tz tan qui cyele'n ojk. Oc Luwiy tan chic'a'che'n nin tan chiq'uicy'le'n, poro qui nin witbej tib scyuch'. Ni'cu'n e' ban chi jun xma'lca'n jalen yi noje'n quen quimichil xchiwutz.

⁴ Itzun yi nsken mbnix yi e'chk takle'na'tz, nintzun cawun Luwiy tetz Amasa:

—Ma jalu' Amasa, chamwe' cu'n cyakil yi e' yaj aj Judá, nin yil tz'el ox k'e'j na waj yil cxu'lwok tzone'j tzinwutz.

⁵ Bene'n tzun Amasa tan chichamle'n, poro icy' tib yi tajlal yi ox k'e'ja'tz yi ntal Luwiy tetz. ⁶ Talol tzun Luwiy tetz Abisai:

—Xcyek Seba tan kapo'tze'n mas swutz yi mban Absalom. Cha'stzun te swak'e' yi ca'wl tzatz tan awoque'n tetz bajxom xchiwutz yi e' insanlar. Joyaj puntil tan stz'amle'n chan na qui cunin batz, stew tib tulak e'chk tnum yi at tapij solte'j, nin qui't kaxcye' tan stz'amle'n.

⁷ Cyakil yi e' sanlar e' el le tnum Jerusalén, yi e' yi ate' jak ca'wl Joab, scyuch' yi e' aj Creta, tu yi e' aj Gat, yi e' q'uicy'lom tetz yi rey, nin cyakil yi e' sanlar yi at chi'c'atnakil tan oyintzi', nin e' bentz tan stz'amle'n Seba. ⁸ Ej itzun yi cyopone'n nakajil yi jun chin c'ub yi at Gabaón, nintzun el tzaj Amasa tan chic'ulche'n. Ma tetz Joab, at cyen yi be'ch tetz, tetz oyintzi'. Nin xe c'u'l i' at jun cchilu' tul yi cu'lbilil. Itzun yi ntaxk chic'ul quib, nintzun el tx'akx yi cchilu'a'tz wuxtx'otx'. Je'n tzun tz'amol Joab junt tir. ⁹ Te yi je'n stz'amol Joab yi xmatzi' Amasa tan stz'uble'n jalaj xak stzi' nin k'ajlan nin tetz:

—¿Ba'n pe' awutz witz'un?

¹⁰ Qui nin el xtxum Amasa tetz yi mbi xac yi cchilu' yi cy'a'n tan Joab. Ma tetz Joab, ja xcon yi cchilu' ta'n tan xuyle'n quen twankil nin saje'n katzol yi wutz c'u'l, nin el tzaj wokp cyakil yi lasu' jalen yi tpone'n wuxtx'otx'. Jalcu'n quime'n. Nk'e'tz tajwe'n tan wi'tze'n cu'n.

Ma Joab tu yi titz'un Abisai, nin e' xom nin tan stz'amle'n Seba, yi cy'ajl Bicri. ¹¹ Cwe'n tzun txiclok jun sanlar cwent Joab xla'j yi wankil Amasa yi cho'n at nicy'al yi be' nin taltz:

—¿Cyakil yi e'u' yi na xon chiwi'u' te Joab nin te Luwiy, ba'n chixomninu' te Joab!

¹² Ma yi Amasa xchuc na tol tib tul yi xch'el nicy'al be' tan paj quimichil. Ma yi tilol yi jun sanlara'tz yi txiclij xla'j, yi cyakil yi e' sanlar na chixcye' cu'n tan xmaye'n Amasa, nin octz tan telse'n yi wankil Amasa nicy'al be' nin opontz ta'n stzi' be' nin je' tk'ol jun xbu'k tibaj tan tewe'n cu'n, na nin til i' yi wi'nin na chixcye' cu'n sanlar tan xmaye'n yi wankil Amasa. ¹³ Yi mbnix'e'n yi xtxolbila'se'j cyakil tzun e' sanlar e' xom nintz te Joab tan stz'amle'n Seba.

¹⁴ Ma Seba cho'n tzun ticy'e'n lakak jujun k'u'j yi e' aj Israel jalen yi tpone'n je'n tzi'n le tnum Abel-bet-maaca. Ej nin cyakil yi e' xonl Bicri e' cham quib te'j le jun tnuma'tz.

¹⁵ Ma yi cyopone'n cyakil yi e' sanlar yi xomche' te Joab kale atit yi jun tnuma'tz, nin e' octz tan wekle'n c'ub tan chije'n pone'n wutz tkan yi tapij. Ncha'tz e' octz tan kople'n xe' yi tapij bantz saje'n klo' wo'c. ¹⁶ Xch'ine'n tzaj tzun jun xna'n yi chin list nin, yi cho' at tib yi tapij:

—Quibit tzaju', chibne'u' jun pawor swetz: Cyale'u' tetz Joab yi na waj chinjilon tetz.

¹⁷ Yi tpone'n Joab nakajil yi tapij, nintzun saj jakol yi xna'n tetz:

—¿Itzun ilu'a'tz ta' Joab?

—Ina'tz in Joab.

—Bne'u' pawor tan tbite'n cobox inyol ta'.

—List in tan tbite'n ayol.

¹⁸ —Sajle'n nin tu nintz na a'lchij “Ko at jun takle'n yi qui na el atxum tetz ban c'xben le tnum Abel tan jakle'n awajtza'kl”, nin ya'tz nin na cyulejtz, na chixcye' tan banle'n tane'n. ¹⁹ I bin jalu' yi o' ketz o' xonl Israel, nin o' c'ulutxum jak ca'wl kareyil. Ej nin at

wi'nin k'ej katnumil x̄chiwutz wunak. Nxac tzun na tzanu' tan joyle'n puntil tan kaxite'n cu'n, na yi katnumil, cho'n at cwent Ryos.

²⁰—Quil tzatxum yi juna'tz, na nk'era'tz wajbil tan xite'n cu'n yi tnum. ²¹ Na nk'era'tz puntilil na yi ketz kajbil i'tz tan stz'amle'n jun yaj yi na bi'aj Seba, jun xonl Efraín. Na ja oc tan contri'n te yi rey Luwiy. Ak'wok tzaj sketz, nin list ato't tan cyaje'n cyen kilol yi atanum.

—Ba'n bin ta', list ato't tan c'oxle'n nin yi wi' teru'.

²² Jalucunin bene'n yi xna'n tan tocse'n chic'u'l cyakil wunak yi najlche' le jun tnuma'tz. Nin e' octz tan tamle'n len yi wi' Seba, nin ben chijo'liltz tetz Joab. Cawune'n tzun Joab tan tocse'n yi chun, yi na x̄chaj yi ja tane' yi oyintzi' nin yi tajwe'n tan chipakxe'n cyakil yi e' sanlar lakak chi'ama'l. Ma tetz Joab, ja pakxij jalen Jerusalén tan yol tetz Luwiy.

Yi chibi' yi e' bajxom tetz sanlar yi ate' cwent Luwiy

²³ Cyaje'n cyen tzun Joab tetz wi'tz bajxom scyetz cyakil e' sanlar yi ate' cwent Israel. Ma tetz Benaía, yi cy'ajl Joiada, i' cyajcawil yi e' aj Creta scyuch' yi e' aj Gat. ²⁴ Ma tetz Adoram, i' ajcaw ban cyen te cyakil e'chk ak'un yi tajwe'n tan bnixe'n tul yi tnum. Ma tetz Josafat, yi cy'ajl Ahilud, i' tajtz'ib yi rey ban. ²⁵ Ma tetz Seva, i' yi ajtz'ib te cyakil yi e'chk xtxolbil yi mbajij. Ma tetz Sadoc tu Abiatar ya'stzun yi e' wi'tz pale'. ²⁶ Ma tetz Ira, yi aj Jair, i' yi pale'il yi rey Luwiy.

21

¹ Itzun bantz te yi tiemp yi na cawun tzaj Luwiy, cu' jun chin wutzile'n we'j, yi ox cu'n yob ban. Toque'n tzun Luwiy tan jakle'n tkanil tetz Kataj Ryos, yi mbitzuntz yi we'j. Stza'wel tzun Kataj tetz Luwiy: “Yi we'j i'tz tan paj yi biyolnaki'n yi mban k'ajtzun Saúl tu yi e' tetz xonl, na nin e' oc tan chibiyle'n cu'n yi e' aj Gabaón.”*

² Bene'n tzun mantar Luwiy tan chichakle'n tzaj yi e' aj Gabaóna'tz. (Yi e' aj Gabaóna'tz, nk'e'tz e' xonl k'ajtzun Jacow, ma na e' jun k'u'j amorreo, yi mbnix nak jun trat tan Josué scyuch' tan qui chisotzaje'n.) Nintzun jak scyetz:

³—¿Mbi tajwe'n tan imbnol tan ich'eye'n? ¿Nin x̄e'n tzimban tan x̄chojle'n yi il yi mbajij tzite'j, bantz tk'ol Kataj, kaRyosil yi tetz banl junt tir skibaj yi o' ketz, yi o' tanum i'?

⁴—Nk'e'tz cho'n me'l kawi' te pwok nka or, tuch' k'ajtzun Saúl nin scyuch' yi e' tetz xonl, ej nin ncha'tz qui'c rmeril yi nink ko'c tan quimse'n jun x̄chixo'lu'.

—Ba'n bin tzitalwok swetz yi mbi i' ila'tz yi itetz itajbil tan imbnol.

⁵ Cyalol tzun yi e' aj Gabaóna'tz tetz Luwiy:

—Yi tajbil Saúl i'tz tan kelse'n cu'n swutz, nin tan kalaje'n len tulak e'chk ka'ama'l yi at x̄chixo'lu'. ⁶ I bin yi ketz kajbil i'tz yi nink tak'u' juk yaj sketz scyeri yi e' xonl k'ajtzun Saúl bantz chije'n kach'imbale swutz Kataj, tul yi ama'l Gabaa, kale nchuye't Saúl, yi jun yi je'nak xtxa'ol Ryos tan xcone'n tetz chireyilu' yi e'u' xonl k'ajtzun Israel.

—Ba'n bin ko ya'tz itajbil. Ba'n che' wak' yi juk yaja'tz tzitetz, stzun yi rey bantz scyetz.

⁷ Ej nin, tan tu' yi trat yi banak Luwiy tu Jonatán swutz Ryos, yi chin xan nin, nintzun el k'ajab Luwiy te Mefi-boset, yi mamaj Saúl. ⁸ Poro nin e' tx'amxij yi cob tal jun xna'n yi na bi'aj Rispa, yi me'l Aja, yi ca'p txkel Saúl tane'n, yi na chibi'aj, Armoni tu Mefi-boset. Ncha'tz e' tx'amxij yi o' tal jun xna'n yi na bi'aj Merab, yi bajx me'l k'ajtzun Saúl yi njal tu yaj Adriel, yi cy'ajl Barzilai, yi aj Mehola. ⁹ Nin e' ben jatxol x̄chik'ab yi e' aj Gabaón. Ma yi e' cyetz nin e' bentz tan chich'imbaje'n swutz Kataj Ryos wi jun wutz.

¹⁰ Ma tetz Rispa, yi me'l Aja, nin oc tk'ol yi be'ch tetz yi na x̄chaj bis o'kl. Nintzun bentz kale atit chiwankil yi e' alma'a'tz nin ben joklok tib jun wutz c'ub. Cho'n tzun cyaje'n cyentz yi xe'te'n yi cosech tetz cebada jalen yi xe'te'n yi tiempil a'bal. Nin qui nin tak'

* 21:1 Jos 9:3-27.

i' ama'l scyetz e' ku's sk'ej, nin qui nin tak' i' ama'l scyetz yi e' smaron txuc lak'bal tan cyopone'n nakajil chiwankil yi e' alma'a'tz.

¹¹ Itzun yi tbital Luwiy yi ya'stzun ban Rispa, yi ca'p txkel k'ajtzun Saúl tane'n, ¹² nintzun cawun tan ticy'le'n tzaj chitza'jil k'ajtzun Saúl tu k'ajtzun Jonatán, yi cho'n at Jabes, cwent Galaad. Na yi e' aj Jabesa'tz, ya'stzun yi e' yi e' benak le tnum Bet-sán kale e' je't ch'imba'n chiwankil Saúl tu yi tetz cy'ajl Jonatán wi yi tapij cyak'un e' filistey. Cho'n tzaje'n chimajol xchik'ab yi e' filisteya'tz, na ya'stzun yi tiemp yi chichakone'n yi e' aj filistey te Saúl le ama'l Gilboa. ¹³ Ncha'tz cawun Luwiy tan mukle'n chitza'jil k'ajtzun Saúl tu Jonatán, nin chiwankil yi e' yi e' je'n ch'imba'n. ¹⁴ Ma chitza'jil k'ajtzun Saúl tu Jonatán, cho'n mukxe'n tul yi nichil Cis yi taj k'ajtzun Saúl, yi cho'n at le ama'l Sela, cwent Benjamín. Ja bajij quib yi ncawun yi rey Luwiy te'j. Kalena's tzun stza'wel Ryos chi'oración tan tak'le'n banl i' squibaj yi tetz tanum.

Yi claxe'n Luwiy tk'ab jun yaj yi nim wutz tkan

¹⁵ Itzun bantz, yi e' filistey e' octz tan oyintzi' scye'j yi e' xonl Israel. Cyele'n tzaj tzun Luwiy, scyuch' yi e' tetz sanlar tan chicwe'n pone'n tan oyintzi' scye'j. Ma yi Luwiy nim tcu'n k'e'xij tul yi jun oyintzi'a'tz. ¹⁶ At tzun jun filistey yi na bi'aj Isbi-benob, jun scyeri e' xonl yi e' wunak yi nim wutz tkan, yi oc klo' tan biyle'n cu'n Luwiy. Yi lans yi nxcon ta'n, i'tz mas ox arow talil, nin c'alij xe c'u'l jun spar yi ac'aj bnixe'n. ¹⁷ Bene'n tzun Abisai yi tal Sarvia tan xch'eye'n Luwiy. Nin octz tan oyintzi' tuch' yi yaja'tz jalen cu'n cwe'n biyol. Tan tu' yi txolbila's e' oc yi e' bajxom yi e' sanlar tan talche'n tetz Luwiy yi tajwe'n tan sukil i' jun yol yi ya'tz wi'tz bil tir yi xom i' scye'j tul jun oyintzi', na cho'n ajlij chic'u'l te jun chireyil yi itz'e't.

Yi e'chk oyintzi' yi jalnak scye'j yi e' wunak yi nim wutz quikan

¹⁸ Itzun yi xome'n tiemp nin bajij junt oyintzi' scye'j e' filistey le ama'l Gob. Te yi jun tira'tz, Sibecai yi husatit xcy'e' tan quimse'n cu'n jun scyeri e' xonl yi e' wunak yi nim wutz quikan, yi na bi'aj Saf.

¹⁹ Ej nin ncha'tz tul junt oyintzi' yi bajij scye'j e' filistey le ama'l Gob, xcy'e' Elhanán cy'ajl Jair yi aj Belén, tan quimse'n cu'n jun yaj yi na bi'aj Goliat, yi aj Gat. Yi lans yi xcon ta'n nim tolewe'n, chi tolewe'n tkan jun scabte'.

²⁰ Ej nin ncha'tz bajij junt oyintzi' scye'j yi e' filistey le ama'l Gat. Ncha'tz at junt yaj yi nim wutz tkan, yi chin gan nin i' tan oyintzi'. Coblaj cu'n wi' k'ab nin coblaj cu'n wi' tkan, kakchak le jujun. ²¹ Nintzun octz tan xbajtzije'n scye'j yi e' xonl Israel, poro xcy'e' Jonatán yi cy'ajl Simea, yi stzicy Luwiy tan quimse'n cu'n. ²² Yi cyaj wunaka'tz, yi e' cu'n nim wutz tkan, e' cu'n xonl Refa, yi aj Gat. Poro tircu'n e' quim len tan Luwiy scyuch' yi e' tetz sanlar.

22

*Yi bitz yi bnixe'n tan Luwiy tan tyo'xine'n tetz Ryos
(Sal 18)*

¹ Yi jun bitze'j ya'stzun xcon tan Luwiy tan tak'le'n yi k'ajsbil tetz Kataj, nin tan tyo'xine'n tetz yi claxe'n i' tk'ab Saúl nin xchik'ab yi e' mas contr.

² Je yol i'e'j:

“Kataj Ryos, ilu' colol wetz,
na nicy'cu'n ilu' chi jun ama'l wutz c'ub kale na incol wib xchik'ab incontr.
Cho'n k'uklij inc'u'l te'ju',
na ilu' colpinl wetz.

³ Na ilu' yi wutz kotx' kale na incolwit wib xchik'ab e' incontr.
Nin cho'n cu'n tane'nu' chi jun makbil flech.
Na tan tu' yi teru' poreru', ja chinclax.

Ni'cu'n ilu' chi jun wutz c'ub yi nim wutz tkan, kale na incolwit wib.

Na ilu' colol wetz tk'ab e'chk biyo'n.

⁴ Na wak' ink'ajsbil teru' Ta', na at wi'nin k'eju'.

Nin yi na injak xch'eybil wetz teru', na ocu' tan incolche'n xchik'ab yi e' incontr.

⁵ Na sotz inc'u'l tan quimichil yi atin cu'n.

Na chi ik yi pak'bil mar nsaj swibaj.

Nin ja chinxob tan yi xchamil yi tojkbil a'.

Na nsken chintx'amxij tak'un.

⁶ Quimichtlen tu' atine't.

Txant nin nopon xchixo'l alma'.

⁷ Mme'l tzun intzi' tan jakle'n xch'eybil wetz teru' Ta'.

Nin ja opon yi to'kl walma' kale atite'tu'.

Nin ja tbitu' intzi' inkul.

⁸ Saje'n tzun jun chin wutzile'n coblajnob.

Nin cyakil yi wuxtx'otx' nyucan ta'n.

Yucan cyakil wi munt tan yi xchi'chbe'n c'u'l Kataj.

⁹ Ej nin el tzaj sib le ju' tane'n.

Nin el tzaj k'ak' tu xtxak'ak' le stzi',

yi nxeye' tan stz'e'se'n cyakil e'chk takle'n.

¹⁰ Cwe'n tzun rit'ol yi wutz tcya'j, nintzun saj Kataj le cu'nak tzaj.

At jun c'oloy sbak', yi chin k'ek nin jak' tkan.

¹¹ Cho'n tzun je'n tzaj i' tibaj jun querub.

Nintzun saj xicy'intz yi jun queruba'tz.

Saje'n tzun juxp tul cyek'ek'.

¹² Xcon yi tz'o'tz ta'n,

nin xcon yi sbak'a'tz ta'n yi at a' tul,

chi ik jun mantial tetz oyintzi'.

¹³ Ej nin te yi tetz pak'puchal,

el tzaj c'ub a'bal tu xtxak'ak' yi wi'nin lamcane'n.

¹⁴ Jilone'n tzun Katajtz, yi wi'tz Ryos, chi na ban k'ancyok yi wi'nin na jincan.

Na i' yi wi'tz Ajcaw tetz yi tcya'j tu yi wuxtx'otx'.

¹⁵ Nintzun saj c'oxol e'chk flech, yi xlitz' cu'n.

E' el tunin xit yi tetz contr bene'n tzi'n.

Tircu'n tzun e' contra'tz, e' lo'on ta'n.

¹⁶ Ej nin lajluchax yi tx'otx' yi at xe mar.

Ncha'tz ja lajluchax yi mbi at jak' tx'otx'.

Ya'stzun bantz yi toque'n Kataj tan cawse'n yi e' contr.

Xew tu' i' xconk ta'n tan chicawse'n.

¹⁷ Cwe'n tzaj tzun k'ab Ryos tan inje'n tzaj tul yi mar yi chin xe' nin.

¹⁸ Ja chinclax ta'n tk'ab yi wi'tz incontr, yi wi'nin xchamil,

nin ja chinclax ta'n xchik'ab yi e' yi wi'nin na chi'ch chic'u'l swe'j.

Wech na at cu'n mas cyetz chichamil tzinwutz wetz.

¹⁹ Ja cho'c tan impile'n te yi atin tul sotz c'u'lal.

Poro yi Wajcaw ja oc tan incolche'n.

²⁰ Ja ne'l liwr ta'n.

Nin ja chin clax ta'n,

tan tu' yi na pek' i' swe'j.

²¹ Ya'stzun ban i' swe'j.

Xomcyen tu' te yi imbalajil.

Xomcyen tu' te yi skojal walma'.

22 Na ilenin ja chinxom te yi tetz tajbil.

Qui'c jun tir yi jak impaj yi ca'wl i'.

Qui'c jun tir yi jak ne'l xlanj yi tetz be'.

23 At cyakil yi ca'wl i' le inwi'.

Nin ilenin ja chinxom te'j.

24 Ja injoy puntil tan inxome'n te yi tetz tajbil.

Ej nin ilenin ja inmak wib tan banle'n e'chk takle'n cachi'.

25 Ya'stzun yi oy yi ja tak' i' swetz.

Xomcyen tu' te yi imbalajil.

Xomcyen tu' te yi xe'n wutane'n swutz i'.

26 Wajcaw, na el cunu' te yi yolu',

scyetz yi e' yi na che'l cu'n te chiyol swutzu'.

Chumbalaj nin na banu', scyetz yi e' yi ba'n na chiban.

27 At banl talma'u' squibaj yi e' yi qui na chijuch quil.

Ma scyetz yi e' yab, qui'c mu'x tal banlu' scye'j.

28 Ilu' colol cyetz yi e' c'ulutxum.

Ma yi e' yi na cyocsaj quib nim tu cyajtza'kl, na el chik'ej tanu'.

29 Kataj ilu' txekunl tetz imbe'.

Na na oc yi tz'o'tz tanu' tetz tkan skil tzinwutz.

30 Tan tu' yi atu' tan wuch'eye'n, chinxcyek te jun c'oloy incontr.

Tan tu' yi atu' tan wuch'eye'n, ba'n nicy' tibaj chitapij tan chibiyle'n.

31 Chin tz'aknak cu'n cyakil yi na ban Kataj Ryos.

Ba'n k'ukek kac'u'l te yi suki'nt ta'n sketz.

Na na oc i' tan kacolche'n yi o' yi cho'n k'uklij kac'u'l te'j i'.

32 Qui'c junt Ryos at.

Ntin cu'n Kataj Jehová.

Na qui'c junt wutz c'ub at,

tan kacolol kib tibaj, chi tane'n kaRyosil.

33 Tan i' na jal inchamil.

Nin tan i' na no'c tetz tz'aknak cu'n.

34 Tan i' na chintz'itpun chi na ban masat,

yi na el ojkuj xo'lak e'chk wutz yi nim wutz tkan.

35 I' chusul wetz tan oyintzi'.

Nin i' na ak'on xchamil ink'ab,

tan kinle'n tzaj e'chk c'oxbil flech, yi brons cu'n.

36 Wajcaw, ilu' colol wetz.

Tan tu' banlu' sjalok wi'nin inxonl.*

37 Ilu' nuc'ul tetz imbe', tan qui inje'n jixp.

38 Tan ilu' ja chinxcyek tan chitz'amle'n yi e' incontr,

yi chilo'one'n cyen wa'n, kalena's tzun nchimpakxij.

39 Puch'ij cunin nchisaj wa'n.

Nin ja chicyaj jak' wukan.

40 Ilu' mmak'on inwalor tan oyintzi'.

Tan ilu' nchimeje' yi e' incontr tzinwutz.

41 Tan ilu' nche'le't ojk incontr tzinwutz.

Ja chinxcyek tan chisotzaje'n yi e' yi ja chi'ch chic'u'l swe'j.

42 Ja chixch'in tan jakle'n xch'eybil cyetz,

poro cya'l jun mmo'c tan chicolche'n.

Ja chixch'in tetz Kataj,

* 22:36 Gn 3:16; 16:10; Sal 127:3-5.

poro qui mmo'c i' tan quich'eye'n.

⁴³ Joq'uij cu'n nche' wulej,
nin ja chiben tan cyek'ek'.

Ja che'l inmasol chi na ban tz'is.

⁴⁴ Ilu' nchincolon xchik'ab yi e' intanum,
yi ja cho'c tan contri'n swe'j.

Tan ilu' ja no'c tetz wi'tz bajxom squibaj e'chk naci6n.

Na ja cho'c wi'nin wunak yi qui wajske'n chiwutz, jak inca'wl.

⁴⁵ Jalcu'n ja chiban tane'n yi wetz inca'wl.

E' awer nak, poro ja cyocsaj quib juy tzinwutz.

⁴⁶ Ja chicotxcax yi e' awer naka'tz.

Wi'nin chilucnewe'n tan xo'w,
yi cyele'n tzaj le chitnumil tan yi chijatxol quib tink'ab.

⁴⁷ Yi Kataj, yi ketz kaRyosil, itz' nin tera'tz.

Kak'e' bin k'ej i', na i' q'uicy'lom ketz nin i' colol ketz.

⁴⁸ Ja ticy'saj c'u'l scye'j e' incontr.

Tan i' ja cho'c yi e'chk tnuma'tz jak' inca'wl.

⁴⁹ Na tan tu' i' ja chinclax xchik'ab incontr.

Nin tan i' njale't ink'ej xchiwutz.

Ej nin tan tu' i' ja ne'l liwr xchik'ab yi e' biyol naka'tz.

⁵⁰ Ta', tan cyakil yi mbanu' swe'j, tzintxole' yi balajilu' scyetz cyakil jilwutz wunak.

Nin swak'e' ink'ajsbil teru' Ta'.

⁵¹ Tan ilu' na tx'acone't yi rey yi je'nak xtxa'olu'.

Na ilenin xomij yi xtxaxl talma'u' swi'baj,
nin xomok scye'j e' inxonl sbne' opon tunintz,"
stzun Luwiy bantz tul yi tetz bitz.

23

E'chk wi'tzbil yol yi talnak Luwiy

¹ Yi e'chk yole'j, i'tz yi e'chk wi'tzbil yol yi talnak Luwiy:

"I ina'tz in Luwiy, yi cy'ajl Isaí.

I ina'tz yi yaj yi ja tak' Ryos k'ej.

I ina'tz yi rey yi ja je' xtxa'ol yi Ryosil k'ajtzun kamam Jacow.

I ina'tz yi jun aj bitz cwent Israel yi chin ok'bil nin na bitzin.

Nin je na wale'j:

² Yi espíritu tetz Kataj na xcon intzi' ta'n.

Na na xcon intzi' tan talche'n yi tetz tajbil.

³ Yi ketz kaRyosil ja wi't jilon,

yi q'uicy'lom ketz ja tal swetz:

'Alchok yi tz'aknak cu'n yi na oc tan pujle'n xtisya',

nin yi na cyek xchi' yi in, yi na chicawun,

⁴ cho'n tzuntz tane'n chibalajil chi na je ul k'ej.

Cho'n cu'n quitane'n chi yi tkan k'ej, yi na je ul

tul jun k'ej yi qui'c sbak' at.

Na na xcy'e' tan txa'xaxe'n yi ch'im ta'n, yi sken wi't ac' tan a'bal,' stzun Ryos.

⁵ Ya'stzun mimban wetz tan cawu'n.

Cha'stzun te stk'e' chibanl yi e' inxonl.

Na ja suk Ryos yi tetz yol nin ja bixe' ta'n tetz ben k'ej ben sak,

nin ya's tzun sbne'.

Na i' na ak'on ama'l swetz tan intx'acone'n.

Nin list i' tan banle'n tane'n cyakil yi wajbil.

⁶Ma cyakil yi e' mal nak,
chelepon jo'li'n chi na el jo'li'n yi tx'i'x
tk'ak', yi cya'l jun na tz'amon.

⁷Xconk e'chk ma'cl cya'n tan jo'le'n tk'ak',
tan cyele'n cu'n swutz.”

Chibi' yi e' balaj sanlar Luwiy

⁸Je chibi' yi e' sanlar yi ate' jak ca'wl Luwiy yi chin cham nin e': Joseb-basebet, yi cy'ajl Hacmoni. I' yi bajxom squibaj yi cobt sanlar yi chin cham nin e'. Na ja xcy'e' i' tan chibiyle'n cu'n waxak cient sanlar tul jun ntzi' k'ej tan yi tetz lans. ⁹Yi ca'p sanlar yi chin cham nin i'tz Eleazar, yi cy'ajl Dodo yi ahohita. A'tij i' te Luwiy te yi cya'te'n le ama'l Pasdamim. Poro yi cyoque'n yi e' filistey tan oyintzi' klo' scye'j, nintzun el ojk yi e' xonl Israela'tz tan xo'w. ¹⁰Poro yi Eleazara'tz qui nin el ojk nin oc tan oyintzi' nin tan chibiyle'n cu'n yi e' filisteya'tz jalen yi c'ubc'axe'n yi k'ab tan yi k'e'xe'n te yi tetz spar. Te yi jun k'eja'tz e' tx'acon scye'j yi e' filistey tan porer Kataj. Itzun yi quilol yi e' mas sanlar yi mbi ban Eleazar nintzun e' xom nin wutz chicoc yi e' aj filisteya'tz tan majle'n len yi e'chk takle'n yi nsken cyetzaj tul yi oyintzi'a'tz.

¹¹Yi tox'e'n sanlar yi chin cham nin, i'tz Sama, yi cy'ajl Age yi aj Ara. Na yi cwe'n chichamol quib yi e' filistey le ama'l Lehi, kale atit jalaj ama'l yi awij jun jilwutz txicun swutz, nintzun e' el ojk yi e' sanlar cwent Israel x'chiwutz. ¹²Poro yi Sama-a'tz qui nin el ojk ma na ja xcy'e' cu'n nicy'al yi jalaj tx'otx'a'tz tan colche'n yi ujul x'chik'ab yi e' filistey. Nin xcy'e' i' tan chibiyle'n cu'n. Te yi jun k'eja'tz x'chaj Ryos yi tetz porer.

¹³Ej nin at tzun jun tir te yi tiemp tetz cosech, yi at ox wi'tz sanlar cwent Luwiy yi chin cham nin e', yi e' cu tzaj tan cyopone'n kale atit Luwiy le picy yi na bi'aj Adulam. Ej nin te yi jun tiempa'tz cho'n at chicampament yi e' sanlar filistey le joco'j yi na bi'aj Refaim.

¹⁴Ma tetz Luwiy cho' at le picy yi na bi'aj Adulam. Nin te yi tiempa'tz at jun k'u'j sanlar filistey, yi ate' tan q'uicy'lomi'n le tnum Belén. ¹⁵Saje'n tzun jun chin saktzi' te Luwiy nintzun taltz: “¡Atu'lk jun tan tak'le'n mu'x wuc'a' te yi a' yi na jetzaj tul julil a' yi at swutz cu'n yi sawanil Belén!”

¹⁶Itzun yi ox wi'tz sanlara'tz yi chin cham nin e', nintzun e' quicy'e'ntz tul chicampament yi e' filistey tan cyopone'n kale atit yi julil a'a'tz yi at swutz yi sawanil Belén. Nintzun jetzaj mu'x a' nin ben quicy'altz tetz Luwiy. Poro qui nin uc'a' Luwiy te'j, ma na nin el kojol yi a'a'tz wuxtx'otx' tetz jun oy tetz Ryos. ¹⁷Itzun taltz: “Kataj, qui'c rmeril tan je'n inc'ajal yi a'-e'j, na ni'cu'n chi ik yi chi'x'ch'el yi ox insanlare'j, yi ja cyak' quib tk'ab quimichil tan ticy'le'n tzaj.” Qui nin tzun je' tc'ajal yi a'-a's. Ya'stzun e' ban yi ox sanlara'tz yi chin cham nin e'.

¹⁸Ma yi Abisai, yi titz'un Joab, nin yi tal wutzile'n na' Sarvia, i' yi wi'tz bajxom scye'j yi junaklaj sanlara'tz, yi chin cham nin e'. At jun tir yi nin xcy'e' i' tan chibiyle'n ox cient contr tan yi tetz lans. Tan yi txolbila's wi'nin tzun k'ej jal x'chiwutz yi junklaj sanlara'tz yi chin cham nin e'. ¹⁹Jal mas k'ej x'chiwutz cyakil yi e' mas. Cha'stzun te cyaje'n cyen i' tetz chibajxom. Poro qui nin jepon k'ej i' chi ban chik'ej yi ox wi'tz sanlara'tz.

²⁰Ma Benaía, yi cy'ajl Joiada, yi aj Cabseel, i' jun yaj yi chin cham nin, yi wi'nin takle'n mbnix ta'n. Xcy'e' i' tan chiquimse'n cu'n cob cy'ajl Ariel, yi aj Moab. Ej nin at jun k'ej yi na tzan cu'n jun chin c'ub a'bal yi cho'n cwe'n i' tul jun chin jul tan biyle'n cu'n jun león. ²¹Ncha'tz xcy'e' i' tan biyle'n cu'n jun aj Egipto, yi nim wutz tkan, yi cy'a'n jun chin lans ta'n tan oyintzi'. Ma tetz Benaía i tu' tetz xtx'amij xcon tan oyintzi'. Poro xcy'e' i' tan majle'n len yi jun lansa'tz tk'ab yi yaja'tz. Nin ite'n nin tetz lansa'tz xcon tan Benaía tan biyle'n cu'n. ²²Tan yi jun txolbila'se'j ak'lij mas k'ej i' x'chiwutz yi junaklaj sanlara'tz yi chin cham nin e', ²³poro qui nin jepon te'j yi k'ej yi ak'lij scyetz yi oxt wi'tz sanlar yi

chin cham nin e'. Tan tu' yi xchamil i' yi nřchaj, nintzun oc i'-tz tetz chibajxom yi e' sanlar q'uicy'lom tetz Luwiy.

²⁴ Je chibi' yi e' sanlara'tz yi chin cham nin e': Asael, titz'un Joab; Elhanán cy'ajl Dodo yi aj Belén; ²⁵ Sama yi aj Harod; Elica, yi ncha'tz aj Harod; ²⁶ Hekes, yi aj Paltit; Ira cy'ajl Iques, yi aj Tecoa; ²⁷ Abiezer, yi aj Anatot; Mebunai, yi aj Husa; ²⁸ Salmón, yi ahohita; Maharai, yi aj Netofa; ²⁹ Heleb yi cy'ajl Baana, yi aj Netofa; Itai cy'ajl Ribai yi aj Gabaa, cwent yi ama'l tetz Benjamín; ³⁰ Benaía yi aj Piratón; Hidai, yi cho'n najlij tzi' yi tal a' yi na bi'aj Gaas; ³¹ Abi-albón, yi aj Arba; Azmavet, yi aj Barhurim; ³² Eliaba, yi aj Saalbón; Jonatán, jun scyeri e' xonl Jasén; ³³ Sama, yi aj Arar; Ahíam cy'ajl Sarar, yi ncha'tz i' aj Arar; ³⁴ Elifelet, yi cy'ajl Ahasbai, jun xonl Maaca; Eliam, cy'ajl Ahitofel, yi aj Gilo; ³⁵ Hezrai, yi aj Carmel; Paarai, yi aj Arb; ³⁶ Igal, cy'ajl Natán yi aj Soba; Bani, yi aj Gad; ³⁷ Selec, yi aj Amón; Naharai, yi aj Berot, yi ekum makbil flech tetz Joab, yi tal na' Sarvia; ³⁸ Ira, yi aj Jatir; Gareb yi ncha'tz i' aj Jatir; ³⁹ tu Urías yi hitita. Yi tajlal cyakil yi e' yaja'tz i'tz junaklaj tu juk chixone'n.

24

Yi toque'n Luwiy tan cyajle'n yi e' tetz tanum (1 Cr 21.1-27)

¹ At tzun jun tir yi ja chi'ch c'u'l Ryos scyetz yi e' xonl Israel. Ej nin xcon Luwiy ta'n tan tak'le'n chicaws. Talol tzun Ryos tetz Luwiy: “Ba'n cřo'c tan cyajle'n yi jatna' chixone'n yi e' aj Israel, scyuch' yi e' aj Judá, yi atanum,” stzun Ryos tetz. ² Cawune'n tzun Luwiy tetz Joab yi wi'tz ajcaw scye'j yi e' tetz sanlar:

—Ba'n cřben tulak yi jujun k'u'j katanum yi ate' je'n tzi'n le tnum Dan jalen cwe'n tzi'n le tnum Beerseba tan je'se'n jun list yi jatna' chixone'n yi e' katanum.

³ Poro itzun taltz Joab tetz:

—Lok tz'oc Kataj Ryos tan puc'se'n tajlal yi e' katanum. Lok jal cien tir mas chixone'n swutz yi e' yi ate' jalu'. Ej nin lok tilu' yil chijepon te yi jun tajlala'tz. Poro max c'u'lu', ilu' in reyil, ģmbi xac teru' yi tz'el xtxumu' tetz yi jatna' cyajlal yi katanum?

⁴ Por mbnix yi ca'wl yi rey, nin qui nin xom wi' i' te yi cyajtza'kl Joab scyuch' yi e' mas bajxom scye'j e' sanlar. Cyele'n tzaj tzun Joab scyuch' yi e' mas bajxoma'tz swutz yi rey, nin e' bentz tan je'se'n jun tajlal xone'n. ⁵ Quicy'e'n tzun yi a' Jordán. Cho'n tzun bnixe'n chicampament cya'n nakajil yi tnum Roar, nin e' xe'tij tan banle'n yi ak'un tul yi tnum yi at nicy'al yi joco'j yi cho'n na opon kale atit e'chk tnum tetz Gad tu Jazer. ⁶ Nin e' icy'tz jalen le tnum tetz Galaad tu Cades, cobox tnum cwent Israel yi cho'n ate' le chi'ama'l yi e' hitita. Cho'n tzun cyopone'tz Dan, nin yi cyele'ntzaj Dan cho'n tzun cyopone'tz nakajil Sidón. ⁷ Ej, nin yi cyele'ntz, cho'n tzun cyopone'tz le tnum tetz Tiro. Ej nin mbnix yi sens cya'n tulak e'chk tnum cwent e' heveo tu yi e' cananeo jalen yi cyopone'n Beerseba, yi cho'n at cwe'n tzi'n. Bnix'e'n yi tajlal cyak'un te cyakil yi e'chk tnum cwent Israel. ⁸ Beluj xaw tu junak k'ej e' ban tan banle'n yi jun tajlal xone'na'tz. Kalena'tz tzun e' pakxe'ntz jalen Jerusalén. ⁹ Tk'ol tzun Joab yi tajlal tetz cyakil e' wunak yi ate' cwent Israel tetz Luwiy. Yi cyajlal e' yaj yi list e' tan oyintzi' i'tz waxak cient mil yi e' aj Israel, nin o' cient mil yi e' aj Judá.

¹⁰ Poro tan yi xtxolbila'tz, nin nachon Luwiy te'j yi oc i' tan juchle'n til swutz Ryos, nintzun jakol i' cuybil paj tetz. Itzun taltz:

—Max c'u'lu' ta', na na chinachon te'j yi ja cu' in nuc'ul jun chumam il swutzu', tan tu' yi ch'inch'uj mimban tan je'se'n yi tajlala'tz. I bin jalu' Ta', max c'u'lu' swi'baj yi in wetz, yi in xchakumu'. Nink cuyu' impaj tan yi wajtza'kl yi qui'c nin mu'ř xac mimban swutzu', chij Luwiy bantz.

¹¹ Itzun le junt eklok, yi nskén c'as Luwiy, toque'n tzun Ryos tan yol tu yi elsanl stzi' Ryos yi na bi'aj Gad, itzun taltz tetz: ¹² “Cun al tetz Luwiy yi na chintzan tan tak'le'n ama'l

tetz tan je'n xtxa'ol jun scyeri ox xtxolbil. Nin list wutane'n tan banle'n tane'n yi jun yil jepon xtxa'ol i'." ¹³ Bene'n tzun Gad tan yol tetz Luwiy, nin txol i' yi mbi cu'n tal Ryos tetz, nin tzun jak i' tetz Luwiy:

—Ibin, jalu' Ta' Luwiy, je' yol Ryose'j: ¿Mbi i' ila'tz yi awajbil, i pe' juk yob we'j yi cupon squibaj cyakil yi e' atanum, nka ox xaw yil cxelepon ojk xchiwutz yi e' icontr, nka ox k'ej icaws tan jun jilwutz ya'bil yi chin xo'wbil nin?

¹⁴—I bin jalu' ja no'c wutz pe'm tan Kataj Ryos. Poro le wutz wetz wajtza'kl, mas balaj yi nink katij ox k'ej kacawsa'tz tk'ab i', na chumam nin yi banl talma' i' ske'j, swutz yi cho'nk kacu' chik'ab yi e' wunak.

¹⁵ Saje'n tzun xchakol Ryos jun chin ya'bil squibaj cyakil yi e' xonl Israel. Xe'te'n nin ban te jun jalchana's jalen yi je'n pone'n te ox k'ej, yi bixba'nt. Cyakil tzun yi e' xonl Israel e' lo'ontz, yi e' yi najlche' Dan, jalen te yi tnum Beerseba. Yi tajlal yi e' yi e' quim tan jun chin ya'bila'tz, i'tz oxc'al tu lajuj mil wunak. ¹⁶ Ej list tane'n yi ángel cwent Kataj tan chicawse'n yi e' aj Jerusalén, yi saje'n jun chin bis te talma' Kataj yi bene'n tilol yi caws yi na tzan yi ángel tan banle'n bene'n tzi'n cwent Israel, nintzun cawuntz tetz: “Ja bina's. Makaj awib te yi na cxtzan tan banle'n.”

Cho'n tzun at yi ángel nakajil yi er tetz yi yaj Arauna, yi jebuseo, yi na tzan yak'pe'n triw tan yi tetz wacx. ¹⁷ Itzun yi bene'n tilol Luwiy yi ángela'tz, yi na tzan tan tak'le'n chicaws wunak, nintzun taltz tetz Kataj:

—¡Max c'u'lu' Ta', in yi aj paj! ¡In yi juchul il! Qui'c mu'x tal quil yi e' tal prow wunak, yi ja chisotz. Ink klo' yi jun yi tajwe'n tan cawse'n, scyuch' yi e' innajal.

¹⁸ Ej itzun te ite'n nin k'ēja's nintzun opon Gad tan yol tetz Luwiy itzun taltz tetz: “Tajwe'n tan abene'n kale atit yi er tetz Arauna, nin tajwe'n tan je'n abnol jun patbil tx'ixwatz swutz Kataj Ryos.” ¹⁹ Nintzun ban Luwiy quib yi ntal Gad tetz, chi cawunin Kataj Ryos tetz Gad. ²⁰ Ma yi bene'n tilol Arauna, yi tzan chiye'n pone'n yi rey scyuch' yi e' xchakum te'j i', ja ben tan chic'ulche'n. Nin cu' mejlok swutz yi rey. ²¹ Itzun taltz:

—Max c'u'lu' Ta', in tu' xchakumu' ¿mbitzun mmu'lu' tan inxajse'n?

—Na klo' waj tzinlok' yi ama'l yi na xcon awa'n tan yak'pe'n triw, na na waj bnix jun patbil tan pate'n jun intx'ixwatz swutz inRyosil tan cu'swutzil swutz i' ko ptzunl tane' yi ya'bil yi chin xo'wbil nin, yi na tzan tan kacawse'n.

²²—Cu bin, ta'. Ba'n tetzaju' yi ama'l yi na taju' tan patulu' yi e'chk xtx'ixwatzu'. Ej nin ncha'tz ba'n xcon yi cobox inwacxe'j tetz xtx'ixwatzu'. Ej nin at e'chk yucu' tu e'chk ma'cl yi ba'n xcon tanu' tetz si'. Ba'n xcon cyakil tanu'. ²³ Na swoye' cyakil yi e'chk takle'ne'j teru'. Ej nin lok xcye'u' tan mayse'n c'u'l yi Ryosilu', stzun Arauna bantz.

²⁴—Ntyoö tzatz yaj, poro tajwe'n cu'n tzinchoje' jamel cyakil, na quil wak' jun intx'ixwatz tetz inRyosil yi oy tu', ma na tajwe'n tzinchoje' jatna' jamel, stzun Luwiy bantz.

Lok'ol tzun Luwiy yi ama'l, tu e'chk mam tor tan nicy' cient piä sakal. ²⁵ Je'n tzun bnol Luwiy jun patbil chitx'ixwatz, nin octz tan pate'n cobox xtx'ixwatz tibaj. Ncha'tz toy e'chk oy yi na xchaj yi ja wi't jal yi tzatzin paz xchixo'l tu Kataj junt tir. Tbital tzun Kataj Ryos yi cu'swutzil nin octz tan makle'n chicaws wunak. Tanewe'n tzun ban yi jun chin wutzile'n yablila'tz, tul cyakil yi ama'l cwent Israel.

ESDRAS Tx'olbil Xo'l Yi Liwre'j

Yi liwr Esdras tu yi liwr Nehemías, junit tane'n tul chibiblia yi e' judiy, na na jilon yi cob liwra'tz te ite'nin txolbil te yi mbi banake' yi e' judiy yi e' pakxe'n tzaj Jerusalén. Ncha'tz at wi'nin txolbil yi at le liwr Esdras yi qui'c at le yi liwr Nehemías. Poro ncha'tz yi liwr Nehemías at wi'nin txolbil yi qui'c at tul yi liwr Esdras.

Ma jalu', at jun jatxbil xo'l yi na kil tul yi cob liwra'tz i'tz: Yi Esdras i' jun pale', nin mas na tzan i' tan txumle'n yi xe'n sban tan chixome'n yi e' xonl Israel te yi tajbil Kataj Ryos.

Ma tetz Nehemías i' jun gobernador, nin mas na tzan i' tan txumle'n yi xe'n sban tan je'se'n pon junt tir yi tapij yi at solte'j tnum Jerusalén. Nin yi tetz tak'un, i'tz tan chiq'uicy'le'n yi e' wunak, nin tan cawu'n squibaj yi e' sanlar. Poro ncha'tz oc i' tan joyle'n puntul tan chichusle'n yi e' wunak tan k'ukewe'n chic'u'l te Ryos, na i' jun yaj yi wi'nin ja tek xchi' Ryos.

Ma tetz Esdras i' tz'iban cyen yi xe'n cu'n ban yi cyele'n tzaj Zorobabel scyuch' jun c'oloj judiy yi ate' tzaj pres jak' ca'wl yi rey cwent Babilonia.

Yi Weklil Yi Liwre'j

Yi bajx wekl (Cap. 1–2) na tal yi nicy'na' chixone'n yi cyele'n tzaj Babilonia te yi bajx tir.

Yi ca'p wekl (Cap. 3–6) na tal yi xe'n cu'n e' ban tan je'se'n junt tir yi templo; nin yi xe'n cu'n e' ban tan tyoxi'n tetz Kataj Ryos.

Yi toxo'n wekl (Cap. 7–10) na tal yi xe'n cu'n ban yi pakxe'nt Esdras Jerusalén, scyuch' junt c'olojt xonl Israel yi ate' tzaj pres jak' ca'wl yi rey cwent Babilonia. Ncha'tz oc i' i' tan txumle'n yi xe'n sban tan chixome'n yi e' tetz tanum te tajbil Ryos.

*Yi ca'wlyi el tan Ciro, yi rey
(2 Cr 36.22-23)*

¹ Itzun bantz te yi bajx yob yi na cawun Ciro yi rey tul yi ama'l Persia, nintzun oc tk'ol Kataj Ryos le txumu'n Ciro tan tele'n jun ca'wl scyetz cyakil wunak. Bene'n nin tzun e' ban yi e' xchakum tan talche'n yi jun stziblala'tz tulak e'chk tnum. Ncha'tz ben stz'ibal e'chk cart tan tpone'n bene'n tzi'n. Oc tk'ol Kataj Ryos yi jun ajtza'kla'tz le wi' Ciro tan tele'n cu'n te yi yol i' yi talnak tetz Jeremías, jun scyeri e' xchakum i'.*

² “Je yol Ciro yi kareyil yi na cawun le ka'ama'l Persia: Yi Jehová, yi chiRyosilu', yi taw yi tcya'j, ja tak' i' ama'l swetz tan incawune'n squibaj yi e'chk mas tnum bene'n tzi'n. Ej, nin ja chimbixe' tan i' tan imbnol jun tetz ca'l le tnum Jerusalén† cwent Judá. ³ Cha'stzun te, alchok scyetz scyeru' yi e'u' tanum Ryos, at ama'l tetz cyeru' tan chibene'nu' Jerusalén cwent Judá tan banle'n yi ca'l tetz Jehová chiRyosilu', yi cho'n najlij le ama'la'tz. ⁴ Nin cyakil yi e' yil chiben, qui'c na ban mbi ama'lil lchisite't. Tajwe'n chich'eyxij cyak'un yi e' chiwisin tan sakal, oro tu e'chk me'bi'l, nin e'chk awun, chi tane'n wacx. Ya'stzun tajwe'n tan cyak'ol. Apart yi pwok yi ba'n cyak' tan je'se'n yi templo.”

Yi chipakxe'n yi xonl Israel Jerusalén

⁵ Yi quibital yi cyajcawil yi jujun k'u'j xonl Judá tu yi cyajcawil yi e' xonl Benjamín, scyuch' yi e' pale', nin yi e' mas xonl Leví, nintzun e' txumtz tan chibene'n Jerusalén tan je'se'n yi ca'l Kataj, na i' mak'on cyen yi jun txumu'na'tz le chiwi'.

⁶ Ma yi chiwisin, yi e' te'n judiy, nintzun e' ch'eyan scye'j, na nin cyak' sakal, oro, tu e'chk mas me'bi'l, tu e' wacx, nin e'chk takle'n yi wi'nin jamel. Ej, nin ncha'tz cyak' e'chk mas oy. Nin tetz cu'n cyalma' cyak'ol. ⁷ Ma tetz rey, nin tak' i' yi e'chk ma'cl yi colij xe

* **1:1** 2Cr 36:21; Jer 25:11; 29:10. † **1:2** Is 44:28; 45:1-4.

yi ca'lil yi tetz ryosil. Na yi e'chk ma'cla'tz Nabucodonosor ulsan, na cho'n saje'n tcy'al i' xe ca'l Ryos yi at Jerusalén.† 8 Cawune'nin tzun yi rey tetz Mitrídates yi colol pwok, tan tk'ol i' yi e'chk ma'cla'tz tetz Sesbasar, yi gobernador cwent Judá. 9 Je yi cyajlal yi e'chk ma'cla'tz: junaklaj lmak lak yi oro cu'n, jun mil lmak lak yi sakal cu'n, junak beluj cchilu', 10 junaklaj lak yi oro cu'n, cyaj cient tu lajaj lak yi sakal yi ajnak tzaj mu'x tal yi clasil, nin jun mil e'chk mas ma'cl. 11 Tircu'n yi e'chk ma'cla'tz yi ak'lij, i'tz o' mil tu cyaj cient. At ma'cl yi oro cu'n, nin at yi sakal cu'n. Cyakil yi e'chk ma'cla'tz, aj tcy'al Sesbasar yi chipakxe'n junt tir Jerusalén scyuch' yi e' mas aj Judá, yi elnake' xit bene'n tzi'n.

2

1-2 Je chibi' yi e', yi e' pakxij junt tir Jerusalén, nin ya'stzun e' yi itz'nake' Judá yi benake' pres tan Nabucodonosor, yi rey cwent Babilonia. Yi cyopone'n Jerusalén, at e', e' naje' tnum, nin at e', e' naje' le e'chk ama'l cwent Judá. Cho'n baj cyopone'n lakak chi'ama'l. Ej, nin yi chibajxom i'tz: Zorobabel, Josué, Nehemías, Seraías, Reelaías, Mardoqueo, Bilsán, Mispar, Bigvai, Rehum nin Baana. 3 Je cyajlal yi e' yi e' pakxij: Yi e' xonl Paros, i'tz cob mil tu jun cient tu oxc'al tu coblaj chixone'n. 4 Yi e' xonl Sefatías, i'tz ox cient tu oxc'al tu coblaj chixone'n. 5 Yi e' xonl Ara, i'tz juk cient tu oxc'al tu o'laj chixone'n. 6 Yi e' xonl Pahat-moab, nka yi e' xonl Josué tu Joab, at cob mil tu wajxak cient tu coblaj chixone'n. 7 Yi e' xonl Elam, i'tz jun mil tu cob cient tu ni'cy tu cyaj chixone'n. 8 Yi e' xonl Zatu, i'tz beluj cient tu ca'wunak o' chixone'n. 9 Yi e' xonl Zacai, i'tz juk cient tu oxc'al chixone'n. 10 Yi e' xonl Binuy, i'tz kak cient tu ca'wunak cob chixone'n. 11 Yi e' xonl Bebai, i'tz kak cient tu junak ox chixone'n. 12 Yi e' xonl Azgad, i'tz jun mil tu cob cient tu junak cob chixone'n. 13 Yi e' xonl Adonicam, i'tz kak cient tu oxc'al tu waklaj chixone'n. 14 Yi e' xonl Bigvai, i'tz cob mil tu nicy' cient tu kak chixone'n. 15 Yi e' xonl Adín, i'tz cyaj cient tu nicy' cient tu cyaj chixone'n. 16 Yi e' xonl Ater, nka yi e' xonl Ezequías, i'tz jun mutx' tu wajxaklaj chixone'n. 17 Yi e' xonl Bezai, i'tz ox cient tu junak ox chixone'n. 18 Yi e' xonl Jora, i'tz jun cient tu coblaj chixone'n. 19 Yi e' xonl Hasum, i'tz cob cient tu junak ox chixone'n. 20 Yi e' aj Gibar, i'tz jun mutx' tu o'laj chixone'n. 21 Yi e' aj Belén, i'tz jun cient tu junak ox chixone'n. 22 Yi e' aj Netofa, i'tz nicy' cient tu kak chixone'n. 23 Yi e' aj Anatot, i'tz jun cient tu junak wajxak chixone'n. 24 Yi e' xonl Bet-azmavet, i'tz ca'wunak cob chixone'n. 25 Yi e' aj Quiriat-jearim, tu Cafira, nin Beerot, i'tz juk cient tu ca'wunak ox chixone'n. 26 Yi e' aj Ramá tu Geba, i'tz kak cient tu junak jun chixone'n. 27 Yi e' xonl Micmas, i'tz jun cient tu junak cob chixone'n. 28 Yi e' aj Betel tu Hai, i'tz cob cient tu junak ox chixone'n. 29 Yi e' xonl Nebo, i'tz nicy' cient tu cob chixone'n. 30 Yi e' xonl Magbis, i'tz xkanca'p cient tu kak chixone'n. 31 Yi e' xonl yi junt Elam, i'tz jun mil tu cob cient tu ni'cy tu cyaj chixone'n. 32 Yi e' xonl Harim, i'tz ox cient tu junak chixone'n. 33 Yi e' aj Lod tu Hadid nin Ono, i'tz juk cient tu junak o' chixone'n. 34 Yi e' aj Jericó, i'tz ox cient tu ca'wunak o' chixone'n. 35 Yi e' aj Senaa, i'tz ox mil tu kak cient tu junaklaj chixone'n. 36 Ma yi e' pale' yi e' xonl Jedaías nin e' xonl Josué, i'tz beluj cient tu oxc'al tu oxlaj chixone'n. 37 Yi e' xonl Imer, i'tz jun mil tu nicy' cient tu cob chixone'n. 38 Yi e' xonl Pasur, i'tz jun mil tu cob cient tu ca'wunak juk chixone'n. 39 Yi e' aj Harim, i'tz jun mil tu juklaj chixone'n. 40 Ma yi e' levita, yi xonl Josué tu Cadmiel, ncha'tz e' xonl Hodavías, i'tz oxc'al tu cyajlaj chixone'n. 41 Ma yi e' ajbitz yi e' xonl Asaf, i'tz jun cient tu junak wajxak chixone'n.

42 Ma yi e' q'uicy'lom puert, yi e' xonl Salum, scyuch' yi e' xonl Ater, Talmón, Acub tu e' xonl Hatita, nin yi e' xonl Sobai, i'tz jun cient tu junak belujlaj chixone'n.

43 Ma yi e' yi na chixcon le templo i'tz: Yi e' xonl Ziha, scyuch' yi e' xonl Hasufa tu Tabaot, 44 scyuch' yi e' xonl Queros, Siaha tu Padón, 45 scyuch' yi e' xonl Lebana tu Hagaba, tu Acub, 46 scyuch' yi e' xonl Hagab tu Salmai, tu Hanán, 47 scyuch' yi e' aj Gidel

† 1:7 2R 24:13; 25:13-16; 2Cr 36:10, 18.

tu Gahar tu Reaía, ⁴⁸ scyuch' yi e' aj Rezín tu Necoda, tu Gazam, ⁴⁹ scyuch' yi e' aj Uza, Paseah, Besai, ⁵⁰ scyuch' yi e' aj Asena, Meunim, Nefusim, ⁵¹ Bacbuc, Hacufa, Harhur, ⁵² Bazlut, Mehída, Harsa, ⁵³ scyuch' yi e' xonl Barcos, Sísara, Tema, ⁵⁴ scyuch' yi e' xonl Nezá, nin scyuch' yi e' xonl Hatifa.

⁵⁵ Ma yi e' yi xconake' tu Salomón, i'tz yi e' xonl Sotai tu Soferet, tu Peruda, ⁵⁶ scyuch' yi e' xonl Jaala, Darcón, Gildel, ⁵⁷ scyuch' yi e' xonl Sefatías, Hatil, Poqueret-hazebaim nin Amón. ⁵⁸ Yi cyajlal yi e' yi na chixcon le templo, scyuch' yi chixonl yi e' mos Salomón, i'tz ox cient tu jun mutx' tu coblaj chixone'n.

⁵⁹ Ma yi e' yi e' saj tulak e'chk tnum, Tel-mela, tu Tel-harsa, tu Kerub, Adón nin Imer, quinín lajluchax yi ko e' mero xonl Israel nka qui'. Ej, nin yi e'a'tz i'tz: ⁶⁰ Yi e' xonl Delaía tu Tobías, nin Necoda. I'tz kak cient tu ni'cy tu cob chixone'n. ⁶¹ Ncha'tz yi e' chixonl yi e' pale', i'tz yi e' xonl Habaía tu Cos, nin Barzilai, yi jun yi ume' te jun scyeri yi e' me'l Barzilai yi aj Galaad. Cha'stzun te tocle'n chibi' tetz Berzilai. ⁶² Cyakil yi e'a'tz, oc joyle'n chibi' le liwr kale tz'ibane't chibi' cyakil yi e' xonl Israel, poro quinín jal chibi'. Cha'stzun te cyele'n laju'n xchixo'l yi e' pale'. ⁶³ Ncha'tz tal yi gobernador* scyetz tan qui chiwane'n te yi e'chk oy yi na opon tetz chiwa' yi e' pale', jalen cu'n yil jal jun pale' yi ba'n xcon yi Urim tu Tumim† ta'n tan lajluchaxe'n yi ko bintzi nin e' pale' nka qui'.

⁶⁴ Yi cyajlal cyakil yi e' xonl Israela'tz, i'tz ca'wunak cob mil tu ox cient tu oxc'al tu lajuj chixone'n. ⁶⁵ Poro quinín e' oc yi chi'esclaw tajlal. Nin yi e' chi'esclawa'tz, i'tz juk mil tu ox cient tu junak juklaj chixone'n. Ncha'tz at cob cient ajbitz yi e' yaj tu xna'n yi qui e' oc tajlal. ⁶⁶ Ncha'tz at juk cient tu junak waklaj chichej tu cob cient tu ca'wunak o' chimula'. ⁶⁷ Ncha'tz at cyaj cient tu junak o'laj chicamey, nin kak mil tu juk cient tu junak chiburu'.

⁶⁸ At tzun e', e' baj opontz le templo tetz Kataj yi at Jerusalén, nin baj cyoyil e'chk balaj oy tan je'se'n pon junt tir yi ca'l Kataj. ⁶⁹ Ncha'tz baj cyak'ol pwok tan je'se'n pon yi ak'un. Cho'n xome'n cyen te'j yi mbi cu'n at scyuch'. Molxij e'chk lajuj lo' quintal tu ni'cy oro cya'n. Ncha'tz molxij e'chk oxc'al lo' quintal sakal. Nin molxij jun cient be'ch cyetz pale' cyak'un.

⁷⁰ Yi e' pale' scyuch' yi e' levita, scyuch' jujunt xonl Israel, cho'n e' baj cyaje'n cyen tan najewe'n Jerusalén. Ma yi e' ajbitz scyuch' yi e' q'uicy'lom sawan, scyuch' yi e' yi na chixcon le templo, scyuch' yi e' mas xonl Israel, cho'n e' cyaje'n cyen tulak cyetz chi'ama'l.‡

3

Yi toque'n banle'n yi patbil chitx'ixwatz

¹ Itzun bantz yi tucumule'n yi juki'n xaw tetz yi yob, nin te yi nsken chibaj naje' yi e' xonl Israel swutzak yi chi'ama'l, nintzun e' mol quibtz chicyakil cu'n le tnum Jerusalén.*

² Ma cyetz Josué, yi cy'ajl Josadac scyuch' yi e' mas pale', tu Zorobabel yi cy'ajl Salatiel, tuml cyakil yi e' chixonl, nin e' oc tan banle'n jun patbil chitx'ixwatz† tan pate'n cyoy tetz Ryos chi na tal yi ley Moisés, yi xchakum Ryos. ³ Ej, nin cho'n je'n chibnol junt tir tibaj yi xe' yi antiw yi xitnak. Ja chixob scyetz yi e' chicontr yi najlche' chinaka'jil, poro quinín nchitane' tan banle'n yi jun patbil chitx'ixwatz'a'tz. Ma yi bnixe'n, cyakil jalchan nin cyakil cwe'n k'ej,‡ e' oc tan pate'n chitx'ixwatz tibaj tan tak'le'n k'ej Kataj. ⁴ Ncha'tz e' oc tan banle'n tane'n yi jun wutzile'n nim k'ej yi na bi'aj Tetz Scabte',§ chi yi ley yi tz'iba'nt cyen. Nin cyakil k'ej e' oc tan pate'n chitx'ixwatz chi tane'n chicstumbr, nin cyak' cyakil yi cyoy yi tajwe'n tan cyoyil. ⁵ E' pat yi chitx'ixwatz yi tajwe'n tan chipatil cyakil k'ej, nin e' ban tane'n yi k'ej tetz yi ne'x xaw, na ya'stzun yi e'chk k'ej yi bixba'nt cyen tan tak'le'n

* **2:63** Esd 1:8. † **2:63** Ex 28:30; Nm 27:21; 1S 14:41. ‡ **2:70** 1Cr 9:2; Neh 11:3. * **3:1** Neh 7:73—8:1. † **3:2** Ex 27:1. ‡ **3:3** Ex 29:38-42; Nm 28:1-8. § **3:4** Lv 23:33-36; Nm 29:12-38; Dt 16:13-15.

k'ej Kataj.* Nin at wi'nin e' yi tetz cu'n cyalma' ja chopon tan toye'n yi chitx'ixwatz yi chigan tu'.⁶ E' xe'tij tan pate'n cyoy tetz Kataj le bajx k'ej tetz yi juki'n xaw te yi yob. Nin te yi tiempa'tz ya'stzun taxk xe'tij banle'n yi ca'l Kataj Jerusalén.⁷ Poro nintzun e' txumtz tan banle'n yi ca'l Kataj, cyak' pwok scyetz yi e' bnol ca'l tan banle'n yi ak'un. Ncha'tz e' ban scye'j yi e' se'ol tze'. Nin ncha'tz cyak' ixi'n triw, tu aceit scyetz yi aj Tiro tu Sidón, tan chibene'n tan ticy'le'n e'chk tze' yi cedro jalen wi'wtz Líbano, nin tan saje'n cya'n wi mar, tan tule'n Jope yi at tzi mar. Ya'stzun cyulejtz, chi yi permis yi tak' yi rey Ciro cwent Persia scyetz.

Yi cyoque'n tan banle'n yi ca'l Kataj Jerusalén

⁸ Tircu'n tzun cyoque'ntz tan ak'un tan banle'n yi ca'l Kataj. Oc Zorobabel yi cy'ajl Salatiel, tu Josué yi cy'ajl Josadac. Ncha'tz e' ban yi e' pale' scyuch' yi e' xonl Leví, scyuch' cyakil yi e' yi e' ul junt tir Jerusalén. E' xe'tij te yi ak'un tul yi ca'p xaw tetz yi ca'p yob yi cyunle'nix. Nin yi e' yi e' oc sju' yi ak'un i'tz yi e' xonl Leví yi nsken tz'ak junak yob cyak'un.⁹ Ma tetz Josué scyuch' yi e' cy'ajl, scyuch' yi e' mas xonl, junit e' ban cyetz tan ak'un scyuch' yi e' xonl Cadmiel, scyuch' yi e' tetz cy'ajl, na e' cu'n xonl Judá. Ncha'tz junit e' ban scyuch' yi e' xonl Henadad, yi e' xonl Leví. E' tzun e' bajx cu'n tan tiwle'n yi ak'un te ca'l Kataj.

¹⁰ Yi xe'te'n cu'se'n xe' yi ca'l Kataj, nintzun e' opon cyakil yi e' pale'. Tircu'n chiweco'n quib tu yi be'ch cyetz tetz pale', nin cy'a'n len jujun chun cya'n. Ncha'tz e' ban yi e' xonl Leví, yi e' tu Asaf, cy'a'n e'chk ma'cl cya'n tan tak'le'n chik'ajsbil tetz Kataj, chi yi talnak Luwiy yi toque'n tetz chireyil yi e' xonl Israel.[†] ¹¹ At jun k'u'j na chitzan tan bitz, nin at junt k'u'j na tza'wen tzaj yi bitz, nin je na cyale'j: “Katyoëink tetz Kataj, na chumbalaj nin yi banl talma' i',[‡] nin quinin bajsbe'n tetz yi banl talma' skibaj yi o' xonl Israel,” che'ch.

Wi'nin chiëch'ine'n tan bi'l tzatzin ate' cu'nt tan tak'le'n chik'ajsbil tetz Kataj, na ya'stzun cwe'n xe' yi ca'l Kataj.

¹² Ma yi e' pale', scyuch' yi e' mas xonl Leví, scyuch' yi e' wi' banl chiwi' yi jujun k'u'j xonl Israel yi sken tijin chic'u'l, nin yi quilnak yi bajx ca'l Kataj, wi'nin cyok'e'n yi cwe'n xe' yi ac'aj ca'l. Nin wi'nin e' yi wi'nin cyok'e'n tan bi'l tzatzin yi ate' cu'nt.¹³ Wi'nin o'kl ate' cu'nt tircu'n, na wi'nin e' yi na chiëch'in tan yi tzatzin yi ate' cu'nt. Nin at e' na chok' tan bis, chin chiwi' nin tan o'kl, nin tan sich', nin kajpe'n nin na icy'e't chiwi'.

4

Yi chixcyewe'n yi e' contr tan makle'n yi ak'un

¹ Itzun bantz, yi quibital yi e' kacontr yi o' aj Israel, yi o' xonl Judá tu Benjamín, yi na katzan ketz tan banle'n yi ca'l Kataj, wech na inak kule'n junt tir le ka'ama'l,² nintzun e' ultz tan yol scyetz Zorobabel tu Josué, nin scyetz yi e' kawil' banl wi', itzun cyaltz:

—E'u' xonl Israel, ¿cuj pe' cya'nu' yil ko'c ketz tan quich'eye'nu' tan banle'n yi ca'l Kataj? Na ncha'tz o', ni'cu'n o' scyuch'u', na junit Ryos na kac'u'laj scyuch'u', nin na kapat ketz katx'ixwatz swutz i' jetz te yi tiemp tetz Esar-hadón yi rey tetz Asiria yi o' ulsan tzone'j.*

³ Poro nin cyal Zorobabel tu Josué scyuch' yi e' mas bajxom yi qui'c rmeril, nin je cyal scyetze'j:

—Qui'c rmeril tan cyoque'nu' tan banle'n yi ca'l Kataj, yi ketz kaRyosil yi o' xonl Israel, na tajwe'n tan bnixe'n ka'n ketz kachuc, chi yi ca'wl yi tak' kawutzile'n Ciro yi rey cwent Persia.

⁴ Yi quibital yi e' kacontr yi txolbila'tz, nintzun chi'ch chic'u'l ske'j, nin e' oc tan tocse'n chic'u'l yi e' mas aj Judá tan qui cyoque'n il tan ak'un.⁵ Ncha'tz cyak' pwok scyetz cobox bajxom yi na chicawun jak' ca'wl yi rey, tan qui cyak'ol ama'l tan banle'n yi ca'l Kataj

* **3:5** Nm 28:11—29:39. † **3:10** 1Cr 25:1; 2Cr 29:25-30. ‡ **3:11** 1Cr 16:34; 2Cr 5:13; 7:3; Sal 100:5; 106:1; 107:1; 118:1; 136:1; Jer 33:11. * **4:2** 2R 17:24-41.

Ryos. Ya'stzun e' ban te yi tiemp yi ncawun Ciro yi rey, jalen te yi tiemp yi ncawun Darío yi rey.

⁶ Ma te yi tiemp yi toque'n cyen Asuero[†] tetz rey, nintzun ben u'j cya'n tan kaxochle'n yi o' aj Judá yi ato' Jerusalén. ⁷ Ncha'tz e' ban yi toque'n cyen Artajerjes[‡] tetz rey cwent Persia. Yi Bislam, Mitrídates, Tabeel scyuch' yi e' mas cyuch', nin ben chitz'ibal jun u'j swutz Artajerjes yi rey tan kaxochle'n yi o' aj Judá. Nin yi u'j yi bnix cya'n, bnix cya'n le chiyol, nin tan yi e'chk letra yi na xcon cyak'un yi e' arameo. ⁸ Ncha'tz ban yi wi'tz bajxom yi na bi'aj Rehum tu yi tetz tajtz'ib yi na bi'aj Simsai, nin ben chitz'ibal jun u'j tetz Artajerjes yi rey tan tak'le'n kil yi o' aj Jerusalén. ⁹⁻¹¹ Yi tz'ibanl tetz yi u'ja'tz i'tz Rehum tu yi tajtz'ib Simsai, scyuch' yi e' mas ajcaw, scyuch' chibajxom yi e' sanlar, nin yi e' mas ajcaw cwent Persia, Erec, Babilonia tu Susa, yi na a'lchij Elam tetz. Tircu'n junit e' ban scyuch' yi e' mas ajcaw yi ate' lakak e'chk mas tnum, yi at jak' ca'wl yi wi'tz ajcaw Asnapar, nin cho'n cyule'n tan najewe'n le e'chk ama'l cwent Samaria tu e'chk ama'l swutz o'ctzaj yi tzanla' Eufrates. Je na tal yi carte'j yi opon swutz Artajerjes yi rey:

“Yi u'je'j, i'tz tetz teru' yi wi'tz kareyil Artajerjes, nin ja bnix ka'n yi o' yi o' xchakumu', yi ato' le e'chk ama'l swutz o'ctzaj yi tzanla' Eufrates.

¹² ”Ilu' kareyil, na kaj kal teru': Yi e' judiy, yi tak' kareyil ama'l scyetz tan cyule'n junt tir le chi'ama'l Jerusalén, na chitzan tan banle'n ba'n tetz yi chitnumil, na na chitzan tan banle'n yi tapij solte'j yi tnum. Ej, nin chocopon tan contri'n ske'j, na e' pajol ca'wlu'. ¹³ Cha'stzun te na katzan tan talche'n teru', na yi kol chixcye' tan banle'n yi chitnumil, nin tan je'se'n junt tir yi tapij, qui't chichoj yi alcawal tu e'chk cutxuj, tu e'chk mas pwok yi na saj xchixo'l. Ej, nin tan paj yi quil cyak', quil jal mas bambilu'.

¹⁴ Ilu' kareyil yi o' ketz yi ato' jak' ca'wlu' qui na kaj yil bajij yi jun xtxolbila'tz te'ju', cha'stzun te ja katxum tan bene'n katz'ibal yi jun u'je'j tan talche'n teru'. ¹⁵ Ilu' teru' kareyil, ba'n tcu'n yi nink tz'ocu' tan joyle'n yi e'chk u'j yi colij cyak'un yi e' ajcaw sajle'n, nin stile'u' kale na talwit yi e' yi ate' le yi jun tnuma'tz, e' len cu'n pajol ca'wl, nin chin xo'wbil nin e' yil cho'c tetz kacontr. Nk'e'tz ntin tetz ketz, ma na tetz cyakil nación bene'n tzi'n, na ya'stzun e' banak sajle'n. Nin ya'stzun quil yi cwe'n woq'ui'n yi chitnumil. ¹⁶ Ma jalu', ilu' kajcaw, na katzan tan talche'n yi xtxolbile'j teru' na yi kol chixcye' tan banle'n junt tir yi tnum tu yi tapij solte'j, tz'elepon k'aju' nin qui't xcye'u' tan chicawe'n. Nin tan yi xtxolbila'tz, ncha'tz xchibne' cyakil yi e' mas nación yi ate' swutz o'ctzaj yi tzanla' Eufrates,” che'ch yi e' bajxoma'tz ban nintz tul yi u'j yi opon swutz yi rey.

¹⁷ Yi tpone'n yi u'j swutz yi rey, nintzun saj bnol junt u'j tan talche'n scyetz yi e' ajcawa'tz, nin je na tale'j:

¹⁸ “Na waj yil wal mu'x tal tzitetz te yi jun u'j yi ulnak ita'n tzinwutz, yi je'nakt itx'ixpulwok le ketz kayol. Ja je' si'le'n tzinwutz. ¹⁹ Ncha'tz ja no'c tan joyle'n tkanil yi xe'n tane'n yi jun tnuma'tz, nin bintzinin, yi jun tnuma'tz chin cachi' nin, na e' cu'n pajol ca'wl yi e' wunak yi ate' tc'u'l, nin ala' tir e' oc tan contri'n scye'j mas tnum. ²⁰ Nin le yi jun tnuma'tz, e' jal balaj rey yi e' cawun tibaj cyakil e'chk ama'l toque'n tzi'n, kale atite't yi tzanla' Eufrates. Nin ja cho'c cyakil wunak jak' chica'wl, na ja chichoj e'chk alcawal tu e'chk cutxuj scyetz. ²¹ Cha'stzun te na waj yil ben mantar ita'nwok tan chimakle'n te yi ak'un. Qui't tz'oc kbal yi ak'un, jalen cu'n chincawun junt tir yi kol bnix nka qui'. ²² Eli'ch yi ca'wle'j te ic'u'l, na ko tzun chixcye' tan kaxite'n tircu'n,” chij yi rey ban nintz.

²³ Yi topone'n yi u'je'j tk'ab Rehum, nin yi je'n si'le'n swutz i' tan Simsai yi tajtz'ib, nin yi quibital chicyakil cu'n scyuch' yi e' mas ajcaw, lajke'l nin tzun e' bene'ntz Jerusalén tan chimakle'n yi e' judiy yi na chak'uj. ²⁴ Cha'stzun te qui't oc ak'un te yi ca'l Kataj yi at Jerusalén, jalen te yi tele'n ca'p yob tan Darío yi rey tan cawu'n tibaj yi ama'l Persia.

[†] 4:6 Est 1:1. [‡] 4:7 Neh 1:1.

5

Yi toque'n junt tir ak'un te yi ca'l Kataj

¹ Itzun bantz nintzun cyal yi cob elsanl stzi' Ryos yi Hageo* tu Zacarías yi cy'ajl Iddo, scyetz yi e' judiy yi najlche' Judá, scyuch' yi e' yi ate' Jerusalén yi e'chk xtxolbil yi tal Ryos scyetz. ² Yi quibital Zorobabel yi cy'ajl Salatiel, tu Josué yi cy'ajl Josadac, yi e'chk xtxolbila'tz yi tal Ryos tetz Hageo tu Zacarías, nintzun cho'c junt tir tan ak'un tan banle'n yi ca'l Kataj Jerusalén. Nin xomche' yi e' elsanl stzi' Ryosa'tz tan quich'eye'n. ³⁻⁴ Poro yi quibital Tatnai, yi gobernador yi na cawun le e'chk ama'l swutz o'ctzaj yi tzanla' Eufrates, tu Setar-boznai, nintzun e' ul scyuch' yi e' yi xom chiwi' scye'j tan makle'n junt tir yi ak'un. Itzun cyaltz: “¿Na' mmak'on ama'l tzitetz tan itoque'n tan banle'n junt tir yi ak'une'j, nin tan toque'n e'chk tze' ita'n te'j? ¿Na' scyetz e' yi na chitzan tan ak'un te yi jun ak'une'j?” che'ch bantz.

⁵ Poro ntyoxtu' tetz Ryos yi ilenin xom i' scye'j yi e' kabajxom yi o' judiy, cha'stzun te quinín tane' yi ak'un. Poro yi e' contra'tz ilenin ja chijoy puntíl, na nin ben junt u'j cya'n swutz Darío yi rey. ⁶ Yi e' yi bengan yi u'ja'tz tetz yi rey i'tz Tatnai, yi gobernador yi na cawun tibaj e'chk ama'l swutz o'ctzaj yi tzanla' Eufrates, nin Setar-boznai, scyuch' yi e' mas ajcaw yi na chicawun xljaj i'.

⁷⁻⁸ Je na tal yi u'j yi ben cya'n swutz Darío yi rey:

“Ilu' kareyil, jun yos tetz teru' nin ba'nk atitu'. Ntin na kaj kal teru' yi ja xka'k tan tiwle'n yi e'chk ama'l Judá, nin ja kil yi ilenin na tzan banle'n yi jun ca'l Ryos tul yi tnuma'tz. Na chitzan tan banle'n tan e'chk lmak c'ub yi se'ij cu'n tane'n. Nin ja oc e'chk tz'lum cya'n te yi tapij. Chin lajke'l nin quitane'n tan banle'n yi ak'un. ⁹ Yi nkopon xchixo'l, nintzun nkajak scyetz yi chibajxom yi e' judiya'tz, yi na' tzun mmak'on ama'l scyetz tan banle'n yi jun ak'una'tz. ¹⁰ Ncha'tz ja kajak scyetz yi mbi chibi' yi e' bajxom te yi jun ak'una'tz, na yi kajbil i'tz yi nin klo' nkak' chibi' teru'.

¹¹ ”Itzun ncyaltz sketz: ‘Yi ketz, na kalok' jun Ryos yi bnol tetz yi tcya'j tu yi wuxtx'otx', nin na katzan tan banle'n ba'n tetz yi ca'l yi bnixnak tan jun kareyil yi o' xonl Israel tenxchan,† che'ch.

¹² ”Ncha'tz ja cyal: ‘Yi e' kamam kate' cyak' chi'ch c'u'lal tetz kaRyosil, cha'stzun te tk'ol i' ama'l tetz Nabucodonosor yi rey tetz Babilonia, yi caldeo, tan chibene'n pres, nin tan xite'n yi ca'le'j.‡ ¹³ Poro yi tele'n tiemp yi toque'n cyen Ciro tetz rey le ama'l Babilonia, nin yi tele'n jun yob tan i' tan cawu'n, nintzun tak' i' ama'l tan banle'n junt tir yi ca'l Kataj,§ che'ch.

¹⁴ ”Ncha'tz ja cyal: ‘Yi tk'ol Ciro yi rey ama'l tan banle'n yi ca'l Kataj, nin ben i'tz tan ticy'le'n tzaj yi e'chk ma'cl yi aj tcy'al Nabucodonosor le ca'l Kataj tzone'j, nin opontz ta'n Babilonia. Cho'n tk'ol Ciro yi e'chk ma'cla'tz tetz Sesbasar yi oc ta'n tetz gobernador le tnume'j Jerusalén. ¹⁵ Tak' Ciro ama'l tetz Sesbasar tan bene'n tcy'al e'chk ma'cla'tz, nin tak' i' ama'l tetz tan banle'n junt tir yi templo kale cu'nakit woc'. ¹⁶ Cha'stzun te jetz yi tule'n Sesbasar tzone'j Jerusalén, ja cu' xe'tz bil yi ak'un ta'n xe ca'l Kataj, nin jetza'tz xe'tle'nix yi ak'un. Nin txe'n kaxcye' te'j, che'ch yi e' xonl Israela'tz bantz sketz.

¹⁷ ”Ma jalu' ilu' kareyil, na kaj kajak pawor teru', yi nink tz'ocu' tan joyle'n, yi na' colije't e'chk u'j yi ko bintzi tak' Ciro yi rey ama'l tan cyoque'n yi e' judiy tan banle'n yi jun temploja'tz. Nin ko bintzi yi xtxolbile'j na kaj kubit teru', nin na kaj kubit yi mbi xtxumu'nu' te yi xtxolbila'tz,” chij yi u'j yi opon swutz yi rey.

* 5:1 Hag 1-2; Zac 1:1; 4:6-10; 6:15. † 5:11 1R 6—7. ‡ 5:12 2R 25:8-12; 2Cr 36:17-20; Jer 52:12-15. § 5:13 Esd 1:2-11.

6

¹ Nintzun ben mantar yi rey Darío tan joyle'n e'chk u'ja'tz tul e'chk cu'lbil u'j yi at Babilonia. ² Cho'n tzun jale'n jun liwr xe chica'l yi e' ajcaw tetz yi tnum Ecbatana yi at le ama'l Media. Nin je na tal yi jun u'ja'tz:

³ “Itzun bantz tul yi bajx yob tan Ciro yi rey tan cawu'n le ama'l Persia, nintzun el yi jun ca'wle'j ta'n, nin yi xtxolbil, i'tz te yi xe'n sbne' yi templo, yi ca'l Ryos Jerusalén. Oken kbal banle'n, nin xe'tok cu'se'n yi xe', bantz bnixe'n jun balaj ca'l, bantz cyopone'n yi e' wunak tan cyoyil chitx'ixwatz le yi jun ama'la'tz. Nin tajwe'n yi junak juk metr tz'an yi wutz tkan yi jun ca'la'tz, nin junak juk metr tz'an yi wutz. ⁴ Ba'n xcon ox txol lmak c'ub cu'n. Kalena's tzun lben balaj tze' tibaj. Ma yi pwok yil sotz te'j, tajwe'n tan xchojol yi rey.

⁵ ”Ma yi e'chk ma'cl yi xconk le ca'la'tz, ba'n cha'j junt tir yi ma'cl yi sajnak tcy'al Nabucodonosor, yi oro cu'n tu sakal. Ba'n cha'jt, na cho'n saje'n le templo yi xitnak Jerusalén. Nin tajwe'n tan taje'n junt tir cyakil yi e'chk ma'cla'tz, na ya'stzun xac tan xcone'n.”

⁶ Yi tbital Darío yi rey yi xtxolbila'tz nintzun ben jun u'j ta'n tetz Tatnai tu Setar-boznai, scyuch' yi e' mas ajcaw yi na chicawun le e'chk ama'l swutz o'ctzaj yi tzanla' Eufrates, tan talche'n scyetz yi xtxolbile'j:

⁷ “Axwok Tatnai scyuch' yi e' mas ajcaw, na waj lwal tzitetz. Quil che' ixuxwok yi e' judiy. Ak'wok ama'l scyetz yi chibajxom tan cyoque'n tan banle'n yi jun temploja'tz.*

⁸ Nin je jun ca'wle'j tan koque'n tan quich'eye'n tan banle'n yi jun ak'una'tz. Cyakil yi pwok yi na saj le e'chk ama'l yi at swutz cy'en yi tzanla' Eufrates, tajwe'n tan tak'le'n scyetz yi e' aj Judá tan quich'eye'n, bantz bnixe'n chan yi ak'un. ⁹ Nin tajwe'n tz'ak'lij cyakil yi tajwe'n scyetz yi e' pale' yi ate' le ama'la'tz. Tajwe'n yil tz'ak'lij e'chk ne'x wacx, lmak cne'r nka e'chk ne'x cneru' scyetz, na ya'stzun yi na xcon cya'n tetz chitx'ixwatz. Ncha'tz tajwe'n tz'ak'lij e'chk takle'n chi tane'n ixi'n triw tu atz'um, ¹⁰ tu ta'al uva, tu aceit. Tajwe'n tz'ak'lij scyetz, na ya'stzun na oylij tetz Ryos yi at tzi'n tcya'j tan stzatzine'n i' scye'j. Ncha'tz na waj yil chijak yi banl talma' Ryos swibaj yi in wetz ireyil, scyuch' yi e' innitxa'. ¹¹ Ncha'tz na waj wal: Yi ko at jun yi quil sban tane'n yi jun ca'wle'j, tajwe'n tan tele'n tzaj jun ptzo'm te yi ca'l, nin jek c'alij i' te'j. Ma yi ca'l i', cuk woq'ui'n, junawes nin woq'ue'k cyen tu'tz. ¹² Nin yi Ryos yi txa'one'n yi tnum Jerusalén scyetz yi tetz tanum, tz'ocopon i' tan xite'n alchok rey nka nación yil tz'oc tan joyle'n puntil tan xite'n yi tetz ca'l yi at Jerusalén. Ya'stzun yi ca'wl yi na chintzan tan talche'n nin tzitetz. Nin tajwe'n tzibanwok tane'n tircu'n yi wetz inca'wla'tz,” stzun Darío yi rey ban nintz tul u'j.

Yi cyoque'n yi e' xonl Israel tan wi'tze'n yi ca'l Kataj, nin tan ticy'se'n wutz k'ej

¹³ Yi tpone'n yi u'j xchiwutz Tatnai yi gobernador, tu Setar-boznai, scyuch' yi e' mas ajcaw yi ate' le ama'la'tz, swutz o'ctzaj yi tzanla' Eufrates, nintzun e' ban tane'ntz, quib yi tal Darío yi rey scyetz. ¹⁴ Cha'stzun te ja jal puntil tan cyoque'n cyakil yi cyajcawil yi e' judiy tan bnixe'n chan yi jun ak'una'tz. Ej, nin ya'tznin cyajbil yi cob elsanl stzi' Ryos, yi Hageo, tu Zacarías yi cy'ajl Iddo.† Nin ja bnix yi templo chi yi cyajna'ke' cyen cawu'n te'j tan Kataj Ryos, ncha'tz chi yi ca'wl yi cyak'nak Ciro tu Darío, tu Artajerjes, yi e' rey banake' cyen le ama'l Persia. ¹⁵ Ja bnix yi ak'un cya'n‡ le ox tajlal yi xaw Adar, tul yi kaki'n yob tan yi rey Darío tan cawu'n le ama'l Persia.

¹⁶ Ticy'e'n tzun wutz k'ej yi ca'l Kataj cyak'un cyakil yi e' xonl Israel yi xcha'knake' pres, scyuch' yi e' pale', nin yi e' levita. ¹⁷ Wi'nin chitzatzine'n yi ticy'e'n wutz k'ej yi ca'la'tz, nin baj cyoyil yi chitx'ixwatz. E' oc tan pate'n jun cient ne'x wacx tu cob cient cne'r, tu

* **6:7** Hag 2:21. † **6:14** Esd 5:1-2; Hag 1:1; Zac 1:1. ‡ **6:15** Yi jun ca'l Kataja's, na a'lchij “yi ca'p templo” ja xcon cya'n jalen yi tulake'n Kataj Jesucristo. Junak yob te yi ntaxk itz'ij Jesucristo, ocnak yi rey Herodes “el Grande” tan yubse'n. Ej nin ja xcon jalen yi yob 70 tib yi tiz'e'n Jesucristo. Tul yi jun yoba'tz ya'stzun cwe'n woq'ue'n cyak'un yi e' sanlar tetz Roma jak ca'wl Tito. Jetza'tz qui'c jun templo at Israel.

cyaj cient ne'x cneru'. Ncha'tz cyoy coblaj chiw, jujun te yi jujun k'u'j e'. Ya'stzun yi cyoy yi cyak' len tan stzajse'n yi quil.

¹⁸ Cyoque'n tzun yi e' xonl Israel tan banle'n chimunl swutz Kataj Ryos. Ncha'tz yi e' pale', e' oc tan banle'n yi cyetz chimunl. Ej, nin ncha'tz e' ban yi e' xonl Leví. Bnix e'chk xtxolbila'tz cya'n chi tz'iba'nt cyen tan Moisés.

Yi ticy'e'n yi Pasc cya'n

¹⁹ Ma le cyajlaj tajlal yi bajx xaw tetz yi yob, § cyakil yi e', yi e' opon junt tir Jerusalén e' ban tane'n yi Pasc. ²⁰ Te yi cyoque'n tan banle'n tane'n, nin chixansaj quib yi e' pale' scyuch' yi e' xonl Leví. Kalena's tzun cyoque'n yi e' xonl Leví tan biyle'n chitx'ixwatz tetz Pasc. Cyoy yi cyetz chitx'ixwatz, nin chitx'ixwatz yi e' yi e' ult. ²¹ Cyakil yi e' xonl Israel yi e' ult junt tir Jerusalén, e' ban tane'n yi Pasc. Ncha'tz e' ban yi e' awer nak yi nsken cyaj cyen quilol yi e'chk yab ajtza'kl yi xomche' te'j sajle'n.* E' ban tane'n yi Pasc scyuch' yi e' xonl Israel, na nin cyek xchi' yi kaRyosil yi o' xonl Israel. ²² Juk tzun k'ej e' ban tan banle'n tane'n yi jun k'ejat'z. Baj pam cya'n yi qui'c xtx'amil. Nin wi'nin chitzatzine'n chicyakil cu'n, na ja quil yi banl talma' Ryos. Na nin oc tk'ol Ryos le xtxumu'n yi rey tan tk'ol ama'l, nin tan quich'eyane'n tan banle'n yi ca'l Kataj yi kaRyosil.

7

Yi cyopone'n Esdras scyuch' yi e' mas tanum le tnum Jerusalén

¹ Itzun bantz yi tele'n tiemp, nin yi toque'n cyen Artajerjes tetz ajcaw le ama'l Persia. At tzun jun pale' yi at Babilonia yi na bi'aj Esdras, yi ul tzone'j Jerusalén. Yi jun yaja'tz i' mero xonl Aarón, yi bajx pale', na i' xonl Seraías, tu Azarías, nin Hilcías, yi e' cu'n xonl Salum. ² Yi Saluma'tz, ya'stzun cy'ajl Sadoc, ma yi Sadoc i' cy'ajl Ahitob, ³ ma yi Ahitob i' cy'ajl Amarías, ma yi Amarías i' cy'ajl Azarías, ma yi Azarías i' cy'ajl Meraiot, ⁴ ma Meraiot i' cy'ajl Zeraías, ma Zeraías i' cy'ajl Uzi, ma Uzi i' cy'ajl Buqui, ⁵ ma Buqui i' cy'ajl Abisúa, ma Abisúa i' cy'ajl Finees, ma Finees i' cy'ajl Eleazar, ma Eleazar i' cy'ajl Aarón yi bajx pale'.

⁶ Yi Esdrasa'tz, i' jun balaj ajchusunl scye'j wunak te yi ley Ryos yi ak'lij tetz Moisés. Nin xomij yi banl talma' Kataj te'j. Cha'stzun te tk'ol Artajerjes yi rey cyakil yi mbi cu'n jak i' tetz. Nin cha'stzun te pakxe'n junt tir le tnum Jerusalén. ⁷ Yi pakxe'n Jerusalén, xomche' cobox xonl Israel te i'. Xomche' cobox pale' te'j, scyuch' cobox xonl Leví, nin cobox ajbitz, scyuch' cobox q'uicy'lom puert, tu yi e' ak'unsom xe ca'l Kataj. Nin te yi tiempa'tz yi tunle'nix, ya'stzun yi sken el jukix yob tan Artajerjes tan cawu'n le ama'l Persia.

⁸⁻⁹ Itzun bantz, tan yi banl talma' Ryos, nintzun xtxum Esdras tan tule'n Jerusalén. E' el tzaj Babilonia le bajx tajlal yi bajx xaw tetz yi juki'n yob tan Artajerjes tan cawu'n, nin e' ul tzone'j Jerusalén le bajx k'ej tetz yi o'i'n xaw tetz yi ite'n nin yoba'tz. ¹⁰ Yi mero tajbil Esdras i'tz tan tele'n xtxum mas te yi ca'wl Kataj, nin tan banle'n tane'n, nin tan chichusle'n yi e' mas xonl Israel te yi e'chk ca'wla'tz.

Yi permis yi tak' Artajerjes yi rey tetz Esdras

¹¹ Je na tal yi u'j yi tak' Artajerjes yi rey tetz Esdras, yi pale' yi chusijt te yi e'chk ca'wl Ryos yi ak'ijt scyetz yi e' xonl Israel. Je yi xtxolbile'j:

¹² “Yi in wetz in Artajerjes, in yi rey, nin na chintzan tan talche'n jun yos tetz teru' ilu' Esdras. Ilu' jun pale', nin chusiju' te yi ca'wl yi Ryos yi cho'n at tcya'j. ¹³ Ja el jun ca'wl wa'n tan talche'n yi ko at jun xonl Israel yi at bene'n tzi'n yi na taj tz'aj junt tir Jerusalén te'ju', ba'n tz'ajt. Qui'c na ban ko e' pale' nka e' xonl Leví, alchok scyetz ba'n tz'ajt. ¹⁴ Na ja bixe' wa'n, scyuch' yi juk yaj yi ate' tan wuch'eye'n tzone'j, tan bene'nu' tan xajse'n yi tnum Jerusalén cwent Judá, chi yi ca'wl yi tak'nak Ryos teru'. ¹⁵ Ba'n tcy'aj ninu' e'chk

§ 6:19 Ex 12:1-20; Dt 16:1-8. * 6:21 Neh 9:2; 10:28; 13:3.

oro tu sakal yi na katzan tan tak'le'n nin tetz yi chiRyosilu' yi at Jerusalén. ¹⁶ Nin ncha'tz, ba'n tcy'aj ninu' yi e'chk oro tu sakal yi scyak'e' cyakil wunak yi najlche' bene'n tzi'n Babilonia, tu yi e'chk mas ich'eya'n yi scyak'e' yi e' wunak, scyuch' yi e' pale' tan banle'n yi ca'l yi chiRyosilu' Jerusalén. ¹⁷ Nin tan yi e'chk ich'eya'na'tz, ba'n slok'u' e'chk ne'x wacx, tu e'chk lmak cne'r, nin e'chk ne'x cneru', tu e'chk oy, chi tane'n ixi'n triw tu ta'al uva, tan toyilu' wi yi patbil tx'ixwatz yi at le ca'l yi chiRyosilu' le tnum Jerusalén.

¹⁸ "Ma yi sowril yi oro tu yi sakal, ba'n xcon ta'nu' scyuch' yi e' mas tuch'u' kale atit yi tajwe'n te yi ak'un, nin chi yi tajbil yi chiRyosilu'.

¹⁹ "Ma yi e'chk ma'cl yi ja wak' teru' tan xcone'n xe ca'l chiRyosilu', ba'n tabnaju' tk'ab yi Ryos tetz Jerusalén. ²⁰ Ej, nin alchok scyetz mas e'chk takle'n yi tajwe'n teru' tan banle'n yi ca'l Ryos, ba'n tcy'aje'l tzaju' tulak e'chk cu'lbil kale colije't yi e'chk inme'bi'l wa'n. ²¹ Ncha'tz na chintzan tan talche'n scyetz cyakil yi e' colol pwok, yi ate' jak' chica'wl yi e' ajcaw yi najlche' jalaj cy'en yi tzanla' Eufates, yi tajwe'n tan cyak'ol yi mbil sjak Esdras scyetz. Na i' jun pale' yi chusijt te yi xchusu'n Ryos yi at tzi'n tcya'j. ²² Ba'n cyak' kak mil tu kak cient liwr sakal, nin ba'n cyak' junak cob mil litr triw, tu cob mil tu cob cient litr win, tu cob mil tu cob cient litr aceit, tu cyakil yi atz'um yil sjak i'.

²³ "Ncha'tz ba'n cyak' cyakil yi mbi tajwe'n tan xcone'n tetz yi ca'l Ryos le tnum Jerusalén, nin quil chijiix quib tan tak'le'n. Na qui na waj yi nink cawsaj Ryos yi ketz ka'ama'l scyuch' yi e' innitxa'. ²⁴ Ej, nin ncha'tz qui'c cuj yi nink jaklij e'chk cutxuj scyetz yi e' yi na chixcon xe ca'l Ryos chi quitane'n yi e' pale', nka yi e' xonl Leví, nka yi e' ajbitz, nka yi e' q'uicy'lom puert, scyuch' yi e' mas yi na chixcon xe ca'l Ryos, chinch ban nin scyetz.

²⁵ "Ma teru' ta' Esdras, chi yi balaj ajtza'kl yi tak'nak yi Ryosilu' teru', tajwe'n che' bixbaju' cobox ajcaw, tu cobox gobernador tan chicawune'n squibaj yi e' tanumu' yi ate' jalaj cy'en yi tzanla' Eufates. Ba'n chibixe' yi e' yi na el chitxum te ca'wl chiRyosilu', nin ko qui na el chitxum tetz, ba'n che' xchusu'. ²⁶ Nin alchok scyetz yi quil sban tane'n yi ca'wl Ryos tu yi ca'wl yi ja wi't wal teru' yi in rey, tajwe'n tan quime'n jalcu'n, nka tajwe'n tan tele'n laju'n, nka tajwe'n yil xchoj yi mult, nka ba'n tz'oc i' xetze'," stzun yi rey bantz tul yi u'j yi bnix ta'n.

Yi toque'n Esdras tan nachle'n Kataj

²⁷ Toque'n tzun Esdras tan nachle'n Kataj, itzun taltz tul yi oración: "Ntyoix teru' Ta', yi ilu' kaRyosil, nin ilu' chiRyosil yi e' kamam kate'. Ntyoix teru' yi ja oc tk'olu' xtxumu'n yi rey tan tk'ol i' k'e'j yi ca'lu' yi at le tnum Jerusalén. ²⁸ Nin ntyoix teru', na ja xchaju' yi banl talma'u' swibaj, na ja jal imbalajil swutz yi rey, scyuch' yi e' mas ajcaw yi na chicawun xlanj i'. Nin tan yi xtxolbila'tz, ja jal inwalor tan chijutz'e'n cobox kabajxom yi o' xonl Israel tan kapakxe'n Jerusalén," stzun Esdras ban tul yi oración.

8

Je chibi' yi e' yi e' ult Jerusalén

¹ Je chibi' yi e' chibajxom yi jujun k'u'j xonl Israel yi e' pakxijt tzone'j Jerusalén. Cho'n xomche' te Esdras yi cyule'n, yi tk'ol Artajerjes ama'l scyetz tan chipakxe'n. ²⁻³ Ul Gersón yi xonl Finees. Ncha'tz Daniel, yi xonl Itamar, tu Hatús yi cy'ajl Secanías, yi xonl Luwiy. Ncha'tz ul Zacarías yi xonl Paros, nin xomche' jun cient tu ni'cy yaj te i' yi chixonl quib tuch'. ⁴ Ej, nin ncha'tz Elioenai yi cy'ajl Zeraías yi xonl Pahat-moab, nin xomche' cob cient yaj te'j yi e' nin xonl i'. ⁵ Ul Secanías yi cy'ajl Jahaziel, yi xonl Zatu, nin xomche' ox cient yaj te i'. ⁶ Ma tetz Ebed yi cy'ajl Jonatán yi xonl Adín, xomche' nicy' cient yaj te i' yi tule'n. ⁷ Ncha'tz ul Jesaías yi cy'ajl Atalías yi xonl Elam, nin xomche' oxc'al tu lajuj yaj te i'. ⁸ Ma tetz Zabadías yi cy'ajl Micael yi xonl Sefatías, xomche' jun mutx' tu wajxaklaj yaj te i' yi tule'nt. ⁹ Ul Obadías yi cy'ajl Jehiel yi xonl Joab, nin xomche' cob cient tu wajxaklaj

yaj te i'. ¹⁰ Ncha'tz Selomit yi cy'ajl Josifías yi xonl Bani, xomche' jun cient tu oxc'al yaj te' i'. ¹¹ Ma tetz Zacarías yi cy'ajl Bebai jun scyeri chixonl yi e' tu Bebai, xomche' junak wajxak yaj te'j yi tule'n. ¹² Ma tetz Johanán yi cy'ajl Hacatán yi xonl Azgad, xomche' jun cient tu lajuj yaj te i'. ¹³ Ncha'tz cyetz Elifelet tu Jeiel, nin Semaías, ya'stzun wi'tz bil xonl Adonicam. Nin xomche' oxc'al yaj scye'j yi buch tlen cyule'n. ¹⁴ Ma cyetz Utai tu Zabud yi e' xonl Bigvai, yi cyule'n cyetz xomche' oxc'al tu lajuj yaj scye'j.

Yi e' yi nchixcon xe ca'l Kataj

¹⁵ Itzun imban wetz yi in Esdras, che' cwe'n tzun inmolol cyakil yi e' wunaka'tz stzi' yi canal yi na oponsan yi a' le tnum Ahava. Cho'n tzun o' cyaje'n cyentz tetz ox k'ej. Ma yi woque'n tan je'se'n list, cya'l njale't jun xonl Leví wa'n skaxo'l, ntin ate' nin cobox pale'. ¹⁶ Cha'stzun te che' bene'n inchakol cobox yi at chik'ej tan yol tetz Iddo. Je chibi' yi e' yi e' ben inchakole'j: Eliezer, Ariel, Semaías, Elnatán, Jarib, Elnatán, Natán, Zacarías nin Mesulam. Ncha'tz e' ben xomok yi cob chusul cyetz wunak yi na chibi'aj Joiarib tu Elnatán tan yol tetz Iddo. ¹⁷ Yi Iddoja'tz, i' yi ajcaw le yi ama'l Casifía, nin yi chimantar yi e'a'tz, i'tz tan talche'n tetz Iddo scyuch' yi e' mas tuch' yi e' ak'unsom le ca'l Kataj, tan chichakle'n cobox tan kuch'eye'n tan banle'n yi ca'l Kataj Ryos le tnum Jerusalén. ¹⁸ Nin tyoxtu' tetz Kataj Ryos, na nin saj chichakol Serebías, i'tz jun yaj yi tz'aknak cu'n tan ak'un. I' jun scyeri e' xonl Leví yi na chibi'aj, tu Mahli. Xomche' wajxaklaj xone'n te'j, e' cy'ajl tu e' titz'un. ¹⁹ Ncha'tz e' ul Hasabías tu Jesaías yi e' xonl Merari. E' ul tuml junak chixonl.

²⁰ Ncha'tz e' ul cob cient tu junak chixone'n ak'unwil yi e' bixe' tan Luwiy yi rey tiemp tzaj. Xomche' nin chibajxom scye'j. At jun list je'nak tetz chibi'. Yi cyetz chitarey i'tz tan quich'eye'n yi e' mas xonl Leví tan ak'un te ca'l Kataj.

²¹ Yi wi't baje'n yi txolbila'tz nintzun wal scyetz: Tajwe'n tan kamuc'ul we'j te yi ato' naka'jil yi be' a' yi na icy' le tnum Ahava, bantz kajakol cuybil kapaj tetz Kataj Ryos, nin tan jakle'n yi banl talma' i' skibaj scyuch' yi e' kanajal tu yi e'chk kame'bi'l. ²² Na at klo' rmeril tan kajakol cobox sanlar tu cobox aj chejinl tan chixome'n tan kaq'uicy'le'n, poro nin o' tx'ixwij tan jakle'n, na sken kal tetz yi rey: "Yi Kataj Ryos xomij i' scye'j yi e' yi na chixom te yi tetz tajbil. Poro na tak' i' chicaws yi e' yi qui na chixom te yi tetz tajbil," ko'ch bantz.

Yi e'chk balaj oy yi cy'a'n ka'n

²³ Koque'n tzuntz tan nachle'n Kataj, nin tan muc'le'n we'j. O' oc tan cu'swutzil tetz Kataj tan toque'n i' tan kaq'uicy'le'n, nin ya'tz nin bantz. ²⁴ Ncha'tz nin e' je' intxa'ol coblaj chibajxom yi e' pale'. E' je' intxa'ol Serebías tu Hasabías nin lajujt chixonl.

²⁵ Cwe'n tzun injatxol yi sakal tu yi oro, tu cyakil yi e'chk ma'cl yi tak' yi rey, tu cyakil yi e'chk cutxuj yi cyak' yi e' xonl Israel tetz yi ca'l Kataj. Ja inma'laj, nin ja cu' injatxol x'chiwutz tan saje'n chicy'al. ²⁶ Yi baje'n kama'lal, i'tz ca'wunak ox mil liwr sakal tu jun cient lak yi sakal cu'n, tu kak mil tu kak cient liwr oro. ²⁷ Nin junak tkan lmak lak yi oro cu'n, yi waklaj liwr talal, tu cob ma'cl yi brons cu'n, yi chin yube'n nin yi icu'n oro tane'n.

²⁸ Ncha'tz wal scyetz intanum yi xonl Israel: "Yi e'u' cyeru' xansa'nche'tu' chi tane'n yi e'chk ma'cle'j yi sakal tu yi oro. ²⁹ Chibne'u' bin pawor tan q'uicy'le'n, jalen yil kama'laj junt tir x'chiwutz cu'n yi chibajxom yi e' pale', scyuch' yi chibajxom yi e' xonl Leví, scyuch' chibajxom yi jujun xonl Israel, yil kopon le ca'l Kataj yi at Jerusalén." ³⁰ Bene'n tzun chicy'al yi e' pale' scyuch' yi e' xonl Leví cyakil yi e'chk oro tu sakala'tz, nin cyakil yi ma'cl yi ak'lij scyetz.

³¹ Kaje'n tzaj tzuntz tzi yi be' a' yi na icy' Ahava, le coblaj tajlal yi bajx xaw tetz yi yob tan kule'n Jerusalén. Ntyoxt tetz Kataj Ryos yi xomij ske'j tan kaq'uicy'le'n x'chik'ab yi e' mal nak yi ate' tbe'. ³² Yi kule'n Jerusalén, nin o' uje' ox k'ejtz. ³³ Ma le cyaji'n k'ej, kalena's tzun toque'n ma'le'n yi sakal tu yi oro, tu cyakil yi e'chk lak yi saj quicy'al yi e' pale'.

Cho'n toque'n cyen xchik'ab Meremot yi pale' yi cy'ajl Uriás, nin Eleazar yi cy'ajl Finees. Ncha'tz ate' yi e' xonl Leví yi Jozabad yi cy'ajl Josué, tu Noadías yi cy'ajl Binuy. ³⁴ Oc ma'le'n tircu'n, nin cu' swutz jun u'j cyakil yi tajlal yi e'chk ma'cla'tz. ³⁵ Ej, nin cyakil yi e' yi e' ult tzone'j cyak' yi cyetz cyoy. I'tz coblaj ne'x wacx, jun mutx' tu waklaj cne'r, nin oxc'al tu juklaj ne'x cneru', tu coblaj chiw tan xchojle'n quil swutz Ryos. Chijunale'n cu'n cyoyil chitx'ixwatz, nin cyakil yi e'chk tx'ixwatzat'z patu'n cu'n u'lij swutz Ryos. ³⁶ Ej, nin ncha'tz yi e' kajcawil, cyak' yi ort yi saj tk'ol yi rey swetz, scyetz yi e' ajcaw yi ate'-tz le e'chk ama'l jalajicy' tzaj yi tzanla' Eufrates. Nin yi quilol yi jun u'ja'tz yi opon tan yi rey, nin xom chiwi' ske'j yi o' xonl Israel tan banle'n yi ca'l Kataj.

9

Yi quil yi e' xonl Israel yi nchijuch swutz Ryos

¹ Yi wi't baje'n yi xtxolbila'tz, ja chu'l yi wi'tz ajcaw tan talche'n yi xtxolbile'j swetz: “Cyakil yi e' xonl Israel cyuml yi e' pale', scyuch' yi e' xonl Leví, qui na chijatx e'ltzaj quib scye'j cyakil yi e' aj Canaán, scyuch' yi e' hitita, tu e' ferezeo, tu e' jebuseo scyuch' yi e' amonita scyuch' yi e' moabita, scyuch' yi e' aj Egipto, nin yi e' amorreo. Ma na xomche' te yi cyetz chicstumbr yi chin juntlen nin. ² Na yi e' katanum yi e' xonl Israel scyuch' yi e' chinitxa', ja chume' scyuch' chinitxajil yi e' mal wunaka'tz. Nin tan yi xtxolbila'tz, ja chisuk quib scyuch' yi e'a'tz. Nin yi e' yi bajxche' tan banle'n yi xtxolbila'tz i'tz yi e' kabajxom,” che'ch bantz.

³ Yi wital yi xtxolbila'tz, nintzun baj inkatzol yi be'ch wetz, nin baj inxitz'ul yi xi'il inwi' tu inxmatzi'. Nin inc'ole' cu'ntz tan bis tan paj yi xtxolbila'tz. ⁴ Ncha'tz e' ban yi e' mas yi ja chibisun tan quil. Baj cunin k'e'j ka'n tan bis, jalen cu'n cwe'n k'e'j yi topone'n yi oril tan kapatil katx'ixwatz. ⁵ Ma te yi ora'tz, nin el incy'al yi bis te walma', nintzun incu' mejloktz tan nachle'n Kataj. Poro atit nin yi be'ch wetz swe'j yi nskén baj inkatzol.

⁶ Itzun waltz tul inoración: “Wajcaw yi ilu' inRyosil, nternin na chintx'ixwij swutzu', nin qui na a'w yol wa'n teru', na ja kajuch wi'nin kil swutzu'. Ja icy't cu'n yi kil swutz yi tcyaj'. ⁷ Na jetz tenxchan, ka'wle'nix tan juchle'n kil swutzu'. Nin tan paj yi kil yi nkajuch tu yi quil yi e' kabajxom, scyuch' yi kapale'il, ja ko'c jak' chica'wl yi e' mas rey, yi e' awer nak. Ja cho'c yi e' reya'tz tan alak' ske'j, nin ja el kak'e'j cya'n. Qui'c mu'x kaxac mban xchiwutz, nin ya'stzun kutane'n jalu'. ⁸ Poro ntyox teru' Ta', tan yi banl talma'u', ja tak'u' ama'l tetz cobox o' tan kele'n liwr, nin tan kule'n junt tir tan najewe'n tzone'j le yi ama'le'j yi wi'nin xanil. Ja tak'u' junt tir tzatzin tetz ketz, qui't na kabisun. ⁹ Mpe i nink yi ato' nintz tetz esclaw, ilenin xomiju' tan kaq'uicy'le'n, na ja xchaju' yi banl talma'u' sketz, na ja jal kabalajil xchiwutz yi e' rey tetz Persia. Ncha'tz ja tak'u' ama'l sketz tan koque'n tan banle'n yi ca'lu'e'j yi cu'nak woc'. Ntyox teru' yi xomiju' tan kaq'uicy'le'n tzone'j le tnum Jerusalén, cwent Judá.

¹⁰ ”Poro Wajcaw, mbil kal teru' jalu' tan paj cyakil yi e'chk takle'n cachi' yi ja wi't bnix ka'n. Na qui na katzan tan banle'n tane'n yi teru' ca'wlu', ¹¹ yi cyalnak yi e' xchakumu' sketz, yi e' elsanl stzi'u' tentz. Na talnaku' scyetz: ‘Yi ama'l kalel cxa't cu'nt, e' cu'n mal nak ate' tul. Chin cachi' nin e', ntin na chitzan tan banle'n yi e'chk chicstumbr yi chin cachi' nin’. ¹² Ncha'tz talu' yi qui'c rmeril tan cyumewe'n yi e' ketz kanitxa' scyuch' yi cyetz chinitxa'*. Nin qui'c rmeril yi nink lkucy'aj kib scyuch', nin quil nuc'x jun ba'n ka'n scyuch'. Nin kol kaxcy'e' tan banle'n tane'n yi xtxolbila'tz, skatzatzink tzuntz swutz yi ama'l yi ja wi't tak'u' sketz. Ej, nin nk'e'tz ntin o' skatzatzink, ma na ncha'tz yi e' kanitxa' sbne' opon tunintz. ¹³ Poro tan cyakil yi kil yi kajuchnak swutzu', ja ul wi'nin e'chk sotzaj c'u'lal skawutz. Poro quinín nta'ku' kacaws, chi yi tajwe'n klo' tan tk'olu'. Ma na ja tak'u' ama'l sketz tan kele'n liwr xchik'ab kacontr.

* 9:12 Ex 34:11-16; Dt 7:1-5.

¹⁴ "Ma jalu' Ta', qui't klo' nkapakxij junt tir tan juchle'n ite'n nin kila'tz swutzu' tan kok'bel kib scyuch' yi e' mal naka'tz. Na elnakt katxum tetz yi tz'ul colp wi'u' ske'j, nin kelepon cu'n ta'nu' swutz. Cya'l jun sketz yi nink lclax cyen. ¹⁵ Kataj, ilu' kaRyosil yi o' xonl Israel. Chin jicyuch nin tajtza'klu' tan pujle'n xtisya'. Poro quinin ocu' tan kasotzle'n cu'n kacyakil. Ma jalu', na katx'ixwij swutzu' tan yi kil. Cha'stzun te qui'ct klo' cuj tan kopone'n swutzu' Ta'."

10

Yi cyele'n laju'n yi e' xna'n awer nak

¹ Te yi na tzan Esdras tan nachle'n Kataj swutz yi templo, wi'nin tok'e'n tan jakle'n cuybil chipaj. Cho'n tzun at i'-tz yi cyopone'n nil jun c'oloy wunak te'j. At yaj, at xna'n, nin ate' nitxa' e' opon nil te'j. Cyakil e' na chok' len, tan paj yi ja chinachon te quil. ² Nintzun jilon jun scyeri jun c'oloy wunaka'tz, yi i'tz Secanías, yi cy'ajl Jehiel yi xonl Elam. Itzun taltz tetz Esdras: "Yi o' ketz ja kapaj yi ca'wl Ryos, na ja kume' scye'j e' xna'n yi apart cyetz chiryosil na cyocsaj. Poro ko'ch ketz yi at kach'iw yi scuye' Ryos kapaj yi o' xonl Israel.

³ "Ma jalu', skasuke' kayol tetz Kataj tan chicyaje'n cyen kapaxil yi e' xna'na'tz tuml yi cyal, na na kaj kaxom te yi ca'wl Kataj, chi yi na xom teru' te'j scyuch' yi e' mas wunak yi na cyak' xchi' Ryos.

⁴ "Ma jalu' ta' Esdras, bne'u' pawor, xcyeke'nu', nin bne'u' yi munlu', na yi o' ketz skabne' yi mbil talu' sketz. Quiwit bin, nin quin skawutz," che'ch bantz.

⁵ Je'n tzun txiclok Esdras, nintzun jak i' scyetz yi e' pale', scyuch' yi e' xonl Leví, scyuch' cyakil yi xonl Israel, yi ko bintzinin yi xchibne' tane'n yi ca'wl Ryos. Nin swutz cu'n Ryos yi ja chisuk chiyol yi xchibne' tane'n. ⁶ Yi wi't baje'n yi txolbila'tz, nin aj tetz Esdras xe ca'l Johanán, yi cy'ajl Eliasib. Cho'n cyaje'n cyen i'-tz te jun ak'bala'tz, nin quinin wan, nin ncha'tz quinin uc'a' tan paj bis yi at cu'nt, na yi e' xonl Israel yi e' ult junt tir Jerusalén, qui nin e' xom te yi ca'wl Kataj. ⁷ Ej, nin el jun ort tan Esdras tan chichakle'n cyakil yi e' xonl Israel yi e' ul junt tir, nin scyetz yi e' yi ate' le e'chk ama'l cwent Judá tu Jerusalén tan chimolol quib Jerusalén. ⁸ Na nsken bixe' cyak'un yi e' wi'tz ajcaw scyuch' yi e' mas ak'ol cyajtza'kl, yi ko at jun yi quil tz'opon tul ox k'ej te yi jun txumu'na'tz, tz'elepon majij cyakil yi me'bi'l nin tz'elepon laju'n xchixo'l yi e' tanum. ⁹ Chimolol tzun quib cyakil yi e' aj Judá scyuch' yi e' xonl Benjamín le junak tajlal yi beluji'n xaw tetz yi yob. Tul yi ox k'ejat'z, cho'n chimolol quib swutz yi jun chin wutzile'n ama'l yi at swutz yi ca'l Ryos. Wi'nin chilucnewe'n tan xo'w, nin tan paj yi nsken chac' tan yi a'bal yi na tzan scye'j.

¹⁰ Je'n tzun txiclok Esdras yi pale', nintzun taltz scyetz:

—E'u' katanum, yi e' cyeru' ja chijuchu' quilu', na ja cyok'bej quibu' scyuch' yi e' xna'n yi nk'e'tz e' ketz katanum. Cha'stzun te ja jal wi'nin kil swutz Ryos. ¹¹ Ma jalu', swutz cu'n Kataj Ryos yi ncha'tz i' chiRyosil yi e' kamam kate', cyak' cyenu' scye'ju' yi e'u' ajpaj. Nin chisuke'u' chiyolu' yi xchibne'u' tane'n yi ca'wl kaRyosil. Chijatxe'l tzaj quibu' xchixo'l yi e' awer nak, nin chipax cyenu' yi e' xna'n yi nk'e'tz e' katanum, chij Esdras ban.

¹² —Kabne' cyakil yi mbi na tal tzaju', che'ch tzun cyakil wunak ban tzajtz.

¹³ Ncha'tz cyaltz:

—Yi txolbile'j nim tkanil, nin na tzan a'bal skibaj, nin qui'c ama'l tan kacyaje'n cyen tzone'j, na yi jun txolbile'j nk'e'tz jun ntzi' k'ej na taj, ma na na taj cobox k'ej tan txumle'n, na kacyakil cu'n ja kajuch kil. ¹⁴ Ma jalu', ¿qui'c pe' rmeril yi nink chicyaj cyen ntin yi e' kabajxom tan txumle'n yi xe'n sban? Ma yi e' katanum yi ja cyok'bej quib scyuch' yi e' xna'n yi awer nak, ba'n chu'l le junt k'ej, nin ba'n chixom tzaj yi cyetz cyajcaw scye'j, scyuch' yi e' pujul xtisya' tetz chi'ama'l tan banle'n tane'n. Xitok tzun yi xchi'chbe'n c'u'l Ryos ske'j, che'ch bantz.

15-16 Ba'n tzun ban yi xtxolbila'tz x̄chiwutz cyakil cmon xonl Israel. Ma tetz Jonatán, yi cy'ajl Asael tu Jahazías yi cy'ajl Ticva, qui e' pek' te jun txumu'na'tz. Ncha'tz Mesulam tu Sabetai yi xonl Leví, cho'n xome'n cyetz chiwi' scye'j.

Ma tetz Esdras yi pale', nin je' xtxa'ol cobox yaj yi e' ajcaw te jujun k'u'j o' tan banle'n tane'n yi xtxolbila'tz. Nintzun e' mol quibtz le bajx tajlal yi lajuji'n xaw tetz yi yob.

17 Chixcyewe'n tzun yi e' ajcawa'tz tan chibanle'n tane'n cyakil yi e' yi cyok'bej quib scyuch' yi e' xna'n yi awer nak. Le bajx tajlal yi bajx xaw tetz yi junt yob, ya'stzun e' xcyewe'n te'j.

18 Ej, nin je chibi' yi e' pale' yi cyok'bej quib scyuch' yi e' xna'na'tz yi e' awer nak. Te yi e' xonl Josué yi cy'ajl Josadac, scyuch' yi e' titz'un, ate' Maasías, Eliezer, Jarib tu Gedalías.

19 Yi e'a'tz, e' suk tetz Ryos yi x̄chipaxe' cyen yi e' xna'n yi e' oc tetz quixkel. Ncha'tz cyoy jun mam cne'r tetz Ryos tetz chitx'ixwatz, tan jale'n cuybil chipaj.

20 Ej, ncha'tz te yi e' xonl Imer, yi cyok'bej quib scyuch' yi e' xna'n awer nak, i'tz: Hanani tu Zebadías.

21 Ma x̄chixo'l yi e' xonl Harim i'tz: Maasías, Elías, Semaías, Jehiel tu Uzías. 22 Ncha'tz Elioenai, Maasías, Ismael, Natanael, Jozabad tu Elasa yi e' cu'n xonl Pasur.

23 Ma x̄chixo'l yi e' xonl Leví i'tz: Jozabad, Simeí, Kelaía (nka Kelita), Petaías, Judá tu Eliezer.

24 Ma x̄chixo'l yi e' aj bitz ntin cu'n Eliasib.

Ma x̄chixo'l yi e' q'uicy'lom puert i'tz: Salum, Telem tu Uri.

25 Ma x̄chixo'l yi e' mas xonl Israel yi cyok'bej quib scyuch' xna'n yi e' awer nak i'tz:

X̄chixo'l yi e' xonl Paros: Ramía, Jezías, Malquías, Mijamín, Eleazar, Malquías tu Benaía.

26 Ncha'tz x̄chixo'l yi e' xonl Elam i'tz: Matanías, Zacarías, Jehiel, Abdi, Jeremot tu Elías.

27 Ma x̄chixo'l yi e' xonl Zatu i'tz: Elioenai, Eliasib, Matanías, Jeremot, Zabad tu Aziza.

28 Ma x̄chixo'l yi e' xonl Bebai, i'tz: Johanán, Hananías, Zabai tu Atlai.

29 Ma x̄chixo'l yi e' xonl Bani, i'tz: Mesulam, Maluc, Adaía, Jasub, Seal tu Ramot.

30 Ma x̄chixo'l yi e' xonl Pahat-moab, i'tz: Adna, Quelal, Benaía, Maasías, Matanías, Bezaleel, Binuy tu Manasés.

31-32 Ma x̄chixo'l yi e' xonl Harim, i'tz: Eliezer, Isías, Malquías, Semaías, Simeón, Benjamín, Maluc, tu Semarías.

33 Ma x̄chixo'l yi e' xonl Hasum, i'tz: Matenai, Matata, Zabad, Elifelet, Jeremai, Manasés tu Simeí.

34-37 Ma x̄chixo'l yi e' xonl Bani i'tz: Madai, Amram, Uel, Benaía, Bedías, Queluhi, Vanías, Meremot, Eliasib, Matanías, Matenai tu Jaasai.

38-42 Ma x̄chixo'l yi e' xonl Binuy i'tz: Simeí, Selemías, Natán, Adaía, Macnadebai, Sasai, Sarai, Azareel, Selemías, Semarías, Salum, Amariás tu X̄ep.

43 Ma x̄chixo'l yi e' xonl Nebo i'tz: Jeiel, Matatías, Zabad, Zebina, Jadau, Joel tu Benaía.

44 Cyakil yi jun c'olój yaja'tz, ya'stzun e' yi cyaj cyen chipaxil yi quixkel tan paj yi e' awer nak yi e' xna'na'tz. Tircu'n chicyaje'n cyen paxi'n tuml yi cyal yi nsken jal.

NEHEMÍAS

Tx'olbil Xo'l Yi Liwre'j

Ja bnix yi liwr Nehemías e'chk cyaj cient tu ca'wunak o' yob lo', te yi ntaxk itz'ij Kajcaw Jesucristo.

Yi xtxolbil yi at tul yi liwr i'tz: Yi xe'n cunin ban yi je'mpone'n junt tir yi tapij solte'j yi tnum Jerusalén, nin yi xe'n cunin ban yi chibansal quib yi e' aj Israel junt tir swutz Kataj Ryos.

Yi tz'ibanl tetz yi liwr i'tz yi yaj yi na bi'aj Nehemías. Yi jun yaja'tz, i' jun scyeri e' xonl Israel yi a'tij pres jalen Babilonia.

Te yi at tzaj Nehemías Babilonia, ja jal balajil i' swutz yi rey Artajerjes, na ocnak i' tetz pilul te'a' yi reya'tz. Cho'n tzun at i'-tz yi tpone'n stziblal cyak'un yi e' titz'un yi xe'n cu'n tane'n yi tnum Jerusalén. Yi t'ital i', nintzun octz tan jakle'n cuybil chipaj yi e' tetz tanum tetz Ryos. Tk'ol tzun Kataj Ryos yi banl tibaj, na nin tak' yi rey ama'l tetz tan bene'n tan je'se'n junt tir yi tapij yi cu'nak woc' solte'j yi tnum Jerusalén.

Yi chusu'n yi na kil tul yi liwr i'tz: Yi wi'nin na tek Nehemías xchi' Ryos, nin jun cu'n k'uklij c'u'l te'j. Ej, nin ncha'tz na kil yi quinín cyaj cyen tilol i' yi jun ak'una'tz yi cyoque'n yi e' contr tan xcy'aklil te'j.

Ncha'tz na kil yi xe'n cunin ban Nehemías tan chijutz'e'n cyakil yi e' cmon tan banle'n yi ak'un, nin yi xe'n cunin ban i' tan jachle'n cu'n yi ak'un xchiwutz jujun k'u'j najal.

Yi Weklil Yi Liwre'j

Yi bajx wekl (Cap. 1–2) na jilon te yi bene'n chakij Nehemías jalen Jerusalén tan yi rey Artajerjes.

Yi ca'p wekl (Cap. 3–7) na jilon te yi toque'n kbal yi ak'un tan je'se'n pon yi tapij.

Yi tox'e'n wekl (Cap. 8–10) na jilon te yi toque'n si'le'n yi ca'wl Kataj xchiwutz e' nim juy.

Yi cyaje'n wekl (Cap. 11–13) na jilon te yi chibansalt quib swutz Kataj Ryos.

Yi jakol Nehemías xch'eybil cyetz yi e' tanum

¹ Je yi xtxolbile'j yi cyajnak cyen stz'ibal Nehemías, yi cy'ajl Hacalías:

Itzun bantz le xaw Quisleu,* te yi nsken el junakix yob tan Artajerjes yi rey, tan cawu'n le tnum Susa. Cho'n tzun atin wetz yi in Nehemías le jun tnuma'tz. ² Cho'n atintz le jun tnuma'tz yi cyule'n yi e' witz'un Hanani scyuch' cobox kaxonl, yi cho'n chisaje'n le ama'l cwent Judá. Nintzun injak scyetz yi xe'n tane'n yi katnumil Jerusalén, scyuch' yi e' katanum yi nsken chopon junt tir tan najewe'n tul.

³ Itzun cyaltz: “Chin bisbil nin ate' cu'nt yi e' katanum. Nin yi tnum, tircu'n elnak cu'n swutz. Na yi tapij yi at solte'j, cu'nak woq'ui'n. Nin cyakil yi e'chk sawanil ocnak k'a'kl,” che'ch tzun bantz swetz.

⁴ Yi wital yi xtxolbila'tz, nintzun inc'ole' cu'ntz tan o'kl. Junawes toque'n cyen bis swetz tetz cobox k'ej. Quinin nchinwan te cobox k'aja'tz. Nin ja no'ctz tan jakle'n xch'eybil ketz, tetz Kataj yi at tcya'j.

⁵ Itzun waltz tetz: “Ilu' Kataj Ryos, ilu' taw yi tcya'j. Ilu' yi Ryos yi wi'nin k'uju', nin wi'nin xchamilu'. Ilu' yi Ryos yi na el cu'nu' te yolu', nin ilenin xomiju' ske'j cyakil yi o' yi cho'n k'uklij kac'u'l te'ju', nin scye'j yi e' yi cyetz cu'n cyalma' na chitzan tan banle'n tane'n yi ca'wlu'.

⁶ ”Ma jalu' Ta', max c'u'lu' skibaj, tbite'u' yi intzi', inkul. Ajk cuntzaj wutzu' tan inxmaye'n. Na sk'ejl tu lak'bal na cu' inwutz teru' Ta'. Na cu' inwutz teru' tan jakle'n cuybil kapaj yi o' xonl Israel. Na na el intxum tetz, yi ja kajuch kil swutzu'. Nk'e'tz ntin

* **1:1** Yi yol “Quisleu” i'tz yi xaw noviembre-diciembre le ketz kacalendario.

yi e' mas xonl Israel, ma na ncha'tz in, scyuch' innajal, nin scyuch' yi e' inxonl. Ja kajuch len kil swutzu'. ⁷ Ja kaxom te yi ketz kajbil yi qui'c mu'x xac, na quinín nkaxom te yi teru' tajbilu'. Quinin nkaban tane'n yi ca'wlu', na qui nkaxom te yi teru' yolu' yi talnaku' tetz yi xchakumu' Moisés.

⁸ "Ma jalu' Ta', elk k'ajabu' ske'j chi alijt cyen tanu' tetz Moisés. Na je yolu'e'j: 'Kol tzijuch itil, cxelpon inxitul xchixo'l yi e' awer nak.'†

⁹ "Poro ncha'tz talu': 'Kol tzimejbajt itib tzinwutz nin kol cxomwok te yi wajbil, tzincuye' ipaj.' Ncha'tz talu': 'Kol tziban tane'n yi inca'wl, cxu'lt wa'n le yi ama'l yi txa'ijt wa'n tetz wetz innajbil. Mpe nskenk cxe'lwok xit bene'n tzi'n wi munt, cxu'lt junt tir wa'n,' chiju' ban Ta'.

¹⁰ "O' bin xchakumu' Ta', nin o' tanumu' yi txa'ij cho't ta'nu'. Ja kacolpij tanu' tan yi poreru' tu xchamilu', ¹¹ na ilu' kaRyosil, ilu' Cawl ketz. Cha'stzun te, na cu' inwutz teru' tan tbitalu' intzi' inkul, na in xconsbe'tzu'. Ncha'tz tbite'u' chitzi' chikul yi e' mas xconsbe'tzu'. Na yi kajbil i'tz, tan tak'le'n k'uju'. Tak'tzaju' banlu' swibaj tan jale'n imbalajil swutz yi rey," chinch tzun bantz tetz Kataj yi woque'n tan jakle'n xch'eybil wetz tetz i'.

Ya'stzun waltz, na te yi tiempa'tz in ak'ol tc'a' Artajerjes yi rey.

2

Yi bene'n Nehemías tan xtxichbaje'n junt tir yi tapij tetz Jerusalén

¹ Itzun bantz, le xaw Nisán* te yi nsken el junakix yob tan Artajerjes yi rey, tan cawu'n le ama'l Susa. Atin nintz le jun tnuma'tz tan ak'un tuch' yi rey, na in bnol tc'a'. At tzun jun tir, yi wopone'n tan tak'le'n tc'a', nintzun til i' yi na chimbisun. ² Nintzun saj jakol swetz:

—Nehemías, ¿mbi na abislej? Qui'c ayab na wilnin. Poro ¿mbi na cxic'yan? At lo' jun e'chk takle'n yi na abislej, stzun yi rey bantz swetz.

Te yi jun tkuja'tz, nin saj jun chin xo'w swetz. ³ Bene'n tzun waloltz tetz:

—Ta', cuyu' impaj. Lok ben xkon yi tiempu'. Poro xe'n quil chimbisun, na yi intanum kale mukxnake't cyen yi e' intaj intxu', qui'ct xac, na cu'nak woc' tircu'n. Ncha'tz yi e'chk sawanil yi tnuma'tz tircu'n ocnak k'a'kl. Cha'stzun te na chimbisun, chinch tzun bantz tetz.

⁴—¿Xe'n tzimban tan awuch'eye'n? stzun yi rey.

Woque'n tzuntz tan jakle'n xch'eybil wetz tetz Kataj tinc'u'l cuntu'. ⁵ Nin ben walol tetz yi rey:

—Ta', ko at imbalajil swutzu', nin ko ba'n na nak'uje't tuch'u', tk'e'u' bin ama'l swetz tan imbene'n le intanum Judá, kale mukxnake' cyent yi e' intaj. Tak'u' ama'l swetz tan imbene'n tan banle'n ba'n tetz, chinch tetz yi rey.

⁶ Nintzun oc yi rey tan jakle'n swetz:

—Nehemías, ¿nicy'na' tiemp na taj tan awaje'n tan banle'n ba'n tetz yi atanum? ¿Tona' cǎpakxij? stzun i' swetz.

Te yi toque'n yi rey tan jakle'n yi e'chk xtxolbila'tz swetz, c'olchij yi reina xljaj i'.

Walol tzun yi tona' chimpakxij. Nintzun cujij i'-tz. ⁷ Ncha'tz wal tetz:

—Nink sc'ulu' yil tak'u' jun wu'j tan inchajol scyetz yi e' ajcaw yi ate' jalaj cy'en yi tzanla' Eufrates, bantz cyak'ol ama'l swetz tan wopone'n Judá. ⁸ Ej, nin ncha'tz na klo' waj junt ort tan inchajol tetz Asaf yi q'uicy'lom tze', tan tk'ol i' ama'l swetz tan telse'n tzaj yi tze' tan xcone'n tetz sawanil yi ca'l yi na xcon cyak'un yi e' sanlar yi e' q'uicy'lom yi templo. Nin ncha'tz yi tze' yil xconk tan banle'n yi e'chk puertil yi tapij yi tz'ocopon solte'j yi tnum, tu yi tze' yi xconk tan banle'n yi wetz inca'l, chinch tzun bantz tetz.

Nintzun tak' yi rey cyakil yi minjak tetz, na xomij Kataj swe'j tan wuch'eye'n.

† 1:8 Lv. 26:27-33; Dt. 28:64. * 2:1 "Nisán" i'tz yi xaw marzo tu abril te yi ketz kacalendarío jalu'. Ex 12:2.

⁹ Itzun bantz yi wopone'n xchiwutz yi e' ajcaw yi ate' jalaj cy'en yi tzanla' Eufrates, nintzun wak' e'chk u'j scyetz, yi tak' yi rey swetz. Ncha'tz xomche' jun c'oloy q'uicy'lom swe'j. Na nin e' saj xchakol yi rey cobox sanlar yi ate'e'n wi chej, scyuch' cobox cyajcawil tan kaq'uicy'le'n.

¹⁰ Poro yi t'ital Sanbalat, yi aj Horón tuch' Tobías, yi cyajcawil yi e' amonita, yi at wopombil, nintzun je'-tz xchiwutz. Na yi cyajbil i'tz tan qui tpone'n jun tan quich'eye'n yi e' intanum yi e' xonl Israel.

Yi tpone'n Nehemías Jerusalén

¹¹⁻¹² Kule'n tzuntz Jerusalén. Ej, nin yi ticy'e'n ox k'ej, nintzun imbene'ntz lak'bal scyuch' cobox't yaj tan tilwe'n yi xe'n cu'n tane'n yi tnum Jerusalén. Cya'l nintzun walwit yi intxumu'n yi nsken oc lac'p te walma' tan Kataj Ryos, tan imbnol ba'n te yi katnumil, Jerusalén.

Qui'c mas chej cy'a'n ka'n. Ntin cu'n yi jun wetz yi atine'n tibaj. ¹³ Cho'n tzun kele'n tzajtz le sawan yi na bi'aj sawan yi na xmayinin tjoco'j. Cho'n kicy'e'ntz swutz yi ne'x a' yi na bi'aj Dragón.

Ej, nintzun ja kicy'aktz tzi yi sawan kale na ele't tz'is. Nintzun baj inxmayil yi e'chk tapij yi at solte'j yi tnum te yi jalaj xlaja'tz. Tircu'n cu'nak woq'ui'n. Ma yi e'chk sawan tircu'n ocnak k'a'kl. ¹⁴ Kalena's tzun kopone'ntz tzi yi junt sawan yi na bi'aj yi sawan kale na itz'e't tal ne'x a'. Nin o' opontz tzi tanquil yi tc'a' rey. Poro quinín tzun o' icy'pon, na qui'c be' tetz yi inchej.

¹⁵ It'e'n nin ak'bala'tz o' jepontz tul yi tkambil a', nintzun baj wilol yi xe'n cu'n tane'n yi tapij yi at solte'j yi tnum. Yi wi't wilol, nintzun o' pakxiytz. It'e'n nin sawana'tz o' oque't kale o' eltzit. ¹⁶ Qui tz'icy' scyetz yi e' ajcaw yi in xna'ke'n. Nin qui tz'icy' scyetz yi mbi mimban, na ntaxk wal scyetz. Ncha'tz quinín wal scyetz yi e' intanum, yi e' pale', scyuch' yi e' kawutzile'n, scyuch' yi e' wi' banl wi', scyuch' yi e' mas intanum yi tajwe'n tan cyak'uje'n te yi ak'un.

Yi chimolxe'n cyakil yi cmon tan Nehemías

¹⁷ Itzun bantz, nintzun wal scyetz cyakil yi e' cmon:

—E'u' kacmon, sak xchiwutzu' yi chin bisbil nin kutane'n. Nin sak xchiwutzu' yi xe'n tane'n yi katnumil, tu yi e'chk sawanil yi tircu'n ocnak k'a'kl.

”Ma jalu' e'u' kacmon, kamole' bin kib nin kak'ujk tan je'se'n junt tir yi tapij, bantz qui't chitze'ene'n mas yi e' kacontr ske'j, chinch bantz scyetz.

¹⁸ Ncha'tz intxolil scyetz yi banl talma' Kataj yi at swibaj tu yi mbi cu'n saj tlol yi rey swetz, nintzun cyaltz:

—Yi ko ya'tz, kamole'e'n bin kib nin kak'ujk, che'ch bantz.

Cha'stzun te tetz cu'n cyalma' je'n chimolol quib tan ak'un.

¹⁹ Poro itzun yi quibital Sanbalat, yi aj Horón, tu Tobías yi ajcaw tetz Amón, tu Gesem yi aj Arabia, yi mbi i'ila'tz yi katxumu'n, nintzun e' oc tan xcy'akli'n ske'j. Itzun cyaltz:

—¿Mbi na iban wok? ¿Tzipaje' pe' ca'wl yi kareyil?

²⁰ Poro nintzun wal scyetz:

—Yi Kataj Ryos yi at tcya'j, i' tz'ocopon tan kuch'eye'n. Cha'stzun te ja je' kamolol kib yi o' ketz yi o' xconsbe'tz i' tan xtxicbaje'n junt tir yi tapij yi at solte'j yi katnumil. Ma itetz qui'c nin itocle'n te'j, na nk'e'tz itetz, chinch tzun bantz scyetz.

3

Yi baje'n jatxol Nehemías yi e'chk ak'un

¹ Itzun chitarey yi e' pale' Eliasib scyuch' yi e' tuch', i'tz tan banle'n yi sawan yi na bi'aj Cyetz Cneru'. Oc marquíl yi sawana'tz cya'n. Nin ncha'tz oc yi puertil cya'n. Ej, nin

e' nchibnon yi tapij yi na xe't tzaj kale atit yi Torre de Los Cien, jalen kale atit yi torre Hananeel.

² Ma yi junt piñ tapij yi xom tzaj, e' aj Jericó bnon tetz.

Ma yi junt piñ yi xom tzaj, Zacur yi cy'ajl Imri bnon tetz.

³ Ma yi sawan yi na bi'aj tetz cay, e' xonl Senaa bnol tetz. E' ocsan yi e'chk marquíl yi sawan tu yi e'chk quiwel wutz coc tan qui jakxe'n.

⁴ Ma yi junt piñ tapij yi xom tzaj, e' tu Meremot bnol tetz. Yi Meremota'tz i' cy'ajl Uriás, nin i' mamaj ta' Cos.

Ma yi junt piñ yi xom tzaj, e' xonl Mesulam yi cy'ajl Berequíás, yi mamaj Mesezabeel bnol tetz.

Ma yi junt piñ yi xom tzaj, e' xonl Sadoc yi cy'ajl Baana bnol tetz.

⁵ Ma yi junt piñ yi xom tzaj e' xonl Tecoa bnon tetz. Quinin e' c'ul yi e' chibajxom nka yi e' yi at chik'ej tan quich'eye'n tan banle'n yi ak'un, poro ilenin ja bnix cya'n.

⁶ Ma yi sawan yi na bi'aj Jesana e' tu Joiada scyuch' yi e' xonl Mesulam bnon tetz. Yi Joiadaja'tz i' cy'ajl Paseah. Ma Mesulam i' cy'ajl Besodías. E' bnol tetz yi sawana'tz tuml yi e'chk marquíl, tu e'chk quiwel wutz coc tan qui toque'n jakx.

⁷ Ma yi junt piñ tapij yi xom tzaj, e' xonl Melatías bnon tetz, scyuch' yi e' xonl Jadón. Yi e' xonl Malatías e' aj Gabaón. Ma yi e' xonl Jadón e' aj Meronot. Yi e' wunak yi najlche' Gabaón tu Mizpa cho'n ate' jak' cawl yi gobernador tetz yi ama'l yi at jalaj cy'en tzanla' Eufrates. ⁸ Ma yi junt piñ tapij yi xom tzaj, e' xonl Uziel bnon tetz. Yi Uziela'tz i' cy'ajl Harhaía, yi txak'ol sakal.

Ma yi junt piñ yi xom tzaj Hananías bnol tetz. Yi Hananías'a'tz i' bnol perfum. Yi cob yaja'tz e' bnon yi tapij jalen te yi tapij yi na bi'aj Nim Wutz. ⁹ Yi junt piñ yi xomtzaj, bnix tan Refaías yi cy'ajl Hur. Yi Refaías i' yi ajcaw te yi jalaj tnum Jerusalén.

¹⁰ Ma yi junt piñ yi xom tzaj Jedaías yi cy'ajl Harumaf bnon tetz, na yi jun piña'tz yi bnix ta'n, cho'n cu'n at swutz yi ca'l i'.

Ma yi junt piñ yi xom tzaj, Hatús yi cy'ajl Hasabnías bnon tetz.

¹¹ Ma yi junt piñ tapij tuml yi torre yi at tibaj yi na bi'aj torre tetz e'chk chuj, e' Malquíás yi cy'ajl Harim bnon tetz tu Hasub yi cy'ajl Pahat-moab.

¹² Ma yi junt piñ yi xom tzaj, Salum bnon tetz scyuch' yi e' me'l. Yi Saluma'tz i' cy'ajl Halohe, nin i' ajcaw te jalajt yi tnum Jerusalén.

¹³ Ma yi sawan yi na xmayinin tjoco'j yi na bi'aj Hinom, e' Hanún scyuch' yi e' wunak yi najlche' Zanoa bnon tetz. Oc yi puert cya'n tu yi e'chk quiwel wutz coc tan qui jakxe'n. Ncha'tz bnix cyaj cient tu ni'cy metr tapij cya'n. Cho'n e' xe'te'nin te yi sawan yi na xmayinin tjoco'j, jalen te yi junt sawan kale na ele't tz'is.

¹⁴ Yi sawana'tz kale na ele't tz'is Malquíás bnon tetz. Yi Malquíás i' cy'ajl Recab. Ncha'tz i' yi ajcaw tibaj Bet-haquerem. I' ocsan yi puert tu yi e'chk quiwel wutz coc tan qui toque'n jakx.

¹⁵ Ma yi sawan kale na itz'e't tal ne'x a', Salum bnon tetz. Yi Saluma'tz i' cy'ajl Colhoze, nin i' ajcaw tibaj yi tnum Mizpa. I' ocsan yi puert, nin i' je'san yi mujil tu e'chk quiwel yi na oc wutz coc tan qui toque'n jakx. Ncha'tz oc i' tan banle'n yi tapijil yi pila' yi na bi'aj Siloé, yi at xlaj yi cojbil yi at swutz yi ca'l yi rey, jalen kale atit yi yotx yi at tan kacwe'n pone'n le tnumbe'n k'ajtzun Luwiy.

¹⁶ Ma yi junt piñ yi xom tzaj Nehemías, yi cy'ajl Azbuc bnon tetz. Cho'n xe'te'nin swutz yi chinich k'ajtzun Luwiy, jalen kale atit yi pila' nin jalen kale atit chica'l yi e' sanlar. Yi Nehemías i' ajcaw tibaj jalaj yi tnum Bet-sur.

¹⁷ Ma yi junt piñ yi xom tzaj, e' xonl Leví bnon tetz. Bajx xe'te'n Rehum, yi cy'ajl Bani tan banle'n jun piñ. Kalena'tz xe'te'n Hasabías, yi ajcaw tibaj yi jalaj ama'l yi na bi'aj Keila tan banle'n junt piñ. Nin ja bnix tan i' tan chibi' cyakil wunak yi ate' jak' ca'wl.

¹⁸ Ej, nin kalena'tz cyoque'nt yi e' mas xonl Hasabías tan banle'n jujunt pië cyetz. Oc Bavai yi cy'ajl Henadad tan banle'n jun pië. Yi Bavai, i' ajcaw te yi jalajt ama'l Keila.

¹⁹ Kalena's tzun toque'n cyen Ezer yi cy'ajl Josué te junt pië tetz. Cho'n xe'te'nin i' swutz yi je'nak kale colijche't cyakil yi ma'cl tetz oyintzi'. Ncha'tz i' yi ajcaw cwent Mizpa.

²⁰ Kalena's tzun toque'n cyen Baruc, yi cy'ajl Zabai tan banle'n jun pië tetz. Cho'n xe'te'nin i' le xtx'u'c yi tapij, jalen stzi' yi puert kale atit yi ca'l Eliasib yi wi'tz pale'.

²¹ Ej, nin xom cyen Meremot tan banle'n junt pië. Yi Meremota'tz i' cy'ajl Urías, nin i' mamaj ta' Cos. Cho'n xe'te'nin i' tan ak'un swutz yi ca'l Eliasib jalen kale na tzajpont yi mojom i'.

²² Ma yi junt pië yi xom tzaj, e' cu'n yi e' pale' yi najlche' ëk'ajlaj Jordán, bnon tetz.

²³ Kalena's tzun cyoque'n cyen Benjamín tu Hasub tan banle'n junt pië yi at swutz chica'l. Ncha'tz Azarías, yi cy'ajl Maasías yi mamaj Ananías, oc i' tan banle'n yi junt pië yi at swutz tetz ca'l.

²⁴ Kalena's tzun oc Binuy yi cy'ajl Henadad tan banle'n jun pië tetz. Cho'n xe'te'nin i' te ca'l Azarías, jalen kale atit yi xtx'u'c yi tapij.

²⁵ Te yi xtx'u'ca'tz cho'n xe'te'nin Palal yi cy'ajl Uzai tan banle'n junt pië. Ncha'tz bnix yi torre ta'n yi at tibaj ca'l rey, yi cho'n at wutzk'anil kale atit yi ca'l yi e' sanlar yi e' q'uicy'lom tetz rey.

Kalena'tz toque'n cyen Pedaías, yi cy'ajl Faros tan banle'n junt pië, ²⁶ scyuch' yi e' ak'unwil yi na chak'uj le templo yi najlche' le ama'l Ofel. Cho'n e' xe'te'nin tan je'se'n tapij te yi sawan tetz A'. Nintzun e' ajt le'lnak. Ncha'tz bnix yi torre cya'n yi elnak tzaj mu'ë tib tapij.

²⁷ Kalena's tzun cyoque'n yi e' pale' yi najlche' Tecoa tan banle'n junt pië. Cho'n e' xe'te'nin te yi jun torre yi mas nim wutz tkan, jalen te yi junt torre yi na bi'aj Ofel. ²⁸ Chijunale'n yi e' pale', e' oc tan nuc'le'n yi tapij swutzak chica'l. Cho'n tzun xe'te'nin yi cyetz tzi yi sawan kale na che'le't yi chej.

²⁹ Kalena's tzun toque'n Sadoc, yi cy'ajl Imer tan banle'n junt pië tapij yi at swutz yi tetz ca'l. Ncha'tz ban Semaías yi cy'ajl Secanías. Yi Secanías'a'tz i' q'uicy'lom tetz yi sawan yi na xmayinin tele'n tzi'n.

³⁰ Ma yi junt pië, e' Ananías, yi cy'ajl Selemías tu Hanún yi wukaki'n cy'ajl Salaf, bnon tetz.

Ma yi junt pië yi xom tzaj, Mesulam yi cy'ajl Berequíás bnol tetz. Yi jun pië'a'tz yi bnix tan i' i'tz yi at swutz yi ca'l.

³¹ Ma yi junt pië yi xom tzaj, Malquíás yi txak'ol sakal bnon tetz, jalen kale atit chica'l yi e' yi na chak'uj le templo, nin kale atit chica'l yi e' aj negos swutz yi puert tetz pujbil xtisya', nin jalen le xtx'u'c kale atit yi garit.

³² Ej, nin kale atit yi jun garita'tz, jalen kale atit yi sawan cyetz cneru', e' txak'ol sakal scyuch' e' aj negos bnol tetz.

4

Yi cyoque'n yi e' contr tan makle'n klo' wutz yi ak'un

¹ Itzun bantz yi tbital Sanbalat yi na katzan tan banle'n yi tapij solte'j yi tnum, nintzun saj colpuj wi'-tz, nin chi'ch c'u'l i' ske'j, nin ncha'tz oc i' tan xcy'akli'n ske'j yi o' judiy.

² Bene'n tzun tlol i' scyetz yi e' mas tanum scyuch' yi e' sanlar cwent Samaria. Itzun taltz: “¿Mbi na chiban yi e' tal yab judiy tzone'j yi jaltnin tan chiquime'n tan we'j? ¿Che'ch ptzun cyetz ko stz'ak'lok junt tir ama'l scyetz tan pate'n chitx'ixwatz swutz chiRyosil? ¿Che'ch ptzun cyetz ko jun ntzi' k'ej chixcyewe't tan banle'n yi tapije'j? ¿Che'ch ptzun cyetz yi ko sjalok balajil yi nicy' c'ube'j yi tz'e'nakt xo'l tza'j?” stzun i' bantz.

³ Ncha'tz at Tobías yi aj Amón xlaɟ Sanbalat, itzun taltz tan x̄chi'chbe'n c'u'l: “Chixmayn-inu' yi tal cyak'un yi na chitzan tan banle'n. Copon woc' yi nink xon jun yac tibaj,” stzun i' bantz.

Yi toque'n Nehemías tan nachle'n Kataj tan jakle'n x̄ch'eybil cyetz

⁴ Yi wital yi xtxolbila'tz, woque'n tzuntz tan nachle'n Kataj. Itzun waltz: “Ta', yi ilu' kaRyosil, tbite'u' cyakil yi xcy'akli'n yi na chiban yi e' wunake'j ske'j. Cyakil yi e'chk takle'n yi na cyal sketz, cho'nk bajij scye'j. Nink chilo'on cyetz cyak'un chicontr. Nink chiben pres jak' ca'wl junt nación. ⁵ Qui'k scuyu' chipaj. Qui'k tz'el k'ajabu' scye'j. Na na chitzan tan xcy'akli'n ske'j yi na katzan tan banle'n yi tapij solte'j yi tnum,” chinch tzun bantz yi woque'n tan nachle'n Kataj.

⁶ Ma yi o' ketz, quinín o' tane' tan banle'n yi tapij, na nsken wi't nicy'an ka'n. Nin cyakil yi e' yi na chak'uj, tetz cu'n cyalma' na chitzan tan ak'un.

⁷ Ma yi quibital Sanbalat tu Tobías, scyuch' yi e' aj Arabia, scyuch' yi aj Amón, nin scyuch' yi e' aj Asdod yi tzan bnixe'n yi tapij solte'j yi tnum Jerusalén, nintzun chi'ch chic'u'ltz ske'j, na sken wi't kaxcye' tan je'se'n junt tir yi e'chk piḡa'l yi cu'nak woc'. ⁸ Nin je' chimolol quibtz tan xtxumle'n yi x̄e'n chiban tan xite'n yi ak'un yi nsken wit bnix ka'n.

⁹ Nintzun o' oc ketz tan jakle'n x̄ch'eybil ketz tetz Kataj Ryos, nin sk'ejl tu lak'bal e' cu' q'uicy'lom ka'n tan kacolol kib x̄chik'ab.

¹⁰ Ma yi e' xonl Judá, nin chicabej chic'u'l te yi ak'un, na at e' yi cyal: “¿X̄e'n kaban? na yi e' ak'unwil ja chik'e'xij tan telse'n yi e'chk c'ub yi tz'e'nak. Nin at tzajnin tan chixcyewe'n te'j. Ncha'tz o' ketz quil kaxcye' tan banle'n yi tapij,” che'ch bantz.

¹¹ Ma yi e' kacontr nin cyal: “Kocopon x̄chixo'l yi e' xonl Israel, nin qui tz'icy' scyetz yil kocopon. Na kocopon x̄chixo'l tan chibiyle'n cu'n, nin tan xite'n yi cyak'un yi na chitzan tan banle'n,” che'ch.

¹² Poro yi e' katanum yi najlche' naka'jil yi e' kacontra'tz, yi quibital nintzun e' ul tan talche'n sketz. Ala' tir e' ulak tan talche'n yi at cyulbil yi e' kacontra'tz tan kabiyle'n. Yil chu'l tan chibiyle'nu', sbajk chisutal yi tnum, che'ch bantz sketz.

¹³ Walol tzuntz scyetz cyakil yi e' intanum tan chibnol list quib tan oyintzi'. Chimolol tzun quibtz tuml chinajal. Nintzun incawunin tan chibene'n cobox tc'u'lo'c tzaj yi tapij. Nin cobox kale cu'nakit wo'c. Nin cobox kale atit e'chk joco'jil yi tapij. Cy'a'n len yi e'chk ma'cl tetz oyintzi' cya'n, chi tane'n spar, tu lans, tu c'oxbil flech. ¹⁴ Yi wilol yi tircu'n na chixob len yi e' ajcaw, scyuch' yi e' gobernador, scyuch' cyakil yi e' mas intanum, nintzun ben walol scyetz: “Quil chixobu' scyetz yi e' kacontr. Ulk tx'akx x̄chic'u'lu', yi ketz Kataj chin cham nin i', nin chin xo'wbil nin i'. Quiwit bin tan oyintzi' tan chicolche'n yi e' mas katanum, scyuch' yi e' kanitxa', scyuch' yi e' kanajal nin tan colche'n cyakil yi kame'bi'l,” chinch ban nintz scyetz.

¹⁵ Ma yi quibital yi e' kacontr yi list ato't ketz tan oyintzi', nin yi tele'n chitxum tetz yi nsken xcy'e' Ryos tan xite'n yi chitxumu'n, qui't tzun e' sajtz tan oyintzi'. Ma o' ketz, o' xe'tij junt tir tan ak'un te yi tapij.

¹⁶ Ej, nin ite'n nin te k'eja'tz, cwe'n kajatxol kib tan ak'un. Cob o' eltz. At e', e' oc tan ak'un, nin at e', e' oc tan kaq'uicy'le'n tan paj yi e' kacontr. Yi e', yi e' oc tan kaq'uicy'le'n cy'a'n e'chk lans cya'n, tu e'chk makbil flech. Ncha'tz cy'a'n c'oxbil flech cya'n tu colol wutz chic'u'l yi ch'ich' cu'n. Ej, nin cyakil yi cyajcawil yi e' aj Judá, ate'-tz wutz chicoc tan chiquiwse'n. ¹⁷ Ncha'tz cyakil yi e' yi na chak'uj te yi tapij, chi quitane'n yi e' yi na chitzan tan teke'n yi e'chk c'ub, jalaj chik'ab tan ticy'le'n nin yi chima'cl tetz oyintzi', nin jalajt tan ak'un. ¹⁸ Ncha'tz quitane'n yi e' yi na chitzan tan banle'n yi tapij, at len chispar xe'ak chic'u'l yi na chak'uj. Ncha'tz cho'n at yi yaj yi na ocsan yi chun tzinxlaj. ¹⁹ Na nsken wal yi xtxolbile'j scyetz yi e' ajcaw, scyuch' yi e' gobernador, nin scyetz cyakil yi e' mas katanum. “Tircu'n o' joylaj len skaxo'l te yi na katzan tan ak'un, na nim tkan yi tapij yi na katzan tan banle'n. ²⁰ Cha'stzun te, yil quibitu' yil x̄ch'in yi chun, qui'c na ban

alchok ate'tu', lajke'l chu'lu' tan kuch'eye'n tan oyintzi'. Nin Kataj Ryos tz'ocopon tan kuch'eye'n," chinch bantz scyetz.

²¹ Ya'stzun kulejtz tan banle'n yi tapij. Ja ko'c tan ak'un jetz yi na je'ul yi k'ej, jalen yi na cu' k'ej. Ncha'tz nchiban yi e' yi na chitzan tan kaq'uicy'le'n, cy'a'n cyen tu' chima'cl tetz oyintzi' cya'n cyakil k'ej.

²² Ncha'tz wal scyetz cyakil yi e' intanum, scyuch' yi e' yi na chitzan tan kuch'eye'n te yi ak'un, yi tajwe'n tan kacaje'n cyen le tnum Jerusalén cyakil lak'bal. Nin bixe' yi jun puntila'tz wa'n tan chixcone'n tetz q'uicy'lom lak'bal. Ma chajk'ej, ja chak'uj te yi tapij.

²³ Ncha'tz te yi cobox k'ēja'tz, quinín el be'ch ketz ka'n. Mpe ink, nka jun inxonl, mpe junk kamos nka jun yi na tzan tan kaq'uicy'le'n. Cya'l nin jun yi nink el be'ch tetz tan watl. Ej, nin yi nkaben tan ticy'le'n kuc'a', cy'a'n len kama'cl ka'n tetz oyintzi'.

5

Yi jale'n wak' ib xchixo'l te'n yi e' xonl Israel

¹ Itzun bantz nintzun e' mol quib cyakil yi e' xonl Israel scyuch' quixkel tan jun txumu'n scye'j coboxt katanum yi at chime'bi'l. ² Nin at e' cyaltz: "Yi o' ketz wi'nin kanitxa', nin qui'c kawa'. Cha'stzun te ja katx'ix wi'nin ixi'n triw scyetz tan qui kaquime'n tan we'j." ³ Nin ncha'tz at e' cyaltz: "Tan paj yi qui'c kawa' ja kak' yi katx'otx' scyetz e' rica'tz tetz prentil kawa', nin ja kak' scyetz e'chk ka'ama'l kale awije't lo'baj uva ka'n. Ncha'tz ja kak' yi kaca'l scyetz tetz prentil kac'mo'n." ⁴ Ncha'tz at e' cyaltz: "Ja el tzaj kac'mo'n tan xchojle'n yi alcawal yi na c'uch yi rey. Nin ja kak' yi katx'otx' tu yi kujul scyetz tetz prentil yi kac'mo'na'tz."

⁵ Ej, nin cyaltz: "Mbi tzuntz yi buchij cho' cyak'un yi e' mas katanum yi at chime'bi'l, na katanum kib. Ej nin qui'c jatxbil chixo'l yi e' kanitxa' tu yi cyetz. Poro yi e' ketz kanitxa' ja wi't che' kac'ay tan cyoque'n tetz chi'esclaw. Nin qui't na jal kawalor tan chicolpene'l tzaj, na qui'ct katx'otx' nin qui'ct kujul, na benak tetz prentil yi katx'ok'be'n," che'ch tzun bantz.

⁶ Yi wital yi e'chk xtxolbila'tz, nintzun nno'ctz tan xtxumle'n, nin saj jun chin chi'ch c'u'lal swetz tan paj. ⁷ Yi wi't intxumul yi chin ploj nin yi jun ajtza'kla'tz, nintzun saj colp inwi' scye'j yi e' ajcaw scyuch' yi e' gobernador. Na mbi xac na chitzan tan jakle'n ta'al chipu'k scyetz katanum. Che' inmolol tzun cyakil yi e' xonl Israel tan xtxumle'n yi xe'n sban yi jun xtxolbila'tz.

⁸ Yi chimolol quib chicyakil, nintzun waltz scyetz: "Yi o' ketz ja kajoy puntil tan chicolpe'n yi e' katanum yi benake' c'a'y jak' chica'wl yi e' mas tnum yi qui na cyek xchi' Ryos. Ma yi e' cyeru' na chitzanu' tan chic'aye'n nin junt tir. ¿I pe' cyajbilu' tan koque'n tan chicolpe'n junt tir?" chinch tzun bantz scyetz. Qui'ct nin tzun jun yol cyaltz na qui't jal chiwalor tan yol.

⁹ Ncha'tz wal scyetz: "Qui na yub yi xtxolbil yi na chitzanu' tan banle'n. Tajwe'n cyeku' xchi' Kataj Ryos, tan qui cyoque'n yi e' yi qui'c na cyocsaj, tan kayolche'n. ¹⁰ Cha'stzun te yi o' ketz scyuch' yi e' inxonl, scyuch' yi e' yi na chak'uj swuch', ja kak' chic'mo'n, tu ixi'n triw tetz chiwa' yi e' katanum. Poro ja wi't katxum yi skacuye' chipaj te yi chitx'ok'be'na'tz yi at sketz. ¹¹ Ma jalu', copon inwutz scyeru' tan chicuyulu' chipaj yi e' katanum yi at chitx'ok'be'n scyeru'. Cyak'e'u' junt tir yi chitx'otx' tu yi cyujul, tu chica'l yi at cyen tetz prentil chitx'ok'be'n," chinch bantz scyetz. ¹² "Ba'n atit, skabne' chi yi ntalu' sketz. Qui't kac'uch yi chitx'ok'be'n," che'ch tzun bantz.

Che' inchakol tzun yi e' pale'. Nin waltz scyetz yi e' ak'ol c'mo'n yi ate'-tz yi tajwe'n tan chisukil chiyol xchiwutz cu'n yi e' pale'a'tz.

¹³ Ncha'tz je inja'bul yi be'ch wetz xchiwutz tircu'n. Nin waltz scyetz: "Cho'n cu'n sbne' Ryos tan chilaje'n lenu' xe'ak chica'lu' tuml cyakil yi at scyuch'u' ko quil che'l cu'nu' te chiyolu' yi ja chisuku' tetz," chinch tzun bantz scyetz. "Amén, ya'stzunk sbne'," che'ch.

Tircu'n tzun e' cyak' k'ej Kataj. Nin e' el cu'n te'j quib yi chiyol yi e' suk.

¹⁴ Ej, itzun bantz te yi coblaj yoba'tz yi nchinxcon wetz tetz gobernador cwent Judá, quinín minxconsaj yi e'chk takle'n yi at derech jun gobernador te'j. Na ja chimbixe' tan Artajerjes yi rey, te yi at tzaj i' tul junaki'n yob tan cawu'n. Nin ja cyaj cyen wilol yi ak'un te yi na xon tzaj i' tul junak coblajix yob tan cawu'n. ¹⁵ Ma yi e' mas gobernador yi icy'nake' cyen, nk'era'tz nchiban cyetz, na ja cho'c tan chixile'n yi e' kawunakil. Na ntin tan jale'n chiwa' tu chiwin, ja chijak ca'wunak piñ sakal tul jujun k'ej. Ncha'tz yi e' mas yi ja chak'uj jak' chiwi', ja baj chibuchul yi e' wunak. Ma yi in wetz, nk'era'tz mban intxumu'n, na na wek ãchi' Ryos. ¹⁶ Ej nin ncha'tz ja bnix jun piñ wetz wa'n te yi tapij. Nin ja nak'uj scyuch' cyakil yi e' inmos yi na chak'uj swuch'.

Ej, nin ncha'tz quinín nno'c tan joyle'n puntil tan incambal mu'ã intx'otx'. ¹⁷ Ma na, ja che' inc'a'chaj mas xkanca'p cient wunak cyakil k'ej. ãchixo'l yi e' wunaka'tz, at cobox bajxom. Apart yi e' yi nchisaj tul junt nación tan kaxajse'n. ¹⁸ Nin in txiclchin swutz yi gast. Na jun k'ej nintu', ja quim jun mam woys wa'n, tu kak balaj cne'r, tu e'chk balaj q'uitx. Nin yi na jepon lajúj k'ej, ja wak' wi'nin win scyetz. Quinín minxconsaj yi chipu'k katanum tan ãchojle'n cyakil yi e'chk gasta'tz, na ja wil yi qui'c ate' cu'nt.

¹⁹ “Ma jalu' bin Ta', yi ilu' inRyosil, nink nu'l tx'akx tc'u'lu'. Nink nu'l tx'akx tc'u'lu' tan yi ba'n yi mimban scye'j intanum,” chinch tetz Kataj.

6

Yi toque'n xo'wse'n Nehemías

¹ Bnixe'n tzun yi tapij. Qui'c mu'ã ama'l cyaj cyen yi qui'ck tapij te'j. Ntin cu'n e'chk sawanntaxk oc puertil.

Itzun bantz yi quibital Sanbalat tu Tobías nin Gesem yi aj Arabia, scyuch' yi e' mas kacontr yi nsken wi't bnix yi tapij, ² nintzun ul mantartz cya'n swe'j. I klo' cyajbil yi cho'nk wopone'n scye'j tul jun aldey cwent yi tjoco'j yi na bi'aj Ono. Poro nintzun el intxum te yi chitxumu'n yi i'tz tan insuble'n tu'.

³ Bene'n tzun mantartz wa'n tan talche'n scyetz yi qui'c tama'lil swetz, na na katzan tan banle'n jun balaj ak'un. Nin yi kol chimben scye'j stanek yi ak'una'tz. ⁴ Cyaj tir ul mantar swe'j. Nin ite'n nin xtxolbila'tz na cyal. Ncha'tz in, ite'n nin xtxolbila'tz na walnin scyetz.

⁵ Tule'n tzun jun ãchakum Sanbalat swe'j. Cy'a'n cart ta'n yi jakij. Nin ite'n nin xtxolbila'tz na tal tul. Ya'stzun o'i'n tir mantar cya'n swe'j.

⁶ Ej, nin je na tal yi u'je'j: “Nehemías, at yol na tzan ãchixo'l wunak. Nin ite'n nin yol na tzan Gesem tan talche'n. Nin yi yol i'tz: Yi aãatz, scyuch' yi e' xonl Israel, na cxtzanwok tan xtxumle'n tan itele'n tzaj jak' ca'wl yi rey. Nin ya'stzun xac yi na cxtzanwok tan banle'n yi tapij. Ncha'tz na a'lchij yi aãa'tz, cãocopon cyen tetz rey. ⁷ Ncha'tz ja kubit yi ja wi't chibixe' cobox elsanl stzi' Ryos awa'n tan tocse'n chic'u'l wunak. Nin scyale' scyetz cyakil wunak: ‘Ma jalu' ja jal ketz kareyil yi o' aj Judá,’ che'ch sbne'. Tz'elpon ak'ej yi kol tz'opon yi xtxolbile'j twi' Artajerjes yi rey. Cha'stzun te, mas balaj yil kajilon ketz tzawuch' tan xtx'ajle'n te'j, tan qui topone'n twi' rey,” chij Sanbalat tul yi u'j.

⁸ Bene'n tzun intz'ibal yi xtxolbile'j tetz Sanbalat. “Yi xtxolbila'tz yi na tzanu' tan talche'n, qui'c mu'ã xe', nin ilu' tu' txumul tetz,” chinch ban nintz.

⁹ Ja lajluchax tzinwutz yi ja xcon yi jun xtxolbila'tz cyak'un ntin tan kaxo'wse'n. Na i tane'n ãchiwutz cyetz, yil kubit, kelepon xit, nin qui't ko'c il te yi ak'un. Poro yi in wetz mas tcunin woque'n il tan xtxumle'n yi ak'un ãe'nk tan bnixe'n chan.

¹⁰ Imbene'n tzuntz tan xo'n te Semaías yi cy'ajl Delaía, yi mamaj Mehetabel, yi junawes jopo'n tib i' xe yi tetz ca'l. Yi wopone'n nintzun tal i' swetz:

—Ba'n lo' chinch wetz yi nink kamol kib xe ca'l Kataj nin kalame'l tzaj yi e'chk puert, na te yi ak'bale'j at cyulbil biyol ketz, stzun i' bantz swetz.

11 —Yi e' yaj chi wutane'n wetz qui na chixob cyera'tz, nin qui na cyew quib. Nin qui na chiben le ca'l Kataj ntin tan ew ib. Cha'stzun te quil chimben wetz tan ew ib, chinch bantz tetz.

12 Ncha'tz el intxum tetz yi nk'e'tz Ryos na ak'on tzaj yi yol i'. Ma na tan paj yi chojijt i' cyak'un Sanbalat tu Tobías tan inxo'wse'n. 13 Chojij i' tan inxo'wse'n, bantz injuchul wil. Na yi nink mimban chi yi tal i', ja klo' el intx'ix, nin ja klo' el ink'ej.

14 “I bin jalu' Ta', ilu' inRyosil, qui'k tz'el te'j c'u'lu' yi xtxolbil yi na chitzan Sanbalat tu Tobías tan banle'n swe'j. Ncha'tz qui'k tz'el te c'u'lu' yi e'chk takle'n cachi' yi na ban yi xna'n Noadías, na na tocsaj tib tetz elsanl stzi'u'. Ej, nin qui'k tz'el te c'u'lu' yi mbi na chiban yi e' mas yi na cyocsaj quib tetz elsanl stzi'u', na ncha'tz e' na chitzan tan joyle'n puntil tan inxo'wse'n” chinch bantz tetz Kataj.

15 Ja tzun bnix yi tapij le junak o' tajlal xaw Elul.* Nicy' cient tu cob k'ej ben tcy'al tan banle'n yi tapija'tz ske'j. 16 Yi quibital yi e' kacontr yi nsken wi't bnix yi kak'un, nintzun e' xobtz sketz. Ncha'tz e' ban yi mas nación yi ate' skanaka'jil. Qui't tzun cyocsaj quib nim, na nin el chitxum tetz yi ja bnix yi ak'un ka'n tan tu' yi xomij yi porer Ryos tan kuch'eye'n.

17 Te yi cobox k'ejat'z wi'nin cart ben swutz Tobías cyak'un yi e' katanum yi lmak wunak, yi xomij chiwi' te'j i'. Ncha'tz wi'nin tule'n u'j tan Tobías xchiwutz yi e'a'tz. 18 Na wi'nin intanum sken chisuk chiyol tan xome'n chiwi' te Tobías tan paj yi i' yi ji' Secanías, yi cy'ajl Ara. Nin ncha'tz xom chiwi' te'j tan paj yi Johanán, yi cy'ajl i', nsken chume' tu yi me'l Mesulam yi cy'ajl Berequías. 19 Cha'stzun te tzinwutz cu'n na cyak' k'ej i'. Nin cyakil yi na wal na opon cya'n twi' Tobías. Nintzun na ult u'j tan Tobías tan inxo'wse'n.

7

Yi chibixewe'n cobox ajcaw tan Nehemías

1 Itzun bantz yi bnixe'n yi tapij, nin yi sken oc e'chk sawan, nintzun e' bixe' cobox q'uicy'lom sawan wa'n, nin cobox aj bitz, scyuch' cobox scyeri e' xonl Leví tan chixcone'n xe ca'l Kataj. 2 Nintzun e' inchak yi witz'un Hanani,* tu Hananías yi chibajxom sanlar. Nin e' bixe' wa'n tetz ajcaw xchixo'l yi e' aj Jerusalén. Yi Hananíasat'z i' jun balaj yaj yi ba'n k'uke' kac'u'l te'j, na mas na tek i' xchi' Ryos xchiwutz yi e' mas katanum. 3 Nintzun wal scyetz: “Quil tzijakwoke'n yi e'chk sawan, jalen cu'n yil mak'tij k'ej. Nin cyakil cwe'n k'ej tajwe'n tan jople'n, nin tan tocse'n e'chk quiwel wutz coc.” Nin ncha'tz wal scyetz: “Tajwe'n tan itilol yi ko ate' q'uicy'lom stzi'ak e'chk sawana'tz.”

Ncha'tz e' bixe' ajront wa'n tan q'uicy'le'n yi tnum. Nin wal scyetz yi e'a'tz yi na' cha'te't tan q'uicy'lomi'n. At e' nchixcon tan q'uicy'le'n yi tnum, nin at e' yi cho'n e' cyaje'n cyen tan q'uicy'lomi'n swutzak chical. 4 Ya'stzun wulejtz, na chin wutzile'n nin yi ama'l yi majij tan yi tnum, poro qui'c mas wunak najlche' tul, na ntaxk baj bnix junt tir chical.

Yi cwe'n junt tir chibi' yi e' xonl Israel

5 Itzun bantz nintzun tak' Ryos jun intxumu'n tan chicwe'n inmolol yi e' wi' banl wi' scyuch' cyakil yi e' mas katanum tan cu'se'n chibi' tan kilol yi jatna' kaxone'n. Ncha'tz jal yi liwr wa'n kale tz'ibane't chibi' yi e' yi tenxchan cyunle'n.

6 “Je chibi' yi e' xonl Israel yi itz'nake' Judá, nin benake' ticy'le'n pres tan Nabu-codonosor yi rey cwent yi nación Babilonia. Yi e'a'tz ja chu'l junt tir tan najewe'n Jerusalén tu yi e'chk mas ama'l cwent Judá kale najlche't tenxchan.

7 ”Yi chibajxom yi e'a'tz yi e' ul i'tz: Zorobabel, Josué, Nehemías, Azarías, Raamías, Nahamaní, Mardoqueo, Bilsán, Misperet, Bigvai, Nehum tu Baana.

Yi cyajlal yi e' wunak yi xomche' scye'j

* 6:15 Yi yol “Elul” i'tz yi xaw septiembre tul ketz kacalendario. * 7:2 Neh 1:2.

- 8 "Yi e' xonl Paros, i'tz cob mil tu jun cient tu oxc'al tu coblaj chixone'n. (2,172)
- 9 Ma yi e' xonl Sefatías, ox cient tu oxc'al tu coblaj chixone'n. (372)
- 10 Ma yi e' xonl Ara, kak cient tu ni'cy tu cob chixone'n. (652)
- 11 Ma yi e' xonl Pahat-moab yi xonl Josué tu Joab, i'tz cob mil tu wajxak cient tu wajxaklaj chixone'n. (2,818)
- 12 Ma yi e' xonl Elam, i'tz jun mil tu cob cient tu ni'cy tu cyaj chixone'n. (1,254)
- 13 Ma yi e' xonl Zatu, i'tz wajxak cient tu ca'wunak o' chixone'n. (845)
- 14 Ma yi e' xonl Zacai, i'tz juk cient tu oxc'al tu lajuj chixone'n. (770)
- 15 Ma yi e' xonl Binuy, kak cient tu ca'wunak wajxak chixone'n. (648)
- 16 Ma yi e' xonl Babaí, kak cient tu junak wajxak chixone'n. (628)
- 17 Ma yi e' xonl Azgad, i'tz cob mil tu ox cient tu junak cob chixone'n. (2,322)
- 18 Ma yi e' xonl Adonicam, kak cient tu oxc'al tu juklaj chixone'n. (677)
- 19 Ma yi e' xonl Bigvai, i'tz cob mil tu oxc'al tu juklaj chixone'n. (2,077)
- 20 Ma yi e' xonl Adín, i'tz kak cient tu ni'cy tu o' chixone'n. (655)
- 21 Ma yi e' xonl Ater, yi xonl Ezequías, i'tz jun mutx' tu wajxaklaj chixone'n. (98)
- 22 Ma yi e' xonl Hasum, i'tz ox cient tu junak wajxak chixone'n. (328)
- 23 Ma yi e' xonl Bezai, i'tz ox cient tu junak cyaj chixone'n. (324)
- 24 Ma yi e' xonl Harif, i'tz jun cient tu coblaj chixone'n. (112)
- 25 Ma yi e' xonl Gabaón, jun mutx' tu o'laj chixone'n. (95)
- 26 Ma yi e' aj Belén tu Netofa, jun cient tu jun mutx' tu wajxak chixone'n. (188)
- 27 Ma yi e' aj Anatot, i'tz jun cient tu junak wajxak chixone'n. (128)
- 28 Ma yi e' aj Bet-azmavet, ca'wunak cob chixone'n. (42)
- 29 Ma yi e' aj Quiart-jeirim, Cafira tu Beerot, juk cient tu ca'wunak ox chixone'n. (743)
- 30 Ma yi e' aj Ramá tu Geba, kak cient tu junak jun chixone'n. (621)
- 31 Ma yi e' aj Micmas, i'tz jun cient tu junak cob chixone'n. (622)
- 32 Ma yi e' aj Betel tu Hai, i'tz jun cient tu junak ox chixone'n. (123)
- 33 Ma yi e' aj Nebo, nicy' cient tu cob chixone'n. (52)
- 34 Ma yi e' xonl yi junt yaj yi na bi'aj Elam, i'tz jun mil tu cob cient tu ni'cy tu cyaj chixone'n. (1,254)
- 35 Ma yi e' aj Harim, i'tz ox cient tu junak chixone'n. (320)
- 36 Ma yi e' aj Jericó, ox cient tu ca'wunak o' chixone'n. (345)
- 37 Ma yi e' aj Lod tu Hadid nin Ono, juk cient tu junak jun chixone'n. (721)
- 38 Ma yi e' aj Senaa, ox mil tu beluj cient tu junaklaj chixone'n. (3,930)
- 39 Ma yi e' pale' yi e' xonl Jedaías, jun scyeri e' xonl Josué, at beluj cient, tu oxc'al tu oxlaj chixone'n. (973)
- 40 Ma yi e' pale' yi e' xonl Imer, jun mil tu nicy' cient tu cob chixone'n. (1,052)
- 41 Ma yi e' pale' yi e' xonl Pasur, jun mil tu cob cient tu ca'wunak juk chixone'n. (1,247)
- 42 Ma yi e' pale' yi e' xonl Harim, jun mil tu juklaj chixone'n. (1,017)
- 43 "Ma yi e' xonl Leví yi e' xonl Josué, tu Cadmiel yi e' cu'n xonl Hodavías, i'tz oxc'al tu cyajlaj chixone'n. (74)
- 44 "Ma yi e' ajbitz yi e' xonl Asaf, i'tz jun cient tu ca'wunak wajxak chixone'n. (148)
- 45 "Ma yi e' q'uicy'lom sawan, i'tz yi e' xonl Salum scyuch' yi e' xonl Ater, scyuch' yi e' xonl Talmón, scyuch' yi e' xonl Acub, scyuch' yi e' xonl Hatita, nin scyuch' yi e' xonl Sobai, jun cient tu junak wajxaklaj chixone'n chicyakil cu'n. (138)
- 46 "Ma yi e' chakum yi e' xonl Kataj, i'tz yi e' xonl Ziha tu Hasufa, nin Tabaot.
- 47 Tu yi e' xonl Queros, Siaha tu Padón. 48 Ncha'tz yi e' xonl Lebana, Hagaba tu Salmai.
- 49 Nin e' xonl Hanán, Gidel tu Gahar, 50 Reaía, tu e' xonl Rezín nin Necoda. 51 Yi e' xonl Gazam, Uza nin Peseah. 52 Ncha'tz yi e' xonl Behida tu Harsa, 53 tu yi e' xonl Bacbuc, tu Hacufa, tu Harhur. 54 Nin Bazlut, tu Mehída, tu Harsa. 55 Tu yi e' xonl Barcos, scyuch' Sísara tu Tema. 56 Ncha'tz yi e' xonl Nezá tu e' xonl Hatifa.

⁵⁷ "Ma yi e' chixonl yi e' ächakum Salomón, i'tz: Yi e' xonl Sotai, tu Soferet, tu Peruda. ⁵⁸ Ncha'tz yi e' xonl Jaala tu Darcón, nin Gidel. ⁵⁹ Yi e' xonl Sefatías, tu Hatil, tu Pequeret-hazebim, tu yi e' aj Amón. ⁶⁰ Cyakil yi e'a'tz ya'stzun e' yi e' xcon xe ca'l Kataj. I'tz ox cient tu jun mutx' tu coblaj chixone'n.

⁶¹ "Ma yi e' yi e' saj Tel-mela, tu Tel-harsa, tu Kerub, tu Adón, nin Imer, quinín lajluchax cya'n yi ko e' mero xonl kamam Israel nka qui'. ⁶² E' cu'n xonl Delaía tu Tobías, tu Necoda, nin i'tz kak cient tu ca'wunak cob chixone'n. (642) ⁶³ Ma chixonl yi e' pale' Habaía, tu Cos, tu Barzilai. Ja oc yi bi'a'tz tantu' yi mmo'c yi me'l Barzilai tetz txkel. ⁶⁴ Ja che'l laju'n ächixo'l yi e' mas pale' na yi toque'n joyle'n chibi' quinín e' jal. ⁶⁵ Ncha'tz yi ntaxk bixe' tan cyele'n ächixo'l, tal yi gobernador scyetz, yi qui'c cuj tan baje'n yi e'chk takle'n cya'n yi xansa'nt, jalen yil tz'oc jun pale' tan tx'ilu'n te'j, tan Urim tu Tumim.†

⁶⁶ "Yi cyajlal cyakil yi e' xonl Israela'tz yi e' ul i'tz, ca'wunak cob mil tu ox cient tu oxc'al chixone'n. (42,360) ⁶⁷ Te yi tajlala'tz quinín e' oc yi e' chimos cwent. Yi tajlal yi e' mosa'tz, i'tz juk mil tu ox cient tu junak juklaj chixone'n. (7,337) Ncha'tz at cob cient tu ca'wunak o' (245) chixone'n yi e' aj bitz yi ate' ächixo'l yi qui' e' oc tajlal. ⁶⁸ Yi e' xonl Israela'tz, i'tz juk cient tu junak waklaj chixone'n. (736) Ej, nin cob cient tu ca'wunak o' (245) chimula', ⁶⁹ tu cyaj cient tu junak o'laj (435) camey tu kak mil tu juk cient tu junak (6,720) buru'.

⁷⁰ "Wi'nin ajcaw te yi jujun najal cyak' e'chk oy tan banle'n yi ak'un. Tak' yi gobernador: juklaj liwr oro, nicy' cient lmak lak, o' cient tu junaklaj be'ch cyetz pale'. Ej, nin cho'n tpone'n ta'n tk'ab yi colol pwok. ⁷¹ Ncha'tz ban yi cyajcawil yi jujun najal, cyak' o' quintal tu ni'cy oro, tu junak o' quintal sakal. ⁷² Ma yi e' mas katanum cyak' ox quintal tu ni'cy oro, tu junak cob quintal sakal, tu oxc'al tu juk be'ch cyetz pale'.

⁷³ "Cyakil yi e' xonl Israel scyuch' yi e' pale', scyuch' yi e' levita yi e' q'uicy'lom puert, yi e' aj bitz yi e' chakum le templo, cho'n cya'te'n tulak e'chk chi'ama'l," stzun Nehemías.

8

Yi je'n si'le'n yi ley Moisés ächiwutz yi e' xonl Israel

¹ Itzun bantz le juki'n xaw, nin te yi nsken chibaj bixe' yi e' xonl Israel swutzak chi'ama'l. Nintzun e' mol quib chicyakil le yi ama'l yi at swutz yi sawan yi na bi'aj sawan tetz A'. Nintzun cyaltz tetz Esdras yi ajtz'ib, nin ncha'tz i' pale', tan saje'n tcy'al yi liwr tetz yi ley Moisés yi tak'nak Ryos scyetz yi e' xonl Israel.

² Saje'n tzun tcy'al Esdras yi liwra'tz, tul yi bajx k'ej tetz yi juki'n xaw tetz yi yob. Tule'n tzuntz tan i' ächiwutz cyakil yi e' cmon yi chimolo'n quib le ama'la'tz. Ate' yaj, scyuch' xna'n, scyuch' yi e' nitxa' yi nsken baj ul cyajtza'kl.

³ Jalchan cunin xe'te'n Esdras tan si'le'n yi ley Moisés ächiwutz, jalen yi topone'n chajcu'n k'ej. Cho'n chimolol quib le ama'l yi at swutz yi sawan yi na bi'aj sawan tetz A'. Ej, nin cyakil yi e' yi e' mol quibtz, e' oc tan tbite'n nicy' yi na tzan Esdras tan si'le'n. Nin qui'c nin jun najk jilon.

⁴ Cho'n tzun ate'n Esdras yi ajtz'ib tibaj jun ama'l yi tz'lum cu'n, yi nim mu'ä wutz tkan, nin ya'tz nin xac yi bnixe'n. Nin le sbal i' txiclche' Matatías, Sema tu Anías. Ncha'tz Urías, Hilcías, nin Maasías. Ma le max i' txiclche' Pedaías, Misael, nin Malquías. Ncha'tz Hasum, Hasbadana, Zacarías nin Mesulam.

⁵ Je'n tzun jakol Esdras yi liwra'tz ächiwutz cyakil yi e' yi ate'-tz. Nin lajluch cunin bene'n quilol cyakil yi e' wunak, na nim wutz tkan yi ama'l kale ate'nt Esdras.

⁶ Yi je'n jakol Esdras yi liwr, tircunin tzun e' je' txiclok nin e' nume' tan tbite'n. Nintzun oc Esdras tan c'u'laje'n Kataj, yi kaRyosil yi wi'nin k'ej. Je'n tzun chik'ol yi e' wunaka'tz

† **7:65** "Urim tu Tumim" I'tz cob tal ne'ä c'ub yi xconak cyak'un yi e' wi'tz pale' tan jakle'n yi tajbil Ryos. Ej nin cho'n at cu'n tul yi ne'ä xbu'k yi at wutz c'u'l yi wi'tz pale'. Ex 28:30; Lv 8:8; Nm 27:21; Dt 33:8; 1S 28:6.

chik'ab tcyaj, nin cyaltz: “Amén, ya'stzunk sbantz.” Chicwe'n tzun joklok, nin copon cunin wutz chiplaj wuxtx'otx'. Tircu'n cyoque'n tan c'u'laje'n Kataj.

⁷ Nin yi e' xonl Leví yi ate'-tz i'tz: Josué, Bani, Serebías, Jamín, Acub, Sabetai, Hodías, Maasías, nin Kelita. Ncha'tz Azarías, Jozabed, Hanán, nin Pelaía. Nin e' octz tan xtx'olche'n xo'l yi ley scyetz yi e' mas wunak. Nin tircu'n numlche' tan tbite'n.

⁸ Nim tzun ban chiwi' tan si'le'n yi ley Kataj xchiwutz chicyakil cu'n, nin e' octz tan xtx'ixpe'n le cyetz chiyol,* bantz tele'n chitxum cyakil yi e' yi ate'-tz te yi mbi' eka'n tan yi ley. ⁹ Cyakil yi e' wunak wi'nin cyok'e'n yi quibital yi xtxolbil yi at tul yi liwra'tz. Poro nintzun e' oc Nehemías yi gobernador tu Esdras yi ajtz'ib yi ncha'tz i' pale', scyuch' yi e' yi e' xonl Leví, tan makle'n chiwutz tan qui cyok'e'n, nin tan qui chibisune'n. Ej, itzun cyaltz scyetz: “Yi jun k'eje'j i'tz tan tak'le'n k'ej Kataj Ryos,” che'ch bantz.

¹⁰ Ncha'tz tal Esdras scyetz: “Ma jalu' ba'n chibenu' tan wa'a'n. Chiwanku', nin ba'n baj balaj win cya'nu'. Ncha'tz ba'n cyak'u' chiwa' yi e' yi qui'c cyetz chiwa' cy'a'n cya'n, na yi jalu' i'tz jun k'ej tan c'u'laje'n Kataj Ryos. Nin quil chibisunu' ma na chitzatzinku', na kol katzatzin swutz Kataj, sjalok kachamil ta'n.” ¹¹ Ncha'tz yi e' xonl Leví, e' octz tan chimayse'n, nin tan makle'n chiwutz yi e' mas wunak tan qui cyok'e'n na yi jun k'ejat'z i'tz tan tak'le'n k'ej Kataj.

¹² Chibene'n tzun cyakil yi e' wunaka'tz tan wa'a'n. Ej, nin baj chijatxol chiwa' xchiwutz yi e' yi qui'c cyetz chiwa' cy'a'n cya'n. Na i'tz jun nim k'ej yi na chitzan tan ticy'se'n, na sken el chitxum tetz yi yol yi je' si'le'n xchiwutz.

¹³ Itzun le junt k'ej, nintzun e' mol quib yi e' cyajcawil yi jujun k'u'j e' yi chixonl quib, scyuch' yi e' pale', nin yi e' xonl Leví te Esdras tan xtxumle'n yi mbi' na ele't yi xtxolbil yi at tul yi ley yi tz'iba'nt cyen. ¹⁴ Nintzun e' nojppontz te yi xtxolbil yi tal Kataj Ryos tetz Moisés, yi tajwe'n tan cya'te'n cyakil yi e' xonl Israel tzak' scabte' tul yi nim k'ej yi na bi'aj: “Nim k'ej tetz scabte',” yi na icy' tul yi juki'n xaw tetz yi yob.

¹⁵ Tele'n tzun stziblal xchiwi' cyakil yi e' yi ate' Jerusalén, scyuch' yi e' mas yi ate' lakak e'chk tnum solte'j Jerusalén, yi tajwe'n tan chibene'n yi e' wunak xo'lak tx'ac'aben tan joyle'n k'ab oliw, tu e'chk k'ab arrayán tu e'chk xak xa'j, nka alchok jilwutz k'ab tze' tan banle'n len jun scabte' chi yi tz'iba'nt cyen le ley.

¹⁶ Chibene'n tzun cyakil yi e' wunak tan joyle'n e'chk k'ab tze'a'tz. Yi cyule'n, nintzun e' octz jujun najal tan banle'n yi chiscabte'. At e' yi e' oc tan banle'n yi cyetz tibaj chical yi xk'ajaj yi wi'. Nin at e' e' oc tan banle'n wutzk'anil yi chical. Ncha'tz at scabte' bnix wutzk'anil yi ca'l Kataj. Nin at bnix le c'aybil yi at swutz yi sawan yi na bi'aj Tetz Efraín.

¹⁷ Tircu'n tzun yi e' xonl Israel yi ulnake' junt tir, e' oc tan banle'n chiscabte'. Nin e' cyaj cyen txe'. Na jetz te yi tiemp tetz Josué yi cy'ajl ta' Nun, jalen te yi tiemp'e'j, qui't na bajij yi xtxolbila'tz. Cha'stzun te bixewe'n junt tir. Ej, nin wi'nin chitzatzine'n te yi jun xtxolbila'tz.

¹⁸ Juk tzun k'ej ban yi jun nim k'ejat'z. Nin jetz le bajx k'ej jalen te yi wi'tzbil k'ej, nim cu'n wi' ban Esdras tan si'le'n yi liwr kale atit yi ca'wl Kataj Ryos xchiwutz cyakil yi e' wunak yi ate'-tz. Ma le wajxaki'n k'ej, nintzun oc jun chin chamo'n ib yi wi'nin eka'n ta'n chi yi bixba'nt cyen tul yol Kataj.

9

Yi chibansal quib yi e' xonl Israel swutz Kataj Ryos

¹ Itzun bantz le junak cyaj tajlal ite'n nin xawa'tz, nintzun e' molt quib chicyakil yi xonl Israel tan nachle'n Kataj. E' mol quib tan muc'le'n we'j, nin oc yi be'ch cyetz yi na xchaj yi wi'nin chibisune'n. Ej, nin je' chipuc'ul puklaj xo'l chiwi'.

* **8:8** Tan paj yi nim tiemp e' atij jalen Babilonia (mas 70 yob), kale na xcone't junt jilwutz yol yi na bi'aj arameo, qui't na a'w mas hebrej cya'n.

² Ncha'tz, nin e' jatx quib yi e' xonl Israel scyuch' yi e' awer nak yi ate' xchixo'l. Nintzun e' baj xcy'e'entz tan jakle'n cuybil chipaj tetz Kataj, nin tan xtxole'n yi quil tu yi quil yi chimam chite'.

³ Te yi txiclche', nintzun oc si'le'n yi liwr kale atit yi ca'wl Kataj Ryos xchiwutz. Ox tzun or e' bantz tan tbite'n yi ca'wla'tz. Nin oxt or e' ban tan xtxole'n yi quil nin tan c'u'laje'n Kataj.

⁴ Nintzun e' je' yi e' xonl Leví tibaj yi e'chk yotx, nin e' oc tan cu'swutzil tetz Kataj yi kaRyosil. Chin chiwi' nin ban tan yol. Je chibi' yi e'a'tz: Josué, Binuy, Cadmiel, Sabanías, Buni, Serebías, Bani nin Quenani.

⁵ Ncha'tz yi cobox xonl Leví, Josué, Cadmiel, Benuy, Hasabnías, Serebías, Hodías, Sebanías nin Petaías, nin cyal scyetz cyakil yi e' mas xonl Israel: "Kamole'e'n kib, nin ko'ken tan tak'le'n kak'ajsbil tetz Kataj yi kaRyosil. Kak'e' kak'ajsbil tetz, tetz ben k'ej ben sak. Na at mas k'ej yi tetz bi' swutz alchok jilwutz bi'ajil," che'ch bantz.

⁶ Ncha'tz tal Esdras: "Ta', ntin ilu' ketz Kataj. Qui'c junt at. Ilu' bnol tetz yi tcya'j tu cyakil yi e'chk takle'n yi at tcya'j. Nin ilu' bnol tetz yi wuxtx'otx' tu cyakil yi e'chk takle'n yi at swutz. Nin ilu' bnol tetz yi mar tu cyakil yi at xe'. Ilu' xicyol tetz cyakil yi e'chk takle'na'tz. Ej, nin cyakil yi jun c'olaj xchakumu' yi ate' tcya'j na chitzan tan c'u'laje'nu'.

⁷ "Kataj, ilu' kaRyosil, ilu' txa'one'n Abram tan xome'n te'ju'. Ilu' elsan tzaj le tnum Ur kale najlche't e' caldeo. Nin ja je' xtx'ixpulu' yi bi', na ja oc ta'nu' tetz Abraham.

⁸ "Ta', ja tilu' yi i' jun yaj yi ja k'uke' c'u'l te'ju'. Cha'stzun te ja bixe' jun tratu' tuch'. Yi jun trata'tz i'tz, yi ja suku' tan tk'olu' jun c'olaj ama'l tetz. Nin i'tz chi'ama'l yi e' cananeo tu e' hitita, e' amorreo, e' ferezeo, e' jebuseo tu yi e' gergeseo. Suknaku' tetz, nin ja el cu'nu' te yi yolu', na ja tak'u' yi ama'la'tz scyetz yi e' tetz xonl. Na yi ilu' teru' ilenin na el cu'nu' te yi yolu'.

⁹ "Nin ncha'tz, ja tilu' yi q'uixc'uj yi micyp'pon cyak'un yi e' kamam kate' jak' chica'wl yi e' aj Egipto. Ncha'tz yi cyopone'n tzi Cyak Mar, ja tbitu' chitzi' chikul yi cyoque'n tan jakle'n xch'eybil cyetz teru'.

¹⁰ "Ja xchaju' wi'nin techl tu e'chk milawr tetz yi faraón, scyuch' yi e' mas ajcaw yi ate' jak' ca'wl i', scyuch' cyakil yi e' aj Egipto. Ja xchaju' yi xtxolbila'tz scyetz tan chicawse'n, na ja tilu' yi q'uixc'uj tu yi jisbil cyetz yi e' kamam kate' yi micyp'pon cya'n jak' chica'wl. Nin ja jal k'uju' tan yi e'chk milawra'tz yi mbanu'.

¹¹ "Cob cuntu' el yi Cyak Mar tanu' yi quicy'e'n tzaj yi e' kamam kate'. Na skejenle'n quicy'e'n tzaj. Yi wi't quicy'e'n tzaj cwe'n tzun jopolu' yi mar, nin cyakil yi e' yi xomche' tzaj tan chitz'amle'n, ja chicyaj cyen xe mar. Ja chiben mulk'uj chi na ban jun c'ub yi na ben jo'li'n wi a'.

¹² "Ncha'tz ja bajx cu'nu' xchiwutz tul jun boc'oj sbak' tan xchajle'n chibe'. Ma lak'bal, bajxiju' xchiwutz tul jun boc'oj k'ak' tan xtxeke'n chibe'.

¹³ "Ej, nin ncha'tz ja cu'ulu' tan yol scyetz wi wutz Sinaí. Ja jilon tzaju' scyetz tcya'j, nin ja talu' yi tajbilu' scyetz. Ja talu' yi balaj xchusu'nu' scyetz, ja tak'u' e'chk leyu' tu e'chk ca'wlu' yi bintzinin tetz scyetz.

¹⁴ "Ja talu' scyetz yi tajwe'n tan chibnol tane'n yi jun k'ej ujle'n. Cho'n tk'olu' yi e'chk ca'wla'tz tetz Moisés yi xchakumu'.

¹⁵ "Ncha'tz tak'u' chiwa' yi cho'n saje'n tcya'j. Nin ja tak'u' quic'a' te yi ate' tzaj le ama'l tz'inunin tu'. Nin yi a'a'tz cho'n tele'n tzaj ta'nu' le c'ub.

"Ncha'tz ja tak'u' ama'l scyetz tan cyetzal yi luwar yi suknapu' scyetz chimam chite'.

¹⁶ Poro yi e' cyetz, scyuch' yi e' mas chixonl yi xomche' tzaj, ja cyocsaj quib nim tu cyajtza'kl. Ja cho'c yab, na ja cyaj cyen quilol yi ca'wlu'. ¹⁷ Quinin e' oc tan xtxumle'n yi e'chk milawr tu yi e'chk takle'n yi banaku' scye'j. Ma na ja cho'c yab na ja cho'c tan joyle'n junt chibajxom tan cyajse'n junt tir jak' chica'wl yi e' aj Egipto. Poro yi teru' Kataj ilu' jun Ryos yi na cuyu' kapaj. Ilu' jun Ryos yi na el k'ajabu' ske'j. At pasensu', nin at

lok' ib tuch'u', na quinín nchicyaj cyen tilolu'. ¹⁸ Nin ja cuyu' chipaj. Wech na e' oc tan banle'n jun teblal ne'x wacx'yi se'ij cu'n cyulej. Nintzun cyaltz: 'Yi teblale'j i'tz yi karyosil yi nxcye' tan kelse'ne'l tzaj Egipto,' che'ch. Tan yi xtxolbila'tz ja el k'eju' cya'n. ¹⁹ Poro yi teru' ja el k'ajabu' scye'j. Na quinín nche' cyaj cyen tilolu' le yi ama'l tz'inunin tu'. Nin yi jun boc'oj sbak' yi bajxij x'chiwutz ta'nu' tan x'chajle'n chibe' chajk'ej, tu yi jun boc'oj k'ak' yi na txekun chibe' lak'bal, quinín el jatxolu' scye'j.

²⁰ "Ej, nin cha'tz ja xcon yi espírituju' tan chichusle'n. Nin qui'c jun k'ej jak chiquim tan we'j na ja tak'u' yi maná scyetz. Nin qui nchiquim tan saktzi', na ja tak'u' quic'a'.

²¹ "Ja tak'u' cyakil yi tajwe'n scyetz te yi ca'wunak yob yi nchixon le ama'l tz'inunin tu'. Qui'c nin jun takle'n yi jak ban palt scyetz, na yi be'ch cyetz quinín nlo'on, nin quinín mben mal quikan tan xo'n.

²² "Ja tak'u' wi'nin e'chk ama'l tu e'chk nación scyetz. Na ja tak'u' yi ama'l Hesbón scyetz yi at jak' ca'wl yi rey Sehón. Nin ja tak'u' yi ama'l Basán scyetz yi at jak' ca'wl yi rey Og.

²³ "Ja tak'u' chibanl na ja tak'u' wi'nin chinitxa'. Cho'n cunin mban tajlal chinitxa' chi tane'n yi tx'uml tcyaj'. Nin ja chu'l tcy'alu' swutz yi ama'le'j yi sukaku' scyetz yi e' kamam kate'.

²⁴ "Yi cyule'n tzone'j Canaán, ja tak'u' ama'l scyetz tan chixcyewe'n tan chibiyle'n yi e' wunak yi ate' swutz yi ama'le'j. Nin ja tak'u' ama'l scyetz tan chibnol yi cyajbil scye'j yi e' wunaka'tz tuml chireyil.

²⁵ "Ncha'tz ja cyetzaj yi e'chk tnum yi at tapij solte'j, tu e'chk balaj cojbil, tu e'chk balaj ca'l, tu yi e'chk julil a', tu e'chk balaj ujul nin e'chk balaj wi' oliw.

"Ncha'tz ja cyetzaj wi'nin e'chk ama'l kale atit lo'baj. Ja quil yi banl talma'u', na ja baj wi'nin lo'baj cya'n jalen yi ticy'e'n chipaj te'j.

²⁶ "Poro lastum e', na nin e' oc tan pajle'n ca'wlu'. Na ja el k'ej yi leyu' cya'n. Nin ja chiquim yi e' elsanl stzi'u' cya'n yi ocnake' tan talche'n yi mero bintzi scyetz, quimnake' yi e' elsanl stzi'u'a'tz cya'n yi ocnake' tan chimoxe'n tan chixome'n te'ju'. Tan yi xtxolbila'tz chumam nin quil yi e' intanum yi nchijuch swutzu'.

²⁷ "Cha'stzun te ja tak'u' ama'l scyetz chicontr tan cyoque'n tan chibiyle'n cu'n. Nin te yi q'uixc'uj yi ate' cu'nt, ja chijak x'ch'eybil cyetz teru'. Nin yi ilu' teru' ja elt k'ajabu' scye'j, na ja tbitu' chitzi' chikul yi cyoque'n tan jakle'n cuybil chipaj teru'. Nin ja je' xtxa'olu' jun yaj tan chicolpene'l tzaj jak' ca'wl yi chicontr.

²⁸ "Poro te yi cya'l na xuxin scye'j e' kamama's, ja tzun cha'jt junt tir tan pajle'n ca'wlu'. Cha'stzun te tk'olu' ama'l tan chibene'n jak' ca'wl chicontr. Ej, nin te yi q'uixc'uj yi ate' cu'nt, ja chijakt x'ch'eybil cyetz teru', nin yi ilu' teru' ja elt k'ajabu' scye'j, na ja tbitu' chitzi' chikul, nin tan yi banl talma'u', wi'nin tir ja cuyu' chipaj.

²⁹ "Ta', ocnaku' tan makle'n chiwutz bantz chixome'n te yi ca'wlu'. Poro yi e' cyetz, quinín ncyocsaj, ma na ja cyocsaj quib nim tu cyajtza'kl, nin qui'c mu'x xac yi ca'wlu' ban x'chiwutz. Ja chipaj yi ca'wlu' yi na tak' itz'ajbil scyetz yi e' yi na chiban tane'n. Quinín nchixom te yi tajbilu'. Wech na wi'nin tir ocnaku' tan chicolpene'l tzaj jak' ca'wl yi chicontr.

³⁰ "Ta', sajle'n cuntuninu'-tz tan cuyle'n chipaj. Ja x'chaju' yi pasensu' scyetz, na ja ocu' tan makle'n chiwutz tan porer yi espírituju', nin ja chixcon yi e' elsanl stzi'u' tan makle'n chiwutz. Poro quinín mo'c te chiwi'. Cha'stzun te tk'olu' ama'l tan chibene'n pres jak' chica'wl yi e'chk mas nación bene'n tzi'n wi munt.

³¹ "Poro ja nin elt k'ajabu' scye'j na quinín nche' cu' sotalu' tircu'n. Nin quinín nche'l te c'u'lu', na yi ilu' teru', ilu' jun Ryos yi wi'nin na el k'ajabu' scye'j wunak.

³² "Ma jalu' bin Ta', yi ilu' teru' ilu' kaRyosil, nin wi'nin x'chamilu'. At poreru'. Nin tajwe'n tan kekal x'chi'u'. Yi ilu' teru', tz'elpon cu'nu' te yi yolu' yi suki'nt ta'nu', na wi'nin banl talma'u' skibaj. Qui'k tz'el te c'u'lu' yi e'chk q'uixc'uj yi ja icy'pon cyak'un yi e' kataj, scyuch' yi e' kabajxom, scyuch' yi e' kapale'il, scyuch' yi e' elsanl stzi'u', nin scyuch' cyakil

yi e' kamam kate' sajle'n tunintz. Quil tz'el te c'u'lu' yi q'uixc'uj yi icy'nakpon cyak'un, jetz te yi tiemp yi ncawun yi ajcaw cwent Siria skibaj, jalen jalu'.

³³ "Poru Ta', qui'c nin mu'x' tilu' ske'j, na kapaj nin kera'tz yi mu'l e'chk takle'na'tz skawutz. Na yi ilu' teru', ja el cunu' te yi yolu', ma yi o' ketz jaltnin juchle'n il ka'n swutzu'. ³⁴ Qui'c nin jun skaxo'l yi jak ban tane'n yi ca'wlu'. Tunink yi e' kareyil, nka yi e' kabajxom, nka yi e' kapale'il, nka yi e' kamam kate', cya'l jun yi nink mban tane'n yi ca'wlu'. Wech na yi xac yi e'chk ca'wla'tz, i'tz tan makle'n kawutz te e'chk takle'n cachi'.

³⁵ "Poru yi e' kamam kate', quinín e' oc jak' ca'wlu'. Wech na tak'u' chime'bi'l, tu e'chk balaj cojbil scyetz, tu e'chk lmak tnum. Yi cyetzal yi e'chk ama'la'tz, quinín e' oc tan c'u'laje'nu', nin quinín cyaj cyen quilol yi e'chk yab ajtza'kl yi xomche' te'j.

³⁶ "Ma jalu' Ta', ajk cuntzaj wutzu' tan kaxmaye'n, na o' esclaw jalu' le yi ama'le'j yi tak'naku' scyetz yi e' kamam kate' tan chiwane'n swutz, nin tan jale'n chime'bi'l. ³⁷ Poru tan paj yi ja kajuch kil swutzu', cyakil kacosech yi na je' swutzak kacojbil, cho'n na ben xchik'ab yi e' rey yi e' awer nak yi na chicawun skibaj. Na chicawun skibaj, nin na cho'c tan kaxile'n. Qui'c jun e'chk takle'n yi qui'k na aj xchik'ab, nicy' nin o' ketz scyuch' kawun. Junawes ato' jak' chica'wl. Tan cyakil yi e'chk xtxolbila'se'j na kabisun," stzun Esdras bantz tul oración.

Yi bnixe'n jun u'j tetz quiwel chiyol yi chixomok te Ryos

³⁸ Tan cyakil yi e'chk taklen yi mbajij ske'j, ja katxum tan koque'n junt tir jak' ca'wl Ryos. Nin tetz quiwel kayol, ja cu' katz'ibal yi xtxolbila'tz tul jun u'j, nin ja oc jun sey te'j. Nin ncha'tz ja cu' wi' kak'ab tej, yi o' bajxom, scyuch' e' xonl Leví, scyuch' yi e' kapale'il.

10

Yi chisukil yi e' xonl Israel chiyol tan chibnol tane'n yi ca'wl Ryos

¹ Je yi kabi' yi o' yi cu' wi' kak'ab te yi u'j yi bnix ka'n kale o' sukwit yi skabne' tane'n yi ca'wl Ryos. Cu' weri imbi' yi in gobernador, yi in Nehemías, yi cy'ajl Hacaías.

² Ncha'tz cu' chibi': Sedequías, Seraías, Azarías, Jeremías, ³ Pasur, Amariás, Malquías, ⁴ Hatús, Sebanías, Maluc, ⁵ Harim, Meremot, Obadiás, ⁶ Daniel, Ginetón, Baruc, ⁷ Mesulam, Abías, Mijamín, ⁸ Maazías, Bilgai tu Semaías. Cyakil yi e'a'tz, e' cu'n pale'.

⁹ Ncha'tz je chibi' yi e' xonl Leví yi cu' wi' chik'ab te'j: Josué yi cy'ajl Azanías, tu Binuy yi xonl Henadad nin Cadmiel. ¹⁰ Scyuch' yi e' titz'un yi na chibi'aj Sabanías, tu Aodías, Kelita, Pelaías tu Hanán, ¹¹ Micaía, Rehob, Hasabías, ¹² Zacur, Serebías, Sebanías, ¹³ Hodías, Bani nin Beninu.

¹⁴ Ej, nin je chibi' yi e' kawi' banl wi' tetz tnum: Paros, Pahat-moab, Elam, Zatu, Bani, ¹⁵ Buni, Azgad, Bebai, ¹⁶ Adonías, Bigvai, Adín, ¹⁷ Ater, Ezequías, Azur, ¹⁸ Hodías, Hasum, Bezai, ¹⁹ Harif, Anatot, Nebaí, ²⁰ Magpiás, Mesulam, Hezer, ²¹ Mesezabeel, Sadoc, Jadúa, ²² Pelatías, Hanán, Anaías, ²³ Oseas, Hananías, Hasub, ²⁴ Halohe, Pilha, Sobec, ²⁵ Rehum, Hasabna, Maasías, ²⁶ Ahías, Hanán, Anán, ²⁷ Maluc, Harim nin Baana.

²⁸ Ncha'tz cu' wi' chik'ab yi e' mas xonl Israel chi quitane'n yi e' pale', scyuch' yi e' xonl Leví, scyuch' yi e' q'uicy'lom puert, scyuch' yi e' ajbitz, scyuch' yi e' chakum yi na chixcon le ca'l Kataj, scyuch' cyakil yi e' mas wunak yi nskén chijatx quib, scyuch' yi e' awer nak, tuml cyakil quixkel, scyuch' yi e' chinitxa' yi nskén ul cyajtza'kl. Tircu'n e'a's cu' len wi' chik'ab te yi jun kayola'tz.

²⁹ Ej, nin ncha'tz junit ban chitxumu'n scyuch' yi e' chixonl, scyuch' cyetz cyajcawil. Nintzun e' suk chiyol, yi xchixomok te yi ca'wl kaRyosil, yi tak'nak i' tetz Moisés yi elsanl stzi' i'. E' suk chiyol, yi xchibne' tane'n yi ca'wl tu yi tajbil Ryos.

³⁰ Je chiyole'j yi nchisuk tetz Kataj:

Qui'c rmeril tan kak'ol ama'l tan tumewe'n jun kanitxa' scyuch' yi e' awer nak. ³¹ Nin qui'c rmeril tan kalok'ol jun e'chk takle'n scyetz yil chu'l tan c'ayi'n le yi jun k'ej ujle'n, nka alchok junt k'ej yi xan skawutz ketz.

Ncha'tz ja bixe' ka'n yi tajwe'n tan tujewe'n katx'otx' yil jepon yi juki'n yob. Ntin kak yob skak'ujk swutz yi katx'otx', ma le juki'n yob stz'ujek ka'n. Ej, nin ncha'tz yil jepon yi juki'n yoba'tz, tajwe'n kacuy chipaj yi e' katanum yi at chitx'ok'be'n sketz.

³² Ncha'tz bixe' ka'n tan kak'ol len jun tal xti'l sakal le jujun yob tan jale'n yi bambil xe ca'l Kataj. ³³ Chi tane'n yi pwok yi na xcon tan lok'che'n yi pam yi na cyaj cyen swutz Kataj, tu yi e'chk oy yi tajwe'n tz'oylij cyakil k'ej. Nin tan lok'che'n yi tx'ixwatz yi na pat-xij cyakil k'ej, tu yi e'chk mas tx'ixwatz yi na pat-xij le jujun k'ej ujle'n, tu yi e'chk oy yi na koy yi na jal yi ne'x xaw, tu yi e'chk mas k'ej yi xansa'nt.

Ncha'tz ja bixe' ka'n tan kak'ol len kacutxuj, bantz jale'n yi e'chk mas oy yi tajwe'n tz'ak'lij, chi tane'n yi oy tan jakle'n cuybil kapaj. Ej, nin tan jale'n tircu'n yi tajwe'n tan banle'n kamunl swutz Kataj.

³⁴ Ncha'tz cyakil e' yi e' pale' scyuch' yi e' xonl Leví, scyuch' cyakil yi e' mas katanum, o' oc tan tx'ilu'n ske'j yi na' scyetz jujun najal tz'ulsan yi si' yi xconk le yi ca'l Kataj. Tajwe'n yil tz'opon yi si'a'tz te yi e'chk k'ej yi bixba'nt tan xcone'n le patbil tx'ixwatz, quib yi tz'iba'nt cyen le ley.

³⁵ Ncha'tz ja bixe' yi tz'ul cyakil yi bajx wutz yi kujul ka'n xe ca'l Kataj.

³⁶ Ncha'tz ja bixe' ka'n yi skak'e' yi bajx kanitxa' tetz Kataj, tu yi bajx cyal yi kawacx scyuch' cyakil kawun, chi tz'iba'nt cyen tul yi ley. Nin cho'n chopon ka'n xchiwutz yi e' pale' yi ate' tan banle'n chimunl le ca'l Kataj.

³⁷ Ncha'tz ja bixe' ka'n yi kak'e' yi kadiesum, scyetz yi e' kapale'il. Na yil je' yi katriw tu yi bajx wutz yi e'chk lo'baj, tu yi bajx wutz uva, tu yi bajx aceit yi na bnix te wutz oliw, cho'n tz'opon ka'n xchiwutz yi e' xonl Leví. Na ya'stzun cyetz chibambil.

³⁸ Nin yil chopon yi e' xonl Leví tan c'ulche'n yi e'chk oya'tz, tajwe'n xomnin jun pale' scye'j, jun scyeri yi xonl Aarón. Yil molxij cya'n, ba'n tzun tz'aj yi diesum cya'n le ca'l Kataj.

³⁹ Ja bixe' ka'n cyakil yi o' xonl Israel scyuch' yi e' xonl Leví, tan kak'ol len e'chk koy yil je' kacosech. Kak'e' te kuxi'n triw tu yi ta'al uva yil molxij ka'n, tu yi aceitil yi wutz oliw. Cho'n tz'opon ka'n kale na molxe't yi e'chk oy le ca'l Kataj, kale na cha'te't yi e' pale', scyuch' yi e' q'uicy'lom ca'l Kataj, scyuch' yi e' aj bitz te yi na cha'tij tan banle'n chimunl. Na ja bixe' ka'n yi quil tz'el yi ca'l Kataj te kac'u'l.

11

Yi je'n yi censo tan Nehemías

¹ Itzun bantz cho'n tzun e' cyaje'n cyen yi e' ajcaw tetz tnum tan najewe'n Jerusalén. Ma yi e' mas wunak nintzun oc tx'ilu'n. Lajlaj tzun najal e' baje'n quilel. Nin te yi lajlaj najala'tz jun ntzi' najal tajwe'n tan chinajewe'n Jerusalén, yi ama'l yi wi'nin xanil. Ma yi e' mas najal cho'n xchinajank tulak e'chk mas tnum.

² Cyak'ol tzun yi e' mas wunak chibanl squibaj yi e'a'tz yi tetz cu'n cyalma' e' cyaje'n cyen tan najewe'n Jerusalén. ³ Ntin yi e' ajcaw scyetz yi e' xonl Israela'tz, cho'n chicyaje'n cyen tan najewe'n Jerusalén. Ma yi e' mas xonl Israel, scyuch' yi e' pale', scyuch' yi e' xonl Leví, scyuch' yi e' chakum le templo, scyuch' yi e' mos k'ajtzun Salomón, cho'n chinajewe'n tul e'chk mas tnum cwent Judá. Xchijunale'n cu'n te chi'ama'l.

⁴ Je chibi' cobox xonl Judá tu yi cobox xonl Benjamín yi e' cyaj cyen Jerusalén.

Yi chibi' yi e' xonl Judá i'tz:

Ataías yi cy'ajl Uzías, nin yi Uzías'a'tz, i' yi cy'ajl Zacarías.

Ma Zacarías i' cy'ajl Amarías.

Ma Amarías i' cy'ajl Sefatías.

Ma Sefatías i' cy'ajl Mahalaleel.

Ma Mahalaleel i' xonl Fares.

⁵ Yi junt xonl Judá i'tz Maasías, yi cy'ajl Baruc.

Ma Baruc i' cy'ajl Colhoze.

Ma Colhoze i' cy'ajl Hazaías.

Ma Hazaías i' cy'ajl Adías.

Ma Adías i' cy'ajl Joiarib.

Ma Joiarib i' cy'ajl Zacarías, yi cy'ajl Siloni.

⁶ Cyakil yi e' xonl Faresa'tz yi e' cyaj cyen tan najewe'n le tnum Jerusalén, i'tz cyaj cient tu oxc'al tu wajxak chixone'n, nin cyakil yi e'a's nsken tz'ak chiyob.

⁷ Ma yi e' xonl Benjamín i'tz:

Salú yi cy'ajl Mesulam.

Ma Mesulam i' cy'ajl Joed.

Ma Joed i' cy'ajl Pedaías.

Ma Pedaías i' cy'ajl Colaías, yi cy'ajl Maasías.

Ma Maasías i' cy'ajl Itiel.

Ma Itiel i' cy'ajl Jesaías.

⁸ Ncha'tz ja chicyaj cyen yi e' titz'un Salú Jerusalén. Je chibi'e'j: Gabai tu Salai. Cyakil yi e' xonl Benjamína'tz, i'tz beluj cient tu junak wajxak chixone'n. ⁹ Nin yi cyajcawil, i'tz Joel yi cy'ajl Zicri, tu Judá yi cy'ajl Senua, yi ca'p ajcaw tetz tnum.

¹⁰ Ma yi e' pale' yi e' cyaj cyen le tnum i'tz:

Jedaías, yi cy'ajl Joiarib, nin Jaquín.

¹¹ Nin Seraías yi cy'ajl Hilcías.

Ma Hilcías i' cy'ajl Mesulam.

Ma Mesulama'tz i' cy'ajl Sadoc.

Ma Sadoc i' cy'ajl Meraiot yi cy'ajl Ahitob.

Yi jun Seraías'a'tz, i' yi wi'tz ajcaw xe ca'l Kataj.

¹² Ncha'tz ja chicyaj cyen mas pale' yi na chak'uj xe ca'l Kataj. At wajxak cient tu junak cob chixone'n.

Nin ncha'tz cyaj cyen yi pale' yi na bi'aj Adaías, yi cy'ajl Jeroham.

Ma yi Jerohama'tz i' cy'ajl Pelalías.

Ma Pelalías i' cy'ajl Amsi.

Ma Amsi i' cy'ajl Zacarías.

Ma Zacarías i' cy'ajl Pasur.

Ma Pasur i' cy'ajl Malquías.

¹³ Ncha'tz at cob cient tu ca'wunak cob xonl Adaías yi e' cyaj cyen tan najewe'n le tnum Jerusalén. Nin yi e'a's, e' len cu'n ajcaw te jujun k'u'j najal.

Ncha'tz cyaj cyen Amasai yi cy'ajl Azareel.

Ma yi Azareela'tz i' cy'ajl Azai.

Nin yi Azai i' cy'ajl Mesilemot, yi cy'ajl Imer.

¹⁴ Yi tajlal chixone'n yi e' cyaj cyen tan najewe'n Jerusalén scyeri e' xonl Amasai, i'tz jun cient tu junak wajxak chixone'n. Nin yi e'a'tz yi e' oc tajlal, i'tz yi e' yi nsken tz'ak chiyob. Nin yi chibajxom i'tz Zobdiel yi cy'ajl Gedolim.

¹⁵ Ma xchixo'l yi e' xonl Leví yi e' cyaj cyen tan najewe'n Jerusalén, at Semaías yi cy'ajl Hasub, yi Hasuba'tz i' cy'ajl Azricam.

Ma Azricam i' cy'ajl Hasabías.

Ma Hasabías i' cy'ajl Buni.

¹⁶ Nin cyaj cyen Sabetai tu Jozabad, yi cyajcawil yi e' xonl Leví. Ncha'tz e' ajcaw scye'j yi e' ak'unwil yi nchak'uj wutzk'anil yi ca'l Kataj.

¹⁷ Nin ncha'tz cyaj cyen junt pale' yi na bi'aj Matanías yi cy'ajl Micaía.

Yi Micaíaja'tz, i' cy'ajl Zabdi.

Ma Zabdi i' cy'ajl Asaf. Yi Asafa'tz i' bajxom scye'j yi e' ajbitz yi na chixcon tan tyoxi'n, nin tan c'u'laje'n Kataj.

Ej, nin ncha'tz cyaj cyen Bacbuquías yi ca'p cy'ajl Abda.
 Yi Abdaja'tz, i' cy'ajl Samúa.
 Ma Samúa i' cy'ajl Galal.
 Ma Galal i' cy'ajl Jedutún.

¹⁸ Yi tajlal chixone'n yi e' xonl Leví yi e' cyaj cyen Jerusalén, yi tnum yi wi'nin xanil, i'tz cob cient tu jun mutx' tu cyaj chixone'n.

¹⁹ Ncha'tz yi e' q'uicy'lom sawan yi e' cyaj cyen tan chinajewe'n Jerusalén, i'tz: Acub, Talmón, scyuch' e' chixonl. I'tz jun cient tu oxc'al tu coblaj chixone'n.

²⁰ Ma yi e' mas xonl Israel, scyuch' yi e' mas pale', scyuch' yi e' mas xonl Leví, cho'n e' najewe'n lakak mas tnum cwent Judá. Xchijunale'n cu'n te yi chi'ama'l.

²¹ Ma yi e' yi na chak'uj le ca'l Kataj, cho'n chinajewe'n Jerusalén, le jun ama'l yi na bi'aj Ofel. Yi chibajxom i'tz, Ziha tu Gispa.

²² Nin yi cyajcawil yi e' xonl Leví yi e' cyaj cyen Jerusalén i'tz, Uzi yi cy'ajl Bani. Yi Bani i' cy'ajl Hasabías, yi cy'ajl Atanías, yi cy'ajl Micaías. E' len cu'n xonl Asaf, nin e' len cu'n ajbitz xe ca'l Kataj. ²³ At e'chk ca'wl yi cyajnak cyen tk'ol yi rey yi tajwe'n tan chixone'n ajbitz le ca'l Kataj cyakil k'ej. Ej, nin cyakil e' ak'lij len chitarey. ²⁴ Ej, nin cyaj cyen Petaías yi cy'ajl Mesezabeel, jun scyeri xonl Zera, yi cy'ajl Judá, tetz k'ajbil rey xchiwutz yi e' mas tanum.

Yi e'chk ama'l kale e' a'te't yi e' mas xonl Israel

²⁵ Cho'n tzun cyopone'n yi e' mas xonl Judá tan najewe'n le ama'l Quiriat-arba, Dibón, Jacobseel.

²⁶ Nin at e', e' naje' le yi ama'l Jesúa, Molada, Bet-pelet, ²⁷ nin Hazar-sual, Beerseba, nin cyakil yi e'chk tal ne'x aldey yi at cwent. ²⁸ Nin ncha'tz at e', e' naje' Siclag, Mecona, tu yi e'chk aldeyil yi at cwent.

²⁹ Nin at e', e' a'tij le ama'l En-rimón, Zora, Jarmut. ³⁰ Nin Zanoa, Adulam tuml cyakil yi e'chk aldeyil. Nin at e', e' naje' Laquis, Azeca tuml yi e'chk aldey naka'jil. Cho'n xe'te'n tzaj chi'ama'l Berseba, jalen tjoco'j Hinom.

³¹ Ma yi e' xonl Benjamín yi qui e' cyaj Jerusalén, cho'n cya'te'n le ama'l Geba, Micmas, Aía, Bet-el tuml yi e'chk aldey yi at cwent. ³² Nin le tnum Anatot, Nob, Ananías. ³³ Hazor, Ramá, Gitaím, ³⁴ Habdi, Seboim, Nebalat, ³⁵ Lod, Ono, jalen tjoco'j kale najlche't yi e' ajchemol.

³⁶ Ncha'tz ate' cobox xonl Leví yi ak'lij chi'ama'l xchixo'l yi e' xonl Judá nin xchixo'l yi e' xonl Benjamín.

12

¹ Je chibi' yi e' pale', scyuch' yi e' xonl Leví yi e' ul tzone'j Jerusalén te Josué, tu Zorobabel yi cy'ajl Salatiel. Yi e' pale'a'tz i'tz Seraías, Jeremías, Esdras, ² Amariás, Maluc, Hatús, ³ Secanías, Rehum, Meremot, ⁴ Iddo, Gineto, Abías, ⁵ Mijamín, Maadíás, Bilga, ⁶ Semaías, Joiarib, Jedías, ⁷ Salú, Amoc, Hilcíás, nin Jedaías. Ya'stzun yi cyajcawil yi e' pale' scyuch' yi e' mas chixonl yi e' a'tij te yi tiemp tetz Josué.

⁸ Ma yi e' xonl Leví yi e' ajbitz, i'tz: Josué, Binuy, Cadmiel, Serebíás, Judá nin Matanías. Yi e'a'tz scyuch' yi mas cyuch', e' xcon tetz ajbitz yi na chimol quib tan banle'n tane'n chimunl. ⁹ Ej, nin ncha'tz e' ul Bacbuquías tu Uni, scyuch' yi e' mas cyuch', yi e' cu'n ajbitz. Cho'n txiclche' xchiwutz yi e' mas cyuch'a'tz tan tak'le'n chik'ajsbil.

Yi chixonl yi e' pale'

¹⁰ Itzun yi Josuéja'tz i' yi taj Joiacim. Ma Joiacim i' taj Eliasib. Ma Eliasib ya'stzun taj Joiada. ¹¹ Ma Joiada ya'stzun taj Jonatán. Ma Jonatán i' taj Jadúa.

¹² Ej, itzun te yi tiemp tetz Joiacima'tz, at e' pale' yi e' bajxom te jujun k'u'j najal yi chixonl quib. Je chibi' yi e' bajxoma'tz: Yi e' tu Seraías i'tz Meraías. Ma yi e' tu Jeremías

i'tz, Hananías. ¹³ Ma yi e' tu Esdras yi chibajxom i'tz: Mesulam. Ma yi e' tu Amarías i'tz, Johanán. ¹⁴ Ej, nin yi chibajxom yi e' tu Melicú i'tz Jonatán. Ma yi e' tu Sebanías i'tz, Xep. ¹⁵ Ma yi e' tu Harim i'tz, Adna. Nin yi e' tu Meraiot i'tz Helcai. ¹⁶ Ma yi e' tu Iddo i'tz, Zacarías, nin yi e' tu Ginetón i'tz Mesulam. ¹⁷ Nin yi e' tu Abías, i'tz Zicri. Ej, nin yi e' tu Maniamín. Nin yi e' tu Moadias i'tz, Piltai. ¹⁸ Ej, nin yi e' Bilga i'tz, Samúa. Nin yi e' tu Semaías i'tz, Jonatán. ¹⁹ Ma yi e' tu Joiarib i'tz, Matenai. Ej ma yi e' tu Jedaías i'tz, Uzi. ²⁰ Ma yi e' tu Salai i'tz, Calai. Nin yi e' tu Amoc i'tz, Eber. ²¹ Ma yi e' tu Hilcías, i'tz, Hasabías. Ej ma yi e' tu Jedaías i'tz Natanael.

Yi e' chibajxom yi xonl Leví

²² Ma jalu', je chibi' yi e' xonl Leví yi nchixcon jalen te yi tiemp tetz Darío yi chireyil yi e' aj Persia: Joiada, Johanán tu Jadúa, yi e'a'tz e' len cu'n bajxom nin cu' len chibi' scyuch' yi e' mas xonl Leví yi ate' jak' chica'wl. Ncha'tz ja cu' chibi' yi e' xonl Leví yi nchixcon tetz pale' te yi jun tiempa'tz. ²³ Ncha'tz ja cu' chibi' yi e' bajxom te yi jujun k'u'j xonl Leví yi chixonl quib, tul yi liwr tetz crónica, ja cu' chibi' jalen te yi tiemp tetz Johanán, yi mamaj Eliasib.

²⁴ Nin yi chibi' yi e' chibajxom yi e'a'tz i'tz: Hasabías, Serebías, Josué, Binuy tu Cadmiel. Na ilenin at cob k'u'j ajbitz le templo tan banle'n chiturno tan bitz, nin tan tyoxi'n tetz Kataj chi yi ca'wl yi talnak Luwiy yi xchakum Ryos.

²⁵ Ma yi e' q'uicy'lom sawan i'tz: Matanías, Bacbuquías, Obadías, Mesulam, Talmón tu Acub.

²⁶ Cyakil yi e'a'tz ja cha'tij te yi tiemp tetz Joiacim, yi cy'ajl Josué, yi mamaj Josadac. Ej, nin ite'n nin tiempa'tz ya'stzun yi at tzaj Nehemías tetz gobernador. Ma yi Esdras i' pale' nin i' ajtz'ib.

Yi ticy'e'n wutz k'ej yi tapij

²⁷ Itzun bantz yi ticy'e'n wutz k'ej yi tapij yi bnix solte'j Jerusalén. Nintzun ben mantar tan chichakle'n cyakil yi e' xonl Leví yi ate' tulak e'chk ama'l, tan cyule'n Jerusalén tan ticy'se'n wutz k'ej yi tapija'tz. Je na tal yi stziblal yi ben scyetze'j: “Kamole' kib tan ticy'se'n wutz k'ej yi tapij, nin tajwe'n katzatzin. Kabitzink tan tak'le'n kak'ajsbil, nin ba'n xcon e'chk ma'cl ka'n chi tane'n e'chk platillo, arpa tu lira.”

²⁸ Chimolol tzun quib yi e' ajbitz, yi e' xonl Leví yi ate' lakak aldey, yi at solte'j Jerusalén, tu yi e' yi najlche' le e'chk aldey cwent Netofa. ²⁹ Tu yi e' yi ate' le e'chk ama'l cwent Gilgal, tu yi e' yi ate' wi xk'ajlaj cwent Geba tu Azmavet. Na yi e' aj bitza'tz nskén cha'jt tulak e'chk ama'l solte'j Jerusalén.

³⁰ Chixansal tzun quib yi e' pale'. Ncha'tz e' ban yi e' xonl Leví. Kalena's tzun cyoque'ntz tan chixanse'n yi e' mas xonl Israel, nin tan xanse'n yi e'chk sawan tu cyakil yi tapij.

³¹ Nintzun incawunintz scyetz yi e' ajcaw scyetz yi e' aj Judá tan chije'n tibaj yi tapij.

Ncha'tz e' bixe' cob k'u'j ajbitz wa'n tan chixone'n tibaj yi tapija'tz. Cho'n bene'n jun k'u'j le jalaj kasbal yi q'u'il tetz yi sawan kale na ele't e'chk tz'is. ³² Bajxche' jujun k'u'j aj bitza'tz xchiwutzak yi e' wunak yi cob cuntu' e' el. Xomche' nin Osaías scyuch' jun k'u'j yi e' aj Judá.

³³ Je chibi'e'j: Azarías, Esdras, Mesulam, ³⁴ Judá, Benjamín, Semaías, tu Jeremías.

³⁵ Ncha'tz xomche' cobox pale' scye'j yi na chitzan tan tocse'n e'chk chun. Nin i'tz Zacarías yi cy'ajl Jonatán. I' xonl k'ajtzun Semaías, Matanías, Micaías, Zacur tu Asaf.

³⁶ Ncha'tz xomche' cobox xonl Zacarías. I'tz: Semaías, Azarael, Milalai, Gilalai, Maai, Natanael, Judá tu Hanani. Yi e'a'tz, ya'stzun yi e' yi na chitzan tan tocse'n e'chk ma'cl yi alij cyen tak'un Luwiy yi rey yi xchakum Ryos. Nin yi kawutzile'n ajchusunl ta' Esdras, cho'n bajxij i' xchiwutz cyakil yi e' pale'a'tz.

³⁷ Cho'n tzun quicy'e'ntz tibaj yi sawan yi na bi'aj La Fuente. Poro tan chixone'n le je'nak ja chixon tibaj yi tapij yi yotxi'n tane'n. Ej nin ja chicy'ak tibaj yi ca'l k'ajtzun Luwiy yi rey, jalen yi cyopone'n kale atit yi sawan yi na bi'aj Tetz A' yi na xmayinin tele'n tzi'n.

³⁸ Ma yi ca'p k'u'j ajbitz, cho'n cyaje'n le kamax. Cho'n tzun xomchin nin wetz wutz chicoc yi e'a'tz, scyuch' yi e' mas katanum. Cho'n kaxe'te'n tzaj tan xo'n tibaj yi tapij kale atit yi Torre Tetz Chuj jalen kale atit yi tapij yi nim wutz. ³⁹ O' icy'ak tibaj yi sawan Tetz Efraín tu yi sawan yi na bi'aj Jesana tu yi sawan yi na bi'aj Tetz Cay. Nin o' icy'ak kale atit yi torre tetz Hananeel, tu yi torre Los Cien, jalen kale atit yi sawan Scyetz Cneru'. Ma yi kopone'n kale atit yi sawan kale atit chica'l yi e' q'uicy'lom, cho'n tzun o' tanewe'ntz.

⁴⁰ Kalena's tzun kopone'ntz wutzk'anil yi ca'l Kataj.

Yi kopone'n nintzun e' nuc' quib yi cob k'u'j ajbitza'tz. Ncha'tz o' ban ketz scyuch' yi cobox ajcaw tetz tnum yi xomche' swe'j.

⁴¹ Yi e' pale' yi e' oc tan tocse'n e'chk chun i'tz: Eliacim, Maaseías, Miniamín, Micaías, Elioenai, Zacarías, Hananías. ⁴² Maasías, Semaías, Eleazar, Uzi, Johanán, Malquías, Elam tu Ezer.

Ma yi e' ajbitz nintzun e' octz tan bitz. Nin yi chibajxom i'tz Izrahías. ⁴³ Ej, nin te yi jun k'aja'tz koy e'ch katx'ixwatz tetz Kataj. Wi'nin tzun katzatzine'n te yi jun k'aja'tz, na nin tak' Ryos tzatzin sketz. Cyakil yi e' xna'n tu e' nitxa' ja chitzatzin. Nin yi jun chin tzatzina'tz yi bajij, ja quibit yi e' wunak yi ate' joylaj len yi tnum.

Yi e'chk oy yi baj opon scyetz yi e' pale' scyuch' e' xonl Leví

⁴⁴ Ej, nin ite'n nin k'aja'tz e' bixe' cobox yaj tan stz'amle'n e'chk oy, chi tane'n pwok tu e'chk ofrent, tu e'chk bajx wutz ujul, nin tan stz'amle'n e'chk diesum, nin tan colche'n cyakil e'chk bajx wutz yi e'chk ujul yi na opon cyak'un yi e' mas xonl Israel yi ate' tulak mas tnum. Yi e'chk oya'tz i'tz tetz chibambil yi e' pale', scyuch' yi e' xonl Leví, na cyakil yi e' xonl Israel, e' tzatzin scye'j yi e' pale', scyuch' yi e' xonl Leví, ⁴⁵ scyuch' yi e' ajbitz, nin yi e' q'uicy'lom sawan. Na yi e'a'tz ya'stzun e' na chixon tan banle'n chimunl swutz Kataj, nin tetz cu'n cyalma' cyoque'n tan banle'n chimunla'tz, nin tan xanse'n yi e'chk takle'n, chi yi bixba'nt cyen tan k'ajtzun Luwiy tu Salomón yi tetz cy'ajl. ⁴⁶ Na tenxchan cyen te yi tiemp tetz Luwiy tu yi tiemp tetz Asaf, ate' chibajxom yi e' ajbitz. Nin ja chixon yi e' ajbitza'tz yi na oc e'chk culti'n tan tak'le'n chik'ajsbil nin tan tyoxi'n tetz Kataj.

⁴⁷ Cha'stzun te, te yi tiemp tetz Nehemías tu Zorobabel, cyakil yi e' xonl Israel ja cyak' yi e'chk wutz yi ujul tetz chiwa' yi e' ajbitz scyuch' yi e' q'uicy'lom tetz sawan. Nin ja cyak' yi e'chk takle'n yi tajwe'n scyetz yi e' xonl Leví. Ncha'tz e' ban scye'j yi e' pale', yi e' xonl Aarón.

13

Yi chibansalt quib swutz Kataj Ryos

¹ Itzun bantz te yi jun tiempa'tz nintzun oc si'le'n yi liwr tetz Moisés skawutz. Ej, nin te yi na tzan si'le'n skawutz, nintzun jal jun xtxolbil yi na tal yi qui'c rmeril tan cyoque'n yi e' aj Amón scyuch' yi e' xonl Moab tetz cyajlal yi e' tanum Ryos. ² Na yi e'a'tz, quinín e' el tzaj tan tak'le'n jujun chiwa' nka mu'x quic'a' yi e' kamam kate' xonl Israel te yi na chixon tan cyule'n tzone'j. Ma na ja cyak' pwok tetz Balaam tan toque'n tan jakle'n chicaws. Poro nk'e'tz chicaws tak' Ryos ma na mas chibanl tak' i'.

³ Itzun yi quibital yi xtxolbila'tz yi na tal yi ley, nintzun e' octz tan chijatxle'n len yi e' yi nskén cyok'bej quib scyuch' awer nak.

⁴ Poro Eliasib yi pale', yi at tan q'uicy'le'n yi e'chk takle'n yi at xe ca'l Kataj, cyajwutz quib tu Tobías. ⁵ Nskén tzun tak' i' jun quart yi at le templo, tetz Tobías tan najewe'n tul.

Cho'n tk'ol i' yi jun cuarta'tz kale na chicolxe't yi e'chk oy tu e'chk insens, tu e'chk ma'cl yi na xcon xe ca'l Kataj. Nin cho'n na colxij yi e'chk diesum tu yi ixi'n triw yi na opon tetz

Kataj. Nin cho'n colij yi e'chk win tu aceit yi na xcon cyak'un yi e' xonl Leví, scyuch' yi aj bitz, scyuch' yi e' q'uicy'lom sawan, nin yi na ak'lij scyetz yi e' pale'. Nin ya'stzun yi quart yi xcon tan Tobías.

⁶ Yi baje'n cyakil yi xtxolbila'tz, quibin wetz atin tzone'j Jerusalén. Na cho'n atin pon Babilonia. Na te yi tiempa'tz, ya'stzun yi nsken el junak coblajix yob tan Artajerjes yi rey tan cawu'n tibaj yi ama'la'tz. Poro yi tele'n cobox tiemp wa'n, nintzun injakt impermis tan wule'n junt tir tzone'j Jerusalén.

⁷ Yi wule'nt nintzun wil yi chin cachi' nin yi ban Eliasib, na nin tak' i' ama'l tetz Tobías tan najewe'n tul jun quart le ca'l Kataj, wech awer nak i'.

⁸ Yi wital yi xtxolbila's nintzun chi'ch inc'u'ltz te Eliasib. Imbene'n tzun tan telse'n tzaj cyakil yi e'chk be'ch tetz Tobías yi at le jun cuarta'tz.

⁹ Incawune'n tzuntz tan cyoque'n yi e' pale' tan xanse'n junt tir yi jun cuarta'tz. Kalena's tzun toque'nt yi e'chk ma'cl yi na xcon xe ca'l Kataj tu yi e'chk insens, tu yi e'chk oy.

¹⁰ Ej, nin ncha'tz a'lchij swetz yi qui't na ak'lij yi chibambil yi e' xonl Leví yi na chixcon le ca'l Kataj. Nin tan yi qui na ak'lij yi tajwe'n scyetz, nsken che'l ojk le ca'l Kataj, nin nsken chopon tulak cyetz chi'ama'l.

¹¹ Imbene'n tzuntz tan chiyajle'n yi e' ajcaw, na nxac ncyaj cyen quilol yi ca'l Kataj. Chibaje'nt tzun inmolo' yi e' pale' scyuch' yi e' xonl Leví. Nintzun e' oc junt tir wa'n te yi cyak'un yi bixba'n che't sju'.

¹² Ej itzun bantz, tircu'n tzun yi e' aj Judá ul len chidiesum cya'n tu ixi'n triw, tu win, tu aceit. Nin opontz cya'n kale na molxe't yi e'chk oy le ca'l Kataj.

¹³ Chibixewe'n tzun cobox bajxom wa'n tan tilwe'n yi ama'l kale na molxe't yi e'chk oya'tz. Bixe' Selemías yi pale', tu Sadoc yi ajtz'ib, tu yi xonl Leví yi na bi'aj Pedaías, scyuch' cobox ch'eyanl cyetz. Oc Hanán yi cy'ajl Zacur, yi mamaj Matanías, na i'tz jun yaj yi ba'n k'uke' kac'u'l te'j. E' tzun e' bixe'-tz tan jatxle'n yi e'chk oya'tz.

¹⁴ “Ma jalu' ilu' Kataj Ryos yi atu' tcyaj, qui'k tz'el cyakil yi xtxolbila'tz te c'u'lu' yi mimban te yi ca'lu', tu yi mimban tan chimolche'n yi e' intanum tan cyoque'n junt tir tan c'u'laje'nu'. Qui'k tz'el te c'u'lu' Ta,” chinch tzun bantz tetz Kataj Ryos.

¹⁵ Ncha'tz wil te cobox k'eja'tz, yi at e' intanum aj Judá yi na chak'uj tan banle'n win tul e'chk k'ej ujle'n. Ncha'tz at e' yi na chitzan tan teke'n triw, nin at e' yi na chitzan tan teke'n win, tu uva, tu wutz higo. Nin at e' yi ja xcon buru' cya'n tan teke'n e'chk takle'na'tz. Ncha'tz ja wil yi at wi'nin e' yi na chopon tan c'ayi'n Jerusalén tul e'chk k'ej ujle'na'tz.

Woque'n tzuntz tan chiyajle'n, tan paj yi na chic'ayin lakak k'ej ujle'n.

¹⁶ Ncha'tz at aj Tiro na chu'lak lak e'chk k'ej ujle'n tan c'ayi'n cay tu e'chk mas takle'n, scyetz yi e' judiy yi najlche' Jerusalén. ¹⁷ Nintzun e' inyaj yi e' bajxom cwent Judá:

—¿Mbi na chibanu'? ¿Nxac na chitzanu' tan pajle'n yi jun k'ej ujle'n? ¿Nxac na chitzanu' tan juchle'n quilu' swutz Ryos? ¹⁸ Yi xtxolbile'j yi na chitzanu' tan banle'n, ite'n nin banake' yi e' kamam kate' yi chijuchul quil swutz Ryos. Cha'stzun te ja ul wi'nin kacaws, nin ja ul wi'nin sotzaj c'u'lal skawutz tuml yi tnum kale ato't, na ja cu' woc'. ¿Na ptzun cyajtu' yil kak' ch'on tetz Kataj, nin na ptzun cyajtu' tz'ul kacaws tan i'? Nxac tzun qui na chitzanu' tan banle'n tane'n yi jun k'ej ujle'n, chinch bantz scyetz.

¹⁹ Ite'n nin rata'tz incawunin scyetz cyakil yi e' wunak, yi tajwe'n tan chibnol tane'n yi jun k'ej ujle'na'tz. Ej, ninin te yi cwe'n k'eja'tz o' xe'tij tan banle'n tane'n yi jun k'eja'tz. Ja chincawunin tan jople'n e'chk sawan. Nin ja chiben inchakol cobox inchakum tan chibene'n tan q'uicy'le'n yi e'chk sawana'tz, bantz qui toque'n tzaj jun e'chk takle'n, nka jun ektz te e'chk k'ej ujle'n.

²⁰ Wi'nin tzun aj yocol scyuch' aj c'ayinl yi e' cyaj cyen ala' tir solte'j Jerusalén. Quinin e' oc tzaj, nin cho'n e' cyaje'n cyen tan watl solte'j yi tnum. ²¹ Imbene'n tzuntz tan chiyajle'n, nin wal scyetz yi qui'c rmeril tan chiwite'n cyen solte'j yi tapijil yi tnum.

Ncha'tz wal scyetz: “Yi kol chu'lu' junt tir lakak k'ej ujle'n, chelpon injutilu' swutz yi ama'le'j,” chinch. Nin jetza'tz qui't e' ul lakak e'chk k'ej ujle'n.

²² Ncha'tz incawunin scyetz yi e' xonl Leví tan chixansal quib, nin tan chibene'n tan q'uicy'le'n yi e'chk sawanil yi tnum. Na lastum yi ko na katzan tan telse'n k'ej yi e'chk k'ej ujle'n.

“Ilu', ilu' Kataj Ryos, ilu' inRyosil, qui'k tz'el te c'u'lu' cyakil yi xtxolbila'tz yi mimban. Elk k'ajabu' swe'j tan yi banl talma'u'.”

²³ Ncha'tz te yi cobox k'eja'tz, wil yi at wi'nin judiy yi nsken chume' scye'j awer nak, na at e' nsken chume' scye'j xna'n aj Asdod, aj Amón nin aj Moab. ²⁴ Nin yi chinitxa' cob cuntu' elnake', na at e' yi qui na a'w kayol cyak'un, ma na i chiyol yi e' aj Asdod, nka junt jilwutz yol na a'w cya'n.

²⁵ Nintzun je' lajpuj inwi' scye'j. Nin wal scyetz yi ploj quitane'n. At e', e' lo'on wa'n, nin at e' yi je' inxix'ul chin xi'il chiwi'. Nintzun wal scyetz yi tajwe'n tan chisukil chiyol swutz Kataj Ryos, tan qui't cyumewe'n scye'j yi e' xna'n awer nak. Ej, nin ncha'tz qui'c rmeril tan cyak'ol ama'l scyetz yi chinitxa' tan cyumewe'n scye'j awer naka'tz. ²⁶ Ncha'tz wal scyetz: “¿Qui pe' nachij cya'nu' yi ya'stzun juchwit Salomón til? Wech na ocnak i' tetz rey tibaj Israel. Qui'c junt rey tul junt nación yi ya'stzunk bantz chi banak i'. Wech na wi'nin na pek' Kataj Ryos te'j, na Ryos ocsan i' tetz rey tibaj cyakil yi nación tetz Israel. Poro ja juch til tan paj yi ja tok'bej tib scyuch' yi e' xna'n awer nak. ²⁷ Cha'stzun te quil kak' ama'l scyeru' tan chibnolu' yi cyeru' cyajbilu' scyuch' yi e' xna'n yi e' awer nak. Qui'k kajuch kil swutz kaRyosil tan paj yi jun xtxolbila'tz.”

²⁸ At tzun Joiada yi pale' yi cy'ajl Eliasib yi wi'tz pale'. Nin oc jun scyeri yi e' cy'ajl te yi me'l Sanbalat yi aj Arón. Nin saj inwi' te i', nin el inlajul skaxo'l.

²⁹ ¡i bin jalu' Ta! Qui'k tz'el chipaj chitx'ok'be'n yi e' pale'a'tz te c'u'lu', na ja chipo'tzaj yi chimunl yi ak'ij ta'nu' scyetz. Na yi e' kapale'ila'tz, ja chipaj yi ca'wl yi ak'ijt ta'nu' tan chixome'n te'j. Ncha'tz yi e' xonl Leví yi na chixcon le templo, ja chipaj yi ca'wl yi ak'ijt tanu' scyetz.

³⁰ Ncha'tz e' el injatxol yi e' awer nak xchixo'l yi e' xonl Israel. Nin e' bixe' junt tir yi e' pale' wa'n te chimunl. Ncha'tz mimban scye'j yi e' xonl Leví.

³¹ Ncha'tz bixe' wa'n tan tulse'n junt tir yi si' yi na xcon xe ca'l Kataj. Ej, nin bixe' cyen yi e'chk k'ejlal wa'n yi tona' tz'ul yi si'a'tz tu yi e'chk bajx wutz ujul.

¡i bin jalu' Ta', ilu' inRyosil, ulk tx'akx tc'u'lu' cyakil yi e'chk takle'na'tz yi mimban, nin tak'u' banlu' swibaj!

ESTER

Tx'olbil Xo'l Yi Liwre'j

Yi xtxolbil yi tz'iba'nt cyen tul yi liwre'j cho'n mbajij le ama'l Persa, yi jalu' na bi'aj Irán tu Irak. Ja bnix lo' 539—331 yob te yintax itz'ij Kajcaw Jesucristo. Ej nin yi liwre'j ja bnix te yi na cawun tzaj yi rey Asuero tentz. Jalu' i'tz mas cob mil o' cientiñ yob jetz yi cwe'n tz'iba'n. Ej nin na jilon scye'j yi e' xonl Israel yi qui nin e' pakxij le cyetz chitanum.

Tul yi liwre'j na kil yi at wi'nin aj Persa yi ja chi'ch chic'u'l scye'j yi e' judiya'tz. Poro at jun judiy yi na bi'aj Mardoqueo yi ja nachon te yi problema'tz. Cha'stzun te ja cawun i' tetz yi reina Ester tan qui talol tetz jun yi i' tetz i' jun judiy (2:10).

Ncha'tz at cob xchakum yi rey (3:3-4) yi e' oc tan xochle'n Mardoqueo, na nskén el chitxum tetz yi i' judiy. Ncha'tz na lajluchax yi chi'ch c'u'lal yi cy'a'n tan Amán yi bene'n tan chixochle'n cyakil yi e' judiy swutz yi rey Asuero.

Ej nin tul yi jun liwre'j na kil yi ja nimsaj c'u'l yi reina Ester tan joyle'n puntil tan chiclaxe'n yi e' tetz tanum, ptzunk jak quim tan paj.

Yi Weklil Yi Liwre'j

Yi bajx wekl (Cap. 1–2) na jilon te yi toque'n cyen Ester tetz reina.

Yi ca'p wekl (Cap. 3) na jilon te yi bixewe'n tan Amán tan chisotzaje'n klo' yi e' judiy.

Yi toxé'n wekl (Cap. 4) na jilon te yi moxe'n Ester tan Mardoqueo tan chiclaxe'n tk'ab quimichil.

Yi cyaje'n wekl (Cap. 5–6) na jilon te yi tk'ol yi rey k'ej Mardoqueo.

Yi to'e'n wekl (Cap. 7) na jilon te yi je'n ch'imbe'n Amán jak' tze'.

Yi kake'n wekl (Cap. 8:1–9:19) na jilon te yi chicolol quib yi e' judiy chik'ab chicontr.

Yi juke'n wekl (Cap. 9:20–10:3) na jilon te yi wutz k'ej yi na bi'aj “Purim”.

Yi bnixe'n jun chin wutzile'n k'ej tan yi rey Asuero

¹ Itzun bantz yi na cawun tzaj yi rey Asuero* tibaj cyakil yi ama'l yi na xe't tzaj cwent India jalen le ama'l cwent Etiopía. At tzaj jun cient tu junak juk provincia† nka nación yi ate' jak tetz ca'wl.

² Yi ama'l kale najle't i' tan cawu'n i'tz yi tnum Susa yi at tapij solte'j tan chimakle'n yi e' contr.

³⁻⁴ Itzun yi tele'n ox yob tan Asuero tan cawu'n, nintzun ban i' jun chin wutzile'n k'ej tan tak'le'n chik'ej yi e' mas ajcaw yi ate' jak' ca'wl i', nin tan xchajle'n cyakil yi tetz me'bi'l tu cyakil yi e'chk takle'n balaj yi chin yube'n nin yi at tuch'. Kak tzun xaw ban yi jun chin wutzile'n k'ejat'z. Tircu'n e' baj opon yi e' ajcawa'tz, scyuch' yi e' wi'tz ak'ol tajtza'kl yi rey, scyuch' cyakil yi e' cyajcawil yi e' sanlar, yi e' cu'n aj Persia tu aj Media, scyuch' cyakil yi e' bajxom tetz e'chk provincia yi at jak' ca'wl i'. Tircu'n e' baj opon len.

Yi bnixe'n jun chin wa'a'n tan yi rey Asuero

⁵ Itzun yi stzaje'n wi' yi jun chin wutzile'n k'ejat'z, nintzun xtxum yi rey junt chin wa'a'n tan stzajse'n wi' cyakil. Juk tzun k'ej ban yi jun chin wa'a'nat'z. Ej nin tircu'n e' baj xtxocol yi e' nim juy yi ate' le tnum Susa.

Cho'n tzun bnixe'n yi jun wa'a'nat'z wutzk'anil yi ca'l kale na cawune't i'. ⁶ Tircu'n baje'n wekol yi wutzk'anila'tz, tan e'chk xbu'k yi chin yube'n nin yi sak, tu txa'x yubil. Ma yi tz'amol tetz yi e'chk xbu'ka'tz i'tz lino cu'n yi txib yubil. Ma yi tz'amol tetz yi c'albil, i'tz e'chk argoy yi sakal cu'n. Ma e'chk tkan yi e'chk xbu'ka'tz i'tz mármol. Ma yi wuxtx'otx' banij tan balaj c'ub yi na bi'aj nácar tu mármol yi sak tu k'ek yubil. Ma yi e'chk kejbil i'tz oro tu sakal cu'n.

* **1:1** Esd 4:6. † **1:1** Jun “provincia” tentz, i'tz jun wutzile'n nación chi tane'n India nka Egipto. Cyakil e'chk ama'la'tz ate' jak' ca'wl yi rey Asuero.

⁷ Ej nin cyakil yi e'chk lak yi xcon cya'n i'tz oro cu'n. Ej nin apartchk len yubil yi jujun laka'tz. Ncha'tz wi'nin win baj jatxol yi rey scyetz yi e' xtxocum. Yi win yi baj jatxol i', nim jamel. Ej nin ntin jun rey na xcy'e' tan lok'che'n. ⁸ Poro nsken tal yi rey scyetz yi e' ajcaw yi na chitzan tan jatxle'n scyetz wunak yi quil chiban puers scyetz yi e' txocum yi ko qui na cyaj baj win cya'n.

⁹ Ncha'tz ban Vasti, yi reina. Xtxum i' jun chin wutzile'n wa'a'n scyetz quixel yi e' ajcaw yi e' baj opontz. Cho'n bnixe'n le ca'l rey.

¹⁰ Itzun te yi juki'n k'ej te yi jun chin wa'a'na'tz nsken oc a' twi' yi rey. Nin tan yi tzatzi'n yi at cu'nt nintzun cawunin scyetz juk eunuco tan ticy'le'n tzaj yi reina yi ate'n yi coron twi' tan tule'n swutz i'. Na yi tajbil i', i'tz tan quilol yi mas ajcaw yi chin yube'n nin yi reina.

¹¹ Chibene'n tzun juk eunuca'tz tan ticy'le'n tzaj klo'. Yi juk yaja'tz i'tz Mehumán tu Bizta, Harbona tu Bigta, Abagta tu Zetar nin Carcas. ¹² Poro yi cyopone'n yi e' aj mantarinl, qui nin cujij yi reina tan saje'n. Tan yi jun ajtza'kla'tz ja tzun paj i' yi ca'wl yi rey.

Wi'nin tzun xchi'che'n c'u'l yi rey te'j. ¹³ Nin ben jakol scyetz yi e' ak'ol tajtza'kl yi chusijche' te yi ley yi mbi sbne' i' te yi reina yi qui nin mo'c jak' ca'wl i'. Ya'stzun ban i'-tz na ilenin ja jak yi tetz tajtza'kl scyetz yi e' ak'ol tajtza'kl. ¹⁴ Cho'n tzun jakol yi rey yi tajtza'kl scyetz Carsena, Setar, Admata, Tarsis, Meres, Marsena tu Memucán. Na at len cu'n chik'ej tan yi rey tan chicawune'n squibaj cyakil yi e' aj Persia tu e' aj Media tu alchok jilwutz ley. ¹⁵ Bene'n tzun jakol yi rey scyetz:

—¿Mbi na tal yi ley? ¿Mbil tzimban te yi reina yi qui nin ntocsaj inyol yi mben walol scyetz inchakum? stzun yi rey scyetz.

¹⁶ Xchiwutz cunin tzun cyakil yi e' mas ak'ol tajtza'kl yi rey yi bene'n tlol Memucán:

—Ta', yi na' reina, nk'e'tz ntin ja paj yi ca'wlu', ma na ncha'tz ja paj i' yi ketz kaca'wl yi o' ajcaw yi ato' jak' ca'wlu'. Nin ncha'tz ja el chik'ej cyakil yi e' wunak yi ate' bene'n tzi'n jak' ca'wlu'. ¹⁷ Na yil quibit yi mas xna'n yi mbi ban yi reina, ncha'tz cyetz chipaje' ca'wl quichmil, nin ncha'tz scyale': “Qui nin pe' na oc yi reina jak' ca'wl yi rey, na yi bene'n chakol tetz tan yi rey, qui nin opon i',” che'ch sbne'.

¹⁸ ”Ncha'tz yi quixel yi e' ajcaw tetz Persia tu Media yil quibit yi mbi cu'n mban yi reina, quil cyak' k'ej yi quichmil nin chocopon tan oyintzi' scye'j. ¹⁹ Cha'stzun te Ta', ba'n yi nink cujiju' tan bixewe'n jun ca'wle'j tetz ketz yi o' aj Persia tu aj Media yi qui'c cuj tan xtx'ixpe'n sbne' opon tunintz.† Yi jun ca'wla'tz i'tz yi qui'c rmeril tan tule'n junt tir yi reina swutzu'. Nin tajwe'n tz'el tetz reina, nin tajwe'n joylij xel yi ba'n k'uke' kac'u'l te'j.

²⁰ ”Ej nin tzinwutz wetz tajwe'n tan tele'n yi jun ca'wla'tz xchiwi' cyakil wunak bene'n tzi'n yi ate' jak' ca'wlu'. Tan yi xtxolbila'tz squibite' yi e' mas xna'n, ej nin chocopon tzuntz jak' ca'wl quichmil. Qui'c na ban yi ko at k'ej yi quichmil nka qui', stzun Memucán tetz yi rey Asuero.

²¹ Yi tbital yi rey Asuero yi yol Memucán, nintzun tzatzin i' te'j. Ncha'tz e' ban yi e' mas ajcaw, e' tzatzin te yi tajtza'kl Memucán. Ej nintzun bixe' yi jun ca'wla'tz tan yi rey Asuero yi tajwe'n cho'c yi e' xna'n jak' ca'wl quichmil. ²² Nin yi jun ca'wla'tz ben stz'ibal tan topone'n lakak tnum bene'n tzi'n. Yi jun ca'wla'tz bnix lakak jilwutz chiyol yi e' wunak yi ate' bene'n tzi'n. Nin ja xcon len chi'alfabeto tan tele'n chitxum cyakil wunak tetz. Nin yi jun ca'wla'tz, i'tz yi tajwe'n tan cyoque'n cyakil yi e' yaj tetz ajcaw scye'j chinajal.

2

Yi toque'n Ester tetz reina

† 1:19 Est 8:8; Dn 6:8.

¹ Itzun bantz yi tele'n tiemp, nin yi nsken icy' yi xchi'ch c'u'lal te yi rey Asuero, tule'n tzun tx'akx tc'u'l yi mbi cu'n banak yi reina Vasti, tu yi caws yi ak'lij tetz. ² Cha'stzun te cyalol yi e' ajcaw yi na chicawun xljaj i' yi txolbile'j tetz:

—I bin jalu' Ta', skawutz ketz, tajwe'n yil chijoylij cobox xun yi txe'n cunin quil wutz jun yaj, nin yi chin chiyube'n nin, tan je'n xtxa'olu' yi txkelu' xchixo'l. ³ Cha'stzun te ilu' kareyil ba'n cawunu' tan chibene'n cobox chakum tan chijoyle'n yi e' balaj xun yi ate' bene'n tzi'n tan cyule'n tzone'j Susa, le ama'l kale ate't yi e' mas xna'n yi e' xconsbe'tzu'. Yil chu'l tzone'j, ba'n cho'c tetz q'uicy'be'tz yi eunuco Hegai, yi q'uicy'lom cyetz yi e' mas xna'na'tz, yi ate' tcwentu'. Na i' jun yaj yi k'uklij c'u'lu' te'j. Ba'n tzun cho'c yi e' xchakum i', tan banle'n ba'n scyetz yi e' xuna'tz tan chiyube'n cunin. ⁴ Ej nin yil chiwekxij, ba'n tzun chu'l swutzu'. Nin yi xun yil pek'u' mas te'j, ya'stzun yi txkelu' sbne' tetz xel yi reina Vasti, che'ch yi e' mas ajcaw bantz tetz yi rey.

Wi'nin tzatzine'n yi rey te yi jun txolbila'tz yi cyal yi e' mas ajcaw yi na chicawun xljaj i'. Ej nin ya'stzun bantz.

⁵ Itzun bantz, at jun yaj yi najlij le tnum Susa yi na bi'aj Mardoqueo. I' jun judiy. Cy'ajl Jair i'. Ma yi Jair i' xonl Simei. Yi Simei i' xonl Cis. E' cu'n xonl Benjamín. ⁶ Ej nin yi Mardoqueo'ja'tz i' jun scyeri e' aj Judá yi e' ben ticy'le'n tuml yi chireyil yi na bi'aj Jeconías.* E' ben pres tan Nabucodonosor, rey tetz Babilonia. ⁷ At tzun jun me'l yi stzicy Mardoqueo yi chin yube'n nin i' yi na bi'aj Hadasa nka Ester. Cho'n cyaje'n cyen i' te Mardoqueo yi chiquime'n yi taj xtxu'.

⁸ Ma yi tele'n yi jun ca'wla'tz tan yi rey tan chimolche'n yi e' balaj xuna'tz le tnum Susa, nin yi cyoque'n tetz q'uicy'be'tz Hegai yi q'uicy'lom cyetz yi e' xna'n yi e' xconsbe'tz yi rey, xomij tzun Ester xchixo'l. Cho'n cyopone'n le palacio, yi ca'l yi rey. ⁹ Yi topone'n Ester xe ca'l yi rey nin jal balajil i' swutz Hegai. Cha'stzun te toque'n il Hegai tan wekle'n tan yube'n mas. Ncha'tz tak' balaj cumir tetz, tan baje'n ta'n. Ej nin e' ak'lij juk balaj xun tetz mos i'. Ej nin ak'lij jun balaj ama'l tetz tan ta'te'n i' txe'. Yi jun ama'la'tz cho'n at le palacio yi xcon cya'n xun.

¹⁰ Yi topone'n, qui nin tal Ester yi ko judiy i', nin qui nin tal yi na' scyetz e' xonl, na ya'stzun cawbe'n tetz tan Mardoqueo.

¹¹ Ma tetz Mardoqueo cyakil nin k'ej na xa'ki' tan xo'n stzi' yi ca'l kale ate't yi e' xuna'tz, tan tilwe'n yi ko ba'n atite't Ester.

¹² Jun tzun yob e' oc yi e' xuna'tz cwent Hegai tan toque'n banle'n ba'n scyetz. Na ya'stzun cyetz chicstumbr. Ej nin te yi jun yoba'tz, kak xaw ja oc balaj aceit scye'j, yi na bnix te mirra, yi wi'nin c'o'cal. Ma yi kakt xaw oc balaj perfum scye'j tu e'chk crema yi na xcon cyak'un xna'n. Yi wi't chibnixe'n nintzun e' ben ticy'le'n chijunalen tan chajo'n ib swutz yi rey Asuero. ¹³ Nin te yi na chiben tan chajo'n ib swutz yi rey at cuj tan chiwekxe'n tan alchok e'chk takle'n balaj yi at le cyetz chi'ama'l. ¹⁴ Lak'bal na chiben kale atit yi rey. Ma le junt eklok cho'n na chiben ticy'le'n kale najlche't yi e' mas xna'n, yi e' ca'p txkel yi rey tane'n, yi at Saasgaz tan chiq'uicy'le'n. Na ya'stzun yi jun yaj yi k'uklij c'u'l yi rey te'j tan chiq'uicy'le'n yi xna'na'tz. Cho'n tzun na cha'tij yi e' xuna'tz jalen yi na chichakxij junt tir tan yi rey nka qui'.

¹⁵ Itzun yi bene'n ticy'le'n Ester yi me'l k'ajtzun Abihail, yi stzicy Mardoqueo, swutz yi rey, ntin ben tcy'al quib yi tal Hegai tetz, yi yaj yi k'uklij c'u'l yi rey te'j. Na nsken jal balajil Ester swutz Hegai nin xchiwutz cyakil yi e' yi ben quilol wutz.

¹⁶ Yi bene'n ticy'le'n Ester swutz yi rey, i'tz yi xaw Tebet, yi lajuji'n xaw tetz yi yob, nin i'tz yi juki'n yob tan yi rey tan cawu'n.

¹⁷ Yi topone'n Ester swutz yi rey Asuero nintzun pek' mas i' te'j xchiwutz yi e' mas xun. Na qui nin jal junt xun ta'n yi mas balaj, chi tane'n Ester. Cha'stzun te jale'n mas k'ej

* 2:6 2R 24:10-16; 2Cr 36:10.

ĕchuwutz yi e' mas nin oc i'-tz tetz reina tetz xel Vasti. Nin je ak'ij jun coron twi' tan ĕchajle'n yi at mas k'ej i'.

¹⁸ Yi bixewe'n Ester tetz reina nintzun xtxum yi rey jun chin wutzile'n k'ej. Nin baj xtxocol i' yi mas ajcaw yi ate' cwent i'. Nin baj toyil e'chk balaj oy scyetz, yi nim jamel, yi ntin na xcy'e' jun rey tan lok'che'n. Ncha'tz tan yi tzatzi'n yi at cu'nt, cu' tzaj yi alcawal ta'n.

¹⁹ Itzun te yi cobox k'eja'tz yi na tzan chichajle'n yi e' xun tetz yi rey nin te yi chibene'n ticy'le'n tul junt ca'l tan chinajewe'n txe', at tunin tzun tetz Mardoqueo stzi puertil yi palacio tetz rey.

²⁰ Ma tetz Ester qui'c nin jun yol tal i' yi na' scyetz i' nka na' scyetz e' yi xonl nka mbi tnumil i'. Qui nin tal i' yi ko i' jun judiy. Ya'stzun ban i' na ya'stzun cawbe'n tetz tan Mardoqueo, yi ntaxk ben ticy'le'n i'.

Yi claxe'n yi rey tk'ab quimichil tan Mardoqueo

²¹ Te yi at tetz Mardoqueo stzi puert, nintzun tbit i' yi na chi'ch chic'u'l cob wart te'j yi rey Asuero nin na chitzan tan xtxumle'n tan biyle'n cu'n. Yi cob warta'tz i'tz e' Bigtán tu Teres. Nin cho'n ate' tan q'uicy'lomi'n tzi puertil yi palacio. ²² Yi tbital Mardoqueo nintzun bentz tan talche'n tetz Ester yi reina. Nin yi Ester nin tal tetz yi rey yi mbi tal Mardoqueo.

²³ Toque'n tzun yi rey tan jakle'n tkanil yi ko bintzi yi xtxolbila'tz. Nin yi lajluchaxe'n yi i'tz bintzi, nintzun e' tx'amxij yi cob warta'tz, nin e' je' ch'imba'n cye'tz jak' tze'. Cho'n e' quime'ntz. Cyakil yi xtxolbila'tz yi mbajij, tz'ibxij tul u'j swutz yi rey, nin cho'n cyaje'n cyen kale colije't cyakil yi e'chk xtxolbil yi na bajij bene'n tzi'n le jun nacióna'tz.

3

Yi chi'ch c'u'lal yi jal te'j Mardoqueo

¹ Itzun bantz yi ticy'e'n cobox tiemp, nintzun oc Amán tan Asuero tetz wi'tz ajcaw xljaj i'. Yi Amána'tz i' cy'ajl Hamedata yi xonl Agag. ² Yi bixewe'n Amán, nintzun el jun ca'wl tan yi rey yi tajwe'n tan chicwe'n mejlok cyakil wunak swutz Amán yil tz'icy' cu'n i' ĕchuwutz nka yil chocopon swutz i'. Poro yi Mardoqueo quinín ban tane'n yi jun ca'wla'tz, na qui nin meje' swutz Amán tan tak'le'n k'ej. ³ Yi quilol yi e' ĕchakum yi rey yi qui na tak' Mardoqueo k'ej Amán, nintzun e' jaktz tetz yi mbi tzuntz yi qui na ban i' tane'n yi ca'wl yi sken el tan yi rey. ⁴ Cyakil nintzun k'ej jaklij tetz Mardoqueo yi mbi tzuntz quinín meje' swutz Amán. Poro yi tetz, quinín ban i' tane'n. Yi quilol yi e' ĕchakum reya'tz yi qui na chocpon te Mardoqueo, nintzun e' ben tan talche'n tetz Amán, tan quilol yi ko bintzinín quil xtx'ixpuj yi tajtza'kl. Ya'stzun e' bantz tan paj yi Mardoqueo i' jun judiy, na sken tal scyetz, yi i' jun judiy. ⁵ Ej nin yi tilol Amán yi bintzinín yi qui na meje' cu'n Mardoqueo swutz i' tan tak'le'n k'ej, siquierk tan k'ajla'n tetz, nintzun chi'ch c'u'l i' te'j. ⁶ Poro quinín ncu' swutz yi ntink i' Mardoqueo mmak'lij caws ma na oc i' tan xtxumle'n yi ĕe'n sban tan chisotzaje'n chicyakil yi e' judiy yi ate' jak' ca'wl Asuero. Na nsken a'lchij tetz yi Mardoqueo i' jun judiy.

⁷ Itzun bantz le xaw Nisán,* yi bajx xaw tetz yi yob, nin yi tele'n coblajix yob tan yi rey tan cawu'n, nintzun oc tx'ilu'n† te'j, yi mbi k'ejil nin mbi xawil yil sban tane'n Amán yi xtxumu'n yi sken bixe' ta'n. Cho'n tzun noje'n cyen te yi oxlaj tajlal yi xaw Adar yi coblaji'n xaw tetz yi yob.

⁸ Tlol tzun Amán tetz yi rey Asuero:

—Ilu' jun c'olój kareyil, na waj wal jun xtxolbil teru', nin yi xtxolbil i'tz: Yi ĕchixo'l cyakil yi e'chk nación yi at jak' ca'wlu', at jun nación yi apart ĕchuwutz cyakil. Nin yi jun nacióna'tz na taj yil scaw tib ĕchuc, na at cyetz chiley chichuc cuntu'. Nin qui na chitzan

* 3:7 “Nisán” Tilninu' yi nota Ex 40:2. † 3:7 “Tx'ilu'n”, na elepont “pur” le chiyol yi e' aj Persia. Est 9:24-26.

tan banle'n tane'n yi ca'wlu' ilu' jun c'olaj kareyil. Chinch wetz yi jun jilwutz wunaka'tz qui'c na tak' yi ate'. Mas balaj yi nink chisotz chicyakil cu'n. ⁹ Nink kujiju' yil bixe' jun ca'wl tan chisotzaje'n cyakil yi jun jilwutz wunaka'tz. Yi kol kujiju', list atine't tan wuk'ol kak cient tu oxc'al mil liwr sakal teru'. Nin swak'e' scyetz yi e' ajcaw yi qu'icy'lom yi me'bi'lu' tan toque'n cya'n kale colije't yi me'bi'lu', stzun Amán tetz yi rey Asuero.

¹⁰ Yi t'ital yi rey Asuero yi xtxumu'n Amán, nintzun tzatzintz te'j, nin el tzaj tcy'al yi xmalk'ab nin ben tk'oltz tetz Amán, yi chicontr yi e' judiy. ¹¹ Ncha'tz taltz tetz:

—Ma jalu' Amán, quil cǎbisun. Banaj awajbil scye'j yi e' judiy. Ba'n chisotz awa'n. Ma yi sakal yi masuk swetz, ba'n tzawetzaj. Quil cǎbisun ta'n, stzun yi rey Asuero bantz tetz Amán.

¹² Itzun ban le oxlaj tajlal te yi ite'n nin xawa'tz, nin e' chakxij cyakil yi e' ajtz'ib yi ate' jak' ca'wl yi rey. Yi chimolxe'n nintzun e' oc tan stz'ibe'n yi ca'wl yi sken bixe' tan Amán. Ja bnix le cyetz chiyol nin le cyetz chi'alfabeto cyakil yi e'chk tnum yi ate' jak' ca'wl yi rey Asuero bantz tele'n chitxum te yi jun ca'wla'tz. Yi bnixe'n nintzun cu' yi bi' yi rey te'j tu yi sey yi at te yi xmalk'ab i'. ¹³ Kalena's tzun bene'n cyak'un yi e' aj chejinl tan topone'n ǎchik'ab yi e' ajcaw lakak tnum. Nin tul yi jun ca'wla'tz na tal yi tajwe'n tan chiquime'n cyakil yi e' judiy tul jun ntzi' k'ej. Tajwe'n tan chiquime'n tircu'n, qui'c na ban ko e' xicye't nka tijl c'u'lal. Qui'c na ban yi ko e' xna'n, tajwe'n tan chiquime'n. Ma yi chime'bi'l, ba'n cyetzaj yi e' yi chocopon tan chibiyle'n. Yi jun k'ejat'z yi bixe' tan chiquime'n yi e' judiy i'tz le oxlaj tajlal yi coblaji'n xaw tetz yi yob. Yi i'tz yi xaw Adar. ¹⁴ Yi jun ca'wla'tz yi bixe' opon ǎchik'ab cyakil ajcaw tan chibnol tane'n nin tan chibnol list quib te yi jun k'ej yi nsken bixe' tan Amán. ¹⁵ Lajke'l nintzun chibene'n yi e' aj chejinla'tz tan jatxle'n yi jun ca'wla'tz. Ncha'tz el yi jun ca'wla'tz ǎchiwi' cyakil wunak yi ate' le tnum Susa.

Yi wi't bixewe'n tircu'n, nintzun e' oc Asuero tu Amán tan xc'ala'i'n. Poro te yi na chitzatzin cyetz tan xc'ala'i'n, wi'nin bis nin wi'nin o'kl ate' cu'nt cyakil yi e' aj Susa tan paj yi quinín pujx cya'n yi mbi sbajok.

4

Yi bis o'klyi ul ǎchiwutz yi e' judiy

¹ Itzun bantz yi t'ital Mardoqueo cyakil yi ca'wl yi nsken bixe', nintzun baj katzol yi be'ch tetz tan bis nin oc be'chok te'j yi na ǎchaj yi na bisun, nin je' ǎchitol tza'j twi' nin eltz tbe'. Wi'nin tzun ǎch'ine'n tbe' tan yi bis yi at cu'nt. ² Nin opontz stzi' yi puert kale na cawune't yi rey, poro qui oc tul na qui'c cu tan toque'n jun xe ca'l yi rey tu yi jun jilwutz be'choka'tz. ³ Ncha'tz ban tulak mas tnum kale ate't e' judiy. Yi quibital yi jun ca'wla'tz wi'nin bis bajij. E' oc tan muc'le'n we'j. Wi'nin cyok'e'n nin wi'nin bis ate' cu'nt. Nin wi'nin e', e' baj cu' coylok tul tza'j nin oc e'chk be'chok tetz bis scye'j tan ǎchajle'n yi na sotz chic'u'l.

Yi mban Ester te yi bis o'klyi ate' cu'nt yi tanum

⁴ Itzun yi quibital yi e' xna'n tu yi e' eunuco yi na chak'uj te yi reina nintzun cyal tetz i' yi mbi cu'n tane'n Mardoqueo. Yi t'ital yi reina nintzun bisun i' ta'n. Ncha'tz ben ǎchakol jun ǎchakum tan tak'le'n balaj be'chok tetz Mardoqueo. Poro qui nin kujij i'. ⁵ Yi t'ital yi reina Ester yi quinín kujij Mardoqueo tan toque'n balaj be'chok te'j nintzun ǎchak Hatac yi wi'tz cyajcawil yi qu'icy'lom xe yi ca'l yi rey tan bene'n tan jakle'n tetz Mardoqueo yi mbi tzuntz yi at cyen yi be'chok tetz bis te'j. ⁶ Bene'n tzun yi chakuma'tz tan tilwe'n Mardoqueo yi cho'n at tc'a'ybil swutz yi puertil yi ca'l kale na cawune't yi rey. ⁷ Tircu'n tzun baje'n xtxolil Mardoqueo tetz yi chakuma'tz yi mbi cu'n xtxumu'n Amán. Nin tal i' cyakil yi sakal yi suk Amán tetz yi rey tan tk'ol i' ama'l tan chiquime'n cyakil yi e' judiy. ⁸ Ncha'tz ben tk'ol jun u'j kale atite't yi ca'wl yi el tan yi rey kale na talwit yi tajwe'n tan chiquime'n cyakil yi e' judiy yi ate' le tnum Susa. Ej nin ncha'tz tal tetz yi chakum, tan toque'n Ester tan yol tetz yi rey tan jakle'n pawor tetz tan qui chiquime'n

yi e' tetz tanum, yi e' judiy. ⁹ Yi topone'n Hatac, yi chakum, nintzun tal i' tircu'n yi mbi cu'n tal Mardoqueo. ¹⁰ Yi tbital Ester nin ben xchakol junt tir yi chakuma'tz tan talche'n tetz Mardoqueo yi xtxolbile'j:

¹¹ “Ta', sak swutzu', nin na quibit cyakil yi e' yi na chak'uj tu yi rey tu cyakil wunak bene'n tzi'n yi qui'c kuj tan tocompone'n jun swutz yi rey yi ko quil chakxij ta'n. Nin ko at jun yi tz'ocopon yi nk'e'tz chakij na u'lij, tajwe'n tan quime'n. Ya'stzun yi ley yi bixba'nt. Ntin cu'n kol xchaj nin yi rey yi xtx'amij yi oro cu'n tetz, qui tzun quimtz. Cha'stzun te yi in wetz, ja el junaklajix k'ej yi qui na nocpon swutz yi rey, na qui na chin chakxij ta'n,” stzun yi reina banintz.

¹² Yi tbital Mardoqueo yi yol yi reina Ester nintzun saj tloltz: ¹³ “Quil tzatxum yi nink cxcclax atz tan tu' yi najlquiix le palacio, na ax jun judiy. ¹⁴ Poro kol tzajop cu'n yi atzi' nin ko quil cxjilon tetz yi rey, qui cunin batz quil chiquim yi e' katanum, poro apart junt yi tz'ocopon tan chicolche'n. Poro yi axatz tu cyakil yi e' axonl skaquimok len tan apaj. Poro chinch wetz ya'stzun axac yi nxo'c tetz yi txkel yi rey tan qui kaquime'n. Na ja lo' cxo'c tetz reina ntin tan kacolpe'n tk'ab yi jun chin il yi at skawutz,” stzun Mardoqueo banintz.

¹⁵ Itzun saj tlol Ester junt tir te yi chakum: “Cun al yi yole'j tetz ta' Mardoqueo: ¹⁶ ‘Quil bisunu' ta', benku' kale ate't yi mas katanum. Chimole' quibu' cyakil yi e'u' yi ate'u' Susa. Chimole' quibu' tan muc'le'n we'j tetz ox k'ej. Quil baj jun pix waj cyanu', nin quil baj mu'x a' cyanu' tetz ox k'aja'tz tu ox ak'bala'tz. Ncha'tz o' ketz scyuch' yi e' xna'n yi na chak'uj swuch', quil kawan nin quil kuc'a' tetz ox k'ej. Ma yil jepon yi ox k'aja'tz tzimpile'. Nchimben swutz yi rey. Nchimben tan yol tetz, petzunk tzimpaj yi ca'wl i' tan yi xtxolbila'tz. Ej nin ko cho'n chinquimtz, ja bina'tz,’ ” stzun Ester banintz.

¹⁷ Yi tbital Mardoqueo, nintzun ban i' cyakil yi mbi tal yi reina.

5

Yi topone'n yi reina Ester swutz yi rey

¹ Itzun yi ticy'e'n yi ox k'ej muc'le'n we'j cyak'un yi e' judiy, nintzun ben yi reina tan yol tetz yi rey. Oc nin yi balaj be'chok te'j. Cho'n tzun tocompone'n i'-tz swutz yi puertil yi quart kale atit yi rey. ² Yi tilol yi rey yi na xon yi reina tzica'l nintzun pek' nintz te'j, nintzun saj xchakol tan yi tetz xtx'amij yi oro cu'n yi cy'a'n ta'n le k'ab. Yi tilol Ester nintzun bentz. Yi tocompone'n nintzun bentz tan macle'n yi wi' yi xtx'amij yi rey. ³ Tlol tzun yi rey tetz:

—Ax jun c'olaj Ester, ¿mbi na aban tzone'j? ¿At pe' jun amantar swetz? ¿Mbi tzun na awaj? Na cyakil yi mbil tzajak swetz swak'e' tzatz na list wutane'n tan jatxle'n cu'n jalaj te yi inme'bi'l tzawutz ko ya'tz na awaj, stzun i'-tz.

⁴—Ko ya'tz, stzun Ester, —yi wajbil i'tz yi nink kujju' yil tz'oponu' tan wa'a'n swuch', na ja bnix jun chin wutzile'n wa'a'n swuch' tan tak'le'n k'aju'. Ncha'tz na klo' waj yil tz'opon Amán.

⁵ Cawune'n nintzun yi rey tan xchakle'n Amán tan chibene'n tan wa'a'n tuch' yi reina. Chibene'n tzun yi rey tu Amán tan wa'a'n tuch' Ester.

⁶ Itzun te yi na chitzan tan wa'a'n, nintzun tal yi rey tetz Ester:

—Ester, jakaj cyakil yi mbi na awaj na swak'e' tzatz. Kol tzajak jalaj atz te yi inme'bi'l swak'e' tzatz, stzun yi rey bentz.

⁷⁻⁸—Ilu' wutzile'n kareyil, chij Ester, —yi ko bintzinin na pek'u' swe'j sbne' binu'a'tz yi mbil tzinjak teru'. Na klo' waj yil chu'lu' junt tir tan wa'a'n swuch' ek, chicabilu' tu Amán. Eklen tzun tzinjak yi wajbil teru', stzun yi reina bentz.

⁹ Wi'nin tzun tzatzine'n tetz Amán yi tele'n tzaj xe yi ca'l yi reina. Poro yi tpone'n stzi' puertil yi ca'l yi rey, nintzun tiltz yi c'olchij Mardoqueo. Poro siquier nink k'ajlan tzaj Mardoqueo tetz. Wech na at k'ej Amán tane'n. Cha'stzun te xchi'che'n mas c'u'ltz te'j.

¹⁰ Qui nin xchaj i' te yi rata'tz yi na chi'ch c'u'l, ma na jalen yi topone'n xe ca'l. Yi topone'n xe ca'l nintzun e' xchak yi tamiw, tu Zeres yi txkel, nintzun taltz scyetz:

¹¹ —Yi in wetz wi'nin inme'bi'l. Ate' wi'nin innitxa'. Ncha'tz at wi'nin ink'ej na in na chincawun xlaw yi rey. At mas ink'ej xchawutz yi e' mas ajcaw. ¹² Ncha'tz ja xna'k tan wa'a'n tu yi reina te yi jun chin wutzile'n k'ej yi mbnix ta'n tan tak'le'n k'ej yi rey. Ntin cu'n in nxna'k. Qui'c jun nink nxa'k. Ej nin ja katxocxij junt tir tan kabene'n eklen, na yi in wetz at wi'nin ink'ej xlaw yi rey. ¹³ Poro qui'c na tak' swetz na nin na el ink'ej tan yi jun ta'kl judiy yi Mardoqueo bi', yi c'olchij stzi puertil yi ca'l yi rey, na qui na tak' i' ink'ej, stzun Amán bantz.

¹⁴ Itzun cyal yi txkel tu yi e' tamiw tetz:

—Ma jalu' ta' Amán, bintzi na talu', at wi'nin k'uju'. Cha'stzun te tajwe'n kak' len k'uju'. Ma yi jun judiya'tz yi qui na tak' k'uju', cawunku' tan je'n jak' tze'. Cawunku' tan banle'n jun chin wutzile'n tze' tan junak cob metr wutz tkan. Ba'n tzun jaku' ama'l tetz yi rey tan je'n ch'imba'n yi jun judiya'tz eklen jalchan. Qui'c tzun bisleju' yil chibenu' tan wa'a'n tuch' yi reina ek, che'ch tzun yi e' tamiw tu txkel tetz.

Ba'n tzun ban yi jun txumu'na'tz swutz Amán. Nintzun cawunin tan je'n chitxicbal jun chin wutzile'n tze' tan je'n ch'imba'n Mardoqueo tzak'.

6

Yi jale'n k'ej Mardoqueo swutz yi rey

¹ Itzun te yi ak'bala'tz quinín oc watl yi rey, nintzun cawun nintz tan ticy'le'n tzaj yi liwr kale tz'ibane't cyakil yi e'chk xtxolbil yi mbi cu'n mbajij le yi e'chk ama'l yi at jak' ca'wl i'. Nin cawun i'-tz tan je'n si'le'n swutz. ² Nin te yi na chitzan tan si'le'n, nin e' nojponz te jun xtxolbil kale na talwit yi mbi cu'n ban Mardoqueo tan colche'n yi rey yi toque'n chitxumu'n Bigtán tu Teres, tan biyle'n klo' yi rey.* Yi cob yaja'tz e' chibajxom yi e' sanlar yi e' q'uicy'lom rey. ³ Yi tbital yi rey, nintzun taltz:

—¿Mbi tzun ak'lij tetz Mardoqueo tan yi pawor yi ban i' swe'j? Na ja chin clax ta'n.

—Qui'c ak'lij tetz. Qui'c, che'ch yi e' ajcaw yi ate' tan q'uicy'le'n yi rey.

⁴ Iacunin na chijilon yi rey scyuch' yi e' ajcaw yi ate'-tz yi tocompone'n Amán stzi' ca'l. Cho'n tocompone'n tan jakle'n permis tetz yi rey tan je'n ch'imba'n Mardoqueo jak' tze' yi sken bnix ta'n. Bene'n tzun jakol yi rey scyetz yi e' yi ate'-tz te'j:

—¿Na' scyetz i' yi jun yi na xon tzi'n? stzun i'-tz.

⁵ —I'tz Amán, che'ch yi e' mas ajcaw bantz.

—Ba'n tz'oc tzaj, stzun yi rey.

⁶ Yi tocompone'n Amán nintzun ben jakol yi rey tetz:

—Amán, ¿mbil tzimban tan tak'le'n k'ej jun yaj yi na chimpek' te'j?

“¿Na' scyetz junt yi na pek' yi rey te'j? Cya'l, ntin cu'n in,” stzun Amán tc'u'l cuntu'.

⁷ Bene'n tzun tlol tetz yi rey:

—Ilu' kareyil, chinch wetz yi tajwe'n tan bnolu' te yi juna'tz yi na pek'u' te'j i'tz:

⁸ Tajwe'n tan wekxe'n tan jun be'ch teru'. Ej nin ncha'tz tajwe'n lje' tibaj jun xcheju' nin jeken jun coron twi' yi jun cheja'tz tan xchajle'n yi at k'ej yi jun yaja'tz. ⁹ Ej nin yi e'chk be'choka'tz tajwe'n yi tz'ak'lij tetz jun wi'tz ajcaw yi at jak' ca'wlu' tan toque'n i' tan wekle'n yi juna'tz yi na pek'u' te'j. Yi wi't wekxij ba'n lje' tibaj yi xcheju' tan yi juna'tz. Nin bajx cu'n swutz tan talche'n yi yole'j xchawutz cyakil wunak yi ate' tbe': “Je'j, ya'stzun na bajij te jun yi na ak'lij k'ej tan yi rey,” stzun Amán bantz tetz yi rey Asuero.

¹⁰ —Bintzi yaj, chum balaj nin yi atxumu'n, stzun yi rey tetz Amán.

—Or, lajke'l yaj, ax bin yi wi'tz ajcaw yi ba'n cxo'c tan wekle'n yi juna'tz. Cun cy'aj jun be'ch wetz, tu jun balaj inchej. Nin wekxoken yi jun judiy yi na bi'aj Mardoqueo, i'tz

* 6:2 Est 2:21-22.

yi jun yi c'olch cun tunintz stzi puertil yi ca'l kale na chincawune't. Banaj cyakil chi yi mawal swetz, stzun yi rey bantz tetz Amán.

¹¹ Toque'n tzun Amán tan wekle'n Mardoqueo. Oc yi balaj be'chok te'j. Kalena's tzun je'n nintz tibaj chej ta'n. Nintzun bajx cu'n swutz, nin chin tja'j nin bantz tan talche'n yi yole'j: "Je'j, ya'stzun na bajij te jun yaj yi na ak'lij k'ej tan yi rey," stzun Amán bantz scyetz wunak yi ate' lak be' tnum.

¹² Yi wi't xchajxe'n Mardoqueo xchiwutz cyakil wunak yi ate' tbe', nintzun ul junt tir stzi puertil yi ca'l yi rey. Ma tetz Amán nintzun je' jun xbu'k twi' tan tewal wutz tan yi tx'ixwe'n yi at cu'nt nin ajtz lajke'l xe ca'l. ¹³ Yi topone'n xe ca'l nintzun taltz scyetz yi e' tamiw tu yi txkel yi mbi cu'n bajij. Yi quibital nintzun cyaltz:

—Yi ko ya'tz mbajij, jun cu'n yol, quil xcy'e' tan biyle'n Mardoqueo, na i' jun judiy, nin jun cu'n xcyek i' tan apo'tze'n na ja wi't el chan atx'ix ta'n, che'ch.

¹⁴ I cunin na chijilontz yi cyopone'n cobox xchakum yi rey tan ticy'le'n Amán tan chibene'n tu yi rey tan wa'a'n tuch' yi reina.

7

Yi junt balaj wa'a'n yi txumxij tan Ester nin yi je'n Amán jak' tze'

¹ Itzun bantz nintzun ben yi rey tu Amán tan wa'a'n tuch' yi reina te yi junt balaj wa'a'n yi txumijt ta'n. ² Te yi na chiwan nin jakt yi rey yi mbi tajbil i'. Je yol i'e'j:

—Añ jun c'olaj Ester, jakaj cyakil yi mbi na awaj, na list wutane'n tan tak'le'n tzatz. Nin ba'n wak' jalaj te yi inme'bi'l kol tzajak swetz.

³ —Yi ko bintzinin na pek'u' swe'j, nin ko ba'n in swutzu', qui na waj jun c'olaj takle'n ta'. Ntina'tz na waj tzinjak teru', i'tz tan qui inquime'n nin tan qui chiquime'n yi e' intanum. ⁴ Na bixba'nt tan kaquime'n kacyakil cu'n. Bixba'nt tan kasotze'n. Nink nkaben c'ayi'n chi jun esclaw tu', qui klo' nno'c tan xuxe'nu', poro tan paj yi tz'ak'onk mal teru', cha'stzun te na cu' inwutz teru' tan qui kaquime'n, tu intanum, stzun Ester tetz yi rey.

⁵ —¿Na' tzun scyetz i' yi juna'tz, yi na tzan tan xtxumle'n tan ibiyle'n cu'n wok? stzun yi rey tetz Ester.

⁶ —Yi jun kacontra'tz yi na chi'ch c'u'l ske'j, i'tz ta'k yab Amáne'j, stzun Ester bantz.

Yi tbital Amán yi txolbila'tz, chin sak nin ban tan xo'w, nin qui't a'w yol ta'n. ⁷ Nin yi tbital yi rey, nintzun saj jun chin chi'ch c'u'lal tetz, nin eltzaj ojk xe ca'l kale na chiwane't. Cho'n tzun bene'ntz wutzk'anil yi ca'l kale na cawune't i'. Ma tetz Amán, nintzun oc cyentz tan cu'swutzil tetz yi reina tan cuyul i' paj, na sken nachon Amán yi squimok i' tan yi rey. ⁸ I cunin tzun at Amán tan cu'swutzil tetz yi reina yi tocompone'nt yi rey. Yi bene'n tilol yi rey yi cho'n jokl cyen Amán tibaj yi kejbil kale kejl'e't Ester, nintzun xch'in nintz, itzun taltz:

—¡Amán! ¿nxac na cxtzan tan telse'n k'ej yi reina? Na yi awajbil i'tz yi tzaban puers tan iwitbel itib tuch'. Wech na cho'n atixwok xe inca'l, stzun yi rey bantz.

Yi xch'ine'n yi rey, nintzun e' saj cobox wart tan stz'amle'n Amán nin cu' chijopol wutz.

⁹ At tzun jun scyeri e' warta'tz yi na bi'aj Harbona, nin saj tloltz tetz yi rey:

—Ílu' kareyil, at jun chin wutzile'n tze' tan junak cob metr wutz tkan yi at swutz ca'l Amán. I' bnol tetz tan je'n klo' ch'imba'n Mardoqueo tzak', yi jun yi ncolonu' tan qui quime'nu', stzun Harbona bantz.

¹⁰ —Ko ya'tz or je'n c'alij Amán tzak' tan tele'n cu'n swutz, stzun yi rey bantz.

Cho'n tzun je'n c'alij Amán jak' yi jun tze'a'tz yi i' te'n i' bnon tetz. Bnix yi jun tze'a'tz ta'n tan je'n klo' c'alij Mardoqueo tzak'. Poro apart mban, na i' te'n nquim tzak' yi jun tze'a'tz. Tan yi txolbila'se'j ja tzun tzatzin junt tir yi rey.

8

Yi tele'n jun ca'wl tan chicolol quib ye e' judiy xchik'ab yi e' contr

¹ Itzun te yi k'aja'tz tak' yi rey Asuero yi ca'l tu cyakil yi me'bi'l Amán yi chicontr yi e' judiy tetz Ester. Ncha'tz nin opon Mardoqueo swutz yi rey na sken tal Ester yi junit e' tu Mardoqueo, na quitz'un quitzicy quib yi chitaj. ² Tk'ol tzun yi rey yi xmalk'ab tetz Mardoqueo yi el cyen tcy'al tetz Amán. Ma tetz Ester nin oc cyen Mardoqueo ta'n tetz martoma' tibaj cyakil yi me'bi'l Amán yi nskén oc tcwent i'.

³ Ej nin ncha'tz xtxum yi reina tan bene'n junt tir swutz yi rey tan yol tetz, tan cu'swutzil tan qui chiquime'n yi e' tanum. Nin yi tocompone'n swutz yi rey, nintzun cu' mejlok tan o'kl, itzun taltz tetz:

—Ta', ilu' kareyil na cu' inwutz teru' tan cawune'nu' tan stzajse'n yi jun ca'wl yi el tan Amán, kale na talwit yi tajwe'n tan kaquime'n kacyakil yi o' yi o' judiy.

⁴ Yi tbital yi rey yi yol Ester nintzun ben xchajol yi xtx'amij yi oro cu'n tetz. Je'n tzun txclok Ester nin taltz:

⁵ —Ilu' wutzile'n kareyil yi ko ba'n swutzu' nink tbitu' yi xtxolbile'j yi tzinjake' teru'. Ncha'tz ko bintzinin na pek'u' swe'j na klo' waj yil sbanu' jun ba'n swetz. Je yi wajbile'j: Na klo' waj yi nink cawunu' tan stzajse'n yi jun ca'wl yi el tan Amán yi cy'ajl Hamedata yi agagueo. Na yi jun ca'wla'tz na tal yi tajwe'n tan kaquime'n cyakil yi o' yi o' judiy. Qui'c na ban alchok ato't, tajwe'n tan kaquime'n. ⁶ Poro ¿xe'n tzintx'aj kol chiquim cyakil e' inxonl scyuch' cyakil yi e' intanum? stzun Ester bantz tetz yi rey.

⁷ Yi tbital yi rey, nintzun ben tlol scyetz Mardoqueo tu Ester:

—Quil cxbisun wok na ja wak' cyakil yi me'bi'l Amán tetz Ester. Nin ncha'tz ja je' ch'imba'n Amán jak' tze'. Na ja oc i' tan contri'n tzite'j yi axwok judiy. ⁸ Ma jalu' swak'e' ama'l tzitetz tan bene'n itz'ibal alchok ca'wl tan chiclaxe'n yi itanum. Yil bnix ita'n ba'n cu' nin imbi' te'j, nin ncha'tz ba'n cu' nin yi insey te'j, stzun yi rey bantz. (Te yi tiemp sajle'n yi na cu' nin wik'ab yi rey tu yi sey i' te jun cart tajwe'n cu'n tan banle'n tane'n nin qui'c rmeril tan stzajse'n.)

⁹ Lajke'l nintzun bene'n mantar tan chichakle'n cyakil yi e' ajtz'ib yi na chak'uj jak' wi' yi rey. Yi chimolol quib nintzun e' oc tan stz'ibe'n cyakil yi xtxolbil yi tal Mardoqueo scyetz nin bnix wi'nin cart tan bene'n xchik'ab yi e' ajcaw yi ate' le jujun tnum tu cyakil e' mas ajcaw yi na chicawun tibaj yi jun cient tu junak juk nación yi at jak' ca'wl yi rey. Yi e'chk ama'la'tz cho'n nxe't tzaj te yi mojom tetz India nin na opon jalen te mojom tetz Etiopía. Cyakil yi e'chk cart yi bnix, bnix le cyakil jilwutz chiyol nin cyakil jilwutz chi'alfabeto yi nxcon cyak'un wunak bene'n tzi'n. Ncha'tz bnix le chiyol tu chi'alfabeto yi e' judiy. Ja bnix yi xtxolbile'j le junak ox tajlal yi xaw Siván yi toxi'n xaw te yi cyetz chiyob. ¹⁰ Yi bnixe'n cyakil yi e'chk carta'tz nintzun cu' yi bi' yi rey te'j. Ncha'tz cu' yi sey i' te'j. Kalena's tzun chibene'n yi e' xchakum yi rey yi ya'tz nin chixac, tan jatxle'n e'chk cart. Lajke'l nin e' bene'ntz te e' xchej yi rey, yi wi'nin cho'jkel tan jatxle'n yi e'chk carta'tz. ¹¹ Tul yi e'chk carta'tz na tal yi ba'n chimole'n quib yi e' judiy alchok ama'lil ate't, tan chicolol quib xchik'ab yi chicontr. Alchok wunakil yil cho'c tan contri'n scye'j, ba'n chiquim tircu'n, tuml yi chinitxajil tu quixkel. Ej nin yi chica'l tu chime'bi'l ba'n cyetzaj yi e' judiy. ¹² Poro yi xtxolbila'tz tajwe'n tan chibnol tane'n tul jun ntzi' k'ej. Nin bixe' yi tajwe'n tan chibnol tane'n le oxlaj tajlal yi coblaji'n xaw tetz yi yob yi i'tz Adar. ¹³ Ncha'tz bixe' tan tele'n yi jun ca'wla'tz xchiwi' cyakil wunak lakak e'chk tnum bene'n tzi'n, bantz chibnol list quib yi e' judiy tan quicy'sal chic'u'l scye'j chicontr. Qui'c na ban alchok ate't yi e' judiy. ¹⁴ Nintzun cawunin yi rey scyetz yi e' aj chejinl tan chibene'n lajke'l tan jatxle'n yi e'chk carta'tz. Ncha'tz si'lij yi jun ca'wla'tz xchiwutz cyakil wunak le tnum Susa.

¹⁵ Itzun yi tele'n tzaj tetz Mardoqueo xe ca'l kale na cawune't yi rey, weko'n tib i' chi jun rey, na txib tu sak yubil yi be'ch tetz. Ncha'tz, ate'n jun chin coron twi' yi oro cu'n.

Nin cy'a'n jun xbu'k ta'n yi lino cu'n, nin yi xk'ayk'uj yubil. Wi'nin tzun chi'ch'ine'n yi e' wunak tan yi tzatzi'n yi quilol yi tele'n tzaj Mardoqueo xe ca'l yi rey. ¹⁶ Ncha'tz e' ban yi e' judiy wi'nin chitzatzine'n, na i'tz jun chin claxe'n tetz cyetz. Qui't nchibisun, na ja chitz'acon, nin ja jalt junt tir chik'ej. ¹⁷ Ej nin cha'tz e' ban cyakil yi e' mas judiy yi ate' lakak mas tnum kale opone't yi ca'wl tan qui chiquime'n. Wi'nin chitzatzine'n. At wi'nin e' bnix balaj wa'a'n cya'n. Nin bnix balaj k'ej cya'n. Ej nin at wi'nin wunak yi nk'e'tz e' judiy, e' oc tetz judiy na tircu'n yi e' mas wunak ja cyek x'chi' yi e' judiy.

9

¹ Itzun le oxlaj tajlal yi xaw Adar yi coblaji'n xaw tetz yi yob, ya'stzun yi bixewe'n tan yi rey tan chiclaxe'n yi e' judiy, na ya'stzun yi k'ej yi e' oc klo' yi e' contr scye'j yi e' judiy tan chibiyle'n. Poro apart ban tera'tz, na i yi e' judiy e' xcy'e' tan chibiyle'n yi e' contr. ² Na tircu'n chimolol quib yi e' judiy yi ate' lakak tnum yi at jak' ca'wl yi rey Asuero tan oyintzi' scye'j chicontr. Poro yi e' chicontr qui nin e' nimsaj quib tan oyintzi' scye'j, na nin saj jun chin xo'w scye'j. ³ Ncha'tz e' ban cyakil yi e' ajcaw le e'chk tnum tu yi e' mas ajcaw yi na chicawun x'aj yi rey, nin xom chiwi' scye'j e' judiy na nin e' xob tetz Mardoqueo. ⁴ Na yi Mardoqueo sken jal wi'nin k'ej x'aj yi rey, na nin quibit cyakil yi e' wunak bene'n tzi'n yi nsken jal wi'nin k'ej i', na cyakil nin k'ej tzan jale'n mas tetz k'ej. ⁵ Tircu'n chiquime'n yi chicontr yi e' judiy cya'n. Wi'nin e', e' quim tan spar, na baj cunin quicy'sal chic'u'l yi e' judiy scye'j chicontra'tz. ⁶ O' cient yaj e' quim cyak'un le tnum Susa.

⁷ Ncha'tz e' quim yi lajuj cy'ajl Amán yi jun yi chi'ch c'u'l scye'j yi e' judiy. ⁸ Yi chibi' yi lajuj cy'ajla'tz i'tz: Parsandata, Dalfón, Aspata, ⁹ Porata, Adalía, Aridata, ¹⁰ Parmasta, Arisai, Aridai tu Vaizata. Tircu'n chiquime'n. Ma yi chime'bi'l qui'c oc cyajal te'j.

¹¹ Itzun yi t'ital yi rey yi sken chiquim jun c'olaj wunak te yi jun k'eja'tz le tnum Susa, nintzun taltz tetz Ester yi reina:

¹² —A'x jun c'olaj reina ja kubit yi ja chiquim o' cient wunak tzone'j Susa scyuch' yi lajuj nitxajil Amán. Apart yi e' yi nchiquim le mas ama'l bene'n tzi'n. ¿Ma jalu' at pe' mas na awaj yil wak' tzatz? stzun yi rey tetz Ester.

¹³ —Ilu' kareyil, ntyo'x tu', ntina'tz na waj yil tak'u' ama'l sketz yi o' judiy tan chiye'n kach'imbal yi lajuj cy'ajl Amán jak' tze' eklen, chi yi ca'wl yi bnixnak cyen tan Amán tetz ta' Mardoqueo, stzun Ester tetz yi rey.

¹⁴ Nintzun cujij yi rey. Cawune'n nintzun i'-tz te'j. Nintzun el stziblal x'chiwi' cyakil yi e' judiy yi ate' le tnum Susa tan je'n ch'imba'n chiwankil yi lajuj alma'a'tz jak' tze'. ¹⁵ Ej nin le junt eklok, te yi cyajlaj tajlal yi xaw Adar je' chimololt quib cyakil yi e' judiy yi najlche' le tnum Susa, nin e' octz tan chibiyle'n oxt cient chicontr. Ma yi chime'bi'l, qui'c oc cyajal te'j. ¹⁶ Ma le oxlaj tajlal yi xawa'tz, cho'n e' quime'n oxc'al tu o'laj mil wunak bene'n tzi'n, na tircu'n chimolol quib yi e' judiy tan oyintzi' scye'j.

¹⁷ Ma le junt eklok, yi cyajlaj tajlal yi xawa'tz, tircu'n yi e' judiy e' mol quib tan jun chin balaj wa'a'n tan yi tzatzi'n yi ate' cu'nt. ¹⁸ Poro yi e' judiy yi ate' Susa cob cu'n k'ej e' ban tan oyintzi'. Cha'stzun te jalen le o'laj tajlal yi xaw e' ban cyetz jun chin balaj wa'a'n tan yi tzatzi'n yi ate' cu'nt.

¹⁹ Ma yi e' yi ate' lakak mas tnum, yi qui'c tapij solte'j, e' ban jun chum balaj wa'a'n le cyajlaj tajlal yi xaw Adar. Ej nin tan yi tzatzi'n yi ate' cu'nt, baj cyoyil e'chk balaj oy squibil quib.

Yi bixewe'n yi jun chin nimaj k'ej yi na bi'aj Purim

²⁰ Itzun bantz nintzun oc Mardoqueo tan stz'ibe'n yi xtxolbile'j scyetz cyakil yi e' judiy yi ate' naka'j scyuch' yi e' yi ate' bene'n tzi'n lakak e'chk tnum yi at cwent yi rey Asuero.

²¹ Yi xtxolbil yi ben stz'ibal i'tz, yi tajwe'n tan chibnol tane'n cyakil yi e' judiy jun balaj k'ej lakak cyajlaj tu o'laj tajlal yi xaw Adar tetz cyakil yob. ²² Yi xac yi jun k'eja'tz i'tz tan

na'wse'n yi x̄e'n cunin chiclaxe'n x̄chik'ab chicontr. Ncha'tz tan na'wse'n yi x̄e'n cunin ban yi je'n tx'ixp yi xtxolbil, na ya'tz klo' chiquime'n. Poro i chint chicontr e' quim. Nin te yi cob k'aja'tz tajwe'n tan chibnol tane'n tan jun balaj wa'a'n tu e'chk oy yi tajwe'n tan cyoyil squibil quib nin tajwe'n tan chich'eyane'n scye'j yi e' tal prow yi at tajwe'n scyetz. ²³ Ej nin ncha'tz jalu', cyakil yi e' judiy na chiban tane'n yi jun k'aja'tz, chi cawbe'n cyetz tan Mardoqueo. ²⁴ Na ya'stzun klo' e' quime'n cyakil yi e' judiy tan Amán yi cy'ajl Hamedata, yi agagueo, na wi'nin na chi'ch c'u'l scye'j. Na yi tajbil i', i'tz tan chisotzaje'n klo' tircu'n. Nin oc suerti'n* ta'n tan tilol yi mbi k'ejil yi ba'n tan chisotzaje'n cu'n. ²⁵ Poro apart ban yi xtxolbil, na yi tbital Ester yi xtxumu'n Amán yi at tocbil i' tan chibiyle'n klo' cyakil yi e' judiy nintzun bentz tan yol tetz yi rey. Nin cyakil yi ca'wl yi sken bixe' tan Amán cho'n bajij te'j i' tetz, scyuch' yi e' tetz nitxajil, na e' te'n cyetz, e' je' ch'imba'n jak' tze'. ²⁶ Cha'stzun te bixewe'n yi jun balaj k'aja'tz. Nin oc yi bi'-tz tetz Purim† yi na elepont swert nka tx'ilu'n. Ej nin tan yi xtxolbil yi bixe' tan Mardoqueo, nin tan cyakil yi e'chk takle'n yi quil yi e' judiy na chiban tane'n yi jun chin wutzile'n k'aja'tz jalu'. ²⁷ Na ja bixe' yi jun chin wutzile'n k'aja'tz chi jun cstumbr cyak'un yi e' judiy. Nin tajwe'n tan chibnol tane'n cyakil yi e' judiy scyuch' yi e' chixonl. Nin tajwe'n tan chibnol tane'n yi e' yi na cho'c cyajlal yi e' judiy. Tajwe'n tan chibnol tane'n yi jun chin wutzile'n k'aja'tz cyakil yob. Nin yi jun chin wutzile'n k'aja'tz cob k'ej na ban na ya'stzun cawbe'n cyetz. ²⁸ Yi xac yi jun chin wutzile'n k'aja'tz i'tz tan tule'n tx'akx chic'u'l yi x̄e'n cunin ban yi chiclaxe'n. Tajwe'n tan banle'n tane'n x̄chixo'l cyakil judiy yi ate' bene'n tzi'n tan qui tele'n te chic'u'l nin tan qui tele'n te chic'u'l yi e' chixonl sbne' opon tunintz. Tajwe'n tan banle'n tane'n lakak nación tuml e'chk tnum, nin le e'chk aldey. ²⁹ Ncha'tz bnix junt ca'wl tan yi reina Ester yi me'l Abihail tu Mardoqueo, yi judiy, tan talche'n yi mbi tajwe'n tan chibnol te yi jun chin wutzile'n k'aja'tz yi na bi'aj Purim. Na at chik'ej tan banle'n jun ca'wl. ³⁰ Yi bnixe'n yi ca'p ca'wla'tz cya'n nintzun bentz cya'n x̄chik'ab cyakil yi e' judiy yi ate' bene'n tzi'n tulak yi jun cient tu junak juk tnum yi at cwent yi rey Asuero. ³¹ At chumbalaj yol yi na tak' tzatzin paz scyetz yi e' judiy tu chixonl. Na tul yi e'chk carta'tz na tal yi mbi'tz tajwe'n tan chibnol tane'n te yi jun k'aja'tz. Nin ncha'tz na tal yi nk'e'tz tajwe'n tan chimuc'ult we'j, nka tan chibisune'nt. ³² Yi jun ca'wla'tz yi el tan Ester x̄chiwi' cyakil yi e' judiy ya'stzun xcon tan bixewe'n yi jun chin wutzile'n k'aja'tz yi na bi'aj Purim. Ej nin cyakil e'chk ca'wla'tz, cyaj cyen tz'iba'n tul jun liwr.

10

¹ Itzun yi rey Asuero, nintzun bixe' jun cutxuj ta'n yi tajwe'n tan cyak'ol cyakil wunak. Tajwe'n tan cyak'ol cyakil yi e' yi najlche' tulak e'chk ama'l yi at bene'n tzi'n, tuml e'chk ama'l yi at nicy'al mar. Tajwe'n tan cyak'ol chicyakil cu'n.

² Ej nin cyakil yi e'chk ca'wla'tz yi bixe'nak tan yi rey tu cyakil yi xtxolbil yi x̄e'n cunin ban yi toque'n cyen Mardoqueo tetz ca'p ajcaw xlaj yi rey, tz'ibxij kale tz'ibane't yi e'chk xtxolbil te yi mbi cu'n bajij te yi nación tetz Media tu Persia.

³ Bixewe'n tzun Mardoqueo tetz ca'p bajxom xlaj yi rey Asuero. Nin jal k'ej x̄chiwutz cyakil yi e' judiy. Nin wi'nin nchipek' te'j tan paj yi oc i' tan joyle'n puntil yi x̄e'n cu'n chiclaxe'n nin tan quich'eye'n te cyakil e'chk takle'n.

* **9:24** Est 3:7. † **9:26** Yi yol "pur" na elepont tx'ilu'n le chiyol yi e' aj Susa. Na nin xcone't yi jun yola'tz cyak'un yi e' judiy tetz jun bi'aj jun nimaj k'ej yi na bajij x̄chixo'l cyakil yob tan tule'n tx'akx chic'u'l yi jun k'aja'tz yi toque'n tx'ilu'n scye'j tan chisotzaje'n klo' tan Amán. Ja oc stz'a'pl yi yol "pur" tan yi pixa'l yol "-im" tan x̄chajle'n yi i'tz jun k'ej yi na bajij cyakil yob.

SALMOS

Tx'olbil Xo'l Yi Liwre'j

Yi liwre'j, i'tz chibitzbil yi e' xonl Israel. Ej nin at wi'nin oración tul. Ja xcon saje'n tu nintz cya'n kajwutz tan tak'le'n k'ej Ryos te yi na cho'c tan nachle'n Ryos tulak chicmon. Ncha'tz i'tz jun liwr tetz poesia, nin na jilon mas tib Ryos swutz alchok jilwutz liwr yi at tul Yol Kataj. At 150 salmo tul yi liwre'j, nin at o' wekl yi liwr.

Yi na tzaj wi' yi wi'tz bil capítulo te jujun wekla'tz na tzajpon tan jun nka cobox versículo yi na tak' k'ej tu k'ajsbil tetz Kataj Ryos.

Te yi 150 salmoa'tz, at jun c'oloy yi stz'ibnak yi rey Luwiy. Ej nin at cobox yi stz'ibnak yi rey Salomón, nin at cobox yi chitz'ibnak cobox yaj. Poro ilenin na na'wsaj chibi' tul e'chk salmoa'tz yi nchitz'ib.

At wi'nin jilwutz salmo: At yi ni'cu'n tu jun bitz yi na tak' k'ajsbil tetz Ryos, yi na xcon tan c'u'laje'n i'. Ej nin at salmo yi na xcon tan jakle'n xch'eybil ketz. Ncha'tz at salmo yi ba'n na xcon ka'n tan jakle'n cuybil kapaj nka tan jakle'n chicaws yi e' kacontr.

Yi weklil yi liwre'j

Yi bajx wekl i'tz (Cap. 1–41).

Yi ca'p wekl i'tz (Cap. 42–72).

Yi tox'e'n wekl i'tz (Cap. 73–89).

Yi cyaje'n wekl i'tz (Cap. 90–106).

Yi to'i'n wekl i'tz (Cap. 107–150).

BAJX WEKL TE E'CHK SALMO

1

1:1—41:13

Yi e' yi at banl Kataj squibaj

¹ Ba'n cyeri e' yi qui na chixom te cyajtza'kl yi e' mal nak,*
yi qui na chixcy'e' cu'n tan xtxumle'n cyajtza'kl yi e' juchul il,
yi qui na chic'ole' xchixo'l yi e' yi na el k'ej Ryos cya'n.

² Ma na cho'n ajlij chic'u'l te yi ca'wl Kataj yi kaRyosil.
Nin sk'ejl tu lak'bal na chitzan cyera'tz tan xtxumle'n yi e'chk ca'wla'tz.

³ Yi e'a'tz, ni'cu'n tzun quitane'n chi jun wi' tze' yi awij stzi' a'.†
Yi jun tze'a'tz na tak' wutz yi na opon tiempil.

Nin qui'c jun k'ej najk num yi xak.
Ni'cu'n tzun quitane'n cyakil yi e' balaj wunaka'tz, na na wutzin cyakil yi na chiban.

⁴ Ma yi e' wunak yi cachi' cyajtza'kl, cho'n quitane'n cyetz chi tane'n xak xtze',‡ yi na ben
tan cyek'ek'.

⁵ Cha'stzun te yil tz'oc Ryos tan ma'le'n cyajtza'kl yi e'a's, quil chinimsaj chic'u'l tan
chicolol quib, na quibe' tajlal yi e' balaj.

⁶ Yi e' balaj nak, q'uicy'le'n che' tan Ryos.§
Ma yi e' mal nak, xchisotzok cyera'tz.

2

Yi wi'tz Ajcaw yi bixba'nt tan Ryos

¹ ¿Mbi xac na chinil quib wunak tan xtxumle'n oyintzi'?*

* **1:1** Sal 34:14. † **1:3** Job 29:19; Jer 17:7-8. ‡ **1:4** Job 21:18; Jer 13:24; Os 13:3. § **1:6** Pr 4:18-19; Nah 1:7; Mt 7:13-14. * **2:1** Yi rey Luwiy i' tz'ibanl tetz yi Sal 2, na ya'tz na tal Hch 4:25. I'tz jun profecía te yi mbi sbajok tzantzaj yil xe'tij Cristo tan cawu'n.

¿Mbi tzuntz na chitzan yi e'chk tnum tan xtxumle'n yi e'chk ajtza'kl yi quil chixcye' te'j?
 2 Na ja je chimolol quib cyakil yi e' ajcaw yi ate' bene'n tzi'n wi munt.
 Cyakil yi e' bajxoma'tz, junit tane'n chitxumu'n tan contri'n te'j Kajcaw yi bixba'nt tan
 Ryos tetz cyajcawil cyakil wunak.

Nin je chiyol yi e' contre'j:

3 “Kapak'le' cu'n yi e'chk caren yi at tan katz'amle'n.

Kac'aple' cu'n yi e'chk c'albil ketz.”

4 Ma yi Jun yi cho'n najlij tcya'j, tze'e'n tu' na ban i' scye'j.

Xbajtzi'e'n tu' na ban yi Kataj a'tz scye'j.

5 Cha'stzun te ja je' lajp wi' i' scye'j.

Nin ja saj colp wi' i' tan chiyajle'n.

Nin je yol i'e'j:

6 “In wetz, nchimbixban yi ajcaw yil cawun.

Cho'n bixewe'n wa'n tan cawune'n wi Sión,[†] yi ama'l yi wi'nin xanil,” stzun Kataj Ryos
 bantz.

7 Ma jalu' swale' yi xtxolbil yi ja bixe' tan Kataj swe'j:

“Aǎ jun c'olój incy'ajl.‡ Jalu' nno'c tetz ataj,” stzun i' swetz.

8 Ncha'tz tal:

“Jakaj cyakil yi e'chk tnum tetz aherens, nin swak'e' tzatz.

Ncha'tz swak'e' cyakil yi e'chk ama'l tzatz yi at bene'n tzi'n wi munt.

9 Che'lk cu'n cyakil yi ajcawa'tz awa'n swutz.

Xitwe' cu'n, chi na cu' pok'lo'n jun ǎwok' tan jun tx'amij yi ch'ich' cu'n,” stzun Wajcaw
 bantz swetz.

10 Cha'stzun te, e'u' ajcaw, yi e'u' wi'tz pujul chixo'l wunak bene'n tzi'n wi munt, quibit
 tzaju' inyol.

Lok tz'el chitxumu' te yi xtxolbila'se'j.

Lok cyocsaju' yi makbil chiwutzu'.

11 Lok cho'cu' jak' ca'wl yi Kataj.

Lok cyeku' ǎchi' i'.

Lok chixobu' tetz.

Na kol chibanu' yi xtxolbila'tz, chitzatzink tzunu'-tz.

12 Cyak'e'u' bin k'ej yi Cy'ajol, tan qui cyak'olu' ch'on tetz, nin tan qui chiquime'nu' ta'n.

Na yil je' lajp wi' i', cya'l jun yi nink clax tk'ab.

Ba'n cyeri e' yi cho'n k'uklij chic'u'l te'j i'.

3

Nachle'n Kataj tan jakle'n ǎch'eybil ketz

1 ¡Ay Ta'!

Quin tech nin incontr yi na chi'ch chic'u'l swe'j.

Quin tech nin e' yi ja je' chimolol quib tan contri'n swe'j.

2 Quin tech nin e' na cyal squibil quib: “Qui't tz'oc Ryos tan ǎch'eye'n.”

3 Ma ilu' Ta', ilu' colol wetz.

At ninu'-tz tan incolche'n, na ilu' ak'ol ink'ej, nin ilu' quiwsanl wetz.

4 Sajle'n tunintz, ja el intzi' tetz Wajcaw, nin ilenin ja stza'wej i' yi intzi' inkul.

Nin ilenin cho'n na saj ǎch'eybil wetz wi Sión, kale najle't i', yi ama'l yi wi'nin xanil.

5 Yi na chincoye' cu'n, jalcu'n na saj inwatl.

Yi na ul skil, ba'n cuntu' na chinc'as, na at Wajcaw tan inq'uicy'le'n.

6 Qui na chinxob scyetz yi jun c'olój incontr, yi ja wi't baj chisutal yi ama'l kale atine't.

[†] 2:6 “Sión”, na jilon te yi ama'l kale a'te't yi Templo tentz, ncha'tz na jop cyakil yi wi'wtz kale atit yi tnum Jerusalén.

[‡] 2:7 2S 7:14; Sal 89:26-27; 110:1-7; Mt 3:17; Ro 1:14; Heb 1:5; 5:5.

Na yi cyajbil i'tz tan imbiyle'n, poro qui na chinxob scyetz.

⁷Ta', chin xch'eyaju', chin cole'u'.

Na ntin ilu' mmo'c k'abu' tan stzek'le'n xak chitzi' yi e' mal naka'tz.

Chin k'uchi'n cunin na saj yi cye' tanu' Ta'.

⁸Na ntin ilu' Ta' na xcy'e'u' tan kacolche'n.

Tak'tzaju' yi banlu' skibaj, yi o' tanumu'.

4

Ntin cu'n te Kataj ba'n k'uke' kac'u'l

¹Ta' ilu' inRyosil.

Tbite'u' intzi' inkul, yi na injak xch'eybil wetz teru' Ta'.

Nin te yi atin tul sotz c'u'lal, na tak'u' maysbil wetz.

Elk bin k'ajabu' swe'j nin tbite'u' yi intzi' yi inkul.

²Ma yi axwok yi na chi'ch ic'u'l swe'j:

¿Tona' nin cxtane'wok tan inyolche'n?

¿Nxac na cxtzanwok tan talche'n jun xtxolbil yi qui'c xe', jun xtxolbil yi nk'era'tz bintzi?

³Elk itxum tetz:

Ryos na txa'one'n yi e' balaj tetz tetz.

Ncha'tz elk itxum tetz:

Yi na tbit Ryos intzi' inkul.

⁴Ba'n tcu'n xobe'nwok tetz, nin qui't tzijuch itil.

Te yi na el iwatl wi isoc, txumwok yi mbi na iban.

Nin cyajswok cyen yi e'chk itajtza'kla'tz yi cachi'.

⁵Ak'wok itx'ixwatz tetz cu'n italma'.

Nin k'ukek ic'u'l te Kataj.

⁶Wi'nin e' na cyal:

¿Na' scyetz jun lchajon yi ba'n sketz?

¡Kataj! lok tzatzinu' ske'j.

⁷Na ntin ilu' na ak'on yi tzatzin tetz walma'.

Mas nim yi jun tzatzina'tz yi na tak'u', swutz yi e' yi na jal jun c'olaj chicosech.

⁸Ntyoë teru' Ta' yi tzatzin cu'n na chincoye' cu'n, nin jalcunin na saj inwatl.

Ntyoë teru' Ta' yi cho'n k'uklij inc'u'l te'ju'.

Nin ilu' te'n na ak'on yi jun ajtza'kla'tz swetz.

5

Ba'n kajak xch'eybil ketz tetz Kataj cyakil jalchan

¹Ta', ilu' Wajcaw.

Tbite'u' yi intzi' inkul.

Tbite'u' yi na chintx'ayne' swutzu'.

Stza'weju' yi na chintzan tan jakle'n teru'.

²Na ilu' inReyil. Ilu' inRyosil Ta'.

Cho'n na cu' inwutz teru'.

Tbitzaju' yi to'kl walma', na cho'n na nok' swutzu' Ta'.

³¡Siwl Ta'!

Jalchan cunin na tbitu' yi intzi' inkul.

Jalchan cunin na chinjilon teru'.

Na injak xch'eybil wetz teru' Ta', nin na inch'iw yi tajbilu'.

⁴Na yi ilu' teru' Ta', nk'e'tz ilu' jun Ryos yi nak pek'u' te yi ilc'ol, yi nak pek'u' te yi e'chk takle'n yi cachi'.

Na yi e' juchul il, qui'c rmeril tan chinajewe'n te'ju'.

⁵ Yi e' yi na cyocsaj quib nim tu cyajtza'kl, qui'c cyopombil te'ju'.
Yi e' yi chin cachi' nin na chiban, qui na ajwij chiwutz tanu'.

⁶ Na che'l cu'n cyakil yi e' la'j tanu' swutz.
Na che'l cu'n cyakil yi e' jopol wutzaj tanu' swutz.
Na che'l cu'n cyakil yi e' biyol nak tanu' swutz.
Na qui na pek'u' scye'j.

⁷ Ma yi in wetz Ta', tan tu' banl talma'u', at rmeril tan wopone'n xe ca'lu', at rmeril tan wocompone'n tan c'u'laje'nu', tan wuk'ol k'ēju'.
At rmeril tan inxmayilnin kale najle'tu', yi na no'c tan nachle'n bi'u'.

⁸ Ta', chin nicy'saju' tan inxome'n te yi tajbilu', na wi'nin incontr yi na cyaj chixmayin swe'j.

Chin nicy'saju' bin tan inxome'n te yi be'u'.

⁹ Ma yi e' incontra'tz nk'e'tz bintzi chijilon.
Na ni'cu'n quitane'n tu jun nichil alma', yi chin k'aynak nin tul.
Na yi na chijilon, chitzi' tu', chiplaj tu'.
Ntin la'jil na xcon cya'n.

¹⁰ Ta', che' cawse'u' yi e'a'tz.
Ite'n nink cyajtza'kl tz'oc tan chibense'n tul il.
Che' lajlenu', na nimix cunin quil baj chijuchul swutzu'.
Na qui nin ncho'c c'ulutxum jak' ca'wlu'.

¹¹ Cyakil yi e' yi cho'n na chicol quib te'ju', chitzatzink, nin tetz cu'n cyalma' chibitzink.
Ilen nin chitzatzink nin chibitzink, na ilu' q'uicy'lom cyetz.

¹² Na yi teru' Ta', na tak'u' chibanl yi e' yi ilenin k'uklij chic'u'l te'ju'.
Nin yi banl talma'u' at nintz tan chicolche'n, chi jun makbil flech.

6

Āch'eybil ketz te yi ato' tul sotz c'u'lal

¹ Wajcaw, max c'u'lu' swibaj. Quil chin yaju' te yi je'nak lajp wi'u' swe'j. Quil chincawsaju' te yi mak'tnaku'.

² Wajcaw, elk k'ajabu' swe'j, na qui'ct inwalor na innach. Ta', tak'u' junt tir inwalor, na cyakil inwankil na lucne'.

³ Na chinlucne' tan yi xo'w yi atin cu'nt. ¿Tona' tz'ulu' tan wuch'eye'n?

⁴ Wajcaw, sajku' tan wuch'eye'n. Chin cole'u' tan yi banl talma'u'.

⁵ Na kol chinquim, qui't tz'ul tx'akxu' tinc'u'l. Qui'ct rmeril tan inc'u'lalu' ko sken chin mukxij.

⁶ Wajcaw, ja icy' impaj tan o'kl, na cyakil ak'bal na nok'. Nin cyakil ak'bal na ac' yi inwitz' tan ta'al inwitz'.

⁷ Tan yi o'kl yi atin cu'nt, ja lo'on inwitz'. Tan yi o'kl yi atin cu'nt, ja oc muj te'j. Ya'stzun wutane'n tan chipaj incontr.

⁸ Ma jalu' axwok pajol ca'wl quitele'nk swe'j, na ja wi't tbit Wajcaw yi to'kl walma'.

⁹ Ja tbit yi intzi' inkul. Ja tbit yi minjak tetz. Cha'stzun te quitele'nk swe'j.

¹⁰ Na yi e' incontra'tz, Āchiquimok tan xo'w. Tz'elepon chitx'ix, nin chelpon ojk tan yi xtx'ixwilil yi ate' cu'nt. Qui tz'icy' scyetz yil tz'ul xo'wsbil cyetz tan cyele'n ojk.

7

Kataj Ryos, i' yi pujul xtisya' yi tz'aknak cu'n

¹ Wajcaw, ilu' inRyosil. Ntin te'ju' na incolwit wib.

Chin cole'u' bin Āchik'ab yi e' incontr, yi na chitzan tan joyle'n puntil tan imbiyle'n cu'n.

² Ta' chin cole'u', na ko tzun ne'l cu'n cya'n swutz.

Na ni'cu'n e' incontr tu balum.

Ko quil chin colu', puch'ij cunin chinsaj cya'n.

³ Wajcaw, ilu' inRyosil.

¿Na' nchinjuchune't, te cyakil yi e'chk takle'ne'j?

⁴ ¿Ja pe' quim jun wunak wa'n?

¿Ko ja tzun imban mal tetz jun wamiw yi nternin na ke'l na ko'c tuch'?

¿Ko ja tzun che' imbuch yi e' incontr?

⁵ Yi ko ya'tz, chibne' bin incontr cyajbil swe'j.

Chintx'amxoken bin cya'n.

Elk bin ink'ej cya'n.

Ej nin ba'n chincu' cya'n tbe'.

⁶ Wajcaw chin cole'u'.

Xcyeke'nu' scye'j incontr.

Che' cawse'u' tan yi teru' poreru'.

Poro xomok wi'u' swe'j.

Na alijt cyen tanu' yi ilu' jun balaj pujul xtisya', yi qui na je k'ab twi' jun.

⁷ Chu'l cyakil e'chk tnum.

Chu'l cyakil e'chk nación swutzu'.

Nin scawunku' squibaj.

⁸ Ta', yi ilu' yi na ocu' tan ma'le'n cyajtza'kl cyakil wunak, chin ma'laju' chi na banu' scye'j
yi e' wunaka'tz.

Chin ma'laju' quib yi wutane'n, na chinch wetz qui'c wil.

⁹ Ta' chin tz'aknak cuninu', na ba'n na el xtxumu' te e'chk kajtza'kl.

Ba'n na el xtxumu' te yi e'chk katxumu'n yi na icy' tkac'u'l.

Make' binu' chiwutz yi e' juchul il.

Ma yi e' yi ba'n ate't che' xch'eyaju' tan chiquiwixe'n.

¹⁰ Yi wetz colol wetz i'tz yi Kataj Ryos, yi taw yi tcya'j tu yi wuxtx'otx'.

Yi wetz colol wetza'tz, na oc tan kacolche'n yi o' yi skoj cu'n te kalma'.

¹¹ Kataj Ryos i' yi pujul xtisya', yi qui na je k'ab twi' jun, na ilen nin na tak' i' chicaws yi
e' juchul il.

¹² Ko quil chibansaj quib yi e' wunak tu Kataj Ryos, jepon wi' yi spar i' ta'n, tan biyo'n.

List atit cyakil yi e'chk ma'cl i' tan chibiyle'n cu'n.

¹³ Ncha'tz na tzan i' tan teche'n nin yi e'chk flech yi cy'a'n k'ak' ta'n.

List atit yi e'chk flech yi xconk ta'n.

Cyakil yi e'chk ma'cl i' tetz oyintzi' list atit.

¹⁴ Chixmayninu' yi e' juchul il.

Ja wi't chilo'on cyera'tz, na na chi'ch'in chi na ban jun ch'on wi' yi tx'anlij tlen tu'.

Nin yi tz'itz'ok scye'j, i'tz e'chk takle'n cachi', i'tz yi e'chk la'jil.

¹⁵ E' nkopon jun chin jul tan imbene'n klo' tul, poro e' te'n nchiben tzoypuj tul.

¹⁶ Cyakil yi e'chk takle'n cachi' yi na chitzan tan banle'n, ta'ste'n nin lbaje't xchiwi'.

¹⁷ Ma yi in wetz, swak'e' ink'ajsbil tetz Kataj yi wi'tz Ryos, na yi na oc tan pujle'n xtisya',
qui na je k'ab twi' jun.

Cha'stzun te swak'e' ink'ajsbil tetz i', na i' taw cyakil yi tcya'j tu yi wuxtx'otx'.

8

Yi k'ej Kataj tu chiwalor wunak

¹ Ta', ilu' wi'tz Cawl ketz,
at k'aju' bene'n tzi'n wi munt.

Nin at k'aju' jalen tzi'n tcya'j.

² Ncha'tz tan chik'ajsbil yi e' tal nitxa', tan chik'ajsbil yi e' yi na chitxutxune't, na bnix jun
colbil ib tanu'.

Ja bnix yi jun colbil iba'tz tanu', tan kacolol kib xchiwutz yi e' kacontr.

Ej nin xconk yi jun xtxolbila'tz tan chisotzaje'n yi e' pajol ca'wlu', scyuch' yi e' contru'.

³ Ta' yi na wil cyakil yi tcya'j yi ja bnix tanu', nin yi na wil yi xaw, nin yi na wil yi e'chk tx'uml yi ja bnix tanu',

⁴ na no'ctz tan xtxumle'n:

¿Mbi kaxac yi o' wunak?

¿Mbi xac jun yaj swutzu'?

¿Mbi tzuntz na ku'l tx'akx tc'u'lu'?

¿Mbi tzuntz na oc ilu' ske'j Ta'?

⁵ Na ja kabnix tanu' chi o'-k ryos tane'n.

Ja kabnix tanu', nin ja tak'u' kak'ej.

Nin chin tz'aknak cu'n nko' tuleju'.

⁶ Ja tak'u' ca'wl sketz, tan kacawune'n scye'j cyakil yi e'chk mas takle'n.

Ja tak'u' ama'l sketz tan koque'n tetz cyajcawil cyakil yi bnixnak tanu'.

⁷ Na kacawun scye'j yi e' cne'r.

Na kacawun scye'j yi e' wacx.

Nin scye'j yi e' smaron txuc.

⁸ Na kacawun scye'j yi e' txuc yi na chixicy'in.

Nin scye'j yi e' txuc yi ate' xe a'.

Nin scye'j cyakil yi ate' xe mar.

⁹ Wajcaw, ilu' wi'tz Cawl

nin at k'ēju' bene'n tzi'n wi munt.

9

Kataj Ryos i' yi pujul xtisya' yi qui na je' k'ab twi' jun

¹ ¡ilu' Wajcaw! swak'e' ink'ajsbil teru'.

Tetz cu'n walma' swak'e' teru'.

Nin tzintxole' yi balajilu'.

² Kataj, na waj chinxch'in tan yi tzatzin yi atin cu'nt.

Na waj lwak' ink'ajsbil teru', na ilu' yi wi'tz Ajcaw tetz tcya'j tu yi wuxtx'otx'.

³ Ja che'l ojk yi e' incontr swutzu' Ta'.

Ja chije' trimp, nin ja chiquim.

⁴ Na yi ilu' teru' Ta', ilu' yi pujul xtisya' yi qui na je' k'abu' twi' jun.

C'olchiju' wi xchemu' tan tak'le'n chicaws yi e' incontra'tz.

⁵ Wajcaw, ja maku' chiwutz yi e' pajol ca'wl.

Ja che'l cu'n tanu' swutz. Junawes ja chisotz yi e'a'tz tanu'.

⁶ Ja wi't chiquim yi e' contr.

Nin ja wi't chilo'on yi e' wunak yi na chi'ch chic'u'l.

Ja chilo'on tanu'. Nin qui'c nin mu'x senil chinajbil ncyaj cyen.

⁷ Na yi teru' Ta', ilu' yi wi'tz Ajcaw tetz ben k'ej ben sak.

Ja bixe' tanu' tan cawune'nu'. Nin quil je k'abu' twi' jun.

⁸ Tz'ocoponu' tan ma'le'n cyajtza'kl cyakil jilwutz wunak, nin quil je k'abu' twi' jun.

Chin tz'aknak cu'n ltuleju' yil tz'ocu' tan tak'le'n chicaws.

⁹ Ma yi e' yi chin q'uixc'uj nin ate' cu'nt, scyuch' yi e' yi buchij che', tz'ocoponu' tan chicolche'n.

¹⁰ Cha'stzun te Wajcaw, cyakil yi e' yi na el chitxum tetz yi xe'n tane'nu', cho'n k'uklij chic'u'l te'ju'.

Na na el chitxum tetz yi qui na che'l te c'u'lu'.

¹¹ Kak'e' bin kak'ajsbil tetz Kataj yi cho'n na cawun wi Sión.

Katxole' yi banl talma' i' scyetz cyakil wunak bene'n tzi'n.

12 Na yi Kataj na til yi q'uixc'uj yi ate' cu'nt yi e' yi buchij che'.
 Nin na tbit i' yi to'kl chic'u'l. Nin i' ltz'ak'on chicaws yi e' yi na chitzan tan buchu'n.
 13 I bin jalu' Ta', elk k'ajabu' swe'j.
 Til tzaju' yi buchbe'n wetz cyak'un yi e' yi na chi'ch chic'u'l swe'j.
 Chin cole'u' xchik'ab, na txant tan wele'n cu'n swutz.
 14 Kol chin colu', cho'n chinxcyek cu'n swutz yi sawanil Jerusalén tan xtxole'n scyetz
 cyakil wunak, yi ntin cu'n ilu' balaj.
 Nin swale' scyetz yi wi'nin na chintzatzin tk'abu'.
 Na ntin cu'n ilu' nchicolon.
 15 Ma yi e' mal naka'tz, ja bnix e'chk jul cyak'un tan incwe'n klo' tul, poro e' te'n nchicu'
 tul.
 Ja bnix jun leb cyak'un tan intz'amle'n, poro e' te'n nchitx'amx ta'n.
 16 Tan yi xtxolbila'se'j, ja lajluchax yi xchamil Kataj.
 Na i' mmak'on chicaws yi e' mal naka'tz.
 Poro e' te'n nuc'ul tetz yi chitrampa'tz.
 17 Na jun cu'n yol, cyakil yi e' mal nak, scyuch' cyakil yi e' yi ja cyaj quilol Ryos, cho'n
 chopon cyera'tz tq'uixc'uj.
 18 Poro yi e' tal prow, yi qui na el Ryos te chic'u'l, at nin i'-tz tan quich'eye'n.
 Ilenin at i' tan chiq'uicy'le'n.
 19 Wajcaw oku' il te'j.
 Quil tak'u' ama'l scyetz yi e' mal nak tan chibnol yi cyetz cyajbil.
 Che' xchake'u' swutzu' Ta', tan tak'le'n chicaws.
 20 Che' xo'wse'u' Ta'.
 Xchaje'u' scyetz yi e' tu' wunak.

10

Qui na ke'l te c'u'l Ryos

1 Wajcaw, ¿mbi tzuntz cho'n na tew tibu' joylaj?
 ¿Mbi tzuntz na tew tibu' tul yi tiempe'j yi chin q'uixc'uj nin ato' cu'nt?
 2 Na yi e' mal nak, nicy' nin na chiban yi cyetz cyajbil.
 I cunin e' yab tx'i' tan chibuchle'n yi e' tal prow.
 Poro e' te'n chicopon tc'u'l chitramp yi ja bnix cya'n.
 3 Yi e' mal naka'tz, na cyocsaj quib nim tu yi e'chk takle'n yi na cyaj chiban.
 Yi e'a'tz na cho'c tan telse'n k'e'j, nin tan jisle'n Kataj.
 4 Yi e' mal naka'tz, qui na chitx'ixwij yi na chixmay nin tcya'j nin na cyaltz:
 “Qui'c Ryos at. Cya'l jun kayajon te yi na kaban,” che'ch na bantz.
 5 Cyakil yi na chiban, ilenin na wutzin.
 Xchiwutz cyetz, qui'c ltajcyenu' scye'j.
 Nin xchiwutz cyetz qui tz'icy' teru' yi mbi na chiban.
 Tze'e'n tu' na chiban te chicontr.
 6 Nin na chitxum:
 “Cya'l jun tz'ucu'l ske'j. Quil jal kaproblem,” che'ch na bantz.
 7 Ntin e'chk jis na el tzaj le chitzi', nin ntin e'chk c'alaj yol, tu e'chk la'jil.
 Yi na chijilon, cy'a'n nin banle'n junt cya'n, na chin c'a' nin chiyol.
 8 Na chiben lakak aldey.
 Nin na cho'c tan chiq'uicy'le'n yi e' yi qui'c quil.
 Nin ewun cuntu' na chibiy cu'n.
 Nin nternin na chitzan tan chiq'uicy'le'n yi e' yi qui na jal puntil tan chicolol quib
 xchik'ab.
 9 Nternin na chitzan tan chiq'uicy'le'n, chi na ban jun balum le julil, yi ewun cuntu' na
 el tzaj wokp, tan chitz'amle'n yi e' tal prowa'tz.

Nin yi na tx'amxij ta'n, nintzun na jut nintz le julil.

¹⁰ Ni'cu'n e' mal naka'tz.

Na chiban list quib tan chitz'amle'n yi e' tal prowa'tz, nin na chixcye' tan chitz'amle'n nin tan chibajse'n.

¹¹ Na yi chitxumu'n yi e' mal naka'tz i'tz:

“Qui na oc Ryos tan xtxumle'n yi kil.

Siquier nak xmayin tzaj i' te cyakil yi na kaban,” che'ch.

¹² Wajcaw yi ilu' inRyosil, nink tz'ocu' tan makle'n chiwutz yi e' mal naka'tz.

Elk k'ajabu' scye'j yi e' tal prow.

¹³ Ta', ¿mbi tzuntz, yi qui na cyek xchi'u'?

Na yi cyetz chitxumu'n i'tz:

“Quil tak' Ryos kacaws tan yi e'chk takle'n cachi' yi na katzan tan banle'n.”

¹⁴ Poro yi mero bintzi i'tz:

Sak cu'n swutzu', yi mbi na chitzan tan banle'n.

Sak cu'n swutzu' yi mbi na el tzaj le chitzi'.

Nin stk'e'u' chicaws.

Ma yi e' tal prow, cho'n na chicol quib te'ju'.

Cho'n na chicol quib te'ju' yi e' yi qui'c chitaj chitxu'.

¹⁵ Tk'e'u' chicaws yi e' mal naka'tz.

Chin puch'ij cunink chisaj tanu'.

Tk'e'u' chicaws te cyakil yi mbaj chibnol.

Qui'k scuyu' jun te yi quil.

¹⁶ Wajcaw, ilu' yi rey yi na cawunu' jalu'.

Nin scawunku' sbne' opon tunintz.

Ma yi e' mal nak chisotzok cyera'tz.

¹⁷ Wajcaw, yi mero bintzi i'tz:

Yi ja tbitu' chitzi' chikul, yi e' yi na cyek xchi'u'.

Na ja che' quiwsaju', nin ja tbitu' yi mbi nchijak teru'.

¹⁸ Ta', xomok wi'u' scye'j yi e' tal prow, yi qui'c chitaj chitxu', yi buchij che' cyak'un yi e' mal nak.

Poro tk'e'u' chicaws yi e' mal naka'tz.

Qui'tk cho'c mas tan chibuchle'n yi e' yi ate' jak' chica'wl.

11

Kataj i' ilol ketz

¹ Yi in wetz, cho'n na incol wib te Wajcaw.

Nxac tzun na a'lchij swetz:

Cawle'n ojk txo'l tx'ac'aben chi na chiban yi e' tal ch'u'l.

² Na, ilwe' nin yi e' mal nak.

Ja wi't oc chiflech tulak chic'oxbil tan abiyle'n cu'n.

Jalt cuntu' tan tele'n chitzakpul.

Nin kale cyewune't quib, cho'n na chic'ox tzajtz tan chibiyle'n yi e' balaj wunak.

³ ¿Mbil kaban ketz yi o' balaj wunak kol tz'oc xite'n yi balaj xe' kale k'ukle't kac'u'l, nin qui'c xac sban?

¿Na'l kaj nintz?

⁴ Je puntile'j: Yi ketz kaRyosil at nin tera'tz.

Cho'n c'olchij i' tcya'j.

Nin na til i' cyakil yi na bajij.

Na tzan i' tan tilwe'n cyakil yi na chiban wunak bene'n tzi'n.

⁵ Na tzan i' tan tilwe'n yi e' balaj wunak.

Ncha'tz na til i' yi mbi na chiban yi e' mal nak.
 Nin wi'nin na chi'ch c'u'l scye'j yi e' yi ntin oyintzi' cya'n.
 6 Tz'ul chicaws yi e' mal naka'tz tan Ryos.
 Tz'ul kojol txak'ak' tu azufre xchiwi'.
 Tz'ul jun cyek'ek' ta'n yi cy'a'n k'ak' ta'n tan chitz'e'se'n.
 Ya'stzun chicaws yi stk'e' Ryos tan chicawse'n.
 7 Na yi ketz Kataj qui na je k'ab twi' jun.
 Nin wi'nin na pek' i' scye'j yi e' balaj.
 Cha'stzun te squile' quib yi e' c'ulutxum tu Ryos.

12

Yi Kataj i' colol ketz

1 Ta', ko' cole'u'.
 Na qui'ct jun yi cho'nk k'uklij c'u'l te'ju'.
 Cya'l jun yi najk tek xchi'u' jalu'.
 2 Na ntin la'jil na xcon cya'n squibil quib.
 Qui na cyal yi mero bintzi squibil quib.
 Chiwutz tu' chiplaj tu' yi na chijilon.
 3 Kataj, che' sotz cunu' yi e' la'ja'tz.
 Nin che' sotz cunu' yi e' yi na cyocsaj quib nim tu chijilon.
 4 Na je chiyole'j:
 "Yi ketz katzi', xcyek tan kacolche'n. Katx'aconk tan ketz kayol.
 Cha'stzun te qui'c xac junt sketz," che'ch yi e'a'tz.
 5 Ma yi ketz Kataj, je yol i'e'j:
 "Nocopon tan quich'eye'n yi e' tal prow, yi e' yi qui'c colol cyetz tane'n.
 Nocopon il scye'j, na buchij che'.
 Swak'e' xch'eybil cyetz, na cho'n at chich'iw swe'j," stzun Ryos.
 6 Yi yol Kataj, ya'stzun yi mero bintzi.
 Nin i'tz mas balaj swutz yi balaj sakal, yi ocnak juk tir tk'ak' tan telse'n yi plojlil.
 7 Ta', ntin ilu' colol ketz te yi tiempe'j, nin sbne' opon tunintz.
 Ilenin tz'ocoponu' tan kuch'eye'n xchik'ab yi e' mal naka'tz.
 8 Na yi jun jilwutz wunaka'tz, ate' nintz skaxo'l.
 Ncha'tz cyakil wunak, na chipek' tan banle'n yi e'chk takle'n cachi'.

13

Jakle'n xch'eybil ketz tetz Ryos

1 Wajcaw ¿tona' nin nu'l tx'akx tc'u'lu'?
 ¿Junawes pe' ja ne'l te c'u'lu'?
 ¿Tona' nin qui't tew tibu' tzinwutz?
 2 Ta' ¿tona' nin qui't chimbisun?
 ¿Tona' nin qui't tzintij q'uixc'uj?
 ¿Tona' nin qui't chicawun yi e' incontr swe'j?
 3 Wajcaw, ilu' inRyosil.
 Elk k'ajabu' swe'j.
 Tbite'u' inyol, xe'nk chintzatzin junt tir.
 Na i waj yi quil chinquim chan.
 4 Bantz quil cyal incontr: "Ja kaxcye' te'jx."
 Na kol chinquim, chitzatzink yi e' incontra'tz swe'j.
 5 Poro yi in wetz cho'n nin k'uklij inc'u'l te yi banl talma'u'.
 Nin yi walma' ilenin na tzatzin, na ilu' colol wetz.

⁶ Wajcaw, ilenin swak'e' ink'ajsbil teru'.
Na wi'nin banl talma'u' swibaj.

14

Qui'c jun yi najk tek xchi' Ryos

¹ Xchiwutz yi e' yi qui'c chibe', qui'c Ryos at.

Yi e'a'tz qui'c mu'x tal chixac.

Yi e'chk takle'n yi na chiban, chin xa'bil nin.

Cya'l jun yi najk pek' tan banle'n yi e'chk takle'n balaj.

² Poro Kataj Ryos na xmayin tzaj jalen tzi'n tcya'j.

Na tzan i' tan tilwe'n yi ko at jun wunak yi at tajtza'kl, nin ko at jun yi na tzan tan
xtxumle'n i'.

³ Poro cya'l jun najk tzan tan joyle'n Ryos, na e' cu'n tx'akxnak.

Cya'l jun najk pek' tan banle'n yi e'chk takle'n balaj. Qui'c jun.

⁴ Yi e' mal naka'tz qui'c mu'x cyajtza'kl.

Na na chiban wi'nin takle'n yi cachi'.

Nin na cho'c tan chibajse'n yi e' intanum chi na chiban tan bajse'n pam.

Siquier mu'x tal nak cyek xchi' Ryos.

⁵ Poro xchilucnek tan xo'w, yil quil yi cho'n xomij wi' Ryos scye'j yi e' yi na chiban tane'n
tetz ca'wl.

⁶ Yi e' wunak yi ploj cyajtza'kl, tze'e'n tu' na chiban te yi chitxumu'n yi e' prow, yi e' yi na
cyek xchi' Ryos.

Poro at nin Kataj tan chicolche'n yi e' tal prowa'tz.

⁷ Cho'nk saj yi colol ketz yi o' xonl Israel wi Sión.

Nin skatzatzink yil kamolxijt, yi o', yi o' tanum Ryos, yi o' yi elnako' xit bene'n tzi'n wi
munt.

Skatzatzink yil kamolxijt, tircu'n o' yi o' xonl Jacow, yi o' xonl Israel.

15

Yi e' yi ba'n chinaje' tu Ryos

¹ Wajcaw, ¿na' scyetz e' yi ba'n chinaje' le najbilu', yi chin xan nin?

¿Na' scyetz e' yi ba'n chinaje' wi ju'wtz kale najle'tu'?

² Ntin cu'n yi e' yi tz'aknak cu'n, yi e' yi na chiban yi e'chk takle'n balaj, yi e' yi na cyal yi
mero bintzi, yi qui'c tx'otx' te chiyol.

³ Ntin cu'n e' yi qui na cho'c tan yolche'n junt, yi qui na chinuc' cyen jun e'chk takle'n
cachi' te cyamiw, yi qui na cyak'e'n jun c'oloj yol te chiwisin.

⁴ Ntin cu'n e' yi qui na cyak' chik'ej yi e' mal nak, ma na ntin na cyak' chik'ej yi e' yi na
cyek xchi'wu'.

Ntin cu'n e' yi na el chik'ab te chiyol, mpe nink chitz'akon tan paj.

⁵ Ntin cu'n e' yi qui na chijak ta'al chipu'k yi na cyak' chipu'k tan c'mo'ni'n.

Ntin cu'n e' yi qui na chipwokin tan tak'le'n til jun yi qui'c paltil.

Cyakil yi e' yil chiban tane'n yi xtxolbila'se'j, quil chipo'tij cyera'tz.

16

At kutz'ajbil tu Ryos tetz ben k'ej ben sak

¹ Ilu' inRyosil, chin cole'u', na cho'n k'uklij inc'u'l te'ju'.

² Nin ilu' Kataj Jehová ilenin na walnin teru':

“Yi ilu' yi Ryos yi at banl tuch'u'.

Na xiquij chin tanu'.

Nin cho'n na saj imbanl tuch'u'.”

³ Nin yi e' xansa'nche't, ya'stzun yi e' yi na chintzatzin scye'j.

⁴ Ma yi e' wunak yi wi'nin bnixe'n chiryosil cya'n, yi e' yi na chijoy junt chiryosil, sjalok wi'nin bis o'kl cya'n.

Ma in wetz, qui'c mu'x̄ tal nink xom inwi' scye'j, tan pate'n intx'ixwatz x̄chiwutz cyetz chiryosila'tz.

Qui'c mu'x̄ tal nink tz'el tzaj chibi', yi e'chk chiryosila'tz le intzi'.

⁵ Kataj Jehová, ntin cu'n ilu', atu' le intxumu'n.

Na at yi banlu' swibaj.

Nin cho'n atin tk'abu'.

⁶ Chumbalaj nin yi ama'l yi ja tak'u' swetz.

Chin yube'n nin kale najlchine't.

⁷ Swak'e' k'ej Kataj Jehová na i' na ak'on yi balaj intxumu'n.

Na yi na el inwatl lak'bal na jilon swetz tan makle'n inwutz.

⁸ Ilenin at i' le intxumu'n.

Nin na el intxum tetz yi xomij i' swe'j.

Cha'stzun te cya'l jun yi nink xcy'e' tan xite'n intxumu'n.

⁹ Nin cha'stzun te na chintzatzin jalu'.

Qui'ct tzimbislej, na cho'n k'uklij inc'u'l te Wajcaw.

¹⁰ Wajcaw, quil tak'u' ama'l tan cyaje'n cyen walma' xetze'.

Nin quil tak'u' ama'l tan k'aye'n inwankil.*

Na in x̄chakumu'.

In yi jun yi wi'nin ok'le'n wutz tanu'.

¹¹ Ta', x̄chaje'u' yi be' tetz itz'ajbil swetz.

Na at wi'nin tzatzin te'ju' Ta'.

Na cho'n na jal kutz'ajbil tuch'u', tetz ben k'ej ben sak.

17

Ba'n kaxochon tetz Ryos

¹ Wajcaw, tbite'u' yi wajbil.

Stza'we'u' yi intzi' yi inkul.

Na cyakil yi na chintzan tan talche'n teru', i'tz yi mero bintzi.

Qui'c la'jil swuch' Ta'.

² Slajluchaxk swutzu' yi qui'c wetz wil.

Na yi ilu' teru', na el xtxumu' tetz yi mbi na bajij.

³ Na tilu' yi x̄e'n wutane'n, nin na tilu' yi mbi na intxum.

Na yi na el inwatl lak'bal na ocu' tan ma'le'n wajtza'kl.

Ja ocu' tan inma'le'n. Poro qui'c impaltil njal tanu'.

Na bixba'nt wa'n tan qui injuchul wil tan intzi',

⁴ chi na chiban yi e' mas wunak. Na inmak wib tan qui inxome'n te cyajtza'kl yi e' biyol nak.

⁵ Ja injoy puntil tan inxome'n te yi teru' be'u', nin tan qui wele'n xlaj be' te yi ca'wlu'.

⁶ Cho'n na chintzan tan jakle'n x̄ch'eybil wetz teru'.

Na jun cu'n yol stbite'u' yi intzi' inkul.

Stza'we' binu' yi na chintzan tan jakle'n teru'.

⁷ X̄chaje'u' yi banl talma'u' swetz.

Na yi teru' na ocu' tan chicolche'n yi e' yi na chijak x̄ch'eybil cyetz teru'.

⁸ Chin q'uicy'le'u' x̄chik'ab yi e' mal nak, chi na ban jun yaj tan q'uicy'le'n yi ni'il yi bak' wutz.

Chin cole'u' chi na ban jun xtxuq'uitx scye'j tal, yi na chicol quib tzak' xicy'.

Chin cole'u' Ta' tan yi teru' poreru'.

* **16:10** Hch 2:25-28; 13:35.

⁹ Na yi e' mal naka'tz na chitzan tan imbuchle'n.
 Ej nin yi e' incontra'tz na cyaj xe'nk tan inquime'n.
¹⁰ Na cyocsaj quib nim tu chijilon.
 Chin xo'wbil nin chiyol yi na cyal.
¹¹ Xomche' nin tu' tan intz'amle'n.
 Na yi cyajbil i'tz tan imbiyle'n cu'n.
¹² Na yi e' incontra'tz ni'cu'n e' tu jun león.
 Ni'cu'n e' tu jun león yi chin xo'wbil nin wutz, yi cho'n tewa'n tib stzi' yi tetz julil.
 Nin yi list atite't tan tele'n tzaj wokp, tan stz'amle'n yi xchib.
¹³ Wajcaw, chin cole'u' xchik'ab.
 Xcyeke'nu' scye'j incontr.
 Tak'e'u' chicaws tan chicwe'n mejlok swutzu'.
 Xconken yi sparuu' tan incolche'n xchik'ab yi e' mal naka'tz.
¹⁴ Chin cole'u' xchik'ab yi e'a'tz, tan yi teru' poreru'.
 Che'lken tanu' wi munt.
 Na yi e'a'tz cho'n ajlij chic'u'l te yi ank'i'n tetz tzone'j wuxtx'otx'.
 Tak'e' binu' ama'l scyetz.
 Jaloken chipu'k.
 Chiwanken chinitxa' jalen yil sipij chic'u'l.
 Sajken chic'atzaj. Nin ncha'tzk chiban chimamaj.
¹⁵ Poro yi in wetz, ntin na waj wil wutzu'.
 Nin chintzatzink tan yi jun xtxolbila'tz.
 Na swile' wutzu' yil nitz'ij junt tir.

18

Yi bitz yi mbnixnak tan Luwiy tan tyoxine'n tetz Kataj

¹ Kataj na chimpek' te'ju', na ilu' ak'ol inwalor.
² Ilu' q'uicy'lom wetz.
 Ncha'tz ilu' colbil wetz,
 na ni'cu'n ilu' tu jun ama'l yi ba'n na incol wib tul.
 Ilu' inRyosil, colpinl wetz.
 Ncha'tz ni'cu'n ilu' tu jun makbil flech.
 Na tan tu' yi teru' poreru', na chinclax.
 Ni'cu'n ilu' tu jun c'ub yi nim wutz tkan, yi ba'n wew wib tibaj.
³ Na wak' ink'ajsbil teru' Ta', na at wi'nin k'aju'.
 Nin yi na injak xch'eybil wetz teru', na ocu' tan inclaxe'n xchik'ab yi e' incontr.
⁴ Ja sotz inc'u'l tan quimichil yi atin cu'n.
 Na chi ik yi pak'bil mar nsaj swibaj.
 Nin ja chinxob tan yi xchamil yi tojkbil a'.
 Na nskén chintx'amxij tak'un.
⁵ Quimichtlen tu' atine't.
 Txant nin nopon xchixo'l alma'.
⁶ Me'l tzun intzi' tan jakle'n xch'eybil wetz teru' Ta'.
 Nin opon yi to'kl walma' kale atite'tu'.
 Nin ja tbitu' intzi' inkul.
⁷ Saje'n tzun jun chin wutzile'n coblajnobt.
 Cyakil yi wuxtx'otx' nyucan ta'n.
 Yucan cyakil yi wi munt tan yi xchi'chbe'n c'u'l Kataj.
⁸ Ej nin el tzaj sib le ju' tane'n.
 Nin el tzaj k'ak' tu xtxak'ak' le stzi',

yi nxcye' tan stz'e'se'n cyakil e'chk takle'n.

⁹ Cwe'n tzun rit'ol yi wutz tcyaj, nintzun saj Kataj le cu'nak tzaj.
At jun c'olaj sbak', yi chin k'ek nin tzak' yi tkan.

¹⁰ Cho'n tzun je'n tzaj i' tibaj jun querub.

Nintzun saj xicy'intz yi jun queruba'tz.

Saje'n tzun juxp tul cyek'ek'.

¹¹ Xcon yi tz'o'tz ta'n,

nin xcon yi sbak'a'tz ta'n yi at a' tul,

chi ik jun mantial tetz oyintzi'.

¹² Te yi pak'puchal i' el tzaj c'ub a'bal tu xtxak'ak' yi wi'nin lamcane'n.

¹³ Jilone'n tzun Katajtz, chi na ban k'ancyok yi wi'nin na jincan.

Na i' yi wi'tz Ajcaw tetz yi tcyaj tu yi wuxtx'otx'.

¹⁴ Nintzun saj c'oxol e'chk flech, yi xlitz' cu'n.

E' el tunin xit yi tetz contr bene'n tzi'n.

Tircu'n tzun e' contra'tz, e' lo'on ta'n.

¹⁵ Ej nin lajluchax yi tx'otx' yi at xe mar.

Ncha'tz ja lajluchax yi mbi at jak' tx'otx'.

Ya'stzun bantz yi toque'n Kataj tan chicawse'n yi e' incontr.

Xew tu' i' xcon ta'n tan chicawse'n.

¹⁶ Cwe'n tzaj tzun k'ab Ryos tan inje'n tzaj tul yi mar yi chin xe' nin.

¹⁷ Ja chinclax ta'n tk'ab yi wi'tz incontr, yi wi'nin xchamil,

nin ja chinclax ta'n xchik'ab yi e' yi wi'nin chi'ch chic'u'l swe'j.

Wech na at cu'n mas cyetz chichamil tzinwutz wetz.

¹⁸ Ja cho'c tan impile'n te yi atin tul sotz c'u'lal.

Poro yi Wajcaw ja oc tan incolche'n.

¹⁹ Ja ne'l liwr ta'n.

Nin ja chin clax ta'n,

tan tu' yi na pek' i' swe'j.

²⁰ Ya'stzun ban i' swe'j.

Xomcyen tu' te yi imbalajil.

Xomcyen tu' te yi skojal walma'.

²¹ Na ilenin ja chinxom te yi tetz tajbil.

Qui'c jun tir yi jak impaj yi ca'wl i'.

Qui'c jun tir yi jak ne'l xlay yi tetz be'.

²² At cyakil yi ca'wl i' le inwi'.

Nin ilenin ja chinxom te'j.

²³ Ja injoy puntil tan inxome'n te yi tetz tajbil.

Ej nin ilenin ja inmak wib tan banle'n e'chk takle'n cachi'.

²⁴ Ya'stzun yi oy yi ja tak' i' swetz.

Xomcyen tu' te yi imbalajil.

Xomcyen tu' te yi xe'n wutane'n swutz i'.

²⁵ Wajcaw, na el k'abu' te yolu', scyetz yi e' yi na el chik'ab te chiyol.

Chumbalaj nin na banu' scyetz yi e' yi ba'n na chiban.

²⁶ At banl talma'u' squibaj yi e' yi qui na chijuch quil.

Ma scyetz yi e' yab, qui'c mu'x tal banlu' scye'j.

²⁷ Ilu' colol cyetz yi e' c'ulutxum.

Ma yi e' yi na cyocsaj quib nim tu cyajtza'kl, na el chik'ej tanu'.

²⁸ Kataj ilu' txekunl tetz imbe'.

Na na oc yi tz'o'tz tanu' tetz tkan skil tzinwutz.

²⁹ Tan tu' yi atu' tan wuch'eye'n, chinxcyek te jun c'olaj incontr.

Na na oc i' tan kacolche'n yi o' yi cho'n k'uklij kac'u'l te'j i'.

³⁰ Chin tz'aknak cu'n cyakil yi na ban Kataj Ryos.

Ba'n k'ukek kac'u'l te yi suki'nt ta'n sketz.

Na na oc i' tan kacolche'n yi o' yi cho'n k'uklij kac'u'l te'j i'.

³¹ Qui'c junt Ryos at.

Ntin cu'n Kataj Jehová.

Na qui'c junt wutz c'ub at,

tan kaje'n colol quib tibaj, chi tane'n kaRyosil.

³² Tan i' na jal inchamil.

Nin tan i' na no'c tetz tz'aknak cu'n.

³³ Tan i' na chintz'itpun chi na ban masat,

yi na el ojkuj xo'lak e'chk wutz yi nim wutz tkan.

³⁴ I' chusul wetz tan oyintzi'.

Nin i' na ak'on xchamil ink'ab,

tan kinle'n tzaj yi inc'oxbil flech,

yi chin quiw nin, yi brons cu'n.

³⁵ Wajcaw, ilu' colol wetz,

tz'amij chin tan tzbalu'.

Tan tu' banlu' sjalok wi'nin inxonl.

³⁶ Ilu' nuc'ul tetz imbe', bantz qui inje'n jiǰp.

³⁷ Tan ilu' ja chinxcye' tan chitz'amle'n yi e' incontr.

Yi chilo'one'n cyen wa'n, kalena's tzun ja chimpakxij.

³⁸ Puch'ij cunin nchisaj wa'n.

Nin ja chicyaj jak' wukan.

³⁹ Ilu' mmak'on inwalor tan oyintzi'.

Tan ilu' nchimeje' yi e' incontr tzinwutz.

⁴⁰ Tan ilu' nche'le't ojk incontr tzinwutz.

Ja chinxcye' tan chisotzaje'n yi e' yi ja chi'ch chic'u'l swe'j.

⁴¹ Ja chiǰch'in tan jakle'n xch'eybil cyetz, poro cya'l jun mmo'c tan chicolche'n.

Ja chiǰch'in tetz Kataj, poro qui mmo'c i' tan quich'eye'n.

⁴² Joq'uij cunin nche' wulej,

nin ja chiben tan cyek'ek'.

Ja che'l inmasol chi na ban tz'is.

⁴³ Ilu' nchicolon xchik'ab yi e' intanum.

Tan ilu' ja no'c tetz wi'tz chibajxom.

Wi'nin wunak yi qui wajske'n chiwutz, ja cho'c jak inca'wl.

⁴⁴ Jal cu'n na chiban tane'n yi wetz inca'wl.

E' awer nak, poro na chimeje' tzinwutz.

⁴⁵ Ja chicotxcax yi e' awer naka'tz.

Wi'nin chilucnewe'n tan xo'w,

yi cyele'n tzaj le chitnumil tan yi chijatxol quib tink'ab.

⁴⁶ Yi Kataj, yi ketz kaRyosil, itz' nin tera'tz.

Swak'e' tzun k'ej i', na i' q'uicy'lom ketz nin i' colol ketz.

⁴⁷ Ja ticy'saj c'u'l scye'j e' incontr.

Tan i' ja cho'c yi e'chk tnuma'tz jak' inca'wl.

⁴⁸ Na tan tu' i' ja chinclax xchik'ab incontr.

Nin tan i' ja jale't ink'ej xchiwutz.

Ej nin tan tu' i' ja ne'l liwr xchik'ab yi e' biyol naka'tz.

⁴⁹ Kataj, cha'stzun te, tzintxole' yi balajilu' scyetz cyakil jilwutz wunak.

Nin swak'e' ink'ajsbil teru' Ta'.

⁵⁰ Tan ilu' na tx'acone't yi rey yi je'nak xtxa'olu'.
Na ilenin xomij yi xtxaxl talma'u' swi'bij,
nin xomok scye'j e' inxonl sbne' opon tunintz,
stzun Luwiy bantz tul yi tetz bitz.

19

Cyakil e'chk tx'uml na xchaj yi k'ej tu balajil Ryos

- ¹ Cyakil yi at tcya'j na xchaj yi k'ej Ryos.
Cyakil yi wutz cya'j na jilon te yi balajil yi tak'un i'.
² Cyakil nin k'ej na cyal yi balajil Ryos.
Cyakil nin ak'bal na chichaj yi tajtza'kl i'.
³ Qui'c jun jilwutz yol najk xcon cya'n.
Qui'c jun yol na cyal, nin qui na kubit wi' jun.
⁴ Poro yi xtxolbil yi na chichaj ilijt cya'n cyakil wunak bene'n tzi'n wi munt, jalen te yi najbil yi k'ej.
⁵ Ej nin yi k'ej chin tzatzin cu'n na el tan xo'n, chi na ban jun aj tx'aconl, nka chi na ban jun yaj yi inak cu'n mo'c txkel.
⁶ Cho'n na je'ul tele'n tzi'n.
Ej nin na xon jalen yil tz'opon toque'n tzi'n.
Qui'c nin jun e'chk takle'n yi najk tew tib swutz yi stz'a'al.
⁷ Ncha'tz yi xchusu'n Kataj, chin tz'ak nak cu'n.
Na tak' ac'aj itz'ajbil sketz.
Ncha'tz yi ca'wl Kataj, ba'n k'uke' kac'u'l te'j.
Nin yi e' yi qui'c chichusu'n, sjalok cyajtza'kl ta'n.
⁸ Qui'c mu'x paltil yi yol Kataj.
Nin na tak' tzatzin tetz ketz.
Chin tz'ak nak cu'n yi e'chk ca'wla'tz.
Nin na el pacx wutz kajtza'kl ta'n.
⁹ Chumbalaj nin kol kek xchi' yi yol Kataj, na quil sotz tera'tz.
Chin jicyuch nin te'j yi e'chk ca'wla'tz.
¹⁰ Mas tcu'n balaj swutz yi oro, nka yi pwok.
Ej nin mas tcu'n chi' swutz yi cabil wunak txuc.
¹¹ Na xcon tan makle'n kawutz.
Ej nin sjamelank, kol kaban tane'n.
¹² Ta', at lo' wil yi qui na chinnachon te'j.
Poro cuyu' impaj.
¹³ Ej nin ko na wocsaj wib nim, xit cu'nu' yi jun wajtza'kla'tz.
Quil tak'u' ama'l te jun ajtza'kla'tz tan impo'tze'n.
Na ko ya'tz sbanu' Ta', nocopon tzuntz tetz jun yaj yi tz'aknak cu'n.
Nin nelepon liwr tk'ab yi jun yab ajtza'kla'tz.
¹⁴ Wajcaw, lok tzatzinu' te yi e'chk yol yi na el le intzi'.
Lok tzatzinu' te yi mbi na icy' tinc'u'l.
Max c'u'lu' Wajcaw, na ilu' lok'ol wetz, nin ilu' colpinl wetz.

20

Xtx'aconk kareyil tan porer Kataj

- ¹ Lok tbit Kataj yi stzi'u', te yi atu' tul sotzaj c'u'lal.
Lok tz'oc yi kaRyosil, yi Ryosil Jacow tan colche'nu'.
² Cho'nk saj xch'eybil teru' le ama'l yi wi'nin xanil.
Cho'nk saj wi Sion kale najle't Ryos.

³ Lok tz'ul tx'akx tc'u'l i' cyakil yi oy yi ja wi't tak'u' tetz.
 Lok tzatzin te cyakil xtx'ixwatzu' yi ja pat-xij tanu'.
⁴ Lok tak' i' yi tajbil talma'u'.
 Lok jamelan cyakil yi na taju' sbanu'.
⁵ Yil tx'aconu' kačch'ink tan yi tzatzi'n yi ato' cu'nt.
 Kachaje' e'chk kabander tan tak'le'n k'ej yi kaRyosil.
 Lok tak' Kataj cyakil yi na tzanu' tan jakle'n tetz.
⁶ Na kocsaj yi tz'ocopon Kataj tan colche'n yi kareyil, yi txa'ijt ta'n.
 Nin na kocsaj yi stk'e' i' yi čch'eybil tetz.
 Cho'n lsaj ta'n le tetz najbil yi at tcya'j, yi wi'nin xanil.
 Nin na kocsaj yi xtx'aconk i' scye'j yi e' contr tan yi tetz porer.
⁷ At e' yi cho'n k'uklij chic'u'l te chicare't tetz oyintzi'.
 Nin at e' yi cho'n k'uklij chic'u'l te chichej.
 Poro yi o' ketz cho'n k'uklij kac'u'l te Kataj, yi kaRyosil.
⁸ Yi e'a'tz, cupon nukpuj quikan, nin chicupon trimp, na qui't jal chiwalor.
 Tircu'n čchisotzok cyera'tz.
 Ma yi o' ketz, ičnin txicl cho'.
 Nin ičnin benak kukan ttx'otx'.
⁹ Ilu' Kataj, lok tbitu' yi katzi' kakul, yil ko'c tan jakle'n čch'eybil tetz yi kareyil.

21

Kak'e' kak'ajsbil na ja tx'acon kareyil

¹ Ilu' Kataj, wi'nin na tzatzin yi ketz kareyil, na ilu' mmak'on tzaj čchamil.
 Wi'nin na tzatzin na ja tx'acon tan poreru'.
² Cyakil yi mme'l talma' i' te'j, ja wi't tak'u' tetz.
 Qui'c nin jun takle'n yi njak i' teru' yi qui'k ntak'u' tetz.
³ Ja tak'u' cyakil yi banl talma'u' tibaj.
 Nin ja je tk'olu' jun coron twi' yi oro cu'n.
⁴ Ja jak' i' stz'ajbil teru', nin ja tak'u' tetz.
 Ja tak'u' tetz i' tetz ben k'ej ben sak.
⁵ Ntyoč teru' tan xtxaxl talma'u' yi at tibaj.
 Na ja jal wi'nin k'ej yi ketz kareyil.
 Nin ja jal čchamil, na i' yi wi'tz ajcaw.
⁶ Ja tak'u' banlu' tibaj tetz ben k'ej ben sak.
 Nin wi'nin na tzatzin i', na ilenin atu' te'j.
⁷ Poro yi ilu' teru', ilu' kareyil, cho'n k'uklij c'u'lu' te'j Kataj.
 Quil tz'el majij yi ca'wl tk'abu', na cho'n k'uklij c'u'lu' te yi juna'tz yi taw yi tcya'j tu yi
 wuxtx'otx'.
⁸ Xtx'aconku' scye'j cyakil yi contru', na yi ilu' teru' ilu' yi wi'tz ajcaw.
 Scawunku' scye'j cyakil yi e' yi na chi'ch chic'u'l te'ju'.
⁹ Ej nin yil tz'ul tzaju' tan pujle'n xtisya',
 čchitz'e'ok cyakil yi e' contru', tan jun chin wutzile'n k'ak'.
 Na yi jun k'ak'a'tz cho'n tz'ul kojol Kataj tcya'j, tan chitz'e'se'n tircu'n.
¹⁰ Ncha'tz cyakil yi chinitxa', yi ate' bene'n tzi'n wuxtx'otx', chisotzok.
 Nin ncha'tz čchibne' chixonl, tircu'n chisotzok.
¹¹ Pelo'k cho'c tan joyle'n puntil tan banle'n mal teru', nka tan xtxumle'n e'chk takle'n
 tan telse'n k'uju', quil chixcye'.
¹² Yil xcon yi c'oxbilu' tan chibiyle'n, čcho'jkok swutzu'.
¹³ Wajcaw, skak'e' kak'ajsbil teru', na wi'nin poreru'.
 Skabitzink swutzu', na ja kil yi čchamilu'.

22

O'kl swutz Ryos nin k'ajsbil tetz i'

¹ Ay Ta', ilu' inRyosil.

¿Mbi tzuntz yi nchincyaj tilolu'?

¿Mbi tzuntz yi qui na u'lu' tan incolche'n?

¿Mbi tzuntz yi qui na tbitu' yi intzi' yi inkul'?

² ¡Ay Ta'!

Sk'ejl nin lak'bal na chintzan tan jakle'n xch'eybil wetz teru'.

Poro qui na stza'weju'.

Wech, na qui na nuje' tan jakle'n xch'eybil wetz teru'.

³ Poro yi ilu' teru' Ta', skawutz yi o' xonl Israel chin tz'aknak cuninu'.

Ilu' cawl ketz.

Nin ilu' yi jun yi na katzan tan c'u'laje'n.

⁴ Cho'n nk'uke' chic'u'l yi e' kamam kate' te'ju'.

Nin ilu' ocnak tan chicolpe'n.

⁵ El chitzi' teru', cha'stzun te chiclaxe'n tanu'.

Nternin k'uke' chic'u'l te'ju', nin jun cu'n ja el k'abu' te yolu'.

⁶ Ma xchiwutz wunak, yi in wetz ni'cu'n in tu jun amlu'.

In tu' chitze'lbe'tz.

⁷ Na cyakil yi e' yi na quil in wutz, na cho'c tan xbajtzi'i'n swe'j.

Na chucan len chiwi' nin na cyaltz:

⁸ “Ja tabnaj tibx tk'ab yi Ryosil.

Poro ičkaj tz'eleponkx liwr ta'n.

Wi'nin na pek'x te'j tajcawil.

Poro ičkaj sclaxok* ta'n,” che'ch.

⁹ Poro ilu' Ta' ilu' nno'csan twankil intxu' tan wule'n tzone'j wuskil.

Nin ilu' nchinch'uysan, jetz yi intxutxune'n te intxu'.

¹⁰ Te yi ntaxk nitz'ij, sken no'c wetz tetz q'uicy'be'tzu'.

Te yi atin tzaj twankil intxu', ilu' inRyosil.

¹¹ Cha'stzun te Ta', quil sjatxlen tibu' swe'j.

Na txant tan tule'n jun chin sotch c'u'lal tzinwutz.

Nin qui'c jun atk tan wuch'eye'n.

¹² Yi e' incontr ja wi't chin baj chisutal.

Ni'cu'n quitane'n chi tane'n mam tor.

Chin xo'wbil nin chiwutz, chi quitane'n yi e' smaron wacx yi ate' wi Basán.

¹³ Ncha'tz ni'cu'n quitane'n chi quitane'n balum yi na chičch'in.

Jakij chin chitzi' cya'n.

Jalt cuntunin tan chisaje'n wokpuj tinwi'.

¹⁴ Ja ne'l num xchik'ab yi e' incontra'tz.

Ncha'tz tane'n walma', ni'cu'n tane'n tu xcab yi tzan tele'n num.

Nin ja el k'ok cyakil imbakil.

¹⁵ Ncha'tz tane'n intzi', ja wi't skej chi tane'n jun pič xc'o'n tx'otx'.

Nin yi wak' ja aje'n wutz inja'j.

Na txant cun tu' tan inquime'n.

¹⁶ Na suti'n chin cyak'un jun c'olaj incontr, chi na chiban tx'i'.

Suti'n chin cyak'un jun c'olaj mal nak.

Nin ja wi't koxij yi ink'ab tu wukan cya'n.

¹⁷ Lajluch cu'n cyakil yi imbakil na qui'ct nin in.

Nin jalt nin in na chitzan e' incontra'tz tan inxmaye'n.

* 22:8 Mt 27:43.

18 Ej nin ja cho'c tan tx'ilu'n te be'ch wetz,† tan quilol na'l camban tetz.
 19 Poro yi ilu' teru' Wajcaw, quil chin tilcyenu'.
 Na ilu' ak'ol inwalor. Ulk chanu' tan wuch'eye'n.
 20 Chin cole'u', tan qui inquime'n tan spar.
 Chin cole'u' tan qui inquime'n cyak'un yi e' chin tx'i'a'tz.
 21 Chin cole'u' tan qui imbaje'n cyak'un yi e' balum.
 Chin cole'u' tan qui inlo'one'n tak'un cyuc' yi e' mam tor, yi chin xo'w'bil nin chiwutz.
 22 Ta', swale' yi stziblalu' scyetz yi e' tal witz'un.
 Chimbitzink x'chiwutz yi e' nim juy tan tak'le'n ink'ajsbil swutzu'.
 23 Ncha'tz cyakil yi e'u' yi na cyeku' x'chi' Kataj, cyak'e'u' chik'ajsbilu' tetz.
 Cyakil yi e'u' xonl Israel, cyak'e'u' k'ej i', nin cyeke'u' x'chi' Kataj.
 24 Na cyakil yi e' yi na sotz chic'u'l, qui na che'l te c'u'l i'.
 Qui na tew tib i' x'chiwutz.
 Ma na ilenin na che' stza'wej yi mbi cu'n tajwe'n scyetz.
 25 X'chiwutz cunin yi e' nim juy yil wak' k'uju'.
 Ncha'tz x'chiwutz cunin yi e' nim juy, yil tz'el ink'ab te yi suki'nt wa'n teru'.
 26 Snojk chic'u'l yi e' yi qui'c ate' cu'nt.
 Nin yi e' yi na chitzan tan joyle'nu', scyak'e' chik'ajsbil teru'.
 Nin x'chinajank wi'nin tiemp tanu'.
 27 Cyakil yi e' wunak bene'n tzi'n wi munt, tz'elepon chitxum tetz Kataj.
 Nin te yi tiempa'tz, x'chimejek, nin chocpon tan tak'le'n k'ej i'.
 28 Na yi ketz Kataj i' yi wi'tz Ajcaw.
 Nin scawunk i' scye'j cyakil wunak bene'n tzi'n wi munt.
 29 Cyakil yi e' ric chocpon tan c'u'laje'n i'.
 Nin cyakil yi e' yi tx'aklij quimichil x'chiwutz x'chimejek swutz i'.
 Ncha'tz cyakil yi e' yi quil chixcye' tan claxe'n cyalma' x'chimejek swutz i'.
 30 Cyakil yi e' wunak yi xomche' tzaj,
 x'chibne' chimunl swutz.
 Nin x'chitxole' yi balajil Kataj scyetz chinitxa' tu chimamaj sbne' opon tunintz.
 31 Nin yi chinitxa' tu chimamaj,
 x'chitxole' scyetz yi cyetz chinitxa' tu chimamaj yi balajil Kataj nin cyakil yi bnixnak ta'n.

23

Yi balaj pstor

1 Yi Wajcaw, i' pstor wetz. Cha'stzun te qui'c tajwe'n swetz.
 2 Cho'n na nuje' ta'n xo'l balaj ch'im.
 Nin cho'n na chinc'a'chxij ta'n tzi balaj a', yi qui'c mas tojkbil.
 3 Yi jun pstor wetza'tz, ya'stzun yi jun yi na oc tan quiwse'n walma'.
 Nin i' yi jun yi na oc tan x'chajle'n swetz yi x'e'n wulej tan imbnol tane'n yi e'chk takle'n
 balaj, bantz jale'n k'ej i'.
 4 Ej nin qui'c na ban, kol chinxon tul jun chin siwun yi chin tz'o'tz nin, kale wutz cyen
 quimichil swe'j, na xomij Wajcaw swe'j tan inq'uicy'le'n.
 Quil chinxob, na cy'a'n xtx'amij tu x'charyon ta'n tan incolche'n.
 Cha'stzun te na jal inwalor nin qui na chinxob.
 5 Cho'n na tak' inwa' x'chiwutz cunin yi e' yi na chitzan tan inxuxe'n.
 Ncha'tz na koje'n balaj tz'ac'bil tinwi'.
 Nin na noj cunin inlak ta'n.
 6 Te yi atin tzone'j wi munt, ilenin na xom yi banl tu xtxaxl talma' Wajcaw swe'j.
 Ej nin tzantzaj, x'chin najank xe ca'l i' tetz ben k'ej ben sak.

† 22:18 Mt 27:35; Mc 15:24; Lc 23:34; Jn 19:24.

24

Yi taw cyakil yi at bene'n tzi'n

- ¹ Tetz Kataj cyakil yi at bene'n tzi'n wi munt.
Tetz i' cyakil yi wuxtx'otx'.
Tetz i' cyakil yi e'chk takle'n yi at.
- ² I' bnol tetz cyakil.
I' jatxon cu'n yi a' tan jale'n yi wuxtx'otx'.
- ³ ¿Na' scyetz e' yi ba'n chopon wi ju'wtz kale najle't Kataj?
¿Na' scyetz e' yi ba'n chinaje' le najbil, yi jun yi wi'nin xanil?
- ⁴ Ntin cu'n yi e' yi quinín chixconsaj chik'ab tan banle'n takle'n cachi'.
Ntin cu'n yi e' yi skoj cu'n te cyajtza'kl.
Ntin cu'n yi e' yi qui na chilok' yi e'chk takle'n yi banij tu' tane'n.
Ntin cu'n yi e' yi na che'l cu'n te chiyol.
- ⁵ Ya'stzun yi e'a'tz yi stk'e' Kataj banl squibaj.
Stk'e' i' chibalajil, na i' colpinl ketz.
Ej nin ya'stzun quitane'n yi e' yi na el cyalma' tan chixome'n te Ryos.
- ⁶ Ej nin ya'tz quitane'n yi e' yi na cyaj chopon kale atite't yi Ryosil k'ajtzun kamam Jacow.
- ⁷ Ch'uysoken yi wutz tkan yi sawan, yi jun sawana'tz yi at nintz sajle'n tunintz.
Ch'uysoken yi wutz tkan, bantz toque'n yi kaReyil tc'u'l, yi kaReyil yi wi'nin k'ej.
- ⁸ ¿Na' tzun scyetz i' yi jun Reya'tz, yi wi'nin k'ej?
I'tz yi Kataj yi wi'nin porer.
I'tz yi Kataj yi at xchamil tan oyintzi'.
- ⁹ Ch'uysoken yi wutz tkan yi sawan.
Ch'uysoken yi wutz tkan yi jun sawana'tz, yi at nintz sajle'n tunintz, bantz toque'n yi kaReyil, yi kaReyil yi wi'nin k'ej.
- ¹⁰ ¿Na' tzun scyetz i' yi jun Reya'tz, yi wi'nin k'ej?
I'tz yi Kataj yi cya'l na xcye' quen te'j.
I'tz yi wi'tz Ajcaw yi taw yi tcya'j tu yi wuxtx'otx'.

25

Xch'eybil ketz tan kele'n liwr tk'ab yi q'uixc'uj yi ato' cu'nt

- ¹ Wajcaw, cho'n na chinjilon teru'.
- ² Cho'n k'uklij inc'u'l te'ju' na ilu' inRyosil.
Quil tak'u' ama'l tan tele'n intx'ix.
Quil tak'u' ama'l tan chitze'ene'n yi e' incontr swe'j.
- ³ Na quil tz'el xtx'ix jun yi ko k'uklij c'u'l te'ju'.
- Ma yi e' yi na cho'c tan contri'n te'ju' yi e' yi qui'c xe' chitxumu'n, tz'elepon chitx'ix.
- ⁴ Wajcaw, xchaje'u' yi be'u' swetz.
Chin tcy'aj ninu' le yi be'u'.
- ⁵ Xchaje'u' yi mero bintzi swetz.
Na yi ilu' teru' ilu' inRyosil, nin ilu' colpinl wetz.
Cho'n k'uklij inc'u'l te'ju' cyakil k'ej.
- ⁶ Wajcaw, qui'k tz'el yi banl talma'u' te c'u'lu'.
- Nin ulk tx'akx tc'u'lu' yi ilenin ja xchaju' banlu' sketz.
- ⁷ Qui'k tz'ocu' tan xtxumle'n cyakil yi wil.
Qui'k tz'ocu' tan xtxumle'n yi e'chk takle'n yi mbnix cyen wa'n te yi inxiquil tzaj.
Elk k'ajabu' swe'j tan yi banl talma'u'.
- ⁸ Yi Kataj chumbalaj nin i'.
Nin chin jicyuch nin te'j tajtza'kl.

Na na oc i' tan makle'n chiwutz yi e' juchul il.

⁹ Nin na xchaj i' yi balaj be' scyetz yi e' c'ulutzum.

Na oc i' tan chichusle'n, tan chixome'n te yi balaj ajtza'kl.

¹⁰ Cyakil yi na ban Kataj ske'j na xchaj yi na pe'k i' ske'j, na list i' tan tele'n cu'n te yi tetz yol yi suki'nt ta'n.

Nin ko na katzan tan banle'n tane'n yi tetz ca'wl, at tzun kach'iw te'j yi tz'elepon k'ab i' te yi tetz yol.

¹¹ Wajcaw, nimix cunin wil ja injuch swutzu'.

Poro cuyu' impaj tan jale'n k'aju'.

¹² Cyakil yi e' yi na cyek xchi' Kataj, i' na chajon yi mbi'tz tajwe'n tan chibnol, bantz chixome'n te'j.

¹³ Nin stk'e' i' yi banl squibaj.

Nin yi e' chixonl, scyetzaje' yi ama'l yi suki'nt ta'n.

¹⁴ Nternin na cho'c nin na che'l Kataj scyuch' yi e' yi na cyek xchi' i'.

Nin na oc i' tan quich'eye'n tan tele'n chitxum te yi trat yi bixba'nt ta'n.

¹⁵ Ilenin cho'n na chinxmayin nin te Wajcaw.

Na i' tz'ocopon tan incolpe'n, tk'ab yi e'chk il yi tz'ul tzinwutz.

¹⁶ Wajcaw, elk k'ajabu' swe'j.

Xmayink tzaju' swetz, na inchuc atin, nin buchij chin.

¹⁷ Chin cole'u' tk'ab yi bis o'kl yi atin cu'nt.

Na wi'nin na chimbisun.

¹⁸ Wajcaw, na tilu' yi o'kl yi atin cu'nt, tu yi q'uixc'uj yi atin cu'nt.

Elk bin k'ajabu' swe'j, nin cuyu' impaj.

¹⁹ Sak cu'n swutzu' yi wi'nin chijale'n mas incontr.

Sak cu'n swutzu' yi nternin na chi'ch chic'u'l swe'j.

Nin sak cu'n swutzu' yi cyajbil i'tz yi xe'nk ne'l cu'n swutz.

²⁰ Chin q'uicy'leju' bin, nin chin colpe'u' xchik'ab e' incontra'tz.

Quil tak'u' ama'l tan tele'n intx'ix.

Na cho'n k'uklij inc'u'l te'ju'.

²¹ Nink xcy'e' yi inc'ulutzumil tu yi imbalajil tan incolche'n.

Na nternin k'uklij inc'u'l te'ju'.

²² Kataj, ko' colpe'u' tk'ab cyakil yi q'uixc'uj yi ato' cu'nt, yi o' xonl Israel.

26

Qui na chibisun yi e' yi qui'c quil juchij cya'n

¹ Wajcaw, chin ma'laju'.

Na na chinnachon te'j yi qui'c na imban.

Nin qui na cabej mu'x inc'u'l te'ju'.

² Cha'stzun te ba'n tz'ocu' tan ma'le'n wajtza'kl.

Ma'laju' cyakil intxumu'n.

Ma'laju' yi mbi na icy' tinc'u'l.

³ Na na wil cyakil yi banl talma'u' yi at swe'j.

Nin na chinxom te yi teru' tajbilu'.

⁴ Ej nin qui'c nin jun tir jak chinxom te cyajtza'kl yi e' la'j, scyuch' yi e' yi chiwutz tu' chiplaj tu' na cyocsaj quib tetz balaj.

⁵ Na chi'ch inc'u'l scye'j yi e' mal nak yi na chimol cu'n quib tan txumu'n.

Cha'stzun te qui'c nin jun tir yi jak na'tij xchixo'l.

⁶ Wajcaw, na waj nopon swutzu' tan tak'le'n k'aju'.

Na na chinnachon te yi qui'c wil swutzu'.

⁷ Nin na waj wak' ink'ajsbil teru'.

Nin tzintxole' cyakil yi balajilu'.

⁸ Na waj lwak' k'ej yi ca'lu', na cho'n najliju' tul, nin cho'n at yi pak'puchalu' tul.

⁹ Yil tak'u' chicaws yi e' juchul il, qui'k tak'u' wetz incaws.

Nin ncha'tz, yil chiquim yi e' biyol nak tanu', qui'k chinquim wetz scye'j.

¹⁰ Na yi e'a'tz jalt nin juchle'n il cya'n, na ntin xo'qui'n cya'n scye'j wunak.

Na xkan tzaj nin na cyaj.

¹¹ Poro yi in wetz, na chinnachon te'j yi qui'c na imban.

Cha'stzun te elk k'ajabu' swe'j, nin chin cole'u' Ta'.

¹² Na ja ben wukan ttx'otx', nin ba'n atine't.

Cha'stzun te na wak' k'aju'

xchiwutz cyakil yi e' nim juy, na ilu' Wajcaw.

27

Kataj Ryos i' txekbil ketz

¹ Kataj Ryos i' yi txekbil wetz.

Nin i' yi colol wetz tzone'j wi munt.

¿Mbi tzun tzinxo'wlej?

Na xomij i' tan inq'uicy'le'n.

Qui tzun chinxob tetz jun.

² Cyakil yi e' mal nak scyuch' yi e' incontr, ja je' chimolol quib tan imbiyle'n klo'.

Poro e' te'n nin nchibajtz te'u'l chitxumu'n.

³ Pe nink chimole'n quib jun c'oloy sanlar tan imbiyle'n, quil chinxob scyetz.

Pe nink cho'c tan joyle'n puntil tan welse'n cu'n swutz, quil chimbisun ta'n.

⁴ Jun ntzi' xtxolbil na waj tetz Kataj.

I'tz: na waj chinxcon xe ca'l i' sbne' opon tunintz, tan tak'le'n k'ej i', nin tan tilwe'n yi tetz balajil.

⁵ Na yil tz'ul e'chk c'alaj tiemp tzinwutz, k'uklij inc'u'l yi tz'ocopon Wajcaw tan incolche'n tan yi tetz porer xe tetz ca'l.

Ni'cu'nk yi atink xlay i', nka yi cho'nk atink tib jun chin wutz c'ub yi cya'l jun jepon swe'j.

⁶ Nin tan i' chinxcyewe't scye'j incontr, nin quil chintx'ixwij xchiwutz.

Tan yi xtxolbila'tz tzimpate' intx'ixwatz xe ca'l i'.

Swak'e' ink'ajsbil tetz Wajcaw tan yi tzatzin yi atin cu'nt.

⁷ Wajcaw, elk bin k'ajabu' swe'j.

Tbite'u' yi intzi' inkul, na na cu' inwutz teru'.

⁸ Na nternin na el walma' tan joyle'nu'.

Ya'stzun na chintzan tan banle'n jalu'.

⁹ Qui bin tew tibu' tzinwutz.

Nin tan paj yi xchi'chbe'n c'u'lu', quil chin tilcyenu', na cho'n k'uklij inc'u'l te'ju'.

Quil chin til cyenu' inchuc, na ilu' inRyosil nin ilu' colol wetz.

¹⁰ Pe nink chin quil cyen intaj intxu', quil chimbisun, na at ninu' swe'j.

¹¹ Wajcaw, xchaje'u' yi tajbilu' swetz.

Xchaje'u' yi balaj be' swetz na ate' wi'nin incontr.

¹² Quil tak'u' ama'l tan chitx'acone'n yi incontr swe'j, na wi'nin la'jil na xcon cya'n tan joyle'n wil.

Nin na chitzan tan txumle'n wi'nin e'chk takle'n tan inxo'wse'n.

¹³ Poro elnak intxum tetz yi tz'ocoponu' tan wuch'eye'n.

Nin stk'e'u' yi banlu' swibaj te yi tiemp'e'j yi atin tul.

¹⁴ Cha'stzun te e'u' intanum quiwit.

Quil kacabej kac'u'l.

K'ukek kac'u'l te Kataj, na jun cu'n ba'n k'uke' kac'u'l te i'.

28

Na tbit Kataj yi katzi' kakul

¹ Wajcaw, cho'n na cu' inwutz teru', na ilu' colol wetz.

Quil stew tibu' tzinwutz.

Stza'weju' yi mbi na chintzan tan jakle'n teru', na ko quil stza'weju', ja tzun wi't chinquim tane'n.

² Cha'stzun te tbite'u', na cho'n na chinëch'inin teru'.

Nin cho'n na inchaj nin ink'ab kale atit yi ca'lu' tan jakle'n ëch'eybil wetz.

³ Yil tz'ocu' tan tak'le'n chicaws yi e' incontr, qui'k tak'u' yi wetz incaws.

Na yi e' cyetz, chiwutz tu' chiplaj tu', yi chin balaj nin e'.

Poro chin juntlen nin e' tu cyajtza'kl.

⁴ Che' cawse'u'.

Tu'k xom cyen tu' te quil yi nchijuch, na wi'nin e'chk il ja baj chibnol.

⁵ Na siquier nak ul tx'akx ëchic'u'l yi ilu' bnol tetz cyakil yi e'chk takle'n yi at bene'n tzi'n.

Na yi ilu' teru', ba'n sbanu' jun e'chk takle'n, nin ba'n xit tanu', nin qui't jal junt tir.

⁶ Ntyoë tetz Kataj na ja tbit i' yi intzi' inkul.

⁷ Na at wi'nin ëchamil, nin i' yi colol wetz.

Cho'n k'uklij inc'u'l te i', na ja oc tan wuch'eye'n.

Swak'e' bin ink'ajsbil tetz, nin chintyoëink tetz, na na chintzatzin.

⁸ At i' tan kuch'eye'n yi o' tetz tanum.

Nin at i' tan ëch'eye'n nin tan colche'n, yi rey yi txa'ijt ta'n.

⁹ Ta', che' cole'u' yi e' teru' tanumu'.

Nin tak'u' banlu' squibaj yi e' teru' nitxajilu'.

Che' q'uicy'leju', chi na ban jun pstor tan chiq'uicy'le'n yi e' tawun.

Ilenin che' q'uicy'leju' tan poreru' sbne' opon tunintz.

29

Wi'nin k'ej Kataj tan cawu'n

¹ Cyakil axwok yi atix tcyaj, ak'wok k'ej Kataj, nin ekwok ëchi'.

Na wi'nin ëchamil, nin wi'nin k'ej i'.

² Ak'wok k'ej yi bi' Kataj.

Ak'wok ik'ajsbil xe yi tetz ca'l yi chumbalaj nin.

³ Na yi Kataj, at nin i'-tz bene'n tzi'n.

At yi tetz porer tibaj cyakil yi mar.

Na cyakil yi at bene'n tzi'n, na quibit yi tetz ca'wl.

⁴ Chin cham nin Kataj tan yol.

Nin wi'nin k'ej i' tan cawu'n.

Nin sbnixok yi tetz yi mbi na tal.

⁵ Yi na jilon Kataj ni'cu'n na ban chi na cu' jun k'ancyok, yi na xcy'e' tan puch'le'n e'chk chin wutzile'n tze' cedro yi at wi'wtz Líbano.

⁶ Na yucan yi wi'wtz Líbano tu Sirión tan yi ëchamil Kataj.

Na yucan chi na tz'itpun jun tal ne'ë wacë.

⁷ Yi e'chk yol yi na eltzaj le stzi' Kataj, cho'n cu'n na ban chi na ban ju' k'ak'.

⁸ Ncha'tz yi na jilon Kataj, na yucan cyakil yi ama'l tz'inunin tu' yi na bi'aj Cades.

⁹ Nin na baj ëchuquil e'chk wi' bakch.

Qui'ct nin tze' na ban cyen tulak e'chk ama'l kale atit wi'nin tze'.

Cha'stzun te cyakil e' yi ate' xe ca'l i' na cyak' k'ej i'.

¹⁰ Yi Kataj i' ajcaw tibaj cyakil yi e'chk takle'n.

I' na cawun te yi a'bal.

Nin scawunk i' te'j tetz ben k'ej ben sak.

¹¹ Kataj na ak'on chichamil yi tetz tanum.
I' na ak'on chibanl tu tzatzin paz scyetz.

30

Katyoxink tetz Kataj

¹ Wajcaw, na wak' ink'ajsbil tetz teru', na ja chinclax tanu'.
Nin quin n'ntak'u' ama'l scyetz e' incontr tan chitze'ene'n swe'j.
² Wajcaw, ilu' inRyosil.
Ja injak xch'eybil wetz teru' nin ja chin xch'eyaju'.
Ja tzun ul yos tanu' swuch'.
³ Na ja chinclax tanu' tk'ab quimichil.
Nin ja tak'u' cobox k'ej swetz tzone'j.
⁴ Ncha'tz axwok itetz yi k'uklij ic'u'l te Kataj, ak'wok ik'ajsbil tetz i'. Na chin xan nin yi bi' i'.
⁵ Nin ko na kajuch kil, na saj colpuj wi' i' ske'j tetz jun intzi' tkuj.
Poro yi banl talma' i' qui bajsbe'n tetz.
Ko na kabisun lak'bal, yi na ul skil na katzatzin,
na na oc i' tan kamayse'n.
⁶ Yi wetz k'uklij inc'u'l, na na no'c tan xtxumle'n yi cya'l jun xcye' swe'j.
⁷ Ilu' Wajcaw, tan yi balajilu' ja ocu' tan incolche'n.
Poro ilenin ja ne'l jun rat te c'u'lu', na ja klo' chinlo'on.
⁸ Cha'stzun te Wajcaw, cho'n na cu' inwutz teru' tan jakle'n xch'eybil wetz.
⁹ ¿Mbi ltak' yi kol chinquim?
¿Mbi ltak' kol chinmukxij?
Na yil tz'oc inwankil tetz tx'otx' puklaj, qui'ct rmeril tan toque'n tan tak'le'n k'uju', nin qui't tz'oc tan talche'n yi balajilu'.
¹⁰ Wajcaw, tbite'u' intzi' inkul.
Elk k'ajabu' swe'j, nin chin xch'eyaju'.
¹¹ Qui't na chimbisun jalu' ma na na chin tzatzin.
Qui't na xcon yi be'ch wetz tetz bis wa'n, ma na, na chintz'itpun tan yi tzatzin yi atin cu'nt, na ja chin xch'eyaju'.
¹² Cha'stzun te Wajcaw, yi ilu' inRyosil, qui'c rmeril yi qui'k wak' ink'ajsbil teru'.
Tajwe'n chintyoxin teru'.

31

Yi Kataj i' colol ketz

¹ Wajcaw, cho'n k'uklij inc'u'l te'ju'.
Qui bin chin tilcyenu' sbne' opon tunintz.
Chin cole'u', na yi ilu' teru' chin tz'aknak cuninu'.
² Ajk cuntzaj wi'u' tan tbite'n inyol.
Elk k'ajabu' swe'j. Chin cole'u'.
Oku' tetz jun c'ub kalel tzincolwit wib.
Oku' tetz jun ama'l yi jopij cu'n te'j, kalel tzincolwit wib tan inclaxe'n.
³ Wajcaw, n'tin ilu' colol wetz.
Chin cole'u' bin, tan qui inlo'one'n, bantz jale'n k'ej yi bi'u'.
⁴ Ma jalu' Wajcaw, chin tcy'ajlenu' tzone'j.
Chin cole'u' xchik'ab e' incontr, na ilu' colol wetz.
⁵ ¡Ta! wabnaj walma' tk'abu'.*
Chin cole'u', na ilu' yi Ryos yi bintzinin tetz.

* 31:5 Lc 23:46.

- 6 Qui na chimpek' scye'j yi e' yi na cho'c tan c'u'laje'n yi e'chk ryos yi banij cuntu', na cho'n k'uklij wetz inc'u'l te'ju'.
- 7 Ta', na chintzatzin tan yi banl talma'u' yi at swibaj, na ja tilu' yi ja chimbisun, nin ja tilu' yi ja ul sotzaj c'u'lal tzinwutz.
- 8 Poro quinin ntak'u' ama'l scyetz e' incontr tan cyoque'n tan imbiyle'n.
Ma na ja ne'l liwr tanu' xchik'ab.
- 9 Wajcaw, elk bin k'ajabu' swe'j, na atin tul sotzaj c'u'lal, na ja wi't lo'on inwutz tan bis o'kl.
Nin ncha'tz cyakil inwankil ja wi't lo'on.
- 10 Tzan imbi'xine'n tan yi xch'onat cyakil yi e'chk takle'na'tz.
Tzan lo'one'n inwankil tan yi bis o'kl yi atin cu'nt.
- 11 Ja wi't no'c tetz chitze'lbe'tz e' incontr.
Ja wi't no'c tetz chiyolbe'tz e' inwisin.
Nin tircu'n wunak na chixob swetz.
Nin na che'l ojk yi na quil inwutz.
- 12 Ja ne'l te chic'u'l chi jun yaj yi quimnakt.
Ni'cu'n in chi jun xwok' yi cu'nak much, yi qui'ct xac.
- 13 Nin na wit yi mbi na chitzan wunak tan xtxumle'n swe'j.
Ja wi't je' chimolol quib chicyakil tan imbiyle'n.
- 14 Poro Wajcaw, yi in wetz, cho'n k'uklij inc'u'l te'ju'.
Nin na wal: "Ilu' inRyosil."
- 15 Cho'n atin tk'abu'.
Chincole'u' bin xchik'ab e' incontr, yi na cyaj chinquim cya'n.
- 16 Elk k'ajabu' swe'j na in xchakumu'.
Chin xch'eyaju' tan yi banl talma'u'.
- 17 Wajcaw, cho'n na cu' inwutz teru'.
Qui'k tak'u' ama'l tan tele'n intx'ix.
Ma na ik chitx'ix yi e' pajol ca'wl tz'el tanu'.
Cho'nk chopon tanu' le ama'l yi chin tz'inunin tu' xchixo'l alma'.
- 18 Nink chiquim, bantz makxe'n chitzi' yi e' la'ja'tz, yi na chiyol yi e'chk yol yi chin cachi' nin, nin yi na cho'c tan chisuble'n yi e' balaj wunak.
- 19 Chumam nin banl talma'u' squibaj yi e' yi na cyak' k'aju'.
Nin na che' colu' chi na ban jun yaj tan colche'n jun c'olaj pu'k yi at xe ca'l.
Nin xchiwutz cu'n cyakil wunak, na ocu' tan tak'le'n yi banl talma'u' squibaj yi e' yi cho'n k'uklij chic'u'l te'ju'.
- 20 Nin na che' xch'eyaju' tk'ab e'chk takle'n cachi' yi na chitxum wunak scye'j.
Na na cho'c tanu' xe ca'lu' tan chicolol quib tk'ab yi jisbil cyetz cyak'un chicontr.
- 21 Ntyox tetz Kataj na tan tu' yi banl talma' i' ja bnix e'chk takle'n balaja'tz swe'j yi mmu'l sotzaj c'u'lal tzinwutz.
- 22 Wajcaw, tan paj yi il yi atin cu'n saje'n, ja no'c tan xtxumle'n yi ja ne'l te c'u'lu'.
Poro yi woque'n tan jakle'n xch'eybil wetz teru' ja tbitu' intzi' inkul.
- 23 Cyakil axwok yi na itek xchi' Kataj, ak'wok k'ej i', na na oc i' tan quich'eye'n yi e' yi skoj cu'n te cyalma'.
- Poro na tak' i' chicaws yi e' yi na cyocsaj quib nim tu cyajtza'kl.
- 24 Quiwit bin, nimit chic'u'lu', yi e'u' yi cho'n k'uklij chic'u'lu' te yi Kataja'tz.

32

Katxole' kil, na scuye' Ryos

- 1 Ba'n cyeri yi e' yi ja cuy Ryos cyakil chipaj chitx'ok'be'n.
Ba'n cyeri yi e' yi ja wi't stzajsaj Ryos quil.

2 Ba'n cyeri yi e' yi nk'e'tz txumijt nin cya'n tan banle'n e'chk takle'n cachi', na qui'c cyetz quila'tz swutz Ryos.

3 Poro tan paj yi quinin mintxol wil tetz Ryos, jalt nin bis wa'n cyakil k'ej. Nin chebele'n cuntu' ja chinyabtij.

4 Ncha'tz ja chinnachon te'j yi inchuc atin cyakil k'ej, na qui'ct Ryos xomij swe'j. Na ja chinlo'on, chi na ban jun wi' xtze' le tiemp cresum, yi xchuc na cu' mol.

5 Cha'stzun te tetz cu'n walma' mintxol cyakil yi impaj intx'ok'be'n teru'. Ja bixe' wa'n tan intxolil cyakil yi wil teru'. Nin ja cuyu' impaj.

6 Cha'stzun te ba'n yi nink cho'c cyakil yi e' yi cho'n k'uklij chic'u'l te'ju', tan na'wse'n bi'u' yi na ul sotzaj c'u'lal xchiwutz.

Nin ko ya'tz chiban, pe nink tz'ul jun c'olaj sotzaj c'u'lal xchiwutz, quil chilo'on ta'n.

7 Wajcaw, ilu' colol wetz.

Wi'nin na chintzatzin, na na ocu' tan incolche'n.

Nin yi na ul e'chk takle'n tzinwutz, na chinclax tanu'.

8 Na je bin yolu'e'j Ta':
 “Xomchin tzawe'j tan tak'le'n awajtza'kl, nin tan achusle'n.
 List in tan xchajle'n yi balaj be' tzatz.

9 Poro ploj yi awajtza'kl, yi ko ni'cu'n tu tetz jun chej nka jun buru' yi qui na pujx ta'n yi mbi tajwe'n tan bnol.

Na jun chej nka jun buru' tajwe'n jun prenu' le stzi' tan talche'n tetz yi na'l bene't,” chiju' bantz Ta'.

10 Na ilenin tz'ul chicaws cyakil yi e' mal nak tanu'.

Nin xchitije' wi'nin q'uixc'uj.

Poro yi e' yi cho'n k'uklij chic'u'l te'ju', at yi banlu' squibaj.

11 Kak'e' bin kak'ajsbil tetz Kataj, cyakil yi o' yi cho'n k'uklij kac'u'l te'j.

Ba'n yi ko nim kawi' yil ko'c tan tak'le'n kak'ajsbil tetz i'.

33

Ba'n kak' kak'ajsbil tan tyoxi'n tetz Kataj

1 Cyak'e'u' chik'ajsbilu' tetz Ryos, cyakil yi e'u' yi e'u' balaj.
 Na chumbalaj nin na ban swutz Ryos, yi na cyak' yi e' balaj chik'ajsbil tetz.

2 Katyoxink bin tetz Kataj.

Ba'n kak' len kak'ajsbil tetz i' tan e'chk jilwutz ma'cl chi tane'n arpa tu salterio.*

3 Kabitzij jun ac'aj bitz swutz i'.

Nin xconken e'chk ma'cl.

Poro na taj yi sk'il cu'n sban e'chk kulil.

4 Yi yol Kataj bintzi nin tetz.

Nin yi na kil e'chk takle'n balaj yi bnixnak ta'n, ba'n tzun k'uke' kac'u'l te'j.

5 Wi'nin na pek' i' scye'j yi e' tz'aknak cu'n, nin yi e' yi jicyuch te cyajtza'kl.

Nin yi banl talma' i', at nintz bene'n tzi'n.

6 Cyakil yi tcya'j tu cyakil yi at tul, i' bnol tetz.

Ntin ncawun i', nin ja bnix.

7 Ja xcy'e' i' tan jutze'n, nin tan colche'n cyakil yi a' yi at xe mar.

8 Kak'e' bin k'ej i' cyakil o' yi o' wunak.

Qui'c na ban alchok ato't bene'n tzi'n wi munt.

9 Na ja tal Kataj: “Na waj bnix e'chk takle'n.”

Nin ja bnix.

Ja cawun, nin ja chibixe' quen cyakil e'chk takle'n yi at jalu'.

* 33:2 “Salterio”, i'tz jun jilwutz kbetz yi at wutz, chitane'n arpa.

- 10 Qui na tak' Kataj ama'l scyetz yi e' mal wunak tan bixewe'n yi cyetz cyajbil.
 11 Poro cyakil yi e'chk takle'n yi na xtxum Kataj, cya'l jun na xcye' tan xite'n.
 12 Ba'n teri yi ketz kanación na yi Kataj i' yi kaRyosil.
 Na i' nko' txa'one'n tan koque'n tetz tanum i'.
 13 Na che' til Kataj cyakil yi e' wunak yi ate' bene'n tzi'n wi munt.
 14 Cho'n at i' jalen tzi'n tcya'j, poro na ko' til na' ato' quent lakak e'chk ama'l.
 Na na til i' na' najlche't cyakil wunak.
 15 Na i' mbon cyakil chiwankil, nin i' na i'lon cyakil yi na chitzan tan banle'n.
 16 Quil clax jun ajcaw, yi ko cho'n tu' k'uklij c'u'l te jun c'oloj sanlar.
 Nin quil clax jun yaj tan yi tetz xchamil.
 17 Nin quil xcye' jun chej tan colche'n jun yaj, mpe chin cham nink yi chej.
 18 Poro yi Kataj, na che' q'uicy'lej yi e' yi na cyak' k'ej i', nin yi e' yi cho'n k'uklij chic'u'l te yi tetz balajil.
 19 Na na chiclax ta'n tk'ab quimichil.
 Nin na che' xch'eyaj tc'u'l yi tiemp yi na ul we'j xchiwutz.
 20 Yi o' ketz, cho'n k'uklij kac'u'l te Kataj, na tz'ocopon i' tan kacolche'n nin tan kuch'eye'n.
 21 Yi o' ketz na katzatzin te'j.
 Nin cho'n k'uklij kac'u'l te'j, na chin xan nin yi tetz bi'.
 22 Kataj lok ltak'u' yi xtxaxl talma'u' sketz, na ntin at kach'iw te'ju'.

34

Junit kaban tan tak'le'n k'ej Kataj

- 1 Cyakil nin k'ej swak'e' ink'ajsbil tetz Kataj.
 Quil chink'e'xij tan tak'le'n ink'ajsbil tetz.
 2 Nternin na chintzatzin te i'.
 Bitwok tzaj bin inyol cyakil axwok yi axwok c'ulutxum, nink cxtzatzinwok te'j.
 3 Junit bin kaban tan tak'le'n k'ej i'.
 4 Ja cu' inwutz tetz Wajcaw nin ja tbit i' yi intzi' inkul.
 Nin ja chin col i' tk'ab yi e'chk takle'n yi nchinxob tetz.
 5 Na cyakil yi e' yi ajlij chic'u'l te Kataj, xchitzatzink cyera'tz.
 Ej nin quil tz'el chitx'ix.
 6 Na yi in wetz, buchij chin.
 Poro ja cu' inwutz swutz i', nin ja tbit i' intzi' inkul.
 Nin ja chin xch'eyaj tk'ab sotzaj c'u'lal.
 7 Na na oc yi tetz ángel tan quich'eye'n nin tan chicolche'n yi e' yi na cyak' k'ej i'.
 8 Chipile'u' bin, nin squile'u' yi chumbalaj nin yi Kataj.
 Ba'n cyeri yi e' yi cho'n k'uklij chic'u'l te i'.
 9 Cyeke'u' xchi' i', yi e'u' yi cyak'o'nt quibu' tan chixcone'nu' tetz.
 Na na tak' i' cyakil yi tajwe'n scyetz yi e' yi na cho'c c'ulutxum jak' ca'wl i'.
 10 Yi e' ric na cho'c cyetz tetz me'ba', nin na chitij we'j.
 Poro yi e' yi cho'n k'uklij chic'u'l te Kataj, quil chitij cyera'tz we'j, na stk'e' i' yi tajwe'n scyetz.
 11 Axwok witz'un or itetz. Bitwok tzaj nin tzintxole' yi xe'n na ban tak'le'n k'ej Kataj:
 12 ¿Na pe' itaj ben xkon mu'xt itiemp?
 ¿Na pe' itaj cxtzatzinwok coboxt k'ej tzone'j wuxtx'otx'?
 13 Makwok bin itzi' te e'chk cachi' yol.
 Nin quil tzijal cu'n jun wi itak' scyetz alchok wunakil.
 14 Jatxwok len itib te e'chk takle'n cachi'.
 Nin banwok tane'n yi e'chk takle'n balaj.

Joywok puntil tan qui jale'n oyintzi' stzixo'lwok.

Nin ilenin banwok tane'n.

¹⁵ List atit Kataj tan quich'eye'n yi e' balaj nak.

Nin na tbit i', yi na cu' chitzi' tetz.

¹⁶ Ma na contr i' scye'j yi e' yi na chiban yi e'chk takle'n cachi'.

Na chisotz ta'n, nin junawes na che'l te kac'u'l.

¹⁷ Poro na tbit Kataj yi na cu' chitzi' yi e' balaj nak tetz i'.

Nin na che' xch'eyaj tk'ab e'chk takle'n yi na ul xchiwutz.

¹⁸ List atit Ryos tan quich'eye'n yi e' yi ate' tul bis, yi e' yi qui't na pujx cya'n yi xe'n chiban.

¹⁹ At wi'nin pilbil tetz jun balaj nak.

Poro at nin Kataj tan xch'eye'n.

²⁰ At i' tan q'uicy'le'n.

Nin qui'c nin jun bakil yi wankil yi nink je' wak'u'n.*

²¹ Ma yi e' mal nak,

xchiquimok cyera'tz tan xchojle'n yi cyetz quil.

Nin yi e' yi na chi'ch chic'u'l scye'j yi e' balaj nak,

xchicawsok cyera'tz tan Ryos.

²² Poro yi o' ketz yi o' xchakum, kol kopon swutz i' tan kacolol kib, tz'ocopon tan kacolche'n.

35

Ba'n kajak xch'eybil ketz tetz Kataj

¹ Wajcaw, oku' tan contri'n scye'j yi e' incontr.

Chibiye' quibu' scyuch' yi e' yi na cyaj cho'c tan imbiyle'n.

² Tcy'aj tzaju' yi ma'clu' yi makbil flech.

Nin ulku' tan wuch'eye'n.

³ Xconken yi teru' lansu' tan chibiyle'n e' incontra'tz.

Tale'u' swetz, yi atu' tan incolche'n.

⁴ Lok tz'el chitx'ix yi e' yi na cyaj cho'c tan imbiyle'n.

Lok xit yi cyajtza'kl yi e'a'tz, yi na cyaj yil chiban yi e'chk takle'n cachi' swe'j.

⁵ Cho'nk chiban chi na ban tz'is yi na ben tan cyek'ek'.

Nink tz'oc yi ángelu' tan chilaje'n len swe'j.

⁶ Ej nin cho'nk chixon tc'u'l be' yi chin tz'o'tz nin, yi chin cyak'puch nin.

Nink xomnin yi teru' ángelu' tan chitz'amle'n.

⁷ Na qui'c nin xe' cyajtza'kl yi na chitzan tan xtxumle'n swe'j.

Poro ja cho'c tan nuc'le'n e'chk jul tan imbene'n klo' tul.

⁸ Nink tz'ul sotzaj c'u'lal xchiwutz.

E' te'nk chicu' tc'u'l e'chk trampa'tz yi ja wi't bnix cya'n swe'j.

E' te'nk chiben tc'u'l.

⁹ Chin tzatzink tzuntz te'ju' Ta', na xchinclaxok tanu'.

¹⁰ Nin tetz cu'n walma' swale':

“Wajcaw, ¿na' scyetz junt yi ni'cu'n tu ilu'?”

Na atu' tan kuch'eye'n yi o' tal me'ba' yi at tajwe'n sketz.

Nin na ocu' tan kuch'eye'n xchik'ab yi e' yi na cyaj cho'c tan majle'n yi e'chk takle'n yi at skuch'.”

¹¹ At e' stiw yi junt len cyajtza'kl, yi na baj cyalol e'chk takle'n yi qui'c wetz na wil.

¹² Ja imban wetz pawor scyetz.

Poro yi e' cyetz, chin juntlen nin cyajtza'kl yi na chitzan tan banle'n swe'j.

Wi'nin na chimbisun tan yi jun ajtza'kla'tz.

¹³ Yi na chiyabtij cyetz, wi'nin na chimbisun scye'j.

* 34:20 Jn 19:36.

Nin na oc yi be'chok swe'j yi na xchaj yi na chimbisun.

Na in muc' we'j, nin na innach Kataj squibaj.

¹⁴ Yi na ul jun sotzaj c'u'lal xchiwutz, wi'nin na chimbisun scye'j.

Nin na chimbisun scye'j, chi na bisun jun yaj yi na quim xtxu', nka chi yi na quim jun tamiw nka jun titz'un.

¹⁵ Poro yi tule'n yi sotzaj c'u'lal tzinwutz wetz, tze'e'n tu' e' ban swe'j, chi ink awer nak xchiwutz.

Quinin na chitane' tan injisle'n.

¹⁶ Ja cho'c tan inxuxe'n, nin ja chitze'en swe'j, na na chi'ch chic'u'l swe'j.

Nin yi na chixmayin tzaj swetz, tech cu'n tib yi na chi'ch chic'u'l swe'j.

¹⁷ Ma jalu' Wajcaw, ztona' tz'ocu' tan chicawse'n?

Chin cole'u' xchik'ab e' in contra'tz, yi icu'n cyuch' balum, yi na chinarcan tan we'j.

¹⁸ Swak'e' tzun ink'ajsbil teru' xchiwutz jun c'oloj wunak.

Swak'e' k'aju' xchiwutz cyakil yi tanumu'.

¹⁹ Qui'k chitzatzin e' in contr swe'j, qui'tk chiban chiwutz swetz.

²⁰ Yi e' cyetz qui na chitzan tan joyle'n tzatzin paz.

Ntin na chitzan tan joyle'n puntil tan chisuble'n yi e' wunak, yi qui'c na chiban.

²¹ Na chic'abe'n chitzi' tan inyolche'n.

Itzun na cyaltz: "Ilwok nin nocxe'j. Mbi nin tal tane'nx," che'ch na ban.

²² Poro cho'n at swutzu' Ta'.

Na tbitu' yi mbi na cyal.

Quil sjatxlen tibu' swe'j.

²³ Wajcaw, elk bin k'ajabu' swe'j, na ilu' inRyosil.

Chin xch'eyaju'.

Oku' tan banle'n tane'n, nin xomok wi'u' swe'j.

²⁴ Chin ma'laju' Ta'.

Xomok cyentu' te ca'wlu', bantz qui chitze'ene'n yi e' in contr swe'j.

²⁵ Qui'k chitxum nin qui'k cyal yi e'a'tz swetz:

"Ya'stzun na kajtze'j. Ja el cu'nx ka'n swutz."

²⁶ Nink tz'el cyetz chitx'ix tanu', yi e' yi na chitze'en swe'j.

Nink tz'el chitx'ix junawes, yi e'a'tz yi na cyocsaj quib balaj tzinwutz wetz.

²⁷ Poro yi e' wamiw yi xomij chiwi' swe'j, ba'n chitzatzin nin ba'n chi'ch'in tan yi tzatzi'n yi at tetz cyalma', yi na quil yi ja wi't chintx'acon.

Na ilenin na cyal cyetz:

"At wi'nin k'ej Kataj. Nin wi'nin na tzatzin i', tan tu' yi ba'n atit yi tetz xchakum."

²⁸ Nin ko ya'tz tuleju', swale' yi chin tz'aknak cunin ilu'.

Nin cyakil k'ej swak'e' ink'ajsbil teru'.

36

Yi stze'tzal tajtza'kl jun yaj

¹ Ite'n nin yi yab ajtza'kl yi at te cyalma' yi e' mal nak, ya'stzun yi na a'lon scyetz, yi qui tajwe'n tan cyak'ol k'ej Ryos nka yil cyek xchi' i'.

² Yi e'a'tz, na cyocsaj quib tz'aknak cu'n.

Nin le wutz cyetz cyajtza'kl chumbalaj nin yi e'chk takle'n yi na chitzan tan banle'n.

³ Chin cachi' nin chijilon. E' cu'n la'j.

Qui na chixom te yi ajtza'kl balaj.

Qui't na chitzan tan banle'n yi e'chk takle'n yi na chiban yi e' yi at cyajtza'kl.

⁴ Yi na chicoye' wi chitx'ach, ntin na cho'c tan xtxumle'n yi e'chk ajtza'kl cachi'.

Xomche' te e'chk ajtza'kl yi nk'e'tz balaj.

Nin qui na cyaj chicyajscyen yi e'chk ajtza'kla'tz.

⁵ Poro yi teru' Wajcaw, wi'nin xtxaxl talma'u' skibaj, na icy'nak cu'n swutz yi tcya'j.
Ba'n k'uke' kac'u'l te'ju', na na el k'abu' te yolu'.

⁶ Yi cawunu' chin tz'aknak cunin.

Ni'cu'n chi e'chk wutz yi qui na yucan.

Nin yi xtxumu'nu' chumbalaj nin, nin quinin bajsbe'n tetz.

Ni'cu'n chi tane'n yi a' yi at xe mar.

Nin ilu' q'uicy'lom cyetz cyakil wunak nin cyakil txuc.

⁷ Chumbalaj nin yi teru' balajilu' ske'j, na ilu' kaRyosil.

Nin na ko' xch'eyaju' cyakil o' yi cho'n na kacol kib te'ju'.

Na ba'n na kacol kib te'ju' chi na chiban yi e' ne'x q'uitx, yi na chicol quib jak' xicy' yi chitxu'.

⁸ Na noj cu'n kac'u'l yi na kawan tanu' xe ca'lu'.

Nin yi na kuc'a' te yi balaj a' yi na tak'u' sketz.

⁹ Na cho'n na saj yi itz'ajbil te'ju'.

Nin tan ilu' na lajluchaxe't yi e'chk balaj ajtza'kl skawutz.

¹⁰ Tak' tzaju' bin yi teru' banlu' yi chin tz'aknak cunin, skibaj yi o' yi ato' tk'abu'.

Tak' tzaju' yi balajilu' ske'j yi o' yi jicyuch te kajtza'kl.

¹¹ Quil tak'u' ama'l scyetz yi e', yi na cyocsaj quib nim tu cyajtza'kl tan inyak'pe'n.

Ma na tk'e'u' inwalor tan qui wele'n ojk xchiwutz.

¹² Ma jalu', quile'u' yi xe'n nchilo'on yi e' mal naka'tz.

Ja wi't chicu' trimp, nin qui'ct rmeril tan chixcyewe'n cu'n junt tir.

37

Kajoye' yi tzatzin yi na jal te Kataj

¹ Quil cxbisunwok tan yi e'chk takle'n cachi' yi na chiban yi e' mal nak.

Quil tz'el nin italma' te yi e'chk takle'n yi na chicambaj yi e' mal naka'tz.

² Quil cxbisunwok tan paj, na ni'cu'n sbajok scye'j chi na ban jun buch yi jalcu'n na skej tan k'ej.

Ni'cu'n sbajok scye'j chi na chiban e'chk wi' ujul yi na saj num tan k'ej.

³ Ma na k'ukek itetz ic'u'l te Kataj.

Banwok yi balaj.

Cxnajank tzunwok le teri iluwar. Nin xclaxokwok ta'n.

⁴ Joywok yi tzatzin yi na jal te Kataj.

Stk'e' tzun i' cyakil yi na el italma' te'j.

⁵ C'oxwok itib junawes tk'ab i'.

K'ukek ic'u'l te'j, nin tz'ocopon tan ich'eye'nwok.

⁶ Slajluchaxk tzun yi jicyuch te itajtza'kl.

Na sclarink yi ibalajil xchiwutz wunak chi tane'n yi tkan skil.

⁷ Pasens na taj tan xch'iwe'n yi tajbil Kataj.

Ch'iwwok jalen yil tz'oc Kataj tan ich'eye'n.

Quil chi'ch ic'u'l scye'j yi e' yi na jal chime'bi'l, yi e' yi na chiriquin tan yi e'chk cyajtza'kl cachi' yi na chiban.

⁸ Quil tzitak'wok ama'l tetz jun bis, nka jun chi'ch c'u'lal, tan wane'n tzite'j.

Na qui'c na tak', nin na xcy'e' tan ipitle'n nin tul il.

⁹ Quil tzibanwok e'chk takle'na'tze'j.

Ma na cho'n k'ukek ic'u'l te Kataj.

Tzitetzaj tzun yi itanum.

Ma yi e' mal nak chelepon laju'n swutz.

¹⁰ Txant tan chisotze'n yi e' mal naka'tz.

Pe nink cxo'cwok tan chijoyle'n qui't chijal ita'n.

- 11 Poro yi e' c'ulutxum, xchinajank cyera'tz tul chi'ama'l.
Sjalok cyakil yi tajwe'n scyetz. Nin xchitzatzink.
- 12 Ma yi e' mal nak, ilenin na cho'c tan xtxumle'n yi mbil chiban scye'j yi e' balaj.
Nin chin chiwutz nin na chiban scye'j.
- 13 Poro yi Kataj tze'e'n tu' na ban i' scye'j yi e' mal naka'tz, na na el xtxum tetz yi xchisotzok cyera'tz.
- 14 Yi e' mal naka'tz list quitane'n tu chispar tu c'oxbil chiflech tan chibiyle'n yi e' prow,
yi e' yi at tajwe'n scyetz.
List e' tan chisotzaje'n yi e' yi jicyuch te cyajtza'kl.
- 15 Poro ite'n nin chispar xconk tan chibiyle'n cu'n.
Nin wak'u'n cu'n sbne' yi c'oxbil chiflech.
- 16 Yi mu'x tal chime'bi'l yi e' me'ba', mas ba'n tcu'n swutz cyakil chime'bi'l yi e' ric.
- 17 Na tz'ocopon Kataj tan chixite'n yi e' mal nak.
Poro ilenin tz'ocopon tan quich'eye'n yi e' balaj.
- 18 Na na oc i' tan chicolche'n yi e' yi qui na chijuch quil.
Nin cyetz sbne' yi chi'ama'l tetz ben k'ej ben sak.
- 19 Ej nin yil tz'ul c'a'laj tiemp xchiwutz, quil chitij q'uixc'uj.
Nin yil tz'ul we'j, quil chiquim tan paj.
- 20 Poro yi e' mal nak xchiquimok cyera'tz.
Xchisotzok chi na ban tz'is yi na oc k'a'kl.
Chelepon xit chi na ban sibel k'ak'.
- 21 E' c'amol pwok poro qui't na chichoj.
Ma yi e' balaj nak, na cyak' cyetz chipu'k, tan quich'eye'n yi e' yi at tajwe'n scyetz.
- 22 Yi e' yi at banl Kataj squibaj,
xchicambok cyera'tz te yi cyetz chi'ama'l.
Ma yi e' yi qui'c banl Kataj squibaj, chelepon laju'n ta'n.
- 23 I' na chajon chibe' yi e' balaj.
Nin na che' col yi e' yi na tzatzin i' scye'j.
- 24 Kol chisaj trimp, quil chicu' trimp junawes, na at nin Kataj tan chixicycle'n.
- 25 Yi in wetz ja chintijin.
Nimix tiemp wa'n tzone'j wuxtx'otx'.
Poro qui'c jun tir yi jajk wil, yi jajk el jun balaj wunak te c'u'l Ryos.
Nin cya'l nwilwit yi jajk cho'c yi e' tetz nitxajil tan rmosumi'n.
- 26 Yi e' balaj naka'tz, ilenin na el chik'ajab scye'j yi e' mas wunak, nin tzatzin cu'n na cyak' c'mo'n scyetz.
Nin yi cyetz chinitxajil chumbalaj nin e' xchiwutz yi e' mas wunak.
- 27 Cyajswok cyen e'chk yab ajtza'kl.
Nin banwok tane'n yi e'chk takle'n balaj.
Cxtzatzink tzunwok cyakil tiemp.
- 28 Na yi Kataj na pek' te e'chk balaj ajtza'kl.
Nin qui na che' tilcyen yi e' yi cho'n k'uklij chic'u'l te i.
Poro na chisotz yi e' mal nak ta'n, tuml chinitxajil.
- 29 Ma yi e' balaj nak, scyetzaje' yi ama'l.
Cyetz sbne' tetz ben k'ej ben sak.
- 30 At xtxolbil chiyol yi e' balaj.
Nin tz'aknak cu'n yi e'chk xtxolbil yi na cyal.
- 31 At nin yi ca'wl Kataj te cyalma'.
Nin qui na quil cyen.
Qui tzun na chije' trimp.

- 32 Ma yi e' mal nak na cho'c tan chixk'uke'n yi e' balaj, nin na chijoy puntiltz tan chibiyle'n cu'n.
- 33 Poro quil tak' Kataj ama'l scyetz.
 Quil che' tak' yi e' balaj xchik'ab yi e' mal naka'tz.
 Nin quil tak' i' ama'l tetz jun juez tan tlol, yi e' aj paj, yi e' balaj nak.
- 34 K'ukek bin ic'u'l te Kataj.
 Banwok tane'n yi tetz ca'wl.
 Sjalok tzun ik'ej swutz i', nin stk'e' i' yi ama'l tzitetz.
 Nin tziwutz cu'n yil che'l laju'n yi e' mal nak ta'n.
- 35 Wilnak jun yaj yi chin juntlen nin yi tajtza'kl.
 Qui'c nin mu'x pitz'pal yi jilon.
 Ja tocsaj tib i' nim xchiwutz cyakil wunak.
 Ni'cu'n ban tu jun chin wutzile'n wi' tze' yi wi'nin k'ab.
- 36 Poro yi xone'n tiemp ja nicy'ak tan tilwe'n, poro qui'ct i' at.
 Ja injoy, poro qui't njal wa'n. Na nsken soztz.
- 37 Poro ilwok nin yi e' balaj.
 Txumwok yi e' yi putzpuj chijilon.
 Ate' nin cyera'tz, nin ilenin chitzatzink cyera'tz.
- 38 Ma yi e' pajol ca'wl, chixitok cyera'tz.
 Nin quil chitzatzin sbne' opon tunintz.
- 39 Na yi Kataj at i' tan quich'eye'n yi e' balaj.
 Na oc i' tan chiq'uicy'le'n yi na ul pilbil cyetz.
- 40 Na oc i' tan quich'eye'n, tan cyele'n liwr xchik'ab yi e' mal nak, na cho'n na cu' chiwutz tetz i' tan chiclaxe'n.

38

Yi cwe'n wutz Luwiy swutz Ryos tan jakle'n xch'eybil tetz

- 1 Wajcaw, quil chin cawsaju' te yi sajnak colp wi'u'.
 Quil tak'u' intz'u'm te yi je'nak lajp wi'u'.
- 2 Na ja wi't ocu' tan incawse'n. Nin na tzanu' tan imbiyle'n.
- 3 Poro na el intxum tetz yi ja saj colp wi'u' swe'j tan paj yi ja injuch wil swutzu'.
 Nin ja wi't lo'on cyakil yi inwankil nin cyakil imbakil na chitxukne' tan paj.
- 4 Ta', na chinnachon te yi nimix cunin wil injuch swutzu'. Qui't na chinxcye' tzak'. Qui't na pujx wa'n yi mbil tzimban.
- 5 Nin tan paj yi inya'bl, cyakil yi inwankil ja k'ay nin ja xewan.
- 6 Cyakil nin k'ej tu na chimbisun tunintz. Tu na soztz tu' inc'u'ltz.
- 7 In yabi'x, na cyakil yi inwankil na lamcan tan ink'a'kl.
- 8 Qui'c mu'x inxac, na qui'ct mu'x inwalor at.
 Or nin chinquim, na tzaj nin walma' tk'ab xch'onol.
- 9 Ma jalu' Wajcaw, na tilu' tircu'n yi mbi na icy' tinc'u'l, qui'c nin jun e'chk takle'n yi ewu'nk wa'n swutzu'.
- 10 Yi walma' nternin na molne'. Qui'ct inwalor at, nin yi inwutz ja wi't oc muj te'j.
- 11 Ej nin cyakil yi e' wamiw, scyuch' yi e' inxonl, ja chincyaj cyen quilol.
 Kajpe'n nin na chixcye' tzit tan inxmeye'n tan paj yi ya'bil yi at swe'j.
- 12 Ncha'tz yi e' yi na chi'ch chic'u'l swe'j, nternin na chitzan tan joyle'n puntil yi xe'nk tan inquime'n. Ncha'tz quitane'n yi e' yi na cyaj tan inlo'one'n junawes. Cyakil nin k'ej na chitzan tan joyle'n puntil xe'nk tan inlo'one'n.
- 13 Poro tu na imbit cy'en tu' chiyol, qui na no'c tan xtxumle'n. Ncha'tz qui'c nin jun yol na wal nin scyetz. Ni'cu'n na imban xchiwutz chi na ban jun mem.

- 14 Ni'cu'n na imban chi na ban jun chcan, nin qui'c nin jun yol na wal nin tan incolol wib chi na ban jun mem.
- 15 Na cho'n k'uklij inc'u'l te'ju' Wajcaw, na ilu' inRyosil. Cho'n wak'e' cyen swutzu'. Ilu-'k tz'ak'on chicaws yi e' inontra'tz.
- 16 Ntina'tz wetz wajbil i'tz:
Yi qui'k chitze'en yi e' inontra'tz swe'j.
Yi qui'k cyal yi ja chitx'acon yil chinlo'on wetz.
- 17 Bintzi, txant tan inlo'one'n wetz, na qui'c nin jun tkuj yi qui'ck ch'on swetz.
- 18 Ma jalu' Wajcaw, na waj yil tzintxol yi wil teru', na na chimbisun ta'n.
- 19 Ja wi't chijal wi'nin inontra. Na wi'nin e' yi na chi'ch chic'u'l swe'j. Nin qui na pujx wa'n yi mbi tzuntz. Na qui'c xe' chitxumu'n. Ta' ¿mbi tzuntz na chi'ch chic'u'l swe'j?
- 20 Na chi'ch chic'u'l swe'j yi na imban e'chk takle'n balaj scyetz. Qui na chipek' te yi e'chk takle'n balaj yi na imban.
- 21 Wajcaw, qui bin chin tilcyenu' inchuc. Quil sjatx len tibu' swe'j, na ilu' inRyosil.
- 22 Ilu' yi colol wetz. Sajak binu' tan wuch'eye'n jalcu'n.

39

Qui tunin k'usij yi ank'i'n yi ak'ij sketz

- 1 Ja injoy puntil tan qui injuchul wil tan yi e'chk yol yi na wal. Nin ja inmak intzi' tan qui inyolol e'chk yab yol te yi atin xchixo'l yi e' mal nak.
- 2 Ja bin inmak wib tan yol.
Pe ik tan talche'n e'chk balaj yol.
Cho'n cunin mimban chitane'n jun mem.
Poro qui'c nta'k' swetz, na ilenin ja chimbisun tan yi e'chk takle'n yi mbajij swe'j.
- 3 Ja chimbisun yi nno'c tan txxumle'n yi e'chk takle'na'tz.
Ja chimbisun, nin ja sutz inc'u'l tan paj.
Cha'stzun te chin inwi' nin imban tan yol tetz Wajcaw.
Ej nin je inyole'j:
- 4 "Ma jalu' Wajcaw, na waj yil talu' swetz yi tona' ne'l cu'n swetz. Nin yi mbil chintzaj pont. ¿Jatna' intiemp at tanu'?"
- 5 Na na el intxum tetz yi qui'c mas intiemp ak'ij tanu' tzone'j. Na qui tunin iltz yi cobox k'ej yi ak'ij tanu' swetz. Cha'stzun te qui'c na tak' yi ank'i'n tetz tzone'j wuxtx'otx'.
- 6 Jun ntzi' rat ato' tzone'j wuxtx'otx'. Na ni'cu'n o' chi tane'n jun muj yi jalcu'n na icy'. At e' yi na jal chik'ej tane'n, poro tetz jun ntzi' rat. At e' yi na jal wi'nin chime'bi'l, poro apart taw na ban cyen yi na chiquim.
- 7 ¿Poro Ta', na' tzun k'ukle't inc'u'l? Cya'l. Ntin cho'n k'uklij inc'u'l te'ju'.
- 8 Cha'stzun te chin cole'u' xchik'ab inontra.
Quil chin tak'u' xchik'ab yi e' yi na chixcy'aklin swe'j.
- 9 "Poro quil wal wetz jun yol scyetz, na yi na chitzan tan banle'n swe'j, ya'stzun tajbilu'.
- 10 Poro tcy'ajlenu' cyakil yi e'chk takle'n cachi' yi na bajij swe'j.
Na ja chink'e'xij tzak' incaws, yi na tzanu' tan tak'le'n swetz.
- 11 Poro na el intxum tetz, yi na ocu' tan kacawse'n, i'tz tan kanuc'le'n, i'tz tan kanicy'se'n, na ba'n na xitu' yi e'chk takle'n yi mas na kapek' te'j.
- 12 "Na qui tunin k'usij o' swutzu' Wajcaw.
Tbite'u' yi intzi' inkul, na cho'n na cu' inwutz teru'.
Quil tew tibu' tzinwutz.
Bintzi qui'c inxac swutzu', na ni'cu'n in tu jun aj xmayinl tu' tzone'j wuxtx'otx'.
Jun ntzi' rat atin. Cya'l na na't cu'nt.
Ni'cu'n wutane'n chi jun txuc yi jalcu'n na icy' tcyaj, chi banake' inmam inte' tentz.

13 Ma jalu' bin, quil chinxuxu' mas, ma na tak'u' ama'l swetz tan jale'n mu'xt inwalor, tan intzatzine'n coboxt k'ej te yi ntaxk chinquim.”

40

Kak'e' kak'ajsbil tetz Kataj

1 Ja injak xch'eybil wetz tetz Kataj.

Nin ja jal impasens tan xch'iwe'n.

Ja tzun stza'wej i' inyol.

2 Ja tbit i' yi intzi' yi inkul, nin ja ne'l tzaj ta'n tul e'chk sotzaj c'u'lal.

Ja chinclax ta'n. Nin ja chimbixe' junt tir ta'n.

Nin ja xchaj i' yi balaj be' swetz.

3 Na ja tak' i' ama'l swetz tan wuk'ol e'chk balaj k'ajsbil tetz i'.

Swak'e' bin ink'ajsbil tetz i' tetz cu'n walma'.

Nin cyakil yi e' yi ja quil yi mbi cu'n mban i' swe'j, ja k'uke' mas chic'u'l te i'.

4 Ba'n cyeri yi e' yi cho'n k'uklij chic'u'l te Wajcaw, nin yi qui k'uklij chic'u'l scye'j yi e' mal nak.

Nin ba'n cyeri yi e' yi qui na xom chiwi' scye'j yi e' yi na cho'c tan chic'u'laje'n yi e'chk ryos yi banij cuntu'.

5 Wajcaw, ja bnix wi'nin e'chk milawr tanu' tan wuch'eye'n.

Na wi'nin banl talma'u' swibaj.

Quil chinxcy'e' tan talche'n cyakil yi mbi mbanu' swe'j, na nimix cunin banl talma'u' swibaj.

6 Nk'era'tz tajbilu' yi e'chk tx'ixwatz tu e'chk oy yi na oyij teru', na qui na tzanu' tan jakle'n yi e' txuca'tz, yi na patij tetz chitx'ixwatz wunak, nin qui na tzanu' tan jakle'n e'chk tx'ixwatz yi na quim tan stzajse'n klo' yi quil wunak.

Ma na ja jakxij inxchin tanu' tan wital yi tajbilu'.

7 Cha'stzun te walol teru':

“Wajcaw, je ine'j, chi yi tz'iba'nt cyen swe'j le tu'ju'.”*

8 Ilenin na chimpek' tan banle'n yi tajbilu', na qui na el yi ca'wlu' te inc'u'l.”

9 Sak swutzu' yi na wal scyetz cyakil yi e' tanumu', yi chin tz'aknak cu'n ilu'.

Nin qui'c nin jun e'chk takle'n yi jak wew, yi qui'k nwal scyetz.

10 Ja wal cyakil yi balajilu' tan cawu'n.

Nin ja wal yi ba'n k'uke' kac'u'l te'ju'.

Nin ja wal yi ba'n kaclax tanu'.

Quinin nwew yi balajilu' tu yi lok' ib yi at tuch'u' scyetz cyakil yi e' tanumu'.

11 Ma jalu' Wajcaw, quil cy'ajlenu' yi banl talma'u' swibaj.

Na yi wajbil i'tz yil tz'a'tij yi lo'klu' tu balajilu' swe'j tan incolche'n.

12 Wi'nin sotzaj c'u'lal na ul tzinwutz.

Quinin bajsbe'n tetz cyakil yi e'chk takle'na'tz yi na ul tzinwutz.

Qui ajlbe'n tetz, na ni'cu'n chi tane'n xi'il kawi' yi qui na kaxcy'e' tan tajle'n.

I na bantz tzinwutz, yi ja wi't chintx'amxij tan cyakil yi wil.

I cu'n chinlo'onk nin ta'n, na qui'ct inwalor at.

13 Ilu' inRyosil, chin cole'u'. Sajkchanu' tan wuch'eye'n.

14 Yi wajbil Ta', i'tz yi nink tz'el chitx'ix yi e' yi na cyaj yil chinquim wetz.

Lok che'l ojk tu chitx'ix yi e' yi na cyaj yil chin lo'on.

15 Lok che'l ojk yi e'a'tz yi na chitze'en swe'j.

16 Poro tak' tzaju' tzatzin scyetz cyakil yi e' yi na chitzan tan joyle'n puntil tan chixome'n te'ju'.

Nin yil cho'c tan joyle'n xch'eybil cyetz teru', nink cyal: “Chin cham nin yi Kataj.”

* 40:7 Heb 10:5-7.

17 Ma yi in wetz Ta', yi nternin na chimbisun, bne'u' pawor, sajkchanu' tan wuch'eye'n. Na ntin cu'n ilu' xcyeku' tan wuch'eye'n, nin tan incolpe'n. Qui'k xch'iwu' mas tiemp, sajku' tan wuch'eye'n.

41

Yi toque'n jun yabi'x tan jakle'n xch'eybil tetz

1 Ba'n cyeri e' yi na el chik'ajab scye'j yi e' yi at tajwe'n scyetz.

Na tz'ocopon Ryos tan quich'eye'n cyetz yil tz'ul e'chk sotzaj c'u'lal xchiwutz.

2 Tz'ocopon Kataj tan chicolche'n. Nin xchitzatzink ta'n, na mben xkon chitiemp tzone'j wuxtx'otx'.

Nin quil tak' i' ama'l scyetz chicontr tan chitx'acone'n scye'j.

3 Yil chicu' tan ya'bil tz'ocopon Kataj tan quich'eye'n.

Nin tz'ocopon i' tan chitz'aque'n.

4 Ncha'tz in, je na wal tetz Kataje'j:

“Wajcaw, elk k'ajabu' swe'j, chintz'aque'u'.

Mpe jajk injuch wil swutzu', qui'k xtxumu'.”

5 Elk k'ajabu' swe'j, na yi e' incontr, yi cyajbil i'tz yi xe'nk tan wele'n cu'n swutz.

Na je bin chiyole'j:

“Ja icy' til, yi xe'nk quimx.

Qui't na'wsij mu'x tal yi bi'-x.”

6 Na chu'l yi e'a'tz tan inxajse'n, poro i'tz tan inxk'uke'n tu' yi xe'n wutane'n.

Ma yi na che'l tbe' na cho'ctz tan inyolche'n, na ntin chi'ch c'u'lal na chitxum.

7 Cyakil yi e'a'tz yi na chi'ch chic'u'l swe'j, na chimol quib tan inyolche'n. Nin na cyal:

“Paj ninx te'tz yi na tzanx tan muc'le'n yi e'chk q'uixc'uja'tz.”

8 Ncha'tz na cyaltz:

“Yi ya'bil yi at te'jx tetz cwent Bayba'n.

Nin qui'c rmeril tan tule'n yos tuch'x,” che'ch.

9 Mpe ik yi mero wamiw, yi ja kawan tuch', yi nternin k'uklij inc'u'l te'j, nin yi nternin nke'l nko'c tuch', ncha'tz i', contr swe'j jalu'.*

10 Poro Wajcaw, elk k'ajabu' swe'j.

Lok tz'ul yos swuch' tan jale'n junt tir inwalor, bantz inxcyewe'n scye'j.

11 Nin kol tak'u' ama'l swetz tan intx'acone'n scye'j, tz'elepon tzun intxum tetz, yi na tzatzinu' swe'j.

12 Na na chinnachon te'j yi ba'n atine't swutzu'.

Cha'stzun te ja chinje' xtxicbalu', nin cho'n chincyaj cyen swutzu'.

13 Kak'e' bin kak'ajsbil tetz Kataj, yi kaRyosil yi o' xonl Israel.

Kak'e' kak'ajsbil tetz, jalu' nin sbne' opon tunintz. ¡Amén!

CA'P WEKL TE E'CHK SALMO

42

42:1—72:20

Yi tule'n tx'akx yi tnum Israel tc'u'l jun yaj yi joylaj atit

1 Wajcaw, nternin na cu' inwutz teru', na na chintzan tan joyle'nu', chi na ban jun masat tan joyle'n a' yi na quim tan saktzi'.

2 Na ncha'tz in Ta', wi'nin na joyonu' swetz.

Na chinquim tan saktzi' tane'n.

Nternin na skej intzi' tan joyle'nu'.

Na yi ilu' teru' ilu' yi Ryos yi itz' nin tetz.

¿Tona' nocopon swutzu', tan c'u'laje'nu'?

* 41:9 Mt 26:23; Mc 14:20; Lc 22:21; Jn 13:18.

³ Na yi in wetz, sk'ej nin lak'bal na nok', tan paj yi qui'c rmeril tan wopone'n swutzu'. Ncha'tz wi'nin e' yi cha'tz cun tunin e' tan jakle'n swetz:

“¿Lok tzun aRyosiltze'j tan awuch'eye'n?”

⁴ Nin yi na no'c tan xtxumle'n yi e'chk yola'tz, wi'nin bis o'kl na jal swetz.

Na na ul tx'akx tinc'u'l yi mbi mimban saje'n, te yi bajxchin xchiwutz cyakil yi e' mas wunak yi xka'ke'n tzaj le ca'lu'.

Na ja ka'xch'in tan yi tzatzin yi ato' cu'nt.

Chumbalaj nin cyakil, na na katzatzin.

⁵ Nintzun na no'c tan xtxumle'n:

¿Mbi xac tzincabej inc'u'l?

¿Mbi xac na chimbisun?

Ba'n tcu'n k'ukek inc'u'l te wetz inRyosil.

Swak'e' ink'ajsbil tetz.

Na i' yi inRyosil, nin i' yi colol wetz.

⁶ Wajcaw, yi na no'c tan xtxumle'n yi incaws yi ntak'u', wi'nin na chimbisun, na chumam nin mban.

Poru ilenin quil tz'elu' te inc'u'l mpe cho'nk atin stzi a' Jordán, nka wi'wutz Hermón tu Mizar.

⁷ Yi bis yi atin cu'nt, chin xo'wbil nin chitane'n jun chin tzanla' yi na elu'l. Lajluch cu'n na kubit yi na jincan tulak e'chk siwun, nin yi na chitza'w quib e'chk kotx' ta'n.

⁸ Poro cyakil nin k'ej at banlu' swibaj.

Nin ncha'tz in, cyakil akale'n na wak' ink'ajsbil teru'.

Nin na injak xch'eybil wetz teru', na tan ilu' itz'ine't.

⁹ At na bant cu'nt na wal tetz yi inRyosil yi colol wetz:

“Wajcaw, ¿mbi tzuntz yi ja chincyaj cyen tilolu'?”

¿Mbi tzuntz yi na tak'u' ama'l scyetz yi e' incontr tan imbuchle'n?”

¹⁰ Na nicy' nin yi inwankil tu imbakil na chitxukne' tan paj yi na chitzan yi e' incontr tan imbuchle'n.

Nin cha'tz cun tunin e'-tz tan jakle'n swetz:

“¿Lok tzun aRyosil tan awuch'eye'ntze'j?”

¹¹ Poro nin na no'c tan xtxumle'n.

¿Mbi xac tzincabej inc'u'l?

¿Mbi xac na chimbisun?

Ba'n tcu'n k'ukek inc'u'l te wetz inRyosil.

Swak'e' ink'ajsbil tetz.

Na i' yi inRyosil, nin i' yi colol wetz.

43

Chin colpe'u' xchik'ab yi e' mal nak

¹ Siwl Ta', chin ma'laju' bantz tilolu' yi qui'c impaltil.

Xomok wi'u' swe'j, na qui'c wil.

Chin colpe'u' xchik'ab yi e' mal nak, yi e' yi chin la'j nin e'.

² Na yi ilu' teru', ilu' inRyosil, ilu' colol wetz.

¿Mbi tzuntz yi nchincyaj tilolu'?

¿Mbi tzuntz yi na tak'u' ama'l tan imbisune'n?

¿Mbi tzuntz na tak'u' ama'l scyetz incontr tan imbuchle'n?

³ Xchaje'u' yi bintzi swetz.

Xchaje'u' swetz bantz inxome'n te yi balaj be', yi na opon kale atit yi wi'wutz yi chin xan nin, kale najle'tu'.

⁴ Ko ya'tz tuleju', nocopon tzuntz swutz yi patbil katx'ixwatz.

Swak'e' ink'ajsbil swutzu' tan arpa.

Na ntin ilu' Ta', na ak'on tzatzin swetz.
⁵ Cha'stzun te,
 ¿mbi xac tzincabej inc'u'l?
 ¿Mbi xac na chimbisun?
 Ba'n tcu'n k'ukek inc'u'l te wetz inRyosil.
 Swak'e' ink'ajsbil tetz.
 Na i' inRyosil, nin i' yi colol wetz.

44

Tan Kataj nkaxcyewe't scye'j kacontr

¹ Ma jalu' kaRyosil, ja kubit yi mbi cu'n banaku' tenxchan.
 Ja kubit scyetz yi e' kamam kate', yi mbi banaku' te yi ate' tzaj cyetz.
² Na ilu' mmak'on chicaws yi e' mal nak.
 Nin ilu' e' lajun len swutz yi cyetz chiluwar, nin ja tak'u' scyetz yi e' kamam kate'.
³ Na ilu' ak'on ama'l scyetz kamam kate' tan cyetzal yi e'chk ama'la'tz.
 Na yi e' cyetz, quinín klo' e' xcy'e' cyetz tan cyetz chispar cun tu'.
 Ma na tan yi teru' poreru', nin tan yi xchamilu' nchixcyewe't.
 Na ja xomu' scye'j tul yi oyintzi' tan tu' yi mpek'u' scye'j.
⁴ Ilu' kaReyil, ilu' kaRyosil, na el katxum tetz yi ilu' mmak'on ama'l scyetz kamam kate'
 tan chixcyewe'n te chicontr.
⁵ Ncha'tz mbanu' ske'j ketz, na tan ilu' nkaxcyewe't scye'j yi e' ketz kacontr.
 Nin tan tu' yi xomiju' ske'j, junawes nche'l cu'n yi e' kacontr ka'n swutz.
⁶ Cha'stzun te, yi in wetz, qui na k'uke' inc'u'l te yi e'chk inma'cl, chi tane'n yi c'oxbil
 inflech nka chi tane'n weri inspar.
⁷ Na ilu' nkacolon xchik'ab yi e' kacontr.
 Ej nin tan ilu' ja el chitx'ix yi e' kacontra'tz ka'n.
⁸ Cha'stzun te, ilenin skak'e' k'eju'.
 Nin skak'e' kak'ajsbil swutzu' sbne' opon tunintz.
⁹ Poro lastum, ja ke'l te c'u'lu' Ta', na ja tak'u' ama'l tan tele'n katx'ix.
 Nin qui't na xomu' ske'j yi na ke'l tan oyintzi'.
¹⁰ Ja tak'u' ama'l scyetz kacontr tan chixcyewe'n ske'j, na ja ke'l ojk xchiwutz.
 Nin ja ben chicy'al cyakil yi e'chk kame'bi'l.
¹¹ Ja tak'u' ama'l scyetz kacontr tan kabiyle'n, chi na ban jun tal cneru' yi na ben tk'ab
 biyol tetz.
 Nin ja tak'u' ama'l tan kele'n xit bene'n tzi'n xchixo'l yi e' awer nak.
¹² Ja ko' ben c'ayilu'.
 Chin warat nin nkabene't c'ayilu'.
 Qui'c nin mu'x tal kaxac, na qui'c nctxicbaj teru', yi mben c'ayilu' o'.
¹³ Ja ko'c tetz chiyolbe'tz cyakil wunak.
 Nin ncha'tz yi e' kawisin ja chitze'en ske'j.
¹⁴ Na ja tak'u' ama'l scyetz yi e' awer nak tan cyoque'n tan kayolche'n.
 Ej nin yi na cho'c tan kayolche'n, na chitze'en ske'j.
¹⁵ Qui'c nin jun tkuj yi qui'k na katx'ixwij.
 Chin tx'ixwil nin kawutz.
¹⁶ Poro i'tz tan chipaj yi e' kacontra'tz, yi na chitzan tan kabuchle'n nin tan kayolche'n.
¹⁷ Ya'stzun kutane'n xchik'ab.
 Poro nk'e'tz tan paj yi jajk elu' te kac'u'l, nka jajk kapaj ca'wlu'.
¹⁸ Na qui'c na katxum tan cyaje'n cyen kilolu'.
 Nin qui'c na katxum tan kapajol yi ca'wlu'.
¹⁹ Poro yi ilu' teru' ja tak'u' ama'l tan kele'n cu'n swutz.

Ja tak'u' ama'l tan toque'n kaluwar tetz jun ama'l yi tz'inunin tu', kale wutz quent yi quimichil ske'j.

²⁰ Ma jalu' Ta', yi nink me'lu' te kac'u'l

nin yi nink nkajoy junt ketz kaRyosil yi apart, ja klo' tilu'.

²¹ Ja klo' tilu', na yi ilu' teru', na tilu' cyakil yi mbi na icy' tkac'u'l.

²² Poro cyakil yi e'chk takle'na'tz yi ja ul skawutz, i'tz tan paj yi xomcho' te'ju'.

Cyakil nin k'ej wi'nin kaquime'n.

Cho'n cu'n na ku'lij chi na ban jun tal cneru' yi na ben tk'ab biyol tetz.

²³ Ma jalu' Ta', qui't tak'u' mas ama'l te yi e'chk takle'na'tz, ma na elk k'ajabu' ske'j.

Quil ke'l te c'u'lu' tetz ben k'ej ben sak.

²⁴ Quil ko' til cyenu'. Quil tew tibu' skawutz.

Quil ko' til cyenu' kachuc, na chin q'uixc'uj nin ato't.

²⁵ Junawes ja ke'l cu'n swutz, na ja wi't ko'c jak' chica'wl yi e' kacontr.

Nin qui'c nin mu'x kaxac tane'n xchiwutz.

²⁶ Sajk binu' tan kuch'eye'n.

Ko' cole'u' tan yi banl talma'u'.

45

Ja tak' Ryos banl tibaj yi kareyil

¹ At wi'nin e'chk balaj yol yi na tijin te walma', tan walol tetz yi kareyil.

Nin cyakil yi yol yi swale', ni'cu'n chi na ban jun yaj, tan stz'ibe'n e'chk balaj ajtza'kl.

Ma jalu' swale' bin yi e'chk balaj yola'tz tetz yi kareyil.

² Ilu' kareyil, qui'c nin junt yaj yi ni'cu'nk chi tane'nu', xchixo'l cyakil wunak bene'n tzi'n.

Nin chumbalaj nin e'chk yol yi na talu'.

Cha'stzun te ja tak' Ryos banl tibu' tetz ben k'ej ben sak.

³ Weke' bin tibu'. C'ale' quenu' yi sparuu' xe c'u'lu'.

Na chin cham nin ilu', nin at k'uju'.

⁴ Na na jal k'uju' yi na tx'aconu' scye'j contru'.

Na yi na ocu' tan oyintzi', na tzanu' tan colche'n yi mero bintzi, nin ba'n atit cyakil yi na banu'.

⁵ Cyakil yi e' wunak yi ate' bene'n tzi'n, na cho'c jak' ca'wlu', nin na cyek xchi'u', na yi na xconsaju' yi ma'clu' tetz oyintzi', na che'l cu'n yi e' contru' swutz.

⁶ Ilu' Kataj, at cawl tk'abu' tetz ben k'ej ben sak.

Nin chin tz'aknak cunin na cawunu'.

⁷ Na yi ilu' teru', na xom wi'u' te yi e'chk takle'n balaj, nin qui na pek'u' te e'chk takle'n cachi'.

Cha'stzun te ja je' xtxa'ol Ryos ilu'.

Nin ja tak' i' mas teru' banlu' swutz alchok ajcaw bene'n tzi'n.

⁸ Nin cyakil k'ej chin c'o'c nin te'ju', tan e'chk balaj perfum, chi tane'n mirra, áloe tu canel.

Nin cyakil nin k'ej na tzan e'chk kbetz xe yi ca'lu', kale na cawune'tu', yi wekij tan e'chk balaj takle'n chi tane'n marfil.

⁹ Xchixo'l yi e' xna'n yi xomche' te'ju' ate' balaj xun.

Nin c'olchij yi reina xlaju'.

Chin yube'n nin i', tan e'chk balaj uwaj yi chin oro cu'n.

¹⁰ Ma jalu' ilu' jun c'olaj reina, tbit tzaju' cobox inyol yi swale' teru':

Che'lken yi e' taj xtxu'u' te c'u'lu'.

Ncha'tz che'lken yi e' tanumu' te c'u'lu'.

¹¹ Na tan yi balajilu' wi'nin na pek' kareyil te'ju'.

Tajwe'n bin yil tbitu' yi tetz ca'wl.

- 12 Nin yi e' me'l yi rey cwent Tiro, scyuch' yi e' ric, chu'l swutzu' tan toye'n e'chk balaj oy teru', na yi cyajbil, i'tz yi nink tz'el k'ajabu' scye'j.
- 13 E'u' katanum, quilninu' yi reina tz'ucu'le'j.
Chin yube'n nin i', na weko'n tib, nin oro cu'n at te yi be'ch tetz.
- 14 Chin weko'n nin tib, na cho'n tz'ocopon swutz yi rey.
Nin xomche' yi e' mas xun tan tak'le'n i'.
- 15 Wi'nin chitzatzine'n.
Na chitzatzin na chocopon swutz yi rey.
- 16 Ilu' kareyil tbitzaju':
Cyakil yi e' cy'ajlu' scyuch' yi e' mamaju', chocopon tetz ajcaw chi banake' yi e' mam cyenu' saje'n, nin xchicawunk bene'n tzi'n.
- 17 Tzinjoye' puntil tan cyoque'n cyakil wunak tan na'wse'n yi bi'u' sbne' opon tunintz.
Na tajwe'n cyak'ol wunak k'aju' ben k'ej ben sak.

46

Cyakil nin k'ej xomij kaRyosil ske'j

- 1 KaRyosil, i' colol ketz.
Nin i' na ak'on kachamil.
Nin list nin i' tan kuch'eye'n, yi na ultzaj e'chk sotzaj c'u'lal skawutz.
- 2 Cha'stzun te quil kaxob, mpe nink xchuc tib cyakil yi munt, nin mpe nink tz'icy' yi e'chk wutz xe mar.
- 3 Mpe nink jincan yi mar, nka nink xchek'e'n tib yi pak'bil mar, quil kaxob.
Ncha'tz mpe nink xchuc tib yi e'chk wutz,* quil kaxob.
- 4 Na at jun tzanla' yi na tak' tzatzin tetz yi tnum tetz Ryos.
Cho'n at le luwar yi chin xan nin kale najle't i'.
- 5 Stz'a'tok yi wi'tz Ajcaw le jun tnuma'tz.
Nin qui't xit tetz ben k'ej ben sak.
Na yil tz'ul skil tane'n, tz'ocopon i' tan quich'eye'n yi e' aj tnuma'tz.
- 6 Cyakil yi e' nación xchixobok, nin wi'nin xchilucne'.
Na xchixobok yil quibitnin yil jilon tzaj Kataj.
Nin chelepon cu'n swutz, yil quibit yol i'.
- 7 Na yi kaRyosil xomij ske'j, yi Ryos yi cya'l na xcy'e' quen te'j, i' yi Ryosil kamam Jacow, ite'n nin i' colol ketz jalu'.
- 8 Or bin cyeru' chisajku' tan xmaye'n cyakil yi e'chk takle'n balaj, yi ja bnix tan Kataj tzone'j wuxtx'otx'.
Jun cu'n chelepon yabu' te'j.
- 9 Na ja xcy'e' tan makle'n e'chk oyintzi' bene'n tzi'n wi munt.
Ja xcy'e' scye'j yi e' contr, na wak'u'n cu'n nsaj chiflech tu chilans ta'n.
Nin ja oc k'a'kl cyakil yi chicare't, yi na xcon cya'n tetz oyintzi'.
- 10 Ma jalu', je yol i'e'j: "Makwok itib te oyintzi' swe'j.
Tajwe'n tan itocsal yi i ina'tz in Ryos.
Nin yi i ina'tz in Ajcaw squibaj cyakil yi e'chk nación.
Wetz cu'n cyakil yi ama'l bene'n tzi'n wi munt," stzun i'.
- 11 Na xomij yi Kataj Jehová ske'j, yi jun yi cya'l na xcy'e' quen te'j.
Na ite'n nin Ryosil Jacowa'tz, i' colol ketz jalu'.

47

Ryos, i' yi wi'tz ajcaw bene'n tzi'n wi munt

* 46:3 Yi yol "wutz" na jop e'chk gobierum, Is 2:2; Dn 2:35, 45. Nin yi yol "mar" na jop wi'nin wunak.

- ¹ Ma jalu', cyakil axwok yi atix bene'n tzi'n wi munt, kaḡpok'loj kak'ab tan tak'le'n kak'ajsbil tetz Ryos.
Tzatzin cu'n kaḡch'ink tan tak'le'n k'ej i'.
- ² Na yi ketz Kataj cya'l jun na xcye' quen te'j.
Chin xo'wbil nin yi tetz porer, na i' yi wi'tz ajcaw bene'n tzi'n wi munt.
- ³ Ja xcye' i' tan chixite'n cu'n cyakil yi e' nación yi ja chu'l tan oyintzi' ske'j.
Nin ja tak' i' ama'l sketz tan kacawune'n squibaj.
- ⁴ I' ntxa'one'n yi ketz ka'ama'l tan jale'n kak'ej, yi o' xonl k'ajtzun kamam Jacow.
Na wi'nin na pek' i' ske'j.
- ⁵ Ma jalu' tzan je'mpone'n tan c'olewe'n tibaj yi tetz c'olchbil kale tz'oque't tan cawu'n.
Tzatzin cu'n na chiḡchin wunak, nin na tzan e'chk chun tan tak'le'n k'ej i'.
- ⁶ Kak'e' bin kak'ajsbil tetz, na i' kareyil.
- ⁷ Kak'e' kak'ajsbil swutz i', na i' yi wi'tz ajcaw tibaj cyakil yi e'chk ama'l bene'n tzi'n.
- ⁸ Yi kaRyosil i' yi wi'tz ajcaw tibaj cyakil nación.
Nin ja c'ole' wi ḡchem yi chin xan nin.
- ⁹ Cyakil chibajxom yi e'chk nációna'tz, scyuch' yi e' wunak yi at chik'ej, ja chu'l swutz Kataj, nin ja cho'c tajlal yi tanum Ryos, yi Ryosil kamam Abraham.
Na yi Kataj Ryos i' yi wi'tz Ajcaw squibaj cyakil ajcaw yi ate' wi munt.

48

At wi'nin k'ej yi ama'lyi na bi'aj Sión, na ya'stzun yi tnum yi txa'ijt tan Ryos

- ¹ At wi'nin k'ej Kataj.
Cha'stzun te tajwe'n tan kak'ol k'ej i'.
Kak'e' k'ej i' le ama'l yi txa'ijt ta'n, yi wi'wtz yi chin xan nin.
- ² Chumbalaj nin yi wi'wtz Sión yi at lije'n kale najle't Kataj.
Nin yi jun ama'la'tz, ja jal k'ej ḡchiwutz cyakil wunak bene'n tzi'n.
Nin wi'nin na chitzatzin te'j, na cho'n najlij yi wi'tz rey tul.
- ³ Yi kaRyosil cho'n at le tetz ca'l yi at Jerusalén.
Nin ba'n kopon tan colo'n ib swutz.
- ⁴ Na yi e' ajcaw lakak tnum, je'nak chimolol quib tan oyintzi' te'j.
- ⁵ Poro yi quilol yi jun balaj tnuma'tz, nin e' xobtz, nin e' el ojk.
- ⁶ Wi'nin chixobe'n yi cyele'n ojk.
Wi'nin il ate' cu'nt tan xo'w.
Cho'n cu'n quitane'n chi na ilin jun xna'n yi ntaxk ul yos tuch'.
- ⁷ Ja che'l xit chi na ban chibarc yi e' aj Tarsis yi na oc bowl jun chin cyek'ek' scye'j.
- ⁸ Ja kubit cyakil yi e'chk takle'n balaj yi bnixnak tan kaRyosil, yi Kataj yi cya'l jun na xcye' quen te'j.
Poro yi jalu' ja kil tan kawutz, yi bintzinin at yi tetz porer tan colche'n yi tnum Jerusalén.
Nin jun cu'n quil xit tetz ben k'ej ben sak.
- ⁹ Cha'stzun te ilu' kaRyosil, te yi ato' xe yi teru' ca'lu', na ko'c tan xtxumle'n cyakil yi banl talma'u'.
- ¹⁰ Nin cyakil wunak bene'n tzi'n na chitzan tan tak'le'n k'aju', na at wi'nin k'aju'.
Ej nin yi na ocu' tan pujle'n xtisya' chin tz'aknak cu'n na tuleju'.
- ¹¹ Cyakil yi e' yi ate' le wi'wtz Sión na chitzatzin.
Ncha'tz cyakil yi e' yi ate' lakak e'chk tnum cwent Judá, na chitzatzin len.
- ¹² Ma jalu' or cyeru'.
Chixonku' solte'j yi tapij yi at te yi tnum Sión.
Cyajle'u' yi jun c'oloy torre yi at, yi na xcon cyak'un yi sanlar tan colche'n yi tnum.
- ¹³ Chixmayninu' yi jun chin balaj tapij yi at solte'j yi ama'l, tu yi e'chk balaj ca'l yi at.
Ba'n tzun cyalu' scyetz cyakil chinitxajilu' sbne' opon tunintz.

14 Ba'n chitxolu' scyetz yi ya'stzun tane'n yi ketz kaRyosil, nin yi sbajxok i' skawutz, sbne' opon tunintz.

49

Qui'c ltak' ko cho'n lk'uke' kac'u'l te pwok

1 Quibit tzaju' cyakil yi e'u' yi ate'u' bene'n tzi'n wi munt.

2 Nin yi xtxolbil yi swale', i'tz cyetz ric nin i'tz cyetz yi tal prow me'ba'.

Qui'c na ban yi ko at k'ej jun nka qui'.

3 Swale' cobox xtxolbil scyeru' yi at xe', yi at q'uixbel tan tele'n katxum tetz.

4 Chinumeku'. Quibite'u' inyol, na xconk e'chk elsawutzil wa'n tan lajluchaxe'n
 xchiwutzu'.

Ncha'tz xomok kbetz te kulil yi inyol.

5 Quil chinxob yil tz'ul e'chk c'alaj tiemp tzinwutz.

Ej nin quil chinxob yil cho'c incontr tan joyle'n puntil tan inlo'one'n.

Mpe nink baj chisutil quib swe'j.

6 Na yi e' incontra'tz, cho'n k'uklij cyetz chic'u'l te yi cyetz chime'bi'l, na na cyocsaj quib
 nim te yi at scyuch'.

7 Poro quil xcy'e' yi chime'bi'l tan chicolpe'n.

Na qui'c rmeril tan xcone'n pwok tan xchojle'n quil swutz Ryos.

8 Na quil xcy'e' pwok tan lok'che'n stz'ajbil jun yaj.

9 Nin quil xcy'e' pwok tan bene'n xkon tiemp jun yaj, nka tan claxe'n tk'ab quimichil.

10 Na qui'c nin jun yi qui'k na quim, ma na tircu'n na kaquim len.

Qui'c na ban yi ko i'tz jun yaj yi at wi'nin tajtza'kl, nka i'tz jun tal prow yi qui'c tajtza'kl.
 Tircu'n na kaquim. Nin cyakil yi e' yi at chime'bi'l, cho'n na cyaj cyen chime'bi'l tk'ab
 junt.

11 Mpe nink cu' bi' jun yaj te jalaj tx'otx', nk'e'tz tetz.

Na yi mero tetz najbil i'tz yi camposant, nin cho'n lcyaj i'-tz le jun najbila'tz, tetz ben k'ej
 ben sak.

12 Poro yi mero bintzi i'tz:

Yi qui'c nin jun yaj yi qui'k quim, na tircu'n skaquimok.

Qui'c na ban mpe chin ric nink o', skaquimok len chi na chiban yi e' txuc.

13 Ej nin ya'stzun sbajok scye'j yi e' yi cho'n k'uklij chic'u'l te chichamil.

Ej nin ya'stzun sbajok scye'j yi e' yi cho'n k'uklij chic'u'l te chinimel.

14 Na yi na ul quimichil xchiwutz yi e'a'tz, chixomok te'j chi na chixom yi e' cneru' te
 chipstor.

Ma yi e' balaj nak, chitx'aconk scye'j yil tz'ul skil.*

Ma yi e' rica'tz k'aynakt chiwankil tcamposant.

Na yi cyetz chinajbil i'tz yi camposant.

15 Poro yi in wetz, tz'ocopon Wajcaw, yi inRyosil, tan incolche'n tan qui inquime'n
 junawes.

Nin nna'je'n te i', tetz ben k'ej ben sak.

16 Qui bin chibisunu' yi na quilu' yi at e' yi wi'nin jale'n chipu'k, nin yi wi'nin jale'n
 chime'bi'l.

17 Na yi e'a'tz yi at wi'nin chime'bi'l, qui'c mu'x tal nink tz'aj cya'n yil chiquim.

Mpe ik chipu'k nka chime'bi'l.

18 Mpe nink chitzatzin te chipu'k te yi cobox k'ej yi ate' tzone'j wuxtx'otx', qui'c ltak'.

Mpe nink cyak' wunak chik'ej tan paj yi e' ric, qui'c ltak' scyetz yil chiquim.

19 Na tz'opon jun k'ej yi xchiquimok, nin qui't quil wutz k'ej sbne' opon tunintz.

20 Poro yi mero bintzi i'tz, yi qui'c nin jun yaj yi qui'k quim, ma na tircu'n skaquimok.

* 49:14 "Yil tz'ul skil" na elepont yil chitz'ij junt tir yi e' balaj.

Qui'c na ban mpe wi'nin kak'ej, skaquimok len chi na chiban yi e' txuc.

50

Yi kaRyosil i' yi mero balaj pujul xtisya' yi qui na je k'ab twi' jun

¹ Je yol yi Kataj yi wi'tz Ryos.

Na ja che' baj xchakol cyakil wunak yi najlche' bene'n tzi'n wi munt.

Ja che' baj xchakol cyakil yi e' yi ate' tele'n tzi'n tu cyakil yi e' yi ate' toque'n tzi'n tan ma'le'n cyajtza'kl.

² Cho'n at i' le yi wi'wtz Sión yi chin yube'n nin.

Nin chin litz'un nin yi pak'puchal i'.

³ Yil tz'ul i' tan cawu'n nk'e'tz ewun cu'n tz'ul, ma na bajxij jun chin wutzile'n k'ak' swutz.

Nin solte'j i' cho'n cunin tane'n chi na ban salchcam.

⁴ Chu'l molol cyakil wunak tan cyoque'n tetz stiwil yil tz'oc i' tan tak'le'n caws yi tetz tanum.

Chu'l cyakil yi e' yi ate' tcya'j, tu cyakil e' yi ate' wuxtx'otx' tan tilwe'n yi mbi sbajok te yi tetz tanum.

⁵ Ej nin je yol i'e'j:

“Molwoke' cyakil yi e' yi k'uklij chic'u'l swe'j, yi e' yi chisuknak chiyol yi chixomok swe'j, nin yi ja xcon chitx'ixwatz tetz quiwel chiyol,” stzun Ryos.

⁶ Nin cyakil yi e' yi ate' tcya'j scyale', yi i' yi mero balaj pujul xtisya' yi qui na je k'ab twi' jun.

⁷ Ncha'tz na tal i':

“Bitwok tzaj yi axwok xonl Israel, axwok intanum.

Katx'aje' te'j cyakil yi itil, na yi in wetz, in iRyosil.

⁸ Qui na chintzan tan talche'n tzitetz, yi qui'c xac cyakil yi e'chk itx'ixwatz yi na ipatwok swetz, nka yi qui'c xac cyakil yi e'chk oy yi na itak'wok swetz.

Ba'n atit tircu'n.

⁹ Poro yi mero bintzi i'tz yi qui tajwe'n swetz.

Qui tajwe'n tan injakol jun ne'x wacx nka jun cneru' tzitetz, na wetz cu'n cyakil txuc.

¹⁰ Wetz cyakil jilwutz txuc yi at bene'n tzi'n wi munt.

Wetz cyakil smaron txuc tu yi e' txuc tetz awna'n.

¹¹ Wetz cyakil jilwutz txuc yi na chixicy'in tcya'j.

Ncha'tz yi e' yi na chixon wuxtx'otx'.

¹² Yi nak waj baj jun wetz wa'n te yi e' txuca'tz qui tajwe'n tan injakol tzitetz, na wetz cyakil yi at wuxtx'otx'.

¹³ ¿Na pe tzun baj yi e'chk xchi'bel yi wacx wa'n yi na itoywok swetz?

Nka ¿na pe tzun baj yi xch'el yi e'chk chiw wa'n, yi na ibiywok tetz itx'ixwatz? Qui'.

¹⁴ Mas balaj yi nink cxyoŕinwok swetz yi in yi wi'tz Ajcaw, swutz yil tzitak' jun c'oloy itx'ixwatz.

Mas balaj yi nink cxe'lwok cu'n te iyol yi isuknak swetz.

¹⁵ Nin yil cxo'cwok swutz il, ba'n tzun tzijakwok xch'eybil itetz swetz.

Na list atine't tan ich'eye'n, bantz itoque'n tan tak'le'n ink'ej,” stzun Kataj bantz.

¹⁶ Poro ncha'tz stale' i'-tz scyetz yi e' juchul il:

“¿Mbi xac na ital yi xomquix te inca'wl, nin qui na ibanwok tane'n?

Na na italwok yi tajwe'n chixom wunak te yi wetz inchusu'n, poro yi axwok itetz qui na cxomwok te'j.

¹⁷ Chumbalaj nin axwok tane'ntz, poro iwutz tu', iplaj tu'.

Na ja cyaj cyen itilol inchusu'n. Nin qui't na cxomwok te'j.

¹⁸ Na ilenin axwok alk'om, nin axwok aj xna'ninl.

¹⁹ Chin la'j nin axwok, nin chin txumul yol nin axwok.

²⁰ Yi axwok itetz na cu' ichem tan chiyolche'n yi e' wunak.

Nin ncha'tz, pe ik yi mero ititz'un, na cxo'cwok tan xtxumle'n yol te'j, nin tan yolche'n i'.

²¹ Ya'stzun na ibanwoktz.

Poro i tane'n tziwutzwok, yi quil wak' icaws tan cyakil yi mbi na iban.

Poro nk'e'tz ni'cu'n in chi axwok itetz.

Ma na jun cu'n, swak'e' icaws.

Chin clar cunin na chintzan tan talche'n yi yola'se'j tzitetz.

²² "Or tzitilwok, quil tz'el inyol te ic'u'l.

Na kol tzitilwok cyen inchusu'n, swak'e' icaws.

Nin cya'l jun tz'ocopon tan icolche'n.

²³ Na yi e' yi na cyak' ink'e'j, ya'stzun yi e' yi na chityoñin swetz.

Nin yi e' yi na chiban tane'n inca'wl, ya'stzun yi e' yi nocopon tan chicolpe'n," stzun Ryos bantz.

51

At rmeril kajak cuybil kapaj swutz Ryos

¹ Siwl Ta', elk k'ajabu' swe'j.

Stzajscunu' yi wil tan yi banl talma'u'.

² Tcy'ajlenu' yi yab ajtza'kl yi cy'a'n wa'n.

Xitcunu' cyakil yi impaj intx'ok'be'na'tz.

³ Wajcaw, na el intxum tetz yi in jun chin wi'tz pajol ca'wl swutzu'.

Nin qui na el yi wil te inc'u'l.

⁴ Ja injuch wil swutzu' Ta'.

Na ja imban yi e'chk takle'n yi qui na pek'u' te'j.

Nin ba'n atit yi kol tak'u' incaws.

Na yi na tak'u' caws jun, qui na xubsiju' te'j.

⁵ Ta', na el intxum tetz yi in jun juchul il jetz yi witz'le'nix.

Na te yi atin tzaj le wankil intxu', cy'a'n nin yi ilc'ol wa'n.

⁶ Poro yi teru' Ta', na tzatzinu' scye'j yi e' yi skoj cu'n te cyalma'.

Nin ja tak'u' katxumu'n tan kabnol yi e'chk takle'n balaj.

⁷ Chin xansaju' tan hisopo*, bantz stzaje'n yi wil.

Xtx'aje'u' te walma' nin skojaxk chi tane'n nok' yi chin stum nin.

⁸ Tak'u' junt tir yi tzatzin swetz, na na waj yil chintzatzin, ptzun jajak chin cawsaju'.

⁹ Qui'k tz'ocu' tan xtxumle'n yi wil.

Stzajscunu' cyakil yi impaj.

¹⁰ Wajcaw, lok xtx'ixpuju' wajtza'kl.

Na na waj yil jal jun ac'aj wajtza'kl yi jicyuch te'j.

¹¹ Qui'k chin jatxlenu' te'ju'.

Nin qui'k tcy'ajlenu' yi espíritu Sant swe'j.

¹² Ma na xchaje'u' swetz yi xe'nk chintzatzin junt tir, yi xe'nk tz'el intxum tetz yi ja chinclax.

Chin xch'eyaju' tan yi banl talma'u'.

¹³ Na yi wajbil i'tz tan inxcone'n tan chichusle'n yi e' pajol ca'wlu', bantz chixome'n te yi teru' tajbilu'.

¹⁴ Ta', qui't tak'u' junt tir ama'l swetz tan woque'n tetz biyol nak.

Nin kol tz'ocu' tan wuch'eye'n, swak'e' ink'ajsbil teru', nin tzintxole' yi balajilu'.

¹⁵ Wajcaw, xchaje'u' puntil swetz tan wuk'ol ink'ajsbil swutzu'.

Na na waj chimbitzin tan tak'le'n k'eju'.

¹⁶ Na na el intxum tetz yi qui na taj'u' e'chk oy, nka e'chk tx'ixwatz yi na kapat swutzu'.

List wutane'n tan tak'le'n e'chk oya'tz teru', poro na el intxum tetz yi qui na pek'u' te'j.

* **51:7** Yi "hisopo" i'tz jun wi' xtze' yi nxcon cyak'un yi e' judiy tan stz'ite'n xch'el chitx'ixwatz. Ex 12:22.

17 Poro yi teru' tajbilu' i'tz yi nink kabisun tan kil, nin yil kocsaj kib juy swutzu'.
Na na cuyu' chipaj yi e' yi nternin na chibisun tan quil, nin yi na chok' tan paj.

18 Wajcaw, elk k'ajabu' te Si6n yi tanumu'.

Tan banl talma'u' elk k'ajabu' ske'j.

Tak'u' ama'l tan bnixe'n junt tir yi tapij solte'j yi tnum Jerusal6n.

19 Na ko na kabisun tan kil, jun cu'n stzatzinku' te yi koy tu e'chk katx'ixwatz yil kapat swutzu'.

Tzatzinku' te e'chk katx'ixwatz'tz yi na kapat swutzu'.

Nin tzatzinku' te e'chk ne'x wacx yi na chiquim ka'n tetz koy.

52

Qui'c na tak' scyetz yi e' mal nak yi na cyocsaj quib nim tu cyajtza'kl

1 E'u' bajxom, mbi xac na cyocsaj quibu' nim tu yi e'chk takle'n cachi' yi na chibanu' scye'j wunak.

Na yi ketz kaRyosil at mas tetz xchamil swutz alchok ajcawil, nin quinin bajsbe'n tetz yi banl talma' i' ske'j.

2 Na yi e' cyeru' ntin na chitzanu' tan xtxumle'n e'chk takle'n cachi'.

Ncha'tz chin cyajbil ninu' xchaq'ue'n e'chk yol.

Nin chin xo'wbil nin yi e'chk yol yi na el tzaj le chitzi'u'.

Cho'n cunin chijilonu' chi tane'n jun cchilu' yi chin a' nin wi'.

3 Mas tcu'n na chipek'u' tan banle'n yi e'chk takle'n cachi', swutz yi e'chk takle'n balaj.

Nin mas balaj tcu'n yi la'jil xchiwutzu' swutz yi bintzi.

4 Yi e'chk yol yi na chiyolu' ntin na xcy'e' tan chixite'n yi e' wunak, na chin la'j nin e'u'.

5 Poro Ryos tz'ak'on chicawsu' tetz ben k'ej ben sak.

Na chijeponu' buk'ij tane'n nin xche'lk cunu' swutz.

6 Cyakil yi e' yi cho'n k'uklij chic'u'l te Ryos, squile' cyakil yi xtxolbila'tz, nin xchixobok ta'n.

Poro xchitze'enk scye'j yi e' mal naka'tz, nin scyale':

7 "I'woken nin, yi mbi mbajij scye'j yi e' mal naka'tz.

Yi cyetz, qui nk'uke' chic'u'l te Ryos.

Ma na cho'n nk'uke' chic'u'l te yi cyetz chime'bi'l.

Nin qui na quil cyen yi juchle'n il."

8 Ma in wetz, cho'n cu'n wutane'n xe ca'l Ryos chi tane'n jun wi' oliw yi chumbalaj nin, na ilenin cho'n k'uklij wetz inc'u'l te Ryos.

9 Wajcaw, ilenin swak'e' ink'ajsbil teru'.

Nin chintyo'xink teru' tan yi e'chk takle'n yi ja bnix tanu' swe'j.

Nin ncha'tz ilenin sk'ukek inc'u'l te'ju', na chumbalaj nin ilu', nin quinin bajsbe'n tetz yi banl talma'u'.

53

Chin juntlen nin cyajtza'kl yi e' mal nak

1 Xchiwutz yi e' yab qui'c Ryos at.

Yi e'a'tz qui'c mu'x tal chixac.

Nin yi e'chk takle'n yi na chiban, chin xa'bil nin.

Cya'l jun yi najk pek' tan banle'n yi e'chk takle'n balaj.

2 Poro yi Kataj Ryos na xmayin tzaj jalen tzi'n tcya'j.

Na tzan i' tan tilwe'n yi ko at jun wunak yi at tajtza'kl, jun wunak yi na tzan tan xtxumle'n i'.

3 Poro cya'l jun najk tzan tan joyle'n Ryos, na e' cu'n tx'akxnak.

Cya'l jun najk pek' tan banle'n yi e'chk takle'n balaj.

Siquier jun.

⁴ Yi e' mal naka'tz qui'c mu'x cyajtza'kl.

Na na chiban wi'nin takle'n yi cachi'.

Nin na cho'c tan chibajse'n yi e' intanum, chi na chiban tan bajse'n pam.

Siquier mu'x tal nak cyek xchi' Ryos.

⁵ Poro tz'opon jun k'ej yi xchixobok.

Mpe qui'ck na bajij, poro yi cyetz, chichuc xchixo'wsaje' quib.

Na tz'ocopon Ryos tan chixite'n cu'n junawes, na tz'ocopon tan xite'n chibakil.

Chocopon ta'n tetz chitze'lbe'tz wunak, na qui na pek' i' te cyajtza'kl.

⁶ Cho'nk saj yi colol ketz yi o' xonl Israel wi Sión.

Nin katzatzink yil kamolxij junt tir, yi o', yi o' tanum Ryos, yi elnako' xit bene'n tzi'n wi munt.

Tircu'n o', o' xonl Jacow, o' xonl Israel, skatzatzink yil kamolxij junt tir.

54

List Kataj tan kacolche'n xchik'ab kacontr

¹ Wajcaw, ilu' inRyosil.

Chin cole'u' tan yi teru' xchamilu'.

Chin cole'u' tan yi teru' poreru'.

² Na cu' inwutz teru' Ta', na ilu' inRyosil.

Tbite'u' intzi' inkul. Tbite'u' yi wajbil.

³ Na ja je' chimolol quib yi e' wunak yi na cyocsaj quib nim tu cyajtza'kl tan oyintzi' swe'j.

Nin yi cyajbil i'tz tan imbiyle'n cu'n.

Yi e'a's siquier nin najk cyek xchi'u'.

⁴ Poro ilu' inRyosil. At ninu' tan wuch'eye'n.

Nin quil tak'u' ama'l scyetz tan imbiyle'n cu'n.

⁵ Nin stk'e'u' chicaws yi e'a'tz.

Nin e' te'n chibaj tc'u'l yi e'chk takle'n yi ja baj chitxumul swe'j.

Wajcaw, che' xit cu'nu' yi e' inontra'tz, na ba'n k'uke' inc'u'l te'ju' yi list atitu' tan wuch'eye'n.

⁶ Ej nin ko ya'tz, swak'e' intx'ixwatz teru'.

Nin swak'e' k'aju', na chumbalaj nin ilu'.

⁷ Na ja chinclax tanu' tk'ab cyakil yi e'chk sotzaj c'u'lal.

Nin ja che'l cu'n cyakil incontr tanu' swutz.

55

Na cu' intzi' swutz Ryos tan paj yi xo'w yi atin cu'nt

¹ Ilu' inRyosil, tbite'u' yi intzi' inkul.

Qui'k tew tibu' tzinwutz.

² Tbite'u' bin cobox tal inyol.

Nin stza'we'u' yi wajbil.

Na na cu' inwutz teru', tan paj yi chin bisbil nin atin cu'nt.

³ Na na chinxob yi na wit yi na chi'ch'in yi e' incontr wutz incoc.

Na chitzan tan inxo'wse'n.

⁴ Yi walma' na chucne' tan xo'wl.

Pyor yi na wit yi chinquimok cya'n.

⁵ Chin xo'wbil nin wutane'n xchik'ab incontr.

Wi'nin na chinlucne' tan paj.

⁶ At na ban cu'nt na intxum, yi chumbalaj nin klo', yi atk inxicy' chi tane'n jun plomx, tan wele'n ojk xchiwutz yi e' inontra'tz, bantz inclaxe'n.

⁷ Ba'n klo' ne'l ojk xchiwutz.

Nin chimben joylaj tan joyle'n jun ama'l tan wujewe'n tul.

Ba'n chimben tul e'chk ama'l tz'inunin tu', bantz cya'l chinxuxin.

⁸Swewe' wib swutz yi tojkbil yi cyek'ek'.

Nin tzincole' klo' wib, tk'ab alchok e'chk takle'nil.

⁹Poros Ta', xitcunu' yi cyajtza'kl yi e' inontra'tz.

Suk' cunu' chiyol, na jaltnin xtxumle'n e'chk ilc'ol cya'n.

¹⁰Qui'c jun ba'n xchixo'l, na e' len cu'n juchul il.

Na cyakil k'ej, nin cyakil ak'bal, na chixon tnum tan juchle'n quil.

E' len cu'n biyol nak. E' len cu'n aj oyintzi'inl.

¹¹Ntin na cho'c tan kasuble'n, nin tan kabiyle'n.

¹²Poros nk'e'tz jun awer nak yi wetz inontra, yi na tzan tan inxuxe'n.

Nin nk'e'tz jun yi mero na chi'ch c'u'l swe'j, nka yi mero wetz inontra, yi na tzan tan joyle'n puntil tan inlo'one'n.

Na i'-k jun mero inontra'tz, ba'n klo' lwew wib swutz.

¹³Ma na i'tz ax, yi junit o' tzawuch', yi kamiw kib tzawuch', yi nternin na ke'l na ko'c tzawuch'.

¹⁴Ncha'tz, junit nxka'k tzawuch' tan c'u'laje'n Ryos le templo.

Mero kamiw kib tzawuch'.

¹⁵Poros na klo' waj yi xe'nk chiquim e' inontra'tz.

Na waj yi nink chisotz tircu'n.

Na e' len cu'n juchul il. Jaltnin juchle'n il na chitxum.

¹⁶Ma in wetz copon inwutz tetz inRyosil, nin jun cu'n xchinclaxok ta'n.

¹⁷Sk'ejl nin lak'bal copon inwutz tetz.

Nok'ok swutz i'. Nin jun cu'n tz'elepon k'ajab swe'j.

¹⁸Nin kol chimben tan oyintzi', i' tz'ocopon tan incolche'n tan qui inquime'n.

Mpe jun c'olaj cu'nk inontra, quil tak' i' ama'l tan inquime'n.

¹⁹Yi wetz inRyosila'tz, ilenin na tbit intzi' inkul, na itz' i' tetz ben k'ej ben sak.

Stak'e' chicaws yi e' inontra, na yi e' inontra'tz, qui na chitx'ixpuj cyajtza'kl, nin qui na cyek xchi' Ryos.

²⁰Na na cho'c tan chibiyle'n yi mero cyamiw.

Nin qui na chibisun tan paj.

²¹Nin yi na chijilon yi e' wunaka'tz, chumbalaj yol na xcon cya'n.

Poros apart chitxumu'n, na yi na xcon e'chk putzpuj yol cya'n, i'tz tan chisuble'n tu' wunak.

Na yi cyetz chitxumu'n, tu chiyol, chin xo'wbiil nin.

Na ni'cu'n chiyol tu jun spar yi na kalo'on ta'n.

²²Mas balaj kak'e' cyen tircu'n yi bis o'kl yi na ul skawutz tk'ab Ryos, na list i' tan kaquiwise'n.

Nin quil tak' i' ama'l scyetz yi e' yi na cyek xchi' i', tan chicyaje'n cyen junawes tul il.

²³Poros Ta', na el intxum tetz yi e' subul nak, scyuch' yi e' biyol nak.

Quil ben xkon mas chitiemp, ma na xchimukxok chan cye'tz tcamposant.

Poros yi in wetz, ilenin sk'ukek inc'u'l te'ju'.

56

Cho'n k'uklij inc'u'l te Ryos nin na wak' k'ejyi yol i'

¹Wajcaw, elk k'ajabu' swe'j.

Na wi'nin e' yi na chitzan tan joyle'n puntil yi xe'nk tan inlo'one'n junawes.

Sk'ejl nin lak'bal na chitzan tan inxuxe'n.

²Qui'c nin jun tkuj yi qui'k na cho'c tan joyle'n puntil tan inlo'one'n.

Ej nin jun c'olaj cu'n e', yi na chi'ch chic'u'l swe'j.

³Poros Wajcaw, yi na chinxob, cho'n na k'uke' inc'u'l te'ju'.

- 4 Cho'n k'uklij wetz inc'u'l te Kataj Ryos, nin na wak' ink'ajsbil tetz, tan cyakil yi e'chk takle'n balaj yi suki'nt ta'n swetz.
Qui tzun chinxob tetz alchok takle'nil yi na chitzan wunak tan xtxumle'n swe'j, na xomij i' swe'j.
- 5 Cyakil nin k'ej, tx'ixpu'n cunin inyol cya'n, na yi cyajbil i'tz yi x'e'nk ne'l cu'n swutz.
- 6 Nternin na chitzan tan joyle'n puntil tan imbiyle'n.
Xomche' cyen tu' tan inq'uicy'le'n, yi na' na na'j nint.
Na yi cyajbil i'tz tan inquime'n cya'n.
- 7 Wajcaw, ¿ixkaj xchiclaxk tzunk yi e' juchul ila'tz tanu'?
Chi'chok quen bin c'u'lu' scye'j. Che' xitcunu'.
- 8 Wajcaw, sak swutzu', yi jatna' tir yi nne'l ojk tan incolol wib xchiwutz yi e' incontra'tz.
Jat lo' tir yi ja nok' tan paj yi e' incontr.
Poro nachij tanu', na na cu' tanu' swutz yi teru' liwru'.
- 9 Poro na el intxum tetz, yi kol xomu' swe'j, chelepon ojk yi e' incontr.
Na yi na injak xch'eybil wetz teru', na che'l ojk tzinwutz, na jun cu'n xomij wi'u' swe'j.
- 10 Poro cho'n k'uklij inc'u'l te Wajcaw.
Nin na wak' k'ej yi yol i' yi tz'iba'nt cyen.
- 11 Cho'n k'uklij wetz inc'u'l te Kataj Ryos.
Nin na wak' ink'ajsbil tetz i', tan cyakil yi e'chk takle'n balaj yi suki'nt ta'n swetz.
Qui tzun chinxob tetz alchok takle'nil yi na chitzan wunak tan xtxumle'n swe'j, na xomij i' tan inq'uicy'le'n.
- 12 Nelepon cu'n te yi minsuk teru'.
Nin tzatzin cu'n tzimban tane'n.
- 13 Na ja chinclax tk'ab quimichil tanu'.
Nin qui nta'k'u' ama'l tan incwe'n junawes, bantz inxome'n te tajbilu'.
Na ilu' ak'ol wajtza'kl, ilu' intxebil tane'n.

57

Jakle'n xch'eybil ketz tetz Ryos

- 1 Wajcaw, ilu' inRyosil, elk k'ajabu' swe'j.
Elk to'kl c'u'lu' swe'j, na cho'n na cu' inwutz teru' tan toque'nu' tan incolche'n.
No'ken tzak' xicy'u'. Chin cole'u' jalen yil tz'icy' e'chk takle'n yi na tzan tan inxuxe'n.
- 2 Copon inwutz teru' na ilu' inRyosil.
Na na el intxum tetz yi at wi'nin k'uju', nin jun cu'n tz'ocoponu' tan wuch'eye'n.
- 3 Nin tan tu' banl talma'u' tz'ul xch'eybil wetz tzi'n tcyaj'.
Nin chinclaxok xchik'ab yi e' incontr yi nternin na chitzan tan joyle'n puntil tan inquime'n.
- 4 Wajcaw, txant tan inlo'one'n cyak'un incontr.
Na ja wi't chincu' wuxtx'otx'.
Atin xchixo'l e' incontr yi chin xo'w'bil nin e'.
Na ni'cu'n e' tu balum yi na baj wunak cya'n.
Na yi e' cyetz, na chixcye' tan chibiyle'n wunak.
Na yi cye', i cu'n lans tu flech.
Nin yi chitzi', i cu'n chin spar yi juyuch wi'.
- 5 Ma jalu' ilu' inRyosil, at wi'nin poreru', at wi'nin k'uju'.
Na yi ilu' teru', ilu' na cawunu' tibaj cyakil yi e'chk takle'n yi at bene'n tzi'n wi munt, nin yi at tzi'n tcyaj'.
- 6 Yi e' incontr, ja cho'c tan joyle'n puntil yi x'e'nk tan inlo'one'n.
Ja cho'c tan inxo'wse'n.
Nin ja cho'c tan banle'n e'chk tramp swe'j, poro e' te'n nchicu' tc'u'l.

- 7 Ma yi in wetz, list wutane'n tan tak'le'n ink'ajsbil teru' Ta'.
List tane'n walma' tan tak'le'n k'uju'.
- 8 Jalchan cunin tz'elepon inwatl tan tak'le'n ink'ajsbil teru' Ta'.
Tetz cu'n walma' swak'e' ink'ajsbil teru'.
Xconk e'chk kbetz wa'n tan tak'le'n k'uju'.
Yi ntaxk je'ul k'ej xconk arpa tu salterio wa'n tan tak'le'n k'uju'.
- 9 Xchiwutz cu'n cyakil jilwutz wunak, chimbitzink tan tak'le'n ink'ajsbil teru'.
Qui'c na ban alchok ama'lil.
- 10 Na chin wutzile'n nin yi banl talma'u' swe'j, na na jepon cu'n jalen tzi'n tcya'j, nin na xcy'e' tan jople'n cyakil yi tcya'j.
- 11 Ma jalu' ilu' inRyosil, at wi'nin poreru', at wi'nin k'uju'.
Na yi ilu' teru', ilu' na cawunu' tibaj cyakil yi e'chk takle'n yi at bene'n tzi'n wi munt, nin yi at tzi'n tcya'j.

58

Jakle'n chicaws yi e' mal nak

- 1 I bin jalu' e'u' pujul xtisya',
¿na pe' chicawunu' sk'ilcunin?
¿Qui pe' na je' chik'abu' twi' jun?
- 2 Poro yi mero bintzi na je' chik'abu' chiwi' jujun.
Cho'n na xom chiwi'u' te yi e'chk ajtza'kl cachi'.
Nin mas tcu'n na jal oyintzi' skaxo'l tan paj.
- 3 Yi e' mal nak, e' nin mal nak cyera'tz te yi ntaxk chitz'ij.
E' cu'n la'j jetz yi quitz'le'nix. Nin ya'tz quitane'n cyeru'-tz.
- 4 Chin xo'w'bil nin e'u', na ni'cu'n e'u' chi jun lu'baj yi cy'a'n wenen ta'n.
Na na chilam cunu' chi'chinu' yi na ko'c tan yol scyeru'.
- 5 Ni'cu'n e'u' chi lu'baj yi qui'c chi'chin, yi qui na quibit e'chk son yi na oc xchiwutz tan chimoxe'n.
- 6 Ma jalu' Wajcaw, che' xit cu'nu' yi e' mal naka'tz.
Na ni'cu'n e' tu jun león.
K'uchlenu' yi cye'. Che'lk cu'n tanu' swutz.
- 7 Cho'nk chiban tanu' chi na ban a' yi jalcu'n na skej tul jun tziwun.
Nka chi na ban xtze' yi na skej tan k'ej.
- 8 Che'lk cu'n tanu' swutz.
Cho'nk chiban chi na ban jun xkop yi na quim yi na baj yi ta'al stzi'.
Nka chi na ban jun ni', yi na cye' cy'en tu' yi ntaxk jepon xa'wlil.
- 9 Oken chik'a'kl tanu' chi na ban tx'i'x.
Che' buk'e'nu' chi na u'lij e'chk xtze' yi qui'c xac.
- 10 Ma cyakil yi e' balaj, xchitzatzink cyera'tz, yil quil yil che'l cu'n yi e' mal naka'tz swutz.
Nin xchixonk tul chi'ch'el, tan xchajle'n yi qui'c chixac yi e' mal naka'tz.
- 11 Kalena'tz tzun cyal:
“Bintzinin, ba'n mban yi nk'uke' kac'u'l te Ryos.
Na i' yi wi'tz ajcaw yi na cawun bene'n tzi'n wi munt.”

59

Yi Kataj i' colol ketz xchik'ab kacontr

- 1 Wajcaw, ilu' inRyosil.
Chin cole'u' xchik'ab incontr.
Chin cole'u' xchik'ab yi e' yi na chitzan tan xtxumle'n tan inquimse'n.
- 2 Chin cole'u' xchik'ab yi e' mal nak.

Nin chin cole'u' xchik'ab yi e' biyol nak.

³ Elk bin k'ajabu' swe'j Ta', na at wi'nin e' yi chin cham nin e', yi na chitzan tan joyle'n puntil tan imbiyle'n.

Wech na qui'c wetz wil.

⁴ Wajcaw, tzinwutz wetz cya'l cunin na impajwit ca'wlu'.

Nin cya'l na injuchwit wil swutzu'.

Poroyi e' incontr nternin na chitzan tan joyle'n puntil tan wele'n cu'n swutz.

Elk bin k'ajabu' swe'j. Sajku' tan wuch'eye'n.

⁵ Na yi ilu' teru', ilu' kaRyosil yi cya'l jun na xcye' quen te'j.

Ilu' kaRyosil yi o' xonl Israel.

Che' cawse' binu' yi e' juchul ila'tz.

Qui'k tz'el k'ajabu' scye'j yi ta'k subul naka'tz.

⁶ Na yi na chu'l tzone'j lak'bal, ni'cu'n na chiban chi na chiban tx'i' tan wojo'n lak'bal.

Nin na baj chisutil te katnumil.

⁷ Ej nin te yi na cho'jkel, na swokin chitzi' nin nternin na chixcy'aklin.

Ej nin na cyaltz: "Cya'l na bitan kayol," che'ch.

⁸ Poro yi ilu' Ta', na tilu', nin na tbitu', cyakil yi mbi na chiban yi e' mal naka'tz.

Nin tze'e'n tu' na banu' scye'j.

⁹ Nin cho'n k'uklij inc'u'l te'ju', na yi ilu' teru', ilu' inRyosil.

Nin list atitu' tan wuch'eye'n, nin tan incolche'n.

¹⁰ Na tan tu' banl talma'u', tz'ulu' tan wuch'eye'n.

Nin xchaje'u' swetz, yi xe'n cu'n che' tuleju' yi e' incontr yil chilo'on.

¹¹ Qui'k tz'el k'ajabu' scye'j, bantz quilol yi e' intanum, nin quil tz'el te chic'u'l yi mbi sbajok scye'j.

Che' xit cunu' tan yi teru' poreru', bantz cyoque'n juy jak' ca'wlu'.

Na jun cu'n, ilu' yi colol ketz.

¹² Na yi e'a'tz, chin juchul il nin e', na qui'c nin ba'n te chijilon.

E' te'n nink chibaj tc'u'l yi chinimel.

Ej nin e' te'nk chibaj tul chiyol yi na cyal sketz.

¹³ Che'lk cu'n tanu' swutz.

Sajk colpuj wi'u' scye'j.

Che' sotzaj cunu' junawes, bantz tele'n chitxum tetz yi ilu' yi wi'tz Ajcaw, nin ilu' na cawunu' scye'j e' xonl Jacow, nin scye'j cyakil wunak bene'n tzi'n.

¹⁴⁻¹⁵ Yi e' wunaka'tz, ni'cu'n e' chi quitane'n tx'i', na na chu'l cwe'n k'ej tnum tan joyle'n chiwa'.

Poroko qui na noj chic'u'l, tu na cho'jkel tunintz nin na chok' tan we'j.

¹⁶ Poro yi in wetz Ta', swak'e' ink'ajsbil teru' cyakil jalchan.

Nin chin inwi' nin sbne' tan xtxole'n yi banl talma'u'.

Na ilu' yi colol wetz. Ej nin list atitu' tan wuch'eye'n yi na ul sotzaj c'u'lal tzinwutz.

¹⁷ Cha'stzun te swak'e' ink'ajsbil teru' ilu' Wajcaw, na ntin ilu', atu' tan wuch'eye'n, nin wi'nin na pek'u' swe'j.

60

Ko' xch'eyaju' xchik'ab kacontr

¹ Ilu' kaRyosil, ¿mbi tzuntz nko' cyaj cyen tilolu'?

¿Mbi xac na tak'u' bis sketz?

Na ja saj colpuj wi'u' ske'j.

Ta' ko' xch'eyaju', tak'u' junt tir kawalor.

² Na tan yi teru' poreru', ja chucan yi wuxtx'otx' nin ja aj pax.

Poromas balaj yil sban cunu' junt tir, chi yi tane'n nin, na wi'nin lo'one'n mas.

- ³ Ncha'tz ja tak'u' ama'l tan tule'n e'chk takle'n, yi chin xo'wbil nin swutz yi tanumu'.
Ja tak'u' jun kacaws yi chin xo'wbil nin.
- ⁴ Poro yi o' ketz yi cho'n k'uklij kac'u'l te'ju', ja je' jun techl tanu' tan kopone'n kale atit yi
jun techla'tz, bantz kaclaxe'n tk'ab yi e'chk oyintzi'.
- ⁵ Ko' xch'eyaju' bin Ta'.
Tbite'u' yi na cu' kawutz teru'.
Sajku' tan kuch'eye'n, nin ko' cole'u', na na pek'u' ske'j.
- ⁶ Na je bin yolu'e'j:
“Tetz cu'n walma' yil no'c tan jatxle'n cu'n yi ama'l Siquem.
Ncha'tz wulej yi xk'ajlaj Sucot.
- ⁷ Ncha'tz, wetz cu'n cyakil yi ama'l cwent Galaad tu Manasés, na wetz cu'n cyakil yi e'chk
ama'la'tz.
Ncha'tz yi ama'l cwent Efraín, ni'cu'n chi ya'tzk jun casco tan colche'n inwi'.
Ma yi ama'l cwent yi e' aj Judá, ni'cu'n chi ya'tzk jun tx'amij yi at tink'ab.
- ⁸ Ma yi chi'ama'l yi e' aj Moab, ya'stzun yi ama'l kale na chintx'ajone't, kale na intx'ajwit
ink'ab.
Ma yi chi'ama'l yi e' aj Edom, colbil tu' inxajab tera'tz.
Ej nin chinxch'ink tan yi tzatzin yi atin cu'nt, yil chinxcye' scye'j yi e' filistey,” chiju'
banak.
- ⁹ Ma jalu' Wajcaw, ¿na' Inoponsan le yi tnum yi at q'uixbel tan kaxcyewe'n te'j?
¿Na' scyetz jun yi sbajxok tzinwutz tan wopone'n tan oyintzi' le ama'l Edom?
- ¹⁰ ¿Nk'e'tz pe' ilu' Ta'? Poro ja ko' cyaj tilolu'.
Qui't na xomu' ske'j yi na ke'l tan oyintzi'.
- ¹¹ Poro Ta', qui pe' tz'el k'ajabu' ske'j.
Ko' xch'eyaju' xchik'ab yi e' kacontr.
Na yi o' ketz qui'c nin ketz kaxac.
- ¹² Poro kol xomu' ske'j, jun cu'n skaxcyek te yi kacontr.
Na ilu' tz'ocoponu' tan chixite'n cu'n, chicyakil.

61

At Ryos tan kacolche'n

- ¹ Ilu' inRyosil, tbite'u' yi intzi' inkul, na na chintx'ayne' swutzu'. Stza'weju' yi inoración.
- ² Chin joylaj nin atine't poro na cu' inwutz teru', na txant tan wele'n cu'n swutz.
Bne'u' pawor swetz, chin cole'u'.
Chin jeken tanu' tibaj jun chin wutzile'n c'ub bantz inclaxe'n.
- ³ Na ilu' yi colol wetz.
Nin ni'cu'n ilu' tu jun chin wutzile'n torre,* kale tzincolwit wib xchik'ab yi e' incontr.
- ⁴ Na waj na'tij xe yi teru' ca'lu' cyakil k'ej tan incolol wib te'ju'.
- ⁵ Wajcaw, jun cu'n ja tbitu' cyakil yi mbi minsuk teru'.
Nin ja wi't tak'u' yi e'chk oy swetz, yi suki'nt tanu' scyetz cyakil yi e' yi na chixom te yi
teru' tajbilu', nin yi na cyek xchi'u'.
- ⁶ Ta', tak'u' ama'l tetz yi rey†, yi wi'tz ajcaw, tan cawune'n.
Nink ben xkon yi tiemp tanu' tan cawune'n mas.
- ⁷ Nin yil cawun, nink xom te yi teru' tajbilu', nin tzatzin cu'nk lcawun.
Q'uicy'leju' tan yi banl talma'u' yi ba'n k'uke' kac'u'l te'j.
- ⁸ Ko ya'tz sbanu' Ta', swak'e' tzun ink'ajsbil teru' cyakil tiemp.
Nin ncha'tz cyakil nin k'ej, tzimbne' tane'n cyakil yi inyol, yi minsuk teru'.

* **61:3** Yi yol “torre” tzone'j, na jop jun ca'l yi nim wutz tkan, yi nxcon cyak'un wunak tan chicolol quib xchik'ab
chicontr. † **61:6** Na yolbej tib rey Luwiy stibil tib tzone'j.

62

Ntin cu'n Ryos colol ketz

¹ Ntin cu'n te Ryos na jale't tzatzin paz wa'n, na i' yi colol wetz.

² Ntin cu'n i' ch'eyal wetz, na list i' tan incolche'n.

Cha'stzun te k'uklij inc'u'l yi quil chinlo'on, na i' yi colol wetz.

³ Ma axwok itetz yi axwok incontr,

¿tona' cxo'c tan imbiyle'n?

¿Tona' chincu' ita'n?

Na yi itajbil, i'tz tan incwe'n junawes, chi na cu' woc' jun tapij, nka chi tane'n jun pe'm
yi na cu' ch'uk.

⁴ Na yi mero itajbil i'tz tan wele'n cu'n swutz.

Nin na baj itxumul e'chk takle'n swe'j yi i'tz la'jil tu'.

Na itak'wok ink'e'j tane'n, poro iwutz tu', iplaj tu'.

Poro te italma' nternin na chi'ch ic'u'l swe'j.

⁵ Ntin cu'n te Ryos na jale't tzatzin paz wa'n,
na i' yi colol wetz.

⁶ Ntin cu'n i' ch'eyal wetz, na list i' tan incolche'n.

Cha'stzun te k'uklij inc'u'l, yi quil chinlo'on, na i' yi colol wetz.

⁷ Ntin cu'n Ryos tz'ocopon tan incolche'n bantz qui tele'n ink'e'j.

Na i' yi ama'l yi ba'n tzincolwib tul, bantz qui inlo'one'n.

Na i' yi colol wetz, nin yi q'uicy'lom wetz.

⁸ E'u' intanum k'ukek bin chic'u'lu' te Ryos.

Cuk chiwutzu' tetz. Ilenin chijake'u' xch'eybil cyeru' tetz, na i' yi colol ketz.

⁹ Na jun yaj, qui'c nin mu'x tal xac swutz Ryos.

Qui'c na ban yi ko i'tz jun prow me'ba' nka jun ric, na yi nink tz'oc chima'le'n, quil
chima'lan na qui'c cyalil.

Qui'c mu'x jatxbil chixo'l yi e' ric tu yi e' me'ba' na qui'c mu'x tal chixac.

¹⁰ Cha'stzun te qui'c Itak' kol jal oyintzi' skaxo'l, tan tu' yi kame'bi'l, nka kol kamaj kib
te'j.

Poro kol jal mu'x kame'bi'l, ba'n tcu'n quil kocsaj kib nim tuch', nin quil k'uke' kac'u'l te'j,
na sotzok tera'tz.*

¹¹ Ma na je talnak Ryose'j, nin ala'ix tir tal i':

“Qui'c jun e'chk takle'n yi qui'k chinxcye' te'j.”

¹² Yi kaRyosil wi'nin banl talma' i'.

Na na tak' i' kabanl nka kacaws.

Xomcyen tu' te yi mbi na kaban.

63

Ntin cu'n Ryos na ak'on tzatzin sketz

¹ Wajcaw, ilu' inRyosil, nternin na joyonu' swetz.

Cha'stzun te chin jalchan cunin na no'c tan joyle'nu'.

Na nternin na quim walma' tan saktzi' tane'n, na na chimbisun tan yi sotzaj c'u'lal yi
atin cu'nt.

Cho'n wutane'n chi tane'n jalaj tx'otx', yi chin skej nin, kale qui'cle't a'.

² Poro yi wetz wajbil i'tz yil nopon xe ca'lu', tan wilol yi poreru' nin yi k'uju'.

³ Na yi banl talma'u' swibaj, i'tz mas balaj swutz yi ank'i'n tetz tzone'j wuxtx'otx'.

Cha'stzun te swak'e' ink'ajsbil teru'.

⁴ Swak'e' k'uju' te yi cobox k'ej yi atin tzone'j wuxtx'otx'.

Ntin swutzu' jepon wuk'ol ink'ab tan tak'le'n k'uju'.

* 62:10 1Ti 6:17-19.

⁵ Na ko tetz cu'n walma' yil tzinjoyu', chintzatzink.
Chintzatzink, chi jun yaj yi na noj c'u'l, yi na wan te jun chumbalaj wa'a'n.
Swak'e' tzun ink'ajsbil teru' tetz cu'n walma'.
⁶ Wajcaw, te yi coylchin wi insoc na ul tx'akxuju' tinc'u'l.
Na na no'c tan xtxumle'n cyakil yi banl talma'u'.
⁷ Na ntin cu'n ilu' ch'eyl wetz.
Nin nternin na chintzatzin, na atu' tan inq'uicy'le'n, na atin tzak' yi xicy'u' tane'n.
⁸ Ej nin junawes wak'o'nt wib tk'abu', nin ch'inu'n chin tanu'.
⁹ Ma yi e' incontr yi na cyaj yil chinquim, e' te'n xchiquimok, nin nchiben cye'tz xetze'
xchixo'l alma'.
¹⁰ Xchiquimok tan spar, nin yi chiwankil sbajk cyak'un txuc.
¹¹ Poro yi kareyil stzatzink tera'tz tk'ab Ryos.
Ej nin cyakil wunak yi xomij chiwi' te'j, scyak'e' chik'ajsbil tetz i'.
Poro yi e' yi chitzi' tu' na cyal yi xomij chiwi' te'j, smakxok chitzi' cyera'tz.

64

Xocho'n tetz Ryos

¹ Ilu' inRyosil tbite'u' yi na chinxochon teru'.
Chin cole'u' xchik'ab yi e' incontr.
² Chin tew cunu' xchik'ab yi e' mal nak, yi ja oc chitxumu'n tan imbiyle'n.
Chin cole'u' xchik'ab yi e' mal naka'tz, yi na cyaj cho'c tan inxite'n.
³ Na cyakil yi e'chk yol yi na eltzaj le chitzi', chin xo'wbil nin.
Ni'cu'n tu jun flech yi cy'a'n wenen ta'n.
⁴ Nin yi e' wunaka'tz, ewun cu'n na cho'c tan kaxite'n yi o' yi qui'c quil.
Qui na el chik'ajab ske'j, na ewun cu'n na chijoy puntil tan kapo'tze'n.
⁵ Na chinimsaj quib tan banle'n mal tetz junt.
Na bnix e'chk tramp cya'n tan chicwe'n yi tal prow tul.
Nin na cyaltz yi cya'l na tzan tan chixmaye'n, nin yi cya'l tz'ak'on chicaws te'j.
⁶ Poro na el te chic'u'l yi at jun yi na tzan tan chixmaye'n, nin tan tbite'n yi mbi i ila'tz yi
na chitzan tan banle'n.
Na qui'c jun e'chk takle'n yi na icy' le chic'u'l, yi qui'k na til Ryos.
⁷ Cha'stzun te, Ryos tz'ak'onk chicaws yi e'a'tz, nin quinin tz'icy' scyetz yil chilo'on ta'n.
⁸ Ej nin e' te'n chibaj tc'u'l yi chiyol.
Nin cyakil wunak xchitze'enk scye'j.
⁹ Kalena's tzun cho'c cyakil wunak tan tak'le'n k'ej Ryos. Ej nin xchitxole' yi mbi cu'n
mban i', na tz'elepon chitxum tetz yi xchamil i'.
¹⁰ Poro cyakil yi o' ketz yi skoj cu'n te kalma', yi o' yi jicyuch te kajtza'kl, skatzatzink, na
na kajak xch'eybil ketz tetz Ryos.

65

Kak'e' kak'ajsbil tetz Ryos na at tetz k'ej

¹ Ilu' kaRyosil yi atu' xe yi najbilu' wi Si6n, teru' cyakil yi k'ajsbil, na wi'nin k'uju'.
Cha'stzun te tajwe'n ke'l cu'n te yi kayol yi na kasuk teru'.
² Na na tbitu' yi kayol yi na kajilon teru'.
Ej nin cyakil wunak bene'n tzi'n, na chu'l swutzu' tan tak'le'n k'uju'.
³ Yi kaya'pl, na xcy'e' tan kapitle'n nin tul il, poro ilenin list atitu' tan cuyle'n kapaj.
⁴ Ba'n cyeri yi e' yi txa'ijche't tanu', na yi e'a'tz xcha'tok te'ju' le teru' najbilu'.
Tak' tzaju' banlu' skibaj yi na kamol cu'n kib xe ca'lu', yi ca'lu' yi wi'nin xanil.
⁵ Ilu' kaRyosil, ilu' colpinl ketz, na xchaju' yi banlu' sketz, tan yi e'chk takle'n balaj yi na
banu'.

Cyakil wunak bene'n tzi'n, mpe ik yi e' yi najlche' jalaj icy'en mar,
cho'n k'uklij chic'u'l te'ju'.

⁶ Kak'e' kak'ajsbil teru', na tan yi teru' poreru' at yi e'chk wi'wtz, na ilu' bnol tetz tan yi teru' poreru'.

⁷ Ej nin ba'n na xcy'e'u' tan makle'n yi pak'bil mar, nin tan chimakle'n yi e' wunak yi na chimol cu'n quib tan oyintzi'.

⁸ Cha'stzun te yi na quibit cyakil wunak bene'n tzi'n, yi e'chk milawr yi na bnix tanu', na chilucne' tan xo'w.

Ncha'tz at wunak toque'n tzi'n, nin tele'n tzi'n, yi na chi'ch'in tan yi tzatzin yi ate' cu'nt, yi na quil yi e'chk milawr yi na bnix tanu'.

⁹ Ilu' k'aja'nl tetz cyakil yi munt, na ilu' na ak'on tetz a'bal tibaj, bantz tk'ol balaj ujul. Na jal a' tulak e'chk siwun tanu', bantz jale'n balaj cosech.

Ya'stzun na tuleju' e'chk cojbil.

¹⁰ Na tac'saju' yi wuxtx'otx', na cu' num yi e'chk xan, chin pam nin na ban, nintzun na je' ul chit yi e'chk ujul tanu'.

¹¹ Tul yi jun yoba'tz at banlu' tibaj katx'otx', na na cu' a'bal tanu', nin na tak'u' balaj cosech.

¹² Na yi e'chk ama'l yi tz'inunin tu' ja txa'xan.

Na ja jal balaj xtze' wi'ak e'chk ju'wtz tanu'.

¹³ Cha'stzun te wi'nin e'chk cne'r na chiwan swutzak e'chk ama'la'tz.

Na jal balaj triw swutz e'chk cojbil.

Tircu'n jilwutz xtze' tu ujul na tzatzin.

66

Chumbalaj nin cyakil yi na bnix tan Kataj Ryos

¹ Cyakil e'u' yi ate'u' bene'n tzi'n wi munt, cyak'e'u' chik'ajsbilu' tetz kaRyosil.

Tetz cu'n cyalma'u' yil cyak'u'.

² Chibitziju' balaj bitz swutz i'.

Cyak'e'u' chik'ajsbilu' tetz.

³ Cyale'u' tetz Kataj yi xtxolbile'j:

“Ta', cyakil yi na bnix tanu', chumbalaj nin.

Cyakil yi e' contru' na chisaj colpuj tan yi poreru'.

⁴ Cyakil wunak bene'n tzi'n wi munt scyak'e' k'eju'.

Nin chocopon tan c'u'laje'n yi bi'u', na scyak'e' chik'ajsbil teru'.”

⁵ Ma jalu' quibit tzaju' yi e'chk takle'n balaj yi mbnix tan Ryos skaxo'l yi o' wunak.

⁶ Na ja cu' jatxol yi mar yi quicy'e'n tzaj yi e' kamam kate' tc'u'l.

Ncha'tz tulejnak yi tzanla' yi na bi'aj Jordán.

Ej nin skejenle'n quicy'e'n tzaj yi kamam kate'.

Cha'stzun te kak'e' k'ej Kataj.

⁷ Kak'e' k'ej Kataj na na cawun bene'n tzi'n, nin scawunk sbne' opon tunintz.

Nin na til yi na cho'c yi e' mal nak tan xtxumle'n contri'n te i', poro qui na tak' i' ama'l scyetz.

⁸ Cyakil e'u' wunak yi ate'u' bene'n tzi'n, cyak'e'u' chik'ajsbilu' tetz.

Chin chiwi' ninu' xchibne'u' tan bitz swutz i'.

⁹ Na tan i' itz' o' jalu', na quinín tak' i' ama'l sketz tan kalo'one'n.

¹⁰ Ma jalu' Ta', ilenin na ocu' tan kapile'n chi na bajij te jun pi'x sakal yi na oc pile'n tk'ak'.

¹¹ Ja tak'u' ama'l tan kacwe'n le tramp.

Nin ja tak'u' ama'l tan je'n jun kektz tane'n, yi chin al nin.

¹² Ej nin ja tak'u' ama'l tan chixone'n wunak squibaj.

Ja tak'u' ama'l tan koque'n jak' chica'wl yi e' kacontr.

Tan yi xtxolbila'tze'j, ni'cu'n chi yi jajk ko'c tk'ak' nin jajk kacu' xe' a' tanu'.

Poro tyoxtu' teru' yi itz' o' jalu', na ilenin na el k'ajabu' ske'j.

¹³ Ma jalu' nchimben le templo, nin tzimpate' intx'ixwatz teru'.

Ya'stzun swulej, tan wele'n cu'n te yi inyol yi insuknak teru'.

¹⁴ Na insuknak inyol teru' te yi atin tul sotzaj c'u'lal.

¹⁵ Tzimpate' intx'ixwatz swutzu'.

Swak'e' balaj tor tu e'chk balaj chiw teru'.

Ncha'tz swak'e' e'chk cneru'.

Swak'e' tircu'n teru' tan tak'le'n k'eju'.

¹⁶ I bin jalu', cyakil e'u' yi na cyeku' xchi' Ryos, quibitzaju' cobox inyol, na swale' scyeru' yi mbi mban Ryos swe'j wetz.

¹⁷ Ja cu' inwutz tetz, nin ja tbit i' intzi' inkul.

Cha'stzun te wak'ol ink'ajsbil tetz i'.

¹⁸ Yi atk e'chk yab ajtza'kl le intxumu'n, qui tzun klo' ntbit i' yi intzi' inkul.

¹⁹ Poro ja tbit i' cyakil yi minjak tetz tul inoración.

²⁰ Ntyoxt bin tetz Kataj Ryos yi ja tbit yi intzi' inkul, na quinín cabej c'u'l yi ntak' yi banl talma' swibaj.

67

Tajwe'n cyak' cyakil wunak chik'ajsbil tetz Kataj

¹ Ta', elk k'ajabu' ske'j.

Nin tak' tzaju' yi banlu' skibaj.

Lok tzatzinu' ske'j,

² bantz tele'n chitxum cyakil wunak bene'n tzi'n wi munt, yi at banl talma'u' skibaj, nin yi ilu' colol ketz.

³ Ta', lok cyak' cyakil wunak chik'ajsbil teru'.

Lok cyak' chik'ajsbil tan tak'le'n k'eju'.

⁴ Lok chitzatzin cyakil wunak bene'n tzi'n, na na cawunu' squibaj.

Na ilu' xicyol tetz cyakil nación.

Nin puntil cu'n na cawunu'.

⁵ Ta', lok cyak' cyakil wunak chik'ajsbil teru'.

Lok cyak' chik'ajsbil tan tak'le'n k'eju'.

⁶ Yi cojbil, ja wi't tak' balaj cosech, na ja tak'u' yi banlu' skibaj, na ilu' kaRyosil.

⁷ Ilu' kaRyosil, tak' tzaju' yi banlu' skibaj, bantz cyak'ol cyakil wunak yi k'eju'.

68

Yi na oc Kataj tan oyintzi' na xcy'e' i' te cyakil

¹ Yi na xe'tij Kataj tan oyintzi' na che'l ojk yi e' contr i' swutz. Ncha'tz na chiban yi e' yi na chi'ch chic'u'l te'j.

² Ej nin yi e' contra'tz, cho'n cunin na chiban chi na ban sib yi na ben tan cyek'ek', nka chi na ban mu'x xcab yi na oc tk'ak', na yi e' juchul ila'tz, qui'c mu'x chixac swutz Ryos.

³ Poro yi e' balaj, xchitzatzink cyera'tz.

Nin xchitz'itpunk tan yi tzatzin yi ate' cu'nt.

⁴ Cha'stzun te kak'e' kak'ajsbil tetz Ryos.

Kabitzij balaj bitz tetz i', na yi i' tetz cho'n na xon tibaj sbak'.

Katzatzink bin tk'ab Kataj.

Katzatzink tan tak'le'n k'ej i'.

⁵ Cho'n najlij yi ketz kaRyosil xe tetz ca'l, yi wi'nin xanil.

Ej nin i' yi chitaj yi e' me'ba' yi qui'c chitaj.

Nin ncha'tz i' ch'eyl cyetz yi e' xma'lca'n.

6 Ncha'tz yi e', yi chichuc ate', na tak' i' ama'l scyetz tan chinajewe'n scyuch' jun najal. Ej nin na oc i' tan chicolpe'n yi e' pres, nin na jal tzatzin scyetz.

Poro yi e' mal wunak, cho'n xcha'tok cyera'tz le e'chk ama'l tz'inunin tu'.

7 Kataj, yi bajxe'nu' xchiwutz yi e' tanumu', yi cyele'n tzaj Egipto nin yi chixone'n le ama'l tz'inunin tu',

8 ja chucan yi wuxtx'otx' swutzu', nin ja saj jun chin wutzile'n a'bal tanu'.

Ej nin yi wi'wtz Sinaí, ja chucan swutzu'.

Ja chucan tan yi teru' poreru', yi ilu' kaRyosil yi o' xonl Israel.

9 Ja saj wi'nin a'bal tanu', tan tac'se'n yi e'chk ama'l skajwutz, nin ja ult yos tuch'.

10 Ej nin yi e' teru' tanumu', cho'n chicyaje'n cyentz le e'chk ama'la'tz.

Nin tan yi teru' poreru', ja tak'u' yi tajwe'n scyetz.

11 KaRyosil ncawun. Nin ja katx'acon.

Ej nin wi'nin xna'n e' ul tan talche'n stziblal.

Nin je chiyole'j:

12 “Ja che'l ojk cyakil kacontr.

Ja che'l ojk chibajxom tuml yi cyetz chisanlar,” che'ch yi e' xna'na'tz ban.

Nin cyakil yi e' xna'n yi ate' cyentz, e' octz tan jatxle'n cu'n yi e'chk takle'n yi nchicambaj yi e' sanlar scye'j yi chicontr.

13 Yi axwok itetz ja itew itib tulak e'chk picy, nin chin tz'il nin axwok mban.

Ma jalu' apart itane'nwok, na ni'cu'n axwok jalu' chi tane'n jun plomx yi na litz'un yi xicy' tan sakal tu balaj oro.

14 Na yi toque'n Kataj, yi na xcye' te cyakil, tan chixite'n chiryosil icontra'tz, e' el xit, chi na el num yi k'ab che'w wi'wtz Salmón.

15 Chin wutz tkan nin yi e'chk wi'wtz cwent Basán.

Nin chin txicl nin tane'n.

16 Mbi xac na chi'ch ic'u'l te yi wi'wtz kale najle't Kataj.

Na cho'n snajank i' wi jun wi'wtza'tz tetz ben k'ej ben sak.

17 Jat lo' millón care't tetz oyintzi' at tu kaRyosil, nin xomche' te'j, yi saje'n le wi'wtz Sinaí tan tule'n xe tetz ca'l.

18 Ej nin yi taje'n tcya'j, e' aj tcy'al wi'nin e' yi ate' pres.

Ej nin yi ntaxk aj, ja cyak' wunak e'chk oy tetz.

Nin ncha'tz yi e' mal nak, e' oc jak' ca'wl i'.

19 Ntyox tetz Kataj, yi cyakil nin k'ej list i' tan teke'n nin yi kektz tane'n, na i' yi colol ketz.

20 Na yi ketz Kataj, i'tz jun Ryos yi ba'n na kaclax ta'n, nin yi list tan kacolche'n tk'ab quimichil.

21 Tz'ocopon Ryos tan cabse'n chiwi' yi e' tetz contr, yi e' yi ch'inch'uj e' tan juchle'n quil.

22 Je yol Kataje'j:

“Cxpakxokwok wa'n, pe tzun cho'nk atixwok le ama'l Basán.

Cxpakxokwok wa'n, mpe cho'nk atixwok xe mar.

23 Cxonkwok tul chi'ch'el yi e' icontr.

Nin sbajk chi'ch'el cyak'un itx'i'.”

24 Ilu' kaRyosil, ilu' kaReyil, wi'nin procesión na bajij xe ca'lu' tan tak'le'n k'uju'.

25 Na ilenin na chicham quib cyakil wunak tan tak'le'n k'uju'.

Bajxche' yi e' aj bitz xchiwutz.

Ma yi e' aj kbetzum xomche' wutz chicoc.

Ej nin nicy'al, xomche' cobox xun, yi na chitzan len tan tocse'n e'chk pandereta.

26 Kak'e' bin kak'ajsbil tetz Kataj yi kaRyosil.

Na cyakil yi o', yi o' xonl Israel, ja kamol kib tan tak'le'n k'ej i'.

27 Ej nin xchixo'l cyakil yi e' wunaka'tz, bajxij Benjamín yi xch'i'p Jacow.

Ncha'tz xomij Judá, tu cobox tetz bajxom.

Ncha'tz xomche' Zabulón tu Neftalí.

²⁸ Ilu' kaRyosil, xchaje'u' yi poreru' sketz.

Yi poreru' yi xchajnaku' sketz sajle'n tunintz.

²⁹ Cawunk tzaju' le ca'lu' yi at Jerusalén, yi ca'lu' kale na chopone't e' rey tan toye'n e'chk oy swutzu'.

³⁰ Make'u' chiwutz yi e' aj Egipto, na i cu'n cyuch' yi jun chin txuc yi at xe a'.

Ncha'tz make'u' chiwutz yi e' mas tnum, na ni'cu'n e' tu jun c'olój smaron wacx̃.

Na yi e'a'tz, tan tu' yi xkant tzaj nin na cyaj, ja cho'c tan telse'n chik'ej yi mas tnum.

Poro Ta', tak'e'u' chicaws, na yi e' cyetz, ntin oyintzi' na chitxum.

³¹ Chu'l wi'nin bajxom nin ajcaw jalen Egipto.

Ncha'tz chu'l jalen Etiopía.

Chu'l len, nin jepon chik'ab tan tak'le'n k'ēju'.

³² E'u' ajcaw tetz tnum, cyak'u' chik'ajsbilu' tetz Kataj.

Cyak'e'u' chik'ajsbilu' tetz Kataj.

³³ Cyak'e'u' k'ej yi juna'tz yi na xon tcya'j, yi tcya'j, yi at nintz sajle'n tunintz.

Kubite' yi na jilon i', na chin wi' nin i' tan yol.

³⁴ Kak'e' bin k'ej Kataj na at tetz porer.

Nin chin mam nin yi banl talma' i' skibaj yi o' xonl Israel.

Nin yi banl i', icy'nak cu'n swutz yi tcya'j.

³⁵ Chin xo'wbil nin i' sbne', yil cu'ul te tetz ca'l, yi chin xan nin.

Na i' tz'ak'onk kachamil tu kawalor yi o' tetz tanum, yi o' xonl Israel.

Kak'e' bin kak'ajsbil tetz.

69

Yi tok'e'n Luwiy swutz Ryos tan jakle'n xch'eybil tetz

¹ Wajcaw, yi ilu' inRyosil, chin colpe'l tzaju' na txant tan imbek'xe'n.

² Na txant tan imbene'n mulk'uj xe jun a'.

Txant tan imbene'n mulk'uj tul snep. Cya'l na cwe't wukan.

Ja wi't chincopon jalen xe' a' cu'n.

Ja wi't chimben tan tojkbil a'.

³ Elk bin k'ajabu' swe'j Wajcaw, na nternin so'yt inkul tan sich', tan jakle'n xch'eybil wetz teru'.

Nin ja k'e'xij inwutz tan xmaye'n ko at tulbilu' tan incolpe'n.

⁴ Na wi'nin chijale'n yi e' yi na chi'ch chic'u'l swe'j.

Mas tcu'n cyajlal swutz yi xi'il inwi'.

Tunin na chi'ch tu' chic'u'l swe'j. Wech na qui'c wetz wil.

Ncha'tz na chitzan tan jakle'n xel yi e'chk takle'n yi qui nwalk'aj.

⁵ Ilu' inRyosil, sak swutzu' yi qui'c nin mu'x̃ skojal walma',

na qui'c rmeril tan wewal yi wil swutzu'.

⁶ Wajcaw, ilu' inRyosil yi jun yi cya'l na xcy'e' quen te'j.

Qui'k tz'el chitx'ix yi e' yi k'uklij chic'u'l te'ju' tan impaj.

Ilu' kaRyosil, yi o' xonl Israel, qui'k cabej chic'u'l yi e' yi nternin na el cyalma' tan joyle'nu', tan wetz impaj.

⁷ Tan paj yi xomchin te'ju' Ta', na icy'pon wi'nin jisbil wetz wa'n.

Ej nin na el intx'ix tan paj.

⁸ Na ni'cu'n in tu jun awer nak xchixo'l yi e' witz'un.*

⁹ Ej nin na je' tzinwutz, yi qui na cyak' wunak k'ej yi ca'lu'.

Ncha'tz yi na oc jisle'nu', cho'n na baj tinwi'.

* 69:8 Job 19:13; Jn 1:11; 7:5.

- 10 Na yi na no'c tan muc'le'n we'j, nin tan o'kl, tan tak'le'n k'aju', na cho'c tan xbajtzi'i'n swe'j.
- 11 Ej nin tircu'n na chitze'en swe'j, yi na oc e'chk be'chok swe'j yi na xchaj yi na chimbisun tan wil.
- 12 Tircu'n e', na chitzan tan inyolche'n.
Nicy't nin e' kbarel na cho'c tan xbajtzi'i'n swe'j.
- 13 Cho'n na cu' inwutz teru' Ta'. Chin xch'eyaju'.
Chin xch'eyaju' tan yi banl talma'u'.
Chin colpe'u', na ilenin na el k'ajabu' swe'j.
- 14 Quil tak'u' ama'l tan imbene'n tul il.
Chin cole'u' xchik'ab yi e' yi na chi'ch chic'u'l swe'j.
Nin quil tak'u' ama'l tan imbene'n mulk'uj xe a' tane'n.
- 15 Quil tak'u' ama'l tan wele'n wi a' tane'n.
Quil tak'u' ama'l tan imbene'n tan yi tojkbil tzanla'.
- 16 Wajcaw, elk k'ajabu' swe'j, na na cu' inwutz teru'.
Nin na el intxum tetz, yi wi'nin banl talma'u', nin yi na pek'u' swe'j.
Sajk binu' tan wuch'eye'n, tan tu' yi banl talma'u'.
- 17 Qui bin stew tibu' tzinwutz, na na chimbisun, na atin tul sotzaj c'u'lal.
Cha'stzun te elk k'ajabu' swe'j.
- 18 Sajk binu' tan wuch'eye'n.
Chin cole'u' xchik'ab yi e' incontr.
- 19 Sak swutzu' yi mbi na chiban swe'j.
Sak swutzu' yi ja el ink'ej cya'n.
Nin na el xtxumu' tetz yi na' scyetz e' incontra'tz.
- 20 Ej nin tan yi e'chk takle'na'tz, yi na bajij swe'j, na bisun walma', nin qui'ct inwalor at tan paj.
Tech tunin na chintzan tan joyle'n xch'eybil wetz, poro cya'l na pek' tan wuch'eye'n.
- 21 Ja cu' wenen cyak'un te yi inwa'.
Nin yi inquime'n tan sak tzi' ja cyak' vinagre swetz.†
- 22 Ma jalu' Ta', cyakil yi e'chk balaj wa'a'n yi na chitzan cyetz tan xtxumle'n, nink xcon tan chicu'se'n.
Nink xcon tetz jun tramp xchiwutz.
- 23 Nink cho'c moyi'x tanu'.
Ej nin tunink lucnecu'n quikan.
- 24 Ticy'se'u' c'u'lu' scye'j yi incontra'tz. Tak'e' chicaws.
- 25 Elk cu'n chinajbil swutz.
Cya'lk naje' tul. Chin tz'inunin tu' tuleju'.
- 26 Na na chitzan tan chibiyle'n yi e' yi na chibisun.
Ej nin na chitze'en scye'j.
- 27 Tak'u' chicaws, na chin juchul il nin e'.
Qui'k tz'el k'ajabu' scye'j.
- 28 Tzajscunu' chibi' tul planiy kale tz'ibane't chibi' yi e' yi xchicambok te yi itz'ajbil.
Quil cu' chibi' tanu' kale atite't chibi' yi e' balaj.
- 29 Poro elk bin k'ajabu' swe'j wetz Ta'.
Na na sotz inc'u'l, nin na chimbisun.
Cha'stzun te chin xch'eyaju' nin chin cole'u'.
- 30 Swak'e' ink'ajsbil teru', ilu' inRyosil.
Swak'e' ink'ajsbil tetz cu'n walma'.

† 69:21 Mt 27:34, 48; Mc 15:23, 36; Lc 23:36; Jn 19:28-29.

- ³¹ Na mas na tzatzinu' yi na kak' k'ajsbil teru', swutz yi na kapat jun chin mam tor tetz katx'ixwatz.
Nka yi na kapat jun ne'x wacx tuml yi tuc' tu yi e'chk pac'.
- ³² Ej nin yil quil cyakil yi e' tal prow yi na chibisun, yi na tzatzinu' te yi ink'ajsbil yi na chintzan tan tak'le'n teru', squiwixk chic'u'l tan chixome'n mas te'ju'.
- ³³ Na tz'elepon chitxum tetz, yi na tbitu' chitzi' chikul yi e' tal prow me'ba' yi na chibisun, nin yi at ninu'-tz tan quich'eye'n yi e' teru', yi ate' pres.
- ³⁴ Cyak'e'u' bin chik'ajsbilu' tetz Kataj, cyakil yi e'u' yi ate'u' wuxtx'otx'.
Nin cyakil yi e'u' yi ate'u' tcya'j, tuml yi e'u' yi ate'u' xe mar, tajwe'n tan cyak'olu' len chik'eju' tetz kaRyosil.
- ³⁵ Na tz'ocopon Ryos tan colche'n yi ama'l Sión, nin jepon xtxicbal i' junt tir yi e'chk tnum cwent Judá.
- ³⁶ Nin cyakil chixonl yi e' xchakumu' scyetzaje' yi ama'la'tz.
Cyetz sbne', nin cho'n xchinajank tul.
Na yi e' yi chocopon tan tak'le'n k'ej i', ya'stzun yi e' yil chinajank tul.

70

Ta', sajk chanu' tan wuch'eye'n
(Sal 40.13-17)

- ¹ Ilu' inRyosil, chincole'u'.
Sajkchanu' tan wuch'eye'n.
- ² Yi wajbil Ta' i'tz:
Yi nink tz'el chitx'ix yi e' yi na cyaj yil chinquim wetz.
Subcunu' yi chitxumu'n, na na cyaj yil chinlo'on.
- ³ Lok che'l ojk yi e'a'tz yi na chitze'en swe'j.
- ⁴ Poro tak' tzaju' tzatzin scyetz cyakil yi e' yi na chitzan tan joyle'n puntil tan chixome'n te'ju'.
Nin yil cho'c tan joyle'n xch'eybil cyetz teru', nink cyal: "Chin cham nin yi Kataj."
- ⁵ Ma yi in wetz Ta', yi nternin na chimbisun, bne'u' pawor. Sajkchanu' tan wuch'eye'n.
Na ntin cu'n ilu' xcyeku' tan wuch'eye'n nin tan incolpe'n.
Qui'k xch'iwu' mas tiemp. Sajku' tan wuch'eye'n.

71

Yi mbi tal jun tijlc'u'lal yi toque'n tan nachle'n Kataj

- ¹ Wajcaw, ntin te'ju' na incolwit wib.
Cha'stzun te bne'u' pawor, quil chin tilcyenu'.
- ² Chin cole'u', na na waj ne'l liwr xchik'ab incontr.
Chin cole'u', na yi ilu' teru' chin tz'aknak cu'n ilu'.
Tbite'u' yi intzi' inkul, na na cu' inwutz teru' tan toque'nu' tan incolche'n.
- ³ Oku' tetz colol wetz chi na ban jun ama'l kale na chicolwit quib yi e' wunak xchik'ab chicontr.
Oku' tetz jun ama'l kale tzincolwit wib wetz.
- ⁴ Ilu' inRyosil, chin cole'u' xchik'ab yi e' mal nak.
Chin cole'u' xchik'ab yi e' biyol nak, yi e' yi jalcu'n na cho'c tan kabiyle'n.
- ⁵ Chin cole'u' Ta', ilu' Wajcaw. Na jetz yi inxiquil tzaj, cho'n k'uklij inc'u'l te'ju' yi tz'ocoponu' tan wuch'eye'n.
Nin ya'tz nin ntuleju'-tz.
- ⁶ Wajcaw, te yintax nitz'ij, te yi atin twankil intxu', sken ocu' tan wuch'eye'n.
Na ntin tan yi teru' poreru' ja nitz'ij.
Swak'e' tzun ink'ajsbil teru'.

⁷ Yi nchintx'acon, ja che'l yab wunak swe'j.

Poro i'tz tan tu' yi mmo'cu' tan wuch'eye'n.

⁸ Cha'stzun te cyakil nin k'ej, na chintzan tan tak'le'n ink'ajsbil teru', nin na chintzan tan tak'le'n k'aju'.

⁹ Qui'k chin tilcyenu' yil tijin inc'u'l.

Qui'k tz'el ink'ej.

Qui'k chin tak' cyenu' inchuc, yil baj inwalor.

¹⁰ Na cyakil yi e' incontr, nternin na chitzan tan joyle'n puntil tan imbiyle'n cu'n.

Nin junit mban chitxumu'n tan imbiyle'n cu'n.

Je chiyole'j:

¹¹ “Or, kajoye' puntil tan stz'amle'n cu'n.

Nin yil tx'amxij ka'n, ba'n kabiy cu'n, na qui'ct Ryos at tan colche'n i',” che'ch.

¹² Ilu' inRyosil, qui bin chin tilcyenu'.

Sajku' lajke'l tan wuch'eye'n. Chin cole'u'.

¹³ Ma yi e' incontra'tz, lok tz'el cyetz chitx'ix, lok che'l cu'n tanu' swutz.

Bne'u' pawor, che' xit cunu'.

Na yi cyetz cyajbil, i'tz yil chinquim cya'n.

¹⁴ Poro yi in wetz, quil chinquim.

Nin ilenin k'uklij inc'u'l yi tz'ocoponu' tan incolche'n.

Cha'stzun te ilenin swak'e' ink'ajsbil teru'.

¹⁵ Cyakil nin k'ej, swale' yi ja ocu' tan incolche'n xchik'ab yi e' incontr.

Swale' yi balajilu'.

Qui na pujx wa'n yi mbi tzuntz yi ja chinclax tanu'.

Poro ilenin swak'e' ink'ajsbil teru'.

¹⁶ Ncha'tz tzintxole' cyakil yi e'chk takle'n balaj yi na banu'.

Swale' cyakil yi txolbila'tz, na ntin ilu' teru', chin tz'aknak cu'n ilu'.

¹⁷ Ilu' inRyosil, jetz yi injuyil tzaj, ja xchaju' yi balaj ajtza'kl swetz.

Nin quinin chink'e'xij tan talche'n yi mbi mbanu' swe'j.

¹⁸ Qui bin chin tilcyenu'.

Ja nin chimbi'xin, nin ja nin sakin xi'il inwi', poro qui nin nchin tilcyenu'.

Tajwe'n bin tan intxolil yi balajilu' tu yi poreru', scyetz cyakil yi wunake'j, scyuch' yi e' yi txe'n chitz'ij.

¹⁹ Na yi balajilu', chumam nin, na na jepon cu'n jalen tcyaj.

Qui'c junt yi cho'nk chi ilu' teru' Ta'.

Na wi'nin e'chk takle'n balaj na bnix tanu'.

²⁰ Ilenin ja ul sotzaj c'u'lal tzinwutz.

Ja tak'u' ama'l tan imbisune'n.

Poro tyoxtu' teru', itz'ine't jalu'.

Ej nin mpe nink chinquim, nitz'ok junt tir tanu'.

²¹ Poro jalu', ja jal junt tir ink'ej tanu', na ja ocu' tan inmayse'n tk'ab sotzaj c'u'lal.

²² Cha'stzun te ilenin swak'e' ink'ajsbil teru'.

Swak'e' k'aju'. Chimbitzink tu inarpa tu insalterio, na ilu' kaRyosil yi o' xonl Israel.

²³ Chintzatzink, yil wak' ink'ajsbil teru'.

Tetz cu'n walma' yil wak', na ja chinclax tanu'.

²⁴ Ej nin cyakil tkuj swale', yi chumbalaj ninu', nin yi chin tz'aknak cuninu', na yi e', yi ja cho'c tan joyle'n puntil tan inquime'n, e' te'n me'l chitx'ix.

Na e' te'n nchibaj tul yi cyajtza'kl yi nchitxum swe'j.

- 1 Ilu' inRyosil, na waj yil tzinjak jun wajbil teru'.
Nin yi wajbil i'tz yil tak'u' yi balajil tu tajtza'kl yi kareyil,
- 2 bantz sk'il cunin cawun i' skibaj yi o' tanumu', nin squibaj cyakil yi e' tal prow yi at tajwe'n scyetz.
- 3 Tan tu' yi chin sk'il cunin yil cawun i', lok jal tzatzin paz bene'n tzi'n.
Lok jal tzatzin paz je'n tzi'n wi'wtz nin xo'lak wutz.
- 4 Lok xom wi' i' scye'j yi e' tal prow me'ba'.
Nink tz'el k'ajab scye'j yi e' chinitxajil.
Poro nink tz'el chik'ej yi e' yi na chitzan tan chibuchle'n yi e' tal prowa'tz.
- 5 Ej nin yi wajbil i'tz: yi nink tek xchi' yi kareyil yi teru' ca'wlu'.
Nink xom te yi teru' tajbilu', jalen yil sotz yi k'ej tu yi xaw.
- 6 Cho'nk tz'an yi cawun i', chi na ban yi a'bal, yi na cu' bene'n tzi'n, nin yi na xcy'e' tan tac'se'n cyakil e'chk ama'l.
Cho'nk tz'an yi cawun i' chi na ban yi k'ab che'w, yi na xcy'e' tan tac'se'n yi wuxtx'otx'.
- 7 Nink jal tzatzin paz te yi tiemp yil cawun i'.
Chumbalaj nink tz'an tircu'n yil cawun i', jalen cu'n yil sotz yi xaw yi at tcya'j.
- 8 Nin yil cawun i', nink tz'opon cu'n yi ca'wl jalen tzi mar, nin jalen te yi wutzile'n tzanla' Eufrates, nin bene'n tzi'n wi munt.
- 9 Ej nin cyakil yi e' tetz contr, yi ate' le e'chk ama'l tz'inunin tu', nink cho'c jak' ca'wl i'.
- 10 Chu'l cyakil yi e' bajxom tan toye'n, nin tan xchojle'n alcawal tetz yi kareyil.
Chu'l cyakil, chi tane'n yi rey tetz Tarsis tu yi rey tetz e'chk isla tu yi rey tetz Sabá, tu yi rey tetz Seba.
- 11 Tajwe'n chimeje' yi e' mas rey swutz yi ketz kareyil.
Nin tajwe'n tan cyak'ol cyakil wunak k'ej i'.
- 12 Na i' tz'ocopon tan quich'eye'n yi tal prow yil cu' chiwutz tetz.
Nin tz'ocopon i' tan quich'eye'n yi e' yi cya'l na pek' tan quich'eye'n.
- 13 Tz'el pon k'ajab scye'j yi e' tal prow yi qui'c nin ate't cu'nt.
Nin ncha'tz tz'ocopon tan chicolche'n xchik'ab yi chicontr.
- 14 Tz'elepon k'ajab scye'j yi e' yi buchijche'.
Nin tz'elepon k'ajab scye'j yi e' yi chin q'uixc'uj nin quitane'n.
Na at len chixac cyakil wunak swutz i'.
- 15 Kak'e' bin k'ej yi kareyil.
Lok cyak' yi e' aj Sabá oro tetz.
Lok chocopon wunak tan jakle'n yi banl i' tetz Ryos.
- 16 Nin ncha'tz lok jal wi'nin ixi'n triw.
Lok jal je'n tzi'n wi'wtz.
Lok ch'uy chi tane'n yi e'chk tze' Líbano.
Lok jal jun c'oloj wutz, chi na jal e'chk xtze' wutz wutz.
- 17 Nink ben xkon yi tiemp yi kareyil tan cawune'n tzone'j.
Qui'k sotz, chi qui na sotz yi k'ej.
Nink jal chibanl yi e'chk mas nación ta'n, bantz cyak'ol yi ba'n teri yi jun reya'tz.
- 18 Kak'e' bin k'ej yi kaRyosil, yi ketz kaRyosil yi o' xonl Israel.
Na ntin i' na xcy'e' tan banle'n e'chk milawra'tz.
- 19 Kak'e' bin k'ej yi tetz bi' tetz ben k'ej ben sak.
Na scyale' cyakil wunak bene'n tzi'n wi munt:
“Chumbalaj nin i'.” ¡Amén!
- 20 Cho'n na tzaj wi' yi e'chk oración yi rey Luwiy tzone'j, yi jun Luwiya'tz yi cy'ajl Isai.

TOXI'N WEKL TE E'CHK SALMO

73

73:1—89:52

Yi banl talma' Ryos

- 1 Chumbalaj nin yi ketz kaRyosil ske'j, yi o' xonl Israel, yi o' yi sko'j cu'n te kalma'.
 2 Mu'xt qui nchincu' wuxtx'otx'.
 Mu'xt qui nchinje' jixp,
 3 tan paj yi ja chi'ch inc'u'l scye'j yi e' mal nak, yi e' yi wi'nin jale'n chipu'k, yi e' yi na cyocsaj quib nim tu cyajtza'kl.
 4 Qui na chitxum yi nink chiquim, na qui'c ya'bil scyetz.
 5 Qui na sotz chic'u'l.
 Qui'c na chibislej, na at tircu'n scyuch'.
 6 Cha'stzun te na cyocsaj quib nim tu cyajtza'kl.
 Ej nin ntin chibuchle'n yi e' mas wunak cyak'un.
 7 Chin xo'wbil nin chiwutz, na ja saj chin chic'atzaj.
 Nin ntin xtxumle'n e'chk yab ajtza'kl cya'n.
 8 Na na chitze'en ske'j. Nin na cyocsaj quib nim.
 Nin na chitzol kayol, yi na cho'c tan kaxo'wse'n.
 Nin na cyal yi chocopon tan kabiyle'n.
 9 Na cho'c tan telse'n k'ej cyakil yi at tcya'j.
 Nin na cho'c tan yolche'n cyakil yi at bene'n tzi'n wi munt.
 10 Cha'stzun te at wi'nin tanum Ryos yi na xom chiwi' scye'j, na qui'c chipaltil na quil nin.
 11 Nin je na cyal yi e' mal naka'tz:
 “¿Tz'elepon pe' xtxum yi wi'tz Ajcaw sketz? ¡Qui' bin!
 ¿Stile' pe' yi mbil kaban? ¡Qui' bin!” che'ch.
 12 Ya'stzun quitane'n yi e' mal naka'tz.
 At cyakil yi tajwe'n scyetz, poro ilenin xkan tzaj nink na cyaj.
 13 Cha'stzun te na no'c tan xtxumle'n, yi qui'c na tak' swetz yi na injoy puntil tan qui injuchul wil.
 14 Na qui'c nin jun tkuj yi qui'k bis o'kl tzinwutz.
 Nin qui'c nin jun k'ej yi qui'k na ul incaws.
 15 Poro Ta', yi nink nchinxom te chitxumu'n yi e' mal naka'tz, ja klo' el chik'ej yi e' nitxajilu' wa'n.
 16 Ja no'c tan xtxumle'n, yi mbi tzuntz na chiriquin yi e' wunaka'tz.
 Poro qui nin me'l intxum tetz.
 17 Ja el intxum tetz, poro jalen yi wopone'n xe ca'lu' Ta'.
 Ja el intxum tetz yi na'l chopone't yi e'a'tz.
 18 Na ntin at pasensu' scye'j.
 Na tz'opon jun k'ej yi xchijepon trimp nin xchitzajk junawes.
 19 Yi e'a'tz, xchitzajk junawes.
 Na yil tz'opon yi chi'oril xchixitok cyera'tz tan xo'w.
 20 Ya'stzun sbajok scye'j yil cawunu'.
 Na cho'n cunin xchibne' yi e' mal naka'tz chi na ban yi na wit jun.
 Na quil tz'icy' scyetz yil tz'ocu' tan tak'le'n chicaws.
 Tz'ak'lok chicaws, na qui na pek'u' te chitxumu'n.
 21 Poro yi in wetz, ja chimbisun, nin ja skej intzi', tan paj yi sotzaj c'u'lal yi atin cu'nt.
 22 Poro i'tz tan paj yi quinin el intxum tetz yi tajbilu' Wajcaw.
 Na ni'cu'n mimban swutzu' chi tane'n jun txuc yi qui'c tajtza'kl.
 23 Ma jalu' ntyoxtu' yi ja el intxum tetz, yi ba'n yi xomchin te'ju', na ch'inu'n chin tanu'.
 24 Nin na tzanu' tan xchajle'n yi e'chk balaj ajtza'kl swetz.
 Ej nin sjalok ink'ej yil nopon swutzu'.

25 Cya'l jun at tcya'j yi list tan wuch'eye'n, ntin cu'n ilu'.
 Yi ko ya'tz, qui'c bin na tak' yi e'chk takle'n tetz tzone'j wuxtx'otx'.
 26 Or chin tzaj, na innach.
 Poro xomiju' swe'j Wajcaw. Nin at ninu' tan wuch'eye'n.
 27 Poro cyakil yi e' yi quil chixom te tajbilu', chisotzok cyera'tz.
 Ncha'tz cyakil yi e' yi quil k'uke' chic'u'l te'ju', xchitzajk tanu'.
 28 Poro yi in wetz, chinxomok te'ju'.
 Na ya'stzun yi mas balaj.
 Na ilu' Wajcaw, ilu' inRyosil, nin ilu' colol wetz.
 Cha'stzun te tajwe'n tan intxolil cyakil yi e'chk takle'n balaj yi ja bnix tanu'.

74

Ba'n kajak xch'eybil ketz tetz Ryos tan kele'n liwr xchik'ab yi e' kacontr

1 Wajcaw, yi ilu' kaRyosil,
 ¿ja pe' ke'l junawes te c'u'lu'?
 ¿Mbi tzuntz yi ja ko' cyaj cyen tilolu'?
 Wech na txa'ij cho't bin tanu' tane'n.
 2 Wajcaw, ulk tx'akx yi tanumu' tc'u'lu'.
 Yi tanumu' yi ja je xtxa'olu' tenxchan.
 Yi tanumu' yi ja xcye'u' tan colpe'n.
 Ej nin ulk tx'akx tc'u'lu' yi mbi mbajij le wi'wtz Sión kale nnajewe'tu'.
 3 Na yi ka'ama'l, ja el cu'n swutz.
 Ja el cu'n swutz cyak'un kacontr.
 Tircu'n yi ca'lu' ja lo'on.
 4 Ej nin yi e' contru', ate' xe yi ca'lu'.
 Nin na chixch'in tan yi tzatzin yi ate' cu'nt, tan tu' yi ja chixcye' ske'j.
 Ja wi't je' e'chk chibandera swutz yi sawanil yi ca'lu'.
 5 Ta', ja cho'c tan xite'n cyakil yi at xe yi ca'lu'.
 Ja baj chitzec'ol tan xbil tu martiy, cyakil yi e'chk yubel yi ca'lu' yi banij tan tze'.
 6 Cho'n cunin quitane'n tan xite'n chi na ban jun yaj tan cu'se'n e'chk tze' wi jun cojbil.
 7 Ej nin ncha'tz ja oc k'a'kl tircu'n cya'n.
 Ja el k'ej yi ca'lu' cya'n na ja cu' chixitul tircu'n.
 8 Ncha'tz Ta', nk'e'tz ntina'tz, ma na ja baj chixitul cyakil yi e'chk ca'l kale na koque't tan
 c'u'laje'nu'.
 9 Qui't na jal yi e'chk takle'n yi at xe'.
 Ej nin qui'ct e' elsanl stzi'u' at skaxo'l jalu'.
 Ej nin qui na el katxum tetz yi tona' tzaj wi' cyakil e'chk ila'tz.
 10 Ma jalu' ilu' kaRyosil,
 ¿tona' nin yil ke'l liwr xchik'ab yi e' kacontra'tz?
 ¿Tona' nin yi qui't tak'u' ama'l scyetz tan cyoque'n tan telse'n k'ēju'?
 11 ¿Mbi tzuntz yi qui na xchaju' yi poreru' scyetz?
 ¿Mbi tzuntz yi qui'c na tak' cyenu' tan tak'le'n chicaws?
 12 Na sajle'n tunintz ilu' yi ketz kaRyosil, nin ja xcye'u' scye'j wi'nin kacontr yi ate' bene'n
 tzi'n wi munt.
 13 Ej nin tan yi teru' poreru', ja cu' jatxolu' yi mar.
 Nin ja xcye'u' te jun yi i cu'n txuc tane'n yi at xe mar.
 14 Nin ja ben jo'lilu' yi wankil tul jun ama'l tz'inunin tu', tetz chiwa' yi e' smaron txuc.
 Nin ja xcye'u' tan yak'pe'n e'chk wi' yi Leviatán, yi jun chin txuc yi at xe mar.
 15 Ncha'tz ilu' bnol tetz yi e'chk tzanla' tu e'chk k'ab a', yi at bene'n tzi'n.
 Poro ncha'tz ko ya'tz tajbilu', ilu' na tzajsan cu'n.

16 Ilu' txumul tetz yi tkan skil tu yi tz'o'tz, na ilu' bnol tetz yi k'ej tu yi xaw.

17 Nin ilu' txumul tetz yi tiemp tetz k'alaj tu yi tiemp tetz cresum.

Na ilu' bnol tetz yi munt, nin na tilu' yi ma'lbil.

18 Wajcaw, ulk tx'akx tc'u'lu', yi ilenin na tzan yi contru' tan telse'n k'uju'.

Nin wi'nin e' yab na chitzan tan talche'n yi qui'c xacu'.

19 Ej nin o' eli'ch te c'u'lu'.

Na yi o' ketz, qui'c ketz kawalor.

Ni'cu'n o' tu jun tal plomx̄.

Cha'stzun te quil tak'u' ama'l tan kalo'one'n cyak'un yi e' yi i cu'n cyuch' yi smaron txuc.

20 Ulk tx'akx tc'u'lu' yi yolu' yi sukaku' sketz, na wi'nin biyol nak bene'n tzi'n.

21 Quil tak'u' ama'l tan tele'n chik'ej cyakil yi e' tal prow, yi e' yi buchijche'.

Ma na nink cho'c tan tak'le'n k'uju'.

22 Ma jalu' ilu' kaRyosil, oku' il te'j.

Na sak swutzu', yi cyakil k'ej na chitzan yi e' mal nak tan telse'n k'uju'.

23 Na yi e'a'tz, nternin na chi'ch'in tan telse'n k'uju'.

Nin cyakil k'ej, na chitzan tan joyle'n puntil tan tocse'n chic'u'l mas wunak tan telse'n k'uju'.

Ba'n tcu'n tak'u' chicaws.

75

Kataj Ryos i' yi wi'tz pujul xtisya'

1 Ilu' kaRyosil, nternin na katyo'xin teru'.

Na katyo'xin teru', nin na kana'wsaj yi bi'u', nin na kak' kak'ajsbil teru', na wi'nin e'chk takle'n balaj yi bnixnak tanu' ske'j.

2 Ej nin je yol Kataje'j: "Yil bixe' yi tiemp wa'n tan woque'n tan pujle'n xtisya' quil je' ink'ab twi' jun.

3 Na yil bajij wi'nin e'chk takle'n bene'n tzi'n, yi qui't pujx cyak'un wunak yi mbil chiban, tzinchaje' yi i ina'tz yi jun yi na chincawun tibaj cyakil."

4 Poro swale' nin tztetz yi axwok, yi na itocsaj itib nim, tu yi axwok mal nak:

"Quil tztocsaj itib nim tu itajtza'kl.

5 Nin quil tztocsaj itib nim tu yi ca'wl yi at tik'ab.

Nin qui tztelsaj k'ej jun tu cxjilon," chij Kataj ban scyetz.

6 Na nk'e'tz cho'n na saj yi xch'eybil ketz tele'n tzi'n, nka toque'n tzi'n.

Nin nk'e'tz cho'n na saj le e'chk ama'l yi at cwe'n tzi'n.

7 Ma na cho'n na saj te'tz tu Ryos, yi wi'tz pujul xtisya'.

Na ko na taj i', ba'n tak' chik'ej cobox.

Nin ko na taj i', ba'n tz'el chik'ej cobox ta'n.

8 List atit Kataj tan tak'le'n chicaws yi e' juchul il.

Chin xkolum nin sbne' yi chicaws.

Na ni'cu'n sbne' chi na cu' yujij wenen tul win.

Nin cyakil wunak yi ate' bene'n tzi'n, xchitije' yi jun cawsa'tz.

9 Poro yi in wetz, ilenin tzintxole' yi balajil yi Ryosil k'ajtzun Jacow.

Nin ilenin swak'e' ink'ajsbil tetz i'.

10 Na i' tz'ocopon tan chisotzaje'n yi e' mal nak, scyuch' yi e' yi na cyocsaj quib nim tu cyajtza'kl.

Poro tz'ocopon i' tan tak'le'n mas kak'ej, yi o' yi na kaban yi e'chk takle'n balaj.

76

Kataj Ryos i' yi wi'tz ajtx'aconl

1 Ja el chitxum cyakil yi e' aj Judá tetz yi na' scyetz i' Ryos.

Na yi tetz bi', ilenin na tzan na'wse'n xchixo'l cyakil yi e' xonl Israel.

² Nin yi tetz ca'l, cho'n at le tnum Jerusalén, yi cho'n at wi'wtz Sión.

³ Cho'n chilo'one'n yi e' tetz contr ta'n le yi jun wi'wtza'tz.

Cho'n xcyewe'n i' tan xite'n chima'cl tetz oyintzi', chi tane'n yi makbil flech tu yi e'chk spar nin yi c'oxbil flech.

Tircu'n lo'one'n ta'n.

⁴ Wajcaw, chumbalaj nin banl talma'u'.

Icy'nakt cu'n yi balajilu' swutz yi e'chk wi'wtz yi chumbalaj nin.

⁵ Poro ja el chik'ej yi e' yi na cyocsaj quib chin cham nin e'.

Ja el chiwalor cyakil yi e' contru' tanu'. Tircu'n nchilo'on.

⁶ Nin yi na cawunu' Ta', yi ilu' Ryosil k'ajtzun Jacow, qui'c jun yi qui'k na xob teru', na nicy' nin yi e'chk care't tu e'chk chej, qui't na chixon yi na jilonu'.

⁷ Wajcaw, chin xo'w'bil nin wutzu'.

¿Na' scyetz jun yi at rmeril tan topone'n swutzu', te yi na saj colp wi'u'? Cya'l.

⁸ Na cho'n na cawun tzaju' jalen tzi'n tcyaj', nin cyakil yi e' yi ate' wuxtx'otx' na chixob, nin qui'c na chibane'n swutzu'.

⁹ Poro Ta', ¿tona' tz'ocu' tan chicolche'n, yi e' tal prow yi buchijche', yi ate' bene'n tzi'n wi munt?

¹⁰ Yi na chi'ch chic'u'l wunak te'ju', ilenin na jal k'eju' ta'n.

Qui'c na ban mpe mu'xe'nk na chi'ch chic'u'l te'ju', mast cunin na jal k'eju' ta'n.

¹¹ Ma jalu', ba'n yi kol chisuku' jun chiyolu' tetz Kataj yi kaRyosil, poro tajwe'n yil che'l cu'nu' te'j.

Ncha'tz cyakil yi e'u' yi na chixobu' tetz kaRyosil, ulk e'chk oy cyanu' swutz i'.

¹² Na yi Kataj i' yi wi'tz Ajcaw.

Na ko na taj i', ba'n chiquim yi e' wi'tz ajcaw ta'n.

Nin ko na taj i', ba'n tz'oc tan chixo'wse'n cyakil yi e' rey yi ate' bene'n tzi'n wi munt.

77

Yi Kataj Ryos i' maysanl ketz

¹ Cho'n na cu' inwutz tetz Ryos.

Nin na chinxch'in, tan t'ital i' yi intzi' inkul.

² Na te yi na chimbisun, na no'c tan joyle'n i'.

Nin cyakil ak'bal na je' ink'ab tan nachle'n i'.

Na qui na jal tzatzin wa'n.

³ Yi na no'c tan xtxumle'n Ryos, at na ban cu'nt na nok' nin na chimbisun, tan paj i cu'n qui xomij i' swe'j.

⁴ Wajcaw, qui na tak'u' ama'l tan inwite'n.

Nin tan paj bis, qui't na jal puntil yol wa'n.

Na ja chin lo'on, na innach.

⁵ Nk'e'tz cho'n wutane'n chi wutane'n sajle'n.

⁶ Na yi sajle'n, na wak' ink'ajsbil teru' cyakil ak'bal.

Nin ncha'tz na no'c tan xtxumle'n tinc'u'l cuntu', cyakil yi balajilu'. Nin na waltz:

⁷ “¿Ja pe' ne'l te c'u'l yi Wajcaw?

¿Ilenin pe' xchi'chok c'u'l i' swe'j?

⁸ ¿Qui pe' tz'el k'ajab i' swe'j?

¿Qui't pe' tz'el k'ab i' te yi yol yi suknaq?

⁹ ¿Qui'ct polo' banl talma' Ryos jalu'?

¿Tan paj yi sajnak colpuy wi' i', qui't polo' tz'el k'ajab te jun wunak?”

¹⁰ Poro yi mas ch'on yi na wil i'tz, yi nk'e'tz ni'cu'n tane'n Kataj ske'j chi bank i' sajle'n.

¹¹ Poro tz'ul tx'akx tinc'u'l cyakil e'chk takle'n balaj yi banak yi wi'tz Ajcaw sajle'n.

- 12 Nin nocopon tan xtxumle'n cyakil yi e'chk balaj milawr yi bnixnak ta'n. Nin tzintxole' cyakil cu'n.
- 13 Ilu' kaRyosil chin tz'aknak cu'n ilu' te cyakil e'chk takle'n yi na banu'.
Qui'c nin junt ryos yi ni'cu'n porer tu yi teru'.
- 14 Na yi ilu' teru', wi'nin e'chk balaj milawr na bnix tanu'.
Nin ja xchaju' yi poreru' scyetz cyakil jilwutz wunak, bene'n tzi'n wi munt.
- 15 Na tan yi poreru', ja che'l tzaj tcy'alu' yi teru' tanumu'.
Ja xcy'e'u' tan chicolpe'n yi e' xonl Jacow tu yi e' xonl Xep.
- 16 Ilu' inRyosil, yi cawune'nu' tan cwe'n cabsal tib yi mar, ja tbit yi yolu', na ja xob teru'.*
- 17 Ja cawunu' tan saje'n a'bal, nin ja saj.
Ja jal xlitz' tu k'ancyok bene'n tzi'n, nin ja saj jun chin a'bal tanu'.
- 18 Ja quibit cyakil wunak bene'n tzi'n yi e'chk k'ancyok yi ncu'.
Ncha'tz chin txekun nin ban bene'n tzi'n tan yi e'chk xlitz'.
Nin tircu'n yi wuxtx'otx', ja yucan tan yi e'chk coblajnob.
- 19 Ja cu' cabsalu' yi mar, nin ja icy'u' tul.
Poro cya'l jun na jalsan yi tkambe'nu'.
- 20 Nin yi ilu' teru', ja bajxcu'nu' xchiwutz yi teru' tanumu', chi na ban jun pstor xchiwutz yi tawun.
Ya'stzun ntuleju' tan Moisés tu Aarón.

78

Yi mbi cu'n banak Ryos te yi tetz tanum

- 1 Axwok intanum, xomenwok te wetz inchusu'n.
Bitwok cyakil yi mbi na wal.
- 2 Xconk cobox elsawutzil wa'n tan ichusle'n.
Swale' cobox xtxolbil tzitetz yi ewa'n cuntu' sajle'n, yi cya'l na bitan tetz.
- 3 Na cyakil yi e'chk xtxolbil yi nkubit, cho'n nkubit scye'j e' kataj katxu'.
- 4 Ncha'tz o' ketz, tajwe'n tan katxolil scyetz e' kanitxa'.
Tajwe'n tan kuk'ol kak'ajsbil tetz Ryos scyuch' kamamaj.
Tajwe'n tan katxolil scyetz cyakil yi mbi cu'n banak Ryos tan yi tetz porer.
- 5 Na tak'nak Ryos jun ca'wla'tz tetz Jacow.
Nin alijt cyen ta'n tan kaxome'n yi o' xonl Israel te'j.
Nin tal i' scyetz yi e' kamam kate', yi tajwe'n tan chichusul yi chinitxa' tu chimamaj sbne' opon tunintz.
- 6 Na yi tajbil Ryos i'tz, tan tele'n chitxum yi e' wunak yi xomche' tzaj, nin tan cyalol cyetz scyetz chinitxa'.
- 7 Bantz k'ukewe'n chic'u'l te Ryos, nin bantz qui tele'n te chic'u'l yi xe'n cu'n ban i' sajle'nix tunintz.
- 8 Ncha'tz tajwe'n tan chichusle'n, bantz quil tze'tzax yi cyajtza'kl, chi banake' yi chimam chite', yi quinín k'uke' chic'u'l te yi yol i', nin yi ja cabej chic'u'l te'j.
- 9 Na ya'stzun banake' yi e' xonl Efraín.
Wech, chin cham nin e' tan oyintzi'.
Wekij che' tan e'chk balaj ma'cl tetz oyintzi'.
Poro ja che'l ojk xchiwutz e' chicontr.
- 10 Quinin nchixom te yi chiyol yi e' suk tetz Ryos.
Quinin nchixom te yi tetz xchusu'n.
- 11 Ncha'tz el te chic'u'l yi porer Ryos.
El te chic'u'l yi e'chk takle'n yi bnixnak tan Ryos scye'j.
- 12 Na wi'nin e'chk milawr bnixnak tan Ryos,

* 77:16 Ex 14:21-22.

Ĥchiwutz chitaj chitxu', le ama'l Zoán cwent Egipto.

13 Na ja cu' jatxol i' yi mar. Cob cuntu' el ta'n.

Nin ja chicy' yi tetz tanum tc'u'l.

Na yi a', ja oc ta'n chi jun tapij Ĥchixlaj, yi quicy'e'n tzaj.*

14 Nin yi chixone'n tbe', yi cyele'n tzaj Egipto, bajxij jun boc'oj sbak' Ĥchiwutz chajk'ej.

Ma lak'bal, ja xcon yi sbak'a'tz tetz chitxekbil yi na chixon.

15 Nin te yi ate' le ama'l tz'inunin tu', ja el tzaj a' tan Ryos wutz c'ub. Nin ja chuc'a' te'j.

16 Na ja el tzaj jun chin wutzile'n tzanla' tan Ryos wutz yi jun c'uba'tz.†

17 Ja quil yi e'chk milawra'tz yi bnix tan Ryos.

Poro ilenin ja chijuch quil, na nin e' oc tan contri'n te yi Wi'tz Ryos.

18 Ja cho'c tan pile'n i'.

Na ja cho'c tan jakle'n chiwa', poro i yi cyetz cyajbil nchijak.‡

19 Ja cho'c tan telse'n k'ej Ryos.

Na nin cyaltz:

“İĤkaj at tzunk rmeril yi nink tak' jun balaj kawa', tzone'j le ama'l tz'inunin tu'.

20 Bintzinin, ja xcy'e' Ryos tan telse'ne'l tzaj a' wutz c'ub, yi ja xcy'e' tan sijle'n wi'nin ama'l.

Poro Ĥxcyek polo' i' tan tak'le'n kawa'?

Nin Ĥxcyek polo' i' tan tak'le'n kachib, tzone'j le ama'l tz'inunin tu'?” che'ch bantz.

21 Yi tbital Ryos cyakil yi xtxolbila'tz, ja saj colp wi' i' scye'j.

Nin yi saje'n colp wi' i', cho'n cunin ban chi na ban jun k'ak'.

22 Ja chiquim tan paj yi quinin k'uke' chic'u'l te Ryos, nin ja chiquim tan paj yi quinin k'uke' chic'u'l te yi tetz porer.

23 Poro yi Kataj Ryos ilenin ja el k'ajab i' scye'j, na ja cawun i', nin ja jakxij yi tcya'j ta'n.

24 Nin saj tk'ol jun jilwutz ixin scyetz, yi maná bi', yi cho'n saje'n tcya'j, tan chiwane'n te'j.

25 Ja tzun chiwan te chiwa' yi e' ángel.

Ja tak' Ryos cyakil yi chiwa', yi tajwe'n scyetz.

26 Ncha'tz tan yi tetz porer ja saj jun chumam cyek'ek' ta'n.

Cho'n saje'n tele'n tzi'n tu cwe'n tzi'n.

27 Cy'a'n jun c'olój tz'ichin tan yi cyek'ek'a'tz.

Nin cho'n chicyaje'n quen jicy Ĥchixo'l.

28 Cho'n cunin ban yi tajlal chi yi samlicy' tzi mar.

Cho'n tpone'n tan Ryos xo'l chica'l yi mantial tu', nin solte'j cyakil yi ama'l kale ate't.

29 Ja baj cya'n jalen cu'n micy' chipaj te'j.

Na Ryos mmak'on cyakil cyajbil.

30-31 Poro tan paj yi chin xo'j nin e' tan wa'a'n, ja tak' Ryos chicaws.

Atit nin chichib le chitzi' yi tak'le'n chicaws.

Na ja chiquim yi e' yi mas cham yi ate' Ĥchixo'l, yi e' balaj xicy cwent Israel.

32 Poro quinin chixob tetz Ryos.

Nin ilenin ja chijuch mas quil.

Wech quilnak e'chk milawr yi bnix tan Ryos, poro quinin k'uke' chic'u'l te'j.

33 Cha'stzun te e' cwe'n soztal Ryos.

Qui'c ntak' cyakil yi q'uixc'uj nchimuc', na chin xo'wbil nin yi quimichil e' ban.

34 Ma yi toque'n Ryos tan chibiyle'n cobox, ilenin at e' yi ja cu'-t chiwutz tetz.

Nin ja cho'c tan joyle'n i' junt tir.

35 Nin ja ul tx'akx chic'u'l, yi i'tz Kataj Ryos yi colol cyetz.

Yi i' yi Wi'tz Ryos yi colpinl cyetz.

36 Poro yi e' cyetz, ilenin chiwutz tu' chiplaj tu' tu chiyol.

* 78:13 Ex 14:21-22. † 78:16 Ex 17:1-7. ‡ 78:18 Ex 16:2-15; Nm 11:4-23, 31-35.

Na ja xcon e'chk balaj yol cya'n, poro nk'era'tz bintzi.

³⁷ Nk'e'tz tz'aknak cu'n e' tu chijilon.

Na quinín nche'l cu'n te chiyol yi nchisuk tetz Ryos.

³⁸ Ma Kataj Ryos, ilenin ja el k'ajab i' scye'j.

Ja cuy i' chipaj, nin quinín chiquim ta'n.

Quinín tak' ama'l tetz yi chi'ch c'u'lal yi ncyak' tetz i'.

Ma na ja cuy i' chipaj.

³⁹ Na ja nachon i' te'j, yi e' tu' wunak, yi ni'cu'n e' tu cyek'ek' yi na icy', nin qui't na ul junt tir.

⁴⁰ Jat lo' tir e' oc tan contri'n te Ryos le yi ama'l yi tz'inunin tu'.

Jat lo' tir cyak' ch'on tetz.

⁴¹ Ilenin e' oc tan pile'n Ryos.

Nin ja cyak' bis tetz, yi jun, yi chin xan nin i'.

⁴² Qui't na ul tx'akx yi porer i' xchic'u'l.

Wech na e' colpij ta'n xchik'ab yi e' buchul cyetz.

⁴³ Qui't mmu'l tx'akx xchic'u'l yi e'chk techl, yi xchaj i' scyetz te yi ate' tzaj Egipto.

Qui't ul tx'akx xchic'u'l, yi e'chk milawr, yi bnix ta'n le xk'ajlaj Zoán cwent Egipto.

⁴⁴ Wech ja oc cyakil yi tzanla' tetz chich'.

Nin cya'l nin jun aj Egipto uc'a' te'j.

⁴⁵ Ej nin saj xchakol jun c'olój ne'x us tan chixuxe'n yi e' aj Egipto.

Nin e' saj xchakol jun c'olój wo' tan po'tze'n chiluwar.

⁴⁶ Nin tak' i' ama'l scyetz sac' tan bajse'n yi wutz yi cyujul, nin tan po'tze'n chitx'otx'.

⁴⁷ Nin ja saj jun chin c'ub a'bal ta'n, tan puch'le'n cyakil yi e'chk wi' uva yi awij cya'n.

Ncha'tz ja tz'e' cyakil yi ibx tan k'ab che'w.

⁴⁸ Nin ja chibaj quim cyakil cyawun.

Na ja chiquim chiwacx tan yi c'ub a'bal.

Ma chicne'r, ja chiquim tan k'ancyok.

⁴⁹ Ja saj colp wi' Ryos scye'j yi e' aj Egiptoja'tz.

Ja chi'ch c'u'l, nin ja icy'an i' scye'j.

Cha'stzun te e' cwe'n xitu'n, cyak'un yi e' ángel.

⁵⁰ Ja ticy'saj i' c'u'l scye'j, na quinín cuy i' chipaj.

Ja tzun chiquim wi'nin e' tan ya'bil.

⁵¹ Na e' baj quim len cyakil yi bajx chinitxajil yi e' aj Egiptoja'tz ta'n. §

⁵² Poro tan yi banl talma' i', ja che'l tzaj tcy'al yi e' tetz tanum.

Cho'n cunin nche' tulej yi cyele'n tzaj chi na ban jun pstor scye'j cneru'.

Nin ja bajx cu'n i' xchiwutz le ama'l tz'inunin tu'.

⁵³ Xomij nin i' tan chiq'uicy'le'n tan qui chixobe'n.

Ma yi chicontr, e' bek'xij cye'tz xe mar.

⁵⁴ Nin ja chu'l tcy'al yi tetz tanum, le ama'l yi chin xan nin yi suki'nt ta'n scyetz.

Yi e'chk ama'la'tz, yi xcy'e' i' tan cambaje'n xchik'ab yi e' contr.

⁵⁵ Nin xchiwutz cunin yi e' tetz tanum, ja che'l lajul yi e' mal naka'tz.

Ma yi chi'ama'l tu chical, nintzun cu' jatxol xchiwutz yi coblaj k'u'j xonl Israela'tz.

⁵⁶ Poro yi e' tetz tanuma'tz, nintzun e' oc tan pile'n.

Wech i' yi Ryos yi cya'l na xcy'e' quen te'j.

I' yi Ryos yi wi'nin k'ej.

Poro ja cho'c tan contri'n te'j, nin tan pajle'n yi tetz ca'wl.

⁵⁷ Ma yi e' yi nchopon Canaán, ni'cu'n nin nchiban chi banake' yi e' chimam chite', na ja cyaj cyen quilol Ryos, nin quinín k'uke' chic'u'l te'j.

Ja je' txalpuj yi cyajtza'kl chi tane'n jun wi' tze', yi chin xo'c nin te'j.

58 Nin ja cyak' chi'ch c'u'lal tetz Ryos, na ja cho'c tan c'u'laje'n e'chk muyc, nin ja cho'c tan c'u'laje'n e'chk ryos yi banij cuntu' quitane'n.

59 Yi tilol Ryos cyakil e'chk xtxolbila'tz yi na katzan yi o' xonl Israel tan banle'n, ja che'l lajul i' tcwent.

60 Nin ja cyaj cyen tilol i' yi tetz ca'l yi at le ama'l Siló.*

Wech, na ya'stzun najbil i' xchixo'l kamam kate' tentz.

61 Ej nin ja tak' i' ama'l scyetz yi e' contr tan chicambal yi caña',†

nin ja el k'ej i' tan paj, na qui'ct xchamil i' tane'n.

62 Nin yi saje'n colpuj wi' i' scye'j yi e' tetz tanum, ja tak' i' ama'l tan chiquime'n xchik'ab yi e' chicontr.

63 Ja chiquim yi e' xicy tk'ak'.

Cha'stzun te wi'nin xun qui mo'c quichmil.

64 Ncha'tz yi e' pale', ja chiquim tan spar, nin quinin e' ok' yi quixel nka chixonl scye'j.

Na qui'c chamo'n ib bajij scye'j yi chiquime'n.

65 Poro yi tele'n k'ajab Ryos scye'j, ja jal walor chi na jal kawalor yi na el kawatl.

Nka chi na ban jun yaj yi na mak'tij wankil tan win.

66 Na nin oc i' tan oyintzi' scyuch' chicontr.

Nin xcy'e' i' scye'j, na nin e' el ojk swutz i'.

Junawes tele'n chitx'ix ta'n.

67 Poro el chik'ej yi e' xonl Xep ta'n, na quinin e' je' xtxa'ol yi e' tu Efraín, yi xonl Xepa'tz.

68 Ma na i yi e' xonl Judá, e' je' xtxa'ol tan q'uicy'le'n yi caña' kale atit yi ca'wl Ryos.

Ncha'tz je' xtxa'ol Kataj yi wi'wtz Sión tan xcone'n tetz najbil i'.

Na ya'stzun yi jun ama'l yi wi'nin na pek' i' te'j.

69 Cho'n tzun bnixe'n yi tetz ca'ltz le jun ama'la'tz.

Chin wutz tkan nin ban.

Nin ja bixe' ta'n, chi tane'n yi wuxtx'otx' yi quil yucan.

70 Ncha'tz je' xtxa'ol i' yi Luwiy tetz xchakum.

Wech, na tal pstor cne'r tu' Luwiy.

71 Ja je' xtxa'ol, tan xcone'n tan chiq'uicy'le'n yi e' tetz tanum, nin tan xcone'n tetz chibajxom.

72 Tetz cu'n talma' Luwiy yi mo'c tan chiq'uicy'le'n.

Nin chin list nin ban i' tan chicawe'n.

79

Yi bis o'klyi ul xchiwutz yi e' aj Jerusalén

1 Ilu' inRyosil, ja chucu'l pok' yi awer nak le ama'lu'.

Ja cho'c tan telse'n k'ej yi ca'lu' yi wi'nin xanil.

Ncha'tz ja baj chiwoq'uul cyakil yi tnum Jerusalén.

2 Ma chiwankil yi e' tanumu', yi nchiquim, ja cyaj tetz chiwa' yi e' ku's.

Nin chiwankil yi chimos, ja cyaj tetz chiwa' yi e' smaron txuc.

3 Ja el kojx chi'ch'el chi na el kojxuj a'.

Ja noj cyakil yi tnum Jerusalén tan chich'.

Tircu'n nchiquim. Cya'l jun nclax tan chimukle'n.

4 O' tu' chiyolbe'tz yi e' mas tnum.

O' tu' chitz'le'tz, ntin na chixcy'aklin ske'j.

5 ¿Tona' tz'el yi xchi'chbe'n c'u'lu' ske'j?

¿Sk'ak'axk pe' mas?

6 ¿Mbi tzuntz qui na chi'ch c'u'lu' scye'j yi e' mas wunak, yi qui na cho'c tan na'wse'n bi'u'?

* 78:60 Jos 18:1; Jer 7:12-14; 26:6. † 78:61 1S 4:4-22.

7 Na ja cu' chibiyol yi e' tanumu'.
 Ja baj chipo'tzal cyakil yi teru' ama'lu'.
 8 Quil ko' cawsaju', tan paj yi quil yi e' kamam kate'.
 Ma na elk k'ajabu' ske'j.
 Sajku' tan kuch'eye'n. Na ato' wutz pe'm.
 9 Ko' xch'eyaju' Ta'. Ko' colpe'u'.
 Cuye'u' kapaj, bantz jale'n teru' k'uju'.
 10 Na na chixcy'aklin yi e' mal nak ske'j.
 Nin na cyal: “¿Lok iryosil?”
 Na klo' kaj yil ticy'saju' c'u'lu' scye'j, tan paj yi ja el kojxuj chi xch'el yi e' xchakumu'.
 11 Lok tz'el k'ajabu' scye'j yi e' pres yi na chitx'ayne'.
 Nin tan yi poreru' che' colpe'u', na tx'aklij quimichil xchiwutz.
 12 Tak'e'u' juk tir chicaws yi e' yi na chitzan tan yolche'nu'.
 Ej nin yil tak'u' chicaws, skak'e' ketz kak'ajsbil teru'.
 13 Na yi o' ketz Ta', o' tanumu' nin o' tawunu'.
 Skak'e' bin kak'ajsbil teru' tetz ben k'ej ben sak.

80

Yi cyoque'n yi e' xonl Israel tan cu'swutzil tan cyoque'n junt tir chi chisajle'n

1 Wajcaw, yi ilu' pstor ketz yi o' xonl Israel, tbitzaju' yi cobox inyole'j:
 Yi ilu' teru', ni'cu'n ilu' tu jun pstor cne'r, yi na tzan tan kapstore'n yi o' xonl Xep.
 Nin cho'n c'olchiju' xchixo'l yi e' querubim* tan cawu'n.
 2 Je wajbile'j Ta':
 Tak'e'u' banlu' skibaj yi o' xonl Efraín, scyuch' yi e' xonl Benjamín tu Manasés.
 Elk k'ajabu' ske'j. Sajku' tan kacolpe'n tan yi teru' poreru'.
 3 Ilu' kaRyosil, lok tak'u' ama'l tan koque'n junt tir chi kasajle'n.
 Elk k'ajabu' ske'j, bantz kele'n liwr.
 4 Kataj, cya'l na xcy'e' quen te'ju'.
 ¿Tona' tz'el xchi'chbe'n c'u'lu' ske'j?
 ¿Tona' ltzatzinu' te yi ka'oracion? na o' tanumu'.
 5 Jatix nin lo' bis o'kl tak'u' sketz.
 Bis o'kl cuntunin na baj jun waj ka'n.
 6 Ja ko'c tetz chiyolbe'tz yi e' kawisin.
 Ja ko'c tetz chitze'lbe'tz yi e' kacontr.
 7 Ilu' kaRyosil. Cya'l na xcy'e' quen te'ju', na wi'nin xchamilu'.
 Lok tak'u' ama'l tan koque'n junt tir chi kasajle'n.
 Elk k'ajabu' ske'j, bantz kele'n liwr.
 8 Tan yi poreru', e' eltzaj tcy'alu' yi e' kamam kate' le ama'l Egipto.
 Ja che'l tzaj tcy'alu', chi na saj buk'ij jun wi' uva tan tawle'n le junt ama'l.
 Nin yi cyule'n Canaán, ja che'l lajulu' cyakil yi e' awer nak, nin ja tak'u' yi chi'ama'l scyetz
 kamam kate'a'tz tan chinajewe'n swutz.
 9 Ja chicu' tawalu' chi jun wi' uva.
 Ja ocu' tan banle'n ba'n te e'chk ama'la'tz nin ja chicu' tawalu'.
 Ja chinaje' swutz, nin ja puc'un chiwutz.
 Cho'n cunin nchiban yi puc'un chiwutz chi na ban jun wi' uva yi na ben lo'on.
 10 Yi jun wi' uvaja'tz ja ch'uy, nin ja icy' cu'n swutz cyakil jilwutz tze'.
 Nin tan yi e'chk k'ab, ja xcy'e' tan jople'n cyakil e'chk tze'.

* **80:1** Yi e' “querub”, nka “querubim” le hebrey, yi “-im” le hebrey na xchaj “plural”. Ni'cu'n mu'x e' scyuch' yi e' ángel, poro at len chixicy'. Poro apart chimunl. E' qu'icy'lom te e'chk takle'n cwent Ryos. Gn 3:24; Ex 25:22; Is 37:16.

- 11 Nin ja opon cu'n yi e'chk k'ab jalen tzi mar.
Nin ja opon yi e'chk xlumil jalen tzi tzanla' yi na bi'aj Eufrates.
- 12 Ta' ħmbi xac nta'k'u' ama'l tan cwe'n xit yi pe'm?
Na ja cho'c pok' yi e' wunak yi na chixon tbe' tan talk'e'n yi wutz yi jun wi' uvaja'tz.
- 13 Ncha'tz yi smaron txuc, chi tane'n stze'laj boch, na chitzan tan bajse'n yi jun wi' uvaja'tz.
- 14 Ilu' kaRyosil yi cya'l na xcy'e' quen te'ju', nin yi atu' tzi'n tcy'a'j, elk tzaj to'kl c'u'lu' te yi jun wi' uvaja'tz yi tzan tele'n cu'n swutz.
- 15 Na ilu' bin awal tetz.
Nin ja tak'u' ama'l tan xch'uye'n yi xlumil.
- 16 Cha'stzun te, che'lk cu'n tanu' swutz, cyakil yi e' yi na chitzan tan tamle'n nin tan stz'e'se'n yi jun wi' uvaja'tz.
- 17 Poro xch'eyaju' yi jun yi je'nak xtxa'olu', yi jun yi ja xlumin tanu', nin yi ilu' mbixban.
- 18 Qui't kajatxlen kib te'ju', ma na tak' tzaju' kabanl.
Na ntin cu'n teru' na kajak wit xch'eybil ketz.
- 19 Ilu' Kataj, ilu' kaRyosil yi cya'l na xcy'e' quen te'ju'.
Lok tak'u' ama'l tan koque'n junt tir chi kasajle'n.
Elk k'ajabu' ske'j, bantz kele'n liwr.

81

Kak'e' kak'ajsbil tetz Kataj na i' ak'ol kachamil

- 1 Tzatzin cu'n chibitzinku' swutz Ryos, na i' ak'ol kachamil. Tetz cu'n cyalma'u', cyak'u' chik'ajsbilu' tetz kaRyosil yi ite'n nin Ryosil Jacowa'tz.
- 2 Cyak'e'u' chik'ajsbilu' tetz i' tan e'chk ma'cl chi tane'n pandero, nka chi tane'n yi arpa tu salterio.
- 3 Ba'n tz'oc e'chk chun cyanu' te yi na jal yi ne'x xaw. Ncha'tz yil tijin yi xaw. Na ya'stzun yi techl yi nim k'ej yi na icy' skaxo'l.*
- 4 Na ya'stzun yi ca'wl yi talnak Kataj yi Ryosil Jacow tan kabnol tane'n yi o' xonl Israel.
- 5 Ej nin ite'n nin ca'wla'tz a'lchij tetz Xep yi cyele'n tzaj tcy'al Ryos le ama'l Egipto.
- 6 Poro nin ben wital jun yi jilone'n yi quinín el intxum tetz yi yol i'. Je yol i'e'j:
"Ja xe'l tzaj wucy'al jak' chica'wl yi e' aj Egipto.
Na nin el ink'ajab tzite'jwok na chin q'uixc'uj nin itane'n tan ak'un.
- 7 Nin te yi tule'n e'chk il tziwutz ja cu' iwutz swetz, nin ja cxclaxwok wa'n. Nin te yi atin tul jun boc'oj sbak', ja chinjilon tzitetz. Ncha'tz ja no'c tan ipile'nwok le ama'l Meriba,† kale eltzit a' wutz c'ub.
- 8 Ncha'tz wal tzitetzwok: Axwok intanum, bitwok tzaj yi inca'wle'j, nin nink cxomwok te'j.
- 9 Quil tzitak' k'ej junt ryos, ma na ntin in. Quil tzilok'wok chiwutz yi e'chk ryos yi banij cuntu' quitane'n.
- 10 Na i ina'tz in Ryos yi ncxe'lsan tzajwok Egipto. Jakwok cyakil yi tajwe'n tzitetz nin swak'e'.
- 11 "Poro yi axwok itetz yi axwok intanum quinín mitbitwok inca'wl. Quinín cxomwok te wetz wajbil.
- 12 Cha'stzun te ja wak' ama'l tzitetz tan ibnol yi itajbil. Nin ja cxomwok te yi itajbil yi chumbalaj nin tane'n tziwutzwok.
- 13 Poro yi nink mitbitwok inca'wl nin yi nink ncxomwok te yi wetz wajbil,
- 14 jalt nin klo' mitilwok yi nchilo'on yi icontr wa'n. Ja klo' wak' chicaws. Nin jalcunin klo' nchiquim wa'n, chi yi na ban yi na lit'ne' kawutz," stzun Kataj bantz.

* 81:3 Nm 10:10. † 81:7 Ex 17:6-7.

- 15 Cyakil yi e' yi na chi'ch chic'u'l te Kataj chelepon cu'n swutz. Nin chicawsok tetz ben k'ej ben sak.
- 16 Ma yi e' tetz tanum tz'ocopon i' tan chic'a'che'n. Na stk'e' i' e'chk balaj ixi'n triw scyetz tetz chiwa'. Ma tetz quic'a' stk'e' i' ta'al wunak txuc.

82

Yi Kataj Ryos i' yi wi'tz pujul xtisya' tibaj cyakil

- 1 Yi Kataj Ryos at i' tcya'j xchixo'l yi e' pujul xtisya', tan ma'le'n cyajtza'kl nin tan tak'le'n chicaws.
- 2 E'u' pujul xtisya' ¿tona' nin yi quil xom chiwi'u' scye'j yi e' mal nak? ¿Tona' nin yi nink chixomu' te yi bintzi?
- 3 Quil cyelsaju' chik'ej yi tal prow yi qui'c cyajtza'kl. Qui'k cyelsaju' chik'ej yi tal prow me'ba' yi qui'c chitaj chitxu'.
- 4 Ma na elk chik'ajabu' scye'j. Cho'ku' tan chicolche'n xchik'ab yi e' mal nak.
- 5 Poro yi e' cyeru' yi e'u' pujul xtisya', qui na el chitxumu' tetz yi e'chk xtxolbila'tz. Jopij wutz cyajtza'klu'. Ate'u' tul tz'o'tz wutzil. Nin tan chipaju', qui't na jal ba'n cyak'un cyakil wunak. Na qui'ct ca'wl at bene'n tzi'n.
- 6 Je talnak Kataj Ryose'j: "E'u' cu'n ryos tane'n, e'u' nitxajil yi jun yi at jalen tzi'n tcya'j.
- 7 Poro tan paj cyajtza'klu', xchiquimoku' chi na chiban cyakil wunak. Xchiquimoku' chi na chiban cyakil ajcaw yi ntin cawu'n cya'n nin qui na chixom cyetz te'j," stzun Kataj bantz.
- 8 Ilu' inRyosil. Sajku' tzone'j wuxtx'otx' tan pujle'n xtisya'. Cawunku', na ilu' ajcaw tibaj cyakil yi e'chk nación bene'n tzi'n wi munt.

83

Kataj che' cawse'u' yi e' contru'

- 1 Ilu' kaRyosil, cawunku'. Quil tz'ocu' tetz mem. Sajku'. Che' cawse'u' yi e' contru'.
- 2 Tile'u' yi e' contru', yi e' yi na chi'ch chic'u'l te'ju', na chitzan tan xite'nu' nin na chitzan tan pajle'n ca'wlu'.
- 3 Ja oc chitxumu'n tan xtxumle'n yi x'e'nk tan kalo'one'n yi o' tanumu', yi o' yi ato' t'wentu'.
- 4 Ja chitxum tan cyule'n tan kaxite'n, bantz tele'n cu'n yi kanación swutz, bantz katzaje'n junawes yi o' xonl Israel.
- 5 Ja bixe' jun chitrat squibil quib tan cyoque'n tan oyintzi' te'ju'. Junit mban chitxumu'n chicyakil cu'n.
- 6 Cyakil yi e'a'tz i'tz yi e' aj Edom scyuch' yi e' aj Ismael, ncha'tz yi e' xonl Hagar tu yi e' aj Moab,
- 7 scyuch' yi e' aj Gebal, yi e' aj Amón scyuch' yi e' xonl Amalec, nin yi e' filistey scyuch' yi e' aj Tiro.
- 8 Ncha'tz e' aj Siria ja cho'c tan quich'eye'n yi e' xonl k'ajtzun Lot.
- 9 Ma jalu' Ta' che' biycunu', chi e' tulejnaku' yi e' aj Madián, nin chi tulejnaku' Sísara tu Jabín tuml chisanlar, yi tircu'n chiquime'n tzi a' Cisón.
- 10 Na yi e'a'tz ja chiquim le ama'l Endor, nin ja cho'c tetz awonil tx'otx'.
- 11 Ya'tzk tuleju' yi chibajxom yi e' kacontr. Cho'n cunink che' tuleju' chi tuleju' Oreb tu Zeeb. Nin cho'nk chu'lij yi cyajcawil e' kacontr chi nchiban yi e' Zeba tu Zalmuna.
- 12 Na yi e'a'tz e' oc klo' tan majle'n yi e'chk ama'l yi tetz Ryos, poro ja chiquim.
- 13 Ilu' inRyosil, che'lk cu'n tanu' swutz. Cho'ken tetz tz'is. Nin cho'nk chiban chi na ban xak xtze' yi na ben tan cyek'ek'.
- 14 Ej nin cho'nk chiban chi na ben lo'on ju' k'ak' yi na oc k'a'kl jun ju'wtz nka chi na tz'e' jun c'olaj xtze'.

- 15 Cho'nk sban tan chitz'e'se'n yi e' kacontr. Oku' tan chixo'wse'n.
 16 Elk chik'ej tanu', bantz tule'nu' tx'akx xchic'u'l.
 17 Junawes elk chik'ej tanu'. Ej nin cho'nk chiquim tk'ab chitz'ix.
 18 Bantz tele'n chitxum tetz yi ntin ilu' Kataj nin cya'l jun na xcy'e' quen te'ju', na ilu' yi wi'tz Ajcaw tibaj cyakil yi at bene'n tzi'n.

84

Chumbalaj nin tak'le'n kak'ajsbil le ca'l Ryos

- 1 Kataj yi wi'nin xchamilu', chumbalaj nin yi najbilu'.
 2 Nternin na el walma' tan wa'te'n xe yi ca'lu'. Nternin na el walma' tan wak'ol ink'ajsbil teru' yi ilu' yi ak'ol kutz'ajbil.
 3 Nicy' nin e' ch'u'l na bnix chisoc le ca'lu'. Nin cho'n na chinaje' yi e' c'uchul a'bal tul. Nin cho'n na ch'uy yi cyal naka'jil yi patbil katx'ixwatz. Chumbalaj nin ilu' Kataj yi wi'nin xchamilu' na ilu' kaReyil nin ilu' kaRyosil.
 4 Ba'n cyeri e' yi cho'n ate' xe yi ca'lu', yi e' yi cyakil nin k'ej na chitzan tan tak'le'n chik'ajsbil teru'.
 5 Ba'n cyeri e' yi cho'n na jal xch'eybil cyetz tuch'u'. Ba'n cyeri e' yi na chibuch quib tan cyopone'n jalen te yi ca'lu'.
 6 Yi na ul bis o'kl xchiwutz qui na chibisun ta'n.
 Yi na saj a'bal squibaj, mast cunin na chitzatzin yi na chac' ta'n.
 7 Sjalokt junt tir chiwalor, na squile' wutz Kataj wi'wtz Sión, yi Kataj yi wi'tz Ryos.
 8 Wajcaw, ilu' kaRyosil yi wi'nin xchamilu', nin ilu' Ryosil k'ajtzun kamam Jacow. Tbite'u' yi intzi' inkul.
 9 Ilu' kaRyosil elk k'ajabu' te yi rey yi je'nak xtxa'olu', na ilu' colol ketz.
 10 Na mas balaj yil na'tij jun ntzi' k'ej xe ca'lu', swutz jun mil k'ej tul junt luwar.
 Mas balaj yil chinxcon tetz q'uicy'lom stzi puertil ca'lu', swutz yi cho'nk na'tij xchixo'l yi e' juchul il.
 11 Na yi ilu' teru', ilu' kaRyosil, ilu' txekbil ketz, nin ilu' colol ketz. Nin na tak'u' chik'ej yi e' yi qui na chijuch quil. Na tak'u' cyakil yi e'chk takle'n yi na chijak teru'.
 12 Ilu' Kataj at wi'nin xchamilu'. Cya'l jun na xcy'e' quen te'ju'. Ba'n cyeri yi e' yi cho'n k'uklij chic'u'l te'ju'.

85

Yi cwe'n chiwutz yi xonl Israel tan tk'olt Ryos yi banl tibaj yi chinación

- 1 Wajcaw, chumbalaj nin ilu' te yi teru' tanumu'. Na ja tak'u' junt tir tzatzin paz sketz yi o' yi o' xonl Jacow.
 2 Ja cuyu' kapaj yi o' tanumu'. Ja cuyu' kapaj katx'ok'be'n.
 3 Nin qui't na chi'ch c'u'lu' ske'j. Nin qui't na saj colp wi'u' ske'j.
 4 Ilu' Kataj, yi colol ketz, ko' cole'u' jalu'. Qui't saj colp wi'u' ske'j.
 5 ¿Tunin pe' lchi'ch cu'n c'u'lu' ske'j sbne' opon tunintz?
 6 ¿Qui't pe' ltak'u' ama'l sketz tan katzatzine'n yi o' yi o' tanumu'?
 7 Wajcaw, xchaje'u' yi xtxaxl talma'u' sketz nin ko' cole'u'.
 8 Tzimbite' yol Kataj yi mbi stale'. Na stale' i' yi sjalok tzatzin paz xchixo'l yi e' tanum i', yi e' yi cho'n k'uklij chic'u'l te'j. Poro yi ko' quil chiban junt tir yi e'chk takle'n cachí'.
 9 Na jun cu'n yol txant tan tule'n Kataj tan chicolpe'n yi e' yi na chitzan tan c'u'laje'n i'. Nin tz'ak'lok k'ej i' bene'n tzi'n wi munt.
 10 Stk'e' Ryos yi xtxaxl talma' scyetz yi e' yi na chixom te yi bintzi. Ncha'tz sjalok yi tzatzin yi na tak' Ryos scyetz yi e' yi jicyuch te'j cyajtza'kl.

- 11 Na kol chijal e' bene'n tzi'n wi munt yil chixom te yi bintzi, stk'e' tzun Ryos balaj ca'wl bene'n tzi'n.
 12 Na ite'n nin Kataj tz'ak'on tzaj yi a'bal tibaj yi katx'otx', bantz tk'ol balaj ujul.
 13 Na sbajxok yi balajil i' swutz tan nuc'le'n yi tetz be' skaxo'l.

86

Yi ketz kaRyosil ntin cu'n i' yi Ryos

- 1 Wajcaw, elk k'ajabu' swe'j. Tbite'u' intzi' inkul, na wi'nin na chimbisun na in jun tal prow me'ba'.
 2 Chin cole'u' na bintzinin k'uklij inc'u'l te'ju' na ilu' inRyosil. Chin cole'u' bin na ntin te'ju' k'ukle't inc'u'l.
 3 Wajcaw, elk k'ajabu' swe'j, na cyakil k'ej cho'n na cu' inwutz teru'.
 4 Chin xch'eyaju' bantz intzatzine'n, na in xchakumu', na ntin cu'n swutzu' na cwe't inwutz.
 5 Na yi ilu' teru' wi'nin banl talma'u' tan cuyle'n kapaj nin wi'nin na el k'ajabu' scye'j yi e' yi na cu' chiwutz teru'.
 6 Wajcaw, tbite'u' yi inoración.
 Stza'weju' yi mbi na chintzan tan jakle'n teru'.
 7 Na te yi na soztz inc'u'l, cho'n na injak xch'eybil wetz teru'. Na ntin ilu' na ocu' tan wuch'eye'n.
 8 Qui'c nin junt Ryos yi ni'cu'nk chi ilu' teru', na qui'c nin jun yi nak xcy'e' tan banle'n yi e'chk takle'n yi na bnix tanu'.
 9 Ilu' Wajcaw, ilu' bnol tetz cyakil yi e'chk nación. Nin chu'l tan tak'le'n k'eju' nin tan c'u'laje'nu'.
 10 Na ntin cu'n ilu', ilu' Ryos. At wi'nin xchamilu', na na xcy'e'u' tan banle'n e'chk milawr.
 11 Siwl Ta', xchaje'u' yi tajbilu' swetz bantz inxome'n te'j quib yi na tal. Chin xch'eyaju' tan woque'n tan tak'le'n k'eju'.
 12 Ilu' Wajcaw yi inRyosil, swak'e' ink'ajsbil teru' tetz cu'n walma', nin sbne' opon tunintz nocopon tan c'u'laje'nu'.
 13 Wi'nin banl talma'u' swibaj, na ja chinclax tanu' tk'ab quimichil.
 14 Ilu' inRyosil, sak swutzu' yi ja je' chimolol quib jun c'oloy incontr yi na cyaj cho'c tan imbiyle'n. Yi e'a'tz i'tz yi e' yi qui na cyek xchi'u'.
 15 Poro yi ilu' teru' Wajcaw, wi'nin na el k'ajabu' swe'j. Na at pasensu', nin wi'nin lok' ib tuch'u', nin yi ilu' teru' ilu' yi mero bintzi.
 16 Elk bin k'ajabu' swe'j. Chin xch'eyaju' na in xchakumu'. Tak' tzaju' junt tir inwalor.
 17 Nin xchaje'u' jun techl swetz yi at banl talma'u' swibaj, bantz tele'n chitx'ix yi e' yi na chi'ch chic'u'l swe'j. Na yi ilu' teru' Wajcaw, na chin xch'eyaju', nin na el k'ajabu' swe'j.

87

Jerusalén yi tnum yi at mas k'ej

- 1 Jerusalén, ya'stzun yi tnum yi mas na pek' Kataj Ryos te'j. Cho'n je'nak bnol wi'ak ju' wutz yi chin xan nin. Wi'nin na pek' Kataj Ryos te'j.
 2 Nin mas na pek' i' te'j swutz cyakil e'chk mas ama'l cwent yi e' xonl Jacow.
 3 Chumbalaj nin yi jun tnuma'tz, na wi'nin e'chk takle'n balaj na a'lchij tetz.
 4 “Chixo'lak yi e'chk tnum yil xomok chiwi' swe'j tzantzaj, at e'chk tnum chi tane'n Egipto, Babilonia, Filistea, Tiro tu Etiopía. Ej nin scyale': Yi tnum Jerusalén yi ate'n wi ju'wutz Sión, k'ajbil katxu' tane'n.”
 5 Poro tz'opon yi k'ejlal yi sjalok mas chik'ej yi e' yi scyale': “In mero aj Jerusalén, na cho'n itz'nakin tul”. Na ya'stzun yi tnum yi tz'ocopon yi Wi'tz Ryos tan bixbaje'n.

- ⁶ Ncha'tz yil tz'oc Kataj tan je'se'n chibi' yi e' yi cho'n najlche' le tnum Jerusalén, copon jun techl ta'n xljaj chibi' yi e' yi cho'n quitz'e'n le jun tnuma'tz.
⁷ Nin chocopon cyakil wunak tan bixl nin tan bitz nin scyale' tul chibitz: “Cho'n najlchin wetz le tnum Jerusalén,” che'ch sbne'.

88

Oración tetz jun yi ja oc wutz pe'm

- ¹ Wajcaw, ilu' inRyosil, ilu' colol wetz. Sk'ejl nin lak'bal na injak xch'eybil wetz teru'.
² Elk k'ajabu' swe'j. Tbite'u' intzi' inkul.
³ Na wi'nin e'chk bis o'kl ja ul tzinwutz. Nin txant tan inquime'n tan paj.
⁴ At na bant cu'n na intxum yi ja wi't chinquim, na qui'ct inwalor at.
⁵ Ja wi't no'c cyajlal yi e' alma'. Ni'cu'n wutane'n chi na lo'on jun sanlar tul oyintzi'.
 Ni'cu'n wutane'n chi jun yi qui't xomiju' tan q'uicy'le'n.
⁶ Wajcaw, ja wi't chinlo'on.
 Ja wi't chincu' tul jun chin wutzile'n jul tane'n, jun jul yi chin xe' nin, nin yi chin tz'o'tz nin tul.
⁷ Ja saj colp wi'u' swe'j.
 Na ja tak'u' jun incaws yi chin xo'wbil nin.
⁸ Ncha'tz cyakil yi e' wamiw, ja chin cyaj cyen quilol, na qui't na chitx'aj yi atin xchixo'l.
 Ni'cu'n wutane'n chi tane'n jun pres yi qui'c rmeril tan tele'n liwr.
⁹ Nin tan paj yi o'kl yi na imban, or no'c cyen moyi'x.
 Wajcaw, cyakil k'e'j na injak xch'eybil wetz teru', nin na je' ink'ab swutzu' tan jakle'n xch'eybil wetz.
¹⁰ ¿Mbi'tz tajbilu' swe'j Ta'?
 ¿Jalen pe' lchinquim, kalena'tz tzun tz'ocu' tan wuch'eye'n?
 ¿Tyoxink ptzun jun alma' teru'?
¹¹ ¿Tz'ocopon ptzun jun alma' tan talche'n:
 “Chumbalaj nin Kataj Ryos, chin aj bintzi nin i'?”
 ¿Sjilonk ptzun jun alma' yi mukxnak jak' tx'otx'?
 Qui', Ta'.
¹² Na yi na quim jun, qui'ct xac. Junawes na tzaj.
 Qui'c rmeril tan tule'nu' tx'akx tc'u'l jun alma'.
¹³ Poro yi in wetz, cho'n na cu' inwutz teru'.
 Cyakil jalchan na no'c tan jakle'n xch'eybil wetz teru'.
¹⁴ ¿Mbi tzuntz yi qui't na pek'u' swe'j?
 ¿Mbi xac na tew tibu' tzinwutz?
¹⁵ Na juyil cunin in, yi woque'n swutz yi q'uixc'uje'j yi atin tk'ab jalu'.
 Nin or nin chinquim ta'n.
 Nimix cunin e'chk takle'n yi nta'k'u' ama'l tan tule'n tzinwutz.
 Poro qui't tzintx'aj mas.
¹⁶ Ja saj colp wi'u' swe'j.
 Nin ja icy'pon yi xchi'chbe'n c'u'lu' wa'n.
 Nin ja ne'l cu'n swutz.
¹⁷ Cyakil nin tkuj na tzanu' tan inxuxe'n.
 Cho'n cunin na banu' chi na ban yi na juchun jun chin wutzile'n tzanla' yi na elu'l.
¹⁸ Na ja chin cyaj cyen quilol yi e' wamiw scyuch' e' mas wuch'.
 Inchuc atin tul jun chin tz'o'tz Ta'.

89

Katxole' yi banl talma' Kataj

- 1 Wajcaw, ilenin swale' tc'u'l yi imbitz yi chumbalaj nin ilu'.
Ilenin tzimbitzij yi ba'n k'uke' kac'u'l te'ju'.
- 2 Tzintxole' yi quinil bajsbe'n tetz yi banl talma'u, nin yi qui na xtx'ixpuju' yi yolu', chi tane'n yi tcya'j, yi qui na xtx'ixpuj tib.
- 3 Bnixnak jun trat tanu' tu Luwiy yi xchakumu' yi je'nak xtxa'olu'.
Na je bin suku'e'j:
- 4 "Ilenin swak'e' ama'l scyetz yi e' axonl tan chicawune'n tetz axel yil c̄xim."'
- 5 Wajcaw, cyakil yi e' yi ate' tcya'j na cyak' chik'ajsbil swutzu', tan yi e'chk milawr yi na bnix tanu', nin tan yi na el k'abu' te yolu'.
- 6 Ilu' kaRyosil, cya'l nin jun yi at tcya'j yi cho'nk yi xchamil chi yi teru' xchamilu'.
- 7 Cha'stzun te, cyakil o' na kek xchi'u'.
Nin cyakil yi e' yi ate' xlaju' na cyek xchi'u'.
- 8 Kataj, ilu' kaRyosil yi cya'l na xcye' quen te'ju'.
Na cyakil yi porer tu yi bintzi, cho'n na saj te'ju'.
Nin cya'l jun tz'opon tan stz'amle'n yi xchamilu'.
- 9 Na na xcye'u' tan makle'n yi pak'bil mar.
Pe najk saj colp wi' yi mar, na xcye'u' tan makle'n.
- 10 Ja xcye'u' te yi jun chin wutzile'n txuc yi at xe mar.
Qui'c mu'x xac mban swutzu', na junawes mme'l cu'n tanu' swutz.
Nin tan yi xchamilu', ja che'l cu'n cyakil yi contru' tanu' swutz.
- 11 Cyakil yi at tcya'j, tu cyakil yi at wuxtx'otx', i'tz teru'.
Na ilu' bnol tetz cyakil yi at bene'n tzi'n.
- 12 Ilu' bnol tetz cyakil yi at je'n tzi'n tu yi at cwe'n tzi'n.
Nin ilu' bnol tetz yi wi'wtz Tabor tu yi wi'wtz Hermón yi na jal k'uju' ta'n.
- 13 Wi'nin xchamilu', nin wi'nin poreru', na na xcye'u' te cyakil e'chk takle'n.
- 14 Nin yi na ocu' tan cawu'n, na xomu' te yi bintzi, na na el k'ajabu' scye'j yi e' yi qui'c quil, nin na tak'u' chicaws yi e' aj paj.
- 15 Ba'n cyeri e' yi na cyak' chik'ajsbil teru', yi e' yi na chixom te yi teru' tajtza'klu' yi chumbalaj nin.
- 16 Cyakil nin k'ej na chitzatzin cyera'tz tk'abu'.
Nin na chipek' te yi tajtza'klu' yi chin jicyuch nin te'j.
- 17 Na ilu' na ak'on chiwalor tu chibalajil.
Nin tan banl talma'u' na tak'witu' yi chichamil.
- 18 Na yi ilu' teru' Kataj, ilu' yi colol ketz yi o' xonl Israel, ilu' kareyil yi wi'nin xanil.
- 19 Ja jilonu' tul wutzicy' tane'n scyetz yi e' xchakumu' yi nk'uke' c'u'lu' scye'j.
Nin je yolu'e'j:
"Ja je' intxa'ol jun yaj xchixo'l yi e' intanum, jun yaj yi qui na xob.
Ja wak' k'ej i'. Nin ilenin nocopon tan xch'eye'n.
- 20 Ja bin nojpon inwutz te Luwiy tetz inchakum.
Ja je' inkojol yi wetz inaceit twi' tan bixbaje'n tetz rey.
- 21 Nocopon tzun tan xch'eye'n i'.
Swak'e' imporer tan xch'eye'n.
Nin quil wil cyen i' xchuc.
- 22 Quil lo'on i' cyak'un yi e' contr.
Nin quil chixcye' yi e' mal nak te'j.
- 23 Ma na swutz cu'n i' xchilo'onk yi e' tetz contr wa'n.
Nin cyakil yi e' yi xchi'chok chic'u'l te'j, xchiquimok wa'n.
- 24 Swak'e' cyakil imbanl tetz i', bantz xome'n i' te yi bintzi, nin tan in sjalok mas k'ej i' tan cawu'n.

- 25 Tz'opon yi ca'wl i' jalen tzi mar Mediterráneo, yi at toque'n tzi'n, nin tz'opon jalen tzi yi tzanla' Eufrates, yi at tele'n tzi'n.
- 26 Ilenin stale' i' swetz: 'I ilu'a'tz ilu' intaj, ilu' inRyosil yi colol wetz.'
- 27 Nin swak'e' ama'l tetz i' tan toque'n tetz Bajx inCy'ajol, nin tetz wi'tz ajcaw squibaj cyakil yi e' rey bene'n tzi'n wi munt.
- 28 Ilenin chimpek'ok te i', nin nelpon cu'n te yi inyol yi ja insuk tetz.
- 29 Na yi e' tetz xonl xchinajank le tetz ama'l.
- 30 Xchinajank sbne' opon tunintz, jalen yil xit yi tcya'j.
- 31 "Poru kol chijatx len quib yi e' tetz xonl te weri inchusu'n, nin ko quil chiban tane'n wetz inca'wl,
- 32 nin ko tz'el k'ej inca'wl cya'n, nin ko quil cho'c c'ulutxum jak' inca'wl,
- 33 swak'e' tzun chicaws, tan paj yi quil.
- Nocopon tan chijicye'n tan xicy'xab.
- 34 Poro quil tzincy'ajlen yi xtxaxl walma' te Luwiy, ma na nelpon cu'n te yi inyol yi minsuk tetz.
- 35 Nelpon cu'n te yi trat yi mbixe' ka'n tuch', na qui't na'j wutz incoc tu inyol.
- 36 Ja wi't insuk jun inyol. Nin qui'c la'jil swuch'.
- Cha'stzun te sne'lk cu'n te inyol yi ja wi't insuk tetz Luwiy.
- 37 Na yi e' tetz xonl xchinajank le tetz ama'l.
- Xchinajank sbne' opon tunintz, jalen yil xit yi k'ej.
- 38 Yi jun reya'tz stz'a'tok i' sbne' opon tunintz, chi tane'n yi xaw, nin jalen yil sotz yi tcya'j."
- Ta', ya'stzun yolu' banak cyen.
- 39 Poro yi jalu' Wajcaw, ja cyaj cyen tilolu', nin ja el k'ej yi jun reya'tz, yi je'nak xtxa'olu'.
- 40 Quinin mme'l cunu' te yi trat yi sukaku'.
- 41 Ja el k'ej yi xchakumu' tanu'.
- 42 Ja el cu'n yi tnumil i' tanu' swutz.
- 43 Na ja cu' woq'uilu' yi tapij yi at solte'j.
- 44 Tu na chicyequen cyakil wunak tc'u'l.
- 45 Nin na cyalk' nin yi e'chk takle'n yi na cyaj.
- 46 Ja oc yi tnumil i' tetz chitze'lbe'tz cyakil wunak.
- 47 Ja tak'u' ama'l scyetz yi e' tetz contr tan chitx'acone'n te yi rey.
- 48 Na quinin ntak'u' ama'l tetz tan xcone'n yi tetz spar tan oyintzi'.
- 49 Nin quinin xomu' te'j tan xch'eye'n te yi oyintzi'a'tz.
- 50 Ja el k'ej i' tanu'.
- 51 Junawes qui'ct xac i' mban, na qui't na cawun.
- 52 Qui't ntak'u' mas ank'i'n tetz, na junawes ja el xtx'ix i' tanu'.
- 53 Ilu' Wajcaw, ¿junawes pe' ntew tibu' skawutz?
- 54 ¿Junawes nin pe' nje' lajp wi'u' ske'j, chi na ben lo'on jun k'ak'?
- 55 Ta', ulk tx'akx tc'u'lu' yi ank'i'n yi ak'ij tanu' swetz.
- 56 Qui tunin k'usij.
- 57 Na cyakil wunak yi bnixnake' tanu' qui'c mas chitiemp ak'ij tanu'.
- 58 Na qui'c jun yi nink ben xkon jun c'oloy tiemp nin yi qui'k quim.
- 59 Na qui'c nin jun yi nink clax tk'ab quimichil.
- 60 Wajcaw, ¿ja pe' tzaj yi banl talma'u' yi n'xchaju' sketz le xe'tzbil tzaj?
- 61 ¿Ja pe' tzaj yi banl talma'u' yi suku' tetz Luwiy?
- 62 Sak swutzu' yi cyakil wunak na chitzan tan kabuchle'n.
- 63 Chin ch'on nin na wil yi na cho'c tan kajisle'n.
- 64 Ilu' Wajcaw, ya'stzun na chiban yi e' contru' ske'j.
- 65 Nin ya'stzun na chiban te yi xchakumu' yi je'nak xtxa'olu'.

⁵² Poro yi o' ketz, ilenin skak'e' k'ēju' Kataj. ¡Amén!

CYAJI'N WEKL TE E'CHK SALMO

90

90:1—106:48

Iñnin at Kataj Ryos

¹ Kataj, sajle'nix tunintz cho'n na kacol kib te'ju'.

Nin ite'n nin skabne'a's sbne' opon tunintz.

² Na te yi ntaxk tzaj jal e'chk ju'wtz, nin yi ntaxk cu' yi wuxtx'otx', nin yi ntaxk bnix yi bajx wunak, ilu' nin Ryos.

Na tul yi tiemp yi icy'nak cyen, nin tul yi tiemp yi xomtzaj, ilu' nin Ryos.

³ Ja bnix yi bajx wunak tanu' tan xk'ol tu'.

Cha'stzun te tlolu': "Tx'otx' tu' cxtzaj pontwok."

⁴ Na swutz teru', ni'cu'n jun mil yob, tu yi jun k'ej ewt yi ja wi't icy'.

Nin ni'cu'n jun mil yob swutzu' chi na icy' cobox ntzi' or lak'bal.

⁵ Ncha'tz ba'n che'l cu'n cyakil wunak tanu' swutz, chi na el cyakil e'chk takle'n tan jun tzanla' yi na elu'.

Na yi ank'i'n yi ak'ij sketz, jalcunin na icy', chi na el jun wutzicy' te kac'u'l.

⁶ Na ni'cu'n kutane'n swutzu' chi tane'n jun wi' buch, yi na je' chitpuj yi buchil jalchan, poro yi na cu' k'ej, na saj lokp nin na skej.

⁷ Cha'stzun te Ta', yil saj colp wi'u' ske'j, ba'n ke'l cu'n tanu' swutz.

⁸ Na yi ketz kil tu yi kajtza'kl cachi', sak cu'n swutzu'.

⁹ Yi ketz ka'ank'i'n ba'n tz'el cu'n tanu' swutz yil saj xchi'chbe'n c'u'lu' ske'j.

Na yi ketz katiemp, na icy' te'tz, tul jun ntzi' tkuj.

¹⁰ Na oxc'al tu lajuj ntzi' yob na ka'tij ketz tzone'j wuxtx'otx'.

Ntin yi e' mas quiw na chijepon te jun mutx' yob.

Poro qui'c ltak' sketz kol tz'el kalma' tan ka'te'n jun c'oloy tiemp tzone'j, na ntin na katx'ayne' tan paj yi q'uixc'uj yi ato' cu'nt.

Yi jujun yob jalcunin na icy'.

Cha'tz cunin tzun kutane'n ketz.

¹¹ Poro cya'l jun jajk tij cyakil yi walor yi xchi'che'n c'u'lu'.

Nin cya'l jun yi jajk pujx ta'n yi xo'wbililu'.

¹² Xchaje'u' sketz yi jun ntzi' tkuj ato' wi cojbilu'.

Sjalok tzun kajtza'kl.

¹³ Wajcaw, sajku' skaxo'l.

Elk k'ajabu' ske'j na o' xchakumu'.

¹⁴ Cyakil tir yi na ul skil, tak'u' tzatzin sketz, bantz kak'ol kak'ajsbil teru' te cyakil tiemp yi ak'ij sketz tzone'j wuxtx'otx'.

¹⁵ Tak' tzaju' coboxt yob tzatzin sketz tetz xel e'chk yob yi ja katij yi sotzaj c'u'lal.

¹⁶ Tak' tzaju' ama'l sketz, nin scyetz e' kanitxa' tan kilol e'chk milawr yi na xchaj yi at k'ēju', na o' len xchakumu'.

¹⁷ Tak' tzaju' yi banlu' skibaj.

Nin ko' quiwsaju' sju' yi kak'un, na ilu' kaRyosil.

91

Yi Kataj Ryos, i' ch'eyanl ketz

¹ Alchok scyetz yi cho'n najlij tmujil yi q'uicy'lom ketz, yi Wi'tz Ryos, yi jun yi wi'nin k'ej,

² ba'n tal tetz:

"Ilu' inRyosil, nternin k'uklij inc'u'l te'ju', na ilu' ch'eyanl wetz, nin cho'n na jal inchamil te'ju' Ta'."

- ³ Ba'n cyal yi jun xtxolbila'tz, na xcyek Kataj Ryos tan kacolche'n tan qui kabene'n tul e'chk pa'tx yi banijt skawutz, yi qui na kil nin.
Na ntin cu'n i' na xcy'e' tan kacolche'n tk'ab e'chk ya'bil yi cy'a'n quimichil ta'n.
- ⁴ Na kol kacol kib jak' xicy' i', qui'c lkaban, na na xcy'e' i' tan kacolche'n chi na ban jun makbil flech. Chumbalaj nin i' ske'j, na na ko' col.
- ⁵ Qui tzun kaxob tetz yi taw ak'bal, mpe ik e'chk flech, yi sk'ejl cunin na saj c'oxij tan kabiyle'n.
- ⁶ Ncha'tz quil kaxob tetz e'chk il yi na oc noj ske'j lak'bal nka te e'chk il yi na ul tan kasotzaje'n sk'ejl.
- ⁷ Nin quil kaxob kol chiquim jun mil le kamax, nka lajuz mil le kasbal, na qui'c lbajij ske'j ketz.
- ⁸ Ma yi o' ketz ntin xmayi'n skabne' nin scye'j. Na skawutz cunin yil chicawsij yi e' mal nak, yi e' yi na chiban yi e'chk takle'n cachi'.
- ⁹ Na yi o' ketz, ja wi't ko'c tcwent Ryos, yi ch'eyal ketz, ja wi't ko'c tcwent yi q'uicy'lom ketz, yi jun yi cya'l xcy'e' quen te'j na i' yi wi'tz Ajcaw.
- ¹⁰ Cha'stzun te quil kaben tul il. Nin quil tz'ocopon jun chin ya'bil xe ketz kaca'l.
- ¹¹ Na scawunk Ryos scye'j yi e' tetz ángel tan chixome'n ske'j, tan kaq'uicy'le'n alchok ka'j nint.
- ¹² Mben chich'inul yi kak'ab tan qui kaje'n tzotp te'jak e'chk c'ub.
- ¹³ Nin ba'n kaxon xchixo'l león, nka xchixo'l alchok jilwutz smaron txuc.
- ¹⁴ Na je yol yi kaRyosile'j: "Tan tu' yi na chipek' swe'j, nin tan tu' yi ja cyajskej inwutz, chelepon liwr wa'n tk'ab cyakil alchok takle'nil.
- ¹⁵ Yil cho'c tan injoyle'n, che' intza'wej. Nin xchin najank xchixo'l. Chelepon wa'n tk'ab yi sotzaj c'u'lal, nin swak'e' chik'ej.
- ¹⁶ Ncha'tz swak'e' jun balaj ank'i'n scyetz, yi quinín bajsbe'n tetz. Xchitzatzink, tan tu' yi xchiclxok wa'n," stzun Ryos banak.

92

Jun bitz tan tak'le'n k'ej Kataj

- ¹ Chumbalaj nin yi na katyoñin teru'.
Chumbalaj nin yi na kabitzij e'chk bitz tan tak'le'n k'uju'.
Na ilu' yi wi'tz Ajcaw tcya'j tu wuxtx'otx'.
- ² Chumbalaj nin yi na ko'c tan na'wse'n yi bi'u' lakak jalchan, nin lakak akale'n.
- ³ Chumbalaj nin yil kak' kak'ajsbil teru' tan kabitz, yil xom kawí' te yi kulil yi e'chk ma'cl chi tane'n arpa tu salterio yi toque'n cu'n kulil wi'.
- ⁴ Na wi'nin na tak'u' tzatzin sketz tan tu' cyakil yi e'chk takle'n balaj yi na bnix tanu' Ta'.
- ⁵ Chin wutzile'n nin yi ak'un yi na bnix tanu' Ta'.
Qui'c jobbil wi' yi xtxumu'nu'.
- ⁶ Poro qui'c rmeril tan pujxe'n cyak'un yi e' yi tze'tzuj te cyajtza'kl.
- ⁷ Na yi e' mal nak xch'uyok tajlal chixone'n chi na ban xtze' yi jalcu'n na jal buchil.
Poro sotzel chiwutz cyera'tz sbne' opon tunintz.
- ⁸ Ma yi ilu' teru' Ta', iñnin atu'-tz tzi'n tcya'j.
- ⁹ Poro at jun xtxolbil yi stz'elk cu'n te'j, i'tz yi e' contru' Ta', xche'lk cu'n tanu' swutz.
Nin cyakil yi e' mal nak xche' cawse'u'.
- ¹⁰ Tak' tzaju' mas inchamil Ta', chi tane'n xchamil jun mam tor.
Nin tak'e'nu' mu'x aceit xo'l inwi', tan xchajle'n yi at ink'ej.
- ¹¹ Na ja wil yi xe'n cu'n nchilo'on yi e' incontr, nin ja wit yi nchibaj xch'in yi chilo'one'n.
- ¹² Poro yi e' balaj xchich'uyok cyera'tz chi na ban jun wi' mop.
Nin mben xkon chitiemp chi na ban e'chk cedro yi at wi'wtz Líbano.
- ¹³ Cho'n xchibne' cyera'tz chi tane'n yi e' balaj wi' tze' yi awij wutzk'anil yi ca'l Ryos.

Chin xkatzkuj nin yi xak.

¹⁴ Mpe skenk tijin chic'u'l yi e' balaj naka'tz ilenin ac'aj cun tunin e'-tz.

Ilenin at chichamil na iġnin at chiġc'atnakil.

¹⁵ Nin scyale' yi chin jicyuch nin te yi tajtza'kl yi Kataj yi q'uicy'lom ketz, na qui'c mu'ġ tal paltil i'.

93

Yi kaRyosil, i' yi wi'tz rey

¹ Yi Ryos i' yi wi'tz rey. At yi tetz pak'puchal.

Nin wi'nin ġchamil i'. I' bnol tetz yi munt, nin qui'c rmeril tan ġchuque'n.

² Nin iġnin atu' wi ġchemu' tan cawu'n. Na iġnin at teru'-tz.

³ Yi tzanla' wi'nin na wajcan. Nin wi'nin ġchamil yi pak'bil mar.

⁴ Poro yi ilu' teru' Ta', mast cunin ġchamilu' swutz yi tojkbil tzanla' tu yi pak'bil mar.

⁵ Chin tz'aknak cunin yi ca'wlu' Ta'.

Quil xit tera'tz tetz ben k'ej ben sak.

Chin tz'aknak cunin ilu' yi na cawunu' le ca'lu'.

94

Yi kaRyosil, i' yi wi'tz pujul xtisya'

¹ Ilu' kaRyosil, ġchaje'u' yi na cawunu'.

Ticy'se'u' c'u'lu' scye'j yi e' juchul il.

² Na ilu' yi wi'tz pujul xtisya'.

Che' cawsaju' bin yi e' yi na cyocsaj quib nim tu cyajtza'kl.

³ Ta', ġtona' nin chibisun noc yi e' mal naka'tz?

⁴ Na cyakil yi e' mal naka'tz, qui na cyek ġchi' jun, ma na e' cu'n tzolol yol.

Ntin na cyocsaj quib nim tu cyajtza'kl.

⁵ Ntin na chitzan tan chibuchle'n yi e' teru' tanumu' Ta'.

⁶ Na na cho'c tan chibiyle'n cu'n yi e' xma'lca'n, scyuch' yi e' prow joylajil wunak, yi qui'c chinajbil.

Ncha'tz yi e' tal me'ba' yi qui'c chitaj chitxu', na che'l cu'n cya'n swutz.

⁷ “Qui na ko' til Ryos,” che'ch.

“Qui na ko' til yi Ryosil Jacow,” che'ch.

⁸ Txalpnak yi cyajtza'kl yi e' mal naka'tz. ġTona' nin lpujx cya'n?

⁹ Yi jun yi nuc'ul te kaġchin,

ġqui ptzun na tbit chiyol?

Yi jun yi bnol te kawutz,

ġqui ptzun na til yi mbi na chiban?

¹⁰ Iġkaj qui tzunk chicawsij yi e' mal naka'tz tan yi jun yi na oc tan makle'n chiwutz cyakil yi e'chk nación.

Iġkaj qui tzunk na el xtxum yi jun yi ak'ol cyajtza'kl cyakil wunak te yi mbi na chitzan tan xtxumle'n.

¹¹ Poro yi mero bintzi i'tz yi na el xtxum Ryos te cyajtza'kl.

Nin na el xtxum tetz yi qui'c xe' yi chitxumu'n.

¹² Wajcaw, ba'n cyeri yi e' yi na ocu' tan chinuc'le'n, tu yi e' yi na ocu' tan chichusle'n.

¹³ Na iġnin na chitzatzin cyera'tz yi na ul c'a'laj tiemp ġchiwutz. Ma yi e' mal nak ja wi't kopxij chijulil cyera'tz.

¹⁴ Poro Kataj Ryos quil che' til cyen yi e' tetz tanum. Nin quil che' til cyen yi e' yi ate' tk'ab.

¹⁵ Na txant tan tpone'n yi k'ejlal tan cawune'n yi pujul xtisya' yi chin tz'aknak cu'n, nin cyakil yi e' balaj nak ġchixomok te'j.

¹⁶ Poro, ġna' ltz'oc tan incolche'n ġchik'ab yi e' mal naka'tz yi chin juntlen nin e'? Cya'l.

- 17 Ma na ntin cu'n Ryos nchincolon.
Na yi qui'k mo'c Ryos tan wuch'eye'n, ten klo' chinquim.
- 18 At na ban cu'nt yi na je' jiǰp wukan.
Poro na chin ǰch'eyaju' Ta', tan yi banl talma'u' swibaj.
- 19 Yi na no'c wutz pe'm, qui't na pujx yi wajtza'kl wa'n.
Poro na chin maysaju', nin na tak'u' tzatzin swetz.
- 20 Poro qui'c rmeril tan cyamiwil quibu' tu jun juez yi na xom te yi tetz tajtza'kl, nin yi na oc tan contri'n te yi teru' ca'wlu'.
- 21 Na yi e' cyetz, ntin na chijoy puntil tan chibuchle'n yi e' yi qui'c cyetz quil.
Nin at na bant cu'n junawes na chiquim cya'n.
- 22 Poro yi ilu' teru' Ta', ilu' colol wetz.
Ni'cu'n ilu' tu jun wutzile'n c'ub kale na incol quent wib.
- 23 Poro yi e' mal naka'tz, ite'n nin cyajtza'kl xcyek tan chixite'n cu'n.
Na yi ketz kaRyosil stk'e' i' ama'l tan chicwe'n xit.

95

Quil tze'tzax kalma', ma na kak'e' kak'ajsbil tetz Ryos

- 1 jChisajku'!
Tzatzin cu'n kak'e' kak'ajsbil swutz Kataj Ryos.
Kabitzink swutz i' tan yi tzatzi'n yi ato' cu'n, na i' q'uicy'lom ketz, nin i' yi colpinl ketz.
- 2 Katyoxink tetz, nin kabitzij e'chk balaj bitz tan tak'le'n k'ej i'.
- 3 Na yi ketz Kataj i' yi wutzile'n kaRyosil. I' yi wi'tz Rey squibaj cyakil jilwutz ryos.
- 4 I' yi taw cyakil yi ama'l yi at wuxtx'otx', yi e'chk tziwun tu e'chk ju'wutz.
- 5 I' yi taw yi mar na i' bnol tetz. I' yi taw wuxtx'otx' na i' nuc'ul tetz.
- 6 Chisajku' bin, kamejek tan lok'e'n i'. Kamejek kacyakil cu'n swutz Kataj, na i' bnol ketz.
- 7 I' yi ketz kaRyosil nin yi o' ketz ni'cu'n chi o'-k cneru' yi na chiwan le tetz cojbil.
Cha'stzun te quibite'u' yi mbi na tal i'. Na je yol i'e'j:
- 8 “Quil tze'tzax italma' chi banake' yi e' imam ite' le ama'l tz'inunin tu' yi na bi'aj Meriba tu Masah.
- 9 Na ya'tz e' oque't tan impile'n, wech na nsken quil yi e'chk milawr yi bnix wa'n.
- 10 Ca'wunak yob chi'chnak inc'u'l scye'j yi jun wekl wunaka'tz, itzun waltz: ‘Yi e' wunake'j chichuc na chipa'ca'p, na qui na cyaj lcho'c c'ulutxum jak' inca'wl.’
- 11 Cha'stzun te walol scyetz: ‘Jun cu'n yol cya'l jun tzitetz yi nink tz'opon tan ujle'n le ama'l yi insuknak tzitetz.’ ”

96

Yi ketz Kataj chin tz'aknak cu'n i'

- 1 Chibitziju' jun ac'aj bitz tetz Kataj.
Chibitzinku' cyakil yi e'u' yi najlche'u' bene'n tzi'n wi munt.
- 2 Cyak'e'u' chik'ajsbilu' tetz tan tak'le'n k'ej i'.
- Ilenin chitxole'u' yi at rmeril yil kaclax ta'n.
- 3 Cyale'u' scyetz cyakil wunak yi at k'ej i'.
- Cyale'u' yi ba'n na bnix e'chk milawr ta'n.
- 4 Na yi ketz Kataj, wi'nin tetz k'ej, nin tajwe'n tan kak'ol kak'ajsbil tetz.
Ncha'tz tajwe'n tan kekal ǰchi' i', na ntin i' Ryos.
- 5 ǰchiwutz yi e' mas wunak at mas ryos, poro qui'c chixac, na banij cuntu' quitane'n.
Ma yi ketz Kataj i' bnol tetz yi tcya'j.
- 6 Ej nin solte'j i', wi'nin pak'puchaxe'n tan yi tetz porer.
Ncha'tz tane'n yi ama'l yi chin xan nin.
Chin yube'n nin tan yi tetz porer.

⁷ Cha'stzun te, cyakil yi e'u' yi najlche'u' bene'n tzi'n wi munt, cyak'u' k'ej i'.

⁸ Cyak'e'u' k'ej, na chumbalaj nin i'.

Quicy'aj tzaju' e'chk oy tan toye'n tetz.

⁹ Chimejeku' swutz, yil quilu' yi pak'puchal tu yi xanil i'.

Chixoboku' tetz, cyakil yi e'u' yi najlche'u' bene'n tzi'n wi munt.

¹⁰ Cyale'u' scyetz cyakil jilwutz wunak:

“Yi ketz Kataj i' yi wi'tz rey.”

I' bnol tetz yi munt, nin qui'c rmeril tan xcyewe'n junt tan yuque'n.

Nin tz'ocopon tan cawu'n squibaj cyakil wunak, nin quil je' k'ab twi' jun.

¹¹ Chitzatzink cyakil yi at tcya'j.

Ncha'tz cyakil yi at wuxtx'otx', scyuch' cyakil yi at xe mar.

¹² Nin tzatzink cyakil yi e'chk cojbil bene'n tzi'n.

Ej nin cyakil e'chk jilwutz tze' chitzatzink.

¹³ Na xchitzatzink swutz Kataj yil tz'ul tzaj i' tan cawu'n tzone'j wuxtx'otx'.

Na scawunk i' squibaj cyakil jilwutz tnum yi at bene'n tzi'n wi munt.

Nin yil cawun i' chin tz'aknak cu'n sbne', nin quil je' k'ab twi' jun.

97

Yi ketz Kataj i' yi kareyil

¹ Chitzatzinku' yi e'u' yi najlche'u' bene'n tzi'n.

Chitzatzinku' alchok scyetz ama'lil kale ate'tu', na yi Kataj i' yi wi'tz rey.

² Chin tz'o'tz nin tane'n xlajak i' tan sbak', nin yil tz'oc i' tan cawu'n chin tz'aknak cu'n sbne'.

³ Sbajxok jun chin k'ak' swutz i', nin xchitz'e'ok cyakil yi tetz contr ta'n.

⁴ Yi tetz xlak'cya'j bajk xtxekul bene'n tzi'n wi munt, nin cyakil wunak xchixobok yil quil.

⁵ Cyakil yi e'chk wutz tz'elepon a' chi na ban xcab yil tz'ul tzaj yi mero taw, Kataj Jehová.

⁶ Yi tcya'j na xchaj yi balajil i'.

Nin tz'elepon chitxum cyakil wunak yi at k'ej i'.

⁷ Xchitx'ixwok cyakil wunak yil quil nin wutz yi Wi'tz Ryos, na yi e' cyetz, ntin na cyak' k'ej e'chk ryos yi banij cuntu' tane'n.

Poro xchimejek cyakil chiryosila'tz swutz yi ketz kaRyosil.

⁸ Ilu' Kataj Jehová, na chitzatzin yi e' aj Sión yi na quibit yi ca'wlu'.

Ncha'tz yi e'chk mas tnum yi at tcwent Judá, na chitzatzin te e'chk ca'wla'tz.

⁹ Na yi ilu' teru' Ta', na cawunu' tibaj cyakil e'chk ama'l bene'n tzi'n.

Ej nin at mas k'aju' Ta' xchiwutz cyakil e'chk ryos yi ate' wuxtx'otx'.

¹⁰ Nin na pek'u' scye'j yi e' yi qui na chipek' te yi e'chk takle'n cachi'.

Nin na ocu' tan chicolche'n yi e' yi cho'n k'uklij chic'u'l te'ju'.

Nin na xcy'e'u' tan cyelse'n liwr yi e' yi ate' xchik'ab yi e' mal wunak.

¹¹ Chin sk'il nin sbne' scyetz yi e' balaj, nin xchitzatzink yi e' yi jicyuch te cyajtza'kl.

¹² Chitzatzink binu' tk'ab Kataj yi e'u' balaj.

Cuk chitzi'u' tan na'wse'n yi tetz bi' yi wi'nin xanil.

98

Ja wi't xcy'e' Kataj te yi tetz contr

¹ Chibitziju' jun ac'aj bitz tetz Kataj, na ja bnix yi e'chk takle'n balaj ta'n.

Nin ja xcy'e' i' te yi e' tetz contr tan yi tetz xchamil yi wi'nin xanil.

² I' te'n i' na tzan tan talche'n:

“Ja chinxcye' scye'j incontr.”

Nin ja lajluchax yi tetz tajtza'kl yi tz'aknak cu'n xchiwutz cyakil jilwutz wunak.

³ Tan yi banl talma' ja el cu'n i' te yi yol yi sukna sketz yi o' xonl Israel.

Nin cyakil wunak yi ate' bene'n tzi'n wi munt, ja quil yi at xchamil i'.

⁴ Chibitzinku' yi e'u' yi najlche'u' bene'n tzi'n wi munt.

Tzatzin cu'n chibitzinku'.

Chibitzinku' tetz cu'n cyalma'u'.

Quil chimaku' yi tzatzin yi na jal te cyalma'u'.

⁵ Ba'n chibitziju' e'chk balaj bitz tetz Kataj.

Ba'n xcon e'chk kbetz cyanu', chi tane'n arpa yi ba'n xcon yi wutz tan telse'n e'chk balaj bitz.

⁶ Cyak'e'u' chik'ajsbilu' tetz Kataj, na i' yi ketz kareyil.

Ba'n xcon yi ma'cl cyanu' chi tane'n su' nka chun tan tak'le'n chik'ajsbilu' tetz.

⁷ Ba'n chi'ch'in cyakil yi e'chk jilwutz txuc yi ate' xe mar, ncha'tz cyakil yi ate' wuxtx'otx', tan yi tzatzin yi ate' cu'nt.

⁸ Nin cyakil yi e'chk tzanla' ba'n wajcan, nin cyakil yi e'chk ju'wutz ba'n chi'ch'in tan bi'l yi tzatzin yi ate' cu'nt yil tz'ul tzaj Kataj.

⁹ Na tz'ocopon Ryos tan cawu'n tzone'j wuxtx'otx'.

Scauwunk squibaj cyakil jilwutz tnum, nin nicy' nintu' ltulej cawbe'n cyetz.

99

Yi ketz Kataj i' yi wi'tz rey

¹ Yi ketz Kataj i' yi wi'tz rey.

Nin cyakil jilwutz wunak yi ate' wi munt na chixob tetz.

Na, c'olchij i' wi xchem tan cawu'n, nin ate' cyen yi e' querubim jak' yi c'olchbil i'.

² At wi'nin tetz k'ej nin na cawun wi Sión.

Nin i' ajcaw tibaj cyakil e'chk tnum yi at bene'n tzi'n.

³ Ba'n cyak' yi e' wunaka'tz chik'ajsbil tetz, nin ba'n chixob tetz.

Na chin xo'wbil nin i'. Chin xan nin i'.

⁴ Ilu' kareyil chin cham nin ilu'.

Nin na pek'u' te e'chk ajtza'kl yi jicyuch te'j.

Na tan ilu' nicy'nin tu' kutane'n, yi o' xonl Jacow.

⁵ Cyak'e'u' bin chik'ajsbilu' tetz Kataj yi kaRyosil.

Nin chimejbaj quibu' swutz i'. Na chin xan nin i'.

⁶ Yi Moisés tu Aarón ja chixcon tetz chipale'il wunak swutz i'.

Ncha'tz Samuel ocnak tan na'wse'n bi' i'.

Yi e'a'tz, e' oc tan jakle'n xch'eybil cyetz tetz, nin ja stza'wej i' yi chitzi' chikul.

⁷ Ja jilon tzaj i' scyetz tul jun boc'oj sbak'.

Nin ja tal scyetz yi mbi tajwe'n tan chibnol, nin ja chiban tane'n cyakil, quib yi ntal i' scyetz.

⁸ Ilu' Kataj yi kaRyosil.

Ja stza'weju' cyakil yi mbi nchijak teru'.

Nin ja cuyu' chipaj. Poro ncha'tz, ja tak'u' chicaws tan yi quil yi nchijuch swutzu'.

⁹ Cyak'e'u' bin chik'ajsbilu' tetz Kataj yi kaRyosil.

Nin chimejeku' swutz yi ama'l kale atit i', na chin xan nin.

Wi'nin xanil kaRyosil.

100

Katyoxink tetz Kataj na i' bnol ketz

¹ Yi e'u' yi ate'u' bene'n tzi'n wi munt cyak'e'u' chik'ajsbilu' tetz Kataj.

² Tzatzin cu'n chibne'u' chimunlu' swutz i'. Tzatzin cu'n chibitzinu' swutz tan tak'le'n k'ej i'.

³ Eli'ch te chic'u'lu' yi Kataj i' kaRyosil. I' bnol ketz.

Ej nin o' tetz, o' tanum i'. Ni'cu'n chi o'-k cneru' yi na chiwan le tetz cojbil.

- ⁴ Yi na cho'cu' le puertil yi tetz ca'l ba'n chityoöxinu' tetz.
Nin yi na cho'cu' wutzk'anil yi tetz ca'l tan tak'le'n chik'ajsbilu' swutz i', chityoöinku' tetz,
niz cyak'e'u' k'ej yi tetz bi'.
- ⁵ Na chumbalaj nin i'. Quinin bajsbe'n tetz yi banl talma' i'. Nin ba'n k'uke' kac'u'l te'j
sbne' opon tunintz.

101

Yi talol yi rey yi mbi i il tz'ocopon i' tan banle'n

- ¹ Na chimpek' te yi lok' ib tu yi ajtza'kl yi jicyuch te'j.
Nin tan yi xtxolbile'j swak'e' ink'ajsbil teru' Wajcaw.
- ² Na na waj chinxom te yi ajtza'kl yi jicyuch te'j.
Ta', sajk binu' tan wuch'eye'n.
Tzing'uicy'lej wib tan woque'n tetz tz'aknak cu'n.
Mpe ik xe wetz inca'l kale na chincawune't, tzing'uicy'lej wib.
- ³ Quil xom inwi' te e'chk ajtza'kl cachi'.
Qui na chimpek' scye'j yi e' yi qui na chixom te tajbilu'.
Nin quil wak' ama'l scyetz tan cya'te'n tzinxlaj.
- ⁴ Swile' cyen cyakil yi e'chk yab ajtza'kl, na qui na waj tzimban e'chk takle'n cachi'.
- ⁵ Tzinmake' chiwutz yi e' yi ewun cuntu' na cho'c tan yolche'n chiwisin.
Nin qui't na waj yi cyajtza'kl yi e' yi na cyocsaj quib nim, yi e' yi na cyaj yi cuk quenin
kawutz scyetz.
- ⁶ Poro xchimpek'ok scye'j yi e' yi jicyuch te cyajtza'kl.
Swak'e' ama'l scyetz tan cya'te'n tzinxlaj.
Nin swak'e' ama'l scyetz tan chixcone'n swetz.
- ⁷ Quil wak' ama'l tetz jun subul nak nka jun la'j tan cawune'n tzinxlaj.
- ⁸ Chebele'n cuntu' nocopon tan makle'n chiwutz cyakil yi e' mal nak yi ate' skaxo'l.
Nin chelepon inlajul cyakil yi e' yi na chitzan tan juchle'n quil yi ate' skaxo'l yi o' tanum
Ryos.

102

Oración tetz jun yi na sotz c'u'l

- ¹ Wajcaw, tbite'u' yi intzi' inkul na na chinxch'in swutzu'.
- ² Quil tewu' yi wutzu' tzinwutz.
Nin yil tz'ul e'chk sotzaj c'u'lal tzinwutz, nink tbitu' yil cu' inwutz teru'.
- ³ Na or ne'l cu'n swutz.
Cho'n wutane'n chi na ban sib yi jalcu'n na xit cu'n tib, ma yi imbakil nternin na
chitxukne', na tzan chilo'one'n.
- ⁴ Qui'ct walor yi walma'.
Cho'n cunin tane'n chi na skej jun wi' xtze'.
Nin qui't na chinwan tan paj.
- ⁵ Nin tan paj bis o'kl yi atin cu'nt jalt nin imbakil eka'nche' wa'n.
- ⁶ Inchuc atin. Cho'n cu'n wutane'n chi tane'n jun tucruj yi xchuc at le e'chk ama'l
tz'inunin tu', nin yi cho'n at yi soc tulak e'chk ama'l kale qui'cle't jun tuch'.
- ⁷ Qui't na oc inwatl.
Nin cho'n wutane'n chi tane'n jun ch'u'l yi xchuc at wi xchejbil ca'l.
- ⁸ Cyakil nin k'ej na chitzan yi e' incontr tan imbuchle'n.
Nin na xcon imbi' cya'n tan tak'le'n caws jun.
- ⁹ Qui't na chinwan tan paj bis.
Nin tan paj o'kl, at na bant cu'n na ben ta'al inwutz le wuc'a'.
- ¹⁰ Wajcaw, cyakil yi e'chk takle'na'tz yi ja ul tzinwutz, i'tz tan paj yi nsaj colp wi'u' swe'j.

Ntin nta'k'u' ink'e'j, nin ilu' te'n mma'jt tan telse'n junt tir.

¹¹ Yi ank'i'n yi ak'ij tanu' swetz tzone'j wuxtx'otx' jalcu'n na icy' chi na ban mujil sbak'.
Nin chinquimok chan chi na ban jun xtze' yi jalcu'n na skej.

¹² Poro yi teru' Wajcaw, ilenin atu' sbne' opon tunintz.

Nin ilenin sna'wsok yi bi'u'.

¹³ Wajcaw, xcyeke'nu'. Elk k'ajabu' te yi tnumilu' yi at wi'wtz Sión.

Na ja jepon yi tiemp tan tele'n k'ajabu' te'j, nin tan cuyulu' paj.

¹⁴ Na cyakil yi e' xchakumu' yi najlche' le yi jun tnuma'tz na chipek' te'j.

Poro na chibisun, na cu'nak xit.

¹⁵ Poro cyakil yi e'chk nación scyuch' chireyil, chocopon tan tak'le'n k'eju' ilu' Wajcaw,

¹⁶ yil tz'ul tzaju' tan banle'n ba'n tetz yi jun tnuma'tz yi at wi'wtz Sión nin yil lajluchax yi k'eju'.

¹⁷ Chocopon tan tak'le'n k'eju' yil quil nin yi na tbitu' chi'oración, nin yi qui't slamu' yi xchinu' tan tbite'n yi cyajbil yi e' yi cya'l jun na pek' tan quich'eye'n.

¹⁸ Lok cyaj tz'iba'n yi xtxolbile'j tan quibital yi e' yi xomche' tzaj, yi e' yi txe'n chitz'ij, bantz cyoque'n tan tak'le'n chik'ajsbil teru'.

¹⁹ Yi Kataj ja xmayin tzaj i' jalen tzi'n tcya'j le yi tetz ama'l yi chin xan nin.

²⁰ Na ja tbit i' chitzi' chikul yi e' yi ate' pres bantz cyele'n liwr yi e' yi ja wi't ak'lij chicaws tan chiquime'n.

²¹ Ya'stzun tulej i' bantz cyoque'n cyakil wunak bene'n tzi'n wi munt tan tak'le'n chik'ajsbil tetz i' le ama'l Sión, yi i'tz Jerusalén.

²² Na, chu'l cyakil yi e' wunak lakak nación tan c'u'laje'n Kataj.

²³ Ma yi in wetz, ja wi't el inwalor ta'n.

Wech na ana' na chinnicy'an tu yi ank'i'n yi ak'ij ta'n swetz.

²⁴ Poro nin waltz tetz:

“Ilu' inRyosil. Quil chin tcy'aj nin chanu'.

Na ana' na chinnicy'an tu yi ank'i'n yi ak'ij tanu' swetz.”

Yi ilu' teru' qui'c quimbilu' sbne' opon tunintz.

²⁵ Ilu' cu'san yi wuxtx'otx' tentz, nin ilu' bnol tetz yi tcya'j.

²⁶ Yi e'chk takle'na'tze'j, sozok tera'tz.

Poro yi ilu' teru', quil sotzu'.

Tz'a'toku' tetz ben k'ej ben sak.

Sbu'yink yi wuxtx'otx' tu yi tcya'j chi na bu'yin jun be'ch ketz.

²⁷ Na yi wuxtx'otx' tu yi tcya'j ni'cu'n tu jun be'chok yi na el te pe'm.

Chelepon cye'tz te pe'm, nin sbnixok ac'aj tcya'j tu ac'aj wuxtx'otx'.

Poro yi ilu' teru', i'xnin atu'-tz.

Qui'c quimbilu' tetz ben k'ej ben sak.*

²⁸ Tz'ocoponu' tan chiq'uicy'le'n yi chixonl yi e' xchakumu' tan qui chixobe'n tetz jun, na yi ilu' teru' tz'ocoponu' tan chiquiwse'n.

103

Kak'e' kak'ajsbil tetz Kataj

¹ Kak'e' kak'ajsbil tetz Kataj tetz cu'n kalma'.

Kak'e' kak'ajsbil tetz yi bi' i' tetz cu'n kajtza'kl, na wi'nin xanil yi tetz bi'.

² Kak'e' kak'ajsbil tetz Kataj tetz cu'n kalma'.

Quil tz'el te kac'u'l yi e'chk takle'n balaj yi bnixnak ta'n.

³ Na i' na cuyun cyakil yi kapaj, nin i' na tz'ac'an cyakil e'chk jilwutz ya'bil yi na oc lac'p ske'j.

* 102:27 Heb 1:10-12.

- 4 Qui na tak' i' ama'l tan kaquime'n chan, na na pek' i' ske'j, nin na tak' i' yi banl talma' squibaj.
- 5 Nin ja tak' i' cyakil e'chk takle'n balaj sketz.
Nin na tak' i' junt tir kawalor, chi na ban jun q'uilq'uitx yi na jal ac'aj xi'il.
- 6 Yi Kataj chin tz'aknak cu'n i' yi na cawun tan chicolche'n yi e' yi na chitij q'uixc'uj.
- 7 Talnak i' yi tetz tajbil tetz Moisés.
Nin xchajnak i' e'chk milawr scyetz e' kamam kate'.
- 8 Yi Kataj, chumbalaj nin i', na na el k'ajab ske'j.
At pasens i', na wi'nin na pek' ske'j.
- 9 Nk'e'tz cha'tz cyen tunin i' tan makle'n kawutz.
Nin qui na tawnaj cu'n i' yi xchi'chbe'n c'u'l ske'j.
- 10 Nin qui na tak' i' yi kacaws yi at klo' ak'bil tetz tan kapaj tu katx'ok'be'n yi kajuchnak swutz i'.
- 11 Wi'nin banl talma' i' scye'j yi e' yi na cyak' k'ej i'.
Icy'nak cu'n swutz yi tcya'j.
- 12 Ma yi kil, kajpe'n nin mpone't ta'n.
Cho'n mban kaxo'l tu yi kil chi tane'n yi xo'l yi tele'n tzi'n tu yi toque'n tzi'n.
- 13 Xomij Kataj ske'j yi o' yi na kak' k'ej i', nin wi'nin na pek' i' ske'j chi na pek' jun yaj scye'j yi e' tal nitxajil.
- 14 Na na el xtxum i' sketz yi xe'n kutane'n.
Na el xtxum tetz yi o' tu xk'ol.
- 15 Ej nin yi ank'i'n yi ak'ij sketz ni'cu'n tu jun buch yi at xo'l xtze' yi jalcu'n na lo'on tan k'ej.
- 16 Jalcu'n na lo'on tan cyek'ek'.
Nin na el cu'n swutz nin qui't quil wutz junt tir.
- 17 Poro yi banl talma' Kataj quinin bajsbe'n tetz scye'j yi e' yi na cyak' k'ej i'.
Na yi balajil i' quil sotz sbne' opon tunintz.
- 18 Stz'a'tok yi banl talma' i' scye'j yi e' yi na chiban tane'n yi trat yi bnixnak ta'n, yi e' yi na cho'c c'ulutxum jak' ca'wl i'.
- 19 Yi Kataj cho'n c'olchij jalen tcya'j tan cawu'n.
Nin i' na cawun tibaj cyakil yi at bene'n tzi'n.
- 20 Kak'e' bin kak'ajsbil tetz.
Nin axwok ángel yi ak'ij ik'ej, ak'wok k'ej i'.
Yi axwok itetz yi na xconwok tetz xchakum i', yi axwok itetz yi list atixe'twok tan tbite'n yi tetz ca'wl, ak'wok k'ej i'.
- 21 Ncha'tz cyakil yi e'u' ángel yi e'u' sanlar tetz Ryos, cyak'e'u' chik'ajsbilu' tetz.
Chibne'u' tane'n yi chimunlu' yi ate'u' sju'.
Chixomoku' te yi tetz tajbil.
- 22 Ncha'tz cyakil yi e'chk takle'n yi bnixnak tan Ryos yi at bene'n tzi'n, tcya'j tu wuxtx'otx', cyakil yi e'chk takle'n yi at jak' ca'wl i', tajwe'n tan cyak'ol chik'ajsbil tetz.
Kak'e' bin kak'ajsbil tetz Kataj tetz cu'n kalma'.

104

Kak'e' kak'ajsbil tetz yi bnol tetz cyakil e'chk takle'n yi at

- 1 Kak'e' kak'ajsbil tetz Kataj tetz cu'n kalma'.
Ilu' Kataj, ilu' kaRyosil chin wutzile'n nin yi k'uju'.
- Weko'n tibu' tu yi k'uju' tu jun chin pak'puchal.
- 2 Txowi'n jun xbu'k tanu' yi wi'nin na txekun.
Ja el lit'ulu' yi tcya'j chi ik jun chin mantial.
- 3 Ja je' xtxicbalu' yi ca'lu' wi a'.

Ja cu' yi tkan ca'lu' xe' yi a' yi at jalen tzi'n tcya'j.
 Na xcon e'chk sbak' tetz xombilu', nin na xonu' tul cyek'ek'.
 4 Yi cyek'ek'a'tz, ya'stzun xchakumu'.
 Nin yi k'ak' ya'stzun xconsbe'tzu'.*
 5 Ja bixe' yi wuxtx'otx' tanu' tibaj yi tetz c'olchbil.
 Nin qui'c rmeril yi nink tx'ixpij yi tetz luwar.
 6 Pi'lij yi a' tibaj tanu', chi ik jun chin xbu'k.
 Je'nak pon yi a' tanu' tan jople'n yi wi'wtz.
 7 Poro yi cawune'nu' te'j, lajke'l nin ma'j tanc'ul tib.
 8 Ja xon wi'ak wutz. Ja xon tulak joco'j.
 Nin ja opon le ama'l yi bixba'nt tanu'.
 9 Ja bixe' cyen e'chk mojomil tanu', bantz qui saje'n kojxuj junt tir tan jople'n yi cojbil.
 10 Ilu' nuc'ul cyen tetz yi e'chk ne'x a' yi na xon lakak siwun.
 Nin ilu' nuc'ul cyen tetz yi e'chk tzanla' yi na xon xo'lak wutz,
 11 yi na xcon tetz quic'a' yi e' smaron txuc.
 Nin ya'stzun na icy'san yi saktzi' scye'j yi e' smaron chej.
 12 Nin stzi'ak yi e'chk tzanla'a'tz ya'stzun na ch'uye't yi e'chk lmak tze' tanu'.
 Nin ya'stzun na jale't cyal yi e' ch'u'l.
 Nin ya'stzun na cyak'wit chik'ajsbil teru'.
 13 Ncha'tz ilu' na k'a'jan e'chk ju' wutz tan yi a'bal yi na saj tanu' jalen tcya'j kale najle'tu'.
 Nin tan yi a'bala'tz na txa'xax cyakil wuxtx'otx'.
 14 Ilu' na ch'uysan e'chk ch'im tetz chiwa' yi e' txuc.
 Nin ilu' na ch'uysan cyakil jilwutz cyujul wunak yi na xcon tetz chiwa',
 15 yi ixi'n, yi na ak'on chiwalor, nin yi ta'al uva yi na ak'on tzatzin scyetz, nin yi na xcy'e'
 tan litz'une'n mas chiwutz swutz yi aceitil oliw.
 16 Tan yi a'bal yi na tak' tzaju', na k'a'xij e'chk tze', yi e'chk cedro yi na ch'uy Líbano, yi ilu'
 nin awal tetz.
 17 Ej nin te yi e'chk tze'a'tz, ya'stzun na bnixe't chisoc yi e' ne'x ch'u'l.
 Nin xo'lak k'ab e'chk lmak tzaj, ya'stzun na bnixe't chisoc yi e' cigueña.†
 18 Ej nin wi'ak e'chk ju' wutz, ya'stzun chinajbil e' smaron chiw.
 Ej nin wutzak e'chk txakxla', ya'stzun kale na cyewit quib yi e' tal yac.
 19 Ilu' bnol tetz yi xaw tan tajle'n tajlal xaw tul jun yob.
 Nin ilu' bnol tetz yi k'ej, yi na el xtxum tetz yi mbi oril tan je'mule'n nin tan cwe'n.
 20 Ilu' txumul tetz yi lak'bal.
 Nin ilu' txumul tetz yi tz'o'tz, yi na che'lsan tzaj yi e' smaron txuc tan joyle'n chiwa'.
 21 Yi e' balum, na chi'ch'in te yi na chijoy chiwa'.
 Na chi'ch'in tan c'uche'n chiwa' teru'.
 22 Ma yi na je'ul k'ej na chipakxij junt tir lakak chisoc tan watl.
 23 Ma yi e' wunak, ya'stzun na che'l tzaj cyetz tan ak'un wi cojbil.
 Na chak'uj jalen yi na cu' k'ej.
 24 Wi'nin e'chk takle'n yi ja bnix tanu' Ta'.
 Chin tz'aknak cu'n ntuleju' tircu'n.
 Nojnak yi wuxtx'otx' tan e'chk takle'n balaj yi ja bnix tanu'.
 25 Ncha'tz ilu' bnol tetz yi mar yi chin xe' nin.
 Ya'stzun najlche't jun c'olaj jilwutz txuc.
 At lmak, nin at co'chok xe' yi mara'tz.
 26 Cho'n na chixon e'chk lmak barc tibaj.
 Nin cho'n najlij yi jun chin wutzile'n txuc tul yi na bi'aj Leviatán, yi sa'chbil tu'wu' tane'n.

* 104:4 Heb 1:7. † 104:17 "Cigueña", i'tz jun txuc sak te'j, yi mas nim swutz jun mam kol, nin ba'n na xicy'in.

27 Ilu' ak'ol chiwa' cyakil yi e' txuca'tz.
 Ch'iwa'n tu' na chiban cye'tz.
 28 Na yi na tak'u', ntin bajse'n na chiban cyetz.
 Nin na noj cu'n chic'u'l.
 29 Ma kol quil tz'ocu' il scye'j, na oc xya'yil chiwi'.
 Nin ko quil tak'u' chixew,
     ÿchiquimok, nin chocopon junt tir tetz xk'ol.
 30 Poro ilu' ak'ol tetz chixew, na ilu' bnol cyetz.
 Cha'stzun te na puc'un chiwutz.
 Nin na yub junt tir yi cojbilu'.
 31 Yi teru' k'aju' quil sotz tera'tz.
 Nin na tzatzinu' te cyakil yi bnixnak tanu'.
 32 Yi na xmay tzaju', quenin na yucan yi wuxtx'otx'.
 Yi na mac quenu' yi e'chk wutz, na je' pok' sib scye'j.
 33 Jalen pe'k yi itz'ine't, swak'e' ink'ajsbil tetz Wajcaw yi inRyosil.
 34 Na klo' waj yil tzatzin i' te intxumu'n.
 Na ntin cu'n te i' na jale't tzatzin wa'n.
 35 Lok chisotz yi e' juchul il yi ate' wi munt.
 Che'lk cu'n yi e' mal naka'tz swutz.
 Kak'e' bin kak'ajsbil tetz Kataj tetz cu'n kalma'.
 Kak'e' bin kak'ajsbil tetz. ¡Aleluya!†

105

Yi banl Kataj Ryos squibaj yi e' xonl Israel (1 Cr 16.7-22)

1 Katyoÿink tetz Kataj. Katxole' yi tetz bi'.
 Katxole' scyetz cyakil wunak yi e'chk takle'n balaj yi na ban.
 2 Kabitzink tan tak'le'n k'ej i'.
 Katxole' yi e'chk milawr yi bnix ta'n.
 3 Ba'n kocsaj kib nim tan tu' yi ato' tcwent i'.
 Katzatzink bin yi o' yi k'uklij kac'u'l te'j.
 4 Kajake' ÿch'eybil ketz tetz na at tetz porer.
 Kajake' ÿch'eybil ketz tetz cyakil nin tiemp.
 5 Ulk tx'akx tkac'u'l, yi e'chk milawr yi bnixnak ta'n, tu cyakil yi e'chk ca'wl yi talnak i'.
 6 Ulk tx'akx tkac'u'l te'j, yi o', yi o' xonl k'ajtzun Abraham, yi ÿchakum Ryos, yi o' xonl
     Jacow, yi jun yi je'nak xtxa'ol i'.
 7 Na i' yi Kataj, i' kaRyosil, nin na cawun bene'n tzi'n wi munt.
 8 Poro yi i' tetz, quil tz'el yi yol i' te c'u'l yi suknaq tetz Abraham.
 Mpe nink chicy' jun mil wekl wunak, ilenin tz'elepon k'ab i' te yi jun yola'tz.
 9 Iÿnin nachij yi yola'tz ta'n yi suknaq tetz Abraham,* na ite'n nin yola'tz talnak tetz Isaac.
 10 Ncha'tz ite'n nin yola'tz talnak tetz Jacow, tan chixome'n yi e' xonl Israel te'j.
 Na ja bixe' yi jun trata'tz ta'n tetz ben k'ej ben sak.
 11 Na je yol i'e'j:
     “Swak'e' yi e'chk ama'l cwent Canaán tzitetz.
     Ya'stzun yi herens swak'e' tzitetz,” stzun Ryos bantz.
 12 Te yi tiempa'tz, qui'c mas chixone'n yi e' kamam kate', nin e' cu'n awer nak ban.
 13 Na ja cha'tij coboxintzi' k'ej tulak e'chk ama'l nin tulak e'chk nación.

† **104:35** “¡Aleluya!” Jun yol e' hebrey yi na elepont ¡Kak'e' kak'ajsbil tetz Kataj Ryos! Sal 105:45; 106:48; Ap 19:1, 3,4, 6.
 * **105:9** Gn 12:7; 7:8.

- 14 Poro quinin tak' Ryos ama'l scyetz chicontr tan cyoque'n tan chibuchle'n, ma na nin oc i' tan makle'n chiwutz yi e' rey yi taw yi e'chk ama'la'tz.
- 15 Na je yol i'e'j:
 “Qui'c tzitaj quen scyetz yi e' wetz intanum yi txa'ij che't wa'n. Nin qui'c tzitaj quen tan chibuchle'n yi e' wetz elsanl intzi,” stzun Ryos bantz.
- 16 Cu' jun chin we'j le cyetz chi'ama'la'tz tan Kataj. Qui't ntak' i' chiwa'.
- 17 Poro te yi ntaxk ul yi we'ja'tz xchiwutz yi e' kamam kate', nsken bajx pon Xep ta'n jalen Egipto.
 Na cho'n bene'n c'ayi'n Xep scyetz aj Egipto, tetz jun esclaw.
- 18 Lo'on yi tkan i' tan c'albe'n tetz tan caren, nin oc jopij i' xetze'.
- 19 Nin oc Kataj tan pile'n jalen cu'n yi tele'n cu'n te yi yol yi sken tal Xep scyetz yi e' taj xtxu', scyuch' yi e' stzicy.
- 20 Poro yi rey yi na cawun te yi tiempa'tz le ama'l Egipto nin tak' ama'l tetz Xep tan tele'n liwr.
- 21 Nin oc i'-tz tetz jun martoma' tan q'uicy'le'n cyakil yi at tu yi rey.
- 22 Nin oc i' tan tak'le'n cyajtza'kl yi e' mas ajcaw nin tijlc'u'lal yi ate' tan cawu'n jak' ca'wl yi rey.
- 23 Cyopone'n tzun kamam Israel, yi na a'lchij Jacow tetz, le ama'l Egipto.
 Cho'n tzun chinajewe'ntz chi awer nak le jun ama'la'tz, yi ncha'tz na bi'aj Cam.
- 24 Poro ja je' puc'sal Ryos chiwutz. Nin mast cunin chichamil bantz xchiwutz yi e' aj Egiptoja'tz.
- 25 Nintzun tak' Ryos ama'l scyetz yi e' aj Egiptoja'tz tan contri'n scye'j.
 Nin e' octz tan chisuble'n klo' yi e' xchakum Ryos.
- 26 Cha'stzun te je'n xtxa'ol Ryos Moisés tu Aarón tetz xchakum i' tan chibene'n tan cyelse'n tzaj yi e' tetz tanum le ama'l Egipto.
- 27 Bnix wi'nin e'chk milawr tetz Ryos cya'n le ama'la'tz yi na bi'aj Cam, nin ncha'tz le ama'l tz'inunin tu'.
- 28 Na, oc tz'o'tz tan Ryos swutz k'ej.
 Nin tz'o'tz nin tunin bantz bene'n tzi'n.
 Poro yi e' aj Egipto quin nquibit yi yol Ryos.
- 29 Nin oc cyakil a' ta'n tetz chich', nin cyakil yi cay yi ate', e' baj quim.
- 30 Ej nin je' puc'sal chiwutz yi e' wo' tul cyakil ama'l.
 Ncha'tz e' baj ocon xe ca'l yi rey.
- 31 Jilone'n tzun Ryos junt tir, nintzun e' saj jun c'olój usil wacx scyuch' e' ne'x us ta'n.
 Nin e' ben lo'on bene'n tzi'n Egipto.
- 32 Nin tetz xel a'bal, ja saj jun chin wutzile'n c'ub a'bal ta'n, yi cy'a'n k'ak' ta'n, bene'n tzi'n Egipto.
- 33 Nin tircu'n lo'one'n e'chk wi' uva tu wi' ibx yi awij cya'n, tu cyakil e'chk tze' yi at Egipto.
- 34 Jilone'n tzun Ryos junt tir, nin e' saj jun c'olój sac' tan bajse'n yi cyujul.
 Quinin ajlbe'n tetz yi jun c'olój sac'a'tz.
- 35 Tircu'n baje'n yi e'chk ujul cya'n yi at wi'ak cojbil nin qui'c nin jun xtze' ban cyentz cya'n.
- 36 Ncha'tz tircu'n chiquime'n yi e' bajx chicy'ajl yi e' aj Egipto ta'n.
- 37 Cyele'n tzaj tzuntz tan Ryos le jun ama'la'tz.
 Cy'a'n jun c'olój oro tu sakal cyak'un.
 Nin qui'c nin jun yabi'x xchixo'l.
- 38 Wi'nin chitzatzine'n yi e' aj Egipto yi cyele'n tzaj, na wi'nin chixobe'n scyetz.
- 39 Ja tak' Ryos jun boc'oj sbak' tan bajxe'n cu'n xchiwutz, nin jun boc'oj k'ak' tan chitxeke'n lak'bal.
- 40 Ja chijak chiwa' tetz, nin ja tak' i' tz'ichin scyetz.

Ja noj chic'u'l tan yi waj yi cho'n saje'n tcya'j.

⁴¹ Ja pax yi wutz c'ub ta'n, nin ja el tzaj a'.

Nin ja xon yi a'a'tz le ama'l tz'inunin tu', chi jun wutzile'n tzanla'.

⁴² Na, nin ul tx'akx tc'u'l yi yol i' yi suknaq tetz Abraham yi xchakum, jun yol yi chin xan nin, yi qui'c rmeril tan qui tele'n cu'n te'j.

⁴³ Ya'stzun tulej Ryos yi tele'n tzaj tcy'al yi e' tetz tanum yi txa'ij che' ta'n.

Nternin na chi'ch'in tan yi tzatzin yi ate' cu'nt yi cyele'n tzaj.

⁴⁴ Nin ja tak' i' chi'ama'l yi e' mas wunak scyetz, tuml cyakil yi chime'bi'l yi at scyuch'.

⁴⁵ Ya'stzun banak i', bantz chixome'n te yi tetz ca'wl tu yi tetz tajbil.

Kak'e' bin kak'ajsbil tetz Kataj Ryos. ¡Aleluya!

106

Chin pajol ca'wl nin yi e' xonl Israel

¹ Kak'e' kak'ajsbil tetz Kajcaw.

Katyoxink tetz Kajcaw, na chumbalaj nin i'.

Quinin bajsbe'n tetz yi banl talma' i'.

² Cya'l jun yi nink xcye' tan talche'n cyakil yi e'chk takle'n balaj yi bnixnak ta'n.

Cya'l jun yi nink xcye' tan tyoxi'n tetz te cyakil yi banak i'.

³ Ba'n cyeri e' yi na chiban tane'n yi balaj, nin yi na chiban yi e'chk takle'n yi jicyuch te'j.

⁴ Nink nu'l tx'akx tc'u'lu' yil tz'ocu' tan banle'n ba'n te yi tanumu'.

Lok nu'l tx'akx tc'u'lu' yil tz'ul tzaju' tan chicolpe'n.

⁵ Ink jun te yi banlu' yi stak'e'u' scyetz yi e' txa'ij che't tanu'.

Lok chintzatzin xchixo'l.

Lok jal ink'ej xchixo'l.

⁶ O' len juchul il swutzu' chi banake' yi e' kamam kate'. Qui'c mu'x tal kaxac.

Qui'c jun e'chk takle'n balaj yi ja bnix ka'n.

⁷ Ncha'tz banake' e' kamam kate' le ama'l Egipto.

Quinin cyek xchi' yi e'chk milawr yi bnix tanu'.

Ja el te chic'u'l yi banlu' yi nxchaju' scyetz.

Nin yi cyopone'n tzi Cyak Mar ja cho'c tan contri'n te e'chk ca'wlu'.

⁸ Ma yi ilu' teru' Ta', ilenin ja chiclax tanu'.

Ja xchaju' yi poreru' scyetz bantz jale'n k'uju'.

⁹ Na ja cu' cabsalu' yi Cyak Mar.

Nin yi skeje'n, ja chicy' tzaj yi e' teru' tanumu' tc'u'l. Chin skej nin ban yi jun be'a'tz tanu'.

¹⁰ Ya'stzun ntuleju' tan chicolche'n xchik'ab yi e' chicontr yi wi'nin xchi'che'n chic'u'l scye'j.

¹¹ Nin yi chicontra'tz tircu'n chiquime'n xe a'.

Qui'c nin jun nclax cyen.

¹² Yi quilol yi xtxolbile'j ja cyocsaj yi yolu' yi suki'nt tanu'.

Nin e' octz tan tak'le'n chik'ajsbil teru'.

¹³ Poro yi tele'n cobox k'ej, ja el cyakil yi e'chk xtxolbila'tz te chic'u'l, nin quinín jal chipasens tan xch'iwe'n yi txumij cyen tanu' scye'j.

¹⁴ Ma na te yi ate' le ama'l tz'inunin tu', ja cho'c tan pile'nu', nin tan cawe'nu', tan bnolu' yi cyetz cyajbil.

¹⁵ Ilenin ja tak'u' yi cyetz cyajbil poro xomij chicaws te'j.

Na ja ul jun chin ya'bil xchiwutz yi nim e' nchiquim ta'n.

¹⁶ Ncha'tz yi chinajewe'n cobox k'ej le jun ama'l, ja chi'ch chic'u'l te Moisés tu Aarón, yi e' xchakumu', yi xansa'n che't tanu'.

¹⁷ Nin tan paj yi quila'tz ja chiquim, na ja cu' c'abx yi wuxtx'otx' nin ja chiben tc'u'l.

Itz'enle'n nchiben tc'u'l. Ja chiquim cyakil yi e' tu Datán, scyuch' yi jun txob tu Abiram.

- 18 Na ja oc chik'a'kl chicyakil cu'n.
Tircu'n yi e' juchul ila'tz chiquime'n.
- 19 Ncha'tz yi cyopone'n swutz yi wi'wtz Horeb, e' octz tan banle'n jun teblal jun ne'x̄ wac̄x̄, yi oro cu'n. Nin e' octz tan c'u'laje'n.
- 20 Ja je' chitx'exul yi chiRyosil yi wi'nin k'ej, nin e' oc tan c'u'laje'n teblal jun ne'x̄ wac̄x̄, jun tu' txuc yi na baj ch'im ta'n.
- 21 El te chic'u'l yi chiRyosil yi colpinl cyetz.
Wech na bnixnak wi'nin e'chk milawr ta'n le ama'l cwent Egipto,
- 22 le ama'l Cam, nin stzi' yi Cyak Mar kale mbnixe't wi'nin e'chk takle'n yi chin xo'wbil nin.
- 23 Yi bnixe'n e'chk takle'na'tz, ja klo' oc Ryos tan chisotzaje'n chicyakil cu'n, ma na nin oc Moisés x̄chixo'l tu Ryos tan qui chiquime'n. Yi jun Moisésa'tz txa'ijt i' tan Ryos. Nin ja xcy'e' i' tan mayse'n c'u'l Ryos, bantz qui toque'n tan chixite'n cu'n.
- 24 Ncha'tz yi ticy'e'n cobox k'ej e' opontz tzi mojom yi balaj ama'l yi suki'nt tan Ryos scyetz.
Poro ni'cu'n yi qui'c xac le chiwutz cyetz na quinín k'uklij chic'u'l yi at Ryos tan quich'eye'n.
- 25 Na e' oc tan yolche'n Kataj Ryos xe'ak chinajbil, nin quinín e' oc c'ulutxum jak' ca'wl i'.
- 26 Cha'stzun te je'n tk'ol i' yi k'ab nin tal:
“Jun cu'n x̄chiquimok yi e'a'tz wa'n le ama'l tz'inunin tu'.
- 27 Ncha'tz x̄chibne' yi e' chinitxajil, nin at e' yi chelepon inxitul x̄chixo'l yi e' mas nación yi qui'c cyetz chiryosil.”
- 28 Ncha'tz cyak' quib tk'ab chiryosil wunak yi na bi'aj Baal-peor. Nin baj x̄chi'bel yi chitx'ixwatz yi e' mas wunak yi na cyoy scyetz chiryosil yi banij cuntu' tane'n.
- 29 Tan yi cyajtza'kl e' oc tan tak'le'n chi'ch c'u'lal tetz Ryos. Cha'stzun te bene'n lo'on jun chin ya'bil x̄chixo'l.
- 30 Poro yi yaj yi na bi'aj Finees nin bentz tan biyle'n jun scyeri e' juchul ila'tz.
Cha'stzun te tanewe'n te yi jun ya'bila'tz yi nsken ben lo'on x̄chixo'l.
- 31 Qui'c tzun til Finees ban swutz Ryos tan yi txolbil yi ban i'. Cha'stzun te tk'ol Ryos yi banl tibaj scyuch' yi e' tetz xonl tetz ben k'ej ben sak.*
- 32 Ncha'tz e' octz tan xuxe'n Ryos tan saje'n colpuj wi' scye'j le ama'l Meriba kale eltzit a' wutz c'ub tan Ryos. Nin tan chipaj, juchul Moisés til.
- 33 Na ja saj jun chi'ch c'u'lal te'j nin quinín tz'icy' tetz yi el tzaj cobox yol yi quinín tzatzin Ryos te'j.
- 34 Ncha'tz quinín e' octz tan chisotzaje'n yi e' wunak yi talnak Ryos yi tajwe'n tan chisotzaje'n.
- 35 Ma na nin cyok'bej quib scyuch' yi e' yi apart chiryosil nin ja chixom te cyetz chicstumbr.
- 36 Na ja cho'c tan c'u'laje'n chiryosil yi e' mal naka'tz. Cha'stzun te e' cu' xitul Ryos.
- 37 Na nin e' baj oc tan toye'n chinitxajil tetz chitx'ixwatz x̄chiwutz yi e' demonio yi e' x̄chakum Bayba'n.
- 38 El chi'x̄ch'el yi e' yi qui'c quil. Na, el chi'x̄ch'el yi chinitxajil, nin e' octz tan toye'n scyetz chiryosil yi e' aj Canaán. Nin tan yi chich' yi el kojxuj ja jal til yi wuxtx'otx'.
- 39 Nin tan cyakil e'chk takle'n cachi' yi nhiban, ja chijuch quil. Na ja cho'c tan jople'n wutz Kataj Ryos, na ja cyok'bej quib tu junt chiryosil apart.
- 40 Saje'n tzun colp wi' Ryos scye'j nin tal i':
“Qui'c wocle'n scye'j yi e' wunaka'tze'j.”
- 41-42 Ja tzun tak' i' ama'l scyetz tan chibene'n pres x̄chik'ab yi e' awer nak.
Ja cho'c jak' chica'wl yi e' chicontr nin ja chibuchlij cya'n. Junawes me'l chitx'ix.

* 106:31 Nm 25:1-13.

43 Wi'nin tir oc Ryos tan chicolche'n.

Ma yi e' cyetz quinín chixom te tajbil i'.

Ma na mast cunin nchiban yi cyetz cyajbil.

44 Poro ilenin el k'ajab Ryos scye'j, na nin til i' yi chin q'uixc'uj nin ate' cu'nt. Nin ja tbit i' yi chitzi' chikul yi na chok' swutz i'.

45 Na nin ul tx'akx yi yol i' yi sukna scyetz.

Cha'stzun te je'n xtx'ixpul i' yi tajtza'kl, na wi'nin banl talma' i'.

46 Na nicy' nin yi chicontr yi e' xonl Israela'tz el chik'ajab scye'j.

47 Kajcaw, ilu' kaRyosil ko' cole'u'.

Ko' jutz'e'u' xchixo'l yi e' mas nación, bantz kak'ol kak'ajsbil teru', na chin xan nin yi bi'u'.

Ko' jutz'e'u' xchixo'l yi e' mas nación, bantz tetz cu'n kalma' yil kak' kak'ajsbil teru'.

48 Kak'e' bin kak'ajsbil tetz Kajcaw yi kaRyosil yi o' xonl Israel.

Kak'e' kak'ajsbil tetz i' sbne' opon tunintz.

Lok kal len cyakil o': "Ya'tzk sbantz."

Kak'e' kak'ajsbil tetz Kajcaw. ¡Aleluya!

TO'I'N WEKL TE E'CHK SALMO

107

107:1—150:6

Wi'nin banl talma' Kajcaw

1 Katyoxink tetz Kajcaw, na chumbalaj nin i'.

Nin quinín bajsbe'n tetz yi banl talma' i'.

2 Ba'n kak' kak'ajsbil tetz cyakil o' yi ja kaclax ta'n, yi o' yi ja kaclax xchik'ab yi e' kacontr.

3 Na ja ko' cu' jutz'il. Ja ke'l tzaj tcy'al tulak e'chk nación yi ate' je'n tzi'n tu cwe'n tzi'n nin yi ate' tele'n tzi'n tu toque'n tzi'n.

4 Tx'akxnako' tulak e'chk ama'l tz'inunin tu', qui't njal tkanil kabe' ka'n tan kopone'n tnum.

5 Ja katij we'j tu saktzi'. Txant nin qui nkaquim.

6 Poro te yi ato' tul sotzaj c'u'lala'tz nintzun cu' kawutz tetz Kajcaw, nin ja ke'l liwr ta'n tk'ab yi jun q'uixc'uja'tz.

7 Nin ja xchaj i' jun balaj be' sketz tan kopone'n le ama'l kalel ka'te't.

8 Kak'e' kak'ajsbil tetz Kajcaw, na wi'nin banl talma' i'. Na na el k'ajab i' ske'j.

9 Na ja tak' i' kuc'a' yi nkaquim tan saktzi'. Nin ja tak' i' kawa' yi nkaquim tan we'j.

10 Ja kaxom nim tiemp tul tz'o'tz wutzil. Ja kabisun na c'alijcho' tul caren tane'n.

11 Ya'stzun nkaban tan paj yi nkapaj yi ca'wl yi wi'tz Ajcaw. Quinin nkaxom te yi tetz tajbil.

12 Ja tak' i' ama'l tan katijol wi'nin q'uixc'uj. Ja katij q'uixbel e'chk ak'un. Ja kacu', nin cya'l mmo'c il tan kuch'eye'n.

13 Poro te yi ato' tc'u'l e'chk sotzaj c'u'lala'tz nintzun cu' kawutz tetz Kajcaw. Nin ja ke'l liwr ta'n tk'ab yi jun q'uixc'uja'tz.

14 Ja ke'l tzaj ta'n tul yi jun tz'o'tz wutzila'tz. Nin ja ke'l liwr ta'n tk'ab e'chk carena'tz.

15 Kak'e' kak'ajsbil tetz Kajcaw, na wi'nin banl talma' i' nin na el k'ajab i' ske'j.

16 Je' jakul i' yi e'chk puert yi brons cu'n. Puch'ij cunin saje'n e'chk puerta'tz yi ch'ich' cu'n.

17 At e' yi ja chitij wi'nin q'uixc'uj, nin e' len cu'n yabi'x tan paj yi quil yi nchijuch, na qui nin pujx cya'n yi mbi nchiban.

18 Qui't na tak' nin tib chiwa' tan paj mu'xt nin qui nchiquim.

19 Poro te yi ate' tul e'chk sotzaj c'u'lala'tz, nintzun cu' chiwutz tetz Kajcaw. Nin ja che'l liwr ta'n, tk'ab yi jun q'uixc'uja'tz.

20 Nin yi cawune'n i', ja ul yos scyuch'. Qui't tzun nchiquimtz.

- 21 Kak'e' kak'ajsbil tetz Kajcaw. Na wi'nin banl talma' i', na na el k'ajab i' ske'j.
- 22 Koye' bin katx'ixwatz tetz i' tan katyoxil yi banl talma', nin ba'n katxol yi e'chk takle'n balaj yi na ban i'.
- 23 Ncha'tz e' ban yi e' aj c'ayinl scyuch' yi e' yocol yi ilenin na chixon wi mar tu cyetz chibarc.
- 24 Te yi na chixon wi mar, na quil yi e'chk takle'n balaj yi bnixnak tan Kajcaw.
- 25 Poro yi cawune'n Kajcaw nin saj jun chin wutzile'n cyek'ek' tan xchek'e'n yi mar.
- 26 Nin yi pak'bil yi mara'tz opone'n cu'n jalen xe cya'j, nin opone'n cu'n jalen xe mar. Ma yi e' aj pyaja'tz wi'nin tzun chixobe'ntz tan paj.
- 27 Wi'nin chilucnewe'n tan xo'w. I cu'n cyuch' kbarel tane'n. Qui'c chixac tu yi cyetz cyajtza'kl yi na a'w cya'n.
- 28 Poro te yi ate' tul e'chk sotzaj c'u'lala'tz nintzun cu' chiwutz tetz Kajcaw. Nin ja che'l liwr tk'ab yi jun sotzaj c'u'lala'tz.
- 29 Nintzun tane' yi cyek'ek'a'tz ta'n. Ncha'tz ban yi pak'bil mar, numewe'n nin ban cyakil.
- 30 Yi quilol yi aj pyaja'tz yi numewe'n tircu'n, kalena's tzun chitzatzine'n, nin e' opontz tan Ryos le ama'l kale atit cyopombil.
- 31 Kak'e' kak'ajsbil tetz Kajcaw, na wi'nin banl talma' i', nin na el k'ajab i' ske'j.
- 32 Tajwe'n kak' k'ej i' yi na kamol cu'n kib kacyakil cu'n. Ncha'tz e'u' wi' banl wi' tetz tnum, cyak'e'u' chik'ajsbilu' tetz.
- 33 Yi Kajcaw ba'n na jal tzanla' ta'n tu e'chk cwa' le e'chk ama'l tz'inunin tu' nin le e'chk ama'l yi skajwutz.
- 34 Ma yi e'chk cojbil yi na tak' ujul qui't na tak' balaj cosech tan paj yi quil yi e' wunak yi najlche' swutz.
- 35 Ma yi e'chk ama'l tz'inunin tu', na oc ta'n tetz lawun. Nin yi skajwutz na oc ta'n tetz sija'bil.
- 36 Cho'n tzun na chinajan yi e' yi at tajwe'n scyetz. Cho'n tzun na bnix chitnumil tul e'chk ama'la'tz.
- 37 Na cyawaj ujul swutz e'chk ama'la'tz. Na cyawaj e'chk uva, nin na je' balaj cosech cya'n swutz.
- 38 Ryos na ak'on banl tibaj. I' na puc'san wutz yi cyawun yi awna'n che' cya'n.
- 39 Ma yi ko na chiquim jujun cyak'un yi e' yi na chitzan tan chibuchle'n, nin ko na cutzaj tajlal chixone'n tan paj yi e' yi na chitzan tan tak'le'n bis o'kl scyetz,
- 40 na oc Ryos tan chicawse'n yi e' buchul cyetz. Xchitx'akxok cyera'tz tu chibe'. Tu chipa'ca'p tlentu' tbe'.
- 41 Na oc Kajcaw tan quich'eye'n, nin tan chimayse'n yi e' yi na chibisun. Na ch'uy tajlal xone'n yi chinajal chi na ban jun k'u'j cneru' yi na puc'un chiwutz.
- 42 Yi na quil yi e' balaj wunak yi xtxolbile'j na chitzatzin te'j. Ma yi e' mal nak qui'c jun yol na cyal cyera'tz.
- 43 Yi e' yi at cyajtza'kl, tajwe'n cho'c tan xtxumle'n yi e'chk xtxolbila'tz. Nin tajwe'n tan tele'n chitxum tetz yi banl talma' Kajcaw.

108

*List wutane'n tan tak'le'n ink'ajsbil tetz Wajcaw
(Sal 57.7-11; 60.5-12)*

1 Wajcaw, ilu' inRyosil.

List wutane'n tan tak'le'n ink'ajsbil teru'.

List tane'n walma' tan tak'le'n k'eju'.

Swak'e' ink'ajsbil teru'.

2 Tetz cu'n walma' swak'e' ink'ajsbil teru' cyakil jalchan. Xconk e'chk kbetz tan tak'le'n k'eju' chi tane'n arpa tu salterio.

- ³ Tzimbitzij e'chk bitz swutzu' tan tak'le'n k'eju' Wajcaw x̄chiwutz cu'n cyakil wunak. Qui'c na ban alchok jilwutz wunakil.
- ⁴ Na yi ilu' teru' Wajcaw wi'nin xtxaxl talma'u' skibaj, na icy'nak cu'n swutz yi tcya'j. Ba'n k'uke' kac'u'l te'ju' na na el k'abu' te yolu'.*
- ⁵ Ma jalu' ilu' inRyosil yi ilu' teru' wi'nin poreru'. Na ilu' na cawunu' tibaj cyakil e'chk takle'n yi at bene'n tzi'n tcya'j. Nin yi banlu' at bene'n tzi'n wi munt.
- ⁶ Ma jalu' bin tbite'u' yi na cu' kawutz teru'. Sajku' tan kuch'eye'n tan yi teru' poreru'. Che' cole'u' yi e' yi na pek'u' scye'j.
- ⁷ Na je bin yolu'e'j Wajcaw, yi talnaku':
“Tetz cu'n walma' yil no'c tan jatxle'n cu'n yi ama'l Siquem scyetz yi e' intanum. Ncha'tz lwulej yi x̄k'ajlaj Sucot.
- ⁸ Ncha'tz cyakil yi ama'l cwent Galaad tu Manasés, na wetz cu'n tircu'n. Ma yi ama'l tetz Efraín, ni'cu'n tane'n te'tz chi tane'n jun casco te inwi'. Ma yi chi'ama'l yi e' aj Judá, cho'n tane'n te'tz chi tane'n jun tx'amij yi tz'amij wa'n.
- ⁹ Ma chi'ama'l yi aj Moab, ya'stzun yi ama'l kale na chintx'ajone't, kale na intx'aj wit ink'ab.
Ma yi chi'ama'l yi e' aj Edom, colbil tu' inxajab tera'tz. Ma yi e' filistey, chinx̄ch'ink yil chinxcye' scye'j.”
- ¹⁰ Ma jalu' Wajcaw, ¿na' scyetz jun yi sbajxok skawutz tan kaxcyewe'n scye'j yi e' kacontr yi ate' tul jun tnum yi at chin tapij solte'j?
¿Na' scyetz jun yi sbajxok skawutz tan kopone'n tan oyintzi' scye'j e' aj Edom?
- ¹¹ Cya'l bina'tz, na ja ko' cyaj cyen tilolu'. Qui't na xomu' ske'j yi na ke'l tan oyintzi'.
- ¹² Poro Ta', ¿qui pe' tz'el k'ajabu' ske'j?
Ko' x̄ch'eyaju' x̄chik'ab yi e' kacontr. Na yi o' ketz qui'c nin ketz kaxac.
- ¹³ Poro yi nink xomu' ske'j, jun cu'n skaxcyek scye'j yi e' kacontr, na ilu' tz'ocoponu' tan chixite'n cu'n chicyakil cu'n.

109

Yi jakol Luwiy chicaws yi e' contr i' swutz yi wi'tz pujul xtisya'

- ¹ Ilu' inRyosil, tbite'u' yi intzi' inkul, qui'k tew tibu' tzinwutz.
- ² Na yi e' la'j scyuch' yi e' mal nak na chitzan tan inyolche'n. Nin la'jil cu'n na chitzan tan xtxumle'n cu'n swe'j.
- ³ Ja wi't chimbaj chisutil, nin na chitzan tan injisle'n. Qui'c wetz wil, poro na cyaj cho'c tan imbiyle'n.
- ⁴ Yi na inchaj yi lok' ib scyetz, oyintzi' chint na chiban swe'j. Poro yi in wetz, jalt nin c'uche'n x̄ch'eybil wetz na imban teru'.
- ⁵ Ej nin yi na imban jun ba'n scyetz, contr chint na chiban swe'j. Nin yi na inchaj yi lok' ib scyetz, chi'che'n chint na ban chic'u'l swe'j.
- ⁶ Cha'stzun te lok cho'c swutz jun pujul xtisya' yi chin mal nin i'. Lok tal yi cyetz chiyolol tan tak'le'n mas quil.
- ⁷ Lok tal yi jun pujul xtisya'a'tz yi e' aj paj. Lok xcon ite'n nin chiyol tan lajluchaxe'n yi e' aj paj.
- ⁸ Lok chiquim chan, nin apartk cambij te yi chime'bi'l.
- ⁹ Nink chicyaj chinitxa' tetz me'ba'. Nink chicyaj quixkel tetz xma'lca'nil.
- ¹⁰ Nink che'l yab yi chinitxa' tan rmosumi'n. Nink che'l laju'n xe tal chipach yi pentlen tu' at.

* 108:4 Sal 36:5.

- 11 Nink cambaj yi ak'ol c'mo'n cyakil chime'bi'l.
Lok chicy'aj nin yi e' awer nak cyakil e'chk takle'n yi at scyuch'.
- 12 Nin cya'l nin junk tz'el k'ajab scye'j, nka scye'j chinitxa' yil chicyaj me'ba'.
- 13 Nink chisotz cyakil yi chixonl. Nink che'l cu'n swutz chicyakil cu'n.
- 14 Ta', lok tz'ul tx'akx tc'u'lu' yi quil yi chitaj chitxu'. Quil stzajscunu' yi quil yi chitxu'.
- 15 Nink tz'a'tij yi quil swutzu', nin qui'tk na'wsij chibi' sbne' opon tunintz.
- 16 Yi e'a'tz qui'c jun tir yi jak el chik'ajab scye'j yi e' tal prow yi buchijche'. Ma na ja cho'c tan chibuchle'n mas nin tan chibiyle'n cu'n.
- 17 Yi cyetz cyajbil Ta', i'tz tan chipo'tze'n yi e' balaj. Che' po'tzaj binu' yi e' cyetz. Quinin e' jak banl jun. Qui tzunk ltak'u' yi cyetz chibanl.
- 18 Nink che' jop cu'nu' tul yi ilc'ol chi na jopx kawankil tan yi be'ch ketz. Nink tz'oc yi xch'onol yi e'chk ilc'ola'tz le chiwankil nin le chibakil chi na oc lajp a' tu' aceit te bu'y.
- 19 Nink chijopx tan yi ilc'ol chi na jopx chiwankil tan yi be'ch cyetz. Nin nink tz'oc tan chipach'e'n cu'n chi na ban jun sinch.
- 20 Ya'stzun tulej Wajcaw yi e' incontra'tz yi na chitzan tan inyolche'n.
- 21 Ma yi ilu' teru' Wajcaw chin q'uicy'lej binu', bantz jale'n yi teru' k'uju'. Chin cole'u' tan yi banl talma'u'.
- 22 Na qui'ct mu'x inxac nin chin buchijchin nin. Nin chin ch'on nin yi walma'.
- 23 Tzan wele'n cu'n swutz chi na xit tib jun muj.
Tzan imbene'n tan cyek'ek' chi na bajij te jun tal prow sac' yi na ben tan cyek'ek'.
- 24 Ej nin na num wukan tan paj yi qui't na chinwan. Qui'ct inc'atzaj tan paj yi qui'ct inwa'.
- 25 In tlentunin chitze'lbe'tz wunak jalu'. Na yi na quil inwutz tze'e'n tu' na chiban swe'j.
- 26 Chin xch'eyaj binu' Wajcaw. Na ilu' inRyosil.
Chin colpe'u' tan banl talma'u'.
- 27 Nink tz'el chitxum yi e' incontra'tz yi i'tz ilu' yi nchicolon tan yi teru' xchamilu'.
- 28 Mpe nink cho'c tan incunse'n, qui'c na ban ko atu' tan wuch'eye'n.
Nink tz'el chitx'ix yil jal tzatzin tetz wetz.
- 29 Lok jal jun chin tx'ixwe'n scyetz yi e' incontra'tz.
Nink pujx cya'n yi chin tx'ixwil nin chiwutz.
- 30 Ma jalu' swak'e' ink'ajsbil tetz Wajcaw tetz ben k'ej ben sak.
Swak'e' ink'ajsbil tetz, xchiwutz cu'n jun c'oloj wunak.
- 31 Na i' chiyolol yi e' tal prow yi buchij che'.
Nin na che' colpuj xchik'ab yi e' yi na cyaj cho'c tan chibiyle'n.

110

Stk'e' Ryos k'ej yi kareyil

- 1 Yi wutzile'n Kataj Ryos, ja tal i' tetz Wajcaw: "C'olchen cu'n tzinxlaj, jalen cu'n yil cho'c yi e' acontr wa'n jak' awukan."*
- 2 Cho'n tz'ak'lok yi k'uju' tan cawu'n le tnum Sión, nin mben lo'on yi ca'wlu' jalen yil cho'c cyakil yi e' contru' jak' tkanu'.
- 3 Nin yil xcy'e'u' te cyakil yi e' contru'a'tz, xchijatxe' quib yi e' tanumu' jak' ca'wlu'. Na chu'l nil cyakil yi e' xicy tan xch'eye'nu' te yi oyintzi'. Nin yil chu'l, jopxok cyakil yi e'chk ju'wutz yi at Sión cyak'un chi na ban yi k'ab che'w yi na ul skil.
- 4 Ej nin ncha'tz at jun yol yi suki'nt tan Kajcaw kaRyosil yi qui'c rmeril yi qui'k tz'el cu'n i' te'j, i'tz:

* **110:1** Mt 22:44; Mc 12:36; Lc 20:42-43; Hch 2:34-35; 1Co 15:25.

“Yi aǎ awetz aǎ pale' tetz ben k'ej ben sak, na ni'cu'n amunl chi yi munl Melquisedec.”†

- ⁵ Ma yi Kajcaw yi kaRyosil xomok tzawe'j tul oyintzi'. Nin yil saj colp wi' i' scye'j yi e' rey
 ǎche'lk cu'n ta'n swutz.
⁶ Stk'e' i' chicaws yi e'chk nación, nin chin tenaji'n nin ǎchibne' alma' ta'n. Nin ǎche'
 cambaje' i' cyakil yi rey yi ate' bene'n tzi'n wi munt.
⁷ Ej nin te yi na xon Kajcaw tul oyintzi'a'tz, sbajk yi tal a' ta'n yi na xon lakak e'chk siwun.
 Nin tan yi tal a'a'tz sjalokt walor i' tan chibiyle'n cu'n mas yi e' contra'tz.

111

Kak'e' kak'ajsbil tetz Ryos tan yi e'chk takle'n balaj yi na ban

- ¹ Kak'e' kak'ajsbil tetz Kataj Ryos.
 Tetz cu'n walma' swak'e' ink'ajsbil tetz Kataj Ryos lakak e'chk chamo'n ib yi na bajij
 ǎchixo'l yi e' balaj wunak.
 Tetz cu'n walma' swak'e' ink'ajsbil tetz ǎchiwutz cyakil wunak.
² Chumbalaj nin yi e'chk takle'n yi na bnix tan Kajcaw. Nin alchok scyetz yi na el talma'
 te'j na oc tan xtxumle'n.
³ Na yi e'chk takle'n yi na bnix tan Kajcaw, chumbalaj nin, nin chin elsbil alma' nin.
 Chumbalaj nin yi ca'wl i' nin quil sotz tetz ben k'ej ben sak.
⁴ Nin yi e'chk takle'na'tz qui'c rmeril yi nink tz'el te kac'u'l.
 Na yi Kajcaw wi'nin xtxaxl talma' skibaj, nin wi'nin na ok' c'u'l ske'j.
⁵ Na na che' c'a'chaj yi e' yi na cyak' k'ej i'. Nin quinín na el te c'u'l yi yol yi suki'nt ta'n
 scyetz.
⁶ Ja lajluchax ǎchiwutz yi e' tetz tanum yi e'chk takle'n balaj yi mban. Na ja tak' i' yi
 chiluwat yi e' wunak yi qui'c na cyocsaj scyetz yi e' tetz tanum.
⁷ Nin qui'c til i' te yi e'chk takle'na'tz yi na ban. Ba'n k'uke' kac'u'l te yi tetz ca'wl.
⁸ Na quil tx'ixp tetz ben k'ej ben sak. Nin chin tz'aknak cunin, qui'c mu'ǎ jetx'il yi e'chk
 ca'wla'tz.
⁹ Ja che'l liwr yi e' tetz tanum ta'n, nin ja bixe' yi trat i' scyuch' tetz ben k'ej ben sak.
 Na yi kaRyosil chin xan nin i'.
 Nin wi'nin na ke'l yab te yi balajil i'.
¹⁰ Yi ajtza'kl yi mas balaj i'tz yil kak' k'ej Ryos. Na yi e' yi na cyak' k'ej Ryos, ya'stzun yi e'
 yi chin tz'aknak cu'n e' tu chitxumu'n.
 Kak'e' bin kak'ajsbil tetz Kataj Ryos.

112

Ba'n cyeri yi e' yi jicyuch te'j cyajtza'kl

- ¹ Kak'e' kak'ajsbil tetz Kajcaw yi kaRyosil.
 Ba'n cyeri e' yi na cyak' k'ej Kajcaw, yi e' yi na chixom te yi tetz ca'wl.
² Na yi chixonl yi e' yi jicyuch te cyajtza'kl, sjalok cyetz chibanl swutz Ryos, nin tz'ak'lok
 chik'ej tzone'j wuxtx'otx'.
³ Nin yi e'a'tz yi jicyuch te cyajtza'kl, sjalok wi'nin chime'bi'l, nin ilenin chocopon tan
 quich'eye'n yi e' yi at tajwe'n scyetz.
⁴ Nin te yi e'chk tiemp yi at tz'o'tz wutzil wi munt sjalok jun cyetz chitxekbil.
 Yi e' cyetz na el chik'ajab scye'j yi e' yi at tajwe'n scyetz.
 Nin wi'nin xtxaxl cyalma'.
⁵ Na yi e' balaj, tetz cu'n cyalma' na cyak' c'mo'n. Nin chin jicyuch nin cyajtza'kl te e'chk
 negos yi na chiban.
⁶ Cha'stzun te cya'l cunin na chicwe't tul il, nin ilenin sna'wsok cyetz chibi'a'tz.

† **110:4** Gn 14:18-20; Heb 5:6; 6:20; 7:17, 21.

- 7 Ej nin qui na chixob cyera'tz te e'chk takle'n yi sbajok ek ca'p na yi cyetz chitxumu'n cho'n ajlij te Kajcaw.
- 8 Chin quiw nin quitane'n, qui na chixob tetz jun, nin tze'e'n tu' na chiban scye'j e' chicontr.
- 9 Nin yi e' yi jicyuch te cyajtza'kla'tz, ilenin na cyak' xch'eybil cyetz yi e' tal aj rmosuminl. Nin qui'c nin mu'x tal xtx'ixwilil chiwutz cyera'tz.
- 10 Poro yi e' mal naka'tz, wi'nin na chi'ch nin chic'u'l yi na quil nin chiwutz yi e' balaja'tz. Nin tan paj yi qui'c rmeril tan chixcyewe'n scye'j, na saj jun chin chi'ch c'u'lal tetz cyetz, na quil chicambaj yi cyajbil tan chipo'tze'n yi e' balaj.

113

K'ajsbil tetz Kajcaw

- 1 Kak'e' kak'ajsbil tetz Kajcaw yi o' xchakum i'.
- 2 Kak'e' k'ej yi tetz bi' jalu' nin sbne' opon tunintz.
- 3 Cyak'e'u' chik'ajsbilu' tetz yi e'u' yi ate'u' tele'n tzi'n nin toque'n tzi'n.
- 4 Na i' ajcaw tibaj cyakil e'chk naci6n.
Chin wutzile'n nin yi tetz k'ej.
Nin qui'c stzajsbil wi'.
- 5 Cya'l jun yi cho'n nink chi tane'n i', na cho'n najlij i' jalen tzi'n tcya'j.
- 6 Nin na c'o'e' tzaj i' tan xmaye'n yi tcya'j tu yi wuxtx'otx'.
- 7 Yi e' yi qui'c ate' cu'nt, na chije' tzaj ta'n tc'u'l me'ba'il.
- 8 Ncha'tz na tak' i' ama'l scyetz tan chic'olewe'n chixlaj yi e' wi'tz ajcaw, yi cyajcawil yi tetz tanum.
- 9 Na tak' chik'ej yi e' xna'n yi qui'c cyalbil.
Na yi na el tiemp na jal cyal tan yi tetz porer.
Nin na chitzatzin le cyetz chinajbil.
Kak'e' bin kak'ajsbil tetz i'.

114

Yi na ul tx'akx tkac'u'lyi cyele'n tzajyi e' kamam kate' Egipto

- 1 Yi cyele'n tzaj yi e' kaxonl Israel, yi e' xonl Jacow, le tnum Egipto, yi chi'ama'l yi e' awer nak,
- 2 ya'stzun yi cyoque'n yi e' xonl Judá tetz najbil Ryos. Nin ya'stzun yi cyoque'n yi e' aj Israela'tz jak' ca'wl i'.
- 3 Ej nin yi bene'n tilol yi mar yi e' xonl Israela'tz, ja tzun el ojk xchiwutz tane'n. Nin yi a' Jordán ja aj le je'nak.
- 4 Ncha'tz yi e'chk ju'wtz, ja chitz'itpun chi na chiban yi e' tal ne'x chiw scyuch' e' ne'x cneru'.
- 5 Ax mar, ¿mbi tzuntz yi ncxe'l ojk? Nin ax a' Jordán ¿mbi tzuntz yi ncxa'j le je'nak?
- 6 Ncha'tz axwok e'chk ju'wtz ¿xe'n mban yi nxo'cwok tan tz'itpu'n chi na chiban e' ne'x chiw scyuch' yi e' tal cne'r?
- 7 Poro ba'n ko na lucne' yi wuxtx'otx' swutz Kajcaw yi Ryosil Jacow.
- 8 Na ja xcye' i' tan xtx'ixpe'n e'chk wutz c'ub tetz lawun, nin ncha'tz yi e'chk c'ub tetz bo'm.

115

Yi Kataj Ryos ntin i' at k'ej

- 1 Ilu' Kataj quil tak'u' ketz kak'ej, quil tak'u' yi k'ajsbilu' sketz.
Ma na lok jal teru' k'aju', tan tu' yi lok' ib yi at tuch'u'.
Lok jal teru' k'ajsbilu', tan tu' yi ilu' teru' ilu' taw yi bintzi.

- 2 Nxac na cho'c yi e' yi na chimeje' ächiwutz yi e'chk takle'n yi banij cuntu', tan jakle'n sketz:
 “¿Lok cyeru' chiRyosilu'?” che'ch.
- 3 Na yi ilu' teru' yi ilu' kaRyosil cho'n at teru' jalen tzi'n tcya'j. Nin ilu' bnol tetz cyakil yi tajbilu'.
- 4 Poro yi chiryosil yi e' wunaka'tz, banij cuntu' tane'n tan oro nka tan sakal tu'. Nin wunak tu' bnol cyetz.
- 5 At chitzi' poro qui na chijilon. At chiwutz poro qui na chixmayin.
- 6 At chiächin poro qui na quibit jun yol. At chiju' poro qui na chisakon.
- 7 At chik'ab poro qui na chimacon. At quikan poro qui na chixon. Nin qui'c jun yol yi najk eltzaj le chitzi'.
- 8 Nin yi e' bnol cyetz, ni'cu'n e' scyuch' yi chiryosila'tz.
 Ncha'tz yi e' yi na k'uke' chic'u'l scye'j, ni'cu'n e' scyuch'.
- 9 Ma axwok intanum, axwok xonl Israel k'ukek ic'u'l te Kataj Ryos na i' na ko' ch'eyan nin i' colol ketz.
- 10 Ncha'tz e'u', e'u' kapale'il, k'ukek ic'u'l te yi Kajcaw yi kaRyosil na i' na ko' ch'eyan nin i' colol ketz.
- 11 Ncha'tz e'u' yi na cyak'u' k'ej yi Kajcaw yi kaRyosil, k'ukek chic'u'lu' te'j, na i' na ko' ch'eyan nin i' colol ketz.
- 12 Ja ku'l tx'akx tc'u'l i', nin stk'e' yi banl skibaj. Stk'e' yi banl i' skibaj yi o' xonl Israel. Nin stk'e' yi banl i' squib yi e' pale'.
- 13 Na stk'e' i' yi banl scyetz yi e' yi na cyak' k'ej i'. Qui'c na ban ko e' nim nka e' juy.
- 14 Lok tak' Kataj Ryos jun c'olaj chinitxajilu'. Lok tak' i' jun c'olaj chimamu'.
- 15 Lok tak' yi Kajcaw yi kaRyosil yi banl i' squibu' yi Kajcaw yi bnol tetz yi tcya'j nin yi wuxtx'otx'.
- 16 Yi tcya'j, i'tz tetz Kataj. Ma yi wuxtx'otx', Ryos mmak'on scyetz wunak.
- 17 Poro yi e' yi ja wi't chiquim, yi e' yi ja chiben le ama'l kale cya'l jun na jilon, qui'c rmeril yi nink cyak' chik'ajsbil tetz Kataj Ryos.
- 18 Ma yi o' ketz kak'e' kak'ajsbil tetz.
 Kak'e' tetz i', jalu' nin sbne' opon tunintz.
 Lok cyak' wunak chik'ajsbil tetz Kataj Ryos.

116

Katyoxink tetz Ryos

- 1 Wi'nin na chimpek' te Kajcaw, na ja tbit i' intzi' inkul.
- 2 Na na tak' ama'l tan tbite'n yi mbi na injak tetz.
 Cha'stzun te ilenin tzinna'wse' yi tetz bi'.
- 3 Jalt nin tan waje'n ächixo'l yi e' alma', na nsken chintx'amxij tak'un quimichil.
 Poro ja oc Kajcaw tan impujle'n.
- 4 Quimichtlen tu' atine't yi mme'l intzi' tetz Kajcaw tan jakle'n äch'eybil wetz.
 Cho'n me'l intzi' tetz i', na i' inRyosil.
 Nin ja opon to'kl walma' kale atite't i'.
 Cha'stzun te, ja tbit i' yi intzi' inkul.
- 5 Na el k'ajab i' ske'j.
 Nin yi na oc i' tan pujle'n xtisya', qui na xom wi' te jun mal nak.
 Bintzi nin na el k'ajab i' ske'j.
- 6 Na oc i' tan chicolche'n yi e' sloj wunak.
 Na yi woque'n wetz wutz pe'm, ja oc i' tan wuch'eye'n.
- 7 Cha'stzun te, jalu' qui'ct tzimbislej, na chumbalaj nin ban i' swe'j.
- 8 Na ja ne'l liwr ta'n tk'ab quimichil.

Qui't na el ta'al inwutz jalu'. Qui't chinje' trimp.

⁹Te yi cobox k'ej yi atin tzone'j xchixo'l yi e' yi itz' e', tzinjoye' puntil tan qui injuchul wil swutz i'.

¹⁰Ilenin ja k'uke' inc'u'l te Wajcaw.

Wech na sken el intxum tetz yi nim il wutane'n.

¹¹Te yi atin tul sotzaj c'u'lal, cya'l jun oc tan wuch'eye'n.

Cha'stzun te walol: “Qui'c rmeril tan k'ukewe'n kac'u'l te jun, na e' cu'n la'j.”

¹²¿Xe'n tzimban tan xchojle'n tetz Kajcaw yi mbi cu'n ban i' swe'j?

¹³Swoye' yi jun lak ta'al uva teru' Wajcaw, na yi jun laka'tz na xchaj yi na chintzatzin, na ja chincolpij tanu'.

Ilenin tzinna'wse' yi bi'u' yi na no'c tan tyoxi'n teru'.

¹⁴Nelepon cu'n te yi inyol yi insuknak teru'.

Nin xchiwutz cunin yi e' nim juy, tzimbne' tane'n yi e'chk takle'n yi insuknak teru'.

¹⁵Wi'nin na bisun Kajcaw, yi na chiquim yi e' tetz, yi e' yi xansa'n che' ta'n, yi e' yi cho'n k'uklij chic'u'l te'j.

¹⁶Ilu' Wajcaw, in xchakumu', in xconsbe'tzu'.

Nin in tal yi xchakumu'.

Ja ne'l liwr tanu', na ja xcye'u' tan pujle'n yi e'chk akwil, yi c'albil wetz.

¹⁷Swak'e' intx'ixwatz teru' yi na xchaj yi na chintyoxi'n teru'.

Nin yil no'c tan tyoxi'n teru', ilenin tzinna'wse' yi bi'u' Ta'.

¹⁸Nelepon cu'n te yi inyol yi insuknak teru'.

Xchiwutz cunin yi e' nim juy tzimbne' tane'n yi e'chk takle'na'tz.

¹⁹Tzimbne' tane'n le tnum Jerusalén.

Tzimbne' tane'n le teru' ca'lu'.

Kak'e' bin kak'ajsbil tetz Kajcaw, yi kaRyosil.

117

K'ajsbil tetz Kajcaw

¹Kak'e' kak'ajsbil tetz Kajcaw. Ncha'tz yi e'u' yi ate'u' lakak naci6n, yi e'u' yi ate'u' lakak tnum, cyak'e'u' chik'ajsbilu' tetz.

²Na chumam nin yi banl talma' i' skibaj. Nin yi balajil i' at nin te'tz, tetz ben k'ej ben sak. Kak'e' bin kak'ajsbil tetz Kajcaw yi kaRyosil.

118

Chin cham nin Kajcaw

¹Chityoxi'inku' tetz Kataj Ryos, na chumbalaj nin i'. Na yi banl talma' i', quil sotz tera'tz.

²Tajwe'n yil cyalu', cyakil yi e'u' xonl Israel:

“Yi banl talma' Kataj, quil sotz tera'tz.”

³Tajwe'n yil cyal cyakil yi e' pale':

“Yi banl talma' Kataj, quil sotz tera'tz.”

⁴Tajwe'n yil cyal yi e' yi na cyek xchi' i':

“Yi banl talma' Kataj, quil sotz tera'tz.”

⁵Te yi atin tul sotzaj c'u'lal, ja injak xch'eybil wetz tetz Kataj Ryos.

Ja tbit i' intzi' inkul, nin ja ne'l liwr ta'n.

⁶Xomij Wajcaw swe'j, cha'stzun te qui't chinxob tetz alchok takle'nil yi na chitzan wunak tan xtxumle'n swe'j.*

⁷Xomij swe'j, nin na tzan i' tan wuch'eye'n.

Swile' yil che'l cu'n swutz yi e' yi na chi'ch chic'u'l swe'j jalu'.

⁸Mas balaj yil k'uke' kac'u'l te Kataj Ryos, swutz yi cho'nk k'uke' kac'u'l scye'j wunak.

* **118:6** Sal 56:4, 11; Heb 13:6.

- 9 Mas balaj yil k'uke' kac'u'l te Kataj Ryos swutz yi cho'nk k'uke' kac'u'l scye'j yi e' bajxom yi at chik'ej.
- 10 Cyakil yi e'chk nación ja chu'l tan oyintzi' swe'j, poro tan porer Kataj Ryos ja chinxcye' scye'j.
- 11 Nsken chincyaj chinicy'al poro tan porer Kataj Ryos ja chinxcye' scye'j.
- 12 Ja chisaj nil swe'j chi na chiban yi e' akak. Poro jalacunin nxit chivalor, chi na ban yi na oc k'a'kl tx'i'x yi jalacunin na el cu'n swutz. Tan porer Kataj Ryos ja chinxcye' scye'j.
- 13 Ja cho'c tan impitle'n nin tan inje'n trimp, poro list mmu'l Kataj Ryos tan incolche'n.
- 14 Cha'stzun te na wak' ink'ajsbil tetz Wajcaw na i' na ak'on inwalor. I' colol wetz.
- 15 Yi e' balaj wunak na chitzan len tan bitz xe'ak chica'l, na ja chixcye' te chicontr. Je na tal chibitze'j: "Tan porer Kataj Ryos ja katx'acon scye'j.
- 16 Chin xo'wbil nin yi porer Kataj Ryos, nin tan yi tetz porera'tz, ja kaxcye' scye'j kacontra'tz."
- 17 Quil chinquim, ma na tzintxole' yi e'chk takle'n balaj yi mban Kajcaw swe'j.
- 18 Ja chincawsaj Ryos poro qui nin chinquim ta'n.
- 19 Jakwoke'n bin yi sawanil yi templo kale choque't yi e' balaj wunak. Na nocopontz te'u'l tan tak'le'n ink'ajsbil tetz Kataj.
- 20 Yi jun sawanila'tz, i'tz yi sawan yi xconk tan Kajcaw. Nin ntin yi e' balaj chocopon tul.
- 21 Chintyořink teru' Ta', na ja tbitu' intzi' inkul, na ilu' colol wetz.
- 22 Na yi c'ub yi qui'c xak řchiwutz yi e' bnol ca'l, ya'stzun yi c'ub yi mas tajwe'n tan xcone'n.†
- 23 Kataj Ryos i' txumul tetz yi txolbila'se'j. Ej nin chumbalaj nin yi tetz xtxumu'n.
- 24 Jalu', ya'stzun yi k'ejlalil yi ja oc Ryos tan banle'n yi tetz tajbil. Katzatzink bintz.
- 25 Ta', na cu' kawutz teru'. Ko' cole'u'. Nink tak'u' kabanl.
- 26 "At banl Kataj tibaj yi june'j, na Kataj Ryos nchakon tzaj," che'ch wunak sbne'. Ncha'tz yi o' ketz yi o' pale', skale': "At banl Kataj tzitibaj."
- 27 Yi ketz Kajcaw, i' yi kaRyosil, i' ak'ol kajtza'kl. Kaweke' bin cyakil yi ama'l tan katzatzine'n. Kacy'aje' nin e'chk buch jalen te yi tuc' yi altar, bantz yube'n.
- 28 Chintyořink teru' Ta', na at wi'nin k'ēju'. Swak'e' ink'ajsbil teru', na ilu' inRyosil.
- 29 Chityořinklenu' tetz Kajcaw, na chumbalaj nin i'. Chityořinku' tetz, na qui bajsbe'n tetz yi banl talma' i' skibaj.

119

Tak'le'n k'ej yi Yol Kataj yi tz'iba'nt cyen

ALEF

-1-

- 1 Ba'n cyeri e' yi jicyuch te cyajtza'kl, yi e' yi na chixom te yi řchusu'n Kataj Ryos.*
- 2 Ba'n cyeri e' yi na chiban tane'n yi tetz ca'wl, yi e'a'tz, yi tetz cu'n cyalma' xomche' te ca'wl i'.
- 3 Na yi e'a'tz yi na chixom te ca'wl Ryos, qui na chijuch quil.

† 118:22 Lc 20:17; Hch 4:11; 1P 2:7. * 119:1 At junak cob weklil yi Salmo 119, nin te cyakil yi e'chk linea tul e'chk wekla'tz na xe'tij tan junt letra tetz yi alfabeto hebrey. At junak cob letra tul yi alfabetat'z. Na xe'tij tan yi letra ALEF jalen te yi letra TAU. Qui na kaxcye' tan kaxome'n te yi jun ajtza'kla'tz le kayol. Cha'stzun te ntin ja xcon e'chk letra le hebrey ka'n tan řchajle'n yi jujun wekla'tz.

4 Na yi ilu' teru' Wajcaw, ja cawunu' tan kaxome'n te yi teru' ca'wlu', nin tajwe'n tan kabnol tane'n.

5 Nink chinxcy'e' tan banle'n tane'n yi teru' ca'wlu'.

6 Qui tzun klo' tz'el intx'ix yi nink chinxcy'e' tan banle'n tane'n.

7 Yil tz'el intxum tetz yi e'chk ca'wlu'a'tz, swak'e' ink'ajsbil teru' tetz cu'n walma'.

8 Tzimbne' tane'n yi teru' ca'wlu'.

Qui'k ne'l te c'u'lu' Ta'.

BET

-2-

9 ¿Mbi tajwe'n tan bnol jun xicy tan qui bene'n tul il? Tajwe'n tan xome'n te yi yolu' Ta'.

10 Tetz cu'n walma' chinxomok te'ju' Ta'.

Quil tak'u' ama'l tan imbene'n tul il.

11 Ja incol yi yolu' te walma', bantz qui injuchul wil swutzu'.

12 ¡Wajcaw! swak'e' ink'ajsbil teru' na at k'eju'.

Ëchaje'u' bin yi mero tajbilu' swetz.

13 Ilenin na inna'wsaj cyakil yi e'chk ca'wlu' yi at te walma', yi e'chk ca'wlu' yi alij cyen tanu'.

14 Wi'nin na chintzatzin yi na no'c tan banle'n tane'n yi e'chk ca'wlu'a'tz.

Na na chintzatzin te'j swutz alchok jilwutz me'bi'l.

15 Cha'stzun te cho'n ajlij inc'u'l te yi yolu', nin na no'c tan txumle'n.

16 Na tak' wi'nin tzatzin swetz nin qui'c rmeril tan tele'n yolu' te inc'u'l.

GUIMEL

-3-

17 Tak'tzaju' yi banlu' swibaj Ta', na in ëchakumu', nin na imban tane'n yi yolu'.

18 Tcy'aj lenu' yi tz'o'tz wutzil yi at swe'j, bantz tele'n intxum te yi balajil yi ëchusu'nu'.

19 Qui'c wetz incwent te yi munte'j, qui bin ltewu' yi ca'wlu' tzinwutz. Na cho'n ajlij inc'u'l te'ju'.

20 Wi'nin na el walma' tan tele'n intxum te yi teru' tajbilu' Ta'.

21 Make'u' chiwutz yi e' mal nak yi na cyocsaj quib nim tu cyajtza'kl, yi e' yi qui na chixom te yi yolu' Ta'.

22 Xit cunu' yi e'chk cachi' yol yi na tzan yolche'n swe'j, na na chintzan tan banle'n tane'n yi ca'wlu'.

23 Ncha'tz at wi'tz ajcaw yi na chitzan tan joyle'n puntil tan impo'tze'n.

Ma yi in wetz yi in ëchakumu', ja no'c tan txumle'n yi yolu' tan jale'n yi inwalor swutz yi yolbil wetz.

24 Wi'nin na chintzatzin yi na no'c tan txumle'n yi ca'wlu', na ya'stzun na jale't yi ëch'eybil wetz.

DALET

-4-

25 Na ok' inc'u'l tan bis o'kl. Poro tak'tzaju' tzatzin swetz chi suki'nt tanu' le yi yolu'.

26 Na ja intxol cyakil yi ë'e'n wutane'n teru', nin ja el k'ajabu' swe'j. Ma jalu' chin ëch'eyaju' tan tele'n mas intxum te yi tajbilu'.

27 Tak'u' wajtza'kl tan tele'n intxum te yi ca'wlu', na na waj no'c tan txumle'n cyakil yi e'chk takle'n balaj yi bnixnak tanu'.

28 Tzan wele'n cu'n swutz tan yi bis o'kl yi atin cu'n. Cha'stzun te chin ëch'eyaju' tan k'ukewe'n inc'u'l te yi yolu' yi suki'nt tanu'.

29 Cy'ajlenu' yi e'chk ajtza'kl yi at le intxumu'n yi cy'a'n la'jil tuch', nin chin ëch'eyaju' tan tele'n intxum te yi teru' tajtza'klu'.

30 Na ja bixe' intxumu'n tan walol yi bintzi, na na waj chinxom te yi teru' ca'wlu'.

- 31 Wak'o'nt wib tan inxome'n te ca'wlu' Ta', qui bin ltak'u' ama'l tan tele'n intx'ix xchiwutz wunak.
 32 Nternin na el walma' tan imbnol tane'n yi teru' ca'wlu'. Na na tak'u' wi'nin tzatzin te walma'.

*HE**-5-*

- 33 Ma jalu' Wajcaw, chin xch'eyaju' tan inxome'n te yi ca'wlu' yi tz'iba'nt cyen, nin tzimbne' tane'n jalen yil chinquim.
 34 Tak'u' wajtza'kl tan tele'n intxum te yi xchusu'nu', nin tzimbne' tane'n tetz cu'n walma'.
 35 Xchaje'u' puntil swetz tan inxome'n te yi teru' tajbilu', na na tak' tzatzin swetz yi na imban tane'n.
 36 Chin xch'eyaju' tan tele'n walma' te teru' ca'wlu', nin nk'e'tz te yi e'chk ganans yi xomij e'chk la'jil tuch'.
 37 Quil tak'u' ama'l swetz tan tele'n walma' te e'chk takle'n yi qui'c na tak'. Ma na chin xch'eyaju' tan inxome'n te'ju'.
 38 Elk cu'nu' te yi yolu' yi suki'nt tanu' swetz, na na wek xchi'u'.
 39 Cy'ajlenu' yi e'chk yolbil wetz yi na tak' sotzaj c'u'lal swetz. Na chumbalaj nin yi tajtza'klu'.
 40 Nternin ja el walma' te yi yolu' saje'n tunintz. Tak'tzaju' bin yi wutz'ajbil, na chumbalaj nin ilu'.

*VAU**-6-*

- 41 Wajcaw, xchaje'u' yi banl talma'u' swetz tan incolpe'n chi yi tz'iba'nt cyen tanu'.
 42 Bantz walol scyetz yi e' incontr yi ja chinclax tan tu' yi ja k'uke' inc'u'l te yi yolu' yi tz'iba'nt cyen.
 43 Quil tak'u' ama'l swetz tan cyaje'n cyen wilol yi bintzi, na cho'n k'uklij inc'u'l te yi yolu' yi tz'iba'nt cyen.
 44 Ej nin na waj no'c tan banle'n tane'n yi e'chk xchusu'nu' yi chusij chint tanu' te'j. Nin na waj tzimban tane'n sbne' opon tunintz.
 45 Nin ko ya'tz tzimban qui't lbisun walma' te alchok e'chk takle'nil yi na xontzaj tzinwutz.
 46 Nin kol tzimban tane'n sjalok in walor tan xtx'olche'n xo'l yi yolu' xchiwutz yi e' wi'tz ajcaw. Nin quil chintx'ixwij xchiwutz.
 47 Na wi'nin na chimpek' te yi ca'wlu' nin na tak' tzatzin swetz yi na no'c tan banle'n tane'n.
 48 Wi'nin na chimpek' te yi ca'wlu'.
 Wi'nin na el walma' tan banle'n tane'n.
 Nin ilenin na no'c tan xtxumle'n.

*ZAIN**-7-*

- 49 Wajcaw ulk tx'akx tc'u'lu' yi yolu' yi talnaku' swetz, yi in, yi in xchakumu'.
 Na talnaku' swetz yi ba'n k'uke' inc'u'l te'j.
 50 Na jun cu'n na xcy'e' tan inmayse'n yi na jal sotzaj c'u'lal swetz. Nin na jalt inwalor ta'n.
 51 Wi'nin na chitze'en swe'j yi e' yi na cyocsaj quib nim tu cyajtza'kl, yi e' yi qui'c inxac scyetz. Poro yi in wetz quinin lwil cyen yi ca'wlu'.
 52 Na na ul tx'akx tinc'u'l yi e'chk ca'wlu' yi bnixnak cyen tanu'. Nin na xcy'e' tan inmayse'n.
 53 Na chi'ch inc'u'l scye'j yi e' pajol ca'wl yi ja cyaj cyen quilol yi teru' xchusu'nu'.

54 Te yi cobox k'ej yi atin tzone'j wi cojbilu' Ta', ja xcon yi yolu' tetz imbitz tan tak'le'n ink'ajsbil teru'.

55 Ilenin yi na el inwatl lak'bal na u'lu' tx'akx tinc'u'l nin na waj tzimban tane'n yi ca'wlu'.

56 Ej nin ya'stzun mimban sajle'n tunintz na ja no'c jak' ca'wlu'.

CHET

-8-

57 Yi ilu' teru' Ta', ja je' intxa'olu' tetz inherens tane'n, na nternin na el walma' te'ju'.

58 Ja cu' inwutz teru' tan xome'nu' swe'j. Elk bin k'ajabu' swe'j chi yi suki'nt tanu' le yolu' yi tz'iba'nt cyen.

59 Ja no'c tan xtxumle'n yi xe'n wutane'n. Ja tzun chinxomt te yi tajbilu'.

60 Lajke'l nin na no'c tan xtxumle'n yi yolu', qui na jal mu'x talil inc'u'l tan banle'n tane'n yi ca'wlu'.

61 Inchuc atin xchixo'l yi e' yi qui na cyek xchi' yi yolu'. Poro quil tz'el yi xchusu'nu' te inc'u'l.

62 Na el inwatl nicy'ak'bal, nin na chinmeje' tan tyoxi'n teru', na chin tz'aknak cu'n yi teru' ca'wlu'. Nin qui'c paju' te'j yi na tak'u' chicaws yi e' wunak.

63 Chumbalaj nin na kil kib scyuch' yi e' yi na cyek xchi'u', yi e' yi na chiban tane'n yi teru' ca'wlu'.

64 At banl talma'u' tibaj cyakil yi munt Ta'. Ncha'tz bin in wetz xchaje'u' puntil swetz tan tele'n intxum mas te teru' ca'wlu'.

TET

-9-

65 Wajcaw, chumbalaj nin ilu' swe'j, yi in xchakumu'. Na ja el cunu' te yi yolu' yi alijt cyen tanu'.

66 Chin xchuse'u' tan jale'n mas wajtza'kl tan inxome'n te yi balaj, na cho'n k'uklij inc'u'l te yi ca'wlu'.

67 Yi wicy'e'n wi pe'm ja jal jun tx'ixwe'n swetz. Poro yi jalu' na chintzan tan banle'n tane'n junt tir yi ca'wlu'.

68 Chumbalaj nin ilu' Ta', nin chumbalaj nin cyakil yi na bnix tanu'. Chin xchuse'u' bin mas te yi ca'wlu'.

69 Yi e' yi na cyocsaj quib nim tu cyajtza'kl na chijal cu'n e'chk la'jil swe'j. Poro yi in wetz tetz cu'n walma' na chintzan tan banle'n tane'n yi ca'wlu'.

70 Yi e' cyetz ja oc yab txumu'n le chiwi', poro yi in wetz wi'nin na chintzatzin te xchusu'nu'.

71 Ba'n mban yi mme'l intx'ix, na mas tcu'n nno'c il tan banle'n tane'n yi ca'wlu'.

72 Mas balaj cyakil yi chusu'n yi na talu' swetz swutz yi nink tzincambaj jun c'oloj oro tu sakal.

YOD

-10-

73 Ilu' txumul wetz, nin ilu' nchimbnon. Tak'e'u' bin inxc'atnakil tan tele'n intxum mas te yi ca'wlu'.

74 Yi e' yi na cyek xchi'u', xchitzatzink yil quil yi cho'n k'uklij inc'u'l te yolu'.

75 Poro Ta', na el intxum tetz yi teru' ca'wlu' chin tz'aknak cunin. Na ja tak'u' intz'u'm, na chin tz'aknak cunin ilu', nin wi'nin na pek'u' swe'j.

76 Lok xcon yi banl talma'u' tan inmayse'n chi suki'nt ta'nu' swetz.

77 Tak' tzaju' yi xtxaxl talma'u' swibaj, na wi'nin na chintzatzin te yi xchusu'nu'.

78 Lok tz'el chitx'ix yi e' yi na cyocsaj quib nim tu cyajtza'kl, na qui'c xtxolbil yi wil yi na cyak', na i'tz la'jil tu'. Poro yi in wetz jalt nin yolu' na chintzan tan xtxumle'n.

79 Nink kamolt kib scyuch' yi e' yi na cyek xchi'u', yi e' yi na el chitxum te yi teru' ca'wlu'.

80 Qui na waj tzincabej inc'u'l te yi yolu', na qui na waj yil tz'el junt tir intx'ix.

*CAF**-11-*

- 81 Tan tu' yi nta'k'u' intz'u'm at inch'iw tan inclaxe'n. Na jalt nin yi yolu' k'uklij inc'u'l te'j.
 82 Wi'nin na k'e'xij inwutz tan xmaye'n nin yi tona' tz'ul yi suki'nt tanu'. Ej nin na wal
 ¿tona' tz'ulu' tan inmayse'n?
 83 Qui'c na ban ko ja tijin inc'u'l nka qui'c inxac, quil tz'el yi yolu' te inc'u'l.
 84 Qui'c mas intiemp tzone'j wuxtx'otx'. ¿Tona' tzun ltak'u' chicaws yi e' yi na chitzan tan
 inxuxe'n?
 85 Yi e' yi na cyocsaj quib nim tu cyajtza'kl ja bnix e'chk tramp cya'n tzinwutz. Nin tan
 paj yi jun ajtza'kla'tz ja chipaj yi ca'wlu'.
 86 Cyakil yi ca'wlu' at xe', na tz'aknak cu'n.
 Poro yi cyetz cyajtza'kl, yi txumijt cya'n swe'j, qui'c xe'.
 87 Mu'xt qui na chincu' cya'n.
 Poro quinín nchixcye' swe'j, na quinín cyaj wilol yi ca'wlu'.
 88 Nink ben xkon intiemp tanu' tan yi banl talma'u'. Nin tzimbne' tane'n yi ca'wlu' yi na
 tzanu' tan talche'n swetz.

*LAMED**-12-*

- 89 Yi teru' yolu' Ta' quil soztz tera'tz tetz ben k'ej ben sak, na bixba'nt tanu' jalen tzi'n tcya'j.
 90 Ilenin na el k'abu' te yolu'. Bnixnak yi wuxtx'otx', nin iñnin at.
 91 Cyakil yi e'chk takle'n yi at wi munt ate' nintz chi yi bnixle'n cu'n tanu'.
 92 Ma yi in wetz, ten klo' chinquim yi qui'k njal yi yolu' wa'n yi cy'a'n tzatzin ta'n. Ten
 klo' nne'l cu'n swutz tan yi bis o'kl.
 93 Cha'stzun te jalu' qui'c rmeril tan tele'n yi yolu' te inc'u'l. Na tan tu' yi yolu' ja quiwix
 inc'u'l jalu'.
 94 Chin cole'u' Ta', na in teru', nin xomchin te ca'wlu'.
 95 Yi e' mal wunak na chitzan tan xch'iwe'n yi oril tan inxite'n cu'n klo', poro yi in wetz,
 mas na no'c il tan si'le'n nin xtxumle'n yi yolu'.
 96 Ja wil yi at stzajsbil wi' cyakil e'chk takle'n. Poro yi teru' yolu' quil tzaj tera'tz, na xconk
 tetz ben k'ej ben sak.

*MEM**-13-*

- 97 Wi'nin na chimpek' te yi xchusu'nu'. Nin cyakil k'ej na no'c tan xtxumle'n yi balajil.
 98 Ja jal mas wajtza'kl xchiwutz yi e' incontr tan tu' yi na no'c tan xtxumle'n yi e'chk
 ca'wlu', na cyakil k'ej na no'c tan xtxumle'n.
 99 Ja jal mas wajtza'kl xchiwutz yi e' chusul wetz, na ntin teru' yolu' na chintzan tan
 xtxumle'n.
 100 Nin, ja jal mas wajtza'kl xchiwutz yi e' tijl c'u'lal, na na chintzan tan xtxumle'n nin
 banle'n tane'n yi teru' ca'wlu'.
 101 Ja cyaj cyen wilol cyakil yi e'chk yab ajtza'kl tan tu' yi na no'c il tan banle'n tane'n yi
 teru' yolu'.
 102 Quinin ncyaj wilol teru' ca'wlu', na ilu' nchinchusun.
 103 Chin cab nin yi yolu' Ta'. Mast cunin chi' swutz yi cabil wunak txuc.
 104 Nin ja jal wi'nin wajtza'kl tan tu' yi nno'c tan xtxumle'n yi teru' yolu'. Cha'stzun te
 qui't na chimpek' te yi e'chk yab ajtza'kl.

*NUN**-14-*

- 105 Yi teru' yolu' Ta', ni'cu'n tu jun txekbil yi na xcon tan xtxeke'n kabe'. Ni'cu'n tu jun
 boc'oj tzaj yi na oc k'a'kl tan ta'we'n kawutz ttz'o'tz.

- 106 Sak swutzu' Ta', yi ja wi't bixe' wa'n tan imbnol tane'n yi teru' ca'wlu'. Na cyakil yi ca'wlu' chumbalaj nin.
- 107 Poro chin bis nin atine't Ta', chin xch'eyaju' tan jale'n yi tzatzin paz junt tir chi suknapu' sketz.
- 108 Lok tzatzinu' te yi ink'ajsbil yi na wak' teru' nin lok chin xchusu' mas te yi teru' ca'wlu'.
- 109 Ilenin na tzan joyle'n puntil tan wele'n cu'n swutz, poro qui na chinxob na qui na el yi yolu' te inc'u'l.
- 110 Yi e' mal nak na chitzan tan joyle'n puntil tan incwe'n tul tramp. Poro qui na el yi yolu' te inc'u'l.
- 111 Ja je' intxa'ol yi ca'wlu' chi jun herens tetz wetz. Na na tak' tzatzin tetz walma'.
- 112 Ej nin tetz cu'n walma' ja bixe' wa'n tan imbnol tane'n yi e'chk ca'wla'tz jalen yil chinquim.

*SAMEC**-15-*

- 113 Wi'nin na chi'ch inc'u'l scye'j yi e' yi chiwutz tu' chiplaj tu' na cyocsaj quib balaj. Poro wi'nin na chimpek' te yi teru' ca'wlu'.
- 114 Ilu' yi ch'eyanl wetz Ta', nin ilu' yi colol wetz, na cho'n k'uklij inc'u'l te yi yolu' yi tz'iba'nt cyen.
- 115 Ma yi e' cyeru', yi e'u' mal nak, chi'kans len quibu' swe'j na na waj no'c tan banle'n tane'n yi ca'wl yi wetz Wajcaw yi inRyosil.
- 116 Tak' tzaju' bin inwalor Ta' chi yi suki'nt tanu', nin na'tok tzun cobox't k'ej. Quil tak'u' k'ubaj c'u'lal tu' swetz.
- 117 Chin xch'eyaju' Ta', nin nelepon liwr, bantz imbnol tane'n yi ca'wlu'.
- 118 Yi e' yi qui na chiban tane'n yi ca'wlu' qui'c chixac swutzu'. Na qui'c xac yi chitxumu'n.
- 119 Yi e' mal naka'tz ni'cu'n e' tu' tz'is swutzu'. Cha'stzun te yi in wetz cho'n nin ajlij inc'u'l te yi yolu'.
- 120 Wi'nin na chinlucne' tan xo'w swutzu', na wi'nin na wak' k'uju' tu' yi e'chk ca'wlu'.

*AYIN**-16-*

- 121 Tzinwutz wetz ilenin na chintzan tan banle'n tane'n yi e'chk ajtza'kl yi jicyuch te'j. Quil tak'u' ama'l scyetz yi e' incontr tan cyoque'n tan imbuchle'n.
- 122 No'k bin tcwentu', qui't tzun lcho'c yi e' pajol ca'wl tan imbuchle'n.
- 123 Ja k'e'xij inwutz tan xmaye'nu' yi tona' tz'ulu' tan incolche'n, yi tona' lne'l liwr, chi yi suki'nt tanu'.
- 124 Chin q'uicy'leju' tan yi banl talma'u', na in xchakumu'. Chin xchuse'u' mas te yi teru' tajbilu'.
- 125 Tak' tzaju' wajtza'kl na in xchakumu' nin na waj tz'el mas intxum te yi yolu'.
- 126 Wajcaw ja wi't opon tiempil tan toque'nu' tan wuch'eye'n, na yi e' incontra'tz ja el k'ej yi xchusu'nu' cya'n.
- 127 Poro yi in wetz mas na chimpek' te yi teru' xchusu'nu' swutz e'chk balaj oro.
- 128 Ej nin xomchin te yi teru' tajbilu'. Nin na chi'ch inc'u'l scye'j yi e' yi na chiban yi e'chk takle'n cachi'.

*PE**-17-*

- 129 Yi yolu' Ta', chumbalaj nin, cha'stzun te na imban tane'n.
- 130 Na yi na ko'c tan xtxumle'n yi yolu' na skojax cyakil skawutz. Nin tan yi yolu' na jal cyajtza'kl yi e' yi qui'c mas chichusu'n.
- 131 Nternin na el walma' tan tele'n intxum te teru' ca'wlu'.
- 132 Chin xmaytzaju' nin elk k'ajabu' swe'j, chi na banu' scye'j yi e' yi na chipek' te'ju'.

- 133 Chin xch'eyaju' tan inxome'n te yi mbi na tal yi yolu'.
 Quil tak'u' ama'l tetz yi yab ajtza'kl tan xcyewe'n swe'j.
 134 Chin cole'u' xchik'ab yi e' yi na chitzan tan imbuchle'n, bantz imbnol tane'n yi teru' tajbilu'.
 135 Lok tzatzinu' swe'j, yi in xchakumu'. Chin xchuse'u' te yi teru' ca'wlu'.
 136 Wi'nin na nok' tan paj yi qui na chixom wunak te teru' xchusu'nu'.

 TSADE *-18-*

- 137 Kajcaw, chin tz'aknak cu'n ilu', nin chin tz'aknak cu'n cyakil yi ca'wlu' yi na talu'.
 138 Na cyakil yi yolu' yi alijt cyen tanu' chin tz'aknak cunin nin ba'n k'uke' kac'u'l te'j.
 139 Wi'nin na chi'ch inc'u'l scye'j yi e' yi ja el yi yolu' te chic'u'l.
 140 Ja no'c tan ma'le'n cyakil yi e'chk takle'n yi suknaku' yi ko ja el cunu' te'j. Nin ja el intxum tetz yi ba'n atit. Cha'stzun yi in, yi in xchakumu' na chimpek' te'j.
 141 Qui'c ink'ej nin cya'l na pek' swe'j. Poro qui na el cyen yi e'chk ca'wlu' te inc'u'l.
 142 Chin tz'aknak cu'n yi e'chk takle'n yi na banu'. Nin ncha'tz yi yolu', i'tz yi mero bintzi.
 143 Te yi atin tul sotzaj c'u'lal nin te yi atin tul bis o'kl na oc yi yolu' tan inmayse'n.
 144 Ilenin chin tz'aknak cu'n cyakil yi e'chk ca'wlu'. Tak'u' bin wajtza'kl, bantz bene'n xkon intiemp.

 CAF *-19-*

- 145 Wajcaw, tetz cu'n walma' na chintzan tan jakle'n xch'eybil wetz teru', elk bin k'ajabu' swe'j na na waj tzimban tane'n yi e'chk ca'wlu'.
 146 Cho'n na cu' inwutz teru', chin xch'eyaju' bin bantz imbnol tane'n yi tajbilu'.
 147 Yintaxk ul skil na chinc'as tan jakle'n xch'eybil wetz teru' na cho'n k'uklij inc'u'l te yi suknaku'.
 148 Nin yintaxk cu' tz'o'tz na injoy puntil tan qui saje'n inwatl na yi wajbil i'tz tan xtxumle'n yi mbi eka'n tan yi yolu'.
 149 Tbite'u' bin intzi' inkul, nin tan yi banl talma'u', nink ben xkon intiemp, cho'n xom te yi balajil yi tajbilu'.
 150 Yi e' incontr naka'j cu'n ate' tzinxlaj, poro chin joylaj nin ate' te yi yolu'.
 151 Ma yi ilu' teru' Ta', naka'j cu'n atu' tzinxlaj nin qui'c mu'x paltil yi e'chk ca'wlu'.
 152 Sajle'n tunintz ja el intxum tetz yi teru' ca'wlu'. Nin bixba'nt tanu' tan xcone'n sbne' opon tunintz.

 RESH *-20-*

- 153 Til tzaju' Ta' yi atin tul il, nin bne'u' pawor tan incolpene'l tzaj. Na qui'c jun tir yi jajk el yi yolu' te inc'u'l.
 154 Oku' tan incolche'n bantz inclaxe'n. Chin cole'u' tk'ab quimichil chi suknaku' le yolu'.
 155 Ma yi e' mal nak qui'c tocbilu' tan chicolche'n na qui na chixom te yi yolu'.
 156 Wajcaw, wi'nin xtaxl talma'u' swibaj. Chin cole'u' bin tk'ab quimichil. Xomok quen tu' te yi balajil yi tajtza'klu'.
 157 At wi'nin incontr yi na chitzan tan imbuchle'n, poro yi in wetz quil wil cyen yi e'chk ca'wlu'.
 158 Ja icy' impaj scye'j yi e' yi ja cyaj cyen quilol yi e'chk ca'wlu'.
 159 Poro yi in wetz nternin na el walma' te yi xchusu'nu'. Chin cole'u' bin tk'ab yi quimichil tan yi banl talma'u'.
 160 Cyakil yi bintzi cho'n na jal kak'un tul yi yolu'. Nin quil xit tetz ben k'ej ben sak, na chin tz'aknak cu'n tircu'n.

 SIN

-21-

- 161 Qui'c wetz wil, poro na chitzan yi e' yi at chik'ej tan imbuchle'n. Poro qui'c tz'an na ilenin sweke' xchi' yi yolu'.
- 162 Nternin na chintzatzin te yi suki'nt tanu', na le wutz wetz wajtza'kl ni'cu'n tu jun c'oloj inme'bi'l.
- 163 Na chi'ch inc'u'l te yi la'jil. Qui'c mu'x tal najk chimpek' te'j. Poro ilenin na ok' inc'u'l te yi xchusu'nu'.
- 164 Cha'stzun te cyakil nin k'ej na wak' ink'ajsbil teru', na qui'c mu'x tal paltil yi ca'wlu'.
- 165 Nin cyakil yi e' yi na chipek' te yi xchusu'nu' na chitzatzin cyera'tz, nin qui'c nin jun e'chk takle'n yil xcye' tan chixite'n.
- 166 Wajcaw, cho'n k'uklij inc'u'l te'ju' yi tz'ocoponu' tan incolche'n, na ilenin na chintzan tan banle'n tane'n yi e'chk ca'wlu'.
- 167 Na chinxom te yi tajbilu', nin tetz cu'n walma' na imban tane'n.
- 168 In c'ulutxum jak' yi teru' ca'wlu'. Nin na el xtxumu' tetz yi mbi na imban.

TAU

-22-

- 169 Najk opon yi intzi' inkul swutzu', na na chintzan tan jakle'n xch'eybil wetz teru'. Tak' tzaju' wajtza'kl chi yi na tal yi yolu'.
- 170 Najk opon yi inoración swutzu', bantz toque'nu' tan incolche'n chi talnaku' le yolu'.
- 171 Swak'e' ink'ajsbil teru', na ja xchaju' yi ca'wlu' swetz.
- 172 Tzimbitzij e'chk bitz teru' na suknu' swetz tul yi yolu' yi tz'ocoponu' tan wuch'eye'n, nin chin tz'aknak cu'n yi yolu'a'tz.
- 173 Nin na el intxum tetz yi list atite'tu' tan wuch'eye'n. Na na chinxom te yi teru' ca'wlu'.
- 174 Wajcaw, yi wajbil i'tz tan toque'nu' tan incolche'n, na nternin na chintzatzin yi xomchin te xchusu'nu'.
- 175 Chin cole'u' tk'ab quimichil, bantz woque'n tan tak'le'n ink'ajsbil teru'.
Chin xch'eyaju'. Xomok quentu' te yi balajil yi tajtza'klu'.
- 176 Qui't na pujx imbe' wa'n chi na ban jun tal cneru' yi na tx'akxij. Sajk binu' tan wuch'eye'n, na qui na el yi xchusu'nu' te inc'u'l.

120

Na oc Wajcaw tan wuch'eye'n tul e'chk sotzaj c'u'lal

- 1 Te yi na ul sotzaj c'u'lal tzinwutz, na cu' inwutz tetz Wajcaw, nin na stza'wej i' intzi' inkul.
- 2 Wajcaw, chin cole'u' na qui na waj chinxom te cyajtza'kl yi e' la'j, yi e' yi na chijal cu'n wi cyak'.
- 3 ¿Poro mbil tak' scyetz yi e' la'ja'tz yi na chijal cu'n wi cyak'? Qui'c ltak' scyetz.
- 4 Na tz'ul jun chicaws, yi ni'cu'n xch'onat tu xch'onat e'chk flech yi chin juyuch nin wi'. Nin ni'cu'n sbne' chicaws tu xtxa' k'ak' yi cu'nak tunin jatx.
- 5 Te yi atin xchixo'l yi e' la'ja'tz, ni'cu'n yi cho'nk najlchin xchixo'l yi e' tu Mesec, yi chin txuc nin e'. Nin ni'cu'n yi cho'nk at innajbil xchixo'l yi e' tu Cedar, yi chin juntlen nin e'.
- 6 Ja icy' impaj tan najewe'n xchixo'l yi e' wunaka'tz yi ntin oyintzi' cya'n.
- 7 Yi na waj yil jal tzatzin paz skaxo'l, ntin oyintzi' na cyaj cyetz.

121

Cho'n na saj xch'eybil ketz tu Kataj Ryos

- 1 Yi na inxmay nin yi e'chk ju'wutz, kale atit e'chk chik'ajbil yi e' wunak, na no'c tan xtxumle'n:
“¿Cho'n polo' lsaj xch'eybil wetz scye'j e' taw wutza'tz?”

- ² Qui', na yi äch'eybil wetz, cho'n lsaj te Wajcaw, yi bnol tetz yi tcya'j tu yi wuxtx'otx'.
- ³ Quil tak' i' ama'l tan kaje'n trimp. Na yi ketz Kajcaw, qui'c jun rat yi nink wit, ma na xomquen tu i' tan kaq'uicy'le'n.
- ⁴ Yi q'uicy'lom ketz, yi o' xonl Israel, qui'c jun tir yi najk xnacpij, qui'c jun tir yi najk wit.
- ⁵ Yi ketz Kajcaw, i' q'uicy'lom ketz. Xom quen tu i' tan kuch'eye'n.
- ⁶ Quil kalo'on tan stz'a'al k'ej, nka tan yi xaw yi na txekun lak'bal.
- ⁷ List i' tan kacolche'n tk'ab e'chk pilbil ketz. Na list atit i' tan kuch'eye'n.
- ⁸ Q'uicy'le'n cho' ta'n yi na ke'l xe kaca'l, jalen yi na ku'lt. Nin ya'stzun sbajok ske'j sbne' opon tunintz.

122

At wi'nin k'ej Jerusalén

- ¹ Chumbalaj nin na wil yi na cyal swetz:
 “Quin xe ca'l Kajcaw, tan c'u'laje'n i'.
 Quin xe ca'l yi kaRyosil yi at Jerusalén,” che'ch swetz.
- ² Nin yil kocopon le tnuma'tz, nin yi na ko'c tul yi tapij yi at solte'j,
- ³ na kanachon te'j yi i'tz yi tnum yi bnixnak tan kamolol kib tul, cyakil yi o' yi o' xonl Israel.
- ⁴ Na cho'n na kamol kib cyakil yi o' xonl Jacow tul, tan tak'le'n kak'ajsbil tetz Kataj, chi alijt cyen ta'n scyetz kamam kate'.
- ⁵ Nin i'tz yi tnum kale e' c'olewe't yi e' rey, yi e' xonl k'ajtzun rey Luwiy, tan pujle'n xtisya' sajle'nix tunintz.
- ⁶ Nachwok bin Kataj tibaj Jerusalén, tan jale'n tzatzin paz tc'u'l.
 Nin nachwok Kataj tan jale'n tzatzin paz squibaj yi e' wunak yi na chipek' te'j.
- ⁷ Ncha'tz nachwok Kataj squibaj yi e' yi najlche' tul tapij yi at solte'j.
 Nachwok Kataj, yi qui'k ljal xo'w scye'j yi e' yi najlche'-tz tul.
- ⁸ Ncha'tz na cu' intzi' tan jakle'n yi tzatzin paz tibaj, na at e' inxonl, nin at e' wamiw yi najlche'-tz tul.
- ⁹ Nin ncha'tz tan tu' yi at yi ca'l Kataj Ryos tul, na cu' intzi' tan tk'ol i' yi banl tibaj.

123

Cho'n kawutznin te Kataj tan jale'n yi tajwe'n sketz

- ¹ Wajcaw, cho'n inwutznin te'ju', yi ilu' teru' yi cho'n najliju' tcya'j.
- ² Cho'n na inwutznin te'ju', chi na ban jun mos yi na wutz quen te yi patrón tan jale'n yi tajwe'n tetz. Nin cho'n na inwutznin te'ju' chi na ban jun xun aj csinu' yi na oc yi xna'n yi patrón i' tan jatxle'n nin yi wa'.
- ³ Elk bin k'ajabu' ske'j Kajcaw. Elk k'ajabu' ske'j. Na chin il nin ato' cu'nt ächik'ab yi e' ric.
- ⁴ Nimix cunin yolbil ketz ja icy'pon ka'n, na yi e' rica'tz scyuch' yi e' yi na cyocsaj quib nim tu chime'bi'l, na chitzan tan telse'n kak'ej, nin tan kajisle'n.

124

Yi tajwe'n tan cyalol yi xonl Israel

- ¹ Yi qui'k nxom Kajcaw ske'j tan kacolche'n, ja klo' wi't kaquim.
- ² Yi qui'k xom wi' i' ske'j yi cyoque'n yi e' kacontr tan kabiyle'n, ja klo' wi't kasotz.
- ³ Na yi cyule'n yi e' kacontra'tz tan kabiyle'n, ja klo' kaquim kacyakil cu'n, na wi'nin ächi'che'n chic'u'l ske'j.
- ⁴ Ja klo' wi't katzaj, na ni'cu'n nchiban yi e' kacontr ske'j chi na ban jun tzanla' yi na elu'l.
 Ja klo' ke'l tan a' tane'n.
- ⁵ Ja klo' ben jicyol kacyakil cu'n, nin ja klo' kaquim junawes.

- ⁶ Poro ntyoġ tu' tetz Kajcaw, na qui nin tak' i' ama'l tan kabaje'n cya'n kacontra'tz.
⁷ Ma na ja ke'l liwr ħchik'ab, chi na ban jun txuc yi na el ojk tk'ab yi aj txuquinl. Na qui nin nxcye' yi chitramp tan katz'amle'n cyen, ma na ja ke'l liwr.
⁸ Na jun cu'n cho'n na saj yi ħch'eybil ketz te Kajcaw, yi bnol tetz tcya'j tu yi wuxtx'otx'.

125

Quil chiyucan yi e' yi cho'n k'uklij chic'u'l te Kajcaw

- ¹ Cyakil yi e' yi cho'n k'uklij chic'u'l te Kajcaw, ni'cu'n quitane'n cye'tz chi tane'n yi wi'wtz Sión yi cya'l na xcye' tan yuque'n mu'ġ tal, nin iġnin ate' cyera'tz sbne' opon tunintz.
² Chi tane'n yi tnum Jerusalén yi at e'chk wi'wtz solte'j, cha'tz tane'n Kajcaw, at i' scye'j yi e' tetz tan chiq'uicy'le'n cyakil tiemp.
³ Yi e' mal wunak yi na chicawun jalu' nk'e'tz cyakil tiemp ħchicawunk le yi ama'l yi tak'nak Ryos scyetz yi tanum. Na qui na taj i' yi nink chixom yi tetz tanum te yi yab ajtza'kl yi na chixom yi e' wunaka'tz te'j.
⁴ Wajcaw, elk k'ajabu' scye'j yi e' balaj wunak. Bne'u' jun ba'n scyetz yi e' yi jicyuch te cyajtza'kl.
⁵ Poro yi e' yi na chixom te e'chk yab ajtza'kl, lok tak'u' chicaws chi na tuleju' yi e' mas mal nak.
 ¡Lok jal tzatzin paz le tnum Israel!

126

Jun oración tan tak'le'n kak'ajsbil tetz Kataj yi na ke'l liwr ħchik'ab kacontr

- ¹ Yi xtx'ixpe'n kaswert tan Kajcaw, quinin kocsaj yi ko i'tz yi bintzi, na icu'n wutzicy' tu' nkulej.
² Na ja katzatzin, nin ja kaġch'in tan yi tzatzin yi ato' cu'nt. Nin yi e' yi qui na cyek ħchi' kaRyosil ja cyal: "I'tz yi cyetz cyajcawil yi mmo'c tan quich'eye'n," che'ch.
³ Nin bintzi, ja oc Kajcaw tan kuch'eye'n, na ja ban i' wi'nin e'chk milawr tan kuch'eye'n nin jalu' na katzatzin.
⁴ Kajcaw, xtx'ixpe'n binu' kaswert kacyakil cu'n chi na ban jun ama'l skajwutz yi na cu' a'bal tibaj.
⁵ Na yi e' yi chin q'uixbel nin na chiban tan tawle'n jun ujul, wi'nin na chitzatzin yi na je' cosech cya'n.
⁶ Pe nak sotz chic'u'l, nin na chibisun yi na chiben tan tawle'n yi ij, poro yi na chiben tan je'se'n yi cosech na chibitzin tan bi'l tzatzin, na eka'n yi cosech cya'n yil chu'l tzaj.

127

Ryos na ak'on cyakil yi tajwe'n sketz

- ¹ Yi ko qui xomij Kajcaw ske'j yi na ko'c tan banle'n jun ca'l, qui'c na tak' cyakil yi e'chk ak'un yi na chiban yi e' bnol tetz.
 Mpe chumbalaj nink e' tan banle'n yi e'chk ak'una'tz, qui'c xac sbne'.
 Ncha'tz yi ko qui'c Kajcaw tan q'uicy'le'n jun tnum, qui'c na tak' mpe ate'-k q'uicy'lom tetz.
² Ncha'tz ko qui k'uklij kac'u'l te Kataj, qui'c na tak' sketz pe nink tz'el kawatl jalchan cunin tan ak'un, nin yil kak'uj jalen benak k'ej tan xtx'acle'n jamel kawa', na na oc i' tan quich'eye'n yi e' yi xomche' te tetz tajbil, nin na tak' i' chiwatl.
³ Je junt xtxolbile'j:
 Cyakil yi e' kanitxa' yi na chijal,
 Kajcaw na ak'on tetz. I'tz jun balaj oy yi na tak' i'.

⁴ Ej nin yi e' kanitxa' yi na chijal yi o' ac'aje't, ni'cu'n tu flech yi at tk'ab jun ajtxuquin.
⁵ Ba'n cyeri e' yi at jun c'oloy yi e'chk flecha'tz xchik'ab. Na quil tz'el chik'ej tan chicontr.
 Nin yi e' pujul xtisya', chixobok cyetz na xomche' jun c'oloy q'uicy'lom cyetz.

128

Yi banl Kataj yi na tak' i' scyetz yi e' yi e' c'ulutxum jak' ca'wl i'

¹ Ba'n cyeri yi e' yi na cyek xchi' Ryos, nin yi e' yi c'ulutxum e' jak' yi tetz ca'wl.
² Na yi e'a'tz xchiwank te yi cyak'un. Xchitzatzink, nin chumbalaj nin sbne' cyakil yi mbil chiban.
³ Ncha'tz yi e' quixel, scyalaj wi'nin cyal.
 Cho'n cunin xchibne' chi na ban jun wi' uva yi na jal wi'nin wutz.
 Nin yi chinitxajila'tz, cho'n cunin xchibne' chi na xlumini ta'kl jun wi' oliw.
⁴ Ya'stzun sbajok scye'j yi e'a'tz tan Kajcaw, yi e' yi na cyek xchi' i'.
⁵ Lok tak' tzaj Kajcaw yi banl talma' squibaj, jalen wi'wtz Sión.
 Lok quilu' yil tak' i' banl tibaj Jerusalén.
 Ixnink ate'u'-tz yil bajij e'chk xtxolbila'se'j.
⁶ Lok cyech ninu' chiwutz yi e' chimamaju'.
 Lok jal tzatzin paz bene'n tzi'n le e'chk ama'l cwent Israel.

129

Na ke' liwr tan Kajcaw

¹ Quin techix nin q'uixc'uj icy'pon ka'n, jetz yi xiquil tzaj o', yi o' xonl Israel.
² Quin techix nin bis o'kl ja ul skawutz sajle'nix tunintz jetz yi ac'ajil tzaj o'.
 Poro quiw cuntunin o' swutz.
³ Ja cho'c yi e' kacontr tan kajicye'n tan xicy'xab.
 Nin tan paj biybe'n ketz, at yi e'chk xch'ilil wutz kacoc.
⁴ Poro ntyox tetz Kajcaw, yi jun yi chin tz'aknak cu'n, i' nko' colpin xchik'ab yi e' mal naka'tz.
⁵ Lok tz'el chitx'ix yi e' kacontra'tz. Lok che'l ojk yi e', yi e' contr te ka'ama'l Sión.
⁶ Cho'nk chiban chi na ban xtze' yi na jal wi'ak xc'o'nil ca'l, yi qui na ch'uy mas nin jalcu'n na ske'j.
⁷ Yi jun jilwutz xtze'a'tz qui'c na tak', nk'e'tz cho'n chi na ban triw yi na oc yi taw tan je'se'n nin tan c'alche'n. Nin boc'oji'n na ban yi na colxij.
⁸ Poro yi nink tz'oc jun yaj tan molche'n yi xtze'a'tz, cya'l nin jun scyeri e' wunak yi na chicy' cu'ntz, yi nink cyal tetz:
 “Ba'n teru' ja tak' Ryos balaj cosech teru'.”
 Ncha'tz i' tetz, qui'c rmeril tan saje'n tlol scyetz yi e' wunaka'tz:
 “Lok tak' Ryos yi banl squibu' chi tane'n wetze'j.”
 Ni'cu'n tzun quitane'n yi e' kacontra'tz chi e'chk xtze' yi qui'c xac.

130

Ba'n k'uke' kac'u'l te Kajcaw

¹ Wajcaw, na cu' intzi' teru', na cho'n atin jalen tjul tane'n.
² Tbite'u' intzi' inkul, na na chinxch'in tan jakle'n xch'eybil wetz teru'.
³ Wajcaw, yi nak ocu' tan xtxumle'n cyakil impaj, ja klo' wi't ne'l cu'n tanu' swutz.
⁴ Poro qui'. Na list atite'tu' tan cuyle'n kapaj, bantz koque'nt c'ulutxum jak' ca'wlu'.
⁵ Cho'n k'uklij inc'u'l te'ju' Wajcaw.
 Nin cho'n k'uklij inc'u'l te yi yolu'.
⁶ Cho'n k'uklij inc'u'l te'ju', na na chintzan tan xch'iwe'nu', chi na chiban yi e' q'uicy'lom tnum yi na cyal:

“Lok tz'ul chan skil, lok tz'ul chan skil,” che'ch.

⁷ Cyakil o', yi o' xonl Israel, na katzan tan xch'iwe'n Kajcaw, na katzan tan xch'iwe'n yi banl talma' i', na tan i' na ke'le't liwr.

⁸ Kelepon liwr yi o' xonl Israel.

Kelepon liwr tk'ab yi kil tan Kajcaw.

131

Ilenin sk'ukek kac'u'l te Kajcaw

¹ Wajcaw, qui na wocsaj wib nim tu wajtza'kl.

Qui na chintzan tan telse'n chik'ej yi e' wunak.

Nin na el intxum tetz yi qui'c wetz tuch' yi e'chk txumu'n, yi qui'c rmeril tan tele'n intxum tetz.

² Ma na qui'c na imban, nin qui'c jun yol na wal.

Cho'n cu'n wutane'n chi tane'n jun ni' yi ja wi't txutxun nin k'alu'n tan xtxu'.

Cho'n wutane'n jalu' chi jun ni' yi qui'c na ban, na nojnak c'u'l.

³ Cha'stzun kutane'n ketz yi o' xonl Israel.

K'uklij kac'u'l te Kajcaw, nin sk'ukek kac'u'l te'j sbne' opon tunintz.

132

Yi suki'nt tan Ryos tetz Luwiy

¹ Wajcaw, at wi'nin xchamilu'. Ilu' yi Ryosil Jacow, nin xchajnaku' yi poreru' tetz.

Ncha'tz, ulk tx'akx tc'u'lu' yi q'uixc'uj yi muc'nak Luwiy.

² Ulk tx'akx tc'u'lu' yi yol i' yi suknak teru'.

Na je yol i'e'j:

³ “Quil na'tij xe inca'l, nin quil nuje'.

⁴ Quil chinwit, nin quil tz'oc inwatl,

⁵ jalen yil bnix yi ca'l Wajcaw wa'n.

At wi'nin xchamil i', na i' tajcawil Jacow.”

⁶ Te yi ato' Efrata, ja kubit yi na' atite't yi caxa' kale at cu'nt yi ca'wlu'.

Nin ja xka'k tan ticy'le'n.

Cho'n jale'n ka'n le ama'l Jaar.

⁷ Quin bin xe ca'l Kajcaw. Quin kamejek swutz i'.

⁸ Ma jalu' Kajcaw, sajku' skaxo'l, tuml yi caxa'u' yi wi'nin porer.

A'toku' skuch', tzone'j wi'wtz.

Najanku' skaxo'l tetz ben k'ej ben sak.

⁹ Nink chiwekxij yi e' pale'u' tan be'chok yi chin stum nin yi na xchaj yi at chibalajil.

Lok chi'xch'in yi e' tanumu', yi xansa'n che't, tan yi tzatzin yi ate' cu'nt.

¹⁰ Bantz tele'n cu'n te yi yolu' yi talnaku' tetz Luwiy yi xchakumu', qui bin ltil cyenu' yi rey yi je'nak xtxa'olu'.

¹¹ Na je bin yolu'e'j yi talnaku' tetz Luwiy, nin yi talnaku' yi tz'elepon cunu' te'j:

¹² “Swak'e' ama'l tetz jun axonl tan toque'n tetz jun rey.

Nin ncha'tz, kol chiban tane'n yi ara xonl yi katrat, nin kol chiban tane'n yi wetz inca'wl yi swale', swak'e' tzun ama'l scyetz tan chicawune'n tetz ben k'ej ben sak.”

¹³ Je'nak xtxa'ol Kajcaw kaRyosil yi wi'wtz Si6n tetz najbil i'. Na je yol i'e'j:

¹⁴ “Yi jun ama'le'j, wi'nin na chimpek' te'j, na ya'stzun kale chin najewe't.

¹⁵ Swak'e' imbanl tibaj chiwa' yi e' yi najlche' le yi jun tnuma'tz.

Snojck chic'u'l cyakil yi e' me'ba' yi ate' xchixo'l.

¹⁶ Che' inweke' yi e' pale' tan be'chok yi chin stum nin yi na xchaj yi at chibalajil.

Nin chi'xch'ink yi e' intanum yi xansa'nt wa'n tan yi tzatzi'n yi ate' cu'nt.

¹⁷ Nin swak'e' ama'l tetz jun xonl Luwiy tan cawune'n tzone'j wi Si6n.

Nin yi jun txejbila'tz quil tzaj, na scawunk yi jun ajcawa'tz yi bixba'ntz wak'un, tetz ben k'ej ben sak.

¹⁸ Tz'elepon chitx'ix yi e' tetz contr wa'n.

Ma yi i' tetz, sjalok wi'nin tetz k'ej tan cawu'n," stzun Kajcaw bantz.

133

Chumbalaj nin yi junit na ban yi kajtza'kl

¹ E'u' kajwutz quibit tzaju', kale'n nin sk'il yi na kamol cu'n kib, nin yi junit na ban yi kajtza'kl.

² Na cho'n cunin tane'n chi tane'n yi c'o'cal yi perfum yi na je' kojij xo'l chiwi' yi e' wi'tz pale', yi na ac' yi chixmatzi', nin yi na cupon te kul be'ch cyetz.

³ Ni'cu'n yi jun lok' iba'tz chi yi k'ab che'w yi na cu' tibaj yi wi'wtz Hermón.

Na yi na el a', na xon xo'lak xtze'.

Na txa'xax cyakil e'chk ju'wtz cwent Sión ta'n.

Ej nin ya'stzun yi ama'l kale na tak'wit Ryos yi banl talma'.

Nin ya'stzun yi ama'l kale na bene't ħkon chitiemp yi e' balaj nak yi at lok' ib scyuch'.

134

Kajcaw tz'ak'on banl squibaj

¹ E'u' ħchakum Kajcaw, quiwit. Quil chik'e'xiju' tan tak'le'n chik'ajsbilu' swutz Kajcaw. Cyakil nin akale'n cyak'e'u' chik'ajsbilu' tetz, yi e'u' yi na chixconu' xe ca'l i'.

² Ba'n cyak' ninu' chik'abu' kale atit yi ama'l yi chin xan nin tan tak'le'n k'ej i'.

³ Tak' tzaj bin Kajcaw, yi najlij wi Sión, yi banl talma' squibu'. Na yi ketz Kajcawa'tz i' bnol tetz yi tcya'j tu yi wuxtx'otx'.

135

Qui'c junt Ryos yi cho'nk chi Kajcaw

¹ Kak'e' kak'ajsbil tetz Kajcaw.

Kak'e' kak'ajsbil tetz Kajcaw, nin yi e'u' yi e'u' ħchakum i' cyak'e'u' chik'ajsbilu' tetz.

² Yi e'u' yi ate'u' xe najbil i' tu yi e'u' yi ate'u' wutzk'anil yi najbil i',

³ tircu'n kak'e' len kak'ajsbil tetz i', na wi'nin banl talma' i' ske'j.

Kak'e' kak'ajsbil tetz na na el k'ajab i' ske'j.

⁴ Nin je'nak xtxa'ol i' Jacow tan xcone'n tetz i', yi Jacowa'tz yi na a'lchij Israel tetz.

⁵ Ncha'tz na el katxum tetz yi ketz Kajcaw, yi kaRyosil, cya'l jun yi cho'nk chi i' tetz.

Qui'c jun ryos yi cho'nk chi i'.

⁶ Nin yi i' tetz na xcye' tan banle'n alchok takle'n'il yi na taj. Mpe ik tzi'n tcya'j nka tzone'j wuxtx'otx' nka xe mar.

⁷ Ba'n na tanq'ue'n tib yi sbak' ta'n jalen tzi'n tcya'j. Nin na cu' xlitz' ta'n tetz techl yi na saj a'bal. Ej nin tan i' at cyek'ek'.

⁸ Yi Kajcawa'tz i' ak'on chicaws yi e' aj Egipto na nin e' quim yi e' bajx chinitxa' ta'n.

Nin nk'e'tz ntin yi e' wunak, ma na nicy'nin yi bajx cyal yi cyawun.

⁹ Ja ħchaj i' wi'nin e'chk milawr scyetz yi e' aj Egipto. ħchaj i' wi'nin milawr tetz yi faraón scyuch' yi e' mas ajcaw yi ate' xlaj i'.

¹⁰ Ja chiquim wi'nin wunak tulak e'chk nación, nin wi'nin wi'tz rey e' quim ta'n.

¹¹ Ja quim yi chireyil yi e' amorreo ta'n yi na bi'aj Sehón.

Nin ja quim chireyil aj Basán ta'n yi na bi'aj Og.

Ncha'tz yi e' rey yi ate' Canaán ja chiquim ta'n.

¹² Ma yi chi'ama'l yi e' reya'tz ja tak' i' sketz, yi o' tetz tanum, yi o' xonl Israel.

¹³ Wajcaw, yi teru' bi'u' sna'wsok sbne' opon tunintz na quil sotzu' tetz ben k'ej ben sak.

- 14 Tz'ocopon Kajcaw tan banle'n xtisya' skaxo'l yi o' tetz tanum. Nin tz'elepon k'ajab i' ske'j.
- 15 Cyakil yi chiryosil yi e' wunak banij cuntu' quitane'n tan oro nka tan sakal, na wunak tu' bnol tetz.
- 16 At chitzi' tane'n poro qui na chijilon.
At chiwutz tane'n poro qui na chixmayin.
- 17 At chiχchin tane'n poro qui na quibit jun yol.
Qui na chiyuc quib, na qui'c chixew at.
- 18 Nin yi e' bnol cyetz, na elepont yi ni'cu'n e' tu chiryosila'tz.
Ncha'tz yi e' yi na k'uke' chic'u'l te e'chk ryosa'tz, ni'cu'n e' scyuch'.
- 19 Ma yi o' ketz yi o' xonl Israel, kak'e' bin kak'ajsbil tetz Kajcaw.
Ncha'tz yi e' kapale'il, tajwe'n tan cyak'ol chik'ajsbil tetz i'.
- 20 Nin ncha'tz yi e' xonl Leví, tajwe'n tan cyak'ol chik'ajsbil tetz Kajcaw.
Cyakil o' yi na kek χchi' Kajcaw, kak'e' kak'ajsbil tetz i'.
- 21 Kak'e' bin k'ej Kajcaw yi najlij le tnum Jerusalén, yi at wi Sión.
Kak'e' kak'ajsbil tetz i'.

136

Quil sotsz yi banl talma' Kataj yi at skibaj

- 1 Katyoxink tetz Kajcaw, na chumbalaj nin i'.
Na yi banl talma' i' quil sotsz tera'tz.
- 2 Katyoxink tetz i' na i' yi wi'tz Ryos swutz alchok ryosil tzone'j wuxtx'otx'.
Na yi banl talma' i' quil sotsz tera'tz.
- 3 Katyoxink tetz i' na i' yi wi'tz ajcaw squibaj yi e' ajcaw.
Na yi banl talma' i' quil sotsz tera'tz.
- 4 Katyoxink tetz i', na ntin cu'n i' na xcye' tan banle'n e'chk milawr.
Na yi banl talma' i' quil sotsz tera'tz.
- 5 I' bnol tetz yi tcya'j tan yi tetz tajtza'kl.
Na yi banl talma' i' quil sotsz tera'tz.
- 6 I' anc'une'n yi a' tan jale'n tx'otx'.
Na yi banl talma' i' quil sotsz tera'tz.
- 7 I' bnol tetz yi e'chk lmak txekbil yi at tcya'j.
Na yi banl talma' i' quil sotsz tera'tz.
- 8 I' bnol tetz yi k'ej yi na txekun chajk'ej.
Na yi banl talma' i' quil sotsz tera'tz.
- 9 I' bnol tetz yi xaw tu yi e'chk tx'uml yi na chitxekun lak'bal.
Na yi banl talma' i' quil sotsz tera'tz.
- 10 I' biyon yi e' bajx chinitxa' yi e' aj Egipto.
Na yi banl talma' i' quil sotsz tera'tz.
- 11 I', e' elsan tzaj yi e' kaxonl jak' chica'wl yi e' aj Egipto.
Na yi banl talma' i' quil sotsz tera'tz.
- 12 Tan yi tetz χchamil ja bnix cyakil yi e'chk milawra'tz.
Na yi banl talma' i' quil sotsz tera'tz.
- 13 I' jatxon cu'n yi Cyak Mar.
Na yi banl talma' i' quil sotsz tera'tz.
- 14 I' e' icy'san tzaj yi e' kaxonl tul yi jun mara'tz.
Na yi banl talma' i' quil sotsz tera'tz.
- 15 I' jopon cu'n yi mar kale e' bek'xe't yi e' sanlar yi faraón.
Na yi banl talma' i' quil sotsz tera'tz.
- 16 I' bajxij χchiwutz yi e' tanum le ama'l tz'inunin tu'.

Na yi banl talma' i' quil soztz tera'tz.
 17 I' biyon cu'n yi e' wi'tz rey.
 Na yi banl talma' i' quil soztz tera'tz.
 18 I' e' soztzan cu'n yi e' ajcawa'tz.
 Na yi banl talma' i' quil soztz tera'tz.
 19 I' biyon cu'n Sehón, yi chireyil yi e' amorreo.
 Na yi banl talma' i' quil soztz tera'tz.
 20 I' biyon cu'n Og yi chireyil yi e' aj Basán.
 Na yi banl talma' i' quil soztz tera'tz.
 21 I' jatxon cu'n yi chi'ama'l yi e' reya'tz.
 Na yi banl talma' i' quil soztz tera'tz.
 22 Nin ja tak' i' sketz yi o' xonl Israel.
 Na yi banl talma' i' quil soztz tera'tz.
 23 I' mo'c tan kuch'eye'n yi mu'l soztzaj c'u'lal skawutz.
 Na yi banl talma' i' quil soztz tera'tz.
 24 I' na kacolon xchik'ab yi e' kacontr.
 Na yi banl talma' i' quil soztz tera'tz.
 25 I' c'a'chanl ketz scyuch' yi e' txuc.
 Na yi banl talma' i' quil soztz tera'tz.
 26 Katyožink bin tetz Kataj Ryos yi at jalen tzi'n tcya'j.
 Na yi banl talma' i' quil soztz tera'tz.

137

Quil tz'el katnumil te kac'u'l

1 Te yi ato' tzaj stzi' yi tzanla' Babilonia, cho'n c'olžcho' tan bis o'kl tan paj yi tule'n tx'akx Sión tkac'u'l.
 2 Nin cho'n na kach'imbaje'n yi kakbetz, yi arpa, te e'chk xk'us, tan yi bis yi ato' cu'nt.
 3 Nin yi e' wunak yi o' icy'anin pres, nin e' oc tan kabuchle'n. Itzun cyaltz sketz: “Or bitzinwok. Tzatzinwok. Bitzijwok e'chk bitz yi na ibitzij yi atix tzajwok le itanum Sión.”
 4 Poro žmbi rmeril tan kabitzil e'chk bitz yi na kabitzij tetz Kajcaw, le jun ama'l yi o' tu' awer nak tul?
 5 Na yi kol tz'el yi tnum Jerusalén te kac'u'l, ba'nt cu'n yi nink skej yi jalaj kak'ab yi kasbal.
 6 Ncha'tz lok skej katzi'. Qui'tk tz'a'w yol ka'n yi kol tz'el yi katnumil te kac'u'l. Nin ko qui't kak' k'ej.
 7 ¡Kajcaw! Ulk tx'akx tc'u'lu' yi chiyol yi e' kacontr yi e' aj Edom yi cyal. Na je chiyole'j yi cwe'n woc' yi katnumil Jerusalén:
 “Elk cu'n Jerusalén swutz.
 Qui't na kaj lkil cu'n yi jun tnuma'tz.
 Oponk tzaj yi xch'ukbe'n tetz jalen txe',” che'ch bantz.
 8 Ma yi tnume'j, yi Babilonia, tz'ul caws na copon xitu'n. Tz'elepon cu'n swutz. Ba'n cyeri e' yi chocopon tan xite'n cu'n yi jun tnume'j, na xitok tan paj yi buchij cho' cya'n.
 9 Ba'n cyeri e' yi chocopon tan chitz'amle'n nin tan chijabe'n quen yi chinitxajil yi e' aj Babiloniaja'tz te'jak e'chk c'ub.

138

Jun oración tan tyoži'n tetz Kajcaw

1 Wajcaw, tetz cu'n walma' chintyožink teru', nin swak'e' ink'ajsbil teru' xchiwutz cu'n yi chiryosil yi e' mas wunak.
 2 Yil chinmeje', cho'n tz'ajnin inwutz kale atite't yi ca'lu', yi wi'nin xanil.

Na xchinmejek tan tyoxi'n teru' tan yi banl talma'u'.
 Nin xchinmejek tan tu' yi na el intxum tetz yi nk'e'tz ilu' la'j.
 Nin xchinmejek tan tu' yi at mas k'ej yi bi'u' tu yi yolu', swutz cyakil e'chk takle'n yi at.
³Yi cwe'n inwutz teru', ja stza'weju' yi intzi' inkul nin ja tak'u' junt tir inwalor.
⁴Cyakil yi e' rey yi ate' bene'n tzi'n wi munt, chocopon len tan tak'le'n chik'ajsbil swutzu',
 yil quibit yi mbi'tz yi suki'nt tanu'.
⁵Chocopon tan tak'le'n chik'ajsbil teru' tan cyakil yi txumijt tanu'.
 Na yi ilu' teru' Wajcaw, wi'nin teru' k'uju'.
⁶Mpe cho'nk atu' tu yi k'uju' jalen tzi'n tcya'j, ilenin na ocu' il scye'j yi e' prow yi ajnake'
 tzaj.
 Ma yi e' yi na cyocsaj quib nim tu cyajtza'kl qui na ocu' il scye'j.
⁷Te yi atin tul sotzaj c'u'lal tan paj yi e'chk il, ilenin atu' tan wuch'eye'n.
 Xomij yi poreru' tan wuch'eye'n.
 Nin na chinclax tanu',
 xchik'ab yi e' incontr, yi nternin na chi'ch chic'u'l swe'j.
⁸Wajcaw, tzatzin cu'n jeponu' tan banle'n yi teru' tajbilu' yi txumijt tanu' swe'j.
 Na yi banl talma'u', quinin bajsbe'n tetz.
 Qui bin ltx'akbaj cyenu' yi ja wi't xe'tiju' tan banle'n swe'j.

139

Na til Ryos cyakil yi na kaban

¹Wajcaw, na tilu' yi xe'n wutane'n. Na na ocu' tan ma'le'n wajtza'kl.
²Na tilu' cyakil yi e'chk takle'n yi na imban, mpe joylajk atite'tu', poro na tilu' yi mbi na
 icy' tinc'u'l.
³Na na tilu' yi na' na na'j nint. Nin na tilu' cyakil yi mbi na imban.
⁴Ntaxk nin eltzaj inyol le intzi' ja wi't tilchanu' yi mbi swale'.
⁵Atu' tzinwutz, atu' wutz incoc nin atu' tzinxlaj. Nin at yi k'abu' tinwi'.
⁶Qui na pujx yi jun xtxolbila'tz wa'n. Wi'nin q'uixbel tan tele'n intxum tetz.
⁷Qui'c rmeril yi nink chimben joylaj tan wewal wib swutz yi teru' espirituju'. Qui'c rmeril
 nink wew wib swutzu'.
⁸Na yi nink chinjepon tzi'n tcya'j, at ninu'-tz.
 Nin yi nink chimben jak' tx'otx' xchixo'l alma', at ninu'-tz.
⁹Yi nink chimben xicy'in joylaj tele'n tzi'n, kale na je'u'le't k'ej, nka yi nink chimben
 cwe'n tzi'n jalajicy'en mar,
¹⁰ilenin tz'opon k'abu' swe'j. Nin chintx'amxok tanu'.
¹¹Mpe nink wew wib tc'u'l tz'o'tz.
 Mpe nink tz'oc yi tkan skil tetz tz'o'tz.
¹²Quil xcy'e' yi tz'o'tza'tz tan wewe'n swutzu'.
 Na yi tz'o'tz, chin tkan skil nin na ban swutzu'.
 Na yi tz'o'tz tu yi tkan skil, nicy' nin tu' swutzu'.
¹³Ilu' bnol tetz inna'chl kale na chintxumune't, tu cyakil yi inwankil. Ilu' bnol tetz te yi
 atin tzaj twankil intxu'.
¹⁴Swak'e' k'uju' na wi'nin na ne'l yab te yi xe'n cu'n nchimbrix tanu'. Nin jun cu'n na
 wocsaj yi xtxolbila's.
¹⁵Na sak swutzu' yi bnixe'n cu'n yi inwankil tul jun ama'l yi ewun cu'n yi ni'cu'nk yi ik
 nicy'al yi munt.
¹⁶Sak swutzu' yi xe'n cu'n bnixe'n yi inwankil. Na tz'iba'nt tanu' yi xe'n sbne' inwankil
 yi ntaxk brix. Bixba'nt tanu' yi jatna' yi ank'i'n yi ak'ij swetz tzone'j wuxtx'otx'.
 Bixba'nt tanu' te yi ntaxk nitz'ij.

- 17 Ta', yi tajtza'klu' qui nin ajlbe'n tetz, nin yi nink kamol cu'n quil xcye' yi munt tetz cu'lbil.
- 18 Yi nink no'c tan tajle'n cyakil yi tajtza'klu', quil chinxcye' te'j. Na icy'nak cu'n yi tajtza'klu' swutz yi samlicy' yi at stzi'ak mar. Nin kol saj inwatl te yi na chintzan tan tajle'n, iġnin tane'ntz yil tz'el inwatl, quil chinxcye' tan tajle'n.
- 19 Ma jalu' Ta', che'lk cu'n swutz yi e' yi qui na cyek ħchi'u'. Che' lajleni' yi e' biyol nak tzinwutz.
- 20 Na na chitzan tan telse'n k'uju' tu chijilon. Qui'c mu'ħ tal xanil yi bi'u' ħchiwutz.
- 21 Ma jalu' Wajcaw, ħqui pe' na chi'ch wetz inc'u'l scye'j yi e' yi na chi'ch chic'u'l te'ju', yi e' yi na chitzan tan telse'n k'uju'?
- 22 Na Ta', na chi'ch inc'u'l scye'j, na e' cu'n incontr tane'n.
- 23 Ta', ma'laju' wajtza'kl, bantz tilolu' yi mbi na icy' tinc'u'l. Ba'n chimpilu' tan tilolu' yi ko ba'n atine't nka qui'.
- 24 Tile'u' yi ko na chinxom te jun yab ajtza'kl. Nin ħchaje'u' yi balaj be' swetz, yi na tak' itz'ajbil tetz ben k'ej ben sak.

140

Oración tan toque'n Ryos tan kacolche'n

- 1 Ta', chin cole'u' ħchik'ab yi e' mal nak.
Chin q'uicy'leju' ħchik'ab yi e' aj biyonl.
- 2 Yi e' yi ntin oyintzi' na chitxum, qui'c jun tkuj yi qui'k na choyintzin.
- 3 Chin ch'on nin chijilon chi ħch'onol yi na kalo'on tan jun lu'baj. Ni'cu'n chijilon tu wenenil jun lu'baj.
- 4 Ta', chin q'uicy'leju' ħchik'ab yi e' mal naka'tz.
Chin q'uicy'leju' ħchik'ab yi e' aj biyonl, yi e' yi na chitzan tan joyle'n puntil tan inxite'n.
- 5 Na yi e'a's yi na cyocsaj quib nim tu cyajtza'kl ja bnix tramp cyak'un tan incwe'n tul.
List tane'n e'chk leb tu akwil tan intz'amle'n. Ja wi't cu' cya'n le imbe'.
- 6 Je inyole'j yi wal tetz Kajcaw: "Ta', ilu' inRyosil. Tbit tzaju' bin yi intzi' inkul. Ilu' colol wetz nin chin cham nin ilu'.
- 7 Ilu' na colon inwi' yi na chu'l incontr tan oyintzi' swe'j."
- 8-9 Ta', qui'k tak'u' ama'l scyetz yi e'a's tan chibnol yi cyajbil.
Qui'k tak'u' ama'l tan chibnol yi e'chk takle'n yi ja wi't baj chitxumul.
Na yi e' incontra'tz nternin na cyocsaj quib nim, na le chiwutz cyetz ja wi't chitx'acon.
Poro e' te'n nink chicu' tc'u'l chitxumu'n yi ja wi't baj chitxumul.
- 10 Lok saj jun chin k'ak' tanu' tan chisotzaje'n.
Che' jo'lninu' tul e'chk julil a' kale qui'cle't rmeril tan cyele'n tzaj.
- 11 Quil tak'u' ama'l scyetz e' aj jisonl tan cya'te'n skaxo'l tzone'j wuxtx'otx'.
Lok xom yi il scye'j yi e' aj biyonla'tz tan chixite'n cu'n.
- 12 Poro na el intxum tetz Ta', yi na ocu' tan pujle'n xtisya', qui na tak'u' quil yi e' me'ba' yi ko qui'c cyetz quil.
Ma na na ocu' tan chicolche'n yi e' yi buchijche'.
- 13 Yi e' balaj wunak cyak'e' k'uju', yi e' yi tz'aknak cu'n e', ya'stzun yi e' yil ħchinajank te'ju'.

141

Cho'n ajlij inc'u'l te Kajcaw

- 1 Cho'n na cu' inwutz teru' Wajcaw. Lok tz'ul chanu' tan wuch'eye'n. Lok tbitu' intzi' inkul yi na no'c tan na'wse'n yi bi'u'.
- 2 Wi'nink c'o'cal yi inoración tz'an swutzu'. Cho'nk cunin c'o'cal tz'an chi insens. Nin yi na wak'e'n ink'ab tan tak'le'n k'uju' lok tzatzinu' te'j chi ik yi oy yi na pat-xij swutzu' cyakil cwe'n k'ej.

- ³ Wajcaw make'u' intzi' tan qui walol e'chk takle'n cachi'.
- ⁴ Tcy'aj lenu' yi e'chk takle'n cachi' yi at le intxumu'n. Quil tak'u' ama'l swetz tan imbnol e'chk takle'n cachi'. Quil tak'u' ama'l siquierk tan inwane'n scyuch' yi e' mal naka'tz yi na bnix e'chk balaj wa'a'n cya'n.
- ⁵ Ba'n kol cho'c yi e' balaj tan imbiyle'n tan makle'n inwutz tan qui imbnol yi e'chk takle'n cachi'. Ko ya'tz na chiban i'tz jun ba'n tetz wetz. Ba'n kol chimak inwutz na ni'cu'n yi jun xtxolbila'tz tu jun balaj perfum yi na je' kojij xo'l kawi'. Qui ch'on lwil ko ya'tz nu'lij cya'n.
- Poros ilenin tzinjake' tetz Ryos tan tk'ol chicaws yi e' mal naka'tz.
- ⁶ Nin chelepon jo'li'n chibajxom wutz kotx'. Kalena's tzun tz'el chitxum tetz yi ba'n atit yi wetz inyol.
- ⁷ Tz'elepon xit yi chibakil xlajak chinich chi na ban tx'otx' yi na oc xch'ocl.
- ⁸ Poro yi in wetz Wajcaw, cho'n k'uklij inc'u'l te'ju' yil tz'ocoponu' tan incolche'n. Cha'stzun te quil chin til cyenu'.
- ⁹ Chin cole'u' tk'ab yi tramp yi ja bnix cya'n tan incwe'n tc'u'l. Chin cole'u' tk'ab yi e'chk takle'n yi ja txumxij cya'n tan inlo'one'n.
- ¹⁰ E' te'nk chicu' tc'u'l yi chitrampa'tz yi ja bnix cya'n.
- E' te'nk chilo'on.
Ma yi in wetz lok chimben tzinwutz.

142

Ba'n kacol kib te Kajcaw

- ¹ Na chinxch'in tetz Wajcaw. Na chinxch'in tan tele'n k'ajab swe'j.
- ² Cho'n na chintzan tan xocho'n tetz i'.
Cho'n na chintzan tan talche'n cyakil yi bis o'kl yi atin cu'nt.
- ³ Na te yi atin tul sotzaj c'u'lal, cho'n na chinxochon tetz i'.
Wajcaw na el xtxumu' tetz yi mbi na chitxum yi e' incontr swe'j.
Ja bnix jun tramp cya'n tan incwe'n tc'u'l.
- ⁴ Nin na no'c tan joyle'n yi atk jun tan wuch'eye'n.
Poros qui'c jun. Cya'l na pek' tan wuch'eye'n.
- ⁵ Cha'stzun te na cu' inwutz teru' Wajcaw.
Nin je inyole'j yi na wal teru':
"Ilu' yi ama'l kale tzincolwit wib.
Qui'c jun at tzone'j wi munt tan incolche'n, ma na ntin cu'n ilu'."
- ⁶ Tbite'u' bin yi na nok' swutzu', na qui'ct inwalor at.
Chin cole'u' xchik'ab yi e' incontr yi na cyaj cho'c tan intz'amle'n, na yi e' cyetz, mas tcu'n cham e' tzinwutz wetz.
- ⁷ Ne'lk tanu' liwr, ne'lk tanu' xetze', bantz wak'ol ink'ajsbil teru'.
Nin kol xchaju' yi banlu' swetz, xchixomok tzun yi e' balaj nak swe'j.

143

Cho'n k'uklij inc'u'l te Ryos

- ¹ Wajcaw, tbite'u' yi intzi' inkul. Stza'weju' yi mbi na injak teru', na yi ilu' teru' chumbalaj nin yi tajtza'klu', nin na el k'abu' te yolu'.
- ² Qui'k tz'ocu' tan xtxumle'n cyakil yi wil, yi in yi in xchakumu'. Na swutzu' qui'c jun yi qui'k til.
- ³ Yi e' incontr xomche' cyen tunintz tan inxuxe'n.
Ja wi't chinlo'on cya'n.
Nin ja wi't chincu' wuxtx'otx'.
Atin tul tz'o'tz tane'n, chi quitane'n yi e' yi tenxchan chiquimle'nix.

⁴ Qui'c mu'x̄ tal ingan at. Na sotz inc'u'l.

⁵ Nin na no'c tan xtxumle'n yi x̄e'n cu'n wutane'n sajle'n. Nin na ul tx'akx tinc'u'l cyakil yi e'chk takle'n balaj yi banaku' swe'j.

⁶ Na wak' nin ink'ab teru' tan c'uche'n x̄ch'eybil wetz. Na na skej intzi' chi tane'n jalaj tx'otx' yi skajwutz.

⁷ Wajcaw elk k'ajabu' swe'j na tzan ink'e'xe'n.

Pentu' na chinxewan. Quil chin til cyenu', na kol chin til cyenu', ni'cu'n tzimbne' chi jun alma'.

⁸ Yil tz'ul skil x̄chaje'u' yi banlu' swetz, na cho'n k'uklij inc'u'l te'ju'.

X̄chaje'u' swetz yi mbi tajwe'n tan imbnol, na cho'n ajlij inc'u'l te'ju'.

⁹ Ne'lk liwr tanu' x̄chik'ab yi e' incontr, na cho'n na incol wib te'ju'.

¹⁰ X̄chaje'u' yi mbi tajwe'n tan imbnol tan inxome'n te yi tajbilu'. Na yi ilu' teru' ilu' inRyosil.

X̄chaje'u' yi be' swetz yi jicyuch te'j tan yi teru' espírituju' yi chumbalaj nin.

¹¹ Wajcaw, tan yi porer yi bi'u' quil tak'u' ama'l tan inquime'n.

Chin cole'u' tk'ab yi bis o'kl yi atin cu'nt.

Na yi ilu' teru' chumbalaj nin yi tajtza'klu'.

¹² Che' xitcunu' yi e' incontr, na jun cu'n na el cunu' te yi yolu'.

Che' xitcunu', na in x̄chakumu'.

144

Yi tyox̄i'n yi mban jun rey tetz Ryos

¹ Swak'e' ink'ajsbil tetz Wajcaw, na i' colol wetz.

Nin i' chusul wetz tan woque'n tetz jun balaj sanlar yi na xcy'e' te yi contr.

² Nin i' yi balaj wamiw yi ba'n k'uke' inc'u'l te'j.

Nin i' yi ama'l tane'n yi ba'n tzincol wib tul.

Na ni'cu'n i' tu jun ama'l kale tzincol wit wib tibaj, yi chin wutz tkan nin, kale cya'l jun jepon swe'j.

I' colpinl wetz.

Cho'n at i' tzinwutz tan makle'n e'chk flech.

Cho'n na incol wib te'j.

Nin tan i' ja no'c tetz ajcaw tibaj cyakil e'chk tnum.

³ Poro Wajcaw, ¿mbi eka'n kak'un yi o' wunak yi na ocu' il ske'j? ¿Mbi kaxac yi o' wunak swutzu'?

⁴ Ni'cu'n o' tu cyek'ek' yi jal cu'n na icy'.

Ni'cu'n o' tu mujil sbak' yi jal cu'n na icy'.

⁵ Wajcaw, jake'nu' yi puertil tcya'j nin cuk tzaju'.

Maque'u' yi e'chk wutz tan je'n kop nin tan je'n sib te'j.

⁶ Cuk k'ancyok tu xlitz' tanu' tan chixite'n cu'n yi e' contru'.

⁷ Tak' cu'n tzaju' yi k'abu' tan incolche'n x̄chik'ab yi jun c'oloj wunak yi i cunin mar quitane'n.

Chin cole'u' x̄chik'ab yi e' awer naka'tz.

⁸ Na yi e'a's e' cu'n la'j na na chisuk chiyol poro che'ch tu'.

⁹ Wajcaw, tzimbitze' jun ac'aj bitz teru'.

Tzimbitze' balaj bitz tu inkbetz.

¹⁰⁻¹¹ Na yi ilu' teru', ilu' na ak'on ama'l tetz jun rey tan xtx'acone'n.

Na ilu' nchincolon, yi in wetz, yi in Luwiy.

Chincole'u' bin x̄chik'ab yi e' yi na cyaj cho'c tan imbiyle'n cu'n tan spar.

Chincole'u' x̄chik'ab yi e' la'j, yi e' yi na cyak'e'n chik'ab tcya'j tan talche'n yi bintzi chiyol.

Poro che'ch tu'.

12 Yi e' kanitxa' chumbalaj nin e'. Na, tzan chich'uye'n chi na ban jun buch wutzk'anil jun ca'l.

Nin yi e' kame'l, ni'cu'n e' tu e'chk tkan ca'l yi chin yube'n nin yi na xcon tan palche'n yi wi' yi ca'l Kataj.

13 Nin yi kac'ojaj nojnak tan e'chk kawa'.

Nin yi e' kawun, wi'nin chipuc'une'n.

Jat lo' mil ate' wi'ak cojbil.

14 Ma yi kawacx̄ ilenin na cu' cyal.

Qui'c jun tir yi najk chitz'ij yi cyal yintaxk opon chitiempil.

Nin cya'l cunin na baje't il lakak kabe'.

15 Ba'n cyeri yi e' tnum yi ya'tz quitane'n.

Ba'n cyeri yi e' tnum yi Kataj Ryos ya'stzun chiRyosil.

145

Cyakil wekl wunak scyak'e' chik'ajsbil tetz Kajcaw

1 Swale' yi x̄e'n cu'n tane'n yi k'eju' yi ilu' wutzile'n kaRyosil, nin yi ilu' kaReyil. Swak'e' ink'ajsbil teru', tetz ben k'ej ben sak.

2 Swak'e' ink'ajsbil teru' cyakil nin k'ej. Swak'e' ink'ajsbil teru' tetz ben k'ej ben sak.

3 Na yi ilu' teru' at wi'nin k'eju', nin tajwe'n yi cho'n lkak' kak'ajsbil teru'. Quil kaxcye' tan tele'n katxum te cyakil yi teru' k'eju'.

4 Cyakil yi jujun wekl wunak scyak'e' chik'ajsbil teru' tan yi e'chk takle'n balaj yi na banu'.

Chitxole' yi e'chk milawr yi bnixnak tanu'.

5 Chiyole' yi x̄e'n tane'n yi k'eju' tzi'n tcyaj'.

Ncha'tz in wetz tzintxole' yi e'chk takle'n yi mbanu' yi na ke'l yab te'j.

6 Chitxole' yi e'chk milawr yi bnixnak tanu' yi chin xo'wbil nin.

Ma yi in wetz swak'e' ink'ajsbil teru', na at wi'nin k'eju'.

7 Chitxole' yi banl talma'u' yi quinin bajsbe'n tetz.

Nin chix̄ch'ink tan talche'n yi chin tz'aknak cunin ilu' te cyakil e'chk takle'n.

8 Yi Kajcaw, wi'nin xtxaxl talma' skibaj, nin na el k'ajab ske'j.

Wi'nin pasens i' skibaj, ntin lok' ib at tuch' i'.

9 Chumbalaj nin i' scye'j cyakil wunak, chin putzpuj i' tan q'uiicy'le'n yi ja bnix ta'n.

10 Wajcaw, lok cyak' cyakil yi bnixnak tanu' chik'ajsbil teru'.

Lok cyak' cyakil yi e' yi na chixom te'ju' k'eju'.

11 Lok cho'c tan yolche'n yi pak'puchal yi teru' k'eju'.

Lok cyal cyakil yi e'chk takle'n yi ja bnix tanu' tan yi poreru'.

12 Bantz cyalol scyetz cyakil wunak yi wi'nin poreru' tan cawu'n, nin yi at wi'nin pak'puchal yi teru' k'eju'.

13 Nin yil cawunu', scawunku' tetz ben k'ej ben sak.

Nin yi ca'wlu', quil sotez tera'tz sbne' opon tunintz.

14 List atite'tu' tan quich'eye'n yi e' cotxcoj.

Nin na ocu' tan chiquiwse'n yi e' yi pentu' ate'.

15 Na cyakil wunak cho'n k'uklij chic'u'l te'ju', tan tk'olu' chiwa' cyakil tiemp.

16 Nin tan yi banl talma'u', na tak'u' yi tajwe'n scyetz cyakil yi e' itz', chi quitane'n yi e' wunak tu txuc.

17 Na yi ilu' teru' chumbalaj nin yi tajtza'klu' te yi cyakil yi na banu'.

18 Ncha'tz jalcu'n na ocu' tan quich'eye'n yi e' yi na cu' chiwutz teru', yi e' yi tetz cu'n cyalma' na cu' chitzi' teru'.

19 Na tak'u' yi e'chk takle'n yi tajwe'n scyetz yi e' yi na cyek x̄chi'u', na yi na chijak x̄ch'eybil cyetz teru' na tbitu' nin na che' colu'.

²⁰ Na ocu' tan chicolche'n yi e' yi na chipek' te'ju'.
 Poro yi e' mal nak, na ocu' tan chixite'n.
²¹ Wajcaw, swak'e' ink'ajsbil teru'.
 Ncha'tz nink cyak' len cyakil wunak k'ej yi bi'u' yi wi'nin xanil.
 Lok cyak' k'ej jalu', nin sbne' opon tunintz.

146

K'ajsbil tetz Kajcaw yi colol ketz

¹ Kak'e' kak'ajsbil tetz Kajcaw.
 Kak'e' kak'ajsbil tetz cu'n kalma'.
² Kak'e' kak'ajsbil tetz jalen pe'k yi itz' o'.
 Kabitzink swutz i' jalen yil kaquim.
³ Quil k'uke' kac'u'l scye'j yi e' wunak yi at chik'ej tan cawu'n na e' tu' wunak, nin quil kaclax cya'n.
⁴ Na yil chiquim cyetz, tx'otx' tu' xchibne' nin sotzok cyajtza'kl tu chik'ej.
⁵ Poro ba'n cyeri e' yi cho'n na saj xch'eybil cyetz te yi Ryosil Jacow yi ite'n nin i'a'tz yi ketz kaRyosil. Na ba'n cyeri e'a'tz na cho'n ajlij chic'u'l te i'.
⁶ Na i' bnol tetz yi tcya'j tu yi wuxtx'otx' tu yi mar tu cyakil yi mbi cunin at. Nin ilenin na elcu'n i' te yi tetz yol.
⁷ Nin yi na oc i' tan cawu'n chin tz'aknak cu'n na cawun. Nin yi na oc i' tan quich'eye'n yi e' yi chin q'uixc'uj nin ate' cu'nt ba'n na ban. Nin na tak' i' chiwa' yi e' yi na chiquim tan we'j.
 Ej nin yi Kajcawa'tz i' na che'lsan yi e' pres liwr.
⁸ Nin tan i' na chixmayine't e' moyi'x̄, nin i' ch'eyanl cyetz yi e' yi ate' tul il. Nin na pek' i' scye'j e' balaj wunak.
⁹ Ncha'tz na oc i' tan chicolche'n yi e' awer nak yi ate' skaxo'l. Nin na tak' i' yi tajwe'n scyetz yi e' tal me'ba' scyuch' e' tal prow xma'lca'n. Ma yi e' mal wunak na xit yi cyajtza'kl ta'n.
¹⁰ Cha'stzun te e'u' aj Sión, ulk tx'akx chic'u'lu' yi scawunk yi ketz Kajcaw sbne' opon tunintz.
 Scawunk kaRyosil tetz ben k'ej ben sak.
 Kak'e' kak'ajsbil tetz i'.

147

K'ajsbil tetz Kajcaw yi chin cham nin tetz

¹ Kak'e' kak'ajsbil tetz yi Wi'tz Ryos.
 Kabitzij e'chk balaj bitz swutz i'.
 Chumbalaj ko ya'tz kaban.
² Na tzan i' tan je'se'n junt tir yi tnum Jerusalén. Nin tzan cyule'nt yi e' katanum ta'n yi elnake' xit.
³ Na tzan i' tan chimayse'n yi e' yi na chibisun, nin na tzan i' tan chitz'aque'n yi e' yi q'uixpnake' tane'n.
⁴ I' bixban yi tajlal e'chk tx'uml nin at len chibi' ta'n.
⁵ Wi'nin k'ej yi ketz Kajcaw, nin chin cham nin i'. Cya'l jun yi nink xcy'e' tan ma'le'n yi tetz tajtza'kl.
⁶ Na tak' i' chik'ej yi e' yi na cyocsaj quib juy tu cyajtza'kl, poro yi e' mal nak na oc i' tan chixite'n.
⁷ Chibitzinku' bin tetz Kajcaw. Xconken e'chk kbetz cyanu'.
⁸ Na tan i' na jale't yi sbak', nin tan i' na saje't a'bal. Nin tan i' na txa'xine't e'chk ju'wtz.

- 9 I' na ak'on chiwa' cyakil e' txuc, na i' c'a'chal cyetz yi e' tal ne'x̄ joj yi na chi'x̄ch'in tan we'j.
- 10 Poro qui na tzatzin i' te yi chichamil yi e' chej nka te yi chichamil yi e' yaj.
- 11 Ma na wi'nin na tzatzin i' scye'j yi e' yi na cyak' k'ej i', yi e' yi cho'n k'uklij chic'u'l te'j.
- 12 Cha'stzun te, e'u' aj Jerusalén, cyak'e'u' chik'ajsbilu' tetz Kajcaw.
E'u' aj Sióna'tz chibitzinku' tetz Kataj Ryos.
- 13 Na i' q'uícy'lom tetz yi sawanil yi chitnumilu', nin na tak' i' chibanlu' yi e'u' yi najlche'u' tul.
- 14 I' q'uícy'lom tetz cyakil yi chi'ama'lu'. Nin i' na ak'on balaj ixi'n triw tetz chiwa'u'.
- 15 I' ajcaw te cyakil yi mbi na bajij wi munt. Nin jalcu'n na bnix yi tetz tajbil ta'n.
- 16 Na tan i' na jale't yi k'ab che'w yi chin pim nin na ban, nin yi chin skoj nin chi tane'n nok'. Nin na baj x̄chitol i' yi k'ab che'w yi na jal cyakil jalchan. Cho'n cunin na tulej chi na ban x̄chite'n puklaj.
- 17 I' na ak'on tzaj yi c'ub a'bal, nin cya'l jun na xcy'e' tan muc'le'n yi che'w yi na ul ta'n.
- 18 Poro yi na cawun i' na el a' yi c'ub a'bala'tz, na na ul cyek'ek' ta'n yi tz'a', nin na el a' tera'tz, nin na xon wuxtx'otx' chi na ban a'.
- 19 Ja lajluchax yi yol i' x̄chiwutz yi e' xonl Jacow. Ja x̄chaj i' yi tetz ca'wl scyetz yi e' xonl Israela'tz.
- 20 Poro quinín ban i' yi xtxolbila'tz scye'j yi e' mas wunak.
Quinín me'l chitxum tetz yi tetz tajbil.
Cha'stzun te kak'e' bin kak'ajsbil tetz i'.

148

Kak'e' kak'ajsbil tetz Kajcaw

- 1 Cyak'e'u' chik'ajsbilu' tetz Kajcaw.
Cyakil yi e'u' yi ate'u' tzi'n tcya'j, cyak'e'u' chik'ajsbilu' tetz.
Mpe cho'nk ate'u' jalen tzi'n tcya'j, cyak'e'u' chik'ajsbilu' tetz.
- 2 Cyakil e'u' ángel, yi e'u' x̄chakum i', cyak'e'u' chik'ajsbilu' tetz.
- 3 Ncha'tz yi k'ej tu yi xaw tu cyakil yi tx'uml yi na chitxekun, tajwe'n tan cyak'ol chik'ajsbil tetz Kajcaw.
- 4 Ej nin cyakil tcya'j tu yi a' yi at tibaj yi tcya'j, tajwe'n tan cyak'ol chik'ajsbil tetz Kajcaw.
- 5 Kak'e' bin kak'ajsbil tetz Kajcaw, na tan tu' yi cawune'n i' ja bnix cyakil yi e'chk takle'n yi at.
- 6 Na tan tu' yi tetz ca'wl ja chibixe' tul cyetz chiluwar tetz ben k'ej ben sak. Nin qui'c rmeril tan chipajol yi jun ca'wla'tz.
- 7 Cyakil yi e' yi ate' wuxtx'otx', nin cyakil yi e' txuc yi ate' xe mar, yi e' yi chumam nin e', tajwe'n cyak' chik'ajsbil tetz Kajcaw.
- 8 Ncha'tz yi k'ancyok, tu yi c'ub a'bal, tu yi k'ab che'w tu yi sbak' tu yi cyek'ek' a'bal yi ate' jak' ca'wl i', tajwe'n cyak' chik'ajsbil tetz Kajcaw.
- 9 Ncha'tz yi e'chk ju'wtz tu e'chk wi'wtz, tu cyakil e'chk tze' yi na jal lo'baj te'j, tu cyakil jilwutz tze' yi at xo'l tx'ac'aben, tajwe'n cyak' chik'ajsbil tetz Kataj.
- 10 Ncha'tz cyakil e' txuc chi quitane'n yi e' tetz awna'n, tu yi e' smaron txuc, tu yi e' yi na chixicy'in, tu yi e' yi tu na chijut nin tu' quib wuxtx'otx', tajwe'n tan cyak'ol chik'ajsbil tetz Kajcaw.
- 11 Nin ncha'tz yi e' rey, scyuch' e' gobernador yi na chicawun bene'n tzi'n wi munt, scyuch' cyakil yi e' wunak, tajwe'n tan cyak'ol chik'ajsbil tetz Kajcaw.
- 12 Ncha'tz cyakil yi e' yaj, scyuch' yi e' xna'n, scyuch' yi e' xicy tu xun, scyuch' yi e' tijlc'u'lal, cyakil yi e'a'tz, tajwe'n cyak' chik'ajsbil tetz Kajcaw.
- 13 Cyakil cu'n o' kak'e' bin kak'ajsbil tetz Kajcaw, na yi tetz bi' wi'nin xanil. Nin yi tetz k'ej at bene'n tzi'n wi munt tu tcya'j.

¹⁴Nin ja tak' i' yi tetz porer scyetz yi e' tanum.
 Cha'stzun te cyakil yi e'u' yi xansa'n che'tu', yi e'u' xonl Israel, cyak'e'u' chik'ajsbilu' tetz
 i'.
 Cyakil cu'n o' kak'e' bin kak'ajsbil tetz.

149

Kak'e' kak'ajsbil na tan i' nkatx'acone't te kacontr

¹Cyak'e'u' chik'ajsbilu' tetz Kajcaw.
 Chibitziju' jun ac'aj bitz tetz i'.
 Ba'n cyak'u' chik'ajsbilu' tetz i' xchixo'l yi e' xansa'nche't.
²Chitzatzinku' yi e'u' xonl Israel, yi cho'n ate'u' le tnum Si6n, na yi Kataj Ryos i' bnol ketz,
 nin i' yi wi'tz Kajcaw.
³Yil cho'cu' tan tak'le'n chik'ajsbilu', ba'n chibixinu' nin ba'n xcon e'chk kbetz cyanu' chi
 tane'n arpa tu pandero.
⁴Na yi Kajcaw na tzatzin i' scye'j yi e' tetz tanum, nin na tak' i' ama'l scyetz yi e' yi elnak
 chik'ej, tan chitx'acone'n te chicontr.
⁵Cyakil yi e'u' yi xansa'nche'tu' chitzatzinku' tan yi ja wi't chitx'aconu' ta'n. Mpe cho'nk
 coylche'u' wi chitx'achu' chibitzinku' tan yi tzatzin yi ate' cuntu'.
⁶Ilenin chibitzinku' tetz Ryos yi na chibenu' tan oyintzi', nin yi cy'a'n yi chisparu' cyanu'
 le chik'abu'.
⁷Na xconk cyanu' tan quicy'salu' chic'u'lu' scye'j yi e' awer nak, nin tan tak'le'n chicaws
 yi e' chicontru' yi ate' lakak naci6n.
⁸Ncha'tz xconk cyanu' bantz chic'alxe'n yi chireyil tu yi e' mas cyajcawil chicontru' tan
 caren yi quil chixcye' tan pak'le'n.
⁹Bantz tele'n cu'n te yi tz'iba'nt cyen, yi stz'ak'lok chicaws yi e'a'tz.
 Yil bajij yi xtxolbila'tz, sjalok tzun chik'ej yi e' yi xansa'nche't.
 Cyak'e'u' bin chik'ajsbilu' tetz Kajcaw.

150

Kak'e' len kak'ajsbil tetz Ryos

¹Cyak'e'u' chik'ajsbilu' tetz Kajcaw.
 Cyak'e'u' chik'ajsbilu' tetz Ryos xe yi tetz ca'l.
 Cyak'e'u' chik'ajsbilu' tetz i', na at wi'nin tetz k'ej.
²Cyak'e'u' chik'ajsbilu' tetz, na tan yi tetz porer ja bnix wi'nin e'chk takle'n balaj.
 Cyak'e'u' chik'ajsbilu' tetz, na quinin bajsbe'n tetz yi tetz k'ej.
³Cyak'e'u' chik'ajsbilu' tetz tan e'chk tuc' chiw.
 Cyak'e'u' chik'ajsbilu' tetz tan e'chk arpa tu salterio.*
⁴Cyak'e'u' chik'ajsbilu' tetz tan e'chk pandero, nin chibixinku' tan tak'le'n k'ej i'.
 Cyak'e'u' chik'ajsbilu' tetz tan e'chk chirimiy tu e'chk ma'cl yi at wutz.
⁵Cyak'e'u' chik'ajsbilu' tetz tan e'chk platillo yi na tzlincan.
⁶Na cyakil yi e' yi itz' e', tajwe'n tan cyak'ol chik'ajsbil tetz Kajcaw.
 Kak'e' bin kak'ajsbil tetz Kajcaw.

* 150:3 "Salterio", i'tz jun jilwutz kbetz yi at wutz, chi tane'n yi arpa.

PROVERBIOS

Tx'olbil Xo'l Yi Liwre'j

Jun proverbio, i'tz cobox yol yi cy'a'n wi'nin ajtza'kl ta'n, yi chin tz'aknak cunin, nin yi na xchaj sketz yi xe'n kaban tan koque'n tetz c'ulutxum jak ca'wl Ryos, tan qui kaxubse'n.

Ma jalu', yi mero txolbil yi na xchaj yi liwre'j sketz i'tz: Yi wi'nin xanil Ryos, nin kol kaban tane'n yi tetz ca'wl, slajluchax yi na kek xchi' i' bintzi cunin. Ej nin kol kaban tane'n yi e'chk ca'wla'tz, sjalok kaxc'atnakil tan banle'n yi tajbil Ryos.

At wi'nin jilwutz ajtza'kl tul yi liwre'j. At ajtza'kl te yi xe'n kaban te yi ank'i'n yi ak'ij sketz.

Ncha'tz na jilon te yi mbi'tz tajwe'n tan chibnol tane'n jun najal tan jale'n yi tzatzin paz le chinajbil. Nin na jilon te yi xe'n kaban tu kame'bi'l.

Ncha'tz na xchaj sketz yi tajwe'n tan kocsal kib juy. Nin yi xe'n jal kapasens te cyakil yi na ul skawutz.

Ncha'tz na xchaj sketz yi tajwe'n tan tele'n kak'ajab scye'j yi e' tal prow me'ba'. Ej nin na xchaj sketz yi tajwe'n tan kele'n cu'n te jun kayol yi na kasuk.

Na a'lchij "Proverbios de Salomón" tetz tircu'n yi liwr. Poro yi mero txolbil yi cyajnak cyen stz'ibal Salomón, cho'n na jal ka'n tul capítulo 10 jalen capítulo 29. Tul yi capítulo 30 na jilon jun yaj yi na bi'aj Agur, nin tul yi capítulo 31:1-9 na jilon yi txu' Lemuel.

Yi bajx 9 capítulo na tzan tan tak'le'n k'ej yi balaj ajtza'kl. Ma tul yi capítulo 31:10-31, na xchaj sketz yi balajil yi cyajtza'kl yi e' xna'n yi chin tz'aknak cunin, nin yi chin c'asc'uj nin e'.

Yi Weklil Yi Liwre'j

Yi bajx wekl (Cap. 1–9) na jilon te yi mbi eka'n tan yi balaj ajtza'kl.

Yi ca'p wekl (Cap. 10–29) na txol yi e'chk tajtza'kl Salomón.

Yi toxen wekl (Cap. 30) na jilon te yi tajtza'kl Agur.

Yi cyaje'n wekl (Cap. 31) na txol cobox ajtza'kl scyetz e' xna'n.

Yi tajbil Salomón yi cyaje'n cyen stz'ibal yi txolbile'j

¹ I bin jalu', yi e'chk txolbile'j, ya'stzun yi e'chk ajtza'kl* yi cyajnak cyen stz'ibal Salomón, yi cy'ajl k'ajtzun Luwiy, yi rey cwent Israel.

² Yi tajbil Salomón yi cyaje'n cyen stz'ibal yi liwre'j, i'tz tan tak'le'n wi'nin balaj kajtza'kl,† nin tan tele'n katxum tetz yi e'chk ajtza'kl yi wi'nin eka'n ta'n.

³ Ncha'tz, i'tz tan kuch'eye'n tan tele'n katxum tetz yi mbi tajwe'n tan kabnol bantz puntil cu'n kaban tan qui kabene'n tul il, nin tan qui jale'n xo'quil yi kajtza'kl.

⁴ Ncha'tz, i'tz tan jale'n xc'atnakil chitxumu'n nin tan jale'n cyajtza'kl yi e' xicy yi txe'n jal mas cyajtza'kl, bantz puntil cu'n cyulej yi e'chk takle'n yi na chiban.

⁵ Alchok scyetz yi at wi'nin tajtza'kl, tz'ocpon tan tbite'n yi e'chk ajtza'kla'se'j, nin sjalok mas tetz tajtza'kla'tz tu xc'atnakil.

⁶ Ncha'tz na xchaj sketz yi xe'n kaban tan tele'n katxum tetz yi e'chk txolbil yi alij cyen cyak'un yi e' yi wi'nin cyajtza'kl, tu e'chk elsawutzil yi nxcon cyak'un, tu e'chk txolbil yi wi'nin ajtza'kl eka'n ta'n.

⁷ Tan jale'n kajtza'kl tajwe'n cu'n yi bajx kek xchi' Ryos.‡ Poro yi e' yi ploj cyajtza'kl qui na el chitxum tetz yi mbi na chiban na qui na cyak' k'ej yi e'chk balaj ajtza'kl tu yi e'chk balaj chusu'n.

Cobox ajtza'kl scyetz e' xicy

* 1:1 1R 4:32; Pr 10:1; 25:1. † 1:2 Stg 1:55; 3:13-17. ‡ 1:7 Job 28:28; Sal 111:10; Pr 9:10; 15:33.

- 8 Ma jalu', ax wok jun c'olaj witz'un, bit wok yi ca'wl yi itaj itxu', nin quil tz'el te ic'u'l yi e'chk balaj chusu'n yi na cyak' tztitetz.
- 9 Nin yi kol tztitbit wok yi e'chk ca'wla'tz, ni'cu'n tzun yi ate'nk jun balaj iyubel te iwi' tane'n. § Nin yi at cu'nk jun cotoj uwaj tzikul tetz iyubel tane'n.
- 10 Ej nin ax wok jun c'olaj witz'un, ko at e' icontr yi na cyaj cho'c tan isuble'n, quil tztitak' ama'l scyetz.*
- 11 Kol cyal tztitetz: "Catzam wok ske'j, junit kaban tztituch', kajoye' puntil tan chicwe'n yi e' balaj wunak ka'n tul pa'tx tan cha'tz tu', na yi kajbil i'tz tan cyele'n cu'n swutz.
- 12 Cho'n cunin lche' kulej yi e' balaj wunaka'tz, chi na ban yi camposant tan chibek'le'n nin yi e' wunak yi na chiquim. Na na kaj yil che'l cu'n ka'n swutz chicyakil.
- 13 Ej nin yil kaxcye' tan chisotzaje'n cyakil yi e' balaj wunaka'tz, skacambaje' tzun cyakil yi cyetz chime'bi'l. Ej nin kocopon tetz ric, na snojk yi kaca'l tan cyakil yi e'chk takle'n yi skalk'e' scye'j.
- 14 Or bin itetz, nque'n wok skaxo'l nin junit kaban tan jale'n kame'bi'l. Ncha'tz junit tz'an yi kapu'k tztituch'," che'ch.
- 15 Poro ax wok jun c'olaj witz'un, or tztitil wok. Quil cxomnin wok te cyajtza'kl yi e' mal wunaka'tz.
- 16 Na yi e' cyetz ntin na chitzan tan xtxumle'n yi e'chk takle'n cachi'. Nin yi cyajbil i'tz yil che'l cu'n yi e' balaj wunak swutz. †
- 17 Qui'c na tak' kol kaban jun pa'tx yi ko lajluch cu'n na quil tzaj yi e' ch'u'l.
- 18 Ma yi e' cyetz na chitzan tan banle'n jun pa'tx yi e' te'n chicopon tc'u'l, nin e' te'n xche'lk cu'n swutz tan yi chiya'pla'tz.
- 19 Ya'stzun sbajok scye'j cyakil yi e' yi xkant tzaj nin na cyaj, nchiben tul il, nin xchiquimok tan yi cyajtza'kla'tz.

Yi balaj ajtza'kl na tzan tan moxo'n

- 20 Alchok ama'lil na tzane't xtxole'n e'chk balaj ajtza'kl. Na tzan xtxole'n tbe' nin tulak e'chk c'aybil.
- 21 Ncha'tz na tzan xtxole'n tzi'ak e'chk puertil e'chk tnum, nin tulak e'chk ama'l kale ate't wi'nin wunak, ‡ nin je na a'lchij je'j:
- 22 "Ma jalu', yi ax wok jun c'olaj xicy yi txe'n jal mas itajtza'kl, yi ntin xcy'akli'n ita'n, nin yi chin tze'tzuj nin te ichumu'n, ¿tona' nin tztitil cyen yi e'chk ploj ajtza'kla'tz? ¿Nin tona' nin lcyaj cyen yi e'chk xcy'akli'n ita'n yi na iban wok?
- 23 Bit wok bin yi inca'wl, nin ban wok tane'n. Ej nin yi ko ya'tz tziban, swak'e' tzun yi itajtza'kl tan tele'n itxum te inyol.
- 24 Na te yi sajle'nix tunintz, ja no'c il tan imoxe'n tan itule'n tzinwutz. Poro cya'l nin jun tztitetz yi nink mmo'c tan tbite'n inyol,
- 25 ma na mas tcunin nexo'c wok tan telse'n k'ej yi e'chk balaj ajtza'kl yi nwal tztitetz, nin cya'l nin jun yi nink mbitan tetz yi inca'wl.
- 26 Poro tz'opon jun k'ej, yi xchintze'enk tzite'j yil tz'ul yi e'chk c'a'laj tiemp tziwutz. Ncha'tz nocopon tan xcy'akli'n tzite'j yil wil yi jaltnin tan iquime'n tan xo'w.
- 27 Yil tz'opon yi jun k'ejlala'tz, ni'cu'n sbne' chi na ban jun chin wutzile'n salchcam yi na xcy'e' tan xite'n cyakil yi e'chk takle'n. Na cxobok wok yil tz'ul yi e'chk takle'na'tz. Tz'ul sotz c'u'lal tziwutz, nin wi'nin q'uixc'uj tztitije'.
- 28 "Ma jalu', yil tz'ul yi k'ejlal yi e'chk takle'na'tz, cxocopon tan jakle'n xch'eybil itetz swetz, poro quil no'c tan ich'eye'n. Ncha'tz cxocopon tan injoye'n, poro quil chinjal ita'n.
- 29 Tz'ul yi jun castiwa'tz tziwutz tan paj yi qui na itak' ink'ej, nin qui na itaj tztitbit yi e'chk balaj ajtza'kl.

§ 1:9 Pr 6:20-21. * 1:10 Sal 1:1. † 1:16 Is 59:7; Ro 3:15. ‡ 1:21 Pr 8:1-3.

- ³⁰ Qui na itaj tzitbit yi e'chk balaj xtxolbil yi na wal tzitetz. Ncha'tz qui na oc yi e'chk inca'wl te iwi' yi na no'c tan makle'n iwutz.
- ³¹ Cha'stzun te, yi xchojo'nil yi e'chk takle'na'tz yi na iban wok, i'tz jun chin wutzile'n q'uixc'uj yi tajwe'n tzitij, na axte'n wok cxocopon tan bek'le'nin yi iya'pl.
- ³² Na yi ax wok yi chin yab nin itajtza'kl, ite'n nin yi iya'pla'tz tz'ocpon tan ibiyle'n. Ncha'tz yi ax wok yi qui'c balaj itajtza'kl, cxelepon cu'n wok swutz tan paj yi qui na itxum yi q'uixc'uj yi tz'ul tziwutz.
- ³³ Poro cyakil yi e' yi na cyak' ama'l tan tbite'n yi wetz inca'wl, tzatzin cu'n xchinajank cyera'tz. Ej nin quil chixob cyera'tz te e'chk takle'na'tz yi tz'ul xchiwutz, na yi cyetz chitxumu'n cho'n ajlij swe'j."

2

Yi xchojo'nil yi e'chk balaj ajtza'kl

- ¹ I bin jalu' ax wok jun c'olow witz'un, bit wok tzaj yi jun xtxolbile'j yi swale' nin tzitetz, nin qui na waj yil tz'el yi e'chk inca'wl te ic'u'l.
- ² Nque'n wok bin il tan xtxumle'n yi e'chk balaj ajtza'kl. Nin xconken yi itajtza'kla'tz tan xtxumle'n e'chk takle'n balaj.
- ³ C'uch wok bin tetz cu'n ichamil yi e'chk balaj ajtza'kl nin yi puntil cu'n sban itxumu'n.
- ⁴ Ak' wok bin itib tetz cu'n italma' tan xtxumle'n yi e'chk balaj ajtza'kla'tz, chi na ban jun yaj tan joyle'n sakal, nka jun alc yi wi'nin jamel.
- ⁵ Ej, nin kol tziban yi e'chk xtxolbila'tz, tz'elpon tzun itxumtz tetz yi mbil tziban tan tak'le'n k'ej Kataj, nin tz'elpon itxum tetz yi xe'n wutane'n yi in iRyosil.
- ⁶ Na ntin cu'n Ryos na ak'on tetz yi e'chk balaj kajtza'kl nin katxumu'n. Na cyakil yi e'chk balaj ajtza'kl cho'n na saj tu Ryos.
- ⁷ Ncha'tz i' na ak'on xch'eybil cyetz, nin colbil cyetz yi e' yi chin jicyuch nin te'j yi cyajtza'kl, nin yi skoj cu'n te yi cyalma'.
- ⁸ Ryos q'uicy'lom cyetz yi e' yi na chitzan tan banle'n yi e'chk takle'n balaj, nin i' colol cyetz yi e' yi nter nin k'uklij chic'u'l te'j i'.
- ⁹ Alchok scyetz yil xom te yi e'chk xtxolbila'se'j, tz'elpon tzun xtxumtz te yi e'chk ajtza'kl yi jicyuch te'j, nin tz'ocpon il tan banle'n yi e'chk takle'n balaj.
- ¹⁰ Ej nin snojk yi na'chl yi juna'tz tan e'chk balaj ajtza'kl, nin snachonk i' te yi xchi'alil yi e'chk balaj chusu'na'tz.
- ¹¹ Na alchok scyetz yil xom te yi e'chk balaj ajtza'kla'tz, xcyek tan xtxa'le'n yi e'chk takle'n balaj, nin scole' tib tk'ab e'chk il.
- ¹² Ej nin yi e'chk balaj ajtza'kla'tz xcyek tan kelse'n liwr tk'ab yi e'chk takle'n cachi'. Nin xcyek tan kelse'n liwr xchik'ab yi e' mal wunak yi chin juntlen nin cyajtza'kl.
- ¹³ Nin xcyek tan kacolche'n xchik'ab yi e' yi na chicol cyen yi balaj, nin na chixom te e'chk takle'n cachi', na yi e'a'tz cho'n ate' cyera'tz tul tz'o'tz wutzil.
- ¹⁴ Nin nter nin na chitzatzin yi na bnix jun e'chk takle'n cachi' cya'n. Na yi e'a'tz tzatzin cu'n na cyak' quib tan chibnol yi e'chk takle'na'tz.
- ¹⁵ Yi e'a'tz, xomche' te e'chk ajtza'kl cachi', na ja cyaj quilol yi e'chk ajtza'kl yi jicyuch te'j.
- ¹⁶ Ncha'tz xcyek yi e'chk balaj ajtza'kla'tz tan kacolche'n xchik'ab yi e' xna'n yi e' wi'tz bno' tetz, nin xchik'ab yi e' xna'n yi e' jopol wutzaj yi nter nin na cu' chiwutz tan kabense'n tul il.*
- ¹⁷ Na yi e' xna'na'tz, ja cyaj quilol yi bajx quichmil ntin tan chipo'tze'n yi e' balaj yaj. Ej nin qui'c Ryos te cyajal.
- ¹⁸ Na yi kol kaxomnin te yi cyetz cyajtza'kl yi chin ploj nin, na elepont yi o' te'n na katzan tan joyle'n yi quimichil.

* 2:16 Pr 7:5.

- 19 Na alchok scyetz yil witbej tib te jun jilwutz xna'na'tz, sotzel wutz tera'tz sbne'. Nin qui't lo' ljal junt tir yi be' tetz itz'ajbil ta'n.
- 20 Buch wok bin itib tan ixome'n te yi e'chk balaj ajtza'kl, nin ban wok tane'n yi e'chk takle'n balaj yi na chiban yi e' yi jicyuch te'j cyajtza'kl.
- 21 Na cyakil yi e' yi na chiban tane'n yi e'chk takle'n yi jicyuch te'j, mben xkon yi ank'i'n tetz cyetz tzone'j wuxtx'otx'.
- 22 Poro yi e' mal nak, scyuch' yi e' aj po'tzanl, chelepon jo'li'n cyera'tz nin quil ben xkon yi ank'i'n tetz cyetz tzone'j.†

3

Cobox xtxolbil yi tajwe'n tan kabnol tan jale'n kajtza'kl

- 1 I bin jalu', ax wok jun c'oloy witz'un, quil tz'el yi inchusu'n te ic'u'l, ma na col wok yi e'chk inca'wl te italma'.
- 2 Na alchok scyetz yil scol yi e'chk inca'wla'tz nin yil sban tane'n, mben xkon tetz tiempa'tz, nin stzatzink i' tetz ben k'ej ben sak.
- 3 Cha'stzun te, or tzitil. Quil tz'el yi lok' ib tu yi bintzi te ic'u'l, ma na tajwe'n tan ta'te'n le itxumu'n, chi tane'n jun cotoj uwaj. Chin tajwe'n cunin yil tz'a'tij te italma'.
- 4 Na alchok scyetz yi ya'tz sban, sjalok wi'nin balajil swutz Ryos, nin xchiwutz wunak.*
- 5 Cha'stzun te, k'ukek ic'u'l te Kajcaw tetz cu'n italma', nin quil cxom wok te iteri txumu'n.
- 6 Jak wok xch'eybil itetz tetz Ryos te cyakil yi e'chk takle'n yi na iban, tz'ocpon tzun i'-tz tan ich'eye'n te cyakil.
- 7 Quil tzitocsaj itib tetz tz'aknak cu'n, ma na ek wok xchi' Kataj Ryos, nin jatx wok len itib te yi e'chk takle'n cachi'.†
- 8 Na ya'stzun yi tz'ac'bil mas balaj tan jale'n walor yi iwankil.
- 9 Cha'stzun te, ak' wok k'ej Ryos tan yi e'chk ime'bi'l, nin tan yi bajx wutz yi icosech.
- 10 Na alchok scyetz yil sban tane'n yi e'chk ca'wla'tz, spuc'unk tzun yi tetz cosech, na qui't xcy'e' yi tetz c'ojaj tan colche'n yi cosecha'tz. Ncha'tz yi cu'lbil ta'al uva, qui't xcy'e' tan colche'n cyakil yi ta'al uva yil jal.
- 11 I bin jalu', ax wok jun c'oloy witz'un, quil tzicabej ic'u'l yil tz'oc Ryos tan makle'n iwutz.‡
Nin quil je' tziwutz yil tz'oc itz'u'm ta'n.
- 12 Na cyakil yi e' yi na pek' Ryos scye'j,§ na oc chitz'u'm ta'n, tan makle'n chiwutz, chi na ban jun yaj yi na oc tz'u'm ta'n te yi cy'ajl yi wi'nin ok'le'n wutz* ta'n, na qui na taj yil ben tul il.
- 13 Ban cyeri yi e' yi na chixom te yi balaj ajtza'kl, na na jal chitxumu'n.
- 14 Na at mas walor yi jun balaj ajtza'kla'tz swutz yi sakal tu yi oro,
- 15 nin mas tcu'n walor swutz yi e'chk balaj c'ub yi wi'nin jamel. Mpe ik yi e'chk takle'n yi wi'nin na el kalma' te'j, nk'e'tz ni'cu'n tu yi e'chk balaj ajtza'kla'tz.
- 16 Na na ben xkon katiemp kol kaxom te yi balaj ajtza'kl, nin sjalok kak'ej tu kame'bi'l ta'n.
- 17 Cha'stzun te, na kanachon te'j yi chum balaj nin tetz ketz yi xomcho' te'j, nin na tak' jun chin tzatzin paz tetz kalma'.
- 18 Ncha'tz skacambaje' kutz'ajbil nin sjalok kabanl ta'n.
- 19 Tan yi tajtza'kl Kataj, tu yi tetz txumu'n ja bnix yi wuxtx'otx' tu yi tcyaj.
- 20 Nin tan yi tetz tajtza'kl ja xcy'e' tan jatxle'n cu'n yi mar. Nin ja jal yi k'ab che'w ta'n.
- 21 Ax wok jun c'oloy witz'un, ban wok bin tane'n yi e'chk balaj ca'wl, nin quil tzijatx len itib te'j.

† 2:22 Sal 37:9. * 3:4 Lc 2:52. † 3:7 Ro 12:16. ‡ 3:11 Job 5:17. § 3:12 Ap 3:19. * 3:12 Dt 8:5; 2S 7:14; Heb 12:5-6.

- 22 Na xconk yi e'chk xtxolbila'tz tzitetz tan tak'le'n itz'ajbil, nin xconk tan jale'n ibalajil, chi tane'n jun cotoj uwaj yi chin yube'n nin.
- 23 Nin quil tzicabej ic'u'l te yi e'chk takle'n yi na iban, nin qui tzun cxubsij woktz.
- 24 Ncha'tz yil cxwit wok, qui'c jun e'chk takle'n xcyek tan ixo'wse'n. Na yil xcoye' cu'n wok jalacunin saj iwatl, nin penin sk'il† yil cxuje' wok.
- 25 Ej, nin quil cxob wok kol bajij jun il yi qui tz'icy' tzitetz, mpe ik yil tz'ul chicaws yi e' mal nak tan chixite'n.
- 26 Na tz'ocpon Kajcaw tan tak'le'n mas iwalor swutz yi e'chk q'uixc'uja'tz, nin quil tak' i' ama'l tan icwe'n tul il.
- 27 Cha'stzun te, ko al scyetz na opon tan jakle'n jun pawor tzitetz,‡ nk'e'tz ntink iwutz wok tan xmaye'n nin, ma na ak' wok nin yi tajwe'n tetz.
- 28 Na qui'c rmeril tzital wok tetz jun: “Ba'n cĕu'l ek nin swak'e' yi tajwe'n tzitetz, na qui'c nin atin cu'nt jalu'.” Poro ko at itetz, ba'n tzich'ey junt tal prow yi at tajwe'n tetz.
- 29 Quil tzitxum cyen jun e'chk takle'n cachi' te jun itamiw yi nter nin na cxe'l na cxo'c wok tuch'.
- 30 Quil cxo'yintzin te alchok tan cha'tz tu' ko cya'l jun na tzan tan ixuxe'n.
- 31 Ncha'tz, quil chi'ch ic'u'l scye'j yi e' mal nak. Ej, nin quil tz'el italma' tan banle'n yi e'chk takle'n yi na chiban cyetz.
- 32 Na wi'nin na chi'ch c'u'l Ryos scye'j yi e' mal naka'tz. Poro wi'nin na pek' i' scye'j yi e' yi nter nin k'uklij chic'u'l te'j.
- 33 Qui'c banl Kataj tibaj jun najal yi chin juntlen nin cyajtza'kl. Poro at banl i' tibaj yi chinajbil yi e' yi jicyuch te'j cyajtza'kl.
- 34 Ncha'tz, wi'nin na chi'ch c'u'l Kataj scye'j yi e' yi ntin xcy'akli'n cya'n. Poro wi'nin na pek' i' scye'j yi e' yi na cyocsaj quib juy.§
- 35 Yi e' yi chin ch'inch'uj nin tunin e' tan juchle'n quil, tz'elpon cyetz chitx'ixa'tz. Ma yi e' yi tz'aknak cu'n cyajtza'kl, stz'ak'lok cyetz chik'aja'tz.

4

Tajwe'n tan kaxome'n te e'chk balaj ajtza'kl

- 1 I bin jalu' ax wok xicy, bit wok yi ca'wl itaj. Nque'n wok il tan banle'n tane'n yi e'chk ca'wla'tz bantz jale'n balaj itajtza'kl.
- 2 Na yi in wetz na wak' balaj chusu'n tzitetz. Cha'stzun te or tzitil, eli'ch yi e'chk ca'wla'tz te ic'u'l.
- 3 Na ncha'tz in wetz, in jun cy'ajol banak, nin wi'nin pek'nak yi intxu' swe'j.
- 4 Ncha'tz yi intaj ocnak i' tan inchusle'n, nin je talnak i' swetze'j: “Chin tajwe'n cunin yil tz'a'tij yi e'chk inca'wl te awalma', nin banaj tane'n bantz bene'n ĩkon yi atie'mp.
- 5 Bitaj bin yi e'chk balaj ajtza'kla'tz tu yi e'chk balaj txumu'n, nin qui na waj yil tz'el yi inyol te ac'u'l.
- 6 Qui na waj yil tzawil cyen yi inca'wl. Nin qui na waj yil tz'el inyol te ac'u'l, ma na pek'en te'j, na xconk tetz colbil atz.
- 7 Na yi mas tajwe'n tan jale'n awa'n, i'tz yi balaj ajtza'kl tu yi e'chk balaj txumu'n, na yi xtxolbile'j i'tz mas balaj swutz alchok takle'nil.
- 8 Pek'en bin te'j, nin tzatzin te yi balaj ajtza'kla'tz, na sjalok wi'nin ak'e'j ta'n.
- 9 Nin ko ya'tz tzaban, stz'ak'lok tzun yi coron yi mas balaj tzatz tan yube'n yi awi',” chij i' banak swetz.
- 10 I bin jalu', ax wok jun c'oloy witz'un, nque'n wok bin il tan banle'n tane'n yi inca'wl. Na ko ya'tz tziban, mben tzun ĩkon mas yi ank'i'n tetz itetz.

† 3:24 Sal 3:5; 4:8. ‡ 3:27 Mt 5:42. § 3:34 Stg 4:6; 1P 5:5.

- 11 Ncha'tz nocopon tan ich'eye'n tan ixome'n nin tul yi balaj be' yi cy'a'n wi'nin balaj ajtza'kl ta'n. Ej, nin cxwuch'eye' wok tan ixome'n nin tul yi jun balaj be'a'tz yi jicyuch te'j.
- 12 Nin tul yi jun balaj be'a'tz, qui'c nin jun takle'n yi xcyek tan itrimpe'n, nin quil cxje' tzotp yil cxo'jkel.
- 13 Nque'n wok bin il tan banle'n tane'n yi e'chk inca'wl, nin quil tz'el te ic'u'l, na ya'stzun ljale't yi itz'ajbil ita'n.
- 14 Or bin tzitil, icxomi'ch nin wok te cyajtza'kl yi e' wunak yi qui na cyek xchi' Ryos. Quil cxom wok te yi cyetz cyajbil.
- 15 Quil cxom wok nin tul yi cyetz chibe', ma na xajs wok len itib scye'j, nin quilo'k wok tziwutz te yi iteri be'.
- 16 Na yi jun jilwutz wunaka'tz qui na chitzatzin yi ko qui na chiban jun e'chk takle'n cachi'. Ej, nin qui na oc chiwatl yi ko qui na lo'on jun tal prow cyak'un.
- 17 Na yi cyetz wa' chic'u'l i'tz yi biyol naki'n tu yi e'chk takle'n cachi' yi na chiban.
- 18 Ma yi be' yi xomche' yi e' yi jicyuch te'j cyajtza'kl te'j, ni'cu'n tane'n chi na picy'pax xe cya'j, nin chebcuntu' na jal mas tkan skil, jalen cu'n yil pak'puchax tircu'n.
- 19 Poro yi be' kale xomche't yi e' mal naka'tz, chin tz'o'tz nin tane'n. Nin qui na pujx cya'n yi mbi na chizotpune'n* tan yi tz'o'tzwutzil yi ate' cu'nt.
- 20 Cha'stzun te ax wok jun c'olaj witz'un, ban wok bin tane'n yi wetz inca'wl, nin nque'n wok il tan xtxumle'n.
- 21 Or tzitil, eli'ch yi e'chk ca'wla'tz te ic'u'l, ma na a'token le itxumu'n.
- 22 Na cyakil yi e'chk ca'wla'tz na tak' itz'ajbil scyetz cyakil yi e' yi na chiban tane'n, nin stz'ak'onk ba'n te chiwankil.
- 23 Q'uicy'lej wok mas itxumu'n swutz alchok e'chk takle'nil, na yi e'chk takle'n yi na itak' ama'l tan xtxumle'n ya'stzun yi na iban wok.
- 24 Quil tzital e'chk takle'n yi nk'e'tz bintzi. Quil tzital e'chk la'jil.
- 25 Xmay wok nin tziwutz, ej nin qui't tzixmaynin wutz icoc.
- 26 Ncha'tz, te yi na cxon wok, joy wok puntil ibe', bantz penin sk'il sban cyakil yi na iban.
- 27 Qui bin tzixajslen itib te yi na itocsaj. Nin quil cxom wok te yi e'chk ajtza'kl cachi' yi qui'c na tak'.

5

Jun xna'n yi cuj nin tu' ta'n, na xcye' tan pitle'n nin jun yaj tq'uixc'uj

- 1 I bin jalu', ax wok jun c'olaj witz'un, nque'n wok il tan banle'n tane'n yi wetz inyol. Nin nque'n wok tan xtxumle'n yi balajil yi e'chk ajtza'kla'tz.
- 2 Na ko ya'tz tziban wok, cxocopon tzuntz tetz balaj, ej nin chin tz'aknak cu'n sbne' yi cxjilon.
- 3 Jun xna'n yi jopol wutzaj, chin chi' nin jilon i', na mas tcu'n putzpal yi jilon swutz yi putzpal yi aceit.
- 4 Poro kol kaxom te yi tetz xtxumu'n, wi'tzibil tlen kanachonk te yi c'a'al yi e'chk yab ajtza'kla'tz. Nin yi xch'onak ni'cu'n chi yi nink kaq'uixpij tan jun machit yi cabil len atit wi'.
- 5 Kol kaxom nin te yi tajbil yi jun jilwutz xna'na'tz, jun cu'n sjalok yi quimichil ka'n, nin sbej nin nkaben xetze' xchixo'l alma'.
- 6 Yi jun jilwutz xna'na'tz qui na tzan tan xtxumle'n yi be' yi na tak' itz'ajbil, na qui na nachon te yi plojil yi tajtza'kl.
- 7 Cha'stzun te ax wok jun c'olaj witz'un, bit wok yi inyol, ej, nin quil tz'el yi e'chk inchusu'n te ic'u'l.

* 4:19 Sal 1:6.

- 8 Or bin tzitil wok, tajwe'n yil tzixajslen itib scye'j yi jun jilwutz xna'na'tz. Quil tzičkans quen itib naka'jil yi chica'l.
- 9 Bantz qui chicambal yi ank'i'n yi ak'ij tetz itetz, nin tan qui itoque'n xchik'ab yi e' wunak yi chin juntlen nin cyajtza'kl.
- 10 Na scyetzaje' cyakil yi ime'bi'l, yi chin q'uixc'uj nin mmiban tan xtx'acle'n.
- 11 Nin wi'tzibil tlen xtx'a'ynek wok tk'ab jun chin xo'wbil ya'bil yi chk'oquenle'n swank te iwankil.
- 12 Ej nin tzitale' wok: "Lastum yi quinín mmo'c yi e'chk balaj chusu'n te inwi'. Ej, nin lastum yi quinín mmincujij yi mmo'c makle'n inwutz.
- 13 Na quinín nwak' ama'l scyetz yi e' chusul wetz, yi ncho'c tan inchusle'n. Ej nin quinín mmo'c yi chiyol te inwi', yi e' yi ncyak' balaj wajtza'kl.
- 14 Nin chin tx'ixwil nin wutane'n xchiwutz cyakil wunak tan paj yi inya'pl."
- 15 Cha'stzun te, mas ba'n tcu'n yil cu' ic'u'l tba'n te iteri txkel,
- 16 bantz quil tztiz'ak iwalor tan cha'tz tu' te junt xna'n yi nk'e'tz itxkel.
- 17 Na yi wankil yi itxkel tu' yi walor iwankil, i'tz ntin tetz itetz.
- 18 Tzatzin wok tu' itxkel, yi tal xun yi ncxume' wok tuch' yi ixiquil tzaj.
- 19 Na ni'cu'n i' tu jun tal tij masat yi chin elsbil alma' nin. Cyakil nin k'ej na pek' i' tzite'j. Ej, nin ilenin na oc i' tan joyle'n puntil tan jale'n mas lok' ib tzixo'l.
- 20 Nxac tzun na cxben wok tan chijoyle'n yi e' xna'n yi e' jopol wutzaj. Nxac tzun na iwitbej itib scyuch' yi e' xna'na'tz yi chin wi'tz bnol tetz.
- 21 Or bin tzitil, na Ryos na tzan tan xmaye'n yi mbi na iban wok, ej nin na til cyakil yi na iban.
- 22 Yi e' mal nak, ite'n yi chiya'pl na tzan tan cu'se'n pa'tx xchiwutz. Ej, nin ite'n yi quil yi na chijuch, ite'n i'a'tz na tzan tan chic'alche'n cu'n.
- 23 Tan paj yi qui na oc jun yol te chiwi', e' te'n na chitzan tan joyle'n quimichil. Ej, nin xchitz'ake' yi quitz'ajbil tan paj yi chiya'pl.

6

Cobox ajtza'kl tan qui kaxcone'n tetz pyador

- 1 I bin jalu', ax wok jun c'olój witz'un, quil tzcujij tan itoque'n tetz pyador jun itamiw, nka alchok scyetz yi qui itajske'n wutz.
- 2 Na ko ya'tz tziban, axte'n wok na cxtzan tan cu'se'n tramp tziwutz, nin axte'n wok tziyoje' itib pres tan yi iyol yi na isuk.
- 3 Ej nin tan tele'n jun yaj liwr tk'ab yi jun ila'tz, tajwe'n tan bnol yi xtxolbile'j: Ba'n ltocsaj tib juy, nin ba'n lben lajke'l tan joyle'n puntil tan jakle'n pawor tetz yi tamiwa'tz, tan joyol junt puntil, nka tan joyol junt pyador tetz xel.
- 4 Ko ya'tz tziban, ba'n tcu'n quil tzich'iw cu'n junt rat, ma na quibene'nk lajke'l tan joyle'n puntil tan itele'n liwr tk'ab yi jun aj tx'ok'be'na'tz.
- 5 Quitele'nk bin ojk, chi na ban jun masat nka jun ch'u'l yi na el ojk xchiwutz yi e' aj txuquinl.

Cobox xtxolbil scyetz yi e' cy'aj

- 6 Ma ax wok itetz yi ax wok cy'aj, jaxlen quen wok tan chixmaye'n yi e' tal snicy. Tunlen quen wok tan chixmaye'n nin a'woken yi chichusu'n ita'n yi xe'n na chiban cyetz.
- 7 Na yi e' cyetz qui'c jun ajcaw squibaj tan chicawe'n yi mbi i' il tajwe'n tan chibnol.
- 8 Poro yi e' cyetz chin list nin e', na yi na opon tiempil tetz e'chk cosech, na cho'c tan molche'n, nin tan colche'n cyen chiwa'. Ej, nin tul yi tiemp tetz cresum qui na chiquim tan we'j.
- 9 Cha'stzun te, yi ax wok yi chin cy'aj nin ax wok, elk iwatl nin qui't cxuje' mas. Ma na c'asoken yi itajtza'kl.

- 10 Na ko ntin na cxwit, nin ko tu na xnakca'p tu' wok tan watl, nin yi ko nternin na inuc' cu'n itib tan watl,
 11 tz'ul yi me'ba'il tziwutz, nin tz'ocpon tan iwi'tze'n cu'n, chi na ban jun alk'om yi cy'a'n ma'cl ta'n.*

Yi ħe'n cu'n quitane'n yi e' mal nak

- 12 I bin jalu', yi e' mal wunak scyuch' yi e' yi jalcunin na ben chiwi' te e'chk takle'n cachi', ya'stzun yi e' yi ntin txole'n e'chk txolbil cya'n yi nk'e'tz bintzi.
 13 Na yi e'a'tz na chiyut'luj chiwutz tetz junt tan talche'n yi apart chitxumu'n swutz yi na chitzan tan talche'n. Ej, nin ncha'tz na xcon quikan cya'n tu chik'ab tan ħchajle'n junt wunak ewun cu'n.
 14 Yi cyetz cyajta'kl chin ploj nin. Na ntin na chitzan tan txumle'n e'chk takle'n cachi', nin ntin oyintzi' na chitxum.
 15 Cha'stzun te, qui cunin tz'icy' scyetz yil tz'opon oril yi tajwe'n tan chixite'n junawes. Jalt cuntunin chinach yil tz'ul tzaj yi sotzaj c'u'lal ħchiwutz. Na cho'n cu'n sbne' yil tz'ul tzaj chi yi na lit'ne' yi kawutz. Ej, nin qui'ct cuybil chipaj yi e'a'tz sbne'.

Yi e'chk takle'n yi wi'nin na chi'ch c'u'l Kataj Ryos te'j

- 16 Ma jalu', at kak nka juk txolbil yi wi'nin na chi'ch c'u'l Ryos te'j. Ej nin i'tz yi je'j:
 17 Yi e' yi na cyocsaj quib nim,
 yi e' yi na cyal e'chk la'jil,
 yi e' yi na cho'c tan chibiyle'n yi e' tal prow yi qui'c cyetz quil,
 18 yi e' yi na cho'c tan txumle'n tan banle'n e'chk takle'n cachi',
 yi e' yi na cyojkel nin tan banle'n e'chk takle'n yi qui na pek' Ryos te'j,
 19 yi e' yi na cyak' quib tetz stiw te jun txolbil yi nk'e'tz bintzi,
 yi e' yi ntin na chitzan tan joyle'n oyintzi' scyuch' chinajal tu yi cyajwutz.

Yi ħchojo'nil yi xna'ni'n tu yi yaji'n

- 20 I bin jalu', ax wok jun c'oloj witz'un, ulk tx'akx tic'u'l yi ca'wl tu yi chusu'n yi cyalnak itaj itxu' tzitetz.
 21 Chin tajwe'n cunin yil tz'a'tij yi e'chk balaj txolbila'tz te italma',† nin quil tzitzakplen.
 22 Na ko ya'tz tziban wok, xcyek yi e'chk balaj ajtza'kla'tz tan icolche'n yil cxe'l wok tan pyaj. Ncha'tz yil cxwit wok tz'ocpon tan iq'uicy'le'n. Ej, nin chin tzatzin cunin ltz'elt iwatl na ntin e'chk balaj chusu'na'tz na itxum wok.
 23 Jun cu'n yol, yi e'chk ca'wla'tz tu yi e'chk balaj chusu'na'tz ni'cu'n tane'n chi jun txekbil yi na txekun. Na yi e'chk makbil kawutza'tz tu yi e'chk balaj ajtza'kla'tz, i'tz yi puntil tan kacambal jun balaj kutz'ajbil‡ tzone'j wuxtx'otx'.
 24 Xcyek yi txolbila'tz tan icolche'n ħchik'ab yi e' xna'n yi ntin na chijoy puntil tan ipo'tze'n. Na xcyek yi balaj ajtza'kla'tz tan icolche'n tan qui bene'n iwi' te ħchi'alil chijilon yi e' xna'n yi e' wi'tz bnol tetz.
 25 Ncha'tz or tzitil, quil tz'el nin italma' te yi yubil yi jun xna'na'tz. Ej, nin or tzitil, quil tzitak' itib ħchik'ab tan tu' yi na tze'en chiwutz.
 26 Jun xna'n yi wi'tz bnol tetz ntin na joy yi tetz wa', ma yi xna'n yi jopol wutzaj na joy cyakil yi me'bi'l jun yaj yi ric.
 27 Alchok scyetz yil sk'ale'n jun txob txak'ak', jun cu'n stz'e'ok yi be'ch tetz.
 28 Ej nin alchok scyetz yil xon wi txak'ak', jun cu'n stz'e'ok yi tkan.
 29 Ncha'tz alchok scyetz yil switbej tib tuch' jun xna'n yi at chmil, jun cu'n tz'ul caws.
 30 ¿Qui pe' na bajij chi'ch c'u'lal te'j jun alk'om yi ntin na alk'ij tan paj yi na quim tan we'j?

* 6:11 Pr 24:33-34. † 6:21 Pr 1:8-9. ‡ 6:23 Sal 119:105.

- 31 Jun cu'n yol na bajij chi'ch c'u'lal te'j. Poro kol tx'amxij yi jun alk'oma'tz, chin tajwe'n cunin yil xchoj juk tir yi e'chk takle'n yi ntalk'aj. Ej nin ko qui'c pu'k, chin tajwe'n cunin yil sc'ay nin cyakil yi at tuch' tan xchojle'n yi e'chk takle'n yi ntalk'aj.
- 32 Chin yab nin chitxumu'n yi e' aj yajinl tu yi e' aj xna'ninl, na cyakil yi e'a'tz, e' te'n na chipo'tzaj quib squibil quib.
- 33 Ncha'tz yi e'a'tz xchitije' wi'nin buchbil cyetz, nin xchijislok. Nin qui'c rmeril yi nink chixcye' tan xite'n yi yolbil cyetz, tu chitx'ix.
- 34 Na jun yaj yi wi'nin na chi'ch c'u'l tan paj yi ja tak' tib yi txkel tetz junt, ni'cu'n i' tu k'ak'. Na yil tz'opon oril tan ticy'sal c'u'l te'j, quil scuy i' paj yi yaj yi mmo'c tan xconse'n yi txkel.
- 35 Quil scuy paj jun, mpe nink cu' wutz tetz. Quil tz'aj cun tzaj yi xtxumu'n, mpe nink tz'oylij wi'nin takle'n tetz.

7

Yi e'chk ajtza'kl yi na xcon tan jun xna'n tan suble'n jun yaj

- 1 Ax wok jun c'oloy witz'un, chin tajwe'n cunin tan ibnol tane'n yi inyol, nin nach wok cu'n yi e'chk inca'wl.
- 2 Nque'n wok c'ulutxum jak' inca'wl, nin ban wok tane'n yi e'chk inchusu'n. Q'uicy'lej wok chi na iq'uicy'lej yi ni'il iwutz, bantz icambal yi itz'ajbil yi quinin bajsbe'n tetz.
- 3 C'al wok quen yi e'chk xtxolbila'tz te italma', nin tajwe'n yil tz'a'tij le ina'chl.
- 4 Pek'en wok te yi e'chk balaj ajtza'kla'tz chi ik itanub tane'n. Nin yi e'chk balaj txumu'n chi ik itajwutz tane'n.
- 5 Na kol tz'a'tij yi e'chk xtxolbila'tz le itxumu'n, xcyek tan icolche'n xchik'ab yi e' xna'n yi e' jopol wutzaj, nin xchik'ab yi e' wi'tz bnol tetz yi chin putzpuy* nin yi chijilon.
- 6 Ma jalu', je jun xtxolbil yi na waj lwal tzitetz: "At jun tir yi cho'n na chin xmayin len le wentanu'il yi inca'l.
- 7 Ej nin ja che' wil cobox xicy yintaxk ul cyajtza'kl yi na chixon tbe'. Poro at jun scyeri e'a'tz yi na tzan tan xtxumle'n e'chk takle'n cachi'.
- 8 Na te yi mpon i' xchicy be', ja xo'lbej junt be' yi sbej nin na opon te ca'l jun xna'n yi jopol wutzaj.
- 9 Maymuj tcuntu' na xon yi jun xicya'tz na oque'n atit tz'o'tz.
- 10 Ej, nin te yi txant tan topone'n yi jun xicya'tz te ca'l yi xna'n, nin el tzaj yi xna'na'tz tan c'ulche'n. Chin weko'n nin tib chi jun wi'tz bnol tetz. Wi'nin tzun stze'ene'n yi wutz chi na tze'en yi wutz jun wi'tz bnol tetz.
- 11 Yi jun xna'na'tz jalcunin na xcy'e' tan xtxumle'n e'chk takle'n cachi', na qui na xtx'aj yi at cuntu'k i' xe ca'l.
- 12 Ma na tu na xon tunin i'-tz lakak be' nka tc'a'ybil, nin lakak e'chk xchicy be'. Nter nin na tzan tan joyle'n puntil tan po'tze'n alchok scyetz yil tz'icy' cu'ntz.
- 13 Ej, i tzun yi chic'ulul quib yi jun xna'na'tz tu yi xicy, lajke'l nin bene'n i' tan k'ale'n tzaj yi xicy nin baj stz'ubul yi stzi'. Nin quinin tx'ixwij tan yol tetz. Je yol i'e'j:
- 14 "Yi in wetz ja insuk intx'ixwatz tan imbansal wib tu karyosil. Ej, nin jalu' ja ne'l cu'n te'j yi suki'nt wa'n.
- 15 Cha'stzun te, ja ne'l tzaj tan ajoyle'n, na wi'nin na c'xjoyon swetz. Ma jalu', ja c'xjal wa'n.
- 16 Nin tan yi tzatzin yi atin cu'nt ja je' inlit'ul jun chum balaj xno'kl tibaj yi insoc yi lino cu'n yi cho'n na saj Egipto.
- 17 Nin ja oc balaj perfum wa'n te'j, yi i'tz mirra, áloe tu canel yi chin c'o'c nin.
- 18 Or bin awetz, kawitbej kib tzawuch'. Katzatzink jun, kabne' yi kajbil jalen yil tz'ul skil.
- 19 Na yi wuchmil qui'c i' at. Ja ben i' te jun pyaj joylaj.

* 7:5 Pr 2:16.

- 20 Quil tz'ul chan, na ja ben tcy'al nim pwok. Quil tz'ul chan i' jalen yil bi'xin yi xaw," chij yi jun xna'na'tz bantz tetz yi xicy.
- 21 I bin jalu', yi jun xna'na'tz ja xcy'e' tan tocse'n c'u'l yi xicy tan tu' yi ch'inch'uj nin tunin i' te'j, nin tan yi xchi'al yi jilon.
- 22 Ej, nin yi xicy, ja xom i' te yi tajtza'kl yi jun xna'na'tz, nin ja xomnin wutz coc chi na ban yi na ben jutu'n jun mam wacx tan cwe'n biyij, nka chi na ban jun masat yi na cu' tul tramp,
- 23 nin na lo'on yi talma' tan jun chin flech. Ej, nin cho'n cu'n sbne' chi na ban jun tal ch'u'l yi na c'oxnin tib tul jun c'ach. Na qui na pujx ta'n ko sotzel wutz sbne'.
- 24 Cha'stzun te, ax wok jun c'olaj witz'un, bit wok, nin nque'n wok il tan xtxumle'n yi inyol.
- 25 Xomi'ch nin itxumu'n te yi xtxumu'n yi jun jilwutz xna'na'tz. Jun cu'n yol cctx'akxok wok kol xomnin yi itajtza'kl scye'j.
- 26 Na yi e' yi na chixom nin scye'j yi jun jilwutz xna'na'tz sotzel chiwutz sbne'. Nimix cunin yaj chisotz tan paj yi jun ajtza'kla'tz.
- 27 Na yi e' yi na chixon tul yi be' yi na opon te chica'l yi jun jilwutz xna'na'tz, ni'cu'ntz chi yi najk chixon tul yi be' yi na opon te yi quimichil.

8

X'e'n tane'n yi balaj ajtza'kl

- 1 Yi balaj ajtza'kl na tzan tan kamoxe'n. Yi juna'tz, yi puntil cu'n na txumun, na xch'in tzaj sketz.
- 2 Na tzan i' tan xtxole'n yi balaj chusu'n wi'ak e'chk ju'wutz, nin kale na c'ulwit tib e'chk be'.
- 3 Nin na tzan tan xtxole'n lakak lmak be' kale na chixone't wi'nin wunak.* Nin je na tale'j:
- 4 "I bin jalu', yi inyole'j i'tz tetz itetz, ax wok jun c'olaj jilwutz wunak.
- 5 I'tz tetz itetz, yi ax wok yi ajnak tzaj yi itxumu'n. Nin i'tz tetz itetz yi ax wok yi chin tze'tzuj nin itxumu'n. Nque'n bin wok il tan tbite'n bantz jale'n itajtza'kl.
- 6 Nque'n wok il tan xtxumle'n yi yol yi swale' nin tzitetz. I'tz e'chk takle'n yi chin tajwe'n cunin tan kabnol tane'n.
- 7 Na cyakil yi swale' nin tzitetz i'tz yi mero bintzi, na yi in wetz qui wajske'n yi tzinjal cu'n wiwak'.
- 8 Nin cyakil yi yol yi na el le intzi' chin tz'aknak cunin. Siquier atk mu'x tal tx'otx' te chinjilon.
- 9 Ej, nin cyakil yi e' yi at balaj cyajtza'kl, yi e' yi ba'n na el chitxum tetz yi inchusu'n, chin clar cunin yi chinjilon xchiwutz. Cya'l jun yi nink jal mu'x paltil yi inchusu'n ta'n.
- 10 Na yi e'a'tz, qui na chitzan tan xtxumle'n tan chicambal sakal tu oro, ma na ntin na el cyalma' te yi weri inchusu'n, bantz jale'n balaj cyajtza'kl."
- 11 Jun cu'n yol yi e'chk balaj ajtza'kla'tz, mas tcu'n balaj swutz yi e'chk balaj c'ub yi wi'nin jamel, mpe ik yi e'chk takle'n yi na el cyalma' cyakil wunak te'j tan chicambal, nk'e'tz ni'cu'n tu yi e'chk balaj ajtza'kla'tz yi na wak' wetz.
- 12 "Yi in wetz, in yi balaj ajtza'kl, nter nin na ke'l na ko'c tu yi balaj txumu'n. Nin na a'w xtxa'le'n e'chk balaj ajtza'kla'tz wa'n.
- 13 Na yi tak'le'n k'ej Kajcaw yi kaRyosil na xchaj yi na chi'ch kac'u'l te yi e'chk takle'n cachi'. Yi in wetz wi'nin na chi'ch inc'u'l scye'j yi e' yi na cyocsaj quib nim tu cyajtza'kl; nin wi'nin na chi'ch inc'u'l scye'j yi e' yi wi'nin na chicyakax mak'max. Nin wi'nin na chi'ch inc'u'l scye'j yi e' yi chin juntlen nin cyajtza'kl, yi e' yi ntin la'jil na chiyol.

* 8:3 Pr 1:20-21.

- 14 Ntin cu'n swe'j na jale't balaj ajtza'kl, nin ntin cu'n in na imban tane'n yi e'chk balaj xtxolbila'tz.
- 15 Tan in na chicawune't yi e' balaj rey. Nin in na ak'on cyajtza'kl yi e' wi'tz ajcaw tan pujle'n xtisya'.
- 16 In na ak'on cyajtza'kl yi e' wi'tz ajcaw tetz tnum tan cawu'n. Nin na wak' ajtza'kl scyetz yi e' bajxoma'tz tan tak'le'n caws jun.
- 17 Wi'nin na chimpek' scye'j yi e' yi na chipek' swe'j. Ej, nin na chinjal cyak'un yi e' yi na cho'c tan injoyle'n.
- 18 Cho'n at cyakil jilwutz me'bi'l swuch'. Nin cho'n na jal k'ej jun yaj swuch'. Na jal wi'nin chik'ej yi e' yi na chixom swe'j, nin na jal wi'nin chime'bi'l.
- 19 Cyakil yi e'chk takle'n yi na wak' wetz, mas tcu'n balaj swutz yi mero oro yi wi'nin jamel. Cyakil yi e'chk takle'n yi na chintzan tan suke'n, at mas walor swutz yi sakal yi wi'nin jamel.
- 20 Yi in wetz, in yi be' yi jicyuch te'j. Cyakil yi na imban i'tz tz'aknak cu'n.
- 21 Na wak' imbanl squibaj cyakil yi e' yi na chixom swe'j. Nin na wak' chime'bi'l yi e' yi na chipek' swe'j.
- 22 "Yi in wetz atin nintz te Jehová le xe'tzibil tzaj, atin nintz yi ntaxk oc i' tan banle'n yi e'chk takle'n yi at jalu'.
- 23 Ja chinxcon le xe'tzibil tzaj, na atin nin westz sajle'n tunintz yi ntaxk bnix yi munte'j.
- 24 Atin nintz te yi ntaxk bnix yi mar, nin te yi ntaxk bnix jun tzanla', nka jun bo'm.
- 25 Te yi ntaxk bnix yi e'chk ju'wtz tu yi e'chk wi'wtz, atin nin westz.
- 26 Te yi ntaxk cu' xe'tzibil yi tx'otx', nin te yi ntaxk jal e'chk joco'j, nin yi ntaxk bnix yi puklaj, atin nin westz.
- 27 Yi toque'n Kajcaw yi kaRyosil tan banle'n yi tcya'j, atin nin westz.
- 28 Te yi bnixe'n yi e'chk sbak' tcya'j, nin te yi bnixe'n yi e'chk tzanla' yi na opon te yi mar, atin nin westz.
- 29 Nin te yi cawune'n i' te yi mar tan qui tele'n tzaj tul yi cu'lbil, nin yi cwe'n xe'tzibil yi munt ta'n,† atin nin westz.
- 30 Yi bnixe'n yi e'chk takle'na'tz ta'n, atin nin westz xlaj i'. Nin wi'nin na tzatzin i' swe'j. Ej nin in jun tan banle'n yi e'chk takle'na'tz.
- 31 Yi bnixe'n yi munt, wi'nin na chintzatzin te'j. Ncha'tz yi chijale'n wunak‡ ja tak' mas tzatzin tetz wetz.
- 32 "I bin jalu', ax wok jun c'oloj witz'un, bit wok tzaj yi inyol nin xomen wok te'j. Ban wok bin tane'n yi inchusu'n, nin cxtzatzink wok.
- 33 Nque'n bin wok il tan xtxumle'n yi inchusu'n, nin quil tziĕkanslen itib te yi e'chk balaj ajtza'kl.
- 34 Ba'n cyeri yi e' yi na quibit yi inyol, yi e' yi cyakil nin k'ej na chitzan tan inch'iwe'n stzi puertil yi inca'l.
- 35 Na cyakil yi e' yi na chinjal cya'n, na jal yi quitz'ajbil cya'n. Nin sjalok banl Kataj squibaj.
- 36 Poro cyakil yi e' yi na chijatx len quib swe'j, sotzel chiwutz cyera'tz sbne'. Na ko at jun yi na chi'ch c'u'l swe'j, na elepont yi na el talma' te yi quimichil."

9

Yi jatxbil xo'lyi balaj ajtza'kl tu yi cachi'

- 1 Yi jun yi na bi'aj Balaj Ajtza'kl ja bnix yi tetz ca'l ta'n, nin ja bnix juk tkan yi ca'la'tz ta'n tetz yubel.
- 2 Yi bnixe'n yi ca'l, ja chiquim cobox wacĕ ta'n tan banle'n jun chin balaj wa'a'n, nin ja bnix balaj win ta'n, nin ja je' tk'ol wi mes.

† 8:29 Job 38:8-11; Sal 104:6-9; Jer 5:22. ‡ 8:31 Job 28:23-27.

- ³ Ej nin yi wi't bnixe'n cyakil, ja che' ben xchakol yi e' xchakum wi'ak yi e'chk ama'l yi nim wutz tkan tetz tnum tan chichakle'n tzaj yi e' wunak. I tzun cyaltz:
- ⁴ “Ax wok jun c'oloy wunak yi qui na a'w xconse'n itajtza'kl ita'n, quisaje'nk.
- ⁵ Quisaje'nk tan wa'a'n te yi jun balaj waj yi ja bnix tan yi jun yi na bi'aj Balaj Ajtza'kl, nin tan uc'a'e'n te yi balaj win yi i' banol tetz.
- ⁶ Cyajk cyen yi e'chk yab ajtza'kla'tz ita'n, bantz icambal yi itz'ajbil. Joy wok puntil tan ixome'n te yi balaj ajtza'kl.”
- ⁷ Quil cxo'c wok tan tak'le'n cyajtza'kl yi e' tzolol yol nka yi e' mal nak, na ntin xchi'chok chic'u'l tzite'j. Poro kol cxo'c wok tan makle'n wutz jun yaj yi at tajtza'kl tyoxink tzitetz, nin stk'e' ik'ej.
- ⁸ Ncha'tz kol cxo'c wok tan tak'le'n tajtza'kl jun yi chin juntlen nin yi tajtza'kl, quil stocsaj, na ntin xchi'chok c'u'l tzite'j. Poro kol cxo'c tan tak'le'n tajtza'kl jun yi at balaj xtxumu'n, spek'ok yi juna'tz tzite'j.
- ⁹ Kol tzitak' tajtza'kl jun yi at balaj xtxumu'n sjalok mas tajtza'kl, na kol ko'c tan xchusle'n jun balaj yaj, sjalok mas tetz tajtza'kla'tz.
- ¹⁰ Ko na itaj ljal itajtza'kl chin tajwe'n cunin yil tzitek xchi' Ryos.* Ej nin kol tz'el itxum tetz yi tajbil yi jun yi chin xan nin, sjalok itxumu'n.
- ¹¹ Tan tu' yi balaj ajtza'kl na ben xkon yi tiemp jun, nin stz'a'tok mas tiemp wuxtx'otx'.
- ¹² Yi ko na xcon yi balaj ajtza'kl tan jun, sjamelank tetz i'. Poro ko contr i' te yi balaj ajtza'kl, i' te'n stijonk yi q'uixc'uj.
- ¹³ Yi ya'bl ajtza'kl, ni'cu'n tu jun xna'n yi chac'l yol, yi at tul tz'o'tz wutzil, yi qui'c tajtza'kl.
- ¹⁴ C'olchij wi chem stzi puertil yi ca'l yi at tnum.
- ¹⁵ Nin na oc tan chimoxe'n tzaj cyakil yi e' yi na chixom te yi balaj ajtza'kl.
- ¹⁶ I tzun na taltz scyetz: “Ax wok xicy yi txe'n jal mas itajtza'kl, quisaje'nk swe'j tan tbite'n inyol.
- ¹⁷ ¿Qui pe na el itxum tetz yi yol yi na a'lchij yi mas tijle'n tcu'n yi a' yi na kalk'aj swutz yi ketz yi na kuc'aj nin?† Nin mas tijle'n yi pam yi ewun cu'n na baj kak'un swutz yi pam yi na baj ka'n xe kanajbil,” stzun yi xna'na'tz tan chipo'tze'n yi e' yaj.
- ¹⁸ Poro cyakil yi e' wunak yi na chixom te yi tajtza'kl yi jun xna'na'tz, qui na el chitxum tetz yi ko cy'a'n quimichil ta'n.‡ Na cyakil yi e' yi ja chiban tane'n yi tetz tajbil sotzel chiwutz sbne'.

10

Yi e'chk ajtza'kl yi talnak Salomón yi rey

- ¹ Jun cy'ajol yi at tajtza'kl, na tak' tzatzin scyetz yi e' taj xtxu', poro jun cy'ajol yi tze'tzuj te talma', wi'nin na tak' bis* scyetz.
- ² Cyakil yi me'bi'l yi na jal ewun cuntu' chi jun alak' tane'n, qui'c xtxicbaj sketz, poro ko penin sk'il kak'uj tan xtx'acle'n kame'bi'l, jun cu'n yol swutzink nin nk'e'tz sotzel kawutz te'j.†
- ³ Quil tak' Kataj Ryos ama'l tan chiquime'n yi e' balaj tan we'j. Poro yi e' mal nak, ilenin stk'e' i' we'j scyetz.‡
- ⁴ Yi e' yi qui na chak'uj, na cho'c tetz me'ba', ma yi e' c'asc'uj, na jal chime'bi'l.
- ⁵ Jun cy'ajol yi na oc il tan je'se'n yi cosech yi na k'anax, na elepont yi at tajtza'kl. Ma yi jun yi qui na oc il tan je'se'n, wi'nin na tak' tx'ixwil tetz yi taj xtxu'.
- ⁶ At wi'nin banl talma' Kajcaw squibaj yi e' balaj nak, ma yi e' mal nak na chisotz tulak e'chk biyo'n yi na bajij.

* **9:10** Job 28:28; Sal 111:10; Pr 1:7. † **9:17** Pr 5:15-16. ‡ **9:18** Pr 2:17-18; 5:5; 7:18-23, 27. * **10:1** Pr 15:20.

† **10:2** Pr 11:4. ‡ **10:3** Sal 34:10.

- 7 Jun yi at balajil, mpe skenk quim, ilenin sna'wsok yi tetz bi'. Poro jun yaj yi chin juntlen nin i', chin tx'ixwil nin yi yolbil tetz na ban cyen.
- 8 Yi e' yi at cyajtza'kl na quibit yi e'chk ca'wl yi na a'lchij scyetz, poro yi e' yi chin tze'tzuj nin chitxumu'n yi tu na chiwolne' tu', xchilo'onk chan cyera'tz.
- 9 Yi e' yi jicyuch te'j cyajtza'kl qui na chibisun tan jun e'chk takle'n, ma yi e' yi na chijuch quil xchilo'onk cyera'tz.
- 10 Yi e' yi na chiyut'luj chiwutz tan xchajle'n yi cob wi' yi chijilon na chixcy'e' tan tocse'n k'a'kl oyintzi'. Nin yi e' yi ch'inch'uj nin tunin e' tan yolche'n yi e'chk takle'n yi qui'c xtxolbil, e' te'n na chipo'tzaj quib.
- 11 Yi jilon jun balaj nak ni'cu'n tu jun balaj a' yi na mulk'ine'l tzaj. Ma yi jilon jun mal nak na xcy'e' tan bense'n tul il.
- 12 Tan chi'ch c'u'lal na jal wi'nin oyintzi'. Poro ko at lok' ib, na xcy'e' tan cuyle'n paj junt. §
- 13 Yi e' yi at balaj cyajtza'kl, ntin balaj yol na chiyol. Poro yi e' yi qui na chitxum yi chiyol, tajwe'n tz'oc tz'u'm scye'j.
- 14 Yi e' yi at balaj cyajtza'kl qui na cyal cyakil yi xtxolbil yi na el chitxum tetz. Ma yi e' yi chin tze'tzuj nin chitxumu'n, tu na chiwolne' tu' tan talche'n cyakil yi xtxolbil, nin tan yi jun ajtza'kla'tz e' te'n na chitz'e'saj quib.
- 15 Yi chime'bi'l yi e' ric na xcon tan chicolche'n, ma yi e' me'ba', na chiben tul il tan paj yi qui'c chibambil.
- 16 Yi chichojo'n yi e' yi na chiban yi e'chk takle'n balaj i'tz yi itz'ajbil, ma yi e' mal nak na chicambaj il c'ol.
- 17 Yi e' yi na chixom te yi balaj ajtza'kl na chixon tul yi be' yi na tak' itz'ajbil, ma yi e' yi qui na chixom te yi balaj ajtza'kl na chixon tul yi be' yi na tak' quimichil.
- 18 Yi e' la'j na cho'c tan tewe'n yi chi'ch c'u'lal yi cy'a'n cya'n, nin yi e' yi qui'c cyajtza'kl, na cho'c tan xchaq'ue'n yol.
- 19 Or kil ko wi'nin kajilon, na txo'l yi jun c'oloy yola'tz ilenin na el tzaj jun yol yi sjalok kil ta'n. Poro ko toque'n cu'n kajilon na elepont yi at balaj kajtza'kl.
- 20 Yi e'chk yol yi na el tzaj le stzi' jun balaj yaj, ni'cu'n tu jun jilwutz sakal yi qui'c mu'x paltil, nin wi'nin walor. Poro yi cyajtza'kl yi e' mal nak qui'c mu'x xac.
- 21 Yi yol jun yaj yi at balaj tajtza'kl na xcy'e' tan quich'eye'n wi'nin wunak. Poro yi e' yi chin tze'tzuj nin chitxumu'n, e' te'n na chipo'tzaj quib squibil quib tan paj yi qui na chitxum bajx yi mbi na chiyol.
- 22 Tan tu' banl talma' Kataj na jal kariquil, nin qui xomij bis te'j.
- 23 Na tak' tzatzin scyetz yi e' yi tze'tzuj chitxumu'n yi na chiban e'chk takle'n cachi'. Poro yi e' yi at cyajtza'kl, wi'nin na chitzatzin te e'chk balaj ajtza'kl.
- 24 Yi e'chk takle'n yi tu na chixob tu' yi e' mal nak tetz, icunin tzun i'a's na bajij scye'j. Ma yi e' yi at balaj cyajtza'kl, stz'ak'lok scyetz yi mbi na el cyalma' te'j.
- 25 Yi na icy' jun chin salchcam na che' tcy'aj nin yi e' mal nak, poro yi e' balaj, qui'c na bajij scye'j. Txiclche' nin cyera'tz tetz ben k'ej ben sak.
- 26 Chi na ch'onax ke' tan vinagre, nin chi na ch'onax kawutz tan sib, ni'cu'n na nach jun patrón, yi chin cy'aj nin yi xchakum.
- 27 Mben xkon katiemp kol kek xchi' Kataj Ryos. Poro quil ben xkon chitiemp yi e' mal nak.
- 28 Yi na tzan jun balaj yaj tan xch'iwe'n, i'tz jun chin tzatzin tetz ben k'ej ben sak. Ma yi na el cyalma' yi e' mal nak te'j, ni'cu'n tu jun sbak' yi jalcu'n na el xit tcya'j.
- 29 Yi Kataj Ryos na oc tan chicolche'n yi e' yi na chiban e'chk takle'n balaj. Ma yi e' yi na chiban e'chk takle'n cachi' na oc tan chibiyle'n.
- 30 Yi e' balaj yaj quil chije' tzotp cyera'tz, poro yi e' mal nak quil cha'tij wuxtx'otx'.

- 31 Jun balaj yaj na yol e'chk balaj ajtza'kl,* ma yi e' mal nak ntin e'chk yab yol na el le chitzi'. Yi e'a's tz'elpon kuxij cyak'.
- 32 Jun balaj yaj na xcon putzpuy yol ta'n. Poro yi e' mal nak na xcon yol cya'n yi chin juntlen nin.

11

- 1 Na chi'ch c'u'l Kataj Ryos scye'j yi e' wunak yi na xcon p̄xu'bil cya'n yi nk'e'tz tz'aknak cu'n. Poro wi'nin na tzatzin scye'j yi e' yi na xcon p̄xu'bil cya'n yi tz'aknak cu'n.*
- 2 Yi e' yi na cyocsaj quib nim, tz'elpon chitx'ix. Ma yi e' yi na cyocsaj quib juy,† ya'stzun yi e' yi at balaj cyajtza'kl.
- 3 Yi e' yi jicyuch te'j cyajtza'kl, ite'n nin yi cyajtza'kla'tz tz'ocpon tan quich'eye'n. Ma yi e' yi nk'e'tz jicyuch te'j cyajtza'kl, ite'n nin cyajtza'kla'tz tz'ocpon tan contri'n scye'j.
- 4 Quil xcye' yi me'bi'l jun tan colche'n yil tz'ul yi k'ejlal yil je lajpuj wi' Ryos scye'j yi e' pajol ca'wl. Poro ko jicyuch te'j tajtza'kl jun, xconk tan colche'n tk'ab quimichil.‡
- 5 Yi balaj tajtza'kl jun yi tz'aknak cu'n, xconk tan nicy'se'n yi be' i' swutz. Poro yi e' yi qui na cyek x̄chi' Ryos chijepon trimp tan yi cyetz cyajtza'kl cachi'.
- 6 Yi balajil jun yaj yi jicyuch te'j tajtza'kl, xconk tan qui bene'n tul il. Ma yi e' yi x̄kan tzaj nin na cyaj, e' te'n na chiben tk'ab yi e'chk takle'n cachi' yi na chitzan tan xtxumle'n.
- 7 Yi na quim jun mal nak, tircu'n yi na el nin talma' te'j na sotez. Ncha'tz na sotez cyakil yi e'chk takle'n yi wutz nin te'j.
- 8 Ryos na oc tan quich'eye'n yi e' balaj tan cyele'n tzaj tk'ab yi sotzaj c'u'lal. Poro na che' pit nin i' yi e' mal nak tul il.
- 9 Yi e' yi qui'c cyetz chiryosil na chixcye' tan chipo'tze'n yi e' mas wunak tan chijilon. Poro x̄chicloxok tan yi chitxumu'n yi e' balaj nak.
- 10 Yi na chiwutzin yi e' balaj wunak, na tak' tzatzin scyetz yi e' mas wunak. Ma yi na chisotez yi e' mal nak, wi'nin na chitzatzin yi e' mas wunak ta'n.
- 11 Ko at banl Kataj squibaj yi e' balaj, na jal k'ej yi cyetz chitanum. Poro tan paj yi juntlen nin cyajtza'kl yi e' mal nak, na xit yi cyetz chitanum.
- 12 Yi e' yi qui'c mas chitxumu'n, na cho'c tan yolche'n yi e'chk takle'n yi na chiban yi cyamiw. Poro yi e' yi at cyajtza'kl qui na chijilon te'j.
- 13 Yi e' chac'l yol qui na cyew cu'n yi e'chk takle'n yi na bajij. Poro yi e' yi ba'n k'uke' kac'u'l scye'j, qui na cho'c tan yolche'n yi e'chk takle'n yi na bajij.
- 14 Ko quibe' balaj bajxom tul jun tnum, na el cu'n yi tnum swutz. Poro na tx'acon jun tnum ko at wi'nin ak'ol balaj ajtza'kl.§
- 15 Sotezok chic'u'l yi e' yi na cho'c tetz pyador junt. Poro yi e' yi qui na chic'ul tan cyoque'n tetz pyador junt, tzatzin cu'n na icy' jujun k'ej cyak'un.
- 16 Yi e' xna'n yi chum balaj nin cyajtza'kl, stz'ak'lok cyetz chik'eja'tz. Nin yi e' yaj yi na chipit quib tan chicambal yi cyetz cyajbil, sjalok cya'n.
- 17 Yi e' yi na el to'kl chic'u'l scye'j yi e' yi at tajwe'n scyetz, e' te'n na chitzan tan banle'n ba'n squibil quib. Poro yi e' yi qui na el to'kl chic'u'l te' junt, e' te'n na chipo'tzaj quib.
- 18 At na bant cu'n, yi e' mal nak na chitx'ac wi'nin pwok, poro qui'c na tak' scyetz. Ma yi e' yi jicyuch te'j cyajtza'kl, na jamelan cyakil yi na chitx'ac.
- 19 Yi e' yi na el cyalma' tan chibnol tane'n yi e'chk takle'n balaj, na jal yi itz'ajbil cya'n. Poro yi e' yi na el cyalma' tan chibnol yi e'chk takle'n cachi', na jal yi quimichil cyak'un.

* 10:31 Sal 37:30. * 11:1 Lv 19:35-36; Dt 25:13-16; Pr 20:10, 23; Am 8:5. † 11:2 Pr 13:10. ‡ 11:4 Pr 10:2.

§ 11:14 Pr 24:6.

- 20 Yi e' yi chin juntlen nin cyajtza'kl, wi'nin na chi'ch c'u'l Ryos scye'j. Poro wi'nin na pek' i' scye'j yi e' yi jicyuch te'j cyajtza'kl.
- 21 Jun cu'n yol tz'ul chicaws yi e' mal nak. Poro yi e' balaj, chelpon liwr.
- 22 Qui'c na tak' ko chin yube'n nin jun xna'n, yi ko chin juntlen nin tajtza'kl. Na ko ya'tz tane'n, ni'cu'n tzun i'-tz tu jun boch, yi mpe nink cu' jun cotoj uwaj yi oro cu'n skul, qui'c ltak' tetz.
- 23 Cyakil yi e'chk takle'n yi na el cyalma' yi e' balaj te'j, na ak'lij scyetz. Poro cyakil yi e'chk takle'n yi na el cyalma' yi e' mal nak te'j, ntin chi'ch c'u'lal na tak'.
- 24 At e' yi wi'nin na cyak' xch'eybil cyetz yi e' yi at tajwe'n scyetz, poro ilenin na jal mas cyetz chime'bi'l. Ej nin at e' yi ntin na chitzan tan colche'n chime'bi'l, cha'stzun te qui na puc'un.
- 25 Yi e' yi na el to'kl chic'u'l scye'j yi e' me'ba', sjalok chibanl. Na alchok scyetz yil tz'oc tan xch'eye'n junt, sjalok tetz xch'eybil tetz.
- 26 Choapon wunak tan jisle'n jun yaj yi qui na taj sc'ay yi tetz ixi'n, poro scyak'e' k'ej jun yi list tan c'aye'n yi triw yi colij ta'n.
- 27 Alchok scyetz yi na el talma' tan toque'n tetz balaj, sjalok k'ej xchiwutz wunak. Poro alchok scyetz yi na el talma' tan banle'n yi cachi', jun cu'n sjalok ta'n.
- 28 Yi e' yi cho'n k'uklij chic'u'l te chime'bi'l, cho'n cu'n xchibne' chi na ban xak xtze'* yi na cu' jol. Poro yi e' balaj xchixlumink cyera'tz chi na ban jun wi' tze'.
- 29 Ko at jun yi ntin na tzan tan tak'le'n bis o'kl scyetz yi najal, xcyek yi jun ploj ajtza'kla'tz tan xite'n cu'n najal, nin tz'ocpon tera'tz tetz chichakum yi e' yi at balaj cyajtza'kl.
- 30 Alchok scyetz yi na xom te yi e'chk balaj ajtza'kl, scambaj tera'tz yi stz'ajbil, poro alchok scyetz yil biyon tan cambal jun e'chk takle'n, sotzel wutz tera'tz sbne'.
- 31 I bin jalu', ko na tak' Ryos chitz'u'm yi e' balaj tzone'j wuxtx'otx', inin tzun pyor yi e' juchul il,† jun cu'n tz'ul chicaws tan Kataj.

12

- 1 Alchok scyetz yi cuj ta'n yi na oc makle'n wutz, na elepont yi na el talma' te yi balaj ajtza'kl. Poro alchok scyetz yi na chi'ch c'u'l te yi na oc makle'n wutz, na elepont yi qui'c tajtza'kl.
- 2 Stk'e' Kataj Ryos yi banl talma' squibaj yi e' balaj nak, poro stk'e' chicaws cyakil yi e' yi chin juntlen nin yi cyajtza'kl.
- 3 Cyakil yi e'chk takle'n cachi', quil xcy'e' tan quiwse'n jun, poro yi e'chk takle'n balaj, ya'stzun quiwel jun tetz ben k'ej ben sak.
- 4 Jun xna'n yi jicyuch te'j tajtza'kl na tak' k'ej yi chmil, ma yi xna'n yi chin juntlen nin tajtza'kl, na xcy'e' tan telse'n k'ej chmil.
- 5 Yi e' balaj nak, ilenin na cho'c tan xtxumle'n yi balaj, ma yi e' mal nak, ntin na chitzan tan xtxumle'n e'chk takle'n yi chin juntlen nin.
- 6 Cyakil yi e'chk yol yi na el tzaj le chitzi' yi e' mal nak, i'tz jun tramp yi cy'a'n quimichil ta'n, ma yi e'chk yol yi na el tzaj le chitzi' yi e' balaj, na tak' itz'ajbil.
- 7 Yi e' mal nak na chilo'on, nin junawes na el cu'n chinajal swutz, poro yi chinajal yi e' balaj, qui na chisotz cyera'tz.
- 8 Yi e' balaj ilenin na ak'lij chik'ej, xom quen tu' te yi balajil yi cyajtza'kl. Poro yi e' yi chin juntlen nin cyajtza'kl tz'elpon chitx'ix.
- 9 At e' na a'lchij scyetz yi qui'c chixac, poro at cyetz chimos. Mas ba'n tcu'n yi e'a'tz xchiwutz yi e' yi na cyocsaj quib ric, poro siquier atk jun tal wotz' xe chipach.
- 10 Yi e' balaj nak na el chik'ajab te cyawun, poro yi e' mal nak qui na el to'kl chic'u'l scye'j.
- 11 Alchok scyetz yil tz'oc il tan tak'unse'n yi xtx'otx', scambaje' balaj cosech. Poro yi e' yi tu na chipa'ca'p tu', qui'c cyetz cyajtza'kla'tz.

* 11:28 Mc 10:23-25. † 11:31 1P 4:18.

- 12 Yi e'chk takle'n yi na el cyalma' yi e' mal nak te'j, ya'stzun na chibensan tul il. Poro yi e' balaj nak ilenin na chiwutzin cyera'tz.
- 13 Yi e' mal nak ilenin na chipo'tzaj quib tan yi e'chk la'jil yi na chiyol, ma yi e' balaj, ilenin ch'eya'n che' cyera'tz tk'ab yi sotz c'u'lal.
- 14 Skajunal len cu'n skacambaje' yi wutz yi kajilon,* nin skajunal cu'n skacambaje' yi xchojo'nil te cyakil yi ja bnix ka'n.
- 15 Yi e' yi chin tze'tzuj nin chitxumu'n, le wutz cyetz cyajtza'kl yi chum balaj nin cyakil yi na chiban. Ma yi e' yi at balaj cyajtza'kl, ilenin na cyocsaj e'chk balaj ajtza'kl.
- 16 Yi e' yi noque'n chitxumu'n, jalcunin na chicyakax. Ma yi e' yi at balaj cyajtza'kl, qui na cho'c tan xtxumle'n jun e'chk takle'n cachi' yi na bajij scye'j.
- 17 Jun stiw yi tz'aknak cu'n, na tal cyakil yi bintzi, poro jun stiw yi nk'e'tz tz'aknak, na tal e'chk takle'n yi nk'e'tz bintzi.
- 18 At wi'nin wunak na chilo'on yi cyuch' cya'n tan tu' yi chijilon, poro yi chijilon yi e' yi at balaj cyajtza'kl na xcy'e' tan chimayse'n.
- 19 Alchok scyetz yi na yol e'chk takle'n bintzi, mben xkon tetz tiempa'tz. Poro cyakil yi e' la'j, quil tz'ampon tiemp tan cyele'n cu'n swutz.
- 20 Cyakil yi na xtxum jun mal nak, ilenin at la'jil tuch', poro yi e'chk ajtza'kl yi na tak' jun yi at lok' ib tuch', na tak' tzatzin.
- 21 Yi e' yi jicyuch te'j cyajtza'kl, quil chiben cyera'tz tul il, poro yi e' mal nak, junit tir chicopon cyera'tz tk'ab yi e'chk il.
- 22 Wi'nin na chi'ch c'u'l Ryos scye'j yi e' la'j, poro wi'nin na tzatzin i' scye'j yi e' yi na chiban yi e'chk takle'n yi jicyuch te'j.
- 23 Yi e' yi at balaj cyajtza'kl qui na cyocsaj quib nim tu chitxumu'n, poro yi e' yi tze'tzuj chitxumu'n, wi'nin na cyocsaj quib nim tu chiya'pl.
- 24 Yi e' yi chin x'c'atnak nin e' te' yi cyak'un cho'pon tetz ajcaw. Ma yi e' yi chin cy'aj nin e' cho'pon jak' ca'wl junt.
- 25 Yi sotz c'u'lal na xcy'e' tan tak'le'n bis sketz. Poro yi e'chk balaj yol na xcy'e' tan tak'le'n tzatzin sketz.
- 26 Jun yi jicyuch te'j tajtza'kl, na xcy'e' tan xch'eye'n junt, poro yi mal nak, na xcy'e' tan pitle'n len junt x'aj be'.
- 27 Yi e' aj txuquinl yi cy'aj, qui'c jamel quikan, poro yi e' yi at chi'c'atnakil, xchicambaje' wi'nin chime'bi'l.
- 28 Yi e'chk ajtza'kl yi jicyuch te'j stk'e' itz'ajbil, ma yi e' yi qui na chitxum bajx yi e'chk takle'n yi na chiban, tx'aklij quimichil† xchiwutz.

13

- 1 Jun balaj cy'ajol, ilenin na tocsaj yi na oc makle'n wutz tan yi tajcawil, poro jun cy'ajol yi tzolol yol, qui na ban tane'n yi ca'wl yi taj.
- 2 Skajunal len cu'n skachoje' cyakil yi e'chk takle'n yi na el le katzi'. Yi e' subul nak nter nin na el cyalma' tan biyo'n.
- 3 Yi e' yi na chiban cwent te chijilon, na elepont yi na chiq'uicy'lej quib squibil quib. Na alchok scyetz yi tu na wolne' tunin, na po'tzaj tib stibil tib.
- 4 Yi e' cy'aj, nter nin na el cyalma' te e'chk takle'n, poro qui na cyetzaj. Poro alchok scyetz yi na ak'uj, sjalok tetz me'bi'la'tz.
- 5 Yi e' yi at balaj cyajtza'kl qui na chipek' te' yi e'chk la'jil, ma yi e' mal nak e' te'n na cyelsaj chitx'ix, nin e' te'n na cyelsaj chik'ej squibil quib.
- 6 Yi e'chk ajtza'kl yi jicyuch te'j, na xcy'e' tan colche'n jun yi qui'c tetz til. Ma yi e'chk takle'n yi chin juntlen nin, na xcy'e' tan xite'n jun juchul il junawes.

* 12:14 Pr 13:2; 18:20. † 12:28 Ro 6:21-22.

- 7 At e' na cyocsaj quib tetz ric, poro yi mero bintzi qui'c at scyuch', nin at e' yi at cyakil scyuch', poro na cyocsaj quib me'ba'.
- 8 Yi me'bi'l jun ric na xcy'e' tan colpe'n tk'ab e'chk il, ma yi tal prow me'ba' cya'l cunin na a'lon tetz, yi tz'ocpon biyle'n.
- 9 Yi e' yi jicyuch te'j cyajtza'kl, ni'cu'n e' tu jun k'ak' yi wi'nin na txekun, ma yi e' mal nak, ni'cu'n e' tu jun cantel yi na tzaj.
- 10 Jun yi na tocsaj tib nim, ntin oyintzi' na joy, poro yi e'chk balaj ajtza'kl, ntin na jal tu jun yi na tocsaj tib juy.*
- 11 Yi e'chk me'bi'l yi na cambaj jun tan cha'tz tu', qui na puc'un. Poro yi e'chk me'bi'l yi na cambaj jun tan yi tetz walor, ilenin na puc'un wutz.
- 12 Yi e'chk takle'n yi at kach'iw te'j yi qui na kacambaj, na tak' bis o'kl tetz kalma'. Poro yi e'chk takle'n yi at kach'iw te'j nin yi jalcu'n na kacambaj, ni'cu'n tu jun wi' tze' yi na tak' itz'ajbil.
- 13 Alchok scyetz yi na paj jun ca'wl, tzantzaj tz'elpon xtxum tetz yi ploj mban. Na alchok scyetz yi na ban tane'n e'chk ca'wl, sjamelank c'ulutxumil.
- 14 Yi chusu'n yi na tak' jun yi at balaj tajtza'kl na tak' itz'ajbil, nin na xcy'e' tan kacolpe'n tk'ab quimichil.†
- 15 Na jal chik'ej yi e' yi at balaj cyajtza'kl, poro yi e' yi ewun cu'n na chiban e'chk takle'n cachi', jun cu'n sotzel chiwutz sbne'.
- 16 Alchok scyetz yi puntil cu'n na txumun, na elepont yi at balaj tajtza'kl. Poro yi e' yi ploj cyajtza'kl, na chitzatzin te yi e'chk takle'n cachi' yi na chiban.
- 17 Jun chakum yi chin juntlen nin tajtza'kl, na tak' sotz c'u'lal tetz yi patrón, poro jun chakum yi ba'n k'uke' kac'u'l te'j, na xcy'e' tan xite'n yi sotz c'u'lal.
- 18 Alchok scyetz yi qui na ban tane'n e'chk balaj ajtza'kl, tz'ocpon tetz me'ba', nin tz'elpon xtx'ix. Poro jun yi na ban tane'n yi e'chk balaj ajtza'kl, sjalok tetz k'ej.
- 19 Yi e'chk takle'n yi kawutz nin te'j, nin na kacambaj, na tak' tzatzin tetz kalma'. Ma yi e' yi chin yab nin cyajtza'kl quil chixcy'e' tan cyajse'n cyen yi e'chk takle'n cachi' yi na chiban.
- 20 Ba'n tcu'n yil kaxom scye'j yi e' yi at balaj cyajtza'kl, na na jal kajtza'kl scye'j. Poro kol kaxom scye'j yi e' yi qui na pujx cyajtza'kl cya'n, nkaben cya'n tul il.
- 21 Yi e' juchul il xom quen tunin yi e'chk takle'n cachi' scye'j, poro yi e' yi jicyuch te'j cyajtza'kl, xchicambok cyera'tz te yi balaj.
- 22 Yi e' balaj, ilenin na cyak' cyen chi'herens scyetz yi e' chimam, poro yi e' juchul il, na chitzan klo' tan molche'n wi'nin chime'bi'l tane'n, poro quil cyetzaj na ilenin scyajk xchik'ab yi e' balaj.
- 23 Yi chicojbil yi e' me'ba', ilenin na tak' wi'nin cosech, poro na tx'akxij yi e'chk cosecha'tz tan paj yi qui'c balaj xtisya'.
- 24 Alchok scyetz yi qui na oc tan makle'n chiwutz yi e' nitxajil tan tz'u'm, na elepont yi qui na pek' scye'j. Na alchok scyetz yi na pek' scye'j nitxajil, na xcon tz'u'm ta'n tan makle'n chiwutz.
- 25 Yi e' yi jicyuch te'j cyajtza'kl, ilenin na noj cyetz chic'u'l, poro yi e' yi chin juntlen nin cyajtza'kl, ilenin na chiquim tan we'j.

14

- 1 Jun xna'n yi at balaj tajtza'kl, na xcy'e' tan q'uicy'le'n yi tetz najbil, poro jun xna'n yi chin juntlen nin tajtza'kl, i' te'n na tzan tan xite'n cu'n.
- 2 Alchok scyetz yi jicyuch te'j tajtza'kl, na tek xchi' Ryos, poro yi e' yi chin juntlen nin cyajtza'kl, na el k'ej Ryos cya'n.

* 13:10 Pr 11:2. † 13:14 Pr 14:27.

- 3 Yi e' yi chin tze'tzuj nin chitxumu'n, ntin na chitzan tan yolche'n yi at chik'ej, poro yi e' yi at balaj cyajtza'kl, ite'n chiyol na xcy'e' tan chicolche'n.
- 4 Ko qui'c wacx̄ tan tak'unse'n yi tx'otx', qui na jal mas triw, na tantu' yi x̄chamil yi wacx̄, na jal wi'nin cosech.
- 5 Jun stiw yi na yol yi mero bintzi, qui na tal jun la'jil, poro jun stiw yi nk'e'tz balaj, ntin e'chk la'jil na xcon ta'n.
- 6 Yi e' tzolol yol, na chijoy puntil tan jale'n balaj cyajtza'kl, poro qui na jal cyak'un. Ma yi e' yi at balaj cyajtza'kl, jalcu'n na el chitxum tetz alchok e'chk takle'n.
- 7 Chin tajwe'n cunin yil kajatx len kib scye'j yi e' yi qui'c mas cyajtza'kl, na quil jal kajtza'kl te yi cyetz chitxumu'n.
- 8 Ko at tajtza'kl jun, na el xtxum tetz yi mbi na tzan tan banle'n, poro yi e' yi ploj cyajtza'kl, e' te'n na chisub quib.
- 9 Yi e' yi ploj cyajtza'kl, ntin tze'e'n na chiban te yi e'chk takle'n cachi' yi na chiban. Poro x̄chixo'l yi e' balaj, na quich'ey quib squibil quib.
- 10 Cyakil yi e' wunak na el chitxum tetz yi mbi na icy' x̄chic'u'l, ko i'tz jun bis nka i'tz jun tzatzi'n. Skajunal cu'n na kanachon te yi mbi na icy' tkac'u'l.
- 11 Na xit najal jun malnak, poro ilenin chitzatzink yi najal jun yaj yi balaj.
- 12 At wi'nin e'chk ajtza'kl yi i cun balaj tane'n swutz jun yaj, poro yil tzaj pon wi', cy'a'n quimichil ta'n.*
- 13 At e' yi na chitze'en, poro at jun bis te cyalma', nin yi na tzaj pon wi' yi jun tzatzina'tz jalt o'kl† na chiban.
- 14 Yi e' yi tze'tzuj chitxumu'n, na chitzatzin tan yi e'chk takle'n cachi' yi na chiban. Ma yi e' balaj, wi'nin na tak' tzatzin scyetz tan yi e'chk takle'n balaj yi na chiban.
- 15 Yi e' yi txe'n jal mas cyajtza'kl, na cyocsaj cyakil yi na a'lchij scyetz, poro yi e' yi puntil cu'n chitxumu'n, na cho'c tan ma'le'n cyakil yi na quibit.
- 16 Yi e' yi at cyajtza'kl, na chixob te yi e'chk takle'n cachi', nin na chijatx len quib te'j. Poro yi e' yi ploj cyajtza'kl, na cyocsaj quib nim, nin qui na cyek x̄chi' jun e'chk takle'n.
- 17 Yi e' yi jalcu'n na chicyakax, qui na chitxum yi mbi'tz na chiban, poro yi e' yi at chipasens qui na je' lajp chiwi' tan oyintzi'.
- 18 Cyakil yi e' yi ploj cyajtza'kl, yi qui na chitxum yi e'chk takle'n yi na chiban, cho'n nin x̄chitzajk cyera'tz tk'ab yi e'chk takle'n yi chin cachi' nin. Poro yi e' yi puntil cu'n na chiban yi e'chk takle'n, sjalok mas cyetz cyajtza'kla'tz.
- 19 Yi e' yi chin juntlen nin yi cyajtza'kl x̄chimejek x̄chiwutz yi e' balaj, nin copon chiwutz scyetz yi e' yi jicyuch te'j cyajtza'kl tan jakle'n x̄ch'eybil cyetz.
- 20 Yi e' tal prow qui'c jun cyamiw at, ma na tircu'n na chi'ch chic'u'l scye'j. Poro yi e' ric wi'nin cyamiw at tan paj yi chime'bi'l.
- 21 Alchok scyetz yi na el k'ej yi tamiw ta'n, jun cu'n na tzan tan juchle'n til. Poro ba'n cyeri e' yi na el to'kl chic'u'l tan quich'eye'n yi e' tal prow.‡
- 22 Alchok scyetz yi na joy puntil tan banle'n e'chk takle'n cachi', jun cu'n na ben tul il. Poro yi e' yi na chibuch quib tan banle'n yi e'chk takle'n balaj, tan e' na jale't yi lok' ib, nin quil chicyaj coli'n cyak'un yi e' cyamiw.
- 23 Jun yi na buch tib tan ak'un, ilenin na jamelan, ma jun yi tu na wolne' tunin, tz'ocpon tetz me'ba'.
- 24 Sjalok k'ej jun yaj yi at balaj xtxumu'n, poro yi e'chk takle'n yi na ban jun yi tze'tzuj te talma', na el tetz k'ej ta'n.
- 25 Yi stiw yi qui na tal la'jil tan tak'le'n til junt yi at swutz pujul xtisya', na xcy'e' tan colche'n tk'ab quimichil. Poro yi stiw yi ntin la'jil na xcon ta'n, na xcy'e' tan pitle'n nin mas tul il.

* 14:12 Pr 16:25. † 14:13 Ec 2:2. ‡ 14:21 Sal 41:1.

- 26 Yi teke'n xchi' Ryos na xcy'e tan kaquiwse'n, nin ncha'tz na xcy'e tan chiquiwse'n yi e' kanitxa' te yi at kach'iw te'j.
- 27 Yi teke'n xchi' Ryos, jun cu'n na tak' itz'ajbil, nin na xcy'e tan kapujlene'l tzaj tk'ab quimichil. §
- 28 Na jal k'ej jun rey ko na cawun squibaj jun c'oloy wunak, poro na el k'ej jun rey yi ko coboxe'n wunak na cawun i' tibaj.
- 29 Ko at pasens jun wunak, na elepont yi at tajtza'kl. Ma yi e' yi qui'c chipasens, na elepont yi qui'c mu'x cyajtza'kl.
- 30 Qui na jal ya'bil scye'j yi e' yi qui na chibisun tan e'chk takle'n, poro na jal ya'bil scye'j yi e' yi tunin na chi'ch tunin chic'u'l.
- 31 Ko na ko'c tan jisle'n jun tal prow, ni'cu'n chi ik na katzan tan jisle'n Ryos. Poro ko na el to'kl kac'u'l scye'j, na jal k'ej Ryos ka'n.
- 32 Cyakil yi e' yi chin juntlen nin cyajtza'kl, ite'n yi cyajtza'kla'tz na oc tan chipo'tze'n. Poro yi e' balaj na xcy'e yi chibalajil tan chicolche'n.
- 33 Yi e'chk balaj ajtza'kl, ilenin at tetz cyalma' yi e' balaj. Poro yi e' yi ploj cyajtza'kl siquier najk pujx cya'n yi at yi balaj ajtza'kla'tz.
- 34 Na jal k'ej jun nación ko na xom te yi balaj ley, poro chin tx'ixwil nin ko cya'l jun na xom te yi balaj leya'tz.
- 35 Yi e' rey na chipek' scye'j yi e' chakum yi at cyajtza'kl tu chi'c'atnakil, nin na cyak' oy scyetz. Poro yi e' chakum yi qui'c cyajtza'kl ntin na chicambaj yi xchi'chbe'n c'u'l yi cyajcawil.

15

- 1 Kol xcon putzpuj yol ka'n tan stza'we'n jun yol yi ch'on te'j, na xcy'e tan xite'n oyintzi'. Poro kol xcon quiw yol ka'n tan stza'we'n jun yol yi ch'on te'j, na jal mas oyintzi' ta'n.
- 2 Yi chijilon yi e' yi at balaj chitxumu'n, cy'a'n wi'nin balaj ajtza'kl ta'n. Poro qui'c xtxolbil yi chijilon yi e' yi tze'tzuj chitxumu'n.
- 3 Yi Kajcaw yi kaRyosil, at i' bene'n tzi'n tan chixmaye'n yi mbi na chiban yi e' balaj tu yi e' mal nak.
- 4 Yi e'chk putzpuj yol na tak' itz'ajbil, poro yi e'chk yol yi chin juntlen nin na tak' bis o'kl sketz.
- 5 Yi e' yi ploj chitxumu'n, qui na cyek xchi' yi ca'wl yi cyajcawil. Poro yi e' yi na cyocsaj yi e'chk ca'wla'tz, na xchaj yi at balaj cyajtza'kl.
- 6 At wi'nin me'bi'l xe chica'l yi e' balaj, poro cyakil yi na chitx'ac yi e' mal nak, cy'a'n e'chk sotz c'u'lal ta'n.
- 7 Na ben lo'on yi balaj ajtza'kl tan chijilon yi e' balaj wunak, poro yi e' yi ploj cyajtza'kl, ntin e'chk takle'n juntlen na chiban.
- 8 Na baj c'u'l Ryos te e'chk oy yi na cyak' yi e' yi chin juntlen nin cyajtza'kl.* Poro tetz cu'n talma' na tbit chitzi' chikul yi e' balaj.
- 9 Chin ploj nin swutz Ryos yi e'chk takle'n yi na chiban yi e' mal nak, poro wi'nin na pek' i' scye'j yi e' yi na chixom te yi e'chk ajtza'kl yi jicyuch te'j.
- 10 Alchok scyetz yi na cyajscy'en yi balaj be', na ul stz'u'm yi chin quiw nin. Nin alchok scyetz yi na chi'ch c'u'l tan paj yi na oc makle'n wutz, squimok tera'tz.
- 11 Na til Ryos tona'l tz'ul quimichil swutz jun, inin tzun pyor yi mbi na icy' tc'u'l jun yaj.
- 12 Yi e' yi qui'c k'ej jun xchiwutz, qui na chipek' scye'j yi e' yi na cho'c tan makle'n chiwutz. Nin siquier najk chixom scye'j yi e' yi at balaj cyajtza'kl.
- 13 Ko na tzatzin talma' jun yaj, na tzatzin yi wutz. Poro ko at ch'on tetz talma' jun, ncha'tz yi wutz na bisun.

§ 14:27 Pr 13:14. * 15:8 Pr 21:27.

- 14 Yi e' yi at balaj cyajtza'kl, ilenin na chitzan tan joyle'n mas, poro yi e' yi tze'tzuj chitxumu'n, ntin e'chk yab ajtza'kl na chitxum.
- 15 Yi e' yi tu na sotz tunin chic'u'l, chin q'uixbel nin na icy' jujun k'ej cya'n. Poro yi e' yi na chitzatzin, cyakil nin k'ej tzatzin cu'n na icy' cya'n.
- 16 Ba'n tcu'n yi ko o' me'ba', nin ko na kek xchi' Ryos, swutz yi ik o' ric nin yi tunink na kabisun tu'† tan paj yi kame'bi'l.
- 17 Ko at lok' ib skuch', qui'c na ban yi ko itzaj tu' na kawan te'j. Na qui'c na tak' ko chi'baj cuntunin na baj ka'n, poro ko at chi'ch c'u'lal skaxo'l.
- 18 Yi e' yi jalcu'n na chimak'tij, na jal oyintzi' cya'n. Poro yi e' yi at chipasens na xit yi e'chk oyintzi'a'tz cya'n.
- 19 Yi e' cy'aj, ilenin na chitij wi'nin q'uixc'uj. Poro yi e' yi jicyuch te'j cyajtza'kl qui na chitij mas q'uixc'uj.
- 20 Yi e' cy'ajol yi at balaj cyajtza'kl, na tak' tzatzin tetz chitaj. Poro yi e' cy'ajol yi tze'tzuj chitxumu'n, na el k'ej yi chitaj cya'n.‡
- 21 Yi e' yi nk'e'tz puntil cu'n na chiban yi e'chk takle'n, wi'nin na chitzatzin tan banle'n yi e'chk takle'n cachi'. Poro yi e' yi at balaj cyajtza'kl na cho'c tan txumle'n yi ntaxk chiban jun e'chk takle'n.
- 22 Ko qui na kajak kajtza'kl yi ntaxk kaban jun e'chk takle'n, ilenin ploj na ban. Poro kol kajak kajtza'kl scyetz cobox, sjamelank kukan.
- 23 Wi'nin na chitzatzin yi e' yi ba'n na chixcye' tan stza'we'n jun yol, nin pyor yi kol jal puntil cya'n te yi rat yi tajwe'n scyetz.
- 24 Yi be' yi na tak' itz'ajbil, cho'n na ben tcya'j, nin kol kaxom nin te'j, qui tzun lkacupon xchixo'l alma'.
- 25 Tz'ocpon Ryos tan xite'n chica'l yi e' yi na cyocsaj quib nim. Poro tz'ocpon i' tan colche'n yi mojomil yi chi'ama'l yi e' tal prow xma'lca'n.
- 26 Na baj c'u'l Ryos te yi chitxumu'n yi e' yi chin juntlen nin cyajtza'kl. Poro wi'nin na tzatzin i' scye'j yi e' yi jicyuch te'j cyajtza'kl.
- 27 Yi e' yi xkant tzaj nin na cyaj, e' te'n na chipo'tzaj quib, poro alchok scyetz yi qui na stz'am xo'c, mben xkon tetz tiempa'tz.
- 28 Yi e' yi jicyuch te'j cyajtza'kl, na chitxum yi mbi na cyal, poro yi e' yi chin juntlen nin e', qui na chitxum yi e'chk takle'n cachi' yi na el le chitzi'.§
- 29 Yi Ryos na che' til cyen yi e' yi chin juntlen nin cyajtza'kl. Poro na tbit i' yi chitzi' chikul yi e' yi jicyuch te'j cyajtza'kl.
- 30 Yi e' yi na chitzatzin ske'j, na tak' tzatzin tetz kalma'. Nin yi na kubit e'chk balaj stziblal na tak' kawalor tan kabene'n skawutz.
- 31 Alchok scyetz yi na tbit yi e'chk balaj ca'wl yi na tak' itz'ajbil, snajank tera'tz xchixo'l yi e' yi at balaj cyajtza'kl.
- 32 Alchok scyetz yi qui na tbit yi e'chk ca'wl, i' te'n na telsaj k'ej stibil tib. Poro alchok scyetz yi na tbit yi e'chk ca'wl, na jal tajtza'kl.
- 33 Yi teke'n xchi' Ryos, na elepont yi na kachus kib te yi e'chk balaj ajtza'kl. Nin tan jale'n kak'ej, tajwe'n yil ko'c bajx tetz juy.

16

- 1 Yi e'chk takle'n yi na bixe' ka'n tan kabnol, ntin Ryos* na ak'on ama'l sketz tan kabnol nka qui'.
- 2 Cyakil yi e'chk takle'n yi na kaban, chum balaj nin skawutz ketz, poro Ryos na ilon mbi na icy' tc'u'l jun.†

† 15:16 Sal 37:16. ‡ 15:20 Pr 10:1. § 15:28 Pr 19:28. * 16:1 Pr 16:9; 19:21; Ec 9:1. † 16:2 Pr 21:2.

- 3 Ko cho'n na kak' cyen cyakil yi e'chk katxumu'n tk'ab Ryos,† list i' tan kuch'eye'n nin tan tak'le'n ama'l sketz tan kabnol.
- 4 Txumijt cyen tan Ryos yi mbi xac cyakil yi e'chk takle'n yi ja bnix ta'n. Mpe ik yi e' wunak yi chin juntlen nin e', bixba'n che' ta'n tan chibene'n tq'uixc'uj.
- 5 Na baj c'u'l Kajcaw scye'j yi e' yi na cyocsaj quib nim. Ej nin ko quil tz'ul chan chicaws, ilenin xchicawsok nin cyera'tz tzantzaj.
- 6 Ko at lok' ib tu yi bintzi te kalma', scuylok kapaj, nin kol kek xchi' Ryos, qui't tzun lbajij yi e'chk takle'n cachi' ske'j.
- 7 Yi na til Ryos yi ba'n na kaban, na tzatzin i' ske'j. Nin na oc tan xite'n yi oyintzi' yi at skaxo'l tu kacontr.
- 8 Mas ba'n tcu'n yi ko mu'xe'n tal na katx'ac, poro ko puntil cu'n na kulej tan cambaje'n, swutz yi nink kacambaj jun c'olaj tan tu' yi na kaxcy'e' tan suble'n junt.
- 9 Yi e' wunak na bixe' cyak'un yi mbil chiban, poro i'tz Ryos yi na ak'on ama'l scyetz tan bnixe'n cya'n nka qui'.§
- 10 Ryos na ak'on tajtza'kl jun wi'tz ajcaw, cha'stzun te na tal e'chk ca'wl yi tz'aknak cu'n.
- 11 Cyakil yi e'chk pxu'bil tu e'chk ma'lbil, Ryos txumul tetz. Cha'stzun te, chin tajwe'n cunin yi tz'aknak cu'n sban yi kama'lan.
- 12 Yi e' balaj ajcaw na cho'c tan makle'n wutz yi e'chk takle'n yi chin juntlen nin. Na mben xkon yi tiemp jun ajcaw tan cawu'n kol xom i' te yi e'chk balaj ajtza'kla'tz.
- 13 Yi e' wi'tz ajcaw, wi'nin na chitzatzin te'j jun yi ko jicyuch te'j jilon, nin ko qui'c mu'x la'jil tuch'.
- 14 Ko na je' lajp wi' yi rey te'j jun, na elepont yi qui cunin batz squimok yi juna'tz. Poro yi e' yi at cyajtza'kl chijoye' puntil tan mayse'n c'u'l yi rey.
- 15 Ko na tzatzin yi rey te'j jun, na xchaj yi quil quim ta'n, nin sbne' i' pawor tetz, chi na ban yi bajx a'bal yi na cu'.
- 16 Mas ba'n tcu'n yil kacambaj yi e'chk balaj ajtza'kl, swutz yi nink kacambaj oro, nin mas ba'n tcu'n swutz jun c'olaj sakal.
- 17 Yi ca'wl scyetz yi e' balaj i'tz, yi chin tajwe'n cunin chijatx len quib te yi e'chk ajtza'kl cachi'. Nin kol chixom te jun ajtza'kla'tz, na elepont yi na chiq'uicy'lej quib squibil quib.
- 18 Kol kocsaj kib nim tu kajtza'kl, jun cu'n skalo'onk, na ite'n nin kanimela'tz xcyek tan katrimpe'n.
- 19 Ba'n tcu'n yil kocsaj kib juy chi e' tal me'ba', swutz yi nink kocsaj kib nim, chi na chiban yi e' ric.
- 20 Alchok scyetz yi penin sk'il na xcy'e' tan nuc'le'n yi e'chk tak'un, ba'n na ban cyakil yi na bnix ta'n. Ba'n cyeri yi e'a'tz yi cho'n k'uklij chic'u'l te Kataj.
- 21 Alchok scyetz yi penin sk'il na xtxum yi e'chk takle'n, na a'lchij tetz yi at xtxumu'n. Ej nin mas na xcy'e' yi e'chk putzpuj yol tan cambaje'n tajtza'kl junt.
- 22 Jun yi na el xtxum te yi mbi'tz yi balaj, nin yi mbi'tz yi ploj, na elepont yi scambaje' yi tetz stz'ajbil. Poro kol ko'c tan chichusle'n yi e' yi tze'tzuj te cyalma', na elepont yi ncha'tz o' qui'c mas kajtza'kl.
- 23 Yi e' yi penin sk'il na chitxumun, na chixcy'e' tan talche'n yi mbi na icy' xchic'u'l. Nin yi chiyol na xcy'e' tan cambaje'n tajtza'kl junt.
- 24 Yi e'chk putzpuj yol, ni'cu'n xchi'al tu ta'al cabil wunak txuc, na na tak' tzatzin tetz kalma' nin na tak' kawalor tan kabene'n skawutz.
- 25 At wi'nin e'chk ajtza'kl yi i cu'n ba'n tane'n, poro yi na tzaj pon wi', cy'a'n quimichil ta'n.*
- 26 Yi we'j na xcy'e' tan pitle'n nin jun tan ak'un, na ite'n nin yi we'ja'tz na a'lon tetz yi tajwe'n ltz'ak'uj.

† 16:3 Sal 37:5. § 16:9 Pr 16:1; 19:21; Ec 9:1. * 16:25 Pr 14:12.

- 27 Yi e' yi chin juntlen nin cyajtza'kl, ni'cu'n e' tu jun k'ak' yi nter nin na lamcan, na yi e'chk yol yi na el le chitzi' ni'cu'n tu k'ak'.†
- 28 Yi e' yi chin juntlen nin cyajtza'kl, ntin oyintzi' na jal tan chipaj. Nin yi e' chac'l yol, ntin chi'ch c'u'lal tu jatxo'n ib na jal tan chipaj.
- 29 Yi e' yi ntin biyo'n na cyaj, na cho'c tan chisuble'n cyamiw, nin na chixcye' tan chipitle'n nin tul il.
- 30 Yi e' yi na xcon chiwutz cya'n tan tak'le'n jun techl tetz junt, na elepont yi apart chitxumu'n. Lastum yi e' yi na chixom nin te cyajtza'kl, na yi na bnix yi e'chk takle'na'tz cya'n, na baj chixitx'ul chiwi' tan paj.
- 31 Alchok scyetz yi na tijin cu'n c'u'l tzone'j wuxtx'otx', na elepont yi ba'n mban, nin yi na skojax yi xi'il wi', ni'cu'n chi i'tzk jun coron na ak'lij tetz.
- 32 Mas ba'n tcu'n jun yaj yi at pasens, swutz jun yi chin cham nin tane'n. Ba'n tcu'n jun yaj yi na xcye' tan makle'n tajbil yi wankil, swutz yi nink xcye' tan chimakle'n jun c'oloj sanlar.
- 33 At e' yi na cho'c tan tx'ilu'n tan quilol chiswert, poro Ryos na bixban yi mbi sbajok.

17

- 1 Ko at tzatzin skaxo'l xe kapach, qui'c na ban mpe tal wotz' tu'k na baj ka'n, swutz yi atk chin balaj t'imbil ko ntin oyintzi' ka'n xe kanajbil.
- 2 Jun balaj chakum yi na xcye' tan banle'n yi tajbil yi patrón, na jal mas k'ej swutz yi cy'ajol yi qui na oc c'ulutxum. Ej nin na ak'lij tetz herensa'tz chi herens yi na ak'lij tetz jun cy'ajol.
- 3 K'ak' na xcon tan pile'n* yi oro tu yi sakal, poro i'tz Ryos yi na oc tan ma'le'n yi tajtza'kl jun yaj.
- 4 Yi e' yi chin juntlen nin cyajtza'kl scyuch' yi e' la'j jalcunin na cyocsaj yi chiyol yi e' mal nak scyuch' yi e' subul nak.
- 5 Alchok scyetz yi na oc tan xbajtzi'e'n jun tal prow, na el k'ej Kajcaw ta'n, yi bnol ketz. Nin alchok scyetz yil tzatzin te yi sotz c'u'lal yi at cu'nt yi jun tal prowa'tz, jun cu'n tz'ul tetz cawsa'tz.
- 6 Wi'nin na chitzatzin yi e' tijl c'u'lal scye'j yi chimam, chi na chitzatzin yi e' xicy te yi balajil chitaj.
- 7 Yi e' yi chin juntlen nin cyajtza'kl, qui na cu' xchiwutz ko na xcon yol cyak'un yi puntil cu'n. Ncha'tz yi e' yi at cyajtza'kl qui na cu' xchiwutz ko na cyal e'chk yol yi cy'a'n la'jil ta'n.
- 8 Yi e' yi na cyak' xo'c, le wutz cyetz cyajtza'kl yi chin cham nin e', na tan yi xo'c yi na cyak', na chicambaj yi cyetz cyajbil.
- 9 Yi e' yi qui na cho'c tan xtxumle'n yi e'chk takle'n cachi' yi na bajij scye'j, na na chixcye' tan jale'n mas lok' ib xchixo'l tu yi cyamiw. Poro yi e' yi na cho'c ch'inch'uj tan xtxumle'n yi e'chk takle'na'tz, na chixcye' tan joyle'n oyintzi' xchixo'l tu yi cyamiw.
- 10 Jun tal yajo'n na xcye' tan xtx'ixpe'n tajtza'kl jun yi at tajtza'kl, swutz yil tz'oc jun cient xicy'xab te jun yi qui'c tajtza'kl.
- 11 Yi e' pajol ca'wl ntin oyintzi' na chijoy. Poro mben chakij jun chakum yi chin wi'tz aj biyonl nin i', tan chibiyle'n cu'n.
- 12 Ba'n tcu'n yil kac'ul cu'n kib tu jun ti osa yi ja el alk'a'n yi tal, swutz yi nink kac'ul cu'n kib tu jun yaj yi ploj tajtza'kl, yi ch'inch'uj tan banle'n yi tajtza'kla'tz.
- 13 Qui'c rmeril yi nink tane' yi sotzaj c'u'lal xe najbil jun yaj yi na ban e'chk takle'n cachi' tetz jun yi na ban ba'n tetz.
- 14 Yi na xe'tij jun oyintzi', ni'cu'n tu jun tzanla' yi na xe'tij tan tele'n pok' le yi xo'mbil, ba'n tcu'n yil ko'c il tan makle'n yi jun ila'tz yintaxk ben lo'on mas.

† 16:27 Stg 3:6. * 17:3 Pr 27:21.

- 15 Yi cuyle'n paj yi aj paj tu yi tak'le'n til yi jun yi qui'c til, ya'stzun cob ajtza'kl† yi qui na xtx'aj c'u'l Kataj Ryos.
- 16 Mbi xac slok' jun tze'tzuj te talma' yi balaj ajtza'kl, ko qui'c tetz xtxumu'n.
- 17 Yi e' kamiw na chichaj lok' ib, nin te yi na ul yi sotzaj c'u'lal skawutz, ni'cu'n e' tu jun balaj kutzicy yi na oc tan kuch'eye'n.
- 18 Yi e' yi nk'e'tz puntil cu'n na chitxumun, na cho'c tetz pyador yi cyamiw, nin tajwe'n tan chichojol yi xtx'ok'be'n yi cyamiwa'tz.
- 19 Yi e' yi chin cyajbil nin xuxi'n, oyintzi' na cyaj. Na jun yi na tocsaj tib nim tu yi tetz tajtza'kl, i' te'n na tzan tan cu'se'n tramp swutz.
- 20 Yi e' yi chin juntlen nin cyajtza'kl, qui'c rmeril yi nink jal jun balaj ajtza'kl scye'j. Yi e' la'j jun cu'n xchilo'onk cyera'tz.
- 21 Yi e' yi qui na ocoyon jun yol te chiwi', ilenin na cyak' bis tetz chitaj. Nin qui'c rmeril yi nink chitzatzin yi chitaj scye'j tan paj yi e'chk takle'n cachi' yi na chiban.
- 22 Ko ilenin na tzatzin jun yaj, ni'cu'n yi jun ajtza'kla'tz tu jun balaj tz'ac'bil. Poro ko tunin na bisun tu', na oc yab ta'n.
- 23 Yi e' mal nak, na chitz'am yi e'chk xo'c yi ewun cu'n na ak'lij scyetz, bantz je'n chik'ab twi' yi mero aj paj.‡
- 24 Jun yi at xtxumu'n, na el talma' tan jale'n yi xtxolbil yi mas balaj ta'n. Poro jun yi juntlen tajtza'kl, na ben joylaj tu tajtza'kl.
- 25 Jun cy'ajol yi qui na ocoyon jun yol twi', na tak' wi'nin chi'ch c'u'lal tu skej tzi'il scyetz yi taj xtxu'.
- 26 Jun cu'n, qui na yub kol kak' caws jun yi qui'c tetz til. Ncha'tz qui na yub kol lo'on jun yaj ka'n yi at k'ej tan balajil tajtza'kl.
- 27 Yi e' yi qui na chiwolne' tu', na elepont yi at cyetz cyajtza'kl. Nin yi e' yi puntil cu'n na chijilon, na elepont yi at balaj cyajtza'kl.
- 28 Poro ncha'tz yi e' yi chin tze'tzuj nin chitxumu'n, na chiban cu'n quib tetz tz'aknak cu'n tane'n ko qui na cyal jun yol tan lajluchaxe'n yi chipaltil.

18

- 1 Yi e' yi na cyocsaj quib nim tu cyetz cyajtza'kl, ntin cyetz cyajbil na chijoy, nin qui na cyak' ama'l tetz yi balaj ajtza'kl.
- 2 Yi e' yi tze'tzuj chitxumu'n, yi qui na el cyalma' tan ta'we'n junt takle'n cya'n, ntin na chiban cu'n quib nim tu cyajtza'kl.
- 3 Yi e' yi na chijuch quil, e' te'n na el chitx'ix, nin yi e' yi na cyocsaj quib nim tu cyajtza'kl, na el cyetz chik'eja'tz.
- 4 Na jal wi'nin kajtza'kl tan yi e'chk yol yi na el le chitzi' yi e' balaj, na wi'nin eka'n ta'n, chi jun a' yi nim xe'.
- 5 Qui na yub kol je' k'ab yi pujul xtisya' tibaj jun yi at til, nin qui na yab kol tak' caws jun tal prow yi qui'c tetz til.
- 6 Tan yi e'chk yol yi na el le chitzi' yi e' yi ploj cyajtza'kl, na jal oyintzi'. Ite'n nin yola'tz na jale't cyetz chitz'u'm.
- 7 Ite'n nin chiyol yi e' yi ploj cyajtza'kl na chibensan tul il, na yi e'chk yol yi na cyal, na xcy'e' tan chic'alchene'n jak' tze'.
- 8 Chin cyajbil nin wunak tbite'n chiyol yi e' chac'l yol, na chin cab nin tane'n xchiwutz, nin qui na el te chic'u'l.*
- 9 Yi e' cy'aj tu yi e' aj xitunl, ni'cu'n e' chi ik quitz'un quitzicy quib tane'n.
- 10 Yi Kajcaw yi kaRyosil ni'cu'n i' chi jun ama'l tetz colbil ibaj, kale na chicolwit quib yi e' yi jicyuch te'j cyajtza'kl.

† 17:15 Ex 23:7. ‡ 17:23 Ex 23:8; Dt 16:19. * 18:8 Pr 26:22.

- 11 Yi e' ric na cho'c tan xtxumle'n yi ni'cu'n yi chime'bi'l tu jun tnum yi at tapij solte'j nin yi xcyek tan chicolche'n tane'n.
- 12 Yi e' yi na cyocsaj quib nim tu cyajtza'kl, jun cu'n xchilo'onk, poro yi e' yi na cyocsaj quib juy tu cyajtza'kl, jun cu'n xchiwutzink cyera'tz.
- 13 Chin ploj nin chitxumu'n, nin chin tx'ixwil nin yi e' yi ntaxk nin quibit jun xtxolbil na cyal chan yi cyetz chitxumu'n.
- 14 At e' yabi'x yi qui na cyak' ama'l tetz yi bis o'kl, na ul yos scyuch', poro yi e' yi junawes na cyak' quib tk'ab yi bis o'kl, qui'c rmeril tan tule'n yos scyuch'.
- 15 Yi e' yi na cho'c il tan joyle'n cyajtza'kl ilenin sjalok cya'n, nin yi e' yi na cho'c il tan tbite'n, sjalok mas cyajtza'kl.
- 16 Tan jun oy na jakxij alchok be', nin tan yi e'chk xtxolbila'tz na jal puntil tan kajilone'n tu jun yi at wi'nin k'ej.
- 17 Yi jun yi na bajxij tan xtxole'n yi mbi cu'n mbajij, na tal yi qui'c tetz til, poro yil tz'opon yi junt tuch', na lajluchax yi ko bintzi nka qui'.
- 18 Yi balaj xtisya' yi cho'n na saj tu Ryos, na xcye' tan xite'n yi e'chk oyintzi', nin na xcye' tan chijatxle'n cu'n yi e' yi na chibiy quib squibil quib.
- 19 At wi'nin q'uixbel tan kocomponen te'j jun yi quixpnakt yi xtxumu'n tan e'chk quiw yol, na yi e'chk oyintzi' na xcye' tan po'tze'n yi tajtza'kl jun tan qui kocomponen te'j.
- 20 Skajunal len cu'n sketzaje' yi e'chk takle'n cachi' te yi e'chk yol yi na kal. Ncha'tz sketzaje' yi e'chk takle'n balaj te yi e'chk yol yi na kal.†
- 21 Yi itz'ajbil nka yi quimichil cho'n na xom te yi kajilon, na yi e' yi tu na chiwolne' tu' te e'chk takle'n cachi' xchitije' yi xchojo'nil.
- 22 Yi na jal txkel jun, na tzun jal yi ba'n ta'n, nin i'tz junt techl yi at banl Kataj tibaj.
- 23 Yi e' tal prow me'ba', na cu' chiwutz tan yol, poro yi e' ric, wi'nin na cyocsaj quib nim yi na chitza'wej.
- 24 At lok' ib yi jalcu'n na xit, nin at na ban tcu'n yi mas tcu'n lok' ib at skaxo'l tu jun kamiw swutz jun kutzicy nka jun kitz'un.

19

- 1 Ba'n tcu'n yi e' tal me'ba' yi na ak'lij chik'ej, swutz yi e' yi ploj chitxumu'n, yi na cho'c tan jale'n cu'n e'chk yol te'j junt.*
- 2 Qui'c na tak' ko chin x'c'atnak nin jun, ko qui na xtxum yi mbi na tzan tan banle'n, na ilenin at xubse'n tan yi ojke'l.
- 3 Na chiben wunak tul il tan paj yi qui na chitxum yi mbi na chiban, nin na cyal yi i'tz tajbil Ryos, poro qui'.
- 4 Yi e' yi at wi'nin chime'bi'l na jal wi'nin cyamiw. Poro yi e' tal prow me'ba', na chicyaj cyen coli'n cyak'un yi e' cyetz cyamiw.
- 5 Yi e' yi na cho'c tetz stiw te jun e'chk takle'n yi nk'e'tz bintzi, qui'c rmeril yi qui'k tz'ul chicaws. Nin yi e' la'j qui'c rmeril yi nink che'l liwr tk'ab yi caws yi tx'aklij xchiwutz.†
- 6 Yi e' yi wi'nin banl cyalma' tan oyi'n, na jal wi'nin cyamiw, nin cyakil wunak na cho'c tan chijoyle'n yi e'a'tz, nin na cyamiwij quib scyuch'.
- 7 Yi e' tal prow me'ba' yi qui'c chime'bi'l nicy't nin yi e' mas cyajwutz qui na chipek' scye'j, cha'stzun te na chicyaj coli'n cyak'un yi e' cyamiw.
- 8 Alchok scyetz yi na xchus tib te balaj ajtza'kl, nin na oc tan banle'n tane'n, na elepont yi na q'uicy'lej tib, nin sjamelank cyakil yi na ban.

† 18:20 Pr 12:14; 13:2. * 19:1 Pr 28:6. † 19:5 Pr 19:9.

- 9 Yi e' yi na cho'c tetz stiw te jun e'chk takle'n yi nk'e'tz bintzi, qui'c rmeril yi qui'k tz'ul chicaws, na yi e' la'j, sotzel chiwutz cyera'tz sbne'.‡
- 10 Yi e' yi qui'c cyajtza'kl, qui na a'w xconse'n jun c'olaj me'bi'l cya'n. Pyor nin tzun yi nink tz'oc jun tal mos tan chicawe'n yi e' yi at cyetz cyajtza'kl.
- 11 Yi balajil jun, na xcy'e' tan makle'n yi xchi'chbe'n c'u'l i', nin na jal k'ej jun ko qui na oc tan xtxumle'n yi e'chk takle'n cachi' yi na bajij te'j.
- 12 Yi xchi'chbe'n c'u'l jun rey ni'cu'n tu yi na xch'in jun león, poro yi banl talma' i', ni'cu'n tu k'ab che'w yi na jal wi e'chk xak tze' lak jalchan.
- 13 Yi e' cy'ajol yi tze'tzuj chitxumu'n, na cyak' bis o'kl scyetz yi chitaj chitxu'. Ncha'tz jun xna'n yi ilenin na tzan tan yajle'n yi chmil, ni'cu'n i' tu jun tz'uj, yi tu nin na tz'ujne' tu', nin chin icy'sbil paj nin.§
- 14 Yi e'chk me'bi'l tu yi kaca'l, ya'stzun yi herens yi na cyak' kataj katxu' sketz, ma jun balaj xna'n yi puntil cu'n na xtxum e'chk takle'n, Ryos na ak'on tetz kuxkel.
- 15 Yi cy'ajil na xcy'e' tan tak'le'n jun watl yi chin tijle'n nin, poro yi e' yi qui na cho'c il te cyak'un xchitije' wi'nin we'j.
- 16 Alchok scyetz yi na ban tane'n yi e'chk ca'wl yi na a'lchij tetz, na elepont yi na tzan tan colche'n yi tetz stz'ajbil. Poro alchok scyetz yi na oc tan telse'n k'ej yi e'chk ca'wl yi cho'n na saj tu Ryos, sotzel wutz tera'tz sbne'.
- 17 Alchok scyetz yil tz'ak'on c'mo'n tetz jun tal me'ba', ni'cu'n chi yi cho'nk na tzan tan tak'le'n c'mo'n tetz Ryos, nin stk'e' Ryos banl tibaj tan tu' yi pawor yi na ban.
- 18 Chin tajwe'n cunin kamak chiwutz yi e' kanitxa' te yi atit tiemp tan makle'n chiwutz, poro qui tajwe'n yi mas tcu'n che'l cu'n ka'n swutz te yi chicaws.
- 19 Alchok scyetz yi wi'nin na mak'tij, tajwe'n yil tz'ak'lij caws. Na ko quil tz'ak'lij caws yi juna'tz, pyor sbne' tzantzaj.
- 20 Kol kocsaj yi balaj ajtza'kl, nin kol kacujij yil tz'oc makle'n kawutz, sjalok tzun kajtza'kltz.
- 21 Wi'nin e'chk takle'n na xtxum jun wunak, poro ntin Ryos na ak'on ama'l tetz tan bnol nka tan qui bnol.*
- 22 Yi tajwe'n tan kabnol i'tz, yil ke'l cu'n te'j yi e'chk takle'n yi na kasuk. Mas ba'n tcu'n yil ko'c tetz me'ba' swutz yi quil ke'l cu'n te kayol yi na kasuk.
- 23 Kol kek xchi' Ryos, sjalok kutz'ajbil, nin ko ya'tz kaban, skatzatzink nin quil katij jun e'chk takle'n cachi'.
- 24 Yi e' yi chin cy'aj nin e', qui na chixcy'e' tan chic'a'chal quib. Na yi e'a'tz ntin na cyak' cu'n chik'ab tul yi chilak nin qui't na jal chiwalor tan tocse'n le chitzi'.†
- 25 Kol kak' tz'u'm tetz jun yi na stza'wej kayol, xconk tan tak'le'n cyajtza'kl yi e' yi txe'n ul cyajtza'kl. Ma yi e' yi at balaj cyajtza'kl, na a'w cyak'un tan tu' yi na maklij chiwutz.‡
- 26 Alchok scyetz yil tz'oc tan jisle'n yi tz'oc tan laje'n, nka yil laj len yi xtxu' xe ca'l, i'tz jun xtxolbil yi chin tx'ixwil nin. Ej nin chin tajwe'n cunin makle'n wutz.
- 27 Axx jun c'olaj witz'un, ko quil tzacujij yil tz'oc makle'n awutz, jun cu'n yol tz'elpon ajatxol awib te e'chk balaj ajtza'kl.
- 28 Yi e' stiw yi qui na cyal yi bintzi, na chitzan tan xbajtzi'i'n te yi aj xtisya'inl. Na yi chiyol§ yi e' mal naka'tz, chin juntlen nin.
- 29 List tane'n yi e'chk xicy'xab scyetz yi e' yi na el k'ej junt cya'n, na tz'ocpon chijicye'n yi e' yi chin juntlen nin chitxumu'n.

‡ 19:9 Pr 19:5. § 19:13 Pr 27:15. * 19:21 Pr 16:1, 9; Ec 9:1. † 19:24 Pr 26:15. ‡ 19:25 Pr 21:11. § 19:28 Pr 15:28.

20

- 1 Yi na oc a' twi' jun, wi'nin na stza'wej alchok yol, nin mbi cun tunin na baj bnoł, ncha'tz na ban e'chk takle'n yi chin juntlen nin.
- 2 Jun rey yi wi'nin macle'n, ni'cu'n i' tu jun león yi na xch'in tan we'j. Nin alchok scyetz yil tz'oc tan xuxe'n, qui cunin batz squimok ta'n.
- 3 Na jal k'ej jun yaj yi qui na oc tan wak' ib tu junt, poro yi e' yi ploj chitxumu'n jalcunin na cho'c tan wak' ib tu alchok.
- 4 Yi e' cy'aj qui na cho'c il tan xch'ocl tx'otx' yi na opon yi tiempil, poro yi na elu'l k'ejlal yi cosech na chiben tan joyle'n wutz yi cyujul poro qui'c na jal cya'n.
- 5 Yi e'chk takle'n yi na icy' tc'u'l jun yaj, ni'cu'n tu jun a' yi chin xe' nin, yi qui lajluch yi mbi at tc'u'l, poro jun yaj yi at balaj xtxumu'n, na xcye' tan tajske'n yi e'chk takle'na'tz.
- 6 At wi'nin e' yi na cyal: "Ba'n k'uke' chic'u'lu' ske'j." Poro yi mero bintzi cya'l nin jun yi ba'nk k'uke' kac'u'l te'j.
- 7 Ba'n cyeri yi e' cy'ajol yi jicyuch te'j tajtza'kl chitaj, nin yi qui na chitxum jun e'chk takle'n ploj.
- 8 Yi na c'ole' cu'n jun wi'tz pujul xtisya' le c'olchbil yi chin tz'aknak cu'n, wutz tu' na xcye' tan chilaje'n len yi e' mal nak.
- 9 Cya'l nin jun nink tal: "Yi in wetz, chin skoj cu'n te walma', nin qui'c mu'x tal wil at."*
- 10 Yi e'chk marc tu e'chk ma'lbil yi nk'e'tz tz'aknak cu'n, ya'stzun cob e'chk takle'n yi wi'nin na tak' chi'ch c'u'lal tetz Kataj Ryos.†
- 11 Tan yi e'chk takle'n yi na ban jun xicy, na lajluchax yi ko jicyuch te'j tajtza'kl nka qui'.
- 12 Yi kawutz tu ka'xchin, Ryos txumul tetz.
- 13 Quil kak' ama'l tetz kacy'ajil tan kawatzaje'n, na ko ya'tz kaban kocopon tetz me'ba'. Ma na tajwe'n yil tz'el kawatl bantz jale'n yi tajwe'n sketz.
- 14 Yi e' lok'ol, ilenin na cyal: "Chin car nin jamel," poro yi na bnix chitrat, na cyal scyetz cyamiw: "Chin warat nin nwulej yi june'j".
- 15 At mas walor jun yi puntil cu'n na jilon, swutz cyakil yi oro tu cyakil yi e'chk balaj uwaj yi at bene'n tzi'n wi munt.
- 16 Alchok scyetz yil tak' tib tetz pyador junt, yi qui tajsken wutz, chin tajwe'n cunin yil cyaj cyen yi be'ch tetz yi at te'j, tetz prent.‡
- 17 Chin tijle'n nin yi e'chk waj yi na cambaj jun tan tu' subul naki'n, poro yil tz'el tiemp, tz'ocpon yi jun waja'tz chi ik samlicy' cu'n at le stzi'.
- 18 Yil katxum jun e'chk takle'n tan kabnoł, chin tajwe'n cunin yi bajx kajak kajtza'kl scyetz yi e' yi at cyajtza'kl, chi na chiban yi e' wi'tz ajcaw tan txumu'n te ntaxk chiben tan oyintzi', na chin tajwe'n cunin yi puntil cu'n lchitxum cyakil yi xchibne'.
- 19 Yi e' chac'l yol qui na chicol jun xtxolbil yi na quibit, cha'stzun te, mas ba'n tcu'n yi quil kamiwij kib scyuch', tan qui jale'n yolbil ketz.
- 20 Alchok scyetz yil tz'oc tan telse'n k'ej yi taj xtxu', jun cu'n yol squimok tan jun quimichil yi chin xo'wbil nin.§
- 21 Yi e'chk kame'bi'l yi qui'c q'uixbel na jale't ka'n, stk'e' bis sketz tzantzaj.
- 22 Qui'c rmeril yi nink kal: "Wicy'se' inc'u'l te'jx," ma na ba'n tcu'n yil k'uke' kac'u'l te Kajcaw, tz'ocpon tzun i'-tz tan kuch'eye'n.*
- 23 Wi'nin na chi'ch c'u'l Kajcaw scye'j yi e' yi na xcon e'chk p'xu'bil tu e'chk ma'lbil cya'n yi nk'e'tz tz'aknak cu'n.
- 24 Ryos na chajon sketz yi mbi'tz tajwe'n tan kabnoł† na cya'l nin jun na el xtxum tetz yi mbi na xon tzaj swutz,‡ ma na ntin cu'n Ryos.
- 25 Chin xo'wbil nin kol kasuk jun takle'n tetz Ryos, nin ko quil ke'l cu'n te'j.

* 20:9 Sal 51:3-5; 1Jn 1:8. † 20:10 Lv 19:35-36; Dt 25:13-16; Pr 11:1; Am 8:5. ‡ 20:16 Pr 6:1-5; 27:13. § 20:20 Ex 21:17; Pr 19:26. * 20:22 Ro 12:19. † 20:24 Sal 37:23; Pr 16:9. ‡ 20:24 Jer 10:23.

- 26 Yi e' rey yi at balaj cyajtza'kl, na cho'c tan chilaje'n len yi e' mal nak yi ate' chixlaj tan cawu'n, nin na cyak' jun chicaws yi chin q'uixbel nin.
- 27 Ak'ijt kajtza'kl tu kana'chl tan Ryos, yi ni'cu'n tu jun txekbil yi na xcy'e' tan lajluchaxe'n yi mbi na icy' tkac'u'l.
- 28 Jun wi'tz ajcaw yi at lok' ib tetz talma', nin yi na xom te yi bintzi, quil cho'c wunak tan laje'n len.
- 29 Na jal chik'ej yi e' xicy tan tu' yi at chiwalor. Ma yi e' tijl c'u'lal, na jal chik'ej tan tu' yi ja skojax chiwi'.
- 30 Na xcy'e' yi xicy'xab tan xtx'ixpe'n cyajtza'kl yi e' mal nak, na kol che' kabiy xtx'ixpok cyajtza'kl.

21

- 1 Ryos na cawun te yi tajtza'kl jun wi'tz ajcaw yi ko sbnixok jun e'chk takle'n ta'n nka qui', na yi Ryos ni'cu'n i' tu jun yaj yi na tzan tan sijle'n yi xtx'otx', na na til yi na' na tajwit tan tpone'n yi a'.
- 2 Cyakil yi e'chk takle'n yi na ban jun wunak, ba'n nin tunin tane'ntz swutz i', poro ntin cu'n Kataj na ma'lan tetz,* yi ko ba'n xtxumu'n yi juna'tz.
- 3 Ba'n tcu'n yil kaxom te yi e'chk ajtza'kl yi jicyuch te'j, tu yi e'chk ajtza'kl yi bintzi, na mas tcu'n na pek' Ryos te yi e'chk ajtza'kla'tz swutz yi e'chk tx'ixwatz† yi na oylij tetz.
- 4 Yi e' yi na cyocsaj quib nim tu cyajtza'kl scyuch' yi e' mal nak, e' len cu'n juchul il swutz Ryos.
- 5 Yi e'chk takle'n yi puntil cu'n na txumxij, na wutzin. Ma yi e'chk takle'n yi tu na je' tu' txumij lajke'l, ploj na ban.
- 6 Yi e'chk me'bi'l yi na jal tan paj jople'n chiwutz wunak, jal cu'n na sotz, nin xcyek tan kapitle'nin tk'ab quimichil.
- 7 Yi e' mal nak ite'n nin yi chiya'pl tz'ocpon tan chibense'n tul il, tan paj yi qui na cho'c tan xtxumle'n yi e'chk balaj ca'wl.
- 8 Nk'e'tz jicyuch te'j cyajtza'kl yi e' mal nak. Ma yi e' yi jicyuch te'j cyajtza'kl na chiban yi e'chk takle'n balaj.
- 9 Ba'n tcu'n tetz jun yaj yil naje' xchuc xe jun tal pach, swutz yi nink naje' xe jun chin balaj ca'l tu jun xna'n yi ntin oyintzi' na ban te'j.‡
- 10 Yi e' mal nak ntin na chitzan tan xtxumle'n e'chk takle'n cachi', nin qui'c nin jun tir yi najk el to'kl chic'u'l te junt.
- 11 Kol kak' tz'u'm tetz jun yi na stzol te'j kayol, xconk tan tak'le'n cyajtza'kl yi e' yi txe'n jal cyajtza'kl. Ma yi e' yi at balaj cyajtza'kl, na a'w cya'n tan tu' yi na katxol xo'l scyetz.§
- 12 Yi Kataj Ryos yi chin tz'aknak cu'n, na tzan tan xmaye'n yi mbi na bajij le chinajbil yi e' mal nak. Ej nin tz'ocpon i' tan chixite'n cu'n junawes.
- 13 Alchok scyetz yi qui na oc tan xch'eye'n jun tal prow nak, yi na jak jun pawor tetz, ncha'tz i', cya'l jun tz'ocpon tan xch'eye'n yil tz'oc tan jakle'n xch'eybil tetz.
- 14 Ko puntil cu'n lkak' jun oy tetz jun yaj yi na chi'ch c'u'l ske'j, xcyek yi jun ajtza'kla'tz tan xite'n yi chi'ch c'u'lal tetz.
- 15 Jun wi'tz ajcaw yi na xom wi' te yi mero bintzi, na tak' tzatzi'n scyetz yi e' yi jicyuch te'j cyajtza'kl. Poro yi e' mal nak xchibisunk, na chocopon tan xchojle'n quil.
- 16 Alchok scyetz yi qui na xtxum jun takle'n puntil cu'n te ntaxk oc tan banle'n, qui cunin batz sotzel wutz sbne'.

* 21:2 Pr 16:2. † 21:3 1S 15:22; Am 5:22-24; Os 6:6; Mt 9:13; 12:7. ‡ 21:9 Pr 25:24. § 21:11 Pr 19:25.

- 17 Alchok scyetz yi ntin na tzan tan joyle'n yi tzatzi'n tu yi xc'ala'i'n, tu e'chk balaj wa'a'n, jun cu'n quil puc'un wutz yi tetz me'bi'l.
- 18 Yi e' mal nak e' te'n na chicu' tk'ab yi q'uixc'uj yi na chiban klo' scye'j yi e' balaj.
- 19 Ba'nt cu'n yi nink kanaje' kachuc tul jun ama'l yi tz'inunin tu', swutz yil kanaje' te jun xna'n yi jal cu'n na je lajp wi'.*
- 20 At wi'nin me'bi'l tu e'chk balaj wa'a'n tu jun yi na txumun, poro yi e' yi qui na chitxum yi mbi na chiban, na chisotzaj cyakil chipu'k tan cha'tz tu'.
- 21 Alchok scyetz yi na ban tane'n yi e'chk takle'n yi jicyuch te'j, nin yi tz'aknak cu'n, na jal yi itz'ajbil ta'n, nin na jal k'ej i' xchiwutz wunak.
- 22 Jun yaj yi at tajtza'kl, xcyek tan xite'n jun tnum yi at tapij solte'j, nin xcyek tan chibiyle'n yi e' yi chin cham nin e' yi najlche' tul yi tnuma'tz.
- 23 Alchok scyetz yi cwent cunin na jilon, quil ben tul il, nin quil jal bis tetz talma'.
- 24 Qui na yub yi ko na tocsaj tib jun nim tu yi xchusu'n, yi ntin na tzan tan yolche'n e'chk lmak yol, na scyale' wunak tetz yi na tocsaj tib nim tu jilon, nin na tocsaj tib nim tu tajtza'kl, nin qui'c k'ej junt wunak swutz.
- 25-26 Yi e' yi chin cy'aj nin e', quil chicambaj yi e'chk takle'n yi na el cyalma' te'j. Xchiquimok, na qui na cyaj chak'uj. Ma yi e' balaj yi jicyuch te'j cyajtza'kl, qui na chicabej chic'u'l tan toye'n chime'bi'l tetz junt yi at tajwe'n tetz.
- 27 Na baj c'u'l Ryos te e'chk tx'ixwatz yi na cyak' yi e' yi chin juntlen nin cyajtza'kl,† na na cyak' tan tu' yi at chiwutz quen te'j.
- 28 Qui na cyocsaj wunak chiyol e' stiw yi e' la'j. Poro na quibit chiyol yi e' yi ba'n na chitxumun.
- 29 Yi e' mal nak na chinachon te yi chipartil, cha'stzun te na cyew chiya'pl tan chiwutz tu' chiplaj tu'. Poro yi e' balaj wunak na chinachon te'j yi at chitxumu'n, nin na chixcye' tan banle'n yi na chitxum.
- 30 Swutz Kataj Ryos qui'c mu'x tal ni' eka'n tan yi cyajtza'kl wunak, nka chitxumu'n nka chichusu'n.
- 31 At e' yi na chiban list quib tan chibene'n tan oyintzi', poro ntin cu'n Ryos na ak'on ama'l scyetz tan chitx'acone'n nka qui'.‡

22

- 1 Mas balaj yi at balaj yolbil tetz jun, nin na ak'lij k'ej cya'n wunak, swutz yi atk jun c'oloj oro tu sakal tuch'.
- 2 Yi e' ric tu yi e' tal me'ba', ni'cu'n e' swutz Ryos na i' bnol cyetz.*
- 3 Jun yaj yi puntil cu'n na txumun, na el xtxum te alchok tramp yi at swutz, nin na joy puntil tan qui bene'n tul. Poro jun yaj yi txe'n jal tajtza'kl, jun cu'n yol copon tk'ab.†
- 4 Alchok scyetz yi na tocsaj tib juy swutz Ryos, nin na tak' k'ej i', sjalok me'bi'l nin sjalok tetz k'eja'tz, nin mben xkon yi tiemp wuxt'otx'.
- 5 At wi'nin e'chk tramp le chibe' yi e' mal nak, poro cyakil yi e' yi na chiq'uicy'lej quib, na chijoy puntil tan qui chibene'n tul e'chk trampa'tz.
- 6 Chin tajwe'n cunin yil che' kachus yi e' kanitxa' te yi e'chk balaj ajtza'kl te yi tal juye't e', qui tzun tz'eltz te chic'u'l yil chitijin.
- 7 Yi e' ric na chicawun squibaj yi e' tal prow me'ba'. Ma yi e' ak'ol c'mo'n na chicawun squibaj yi e' c'amol pwok.
- 8 Alchok scyetz yi na ban e'chk takle'n cachi', tzantzaj stije' jun chin q'uixc'uj yi chin xo'wbil nin. Na tz'ocpon Ryos tan chixite'n cu'n junawes.
- 9 Tz'ak'lok chibanl yi e' yi na el to'kl chic'u'l tan c'a'che'n yi e' prow me'ba'.

* 21:19 Pr 21:9; 25:24. † 21:27 Pr 15:8. ‡ 21:31 Sal 20:7. * 22:2 Pr 29:13. † 22:3 Pr 27:12.

- 10 Ba'n tcu'n yi nink che'l laju'n yi e' tzolol yol skaxo'l, xitok tzun yi e'chk wak' ib, nin qui't ljal oyintzi' tan e'chk quiw yol yi na xcon cya'n.
- 11 Jun wi'tz ajcaw na pek' scye'j yi e' yi skoj cu'n te cyalma'. Nin na tak' chik'ej yi e' yi chin putzpuj nin chijilon.
- 12 Yi Kajcaw yi kaRyosil ilenin na tzan tan chiq'uicy'le'n yi e' na cyal yi bintzi. Ncha'tz tan i' na lajluchaxe't yi e'chk la'jil yi na cyal yi e' la'j.
- 13 Mbi cun tunin na xtxum cu'n jun cy'aj tan qui tak'uje'n, na at na ban cu'nt na tal: At jun León tbe', nin yi kol ne'l xchinquimok ta'n.†
- 14 Yi e'chk yol yi na el le chitzi' yi e' xna'n yi jopol wutzaj, ni'cu'n tu jun chin jul yi nim xe', kale na chibene't yi e' yi na xom chiwi' scye'j. Na wi'nin na chi'ch c'u'l Ryos scye'j yi e'a'tz.
- 15 Yi e'chk yab ajtza'kl, cho'n na jal mas xchixo'l yi e' xicy tu yi e' xun, poro tajwe'n tan makle'n chiwutz tan tz'u'm bantz cyaje'n cyen yi e'chk ajtza'kla'tz cya'n.
- 16 Alchok scyetz yi na oc tan buchle'n jun me'ba' ntin tan jale'n mas tetz me'bi'l tz'ocpon tetz me'ba'. Ncha'tz ko alchok scyetz na oyin scyetz yi e' ric, jun cu'n tz'ocpon tetz me'ba'.

Yi junaklaj ajtza'kl yi alij cyen cyak'un yi e' yi tz'aknak cu'n cyajtza'kl

- 17 Nque'n wok cunin tan tbite'n yi e'chk yol yi na cyal yi e' yi at balaj cyajtza'kl. Nin nque'n wok bin il tan xtxumle'n yi e'chk takle'na'tz yi na cxinchus wok te'j.
- 18 Stk'e' tzun tzatzintz tetz italma' yi kol tzicol le ina'chl, nin stk'e' tzatzin tzitetz kol cxcye' wok tan talche'n junit tir yi xtxolbila'tz.
- 19 Cha'stzun te chin tajwe'n cunin yil wal yi e'chk xtxolbila'tz tzitetz bantz k'ukewe'n ic'u'l te Kajcaw yi kaRyosil.
- 20 Yi in wetz tzintz'ibe' junaklaj xtxolbil tetz itetz, yi cy'a'n balaj ajtza'kl ta'n yi na xcy'e' tan tak'le'n balaj itxumu'n.
- 21 Yi e'chk xtxolbila'tz xconk tan ichusle'n tan tele'n itxum tetz yi bintzi, nin ko al scyetz junt na taj yil tz'el xtxum tetz, xcyek tzun woktz tan tak'le'n tajtza'kl.

-1-

- 22 Quil cxc' wok tan xile'n te'j jun tal prow tan tu' me'ba' i', nin quil cxc' wok tan buchle'n jun tal prow xchiwutz juez yi qui'c rmeril xcy'e' tan colol tib.
- 23 Na ko ya'tz tziban wok, jun cu'n yol, tz'ocpon Kajcaw tan colche'n yi jun tal prowa'tz, nin stk'e' i' icaws yi kol cxc' wok tan buchle'n.

-2-

- 24 Quil cxc' wok tetz tamiw jun yi wi'nin na mak'tij nin wi'nin na chi'ch c'u'l.
- 25 Na qui cunin batz ltz'a'w e'chk ajtza'kla'tz ita'n te'j, nin tan yi e'chk ajtza'kla'tz ichuc copon ic'alol itib tk'ab quimichil.

-3-

- 26 Quil cxc' wok tetz pyador te yi xtx'ok'be'n junt wunak,
- 27 na ko quil cxcye' wok tan xchojle'n yi jun tx'ok'be'na'tz, tz'elpon majij cyakil yi at tzituch', mpe ik yi itx'ach, tz'elpon majij.

-4-

- 28 Quil cxc' wok tan xtx'ixpe'n yi mojom yi cu'nak cyen cyak'un yi e' imam ite' tentz.§

-5-

- 29 Alchok scyetz yi puntil cu'n tz'ak'uj, jun cu'n yol, quil jal tak'un xchixo'l yi e' yi qui'c chik'ej, ma na sjalok tetz tak'una'tz xchixo'l yi e' yi at wi'nin chik'ej.

† 22:13 Pr 26:13. § 22:28 Dt 18:14; 27:17; Pr 23:10; Os 5:10.

23

-6-

- ¹ Kol cctxoclij wok tan wa'a'n tan jun wutzile'n yi at wi'nin k'ej, chin tajwe'n cunin yil tzitxum yi na' atixe't.
² Mpe te nink na cxquim wok tan we'j, ilenin tajwe'n yil tzitech ic'u'l, na qui na el itxum tetz yi mbi tzuntz na tzan yi jun wutzile'na'tz tan ic'a'che'n.
³ Quil tz'el nin italma' te yi jun chum balaj wa'a'na'tz, na qui cunin batz na tzan i' tan isuble'n.

-7-

- ⁴ Quil tzibuch itib tan itoque'n tetz ric. Qui tajwe'n yil cxc' wok tan xtxumle'n yi jun xtxolbila'tz.
⁵ Na yi mero bintzi, kol cxc' wok tan xtxumle'n yi e'chk riquila'tz qui'c na tak', na na jal xicy' tane'n nin na tx'akx cuntu'tz skawutz, chi na ban jun ch'u'l yi na el xicy'in tcyaj, nin qui't na kil wutz.

-8-

- ⁶ Or tzitil, ba'n tcu'n yi quil cxben tan wa'a'n tu jun yi chin piḅpuj nin, yi qui'c tenle'n jun e'chk takle'n tetz talma'. Quil tz'el italma' te yi e'chk balaj cumira'tz,
⁷ na ntin na tak' ch'on tetz tan yi e'chk takle'n yi na cxtzan tan bajse'n, yi nim jamel. Na cctxocxij ta'n, poro nk'e'tz tetz cu'n talma' i'.
⁸ Nin yil cxnachon wok te'j yi tajtza'kl yi juna'tz, sjalok mulmuche'n ic'u'l ta'n, nin yi e'chk putzpuj yol yi nxcon ita'n tan tyoḅi'n tetz yaj, qui'c na tak'.

-9-

- ⁹ Quil cxc' wok il tan tak'le'n tajtza'kl jun yi chin tze'tzuj nin tajtza'kl, na tz'ocpon i' tan xbajtzi'e'n tzite'j tan yi e'chk balaj txumu'n yi na ital tetz.

-10-

- ¹⁰ Quil tzichuc yi e'chk c'ub yi cu'nak cyen tetz mojom tentz. Quil tzimaj chitx'otx' yi e' me'ba' nka yi e' xma'lca'n.
¹¹ Na yi e' tal prowa'tz, at jun Colol cyetz yi wi'nin ḅchamil yi tz'ocpon tan chicolche'n tik'ab, nin tan contri'n tzite'j.

-11-

- ¹² Nque'n wok il tan tbite'n nin tan xtxumle'n yi e'chk balaj ajtza'kl nin yi e'chk balaj chusu'n.

-12-

- ¹³ Nque'n wok il tan makle'n wutz jun xicy, na nk'e'tz sotzel wutz i' sbne' tan tu' yil tz'oc cobox xicy'xab ita'n te'j.
¹⁴ Na tan tu' yil cxc' wok il tan makle'n wutz, na elepont yi na cxtzan tan colche'n i' tk'ab yi quimichil.

-13-

- ¹⁵ Axwok jun c'oloy witz'un, kol jal yi balaj ajtza'kl ita'n, cya'l nin junt yi mas tcu'nk ltzatzin tzinwutz wetz.
¹⁶ Na sjalok jun chin wutzile'n tzatzin tetz walma' yil wit nin, yi puntil cu'n cxjilon.

-14-

- ¹⁷ Quil tz'el nin italma' te chime'bi'l yi e' juchul il,* ma na mas ba'n tcu'n yil tzitek ḅchi' Ryos,
¹⁸ na ko ya'tz tziban, sjamelank tzun cyakil yi na iban. Nin tzicambaje' yi e'chk takle'n yi na iwutz nin te'j.†

-15-

* 23:17 Sal 37:1-4. † 23:18 Pr 24:14.

- 19 Ax wok jun c'olój witz'un, nque'n wok bin il tan ta'we'n yi inchusu'n ita'n. Nin ilenin ban wok tane'n yi e'chk takle'n balaj.
- 20 Quil che' itamiwij yi e' kbarel, mpe ik scye'j yi e' yi chin xo'j nin e' tan wa'a'n.
- 21 Na yi e' kbarela'tz scyuch' yi e' yi chin xo'j nin e' tan wa'a'n, chocopon cyera'tz tetz me'ba'. Ncha'tz yi e' cy'aj, chin katza'lt nin sbne' yi be'ch cyetz.

-16-

- 22 Lok' wok wutz yi itaj, nin quil tzitelsaj k'ej yi itxu' yil tijin chic'u'l.
- 23 Nque'n wok bin il tan icambal yi bintzi, tu e'chk balaj ajtza'kl, tu e'chk balaj chusu'n, nin yi e'chk balaj txumu'n, nin quil tzitak' ama'l tan xtx'akxe'n yi e'chk xtxolbila'tz.
- 24 Na na tak' tzatzin tetz talma' yi taj xtxu' jun nitxa' yi at balaj tajtza'kl, nin na jal chik'ej ta'n.
- 25 Nque'n wok bin il tan joyle'n puntil tan chitzatzine'n, nin tan jale'n chik'ej yi e' itaj itxu'.

-17-

- 26 Ax wok jun c'olój witz'un, nque'n wok bin il tan tbite'n yi e'chk takle'n yi na wal nin tzitetz. Ban wok yi e'chk takle'n yi na imban wetz.
- 27 Na yi e' xna'n yi chin wi'tz bnol tetz nin e', ni'cu'n e' tu jun chin jul yi chin xe' nin, nin yi chin xubxuj nin.
- 28 Yi e' xna'na'tz, ilenin chiwutz quen tan chipo'tze'n yi e' yaj, chi na ban jun alk'om yi wutz quen te jun e'chk takle'n. Nin na chixcy'e' yi jun jilwutz xna'na'tz tan chipo'tze'n wi'nin yaj.

-18-

- 29 ¿Na' scyetz e' yi na chitij q'uixc'uj? ¿Na' scyetz e' yi na chitx'ayne'? ¿Na' scyetz e' yi tu na choyintzin tunintz, nin tu na chibisun tunintz? ¿Na' scyetz e' yi na chiq'uixpij tan cha'tz tu'? Nin ¿na' scyetz e' yi tu na num tunin chiwutz?
- 30 I'tz yi e' yi qui na cyaj cyen kba'ni'n cya'n, nin yi ilenin na chitzan tan pile'n e'chk jilwutz xc'ala'.
- 31 Poro yi ax itetz, quil tz'el nin italma' te yi xc'ala', nin quil tzital: "Ah chin xēx nin, nin wi'nin na litz'un tul yi copa. Chin tijle'n nin, nin nternin na c'uch inkul yi xc'ala'."
- 32 Quil tzital yi yola'tz, na wi'tz'bil tlen cy'a'n ch'on tu quimichil ta'n, chi yi xch'onol yi quimichil yi cy'a'n tan jun lu'baj yi chin wenen nin.
- 33 Kol baj ita'n, tz'ocpon xchajol tib e'chk takle'n tziwutz yi chin xo'wbil nin. Ncha'tz sbajk itxumul e'chk takle'n yi chin juntlen nin, nin tzitale' e'chk takle'n yi qui'c xtxolbil.
- 34 Nin cxnachonk te'j chi yi cho'nk atix wok wi pak'bil mar tane'n, nka tibaj jun chin wi'tze' yi chin wutz tkan nin, yi wi'nin na ch'uyan tan cyek'ek'.
- 35 Ej nin tzitale': "Ja chinlo'on, poro quinín nchinnachon te'j. Ja oc injicye'n nin quinín mpujx wa'n. Poro yi mmu'l yos swuch', sbej nin nchimben tan joyle'n mas xc'ala'."

24

-19-

- 1 Quil tz'el nin italma' te yi na chiban yi e' yi juntlen cyajtza'kl, nin quil tz'el nin italma' tan ixome'n scye'j.
- 2 Na ntin na chitzan tan xtxumle'n yi e'chk biyo'n ib, nin ntin na chitzan tan xtxumle'n yi xē'n lcyulej e'chk takle'n cachi'.

-20-

- 3 Na taj wi'nin ajtza'kl tan banle'n jun balaj ca'l, nin na taj balaj txumu'n tan cu'se'n xe' yi ca'la'tz.
- 4 Nin tan yube'n yi ca'la'tz, na taj tajske'n mbi'tz yi e'chk takle'n balaj, yi wi'nin jamel yi ba'n xcon xe yi ca'la'tz.

-21-

⁵ Ba'n tcu'n jun yaj yi na xcon tajtza'kl ta'n, swutz jun yi ntin na xcon yi xchamil ta'n. Ba'n tcu'n ko at kajtza'kl, swutz yi ntink kachamil at.

⁶ Na yi e' sanlar, ntin na chixcye' te chicontr ko puntill cu'n na chitxum yi mbi xchibne' tan oyintzi'. Ncha'tz yi o' ketz, na taj kajak wi'nin kajtza'kl scyetz yi e' ak'ol ajtza'kl,* ko na kaj kacambaj yi e'chk takle'n yi kawutz quen te'j.

-22-

⁷ Yi e' yi chin tze'tzuj nin chitxumu'n, quil jal yol cya'n tan chicolol quib swutz yi pujul xtisya', na qui na chixcye' tan xtxumle'n yi mbil cyal.

-23-

⁸ Alchok scyetz yi ntin na tzan tan xtxumle'n tan banle'n e'chk takle'n cachi', cyakil wunak na el chitxum tetz yi chin juntlen nin i'.

⁹ Yi cyajbil yi e' yi chin juntlen nin cyajtza'kl i'tz yi juchle'n il. Ej nin yi e' yi ntin yolche'n junt cyamiw na chiban, cya'l tx'ajon cyetz yi e'a'tz.

-24-

¹⁰ Kol kacabej kac'u'l te yi ato' swutz yi sotz c'u'lal, na elepon yi qui'c mas kawalor.

-25-

¹¹ Tajwe'n tan che' icolpil yi e' yi txant tan chiq'uixpe'n, nin tajwe'n tan ijoyol puntill tan chiclaxe'n yi e' yi txant tan chiquime'n.

¹² Na mpe nink tzital "Qui nwit yi ko quimich tlen tu' atit," na at jun yi na tzan tan ma'le'n cyakil ajtza'kl, nin na el xtxum tetz yi mbi na icy' tic'u'l, nin tzantzaj tzitak'e' part tetz yi juna'tz, nin tajwe'n tan ichojol itil.†

-26-

¹³ Ax wok jun c'oloy witz'un, ba'n cxu'l wok tan bajse'n yi cabil wunak txuc, na chin tijle'n nin.

¹⁴ Nin cho'n cunin tane'n tu e'chk balaj ajtza'kla'tz tu yi e'chk balaj txumu'n. Ej nin kol cxomwok te'j, jun cu'n tzicambaje'‡ yi e'chk takle'n yi na el italma' te'j.

-27-

¹⁵ Quil cxo'c wok tan xtxumle'n e'chk ajtza'kl yi chin juntlen nin te jun balaj wunak, mpe ik tan po'tze'n yi ca'l kale najle't i'.

¹⁶ Na mpe nink lo'on juk tir yi juna'tz ita'n, jepon txiclok junt tir. Ma yi e' yi chin juntlen nin cyajtza'kl juncu'n nchiben mulk'uj cyera'tz tul il.

-28-

¹⁷ Yi kol cu' yi icontr tk'ab jun il, quil cxtze'en te'j, nin quil tzital "colon te'jx".

¹⁸ Na yi Kajcaw qui na pek' i' te yi e'chk ajtza'kla'tz. Ej nin tan yi jun xtxolbila'tz qui cunin batz qui't ltak' Ryos mas caws yi icontra'tz, tan xchajle'n yi qui na pek' i' te itajtza'kl.

-29-

¹⁹ Quil cxbisun wok tan tu' yi at chiriquil yi e' mal nak,§ nin quil tz'el nin italma' te'j.

²⁰ Na wi'tzibil tlen xchitije' cyera'tz wi'nin q'uixc'uj nin cyakil yi chime'bi'l sotzok tera'tz.

-30-

²¹ Ax wok jun c'oloy witz'un, ek wok xchi' yi kaRyosil tu yi bajxom tetz katnumil, nin quil xom iwi' scye'j chicontr.

²² Na tz'ul chan chicaws yi e' contra'tz, nin qui cunin tz'icy' scyetz yil tz'ul, na yi kaRyosil tu yi kabajxom te yi katnumil, scyak'e' chicaws yi e' pajol ca'wla'tz, nin qui na kil yi mbi sbajok scye'j, na chin xo'wbil nin sbne' chicaws.

Coboxt ajtza'kl yi cyalnak yi e' yi tz'aknak cu'n cyajtza'kl

* **24:6** Pr 11:14. † **24:12** Job 34:11; Sal 62:11-12; Jer 17:10; Ez 18:30; 33:20; Mt 16:27; Ro 2:6. ‡ **24:14** Pr 23:18.

§ **24:19** Sal 37:1.

- 23 Ncha'tz yi e'chk yole'j i'tz chiyol yi e' yi tz'aknak cu'n cyajtza'kl:
Qui na yub yi na je' k'ab yi pujul xtisya' tibaj jun aj paj.
- 24 Cyakil yi e' wunak xchi'chok chic'u'l te'j jun pujul xtisya', yi na je' k'ab tib jun aj paj.
Ncha'tz yi e' mas nación scyale' yi qui'c mu'x xac yi jun pujul xtisya'a'tz.
- 25 Poro scyak'e' wunak k'ej yi pujul xtisya' yi na tak' caws jun mal nak, nin tz'ak'lok banl
i' tan Kataj.
- 26 Alchok scyetz yi chin sk'il nin na stza'w tzaj kayol, na tak' tzatzin sketz.
- 27 Tajwe'n bajx bnix yi ak'un wi cojbil, nin tajwe'n cxo'c il te alijens, tan bene'n swutz.
Nin yil jal yi abambil, kalena's tzun ba'n cxo'ctz tan je'se'n aca'l.
- 28 Quil cxo'c tan tak'le'n til junt yi ko qui'c xe' yi til, nin quil cxo'c tetz stiw te jun e'chk
takle'n yi nk'e'tz bintzi.
- 29 Or tzawil, quil tzawal: "Wicy'se' inc'u'l te'jx, nin welse' xel yi mbanx swe'j."
- 30 Ja nicy'ak tul yi cojbil jun cy'aj, nin ja nicy'ak xo'l yi tujul jun yi qui'c mu'x xtxumu'n.
- 31 Ej nin ja wil yi ntin tx'i'x at swutz yi luwara'tz, nin yi e'chk tapij yi c'ub cu'n cu'nak
woc'.
- 32 Yi nwil yi e'chk takle'na'tz ja oc quen le inwi' nin ja el intxum tetz yi xtxolbile'j:
- 33 Ko ntin na kawit, nin ko tu kaxnakca'p tu' tan watl,
- 34 na ul tzaj yi me'ba'il skibaj, nin na oc tan kawit'ze'n cu'n chi na ban jun biyol nak yi
cy'a'n ma'cl ta'n.*

25

Ca'p wekl te yi e'chk ajtza'kl yi talnak yi rey Salomón

- 1 Ncha'tz yi je'j i'tz cobox ajtza'kl yi cyajnak tlo' Salomón, te yi at tzaj i' tetz rey, yi ja
cu' chitz'ibal cobox yaj yi ate' jak' ca'wl Ezequías, yi ncha'tz i' jun rey banak tetz cwent
Judá.
- 2 At k'ej Ryos tan tu' yi qui na el chan katxum tetz yi e'chk takle'n yi bnixnakt ta'n,*
poro sjalok k'ej jun wunak kol tz'oc il tan xtxumle'n, nin kol lajluchax yi e'chk
xtxolbila'tz swutz.
- 3 Qui'c rmeril tan tele'n katxum tetz yi na' na tzaj cyent yi tcya'j, nin qui'c rmeril tan
tele'n katxum tetz yi nicy'na' xe' yi munte'j. Ncha'tz qui'c rmeril tan kopone'n tan
tajske'n yi mbi na icy' tc'u'l jun wi'tz ajcaw.
- 4 Chin tajwe'n cunin yil tz'el yi plojil yi sakal, bantz bnixe'n jun balaj ak'un te'j.
- 5 Ncha'tz chin tajwe'n cunin yil che' lajlen jun rey yi e' xchakum, yi e' yi qui na cyek xchi'
Ryos. Ej nin ko ya'tz sban, mben tzun xkon yi tiemp tan cawu'n, nin penin sk'il
sbne'.
- 6 Or tzitil, quil tzitocsaj itib nim swutz jun wi'tz ajcaw, nin ncha'tz quil cxc'ole' tib e'ch
chem yi ntin e' wunak yi at chik'ej† ba'n chic'ole' tibaj.
- 7 Ma na ba'n tcu'n yi chakij cxu'lij tan ic'olewe'n tibaj yi e'ch chema'tz, swutz yil tz'el itx'ix
xchiwutz yi e' wunak yil cxe'l laju'n.
- 8 Ko at e'chk takle'n yi na itil, ba'n tcu'n qui' chan cxben tan xochle'n le pujbil xtisya', na
qui cunin batz at junt stiw yi ja til yi mero bintzi, nin stale' yi nk'e'tz bintzi yi iteri
yol, tz'elpon tzun itx'ixtz ta'n, nin wi'tz bil tlen qui't lpujx ita'n yi mbil tziban.
- 9 Nin yi ko ya'tz tziban, col wok bin itib, nin ba'n tcu'n yil cxc'ole' wok tan xite'n yi oyintzi'
ichuc cuntu' tu yi icontra'tz, swutz yil cxc'ole' tan talche'n len scyetzak wunak.
- 10 Na at lo' e' yi scyale' yi ax wok aj paj, nin tz'elpon itx'ix xchiwutz, nin quil tzaj yi yobbil
itetz.
- 11 Yi na xcon e'ch balaj yol ka'n te yi tiemp yi mas tajwe'n tetz ketz, ni'cu'n tu jun mansa'n
yi oro cu'n tane'n, yi tz'amij tan jun cu'lbil yi sakal cu'n yi wi'nin na yub.

* 24:34 Pr 6:10-11. * 25:2 Dt 29:29; Job 26:14; Ro 11:33-36. † 25:6 Lc 14:8-10.

- 12 Kol kal jun balaj ajtza'kl tetz jun wunak, nin tzatzin cu'n na tbit, ni'cu'n chi jajk kak' jun xmalk'ab tu jun uwaj yi oro cu'n tetz.
- 13 Jun balaj chakum yi na el cu'n te yi e'chk tak'un, ni'cu'n tane'n i' chi jun tal cyek'ek' yi na xcye' tan xchewse'n yi patrón te yi tiemp tetz tz'a'. Na tan yi balajil yi chakuma'tz na tak' tzatzin, nin na tak' junt tir walor yi patrón.
- 14 Yi e' yi ntin na chisuk jun e'chk takle'n, nin qui't na cyak', ni'cu'n e' tu yi sbak' yi icu'n cy'a'n a' ta'n, poro qui'c a'bal na saj. K'ubaj c'u'lal tu' na tak'.
- 15 Yi kapasens na xcye' tan xite'n yi xchi'chbe'n c'u'l junt ske'j, nin yi e'chk putzpuj yol na xcye' tan xite'n e'chk quiw yol.
- 16 Kol jal cabil wunak txuc ita'n, quil cxben quen tu' tan bajse'n, ma na e'ch wok ic'u'l, na qui cunin batz tz'ul ixa'w ta'n.
- 17 Ncha'tz kol cxben tan xajse'n jun itamiw, ba'n tcu'n yi nk'e'tz cha'tz cuntunin ax wok tan xajse'n, na qui cunin batz tz'icy'pon paj tzite'j, nin xchi'chok c'u'l tzite'j.
- 18 Yi xicy'xab, tu yi spar nin yi flech yi chin jicyuch nin wi', ya'stzun tane'n jun kol tz'oc tan tak'le'n til jun tamiw yi qui'c paj te'j jun e'chk takle'n.
- 19 Te yi tiemp yi na sotz kac'u'l, nin kol k'uke' kac'u'l te jun yi qui na el cu'n te yol, ni'cu'n chi ik jun kukan wak'xnak, nka chi yi najk kawan tibaj jun ke' yi chin ch'on nin.
- 20 Ko at jun yaj yi na bisun yi talma', ej nin lko'c tan tocse'n e'chk música swutz, quil tzatzin i' te'j, na ni'cu'n yi jun xtxolbila'tz chi yi nink kakojnin vinagre tul jun q'uixpnak, nka ni'cu'n chi yi nink tz'el k'olpi'n be'ch tetz te yi tiemp tetz che'w, na tan yi e'chk músicaja'tz na xcye' tan xch'uyse'n mas yi bis tetz talma'.
- 21 Ko at jun icontr yi na quim tan we'j, ak' wok wa', nin ko na quim tan saktzi' ak' wok tc'a'.
- 22 Na yi ko ya'tz tztulej xtx'ixwok tzun yi icontr, nin yi e'chk balaj pawora'tz yi na iban, Kajcaw ltz'ak'on xel tztitetz. †
- 23 Yi na saj yi cyek'ek' je'n tzi'n, na jal che'w ta'n, nin tan yi e'chk yol yi chin juntlen nin, na saj chuk kawutz ta'n.
- 24 Ba'n tcu'n tetz jun yaj yil naje' xchuc xe jun tal pach, swutz yi nink naje' xe jun chum balaj ca'l ko ntin na tzan yi xna'n tan joyle'n oyintzi' te i'. §
- 25 Yi e'chk balaj stziblal yi na saj joylaj, ni'cu'n na ban chi yi na ben mu'x a' tetz jun yi na quim tan saktzi'.
- 26 Jun balaj yaj yi na po'tij tan tu' yi na xom te cyajtza'kl yi e' mal nak, ni'cu'n i' tu jun balaj a' yi chin skoj nin wutz, poro yi na tz'ilin, na po'tij, nin qui'ct xac tetz kuc'a'.
- 27 Kol baj wi'nin cabil wunak txuc ka'n, na aje'n tkawi', poro na jal kak'ej ko ilenin na katx'ujtij tan tele'n katxum tetz alchok xtxolbil yi cya'l jun na el xtxum tetz.
- 28 Cyakil yi e' yi qui na chixcye' tan mako'n ib te jun e'ch takle'n yi na noj quen xchiwutz, ni'cu'n quitane'n chi jun tnum yi qui'c tapij solte'j tan colche'n xchik'ab yi e' contr.

26

- 1 Tul yi tiemp tetz ujul, chin xo'wbil nin yi kol cu' jun chin k'ab che'w, nin chin xo'wbil nin yi kol saj a'bal te yi na tzan je'se'n yi cosech. Ni'cu'n tzun tane'n yi kol kak' chik'ej yi e' yi juntlen cyajtza'kl.
- 2 Ko al scyetz tz'oc tan tak'le'n til jun yi qui'c til, qui'c ltak' tetz, na yi e'chk la'jila'tz ni'cu'n tu jun tal tz'unum, nka jun tal c'uchl a'bal yi tu na xicy'in tu', nin qui'c tpombil tul jun ama'l. Ni'cu'n tzun tane'n yi e'chk la'jila'tz, na quil tak' bis tetz jun yi ko qui'c til.
- 3 Na xcon tz'u'm tan cawe'n jun chej, nin na xcon xocma' tan makle'n wutz jun mula'. Ncha'tz chin tajwe'n cunin yil xcon xicy'xab tan nuc'le'n cyajtza'kl yi e' yi chin juntlen nin chitxumu'n.

† 25:22 Ro 12:20. § 25:24 Pr 21:9, 19.

- 4 Ba'n tcu'n yi quil katzaw nin chiyol yi e' yi chin juntlen nin cyajtza'kl, bantz nk'e'tz ni'cu'n tz'el cu'nt ka'n scyuch'.
- 5 Alchok scyetz yi na stzaw nin yol junt yi ploj tajtza'kl, na elepont yi ni'cu'n plojil cyajtza'kl tuch'.
- 6 Kol k'uke' kac'u'l te jun yi ploj tajtza'kl tan bnol jun kamantar, ni'cu'n chi jajk el kuxij kukan, na ntin sjalok bis ka'n.
- 7 Yi chusu'n yi na tal jun yi qui'c tajtza'kl quil wutzin. Na ni'cu'n tane'n chi jun co'x tkan yi qui na ben joylaj tan xo'n.
- 8 Qui'c na tak' kol kac'al cu'n jun c'ub tul kaxc'oxl, ni'cu'n tzun tane'n yi nink kak' k'ej jun yi ajnak tzaj yi tajtza'kl.
- 9 Yi e' kbarel qui na chinachon te xch'onol jun tx'i'x. Ni'cu'n quitane'n yi e' yi qui'c cyajtza'kl, na qui na el chitxum te e'chk balaj chusu'n yi na a'lchij scyetz.
- 10 Ploj na ban jun aj txuquinl yi ko na tzan tan chibiyle'n txuc tan cha'tz tu'. Ni'cu'n tzun tane'n jun yaj yi na tak' tak'un jun yaj xe ca'l yi juntlen tajtza'kl.
- 11 Yi e' tx'i' na chixa'pij, nin na cha'j junt tir tan bajse'n.* Ni'cu'n na chiban yi e' yi juntlen cyajtza'kl, na na cha'j junt tan banle'n chiya'pl.
- 12 Ba'n tcu'n jun yi qui'c tajtza'kl, swutz jun yi na tocsaj tib nim tu tajtza'kl.†
- 13 Mbi cun tunin na xtxum cu'n jun cy'aj tan qui bene'n tan ak'un. Na at na ban tcu'n na tal: At jun león na xon tbe', nin kol ne'l tbe', xchinquimok ta'n.‡
- 14 Yi e'chk puert cho'n na tol tib tibaj yi e'chk visagr, ma yi e' cy'aj cho'n na chitol quib wi chisoc.
- 15 Yi e' yi chin cy'aj nin e', qui na chixcy'e' tan chic'a'chal quib. Na yi e'a'tz, ntin na cyak' cu'n chik'ab tul chilak, nin qui't na jal chiwalor tan tocse'n le chitzi'.§
- 16 Yi e' cy'aj na cyocsaj quib nim tu cyajtza'kl tane'n, na xchiwutz cyetz at mas cyajtza'kl xchiwutz juk yaj yi at balaj cyajtza'kl.
- 17 Kol kapit kib tul jun oyintzi' yi qui'c ketz tuch', skalo'onk ta'n. Na ni'cu'n chi yi nink ko'c tan xuxe'n jun tx'i' yi wi'nin na chi'on.
- 18-19 Yi e' yi na cho'c tan jople'n wutz cyamiw, nin yi na quil yi nsken wi't chilo'on cya'n, na cyal "Ah xk'e'l tu' mmimban yaj." Ni'cu'n yi e'a'tz chi jun yab yi na oc tan biyle'n tuch'.
- 20 Ko qui na oc ak'ij mas si' wi k'ak', na cu num. Ncha'tz ko qui'ct xchaq'ue'n yol, na xit alchok oyintzi'.
- 21 Tan jale'n xtxak'ak', tajwe'n yi at sakcha'l. Nin tan jale'n k'ak' yi na culne', tajwe'n yi at si'. Ncha'tz tan jale'n oyintzi', tajwe'n yi at jun yi jal cu'n na je' lajp wi'.
- 22 Chin cyajbil nin wunak tbite'n chiyol yi e' chac'l yol, na chin cab nin tane'n xchiwutz, nin qui na el te chic'u'l.*
- 23 Or kil yi e' yi chin putzpuj nin chijilon, na at e' yi ntin na chitzan tan joyle'n puntil tan kasuble'n. Yi e'a'tz ni'cu'n chiyol chi yi sakal yi na oc solte'j jun xwok' yi tx'otx' tu', na solte'j tu' atit yi yubel.
- 24 At e' yi na chi'ch chic'u'l, nin na chixcy'e' tan tewe'n tan tu' yi chijilon, poro xchic'u'l cuntu' na chitzan tan xtxumle'n e'chk takle'n yi chin juntlen nin.
- 25 Quil tzitocsaj chiyol yi e'a'tz yi chin putzpuj nin chijilon, na qui cunin batz ntin na chitzan tan joyle'n puntil tan ipo'tze'n, na yi cyetz cyajtza'kl nojnak tan e'chk takle'n cachi'.
- 26 Mpe nink chixcy'e' yi e'a'tz tan tewe'n yi xchi'chbe'n chic'u'l, ilenin slajluchaxk chiplojil xchiwutz cyakil wunak.
- 27 Alchok scyetz yi na oc tan kople'n jun jul tan cwe'n junt tul, i' te'n mben tul. Ej nin alchok scyetz yi na oc tan tole'n tzaj jun chin c'ub twi' junt, i' te'n scyajk tzak'.

* 26:11 2P 2:22. † 26:12 Pr 29:20. ‡ 26:13 Pr 22:13. § 26:15 Pr 19:24. * 26:22 Pr 18:8.

28 Yi e' la'j, at chi'ch c'u'lal tetz cyalma', nin alchok scyetz yi na xcon putzpuj yol ta'n tan tewe'n e'chk takle'n cachi' yi at tetz talma', ntin jatxo'n ib na jal ta'n.

27

1 Quil tzital wok: “Je tzimbne' ek ca'pe'j,” na qui na kil yi mbi na xon tzaj skawutz.*

2 Mas ba'n tcu'n yi e' wunak ltz'ak'on kak'ej, swutz yi o' te'n lko'c tan talche'n yi chin tz'aknak cunin o'.

3 Chin q'uixc'uj nin teke'n yi samlicy' tu e'chk lmak c'ub, na wi'nin talal. Poro mas tcu'n q'uixbel kol ko'c tan xtxumle'n yi xchi'chbe'n c'u'l jun yi ploj yi tajtza'kl. Cha'stzun te ba'n tcu'n yi quil katxum.

4 Chin xo'wbil nin yi chi'ch c'u'lal. Nin chin xo'wbil nin yi e' yi na je' lajp chiwi'. Poro yi e' yi wi'nin chimakle'n, ni'cu'n e' tu jun c'om yi tu na chi'ch tu' c'u'l tampaj yi ja cambaj junt yi e'chk takle'n yi na el talma' te'j, yi jun jilwutz wunaka'tz, qui'c rmeril tan makle'n chiwutz.

5 Ba'n tcu'n yil ko'c tan makle'n wutz jun kamiw yi ko na tzan tan banle'n jun e'chk takle'n ploj, swutz yi najk kapek' te'j, nin ntin kawutz tan xmaye'n.

6 Ba'n tcu'n yil k'uke' kac'u'l te jun kamiw yi na oc tan makle'n kawutz tan e'chk quiw yol, swutz yi nink k'uke' kac'u'l te jun kacontr yi nter nin na tzan tan kamoxe'n tan e'chk putzpuj yol.

7 Alchok scyetz yi nojnak c'u'l, mpe nink tz'ak'lij cabil wunak txuc tetz, quil pek' te'j. Poro alchok scyetz yi na quim tan we'j, sbajk alchok e'chk takle'n ta'n, mpe chin c'a' nink.

8 Jun yaj yi na col cyen yi tetz najal tan bene'n joylaj, ni'cu'n i' tu jun ch'u'l yi tu na ojkel tu' joylaj len yi tetz najbil.

9 Yi balaj perfum na tak' tzatzin tetz kalma'. Ncha'tz yi balaj ajtza'kl yi na cyak' kamiw, na xcy'e' tan tak'le'n tzatzin sketz.

10 Quil che' itil cyen yi e' itamiw, mpe ik yi cyamiw yi ataj. Ba'n tcu'n quil cxben xe ca'l jun itzicy te yi atix wok tul jun il. Na mas ba'n tcu'n yil cxben tu jun iwisin, yi i'tz itamiw, swutz yi nink c'xben joylaj tan joyle'n jun itajwutz.

11 Ax wok jun c'oloz witz'un, tajwe'n ljal balaj itajtza'kl, na ko ya'tz tziban, chintzatzink tzun tzite'j. Na kol jal yi balaj ajtza'kla'tz ita'n, xcyek yi jun xtxolbila'tz tan jople'n chitzi' yi e' yi na chitzan tan joyle'n puntil tan telse'n ink'ej.

12 Ko na kil yi at jun il yi at skawutz ba'n tcu'n lkajoy junt kabe' tan qui koque'n tul yi jun ila'tz. Poro yi e' yi qui'c cyajtza'kl, sbej nin na chiben tul yi il.†

13 Alchok scyetz yi na taj ltak' tib tetz pyador junt yi qui tajsken wutz, chin tajwe'n cunin yil cyaj cyen yi be'ch tetz yi at te'j, tetz prent.‡

14 Ko chin jalchan cunin, nin tan cha'tz tu' lko'c tan c'ase'n jun kamiw, nin ko chin sich' nin lkaban tan c'ase'n, xchi'chok c'u'l yi jun kamiwa'tz ske'j.

15 Ncha'tz jun xna'n yi cha'tz cuntu' i' tan yajle'n yi chmil, ni'cu'n i' tu jun tz'uj yi tu nin na tz'ujne' tu', nin chin icy'sbil paj nin.§

16 Ej nin kol kajoy puntil tan makle'n wutz, qui'c rmeril, na ni'cu'n tu yi nink ko'c tan makle'n yi cyek'ek', nka tan stz'amle'n aceit tan kak'ab.

17 Na jal wi' jun ch'ich' tan junt ch'ich', nin na jal tajtza'kl jun yaj tan junt yaj kol cho'c tan xtx'ajle'n te'j yi xtxolbil yi na cyaj tz'el chitxum tetz.

18 Alchok scyetz yi na oc il tan q'uicy'le'n jun wi' lo'baj, stije' yi wutz. Ncha'tz alchok mos yi na oc il tan q'uicy'le'n yi me'bi'l yi patrón, sjalok k'ej swutz i'.

19 Yi a' yi pi'lij na xcy'e' tan xchajle'n yi xe'n tane'n yi kawutz, ncha'tz quitane'n cob wunak yi nternin na che'l na cho'c, na lajluchax xchiwutz yi ni'cu'n cyajtza'kl.

* 27:1 Stg 4:13-16. † 27:12 Pr 22:3. ‡ 27:13 Pr 6:1-5; 20:16. § 27:15 Pr 19:13.

- 20 Yi quimichil tu e'chk julil alma', tu yi e' yi xkant tzaj nin na cyaj, qui'c nin nojsbe'n tetz chic'u'l.
- 21 Tan yi k'ak' na lajluchaxe't yi ko at tz'il te yi oro nka yi sakal. Poro na lajluchax yi xe'n tane'n tajtza'kl jun yaj, kol tocsaj tib nim nka juy, yi na a'lchij tetz yi chum balaj nin i'.*
- 22 Yi e' yi chin tze'tzuj nin chitxumu'n, qui'c rmeril tan cyaje'n cyen yi chiya'pl cya'n. Mpe nink chicawsij ala' tir, ilenin xchibne' yi cyetz cyajbil.
- 23 Q'uicy'lwok yi e' icne'r, nin nque'n il tan chiq'uicy'le'n yi e' itawun,
- 24 na yi pwok yi at tkak'ab sotzok tera'tz, nk'e'tz tetz ben k'ej ben sak. Ncha'tz tane'n yi kak'ej tzone'j wuxtx'otx', nk'e'tz tetz cyakil tiemp.
- 25 Cha'stzun te nque'n il tan chiq'uicy'le'n yi na ul yi tiemp yi na jal ch'im, nin yi na txa'xax cyakil yi ama'l, nin yi na jal chiwa' wi'ak e'chk ju'wtz.
- 26 Nque'n wok il scye'j yi e' icne'ra'tz, na tan chixi'il na jale't be'ch itetz. Nin nque'n wok il scye'j yi e' ichiw, na na jal ipu'k scye'j tan lok'che'n itx'otx'.
- 27 Ncha'tz yi e' chiw yi tij, na cyak' wi'nin balaj lech tan ic'a'che'n scyuch' inajal, tu yi e' yi na chak'uj tzituch'. Cha'stzun te chin tajwe'n cunin yil cxo'c wok il scye'j yi e' itawuna'tz.

28

- 1 Ilenin na cyew quib yi e' mal nak, mpe cya'lk xomij tan chitz'amle'n.* Poro yi e' yi jicyuch te'j cyajtza'kl qui'c na chibislej. Ni'cu'n e' tu jun león yi qui na xob tetz jun.
- 2 Ko at jun tnum yi at oyintzi' xchixo'l wunak, na chijal wi'nin bajxom. Poro kol jal jun bajxom yi at tajtza'kl, xcyek tzun i' tan chicawe'n, nin sjalok tzatzin paz xchixo'l yi e' wunaka'tz.
- 3 Yi e' ajcaw yi na cho'c tan chibuchle'n yi e' prow me'ba', ni'cu'n e' tu jun chin c'ub a'bal yi na xcy'e' tan po'tze'n cyakil ujul.
- 4 Yi e' yi qui na chixom te yi ley Ryos, ya'stzun yi e' yi na cyak' chik'ej yi e' mal nak, ma yi e' yi na chiban tane'n yi ley Ryos, e' contr scye'j yi e' mal naka'tz.
- 5 Yi e' yi chin juntlen nin cyajtza'kl qui na el chitxum te yi balaj xtisya'. Poro yi e' yi na chixom te yi tajbil Kajcaw, na el chitxum tetz.
- 6 Mas ba'n tcu'n yi e' me'ba' yi jicyuch te'j cyajtza'kl, swutz jun ric yi chin juntlen nin tajtza'kl.†
- 7 Alchok scyetz yi na ban tane'n yi ca'wl Ryos, i'tz jun balaj cy'ajol. Poro alchok scyetz yi na xom scye'j yi e' yi xkant tzaj nin na cyaj na el chitx'ix yi tajcawil ta'n.
- 8 Yi e' yi na chiriquin tan tu' yi na chijak wi'nin ta'al chipu'k,‡ qui'c ltak' scyetz, poro yi e' yi na el chik'ajab scye'j yi e' me'ba', Ryos tz'ocpon tan quich'eye'n.
- 9 Quil stza'wej Ryos chi'oración yi e' yi qui na cho'c c'ulutxum jak' ca'wl i'.
- 10 Alchok scyetz yil tz'oc tan joyle'n puntil tan pitle'n nin jun balaj wunak tul il, i' te'n copon tul yi e'chk ila'tz. Poro yi e' yi jicyuch te'j cyajtza'kl, ilenin xchicambok te yi e'chk takle'n balaj.
- 11 At ric yi na cyocsaj quib chi yi atk wi'nin cyajtza'kl, poro yi e' me'ba' yi at cyajtza'kl, chixcyek tan xchajle'n yi at chipartil yi e' rica'tz.
- 12 Yi na tx'acon jun yi jicyuch te'j tajtza'kl, na chitzatzin yi e' wunak te'j. Poro ko na tx'acon jun, yi chin juntlen nin tajtza'kl, wi'nin na chixob yi e' wunak tetz, nin na cyew quib swutz.§
- 13 Alchok scyetz yi na joy puntil tan tewe'n yi e'chk il yi na ban, qui'c rmeril tan stzatzine'n. Poro cyakil yi e' yi na chitxol yi quil, nin yi na cyaj cyen yi juchle'n il cya'n, na cuylij cyetz chipaja'tz.

* 27:21 Pr 17:3. * 28:1 Lv 26:17. † 28:6 Pr 19:1. ‡ 28:8 Ex 22:25; Lv 25:35-38; Dt 15:7-8; 23:19-20. § 28:12 Pr 28:28.

- 14 Ba'n cyeri e' yi ilenin na cyek xchi' Ryos. Poro yi e' yi na chijiix quib swutz quil, xchilo'onk cyera'tz.
- 15 Jun wi'tz ajcaw, yi juntlen tajtza'kl, yi wi'nin na cawun squibaj yi e' me'ba', chin xo'wbil nin i', na ni'cu'n i' tu jun león yi na xch'in tan we'j, nka chi jun oso yi na saj wokpuj skibaj tan kabajse'n.
- 16 Jun ajcaw yi qui'c tajtza'kl, wi'nin na oc tan xile'n cye'j, nin tan chibuchle'n yi prow wunak. Poro kol tz'oc jun ajcaw tan cawu'n yi qui na el talma' te e'chk takle'n, mben xkon mas tetz tiempa'tz.
- 17 Alchok scyetz yil sbiy cu'n junt wunak, tunin lxob tunintz, na ko tzun ltx'amxij, nin yi jun xo'wa'tz, scyajk cyen jalen yil quim. Nin qui'c rmeril tan xcyewe'n jun tan mayse'n.
- 18 Yi e' c'ulutxum, xchiclxok cyera'tz, poro yi e' yi chin tze'tzuj nin chitxumu'n, tz'ul wi'nin e'chk sotzaj c'u'lal xchiwutz cyera'tz.
- 19 Alchok scyetz yi na oc il tan tak'unse'n yi xtx'otx', na jal wi'nin tetz wa'-a'tz, poro yi e' yi ntin ujle'n na chiban, na cho'c cyera'tz tetz me'ba'.
- 20 Yi e' yi ba'n lk'uke' kac'u'l scye'j chum balaj nin e' xchiwutz wunak. Poro yi e' yi nter nin na el cyalma' te yi riquil, qui'c rmeril yi qui'k tz'ul cyetz chicawsa'tz.
- 21 Qui na yub yi kol je k'ab jun juez twi' jun wunak. Poro at e' yi ya'tz na chiban, nin na chijuch quil tan tu' yi na chitz'am jun tal piix pam.
- 22 Yi e' yi xkant tzaj nin na cyaj, nter nin na el cyalma' tan cyoque'n chan tetz ric, poro qui na cho'c tan xtxumle'n yi tz'ul chan yi me'ba'il xchiwutz.
- 23 Yi na xon tiemp, na lajluchax skawutz yi mas balaj yi jun yi na oc tan talche'n sketz yi at kapartil, swutz jun yi na tal yi chum balaj nin yi e'chk takle'n yi na kaban.
- 24 Yi e' yi na chimaj len e'chk takle'n tetz chitaj chitxu', qui'c na ban mpe najk cyal yi qui'c quil te'j, na yi e'a'tz, jun cu'n yol e' alk'om.
- 25 Alchok scyetz yi wi'nin na el talma' tan cambal e'chk takle'n, ntin oyintzi' sjalok ta'n. Poro yi e' yi cho'n k'uklij chic'u'l te Kajcaw, sjalok cyetz chibanla'tz.
- 26 Ntin jun yi chin ploj nin tajtza'kl na k'uke' c'u'l stibil tib. Poro yi e' yi na xcon balaj ajtza'kl cya'n, xchicolpok cyera'tz.
- 27 Yi e' yi na el to'kl chic'u'l tan xch'eye'n jun me'ba', sjalok yi tajwe'n scyetz. Poro yi e' yi qui na cho'c il tan quich'eye'n yi e' me'ba'a'tz, cyakil yi e' wunak scyale' yi qui'c chixac.
- 28 Yi na chicawun yi e' yi chin juntlen nin cyajtza'kl, yi e' mas wunak na chixob scyetz, nin na cyew quib xchiwutz. Poro yi na chisotz yi e' mal naka'tz, na wutzin chime'bi'l yi e' yi jicyuch te'j cyajtza'kl.*

29

- 1 Alchok scyetz yi chin ch'inch'uj nin tunin i' tan juchle'n til, nin qui na tocsaj yi na oc makle'n wutz, jun cu'n, tz'ul chan sotze'n swutz. Qui'c rmeril yi nink tz'el liwr.
- 2 Yi na chicawun yi e' yi jicyuch te'j cyajtza'kl, na tak' tzatzin scyetz yi e' mas wunak. Poro yi na chicawun yi e' mal nak, cyakil yi e' mas na chitij wi'nin q'uixc'uj.
- 3 Jun cy'ajol yi at balaj tajtza'kl, na tak' tzatzin scyetz yi e' taj xtxu'. Poro yi e' yi ntin na chitzan tan chijoyle'n yi e'xna'n, yi e' wi'tz bnol tetz, xchitz'ake' cyakil yi chime'bi'l.
- 4 Jun wi'tz ajcaw yi punttil cu'n na cawun, na quiwix yi tnum ta'n. Poro jun ajcaw yi ntin na tzan tan je'se'n mas alcawal, ntin na tzan tan po'tze'n yi tnum.
- 5 Alchok scyetz yi ntin na tzan tan talche'n tetz yi tamiw yi chum balaj nin i', ntin na tzan tan pitle'n nin tul il.
- 6 Ite'n nin yi e'chk il yi na ban jun yi chin juntlen nin tajtza'kl, xcyek tan bense'n i' tul il. Poro yi e' yi jicyuch te'j cyajtza'kl xchitzatzink cyera'tz.

* 28:28 Pr 28:12.

- 7 Na el chitxum yi e' balaj wunak tetz yi e'chk takle'n yi na soztz chic'u'l yi e' me'ba' te'j. Poro yi e' yi chin juntlen nin cyajtza'kl, na cyal yi qui'c cyetz tuch'.
- 8 Yi e' yi ntin na chitzan tan pitle'n quen e'chk ajtza'kl cachi' le chiwi' wunak, na chitzan tan tocse'n k'a'kl e'chk oyintzi'. Ma yi e' yi tz'aknak cu'n cyajtza'kl, na chixcye' tan chimayse'n yi e' wunak.
- 9 Yi kol tz'oc jun yi tz'aknak cu'n tajtza'kl tan wak' ib tu jun yi chin tze'tzuj nin te xtxumu'n, ntin stk'e' chi'ch c'u'lal tetz. Ej nin chocpon wunak tan xcy'akli'n te'j, nin quil bnix jun e'chk takle'n balaj tan yi jun wak' iba'tz.
- 10 Jun biyol nak tu jun yi chin txuc nin, wi'nin na chi'ch chic'u'l te jun yi jicyuch te'j tajtza'kl, nin yi cyajbil i'tz yi quimsa'n cu'nk xchiwutz.
- 11 Yi e' yi juntlen cyajtza'kl, qui na chimak quib tan banle'n yi e'chk takle'n cachi', ma yi e' yi at balaj cyajtza'kl, na chimak quib te'j.
- 12 Jun ajcaw yi na tocsaj yi e'chk la'jil yi na a'lchij tetz, ntin na tzan tan chipo'tze'n yi e' ak'ol tajtza'kl i'.
- 13 Yi e' yi buchij che' scyuch' yi e' yi na cho'c tan chi buchle'n, at jun takle'n yi na xchaj yi ni'cu'n e', i'tz yi Ryos bnol cyetz, nin tan i' na chixmayine't chicabil.*
- 14 Jun ajcaw yi na cawun penin sk'il scye'j yi e' me'ba', scawunk tera'tz tetz ben k'e'j ben sak.
- 15 Tan makle'n wutz jun nitxa', tajwe'n xcon xicy'xab. Ej nin tajwe'n yil kal e'chk balaj ajtza'kl tetz. Poro kol kak' ama'l tetz tan banle'n yi tetz tajbil, tzantzaj tlen tz'elpon chitx'ixl yi taj xtxu' ta'n.
- 16 Ko at wi'nin e' yi chin juntlen nin cyajtza'kl, na jal wi'nin il c'ol. Poro yi e' yi jicyuch te'j cyajtza'kl, squile' yil chiben yi e'a'tz tul il.
- 17 Nque'n wok il tan makle'n chiwutz yi e' initxa', qui tzun soztz ic'u'ltz scye'j, nin yil xon tiemp, scyak'e' tzatzin paz tzitetz.
- 18 Ko qui na xom jun tnum te tajbil Ryos, qui'c balajil yi jun tnuma'tz sbne'. Ma yi tnum yi na ban tane'n yi tajbil Ryos, na jal tzatzin paz xchixo'l.
- 19 Jun esclaw yi qui na ban tane'n yi ca'wl yi tajcawil, quil tocsaj ko yol tu' bajij tetz. Na tbit, poro qui na ban tane'n.
- 20 At rmeril tan kaxcyewe'n tan xtx'ixpe'n tajtza'kl jun yi chin tze'tzuj nin te xtxumu'n, swutz jun yi qui na xtxum bajx yi mbi na tzan tan yolche'n.†
- 21 Alchok scyetz yi chin ok'le'n nin wutz yi esclaw i' ta'n, te yi juyil tzaj, tzantzaj tlen tz'elpon xtxum tetz yi ploj mban.
- 22 Yi e' yi jalcunin na chicyakax, nin yi tu na chipit tu' quib tulak e'chk oyintzi', na jal mas oyintzi' cya'n, nin wi'nin chipaltil at.
- 23 Na el chik'e'j yi e' yi na cyocsaj quib nim, poro yi e' yi na cyocsaj quib juy, na jal cyetz chik'e'ja'tz.‡
- 24 Alchok scyetz yi na oc tan xch'eye'n jun alk'om, xchuc te'n na po'tzaj tib, na quil tak' tib tan talche'n yi mero xtxolbil yi mbajij, mpe nink cho'c tan xo'wse'n.
- 25 Yi ko na kaxob scyetz wunak, i'tz jun tramp tetz ketz. Poro ko nter nin k'uklij kac'u'l te Kajcaw, tz'ocpon tzun i'-tz tan kacolche'n.
- 26 Wi'nin wunak na cho'c il tan joyle'n puntil tan jale'n chibalajil swutz yi bajxom tetz yi tnum, poro yi mero bintzi i'tz, ntin Kajcaw na ak'on kabanl.
- 27 Yi e' balaj wunak, qui na chitx'aj yi e'chk takle'n yi na chiban yi e' mal nak. Ncha'tz yi e' mal naka'tz qui na chitx'aj yi cyajtza'kl yi e' balaj. Na yi cob jilwutz wunaka'tz qui na chicy'aj quib squibil quib.

* 29:13 Pr 22:2; Mt 5:45. † 29:20 Pr 26:12. ‡ 29:23 Mt 23:12; Lc 14:11; 18:14.

30

Yi e'chk balaj ajtza'kl yi talnak Agur

- ¹ Yi e'chk yole'j, i'tz balaj ajtza'kl yi talnak Agur yi cy'ajl Jaqué yi aj Masa. I'tz cobox xtxolbil yi alijt cyen ta'n tetz Itiel nin tetz Ucal tan tele'n chitxum tetz yi qui'c balajil yi cyetz cyajtza'kl.* Je yol i'e'j:
- ² Yi in wetz, chin ploj nin wajtza'kl xchiwutz cyakil yi e' mas yaj, na qui'c balaj wajtza'kl, chi yi tajtza'kl jun yi chin tz'aknak cunin.
- ³ Txe'n jal wajtza'kl, nin qui na el intxum tetz yi jun yi Chin Xan Nin.
- ⁴ ¿At ptzun jun wunak yi ja xa'k tzaj tcyaj, nin yi ja cu'ult wuxtx'otx'? ¿At ptzun jun yi na xcy'e' tan xtxoble'n cu'n yi cyek'ek' le k'ab? ¿At ptzun jun yi na xcy'e' tan cu'se'n yi mar tul jun xbu'k? ¿At ptzun jun yi mbixban yi munt? Qui'c rmeril yi nink tzawal yi na el atxum tetz yi bi' yi juna'tz, mpe ik yi bi' yi tetz cy'ajl, stzun Agur bantz.
- ⁵ Yi puntil i'tz yi Kajcaw na oc tan chicolche'n yi e' yi cho'n k'uklij chic'u'l te'j.† Ba'n tzun k'uke' kac'u'l te cyakil yi e'chk takle'n yi suki'nt ta'n.
- ⁶ Or tzitil quil tz'oc stz'a'pl yi e'chk takle'n yi na tal i', na qui cunin batz stz'ak'lok icaws tan makle'n iwutz. Na ko ya'tz tziban, aã wok tzun la'j sbne' swutz i'.
- ⁷ Ilu' inRyosil cob ntzi' takle'n na chintzan tan jakle'n teru', je yi cob xtxolbile'j yi na waj yil tak'u' swetz te yintaxk chinquim:
- ⁸ Na waj yil tcy'aj lenu' yi e'chk la'jil tu yi subul naki'n swe'j. Qui na waj yil no'c tetz ric, nin qui na waj yil no'c tetz me'ba', ntin na waj yil tak'u' yi tajwe'n swetz.‡
- ⁹ Na yi kol tak'u' wi'nin inriquil, qui cunin batz tz'elponu' te inc'u'l, nin swale' yi qui'c jun Ryos at. Ej nin yi kol tak'u' me'ba'il swetz, qui cunin batz nchimben tan alak', nin tan yi jun xtxolbila'tz tz'elpon k'uju' wa'n.
- ¹⁰ Quil cxo'c wok tan xochle'n quen jun mos swutz yi patrón, na qui cunin batz xchi'chok c'u'l yi ajcaw tzite'j, nin stk'e' icaws.
- ¹¹ At e' yi na cho'c tan jisle'n chitaj, nin at e' yi qui na cyak' k'ej chitxu'.
- ¹² At e' yi na cyocsaj quib yi qui'c mu'x chipaltil tane'n, poro qui na cyaj cyen banle'n e'chk takle'n cachi' cya'n.
- ¹³ At e' yi le wutz cyetz cyajtza'kl at wi'nin chik'ej, nin ilenin na chitzan tan telse'n chik'ej yi e' mas.
- ¹⁴ At e' yi chin txuc nin e' tan chibuchle'n yi e' me'ba'. Yi e'a'tz, ni'cu'n yi cye' chi spar, nin yi chic'a', ni'cu'nk chi cchilu' tane'n, tan chipo'tze'n cu'n yi e' me'ba'.
- ¹⁵ Ok tu'tz ka'n yi at cob tal jun sip yi ntin jakle'n e'chk takle'n cya'n: “Na waj mas, na waj mas,” che'ch na ban, poro quinín nojsbe'n tetz chic'u'l.
At ox, nka cyaj takle'n yi qui nin nojsbe'n tetz chic'u'l, i'tz:
- ¹⁶ yi ama'l kale na chopone't yi e' alma', yi xna'n yi qui na jal tal, yi jalaj tx'otx' yi qui na opon a' te'j, tu yi k'ak' yi qui na icy' paj tan stz'e'se'n alchok e'chk takle'n.
- ¹⁷ Alchok scyetz yi na el k'ej yi taj ta'n, nin yi na xbajtzi'in te xtxu' yi ja bi'xin, ba'n tcu'n yi nink tz'el wutz yi juna'tz cyak'un joj, nin yil baj yi wankil cya'n ku's.
- ¹⁸ At ox nka cyaj takle'n yi na ne'l yab te'j, nin qui na pujx wa'n yi xe'n na chiban:
- ¹⁹ yi xe'n na xon jun q'uilq'uitx tcyaj, yi xe'n na icy' jun lu'baj wi jun c'ub, yi xe'n na icy' jun barc wi mar, nin yi xe'n na xcy'e' jun xicy tan moxe'n jun xun.
- ²⁰ Yi tajtza'kl jun xna'n yi wi'tz bnol tetz, i'tz: yi na witbej tib tu jun yaj, ni'cu'n swutz i' chi yi wa'a'n tu'k na ban tane'n, na tu na mas tu' stzi', nin na tal: “Qui'c na imban, qui'c wil te'j.”
- ²¹ At ox takle'n yi chin xo'wbil nin, yi na xcy'e' tan yuque'n yi tx'otx' tane'n, poro yi cyaji'n xtxolbil junawes na xit yi tx'otx' ta'n, nin i'tz:

* **30:1** Yi yol Itiel tu Ucal i'tz cobox yol yi at q'uixbel tan xtxumle'n yi mbi na elepont. At e' na cyal yi i'tz cob bi'aj.

† **30:5** 2S 22:31; Sal 18:30. ‡ **30:8** Mt 6:11.

- 22 yi mos yi na oc tetz rey, nin jun yaj yi qui'c tajtza'kl yi at wi'nin me'bi'l, poro qui na oc il te'j.
- 23 Ncha'tz yi xna'n yi cya'l jun na pek' te'j, chin xo'wbil nin i' yi na oc chmil, na na tocsaj tib nim. Ej nin jun mos yi na ume' tu yi patrón yi na quim yi txkel, chin xo'wbil nin sbne' tan chicawe'n yi e' mas mos.
- 24 At cyaj jilwutz tal ne'x txuc yi mas list e' xchiwutz yi e' yaj yi chin tz'aknak cu'n cyajtza'kl, i'tz:
- 25 yi e' tal snicy, wi'nin chixone'n chi jun c'oloy sanlar tane'n. Qui'c chiwalor, poro at cyajtza'kl tan molche'n chiwa' tetz yi tiemp yi qui't jal.
- 26 Yi e' tal sak'aben, yi qui'c mas chixone'n tan chicolol quib, poro at cyajtza'kl, na na bnix chisoc xo'lak c'ub, nka xo'l tx'i'x, bantz cya'l jun tz'opon scye'j tan chibiyle'n.
- 27 Yi e' tal sac', qui'c cyetz cyajcawil, poro at cyajtza'kl yi na che'l tan xo'n, na nicy' nin tu' na chixon, chi ik jun c'oloy sanlar tane'n.
- 28 Yi e' xim at wi'nin cyajtza'kl, na na chixcy'e' tan banle'n jun pa'tx tan jale'n chiwa', nin at chik'ej tane'n, na at e' yi cho'n najlche' xe ca'l jun rey.
- 29 At ox nka cyaj jilwutz txuc yi qui na chixob, nin tech cu'n tib na chinachon te'j yi at chik'ej, nin i'tz:
- 30 yi e' león, yi chin xo'wbil nin e', qui na che'l ojk swutz jun e'chk takle'n, nka swutz jun wunak;
- 31 yi e' mam tzo' yi na cyocsaj quib nim, scyuch' yi e' mam chiw yi qui na cyek xchi' alchok, scyuch' yi e' rey yi bajxche' xchiwutz yi cyetz chisanlar.
- 32 Ma jalu', ko na itocsaj itib nim tu itajtza'kl, nin ko na cxo'c wok tan xtxumle'n tan banle'n jun e'chk takle'n cachi', txum wok yi xtxolbile'j:
- 33 kol ko'c tan xchek'e'n yi lech, tz'ocpon tetz mantequiy. Ncha'tz kol kocsaj kib cham, nin lko'c tan xuxe'n junt, tz'elpon chich' tkaju'. Na kol ko'c tan chixuxe'n wunak, skalo'onk cya'n.

31

Yi e'chk balaj ajtza'klyi talnak yi rey Lemuel

- 1 Yi e'chk balaj ajtza'kl yi talnak Lemuel yi rey tetz Masa. I'tz cobox xtxolbil yi alijt cyen tan yi xtxu' tetz.
- 2 "Axx jun c'oloy wal, yi cho'n ncxitz'ij swe'j. Ja tbit Ryos yi intzi' inkul, cha'stzun te ja cxtak' i' swetz. Qui'c junt ajtza'kl yi mas balaj swutz yi e'chk xtxolbile'j yi swale' tzatz.
- 3 Or tzawil, qui tzapo'tzaj walor awankil scye'jak xna'n, na nicy't nin yi e' rey na chipo'tij tan yi jun ajtza'kla'tz.
- 4 Lemuel, bit tzaj yi xtxolbile'j: Qui na yub kol tz'oc jun rey, nka jun ajcaw tan bajse'n win, nka tan xc'ala'i'n.
- 5 Na kol tz'oc a' twi' jun rey, qui cunin batz tz'elpon yi ley te c'u'l, nin tz'ocpon tan chibuchle'n yi e' tal prow me'ba'.
- 6 Na yi xc'ala', na baj cyak'un yi e' yi tu na sotz tu' chic'u'l tan bis.
- 7 Na yi na baj cya'n, cyakil yi bis yi at tetz cyalma', na el te chic'u'l. Cha'stzun te qui na yub kol baj xc'ala' tan jun bajxom.
- 8 Nque'n il tan axcone'n tetz chiyolol yi e' tal prow wunak yi cya'l jun na bitan chiyol, nin colwe' yi e' tal prow yi cya'l jun na oc il tan chicolche'n.
- 9 Nque'n bin il tan axcone'n tetz chiyolol yi e' me'ba'. Cawswe' yi e' yi na chitzan tan chixile'n yi e' tal prowa'tz," stzun intxu' banak cyen swetz.

Cobox yol yi na tak' chik'ej yi e' xna'n yi chum balaj nin cyajtza'kl

- 10 At q'uixbel tan jale'n jun xna'n ka'n yi jicyuch te'j tajtza'kl. Na mas tcu'n balaj i' swutz yi e'chk balaj uwaj yi wi'nin jamel.

- 11 Yi chmil, nter nin k'uklij c'u'l te'j, nin ilenin na jal chime'bi'l.
- 12 Na tan yi jun xna'na'tz, ilenin na jal e'chk takle'n balaj xe chinajbil.
- 13 Na jal balaj xi'il cne'r tu balaj lino ta'n, nin tzatzin cu'n na oc tan banle'n be'ch cyetz.
- 14 Ni'cu'n i' tu jun aj lijens yi na ben joylaj tan joyle'n e'chk balaj takle'n, nin na ul ta'n.
- 15 Jalchan cunin na c'as tan chic'a'che'n yi e' tal, tu cyakil najal.
- 16 Yi na til jun balaj ama'l tetz ujul, na lok', nin yi na jal mu'x ganans ta'n, na tawaj mas uva.
- 17 Chin c'asc'uj nin i', nin tetz cu'n talma' na oc tan ak'un.
- 18 Na oc il i' te yi tetz lijens, nin chin ak'balt nin na uje' tan ak'un.
- 19 I' te'n na oc tan banle'n yi nok', yi na xcon ta'n tan chem.
- 20 Ilenin na tzan tan quich'eye'n yi e' me'ba', scyuch' yi e' yi at tajwe'n scyetz.
- 21 Te yi tiemp tetz che'w, qui na bisun i' te yi najal, na cyakil e' at len be'ch cyetz yi chin pim nin.
- 22 I' te'n na bnon e'chk balaj chitxo', nin chin weko'n nin tib tan e'chk balaj xbu'k yi lino cu'n.
- 23 Yi chmil yi jun xna'na'tz at k'ej, nin i' jun scyeri yi e' bajxom tetz tnum.
- 24 Ej nin yi txkel yi jun yaja'tz, na bnix e'chk balaj xbu'k ta'n tan c'aye'n. Nin na bnix c'albil ta'n, tu lana', tan bene'n c'a'y scyetz yi e' aj lijens.
- 25 Chin cham nin i', nin tech cu'n tib yi at k'ej. Nin qui na bisun te yi mbi sbajok ek ca'p.
- 26 Puntal cu'n na jilon, nin chin putzpuj nin i' tan tak'le'n jun ajtza'kl.
- 27 Chin list nin i', na at swutz yi mbi na chiban cyakil yi e' mos yi ate' tuch'. Nin qui na oc tan jople'n wutz junt tan cambal wa'.
- 28 Yi chmil, scyuch' yi e' nitxajil, na cyal yi chum balaj nin i'. Nin je na cyale'j:
- 29 "At wi'nin balaj xna'n, poro ntin cu'n ax yi mas balaj xchixo'l cyakil yi e' mas," che'ch tetz.
- 30 Yi e'chk takle'n chi tane'n uwaj, nin chi tane'n tul xchimbaj, qui na xcy'e' tan la-
jluchaxe'n yi ko ba'n tajtza'kl jun xun, nka jun xna'n. Nin ko chin yube'n nin wutz
jun xun, nka jun xna'n, qui na xchaj yi mero tajtza'kl yi ko ba'n, nka qui'. Poro yi
e' xna'n yi ba'n kak' chik'ej, i'tz yi e' yi na cyek xchi' Ryos.
- 31 Ak' wok bin chik'ej yi e' balaj xna'na'tz xchiwutz cyakil yi e' nim juy. Nin ba'n lkak' chik'ej te cyakil yi e'chk takle'n balaj yi na bnix cya'n.

DANIEL

Tx'olbil Xo'l Yi Liwre'j

Yi liwr Daniel na jilon mas tibaj yi mbi sbajok sbne' opon tunintz.

Tul yi bajx capítulo jalen yi kake'n na jilon te yi mbi cu'n mbajij te Daniel tu yi ox tamiw yi chibene'n pres jalen Babilonia. Ncha'tz na xchaj yi xe'n cu'n tk'ol Ryos ama'l tetz Daniel tan tele'n xtxum tetz yi wutzicy' yi rey Nabucodonosor, nin yi mbi na elepont.

Ma yi capítulo juk jalen te yi coblaje'n na jilon te cobox visión, yi nxchaj tib swutz Daniel. Ej nin yi cyaj wutzicy'a'tz, na jop yi mbi sbajok te e'chk nacióna'tz yi na chibuch quib tan bene'n lo'on chica'wl bene'n tzi'n wi munt. Ncha'tz na xchaj yi xe'n cu'n sbne' Ryos tan xite'n cu'n yi ca'wl xchik'ab e' nacióna'tz bantz toque'n cyen i' tan cawu'n.

Yi Weklil Yi Liwre'j

Yi bajx wekl (Cap. 1–6) na jilon te Daniel tu yi ox tamiw.

Yi wutzicy' yi rey Nabucodonosor (Cap. 2).

Yi chiclaxe'n yi ox tamiw Daniel tan Ryos (Cap. 3).

Yi tele'n ticy'le'n yi ca'wl tk'ab Nabucodonosor tetz juk yob (Cap. 4).

Yi tz'ibxe'n cobox yol wutz tapij te yi na cawun tzaj Belsasar (Cap. 5).

Yi claxe'n Daniel xchik'ab león tan Ryos (Cap. 6).

Yi ca'p wekl (Cap. 7–12) na jilon te yi e'chk takle'n yi tilol Daniel tul wutzicy' tane'n.

Yi cyaj txuc yi til Daniel tul wutzicy' tane'n (Cap. 7).

Yi cne'r bak wi' tu yi chin chiw yi til Daniel tul wutzicy' tane'n (Cap. 8).

Yi jakol Daniel cuybil chipaj yi e' tetz tanum (Cap. 9:1-19).

Yi mbi cu'n sbajok yil jepon tamp yi ox c'al tu lajuz seman (Cap. 9:19-27).

Yi e'chk visión yi til Daniel stzi' yi a' Tigris (Cap. 10–12).

Daniel tu yi e' tetz tamiw

¹ Itzun bantz tul yi toxi'n yob yi na cawun tzaj yi rey Joacim le ama'l Judá,* nintzun opon Nabucodonosor, yi rey tetz Babilonia† tan oyintzi' te'j. Ma yi tpone'n i' scyuch' yi e' tetz sanlar, nintzun e' baj chitxolil quib solte'j yi tnum Jerusalén. ² Tk'ol tzun Kajcaw ama'l tetz Nabucodonosor tan chixcyewe'n scye'j yi e' aj Jerusaléna'tz, nin tan stz'amle'n yi rey Joacim. Ej nin ncha'tz e' ben quicy'al cobox pres jalen yi cyetz chitanum. Ncha'tz ben quicy'al wi'nin lak tu yi e'chk ma'cl yi nxcon le ca'l Kataj Ryos. Cho'n tzun topone'n yi e'chk laka'tz cya'n le cyetz chiluwar yi na bi'aj Babilonia.‡

Yi cyopone'n Babilonia, nintzun cawunin Nabucodonosor tan tocse'n yi e'chk laka'tz le ca'l kale atit yi me'bi'l yi tetz ryosil. ³ Ncha'tz cawunin i' tetz Aspenaz, yi chibajxom yi e' eunuco§ tan je'n xtxa'ol cobox balaj xicy xchixo'l yi e' presa'tz yi e' opon cya'n.

Ej nin taltz, yi tajwe'n tan chije'n xtxa'ol xchixo'l yi e' xicy yi at chik'ej nka ajcawbe'n chitaj. ⁴ Ncha'tz tajwe'n tan chitxa'le'n yi e' balaj xicy yi na chiyub, nin yi qui'c chiyana'sil. Tajwe'n tan chije'n xtxa'ol yi e' xicya'tz xchixo'l yi e' yi at chichusu'n, nin yi tz'aknak cu'n cyajtza'kl.

Ej nin yi chixac yi e' xicya'tz i'tz tan chixcone'n tetz xchakum rey. Ncha'tz cawunin yi rey tetz Aspenaz tan toque'n tan chichusle'n yi e' xicya'tz tan ta'we'n chiyol tu chics-tumbr yi e' aj Babiloniaja'tz. ⁵ Ncha'tz cawunin yi rey Nabucodonosor tan chic'a'che'n te yi balaj cumir tu yi balaj win chi na baj tan i' tetz. Ncha'tz tal i' yi tajwe'n tan chichusle'n tetz ox yob bantz cyoque'n tetz balaj xchakum i'.

* **1:1** I'tz 606 yob yi ntaxk itz'ij Kajcaw Jesucristo. Na ja xe'tij Joacim tan cawu'n tul yi yob 609. 2R 23:36—24:6.

† **1:1** Yi ama'l Babilonia, ncha'tz na bi'aj Sinar. Gn 10:10; 11:2; 2R 24:1; 2Cr 36:5-7. ‡ **1:2** Dn 5:1-3; 2R 20:17; 2Cr

36:10. § **1:3** Yi e' eunuco e' xchakum xe ca'l jun rey. Ja chibajij capar bantz qui cyoque'n tan chipo'tze'n yi e' xna'n yi ate'.

Daniel scyuch' yi ox tuch'

⁶ Xchixo'l yi e' xicya'tz yi e' je txa'ij tan toque'n chichusle'n, ate' cobox aj Judá yi na chibi'aj Daniel, Ananías, Misael tu Azarías.

⁷ Ma yi chibajxom yi e' eunuco nintzun xtx'ixpuj yi chibi'. Nin oc tk'ol yi bi' Daniel tetz Beltsasar. Ma Ananías nin octz tetz Sadrac. Nin yi Misael, Mesac bantz. Ma tetz Azarías, Abed-nego tulejtz. ⁸ Inti Daniel nin bixe' xtxumu'n tan qui po'tzal tib tan yi cumir tu win yi na baj xe ca'l rey. Cha'stzun te cu' wutz tetz chibajxom yi e' eunuca'tz. Nin jak i' ama'l tetz tan qui baje'n yi jun jilwutz cumira'tz ta'n, na xan xchiwutz yi e' judiy. ⁹ Nsken jal balajil Daniel swutz yi jun ajcawa'tz tan tu' porer Ryos.* ¹⁰ Poro cabej mu'x c'u'l yi jun ajcawa'tz tan banle'n yi tajbil Daniel. Bene'n tzun tlol tetz:

—Ba'n klo' yaj, poro na chinxob tetz yi wajcaw, yi kareyil, na ja cawun i' te yi mbi tajwe'n tan baje'n ita'n. Na ko quil baj yi balaj cumir ita'n tz'ocopon iyab xchiwutz yi e' mas xicy. Ej nin kol til yi kareyil yi qui'ct nin axwok xchiwutz yi e' mas xicy, xchinquimok ta'n, tan ipaj, stzun yi ajcaw bantz.

¹¹ Bene'n tzun Daniel tan yol tetz junt ajcaw, yi jun yi cyajquen tak'un yi bajxom tan chiq'uicy'le'n Daniel, Ananías, Misael tu Azarías. Itzun taltz:

¹² —Ta', na klo' waj yil sbanu' jun pawor sketz. Nink spilu' xtx'ixpe'n kawa' tetz lajuj k'ej. Cawunku' tan baje'n ntin itzaj tu a' tu e'ch t'imbil yi ajnaktzaj ka'n. ¹³ Nin yil tz'icy' yi lajuj k'aja'tz, ba'n tz'ocu' tan kilwe'n nin tan kama'le'n ko ja oc kayab xchiwutz yi e' mas xicy yi na baj yi balaj cumir cya'n chi tuch' tetz rey. Nin yil tilu' yi xe'n kutane'n ba'n tzun sbixbaju' ske'j ko ba'n kaban tane'n tan bajse'n yi cumir yi ajnak tzaj nka qui', stzun Daniel bantz tetz yi ajcawa'tz yi na tzan tan chiq'uicy'le'n. ¹⁴ Nintzun cujij yi martoma' quib yi tal Daniel tetz. Nin pil i' yi jun xtxolbila'tz tetz lajuj k'ej.

¹⁵ Itzun yi ticy'e'n yi lajuj k'aja'tz, mas tcu'n tzun balaj chiyubil yi e' xicya'tz ban xchiwutz yi e' mas. Nin chin tzantzuj nin e' bantz. At cu'n mas cyetz chiwalor xchiwutz yi e' mas xicy yi ja baj yi balaj cumir cya'n. ¹⁶ Qui't tzun tak' martoma' win tu yi balaj cumir scyetz. Ma na itzaj tu'† tak' scyetz.

¹⁷ Ma yi cyaj xicya'tz, Ryos tzun ak'on cyajtza'kl tu chitxumu'n,‡ na nin el chitxum tetz e'chk xtxolbil yi at tul cyakil jilwutz liwr tu alchok jilwutz chusu'n yi nmo'c chichusle'n te'j. Ncha'tz el xtxum Daniel tetz yi e'chk wutzicy' nin ncha'tz xcy'e' i' tan xtx'olche'n xo'l, na Ryos mak'on tajtza'kl.

¹⁸ Itzun yi je'n pone'n yi tiemp yi tal yi rey tan chichajol quib cyakil yi e' xicy swutz i', nintzun e' ben ticy'le'ntz tak'un yi martoma' tan chichajle'n tetz i'. ¹⁹ Yi cyopone'n, nintzun oc yi rey tan ma'le'n cyajtza'kl chicyakil yi e' xicya'tz. Poro cya'l nin jale't jun yi ni'cu'nk tajtza'kl tu Daniel, Ananías, Misael tu Azarías. Cha'stzun te e' cyaje'n cyen tetz xconsbe'tz yi rey. ²⁰ E' cyaj cyen tzun tan ak'un tu yi rey na yi toque'n yi rey tan ma'le'n cyajtza'kl ja lajluchax yi lajuj tir mas list e', nin lajuj tir mas tz'aknak cu'n e' xchiwutz cyakil yi e' nachol scyuch' yi e' aj wutz mes yi ate' Babilonia. ²¹ Cyaje'n cyen tzun tetz Daniel tetz jun ak'ol cyajtza'kl cyakil yi e' rey tetz Babilonia yi e' oc tan cawu'n jalen te yi bajx yob yi toque'n cyen yi rey Ciro.§

2

Yi wutzicy' Nabucodonosor

¹ Itzun bantz tul yi ca'p yob yi na cawun tzaj Nabucodonosor, nintzun xchaj tib jun wutzicy' ala' tir swutz i'. Ej nin tan paj xtxumle'n yi jun wutzicy'a'tz wi'nin bisune'ntz. Qui't tzun na oc watltz tan bis. ² Toque'n tzun i' tan chichakle'n yi e' nachol scyuch' yi e'

* **1:9** Gn 39:21; Hch 7:10. † **1:16** Yi hebrey na jop: itzaj, txicun tu e'chk jilwutz ujul yi na tak' jun cojbil. ‡ **1:17** 2Cr 1:10; Lc 21:15; Stg 1:5-7. § **1:21** Dn 10:1; Esd 1:1.

aj wutz mes scyuch' yi e' aj cun, tuml yi e' aj tx'uml,* tan cyalol tetz yi mbi na elepont yi jun wutzicy'a'tz.

³ Yi cyopone'n swutz yi rey, nintzun tal i' scyetz:

—Ja inwutzcy'aj jun inwutzicy', nin qui na el intxum tetz yi mbi na elepont. Cha'stzun te wi'nin na chin bisun ta'n.

⁴ Bene'n tzun cyalol yi e' aj tx'uml tetz yi rey:

—I bin jalu' Ta',† max c'u'lu' skibaj. Ej nink ben xkon yi tiempu' tetz ben k'ej ben sak. Ntina'tz nink taltzaju' sketz yi mbi i ila'tz yi wutzicy'u', skale' tzuntz teru' yi mbi na elepont, che'ch tzun e' wi'tz aj tx'umla'tz bantz tetz yi rey.

⁵ —Bitwok tzaj, je yi mbixe' wa'ne'j. Ko quil tzitalwok yi mbi nwil tul inwutzicy', nin yi mbi na elepont, chin puch'ij cunin cxwulejwok. Nin copon inwoq'uil ica'l. ⁶ Poro kol tzitalwok swetz yi mbi'tz nwil, nin mbi na elepont, swak'e' jun c'oloy oy tzitetz. Ej nin swak'e' wi'nin ik'ej. Cha'stzun te alwok tzaj yi mbi'tz nwil le inwutzicy' nin yi mbi na elepont, stzun yi rey ban scyetz.

⁷ —Poro ta', max c'u'lu' skibaj. Taltzaju' yi mbi i ila'tz yi ntilu', skale' tzuntz yi mbi na elepont, che'ch tzun yi e' wi'tz aj tx'umla'tz.

⁸ —Qui', quil wal tzitetz. Na na el intxum tetz yi itajtza'kl. Ntin na cxtzanwok tan joyle'n puntil tan wak'ol mas tiemp tzitetz na ja itbitwok yi mbi sbajok tzite'j ko quil tzitalwok yi mbi na elepont yi jun inwutzicy'a'tz. ⁹ Cha'stzun te ko quil tzitalwok swetz, cxquimok wok icyakil cu'n, na na el intxum tetz yi ja wi't oc iyol te'j tan itlol wi itak' swetz, bantz bene'n mas tiemp tan iclaxe'nwok. Ma na alwok tzaj jalcu'n yi mbi i' ila'tz nwil. Tz'elepon tzun intxum tetz yi xcyekwok tan xtx'olche'n xo'l yi mbi na elepont yi jun inwutzicy', stzun yi rey scyetz.

¹⁰ —¡Ay! Ta', max c'u'lu' skibaj. Cya'l nin jun wi munt yi nink xcy'e' tan talche'n yi wutzicy'u'. Ej nin sajle'n tunintz qui'c nin jun rey yi jajk jak jun xtxolbil scyetz yi e' tetz aj tx'uml, chi yi na tzanu' tan jakle'n sketz. ¹¹ Na yi jun wutzicy'u'a'tz cya'l nin jun nink xcy'e' tan talche'n yi mbi'tz yi ntilu'. Ntin cu'n yi e' ryos. Poro quibe' skaxo'l tzone'j, che'ch bantz.

¹² Yi tbital yi rey chiyol, wi'nin tzun xchi'che'n c'u'l scye'j. Nintzun cawunintz tan chibiyle'n cu'n chicyakil yi e' aj tx'uml yi ate' cwent Babilonia.

¹³ Itzun yi tele'n yi ort tan chibiyle'n cyakil yi e' aj tx'umla'tz, ncha'tz e' ben tan joyle'n Daniel scyuch' yi e' tuch'.

¹⁴ Yi cyopone'n Arioc yi ajcaw tetz wart tan chibiyle'n cu'n klo' Daniel, chin putzpuj nin tzun yol xcon tan Daniel tan yol tetz. ¹⁵ Itzun taltz:

—¿Mbi tzuntz yi mme'l tzaj yi jun ca'wla'tz yi chin q'uixbel nin tan yi rey?

Toque'n tzun Arioc tan xtx'olche'n xo'l tetz Daniel yi mbi tzuntz yi nme'l tzaj yi jun ca'wla'tz tan yi rey. ¹⁶ Yi tbital Daniel yi xtxolbil nintzun ben i'-tz tan yol tetz yi rey. Yi tpone'n nintzun cu' wutz tan jakle'n mu'x tiemp tan txumul yi mbi i ila'tz yi wutzicy' nin mbi eka'n ta'n. Cujil tzun yi rey, quib yi jak Daniel. ¹⁷ Pakxe'n tzun Daniel xe ca'l, nintzun xtxol yi puntil scyetz Ananías, Misael tu Azarías. ¹⁸ Ya'stzun tulejtz tan cyoque'n tan jakle'n xch'eybil cyetz tetz Ryos, tan qui chiquime'n scyuch' yi e' mas nachol yi ate' Babilonia. ¹⁹ Ite'n nin ak'bala'tz yi xchajol Ryos yi puntil tetz Daniel tul jun wutzicy' tane'n. Tk'ol tzun Daniel yi k'ajsbil tetz Ryos. Itzun taltz:

²⁰ “Ta' at teru' k'uju' tetz ben k'ej ben sak, na teru' cyakil jilwutz ajtza'kl, nin cho'n at ca'wl tk'abu'.

²¹ Ilu' na bixban cyakil yi na bajij wi munt, na na che'l na cho'c e' rey tanu'. Ilu' na ak'on cyajtza'kl yi e' yi at cyajtza'kl. Ej nin ilu' na ak'on chitxumu'n yi e' yi at chitxumu'n.

* **2:2** Yi yol “aj tx'uml” i'tz jun yaj yi na oc tan xmaye'n yi e'chk tx'uml tan tilwe'n yi mbi i ila'tz sbajok. † **2:4** Cho'n xe'te'n Daniel tan stz'ibe'n le chiyol yi e' arameo le capítulo 2:4 jalen 7:28. Cyakil yi mas yol tul yi liwr i'tz hebrey cu'n.

²² Kajcaw ilu' na chajon yi e'ch takle'n yi qui na el ketz katxum tetz. Na na tilu' cyakil yi e'chk takle'n yi at tul tz'o'tz, na ilu' taw tkan skil.†

²³ Ilu' chiryosil intaj. Ej nin ilu' inRyosil. Cha'stzun te na chintzan tan tak'le'n k'aju'. Ncha'tz na chintyoŋin teru' na ilu' mmak'on wajtza'kl tu inwalor, na ja xchaju' sketz yi mbi'tz yi wutzicy' yi rey nin yi mbi eka'n ta'n. Poro cya'l nin junt nachol nxcye' te'j," stzun Daniel tul oración.

²⁴ Ma yi stzaje'n wi' yi oración Daniel, nintzun ben i'-tz tan yol tetz Arioc. Yi jun Arioca'tz ya'stzun jun yi na tzan tan chibiyle'n yi e' nachol yi ate' Babilonia.

Itzun yi tpone'n Daniel swutz Arioc nintzun taltz tetz:

—Chin tcy'ajninu' swutz yi rey, nin qui't che' biyu' yi e' mas nachol, na yi in wetz swale' cyakil yi mbi na elepont yi wutzicy' yi rey.

²⁵ Itzun yi tbital Arioc yi xtxolbile'j nintzun ben tcy'al i' yi Daniel swutz yi rey Nabucodonosor. Itzun taltz:

—Max c'u'lu' ta', na ja jal jun yaj wa'n xchixo'l yi e' judiy yi najlche' skaxo'l yi xcyek tan talche'n yi mbi na elepont yi wutzicy'u', stzun Arioc bantz tetz rey.

²⁶ Bene'n tzun jakol yi rey tetz Daniel yi ncha'tz Beltsasar na a'lchij tetz:

—¿Bintzinin pe'? ¿Xcyek pe' tan talche'n swetz yi mbi i' ila'tz yi inwutzicy', nin mbi na elepont?

²⁷ —Ta' ilu' yi wi'tz kajcaw tzone'j Babilonia. Yi mero bintzi i'tz cya'l nin jun yi nink xcyek tan xtx'olche'n xo'l yi wutzicy'u', sicyer nink tan talche'n yi mbi i' ila'tz yi wutzicy'u'. Quil xcyek jun nachol, nin quil xcyek jun aj tx'uml nka jun aj wutz mes mpe ik jun wi'tz aj tx'uml tan xtx'olche'n xo'l yi wutzicy'u'. ²⁸ Poro ta', at jun Ryos tcyaj yi wi'nin xchamil yi na xcyek tan xchajle'n yi e'chk takle'n yi qui na el ketz katxum tetz. § Ej nin ja xchaj teru' tul yi wutzicy'u' yi mbi sbajok sbne' opon tunintz. Cha'stzun te nocopon tan talche'n teru' yi mbi i' ila'tz yi wutzicy'u' nin mbi eka'n ta'n. ²⁹ Ta' je bin yi xtxolbile'j: Yi jun Ryos yi na xcyek tan xchajle'n yi e'chk takle'n yi qui na el ketz katxum tetz, i' nchajon teru' yi mbi sbajok tzantzaj. Na te yi coyliju' wi' socu', ja ocu' tan xtxumle'n yi mbi sbajok sbne' opon tunintz, cha'stzun te ja xchaj Ryos puntil teru'. ³⁰ Ncha'tz ja xchaj i' swetz. Poro quinín nchaj swetz tan paj yi ink mas tz'aknak cu'n xchiwutz yi e' mas nachol. Ma na ja xchaj i' swetz tan tele'n xtxumu' tetz yi mbi sbajok sbne' opon tunintz.

³¹ "Ibin jalu' ta', je ntilu'e'j: Ja tilu' yi je'n joptuj jun chin teblal yaj swutzu'. Wi'nin litz'une'n, nin chin xo'wbil nin wutz. ³² Yi wi' yi jun teblala'tz i'tz balaj oro cu'n. Ma yi wutz c'u'l tu k'ab, sakal cu'n. Ej nin yi xe c'u'l tu yi cux, brons cu'n. ³³ Ma yi tkan, ch'ich' cu'n. Ma yi txo' tkan jalen te yi wi' tkan, i'tz ch'ich' yuju'n tib tu war yi sk'ajsa'nt. ³⁴ Ej itzun te yi na tzanu' tan xmaye'n yi jun telblala'tz, ncha'tz ben tilolu' yi saje'n tx'akx jun c'ub wi' jun ju'wutz, yi cya'l jun wunak tole'n tzaj. Cho'n tzun noje'n cyentz te yi tkan yi jun teblala'tz. Puch'ij cunin tzun ban yi tkan tan yi jun c'uba'tz. ³⁵ Chin puklaj nintzun ban cyen yi ch'ich' tu yi war yi sk'ajsa'nt. Ncha'tz ban yi brons tu yi sakal nin yi oro. Te yi jun rata'tz cho'n cunin tzun ban cyen chi na ban cyen yi puklaj tan cyek'ek' lakak cresum,* nin chi na ban yi stz'isil triw yi na ben tan cyek'ek' yi na oc xtxa'tze'n. Qui'c nin mu'x senil cyajquen te yi jun teblala'tz. Ma yi jun c'uba'tz yi nojcyen te yi jun telblala'tz nin octz tetz jun chin wutzile'n wutz.† Ej nin ben lo'on jalen yi njopx cyakil yi wuxtx'otx' ta'n. Ya'stzun ntilu' ta' tul yi wutzicy'u'.

³⁶ "Ma jalu' ta', swale' bin teru' yi mbi na elepont. ³⁷ Yi wi' yi jun teblala'tz, na xchaj yi ilu' teru'. Na wi'nin k'aju' xchiwutz yi e' mas rey, na yi Ryos yi at tzi'n tcyaj i' mmak'on ama'l tan toque'nu' tetz ajcaw nin tan jale'n xchamilu' tu wi'nin k'aju'. ³⁸ Nin tan i' na cawunu' tibaj cyakil ama'l, nin squibaj cyakil yaj tu cyakil jilwutz txuc. Ryos mmak'on

† 2:22 Job 12:22; Sal 25:14; 139:11-12. § 2:28 Dn 2:22. * 2:35 "Cresum" Sal 1:4; Mt 3:12. † 2:35 At na ban tcu'n yi yol "wutz" tul yol Kataj na xcon tetz jun elsawutzil tetz jun wutzile'n nación nka gobierum.

yi e'chk ca'wla'tz teru'. Ilu' tzun na xchaj yi jun wi'baja'tz yi oro cu'n. ³⁹ Ma yil jepon tamp yi tiemp yi nación yi at jak' ca'wlu', xomtzaj tzun junt nación yi ncha'tz scawunk squibaj cyakil wunak. Poro quil tz'opon yi balajil yi jun nacióna'tz chi tane'n yi teru' naciónu' yi at jalu'. Ej nin yil jepon yi tiemp yi junta'tz sjalok junt toxi'n nación yi scawunk tibaj cyakil yi nación bene'n tzi'n wi munt. Ya'stzun na xchaj yi brons. ⁴⁰ Ma yi cyaji'n nación yi scawunk bene'n tzi'n, † sjalok wi'nin tetz xchamil chi tane'n jun ch'ich' yi chin quiw nin, yi na xcy'e' tan wak'e'n, nin tan k'uche'n cu'n alchok e'chk takle'nil. Ni'cu'n tzun sbne' yi xchamil yi jun nacióna'tz chi yi ch'ich' tan chixite'n cu'n yi e' mas nación.

⁴¹ "Ncha'tz ja tilu' ta' yi xchu's tkan jalen te yi wi' tkan i'tz ch'ich' yi yuju'n tib tu war yi sk'ajsa'nt. Yi na xchaj yi jun elsawutzila'tz i'tz: Tz'ul jun tiemp yi sjatxe' tib yi cyaji'n nacióna'tz nin tz'ocopon tetz cob tx'akaj. Poro quil jal mas chiwalor yi cob tx'akaja'tz, na quinín sc'ulbej tib cyajtza'kl yi e' wunak. ⁴² Chi yi yuju'n tib yi ch'ich' tu war, te yi xchu's tkan yi jun teblala'tz, na xchaj yi sjalok cobox xchixo'l yi jun nacióna'tz yi wi'nin chichamil, nin cobox't yi ajnak tzaj chichamil. ⁴³ Ncha'tz ta', quib yi ntilu' yi yuju'n tib yi ch'ich' tu yi war, ya'stzun xchibne' yi e' ajcaw yi xchicawunk te yi tiempa'tz yi tz'ul. Xchibne' chitrat squibil quib. Poro quil che'l cu'n te'j na quil sc'ulbej tib cyajtza'kl chi tane'n yi ch'ich' tu yi war, yi qui na stz'am tib. ⁴⁴ Nin te yi jun tiempa'tz yil chicawun yi e' ajcawa'tz jepon txixibal Ryos jun tetz rey yi scawunk bene'n tzi'n wi munt yi cya'l nin jun nink xcy'e' cyen te'j. § Cya'l nin jun nink xcy'e' tan xite'n cu'n. Ej nin yi jun reya'tz tz'ocopon tan chipuch'le'n cu'n nin tan chisotzaje'n cu'n cyakil yi e' mas nación, scyuch' cyajcawil. Ej nin scyajk yi jun ajcawa'tz tetz ben k'ej ben sak. ⁴⁵ Ya'stzun na xchaj yi jun c'ub yi nsaj tx'akx te yi jun wutz,* nin yi nxcye' tan puch'le'n cu'n yi war tu yi ch'ich' yi yuju'n tib. Ncha'tz ban yi brons, tu sakal nin yi oro. Yi ketz kaRyosil yi at jalen tzi'n tcyaj, i' nchajon teru' yi mbi sbajok sbne' opon tunintz. Cyakil yi xtxolbila'se'j ya'stzun ntilu' tul yi wutzicy'u'. Nin juncu'n tz'elpon cu'n te'j, stzun Daniel bantz tetz rey.

⁴⁶ Itzun yi tbital Nabucodonosor yi xtxolbile'j nintzun cu' jokloktz swutz Daniel. Cawune'n nintzun i'-tz tan tak'le'n klo' xtx'ixwatz nin tan pate'n insens swutz Daniel.

⁴⁷ Ej itzun taltz tetz Daniel:

—Yi itetz iRyosil i'tz yi Ryos yi mas cham xchiwutz cyakil yi e' mas ryos, i' yi Cyajcawil cyakil yi e' rey. Na i' nchajon tzatz yi mbi na elepont yi wetz inwutzicy' yi qui mme'l intxum tetz, stzun Nabucodonosor bantz.

⁴⁸ Tan yi xtxolbile'j wi'nin tzun e'chk oy baj tk'ol yi rey tetz Daniel. † Ej nin oc cyentz ta'n tetz jun wi'tz ajcaw tetz Babilonia. Nin ncha'tz oc cyen i' tetz cyajcawil cyakil yi e' ak'ol ajtza'kl cwent yi jun nacióna'tz.

⁴⁹ Cwe'n tzun wutz Daniel tan jakle'n tetz yi rey tan cyoque'n cyen Sadrac, Mesac tu Abed-nego tetz martoma' tibaj yi me'bi'l yi at Babilonia. Nintzun e' cyaj cyentz. Ma tetz Daniel, cho'n tzun toque'n cyentz xlanj yi rey Nabucodonosor tan cawu'n.

3

Yi bnixe'n yi jun teblal yi oro cu'n tak'un Nabucodonosor

¹ Itzun yi tele'n tiemp nintzun cawun yi rey Nabucodonosor tan banle'n jun teblal* yi oro cu'n. Yi bnixe'n yi jun teblala'tz, junaklaj tzun metr ban yi wutz tkan, nin ox metr ban yi wutz. Cho'n tzun tpone'n yi jun teblala'tz tan yi rey wi' xk'ajlaj Dura, cwent Babilonia. ² Yi bnixe'n tircu'n, nintzun el jun ort tan yi rey tan chichakle'n cyakil yi e' wi'tz ajcaw tetz cyakil tnum cwent Babilonia. Ncha'tz e' chakxij yi e' alcal scyuch' yi e' ajcaw squibaj yi e' sanlar. Ncha'tz e' chakxij yi e' ak'ol tajtza'kl yi rey, nin e' colol pwok, scyuch' e' pujul xtisya', nin cyakil yi e' aj tx'amij. Chimolol tzun quib chicyakil yi e'

† 2:40 Dn 7:7, 23. § 2:44 Lc 1:32-33. * 2:45 Dn 2:34. † 2:48 Pr 14:35; 21:1. * 3:1 Ap 13:14-15.

ajcawa'tz tan telse'n yi wutz k'ej yi jun teblala'tz yi nsken bnix tan yi rey. ³ Ej tircu'n tzun yi e' wi'tz ajcaw tetz yi naci6n e' opontz tan tak'le'n k'ej yi jun teblala'tz. ⁴ Ma yi chimolol quib nintzun jilon yi ajcaw yi bixe' tan bajxomi'n te yi jun chin wutzile'n k'aja'tz. Itzun taltz: "E'u' jun c'ol6j kacmon, yi ate'u' tzone'j nin scyuch' yi e'u' yi nchisaju' lakak e'chk tnum, quibit tzaju' yi ca'wle'j. ⁵ Yil quibitu' yil xch'in yi chun, nin yil tz'oc yi chirimiy, tu tampor tu arpa, nin cyakil e'chk mas ma'cl tetz kbetz, tajwe'n tan chimejewe'n cu'nu' swutz yi jun teblale'j yi oro cu'n yi ja bnix tak'un kareyil. ⁶ Ma yi e' yi quil chimeje' tan tak'le'n k'ej yi jun teblale'j, ninin nchiben jo'li'n cyera'tz tc'u'l jun k'ak' yi wi'nin lamcane'n, yi ja bnix tak'un kareyil," stzun yi ajcawa'tz bantz.

⁷ Ej nin ya'tz nin bantz. Yi quibital cyakil yi e' wunak yi ate'-tz yi toque'n yi e'chk ma'cla'tz, nintzun e' cu' jokloktz tan tak'le'n k'ej yi jun teblala'tz yi oro cu'n.

⁸ Ate' tzun cobox nachol† xchixo'l cyakil yi e' wunaka'tz yi ate'-tz. Nintzun e' octz tan chixochle'n cyen yi e' judiy swutz yi rey Nabucodonosor. Itzun cyaltz:

⁹ —Ta' max c'u'lu' skibaj. Nink ben xkon yi tiempu' tetz ben k'ej ben sak. Nink na'wsij yi bi'u' sbne' opon tunintz. ¹⁰ Ma jalu' ta' ja bin cawunu' yi tajwe'n tan kamejewe'n cu'n kacyakil swutz yi jun teblal yi ja bnix tanu' yil xe'tij yi e'chk kbetz, ¹¹ nin alchok scyetz yi quil sban tane'n yi jun ca'wle'j tajwe'n tan bene'n jo'li'n tera'tz tk'ak', chiju' ban. ¹² Poro ta', yi ox ajcaw yi ncho'c cyen tanu', yi e' judiy,‡ quinín na cyek xchi'u' nin quinín na chiban tane'n yi ca'wlu'. Ej nin quinín na cyak' k'ej e'chk ryosilu', mpe ik yi jun teblal yi ja bnix tanu' yi oro cu'n. Yi ox yaja'tz je chibi'e'j, Sadrac, Mesac tu Abed-nego.

¹³ Yi tbital Nabucodonosor yi xtxolbile'j nintzun chi'ch c'u'l scye'j yi ox ajcawa'tz. Ej nin tan yi xchi'chbe'n c'u'l nintzun cawunintz tan chichakle'n tzaj. Lajke'l nintzun e' opon ticy'le'ntz swutz yi rey.

¹⁴ Ma yi cyopone'n nintzun jak i' scyetz:

—¿Bintzi nin pe' yi qui na itak'wok chik'ej yi e' inryosil, nin yi jun teblal yi ja bnix wa'n yi oro cu'n? ¹⁵ Ma jalu' ko qui', ¿list pe' axwok tan imejewe'n cu'n swutz yil xe'tij junt tir yi e'chk ma'cl cyak'un yi e' aj kbetzum? Na ko quil tziban wok tane'n, cxbenwok jo'li'n tk'ak'. Ej nin qui'c nin jun ryos yi nink xcyé' tan icolche'n tk'ab yi jun k'ak'a'tz, stzun yi rey scyetz.

¹⁶ —Ta', qui na kaxob te yi xtxolbile'j yi ja bixe' tanu'. ¹⁷ Na yi ketz kaRyosil yi na kocsaj, xcyek i'§ tan kacolche'n tk'ab yi jun chin k'ak'a'tz, nka tu alchok e'ch takle'n yi na taju' sbanu' ske'j. ¹⁸ Poro ta', ok le wi'u', mpe qui'k tz'oc yi ketz kaRyosil tan kacolche'n, ja katxum yi qui'c cuj tan kamejewe'n cu'n xchiwutz yi teru' ryosilu', mpe ik yi jun teblal yi ja bnix tanu'. Na qui'c rmeril tan kak'ol chik'ej yi e'chk ryosa'tz, che'ch yi ox yaja'tz bantz.

Yi chiclaxe'n yi ox yaj tk'ak'

¹⁹ Chin cyakt nintzun ban Nabucodonosor tan xchi'chbe'n yi c'u'l yi tbital yi chiyol yi ox yaja'tz. Cawune'n tzuntz tan toque'n juk tir mas wolor yi k'ak' swutz yi na ban tunintz. ²⁰ Che' bene'n tzun xchakol yi rey cobox sanlar yi chin cham nin e' tan chic'alche'n cu'n Sadrac, Mesac tu Abed-nego, nin tan chijo'le'n quen tk'ak'. ²¹ Chicwe'n tzun c'alij tuml yi be'ch cyetz. Nintzun e' ben jo'li'ntz tk'ak'. ²² Ma yi e' sanlar yi e' ben tan chijo'le'n cyen tk'ak', ninin e' quimtz tan yi walor yi k'ak'. ²³ Inti yi ox yaja'tz yi e' ben jo'li'n tk'ak', c'alijche' nintz yi cyocompone'n tk'ak'.

²⁴ Poro yi chibene'n tilol Nabucodonosor yi xé'n quitane'n tk'ak', lajke'l nintzun je'n txicloktz, nin ben jakoltz scyetz yi e' ak'ol tajtza'kl yi ate' xljaj:

—¿Nk'e'tz pe' ox ntzi' yaj yi ncho'c ka'n tk'ak'? Ej nin ¿nk'e'tz pe' c'alijche' len yi nchiben jo'li'n?

† **3:8** Yi e' nachol, nka e' aj tx'uml, ncha'tz na a'lchij "caldeo" scyetz. Si'leju' 2:10; 4:7; 5:7, 11. Ma'le'u' yi tajtza'kl Daniel le 2:24 tu yi cyajtza'kl yi e' nachol le 3:8. ‡ **3:12** Dn 2:49. § **3:17** Dn 6:19; Jer 30:7.

—Bintzi ta', ox ntzi' chixone'n, che'ch tzun bantz tetz rey.

²⁵ —Poro cyaj cu'n chixone'n na wilnin wetz. Nin qui c'alijshe', na na chixon nicy'al yi k'ak'.* Nin qui na chitz'e'. Ej nin yi cyaji'n yaj apart yubil xchuwutz yi oxt. Cho'n cunin wutz i' chi tane'n jun ángel.

²⁶ Lajke'l nintzun bene'n Nabucodonosor naka'jil yi julil yi k'ak', nin xch'in nin i' scyetz. Nin taltz:

—Sadrac, Mesac tu Abed-nego, cale'nwok tzaj. Na bintzi nin axwok xchakum Ryos, yi Ryos yi bintzi nin te'tz, stzun yi rey banintz.

Cyele'n tzaj tzun yi ox yaja'tz tk'ak'.²⁷ Yi cyele'n tzaj, cyopone'n tzun cyakil yi e' wi'tz ajcaw tetz yi naci6n tan quilwe'n, nin ja quil yi qui'c nin mu'x tal nink nchitz'e', nin qui'c nin mu'x tal nink ntz'e' yi be'ch cyetz. Tunink yi xi'il chiwi' qui'c nin mu'x yi nink ntz'e'. Ej nin qui'c nin mu'x xewal sib scye'j yi cyele'n tzaj.

²⁸ Yi tilol Nabucodonosor yi xtxolbile'j nintzun taltz:

—Kak'e' kak'ajsbil tetz chiRyosil yi ox yaje'j, na i' yi Ryos yi wi'nin xchamil. Kak'e' kak'ajsbil tetz, na ja saj xchakol yi tetz ángel† tan chicolche'n yi ox yaje'j tk'ab k'ak'. Yi e' cyetz qui nin nchimeje' swutz yi jun teblal yi mbnix wa'n, na ntin na chimeje' swutz yi cyetz chiRyosil. Cha'stzun te ja cyak' quib tk'ab quimichil tan qui chimejewe'n cu'n swutz yi jun teblale'j.²⁹ Ma jalu' bitwok tzaj, xchiquimok alchok scyetz yi quil cyek xchi' yi chiRyosil yi ox yaje'j, nin chin puch'ij cunin xchibne'. Ej nin ncha'tz chica'l, copon woq'ui'n. Na qui'c nin junt Ryos yi nink xcye' tan kacolche'n. Nin yi ca'wle'j i'tz scyetz cyakil wunak. Qui'c na ban alchok nchisite't, stzun yi rey bantz.

³⁰ Ma yi ox yaj, nintzun ak'lij balaj cyak'un le gobierum cwent Babilonia. Nin jal wi'nin chik'ej.

4

Yi toque'n yab twi' Nabucodonosor

¹ Itzun yi tele'n tiemp nintzun stz'ib yi rey Nabucodonosor yi xtxolbile'j scyetz cyakil wunak yi ate' cwent Babilonia:

“Ma jalu' cyakil axwok yi atixwok bene'n tzi'n wi munt. Na waj yil cxtzatzin wok, nin na waj yil jal ibanl. Qui'c na ban alchok jilwutz yolil na iyol nka alchok tnumil atixe't.² Ncha'tz na waj lwal tzitetz yi e'chk milawr yi ja bnix tan Ryos yi bintzi nin te'tz swi'baj.³ At wi'nin milawr tuch', nin wi'nin na ke'l yab te'j. Na na cawun i' jalu' nin quil tz'el yi ca'wl tk'ab i' tetz ben k'ej ben sak.

⁴”Je yi xtxolbile'j yi na waj lwal: I yi insajle'n wetz, qui'c nin na imbislej. Tzatzin cu'n atin xe inca'l tan cawu'n. Qui'c nin mu'x na imbislej na at tircu'n swuch'.⁵ Poro itzun bantz, at tzun jun ak'bal, nicy' yi na chinwit, ja oc xchajol tib jun wutzicy' tzinwutz. Nin yi jun wutzicy'a'tz chin xo'wbil nin mban. Wi'nin tzun imbisune'ntz ta'n.⁶ Ja tzun che' inchak cyakil yi e' nachol yi ate' jak inca'wl tan chitx'olol klo' xo'l swetz yi mbi na elepont yi jun wutzicy'a'tz.⁷ Ma cyule'n cyakil yi e' nachol tzinwutz scyuch' yi e' aj wutz mes nin yi e' ak'ol ajtza'kl cwent cyakil ka'ama'l Babilonia, ja tzun wal yi inwutzicy' scyetz tan cyalol klo' yi mbi na elepont. Poro cya'l nin jun nxcye' tan talche'n swetz yi mbi eka'n ta'n.⁸ Wi'tzibil tlen ja ul Daniel tzinwutz, yi jun Daniela'tz yi ncha'tz Beltsasar na a'lchij tetz, chi na bi'aj inryosil. Nin ja wal yi inwutzicy' tetz, na nin el intxum tetz yi at porer Ryos te'j, yi Ryos yi wi'nin xanil. Je tzun yi xtxolbil yi wal tetz: ⁹ “Ma jalu' Beltsasar, ax yi wi'tz nachol tzone'j. Ej nin na el intxum tetz yi xomij yi porer Ryos tzawe'j, yi Ryos yi wi'nin xanil. Nin na el intxum tetz yi na cxcye' tan xchajle'n yi e'chk takle'n yi qui na kaxcye' ketz te'j. Bit tzaj bin yi jun inwutzicy'e'j, nin alaj swetz yi mbi na elepont.

¹⁰”Tul inwutzicy', ja wil jun wi' tze' yi cho'n xch'uye'n nicy'al yi munt, nin chin wutz tkan nin ban.

* 3:25 “K'ak” Is 43:2. † 3:28 Heb 1:4.

- 11 X̄ch'uye'n nin ban yi wutz tkan. Nin ncha'tz chin c'atzaj nin bantz. Jalen tzi'n tcya'j mppone't yi wi'. Nin lajluch cu'n na quiltzaj cyakil wunak bene'n tzi'n wi munt.
- 12 Chin yube'n yi xak nin wi'nin wutz njal. Ja tzun xcye' tan chic'a'che'n cyakil wunak. Ej nin cyakil yi e' txuc ja chopon tan muja'n tzak'. Ncha'tz cyakil yi e' ch'u'l, cho'n at chisoc wi'ak k'ab. Tan yi jun wi' tze'a'tz itz'e't cyakil yi e' yi ate' wi munt.
- 13 'Jalt cuntunin bene'n wilol tul inwutzicy' tane'n yi cwe'n mule'n jun ángel yi ilol ketz.* 14 Chin wi' nin tzun bantz tan yol. I tzun taltz: "Tamwok cu'n yi jun wi' tze'e'j.† Ej nin tamwok len yi e'chk k'ab. Elken cyakil xak. Ej nin chit woklen yi wutz. Che'lken ojk yi e' txuc yi ate' txe'. Ej nin che'lken yi e' ch'u'l yi ate' wi k'ab.
- 15 Poro yi xe' tu yi ta'kl, ba'n cyaj cyen jak tx'otx'. Ntin c'alwok cu'n tan caren, yi ch'ich' cu'n. Cyajk quen tu' xo'l xtze'. Ac'ok cu'n tan k'ab che'w. Cyajk quen tu'tz xo'l ch'im nin X̄chixo'l e' smaron txuc.
- 16 Tz'ocopon xya'yil wi'. Tz'ocopon chi tane'n jun txuc. Juk cu'n yob sbne' tk'ab yi jun q'uixc'uja'tz.
- 17 Ya'stzun yi caws yi ja wi't bixe' cyak'un yi e' ilol ketz, yi e' ángel yi ate' tcya'j, bantz tele'n chitxum cyakil wunak‡ tetz yi i'tz yi Ryos yi bintzi nin tetz yi na cawun squibaj cyakil e'chk nación bene'n tzi'n wi munt. Ntin i' na ak'on ama'l tan cawune'n jun. Ntin i' na ak'on ama'l tetz jun tan toque'n cyen tetz ajcaw tibaj jun nación. Qui'c na ban yi ko sloj wunak tu' i'," stzun yi ángel tul inwutzicy'.
- 18 'Ya'stzun yi inwutzicy' yi nwil, yi in Nabucodonosor, rey tetz Babilonia. Ma jalu' bin Beltsasar, na waj yil tzawal swetz yi mbi na elepont inwutzicy'. Na cya'l nin jun scyeri yi e' nachol yi jak xcye' tan xtx'olche'n xo'l swetz. Poro na el intxum tetz yi cxcyek tan xtx'olche'n xo'l swetz na at yi espíritu tetz Ryos tzawe'j, yi Ryos yi wi'nin xanil.'
- 19 "Itzun yi tbital Daniel yi xtxolbila'se'j ninin tzun aj makij yi xew, na nin el xtxum tetz yi mbi na ele't yi inwutzicy'. Mas jun or qui nin jilon tan paj. Poro nintzun wal tetz: 'Beltsasar, quil cxob tan talche'n puntil swetz,' chinch bantz tetz.
- "Jilone'n tzun Daniel, itzun taltz: 'I bin jalu' kareyil, max c'u'lu' swibaj. Cho'nk bajij yi e'chk takle'na'tz yi ntilu' scye'j e' contru'. 20 Na yi jun wi' tze' yi ntilu' yi chin wutz tkan nin, yi ja jepon cu'n yi wi' jalen tzi'n tcya'j, nin yi ja quil cyakil wunak bene'n tzi'n wi munt, 21 nin yi chin yube'n nin yi xak, nin yi wi'nin wutz ntak', nin yi ja xcye' tan chic'a'che'n cyakil wunak scyuch' cyakil txuc yi ate' wi munt, nin yi nchopon cyakil txuc tan muja'n tzak' nka tan banle'n chisoc wi'ak k'ab, 22 i'tz jun elsawutzil yi ilu' teru'. Na ja jal wi'nin k'aju' nin wi'nin tajtza'klu' tan cawu'n bene'n tzi'n wi munt. 23 Ncha'tz ja tilu' ta' yi ncu'ul jun ángel yi ilol ketz tan talche'n yi xtxolbile'j: Tamwok cu'n yi jun wi' tze'e'j nin puch'wok cu'n. Poro cyajk cyen yi xe' tu yi ta'kl ttx'otx'. Nin c'alwok cu'n tan cobox caren yi ch'ich' cu'n tu brons. Ej nin cyajk cyen tu'tz xo'l xtze'. Ac'ok cu'ntz tan k'ab che'w. Cyajk cyen tu' X̄chixo'l smaron txuc. Na juk cu'n yob sbne' yi caws, stzun ángel bantz tul yi wutzicy'u'. 24 Ma jalu' bin ta', yi na elepont yi xtxolbile'j i'tz yi ja bixe' yi cawsu' tan yi Ryos yi bintzi nin te'tz.
- 25 'Je bin sbajok te'ju' ta': Tz'elepon laju'nu' X̄chixo'l wunak. Snajanku' X̄chixo'l smaron txuc. Sbjak ch'im tanu' chi na ban jun wacx̄. Stz'ac'oku' tan k'ab che'w. Ej nin yi jun cawsu'e'j juk cu'n yob sbne'. Quil je' jalen cu'n yil tz'ul tx'akx yi Ryos yi bintzi nin te'tz tc'u'lu', nin yil tz'el xtxumu' tetz yi at porer i', nin yi na cawun i' squibaj cyakil wunak. Ej nin quil tz'el yi cawsu' jalen yil tz'el xtxumu' tetz yi i' na ocsan e' ajcaw squibaj e'chk nación, quib yi tetz tajbil. 26 Yi na elepont yi jun ca'wl yi a'lchij, yi cyajk cyen yi xe' tu ta'kl ttx'otx', na X̄chaj yi stz'ak'lokt junt tir ama'l teru' tan cawu'n. Poro jalen yil tz'el xtxumu' tetz, yi Ryos yi at tzi'n tcya'j, i' na cawun squibaj cyakil ajcaw tetz tzone'j wuxtx'otx'. 27 I bin jalu' ta', max c'u'lu', nink xomu' te yi xtxolbile'j yi swale' teru':§ Quil sjuchu' mas

* 4:13 "Ángel ilol ketz" v. 17, 23. † 4:14 Mt 3:10; 7:19; Lc 13:6. ‡ 4:17 Dn 2:21; 4:25, 32. § 4:27 Is 55:7; Ro 2:9-11.

tilu', ma na pe nink sk'il cawunku'. Cyajscyenu' cyakil e'chk takle'n cachi' yi na banu'. Ej nin oku' tan quich'eye'n yi e' me'ba'. Kol sbanu' yi xtxolbila'tz, quicunin batz tz'el k'ajab Ryos te'ju', nin mben xkon mu'xt yi tiempu' tan cawu'n,' stzun Daniel bantz swetz."

²⁸ Ja tzun el cu'n te'j cyakil yi xtxolbil yi a'lchij tetz Nabucodonosor. ²⁹ Yi tele'n jun yob yi talche'n yi xtxolbila'se'j ja el cu'n te'j. Na at jun tir yi na xon i' tibaj yi xo'mbil yi ate'n tib yi ca'l kale na cawune't i'. ³⁰ Itzun taltz: "i'lwoknin cyakil yi tnume'j! In bnol tetz. Ej nin tan yi wetz wajtza'kl ja bnix yi chin wutzile'n tnume'j. Ej nin ja bnix cyen wa'n tan cyaje'n cyen tetz jun techl yi in nchincawun tzone'j Babilonia, nin tan xchajle'n yi wi'nin weri ink'ej njal."

³¹ Inin tzun na tzan yi rey tan yolche'n yi e'chk yola'se'j* yi bene'n tbital yi jilone'n tzaj jun tcya'j. Itzun taltz: "Bit tzaj Nabucodonosor. Yi ca'wl yi at tak'ab tan cawu'n tibaj yi tnume'j tz'elepon ticy'le'n tak'ab, na qui't cxcawun tibaj. ³² Ma na cxelepon laju'n xchixo'l wunak. Ej nin cxnajank xchixo'l smaron txuc. Nin yi awa', ch'im tu' sbne' tetz juk yob. Ya'stzun sbajok tzawe'j jalen cu'n yil tz'ul tx'akx Ryos tac'u'l. Ej nin jalen yil tz'ul tx'akx tac'u'l yi i'tz yi Ryos yi bintzi nin te'tz yi na cawun squibaj cyakil nación bene'n tzi'n wi munt. Qui'c nin jun ajcaw yi nink tz'oc quen ko nk'era'tz tajbil i'," stzun yi juna'tz ban tzaj.

³³ Ite'n nin te rata'tz yi tele'n cu'n te'j yi caws quib yi a'lchij tetz. Oque'n nintzun ban yab twi' nintzun el laju'n xchixo'l wunak. Ja baj ch'im ta'n chi na baj tan wacx, nin ja ac' cunin tan k'ab che'w. Chin xi' nin tzun ban cyakil yi wankil chi yi wankil jun txuc. Nin yi pac', cho'n cunin e' ban chi yi pac' jun q'u'il q'uitx.

Yi tule'n yos tu Nabucodonosor

³⁴ "Itzun yi njepon yi juk yob incawsa'tz, ja tzun ul tx'akx Ryos tinc'u'l, nintzun chinxmayin nintz tcya'j. Cha'stzun te tule'n yos swuch'. Ej nintzun wak' ink'ajsbil tetz yi Ryos yi bintzi nin te'tz. Nin ja xcon cobox yole'j wa'n tan tak'le'n k'ej Ryos, na yi i' tetz itz' nin, tetz ben k'ej ben sak.†

'Stz'a'tok yi ca'wl tk'ab i' tetz ben k'ej ben sak, na i' na cawun jalu', nin sbne' opon tunintz.

³⁵ Ej nin ja el intxum tetz yi qui tunin k'usij yi e' wunak swutz i'. Ej nin ja el intxum tetz, yi na ban i' yi tetz tajbil tcya'j tu wuxtx'otx'. Nin cya'l jun yi nink xcye' tan xite'n yi tetz ca'wl; nin cya'l jun yi atk k'ej tan jakle'n tetz yi mbitzuntz yi na ban yi e'chk takle'n yi na ban.'

³⁶ "Te yi jun rata'tz ule'n nintzun ban yos swuch'. Ej nin ja no'c cyen junt tir tan cawu'n tibaj yi jun balaj tnume'j. Nin ja jalt wi'nin ink'ej. Na ncha'tz yi e' ak'ol wajtza'kl scyuch' yi e' wi'tz ajcaw yi nchicawun tzaj tzinxlaj, yi quibital yi tule'n yos swuch', nintzun e' ult tan injoyle'n, nin tan cyak'uje'n swe'j. Mast cunin tzun imporer jaltz swutz yi sajle'n.

³⁷ "Cha'stzun te, yi in Nabucodonosor, wi'nin na wak' k'ej Ryos jalu' nin wi'nin na wek xchi' i'. Ncha'tz na wak' ink'ajsbil tetz, na i' yi wi'tz Rey yi at jalen tzi'n tcya'j, nin cyakil yi na bnix ta'n, chin tz'aknak cunin,‡ na cyakil yi e' yi na cyocsaj quib nim, na cho'c juy ta'n. Nin qui na je' k'ab tib jun."

5

Yi yol yi tz'ibxij wutz xan

¹ Itzun bantz nintzun oc Belsasar chireyil yi e' aj Babilonia tan banle'n jun chumbalaj wa'a'n. Nintzun e' opon jun mil xtxocum yi e' cu'n wi'tz ajcaw. Te yi na chiwan wi'nin tzun win je' chic'ajol. ² Ma yi toque'n a' twi' yi rey nintzun cawunintz tan ticy'le'ne'l tzaj yi e'chk lak yi oro cu'n, tu sakal tan xcone'n scyetz. Yi e'chk laka'tz Nabucodonosor ulsan Babilonia. Cho'n saje'n ta'n le ca'l Ryos jalen Jerusalén, nin oc tk'oltz le ca'lil yi tetz ryosil. ³ Itzun yi tule'n quicy'al yi e'chk laka'tz, nintzun oc yi rey scyuch' yi e' wi'tz

* **4:31** 1Ts 5:3; Lc 12:19, 20. † **4:34** Dn 2:44; Sal 10:16; Miq 4:7; Lc 1:33. ‡ **4:37** Ex 18:11; Dt 32:4.

ajcaw tan xconse'n. Ncha'tz xcon cyak'un quixkel scyuch' yi e' mas xna'n yi ca'p quixkel tu' quitane'n. Ncha'tz ja xcon cyak'un cyakil yi xtxocum yi rey yi ate'-tz. ⁴Ja xcon e'chk laka'tz cya'n tan c'ajle'n win tu xc'ala', tan tak'le'n k'e'j chiryosil yi banij tu' tan oro tu sakal, nin brons. Ncha'tz at yi banij tu' tan tze' tu c'ub.

⁵Itzun bantz te yi na chitzan tan xconse'n yi e'chk laka'tz nintzun xchaj tib yi wi' k'ab jun yaj xchiwutz, nintzun octz tan stz'ibe'n swutz yi xan. Lajluch cunin tzun bantz, na cho'n toque'n stz'ibal xlaj yi e'chk cantil yi at nintz. ⁶Ej itzun yi bene'n tilol yi rey yi jun wi' k'abaja'tz, chin slak'lujt nintzun bantz tan xo'w, nin wi'nin lucnewe'ntz. ⁷Chin wi' nin tzun bantz tan chichakle'n yi e' aj wutz mes, scyuch' yi e' nachol scyuch' yi e' aj tx'uml yi ate'-tz naka'j. Itzun taltz:

—Alchok scyetz yil xcy'e' tan si'le'n, nin tan xtx'olche'n xo'l yi yol yi ntz'ibxij swutz xane'j, swak'e' wi'nin k'e'j. Ncha'tz swak'e' balaj be'ch tetz, chi tuch' tetz jun rey. Nin swak'e' jun balaj caren yi oro cu'n tan cwe'n skul. Ej nin tz'ocopon tetz toxi'n ajcaw tzinxlaj, stzun Belsasar bantz.

⁸Cyopone'n tzuntz cyakil yi e' wi'tz nachol, nin cyakil yi e' yi tz'aknak cu'n cyajtza'kl, tan si'le'n klo' yi yol yi ntz'ibxij swutz xan. Poro cya'l nin jun mme'l xtxum tetz. ⁹Yi tilol Belsasar, yi cya'l nin jun el xtxum tetz, mas cunin tzun xobe'ntz. Chin slak'lujt nin tzun bantz tan yi xo'w yi at cu'nt. Ncha'tz yi e' mas ajcaw yi ate'-tz, qui't nin tzun pujx cya'n yi mbi tajwe'n tan chibnol.

¹⁰At nin tzun yi xtxu' yi rey naka'jtz. Itzun yi t'ital yi il yi na bajij nintzun bentz lajke'l tan tilwe'n yi tal. Ma yi tpone'n nintzun taltz tetz:

—Max c'u'lu' kareyil. Nink benk xkon yi tiempu' tetz ben k'e'j ben sak. Poro qui tajwe'n yil sotz c'u'lu' tan yi xtxolbile'j. ¹¹Na at jun yaj yi at jak ca'wlu' tzone'j Babilonia yi xomij yi espíritu Ryos te'j, yi Ryos yi wi'nin xanil. Na te yi na cawun tzaj yi taju' ja til i' yi chin tz'aknak cu'n yi tajtza'kl yi jun yaja'tz. Cha'stzun te toque'n cyen i' tetz bajx ak'ol tajtza'kl yi taju', na at mas tetz tajtza'kl xchiwutz cyakil yi e' nachol, xchiwutz e' aj wutz mes, nin xchiwutz e' wi'tz ak'ol ajtza'kl, scyuch' yi e' aj tx'uml. ¹²Yi jun yaja'tz i'tz Daniel, poro yi taju', ja oc tk'ol yi bi' tetz Beltsasar. Chin list nin i' tan xtx'olche'n xo'l yi e'chk wutzicy' nin tan pujle'n xo'l yi e'chk takle'n yi cya'l junt na xcy'e' te'j. Ma jalu' bin kareyil, nink benk mantaru' tan xchakle'n i', na jun cu'n yol xcyek i' tan si'le'n, nin tan xtx'olche'n xo'l yi mbi na elepont yi yole'j, stzun yi xtxu' Belsasar ban.

¹³Itzun yi topone'n ticy'le'n Daniel swutz yi rey, nintzun octz tan jakle'n tetz:

—¿I pe' axa'tz yi Daniel, jun scyeri e' judiy yi ulnake' pres tzone'j tan k'ajtzun intaj, Nabucodonosor?

—I' i ina'tz ta', stzun Daniel bantz.

¹⁴—Ja a'lchij swetz yi chin tz'aknak cunin ax, na xomij yi espíritu yi aRyosil tzawe'j. ¹⁵Cha'stzun te na klo' waj yil cxo'c tan si'le'n yi e'chk yole'j, nin tan talche'n swetz yi mbi na elepont. Na ja chu'lak cyakil yi e' wi'tz nachol yi chin tz'aknak cu'n e' tan xtx'olche'n klo' xo'l swetz poro qui nin nchixcy'e' te'j. ¹⁶I bin jalu' kol cxcye' tan si'le'n nin tan xtx'olche'n xo'l swetz, swak'e' balaj be'chok tzatz yi ni'cu'n tu tetz jun rey. Ej nin ncha'tz swak'e' jun balaj caren yi oro cu'n tzatz tan cwe'n stzakul. Nin cxocopon wa'n tetz yi toxi'n ajcaw tzone'j le intanum, stzun rey tetz Daniel.

¹⁷—Ta', cyajk cyen tu' yi e'chk oy yi na tzanu' tan suke'n swetz, na qui na waj yi e'chk oya'tz. Ba'n tcu'n tak'e'u' tetz junt. Poro quil bisunu' na swale' yi mbi na elepont yi e'chk yol yi at swutz xane'j.

¹⁸”Ma jalu', yi Ryos* yi itz' nin tetz, i' mmak'on ama'l tetz ataj, yi rey Nabucodonosor tan toque'n cyen tan cawu'n. Nin tan i' njale't wi'nin tetz k'e'j. ¹⁹Tan tu' yi ca'wl yi ak'lij tetz tan Ryos, tircu'n wunak bene'n tzi'n wi munt ja cyek xchi' i', nin ja cyak'len k'e'j. Na ja ban i' yi tetz tajbil, ja chiquim yi e' yi na taj i' tan chiquime'n, nin ja chiclax yi

* 5:18 Dn 2:37.

e' yi na taj i' tan chiclaxe'n. Ncha'tz ja tak' i' chik'ej cobox nin ja el chik'ej cobox ta'n. Cho'n nxom te yi tajbil i'. ²⁰ Poro tan tu' yi ntocsaj tib nim tu tajtza'kl, nin tan tu' yi chin tze'tzuj nin ban talma' swutz Ryos, ja tzun el tcy'al Ryos yi ca'wl tk'ab. ²¹ Ncha'tz el laju'n i' xchixo'l wunak, nin octz chi tane'n txuc. Cho'n najewe'n xchixo'l smaron txuc, nin ch'im tu' baje'n ta'n tetz wa'. Nin ja ac' cunin yi wankil tan k'ab che'w. Ya'stzun mbajij te tajuj jalen yi tule'n tx'akx tc'u'l yi i'tz yi Ryos yi bintzi nin te'tz yi na cawun squibaj cyakil jilwutz wunak bene'n tzi'n wi munt. Ej nin tan tu' tetz tajbil na oc cyen e' ajcaw yi na taj. ²² Sak cunin swutzu' ta' yi mbi cu'n mbajij te yi tajuj. Poro ncha'tz teru' qui nin na tocsaj tibu' juy. ²³ Ma na na tocsaj tibu' nim tu tajtza'klu'. Na ja el k'ej Kajcaw kaRyosil tanu' tan tu' yi ncawunu' tan xconse'n yi e'chk lake'j yi sajnak le ca'l Ryos jalen Jerusalén.† Ncha'tz ja xcon yi e'chk lake'j cyanu' tan tc'ajle'n xc'ala' nin tan tak'le'n k'ej yi e'chk chiryosilu' yi banij tu' tane'n, yi qui na chixmayin, nin qui na quibit jun e'chk takle'n, nin yi qui'c nin mu'x cyajtza'kl. Lastum ta' yi cho'nk na tzanu' tan tak'le'n k'ej yi Ryos yi na tak' yi ank'i'n teru'. ²⁴ Cha'stzun te tan tu' yi jun tajtza'klu'a'tz, ja tzun saj xchakol Ryos jun tan stz'ibe'n yi cobox yole'j yi na tal: ²⁵ MENE, MENE, TEKEL nin PARSIN. ²⁶ Yi na elepont MENE i'tz: Ja el tajal Ryos te yi tiemp yi ak'ij teru' tan cawu'n. Ej nin ja til yi ja wi't jepon tamp yi tiempu'. ²⁷ Ma yi yol TEKEL na elepont: Ja wi't ma'lij yi tajtza'klu' tan Ryos nin ja jal paltilu'. ²⁸ Ma yi yol PARSIN na elepont: Ja wi't jatxlij yi ama'l kale na cawune'tu' nin ja wi't ak'lij scyetz yi e' aj Media nin scyetz yi e' aj Persia, stzun Daniel bantz tetz rey. ²⁹ Cawune'n tzun yi rey Belsasar tan wekle'n Daniel tan yi e'chk balaj be'chok yi na xcon cyak'un e' rey. Ncha'tz cawun nin tan cu'se'n jun balaj caren skul yi oro cu'n. Ncha'tz tal i' scyetz cyakil yi e' yi ate'-tz, yi Daniel i' yi toxi'n ajcaw sbne' xla'j i'.

³⁰ Poro ite'n nin te ak'bala'tz quime'n Belsasar yi chireyil yi e' caldeo cyak'un yi e' contra'tz. ³¹ Darío, jun scyeri e' aj Media, camban cyen yi ca'wla'tz. Ox c'al tu cob yob i' yi toque'n cyen tan cawu'n tibaj Babilonia.

6

Yi bene'n jo'li'n Daniel xchixo'l león

¹ Itzun bantz yi cyaje'n cyen Darío tetz rey cwent Babilonia nintzun xtxumtz tan jatxle'n cu'n cyakil yi tetz nación. Jun tzun cient tu junak departament ntulejtz. Ncha'tz bixe' ta'n tan cyoque'n cyen jujun ajcaw le jujun luwara'tz. ² Nintzun e' oc cyen ox wi'tz ajcaw ta'n tan chima'le'n cyajtza'kl yi e' mas ajcaw yi ko ba'n na chicawun nka qui'. Ya'stzun tulejtz bantz quil tz'akone'n yi rey te yi me'bi'l. Ma Daniel i' tzun jun xchixo'l yi ox wi'tz ajcawa'tz. ³ Jalcunin tzun lajluchaxe'n yi balajil Daniel tan cawu'n. Na mast cu'n list i' xchiwutz yi cobt. Cha'stzun te xtxumul yi rey tan toque'n cyen Daniel tetz wi'tz ajcaw tibaj cyakil Babilonia. ⁴ Cyoque'n tzun cyakil yi e' mas ajcaw tan joyle'n klo' puntil tan xochle'n quen Daniel swutz yi rey. Poro cya'l nin njale't paltil cya'n. Na qui'c nin jun centaw najk talk'e'n nin chin tz'aknak cunin i' tan cawu'n. Cha'stzun te quinin e' xcy'e' tan xochle'n quen. ⁵ Cyoque'n tzuntz ch'inch'uj tan joyle'n puntil tan xochle'n quen klo' Daniel. Itzun cyaltz: “Cya'l nin na jale't paltilx ka'n na ja baj cunin kajoyol puntil tan xochle'n quen klo'-x. Jalta'tz kol kajoy puntil tan xochle'n quenx te yi na tocsajx,” che'ch tzun yi e' ajcawa'tz bantz.

⁶ I nin tzun cyuleja'tz. Chimolol tzun quib cyakil yi e' ajcaw nin junit ban chitxumu'n tan chibene'n tan yol tetz yi rey. Itzun yi cyopone'n nintzun cyaltz: “iTa' ilu' kajcaw, nink ben xkon yi tiempu' tetz ben k'ej ben sak! ⁷ Ta' max c'u'lu' skibaj, na na kaj yil kal jun xtxolbil teru'. Kacyakil yi o' ajcaw tetz yi kanación, ja kamol kib tan xtxumle'n jun ley, nin ja bixe' ka'n, tan cawune'nu' tan telse'n yi jun leya'tz xchiwi' cyakil wunak. Nin yi ca'wl yi mbixe' ka'n i'tz: Cya'l jun yi nink meje' tan tak'le'n k'ej nka tan jakle'n xch'eybil

† 5:23 “E'chk lake'j” Ex 40:9; Nm 18:3; Is 52:11; Heb 9:21.

tetz, tetz junt ryos nka tetz junt yaj, ma na ntin swutzu' tajwe'n tan chimejewe'n cu'n tan tak'le'n k'ēju'. Yi jun leya'tz yi ja wi't bixe' ka'n, i'tz tetz jun ntzi' xaw sbne'. Ej nin ko at jun yil spaj yi jun ca'wla'tz, tajwe'n tan bene'n jo'li'n tera'tz xchixo'l león. ⁸ Cha'stzun te na kaj yil cawunu' te'j, nink l'talu' kuj sketz tan telse'n yi ca'wla'tz. Nin kol cu' swutzu', ba'n tzun cu' yi wi k'abu' te'j tan qui katx'ixpul yi jun leya'tz. Cawunku' chi yi ca'wl yi at skaxo'l yi o' aj Media tu Persia, yi cya'l jun na xitun jun ley yi na bixe' ka'n,"* che'ch tzun yi e' ajcawa'tz bantz.

⁹ Nintzun cu' yi jun xtxolbila's swutz yi rey. Cwe'n tzun yi wi k'abtz te'j.

¹⁰ Itzun yi t'ital Daniel yi nsken wi't cu'ij yi rey tan telse'n yi jun ca'wla'tz nintzun ben i'-tz tan nachle'n Kataj xe yi tetz ca'l. Yi topone'n nintzun je' jakol yi wentanu'il yi ca'l, yi na xmayinin kale atit Jerusalén,† nintzun cu' mejloktz stzi' yi wentanu'a'tz. Ej nin ox tir na meje' i'-tz tan c'u'laje'n Ryos le jun k'ej,‡ na ya'stzun yi tetz cstumbr. ¹¹ Itzun bantz nintzun e' ben cobox yajtz tan xk'uke'n Daniel xe yi ca'l. Na tzun tzan cunin i' tan nachle'n Kataj yi cyopone'n yi cobox yaja'tz. ¹² Ma yi bene'n quilol yi ya'stzun na ban Daniel nintzun e' bentz tan xochle'n i' tetz yi rey. Itzun cyaltz yi cyopone'n:

—Ma jalu' ta' ja bin el jun ley tanu' yi tetz jun xaw yi qui'c rmeril tan mejewe'n cu'n jun yaj swutz junt ryos nka swutz junt yaj. Ma na ntin swutzu' tajwe'n tan kamejewe'n cu'n. Nin yi jun yil meje' swutz junt ryos mben jo'li'n tera'tz xchixo'l txuc. ¿Nk'e'tz pe' bintzi yi jun ca'wle'j ta'?

—Bintzi, ya'stzun yi mero bintzi, nin chin tajwe'n cunin yil tz'el cu'n te'j quib yi na tal yi ley, na qui'c rmeril tan je'n katx'ixpul nka tan katzajsal yi jun leya'tz yi ja wi't bixe' ka'n, stzun yi rey bantz.

¹³ Itzun yi cobox yaja'tz oque'n nintzun e' bantz ch'inch'uj tan xochon, itzun cyaltz:

—Poron ta', at jun scyeri yi e' judiy yi ulnake' tzone'j yi qui na tek xchi'u',§ na cyakil nin k'ej na meje' i' swutz yi tetz Ryosil. Yi juna'tz i'tz yi Daniel nin i' jun scyeri yi e' wi'tz ajcaw tibaj cyakil yi kanación. Yi o' ketz ja kil yi cyakil nin k'ej na meje' ox tir tan nachle'n yi tetz ryosil.

¹⁴ Yi t'ital yi rey yi xtxolbile'j nintzun oc lac'puj jun chin bis tetz. Ej nin octz tan joyle'n klo' puntil tan claxe'n Daniel. Jun cu'n tzun k'ej ban i'-tz tan joyle'n puntil tan claxe'n klo'. ¹⁵ Poro cyopone'n tzun junt tir yi cobox yaja'tz tan talche'n tetz yi rey, itzun cyaltz:

—Ilu' kareyil sak swutzu' yi kacstumbr yi o' aj Media tu Persia, qui'c rmeril tan stzaje'n jun ca'wl yi ko cu'nakt yi wi k'ab yi rey te'j. Ma na chin tajwe'n cunin tz'el cu'n te'j.

¹⁶ Baj nintzun c'u'l yi rey, nin cawunintz tan ticy'le'n tzaj Daniel nin tan bene'n jo'li'ntz xchixo'l yi e' león. Poro te yi ntaxk ben jo'li'n nintzun tal yi rey tetz Daniel:

—¡Ma jalu' Daniel, lok xcye' yi ara Ryosil yi nternin k'uklij ac'u'l te'j, tan acolche'n xchik'ab yi e' txuc! stzun yi rey bantz tetz Daniel.

¹⁷ Itzun yi nsken wi't copon Daniel xchixo'l yi e' txuc cawune'n nintzun yi rey tan lamche'n cu'n stzi' yi jul tan jun chin wutzile'n c'ub. Ej nintzun ben i' tan banle'n sellar tan yi tetz xmalk'ab. Ncha'tz e' ban yi e' mas ajcaw yi xomche'-tz te'j. Na yi cyajbil i'tz tan tele'n cu'n te'j yi ley yi nsken wi't bixe' cya'n. ¹⁸ Yi nsken wi't lamxij yi jul nintzun pakxij yi rey xe yi tetz ca'l kale na cawune't. Qui't tzun wan i'-tz tan paj bis. Ncha'tz qui't cu'ij tan cyoque'n yi e' aj kbetzum tan tocse'n e'chk son swutz. Nin qui nin wit i'-tz te yi jun ak'bala'tz tan paj yi bis yi at cu'nt te'j Daniel. ¹⁹ Pentlen tunin tzun xtx'ajoltz yi tule'n skil. Lajke'l nintzun bene'n i'-tz stzi' yi jul kale ate't yi e' txuc, tan xmaye'n Daniel. ²⁰ Wi'nin tzun bisune'ntz yi topone'n stzi' yi jul. Tech tlen tunin tzun toque'ntz tan xchakle'n Daniel. Itzun taltz:

* 6:8 Est 1:19; 8:8. † 6:10 1R 8:44, 48; Sal 5:7; 28:2; 138:2. ‡ 6:10 "Ox tir jun k'ej" Sal 55:17. § 6:13 Dn 5:13.

—Daniel, Daniel, yi aä jun ächakum yi Ryos yi itz' nin tetz. ¿Itz' pe' aä? ¿Ja pe' xcyé' yi ara Ryosil, yi nternin k'uklij ac'u'l te'j, tan acolche'n ächik'ab yi e' txuc? stzun yi rey ban cu'ntz tjul.

²¹—Ilu' kareyil nink ben äkon yi tiempu' tan cawu'n. ²² Quil bisunu' swe'j, na yi wetz inRyosil ja oc tan incolche'n na ja saj ächakol yi tetz ángel tan makle'n chitzi' cyakil yi e' león* tan qui imbaje'n cya'n. Na sak swutz inRyosil yi qui'c mu'ä wil. Nin qui'c jun e'chk takle'n cachi' mimban swutzu', yi ilu' kareyil.

²³ Ej yi tbital yi rey yi xtxolbile'j wi'nin tzun stzatzine'ntz te'j. Lajke'l nintzun cawunin i'-tz tan telse'ne'l tzaj Daniel ächixo'l yi e' león. Ma yi tele'n tzaj qui'c nin mu'ä q'uixpnak te'j, na nternin k'uklij c'u'l i' te'j yi tetz Ryosil. ²⁴ Ncha'tz cawunin yi rey tan chitz'amle'n cyakil yi e' yaj yi e' oc tan xochle'n Daniel. Yi chitx'amxe'n nintzun e' ben jo'li'ntz ächixo'l yi e' txuc tuml quixkel nin cyakil chinitxa'. Taxk nintzun chicwe'npone'ntz ächixo'l yi e' txuc yi chixe'te'n tan chibajse'n. Jalt nintzun yi chibakil cyaj cyentz.

²⁵ Tan yi xtxolbile'j nintzun el junt ca'wl tan yi rey Darío scyetz cyakil wunak bene'n tzi'n. Ja opon len chik'ab chicyakil. Qui'c na ban alchok jilwutz yolil na chiyol. Je na tal yi ca'wle'j: “Na waj yil jal tzatzin paz tzixo'l wok, nin yil jal yi ibanl. ²⁶ Na waj cyakil yi axwok yi atix wok jak' inca'wl yil cxo'c wok tan banle'n tane'n yi jun ca'wle'j, na in nne'lsan. Na waj yil tzitek wok ächi' yi Ryos yi na tocsaj Daniel.

”Na i' yi Ryos yi itz' nin tetz, na at nin i' sbne' opon tunintz. Cya'l jun nink xcyé' tan telse'n yi ca'wl tk'ab, na qui'c stzajsbil wi' yi tiemp i' tan cawu'n.

²⁷ I' yi aj colpinl, nin i' yi colol ketz, na na xcyé' tan banle'n balaj milawr. Qui'c na ban mpe tcya'jk nka wuxtx'otx'. Na I' ncolon Daniel ächik'ab yi e' león.”

Ya'stzun yi ley yi el tzaj tan yi rey.

²⁸ Ma tetz Daniel i' jun balaj ajcaw ban jak' ca'wl Darío. Ncha'tz ban i' yi toque'n cyen Ciro yi rey tetz Persia tan cawu'n Babilonia, ja jal wi'nin k'ej Daniel swutz yi junt reya'tz.

7

Yi cyaj txuc yi til Daniel tul wutzicy' tane'n

¹ Itzun bantz te yi at tzaj yi rey Belsasar tan cawu'n Babilonia. At tzun cobox wutzicy' Daniel ban. Toque'n tzun i' tan stz'ibe'n cu'n yi xe' yi e'chk takle'n yi til tul yi wutzicy'a'tz. Je tzun yi stz'ib i'e'j:

² “Ja wil tul inwutzicy' yi nchisaj yi cyaj tojkbil cyek'ek' yi at lakak xtx'u'c munt tan ächek'e'n yi mar. ³ Ej nin te yi jun rata'tz, ja wil cyaj txuc yi chin xo'w'bil nin e'.* Cho'n chije'n tzaj xe mar. Apart len chiyubil. ⁴ Yi bajx yi je'n tzaj, icunin jun león.† Poro apart, na at xicy' chi tane'n q'u'il q'uitx. Te yi na chintzan tan xmaye'n nin, nintzun el k'okij yi xicy'. Nintzun je xitx'ijtz tan je'n txiclok tibaj yi cob tkan, chi na ban jun yaj. Ej nin ja tx'ixpuj yi tajtza'kl tan toque'n tetz tajtza'kl jun yaj.

⁵ ”Ma yi ca'p icunin jun oso tane'n. Nim tcu'n jun jalaj xlaj swutz yi junt. Ej nin jacu'n ox tembl bak ta'n. Nintzun a'lchij tetz yi jun txuca'tz: ‘Ma jalu', ¡Quilo'k! Cun bajswe' cyakil jilwutz chi'baj yi na awaj,' stzun u'lijtz.

⁶ ”Ma yi toxi'n, icunin jun leopardo tane'n. Poro apart, na cyaj cu'n xicy' i' at. Ncha'tz cyaj cu'n wi' i' at.‡ Nintzun ak'lij ama'l tetz tan cawune'n.

⁷ ”Ma yi cyaji'n txuc mas tcunin xo'w'bil ächiwutz yi oxt yi nche' wil. Nin wi'nin ächamil, na chin quikan nin yi te', nin chin ch'ich' cu'n. Nintzun oc i'-tz tan wak'e'n nin tan chibajse'n yi contr. Ma yi nsken wi't noj c'u'l nintzun octz tan yak'pe'n yi sowril. Yi jun txuca'tz apart i' ächiwutz yi oxt yi nsken wil, na lajuz cu'n tetz tuc' at.§

* 6:22 Heb 11:33. * 7:3 Ap 13:1; 17:8. † 7:4 “León” Jer 4:7. ‡ 7:6 Dn 8:22; Ap 13:2. § 7:7 Ap 12:3; 13:1; 17:12.

8 "Te yi na chintzan tan xmaye'n nin yi e'chk tuc' yi jun txuca'tz, ja wil yi je'n mule'n jun tal juy tuc' xchixo'l yi lajuja'tz. Nintzun el k'okij ox tuc' te yi e' yi ate' nintz, tan jale'n ama'l tan xch'uye'n i' tetz. Ej nin yi jun tal tuc'a'tz, at wutz chi tane'n wutz jun yaj. Ej nin at stzi' chi tane'n stzi' jun yaj. Nin chin xo'w'bil nin yi e'chk yol yi na eltzaj le tzi'.

Yil tz'oc Ryos tan xtisya'i'n

9 "Na nin tzun chintzantz tan xmaye'n yi xtxolbila'se'j yi bene'n wilol yi nuc'xe'n cobox* c'olchbil chi tane'n c'olchbil jun wi'tz ajcaw. Nin tibaj jun scyeri yi e'chk c'olchbila'tz wil yi c'olewe'n cu'n jun Wutzile'n Tijl C'u'lal yi at nintz sajle'n tunintz. Chin sak nin yi be'ch tetz, chi tane'n skojal k'ab che'w. Ma yi xi'il wi' icunin skojal mojob tane'n.† K'ak' cu'n yi jun c'olchbila'tz, tuml yi e'chk tolo'il.

10 Ncha'tz swutz cu'n yi jun c'olchbila'tz at jun chin tzanla' yi na el tzaj yi k'ak' cu'n.‡ Ej nin wi'nin e' ate'-tz tetz xconsbe'tz yi jun ajcawa'tz. Jat lo' mil chixone'n. Ncha'tz jat lo' millón txiclche' swutz i'. C'olewe'n nintzun ban i'-tz tan pujle'n xtisya'. Ej nin je jakij yi e'chk liwr§ swutz.

11 "Ma yi in wetz, c'abchin quen tunin tan xmaye'n yi mbi cu'n sbajok te yi tal ne'x tuc'a'tz, na chin xo'w'bil nin yi e'chk takle'n yi na tal. Ej nin bene'n wilol yi cwe'n biyij yi jun txuca'tz. Chin puch'ij cunin ban, nin cho'n bene'n jo'li'ntz tk'ak'. 12 Ncha'tz yi oxt txuc. Nsken el ticy'le'n yi ca'wl chik'ab tan qui't chicawune'n. Poro qui nin e' cu' biyij, jalen yi topone'n yi oril tan chiquime'n.

13 "Ncha'tz te ite'n nin ak'bala'tz wil tul junt inwutzicy' tane'n yi cwe'n tzaj jun yaj tul sbak', icunin yi Bajx Cy'ajol.* Quenin tzun bene'n ticy'le'n i'-tz te yi jun Wutzile'n Tijl C'u'lal yi c'olchij tan cawu'n.

14 Yi topone'n i' swutz yi wutzile'n, nintzun ak'lij ca'wl tk'ab tu yi tetz k'ej. Nin ak'lij ama'l tetz tan cawune'n tibaj cyakil ama'l bene'n tzi'n wi munt. Na cyakil jilwutz wunak tu cyakil nación, e' octz jak' ca'wl i'. Qui'c mban alchok jilwutz yolil nchiyol.† Ej nin yi jun ajcawa'tz scawunk tetz ben k'ej ben sak. Cya'l jun yi nink xcye' tan majle'n len yi ca'wl tk'ab.

15 "Itzun imban westz yi in Daniel. Ja chinxob tan yi xtxolbile'j yi nwil, nin wi'nin imbisune'ntz ta'n. 16 Nintzun no'c inxkansal wib xla'j jun scyeri e' yi txiclche'-tz. Nin ben injakol tetz, yi mbi na elepont yi e'ch takle'n yi nwil. Nintzun tal i' swetz: 'Je bin yi na eleponte'j: 17 Yi cyaj txuc yi mmawil, yi chin xo'w'bil nin e', i'tz jun elsawutzil tetz cyaj ajcaw, nka cyaj rey yi xchicawunk tibaj cyakil ama'l bene'n tzi'n wi munt. 18 Poro tz'elpon majij yi ca'wl xchik'ab nin tz'ak'lok scyetz yi e' xansa'n che't tan yi Ryos yi bintzi nin te'tz. Ej nin xchicawunk‡ cye'tz tetz ben k'ej ben sak,' stzun yi juna'tz bantz.

19 "Woque'n tzun ch'inch'uj tan jakle'n yi mbi na elepont yi cyaji'n txuca'tz, na apart i' xchiwutz yi oxt, na chin xo'w'bil nin wutz, nin chin quikan nin yi te' yi ch'ich' cu'n. Ncha'tz yi pac', brons cu'n. Baj po'tzal nin baj puch'ul cyakil wunak. Ma yi sowril nin baj yak'pultz. 20 Poro yi mero wajbil i'tz, tan tele'n klo' intxum tetz yi mbi eka'n tan yi lajuj tuc' yi jun txuca'tz. Nin ncha'tz yi mbi na elepont yi jun tal ne'x tuc', yi at tetz wutz nin at tetz stzi' tane'n, nin yi na tocsaj tib nim tu yi jilon. Tan yi xtxolbila's ixcunin i' yi mas at k'ej xchiwutz yi e' mas tuc', na ox cu'n tuc' e' el k'okij tan cyaje'n cyen yi ama'l tan xch'uye'n i' tetz. 21 Ej nin ja ben wilol yi toque'n yi jun tuc'a'tz tan oyintzi' te yi tanum Ryos. § 22 Ej nin tx'acon i' scye'j, jalen yi tule'n yi Wutzile'n Tijl C'u'lal yi at nintz sajle'n. I' tzun ak'on nin yi ca'wl xchik'ab yi e' xansa'nche't, yi e' yi na cyocsaj yi i' yi Ryos yi bintzi

* 7:9 "C'olchbil" Ap 20:4. † 7:9 "Skojal" Ap 1:14. ‡ 7:10 Ap 5:11. § 7:10 "Liwr" Ap 20:12. * 7:13 "Bajx Cy'ajol" Ap 5:5-10; Mt 24:30; 26:64; Mc 13:26; Lc 21:27; Ap 1:7, 13. † 7:14 Ap 11:15. ‡ 7:18 Xchicawunk tetz ben k'ej ben sak poro jak' ca'wl yi Bajx Cy'ajol na i' yi wi'tz ajcaw sbne'. Si'leju' 7:14; Ro 8:17; 2Ti 2:10; 1P 2:9; Ap 1:6; 22:5. § 7:21 Ap 13:7.

nin te'tz. E' oc tzuntz tan cawu'n wi munt. Na opone'n ban yi tiempil tan ticy'e'n ca'wl chik'ab* yi e' tetz tanum.

²³ Talol tzun yi juna'tz yi oc inxansal wib te'j: 'Ma yi cyaji'n txuc yi mmawil, ya'stzun yi cyaji'n ajcaw sbne' bene'n tzi'n wi munt. Xcyek tan cyocse'n cyakil gobierum jak' ca'wl i', nin tz'ocopon tan chibuchle'n. Sbjak yak'pul cyakil yi e' tetz contr, na apart tajtza'kl i' xchiwutz yi e' mas txuc.

²⁴ Ej nin yi lajuj tuc' yi jun txuca'tz† yi mmawil, na xchaj lajuj ajcaw yi xchicawunk bene'n tzi'n wi munt. Poro yi cyetz, mu'x ntzi' tiemp xchibne' tan cawu'n. Nin yil jepon tamp yi cyetz chitiemp tan cawu'n, tz'ocopon junt tan cawu'n yi apart tajtza'kl. Ej nin yi juna'tz xcyek tan cyelse'n ox scyeri lajuj ajcawa'tz.

²⁵ Ej nin tz'ocopon i' tan jisle'n Kataj Ryos, yi Ryos yi bintzi nin te'tz. Nin tz'ocopon tan chibiyle'n cu'n klo' cyakil yi tanum Ryos. Ej nin tz'ocopon i' tan xtx'ixpe'n e'chk ca'wl Ryos nin tan sotzaje'n yi e'chk k'ej yi bixba'nt tan tak'le'n k'ej kaRyosil. Xcy'e' i' tan banle'n yi tetz tajtza'kla'tz tetz ox yob tu ni'cy.

²⁶ Yil jepon yi ox yob tu ni'cya'tz sc'olek yi Kajcaw tan xtisya'i'n.‡ Tz'elepon majol yi ca'wl tk'ab yi jun ajcawa'tz nin tz'elepon cu'n yi juna'tz swutz.

²⁷ Tz'ak'lok yi ca'wl tu yi k'ej tetz cyakil yi e'chk ama'l bene'n tzi'n wi munt scyetz yi e' tanum Ryos, yi Ryos yi bintzi nin te'tz.§ Nin scawunk i' tetz ben k'ej ben sak. Cyakil cu'n jilwutz tnum scyak'e' chimunl swutz i', nin chocopon c'ulutxum jak yi tetz ca'wl,' stzun yi juna'tz bantz swetz.

²⁸ "Ya'stzun ban yi jun inwutzicy'a'tz. Ej nin ja tak' jun chin bis swetz nin wi'nin skeje'n intzi' tan paj. Poro qui nin wal yi xtxolbila'se'j tetz junt," stzun Daniel bantz.

8

Yi witzcy'al Daniel yi chiw tu cneru'

¹ "Itzun bantz tul yi toxi'n yob yi na cawun tzaj Belsasar tibaj Babilonia, at tzun jun inwutzicy' bantz, yi in Daniel. Apart yi jun inwutzicy'a'tz swutz yi e' yi nsken wil. ² Yi wil tul yi inwutzicy'a'tz, i'tz yi ix'cunin cho'n atin stzi' yi tzanla' yi na bi'aj Ulay le tnum Susa cwent Elam. ³ Te yi atin stzi' yi jun tzanla'a'tz nintzun ben wilol jun chin cne'r yi bak wi' yi at stzi' yi jun a'a'tz. Yi jun cne'ra'tz at tzun cob tuc' yi chin tkan nin, poro at jun scyeri yi cob tuc'a'tz yi wi'tzbiltlen jale'n. Ej nin mas tcu'n xch'uye'n swutz yi junt. ⁴ Ncha'tz wil yi jun cneru'a'tz yi na tzan tan toco'n toque'n tzi'n, je'n tzi'n, nin cwe'n tzi'n. Cya'l nin tzun jun txuc na nimsaj tib tan oyintzi' tuch'. Na qui'c nin jun najk clax tk'ab, na wi'nin xchamil. Nin na ban yi tetz tajbil quib yi na taj, na wi'nin tunin jale'n mas xchamil.

⁵ "Itzun bantz, tzinwutz cunin tzun yi saje'n jun chin wutzile'n chiw toque'n tzi'n. Elnak nin i' tcya'j yi telemule'n. Pentlen tunin tzun na copon yi wi tkan wuxtx'otx' tan bi'l chin ojke'l yi at cu'nt. Ej nin txo'l yi wutz at jun tuc'. ⁶ Yi tule'n yi jun chiwa'tz te yi cne'r yi at nintz stzi' yi a', nintzun ben bnol tibtz tu cyakil yi walor tan tocle'n yi cne'r. ⁷ Chin k'uchij cunin tzun saje'n yi cob tuc' tal cne'r ta'n. Na qui tunin k'usij ban yi walor yi tal cne'r swutz yi jun chin wutzile'n chiwa'tz. Chin toli'n nintzun tulejtz wuxtx'otx' nin baj yak'pultz na cya'l nin jun ncolon tk'ab.

⁸ "Itzun yi jun chiwa'tz mast cunin tzun xchamil jaltz. Poro tul yi jun tiempa'tz yi jale'n mas xchamil ninin el buk'x yi jun chin tuc'a'tz yi at txol yi wutz. Kale ele't buk'x yi jun chin tuc'a'tz, cyaj cu'n tzun xel jaltz. Yi cyaj tuc'a'tz cyaj xtx'u'c e' ele't. Jun na xchaj nin je'n tzi'n. Ej nin junt na xchaj nin tele'n tzi'n. Ma yi junt, cho'n na xchaj nin toque'n tzi'n, nin yi wi'tzibil cho'n na xchaj nin cwe'n tzi'n. ⁹ At tzun junt ne'x tuc' jaltz te jun scyeri yi cyaja'tz nin mast cunin tzun xch'uye'ntz cwe'n tzi'n, tele'n tzi'n, nin ncha'tz bantz le yi ama'l yi na bi'aj Chin Yube'n Nin. ¹⁰ Yi jun tuc'a'tz xk'oquenle'n jal wi'nin xchamil, jalen cu'n yi

* 7:22 Jl 3:1-14; Ap 20:4. † 7:24 Ap 17:12; 13:1. ‡ 7:26 Dn 2:35. § 7:27 Ap 20:4; 22:5.

toque'n i' tan oyintzi' scye'j yi e' sanlar cwent tcya'j. Ej nin wi'nin tx'uml saj masol,* nin baj yak'pultz. ¹¹ Ej nin ja quiwix yi c'u'l jalen cu'n yi njal walor tan toque'n tan oyintzi' tuch' yi mero wi'tz Ajcaw scyetz yi e' sanlar tetz tcya'j. Ej nin i' ntzajsan yi jun oy yi na ak'lij tetz Ryos cyakil nin k'ej. Nin ja oc tan telse'n k'ej yi ama'l yi wi'nin xanil. ¹² Na cho'n cya'te'n yi e' tetz sanlar tul yi jun ama'la'tz yi wi'nin xanil.† Ya'stzun tulejtz tan tu' yi yab ajtza'kl yi oc le wi'. Ja ban yi tetz tajbil, na ja bnix wi'nin e'chk takle'n cachi' ta'n. Nin cyakil yi ntxtum, ja xcy'e' i' te'j.

¹³ "Bene'n tzun witaltz yi bene'n jakol jun ángel tetz junt ángel. Itzun taltz: 'At jun takle'n yi chin juntlen nin yi na tzan banle'n wi' yi altar kale na pat-xe't yi e'chk oy yi na ak'lij tetz Ryos cyakil k'ej. ¿Tona' tzun tzaj wi' yi jun yab ajtza'kla'tz? Ncha'tz ¿tona' tz'oc cawse'n yi juna'tz yi na tzan tan banle'n yi e'chk takle'n cachi'a'tz te'j Ryos, nin scye'j yi e' yi na xom chiwi' te'j?' stzun yi ángel tetz yi junt. Saje'n tzun tlol yi junt. Itzun taltz: ¹⁴ 'Quil tane' jalen yil jepon cob mil tu ox cient k'ej. Ej nin kalena's tzun tz'oc xanse'n junt tir yi ama'l yi chin xan nin.'

¹⁵ "Ej inin tzun na chintzan wetz tan xmaye'n yi e'chk xtxolbila'se'j, nin tan xtxumle'n yi mbi na elepont, yi je'n joptuj jun tzinwutz yi icunin jun yaj tane'n. ¹⁶ Nintzun ben wital wi' jun wunak yi na jilon. Cho'n na jilon tzaj stzi tzanla' yi na bi'aj Ulay. Nintzun saj tloltz: 'Gabriel,‡ txolnin tetz yi jun yaje'j yi mbi na elepont yi jun wutzicy' yi ntil,' stzun yi juna'tz.

¹⁷ "Saje'n tzun xkansal tib yi jun ángela'tz swe'j. Nin tan bi'l yi xo'w yi atin cu'nt, incwe'n tzun mejloktz swutz i', jalen cu'n yi cwe'n pone'n wutz implaj wuxtx'otx'. Poro nin saj tlol i' swetz: '¡Yaj! nink cxnachon te'j cyakil yi xtxolbil yi mawil, na i'tz yi mbi sbajok te yi wi'tz bil tiemp tzone'j wi munt.'

¹⁸ "Te yi na tzan i' tan xtxole'n swetz ja el inc'u'l, nin ja chincu' trimp wuxtx'otx', nintzun tzaje'n i'-tz tan intxichaje'n. Itzun taltz swetz:

¹⁹ 'Ma jalu' nocopon tan xtx'olche'n xo'l yi mbi na elepont yi jun wutzicy' yi mawil. Cyakil cu'n yi e'chk takle'n yi mawil, ya'stzun sbajok le wi'tz bil tiemp, yil tic'saj Ryos c'u'l scye'j cyakil wunak.

²⁰ 'Ma yi jun cneru' yi mawil yi at cob tuc', na xchaj yi cob ajcaw tetz Media tu Persia. ²¹ Ma yi jun chiw yi saj toque'n tzi'n, na xchaj yi ajcaw tetz Grecia. Ej nin yi jun tuc' yi at txo'l yi wutz yi jun chiwa'tz na xchaj yi bajx ajcaw yi scawunk. ²² Ej nin yi cyajt tuc' yi e' jal yi tele'n yi jun, na xchaj yi xchijalok cyaj ajcaw yi xchijatxe' yi jun nacióna'tz xchiwutz. Poro quil jepon yi cyetz chichamil tan cawu'n chi mban yi bajx.

²³ 'Nin yil jepon yi chitiemp yi cyaja'tz tan cawu'n, nin yil jal wi'nin quil wunak swutz Ryos yi qui't nin scuy i' chipaj, kalena's tzun tz'oc cyen junt ajcaw yi chin juntlen nin i', nin wi'nin tajtza'kl sbne' tan cawu'n.

²⁴ Yi juna'tz sjalok wi'nin xchamil tan cawu'n, poro nk'e'tz tetz cuntu' yi xchamil. Ej nin tan yi xchamil yi juna'tz tz'ocopon i' tan po'tze'n cyakil cu'n e'chk takle'n. Xcyek i' scye'j yi e' ajcaw yi at wi'nin chichamil. Ncha'tz xcy'e' i' te wi'nin tanum Ryos.

²⁵ Tan yi tetz tajtza'kl yi chin cachi' nin, nin tan yi e'chk la'jil, xcyek tan cambaje'n wi'nin k'ej. Ej nin tan yi tajtza'kla'tz stocse' tib nim. Ej nin wi'nin wunak yi cho'n lk'uke' chic'u'l te'j xchiquimok ta'n.§ Ncha'tz tz'ocopon i' tan oyintzi' te yi wi'tz Kajcaw yi at jalen tzi'n tcya'j. Poro quil xcy'e' te'j, ma na slo'onk ta'n.

²⁶ 'Ma yi xtxolbil yi sbajok tul yi cob mil tu ox cient k'ej yi mawil i'tz jun xtxolbil yi jun cu'n sbajok, i'tz jun xtxolbil yi bintzi nin. Nin yil tz'el tiemp tz'elepon cu'n te'j, col cu'n yi e'chk xtxolbila'tz, nin cya'l tzawal nint,' stzun yi ángel bantz swetz.

²⁷ "Yi wital yi xtxolbile'j, ninin tzun inyobte'n wetz. Nin qui'ct nin inwalor bantz tetz cobox k'ej. Yi tule'n mu'x yos swuch', nin no'c junt tir xljaj yi rey tan banle'n tane'n yi

* **8:10** Gn 15:5; 22:17; Ex 12:41; Ap 12:4. † **8:12** Dn 9:27; Mc 13:14. ‡ **8:16** Dn 9:21; Lc 1:19, 26. § **8:25** Ap 19:19-20.

wetz wak'un. Poro wi'nin tzun imbisune'ntz tan yi jun inwutzicy'a'tz yi nwil, na qui nin el intxum tetz yi mbi na elepont,” stzun Daniel bantz.

9

Yi toque'n Daniel tan nachle'n Kataj tibaj yi tanum

¹“Itzun bantz tul yi bajx yob yi na cawun tzaj Darío yi cy'ajl Asuero yi aj Media squibaj yi e' caldeo. Na tzun chintzan cunin wetz tan si'le'n yi liwr yi cwe'n stz'ibal Jeremías. ²Nintzun no'ctz tan xtxumle'n yi tona' tz'icy' yi oxc'al tu lajuy yob caws yi at tibaj yi tnum Jerusalén, chi ntal Kajcaw tetz Jeremías, yi elsanl stzi' i'.* ³Yi je'n intz'i'lol yi xtxolbila'tz, nintzun no'ctz tan nachle'n Ryos, yi Cawl ketz, nin tan cu'swutzil tetz i'. Ja in muc' we'j, nin ja oc yi be'chok yi na xchaj yi at na imbislej.† Ncha'tz ja chincu' c'olchok tul tza'j tan xchajle'n yi na chimbisun tan wil nin tan quil yi e' in tanum. ⁴Je tzun wale'j yi woque'n tan nachle'n Kataj Jehová yi inRyosil:‡

'Ilu' Cawl ketz, wi'nin xchamilu', nin wi'nin poreru', nin na el k'abu' te cyakil yi na suku'. Ncha'tz na xchaju' banlu' squibaj yi e' yi na chipek' te'ju', nin yi na chiban tane'n yi ca'wlu'. ⁵Ta', max c'u'lu' skibaj. Na ja kajuch kil swutzu'. Ja kaban e'chk takle'n cachi' swutzu'. Ja el xtx'ixlu' ka'n. Ja el k'aju' ka'n. Ja kapaj yi ca'wlu'. Ja kak' wutz kacoc te yi yolu', nin ja kak' wutz kacoc te yi leyu'. ⁶Ncha'tz qui nin nkaban tane'n yi ca'wlu' yi alijit cyen tanu' scyetz yi e' elsanl stzi'u'. Na sajle'n tunintz ja chitxol yi yolu' scyetz e' kareyil, scyuch' e' kajcawil, nin scyetz e' kamam kate', scyuch' cyakil cu'n e' katanum yi o' xonl Israel. Poro qui nin nkaban tane'n. ⁷Yi ilu' teru' ta', ilu' Cawl ketz nin chin tz'aknak cuninu', na ba'n cyakil yi na banu'. Ma yi o' ketz chin tx'ixwil nin kawutz. Kacyakil cu'n na katx'ixwij swutzu', yi o' yi najlcho' lakak tnum kale elnako' tzaj lajulu' tan paj yi nkajuch kil swutzu', scyuch' yi e' yi najlche' Jerusalén. Kacyakil cu'n na katx'ixwij swutzu' tuml yi e' intanum, yi ate' tzaj Jerusalén. ⁸Siwl Ta', yi ilu' Cawl ketz, max c'u'lu' skibaj na ja kajuch len kil swutzu' nin na katx'ixwij kacyakil cu'n scyuch' yi e' kareyil, scyuch' yi e' kajcawil nin yi e' kamam kate'. ⁹Ta', yi ilu' Cawl ketz, na el katxum tetz yi na el k'ajabu' ske'j, nin na cuyu' kapaj, ptzunk na kajuch kil swutzu'. ¹⁰Poro mast cunin nkaban ketz, na qui nin nkaxom te yolu', nin qui nin nko'c c'ulutxum jak' ca'wlu' yi talnaku' scyetz yi e' xchakumu' yi e' elsanl stzi'u'. ¹¹Cyakil cu'n e' intanum yi e' xonl Israel ja che'l te pe'm na qui nin na chixom te yolu'. Cha'stzun te ja nin kacu' tk'ab yi caws, yi tz'iba'nt cyen le ley Moisés.§ Kapaj nin te ke'tz na ja ke'l te pe'm. ¹²Cha'stzun te ja el cu'nu' te yi yolu' yi talnaku' scyetz kamam kate', na ja ul jun chin wutzile'n il skawutz. Qui otoj na bajij jun e'chk takle'n bene'n tzi'n wi munt, chi tane'n yi june'j yi mbajij te'j Jerusalén. ¹³Tan yi xtxolbile'j ja el cu'n te cyakil yi tz'iba'nt cyen le ley Moisés. Poro yi o' ketz qui nin ncu' kawutz teru', nin quin ncyaj cyen cyakil yi e'chk takle'n cachi' yi na kaban, na o' cu'n pajol ca'wl. ¹⁴Cha'stzun te ja ul yi jun kacawsa'tz tanu'. Ej nin ba'n mbanu' yi nta'ku' kacaws.

¹⁵'Ma jalu' bin Ta', ilu' Cawl ketz, nin na el intxum tetz yi na el k'ajabu' te yi tanumu', chi banaku' tan cyelse'ne'l tzaj Egipto.* Ej nin tan yi xtxolbila'tz ja jal wi'nin k'aju' sajle'n tunintz. Poro yi o' ketz ta', i'xnin o' ketz tan juchle'n kil swutzu'. ¹⁶Ta' ilu' yi Cawl ketz, ej nin chin tz'aknak cuninu' na na el k'abu' te yolu'. Ma jalu' bin cuye'u' kapaj. Bne'u' pawor yi qui'k chi'ch mas c'u'lu' ske'j, nin te Jerusalén. Na ya'stzun yi teru' tanumu', nin ya'stzun yi ju'wutz yi chin xan nin yi jatxijt tanu' tan xcone'n teru'. Cyakil cu'n yi e' mas nación na chi'ch len chic'u'l te Jerusalén. Ej nin na chitzan tan yolche'n yi qui'c xac yi tanumu'. Poro yi mero bintzi, i'tz tan ketz kapaj, nin chipaj yi e' kamam kate',

* **9:2** Jer 25:11, 12; 29:10. † **9:3** Ja xcon jun jilwutz be'chok cya'n yi chin tx'i'x nin te'j chi tane'n jun xbu'k yi banij tan chi' chi tane'n sac. ‡ **9:4** Neh 1:5; 9:6-37. § **9:11** Lv 26:14-39; Dt 28:15-68. * **9:15** Ex 20:2; Dt 6:21; Jer 32:20-21.

yi na tzan telse'n k'ej Jerusalén. ¹⁷ Cha'stzun te ta', yi ilu' Cawl ketz, tbite'u' intzi' inkul. Nink tz'el k'ajabu' te yi ca'lu' yi cu'nak woq'ui'n, bantz jale'n yi teru' k'uju'. ¹⁸ Siwl ta', elk bin k'ajabu' swe'j, nin elk k'ajabu' te yi tanumu' yi at bi'u' te'j. Xmayink tzaju' ske'j, yi o' yi elnako' tunin xit. Nin xmayink tzaju' te yi tanumu' yi cu'nak woc'. Qui na injak yi xtxolbile'j tan tu' yi qui'k ketz kil. Ma na tan tu' yi banl talma'u' skibaj.† ¹⁹ ¡Kajcaw! ¡Ko' xch'eyaju'! Tbite'u' yi intzi' inkul. Cuyu' kapaj. Tbit tzaju' inyol. Bne'u' chan yi xtxolbile'j bantz jale'n k'uju' tu yi k'ej yi teru' tanumu'. Ko' xch'eyaju' bin ta'. Qui'k tz'ampon tiemp tan stza'welu' yi na chintzan tan jakle'n teru', chinch tul in oración.

Yi oxc'al tu lajuj sman

²⁰”Ja imban seguir tan nachle'n Kataj, nin tan xtxole'n cyen yi wil tetz Ryos, tu yi quil yi e' intanum. Ncha'tz ja cu' inwutz tetz tan jakle'n banl tibaj yi tetz wi'wtz yi wi'nin xanil. ²¹ Te yi na chintzan tan nachle'n Kataj, nintzun ul xicy'in yi ángel Gabriel swe'j. Yi jun Gabriela'tz ite'n nin i'a'tz yi jun yi nsken jilon swetz. Txant tan tpone'n yi oril tan pate'n yi oy tetz Ryos yi na pat-xij lakak cwe'n k'ej yi xchajol tib yi jun ángela'tz tzinwutz. Itzun taltz swetz:

²² ‘Ibin jalu' Daniel ja nu'l tan talche'n yi mbi na tzan Ryos tan xtxumle'n tibaj atanum. ²³ Na yi ncxo'c tan nachle'n Kataj, ja tbit Ryos yi atzi' yi akul. Cha'stzun te ja chinsaj xchakoltz tan xtxole'n tzatz yi tona' sbajok yi e'chk takle'n quib yi majak, na wi'nin na pek' Ryos tzawe'j. Bit tzaj bin yi xtxolbile'j yi swale' tzatz:

²⁴ ‘Ja bixe' oxc'al tu lajuj sman tan Ryos tan ticy'e'n squibaj ara atanum, tu yi tnum yi chin xan nin. Yil jepon tamp yi jun tiempa'tz kalena's tzun tz'ocopon Ryos tan makle'n yi pajol ca'wli'n tu yi juchle'n il. Sjalok cuybil ipaj nin scuylok iya'pl.‡ Nin sjalok balaj xtisya' tetz ben k'ej ben sak.§ Na ya's tzun yi tiemp yil tz'el cu'n te yi e'chk wutzicy', tuml yi e'chk yol yi alijt cyen tan Ryos scyetz yi e' elsanl stzi' i'. Ncha'tz yi templo*, yi ca'l Ryos, xansok junt tir.

²⁵ Tajwe'n yil tz'el atxum tetz, nin yil tz'a'tij le awi' yi xtxolbile'j: Yil tz'el yi ort tan banle'n ba'n tetz Jerusalén, tajwe'n tan ticy'e'n juk sman. Ej nin tul yi juk smana'tz snuc'xok yi be' tu yi tapij yi at solte'j Jerusalén. Poro wi'nin bis o'kl sbajok tul yi tiempa'tz. Ej nin jalen yil tz'ul yi wi'tz ajcaw yi bixba'nt tan Ryos tajwe'n tan ticy'e'nt oxc'al tu cobt sman.

²⁶ Yil tz'icy' yi oxc'al tu cob smana'tz, quil cyak' wunak k'ej yi jun wi'tz ajcawa'tz yi xansa'nt, na copon biyij. Xitok yi tnum Jerusalén tu yi templo cyak'un yi e' sanlar jun rey yil tz'ocopon. Yi jun ila'tz jalt cuntunin quil yil xe'tij, chi na ban jun tzanla' yi na elu'l yi qui'c stziblal. Ej nin quil tzaj yi e'chk ila'tz tu e'chk oyintzi' jalen yil jepon tamp te yi tiemp yi bixba'nt.†

²⁷ Na yil tz'icy' yi oxc'al tu beluj smana'tz tz'ul junt sman. Nin yil xe'tij yi wi'tz bil smana'tz tz'ocopon yi jun reya'tz tan banle'n jun contrat scyuch' wi'nin wunak. Poro yil nicy'an yi jun smana'tz jepon xtx'ixpul i' yi tajtza'kl tu yi contrat, na tan ca'wl i' stanek cyakil e'chk tx'ixwatz yi na pat-xij cyakil k'ej tu e'chk oy yi na ak'lij tetz Ryos.‡ Nin copon nuc'ul i' jun tajtza'kl yi chin xo'w bil nin, kale na pat-xe't e'chk tx'ixwatz swutz Ryos. Ya'stzun sbne' i' jalen cu'n yi tz'ul yi tiemp yi bixba'nt tan Ryos tan toque'n cawse'n i', stzun yi ángel bantz swetz.”

10

Yi e'chk takle'n yi til Daniel stzi yi tzanla' Tigris

† 9:18 Neh 9:17-19, 27-28; Sal 51:1-4; Is 54:8, 10; Tit 3:5. ‡ 9:24 Zac 13:1. § 9:24 Jer 23:5-6; Jer 33:14-16. * 9:24 Qui na clarin yi yol hebrey tzone'j. Ba'n na jop yi templo, nka yi altar. † 9:26 “Yi tiemp yi bixba'nt tan Ryos” Dn 11:36-45. ‡ 9:27 Dn 11:31; 12:11; Mt 24:15; Mc 13:14.

¹ Itzun bantz tul yi toxi'n yob yi na cawun tzaj Ciro yi aj Persia, nintzun chajxij cobox xtxolbil tetz Daniel, yi juna'tz yi na a'lchij Beltsasar tetz. Yi cobox xtxolbila'tz yi chajxij tetz Daniel tul wutzicy' tane'n, qui chan tz'el cu'n te'j. Poro ilenin sbajok, na i'tz bintzi. Yi xtxolbila'se'j at q'uixbel tan tele'n xtxum jun tetz, poro nintzun oc Daniel tan xtxumle'n yi mbi na elepont, ej nin xcy'e' i'-tz te'j.

² "Itzun mimban wetz, yi in Daniel, te yi nsken wi't lajluchax yi jun xtxolbila'tz tzinwutz. Ja tzun chimbisun ta'n. Ox tzun sman mimbantz tan bis. ³ Ej nin tan paj yi bisa'tz yi atin cu'nt, qui nin inwan te balaj cumir, na qui'c chi'baj, nin qui'c win mbaj wa'n. Ncha'tz qui'c perfum mmo'c swe'j jalen yi ticy'e'n yi ox sman bisa'tz. ⁴ Ej itzun bantz tul yi junak cyaj k'ej te yi bajx xaw tetz yi jun yoba'tz, cho'n tzun atin wetz stzi' yi tzanla' yi na bi'aj Tigris. ⁵ Te yi atin stzi' yi tzanla'a'tz, nin ben wilol jun yaj yi at-tz. Yi be'ch tetz i' lino cu'n, nin yi c'albil oro cu'n.* ⁶ Ej nin yi wankil i', chin txekun nin chi tane'n yi yubil yi balaj c'ub topacio. Yi wutz, wi'nin pak'puchaxe'n chi tane'n jun xlitz'. Ma yi bak' wutz wi'nin txekune'n chi na txekun jun k'ak'. Ma yi k'ab tu yi tkan, wi'nin litz'une'n chi na litz'un yi jun jilwutz ch'ich' yi brons cu'n. Ej nin yi wi' i' tan yol, chin wi' nin na ban, chi na chi'ch'in jun c'oloy wunak.

⁷ "Cya'l nin jun scyeri yi e' yi xomche' swe'j ilon yi jun xtxolbila'tz, ntin cu'n in, na cyakil cu'n e', e' xobtz nin e' el ojkuj tan ew ib. ⁸ Inchuc nin tzun incyaje'n cyentz tan tilwe'n yi jun xtxolbila'tz. Chin sakt nin tzun mimban tan xo'w. Nin qui'ct nin inwalor bantz. ⁹ Itzun yi jilone'n tzaj i' swetz, ninin el inc'u'l, nin ja chinu' trimp wuxtx'otx'. ¹⁰ Te yi coylichin wuxtx'otx', ja chinachon te'j yi ja oc jun tan intz'amle'n nin tan wuch'eye'n. Nintzun incyaj cyen c'o'oloktz. ¹¹ Saje'n tzun tlol i' swetz: 'A'x jun c'oloy Daniel, wi'nin na pek' Ryos tzawe'j, txiclije'n bin, nin bit tzaj yi yol yi swale' tzatz. Ja chin saj chakij tan yol tzatz.'†

"Yi saje'n tlol i' yi yola'se'j wi'nin tzun inlucnewe'n yi inje'n txiclok. ¹² 'Daniel, quil cxob swetz,' stzun i' bantz. 'Na ja tbit Ryos yi atzi' yi akul. Na jetz yi axe'tle'n tan xtxumle'n yi e'chk takle'n yi chin q'uixbel tan tele'n atxum tetz, nin jetz yi bixewe'n awa'n tan awoque'n juy swutz i', ja tbit i' yi awajbil. Cha'stzun te ja chinsaj xchakol tan xtx'olche'n xo'l tzatz. ¹³ Quenin klo' wule'n, poro qui' nin, na yi ángel yi wi'tz ajcaw tibaj cyakil yi ama'l Persia,‡ ja oc tan oyintzi' swe'j. Nin junak jun cu'n k'ej nhincu' makol. Quinin tzun nicy' tzaj jalen yi tule'n Miguel, jun scyeri e' wi'tz ángel cwent Ryos, tan wuch'eye'n. Na inchuc cunin tan oyintzi' scye'j yi e' wi'tz ángel cwent Bayba'n yi na chicawun tibaj Persia. ¹⁴ Ibin jalu' ja nu'l tan talche'n tzatz yi mbi sbajok scye'j atanum sbne' opon tunintz, na cyakil yi mawil tul yi awutzicy', na xchaj yi mbi sbajok scye'j tul yi tiemp yi at tulbil,' stzun i' bantz swetz.

¹⁵ "Te yi na tzan i' tan talche'n yi xtxolbila'tz swetz, ajnak cu'n tunin wetz inwutz wuxtx'otx', nin qui'c nin jun yol na wal nin tetz. ¹⁶ Poro jalt cun tunin yi saje'n jun tan macle'n intzi'. Yi juna'tz icunin jun yaj tane'n. Nintzun ben walol tetz yi junt yi at tzinwutz: 'Wajcaw, ja skej intzi' tan xo'w nin qui'ct nin inwalor at. ¹⁷ ¿Xe'n tzun chinxcye' tan yol teru', na qui'c nin mu'x tal inwalor at, nin qui't na je ul inxew tan paj xo'w?' chinch tzun bantz tetz.

¹⁸ "Itzun yi jun yi icunin jun yaj tane'n nintzun saj i'-tz tan inmacle'n junt tir. Nin jalt inwalor. ¹⁹ Saje'n tzun tlol swetz: 'Quil cxob swetz, nin quil sotz ac'u'l na na pe'k Ryos tzawe'j. ¡Quiwit bin; quiwixk ac'u'l; quil cxob!' stzun i' bantz swetz.

"Itzun te yi na tzan i' tan yol, innach cunin yi tule'n inwalor, nin ja chinquiwix tan talche'n tetz: 'Ta', ba'n bin jilonu', na jalt inwalor tan tbite'n yi yolu.' ²⁰⁻²¹ Saje'n tzun tlol i' swetz: '¿Na pe' el atxum tetz yi mbi tzuntz yi atin tzone'j? I'tz tan xtx'olche'n xo'l tzatz yi xtxolbil yi tz'iba'nt cyen tul yi liwr yi bintzi nin tetz. Ej nin ntin yil wal cyen

* 10:5 Ap 1:13-15; 2:18; 19:12. † 10:11 Heb 1:14. ‡ 10:13 Ef 6:12; 1Ts. 2:18.

tzatz, nicy'epon wetz, na nchimben tan oyintzi' te yi ángel cwent Bayba'n, yi ajcaw tibaj yi tnum Persia. Ej nin yil tzaj wi' yi oyintzi' tuch', tz'ul junt kacontr, nin i'tz yi ángel cwent Bayba'n, yi ajcaw tibaj yi tnum Grecia. Cya'l jun na oc tan wuch'eye'n yi na no'c tan oyintzi' scye'j yi e' incontra'tz, ntin cu'n Miguel, yi ángel yi wi'tz q'uicy'lom itetz, yi axwok xonl Israel, stzun yi ángel bantz.

11

Yi rey tetz je'n tzi'n tu yi rey tetz Egipto

¹ "Ncha'tz tal yi ángel swetz: 'Yi in wetz ja no'c tan xch'eye'n Darío, yi chireyil yi e' aj Media yi toque'n tan cawu'n tibaj Babilonia. ² Ma jalu', tzinchaje' yi e'chk takle'n yi jun cu'n tz'elepon cu'n te'j:

'Chocopon oxt rey tan chicawe'n yi e' aj Persia. Yil jepon tamp yi chitiemp yi oxa'tz tan cawu'n, tz'ocopon junt yi mas tetz me'bi'l xchiwutz yi oxa'tz. Ej nin yil jal wi'nin xchamil tan yi tetz me'bi'la'tz, tz'ocopon tzuntz tan majle'n klo' wi'nin ama'l cwent Grecia tan cawune'n tibaj. ³ Poro yil xon tiemp sjalok junt rey cwent Grecia yi chin aj oyintzi'inl i'. Nin scambaje' wi'nin ama'l bene'n tzi'n tan cawune'n tibaj. Nin yil cawun i', sbne' yi tetz tajbil. ⁴ Poro quil quiwix i' tan cawu'n, na xitok yi tetz ca'wl nin sjatxlok yi ama'l chik'ab cyaj wi'tz sanlar yi e' xconak tetz i'. Quil tz'ak'lij ama'l tan toque'n cyen jun xonl yi k'ajtzun reya'tz tan cawu'n. Ej nin yil chicawun yi cyaj sanlara'tz tibaj yi jun chin nációna'tz quil jepon tan stz'amle'n yi xchamil tu yi balajil chi mban cyen tk'ab yi k'ajtzun reya'tz.

⁵ Itzun yi rey yil cawun cwent Egipto sjalok wi'nin tetz xchamil tan cawu'n. Poro junt scyeri e' cyaj wi'tz sanlara'tz, yil cawun Siria, sjalok mas tetz xchamil tan cawu'n swutz i', nin scawunk tibaj mas ama'l. ⁶ Ma yil xon tiemp sbixek jun trat xchixo'l yi cob nációna'tz tan qui jale'n oyintzi' xchixo'l, nin tan quich'eyal quib squibil quib. Ncha'tz yi rey tetz Egipto stk'e' yi me'l tetz txkel yi rey tetz Siria, bantz jale'n tzatzin paz xchixo'l yi cob nációna'tz. Poro quil liwrin chitxumu'n na chicopon biyij yi xna'n tu yi tetz chmil scyuch' cyakil chimos. ⁷ Poro sjalok jun xonl, yi k'ajtzun xna'na'tz, yi aj Egipto yi tz'ocopon tan oyintzi' scye'j yi e' sanlar cwent Siria, nin stetzaje' i' yi cyetz chi ama'l kale na chicyewe't quib yi e' bajxom. ⁸ Ncha'tz mben tcy'al cyakil chiryosil yi banij cya'n, yi ch'ich' cu'n, tuml wi'nin e'chk takle'n yi oro tu sakal cu'n. Cho'n tzun stz'opon tak'un jalen Egipto.

⁹ Poro yil xon tiemp, yi qui'ct oyintzi' sbajok xchixo'l yi cob tnuma'tz, tz'opon jun k'e'j yi tz'ocopon yi chireyil yi e' aj Siria tan cambaje'n klo' yi chilubar yi e' aj Egipto. Poro quil xcy'e' scye'j, nin spakxok junt tir le tetz tanum.

¹⁰ Poro yil tz'el tiemp chocopon yi e' cy'ajl yi jun reya'tz tetz Siria tan txxumle'n junt oyintzi'. Nin chocopon tan chimolche'n junt c'olój sanlar tan cyoque'n tan oyintzi'. Poro jun scyeri yi e' cy'ajola'tz mben scyuch' yi e' tetz sanlar tan oyintzi' le jun ama'l kale na chicolwit quib yi e' aj Egipto. Xcyek i' tan chixite'n cu'n, chi na ban jun tzanla' yi na elu'l. ¹¹ Tan yi txxolbile'j jepon swutz yi ajcaw tetz Egipto, nin tz'elu'l i' tan oyintzi' scyuch' yi e' aj Siria nin xcyek i' scye'j, na nim cu'n chixone'n yi e' tetz sanlar. ¹² Poro tan paj yi xcyek yi rey tetz Egipto tan chibiyle'n cu'n yi jun chin c'olój sanlara'tz tetz Siria, stocsaj tib nim tu yi tajtza'kl. Poro quil ben xkon yi tiemp tan cawu'n. ¹³ Na yil xon tiemp tz'ocopon junt tir yi rey tetz Siria tan chimolche'n junt c'olój sanlar yi mas nim tcu'n tajlal swutz yi ban yi bajx tir. Ej nin xchiwekxok tan e'chk balaj ma'cl tan oyintzi' scye'j yi e' aj Egipto.

¹⁴ Yil bajij yi txxolbila'se'j, xchijalok wi'nin ara tanum yi cho'n ate' jak' ca'wl yi rey tetz Egipto yi chocopon tan oyintzi' te'j, bantz cyele'n liwr jak' ca'wl i'. Ya's tzun xchibne' tan paj jun visión yi skile'. Poro quil chicambaj yi cyajbil na chocopon pres jak' ca'wl yi rey tetz Siria. ¹⁵ Ma yil tz'opon chireyil yi e' aj Siria tan oyintzi' te jun lmak tnum cwent Egipto tz'ocopon tan nojse'n xe' yi tapij tan cyocompone'n tul, nin xcyek i' te'j. Quil xcy'e' jun tan makle'n xchamil, tu'k yi e' sanlar yi at mas chichamil cwent Egipto quil chixcy'e'

tan makle'n yi e' chicontra'tz. ¹⁶ Yi jun chicontra'tz yi cho'n saje'n jalen Siria sbne' i' yi tetz tajbil scye'j yi e' pres yi scambaje'. Cya'l tzun jun aj Egipto yi snimsaj c'u'l junt tir tan oyintzi' te'j. Te yi na pakxij yi rey tetz Siria le tetz tanum, cho'n stzicy, nin scyajk cyen le ama'l yi na bi'aj Chin Yube'n Nin. Ej nin cyakil cu'n yil snojk cyen swutz xitok ta'n. ¹⁷ Ncha'tz sweke' tib tan bene'n tan oyintzi' tan majle'n klo' cyakil yi ama'l cwent Egipto. Ej nin yi tajtza'kl i' yil xcon, i'tz yil sbixek jun trat tu yi rey tetz Egipto. Ncha'tz stk'e' i' yi me'l tetz txkel yi jun reya'tz bantz cambal klo' i' yi ama'l. Poro quil scambaj yi tetz tajbil. ¹⁸ Tz'ocopon tzuntz tan oyintzi' scye'j yi e'chk tnum yi ate' tzi mar, nin xcyek i' te'j wi'nin. Ej nin tz'ocopon i' tan oyintzi' tan tele'n xtx'ix junt wi'tz sanlar, poro quil xcy'e' te'j. Ma na i tetz xtx'ix tz'elepon. ¹⁹ Pakxok tzuntz le tetz tanum tan colol tib tul yi e'chk ca'l yi bnixnak ta'n tan colol tib tul. Poro snojk cyen jun takle'n swutz yil xcyek tan biyle'n cu'n. Ej nin cya'l nin na'wse't bi' i'.

²⁰ Apart tzun junt tz'ocopon tetz xel tan cawu'n. Ej nin mben xchakol jun tan telse'n alcawal bene'n tzi'n, bantz jale'n yi tetz riquil. Nin yil tz'el cobox tiemp copon biyij yi jun ajcawa'tz. Poro nk'e'tz tul oyintzi' lquime't.

²¹ Yil quim yi juna'tz tz'ocopon junt yaj tan cawu'n, yi chin juntlen nin tajtza'kl. Qui'c nin klo' tocbil i' tetz rey, na qui'c nin mu'x xac. Tz'ocopon i' tetz ajcaw tan tu' yi chin subul nak nin i'. ²² Tz'ocopon i' tan chixite'n cu'n cyakil yi e' contr yi chocopon klo' tan makle'n wutz. Nin copon biyol yi wi'tz ajcaw yi nsken bixe' chitrat tuch'. ²³ Ncha'tz tz'ocopon tan chisuble'n cyakil yi e' tamiw i', yi nsken bixe' jun chitrat tuch'. Ej nin mpe qui tunin k'usij yi tnum kale na cawune't i' sjalok wi'nin tetz xchamil tan cawu'n, nin mben lo'on yi tetz ca'wl bene'n tzi'n. ²⁴ Qui nin tzun tz'icy' scyetz yi e' wunak yil tz'oc i' tan majle'n yi e'chk balaj luwar. Ej nin tz'ocopon i' tan banle'n e'chk takle'n yi qui otojk na ban jun sajle'n tunintz, na tz'ocopon i' tan jatxle'n cyakil yi e'chk takle'n yi scambaje' scyetz yi e' tetz sanlar. Ej nin sjoye' i' puntil tan chixite'n klo' e'chk quiw tnum. Poro tetz cobox ntzi' tiemp sbne' i' yi xtxolbila'se'j.

²⁵ Tan tu' yi at xchamil, nin yi quil xob tetz jun, mben i' tan oyintzi' te yi chireyil yi e' aj Egipto. Sjalok jun chin c'olaj sanlar i' tan xch'eye'n. Ma yi rey tetz Egipto qui nin lxob tetz, na ncha'tz i' tetz, sjalok jun c'olaj tetz sanlar yi chin cham nin e', nin chocopon tan oyintzi' te yi ajcaw tetz Siria. Poro copon subij yi rey tetz Egipto cyak'un cobox. Cha'stzun te quil xcy'e' i' te yi contr. ²⁶ Na ite'n nin e' xtxocum, yi na chiwan xlaj, chocopon tan suble'n cu'n yi rey tetz Egipto. Cha'stzun te xchilo'onk yi e' tetz sanlar nin wi'nin e' xchiquimok. ²⁷ Xchic'olek yi cob ajcawa'tz tan wa'a'n tan jale'n klo' tzatzin xchixo'l. Poro nk'era'tz sbne' na xchisube' quib squibil quib. Scyale' wi'nin wi cyak'. Poro cya'l nin jun scambaje' yi tajbil yi na chiwutz quen te'j, na ntaxk opon yi tiempil tan jale'n tzatzin paz. ²⁸ Yil pakxij yi jun rey tetz Siria le tetz tanum, mben tcy'al wi'nin me'bi'l yi scambaje' scye'j yi e' aj Egipto. Ej nin yil pakxij i', tz'ocopon tan oyintzi' scye'j yi e' yi bnixnak chitrat tu Ryos,* yi trat yi chin xan nin. Poro sbne' yi tetz tajbil scye'j, kalena's tzun lpakxij le tetz tanum.

²⁹ Yil jepon yi k'ejlal yi txumijt, mbent c'oxol tib junt tir cwe'n tzi'n tan oyintzi' scyuch' yi e' aj Egipto. Poro quil xcy'e' scye'j yi e' contra'tz chi mban te yi bajx tir. ³⁰ Na chopon jun c'olaj sanlar cwent Roma yi cho'n najlche' toque'n tzi'n tan xite'n cu'n. Yi jun c'olaj sanlara'tz cho'n chu'l te'u'l barc tan oyintzi'. Ma yi e' sanlar tetz yi rey tetz Siria, chelepon ojk xchiwutz na wi'nin chichamil tan oyintzi'. Tan paj yi xtxolbila'tz, xchi'chok c'u'l yi rey tetz Siria scye'j yi e' tanum Ryos. Ej nin xche' xconse' yi e' yi ja cyaj cyen quilol Ryos tan bnol i' yi tetz tajbil scye'j yi e' yi cho'n k'uklij chic'u'l te Ryos.

³¹ Chocopon yi e' tetz sanlar tan telse'n k'ej yi ca'l Ryos, na xchimake' yi oy yi na pat-xij cyakil k'ej swutz yi ca'l Ryos nin tz'ocopon tan banle'n e'chk takle'n yi chin juntlen nin le jun ama'la'tz yi chin xan nin.† ³² Yi jun reya'tz xconk putzpuj yol ta'n tan chisuble'n

* 11:28 Yi e' judiy. † 11:31 Dn 9:27; 12:11; Mt 24:15; Mc 13:14.

yi e' yi squile' cyen yi chitrat tu Ryos. Ma yi e' yi na cyek xchi' Ryos quil cyak' quib nin chocopon tan oyintzi' te'j. ³³ Ej nin yi e' yi chusij che' te yol Kataj chocopon tan chichusle'n wi'nin wunak. Poro chicopon biyij. At e' yi chitz'e'ok tak'on chicontr, nin at e' yi tz'elepon majij cyakil chime'bi'l. Ej nin at e' yil chiben pres xchixo'l awer wunak. Poro yi jun ila'tz tetz cobox ntzi' yob sbne'. ³⁴ Yil xe'tij e'chk ila'tz chocopon cobox tan quich'eye'n atanum, poro ntin tu' tan paj yi at na chiwutz cyen te'j. ³⁵ Ncha'tz chocopon tan chibuchle'n cobox scyeri e' chusul cyetz atanum. Poro tan paj yi buchbe'n cyetz mas tcu'n xchiquiwixk tk'ab Kataj nin chocopon tetz tz'aknak cu'n. Ya'stzun sbajoktz jalen yil jepon tamp yi tiemp yi bixba'nt tan Ryos.

Yi wi'tz bil rey yi at tul bil
(2 Ts 2.3-4)

³⁶ Itzun yi rey tetz yi ama'l je'n tzi'n, sbne' yi tetz tajbil quib yi na icy' tc'u'l. Nin stocsaj tib mas nim xchiwutz alchok ryos.† Ej nin tz'ocopon tan talche'n cachi' yol tetz yi mero Ryos. Xtx'aconk i' te cyakil yil sbne' jalen yil tz'oc Ryos tan cawse'n. Na cyakil yi bixba'nt tan Ryos tz'elepon cu'n te'j. ³⁷ Yi jun reya'tz quil tek xchi' siquier jun ryos mpe ik chiryosil yi e' tetz cy'e'x nka yi jun yi na el cyalma' yi e' xna'n te'j.‡ Quil tek xchi' yi jun reya'tz alchok ryos, na stocsaje' tib i' nim tcu'n swutz alchok ryos. ³⁸ Ntin cu'n stk'e' k'ej yi ryos yi taw oyintzi'. Stk'e' i' k'ej yi jun ryosa'tz yi qui ocnake' yi e' mam te' tan tak'le'n k'ej. Ej nin stoye' wi'nin e'chk oy tetz, chi tane'n oro, sakal, tu e'chk balaj c'ub yi wi'nin jamel. ³⁹ Chixconk e' awer nak ta'n yi apart chiryosil tan quicy'le'n yi e'chk ama'l kale na chicolwit quib yi e' tetz sanlar. Ej nin yi jun reya'tz stk'e' chik'ej cyakil yi e' yi scyak'e' k'ej i'. Ncha'tz stk'e' i' yi cyak'un tu balaj tx'otx' scyetz.

⁴⁰ Poro yil jepon tamp yi tiemp yi jun reya'tz tz'ocopon yi chireyil yi e' aj Egipto tan oyintzi' te'j. Poro yi i' tetz tz'elu'l tan chic'ulche'n. Cho'n cu'n sbne' i' tan oyintzi' scye'j chi na ban jun chumam cyek'ek' a'bal. Mben i' tan oyintzi' cwe'n tzi'n nin snojk cyakil yi ama'l tetz cwe'n tzi'n ta'n tan e'chk care't tetz oyintzi', scyuch' sanlar yi ate'e'n te'j chej. Ncha'tz cyakil yi stzi' mar snojk cu'n tan e'chk barc yi na xcon tan oyintzi'. ⁴¹ Ncha'tz tz'ocopon i' le ama'l yi na bi'aj Chin Yube'n Nin, nin xchiquimok wi'nin wunak ta'n. Poro yi e' aj Edom scyuch' yi e' aj Moab xchiclaxok. Ncha'tz wi'nin ama'l cwent Amón sclaxok tk'ab. ⁴² Poro yi e' tetz sanlar scyetzaje' wi'nin ama'l. Siquier nink clax yi nación Egipto chik'ab. ⁴³ Cyakil chime'bi'l yi e' aj Egipto tu cyakil chi'oro tu sakal tz'elepon chimajol. Ncha'tz sbajok te yi tnum Libia tu yi tnum Etiopía. ⁴⁴ Poro yi jun ajcawa'tz stbite' jun stziblal yi cho'n tz'ul je'n tzi'n tu tele'n tzi'n. Yi jun stziblala'tz xcyek tan xo'wse'n i' nin tan tak'le'n chi'ch c'u'lal tetz. Pakxok tzuntz tan chibiyle'n cu'n klo' cyakil yi e' contra'tz. ⁴⁵ Bnixok yi tetz campament le ama'l yi at xo'l yi mar tu yi wi'wtz yi chin xan nin, yi cho'n at cwent yi ama'l yi na bi'aj Chin Yube'n Nin. Cho'n tzun squimok i'-tz tul yi jun ama'la'tz, na cya'l jun tz'ocopon tan xch'eye'n.

12

Stzajsbil wi' tircu'n

¹ Yil bajij yi xtxolbila'se'j, jepon txiclok Miguel,* yi wi'tz ángel yi q'uicy'lom cyetz yi ara tanum.

† **11:36** “Alchok ryos” 2Ts 2:3-4. § **11:37** Yi tajbil cyakil yi e' xna'n xonl Israel i'tz yi nink tz'itz'ij yi Mesías scye'j.

* **12:1** Yi yol “jepon txiclok” le hebrey i'tz “amad”. At na ban cu'ntz na elepont “smake' tib te yi na tzan jun tan banle'n”, nka “tak'e' cu'ntz”. Ej nin ya'stzun yi puntul yi ja xcon cyak'un yi e' traductor tul: Jue 7:21; Jos 10:13; 2S 2:28; 2R 4:6; tu 12:13-17. At e' yi na cyal yi tul Dn 12:1 “amad” na elepont: “yi stambaj tib Miguel te yi tetz munl”.

Chin bisbil nin tzun sbne' yi jun tiempa'tz,† na qui otojk ja bajij yi e'chk takle'na'tz
 xchixo'l wunak sajle'n tunintz. Poro yil tz'icy'pon yi tiempa'tz xchiclxok‡ cyakil
 yi e' atanum yi tz'iba'nt chibi' tul yi liwr Ryos.

² Xchitz'ok wi'nin e' quimnake'.§ Xchitz'ok tan cyetzal yi itz'ajbil tetz ben k'ej ben sak. Poro
 ncha'tz wi'nin e' xchitz'ok tan tijle'n chicaws tetz ben k'ej ben sak yi chin xo'wbil
 nin. Chin tx'ixwil nin sbne' tetz cyetz.

³ Ma yi e' yi tz'aknak cu'n cyajtza'kl, yi e' yi ocnake' tan chichusle'n wi'nin wunak tan
 chixome'n te yi balaj be' yi jicyuch te', chitxekunk chi tane'n yi tx'uml* lak'bal. Ej
 nin chitxekunk tetz ben k'ej ben sak.

⁴ Ma aʒatz Daniel, cya'l tzawal wit yi e'chk takle'ne'j ma na na waj yil tz'oc jun sey†
 tane'n te yi liwre'j. Na waj yil jopxij jalen yil jepon yi wi'tzibil tiemp. Te yi jun tiempa'tz
 xchixonk wi'nin wunak bene'n tzi'n wi munt. At e' yi oque'n xchibne', nin at e' yi ele'n
 xchibne' tan jale'n cyajtza'kl te yi mbi sbajok tul yi jun tiempa'tz,' stzun yi juna'tz ban
 swetz.

Yi bene'n jakol jun ángel yi tona'l tzaj wi' yi q'uixc'uj squibaj yi e' xonl Israel

⁵ Ma yi in wetz yi in Daniel nintzun ben wilol cobt yaj yi txiclche'-tz stzi'ak yi tzanla'
 Ulay. At tzaj jujun lakak xlaj. ⁶ Bene'n tzun jakol jun scyeri coba'tz tetz yi jun yi weko'n
 tib tan balaj be'chok, yi lino cu'n, yi txiclij tibaj yi a'. Itzun taltz: '¿Tona'l tzaj wi' yi
 e'chk takle'ne'j yi chin xo'wbil nin sbne'?' ⁷ Je'n tzun tk'ol yi jun yaja'tz yi k'ab tcyaj tan
 xchajle'n yi sak cu'n swutz Ryos yi txolbil yi stale' i'. Nintzun taltz: 'Yil tz'icy' ox yob tu
 ni'cy,‡ nin yi nsken xit chichamil yi e' tanum Ryos, kalena's ltane' cyakil e'chk takle'na'tz,'
 stzun yi jun ángela'tz bantz.

Yi bene'n jakol Daniel yi mbil sbajok yil tzaj wi' yi ox yob tu ni'cya'tz

⁸ Ja tzun wit cyakil yi ntal i', poro qui'c nin mu'x tal nink me'l intxum tetz. Bene'n tzun
 injakoltz tetz: 'Ta' ¿mbi sbajok yil tzaj wi' yi jun tiempa'tz?' ⁹ Saje'n tzun tlol i' swetz:
 'Daniel, qui'c awocle'n te'. Na cyakil yi txolbil te yi mbil sbajok tajwe'n tan tewe'n
 jalen yil jepon tamp te yi jun tiempa'tz. ¹⁰ Tan yi q'uixc'uj yi xchitije' yi e' atanum sjalok
 wi'nin e' yi chocopon tetz balaj. Chin skoj nin sbne' cyalma'. Ma yi e' malnak xchibne'
 nin yi cyetz cyajbil,§ nin quil tz'icy' scyetz yi mbi lbajij scye'j. Poro yi e' yi tz'aknak cu'n
 cyajtza'kl tz'elpon chitxum te cyakil yil sbajok. ¹¹ Yil tane' yi pate'n tx'ixwatz nin yil
 tz'ocopon yi jun takle'n yi chin xo'wbil nin le ca'l Kataj, tajwe'n tan ticy'e'n jun mil tu
 cob cient tu jun mutx' tu lajuj k'ej (1,290).* ¹² Ban cyeri yi e' yil k'uke' nin chic'u'l te Kataj
 jalen yil tz'icy'epon jun mil ox cient tu junak o'laj k'ej (1,335), jetz yi tele'n ticy'le'n yi
 pate'n yi tx'ixwatz tibaj yi altar.† ¹³ Poro yi aʒatz Daniel quiwit, jalen yil xquim, na cʒujek
 nin cʒitz'ok junt tir le wi'tzibil k'ejlal tan awetzal yi jalaj atx'otx'‡ yi tz'ak'lok tzatz,' stzun
 yi jun yaja'tz bantz."

† **12:1** "Tiempa'tz" Mt 24:21; Mc 13:19; Ap 7:14. ‡ **12:1** "Xchiclxok" Ro 11:25-26; Is 59:20. § **12:2** Job 19:25-27;
 Mt 25:46; Jn 5:29; 1Co 15:51-52. * **12:3** Mt 13:43; 1Co 3:13-15. † **12:4** Jun jilwutz xpupu' yi na xcon tan jople'n
 cu'n jun cart nin qui'c cuj tan jakxe'n tan alchok scyetz junt. Ap 22:10. ‡ **12:7** Dn 7:25; Ap 10:5; 12:14. § **12:10**
 Ap 22:11. * **12:11** Dn 9:27; 11:31; Mt 24:15; Mc 13:14. At e' yi na cyal yi ya's tzun na elepont yi yol hebrey tzone'j.
 Itz yi tan paj yil chixom wi'nin e' judiy te yi anticristo, qui't tzun tz'oc yi wi'tz ángel Miguel tan quich'eye'n. Si'leju'
 2Ts 2:6. † **12:12** Ncha'tz yi june'j qui na lajluchax skawutz yi mbil sbajok, poro tajwe'n yi quil cabej kac'u'l te Ryos
 jalen yil tz'icy'epon jun tiempa'tz. ‡ **12:13** Jn 14:2.

OSEAS Tx'olbil Xo'l Yi Liwre'j

Oseas, i' jun scyeri elsanl stzi' Ryos yi xconak tan Ryos mas waxak cient yob te yi ntaxk itz'ij Jesucristo.

Te yi jun tiempa'tz yi nación tetz Israel nsken chijatx quib. At lajuj k'u'j yi ja xom chiwi' te yi rey Jeroboam, yi cy'ajl Luwiy. At na bant cu'n na xcon yi yol yi e' aj Israel, nka yi yol yi e' xonl Efraín, nka yi yol yi e' aj Samaria, poro ite'n nin k'u'ja's yi na a'lchij Reino del Norte scyetz.

Ocnak Oseas tetz elsanl stzi' Ryos xchixo'l yi e' aj Israela'tz, te yi tiemp yi at tzaj Jeroboam tetz chireyil. Ej nin Samaria bi' yi lmak tnum kale atit yi najbil Jeroboama'tz, nin kale cawune't i'. Ej nin yi e' xonl Efraína'tz yi e' ben xomok scye'j yi e' aj Israela'tz ya'stzun yi jun k'u'j yi at mas chixone'n nin yi mas cham tan oyintzi' xchixo'l.

Ma yi e' aj Judá scyuch' yi e' xonl Benjamín, ya'stzun yi cobt k'u'j yi apart chireyil, nin yi na chibi'aj yi Reino del Sur.

Yi Oseas tu yi txkel ja chixcon tan Ryos tetz jun elsawutzil, tan xchajle'n yi xe'n quitane'n yi coblay k'u'j yi e' xonl Israela'tz swutz i'.

Yi Weklil Yi Liwre'j

Yi bajx wekl (Cap. 1–3) na xchaj yi xe'n cu'n ban Oseas tu txkel. I'tz jun eltzaj wutzil te yi xe'n cu'n tz'ocopon Ryos tan chimoxe'n tzaj yi e' tetz tanum junt tir.

Yi ca'p wekl (Cap. 4–13) na xchaj sketz yi xe'n ban Oseas tan makle'n klo' chiwutz yi e' aj Israel te chiya'pl.

Yi toxé'n wekl (Cap. 14) na xchaj sketz yi xe'n cu'n ban yi toque'n Oseas tan chimoxe'n yi e' aj Israel tan chipakxe'n tzaj tk'ab Kataj, nin yi mbi cu'n sbajok yil chibansaj quib tu Ryos tzantzaj.

Yi najal Oseas

¹ Je yol Kataj Ryose'j yi opon twi' Oseas, yi cy'ajl Beerí, te yi tiemp yi chicawune'nlen yi e' rey Uzías,* Jotam,† Acáz,‡ tu Ezequías§ squib yi e' aj Judá. Nin ncha'tz te yi tiemp yi na cawun tzaj Jeroboam* cy'ajl Joás, tetz chireyil yi e' aj Israel. ² Xe'te'n tzun Kataj Ryos tan talche'n tetz Oseas yi xtxolbil yi stale' i' scyetz e' aj Israel: “Yi wetz intanum ni'cu'n e' chi jun xna'n yi aj bnol tetz, na ja chin cyaj cyen quilol. I bin jalu' ba'n cxben tan awumewe'n tu jun xna'n aj bnol tetz, nin ba'n jal anítxa' te'j. Chocopon tzuntz tetz tal jun wi'tz bnol tetz.”

³ Tumewe'n tzun Oseas te'j jun xna'n yi na bi'aj Gomer, me'l Diblaím nin tzun oc lac'puj jun ni'-tz te'j. Xicy tzun ban te yi ni'a'tz yi ul itz'ok te'j. ⁴ Tlol tzun Kataj Ryos tetz Oseas: “Ba'n tz'oc bi' yi ni' awa'n tetz Jezreel,† na txant cuntú' tan woque'n tan tak'le'n chicaws yi e' xonl k'ajtzun rey Jehú, tan paj yi jun c'olój wunak yi e' baj quimsal le ama'l Jezreel. Nin nocpon tan xite'n cu'n yi ca'wl yi at tk'ab yi tnum tetz Israel. ⁵ Ncha'tz tul yi jun k'eja'tz nocpon tan xite'n cu'n yi e' sanlar tetz Israel,” chij Kataj Ryos bantz.

⁶ Je'n tzun tekal Gomer pwokil junt ni'. Xun tzun ban te junt ni'a'tz. I tzun tal Kataj Ryos tetz Oseas: “Ba'n tz'oc bi' yi ni' awa'n tetz Lo-ruhama,‡ na qui't tz'el ink'ajab scye yi e' aj Israel, nin qui't tzincuy chipaj. ⁷ Ma yi e' xonl Judá, tz'elpon ink'ajab scye'j, nin xchiclxok wa'n, yi in wetz yi in chítaj, yi chiRyosil. Poro quil chiclxok wa'n tak'on e'chk ma'cl chi tane'n c'oxbil flech nka spar. Ej nin quil no'c tan chiclxaxe'n tak'on jun oyintzi'. Nin quil chixcon sanlar wa'n yi ate'e'n te'j chej.”§

* **1:1** 2R 15:1-7; 2Cr 26:1-23. † **1:1** 2R 15:32-28; 2Cr 27:1-8. ‡ **1:1** 2R 16:1-20; 2Cr 28:1-27. § **1:1** 2R 18:1; 20:21; 2Cr 29:1—32:33. * **1:1** 2R 14:23-29. † **1:4** 2R 10:11. ‡ **1:6** “Lo-ruhama” na elepont yi jun yi cya'l na el k'ajab te'j. § **1:7** 2R 19:35; Zac 4:6.

⁸Yi tele'n tal ni' Lo-ruhama te xtxu'tx, nin tzun oc lac'puj junt ni' te yi txkel Oseas. Xicy tzun ban te junt ni'a'tz yi ul itz'ok. ⁹Tlol tzun Kataj Ryos tetz Oseas: "Tz'oc cyen bi' yi ni' awa'n tetz Lo-ami,* na yi axwok itetz nk'e'tzt axwok intanum jalu', nin yi in wetz nk'e'tzt in iRyosil jalu'."

Yi sjalok yi banl Kataj squibaj yi e' xonl Israel tzantzaj

¹⁰Tz'opon jun k'ejlal yi xchipuc'unk yi e' xonl Israel chi tane'n yi tajlal yi samlicy' yi at tzi mar.† Ej nin cya'l jun nink xcy'e' tan tajle'n chixone'n. Ej nin tul yi ama'le'j kale walnak yi inyol tzitetz: "Quibixwok tetz wajał," swale' tzitetz: "Axwok jun c'oloj inme'l incy'ajł, yi in wetz yi in iRyosil, yi bintzi nin itz' in."‡

¹¹Ej nin chimole' quib yi e' xonl Judá scyuch' yi e' aj Israel nin sbixek jun ntzi' chireyil cya'n. Xchipakxok Jerusalén. Chitzajok bene'n tzi'n wi munt. Nin spuc'unk chiwutz, nin chumbalaj nin sbne' yi jun tiempa'tz, yi na bi'aj Jezreel.§

2

¹Ej nin scyale' tzuntz squibil quib: "O' len tanum Kataj Ryos jalu'." Nin yi e' xna'n scyale': "Na el k'ajab Kataj Ryos ske'j jalu'."

Yi e' xonl Israel ni'cu'n cyajtza'kl swutz Ryos tu tajtza'kl jun xna'nyija cyaj tilolyi chmil nin yi tz'ocpon cawse'n tan paj

²Poro je yol Kataj Ryose'j: "iNque'nwok tan xotxle'n itxu'!* Xochwok i', na nk'e'tzt wuxkel jalu', nin nk'e'tz in chmil i' jalu'. iNink ltil cyen yi tajtza'kl tan jople'n inwutz! iNink lche'l yi e' tuch'a'tz† te'j c'u'l! ³Nin ko quil sban, cupon tzun intzek'baltz chibanak yi tule'n itz'ok, yi tx'anl cuntu' bantz tele'n xtx'ix.‡ Tz'ocpon i' wa'n chi jun ama'l yi chin skej nin, kale qui'cle't mu'x a'bal, nin nocpon tan biyle'n cu'n tan sak tzi'. ⁴Ej nin quil tz'el ink'ajab scye'j yi e' nitxajil, na ja chijal tan yi jopol wutzaji'n. ⁵Na yi chitxu' ja c'ay tib tetz alchok. Nin ja el k'ej i' tzinwutz yi tlol: 'Nchimben tan chijoyle'n wuch' na scyak'e' inwa' tu wuc'a', nin scyak'e' innok' tu balaj lino tu aceit, nin scyak'e' balaj win swetz.'§

⁶"Tan tu' ya'tz tane'n nocpon tan tocse'n tx'i'x tul be', nin tz'ocpon jun pe'm wa'n solte'j i'. Bantz qui't ljal puntil be' ta'n. ⁷Mben xomok tan chijoyle'n yi e' tuch', poro quil jamelan. Tz'ocpon tan chijoyle'n, poro quil jal banl scye'j. Stale' tzuntz: 'Ba'n tcu'n chimpakxij te yi bajx wuchmil, na chumbalaj nin wutane'n yi atin tzaj te'j, swutz yi jalu', chij sbne'.

⁸"Poro lastum yi qui nin pujx ta'n yi i'tz in ak'on yi ixi'n tu yi ta'al uva tu aceit tetz. Nin yi in puc'sane'n yi oro tu sakal yi nxcon tak'un jalu' tan toyil tetz yi ryosila'tz, yi e' Baal. ⁹Cha'stzun te nocpon tan majle'n len yi ixi'n tu yi ta'al uva yil tz'ucu'l tiemp tetz cosech. Nin tz'elpon inmajol yi nok', tu yi lino yi wak'nak tetz tan jople'n yi xtx'ixl. ¹⁰Nin slajluchaxk yi tetz xtx'ixl wa'n xchiwutz yi e' tuch', nin cya'l jun xcyek tan colche'n tink'ab. ¹¹Nocpon tan xite'n yi tzatzin paz yi at tuch', nin stzajk yi e'chk k'ej wa'n yi na bajij tuch'. Ncha'tz xitok yi e'chk tzatzi'n yi na bajij yi na je'ul yi ac'aj xaw, tu cyakil yi e'chk k'ej ujle'n, tu cyakil e'chk tzatzi'n* yi na bajij tuch'. ¹²Ej nin nocpon tan po'tze'n yi e'chk cojbil yi uva cu'n tu yi e'chk cojbil yi ibx cu'n awij swutz, na je na tale'j: 'Tircu'n yi incoseche'j, i'tz yi inchojo'n yi ncyak' yi e' wuch' swetz.' Poro yi in wetz nocpon tan xite'n cu'n cyakil yi e'chk ama'la'tz, nin xtze' tu' tz'itz'ok wa'n tul, nin tircu'n yi cosech sbajk cyak'un yi e' smaron txuc. ¹³Nocpon tan cawse'n tan paj yi jun c'oloj tiemp yi mmo'c tan pate'n insens xchiwutz e'chk ryosil yi banij cuntu' tane'n, na nin cu' wekol tib, nin ja xcon

* **1:9** "Lo-ami" na elepont "nk'e'tz e' intanum". † **1:10** Gn 22:17. ‡ **1:10** Ro 9:25, 26. § **1:11** "Jezreel" na elepont "jun awal ujul". Poro yi xe' yi ajtza'kl i'tz, yi tz'ocpon Ryos tan bixbaje'n Israel le tetz ama'l. 2S 7:11b-16; Ez 37:22; Os 3:5; Is 9:6, 7; Am 9:11; Miq 5:2. * **2:2** Yi yol "itxu'" na elepont cyakil yi e' wunak xonl Israel. † **2:2** Ez 16:8-63. ‡ **2:3** Is 47:1-3; Ez 16:37-39; Ap 17:16. § **2:5** Jer 2:23-25; 3:1-2; Os 4:12-14. * **2:11** Is 1:12-14; Am 5:21-23.

e'chk xmark'ab tu uwaj ta'n tan yubse'n tib yi bene'n xomok scye yi e' tuch'a'tz, ma yi in wetz, ja chin cyaj cyen tilol. Jun cu'n yol tzincawse', na yi in, in Ryos, nin na ne'l cu'n te inyol.

Ilen nin spek'ok Kataj scye'j yi e' xonl Israel

¹⁴ "Poro je tzimbne'e'j: Tz'ul jun tiemp yi nocpon tan moxe'n yi xna'na'tz, nin mben incy'al le jun ama'l yi tz'inunin tu', nin nocpon tan mayse'n c'u'l. ¹⁵ Ej nin swak'e' junt tir e'chk balaj cosech scyetz. Swak'e' uva, nin jepon intx'ixpul yi joco'j yi na bi'aj Acor† tetz jun ama'l yi at chich'iw te'j tan jale'n tzatzi'n. Cyakil e', xchibitzink chi banake' tetz. Xchibitzink chi banake' yi cyele'n tzaj liwr jak' chica'wl yi e' aj Egipto. ¹⁶ Ej nin tul yi jun tiempa'tz yi at tulbil, scyale' swetz: 'Ilu' jun c'oloy wuchmil.' Nin qui't cyal junt tir: 'Yi ketz kapatón i'tz Baal.' Jun cu'n sbajok yi xtxolbila'se'j, na yi in wetz in Ryos nin na ne'l cu'n te inyol. ¹⁷ Qui't china'wsij chibi' yi e'chk ryosa'tz yi banij cuntu' quitane'n, na qui't xcon scyetz.

¹⁸ "Yil tz'ul yi jun k'ejlala'tz tzimbne' jun trat scyuch' yi e' smaron txuc, nin scyuch' yi e' txuc yi na chixicy'in, nin scyuch' yi e' lu'baj, tan qui't chilo'one'n yi e' intanum. Ncha'tz copon inxitul yi e'chk ma'cl tetz oyintzi' chi tane'n e'chk c'oxbil flech tu spar, na qui't lbajij junt oyintzi' scye'j. Nin xchujek nin qui't xchixob tetz jun chicontr. ¹⁹ Axwok xonl Israel cxocpon tzun woktz wa'n tetz wuxkel tetz ben k'ej ben sak, junit skabne' swutz yi ley. Tzinchaje' yi lok' ib tzitetz, na yi in wetz wi'nin na el to'kl inc'u'l tzite'j. ²⁰ Cxocponwok junt tir tetz wuxkel nin quil cxe'l te inc'u'l. Nin tz'elpon itxum tetz yi jun cu'n in itajcawil. ²¹ Jun cu'n yol na walnin: Tul yi jun tiempa'tz yi at tulbil swak'e' cyakil yi na ijak swetz. Swak'e' yi a'bal tetz yi cojbil, nin yi cojbil swutzink tan balaj ujul. ²² Chumbalaj nin sbne' yi triw, nin chumbalaj nin sbne' yi cosech uva, tu e'chk cosech tetz oliw. Ya'stzun sbajok yil cxo'cwok tan c'uche'n ibanl swetz, na in Jezreel,‡ yi awal ujul tane'n. ²³ Nocpon tan ibixewe'n tul yi itetz iluwar, tan jale'n wetz ink'ej. Ej nin tz'elpon ink'ajab tzite'j yi axwok yi na a'lchij: 'Yi e'a'tz, yi cya'l na el k'ajab scye'j'. Nin swale' tzitetz: 'Axwok intanum'. Nin yi axwok itetz tzitale' swetz: 'Yi ilu' teru' Ta', ilu' kaRyosil.' "

3

Oseas tu yi xna'n yi jopol wutzaj

¹ Ej itzun yi tele'n tiemp, nin tzun tal Kataj Ryos swetz: "Quilo'k tan joyle'n junt tir yi awuxkel,* nin ba'n tzacy'aj tzaj junt tir tzawe'j, tan xchajle'n tetz yi wi'nin na cxpek' te'j. Qui'c na ban yi ko ja tak' tib scyetzak yaj. Banaj yi xtxolbile'j, na i'tz jun elsawutzil tetz yi in wetz, na in iRyosil yi wi'nin na chimpek' tzite'j. Wech na ja cho'c yi e' axonl tan lok'e'n wutz e'chk ryos, nin tan toye'n e'chk balaj oy scyetz chi tane'n torta yi na bnix tan wutz uva yi skejt, poro ilenin na chimpek' tzite'j," stzun Kataj Ryos ban swetz. ² Ja tzun inlok' junt tir yi wuxkel, tan o'laj pixa'l sakal tu ox cient tu junaklaj litr cebada. ³ Itzun waltz tetz: "Tajwe'n tan acyaje'n swe'j tetz jun c'oloy tiemp, yi ntaxk kawitbej kib. Nin quil tzawak' awib tetz junt. Ncha'tz yi in wetz, quil tzinjop† awutz te'j junt xna'n."

⁴ Yi jun xtxolbila'tz na elepont, yi qui't jal jun chireyil nka jun wi'tz cyajcawil tetz wi'nin tiemp. Quil jal puntil tan cyoyil chitx'ixwatz, nin quil jal yi be'ch tetz pale' yi na bi'aj efod kale atit yi cob tal ne'x c'ub‡ yi chin xan nin. Ncha'tz quil jal yi be'ch tetz jun pale'. Nin qui't jal jun ryos yi banij cuntu' xe'ak chica'l. ⁵ Ma na yil jepon tamp yi jun

† 2:15 "Acor" na elepont sotz c'u'lal. Jos 7:26; Is 65:10. ‡ 2:22 "Jezreel" ba'n xmayu' nota tetz versículo 1:11. * 3:1 At traducción yi na tal yi i'tz junt xna'n yi wi'tz bnol tetz poro tan yi contexto, i'tz lo' Gomer yi txkelbe'n Oseas. † 3:3 Na lo' elepont yi tz'icy'pon jun c'oloy tiemp yi ntaxk ljal yi tzatzi'n xchixo'l Ryos scyuch' yi e' xonl Israel. ‡ 3:4 Yi cob tal c'uba'tz na bi'aj Urim tu Tumim nin xconak cyak'un yi e' wi'tz pale' tan tele'n chitxum te tajbil Ryos.

tiempa'tz, cyosaje' quib juy nin x̄chipakxok tan chixome'n swe'j, § yi in wetz yi in Jehová, yi chiRyosil. Ej nin x̄chixomok te chiReyil, yi jun xonl k'ajtzun rey Luwiy. Na tul yi wi'tz bil tiemp chocpon tan tak'le'n ink'e'j, nin x̄chitzatzink te chibanl yi swak'e' scyetz.

4

Yi oyintzi' yi at x̄chixo'l Ryos scyuch' yi e' aj Israel

¹ E'u' jun c'olój aj Israel quibit tzaju' yi yol Kataj Ryos. Ja xe'tij jun oyintzi' ta'n scye'ju', yi e'u' yi najlche'u' le ama'l cwent Israel. Na qui't na chibanu' jun ba'n squibil quibu', nin qui't na chipek'u' te'j i', nin qui na cyeku' x̄chi'. ² Ma na ntin suke'n e'chk yol cyanu' yi qui na che'l cunu' te'j. Ntin la'jil na chiyolu'. E'u' cu'n biyol nak, nin e'u' cu'n alk'om. E'u' cu'n aj jopol wutzaj nin aj oyintzi', nin qui na chitane'u' tan chibiyle'n wunak. ³ Tan tu' yi xtxolbila'tz wi'nin na chibisun cyakil e' wunak tul chitnumilu', nin qui't na jal puntil cya'n tan chicolol quib. Ncha'tz yi e' smaron txuc scyuch' yi e' txuc yi na chixicy'in, scyuch' yi e' txuc yi najlche' xe mar, wi'nin chisotze'n tircu'n.

Yi tlol Ryos yi at len quil yi e' pale'

⁴ Je yol Kataje'j: “Yi axwok pale' ba'nt cu'n yi quil cxo'cwok tan talche'n yi paltil junt! Na yi oyintzi' i'tz ntin skaxo'l tztituch'. ⁵ Sk'e'jl cu'n nocopon tan ixite'n, nin ncha'tz lak'bal chinxite' yi e' elsanl intzi'. Icyakil cu'n tuml itxu' tu ixonl chixitokwok wa'n. ⁶ Lastum yi e' weri intanum, na tan ipaj na chixon tul tz'o'tz wutzil; nin na chiben tul il; nin na chixit. Na yi axwok itetz yi axwok pale', qui na ijoy yi balaj ajtza'kl. Cha'stzun cxelpon tzun laju'n te imunl, na ja el yi inchusu'n te ic'u'l. Nin qui't tzun tz'ul tx'akx tinc'u'l tan tak'le'n chibanl yi e' ixonl, scyuch' yi e' imam, yi xomt che' tzaj.

⁷ “Axwok pale', yi x̄ch'uye'n itajlal, ncha'tz ja ch'uy itil tan yi e'chk takle'n ploj yi na iban tzinwutz. Cha'stzun te qui't lwak' ik'e'j ma na tz'elpon itx'ix wa'n. ⁸ Na cxriquinwok tan tu' yi na chijuch yi e' intanum quil. Cha'stzun te wi'nin na cxtzatzinwok yi na chijuch quil yi e' wunaka'tz. ⁹ Poro swak'e' icaws cyakil cu'n axwok pale', nin ncha'tz swak'e' chicaws yi e' intanum tan tircu'n yi e'chk takle'n cachi' yi na chiban. ¹⁰ Na jun cu'n ja cyaj cyen itilol lok'e'n inwutz. Cxwankwok, poro quil noj ic'u'l. Tz'ilok'e' wutz junt tx'akajt ryos tan puc'se'n klo' iwutz, poro juncu'n quil puc'un iwutz,” chij Kataj.

Junt len cyajtza'kl yi e' aj Israel yi na chilok' wutz junt ryos

¹¹ “Tan yi jopol wutzaji'n tu yi xc'ala'i'n, na xit tajtza'kl jun yaj. ¹² Poro yi axwok intanum na cxtzanwok tan jakle'n itajtza'kl x̄chiwutzak yi e'chk ryos yi tze' tu'. Nin na xcon e'chk tal xle'm tze' ita'n tan swerti'n. Tan tu' yi na el italma' scye'j yi e'chk ryosa'tz, na cxubsij. Nin yi na cxomwok scye'j, na icolcyenwok yi in, yi iRyosil. ¹³ Na na cxo'cwok tan pate'n insens scyetz, wi'ak e'chk wutz tu e'chk ju'wutz, nin ite'n nin na ibanwok tzak'ak mujil e'chk wi' bakch nin tzak'ak e'chk wi' tze' yi wi'nin xak. Ncha'tz yi e' ime'l at len cyuch' nin yi e' itlib e' len cu'n jopol wutzaj. ¹⁴ Poro quil no'c tan chicawse'n tan yi quila'tz, na axwok chajol tetz scyetz. Na yi na itoy yi itx'ixwatz, ncha'tz na iwitbej itib scyuch' yi e' xna'n yi ate'-tz tan banle'n tane'n chimunl le chityoxil yi e'chk chiryosila'tz. Tan yi xtxolbila'tz ja cxbenwok tul il, na qui'c itajtza'kl.

¹⁵ “Axwok aj Israel jun cu'n yol ja ijop inwutz, poro yi e' aj Judá ban cye'tz, na txe'n chixom te itajtza'kl. Qui't tzun cxbenwok le ama'l Gilgal nka Bet-avén. Ncha'tz quil tzina'wsajwok imbi' tan cha'tz tu', tan xcone'n tetz quiwel iyol yi nk'e'tz bintzij. ¹⁶ Na yi axwok itetz, chin tze'tzuj nin te italma', chi stze'tzal tajtza'kl jun ne'x̄ tor yi chin pajol ca'wl nin. Cha'stzun te quil wak' ama'l tztitez tan iwane'n tul jun ama'l yi txa'x wutz tane'n, chi na chiban e' tal cne'r yi chin c'ulutxum nin e'. ¹⁷⁻¹⁸ Lastum axwok xonl k'ajtzun Efraín, na ja cxomwoknin tan lok'e'n chiwutz e'chk ryos yi banij cuntu' quitane'n. Ni'cu'n mmibanwok chi cobox kbarel yi na chicu' trimp tan paj yi a' yi at

§ 3:5 Zac 12:10; 13:1.

ġchiwi'. Cyakil nin k'ej na ijop inwutz scye yi e'chk iryosila'tz. Wi'nin na cxpek'wok tan tele'n itx'ix, swutz yi jalse'n ik'ej tzinwutz. ¹⁹ Cha'stzun te tz'ul jun chin salchcam wa'n tane'n, tan imasle'n len swutz iluwar. Tz'elpon tzun itx'ix tan paj iya'pla'tz.

5

¹ "Ma jalu' axwok pale' nin axwok aj Israel bitwok tzaj inyole'j. Ncha'tz bitwok tzaj axwok wi'tz ajcaw tetz tnum, na xe'tok xtisya'i'n wa'n tzite'j, na cu'nnak jun pa'tx ita'n tan chixubse'n yi e' wunak le ama'l Mizpa. Nin jalen yi wi'wutz yi na bi'aj Tabor ja bnix jun leb ita'n tane'n, tan chichoble'n yi e' weri intanum. ² Ni'cu'n yi jak bnix jun chin jul ita'n, le ama'l yi na bi'aj Sitim tan chibense'n yi e' tal prow wunaka'tz tul. Ej nin tan yi e'chk itajtza'kla'tz nocpon tzuntz tan icawse'n cunin. ³ Yi axwok xonl Efraín na el intxum tetz yi ġe'n itane'n. Ncha'tz axwok aj Israel na el intxum tetz itxumu'n. Na yi axwok xonl Efraín ni'cu'n itane'n chi jun aj bnol tetz. Nin yi axwok aj Israel, ja tz'ilin italma' tan itxumu'n. ⁴ Ma jalu' tan paj yi e'chk takle'na'tz yi na ibanwok, qui't na a'w pakxe'n ita'n swe'j. Lamij itajtza'kl tan yi iya'pl. Cha'stzun te qui na cxo'c c'ulutxum jak' inca'wl yi in wetz yi in iTaj Jehová. ⁵ Na lajluchax yi at len itil, tan tu' yi na itocsaj itib nim tu itajtza'kl. Axwok jun c'olój xonl k'ajtzun Efraín, ja cxje' trimp tan paj iya'pl. Ej nin lastum yi e' aj Judá, na ncha'tz e', chiben tul il tan ipaj. ⁶ Bintzij, na ijoywok puntil tan mayse'n inc'u'l tan e'chk tal ne'ġ cne'r tu ne'ġ tor. Poro qui'c rmeril na ja cyaj cyen wilol axwok jalu'. ⁷ Yi itoque'n tan joyle'n junt iryosil, ja ijopwok inwutz tane'n. Ja jal inixajil poro nk'e'tz in chitaj. Cha'stzun te yil je' ul yi ac'aj xaw cxbenwok pres tuml cyakil ime'bi'l ġchik'ab junt jilwutz wunak."

Yi chicaws yi e' aj Israel scyuch' yi e' aj Judá

⁸ ;Or scwe'n e'chk chun, yi tuc' cne'r, le ama'l Gabaa tan talche'n yi txant tan xe'te'n jun chin oyintzi'! ;Ncha'tz cuken e'chk chun le ama'l Ramá! ;Chijek c'asu'n yi e' sanlar cwent Bet-avén! ;Ba'n tzitalwok scyetz yi e' aj Benjamín! Or tzitilwok, na ja wi't chu'l icontr tan itz'amle'n. ⁹ Yi ina'tz in Ryos nin na chintzan tan txole'n yi mbi cu'n sbajok tzite'j tul yi jun tiempa'tz, na xitu'n cunin tzibne'wok, yi axwok jun c'olój xonl Efraín,* na swak'e' icaws.

¹⁰ "Ncha'tz yi e' wi'tz chibajxomil yi e' aj Judá, ni'cu'n cyajtza'kl scyuch' yi e' wunak yi na cho'c tan xtx'ixpe'n mojomil yi e'chk ama'l. ;Poro jun cu'n wicy'se' inc'u'l scye'j! ¹¹ Yok'ij che' yi e' xonl Efraín cya'n chicontr, qui't na chicawun jalu', tan paj yi ja chixom tan lok'e'n chiwutz yi e'chk ryosa'tz yi banij cuntu' quitane'n. ¹² ġchibajk wa'n, chi na ban yi txil tan bajse'n jun be'chok, nin ġchipo'tok yi e' aj Judá wa'n chi na po'tij jun tz'lum tan poc'.

¹³ "Yil tz'el chitxum yi e' aj Efraín tetz yi nim il quitane'n, nin yil tz'el chitxum yi e' aj Judá tetz yi nim il yi q'uixpnaq yi at te chiwankil tane'n, cho'n tzun chibentz jalen Asiria tan jakle'n ġch'eybil cyetz tetz yi wi'tz rey. Poro yi rey quil xcy'e' tan tulse'n yos scyuch' yi e' xonl Efraín, nin quil xcy'e' tan stz'aque'n yi q'uixpe'n yi at te'j Judá. ¹⁴ Nocpon tzuntz tan chibiyle'n cu'n yi e' aj Efraín scyuch' yi e' aj Judá chi na ban jun león yi na oc tan biyle'n cu'n jun cne'r. Nocpon tan piġe'n cu'n chiwankil, nin lche' wil cyentz. Chelpon incy'al joylaj len, nin cya'l jun xcyek tan chicolpe'n tink'ab.

¹⁵ "Chin pakxok tzuntz le inca'l, jalen cu'n yil tz'el chitxum tetz yi quil yi na chijuch, nin jalen cu'n yil chu'l tan injoyle'n. Na yil cho'c wutz pe'm, chu'lt tzun tan injoyle'n xe inca'l."

6

Yi mbi scyale' yi e' aj Israel yil chipakxij tan joyle'n Kataj

* **5:9** Yi bi'aj Efraín, na jop cyakil yi e' aj Israel, yi lajuj k'u'j yi ate' cwent yi reino del norte. Qui na jop yi e' aj Judá, yi e' yi ate' cwent yi reino del sur.

¹ Quin tircu'n o', kapakxoken jak' ca'wl Kataj Ryos. Ocnak i' tan kaxite'n cu'n, poro ncha'tz tz'ocpon tan katxibaje'n junt tir. Ja kaq'uixpij ta'n, poro ncha'tz xcyek i' tan katz'aque'n. ² Tul jun tkuj tz'ul yos ta'n skuch'. Tz'ocpon tan katxibaje'n junt tir, tan kanajewe'n tuch' i'. ³ Kabuche' kib tan koque'n jak' ca'wl i'. Na jun cu'n, tz'ul i' tan kuch'eye'n chi na ban yi na je'ul yi k'ej cyakil k'ej. Nin jun cu'n tz'ul tan kuch'eye'n, chi na ul yi a'bal tul yi tetz tiemp.

Yil tbit Kataj chitzi' chikul yi e' xonl Israel

⁴ Je na tal Ryose'j: “Lastum axwok jun c'oloy xonl Efraín. ¿Mbil tzimban tzite'j? nin ¿mbil tzimban tzite'j axwok aj Judá? Na yi lok' ib yi at ita'n swe'j ni'cu'n tu yi sbak' yi na jal jalchan yi jalcunin na xit, nin ni'cu'n tu yi k'ab che'w, yi jalcunin na el xit. ⁵ Cha'stzun te in inno'cnak tan ixite'n cu'n tan yi yol yi walnak scyetz yi e' elsanl intzi'. Na tan yi xtxolbil yi nwal tzitetz, ja cxlo'onwok wa'n. Poro slajluchaxk yi imbalajil tziwutz chi na ban yi na ul skil. ⁶ Yi wetz wajbil i'tz yi nink cxe'l cu'n te iyol yi isuknak swetz, tetz cu'n italma', swutz yi e'chk balaj oy tu itx'ixwatz yi na itak' swetz. Na yi in wetz yi na waj i'tz yi nink tz'el itxum tetz yi xe'n cu'n wutane'n, nin yi nink cxo'c c'ulutxum jak' inca'wl. Na qui'c na tak' yi nink cxo'c tan toye'n tu' e'chk oy yi patu'n cu'n na ban tzinwutz, ko qui na iban tane'n inca'wl.

⁷”Poro yi axwok itetz ni'cu'n axwok chi banak cyen Adán, qui nin miban tane'n yi trat yi bnixnak ka'n tzituch', qui nin el cu'n ik'ab te'j. ⁸ Na yi ama'l Galaad i'tz jun luwar yi nojnak cya'n mal wunak. E' cu'n biyol nak ate'. ⁹ Ej nin yi e' pale', ni'cu'n e' tu jun k'u'j alk'om, yi ntin chiwutz cyen te chime'bi'l wunak, na na cho'c tan chibiyle'n wunak nin na chiban e'chk takle'n yi chin juntlen nin tul yi be' yi na ben Siquem. ¹⁰ Ncha'tz axwok xonl Israel, ja wil e'chk takle'n yi chin junt len nin yi na ibanwok. Na yi e' xonl Efraín, ja chin cyaj cyen cya'n chi na ban jun xna'n yi na xom nin scye'j e' tuch', na ja chipek' scye'j yi e'chk ryos yi banij cuntu'. Ncha'tz yi e' mas xonl Israel ja xom nin chiwi' te cyajtza'kl. ¹¹ Ncha'tz axwok aj Judá, ja wi't bixe' yi k'ejlal wa'n tan icawse'n.

”Poro yi jalu' yi na chintxumun tan tak'le'n chibanl yi e' intanum Israel junt tir,

7

¹ ej nin yi na chintxumun tan chitz'aque'n junt tir yi e' xonl Efraín scyuch' yi e' aj Samaria, ilenin na lajluchax yi chiya'pl tu yi quil tzinwutz. Na cyakil e', e' len cu'n la'j, e' len cu'n alk'om na na cho'c xe'ak ca'l tan alak'. Ej nin na chimajlen chime'bi'l yi e' wunak yi na chixon lakak be'. ² Qui na cho'c tan xtxumle'n yi qui na el yi quil te'j inc'u'l. Nin qui na cho'c tan xtxumle'n yi ite'n nin quila'tz tz'ocpon tan chitz'amle'n cu'n. Na yi e'chk takle'n cachi' yi na chiban ilen nin at tzinwutz.

Yi talol Ryos yi chin c'uxul nak yi e' wi'tz ajcaw tetz tnum

³”Chin junt len nin cyajtza'kl yi e' intanum nin chin la'j nin e'. Poro ntin stze'e'n tu' na chiban yi rey scyuch' yi e' mas wi'tz ajcaw scye'j. ⁴ Poro cyakil cu'n e', e' len cu'n jopol wutzaj. Na ni'cu'n cyajtza'kl tu yi k'ak' yi na lamcan tul jun xchujil pam, qui na tzaj yi na oc yi bnol pam tan xyulk'e'n yi k'ot. ⁵ Na yi bixewe'n chirey, ja cho'c yi e' bajxom tan tocse'n a' twi', tan poyse'n wutz, nin qui nin pujx tan tal prow rey yi mbi na tzan banle'n te'j, nin ja tak' nin k'ab scyetz yi e' yi na chixbajtzi' cyen te'j. ⁶ Ntin na chitzan tan xtxumle'n yi xe'n chiban tan poyse'n wutz yi chireyil. Ni'cu'n cyajtza'kl tu yi k'ak' yi at tul jun xchujil pam, yi na cu' mol tane'n lak'bal. Poro yi na ul skil, ixnin na lamcane't. ⁷ Yi cyajtza'kl chin cachi' nin, ni'cu'n tu yi jun k'ak'a'tz yi qui na tzaj cunin tul yi xchujil pam. Nin yi na je' chitu'n, na je' tinc'uj junt tir. Ni'cu'n tzun tane'n cyajtza'kl na qui na tzaj cunin, na ilenin na chijoy puntil tan cyelse'n cu'n yi chireyil. Tircu'n yi chireyil ja chiquim len cya'n. Poro lastum cya'l nink jun scyeri e' reya'tz jak oc tan jakle'n xch'eybil tetz swetz,” chij Kataj.

Yi xe'n cu'n e' ban yi e' aj Israel yi cyaje'n cyen quilol yi chiRyosil

⁸ “Lastum yi e' xonl Efraín ja cu' chiyujul quib scyuch' yi e' awer nak. Ni'cu'n tzun quitane'ntz chi tane'n jun waj yi qui' nje' sukchij, yi jalaj ntzi' xljaj sk'ajnak. ⁹ Na yi e' awer nak ja chixcye' tan xite'n cu'n chichamil, poro lastum e' qui na el chitxum tetz. Ja wi't skojax chiwi' tane'n poro qui na chinachon te'j yi ja cu' xitu'n chitxamil. ¹⁰ Tan tu' yi ja cyocsaj quib nim tu cyajtza'kl, i'tz jun techl yi at chipaltil. Lajluch cu'n yi at quil. Ja chitij wi'nin q'uixc'uj, poro tan paj chinimel qui nin ncho'c tan injoyle'n, wech in Jehová, in chiRyosil. ¹¹ Ni'cu'n yi e' xonl Efraín tu jun plomx yi q'uixpnak, yi qui't na pujx ta'n yi mbi na tzan tan banle'n. Qui'ct cyajtza'kl, na na cho'c tan jakle'n xch'eybil cyetz scyetz yi e' aj Egipto. Nin ncha'tz jalcunin na chiben scye'j yi e' aj Asiria tan jakle'n xch'eybil cyetz scyetz. ¹² Poro yil cho'c tan joyle'n yi xch'eybil cyetzat'z, mben tzun inc'oxol yi inlebtz squibaj, nin xchitx'amxok wa'n, nin xche' incawse' tan paj yi cyajtza'kl yi chin junt len nin.

¹³ ”¡Lastum e' na ja chincyaj cyen quilol! Tz'ul chan yi sotze'n xchiwutz, na ocnake' tan contri'n swe'j. Yi wetz ntin na waj no'c tan chicolche'n, poro yi e' cyetz ntin inyolche'n cya'n, nin ntin la'jil na cyal. ¹⁴ Te yi ate' yabi'x wi chisoc, na chi'xch'intzaj swetz, poro nk'e'tz tetz cu'n cyalma'. Na cho'c tan lo'onse'n chiwankil tan jakle'n tu' chiwa', tu quic'a' scyetz yi e'chk chiryosil yi banij cuntu' quitane'n. E' te'n tzun na chicu' tk'ab yi chiya'bl nin na chipo'tzaj quib squibil quib, na e' len cu'n contr swe'j. ¹⁵ In nno'cnakin tan chichusle'n te yi balaj, nin ja wak' xchamil chik'ab, poro ilenin ja bnix e'chk takle'n cya'n, yi chin junt len nin tzinwutz. ¹⁶ Na ja cho'c tan lok'e'n chiwutz e'chk ryos yi banij cuntu' quitane'n. Ni'cu'n tzun e' tu jun c'oxbil flech yi jetx' na c'oxon. Ntin na cho'c tan tz'olche'n inyol, nin tan yi txolbila'tz xchilo'onk yi chibajxom tan spar, nin xchitze'enk yi e' aj Egipto scye'j.

8

Yi bixewe'n chicawsyi e' aj Israel tan paji ja cho'c jak' chica'wle'chkryosyi banij cuntu' quitane'n

¹ ”Ma jalu' tajwe'n cu' chun cya'n yi e' intanum tan chimolche'n yi e' sanlar, na chu'l contr scye'j chi na saj juchp jun q'uil q'uitx tcyaj tan stz'amle'n yi xchib. Na yi e' cyetz qui nin mme'l cu'n chik'ab te yi katrat* yi cu'nak skaxo'l scyuch', nin chin pajol inca'wl nin e', na qui na chiban tane'n yi inca'wl. ² Lastum e' na qui na chinachon te chipaltil, na wi'nin na chi'xch'in tzaj swetz yi na cho'c tan na'wse'n imbi'. Je chiyole'j: ‘¡Jun cu'n yol, ilu' kaRyosil yi o' aj Israel!’ ³ Poro yi mero bintzij, qui na chiban tane'n yi e'chk takle'n balaj yi chusij che' wa'n te'j. Cha'stzun te xchitzajk xchik'ab chicontr jalu'.

⁴ ”Ja bixe' chireyil cya'n, nin qui nin nchijak swetz ko ba'n nko qui', nin qui'c tzinwutz yi na bixe' jun wi'tz cyajcawil cya'n. Nin ja xcon yi oro tu sakal yi colij cya'n tan banle'n teblal chiryosil, nin tan tu' yi txolbila'tz chichuc cuntu' ja chipo'tzaj quib. ⁵ ¡Axwok aj Samaria, wi'nin na chi'ch inc'u'l te itajtza'kl yi na cxtzanwok tan c'u'laje'n yi jun ne'x wacx, yi banij cuntu'! Cha'stzun te wi'nin na chi'ch inc'u'l tzite'j. ⁶ ¿Tona' nin ltz'el yi iya'pl yi axwok aj Israel? Nk'e'tz welblal yi jun ne'x wacxa'tz, yi ja bnix ita'n. Poro jun cu'n, puch'u'l cu'n sbne' wa'n. ⁷ Cyek'ek' tu' ja ita'w, poro yi icosech yil je' ita'n, i'tz jun chin salchcam† sbne'. Na qui't jal jun icojbil kalel je't icosech ita'n, nin qui't jal jarin ita'n. Ej, yi nink jal, tetz tu' awer nak sbne'. ⁸ Ni'cu'ntz yi jak chiben bek'ol yi e' awernak cyakil yi e' aj Israel, na qui't mu'x tal chixak xchiwutz. ⁹ Ya'stzun sbajok scye'j, na ja xcha'k tan jakle'n xch'eybil cyetz scyetz yi e' aj Asiria. Nin tan paj yi cyajtza'kla'tz, ni'cu'n tzun e' tu jun smaron buru', yi qui na ocon jun yol te'j wi'. Ncha'tz yi e' xonl Efraín, ja cyak' chime'bi'l scyetz yi e' wunaka'tz tan jale'n jun ich'eye'n scyuch'. ¹⁰ Poro qui'c na tak' yi

* 8:1 Ex 19:5; Dt 29. † 8:7 Pr 22:8; Gl 6:7.

mbi cu'n nchiban, na yi in wetz nocpon tan chixite'n cu'n, nin tul jun tiemp yi xe'tok chan xchiwutz, qui't jal chireyil, nka chibajxom tan chicawe'n.

¹¹ "Ya'stzun sbajok tan paj yi ja cho'c yi e' xonl k'ajtzun Efraín tan banle'n jun c'olaj patbil chitx'ixwatz,† yi ntin ja xcon tan xch'uyse'n mas yi quil. ¹² Cu'nak intz'ibal wi'nin chusu'n tan xcone'n cya'n, poro qui na cyak' k'ej, na qui nin na chiban tane'n. ¹³ Tzatzin cu'n e' oc tan toye'n chitx'ixwatz, nin ja baj yi xchi'bel yi e'chk oya'tz cyak'un, poro yi in wetz yi in chiRyosil qui na chintzatzin scye'j, na na ul tx'akx tinc'u'l yi e'chk takle'n cachi' yi na chiban, nin swak'e' chicaws tan yi quil yi na chijuch. Nin nchipakxok junt tir jalen Egipto tane'n. ¹⁴ Ja bnix chumbalaj ca'l chireyil cya'n, poro yi in wetz, yi in txumul cyetz, ja ne'l te chic'u'l. Ncha'tz yi e' aj Judá, ja bnix wi'nin tnum cya'n yi tapij cu'n solte'j, poro tz'ocpon k'a'kl wa'n, nin stz'e'ok cunin yi e'chk balaj ca'la'tz yi bnixnak cyak'un," stzun Kataj Ryos bantz.

9

Yi xtxolil Oseas scyetz yi e' aj Israel yi at tulbil chicaws

¹ I bin jalu' e'u' aj Israel, quil chitzatzinu'. Quil chitz'itpunu' tan yi tzatzi'n te yi jun balaj chicosechu' chi na chiban yi e' mas tnum. Na ni'cu'n yi xtxolbila's tu jun wi'tz bnol tetz yi na tzatzin te yi pwok yi na stz'am scye'j yi e' tuch', na yi e'u' cyeru' ja cyaj cyen quilolu' chiRyosilu' tan xome'n iwi' scye'j yi e' mas ryos yi banij cuntu'. Qui tzun chitzatzinu'-tz tan yi balaj chicosechu' na ya'stzun xchojo'nil chiya'plu'. ² Poro qui't jal junt balaj cosech cyanu', nin qui't jal balaj win cyanu'. Nin kol jal mu'x win, quil tz'ak. ³ Yi e'u' xonl k'ajtzun Efraín xchipakxoku' junt tir Egipto tane'n tan paj cyajtza'klu', nin yi e'u' yil choponu' pres Asiria ntin sbajk cumir cyanu' yi xan xchiwutzu'. Qui't chinaje'u' mas tiemp tul yi ama'le'j yi xansa'nt tan Ryos tetz i'. ⁴ Qui't baj ta'al uva cyanu' tan tak'le'n k'ej Ryos. Nin qui't cho'cu' tan toye'n chitx'ixwatzu' junt tir. Nin cyakil yi chiwa'u' yi sjaloktz, i'tz yi e'chk takle'n yi xan kol chibajsaju'. Nin tz'ocpon il c'ol scye'j yi e' yil baj yi jun jilwutz cumira'tz cya'n. Nin qui't jal ama'l tan cyoyilu' yi pama'tz swutz Ryos. ⁵ Qui't jal puntil cyanu' tan ticy'se'n e'chk k'ej yi tajwe'n tan tak'le'n k'ej Kataj Ryos. ⁶ Chelponu' ojk swutz yi chin il yi sbajok. Yi e' aj Egipto scyak'e' ama'l scyeru' tan chinajewe'nu' xchixo'l, poro qui't chu'lu' junt tir tzone'j, na xchimukxoku' le tnum Memfis cwent Egipto. Yi chiryosilu'a's yi sakal cu'n cyelblal, jopxok wutz tan xtze'. Nin sjalok la' tu tx'i'x tul cyakil ama'l yi na xcon cyanu' tan c'u'laje'n e'chk chiryosilu'a'tz.

⁷ E'u' aj Israel, quibit tzaju', ja wi't kocopon txe' cyen yi tiemp tetz chicawsu',* nin ja wi't kocopon txe' cyen yi tiemp yi xchichoje'u' yi quilu'. Tz'elpon chitxumu' tetz yi na tzan Ryos tan chicawse'nu' yil tz'ul yi tiempa'tz. Poro yi e' cyeru' ntin na chitzanu' tan talche'n swetz yi in jun elsanl stzi' Ryos yi yab, yi qui'c wajtza'kl. Nin na cyalu' yi xtxolbile'j, tan paj yi chin juntlen nin cyajtza'klu', nin tan paj yi chin wutzile'n nin yi xchi'chbe'n chic'u'lu' swe'j. ⁸ Poro Ryos nchimbixban tan inxcone'n tetz elsanl stzi' i', nin tan inxcone'n chi jun aj ront, tan talche'n scyeru' yi tz'ul chicawsu'† tan Kataj. Poro yi e' cyeru', yi e'u' xonl k'ajtzun Efraín qui na quibitu' inyol, nin na cu' pa'tx cyanu' tzinwutz, nicy't nin le ca'l Kataj, na chi'che't chic'u'lu' swe'j. ⁹ Ja po'tij cunin cyajtza'klu', chi e' banake' yi e' aj Gabaa,‡ poro tz'ul tx'akx cyakil yi quilu'a'tz tc'u'l Kataj, nin tz'ocpon i' tan chicawse'n cuninu' tan yi quilu'a'tz.

Yi e'chk takle'n yi xchitije' yi e' aj Israel tan paj quil

¹⁰ E'u' aj Israel, je yol Kataje'j: "Axwok aj Israel, chumbalaj nin ban tetz wetz, yi ijale'n cunin wa'n. Ni'cu'n iban tzinwutz chi yi na jal jun ch'uyuj uva yi chin k'ant nin tan jun yi na xon tul jun ama'l yi chin skej nin kale qui'cle't a'. Na yi chibene'n wilol yi e' imam ite',

† 8:11 Ex 20:24. * 9:7 Lc 21:22. † 9:8 Is 21:6, 11; Jer 6:17; Ez 3:16-21; 33:1-9. † 9:9 Jue 19:1-30.

chumbalaj nin e' ban tzinwutz. Ni'cu'n chi na kil yi bajx wutz yi wi' ibx̄ yi chin k'ant nin. Poro lastum ja chin cyaj cyen itilol nin ja itak' itib tetz junt ryos yi na bi'aj Baal-peor, § jun ryos yi banij cuntu', yi chin junt len nin. Yi ticy'e'n tiemp ni'cu'n mban itajta'kl scyuch' iryosila'tz yi wi'nin na cxpek'wok scye'j. ¹¹ Ej nin tan paj yi jun ajtza'kla'tz, qui't jal chik'ej yi e' xonl Efraín. Na qui't lchijal ka'n. Cho'n xchibne' chi na tx'akxij jun ch'u'l yi na ben joylaj. Qui't chitz'ij mas chinitxa'. Qui't jal mas xna'n yi ch'on wi' xchixo'l. Quil cyekaj pwokil mas ni'. ¹² Ej nin yi nink chixcy'e' tan chich'uyse'n cobox cyal, chelepon inmajol scyetz. Qui't jal cyen jun chinitxajil. Lastum yi e' wunake'j, yil che' wil cyen. ¹³ Na na wil yi mbi na chiban yi e' xonl Efraín scye'j chinitxajil, na na cho'c cya'n chi ik txuc tu', nin na cho'c tan chijatxle'n nin xchik'ab yi e' aj Baal tan chibiyle'n cu'n,"* stzun Kataj Ryos bantz swetz.

¹⁴ ¡Ma jalu' Ta' tak'tzaj binu' chicaws yi e' wunake'j! ¡Qui'tk cyalaj yi e' xna'n jun cyal, nin qui'tk jal ta'al quim tan chich'uyse'n!

Yi xchi'chbe'n c'u'l Kataj scye'j yi e' xonl Efraín

¹⁵ Ej nin je na tal Kataj Ryose'j: "T'tz le ama'l Gilgal kale nxe'te't cyakil yi e'chk yab ajtza'kla'tz, nin cho'n nin xe'te'n yi xchi'chbe'n inc'u'ltz scye'j. Nocpon tzuntz tan chilaje'n len le weri inca'l. Qui't chimpek' scye'j, na cyakil yi chibajxom e' len cu'n pajol inca'wl. ¹⁶ Ja wi't chilo'on yi e' xonl Efraín wa'n, na ni'cu'n e' tu jun wi' tze' yi ja wi't skej yi ta'kl, nin yi qui't na wutzin. Nin kol jal chinitxajil nocpon tan chibiyle'n cu'n," stzun Kataj bantz.

Xitok e'chk patbil chitx'ixwatz yi e' aj Israel

¹⁷ Yi jun jilwutz wunake'j qui na cyek xchi' yi inRyosil. Cha'stzun te chelpon laju'n ta'n, nin tu' chipa'ca'p tu' tulak e'chk tnum bene'n tzi'n wi munt.

10

¹ Ni'cu'n yi tnum Israel tu jun wi' uva yi jalt nin tan saje'n wak'xuj e'chk k'ab tan e'chk wutz. Poro te yi jale'n mas chiriquil ja bnix mas patbil chitx'ixwatz cya'n, nin yi jale'n mas walor chitnumil, ja cho'c tan tak'le'n mas yubel yi e'chk telblal yi chiryosil. ² Cob wi' tane'n chitxumu'n yi e' wunaka'tz, cha'stzun te chitije' chicaws tan paj yi cyajtza'kla'tz. Na tz'ocpon Kataj tan xite'n cu'n yi e'chk patbil chitx'ixwatz. Nin tz'ocpon tan trimpe'n cu'n yi e'chk telblal chiryosila'tz.

³ Ej nin yi e' wunaka'tz scyale': "Qui'c ketz kareyil at jalu', tan paj yi qui na kek xchi' Ryos. Poro ik yi at jun kareyil, qui'c rmeril yi nink jal kuch'eye'n te'j". ⁴ Na yi e' reya'tz na chisuk wi'nin takle'n poro qui na che'l cu'n te'j. Nin ntin na chitzan cwe'se'n chibi' te e'chk trat yi qui'c na tak'. Yi pujle'n xtisya' yi na chiban, ni'cu'n tu jun wi' itzaj yi wenen.

⁵ Wi'nin xchilucne' yi e' aj Samaria tan xo'w, wi'nin xchok'ok, na tz'elepon majij yi ne'x̄ wacx̄ scyetz yi oro cu'n yi na xcon tetz chiryosil, le ama'l Bet-avén.* Cha'stzun te wi'nin xchok'ok yi e' wunak scyuch' yi e' pale', na tz'elpon k'ej yi jun luwara'tz. ⁶ Na yi ne'x̄ wacxa'tz, mben ticy'le'n jale'n Asiria, nin stz'oylok scyetz yi wi'tz chireyil. Yil bajij yi xtxolbile'j, wi'nin xchitx'ixwok yi e' xonl k'ajtzun Efraín. Yi e' aj Israel xchitx'ixwok tan paj yi mbi sbajok te chiryosil yi banij cuntu' tane'n. ⁷ Ncha'tz sutzok chireyil yi najlij le tnum Samaria. Xtx'akxok chi na ben jun xle'm tze' wi a'. ⁸ Ej nin xitok yi e'chk ama'l yi xan, cwent yi e'chk ryosa'tz yi banij cuntu' quitane'n, kale na chibene't yi e' aj Israel tan juchle'n quil. Xch'uyok la' tu tx'i'x squibaj yi e'chk patbil chitx'ixwatz, nin scyale' yi e' wunak: "Nilu'nk tzaj yi e'chk wutz tu e'chk ju'wutz skibaj," che'ch sbne'. Na wi'nin xchixobok tetz yi caws Ryos yi tz'ul squibaj.

§ 9:10 Nm 25:1-5. * 9:13 Jer 7:31; 19:4, 5; Lv 18:21. * 10:5 Yi yol Bet-avén na elepont: Ca'l kale na chijuchwit wunak quil. Poro yi mero bi' yi luwar i'tz Bet-el, yi na elepont: Ca'l Ryos. 1R 12:26-33; 2Cr 13:8, 9; Am 4:4; 5:5; 7:12, 13.

Yi chicaws yi e' aj Israel yi stk'e' Ryos

⁹ Ej nin je na tal Kataj Ryose'j: "Txe'n nin cyaj quilol yi e' aj Israel yi cyajtza'kla'tz tan juchle'n quil. Jetz yi ate' tzaj le tnum Gabaa jiċcuntunin e'-tz tan juchle'n quil! Cha'stzun te copon jun chin oyintzi' wa'n ħchixo'l tul yi ite'n nin luwara'tz. ¹⁰ Nocpon tan chicawse'n yil tz'opon yi tiempil. Na chu'l e'chk nación wa'n tan oyintzi' scye'j. Ya'stzun swuleje' tan chicawse'n tan yi quil yi chin wutzile'n nin," chij Kataj bantz.

¹¹ "Ni'cu'n yi e' xonl Efraín tenċchan chitane'n jun tal ne'ċ wacċ yi mans, nin yi tzatzin cu'n ocnak tan yak'pe'n yi triw. Ma jalu' tajwe'n tan je'n jun chin yucu' wa'n te chikul tan bene'n chikinol yi care't. Ncha'tz yi e' aj Judá mben chikinol yi ch'oc. Nin yi e' mas xonl Jacow chocpon tan kinle'n nin yi rastriy. ¹² Na walnak scyetz: Joywok puntil tan banle'n tane'n e'chk takle'n yi jicyuch te'j, bantz jale'n yi imbanl ita'n. Nuc'wok cu'n itajtza'kl, na ja ul tiemp tan ijoyol Kataj junt tir, na kol cxo'c c'ulutxum jak' ca'wl i', quil tz'ul icaws ta'n, ma na tz'ul cojol yi banl i' tzitibaj chitane'n jun balaj a'bal yi na ak'on ba'n tetz cosech. ¹³ Poro yi ax itetz ntin e'chk ajtza'kl ploj na cxtzan tan xtxumle'n. Nin ntin e'chk takle'n ploj na ul tziwutz tan paj yi chin la'j nin axwok.

"Ma jalu', tan paj yi ntin na k'uke' ic'u'l te e'chk icare't tetz oyintzi', nin tan paj yi ntin na k'uke' ic'u'l scye yi e' isanlar, ¹⁴ sbajok tzun jun chin oyintzi'-tz tzite'j, nin cyakil yi e'chk lmak itnumil copon woc'. Ni'cu'n sbajok tzite'j chi mbajij te yi tnum Bet-arbel tan yi rey Salmán, yi chin xo'wbil nin ban, na wi'nin xna'n e' lo'on scyuch' cyal. ¹⁵ It'e'n nin xtxolbila'tz sbajok tzite'j yi axwok aj Betel, tan paj yi chin juchul il nin axwok. Squimok ireyil yi ntaxk ul skil.

11

Yi e' tanum Ryos chin pajol ca'wl nin e' poro ilen nin na pek' i' scye'j

¹ "Te yi ac'ajil tzaj yi tnum Israel, ja chimpek' scye'j. Nin ja che'l tzaj wa'n Egipto, na e' innitxajil. ² Poro yi woque'n tan chimoxe'n tzaj, ja el chiċkansal quib swe'j. Lastum yi e' intanum, na ja cyoy chitx'ixwatz scyetz chiryosil wunak. Nin ja chipat insens ħchiwutz yi e'chk ryos yi banij cuntu' quitane'n. ³ Poro ilen nin ja no'c tan ħchajle'n yi balaj be' scyetz, nin ja no'c tan chichusle'n tan chixome'n swe'j sk'ilcu'n. Poro qui nin pujx cya'n yi i'tz in yi na chintzan tan chiq'uicy'le'n. ⁴ Nternin ja chimpek' scye'j, nin ja chije' inxak'ol, nin ja che' inmaysaj wutz inc'u'l chi ik e' jun tal ni' yi na chitxutxun. Ja chincu' mejlok tan chic'a'che'n tane'n. ⁵ Poro yi e' cyetz qui nin nk'uke' chic'u'l swe'j. Cha'stzun te tajwe'n tan chibene'n pres tan sotze'n chic'u'l chi banake' le tnum Egipto, na ħchicawunk yi e' aj Asiria squibaj. ⁶ Tz'ul jun chin oyintzi' squibaj nin xitu'n cunin sbne' e'chk lmak chitnumil. ħchixitok bin tan paj yi chin junt len nin cyajtza'kl, na ntin na chitzan tan xtxumle'n yi mbi junt yab ajtza'klil ħchibne'. ⁷ Yi e' intanuma'tz qui na chitx'ixpuj cyajtza'kl, qui na chipek' swe'j. Na chiċch'in tan jakle'n ħch'eybil cyetz, poro cya'l tz'ocpon tan quich'eye'n.

⁸ "Poro qui'c rmeril yi nink lwil cyen yi axwok itetz yi axwok xonl Efraín. Qui'c rmeril tzincolcyen axwok aj Israel. Qui'c rmeril nink no'c tan ixite'n cu'n chi mimban te yi tnum Adma, nka ite'n nink cxwulej chi banak Zeboim wa'n.* Na yi walma' nternin na ok' tzite'j. Wi'nin na el to'kl walma' tzite'jwok. ⁹ Wi'nin na chi'ch inc'u'l tzite'j, poro quil no'c tan ixite'n cu'n, yi axwok xonl Efraín. Na yi in wetz in Ryos, nk'e'tz in tu' jun wunak. I ina'tz yi jun yi chin xan nin, yi atin tzixo'l. Na qui nin nnu'l tan isotzaje'n cu'n.

¹⁰ "Tz'ul jun k'ej yil cxomwok swe'j. Chin ħch'ink tan imoxe'n tzaj chi na ħch'in jun león, nin cho'n cxsajkwok lakak ama'l toque'n tzi'n. Wi'nin ilucnewe'n sbne' yil cxu'lwok swe'j.

* 11:8 Dt 29:23.

11 "Cho'n xchisajk Egipto, nin chu'l swe'j chi jun c'olój ch'u'l. Nin at e' yi cho'n xchisajk Asiria, chi jun c'olój plomx̄. Swak'e' ama'l scyetz tan chinajewe'n junt tir xe'ak chica'l le chitanume'j. Jun cu'n sbajok yi xtxolbila'se'j, na in Ryos, nin na ne'l cu'n te inyol.

Chin junt len nin cyajtza'klyi e' tanum Ryos

12 "Poro yi jalu', e' xonl Efraín ntin la'jil na cyal swetz, nin yi e' mas aj Israel ntin na chijoy puntil tan insuble'n klo'. Ej nin yi e' aj Judá ja chincyaj cyen quilol, wech in chiRyosil yi ja klo' k'uke' chic'u'l swe'j.

12

1 "Yi e' aj Efraín ntin na baj cyek'ek' cya'n tane'n, nin cyakil k'ej na chixomnin tan stz'amle'n klo' yi jun jilwutz cyek'ek' yi cho'n na tzaj tele'n tzi'n.* Yi na bixe' chitrat scyuch' yi e' aj Siria scyuch' yi e' aj Egipto, na cyoy balaj aceitil wutz oliw scyetz."

2 Cha'stzun te ja cu' jun chin oyintzi' tan Ryos xchixo'l yi e' aj Israela'tz. Stk'e' chicaws yi e' xonl Jacowa'tz tan paj yi e'chk takle'n cachi' yi na chiban. Tz'ocpon bin tan chicawse'n tan yi cyajtza'kl. 3 Ej nin ni'cu'n cyajtza'kl tu tajtza'kl yi k'ajtzun chimam Jacow, na te yi ntaxk itz'ij oc tan suble'n cu'n yi stzicy.† Ej nin yi toque'n tetz yaj ja pil tib tu Ryos.‡ 4 Na ja chipil quib tu jun ángel, nin ja xcyé' Jacow tan stz'amle'n cu'n. Poro ja ok' i', nin ja jak tetz yi ángel yi nink tz'el k'ajab te'j tan tk'ol banl. Ncha'tz ja xchaj tib junt tir Ryos tetz le ama'l cwent Betel,§ nin ja jilontz tetz. 5 Yi bi' yi jun Ryosa'tz i'tz: Yi Ryos yi cya'l na xcyé' quen te'j. 6 Cha'stzun te axwok aj Israel, ba'n tcu'n yi nink cypakxijwok te'j i', chi banak Jacow. Ak'wok itib tan ixcone'n tetz nin tajwe'n yi jicyuch sban te itajtza'kl swutz i'. Ej nin tajwe'n yi ilen nin k'ukek ic'u'l te'j.

7 "Na axwok len aj lijens, axwok len subul nak chi quitane'n yi e' aj Canaán yi na xcon ma'lbil cya'n yi nk'e'tz tz'aknak cu'n, na yi itajbil i'tz tan poyse'n chiwutz yi e' lok'ol. 8 Ej nin na ital tic'u'l cuntu': O' ric jalu', ja jal jun c'olój kame'bi'l. Ej nin cya'l jun xcyek tan lajluchaxe'n yi ja jal kariquil tan poyse'n tu' chiwutz wunak, cxchijwok na ban. 9 Jetz yi itele'n tzaj Egipto yi in wetz in iRyosil, swale' nin tzun tzitetz: Jun cu'n yol cxnajank junt tir wa'n jak' tal mantial tu' chi iban yi itele'n tzaj jak ca'wl e' aj Egipto.

10 "Nin ja chixcon yi e' elsanl intzi' wa'n tan xtxole'n yi inchusu'n tzitetz. Nin ja inchaj mas xtxolbil scyetz chi tul wutzicy' tane'n. Ja chixcon yi e' elsanl intzi'a'tz wa'n tan make'n klo' iwutz. 11 Yi axwok itetz, at wi'nin iryosil le ama'l Galaad. Wi'nin na itak' itx'ixwatz yi tor scyetz, na na' cuntunin atit patbil itx'ixwatz. Na at jun c'olój patbil itx'ixwatz chi tane'n e'chk muluj c'ub yi at tulak e'chk cojbil."

12 Ulk tx'akx chic'u'lu' yi ja oc Kataj Ryos tan q'uicy'le'n yi k'ajtzun Jacow, yi tele'n ojk tan tpone'n le ama'l cwent Aram. Nin te yi at i' tul yi jun ama'la'tz ja oc tetz pstor cne'r, tan lok'che'n yi txkel. 13 Ncha'tz ulk tx'akx chic'u'lu' yi ja oc Kataj Ryos tan chiq'uicy'le'n yi e' xonl k'ajtzun Jacowa'tz, nin ja xcon jun elsanl stzi' i' tan chiq'uicy'le'n te yi ate' tzaj Egipto. Nin ja xcon yi jun elsanl stzi' a'tz tan cyelsene'l tzaj xchik'ab yi e' aj Egipto. Ej nin tan ite'n nin elsanl stzi' i'a'tz ocnak i' tan chiq'uicy'le'n te yi ate' tzaj le ama'l yi tz'inunin tu'. 14 Poro yi e' xonl Efraína'tz, yi e' aj Israel, ja cyak' wi'nin ch'on tetz talma' Kataj Ryos, nin ja cyak' bis o'kl tetz. Cha'stzun te tajwe'n tan chichojol tircu'n yi quil yi nchijuch swutz i'. Na e' te'n chichoje' yi cyajtza'kla'tz yi chin juntlen nin.

13

Yil chixit cunin yi e' aj Israel tan Ryos

1 Tenxchan yi na chijilon yi e' xonl Efraín xchixo'l cmon yi na bajij jun txumu'n, cyakil yi e' mas k'u'j Israel, ja quibit chiyol, na at chik'ej. Poro yi e' xonl Efraín ja chiquim tane'n

* 12:1 Yi jun cyek'ek'a'tz na bi'aj Siroco, i'tz jun cyek'ek' yi chin tz'a' nin, yi cho'n na saj le ama'l yi skej wutz, nin na chiyobtij wunak ta'n. Os 13:15. † 12:3 Gn 25:26. ‡ 12:3 Gn 32:24-26. § 12:4 Gn 28:10-22; 35:1-14.

jalu', nin ja el chik'e'j tan paj yi cyoque'n tan lok'e'n wutz yi jun ryos yi na bi'aj Baal. ² Ej nin ilen nin na chitzane't tan juchle'n quil, na na cho'c tan banle'n e'chk chiryosil yi sakal cu'n. Mbi cuntunin e'chk teblalil na chiban cu'n. Nin yi na bnix cya'n na cyal: "Kak'e' katx'ixwatz swutz karyosile'j," nin cyakil yi e' wunak na cho'c tan stz'uble'n yi e'chk teblal ne'x wacxa'tz tan chic'u'laje'n. ³ Cha'stzun te xchixitok yi e' aj Israel chi na ban sbak' jalchan yi tu na tzaj cuntu' yi na je'ul k'e'j. Nka xchixitok chi tane'n k'ab che'w yi jalcunin na xit yi na je'ul k'e'j. Nka chelpon xit chi na ban stz'isil triw yi na el chit tan cyek'ek'. Ej nin xchixitok chi na ban sib yi tu na tzaj cuntu' tul cyek'ek'.

⁴ Ej nin je na tal Kataj Ryose'j: "Yi in wetz in iRyosil jetz yi atix tzaj jak' ca'wl Egipto. Ntin cu'n in iRyosil, na ntin cu'n in, in colpinl itetz. ⁵ Ej nin no'cnakin tan iq'uicy'le'n te yi atix le ama'l yi tz'inunin tu', yi chin skej nin.

⁶ "Poro yi jale'n wi'nin icosech, yi qui nin ncxcye'wok tan bajse'n, ja tzun itocsaj itibtz nim tu itajtza'kl, nin ja ne'l te ic'u'l. ⁷ Cha'stzun te nocpon chi jun león tane'n yi na tzan tan ich'iwe'n xljaj be'. Ej nin nocpon chi jun leopardo yi nternin na wutz cyen tzite'j tan ibajse'n te yi na cxonwok tbe'. ⁸ Nocpon tan ibiyle'n cu'n chi na ban jun tij oso yi na tzan tan joyle'n yi tal ne'x tal yi ja tx'akxij. Nin nocpon tan katzle'n cu'n italma', nin cxbajkwok wa'n tane'n chi na ban jun león tan bajse'n yi xchib. Nocpon tan ikatzle'n cu'n chi na ban jun smaron txuc yi at we'j te'j. ⁹ Axwok aj Israel, nocpon tan ixite'n cu'n, nin cya'l jun xcyek tan inmakle'n. ¹⁰ ¿Na' tzun ate't yi e' ireyila'tz yi ilen nin ja cho'c tan iclaxe'n klo'? ¿Nin na' ate't yi e' wi'tz ajcaw yi ja ijakwok swetz? Cya'l jun at jalu'. ¹¹ Ja chi'ch inc'u'l tzite'j yi wak'ol ireyil. Nin na chi'che't inc'u'l yi cyele'n wa'n.

¹² "Tz'iba'nt cyakil yi itajtza'kl cachi' wa'n, nin tz'iba'nt cyakil itil wa'n. ¹³ Ni'cu'n axwok tu jun ni' yi ja opon tiempil tan tule'n itz'ok, poro qui na pujx ta'n yi mbi'tz tajwe'n tan bnol tan tule'n wuskil. ¹⁴ Qui't tzun no'ctz tan cyelse'n liwr tk'ab yi julil alma'. Nin quil no'ctz tan chicolpe'n tk'ab quimichil. Lo'k tz'ul xchamil yi quimichil. Lo'k tz'ul xchamil yi julil alma' tan chixite'n cu'n.* Juncu'n quil tz'elepon ink'ajab scye'j, nin quil tx'ixpuj yi wajtza'kla'tz. ¹⁵ Yi nink chiwutzin yi e' aj Israel chi na ban jun wi' buch, chucu'l tzun chicontr tan majle'n cyakil chime'bi'l, chi na ban yi jun cyek'ek' yi cho'n na saj tele'n tzi'n, tan stz'e'se'n cyakil yi a' yi na itz'ij le chitanum. Na chu'l chicontr tan majle'n len cyakil chime'bi'l yi wi'nin jamel. ¹⁶ Yi e' aj Samaria xchitije' q'uixc'uj, tan paj yi ja chipaj inca'wl yi in wetz, yi in chiRyosil. Cha'stzun te xchiquimok tan spar nin yi chinitxajil chijepon jo'li'n wutz c'ub, nin yi e' ch'on wi', katzij cu'n sbne' chic'u'l.

14

Yi toque'n Oseas tan chimoxe'n yi e' xonl Israel tan chixome'nt te'j Kataj Ryos

¹ "E'u' aj Israel, yi e'u' yi ja chibenu' tul il tan paj cyajtza'klu' cachi', chipakxoku' tan chixome'nu' te Kajcaw yi kaRyosil. ² Chipakxoku' swutz Kajcaw, nin ba'n lcyalu' tetz: 'Ta' cuyu' kapaj katx'ok'be'n, nink cujiju' yi kak'ajsbil yi na katzan jalu' tan toye'n teru'. ³ Na yi e' aj Asiria quil chixcye' tan kacolche'n. Ncha'tz quil kaclax mpe nink xcon chej ka'n, na quil ke'l liwr xchik'ab kacontr. Max c'u'lu' Ta', na qui't lkal ilu' karyosil tetz alchok e'chk takle'n yi banij cuntu' kak'un. Na ntin ilu' teru' na el k'ajabu' scye'j yi e' tal me'ba'.' Chumbalaj nin yi nink cyalu' yi jun yola'se'j."

Yi sukil Kataj Ryos jun ac'aj itz'ajbil scyetz cyakil yi e' xonl Israel

⁴ Ej nin je na tal Kataj Ryose'j: "Nocpon tan xtx'ixpe'n yi cyajtza'kl yi chin junt len nin. Nk'e'tz klo' tajwe'n, poro chimpek'okt scye'j. Na qui't chi'ch inc'u'l scye'j. ⁵ Swak'e' chibanl yi e' xonl Israel chi na ban k'ab che'w tan xtxa'xe'n e'chk balaj buch. Nin mben cyakan ttx'otx' tane'n. Quil chiyucan mu'x tal. Chocopon chi tane'n yi wutz Líbano. ⁶ Nchiben lo'on chitane'n yi e'chk k'ab wi' oliw yi chin yube'n nin. Nin mben lo'on

* 13:14 Is 25:8; Ez 37:12; 1Co 15:55.

chic'o'cal chi na ban yi xan tze' yi na jal Líbano. ⁷ Xchitz'ok junt tir yi e' xonl Israel, nin nocpon tan chiq'uicy'le'n. Xchich'uyok wa'n chi na ch'uy yi balaj triw. Sjalok chixu'mil chi na jal xu'mil yi balaj wutz uva. Nin sjalok chik'ej, chi yi k'ej yi ta'al uva yi na jal le ama'l cwent Líbano. ⁸ Ej nin scyale' yi e' xonl Efraín: Qui'ct chixac yi e'chk ryos yi banij cuntu' quitane'n sketz. Nin yi Kataj Ryos stale': Yi in wetz in yi jun yi na no'c tan chiq'uicy'le'n yi e' intanuma'tz, ej nin ni'cu'n wutane'n chi jun wi' tze' yi txa'x cuntunin xaktz. Nin cho'n sjalok yi e'chk takle'n yi tajwe'n scyetz swe'j," stzun Kataj bantz.

Wi'tzbilyol

⁹ Lo'k tz'el chitxum yi e' wunak yi tz'aknak cu'n cyajtza'kl te yi xtxolbila'se'j, yi e' wunak yi na chiq'uicy'lej quib tk'ab jun il yi at xchiwutz. Na chin jicyuch nin yi xchusu'n tu yi ca'wl Kataj yi at tul. Ej nin yi e' balajnak na chixom te'j. Poro yi e' mal nak, na chije' tzotp te ca'wl i'.

JOEL

Tx'olbil Xo'l Yi Liwre'j

Joel bi' yi yaj yi tz'ibanl tetz yi liwre'j. Qui na el katxum tetz na'j scyetz i', nka na' nsaje't, nka mbi tiempil yi stz'ibxij yi liwr ta'n. Ntin na tal yi i' yi cy'ajl Petuel.

Yi xe' yi chusu'n yi at tul yi jun liwre'j i'tz, yi at tulbil jun chin chicaws yi e' aj Israel tan paj yi qui na cyocsaj yol Ryos. Ncha'tz cyakil yi e' mas tnum yi qui na cyek xchi' Ryos tz'ak'lok cyetz chicaws. Nin yi jun tiempa'tz na bi'aj DÍA DEL SEÑOR le castiy. Ma le kayol na elepont yi k'ejlal yil ticy'saj Ryos c'u'l scye'j yi e' tetz contr.

Yi Weklil Yi Liwre'j

Yi bajx wekl (Cap. 1:1–2:11) na xchaj yi toque'n Joel tan c'ase'n cyajtza'kl tan chibansal quib tu Ryos.

Yi ca'b wekl (Cap. 2:12-27) na xchaj yi list Ryos tan cuyle'n chipaj yi nink chibansan quib tuch'.

Yi toxen wekl (Cap. 2:28–3:21) na xchaj yi e'chk techl yi sbajok yi ntaxk tz'ul yi k'ejlal yil ticy'saj Ryos c'u'l scye'j yi e' tetz contr, ej nin yi balaj tiemp yi na ch'iwan scyetz yi e' xonl Israel.

Yi lo'one'n yi e'chk ujul cyak'un sac'

¹ Je yi xtxolbile'j yi talnak Ryos chi tul wutzicy' tane'n tetz yi elsanl stzi' i' yi na bi'aj Joel, yi cy'ajl Petuel, tan talol scyetz yi e' xonl Israel.

² Axwok wi' banl wi', ncha'tz axwok yi atixwok bene'n tzi'n Judá, bitwok tzaj yi xtxolbile'j. Qui otoj na bajij yi xtxolbile'j yi na bajij tzixo'lwok jalu', mpe ik te yi tiemp yi ate' tzaj yi e' imam ite'.

³ Ej nin ba'n tzitxol yi e'chk takle'na'tz scyetz e' initxa', nin yi e' cyetz ba'n chitxol scyetz yi cyetz chinitxajil. Ma yi e' cyetz chinitxajil, ba'n chitxol scyetz yi e' mas chixonl yi xchitz'ok sbne' opon tunintz.

⁴ Ba'n tzitalwok yi xtxolbile'j: Cyakil yi kujul, ja tzaj cu'n cyak'un sac'.* Qui'c nin jun wi' nclax cyen, na junawes xomche' tan bajse'n, na yi na clax tk'ab jun, xomt tzaj junt tan bajse'n.

Yi mbi na xchaj yi sotzaj c'u'lal yi ncyak' yi e' sac'

⁵ Ma jalu' axwok yi na oc a' tiwi', elk iwatl, bisunwok nin ok'enwok, na mpe ik yi ta'al uva qui't ljal. Na tz'elepon majij tzitetz.

⁶ Na yi jun c'oloy sac'a'tz yi nchu'l pok' le itanum, chin cham nin e'. Ni'cu'n e' tu jun c'oloy sanlar yi nchu'l tan oyintzi' tzite'j. Chin xo'wbil nin e', na yi chitzi', ni'cu'n tu cye' balum† yi na xcy'e' tan woch'le'n cyakil e'chk takle'n.

⁷ Nin cyakil e'chk wi' uva yi awij ita'n, ja el cu'n cya'n swutz. Ncha'tz c'uplu'n cu'n ncyulej yi e'chk wi' ibx. Tircu'n yi jalc'oq'uul ja baj chibajsal, nin ja baj chitrimpul cyakil. Chin sakt nin mban cyen e'chk k'ab tze' cya'n, na ja baj yi jalc'oq'uul cya'n.

⁸ Axwok intanum, ok'enwok chi na ok' jun xun yi na quim yi trat te yi umewe'n tlen tu' ate't. Nin chi na oc yi be'ch tetz te yi jun xuna'tz yi na xchaj yi wi'nin na bisun, ya'stzun banwok itetz tan xchajle'n yi na cxbisun.

⁹ Ncha'tz chok'ok yi e' pale', na qui't tz'opon e'chk oy xe inca'l, na qui't jal wutz yi cojbil, nin qui't jal win tan itoyil swetz.

* 1:4 Dt 28:38; Jl 2:2-11; Am 4:9; 7:1. † 1:6 Ap 9:8.

- 10 Ncha'tz cyakil yi e'chk ama'l bene'n tzi'n Israel, sbisunk, na chin tz'inunin tu' sbne'. Qui'ct xtxa'xal yi e'chk cojbil, na yi triw yi awij ita'n, tircu'n ja el cu'n swutz. Ncha'tz yi uva, tircu'n ja skej, nin yi e'chk wi' oliw tircu'n ja chitz'umin.
- 11 Ncha'tz yi axwok yi na cxak'uj wi cojbil, bisunwok. Ok'enwok, na qui'ct cosech sbne'. Qui'ct cosech bene'n tzi'n Israel, na tircu'n ja lo'on. Qui'ct uva, qui'ct triw, nin qui'ct cebada sbne'.
- 12 Na tircu'n yi uva yi awij, ja skej. Nin ja lo'on cyakil e'chk ujul ibx̄. Ncha'tz yi granado, tu yi palmera, nin yi mansa'n tu e'chk mas jilwutz lo'baj yi at, tircu'n ja lo'on, nin cyakil wunak cwent Israel, na chibisunlen.†
- 13 Ncha'tz axwok pale' tu axwok yi na cxak'uj xe inca'l, bisunwok. Wekwok itib te e'chk be'chok yi na x̄chaj yi na cxbisun. Ok'enwok tan yi sotzaj c'u'lal, na qui't jal ixi'n triw tu win xe inca'l tan itoyil swetz.
- 14 Chakwoke' bin cyakil itanum, yi e' wi' banl wi', scyuch' cyakil wunak. Nin bixek jun k'ej ita'n tan muc'le'n we'j tan jakle'n cuybil ipaj. Xanswok yi jun k'ēja'tz, nin ba'n tzimol itib le ca'l Ryos. Nin cuk iwutz tetz.
- 15 Lastum axwok na txant tan tule'n yi k'ejlal yil tz'ul yi Kataj Ryos tan tak'le'n chicaws yi e' tetz contr. Chin xo'wbilt cunin sbne' na chin cham nin i', na na xcye' te cyakil.‡
- 16 Skawutz cu'n ja el majij kawa'. Nin skawutz cu'n ja tzaj yi tzatzi'n xe ca'l Kataj.
- 17 Nin cyakil yi ij yi cu'nak awij, qui't je'ul. Nin yi ixi'n triw ja wi't skej jak' tx'otx'. Chin bisbil nin e'chk c'ojaj tu e'chk cu'lbil ixi'n triw, na quil jal cosech.
- 18 Ncha'tz na chiḫch'in cyakil txuc tan we'j. Teḫ tunin cho'jkel yi tal prow wacḫ tan joyle'n chiwa', poro qui't jal cya'n. Ncha'tz yi e' cne'r wi'nin e' x̄chiquimok tan paj yi qui'c chiwa', na tircu'n yi ch'im ja wi't skej.
- 19 Poro yi ilu' teru' Wajcaw, cho'n na cu' inwutz teru', na ja tz'e' cyakil yi e'chk ama'l bene'n tzi'n tan k'ej. Ja tz'e' cyakil yi e'chk ama'l tetz pstorbil tu e'chk wi' tze' yi at bene'n tzi'n.
- 20 Ncha'tz cyakil e' smaron txuc na cu' chiwutz teru', na ja skej cyakil e'chk tzanla', nin ja skej cyakil yi ama'l tetz pstorbil yi at bene'n tzi'n.*

2

Yi xo'wbilil yi k'ej yil tz'oc Ryos tan chicawse'n cyakil nación

- 1 Ma jalu' axwok intanum, oken e'chk chun ita'n le wi'wtz Sión, yi wi'nin xanil. Oken e'chk tampur tu e'chk ma'cl ita'n, tan c'ase'n cyajtza'kl wunak, na txant tan tule'n yi jun k'ejlala'tz, yil tz'oc Kataj Ryos tan chicawse'n yi e' contr. Ej nin tan paj yi chin xo'wbil sbne', wi'nin x̄chilucne' cyakil wunak bene'n tzi'n wi munt.
- 2 I'tz jun k'ej yi chin tz'o'tz nin sbne'. I'tz jun k'ej yi chin muj nin sbne', na wi'nin sbak' sbne'. Na chu'l jun c'olaj sanlar yi chin cham nin e'. Yil chu'l, snojk cu'n cyakil yi cojbil cya'n. Cho'n cu'n sbne' chi na ban yi na je'ul yi k'ej tibaj cyakil yi e'chk ama'l, yi cheb cuntu' na xcye' tan lajluchaxe'n cyakil tan yi tetz pak'puchal. Yi jun xtxolbila'tz, qui otoj na bajij, nin sbne' opon tunintz, qui'c junt tir yi ya'tzk sbne'.
- 3 Yi jun c'olaj sanlara'tz, ni'cu'n e' tu k'ak' yi tircu'n na tz'e' ta'n. Na yi k'ak', ntaxk nin opon te'j jun takle'n, yi na tz'e' tan yi stz'a'l, nin yi na icy' paj, iḫnin na cyaj cyent yi xtxak'ak'il. Na yi ntaxk chu'l yi e' sanlara'tz, chumbalaj nin tane'n cyakil yi e'chk ama'l bene'n tzi'n, ni'cu'n chi tane'n yi ama'l Edén. Poro yil chicy' yi e' sanlara'tz nskén xit tircu'n. Chin tz'inunin tunin sbne' cyen cyakil yi ama'l cya'n. Qui'c nin jun yi nink clax cyen x̄chik'ab.
- 4 Ni'cu'n e' tu chej yil chisaj nil skibaj, nin wi'nin cho'jkel chi quitane'n e' chej tetz oyintzi'.

† 1:12 Os 4:3; Am 4:6-9. § 1:15 Is 13:6; Ez 30:2-3; Sof 1:14-18. * 1:20 Am 7:4-5.

- ⁵ Nin x̄chijincank chi na jincan jun care't tetz oyintzi', nka chi na jamcan yi k'ak' yi na oc k'a'kl jun c'olój xak xtze'. Ya'stzun x̄chibne' cyetz tan yak'pe'n cyakil e'chk ju'wtz. Na e' cu'n jun c'olój sanlar yi chin cham nin e', nin yi list quitane'n tan oyintzi'.*
- ⁶ Cyakil wunak x̄chilucnek tan xo'w x̄chiwutz. X̄chislak'laxk tan xo'w.
- ⁷ Na yi e' sanlara'tz, chin cham nin e' sbne' tan oyintzi'. Nin wi'nin na x̄cho'jkelk, nin ba'n na chijepon wi'ak e'chk tapij. Sbejnin na chiben tan oyintzi' na qui na chixob tetz alchok.
- ⁸ Junit x̄chibne' tircu'n. Quil chipit quib squibil quib, ma na cy'a'n len chibe' cya'n. Yil tz'oc c'oxle'n e'chk flech scye'j, quil chixob nin quil che'l xit, ma na sbejnin lchiben tan oyintzi'.
- ⁹ Chin list nin e' sbne' tan cambaje'n e'chk tnum, na chocopon pok' tul. Nin chijepon tibaj e'chk tapij. Nin x̄chixonk wi'ak ca'l, nin chocpon tulak, na cho'n chocpon tulak e'chk wentanu' chi na ban jun alk'om.

Yil tz'ul Kajcaw tan oyintzi' scye'j yi e' tetz contra'tz

- ¹⁰ Poro yil tz'ul tzaj Kajcaw, syucank cyakil yi tcyaj tu yi wuxtx'otx' ta'n. Tz'ocpon muj swutz yi k'ej tu yi xaw, nin qui't chitxekun yi tx'uml.†
- ¹¹ Sbajxok Kajcaw x̄chiwutz yi e' tetz sanlar yil tz'ul tzaj. Chin wi' nin i' sbne' tan cawu'n, na yi wi' i' tan yol, icy'nakte'n cu'n sbne' swutz jun chin k'ancyok. Inti yi e' tetz sanlara'tz yi na chitzan tan banle'n tane'n yi tetz ca'wl, qui ajlbe'n cyetz. Chin xo'w bil nin sbne' yi jun k'eja'tz yil tz'ul tzaj Kajcaw tan tak'le'n chicaws yi e' tetz contr. Chin xo'w bil nin sbne'. Nin cya'l nin jun nink xcy'e' tan muc'le'n yi jun k'eja'tz.‡

Yil tz'oc Kajcaw tan chimoxe'n wunak tan je'n chitx'ixpul yi cyajtza'kl

- ¹² Poro je yol Kajcawe'j, te yi ntaxk ul yi jun tiempa'tz: “Tajwe'n cxu'ltwok tzinwutz. Tajwe'n tzibansaj itib swuch' tetz cu'n italma'. Tajwe'n tzimuc'wok we'j tan x̄chajle'n yi jun cu'n na cxbisunwok tan itil, na tajwe'n cxbisunwok ta'n, nin tajwe'n yil cxok'wok tan jakle'n cuybil ipaj swetz,”§ stzun Kajcaw yi kaRyosil.
- ¹³ Mas balaj yi jun cu'n kabisunk tan kil swutz yi nink ko'c tan rit'e'n tu' be'ch ketz. Ba'nt cu'n yi nink katx'ixpuj yi kajtza'kl tan koque'n junt tir jak' ca'wl yi kaRyosil. Na at wi'nin banl talma' i', nin na el k'ajab i' ske'j. At pasens i' tan cuyle'n kapaj na at wi'nin lok' ib tuch'.* List atite't i' tan cuyle'n kapaj tan qui katijol kacaws.
- ¹⁴ Na kol katx'ixpuj yi kajtza'kl, qui cunin batz qui't ltak' kacaws, ma na i yi banl talma' i' stk'e' sketz. Nin stk'e' i' yi e'chk ujul tu win sketz, bantz koyil tetz, na i' yi kaRyosil.
- ¹⁵ Oken bin yi chun ita'n wi'wtz Sión. Nin molwoke' cyakil katanum tan jun txumu'n yi wi'nin eka'n ta'n. Nin bixek jun k'ej ita'n tan muc'le'n we'j tan jakle'n cuybil ipaj tetz kaRyosil.
- ¹⁶ Molwoke' yi e' tanum Ryos, bantz chixansal quib. Ba'n che' imolwok yi e' tijlc'u'lal, scyuch' yi e' nitxa', mpe ik yi e' tal ni' yi na chitxutxune't. Nin ncha'tz yi e' yi watok cunin chume', tajwe'n tan cyule'n len.
- ¹⁷ Ncha'tz e'u' pale', nin yi e'u' yi na chak'uju' te tak'un Kajcaw, chok'oku' swutz Ryos. Chok'oku' le ama'l yi at xo'l yi puertil yi ca'l Ryos tu yi patbil tx'ixwatz. Nin ba'n cyalu' tetz Kajcaw:
 “Ta', cuyu' kapaj yi o' tanumu'. Quil tak'u' ama'l tan cyoque'n yi e' kacontr tan xcy'akli'n ske'j. Quil tak'u' ama'l tan koque'n jak' chica'wl, na ko quil tz'ocu' tan kuch'eye'n, scyale' yi e' awer naka'tz: ‘La'k tzun x̄chamil yi cyetz chiRyosil,’ che'ch sbne'.”†

Yil tz'el k'ajab Ryos te yi tetz tanum

* 2:5 Ap 9:7-9. † 2:10 Am 8:9; Ap 8:12. ‡ 2:11 Ap 6:17. § 2:12 Dt 4:29; Jer 29:13. * 2:13 Ex 34:6; Neh 9:17; Sal 86:15. † 2:17 Sal 79:10.

- 18 Poro kol chijaku' cuybil chipaju' tetz Ryos, tz'ok'ok tzun c'u'l te yi tetz tanum. Nin tz'elpon k'ajab i' scye'ju'. Nin je tzun stale'tze'j:
- 19 “Ma jalu' swak'e' junt tir imbanl tzitibaj. Swak'e' triw tetz iwa'. Swak'e' win tetz itc'a'. Nin swak'e' aceit tztetz tan xcone'n tetz icumir. Swak'e' cyakil yi tajwe'n tztetz. Nin quil wak' ama'l scyetz yi e' awer nak tan chitze'ene'n tzite'j.
- 20 Ncha'tz chelpon inlajul yi e' icontr, yi e' sac' tane'n, yi cho'n nchisaj je'n tzi'n. Cho'n nchiben inlajul le e'chk ama'l yi tz'inunin tu'. Cyakil yi e' yi bajxche' xchiwutz yi e' mas, nchiben impitol xe C'a' Mar tan chibek'xe'n. Ma yi e' yi xomche't tzaj, cho'n xchiben wa'n xe yi mar Mediterráneo, bantz chiquime'n. Sk'ayok, nin xewank yi chiwankil. Ya'stzun sbajok scye'j, na wi'nin e'chk takle'n yi chin juntlen nin mbaj chibnol,” stzun Kajcaw sbne'.
- 21 Stzatzink junt tir yi e'chk ama'l bene'n tzi'n wi munt. Nin qui't tajwe'n tan kaxobe'n te yi mbi sbajok, na sbnixok wi'nin e'chk takle'n balaj tan Kajcaw.
- 22 Ncha'tz yi e' smaron txuc yi ate' xo'l xtze', qui't chibisun nin quil chixob, na xtxa'xank junt tir yi e'chk ama'l bene'n tzi'n. Sjalok junt tir wutz cyakil jilwutz lo'baj. Sjalok wi'nin wutz ibx. Nin qui'c nin caril uva sbne'.
- 23 Ncha'tz axwok yi najlquix wi'wtz Sión, cxtzatzinkwok te Kajcaw yi kaRyosil, na stk'e' i' a'bal tztetz yil tz'opon yi tiempil, na stk'e' i' yi bajx a'bal yi na oc e'chk ij ttx'otx'. Ej nin ncha'tz stk'e' i' yi a'bal yi tajwe'n jalen yil je' e'chk cosech, chi yi ntulej i' sajle'n.
- 24 Snojk junt tir e'chk c'ojaj tan triw, na sjalok balaj cosech. Ncha'tz sjalok wi'nin uva tan banle'n win. Ncha'tz sjalok wi'nin aceit tetz cumir.
- 25 Ej nin stale' Kajcaw sketz: “Tzinxe'lse' cyakil yi mmitz'ak wok sajle'n tunintz te yi tiemp yi ncho'c yi e' sac' tan bajse'n icosech. Na in nchichakon nin yi e' sac'a'tz.
- 26 Poro yi jalu', qui't lbajij yi xtxolbila'tz na sjalok iwa'. Xwankwok jalen yil noj ic'u'l. Ej nin cxocpon tan tak'le'n ink'ej yi in yi in itajcawil nin iRyosil, na sbnixok wi'nin e'chk takle'n balaj tu e'chk milawr wa'n tzixo'lwok. Nin qui't wak' ama'l tan tele'n ik'ej yi axwok intanum.
- 27 Cha'stzun te axwok xonl Israel, tajwe'n tz'el itxum tetz, nin tajwe'n tztocsaj yi xomchin tzite'j. Na ntin cu'n in, in iTaj. Qui'c junt yi nink tz'oc tetz iRyosil. Nin qui't lwak' ama'l tan tele'n ik'ej, yi axwok itetz yi axwok intanum.†

Yil tz'ul yi espíritu tetz Kataj Ryos

- 28 “Yil wi't bajij yi e'chk xtxolbila'tz swak'e' yi inespíritu tztetz icyakil cu'n.§ Ej nin chocopon initxa' tan xtx'olche'n xo'l yi wetz wajbil. Nin yi e' tijlc'u'lal xchiwutzicy'aj e'chk balaj wutzicy'. Ncha'tz yi e' xicy tz'ocopon xchajol tib e'chk balaj takle'n xchiwutz tul wutzicy' tane'n.
- 29 Nin ncha'tz swak'e' yi inespíritu squibaj yi e' imos yaj tu xna'n, nin xchitxole' yi wetz wajbil. Ya'stzun tzimbne' tzite'j te yi jun tiempa'tz.
- 30 Ej nin ncha'tz, tzinchaje' e'chk lmak techl tzi'n tcyaj'. Nin sjalok chich' tu k'ak' nin e'chk sib yi icunin chin sbak' tane'n bene'n tzi'n wuxtx'otx'.
- 31 Chin tz'o'tz nin sbne' wutz yi k'ej, ma yi xaw chin chich'* nin sbne' yubil yintaxk ul yi jun k'ejlala'tz yi chin xo'wbil nin,” stzun Kataj Ryos.
- 32 Poro cyakil yi e' yil cu' chitzi' tan na'wse'n bi' Kajcaw, xchiclxok cyera'tz tk'ab yi quimichil.† Na cho'n sjalok claxe'n wi'wtz Sión, le tnum Jerusalén, chi alijt cyen tan Kajcaw. Na cyakil yi e' yi bixba'n che' tan chiclxaxe'n cyen,‡ xchiclxok nin cyera'tz tan Kajcaw.

‡ 2:27 Is 42:8; 45:5-6, 18; Ez 36:11. § 2:28 Hch 2:17-21. * 2:31 Mt 24:29; Mc 13:24-25; Lc 21:25; Ap 6:12-13.
 † 2:32 Ro 10:13. ‡ 2:32 “Cyen” en la Versión 60 na tal “remanente” ya'stzun yi e' yil chiclxok cyen yil xchaj tib yi xchi'chbe'n c'u'l Ryos yil tzaj wi' yi tiemp tetz q'uixc'uj.

3

Yil tz'oc Ryos tan chicawse'n cyakil nación

- ¹ Je sbajok yil tz'ucu'l yi jun tiempa'tz, chij Kajcaw: “Sjalok junt tir chibanl yi e' aj Judá wak'un, tu yi tnum Jerusalén.
- ² Ej nin chicupon injutz'il cyakil nación le yi ama'l cwent Israel, le jun joco'j yi na bi'aj Josafat. Nin cho'n nocopontz tan xtisya'i'n scye'j tan tak'le'n chicaws, tan paj yi e'chk takle'n cachi' yi mbaj chibnol scye'j yi e' wetz intanum yi e' xonl Israel. Na ja baj el chilajul yi e' intanuma'tz swutz chi'ama'l. Nin ja cho'c tan jatxle'n cu'n xchiwutz.
- ³ Yi cyoque'n tan chijatxle'n yi e' intanum xchiwutz, suerti'n cu'n e' ban scye'j. Nin ja baj chic'ayil yi e' xicy nin yi e' xun scyetz awer nak. Ma yi pwok yi nchicambaj scye'j, ja baj chisotzal tan xc'ala'i'n tu xna'ni'n.
- ⁴ “Ma jalu' axwok aj Tiro, tu aj Sidón,* nin axwok filistey† ¿mbi na itajwok jalu'? ¿Na pe' itajwok xoyintzin swe'j? ¿Na pe' itaj tziticy'saj ic'u'l swe'j? Ba'n bina'tz, na ncha'tz in na waj yil wak' icaws. ⁵ Na ja baj italk'al yi insakal tu in oro, nin cyakil yi inme'bi'l yi colij wak'un, ja ben itcy'al nin ja opon ita'n le ca'lil yi itetz iryosil. ⁶ Ja chiben itcy'al yi e' intanum yi e' aj Jerusalén tu yi e' aj Judá. Ja chiben itcy'al joylaj, nin ja chiben c'a'y scyetz yi e' griego tan cyoque'n tetz chi'esclaw. ⁷ Poro nocopon tan quich'eye'n yi e' wetz intanum, na chelu'l incy'al jak' chica'wl yi e' awer nak kale e' benakit ic'ayil. Ma axwok itetz ax te'n wok tzitije' yi q'uixc'uj yi nchitij yi e' wetz intanum. ⁸ Na che' inc'aye' yi e' inixajil scyetz yi e' aj Judá, nin yi e' aj Judá, mben chic'ayil yi e' inixajila'tz scyetz yi e' aj Sabeo yi najlche' joylaj. Juncu'n sbajok yi xtxolbila'tz, na in na chintzan tan talche'n,” stzun Kajcaw.
- ⁹ “Poro ncha'tz alwok yi xtxolbile'j scyetz yi e'chk mas nación. Banwok list itib tan oyintzi'. Xanswok yi jun oyintzi'a'tz tan tak'le'n k'ej yi iryosil. Txocwok yi e' sanlar yi chin cham nin e' tan oyintzi'. Chisajken yi e' yi qui na chixob tan oyintzi'.
- ¹⁰ Banwok ima'cl tetz oyintzi' te yi itasaron, ma yi ijos oken tetz spar.‡ Nin yi e' yi qui'c chiwalor tan oyintzi', ba'n lcyocsaj quib tetz cham.
- ¹¹ Cyakil axwok nación yi najlquixwok naka'j, ba'n cxu'lwok lajke'l. Ba'n tzimolsaj itib tan isaje'n tan oyintzi', na kabane' tane'n itil. Mpe ik yi e' yi qui'c chiwalor tan oyintzi', ba'n lcyocsaj quib tetz wi'tz aj oyintzinl.
- ¹² Or bin itetz yi axwok nación. Ba'n cxu'lwok tzone'j le joco'j yi na bi'aj Josafat, na ya'stzun yi ama'l kale chinc'olewe't tan pujle'n xtisya' scye'j cyakil yi e' nación.
- ¹³ “Ma jalu', axwok inchakum, or ik'ab tan ak'un te yi jos na ja wi't k'anax yi cosech tetz uva.§ Catzamwok tan yak'pe'n yi uvaja'tz. Na na waj yil noj yi e'chk cu'lbil ta'al uva, nin na waj yil tz'el pul tibaj yi cu'lbila'tz na chin mal nin e'.*
- ¹⁴ Xchijalok jun c'olaj wunak le yi jun joco'ja'tz yi na bi'aj Josafat, le ama'l kalel bixewe't yi chicaws wunak. Na txant tan tule'n yi k'ejlal yil tz'ul tzaj Kajcaw tan tak'le'n chicaws yi tetz contr le jun ama'la'tz.
- ¹⁵ Ma yi k'ej tu yi xaw tz'ocpon muj swutz, ma yi e'chk tx'uml qui't chitxekun. Ya'stzun sbajok yi ntaxk ul yi jun k'eja'tz.”

Yil che'l liwr yi e' aj Judá

- ¹⁶ Xch'ink tzaj Kajcaw le tnum Sión.† Chin wi' nin i' sbne' chi na ban jun león yi na xch'in tan we'j. Xchilucnek tzun cyakil yi e' yi ate' tcyaj tu yi e' yi ate' wuxtx'otx', na tz'ocpon i' tan chicolche'n yi e' tetz tanum. Nin tz'ocpon i' chi jun chin colbil ibaj scyetz yi e' xonl Israel.

* **3:4** Is 23:1-18; Ez 26—28; Am 1:9-10; Zac 9:1-4; Mt 11:21-22; Lc 10:13-14. † **3:4** Is 14:29-31; Jer 47; Ez 25:15-17; Am 1:6-8; Sof 2:4-7; Zac 9:5-7. ‡ **3:10** Is 2:4; Miq 4:3. § **3:13** Ap 14:14-16. * **3:13** Is 63:3; Lm 1:15; Ap 14:19-20; 19:15. † **3:16** Jer 25:30; Am 1:2.

17 “Tz'elepon tzun itxum tetz yi in Jehová yi iRyosil, nin yi cho'n najlchin wi Sión, yi wi'wtz yi chin xan nin. Tzinxanse' yi tnuma'tz yi ncha'tz na bi'aj Jerusalén. Nin qui't wak' ama'l scyetz awer nak tan chixcyewe'n te'j,” stzun Ryos.

18 I tzun sbajok te yi jun tiempa'tz. Sjalokt wi'nin wi' uva lakak ju'wtz, nin qui'c caril lech sbne'. Nin cyakil yi e'chk be' a' yi at Judá snojk junt tir tan a'.

Ej nin stz'itz'ok jun a' tzak' yi ca'l Kajcaw, yi xcyek tan sijle'n yi xk'ajlaj cwent Sitim.‡

19 Xitok yi tnum Egipto, nin tz'ocopon yi ama'l Edom tetz skajwutz, yi chin tz'inunin tu'. Ya'stzun sbajok scye'j, na ocnake' tan chibuchle'n yi e' xonl Judá, nin ja chiquim wi'nin tal prow cya'n yi qui'c quil.§

20-21 “Wicy'se' inc'u'l scye'j cyakil yi e' yi ocnake' tan chibiyle'n yi e' intanum, nin quil tzincuy chipaj yi e' juchul ila'tz. Poro xchinajank yi intanum tul yi ama'l cwent Judá tu Jerusalén tetz ben k'ej ben sak. Nin yi in wetz yi in Jehová, xchinnajank xchixo'l wi'wtz Sión.

Ej nin jun cu'n sbajok yi xtxolbile'j, na in na chintzan tan talche'n,” stzun Kajcaw bantz.

---

‡ 3:18 Ez 47:1-12. § 3:19 Abd 10.

AMÓS

Tx'olbil Xo'l Yi Liwre'j

Yi Amós cho'n titz'e'n le jun tal ne'x̄ aldey cwent Judá yi na bi'aj Tecoa. Yi tak'un i' i'tz tan chich'uyse'n awun, poro ja xcon i' tan Kataj tetz elsanl stzi' x̄chixo'l yi e' aj Israel. Nin tul yi tiempa'tz, yi e' aj Israel, i'tz jun chin lmak tnum yi at k'ej, poro ntin e'chk yab ajtza'kl at-tz x̄chixo'l, na qui na chixom te yi ca'wl Kataj. Ja chiban chimunl swutz Ryos tane'n, poro yuju'n tib tu chicstumbr yi e' awer nak, nin ntin subul naki'n cyak'un. Yi e' ric wi'nin jale'n chime'bi'l tan tu' yi na cho'c tan chisuble'n wunak, ma yi e' sloj wunak ntin me'ba'il ate' cu'nt.

Yi Weklil Yi Liwre'j

Yi bajx wekl (Cap. 1:1–2:5) na x̄chaj yi mbi sbajok scye'j yi e'chk tnum yi ate' naka'jil Israel.

Yi ca'p wekl (Cap. 2:6–6:14) na x̄chaj cobox txolbil tetz Amós chi tul wutzicy' tane'n.

Yi tox'e'n wekl (Cap. 7–9) na x̄chaj yi banl talma' Ryos tu yi tetz derech yi at tan chicawse'n yi e' nación. Nin wi'tzibil tlen na lajluchax skawutz yi mero xe' yi chusu'n, i'tz, yi tzantzaj chocopon yi e' xonl Israel yi x̄chicloxok cyen tetz jun balaj nación yi qui'c bis o'kl sbajok tul.

Yi chicaws yi e'chk tnum yi ate' naka'jil Israel

¹ I bin jalu', je yi txolbile'j yi cyajnak cyen tlol Kataj Ryos tetz Amós, jun pstor awun yi cho'n najlij le tal ne'x̄ aldey Tecoa, cwent Judá. Ej nin i'tz yi mbi cu'n sbajok te yi tnum Israel. Yi stziblale'j ja tbit Amós tetz Ryos cob yob te ntaxk icy' yi coblay nob, yi at tzaj yi rey Uzías* tan cawu'n cwent Judá, nin te ite'n nin tiempa'tz yi na cawun tzaj yi rey Jeroboam† yi cy'ajl Joás cwent Israel.

Yi Ryos yi na xcy'e' tan xite'n yi e'chk takle'n

² Je yi stziblale'j: Yi na x̄ch'in tzaj Kataj Ryos wi yi ju'wtz Sión yi at Jerusalén,‡ ni'cu'n na ban wi' i' tu jun k'ancyok yi na cu'. Na sk'ej cyakil chiwa' yi awun, nin ncha'tz yi e'chk luwar yi at wi ju'wtz Carmelo yi chin txa'x nin, na skej ta'n.

³ Je yol Kataje'j: “Yi e' aj Damasco§ ja chijuchlen quil tzinwutz yi chin junt len nin. Cha'stzun te ilen nin x̄che' incawse', na ni'cu'ntz chi puch'ij cunink ncyulej yi e' aj Galaad tan e'chk chima'cl yi ch'ich' cu'n yi na xcon tan bujle'n triw.

⁴ Cha'stzun te tz'ocpon int'inol k'a'kl* te balaj ca'l yi rey Hazael, nin ite'n nin k'ak'a'tz stz'e'sank yi e'chk ca'l yi nim wutz tkan cwent yi rey Ben-hadad, yi na xcon tan chicolol quib x̄chik'ab chicontr.

⁵ Kopon ink'uchil yi e'chk puertil yi tnum Damasco, nin squimok yi jun wa'n yi na cawun cwent Bicát-avén, ncha'tz yi jun yi na cawun cwent Bet-edén. Ma yi e' aj Asiria nchiben ticy'le'n pres le tnum Quir.” Yi txolbila'tz i'tz yol Kataj Ryos.

⁶ Je yol Kataje'j: “Yi e' aj Gaza ja chijuchlen quil tzinwutz yi chin junt len nin, cha'stzun te ilen nin x̄che' incawse'. Na tircunin wunakil jun tnum ja ben quicy'al pres cyak'un tan chic'aye'n scyetz yi e' aj Edom tetz chi-esclaw.

⁷ Cha'stzun te tz'ocpon k'a'kl tircu'n e'chk tapij wa'n yi at solte'j yi tnum Gaza, nin ite'n nin yi k'ak'a'tz xcyek tan xite'n cu'n e'chk balaj chica'l yi e' wi'tz ajcaw.

* **1:1** 2R 15:1-7; 2Cr 26:1-23. † **1:1** 2R 14:23-29. ‡ **1:2** Jer 25:30; Jl 3:16. § **1:3** Is 17:1-3; Jer 49:23-27; Zac 9:1.

* **1:4** Yi na xcon yi yol k'ak' tan Amós na jop jun oyintzi', guerra. Na yi na chicambaj yi e' sanlar jun tnum ilen nin ja oc k'a'kl cya'n. Poro i'tz Ryos txumul tetz chicaws. Am 1:7, 10, 12; 2:2, 5; 5:6; 7:4.

- 8 Ncha'tz tz'elpon cu'n swutz wa'n yi jun yi na cawun Asdod, tu yi jun yi na cawun Ascalón. ¡Cyakil yi inchamil xconk wa'n tan oyintzi' scye'j yi e' aj Ecrón, nin qui'c nin jun filistey tz'elpon liwr swutz yi quimichil!” Yi xtxolbila'tz i'tz yol Kataj Ryos.
- 9 Ej nin je yol Kataje'j: “Yi e' aj Tiro ja chijuchlen quil tzinwutz yi chin junt len nin, cha'stzun te ilen nin xche' incawse'. Na tircunin wunakil jun tnum ja ben cya'n pres jak' chica'wl yi e' aj Edom, wech na bixba'nt jun trat cya'n scyuch', poro ja chiben cya'n pres jak' chica'wl junt tx'akajt.
- 10 Cha'stzun te tz'ocpon k'a'kl tircu'n e'chk tapij wa'n yi at solte'j yi tnum Tiro, nin ite'n nin yi k'ak'a'tz xcyek tan xite'n cu'n e'chk balaj chica'l yi e' wi'tz ajcaw.”
- 11 Je yol Kataje'j: “Yi e' aj Edom ja chijuchlen quil tzinwutz yi chin junt len nin. Cha'stzun te ilenin xche' incawse' tan paj yi qui'c nin me'l chik'ajab scye'j yi e' xonl Israel yi cyoque'n tan chibiyle'n cu'n tan spar, wech na junit chimam chite'.† Qui nin cutzaj chitxumu'n ma na wi'nin chi'che'n chic'u'l bantz scye'j yi e' chixonla'tz, nin yi xchi'chbe'n chic'u'la'tz chin xo'wbil nin ban, na qui'c nin makbil tetz.
- 12 Cha'stzun te tz'ocpon k'a'kl tircu'n yi ama'l wa'n yi at cwent yi tnum Temán, nin ite'n nin yi k'ak'a'tz xcyek tan xite'n cu'n e'chk chica'l yi e' wi'tz bajxom le chitnumil Bosra.”
- 13 Ncha'tz, je yol Kataje'j: “Yi e' aj Amón ja chijuchlen quil tzinwutz yi chin junt len nin, cha'stzun te quil tz'icy' impaj tan tak'le'n chicaws. Na tan tu' xch'uysen tu' yi ama'lil yi chitanum, ja cho'c tan majle'n e'chk ama'l cwent Galaad nin nicy't nin yi e' ch'on wi' ja jakxij chic'u'l cya'n tan spar.
- 14 Cha'stzun te tz'ocpon k'a'kl tircu'n e'chk tapij wa'n yi at solte'j yi tnum Rabá, nin ite'n nin yi k'ak'a'tz xcyek tan xite'n cu'n e'chk balaj chica'l yi e' wi'tz ajcaw. Sjalok jun chin wutzile'n oyintzi' nin wi'nin xchi'ch'ink yi e' sanlar yil cho'c nil tan xite'n cu'n yi tnum chi na ban jun chin salchcam.
- 15 Chelpon laju'n chireyil scyuch' e'chk chibajxom tul yi cyetz chitanum.”

2

- 1 Nin je junt yol Kataje'j: “Yi e' aj Moab ja chijuchlen quil tzinwutz yi chin juntlen nin, cha'stzun te ilenin xche' incawse'. Na nin e' oc tan pate'n cu'n yi bakil yi k'ajtzun rey cwent Edom, wech na nskan wi't mukxij, poro jalt stza'jil cyaj cyentz cya'n.
- 2 Cha'stzun te tz'ocpon k'a'kl tircu'n yi chica'l yi e' wi'tz ajcaw yi at le tnum Moab, nin ite'n nin yi k'ak'a'tz xcyek tan xite'n cu'n e'chk ca'l yi nim wutz tkan kale na chicolwit quib yi e' sanlar tan oyintzi' le chumam chitnumil Queriot. Na sjalok jun chin wutzile'n oyintzi' nin wi'nin xchi'ch'ink yi e' sanlar nin copon e'chk chun yil cho'c nil tan chibiyle'n cu'n yi e' aj Moab.
- 3 ¡Copon imbiyol yi rey scyuch' cyakil yi e' wi'tz ajcaw!” Yi xtxolbila'tz jun cu'n sbajok na i'tz yol Kataj Ryos.
- 4 Ej, nin je yol Kataje'j: “Yi e' aj Judá ja chijuchlen quil tzinwutz yi chin junt len nin, cha'stzun te ilenin xche' incawse'. Na qui'c xac inchusu'n ban xchiwutz nin qui'c nin e' oc c'ulutxum jak' inca'wl. Ma na nin e' oc tan c'u'laje'n yi chiriyosil yi chitaj chitxu' yi banij cuntu' tane'n.*
- 5 Cha'stzun te tz'ocpon k'a'kl tircu'n yi ama'l wa'n cwent Judá, nin ite'n nin yi k'ak'a'tz xcyek tan xite'n cu'n yi e'chk balaj chica'l yi e' rey scyuch' yi e' wi'tz ajcaw cwent Jerusalén.”

Yi chicaws yi e' xonl Israel

† 1:11 Yi e' aj Edom e' xonl Esaú. Nin yi Esaú tu Jacow i'tz quitz'un quitzicy quib. Gn 36:1-19. * 2:4 Yi yol “mentiras” le versión 60, na elepont “ídolos” le versión popular. Cha'stzun te ja xcon yi mero xtxolbil ka'n yi i'tz “ídolos”, chiriyosil yi banij cuntu' tane'n.

- ⁶ Ej, nin je yol Kataje'j: “Yi axwok xonl Israel ja ijuchlen wi'nin itil tzinwutz yi chin junt len nin, cha'stzun te ilenin xincawse'. Na ja cwo'cwok tan chic'aye'n yi e' yi qui'c jun takle'n ploj nchiban, tan tu' yi qui nin nchixcye' tan xchojle'n yi mu'x tal chitx'ok'be'n tzitetz. Na ja ben ic'ayil yi e' tal prow me'ba' tan icambal tu' jamel jun lmuj suquij wutz yi qui nin nchixcye' yi e' tal me'ba'a'tz tan xchojle'n tzitetz.
- ⁷ Nin na cwo'cwok tan xile'n cye'j nin tan chibuchle'n yi e' me'ba' txil. Ej nin at axwok tu icy'ajl yi ite'n nin xun na iwitbej itib tuch'. Nin tan yi jun ajtza'kla'tz na el k'e'j imbi' ita'n yi wi'nin xanil.
- ⁸ Ncha'tz na cxbenak tulak e'chk tyoxil iryosil, nin na cxcoye' cu'n tibaj e'chk be'chok yi at cyen tik'ab, yi i'tz prentil tu' xtx'ok'be'n jun tal prow wunak. Ej nin na ilok' xc'ala' tan e'chk mult yi qui'c xe' yi na icambaj scye'j tal prow wunak, nin na bajtz ita'n lakak wa'a'n tan tak'le'n k'e'j e'chk iryosil.
- ⁹ Wech in no'cnak tan chibiyle'n cu'n yi e' amorreo xchiwutz yi e' imam ite', nin ja che'l cu'n tircu'n wa'n swutz, yi e'a'tz yi chin wutz quikan nin, yi chin cham nin e' chi tane'n jun wi' bakch yi nim benak ta'kl ttx'otx'.
- ¹⁰ Ncha'tz in e' elsan tzaj yi e' imam ite' jak' chica'wl yi e' aj Egipto, nin ja no'c tan chiq'uicy'le'n tetz ca'wunak yob tul yi ama'l tz'inunin tu', jalen yi je'n pone'n yi tiempil tan wak'ol yi chi'ama'l yi e' amorreo-a'tz scyetz.
- ¹¹ Axwok jun c'olaj xonl Israel, qui't pe' na ul tx'akx tic'u'l yi xtxolbile'j, yi ja chibixe' cobox icy'ajl wa'n tan chixcone'n tetz elsanl intzi'. Nin ncha'tz ja chibixe' cobox wa'n tan chixcone'n tetz nazareo.”† Yi xtxolbila'tz i'tz yol Kataj Ryos.
- ¹² “Poro yi ax itetz, ja cwo'cwok tan banle'n puers scyetz yi e' nazareo tan baje'n win cya'n, nka tan baje'n xc'ala' cya'n. Nin qui nin mmitak' ama'l scyetz yi e' elsanl intzi' tan chitxolil yi wetz wajbil tzitetz.
- ¹³ Ma jalu' bin, nocpon tan iyak'pe'n cunin chi na xcy'e' jun care't yi nojnak cu'n tan ix'i'n tan puch'le'n cu'n e'chk c'ub kale na icy' cu'nt.
- ¹⁴ Qui'c na ban kol cxe'lwok ojkuj, na quil clax jun tzitetz. Yi e' yi chin cham nin e', qui'ct chiwalor sbne'. Nin quil chiclax yi e' yi qui na chixob tetz jun.
- ¹⁵ Yi e' aj c'oxonl flech, chelpon ojkuj poro quil chiclax. Ncha'tz yi e' yi na'wnake't tan ojke'l quil chiclax, scyuch' yi e' yil che'l ojkuj te'j chej quil chiclax.
- ¹⁶ Yil tz'ul yi jun k'ejlala'tz chelpon ojk yi e' sanlar tan colo'n ib, nicy't nin yi e' yi chin cham nin e' tz'elpon cyen chic'oxol yi e'chk chima'cl, tan bi'l colo'n ib.” Yi xtxolbila'tz jun cu'n sbajok na i'tz yol Kataj Ryos.

3

Yi munl jun elsanl stzi' Ryos yi tajwe'n cu'n tan bnol tane'n

- ¹ Cha'stzun te axwok jun c'olaj xonl Israel, bitwok tzaj yi yole'j, yi yol Kataj Ryos, yi jun yi ocnak tan cyelsene'l tzaj yi e' imam ite' le tnum Egipto:
- ² “Ntin cu'n axwok txa'ijt quix wa'n xchixo'l cyakil yi e' wunak yi ate' bene'n tzi'n. Cha'stzun te tajwe'n cunin tzitak' part swetz te tircu'n yi e'chk takle'n yi chin junt len nin yi na cxtzanwok tan banle'n.”*
- ³ Ma jalu', ko at cob yi chicy'a'n cyen tu' quib, na elepont yi junit tane'n chitxumu'n.
- ⁴ Nin ko na xch'in jun león xo'l tx'ac'aben, na elepont yi ja cambaj jun txuc tetz wa'. Nin ko na narne' jun tal ne'x león tul julil i'tz tan paj yi ja cambaj wa'.
- ⁵ Ej nin ko na opon trimpuj jun tal ch'u'l wuxtx'otx', i'tz tan paj yi ja cu' jun tramp swutz. Ej nin ko na je' tz'ajpuj jun pa'tx, i'tz tan paj yi at jun txuc yi ja tx'amxij ta'n.

† **2:11** Jun nazareo, i'tz jun wunak yi bixba'nt tan xccone'n tetz Kataj Ryos, nin qui na el xi'il wi' ta'n jetz yi na itz'ij, nin qui'c cuj tan baje'n win ta'n nka xc'ala'. Nm 6:1-8. * **3:2** Dt 7:6.

- 6 Ej nin yi na xch'in jun chun tnum, tircu'n yi e' wunak na che'l yab te'j, nin na chijak yi mbi na bajij. Nin ko at jun takle'n mbajij le tnum yi chin xo'wbil nin, i'tz Kataj Ryos mmak'on tzajtz.
- 7 Qui na ban Kataj Ryos jun takle'n scye'j wunak ewun cuntu', ma na bajx na tal scyetz yi e' elsanl stzi' i' tan chitxolil yi tetz tajbil scyetz cyakil wunak.
- 8 ¿At ptzun jun yi quil xob yil tbit nin yil xch'in jun chin león? Qui'c. ¿Nin at ptzun jun elsanl stzi' Ryos yi quil tz'oc tan xtxole'n yi tajbil Kataj Ryos, yi Cawl ketz, ko ja cawun i' te'j tan xtxolil? Qui'c jun.

Yi xtxolil Amós yi tz'ul chan chicaws yi e' aj Israel

- 9 Ma jalu', nimit chiwi'u' tan xtxole'n yi xtxolbile'j tulak e'chk palacio† yi at le tnum Asdod, nin yi at cwent Egipto: “Ba'n yi nink chibenu' wi'ak e'chk ju'wtz cwent Samaria tan tilwe'n yi e'chk yab ajtza'kl yi chin juntlen nin yi na chixom yi e' aj Israel te'j, nin yi xe'n cu'n buchijche' yi e' tal prow wunak cya'n.”
- 10 Jun cu'n yol na tal Kataj: “Yi e' cyetz qui na pujx banle'n e'chk takle'n balaj cya'n, na colij yi e'chk takle'n xe chical' yi puers nchiban tan majle'n len scye'j yi e' prow wunak.”
- 11 Cha'stzun te na tal Kataj Ryos yi Cawl ketz yi xtxolbile'j: “At cyulbil jun c'olaj chicontr yi chocon solte'j yi chi'ama'l. Chocon tan xite'n cu'n yi e'chk ca'l yi nim wutz tkan kale na chicolwit quib yi e' sanlar yi ate' tan colche'n yi e'chk tnum, nin chocon tan telse'n len tircu'n yi e'chk takle'n balaj yil nojqwen xchiwutz, yi at lakak chical' yi e' lmak wunak.”
- 12 Ej nin je na tal Kataj Ryose'j: “Quib yi na ban jun pstor awun, yi pentlen tu' na jal cyen yi pac', nka yi ju' xchin jun awun ta'n tk'ab jun león, ya'stzun sbajok scye'j yi e' yi najlche' Samaria, jalt pixa'l chitakle'n scyajk cyen.”‡
- 13 Jun cu'n yol na tal Kataj Ryos, yi cya'l jun na xcy'e' quen te'j: “Bitwok tzaj nin ba'n cxo'c tan makle'n chiwutz yi e' xonl k'ajtzun Jacow tan qui't chijuchul quil.
- 14 Na tz'ul jun k'ejlal yil no'c tan jakle'n scyetz yi mbi cu'n mbaj chibnol. Nocpon tzuntz tan xite'n cu'n yi k'ajbil yi at Betel, nin tz'elpon c'aplu'n yi e'chk tuc'§ yi at te'jak yi patbil chitx'ixwatz, nin scyajk tu' c'oxij yi e'chk tuc'a'tz wuxtx'otx'.
- 15 Copon inxitul yi e'chk chical' yi na xcon cya'n tul tiemp k'alaj, nin copon inxitul yi chical' yi na xcon cya'n tul tiemp che'w. Ncha'tz copon inxitul yi e'chk chical' yi marfil* cu'n at tetz yubel, nin xitok yi e'chk chipalacio wa'n.” Jun cu'n sbajok yi xtxolbile'j na i'tz yol Kataj.

4

- 1 Bitwok tzaj yi yol Kataje'j yi axwok xna'n yi at ik'ej yi najlquix Samaria: “Ni'cu'n axwok scyuch' yi e' wacx' yi chin k'ant nin e' yi cho'n na chijal le ama'l cwent Basán. Na ntin chibuchle'n yi e' prow wunak ita'n, nin ncha'tz na cxo'c tan telse'n chik'ej yi e' yi na chopon tan jakle'n jun pawor tzitetz, nin na cxo'c tan chicawe'n ichmil tan chilok'ol win tetz itetz.
- 2 Jun cu'n xconk yi imbi' wa'n yi chin xan nin, tetz stiwil inyol, yi nelpon cu'n te'j yi xtxolbile'j,” chij Kataj Ryos yi Cawl ketz. “Tz'ul chan jun k'ej yi copon caren tikul nin cxelpon kinij scyuch' ital. 3 Nin cxelu'l txo'lak e'chk tapij yi cu'nak k'uch.

† 3:9 “Palacio” i'tz yi balaj chical' yi rey scyuch' yi e' wi'tz ajcaw tetz tnum. ‡ 3:12 At q'uixbel tan lajluchaxe'n yi mbi na elepont yi jun yole'j le hebrey. Yi Versión popular na tal: “Na ntin uje'n cya'n tibaj e'chk balaj ujbil yi cho'n na saj Damasco”. § 3:14 1R 1:50; 2:28; 2R 23:15. Yi na elepont yi xtxolbil tetz yi tuc'a'tz, i'tz jun ama'l tan colo'n ib swutz jun contr. Na alchok scyetz yi na stz'ame'n yi tuc' yi at xtx'u'cak yi altar qui'c rmeril tan cwe'n biyij. Nin na elepont yi qui't jal jun ama'l tan chicolol quib yi e' xonl Israel swutz chicaws yi tz'ul tan Ryos. * 3:15 “Marfil” cho'n na saj tetz tuc' elefante, yi chin quiw nin, nin chin sak nin yubil, nin yi wi'nin jamel.

Itxoli'n len itib yil cxe'l tzaj, nin tz'icy'pon ak'bal ita'n xo'l tza'l cwent yi wutz Hermón.” Yi xtxolbila'tz i'tz yol Kataj Ryos yi jun cu'n tz'elpon cu'n te'j.

Yi tlol Amós yi qui na ocpon yi ca'wl Ryos te'j chiwi' yi e' xonl Israel

- 4 “Ba'n cxben le k'ajbil Betel ko ya'tz itajbil, nin ba'n cxben le k'ajbil Gilgal. Ba'n bin cxo'cwok il tan juchle'n itil. Ba'n tzicy'aj nin e'chk itx'ixwatz cyakil jalchan, nin ba'n tzitak' idiesum ox ox k'eji'n, ko ya'tz itajbil.
- 5 Nin ba'n tzitoy pam yi qui'c xtx'amil tan tyo'xi'n, nin ba'n cxo'cwok tan jalse'n ik'e'j te yi nicy'na' ofrent na itak', na tircu'n yi e'chk xtxolbila'tz ya'stzun yi chumbalaj nin tziwutz itetz,” stzun Kataj Ryos.

Yi e' xonl Israel na chicawsij poro qui nin na chibnix

- 6 “Ja cu' we'j wa'n tzixo'l, nin qui'c nin jun takle'n njal ita'n tan iwane'n te'j. ¡Poro lastum yi ax itetz qui nin nnu'l tx'akx tic'u'l!” stzun Kataj Ryos.
- 7 “Ncha'tz qui nin ncu' a'bal wa'n wi'ak icojbil, na te ntaxk je' yi cosech qui nin ncu' jun tz'uje' a'bal wa'n tetz ox xaw. At lo' jun ama'l kale ncwe't a'bal wa'n, nin junt, kale qui ncwe't. Tircu'n yi tx'otx' ja aj pax tan yi skeje'n.
- 8 Tircu'n axwok ja cxben lakak tnum tan joyle'n itc'a', poro pen tu' na jal mu'x tal, nin qui nin mmicy' saktzi' tzite'j ta'n, ¡poro lastum yi ax itetz qui nin nnu'l tx'akx tic'u'l!” stzun Kataj Ryos.
- 9 “Ja lo'on itujul wa'n tan yablil, nin ja skej, na wi'nin tz'a' mban. Ncha'tz e'ch wi' lo' baj tu e'ch wutz uva ja skej tircu'n. Tircu'n yi e'chk wi' ibx tu e'chk wi' oliw ja baj len xak tu yi e'chk wutz tan sac'. Ja opon yi e'chk takle'na'tz wa'n tziwutz, poro lastum yi ax itetz qui nin nnu'l tx'akx tic'u'l,” stzun Kataj Ryos.
- 10 “Ja opon jun chin wutzile'n ya'bil wa'n tzixo'l chi yi ya'bil yi opon wa'n squibaj yi e' aj Egipto tentz. Ja wak' ama'l tan chiquime'n yi e' xicy tul oyintzi' nin ja wak' ama'l tan chicambal yi chicontr yi chichej. Ja icy'pon yi xewe'nil yi e' alma'a'tz. Poro lastum yi ax itetz qui nin nnu'l tx'akx tic'u'l,” chij Kataj Ryos.
- 11 “Ja xcu' inxitul tan jun chin il, chi yi jun chin il yi opon wa'n squibaj yi e' aj Sodoma tu Gomorra tentz.* Pentu' nchiclax cobox tzixo'l chi jun pi'x tze' yi na tzan k'a'kl yi na el tzaj kinij tk'ak' tan qui stz'e'e'n cunin. Poro lastum yi ax itetz qui nin nnu'l tx'akx tic'u'l,” stzun Kataj Ryos.
- 12 “Cha'stzun te axwok aj Israel xch'iwok bajx, na ite'n nin xtxolbila'tz tzimbne' tzite'j. Banwok bin list itib na nocopon tan icawse'n, na in iRyosil.”

Yi Ryos yi na xcye' tan nuc'le'n e'chk takle'n

- 13 Ryos, i' bnol tetz e'chk ju'wtz, nin i' txumul tetz yi kaxew yi o' wunak. Nin i' na chajon sketz yi e'chk takle'n yi sbne' tzantzaj. Nin i' yi Ryos yi na xcye' tan jalse'n skil nin tan tocse'n tz'o'tz, na i' yi jun yi na cawun tibaj cyakil. Nin yi tetz bi' i'tz Kataj Ryos, yi cya'l na xcye' quen te'j.

5

Yi chuna'n yi ban Amós tan paj yi txant tan chimukxe'n yi e' aj Israel

- 1 E'u' aj Israel quibitzaju' inyole'j. Quibit tzaju' yi na chin chunan tan paj yi xchiquimok chanu'.
- 2 Lastum e'u' yi chumbalaj nin chitanumu', na chelpon cunu' swutz. Chicopon trimpu' tibaj chiluwaru', nin cya'l jun tz'a'tok tan chixicycleje'nu'.
- 3 “Ej, nin je inyole'j yi in wetz yi in yi in Cawl itetz, yi iTaj yi iRyosil yi axwok aj Israel: Ko at jun tnum yi na xchak nin jun mil sanlar tan oyintzi' junte'n cient xchipakxok. Nin ko at junt tnum yi na ben jun cient sanlar ta'n tan oyintzi', lajuj te'n xchipakxok.”
- 4 Ncha'tz je junt yol Kataj Ryose'j scyetz yi e' aj Israel:

* 4:11 Gn 19:24.

“Kol cypakxij swe’j, nin ltziban tane’n inyol, qui tzun cxquimtz.

⁵ Qui’t cxbenwok junt tir le k’ajbil Betel,* tan jakle’n xch’eybil itetz, nin qui’t cxbenwok junt tir le k’ajbil Gilgal. Nin qui’t cxbenwok junt tir jalen Beerseba tan jakle’n ibanl. Na cyakil yi e’ aj Gilgal nchiben ticy’le’n pres le junt tnum. Nin jalt e’ch k’uchbe’n ca’l sjalok cyentz Betel,” stzun Kataj.

⁶ Qui’t bin chibenu’ tul e’chk ama’la’tz, ma na chipakxoku’ te’j Kataj, nin chibne’u’ tane’n yi yol i’. Qui tzun chiquimu’-tz. Na ko qui’, tz’ul jun chin k’ak’† tan Kataj scye’ju’ nin quil jal jun le tnum Betel yil xcye’ tan stzajse’n yi jun chin k’ak’a’tz.

⁷ ¡Lastum e’u’ yi na chitzanu’ tan po’tze’n yi balaj ley yi at xchiwutzu’, na ntin bis o’kl na jal tan paj!

⁸ Yi jun yi bnol tetz e’chk tx’uml tcyaj’, yi Pléyades tu Orión, nin yi na xcye’ tan tocse’n yi tz’o’tz tetz tkan skil, nin yi jun yi na xcye’ tan tocse’n yi tkan skil tetz ak’bal, yi bi’ yi juna’tz i’tz Kataj Ryos. Nin ntin cu’n i’ na xcye’ tan xtx’ixpe’n yi a’il yi mar tetz sbak’ tan toque’n tetz a’bal wi’ak cojbil.

⁹ Ncha’tz na xcye’ i’ tan chixite’n yi e’ yi chin cham nin e’ tane’n. Ncha’tz na xcye’ i’ tan xite’n alchok takle’n, chi tane’n yi e’chk ca’l yi nim wutz tkan kale na chicolwit quib sanlar tan oyintzi’.

¹⁰ ¡Lastum yi e’u’ yi na chi’ch chic’u’lu’ scye’j yi e’ balaj juez, nin yi chin chilab ninu’ chiwutz yi e’ balaj stiw yi na cyal yi bintzij!

¹¹ Lastum yi e’u’ yi na chijaku’ nim alcawal scye’j yi e’ wunak yi na cyaj chic’ay quixi’n. Qui tzun itak’ Ryos ama’l scyeru’ tan chinajewe’nu’ txe’ e’chk balaj ca’l yi ja bnix cyanu’, nin quil tak’ ama’l scyeru’ tan chibajsalu’ yi ta’al win te yi uva yi awij cyanu’.

¹² Na el intxum tetz cyakil itil yi qui nin bajsbe’n tetz, na na cxo’cwok tan xile’n cye’j yi e’ balaj wunak, nin na itz’am xo’c. Nin qui na itak’ ama’l scyetz yi e’ prow me’ba’ tan chicambal yi cyetz cyajbil swutz yi pujbil xtisya’.

¹³ Nin na chi’ch ic’u’l scye’j yi e’ yi at balaj cyajtza’kl, cha’stzun te ba’nt cu’n yi quil cyal cyetz jun yol tan makle’n iwutz, na chin xo’wbil nin yi e’chk takle’n yi na bajijtz.

¹⁴ Banwok bin tane’n yi e’chk takle’n balaj, quil tziban yi e’chk takle’n ploj, qui tzun xquimwoktz. Na kol tziban tane’n yi e’chk takle’n balaj, ba’n tzun tzital: “Yi Kataj Ryos, yi cya’l na xcye’ quen te’j, ya’stzun yi jun yi na tzan tan kaq’uicy’le’n.”

¹⁵ ¡Labwok wutz yi e’chk takle’n ploj! ¡Nin lok’wok wutz yi e’chk balaj ajtza’kl! Joywok puntil tan jale’n balaj pujul xtisya’ tzixo’l, yi ba’n cyajtza’kl. Ko ya’tz tziban, qui cunin batz tz’elpon k’ajab yi Kataj Ryos yi cya’l na xcye’ quen te’j, tan quich’eye’n yi e’ itanum yi xchiclxok cyen.

¹⁶ Je yol Kataje’j, yi Ryos yi cya’l na xcye’ que te’j: “Wi’nin chuna’n sbajok lakak c’aybil, nin wi’nin bis sbajok lakak be’. Nin tan paj yi jun c’olój wunak yi xchiquimok, at e’ xchijake’ pawor scyetz yi e’ prow wunak tan o’kl yil mukxij jun chixonl. Nin ncha’tz xchichoje’ yi e’ yi ntina’tz cyak’un tan chuna’n.‡

¹⁷ Yil nu’l tzaj tan chicawse’n, qui’t chitzatzin ma na xchok’ok len wi’ak chicojbil kale na cyaw wit uva.”§ Yi xtxolbila’tz i’tz yol Kataj Ryos.

Yi tal Amós yi qui’c na tak’ yi e’chk takle’n kale k’ukle’t chic’u’l yi e’ xonl Israel

¹⁸ ¡Lastum yi e’ yi nternin na el cyalma’ tan tule’n chan yi k’ejlal yil tz’ul tzaj Kajcaw! ¿Qui pe’ na el chitxumu’ tetz yi mbi sbajok te yi jun tiempa’tz? Yi jun k’ejlala’tz chin tz’o’tz nin tunin sbne’, na qui’c tkan skil sjalok.

* 5:5 “Betel” na elepont “ca’l Ryos”. “Bet” na elepont “ca’l”, “el” na elepont “Ryos”. Am 4:4. † 5:6 Yi jun chin k’ak’ na elepont jun chin oyintzi’. Am 1:4. ‡ 5:16 At wunak tenxchan yi ntina’tz cyak’un tan o’kl te jun alma’. Jer 9:17-22; Mt 9:23. § 5:17 Na elepont yi ya’stzun yi ama’l tetz tzatzi’n yi na je’ jun balaj cosech, ma jalu’ quil jal tzatzi’n ma na ntin bis o’kl.

- 19 Qui'c rmeril yi nink clax jun, na ni'cu'n sbne' yi tiempa'tz chi nink tz'el ojku jun swutz jun león, nin lnojpon tk'ab jun oso. Nin yil tew quen tib xe jun ca'l, nin yil kejbaj quen tib swutz xan tan ujle'n, ta'ste'n nin tz'eltzit jun lu'baj tan biyle'n cu'n.
- 20 Jun cu'n yol chin xo'wbil nin sbne' yil tz'ul tzaj Kajcaw tan tak'le'n chicaws yi e' tetz contr. Chin tz'o'tz nin sbne'. Chin tc'u'l nin sbne' tircu'n.
- 21 “Wi'nin na chi'ch inc'u'l te yi e'chk tzatzi'n yi na icy' ita'n tan tak'le'n ink'ej tane'n. Chin junt len nin tzinwutz. Na icy' impaj te yi e'chk molo'n ib yi na iban tan tak'le'n ink'ej tane'n.
- 22 Qui na waj yi e'chk oy yi na ipat tan tak'le'n ink'ej. Ncha'tz yi e'chk oy yi ixi'n cu'n, qui't na waj. Nin qui't na waj yi wacx yi nternin k'ant yi na itoy swetz tan xchajle'n yi at tzatzi'n paz skaxo'l tzituch' tane'n.
- 23 ¡Qui't na waj lwit nin yi e'chk ibitz yi na itak' swetz! ¡Qui't na waj lwit nin wi' yi e'chk ima'cl tetz bitz!
- 24 Yi mero wetz wajbil i'tz yi puntil cu'n chiban yi e' pujul xtisya' yi chimunl. Nin yi nink jal jun itajza'kl ita'n yi jicyuch te'j, cho'nk sban yi ajtza'kla'tz tzixo'l chi na ban jun a' yi nternin na mulk'in.
- 25 “Axwok jun c'olaj xonl Israel, te yi ca'wunak yob yi ncxa'tij le ama'l yi tz'inunin tu', qui tajwe'n mban tan itk'ol e'chk itx'ixwatz tu e'chk itoy swetz tan xchajle'n yi cho'n k'uklij ic'u'l swe'j, na yi ax itetz cho'n nin ajlij iteri c'u'l swe'j. 26 Poro yi jalu', tan paj yi ja cxo'cwok tan na'wse'n yi teblal yi iryosil Sicut, yi ireyil tane'n, tu yi teblal yi iryosil Quiyún, yi i'tz jun tx'uml, tajwe'n tzun tan bene'n itekal yi teblal yi e'chk iryosila'tz yil cxben ticy'le'n pres joylaj. 27 Na nocpon tan ilaje'n len joylaj, jalaj cy'en yi tnum Damasco.”* Yi xtxolbila'tz i'tz yol Kataj Ryos, yi jun yi na bi'aj: “Yi Ryos yi cya'l na xcye' quen te'j.”

6

Yi chixite'n cunin yi e' xonl Israel

- 1 ¡Lastum yi axwok bajxom cwent Judá yi cho'n najlquix wi Sión, yi qui'c na ibislej, yi ntin e'chk tzatzi'n na itxum! ¡Nin lastum yi axwok wi'tz ajcaw tetz Samaria yi qui na ixob tetz jun, na le wutz itetz itajza'kl yi ntin axwok chin tz'aknak cu'n itajza'kl tan tak'le'n chitxumu'n wunak!
- 2 Poro yi axwoka'tz ban cxbenwok le tnum Calne, nin le chumam tnum Hamat. Ncha'tz ban xcu' cu'nwok le tnum Gat, yi chitanum yi e' filistey tan tilwe'n yi mbajij scye'j. Wech chin cham nin e', poro ilenin ja chilo'on.
- 3 Lastum axwok yi qui na pujx ita'n yi at tultil jun k'ej yi cxelponwok cu'n swutz, ma na ntin na cxtzan tan banle'n e'chk takle'n yi ntin na tzan tan ipitle'n nin tul il.
- 4 Lastum axwok yi ntin ujle'n ita'n, tibaj e'chk ujbil yi marfil cu'n. Nin ntin e'chk tzatzi'n tu e'chk lmak wa'a'n na itxum, nin ntin bajse'n xchi'bel ne'x tor tu xchi'bel ne'x cne'r ita'n tulak e'chk tzatzi'na'tz.
- 5 Lastum axwok yi ntin na oc e'chk su' ita'n yi qui'c xtxolbil yi kulil. Na le wutz itetz itajza'kl yi chumbalaj nin axwok tan banle'n ma'cl tetz kbetz, nin yi axwok itetz na itocsaj itib chi ik jun balaj aj bnol bitz chi banak cyen yi k'ajtzun rey Luwiy.
- 6 Lastum axwok, na na cxuc'a' win tul e'chk lmak copa, nin na xcon e'chk balaj perfum ita'n yi chin car nin. ¡Lastum yi qui na pujx ita'n yi tzaje'n tlen tu' atit yi itanum!
- 7 Yi axwoka'tz ncxben ticy'le'n bajx tetz esclaw jak' ca'wl junt tnum, kalena's tzun tzaj yi e'chk ajtza'kla'tz yi chin juntlen nin, na iban jalu'.
- 8 “Ma jalu', yi in wetz, in iTaj Ryos yi cya'l jun na xcye' swe'j, xconk yi imbi' wa'n yi chin xan nin, tetz stiwil inyole'j:

* 5:27 Yi xtxolbile'j ja el cu'n te'j, na ja chopon yi e' aj Asiria tan xite'n cu'n yi tnum Samaria le yob 721 te ntaxk itz'ij Jesucristo. Ja oc k'a'kl cyakil yi tnum, nin ja chiben pres yi e' yi e' clax cyen. 2R 17:3-6, 18; Am 5:5; 6:7; 7:1, 17.

‘Wi'nin na chi'ch inc'u'l te yi inimel yi axwok xonl Jacow. Nin qui na chimpek' te e'chk balaj ica'l. Cha'stzun te swak'e' ama'l scyetz yi icontr tan chicambal yi itnumil, tu cyakil yi at tul,' ” chij Kataj.

⁹ Nin ko at lajuz wunak yi na cyew quib xe jun ca'l, tircu'n yi lajuja'tz xchiquimok cyak'un yi contra'tz. ¹⁰ Chin xo'wbil nin sbne' yi jun chin ila'tz yi sbajok tzite'j, na ko at jun yil tz'oc tan telsene'l tzaj wankil jun xonl xe jun ca'l, stale' tetz junt xonl yi at-tz xe ca'l cyen: “¿At pe' junt wunak tzone'j?” Yi juna'tz stale': “Cya'l at. Inchuc atin tzone'j,” chij sbne'-tz. Nin stale' yi jun yi njilon bajx: “¡Ba'nt cu'n quil c'xjilon, na ko tzun tz'el tzaj bi' Kataj le atzi', nin ltz'ult tan tak'le'n mas kacaws!” ¹¹ Na scawunk tzaj Kataj tan cawse'n e'chk najal yi quiw chiwutz, nin tan chicawse'n yi e'chk najal yi ajnak tzaj chivalor. Chicyakil cu'n e', xitu'n cu'n xchibne'.

¹² ¿Xcyek pe' jun chej tan je'n pone'n swutz jun kotx'? Qui'c rmeril. ¿Xcyek pe' jun tan ch'oc wi mar? Qui'c rmeril. ¡Poro yi ax itetz ja xcyewok tan ttx'ixpe'n e'chk balaj ley, tan toque'n tetz ley yi ni'cu'n tu wenen! Yi ley yi ja bnix sajle'n ja tak' tzatzin, poro yi ley yi at jalu' ntin bis o'kl na tak'.

¹³ Nin yi axwok itetz na itocsaj itib nim tu itajtza'kl, nin na ital: “Ja kaquiwix tan tu kachamil tu kajtza'kl.”

¹⁴ Poro ba'nt cu'n nink tzitbitwok yi yol yi Kajcaw yi kaRyosil yi cya'l na xcyew' quen te'j, na je na tal i'e'j: “Tz'ul jun chin tnum wa'n tan ixite'n cu'n. Chocon tan iyak'pe'n tul cyakil i'-ama'l, yi at jalen je'n tzi'n tu cyakil i'-ama'l yi at jalen cwe'n tzi'n.”

7

Yi tilol Amós chi tul wutzicy' tane'n yi na tzan Kataj tan chinuc'le'n jun c'olój sac'

¹ Je yi txolbile'j yi xchaj yi wi'tz ajcaw yi kaRyosil swetz, chi tul wutzicy' tane'n. I tzun bantz te yi nsken wi't je' yi cosech yi na ak'lij tetz yi rey nin te yi inak tzan je'n mule'n yi ca'p wek ujul nintzun wil yi na tzan Kataj tan chinuc'le'n jun c'olój sac', tan bajse'n yi ujula'tz. ² Ej, i tzun te yi txant tan tele'n cu'n swutz tircu'n e'chk ujul cyak'un yi jun c'olój sac'a'tz, nintzun waltz:

—¡Wajcaw, max c'u'lu' skibaj, cuyu' kapaj! ¿Xe'n kaclax tk'ab yi jun chin ila'tz yi ja ul skawutz? Na yi o' ketz yi o' xonl k'ajtzun Jacow coboxe'n tal kaxone'n, nin quil tz'icy'pon yi jun ila'tz ka'n.

³ Ej, tanewe'n nin tzun ban Kataj tan tak'le'n yi jun chin ila'tz, tul inwutzicy', i tzun taltz:

—¡Yi txolbil yi mmawil quil bajij tzite'j! stzun Kataj bantz swetz.

Yi tilol Amós jun chin k'ak' chi tul wutzicy' tane'n

⁴ Je junt txolbile'j yi xchaj yi wi'tz ajcaw yi kaRyosil swetz. I tzun bantz nin ben wilol jun chin k'ak' yi nternin na lamcan, yi ja xcyew' tan skejse'n cu'n yi mar yi nim xe', nin yi ja xe'tij tan wi'tze'n cu'n cyakil yi e'chk ama'l yi txa'x wutz. ⁵ I tzun waltz tetz Kataj:

—¡Max c'u'lu' Ta', qui't sbanu' yi txolbila'tz ske'j!

⁶ Tanewe'n nin tzun ban Katajtz, i tzun taltz:

—¡Yi txolbil yi mmawil quil bajij tzite'j! stzun Kataj bantz swetz.

Yi tilol Amós jun ploma' tetz alwanil chi tul wutzicy' tane'n

⁷ Je junt txolbile'j yi xchaj Kataj swetz. I tzun bantz nin ben wilol Kataj Ryos yi cho'n txiclij xla'j jun tapij nin cy'a'n jun ploma' ta'n le k'ab. ⁸ I tzun saj jakoltz swetz:

—¿Mbi na awil tzaj le ink'ab?

—Jun ploma' tetz alwanil, chinch banintz tetz.

—Tan yi ploma'e'j nocpon tan ma'le'n cyajtza'kl yi e' intanum, yi e' aj Israel, tan tilwe'n yi ko jicyuch te'j cyajtza'kl, poro qui't tzincuy chipaj junt tir. ⁹ Nin nocpon tan xite'n e'chk k'ajbil yi ja xcon cyak'un yi e' ixonl, yi e' xonl Isaac sajle'n tunintz. Jalt k'uchbe'n e'chk

k'ajbil scyajk cyentz. ¡Nin nocpon tan chibiyle'n cu'n cyakil yi e' xonl yi ireyil Jeroboam! chij Kataj bantz swetz.

Yi tpone'n Amós tan yol tetz Amasías

¹⁰ I tzun bantz yi Amasías yi wi'tz pale' cwent Betel nin tzun ben mantartz tan talche'n yi xtxolbile'j tetz Jeroboam yi rey cwent Israel: “At jun yaj yi na bi'aj Amós, yi na xon bene'n tzi'n Israel, tan chimolche'n wunak tan oyintzi' te'ju', nin yi e' wunak qui't na cyaj quibit yi jun xtxolbila'tz. ¹¹ Na je cunin xtxolbil na tzan tan xtxole'ne'j: ‘Copon biyij Jeroboam tan spar, nin tircu'n yi e' wunak cwent Israel nchiben ticy'le'n pres le junt ama'l.’ Ya'stzun na tzan Amós tan xtxole'n,” stzun Amasías bantz. ¹² Ej nintzun oc klo' Amasías tan laje'n len Amós:

—¡Xkan len tzone'j nachol! Ko na awaj tzatz'ac awa' tan tu' xtxole'n yi mbi sbajok tzantzaj, ba'nt cu'n quilo'k le atanum Judá. ¹³ Qui na kaj yil cxa'tij tzone'j Betel, na i'tz yi ama'l kale na ule't yi rey tan nachle'n Ryos, nin yi ama'le'j ya'stzun yi ama'l yi wi'nin xanil cwent tircu'n katanum.

¹⁴ —Yi in wetz nk'e'tz in jun elsanl stzi' Ryos yi pwok tu' inwutz quen te'j. Nin nk'e'tz chusij chint tetz elsanl stzi' Ryos, na yi in wetz na jal jamel inwa' wa'n tan chich'uyse'n awun, nin tan yi wutz sicómoro yi na inc'ay. ¹⁵ Poro yi Kataj Ryos ja tal i' swetz tan qui't imbnol yi jun jilwutz ak'una'tz, nin ja tal i' swetz: “Quilo'k tan xtxole'n yi wajbil scyetz cyakil yi e' intanum yi e' aj Israel,” stzun i' bantz swetz.

¹⁶ Cha'stzun te tbite'u' yi yol Kajcaw, na yi yol teru' i'tz: “Quil tzawal tan bi' Ryos, je sbajok te'j Israel. Ncha'tz quil tzawal, je sbajok scye'j yi e' xonl Isaac.” ¹⁷ Poro tbite'u' yi yol Kajcaw: “Yi txkelu' tz'ocpon tetz jun wi'tz bnol tetz le tnum. Nin yi e' nitxajilu' xchiquimok tan spar tul oyintzi'. Nin tircu'n yi e'chk cojbilu' sjatxlok xchik'ab awer nak. Nin yi ilu' teru' cho'n squimoku' le junt ama'l kale qui cyajske'n wunak Kataj Ryos, nin tircu'n yi e' aj Israel nchiben ticy'le'n pres joylaj tul junt tnum.”

8

Yi tilol Amós jun mo'tx lo'baj yi chin k'ant nin chi tul wutzicy' tane'n

¹ Je junt xtxolbil yi xchaj yi wi'tz ajcaw yi kaRyosil swetz chi tul wutzicy' tane'n. Nin wil jun mo'tx yi nojnak cu'n tan e'chk jilwutz lo'baj yi chin k'ant nin, yi tajwe'n tan baje'n chan. ² Saje'n tzun jakol Kataj swetz:

—¿Amós mbi na awil nin?

—Jun mo'tx yi nojnak cu'n tan lo'baj yi chin k'ant nin, yi tajwe'n tan baje'n chan, chinch banintz.

—Yi e' xonl Israel ni'cu'n e' tu yi lo'baje'j, na tajwe'n tan chibaje'n chan tane'n. Na qui't tzincuy junt tir chipaj. ³ Yil tz'opon yi jun k'ejlala'tz tan stzaje'n yi balaj bitz yi na kubit lakak palacio, tz'ocpon tzun yi e'chk bitza'tz tetz bis o'kl. Na wi'nin wunak xchiquimok, nin tz'elpon c'oxij chiwankil solte'j yi tnum. Nin tan bi'l xo'w, cya'l jun stale' jun yol.

Yi xtxolbila'se'j i'tz yol Kataj Ryos nin jun cu'n tz'elpon cu'n te'j.

Yil tz'oc Kataj Ryos tan chicawse'n yi e' aj Israel

⁴ Bitwok tzaj bin yi xtxolbile'j, yi axwok itetz yi na cxtzan tan chibuchle'n yi e' wunak, nin yi na cxo'c tan chixile'n yi e' me'ba'. ⁵ Je na icy' tic'u'le'j yi axwok itetz: “Lok tz'icy' chan yi jun k'ej ujle'n yi na je ul yi ac'aj xaw. Nink tz'icy' chan yi e'chk ujle'n lak sawr bantz kac'ayil chan yi kuxi'n triw. Lo'k tz'icy' chan yi jun k'ej ujle'ne'j bantz je'n jamel ixi'n ka'n, nin tan xcone'n chan yi kapxu'bil ka'n yi nk'e'tz tz'aknak cu'n yi ma'lbil. ⁶ Kocpon tan xile'n cye'j yi e' me'ba', jalen yil chic'ay quib sketz tetz ka'esclaw tan xchojle'n chitx'ok'be'n yi at sketz. Qui'c na ban ko i'tz tan paj tu' jun tal lmuj suquij wutz yi qui't na jal jamel cya'n. ¡Ej nin ntin skac'aye' yi c'olil yi ixi'n scyetz!” cxchijwok na ban.

⁷ Yi in wetz in Ryosil k'ajtzun Jacow, nin ja wak' k'ej i', poro jalu' xconk imbi' tetz stiwil inyole'j: "Axwok xonl Israel sbne' opon tunintz quil tz'el te inc'u'l yi e'chk takle'n cachi' yi na iban."

⁸ Xchucank yi tx'otx' tan ipaj, nin cxok'okwok icyakil cu'n. ¡Yi wutz tx'otx' ni'cu'n sbne' chi na ban yi tzanla' Nilo yi nter nin na mulk'in!

⁹ "Tul yi jun k'ej'a'tz yi at tulbil, chij yi wi'tz ajcaw yi kaRyosil, copon tewal tib yi k'ej. Chaj cu'n k'ej cu'n tz'ocpon tz'o'tz wuxtx'otx'.

¹⁰ Ej nin yi e'chk ik'ej tetz tzatzi'n tz'ocpon tetz bis o'kl.

Nin cyakil yi e'chk ibitz yi na oc lakak tzatzi'n tz'ocpon tetz bitz tetz muku'n.

Xconk be'chok ita'n yi na xchaj yi na cxbisun, nin tz'elpon ijukul xi'il iwi' tan xchajle'n bis. Cxok'okwok chi na bajij o'kl te'j jun xutuj cy'ajol yi na quim.

Chin ok'bil nin sbne' tircu'n yi sbajok tzite'j.

¹¹ Nin tul yi jun tiempa'tz, chij yi wi'tz ajcaw yi kaRyosil, yil jal jun chin we'j wuxtx'otx', nk'e'tz jun we'j tan waj, nin nk'e'tz jun saktzi' tan paj yi qui'c a',

ma na i'tz jun we'j tan tbite'n yi tajbil Kataj.

¹² Tircu'n wunak nchiben bene'n tzi'n tan joyle'n jun yil tal yi wajbil scyetz, bajk chixo'mbel yi ama'l yi at txo'l jun mar tu junt mar.

Nin nchiben jalen je'n tzi'n nin jalen cwe'n tzi'n, poro quil jal jun cya'n yil tal yi wajbil scyetz.

¹³ Tircu'n yi e' wunak xchiquimok tan saktzi' tane'n.

Nicy't nin yi e' xun scyuch' yi e' xicy yi chin cham nin e', xchitzajk len tan saktzi' tane'n.

¹⁴ Cyakil yi e' yi na xcon bi' e'chk ryos cya'n yi banij cuntu' yi at Samaria tetz stiwil chiyol, xchitzajk cyera'tz tetz ben k'ej ben sak.

Na cyakil yi e' yi na cyal: 'Sak swutz karyosil yi at le tnum Dan,' nin cyakil yi e' yi na cyal: 'Sak xchiwutz karyosil yi ate' Beerseba,' tircu'n yi e'a'tz xchitzajk cunin cyera'tz wa'n," chij Kataj Ryos.

9

Cya'l jun sclaxok tk'ab yi caws

¹ Ej i tzun bantz, nin wil chi tul wutzicy' tane'n yi cho'n txiclij Kataj Ryos xlay yi altar, i tzun taltz:

"Chuque'n yi e'chk tkan chitemplo, bantz saje'n nil yi e'chk ptzo'm, bantz saje'n nil tircu'n yi ca'la'tz squibaj yi e' wunak. Ma yi e' yil chiclax cyen, xchiquimok wa'n tan spar tul oyintzi'. Mpe nink chijoy puntil tan cyele'n ojkuj, quil chiclax. Tircu'n xchisotzok len.

² Mpe nink cyew cu'n quib jalen xe tze' kale ate't yi e' alma', noaponintz tan chije'se'n tzaj. Mpe nink chiben jalen tcya'j, chinjeponintz tan chikinle'n cu'n tzaj.

³ Kol chijoy puntil tan cyewal quib jalen yi wi'wtz Carmelo, chinjeponintz tan chitz'amle'n. Nin penink chiben tan ew ib jalen xe mar, xchin cawunk nin tetz yi jun chin txuc yi at xe mar yi chin xo'w'bil nin tan toque'n tan chisotzaje'n cu'n.

⁴ Nin kol chiben ticy'le'n cya'n chicontr le junt tnum, chincawunk nin tan chisotzaje'n cu'n tan spar. ¡Ilen nin tzinjoye' puntil tan chixite'n cu'n, nk'e'tz tan jale'n chibanl!"

⁵ Yi wi'tz ajcaw yi kaRyosil, yi cya'l na xcy'e' quen te'j, wi k'ab tu' macone'n yi wuxtx'otx', nin tz'elpon a', nin tircu'n yi e' wunak xchok'ok tan xo'w, ni'cu'n sbne' yi tx'otx' chi na ban yi tzanla' Nilo yi nternin na mulk'in.

⁶ Ja bnix yi tetz najbil ta'n jalen tzi'n tcya'j, nin ja xcon yi tcya'j ta'n chi ik jun scabte'. Nin i' yi jun yi na xcy'e' tan xtx'ixpe'n yi a' yi pi'lij tul mar tetz sbak' tan toque'n tetz a'bal wi'ak cojbil. Kataj Ryos bi' i'.

⁷ Je yol Kataje'j: "Axwok aj Israel, quil cxo'c tan xtxumle'n yi atk mas ik'ej xchiwutz yi e' aj Etiopía. Na chi imbanak tan itelsene'l tzaj Egipto, ite'n nin mimbana's tan

cyelsene'l tzaj yi e' filistey Creta. Nin ite'n nin imbanaka's scye'j yi e' arameo yi cho'n cyele'n tzaj wa'n le tnum Quir. Qui'c bin mas itetz ik'e'j xchiwutz yi e' wunaka'tz.

- ⁸ Bitwok tzaj bin: Yi in wetz yi in Ryos, na chintzan tan itilwe'n, na in contr scye'j cyakil tnum yi na chijuch quil, nin nocpon tan itelse'n cu'n swutz. Poro yi axwok itetz, yi axwok xonl k'ajtzun Jacow quil cxtzaj icyakil cu'n wa'n." Ya'stzun yol Kataj Ryos.
- ⁹ "Axwok aj Israel bitwok tzaj, chincawunk nin tan toque'n itxa'tze'n, chi na oc xtxa'tze'n ixi'n tan telse'n len yi stz'isil, nin cyakil yi e' yi ni'cu'n e' tu yi tz'is chelpon cu'n swutz.
- ¹⁰ Tircu'n yi e' yi chin juchul il nin e' xchixo'l yi e' intanum, xchiquimok tul oyintzi', tircu'n yi e'a'tz yi na cyal: Yi o' ketz quil tz'ul e'chk il skawutz, quil kalo'on tan jun takle'n. Tircu'n yi e'a'tz xchisotzok," chij Kataj.

Xchiquiwixk junt tir cobox scyeri e' xonl Israel

¹¹ "Poro tul jun k'eja'tz nocpon tan xtxicybaje'n junt tir yi ca'wl yi at tzaj tk'ab k'ajtzun Rey Luwiy yi tanewe'n ban. Nin swak'e' ama'l scyetz yi e' xonl Luwiy tan chicawune'n squibaj yi e' mas wunak, chi nchiban te yi tiemp tetz Luwiy. ¹² Ej nin axwok xonl Israel tzicambaje' junt tir yi ama'l yi at cwent Edom tu cyakil yi ama'l yi at bene'n tzi'n wi munt, yi i'tz wetz banak, nin chocpon cyakil wunak jak' ica'wl. Yi in wetz yi in yi wi'tz ajcaw ja insuk yi jun inyola'tz tzitetz nin nelpon cu'n te'j," chij Kataj Ryos.

¹³ "Tz'ul jun tiemp yi ixnin ate't wunak tan je'se'n yi cosech tetz triw, yil tz'ult yi tiemp tan xch'ocl tx'otx' junt tir. Ej nin tul yi jun tiempa'tz, technin wutz uva sjalok. Na xch'uyok balaj uva wi'ak ju'wtz nin lakak joco'j, nin stk'e' wi'nin ta'al chi ik yi a' yi na tzaj chul wi'wtz. ¹⁴ Nocpon tzuntz tan quic'le'n tzaj yi e' intanum yi najlche' bene'n tzi'n. Nin chocpon tan je'se'n junt tir yi e'chk tnum yi cu'nak woc', nin xchinajanktz tul, nin chocpon tan tawle'n e'chk cojbil tan uva, nin sbajk yi ta'al cyak'un. Ej nin chocpon tan tawle'n e'chk lo'baj, nin sbajk yi wutz cya'n. ¹⁵ Xchicyajk cyen wa'n tul yi cyetz chitanum nin quil che'l laju'n sbne' opon tunintz tul yi ama'l yi ak'ij wa'n scyetz." Jun cu'n sbajok yi xtxolbile'j, na ya'stzun yol yi iRyosil.

ABDÍAS

Tx'olbil Xo'l Yi Liwre'j

Yi bi'aj Abdías na elpont “Xchakum Kataj Ryos.” Cya'l jun na el xtxum tetz yi mbi tiempil cyaje'n cyen stz'ibal Abdías yi yol Kataj yi na jal tul yi liwre'j. At e' na a'lon yi qui cunin batz ja tz'ibxij te yi tiemp yi na cawun tzaj yi rey Joram cwent Jerusalén (848—841 A.C.).

Yi xe' yi xtxolbil yi na jal tul yi liwr Abdías i'tz yi e'chk takle'n yi chin juntlen nin yi nchiban yi e' aj Edom, scye'j yi e' aj Judá, na yi lo'one'n yi tnum Jerusalén cyak'un chicontr, yi e' aj Edom e' oc tan quich'eye'n yi contra'tz. Nin ja el ticy'le'n tircu'n yi e'chk takle'n cya'n yi at Jerusalén. Ncha'tz ja chicambaj mu'x te yi ama'l cwent Judá.

Na tal Abdías yi stz'ak'lok chicaws yi e' aj Edom tan yi e'chk takle'n cachi' yi nchiban (1-14). Ncha'tz na tal yi at tublicil yi jun k'ejlal yi sticy'saj Ryos c'u'l scye'j yi e' tetz contr, nin yil jal junt tir chik'ej yi e' aj Judá (15-21).

Yi liwre'j ya'stzun yi liwr yi mas tal juy tul cyakil yi Antiw Testament, nin yi chusu'n yi na jal ka'n tul, i'tz yi xtxolbil te yi jun chin caws yi at tublicil tan Kataj squibaj yi e' aj Edom yi e' xonl k'ajtzun Esaú le wi'tzibil tiemp, na sajl'e'nix tunintz, wi'nin e' oc tan chibuchle'n yi e' xonl Israel.

Yi Weklil Yi Liwre'j

Yi bajx wekl (Vs. 1-9) na jilon te yi xe'n tz'el chitx'ix yi e' aj Edom.

Yi ca'p wekl (Vs. 10-14) na jilon te yi quil yi e' aj Edom, yi chin juntlen nin.

Yi tox'e'n wekl (Vs. 15-21) na jilon te yil ticy'saj Kataj Ryos c'u'l scye'j cyakil nación yi contr te'j i'.

Yil tz'el chitx'ix yi e' aj Edom

¹ Yi e'chk xtxolbil yi na jal ka'n tul yi liwre'j, i'tz yi xtxolbil yi alijt cyen tan Kataj Ryos, yi Cawl ketz, tetz Abdías chi tul wutzicy' tane'n. Ej nin yi e'chk xtxolbila'tz ya'stzun yi sbajok te yi e' aj Edom.

Ja bin kubit jun xtxolbil yi ja saj tlol Kataj, nin ja ben jun xchakum i' tan xtxole'n scyetz yi e' wunak yi najlche' lakak tnum bene'n tzi'n.* Nin je yol xchakume'j: “¡Quin! ¡Kabenk tan oyintzi' scye'j yi e' aj Edom!”† chij yi jun xchakuma'tz.

Ncha'tz Kataj Ryos na tzan i' tan talche'n scyetz yi e' aj Edom:

² “Qui'ct mas ixone'n sbne' cyen wa'n xchiwutz yi e'chk mas nación, nin tz'elpon cunin itx'ix wa'n.

³ Na ite'n nin yi inimel ja xcye' tan lamche'n iwutz. Na tane'n tziwutz itetz, yi tan paj yi cho'n najlquix tulak e'chk picy wi'wtz, cya'l nin tzun jun nink xcye'-tz tan ixite'n cu'n.

⁴ Poro qui'c na ban, na mpe nink cxnaje' kale na cwe't chisoc yi e' q'uilq'uitx, nka penink cxnaje' tcya'j te'j jun tx'uml, quil cxe'l liwr tink'ab, nin xcopon inc'oxol wuxtx'otx'.”

⁵ Je yol Kataj Ryose'j yi tz'elpon cu'n te'j: “Yi nink cho'c cobox alk'om tan talk'e'n len e'chk itakle'n, quil chixcy'e' tan telse'n len tircu'n. Ncha'tz kol chopon yi e' aj je'sanl cosech uva txo'l icosech, ilen nin scyajk cyen cobox ch'uyuj cya'n. Poro yi e' icontr chixcyek tan itelse'n cunin swutz, qui'ct nin mu'x isenil lcyaj cyen.

⁶ Axwok xonl k'ajtzun Esaú,‡ je cu'n xchibne' icontr tzite'j. Tircu'n ime'bi'l tz'elepon cya'n. Txoyi'n cu'n lcyulej. ¡Qui'c ime'bi'l scyajk cyen!

* **1:1** Is 34:1-15; 63:1-6; Jer 49:7-22; Ez 25:12-13. † **1:1** Is 34:5-17; 63:1-6; Jer 49:7-22; Ez 25:12-14; 35:1-15; Am 1:11-12; Mal 1:2-5. ‡ **1:6** Ncha'tz na a'lchij Esaú tetz yi tnum Edom, na yi e' aj Edom e' len cu'n xonl k'ajtzun Esaú.

- 7 Tircu'n yi e', yi junit mban itajtza'kl scyuch' tan ich'eyal itib tzitibil itib, qui't lche'l cu'n te chiyol yi nchisuk tzitetz, na chixcyek tan ilaje'n len swutzak e'chk icojbil. Nin tircu'n yi e' itajwutz, e' te'n chocopon tan contri'n tzite'j, nin yi e' itamiw yi nternin k'uklij ic'u'l scye'j, e' te'n lcu'san e'chk tramp tziwutz. ¡Poro quil tz'icy' tzitetz!” chij Kataj Ryos.
- 8 Je yol Kataj Ryose'j yi tz'elpon cu'n te'j: “Yil tz'opon yi tiemp yil no'c tan chicawse'n yi e' aj Edom, chicopon imbiyol cyakil yi e' yi chin tz'aknak cu'n cyajtza'kl,§ nin tz'elpon incy'al yi cyajtza'kl yi e' yi najlche' wutz wutz cwent yi ama'l yi wak'nak tetz Esaú tu yi e' tetz xonl. Cya'l nin jun sclaxk cyen.
- 9 Na yi e' sanlar cwent Temán,* wi'nin chilucne' tan xo'w. Nin tul yi e'chk ama'l yi wak'nak tetz Esaú yi at xo'l wutz, cya'l nin jun nink tz'itz'ij cyen.

Yi quil yi e' aj Edom

- 10 ”Tircu'n axwok tz'elpon itx'ix nin cxelponwok wa'n swutz, tan paj yi ja cxo'cwok tan chibuchle'n nin tan chibiyle'n cu'n yi e' ixonl, yi e' xonl k'ajtzun Jacow.†
- 11 Na te yi cyoque'n yi e' contr tan majle'n len tircu'n yi me'bi'l yi at Jerusalén, nin yi cyoque'n yi e' sanlar yi e' len cu'n awer nak tan pok'le'n e'chk puertil yi tnum, yi ax itetz qui'c nin jun takle'n iban tan chicolche'n yi e' yi najlche'-tz, ma na nin je' itanc'ul itib tbe'. Nin te yi cyoque'n tan tx'ilu'n te yi e'chk takle'n yi baj chicambal, nin yi bene'n cyekal tircu'n yi me'bi'la'tz le chitanum, jalcunin xome'n iwi' scye'j.‡
- 12 Lastum yi wi'nin acxtzatzine'nwok yi itilol yi cyele'n cu'n yi e' ixonl swutz, yi e' aj Judá. Lastum yi ya'tz mmibanwok yi cyele'n cu'n swutz. Lastum yi ja cxtze'enwok scye'j te yi ate' tul bis o'kl.§
- 13 Lastum yi ja cxo'cwok le intanum, te yi na chitzan yi e' intanum tan tijle'n q'uixc'uj. Lastum yi ja cxtzatzin te yi il yi na bajij xchixo'l. Lastum yi ja cxo'cwok tan talk'e'n len e'chk chime'bi'l tul yi jun k'eja'tz yi chin xo'wbil nin ban tetz cyetz.
- 14 Lastum yi ja cxcye' cu'nwok tan chich'iwe'n lakak xch'icy' be' tan chibiyle'n cu'n yi e' yi ja che'l ojk tan colo'n ib.
- 15 Ma jalu', ite'n nin xtxolbila'tz sbajok tzite'j itetz, quib yi ibanak scye'j yi e'-a'tz. Iten nin q'uixc'uja'tz na ch'iwan tan tule'n tziwutz, poro ipaj nin ite'tz.

Yiljalt chik'eji yi e' xonl Israel

- ”Tz'ul chan yi k'ejlala'tz* yil ticy'saj cunin c'u'l Ryos scye'j cyakil yi e'chk tnum bene'n tzi'n wi munt.†
- 16 I bin jalu' axwok jun c'oloj aj Israel, chin c'a' nin yi a' yi mbaj ita'n‡ wi' weri inju'wutz, yi wi'nin xanil. Ncha'tz ite'n nin c'a'ala'tz sbne' yi a' yi sbajk cya'n yi e' mas tnum yi ate' bene'n tzi'n wi munt. Jefon chic'ajol yi a'a'tz jalen yil chije' tzipt. Nin yil baj yi jun a'a'tz cya'n, tircunin tzun e' xchisotzoktz.
- 17 Poro yi jun ju'wutz yi na bi'aj Sión, tz'ocpon tetz jun ama'l yi chin xan nin. Nin at e' yi cho'n xchiclxok xchik'ab chicontr.§ Na at e' xonl Jacow xchicambaje' junt tir yi e'chk ama'la'tz yi cyetz nin.
- 18 Na yi e' xonl k'ajtzun Jacow chocpon chi ik jun chin k'ak'. Nin yi e' xonl k'ajtzun Xep chocpon chi ik xu'm k'ak' yi na tinc'u'n. Ma yi e' xonl Esaú chocopon chi tane'n jun

§ 1:8 Gn 36:1 na tal yi cho'n joyol Esaú yi txkel xchixo'l yi e' awer nak yi qui na cyocsaj yi Yol Ryos. Le wutz tetz tajtza'kl yi chin tz'aknak cunin i' tu tajtza'kl swutz yi taj, na qui nin ban i' tane'n yi ca'wl. Gn 26:34-35. * 1:9 “Temán” itz jun ama'l cwent Edom. † 1:10 Jl 3:19. ‡ 1:11 Sal 137:7. § 1:12 Sal 137:7; Lm 4:21. * 1:15 Na jilon te yi “Día del Señor”. Sof 2:14, na xchaj sketz yi mbi sbajok scye'j yi e'chk nación, le Día del Señor. † 1:15 Sof 3:8; Ap 16:14; 19:11-21. ‡ 1:16 Yi a' yi c'a', itz copa le castiy, nin na jop jun chin q'uixc'uj yi tajwe'n tan chitijol cyakil wunak tuml Israel. Jer 25:15-28; Zac 12:2; Mt 20:22-23; 26:39, 42; Jn 18:11; Ap 14:10; 16:3 tu cyakil yi na xomtzaj, na jilon te yi juk copa yi na elepont yi q'uixc'uj yi tz'ul tan Ryos squibaj cyakil yi e' wunak yi xomok chiwi' te yi anticristo. § 1:17 Jl 2:32.

boc'oj ch'im yi na oc k'a'kl. Xchitz'e'ok len cu'n, nin xchibajk tan yi k'ak'a'tz. Qui'c nin jun nink clax cyen, na ya'stzun yi txolbil yi walnak yi tz'elpon cu'n te'j.”

19-20 Ej nin yi e' xonl Israel yi najlche' Négev scyetzaje'* yi e'chk chi'ama'l yi e' xonl Esaú yi at wi'wtz.† Nin yi e' xonl Israel yi najlche' xe wutz, scyetzaje' yi e'chk ama'l tzi mar kale najlche't yi e' filistey. Ncha'tz scyetzaje' yi ama'l yi at tzaj xchik'ab yi e' xonl k'ajtzun Efraín, tu yi ama'l cwent Samaria. Ej, nin yi e' xonl k'ajtzun Benjamín scyetzaje' yi ama'l Galaad. Ej nin yi jun c'oloy xonl Israela'tz yi najlche' tzajle'n je'n tzi'n xchipakxok junt tir le cyetz chitanum, nin scyetzaje' cyakil yi ama'l kale najlche't yi e' aj Canaán tentz. Tircu'n yi ama'la'tz jalen te yi tnum Sarepta scyetzaje'. Nin yi e' aj Jerusalén yi e' pres sajle'n le tnum Sardis, scyetzaje' yi e'chk ama'l cwe'n tzi'n cwent Judá.

21 Cyakil cu'n e' xonl Israela'tz chijepon wi yi ju'wtz Sión, na xchitx'aconk scye'j chicontr. Nin chocpon tan talche'n yi mbi sbajok scye'j yi e' yi najlche' le ama'l cwent Esaú, yi ama'la'tz yi at wi'nin wutz tul. Ej nin yi Kajcaw ya'stzun yi jun yi scawunk scye'j cyakil jilwutz wunak.‡

---

* 1:19-20 Am 9:12. † 1:19-20 Sof 2:7. ‡ 1:21 1Co 15:28.

JONÁS

Tx'olbil Xo'l Yi Liwre'j

Yi bi'aj Jonás na elepont “Slu'k” le ketz kayol. I' jun elsanl stzi' Ryos yi ja paj ca'wl Ryos tan tu' yi qui nin ben tan xtxole'n yi tajbil Kataj scyetz yi e' aj Nínive. Ma na nin el ojk tul jun barc tan tpone'n le junt ama'l yi chin joylaj nin.

Yi liwre'j na xchaj yi porer Kataj Ryos tibaj cyakil e'chk takle'n yi i' bnol tetz.

Ncha'tz na xchaj yi at wi'nin lo'k ib tu pasens tuch'.

Ncha'tz na xchaj yi list Ryos tan cuyle'n chipaj cyakil yi e' yi na chibisun tan quil nin yi na chijak cuybil chipaj swutz i'. Qui'c na ban mbi jilwutz wunakil yi na taj bantzaj tib tu Ryos.

Yi Weklil Yi Liwre'j

Yi bajx wekl (Cap. 1) na tal yi mbi cu'n mbajij te'j Jonás yi toque'n tan pajle'n yi ca'wl Kataj Ryos.

Yi ca'p wekl (Cap. 2) na tal yi oración yi mban Jonás te yi at i' swutz quimichil tul yi cay, nin xe'n claxe'n tan Ryos.

Yi tox'e'n wekl (Cap. 3) na tal sketz yi xe'n chitx'ixpul yi e' aj Níneve yi cyajtza'kl tan chixome'n te Ryos.

Yi cyaje'n wekl (Cap. 4) na tal yi xe'n toque'n Ryos tan makle'n wutz Jonás tan qui xchi'che'n c'u'l te yi banl talma' i'.

Yi pajol Jonás yi ca'wl Ryos

¹ I tzun bantz nin jilon Kajcaw tetz Jonás, yi cy'ajl Amitai. ² Je yol Kajcawe'j ban tetz Jonás: “Jonás or tzabene'n le yi jun chumam tnum Nínive, nin alaj scyetz cyakil wunak yi copon inxitul chitnumil, na ja wit stziblal yi e' len cu'n juchul il.”*

³ Poro yi Jonás, quinin ben i' chi yi tal Kajcaw tetz, ma na nin el ojku'j i' swutz Ryos. Cho'n tzun bene'n i'-tz le ama'l Jope, yi at tzi mar. Nin nojpon i'-tz te jun barc yi ele'n tlen tu' atit, tan tpone'n jalen Tarsis. Xchojol tzun i' yi pasajtz nin ocnintz tul tan topone'n jalen Tarsisa'tz. ⁴ Poro yi Kajcaw, nintzun saj jun chin wutzile'n cyek'ek' ta'n wi mar. Nintzun je' xchek'ul tib yi mar. Nin txant nin qui na ben mulk'uj yi barc xe mar.

⁵ Ma yi e' ak'unsom tul yi barc, wi'nin tzun chixobe'ntz, nin xchijunal len e' octz tan nachle'n chiryosil. Ej nintzun baj len chijo'lil tektz yi barc wi mar, tan sasane'n.

Ma Jonás nintzun cu' i'-tz te'u'l cu'n yi barc kale na oque't e'chk ektz, nin tzun wit cu'ntz. ⁶ Ma yi tilol yi ajcaw tetz yi barc yi qui'ct Jonás at xchixo'l, cwe'n tzun i'-tz tan joyle'n. Ma yi jale'n ta'n, nintzun taltz tetz:

—jJonás! ¿Mbi tzuntz chin watum nin ax? Elk awatl. Nachaj aRyosil. Lo'k tz'el k'ajab i' ske'j. Nink kaclax ta'n, chij yi ajcaw bantz tetz Jonás.

⁷ I tzun yi e' ak'unsom cwent yi barc, nin cyal squibil quib:

—Katz'ilunk te'j, tan kilol na' nin tzun jun skaxo'l yi aj paj te e'chk il yi mmu'l skawutz, che'ch bantz.

Cyoque'n tzuntz tan tx'ilu'n. Cho'n tzun noje'n quen te Jonás. ⁸ Cyalol tzuntz tetz Jonás:

—Altzaj sketz mbi tzuntz yi mmu'l yi ile'j skawutz. ¿Mbi awak'unil at? ¿Na' ncxsaje't? ¿Na' scyetz atanum? ¿Mbi jilwutz wunakil ax? che'ch na ban quentz tetz.

⁹ —Yi in wetz in hebrey, nin na wek xchi' yi Ryos yi at tzi'n tcya'j, yi bnol tetz yi mar tu yi wuxtx'otx'. ¹⁰⁻¹¹ Poro yi in wetz ja impaj ca'wl i' nin ja ne'l ojk swutz, stzun Jonás bantz scyetz yi e' ak'unsoma'tz tetz yi barca'tz.

* 1:2 Nah 1:1; 3:1-19.

Yi quibital yi yol Jonás, nin yi bene'n quilol yi nim tcunin je'n x̄chek'ul tib yi mar, mast cunin tzun chixobe'ntz.

Bene'n tzun chijakoltz tetz Jonás:

—¿Nxac tzun mmapaj ca'wl yi aRyosil? ¿Ma jalu' mbil kaban tzawe'j, bantz tanewe'n yi cyek'ek', tu yi pak'bil mar? che'ch bantz.

¹²—Chin chijo'lninu' wi mar, tan tanewe'n yi pak'bil mar. Na na el intxum tetz yi i'tz tan impaj yi ja ul yi jun ila'tz skawutz, stzun Jonás bantz scyetz.

¹³Ma yi e' ak'unsoma'tz, qui nin cyocsaj yi yol Jonás nin e' oc iltz tan tole'n chibarc tan telempone'n klo' tzi mar. Poro qui' nin, na nim tcunin na x̄chek'e'n tib yi mar. ¹⁴Cwe'n tzun chiwutz tetz Kataj, i tzun cyaltz: “Ta' qui'k kaquim tanu' tan paj tu' yi jun yaje'j. Ej nin ko qui'c tetz til, qui'c ketz kapaj te'j kol quim ka'n. Na yi ilu' teru', ilu' yi wi'tz Ajcaw, nin ban sbanu' yi tajbilu' ske'j,” che'ch bantz tetz Kataj.

¹⁵Bene'n tzun chijo'lil Jonástz wi mar. Tanewe'n nin ban yi x̄chamil yi pak'bil mar. ¹⁶Yi quilol yi e' ak'unsom tetz barc yi tanewe'n yi pak'bil mar, wi'nin tzun cyekal x̄chi' Kataj Ryos. Nintzun cyoytz jun chitx'ixwatz swutz Ryos, nin e' suk e'chk takle'n tetz Ryos.

¹⁷Poro list tzun tane'n jun chin wutzile'n cay tan Kataj Ryos xe a' tan bek'le'n nin Jonás. Ox tzun k'ej tu ox ak'bal a'tij Jonás le c'u'l te yi caya'stz.†

2

Yi jakol Jonás cuybil paj tetz Kataj Ryos

¹I tzun te yi at Jonás le c'u'l yi cay nintzun oc i'-tz tan nachle'n Kataj. Nin je tal i'e'j:

²“Ta' te yi txant tan inquime'n, ja cu' intzi' teru' nin ja el k'ajabu' swe'j.* Sken ul yi quimichil tzinwutz, poro yi injakol x̄ch'eybil wetz teru', ja chin x̄ch'eyaju'.† ³Ja chimben jo'lilu' jalen xe mar. Ja chimben mulk'uj, nin ja nopon jalen txé' yi mar.‡ ⁴Sken intxum yi nsken ne'l te c'u'lu'.§ Ncha'tz sken intxum yi qui't nopon junt tir xe ca'lu' yi wi'nin xanil. ⁵Na sken chin cyaj quen jalen xe mar. Sken nopon jalen xe a'. Ncha'tz, sken baj sucul tib yi e'chk xtze' yi at xe mar te inwi'. ⁶Sken nopon jalen txé' yi mar yi chin tz'o'tz nin.* Ej nin sken wi't intxum yi cho'n x̄chinquimoktz. Poro ntyoŕ teru' Wajcaw, yi ilu' teru' yi ilu' inRyosil, ja xcye'u' tan incolpe'n tk'ab quimichil.

⁷”Ej nin yi innachone'n te'j yi txant tan inquime'n, nintzun ul tx'akx tinc'u'l tan woque'n tan jakle'n x̄ch'eybil wetz teru'. Nin ja tbitu' intzi' inkul, wech na cho'n atu' jalen xe ca'lu' yi wi'nin xanil. ⁸Cyakil yi e' yi cho'n k'uklij chic'u'l te e'chk ryos yi banij cuntu' quitane'n, qui na chixom te yi teru' tajbilu'. ⁹Poro yi in wetz, ilu' jun c'olój Wajcaw, chintyoŕink teru', tzimpate' intx'ixwatz swutzu'. Nin nelpon cu'n te inyol yi ja wi't insuk teru',† na ntin cu'n ilu' na xcye'u' tan kacolpe'n,” stzun Jonás bantz le oración, le c'u'l yi cay.

¹⁰Nintzun oc tk'ol Ryos tajtza'kl yi cay tan saje'n xa'pil Jonás. Cho'n tzun bene'ntz tan xa'pe'ntzaj stzi a'.

3

Yi bnol Jonás tane'n yi ca'wl Ryos

¹I tzun bantz nintzun jilon junt tir Kajcaw tetz Jonás, i tzun taltz: ²“Jonás, or ttabene'n le chumam tnum Nínive, nin txolaj scyetz cyakil wunak yi xtxolbile'j yi swale' nin tzatz.”

³Bene'n tzun Jonás jalen Nínive, chi tal Kajcaw tetz. Nin yi Nínive i'tz jun chumam tnum yi na taj ox k'ej tan xajse'n tircu'n.

† 1:17 Mt 12:40. * 2:2 2S 22:7; Sal 18:6; 120:1. † 2:2 Sal 130:1; Lm 3:55. ‡ 2:3 Sal 42:6-7; 88:3-7. § 2:4 Sal 31:22. * 2:6 Sal 69:1-3. † 2:9 Sal 22:25.

⁴ Yi topone'n Jonás tul yi jun tnuma'tz, baj cu'n tzun jun k'ejtz ta'n tan txoli'n. Nin chin wi' nin i' na bantz. I tzun na taltz: “Ca'wunakt cuntu' k'ej at yi tnume'j tan Kataj Ryos, nin tircu'n tz'elpon cu'n swutz ta'n,” stzun Jonás na bantz.

Yi chijakol yi e' aj Nínive cuybil chipaj

⁵ I tzun yi e' wunak yi najlche'-tz Nínive, tircunin tzun e' cyocsaj len yi yol Ryos yi tal Jonás. Nintzun cu' chitzi'-tz tetz Ryos tan jakle'n cuybil chipaj. Nin e' octz tan muc'le'n we'j, nin oc cyak'ol jun jilwutz be'chok scye'j yi na xchaj yi na chibisun tan quil.* ⁶ Ncha'tz yi t'ital yi rey yi xtxolbil yi tal Jonás ninin tzun cyaj cyen tilol yi c'olchbiltz kale na cawune't, nin el tcy'al yi be'ch tetz yi na xchaj yi at wi'nin k'ej, nin oc tk'ol yi be'chok te'j yi na xchaj yi na bisun tan til. Ncha'tz nin cu' c'olchoktz tul tza'j. ⁷ Cawune'n nintzun scyetz yi e' mas ajcaw yi na chicawun xljaj, tan talche'n yi ca'wle'j scyetz cyakil wunak: “E'u' aj Nínive, tajwe'n chibanu' tane'n yi ca'wle'j: Cya'l jun nink wan, nka nink tz'uc'a', mpe ik yi cyawunu' chi tane'n wacx nka cne'r. ⁸ Qui'c kuj tan wane'n jun, ma na oken yi be'ch cyeru' scye'ju' yi na xchaj yi na kabisun tan kil. Nin cuk len chitzi'u' tetz Kataj Ryos tetz cu'n cyalma'u'. Chitx'ipe'nu' cyajtza'klu' yi chin juntlen nin. Qui't choyintzinu' chi saje'n tunintz. ⁹ Na kol katx'ixpe'n yi kajtza'kl, quicunin batz xtx'ixpuj Ryos tajtza'kl ske'j, nin scuy i' kapaj tan qui kaquime'n ta'n,” chij yi jun ca'wla'tz yi el xchiwi' cyakil yi e' aj Nínive.

¹⁰ Yi tilol Ryos yi je'n chitx'ixpul yi e' aj Nínive cyajtza'kl, nin yi qui't na chixom te yi cyajtza'kl cachi', nintzun bixe'tz ta'n tan qui't tk'ol chicaws, chi yi bixe' ta'n le xe'tz'bil tzaj.

4

Yi xchi'che'n c'u'l Jonás tan paj yi qui't tak' Ryos chicaws yi e' aj Nínive

¹ Ma Jonás quinín tzun tzatzintz te yi mbi cu'n bixe' tan Kajcaw. Wi'nin tzun xchi'che'n c'u'l i'-tz. ² Toque'n tzuntz tan nachle'n Kataj, i tzun taltz:

—Tilcu'n binu'-tz Ta', yi wal teru' yi atintzaj le wetz intanum yi quil tz'elcu'nu' te yolu' yi talnaku'. Na yi teru' jalcu'n na el k'ajabu' te alchok.* Bajx na talu' yi stk'e'u' caws, nin jalcu'n na talu' yi qui't. Cha'stzun te cho'n klo' imbene'n wetz jalen Tarsis. ³ Ma jalu', copon inwutz teru' yi nink chinquim tanu'. Na ba'n tcu'n chinquim, swutz yi itz'ine't xchiwutz yi wunake'j, stzun Jonás bantz tetz Kataj.

⁴ Ej nintzun tal Kajcaw tetz:

—¿Ba'n ptzun tzawutz, yi na chi'ch ac'u'l?

⁵ Tele'n tzun Jonástz le yi tnum. Cho'n tzun tpone'ntz xljaj len yi tnuma'tz. Nintzun octz tan banle'n jun scabte'. Nin c'ole'cu'ntz tmujil tan xch'iwe'n yi mbi sbajok te yi tnum Nínive. ⁶ Tk'ol tzun Kataj Ryos ama'l tetz jun tal wi' xojob tan xch'uye'n tan xcone'n tetz muj Jonás. Wi'nin tzun stzatzine'n quen Jonástz te yi jun tal wi' xojoba'tz.

⁷ Ma le junt eklok, nintzun tak' Ryos ama'l tetz jun tal amlu' tan biyle'n yi jun wi' xojoba'tz, nintzun skejtz.

⁸ Ma yi je'nmule'n k'ej nintzun saj jun chin wutzile'n cyek'ek' tan Kataj, yi chin tz'a' nin. Nin yi k'ej quenín na opon lajp te'j Jonás. Saje'n tzun num i'-tz tan paj yi stz'a'al k'ej. I tzun taltz:

—Ba'n tcu'n chinquim swutz yi na chintzan tan muc'le'n k'ej tzone'j, chij Jonás bantz.

⁹ Tlol tzun Kataj tetz:

—¿Ba'n ptzun tzawutz, yi tu na chi'ch tu' ac'u'l, tan tu' yi ja skej yi jun wi' tze'e'j?

—Bintzij, na chi'ch inc'u'l. Wi'nin na chi'ch inc'u'l. Or chinquim ta'n, stzun Jonás bantz.

¹⁰ Bene'nt tzun tlol Kajcaw tetz:

* 3:5 Mt 12:41; Lc 11:32. * 4:2 Ex 34:6.

—¿Aǎ ptzun awal tetz yi jun tal wi' xojoba'tz? ¿Nin aǎ ptzun nch'uysan? Qui'. Yi jun wi' xojoba'tz ja ch'uy wa'n tul jun intzi' ak'bal. Nin ja sk'ej wa'n tul jun intzi' k'ej, poro yi aǎatz, na el ak'ajab te'j. ¹¹ Ite'n nin tzun wutane'ntz scye'j yi e' aj Nínive, na na el ink'ajab scye'j. Ncha'tz at mas jun cient tu junak mil wunak,† yi qui na el chitxum te yi mbi na chiban. Nin at wi'nin cyawun, yi lastum tu' kol chiquim. Cha'stzun te qui't lwak' chicaws, stzun Kataj bantz tetz Jonás.

---

† **4:11** At e' na cyal yi i'tz yi e' wunak yi ate' tul jun chin tz'o'tz wutzil. Yi hebrey na tal, yi qui na pujx cya'n yi na' scyetz chisbal, nka na' scyetz chimax.

MIQUEAS

Tx'olbil Xo'l Yi Liwre'j

Yi Miqueas i' jun elsanl stzi' Ryos yi xconak tan Kataj wajxak cient yob te yi ntaxk itz'ij Kajcaw Jesucristo. Ncha'tz te ite'nin tiempa'tz ja a'tij Isaías, junt elsanl stzi' Ryos.

Ocnak i' tan talche'n scyetz yi e' tanum yi e' aj Judá, yi txant tan tule'n chicaws scyuch' yi e' aj Israel yi najlche' cwent Samaria tan paj yi chin pajol ca'wl nin e'.

Ej nin ncha'tz tal scyetz yi e' tetz tanum, yi e' aj Judá yi ya'stzun sbajok scye'j cyetz, na ni'cu'n cyajtza'kl scyuch' yi e' aj Samaria-a'tz.

Ocnak Miqueas tan txole'n, yi chin xan nin Kataj Ryos, nin yi at tulbil i' tan tak'le'n chicaws, chi alijt cyen cyak'un yi e' mas elsanl stzi' Ryos. Poro cyaj cyen tlol yi wi'tzbilt len yi scuye' Kataj Ryos chipaj nin stk'e' chik'ej tu tzatzin paz scyetz junt tir.

Ej nin na tzaj wi' yol Miqueas tan jun txolbil yi na xcon ta'n tan makle'n chiwutz yi e' tetz tanum.

Poro ncha'tz ja tal i' yi at chich'iw te jun balaj tiemp kalel jale't k'ej junt tir yi tnum Judá tu Israel.

Yi Weklil Yi Liwre'j

Yi bajx wekl (Cap. 1–3) na tal yi tz'ocopon Ryos tan chicawse'n yi e' tetz tanum.

Yi ca'p wekl (Cap. 4–5) na tal yi xe'n chopon cyakil e' nación tan tak'le'n k'ej Kataj Ryos le tnum Jerusalén.

Yi toxo'n wekl (Cap. 6–7) na xchaj sketz yi xe'n toque'n Ryos tan chiyajle'n yi e' tetz tanum tan paj yi qui nin e' xom te yi tetz tajbil.

Yi chicaws cyakil yi e' xonl Israel

¹ Je yi txolbile'j yi talnak Kajcaw chi tul wutzicy' tane'n* tetz Miqueas yi aj Moreset. Yi jun wutzicy'a'tz na jop yi mbi sbajok te Samaria, nin yi mbi sbajok te Jerusalén. Ja xcon Miqueas tan Ryos tetz elsanl stzi' i' tul yi tiemp yi na chicawun tzaj yi rey Jotam, tu yi rey Acaz tu yi rey Ezequías squibaj yi e' aj Judá.

Yi tlol Miqueas yi at tulbil chicaws yi e' aj Samaria

² Ma jalu', cyakil yi e'u' yi ate'u' bene'n tzi'n wi munt, quibit tzaju' yi txolbile'j. Cyakil yi e'u' yi najlche'u' le tnume'j, ba'n cho'cu' tan txumle'n, na yi Kataj Ryos jilonk tzaj xe yi tetz templo tcyaj, yi jun temploja'tz yi chin xan nin. Nin tz'ocpon i' tan talche'n tircu'n yi chipaltilu'.

³ Quibit tzaju': Tz'elul' i' le ama'l kale najle't, nin cu'ul wi munt. Syak'pe' e'chk wutz yil tz'icy'ak tibaj.

⁴ Tz'elpon a' e'chk wutzat'z tzak' tkan, chi na ban xcab tan stz'a'al yi k'ak'.† Nin copon cobsuj yi e'chk joco'j tan yi tkan, chi ik jun chin tzanla' yi me'lul nil tan jatxle'n cu'n yi e'chk ama'la'tz.

⁵ Sbjok cyakil yi txolbila'tz scye'j yi e' xonl k'ajtzun Jacow, yi e' xonl Israel, tan paj yi chin tze'tzuj nin te'j cyalma'. ¿Poro na' nsaje't yi jun yab ajtza'kla'tz le iwutz itetz? Cho'n nsaj xchixo'l yi e' aj Samaria. ¿Ej nin na' atit cyent k'ajbil e'chk chiryosil yi e' xonl k'ajtzun Jacow le iwutz itetz yi banij cuntu' tane'n? Cho'n at le mero tnum Jerusalén.

⁶ Tan paj yi ya'tz tane'n, je tzun tal Kataj Ryose'j: “Nocpon tan xite'n cu'n yi tnum Samaria. Jalt yi e'chk k'uchbe'n scyajk cyen. Tz'ocpon tetz jun ama'l kalel tz'awle't

* **1:1** “Chi tul wutzicy' tane'n” na elepont “visión” le castiy. Nin jun “visión” i'tz yi na tx'amxij yi tajtza'kl jun wunak tan Ryos tan talche'n jun txolbil tetz. † **1:4** Sal 97:5.

uva tu'. Tz'elpon inchitol yi e'chk c'ub yi xconak tan je'se'n chica'l. Jalt xe' e'chk ca'l slajluchaxk cyen.

⁷ Cyakil yi e'chk chiryosil yi banij cuntu' tane'n xitok, nin tz'ocpon k'a'kl yi e'chk xmil yi na chimeje' cyen swutz. Na yi e' pale' ja chilok' e'chk tze'a'tz tu e'chk chiryosila'tz tan yi pwok yi nchicambaj scye'j yi e' wi'tz bnol tetz cwent chityoxil. Nin mben yi e'chk teblala'tz c'a'y, nin xconk yi pwok cyak'un chicontr tan chichoje'n wi'tz bnol tetz tu," stzun Kataj.

Yi o'klyi mban Miqueas tan bis

⁸ Tan yi e'chk xtxolbila'tz, na chimbisun nin na nok'. Qui't xcon inxajab wa'n, nin qui't tz'oc be'ch wetz swe'j. Nok'ok chi na ok' jun xo'j lak'bal. Nin xchinchunank tan bis, chi yi chuna'n yi na bajij te'j jun alma'.

⁹ Juncu'n ja wi't lo'on yi tnum Samaria, nin qui'ct rmeril tan bnixe'n junt tir. Nin ja ben lo'on yi jun ila'tz jalen Judá, nin ja opone'n Jerusalén, yi tnum kale najlche't yi e' intanum.

¹⁰ Quil chibenu' joylaj tan xtxole'n yi mbi mbajij scye'ju' scyetz yi e' aj Gat bantz quil tz'el chik'ajab scye'ju'. Quil chichaju' scyetz yi wi'nin na chok'u', ma na chitole' cu'n quibu' tul puklaj tan yi bis o'kl yi ate' cun tu'.

¹¹ Ncha'tz e'u' aj Safir,† chelpon laju'nu' le chitanumu'. Tx'anl cuntu' xchibne'u', nin chin tx'ixwil nin chiwutzu' sbne', yil che'l ticy'le'nu' cya'n chicontru'. Ej nin yi e' aj Zaanán,§ quil che'l tzaj solte'j yi chitnumil tan paj yi xo'w yi ate' cu'nt. Ej nin yi e' aj Bet-esel xchok'ok tan bis scye'ju'. Poro quil jal xch'eybil cyeru' xchixo'l tantu' yi naka'j ate'tu'.*

¹² Ej nin yi e' yi najlche' Marot,† nternin na tz'uyin chic'u'l, nin nternin na el cyalma' tan jale'nt tzatzin paz. Poro qui'c rmeril, na ncha'tz Jerusalén slo'onk tan Kataj Ryos.

¹³ Ncha'tz e'u' aj Laquis, chin pajol ca'wl nin e'u', chi e' banake' yi e' xonl Israel. Nin tan chipaju' ja jal quil yi e' aj Sión, na ja chixom te cyajtza'klu'. Chocpon yi chicheju' cyanu' sju'ak e'chk chicare'tu' tan cyele'nu' ojk. Poro quil che'lu' liwr.

¹⁴ Na yi e'u' aj Laquis tu yi e' cyeru' yi e'u' aj Moreset-gat, xchixconku' cyak'un yi e' xonl Israel chi jun oy tan mayse'n klo' chic'u'l yi chicontr. Nin yi e' wi'tz ajcaw tetz Israel cho'n k'uklij chic'u'l scye yi e' aj Aczib tan chiclaxe'n klo' xchik'ab chicontr, poro lastum, quinín lchixcy'e' te'j. Na k'ubaj c'u'lal† tu' scyak'e' yi e' aj Acziba'tz scyetz.

¹⁵ Ma axwok aj Maresa,§ je na tal Kajcaw yi kaRyosil tzitetze'j: "Tzinchake' nin jun c'olój chin sanlar yi xchixcyek tzite'j, nin xchicambaje' itanum. Nin yi e' iwunakil yi at chik'e'j tz'ocpon cyewal quib tul jun chin picy yi na bi'aj Tetz Adulam.

¹⁶ Cha'stzun te axwok aj Sión, jukwok len tircu'n xi'il iwi' tan xchajle'n yi wi'nin na cxbisun scye initxa', yil chiben pres. Na nchiben ticy'le'n cyakil yi e' initxajil pres," stzun Kataj.

2

Yi chipaltilyi e' wi'tz ajcaw cwent Israel i'tz chibuchle'n wunak

¹ Lastum yi e' ajcaw yi na baj cu'n ak'bal cya'n tan xtxumle'n yi mbi cu'n xchibne' tan cambe'n e'chk me'bi'l, nin na jal puntil cya'n, na at yi ca'wl xchik'ab.

† 1:11 "Safir" na elepont "chin yube'n nin, nka chumbalaj nin". § 1:11 "Zaanán" na elepont "ba'n ke'l". * 1:11 "Bet-esel" na elepont "naka'j". † 1:12 "Marot" na elepont "chin c'a' nin". † 1:14 "K'ubaj c'u'lal" na elepont "jun yol yi na suk jun poro qui na el cu'n te'j". § 1:15 "Maresa" na elepont "jun oy yi na tak' jun yaj tetz yi me'l yi na ume".

- ² Na ko na el cyalma' te jalaj chin cojbil, na chixcye' tan majle'n. Nin ko na el cyalma' te ca'l junt, na chixcye' tan cambe'n. Na na cho'c tan chibuchle'n yi e' wunak tu chinajal, nin na chixcye' tan majle'n len chime'bi'l.
- ³ Poro je na tal yi Kajcaw yi kaRyosile'j: “Ncha'tz in, na chintzan tan xtxumle'n yi mbi cu'n tzimbne' tan telse'n xel scye'j yi e' ajcawa'tz. Tz'opon jun chin caws wa'n squibaj, yi cya'l nin jun tz'elpon liwr tk'ab. Yil tz'opon yi cawsa'tz qui't tzun lcyocsaj quibtz nim tu cyajtza'kl. Na chin xo'w'bil nin sbne' yi jun tiempa'tz.
- ⁴ Tul yi jun tiempa'tz tircu'n yi e' wunak chocpon tan chixochle'n, nin je scyale'e'j: ‘Yi o' ketz ja ke'l cu'n swutz. Lastum yi katnumil yi i'tz tetz Ryos sajle'n, ma yi jalu' ja jal junt taw, nin cya'l jun xcyek cyen tan majle'ne'l tzaj. Na tircu'n yi e'chk kacojbil ja jatxlij xchik'ab yi e' kacontr,' che'ch sbne'.”
- ⁵ Cha'stzun te e'u' yi at ca'wl xchik'abu' jalu', qui't cho'cu' cyajlal yi e' tanum Ryos, nin qui't chixconu' tan jatxle'n e'chk ama'l cwent Israel.

Yi e' yi qui na cyaj quibit yi yol Miqueas

- ⁶ Je na cyal yi e' wunake'j: “Qui't na kaj kubit yi e'chk takle'n yi na cxtzan tan xtxole'n ske'j. ¿Na yi e'chk ila'tz qui'c rmeril tan tule'n skawutz!” ⁷ “¿Ko na tzun a'wij tan tule'n il skawutz ketz, yi o' ketz yi o' mero xonl k'ajtzun Jacow? Qui'c rmeril. ¿Ja ptzun icy' paj Kataj Ryos ske'j? ¿Ya'tz ptzun puntil na ban Katajtz ske'j ketz? Qui' lo'. ¿Qui pe' na tak' Kataj chibanl yi e' yi chin jicyuch nin te cyajtza'kl, chi kutane'n ketz?” che'ch na bantz.
- ⁸ Ma jalu', yi e' cyeru' ja chibanu' cyajbilu' scye yi e' intanum, na na cho'cu' tan majle'n len yi e'chk balaj be'chok yi na chicambaj yi e' sanlar yi na chipakxij tan oyintzi'. Wech le wutz cyetz cyajtza'kl yi ja wi't che'l liwr yi na chu'l le chitanum. Poro qui', na list nin quitane'nu' tan majle'n len yi e'chk takle'n yi ja chicambaj le oyintzi'.
- ⁹ Ncha'tz na cho'cu' tan chilaje'n len yi e' prow xma'lca'n scyuch' chinitxajil xe'ak chical kale ajle't chic'u'l. Nin tan yi xtxolbila'tz ja el chik'e'j yi e' nitxa' cyanu' chi e' tu'k txuc.
- ¹⁰ Cha'stzun te qui't lcha'tiju' tul yi ama'le'j tan ujle'n, ma na che'lku' tzone'j. Quil chixcye' cunu' mas. Na chin xo'w'bil nin yi e'chk takle'n yi na chibanu' tul yi ama'le'j, yi qui'c nin mu'x banl at cyanu'.
- ¹¹ Je na cyal yi e' yi na cyocsaj quib elsanl stzi' Ryose'j: “Skak'e' win tu xc'ala' scyeru',” che'ch. Nin jalacunin na xom nin chiwi'u'-tz scye'j, nin na k'uke' chic'u'lu' te chiyol, wech na la'jil tu' na cyal. Ma yi yol yi na wal wetz, yi i'tz yi mero bintzij, qui na cyaju' cyocsaju'.

Tz'ocpon Kataj Ryos tan chimolche'n junt tir yi e' tetz tanum

- ¹² Je yol Kataje'j: Chicpon injutz'il junt tir yi e' xonl Jacow, yi e' xonl Israel. Chu'l injutz'il yi coboxa'tz yi xchiclaxok cyen.* Chocpon injutz'il tul jun ntzi' pe'm,† chi na cho'c jutz'i'n cobox awun, nka chi na chimolxij tan chiwane'n tul jun ama'l. Coboxe'n tal chixone'n xchiclaxok cyen, poro xchi'ch'ink chi ik jun c'oloj cunin e'.
- ¹³ Sbjaxok Kataj Ryos xchiwutz yi e'a'tz tan jakle'n chibe', nin xchixomok nin wutz coc i'. Nin cya'l jun xcyek tan chimakle'n, na chelu'l liwr lakak tnum kale ate't. Yi chiReyil yi Kataj Ryos sbjxok i' tan jakle'n yi be' xchiwutz.

3

Jun xtxolbil scyetz yi e' wi'tz ajcaw yi ploj na chiban

* **2:12** “Yi xchiclaxok cyen”. Miq 4:6-7; 5:7; 7:18. Chin tajwe'n cunin tz'el katxum tetz yi mbi na elepont yi xtxolbil yi na tal yi ntin cobox ntzi' tanum Kataj xchiclaxok cyen. Na jal yi jun xtxolbila'tz ala' tir tul yi jun liwre'j, nin ncha'tz tul e'chk mas liwr yi tz'iba'nt cyen cyak'un yi e' elsanl stzi' Ryos tentz. Is 4:2-6; 10:20; 11:11, 16; 28:5; 46:3; Jer 6:9; 31:7; Ez 6:8; Zac 13:8-9; 14:2. Ya'stzun yi e' yi xchiclaxok cyen tk'ab yi chicaws yi stk'e' Kataj, nin xchixconk ta'n tan xtxicbaje'n jun chin nación. † **2:12** Ez 37:22.

- ¹ Ma jalu', e'u' jun c'olój gobernador, nin wi'tz ajcaw cwent Israel, quibit tzaju' yi xtxolbile'j yi swale' nin scyeru'. Tajwe'n tz'el chitxumu' tetz yi mbi'tz chimunlu': I'tz yi nicy'nintu' chicawunu' squibaj cyakil yi e' nim juy.
- ² Poro yi e' cyeru' qui na chibanu' tane'n yi balaj cawu'n, ma na ntin yi e'chk ajtza'kl yi junt len na chitzanu' tan banle'n tane'n. Ntin na chitzanu' tan xile'n cye'j yi e' intanum yi chin me'ba'-t nin quitane'n tan chipaju'.
- ³ Ni'cu'ntz chi itz'enle'nk na chibaj jujun cyanu'. Ni'cu'ntz chi najk chitzanu' tan xile'n len chichi'bel. Nin najk cho'cu' tan wak'e'n cu'n chibakil. Ni'cu'n quitane'n e' intanum xchiwutzu' chi ik chi'bij tu' tetz cumir tan bene'n tul chi'wok'u'.
- ⁴ Poro tz'opon jun k'ej yi copon chiwutzu' tetz Ryos tan jakle'n xch'eybil cyeru', poro yi i' tetz quil tbit chitzi'u'. Nin tz'elpon tewal tib i' xchiwutzu' tan tircu'n yi e'chk takle'n yi chin juntlen nin yi na chitzanu' tan banle'n.

Jun xtxolbil scyetz yi e'yi na cyocsaj quib elsanl stzi' Ryos

- ⁵ Yi e' prow intanum xubsnake' tu cyajtza'kl tan chipaju' yi e' cyeru' yi na cyocsaj quibu' elsanl stzi' Ryos. Ntin na chitzanu' tan chisuble'n, na na cyalu' yi tz'ul tzatzin paz squibaj yi e' yi na cyak' chiwa'u'. Poro na jal oyintzi' xchixo'lu' scyuch' yi e' yi qui na cyak' chiwa'u'. Nin je yol Kataj Ryose'j scyeru', yi e'u'a'tz yi na cyocsaj quibu' elsanl stzi' i':
- ⁶ “Qui't tzinchaj e'chk xtxolbil tzitetz lak'bal chi tul wutzicy' tane'n, nin qui't wak' ama'l tzitetz tan itilol tul tz'o'tz yi mbi na xon tzaj ek ca'p,” chij Kataj. Nin tan yi e'chk xtxolbila'tz tz'o'tz nin tunin sbne' chiwutzu' yi e'u'a'tz yi na cyocsaj quibu' elsanl stzi' Ryos.

- ⁷ Tircu'n yi e' nachola'tz tz'elpon chitx'ix. Qui'ct nin jun yol scyale'. Tircu'n e' scyewe' len chiwutz tan yi tx'ixwilil yi ate' cu'nt.
- ⁸ Ma wetz na i' yi espíritu Kataj na tzan tan tak'le'n inchamil tu balaj wajtza'kl, nin i' na ak'on inwalor tan qui inxobe'n tan talche'n cyen cunin scyeru' yi e'u' cu'n pajol ca'wl swutz Ryos, nin yi at len chipaju' chitx'ok'be'nu' swutz i'.

Yi chipaltil yi e' bajxom tetz tnum

- ⁹ Ma jalu', e'u' jun c'olój gobernador nin wi'tz ajcaw cwent Israel, yi e'u'a'tz yi qui na chibanu' tane'n e'chk ca'wl yi at xchik'abu', nin yi ntin na chitzanu' tan po'tze'n yi e'chk takle'n yi ba'n atit, quibit tzaju' yi xtxolbile'j.*
- ¹⁰ Na chitzanu' tan xch'uyse'n yi tnum Jerusalén wi Sión, poro tan tu' yi na cho'cu' tan chibiyle'n wunak tan majle'n len chime'bi'l, nin tan paj yi e'chk alak' yi na chibanu' scye'j.†
- ¹¹ Ej, nin yi e' pujul xtisya' yi ate' xchixo'lu' cuj cya'n yi na ak'lij pwok scyetz tan qui't tak'le'n castiw jun. Nin yi e' pale' cuj cya'n kol cho'c tan kachusle'n, poro ntin kol che' kachoj, na pwok tu' chiwutz cyen te'j. Nin yi e' elsanl stzi' Ryos na chijak pwok ntin tan talche'n tu' yi mbi na xon tzaj swutz jun, nin na cyal yi i'tz Kataj Ryos na a'lon scyetz, poro qui'. Na je chiyole'j: “Yi Kataj Ryos xomij i' ske'j, nin qui'c jun il tz'ul skawutz ketz,” che'ch na ban.
- ¹² Cha'stzun te, e'u' ajpaj, yi tz'ocpon cyen yi tnum Jerusalén yi at wi yi ju'wtz Sión tetz jun ama'l kale tz'awle't ujul tu'. Ntin k'uchbe'n ca'l sjalok cyentz. Nin yi ama'l kale atit yi templo, snojk tan ch'im tu xtze'.‡

4

Yiljal tzatzin paz tan Kataj Ryos Jerusalén

* 3:9 Am 5:7. † 3:10 Hab 2:12. ‡ 3:12 Tan tu' yi i'tz yi mero najbil Ryos, ocnake' wunak tan xtxumle'n yi qui'c rmeril tan xite'n Jerusalén. Poro tan chipaj yi e' xonl Israel ja cyaj cyen tilol Ryos yi jun tnuma'tz. Nin yi nskén wi't el jun cient yob, ja xcon yi versículoja'tz (3:12) tan yi profeta Jeremías (Jer 26:18-19) tan colol tib i'.

- ¹ Poro je sbajoke'j le wi'tzibil tiemp.* Yi ju'wtz† kale atit yi ca'l Kataj Ryos, chin wutz tkan nin sbne' swutz tircu'n e'chk mas ju'wtz. Nimte'n cu'n k'ej yi jun ju'wtza'tz sbne' swutz yi e'chk mas ju'wtz yi at bene'n tzi'n. Nin tircu'n yi e'chk mas tnum chu'l tan tak'le'n k'ej.
- ² Wi'nin jilwutz wunak chu'l, cho'n cu'n xchisajk tulak e'chk nación joylaj, nin je scyale'e'j: “Chisajku' ske'j, na nkaben wi yi wutz‡ tetz Kataj, kale atit ca'l yi Ryosil Jacow, tan xchajol i' yi balaj be' sketz, bantz penin sk'il kaxon,” che'ch yi e' wunaka'tz sbne'. Na yi e'chk ca'wl tu yi xchusu'n Kataj cho'n tz'elu'l le tnum Jerusalén yi cho'n at wi ju'wtz Sión.
- ³ Nin tz'ocpon Kataj Ryos tan pujle'n xtisya' xchixo'l e'chk lmak tnum bene'n tzi'n wi munt, nin tz'ocpon i' tan banle'n tane'n yi e'chk cyoyintzi'. Nin tz'ocpon yi chispar cya'n tetz ch'oc, nin yi chilans tetz jos.§ Cya'l jun tz'ocpon tan xconse'n junt tir yi e'chk ma'cl tan oyintzi' te'j junt tnum, nin cya'l kubitwit yi najk tzan chichusle'n wunak tan chibene'n tan oyintzi'.
- ⁴ Cya'l nin tzun jun xoboktz tk'ab jun contr, ma na xchijunal len cu'n xchu'jek len jak'ak mujil e'chk wi' uva, nka e'chk wi' ibx̄ yi sjalok len scyuch'.* †Jun cu'n ya'stzun sbajok, na ya'stzun yol Kataj Ryos, yi cya'l na xcy'e' quen te'j!
- ⁵ Yi e'chk tnum, ix̄nin k'ukle't chic'u'l scye'jak cyetz chiryosil. Poro yi o' ketz yi o' xonl Israel kabne' ketz tane'n yi yol Kataj yi ketz kaRyosil.

Yil tz'oc Kataj tan chicolche'n yi e' tetz tanum

- ⁶⁻⁷ Je yol Kataj Ryose'j, yi tz'elpon cu'n te'j: “Tul yi jun k'ejlala'tz yi at tulbil,† chicopon injutz'il yi e' tal wawun, yi wak'nak chicaws, yi e' yi co'x quitane'n, yi k'e'xnake't yi elnake' xit. Scye yi cobox e'a'tz yi xchiclaxok cyen, sbnixok jun chin nación wa'n yi cya'l nin jun xcyek quen te'j. Yi in wetz yi in Ryos, xchincawunk tzuntz wi Sión squibaj yi e' intanuma'tz sbne' opon tunintz.”
- ⁸ Ma jalu' Jerusalén, ax̄ yi xchamil tu yi tapij yi na xcon tan chicolche'n yi e' wawun, yi e' aj Sión. Cx̄ocpon bin junt tir tetz yi wi'tz tnum tul yi ama'l Israel yi wi'nin k'ej sbne', chi banak tentz.‡
- ⁹ Poro yi jalu', axwok aj Jerusalén na cxch'inwok chi na xch'in jun xna'n yi ule'n tlen tu' atit yos tuch'. Poro i'tz tan paj yi qui't na a'w cawu'n tan yi ireyil. Ej nin i'tz tan paj yi ja chiquim yi e' ak'ol cyajtza'kl yi e' ibajxom.
- ¹⁰ Juncu'n copon itolil itib nin cxch'inkwok tan yi ch'on yi tzitije', na cxelponwok laju'n tan inajewe'n joylaj. Tajwe'n tan iwite'n xo'l ch'im. Cxopon jalen Babilonia. Poro ilenin tz'ocpon Kataj Ryos tan icolche'n tul yi jun ama'la'tz.
- ¹¹ Copon chimolol quib wi'nin wunak tetz e'chk ama'l tan oyintzi' tzite'j. Nin je scyale'e'j: “¡Quin! Che' kaxite' cunin yi e' aj Jerusalén. Tz'elk chitx'ix ka'n, nin kicy'se' cunin kac'u'l scye'j,” che'ch sbne'.
- ¹² Poro yi e' wunaka'tz yi chimole' quib, qui na el chitxum tetz yi mbi cu'n na xtxum Kataj Ryos scye'j, nin qui na quil yi mbi na xon tzaj xchiwutz. Quil tz'el chitxum tetz yi tz'ocpon Ryos tan chimolche'n cu'n chi na molxij triw tan toque'n yak'pe'n tul er.
- ¹³ Je stale' Kataj Ryose'j: “¡Axwok jun c'olój aj Sión, quibene'nk tan yak'pe'n yi triwa'tz! Sjalok ichamil chi xchamil jun tor yi chi ik ch'ich' cu'n yi tuc', nin chi ik brons cu'n yi

* **4:1** Is 2:2-4. † **4:1** Tul Yol Kataj at na bant cu'n na jilon te jun ju'wtz nka wutz nin na jop jun gobierum yi at wi'nin k'ej (Dn 2:34-35). Ncha'tz i'tz jun xtxolbil yi sbajok te yi ama'l kale atit Jerusalén. Nim wutz tkan sbne' swutz yi ama'l yi at solte'j. Na taj si'le'n Is 2:2-4; Dn 2:35; Ap 17:9-11. ‡ **4:2** Sal 2:6. § **4:3** Jl 3:10 tul yi jun versículo tetz Joel na tal Kataj Ryos scyetz yi e' contr Israel yi ba'n tz'oc chima'cl tetz ak'un tetz ma'cl tetz oyintzi', poro i'tz xcy'aklil tu', na quil chixcy'e' te Ryos. * **4:4** Yi e'chk wi' uva tu ibx̄ na xchaj tzatzin paz. † **4:6-7** “Tul yi jun k'ejlala'tz” Mal 4:1-6; Is 13:6; Jl 1:15; 2:1, 11; Am 5:18; Abd 15; Sof 1:7, 14. ‡ **4:8** Na lo' jop yi tiemp yi at tzaj yi rey David tu yi rey Salomón tan cawu'n squibaj. Na te yi tiempa'tz yi Jerusalén ya'stzun yi wi'tz tnum banak tetz cabil tnum yi Israel tu Judá 2S 5:6-9.

pac', tan cyelse'n cu'n e'chk nációna'tz swutz. Cxocponwok tan majle'n len cyakil chime'bi'l tuml yi me'bi'l yi alk'a'n tu' ncyulej, nin tzitak'e'wok tircu'n swetz, na in taw cyakil yi munt,” chij Kataj.

5

¹ “Poro axwok jun c'olój aj Jerusalén, banwok list itib, na ja wi't chu'l yi icontr solte'j itnumil, nin chocpon tan buchle'n cunin yi wi'tz itajcawil.

Yil jal jun balaj wi'tz ajcaw tan Ryos Israel

² “Axwok aj Belén yi ncha'tz na bi'aj Efrata, nk'e'tz yi qui'k mas ik'e'j xchiwutz yi e' mas tnum cwent Judá, na cho'n stz'itz'ok jun ajcaw tzixo'lwok* yi scawunk tibaj cyakil Judá tu Israel. Na yi i' tetz at tzaj i' sajlé'nix tunintz.”

³ Poro te yi tiempe'j, scyajk cyen colil Kataj yi axwok itetz, yi axwok me'l cy'ajl i', jalen yil tz'ul yos tzituch'†. Ej copon tzun chimolol quibtz tzite'j yi e' itanuma'tz yi elnak xit bene'n tzi'n.

⁴ Tz'ocpon tzun yi reya'tz tan chipstore'n yi e' tawun, tan yi porer tu yi k'e'j Kajcaw kaRyosil. Penin tzun sk'il xchinajanktz le chitanum, nin sjalok wi'nin k'e'j Kataj Ryos xchiwutz cyakil wunak bene'n tzi'n wi munt.

⁵ Sjalok tzun tzatzin pazzt ta'n.‡

Yil chiclax yi e' xonl Israel

Poro yil chu'l yi e' aj Asiria tan oyintzi' scye yi katnum, nin yil cho'c klo' tul cobox ka'ama'l tetz colo'n ib, nchiben tzun kachakol juk nka wajxak wi'tz ajcaw yi wi'nin chik'e'j tan makle'n chiwutz.

⁶ Yi e' wi'tz ajcawa'tz xchicawunk tibaj tircu'n Asiria,§ yi tanum Nimrod, na xconk chispar cya'n tan chicawe'n. Nin kelpon liwr cya'n yi e' wi'tz ajcawa'tz xchik'ab yi e' aj Asiria, yi nsken wi't cho'c tzaj tul katnumil tan majle'n klo' ka'ama'l.

Yil chixit yi e' contr Israel

⁷ Ej nin sjalok chibanl yi e' mas ama'l bene'n tzi'n wi munt cyak'un yi cobox tal xonl k'ajtzun Jacowa'tz yi xchiclaxok cyen.* Ni'cu'n xchibne' xchixo'l yi e' wunka'tz, chi k'ab che'w yi na tak' Kataj, nka ni'cu'n xchibne' chi a'bal yi na cu' tibaj e'chk itzaj, yi nk'e'tz wunak tu' txumul tetz.

⁸ Ej, nin yi cobox tal xonl k'ajtzun Jacowa'tz yi xchiclaxok cyen, chocpon chi ik león yi cya'l xcye' quen scye'j, nka chi jun león xchixo'l cobox tal cne'r, yi katzij cu'n lche' tulej, nin yi qui'c nin jun nink clax tk'ab. Che'n cunin tzun xchibne' yi e' xonl k'ajtzun Jacowtz.†

⁹ Chocpon tzuntz tan oyintzi' scye'j yi e' yi na chi'ch chic'u'l scye'j, nin xchixcyek tan chixite'n cu'n chicyakil.

¹⁰ Je yol Kataj Ryose'j, yi tz'elpon cu'n te'j: “Axwok xonl Israel, tul yi jun k'ejlala'tz yi at tulbil, chicopon imbiyol cyakil yi ichej tetz oyintzi', tuml yi e'chk icare't tetz oyintzi', tircu'n xitok wa'n.

¹¹ K'uchi'n cu'n swuleje' tircu'n yi tapij yi banij ita'n solte'j yi itnumil tan icolche'n xchik'ab icontr.

¹² Ncha'tz xchitzajk yi e' aj wutz mes wa'n yi ate' tzixo'lwok, scyuch' yi e' yi na cho'c tan talche'n yi mbi sbajok ek ca'p.

¹³ Chicopon inxitul yi e'chk iryosil yi banij cuntu' ita'n, tuml yi e'chk c'ub yi xan tziwutz, bantz qui't cxo'cwok tan c'u'laje'n sbne' opon tunintz.

* 5:2 Mt 2:6; Jn 7:42. † 5:3 Is 66:7-9. ‡ 5:5 Is 9:6-7. § 5:6 Yi tnum Asiria ya'stzun chicontr yi e' aj Israel tentz. Poro tzone'j na jop cyakil chicontr yi e' aj Israel yi xchijalok tzantzaj. * 5:7 Gn 12:2-3. † 5:8 Dt 28:11-14.

- 14 Chijepon imbuk'ul yi e'chk tkan tze' yi xan tziwutz,† nin xitu'n cunin swuleje' e'chk tnum kale atit yi chica'lil yi e'chk iryosil.
- 15 Nin tan yi xchi'chbe'n inc'u'l, swicy'se' cunin inc'u'l scye cyakil wunak yi ate' bene'n tzi'n wi munt, na qui na chicujij tan cyoque'n c'ulutxum jak' inca'w,” chij Kataj Ryos.

6

Yi oyintzi' yi at xchixo'l Ryos scyuch' yi e' xonl Israel

- 1 E'u' jun c'olaj xonl Israel, quibit tzaju' yi mbi na tal Kataj Ryos: “iQuibene'nk tan tak'le'n part xchiwutz yi e'chk wutz! Lo'k quibit yi mbi cunin tzitxole' scyetz.”
- 2 Bitwok tzaj, axwok jun c'olaj wutz. Ncha'tz nink tbit tzaj yi xe' yi wuxtx'otx', na yi Kataj Ryos tz'ocpon tan pujle'n xtisya' scye'j yi e' tanum, yi e' xonl Israel nin tz'ocpon i' tan chiyajle'n.
- 3 Nin je yol i'e'j: “Axwok jun c'olaj intanum Israel, alwok tzaj bin swetz ¿at pe' jun takle'n ploj yi mmo'c imbnol tzite'j, nka ja pe' no'c tan tak'le'n ch'on tzitetz?”
- 4 Yi in wetz, in nno'c tan itelsene'l tzaj jak' chica'wl yi e' aj Egipto, nin ja cxe'ltzajwok wa'n liwr tk'ab yi buchbe'n itetz. Ej nin in nchakon nin Moisés, tu Aarón tu Mariy, tan chixcone'n tetz ibajxom.
- 5 Axwok jun c'olaj intanum ulk tx'akx tic'u'l yi mbi'tz xtxumnak yi rey Balac cwent Moab, tan bnol klo' tzite'j, nin yi mbi tal Balaam cy'ajl Beor* tetz. Ncha'tz ulk tx'akx tic'u'l yi mbi mbajij yi itele'n tzaj le ama'l Sitim tan itopone'n tan inajewe'n Gilgal.† Txumwok tircu'n yi e'chk balaj xtxolbila'tz yi mimban tzite'j,” chij Kataj Ryos.

Yi mbi na taj Kataj Ryos tan kabnol tane'n

- 6 ¿Mbi tajwe'n tzincy'aj nin yil napon tan lok'e'n wutz yi Ryos yi taw yi tcya'j? ¿Ba'n pe' kol napon tan toye'n cobox tal tor yi junixe't yob cya'n, tan pat-xe'n tircu'n chiwankil swutz i'?
- 7 ¿Nka stzatzink ptzun Kataj Ryos swe'j yi kol woy jun mil cne'r tetz, nka lajuj mil tzanla' yi aceitil oliw cu'n? ¿Nka stzatzink pe' Kataj swe'j yi kol woy yi bajx incy'ajl tetz intx'ixwatz, tan xchojle'n yi wil?
- 8 iQui'c rmeril! Na bita'nt ka'n yi mbi'tz yi tajbil Ryos sketz. I'tz yil kaban tane'n yi e'chk takle'n balaj, nin yil tz'el kak'ajab squibil quib, nin yil kocsaj kib juy te yi na ke'l yi na ko'c tu Ryos.

Yi quil yi e' xonl Israel tu chicaws yi tz'ul squibaj

- 9 Quibit tzaju' na tzan Kataj Ryos tan makle'n chiwutz yi e' aj Jerusalén, nin ba'n kol cyeku' xchi' i'. Nin ba'n yi nink quibitu' yi mbi cu'n na tzan i' tan talche'n. Na je yol i'e'j:
- “Tircu'n yi axwok yi najlquix tnum, scyuch' yi e' wi' banl wi', bitwok tzaj yi xtxolbile'j:
- 10 At axwok yi wi'nin ime'bi'l xe ica'l. Poro nk'e'tz skoj cu'n te'j mmiban tan jalse'n. Na na xcon ma'lbil ita'n yi nk'e'tz tz'aknak cu'n. Wi'nin na chi'ch inc'u'l te yi jun itajtza'kla'tz.
- 11 Qui'c rmeril tan incuyul chipaj yi e'a'tz yi na xcon p̄xu'bil cya'n yi qui tz'aknak yi marquil, nka yi banijit yi p̄xu'bil cya'n tan qui ma'lal tz'aknak cu'n.†
- 12 Ej, nin yi ax itetz yi axwok ric, yi najlquix le yi tnume'j axwok len aj buchunl scye yi e' me'ba', nin yi e' mas wunak chin la'j nin e', nin chin aj subunl nin e' chicyakil cu'n.

† 5:14 Yi jun tze'a'tz i'tz jun ryos yi banij cuntu' nin na bi'aj Aserá nka Astarté. Ex 34:13; Jue 3:7; 6:25. Yi tze'a'tz ni'cu'n tu jun ptzo'm nka jun xmil yi awij tu' tane'n txe' e'chk wi' tze'. * 6:5 Nm 22—24. † 6:5 Jos 3:1—4:19.

† 6:11 Lv 19:35-36; Dt 25:13-16; Am 8:5; Pr 11:1.

- 13 Cha'stzun te nocpon tan icawse'n, nin cxelpon cu'nwok wa'n swutz. Na qui'ct ibanl sbne', tan paj yi e'chk itil yi na cxtzan tan juchle'n.
- 14 Cxwankwok, poro quil noj ic'u'l, ma na ilenin tzitije' we'j. Tzimole' iwa', poro quil cxcye'wok tan colche'n mu'x tal. Na kol clax cyen mu'x tal ita'n, stzajk wa'n tan yi e'chk lmak oyintzi' yi copon.
- 15 Tz'ocpon ij ita'n ttx'otx', poro quil wutzin. Cxocponwok tan banle'n aceit, poro qui'c Itak' tzitetz. Cxocponwok tan yak'pe'n yi wutz uva, poro quil baj yi ta'alil ita'n. §
- 16 Tzitije' yi caws tan paj yi ja cxomwok te yi ca'wl Omri, na ja cxomwok te yi tetz cstumbr. Ncha'tz ja cxomwok te tajtza'kl Acab scyuch' yi e' najal. Ite'n nin yi cyetz cyajtza'kla'tz cy'a'n ita'n. Cha'stzun te tz'elpon itx'ix wa'n nin chin xo'wbil nin yi e'chk takle'n yi sbajok tzite'j. Chelpon yab wunak te yi mbi na bajij tzite'j, nin chitze'e'nk tzite'j. Tz'elpon ink'ab te inyol,* chij Kataj Ryos.

7

Chin juntlen nin cyajtza'kl yi e' xonl Israel

- 1 ¡Lastum in! Ni'cu'n in tu jun aj txoyinl yi qui'c nin jun tal wutz uva, nka jun tal wutz ibx na noj quen swutz, nin yi ya'stzun na el talma' te'j tan bajse'n. Ni'cu'n tzun wutane'n wetz, na qui na jal jun intanum wa'n yi ba'n tane'n swutz Ryos.*
- 2 Ej nin qui'c jun wunak bene'n tzi'n wi munt yi jicyuchk te'j tajtza'kl, nin yi cho'nk k'uklij c'u'l te Ryos, ma na e' len cu'n biyol nak. Ntin na chitzan tan joyle'n puntil tan cwe'se'n tramp xchiwutz te'n chixonl.
- 3 Tircu'n e', chin tz'aknakt nin le chiwi' yi xe'n chiban tan banle'n e'chk yab ajtza'kl. Nin yi e' wi'tz ajcaw ntin na chitzan tan jakle'n pwok. Nin yi e' pujul xtisya' ntin xo'qui'n cya'n. Nin yi e' yi at ca'wl xchik'ab ntin na chiban yi cyetz cyajbil. Nin na po'tij cyakil yi chitanum tan yi e'chk ajtza'kla'tz.
- 4 Yi e' yi mas balaj xchixo'l ni'cu'n e' tu jun wi' tx'i'x. Nin yi e' yi mas jicyuch te'j cyajtza'kl xchixo'l, ni'cu'n e' tu jun wi' la'. Poro tz'ul chan yi k'ejlal yil sticy'saj Kataj Ryos c'u'l scye'j. Yi jun k'ejlala'tz alij cyen cya'n yi e' elsanl stzi' Ryos sajle'n tunintz. Ej nin yil tz'ul yi jun k'ejlala'tz, qui't lpujxtz cya'n yi mbil chiban te'n.
- 5 Ba'nt cu'n bin yi quil k'uke' chic'u'lu' tan talche'n jun yol tetz jun chiwisinu', nka tetz jun mero cyamiwu', nin tu'k tetz quixkelu' yi junit e'u' tuch', na qui cunin batz ite'n nin chiyolu' xconk cya'n tan contri'n scye'ju'.
- 6 Ej, nin yi e' nitxa' qui na cyak' mu'x tal chik'e'j chitaj, nin yi e' xun na chixcye' cu'n tan oyintzi' xchiwutz chitxu'. Nin yi e' ilibaj na choyintzin scye'j quilib, na cyakil wunak i'tz chixonlte'n yi chicontr.†
- 7 Ma yi in wetz, cho'n k'uklij inc'u'l te inRyosil. Cho'n ajlij inc'u'l te Ryos yi colpinl wetz, na yi i' tetz na tbit yi intzi' tu inkul.

Yil jal junt tir k'e'j yi tnum Israel tetz cyakil tiemp

- 8 Ma jalu', yi e' cyeru' yi e'u' kacontr, qui bin chitzatzinu' tan yi il yi mmu'l skawutz, na qui'c na ban yi ko ja ke'l cu'n swutz, sjalok kak'e'j junt tir. Qui'c na ban yi ko tul tz'o'tz na kaxone't, na tz'ocpon Kataj Ryos tan xtxeke'n kabe'.
- 9 Bintzij na el katxum tetz yi ja kajuch kil swutz Kataj, poro list kutane'n tan tijle'n yi caws yi at tublic tan i' skibaj. Yil tz'icy'pon yi cawsa'tz ka'n tz'ocpon tzun i'-tz tan tak'le'n chicaws yi e' kacontr. Tz'elpon xel cyakil yi e'chk takle'n yi nchiban

§ 6:15 Dt 28:30-31; 28:40. * 6:16 Dt 28:37; Lm 2:15-16. * 7:1 Wi'nin na bisun Miqueas tan paj yi po'tnak cyajtza'kl yi e' wunak. Ej wi'nin na bisun Miqueas yi na oc tan ma'le'n cyajtza'kl yi e' bajxom, yi e' pujul xtisya' tu yi e' wi'tz ajcaw (vs. 2-4). Ncha'tz na bisun yi na til yi wi'nin na chibuch quib yi e'chk najal squibil quib (vs. 5-6). Tul yi txolbile'j na tal Miqueas wi'tzbilt len yi qui'c na ban yi mbi na chiban yi e' tanum, na ilenin cho'n k'uklij tetz c'u'l te Ryos, nin cho'n at xch'iw i' te'j tan claxe'n. † 7:6 Mt 10:35-36; Lc 12:53.

kacontr ske'j. Nin na el xtxum i' tetz yi mbi tzuntz ja kajuch kil, nin puntil cu'n sbne' i' tan kacawe'n. Yi Kataj Ryos tz'ocpon tan c'ase'n yi kajtza'kl te e'chk balaj ajtza'kl, nin skile' yi tetz xchamil yil tz'oc tan chixite'n yi e' kacontr.

- 10 Ncha'tz yi e' kacontr squile' yi xtxolbila'tz, nin xchitx'ixwok. Na yi e'a'tz na cyal sketz: “¿Na' atit cyent yi iRyosila'tz yi na ital?” che'ch na ban sketz. Poro wi'nin skatzatzink yil kil yil tz'oc Kataj Ryos tan chiyak'pe'n chi na ban yi xk'ol tbe'.

Yil je' txicba'n junt tir yi tnum Jerusalén

- 11 Ma jalu', tz'ul chan yi tiemp yil tz'oc je'se'n junt tir yi e'chk tapijil yi tnum Jerusalén, nin mben xkansa'n yi e'chk mojomil yi tnum joylaj.
- 12 Tz'ul chan yi k'ejlal yil chimol tzaj quib cyakil yi e' intanum tan cyule'n tan chinajewe'n Jerusalén. Cyakil yi e' yi najlche' cwent Asiria jalen Egipto, nin tircu'n yi e' yi najlche' naka'jil yi tzanla' Nilo jalen te yi tzanla' Eufrates chu'l len tzone'j Jerusalén. Cyakil yi e' yi najlche' stzi'ak mar nin yi e' yi najlche' txo'lak wutz chu'l len tzone'j Jerusalén tan chinajewe'n.‡
- 13 Cyakil yi e'chk ama'l bene'n tzi'n wi munt xitok wa'n, poro tan chipaj te'n yi e' wunak, tan yi e'chk quil yi na chijuch.§

Yi jakol Miqueas chiban yi e' xonl Israel

- 14 Ma jalu' Ta', che' colpe'u' yi e' tawunu', che' xch'eyaju' tan cyele'n tzaj colpuj tan yi xtx'amiju' na e' teru'. Na chichuc ate' cyen xo'l tze' tane'n. Poro at ama'l yi chumbalajte'n cunin kale atit wi'nin ch'im. Bajxokbinu' xchiwutz chi banaku' tentz, yi chibene'n tcy'alu' lakak balaj ama'l cwent Basán nin cwent Galaad.
- 15 Xchaje'u' e'chk milawr scyetz chi banak yi cyele'n tzaj tanu' jak' chica'wl yi e' aj Egipto tentz.
- 16 ¡Ncha'tz yil quil yi e' wunak bene'n tzi'n yi e'chk milawra'tz, xchitx'ixwok na qui'c cyetz chiwalor tan makle'n! Wech na chin cham nin e' tane'n. ¡Qui'ct nin jun yol scyale', nin quil pujxij cya'n yi mbi na bajij scye'j!
- 17 ¡Lo'k chibajse'n puklaj chi na chiban lu'baj tu xulu' yi tu na chijut nintu' chiwankil wuxtx'otx'! ¡Wi'nink chilucnewe'n sban tan xo'w yil chocpon swutzu', na yi ilu' teru', ilu' Ryos!

Yil cuy Kataj Ryos chipaj yi e' tetz tanum

- 18 Qui'c nin junt Ryos che'nk chi ilu' Ta',* na yi ilu' teru' na cuyu' ketz kapaj nin na el yi kapaj te c'u'lu' yi o' ketz yi coboxte'n o' ato' cyen te yi tanumu'.† Wi'nin na xchaju' yi xtxaxl talma'u' sketz nin jalcunin na cutzaj xtxumu'nu', nin qui na ben tiemp tan yi xchi'chbe'n c'u'lu' skibaj.‡
- 19 Tz'elk bin k'ajabu' junt tir ske'j, nink muk cu'nu' tircu'n yi kil. Jo'lninu' yi kil jalen xe mar.
- 20 ¡Qui'k stzajscunu' yi lok' ib yi at skaxo'l tuch'u', nin ilenink tz'ocu' tan kuch'eye'n chi yi suki'nt tanu' scyetz yi e' kamam Abraham tu kamam Jacow tentz!§

‡ 7:12 Zac 10:8-12. § 7:13 Is 24:1-3. * 7:18 Ex 15:11; Sal 35:10; 71:19; 77:13; 89:6; 113:5; Is 43:10. † 7:18 Miq 2:12-13. ‡ 7:18 Ex 34:6; Sal 103:8-12. § 7:20 Gn 12:1-3; 17:6-8; 28:13-15; Lc 1:55, 73.

NAHÚM Tx'olbil Xo'l Yi Liwre'j

Yi Nahúm i' jun elsanl stzi' Ryos banak tentz, te yi tiemp yi na cawun tzaj yi rey Ezequías. At e' na cyal yi ja lo' xcon i' tetz jun elsanl tzi' Ryos jun cient yob tu ni'cy te yi nsken wi't quim Jonás. I'tz lo' tul yi yob 663—612 te ntaxk ulak Kajcaw Jesucristo.

Yi xtxolbil yi xtxolnak Nahúm, i'tz yi at tulbil jun chin caws squibaj yi e' aj Nínive. Ej nin yi tircu'n chelpon cu'n swutz tan paj yi chin pajol ca'wl nin e'. Ej nin chin xo'wbil nin e' tan chixite'n cu'n cyakil yi e' jilwutz wunak yi najlche'-tz chinaka'jil. Chin juntlen nin cyajtza'kl yi e' aj Níniveja'tz

Ej nin yi xone'n tiemp ja ul yi jun sotze'na'tz xchiwutz yi alijt cyen tan Nahúm. Ej nin tircu'n chitanum xitu'n cu'n ban. Nin qui't na jal jun chixonl yi e' aj Níniveja'tz jalu'.

Yi mero chusu'n yi na tak' yi liwre'j sketz i'tz: Yi Kataj Ryos chin tz'aknak cunin i', qui'c mu'x tal il c'ol te'j. Cha'stzun te na oc tan chicawse'n cunin yi e' nación yi e' juchul il. Qui'c nin jun yi nink tz'el liwr. Nin yi tnum Nínive i'tz jun elsawutzil te yi xtxolbila'tz.

Wi'nin xanil Kataj Ryos

¹ Yi Nahúm i' jun aj Elcos. Nin yi e'chk xtxolbil yi cyaj stz'ibal, cho'n tilol tul wutzicy' tane'n. Nin i'tz tan talche'n yi at tulbil chicaws yi e' aj Nínive.

² Na je' swutz Kataj Ryos yi e' yi qui na xom chiwi' te'j. Nin na ticy'saj c'u'l scye'j. Na wi'nin na chi'ch c'u'l scye'j yi e' tetz contr.

³ At pasens Kataj poro ncha'tz at wi'nin porer, nin ilenin stk'e' chicaws yi e' yi na chipaj yi tetz ca'wl.

Na xchaj tib yi tetz porer tul cyek'ek' a'bal, nin yi sbak', ni'cu'n chi puklaj tzak' tetz tkan.

⁴ Na xcy'e' i' tan makle'n yi pak'bil mar. Ej nin ba'n na skej e'chk mar ta'n. Ncha'tz ban na skej e'chk tzanla' ta'n. Yi e'chk tx'ac'aben cwent Basán tu yi e'chk chumam wi' tze' yi at wi'wtz Carmelo, ba'n na skej chixak ta'n. Ncha'tz ba'n na chicu' mol cyakil yi e'chk buch yi at wi'wtz Líbano ta'n.

⁵ Na chucan cyakil yi e'chk wutz swutz Kataj Ryos, nin na che'l a' yi e'chk ju'wtz swutz i'. Wi'nin na chucan yi munt swutz i', cyakil yi e' yi najlche' wi munt chilucne' yil quil nin wutz.

⁶ Cya'l jun xtx'aj yi xchi'chbe'n c'u'l i'. Cya'l jun na xtx'aj yi na je' lajpuj wi'. Na yi na je' lajpuj wi', ni'cu'n na ban chi jun chin k'ak' yi sbejnin lsaj ske'j, nin yi e'chk wutz c'ub, cob cunt'u' na che'l swutz i'.

⁷ Poro yi Kataj Ryos chumbalaj nin i', na yi na ul e'chk sotz c'u'lal skawutz, list atit i' tan kacolche'n, nin na oc tan chicolpe'n yi e' yi nter nin k'uklij chic'u'l te'j.

⁸ Ncha'tz ni'cu'n i' tu jun chin tzanla' yi na elu'l jakxuj, yi na xcy'e' tan jicyle'n nin tircu'n yi na nojquen le be', nin na xcy'e' tan chixite'n cu'n yi e' yi na cho'c tan pile'n yi tetz xchamil. Ntin scyetzaje' yi ama'l yi chin tz'o'tz nin.

⁹ ¿Nxac na chitzanu' tan xtxumle'n tan makle'n wutz i'? Na i' tetz xcyek tan chixite'nu'. Cya'l nin jun xcyek tan pile'n Kataj Ryos cob tir.

¹⁰ Jalcu'n xchilo'onku' chi na ban jun yaj yi at a' twi', nko chi na ban tx'i'x tu ch'im yi chin skejt nin yi jalcunin na cu' mol tan k'ak'. Ya'stzun sbajok scye' yi e' yi na cho'c tan pile'n Kataj.

¹¹ Ma jalu' axwok aj Nínive, cho'n jal yi aj ocsanl c'u'lal tzixo'lwok, yi jun yi chin junt len nin tajtza'kl. Yi juna'tz yi mo'c tan oyintzi' te'j Kataj.

¹² Nin je na tal Kataj: “Qui'c na ban yi ko chin cham nin e' asirio nin qui'c na ban yi ko jun c'oloy cunin chixone'n, xchixitok len, nin qui't kil chiwutz. Ma yi axwok aj Judá, in nno'cnak tan ibuchle'n, poro qui't tzimban junt tir.

13 Tz'elpon incy'al yi yucu' yi at te'j ikul, nin tz'elpon impak'lul yi caren yi at te itkan," stzun Kataj.

14 Ma jalu', je yi xtxolbile'j yi saje'n tlol Kataj te chireyil yi e' aj Nínive: "Qui't ljal axonl tan bene'n lo'on yi abi'. Ej nin copon inxitul yi e'chk ryos yi banij cuntu' tane'n tan tze', tu yi e'chk ryos yi ch'ich' cu'n, yi at tul atyoš. Nin nocpon tan mukle'n cu'n yi awankil, na qui'c mu'x axac tzinwutz," chij Kataj bantz.

Yi stziblal yi tzotzaje'n Nínive

15 ¡Axwok aj Judá, xmayninwok yi jun yi tz'ul wi'wutz! Cya'n yi balaj stziblal ta'n, yi sjalok tzatzin paz. Cxtzatzink tzunwoktz. Nin ba'n cxe'lwok cu'n te iyol yi isuknak tetz Ryos yi atix tzaj wutz pe'm. Na qui't chu'l yi e' mal nak junt tir tan ixite'n cu'n, na ja chisotz chicyakil cu'n.

2

1 Axwok aj Nínive, chopon chan jun c'olój sanlar yi chixcyek tan ixite'n cu'n. Cha'stzun te, ¡nque'n wok il tan warti'n wi'ak tapijil itnumil! ¡List iwutz tan xmaye'n nin yi nim be'! ¡C'alwok quen bin yi ispar xe ic'u'! ¡Quiwit tan oyintzi'!*

2 Yil xit itanum, tz'ocpon tzun Kataj Ryos tan chitxibaje'n yi e' xonl Jacow junt tir. Ej nin sjalok junt tir chik'ej yi e' aj Israel. Sjalok junt tir chik'ej chi saje'n te ntaxk el alk'a'n tircu'n chime'bi'l, na ni'cu'n e' ban cyen chi jun wi' uva yi tamij cu'n ban cyakil yi wutz.

3 Chin xo'wbil nin stz'akl yi makbil flech yi cy'a'n cya'n yi jun c'olój sanlara'tz, na chin cyak nin, nin ncha'tz tane'n yi be'ch cyetz, cyak len cu'n. List quitane'n tan oyintzi' tzite'j axwok aj Nínive. Yi chicare't tetz oyintzi' ni'cu'n chi najk tinc'un k'ak' te'j, nin yi chichej, nternin na chitz'itpun tan jute'n e'chk care't tan cyoque'n tan oyintzi' tzite'j.

4 Chin lajke'l nin na chixon e'chk care't cyak'un. Jalcunin na chopon, nin jalcunin na chipakxij junt tir. Ni'cu'n e' tu jun boc'oj k'ak', nin na cho'jkel chi tane'n yi tojkbil jun xlitz'.

5 Yi na cawun chireyil yi e' icontr tan chibene'n tan oyintzi', chin lajke'l nin na chiben tan cyopone'n te yi tapij yi at solte'j yi itnumil.

6 Sjakxok yi makbil tzanla', nin tz'elu'l yi tzanla' tibaj yi ca'l yi ireyil nin xcyek tan k'uche'n cu'n.

7 Nin tz'elpon ojkuj yi reina. Cho'n tz'opon tul jun ama'l yi tz'inunin tu', nin xchixomok nin yi e' tetz xchakum te'j. Xchok'ok, nin e' te'n chocpon tan lo'onse'n chiwankil tan yi bis yi ate' cu'nt.

8 Ej, nin chelpon ojkuj tircu'n yi e' wunak le tnum, chi na el jakxuj tzanla' tul tkambil a', yi na je' kop. ¡Ch'iwwok! ¡Quil cxe'l ojkuj! che'ch sbne', poro cya'l jun stocsaje' yi ca'wl.

9 Chocpon tzun yi e' icontr tan talk'e'n len cyakil yi sakal tu oro yi at tzituch', na qui nin bajsbe'n tetz ime'bi'l yi at.

10 Xitok tircu'n yi tnum, nin chin tz'inunin tunin sbne' tircu'n yi tnum Nínive. Skejk chitzi' yi e' wunak tan xo'w, tircu'n xchilucnek len, tz'ul num chiwankil, nin chin slak'lujt nin sbne' chiwutz tan yi xo'w yi ate' cu'nt.

11 ¿Na'l chicolwit quib yi e' aj Nínive yi ni'cu'n e' tu león saje'n yi chin xo'wbil nin chiwutz? ¡Cya'! ¿Na' atit cyent yi chijulil kale molij che't yi e' ni' león? Qui'c, qui'ct chitziblal. Wech na cya'l nin jun na ocpontz xchinaka'jil saje'n, cya'l nin jun najk nimsaj c'u'l tan tocompone'n tan chixuxe'n.

12 Yi e' aj Níniveja'tz, ni'cu'n banake' tan cambe'n chime'bi'l, chi na ban jun león tan biyle'n jun txuc. Nin na opon tan jatxle'n xchiwutz yi tij tu tal. Nin na noj chijulil

* 2:1 Cyakil yi yole'j i'tz xcy'aklil, na quil chixcye' yi e' aj Nínive te Ryos.

tan chiwa'be'n. Ni'cu'n tzun banake' yi e' aj Nínive, na nin noj chitnumil cya'n tan yi e'chk takle'n yi ncyalk'aj.

Tz'ocpon Kataj Ryos tan xite'n cu'n yi tnum Nínive

¹³ Je na tal Kataj Ryos yi cya'l na xcy'e' quen te'j:

“Bitwok tzaj axwok aj Nínive, nocpon tan oyintzi' tzite'j. Nin tz'ocpon int'inol k'a'kl tircu'n yi e'chk icare't tetz oyintzi', nin jalt stza'jil scyajk cyen. Nocpon tan chibiyle'n cu'n yi e' isanlar yi ni'cu'n chitxamil tu jun ne'x león. Xchiquimok tan spar. Nin qui't cxc'cwok tan talk'e'n chime'bi'l yi e' mas nación. Nin qui't chi'lwij junt tir yi e' ichakum yi e' aj peyunl tetz alcawal.”

3

¹ Lastum axwok, yi axwoka'tz yi chin biyol nak nin axwok, yi ntin la'jil na ital, nin yi ntin oyintzi' ita'n. Ej nin ntin alak' ita'n scye'jak yi e' mas nación. Lastum qui na cyaj cyen itilol yi jun iya'pla'tz.

² Ma jalu', wi'nin na kubit nin yi na xicy'can charyon wutz chicoc yi e' chej. Wi'nin cyojkele'n e'chk care't tan cyopone'n tan ibiyle'n cu'n. ¡Wi'nin woc'newe'n quikan yi e' chej yi na cho'jkel! Elnake' nin yi e' care't tcyaj tan cyopone'n tan ibiyle'n cu'n.

³ ¡Wi'nin chibene'n xchiwutz yi e' sanlar yi ate' te'j chej! ¡Wi'nin litz'une'n chispar, tu chilans! ¡Mili'n q'uixpnak ate'! Ej nin quintech nin alma' pac'lche'. ¡Qui nin ajlbe'n cyetz! At wi'nin alma' wuxtx'otx', nin at e' yi na chije' tzotpuj scye'j.

⁴ Axwok aj Nínive, tz'ul yi xtxolbila'tz tziwutz tan paj yi ni'cu'n itajtza'kl tu jun xna'n aj bnol tetz, yi chin yube'n nin. Ja xcy'e' tan payse'n chiwutz yi e'chk tnuma'tz tak'on yubel. Chin list nin axwok tan chicambaje'n yi e'chk tnum scyuch' yi e' nación tak'on e'chk ipisyo'.

⁵ Ma je na tal Kataj Ryos, yi cya'l na xcy'e' quen te'j: “Bitwok tzaj axwok aj Nínive, list wutane'n tan oyintzi' tzite'j, nin ni'cu'ntz chi nink tzink'olp len yi be'ch itetz, tan tele'n itx'ix xchiwutz cyakil jilwutz wunak.

⁶ Mben injo'lil cachi' tiwutz, nin tz'elpon itx'ix wa'n xchiwutz wunak. Cxocpon tetz chitze'lbe'tz cyakil wunak bene'n tzi'n.

⁷ Cyakil yi e' yi na quilnin yi mbi na bajij tzite'j, tz'elpon chi'xkansal quib, nin scyale': ‘Ja xit yi tnum Nínive jalu'.’ Ej nin cya'l jun tz'elpon k'ajab tzite'j. Cya'l jun tz'ocpon tan mayse'n ic'u'l.

⁸ ¿At ptzun mas iteri chamil swutz yi tnum Tebas yi cu'nak ixitul, yi cho'n at stzi' yi tzanla' Nilo, nin yi cya'l jun ocpon klo' tul tan paj yi a' yi at solte'j? Na yi tzanla'a'tz ni'cu'n tu jun tapij solte'j yi tnuma'tz tan chicolche'n klo' yi e' wunak, poro qui nin e' clax.

⁹ Wech yi tnum Etiopía tu Egipto ya'stzun ch'eyanl cyetz banak, scyuch' yi e' aj Fut scyuch' yi e' aj Libia. Ya'stzun chich'eyum ban, poro qui nin e' clax.

¹⁰ Ma na ja nin che'l cu'n swutz. Yi e' chinitxajil oc pok'lo'n chiwi' lakak xchicy be'. Nin e' oc chicontr tan tx'ilu'n scye' yi e' yi at chik'ej, yi e' wi'tz cyajcawil. Nin e' cu'-tz cya'n tcaren tan chibene'n tetz esclaw.

¹¹ Ni'cu'n tzun sbajoktz tzite'j itetz axwok aj Nínive, copon subij itajtza'kl, nin ncxben pres. Ncha'tz ax cxelpon ojkuj tan colo'n ib, poro cya'l jun sclaxok tzitetz.

¹² Tircu'n yi e'chk chin ica'l yi nim wutz tkan yi na xcon tzitetz tan colo'n ib, ni'cu'n sbne' chi na ban jun wi' ibx' yi jotl cyen tunin wutz yi ne'xe't, nin yi na je' chuca'n na saj chit yi wutz. Ni'cu'n tzun tzibne' itetz yil je' chuca'n yi ica'la'tz, xchicu'ul tx'akx le chitzi' icontr.

¹³ Yi e' isanlar ni'cu'n quitane'n chi ik jun c'olój xna'n. Nin yi e'chk puertil yi tnum jakxok len xchiwutz yi e' icontr. Na, xcyek yi k'ak' tan lo'onse'n yi tz'amol tetz.

- 14 Nque'nwok bin tan molche'n quen a' le itnumil, te ntaxk xe'tij yi oyintzi'. Nque'nwok il tan banle'n ba'n te'jak e'chk tapijil yi itnumil kale na icolwit itib. Nque'nwok chan tan xyulk'e'n xk'ol tan banle'n mas xan, tan laq'ue'n yi tapij.
- 15 Poro qui'c ltak', na cxtz'e'okwok tan k'ak', nin cxquimok len tan spar. Cxsotzok cunin chi na chisotz jun c'olój sac' tan k'ak'. Ba'n puc'un iwutz, chi na chipuc'un yi e' sac', poro qui'c ltak'.
- 16 Qui'c na ban yi ko at jun c'olój aj lijens tzixo'l, qui'c na ban kol chipuc'un chi tajlal yi tx'uml tcyaj, na ni'cu'n sbajok scye'j chi na bajij scye jun c'olój sac' yi na che'l xicy'in, yi na chitx'akx cuntu'tz.
- 17 Ncha'tz yi e' wi'tz itajcawil, ni'cu'n xchibne' chi na chiban yi e' sac'a'tz. Yi e' wutzile'n ajcaw, chocpon chi jun c'olój sac' tul tiemp tetz che'w yi bu'jlche' cuntu', poro yi na k'ulk'ax yi k'ej, na che'l xit, nin qui't na kil na' na cha'jnint.
- 18 "Ilu' rey cwent Nínive, lastum ax, na ja chiquim len yi e' abajxom jalu', yi e' yi ate' tzaj jak' aca'wl. Ja chu'je' yi e'a'tz tetz ben k'ej ben sak, yi e' yi chin cham nin e' tane'n. Ej nin ja che'l xit yi e' awunakil wutz wutz, nin cya'l jun at tan chimolche'n cu'n junt tir.
- 19 ¡Nin qui'c tz'ac'bil at tan stz'aque'n yi q'uixpnak yi at te iwankil, nin quil tz'icy' yi e'chk q'uixpnaka'tz! Cyakil yi e' wunak yil quibit yi stziblala'tz xchitzatzink. Chocpon tan pok'le'n chik'ab tan bi'l yi tzatzin yi ate' cu'nt, na ja chitij len q'uixc'uj jak' ica'wl."

HABACUC Tx'olbil Xo'l Yi Liwre'j

Habacuc i' jun elsanl stzi' Ryos tentz. Qui na tal yol Kataj yi na' mmitz'e't i', nka yi na' scyetz e' taj xtxu', ntin na tal yi i' jun elsanl stzi' Ryos.

Yi bi'aj Habacuc nk'e'tz chiyol yi e' aj hebrey ma na i'tz chiyol yi e' aj Babilonia.

Ja lo' stz'ibxij yi liwre'j tan Habacuc 600 yob yintaxk itz'ij Kajcaw Jesucristo. Nin ja bnix ta'n te yintaxk chopon yi e' aj Babilonia tan xite'n cu'n yi tnum Jerusalén.

Te yi tiemp tetz Habacuc ate't nin yi e' elsanl stzi' Ryos yi na chibi'aj Nahúm, Sofonías, tu Jeremías.

Yi Weklil Yi Liwre'j

Yi bajx wekl (Cap. 1) na jilon te yi cob xocho'n yi mban Habacuc swutz Kataj te yi mbi tzuntz yi qui na oc il i' tan makle'n chiwutz yi e' tetz tanum yi chin juchul il nin e', ej nin yi mbitzuntz tz'ocopon i' tan chicawse'n cyak'un wunak yi chin mal nin e'.

Yi ca'p wekl (Cap. 2) na jilon te yi xe'n talol Ryos yi tajwe'n tan jale'n pasens Habacuc na tz'opon jun k'ejlal yi sticy'saj Ryos c'u'l scye'j yi e' malnaka'tz. Poro yi e' balaj nak ilenin xchiclxok tan tu' yi na k'uke' chic'u'l te i'.

Yi tox'e'n wekl (Cap. 3) na tal yi oración yi ntal Habacuc tan tak'le'n yi tetz k'ajsbil tetz Ryos nin yi toque'n i' tan talche'n yi mbi sbne' Ryos yil tz'ult tzaj tan chicolpe'n yi e' tetz tanum, nin tan tak'le'n chicaws cyakil yi e' juchul il.

Yi xochone'n Habacuc tetz Ryos tan pajyi e' cu'n juchul il yi e' tetz tanum, yi e' xonl Israel

¹ Je yi xtxolbile'j yi talnak Kataj Ryos chi tul wutzicy' tane'n tetz yi elsanl stzi' i' yi na bi'aj Habacuc. Na nin xochon i' tetz Ryos. Nin je yi yol i'e'j:

² Kataj Ryos, ilu' inRyosil, ¿tona' nin tbitu' intzi' inkul tan qui't tk'olu' ama'l te e'chk takle'n cachi' yi na bajij skaxo'l? Na at wi'nin ilc'ol skaxo'l, wi'nin biyol nak ate'. ³ Ta', ¿mbi tzuntz na tak'u' ama'l tan bajije'n yi e'chk takle'na'tz yi chin cachi' nin skaxo'l? Na chin xo'wbil nin, nin chin juntlen nin yi e'chk takle'na'tz yi na bajij. Na at wi'nin e' yi na chitzan tan xite'n e'chk takle'n balaj. Ntin biyo'n cya'n. Ntin oyintzi' tu wak' ib na bajij xchixo'l. ⁴ Ta', tan yi xtxolbila'tz, yi na chitzan yi e' wunak tan banle'n, qui na chitzan tan banle'n tane'n yi ca'wlu'. Ej nin ncha'tz yi e' pujul xtisya', qui na chixom te yi mero bintzij, na na cyak' ama'l scyetz yi e' mal nak tan chitx'acone'n scye'j yi e' balaj. Cya'l jun na xom te yi ley.

Yi tlol Ryos tetz Habacuc yi at tulbil wi'nin e'chk il

⁵ Jilone'n tzaj tzun Kataj Ryos, nintzun taltz scyetz yi e' tetz tanum: “Ilwoknin mbi sbajok scye'j yi e' mas tnum yi najlche' tzixlajwok. Cxeleponwok yab te'j. Na te yi tiempa'tz sbajok jun chin xtxolbil wa'n. Poro quil tzitocsaj, mpe nink tal junt wunak tzitetz. ⁶ Na je tzimbne'e'j: Swak'e' ama'l scyetz yi e' aj Babilonia tan chiyak'pe'n cyakil jilwutz wunak bene'n tzi'n. Na qui na el chik'ajab te'j jun, nin qui na chitane' tan xtxumle'n yi xe'n lchicambaj yi e'chk ama'l yi at bene'n tzi'n, yi nk'e'tz cyetz. ⁷ Yi e' aj Babiloniaja'tz, chin xo'wbil nin e'. Nin chin juntlen nin yi e'chk takle'n yi na chitzan tan banle'n, na ntin yi cyetz chica'wl na cyocsaj. Ntin na chixom te yi cyetz cyajbil. Na na cyocsaj quib nim tu cyajtza'kl. ⁸ Ej nin yi cyetz chichej mas tcu'n na cho'jkel swutz yi leopardo.* Nin mas xo'wbil chiwutz swutz yi e' smaron txuc yi ate' lakak ama'l tz'inunin tu'. Chin joylaj nin na chisite't nil yi e' aj Babilonia tib chichej tan chixite'n chicontr. Cho'n cunin na chiban chi na chiban e' ku's yi na xch'in chixicy' yi na chisaj lajke'l tan

* **1:8** Leopardo: Bi' jun jilwutz txuc yi chin lajke'l nin na ojkel tan stz'amle'n nin tan chibajse'n yi e' txuc tetz wa'. Nin na ben jale' jun balum.

cambaje'n chiwa'. ⁹ Qui'c nin jun takle'n yi qui'k na el cu'n cya'n swutz. Nin tircu'n yi e' wunak yi ate' lakak ama'l kale na chicy' cu'nt, na chixob scyetz. Nin wi'nin wunak na ben cya'n pres. Qui ajlbe'n cyetz yi e' pres, ni'cu'n tu yi samlicy' yi at stzi mar. ¹⁰ Qui na cyak' chik'ej yi e' wi'tz ajcaw. Nin tze'e'n tu' na chiban scye'j e' ca'p ajcaw. Cya'l nin jun na xcy'e' tan makle'n chiwutz. Mpe ik jun chin wutzile'n tapij yi at solte'j jun tnum. Na ntin na chijoy puntil tan nojse'n tx'otx' solte'j yi tapij bantz chije'n pone'n te chicontr. ¹¹ Ej nin yi na chixcy'e' te'j jun tnum, jalcu'n na chicy' te'j junt. Cho'n na chiban chi na ban jun chin wutzile'n cyek'ek'. Nin yi chichamil ya'stzun chiryosil," stzun Ryos bantz.

Yi xochone'n junt tir Habacuc tetz Ryos tan paj yi mbi cu'n tal i' tetz

¹² Wajcaw, yi ilu' teru', ilu' yi wi'tz Ryos tul cyakil tiemp, jetz le xe'tzbil tzaj. Nin ilu' inRyosil. Nin yi ilu' teru', qui'c mu'x' tilu'. Nin quil sotzu' tetz ben k'ej ben sak. Jun cu'n, ilu' colol wetz Ta', ¿poro x'e'n tzun nche' je' xtxa'olu' yi e' aj Babilonia tan kacawse'n? ¹³ ¿X'e'n ncu' yi jun jilwutz wunaka'tz swutzu'? Na yi ilu' teru' Ta', chin xan nin ilu'. Nin qui na tzatzinu' te yi e'chk takle'n cachi' yi na bajij, nin qui na pek'u' scye'j yi e' juchul il. ¿Mbi tzuntz yi ntak'u' ama'l scyetz yi e' mal naka'tz tan kabiyle'n? Wech na chin juchul il nin e' skawutz ketz. Nin qui nin na talu' jun yol scyetz tan makle'n chiwutz. ¹⁴ ¿Mbi tzuntz yi ntak'u' ama'l scyetz yi e' caldeya'tz tan chitz'amle'n wunak chi e' tu'k cay tane'n, nka chi e' tu'k txuc yi qui'c ajcaw tan chiq'uicy'le'n? ¹⁵ Na yi e' caldeya'tz, wi'nin na chicawun squibaj e'chk mas nación. Nin na chicambaj e'chk mas tnum. Cho'n na chiban chi na ban jun yaj yi na ben tan cayi'n yi na tcy'aj nin ansuel tu leb. Nin wi'nin na tzatzin i' yi na tx'amxij jun c'oloy cay ta'n. Ya'stzun na chiban yi e' caldeya'tz yi na chicambaj jun c'oloy wunak. ¹⁶ Yi e' aj cayinl na oc chima'cl tetz chiryosil. Ncha'tz quitane'n yi e' caldeya'tz, na na chipat chitx'ixwatz tu insens swutz chima'cl tetz oyintzi'. Na tan chima'cla'tz na jale't chiriquil. ¹⁷ Wajcaw, ¿ya'tz ptzun lo' xchibne' yi e' caldeya'tz ske'j ketz? ¿Kacupon nin polo' tc'u'l chileb? ¿Stk'e' ptzunu' ama'l scyetz yi e'a'tz yi qui na el chik'ajab te jun tan kabiyle'n cu'n?

2

Yi xtxolbil yi xchaj Kataj tetz Habacuc te yi mbi sbajok scye'j yi e' mal wunak

¹ Itzun wal tinc'u'l cuntu': Cho'n chincyajk tzone'j tan xch'iwe'n yi mbil tal Kataj Ryos swetz. Chincyajk tan xch'iwe'n chi na ban jun sanlar tan q'uicy'lomi'n tibaj yi ama'l yi na xcon tan q'uicy'le'n yi tnum. Tzinch'iwe' mbil tal Kataj Ryos swetz te yi xocho'n yi mimban tetz.

² Stza'wel tzun Ryos yi inyoltz. Nin je tzun yol i'e'j: "Tz'ib cu'n yi xtxolbile'j swutz jun xc'o'n tx'otx' yi ntaxk oc tk'ak', bantz at rmeril tan si'le'n lajke'l, nin clar cunin. ³ Poro yi xtxolbila'tz yi tzatz'ibe', quil tz'el chan cu'n te'j, na txe'n opon tiempil. Poro tajwe'n tan tele'n cu'n te'j. Qui'c na ban yi ko nskén xon jun c'oloy tiemp. Ntin a'tok apasens na ilenin tz'opon yi tiempil yi stz'elk cu'n te'j. ⁴ Nin je yi xtxolbile'j yi tajwe'n tan atz'ibal: Yi e' mal nak yi na cyocsaj quib nim tu cyajtza'kl, chisotzok cyera'tz wa'n. Poro yi e' balaj, quil chisotz cyera'tz, na cyak'o'nt quib tan k'ukewe'n chic'u'l swe'j."

Yi mbi cu'n sbajok scye'j yi e' mal nak

⁵ Yi e' malnaka'tz, nk'e'tz ntin na cyocsaj quib nim, nin nk'e'tz ntin na cyaj chicawun, ma na ilenin na chijoy puntil tan chicawune'n squibaj mas wunak, bantz chicambal yi e'chk takle'n yi chiwutz quen te'j. Poro qui na chitxum yi tan paj yi chik'ejat'z, na chiben tul il. Ni'cu'n e' tu yi quimichil yi ilenin wutz quen te'j jun, nin qui na icy' paj tan chibajse'n yi e' wunak, na xkan tzaj nink na cyaj. Cha'stzun te na cyaj chicambaj cyakil e'chk tnum bene'n tzi'n wi munt. ⁶ Poro yi e'chk tnuma'tz yi xchicambaje', chocopon tan xcy'akli'n scye'j. Nin chixch'ink scye'j. Ej nin je chiyol yi scyale'e'j: "Lastum axwok

caldeo, na tz'ul icaws, na na itocsaj itib ric tan yi e'chk takle'n yi at tzituch' yi nk'e'tz itetz," che'ch sbne'-tz scyetz.

⁷ Poro quinín tz'icy' tzitetz yil chije' nil yi e' icontr tzite'j, yi e' taw yi me'bi'l yi at tik'ab.

⁸ Na quib cun tunin na itulejwok e', nin ya'tz nin cxu'lijwok itetz cya'n. Ja chiquim wi'nin wunak ita'n tan icambal yi e'chk tnum. Ja italk'ajwok chime'bi'l, nin ite'n nin cxu'lijwok itestz cyak'un yi e' yi ja chicyaj cyen.

⁹ Lastum axwok na tz'ul icaws, na ja jal wi'nin ipu'k, poro alak' tu' mitulej. Ja baj italk'al wi'nin chime'bi'l wunak tan icolol, bantz xcone'n ita'n yil tz'ul yi e'chk c'a'laj tiemp tziwutz. ¹⁰ Nin tan yi e'chk alak' yi miban, ja xcye'wok tan tewe'n itx'ix, na ja cxo'cwok tetz ric. Poro yi ncxo'cwok tan chixite'n yi e'chk mas tnum, ite'n nin axwok mixit itib tzitibil itib. Na tan yi xtxolbila'tz axwok te'n nxjoyon itil. ¹¹ Ma na nk'e'tz ntin wunak chi'ch'ink tan tak'le'n itil, ma na ncha'tz e'chk c'ub tu' tz'e' yi nxcon ita'n tan banle'n ica'l.

¹² ¿Lastum axwok, ja bnix balaj tnum ita'n, poro tan tu' yi biyo'n tu' yi alak' yi mibanwok!

¹³ Poro qui'c na tak' cyakil e'chk ak'una'tz yi mbaj ibnol, na yi Kataj Ryos yi cya'l na xcye' quen te'j, tz'ocopon tan xite'n cyakil cu'n, na xconk k'ak' ta'n tan stz'e'se'n cu'n.* ¹⁴ Poro tz'ul jun k'ej yi tz'elepon chitxum cyakil wunak te' yi k'ej tu' yi xchamil Ryos, na snojk cyakil yi wuxtx'otx' tan yi tetz k'ej tu' yi pak'puchal i', chi na ban yi mar yi jopij jun c'olój ama'l ta'n.

¹⁵ ¿Lastum axwok, na tz'ul icaws tan Ryos, na na ixajnin xc'ala' scyetz iwisin tan tocse'n a' xchiwi'! Lastum axwok na ntin na cxtzanwok tan telse'n cu'n iwisin swutz, na na oc a' ita'n xchiwi' tan chixite'n cu'n. ¹⁶ Axte'nwok na cxtzan tan telse'n itx'ix. Nin qui na pek' Ryos te' yi jun itajtza'kla'tz. Cha'stzun te' stk'e' i' icaws, na tz'elepon tcy'al i' yi be'ch itetz tane'n, nin xcopon tx'anlok'wok xchiwutz cyakil wunak. Tz'elepon itx'ix, nin qui'c mu'x' ixac sbne'. ¹⁷ At wi'nin il yi mbaj ibnol tulak e'chk tnum, na ja cu' jun c'olój tze' ita'n wi'wtz Líbano. Poro ite'n nin xtxolbil sbajok tzite'j. Ncha'tz ja chiquim jun c'olój txuc ita'n. Poro tz'ul jun k'ej yi chocopon yi e' txuc tan ixuxe'n, na tz'ul icaws, nin xquimokwok tan paj yi wi'nin il mbaj ibnol tulak e'chk tnum.

¹⁸ ¿Mbi xac e'chk iryosil tzitetz, yi se'ij tu' tane'n, yi wunak tu' bnol tetz? ¿Mbi xac e'chk ryosa'tz tzitetz, yi qui na chijilon mu'x' tal? ¿Xe'n na k'uke' ic'u'l te e'chk ryosa'tz?

¹⁹ ¿Lastum axwok caldeo yi na cxtzanwok tan chic'u'laje'n yi e'chk ryos yi banij tu' tane'n! Na itawok quen scyetz: "Elk watlu' ta'," cxchij wok. Nin na cxch'inwok quen tetz e'chk c'ub yi se'ij cun tu' tane'n: "Xcyeke'nu' ta'," cxtzunwok na ban cyentz scyetz. ¿Chixcyek ptzun e'chk ryosa'tz tan tak'le'n jun itajtza'kl? Qui'c rmeril, na nk'e'tz e' itz'. Qui na chijilon, nin qui na chinachon, na quimnake'. Mpe chin litz'un nink cye'j tan oro nka tan sakal, qui'c na tak'. ²⁰ Poro yi Kataj, yi ketz kaRyosil, cho'n at i' le tetz ama'l yi wi'nin xanil yi at jalen tzi'n tcya'j. Kayut'e' bin kib, nin kanumek kacyakil cu'n swutz i'.†

3

Yi toque'n Habacuc tan nachle'n Kataj junt tir

¹ Yi xtxolbile'j yi xomtzej, ya'stzun yi yol Habacuc, yi elsanl stzi' Ryos yi toque'nt tan nachle'n Kataj.

² Wajcaw, na wek xchi'u', na ja wit yi xe'n cunin tane'nu' sajle'n tunintz. Nin ja wit cyakil yi e'chk takle'n balaj yi bnixnak tanu' sajle'n. Ta', bne'u' junt tir yi e'chk takle'na'tz skaxo'l, chi yi bnixnak tanu' sajle'n, bantz kilol ketz. Xchaje'u' yi banl talma'u' sketz. Mpe sajnak colp wi'u' ske'j, poro xchaje'u' yi poreru' sketz.

³ Tz'ul Kataj Ryos junt tir, yi kaRyosil, yi wi'nin xanil. Cho'n lsaj i' le ama'l Temán, nin le wi'wtz Parán. Yi pak'puchal yi tetz k'ej sbajk xtxekul cyakil e'chk ama'la'tz, yil tz'ult. Nin yil bajij yi e'chk xtxolbila'se'j, cyakil wunak scyak'e' chik'ajsbil tetz. ⁴ Na cho'n tz'ul i' tul

* 2:13 2P 3:7-10. † 2:20 Sal 11:4; Sof 1:7; Zac 2:13.

jun pak'puchal yi i cunin xlitz' tane'n.* Nin tz'elepon wi'nin e'chk k'ak' le k'ab yil tz'ul tan xchajle'n scyetz wunak yi at porer i'.⁵ Sbjaxok wi'nin ya'bil swutz, yi chin xo'w'bil nin. Nin tz'ul xomok yi quimichil wutz coc.⁶ Syucank yi wuxtx'otx' yil xcy'e' cu'n i' tibaj. Nin cyakil wunak yi ate' bene'n tzi'n lakak nación, xchixobok yil quil nin wutz i'. Cyakil e'chk wutz yi at sajle'n tunintz copon nil. Nin cyakil yi e'chk ju'w'tz xitok. Na yi i' tetz at nin i'-tz le xe'tz'bil tzaj.

⁷ Ja wil jun xtxolbil chi tul wutzicy' tane'n. I'tz yi e' aj Cusán yi chin q'uixc'uj nin ate' cu'nt. Nin ncha'tz quitane'n yi e' aj Madián, ja oc yab xchiwi' na qui't na pujx cya'n yi mbil chiban tan bi'l yi xo'w yi ate' cu'nt.⁸ ¡Wajcaw! ¿Tz'ul pe'u' ntin tan oyintzi' scye'j yi e' malnaka'tz, yi wi'nin na chijuchun, chi na ban tzanla' yi na el pok'? Qui' lo'. ¿Tz'ul pe'u' ntin tan paj yi na chi'ch c'u'lu' scye'j e' wunak yi ni'cu'n e' tu yi mar yi tunin na ojkel tu'? Qui'. Yil tz'ulu' tib xcheju' tan oyintzi', ¿i'tz pe' tan oyintzi' tu' scye'j yi e' wunaka'tz? Qui'. Ej nin yil saju' tul yi care'tu' tetz oyintzi', ¿i'tz pe' tan oyintzi' tu' scye'j e' mal nak? Qui'. Yi mero tajbilu' yil tz'ulu' te'j i'tz tan chicolche'n yi e' tanumu'.

⁹ Ej nin yil tz'ulu', list atit yi e'chk ma'clu' tan oyintzi', chi tane'n yi arco yi na xcon tan c'oxle'n e'chk flech. Ej nin tan yi poreru' jepon c'apx wi'nin ama'l wuxtx'otx'.¹⁰ Nin cyakil e'chk ju'w'tz xchilucnek yil quil nin wutzu'. Nin tz'ul jun chin wutzile'n a'bal. Nin xch'ink yi pak'bil mar yil xchek'e'n tib.¹¹ Qui't txekun yi k'ej tu yi xaw tan paj yi pak'puchal yi flechu', nin yi litz'unil yi lansu'.¹² Nin yil saj colp wi'u', mbenu' bene'n tzi'n wi munt tan chiyak'pe'n cyakil e'chk nación.¹³ Poro Wajcaw, ya'stzun sbne'-tz tanu' tan kacolpe'n yi o' tanumu'. Na tz'ocoponu' tan xch'eye'n yi ketz kareyil yi je'nak xtxa'olu' tetz ajcaw ske'j. Na xchilo'onk len yi e' kacontr tanu'. Sbjak woq'uilu' chical. Copon woq'uilu' tircu'n jalen te yi xe'.¹⁴ Squimok yi cyajcawil yi kacontra'tz. Ite'n nin yi tetz flech sbiyonk cu'n. Chu'l yi e' kacontra'tz tib chichej tan kabiyle'n, yi o' tanumu'. Nin chu'l lajke'l chi na ban jun chin wutzile'n cyek'ek' a'bal. Chu'l lajke'l tan kabiyle'n cu'n yi o' tal prow tanumu' yi qui'c rmeril tan kacolol kib. Xchitze'enk xchic'u'l cuntu' yil chu'l tan kabajse'n klo'.

¹⁵ Poro yi ilu' teru' Ta', chin cham nin ilu', na ba'n na xonu' wi mar te yi xcheju'. Nin ba'n na xonu' tib yi pak'bil mar yi wi'nin spumil at.¹⁶ I tzun yi bene'n wilol yi e'chk xtxolbila'tz, nin yi bene'n wital yi mbi tal Ryos swetz, nintzun inxobtz. Qui't a'w yol wa'n tan yi xo'w yi atin cu'nt. Qui't quiwix wukan tan paj, nin qui'c mu'x inwalor bantz. Poro qui'c na ban yi mbil bajij tzantzaj, na ilenin tzinch'iwe' yi tona' tz'oc Kataj Ryos tan tak'le'n chicaws cyakil yi e' kacontra'tz.

¹⁷⁻¹⁸ Nin yil bajij yi e'chk xtxolbila'tz xchintzatzink nin swak'e' ink'ajsbil tetz Kataj Ryos, yi colol wetz. Swak'e' ink'ajsbil tetz, mpe qui'k xu'min e'chk wi' ibx, mpe qui'k ltak' wutz e'chk wi' uva, mpe qui'k lwutzin e'chk wi' oliw, mpe qui'k ltak' yi cojbil e'chk ujul. Mpe nink chisotz cyakil yi awun yi ate' bene'n tzi'n wi munt, nin mpe nink chisotz cyakil e' cne'r tu wacx tan paj yi qui'ct chiwa', quil chimbisun tan paj yi e'chk xtxolbila'se'j, ma na ilen nin xchintzatzink nin swak'e' ink'ajsbil tetz Kataj Ryos, na i' colol wetz.†¹⁹ Na i' na ak'on inwalor, tan inxone'n lajke'l chi na ban jun masat yi qui na je' trimpuj. Nin cho'n nchimben tcy'al wi'w'tz bantz incolol wib xchik'ab yi e' incontr.

* 3:4 Sal 50:3. † 3:17-18 Sal 25:5; 68:19-20; Heb 12:11-17.

SOFONÍAS

Tx'olbil Xo'l Yi Liwre'j

Yi Sofonías ja a'tij te yi tiemp yi at tzaj Nahúm nin at e' yi na cyal yi ncha'tz te yi tiemp yi ta'te'n Habacuc (640—608 A.C.). Nin ja ban i' tane'n yi munl chi jun elsanl stzi' Ryos te yi tiemp yi na cawun tzaj yi rey Josías.

Yi Sofonías na tzan i' tan xtxole'n yi txant tan tule'n yi jun k'ej yil ticy'saj Ryos c'u'l scye'j yi e' yi qui xomche' te yi tetz tajbil. Yi jun tiempa'tz i'tz jun tiemp yil tz'oc Ryos tan pujle'n xtisya', nin tan tak'le'n chicaws tircu'n yi e' wunak, nin tan xite'n wi'nin e'chk tnum yi chin contr nin e' scye'j yi e' aj Israel chi tane'n Gaza, Ascalón, Asdod tu Ecrón. Yi e'chk tnuma'tz e' cu'n filistey, nin chiwisin quib tu Israel.

Poro ncha'tz ja tal i' yi tz'ul chan chicaws yi e' aj Israel, na yi e' cyetz chin juchul il nin e'. Ncha'tz talnak yi tz'ocopon Ryos tan nuc'le'n junt tir yi chitnumil yi xitnak, yil tz'opon yi tiempil.

Yi liwre'j na tzaj wi' tan jun chin k'ajsbil yi na xchaj yi quil tz'el cu'n Israel swutz.

Yi Weklil Yi Liwre'j

Yi bajx wekl (Cap. 1:1–2:3) na jilon te yi k'ejlal yil xchaj Ryos yi xchi'chbe'n c'u'l.

Yi ca'p wekl (Cap. 2:4-15) na jilon te yi e'chk caws yi tz'ul squibaj cyakil nación.

Yi tox'e'n wekl (Cap. 3) na jilon te yi chicaws yi e' aj Jerusalén tu yi xe'n cu'n sjalok junt tir chibanl.

¹ Je yi xtxolbile'j yi tal Kataj Ryos tetz Sofonías yi elsanl stzi' i', te yi tiemp yi na cawun tzaj yi rey Josías* yi cy'ajl Amón, le ama'l Judá. Yi taj Sofonías Cusi bi'. Nin yi bi' yi taj Cusi, i'tz Geldaías. Nin yi bi' yi taj Geldaías i'tz Amarías. Ma Amarías Ezequías bi' yi tetz taj.

Yi k'ejlal yil xchaj Ryos yi xchi'chbe'n c'u'l

² Je yol Kataj Ryose'j: “Tz'elpon cu'n tircu'n wa'n swutz. Tircu'n yi mbi cu'n at bene'n tzi'n wi munt stzajk wa'n.

³ Tircu'n yi e' wunak scyuch' yi e' txuc chelpon cu'n wa'n swutz, na xchiquimok tircu'n yi e' txuc wa'n yi na chixon wuxtx'otx', scyuch' yi e' yi na chixicy'in, scyuch' yi e' yi najlche' xe a'. Ncha'tz yi e' wunak yi chin juntlen nin cyajtza'kl, tircu'n chelpon cu'n wa'n swutz.”

⁴ Ej nin je junt yol Kataj Ryose'j yi tz'elpon k'ab te'j: “Xche' incawse' yi e' aj Judá. Ncha'tz yi e' yi najlche' Jerusalén xche' incawse'. Copon inxitul tircu'n yi e'chk teblal yi jun ryosa'tz yi na bi'aj Baal yi na tzan lok'e'n wutz Jerusalén. Ncha'tz yi e' pale' yi na chixon tetz yi jun ryosa'tz, chelpon cu'n wa'n swutz tircu'n.

⁵ Tircu'n yi e' yi na chije' wi'ak chical tan lok'e'n wutz e'ch tx'uml, chelpon cu'n wa'n swutz. Ncha'tz yi e' yi na chimeje' tan na'wse'n imbi' tu yi junt chiryosil yi na bi'aj Milcom,† tircu'n yi e'a'tz chelpon cu'n wa'n swutz.

⁶ Ncha'tz tircu'n yi e' yi na quil cyen inchusu'n, chelpon cu'n wa'n swutz. Tircu'n yi e' yi qui na cho'c tan injoyle'n tan jakle'n cyajtza'kl swetz, tircu'n yi e'a'tz, chelpon cu'n wa'n swutz,” stzun Kataj Ryos.

⁷ Cya'l bin jun jilon‡ swutz Kataj Ryos. Kayut'e' kib, na ato' txe' quen yi jun k'ejlal yil ticy'saj i' c'u'l scye'j cyakil jilwutz wunak. Na txumijt ta'n tan chiquimse'n cu'n cyakil yi e' contr. Cho'n cu'n xchibne' ta'n chi na patij jun tx'ixwatz. Nin ja wi't chixansij yi e' xtxocum ta'n.

* 1:1 2R 22:1—23:30; 2Cr 34:1—35:27. † 1:5 2R 23:4-14. ‡ 1:7 Hab 2:20; Zac 2:13; Ap 8:1.

- 8 “Tul yi jun k'ejat'z, nocpon tan tak'le'n chicaws yi e' wi'tz bajxom, scyuch' chicy'ajl, nin cyakil yi e' yi na el cyalma' tan xconse'n be'ch cyetz awer nak. §
- 9 Ncha'tz yil tz'opon yi jun k'ejlala'tz yil wicy'saj inc'u'l scye'j yi e' malnaka'tz, xche' incawse' cyakil yi e' yi na chixom te cyajtza'kl yi e' awer nak yi na chicy' tz'itpuj tibaj yi xe' yi marquill e'chk puert.* Ncha'tz xche' incawse' cyakil yi e' yi na cho'c tan oyintzi' nin tan chisuble'n wunak tan chicambal chime'bi'l bantz cyak'ol tetz chiryosil,” chij Ryos.
- 10 Je junt yol Kataj Ryose'j, yi tz'elpon k'ab te'j: “Nin tul yi jun k'ejlala'tz, wi'nin sich' sbajok tan jakle'n ich'eya'n swutz cunin yi sawanil yi tapij yi na bi'aj Sawan Tetz Cay. Nin wi'nin xchi'xch'ink yi e' wunak yi ate' le ca'p cantón. Ej nin quibite' wi'nin jincane'n yil saj nil yi e'chk kotx'.
- 11 Wi'nin o'kl xchibne' yi e' aj Jerusalén yi najlche' le cantón yi na bi'aj Mortero,† na xchiquimok cyakil yi e' aj lijens, tu cyakil yi e' aj tx'exul wutz pwok‡ yi najlche'-tz.
- 12 Nin tul yi jun tiempa'tz ni'cu'ntz chi nink xconk jun txekbil wa'n tan chijoyle'n cyakil yi e' yi na cyew quib le tnum Jerusalén. Na nocpon tan tak'le'n chicaws cyakil yi e' yi le wutz cyetz cyajtza'kl ba'n ate't, yi e' yi na cyal squibil quib: ‘Qui'c tulbil kacaws tan Ryos’.
- 13 Tan yi cyajtza'kla'tz tz'elpon majij cyakil chime'bi'l, nin copon woc' chical. Sbnixok chical cya'n, poro quill chinaje' txe'. Scyawe' wi'nin wi' uva swutzak chicojbil poro quill baj yi ta'al cya'n.”
- 14 ¡Ato' txe' quen yi jun k'ejlala'tz yil ticy'saj Ryos c'u'l scye'j yi e' wunak! § ¡Ato' txe' quen yi jun k'ejlala'tz, na tz'ul chan! ¡Wi'nin jincane'n sbajok le jun k'ejlala'tz, na chin xo'w bil nin sbne'! Na nicy't nin yi e' yi chin cham nin e', xchi'xch'ink tan xo'w.
- 15 Xchaje' Ryos yi xchi'chbe'n c'u'l, scye'j yi e' contr. Nin wi'nin soztaj c'u'lal tz'ul xchiwutz, nin xchitije' wi'nin q'uixc'uj. Tircu'n slo'onk. Chin tz'inunin tunin sbne'. Wi'nin muj sbne' tcya'j, nin chin tz'o'tz nin tunin sbne' tircu'n wuxtx'otx'.
- 16 Tul yi jun k'ejlala'tz xch'ink e'chk chun tan xchajle'n yi xe'tok jun chin oyintzi'. Xitok e'chk tnum, yi tapij cu'n solte'j. Ej nin xitok e'chk torre yi nim wutz tkan, kale chicolone't quib yi e' sanlar.
- 17 Ncha'tz je na tal Kataje'j: “Tz'opon e'chk il wa'n xchiwutz wunak, nin ni'cu'n xchibne' chi ik e' moyi'x, na ja chijuch quill tzinwutz. Tz'elpon kojij chi'xch'el chi na el kojij a'. Nin tenaji'n cu'n sbne' chiwankil, chi na ban xtxa' cne'r yi junit muluj na ban,” chij Kataj.
- 18 Tul yi jun k'ejlala'tz yil xchaj tib yi xchi'chbe'n c'u'l Ryos, quill xcye' sakal nka oro tan chiclaxe'n wunak, na soztok tircu'n yi e'chk takle'na'tz tan yi xchi'chbe'n c'u'l Ryos yi ni'cu'n tu k'ak'. Tz'ocpon Kataj Ryos tan chixite'n cu'n cyakil yi e' wunak yi ate' wi munt, tul jun ntzi' tkuj.

2

- 1 Ma jalu', axwok yi qui'c mu'x tal itx'ix, txumwok cunin yi mbi na iban, te yi ntaxk cxe'lwok cu'n swutz, chi na ban jun boc'oj ch'im yi jun ntzi' tkuj na tzaj tan k'ak'.

§ 1:8 Na elepont yi at e' yi ja xcon jun jilwutz be'chok cya'n yi chin junt len nin, yi ntin ja xcon cya'n wunak yi apart chiryosil. Cha'stzun te yi Kataj Ryos ja oc i' tan makle'n chiwutz yi e' xonl Israel tan qui chixome'n te yi txolbila'tz. Ncha'tz na taj si'le'n Dt 22:5. * 1:9 I'tz jun yab ajtza'kl yi ja jal ten'xchan yi ja oc le chiwi' wunak tan chibnol tane'n. Na taj si'le'n 1S 5:1-5. Ni'cu'n txolbil yi na xob jun katanum tetz jun tucruj yi na opon tzical cwe'n k'ej, na nk'e'tz e' xchakum alma', i'tz jun tu' txuc yi qui'c eka'n ta'n. Na bi'aj superstición le castiy. † 1:11 Ya'stzun yi ama'l yi ja xcon scyetz yi e' aj lijens tetz jun c'aybil. ‡ 1:11 Kale na tx'exe't wutz pwok, na bi'aj le castiy “casa de cambio”. § 1:14 Is 13:6; Ez 30:1-3; Jl 1:15; Am 5:18, 20; 8:9-14; Mal 3:2; Ap 6:17.

- ² Txumwok cunin yi ntaxk saj yi xchi'chbe'n c'u'l Ryos tzitibaj, yi ntaxk ul yi jun k'ejlala'tz, yi xcyek tan ixite'n len, chi na ban xak tze' tan cyek'ek'.^{*}
- ³ Ma yi axwok itetz yi qui na itocsaj itib nim tu itajtza'kl, yi axwok yi na ibanwok tane'n tircu'n yi ca'wl Ryos, joywok bin puntil tan qui tele'n Ryos te ic'u'l. Banwok yi e'chk takle'n balaj, nque'nwok c'ulutxum, nin qui cunin batz sjalok colbil itetz, yil tz'ul yi jun k'ejlal yil xchaj Ryos yi xchi'chbe'n c'u'l squibaj cyakil jilwutz wunak.[†]

Yi e'chk caws yi tz'ul squibaj cyakil nación

- ⁴ Qui't jal jun wunak le tnum Gaza, nin xitok yi tnum Ascalón. Sk'ejl cu'n chelpon laju'n cyakil yi e' aj Asdod. Ncha'tz yi e' aj Ecrón chelpon laju'n le cyetz chitanum.
- ⁵ Lastum axwok aj Creta, yi najlquixwok jalu' tzi mar Canaán.[‡] Je icawse'j yi alijt cyen tan Kataj Ryos: “iXitok yi jun ama'la'tz wa'n nin cya'l jun snajank tul!
- ⁶ Yi jun ama'la'tz yi at tzi mar, tz'ocpon tetz jun ama'l tetz pstorbil tu', kalel bnixe't chipe'mil cne'r yi e' intanum.”
- ⁷ Yil tz'ul tzaj Kajcaw tan quich'eye'n nin tan tak'le'n chibanl yi e' aj Judá yil xchiclxok cyen, scye'jtzaje' tzun yi e'chk ama'la'tz. Cho'n chocpontz tan pstore'n cyawun tul, nin xchiwitok xo'lak e'chk k'uchbe'n ca'l yi sjalok le tnum Ascalón.
- ⁸⁻⁹ Je yol Kataj Ryose'j, yi tz'elpon cu'n te'j, yi Ryos yi na xcye' te cyakil, yi kaRyosil yi o'xonl Israel: “Witnak yi cyoque'n yi e' aj Moab tan ijisle'n, § nin wilnak e'chk takle'n cachi' yi nchiban yi e' aj Amón^{*} tzite'j, na nin e' oc tan ijisle'n nin tan cyetzal e'chk ama'l cwent itanum. Cha'stzun te jun cu'n yol swale' nin yi ni'cu'n sbne' yi tnum Moab chi banak Sodoma. Nin yi tnum Amón, ni'cu'n sbne' chi banak Gomorra.[†] Na ntin tx'i'x tu atz'um na jaltz Sodoma tu Gomorra, nin chin tz'inunin tunin tane'ntz. Poro yi e' weri intanum yil chiclxok cyen, chocpon tan majle'n len cyakil yi me'bi'l yi at tul yi tnum Moab tu yi tnum Amón. Nin scye'jtzaje' tircu'n yi e'chk ama'la'tz,” stzun Ryos bantz.
- ¹⁰ Ya'stzun xchojo'nil yi quil yi e' aj Moab scyuch' yi e' aj Amón, tan paj yi cyoque'n tan chijisle'n yi e' tanum Ryos, nin tan paj yi cyoque'n tan majle'n chitx'otx' yi e' tanum yi Ryos yi cya'l na xcye' quen te'j.
- ¹¹ Chin xo'wbi'l nin sbne' Kataj Ryos scye'j. Copon xitul cyakil chiryosil yi e' wunaka'tz. Nin ntin yi tetz bi' sna'wsok bene'n tzi'n wi munt.
- ¹² iNcha'tz axwok aj Etiopía,[‡] cxlo'onkwok tan yi spar Kataj!
- ¹³ Ncha'tz axwok aj Asiria, § tz'ocpon Kataj Ryos tan ixite'n cu'n, nin chin tz'inunin tunin sbne' yi tnum Nínive. Tz'ocpon tetz jun ama'l yi chin tz'inunin tu'.
- ¹⁴ Tircu'n e'chk stze'il chica'l tz'elpon ticy'le'n. Nin xconk e'chk ca'l tetz chipe'mil cne'r, nin tetz chinajbil smaron txuc. Xchiwitok yi tucruj wi'ak e'chk tkan ca'l yi scyajk cyen txiclij. Nin xchi'ch'ink yi e' ch'oc lakak jul yi at wutzak xan.
- ¹⁵ Lastum yi tnuma'tz, wech na wi'nin na cyocsaj quib nim tu cyajtza'kl, nin qui na chibisun tan jun chicontr. Le wutz cyetz cyajtza'kl yi cya'l nin jun tnum bene'n tzi'n wi munt yi nim te'n cu'nk k'ej xchiwutz cyetz. Poro xitu'n cu'n sbne' tircu'n chitnumil, nin ntin smaron txuc xchinajanktz tul. Cyakil yi e' wunak yil chicy'aktz, xchitze'enk len te yi mbi cu'n squile', nin mbinin sbne' chin chiwutz tan xchajle'n yi qui'c mu'x xac yi luwara'tz xchiwutz.

3

Yi chicaws yi e' aj Jerusalén

^{*} 2:2 Sal 1:4; Jer 13:24; Os 13:3. † 2:3 Is 55:6-7; Jl 2:12-14. ‡ 2:5 Is 14:29-31; Jer 47:1-7; Ez 25:15-17; Jl 3:4-8; Am 1:6-8; Zac 9:5-7. § 2:8-9 Is 15—16; 25:10-12; Jer 48; Ez 25:8-11; Am 1:13-15. * 2:8-9 Jer 49:1-6; Ez 21:28-32; 25:1-7; Am 1:13-15. † 2:8-9 Gn 19:19-24. ‡ 2:12 Is 18:1-7. § 2:13 Is 10:5-34; 14:24-27; Nah 1—3.

- 1 Lastum yi e' aj Jerusalén, tz'ul chicaws, na ntin xo'qui'n cya'n. Chin pajol ca'wl nin e'. Na e' te'n na cho'c tan chibuchle'n chitanum.
- 2 Qui na quibit yi ca'wl Kataj Ryos. Qui na ocpon jun yol te'j chiwi'. Qui na k'uke' chic'u'l te Ryos, nin qui na chijak xch'eybil cyetz tetz.
- 3 Yi chibajxom ni'cu'n e' tu león yi na chi'xch'in tan we'j, na na cho'c tan xile'n cye'j yi e' prow wunak. Nin yi e' pujul xtisya', ni'cu'n e' tu xo'j,* yi qui na chitzakpuj mu'x tal chime'bi'l wunak, na na cyetzaj tircu'n.
- 4 Ej nin at e' elsanl stzi' Ryos, yi e' c'oxol yol scye'j wunak. Nin e' subul nak. Ncha'tz yi e' pale' na el k'ej yi ca'l Kataj cya'n, nin na chipaj yi ca'wl Ryos yi chin xan nin.
- 5 Ma yi Kataj Ryos, at nintz Jerusalén. Ej nin ntin e'chk takle'n balaj na ban. Cyakil nin jalchan na lajluchax yi tetz balajil. Poro yi e' mal nak qui na chitx'ixwij mu'x tal te cyetz quil.
- 6 Je na tal Kataj Ryose'j: “Ja chixit yi e'chk nación wa'n, ja chicu' inwoq'u'il yi e'chk torre yi ate'-e'n wi'ak tapijil chitnumil. Ja chinxcye' tan chisotzaje'n cyakil yi e' wunak yi najlche' tul. Cya'l jun yi nak xon tbe' jalu'. Chin tz'inunin tunin tane'n.
- 7 Le wutz wetz wajtza'kl, yi e' aj Jerusalén ja klo' cyek inchi', ja klo' cho'c c'ulutxum yi woque'n tan chinuc'le'n klo'. Yi nink cho'c c'ulutxum, qui klo' lxit chinajbil wa'n. Poro yi e' cyetz jalcunin ncho'c tan banle'n cyakil jilwutz yab ajtza'kl, cha'stzun te quil chiclax.
- 8 Cha'stzun te chich'iwe' bajx, na tz'ul chan yi k'ejlal yil no'c tan tak'le'n quil yi e'chk nación. Na ja bixe' wa'n tan chimolche'n cyakil jilwutz wunak tetz cyakil jilwutz nación tan wicy'sal inc'u'l scye'j, yi jun xchi'chbe'n inc'u'la'tz yi nternin slamcank. Cyakil yi wuxtx'otx' stz'e'ok tan yi walor yi xchi'chbe'n inc'u'l.

Yi xe'n cu'n ljal junt tir chibanl, yi e' xonl Israel

- 9”Te yi jun tiempa'tz ya'stzun yil no'c tan xtx'ajle'n len cu'n cyakil jilwutz chiyol wunak, bantz junit xchibne' tan banle'n tane'n chimunl tzinwutz.
- 10 Yi e' intanum yi elnake' xit cho'n xchisajk jalaj icy'en yi tzanla' cwent Etiopía. Chu'l tzinwutz tan jakle'n pawor swetz, nin tz'ul e'chk oy cya'n tan toye'n swetz.
- 11 Axwok jun c'olój intanum, te yi jun tiempa'tz qui't cctx'ixwijwok tan yi e'chk takle'n cachi' yi ibanak cyen tzinwutz, na tz'elpon incy'al yi jun itajtza'kla'tz yi na itocsaj itib nim. Qui't jal jun yi nink tocsaj tib nim tu tajtza'kl wi yi ju'wtze'j yi chin xan nin.
- 12 Na ntin xchicyajk cyen yi e' tal wunak wa'n yi na cyocsaj quib juy tu cyajtza'kl, yi e' yi cho'n k'uklij chic'u'l swe'j.
- 13 Yi cobox xonl Israela'tz yi xchicyajk cyen, ntin xchibne' e'chk takle'n balaj. Quil chijalcu'n jun wi cyak',† nin quil cho'c tan chisuble'n wunak. Xchiwank, nin xchu'jek lak'bal, nin quil chixob tetz jun takle'n,” stzun Ryos.‡

Yi chibitz yi e' aj Jerusalén tzantzaj

- 14 ¡Chibitzinku' e'u' aj Sión! ¡Nimit chiwi'u' sban tan yi tzatzin yi at xchixo'lu' e'u' xonl Israel! ¡Chitzatzinku' e'u' aj Jerusalén, chitzatzinku' tetz cu'n cyalma'u'!
- 15 Na ja tzaj wi' yi chicawsu' tan Kataj Ryos, nin ja oc i' tan chilaje'n len yi chicontru'. Yi Kataj, yi kaRyosil yi o' xonl Israel, cho'n at skaxo'l. Qui't tzun kaxob tetz jun takle'n yil tz'ul skawutz.
- 16 Te yi jun tiempa'tz stz'a'lchok scye'jtz yi e' aj Jerusalén: “¡Quil chixobu' e'u' aj Sión, quiwit!”

* **3:3** Sal 10:8-10; Pr 28:15; Is 1:23; Jer 5:6; 22:17; Ez 22:6, 25-27; Miq 3:1-4, 9-11. † **3:13** Is 63:8; Jn 1:47; Col 3:9; Ap 14:5. ‡ **3:13** Sal 23:2-4; Is 65:10; Jer 23:4; Ez 34:13-16, 23-28; Miq 4:4; 5:4, 5; 7:14; Ap 7:15-17.

- 17 Na yi Kajcaw yi chiRyosilu' cho'n at xchixo'lu'. ;Chin cham nin i' tan oyintzi', nin tz'ocpon tan chicolche'nu'!§ Wi'nin na tzatzin i' scye'ju'. Wi'nin na pek' i' scye'ju', nin stk'e' i' jun ac'aj quitz'ajbilu'. Nin sbitzink i' xchixo'lu', tan yi tzatzin yi at cu'nt.
- 18 Na sjalok jun chin tzatzi'n tetz i',* chi ik jun chin k'ej na tzan. Je na tal Kataj kaRyosile'j: “Tz'elpon incy'al yi bis o'kl yi at te italma', tan yi sotze'n yi ja ul tziwutz, nin tz'elpon incy'al yi tx'ixwe'n tzitetz.
- 19 Tul yi jun tiempa'tz nocpon tan chixite'n cu'n cyakil yi e' yi na chitzan tan ixite'n itetz. Nin nocpon tan quich'eye'n cyakil yi e' yi ate' xchixo'lu' yi ni'cu'n e' tu jun tal cne'r yi co'x. Nin nocpon tan chimolche'n tzaj junt tir cyakil yi e' yi elnake' xit.† Qui'c ik'ej xchiwutz wunak jalu', poro yil tz'opon yi jun tiempa'tz, sjalok ik'ej xchiwutz cyakil jilwutz wunak bene'n tzi'n wi munt.
- 20 Tul yi jun tiempa'tz nocpon tan imolche'n junt tir. Nin sjalok ibanl junt tir. Sjalok wi'nin ik'ej xchiwutz cyakil wunak yi ate' bene'n tzi'n wi munt. Yi in wetz yi in iTaj Jehová, jun cu'n nelpon cu'n te'j yi xtxolbila'se'j yi na wal nin,” stzun Ryos bantz.

§ 3:17 Is 9:6; 12:1-6; 63:12; Heb 7:25. * 3:18 Jl 2:21-27; Zac 9:9-10; Is 12:6; Sal 42:2-4. † 3:19 Is 40:10-11; 61:7; Jer 31:8; 33:9; Ez 34:11-16; 39:26; Miq 4:6-7; Jn 10:7-16.

HAGEO

Tx'olbil Xo'l Yi Liwre'j

Yi Hageo i' jun elsanl stzi' Ryos banak, nin ja xcon i' tan Kataj tul yi yob 520 te ntaxk itz'ij Kajcaw Jesucristo, nin yi nsken chipakxij wi'nin tetz tanum junt tir le tnum Jerusalén. Cho'n cu'n chisaje'n Babilonia kale e' bene't ticy'le'n pres tetz mas oxc'al tu lajuy yob.

Ja che'l tzaj liwr yi ak'lij ama'l scyetz tan yi rey Ciro, chireyil yi e' aj Persia (Esd 1:1). Juklajix yob cyunle'nixtz le cyetz chitanum yi toque'n Hageo tan talche'n yi tajbil Ryos scyetz. Tul yi juklaj yoba'tz ja bnix e'chk balaj ca'l cya'n, poro qui nin e' oc il tan je'se'n junt tir yi ca'l Kataj, yi templo. Cha'stzun te toque'n Hageo tan c'ase'ne'n cyajtza'kl tan cyoque'n junt tir tan je'se'n yi templo. Te yi tiemp yi qui na chibisun tan je'se'n junt tir yi templo, ja chitij we'j; poro yi cyoque'n il tan je'se'n junt tir yi templo, ja saj kojol Kataj yi banl i' squibaj.

Ej nin tan chiquiwse'n te yi ak'una's, ja oc Hageo tan talche'n scyetz yi xe'n sbne' yi balaj templo yi sjalok Jerusalén tzantzaj (2:10-14).

Yi Weklil Yi Liwre'j

Yi bajx wekl (Cap. 1) na xchaj yi xe'n mban Ryos tan c'ase'n chitxumu'n yi e' wi'tz ajcaw tan je'se'n junt tir yi templo.

Yi ca'p wekl (Cap. 2:1-9) na xchaj yi xe'n mban Ryos tan chiquiwse'n tan wi'tze'n yi ak'un. Ej nin ja tal scyetz yi xe'n sbne' yi k'ej junt templo tzantzaj.

Yi tox'e'n wekl (Cap. 2:10-19) na xchaj yi xe'n mban Ryos tan xchajle'n scyetz yi e' len pajol ca'wl sajle'n tunintz, nin tan paj yi e' pajol ca'wl ja chitij we'j; poro yi cyoque'n c'ulutxum tan je'se'n yi templo, ja tak' i' chibanl.

Yi cyaje'n wekl (Cap. 2:20-23) na xchaj yi mbi sbajok tzantzaj yil chisotz cyakil yi e' contr Israel tan Ryos, nin yil jal jun wi'tz cyajcawil yi Ryos txa'on tetz.

Yi toque'n Ryos tan c'ase'n chitxumu'n yi e' wi'tz ajcaw tan je'se'n junt tir yi templo

¹ Ej, i tzun bantz le bajx tajlal yi kaki'n xaw, tul yi ca'pi'n yob yi na cawun tzaj yi rey Darío, nintzun tal Kataj jun txolbil tetz yi elsanl stzi' i', yi Hageo, tan tlol tetz Zorobabel yi wi'tz gobernador cwent Judá, yi cy'ajl Salatiel. Ncha'tz tan tlol tetz Josué yi wi'tz pale' cy'ajl Josadac.*

²⁻³ Nin je ntal Ryose'j, yi jun yi cya'l na xcy'e' quen te'j: "Nxac na cyal yi e' wunak yi txe'n opon yi tiemp tan je'se'n junt tir yi intemplo. ⁴ Ma yi e' cyetz ntin na chitzan tan banle'n e'chk lmak ca'l tan chinajewe'n tul, ma yi wetz intemplo ch'uki'n cu'n tane'n. Cya'l na pek' tan je'se'n junt tir. ⁵ Txumunwok bin te yi mbi na bajij te e'chk ujul yi na oc ita'n. ⁶ Wi'nin ujul na oc ita'n ttx'otx', poro qui' que'n icosech na je'. Wi'nin na cxwanwok, poro qui na noj ic'u'l. Na cxuc'a', poro i'xnin atit sak tzi' tzite'j. Na oc balaj itxo' te tiemp che'w, poro qui nin na cxk'ulk'axwok tul. Nin yi e' yi na chitz'am chichojo'n, ni'cu'ntz chi cho'nk na cu' cya'n tul jun tx'u'y yi kopxnak xe'. ⁷ ¿Qui nin pe' na el itxum tetz yi mbi tzuntz na bajij yi txolbila's tzite'j? I'tz tan paj yi qui na cxo'cwok il tan je'se'n junt tir intemplo yi in yi jun yi cya'l na xcy'e' quen swe'j. ⁸ Quibene'nk bin wi'wrtz, tan teke'n tzaj tze', nin ba'n xcon ita'n tan je'se'n junt tir weri intemplo. Yil bnix ita'n, sna'tok tzuntz txe' nin xchintzatzink tzite'j, nin slajluchaxk yi ink'ej tu impak'puchal tul. ⁹ Yi ax itetz, na itaj jal wi'nin takle'n ita'n, poro yi mero bintzij qui' que'n na jal. Nin yi takle'n yi na icol xe ica'l, xupi'n tu' na wulejnin tan tele'n c'u'l. ¿Mbi tzuntz na ital itetz? I'tz tan paj yi cya'l jun na oc il tan je'se'n junt tir yi inca'l. Poro yi axwok itetz, ntin na cxtzan tan txumle'n yi xe'n lje' junt ica'l. ¹⁰ Cha'stzun te, qui na cu' a'bal wi'icojbil, nin qui'c wutzil itujul na

* 1:1 Esd 4:24—5:2; 6:14.

ban.† Jun cu'n na bajij yi xtxolbile'j na yi in wetz in itajcawil, nin na ne'l cu'n te yi mbi na wal. ¹¹ Qui't tzun ncu' a'bal wa'n wi'ak e'chk wutz, nin wi'ak tircu'n e'chk cojbil kale na awle't triw, nin kale awije't uva, nin kale awije't e'chk cosech oliw; tibaj tircu'n e'chk cojbila'tz qui ncu' a'bal, qui'c quic'a' wunak mban nin qui'c quic'a' awun mban, na qui'c mu'x a'bal ncu',” stzun Kataj bantz.

¹² Saje'n tzun jun chin xo'w scye'j Zorobabel tu Josué, yi wi'tz pale' scyuch' yi e' mas wunak yi ate' nintz naka'j, yi quibital yi mbi cu'n tal Kataj scyetz. Na ya'stzun yi mero tajbil Kataj tan lajluchaxe'n xchiwutz. ¹³ Ej, nintzun jilon junt tir Hageo scyetz, yi xchakum Kataj: “Je yol Kataje'j: ‘Juncu'n sna'tok tzite'j, nin tz'elpon cu'n ink'ab te yi mbi na wal, na yi in wetz, in Jehová Ryos, yi itajcawil,’ ” chij Hageo.

¹⁴⁻¹⁵ Tan yi xtxolbila'tz nin oc Kataj tan quiwse'n c'u'l Zorobabel, yi gobernador tetz Judá, nin tan quiwse'n c'u'l Josué yi wi'tz pale', scyuch' cyakil yi e' mas wunak. Ej, ninin tzun e' xe'te'ntz tan ak'un le junak cyaji'n k'ej tajlal yi kaki'n xaw, tul yi ca'pi'n yob yi na cawun tzaj yi rey Darío, tan je'se'n junt tir yi templo Kataj Ryos.‡

2

Chin yube'n cunin sbne' yi templo tzantzaj

¹ I tzun bantz le junak cyaji'n k'ej tajlal yi juki'n xaw, nintzun jilon tzaj junt tir Kataj tetz yi elsanl stzi' i' yi Hageo, ² nin tal i' tetz tan tlol cobox xtxolbil scyetz Zorobabel tu Josué, yi wi'tz pale', nin scyetz cyakil yi e' wunak yi najlche'-tz.* Je nin yol i'e'j: ³ “Yi e' yi quilnak yi xe'n cu'n tane'n yi bajx templo yi cu'nak ch'uk, na lo' cyal jalu':† Mas ba'nt cu'n yi antiw yi cu'nak ch'uk swutz yi junte'j. ⁴⁻⁵ Poro ax jun c'olój Zorobabel ¡quiwit te yi ak'un! Ej nin ax jun c'olój Josué, yi ax yi wi'tz pale', ¡quiwit! Nin cyakil yi e' nim juy, ¡quiwit! na yi in wetz atin tzixo'l tan ich'eye'n te yi ak'un. Na ite'n nin yola'tz insuknak scyetz yi e' imam ite' yi cyele'n tzaj Egipto.‡ Na je walnak scyetze'j: Stz'a'tok yi wetz inespíritu tzixo'l, chinch bantz scyetz. Qui tzun lcabej ic'u'ltz jalu' te yi ak'un. Na yi in wetz yi na walnin yi yole'j, in yi Ryos yi cya'l jun na xcye' quen swe'j.

⁶”Nin tz'opon chan yi tiemp yil chucan cyakil yi tcyaj tu wuxtx'otx' wa'n,§ tu yi mar tu e'chk ama'l, na in yi Ryos. ⁷ Xchucank cyakil e'chk tnum wa'n, nin chu'l len yi e' wunaka'tz tan toye'n chime'bi'l tzone'j le intemplo.* Nin sjalok wi'nin k'ej yi inca'la'tz. ⁸ Tz'ul cyakil chime'bi'l, na wetz cyakil yi sakal tu yi oro, yi at bene'n tzi'n wi munt. ⁹ Nin yi junt temploja'tz yi sbnixok chin yube'nt cunin sbne' swutz yi bajx yi xitnak. Sjalok tzun tzatzin paptz wa'n, tul yi tnume'j. Jun cu'n yi xtxolbile'j yi na wal nin tzitetz, na yi in wetz in Ryos,” chij Kataj.

Yi toque'n Ryos tan chiyajle'n yi e'yi qui e' oc c'ulutxum jak' ca'wl i'

¹⁰ I tzun bantz le junak cyaji'n k'ej tajlal yi beluji'n xaw, te ite'n nin yoba'tz, yi na cawun tzaj yi rey Darío, nintzun ben tlol Kataj Ryos, yi xtxolbile'j tetz Hageo yi elsanl stzi' i'. ¹¹ Nintzun cawunintz Ryos tetz Hageo tan jakle'n scyetz yi e' pale' yi cyajske'n yi ley Moisés† yi mbi'tz yi cyetz chitxumu'n te yi xtxolbile'j: ¹² “Ok tu'tz ka'n, yi at jun yi cy'a'n chi'bij ta'n yi xansa'nt, yi cho'n t'oli'n ta'n tul yi be'ch tetz. Ej nin yil noj quen yi ju' yi be'ch tetza'tz te'j jun piñ pam, nka jun lak chi'bij yi txiquijt, nka te'j jun was win, nka te'j jun cu'lbil aceit, nka te'j alchok jilwutz cumir, ¿tz'ocpon quen pe' yi e'chk cumira'tz tetz xan?” “Qui', quil tz'oc yi e'chk cumira'tz tetz xan” che'ch yi e' pale' bantz.

† **1:10** Lv 26:18-20. ‡ **1:14-15** Esd 5:2. * **2:2** Esd 3:1-2. † **2:3** Esd 3:12. ‡ **2:4-5** Ex 29:45-46. § **2:6** Heb 12:26. * **2:7** Tul yi versión 60, na tal: “Y haré temblar a todas las gentes, y vendrá el Deseado de todas las gentes...” At aj chusunl na cyal yi “El deseado de todas las gentes”, i'tz Jesucristo, poro at wi'nin e' na cyal yi i'tz yi me'bi'l yi na el cyalma' te'j. Nin ya'stzun yi tz'opon cya'n tan toye'n le ca'l Kataj, na tz'elpon chitxum cyakil wunak tetz yi ya'stzun yi Wi'tz Ryos, nin ntina'tz jun Ryos at. † **2:11** Dt 17:11-13.

¹³ Jakol tzun Hageo junt xtxolbil scyetz: “Ma jalu', ok tu'tz ka'n, yi at jun yi ja oc lac'p il c'ol te'j, tan tu' yi nje' macol wankil jun alma'.[‡] Nin kol ben tan macle'n alchok cumir te yi ja wi't kal, ¿qui pelo' tz'oc lac'p yi il c'ola'tz te'j e'chk cumira'tz?” “Tz'ocpon lac'p te'j,” che'ch tzun yi e' pale' bantz.

¹⁴ Ej, bene'n tzun tlol Hageo scyetz: “Bintzij yi chiyolu', na je na tal Kataj Ryose'j: ‘I cunin tzun i'a'tz quitane'n yi e' wunak yi najlche' tzone'j, cy'a'n len il c'ol cya'n. Cha'stzun te tircu'n yi e'chk takle'n yi na bnix cya'n, nin yi e'chk takle'n yi ja chisuk swetz at len il c'ol te'j.

Yi jale'n chibanlyi e' xonl Israel yi cyoque'n c'ulutxum jak' ca'wl Kataj Ryos

¹⁵ ‘Ma jalu', txumwok yi xtxolbile'j te yi ntaxk tzaj cxe'tijwok tan je'se'n yi intemplo, ¹⁶ ¿mbi mbajij? Ko na a'lchij yi at junak liwr ixi'n colij, ma yi na oc ma'le'n, lajulte'n liwr na jal. Ncha'tz ni'cu'n na ban yi win. Na yi na el tzaj ticy'le'n nicy' cient xchok' win yi colij, junak te'n xchok' na ban yi na cu' molij. ¹⁷ Na in nno'c tan po'tze'n cyakil yi wutz yi itujul, tan c'ub a'bal, nin tan e'chk ya'bil. Poro qui nin mmitx'ixpuj itajtza'kl tan itoque'n c'ulutxum jak' inca'wl. Juncu'n yi xtxolbile'j, na yi in wetz yi in iRyosil yi na chin tzan tan talche'n yi e'chk xtxolbila'tz. ¹⁸ Poro yi jalu' i'tz junaklaj tajlal yi beluji'n xaw, nin yi ja wi't cu' xe' yi intemplo ita'n, apart sbne' tircu'n. ¹⁹ Na sbne' opon tunintz sjalok yi ixi'n triw yi tajwe'n tzitetz. Ma sajle'n, qui'c mas lo'baj uva njal, nka lo'baj ibx, nka lo'baj granada, nka wutz oliw, qui nin njal wutz tan paj yi chin pajol inca'wl nin axwok. Poro yi jalu' apart sbne', tan paj yi ja cxo'c c'ulutxum jak' inca'wl, swak'e' tzun imbanl tzitibaj sbne' opon tunintz,' stzun Kataj Ryos bantz.”

Yi tlol Kataj yi mbi cu'n sbne' i' tzantzaj scye'j e'chk nación nin yi mbi cu'n sbne' i' tan jale'n k'e'jyi tetz xchakum

²⁰ Ej i tzun bantz le ite'n nin k'eja'tz, nintzun jilon junt tir Kataj Ryos tetz Hageo, i tzun taltz: ²¹ “Jilon tetz Zorobabel nin alaj yi xtxolbile'j tetz: ‘Xchucank yi tcya'j wa'n tu yi wuxtx'otx', ²² nin nocpon tan xite'n cyakil yi e'chk gobierum yi ate' bene'n tzi'n wi munt. § Xche'lk cu'n yi e'chk chisanlar wa'n swutz. Xchilo'onk yi e'chk chicare't wa'n tetz oyintzi', nin xchiquimok yi e' yi ate' tul. Xchiquimok chichej scyuch' yi e' yi ate'e'n scye'jak, na e' te'n copon chibiyol quib squibil quib. ²³ Ej nin tul yi jun tiempa'tz, ax Zorobabel,* yi ax inchakum, nocpon tan aq'uicy'le'n chi na no'c tan q'uicy'le'n yi inxmalk'ab yi na xcon wa'n tan tocse'n sey.† Na txa'ijt quix wa'n. Jun cu'n sbajok yi xtxolbile'j yi na wal nin tzatz, na yi in wetz in yi Ryos yi cya'l jun na xcye' quen swe'j.’ ”

[‡] **2:13** Nm 19:11-22. § **2:22** Dn 2:34-35; 2:44-45; Zac 12:2-9; 14:1-5; Ap 16:16-18; 19:11-21. * **2:23** Yi Zorobabel i' k'ajbil yi Mesías yi at tulbil. Ncha'tz na jop cyakil yi nación Israel na e' xchakum Ryos. Is 42:1-9; 49:1-13. Yi versículo 21-23, i'tz jun profecía yi na xchaj yi mbi sbajok tzantzaj yl tz'ul tzaj Cristo. † **2:23** Yi xmalk'ab ocsbil sey, ja xcon tentz tan xchajle'n na' mbnon jun ort, nin qui'c rmeril yi alchok tu' xconsan, ma na ntin yi wi'tz ajcaw. Cha'stzun te nternin colij yi Mesías tu Israel, yi na elepont yi xmalk'ab Ryos tane'n.

ZACARÍAS

Tx'olbil Xo'l Yi Liwre'j

Zacarias i' jun scyeri e' xonl Israel yi e' pakxij junt tir Jerusalén te yi tiemp tetz Zorobabel. I' jun bajxom te jun k'u'j pale'. Nin yi xtxolbile'j yi stz'iba'nt ta'n na xchaj sketz yi mbi eka'n tan cobox visión yi n'xchaj Kataj Ryos tetz, te yi mbi cu'n sbajok tzantzaj.

Yi Weklil Yi Liwre'j

Yi bajx wekl (Cap. 1–8) i'tz cobox visión yi ja xchaj tib swutz Zacarias tul e'chk yob 520—518 te yintax itz'ij Kajcaw Jesucristo. Ja xcon e'chk visióna'tz tan makle'n chiwutz yi e' tetz tanum.

Ncha'tz ja xcon tan chiquiwse'n tan je'se'n junt tir yi tapij solte'j yi tnum Jerusalén, nin tan je'se'n junt tir yi templo.

Ncha'tz ja xcon tan chinachone'n te quil, nin tan jakle'n cuybil chipaj swutz Ryos.

Ncha'tz ja xcon tan clarine'n xchiwutz te yi mbi cu'n sbajok yil tz'ul tzaj yi Mesías tan cawu'n wuxtx'otx'.

Yi ca'p wekl (Cap. 9–14) na jilon te yi xe'n cu'n chicawsij yi e' contr Israel nin yi xe'n cu'n sjalok k'ej Jerusalén junt tir.

Yi toque'n Kataj Ryos tan chimoxe'n yi e' tetz tanum

¹ I tzun bantz, te yi nskén wi't el jun yob tu wajxakix xaw tan yi rey Darío* tan cawu'n, nintzun saj tlol Kataj Ryos yi xtxolbile'j tetz yi elsanl stzi' i' yi Zacarias,† yi cy'ajl Berequías, yi mamaj Iddo.‡

²⁻³ Je yol Kataj Jehová, yi Ryos yi cya'l na xcyé' quen te'j: “Nim cunin nje' lajpuj inwi' scye yi e' imam ite' tentz. Cha'stzun te alaj yi xtxolbile'j scyetz yi e' atanum jalu': Pakxenwok junt tir swe'j,§ nin ncha'tz tzun intz sna'tok junt tir tzite'j. Jun cu'n tz'elpon ink'ab te inyol, na in yi Ryos yi cya'l na xcyé' quen swe'j. ⁴ Quil tzibanwok chi e' banake' yi e' imam ite' tentz. Na ja xcon inyol cyak'un yi e' elsanl intzi', * tan makle'n klo' chiwutz te yi e'chk ajtza'kl yi chin juntlen nin yi e' xomnak te'j. Poro qui nin e' oc tan banle'n tane'n, na qui nin ocpón te chiwi'.

⁵ ”Ten chiquim yi e' imam ite'a'tz. Ncha'tz yi e' elsanl intzi', ten chiquim. Na quil cha'tij tetz cyakil tiemp tan makle'n iwutz, tan qui ibene'n tul il. ⁶ Poro yi weri inyol tu e'chk inca'wl yi walnak scyetz yi e' elsanl intzi' tan chitxolil scyetz, ja xcyé' tan c'ase'n cyajtza'kl. Na yi tule'n chicaws wa'n, ja chipakxij swe'j, na ja chinachon te'j yi i'tz chipaj nin cyera'tz.”

Yi tilol Zacarias cobox yaj yi cho'n ate'e'n te'j chej, chi tul wutzicy' tane'n

⁷ Ma jalu', yi in wetz in Zacarias, in elsanl stzi' Ryos. Yi intaj na bi'aj Berequías, ma incy'e'x Iddo bi'. Ej nin je yi xtxolbile'j yi tal Kataj Ryos swetz tul yi ca'pi'n yob tan yi rey Darío tan cawu'n. Nin ja wil yi jun xtxolbila'tz le junaklaji'n k'ej tajlal yi junlaji'n xaw yi na bi'aj Sebat. ⁸ Yi toque'n lak'bal nin wil yi xtxolbile'j chi tul wutzicy' tane'n: Nin ben wilol jun yi ate'n te'j jun chej† cyak te'j. Ncha'tz nin ben wilol jun c'olojt chej wutz coc yi juna'tz. At yi cyak cye'j, at yi way cye'j, nin at yi sak cye'j. ⁹ “¿Wajcaw, na' tzun scyetz e' il yi e' yi ate'e'n te'j chej tzi'ne'j?” chinch banintz tetz yi ángel. “Tzinchaje' tzatz yi mbi'tz chimunl,” stzun i' ban tzajtz swetz.

* **1:1** “Darío” Zac 1:7; Esd 4:24; 6:14-15. † **1:1** “Zacarias” Esd 5:1. ‡ **1:1** “Iddo” Neh 12:4. § **1:2-3** Is 55:7; Mal 3:7. * **1:4** 2Cr 24:19. † **1:8** “Chej”: Ap 6:2-4.

¹⁰ Ej at tzun jun yi cho'n at xo'l tze', nintzun jilon tzajtz: “Yi e'a'tz, ya'stzun yi e' yi ja chiben xchakol Kataj Ryos tan chibene'n tan xmaye'n yi mbi na bajij lakak nación bene'n tzi'n wi munt,” chij bantzajtz.

¹¹ Nin tzun e' jilon nin yi e'a'tz yi ate'e'n te'j chej tetz yi ángel yi k'ajbil Kataj, yi at xchiwutz, xo'l tze'. I tzun saj cyaloltz: “Ja xka'k tan tilwe'n yi mbi na bajij bene'n tzi'n wi munt. Poro qui'c jun takle'n na bajij, ma na ntin tzatzin paz at xchixo'l wunak,” che'ch bantz tetz.

¹² Ma yi ángel yi k'ajbil Kataj, nin jilon nintz tetz Kataj Ryos, i tzun taltz: “Yi ilu' teru' Ta', yi ilu' yi jun yi cya'l na xcye' quen te'j, ja wi't el 70 yob tan yi xchi'chbe'n c'u'lu' te yi tnum Jerusalén nin scye yi e'chk mas wunak yi najlche' tulak e'chk tnum cwent Judá. ¿Tona'l cutzaj xtxumu'nu' scye'j? ¿Tona'l nin tz'el k'ajabu' junt tir scye'j?” stzun yi ángel bantz tetz.

¹³ Yi tbital Kataj Ryos yi xtxolbila'tz, nintzun tal i' cobox yol tan mayse'n c'u'l yi ángela'tz yi jilon swetz tul inwutzicy'. ¹⁴ Ej cawune'n tzaj tzun yi ángel swetz tan je'n inwi' tan xtxole'n yi xtxolbile'j: “Je yol Kataje'j: ‘Yi wetz wi'nin na wok'lej wutz yi tnum Jerusalén yi at wi Sión.† ¹⁵ Cha'stzun te ja ch'uy yi xchi'chbe'n inc'u'l scye yi e' nación yi qui'c na chibislej. Na yi chixcone'n wa'n tan tak'le'n mu'x chicaws yi e' aj Jerusalén, yi e' cyetz ja cyak' mas chicaws swutz yi txumijt wa'n. ¹⁶ Cha'stzun te na wal yi xtxolbile'j: Nopon Jerusalén, nin tz'elpon ink'ajab scye yi e' yi najlche'-tz. Nin mben inmantar tan je'se'n junt tir yi templo tu yi tnum, chij Kataj Ryos,” chij yi ángel bantz swetz tan intxolil.

¹⁷ Ncha'tz nin saj tlol yi ángel junt xtxolbil swetz: “Ncha'tz ba'n tzatxol yi junt xtxolbile'j: ‘Yi Ryos na tzan tan talche'n yi xtxolbile'j: Swak'e' ama'l scyetz yi e' wetz intnum tan jale'n wi'nin chibanl junt tir. Jepon bin intxicbal junt tir Sión.§ Nin swale' junt tir: Yi Jerusalén ya'stzun yi tnum yi txa'ijt wa'n tan impe'ke'n te'j,’ ” stzun Kataj Ryos bantz.

Yi tilol Zacarías cobox tuc' tu cobox txak'ol ch'ich' chi tul wutzicy' tane'n

¹⁸ I tzun bantz, nin wil junt wutzicy' kale e' je't jobtuj cyaj tuc'. ¹⁹ Bene'n tzun injakoltz tetz yi ángel yi na jilon tzaj swetz: “¿Mbi na elepont yi cobox tuc'e'j?” chinch banintz tetz yi ángel. “Yi cyaj tuc'a'tz, na elepont yi chichamil yi e' yi ja chixcye' tan chilaje'n len yi e' aj Judá, scyuch' yi e' aj Israel nin yi e' aj Jerusalén bene'n tzi'n wi munt,” chij yi ángel bantz swetz.

²⁰ Ej, te yi nsken wi't wil yi xtxolbila'tz, nintzun xchaj Kataj junt xtxolbil swetz, nin tzun wil cyaj txak'ol ch'ich'. ²¹ Bene'n tzun injakol tetz yi ángel: “¿Mbi'tz chimantar yi e' txak'ol ch'ich'?” chinch bantz tetz. “Ma jalu', yi cyaj tuc' yi mmawil na elepont yi chichamil yi e' nación yi ja chixcye' tan chixite'n cu'n yi e' aj Judá scyuch' yi e' aj Israel nin yi e' aj Jerusalén, bantz cya'l jun nimsaj c'u'l, tu'k tan stza'we'n nin tu' yol jun chicontr. Ma yi cyaj txak'ol ch'ich'a'tz ja chu'l tan chixo'wse'n, nin tan c'uple'n len chituc' yi e' nacióna'tz yi ja cho'c tan chilaje'n len yi e' aj Judá scyuch' yi e' aj Israel,” chij yi ángel bantz swetz.

2

Yi tilol Zacarías jun yaj chi tul wutzicy' tane'n yi cy'a'n jun ma'lbil ta'n

¹ I tzun bantz nin wil junt xtxolbil. Nin wil jun yaj yi cy'a'n jun ma'lbil tx'otx' ta'n.

² “¿Na' mbene'tu'?” chinch banintz tetz. “Cho'n nchimben tan ma'le'n yi tnum Jerusalén, tan tilwe'n yi nicy'na' wutz, nin nicy'na' tkanil yi ama'l yi majij ta'n,” stzun yi yaj bantzajtz swetz.

³ Ej, nintzun wil yi taje'n yi ángel yi nsken wi't kajilon tuch'. Poro nin ben wilol junt ángel yi tele'n tzaj tan c'ulche'n. ⁴ Nin tzun ben tlol tetz: “Or tzabene'n te yi yaj yi cy'a'n

† **1:14** Tenxchan yi Jerusalén i'tz jun tal tnum yi cho'n at wi yi ju'wutz yi na bi'aj Sión. Cha'stzun te at na bant cu'n na a'lchij Sión tetz Jerusalén. § **1:17** Sión ncha'tz na elepont Jerusalén scyuch' cyakil yi e' tetz tanum Ryos.

yi ma'lbil ta'n, nin alaj tetz: 'Wi'nin wunak xchinajank junt tir Jerusalén. Nin tan paj yi wi'nin wunak tu cyawun sbne'-tz, qui'ct tzun rmeril tan banle'n tapij solte'j yi tnum. ⁵ Poro yi in wetz, chij, ni'cu'n tzimbne' chi jun tapij yi na tinc'un k'a'kl solte'j yi tnum. Nin tzinchaje' yi ink'e'j, tu impak'puchal tul,' ” stzun Kataj Ryos, chij yi ángel bantz.

Tz'ocpon Kataj Ryos tan chicolche'n yi e' tetz tanum

⁶⁻⁷ Je na tal Kataj Ryose'j scyetz yi e' tetz tanum: “Ja no'c tan ilaje'n len, tulak e'chk tnum bene'n tzi'n. Poro yi jalu' swale' nin tzitetz: ¡Quitele'nk tzaj le e'chk ama'l yi at je'n tzi'n! Nin quitele'nk tzaj Babilonia, na posari'n tu' na iban tul e'chk ama'la'tz. Na yi ax itetz cho'n at itetz inajbil Sión. Nelpon cu'n te'j inyol, na yi in wetz, in Ryos,” chij Kataj.

⁸⁻⁹ Ma jalu', yi Ryos yi cya'l na xcy'e' qu'en te'j, ja chinsaj xchakol tan xtxole'n yi xtxolbile'j scyetz yi e'chk tnum yi e' oc tan oyintzi' tzite'j, nin yi e' opon tan majle'n len tircu'n yi e'chk itakle'n. Je yol i'e'j scyetz: “Alchok scyetz yil tz'oc tan chixuxe'n mu'x tal yi e' intanum, ni'cu'ntz chi yi najk tzan tan tocle'n yi ni'il inwutz. Cha'stzun te, nocpon tan oyintzi' scye yi e' tnuma'tz, nin ite'n nin yi cyetz chi'esclaw chocpon wa'n tan majle'n len yi e'chk chime'bi'l,” chij Kataj Ryos.

Tan yi xtxolbila'tz xchaje' Kataj Ryos yi tetz xchamil, nin tz'elpon itxum tetz yi i'tz yol i' yi na chintzan tan xtxole'n tzitetz.

¹⁰ Ncha'tz je junt yol i'e'j: “¡Axwok jun c'olaj aj Jerusalén, bitzinwok tan yi tzatzin, na yi in wetz nopon tan najewe'n tzixo'l! ¹¹ Na yil chinnaje' tzixo'l, chocpon wi'nin jilwutz tnum jak' inca'wl, nin swale': Ncha'tz yi e'chk tnume'j, e' intanum. Nin xchinnajank tzixo'lwok,” chij Kataj.

Yil bajij yi e'chk xtxolbila'tz tz'elpon tzun chitxumu'-tz tetz yi i'tz Kataj Ryos yi nchinchakon tzaj tan xtxole'n yi xtxolbila'se'j scyeru'.* ¹² Na tz'ocpon junt tir Judá tetz yi ama'l yi wi'nin na pek' Kataj Ryos te'j. Nin stale' i' junt tir: “Yi tnum yi txa'ijt wa'n tan jale'n wi'nin k'e'j, i'tz Jerusalén,” chij i' sbne'.

¹³ Ma jalu': ¡Tajwe'n yil chinume' cyakil wunak! Tajwe'n chiyut' quib tircu'n, na at tulbil Ryos skaxo'l. Scyajk cyen yi tetz ama'l ta'n, yi chin xan nin, tan tule'n tzone'j.

3

Yi tilol Zacarias yi xtx'ixpe'n yi be'ch tetz Josué chi tul wutzicy' tane'n

¹ I tzun bantz, nintzun xchaj Kataj yi Josué swetz, yi wi'tz pale', chi tul wutzicy' tane'n. Cho'n txiclij i' swutz yi ángel yi k'ajbil Kataj Ryos. Ej nin ben wilol junt yi cho'n txiclij le sbal, nin i'tz yi ángel yi aj xochonl,* yi list tane'n tan tak'le'n til Josuéja'tz. ² Poro yi ángel yi k'ajbil Kataj nin taltz tetz yi ángel aj xochonl: “¡Nink tz'oc chan Kataj Ryos tan makle'n awutz! ¡Nink tz'oc yi Ryos yi wi'nin na pek' te Jerusalén, tan amakle'n! Na yi jun yaje'j ni'cu'n i' tu jun pi'x tze' yi na tzan k'a'kl, yi ja el tzaj colpuj tk'ak'.” ³ Ma yi Josué, txicl cuntu' i'-tz swutz yi ángel yi k'ajbil Kataj, nin chin tz'il nin yi be'ch tetz yi at cyen te'j.

⁴ Cawune'n tzun yi ángeltz scyetz yi e' xchakum yi ate'-tz tan tele'n chitx'ixpul yi be'ch tetz Josué yi chin tz'il nin. “Yi xtxolbile'j, na elepont yi ja el ticy'le'n awil, nin tz'ocpon balaj be'chok tzawe'j,” stzun yi ángel bantz tetz Josué. ⁵ Lajke'l nintzun cawune'n nintz scyetz yi e' xchakum tan je'n toli'n jun xbu'k† yi chin skoj nin yi nim tkan te'j wi' Josué. Ncha'tz nin oc balaj be'ch tetz cya'n. Ma yi ángel yi k'ajbil Kataj qui nin eltz, ma na cyaj tu' txicloktz.

⁶ Bene'n tzun tlol yi ángela'tz tetz Josué: ⁷ “Je na tal Ryose'j: ‘Kol cxom swe'j, nin kol tzaban tane'n inca'wl, c'xocpon tzuntz wa'n tetz wi'tz pale' tul intemplo. Xcawunk txe', nin wutz tkanil yi intemplo-a'tz. Swak'e' tzun ak'e'jtz, nin c'xocpon wa'n cyajlal yi e' ángel

* **2:11** Dt 18:21-22. Ko quil tz'el cu'n te yi yol yi na tal jun yaj, yi na tal yi i' elsanl stzi' Ryos, nk'e'tz tzun i' mero elsanl stzi' Ryostz. * **3:1** Yi ángel yi aj xochonl: i'tz Satanás, yi Bayba'n. † **3:5** Ja kal ketz jun xbu'k yi nim tkan. Ma le castiy na bi'aj turbante.

yi na chixcon swetz. ⁸ Ma jalu' Josué bit tzaj, yi aãatz yi aã wi'tz pale'. Ncha'tz quibite' tzaj cyakil yi e' awuch', yi e' yi na chixcon tetz pale' tzinwutz. Tircu'n yi axwok itetz, axwok jun balaj elsawutzil te yi mbi sbajok tzantzaj. Na tz'ul junt tir yi weri nchakum wa'n, yi jun yi na a'lchij Xlum[†] tetz. ⁹ Ej, nin ja cu' jun balaj c'ub[§] wa'n tzawutz yi juk cu'n bak wutz xlajak,* nin nocpon tan stz'ibe'n quen e'chk yol te'jak e'ch xlaja'tz. Ej, nin tul jun ntzi' ke'j stzajk tircu'n quil yi e' intanum wa'n,[†] na in yi Ryos yi cya'l na xcy'e' quen swe'j. ¹⁰ Nin yil tz'opon yi jun k'eja'tz, ba'n tzun cxtzatzin woktz icyakil cu'n. Nin ba'n tzixajsaj itibtz tztibil itib, na ntin tzatzin paz sjaloktz tzixo'l. Ba'n tzun cxuje' len tmujil yi e'chk wi' uva tu e'chk wi' ibx[†] yi sjalok len tztituch'. Jun cu'n sbajok yi xtxolbile'j, na yi in wetz, in yi Ryos yi cya'l na xcy'e' quen swe'j.' ”

4

Yi tilol Zacarías jun chin wutzile'n cantil tu cob wi' oliw chi tul wutzicy' tane'n

¹ Ej i tzun bantz, nintzun ul junt tir yi ángel yi jilon swetz bajx cu'n, nin oc tan inc'ase'n, chi na je' c'asu'n jun yi chin tza'j nin tan watl. ² “¿Mbi na awilnin?” chij i' bantz swetz. “Na wilnin jun chin cantil yi oro cu'n, yi cho'n at cu'lbil yi aceitil tzwi'e'n. Nin at juk k'ab yi jun cantila'tz kale na cu'lnewe't k'ak'. Nin yi aceit cho'n na cutzaj tul juk tal ne'x tuw jalen te yi jujun cu'lbil aceita'tz. ³ Nin xlajak yi jun cantila'tz at cob wi' oliw. At jun le sbal, nin junt le max,” chinch bantz tetz yi ángel.

⁴ Nintzun injaktz tetz yi ángel: “Ilu' teru' ta', ¿mbi na elepont?” ⁵ “¿Qui pe' na el atxum tetz?” chij i' swetz. “Qui” chinch bantz.

⁶ “Yi tajbil Kataj i'tz tan tpone'n yi xtxolbile'j twi' Zorobabel, nin je yole'j: ‘Quil k'uke' ic'u'l scye jun c'olój sanlar, nin quil k'uke' ic'u'l te ichamil cuntu'. Ma na k'ukek ic'u'l te weri inespíritu, stzun Kataj Ryos, yi Ryosa'tz yi cya'l na xcy'e' quen te'j. ⁷ Quil xcy'e' yi jun chin wutz* tan makle'n be' Zorobabel, na copon nil swutz i'. Tz'ocpon tzun Zorobabeltz tan je'se'n tircu'n yi templo jalen te yi wi'tzbil c'ub. Nin yi e' wunak scyale': ¡Chin yube'n nin yi templo! ¡Chumbalaj nin! che'ch sbne',’ ” chij yi ángel bantz swetz.

⁸⁻⁹ Ej nintzun tal Kataj yi xtxolbile'j swetz: “Zorobabel lcu'san xe' yi templo nin i' te'n nin i' lje'sempon tircu'n.” Tan yi xtxolbila'tz tz'elpon chitxumu' tetz yi i'tz Kataj Ryos, yi Ryosa'tz yi cya'l na xcy'e' quen te'j, yi nchinchakon tzaj tan txole'n yi xtxolbile'j scyeru'. ¹⁰ “Yi xe'te'n cu'n yi ak'un, sjalok wi'nin e' yi chitxume' yi quil jepon tamp yi ak'on, nin yi nink bnix qui'c wutzil sbne'. Poro tzantzaj yi e'a'tz xchitzatzink te Zorobabel, na squile' yi txant cuntu' tan xcyewe'n i' tan je'se'mpon yi jun chin ak'una'tz yi qui tu' ilwutz ban le xe'tzbil tzaj,” stzun Kataj.

Ncha'tz tal yi ángel: “Yi juk tal txekbila'tz, na elepont yi wutz Kataj Ryos yi na tzan tan tilwe'n yi mbi cu'n na bajij bene'n tzi'n wi munt,” stzun yi ángel bantz swetz.

¹¹ “Ej, nin ¿mbi na elepont yi cob wi' oliw yi ate' xlajak yi cantil? ¹² ¿Nin mbi na elepont yi cob k'ab yi oliwa'tz yi cho'n na saj yi aceitil tul tal ne'x tuw yi oro cu'n yi na opon tul e'chk cantil?” chinch bantz tetz. ¹³ “¿Qui pe' na el atxum tetz yi mbi na elepont?” chij i' swetz. “Qui' ta', qui na el intxum tetz,” chinch tetz. ¹⁴ “Yi cob oliwa'tz, na elepont yi cob yi je'nake' txa'ij, nin je'nakt aceit xchiwi' tan chixcone'n tetz Kataj Ryos, yi taw cyakil yi munt” chij yi ángel bantz swetz.

5

Yi tilol Zacarías jun toloj u'j yi at tz'iba'n le cabil xlaj chi tul wutzicy' tane'n

[†] **3:8** “Yi xlum” i'tz junt bi' Jesucristo, yi na xchaj sketz, yi tz'ul junt tir tan cawu'n. **§ 3:9** “C'ub” Dn 2:35, 44-45.

* **3:9** At jun traducción yi na tal, juk bak' wutz. Nin at junt na tal juk a' tane'n yi na mulk'in. [†] **3:9** Tul jun ntzi' k'e'j: Is 66:6-15; Zac 12:10. [†] **3:10** Miq 4:4. * **4:7** Yi “wutz”, na elepont yi porer Bayba'n yil xconk ta'n tan makle'n klo' yi tak'un Kataj tan txichbaje'n yi tetz templo.

¹ Ej, i tzun bantz, nintzun wil jun toloj u'j chi tul wutzicy' tane'n, yi na xon tcya'j yi at tz'iba'n swutz. ² “¿Mbi'tz yi june'j yi na awil nin?” chij yi ángel ban swetz. “Na wilnin jun toloj u'j yi at tz'iba'n swutz, nin yi na xon tcya'j. Yi tkanil yi jun u'ja'tz i'tz beluj metr, nin cyaj metr tu ni'cy yi wutz,” chinch bantz tetz.

³ “Ej nin tul yi jun u'ja'tz, cho'n tz'iba'n tircu'n chicaws yi e' xonl Israel yi at tulbil squibaj. Nin cabil len xlaj tz'ibane't. Na qui'c na ban yi ko alk'om jun, nka la'j jun. Qui'c na ban. Tircu'n e' quil che'l liwr tk'ab yi chicaws yi tx'aklij xchiwutz. ⁴ Na je yol Kataje'j yi Ryosa'tz yi cya'l na xcy'e' quen te'j: ‘In nocpon tan chicawse'n yi e' alk'om, nin yi e' yi na xcon imbi' cya'n tetz quiwel chiyol, tan xchajle'n yi ik chelpon cu'n te'j. Nin yi jun cawsa'tz xcyek tan woque'n cu'n chica'l. Qui't jal tzaj e'chk ptzo'm tu e'chk xanil chica'l,’ stzun Kataj,” chij yi ángel bantz swetz.

Yi tilol Zacarías jun xna'n chi tul wutzicy' tane'n tul jun ma'lbil yi mo'tx tu'

⁵ Ej nintzun ul junt tir yi ángel tan yol swetz: “¡Ma jalu', xmaynin!” stzun yi ángel swetz. ⁶ “¿Mbi tzun i ila'tz?” chinch bantz. “T'tz jun chin mo'tx yi na xcon tan ma'le'n yi quil yi e' wunak yi najlche' tzone'j Israel,” chij yi ángel bantz swetz.

⁷ Yi jun ma'lbila'tz lamij stzi' tan jun jobsel yi ploma' cu'n. Je'n tzun jakijtz, nin tul yi jun ma'lbila'tz ben wilol yi c'olchij jun xna'n. ⁸ “Yi jun xna'na'tz na elepont yi e' yi juntlen cyajtza'kl,” chij yi ángel bantz swetz. Cwe'n tzun pitol yi ángel yi jun xna'na'tz tul yi ma'lbil, nin cu' jopol stzi' yi mo'tx tan yi jobsel yi ploma' cu'n.

⁹ Ej, nin junt kujt nin, bene'n wilol yi chije'n jobtuj cob xna'n, yi at len chixicy', yi cyek'ek' tu' na chije'san tcya'j. Yi chixicy' ni'cu'n tu chixicy' cigueña.* Cy'a'n tzun yi jun ma'lbila'tz cya'n yi cyele'n xicy'in. ¹⁰ “¿Na' mbene't quicy'al yi ma'lbila'tz?” chinch banintz tetz yi ángel yi wuch' tan yol. ¹¹ “Cho'n mben cya'n Babilonia, nin chocpon tan je'se'n jun tyoxil. Ma yil bnix cya'n, jepon tzuntz cya'n wi jun ujbil,” stzun yi ángel bantz.

6

Yi tilol Zacarías cyaj care't tetz oyintzi' chi tul wutzicy' tane'n

¹ Ej, i tzun bantz, nintzun wil junt txolbil. Nin wil yi chije'n jobtuj cyaj care't tetz oyintzi', yi kinij quitane'n tan chej. Cho'n tzun ate'-tz txo'l cob chin wutz yi brons cu'n. ² Yi bajx care't kinij cya'n chej yi cyak cye'j. Ma yi ca'p care't kinij cya'n chej yi k'ek cye'j. ³ Yi toxi'n care't kinij cya'n chej yi sak cye'j. Ma yi cyaji'n care't kinij cya'n chej yi way cye'j.

⁴ “Ilu' jun c'olaj Wajcaw, ¿mbi na elepont yi cyaj care'te'j?” chinch bantz tetz yi ángel. ⁵ “Yi cyaj care'ta'tz, na elepont cyaj tojkbil cyek'ek'* yi na eltzaj swutz Kataj Ryos, yi Ryos yi taw cyakil yi munt. ⁶ Yi care't yi kinij cya'n chej yi k'ek cye'j, cho'n mben le jun tnum je'n tzi'n. Nin yi jun yi kinij cya'n chej sak cye'j, cho'n mben le yi tnum yi at toque'n tzi'n. Ma yi care't yi kinij cya'n chej yi way cye'j, cho'n mben le tnum yi at cwe'n tzi'n,” chij yi ángel bantz swetz.

⁷ Ej, nintzun e' eltzaj yi e' chej yi way cye'j, na nternin na el cyalma' tan chibene'n tan xo'n bene'n tzi'n. “Quibene'nk tan xo'n bene'n tzi'n wuxtx'otx',” stzun yi ángel ban scyetz. Ej nin ya'tz nin tzun cyulejtz.

⁸ Yi wi't wilol yi txolbila'se'j, nintzun xch'in tzaj yi ángel swetz: “¡Xmaywe' nin yi e', yi ja chiben le yi tnum je'n tzi'n!† Cho'n nchiben tan tak'le'n chicaws yi e' wunaka'tz. Nin yi jun cawsa'tz ja xcy'e' tan mayse'n c'u'l Ryos”, stzun yi ángel bantz swetz.

Yi je'n yi coron twi' Josué, yi wi'tz pale'

* **5:9** Yi “cigueña” i'tz jun jilwutz txuc yi chin tkan nin quikan, nin at lo' jun metr tkan yi jujun chixicy', nin yi chichot chin tkan nin. * **6:5** Yi cyaj tojkbil cyek'ek': Na elepont cyaj xchakum Ryos yi chixconk tan tak'le'n chicaws wunak. Na taj si'le'n: Sal 104:4; Jer 49:36; Ez 37:9; Ap 7:1-3; 9:13-16. † **6:8** “Je'n tzi'n” na elepont “norte” le castiy.

⁹ I tzun bantz, nintzun cawun tzaj Kataj Ryos swetz: ¹⁰ “Quilo'k tan stz'amle'n yi oy yi ja ul cyak'un Heldai, Tobías tu Jedaías, yi pres banake' Babilonia, na ja chipakxij tan najewe'n junt tir le katanum. Yil molxij yi e'chk oya'tz ba'n cǎben xe ca'l Josías yi cy'ajl Sofonías. ¹¹ Te yi oya'tz yi oro cu'n tu sakal ba'n cǎo'c tan banle'n jun chumbalaj coron,† nin ba'n tzawak'e'n yi corona'tz twi' Josué yi wi'tz pale', yi cy'ajl Josadac. ¹² Nin alaj tetz: ‘Yi Ryos yi cya'l na xcy'e' quen te'j, na tzan tan talche'n: Yi jun yaj yi na a'lchij Xlum tetz, xlumink chan te yi tetz xe', nin tz'ocpon i' tan je'se'n junt tir yi wetz intemplo. ¹³ Tz'ocpon i' tan je'se'n yi templo junt tir, nin stz'ak'lok k'ej i' chi na ak'lij k'ej jun wi'tz rey. Nin sc'olek wi jun balaj c'olchbil tan cawu'n. Nin sc'olek quen yi wi'tz pale' xla'j i', nin sjalok jun chin tzatzin paz ǎchixo'l. ¹⁴ Ma yi jun chin corona'tz, cho'n tz'ocpon tul yi templo tan cyule'n tx'akx Tobías tu Heldai tu Jedaías nin tu Josías yi cy'ajl Sofonías tkac'u'l,’ ” stzun Kataj Ryos bantz swetz.

¹⁵ Ncha'tz chu'l wunak joylaj tan ch'eya'n tan je'se'n yi templo. Nin tan yi xtxolbila'tz tz'elepon chitxumu' tetz yi jun cu'n, Kataj Ryos, yi cya'l na xcy'e' quen te'j, nchinchakon tzaj tan xtxole'n yi tajbil i' scyeru'. Nin yi xtxolbila'tz sbajok yil cyak'u' ama'l tan quibitalu' yi yol Kataj Ryos, nin yil cho'cu' c'ulutxum tan banle'n tane'n yi tetz ca'wl.

7

Yi jun jilwutz muc'le'n we'j yi qui na tzatzin Kataj Ryos te'j

¹ I tzun bantz le cyaj tajlal yi beluji'n xaw (yi na bi'aj Quisleu) tul yi cyaji'n yob tan yi rey Darío tan cawu'n, nintzun cawun tzaj Kataj tetz Zacarias yi elsanl stzi' i'. ² Nin te yi tiempa'tz, yi e' aj Betel nin saj chichakol cob yaj yi na chibi'aj Sarezter tu Regem-melec, scyuch' coboxt tan jakle'n chibanl tetz Kataj Ryos. ³ Ncha'tz tan jakle'n cyajtza'kl scyetz yi e' elsanl stzi' i', nin scyetz yi e' wi'tz pale' yi ate' le yi templo tetz Kataj Ryos. “¿Kocpon pe' il tan banle'n tane'n yi bis, nin tan muc'le'n we'j lakak o'i'n xaw cyakil yob, chi kutane'n leje'nak tzaj tunintz?” che'ch bantz.

⁴⁻⁵ Ej, nintzun tal Kataj Ryos, yi cya'l na xcy'e' quen te'j: “Zacarias, chij i'. Alaj yi xtxolbil yi swale' nin tzatz scyetz tircu'n yi e' xonl Israel, nin scyetz yi e' wi'tz pale': ‘Yi axwok itetz ja el oxc'al tu lajuxij yob ita'n tan muc'le'n we'j, na cyakil nin yob yi na jepon yi o'i'n xaw tu yi na jepon yi juki'n xaw na imuc'wok we'j, nin na ibanwok tane'n yi bis. Poro yi na iban yi e'chk imunla'tz, nk'e'tz tan tak'le'n ink'ej. ⁶ Nin yi na cxwanwok ǎchixo'l cmon yi na bajij jun tzatzi'n, i'tz ntin tan nojse'n tu' ic'u'l, nin nk'e'tz tan tak'le'n weri ink'ej,’ cǎchij sban” chij Kataj. ⁷ Ma jalu', ¿nk'e'tz ptzun ite'n nin xtxolbila'tz talnak Kataj scyetz yi e' elsanl stzi' i' tiemp tzaj, tan cyoque'n tan makle'n chiwutz yi e' chimam chite'u' te yi e'chk takle'n yi chin ploj nin yi na chiban tul yi tiemp yi at tzaj tzatzin paz ǎchixo'l, nin te yi tiemp yi wi'nin chixone'n wunak banak Jerusalén? Ej nin yi ite'n nin quitane'n yi e'chk mas tnum yi ate' inakajil. Ej nin ite'n nin quitane'n yi e'chk tnum cwent Néguev, nin yi e' yi najlche' je'n tzi'n wi'wtz.

Yi cyele'n xit yi e' xonl Israel tan paj yi qui e' oc c'ulutxum jak' ca'wl Kataj Ryos

⁸ Saje'n tzun tlol Kataj Ryos yi xtxolbile'j tetz Zacarias tan tlol scyetz yi e' yi e' opon tan jakle'n cyajtza'kl tetz Kataj: ⁹ “In yi Ryos yi cya'l na xcy'e' quen swe'j, ej nin je inca'wle'j, yi walnak tiemp tzaj: Puntul cu'n tzitulej yi icawu'n. Banwok bin ba'n tetz junt. Elk ik'ajab tzitibil itib. ¹⁰ Quil cxo'c tan chibuchle'n yi e' xma'lca'n, nin quil cxo'c tan chibuchle'n yi e' me'ba' yi qui'c chitaj chitxu'. Ncha'tz quil cxo'cwo'k tan chibuchle'n yi e' awer nak, nin yi e' me'ba' yi qui'c at scyuch'. Quil tzitxum yi ǎe'n tziban tan banle'n mal tzitibil itib.” ¹¹ Poro yi e' wunaka'tz tentz qui nin e' ban tane'n yi yol Kataj, qui nin ocpon te'j chiwi'. Na ni'cu'ntz chi ik'e' len cu'n chcan ban. Qui nin quibit yi ca'wl Kataj Ryos. ¹² Chin tze'tzuj nin ban te cyalma', chi quiwel jun diamante, tan qui tocompone'n yi ǎchusu'n

† 6:11 Le castiy na tal cobox coron, poro yi mero bintzi i'tz, jun chin coron yi chumbalaj nin.

tu yi ca'wl Kataj tetz cyalma', yi talnak tan yi tetz espíritu scyetz yi e' elsanl stzi' i' tan chitxolil scyetz. Cha'stzun te xch'uye'n yi xchi'chbe'n c'u'l Kataj scye'j. Wech i' Ryos yi cya'l na xcy'e' quen te'j. ¹³ Na nin tal i': "Yi e' cyetz qui nin mmocpon inyol te chiwi' yi woque'n tan chimoxe'n. Ncha'tz tzun intz, qui't tzimbit chiyol jalu', yil cho'c tan na'wse'n imbi'. ¹⁴ Cha'stzun te ja che'l inxitul tulak e'chk tnum yi qui cyajske'n, chi ik jun chin salchcam mmo'c tan chixite'n len bene'n tzi'n. Ma yi cyetz chiluwar ja oc cyen tetz jun ama'l yi tz'inunin tunin tane'n, kale qui't jalwit puntil tan najewe'n jun wunak tul. ¡Chin yube'n nin banak chitanum tenxchan! Ma jalu' tan chipaj ja oc tetz jun ama'l yi tz'inunin tu,'" chij Kataj.

8

Yi banl yi suki'nt tan Kataj Ryos scyetz yi e' xonl Israel

¹ Ma jalu' je xtxolbile'j yi tal Kataj Ryos: ² "Je yi xtxolbile'j yi na waj lwal, yi in wetz yi in yi cya'l na xcy'e' quen swe'j: Wi'nin na chi'ch inc'u'l tan yi e'chk takle'n yi ja bajij te Sión. ³ Poro yi in wetz, tz'opon jun k'ej yil nopon junt tir Jerusalén tan innajewe'n. Ej nin te yi tiempa'tz stz'a'lchok scyetz yi e' aj Jerusalén: 'Ya'stzun yi e' wunak yi na chiban tane'n yi ca'wl Ryos.' Nin scyale' wunak tetz yi ju'wutz Sión: Yi ju'wutz yi wi'nin xanil. ⁴ Nin xchic'olek junt tir yi e' tal tijl c'u'lal lakak parque Jerusalén, tan ujle'n. Cy'a'n len chitx'amij cya'n tan paj yi ja chitijin cu'n. ⁵ Nin xchijalok wi'nin nitxa' junt tir. Ej nin snojk e'chk parque cya'n na cho'n xchisakchoktz. Ncha'tz xchisakchok lakak be'. ⁶ Yi e' intanum yi xchiclaxok cyen, squile' yi jun tiempa'tz, chelpon yab te yi mbi cu'n squile'. Poro yi in wetz quil ne'l yab te'j, na in txumul tetz. Sbjok yi xtxolbila'se'j, na in Ryos. ⁷ Ncha'tz in nocpon tan cyelsene'l tzaj yi e' intanum liwr yi ate' jak' chica'wl yi tnum yi at tele'n tzi'n, tu toque'n tzi'n.

⁸ "Ej nin chu'l junt tir wa'n tan chinajewe'n Jerusalén. Nin chocon junt tir tetz mero intanum, nin nocpon wetz tetz chiRyosil, na tz'elpon ink'ab te inyol yi walnak scyetz chimam chite'* tentz. Ej nin chin tz'aknak cunin swuleje' cawbe'n cyetz," chij Kataj Ryos bantz swetz.

⁹ Ncha'tz nin tal Kataj yi xtxolbile'j: "Quiwit te yi ak'un, yi axwok yi ja itbit yi chiyol yi e' elsanl intzi', na ja itbit e'chk xtxolbila'tz jetz yi cwe'n cu'n xe' intemploje'j tan je'se'n junt tir. Na yi in wetz in Ryos. ¹⁰ Na ja je'ul cobox k'eje'j yi qui'c mu'x tal chichojo'n yi e' ak'unwil. Ncha'tz qui nin nchichojlij yi e'chk chej yi nchixcon tan quich'eye'n. Nin qui'c nin mu'x tzatzin paz at-tz tzixo'lwok tan chipaj yi e' icontr. Nin ja jal oyintzi' tzixo'l wa'n. ¹¹ Poro qui't tzimban junt tir yi xtxolbila'tz tzixo'lwok, yi axwok yi ja xclax cyen, qui't tzimban chi ban le xe'tzibil tzaj. Jun cu'n sbajok yi xtxolbila'se'j, na yi in wetz in Ryos. ¹² Sjalok wi'nin tzatzin paz tzixo'lwok. Nin yi e'chk cojbil yi uva cu'n at swutz, wi'nin wutz stk'e'. Nin sjalok wi'nin jilwutz cosech, nin wi'nin a'bal sbne'. Nin swak'e' tircu'n yi e'chk balaj takle'na'tz scyetz yi e' yi ja chiclax cyen. ¹³ Axwok aj Judá, nin axwok aj Israel, axwok jun latz' mban xchixo'l yi e' mas tnum, poro nocpon tan icolpene'l tzaj jalu', nin cxocponwok tetz balaj xchiwutz cyakil. ¡Quil cxobwok! ¡Nimit ic'u'l!" stzun Kataj Ryos.

¹⁴ Ncha'tz je na tal Kataj Ryos, yi cya'l na xcy'e' quen te'j: "Ten che' incawsaj yi e' imam ite', na nin je' lajpuy inwi' scye'j tan yi cyajtza'kl cachi', nin ja imban tane'n yi wajbil scye'j. ¹⁵ Poro yi jalu', ja bixe' wa'n tan imbnol jun ba'n tetz Jerusalén tu Judá. Cha'stzun te quil cxobwok tetz jun. ¹⁶ Nin je yi xtxolbile'j yi tajwe'n tziban tane'n sbne' opon tunintz: Quil tzijal cu'n wi itak' tzitibil itib, puntil cu'n xcawunwok, nin buchwok itib tan jale'n tzatzin paz lakak pujbil xtisya'. ¹⁷ Quil tziban quen jun yab ajtza'kl te'j junt, nin quil tzital: 'Sak swutz Ryos qui'c mimban', ko tewe'n tu' itil na itaj. Na yi e'chk

* 8:8 Ex 19:5; 29:45; Lv 26:11-12; Jer 31:33.

ajtza'kla'tz na tak' chi'ch c'u'lal swetz. Na yi in wetz yi na chintzan tan talche'n nin yi xtxolbile'j tztetz, in iRyosil,” chij Kataj Ryos.

¹⁸ Ej, nintzun jilon tzaj junt tir Ryos. ¹⁹ Je yol i'e'j: “Yi muc'le'n we'j† yi na ibanwok tane'n le cyaji'n, tu o'i'n, tu juki'n, tu lajuji'n xaw, na taj xtx'ixpe'n tan toque'n tetz e'chk tiemp tetz tzatzi'n. Tajwe'n tan banle'n tane'n balaj tzatzi'na'tz tul yi e'chk k'ejlala'tz. ¡Ncha'tz, joywok bin puntil tan talche'n yi bintzij tztibil itib, nin tan jale'n tzatzin paz tzixo'!” stzun Kataj bantz.

²⁰ Ncha'tz nin tal Kataj Ryos: “Yi e' wunak yi ate' bene'n tzi'n, yi najlche' lakak e'chk lmak tnum, chu'l tan xajse'n Jerusalén. ²¹ Na yi e' wunaka'tz scyale' scyetz yi e' yi najlche' tul junt tnum: ‘¡Quin, kajake' kabanl tetz Kataj Ryos!’ Ncha'tz scyale' cobox: ‘Na kaj ketz, kaxomnin scye'ju’ che'ch sbne'. ²² Na wi'nin wunak tz'ul chimolol quib Jerusalén. Cho'n cu'n xchisajk tulak e'chk juy tnum nin tulak e'chk lmak tnum, tan jakle'n chibanl swetz. ‡ ²³ Te yi tiempa'tz, chocpon lajuj awer nak yi apart len chiyol tan stz'amle'n ju' be'ch tetz jun judiy, nin scyale' tetz: ‘¡Na kaj kaxom nin te'ju', na ja kubit yi cho'n at Ryos xchixo'lu'!’ che'ch sbne',” stzun Kataj Ryos.

9

Yi chicaws yi e' wunak yi najlche' lakak e'chk tnum yi ate' naka'jil Israel

¹ Ej, i tzun bantz nintzun opon jun stziblal tan Kataj Ryos tan chixo'wse'n yi e' wunak yi najlche' lakak ama'l cwent Hadrac nin le tnum Damasco: “Wetz tircu'n yi e'chk tnum cwent Siria,* chi tane'n chi'ama'l yi e' xonl Israel, wetz tircu'n. ² Ncha'tz wetz yi ama'l Hamat tu yi e'chk tnum yi at naka'j, chi tane'n Tiro tu Sidón tu tircu'n yi e' chiwunakil yi chin list nin e'. ³ Ja bnix tapij solte'j yi tnum Tiro cyak'un, nin ja cho'ctz tan molche'n oro tu sakal chi na oc molche'n c'ub yi muluji'n cu'n na ban. ⁴ Poro qui'c na ban na nocpon tan majle'n len tircu'n yi e'chk me'bi'la'tz xchik'ab, nin mben c'oxij tircu'n yi tnum wi mar, nin tz'ocpon k'a'kl yi tnum.

⁵ ”Ej, nin yil quil yi e' wunak cwent Ascalón tircu'n yi e'chk takle'na'tz, xchixobok swetz. Nin yi e' aj Gaza xchitije' q'uixc'uj, nin yi e' aj Ecrón, quil jal chiwalor. ¡Qui'c rey sbne' tan cawu'n le tnum Gaza, nin qui'c jun wunak snajank le tnum Ascalón! ⁶ Ma le tnum Asdod xchinajank jun k'u'j wunak yi nk'e'tz junit chixe', ma na e' len cu'n awer nak, nin tan yi jun xtxolbila'tz, tz'elpon chinimel yi e' filistey wa'n. ⁷ Tz'elpon incy'al yi chichib le chitzi' yi atit nin xch'el, nin qui't lwak' ama'l tan toque'n jun jilwutz t'imbil le chitzi' yi xan. Poro xchixo'l yi e' wunaka'tz at jujun yi xchicyajk cyen tetz wetz. Na chocpon tetz cyajlal yi e' aj Judá. Ma yi e' aj Ecrón, ni'cu'n xchibne' xchixo'l yi e' aj Judá chi e' banake' yi e' jebuseo tentz. † ⁸ Nin list in tan chicolche'n yi e' wetz yi ate' jak' inca'wl. List in tan chicolche'n xchik'ab alchok chicontril yil chu'l tan chibiyle'n. Cya'l jun tz'ocpon tan chibuchle'n junt tir, na yi in wetz, in nocpon tan chiq'uicy'le'n,” chi Kataj Ryos.

Yi chireyil yi e' xonl Israel yi at tulbil

⁹ ¡Axwok jun c'oloj aj Jerusalén, yi najlquix wi Sión, tzatzinwok nin bitzinwok tan yi tzatzin yi atix cu'nt! Na tz'ul yi iReyil yi chin jicyuch nin te'j tajtza'kl tan cawu'n, nin yi cya'l jun xcyek quen te'j. Quil tocsaj tib nim tu tajtza'kl, na cho'n tz'ul te'j jun ne'x buru' yi mam, tal tu' jun ekum ektz tu'. ‡

¹⁰ Copon xitul yi e'chk care't tetz oyintzi' yi at xchik'ab yi e' xonl k'ajtzun Efraín, nin qui't chijal chej tetz oyintzi' Jerusalén, nin copon xitul i' yi e'chk ma'cl tetz oyintzi'. Tan i' sjalok tzatzin paz bene'n tzi'n wi munt. Nin scawunk squibaj e'chk nación nin

† 8:19 Na taj si'le'n 7:3. ‡ 8:22 Ro 14:11. * 9:1 Yi Damasco ya'stzun yi capital tetz yi nación Siria. † 9:7 Yi e' jebuseo, cho'n najlche' xchixo'l yi e' xonl Israel banak, nin yi e' aj Ecrón ni'cu'n xchibne' tzantzaj. Na taj si'le'n 1R 9:20-21. ‡ 9:9 Mt 21:5; Jn 12:15.

wi'ak e'chk mar. Nin scawunk te yi ama'l kale atit yi tzanla' Eufrates, jalen bene'n tzi'n wi munt.

Yil tz'oc junt tir Israel tetz jun lmak tnum

- ¹¹ Je yol Kataj Ryose'j: "Axwok jun c'olaj aj Jerusalén, swutz cu'n yi xch'el yi katrat nocpon tan cyelsene'l tzaj yi e' ixonl liwr, yi pres quitane'n tul jun chin jul tane'n. §
- ¹² ;Ma yi axwok itetz yi pres iwutz, nin yi k'ukle't ic'u'l tan itele'n liwr, pakxenwok le ama'l tetz colo'n ib!* Jun cu'n yol wale' nin tzitetz yi tzicambaje' cob tir mas yi ibanl swutz yi q'uixc'uj yi na cxtzan tan muc'le'n.
- ¹³ Na yi wetz c'oxbil inflech tetz oyintzi', i'tz yi e' aj Judá, nin xconk jun chin flech wa'n yi i'tz yi e' xonl Efraín. Ma yi e' yi najlche' wi ju'wtz Sión chocpon wa'n chi jun spar, nin nchiben wa'n tan oyintzi' scye'j tircu'n yi e' awer nak, yi e' aj Grecia," chij Kataj.
- ¹⁴ Xchaje' tib yi Kajcaw yi kaRyosil tcya'j xchiwutz yi e' tetz tanum,† nin mben c'oxol i' yi tetz flech chi na ban xlitz'. Nin i' te'n nin i' tz'ocpon tan cwe'se'n yi chun, nin tz'ul i' scye' yi e' contr tul jun chin salchcam, yi na saj licu'n tzi'n.
- ¹⁵ Yi Kataj Ryos, i' tz'ocpon tzuntz tan chicolche'n yi e' tetz tanum. Nin yi e' cyetz chocpon tan yak'pe'n e'chk c'ub yi na chic'oxtzaj chicontr scye'j. Nin sbajk chicontr cya'n. Xchitzatzink yi e' intanum chi ik jun c'olaj win nchije' c'ajol.
- ¹⁶ Te yi tiempa'tz, tz'ocpon Kataj Ryos tan chicolche'n, nin tan chijutz'e'n tzaj yi e' tetz tanum, chi na chimolxij jun c'olaj awun. Nin sjalok chik'ej xchiwutz cyakil wunak. Cho'n sjalok chik'ej le cyetz chitanum. Ni'cu'n sbne' pak'puchal chik'ej chi na txekun yi e'chk c'ub yi wi'nin na litz'un, yi at te'j jun coron.
- ¹⁷ ;Chumbalaj nin sbne' tircu'n chi'ama'l yi e' xonl Israel, nin chin yube'n nin sbne'! Na spuc'unk yi triw tu yi uva, nin xchich'uyok yi e' xun scyuch' yi e' xicy, nin chin yube'n nin xchibne'.

10

Suki'nt yi chelpon yi tanum Kataj liwr

- ¹ Jakwok tetz Kataj tan saje'n a'bal te yi tiemp tetz k'alaj, na i' ta'w e'chk k'ancyok, nin tz'ul tunin kojol yi a'bal wi icojbil. Qui'c nin caril sbne', nin xtxa'xank cyakil.
- ² Yi chiyol yi e' aj wutz mes tuml yi e'chk chiryos yi banij cuntu', i'tz la'jil tu'. Ej nin tircu'n yi na xchaj tib xchiwutz yi e' nachol, nk'e'tz bintzij. Yi e'chk takle'n yi na cyal yi sbajok, nk'e'tz bintzij na qui'c xe'. Nin yi chiyol yi na xcon cya'n tan mayse'n junt, qui'c eka'n ta'n. Cha'stzun te yi e' intanum na' cuntunin na cha'j nint tu cyajtza'kl, na ni'cu'n e' tu jun txob tal awun yi qui'c jun pstor cyetz.
- ³ Cha'stzun te je na tal Kataje'j: "Xchi'chok inc'u'l scye' yi e' pstora'tz, nin xche' incawse' yi e' bajxoma'tz." Tz'ocopon Kataj Ryos tan chicolche'n yi e' tetz tawun, yi e' xonl k'ajtzun Judá. Ej nin stak'e' chiwalor chi yi walor jun chej yi qui na xob tan oyintzi'.
- ⁴ Nin cho'n tz'elu'l Jun xchixo'l yi e' aj Judá-a'tz yi ni'cu'n tu jun balaj c'ub* yi xicyol tetz jun tapij yil xcon tan chicolche'n. Ncha'tz tz'ocpon i' chi jun estaque tetz chiquiwel.† Nin tz'ocpon i' chi jun Arco yi wi'nin na c'oxon flech.‡ Ej nin xchixo'l yi e' aj Judá-a'tz cho'n xchijalok wi'tz bajxom tetz oyintzi'.
- ⁵ Ni'cu'n xchibne' yi e' aj Judá'a'tz, chi jun c'olaj sanlar, yi na baj chitzek'sal yi tx'otx' tbe' tan yi quikanbe'n. Chocpon tan oyintzi', na xomok Kataj Ryos scye'j, nin xchixcyek scye' chicontr yi ate'e'n te'j chej, nin tz'elpon chik'ej cya'n.

§ 9:11 Na elepont yi ate' pres, nka ilen nin na tzan chibuchle'n, nin tz'ocpon Ryos tan cyelsene'l tzaj tul yi jun chin q'uixc'uja'tz. * 9:12 Yi ama'l tetz colo'n i'tz Jerusalén. † 9:14 Jud 14-15; Ap 1:7; 19:11-16. * 10:4 Is 28:16. ‡ 10:4 Is 22:23; 33:20. † 10:4 2R 13:17; Ap 19.

- ⁶ Je na tal Kataje'j: “Swak'e' chiwalor yi e' xonl Judá, nin xchicloxok yi e' xonl k'ajtzun Xep wa'n. Nin xchimbajxok xchiwutz yil chipakxtzaj junt tir le cyetz chitanum, na wi'nin na el ink'ajab scye'j. Ni'cu'ntz chi qui'k jun tir nno'c tan chilaje'n len, na yi in wetz in chiRyosil yi na wit chiyol yi na cho'c tan innachle'n.
- ⁷ Yi e' xonl Efraín chin cham nin xchibne' chi jun c'olój sanlar. Nin xchitzatzink chi ik win lbaj cya'n. Nin yi e' chinitxa', yil quilnin yi ja jal chiwalor, xchitzatzink tzuntz scye'j. ¡Wi'nin tzun xchitzatzinktzwes'j!” stzun Kataj Ryos.
- ⁸ “Nocpon tan chichakle'n tzaj junt tir, nin chicopon inmolol tircu'n, nin xchicloxok wa'n. Spuc'unk junt tir chiwutz chi e' banake' tentz.
- ⁹ In no'cnak tan chixite'n len bene'n tzi'n tulak e'chk tnum. Poro nu'l tx'akx junt tir xchic'u'l tzantzaj, nin tz'opon jun k'e'j yi xchipakxok junt tir scyuch' chinitxajil tzone'j le chitanum.
- ¹⁰ Chelu'l wa'n Egipto, nin nocpon tan cyelsene'l tzaj Asiria, nin nchiben incy'al Galaad nin Líbano, nin spuc'unk chiwutz, nin quil tz'ak yi ama'la'tz tetz cyetz.
- ¹¹ Chicy'u'l wi yi mar tetz Egipto, na quil wak' ama'l tan chibek'xe'n tan yi pak'bil mar. Stzajk yi tzanla' Nilo wa'n. Chin sk'e'j nin tunin sbne' yi ticy'be'n yi jun tzanla'a'tz. Nin tz'elpon chik'e'j yi e' aj Asiria wa'n. Ncha'tz yi e' aj Egipto, tz'elpon chichamil wa'n.
- ¹² Swak'e' chiwalor yi e' aj Judá, nin sk'ukek chic'u'l swe'j yil chiben xchiwutz tan oyintzi'. Jun cu'n yol, nelpon cu'n te tircu'n yi nwal, na in Ryos,” hij Kataj.

11

- ¹ ¡Líbano,* ak'aj ama'l tan tocompone'n yi k'ak' tan stz'e'se'n tircu'n yi lmak tze'† yi at-tz!
- ² Chok'oken yi e'chk wi' tzaj, na ja wi't che'l cu'n yi e'chk lmak tze' swutz. Na ja wi't chitzaj yi e'chk chin tze' yi chin yube'n nin banak. ¡Ej nin axwok jun c'olój bakch, yi cho'n atix le ama'l Basán, bisunwok, na ja wi't el cu'n cyakil yi tze' swutz yi chin txa'x nin xo'l banak!
- ³ Wi'nin chixch'ine'n yi e' pstor awun tan o'kl, na ja tz'e' tircu'n yi ch'im yi chin txa'x nin wutz. Nin yi e' león chin chiwi' nin tan o'kl, na qui'ct jun tal xutuj tze' mban cyen stzi' yi a' Jordán.‡

Yi cob jilwutz pstor

⁴ “Q'uicy'lwe' yi e' cneru' yi quime'n tlen tu' ate't le biybil awun tane'n. ⁵ Na yi e' yocol na cho'c tan chibiyle'n cu'n nin qui'c nin mu'x tal najk chibisun ta'n. Nin yi e' aj c'ayinl na cyal: ‘¡Ntyox tetz Kataj ja kariquin jalu!’ Qui na el mu'x chik'ajab yi e' pstora'tz scye'j yi e' tal cyawun. ⁶ Nin ite'n nin xtxolbila'tz tzimbne' wetz scye'j yi e' wunaka'tz yi najlche' le ama'le'j. Quil tz'el mu'x ink'ajab scye'j. Ma na xche' wak'e' xchik'ab chiwisin scyuch' chireyil yi juntlen cyajtza'kl tan chixite'n cu'n. Nin quil no'c tan colche'n jun scyetz. Jun cu'n sbajok yi xtxolbile'j na in yi Ryos yi na ne'l cu'n te inyol,” chi Kataj Ryos.

⁷ Ej, nintzun in no'ctz chi jun balaj pstor tane'n tan chiq'uicy'le'n yi e' cneru' yi cwe'n tlen tu' biyij ate't, yi pen tu' na chixon. Ja klo' no'c tan chiq'uicy'le'n xchik'ab yi e' biyol awun. Nintzun bnix cob tx'amijtz wa'n, nin oc ink'ol bi' juntz tetz “Banl” nin yi junt tx'amij “Junit” ban bi' wa'n. ⁸ Ej nin le bajx xaw, nin e' el inlajul ox pstor te cyak'un, yi nskén wi't baj impasens scye'j, nin yi wi'nin na chi'ch chic'u'l swe'j. ⁹ Nintzun wal yi xtxolbile'j scyetz yi e' cneru': “¡Quil no'c junt tir tan ipstore'n! ¡Yi ko at jun ituch' lquim, ja nin bin quima's! ¡Nin ko at jun yil cu' biyij, ja nin bin cu' biyija's! ¡Nin yi e' yil chitz'ij cyen, ja nin je' chibajsal quiba's squibil quib!” chinch bantz scyetz.

* **11:1** Yi “Líbano” i'tz jun ama'l, norte tetz Israel kale atit wi'nin lmak tze'. † **11:1** Is 2:12-13. ‡ **11:3** Yi e' pstor scyuch' yi e' león na elepont yi e' wi'tz ajcaw cwent Israel nin lakak tnum yi nk'e'tz Israel, yi na chibisun na ja chisotz yi e' wunak yi ate' jak' chica'wl. Nin na xchaj yi at tulbil chicaws tan Ryos.

¹⁰ Saje'n tzun incy'al yi jun intx'amij yi na bi'aj "Banl" nintzun cu' inwak'ultz, tan xchajle'n yi ja xit yi trat yi bnixnak wa'n scyuch' cyakil yi e'chk nación. ¹¹ Nintzun xit yi trata'tz. Nin yi e' yocol awun yi na chitzan tan inxmaye'n tzaj, nintzun el chitxumtz tetz yi i'tz Kataj Ryos yi na jilon scyetz tan yi e'chk takle'n yi na imban. ¹² Nintzun waltz scyetz: "Yi ko ba'n xchiwutzu', ba'n chichoju' in, nin ko qui na cyaju' chichoju' in, ba'n lcyaj tu's chine'j," chinch bantz scyetz. Saje'n tzun chik'ol junaklaj pixa'l sakal swetz tetz inchojo'n.

¹³ "Cy'ajtzaj yi pwoka'tz, yi jun chin injamela'tz[§] yi ja cyak', nin ba'n tz'opon awa'n kale na colxe't yi pwok tetz yi templo," chi Kataj bantz swetz. Nintzun imbentz tan ticy'le'n tzaj, nin opontz wa'n le templo.

¹⁴ Ej, nintzun cu' inwak'ul yi ca'pi'n tx'amij yi na bi'aj "Junit" nin tan yi xtxolbila'tz nin xit yi lok' ib yi at xchixo'l yi e' aj Judá scyuch' yi e' aj Israel.

¹⁵ "Ma jalu', nque'n chi jun pstor yi cy'aj, yi quil tz'oc il tan chiq'uicy'le'n tawun,* chij Kataj swetz. ¹⁶ Nin swak'e' ama'l tetz yi juna'tz yi qui'c xac tan chipstore'n yi e' intanum. Quil tz'oc il tan chijoyle'n yi e' cneru' yi na che'l te'j pe'm, nin quil tz'oc il tan chijoyle'n yi e' yi na chitx'akxij. Nin quil tz'oc il tan chitz'aque'n yi e' q'uixpnake'. Ej, nin quil tz'oc il tan tak'le'n chiwa' yi e' yi jalt nin tan chiquime'n tan we'j, ma na tz'ocpon tan bajse'n chichi'bel yi e' k'ant, nin sbajk cunin jujun ta'n cyakil tu pac'.

¹⁷ "¡Lastum yi pstora'tz yi chin juntlen nin tajtza'kl, yi tu na col cyen tu' yi tawun! ¡Lok noj cu'n jun spar wi k'ab, nin lok lo'on yi wutz tan yi spara'tz! ¡Lok skej yi k'ab, nin lok stzaj yi wutz!" stzun Kataj Ryos bantz swetz.

12

Yi cyele'n yi e' aj Jerusalén liwr

¹ I bin jalu', cyakil yi xtxolbile'j yi tal Kataj Ryos i'tz yi mbi cu'n sbajok te Israel. Yi Kajcawa'tz yi ja bnix yi tcyaj ta'n, nin yi ja cu' xe' yi wuxtx'otx' ta'n, nin yi ja bnix yi wunak ta'n, i' a'lon cyen yi xtxolbile'j:

² "Tz'ocpon Jerusalén wa'n chi jun cu'lbil quic'a' wunak, yi nojnak tan chicaws yi xcyek tan tocse'n xya'yil chiwi' cyakil yi e'chk tnum yi ate' solte'j Israel. Na chocpon cyakil yi e'chk tnuma'tz tan oyintzi' te Jerusalén nin scye'j e'chk mas tnum cwent Judá. ³ Nin te yi jun tiempa'tz tz'ocpon Jerusalén wa'n tetz jun chin c'ub tane'n, yi chin al nin yi quil chixcy'e' yi e'chk nación tan xicye'n. Na alchok scyetz yil buch tib tan xicye'je'n, sq'uixpok ta'n. Tircunin tzun yi e'chk nación yi ate' solte'j Jerusalén xchimole' quib tan oyintzi' te'j. ⁴ Poro nocpon tan chixo'wse'n yi chichej, nin tz'ocpon xya'yil chiwi' yi e' yi ate'e'n scye'j yi cheja'tz. Chocpon chichej yi e' nacióna'tz wa'n tetz moyl'x, nin nocpon tan chiq'uicy'le'n yi e' xonl Judá xchik'ab. ⁵ Yil quil yi e' wi'tz cyajcawil yi e' aj Judá yi xtxolbila'se'j, scyale' tzuntz squibil quib: 'I'tz Kataj Ryos yi na tzan tan tak'le'n chiwalor yi e' katanum, yi e' aj Jerusalén,' che'ch tzun sbne'-tz.

⁶ "Nin tul yi jun tiempa'tz chocpon yi e' aj Judá wa'n chi xtxak'ak' yi nternin na k'ak'an txo'l si', nin chitane'n jun chin boc'oj k'ak' txo'l tkan triw yi chin skejtnin. Na sbajk chitz'e'sal yi e' tnum yi ate' le chimax nin yi e' tnum yi ate' le chisbal, tircu'n yi e'chk nacióna'tz yi ate' nakajil Israel. Nin yi e' aj Jerusalén, xchinajank junt tir le cyetz chitanum.

⁷ "Poro bajx xche' inclaxe' yi e' xonl k'ajtzun Judá yi ate' solte'j len Jerusalén, bantz quil cyocsaj quib nim tu cyajtza'kl yi e' xonl k'ajtzun Luwiy yi najlche' le tnum Jerusalén. ⁸ Poro ncha'tz, nocpon tan chicolche'n yi e' yi ate' le tnum Jerusalén, yi e' yi qui'c chiwalor tan oyintzi'. Chocpon wa'n chi banak yi k'ajtzun rey Luwiy yi chin cham nin i' banak tan oyintzi'. Nin yi e' xonl Luwiy sjalok chiwalor chi tane'n walor Ryos, chi tane'n yi ángel

[§] 11:13 Mt 27:9-10. Na elepont yi i'tz jun jamel yi qui' que'n walor. * 11:15 Yi xtxolbile'j i'tz jun elsawutzil tetz yi anticristo, yi tz'ocpon tan chisotzaje'n cu'n klo' yi e' tanum Ryos.

yi k'ajbil Kataj, yi bajxij xchiwutz. ⁹ Te yi tiempa'tz, alchok naci6n yil tz'oc tan oyintzi' te Jerusal6n, tz'elpon cu'n wa'n swutz.

¹⁰ "Ej nin yil quil yi e' xonl k'ajtzun rey Luwiy, scyuch' yi e' aj Jerusal6n, yi jun yi icy'nak ch'ich' cya'n le wankil* cyak'un yi e' imam ite', swak'e' tzun jun chitxumu'ntz, yi xcyek tan chibisune'n te yi mbi cu'n nchiban cyen, nin xchijake' cuybil chipaj. Sjalok tzun jun chin bis o'kltz xchixo'l, chi yi bis o'kl yi na jal le jun najal yi na quim jun xutuj cy'ajol. ¹¹ Sjalok yi jun chin bis o'kla'tz le tnum Jerusal6n. Chumam nin sbne' yi jun bisa'tz yi sbajok, chi yi bis yi mbajij tentz te'j Hadad-rim6n wi xk'ajlaj cwent Meguido.† ¹² Xchijunal cu'n xchibisunk lakak e'chk najal. Apart yi e' yaj nin apart yi e' xna'n, na cyakil yi e' xonl k'ajtzun Luwiy xchibisunk scyuch' quixkel. Na xchibisunk yi e' xonl k'ajtzun Nat6n scyuch' quixkel. ¹³ Nin xchibisunk yi e' xonl k'ajtzun Lev6 scyuch' quixkel. Ncha'tz xchibisunk yi e' xonl k'ajtzun Semei scyuch' quixkel. ¹⁴ Na cyakil yi e' najal cwent Israel xchibisunk len. Xchibisunk len yi e' yaj apart, nin xchibisunk len yi e' quixkel apart.

13

¹ "I tzun te yi jun tiempa'tz, smulk'ink jun chin a' yi ba'n xcon cyak'un yi e' xonl k'ajtzun rey Luwiy scyuch' yi e' aj Jerusal6n tan xtx'ajle'n len yi quil tu chiya'pl. ² Ej nin, cupon inxitul yi e'chk ryos yi banij cuntu' tane'n, yi ate' tul cyakil yi e'chk tnum cwent Israel. Qui't tzun na'wsij chibi' junt tir. Ncha'tz chelpon inlajul cyakil yi e' elsanl chitzi' yi ryosa'tz, scyuch' yi e' esp6ritu cwent Bayba'n. Jun cu'n sbajok yi xtxolbile'j, na in Ryos.

³ "Alchok scyetz yil tz'oc tan xtxole'n e'chk xtxolbil yi nk'e'tz in na a'lon, scyale' yi e' taj xtxu' tetz: 'Tajwe'n tan aquime'n, na yi e'chk la'jil yi na awal, nk'e'tz yol Kataj.' ¡Ej, nin ite'n nin taj xtxu', chocpon tan biyle'n cu'n tan spar, na na tocsaj tib chi ik jun mero elsanl intzi'!

⁴ "Te yi tiempa'tz xchitx'ixwok yi e' yi na cyocsaj quib elsanl intzi', tan yi e'chk takle'n yi na cyal yi nk'e'tz bintzij. Cya'l jun tz'ocpon tan jople'n chiwutz wunak, tan tu' yi na xcon be'ch tetz jun mero elsanl intzi' ta'n. ⁵ Ma na scyale' len: 'Nk'e'tz in jun elsanl stzi' Ryos. Na yi in wetz, in tu' jun ak'unwil xo'l co'n. In tzaj nitxa' yi inxe'tle'nix tan ak'un wi cojbil.' ⁶ Ej, nin kol tz'oc jun tan jakle'n: '¿Poro mbi eka'n tan e'chk q'uixpnak yi at te awankil?' Stza'we' tzuntz: 'Cho'n mbnix xe chica'l e' wamiw.' "

Yi q'uixc'uj yi xchitije' yi e' tanum Ryos

⁷ Je yol Kataj Ryos: "¡Tz'icy'pon ch'ich'* le wankil yi pstor yi xconk wa'n, yi jun yi txiclij tzinxlaj! ¡Squimok i', nin chelpon xit yi e' tawun, nin yi in wetz qui't no'c tan quich'eye'n!

⁸⁻⁹ Xchiquimok mas ni'cy te yi wunak yi najlche' le tnume'j.† Ntin cobox ntzi' tal xchiclxok cyen. Na chicy'pon tul k'ak' tane'n bantz skojaxe'n te cyalma'. Chicy'pon tul k'ak' tane'n chi na ban yi sakal tan telse'n stz'ilil,‡ nin chumbalaj nin xchibne' chi na ban yi oro yi na el stz'ilil. Chocpon tzuntz tan na'wse'n imbi' tetz cu'n cyalma'.§ Nin tzimbne' tane'n yi cyajbil. Swale' scyetz: 'Axwok intanum,' nin yi e' cyetz scyale' swetz: 'Yi ilu', ilu' Kajcawil, ilu' kaRyosil.' Jun cu'n sbajok yi xtxolbile'j, na yi in wetz, in Ryos nin na ne'l cu'n te inyol."

14

Wi'tzbil tlen xchitx'aconk yi e' aj Jerusal6n scye'jak chicontr

* **12:10** Jn 19:37; Ap 1:7. † **12:11** Yi mero bintzij i'tz, cya'l jun na el xtxum tetz yi mbi mbajijtz wi yi xk'ajlaja'tz ntin na xchaj yi sjalok jun chin bis o'kl. * **13:7** Mt 26:31; Mc 14:27. "Ch'ich'" na elepont "espada" le castiy. Nin yi espada na elepont yi caws Ryos. † **13:8-9** Le tnume'j: na jop cyakil yi ama'l cwent Israel. ‡ **13:8-9** Is 1:25; 48:10. § **13:8-9** Zac 12:10—13:1.

¹ Txant tan tule'n yi k'ejlal yil tz'ul Kajcaw tan chicawse'n yi e' wunak. Ej nin te yi jun tiempa'tz chocpon chicontr yi e' judiy le tnum Jerusalén, nin copon chijatxol yi e'chk me'bi'l xchixo'l yi xchicambaje'tz. ² Te yi jun k'ejlala'tz tz'ocpon Kajcaw tan chimolche'n cyakil yi e' nación tan cyoque'n tan oyintzi' scye yi e' aj Jerusalén. Nin xchixcyek yi nacióna'tz scye'j. Scyetzaje' cyakil yi e'chk takle'n yi at xe'ak chica'l yi e' aj Jerusalén. Chocpon tan chipo'tze'n xna'n. Ej, nin nchiben pres mas nicy' te yi wunaka'tz yi ate' tnum. Ntin cobox ntzi' xchicaxok cyen. ³ Tz'ocpon tzun yi Ryos yi Kajcawil tan oyintzi' scye yi nacióna'tz, nin stz'oyintzink scye'j chi na ban i' tentz. ⁴ Le yi jun k'aja'tz cu'ul txiclok wi yi ju'wtz Oliw, yi cho'n at swutz len Jerusalén, nin sjalok jun siwun yi cho'n xe'tok tzaj lilen nin cho'n tz'ul tzajk jalen Jerusalén. Sjatxe' tib yi jun ju'wtza'tz yi na bi'aj Oliw. Jalaj mben xkansal tib leje'nak, nin yi jalajt licu'nak. ⁵ Ma yi axwok itetz cxelpon ojk tul yi jun siwuna'tz yi sjalok txo'l yi cob ju'wtza'tz. Na yi jun siwuna'tz tz'opon stzi' te yi ama'l Azal, yi at le jalajt. Cxelpon ojk chi nchiban cyen yi e' imam ite', yi bajije'n yi coblay nob te yi na cawun tzaj yi rey Usías le ama'l cwent Judá. Tz'ul tzun yi Kajcaw yi kaRyosil scyuch' cyakil yi e' tetz ángel* yi xomij chiwi' te'j.

⁶ Te yi jun tiempa'tz qui'c tkan sbne', nin qui'c mas che'w sbne'.† ⁷ Quil jal junt tiemp ni'cu'n chi yi jun tiempa'tz. Ntin at swutz Ryos yi xe'n cu'n sbne'. Te yi jun tiempa'tz, quil jal tkan k'ej, nin quil tz'oc tz'o'tz. Ncha'tz yi lak'bal tz'ocpon tetz sk'ejl. ⁸ Nin tz'elu'l balaj a' le tnum Jerusalén, yi quil tzaj le tiemp cresum, nin quil tzaj le tiemp k'alaj. Nicy' te yi a'a'tz tz'opon tul yi Mar Muerto, nin yi ni'cyt cho'n tz'opon jalen tul yi mar Mediterráneo. ⁹ Te yi jun tiempa'tz, scawunk Kajcaw, yi kaRyosil, squibaj cyakil wunak bene'n tzi'n wi munt. Cyakil cu'n tzun wunak tz'elpon chitxumtz tetz yi ntin cu'n i', i' Ryos. Nin quil china'wsaj bi' junt ryos. ¹⁰ Nin cyakil yi ama'l txo'l Geba jalen Rimón, tz'ocpon cyen tetz jun chin xk'ajlaj, yi nim ate'n swutz yi mas ama'l cwent Judá. Cho'n xe'tok tzaj yi jun xk'ajlaja'tz le ama'l Geba yi at xlaje'n (norte) Jerusalén, nin cho'n tzajpon tul yi ama'l Rimón yi at xlajcu'n (sur) Jerusalén.‡ Scyajk cyen tzun Jerusalén wi'wtz, swutz yi mas tnum, nin sjalok wi'nin wunak tul. Xchinajank te yi sawan yi na bi'aj Tetz Benjamín jalen te yi sawan yi na bi'aj Xtx'u'c (kale xitnakit yi sawan yi na bi'aj Antiw). Ncha'tz xchinajank wunak kale atit yi ca'l yi nim wutz tkan tetz Hananeel, jalen kale atit yi mulin tetz aceit tetz rey. ¹¹ Jun cu'n yol, xchinajank wi'nin wunak le tnum Jerusalén, nin qui't xit yi tnuma'tz junt tir. Qui't chixob yi e' aj Jerusalén tetz jun chicontr sbne' opon tunintz.

¹² Ma yi nación yi e' oc tan oyintzi' te Jerusalén, tz'ocpon Kajcaw yi kaRyosil tan chicawse'n cunin. Itz'enle'n sk'ayok chichi'bel. Ncha'tz chiwutz tu cyak', sk'ayok. ¹³ Le jun tiempa'tz, chelpon yab te cyakil yi e'chk takle'n yi sbajok scye'j, nin tz'ocpon xya'yil chiwi' tan paj. Cyakil e' xchibiye' quib squibil quib. Chocpon tan oyintzi' squibil quib. ¹⁴ Ncha'tz yi e' aj Judá yi najlche' Jerusalén, chocpon tan oyintzi' scye'j. Chixcyek tzun tan majle'n wi'nin me'bi'l scye yi e' nación yi najlche'-tz naka'jil Israel. Xchicambaje' wi'nin me'bi'l, chi tane'n sakal, oro tu be'chok. ¹⁵ I te'n nin castiwa'tz yi na tzan scye yi e' nacióna'tz, copon squibaj cyakil chichej tu chicamey tu chimula' nin chiburu', chicyakil cu'n yi ekum ektz yi xomche' scye'j.

¹⁶ Yi nsken wi't bajij yi xtxolbila'se'j, cyakil yi e' jilwutz wunak yi xchicaxok cyen xchixo'l yi e', yi e' opon tan oyintzi' scye'j yi e' aj Jerusalén, cho'n nin chopontz Jerusalén cyakil nin yob, tan tak'le'n chik'ajsbil tetz yi wi'tz Rey, yi Kataj Ryos yi cya'l jun na xcy'e' quen te'j. Na cyakil nin yob chopontz Jerusalén tan ticy'se'n yi wutz k'ej Scabte'.§ ¹⁷ Nin ko

* **14:5** Na tal "santos" le castiy. Na jop yi e' ángel yi xomche' te Ryos yil tz'ul tzaj (Sal 89:7; Mt 25:31; Jud 1:14). † **14:6** At q'uixbel tan lajluchaxe'n skawutz yi mbi na tal yi hebrej. ‡ **14:10** Yi Geba cho'n at tibe'n nka al norte tetz Jerusalén, nin at lo' beluj kilómetro xo'l tu Jerusalén. Yi Rimón cho'n at tzak' cu'n Jerusalén nka al sur. At lo' nicy' cient tu wajxak kilómetro xo'l tu Jerusalén. § **14:16** Lv 23:39-43.

at jun k'u'j wunak yi quil chopon Jerusalén tan lok'e'n wutz kaReyil, yi Kataj Ryos, qui'c a'bal sbne'-tz le chitanum. ¹⁸ Nin ko quil chopon yi e' aj Egipto, tan ticy'se'n yi jun k'eja'tz, ite'n nin tzun cawsa'tz stk'e' Ryos scyetz. Nin ite'n nin cawsa'tz tz'ul squibaj alchok k'u'j wunakil yi quil chiben tan banle'n tane'n yi wutz k'ej Scabte'. ¹⁹ Ya'stzun chicastiw yi e' aj Egipto sbne', scyuch' alchok k'u'j wunak yi quil chiben tan banle'n tane'n yi jun k'eja'tz.

²⁰ Te yi tiempa'tz tz'ocpon len tz'iba'n yi yol: “Xansa'nt tan xcone'n tetz Kataj” te'jak chicampanu' yi e' chej. Nin tircu'n yi e'chk xwok' yi xconk le ca'l Kataj, chin xan nin sbne', chi xanil e'chk lak yi na xcon te yi altar. ²¹ Ej nin tircu'n yi e'chk xwok', yi na xcon Jerusalén tu yi na xcon Judá chin xan nin sbne' swutz Kataj Ryos. Xconk e'chk xwok'a'tz tan xtxicyle'n xchi'bel chitx'ixwatz yi e' yil chu'l tan toye'n tetz Ryos. Ej, nin te yi jun tiempa'tz qui't aj c'ayinl sjalok le templo yi Kataj Ryos yi cya'l na xcye' quen te'j.

MALAQUÍAS

Tx'olbil Xo'l Yi Liwre'j

Yi bi'aj “Malají” le chiyol yi e' aj Israel na elepont “yi inchakum”. Yi e'chk xtxolbile'j yi alijt cyen tan Malaquías ja bajij o' cient yob yi ntaxk ul itz'ok Kajcaw Jesucristo. Ej nin yi templo, nskén wi't bnix junt tir. Ncha'tz yi e' pale', na chitzan tan banle'n chimunl le templo tan cha'tz tu'. Poro chin q'uixbel nin ate' cu'n yi e' wunak na qui't na chixom te e'chk ca'wl yi tz'iba'nt cyen na cya'l jun jak buch tib tan chichusle'n te e'chk ca'wla'tz. Cha'stzun te ja cabej chic'u'l yi e' xonl Israela'tz te Ryos. Ncha'tz buchij che' yi e' me'ba', scyuch' yi e' prow xma'lca'n cyak'un yi e' ric. Ej nin te yi jun tiempa'tz at wi'nin yaj yi ja chipax quib tu quixkel tan cha'tz tu'.

Ja tzun xcon Malaquías tan Ryos tan makle'n chiwutz yi e' pale' scyuch' yi e' tetz tanum tan tule'n tx'akx chic'u'l yi trat yi bnixnak cyen ta'n scyuch' chimam chite'.

Yi Weklil Yi Liwre'j

Yi bajx wekl (Cap. 1:1-5) na xchaj yi wi'nin na pek' Kataj Ryos scye'j yi e' tetz tanum.

Yi ca'p wekl (Cap. 1:6–2:9) na xchaj yi chipaltil yi e' pale'.

Yi toxé'n wekl (Cap. 2:10-17) na xchaj yi chipaltil yi e' xonl Israel.

Yi cyaje'n wekl (Cap. 3:1-4) na xchaj yi at tulbil yi Mesías.

Yi to'e'n wekl (Cap. 3:5-15) na xchaj yi jun cu'n chicawsok yi e' pajol ca'wl.

Yi kake'n wekl (Cap. 3:16–4:6) na jilon te yi oy yi stk'e' Ryos scyetz yi e' c'ulutxum tu chicaws yi e' pajol ca'wl.

Wi'nin na pek' Ryos scye yi e' xonl Israel

¹ Yi xtxolbile'j na jilon te chicaws yi e' xonl Israel yi at tulbil squibaj, yi alijt cyen tan Kataj Ryos tetz Malaquías* tan xtxolil scyetz. ² “Axwok xonl Israel, ilenin na wal yi wi'nin na chimpek' tzite'j, chij Kataj. Poro yi axwok na ital swetz: ‘¿Mbi puntilil mbanu' tan xchajle'n yi na pek'u' ske'j?’ Ma jalu' je puntile'j: ¿Nk'e'tz ptzun quitz'un quitzicy quib yi e' imam k'ajtzun Jacow tu Esaú? Bintzi nin, quitz'un quitzicy quib, poro ja chimpek' mas te Jacow. ³ Ma te Esaú,† ilenin qui nchimpek' mas te'j. Ej nin ja no'c tan po'tze'n cyakil yi e'chk ju'wtz kale najlche't yi e' xonl i'. Nin ja oc cyen wa'n tetz jun ama'l tz'inunin tu'. Ntin e'chk smaron txuc najlche'-tz tul.

⁴ “Mpe nink cyal yi e' aj Edom:‡ ‘Ja wi't kalo'on, poro kocpon tan txxicbaje'n junt tir tircu'n yi lo'onakt,' swale' scyetz: ‘Ba'n cxo'cwok tan txxicbaje'n junt tir, poro quil wak' ama'l tzitetz, na nocpon tan xite'n cu'n cyakil yi na ibanwok.’ Ej nin stz'a'lchok te iluwar: ‘Ya'stzun chi'ama'l yi e' malnak. Ej nin ya'stzun yi ama'l yi na chi'ch c'u'l Ryos te'j, tetz bin k'ej ben sak.’

⁵ “Yi axwok itetz xonl Israel, tz'elepon itxum tetz yi xtxolbila'se'j,§ nin tzitale'wok: ‘Chumam nin porer yi Kataj Ryos, na ncha'tz na lajluchax yi tetz porer joylaj len yi mojomil yi katanum Israel.’ ”

Yi toque'n Kataj Ryos tan xchajle'n scyetz yi e' pale' yi e' len pajol ca'wl

⁶ Je yol Kataj Ryose'j scyetz yi e' pale': “Yi e' cy'ajol na cyak' chik'ej chitaj, nin yi e' mos na cyak' chik'ej chipatrón. Poro yi axwok itetz, qui na itak' mu'x tal ink'ej, wech in iTaj,

* **1:1** Yi bi'aj Malaquías, i'tz “Malají” le hebrey, nin na elepont: “Inchakum,” nka “Wetz inángel”. † **1:3** Gn 25:23-26; Ro 9:13. ‡ **1:4** Is 34:5-17; 63:1-6; Jer 49:7-22; Ez 25:12-14; 35:1-15; Am 1:11-12; Abd 1-14. § **1:5** Yi xtxolbila'se'j i'tz tan lajluchaxe'n xchiwutz yi e' xonl Israel, yi ilenin na pek' Ryos scye'j. Na tane'n xchiwutz cyetz yi ja cyaj cyen tilol Ryos e', poro qui', na ja chicawsij tan paj yi e' pajol ca'wl. Nk'e'tz Ryos ncolin cyen e', ma na e' cyetz qui nin nk'uke' chic'u'l te'j, nin ja chijoy junt chiryosil, cha'stzun te na chicawsij.

nin in Cawl itetz. ¿Nxac tzun qui na itak'wok ink'ej? Poro chin pajpuj nin axwok, na na ita: ¿Mbi na kaban tan telse'n k'uju? ⁷ Je ipaltile'j: Na itoywok pam swetz yi cy'a'n il c'ol* ta'n, yi nk'e'tz tz'aknak cu'n, nin na nin cxtzane't tan jakle'n swetz: ¿Mbi puntilil nkaban tan telse'n k'uju? Na itak'wok ch'on tetz walma', tan paj yi qui na itak'wok k'ej yi wetz inaltar, kale na ipatwit e'ch itx'ixwatz tzinwutz. ⁸ I tane'n tziwutz itetz, yi nk'e'tz xan yi na itoy e'chk awun swetz yi moyi'x̄, nka yi co'x quikan, nka yabi'x̄.† Pilwok bin tan toye'n e'chk awuna'tz scyetz itajcawil. ¿Xchitzatzink ptzun tzite'j? Nxac tzun na itoy e'chk oya'tz swetz, wech in yi Ryos yi cya'l na xcy'e' quen swe'j. ⁹ Na cxo'cwok tan jakle'n ibanl, poro ko na xcon yi e'chk jilwutz oya'tz ita'n, quil cxo'cwok tan xtxumle'n yi xchintzatzink tzite'j. Je inyole'j: ¹⁰ Ba'nt cu'n yi nink tz'oc jun tzitetz tan jople'n cu'n yi puertil yi templo, bantz quil tz'oc jun tan tocse'n k'ak' wi inaltar tan cha'tz tu', na yi in wetz qui na chintzatzin tzite'j, nin quil tzincujij mas yi e'chk oya'tz yi na itoy swetz,‡ na in yi Ryos. ¹¹ Bene'n tzi'n wi munt xchixo'l cyakil jilwutz wunak, at e' yi na cyak' chik'ajsbil swetz, nin yi na chipat insens tan tak'le'n ink'ej, nin na cyoy chumbalaj oy swetz. ¹² Ma yi axwok itetz ntin na el ink'ej ita'n, na le wutz itetz itajtza'kl i'tz, yi ba'n tz'el k'ej yi wetz inaltar ita'n, poro yi altara'tz at k'ej, na ya'stzun inmes kale na chinwane't tane'n. ¹³ Yi axwok itetz na ita: 'Ja icy' kapaj tan banle'n tane'n yi e'chk munle'j.' Nin tan yi xtxolbila'tz yi na ita, na cxtzanwok tan telse'n ink'ej. Ej nin ncha'tz na itxum yi na chintzatzin te jun oy yi na ul ita'n tzinwutz yi alk'a'n tu' na itulej, nka le iwutz itetz itajtza'kl na chintzatzin te jun wacx̄ yi co'x, nka yi yabi'x̄. ¹⁴ Poro tz'ul icaws tircu'n axwok yi juntlen itajtza'kl, yi at itawun yi balaj, poro na itoy jun yi ploj swetz. Na yi in wetz in yi wi'tz Rey, nin at e' xchixo'l cyakil nación bene'n tzi'n wi munt yi mas tcu'n na cyek xchi' imbi' tziwutz itetz," stzun Ryos.

2

¹ "Ma jalu' axwok jun c'olaj pale', bitwok tzaj yi inyole'j: ² Tajwe'n cxo'cwok c'ulutxum jak' inca'wl, nin tajwe'n yi tetz cu'n italma' yil tzitak'wok ink'ej, na in yi Ryos yi cya'l na xcy'e' quen swe'j. Poro tan paj yi qui nin ncxo'cwok c'ulutxum jak' inca'wl, nin tan paj yi nk'e'tz tetz cu'n italma' na itak' ink'ej, swak'e' icaws. Na cyakil yi e'chk takle'n balaj yi na icambaj te imunl, tz'ocpon tetz jun chin icaws.

³ "Tz'elpon inmajol yi ca'wl tk'ab yi e' inixajil. Nin mben inc'oxol yi lasu'il tuml yi stz'isil yi e' itx'ixwatz tiwutz. Nin cxelpon injo'lil tuml yi e'chk takle'na'tz wi tz'is. ⁴ Tz'elpon tzun itxumtz tetz yi i'tz in yi na chintzan tan makle'n iwutz, bantz quil xit yi trat yi bnixnak cyen wa'n tu imam Leví,"* stzun Kataj Ryos.

⁵ "Na yi jun trata'tz yi bnixnak wa'n scyuch' Leví tuml yi e' xonl, ja tak' itz'ajbil tu tzatzin paz scyetz.† Nin ja bnix yi jun trata'tz tan cyak'ol ink'ej, nin tan cyekal inchi'. Nin ja el chik'ab te'j, na ja cyek inchi', nin ja cyak' ink'ej. ⁶ Ocnake' tan chichusle'n yi e' intanum te yi bintzij. Nin qui nin el jun yab yol le chitzi'. Nternin na ke'l na ko'c ban scyuch'. Nin ja chixcy'e' tan makle'n chiwutz wi'nin ixonl tan qui chibnol e'chk takle'n ploj.‡ ⁷ Na yi imunl, yi axwok pale', i'tz tan tele'n chitxum yi e' wunak swetz.§ Nin tan chichusle'n cyakil yi e' yi na chijak cyajtza'kl tzitetz, na yi axwok itetz, axwok inchakum, yi in yi Ryos yi cya'l na xcy'e' quen swe'j.

⁸ "Ma yi axwok itetz jalu', ja cyaj cyen itilol yi balaj be'. Nin tan ichusu'n, at wi'nin yi ja chicu' bow. Tan itajtza'kla'tz ja je' itx'ixpul yi trat yi bnixnak cyen wa'n tu ixonl Leví. ⁹ Cha'stzun te tan paj yi nk'e'tz axwok c'ulutxum jak' inca'wl, nin tan paj yi nk'e'tz nicy' nin tu' na cxawun scye yi e' wunak, cxocpon tzuntz wa'n chi jun tx'akaj pale' yi qui'c mu'x̄ chixac xchiwutz wunak, nin qui't jal mu'x̄ ik'ej xchiwutz," stzun Kataj Ryos.

* **1:7** Ncha'tz na jop yi ajtza'kl yi mbi na icy' tc'u'l jun yi na opon xe ca'l Kataj tan jakle'n banl tetz (Mt 5:23-25; Jn 4:24). † **1:8** Lv 22:18-25; Dt 15:21. ‡ **1:10** Is 1:13; Am 5:21-24. * **2:4** Nm 3:11-13. † **2:5** Nm 25:12-13. ‡ **2:6** Dt 33:8-10. § **2:7** Lv 10:11; Dt 21:5.

Chin juntlen nin yi cyajtza'klyi e' xonl Israel

¹⁰ Jun ntzi' Kataj Ryos at skibaj, nin i' bnol ketz kacyakil cu'n.* Nxac tzun na isub itibtz tzitibil itib, na tan yi jun ajtza'kla'tz, na cxtzan tan xite'n yi trat yi bnixnak cyen tan Kataj Ryos scyuch' yi e' kamam kate'. ¹¹ Ej nin yi axwok aj Judá, qui na cxe'l cu'n te iyol swutz Ryos, na na iban e'chk takle'n yi chin juntlen nin Jerusalén, nin bene'n tzi'n Israel. Ja cxcye'wok tan telse'n k'ej yi intemplo tan yi e'chk takle'na'tz yi na iban. Na at axwok yi ja cxu'me' scyuch' yi e' yi na chimeje' quen swutzak e'chk ryos yi banij cun tu' tane'n. ¹² ¿Lo'k tz'oc Kataj Ryos tan chisotzaje'n cu'n yi e'a'tz! Qui'c na ban yi na' scyetz e', nin qui'c na ban yi ko na cyoy e'chk balaj oy tetz Kataj Ryos. Na kol chimeje' quen swutzak e'chk ryosa'tz yi banij cun tu' tane'n, chelepon cu'n swutz ta'n.

¹³ Poro nk'e'tz ntina'tz na iban, ma na at mas itil, na na ipaxwok cyen itxkel tan cha'tz tu'. Wech wi'nin na cxch'inwok tan o'kl swutz inaltar, tan paj yi qui't na incujij yi e'chk oy yi na opon ita'n tan jale'n ibanl. ¹⁴ Por qui na pujx ita'n, na iñnin na cxtzane't wok tan jakle'n swetz: ¿Ta', mbitzuntz yi qui na tzatzinu' ske'j? I'tz tan paj yi in stiw banak te yi itumewe'n tu itxkel. Poro qui nin el cu'n ik'ab te iyol yi isuk tetz yi xuna'tz, na ja cyaj cyen itilol tan cha'tz tu'. Wech na ya's tzun klo' itrat tetz cyakil tiemp. ¹⁵ Qui pe' na el itxum tetz, yi wajbil i'tz: Yi na itok'bej itib tu itxkel, junit na ban iwankil tan jalen inixajil yi at len chi espíritu tan inc'u'laje'n. ¹⁶ E'u' xonl Israel, na tzan Kataj Ryos tan talche'n yi xtxolbile'j scyeru': "Or bin tzilwuk itxumu'n, nin banwok tane'n yi inca'wl. Na chin xa'bil nin yi yaj tzinwutz yi na pajx cyen yi txkel. Na alchok scyetz yi na pajx cyen yi txkel tan yi tetz ya'bl, na juch jun chin til tzinwutz," stzun Ryos.

Yi k'ejlal yil tz'oc Ryos tan tak'le'n chicaws wunak

¹⁷ Ja icy' paj Ryos tan tbite'n chitzi'u' chikulu'; na iñnin na chitzane'tu' tan talche'n tetz: ¿Mbi'tz na katzan tan talche'n teru', yi ja wi't icy' chan paju' tan tbite'n? Yi puntil i'tz: Ja icy' paj i' scye'ju', na na cyalu': "Na tzatzin Ryos scye'j yi e' yi cachi' na chiban; nin wi'nin na tzatzin i' scye'j.† Ncha'tz qui na cyocsaju' yi qui na je' k'ab i' twi' jun, na na cyalu': ¿Na' tzun atit cyent yi Ryosa'tz yi chin tz'aknak cunin tan cawun?" che'chu' na ban.

3

¹ Je yol Kataj Ryos, yi cya'l na xcye' quen te'j: "Bitwok tzaj, mben inchakol yi inchakum, tan nuc'le'n yi be* yi itAjcawil yi na cxtzan tan xch'iwe'n. Ej, nin qui cunin tz'icy' tztetz yil tz'ocpon i' tul yi tetz templo. Nin yi itAjcawila'tz, i' yi ángel yi ink'ajbil yi xconak wa'n te yi tiemp yi bixewe'n katrat tztuch', nin yi juna'tz† ya'stzun yi jun yi wi'nin na el italma' te'j tan tule'n chan."

² ¿Ej nin, na' scyetz jun xtx'aje' yi jun chin k'ejlala'tz yil tz'ultzaj i'? Na cya'l nin jun nink xcye' quen te'j i' yil tz'ul tzaj.‡ Na yil tz'ul tzaj i', tzu'l tan telse'n itil. Ni'cu'n sbne' i' chi jun jilwutz xawon yi na xcye' tan telse'n len cunin yi kaya'pl.§ Ej nin chi jun chin k'ak', yil tz'ocpon tan katz'e'se'n tan telse'n katz'ilil. ³ Sc'olek i' tan cawu'n, nin tan telse'n len tircu'n yi ilc'ol yi at scye'j yi e' pale', yi e' xonl k'ajtzun Leví. Tz'ocpon tan telse'n chitz'ilil, chi na el yi stz'il yi sakal tu oro tan k'ak'. Yil bnix yi xtxolbila'se'j, ba'n tzun cho'ctz tan toye'n e'chk oy tetz Kataj Ryos, chi yi tajwe'n tan chibnol. ⁴ Stzatzink tzun yi Kataj Ryos te yi mbi cu'n scyoye' yi e' aj Judá scyuch' yi e' aj Jerusalén tetz. Stzatzink te'j chi banak cyen tenxchan.

⁵ Ej nin je na tal Kataj Ryos: "Nopontz tan tak'le'n chicaws yi e' yi na xcon quipisio' cya'n; scyuch' yi e' jopol wutzaj; scyuch' yi e' yi na xcon imbi' tan poyse'n tu' wutz junt;

* **2:10** Is 63:16; 64:8; Os 11:1-4; Ef 4:6. † **2:17** Job 21:7-16; Hab 1:2-4, 13; Mal 3:14-15. * **3:1** Mt 11:10; Mc 1:2; Lc 1:76; 7:27. † **3:1** Ja xchaj tib Cristo chi ángel te ntaxk ul itz'ok wuxtx'otx' chi wunak. Nin ite'n nin i'a'tz yi Mesías, yi Cristo, yi na el cyalma' te'j tan tule'n. ‡ **3:2** Is 13:6; Ez 30:2-3; Jl 1:15; 2:11; Am 5:18-20; 8:9-14; Sof 1:14-18; Ap 6:17. § **3:2** Mt 3:10-12.

scyuch' yi e' yi na cho'c tan chibutxle'n chimos, tu yi e' xma'lca'n, scyuch' yi e' me'ba'; nin scyuch' yi e' yi na cho'c tan chibuchle'n yi e' awer nak; scyuch' yi e' yi na el ink'e'j cya'n.

Yi e'chk diesum tu e'chk oy yi qui na ak'lij

⁶”Yi in wetz, in iTaj, iRyosil. Qui ncu' inxitul yi trat yi bnixnak wa'n tentz tu imam k'ajtzun Jacow. Qui nin nje' intx'ixpul yi wajtza'kl, ite'n nin ina's chi sajle'n tunintz.* Cha'stzun te, axwok itetz, yi axwok xonl k'ajtzun Jacowa'tz, qui nin ncxstozwok wa'n. ⁷ Poro yi axwok itetz ja cyaj cyen itilol e'chk inca'wl, chi e' ban cyen yi e' imam ite'. Qui na saj tetz italma' tan banle'n tane'n yi e'chk inca'wla'tz. Poro yi in wetz yi in iRyosil, na wal nin tzitetz: Pakxenwok tzaj swe'j, ncha'tz in chimpakxok tzite'j.† Poro yi axwok itetz na ital swetz: ¿Xe'n kapakxij junt tir te'ju', na ičkaj ja tzunk cyaj cyen kilolu'? ⁸ Poro yi in wetz na waj tzinjak tzitetz: ¿Ba'n ptzun yil tz'oc jun yaj tan talk'e'n swe'j? Poro yi axwok itetz, na cxtzanwok tan talk'e'n swe'j. Nxac tzun na ijaktzaj swetz: ¿Xe'n kapakxij junt tir te'ju', na ba'n ato't? Je puntile'j: I'tz yi e'chk idiesum, tu e'chk oy yi na italk'aj swetz. ⁹ Bintzij nin cyakil yi axwok itetz, na cxtzanwok tan alak' swe'j. Cha'stzun te swak'e' len icaws. Yi in wetz in iTaj, iRyosil, nin je na wal nin tzitetz: ¹⁰ Cy'ajwok tzaj yi idiesum le cu'lbil pwok, yi at le templo,‡ sjalok tzun yi tajwe'ntz xe inca'l. Pilwok bin tan tak'le'n idiesum, nin tzitile' tzuntz yi tz'ul tunin inkojol imbanl tzitibaj. ¹¹ Kol tzitak' idiesum tu e'chk itoy swetz, qui tzun lwak' ama'tz tan lo'one'n e'chk icosech tan txuc nka tan ya'bil. ¹² Scyale' tzun cyakil yi e' awer nak: ‘Ban cyeru' yi ate'u' tul jun chin ama'l yi chin ric nin,’ che'ch sbne'. Jun cu'n sbajok yi txolbila'tz, na i'tz inyol, yi in wetz yi in yi Ryos yi cya'l na xcye' quen swe'j.”

Na el to'kl c'u'l Ryos scye yi e' tetz tanum

¹³ Je yol Kataje'j: “Ja italwok e'chk quiw yol swetz. Poro qui na cxnachon te'j, na ičnin na cxtzane't tan talche'n: ¿Xe'n, mbi yolil ja kal teru' yi chin quiw nin? ¹⁴ Je iyole'j yi italnak tan telse'n ink'e'j, chij Kataj: ‘Qui'c na tak' yi na kaban tane'n jun kamunl swutz Ryos.’ Nin na italwok: ‘¿At ptzun jamel kukan tan tu' yi na kaban tane'n yi ca'wl Ryos? ¿Mbi xac na kabisun tan kaxome'n te'j, na qui'c na tak' sketz? ¹⁵ Na yi o' ketz ja kil yi na chitzatzin yi e' yi na cyocsaj quib nim tu cyajtza'kl. Nin ja kil yi at chibanl yi e' mal nak, yi e' yi na cho'c tan pile'n Ryos. Ej, nin na kil yi qui na chicawsij tan paj,§ cxchij wok,” chij Kataj.

¹⁶ (Itzun yi e' yi na cyak' k'e'j Kataj Ryos, na chijilon squibil quib tan tak'le'n k'e'j i', nin na tbit Kataj yi e'chk takle'n balaj yi na cyal. Ej nin swutz Kataj Ryos, na tzan stz'ibe'n tul jun liwr yi chibi' yi e'a'tz yi na cho'c tan lok'e'n wutz i', yi e' yi at nin i'-tz tetz cyajal.)

¹⁷ Ma je na tal Kataj Ryos, yi cya'l na xcye' quen te'j: “Sbixek jun k'e'j wa'n kalel chibixewe't junt tir yi e' xonl Israel tetz intanum. Ni'cu'n tzun tzimbne' wetz scye'j chi na ban jun yaj yi na el to'kl c'u'l te yi tetz cy'ajl.* ¹⁸ Tzitile' tzun woktz, nin tz'elpon itxum tetz, yi mbi na tak' tetz jun yaj yi at balajil, nin tzitile'wok yi mbi na tak' tetz jun yaj yi ploj xtxumu'n. Tzitile' tzun woktz yi mbi sbajok scye yi e' yi na chixom te Ryos, nin mbi sbajok scye yi e' yi qui na chixom te'j i'.”

4

Yi k'ejlal yil tz'ul Kataj Ryos tan tak'le'n chicaws wunak

¹ Je yol yi Kataj Ryose'j yi cya'l na xcye' quen te'j: “Ato' txe' quen yi k'ejlal yi wi'nin slamcank, chi na lamcan jun xchujil pam. Te jun k'ejlala'tz cyakil yi e' yi na cyocsaj quib nim, scyuch' yi e' yi juntlen cyajtza'kl, xchitz'e'ok, chi na tz'e' jun boc'oj ch'im wi jun chin k'ak'. Tul yi jun k'eja'tz yi at tulbil, xchitz'e'ok tircu'n, qui'c chisenil sbne' cyen. ² Poro

* **3:6** Nm 23:19; Heb 13:8; Stg 1:17. † **3:7** Is 55:7; Zac 1:3. ‡ **3:10** Lv 27:30; Nm 18:21-24; Dt 12:6; 14:22-29; Neh 13:12. § **3:15** Mal 2:17. * **3:17** Sal 103:13.

apart sbne' itetz, yi axwok itetz yi na itak' ink'ej, na slajluchaxk yi imbalajil tziwutz itetz. Nin swak'e' ibanl. Nin nternin cxtz'itpunkwok tan yi tzatzin yi sjalok tetz italma'. ³Tul yi jun k'ejat'z yi at tulbil wa'n, cxocponwok tan chiyak'pe'n yi e' mal nak, nin ni'cu'n xchibne' tzak' itkan chi tane'n yi puklaj tbe',” stzun Kataj Ryos.

⁴“Tajwe'n yil tz'ul tx'akx yi e'chk ley tic'u'l yi walnak tetz inchakum Moisés wi yi wutz Horeb,* na tircu'n yi axwok yi ax xonl Israel, tajwe'n yil tzibanwok tane'n† e'chk leya'tz, tu e'chk ca'wla'tz.

⁵”Bitwok tzaj, te yi ntaxk opon yi jun k'ejlala'tz, yi chin xo'wbil nin sbne', nin yil wicy'saj inc'u'l scye tircu'n yi e' wunak, mben tzun inchakol yi elsanl intzi' Elíastz‡ tzixo'l.

⁶Nin tan i' sjalok tzatzin paz junt tir xchixo'l yi e' yaj scyuch' chinitxajil.§ Na ko quil chinicy'saj cyajtza'kl squibil quib, nopon tzuntz nin swak'e' chicaws cyakil yi e' itanum, nin tz'elpon cu'n tircu'n wa'n swutz.”

---

* 4:4 Ex 19:16-20; 24:1-17; Dt 5:1-3. † 4:4 Ro 13:8-10. ‡ 4:5 1R 17—21; 2R 2:1-12; Mt 11:14; 17:10-13; Mc 9:11-13; Jn 1:21. § 4:6 Lc 1:17; Ap 11:3-4.

YI BALAJ STZIBLAL YI CYAJNAK CYEN STZ'IBAL TE'Y

*Yi e' mam cyen Jesucristo
(Lc 3.23-38)*

¹ I bin jalu' cyakil yi bi'aje'j yi na chintzan tan stz'ibe'n, ya'stzun chibi' yi e' mam cyen Jesucristo, yi cho'n itz'nak te chixonl k'ajtzun Luwiy yi xonl Abraham.

² Yi Abrahama'tz, ya'stzun taj Isaac.

Ma yi Isaaca'tz, ya'stzun taj Jacow.

Ma yi Jacowa'tz, ya'stzun chitaj Judá scyuch' e' mas stzicy tu titz'un.

³ Ma yi Judája'tz tu Tamar, e' taj xtxu' Fares tu yaj Zara.

Ma yi Faresa'tz, ya'stzun taj Esrom.

Ma yi Esroma'tz, ya'stzun taj Aram.

⁴ Ma yi Arama'tz, ya'stzun taj Aminadab.

Ma yi Aminadaba'tz, ya'stzun taj Naasón.

Ma yi Naasóna'tz, ya'stzun taj Salmón.

⁵ Ma Salmóna'tz tu Rahab, ya'stzun taj xtxu' Booz.

Ma yi Booz tu Ruta'tz, ya'stzun taj xtxu' Obed.

Ma yi Obeda'tz, ya'stzun taj Isaí.

⁶ Ma yi Isaía'tz, ya'stzun taj yi rey Luwiy.

Ma yi rey Luwiya'tz, tu yi txkelbe'n Urías, e' taj xtxu' Salomón.

⁷ Ma yi Salomóna'tz, ya'stzun taj Roboam.

Ma yi Roboama'tz, ya'stzun taj Abías.

Ma yi Abías, ya'stzun taj Asa.

⁸ Ma yi Asa-a'tz, ya'stzun taj Josafat.

Ma yi Josafata'tz, ya'stzun taj Joram.

Ma Joram, ya'stzun taj Uzías.

⁹ Uzías, ya'stzun taj Jotam.

Ma Jotam, ya'stzun taj Acaz.

Ma Acaz, ya'stzun taj Ezequías.

¹⁰ Ma yi Ezequíasa'tz, ya'stzun taj Manasés.

Ma yi Manasés, ya'stzun taj Amón.

Ma Amón, ya'stzun taj Josías.

¹¹ Ma Josías, ya'stzun taj Jeconías scyuch' e' titz'un. Ya'stzun quitz'e'ntz yi chibene'n ticy'le'n yi e' aj Israel pres Babilonia.

¹² Ma yi tele'n tiemp yi chibenle'nix pres Babilonia, jal jun nitxajil Jeconías yi Salatiel ban bi'.

Ej nin yi Salatiela'tz, ya'stzun taj Zorobabel.

¹³ Ma yi Zorobabela'tz, ya'stzun taj Abiud.

Ma yi Abiuda'tz, ya'stzun taj Eliaquim.

Ma yi Eliaquima'tz, ya'stzun taj Azor.

¹⁴ Ma yi Azora'tz, ya'stzun taj Sadoc.

Ma yi Sadoca'tz, ya'stzun taj Aquim yi taj Eliud.

¹⁵ Ma yi Eliuda'tz, ya'stzun taj Eliazar.

Ma yi Eliazara'tz, ya'stzun taj Matán.

Ma yi Matána'tz, ya'stzun taj Jacow.

16 Ma yi Jacowa'tz, ya'stzun taj Āep, yi chmil Mariy. Nin yi jun Mariya'tz, ya'stzun xtxu' Jesús, yi Jesús'a'tz yi na a'lchij Cristo* tetz.

17 Yi jun c'olaj bi'aja'tz, na tzan tan ěchajle'n sketz yi cyajlaj cu'n wek wunak xe'tle'n tzaj te Abraham, jalen yi tule'n itz'ok Luwiy.

Ej nin cyajlajt wek wunak yi xe'tle'n tzaj te Luwiy, jalen yi chibene'n quicy'le'n yi e' aj Israel pres le ama'l Babilonia.

Ej nin yi chibene'n pres yi e' aj Israel jalen Babilonia, ja chijal cyajlajt wek wunak jalen yi tule'n itz'ok Cristo.

*Yi titz'e'n Jesucristo
(Lc 2.1-7)*

18 Itzun bantz yi titz'e'n Jesucristo. Yi Mariy, nsken bixe' chitrat tu Āep. Jalt cuntu' tan cyok'bel quib. Poro te yintaxk cyok'bej quib, nin oc lac'puj jun ni' te'j tan porer yi Espíritu Sant.

19 Ma yi Āep, chumbalaj nin i' ěchiwutz wunak nin swutz Ryos, nin yi tilol i' yi nsken oc lac'puj jun ni' te Mariy, quinín oc tan telse'n xtx'ix. Ma na numun cu'n klo' cyaje'n cyen tilol tan qui quibital wunak.

20 Te yi na tzan i' tan xtxumle'n yi jun ajtza'kla'tz nintzun ěchaj tib jun ángel le wutzicy'. Itzun taltz tetz: “Āep, aĵ jun xonl k'ajtzun Luwiy, qui bin tzacabej ac'u'l tan toque'n Mariy tetz awuxkel, na yi ni' yi mo'c lac'puj te'j, tetz yi Espíritu Sant. 21 Yil tz'ul itz'ok yi jun ni'a'tz, ba'n tz'oc yi bi' awa'n tetz Jesús. Ya'stzun bi' sbne'-tz, na tan i' ěchicolpok yi e' tetz tanum tk'ab yi quil,” stzun yi ángel bantz tetz Āep.

22 Tan cyakil yi xtxolbila'se'j ja el cu'n te'j yi alijt cyen tan Kataj Ryos tetz jun scyeri e' elsanl stzi' i' tentz. Nin je xtxolbile'j yi tz'iba'nt cyen ta'n:

23 “Jun xun yintaxk cunin til wutz jun yaj, steke' pwokil jun ni'. Yi jun ni'a'tz xicy sbne'. Ej nin sbi'ajk Emanuel” (yi na elepont: “Ryos skaxo'l”).

24 Yi tele'n watl Āep, nin ban tane'n yi ca'wl yi cyaj tlol yi ángel le wutzicy'. Qui't tzun cyaj tilol i' yi Mariy'tz. 25 Poro quinín nchiwitbej quib jalen cu'n yi tule'n itz'ok yi bajx tal Mariy. Nintzun oc bi' yi ni' ta'n tetz Jesús.

2

Yi cyopone'n yi e' nachol tan xajse'n Jesús

1 Itzun bantz, yi at tzaj Herodes tan cawu'n tibaj cyakil yi ama'l Judea, cho'n tzun titz'e'n Jesús le tnum Belén cwent Judea. Cyopone'n tzun cobox yaj aj tele'n tzi'n le tnum Jerusalén. E' cu'n nachol.* 2 Nin e' octz tan jakle'n tkanil yi na' mitz'e't yi chireyil yi e' judiy.

—¿Na' nmitz'e't yi chireyilu' yi e'u' judiy? Na te yi ato' lilen, ja kil jun tx'uml tcyaj'j yi ja ěchaj sketz yi ja itz'ij yi chireyilu'. Cha'stzun te nkasaj tan kac'u'lal i', —che'ch e' nachola'tz bantz.

3 Yi t'ital rey Herodes chitziblal yi e' nachol ninin el yabtz te chiyol. Ncha'tz cyakil yi e' wunak yi najlche'-tz Jerusalén, ninin e' el yabtz te'j. 4 Cawune'n tzun yi rey Herodes tan chichakle'n cyakil yi e' wi'tz pale' scyuch' yi e' tx'olol xo'l yi ley Moisés. Ma yi cyopone'n nintzun jaktz scyetz:

—¿Mbi bi' yi jun luwar kale tz'ule't itz'ok yi Cristo?

5 Itzun cyaltz:

* **1:16** Yi yol Cristo nka Mesías na elepont “Jun yi nje' aceit twi”. I'tz jun techl yi ja bixe' tetz jun pale' nka jun Rey nka tetz jun elsanl stzi' Ryos. Yi jun Jesús'a'tz, bixba'nt i' tan banle'n tane'n cyakil yi e'chk munla'tz. Si'leju' mas xtxolbil tul Glosario. * **2:1** Nachol: Jun tz'aknak cu'n tu tajtza'kl. Na el xtxum tetz yi mbi na “xchaj yi e'chk tx'uml. Dn 2.2.

—Le tnum Belén cwent Judea, na ya'stzun tz'iba'nt cyen tan jun scyeri e' elsanl stzi' Ryos tentz. Je tzun cyajnak stz'ibale'j:

⁶ 'Yi tnum Belén yi at cwent Judá, nk'e'tz yi qui'ck mas k'ej xchiwutzak yi e' mas tnum cwent Judá. Na cho'n stz'itz'ok jun ajcaw le ama'la'tz. Nin xconk i' tetz jun q'uil chibe' yi e' intanum yi e' aj Israel.'

Ya'stzun yi xtxolbil yi tz'iba'nt cyen tan jun scyeri e' elsanl stzi' Ryos tentz, —che'ch tzun.

⁷ Itzun yi cyaje'n cyakil yi e' tx'olol xo'l yi ley Moisés, nintzun ben mantar Herodes tan chichakle'n yi e' nachol. Xchuc cuntu' i' tan jakle'n scyetz yi mbi tajlal xawil quilol yi jun tx'umla'tz. ⁸ Yi tbital i' yi xtxolbil yi cyal yi e' nachol, nintzun e' ben xchakoltz jalen Belén. Itzun taltz scyetz:

—Chibenku' Belén tan jakle'n tkanil yi jun ni'a'tz. Ej nin yil jal cya'nu', ba'n chu'lu' tan ta'lche'n swetz yi na' atite't. Na ncha'tz in, na waj chimben tan c'u'laje'n i', —stzun Herodes bantz scyetz.

⁹⁻¹⁰ Yi quibital yi yol yi rey, nintzun e' bentz. I cunin na chelu'ltz ju' ca'l yi bene'n quilol junt tir yi tx'uml yi nsken cyen quil jalen lilen tzi'n. Wi'nin chitzatzine'n yi quilolt junt tir. Cwe'n tzun bajxoktz xchiwutz tan xchajle'n scyetz na' atite't yi ni'. Yi topone'ntz kale atit yi ni', nintzun taque' cu'ntz.

¹¹ Itzun yi cyoque'n xe ca'l nintzun quil yi ni' tu Mariy, yi xtxu'. Chicwe'n tzun mejloktz tan c'u'laje'n yi ni'. Ej nin je' chijakol yi e'chk chicu'lbil tan jese'n tzaj e'chk or tu insens tu mirra tan toye'n tetz yi ni'.

¹² Nin te yi ate'-tz, nin xchaj Ryos scyetz tul jun wutzicy' yi ba'n tcu'n qui't chipakxij kale atit Herodes. Cha'stzun te apart be' quicy'ajtz tan cyopone'n le cyetz chitanum.

Yi chibene'n X̄ep tan ew ib jalen Egipto

¹³ Itzun bantz yi nsken cha'j yi e' nachol, nin xchaj tib jun ángel le wutzicy' X̄ep. Itzun taltz:

—X̄ep, elk awatl, cy'ajnin yi ni' tu xtxu', ej nin ba'n cxe'lwok ojk tzone'j. Ba'n cxbenwok jalen Egipto. Yil cxoponwok, ncwenwok tu'-tz jalen cu'n lwal junt tir tzatz. Kalena's tzun cxa'jwok tzajtz. Na tz'ocopon Herodes tan joyle'n yi ni' tan biyle'n cu'n, —stzun yi ángel bantz tetz X̄ep.

¹⁴ Tele'n tzun watl X̄eptz. Nin wek tibtz tan bene'n tcy'al yi ni' tu yi xtxu'. Ite'n nin ak'bala'tz e' eltz tan cyopone'n Egipto. ¹⁵ Ya'stzun e' a'te't-tz, jalen cu'n quime'n Herodes. Bajij yi xtxolbila'tz tan tele'n cu'n te'j, yi xtxolbil yi alijt cyen tan Kataj tetz jun scyeri elsanl stzi' i' tentz. Je na tale'j: “Ja opon inmantar jalen Egipto tan xchakle'n tzaj inCy'ajl.”†

Yi tele'n ort tan Herodes tan chibiyle'n cu'n e' ni'

¹⁶ Yi tele'n xtxum Herodes tetz yi nsken xubsij i' cyak'un e' nachol, saje'n tzun jun chin chi'ch c'u'lal tetz. Ej nintzun el jun ort ta'n tan chibiyle'n cu'n cyakil yi e' ni' yi najlche' le tnum Belén, tuml yi e' yi najlche' solte'j tnum. El yi orta'tz ta'n tan chibiyle'n cu'n cyakil yi e' nitxa' tetz cob yob le cu'nak tzaj. Na nin nachon i' te yi tajlal yob yi alijt cyak'un e' nachol tetz. ¹⁷ Yi wi't baje'n yi xtxolbile'j, ja el cu'n te'j yi xtxolbil yi tz'iba'nt cyen tan Jeremías, jun scyeri e' elsanl stzi' Ryos tentz. Je xtxolbile'j yi tz'iba'nt cyen ta'n:

¹⁸ “Na bajij o'kl jalen Ramá. Wi'nin o'kl nin wi'nin chuna'n na bajij. Wi'nin tok'e'n Raquel. Na ok' squibaj yi e' xonl yi ja chiquim. Qui't na moxe' tan paj bis scye'j e' xonl yi nchiquim.”‡

¹⁹ Itzun bantz yi ntaxk che'l tzaj X̄ep Egipto, nin yi nsken wi't quim Herodes, nin xchaj tib jun ángel le wutzicy' X̄ep. Itzun taltz tetz:

† 2:15 Os 11.1. ‡ 2:18 Jer 31.15.

20 “I bin jalu' X̄ep, elk awatl. Cy'ajnin yi ni' tu yi xtxu'. Pakxenwok junt tir le ama'l cwent Israel. Na cyakil yi e' yi e' oc klo' tan biyle'n yi ni', ja wi't chiquim cye'tz.”

21 Ele'n nin ban watl X̄eptz, nin ben tcy'al yi ni' tu xtxu' jalen le ama'l cwent Israel.

22 Poro yi tbital X̄ep yi Arquelao at cyen tan cawu'n tetz xel yi k'ajtzun taj, xobe'n nin bantz tan tpone'n junt tir Judea. Cha'stzun te yi cho'n bene'n i'-tz tul junt ama'l cwent Galilea, na ya'stzun a'lchij tetz tc'u'l junt wutzicy'.

23 Yi cyopone'n Galilea, cho'n tzun chinajewe'ntz le jun tnum yi na bi'aj Nazaret. Yi wi't cyopone'n tan najewe'n le jun tnuma'tz, ya'stzun tele'n cu'ntz te'j yi xtxolbil yi tz'iba'nt cyen cyak'un e' elsanl stzi' Ryos yi at tocbil bi' tetz Jesús aj Nazaret.

3

Yi toque'n Wa'n Bautist tan txoli'n

(Mr 1.1-8; Lc 3.1-9, 15-17; Jn 1.19-28)

1 Itzun bantz yi tele'n tiemp, cho'n tzun toponen Wa'n Bautist tan txoli'n le jun ama'l tz'inunin tu' cwent Judea. 2 Nin je yi yol i'e'j: “Chitx'ixpe'nu' cyajtza'klu', na txant tan tule'n Ryos tan cawu'n.”

3 Yi jun Wa'na'tz, ya'stzun yi juna'tz yi cyajnak stz'ibal Isaías, jun scyeri e' elsanl stzi' Ryos tentz. Je yi xtxolbil yi cyajnak stz'ibal Isaías:

“Sjilonk jun tul jun ama'l tz'inunin tu', nin chin wi' nin sbne' tan yol, nin je stale'e'j: ‘Chinuq'ue'u' cyajtza'klu' chi na oc nuc'le'n jun balaj be' yi at tulbil jun yi at k'ej. Cyejnak nin tu' cyuleju' cyajtza'klu',’” stzun Isaías ban cyen.

4 Yi be'ch tetz Wa'n, xi'il camey tu' nin tz'u'm tu' icy'nak xe c'u'l tetz sinch. Ej nin sac' tu' na baj ta'n tetz wa' tu cabil wunak txuc. 5 Cyakil yi e' aj Jerusalén, scyuch' yi e' yi najlche' le luwar cwent Judea, nin scyuch' yi e' wunak yi najlche' tzi a' Jordán, cyakil cu'n e' wunaka'tz e' opon len tan tbite'n yi yol Wa'n. 6 Yi baje'n chitxolil quil, nintzun je' a'-tz x̄chiwi' tan Wa'n tzi a' Jordán.

7 Poro yi tilol Wa'n yi wi'nin cyopone'n yi e' parisey scyuch' yi e' sadusey tan jakle'n ko at rmeril tan je'n a' x̄chiwi', itzun ben tloltz scyetz: “¿Nxac na cyaju' tan je'n a' x̄chiwi'u'? Na i cun cyuch'u' lubaj. Ix̄kaj ja tzunk che'lu' liwr tk'ab yi jun q'uixc'uj yi na xon tzaj tan chicawse'nu'. 8 Chitx'ixpe'nu' cyajtza'klu'. Ba'n tcu'n nink chibanu' yi e'chk takle'n balaj tan lajluchaxe'n yi ja wi't chitx'ixpuju' cyajtza'klu'. 9 Quil cho'cu' tan xtxumle'n yi jak wi't chiclaxu' tan tu' yi e'u' xonl Abraham. Na ba'n cho'c alchok jilwutz wunak tka'b Ryos, na xcyek i' tan wenkse'n yi c'ube'j tan toque'n tetz me'l cy'ajl i' ko na taj. 10 Or bin quilu', na at tulbil chicawsu' na ni'cu'n quitane'nu' chi tane'n jun wi' tze' yi qui na wutzin. Nin list atit cxbil tan chitamle'n cy'enu' bantz chibene'nu' jo'li'n tk'ak'. 11 Ma yi in wetz, yi na je' a' wa'n x̄chiwi' wunak i'tz tan x̄chajle'n yi ja wi't chitx'ixpuj yi cyajtza'kl. Poro at jun yi at tulbil yi stk'e' yi Espíritu Sant scyetz yi e' yi na chitx'ixpuj cyajtza'kl. Nin yil tak' chicaws yi e' yi qui na chixom te'j. Yi juna'tz yi tz'ul, at mas tetz k'ej tzinwutz wetz. Na siquier atk mu'x̄ wetz ink'e'j tan pujle'n wutz yi xajab yi juna'tz yi at tulbil, na qui'c eka'n wa'n. 12 Yil tz'ul i', cy'a'n ca'wl ta'n. Tz'ul i' tan katxa'le'n chi na ban jun yaj yi na xcon pale't ta'n tan xupe'n tul triw. Yi triw scolxok, poro yi tz'is mben te'tz tul jun k'ak' yi quinín bajsbe'n tetz.”

Yi je'n a' twi' Jesús

(Mr 1.9-11; Lc 3.21-22)

13 Itzun bantz, cho'n saje'n Jesús le ama'l Galilea. Nin opontz tzi a' Jordán, kale atit Wa'n tan je'se'n a' chiwi' wunak. Na yi tajbil Jesús i'tz tan toque'n Wa'n tan je'se'n a' twi'.

14 Yi toque'n tlol Jesús tetz Wa'n bajx tir, quinín cujij Wa'n tan je'n a' twi'. Itzun taltz tetz Jesús:

—¿Mbitzuntz yi na tzanu' tan jakle'n pawor swetz tan je'se'n a' twi'u'? In klo' wetz na chintzan tan jakle'n pawor teru', —stzun Wa'n bantz tetz.

¹⁵ —Bintzi na awal tzaj, poro banaj yi wetz yi na el walma' te'j. Na tajwe'n tan kabnol tane'n cyakil yi tajbil Ryos, —stzun Jesús bantz tetz.

Yi tbital Wa'n yi yol Jesús, nintzun je' a'-tz ta'n twi'. ¹⁶ Na je' tzaj cunin xe a' yi je'n jakxuj yi tcya'j. Nin ben tilol Jesús yi Espíritu Sant yi cwe'n mule'n twi' i'. Cho'n cunin ban chi na ban jun plomx yi na cu'ul. ¹⁷ Nin ben quibital jun yoltz tcya'j yi na tal:

“Yi june'j ya'stzun yi jun tal xutuj inCy'ajl yi wi'nin ok'le'n wutz wak'un.”

4

Yi toque'n pile'n Jesús

(Mr 1.12-13; Lc 4.1-13)

¹ Yi baje'n yi e'chk takle'ne'j, nintzun ben ticy'le'n Jesús tan yi Espíritu Sant tul jun ama'l yi tz'inunin tu'. Ja ben ticy'le'n tan tak'le'n ama'l tetz Bayba'n tan pile'n yi kol sjuch til nka qui'. ² Ca'wnak k'ej nin ca'wnak ak'bal, qui'c nin jun piñ waj baj ta'n. Le ca'wnak k'ej saje'n tzun jun chin we'jtz te'j. Yi wi't tilol Bayba'n, nintzun octz tan pile'n Jesús. Itzun taltz tetz:

³ —Yi ko ax̄ nin Cy'ajl Ryos, tx'ixpe'n bin yi c'ube'j tetz pam, —stzun Bayba'n tetz.

⁴ —Tz'iba'nt cyen: ‘Quil jal stz'ajbil jun yaj ntin tan waj, ma na kol sban tane'n cyakil yi tajbil Ryos,’ —stzun Jesús tetz.

⁵ Ej cho'n tzun bene'n tcy'al Bayba'n yi Jesús jalen le tnum Jerusalén, yi tnum yi wi'nin xanil. Yi cyopone'n, nintzun ben moxol Bayba'n yi Jesús tibaj yi culunil yi templo. ⁶ Itzun taltz:

—Yi ko ax̄ nin Cy'ajl Ryos, c'oxnin awib jalen wuxtx'otx'. Na tz'iba'nt cyen: ‘Yi chu'l x̄chakol Ryos yi tetz ángel tan acolche'n. List quitane'n tan atxoble'n bantz qui alo'one'n te c'ub,’ —stzun Bayba'n tetz Jesús.

⁷ Stza'wel tzun Jesús:

—Bintzi, poro ncha'tz alijt cyen tan Ryos yi qui'c cu tan toque'n jun tan pile'n i', —stzun Jesús tetz Bayba'n.

⁸ Bene'n tzun tcy'al Bayba'n Jesús wi jun chin wutz yi chin wutz tkan nin. Yi chije'n pone'n, nin ben x̄chajol cyakil yi e'chk lmak tnum bene'n tzi'n wi munt, tu e'chk balaj takle'n yi at. Yi wi't x̄chajol cyakil yi ama'la'tz, itzun taltz tetz:

⁹ —Swak'e' cyakil yi e'chk ama'le'j tzatz kol x̄meje' tzinwutz tan inlok'e'n.

¹⁰ —Cale'n swe'j, na tz'iba'nt cyen le tu'j Kataj: ‘Lok'aj yi awajcaw yi aRyosil, ntin banaj amunl swutz i'.’

¹¹ Tele'n tzun jatxol tib Bayba'ntz te Jesús. Cyopone'n tzun yi e' ángel tan x̄ch'eye'n.

Yi xe'te'n Jesús tan chichusle'n wunak

(Mr 1.14-15; Lc 4.14-15)

¹² Itzun bantz, yi tbital Jesús yi nsken oc Wa'n xetze', nintzun bentz le ama'l Galilea.

¹³ Quinin cyaj cyen i' le tnum Nazaret, ma na cho'n najewe'n i' le tnum Capernaum. I'tz jun tnum yi cho'n at tzi jun chin lagun yi at tul yi luwar cwent Zabulón tu Neftalí. ¹⁴ Yi tpone'n i' tul yi ama'la'tz, ya'stzun tele'n cu'n te'j yi yol yi tz'iba'nt cyen tan Isaías, yi elsanl stzi' Ryos tentz. Je yi cyajnak cyen stz'ibale'j:

¹⁵ “Yi sbajok le ama'l cwent Zabulón tu Neftalí, at e' wunak yi nk'e'tz e' judiy yi cho'n najlche' tul e'chk ama'la'tz cwent Galilea. Cho'n najlche' xlajak yi be' yi na icy' tzi mar, swutze'l tzaj yi a' Jordán.

¹⁶ Yi e' wunaka'tz ate' tul tz'o'tz wutzil, poro squile' wutz yi jun yi tz'ul. Xcyek i' tan xite'n yi tz'o'tz wutzil. Yi e' wunaka'tz yi quimich tlen tu' ate't tk'ab ilc'ol, sjalok cyajtza'kl tan yi juna'tz yi chitxekbil tane'n.”*

* 4:16 Is 9.1-2.

¹⁷ Yi tpone'n Jesús Galilea, ya'stzun xe'te'n i' tan xtxole'n. Je yi yol i'e'j. “Chitx'ixpe'nu' cyajtza'klu', na txant tan tule'n yi ajcaw yi at tcya'j, tan cawu'ne'n tzone'j wuxtx'otx'.”

Yi chisaje'n xchakol Jesús yi cyaj aj cayinl
(Mr 1.16-20; Lc 5.1-11)

¹⁸ Itzun bantz te yi na chixon Jesús tzi a' Galilea, nin e' ben tilol cob yaj yi quitz'un quitzicy quib. I'tz Simón Lu' tu yi titz'un yi na bi'aj Leḡ. Cho'n na chitzan tan jo'le'n chileb wi a', na e' aj cayinl. Itzun tal Jesús scyetz:

¹⁹ —Xomen tzajwok swe'j. Tzinchaje' tzitetz yi ḡe'n na ban tan chicambaje'n wunak, —stzun Jesús scyetz.

²⁰ Cyaje'n cyen tzun quilol chileb, nin e' xomnintz te Jesús.

²¹ Jun tkujix nin quicy'le'ntz yi bene'n tilol Jesús cobt yaj yi quitz'un quitzicy quib nintz. E' Jacow tu Wa'n, yi cy'ajl Zebedeo. Cho'n ate' tu chitaj tul jun barc. Na chitzan tan laq'ue'n chileb. Che' saje'n tzun xchakol Jesús. ²² Lajke'l nin tzun cyele'n tzajtz tul barc, nin e' xomnintz te Jesús. Ma chitaj cyaj cyen tu' quiloltz tul yi barc.

Yi toque'n Jesús tan chichusle'n wi'nin wunak
(Lc 6.17-19)

²³ Bene'n tzun Jesús lakak ama'l cwent Galilea. Nintzun octz tan chichusle'n yi e' wunak lakak sinagoga kale na chichamwit quib wunak tan tbite'n yol Kataj. Yi chusu'n yi oc i' tan xtxole'n i'tz yi balaj stziblal yi at tulbil Ryos tan cawu'n. Ncha'tz oc i' tan tulse'n yos scyuch' yi e' yabi'ḡ. ²⁴ Bene'n nin ban lo'on yi stziblal Jesús lakak e'chk ama'l cwent Siria. Cha'stzun te e' opon ticy'le'n wi'nin yabi'ḡ te'j. Bichk cuntunin jilwutz yabilil yi na chicy'an. At e' yi at yi espíritu cwent Bayba'n le chiwankil. Ej nin at e' yi xya'y wi'il na chicy'an. Ej nin at e' yi ye'yuj chiwankil, poro ul len cu'n yos scyuch' tan Jesús. ²⁵ Wi'nin aj Galilea e' xomnintz te'j. Ncha'tz at e' aj Decápolis e' xomnintz. At e' aj Jerusalén nin at e' yi cho'n chisaje'n lakak e'chk ama'l cwent Judea, scyuch' yi e' wunak yi cho'n najlche' jalaj cy'en yi a' Jordán.

5

Yi toque'n Jesús tan chichusle'n wunak wi jun ju'wtz

¹ Itzun bantz yi tilol Jesús yi jun c'oloy wunak yi xomche' nin te'j, nintzun c'ole'e'ntz wi jun tal ju'wtz. Ma yi e' xchusbe'tz, nin e' baj cu'n c'olchoktz xlay i'. ² Toque'n tzun Jesús tan chichusle'n. Nin je tal scyetz'e'j:

³ “Ba'n cyeri e' yi na chinachon te quil, na ate' nin cyera'tz tk'ab Ryos.

⁴ “Ba'n cyeri e' yi na chibisun, na chimaysok cyera'tz tan Ryos.

⁵ “Ba'n cyeri e' yi na cyocsaj quib juy tu cyajtza'kl, na xchicambok cyera'tz te yi ac'aj ama'l yi suki'nt tan Kataj.

⁶ “Ba'n cyeri e' yi nter nin na el cyalma' tan cyoque'n tetz balaj, na tz'ocopon Ryos tan tak'le'n cyajbil.

⁷ “Ba'n cyeri e' yi na el chik'ajab scye'j wunak, na Ryos tz'elpon k'ajab scye'j cyetz.

⁸ “Ba'n cyeri e' yi skoj cu'n te cyalma', na squile' cyera'tz wutz Ryos.

⁹ “Ba'n cyeri e' yi na chixit cu'n yi e'chk oyintzi', na stale' Ryos scyetz: ‘Axwok inme'l incy'ajl.’

¹⁰ “Ba'n cyeri e' yi na chitzan tan muc'le'n q'uixc'uj tan yi e'chk takle'n balaj yi na chiban, na ate' nin cyera'tz tk'ab Ryos.

¹¹ “Ba'n cyeru' yi na cho'c wunak tan chijisle'nu' nin tan chibuchle'nu', tan tu' yi na chixomu' swe'j. Ba'n cyeru' yi na cho'c wunak tan xtxumle'n e'chk yol yi nk'era'tz bintzi scye'ju'. ¹² Chitzatzinku' yil bajij yi e'chk takle'na'se'j scye'ju', na yil choponu' jalen tzi'n tcya'j, xchicamboku' te jun balaj oy. Quil che'l yabu' te yi e'chk q'uixc'uj yi na chitzan

cyeru' tan tijle'n, na ite'n nin q'uixc'uja'tz yi icy'nakpon cyak'un yi e' elsanl stzi' Ryos tentz.

*Yi atz'um elsawutzil tetz jun creyent
(Mr 9.50; Lc 14.34-35)*

¹³ “Yi ko ya'tz quitane'nu', ni'cu'n tzun quitane'nu' xchixo'l wunak chi tane'n atz'um. Poro elnakt chitxumu' te yi atz'um, yi ko elnakt yi pitz'pal qui'ct xac. Na el jo'li'n tbe', nin ba'n chixon wunak tibaj.

¹⁴ “Ncha'tz ni'cu'n quitane'nu' xchixo'l wunak chi tane'n jun k'ak' yi na txekun. Nin qui'c rmeril tan tewal tib jun tnum yi ko cho'n at wi ju'wtz, na lajluch cu'n. ¹⁵ Ncha'tz yi na oc k'a'kl jun cantil, quil sc'ul yi nink je' jokba'n jun cajon tibaj, ma na cho'n na je' ch'imba'n tcya'j tan xtxeke'n xe ca'l. ¹⁶ Ni'cu'n tzun quitane'n cyeru', tajwe'n tan lajluchaxe'n chibalajilu' xchiwutz wunak tan cyak'ol wunak k'ej Kataj yi at tcya'j.

Yi toque'n Jesús tan xtx'olche'n xo'l yi Ley Moisés

¹⁷ “I bin jalu', quil cho'cu' tan xtxumle'n yi jajk nu'l tan xite'n yi ley yi ak'ij cyen tan Moisés, mpe ik yi chichusu'n yi e' elsanl stzi' Ryos tentz. Nk'era'tz inmuñl tan xite'n. Ma yi wetz inmuñl i'tz tan tele'n cu'n te'j cyakil yi tz'iba'nt cyen. ¹⁸ Jun cu'n yol swale' cyen scyeru', yi ntaxk sotz yi tcya'j tu wuxtx'otx', qui'c rmeril tan stzajse'n jun tal yol te yi ca'wl yi tz'iba'nt cyen. Na yi e'chk ca'wla'tz ilenin xconk jalen cu'n yil tz'ul yi wi'tz bil k'ejlal. ¹⁹ Jun cu'n yol na walnin scyeru', alchok scyetz yil tz'oc tan telse'n k'ej jun tal ca'wl Kataj, ej nin kol tz'oc tan chisuble'n wunak tan chixome'n te yi tetz xchusu'n, quil jal k'ej yi juna'tz yil tz'opon tzi'n tcya'j. Poro alchok scyetz yi na tzan tan banle'n tane'n yi e'chk ca'wla'tz, sjalok k'ej i'. Ej nin ko na oc tan xchusle'n junt quib yi na tal yi mero ley, sjalok k'ej yil tz'opon jalen tzi'n tcya'j. ²⁰ Poro yi wetz inchusu'n yi na chintzan tan xtxole'n i'tz yi je'j: Quil choponu' jalen tzi'n tcya'j yi ko quil jal junt ajtza'kl cyanu' yi ba'n tcu'n swutz cyajtza'kl yi e' parisey, scyuch' yi e' tx'olol xo'l yi ley Moisés.

²¹ “Bitant cya'nu' yi yol yi alijt cyen scyetz yi e' kamam kate': ‘Quil cxbiyolnakin, na alchok scyetz yil sbiy cu'n junt tuch', baniñt tetz cawsa'tz.’ ²² Poro yi wetz inchusu'n yi swale' cyen scyeru' i'tz: Alchok scyetz yil chi'ch quen c'u'l te junt wunak, tz'ak'lok tetz cawsa'tz. Ej nin alchok scyetz yil tz'oc tan xbajtzi'i'n te junt, tajwe'n tan cyoque'n yi e' wi' banl wi' tan tak'le'n yi caws. Ej nin pyor ko at jun yi tz'a'lon yi qui'c xac junt wunak, na xiban te'tz tan tpone'n tq'uixc'uj tc'u'l jun chin wutzile'n k'ak'.

²³ “Cha'stzun te kol choponu' wutz ca'l Ryos tan tak'le'n jun oy nka tan nachle'n i', nin kol tz'ul tx'akx chic'u'lu' yi na chi'ch chic'u'lu' te junt, ²⁴ ba'n tcu'n tx'akek cyen tu' chimunlu'. Bajx chibenk tzaju' tan stzajse'n yi oyintzi' yi at chixo'lu'. Kalena's tzun chipakx tzaju'-tz tan wi'tze'n chimunlu' swutz Ryos.

²⁵ “Ej nin ncha'tz, ko at jun yil chibensanu' swutz jun juez, ba'n tcu'n yil chibansaj quibu' te yi ntaxk choponu' swutz yi juez. Na yi ko quil cyocsaj quibu' juy, chocoponu' swutz yi juez, ej nin yi juez chijatxonk ninu' tk'ab polisiy tan cyoque'nu' xetze'. ²⁶ Jun cu'n yol swale' nin scyeru', qui'c rmeril tan cyele'nu' liwr jalen cu'n yil chichoj quenu' cyakil chimultu'.

Yi xe'yi jopol wutzaji'n

²⁷ “Ncha'tz bitant cya'nu' yi cyajnak alijt tentz: ‘Quil c'xjopon wutzaj.’ ²⁸ Poro yi wetz inchusu'n yi swale' cyen scyeru' i'tz: Alchok scyetz yil xmaynin jun xna'n nin tz'el nin talma' te'j, jopol wutzaj i'.

²⁹ “Cha'stzun te ko na chijuchu' quilu' tan chiwutzu', ba'nt cu'n yil tz'el yi jalaj chiwutzu', na mas ba'nt cu'n yil choponu' tcya'j tu jalaj chiwutzu', swutz yil chibenu' tq'uixc'uj tu cabil chiwutzu'. ³⁰ Ej nin ko na chijuchu' quilu' tan chik'abu', ba'nt cu'n yil

tz'el yi jalaj chik'abu'a'tz, na mas ba'nt cu'n yil choponu' tcyaj tu jalaj chik'abu', swutz yil chibenu' tq'uixc'uj tu cabil chik'abu'.*

Qui'c cu paxe'n

(Mt 19.9; Mr 10.11-12; Lc 16.18)

³¹ “Ncha'tz bita'nt cya'nu': ‘Alchok scyetz yi na taj spax cyen yi txkel, at rmeril tan paxe'n, ntin na taj yil je' jun u'j tetz paxe'n.’ ³² Poro yi wetz inchusu'n yi swale' cyen scyeru' i'tz: Alchok scyetz yi na pax cyen yi txkel, na tzan tan pitle'n nin yi txkel tul il. Ncha'tz alchok scyetz yil tz'oc te jun xna'na'tz yi ja cyaj paxe'n, jopol wutzaj i'. Qui'c cu tan paxe'n, ntin yi kol lajluchax yi aj yajinl yi xna'n.

Tajwe'n tan kalol yi bintzi

³³ “Ncha'tz, at jun xtxolbil alijt cyen scyetz e' kamam kate' yi na tal: ‘Tajwe'n cu'n tan awele'n cu'n te'j yi ko na xcon bi' Ryos awa'n tetz stiwil ayol.’† ³⁴ Poro yi wetz inchusu'n i'tz: Tajwe'n tan cyele'n cu'nu' te chiyolu'. Quil cyak' quenu' yi tcyaj tetz stiwil chiyolu', na ya'stzun kale najle't Ryos. ³⁵ Ncha'tz quil cyak' quenu' yi e'chk luwar tetz stiwil yi chiyolu', na tetz cu'n Ryos tircu'n. Ncha'tz quil cyak' quenu' Jerusalén tetz stiwil chiyolu', na ya'stzun tanum yi wi'tz Kajcawil. ³⁶ Ncha'tz quil cyalu', ko quil ne'l cu'n te inyol, quil skojan cu'n inwi', na ntin Ryos na til yi mbi sbajok scye'ju' ek ca'p. ³⁷ Cha'stzun te, ba'n tcu'n cyalu' yi mero bintzi. Na ko qui', e' cu'nu' la'j, nin cho'n na saj yi jun ajtza'kla'tz te Bayba'n.

Quil kaban kajbil te kacontr

(Lc 6.29-30)

³⁸ “Ncha'tz bita'nt cya'nu' yi yol yi alijt cyen yi na tal: ‘Alchok scyetz yil scolpe'l tzaj wutz jun wunak, tz'elpon nin tetz wutza'tz. Ej nin ncha'tz, alchok scyetz yil tz'elsan te' jun wunak, tz'elpon nin tetz te'-tz.’ ³⁹ Poro yi wetz inchusu'n yi swale' cyen scyeru' i'tz: Kol tz'oc jun yaj yi cachi' tajtza'kl tan chibiyle'nu', quil chiban cu'n quibu' swutz tan oyintzi'. Nin kol tz'oc tze'kl jun k'ab xak chitzi'u', ba'n tcu'n cyak' ninu' yi jalajt. ⁴⁰ Ncha'tz ko at jun yaj yi na jumin tan xochle'nu' swutz alcal tan majle'n cmi'xu', ba'n tak' ninu' tuml yi cxe'yu'. ⁴¹ Ncha'tz ko at jun yaj yil sc'uch jun pawor scyeru' tan ticy'le'n nin jun ujlub yi tektz, ba'n chich'eyninu' cob ujlub. ⁴² Ko al scyetz jun na ul tan jakle'n jun pawor scyeru', nk'e'tz yi ntink chiwutzu' tan xmaye'n nin, ma na cyak'ninu' yi tajwe'n tetz.

Tajwe'n kachaj lok' ib scyetz kacontr

(Lc 6.27-28, 32-36)

⁴³ “Ncha'tz bita'nt cya'nu' yi yol yi alijt cyen yi na tal: ‘Pek'enwok scye'j e' itamiw, nin chi'chok ic'u'l scye'j e' icontr.’ ⁴⁴ Poro yi wetz inchusu'n yi swale' cyen scyeru' i'tz: Chichaje'u' yi lok' ib scyetz yi e' chicontru'. Chijake'u' chibanl yi e' yi na chitzan tan jakle'n chicawsu'. Chibne'u' jun ba'n scyetz yi e' yi na chi'ch chic'u'l scye'ju'. Chinache'u' Kataj squibaj yi e' yi na chitzan tan chibuchle'nu'. ⁴⁵ Ko ya'tz chibanu', chocon tzunu'-tz tetz mero me'l cy'ajl Kataj yi cho'n najlij tcyaj, na tan Kataj Ryos na je'ule't k'e'j squibaj balaj wunak nin squibaj mal wunak. Ej nin ncha'tz na tak' i' yi abal squibaj yi e' balaj nin squibaj yi e' mal nak. ⁴⁶ Quil chicambaju' yi tcyaj ko ntin na chipek'u' scye'j yi e' yi ba'n na chipek' scye'ju', na ya'stzun cyajtza'kl yi e' mal wunak. ⁴⁷ Cachi' na chibanu' ko ntin na chik'ajlanu' scyetz yi e' cyamiwu', na ite'n i'a's na chiban yi e' yi qui'c na cyocsaj. ⁴⁸ Tajwe'n tan cyoque'nu' tetz jun balaj wunak chi tane'n yi balajil Kataj yi cho'n najlij tcyaj. Chin tz'aknak cu'n i'.

* **5:30** Yi na elepont yi cob elsawutzil i'tz yi ko na kajuch kil tan kawutz tajwe'n tan katamol yi jun ajtza'kla'tz, na chin xo'wbil nin yi kacaws yi tx'aklij yi ko quil kacajscyen. † **5:33** Lv 19.12. Le wutz cyajtza'kl yi e' judiy yi ko xcon alchok bi'ajil yi nk'e'tz tetz Ryos, qui'c quil te'j yi ko quil che'l cu'n te'j.

6

Quil kaban kamunl ntin tan jale'n kak'ej

¹ “Quil chibanu' e'chk takle'n balaj tu e'chk pawor ntin tan jale'n chik'uju' x'chiwutz wunak. Ko ya'tz chibanu', quil chicambaju' chik'uju' swutz Kataj yi cho'n najlij tcya'j.

² “Cha'stzun te yil cho'cu' tan banle'n jun pawor tetz jun meba', quil che'lu' tan yolche'n yi pawor yi na chibanu', na yi e' yi chiwutz tu', chiplaj tu' na cyocsaj, wi'nin na chisle'quin yi na chiban jun ba'n. Na chisle'quin tan yolche'n tc'a'yl nin lakak e'chk sinagoga kale na chichamwit quib tan na'wse'n Ryos. Na chiban yi e'chk pawor ntin tan jale'n balaj yolbil cyetz. Poro jun cu'n yol swale' nin scyeru', quil tak' Kataj Ryos jun balaj oy scyetz, na ja wi't cyak' wunak chik'ej. ³ Ma yi e' cyeru' yil chibanu' jun pawor tetz jun yi at tajwe'n tetz, quil che'lu' tan yolche'n. Ba'n tcu'n yi cya'l jun lbitan tetz. ⁴ Qui'c na ban yi ko cya'l na el xtxum tetz yi oy yi na cyak'u', na ilenin na til Kataj. Ej nin i' tz'ak'on oy scyeru'.

Yi toque'n Jesús tan chichusle'n wunak tan nachle'n Kataj (Lc 11.2-4)

⁵ “Ncha'tz, yil cho'cu' tan nachle'n Kataj, quil chibanu' chi na chiban yi e' yi chiwutz tu', chiplaj tu' na cyocsaj Ryos. Na yi e' cyetz ntin na chipek' tan nachle'n Kataj lakak e'chk x'chicy be', nin lakak e'chk sinagoga. Na yi cyetz cyajbil i'tz tan x'chajle'n chibalajil x'chiwutz wunak. Tan yi xtxolbile'j, ja wi't jal cyetz chik'ej x'chiwutz wunak, nin qui't jal chik'ej swutz Kataj. ⁶ Poro yi e' cyeru' yil cho'cu' tan nachle'n Kataj, ba'n tcu'n yil chibenu' chichucu' xe chica'lu'. Chijope'l tzaju' yi chipuertu'. Ba'n chinachu' Kataj chichuc cuntuwu', na at nin Kataj scye'ju', nin na til i' cyakil yi na icy' chic'u'lu', nin stk'e' i' banl squibu'.

⁷ “I bin jalu', yil cho'cu' tan nachle'n Kataj, quil chibanu' chi na chiban yi e' mas wunak yi coboxe'n yol chitx'ano'n quib tan yolche'n. Na le wutz cyetz cyajtza'kl yi ko na chibent cyentu' tan yol mas na tbit Ryos, poro qui'. ⁸ Qui bin chiban cyeru'-tz chi na chiban yi e'a's, na na til Kataj yi mbi tajwe'n sketz. Ilijt ta'n yi ntaxk ko'c tan jakle'n tetz. ⁹ Cha'stzun te, yil cho'cu' tan nachle'n Kataj, cho'n cyuleju'e'j:

‘Kataj yi atu' tcya'j, wi'nin xanil yi bi'u' Ta'.

¹⁰ Sajku' tzone'j wuxtx'otx' tan cawu'n skibaj.

Cawunku' tzone'j wuxtx'otx', chi na cawunu' tzi'n tcya'j.

¹¹ Tak' tzaju' kawa' tetz jalu'.

¹² Cuye'u' kapaj, chi na kacuy ketz chipaj yi e' mas wunak.

¹³ Quil ko' stzakpninu' le il,

ma na make'u' kawutz tan qui kabene'n tul.

Na ilu' ajcaw tibaj cyakil.

Nin chin cham nin ilu'.

Nin at teru' k'uju' ben k'ej ben sak. Amén.'

¹⁴ “Na kol chicuyu' paj junt yaj, ncha'tz Kataj yi at tcya'j scuye' cyeru' chipaju'. ¹⁵ Poro yi ko quil chicuyu' paj junt, ncha'tz Kataj, quil scuy cyeru' chipaju'.

X'e'n lkaban tan muc'le'n we'j

¹⁶ “Je junt xtxolbile'j: Ko na cyaju' chimuc'u' we'j tan tak'le'n chik'ajsbilu' swutz Ryos, quil chichaju' yi ko na chimuc'u' we'j. Na yi e' yi chiwutz tu', chiplaj tu' na cyocsaj, na chichaj x'chiwutz wunak yi na chimuc' we'j. Na chiban yi xtxolbila'tz tan chichajol x'chiwutz wunak yi chumbalaj nin quitane'n tan tu' yi na chimuc' we'j. Jun cu'n yol na walnin scyeru', quil tak' Kataj banl squibaj yi jun jilwutz wunaka'tz, na ja wi't cyak' wunak chik'ej. ¹⁷ Ma e' cyeru', ko na cyaju' chimuc'u' we'j tan cyak'olu' chik'ajsbilu'

swutz Ryos, chitx'aje'u' chiwutzu' nin chixebe'u' chiwi'u' ¹⁸ tan qui tele'n chitxum yi e' wunak yi na chitzanu' tan muc'le'n we'j. Poro yi Kataj yi at nintz scye'ju', tz'elepon xtxum tetz yi na chitzanu' tan muc'le'n we'j tan tak'le'n chik'ajsbilu' swutz, nin stk'e' tzun i' yi banl squibu'.

Qui'c rmeril tan k'ukewe'n kac'u'l te Ryos yi ko cho'n ajlij kac'u'l te kamebi'l
(Lc 12.33-34)

¹⁹ “Quil chijoyu' puntil tan colche'n chimebi'lu' tzone'j wuxtx'otx', na slo'onk tera'tz tan poc' nin stzajk tera'tz. Nin qui'c ltak' kol jal jun c'olaj chimebi'lu' tzone'j, na chocpon alk'om tan talk'e'n len. ²⁰ Ma na ba'n tcu'n yi nink chijoyu' puntil tan colche'n chimebi'lu' tcya'j, na qui'c taj quen poc' tetz tera'tz. Ej nin quil tz'el c'u'l tera'tz. Ncha'tz alk'om, qui'c lcyaj quen tetz. ²¹ Na kale atit yi mebi'l jun yaj, ya'tz nin ajle't yi c'u'l.

²² “Nin je jun elsawutzile'j: Tan kawutz na kaxmayine't. Nin yi ko ba'n kawutz, clar cunin e'chk takle'n skawutz. ²³ Poro yi ko maymuj kawutz, ni'cu'n tzuntz chi tane'n yi ato'k tul tz'o'tz. Ncha'tz tane'n jun yaj. Yi ko jopij wutz tajtza'kl, at tzun yajtz tul jun chin tz'o'tz wutzil.*

²⁴ “Na qui'c rmeril tan k'ukewe'n chic'u'lu' te Ryos yi ko jalt nin chimebi'lu' na chitxumu'. Na je jun elsawutzile'j: Qui'c rmeril tan stza'wel jun yaj cob patrón. Na ilenin spek'ok mas te'j jun swutz junt. Xchaje' yi c'ulutxumil tetz jun, ma yi junt tz'elepon k'e'j ta'n. Cha'stzun te qui'c rmeril tan k'ukewe'n chic'u'lu' te Ryos yi ko cho'n ajlij chic'u'lu' te chimebi'lu'.

Elsawutzil tetz buch tu ch'u'l
(Lc 12.22-31)

²⁵ “Cha'stzun te na wal nin scyeru': Quil sotz chic'u'lu' te yi ank'i'n tetz tzone'j wuxtx'otx'. Quil cyalu': ¿Xe'n kawan nin xe'n kuc'a'? Nin quil cyalu': ¿Xe'n kawekx? ¿Nxac na sotz chic'u'lu' tan yi ank'i'n tetz tzone'j wuxtx'otx'? ¿Nk'e'tz pe' mas tajwe'n kutz'ajbil swutz e'chk takle'na'tz? ²⁶ Qui'c na tak' yi sotzaj c'u'lal. Na quil cu'nu' yi e' ch'u'l. Qui na cyawaj co'n, nin qui na je' cosech cya'n. Qui'c cyetz chic'ojaj, poro na chiwan tan Ryos. ¿Nk'e'tz ptzun mas tcu'n cyeru' chik'e'ju' xchiwutz e' ch'u'l? ²⁷ Qui'c na tak' yi sotzaj c'u'lal, na qui'c rmeril tan bene'n xkon tiemp jun yaj tan sotzaj c'u'lal.

²⁸ “Quil sotz chic'u'lu' tan be'ch cyeru'. Ba'n tcu'n yi nink cho'ku' tan xtxumle'n yi e'chk buch. Qui na chak'uj nin qui na chichemon, poro chumbalaj nin na chiyub. ²⁹ Mas na chiyub cyera'tz swutz yi be'ch tetz yi k'ajtzun rey Salomón yi chin yube'n nin. ³⁰ Yi ko ya'tz quitane'n yi e'chk buch tan Ryos, ¿qui ptzun tz'oc il i' scye'j cyeru'? Yi buch june'n tkuj na tak' yi yubel, ej nin jalcu'n na skej nin na oc wi k'ak'. Poro yi o' ketz, yi o' wunak, at mas ketz kak'e'j tan Ryos. ¿Nxac tzun qui na k'uke' chic'u'lu' te'j? ³¹ Cha'stzun te quil cyalu': ‘¿Xe'n kuc'a'? ¿Xe'n kawan? Nin ¿Xe'n kawekx?’ ³² Qui't tzunk chiban cyeru' yi xtxolbila'se'j, na ya'tz na chiban cyakil yi e' mas wunak tzone'j wuxtx'otx'. Ntin chiwa' na chijoy. Poro yi e' cyeru', at jun ilol cyeru', yi Kataj, yi at tzi'n tcya'j. Nin na til cyakil yi tajwe'n scyeru'. ³³ Cha'stzun te, bajx cho'ku' c'ulutxum jak' ca'wl Ryos, nin chibne'u' tane'n yi tetz tajbil. Tz'ak'lok tzun cyakil yi tajwe'n scyeru'.† ³⁴ Qui bin sotz chic'u'lu' te yi mbi na xon tzaj ek ca'p. Qui'c na tak' sketz kol ko'c tan bis te yi mbi sbajok ske'j ek ca'p, na at e'chk il yi at skawutz cyakil k'e'j, kajoye' bin puntil tan xite'n cu'n yi e'chk ila'tz, —stzun Jesús ban scyetz.

7

Quil kama'laj yi paltil junt wunak
(Lc 6.37-38, 41-42)

* **6:23** Na elepont ko jalt nin kamebi'l na kajoy jopij tzun wutz kajtza'kl. † **6:33** Salmos 37.25.

¹ “Quil cyalu' yi qui'c xac junt. Qui tzun ljal cyeru' chipaltilu'-tz swutz Ryos. ² Kol cyalu' yi at paltil junt yaj, ncha'tz Ryos, stale' yi ni'cu'n chipaltilu' tuch'. Quib na chitzanu' tan ma'le'n yi paltil jun yaj, ite'n nin ma'lbila'tz xconk tan ma'le'n yi cyeru' chipaltilu'. ³ ¿Xe'n na jal jun tal ni' tz'is cya'nu' le wutz cyuch'u', poro qui na chinachonu' te'j yi jun chin k'e'aj tz'is yi at te cyeru' chiwutzu'? ⁴ Nxac na cyalu' tetz jun cyajwutzu': ‘Kucy'aje'l tzaj yi jun tal ni' tz'is yi at le awutz,' che'chu' tetz, nin qui na chinachonu' te yi jujun chin wutzile'n tz'is yi at le cyeru' chiwutzu'. ⁵ Chiwutz tuwu', chiplaj tuwu', na ntin na cyocsaj quibu' balaj. Ba'n tcu'n klo' yi bajx quicy'aje'l tzaju' yi jun chin wutzile'n tz'is yi at te cyeru' chiwutzu'. Na ko bajx tz'el yi cyeru' cya'nu', ba'n tzun lcho'cu' tan telse'n yi jun tal ni' tz'is yi at te wutz cyuch'u'.

⁶ “Quil cyak'u' yi chi'baj yi xansa'nt scyetz e' tx'i'. Na ntin cuntu' ba'n lkak'nin scyetz nin e' te'n lcho'c tan kachi'le'n. Ej nin ncha'tz, ni'cu'n yi nink kak' cu'n balaj uwaj xchikul boch, na ntin chocopon tan yak'pe'n yi balaj uwaja'tz.

Chic'uche'u' tetz Ryos, tz'ak'lok tzuntz scyeru'
(Lc 11.9-13; 6.31)

⁷ “Ma yi e' cyeru' chic'uche'wu' yi cyajbilu' tetz Ryos, tz'ak'lok tzuntz scyeru'. Elk cyalma'u' tan joyle'n Kataj, sjalok tzuntz cya'nu'. Kol chic'onl cyenu' puertil tcya'j, jakxok tzuntz xchiwutzu'. ⁸ Na cyakil yi e' yi na chijak jun takle'n tetz Ryos, tz'ak'lok scyetz. Nin ko na el cyalma' tan joyle'n yi banl Kataj, sjalok cya'n. Ej nin cyakil yi e' yil chic'onl cyen yi puertil tcya'j, sjakxok xchiwutz.

⁹ “Na yi kol tz'oc jun nitxa' tan jakle'n quen pam tetz taj, quil sc'ul yi nink tak' yaj jun c'ub tetz. Ncha'tz, kol tz'oc jun nitxa' tan jakle'n jun piñ cay tetz taj, ¹⁰ quil sc'ul yi nink ltak'nin xchibel lubaj tetz. ¹¹ Yi e' cyeru', chin cachi' nin cyajtza'klu', poro na cyoyu' balaj takle'n scyetz chinitxajilu'. Pyor tzun Kataj yi at tcya'j, stk'e' i' yi e'chk takle'n balaj scyetz yi e' yi na jakon tetz.

¹² “Yi e' cyeru', na chitzatzinu' yi na bajij jun ba'n scyeru'. Ncha'tz tzun e' cyeru'-tz, chibne'u' bin pawor scyetz wunak, na ya'stzun na elepont yi chusu'n yi at cyen tul yi ley Moisés tu chichusu'n yi e' elsanl stzi' Ryos tentz.

Yi puert yi juy wutz i'tz banle'n tane'n yi xchusu'n Cristo
(Lc 13.24-30; Jn 8.31)

¹³ “Chibne'u' bin puers tan cyoque'nu' tc'u'l yi puert yi juy wutz, na nim wutz yi puert, nin nim wutz yi be' yi na chibensan wunak tq'uixc'uj, nin wi'nin e' yi na chixon tul jun be'a'tz. ¹⁴ Poro yi be' yi na opon kale atit yi itz'ajbil, juy wutz. Quijat cuntu' e' yi na chijalsan, na latz'luj yi puert.

Tan yi e'chk takle'n yi na ban jun yaj na lajluchax yi xe'n tane'n i'
(Lc 6.43-44)

¹⁵ “Ncha'tz or quilu' yi e' aj txolinl yi ntin na chitzan tan chisuble'n wunak. I cun chumbalaj nin e' poro yi ajtza'kl yi cy'a'n cya'n, chin juntlen nin. I cunin cyuch' yi xo'j. ¹⁶ Tz'elepon chitxumu' scyetz tan tu' yi e'chk takle'n yi na chiban. Na qui na jal jun balaj lo'baj te jun wi' pajl. Ncha'tz, qui na jal balaj lo'baj ka'n te jun wi' sars. ¹⁷ Jun wi' tze' yi balaj, balaj nin wutz na tak'. Ncha'tz jun wi' tze' yi ploj, ploj nin wutz na tak'. ¹⁸ Qui'c rmeril yi nink jal ploj lo'baj ka'n te jun balaj tze', nin qui'c rmeril yi nink jal balaj lo'baj ka'n te jun wi' tze' yi ploj. ¹⁹ Jun wi' tze' yi ploj yi lo'bajil, jepon tamij nin tz'ocpon tera'tz tk'ak'. ²⁰ Ncha'tz yi e' aj txolinl yi na chitzan tan suble'n wunak, tz'elepon katxum scyetz tan yi e'chk takle'n cachi' yi na chiban.

Nk'e'tz cyakil wunak xcha'tok te yi tiemp yil cawun Ryos
(Lc 13.25-27)

²¹ “Nk'e'tz cyakil wunak xcha'tok te yi tiemp yil cawun Ryos, mpe najk cyal: ‘Ilu' Wajcaw,' swetz. Ma na ntin yi e' yi na chiban tane'n yi tajbil Intaj, ya'stzun yi e' yi xcha'tok

tul yi jun balaj tiempa'tz. ²² Yil tz'ul tzaj yi tiemp yil tz'oc Intaj tan cawu'n, wi'nin wunak yi scyale' swetz: 'I bin jalu' ta', yi o' ketz ja katxol yi stziblalu' nin ja xcon yi bi'u' ka'n tan cyelse'n len yi e'chk espíritu cwent Bayba'n chiwankil wunak. Ncha'tz ja bnix e'chk milawr ka'n tan bi'u', che'ch sbne'. ²³ Poro yi in wetz, swale' scyetz: 'Qui wajske'n iwutz. Quitele'nk swe'j, na yi axwok itetz, axwok juchul il,' chinch sbne'-tz scyetz.

Yi cob jilwutz ajtza'kl
(Lc 6.47-49; Mr 1.22)

²⁴ "Cyakil yi e' yi na quibit yi inchusu'n, nin yi na chitzan tan banle'n tane'n, cho'n tzun tane'n cyajtza'kl chi tajtza'kl jun yaj yi je' bnol yi ca'l tib jun quiw luwar. ²⁵ Nin saj jun chin cyek'ek' abal. Nin elu'l jun chin wutzile'n tzanla' te ca'l, poro quinín el yi ca'l ta'n a', na chin quiw nin yi luwar kale je't bnol yaj yi ca'l. ²⁶ Poro cyakil yi e' yi na quibit yi inchusu'n, nin qui na cho'c tan banle'n tane'n, ni'cu'n e' chi tane'n jun yaj yi qui'c tajtza'kl. Cho'n je'n bnol yaj yi ca'l wi puklaj. ²⁷ Nin saj jun chin cyek'ek' abal, nin elu'l jun wutzile'n tzanla' te ca'l, nin cu' woc' yi ca'l. Chin xo'w bil nin ban yi cwe'n woc'."

²⁸ Yi baje'n yolol Jesús yi xtxolbile'j, wi'nin cyele'n yab wunak te'j, na chumbalaj nin yi xchusu'n i'. ²⁹ Na yi toque'n i' tan chusu'n, ja lajluchax yi at tetz k'e'j. Nk'e'tz cho'n ban i' tan chichusle'n chi na chiban yi e' tx'olol xo'l ley Moisés.

8

Yi tule'n yos tu jun yaj yi at lepra tetz
(Mr 1.40-45; Lc 5.12-16)

¹ Itzun bantz yi pakxe'n tzaj Jesús wi ju'wutz, nin e' xomnin wi'nin wunak te'j.

² Tpone'n tzun jun yaj te'j i' yi at jun yabil te'j yi chin xo'w bil nin yi na bi'aj lepra. Cwe'n tzun mejloktz swutz Jesús, nin taltz tetz:

—Ta', ¿cu pe' tanu' yil tz'ul yos tanu' swuch'?

³ Bene'n tzun Jesús tan macle'n cyen wankil yaj, nintzun taltz:

—Na, na waj tz'ul yos tzawuch'.

I cunin saje'n tlol Jesús yi yole'j, yi tule'n yos tu yabi'x.

⁴ —I bin jalu' yaj, cya'l tzawalnint yi mbi mbajij tzawe'j. Ntina'tz tu'-tz, cun chaj awib tetz pale' nin cy'ajnin yi oy yi alijt cyen tan Moisés, bantz lajluchaxe'n xchiwutz wunak yi ja ul yos tzawuch', —stzun Jesús bantz.

Yi tule'n yos tu yi mos capitán
(Lc 7.1-10)

⁵ Itzun bantz: At tzun jun capitán, aj Roma. List tzun i'-tz tan c'ulche'n Jesús yi tocompone'n le tnum Capernaum. Nintzun taltz tetz Jesús:

⁶ —Ta', bane'u' jun pawor swetz. At jun inmos xe inca'l. Wi'nin il at cu'nt, na xnu'kl cuntu' wankil tan yabil.

⁷ —Cu, ba'n bin chimben tan tulse'n yos tuch', —stzun Jesús tetz.

⁸ —Ba'n tcu'n quil benu' Ta', na qui'c noc wetz ink'e'j yi nink ben tzaju' xe inca'l. Ntin cawunk nin tuwu', tz'ul tzun yos tu inmos. Na na wocsaj yi at ca'wl tk'abu'. ⁹ Na ncha'tz in, atin jak' ca'wl junt. Nin ncha'tz in, at ca'wl tink'ab, na ate' sanlar jak' inca'wl. Kol walnin: "Quilo'kwok tzone'j," jalcu'n na chiben. Ej nin ko na walnin tetz junt: "Catzam tzone'j," jalcu'n na ul. Ncha'tz yi na walnin jun mantar tetz inmos, na bnix ta'n. Cha'stzun te, cawunk nin tuwu', tz'ul tzun yos tu inmos, —stzun yaj ban nintz tetz Jesús.

¹⁰ Yi t'ital Jesús yi xtxolbile'j, wi'nin tele'n yab te'j, nin ben tloltz scyetz yi e' yi xomche' te'j:

—Jun cu'n yol na walnin scyeru', qui'c nin jun ketz katanum aj Israel yi k'uklij c'u'l swe'j chi tane'n yi yaje'j. ¹¹ Ma jalu', chinach cu'nu' yi xtxolbile'j yi swale' cyen scyeru'.

At wi'nin awer nak tele'n tzi'n nin toque'n tzi'n yi xchincyocsaje'. Nin yil tz'oc Ryos tan cawu'n tzantzaj, xchiwank yi e'a's tu k'ajtzun Abraham, tu k'ajtzun Isaac nin k'ajtzun Jacow, scyuch' e' mas me'l cy'ajl Ryos. ¹² Poro yi e' yi ja klo' cho'c tetz tajlal, chelepon laju'n jalen tzi'n tul tz'o'tz. Xchok'ok nin skitx'nek xecye' tan chi'ch c'u'lal tu yi bis yi ate' cu'nt, —stzun Jesús bantz scyetz wunak.

¹³ Yi baje'n yolol yi yole'j, nin ben tloltz tetz capitán:

—Ajku' xe ca'lu'. Nin yi xtxolbil yi ja k'uke' c'u'lu' te'j tan bnixe'n, sbnixok, —stzun Jesús bantz tetz capitán.

Ite'n nin tkuja's ul yos tu yi mos yi capitán.

Yi tule'n yos tu xna'n, yi ji' Lu'

(Mr 1.29-31; Lc 4.38-39)

¹⁴ Itzun bantz, cho'n tzun tpone'n Jesús xe ca'l Lu'. Yi tpone'n, ja til jun xna'n yi yabi'x tan k'a'kl. I'tz yi ji' Lu'. ¹⁵ Ntin tu' mac Jesús yi k'ab yabi'x, ninin ul yos tuch'. Je'n tzun txiclok, nin octz tan c'a'che'n Jesús scyuch' yi e' yi xomche' te'j.

Yi tule'n yos scyuch' jun c'oloj wunak

(Mr 1.32-34; Lc 4.40-41)

¹⁶ Ma yi toque'n tal yupcan, nin e' opon wi'nin wunak te Jesús. Cy'a'n len yabi'x cya'n. At e' yi at espíritu cwent Bayba'n chiwankil. Poro tan jun tal yol yi ben tlol Jesús te jujun, xcy'e' tan chilaje'n len yi e' espíritu cwent Bayba'na'tz. Ncha'tz, ul yos ta'n scyuch' cyakil yi e' mas yabi'x. ¹⁷ Tan tu' yi ban i' yi e'chk milawra'tz, ja el cu'n te'j yi tz'iba'n cyen tak'un Isaías, yi elsanl stzi' Ryos tentz. Na je yol i'e'j: “I' ntijon kaq'uixbel, nin i' micy'an len kayoblil.”

Cobox yi at cyajbil tan chixome'n te Jesús

(Lc 9.57-62)

¹⁸ Yi tilol Jesús yi wi'nin wunak ate' te'j, nintzun cawun nintz scyetz e' xchusbe'tz:

—Or itetz, quin. Kicy'oken jalaj icy'en a', —stzun Jesús bantz scyetz.

¹⁹ Yi quicy'e'n pone'n jalaj icy'en, nin opon xkansal tib jun scyeri e' tx'olol xo'l ley Moisés xljaj Jesús tan yol tetz:

—Ta', na' nin lbene'tu', tunin chinxomnintz, —chij.

²⁰ Saje'n tzun stza'wel Jesús:

—Ba'n, poro yi in wetz yi in Bajx Cy'ajol,* siquier nink mu'x tal ama'l at tan wujewe'n. Pyor wutane'n xchiwutz yi e' txuc, na at len chijulil kale na chiwite't. Ncha'tz yi e' ch'u'l, at len chisoc. Poro yi in wetz, qui'c.

²¹ Toque'n tzun xkansal tib jun scyeri e' xchusbe'tz Jesús te'j tan yol tetz, nintzun taltz:

—Ta', na waj chinxom te'ju', poro jalen cu'n tzinmuk cyen intaj.

²² —Yaj, ba'n tzawak' ama'l scyetz yi e' yi quimnak quitane'n tk'ab yi quil tan mukle'n ataj. Ma yi a'x awetz, xomen tzaj swe'j jalcu'n.

Yi tanewe'n yi cyek'ek' tu pak'bil mar tan Jesús

(Mr 4.35-41; Lc 8.22-25)

²³ Itzun bantz, cho'n tzun toque'n Jesús scyuch' yi e' xchusbe'tz tul jun barc. ²⁴ Nin te yi na chixon wi a', ja xe'tij jun chin wutzile'n cyek'ek'. Nin yi pak'bil mar ja oc tc'u'l yi barc. Ma Jesús na wit. ²⁵ Cyoque'n tzun yi e' xchusbe'tz tan c'ase'n.

—¡Ta', ko' cole'u'! ¡Txant tan kabene'n xe a'! —che'ch.

²⁶ —¿Nxac na cxobwok? Qui'c mas k'uklij ic'u'l te Ryos, —stzun Jesús bantz scyetz.

Je'n tzun txiclok Jesús, nin octz tan make'n yi cyek'ek' tu tojkbil mar. Tanewe'n nin ban tetz cyek'ek'tz tu yi tojkbil mar. ²⁷ Wi'nin tzun cyele'n yabtz te yi mbi cu'n bajij.

—¿Mbi eka'n tan yaje'j? Na nicy't nin cyek'ek' tu mar na quibit yi ca'wl i', —che'ch tzun bantz squibil quib.

* 8:20 Dn 7.13.

Yi e' aj Gadara yi at espíritu cwent Bayba'n chiwankil
(Mr 5.1-20; Lc 8.26-39)

²⁸ Yi ticy'e'n pone'n Jesús jalaj icy'en a', kale najlche't yi e' aj Gadara nintzun e' ul cob yaj tan c'ulche'n. Cho'n chisaje'n jak' e'chk picy kale na chimukxe't e' alma'. Yi cob yaja'tz, at len espíritu cwent Bayba'n chiwankil. Chin xo'wbil nin e'. Cha'stzun te wi'nin chixobe'n yi e' wunak scyetz, nin qui na chinimsaj chic'u'l tan quicy'e'n le ama'la'tz, kale najlche't yi cob yaja'tz. ²⁹ Ma yi cyule'n swutz Jesús wi'nin chi'ch'ine'n, nin je cyale'j:

—Jesús, ilu' Cy'ajl Ryos, ¿mbi na taju' sketz? ¿Ja pe' ulu' tzone'j tan kaxuxe'n len yintaxk opon k'ejlal?

³⁰ Ate' tzun jun c'olaj boch tan wa'a'n joylaj len mu'x̄. ³¹ Cyoque'n tzun yi e' espíritu cwent Bayba'n tan cu'swutzil tetz Jesús:

—Ta', kol ko' lajlenu' tzone'j, nink tak'u' ama'l sketz tan koque'n chiwankil yi e' boch yi ate' tzone'j.

³² —Quibene'nk bin, —stzun Jesús scyetz.

Cyele'n tzaj tzuntz x̄chiwankil yi e' yaj, nin e' octz x̄chiwankil yi e' boch. Ma yi cyocompone'n le chiwankil nin e' el ojkuj. Cho'n tzun tele'n chitripul quibtz wutz kotx'. Cyopone'n tzun txuk'pujtz xe a'. Sotzel chiwutz bantz.

³³ Ma yi e' pstor cyetz boch, ele'n nin ojk e' ban cyera'tz. Cho'n cyopone'n tnum, nin e' octz tan txole'n scyetz cyakil wunak yi mbi cunin bajij scye'j cob yaj yi at espíritu cwent Bayba'n chiwankil.

³⁴ Yi quibital yi e' wunak yi stziblal, wi'nin tzun e' e' sajtz tan tilwe'n Jesús.

Ma yi chic'ulul quib, cyoque'n tzun yi e' wunaka'tz tan laje'n len Jesús tan tele'n le cyetz chitanum.

9

Yi tule'n yos tu jun x̄nukl cuntu' wankil
(Mr 2.1-12; Lc 5.17-26)

¹ Toque'n tzun Jesús tc'u'l jun barc, nin icy'tz jalaj icy'en a' tan tpone'n le tetz tanum.

² Itzun bantz yi at i' le tetz tanum, nin opon ticy'le'n jun yaj swutz. Yi jun yaja'tz, x̄nukl cuntu' wankil tan yabil. Cha'stzun te palij tpone'n swutz Jesús. Yi tilol Jesús yi k'uklij chic'u'l yi e' yi palol tetz, nintzun taltz tetz yi yabi'x̄:

—Witz'un, qui't c̄x̄bisun, na ja wi't cuylij apaj, —stzun Jesús tetz.

³ Ate' tzun cobox tx'olol xo'l ley Moisés, nin ben quibital yol Jesús, nin e' baj octz tan txumle'n chic'u'l cuntu': "Yi yaje'j na tzan tan telse'n k'ej Ryos," che'ch. ⁴ Poro yi Jesús, nin el txum te cyajtza'kl, nin ben tlol scyetz:

—¿Nxac na chitzanu' tan txumle'n yi jun ajtza'kla'tz? Cachi' na chibanu'. ⁵ Na yi nink walnin tetz jun yabi'x̄: 'Ja cuylij apaj,' nka nink walnin: 'Txiclije'n, xon,' ni'cu'n q'uixbel cabil txolbil, na cya'l nin jun nink xcy'e' tan banle'n, ntin Ryos. ⁶ I bin jalu', tan x̄chajle'n scyeru' yi at ca'wl tink'ab tan cuyle'n chipaj wunak, swale' nin tetz yabi'x̄e'j:

—Yaj txiclije'n, ja ul yos tzawuch', quilo'k xe aca'l, —stzun Jesús tetz.

⁷ Je'n tzun txiclok yi yabi'x̄, nin ajtz xe ca'l. ⁸ Yi quilol yi e' wunak yi txolbile'j, ja che'l yab te'j, nin ja cyak' chik'ajsbil tetz Ryos.

—Chumbalaj nin yi mak'lij yi jun jilwutz porera'tz tetz yi yaje'j, —che'ch tzun bantz.

Yi je'n xtxa'ol Jesús yi Te'y
(Mr 2.13-17; Lc 5.27-32)

⁹ Yi nskan el tzaj Jesús le tanum, nin noj quen te jun yaj yi na bi'aj Te'y. Cho'n c'olchij i' kale na ele't alcawal.

—Quin, xomen tzaj swe'j, —stzun Jesús tetz.

Bene'n nin ban xomok Te'y te Jesús.

¹⁰ Ej itzun yi na tzan Jesús tan wa'a'n scyuch' e' äxchusbe'tz xe jun ca'l, nintzun e' opont coboxt elsanl alcawal, scyuch' coboxt juchul il tan wa'a'n scyuch' Jesús. ¹¹ Ej nin yi quilol yi e' parisey yi na wan Jesús äxchixo'l yi e' juchul ila'tz, nintzun e' octz tan jakle'n scyetz yi e' äxchusbe'tz Jesús:

—¿Nxac na wan chibajxomu' äxchixo'l yi e' ta'k elsanl alcawal scyuch' yi e' mas juchul ile'j? —che'ch bantz.

¹² Poro yi tbital Jesús chiyol, nintzun tal scyetz:

—Yi e' yi qui'c chiyab, qui tajwe'n jun ajtz'ac scyetz, ma yi e' yabi'ä, tajwe'n ajtz'ac scyetz. ¹³ Ba'n tcu'n yi nink cho'cu' tan xtxumle'n yi mbi na elepont yi yole'j yi tz'iba'nt cyen yi na tal: 'Nk'e'tz tx'ixwatz na waj, ma na yi wetz wajbil i'tz yi nink tz'el ik'ajab te'j junt.' Na yi wetz, quinín nnu'l tan chijoyle'n yi e' balaj, ma na ja nu'l tan chijoyle'n yi e' juchul il bantz je'n chitx'ixpul cyajtza'kl.

Jun xtxolbil tetz muc'le'n we'j

(Mr 2.18-22; Lc 5.33-39)

¹⁴ Ncha'tz e' opon cobox äxchusbe'tz Wa'n Bautist tan jakle'n jun xtxolbil tetz Jesús:

—Yi o' ketz, scyuch' yi e' parisey, at na ban cu'nt yi qui na kawan yi na kaban yi kamunl swutz Ryos, poro yi e' teru' äxchusbe'tzu', qui na chimuc' we'j yi na chiban cyetz chimunl swutz Ryos. ¿Mbitzun lo'-tz? —che'ch bantz tetz Jesús.

¹⁵ —Qui na yub yi ko na chibisun nin ko na chimuc' we'j yi e' inchusbe'tz te yi atine't äxchixo'l. Na je jun elsawutzile'j: Qui na yub yi ko na chibisun e' aj quicyujinl te yi at yi trat yi xun äxchixo'l. Poro äxchibisunk, nin chimuq'ue' we'j yil tz'el ticy'le'n äxchixo'l. Ncha'tz sbajok yil ne'l ticy'le'n wetz äxchixo'l yi e' inchusbe'tz.

¹⁶ “Nin je junt elsawutzile'j, yi na äxchaj yi na lab tib wetz inchusu'n tu yi antiw chusu'n. Na cya'l nin jun yi nink xcon jun piä cha'bil yi txe'n cunin mu'xij tan lape'n jun be'ch tetz bu'yt. Na yi cha'bil yi txe'n cunin mu'xij, ite'n nin i'a'tz tz'ocopon tan katzle'n yi bu'yt. Mas tcu'n mben lo'on yi katza'l. ¹⁷ Ncha'tz qui na xcon jun bu'yt tz'u'm tan colche'n t'a'al uva yi watok cunin bnix. Na yi ko ya'tz, skatzok yi bu'yt tz'u'm yil puc'un wutz yi t'a'al lo'baj. Nin skojxok yi a' yi at tul. Elnak chitxumu' tetz yi ko watok cunin bnix t'a'al lo'baj, tajwe'n tan cwe'n tul jun ac'aj tz'u'm. Qui tzun lkatz yi tz'u'm nin quil kojx yi t'a'al lo'baj. Ncha'tz weri inchusu'n, xitok kol yuj tib tu yi antiw chusu'n.*

Yi xtxolbil tetz yi me'l Jairo

(Mr 5.21-43; Lc 8.40-56)

¹⁸ I cunin na tzan Jesús tan talche'n e'chk takle'na'se'j yi tpone'n jun ajcaw scyeri e' judiy te Jesús. Cwe'n tzun mejloktz tan c'uche'n jun pawor tetz:

—Ta', ana' chan cunin nquim inme'l, poro yi nink benu' swe'j nin yi nink tak'e'nu' k'abu' twi', tz'itz'ok junt tir.

¹⁹ Je'n tzun txiclok Jesús nin bentz te'j. Ncha'tz yi e' äxchusbe'tz, e' xomnintz. ²⁰ Te yi na chixon tbe', nin oc äkansal tib jun xna'n wutz coc Jesús. Yi jun xna'na'tz, nsken el coblajix yob yi quinín na tane' yi xtx'ajo'n. Yi tocompone'n naka'jil Jesús, nin oc macol yi be'ch tetz. ²¹ Na yi xtxumu'n yi xna'n i'tz: “Yi nink tzinmac quen yi be'ch tetz, tz'ul yos swuch',” stzun i' tc'u'l cuntu'. ²² Inti Jesús, yi nachone'n te'j yi toque'n macol xna'n yi ju' yi be'ch tetz, nin je' such'k'il tib tan tilwe'n yi na' macon i'. Yi bene'n tilol i' yi xna'n, itzun taltz tetz:

—Quil cäbisun na ja wi't ul yos tzawuch', tan tu' yi mawocsaj yi chinxcyek tan tulse'n yos tzawuch', —stzun Jesús bantz tetz.

Ninin ul yos tu yi xna'n.

²³ Ma yi tpone'n Jesús xe ca'l yi ajcaw, na chitzan e' aj kbetzum tan tocse'n son alma', nin wi'nin cyok'e'n wunak. ²⁴ Bene'n tzun tlol:

* **9:17** Ya'stzun na elepont yi elsawutzil yi xcon tan Jesús.

—Che'lk'u' tzi'n, na yi xun nk'e'tz quimich mban te'tz. Watl tu' na ban. Poro yi e' wunak tze'e'n tu' e' ban te yol Jesús. ²⁵ Ma yi cyele'n tzaj wunak xe ca'l, nintzun oc quen Jesús. Ma tocompone'n kale atit yi xun, nintzun je' tzaj äch'inul yi k'ab. Ule'n nin ban yos tuch', nin je' txiclok. ²⁶ Bene'n nin tzun ban lo'on stziblal yi mbi cu'n ban Jesús. Quibital tzun cyakil wunak yi najlche'-tz le e'chk ama'la'tz.

Yi tule'n yos scyuch' cob moyi'ä

²⁷ Itzun bantz, yi tele'n tzaj Jesús xe jun ca'la'tz, nin yi xone'n tbe', nintzun e' äch'in tzaj cob moyi'ä wutz coc i'. Je yol yi cyale'j:

—Ta', elk k'ajabu' ske'j, na ilu' yi xonl k'ajtzun Rey Luwiy yi at tulbil, —che'ch bantz.

²⁸ Itzun yi tocompone'n Jesús xe junt ca'l, ncha'tz yi e' moyi'ä, nin e' ocoPON xLaj.

—¿Na pe' itocsaj yi chinxcyek tan tulse'n yos tzituch'? —stzun Jesús scyetz.

—Na, na kocsaj ta', —che'ch.

²⁹ Bene'n tzun Jesús tan macle'n quen chiwutz, nin ben tloltz scyetz:

—Tz'ul yos tzituch' kol tzitocsaj cu'n yi chin xcye te'j.

³⁰ Ninin jakxij chiwutz. Bene'n tzun tlol Jesús scyetz:

—Cya'l tzitalwok nint yi txolbile'j.

³¹ Poro watok cunin che'l tzajtz le jun ca'la'tz yi cyoque'n tan txole'n yi mbi cu'n ban Jesús scye'j. Bene'n nin ban lo'on yi stziblaltz le yi ama'la'tz.

Yi ta'we'n yol tan jun mem

³² I cunin na che'l tzaj yi cob moyi'ä'tz yi cyoque'nt coboxT wunak swutz Jesús. Cy'a'n jun yaj cya'n yi mem, yi at espíritu cwent Bayba'n twankil. ³³ Yi tele'n lajul Jesús yi espíritu cwent Bayba'n yi at twankil yi mema'tz, ninin jilon. Cyakil nin e' wunak e' el yabtz te'j, nintzun cyaltz squibil quib:

—Cya'l cunin na kilwit jun txolbil tzone'j tkatanum chi yi milawre'j, —che'ch tzun bantz.

³⁴ Inti yi e' parisey, nin cyaltz:

—Bintzi yi jun yaje'j na xcye' tan chilaje'n len yi e' espíritu cwent Bayba'n. Poro i'tz tan tu' yi ak'ij yi porer i' tak'un yi wi'tz Bayba'n.

Yi tele'n k'ajab Jesús scye'j wunak

³⁵ Itzun bantz, nintzun ben Jesús'tz tan txoli'n lakak e'chk tnum, nin lakak e'chk aldey. Ilenin nxcon e'chk sinagoga ta'n tan chichusle'n wunak. Nin txol i' yi balaj stziblal yi at tulbil Ryos tan cawu'n. Nin ul yos ta'n scyuch' e' wunak yi e' len yabi'ä tan wi'nin jilwutz yabil.

³⁶ Yi tilol Jesús yi äe'n cu'n quitane'n wunak, ja el k'ajab scye'j, na cho'n quitane'n wunak chi quitane'n jun bu'j cneru' yi qui'c pstor cyetz. Na na chibisun, nin elnake' tu xit, na qui'c cyetz chipstor.

³⁷ Yi tilol Jesús yi äe'n quitane'n yi e' prow wunak, nintzun taltz scyetz e' ächusbe'tz:

—Jun cu'n yol na wal nin tzitetz, yi cosech wi'nin, poro qui'c mas ak'unsom tan je'se'n yi cosech. ³⁸ Cuken bin iwutz tetz yi taw cosech tan saje'n ächakol mas ak'unsom tan je'se'n yi tetz cosech.

10

*Yi je'n xtxa'ol Jesús yi coblaj Apostl
(Mr 3.13-19; Lc 6.12-16)*

¹ Itzun bantz nintzun e' je'n xtxa'ol Jesús yi coblaj ächusbe'tz, nin tak' chik'e'j tan chilaje'n len yi e' espíritu cwent Bayba'n chiwankil wunak. Nin tak' i' chik'e'j tan tulse'n yos scyuch'ak wunak yi at alchok jilwutz yabil scye'j.

² Je chibi'e'j yi coblaj apostla'tz: Yi bajx i'tz Simón, yi ncha'tz na bi'aj Lu', tu yi titz'un yi na bi'aj Leä. Ej nin Jacow, tu Wa'n yi quitz'un quitzicy quib. E' cy'ajl Zebedeo. ³ Ncha'tz

Li'p tu Bartolomé, nin Maḡ tu Te'y yi elsanl alcawal. Ncha'tz Jacow yi cy'ajl Alfeo, tu Lebeo, yi ncha'tz na a'lchij Tadeo tetz. ⁴Ej nin Simón, jun scyeri yi partir yi na bi'aj e' aj Canaán tu Judas Iscariot, yi jatxon Jesús ḡchik'ab yi e' contr.

*Yi chibene'n ḡchakol Jesús yi coblaj ḡchusbe'tz
(Mr 6.7-13; Lc 9.1-6)*

⁵Che' bene'n tzun ḡchakol Jesús yi coblaja'tz tan txoli'n. Yi ntaxk chiben, tak' i' yi cobox ca'wle'j scyetz: “Quil cxbenwok ḡchixo'l yi e' yi nk'e'tz e' judiy. Quil cxbenwok tan txoli'n ḡchixo'l yi e' aj Samaria. ⁶Ma na cho'n cxbenwok tan txoli'n ḡchixo'l yi e' katanum aj Israel, yi tx'akxnake' tane'n swutz Ryos. ⁷Txolwok scyetz yi txant tan tule'n yi tiemp tan toque'n Ryos tan cawu'n. ⁸Nin na taj tulse'n yos scyuch' yi e' yi tz'amijche' tan alchok jilwutz yabil, scyuch' yi e' yi at lepra scye'j. Chitz'ok alma' ita'n. Ej nin ba'n cxo'cwok tan chilaje'n len yi e' espíritu cwent Bayba'n chiwankil wunak. Na na chintzan tan tak'le'n porer tzitetz tan ibnol e'chk milawra'tz. Poro qui na chintzan tan jakle'n jun sentaw tzitetz. Ncha'tz axwok, yil bnix jun milawr ita'n, quil tzijakwok jun sentaw scyetz wunak.

⁹“Ma yil cxbenwok tan txoli'n, quil tzitcy'aj nin ipu'k. ¹⁰Nin quil tzitcy'ajwok nin siquier jun isam nka junt be'ch itetz tetz tx'ixbil. Nin quil tzicy'ajwok nin junt ixajab nka junt itx'amij na qui'c xtx'ixwilil yi kol cxwanwok scye'j wunak.

¹¹“Ma yil cxopon le jun tnum, nka jun aldey, joywok jun balaj wunak, nin ba'n cxcyajwok tuch' jalen cu'n yil cxicy'wok junt tir. ¹²Nin yil cxopon xe'ak e'chk ca'l tan txoli'n, ba'n xk'ajlanwok tetz yi taw ca'l. Alwok scyetz: Tak' tzaj Kataj yi banl tu tzatzin paz squibu', ḡchijwok sban tetz. ¹³Yi ko balaj yi e' taw ca'la'tz, stk'e' Ryos banl squibaj. Poro yi ko nk'e'tz e' c'ulutxum, ba'n tzitalwok yi quil tak' Ryos chibanl tu yi tzatzin paz squibaj. ¹⁴Yi ko at cobox wunak xe jun ca'l yi qui na cyaj quibit iyol, ilwok cyen tu' e'-tz. Ncha'tz yi ko at jun tnum yi qui na cyaj quibit iyol, ilwok cyen tu'-tz. Tina'tz jun techl yi ba'n tzichajwok scyetz. Ba'n tzimaslenwok yi puklaj yi at te itkan tan ḡchajle'n scyetz yi tx'aklij cyetz chicawsa'tz ḡchiwutz. ¹⁵Jun cu'n yol na walnin tzitetz, le wi'tzbil k'ejlal, yil tz'oc pujle'n xtisya', pyor tcu'n sbne' cyetz chicaws swutz chicaws yi e' aj Sodoma scyuch' yi a' aj Gomorra.

Chocopon wunak tan chibuchle'n

¹⁶“Bitwok tzaj yi xtxolbile'j, na chintzan tan ichakle'n nin ḡchixo'l wunak, poro ni'cu'n tzibne' ḡchixo'l chi na chiban cne'r tk'ab xo'j. Or tzun tzitiltz, banwok list itajtza'kl, chi listil jun lubaj. Poro ncha'tz, tajwe'n tan itoque'n mans chi tane'n yi mansil tu putzpal jun plomḡ. ¹⁷Or tzitil, na chocopon e' wunak tan ixochle'n ḡchiwutz e' alcal, nin chocopon tan ibiyle'n lakak e'chk sinagoga kale na chichamwit quib tan na'wse'n Ryos. ¹⁸Tan tu' na chin itocsaj ncxben ticy'le'n ḡchiwutz yi e' wi'tz ajcaw tetz tnum. Poro yil cxoponwok ticy'le'n ḡchiwutz, sjalok ama'l tan xtxole'n scyetz yi mbi eka'n wa'n. Nin sjalok ama'l tan xtxole'n scyetz yi e' awer nak. ¹⁹Poro yil cxben ticy'le'n ḡchiwutz yi e' wi'tz ajcawa'tz, quil cxbisun te yi mbi tzitalwok scyetz, na ite'n Kataj Ryos tz'ak'onk weklil yi iyol. ²⁰Yil cxo'c tan yol scyetz, nk'e'tz itetz yi ajtza'kl yi xconk ita'n, ma na i yi Espiritu Kataj tz'ak'onk kulil iyol.

²¹“Ite'n ixonl chocopon tan ixochle'n ḡchiwutz e' wi' banl wi' tetz tnum tan itele'n cu'n swutz. Nin ncha'tz, at e' yi chocopon tan xochle'n yi cyetz chinitxa' tan cyele'n cu'n swutz. Nin ncha'tz at e' nitxa' yi chocopon tan chibiyle'n chitaj chitxu'. ²²Tan tu' yi na cxomwok swe'j, chocopon cyakil wunak tan contri'n tzite'j. Poro cyakil yi e' yil tz'icy'pon cya'n jalen yil chiquim, ya'stzun yi e' yi ḡchicloxok. ²³Yil cho'c tan ibuchle'n tul jun tnum, ba'n cxicy'wok ojk tc'u'l junt. Na jun cu'n yol na wal cyen tzitetz: Yi ntaxk baj ixajsal cyakil e'chk ama'l kale najlche't yi e' katanum aj Israel, nsken nu'lt wetz, yi in yi in Bajx Cy'ajol.

²⁴ “Yi in wetz, yi in chusul itetz, chocopon wunak tan imbuchle'n tan wele'n cu'n swutz. Ite'n tzun sbajoka's tzite'j, na axwok inachusbe'tz. ²⁵ Yi in wetz, in ajcaw tzite'j, nin chocopon tan imbuchle'n. Ncha'tz axwok, chocopon tan ibuchle'n tan tu' yi atixwok jak' inca'wl. Na ko na icy'pon q'uixc'uj tan jun bajxom, tajwe'n tan ticy'e'n pone'n q'uixc'uj cyak'un yi e' yi xomche' te'j. Ko na tij jun patrón q'uixc'uj, tajwe'n tan ticy'e'n pone'n q'uixc'uj cyak'un e' mos. Ncha'tz ko na a'lchij tetz jun yaj yi chin wi'tz Bayba'n i', inin na a'lchija's scyetz yi nitxajil. Ni'cu'n tzun sbajok tzite'j itetz.

Yi jun yi ba'n kaxob tetz

(Lc 12.2-9)

²⁶ “Poro quil cxobwok scyetz, na qui'c nin jun ajtza'kl yi ewa'n cya'n yi qui'k lajluchax, na tzantzaj slajluchaxk cyakil e'chk ajtza'kl yi qui lajluch skawutz jalu'. ²⁷ Ma yi e'chk xtxolbil yi na chintzan tan xtxole'n nin tzitetz kachuc cuntu', tajwe'n tan itxolil clar cunin scyetz cyakil wunak. ²⁸ Nin quil cxobwok scyetz, na ntin na chixcye' tan biyle'n kawankil. Poro qui na chixcye' tan biyle'n kalma'. Poro at jun yi ba'n cxobwok tetz i'tz yi jun yi ba'n na xcye' tan biyle'n iwankil, nin tan pitle'n nin italma' tq'uixc'uj.

²⁹ “Yi e' tal ch'u'l, cobox ntzi' sentaw jamel yi jun lmuj. Chin warat nin e'. Poro Kataj ilol cyetz. Quil sotz jun yi ko nk'era'tz tajbil i'. ³⁰ Pyor tzun axwok itetz, ilijt tan Kataj yi jatna' tajlal yi xi'il iwi'. ³¹ Qui bin cxobwok scyetz yi e' wunaka'tz, na yi axwok itetz, at mas ik'ej xchiwutz jun c'olój ch'u'l.

Yi e' yi bintzinin xomche' te Jesús

(Lc 12.8-9)

³² “Cyakil yi e' yi quil chixob tan talche'n yi xomche' swe'j, ya'stzun yi e' swale' chitziblal tetz Intaj yi at tcya'j, yi bintzi nin xomche' swe'j. ³³ Poro cyakil yi e' yi na chixob tan talche'n yi xomche' swe'j, ya'stzun yi e' yi swale' tetz intaj yi at tcya'j yi qui xomche' swe'j.

Tan tu' xchusu'n Jesús, sjalok oyintzi' chixo'l wunak

(Lc 12.51-53; 14.26-27)

³⁴ “Quil cxo'cwok tan xtxumle'n yi jajk nu'l tan tak'le'n tzatzin paz scyetz cyakil wunak. Qui', nk'era'tz inmantar. Quinin nu'l tan tak'le'n tzatzin paz, poro ja nu'l tan tak'le'n oyintzi' xchixo'l wunak. ³⁵ Tan tu' yi nnu'l, sjalok oyintzi' xchixo'l jun cy'ajol tu tetz taj. Sjalok oyintzi' xchixo'l jun xna'n tu tal. Sjalok oyintzi' xchixo'l ilibaj tu tlib. ³⁶ Ite'n nin ixonl chocopon tetz icontr.

³⁷ “Alchok scyetz yi na pek' mas te yi taj xtxu', nin qui na xom te wetz wajbil tan paj qui'c i' tetz wajal. Ncha'tz, alchok scyetz yi na pek' mas te yi nitxajil, nin qui na xom te wetz wajbil, qui'c i' tetz wajal. ³⁸ Alchok scyetz yi nk'e'tz tk'o'n tib tan je'n tcy'al yi tetz pasyon, nin tan quime'n swe'j, qui'c i' tetz wajal. ³⁹ Na alchok scyetz yi na taj scol tib tk'ab quimichil, stz'ake' yi stz'ajbil. Poro alchok scyetz yil tak' tib tk'ab quimichil tan tu' yi xomij swe'j, scambaj i' yi stz'ajbil.

Skacambaje' jun oy kol kaban pawor scyetz creyent

(Mr 9.41)

⁴⁰ “Alchok scyetz yil tocsaj yi yol yi tzitxole', na tzun chintocsajt, Ncha'tz alchok scyetz yi na chintocsaj na tzun tocsaj yi jun yi nchinchakon tzaj. ⁴¹ Nin alchok scyetz yil sban jun pawor tetz jun aj txolinl tan tu' yi chakij tan Ryos, xtx'aconk te jun oy. Quib tane'n yi oy yi xtx'aque' jun aj txolinl, ite'n nin oya'tz xtx'aque' yi jun yil ch'eyan. Ncha'tz, alchok scyetz yil sban jun pawor tetz jun yaj yi balaj i' swutz, xtx'aconk te jun oy. Quib tane'n yi oy yi xtx'aque' jun balaj yaj, ite'n nin oya'tz xtx'aque' tetz. ⁴² Nin alchok scyetz yil tz'ak'on siquier jun was chawla' tetz jun scyeri yi e' prow yi xomche' swe'j, xtx'aconk te jun oy. Jun cu'n yol yi xtxolbile'j yi na walnin tzitetz.”

11

*Yi chibene'n xchakol Wa'n Bautist cob xchakum tan yol tu Jesús
(Lc 7.18-35)*

¹ Yi wi't baje'n xtxolil yi e'chk yola'se'j scyetz yi coblaj xchusbe'tz, nintzun bentz tan chichusle'n wunak, nin tan txoli'n lakak e'chk tnum yi at cwent yi jun luwara'tz.

² Inti Wa'n Bautist, te yi at xetze', nintzun tbit yi mbi cu'n na tzan Jesús tan baje'n. E' bene'n tzun xchakol cob xchusbe'tz tan jakle'n puntil tetz Jesús:

³ —¿I pe' ilu'a'tz yi Cristo yi at tulbil? Nka ¿txe'n nin ul te juna'tz? —che'ch tzun bantz.

⁴ Bene'n tzun tlol Jesús scyetz: “Chibenku' tan talche'n tetz Wa'n cyakil yi e'chk takle'n yi ja quilu', nin yi ja quibitu' swe'j. ⁵ Cyal quenu' tetz yi at e' moyi'x yi ja jakxij chiwutz. Nin at co'x yi ba'nt chixon. Nin at e' t'oknak chiwankil tan tx'a'c yi ja ul len yos scyuch'. Nin at chcan chiwi' yi ja ul yos scyuch'. Nin at alma' yi ja chitz'ij junt tir. Nin yi e' meba', na chitzan tan tbite'n yi balaj stziblal yi ba'n chiclax ta'n. ⁶ Ba'n cyeri e' yi qui na chicabej chic'u'l swe'j,” stzun Jesús scyetz.

⁷ Yi nskan cha'j yi cob chakuma'tz, nintzun oc cyen Jesús tan xtxole'n yi balajil Wa'n. Je tzun yol i'-tze'j: “¿Mbi e' xcha'ku' tan xmaye'n le ama'l yi tz'inunin tu'? ¿Ja pe' xcha'ku' tan xmaye'n jun aj yi ploj, chi tane'n jun aj yi na yucan wi' tan cyek'ek'? ⁸ Qui' lo'. ¿Mbi e' xcha'ku' te'j? ¿Ja pe' xcha'ku' tan xmaye'n jun yaj yi weko'n tib tan balaj be'ch tetz? Qui' lo', na yi jun jilwutz wunaka'tz cho'n najlche' cyera'tz lakak e'chk balaj ca'l kale najlche't yi e' rey. ⁹ ¿Mbi e' xcha'ku' tan xmaye'n? ¿Ja pe' xcha'ku' tan xmaye'n jun elsanl stzi' Ryos? Bintzi, i' jun elsanl stzi' Ryos, ej nin at mas k'ej i' swutz alchok elsanl stzi' Ryos, ¹⁰ na yi jun Wa'na'tz, ya'stzun yi jun yi at tulbil chi tz'iba'nt cyen:

‘Bajx tzinchake' nin inchakum tzawutz,

tan nicy'se'n cyajtza'kl e' wunak tan ac'ulche'n.’

¹¹ Jun cu'n yol na walnin scyeru', cya'l jun yi atk mas k'ej swutz Wa'n Bautist sajle'n tunintz. Ntin cu'n e' yi na chiban puers tan cyoque'n tetz cyajlal yi e' yi ate' jak' ca'wl Ryos. Mpe qui tu'k k'usij e', poro at mas chik'ej swutz Wa'n Bautist.

¹² “I bin jalu', jetz yi xe'tle'nix Wa'n Bautist tan xtxole'n yi txant tan tule'n yi tiemp tan cawune'n Ryos, jat lo' wunak ja chiban puers tan cyoque'n tetz tajlal yi e' yil cho'c jak' ca'wl Ryos. Jat lo' e' ja cho'c il tan cyoque'n tetz tajlal yi e' yi xchitzatzink tk'ab Ryos.

¹³ At tulbil yi jun tiempa'tz yil cawun Ryos, na yi ntaxk ul Wa'n Bautist, ocnake' cyakil yi elsanl stzi' Ryos tan xtxole'n yi at tulbil yi jun tiempa'tz. Nin ncha'tz, tz'iba'n cyen le ley Moisés. ¹⁴ Ko na cyaju' cyocsaju' yi xtxolbil yi tz'iba'nt cyen cyak'un e' elsanl stzi' Ryos tentz yi at tulbilt Elías ba'n tzun cyocsaju' yi Wa'n ya'stzun yi jun Elías'a'tz. ¹⁵ Ma jalu' ko ja quibitu' inyol chitxume' binu'-tz.

¹⁶ “¿Xe'n wulej tan xchajle'n yi xe'n cu'n quitane'n yi e' wunak jalu'? Swale' nin scyeru' yi xe'n quitane'n. Ni'cu'n e' scyuch' cob bu'j nitxa' yi na chisakchij tc'a'yl. At jun bu'j yi na cyal scyetz junt bu'j: ¹⁷ ‘Yi ketz kajbil i'tz tan kasakche'n te jun quicyuj, cha'stzun te ja oc su' ka'n, poro quinín cxbixinwok ske'j. Ncha'tz ja kajoy junt puntil tan kasakche'n tzituch'. I'tz yi ja quim jun kuch' tane'n, poro quinín ncxsakchijwok skuch'. Ja kachunan poro quinín ncxpek'wok te jun saja'cha'tz. Quinin ncxchunanwok ske'j,’ che'ch nitxa' scyetz cyuch'. ¹⁸ Ncha'tz nin ban yi tule'n Wa'n Bautist. Ja muc' we'j, nin qui baj mu'x tal win ta'n, poro ja cyal wunak tetz yi yab i', qui'c tajtza'kl. ¹⁹ Nin cha'tz nin bantz yi wule'n wetz, yi in yi in Bajx Cy'ajol. Ba'n chinwan nin ba'n nuc'a', poro ja cho'c wunak tan inyolche'n: ‘Wi'nin wan jun yaje'j, wi'nin na baj win ta'n. Ej nin cyamiw quib scyuch' e' ta'k aj peyunl cwent Roma. Ej nin na cyamiwi quib scyuch' yi e' mas juchul il,’ che'ch wunak swetz. Poro na lajluchax yi chin tz'aknak cu'n tajtza'kl Ryos tan yi e'chk takle'n balaj yi na bnix cyak'un yi e' tetz nitxajil,” stzun Jesús scyetz.

Cobox tnum yi mas tcu'n cyetz chicaws sbne'
(Lc 10.13-15)

²⁰ Itzun bantz, nintzun oc Jesús tan chiyolche'n yi e' wunak yi najlche' tul cobox tnum kale bnixe't wi'nin e'chk milawr ta'n. Na yi e' wunaka'tz, quinín chitx'ixpuj cyetz cyajtza'kl.

²¹ “Lastum e'u' aj Corazín. Lastum e'u' aj Betsaida. Na quinín cyocsaju' weri inyol, wech na ja quilu' yi e'chk milawr yi bnixnak wak'un xchixo'lu'. Yi cho'nk bnixe'n e'chk milawra'tz wa'n le tnum Tiro, nin le tnum Sidón kale najlche't awer nak, ja klo' wi't je' chitx'ixpul cyetz cyajtza'kl. Ja klo' wi't je' tza'j xo'l cyetz chiwi', nin ja klo' oc jun jilwutz be'ch cyetz cya'n yi na xchaj scyetz wunak yi na chibisun tan quil. ²² Swale' nin scyeru', yil tz'ul yi k'ejlal tan pujle'n xtisya', tz'ak'lok mas cyeru' chicawsu' yi e'u' aj Corazín, xchiwutz yi e' aj Tiro. Nin tz'ak'lok mas cyeru' chicawsu' yi e'u' aj Betsaida xchiwutz yi e' aj Sidón. ²³ Ncha'tz e'u' aj Capernaum, le wutz cyeru' cyajtza'klu' at cyopombilu' tcyaj, poro quil choponu'. Ma na cho'n choponu' xetze' xchixo'l e' alma', na quinín chincyocsaju', wech na bnixnak wi'nin e'chk milawr wa'n xchixo'lu'. Yi cho'nk bnixe'n wa'n le tnum Sodoma, ja klo' chincyocsaj, nin qui't klo' nchisotz cyetz. ²⁴ Poro swale' nin scyeru', yil tz'ul yi k'ejlal tan pujle'n xtisya', pyor tcunin sbne' yi cyeru' chicawsu' swutz chicaws yi e' aj Sodoma.”

Chisajku' tzinwutz, xchujeku' wa'n
(Lc 10.21-22)

²⁵ Te yi tiempa'tz yi na tzan Jesús tan yolche'n yi e'chk takle'na'tz, ncha'tz tal i' tetz taj: “I bin jalu' Ta', yi ilu' yi na cawunu' tcyaj'j nin ncha'tz tzone'j wuxtx'otx', ntyoñ teru' Ta' yi cho'n lajluchax yi tajbilu' xchiwutz yi e' yi qui chusijche'. Nin quinín lajluchax xchiwutz yi e' yi chusijche'. ²⁶ Ntyoñ teru' Ta' tan yi xtxolbile'j, na ya'stzun tajbilu' yi txumijt ta'nu',” stzun Jesús tetz Ryos.

²⁷ Toque'n tzun i' tan yol scyetz wunak, nintzun taltz:

“Intaj nchajon cyakil e'chk takle'n tzinwutz. Cya'l jun na el xtxum swetz, ntin yi Intaj. Nin cya'l jun na el xtxum tetz Intaj, ntin yi In, yi in wetz yi in Cy'ajol. Poro at e' yi na el chitxum tetz, i'tz yi e' yi at wajbil tan xchajle'n scyetz yi mbi eka'n tan Intaj. ²⁸ Ma jalu' bin, cyakil yi e'u' yi k'e'xnake'tu' jak' cyektzu', chisajku' tzinwutz, xchujeku' wa'n. ²⁹ Cho'ku' jak' inca'wl. Che' inchuse'u' chi na ban jun wacx tan xchusle'n yi tuch'. Na wi'nin impasens tan chichusle'nu'. Pe nin sk'il wulej chichusle'nu', nin sjalok tzatzin paz tetz cyalma'u'. ³⁰ Na yi weri inca'wl yi swale' scyeru' ni'cu'n tu jun yucu' yi sas, qui'c q'uixbel tan ticy'le'n nin. Chin sas nin.”

12

Yi cyoque'n yi e' xchusbe'tz Jesús tan stzutle'n wutz triw le jun k'ej ujle'n
(Mr 2.23-28; Lc 6.1-5)

¹ Itzun bantz, yi tele'n cobox k'ej, cho'n tzun quicy'e'n Jesús tul jun k'ab be' scyuch' yi e' xchusbe'tz. Noj quen cu'ntz te jun k'ej ujle'n. Yi jun k'ab be'a'tz, cho'n na icy' xo'l jalaj triw. Tan paj yi we'j ja chiben yi e' xchusbe'tz Jesús tan stzutle'n tzaj cobox triw tan je'n chibajsal. ² Yi quilol yi e' parisey yi xtxolbile'j, nintzun cyaltz tetz Jesús:

—Tilninu' e' xchusbe'tzu', na chak'uj. Xan yi ak'un tul jun k'ej ujle'n, —che'ch bantz.

³ —¿Xe'n tzuntz? —chij Jesús. —¿Qui pe' na chisi'leju' yi mbi banak k'ajtzun Luwiy scyuch' e' tuch' yi chiquime'n tan we'j? ⁴ Oc i' le ca'l Ryos, nin el tzaj tcy'al yi pam. Nin baj ta'n scyuch' e' tuch'. Wech na qui'c cu tan je'n chibajsal, ma na ntin yi e' pale' yi bixba'nche'. ⁵ Ncha'tz, ¿qui pe' na chisi'leju' yi ley Moisés yi na tak' ama'l scyetz yi e' pale' yi na chitzan tan banle'n chimunl le templo tan cyak'uje'n lakak jun k'ej ujle'n? Nin qui na jal quil. ⁶ I bin jalu', atin xchixo'lu', nin at mas ink'ej swutz yi templo. Poro yi e' cyeru' qui na el chitxumu' tetz yi mbi eka'n wa'n. ⁷ Lastum qui na el chitxumu' te yi

ley yi tz'iba'nt cyen yi na tal: “Nk'e'tz tx'ixwatz na waj, ma na yi wetz wajbil i'tz yil tz'el chik'ajabu' te'j junt.” Yi nak el chitxumu' tetz yi jun xtxolbila'tz, qui klo' na chitzanu' tan tak'le'n quil yi e' yi qui'c cyetz quil. ⁸ Poro yi in wetz, yi in Bajx Cy'ajol, at weri ink'ej tan xccone'n yi jun k'ej ujle'n te yi mbi cu'n tajwe'n swetz, na in ajcaw te'j.

Yi tule'n yos tu yaj yi skej k'ab tan yabil

(Mr 3.1-6; Lc 6.6-11)

⁹ Tele'n tzaj tzun Jesús, cho'n tzun tpone'ntz le sinagoga kale na na'wse't Ryos. ¹⁰ Yi tocompone'n, at tzun jun yaj yi skej k'ab tan yabil. Nin je e' contr Jesús ate'-tz. Na chitzan tan joyle'n puntil yi xe'nk tan jale'n til Jesús. Cha'stzun te bene'n chijakol tetz:

—¿At pe' cu tan stz'aque'n jun yabi'x lakak jujun k'ej ujle'n? —che'ch bantz.

¹¹ Bene'n tzun tlol Jesús scyetz:

—I bin jalu', swale' nin jun xtxolbil scyeru': Cya'l nin jun scyeru' kol ben tzoypuj jun tawun tjul, mpe nink nojqwen te jun k'ej ujle'n, ixxaj qui tzunk lben tan je'se'n tzaj. ¹² Ko ya'tz na bajijtz te jun cne'r, itzun pyor jun wunak. At rmeril tan kabnol jun ba'n lakak jujun k'ej ujle'n, —stzun Jesús bantz scyetz.

¹³ Bene'n tzun tloltz tetz yi yabi'x:

—Chich'baj len ak'ab.

Yi tele'n xchich'bal, ul yos tuch', chi tane'n yi jalaj ba'n. ¹⁴ Cyele'n tzaj tzun e' parisey, nin e' octz tan xtxumle'n yi xe'nk cyulej tan biyle'n cu'n Jesús.

Jun xtxolbil yi tz'iba'n cyen te Jesús

¹⁵ Yi tbital Jesús yi na tzan joyle'n puntil tan biyle'n cu'n i', nintzun eltz le jun tnuma'tz. Wi'nin wunak e' xomnintz te'j. Nin ul yos ta'n scyuch' e' yabi'x. ¹⁶ Poro tal i' scyetz yi cya'l cyalnint. ¹⁷ Yi bnixe'n cyakil yi e'chk takle'na'se'j tan Jesús el cu'n te'j yi tz'iba'nt cyen tan Isaías yi elsanl stzi' Ryos tentz. Na je yi talnak i'e'j:

¹⁸ “Ya'stzun wetz inchakum yi txa'ij wa'n.

Ya'stzun jun yi nternin na chimpek' te'j,

yi jun yi wi'nin na tak' tzatzin swetz.

Swak'e' inEspíritu tetz,

nin xtxole' yi wajbil scyetz cyakil jilwutz wunak.

¹⁹ Poro quil tz'oc i' tan wak' ib scyuch' wunak.

Nin quil je' wi' tbe'.

Na cya'l nin jun bitan yi wi' i' tan oyintzi' tbe'.

²⁰ Quil stamlen i' jun aj yi xo'c te'j.

Ej nin quil stzajsaj jun k'ak' yi pentu' na txekun.*

I cuntunin ltuleja's jalen cu'n ltz'ak'lij ca'wl tk'ab.

Nin yil tz'oc i' tan cawu'n, txa'ij cu'n ltulej.

²¹ Nin cyakil jilwutz wunak sk'ukek chic'u'l te'j,”

stzun yi jun elsanl stzi' Ryosa'tz.

Yi talche'n “Bayba'n” tetz Jesús

(Mr 3.19-30; Lc 11.14-23; 12.10)

²² Tpone'n tzun ticy'le'n jun yaj swutz Jesús yi moyi'x nin mem tan jun espíritu cwent Bayba'n, nin ul yos tan Jesús tuch'. Ba'nt xmayin, nin ba'nt jilon. ²³ Yi e' wunak, wi'nin cyele'n yab te'j yi mbi cu'n ban Jesús, nin cyaltz: “¿Ya'tz pe' yi xonl k'ajtzun rey Luwiy yi at tulbil?” che'ch bantz squibil quib.

²⁴ Yi quibital yi e' parisey yi ajtza'kle'j, nintzun cyaltz: “Yi yaje'j, na xcye' tan telse'n len yi e'chk espíritu cachi' chiwankil wunak tan tu' yi ak'ij yi porer yi wi'tz Bayba'n tetz, yi jun yi na bi'aj Beelzebú.”

* **12:20** I'tz jun elsawutzil yi na “xchaj yi pasens Jesús scye'j e' prow nak yi qui na chiquiwix te yi na cyocsaj.

²⁵ Poro yi nachone'n Jesús te yi qui'c xtxolbil chiyol, nintzun ben tloltz scyetz: “Qui'c xtxolbil chiyolu'. Na kol jal oyintzi' xchixo'l alchok scyetz cmonil, xchixitok. Ncha'tz alchok scyetz najalil yi na choyintzin squibil quib, xchixitok. ²⁶ Ni'cu'n tzun sbajoktz scye'j e' xchakum Bayba'n. Yi nink cho'c tan oyintzi' squibil quib, xchixitok, nin ncha'tz yi ca'wl Bayba'n, xitok. Qui'c rmeril tan toque'n Bayba'n tan xit ib xchuc.

²⁷ “I bin jalu' na cyal cyeru' yi tan tu' yi porer Bayba'n na chinxcye' tan laje'n len yi e'chk espíritu cwent Bayba'n chiwankil wunak. Ik ya'tzk bintzi, ¿mbi jilwutz porer na xcon cyak'un yi e' cyuch'u' yi na chixcye' tan laje'n len e' espíritu cwent Bayba'n? Na kol cyalu' yi i'tz tan porer Bayba'n, ite'n nin e' cyuch'u' chocopon tan xite'n chiyolu'. ²⁸ Poro qui na xcon yi porer Bayba'n wa'n, ma na na xcon yi porer Ryos wak'un tan chilaje'n len yi e' espíritu cwent Bayba'n. Nin tan tu' yi ya'tz na imban ja lajluchax yi ja wi't xe'tij Ryos tan cawu'n tzone'j wuxtx'otx'. ²⁹ Ej nin je junt elsawutzile'j: Yi ko chin cham nin jun yaj, cya'l jun yi nink xcye' tan majle'n len yi be'ch tetz. Na ntin at rmeril tan majle'n len yi be'ch tetz yi kol cu' c'alij.

³⁰ “Alchok scyetz yi qui na xom wi' swe'j, contr i' swe'j. Ej nin alchok scyetz yi qui na oc tan wuch'eye'n te wak'un, na tzan tan xite'n wak'un.

³¹ “Ma jalu', at cuybil chipaj cyakil wunak, mpe nink cho'c tan yolche'n e'chk mal yol. Poro kol cho'c tan telse'n k'ej yi Espíritu Sant, qui'c cuybil chipaj. ³² Ncha'tz, alchok scyetz yil tz'oc tan injisle'n, yi in Bajx Cy'ajol, at cuybil paj. Poro kol tz'oc jun tan jisle'n yi Espíritu Sant, qui'c cuybil paj. Qui'c cuybil paj jalu' nin sbne' opon tunintz.

Yi elsawutzil tetz jun wi' tze'

(Lc 6.43-45)

³³ “Ncha'tz ko balaj jun wi' tze', balaj yi wutz yi na tak'. Poro ko ploj jun wi' tze', ploj nin yi wutz yi na tak'. Tan yi wutz jun wi' tze' yi na tak', na el katxum tetz yi ko ploj, nka balaj. ³⁴ Ncha'tz e'u', icu'n cyuch'u' lubaj, na e'u' subul nak tu cyajtza'klu', na qui'c rmeril tan chiyololu' jun balaj yol. Tetz nin cyajtza'klu'-tz, na yi e'chk takle'n yi na cyalu' cho'n na saj te cyalma'u'. ³⁵ Jun balaj yaj chumbalaj nin na jilon, na balaj tajtza'kl; poro jun yaj yi cachi' tajtza'kl ntin e'chk takle'n cachi' na yol, na tetz nin i'-tz. ³⁶ Ma jalu' swale' scyeru', yil tz'ul tzaj yi k'ejlal yil tz'oc pujle'n xtisya', cyakil wunak scyeche' wutz paltil chijilon, mpe xubse'n tu' nchiban te chiyol. Cyakil e'chk yol yi na yol jun yaj ite'n nin yola'tz tz'ak'on yi til. ³⁷ Na mbi cu'n yolil yi na el le stzi' jun yaj, ite'n nin i'a'tz chajon yi ko at paltil nka qui'.”

Yi cyoque'n wunak tan jakle'n jun milawr tetz Jesús

(Mr 8.12; Lc 11.29-32)

³⁸ Cyoque'n tzun cobox scyeri e' parisey, scyuch' cobox tx'olol xo'l ley Moisés tan stza'we'n yol Jesús:

—Ta', na klo' kaj yi nink sbanu' jun milawr skawutz, —che'ch.

³⁹ Bene'n tzun tlol Jesús scyetz:

—Juntlen cyajtza'klu'. Ni'cu'n e'u' tu jun jopol wutzaj, na ja cyaj cyen quilolu' Ryos. Na ntin milawr na chijaku'. Poro quil tzinchaj junt milawr scyeru', ntin jun, chi ban yi milawr yi bajij te Jonás yi elsanl stzi' Ryos tentz. ⁴⁰ Ja a'tij Jonás ox k'ej tu ox ak'bal tc'u'l yi jun chin wutzile'n cay. Ncha'tz in yi in Bajx Cy'ajol chin mukxok ox k'ej nin ox ak'bal jak' tx'otx'. ⁴¹ Ej nin yil tz'ultzaj yi k'ejlal yil tz'oc pujle'n xtisya' scye'ju', chocopon yi e' aj Nínive tan tak'le'n mas k'a'kl yi quilu', na yi e' cyetz ja chitx'ixpuj cyetz cyajtza'kl tan tu' yi toque'n Jonás tan xtxole'n scyetz. Poro lastum e'u', na yi in yi atin xchixo'lu' at mas weri ink'ej swutz Jonás, nin qui na cyocsaju' inyoltz. ⁴² Ncha'tz yil tz'ultzaj yi k'ejlal yil tz'oc pujle'n xtisya' scye'ju', tz'ocopon yi xna'n,† yi wi'tz ajcaw saje'n squib wunak cwe'n tzi'n, tan tak'le'n mas k'a'kl yi quilu'. Na joylaj saje'n i' tan tbite'n yi balaj tajtza'kl k'ajtzun Rey

† 12:42 2 Cr 9.1-12.

Salomón. Stk'e' yi jun xna'na'tz k'a'kl yi quilu', na nk'e'tz tajwe'n tan chibene'nu' joylaj tan tbite'n inyol chi banak i' tetz, na atin xchixo'lu'. Nin at mas weri ink'e'j swutz yi k'e'j k'ajtzun Salomón, poro qui na cyocsaju' inyol.

Yi xe'n na cho'c junt tir yi e' espíritu cachi' twankil jun yaj
(Lc 11.24-26)

⁴³ Itzun tal Jesús: “Yi na el jun espíritu cachi' twankil jun yaj, na ben tan xo'n lakak e'chk ama'l yi tz'inunin tu' tan joyle'n ama'l na'l tz'a't cu'nt. Poro tan paj yi qui na jal ta'n na oc i' tan xtxumle'n: ⁴⁴ ‘Ba'n tcu'n chimpakxok kale elnakint tzaj,’ chij i' tc'u'l cuntu'. Yi na pakxij junt tir te yaj kale elnaktzit, na til yi ba'n atit yaj tan tak'le'n ama'l tetz, na ni'cu'n talma' yaj chi tane'n jun ca'l yi qui'c q'uicy'lom te'j. ⁴⁵ Cha'stzun te na ben yi espíritu cachi' tan ticy'le'n jukt espíritu yi mas cachi' tcu'n e', nin cyakil cu'n e' na chinajan te'j yaj. Pyor tcu'n na ban yi tajtza'kl yaj swutz yi sajle'n. Ya'stzun sbajoktz scye'ju' yi e'u' yi juntlen cyajtza'klu',” stzun Jesús scyetz.

Yi e' xtxu' Jesús scyuch' yi e' titz'un
(Mr 3.31-35; Lc 8.19-21)

⁴⁶ I cunin na tzan Jesús tan yolche'n yi xtxolbila'se'j yi cyopone'n yi xtxu' scyuch' yi e' titz'un. Yi cyetz cyajbil i'tz tan chijilone'n tetz Jesús. Quinin e' ocopon xe ca'l, ma na e' ocopon quen tu' tzica'l. ⁴⁷ Nintzun ocopon juntz tan talche'n tetz Jesús:

—Ta', yi xtxu'u' scyuch' yi e' titz'inu' ate' tzi'n, na cyaj chijilon teru'.

⁴⁸ Itzun saj tlol Jesús tetz:

—¿Na' scyetz i' yi intxu', nin na' scyetz e' yi e' witz'un le awutzatz? Je puntile'j swale' tztatz.

⁴⁹ Bene'n tzun xchajol yi e' xchusbe'tz tan k'ab, nintzun taltz:

—Yi e'e'j ya'stzun intxu', nin ya'stzun yi e' witz'un. ⁵⁰ Na alchok scyetz yi na tzan tan banle'n tane'n yi tajbil Intaj yi at tcya'j, ya'stzun intxu', nin ya'stzun e' witz'un, —stzun Jesús scyetz.

13

Yi elsawutzil tetz ujul
(Mr 4.1-9; Lc 8.4-8)

¹ Ite'n nin k'e'ja'tz yi tele'n tzaj Jesús xe ca'l, cho'n tzun bene'ntz tzi a'. Nin c'ole' cu'ntz. ² Poro tan tu' yi wi'nin wunak e' opontz te'j, nintzun oc tul jun barc. Ma yi e' wunak cho'n tzun e' cyaje'n cyera'tz tzi a'. ³ Toque'n tzun Jesús tan chichusle'n tan wi'nin e'chk elsawutzil. Je xtxolbile'j yi oc tan xtxole'n: “At jun yaj yi ben tan xchitle'n ij wi cojbil. ⁴ Te yi na tzan i' tan xchitle'n, at ij yi cho'n tpone'n q'uixpuj tbe', nin e' opon ch'u'l tan bajse'n. ⁵ Nin at ij yi cho'n tpone'n xo'l c'ub, kale qui'cle't mas tx'otx'. Yi ija'tz, jalcu'n je'n mule'n na qui'c mas piml yi tx'otx'. ⁶ Poro yi mak'te'n k'e'j, ja tz'e' na qui'c mas benak ta'kl tan paj c'ub. ⁷ Ej nin at ij yi cho'n tpone'n xo'l tx'i'x. Yi tx'i'x jalcunin ch'uye'n, nin xcye' tan biyle'n ujul. ⁸ Poro at junt tx'akajt yi cho'n noje'n cu'n tc'u'l balaj tx'otx'. Chumbalaj nin ban, nin tak' balaj cosech. At jujun wi' tak' jujun cient bak'wutz, nin at jujun wi' yi tak' oxc'al bak'wutz, nin at jujun wi' yi tak' junaklaj bak'wutz. ⁹ Ma jalu', ko ja quibitu' inyol, chitxume' binu'-tz.”

Yi tlol Jesús yi mbi tzuntz yi na xcon yi e'chk elsawutzil ta'n
(Mr 4.10-12; Lc 8.9-10)

¹⁰ Cyocompone'n tzun chičkansal quib yi e' xchusbe'tz Jesús te'j, nintzun chijaktz tetz: Ta', ¿mbi tzuntz yi ntin e'chk elsawutzil na xcon tanu' yi na ocu' tan kachusle'n?

¹¹ Stza'wel tzun Jesús: “Yi Ryos yi at tcya'j, i' ak'ol itajtza'kl tan tele'n itxum te yi tetz tajbil; poro yi e' mas wunak, qui'c rmeril tan tele'n chitxum tetz. ¹² Na yi axwok itetz, tan tu' yi na el noc itxum tetz yi xchusu'n Ryos, tz'ak'lok mas itajtza'kl. Sjalok jun c'oloj

itajtza'kl. Poro yi e' yi qui na el chitxum te yi xchusu'n Ryos, tz'elepon ticy'le'n cyakil yi mu'x cyajtza'kl yi at. ¹³ Na quil yi mbi na bajij poro qui na el chitxum tetz. Na quibit inyol, poro qui na pujx cya'n. Cha'stzun te na xcon elsawutzil wa'n. ¹⁴ Tan tu' yi ya'stzun tane'n cyajtza'kl, na el cu'n te yi yol Ryos yi alijt cyen tan Isaias, yi elsanl stzi' i':

'Tzitbite'wok, poro quil tz'oc te iwi';

Tzitile'wok poro quil tz'el itxum tetz.

¹⁵ Chin tze'tzuj nin te italma', na qui na itaj tzitbit.

Axte'nwok na cxtzan tan jople'n wutz itajtza'kl,

na qui na itaj tz'el itxum tetz.

Qui na itaj tzitbit.

Cha'stzun te quil pujx ita'n nin qui't cypakxwok tzaj tzinwutz,

tan wak'ol imbanl tzitetz,' stzun Ryos banak cyen.

¹⁶ "Poro chumbalaj nin axwok itetz, na ja jakxij wutz itajtza'kl, nin ja itbit inchusu'n.

¹⁷ Jun cu'n yol na walnin tzitetz, at elsanl stzi' Ryos saje'n tunintz, nin wi'nin balaj wunak yi elnak cyalma' tan quilol klo' yi e'chk takle'n yi na cxtzanwok itetz tan xmaye'n jalu'. Poro quinil quil. Ja el cyalma' tan tbite'n klo' yi e'chk takle'n yi na cxtzanwok itetz tan tbite'n swe'j jalu'. Ba'n itetz na ja itil inwutz.

Yi mbi na elepont yi elsawutzil tetz ujul

(Mr 4.13-20; Lc 8.11-15)

¹⁸ "Bitwok tzaj yi mbi na elepont yi elsawutzil tetz yi ij yi oc yaj tan xchitle'n nin wuxtx'otx'. ¹⁹ Yi ij yi cho'n tpone'n tx'akxuj tbe', i'tz jun elsawutzil scyetz yi e' yi na quibit yi tajbil Ryos, poro qui na pujx cya'n. Tz'ocpon Bayba'n tan telse'n len yi e'chk chusu'n yi at le chiwi'. ²⁰ Ma yi ij yi cho'n tpone'n xo'l c'ub, i'tz jun elsawutzil scyetz yi e' yi nternin na chitzatzin yi nquibit yi inchusu'n, ²¹ poro qui na chiquiwix. Na yi na ul yi pilbil cyetz, nka yi na chibuchlij tan paj yi na cyocsaj yi chusu'n, na chipakxij, na jalcu'n na chicabej chic'u'l. ²² Ma yi ij yi cho'n noje'n cu'n xo'l tx'i'x, i'tz jun elsawutzil scyetz yi e' yi ba'n na quibit yi chusu'n, poro ntin na sotz chic'u'l te yi e'chk bis o'kl yi at tzone'j wi munt, nka na el nin cyalma' te e'chk mebi'l. Yi e'chk ajtza'kla'tz na xcy'e' tan chipo'tze'n. Qui'c na tak' yi chusu'n yi na quibit, na qui na chiwutzin. ²³ Poro yi ij yi cho'n cwe'n tul yi balaj tx'otx', i'tz jun elsawutzil scyetz yi e' yi na quibit yi chusu'n, nin na el chitxum tetz. Na chiwutzin cyera'tz. At e' yi ni'cu'n e' tu yi ij yi tak' jun cient bak'wutz. Ej nin at e' yi ni'cu'n e' tu yi ij yi tak' oxc'al bak'wutz. Ej nin ncha'tz, at e' yi ni'cu'n e' tu yi ij yi tak' junaklaj bak'wutz," stzun Jesús scyetz.

Yi elsawutzil tetz yi titz'un triw

²⁴ Nintzun oc Jesús tan talche'n junt elsawutzil yi xe'n quitane'n yi cmon tetz Ryos: "Yi cmon tetz Ryos ni'cu'n tane'n chi ban jun yaj yi ben tan xchitle'n balaj ij wi cojbil. ²⁵ Itzun bantz yi na chiwit len cyakil, ja opon jun contr yi taw ujul tan xchitle'n tijal titz'un triw* xo'l yi ujul. Yi cyaje'n cyen xchitol, nintzun ajtz. ²⁶ Yi xch'uye'n yi ujul, nin yi wutzine'n, kalena's tzun xchajone'ntz yi at titz'un triw xo'l. ²⁷ Yi quilol yi e' mos, ja chiben tan talche'n tetz yi taw ujul: 'Ta', chumbalaj nin yi ij yi oc ta'nu', ¿mbitzuntz yi ja jal titz'un triw xo'l?' che'ch bantz. ²⁸ Saje'n tzun stza'wel yi taw ak'un: 'At jun incontr yi ja ulak tan xchitle'n wi incojbil.' 'Ma jalu' ta', ¿ba'n pe' lkaben tan buk'le'n le wutz teru'?' ²⁹ 'Qui', na kol je' yi titz'un triw ka'n, ncha'tz je'ul xomok cobox wi' mero triw te'j. ³⁰ Ba'n tcu'n cuk tu'tz jalen je' cosech. Kalena'tz chincawuntz scyetz yi e' ak'unwil tan molche'n yi titz'un triwa'tz. Boc'o'ji'n sbne' cya'n, nin sc'alxok xe c'u'l tan bene'n jo'li'n tk'ak'. Ma yi triw, scolxok tera'tz.' "

* **13:25** Yi titz'un triw i'tz jun xtze' yi ni'cu'n mu'x tu ixi'n triw. Poro kol baj ka'n, tz'ul kaxa'w ta'n nin at na ban cu'ntz yi na chiquim wunak ta'n.

*Yi elsawutzil tetz yi tijal muḁtans**(Mr 4.30-32; Lc 13.18-19; Dn 4.10-12, 20-22; Sal 80.8-11)*

³¹ Je junt elsawutzile'j yi xcon tan Jesús: “Ni'cu'n ḁch'uyok yi cmon tetz Ryos chi jun tal bak'wutz muḁtans yi na oc cyen ttx'otx'.” ³² Qui tunin k'usij yi jun tal bak'wutz ija'tz, poro yil ch'uy, chumam nin sbne' wustkan, chi na ban jun wi' tze'.† Ej nin chocopon yi e' ch'u'l tan banle'n chisoc wi'ak e'chk k'ab.”

*Yi elsawutzil tetz xtx'amil pam**(Lc 13.20-21)*

³³ Ej nin je junt elsawutzile'j yi xcon tan Jesús: “Je sbajoke'j scye'j yi e' yi ate' tajlal yi cmon Ryos: Cho'n cu'n sbne' chi na tulej jun xna'n yi na yuj cu'n mu'ḁ tal tx'am tc'u'l ox ma'lbil k'otil pam, poro na ben lo'on yi tx'am tc'u'l cyakil yi k'ot.”

*Ntin e'chk elsawutzil xcon tan Jesús**(Mr 4.33-34)*

³⁴ Ntin e'chk elsawutzil xcon tan Jesús tan chichusle'n yi e' wunak. Qui'c nin jun tir yi qui'k xcon jun elsawutzil ta'n. ³⁵ Tan tu' yi xcon e'chk elsawutzila'tz ta'n, ja el cu'n te'j yi cyajnak stz'ibal jun scyeri yi e' elsanl stzi' Ryos tentz: “Yil no'c tan chichusle'n, xconk e'chk elsawutzil wa'n tan xtx'olche'n xo'l yi e'chk xtxolbil yi quinín el chitxum wunak tetz jetz yi cwe'nle'n wuxtx'otx'.”‡

Yi toque'n Jesús tan xtx'olche'n xo'lyi mbi eka'n tan yi elsawutzil tetz titz'un triw

³⁶ Itzun bantz yi stzaje'n wi' yi yol Jesús, cho'n tzun toque'ntz xe jun ca'l. Cyocompone'n tzun chiḁkansal quib yi e' ḁchusbe'tz te'j, nintzun chijaktz: Ta', tale'u' sketz yi ḁmbi na elepont yi elsawutzil tetz yi titz'un triw yi njal xo'l ujul? che'ch.

³⁷ Bene'n tzun tlol Jesús scyetz: Je bin xtxolbile'j: “Yi taw ujul i'tz yi in, yi in Bajx Cy'ajol. ³⁸ Ma yi cojbil i'tz cyakil yi e' wunak yi ate' bene'n tzi'n wi munt. Ma yi balaj ij, i'tz jun elsawutzil yi e' yi ate' tetz tajal Ryos. Ma yi titz'un triw i'tz jun elsawutzil scyetz yi e' yi na chicom te yi tajtza'kl Bayba'n. ³⁹ Yi contr yi xa'k tzaj tan ḁchitle'n yi tijal titz'un triwa'tz, i'tz yi Bayba'n. Yi cosech na ḁchaj yi wi'tzibil tiemp. Ma yi e' je'sanl cosech i'tz yi e' ángel. ⁴⁰ Inti yi elsawutzil tetz yi titz'un triw, yil chamlij tan toque'n tk'ak', ya'stzun yi sbajok yil tzaj wi' yi tiemp'e'j. ⁴¹ Yi in wetz yi in Bajx Cy'ajol, chu'l inchakol yi e' wetz inángel tan chichamle'n nin tan chilaje'n len cyakil yi e' subulnak scyuch' yi e' juchul il yi le wutz cyetz cyajtza'kl ate' tetz tajal Ryos. ⁴² Yi e'a'tz, cho'n nchiben pitij cyera'tz tc'u'l jun chin wutzile'n k'ak'. Yil chopon, ḁchok'ok, nin skitx'nek xe cye' tan yi q'uixc'uj yi ate' cu'nt. ⁴³ Poro yi e' yi na chiban tane'n yi tajbil Ryos, sjalok wi'nin chik'ej yil tz'ul tzaj yi balaj tiemp yil cawun Kataj Ryos. Ma jalu', ko ja itbit in yol, tajwe'n nque'nwok il tan xtxumle'n.

Yi elsawutzil tetz yi jun alc

⁴⁴ “Yi na el xtxum jun yaj tetz yi tx'aco'n yi at te Ryos, cho'n tzun na ban chi na ban jun yaj yi nojqnen te jun alc yi mukij tul jun luwar. Yi mbaj xmayil, nta'tz nin na muk cyent. Nin tan paj yi wi'nin na tzatzin te yi jun alca'tz, na c'ay nin yi tetz xtx'otx', tuml cyakil yi mebi'l tan cambal yi tx'otx' kale mukije't yi jun chin alca'tz.

Yi xtxolbil tetz yi balaj uwaj

⁴⁵ “Ej nin ncha'tz yi na el xtxum jun yaj tetz yi ḁe'n tane'n yi tx'aco'n yi at te Ryos, cho'n na ban i' chi na ban jun aj pyaj yi yocol uwaj. ⁴⁶ Yi na jal jun mero uwaj tak'un, yi wi'nin jamel, na c'ay nin cyakil yi uwaj yi cy'a'n nin ta'n, tan lok'che'n yi jun balaj uwaja'tz.

Yi elsawutzil tetz yi leb

† 13:32 Ez 31.3-9. ‡ 13:35 Sal 78.2.

⁴⁷ “Ncha'tz je junt elsawutzile'j yi na xchaj yi mbi sbajok scye'j yi e' yi ate' tajlal cmon Ryos. Cho'n cu'n sbne' chi na ban yi na ben jo'li'n jun leb wi a', nin na jetzaj wi'nin jilwutz cay ta'n. ⁴⁸ Yi na jetzaj yi leb tzi a', na cho'c yi e' caywil tan xtxa'le'n yi balaj, nin na colxij tul mo'tx. Ma yi e' yi qui'c chixac, na che'l jo'li'n. ⁴⁹ Ncha'tz sbajok yil tzaj wi' yi tiemp'e'j. Chocopon yi e' ángel tan chitxa'le'n len yi e' mal nak xchixo'l yi e' balaj. ⁵⁰ Nin yi e' mal naka'tz, cho'n nchiben jo'li'n tc'u'l jun chin wutzile'n k'ak'. Xchok'ok, nin skitx'cank xecye' tan paj q'uixc'uj ate' cu'nt.”

⁵¹ Toque'n tzun Jesús tan jakle'n scyetz yi e' xchusbe'tz:

—¿Na pe' el itxum te yi e'chk xtxolbila'se'j?

—Na ta', —che'ch bantz.

⁵² Talol tzun Jesús scyetz:

—Yi ko na el xtxum jun aj chusunl te yi mbi eka'n tan e'chk ca'wl Ryos, cho'n sbne' chi tane'n jun yaj yi ajcaw xe najbil, yi wi'nin mebi'l. Te yi mebi'l ba'n na tcy'aje'n tzaj e'chk takle'n ac'aj nin e'chk takle'n antiw yi wi'nin walor tan tak'le'n scyetz najal.

Yi xa'ke'nt Jesús Nazaret

(Mr 6.1-6; Lc 4.16-30)

⁵³ Yi wi't baje'n yolol Jesús yi e'chk elsawutzila'tz, nintzun ajtz. ⁵⁴ Cho'n tzun tpone'ntz le tetz tanum, nin octz tan chichusle'n yi e' wunak le sinagoga. Wi'nin cyele'n yab wunak te xchusu'n, nintzun cyaltz squibil quib:

—¿Na' nchusun yi yaje'j te yi balaj tajtza'kle'j? ¿Xe'n na xcy'e' tan banle'n e'chk milawr?

⁵⁵ Na cy'ajl tu' se'ol i', nin yi xtxu' i'tz yi tal Lu'ch. Ej nin ya'stzun yi e' titz'un i', yi Jacow, tu Xep, nin Simón tu Judas. ⁵⁶ Ncha'tz yi e' tanub cho'n najlche' tzone'j skaxo'l. ¿Xe'n tzun njal tajtza'klx? —che'ch.

⁵⁷ Cha'stzun te quinín cyak' k'ej Jesús. Bene'n tzun tloł Jesús scyetz:

—Bintzi yi na a'lchij: Cyakil wunak na cyak' k'ej jun elsanl stzi' Ryos, poro yi e' tetz tanum scyuch' yi e' najal, qui na cyak' k'ej, —stzun Jesús scyetz.

⁵⁸ Cha'stzun te quinín oc Jesús tan banle'n wi'nin e'chk milawr xchixo'l yi e' tetz tanum, na quinín cyocsaj yi at k'ej i'.

14

Yi Xe'n cu'n ban yi quime'n Wa'n Bautist

(Mr 6.14-29; Lc 9.7-9)

¹ Te yi na tzan Jesús tan txoli'n, nin tbit Herodes, yi gobernador tetz Galilea yi stziblal yi mbi na ban i'. ² Yi tbital Herodes nintzun taltz scyetz yi e' tuch': “Ya'stzun lo' k'ajtzun Wa'n Bautist. Ja lo' itz'ij junt tir xchixo'l alma'. Cha'stzun te na xcy'e' tan banle'n e'chk milawra'tz,” stzun Herodes scyetz tuch'.

³ Je bajij te Wa'n yi quime'n. Ja tx'amxij tan Herodes nintzun cu' c'alol nin oc ta'n xetze'.

⁴ Na nin tal Wa'n: “Yi qui na yub yi je'n cyok'bel quib tu Herodías yi txkel yi titz'un yi na bi'aj Li'p.”

⁵ Ej nin yi tajbil Herodes yi toque'n Wa'n xetze' i'tz tan biyle'n cu'n klo', poro nin xobtz scyetz wunak. Na cyakil wunak ncyocsaj, yi Wa'n i' jun elsanl stzi' Ryos. ⁶ Itzun bantz yi stz'ake'n yob Herodes, nin oc yi tal Herodías tan bixl xchiwutz yi e' xtxocum Herodes. Wi'nin tzatzine'n Herodes te yi xun yi na bixin. ⁷ Cha'stzun te bene'n tloł tetz: Jun cu'n yol, swak'e' alchok e'chk takle'n'nil yi tzac'uch swetz. Nin ko quil wak', quil sakín cu'n inwi', stzun Herodes tetz xun. ⁸ Yi tbital xun yi tajbil yi xtxu', nintzun jaktz tetz Herodes: —Ta', tak'e'u' yi wi' Wa'n Bautist swetz. Na waj yil tz'ul tanu' tul jun platu'.

⁹ Yi tbital Herodes yi tajbil xun, wi'nin bisune'n. Poro tan paj yi yol i' yi nskén suk, nin tan paj yi nskén quibit yi e' xtxocum yi jun yola'tz, nintzun cawun nin i' tan banle'n yi tajbil yi xun. ¹⁰ Bene'n tzun mantar tan telse'n yi wi' Wa'n xetze'. ¹¹ Yi tele'n kuxij nin

ul ticy'le'n, nin ak'lij tetz yi xun. Sbe nin bene'n xun tan tak'le'n tetz yi xtxu'. ¹² Ma yi e' xchusbe'tz Wa'n, nin e' bentz tan ticy'le'n tzaj yi wankil Wa'n, nin e' xcha'k tan mukle'n. Yi cyaje'n chimukul nintzun e' bentz tan talche'n stziblal tetz Jesús.

Yi tk'ol Jesús chiwa' o' milyaj
(Mr 6.30-44; Lc 9.10-17; Jn 6.1-14)

¹³ Yi tbital Jesús yi mbi cu'n bajij te Wa'n, nintzun cyaj cyen tilol yi jun luwara'tz. Cho'n toque'n tul jun barc tan ticy'e'n tul junt luwar tz'inunin tu'. Poro yi e' wunak yi ate' lakak tnum nin quibit yi na' atit tpombil Jesús, nin e' bentz xo'n cuntu' tan tilwe'n. ¹⁴ Yi tele'n tzaj Jesús tul barc, nin ben tilol yi ate' jun c'oloy wunak tan xch'iwe'n. Nin el k'ajab scye'j, nin ja ul yos ta'n scyuch' yi e' yabi'x, yi cy'a'n len cyak'un wunak. ¹⁵ Yi txant tan bene'n k'ej nin e' ocoPON yi e' xchusbe'tz tan talche'n tetz:

—Ta', ja balk'ij or. Ej nin qui'c jun ca'l at tzone'j. Ba'n tcu'n talninu' scyetz e' wunak yi ba'n chiben lakak aldey tan lok'che'n chiwa', —che'ch bantz tetz Jesús.

¹⁶ Bene'n tzun tlol Jesús scyetz:

—Nk'e'tz tajwe'n tan chibene'n joylaj. Ba'n tzitak'wok chiwa'.

¹⁷ —Poro Ta', ntin cy'a'n o' tal pam ka'n, tu cob tal cay, —che'ch bantz.

¹⁸ —Cy'ajwok tzaj, —chij Jesús scyetz.

¹⁹ Cawune'n nin tzuntz scyetz yi e' wunak tan chic'olewe'n cu'n wi txa'x ch'im. Je'n tzun tcy'al yi o' pam tu yi cob tal cay. Xmayine'n nintzuntz tcya'j, nin tyo'xintz tibaj. Kalena's tzun baje'n cu'n pi'xultz, nin ben tk'ol scyetz yi e' xchusbe'tz tan jatxle'n scyetz wunak. ²⁰ Cyakil wunak baj noj len chic'u'l. Ma yi chibaj bnixe'n wunak tan wa'a'n, nin chamxij coblay mo'tx sowril. ²¹ Te jun tir wa'a'na'tz, ja chiwan o' mil yaj, apart e' xna'n nin e' nitxa'.

Yi xone'n Jesús wi a'
(Mr 6.45-52; Jn 6.16-21)

²² Yi wi't baje'n yi e'chk xtxolbila'se'j, nin cawunin Jesús scyetz yi e' xchusbe'tz tan cyoque'n tul barc tan quicy'e'n pone'n jalaj cy'en a'. Ma i' tetz, nin cyaj cyen tan stzajse'n wi' yi yol scyetz wunak. ²³ Yi nskén chijatx quib scyuch' yi e' wunak, nintzun bentz tan nachle'n Kataj wi'wtz. Xchuc cuntu' i'. Baj cuntunin ak'baltz ta'n tan nachle'n Kataj. ²⁴ Te yi na tzan i' tan nachle'n Kataj, nskén chicy'pon yi e' xchusbe'tz nicy'al a'. Wi'nin xtxalcape'n yi barc tan paj yi pak'bil mar. Na yi tojkbil cyek'ek', contr scye'j. ²⁵ Yi txant tan tule'n skil, xomt nin tzun Jesús wutz chicoc. Xo'n cuntu' bene'n i' wi a'. ²⁶ Yi quilol yi e' xchusbe'tz yi xo'n cuntu' atit Jesús wi a' naka'jil yi barc, nin e' xobtz. Wi'nin chi'xch'ine'ntz tan paj yi xo'w yi ate' cu'nt:

—Ilwok nin yi jun labe'j, —che'ch.

²⁷ Nintzun ben tlol Jesús scyetz:

—Quil cxobwok swetz. I ina'tz.

²⁸ Saje'n tzun tlol Lu' tetz Jesús:

—Ta', yi ko i ilu'a'tz, cawunk tzaju' tan wupone'n te'ju' wi a'.

²⁹ —Catzam bin, —chij Jesús tetz.

Cwe'n tzaj tzun Lu' tul barc. Nin bentz xo'n cuntu' wi a' te Jesús. ³⁰ Poro yi tilol Lu' yi chin xo'w bil nin yi pak'bil mar tu cyek'ek', xobe'n nin bantz. Yi txantok tan bene'n mulk' xe a', nintzun xch'intz:

—¡Ta' chincole'u'!

³¹ Lajke'l nintzun bene'n Jesús tan xch'ine'n tzaj.

—Yaj, qui'c mas k'uklij ac'u'l swe'j. ¿Nxac na acabej ac'u'l swe'j? —chij Jesús tetz.

³² Ma yi cyoque'n tul barc, tanewe'n nin ban yi cyek'ek'. ³³ Cyakil yi e' yi ate' tul barc nin e' cu' mejloktz swutz Jesús, nin cyaltz:

—Jun cu'n yol, ilu' yi Cy'ajl Ryos.

*Yi tule'n yos tan Jesús scyuch' e' yabi'x Genesaret
(Mr 6.53-56)*

³⁴ Quicy'e'n pon tzun jalaj cy'en a'. Cho'n cyopone'ntz le ama'l yi na bi'aj Genesaret.
³⁵ Yi tele'n chitxum wunak tetz yi ya'stzun Jesús, bene'n nintzun ban lo'on yi stziblal i' tc'u'lak e'chk ama'la'tz. Wi'nin cyule'n ticy'le'n yabi'x kale atite't i'. ³⁶ Nin cu' chiwutz tetz tan chimacol yi ju' yi be'ch tetz. Ej nin cyakil yi e' yi oc chimacol yi be'ch tetz Jesús, baj ul len yos scyuch'.

15

*Yi xe'n na jal til jun yaj swutz Kataj
(Mr 4.7-23)*

¹ Cyopone'n tzun cobox parisey, scyuch' cobox tx'olol xo'l ley Moisés te Jesús. Cho'n chisaje'n Jerusalén. Nintzun e' octz tan jakle'n jun txxolbil tetz Jesús.

² —Ta', —che'ch—, ¿mbi tzuntz qui na chixom yi e' xchusbe'tzu' te yi chicstumbr yi e' kamam kate'? Na qui na chixom te yi kaley yi na tal yi tajwe'n tan kaxansal kak'ab yi ntaxk kawan, —che'ch bantz tetz Jesús.

³ —Yi e' cyeru', pyor tcu'n, na na chitzanu' tan pajle'n yi mero ca'wl Ryos, na ntin na chibuch quibu' tan banle'n tane'n yi e'chk leya'tz yi je'nak tu' chinak'balu'. ⁴ Na at jun ca'wl Ryos yi qui na chibanu' tane'n yi na tal: 'Lok'wok itaj itxu.'* Ncha'tz alijt ta'n: 'Alchok scyetz yi na jis yi e' taj xtxu', tajwe'n tan biyle'n cu'n.† ⁵ Poro yi e' cyeru' ba'n xchiwutzu' yi nink tal jun yaj te taj xtxu': 'Ta', qui'c rmeril yi nink no'c tan quich'eye'nu', na cyakil yi wetz yi ja klo' wak' teru', ja wi't insuk tetz Ryos.' ⁶ Le chiwutz cyeru' yi ba'n yi jun ajtza'kla'tz. Na le chiwutz cyeru' yi nk'e'tz tajwe'n tan tk'ol jun yaj mu'x xch'eybil tetz taj xtxu' yi ko ja wi't suk tetz Ryos. Ta'n tu' yi na chixomu' te cyeru' cyajtza'klu'e'j, na chitzanu' tan telse'n k'ej yi mero ca'wl Ryos. ⁷ Na cyocsaj quibu' balaj, poro chiwutz tuwu', chiplaj tuwu'. Bintzinin yi cyajnak yolol Isaías, yi elsanl stzi' Ryos tentz:

⁸ 'Yi wunake'j na cyak' ink'ej, poro chitzi' tu' chiplaj tu'. Na qui ajlij chic'u'l swe'j.

⁹ Qui'c na tak' yi e'chk chimunl yi na chiban tzinwutz na ca'wl tu' wunak na chitzan tan banle'n tane'n,‡ stzun Jesús bantz.

¹⁰ Toque'n tzun Jesús tan chichakle'n tzaj yi e' wunak, nintzun taltz scyetz:

—Quibit tzaju' inyol. Cho'ku' tan txxumle'n yi yol yi swale' nin scyeru': ¹¹ Qui'c til jun te'j yi kol baj e'chk takle'n ta'n yi ntaxk xansaj yi k'ab, na nk'e'tz yi na oc le katzi' ya'stzunk na jale't kil. Ma na i yi e'chk yol yi na el tzaj le katzi', —chij Jesús scyetz.

¹² Toque'n tzun chi'kansal quib yi e' xchusbe'tz Jesús x'aj i', nintzun cyaltz tetz:

—Ta', ¿ja pe' pujx ta'nu' yi ja je' xchiwutz yi e' parisey yi yol yi n'talu'? —che'ch.

¹³ —¿Ya'tz pe'? Poro je jun puntile'j: Yi Intaj yi at tcya'j, jepon buk'ul cyakil yi ujul yi nk'e'tz i' awal tetz. ¹⁴ Quil cxbisunwok scye'j yi e' pariseya'tz, na jopij wutz cyajtza'kl. Nin je junt txxolbile'j: Kol tz'oc jun moyi'x tan xch'ine'n nin junt moyi'x, ni'cu'n nchiben tzoyp tjul, —stzun Jesús scyetz e' xchusbe'tz.

¹⁵ Toque'n tzun Lu' tan jakle'n tetz Jesús:

—Ta', tale'u' sketz yi mbi eka'n tan yi elsawutzil yi n'talu'.

¹⁶ —¿Ncha'tz pe' axwok? ¿Qui pe' na el itxum tetz? ¹⁷ ¿Qui pe' na el itxum tetz yi cyakil yi e'chk cumir yi na baj tan jun yaj, cho'n na opon te'tz le c'u'l, nin na elt? ¹⁸ Poro yi e'chk yol yi na el tzaj le stzi', cho'n na saj le txxumu'n, te talma'. Ya'stzun na jale't til. ¹⁹ Nin yi e'chk yab ajtza'kl yi na saj te talma', ya'stzun yi na piton nin tan biyolnaki'n, nin tan jopol wutzaji'n. Ya'stzun na piton nin tan yaji'n, nka xna'ni'n. Ya'stzun na piton nin tan alak', nin tan talche'n e'chk la'jil, nka tan xchaq'ue'n yol. ²⁰ Tan yi e'chk ajtza'kla'tz, ya'stzun na

* 15:4 Ex 20.12; Mr 7.11. † 15:4 Ex 21.17. ‡ 15:9 Is 29.13.

jale't til jun yaj. Qui na jal til jun yaj tan tu' yi qui na xansaj yi k'ab yi ntaxk oc tan wa'a'n, —chij Jesús scyetz.

*Yi tocsal jun xna'n awer nak
(Mr 7.24-30)*

²¹ Tele'n tzaj tzun Jesús tul yi jun ama'la'tz. Cho'n tzun tpone'ntz le ama'l cwent Tiro tu Sidón.

²² At tzun jun xna'n aj Canaán yi cho'n najlij tc'u'l jun ama'la'tz. Nk'e'tz judiy i'. Tpone'n tzun i'-tz swutz Jesús. Cy'a'nt nin yol ta'n yi tpone'n:

—Ta', jun cu'n ilu' yi xonl k'ajtzun Luwiy yi at tulbil. Elk k'ajabu' swe'j. Na at jun wal xun yi wi'nin il at cu'nt tan jun espíritu cwent Bayba'n yi at twankil, —chij i' bantz tetz Jesús.

²³ Poro yi Jesús, quinin oc il te'j. Cyoque'n tzun yi e' xchusbe'tz tan talche'n tetz:
—Ta', ba'n tcu'n talninu' tetz tan taje'n na tunin na xch'in tu'-tz wutz kacoc.

²⁴ Bene'n tzun tlol Jesús tetz yi xna'n:

—Yi in wetz ja chinsaj chakij ntin scyetz yi e' aj Israel, yi tx'akxnake' swutz Ryos.

²⁵ Poro yi xna'n, nin oc xkansal tib, nin cu' mejlok swutz Jesús tan talche'n:
—Ta', chinxch'eyaju'.

²⁶ —Qui na yub kol kamajlen chiwa' nitxa' tan bene'n kuk'ol scyetz yi e' tx'i', —chij Jesús tetz yi xna'n.

²⁷ —Bintzi Ta', poro yi e' tx'i', ilen nin na chiwan te wa'be'n yi taw, —stzun xna'n.

²⁸ —Ti, jun cu'n yol yi cho'n k'uklij ac'u'l swe'j, sbnixk tzun yi awajbil, —stzun Jesús bantz.

Ninin cunin ul yos tu tal yi xna'n.

Yi tule'n yos scyuch' wi'nin yabi'x

²⁹ Tele'n tzaj tzun Jesús le jun luwara'tz, cho'n tzun tpone'ntz tzi a' Galilea. Ma yi tpone'n, nintzun bentz wi'wutz, nin c'ole' cu'ntz wuxtx'otx'. ³⁰ Wi'nin wunak e' opontz kale atite't i'. Cy'a'n len yabi'x cya'n. At e' yi cy'a'n co'x cya'n. At e' yi cy'a'n moyi'x cya'n. At mem e' opontz. Ej nin at e' yi po'tnak chik'ab, nin at wi'nin jilwutz yabi'x baj opontz cya'n swutz Jesús. Baj ul len yos ta'n scyuch'.

³¹ Wi'nin tzun cyele'n yab wunak yi quilol yi ba'nt chijilon yi e' mem, nin yi tule'n yos scyuch' yi e' yi po'tnak chik'ab, nka quikan. Nin wi'nin cyele'n yab yi quilol yi ba'nt chixon yi e' co'x, nin yi ba'nt chixmayin yi e' moyi'x.

Cyoque'n tzun cyakil yi e' aj Israela'tz, tan tak'le'n chik'ajsbil tetz Kataj Ryos.

*Yi chiwane'n cyaj mil yaj tan milawr Jesús
(Mr 8.1-10)*

³² Chisaje'n tzun xchakol Jesús yi e' xchusbe'tz, itzun taltz scyetz:

—Na el ink'ajab scye'j yi e' wunake'j, na ja el oxix k'ej yi ate' tzone'j swe'j, nin qui'c chiwa'. Qui na waj che' inchak nin xe'ak chical yi ntaxk chiwan, ko tzun chisaj num tbe' tan paj we'j, —chij Jesús bantz.

³³ —Poro ta', ¿na' ljale't chiwa' jun c'olox wunake'j? Na cya'l nin atit siquier jun ca'l naka'j, —che'ch.

³⁴ —¿Jatna' tkan pam cy'a'n ita'n? —chij Jesús scyetz.

—Juk intzi' pam cy'a'n ka'n ta', tu cobox tal cay, —che'ch bantz.

³⁵ Cawune'n tzun Jesús tan chicwe'n c'olchok cyakil yi e' wunaka'tz wuxtx'otx'. ³⁶ Je'n tzun tcy'al yi caytz tu pam, nin tyo'xintz tetz Ryos. Yi wi't tyo'xine'n nin cu' pi'xultz, nin ben tk'oltz scyetz yi e' xchusbe'tz.

Cyoque'n tzun xchusbe'tz tan jatxle'n nin scyetzak wunak. ³⁷ E' baj wan len cyakil yi e' wunaka'tz. Baj noj len chic'u'ltz. Poro ja sowrin juk mo'tx pi'xa'l pam tu cay yi quinin

chixcye' tan bajse'n. ³⁸ Te jun tir wa'a'na'tz ja chiwan cyaj mil yaj, apart xna'n nin apart nitxa'.

³⁹ Ma yi stzaje'n wi' yol Jesús nin e' baj aj xchakol yi e' wunak.

Toque'n tzun Jesús tul barc. Nintzun icy'tz wi' a' tan topone'n le luwar yi na bi'aj Magdala.

16

Yi cyoque'n yi e' parisey scyuch' yi e' sadusey tan jakle'n jun milawr

(Mr 8.11-13; Lc 12.54-56)

¹ Itzun ban, nintzun e' opon cobox parisey, nin cobox sadusey te Jesús. Yi cyajbil i'tz yi xe'nk ljal til. Cyoque'n tzuntz tan jakle'n tetz tan xchajol jun milawr tan xchajle'n yi ko bintzinin cho'n nin na saj yi porer i' tcyaj. ² Poro quinín xchaj jun milawr scyetz. Ntin tal scyetz: “Yi e' cyeru' ba'n na el chitxumu' te yi mbi eka'n tan yi e'chk techl yi na jal tcyaj. Na yi ko xex yi xe cya'j yi na cu' k'ej, na cyalu': ‘Yi chumbalaj sbne' yi junt k'ej eklen.’ ³ Ej nin ko xex yi sbak' yi txant tan je'n mul k'ej, na cyalu': ‘Yi at tulbil abal.’ Bintzinin na el chitxumu' tetz e'chk techla'tz. Poro qui na el chitxumu' tetz yi mbi eka'n wa'n, nin yi mbi na bajij jalcu'n xchiwutzu'. Na cyocsaj quibu' balaj, poro chiwutz tuwu', chiplaj tuwu'. ⁴ Chin juntlen nin e'u'. Ja cyaj cyen quilolu' Ryos. Ni'cu'n e'u' swutz Ryos chi jun jopol wutzaj. Poro ilenin na chitzanu' tan jakle'n jun milawr tetz. Quil chajlij jun milawr scyeru'. Ntina'tz jun xchajlok xchiwutzu', i'tz yi milawr yi bajij te Jonás,” stzun Jesús scyetz.

E' cyaje'n cyen tzun tiloltz, nin icy'tz.

Juntlen chichusu'n yi e' parisey

(Mr 8.14-21)

⁵ Yi quicy'e'n pone'n yi e' xchusbe'tz jalaj cy'en a', quinín chinach tan lok'che'n nin chiwa'. ⁶ Ej nin yi na tzan nin Jesús tan yol scyetz, ja tal:

—Or tzitil yi chitx'amil yi e' parisey, scyuch' yi e' sadusey.

⁷ Yi quibital yi e' xchusbe'tz, quinín el chitxum tetz, nintzun cyaltz squibil quib.

—Yi xtxolbile'j yi na kubit nin, i'tz lo' yi qui nkanach tan ticy'le'n tzaj pam, —che'ch.

⁸ Poro yi tele'n xtxum Jesús te cyajtza'kl, nintzun ben tlol scyetz.

—¿Nxac na ital yi qui'c ketz kapam? ¿Qui pe' k'uklij ic'u'l swe'j? ⁹ ¿Qui pe' na pujx ita'n, nin qui pe' na ul tx'akx tic'u'l yi o' pam yi xcon wa'n tan chic'a'che'n o' mil wunak? ¿Qui pe' na ul tx'akx tic'u'l jatna' mo'tx pam sowrin? ¹⁰ ¿Qui pe' na ul tx'akx tic'u'l yi juk pam yi xcon wa'n tan chic'a'che'n yi cyaj mil wunak? ¿Qui pe' na ul tx'akx tic'u'l yi jatna' mo'tx pam yi sowrin? ¹¹ ¿Mbi tzuntz yi quinín na pujx inyol ita'n? Yi wetz, qui na chintzan tan xtxumle'n chipam yi e' parisey scyuch' yi e' sadusey, ma na i xtx'amil cyajtza'kl.

¹² Kalena's tzun tele'n chitxum tetz yi qui na tzan Jesús tan xtxumle'n yi xtx'amil yi pam, ma na i chichusu'n yi e' parisey tu chichusu'n yi e' sadusey.

Yi talol Lu' yi Jesús i' yi jun yi bixba'nt tan tule'n

(Mr 8.27-30; Lc 9.18-21)

¹³ Itzun bantz yi ate' tul yi luwar Cesarea, cwent Filipino, nintzun oc Jesús tan jakle'n scyetz yi e' xchusbe'tz:

—Ma jalu', yi In wetz yi in Bajx Cy'ajol, ¿na' scyetz in xchiwutz wunak?

¹⁴ —At bin e' yi na cyal yi ilu'a'tz yi k'ajtzun Wa'n Bautist yi ja itz'ij junt tir. Ej nin at e' yi na cyal yi i ilu'a'tz yi k'ajtzun Elías. Nin at na cyal yi ilu'a'tz yi k'ajtzun Jeremías, nka alchok scyetz jun scyeri e' elsanl stzi' Ryos yi quimnake', —che'ch.

¹⁵ Bene'n tzun jakol junt tir scyetz:

—Ma le iwutz itetz, ¿na' scyetz in?

¹⁶ Saje'n tzun stza'wel Simón Lu':

—Ta', i ilu'a'tz yi Cristo yi jun yi bixba'nt tan tule'n. I ilu'a'tz yi Cy'ajl kaRyosil yi itz' nin tetz, —stzun Lu' tetz.

¹⁷ —Ba'n awetz Simón, cy'ajl Jonás, na nk'e'tz jun wunak nchajon yi xtxolbila'tz tzatz, ma na i yi Intaj yi at tcyaj'. ¹⁸ Ma jalu', yi in wetz swale' jun xtxolbil tzatz: I aña'tz aǎ Lu'. Nin jepon intxicbal weri incmon tibaj yi jun c'uba'tz, nin quil xcy'e' yi porer Bayba'n tan xite'n. ¹⁹ Ncha'tz swak'e' yi lawe'il yi tcyaj' tzatz. Ej nin alchok e'chk ajtza'kl yil cǎo'c tan makle'n tzone'j wuxtx'otx', nsken bixe' tan Ryos tcyaj'. Ej nin ncha'tz alchok e'chk takle'n yil cǎo'c tan pujle'n tzone'j wuxtx'otx' nsken tak' Ryos ama'l tetz, —stzun Jesús bantz.

²⁰ Cawune'n tzun Jesús scyetz cyakil yi e' ächusbe'tz:
—Cya'l tzitalwit yi intziblal yi i ina'tz yi Cristo.

Yi talol Jesús yi chocopon wunak tan biyle'n cu'n
(Mr 8.31–9.1; Lc 9.22–27)

²¹ Yi tele'n chitxum tetz yi mbi eka'n ta'n, nintzun oc Jesús tan xtx'olche'n xo'l yi mbi sbajok te i'. Itzun taltz:

—At imbembil Jerusalén. Yil noyon chocopon yi e' wi' banl wi' tetz tnum scyuch' yi e' wi'tz pale', nin yi e' tx'olol xo'l yi ley Moisés tan imbuchle'n. Chinquimok cya'n, poro snitz'ok le toxi'n k'ej, —chij Jesús ban scyetz yi e' ächusbe'tz.

²² Tele'n tzun moxol Lu' Jesús joylaj len mu'ǎ, nin octz tan talche'n tetz tan qui talol yi jun xtxolbila'tz.

—Qui'k ltak' Ryos jun xtxolbila'tz teru'. Qui'c rmeril yi nink bajij yi jun xtxolbila'tz te'ju' ta', —chij Lu' bantz tetz Jesús.

²³ Je'n tzun such'k'il tib Jesús, nintzun taltz tetz Lu':

—Cawle'n swe'j Satanás, Na na cǎtzan tan inmakle'n. Na yi awajtza'kl nk'e'tz cho'n na saj te Ryos, ma na i'tz cyajtza'kl tu' wunak, —chij Jesús bantz tetz Lu'.

²⁴ Bene'n tzun tlol Jesús scyetz yi e' ächusbe'tz:

—Alchok scyetz yi na taj xom tzaj swe'j, tajwe'n yi quil sban yi tetz tajbil; nin chin tajwe'n cunin yi list i' tan tk'ol tib tk'ab quimichil chi na c'ox tib jun yaj tan quime'n swutz pasyon. ²⁵ Poro cyakil yi e' yi mas na chipek' te yi ank'i'n tetz tzone'j wuxtx'otx', chitz'ake' cyera'tz yi quitz'ajbil tetz ben k'ej ben sak. Poro ko list atit jun yaj tan tilwe'n cyen yi ank'i'n tetz tzone'j wuxtx'otx', tan tu' yi na chintocsaj, scambaj yi stz'ajbil. ²⁶ Qui'c ltak' tetz jun yaj mpe nink cambaj cyakil yi e'chk takle'n yi at tzone'j wuxtx'otx' kol stz'ak yi stz'ajbil tan paj. Na qui'c jun takle'n ba'n tak' jun yaj tan jale'n stz'ajbil. ²⁷ Ej nin yi in wetz, yi in Bajx Cy'ajol, nu'l junt tir. Yil nu'l, cy'a'n k'ej Intaj wa'n, ej nin xomche' yi e' ángel swe'j. Kalena's tzun nu'l tan tak'le'n chicaws yi e' mal nak, nin tan tak'le'n jun oy scyetz yi e' balaj nak. Tu nin xom quen te yi mbi cu'n mbaj chibnol.

²⁸ Poro je junt xtxolbile'j: Jun cu'n yol at e' tzixo'lwok yi qui' chan lchiquim, jalen cu'n quil yil tz'ak'lij wetz ink'ej tan cawu'n, yi in yi in Bajx Cy'ajol.

17

Yi je'n xtx'ixpul tib yubil Jesús
(Mr 9.2–13; Lc 9.28–36)

¹ Yi tele'n kak k'ej nintzun e' ben tcy'al Jesús yi Lu' tu Jacow, tu Wa'n yi titz'un Jacow. Cho'n tzun chije'n pone'ntz chichuc cuntu' wi'wtz. ² Te yi ate' wi'wtz, je' xtx'ixpul tib yubil Jesús ächiwutz. Wi'nin xtxekune'n wutz, chi tane'n k'ej. Ej nin yi be'ch tetz, chin skoj nin ban. ³ Chije'n tzun jobtuj k'ajtzun Moisés tu k'ajtzun Elías ächiwutz, nin e' jilon tu Jesús. ⁴ Bene'n tzun tlol Lu' tetz Jesús:

—Ta', chumbalaj nin yi ato' tzone'j. Ko na taju' ba'n kaban ox scabte', jun teru' nin jun tetz Moisés nin jun tetz Elías, —stzun Lu' bantz.

⁵ I cunin na tzan Lu' tan yolche'n yi yole'j, yi cwe'n mule'n noc sbak' scye'j. Chin litz'un nin yi sbak'a'tz, nin ben quibital jun yoltz: “Yi june'j, ya'stzun inCy'ajl, wi'nin ok'le'n wutz wa'n. Bitwok yi ca'wl i',” stzun yi juna'tz ban tzajtz.

⁶ Yi quibital yi e' ächusbe'tz yi jun xtxolbila'tz, ninin e' opon jokpuj wuxtx'otx' tan paj xo'wl. ⁷ Toque'n tzun äkansal tib Jesús scye'j, nin bentz tan chiyuque'n.

—Txiclije'nwok, quil cxobwok.

⁸ Ma yi bene'n quilol, cya'lt at, ntin Jesús.

⁹ Yi chipakxe'n tzaj le cu'nak tzaj, nintzun oc Jesús tan talche'n scyetz:

—I bin jalu', qui na waj yi nink tzitalwok yi xtxolbile'j tetz jun wunak, ma na jalen cu'n yil nitz'ij ächixo'l alma', yi in yi in Bajx Cy'ajol.

¹⁰ Cyoque'n tzun yi e' ächusbe'tz tan jakle'n tetz:

—¿Mbi tzuntz yi na cyal yi e' tx'olol xo'l ley Moisés yi bajx cunin at tulbil Elías?

¹¹ —Bintzi na tal yi ley Moisés yi at tulbil Elías bajx, tan nuc'le'n cyakil yi e'chk takle'n.

¹² Nin swale' nin tzitetz: Ja wi't ulak, poro quinín mme'l chitxum tetz. Ntin ja cho'c tan buchle'n. Ej nin ncha'tz in, yi in Bajx Cy'ajol, chocopon tan imbuchle'n, —stzun Jesús bantz scyetz.

¹³ Kalena's tzun tele'n chitxum yi e' ächusbe'tz yi na tzan i' tan yolche'n Wa'n Bautist.

Yi xicy yi na saj colpuj wi' tan xya'ywi'il

(Mr 9.14-29; Lc 9.37-43)

¹⁴ Yi chicwe'n pone'n kale ate't yi e' wunak, nin opon jun yaj te Jesús, nin cu' mejloktz tan c'uche'n jun pawor tetz:

¹⁵ —Ta', elk k'ajabu' te incy'ajl. Tu na saj tu colp yi wi' tan xya'ywi'il. Chin il nin na ban ta'n. At na ban cu'nt yi na ben tk'ak' nka xe a' tan paj. ¹⁶ Ja wal scyetz yi e' ächusbe'tzu', poro quinín nchixcye' tan tulse'n yos tuch'.

¹⁷ Bene'n tzun tlo' Jesús scyetz yi e' wunak:

—Lastum e'u'. Qui na cyocsaju'. Apart cyajtza'klu'. ¿Jat nin lo' tiemp tajwe'n tan wa'te'n ächixo'lu'? ¿Nicy'na't nin muc'be'n cyeru'? Quicy'aj tzaju' yi xicy tzinwutz, —chij Jesús scyetz.

¹⁸ Toque'n tzun Jesús tan laje'n len yi espíritu cwent Bayba'n yi at twankil yi xicy. Yi tele'n ninin cunin ul yos tuch'.

¹⁹ Itzun yi chicyaje'n cyen Jesús chichuc nintzun e' oc yi e' ächusbe'tz tan jakle'n tetz:

—Ta', ¿mbitzuntz quinín nkaxcye' ketz tan laje'n len yi espírituja'tz?

²⁰ Bene'n tzun tlo' Jesús scyetz:

—I'tz tan paj yi qui'c mas k'uklij ic'u'l te Ryos. Jun cu'n yol swale' nin tzitetz, yi nink k'uke' mu'ä tal ni' ic'u'l te Ryos, ba'n tzun klo' tzitalnin te wutze'j: 'Cawle'n tc'u'l yi ama'le'j, nin quilo'k tul junt luwar,' nin ya'tz nin sbne'-tz. Na ko bintzinin k'uklij ic'u'l swe'j, qui'c jun takle'n yi qui'k xcye'wok tan banle'n. ²¹ Poro yi jun jilwutz espíritu cwent Bayba'ne'j qui'c rmeril tan laje'n len, ntin kol cxo'cwok tan nachle'n Kataj nin tan muc'le'n we'j.

Yi toque'n Jesús tan talche'n yi sbylok

(Mr 9.30-32; Lc 9.43-45)

²² Itzun bantz te yi na chixon lakak ama'l cwent Galilea, nintzun oc Jesús tan talche'n scyetz:

—Yi in wetz yi in Bajx Cy'ajol ächinjatxlok ächik'ab yi e' wunak. ²³ Ächinquimok cya'n. Poro snitz'ok junt tir le toxi'n k'ej.

Yi quibital yi e' ächusbe'tz yi xtxolbila'se'j, tak' bis scyetz.

Yi cutxuj tetz ca'l Ryos

²⁴ Itzun bantz yi cyopone'n Jesús scyuch' yi e' ächusbe'tz le tnum Capernaum, at tzun jun aj peyunl tetz yi cutxuj tetz yi ca'l Ryos nin opon te Lu', tan jakle'n yi xtxolbile'j tetz:

—¿Na pe' tak' yi cyeru' chibajxomu' yi tetz cutxuj tetz ca'l Ryos?

²⁵ —Na, —stzun Lu' bantz.

Poro yi tpone'n Lu' xe yi ca'l kale atit Jesús, bajx jilone'n tzaj Jesús tetz:

—Simón, ¿mbi na awal atz ta'n? ¿Na' scyetz e' yi tajwe'n tan chichojol yi e'chk alcawal tu yi e'chk cutxuj? ¿Na pe' cyak' yi e' wi'tz ajcaw yi cyetz chicutxuj? Nin yi e' cyuch', ¿na pe' cyak' cyetz chicutxuj? ¿Nka ntin yi e' yi qui'c cyetz chik'ej?

²⁶—Qui' ta', ntin na cyak' yi e' yi qui'c cyetz chik'ej, —stzun Lu'.

—Bintzi, qui na cyak' chicutxuj. ²⁷ Poro tan qui kak'ol chi'ch c'u'lal scyetz, ba'n tcu'n cǎben tzi a' tan cayi'n. C'ox nin ansuel wi a'. Yil tx'amxij yi bajx cay awa'n, sjalok jun pwok le stzi'. Tzicu'n yi jun pwoka'tz tan ǎchojle'n yi wetz tu atz acutxuj. Ba'n tzun cǎben tan tak'le'n scyetz.

18

Yi e' yi at mas chik'ej swutz Jesús
(Mr 9.33-37; Lc 9.46-48)

¹ Yi quibital yi txolbile'j, nin e' oc yi e' ǎchusbe'tz Jesús tan jakle'n jun cyajtza'kl tetz. Itzun cyaltz:

—Yil xe'tij Ryos tan cawu'n tzone'j wuxtx'otx', ¿na' scyetz e' yi sjalok mas chik'ej? —che'ch bantz.

² Saje'n tzun moxol Jesús jun nitxa', nin opon txiclok chinicy'al. ³ Bene'n tzun tlol scyetz yi e' ǎchusbe'tz:

—Jun cu'n yol na walnin tzitetz, ko quil tzitx'ixpe'n itajtza'kl, nin ko quil c'ox'cwok c'ulutxum chi tane'n c'ulutxumil yi jun nitxa'e'j, quil c'ox'cwok cyajlal yi e' yi ate' jak' ca'wl Ryos. ⁴ Na swutz Ryos yi e' yi chocopon tetz bajxom, nin yi e' yi sjalok chik'ej, i'tz yi e' yil cyocsaj quib juy, yi e' yi cyocsaj quib c'ulutxum chi tane'n yi nitxa'e'j. ⁵ Na alchok scyetz yi na xom swe'j, nin yil tak' k'ej jun wunak yi qui'c mas k'ej, chi tane'n yi nitxa'e'j, na tzun tzantz tan tak'le'n weri ink'ej.

Chin xo'wbil nin kol kajuch kil
(Mr 9.42-48; Lc 17.1-2)

⁶ “Ko at jun tal prow yi na chin tocsaj. Ej nin ko na xcy'e' jun yaj tan suble'n, nin tan pitle'n nin tul il, tz'ak'lok caws yi jun subul naka'tz. Ba'n tcu'n yi nink tz'oc c'alij jun chin ca' skul, nin ben c'oxijtz xe mar, swutz yi nink tz'oc tan suble'n jun tal prow yi k'uklij c'u'l swe'j. ⁷ Lastum yi at e' yi chixcyek tan chisuble'n wunak, nin ilenin ǎchijalok. Poro tz'ak'lok chicaws.

⁸ “Ko na ijuch itil tan ik'ab, nka tan itkan, tajwe'n tan tele'n tamij nin tan c'oxle'n len. Na ba'n tcu'n yi nink tzimuc' q'uixc'uj tan icambal yi itz'ajbil yi quinín bajsbe'n tetz, swutz yi nink cǎben cyakil tu itajtza'kl cachi' tul yi jun chin wutzile'n k'ak' yi quinín bajsbe'n tetz. ⁹ Ej nin ko na ijuch itil tan iwutz, tajwe'n tan tele'n c'olpi'n yi jun iwutzat'z. Na ba'n tcu'n yil cxoponwok tcya'j tu jalaj iwutz, swutz yil cxoponwok tq'uixc'uj tu cabil iwutz.

Yi elsawutzil tetz jun cne'r yi tx'aknak
(Lc 15.3-7)

¹⁰ “Quil tzital yi qui'c chixac yi e' tal prow yi na chin cyocsaj, na jun cu'n yol na wal tzitetz, yi e' ángel yi q'uicy'lom cyetz, nternin na che'l na cho'c tu Intaj yi at tcya'j. ¹¹ Ej nin yi in wetz, yi in Bajx Cy'ajol, ya'stzun wetz inxac yi wule'n tzone'j tan chiclaxe'n yi e' yi tx'akxnake' tk'ab yi quil.

¹² “¿Mbi na ital itetz? ¿Mbi na ban jun yaj yi at jun cient tawun, nin kol tx'akxij jun? ¿Qui ptzun che' til cyen jun tkuj yi jun mutx' tu belulaj tawun tan bene'n tan joyle'n yi jun yi ntx'akxij? ¹³ Ej nin kol jal yi juna'tz yi ntx'akxij, stzatzink mas te'j, swutz yi jun c'oloy yi ba'n ate't. ¹⁴ Ej nin ya'stzun tane'n Kataj yi at tcya'j, qui na taj i' yi nink tx'akxij jun scyeri yi e' tal prowa'tz yi na chin cyocsaj.

*Āe'n kaban tan cuyle'n paj jun wunak
(Lc 17.3)*

¹⁵ “I bin jalu', swale' nin tzitetz icyakil: Ko at jun itajwutz yi na tzan tan nuc'le'n quen jun e'chk takle'n cachi' tzite'j, ba'n cxbenwok ichuc tan nuc'le'n tetz i'. Kol pujxij ta'n, ja tzun xcyewoktz tan pakle'n tzaj tajtza'kl yi itajwutza'tz. ¹⁶ Poro ko quil pujx ta'n, ba'n lben jun, nka cob tan tbite'n iyol. ¹⁷ Poro ko quil pujx ta'n ba'n cho'c yi e' nim juy tan pujle'n ixo'l. Poro ko quil tocsaj chiyol yi e' nim juy, cyajk tu' i' chi tane'n jun yaj yi qui na tocsaj Ryos, nka chi tane'n jun scyeri yi e' mal nak yi ntin na chitzan tan ixile'n.

¹⁸ “Jun cu'n yol na wal nin tzitetz, yi e'chk ajtza'kl yil cxo'cwok tan makle'n tzone'j wuxtx'otx', nsken bixe' tan Ryos. Ej nin yi e'chk ajtza'kl yil tzitak'wok ama'l tetz tzone'j wuxtx'otx', nsken tak' Ryos ama'l tetz.

¹⁹ “Ncha'tz, swale' cyen tzitetz: Ko at cob axwok yi junit sban itajtza'kl tan c'uche'n jun e'chk takle'n tetz Intaj yi at tcya'j, stak'e' i' tzitetz. ²⁰ Na kale na chichamwit quib cob, nka ox innitxajil, atin nintz scye'j, —chij Jesús scyetz.

²¹ Toque'n tzun Lu'-tz tan jakle'n jun tajtza'kl tetz Jesús:

—Ta', ¿jatna' tir na taj tan incuyul paj jun wunak yi na juch til tzinwutz? ¿Tzicu'n polo' tan juk tir?

²² —Nk'e'tz ntin juk tir, ma na na taj tzacuy paj jun yaj juk tir oxc'al tu lajuj, —chij Jesús bantz tetz Lu'.

Yi mos yi quinín cuy paj yi tuch'

²³ “Na cho'n cu'n sbne' Ryos tan cawu'n chi banak jun wi'tz ajcaw scye'j yi e' mos. Ja oc i' tan peye'n chitx'ok'be'n. ²⁴ Nintzun ul ticy'le'n jun yi jat lo' mil xtx'ok'be'n tetz. Poro yi yaj, qui'c nin jun centaw colij ta'n tan xchojle'n yi xtx'ok'be'n. ²⁵ Nintzun cawun nin yi wi'tz ajcaw tan bene'n c'ayi'n yaj tuml yi najal tu cyakil mebi'l, tan xchojle'n yi xtx'ok'be'n yi at. ²⁶ Ma tal prow yaj, nin cu' mejlok swutz yi patrón tan jakle'n cuybil paj: ‘Ta’, chij, ‘max c'u'lu' swibaj. Tak'e'u' mu'x pasens swetz. Tzinjoye' puntil tan xchojle'n cyakil yi intx'ok'be'n.’

²⁷ “Tele'n tzun k'ajab yi patrón te i' nin cuy paj te yi xtx'ok'be'n. Tzaje'n nin ban yi xtx'ok'be'n i' swutz yi taw. Nin el yaj liwr.

²⁸ “Watok cunin el tzaj yaj swutz yi patrón yi cwe'n chic'ulul quib tu jun tuch'. Yi jun tuch'a'tz at xtx'ok'be'n tetz, poro qui'c mas, cobox ntzi' pwok. Bene'n tzun yaj tan yok'le'n yi kul tan biyle'n cu'n tuch'. Nintzun taltz: ‘¡Chojaj yi atx'ok'be'n swetz!’ stzun i' tetz prow.

²⁹ “Cwe'n tzun mejlok yi jun tal prow yaja'tz swutz yi tuch', nin octz tan c'uche'n cuybil paj: ‘Ta’, max c'u'lu' swibaj. Tak'e'u' mu'x tal ama'l swetz, nin tzinchoje' cyakil.’ ³⁰ Poro yi junt, quinín cuy paj yi tuch', nin oc ta'n xetze' tan xchojol yi xtx'ok'be'n tetz.

³¹ “Yi quilol yi e' mas ak'unwil yi mbi cu'n ntulej yi juna'tz yi tuch', nin tak' ch'on scyetz. Nintzun e' ben tan talche'n tetz chipatrón yi mbi cu'n mbajij. ³² Xchakxe'n tzun yi jun yaja'tz tan yi patrón, nin yajontz tetz: ‘Āe'n yaj, chin juntlen nin awajtza'kl. Yi in wetz ja incuy cyakil yi atx'ok'be'n tan tu' yi ncu' awutz swetz. Cha'tz klo' maban atz. ³³ Ja klo' el ak'ajab te awuch' chi mme'l wetz ink'ajab tzawe'j.’ ³⁴ Chin chi'che'n nin ban c'u'l yi patrón yaj te'j, nin cawunin tan tak'le'n caws i', jalen yil xchoj cyakil yi paj xtx'otx'be'n.”

³⁵ —Ncha'tz sbne' intaj yi at tcya'j. Stk'e' i' icaws cyakil yi axwok yi qui na icuy paj yi ituch', tetz cu'n italma'. Ej nin qui na taj yil tzina'wsaj junt tir yi quil, —chij Jesús bantz scyetz.

19

*Qui'c cu tan cyaje'n paxil yaj yi txkel
(Mr 10.1-12; Lc 16.18)*

¹ Itzun bantz yi baje'n xtxolil yi e'chk xtxolbila'se'j, tele'n tzaj tzuntz Galilea. Cho'n tzun tpone'ntz le luwar cwent Judea yi cho'n at jalaj cy'en a' Jordán. ² Wi'nin wunak

e' xom nintz te'j, nin ul yos scyuch' yi e' yabi'x ta'n. ³ Cyoque'n tzun cobox parisey tan joyle'n puntil yi xe'nk jal til Jesús. Bene'n tzun chijakol tetz:

—¿Mbi na tal teru' ta'? ¿Ba'n pe' slaj len jun yaj yi txkel yi kol tz'icy' paj te'j? —che'ch tetz Jesús.

⁴ —¿Qui ptzun na chisi'leju' tul yi ley yi tz'iba'nt cyen yi na tal: 'Yaj tu xna'n e' tulej Ryos'? ⁵ Ncha'tz at jun xtxolbil yi na tal: 'Tajwe'n cu'n tan cyaje'n cyen tilol jun yaj yi taj xtxu' tan cyok'bel quib tu txkel. Nin chijunaj quib yi coba'tz yi na cyok'bej quib. Junit na chiban swutz tkan Ryos.' ⁶ Nk'e'tz cob chixone'n, ma na jun ntzi' nchiban. Cha'stzun te qui'c rmeril yi nink xcy'e' jun wunak tan chijatxle'n yi jun lmuja'tz yi Ryos ncyok'ben cu'n, —chij Jesús scyetz.

⁷ Cyoque'n tzun yi e' parisey tan jakle'n junt xtxolbil tetz:

—Yi ko ya'tz, ¿mbi tzuntz yi talnak Moisés yi ntin bnix jun u'j, tan cyaje'n cyen tilol jun yaj yi txkel? —che'ch bantz.

⁸ Stza'wel tzun Jesús:

—Cyaj tlol Moisés yi xtxolbile'j tan paj stze'tzal cyalma'u', poro le xe'tzbil tzaj nk'era'tz tajbil Ryos. ⁹ Ma yi wetz inchusu'n i'tz: Alchok scyetz yi na pax cyen yi txkel, nin na tok'bej tib tu junt, jopol wutzaj i'. Ntin at cu tan paxe'n cyen yi xna'n yi ko jopol wutzaj i'. Ncha'tz, kol tok'bej tib jun yaj tu jun xna'na'tz yi cyajnak cyen paxi'n, jopol wutzaj i'.

¹⁰ Cyoque'n tzun yi e' xchusbe'tz Jesús tan yol tetz, itzun cyaltz:

—Ta', yi ko ntina'tz xe' tan cyaje'n cyen paxil jun yaj yi txkel, ba'n tcu'n quil sjoy txkel, —che'ch.

¹¹ —Bintzi lo', poro nk'e'tz cyakil yaj chitx'aje' yi xtxolbile'j. Ntin yi e' yi ak'ij yi jun ajtza'kla'tz scyetz tan qui toque'n quixkel. ¹² At xe' tan qui toque'n quixkel cobox. At e' yi quil tz'oc quixkel tan paj yi po'tnak chiwankil yi quitz'le'nix. Ej nin at e' yi po'tnak chiwankil cyak'un wunak. Nin ncha'tz at e' yi qui na oc quixkel tan paj yi cyak'o'nt quib tan chixcone'n tetz Ryos. Alchok scyetz yi na nachon te'j yi ya'tz tajbil Ryos te i', ba'n sban tane'n.

Yi tk'ol Jesús yi banl squib e' nitxa'

(Mr 10.13-16; Lc 18.15-17)

¹³ Ej itzun cyopone'n ticy'le'n cobox nitxa' swutz Jesús tan je'n tk'ol yi k'ab xchiwi', nin tan nachol Kataj squibaj. Poro nin e' oc yi e' xchusbe'tz tan makle'n chiwutz yi e' cy'anl tetz. ¹⁴ Bene'n tzun tlol Jesús scyetz:

—Ak'wok ama'l scyetz yi e' nitxa' tan cyule'n swe'j. Quil tziwakwok chiwutz. Na cyakil yi e' yi cho'n tane'n chic'ulutxumil chi tane'n chic'ulutxumil yi e' nitxa'e'j, ya'stzun yi e' yi ate' tk'ab Ryos, —stzun Jesús bantz scyetz.

¹⁵ Je'n tzun tk'ol yi k'abtz chiwi' yi e' nitxa' tan tk'ol chibanl. Yi wi't bnixe'n yi xtxolbile'j, bene'n nin ban Jesús tul junt luwar.

Yi jilone'n jun ric tetz Jesús

(Mr 10.17-31; Lc 18.18-30)

¹⁶ Ej itzun bantz, nintzun opon jun ac'aj yaj tan yol tu Jesús, nin jaktz tetz:

—Ta', chumbalaj nin ilu'. Tale'u' swetz, ¿mbi jun takle'n balaj tzimban tan incambal yi wutz'ajbil?

¹⁷ Bene'n tzun tlol Jesús tetz:

—¿Mbi tzuntz yi na awal yi in balaj? ¿Qui pe' na el atxum tetz yi qui'c jun balaj at tzone'j wuxtx'otx'? Ntin Ryos balaj. Poro ko na awaj tzacambaj yi awutz'ajbil, banaj tane'n yi e'chk ca'wl.

¹⁸ —Poro ¿na' scyetz ca'wlil ta'? —stzun yaj.

—'Quil cǎbiyolnakin; quil cǎjopon wutzaj; quil cǎalk'ij; quil tzajal cu'n jun wi awak' tetz alchok wunak. ¹⁹ Lok'we' ataj atxu', nin lok'we' yi e' mas wunak chi na alok' awibatx', —chij Jesús bantz tetz yaj.

²⁰—Poro ta', jetz yi in tzaj nitxa' wocle'n tan banle'n tane'n cyakil yi e'chk xtxolbile'j, ¿mbi tzun mas na tajtz?

²¹—Ko na awaj jal abalajil, cun c'ay yi amebi'l, nin oy nin yi jamel scyetz yi e' meba'. Tz'ak'lok tzun amebi'ltz tcyaj'. Yil tzaban tane'n yi xtxolbile'j, ba'n tzun cǵu'ltz tan axome'n swe'j, —stzun Jesús bantz tetz yaj.

²² Poro yi tbital yaj yi xtxolbile'j, wi'nin bisune'n na chin ric nin i'. Cyaje'n cyen tzun tilol yaj yi Jesús.

²³ Bene'n tzun tlol Jesús scyetz yi e' xchusbe'tz:

—Swale' nin tzitetz yi mero bintzi, at q'uixbel tan cambal jun ric yi balaj tiemp yil tz'ul tzaj Kataj Ryos tan cawu'n. ²⁴ ¿Ja pe' itbit? Ni'cu'n q'uixbel tan tpone'n jun ric le balaj ama'l kalel cawune't Ryos, chi yi q'uixbel tan ticy'e'n jun camey tul jun julil bak tz'isbil, —chij Jesús bantz.

²⁵ Yi quibital yi e' xchusbe'tz yi xtxolbile'j, nintzun e' el yabtz te'j, nintzun cyaltz squibil quib:

—Yi ko ya'tz, ¿xe'n tzun clax jun?

²⁶ Che' bene'n tzun xmayil Jesús, nintzun ben tlol scyetz:

—Quil xcy'e' jun wunak te yi xtxolbile'j, poro qui'c jun takle'n yi qui'k xcy'e' Ryos te'j.

²⁷ Toque'n tzun Lu' tan yol tetz Jesús:

—I bin jalu' Ta', yi o' ketz ja cyaj kilol cyakil yi kamebi'l tan kaxome'n te'ju', ¿mbi tzun skacambaje'tz?

²⁸ Bene'n tzun tlol Jesús scyetz:

—Jun cu'n yol swale' nin tzitetz, yil tz'ul yi tiemp yil tz'oc cyakil tetz ac'aj, nin yil chinc'ole' tan cawu'n le c'olchbil yi wi'nin k'ej, ncha'tz axwok, xc'olek tzinxlaj tan chicawe'n yi coblaj k'u'j xonl k'ajtzun kamam Israel. ²⁹ Ncha'tz alchok scyetz yil til cyen yi tetz ca'l, nka yi e' titz'un, nka yi taj xtxu', nka yi txkel, nka nitxajil, nka xtx'otx' tan xome'n swe'j, scambaj yi juna'tz jun cient mas. Ej nin ncha'tz scambaj i' yi itz'ajbil tetz ben k'ej ben sak. ³⁰ Poro at wi'nin e' yi bajxche', yi wi'tzibil xchibne'. Nin at e' yi wi'tzibil quitane'n yi xchibajxok tan chicambal yi quitz'ajbil.

20

Yi elsawutzil tetz chichojo'n cobox ak'unwil

¹ “Ni'cu'n sbajok tul yi balaj tiemp yi at tulbil, chi banak jun yaj taw pinc scye'j e' mos. Itzun bantz, jalchan cunin tele'n yaj tan chijoyle'n ak'unwil tan ak'un tuch'. ² Yi jale'n cobox ta'n, ja bixe' chitrat tan xchojol jun pwok te chik'ej, nin e' ben xchakol tan ak'un. ³ Yi tpone'n beluj ch'ich' jalchan, ja noj quen i' scye'j cobox ak'unwil yi qui'c cyak'un. ⁴ Nin ben tloltz scyetz: ‘Ak'ujenwok swuch', nin cxinchoje'wok.’ Chibene'n tzuntz tan ak'un. ⁵ Ma tpone'n chajcu'n k'ej, ja el tan chijoyle'n cobox ak'unwil. Nin ncha'tz ban i' yi tpone'n ox ch'ich' cu'lbe'n k'ej. ⁶ Ej nin yi tpone'n o' ch'ich' cu'lbe'n k'ej nin el tzaj junt tir tan xo'n. Ja noj cyen scye'j cobox yi qui'c cyak'un, nin taltz scyetz: ‘¿Mbi na ibanwok tzone'j? ¿Qui'c pe' itak'un?’ ⁷ ‘Qui'c ta', qui'c kak'un na jal ka'n,’ che'ch bantz. ‘Quibene'nk bin tan ak'un swuch’.

⁸ “Itzun bantz, yi cwe'n k'ej, nin cawun yi patrón te yi martoma' tan chichakle'n yi e' mos tan tele'n chichojo'n. ‘Bajx che' achoj yi e' yi buch tlen ncho'c tan ak'un. Wi'tzibil tlen che' achoj yi e' yi jalchan nchixe'tij tan ak'un,’ stzun yi patrón tetz martoma'.

⁹ “Cyopone'n tzun yi e' yi e' xe'tij tan ak'un o' ch'ich' cwe'n k'ej. Yi tele'n tzaj chichojo'n, ja ak'lij jujun pwok te jujun. ¹⁰ Ma yi cyopone'n yi e' yi e' xe'tij tan ak'un bajx cu'n, le wutz yi cyetz cyajtza'kl yi nimt cu'n yi cyetz chichojo'n tz'ak'lok, poro qui'. Jujun pwok ak'lij tetz jujun. ¹¹ Cyoque'n tzuntz tan xocho'n tetz yi patrón: ¹² ‘Ta', ¿mbi tzuntz yi nicy' nin tu' kachojon mban scyuch' yi e' yi june'n or nchak'uj? Ma ketz ja icy'pon cu'n jun k'ej ka'n. Ja katij wi'nin k'ej. Poro ni'cu'n kachojon mban scyuch’.

¹³ “Saje'n tzun stza'wel yi patrón tetz jun scyeri yi e' ak'unwila'tz: ‘I bin jalu' wamiw, max ac'u'l. Nk'e'tz cachi' na chintzan tan baje'n tzite'j. ¿Nk'era'tz pe' katrat tzituch' tan inchojol jun pwok te ik'ej? ¹⁴ Je'j, tz'amwok ipu'k, nin quitaje'nk, na yi in wetz na waj yi nicy' nin tu' ichojo'n sban. ¹⁵ Na yi in wetz, ba'n tzimban wajbil te impu'k. ¿Nka na tzun tak' chi'ch c'u'lal yi imbalajil tztitez?’ ¹⁶ Yi xtxolbile'j na xchaj: Yi e' wi'tzibil chocopon tetz bajx, ma yi e' bajx chocopon tetz wi'tzibil. Na tzan Ryos tan chimoxe'n tzaj wi'nin, poro qui'c mas e' yi xchiclxok.

Yi talolt Jesús yi at cyocbil wunak tan biyle'n
(Mr 10.32-34; Lc 18.31-34)

¹⁷ Itzun bantz yi na chixon tbe' tan cyopone'n Jerusalén, nintzun e' el tzaj xchakol yi e' xchusbe'tz xchixo'l yi e' mas wunak tan yol scyetz chichuc cuntu'. Itzun taltz:

¹⁸ —I bin jalu', sak tziwutz yi cho'n at kabembil Jerusalén. Yi nskén wi't kopon xchinjatxlok xchik'ab yi e' wi'tz pale', nin xchik'ab yi e' tx'olol xo'l yi ley Moisés. Ncha'tz sbixek cya'n tan wele'n cu'n swutz. ¹⁹ Chinjatxlok xchik'ab yi e' awer nak. Nocopon tetz chitze'lbe'tz. Chinlo'onk cya'n nin chinjepon cya'n swutz pasyon. Chinquimok, poro le toxi'n k'ej nitz'ok junt tir xchixo'l alma', —stzun Jesús bantz scyetz.

Yi chijakol cob yaj chik'ej
(Mr 10.35-45)

²⁰ Itzun te yi na chixon tbe', nintzun opon yi xtxu' Jacow tu Wa'n tan yol tetz Jesús. Xomche' yi cob tala'tz te'j. E' cy'ajl Zebedeo. Cwe'n tzun mejlok yi jun xna'na'tz swutz Jesús tan jakle'n jun pawor tetz. ²¹ Bene'n tzun jakol Jesús tetz:

—¿Mbi na taju' swetz?

—Ta', yil tz'ocu' tan cawu'n, na klo' waj yil tak'u' chik'ej yi cob wale'j tan chic'olewe'n xljaju'. Jun le sbalu', nin junt le maxu', —chij xna'n tetz Jesús.

²² Talol tzun Jesús scyetz:

—Yi axwok itetz, qui na el itxum tetz yi mbi na cxtzanwok tan c'uche'n. ¿Pe xcyekwok tan muc'le'n yi q'uixc'uj yi tz'icy'pon wetz wa'n? —chij Jesús bantz.

—Kaxcyek ta', —che'ch cob yaja'tz.

²³ Bene'n tzun tlol Jesús scyetz:

—Jun cu'n yol tztije' yi q'uixc'uj yi tzintije' wetz, poro tan ic'olewe'n tzinxlaj nk'e'tz in chincawunk te'j, ma na cho'n tz'ak'lok scyetz yi e' yi txa'ijche't tan intaj.

²⁴ Itzun yi quibital yi lajujt cyuch', nintzun je' xchiwutz yi mbi'tz na chitzan yi cob tan jakle'n tetz Jesús. ²⁵ Toque'n tzun Jesús tan chichakle'n tzaj, nin taltz scyetz:

—Na itilwok yi xe'n quitane'n yi e' wi'tz ajcaw lakak lmak tnum, wi'nin na chicawun. Na cho'c wunak jak' chica'wl. ²⁶ Poro qui na taj yi ya'tz tziban itetz. Ma na je puntile'j, ko at jun tzixo'l yi na taj jal k'ej, tajwe'n tan toque'n i' tetz chichakum yi e' mas. ²⁷ Ko at jun tzixo'l yi na taj tz'oc tetz bajxom, tajwe'n tan toque'n tetz chichakum yi e' mas. ²⁸ Chi wutane'n wetz, yi in Bajx Cy'ajol, nk'era'tz inmantar yi nink cho'c wunak tetz inchakum, ma na ja nu'l tan woque'n tetz chichakum wunak. Ja nu'l tan wuk'ol wib tk'ab quimichil tan chiclxaxe'n wi'nin wunak.

Yi tule'n yos tan Jesús scyuch' cob moyi'x
(Mr 10.46-52; Lc 18.35-43)

²⁹ Itzun bantz yi cyele'n tzaj le tnum Jericó, wi'nin wunak e' xom tzaj te Jesús. ³⁰ At tzun cob moyi'x c'olxche' tzi be'. Yi quibital yi ticy'e'n cu'n Jesús, nin e' xch'intz:

—Kajcaw, ilu' yi xonl Luwiy yi at tulbil, elk k'ajabu' ske'j.

³¹ Cyoque'n tzun yi e' wunak tan makle'n chitzi' tan qui't chi'ch'ine'n, poro mas tcunin na chi'ch'intz:

—Ta', ilu' yi xonl k'ajtzun Luwiy yi at tulbil, elk k'ajabu' ske'j.

³² Taquewe'n cu'n tzun Jesús, nin e' saj xchakol yi e' moyi'x te'j tan jakle'n scyetz:

—¿Mbi itajbil swetz?

³³—Ta', na klo' kaj yil jakxij kawutz.

³⁴Tele'n tzun k'ajab Jesús scye'j, nin oc macol te chiwutz. Ninin ul yos scyuch', nin e' xom nintz te'j.

21

Yi tpone'n Jesús Jerusalén

(Mr 11.1-11; Lc 19.28-40; Jn 12.12-19)

¹Yi txantok tan cyopone'n Jerusalén, ja chopon naka'jil yi tal tnum Betfagé, yi cho'n at te c'u'l wutz yi na bi'aj wi Olivo. Che' saje'n tzun xchakol Jesús cob xchusbe'tz, ²nin taltz scyetz:

—Quibene'nk le aldey tzi'ne'j. Yil cxopon, tzitile' jun buru' c'alij yi at tal. Pujwok tzaj, nin cy'ajwoke' tzaj. ³Ko al xmakonwok te'j, alwok: 'Cho'n xconk tetz Kajcaw. Ax chu'l kuk'e't nin,' xchijwok sban.

⁴Tan yi txolbile'j ja el cu'n te yi yol yi tz'iba'nt cyen tak'un jun scyeri e' elsanl stzi' Ryos tentz, yi na tal:

⁵“Cun al scyetz aj Sión:

‘Bitwok tzaj, at tulbil ireyil.

Chin c'ulutxum nin i' sbne'.

Na yil tz'ul, cho'n at te jun buru',

jun ne'x mam buru', tal jun ekum ektz tu.' ”*

⁶Chibene'n tzun yi cob xchusbe'tza'tz tan ticy'le'n chimantar yi e' ben chakij te'j. ⁷Yi tule'n quicy'al yi e' buru'a'tz, nin je' cyak'ol yi chixbu'ktz tetz scye'j yi tal ni' buru'. Kalena'tz je'n Jesús te'j. ⁸Ma yi e' wunak wi'nin chimule'n. At e' baj cu'n chilit'ul chixbu'k kale atit ticy'bil Jesús. Ej nin at e' e' ben tan tamle'n k'ab tze' tan cwe'n tbe' kale atit ticy'bil i'. ⁹Cyakil yi e' wunak yi bajxche' scyuch' yi e' yi xomche't tzaj, wi'nin chi'xch'ine'n:

—¿Kak'e' kak'ajsbil tetz yi june'j, na i' yi jun xonl Luwiy yi at tulbil! ¡At banl Kataj tibaj, na Ryos nchakon tzaj! ¡Kak'e' bin kak'ajsbil tetz Ryos! —che'ch yi e' wunaka'tz.

¹⁰Yi tocompone'n Jesús le tnum Jerusalén, wi'nin chi'xch'ine'n wunak te'j tan tzatzin yi ate' cu'nt. Poro at e' yi chijak squibil quib:

—¿Mbi eka'n tan yi yaje'j? —che'ch.

¹¹—Ya'stzun Jesús, aj Nazaret cwent Galilea. I' jun elsanl stzi' Ryos, —che'ch cobox ban tzajtz.

Yi toque'n Jesús tan chilaje'n len yi e' aj c'ayinl le templo

(Mr 11.15-19; Lc 19.45-48; Jn 2.13-22)

¹²Yi baje'n wi' yi e'chk xtxolbila'se'j, cho'n tzun toque'n Jesús tc'u'l yi ama'l cy'anl te yi templo, nin octz tan chilaje'n len yi e' yi na chitzan tan c'ayi'n, nin tan lo'k. Nin baj je' trimpul yi e'chk chimes yi e' tx'exunl wutz pwok. Ncha'tz yi chichem yi e' c'a'y plomx.

¹³Te yi na tzan tan chilaje'n len, nin tal i' scyetz:

—Tz'iba'nt cyen: ‘Yi weri inca'l, ya'stzun nachbil wetz,’ poro yi e' cyeru' na xcon cya'nu' tetz jun molbil alk'om, —stzun Jesús.

¹⁴Te yi at i' le templo, nin ocoxon chi'xkansal quib cobox moyi'x, tu cobox co'x, ej nin ul yos ta'n scyuch'. ¹⁵Poro wi'nin xchi'che'n chic'u'l yi e' wi'tz pale' scyuch' yi e' tx'olol xo'l yi ley Moisés yi quilol yi e'chk milawr yi bnix tan Jesús. Nin ncha'tz at e' nitxa' yi na chi'xch'in: “Wi'nin k'e'j yi yaje'j, na i' yi xonl k'ajtzun rey Luwiy yi at tulbil,” che'ch bantz.

Yi quibital yi e' wi'tz pale' yi chiyol yi e'a'tz yi na chitzan tan talche'n le templo, ¹⁶nintzun e' octz tan jakle'n tetz Jesús:

—¿Na pe' awit nin yi k'ajsbil yi na chitzan nitxa' tan tak'le'n? ¿Ba'n c'xchij lo'?

Bene'n tzun tlol Jesús scyetz:

* 21:5 Zac 9.9.

—Na, na wit, poro qui pe' na chisi'lej cyeru' yi jun xtxolbil yi tz'iba'nt cyen yi na tal: 'Ryos na ak'on cyajtza'kl yi e' nitxa' scyuch' yi e' tal ni' tan cyak'ol chik'ajsbil tetz.'
Ya'stzun yi xtxolbil yi tz'iba'nt cyen, —stzun Jesús scyetz.

¹⁷ E' cyaje'n cyen tzun tiloltz, nin icy'tz. Cho'n tzun tponen'tz le aldey Betania. Ya'stzun baje't ak'baltz ta'n.

Yi skeje'n jun wi' ibx̄ tan Jesús

(Mr 11.12-14, 20-26)

¹⁸ Itzun bantz le junt eklok, yi pakxe'n tzaj Jesús tnum, nin saj we'j te'j tbe'. ¹⁹ Bene'n tzun tilol jun wi' ibx̄ yi at tzi be'. Yi bene'n klo' tan stzutle'n tzaj wutz, quinín jal jun lo' baj ta'n. Ntin xak wi'nin. Nin oc tlol te jun wi' ibx̄a'tz:

—Qui't c̄xwutzin sbne' opon tunintz, —stzun i' tetz.

Na el tzaj cunin yi yole'j le stzi', yi skeje'n yi jun wi' ibx̄a'tz.

²⁰ Yi quilol yi e' x̄chusbe'tz yi xtxolbile'j, nin e' baj el yab te'j, nin e' jaktz tetz Jesús:

—x̄e'n tzuntz Ta', yi chin lajke'l nin nskej jun wi' tze'e'j? —che'ch.

²¹ —Jun cu'n yol swale' nin tzitetz. Yi nink k'uke' ic'u'l swe'j, nin qui'k tzicabej ic'u'l, xcyekwok tan banle'n e'chk milawr chi na imban wetz. Ncha'tz ko quil tzicabej ic'u'l, ba'n tzitalwok tetz yi wutze'j: 'Cawle'n tzone'j, quilo'k xe mar,' nin ya'tz nin sbne'-tz.

²² Yi nink k'uke' ic'u'l te Ryos, tz'ak'lok cyakil yi na ic'uchwok.

Yi chijakol tetz Jesús yi na' ak'on k'ej i'

(Mr 11.27-33; Lc 20.1-8)

²³ Bene'n tzun Jesús le templo. Itzun te yi na tzan tan chichusle'n wunak, nin e' opon yi e' wi'tz pale' scyuch' yi wi' banl chiwi' yi e' judiy tan jakle'n tetz:

—¿At ptzun ak'ej tan chichusle'n wunak? ¿Na' nmak'on ak'ej? —che'ch tetz Jesús.

²⁴ —I bin jalu', bajx tzinjake' jun xtxolbil scyeru'. Kol cyalu' yi puntil swetz, ncha'tz in swale' scyeru' yi na' nmak'on ink'ej. ²⁵ ¿Na' site't k'ej k'ajtzun Wa'n Bautist tan je'se'n a' chiwi' wunak? ¿Ryos pe' ak'on tetz, nka e' tu' wunak? —chij Jesús bantz scyetz.

E' baj xe'te'n tzun tan wolnewe'n squibil quib: "Kol kal yi Ryos ak'on k'ej Wa'n, stale' sketz yi mbi tzuntz yi quinín nkaban tane'n yi x̄chusu'n. ²⁶ Ej nin kol kal yi wunak tu' ak'on k'ej Wa'n, ¿mbil chitxum wunak ske'j? na cyakil wunak na cyocsaj yi elsanl stzi' Ryos k'ajtzun Wa'n," che'ch squibil quib.

²⁷ Jalta'tz nin ben cyalol tetz Jesús:

—Cuquen, qui na pujx ka'n, —che'ch.

—Ko ya'tz cyajtza'klu', ncha'tz in wetz, quil wal scyeru' na' nmak'on ink'ej tan chichusle'n yi e' wunake'j, —chij Jesús scyetz.

Yi elsawutzil tetz yi cob cy'ajol

²⁸ —I bin jalu', ¿mbi na chitxumu' te yi jun elsawutzile'j? At jun yaj yi at cob cy'ajl. Nintzun taltz tetz jun scyeri cy'ajl: 'Cun ak'ujen wi cojbil.' ²⁹ Stza'wel tzun yi cy'ajl yaj: 'Qui' ta', qui na waj.' Poro le junt tkuj nintz, nintzun je' xtx'ixpul yi tajtza'kl, nin bentz tan ak'un. ³⁰ Ite'n nin xtxolbila'tz ben tlol tetz yi junt cy'ajl. Stza'wel yi jun cy'ajla'tz: 'Cu ta', nchimben.' Poro quinín ben. ³¹ I bin jalu', ¿na' scyetz jun scyeri yi cob cy'ajola'tz yi ban tane'n yi ca'wl yi taj? —stzun Jesús scyetz.

—I bin bajx, —che'ch.

—I bin jalu', jun cu'n yol na walnin scyeru', yi e' aj peyuml cwent awer nak, yi chin cachi' nin e' x̄chiwutzu', scyuch' yi e' wi'tz bnol tetz, chocopon cyera'tz tk'ab Ryos. ³² Poro yi e' cyeru', quil cho'cu' tk'ab Ryos. Na ja ulak Wa'n Bautist tan xtxole'n scyeru' yi mbi'tz yi e'chk takle'n yi tajwe'n tan chibnolu' tane'n, nin quinín nchibanu' tane'n. Ma yi e' aj peyuml cwent awer nak, yi chin cachi' nin e' x̄chiwutzu', wi'nin e' ja cyocsaj, nin ja chiban tane'n. Nin ncha'tz yi e' wi'tz bnol tetz, at e' yi nchiban tane'n. Poro lastum e'u', na ja quilu' yi mbi nchiban. Poro quinín nchitx'ixpuju' yi cyajtza'klu'.

*Jun elsawutzil scyetz yi e' ak'unwil yi juntlen cyajtza'kl
(Mr 12.1-12; Lc 20.9-19)*

³³ “Quibit tzaju' yi junt elsawutzile'j: At jun yaj yi cu' tawal uva tc'u'l jalaj tx'otx'. Nin oc pe'm te'j. Nin bnix jun pila' ta'n kale na ele't yi t'a'al uva. Nin ncha'tz ja bnix jun xcyak'te' ta'n. Yi bnixe'n, nintzun ben tk'ol yi jalaj luwara'tz tan c'mo'ni'n. Bene'n tzun i'-tz joylaj tan pyaj.

³⁴ “Ma yi k'abte'n cosech, nin e' ben xchakol cobox xchakum tan ticy'le'n tzaj mu'x tetz te yi cosech. ³⁵ Poro yi e' c'amol tx'otx', nin e' oc tan chitz'amle'n e' chakum, nin lo'on jun cya'n, nin junt quim cya'n, nin e' oc tan c'oxle'n junt tan c'ub. ³⁶ Ya'stzun bantz te jun tira'tz. Pontzaj tlen bene'n xchakol yi taw luwar junt tx'akaj chakum. Poro yi e' c'amol, nin e' octz tan chibiyle'n chi e' ban scye'j yi bajx tx'akaj.

³⁷ “Wi'tzbil tlen bene'n xchakol yi taw luwar yi tetz cy'ajl, na le wutz yi tetz tajtza'kl yi scyeke' xchi' yi cy'ajol. ³⁸ Poro yi bene'n quilol yi e' c'amol yi cy'ajol, nintzun cyaltz squibil quib: ‘Je nocx tz'ule'j. Ya'stzun sc'o'ek cyen tibaj luwar. Ba'n tcu'n kabiye' cu'nx tan kacambal ketz yi luwar.’ ³⁹ I nin tzun cyulejtz. E' octz tan stz'amle'n, nin el cya'n tul luwar, nin cu' chibiyoltz, —stzun Jesús scyetz.

⁴⁰ Toque'n tzun Jesús tan jakle'n scyetz yi e' wi' banl wi':

—I bin jalu', yil tz'ul tzaj yi taw luwar, zmbil sban i' scye'j yi e' c'amola'tz?

⁴¹ Saje'n tzun chitza'wel yi e' wi' banl wi':

—Quil tz'el k'ajab i' tan chibiyle'n cu'n yi jun jilwutz wunaka'tz. Ej nin stk'e' i' yi luwar tan c'mo'ni'n scyetz junt tx'akajt. Yi junt tx'akaja'tz, cupon chijatxol yi cosech, nin scyak'e' tetz taw luwar, —che'ch yi e' wi' banl wi' bantz tetz Jesús.

⁴² Toque'n tzun Jesús tan talche'n scyetz:

—Qui pe' na chisi'leju' yi yol Ryos yi tz'iba'nt cyen yi na tal:

‘Yi c'ub yi qui'c xac xchiwutz yi e' bnol ca'l,
ya'stzun yi c'ub yi mas tajwe'n tan xcone'n.
Kajcaw txumul tetz yi xtxolbile'j.

Ej nin chumbalaj nin yi xtxumu'n i'.†

⁴³ I bin jalu' yi eka'n tan yi xtxolbila'se'j i'tz: Cheleponu' cwent Ryos, nin chocopon junt tx'akajt tetz chixelu' yi scyak'e' tzatzin tetz Ryos. ⁴⁴ Inti yi jun c'uba'tz, alchok scyetz yil je' tzotp te'j, sq'uixpok. Ncha'tz cyakil yi e' yil saj yi c'ub squibaj, puch'ij cu'n xchibne' ta'n, —stzun Jesús bantz scyetz yi e' wi' banl wi'.

⁴⁵ Yi quibital yi e' wi'tz pale', scyuch' yi e' parisey yi e'chk elsawutzila'se'j, nin el chitxum tetz yi e' te'n na tzan Jesús tan chiyolche'n. ⁴⁶ E' oc klo' tan stz'amle'n Jesús, poro nin e' xob scyetz wunak na nsken cyocsaj wunak yi Jesús, i' jun elsanl stzi' Ryos.

22

Yi elsawutzil tetz jun quicyuj

¹ Toque'n tzun Jesús tan xtxole'n cobox elsawutzil scyetz wunak:

² “Je junt elsawutzile'j, yi na xchaj yi na' scyetz e' yi ba'n cho'c tajlal yi cmon Ryos: Oktz ka'n yi at jun wi'tz ajcaw. Yi toque'n txkel yi cy'ajl, nin oc tan xtxumle'n jun balaj quicyuj.

³ Yi xtxumxe'n, nin ben xchakol cobox xchakum tan chichakle'n yi e' xtxocum. Poro quinin e' ul.

⁴ “Chibene'n tzun xchakol junt tir yi e' xchakum tan talche'n scyetz: ‘Ja che' imbiy cobox inwacx, nin ncha'tz ja che' imbiy cobox wawun yi k'ansa'nche't. Ja bnix cyakil tu kawa'. Na waj yil chu'lu' jalcu'n tan tilwe'n quicyuj,’ xchijwok sban scyetz, stzun taw quicyuj.

⁵ Poro yi e' txocum yi na tzan chichakle'n, quinin chicuji. Yi tbital jun yi stziblala'tz, nin ben tan tilwe'n xtx'otx'. Ma junt cho'n bene'n tan pyaji'n. ⁶ Nin yi e' mas xtxocum, nin e' oc tan chitz'amle'n yi e' xchakum yi jun wi'tz ajcawa'tz. E' oc tan chijisle'n, nin tan

† 21:42 Sal 118.22-23.

chibiyle'n cu'n. ⁷ Yi tele'n xtxum yi wi'tz ajcaw tetz, wi'nin xchi'che'n c'u'l scye'j. Nin e' ben xchakol yi e' tetz sanlar tan chibiyle'n cu'n, nin tan toque'n t'inij k'a'kl cyakil yi tnum kale ate't. ⁸ Bene'n tzun tlol yi jun wi'tz ajcawa'tz scyetz e' xchakum: 'Ja wi't bnix cyakil yi e'chk takle'n tan katzatzine'n te quicyuj, poro yi e'a'tz yi nche' katxoc klo', qui'ct rmeril tan cyule'n na qui'c chixac. ⁹ Quibene'nk lakak e'chk xchicy be' tan chitxocle'n tzaj alchok jilwutz wunak yil cxnoj quen scye'j.' ¹⁰ Chibene'n tzun yi e' xchakumtz lakak be', nin saj chimolol cyakil yi e' yi e' noj quen xchiwutz. At balaj wunak, nin at mal wunak e' baj opon cya'n. Noj cu'n ca'la'tz cyak'un wunak.

¹¹ "Te yi nskén chicham quib wunak, nin ocoyon yi wi'tz ajcawa'tz tan chixmaye'n. Nintzun ben tilol yi at jun yaj yi qui weko'n tib tan be'chok tetz quicyuji'n. ¹² Bene'n tzun tlol tetz: 'Wamiw, ¿nxac ncxo'c tzaj tzone'j? na qui'c be'chatz at tzawe'j tetz quicyuji'n.' Poro yi yaj, qui'c nin ben tlol. ¹³ Cawune'n tzun yi wi'tz ajcaw scyetz yi e' xchakum: 'Ma jalu', c'alwok cu'n tkan tu k'ab, nin jo'lwok len tzi'n tul tz'o'tz. Xch'ink, nin skitx'nek xe te' tan q'uixc'uj,' stzun wi'tz ajcawa'tz scyetz. ¹⁴ Bintzinin, wi'nin e' yi na tzan Ryos tan chimoxe'n tzaj, poro qui'c mas yi e' yi xchiclxok," stzun Jesús scyetz.

*Yi pwok yi na ak'lij tetz César
(Mr 12.13-17; Lc 20.20-26)*

¹⁵ Toque'n tzun chitxumu'n yi e' parisey tan joyle'n puntil yi x'e'nk ljal til Jesús. ¹⁶ Nin e' ben chichakol cobox cyuch' tan yol tu Jesús, itzun cyaltz:

—Ta', na kil ketz yi qui'c nin mu'x la'jilu'. Ej nin na kil yi xtxolbil cu'n na tuleju' yi xtx'olche'n xo'l yi tajbil Ryos. Qui na tzanu' tan xtxole'n ntin yi e'chk takle'n yi na chipek' wunak te'j, na qui na xobu' tan talche'n paltil jun. Qui'c na ban mpe atk k'ej yaj nka qui'c. ¹⁷ Cha'stzun te Ta', ja ku'l swutzu' tan jakle'n jun kajtza'kl teru'. ¿Ba'n pe' lkak' yi pwok yi na tzan César tan jakle'n sketz, nka qui'?

¹⁸ Poro jalacunin nachone'n Jesús te cyajtza'kl, yi suble'n tu' i' cyajbil. Cha'stzun te bene'n tlol scyetz:

—Chiwutz tuwu', chiplaj tuwu' yi na cyocsaj quibu' balaj. ¿Nxac na chitzanu' tan joyle'n puntil tan jale'n wil? ¹⁹ Chichaj tzaju' jun pwok swetz yi na cyak'u' tetz César, —stzun Jesús scyetz.

Saje'n tzun cyak'ol jun pwok tetz. ²⁰ Ma yi cwe'n xmayil Jesús, nin ben jakol scyetz:

—¿Na' taw yi yubile'j yi at swutz, nin na' taw yi bi'aj yi banij swutz?

²¹ —Tetz César, yi wi'tz ajcaw, —che'ch ban tzaj.

—Yi ko tetz César, ba'n cyak'u' tetz. Poro ncha'tz tajwe'n lcyak'u' tetz Ryos cyakil yi tetz, —chij Jesús scyetz.

²² Yi quibital xtxolbile'j, nin e' baj el yabtz te'j. Cyaje'n cyen tzun quilol Jesús, nin e' ajtz.

*At junt tir itz'e'n
(Mr 12.18-27; Lc 20.27-40)*

²³ Ite'n nin k'eja'tz yi cyopone'n cobox scyeri e' sadusey te Jesús. Yi e' sadusey, quinin cyocsaj yi at junt tir itz'e'n xchixo'l alma'. Cha'stzun te ja cho'c tan joyle'n puntil tan pile'n Jesús:

²⁴ —Ta', talnak k'ajtzun Moisés yi kol quim chmil jun xna'n yi ntaxk jal chinitxa', tajwe'n tan toque'n yi titz'un yi alma' tetz chmil yi xna'n, bantz quil sotz yi xonl i'. ²⁵ I bin jalu' Ta', at bin juk yaj, quitz'un quitzicy quib. Yi bajxnak nin cyok'bej quib tu jun xna'n, poro yi ntaxk jal chinitxa', nin quim yi yaj. Cha'stzun te toque'n xna'n tk'ab yi titz'un yi k'ajtzun chmil. ²⁶ Ite'n nin bana's tu ca'p, nin tu yi toxi'n. Baj elepon cunin chmilil xna'n yi juk yaja's, yi quitz'un quitzicy quib. ²⁷ Wi'tzbil tlen quime'n xna'n. ²⁸ Ma jalu' Ta', yi nink chitz'ij junt tir chixo'l alma', ¿na' scyetz jun yi meró chmil nin xna'n sbne'-tz chixo'l yi juk yaja'tz?

²⁹ Saje'n tzun stza'wel Jesús scyetz:

—¿Nk'e'tz pe' xubse'n nchibanu' tan tu' yi qui na el chitxumu' tetz yi yol yi tz'iba'nt cyen, nin tan tu' yi qui na pujx yi porer Ryos cya'nu'? ³⁰ Na yil chitz'ij junt tir yi e' alma', qui't cyok'bej quib, nin qui't cyok'bej quib chinitxa'. Cho'n xchibne' cyetz chi quitane'n yi e' ángel, yi ate' tcya'j. ³¹ Inti xtxolbil te itz'e'n xchixo'l alma', ¿qui ptzun na chisi'leju' yi yol yi alijt cyen tan Ryos tetz Moisés? ³² Na, talnak i': 'I ina'tz in chiRyosil Abraham, tu Isaac nin Jacow.' Nsken chiquim yi ox yaja'tz yi talol Ryos yi yole'j. Na tzun xchaj sketz yi qui sotznake'. Na yi Kataj Ryos, i' kaRyosil, yi o' yi itz'o' scyuch' yi e' yi quimnak chiwankil. Swutz Ryos qui'c nin jun wunak yi najk sotz, —stzun Jesús scyetz.

³³ Yi quibital wunak yi xtxolbile'j, nin e' el yab te'j, na qui'c mu'x paltil.

Yi ca'wl yi mas tajwe'n tan kabnol tane'n

(Mr 12.28-34)

³⁴ Yi quibital yi e' parisey yi nsken chilo'on yi e' sadusey tan Jesús, cwe'n tzun chimolol quibtz te'j. ³⁵ At tzun jun xchixo'l yi e' pariseya'tz yi i' jun tx'olol xo'l yi ley Moisés, nin octz tan jakle'n jun xtxolbil tetz Jesús tan pile'n i'. Itzun taltz:

³⁶ —I bin jalu' ta', txo'l cyakil yi e'chk ca'wl, ¿na' scyetz jun yi mas tajwe'n tan kabnol tane'n?

³⁷ Saje'n tzun stza'wel Jesús tetz:

—'Lok'aj yi aRyosil tetz cu'n awalma', nin tetz cu'n awajtza'kl.' ³⁸ Ya'stzun ca'wl yi mas tajwe'n tan banle'n tane'n. ³⁹ Ej nin ni'cu'n mu'x tal yi ca'p yi na tal: 'Lok'we' yi e' wunak chi na alok' awib atz.' ⁴⁰ Yi cob ca'wle'j na jop cyakil yi e'chk ca'wl yi tz'iba'nt cyen tan Moisés, nin na jop chichusu'n cyakil yi e' elsanl stzi' Ryos tentz.

Yi Cristo i' Tajcaw k'ajtzun Luwiy

(Mr 12.35-37; Lc 20.41-44)

⁴¹ Te yintaxk cha'j yi e' parisey, nin oc Jesús tan jakle'n yi xtxolbile'j scyetz:

⁴² —¿Mbi na chitxum cyeru' te yi Cristo yi jun yi bixba'nt tan tule'n? ¿Na' scyetz kamam cyen yi xonl i' le chiwutz cyeru'?

—Cho'n at tulbil Cristo xchixo'l xonl k'ajtzun kamam Luwiy, —che'ch bantz tetz Jesús.

⁴³ —Yi ko xonl tu' k'ajtzun Luwiy yi Cristo, ¿mbi tzuntz yi talnak Luwiy Wajcaw tetz? Na je yol k'ajtzun Luwiy yi tz'iba'nt cyen:

⁴⁴ 'Nin tal Ryos tetz Wajcaw:

C'olchen cu'n tzone'j le insbal,

jalen cu'n lcho'c e' acontr wa'n jak' awukan,' stzun Luwiy tentz.*

Yi yole'j ya'stzun alijt cyen tan k'ajtzun kamam Luwiy tan porer yi Espíritu Sant. ⁴⁵ Ma jalu', ko talnak k'ajtzun kamam Luwiy 'Wajcaw' tetz yi Cristo yi bixba'nt tan tule'n, ¿mbi tzuntz na cyalu' yi wunak tu' i', yi xonl tu' Luwiy i'?

⁴⁶ Yi quibital yi xtxolbile'j, qui'c nin jun yol ben cyalol. Cya'l jun nimsaj c'u'l tan stza'we'n nin yol i'. Jetza'tz tzun qui't e' oc tan wak' ib tu Jesús.

23

Yi talol Jesús chipaltil yi e' parisey scyuch' yi e' tx'olol xo'l ley Moisés

(Mr 12.38-40; Lc 11.37-54; 20.45-47)

¹ Toque'n tzun Jesús tan yol scyetz yi e' wunak, nin scyetz yi e' xchusbe'tz:

² "Yi e' tx'olol xo'l yi ley Moisés, scyuch' yi e' parisey, bixba'nt che' tan ttx'olche'n xo'l yi ley Moisés. ³ Ba'n kol chixomu' te chichusu'n. Chibne'u' tane'n yi e'chk ca'wla'tz. Poro quil chixomu' te yi e'chk takle'n yi na chiban cyetz. Na yi e' cyetz, ba'n na chicawun te jun takle'n, poro qui na chiban tane'n. ⁴ Chin al nin e'chk ca'wl yi na bixe' cyak'un, nin wi'nin na chicawun tan cyoque'n wunak tan banle'n tane'n. Poro yi e' cyetz siquier

* 22:44 Sal 110.1.

najk chiban tane'n mu'x tal. ⁵ Cyakil yi e'chk takle'n yi na chiban cyetz, i'tz ntin tan jale'n chik'ej xchiwutz wunak. Quilninu' yi cu'lbil yol Kataj yi ch'inlij wutz chiplaj, nin yi c'alij te chik'ab. Nimte'n cu'n na cyulej. Ej nin quilninu' chixbu'k txowi'n cya'n. Chumam nin ju' na cyulej. Ya'stzun na cyulej tan jale'n cyetz chik'ej xchiwutz wunak. ⁶ Ej nin yi na bajij jun wa'a'n, ntin na cyaj cho'c jalen tzi'n quen tan majle'n yi bajx chem. Ej nin yi na chiban chimunl swutz Ryos tulak e'chk sinagoga, ntin na cyaj chic'ole' tibaj bajx chem, tan jale'n chik'ej. ⁷ Yi e' cyetz, ntin na cyaj yi chin yut' cunin chik'ajlan wunak scyetz. Ej nin wi'nin na chitzatzin yi na a'lchij wutzile'n ta' scyetz.

⁸ “Ma yi e' cyeru', quil chixomu' te jun ajtza'kla'tz. Quil cyak'u' ama'l scyetz wunak tan cyak'ol chik'eju' yi na chik'ajlan scyeru'. Na cyakil yi e' cyeru', quitz'un quitzicy quibu', nin ntina'tz jun chusul cyeru' i'tz yi Cristo. ⁹ Ej nin quil cyalu' kataj scyetz alchok jilwutz wunak tzone'j wuxtx'otx'. Na jun ntzi' Kataj at, i'tz yi Ryos yi at tzi'n tcya'j. ¹⁰ Quil cyak'u' ama'l scyetz wunak tan cyalol scyeru' yi e'u' ajcaw, na jun ntzi' Kajcaw at, i'tz yi Cristo yi suki'nt tan Kataj. ¹¹ Yi e' yi na cyak' quib tetz chichakum yi e' mas, ya'stzun yi e' yi at mas chik'ej swutz Ryos. ¹² Tz'ak'lok chik'ej cyakil yi e' yi na cyocsaj quib juy, nin tz'elepon chik'ej yi e' yi na cyocsaj quib nim.

¹³ “iLastum e'u' tx'olol xo'l ley Moisés, nin yi e'u' parisey! Chiwutz tuwu', chiplaj tuwu' yi na cyocsaj quibu' balaj. Quibe'u' tk'ab Ryos, nin na chitzanu' tan makle'n chiwutz yi e' mas yi na cyaj cho'c tk'ab.

¹⁴ “iLastum e'u', na chiwutz tuwu', chiplaj tuwu' yi na cyocsaj quibu' balaj! Na na chimajlenu' chica'l yi e' xma'lca'n, nin tunin na chiben tcyen tuninu' tan nachle'n Kataj tan tewe'n yi quilu'. Tan tu yi ya'tz na chibanu', tz'ak'lok mas chicawsu'.

¹⁵ “iLastum e'u', na chiwutz tuwu', chiplaj tuwu' yi na cyocsaj quibu' balaj! Na na chibenu' joylaj tan tocse'n chic'u'l wunak tan chixome'n te cyeru' chichusu'nu'. Poro mas tcunin na chitzanu' tan chipitle'n nin tul il. Na yi na chixom te chichusu'nu', mas na chiben tul il cya'nu'.

¹⁶ “iLastum e'u', na e'u' q'u'il chibe' wunak tane'n, poro jopij wutz cyajtza'klu'! Na na cyalu' yi qui'c til jun yaj yi qui na el cu'n te jilon yi ko ja xcon yi templo tetz stiwil yol i'. Poro ntin sjalok til yi kol xcon yi pwok yi colij le templo tetz stiwil yol. ¹⁷ iChin yab nin cyajtza'klu'! Jopij wutz cyajtza'klu'. ¿Qui'c pe' mas k'ej yi templo swutz yi pwok yi colij tu' le templo?

¹⁸ “Ej nin ncha'tz na cyal cyeru' yi qui'c til jun yaj yi qui na el cu'n te jilon yi ko na xcon yi patbil tx'ixwatz tetz stiwil yol i'. Poro at til ko quil tz'el cu'n te jilon yi ko ja xcon yi oy yi at tibaj yi patbil tx'ixwatz'tz tetz stiwil yol i'. ¹⁹ E'u' yab. Jopij wutz cyajtza'klu'. ¿Qui pe' na el chitxumu' tetz yi ni'cu'n xanil yi patbil chitx'ixwatzu' tu yi oy yi na je' tibaj? ²⁰ Na ko na xcon yi altar tetz stiwil yol jun yaj, nk'e'tz ntin altar na xcon tetz stiwil, ma na cyakil tu oy yi at tibaj. ²¹ Ncha'tz yi ko at jun yaj yi na oc yi templo tetz stiwil yol i', nk'e'tz ntin yi templo na xcon tetz stiwil, ma na ncha'tz Ryos, na cho'n najlij i' le templo. ²² Ncha'tz yi ko at jun yaj yi na oc yi tcya'j tetz stiwil yi yol i', ni'cu'n chij najk oc Ryos tetz stiwil yi yol i', na cho'n c'olchij Ryos tcya'j.

²³ “iLastum e'u' tx'olol xo'l ley Moisés, nin yi e'u' parisey! Na chiwutz tuwu' chiplaj tuwu' yi na cyocsaj quibu' balaj. Na cyak'u' chidiesmu' te yi tal ne'x cosech ani'x, nin te yi alwenu' yi at scyuch'u', nin na cyak'u' chidiesmu' te mu'x tal pumient yi na xcon tetz chic'o'csbilu', poro qui na chitzanu' tan banle'n tane'n yi e'chk ca'wl yi mas tajwe'n. Mas ba'n tcu'n yi nink cho'cu' tetz tz'aknak cu'n. Mas ba'n tcu'n yi nink tz'el nin chik'ajabu' te junt wunak. Ej nin mas ba'n tcu'n yi nink cho'cu' tan joyle'n puntil tan k'ukewe'n chic'u'lu' te Ryos. Ba'n na chibanu' yi na cyak'u' chidiesmu' te chicosechu', poro ncha'tz na taj banle'n tane'n yi e'chk ca'wl yi mas tajwe'n. ²⁴ Yi e' cyeru', e'u' q'u'il chibe' wunak, poro jopij wutz cyajtza'klu'. Na chitxa'tzaju' quic'a'u' tan qui bene'n jun tal ni' us tc'u'l.

Na x̄chiwutz cyeru' xan kol baj cya'nu', poro qui tz'icy' scyeru' yi na baj jun chin wutzile'n camey cya'nu'.

²⁵ “¡Lastum e'u' tx'olol xo'lley Moisés, nin yi e'u' parisey! Chiwutz tuwu', chiplaj tuwu' yi na cyocsaj quibu' balaj. Na chixansaju' chilaku' tu e'chk chiplatewuwu'. Chin tx'ajij cunin na cyuleju' solte'j, poro yi t'imbil yi at tc'u'l, alak' tu' tane'n, na xkantzaj nink na cyaju'.

²⁶ E'u' parisey, jopij wutz cyajtza'klu'. Ma kol quil cyenu' e'chk ajtza'kla'tz, chin xansa'n nin tzun sbne' chilaku'-tz swutz Ryos.

²⁷ “¡Lastum e'u'! Na yi e' cyeru' na cyocsaj quibu' balaj, poro ni'cu'n e'u' tu jun nichil alma'. Chin skoj nin tane'n yi solte'j, poro yi tc'u'l nojnak tan bakil alma' tu e'chk takle'n cachi'. ²⁸ Cha'stzun quitane'nu', na cyocsaj quibu' balaj x̄chiwutz wunak, poro yi cyajtza'klu' chin cachi' nin.

²⁹ “¡Lastum e'u'! Na na chibanu' ba'n te chinichil yi e' k'ajtzun elsanl stzi' Ryos. Ncha'tz na cho'cu' tan nuc'le'n quen yubil yi e'chk chinichil yi e' balaj wunak, yi quimnake' tentz.

³⁰ Nin na cyalu': ‘Yi ato'k ketz tul yi tiempa'tz yi cyoque'n yi e' kamam kate' tan chibiyle'n yi e' elsanl stzi' Ryos, yi o' ketz qui klo' nko'c tan chibiyle'n,’ che'chu'. ³¹ Tan chiyolu' yi na chiyolu', na x̄chaj yi ni'cu'n cyajtza'klu' scyuch' e' biyolnaka'tz yi e' biyon yi e' elsanl stzi' Ryos sajle'n tunintz. ³² Na ite'n nin ajtza'kla'tz cy'a'n cya'nu'. Ba'n nin chixom ninu'-tz te'j tan wi'tze'n. ³³ ¡Na chin juntlen nin e'u'! Quil che'lu' liwr tk'ab yi jun chin wutzile'n q'uixc'uj yi banijt tetz cyeru'.

³⁴ “I bin jalu', ate' balaj inchakum, nin ate' balaj aj chusunl tan xtx'olche'n xo'l yi wetz inchusu'n. Ya'stzun e'a's yi nchiben inchakol x̄chixo'lu'. Poro chocoponu' tan chibuchle'n. At jujun yi x̄chiquimok cya'nu'. Ej nin at jujun yi jepon chipajolu' swutz pasyon. Chocoponu' tan chibuchle'n lakak sinagoga. Tunin chixomninu' tan makle'n chiwutz lakak e'chk tnum. Sjalok quilu' tan paj. ³⁵ Ncha'tz yi e'chk takle'n cachi' yi bnixnak cyak'un yi e' chimam chite'u', e'u' lchojon tetz. Na elnak chi'ch'el yi e' balaj wunak cya'n. E'u' lchojon cyakil yi il yi banake' cyen jetz yi quimle'nix Abel yi balaj nak jalen yi quime'n Zacarías, yi cy'ajl Berequías, yi jun yi cho'n quime'n cya'n xo'l yi templo tu yi patbil tx'ixwatz.* ³⁶ Jun cu'n yol, chichoje'u' cyakil yi ila'tz, yi bajij sajle'nix tunintz, chichoje'u' yi e'u' yi ate'u' jalu'.

*Yi talol Jesús: “Lastum e'u' aj Jerusalén”
(Lc 13.34-35)*

³⁷ “¡Lastum e'u' aj Jerusalén! Na chisajle'nix tuninu' tan chibiyle'n e' elsanl stzi' Ryos. Chisajle'nix tuninu' tan c'oxle'n c'ub scye'j yi e' x̄chakum Ryos yi e' ulak x̄chixo'lu'. ¡Jat lo' tir el walma' tan chimoxe'n tzaju', chi na ban jun ti q'uitx tan chimolche'n yi e' tal, tan cyoque'n jak' yi xicy'! Poro yi e' cyeru' qui na chic'ulu'. ³⁸ Quil ninu' yi ca'l Ryose'j, tz'inunin tu' tane'n, na qui'c Ryos at. Ten cyaj tilol i' yi ca'le'j. ³⁹ Ncha'tz in, qui't quilu' inwutz jalen yil tz'ul yi tiempil yil cyalu': ‘K'ajsbil tetz yi june'j, yi tzan cwe'n mule'n. Bixba'nt i' tan Ryos tan cawu'n,’ che'chu' sbne'.”†

24

*Yi talol Jesús yi xitok yi templo
(Mr 13.1-2; Lc 21.5-6)*

¹ Tele'n tzaj tzun Jesús le templo. Te yi na chixon tbe', nin oc chi'xkansal quib e' x̄chusbe'tz xlaj tan x̄chajle'n nin yi balajil yi templo tu yi e'chk balaj ca'l yi cwent yi templo. ² Poro itzun tal Jesús scyetz:

—¿Chumbalaj nin pe' yi ca'le'j yi na itilwok nin? Poro qui'c tak', na jun cu'n, xitok cyakil. Cyakil yi c'ub yi weko'n tib te yi ca'le'j, qui'c nin jun yi qui'k cu' ch'uk.

* 23:35 2 Cr 24.20-22. † 23:39 Sal 118.26.

*Yi e'chk techl yi sbajok yi txant tan tule'n yi wi'tzibil k'ejlal
(Mr 13.3-23; Lc 21.7-24; 17.22-24)*

³ Chije'n pone'n tzun wi Olivo. Te yi c'olchij Jesús, nin e' opon e' xchusbe'tz te'j chichuc cuntu', nin e' octz tan jakle'n tetz:

—Ta', na klo' kaj yi nink talu' sketz tona' lbajij cyakil yi e'chk xtxolbila'tz yi n'alu' sketz. ¿Mbi techl xchaje'u' yi txant tan stzaje'n wi' yi tiemp'e'j? —che'ch bantz tetz Jesús.

⁴—Or tzitilwok, qui'k cxubsijwok, ⁵ na xchijalok wi'nin e' yi scyale' yi e' len cu'n Cristo, nin wi'nin wunak xchixubsok cya'n. ⁶ Tzitbite' stzibilal yi na tzan e'chk lmak oyintzi'. Quil cxe'lwok yab te'j. Nin tzitbite' yi at tulbil mas lmak oyintzi'. Poro quil cxe'l yab te'j, na tajwe'n cu'n yil bajij e'chk takle'na'tz, poro nk'era'tz yi k'ejlal tan stzaje'n wi' yi tiemp'e'j. ⁷ Chocopon e'chk lmak tnum tan oyintzi' scyuch' yi e' mas lmak tnum. Tz'ocopon junt tnum tan biyle'n junt tnum. Sjalok we'j. Tz'ul wi'nin yabil. Copon wi'nin e'chk coblajnob bene'n tzi'n wi munt. ⁸ Poro yil bajij cyakil yi e'chk takle'na'tz, i'tz xe'tzibil tu' yi q'uixc'uj yi at tulbil.

⁹ “Inti yi axwok itetz, xjatxlok wok cya'n xchik'ab yi e' mal wunak tan cyoque'n tan ibuchle'n. Xquimok wok cya'n, tan tu' yi k'uklij ic'u'l swe'j. Xchi'chok chic'u'l cyakil wunak tzite'j. ¹⁰ Yil tz'ul yi jun tiempa'tz, at wi'nin e' tzixo'lwok yi xchipakxok. Xchi'chok chic'u'l squibil quib. Nin e' te'n xchijatxe' quib squibil quib xchik'ab chicontr. ¹¹ Xchijalok wi'nin la'j tzixo'lwok. Scyale' yi tetz Ryos yi chusu'n yi cy'a'n cya'n, poro qui'. Chixubsok wi'nin wunak cya'n. ¹² Sjalok wi'nin juchul il. Chin xo'w'bil nin sbne' yi jun tiempa'tz. Na sjalok wi'nin e' yi na chixom swe'j tane'n yi qui't chipek' squibil quib. ¹³ Poro cyakil yi e' yil tz'icy'pon yi e'chk takle'na'tz cya'n, xchic'claxok. ¹⁴ Yi nsken baj quibital cyakil jilwutz wunak bene'n tzi'n wi munt yi jun stzibilal yi txant tan tule'n Ryos tan cawu'n, kalena'tz tzun tz'ul yi wi'tzibil k'ejlal.

¹⁵ “Tz'iba'nt cyen tak'un k'ajtzun Daniel, yi elsanl stzi' Ryos tentz, yi at tulbil jun yaj yi chin cachi' nin, yi chin aj xitunl i'. (Yi e' yil cho'c tan si'le'n yi xtxolbile'j lok tz'el chitxum tetz.) Yil jepon txiclok yi juna'tz le ama'l yi chin xan nin, ¹⁶ ba'n tcu'n yil che'l ojk cyakil yi e' yi najlche' Judea. Ba'n tcu'n chiben joylaj xo'l wutz tan cyewal quib. ¹⁷ Yil bitij yi tzi'bilal yi ja wi't oc yi yaj le luwara'tz, qui na taj xch'iwe'n. Ko c'olchij jun yaj tzica'l ba'n tcu'n tz'el ojk lajke'l. Ba'n tcu'n quil tz'oc xe ca'l tan telse'n tzaj alchok takle'n. ¹⁸ Yi e' yi ate' tan ak'un wi cojbil, ba'n tcu'n quil chipakxij xe'ak chica'l tan ticy'le'n be'ch cyetz. ¹⁹ ¡Lastum yi e' prow xna'n yi ch'on wi' yil bajij yi e'chk takle'na'tz! ¡Lastum yi e' xna'n yi ni' cu'n ni' scye'j! ²⁰ Nachwok Kataj tan qui noje'n quen yi ile'j te tiemp tetz che'w, nka tul jun k'ej ujle'n. ²¹ Na tz'ul wi'nin q'uixc'uj. Jetz yi xe'tzibil tzaj, txe'n cunin bajij jun q'uixc'uj chi yi juna'tz yi sbajok, ej nin qui't lbajij junt. ²² Yi na tzan yi jun q'uixc'uja'tz, tz'ocopon Kataj Ryos tan makle'n wutz, yi ko qui', cya'l nin jun nink clax. Smakxok yi jun q'uixc'uja'tz tan tu' yi tz'elepon k'ajab scye'j yi e' yi txa'ijche' ta'n.

²³ “Ej nin at e' scyale': ‘Yi Cristo cho'n at tzone'j,’ nka ‘Yi Cristo cho'n at chone'j.’ Quil tzi'oc'saj chiyol. ²⁴ Na at cyulbil wi'nin wunak yi scyocse' quib tetz Cristo, nka scyale' yi e' cu'n elsanl stzi' Ryos. Yi jun jilwutz wunaka'tz chixcyek tan banle'n milawr tan chisuble'n wunak. Yi atk rmeril, chixubsok yi e' yi txa'ijche' tan Ryos, poro qui'c rmeril. ²⁵ Cha'stzun te na chintzan tan talche'n cyen yi e'chk xtxolbila'se'j tzi'tetz tan qui ixubse'n. ²⁶ Cha'stzun te kol cyal wunak tzi'tetz: ‘Cho'n at yi Cristo wutzwutz,’ acxbenchwok tan tilwe'n, na nk'era'tz bintzi. Ej nin ko na cyal: ‘Cho'n at Cristo tul yi ca'le'j,’ quil tzi'oc'saj chiyol. ²⁷ Na tech cu'n tib yil nu'l tzaj wetz, yi in yi in Bajx Cy'ajol, na cho'n cu'n tzimbne' chi na ban yi na cu' jun xlak' cya'j, yi na xcy'e' tan xtxeke'n bene'n tzi'n. ²⁸ Ncha'tz, je junt elsa'wutzile'j: Yi na kil yi na chinil quib yi e' ku's tcya'j, tech cu'n tib yi at jun txuc quimnak.

Yi mbi cu'n sbajok yil tz'ul tzaj yi Bajx Cy'ajol
(Mr 13.24-37; Lc 21.25-33; 17.26-30, 34-36)

²⁹ “Ej nin yil bajij yi e'chk q'uixc'uja'tz, tz'ocopon tz'o'tz swutz yi k'ej. Ej nin quil txekun yi xaw. Nin chu'l tx'akx cyakil tx'uml. Syucank cyakil yi at tcya'j. ³⁰ Kalena's tzun chinquilnin cyakil jilwutz wunak, yi in yi in Bajx Cy'ajol. X'chok'ok len yil chinquilnin yil chincu' ul tul noc sbak'. Nin cy'a'n imporer wa'n tu ink'ej yil chincu'ul. ³¹ X'ch'ink jun chun nin chin wi' nin sbne'. Kalena's tzun che' inchak nin yi e' weri inángel tan chimolche'n tzaj cyakil yi e' yi txa'ijche' yi ate' bene'n tzi'n wi munt.

³² “Ba'n cxo'cwok tan xtxumle'n yi jun elsawutzile'j: Yi na xe'tij jun wi' ibx tan xlumine'n na el katxum tetz yi txant tan tucumule'n yi tiemp tetz tz'a'. ³³ Ni'cu'n sbajok tzantzaj, na yil tzitilwok cyakil yi e'chk techl yi ja wi't wal tzitetz, i'tz jun techl yi txant tan wule'n. Yil tzitil yi e'chk techla'tz, ja tzun opon txe' cyen cunin yi jun tiempa'tz. ³⁴ Jun cu'n yol na walnin tzitetz, quil chisotz yi jun wek wunaka'tz jalen yil bajij yi e'chk takle'na'tz yi ja wi't wal. ³⁵ Yi tcya'j tu wuxtx'otx' sotzok, poro yi weri inyol tz'elk cu'n te'j. Quil sotz te'tz.

³⁶ “Poro cya'l nin jun yi nink tz'el xtxum tetz yi tona' lbajij yi e'chk takle'ne'j. Qui na el chitxum yi e' ángel tetz. Mpe ik yi in, yi in Cy'ajol, qui na el intxum tetz, ma na ntin Intaj ilol tetz.

³⁷ “Chi banak tentz, yi at tzaj k'ajtzun Noé, ite'n nin sbajoka's yil nu'lt tzaj junt tir. ³⁸ Na sajle'n, yi ntaxk saj yi abal tan chisotzaje'n yi e' wunak, quinín cyocsaj yi at tulbil chicaws. Na na chiwan len, na chuc'a' len nin na chitzatzin len te e'chk balaj quicyuj. Ya'stzun quitane'n yi e' wunaka'tz yi toque'n tetz Noé tul barc. ³⁹ Qui na chibisun mu'x tal. Jalt cuntunin chinachol yi xe'te'n yi abal tan chisotzaje'n. It'e'n nin x'chibne' wunaka's yil nu'lt tzaj wetz junt tir, yi in yi Bajx Cy'ajol. ⁴⁰ Yil tz'ul yi tiempa'tz, ko at cob yaj na chak'uj wi cojbil, ma'je'n jun, nin scyajk cyen jun. ⁴¹ Ncha'tz ko at cob xna'n yi na chichen, ma'je'n jun, ma yi junt scyajk cyen.

⁴² “Eli'ch len te ic'u'l yi at tulbil jun k'ejlala'tz, nin qui ilij ita'n yi mbi oril yil nu'l yi in wetz, yi in itajcawil. ⁴³ Ej nin je junt elsawutzile'j yi swale' tzitetz: Yi nink tz'el xtxum jun taw ca'l tetz yi mbi oril tz'ul jun alk'om tan talk'e'n be'ch tetz, quil wit, nin quil tak' ama'l tan toque'n alk'om xe ca'l. ⁴⁴ Ncha'tz axwok itetz, banwok cwent itib, na qui tz'icy' tzitetz yil nu'lt, yi in yi in Bajx Cy'ajol.

Yi e' chakum balaj, nin yi e' ploj
(Lc 12.41-48)

⁴⁵ “Ma jalu' katxume' na' scyetz e' inchakum yi at cyajtza'kl, yi e' yi ba'n k'uke' inc'u'l scye'j. Ni'cu'n quitane'n chi tane'n jun martoma' jun patrón yi na cyaj tan chiq'uicy'le'n yi e' mos. ⁴⁶ Yil tz'ul tzaj yi patrón, chumbalaj nin ltil i' yi jun martoma'a'tz yi at cyen, yi ko na tzan tan banle'n tane'n yi e'chk tarey yi ak'ij cyen tetz. ⁴⁷ Jun cu'n yol tz'ak'lok k'ej jun martoma'a'tz, na tz'ocopon i' tetz ajcaw tibaj cyakil yi ak'un. ⁴⁸ Poro ko cachi' tajtza'kl jun martoma', quil tz'oc tan xtxumle'n yi tulbil yi patrón. ⁴⁹ Ntin tz'ocopon tan chibuchle'n yi e' mos, nin tan xtxumle'n e'chk balaj wa'a'n tu xc'ala'i'n x'chixo'l kbarel. ⁵⁰ Yil tz'ul tzaj yi patrón, qui cunin tz'icy' tetz. ⁵¹ Tz'ocopon tzun yi patrón tan biyle'n cu'n, nin tz'elepon laju'n yi talma' tan bene'n le ama'l yi banijt scyetz yi e' wunak yi chiwutz tu' chiplaj tu' na cyocsaj. Wi'nin o'kl sbne', nin sbajk xitx'ul xi'il wi' tan bis o'kl.

25

Jun elsawutzil tetz lajuj xun

¹ “Je junt elsawutzile'j yi na x'chaj sketz yi mbi sbajok yil tz'ul tzaj Ryos tan cawu'n. At e' yi cho'n cu'n x'chibne' chi banake' lajuj xun. Yi lajuj xuna'tz nin e' ben tan x'ch'iwe'n jun bu'j aj quicyujinl. Cy'a'n len cantil cya'n tetz chitxekbil. ² At o' scyeri yi e' xuna'tz yi chin

list nin e', nin at o' yi qui'c mas cyajtza'kl. ³ Yi o' yi qui'c mas cyajtza'kl, ntina'tz aceit cy'a'n cya'n yi at tul chicantil. Quinin ben mu'xt stz'a'pl cya'n. ⁴ Poro yi o' xun yi list, ben chinojsal chicantil nin apart nin mu'x ben quicy'altz ko xe'n lbaj yi at tul cantil.

⁵ "Itzun bantz, kale'n nin il cyule'n yi aj quicyujinl tu yi xicy yi taw xun. Itzun bantz tan paj xch'iwe'n, nintzun e' baj wit len cyakil e' xun. ⁶ Poro e'chk nicy'ak'bal nin lo', quibit yi na xch'in jun: 'Je yi xicy, yi taw xun tz'ul. Or, quibene'nk tan c'ulche'n,' chij juna'tz ban tzajtz. ⁷ Chic'ase'n tzun yi e' xun, nin e' octz tan nuc'le'n chik'ak'. ⁸ Yi o' yi ploj cyajtza'kl, nin cyal scyetz yi o' yi chin list nin e': 'Tzitak'wok mu'x ketz te yi aceit yi cy'a'n ita'n, na yi ketz kacantil tzan stzaje'n.' ⁹ 'Qui',' che'ch yi o'a'tz yi chin list nin e', 'na kol kak' nin mu'x itetz te'j, quil tz'ak ketz, nin quil tz'ak itetz. Ba'n tcu'n quibene'nk tan lok'che'n itetz kale na c'aye't.' ¹⁰ Te yi xcha'ke'n tzaj yi o' xun tan lok'che'n cyetz chi'aceit, opone'n nin ban tetz xicytz, yi taw xun. Inti yi o' xun yi at nin cyetz chi'aceit, nin e' xom quen cye'tz te aj quicyujinl. E' oc xe ca'l, nin jopxij yi puert. ¹¹ Buch tlen cyopone'n yi o'-t xun yi e' xcha'k tzaj tan lok'che'n aceit. Nsken jopxij puert yi cyopone'n. 'Ta',' che'ch, 'ta', jake'nu' puert skawutz. Jake'nu' puert skawutz ta.' ¹² Saje'n tzun stza'wel yi taw xun: 'Qui', na qui wajske'n iwutz,' stzun i' bane'l tzajtz.

¹³ "I bin jalu', eli'ch len te ic'u'l yi at wulbil, na qui ilij yi mbi k'e'jil nka mbi oril yil nu'lt wetz, yi in yi in Bajx Cy'ajol," stzun Jesús ban scyetz e' xchusbe'tz.

Yi elsawutzil te yi pwok yi ak'lij tetz chixajbil cobox yaj

¹⁴ "At e' yi ate' tk'ab Kataj yi cho'n cu'n xchibne' chi banake' cobox yaj te chixajbil yi tak' chipatrón scyetz. Je txolbile'j: At jun yaj yi at bembil joylaj tul junt tnum. Poro yi ntaxk ben te pyaj, nin e' xchak yi e' martoma', nin cyaj jatxol yi pu'k scyetzak tan cyoque'n tan negos te'j. ¹⁵ Nin cyaj tk'ol o' mil tetz jun martoma', nin cyaj tk'ol cob mil tetz junt. Ma yi junt, jun ntzi' mil pwok tak' tetz. Xom cyen tu' chixajbil te cyajtza'kl. Yi cyaje'n cyen jatxol patrón yi pwok, nintzun ben i' joylaj. ¹⁶ Yi jun yaj yi cyaj ak'ij o' mil pwok tetz, oc i' tan lijensi'n, nin cambaj o't mil ganans. ¹⁷ Ncha'tz yi jun yi cyaj ak'ij cobt mil pwok tetz, cambaj cob mil ganans. ¹⁸ Ma yi jun yi cyaj ak'ij jun mil pwok tetz xajbil, nin ben tan kople'n jun jul, nin cyaj tewal yi pwok tul.

¹⁹ "Yi tele'n jun c'olaj tiemp, nin pakxijt yi chipatrón, nintzun octz tan banle'n cwent scyuch'. ²⁰ Yi tpone'n yi bajx martoma', cy'a'n yi o' mil xajbil yi cyaj cyen tk'ab tu yi o' mil ganans. Nin tal tetz patrón: 'Ta', je yi o' mil pwoke'j yi cyaj tk'olu' swetz. Ej nin je o't mil gananse'j,' stzun i' tetz patrón. ²¹ 'Ba'n, chumbalaj nin mmaban tu mu'x yi nwak' tzatz. Ax balaj ak'unwil. Nin ba'n k'uke' inc'u'l tzawe'j. Swak'e' mas axajbil jalu'. Nque'n tzaj swe'j, katzatzink tzawuch',' stzun yi patrón.

²² "Ma yi tpone'n yi ca'p martoma', yi cyaj ak'ij yi cob mil xajbil, nintzun taltz: 'Ta', je yi cob mil inxajbil yi cyaj tk'olu' swetz, nin je cobt mil gananse'j,' stzun i' tetz patrón. ²³ 'Ba'n,' chij patrón, 'chumbalaj nin mmaban tu yi mu'x yi nwak' tzatz. Ax balaj ak'unwil. Ba'n k'uke' inc'u'l tzawe'j. Swak'e' mas axajbil jalu'. Nque'n tzaj swe'j. Katzatzink tzawuch',' stzun yi patrón bantz.

²⁴ "Ma yi tpone'n yi martoma' yi cyaj ak'ij junintzi' mil pwok tetz, ja tal te patrón: 'Ta', na el intxum tetz yi at macle'nu', nin chin tz'aknak cuninu' tan negosi'n, na na cambaju' cosechu' kale qui na ak'uje'tu'. ²⁵ Cha'stzun te ja chinxob teru' ta'. Ej nin yi inxajbil yi cyaj tk'olu', cho'n ncu' imukul jak' tx'otx'. Je pu'ku'e'j,' stzun yi martoma' bantz. ²⁶ 'Yaj,' chij patrón, 'chin cachi' nin awajtza'kl. Chin cy'aj nin ax. Elnakt atxum tetz yi chin tz'aknak cunin in te e'chk negos, na ba'n na incambaj e'chk cosech kale qui na nak'uje't tan tawle'n. ²⁷ Ba'n tcu'n klo' yi nink mme'l impu'k awa'n tan c'mo'ni'n. Ja klo' incambaj mu'x inganans te impu'k,' stzun patrón.

²⁸ "Bene'n tzun tlol yi patrón scyetz yi e' mas wunak yi ate': 'Ma jalu', majwok len yi jun mil pwok yi cy'a'n ta'n, nin ak'wok nin te yi jun yi ja jepon ju' yi tetz te lajuz mil. ²⁹ Na

alchok scyetz yi na xconsan yi mu'x̄ yi ak'lij tetz, tz'ak'lok mas tetz, yi quinín bajsbe'n tetz. Poro alchok scyetz yi qui na xconsaj yi mu'x̄ yi ak'ij tetz, tz'elepon ticy'le'n yi mu'x̄ yi at tk'ab. ³⁰Inti yi june'j yi quinín nma'w ak'un ta'n, elken pitij tzi'n tul tz'o'tz. Tz'ok'ok, nin sbajk xitx'ul xi'il wi' tan yi q'uixc'uj yi stije'.

Yil bajij xtisya' scye'j cyakil wunak

³¹“Ej nin yil nu'l tzaj tan woque'n tetz bajxom x̄chiwutz cyakil wunak, xomche' e' ángel swe'j. Chinc'olek tibaj jun balaj c'olchbil, tan cawu'n. ³²Nin x̄chimole' quib cyakil jilwutz wunak yi ate' bene'n tzi'n wi munt, tzinwutz. Nocopon tzun tan chijatxle'n. Cho'n tzimbné' chi na ban jun pstor tan chijatxle'n len yi e' cneru' x̄chixo'l e' chiw. ³³Yi e' cneru' cho'n chiben cyera'tz le insbal. Ma yi e' chiw, cho'n chiben le inmax. ³⁴Kalena's tzun lwalnin scyetz yi e' yi ate' le insbal: ‘I bin jalu', yi axwok itetz yi at banl Intaj tzitibaj, quisaje'nk swe'j, bantz itopone'n tul yi balaj luwar yi banijt tetz itetz jetz yi cwe'nle'n wuxtx'otx'. ³⁵Ba'n cxo'c tul jun luwara'tz, na yi inquime'n tan we'j, ja itak'wok inwa'. Ej nin yi inquime'n tan saktzi', ja itak'wok wuc'a'. In awer nak tane'n poro ja itak'wok imposar. ³⁶Qui'c be'ch wetz, poro ja chinwekxij ita'n. Yi in tzaj yabi'x̄, ja cxa'kwok tan inxajse'n. Ej nin yi woque'n xetze', ja cxa'kwok tan inxajse'n xetze'.’ ³⁷Yil quibit yi e' balaj wunaka'tz yi xtxolbile'j, x̄chijake' swetz: ‘Poro Ta', skawutz ketz, cya'l nkak'wit wa'u', nin cya'l nkak'wit tc'a'u'. ³⁸Ncha'tz, skawutz ketz cya'l n̄x̄hajwit tibu' skawutz chi awer nak tane'nu'. Cya'l nkak'wit posaru', nka be'ch teru'. ³⁹Skawutz ketz, cya'l nin yobte'tu', nin cya'l nin oque'tu' xetze', che'ch sbne' swetz. ⁴⁰Poro yi in wetz, yi in wi'tz Ajcaw, swale' scyetz: ‘Jun cu'n yol na walnin tzitetz, yi e'chk pawor yi ibanwok cyen tan quich'eye'n alchok scyetz scyeri yi e' tal prow witz'une'j, chi i ina'tz na ibanwok pawor swetz.’

⁴¹“Ma yi e' yi ate' le inmax swale' scyetz: ‘Yi axwok itetz, banijt icaws. Quitele'nwok swe'j. Quibene'nk tc'u'l yi chin wutzile'n k'ak' yi quinín bajsbe'n tetz, yi jun k'ak'a'tz yi banijt tetz Bayba'n scyuch' yi e' tetz ángel. ⁴²Na yi axwok itetz quinín itak'wok inwa' yi inquime'n tan we'j. Qui itak'wok wuc'a' yi inquime'n tan saktzi'. ⁴³Ja nicy'ak tan jakle'n mu'x̄ tal imposar tzitetz, poro quinín itak', na in awer nak tane'n tziwutz. Qui'c be'ch wetz, poro quinín itak'wok swetz. Yi in tzaj yabi'x̄, quinín acxa'kwok tzaj tan inxajse'n. Ncha'tz yi atin tzaj xetze', cya'l acxopone't tan inxajse'n,’ chinch sban scyetz. ⁴⁴Poro yi e' cyetz scyale': ‘Ta', cya'l nkilwit yi jak quimu' tan we'j, nka tan saktzi'. Nin cya'l nkilwit yi jak ocu' tan jakle'n posar. Ncha'tz cya'l nkilwit wutzu' yi qui'c nin be'ch teru'. Nin qui'c nin jun tir yi nink nkil wutzu' yi ilu' yabi'x̄, nka cho'nk atu' xetze'. Yi ya'tzk, ja klo' ko'c tan x̄ch'eye'nu', che'ch sbne'.

⁴⁵“Itzun yi in wetz yi in Ajcaw, swale' scyetz: ‘Yi pawor yi qui ibanwok scye'j yi e' tal prow witz'une'j, itzun pawora'tz yi qui ibanwok swetz,’ chinch sbne' scyetz.

⁴⁶“Cyakil yi e' wunaka'tz, cho'n nchiben cyera'tz le jun chin wutzile'n k'ak' yi quinín bajsbe'n tetz. Ma yi e' wunak yi e' balaj swutz Ryos, x̄chicambaj cyera'tz jun itz'ajbil yi quinín bajsbe'n tetz,” stzun Jesús ban cyen.

26

Yi chijoyol puntil tan xtx'amxe'n Jesús

(Mr 14.1-2; Lc 22.1-2; Jn 11.45-53)

¹Yi wi't baje'n xtxolil Jesús cyakil yi e'chk xtxolbila'se'j, nintzun taltz scyetz e' x̄chusbe'tz:

²—I bin jalu', yi axwok itetz, elnakt itxum tetz yi cobte'n k'ej tan xe'te'n yi k'ej Pasc, poro yi in wetz, yi in Bajx Cy'ajol, ya'stzun chinjatxlij x̄chik'ab wunak tan inje'n pajij swutz pasyon, —stzun Jesús bantz scyetz.

³Inti yi e' wi'tz pale', scyuch' yi e' tx'olol xo'l yi ley Moisés, scyuch' yi e' wi' banl chiwi' yi e' judiy, nin cu' chichamol quibtz wutzk'anil yi ca'l Caifás yi wi'tz pale'. ⁴Ya'stzun

oque't chitxumu'ntz yi xe'n chiban tan suble'n Jesús tan xtx'amxe'n, nin tan quime'n cya'n. ⁵ Cwe'n tzun chitxumultz:

—Ba'n tcu'n quil kanicy' quen te yi k'ej yi tz'ul, na quicunin batz chijepon nil yi e' wunak tan kabiyle'n.

*Yi je'n kojij tz'ac'bil twi' Jesús
(Mr 14.3-9; Jn 12.1-8)*

⁶ Yi na tzan xtxumle'n yi e'chk takle'ne'j, cho'n at tetz Jesús le ca'l Simón le aldey Betania. Yi jun Simona'tz, icy'nak yi yabil te'j yi na bi'aj lepra. ⁷ Te yi at Jesús xe yi ca'la'tz, nin opon xkansal tib jun xna'n te'j. Cy'a'n jun tz'ac'bil ta'n yi na bi'aj nardo. Wi'nin c'o'cal nin wi'nin jamel. Cho'n at tul jun balaj cu'lbil yi alabastro bi'. Te yi c'olchij Jesús wi mes, nin je' kojol yi xna'na'tz yi tz'ac'bil xo'l wi' Jesús. ⁸ Yi quilol yi e' xchusbe'tz yi mbi mbajij, nin je' xchiwutz, nin e' octz tan yolche'n:

—Lastum yi tx'akxe'n tu' mban yi tz'ac'bile'j. ⁹ Ba'n tcu'n klo' yi nink mben c'a'y, nin yi jamel ja klo' xcon tan quich'eye'n yi e' meba'.

¹⁰ Yi tbital Jesús chiyol, nintzun taltz scyetz:

—Quil tzitak'wok bis te yi xna'ne'j, na yi je'j yi mban i' swe'j, ba'n atit. ¹¹ Inti yi e' meba', ate' nin cyera'tz tzixo'lwok cyakil tiemp. Poro yi in wetz, quil na'tij mas tzixo'l. ¹² Yi tz'ac'bile'j yi wi'nin jamel, yi nje' kojol xo'l inwi', ja xcon tan nuc'le'n chan inwankil tetz quimichil. ¹³ Jun cu'n yol na walnin tzitetz, kale tz'oque't xtxole'n yi balaj stziblal yi at rmeril tan chiclaxe'n wunak, ncha'tz xtxolxok yi mbi cu'n mban yi xna'ne'j. Xtxolxok tan tule'n tx'akx yi balajil yi xna'ne'j xchic'u'l wunak.

*Yi cwe'n xtxumul Judas tan jatxle'n Jesús
(Mr 14.10-11; Lc 22.3-6)*

¹⁴⁻¹⁵ Itzun bantz, at jun scyeri yi coblaj xchusbe'tz Jesús yi na bi'aj Judas Iscariot. Nin ben i' tan yol scyetz yi e' wi'tz pale':

—¿Nicy'na' lcyak'u' swetz kol tzinjoy puntil tan xtx'amxe'n Jesús cyanu'?

Nintzun cyak' junaklaj pwok sakal tetz. ¹⁶ Ninin cunin xe'tij Judas tan joyle'n puntil yi xe'n sban i' tan quich'eye'n tan stz'amle'n Jesús.

*Yi wi'tzbil tir yi chiwane'n Jesús scyuch' e' xchusbe'tz
(Mr 14.12-25; Lc 22.7-23; Jn 13.21-30; 1 Co 11.23-26)*

¹⁷ Itzun bantz tul yi bajx k'ej yi na bajsij yi pam yi qui'c xtx'amil, nin e' oc yi e' xchusbe'tz Jesús tan jakle'n tetz:

—Ma jalu' Ta', ¿mbi na tal teru'? ¿Na'l kabene't tan nuc'le'n yi kawa' tetz Pasc, tan kawane'n tuch'u'?

¹⁸ —Quibene'nk tnum, le ca'l yi jun yaja'tz yi ilijt nin ita'n. Alwok quen tetz: 'I nsaj tlol chusul ketz: Ja wi't opon oril tan inquime'n, nin na waj lkawan scyuch' e' inchusbe'tz xe ca'lu', tan banle'n tane'n yi Pasc,' xchijwok sban.

¹⁹ Chibene'n tzun yi e' xchusbe'tz Jesús tan nuc'le'n yi jun wa'a'na'tz tetz Pasc, chi ben alij scyetz.

²⁰ Itzun bantz yi toque'n akale'n, nin te yi c'olchij Jesús te mes scyuch' yi e' xchusbe'tz, ²¹ nintzun octz tan yol scyetz:

—Swale' nin tzitetz yi bintzinin, at jun tzixo'lwok yi tz'ocopon tan quich'eye'n yi e' incontr tan intz'amle'n, —stzun Jesús scyetz.

²² Yi quibital yi e' xchusbe'tz yi xtxolbile'j, wi'nin chibisune'n, nin e' baj oc len tan jakle'n quen tetz Jesús, itzun cyaltz:

—¿In pe' wetz, Ta'? —che'ch len bantz tetz Jesús.

²³ —I'tz jun tzixo'lwok yi na cxwanwok swe'j tul yi jun platu'e'j. Tz'ocopon tan quich'eye'n yi e' incontr. ²⁴ Bintzi, tajwe'n tan tele'n cu'n te cyakil yi tz'iba'nt cyen swe'j,

yi in Bajx Cy'ajol, poro lastum yi yaj yil chinjatxon nin xchik'ab incontr. Ba'n tcu'n klo' yi qui'k itz'nak i'.

²⁵ Toque'n tzun Judastz tan yol tetz Jesús, yi jun Judasa'tz yi nsken xa'k tzaj tan c'aye'n Jesús:

—¿In pe' wetz, Ta'? —stzun i'-tz tetz Jesús.

—I axa'tz, —chij Jesús tetz.

²⁶ Te yi na chiwan, je'n tzun tcy'al Jesús jun pam, nin tyoxintz tibaj. Kalena's tzun cwe'n piñultz, nin ben jatxoltz scyetz e' xchusbe'tz:

—Je'j bajswoke'n. Ya'stzun inwankiltz tane'n.

²⁷ Je'n tzun tcy'al jun wastz, yi at quic'a' tul. Yi wi't tyoxine'n tibaj, nin ben tk'ol scyetz:

—Je'j c'ajwoke'n. ²⁸ Na ya'tz inxch'el tane'n, na yil saj kojx inxch'el, sbixek jun ac'aj trat* tan cuyle'n chipaj wi'nin juchul il. ²⁹ Poro swale' tztetz, qui't lwuc'aj wetz yi t'a'al lo'baje'j, jalen cu'n yil tz'oc Intaj tan cawu'n.

Yi talol Jesús yi stewe' Lu' yi na xom wi' te Jesús

(Mr 14.26-31; Lc 22.31-34; Jn 13.36-38)

³⁰ Yi wi't stzaje'n wi' yi wi'tzibil chibitz, cho'n tzun chibene'ntz wi Olivo. ³¹ Toque'n tzun Jesús tan yol scyetz:

—Tan yi e'chk takle'n yi sbajok swe'j te akale'ne'j, xitok len itajtza'kl, na at jun xtxolbil tz'iba'nt cyen yi na tal: 'Copon imbiyol yi pstor, nin yi e' cneru' chelepon xit.' ³² Poro yil nitz'ij junt tir chixo'l alma', chimbajxpon wetz Galilea tan ich'iwe'n, —stzun Jesús scyetz.

³³ Poro yi tbital Lu', nintzun taltz:

—Mpe nink xit cyajtza'kl yi e' mas tan qui chixome'n te'ju', poro yi wetz quil xit wajtza'kl.

³⁴ —Jun cu'n yol Lu', te yi ak'bale'j, yintaxk ok' jun ajtzo', nsken awal ox tir yi qui xomquiñ swe'j.

³⁵ —Ta', mpe nink chinquim wetz yil quim teru', poro quil wal yi qui xomij inwi' te'ju', —stzun Lu' bantz tetz.

Ite'nin xtxolbila'tz cyal yi e' mas xchusbe'tz Jesús.

Yi toque'n Jesús tan nachle'n Kataj le ama'l Getsemaní

(Mr 14.32-42; Lc 22.39-46)

³⁶ Quicy'e'n tzun Jesús, cho'n tzun cyopone'n scyuch' e' xchusbe'tz le jun luwar yi na bi'aj Getsemaní. Itzun ben tlol Jesús scyetz:

—C'olchin quen tuwok tzone'j, jalen pe'k nchimben tzaj tan nachle'n Kataj.

³⁷ Ntin Lu' tu yi cob cy'ajl Zebedeo e' ben tcy'al. Xe'te'n nin ban talma' tan txuknewe'n tan paj bis, ³⁸ nin ben tloltz scyetz yi oxa'tz:

—Chin bis nin na nicy'an. Jalt nin tan inquime'n ta'n. Nquentu'wok tzone'j tetz wuxk'ajlab. Quil cxwitwok.

³⁹ Tele'n tzun xkansal tib joylaj len mu'x, nin ben jokbal tib wuxtx'otx' tan jakle'n xch'eybil tetz tetz Ryos: "Ta', ko at rmeril xit cu'nu' yi jun q'uixc'uj yi tx'aklij tzinwutz. Poro Ta', qui na waj yi wetz wajbil, ma na i teru'," chij i' bantz.

⁴⁰ Yi pakxe'n tzaj Jesús scye'j yi ox xchusbe'tz, nsken chiwit. Bene'n tzun tlol i' tetz Lu':

—Lastum, qui'c nin plo' rmeril yi siquier nink jun or nink mimuc'wok watl tetz wuxk'ajlab. ⁴¹ Elk iwatl, ej nin nachwok Kataj tan qui ibene'n tul il. Poro bintzinin na el italma' tan wuch'eye'n poro yi iwankil qui na xtx'aj.

⁴² Bene'n tzun Jesús le ca'p tir tan nachle'n Ryos, itzun taltz: "Ta', ilu' Intaj, yi ko qui'c nin rmeril tan wele'n tk'ab yi q'uixc'uj yi tx'aklij tzinwutz, ilu' cu'n. Bane'u' tajbilu' swe'j."

* 26:28 Si'leju' yi xtxolbil yi at le Glosario yi at wi'tzibil yi Ac'aj Testamente'j.

⁴³ Yi pakxe'nt tzaj junt tir Jesús, na chiwit len cu'n yi e' xchusbe'tz, na ocnakt quen tunin bow chin watl xchiwutz. ⁴⁴ Qui'c nin oc tajal scyetz, nin bent tan nachle'n Kataj le toxi'n tir. Ite'n nin yola'tz taltz tetz Kataj chi nskén tal. ⁴⁵ Yi stzaje'n wi' yi oración, nintzun pakxij kale ate' cyent yi e' xchusbe'tz. Yi tpone'n, nin jilon nin scyetz:

—Ba'n cxwitwok jalu'. Ba'n cxuje'wok, ko ya'tz itajbil. Poro yi in wetz, yi in Bajx Cy'ajol, ja wi't opon yi oril tan imbene'n jatxij xchik'ab yi e' juchul il. ⁴⁶ Or tzije'n, quin, na je yi jatxol wetz tz'ul tzi'ne'j.

Yi bene'n Jesús pres

(Mr 14.43-50; Lc 22.47-53; Jn 18.2-11)

⁴⁷ I cunin na tzan Jesús tan yol yi tpone'n Judas te i'. Yi Judas i' jun scyeri yi coblaj xchusbe'tz Jesús. Xomche' jun c'olój wunak te'j, cy'a'n len spar tu tze' cya'n. Chakijche' cyak'un e' wi'tz pale' scyuch' yi e' wi' banl chiwi' e' judiy. ⁴⁸ Inti Judas, yi c'ayin nin Jesús, nskén tal i' scyetz yi xe'n sban i' tan xchajle'n Jesús scyetz. Je yol i'e'j: “Yi jun yi tzintz'ube'n xak stzi', itzun i'a'stz, nintzun chitz'ame'nu'-tz.” ⁴⁹ Toque'n tzun xkansal tib Judas te Jesús, nintzun taltz:

—Quech ta', —chij.

Nintzun bentz tan stz'uble'n xak stzi' Jesús.

⁵⁰ —Wamiw, ¿mbi amantar swetz? —chij Jesús bantz tetz.

Chibene'n tzun niltz tan stz'amle'n Jesús, nin cu' chitz'amoltz.

⁵¹ Toque'n tzun jun scyeri yi e' yi xomche'-tz te Jesús tan jutene'n tzaj yi spar, nintzun octz tan biyle'n jun xchakum yi wi'tz pale'. Cho'n tzun noje'n cyen yi spar te xchin, ninin el yi xchin. ⁵² Bene'n tzun tlol Jesús tetz taw spar:

—Col cu'n aspar le soc, na cyakil yi e' yi na chibiyon tan spar, ncha'tz e', xchibiylok tan spar. ⁵³ ¿Qui pe' na el atxum tetz yi ko na waj, ba'n tzinjak cobox mil ángel tetz Intaj? Ninin chu'l jalcu'n tan wuch'eye'n tan chibiyle'n e' incontr. ⁵⁴ Poro qui', na yi ko ya'tz, ¿xe'n tz'el cu'n te yi e'chk xtxolbil yi tz'iba'nt cyen yi na tal yi tajwe'n yil bajij yi e'chk takle'n yi na bajij jalu'? —stzun Jesús tetz.

⁵⁵ Bene'n tzun tlol Jesús scyetz yi e' mas wunak:

—¿Mbi xac yi cy'a'n spar tu tze' cya'nu' tan intz'amle'n? ¿In pe' alk'om xchiwutzu'? ¿Mbi tzuntz yi quinín cho'cu' tan intz'amle'n te yi na chintzan tzaj tan chichusle'nu' le templo?

⁵⁶ Poro yi e'chk takle'ne'j yi na bajij swe'j jalcu'n, tajwe'n cu'n tan tele'n cu'n te'j, na tz'iba'nt cyen cyak'un yi e' elsanl stzi' Ryos tentz, yi ya'stzun sbajok.

Cyele'n tzun ojk cyakil yi e' xchusbe'tz, nin xchuc Jesús cyaj cyen.

Yi tpone'n ticy'le'n Jesús xchiwutz e' wi' banl wi'

(Mr 14.53-65; Lc 22.54-55, 63-71; Jn 18.12-14, 19-24)

⁵⁷ Inti yi e' tz'amol tetz Jesús, nin ben quicy'al Jesús xchiwutz Caifás yi wi'tz pale', scyuch' yi e' tx'olol xo'l yi ley Moisés, scyuch' e' wi' banl wi' tetz tnum yi nskén chimol quib tu Caifás. ⁵⁸ Ma Lu', joylaj xom nin wutz chicoc yi e' tz'amol tetz Jesús. Xom nintz scye'j jalen cu'n cyopone'n le ca'l yi wi'tz pale'a'tz. Ocopon quen tu' Lu' wutzk'anil, nin c'olequentz xchixo'l e' aj ront cwent pale', tan tilwe'n yi mbi cunin sbajok te Jesús.

⁵⁹ Cyoque'n tzun yi e' wi'tz pale' scyuch' cyakil yi e' wi' banl chiwi' e' judiy tan joyle'n puntil tan jale'n klo' til Jesús. List e' tan joyle'n jun til, yi je tu' klo' teklal, na yi cyetz cyajbil i'tz tan tele'n cu'n swutz. ⁶⁰ Wi'nin wunak e' octz tan tak'le'n til Jesús, poro apart len chicharación. Poro wi'tz bil tlen jal cob testiw yi cu' tu' chitxumul jun la'jil. ⁶¹ Je chiyole'j:

—Yi yaje'j, kubitnak yi yol yi talnak: ‘Ba'n tzinxit cu'n yi luwar yi wi'nin xanil, kale najle't Ryos; nin chinxcyek tan xtxicbaje'n tul ox ntzi' k'ej,’ stzunx ban, —che'ch cob yaja'tz.

⁶² Je'n tzun txiclok yi wi'tz pale', nin octz tan yajle'n Jesús:

—¿Mbi tzuntz yi qui'c nin jun yol na awal tzaj tan acolol awib? Bitnin awil yi na tzan tzaj xtxole'n, —stzun.

⁶³ Poro yi Jesús, quinín ben stza'wel jun yol, cha'stzun te jakol yi wi'tz pale' tetz:

—Swutz cu'n kaRyosil, yi itz' nin tetz, al tzaj swetz yi mero bintzi. ¿I pe aña'tz yi Cristo, yi jun yi bixba'nt tan tule'n? ¿I pe' aña'tz yi Cy'ajl Ryos?

⁶⁴ —I ina'tz chi na tal tzaju' swetz. Ej nin ncha'tz, swale' cyen scyeru', xchinquile'wu' yi c'olxchin xljaj Kataj Ryos, yi Kataj Ryos yi chin cham nin tetz. Nin xchinquile'wu' yi in, yi in Bajx Cy'ajol, yil nu'l tzaj junt tir. Cho'n nopon tzaj tcya'j tul noc sbak', —stzun Jesús scyetz.

⁶⁵ Toque'n tzun yi wi'tz pale' tan rit'e'n cu'n yi tetz be'ch tetz tan xchajle'n scyetz yi qui'c xac yi yol Jesús swutz i', nintzun taltz:

—Tan yi yole'j yi nta' yi yaje'j na tzan tan telse'n k'ej Kataj Ryos. Qui tajwe'n mas stiw tan joyle'n til, na ja wi't quibitu' yi ja wi't el k'ej Kataj Ryos ta'n. ⁶⁶ I bin jalu', ¿mbi na cyal cyeru' te xtxolbile'j? —stzun yi wi'tz pale' scyetz cyakil yi e' yi ate'.

—At tilx, tajwe'n tan quime'n, —che'ch.

⁶⁷ Cyoque'n tzuntz tan stzube'n quen t'a'al chitzi' twutz Jesús, nin tan biyle'n. At cobox yi oc chilajol k'ab xak stzi' Jesús, ⁶⁸ itzun cyaltz:

—Ko ax' nin Cristo, al tzaj sketz na' ncx'biyon, —che'ch ban tetz Jesús.

Yi talol Lu' yi qui xomij wi' te Jesús

(Mr 14.66-72; Lc 22.56-62; Jn 18.15-18, 25-27)

⁶⁹ Yi na tzan baje'n yi xtxolbila'se'j, yi Lu' cho'n c'olchij wutzk'anil. Tpone'n tzun xkansal tib jun xuntz te Lu'. Yi xuna'tz, mos tu' i'. Itzun taltz:

—Ncha'tz ax' xomqui'x te Jesús yi aj Galilea.

⁷⁰ Poro yi Lu', nin ju'x tib, nin tal i' xchiwutz cu'n cyakil wunak:

—Qui na el intxum te ayol, —stzun i'.

⁷¹ Yi tele'n tzaj tzun klo' Lu' tzi puert, nintzun oc junt xun tan yol scyetz cobox wunak yi ate'tz:

—Yi yaje'j, i' jun scyeri e' yi xomche' te Jesús yi aj Nazaret.

⁷² Poro nin ju'x tib Lu' junt tir, nin tal:

—Sak swutz Ryos, qui wajske'n wutz te nocx yaja'tz.

⁷³ At tzun cobox wunak yi ate' tzi puert, ej nin le rat, nin e' oc chixkansal quib te Lu' tan yol:

—Jun cu'n yol, ax' jun scyeri yi e'a'tz, na tech cu'n tib te cx'jilon, —che'ch bantz tetz Lu'.

⁷⁴ —Sak swutz Ryos, nin ba'n chinquim yi ko nk'era'tz bintzi inyol. Qui wajske'n wutz yi nocxa'tz.

I cunin na el tzaj yi yole'j le stzi' Lu' yi tok'e'n jun ajtzo'. ⁷⁵ Tule'n tzun tx'akx tc'u'l Lu' yi yol Jesús yi alijt ta'n: 'Yi ntaxk ok' jun ajtzo', nsken awal ox tir yi qui xomij awi' swe'j.' Ele'n tzaj nin ban Lu'. Wi'nin bisune'n. Wi'nin tok'e'n.

27

Yi jatxle'n Jesús tk'ab Pilat

(Mr 15.1; Lc 23.1-2; Jn 18.28-32)

¹ Itzun bantz yi tule'n skil, nin bixe' chitxumu'n yi e' wi'tz pale', scyuch' chibajxom yi e' judiy, yi mbi puntil cyulej tan biyle'n cu'n Jesús. ² Cwe'n tzun chic'aloltz, nintzun ben chicy'al, nin e' jatxtz tk'ab Poncio Pilat, yi gobernador.

Yi quime'n Judas

³ Inti Judas, yi aj negos te Jesús, yi tilol yi nsken bixe' jun c'olox caws, wi'nin tzun bisune'n. Bene'n tzun i' tan tak'le'n junt tir yi junaklaj pwok sakal scyetz yi e' wi'tz pale', scyuch' chibajxom yi e' judiy. ⁴ Nintzun taltz scyetz:

—Chumam nin wil nminjuch tan paj yi ja ben inc'ayil jun yaj yi qui'c nin noc til.

—Cuquen. Qui'c ketz tzawuch'. Nsaj cu'n bina'tz le awi', —che'ch ban nintz tetz Judas.

⁵ Cyaje'n quen tzun c'oxol Judas yi pwok le templo, nintzun el ojkujtz. Je'n tzun x̄inul tibtz jak' jun k'ab tze'. Bek'xe'n nin bantz, nin quimtz.

⁶ Inti e' wi'tz pale', nin e' bentz tan sicy'leje'n yi pwok, nin cyaltz:

—Xan yi nink kak' cu'n yi pwoke'j xo'l yi pwok yi na chamxij tetz templo, na yi pwoke'j ja xcon tetz xo'c jun yaj tan jatxle'n yi tuch' tk'ab quimichil.

⁷ Bixewe'n tzun chitxumu'ntz tan lok'che'n jalaj tx'otx' tetz jun bnol x̄wok', tan xccone'n tetz chimukbil yi e' awer nak. ⁸ Ma jalu' na bi'aj Tx'otx' Jamel Chich'. ⁹ Tan yi xtxolbile'j el cu'n te yi yol yi alij cyen tan Jeremías, jun scyeri yi e' elsanl stzi' Ryos tentz. Je yol i'e'j: “Ntina'tz junaklaj pwok sakal x̄chitz'ame' te yi jun yi wi'nin jamel. Lastum, na e' cu'n xonl Israel yi ncu' chibixbal noc jamela'tz. ¹⁰ Ej nin tan yi junaklaj pwok sakala'tz, ja chilok' yi jalaj tx'otx' yi na bi'aj Xtx'otx'il x̄wok' chi cyajnak tlol Kajcaw.”

Yi tpone'n Jesús swutz Pilat

(Mr 15.2-5; Lc 23.3-5; Jn 18.33-38)

¹¹ Yi tpone'n ticy'le'n Jesús swutz gobernador, nintzun oc yi gobernador tan jakle'n tetz:

—¿Āx̄ nin pe' chireyil yi e' judiy?

—I ina'tz, chi na tal tzaju' swetz, —stzun Jesús bantz tetz.

¹² Yi cyoque'n yi wi'tz pale', scyuch' e' chibajxom yi e' judiy tan tak'le'n til Jesús, qui'c cunin jun yol tal i'. ¹³ Cha'stzun te toque'n Pilat tan jakle'n tetz:

—¿Qui pe' na awitnin yi awil yi na chitzan wunak tan jale'n te akul?

¹⁴ Poro yi Jesús, qui'c nin na tal nin. Wi'nin tzun tele'n yab yi gobernador te jun ajtza'kla'tz, nin quinín jal puntíl ta'n yi mbi sban.

Yi bixewe'n tan cwe'n biyij Jesús

(Mr 15.6-20; Lc 23.13-25; Jn 18.38-19.16)

¹⁵ At tzun jun ley yi gobernador, ilen na stzakplen jun pres lakak k'ej Pasc. Yi cyajbil wunak ya'stzun na el tzakpu'n. ¹⁶ At tzun jun pres yi bita'nt stziblal cya'n cyakil wunak, Barrabás bi'. ¹⁷ Itzun bantz yi chichamo'n quib wunak swutz Pilat, nin jak i' scyetz:

—¿Na' scyetz te yi coba'tz yil tzintzakplen le chiwutz cyeru'? ¿I pe' Barrabás, nka i Jesús yi na a'lchij Cristo tetz?

¹⁸ Xcon yi jun bi'aj Cristo tan Pilat tan tele'n klo' chitxum wunak tetz yi balajil Jesús, na nin el xtxum tetz yi opon ticy'le'n Jesús swutz i' tan tu' yi wi'nin na chi'ch chic'u'l yi e' wi' banl chiwi' e' judiy te'j.

¹⁹ I cunin c'olchij Pilat tan xtxumle'n yi ko at til Jesús nka qui', yi tpone'n jun aj mantar tan txkel tan talche'n tetz: “I nsaj tlol txkelu' Ta', quil spit tibu' tan joyle'n til yi jun balaj yaja'tz, na ma's at jun wutzicy' chin xo'w'bil nin ban te yi jun yaja'tz, chij txkelu' mban tzaj swetz.”

²⁰ Inti e' wi'tz pale', scyuch' e' chibajxom wunak, e' xcy'e' tan jople'n quen chiwutz wunak tan c'uche'n pawor tetz Pilat tan tele'n Barrabás liwr, nin tan biyle'n cu'n Jesús.

²¹ Toque'n tzun junt tir yi gobernador tan yol scyetz wunak, nintzun jaktz scyetz:

—¿Na' scyetz jun scyeri coba'tz tz'elepon liwr le chiwutz cyeru'?

—Barrabás na kaj, —che'ch bantz.

²² —¿x̄e'n tzun kulej Jesús, yi na a'lchij Cristo tetz?

Chi'x̄ch'ine'n tzun cyakil wunak:

—jJeken swutz pasyon!

²³ —Poro ¿mbi tzun til? —stzun Pilat ban nin scyetz wunak.

Quinín chitza'wej. Ntin ja chi'x̄ch'in junt tir:

—jJeken swutz pasyon!

²⁴ Yi tilol Pilat yi qui'c rmeril tan yol scyetz, nin yi tele'n xtxum tetz yi txant tan jale'n jun chin oyintzi', nin octz tan xtx'ajle'n yi k'ab xchiwutz. Ya'stzun tulejtz, tetz jun elsawutzil yi qui'c paj i' te yi quime'n Jesús. Itzun ben tlol scyetz wunak:

—Nk'e'tz impaj wetz yi kol quim yi yaje'j, i'tz chipaju'. Na tzinwutz wetz, qui'c til.

²⁵ —iBa'n bin yi ko o' ajpaj te'j, nin ko chipaj kanitxa' chicyakil! —che'ch ban nintz tetz.

²⁶ Tele'n tzun stzakupil Pilat yi Barrabás, nintzun cawunin i'-tz tan toque'n biyle'n Jesús tak'un xicy'xab. Kalena's tzun cawune'n nin i'-tz tan bene'n quicy'al sanlar tan je'n swutz pasyon.

²⁷ Toque'n tzun ticy'le'n Jesús cyak'un e' sanlar tpilta'. Yi tocompone'n nin oc chic'opil quib yi e' mas sanlar te'j. ²⁸ Nin el quicy'al yi be'ch tetz Jesús, nin oc jun xbu'k cya'n yi txib yubil. ²⁹ Je cyak'ol jun coron tx'i'x twi', nin oc cyak'ol jun tx'amij tk'ab, nintzun e' baj meje' cyentz swutz. Poro xcy'aklil tu' e' ban cyentz. Nin cyaltz:

—Wi'nin k'aju' Ta', na ilu' chireyil yi e' judiy, —che'ch.

³⁰ Ncha'tz, e' oc tan stzube'n cyen t'a'al chitzi' twutz. Ma yi tx'amij yi oc cyak'ol tetz, nin el chimajol, nin e' octz tan jabe'n cu'n twi'. ³¹ Yi ticy'e'n chipaj tan xcy'aklil te'j, nin el quicy'al yi jun xbu'k yi txib yubil, nin oc cyak'ol yi tetz be'ch tetz nintz. Bene'n nin bantz cya'n tan je'n swutz pasyon.

Yi je'n Jesús swutz pasyon

(Mr 15.21-32; Lc 23.26-43; Jn 19.17-27)

³² I cunin na che'l tnum yi chic'ulul quib tu jun yaj aj Cirene yi na bi'aj Simón. Cwe'n tzun chitz'amol e' sanlar yi jun yaja'tz, nin oc chipach'ul tzak' yi pasyon yi cy'a'n tan Jesús.

³³ Cho'n tzun cyopone'ntz le jun luwar yi na bi'aj Gólgota, yi na ele't Wi Bakil Wi'baj.

³⁴ Ya'stzun e' oque't-tz tan suke'n quen mu'x vinagr tetz, yi yuju'n tib tu jun tz'ac'bil yi chin c'a' nin. Yi je'n pilul, nin nachontz te'j yi chin c'a' nin, cha'stzun te quinin bajtz ta'n.

³⁵ Te yi nsken je' cyak'un swutz pasyon, cyoque'n tzun yi e' sanlar tan tx'ilu'n te be'ch tetz Jesús, na'l camban tetz. Tan yi xtxolbile'j na el cu'n te'j yi tz'iba'nt cyen tak'un elsanl stzi' Ryos yi talnak: “Ja cho'c tan tx'ilu'n te be'ch wetz, nin ja cu' chijatxol xchiwutz.”*

³⁶ Nta'tz nin e' c'olecu'ntz tan q'uicy'le'n Jesús. ³⁷ Poro nsken wi't cu' chitz'ibal cobox letrtz tan xchajle'n yi mbi til Jesús scyetz, nin je cyak'oltz twi'. Yi yol yi cu' chitz'ibal i'tz: “Je Jesús'e'j. I' chireyil yi e' judiy.”

³⁸ Ncha'tz at cob alk'om yi e' je'-tz swutz pasyon xlaj Jesús, jun le sbal, nin jun le max.

³⁹ Inti yi e' wunak yi na chicy' cu'n, wi'nin chixcy'akline'n quentz tetz Jesús. ⁴⁰ Itzun na cyal quentz:

—I aña'tz, yi awalnak yi ba'n cxcye' tan xite'n cu'n yi templo nin tan je'se'n junt tir tul ox ntzi' k'ej, colp cu'n tzaj awib swutz pasyon, yi ko bintzi na awal yi ax' nin cy'ajl Ryos.

⁴¹ Ncha'tz yi e' wi'tz pale', scyuch' e' tx'olol xo'l ley Moisés, e' octz tan yol scyuch' yi e' parisey, nin scyuch' chibajxom yi e' judiy. Nintzun chiyolbej te'j squibil quib:

⁴² —Ja xcy'e' tan tulse'n yos scyuch' wunak, poro i' tetx qui na xcy'e'-x tan colpe'n cu'n tzaj tib. Yi ko bintzinin i' kareyil yi o' aj Israel, cu'ul tzun colpil tibxa'tz swutz pasyon. Ko ya'tz sban, kocse' tzun yol i'-tz. ⁴³ Yi ko k'uklij c'u'lx te Ryos, tz'ul bin Ryosa'tz tan colpe'n cu'n tzajx. Yi najk pek' Ryos te'j, ja klo' wi't oc Ryos tan xch'eye'nx, wech na talnak yi Cy'ajl Ryos i'-x.

⁴⁴ Ncha'tz tzun tane'n jun scyeri cob alk'om yi ate' swutz pasyon xlaj i', na xcy'aklin nin tetz.

Yi quime'n Jesús

(Mr 15.33-41; Lc 23.44-49; Jn 19.28-30)

* 27:35 Sal 22.18.

⁴⁵ Itzun bantz, yi tpone'n chajcu'n k'ej, tz'o'tz nin tunin ban wuxtx'otx' jalen cu'n tpone'n ox ch'ich' cu'lbe'n k'ej. Kalena's tzun skiline'n. ⁴⁶ Poro yi ntaxk skilin, ox ch'ich' cu'lbe'n k'ej, chin wi' nin Jesús ban tan yol: “Elí, Elí, ¿lama sabactani?” Yi na elepont jun yola'tz i'tz: “Ay Ta', ilu' inRyosil, ¿mbi tzuntz yi nchincyaj tilolu?”

⁴⁷ At tzun cobox yi quibit yi yol Jesús, nintzun cyaltz:

—Na lo' tzan i' tan xchakle'n k'ajtzun Elías, —che'ch bantz squibil quib.

⁴⁸ Lajke'l tzun bene'n jun tan ticy'le'n tzaj jun esponja, nin cu' mu'ul tul mu'x vinagr, nin ben xocbal swi' jun aj tan tak'le'n klo' tetz Jesús. ⁴⁹ Poro yi e' mas tuch', nin ben cyalol: —Skile' bajx kol tz'ul Elías tan colpe'n cu'n tzaj, —che'ch.

⁵⁰ Xch'ine'n tzun junt tir Jesús, quimich nin bantz. ⁵¹ Na quim cunin Jesús yi je'n jakx yi xbu'k yi at swutz yi luwar le templo yi chin xan nin. Cho'n xe'te'n tzaj swi'e'n jalen tzkan. Cwe'n tzun jun chin coblajnob, ninin aj pax e'chk c'ub. ⁵² Ncha'tz at e'chk nichil alma' yi ninin je' c'abx, nin te yi nskén itz'ij junt tir Jesús at e' alma' yi cyocsnak yi yol Ryos yi e' itz'ij junt tir. ⁵³ E' opon le tnum Jerusalén, yi tnum yi wi'nin k'ej swutz Ryos. Ej nin at wunak yi quil chiwutz yi e'a'tz yi e' itz'ij junt tir.

⁵⁴ Inti yi capitán scyuch' yi e' yi xomche' te'j tan q'uicy'le'n Jesús, yi chinachone'n te yi jun chin wutzile'n coblajnob, nin yi quilol yi mbi cunin bajij, wi'nin chixobe'n, nin cyaltz:

—Jun cu'n yol, yi yaje'j i' Cy'ajl Ryos.

⁵⁵ Ncha'tz at xna'n yi joylaj len na chixmayin tzaj. Yi e' xna'na'tz, ya'stzun yi e' xna'n yi e' xom tzaj te Jesús tan xch'eye'n yi tele'n tzaj i' Galilea. ⁵⁶ Xchixo'l yi cobox xna'na'tz, at Lu'ch, Mat, ej nin yi Lu'ch yi chitxu' Jacow tu Xep. Ncha'tz at chitxu' yi e' nitxajil Zebedeo.

Yi mukxe'n Jesús

(Mr 15.42-47; Lc 23.50-56; Jn 19.38-42)

⁵⁷ At jun yaj yi chin ric nin, yi cho'n najlij le tnum Jerusalén. Xep bi'. Cho'n xomij wi' i' te Jesús. ⁵⁸ Itzun bantz yi txant tan toque'n akale'n, nintzun bentz tan jakle'n yi wankil Jesús tetz Pilat. Inti Pilat, nintzun cawun nintz tan tak'le'n ama'l tetz. ⁵⁹ Cwe'n tzaj tzun tcy'al Xep yi wankil Jesús, nin cu' tk'ol tul jun xbu'k yi chin skoj nin, ⁶⁰ nin bentz tan mukle'n tul yi tetz nichil yi ac'aj cunin kopxle'nix wutz c'ub. Yi toque'n cyen yi wankil Jesús tjul, oc cyen jun chin c'ub tan jople'n stzi' jul. Yi mukxe'n cyen, aje'n nin ban tetz Xep xe ca'l. ⁶¹ Poro yi e' Lu'ch Mat, tu yi junt Lu'ch, nta'ste'n nin e' c'olequentz stzi' jula'tz.

Yi e' q'uicy'lom yi e' cyaj tzi jul

⁶² Itzun bantz le junt eklok, le sawr, nintzun e' ben yi e' wi'tz ajcaw scyetz pale', scyuch' e' parisey, tan yol tetz Pilat:

⁶³ —Max c'u'lu' ta', ja ul tx'akxuj tkac'u'l cobox yol yi alij cyen tak'un jun yaja'tz yi ntaxk quim. Talnak i': ‘Le toxi'n k'ej nitz'ok junt tir xchixo'l alma.’ ⁶⁴ Ma jalu' ta', na klo' kaj sbanu' pawor tan chibene'n cobox q'uicy'lom tzi jul. Na klo' kaj yil chicyaj tan q'uicy'le'n jalen cu'n tz'icy' yi ox k'eja'tz. Na qui na kaj yi nink chiben yi e' xchusbe'tz lak'bal tan telse'n tzaj wankil tjul. Na kol tz'el tzaj cya'n, scyale' scyetz wunak yi ja itz'ij junt tir xchixo'l alma'. Pyor tcu'n sbne' yi junt la'jila'tz swutz yi la'jil yi alij cyen ta'n.

⁶⁵ —Quicy'aj nin binu' yi cobox sanlare'j. Chitxume'u' xe'n cyuleju' tan q'uicy'le'n tzi jul, —stzun Pilat bantz scyetz.

⁶⁶ Chibene'n tzuntz tzi jul. Toque'n tzun jun techl cyak'un tan xchajle'n yi qui'c cu ljakxij. Nintzun e' cyaj cyen yi e' sanlar tan q'uicy'le'n yi jul.

28

Yi titz'e'n junt tir Jesús xchixo'l alma'

(Mr 16.1-8; Lc 24.1-12; Jn 20.1-10)

¹ Itzun bantz yi nsken icy'pon jun k'ej ule'n, chin bixe' skil nin te yi bajx k'ej te sman, yi chibene'n Lu'ch Mat tu junt Lu'ch tan tilwe'n kale oc cyent yi wankil Jesús. ² Na chopon cunin yi yucane'n yi tx'otx' tan jun chin wutzile'n coblajnob, nin cu'ul jun ángel cwent Ryos. Yi tpone'n yi ángel tzi jul, nin octz tan patx'que'n len yi c'ub yi at tzi jul, nin cu' c'olchoktz tibaj. ³ Wi'nin litz'une'n wutz yi jun ángela'tz, nin yi be'ch tetz, chin stum nin. ⁴ Yi quilol yi e' sanlar yi xtxolbile'j, wi'nin chixobe'n, ninin e' baj yentijtz ta'n. ⁵ Toque'n tzun yi ángel tan yol scyetz e' xna'n. Itzun taltz:

—Qui bin cxobwok, na na el intxum tetz yi na cxtzanwok tan joyle'n Jesús, yi jun yi je' pajij swutz pasyon. ⁶ Qui'ct at tzone'j. Ja wi't itz'ij junt tir, chi alijt cyen ta'n. Or itetz, xmaywok cyen kale oc cyent. ⁷ Ma jalu', quibene'nk lajke'l tan talche'n scyetz yi e' xchusbe'tz yi ja wi't itz'ij junt tir xchixo'l alma'. Alwok scyetz yi bajxpon i' Galilea. Ya'stzun quilwit wutz. Tina'tz cuntu' inyol yi tajwe'n tan walol tzitetz, —stzun yi ángel ban scyetz.

⁸ Yi quibital yi xna'n yi xtxolbile'j, lajke'l nin cyele'ntz tzi jul. Cy'a'nt nin xo'wutz cya'n, nin cy'a'nt nin tzatzintz cya'n yi chibene'n tz'itpuj tan talche'n stziblal scyetz yi e' xchusbe'tz Jesús. ⁹ Te yi na chixon tbe', xchaj tib Jesústz xchiwutz, nin tal jun yos scyetz. Inti e' cyetz, nin oc chixkansal quib te Jesús tan c'u'laje'n, nin tan k'ale'n tkan.

¹⁰ —Quil cxobwok, ntin alwok quen scyetz e' witz'un yi tajwe'n tan chibene'n jalen Galilea. Squile' inwutz chone'j, —stzun i' scyetz.

Yi xtxolbil yi cyal e' sanlar

¹¹ Te yi na chixon yi e' xna'n tbe', nin e' ben cobox scyeri e' sanlar tnum tan tak'le'n part scyetz e' wi'tz ajcaw, nin scyetz pale'. ¹² Chibene'n tzun yi e' wi'tz ajcaw scye'j yi e' chibajxom yi e' judiy tan txumle'n yi mbi cu'n chiban. Yi bixewe'n chitxumu'n, nin cyak' wi'nin pwok scyetz e' sanlar tan qui cyalol yi mbi bajij, ¹³ nintzun cyaltz scyetz:

—Ba'n cyalu': 'Te yi na kawit lak'bal tzi jul, ja chopon yi e' xchusbe'tz Jesús tan telse'n tzaj yi wankil tjul,' che'chu' sban. ¹⁴ Ej nin kol tbit yi gobernador yi xtxolbile'j, kocopon tan tocse'n c'u'l i' tan qui toque'n tan chibuchle'nu', —che'ch e' wi'tz ajcaw scyetz e' sanlar.

¹⁵ Saje'n tzun chitz'amol yi pwok nin e' bentz tan talche'n yi mbi cunin txolij scyetz. Itz'n xtxolbila'stz na cyal yi e' judiy jalu'.

Yi e' bene'n xchakol Jesús yi e' apostl (Mr 16.14-18; Lc 24.36-49; Jn 20.19-23)

¹⁶ Inti yi e' xchusbe'tz Jesús, nin e' bentz jalen Galilea. E' je' wi jun wutz yi alijt tan Jesús scyetz. ¹⁷ Yi quilol wutz Jesús, nintzun e' cu' mejloktz swutz tan c'u'laje'n. Poro ilenin at cobox yi chicabej chic'u'l te'j. ¹⁸ Toque'n tzun xkansal tib Jesús scye'j, nintzun taltz:

—Ak'ij wetz ink'ej tan cawu'n tcya'j, nin tan cawu'n wuxtx'otx'. ¹⁹ Cha'stzun te quibene'nk chixo'l cyakil yi jilwutz wunak bene'n tzi'n wi munt. Chuswoke' te weri inchusu'n; nin banwoke' bautizar tan bi' Intaj, nin tan wetz imbi' yi in Cy'ajol, tu yi bi' yi Espíritu Sant. ²⁰ Chuswoke' yi tajwe'n tan chibnol tane'n cyakil yi ca'wl yi alijt wa'n tzitetz. Ba'n k'uke' ic'u'l yi xomchin tzite'j jalen yil tzaj wi' yi tiempe'j, —stzun Jesús bantz scyetz. Amén.

YI BALAJ STZIBLAL YI CYAJNAK CYEN STZ'IBAL MARCOS

*Yi toque'n Wa'n Bautist tan txoli'n
(Mt 3.1-12; Lc 3.1-9, 15-17; Jn 1.19-28)*

¹ I bin jalu' yi xtxolbile'j, i'tz yi xe'n cu'n ban yi xe'te'n yi balaj stziblal tetz Jesucristo, yi Cy'ajl Ryos. ² Cho'n cunin ban chi tz'iba'n cyen tak'un Isaías, yi elsanl stzi' Ryos. Je yol i' yi alijt cyen ta'n:

“Yi ntaxk c̄xopon, bajx tzinchake' nin jun inchakum tan nicy'se'n cyajtza'kl wunak bantz chixome'n tzawe'j.”

³ Ncha'tz tz'iba'nt cyen:

“Sjilonk jun tul jun ama'l tz'inunin tu', nin chin wi' nin sbne' tan yol, nin stale' scyetz wunak:

‘Chinuq'ue'u' cyajtza'klu' chi na oc nuc'le'n jun balaj be' yi at tulbil jun yaj yi at k'ej.

Cyenak nin tu' cyuleju' cyajtza'klu', chij i' sbne',” stzun Isaías ban cyen.*

⁴ Itzun topone'n tetz Wa'n Bautist le jun ama'la'tz yi tz'inunin tu', nintzun oc tan xtxole'n scyetz wunak yi tajwe'n tan chitx'ixpul cyajtza'kl, nin tan je'n a' x̄chiwi' bantz stzaje'n yi quil. ⁵ Wi'nin tzun e' wunak cwent Judea scyuch' yi e' aj Jerusalén e' baj opontz te'j tan xtxole'n quil. Nin baj je' a'-tz x̄chiwi' ta'n stzi' a' Jordán. ⁶ Ma yi be'ch tetz Wa'n banij tane'n i'tz xi'il camey tu'. Ej nin yi c'albil i'tz tz'u'm tu'. Ej nin sac' tu' baj ta'n, tu jun jilwutz cabil wunak txuc yi na jal wutz wutz.

⁷ Ej nin je yol i'e'j yi talnak scyetz wunak: “At tulbil jun yi at mas tetz k'ej tzinwutz wetz, na yi in wetz qui'c wetz ink'ej, siquierk tan pujle'n wutz yi xajab. ⁸ Yi in wetz a' tu' nje' wa'n x̄chiwi'u'. Ma yi jun yi at tulbil, stk'e' yi Espíritu Sant scyeru'.”

*Yi je'n a' twi' Jesús
(Mt 3.13-17; Lc 3.21-22)*

⁹ Itzun bantz cho'n tzun tpone'n tzaj Jesús le tnum Nazaret, cwent Galilea. Nintzun je' a' twi' tan Wa'n tzi a' Jordán. ¹⁰ Ma yi je'n tzaj xe a', nintzun ben tilol yi je'n c'apx yi tcya'j, nin yi cwe'n mule'n yi Espíritu Sant twi' i'. Cho'n cunin ban chi na cu'ul jun plomx̄. ¹¹ Bene'n tzun quibital yi jilone'n tzaj jun tcya'j: “Āx̄ jun c'oloy incy'ajl, wi'nin ok'le'n awutz wa'n. Na chintzatzin tzawe'j.”

*Yi toque'n pile'n Jesús
(Mt 4.1-11; Lc 4.1-13)*

¹² Yi baje'n yi e'chk takle'ne'j, nintzun ben ticy'le'n Jesús tan yi Espíritu Sant tul jun ama'l yi tz'inunin tu'. ¹³ Ca'wnak tzun k'ej a'tijtz tul jun ama'la'tz yi tz'inunin tu' kale ate't smaron txuc. Te yi at i' le jun ama'la'tz, nin oc Satanás yi Bayba'n tan pile'n. Ma yi e' ángel cwent Ryos, ate' nintz tan x̄ch'eye'n Jesús.

*Yi xe'te'n Jesús tan chichusle'n wunak
(Mt 4.12-17; Lc 4.14-15)*

¹⁴ Itzun bantz, yi nsken oc Wa'n xetze', nintzun ben Jesús le ama'l Galilea tan xtxole'n yi balaj stziblal tetz Ryos. ¹⁵ Itzun taltz: “Ja opon yi tiempil. Txant tan tule'n Ryos tan cawu'n. Chitx'ixpe'n binu' cyajtza'klu', nin cyocsaju' yi balaj stziblal,” chij Jesús ban scyetz.

* 1:3 Mal 3.1; Is 40.3.

Yi toque'n Jesús tan chimoxe'n tzaj yi cyaj caywil
(Mt 4.18-22; Lc 5.1-11)

¹⁶ Itzun bantz, te yi na chixon Jesús tzi a' Galilea, nin e' ben tilol Simón tu yi titz'un yi na bi'aj Leḥ. Na chitzan tan jo'le'n nin chileb wi mar, na e' caywil.

¹⁷ —Xomen tzajwok swe'j, nin tzinchaje' tztitzet' yi ḥe'n na ban chicambaje'n wunak, —stzun Jesús scyetz.

¹⁸ Cyaje'n cyen tzun quilol yi chilebtz, nin e' xom nintz te Jesús.

¹⁹ Itzun ticy'e'n cu'n tzi mar, nintzun noj tpontz te Jacow tu yi titz'un yi na bi'aj Wa'n. E' cy'ajl Zebedeo. Cho'n ate' tul barc tan laq'ue'n chileb. ²⁰ Che' saje'n tzun ḥchakoltz. Cyaj cyen tu tzun quilol yi chitaj yi na bi'aj Zebedeo tul yi barc scyuch' e' mos. Ma e' cyetz, nintzun e' xom nintz te Jesús.

Yi yaj yi at espíritu cwent Bayba'n twankil
(Lc 4.31-37)

²¹ Cyopone'n tzun Jesús le tnum Capernaum. Itzun le jujun k'ej ujle'n, na oc i' tan chichusle'n wunak le sinagoga. ²² Wi'nin tzun cyele'n yabtz te ḥchusu'n, na ni'cu'n ḥchusu'n chi tane'n jun yaj yi wi'nin ca'wl tuch'. Na quinín oc tan chichusle'n chi na chiban yi e' tx'olol xo'l yi ley Moisés.

²³ At tzun jun yajtz le sinagoga yi at jun espíritu cachi' twankil. Chin wi' nin ban tan yol, itzun taltz:

²⁴ —¿Mbi teru' skuch', Jesús aj Nazaret? ¿Ja pe' ulu' tzone'j tan kaxite'n? Wajske'n wutzu'. I ilu'a'tz yi jun yi chin xan nin, yi cho'n nsaju' te Ryos, —chij yi espíritu bantz.

²⁵ —Ḥc'abnequen tu'. Cawle'n twankil yi yaje'j, —chij Jesús ban nintz tetz.

²⁶ Saje'n tzun colpuj yajtz, nin wi'nin ḥch'ine'n yi espíritu cwent Bayba'ntz yi tele'n twankil. ²⁷ Cyakil cu'n tzun wunak e' baj el yabtz te'j, nin baj chijakoltz squibil quib:

—¿Mbi ḥchusu'n il yi yaje'j? ¿I pe' jun ac'aj chusu'n? Na ba'n na cawun scyetz yi e' espíritu cachi', nin na chiban tane'n, —che'ch.

²⁸ Jalcunin bene'n lo'on tulak e'chk tnum cwent Galilea yi stziblal yi mbi cu'n ban Jesús.

Yi tule'n yos tu ji' Lu'
(Mt 8.14-15; Lc 4.38-39)

²⁹ Itzun bantz yi wi't cyele'n tzaj Jesús le sinagoga, nintzun e' opontz xe ca'l Lu' tu Leḥ. Xomche' Jacow tu Wa'n scye'j. ³⁰ Ma yi xna'n, yi ji' Lu', coylij wi soc, na yabi'ḥ tan k'a'kl. Cyalol tzuntz tetz Jesús yi ḥe'n tane'n i'. ³¹ Toque'n tzun ḥkansal tib Jesús te'j, nin je' stz'amol yi k'ab. Jalcunin ticy'e'n k'a'kl, nin ule'n nin ban yos tuch'. Yi tule'n yos tuch', nin octz tan chic'ache'n Jesús.

Yi tule'n yos scyuch' wi'nin yabi'ḥ tan Jesús
(Mt 8.16-17; Lc 4.40-41)

³² Itzun yi cwe'n k'ej, yi nsken wi't ben k'ej, cyopone'n tzun ticy'le'n wi'nin yabi'ḥ te Jesús, scyuch' wi'nin e' yi at espíritu cwent Bayba'n chiwankil. ³³ Tircu'n e' aj tnum e' baj nojtz tzi puert. ³⁴ Nin wi'nin yabi'ḥ baj ul yos scyuch' tan Jesús. Qui'c na ban mbi jilwutz yabilil at scye'j, ul yos scyuch'. Ej nin ncha'tz quin tech nin espíritu cwent Bayba'n baj el lajultz ḥchiwankil wunak. Poro quinín tak' Jesús ama'l scyetz yi e' espíritu cwent Bayba'na'tz tan chijilone'n tetz, na elnak chitxum tetz yi na' scyetz i' Jesús.

Yi toque'n Jesús tan txoli'n lakak ama'l cwent Galilea
(Lc 4.42-44)

³⁵ Itzun bantz le junt eklok, chin tz'o'tze't nin wuxtx'otx', nin ntaxk picy'un, nintzun el tzaj Jesús nin ben le jun ama'l yi tz'inunin tu' tan nachle'n Kataj. ³⁶ Buch tlen chiben Simón scyuch' coboxt tan joyle'n. ³⁷ Itzun yi jale'ntz cya'n, nintzun cyaltz tetz:

—Ta', at wi'nin wunak yi na chitzan tan joyle'nu'.

³⁸—Qui', quin ketz lakak e'chk tnum yi ate' naka'j tan xtxole'n yi balaj stziblal scyetz, na ya'stzun nchinsaj te'j, —chij Jesús ban scyetz.

³⁹ Nintzun ben tan xtxole'n lakak sinagoga yi at lakak ama'l cwent Galilea. Nin wi'nin espíritu cwent Bayba'n yi at xchiwankil wunak, e' el lajultz.

Yi tule'n yos tu jun yaj yi at jun chin yabil te'j yi na bi'aj Lepra
(Mt 8.1-4; Lc 5.12-16)

⁴⁰ Itzun bantz, nin opon xkansal tib jun yabi'x te Jesús. Yi yabil yi at te'j i'tz jun jilwutz yabil yi na bi'aj lepra. Cwe'n tzun mejlok swutz Jesús, nintzun taltz:

—Ta', ko na taju' ba'n tz'ul yos ta'nu' swuch', —chij i'.

⁴¹ Tele'n tzun k'ajab Jesús te'j, nin oc macol. Itzun taltz:

—Ba'n, ba'n tz'ul yos tzawuch', —chij Jesús.

⁴² Na nin el tzaj yi yola'tz le stzi' Jesús yi tule'n yos tu yi jun yabi'xa'tz. Qui'c nin mu'x lepra ban cyen te'j. ⁴³ Taje'n tzun xchakol Jesús yi jun yaja'tz. Poro yi ntaxk aj, nin ben tlol Jesús tetz:

⁴⁴—I bin jalu' yaj, cya'l tzawal nint yi mbi mbajij tzawe'j, poro cun chaj awib swutz yi pale'. Nin ak'aj yi oy tetz yi alij cyen tan Moisés yi tajwe'n tan itk'ol yi axwok itetz yi na icy' yi yabil lepra tzite'j. Slajluchaxk tzuntz xchiwutz wunak yi qui'ct yabil tzawe'j.

⁴⁵ Poro yi yaj, quin cu tewal, na yi nsken el tzaj swutz Jesús, nin octz tan xtxole'n yi xe'n cu'n tule'n yos tuch'. Cha'stzun te qui't xon Jesús lakak tnum, ma na cho'n xone'n tulak e'chk ama'l tz'inunin tu' kale qui'cle't wunak. Poro yi e' wunak ilenin e' opontz te'j. Na' cuntunin e' baj saje't lakak e'chk ama'l.

2

Yi tule'n yos tu jun yaj yi xnukl cuntu' wankil
(Mt 9.1-8; Lc 5.17-26)

¹ Itzun yi tele'n cobox k'ej pakxe'n tzun Jesús junt tir le tnum Capernaum. Nintzun bitij stziblal yi cho'n at i' xe ca'l. ² Jalcunin tzun chimolol quib wunaktz te'j. Qui't nin na chibaj quen xe ca'l, tenl'xche' cuntunin tzi puert. ³ Na tzun tzan Jesús tan xtxole'n yi tajbil Ryos scyetz yi cyopone'n cyaj yaj yi cy'a'n jun yaj cya'n yi xnukl cuntu' wankil. ⁴ Poro tan paj yi jun c'olow wunak yi tenl'xche' tzi puert, quin jal puntil cya'n tan cyocompone'n te Jesús. Cho'n tzun chije'ntz wi ca'l nin el quicy'al mu'x te yi wi' ca'l tan cwe'n pone'n yi yabi'x swutz Jesús. Xcon yi soc cya'n tan cwe'n pone'n. ⁵ Itzun yi tilol Jesús yi xe'n cu'n k'uklij chic'u'l te i', nin ben tloltz tetz yi yabi'x:

—Witz'un, ja wi't cuylij apaj.

⁶ C'ol'xche' tzun cobox tx'olol xo'l yi ley Moisés. Ej nin yi quibital yi mbi ben tlol Jesús tetz yi yabi'x, wi'nin ticy'e'ntz xchic'u'l. ⁷ “¿Nxac na talx yi yola'se'j? na ntin Ryos na xcy'e' tan cuyle'n paj jun yaj,” che'ch len xchic'u'l cuntu'. ⁸ Poro nin nachon Jesús te yi mbi na icy' xchic'u'l, bene'n tzun tlol scyetz:

—¿Nxac na icy' yi xtxolbile'j xchic'u'lu'? ⁹ Na ¿na' scyetz qui'c mas q'uixbel talche'n nin tetz jun xnukl cuntu' wankil, i pe': 'Ja wi't cuylij apaj,' nka i pe': 'Txiclije'n, cy'aj nin asoc, nin quilo'k xe aca'l?' Cabil xtxolbil, ni'cu'n q'uixbel. ¹⁰ Poro yi in wetz, yi in Bajx Cy'ajol, tzinchaje' scyeru' yi at ink'e'j tan cuyle'n chipaj wunak, na je swale' tetz yi yabi'xe'j:

¹¹ —¡Txiclije'n! Cy'aj nin asoc, nin quilo'k xe aca'l.

¹² Lajke'l nintzun je'n txiclok yi yabi'x, nin xchiwutz cu'n cyakil wunak yi bene'n tcy'al yi soc. E' baj el yabtz te'j, nin e' octz tan tak'le'n chik'ajsbil tetz Ryos:

—Cya'l nin na kilwit jun xtxolbil chi tane'n yi mbajij tzone'j, —che'ch.

Yi saje'n moxol Jesús Leví
(Mt 9.9-13; Lc 5.27-32)

¹³ Yi wi't baje'n yi xtxolbile'j, nintzun ben Jesús tzi mar. Wi'nin wunak e' opontz te'j, nin octz tan chichusle'n. ¹⁴ Poro itzun yi na xon i', nin ben tilol jun yaj yi c'olchij kale na ele't alcawal. Leví bi', cy'ajl Alfeo. Bene'n tzun tlol Jesús tetz:

—¡Yaj! xomen tzaj swe'j.

Je'n tzun txiclok Leví, nin xomnintz te Jesús.

¹⁵ Itzun bantz, te yi na chiwan Jesús scyuch' yi e' xchusbe'tz xe ca'l Leví, ncha'tz ate' wi'nin elsanl alcawal scyuch' coboxt juchul il tan wa'a'n scyuch'. Lmal chixone'n yi e'a'tz yi ate'-tz. ¹⁶ Itzun yi quilol yi e' tx'olol xo'l yi ley scyuch' e' parisey yi cho'n na wan Jesús xchixo'l yi e' elsanl alcawala'tz scyuch' yi e' mas juchul il, nintzun cyaltz scyetz yi e' xchusbe'tz:

—¿Nxac na wan yi chusul cyeru' scyuch' yi e' elsanl alcawal, nin scyuch' yi e' mas juchul il? —che'ch bantz.

¹⁷ Yi t'ital Jesús chiyol, nintzun ben tlol scyetz:

—Yi e' yi qui'c chiyab, qui tajwe'n jun ajtz'ac scyetz. Poro yi e' yabi'x, tajwe'n scyetz. Cha'stzun wutane'n wetz, na quinín nnu'l tan chimoxe'n yi e' balaj, ma na i e' juchul il bantz je'n chitx'ixpul yi cyajtza'kl.

*Yi xchusu'n Jesús te yi muc'le'n we'j
(Mt 9.14-17; Lc 5.33-39)*

¹⁸ At jun tir yi na chitzan yi e' xchusbe'tz Wa'n scyuch' chichusbe'tz yi e' parisey tan muc'le'n we'j, nintzun e' opon cobox wunak te Jesús tan jakle'n tetz:

—Ma jalu' Ta', yi e' xchusbe'tz Wa'n scyuch' yi e' parisey, na chimuc' jujun k'ej we'j. ¿Mbi tzuntz qui na chixom yi e' teru' xchusbe'tzu' te yi jun leya'tz?

¹⁹ Itzun ben tlol Jesús scyetz:

—Qui na yub yi ko na chibusun, nin ko na chimuc' we'j yi e' xtxocum jun aj quicyujinl yi at yi yaj xchixo'l yi tz'ocopon txkel. ²⁰ Poro yil tz'ul yi tiemp yil tz'el ticy'le'n yi taw xun, ba'n tzun chimuc' we'j tan yi bis yi sjalok scyetz.

²¹ “Ej nin je junt elsawutzile'j yi na xchaj yi na lab tib wetz inchusu'n tu yi antiw chusu'n. Cya'l nin jun yi nink xcon jun pi'x cha'bil yi txe'n cunin mu'xij tan lape'n jun be'ch tetz bu'yt. Mas tcu'n mben lo'on yi katza'l. ²² Ncha'tz qui na xcon jun bu'yt tz'u'm tan colche'n t'a'al uva yi watok cunin bnix, na yi ko ya'tz, skatzok yi bu'yt tz'u'm tan tu' yi puc'un wutz yi t'a'al lo'baj. Tz'elepon kojx yi a' yi at tul, nin yi tz'u'm skatzok. Elnak chitxumu' tetz yi ko watok cunin bnix t'a'al lo'baj, tajwe'n tan cwe'n tul ac'aj tz'u'm. Ncha'tz weri inchusu'n, xitok kol yuj tib tu yi antiw chusu'n.

*Yi cyoque'n yi e' xchusbe'tz Jesús tan stzutle'n tzaj wutz triw le jun k'ej ujle'n
(Mt 12.1-8; Lc 6.1-5)*

²³ Itzun bantz tc'u'l yi jun k'ej ujle'n, cho'n quicy'e'n cu'n Jesús scyuch' e' xchusbe'tz xo'l triw. Itzun yi na chixon yi e' xchusbe'tz Jesús, cy'a'nt nin stzutle'n tzaj wutz triw cya'n.

²⁴ Itzun ben cyalol cobox parisey tetz Jesús:

—Ta', tilninu' yi mbi na chiban yi e' xchusbe'tzu'. ¿Mbi xac na chiban yi e'chk takle'n yi qui'c cu tan kabnol le jun k'ej ujle'n? —che'ch e' parisey bantz.

²⁵ —¿Qui pe' na chisi'leju' yi mbi cu'n banak k'ajtzun Luwiy yi saje'n we'j te'j scyuch' yi e' yi xomche' te'j? ²⁶ ¿Qui pe' na chisi'leju' yi mbi banak i' yi at tzaj Abiatar tetz wi'tz pale'? Baj yi pam tan k'ajtzun Luwiy yi oyi'nt tetz Ryos, yi pam yi qui'c klo' cu tan baje'n tan alchok jilwutz wunak, ma na ntin e' pale'. Poro baj ta'n nin ben tk'ol scyetz yi e' yi xomche' te'j.

²⁷ Ncha'tz tal Jesús scyetz:

—Ja txumxij yi jun k'ej ujle'n tan xcone'n tetz wunak, na at mas k'ej jun wunak swutz yi jun k'ej ujle'n. ²⁸ Ej nin ncha'tz, yi in wetz yi in Bajx Cy'ajol, in taw e'chk k'ej ujle'n, —chij Jesús bantz scyetz.

3

Yi yaj yi skej k'ab tan yabil
(Mt 12.9-14; Lc 6.6-11)

¹ Itzun bantz nin ocoyon junt tir Jesús tc'u'l sinagoga. At tzun jun yaj at-tz yi skej k'ab tan yabil. ² Cyoque'n tzun yi e' contr Jesús tan tilwe'n yi ko tz'ocoyon i' tan tulse'n yos tuch'. ³ Bene'n tzun tlol Jesús tetz yi yaj yi skej k'ab:

—Txiclin cu'n skanicy'al.

⁴ Bene'n tzun tlol Jesús scyetz yi e' mas wunak:

—¿At pe' cu tan kabnol jun ba'n le jun k'ej ujle'n le chiwutz cyeru', nka i yi e'chk takle'n cachi'? ¿At pe' cu tan koque'n il te jun yaj yi jalt tan quime'n, nka qui'? ¿Mbi na cyal cyeru'? —stzun Jesús scyetz.

Cya'l nintzun jun nimsaj c'u'l tan yol. ⁵ Sajnak tunin yamp wutz i' yi xmayine'n nin scyetz, na wi'nin bisune'n tan paj yi stze'tzal cyalma'.

Bene'n tzun tlol tetz yi yaj yi skej k'ab:

—Chich'baj len ak'ab.

Yi tele'n xchich'bal, ninin ul yos tuch'.

⁶ Itzun yi cyele'n tzaj yi e' parisey le sinagoga, nintzun oc chitxumu'n scyuch' yi e' yi xomij chiwi' te Herodes, yi xe'nk chiban tan biyle'n cu'n Jesús.

Yi cyopone'n jun c'olaj wunak te Jesús tzi mar

⁷ Cyele'n tzaj tzun Jesús scyuch' yi e' xchusbe'tz le sinagoga. Cho'n tzun chibene'n tzi mar Galilea. Xomche' nin wi'nin aj Galilea scye'j. ⁸ Na yi quibital yi e' wunak yi mbi cunin e'chk takle'n balaj yi na tzan Jesús tan banle'n, nintzun e' baj opontz te'j. E' baj opon yi e' yi najlche' le luwar cwent Judea, scyuch' yi e' aj Jerusalén. Ncha'tz e' baj opon yi e' aj Idumea, scyuch' yi e' yi najlche' swutz len yi a' Jordán. Ncha'tz e' baj opon yi e' yi najlche' le ama'l cwent Tiro tu Sidón. Cyakil yi e'a'tz, e' baj opon tan tilwe'n yi mbi na ban Jesús.

⁹ Cawune'n tzun Jesús scyetz yi e' xchusbe'tz tan chibnol list jun barc kalel c'olecu'nt, ko tzun chisaj nil wunak te'j. ¹⁰ Na nskén quil yi e' wunak yi ul yos tan Jesús tu jun c'olaj yabi'x. Cha'stzun te cyakil yi e' mas yabi'x e' baj opon niltz te'j tan macle'n klo' yi be'ch tetz tan tulse'n yos scyuch'.

¹¹ Ncha'tz yi quilol yi e' espíritu cachi' wutz Jesús, nin e' baj cu'n mejlok swutz i', nin chin chiwi' nin bantz tan yol:

—Ilu' yi Cy'ajl Ryos, —che'ch.

¹² Poro nin oc Jesús tan chimakle'n tan qui cyalol na' scyetz i'.

Yi je'n xtxa'ol Jesús yi coblaj xchusbe'tz
(Mt 10.1-4; Lc 6.12-16)

¹³ Yi baje'n yi xtxolbila'se'j, nintzun ben Jesús wi jun ju'wtz. Yi tpone'n, nintzun e' saj xchakol yi e' tetz tajbil tan cyoque'n tetz apostl. ¹⁴ Che' bixbal tzun i' coblaj xchakum nka apostl tan chixome'n te'j, nin tan chitxolil yi tajbil Ryos. ¹⁵ Nin tak' i' porer scyetz tan tulse'n yos scyuch' yabi'x, nin tan chilaje'n len yi e' espíritu cwent Bayba'n le chiwankil wunak. ¹⁶ Je chibi' yi coblaj yi e' bixe' tan Jesús: Simón, yi Lu' na a'lchij tetz; ¹⁷ Jacow, tu Wa'n yi tetz titz'un; e' cu'n cy'ajl Zebedeo. Nintzun oc junt chibi' tan Jesús, i'tz Boanerges. Yi na elepont i'tz, yi chin cham nin e' tan yol chi na nilcan k'ancyok. ¹⁸ Ncha'tz e' bixe' Le'x tu Li'p ta'n, nin Bartolomé tu Te'y; ncha'tz Ma'x, tu Jacow yi cy'ajl Alfeo. Ncha'tz e' bixe' Tadeo tu Simón, jun scyeri yi e' yi na xom chiwi' te yi partir yi na bi'aj cananista. ¹⁹ Ncha'tz bixbaj i' Judas Iscariot yi jatxon nin xchik'ab yi e' contr.

Yi cyalol wunak yi tetz Bayba'n yi porer yi na xcon tan Jesús
(Mt 12.22-32; Lc 11.14-23; 12.10)

Itzun yi wi't baje'n yi xtxolbile'j, nintzun oc Jesús xe jun ca'l scyuch' yi e' xchusbe'tz. ²⁰ Nintzun e' opon junt tir jun c'olój wunak scye'j. Siquier e' wan nink tan chipaj yi jun c'olój wunaka'tz. ²¹ Itzun yi quibital yi e' tajwutz Jesús yi at i' xe jun ca'la'tz, nintzun e' opontz tan ticy'le'n klo', na le wutz yi cyetz cyajtza'kl nsken oc yab twi'.

²² Ncha'tz cyal yi e' tx'olol xo'l yi ley yi tz'iba'nt cyen, yi cho'n chisaje'n Jerusalén: “Yi yaje'j, cy'a'n porer Beelzebú yi Bayba'n ta'n. Nin tan yi porera'tz na xcy'e' tan chilaje'n len yi e' espíritu cwent Bayba'na'tz,” che'ch.

²³ Chisaje'n tzun xchakol Jesús, nin octz tan talche'n jun elsawutzil scyetz: “Qui'c xtxolbil chiyolu', na ¿xe'n slaj tib Satanás stibil tib? ²⁴ Ncha'tz kol choyintzin yi e' wunak tc'u'l jun tnum squibil quib, xchixitok. ²⁵ Ej nin ncha'tz jun najal yi ko ntin oyintzi' cya'n, xchixitok. ²⁶ Ni'cu'n tzun tane'n Satanás, yi ko contr stibil tib, i' te'n xite' tib xchuc. Cha'stzun te qui'c xtxolbil chiyolu'.

²⁷ “Ej nin je junt elsawutzile'j: Yi ko chin cham nin jun yaj, cya'l jun yi nink xcy'e' tan majle'n len yi be'ch tetz xe ca'l. Ntin at rmeril tan majle'n len yi be'ch tetz yaj yi ko bajx c'alkij.

²⁸ “Jun cu'n yol swale' scyeru': At cuybil chipaj yi e' wunak. Nin qui'c na ban yi mbi jilwutz il yi na chijuch, nka mbi e'chk cachi' yol yi na chiyol. ²⁹ Poro ko at jun yil tz'oc tan jisle'n yi Espíritu Sant, qui'c cuybil paj tera'tz tetz ben k'ej ben sak.”

³⁰ Tal Jesús yi xtxolbila's scyetz, tan paj yi ja cyal yi at jun espíritu cwent Bayba'n twankil.

*Yi e' xtxu' Jesús scyuch' e' titz'un
(Mt 12.46-50; Lc 8.19-21)*

³¹ Yi nskén wi't bajij yi xtxolbile'j, cyopone'n tzun yi xtxu' Jesús scyuch' yi e' titz'un tan joyle'n i'. Poro quinín e' ocoPON kale atite't. Mantar tu' ocoPON te i'. ³² Nintzun cyal yi e' yi c'olxche' naka'jil Jesús yi na tzan joyle'n i'. Je chiyole'j yi cyal:

—Ta', yi xtxu'u' scyuch' e' titz'unu' ate' tzi'n, na chitzan tan joyle'nu', —che'ch.

³³ Poro itzun saj tlol scyetz:

—¿Na' scyetz e' intxu', nin na' scyetz e' witz'un le chiwutz cyeru'?

³⁴ Xmayine'n tzuntz scyetz yi e' yi c'olxche'-tz xlaj, itzun taltz scyetz:

³⁵ —Cyakil yi e' yi na chitzan tan banle'n yi tajbil Ryos, ya'stzun yi e' witz'un, ya'stzun yi e' wanub, nin ya'stzun intxu' tane'n, —stzun Jesús bantz scyetz.

4

*Yi elsawutzil tetz ujul
(Mt 13.1-9; Lc 8.4-8)*

¹ Toque'n tzun junt tir Jesús tan chichusle'n wunak tzi mar, nin quintech nin wunak e' baj opontz te'j. Tan paj yi jun chin c'olój wunaka'tz, nintzun oc Jesús tul jun barc yi at tzi a'. Yi c'olewe'n cu'n, nin jilon nin scyetz yi e' wunak yi ate' cyen wi samlicy'. ² Nintzun octz tan chichusle'n tan wi'nin elsawutzil. Je jun scyeri elsawutzil yi xcon ta'n:

³ “Quibit tzaju' yi elsawutzile'j. Itzun bantz, nin ben jun yaj tan xchitle'n ij wi cojbil. ⁴ Poro te yi na tzan i' tan xchitle'n nin yi ij, at ij yi cho'n tpone'n q'uixpuj tbe'. Cyule'n tzaj tzun ch'u'l tan sicy'le'n, nin baj cyak'un. ⁵ Nin at ij yi cho'n tpone'n q'uixpuj wi c'ub kale qui'cle't mas piml tx'otx'. Jalcunin je'n mule'n. ⁶ Poro yi je'n mule'n yi k'ej, skeje'n nin ban, na qui'c ama'l tan tele'n mas yi ta'kl. ⁷ Ej nin at ij noj cu'n xo'l tijal tx'i'x. Poro yi tx'i'x jalcunin xch'uye'n, nin xcy'e' tan c'osine'n yi ujul. Cha'stzun te quinín wutzin. ⁸ Poro yi ij yi cho'n cwe'n tul balaj tx'otx', ja je'ul, ja ch'uy, nin ja wutzin. Chumbalaj nin ban cosech. Te jujun wi' tak' junaklaj bak'wutz. Nin at jujun yi tak' oxc'al. Nin at jujun yi tak' jun cient bak'wutz ⁹ Ma jalu' ko na cyaju' tz'el chitxumu' tetz yi xtxolbile'j, cho'k binu' il tan xtxumle'n,” stzun Jesús ban scyetz.

*Tajwe'n tan koque'n il tan xtxumle'n e'chk elsawutzil
(Mt 13.10-17; Lc 8.9-10)*

¹⁰ Itzun yi stzaje'n wi' yi xtxolbila'se'j nin yi cyaje'n cyen Jesús xchuc, nintzun e' oc yi e' xchusbe'tz scyuch' cobox't yi xomche' scye'j tan jakle'n tetz yi mbi eka'n tan yi jun elsawutzila'tz. ¹¹ Bene'n tzun tlol scyetz: "Ak'ij itajtza'kl tan Ryos tan tele'n itxum tetz yi e'chk xtxolbil te yi ca'wl i', yi ewa'n cuntu' ta'n sa'jle'nix tunintz. Poro yi e' mas wunak, qui na pujx cya'n. ¹² Na quil yi mbi na imban, nin na quibit inyol, poro qui na pujx cya'n mbi na elpont. Cha'stzun te ntin elsawutzil na xcon wa'n xchiwutz. Poro tan paj yi qui na cho'c il tan xtxumle'n, qui na pujx cya'n yi mbi na elpont. Cha'stzun te quil chitx'ixpuj cyajtza'kl, nin quil cuylij chipaj."

*Yi toque'n Jesús tan xtx'olche'n xo'lyi elsawutzil tetz ujul
(Mt 13.18-23; Lc 8.11-15)*

¹³ Ncha'tz ben tlol scyetz: "¿Qui ptzun na el itxum tetz yi jun elsawutzila'tz? Na ko qui na el itxum tetz, ¿xe'n tzun tz'el itxum tetz yi mas elsawutzil yi xconk wa'n tan ichusle'n? ¹⁴ Poro je puntile'j: Yi yaj yi awal ij, ni'cu'n chi i'-k jun tx'olol xo'l yi yol Ryos. ¹⁵ Ma yi ij yi cho'n tpone'n q'uixpuj tbe' ni'cu'n chi tane'n yi e' wunak yi na quibit yi yol Ryos poro jalcu'n na ul Satanás tan ticy'le'n len yi xtxolbil yi nsken quibit. ¹⁶ Ma yi ij yi noj cu'n kale qui'cle't piml tx'otx', ni'cu'n scyuch' yi e' wunak yi tzatzin cu'n na quibit yol Ryos. ¹⁷ Poro qui na chiquiwix, na yi na ul pilbil cyetz, nka yi na chibuchlij tan paj yi na cyocsaj yol Ryos, na chipakxij. ¹⁸ Ma yi ij yi noj cu'n xo'l tijal tx'i'x ni'cu'n quitane'n yi e' wunak ¹⁹ yi na quibit yol Ryos, poro tan paj yi na sotz chic'u'l te yi e'chk bis o'kl yi at tzone'j wi munt, nka tan paj yi na el cyalma' te e'chk mebi'l, na xcy'e' tan chipo'tze'n. Nin qui na chiwutzin. ²⁰ Poro at wunak yi ni'cu'n quitane'n tu yi ij yi cho'n cwe'n tul balaj tx'otx'. Na quibit yi yol nin na cyocsaj cu'n. Ya'stzun yi e' yi na chiquiwix, nin yi na chiwutzin. At e' yi ni'cu'n e' tu yi ij yi tak' junaklaj bak'wutz. Nin at e' yi ni'cu'n e' tu yi ij yi tak' oxc'al bak'wutz. Nin at e' yi ni'cu'n e' tu yi ij yi tak' jun cient bak'wutz," chij Jesús ban scyetz yi e' xchusbe'tz.

*Yi elsawutzil tetz jun cantil
(Lc 8.16-18)*

²¹ Ncha'tz tal junt elsawutzil scyetz cyakil wunak yi ate'-tz tzi a': "Cya'l nin jun yi cho'nk na oc jun cantil ta'n jak' jun cajon nka jak' tx'ach, ma na cho'n na je' ch'imba'n tcyaj' tan txekune'n. ²² Na qui'c jun xtxolbil yi ewa'n cuntu' jalu' yi qui'k skojan, nin qui'c jun xtxolbil yi qui na pujx cyak'un wunak yi qui'k lajluchax xchiwutz. ²³ Ma jalu' ko na itaj tz'el itxum tetz yi xtxolbile'j nque'nwok bin il tan xtxumle'n.

²⁴ Ncha'tz tal Jesús scyetz: "Nque'nwok bin il tan xtxumle'n yi xtxolbil yi na wal tzitetz, na quib yi na ibanwok tan xtxumle'n, ite'n nin sbne' Ryosa'tz tan tak'le'n itajtza'kl, nin mas tcu'n stk'e'. ²⁵ Na yi e' yil cho'c il tan jale'n mas cyajtza'kl, sjalok cyajtza'kl. Poro yi e' yi quil cho'c il te'j, tz'elepon ticy'le'n yi mu'x tal cyajtza'kl yi ja wi't jal cya'n."

Yi elsawutzil te yi xe'n na ch'uy jun wi' ujul

²⁶ Ncha'tz tal Jesús scyetz: "Je jun xtxolbil yi na xchaj sketz yi xe'n na tx'ixpuj tajtza'kl jun yaj tan Ryos tan toque'n jak' ca'wl i'. Ni'cu'n chi na oc cyen ij ttx'otx'. ²⁷ Yi nsken oc cyen yi ij, na aj yi awal tetz xe ca'l. Nin yi na el cobox k'ej xchuc yi ujul na je'ul, nin xchuc na ch'uy. Poro yi yaj qui na el xtxum tetz yi xe'n na ban. ²⁸ Yi puntil i'tz, xchuc na wenkse'n tib yi ij ttx'otx'. Na je'ul xchuc, nin na ch'uy, nin na jal wutz. ²⁹ Nin yi na skej, na ben je'sanl tetz, na nsken opon tiemp tan je'se'n yi cosech."

*Yi elsawutzil tetz bak'wutz mux'tans
(Mt 13.31-32; Lc 13.18-19)*

³⁰ Ncha'tz tal Jesús scyetz: "I bin jalu', ¿mbik xcon wa'n tan xchajle'n tzitetz yi xe'n tane'n tajlal yi e' yi ate' tk'ab Ryos jalu'? ¿Mbik elsawutzil xcon wa'n? ³¹ Je jun elsawutzile'j:

Ni'cu'n yi tajlal yi e' yi ate' tk'ab Ryos chi jun bak'wutz muḡtans yi na cu' awij ttx'otx'. Na yi jun tal bak'wutz muḡtans, i'tz yi ij yi mas tal ni' cu'n swutz alchok jilwutz ij. ³² Poro yi na awlij, na ch'uy, nin mas na ch'uy swutz alchok jilwutz itzaj, na el k'ab, nin Imak len wutz xak na ban, nin ba'n na chimujan ch'u'l txe',” stzun Jesús scyetz.

Ntin elsawutzil xcon tan Jesús tan chichusle'n wunak

(Mt 13.34-45)

³³ Ja xcon wi'nin elsawutzil yi chin sensiy nin tan Jesús tan chichusle'n wunak. Xomquen tu' te yi ḡe'n tane'n cyajtza'kl. ³⁴ Poro quinín xtx'ol xo'l scyetz, ma na ntin scyetz yi e' ḡchusbe'tz.

Yi tanewe'n cyek'ek' tu pak'bil mar tan Jesús

(Mt 8.23-27; Lc 8.22-25)

³⁵ Itzun te yi jun cwe'n k'eja's nin tal Jesús:

—Kicy'oken jalaj icy'en a', —stzun i' scyetz yi e' ḡchusbe'tz.

³⁶ Chicyaje'n cyen tzun yi e' wunak, nintzun e' ben Jesús scyuch' yi e' ḡchusbe'tz tc'u'l yi tal juy barca'tz kale c'olche't. Ncha'tz at wunak yi e' xom nin scye'j tc'u'lak cyetz chibarc.

³⁷ Itzun te yi na chixon wi a', xe'te'n tzun jun chin wutzile'n cyek'ek'tz. Nintzun oc yi pak'bil mar tc'u'l barc. Jun tzunin noje'n tan a'. ³⁸ Ma Jesús, cho'n at tan watl xtx'u'c len yi barc. Coylij i', nin at cyen jun witz'. Cyoque'n tzun yi e' ḡchusbe'tz tan c'ase'n. Nintzun cyaltz tetz:

—¡Ta! ¿Qui pe' na bisunu'? Na txant tan kabene'n mulk' xe a'.

³⁹ Je'n tzun txiclok Jesús, nin makxij yi cyek'ek' ta'n, nin ncha'tz ben tlol tetz yi mar:

—¡Numlen cu'n!

Tanewe'n nin ban yi cyek'ek', nin ncha'tz ban yi pak'bil mar, qui't pak'xin.

⁴⁰ Itzun ben tlol Jesús scyetz yi e' ḡchusbe'tz:

—¿Nxac na cxobwok? ¿Nxac qui k'uklij ic'u'l swe'j?

⁴¹ Wi'nin tzun cyele'n yabtz te yi mbi cunin bnix tan Jesús. Itzun cyaltz squibil quib:

—¿Mbi eka'n tan yaje'j? na nicy't nin cyek'ek' tu mar na quibit yi ca'wli', —che'ch bantz squibil quib.

5

Yi aj Gadara yi at espíritu cwent Bayba'n twankil

(Mt 8.28-34; Lc 8.26-39)

¹ Quicy'e'n pone'n tzun Jesús le ama'l cwent Gadara yi at jalaj icy'en yi a'. ² Na nin el tzaj cu'ntz tul barc yi tule'n tzaj jun yaj te'j. At espíritu cwent Bayba'n twankil. Cho'n saje'n xo'l picy kale na chimukxe't alma'. ³ Na cho'n najlij yaj tulak e'chk picya'tz. Cya'l nin jun najk xcy'e' cyen te'j. ⁴ Na quin tech nin tir c'alxij tkan tu yi k'ab tan caren, poro pak'lu'n cu'n na saj ta'n. Cya'l jun yi najk xcy'e' cyen te'j. ⁵ Sk'ejl nin lak'bal, tu na xon tunintz xo'lak wutz, nin xo'lak picy kale mukijche't alma'. Tunin na ḡch'in tunintz. ḡchuc na biy tib tan c'ub. ⁶ Joylaj atit i' yi bene'n tilol wutz Jesús. Lajke'l nin tule'n, nin cu' mejlok swutz Jesús. ⁷ Chin wi' nin tzun i' ban tan yol:

—Jesús Cy'ajl yi Ryos yi at tzi'n tcya'j, ¿mbi teru' swuch'? Swutz cu'n Kataj Ryos, quil chinxuxu', —chij i' bantz.

⁸ Tal i' yi yola'tz na nsken wi't ben tlol Jesús tetz:

—¡Espíritu cwent Bayba'n, cawle'n twankil yaje'j!

⁹ Nintzun ben jakol Jesús tetz:

—¿Mbi abi'?

—Yi wetz imbi' i'tz Legión, na wi'nin kaxone'n yi ato' twankil yi yaje'j.

¹⁰ Wi'nin cwe'n chiwutz yi e' espírituja'tz tan qui cyele'n laju'n tc'u'l yi luwara'tz. ¹¹ Ate' tzun jun c'olój boch tan wa'a'n naka'j wutz txala'j. ¹² Cwe'n tzun chiwutz yi e' espíritu cwent Bayba'na'tz tetz Jesús, itzun cyaltz:

—Tak'e'u' ama'l sketz tan koque'n chiwankil yi e' boche'j.

¹³ Nin tak' Jesús ama'l scyetz.

Cyele'n tzaj tzun twankil yi yaj. Cho'n tzun cyoque'ntz chiwankil yi e' boch. Inti e' bocha'tz, at lo' cob mil chixone'n, nin baj el chitolil quib wutz kotx'. Cho'n cyopone'n xe a', nin e' quimtz.

¹⁴ Yi quilol yi e' pstor boch yi mbi cu'n bajij, cyele'n tzun ojkuj tan bi'l xo'w. Nintzun ben lo'on stziblal cya'n tnum, nin lakak e'chk aldey. Wi'nin wunak e' baj ultz tan tilwe'n yi mbi cu'n mbajij. ¹⁵ Itzun yi cyopone'n te Jesús, nintzun quil yi jun yaj yi at tzaj yi e' espíritu cwent Bayba'n twankil. C'olchij i', nin sken oc be'ch tetz. Qui'ct yab. Sken ul yos tuch'. Wi'nin tzun cyele'n yab wunaktz te'j. ¹⁶ Cyoque'n tzun yi e' yi quil tan talche'n scyetz yi e' wunak yi e' baj opon, yi xe'n cu'n tule'n yos tu yi yaj yi at yi espíritu cwent Bayba'n twankil, nin yi xe'n cu'n chiquime'n yi jun c'olój boch. ¹⁷ Yi quibital wunak yi xtxolbile'j, nintzun cu chiwutz tetz Jesús tan cyaje'n tilol yi chiluar.

¹⁸ Yi toque'n Jesús tul barc, nintzun cu' wutz yi yaj, yi el yi espíritu cwent Bayba'n twankil, tan xome'n nin klo' scye'j. ¹⁹ Poro quinín tzun cuji Jesús. Nin ben tloltz tetz:

—Qui' yaj, ba'n tcu'n quilo'k xe aca'l, nin txolaj scyetz e' awajwutz yi xe'n cu'n mu'l yos tzawuch' tan Ryos. Alaj scyetz yi xe'n me'l k'ajab tzawe'j.

²⁰ Nintzun pakxij yaj, nin oc tan xtxole'n lakak tnum cwent Decápolis yi xe'n cu'n tule'n yos tuch' tan Jesús. Yi quibital wunak yi xtxolbil, wi'nin cyele'n yabtz te'j.

*Yi tule'n yos tu yi me'l Jairo tu yi xna'n yi macon yi be'ch tetz Jesús
(Mt 9.18-26; Lc 8.40-56)*

²¹ Itzun bantz yi ticy' mule'n Jesús jalaj icy' tzaj a' tul yi barc, nintzun e' opon wi'nin wunak te'j. Cho'n tzun cyaje'n cyen i' tzi a' tan yol scyetz.

²² Ej nin te yi at i' tzi a', tpone'n tzun jun yaj yi na bi'aj Jairo. I' jun wi' banl wi' cwent sinagoga. Yi tpone'n te Jesús nintzun cu mejloktz swutz. ²³ Cwe'n tzun wutz tetz Jesús, itzun taltz:

—Ta', at jun inme'l, quimich tlen tu' atit. Max c'u'lu'. Benku' swe'j tan je'n tk'olu' k'abu' twi' tan tulse'n yos tuch'.

²⁴ Nintzun ben Jesús te'j. Ncha'tz wi'nin wunak e' xomnintz, nin wi'nin chibitz'ol quibtz squibil quib.

²⁵ At tzun jun xna'n yi xomij xchixo'l yi jun c'olój wunaka'tz. Nsken el coblajix yob yi qui na tane' yi xtx'ajo'n te'j. ²⁶ Wi'nin q'uixc'uj baj tijol tan yi e'chk tz'ac'bil yi nsken cyak' yi e' ajtz'ac tetz. Nin nsken baj sotal cyakil yi pu'k tan stz'aque'n klo'. Poro qui'c nin ntak' tetz. Pyor tcunin tane'n yi yabliltz. ²⁷ Poro yi tbital i' yi stziblal Jesús, nintzun oc pitol tib xchixo'l wunak tan tocompone'n wutz coc Jesús, nintzun oc macol yi be'ch tetz. ²⁸ Na i' yi na icy' tc'u'l i', i'tz: “Tz'ul yos swuch' kol tzinmac yi be'ch tetz,” stzun i' tc'u'l cuntu'. ²⁹ Yi toque'n macol i' yi be'ch tetz Jesús ninin makxij yi yabil, nin nachon i' te'j yi nsken ul yos tuch'. ³⁰ Poro yi Jesús nin nachon te'j yi nsken ul yos tu jun tan yi tetz porer. Je'n tzun such'k'il tib, itzun taltz scyetz yi e' wunak:

—¿Na' nmacon be'ch wetz? —chij Jesús bantz.

³¹ Poro itzun ben cyalol yi e' xchusbe'tz tetz:

—Tilninu' jun c'olój wunak yi na chibitz' quib te'ju', nin na talu': “¿Na' nchinmacon?” —che'ch e' xchusbe'tz tetz.

³² Poro Jesús, nin aj nin wutz tan tele'n xtxum tetz yi na' mmacon i'. ³³ Wi'nin tzun xobe'n, nin wi'nin lucnewe'n yi xna'na'tz, na nin el xtxum tetz yi mbi cu'n mbajij te i'. Toque'n tzun xkansal tibtz, nin cu' mejloktz swutz Jesús, nin tal yi mero bintzi yi mbi'tz yi tajbil i' yi toque'n macol i' yi be'ch tetz Jesús.

³⁴—Ja wi't ul yos tzawuch' tan tu' yi mawocsaj yi chinxcyek tan tulse'n yos tzawuch'. Ba'n cĕa'j. Cheb cuntu' cĕben. Qui't saj junt tir yi ayablil, —chij Jesús bantz tetz.

³⁵ I cunin tzun na tzan Jesús tan yol tetz yi xna'na'tz yi tule'n tzaj jun scyeri najal Jairo tan talche'n:

—Ta', yi me'lu' ja wi't quim. Cha'tz, quil xuxu' mas yi chusul ketz, —chij i' bantz tetz.

³⁶ Poro yi tĕital Jesús yi mbi'tz yi chiyol, itzun ben tlol tetz Jairo, yi wi' banl wi' tetz sinagoga:

—Quil bisunu'. K'ukek c'u'lu' te Ryos.

³⁷ Quinin c'ul Jesús yi nink xom nin junt scye'j, ma na ntin Lu', tu Jacow tu Wa'n, yi titz'un Jacow. ³⁸ Yi cyopone'n xe ca'l Jairo, yi wi' banl wi' cwent sinagoga, nin yi tilol Jesús yi tx'ujte'n tu yi bis o'kl yi na tzan, itzun taltz:

³⁹—¿Nxac na chibisunu'? ¿Mbi tzuntz na chok'u'? na nk'e'tz quimich mban yi xun, watl tu' na ban te'tz, —chij Jesús.

⁴⁰ Poro yi e' wunak, tze'e'n tu' e' ban te yol Jesús. Cawune'n tzun Jesús tan cyele'n tzaj cyakil yi e' wunak yi ate' xe ca'l. Ntin tak' ama'l tetz yi taj xtxu' xun tan xome'n cyen te'j kale atit yi xun yi nsken quim. Ncha'tz e' xom quen yi e' yi xomche' nin te'j. ⁴¹ Je'n tzun stz'amol Jesús yi k'ab yi xun, itzun taltz:

—Talita, cumi— yi na elepont: “Tij, txiclije'n.”

⁴² Na nin tal Jesús yi yola'tz yi je'n txiclok yi xun, nin xontz. Yi xuna'tz at tul coblaj yob. Wi'nin cyele'n yab wunak te yi mbi cu'n bajij. ⁴³ Poro nintzun cawun Jesús scyetz tan cya'l cyalnint yi mbi cu'n bajij. Ncha'tz tal scyetz tan cyak'ol chan wa' yi xun yi ul yos tuch'.

6

Yi xa'ke'nt Jesús Nazaret (Mt 13.53-58; Lc 4.16-30)

¹ Yi wi't bnixe'n yi e'chk xtxolbile'j, nintzun aj junt tir le tetz tanum. Nin e' xom nin e' ĕchusbe'tz te'j.

² Itzun le jun k'ej ujle'n, nintzun oc Jesús tan chichusle'n wunak le sinagoga. Yi quibital wunak yi chusu'n yi tak' i', wi'nin tzun cyele'n yabtz te'j.

—¿ĕe'n njal tajtza'kl yi yaje'j? ¿Qui bi chusu'nil yi cy'a'n ta'n, nin ĕe'n na xcy'e' tan banle'n milawr? ³ Na se'ol tu' i'. Tal Lu'ch tu' i'. Nin yi e' titz'unx i'tz nocx Jacow tu nocx Ĕep tu Judas tu Simón. Nin ncha'tz yi e' tanub, cho'n najlche' tzone'j tkatanum, —che'ch wunak squibil quib.

Cha'stzun te quinin jal k'ej Jesús ĕchiwutz yi e' tanum. ⁴ Nin cha'stzun te tlol Jesús yi xtxolbile'j scyetz:

—Bintzi yi na a'lchij: ‘Cyakil wunak na cyak' k'ej jun elsanl stzi' Ryos. Poro yi e' tetz tanum, nin yi e' najal, qui na cyak' k'ej i',’ —chij Jesús bantz scyetz.

⁵ Qui'c tzun milawr bnix cyen ta'n le tetz tanum. Ntin je tk'ol k'ab tib cobox tal yabi'ĕ, nin ul yos scyuch'. ⁶ Ej nin wi'nin tele'n yab Jesús scye'j yi e' tetz tanum tan paj yi quinin cyocsaj yi at porer tuch'. Cho'n tzun bene'ntz lakak aldey yi at naka'jil yi tanum i' tan chichusle'n wunak.

Yi chibene'n ĕchakol Jesús yi coblaj ĕchusbe'tz (Mt 10.5-15; Lc 9.1-6)

⁷ Ej nin e' saj ĕchakol Jesús yi coblaj ĕchusbe'tz te'j, nin baj octz tan chichakle'n nin tan txoli'n. Quicobenle'n e' baj bene'n lakak e'chk ama'l. Poro yi ntaxk chiben, nintzun tak' Jesús yi porer scyetz tan chilaje'n len yi e' espíritu cwent Bayba'n ĕchiwankil wunak. ⁸ Ncha'tz tak' i' jun ca'wl scyetz tan qui bene'n quicy'al jun e'chk takle'n, ntin tak' ama'l scyetz tan bene'n chitx'amij. Poro qui tak' ama'l tan bene'n quicy'al chisam, mpe chiwa'

nka yi chipu'k. ⁹Ntin tak' ama'l scyetz tan toque'n nin chixajab yi tal suquij wutz tu'. Nin ntin tak' i' ama'l scyetz tan xcone'n yi be'ch cyetz yi at nin scye'j. ¹⁰Ncha'tz tal i' scyetz:

—Kalel jale't iposar, ncwentu'wok jalen yil xicy' tul junt ama'l. ¹¹Ej nin ko at jun ama'l kale qui na cyajwit wunak quibit iyol, ilwok cyen tu' e'. Ntin maswok len yi puklaj te itkan tan xchajle'n scyetz yi at tulbil chicaws. Jun cu'n yol na walnin tzitetz, ko at e' yi quil cyak' ama'l tzitetz, tz'ak'lok mas chicaws yi e' wunaka'tz swutz chicaws yi a' aj Sodoma tu aj Gomorra.

¹²Chibene'n tzuntz tan xtxole'n scyetz wunak yi tajwe'n tan je'n chitx'ixpul cyajtza'kl.

¹³Ncha'tz e' xcy'e' tan chilaje'n len wi'nin espíritu cwent Bayba'n chiwankil wunak. Nin oc jun jilwutz aceit cya'n scye'j e' yabi'x. Nin baj ul len yos scyuch'.

*Yi xe'n cu'n ban yi quime'n Wa'n Bautist
(Mt 14.1-12; Lc 9.7-9)*

¹⁴Quibital tzun cyakil wunak yi stziblal Jesús. Ncha'tz Herodes yi rey, tbit stziblal, itzun taltz scyetz yi e' tamiw:

—Ya'stzun lo' k'ajtzun Wa'n Bautist. Ja lo' itz'ij junt tir xchixo'l alma'. Cha'stzun te na xcy'e' tan banle'n e'chk milawr, —stzun Herodes scyetz yi e' tamiw.

¹⁵Poró at e' yi cyal:

—Qui', i'tz Elías, yi elsanl stzi' Ryos.

Nin at coboxt yi cyal:

—I' jun elsanl stzi' Ryos, chi banake' yi e' elsanl stzi' Ryos tentz.

¹⁶Poró yi tbital Herodes yi stziblal Jesús, itzun taltz:

—Chinch wetz, yi jun yaja'tz yi na tzan tan banle'n e'chk milawra'tz, i'tz Wa'n Bautist, yi yaj yi in incawun tan tele'n tamij yi wi'. Ja lo' itz'ij junt tir xchixo'l alma', —stzun Herodes ban scyetz e' tamiw.

¹⁷Tal i' yi yole'j, na i' ocsan Wa'n xetze', nin i' cawun tan cwe'n tcaren. Ya'stzun ban Herodes tan paj yi quinín tzatzin Wa'n Bautist te yi tajtza'kl i'. Na nin oc i' tan chipaxe'n cu'n Li'p tu txkel, nin cyok'bej quib tu txkel Li'p yi na bi'aj Herodías. Wech na quitz'un quitzicy quib Herodes tu Li'p. ¹⁸Na i talnak Wa'n tetz Herodes: “Wi'nin xanil yi ncyok'bej quibu' tu txkel yi titz'unu'.”

¹⁹Ncha'tz Herodías, yi txkelbe'n Li'p, wi'nin xchi'che'n c'u'l te Wa'n tan paj yi contr Wa'n te cyetz cyajtza'kl yi cu' chinuc'ul. Ej nin yi tajbil Herodías i'tz tan tele'n cu'n swutz. Poró quinín jal puntil ta'n, ²⁰na elnak xtxum Herodes tetz yi balajil Wa'n. Nin elnak xtxum tetz yi qui'c nin mu'x tal paltil swutz Ryos. Cha'stzun te wi'nin xobe'n i' tan cwe'n klo' biyol. Quinín tzun na tak'o'k i' ama'l tetz Herodías yi txkel tan biyle'n cu'n. Ncha'tz ternin na tzatzin Herodes yi na tbit yi yol Wa'n. Poró quinín el xtxum tetz yi mbi na elepont yi yol Wa'n.

²¹Ma tetz Herodías ilenin jal puntil ta'n yi xe'n sban tan quime'n Wa'n yi baje'n yi tzatzin yi stz'ake'n junt tiemp tan Herodes. Je cunin bane'j. Txumxij jun chin wa'a'n tan Herodes, nin baj xtxocol i' yi e' wi'tz ajcaw scyuch' e' capitán scyuch' yi e' mas wunak yi at chik'ej Galilea. ²²Tocompone'n tzun yi tal Herodías kale na chitzane't tan wa'a'n, nin octz tan bixl. Chumbalaj nintzun til Herodes scyuch' yi e' yi ate'-tz wi mes yi xe'n cu'n bixin yi xun.

²³Itzun taltz tetz xun:

—Jakaj swetz yi mbi na taj awalma', nin swak'e' tzatz. Na sak swutz Ryos yi swak'e' cyakil yi mbi cu'n tzajak swetz, mpe ik jalaj yi luwar yi na chincawun tibaj, —stzun Herodes tetz xun.

²⁴Tele'n tzaj tzun yi xun, nintzun xjake'-tz tetz yi xtxu':

—¿Quibik tzinjak tetz Herodes?

Itzun tal yi xtxu' tetz:

—C'uchaj yi wi' Wa'n Bautist.

²⁵ Lajke'l nin tzun bene'nt swutz Herodes, nintzun jak yi tajbiltz:

—Na waj yil tak'u' yi wi' Wa'n Bautist swetz tc'u'l jun chin platu'. Poro jalcu'n, —stzun yi xun.

²⁶ Wi'nin tzun bisune'n yi rey, poro tan qui tele'n xtx'ix i' xchiwutz yi e' yi ate' te'j wi mes, quinín tzun paj yi tajbil yi xun yi na tzan tan jakle'n. ²⁷ Jalcunin tzun bene'n xchakol yi rey jun sanlar tan saje'n ticy'le'n yi wi' Wa'n. ²⁸ Bene'n tzun yi sanlar kale jopije't Wa'n, nin el tamol yi wi', nin opon tcy'al tul jun platu'. Sbe nin bene'n tan tak'le'n tetz yi xun. Nin yi xun, nin bentz tan tak'le'n tetz yi xtxu'.

²⁹ Yi quibital yi e' xchusbe'tz Wa'n yi mbi cu'n bajij, nintzun e' bentz tan ticy'le'n yi wankil xetze' tan cwe'n chimukul.

*Yi chiwane'n o' mil yaj tan Jesús
(Mt 14.13-21; Lc 9.10-17; Jn 6.1-14)*

³⁰ Itzun bantz yi chipakxe'n tzaj yi e' apostl tan xtxole'n yi tajbil Ryos, chichamol tzun quib tu Jesús, nin chitxoltz tetz yi mbi cunin baj chibnol, nin mbi cu'n chitxol scyetz wunak.

³¹ Yi t'ital Jesús chiyol, itzun taltz scyetz:

—Quin, kujek tul jun ama'l kale qui'cle't wunak.

Tal Jesús yi xtxolbile'j na quintech nin wunak tenl'che' scye'j. At opone'n, nin at aje'n na chiban. Qui't nin jal ama'l cya'n, siquier tan chiwane'n tan paj yi quintech nin wunak scye'j. ³² Chichuc tzun chibene'ntz tc'u'l jun barc tan cyopone'n tul jun ama'l kale qui'cle't wunak. ³³ Poro wi'nin e' quil yi na' bene't Jesús scyuch' yi e' xchusbe'tz. Nin tan paj yi cyajske'n na' e' bene't Jesús, chibene'n tzuntz tan cyopone'n bajx kale atit tpombil. Ncha'tz at e' lakak tnum e' baj ben tan tilwe'n Jesús. ³⁴ Ma yi tele'n tzaj Jesús tul yi barc, nin ben tilol yi jun chin c'oloy wunaka'tz yi nsken chopon. Nintzun ok' nin c'u'ltz scye'j, na i cu'n cyuch' cne'r yi qui'c pstor cyetz. Toque'n tzun i' tan chichusle'n tan wi'nin e'chk xtxolbil. ³⁵ Ej nin yi cwe'n k'ej, cyopone'n tzun yi e' xchusbe'tz, itzun cyaltz tetz:

—Ta', ja wi't cu k'ej, nin yi luware'j chin tz'inunin tu'. ³⁶ Che' xchak ninu' yi e' wunak tan chibene'n lakak ca'l, nin lakak aldey tan lok'che'n chiwa', na qui'c chiwa' cy'a'n cya'n, —che'ch yi e' xchusbe'tz.

³⁷ —Qui', ba'n chiwan ita'n, —chij Jesús scyetz.

—Poro xe'n Ta', ¿nkaben pe' tan lok'che'n cob cient pwok pam tetz chiwa' yi jun chin c'oloy wunake'j?

³⁸ —¿Jatna' pam cy'a'n ita'n? ¡Cun ilwok!

Yi quilol nintzun cyaltz:

—O'e'n pam cy'a'n ka'n Ta', tu cob tal cay, —che'ch.

³⁹ Poro nintzun cawunin Jesús scyetz yi e' xchusbe'tz tan cyalol scyetz yi e' wunak yi tajwe'n tan chic'olewe'n cu'n wi txa'x ch'im. ⁴⁰ Tx'akaji'n tzun e' cwe'n c'olchoktz wi ch'im. At jujun tx'akaj tan cienti'n, nin at jujun tx'akajt tan nicy' cienti'n. ⁴¹ Je'n tzun tcy'al Jesús yi o' pam tu yi cob cay, nin xmayin nintz tcyaj tan tyo'xine'n tibaj. Cwe'n tzun pi'xul yi pam nin ben tk'ol scyetz yi e' xchusbe'tz tan cyak'ol scyetz wunak. Ncha'tz ite'n nin bajij te yi cay. ⁴² Cyakil yi e' wunak e' baj wan len, nin noj len chic'u'l. ⁴³ Yi wi't chiwane'n cyakil wunak, at coblay mo'tx pam tu cay sowrin. ⁴⁴ Yi e' yi e' baj wan len i'tz o' mil yaj, apart e' xna'n nin e' nitxa'.

*Yi xone'n Jesús wi a'
(Mt 14.22-27; Jn 6.16-21)*

⁴⁵ Itzun bantz yi baje'n yi xtxolbila'se'j, nintzun cawunin Jesús scyetz yi e' xchusbe'tz tan cyoque'n tul yi barc tan cyopone'n Betsaida, yi at jalaj icy'en a'. Ma yi i' tetz, nin cyaj cyen tan stzajse'n wi' yi yol scyetz wunak, nin tan chichakle'n nin xe'ak chica'l. ⁴⁶ Yi nsken wi't cha'j yi e' wunak, nintzun ben Jesús wi jun ju'wtz tan nachle'n Kataj. ⁴⁷ Yi

toque'n tz'o'tz nsken chinicy'an yi e' xchusbe'tz nicy'al cy'en a'. Ma Jesús, xchuc at cyen wi ju'wtz. ⁴⁸ Bene'n tzun tilol yi wi'nin il ate' cu'nt tan tole'n yi barc wi a', na i yi tojkbil cyek'ek' na tzan tan chimakle'n. Ej nin te yi ntaxk saj xe cya'j, nin opon Jesús chinaka'jil. Tkan cuntu' na xon wi a'. Icy' klo' tu' i'-tz xchixlaj.

⁴⁹ Ma yi e' xchusbe'tz yi bene'n quilol yi na xon Jesús wi a', nintzun e' xobtz, nin e' xch'intz na le wutz cyetz cyajtza'kl i'tz jun lab. ⁵⁰ Na cyakil e' quil, nin saj tunin xit chitzi' tan xo'w. Poro itzun saj tlol Jesús scyetz:

—Quiwit, qui cxobwok swetz, na i ina'tz, —stzun.

⁵¹ Toque'n tzun Jesús tul yi barc, nin tanewe'n nin ban yi cyek'ek'. Wi'nin cyele'n yab yi e' xchusbe'tz te cyakil yi mbi'tz mbajij. ⁵² Na quinín pujx cya'n yi mbi na elepont yi milawr yi bnix tan Jesús tan yi o' tal pam. Quinín pujx cya'n, na jopij wutz cyajtza'kl.

*Yi tule'n yos tan Jesús scyuch' e' yabi'x Genesaret
(Mt 14.34-36)*

⁵³ Itzun bantz yi quicy'e'n pone'n jalaj icy'en yi a' le ama'l cwent Genesaret, cyaj cyen tu' chic'alol yi barc tzi a'. ⁵⁴ Na nin che'l tzaj tul barc yi cyechal chan yi e' wunak yi wutz Jesús. ⁵⁵ Lajke'l tzun chibaj bene'ntz lakak luwar tan quicy'le'n tzaj e' yabi'x. Nin baj opon chipalol kale atit Jesús. ⁵⁶ Nin ncha'tz yi na opon Jesús lakak aldey tu lakak tnum, nka alchok ama'lil, na chopon ticy'le'n yi e' yabi'x tzi e'chk be' kale na icy' cu'nt i'. Nin yi e' yabi'x, cu' len chiwutz tetz Jesús tan tk'ol ama'l scyetz tan chimacol siquier yi ju' be'ch tetz. Ej nin cyakil yi e' yi baj chimacol, ul len yos scyuch'.

7

*Yi xe'n na jal til jun yaj swutz Kataj
(Mt 15.1-20)*

¹ Itzun bantz, nin e' opon cobox parisey te Jesús scyuch' cobox tx'olol xo'l yi ley yi tz'iba'nt cyen. Cho'n chibaj saje'n Jerusalén, nin e' baj opontz te Jesús. ² Ej itzun yi quilol yi at cobox xchusbe'tz i' yi e' wan yi ntaxk chixansaj chik'ab, nintzun e' octz tan yolche'n Jesús. ³ (Na yi e' parisey scyuch' yi e' mas judiy, cho'n xomche' te chichusu'n chimam chite' yi qui'c rmeril tan chiwane'n yi ko qui na chitx'aj ala' tir chik'ab. ⁴ Nin ncha'tz yi na chipakx tzaj tc'a'yl, yi ko quil chixansaj chik'ab quil chiwan. Nin at mas chichusu'n yi ni'cu'n, chi tane'n xansaje'n e'chk lak uc'a'bil, tu e'chk xaru' tx'otx', tu e'chk xaru' ch'ich'. Nin ncha'tz na chixansaj chiwitbil.) ⁵ Cyoque'n tzun yi e' pariseya'tz scyuch' yi e' tx'olol xo'l yi ley Moisés tan jakle'n tetz Jesús:

—Ta', ¿mbi tzun yi qui na chixom yi e' xchusbe'tzu' te chichusu'n kamam kate'? na na chiwan yi ntaxk chixansaj chik'ab, —che'ch ban nin tetz Jesús.

⁶ —Bintzinin yi na tal yi xtxolbil yi cyajnak cyen stz'ibal Isaías tentz, yi chiwutz tuwu' chiplaj tuwu' yi na cyocsaj quibu' balaj, na je yol i'e'j: 'Yi wunake'j na cyak' ink'ej, poro chitzi' tu'.

Qui ajlij chic'u'l swe'j.

⁷ Qui'c na tak' yi e'chk chimunl yi na chiban tzinwutz, na ca'wl tu' wunak na chitzan tan banle'n tane'n.'

⁸ Ni'cu'n e'u' scyuch' yi e' wunaka'tz tentz na ja cyaj cyen quilol e'chk ca'wl Ryos tan chixome'nu' te chichusu'n wunak. Na na cho'cu' tan xansaje'n e'chk xaru' tu e'chk lak uc'a'bil. Nin na chixomu' te wi'nin e'chk ajtza'kl yi qui'c mu'x xtxolbil.

⁹ Ncha'tz tal scyetz:

—Tan tu' yi na chixomu' te e'chk chusu'na'tz, ja cyaj cyen chixajsalu' yi tajbil Ryos.

¹⁰ Na je tz'iba'n cyen tan Moisése'j: 'Lok'wok itaj itxu','* ej nin: 'Alchok scyetz yi na oc tan telse'n k'ej yi taj xtxu', tajwe'n cu'n tan biyle'n cu'n i.'† ¹¹ Ma yi e' cyeru' na cyalu' yi

* 7:10 Ex 20.12. † 7:10 Ex 21.17; Lv 20.9.

ba'n kol tal jun yaj tetz taj xtxu': 'Qui'c rmeril tan che' inc'a'chalu', na cyakil yi inmebi'l ja oc tetz Corbán.' (Yi na elepont yi yol Corbán i'tz: Yi ja wi't insuk inmebi'l tetz Ryos.) ¹² Kol xcon yi jun yola'tz tan jun yaj, na cyalu' yi nk'e'tz tajwe'n tan toque'n i' tan chic'a'che'n, nka tan quich'eye'n yi taj xtxu'. ¹³ Tan yi jun ajtza'kla'tz yi na chixomu' te'j na chitzanu' tan telse'n k'ej yi e'chk ca'wl Ryos. Ej nin at mas e'chk xtxolbil yi na chibanu' yi ni'cu'n tu yi ajtza'kle'j, —stzun Jesús scyetz.

¹⁴ Ej nin at junt tir yi e' saj xchakol Jesús yi e' wunak, itzun taltz scyetz:

—Quibit tzaju' inyol, nin cho'ku' il tan xtxumle'n. ¹⁵ Qui'c nin jun takle'n yi na baj tan jun yaj yi nink xcy'e' tan jalse'n til swutz Ryos. Ma na i yi e'chk ajtza'kl yi cho'n na saj te talma' yaj, ya'stzun na xcy'e' tan jalse'n til swutz Ryos. ¹⁶ I bin jalu' ko ja quibitu' inyol ba'n cho'cu' il tan xtxumle'n.

¹⁷ Itzun yi wi't stzaje'n wi' yi yol Jesús scyetz yi e' wunaka'tz, cho'n tzun toque'n i' xe jun ca'l. Nin e' oc yi e' xchusbe'tz tan jakle'n tetz yi mbi na elepont yi jun elsawutzila'tz yi sken tal. ¹⁸ Itzun taltz scyetz:

—¿Ncha'tz ptzun axwok itetz, qui pe' na el itxum tetz? Na yi e'chk takle'n yi na baj tan jun yaj quil xcy'e' tan jalse'n til. ¹⁹ Na nk'e'tz cho'n na opon te talma', ma na cho'n na opon le c'u'l, nin na elt.

Tal Jesús yi yole'j tan xchajle'n yi nk'e'tz xan kol baj alchok takle'n tan jun yaj. ²⁰ Ncha'tz tal scyetz:

—Yi xtxolbil yi na jalsan kil swutz Ryos i'tz yi e'chk ajtza'kl cachi' yi cho'n na itz'ij te kalma'. ²¹ Na yi e'chk ajtza'kl cachi', chi tane'n yi jopol wutzaji'n nka yi xna'ni'n tu yaji'n, nka biyolnaki'n, cho'n na itz'ij tetz talma' jun wunak. ²² Nin ncha'tz ko alk'om jun yaj, nka na el talma' te e'chk takle'n yi nk'e'tz tetz, cho'n na itz'ij yi jun ajtza'kla'tz te talma'. Nin ncha'tz na jal til jun tan subulnaki'n, nin tan chi'ch c'u'lal, nin tan telse'n k'ej junt, nin tan tu' yi na tocsaj tib nim tu tajtza'kl. Nin ncha'tz na jal til jun ko tu na tzan tu' tan banle'n e'chk takle'n cachi'. ²³ Cyakil yi e'chk ajtza'kl cachi'a'tz yi na saj tetz talma' jun, ya'stzun yi na xcy'e' tan jalse'n til. Nk'e'tz yi e'chk takle'n yi na baj ta'n.

Yi tocsal jun xna'n yi nk'e'tz judiy

(Mt 15.21-28)

²⁴ Ticy'e'nt tzun Jesús nin cho'n tpone'n le ama'l cwent tetz Tiro tu Sidón. Yi tpone'n, nintzun jal jun ca'l kale oque't tan posari'n, na yi tajbil i' i'tz yi cya'l jun lbitan stziblal. Poro qui'c rmeril tan tewal tib xchiwutz wunak, ²⁵ na jalcunin tbital jun xna'n yi stziblal. Yi jun xna'na'tz, at jun tal yi xun, yi at jun espíritu cwent Bayba'n twankil. Cha'stzun te tpone'n swutz Jesús nin cu' mejloktz. ²⁶ Nk'e'tz judiy i', ma na i' jun aj sirofenicia. Yi cwe'n mejlok, nin cu' wutz tetz Jesús tan toque'n tan laje'n len yi espíritu cwent Bayba'n twankil yi tal. ²⁷ Poro itzun tal Jesús tetz:

—Xch'iwe' binu', na tajwe'n yi bajx chiwan yi e' nitxa', na qui na yub kol kamajlen chiwa' tan bene'n kuk'ol scyetz e' tx'i', —chij Jesús tetz yi xna'n.

²⁸ Poro itzun saj tlol yi xna'n:

—Bintzi Ta', poro ncha'tz e' tal tx'i', na noj chic'u'l te chiwabe'n yi e' nitxa'.

²⁹ Itzun ben tlol Jesús:

—Ba'n atit yolu' na'. Ba'n bin tz'aju', na ja wi't el yi espíritu cachi' twankil yi talu'.

³⁰ Yi tpone'n yi xna'n xe ca'l, coylij yi tal wi xtx'ach. Na nsken el yi espíritu cwent Bayba'n twankil.

Yi tule'n yos tu jun chcan, nin kekeb

³¹ Tele'n tzaj tzun Jesús le luwar cwent Tiro, nin icy' cu'ntz Sidón, nin tulak yi e'chk tnum cwent Decápolis tan tpone'n tzi a' Galilea. ³² Tpone'n tzun ticy'le'n jun chcan, nin kekeb swutz i'. Nin e' oc yi e' q'uil tetz tan cu'swutzil swutz Jesús tan je'n tk'ol yi k'ab twi'. ³³ Tele'n tzun tcy'al Jesús yi chcan wi' xchixo'l yi jun c'olój wunak yi ate'-tz. Yi tele'n

chixajsal quib, nintzun oc tk'ol Jesús jun wi k'ab tul yi julil xchin yaj. Nin oc stzubil yi t'a'al stzi' te wi k'ab, nin oc tk'ol te tak' yi jun yaja'tz yi kekeb. ³⁴ Xmayine'n nin tzun tcyaj, nin saj jun bis te c'u'l. “¡Efata!” chij Jesús bantz. Yi na elepont yi jun yola'tz i'tz: “¡Jake'n awib!”

³⁵ Jalcunin jakxe'n xchin yaj, nin jalcunin yucane'n tak' tan yol. Chin clar cunin jilone'n yaj. Qui'c mu'x tal paltil. ³⁶ Cawune'n tzun Jesús scyetz yi e' wunak yi i'lon yi mbi cu'n ban i', tan cya'l cyal nint stziblal. Poro pyor cunin e' bantz tan yolche'n. ³⁷ Wi'nin cyele'n yab te yi mbi cunin ban Jesús, itzun cyaltz: “Chumbalaj nin cyakil yi na bnix ta'n, na na xcy'e' tan tulse'n yos scyuch' yi e' chcan, nin scyuch' yi e' mem.”

8

Yi chiwane'n cyaj mil yaj tan milawr Jesús

(Mt 15.32-39)

¹ Te cobox k'eja'tz nsken chicham quib wi'nin wunak poro qui'c chiwa' cy'a'n cya'n. Chisaje'n tzun xchakol Jesús yi e' xchusbe'tz, itzun taltz scyetz:

² —Na el ink'ajab scye'j yi e' wunake'j, na ja el oxix k'ej yi ate' tzone'j swe'j, nin qui'c chiwa'. ³ Qui na waj che' inchak nin xe'ak chica'l yi ntaxk chiwan, ko tzun chisaj num tbe' tan paj we'j. Na at e' yi joylaj nchisaj, —chij Jesús bantz scyetz.

⁴ —Poro Ta', ¿na' ljale't chiwa' jun c'olox wunake'j? na cya'l atit jun ca'l naka'j, —che'ch yi e' xchusbe'tz.

⁵ —¿Jatna' pam cy'a'n ita'n? —chij Jesús scyetz.

—Juk ntzi' pam cy'a'n ka'n Ta', —che'ch e' xchusbe'tz.

⁶ Cawune'n tzun Jesús tan chicwe'n c'olchok cyakil yi wunak wuxtx'otx'. Je'n tzun tcy'al yi juk pam, nin tyo'xin tetz Ryos. Yi wi't tyo'xine'n, nin cu' pi'xultz, nin ben tk'ol scyetz yi e' xchusbe'tz. Cyoque'n tzun yi e' xchusbe'tz tan jatxle'n nin scyetzak yi e' wunak.

⁷ Ncha'tz at cobox tal cay cy'a'n cya'n. Yi wi't tyo'xine'n Jesús tibaj, nin cawun tan bene'n jatxij scyetz wunak. ⁸ E' baj wan len cyakil yi e' wunaka'tz, nin baj noj len chic'u'l. Poro sowrin juk mo'tx pam tu cay. ⁹ Te jun tir wa'a'na'tz, e' wan cyaj lo' mil wunak. Yi wi't chiwane'n, nin oc Jesús tan chichakle'n nin xe'ak chica'l. ¹⁰ Yi nsken cha'j yi e' wunak, toque'n tzun Jesús tul yi barc nintzun e' ben scyuch' yi e' xchusbe'tz le ama'l cwent Dalmanuta.

Yi cyoque'n yi e' parisey tan jakle'n jun milawr

(Mt 16.1-4; Lc 12.54-56)

¹¹ Itzun bantz yi cyopone'n, nintzun e' oc cobox parisey tan wak' ib tu Jesús. Yi cyajbil i'tz yi xe'nk tan jale'n til Jesús. Nin chijak tetz tan xchajol jun milawr tan xchajle'n yi ko bintzi nin cy'a'n porer Ryos ta'n. ¹² Saje'n tzun jun chin bis te talma' Jesús, nin taltz:

—Ntin milawr na chijak yi e' wunak, poro jun cu'n yol quil bajij jun milawr xchiwutz.

¹³ Che' cyaje'n cyen tzun tilol yi e' pariseya'tz, nin oc junt tir tul barc, nin icy'tz jalaj cy'en a'.

Juntlen chichusu'n yi e' parisey

(Mt 16.5-12)

¹⁴ Yi quicy'e'n pone'n yi e' xchusbe'tz jalaj icy'en a', nin e' nachon te'j yi qui'c chiwa' cy'a'n cya'n. Ntin jun tal pam cy'a'n cya'n. ¹⁵ Toque'n tzun Jesús tan chicawe'n:

—Or tzitil xtx'amil chipam yi e' parisey tu yi xtx'amil yi chipam yi e' yi xomij chiwi' te Herodes.

¹⁶ Yi quibital yi e' xchusbe'tz, quinín el chitxum tetz, nintzun cyaltz squibil quib:

—Yi xtxolbile'j yi na kubit nin, i'tz lo' tan paj yi qui'c kawa' cy'a'n ka'n.

¹⁷ Yi tele'n xtxum Jesús te cyajtza'kl, nintzun ben tlol scyetz:

—¿Nxac na italwok yi qui'c pam cy'a'n ka'n? ¿Nxac na cxbisunwok? ¿Txe'n nin ptzun k'uke' ic'u'l swe'j? ¿Chin tze'tzuje't nin pe' itajtza'kl? ¹⁸ At iwutz, ¿qui pe' na itilwok yi mbi

na bnix wa'n? At iëchin, ¿qui pe' na itbitwok yi mbi na wal? ¹⁹ ¿Qui pe' na ul tx'akx tic'u'l yi milawr yi bnix wa'n yi woque'n tan jatxle'n yi o' pam scyetz yi o' mil wunak? ¿Qui pe' na ul tx'akx tic'u'l yi jatna' mo'tx sowrin? —chij Jesús ban scyetz.

—Coblaj mo'tx Ta', —che'ch.

²⁰ —Ej nin yi woque'n tan jatxle'n yi juk pam scyetz yi cyaj mil wunak, ¿jatna' mo'tx sowril molxij ita'n?

—Juk, —che'ch.

²¹ —Yi ko ya'tz, ¿mbi tzuntz qui na pujx ita'n yi mbi eka'n wa'n?

Yi jakxe'n wutz jun moyi'ë le tnum Betsaida

²² Yi cyopone'n le tal tnum yi na bi'aj Betsaida, tule'n tzaj tzun ticy'le'n jun moyi'ë swutz Jesús. Cyoque'n tzun yi e' q'u'il tetz tan cu'swutzil tetz Jesús tan toque'n macol yi moyi'ë. ²³ Bene'n tzun Jesús tan ëch'ine'n tzaj yi moyi'ë, nintzun el tcy'altz xlaj len yi tnum. Yi nsken che'l, toque'n tzun tk'ol Jesús mu'ë tal t'a'al stzi' te wutz yi moyi'ë, nin je tk'ol yi k'ab twi', nin jaktz tetz yi ko ba'nt xmayin. ²⁴ Xmayine'n tzun yi moyi'ë, itzun taltz:

—Na che' wil yi e' wunak poro ni'cu'n e' chi jun wi' tze' quitane'n, nin na chixon.

²⁵ Toque'n tzun macol Jesús junt tir wutz yi moyi'ë. Ule'n nin ban yos tuch', nin chin clar cunin xmayine'n i'.

²⁶ Taje'n tzun ëchakol Jesús xe ca'l, nin ben tlol tetz:

—Quil ëicy'ak tnum, nin cya'l tzawalwit scyetz wunak yi ëe'n mu'l yos tzawuch'.

Yi talol Lu' yi Jesús i' yi jun yi bixba'nt tan tule'n

(Mt 16.13-20; Lc 9.18-21)

²⁷ Itzun bantz yi wi't baje'n yi xtxolbile'j, chibene'n tzun Jesús scyuch' yi e' ëchusbe'tz lakak e'chk aldey cwent yi ama'l Cesarea Filipo. Itzun te yi na chixontz tbe', jakol tzun Jesús scyetz yi e' ëchusbe'tz:

—¿Na' scyetz in, nin mbi'tz inmunl ëchiwutz wunak?

²⁸ —At bin e' yi na cyal yi ilu'a'tz k'ajtzun Wa'n Bautist; ej nin at e' yi na cyal yi i ilu'a'tz yi k'ajtzun Elías. Nin ncha'tz at e' na cyal yi ilu'a'tz jun scyeri e' elsanl stzi' Ryos yi ja itz'ij junt tir.

—Ma le iwutz itetz, ¿na' scyetz in?

²⁹ Saje'n tzun stza'wel Lu', itzun taltz:

—Ta', i ilu'a'tz yi Cristo.

³⁰ Cawune'n tzun Jesús scyetz tan cya'l cyal nint yi i' yi Cristo, yi jun yi bixba'nt tan Ryos tan tule'n.

Yi talol Jesús yi chocopon wunak tan biyle'n cu'n

(Mt 16.21-28; Lc 9.22-27)

³¹ Yi wi't tele'n chitxum tetz yi xtxolbila'se'j, kalena's tzun xe'te'n Jesús tan xtx'olche'n xo'l scyetz yi tajwe'n tan tijol i' q'uixc'uj. Ncha'tz tal scyetz:

—Yi in wetz, yi in Bajx Cy'ajol, quil tz'ajwij inwutz cyak'un yi e' wi' banl wi' tetz tnum scyuch' e' wi'tz pale', nin e' tx'olol xo'l yi ley yi tz'iba'nt cyen. Chin biylok cya'n, poro nitz'okt le toxi'n k'ej, —chij Jesús ban scyetz.

³² Clar cunin tlol i' scyetz. Tele'n tzun moxol Lu' Jesús joylaj len mu'ë, nin octz tan talche'n tetz tan qui talol yi jun xtxolbila'tz. ³³ Je'n tzun such'k'il tib Jesús, nintzun xmayin tzaj scyetz yi e' ëchusbe'tz, nin ben tlol tetz Lu':

—Cawle'n swe'j, na ni'cu'n ax tu Bayba'n. Yi awajtza'kl nk'e'tz cho'n na saj te Ryos, ma na cyajtza'kl wunak tu', —chij Jesús bantz tetz Lu'.

³⁴ Chisaje'n tzun ëchakol Jesús yi e' ëchusbe'tz scyuch' yi e' wunak. Itzun taltz scyetz:

—Alchok scyetz yi na taj xom tzaj swe'j, tajwe'n yi quil sban yi tetz tajbil, nin chin tajwe'n cunin yi list i' tan tk'ol tib tk'ab quimichil chi na c'ox tib jun yaj tan quime'n swutz

pasyon. ³⁵ Poro cyakil yi e' yi na chipek' te yi ank'i'n tetz tzone'j wuxtx'otx', chitz'ake' cyera'tz yi quitz'ajbil tetz ben k'ej ben sak. Poro ko list atit jun yaj tan tilwe'n cyen yi ank'i'n tetz tzone'j wuxtx'otx' tan tu' yi na taj tz'oc jak' inca'wl, scambaje' tzun i' yi stz'ajbil yi quinín bajsbe'nt tetz. ³⁶ Qui'c ltak' tetz jun yaj mpe nink cambaj cyakil yi e'chk takle'n yi at wuxtx'otx' kol stz'ak yi stz'ajbil tan paj. ³⁷ Na qui'c jun takle'n yi ba'n tak' jun yaj tan jale'n stz'ajbil. ³⁸ Tajwe'n yi quil tx'ixwij jun yaj tan xome'n swe'j, na yi in wetz, in Bajx Cy'ajol nin nu'lt junt tir tzone'j wuxtx'otx'. Yil nu'l, cy'a'n yi k'ej tu porer Intaj wa'n. Nin xomche' yi e' balaj ángel swe'j. Poro yil nu'l, qui'c lwaj cyen scyetz yi e' yi qui na chixom swe'j. Qui'c lwaj quen scyetz, na qui na chixom te weri inchusu'n tan tu' yi na chixob xchiwutz yi e' mas juchul il, yi e' yi cyajnak cyen quilol Kataj Ryos.

9

¹ Ncha'tz tal Jesús scyetz:

—Jun cu'n yol na wal nin tzitetz. At e' tzixo'lwok yi qui' chan lchiquim jalen cu'n lquil yi bintzinin at tulbil Ryos tan cawu'n.

*Yi je'n xtx'ixpul tib yubil Jesús
(Mt 17.1-13; Lc 9.28-36)*

² Yi tele'n kak k'ej, nintzun e' ben tcy'al Jesús yi Lu' tu Jacow, nin Wa'n. Cho'n tzun chije'n pone'n chichuc cuntu' wi'wtz. Yi cyopone'n nintzun je xtx'ixpul tib yi yubil Jesús xchiwutz. ³ Chin stum nin ban be'ch tetz. Qui'c nin jun aj tx'ajonl wi munt yi nink tz'opon k'ab te yi skojal yi be'ch tetz. ⁴ Chije'n tzun jobtuj k'ajtzun Elías tu k'ajtzun Moisés xchiwutz, nin quil yi cyoque'n tan yol tu Jesús. ⁵ Bene'n tzun tlol Lu' tetz Jesús:

—Ta', chumbalaj nin yi ato' tzone'j. Ba'n kaban ox scabte', jun teru', nin jun tetz Moisés, nin jun tetz Elías, —stzun Lu' bantz.

⁶ Tan paj xo'w yi at cu'nt Lu' scyuch' yi e' mas, quinín pujx ta'n yi mbi cunin na tzan tan yolche'n tetz Jesús. ⁷ I cunin na tzan Lu' tan yolche'n yi yola'se'j yi cwe'n mule'n noc sbak' squibaj, nin cho'n e' cyaje'n cyen tc'u'l. Nin tc'u'l yi sbak'a'tz ben quibital jun yoltz: “Yi june'j, ya'stzun inCy'ajl. Wi'nin ok'le'n wutz wa'n. Bitwok yi ca'wl i',” stzun jun yola'tz ban tzaj. ⁸ Yi stzaje'n wi' jun yola'tz, quibe't Moisés tu Elías. Jalt Jesús at cyen.

⁹ Itzun yi chipakxe'n lucu'nak tzaj, nintzun oc Jesús tan talche'n scyetz:

—I bin jalu', qui na waj yi nink tzitalwok yi txolbile'j tetz jun wunak, jalen cu'n yil nitz'ij xchixo'l alma'.

¹⁰ Cya'l nin tzun cyalwit yi txolbila's scyetz wunak. Ntin e' oc tan txumle'n xchic'u'l cuntu' yi mbi eka'n tan yi yol Jesús yi tal yi stz'itz'ok i' xchixo'l alma'.

¹¹ Cyoque'n tzun yi e' xchusbe'tz tan jakle'n tetz:

—¿Mbi tzuntz yi na cyal yi e' tx'olol xo'l yi ley yi tz'iba'nt cyen, yi bajx cunin at tulbil Elías?

¹² —Bintzi nin na tal yi ley yi tz'iba'nt cyen yi tajwe'n tan tule'n Elías bajx, tan nuc'le'n cyajtza'kl wunak. Poro ncha'tz na tal yi tajwe'n tan intijol q'uixc'uj yi in yi in Bajx Cy'ajol. Nin quil tz'ajwij inwutz cyak'un wunak. ¹³ Poro yi in wetz swale' nin tzitetz: Ja wi't ulak Elías, poro qui me'l chitxum tetz. Ntin e' oc tan buchle'n. Cho'n nin u'lij i' chi tz'iba'nt cyen.

*Yi tele'n jun espíritu cachi' twankil jun xicy
(Mt 17.14-21; Lc 9.37-43)*

¹⁴ Chipakxe'n tzaj tzuntz kale ate't yi e' mas xchusbe'tz, nin quiltz yi nilxche' wi'nin wunak scye'j. Ncha'tz quil yi at cobox tx'olol xo'l yi ley yi tz'iba'nt cyen tan Moisés. Na chiwak' quib scyuch' yi e' xchusbe'tz Jesús. ¹⁵ Yi bene'n quilol wutz Jesús, wi'nin cyele'n yabtz te'j, nin lajke'l nin e' baj bene'ntz tan k'ajla'n tetz. ¹⁶ Poro nin jak Jesús scyetz:

—¿Mbi na iyolbej te'j?

¹⁷ Jilone'n tzun jun scyetz yi jun c'olow wunaka'tz:

—Max c'u'lu' Ta', ja ul wucy'al incy'ajl swutzu'. Mem i' tan paj jun espíritu cachi' yi at twankil. ¹⁸ Alchok at pont i' yi na saj colpuj yi wi' tan xya'ywi'il, tan paj yi jun espíritu cachi' yi at le wankil. Ninin na cu' trimp i' wuxtx'otx', nin na swokwax t'a'al stzi', nin na kitx'ne' xe te'. Nin tan paj yi je'j ja oc yab. Ja inc'uch pawor scyetz yi e' xchusbe'tzu' tan laje'n len klo' yi jun espíritu cachi'a'tz, poro quinín chixcy'e' te'j, —chij yaj ban tetz Jesús.

¹⁹ —Lastum e'u' yi qui na cyocsaju'. ¿Jat lo' tiemp tajwe'n tan wa'te'n xchixo'lu'? ¿Nicy'na' nin muc'be'n cyeru'? Quicy'aj tzaju' yi xicy tzinwutz, —chij Jesús scyetz.

²⁰ I cunin na ocoPON ticy'le'n yi xicy swutz Jesús yi je'n trimpu'n tan yi espíritu cachi' yi at twankil. Itzun yi tpone'n ticy'le'n swutz Jesús nin ben tilol yi espíritu cachi'a'tz wutz Jesús, nin octz tan xuxe'n yi xicy, nin saj xya'ywi'il te yi xicy, nin cu' trimpuj wuxtx'otx'. Baj tunin tolil tib, ninin swokwaxe'n yi t'a'al stzi'. ²¹ Bene'n tzun jakol Jesús tetz yi taj yi xicy:

—¿Tona'ix yi xe'tle'n yi yabile'j te'j?

—Ni'il tzaj yi xe'te'n yi yabile'j te'j Ta'. ²² Ej nin at na bant cu'n na ben tk'ak' nka na ben xe a' tan paj yi espíritu cachi' yi at twankil. Yi tajbil i' i'tz tan biyle'n cu'n. Cha'stzun te, kol xcy'e'u' te'j ¿qui pe' sbanu' pawor tan tulse'n yos tuch'? Elk k'ajabu' ske'j. Ko' xch'eyaju' Ta', —chij yaj bantz tetz Jesús.

²³ —¿Nxac na awal 'kol xcy'e'u' te'j'? Na qui'c jun xtxolbil yi qui'k bnix ko nternin k'uklij kac'u'l, —chij Jesús bantz tetz yaj.

²⁴ Chin wi' nin ban yi taj yi xicy tan yol, itzun taltz:

—K'uklij inc'u'l Ta', chinxch'eyaju' tan k'ukewe'n mas inc'u'l te'ju'.

²⁵ Yi tilol Jesús yi tzan cyule'n wi'nin wunak, nintzun octz tan laje'n len yi espíritu cachi' twankil yi jun yabi'xa'tz. Itzun tal i':

—Añ espíritu cachi', yi na xcy'e' tan toque'n jun wunak tetz mem, nin tetz chcan, na chincawun tzawe'j: Cawle'n twankil xicye'j, nin qui't cxo'c junt tir.

²⁶ Xch'ine'n tzun yi espíritu, nin saj junt tir xya'ywi'il te xicy ta'n. Nin ele'n nin bantz. Yi tele'n, nin kine' cyen yi xicy. I cunin quimich bantz. Cha'stzun te wi'nin e' cyal yi nskén quim. ²⁷ Poro Jesús nin ben i'-tz tan stz'amle'n yi k'ab tan xtxicbaje'n. Je'n tzun txiclok yi xicy.

²⁸ Itzun yi nskén chocopon xe jun ca'l, nin yi chichuc ate', nintzun e' oc yi e' xchusbe'tz tan jakle'n puntil tetz:

—Ta', ¿mbi tzuntz yi quinín nkaxcy'e' ketz tan laje'n len yi jun espíritu cachi'a'tz?

²⁹ —Yi jun jilwutz espíritu cachi'a'tz tz'elepon twankil yi yaj ntin yi kol kanach Kataj, nin kol kamuc' we'j. Qui'c junt puntil at.

Yi toque'nt Jesús tan talche'n yi sbiylok

(Mt 17.22-23; Lc 9.43-45)

³⁰ Yi cyele'n tul yi jun luwara'tz, nintzun e' icy' cu'ntz tul yi luwar cwent Galilea. Yi tajbil Jesús i'tz yi cya'lk bitan stziblal i', na na tzan i' tan chichusle'n yi e' xchusbe'tz. ³¹ Je yol i' yi tal scyetz:

—Yi in wetz, yi in Bajx Cy'ajol, xchinjatxlok xchik'ab yi e' wunak. Xchinquimok cya'n, poro snitz'ok le toxi'n k'ej.

³² Poro yi e' cyetz quinín pujx cya'n yi mbi na elepont yi yol Jesús, nin tunin na chixob cu'ntz tan jakle'n tetz.

Yi e' yi at wi'nin chik'ej swutz Ryos

(Mt 18.1-5; Lc 9.46-48)

³³ Itzun bantz yi cyopone'n le tnum Capernaum, nin yi nskén cho'c xe jun ca'l, nin oc Jesús tan jakle'n scyetz:

³⁴ —¿Mbi nin tzun na iwak' itib te'j tbe'?

Poro cya'l nin jun nimsaj c'u'l tan talche'n tetz. Na yi e' oc tan xtxumle'n tbe', i'tz yi na' scyetz jun scyetz yi at mas k'ej xchixo'l.

³⁵ Cwe'n tzun c'olchok Jesús, nin e' saj xchakol yi coblay xchusbe'tz tan talche'n puntil scyetz:

—Alchok scyetz yi na taj yil tz'oc tetz bajxom, tajwe'n yil tocsaj tib juy, nin tajwe'n yil xcon tetz chichakum yi e' mas.

³⁶ Saje'n tzun tcy'al jun tal nitxa' nin opontz ta'n xchinicy'al, nin je k'alul. Itzun taltz scyetz yi e' xchusbe'tz:

³⁷ —Alchok scyetz yi na xom swe'j, nin yil tak' k'ej junt wunak yi qui'c mas k'ej chi tane'n yi nitxa'e'j, na tzun tzantz tan tak'le'n weri ink'e'j. Ej nin nk'e'tz ntin in, ma na ncha'tz na tzan tan tak'le'n k'ej yi Intaj yi nchinchakon tzaj.

Kak'e' chik'ej yi e' yi nk'e'tz e' contr ske'j

(Mt 10.42; Lc 9.49-50)

³⁸ Bene'n tzun tlol Wa'n tetz Jesús:

—Ta', ja kil jun yaj yi ja xcon yi bi'u' ta'n tan telse'n len yi e' espíritu cachi' chiwankil wunak. Poro tan paj yi qui xomij i' ske'j, ja tzun ko'c tan makle'n wutz, —stzun Wa'n tetz Jesús.

³⁹ —Quil tzibanwok yi juna'tz, na qui'c nin jun yi na oc tan banle'n jun milawr tan imbi' yi nink tz'oc tan inyolche'n. ⁴⁰ Na cyakil yi e' yi nk'e'tz e' contr ske'j, e' tzun kamiw tane'ntz. ⁴¹ Na alchok scyetz yil tz'ak'on siquier jun was chawla' tzitetz tan tu' yi xomquixwok swe'j, jun cu'n tz'ak'lok jun oy tetz.

Chin xo'wbil nin kol kajuch kil

(Mt 18.6-9; Lc 17.1-2)

⁴² “Poro ncha'tz ko at jun tal prow yi k'uklij c'u'l swe'j, ej nin ko na xcy'e' jun yaj tan suble'n, nin tan pitle'n nin tul il, tz'ak'lok jun chin caws yi jun subul naka'tz. Ba'n tcu'n yi nink tz'oc c'alij jun chin ca' skul nin ben c'oxij i' xe mar, swutz yi nink tz'oc tan suble'n jun tal prow yi cho'n k'uklij c'u'l swe'j.

⁴³ “Ncha'tz ko na ijuch itil tan ik'ab, ba'n tcu'n tzitamlen. Na ba'n tcu'n jalaj ntzi' ik'ab, swutz yi nink cxopon tu cabil tq'uixc'uj, na chin xo'wbil nin yi jun q'uixc'uja'tz. ⁴⁴ Na quil tzaj yi k'ak', nin quil chiquim yi tamlu'il* chiwankil yi e' yi chopontz tul.

⁴⁵ “Ej nin ko na ijuch itil tan itkan, ba'n tcu'n tzitamlen. Na ba'n tcu'n yi jalaj ntzi' itkan swutz yi nink cxopon tu cabil tq'uixc'uj. Na chin xo'wbil nin yi jun q'uixc'uja'tz. ⁴⁶ Na quil tzaj yi k'ak', nin quil chiquim yi tamlu'il chiwankil yi e' yi chopontz tul. ⁴⁷ Ej nin ko na ijuch itil tan iwutz, ba'n tcu'n c'olpe'lwok tzaj, na ba'n tcu'n yi jalaj ntzi' iwutz yil cxopon tcyaj swutz yi cxopon tq'uixc'uj tu cabil iwutz. ⁴⁸ Na quil tzaj yi k'ak' nin quil chiquim yi tamlu'il chiwankil yi e' yi chopontz tul.

⁴⁹ “Poro ko na taj jun yaj yil jal tatz'mil nin yil jal balajil, tajwe'n tan muc'ul q'uixc'uj. Na ntin sjalok tatz'mil jun yaj kol tij q'uixc'uj. ⁵⁰ Chumbalaj nin yi atz'um, poro ko qui'c pitz'pal, ¿xe'n tzun jal pitz'paltz? A'tok bin itatz'mil, nin sjalok yi tzatzin paz tzixo'l, —chij Jesús bantz scyetz.

10

Qui'c cu paxe'n

(Mt 19.1-2; Lc 16.18)

¹ Yi wi't baje'n xtxolil Jesús yi xtxolbila'se'j, tele'n tzaj tzun i'-tz Capernaum. Cho'n bene'n i' le luwar cwent Judea nin tu yi luwar yi at jalaj icy'en a' Jordán. Itzun te yi tpone'n, chichamol tzun quib yi e' wunak te i', nin octz tan chichusle'n chi na ban nin i'.

² Cyoque'n tzun cobox parisey tan joyle'n puntil yi xe'nk jal til Jesús. Itzun chijaktz tetz:

* **9:44** Na lo' elepont yi i'tz bis o'kl yi qui bajsbe'n tetz.

—¿Mbi na tal teru' Ta', ba'n pe' le wutz teru' kol spax cyen jun yaj yi txkel? —che'ch.

³—¿Mbi cyajnak stz'ibal Moisés yi tajwe'n tan chixome'nu' te'j? —stzun Jesús scyetz.

⁴—Alijt cyen tan Moisés yi at cu tan cyaje'n cyen paxil jun yaj yi txkel. Ntin na taj je'se'n jun u'j tetz paxe'n, ba'n tzun scol cyen yaj yi txkel, —che'ch bantz tetz Jesús.

⁵—Cyaj tlol Moisés yi xtxolbile'j tan paj stze'tzal cyalma'u'. ⁶ Poro le xe'tzibil tzaj, yi bnixe'n cu'n cyakil e'chk takle'n tan Ryos, “Yaj tu xna'n e' tulej Ryos.”* ⁷ “Cha'stzun te tajwe'n tan cyaje'n cyen tilol jun yaj yi taj xtxu' tan cyok'bel quib tu txkel, nin chijunaj quibtz. ⁸ Yi coba'tz yi na cyok'bej quib, junit na chiban swutz Ryos.”† Nk'e'tz cob chixone'n ma na jun ntzi' na chiban. ⁹ Cha'stzun te qui'c rmeril yi nink xcy'e' jun wunak tan chijatxle'n yi jun lmuja'tz yi Ryos ncyok'ben cu'n, —chij Jesús scyetz.

¹⁰ Yi nskén chopon xe jun ca'l, nintzun e' oc yi e' xchusbe'tz tan jakle'n puntil tetz te yi mbi eka'n tan yi xtxolbil yi nskén tal. ¹¹ Itzun tal Jesús scyetz:

—Cyakil yi e' yi na chipax cyen quixkel, nin cyok'bej quib tu junt xna'n, e' tzun jopol wutzaj. ¹² Ej nin ncha'tz alchok scyetz xna'n yil spax cyen yi chmil nin ltok'bej tib tu junt, jopol wutzaj i'.

Yi tk'ol Jesús yi banl squib e' nitxa'
(Mt 19.13-15; Lc 18.15-17)

¹³ Cyopone'n tzun ticy'le'n cobox nitxa' swutz Jesús tan je'n tk'ol yi k'ab xchiwi'. Poro nin e' oc yi e' xchusbe'tz tan makle'n chiwutz yi e' cy'anl cyetz. ¹⁴ Poro yi tilol Jesús yi mbi na chitzan yi e' xchusbe'tz tan banle'n, nintzun je' swutz.

—Ak'wok ama'l scyetz yi e' nitxa' tan cyule'n swe'j. Quil tzimakwok chiwutz, na cyakil yi e' yi cho'n tane'n chic'ulutxumil chi tane'n chic'ulutxumil yi e' nitxa'e'j, ate' nin cyera'tz tk'ab Ryos. ¹⁵ Jun cu'n yol na wal tzitetz, alchok scyetz yi quil tz'oc c'ulutxum jak' ca'wl Ryos chi tane'n c'ulutxumil jun nitxa', quil tz'oc tera'tz tk'ab Ryos, —chij Jesús ban scyetz.

¹⁶ Bene'n tzuntz tan chik'ale'n yi e' nitxa', nin je' yi k'ab xchiwi' tan tk'ol yi banl squibaj.

Yi jilone'n jun ric tetz Jesús
(Mt 19.16-30; Lc 18.18-30)

¹⁷ Itzun bantz yi tcy'alt Jesús yi be', lajke'l nin tule'n tzaj jun yaj nin cu' mejloktz swutz. Itzun jaktz:

—Ta' chumbalaj nin ilu', ¿mbik tzimban tan incambal yi itz'ajbil yi quinín bajsbe'n tetz?

¹⁸—¿Mbi tzuntz na awal tzaj yi in balaj? Ntina'tz jun balaj at, i'tz Ryos. ¹⁹ Ncha'tz, ¿mbi xac na ajak tzaj swetz yi mbi'tz yi puntil tan acambal yi awutz'ajbil? Na elnak atxum tetz yi lajuj ca'wl, yi na tal: ‘Quil cǎjopon wutzaj; quil cǎbiyolnakin; quil cǎalk'ij; qui tzajal cu'n jun wi awak' yil cǎo'c tan stiwi'n; quil cǎo'c tan chisuble'n wunak; lok'we' ataj atxu'’ —stzun Jesús bantz tetz.

²⁰ —Poro Ta', juyil tzaj cu'n in yi inxe'tle'n tan banle'n tane'n cyakil yi e'chk xtxol-bila'se'j yi na tal tzaju' swetz.

²¹ Tzatzin cu'n tzun bene'n tlol Jesús tetz:

—Jalta'tz jun apartil at. Cun c'ay cyakil amebi'l, nin oy nin yi jamel scyetz e' meba'. Sjalok tzun amebi'l tcya'j. Yil tzaban tane'n yi xtxolbile'j, ba'n tzun cǎu'ltz tan axome'n nin swe'j. Poro tajwe'n yi list aǎ tan muc'le'n q'uixc'uj chi na c'ox tib jun yaj tan quime'n swutz pasyon.

²² Poro yi tbital yaj yi yol Jesús, wi'nin bisune'n. Ej nin yi taje'n i' xe ca'l, wi'nin ticy'e'n tc'u'l, na wi'nin mebi'l.

²³ Xmayine'n nintzun Jesús scyetz yi e' xchusbe'tz. Itzun taltz scyetz:

—At q'uixbel tan cambal jun ric yi jun balaj tiemp yil tz'oc Ryos tan cawu'n.

* 10:6 Gn 1.27; 5.2. † 10:8 Gn 2.24.

²⁴ Wi'nin cyele'n yab yi e' äxhusbe'tz te yi yol Jesús. Cha'stzun te talol junt tir Jesús scyetz:

—Axwok jun c'oloy witz'un, wi'nin q'uixbel tan tpone'n jun yaj te Ryos, yi ko cho'n k'uklij c'u'l te yi mebi'l. ²⁵ Ni'cu'n q'uixbel chi tane'n q'uixbel yi nink tz'icy' jun camey tul jun julil bak tz'isbil, —chij Jesús scyetz.

²⁶ Yi quibital yi e' äxhusbe'tz Jesús yi yol i', nintzun e' el yabtz te'j, nintzun cyaltz squibil quib:

—Yi ko ya'tz, ¿xe'n tzun clax jun?

²⁷ Che' bene'n tzun xmayil Jesús, nintzun taltz scyetz:

—Quil xcy'e' jun wunak te xtxolbile'j, poro qui'c jun takle'n yi qui'k xcy'e' Ryos te'j.

²⁸ Toque'n tzun Lu' tan yol tetz Jesús:

—I bin jalu' Ta', yi o' ketz ja cyaj kilol cyakil yi kamebi'l tan kaxome'n te'ju'.

²⁹ Bene'n tzun tlol Jesús scyetz:

—Jun cu'n yol swale' nin tzitetz, alchok scyetz yi list tan cyaje'n cyen tilol yi ca'l tu yi xtx'otx' tan tu' yi na taj xom swe'j, nin tan tu' yi ja el xtxum te yi inchusu'n yi na tak' itz'ajbil, tz'ak'lok jun cient ca'l tu jun pi'aj tx'otx' tetz. ³⁰ Ej nin ncha'tz alchok scyetz yi list tan cyaje'n cyen tilol yi taj xtxu', nka yi stzicy, nka yi titz'un, nka yi txkel, nka yi e' nitxajil tan xome'n swe'j, sjalok jun chin c'oloy taj xtxu', tu jun c'oloy titz'un nin stzicy. Nin sjalok jun chin c'oloy nitxajil. Na cyakil yi e' yi list tan chixome'n swe'j, sjalok cyakil yi je'j. Poro ilenin chitije' q'uixc'uj. Na yil tz'ul tzaj yi tiemp yi at tulbil, äxchicambok te jun itz'ajbil yi quinín bajsbe'n tetz. ³¹ Poro at wi'nin e' yi bajxche' jalu' yi wi'tz'bil äxchibne'. Nin at e' yi wi'tz'bil quitane'n jalu' yi äxhibajxok tan chicambal quitz'ajbil.

Yi talol Jesús yi at cyochil wunak tan biyle'n

(Mt 20.17-19; Lc 18.31-34)

³² Itzun bantz yi na chixon tbe' tan cyopone'n Jerusalén, bajxij Jesús äxchiwutz yi e' äxhusbe'tz. Poro wi'nin chibisune'n te yi qui bi lo' sbajok te Jesús. Ncha'tz quitane'n yi e' mas wunak yi xomche' nin. Wi'nin chixobe'n. Chichuc tzun yi e' äxhusbe'tz e' el moxoltz joylaj len mu'ä nin octz tan talche'n scyetz yi mbi sbajok te i'. ³³ Itzun tal i'-tz:

—I bin jalu', sak tziwutz yi cho'n at kabembil Jerusalén. Yil kopon äxchinjatxlok, yi in yi in Bajx Cy'ajol, äxchik'ab yi e' wi'tz pale', nin äxchik'ab yi e' tx'olol xo'l yi ley yi tz'iba'nt cyen. Ncha'tz bixek cya'n tan wele'n cu'n swutz. Chinjatxlok äxchik'ab yi e' awer nak. ³⁴ Nocopon tetz chitze'lbe'tz. Chinlo'onk cya'n tan xicy'xab. Chocopon tan stzube'n tzaj t'a'al chitzi' tinwutz, nin chinquimok cya'n. Poro le toxi'n k'ej, nitz'ok junt tir äxchixo'l alma'.

Yi chijakol Jacow tu Wa'n chik'ej

(Mt 20.20-28)

³⁵ Toque'n tzun chiäkansal quib Jacow tu Wa'n yi e' cy'ajl Zebedeo te Jesús. Itzun cyaltz tetz:

—Ta', na klo' kaj yi sbanu' yi pawor yi skac'uche' teru'.

³⁶ —¿Mbi tzun na itajwok yil tzimban?

³⁷ —Yi kajbil i'tz, yil cambaju' yi k'uju' tan toque'nu' tan cawu'n, na klo' kaj yil tak'u' ama'l sketz tan kac'olewe'n xlaju', jun le sbalu', nin junt le maxu', —che'ch.

³⁸ Itzun tal Jesús scyetz:

—Yi axwok itetz, qui na el itxum tetz yi mbi na cxtzanwok tan c'uche'n. ¿Pe' xcyekwok tan muc'le'n yi q'uixc'uj yi tz'icy'pon wetz wa'n?

³⁹ —Kaxcyek Ta', —che'ch.

—Jun cu'n yol tzitije' yi q'uixc'uj yi tzintije' wetz, ⁴⁰ poro tan ic'olewe'n tzinxlaj, nk'e'tz in chincaun te'j, ma na cho'n tz'ak'lok scyetz yi e' yi txa'ijche' tan Intaj.

⁴¹ Itzun yi quibital yi lajujt cyuch', nintzun je' äxchiwutz yi mbi'tz na chitzan Jacow tu Wa'n tan jakle'n tetz Jesús. ⁴² E' saje'n tzun äxchakol Jesús, itzun taltz scyetz:

—Na itilwok yi xe'n quitane'n yi e' wi'tz ajcaw lakak e'chk lmak tnum, wi'nin na chicawun. Na cho'c wunak jak' chica'wl. ⁴³ Poro qui na taj yi ya'stzunk tziban itetz. Ma na je puntile'j: Ko at jun tzixo'l yi na taj jal k'ej, tajwe'n tan toque'n i' tetz chichakum yi e' mas. ⁴⁴ Ko at jun tzixo'l yi na taj tz'oc tetz bajxom, tajwe'n tan toque'n tetz chichakum yi e' mas. ⁴⁵ Chi wutane'n wetz, yi in yi in Bajx Cy'ajol, nk'era'tz inmantar yi nink cho'c wunak tetz inchakum, ma na ja nu'l tan woque'n tetz chichakum wunak. Ja nu'l tan wuk'ol wib tk'ab quimichil tan chiclaxe'n wi'nin wunak.

Yi tule'n yos tan Jesús tu Bartimeo yi moyi'x

(Mt 20.29-34; Lc 18.35-43)

⁴⁶ Itzun bantz yi ticy'ake'n Jesús le tnum Jericó, xomche' yi e' xchusbe'tz, scyuch' jun c'olaj wunak. Yi cyelemule'n ju'e'l tzaj tnum, at tzun jun moyi'x c'olchij tzi be' tan rmosumi'n. Bartimeo bi', cy'ajl Timeo. ⁴⁷ Ej nin yi t'ital i' yi txant tan tule'n Jesús naka'jil i', nintzun jilontz. Chin wi' nin bantz tan yol:

—Jesús ilu' yi xonl k'ajtzun Luwiy yi at tulbil, elk k'ajabu' ske'j.

⁴⁸ Poro wi'nin wunak e' oc tan makle'n wutz i' tan qui't xch'ine'n, poro mast cunin xch'ine'n i':

—Jesús, ilu' yi xonl k'ajtzun Luwiy yi at tulbil, elk k'ajabu' swe'j.

⁴⁹ Taquewe'n cu'n tzun Jesús, itzun taltz:

—Cy'ajwok tzaj tzone'j.

Chibene'n tzun cobox tan ticy'le'n tzaj yi moyi'x, itzun cyaltz tetz:

—Quiwit yaj, txiclije'n, na na tzan Jesús tan achakle'n.

⁵⁰ Cyaje'n cyen tzun jowbal yi xbu'k, nin cy'a'nt nin tz'itpu'n ta'n yi je'n txiclok nin opontz swutz Jesús. ⁵¹ Jakol tzun Jesús tetz:

—¿Mbi tzun na awaj yil tzimban tzawe'j?

—Ta', yi wajbil i'tz yil jakxij inwutz ta'nu'.

⁵² —Ba'n cxa'j, na tan tu' nk'uke' ac'u'l swe'j ja wi't ul yos tzawuch'.

Na nin el tzaj yi yola'se'j le stzi' Jesús yi jakxe'n yi wutz yi moyi'x. Ej nin xomnintz te Jesús.

11

Yi tpone'n Jesús Jerusalén

(Mt 21.1-11; Lc 19.28-40; Jn 12.12-19)

¹ Itzun bantz yi cyopone'n naka'jil Jerusalén xlay yi cob tal tnum yi na bi'aj Betfagé tu Betania, yi ate' wi Olivo, nin e' ben xchakol Jesús cob xchusbe'tz tan ticy'le'n jun mantar, ² itzun taltz:

—Quibene'nk le aldey tzi'ne'j. Yil cxopon, tzitile' jun buru' c'alij, yi txe'n cunin bajij mansar. Pujwok tzaj, nin cy'ajwok tzaj. ³ Inti ko al cxmakonwok te'j, ba'n tzitalwok tetz: 'Cho'n xconk tetz Kajcaw, ax tz'ul kuk'e't nin,' xchijwok sban, —stzun Jesús scyetz.

⁴ Chibene'n tzuntz nin jal nin yi buru' cya'n. Cho'n c'alij tzi be' tzi jun sawan.

⁵ Itzun te yi na chitzan tan pujle'n, at tzun wunak yi cyal scyetz:

—¿Mbi na ibanwok? ¿Nxac na cxtzanwok tan pujle'n yi buru'?

⁶ I nin tzun ben cyaloltz chi yi ben tlol Jesús scyetz, nintzun ak'lij ama'tz scyetz tan bene'n quicy'al. ⁷ Tpone'n tzun yi buru' cya'n kale atit Jesús, nin je cyak'ol chixbu'k te'j. Nintzun je nin Jesús te'j. ⁸ Wi'nin wunak yi baj cu' chilit'ul yi chixbu'k tbe'. Ej nin at e' yi xak tze' cu'n baj cu' cya'n tbe'. ⁹ Cyakil yi e' yi bajxche' cyuml yi e' yi xomche' nin, wi'nin chixch'ine'n tan yi tzatzin yi ate' cu'nt:

—Kak'e' kak'ajsbil tetz Ryos, na at banl i' tibaj yi june'j, yi ja ul xchakol. ¹⁰ Kak'e' kak'ajsbil tetz Ryos na txant tan toque'n yi june'j tetz ajcaw chi yi suki'nt tan Ryos tetz k'ajtzun rey Luwiy tentz. Kak'e' bin kak'ajsbil tetz yi kaRyosil yi at tcya'j, —che'ch cyakil yi e' wunak.

¹¹ Tpone'n tzun Jesús le tnum Jerusalén, nin octz le templo. Yi nsken baj xmayil cyakil yi e'chk takle'n yi at, nintzun eltzaj tan tpone'n le tal tnum Betania, na nsken cu' k'ej. Xomche' yi coblaj xchusbe'tz i' te'j.

Yi skeje'n yi jun wi' ibx̄ tan Jesús
(Mt 21.18-19)

¹² Itzun bantz le junt eklok yi chipakxe'n tzaj le tal tnum Betania, saje'n tzun jun chin wej te Jesús. ¹³ Bene'n tzun tilol jun wi' ibx̄ yi cho'n at tzi be'. Chin txa'x nin xak. Nin ben tan tilwe'n yi ko at wutz. Poro yi tpone'n qui'c nin jun wutz at, ntin xak wi'nin, na nk'era'tz tiempil tan jale'n wutz. ¹⁴ Itzun tal Jesús tetz:

—Qui't c̄xwutzin sbne' opon tunintz, —stzun i'.

Yi e' xchusbe'tz quibit yi jun yole'j.

Yi toque'n Jesús tan chilaje'n len yi e' aj c'ayinl le templo
(Mt 21.12-17; Lc 19.45-48; Jn 2.13-22)

¹⁵ Itzun bantz yi cyopone'n Jerusalén, nintzun oc Jesús le templo nin octz tan chilaje'n len cyakil yi e' aj c'ayinl scyuch' yi e' lok'ol yi ate'-tz. Nin baj je' trimpul yi chimes yi e' tx'exul wutz pwok. Ncha'tz baj je' trimpul yi chichem yi e' c'a'y plomx̄. ¹⁶ Nin quinín tak' ama'l tetz jun tan ticy'e'n cu'n le ama'l yi cy'anl te yi templo yi ko cy'a'n jun ektz ta'n nka alchok e'chk takle'n. Nin octz tan chichusle'n cyakil yi e' wunak. Itzun taltz scyetz:

¹⁷ —Je na tal yi yol Kataj yi tz'iba'nt cyene'j: 'Yi weri inca'l ya'stzun nachbil wetz tetz alchok jilwutz wunak.' Poro yi e' cyeru' na xcon cyanu' tetz jun molbil alk'om.

¹⁸ Yi quibital yi e' wi'tz pale' scyuch' yi e' tx'olol xo'l yi ley Moisés yi yol Jesús, nintzun e' octz tan joyle'n ju' yi x̄e'n chiban tan biyle'n cu'n. Poro quinín jal puntil cya'n na na chixob scyetz cyakil wunak yi na chitzatzin te yi x̄chusu'n Jesús. ¹⁹ Poro yi toque'n akale'n ele'n nin ban Jesús tnum scyuch' yi e' xchusbe'tz.

Yi skeje'n yi jun wi' ibx̄
(Mt 21.20-22)

²⁰ Itzun bantz le junt eklok yi na chixon tbe' nin ben quilol yi jun wi' ibx̄. Nsken skej tircu'n tuml yi ta'kl. ²¹ Tule'n tzun tx'ak tc'u'l Lu' yi mbi tal Jesús te yi jun wi' ibx̄a'tz. Itzun taltz:

—Ta', tilninu' yi jun wi' ibx̄ yi tak'u' caws ewt. Ja wi't skej.

²² Itzun saj tlol Jesús:

—Yi puntil i'tz yi tajwe'n tan itocsal cu'n yi sbnixok yi e'chk takle'n yi na ijakwok tetz Ryos. ²³ Na jun cu'n yol swale' nin tzitetz. Alchok scyetz yil tz'a'lon te wutze'j: 'Quilo'k xe mar,' sbnixk, yi ko qui na cabej c'u'l. Sbnixk yi ko tetz cu'n talma' na tocsaj yi sbnixk. ²⁴ Cha'stzun te na wal nin tzitetz, yi na cxo'cwok tan nachle'n Kataj sbnixk alchok takle'n nil yi na ijakwok tetz. Poro ntin yi ko na itocsaj cu'n yi sbnixk. ²⁵ Ncha'tz ko na tzan jun yaj tan orari'n nin ko na ul tx'akx til junt tc'u'l, tajwe'n tan cuyul paj. Scuye' tzun Kataj yi at tcya'j yi tetz paj. ²⁶ Poro ko qui na cuy yi til junt, qui tzun scuy Kataj yi tetz paj, —stzun Jesús bantz.

Yi chijakol tetz Jesús yi na' mak'on k'ej i'
(Mt 21.23-27; Lc 20.1-8)

²⁷ Cyopone'n tzun junt tir Jerusalén. Itzun te yi na xon Jesús le templo, nintzun e' opon yi e' wi'tz pale' scyuch' yi e' tx'olol xo'l yi ley Moisés, scyuch' yi e' chiwi' banl wi' yi e' judiy, tan jakle'n tetz:

²⁸ —¿At ptzun ak'ej tan banle'n yi e'chk xtxolbila'se'j? ¿Na' mak'on ak'ej? —che'ch bantz tetz Jesús.

²⁹ —I bin jalu', bajx tzinjake' jun xtxolbil scyeru'. Kol cyalu' yi puntil swetz, ncha'tz in swale' scyeru' yi na' mak'on ink'ej. ³⁰ ¿Na' ak'on k'ej k'ajtzun Wa'n Bautist, tan je'se'n a'

chiwi' wunak? ¿Ryos pe' ak'on tetz, nka e' tu' wunak? Cyal tzaju' swetz, —chij Jesús ban scyetz.

³¹ E' baj xe'te'n tzuntz tan wolnewe'n squibil quib: “Kol kal yi Ryos ak'on k'ej Wa'n, stale' tzaj sketz yi mbi tzuntz quinín kaban tane'n yi xchusu'n. ³² Ej nin kol kal yi wunak tu' ak'on k'ej Wa'n, quil chitzatzin yi e' wunak ske'j,” che'ch squibil quib. Cyal yi jun yola'tz na wi'nin chixobe'n scyetz wunak, na cyakil e' wunak a'lon yi Wa'n i' jun elsanl stzi' Ryos. ³³ Jalta'tz tlen tu' ben cyaloltz tetz Jesús:

—Cuquen, qui na pujx ka'n, —che'ch.

—Ko ya'tz cyajtza'klu', ncha'tz in wetz quil wal scyeru' na' ak'on ink'ej tan imbnol cyakil e'chk xtxolbila'se'j, —chij Jesús bantz scyetz.

12

Yi elsawutzil tetz yi e' ak'unwil yi qui'c chixac

(Mt 21.33-46; Lc 20.9-19)

¹ Toque'n tzun Jesús tan xtxole'n junt elsawutzil scyetz yi e' ajcawa'tz. Je yol i'e'j: “At jun yaj nin oc tan tawle'n jalaj uva le tetz luwar, nin oc pe'm ta'n te'j. Nin bnix jun pila' ta'n kale na ele't t'a'al uva. Ej nin bnix jun xcyak'te' ta'n. Yi nsken wi't bnix ta'n, nin e' cyaj c'amol swutz. Ma yi taw, nintzun ben joylaj te jun pyaj. ² Ma yi k'abte'n cosech, nin ben xchakol jun xchakum tan ticy'le'n mu'x tetz te yi cosech. ³ Poro yi e' c'amol nin e' oc tan stz'amle'n, nin tan biyle'n. Nin aj chitxak'lultz. Qui'c nin mu'x tal ben cyak'oltz tetz.

⁴ “Bene'n tzun xchakol taw luwar junt xchakum. Poro yi tpone'n yaj nin e' oc tan c'oxle'n tan c'ub. Nin lo'on cya'n, nin baj chijisol. ⁵ Poro yi taw luwar nin ben xchakol junt. Yi tpone'n yi junta'tz el cu'n cya'n swutz.

“Yi tele'n tiemp e' ben xchakol wi'nin xchakum. At e' yi q'uixpe'n tu' e' bantz. Nin at e' yi e' quimtz cya'n. ⁶ Poro at jun cy'ajl yi taw luwar, yi wi'nin ok'le'n wutz ta'n. Wi'tzibil tlen tzun bene'n xchakol, na i xtxum yi taw luwar: ‘Cyak'e' lo' k'ej, na incy'ajl bin.’ ⁷ Poro itzun cyal yi e' ak'unwil squibil quib: ‘Je nocx tz'ule'j, ya'stzun sc'o'ek cyen tibaj luwar. Ba'n tcu'n kabiye' cu'nx tan kacambal ketz yi luwar.’ ⁸ Nintzun cu' chitz'amol nin el cu'n cya'n swutz. Nin el tu' chijo'lil yi wankil prow,” stzun Jesús scyetz.

⁹ Toque'n tzun Jesús tan jakle'n scyetz yi e' wi' banl wi':

“Ma jalu', ¿mbil sbne' yi taw luwar le chiwutz cyeru'? Je puntile'j: Tz'ul tan chisotzaje'n cyakil ak'unwil, ma yi ama'l stz'ak'lok scyetz junt tx'akajt wunak,” chij Jesús scyetz.

¹⁰ “Ncha'tz qui pe' na chisi'leju' yi xtxolbil yi tz'iba'nt cyen yi na tal:

‘Yi c'ub yi qui'c xac xchiwutz yi e' bnol ca'l,
ya'stzun yi c'ub yi mas tajwe'n tan xcone'n.

¹¹ Yi Kajcaw, ya'stzun txumul tetz yi xtxolbile'j.

Ej nin chumbalaj nin skawutz ketz,’ ” chij Jesús ban scyetz.

¹² Bene'n tzun klo' Jesús cya'n xetze', na nin el chitxum tetz yi ja xcon yi xtxolbila'tz tan Jesús tetz cyetz. Poro tan paj yi na chixob scyetz yi e' wunak, cyaj cyen tu' quilol nin e' ajtz.

Yi cutxuj yi na ak'lij tetz César

(Mt 22.15-22; Lc 20.20-26)

¹³ Bene'n tzun chichakol yi e' wi' banl wi' cobox parisey tan yol tu Jesús. Ncha'tz xomche' cobox scyeri yi e' partir Herodes scye'j. Yi chimantar i'tz tan joyle'n til Jesús.

¹⁴ Itzun yi cyopone'ntz te'j, itzun cyaltz:

—Ta', na kil ketz yi ya'stzun yi mero bintzi yi na tzanu' tan xtxole'n. Ej nin na el katxum tetz yi qui na tajlaju' yi chitzi' wunak, na qui na xobu' tetz jun. Qui'c na ban yi ko at k'ej nka qui'c. Ntin na tzanu' tan xtxole'n sketz yi xe'n kaban tan kopone'n te Ryos. I bin jalu' Ta', ¿ba'n pe' lkak' yi pwok yi na tzan César yi wi'tz ajcaw tan jakle'n sketz, nka qui'? ¿Ba'n pe' lkak' nka qui'?

15 Poro jalcunin nachone'n Jesús te cyajtza'kl yi suble'n tu' i' cyajbil. Cha'stzun te bene'n tlol scyetz:

—¿Nxac na chitzanu' tan joyle'n puntil tan jale'n wil? Chichaje'u' yi pwok swetz. Na waj lwil.

16 Nintzun chichaj jun pwok yi cy'a'n cya'n, nin oc Jesús tan xmaye'n. Nin yi cwe'n tilol nintzun jaktz scyetz:

—¿Na' taw yi yubile'j yi at swutz yi pwoke'j? ¿Nin na' taw yi bi'aj yi banij swutz?

—Tetz César, yi wi'tz kajcaw, —che'ch.

17 Bene'n tzun tlol Jesús scyetz:

—Yi e'chk takle'n yi tetz César, ba'n kak' tetz. Poro ncha'tz ba'n kak' tetz Ryos cyakil yi e'chk takle'n yi tetz i', —chij Jesús bantz scyetz.

Wi'nin tzun cyele'n yab te yol.

At junt tir itz'e'n

(Mt 22.23-33; Lc 20.27-40)

18 Itzun bantz, cyopone'n tzun cobox sadusey te Jesús. Le chiwutz cyetz qui'c itz'e'n junt tir xchixo'l alma'. Itzun ben cyaloltz tetz Jesús.

19 —Ta', tz'iba'nt cyen ta'n Moisés: “Ko at jun yaj yil quim, ej nin ko qui'c nitxajil njal cyen te txkel, chin tajwe'n cunin tan cyok'bel quib tu balc, tan jale'n xonl yi k'ajtzun alma'.”* 20 Ma jalu' Ta', at juk yaj banak. Quitz'un quitzicy quib. Toque'n tzun txkel yi bajx, poro nin quim i', nin qui'c nin jun chinitxa' ban cyen. 21 Toque'n tzun yi ca'p nak te txkelbe'n yi k'ajtzun stzicy. Ncha'tz i', nin quim, nin qui'c nin jun chinitxa' jal. Ej nin ite'n nin ban yi toxi'n. Qui'c nin jun chinitxa' jaltz. 22 E' icy'ak chijuklil, poro quinjal cyen jun chinitxa' te yi xna'n. Wi'tzbil tlen quime'n yi xna'n. 23 Ma jalu', yi nink chitz'ij junt tir, ¿na' scyetz jun xchixo'l yi juk yaja'tz tz'ocopon tetz chmil yi xna'n? Na e' len cu'n chmil banake', —che'ch tzun bantz tetz Jesús.

24 Saje'n tzun stza'wel Jesús:

—I bin jalu' yi e' cyeru' ja chixubsiju' na qui na el chitxumu' te yi mbi na tal yi yol Kataj. Ej nin qui na el chitxumu' te yi porer i'. 25 Na yil chitz'ij junt tir yi e' alma', qui't cyok'bej quib cyera'tz, nin qui't chume'. Cho'n xchibne' chi quitane'n yi e' ángel yi ate' tcya'j. 26 Poro tan tele'n chitxumu' tetz yi at itz'e'n junt tir xchixo'l alma', ulk tx'akx xchic'u'lu' yi yol yi tz'iba'nt cyen tan Moisés, yi xe'n cu'n jilone'n tzaj Ryos tetz, xo'l jun tal pucuj tze' yi na tzan k'a'kl. Nin je yol Ryose'j: ‘In chiRyosil Abraham tu Isaac tu Jacow,’ stzun Ryos ban cyen tetz Moisés. 27 Poro nsken chiquim yi oxa'tz yi talol Ryos yi jun txxolbila'tz. Na tzun xchaj sketz yi itz'e'. Na yi Kataj i' kaRyosil yi o' yi itz'o', scyuch' yi e' yi quimnak chiwankil. Na swutz Ryos qui'c nin jun wunak yi najk sotz. Cha'stzun te xubsnake'u' yi na cyalu' yi qui'c itz'e'n junt tir xchixo'l alma'.

Yi ca'wl yi mas tajwe'n tan kabnol tane'n

(Mt 22.34-40)

28 Tpone'n tzun jun scyeri yi e' tx'olol xo'l yi ley Moisés te Jesús. Na nin tbit yi toque'n Jesús tan wak' ib scyuch' yi e' sadusey nin xcy'e' i' tan xite'n cyajtza'kl. Nintzun jaktz tetz:

—I bin jalu' Ta', ¿na' scyetz ca'wl yi mas tajwe'n tan kabnol tane'n?

29 Saje'n tzun stza'wel Jesús:

—Yi ca'wl yi mas tajwe'n i'tz: ‘Axwok aj Israel bitwok tzaj, yi ketz Kajcaw, yi kaRyosil, jun ntzi' i'. 30 Lok'aj bin yi awajcaw, yi aRyosil tetz cu'n awalma' nin tetz cu'n awajtza'kl, nin ak'aj cyakil achamil tan xccone'n tetz.’ Ya'stzun yi ca'wl yi mas tajwe'n tan banle'n tane'n. 31 Ej nin ni'cu'n mu'x tal yi ca'p yi na tal: ‘Lok'we' yi e' wunak chi na alok' awib atz.’ Qui'c nin jun ca'wl yi at mas k'ej swutz yi coba'tz, —chij Jesús ban tetz.

32 Bene'n tzun tlol yi tx'olol xo'l yi ley Moisés tetz Jesús:

* 12:19 Dt 25.5.

—Chumbalaj nin yi yolu' Ta'. Bintzi na talu' yi jun ntzi' Ryos at, na cya'l atit junt. ³³ Ej nin mas ba'n tcu'n lok'e'n wutz Ryos tetz cu'n kalma', nin tetz cu'n kajtza'kl swutz cyakil yi e'chk katx'ixwatz nka e'chk oy yi na kak' tetz Ryos. Ncha'tz mas ba'n tcu'n yi nink kak' cyakil kachamil tan xcone'n tetz Ryos. Nin ncha'tz mas ba'n tcu'n yi lok'e'n chiwutz wunak swutz cyakil e'chk katx'ixwatz nka e'chk oy yi na kak' tetz Ryos.

³⁴ Yi tilol Jesús yi ba'n na el xtxum yaj tetz, itzun taltz tetz:

—Txant tan awoque'n tk'ab Ryos.

Cya'l nin junt nimsaj c'u'l tan wak' ib tu Jesús.

Yi Cristo i' Ajcaw te k'ajtzun Luwiy

(Mt 22.41-46; Lc 20.41-44)

³⁵ Itzun tal Jesús scyetz yi e' wunak te yi na tzan tan chichusle'n le templo:

—I bin jalu' ¿nxac na cyal yi e' tx'olol xo'l yi ley Moisés yi xonl tu' k'ajtzun Luwiy yi Cristo yi jun bixba'nt tan tule'n? ³⁶ Na ko xonl tu' k'ajtzun Luwiy yi Cristo, ¿mbi tzuntz yi talnak Luwiy tan porer yi Espíritu Sant yi xtxolbile'j?:

‘Itzun tal Kataj Ryos tetz Wajcaw:

C'olchin cu'n tzone'j le insbal,

jalen cu'n lcho'c e' acontr wa'n jak' awukan,

stzun Ryos banak cyen tetz Wajcaw.†

³⁷ Ko ya'tz yi yol yi alijt cyen tan k'ajtzun kamam Luwiy tan porer yi Espíritu Sant, ¿nxac na cyal yi e' tx'olol xo'l yi ley Moisés yi wunak tu' Cristo, yi xonl tu' Luwiy yi jun yi bixba'nt tan tule'n?

Wi'nin tzun wunak ate'tz tan tbite'n yi yol Jesús, nin wi'nin chitzatzine'n yi quibital yi xtxolbila'tz.

Yi talolt Jesús chipaltl yi e' tx'olol xo'l yi ley Moisés

(Mt 23.1-36; Lc 11.37-54; 20.45-47)

³⁸ Ncha'tz tal Jesús scyetz yi e' wunak yi toque'nt tan chichusle'n: “Or quilu', chixomi'chu' te cyajtza'kl yi e' tx'olol xo'l yi ley Moisés. Na yi e' cyetz na xcon jun jilwutz be'ch cyetz cya'n yi chukpi'n nintu', tan xchajle'n xchiwutz wunak yi qui'c quil tane'n. Nin wi'nin na chitzatzin yi na ak'lij chik'e'j yi na bajij k'ajla'n scyetz. ³⁹ Ej nin yi na chiban chimunl swutz Ryos tulak e'chk sinagoga, ntin na cyaj chic'ole' tibaj yi bajx chem tan jale'n chik'e'j. Ej nin yi na bajij jun wa'a'n, ntin na cyaj cho'c jalen tzi'n quen tan majle'n yi bajx chem. ⁴⁰ Or quilu' yi e' tx'olol xo'l yi ley Moisés na na chimajlen chical yi e' xma'lca'n, nin tan tewe'n yi quil, tunin na chiben quen tunin tan orari'n. Tan tu' yi ya'tz na chiban, tz'ak'lok mas chicaws.”

Yi oyyi opon tan jun tal xna'n meba' nin xma'lca'n

(Lc 21.1-4)

⁴¹ At jun tir yi cho'n c'olchij Jesús le templo, naka'jil kale atit yi e'chk cu'lbil oy. Nintzun tilnintz yi wi'nin cyopone'n wunak tan tak'le'n cyoy. Nin til yi wi'nin cyoque'n ric tan cu'se'n wi'nin pwok tul e'chk cu'lbila'tz. ⁴² Topone'n tzun jun tal prow xna'n xma'lca'n, nin cu' tk'ol cob tal centaw. ⁴³ Yi bene'n tilol Jesús nintzun e' saj xchakol yi e' xchusbe'tz, itzun taltz scyetz:

—Jun cu'n yol swale' nin tzitetz, yi jun tal prow xma'lca'ne'j, i' mmak'on mas pwok xchiwutz cyakil wunak, ⁴⁴ na yi e' cyetz, wi' tlen tu' chipu'k ncu' cya'n. Ma yi tal prow xna'ne'j, yi chin meba' nin, ja toy cyakil yi pwok yi colij ta'n tetz gast.

13

Yi talol Jesús yi xitok yi templo

(Mt 24.1-2; Lc 21.5-6)

† 12:36 Sal 110.1.

¹ Itzun bantz yi tele'n tzaj Jesús le templo nin ben tlol jun xchusbe'tz tetz:

—Ta', tilninu' e'chk c'ube'j, tilninu' e'chk ca'le'j yi cwent yi templo, chumbalaj nin, — stzun yi jun xchusbe'tza'tz.

² —Bintzi, chumbalaj nin yi ca'le'j yi na awil nin. Poro tz'ul jun tiemp yi qui'c nin jun c'ub yi nink cyaj cyen tib junt. Cyakil cu'n copon ch'uki'n, —chij Jesús ban tetz.

Yi e'chk techl yi sbajok yi txant tan tule'n yi wi'tzbil k'ejlal

(Mt 24.3-28; Lc 21.7-24; 17.22-24)

³ Itzun bantz yi chije'n pone'n Jesús wi Olivo nin e' c'ole' cu'ntz. Lajluch cu'n na quil tzaj yi templo. Chichuc tzun Lu', tu Jacow tu Wa'n tu Leḡ yi cyoque'n tan jakle'n jun xtxolbil tetz Jesús. ⁴ Itzun chijaktz:

—I bin jalu' Ta', tale'u' sketz tona' lbajij yi e'chk xtxolbila'tz yi nyalu' sketz. Nin tale'u' sketz mbi techlil sbajok yil tz'ul tzaj yi jun tiempa'tz.

⁵ —Or tzitilwok, qui'k cxubsijwok, ⁶ na xchijalok wi'nin e' yi scyale' yi e' len cu'n Cristo. Chixcyek tan chisuble'n wi'nin wunak. ⁷ Nin ncha'tz acxbisunch yil tzitbit yi na tzan e'chk lmak oyintzi', nin yil tzitbit yi at tulbil mas lmak oyintzi', na tetz nintz. Poro nk'era'tz yi wi'tzbil k'ejlal. ⁸ Na yi ntaxk ul yi wi'tzbil k'ejlala'tz chocopon e'chk lmak tnum tan oyintzi' scyuch' e' mas lmak tnum. Tz'ocopon jun tnum tan biyle'n junt. Copon wi'nin e'chk coblajnob bene'n tzi'n wi munt. Sjalok we'j, poro cyakil yi xtxolbile'j, xe'tzbil tu' yi q'uixc'uj.

⁹ “Ma axwok itetz or tzitil, na cxjatxlwok xchik'ab yi e' yi at ca'wl xchik'ab. Cxlo'onkwok cyak'un lakak sinagoga. Ej nin tan tu' yi na cxomwok swe'j, ncxbenwok ticy'le'n xchiwutz yi e' gobernador nin xchiwutz yi e' rey tan tbite'n icaws. Poro ba'n atit, na sjalok ama'l tan xtxole'n scyetz yi mbi eka'n wa'n. ¹⁰ Ej nin ncha'tz, yi ntaxk ul yi wi'tzbil k'ejlal, tajwe'n yil txolij yi balaj stziblal scyetz cyakil jilwutz wunak. ¹¹ Ej nin yil cxben ticy'le'n xchiwutz yi e' ajcaw, quil cxbisunwok te yi mbi tzital. Ntin alwok yi yol yi stk'e' Ryos le iwi', na nk'e'tz axwok cxjilonk, ma na i yi Espíritu Sant. ¹² Ncha'tz at e' yi chocopon tan xochle'n yi quitz'un nka quitzicy tan chicwe'n biyij. Ncha'tz at e' yi ya'tz xchibne' te chicy'ajl. Ncha'tz at e' yi chocopon tan xochle'n chitaj chitxu' tan cyele'n cu'n swutz. ¹³ Ej nin tan paj yi na cxomwok swe'j, cyakil wunak chi'chok chic'u'l tzite'j. Poro cyakil yi e' yil tz'icy'pon yi q'uixc'uja'tz cya'n jalen yil chiquim, ya'stzun yi e' yi xchiclxok tk'ab yi q'uixc'uja'tz yi banij.

¹⁴ “Ej nin je junt xtxolbile'j yi tz'iba'nt cyen tak'un k'ajtzun Daniel, yi elsanl stzi' Ryos tentz: ‘Sjalok jun yaj yi chin cachi' nin, yi chin aj xitunl nin.’ (Yi e' yil cho'c tan si'le'n yi xtxolbile'j lo'k tz'el chitxum tetz.) Yil tz'ocopon yi juna'tz le ama'l kale qui'cle't cu tan tocompone'n, ba'n tcu'n yil che'l ojk cyakil yi e' yi najlche' Judea tan cyewal quib xo'l wutz. ¹⁵ Nin ko c'olchij jun yaj wutz ca'l yil tbit stziblal, tajwe'n tan tele'n ojk lajke'l. Ba'n tcu'n qui't tz'oc xe ca'l tan telse'n tzaj alchok takle'n. ¹⁶ Ej nin yi e' yi ate' tan ak'un wi cojbil, ba'n tcu'n quil chipakxij xe'ak chical tan ticy'le'n be'ch cyetz. ¹⁷ ¡Lastum e' prow xna'n yi e' ch'on wi' yil bajij yi e'chk takle'na'tz! ¡Lastum yi prow xna'n yi ni' cu'n ni' scye'j! ¹⁸ Nachwok Kataj tan qui noje'n quen yi jun ila'tz te yi tiemp tetz che'w. ¹⁹ Na tz'ul wi'nin q'uixc'uj. Jetz yi xe'tzbil tzaj, txen' cunin bajij jun q'uixc'uj chi yi juna'tz yi sbajok. Ej nin qui't bajij junt. ²⁰ Yi na tzan yi jun q'uixc'uja'tz tz'ocopon Kataj Ryos tan makle'n wutz, na yi ko qui', cya'l nin jun yi nink clax. Smakxok yi jun q'uixc'uja'tz ta'n tan tu' yi tz'elepon k'ajab scye'j yi e' yi txa'ijche't.

²¹ “At e' yi scyale': ‘Cho'n at yi Cristo tzone'j,’ nin at e' yi scyale': ‘Cho'n at Cristo chone'j.’ Itocsajch. ²² Na xchijalok e' yi scyocse' len quib tetz Cristo. Ej nin xchijalok e' yi scyale' yi e' len cu'n elsanl stzi' Ryos. Yi e'a'tz, chixcyek tan banle'n wi'nin milawr tan chisuble'n wunak. Ej nin yi atk rmeril, chixcyek klo' tan chisuble'n yi e' yi txa'ijche't, poro qui'.

²³ Ma axwok itetz, list cuntunin axwok, na ja wi't wal cyakil yi puntil tzitetz.

Yi mbi cu'n sbajok yil tz'ul tzaj yi Bajx Cy'ajol
(Mt 24.29-35, 42-44; Lc 21.25-36)

²⁴ “Yil tzaj wi' yi q'uixc'uj tc'u'l jun tiempa'tz tz'ocopon tz'o'tz swutz yi k'ej. Ej nin quil txekun yi xaw. ²⁵ Nin cyakil yi at tcya'j syucank. ²⁶ Kalena's tzun chinquilnin cyakil jilwutz wunak yi in yi in Bajx Cy'ajol. Na chinc'u'ul tul jun chin sbak', nin cy'a'n imporer wa'n tu ink'ej. ²⁷ Kalena's tzun che' inchaknin yi e' inángel tan chimolche'n tzaj yi e' yi txa'ijche't yi ate' bene'n tzi'n wi munt, tu yi e' yi ate' tcya'j.

²⁸ “Ba'n cxc'cwok tan xtxumle'n yi jun elsawutzile'j tetz jun wi' ibx̄: Na yi na xe'tij jun wi' ibx̄ tan xlumine'n na el katxum tetz yi txant tan tucumule'n yi tiemp tetz tz'a'. ²⁹ Ni'cu'n sbajok tzantzaj, na yil tzitilwok cyakil yi e'chk techl yi ja wi't wal tzitetz, i'tz jun senil yi txant tan wule'n. Yil tzitil yi e'chk techla'tz ja tzun opon txe' quen cunin yi jun tiempa'tz. ³⁰ Jun cu'n yol na walnin tzitetz, quil chisotz yi jun jilwutz wunake'j jalen yil bajij yi e'chk takle'na'tz yi ja wi't wal. ³¹ Na yi tcya'j tu yi wuxtx'otx' sotzok tera'tz poro yi weri inyol tz'elk cu'n te'j. Quil sotz tera'tz.

³² “Poro cya'l nin jun yi nink tz'el xtxum tetz tona' lbajij yi e'chk takle'ne'j. Qui na el chitxum yi e' ángel tetz. Mpe ik in, yi in Cy'ajol, qui na el intxum tetz, ma na ntin Kataj Ryos ilol tetz.

³³ “Cha'stzun te or tzitilwok. Acxwiti'ch. Nachwok Ryos, na qui na itil mbi tiempil yil bajij yi xtxolbila'se'j. ³⁴ Ni'cu'n sbajok chi ban jun yaj yi ben joylaj tan xo'n. Cyaj tilol yi ca'l, nin cyaj cawul yi e' mos. Cyaj tk'ol yi cyak'un, nin cyaj tloltz tetz yi q'uicy'lom puert: ‘Sajch awatl.’ ³⁵ Ncha'tz bin itetz, sajch iwatl, na qui na itil yi mbi tiempil tz'ul tzaj yi taw ca'l. Mi tz'ul pe' yil cu' k'ej, nka yil tz'ok' q'uitx, nka skilt cuntu', quinín elsbil txum. ³⁶ Ban ko na cxwitwok yil tz'ul tzaj. ³⁷ Ej nin yi xtxolbile'j yi na walnin tzitetz, nk'e'tz ntin tetz itetz, ma na tetz cyakil: Or bin tzitilwok.

14

Yi joyle'n puntil tan xtx'amxe'n Jesús
(Mt 26.1-5; Lc 22.1-2; Jn 11.45-53)

¹ Itzun bantz yi cobte'n k'ej tan tucumule'n yi k'ej yi na bi'aj Pasc, yi k'ej yi na bajsij yi pam yi qui'c xtx'amil, nin e' mol quib yi e' wi'tz pale' scyuch' e' tx'olol xo'l yi ley Moisés. Ej nin e' octz tan xtxumle'n yi x̄e'n chiban tan suble'n Jesús nin tan xtx'amxe'n cya'n, tan cwe'n chibiyol. ² Poro itzun cyaltz:

—Ba'n tcu'n quil katz'am le k'ej, na ko tzun chije' nil yi e' wunak ske'j, —che'ch bantz.

Yi je'n kojij tz'ac'bil twi' Jesús
(Mt 26.6-13; Jn 12.1-8)

³ Cho'n tzun at Jesús le tal aldey yi na bi'aj Betania. Cho'n at i' le ca'l Simón, yi Simón yi icy'nak yi yabil te'j yi na bi'aj lepra. Te yi c'olch quen i' te mes nintzun opon jun xna'n te'j. Cy'a'n jun perjum ta'n yi na bi'aj nardo. Wi'nin c'o'cal, nin wi'nin jamel. Cho'n at tul jun balaj cu'lbil yi na bi'aj alabastro. Nintzun el stzojlul yi stzi' yi cu'lbil yi jun tz'ac'bila'tz nin je' kojol twi' Jesús. ⁴ Poro at tzun e' yi je' x̄chiwutz yi mbi cu'n ban yi xna'na'tz. Nintzun cyaltz:

—Lastum yi tx'akxe'n tu' mban yi tz'ac'bile'j. ⁵ Ba'n tcu'n yi nink mben c'a'y tan ox cient pwok nin ja klo' xcon yi jamel tan quich'eye'n yi e' meba'.

Quinin e' tzatzin yi e'a'tz te yi tajtza'kl yi xna'n.

⁶ Poro itzun ben tlol Jesús scyetz:

—Quil tzitak'wok bis te yi xna'ne'j, na yi je'j yi mban i' swe'j ba'n atit. ⁷ Inti e' meba', ate' nin cyera'tz tzixo'lwok cyakil tiemp. Ko na itaj tziban jun ba'n scyetz, ba'n tziban, poro yi in wetz quil na'tij mas tiemp tzixo'lwok. ⁸ Yi xna'ne'j, ja tak' yi nxcye' te'j. Ja xompon chan tan tocse'n tz'ac'bil te inwankil tetz mukbil wetz. ⁹ Jun cu'n yol swale' nin

tzitetz, kalel txoliye't yi balaj stziblal bene'n tzi'n wi munt, ncha'tz sna'wsok yi mbi mban yi xna'ne'j, —stzun Jesús ban scyetz.

*Yi cwe'n xtxumul Judas yi jatxle'n Jesús
(Mt 26.14-16; Lc 22.3-6)*

¹⁰ Itzun bantz, at jun scyeri yi coblay xchusbe'tz Jesús yi na bi'aj Judas Iscariot. Nin ben i' tan yol scyetz yi e' wi'tz pale'. Yi tajbil Judas i'tz tan banle'n jun trat scyuch' yi e' wi'tz pale' tan jatxle'n Jesús xchik'ab. ¹¹ Yi quibital yi e' wi'tz pale'a'tz yi tajtza'kl Judas wi'nin chitzatzine'n, nin chisuk pwok tetz. Ninin cunin xe'tij Judas tan joyle'n puntil yi xe'n sban i' tan jatxle'n Jesús xchik'ab.

*Yi wi'tzbil tir yi chiwane'n Jesús scyuch' yi e' xchusbe'tz
(Mt 26.17-29; Lc 22.7-23; Jn 13.21-30; 1 Co 11.23-26)*

¹² Itzun bantz tul yi bajx k'ej yi na bajsij yi pam yi qui'c xtx'amil, yi k'ej yi na oc jak' kul yi cne'r tetz Pasc, nintzun e' oc yi e' xchusbe'tz Jesús tan jakle'n jun xtxolbil tetz:

—Ma jalu' Ta', ¿mbi na tal teru'? ¿Na'l kabene't tan nuc'le'n yi wa'a'n tetz Pasc?

¹³ Saje'n tzun xchakol Jesús cob scyeri e' xchusbe'tz nin taltz scyetz:

—Ba'n cxbenwok tnum. Nin yil cxopon tnum cxnojponk te jun yaj yi cy'a'n jun xchok' a' ta'n. Ba'n cxomwok nin te'j. ¹⁴ Itzun yil cxoponwok te yi ca'l kalel tz'oque't i' ba'n tzitalwok quen tetz yi taw ca'l: “I nsaj tlol Kajcaw, ¿na' atit yi ama'l kalel kawane't tetz Pasc scyuch' inchusbe'tz? stzun i' mban tzaj.” ¹⁵ Tzun xchaje' jun ca'l yi list atit. Cho'n at le ca'p chup. Cho'n tzun tzinuc'wok ketz kawa', —chij Jesús ban nintz scyetz.

¹⁶ Chibene'n tzuntz. Nin yi cyopone'n tnum inin bana's, quib yi ben alij scyetz. Chixe'te'n tzuntz tan nuc'le'n yi jun wa'a'n tetz Pasc.

¹⁷ Ma yi toque'n akale'n nintzun e' opon Jesús scyuch' yi coblay xchusbe'tz. ¹⁸ Ej nin te yi na chiwan, nintzun tal Jesús scyetz:

—Jun cu'n yol swale' nin tzitetz, at jun skaxo'l yi tz'ocopon tan injatxle'n xchik'ab incontr.

¹⁹ Yi quibital yi yole'j nintzun e' bisuntz nin xchijunalen e' octz tan jakle'n tetz Jesús:

—¿In polo' Ta'?

²⁰ —I'tz jun scyeri yi coblay ixone'n. I'tz yi jun yi na tzan tan mu'le'n yi tetz pam tul yi lake'j yi na xcon wa'n. ²¹ Bintzinin, tajwe'n tan tele'n cu'n te cyakil yi tz'iba'nt cyen swe'j, yi in yi in Bajx Cy'ajol, poro lastum yi yaj yil chinjatxon nin xchik'ab incontr. Ba'n tcu'n klo' yi qui'k itz'nak i', —stzun Jesús scyetz yi e' xchusbe'tz.

²² Te yi na chiwan, je'n tzun tcy'al Jesús jun pam nin tyoñintz tibaj. Kalena's tzun cwe'n piñultz, nin ben jatxoltz scyetz e' xchusbe'tz.

—Je'j, bajswoke'n, na i'tz inwankil.

²³ Je'n tzun tcy'al jun was, cu'lbil quic'a'. Yi wi't tyoñine'n tibaj, nin ben tk'oltz scyetz. Tircu'n e', baj len mu'x cya'n. ²⁴ Bene'n tzun tlol scyetz:

—Yi at tul yi lake'j i'tz inxch'el, nin yil saj kojx inxch'el sbixek jun ac'aj trat tan cuyle'n chipaj wi'nin wunak. ²⁵ Ej nin jun cu'n yol swale' tzitetz, qui't lwuc'aj yi t'a'al uva jalen cu'n yil tz'ul yi k'ejlal yil tz'oc intaj tan cawu'n, kalena's tzun lbaj junt tir wa'n.

*Yi tlol Jesús yi stewe' Lu' yi na xom te'j
(Mt 26.30-35; Lc 22.31-34; Jn 13.36-38)*

²⁶ Yi wi't stzaje'n wi' jun chibitz, cho'n tzun chibene'ntz wi Olivo. ²⁷ Toque'n tzun Jesús tan yol scyetz:

—Tan yi e'chk takle'n yi sbajok swe'j te akale'ne'j xitok len itajtza'kl. Na at jun xtxolbil yi tz'iba'nt cyen yi na tal: ‘Cupon imbiyol yi pstor, nin yi e' cneru', chelepon xit.’* ²⁸ Poro yil nitz'ij junt tir xchixo'l alma', chimbajxpon wetz Galilea tan ich'iwe'n, —stzun Jesús bantz scyetz.

* 14:27 Zac 13.7.

²⁹ Ma yi t'ital Lu', itzun taltz:

—Mpe nink chipakxij cyakil yi e' mas, ilenin chin xomok wetz te'ju'.

³⁰ —Jun cu'n yol Lu', yi ntaxk ok' cob tir jun ajtzo' te yi ak'bale'j nskén awal ox tir yi qui xomquiġ swe'j.

³¹ Poro quinín tane' Lu' tan talche'n:

—Ta', mpe nink chinquim tan paj, quil wal yi qui xomij inwi' te'ju', —stzun Lu' tetz Jesús.

Ncha'tz yi e' mas ġchusbe'tz ite'n nin cyala'tz.

Yi toque'n Jesús tan nachle'n Kataj le ama'l Getsemaní.

(Mt 26.36-46; Lc 22.39-46)

³² Cho'n tzun cyopone'n Jesús le ama'l yi na bi'aj Getsemaní. Bene'n tzun tlol scyetz yi e' ġchusbe'tz:

—C'olchin quen tu'wok tzone'j, jalen pe'k nchimben tzaj tan nachle'n Kataj.

³³ Yi bene'n, ntin e' ben tcy'al Lu', Jacow tu Wa'n. Xe'te'n nin ban talma' Jesús tan txuknewe'n tan paj xo'w nin bis.

³⁴ Itzun ben tlol scyetz:

—Chin bis nin na nicy'an. Jalt nin tan inquime'n ta'n. Nquentu'wok tzone'j poro quil cxwitwok.

³⁵ Tele'n tzun ġkansal tib joylaj len mu'ġ, nin ben jokbal tib wuxtx'otx' tan jakle'n tetz Ryos, yi ko at rmeril tan qui tijol yi jun q'uixc'uja'tz yi tx'aklij swutz i'. ³⁶ Je tzun tal i' yi toque'n tan nachle'n Kataj: “Ta', ilu' Intaj, nin na el intxum tetz yi qui'c nin jun takle'n yi qui'k xcy'e'u' te'j, nink chinjatxlenu' tk'ab yi jun q'uixc'uj yi tx'aklij tzinwutz. Poro qui na waj yi wetz wajbil Ta', ma na ntin yi teru' tajbilu',” stzun i'.

³⁷ Ma yi pakxe'n kale ate' quent yi e' ġchusbe'tz, na chiwit len. Bene'n tzun tlol tetz Lu':

—Simón, ¿na pe' cġwit? ¿Qui'c nin polo' rmeril yi nink mamuc' jun or watl? ³⁸ Elk iwatl, nin nachwok Kataj tan qui ibene'n tul il. Bintzinin na el italma' tan wuch'eye'n, poro qui na xtx'aj yi iwankil.

³⁹ Bene'n tzun junt tir Jesús tan nachle'n Kataj nin ite'n nin yola'tz taltz. ⁴⁰ Yi pakxe'n tzaj junt tir i' na chiwit len cu'n yi e' ġchusbe'tz, na ocnak cyen tunin bow chin chiwatl. Ej nin yi jilone'n Jesús scyetz, cya'l nin jun yi tza'wen tzaj yi yol i'. ⁴¹ Nin yi pakxe'n tzaj le toxi'n tir nin taltz scyetz:

—Ba'n cxwitwok jalu'. Ba'n cxuje'wok ko ya'tz itajbil. Poro yi in wetz yi in Bajx Cy'ajol ja wi't opon oril tan imbene'n jatxij ġchik'ab yi e' juchul il. ⁴² Poro or tzi'e'nwok, quin, na je yi jatxol wetz, chu'l tzi'ne'j.

Yi bene'n Jesús pres

(Mt 26.47-56; Lc 22.47-53; Jn 18.2-11)

⁴³ I cunin na tzan Jesús tan yol yi tpone'n Judas te'j. Yi Judas i' jun scyeri yi coblaj ġchusbe'tz Jesús. Xomche' jun c'olój wunak te'j. Cy'a'n len spar tu tze' cya'n. Chakijche' cyak'un yi e' wi'tz pale' scyuch' yi e' tx'olol xo'l yi ley Moisés nin e' wi' banl wi' scyetz judiy. ⁴⁴ Inti Judas, yi c'ayin nin Jesús, nskén tal i' scyetz yi ġe'n sban i' tan ġchajle'n Jesús scyetz. Je yol i'e'j: “Yi jun yil tzintz'ube'n xak stzi' itzun i'a'stz, nintzun chitz'ame'nu'-tz, nin quicy'ajninu'-tz,” chij i'.

⁴⁵ Itzun yi tpone'n Judas le jun luwara'tz, cyenin tzun bene'ntz swutz Jesús, itzun taltz:

—Quech Ta'.

Nintzun ben tan stz'uble'n xak stzi' Jesús. ⁴⁶ Chibene'n tzuntz tan stz'amle'n Jesús, nin cu' chitz'amoltz, tan bene'n pres.

⁴⁷ Poro at tzun jun scyeri yi e' yi ate' te Jesús nin jetzaj tcy'al yi tetz spar. Nin lo'on yi ġchakum yi wi'tz pale' ta'n, ninin el jalaj ġchin ta'n. ⁴⁸ Yi xtx'amxe'n Jesús cya'n, itzun ben tloltz scyetz:

—¿Mbi xac cy'a'n spar tu tze' cya'nu' tan intz'amle'n? ¿In pe' alk'om xchiwutzu'? ⁴⁹ ¿Mbi tzuntz qui je' chitz'amolu' in te yi na chintzan tzaj tan chichusle'nu' le templo? Poro tajwe'n cu'n tan tele'n cu'n te yi e'chk takle'ne'j yi na bajij swe'j jalcu'n, na tz'iba'nt cyen cyak'un yi e' elsanl stzi' Ryos tentz, yi ya'stzun sbajoktz, —chij Jesús bantz.

⁵⁰ Cyele'n tzun ojk cyakil yi e' xchusbe'tz, nin cyaj cyen tetz Jesús xchuc.

Yi tele'n ojk yi xicy yi tx'anl cuntu'

⁵¹ At tzun jun xicy yi xchusbe'tz Jesús yi xomnin wutz chicoc yi e' contr Jesús. Txowi'n jun xbu'k ta'n. Cyoque'n tzun yi e' contr tan stz'amle'n klo'. Poro quinín e' xcyé' tan stz'amle'n. Ntin xbu'k tx'amx cyen cya'n. ⁵² Cha'stzun te cyaj cyen tu' tilol xicy yi xbu'k, nin el ojkujtz. Tx'anl cuntu' i'. Qui'c be'ch tetz yi tele'n ojk.

Yi tpone'n ticy'le'n Jesús xchiwutz e' wi' banl wi'

(Mt 26.57-68; Lc 22.54-55, 63-71; Jn 18.12-14, 19-24)

⁵³ Bene'n tzun quicy'al Jesús swutz yi wi'tz pale'. Tircu'n tzun cyopone'n yi e' wi'tz pale', scyuch' yi e' wi' banl wi', nin scyuch' yi e' tx'olol xo'l yi ley Moisés. ⁵⁴ Ma Lu', joylaj xomnint wutz chicoc yi e' tz'amol tetz Jesús. Xom nintz scye'j jalen cu'n cyopone'n le ca'l yi wi'tz pale'. Ocopon cyen tu' Lu' wutzk'anil, nin c'ole' quentz xchixo'l yi e' aj ront cwent pale' tan mak'o'n ib tzik'ak'.

⁵⁵ Cyoque'n tzun yi e' wi'tz pale' scyuch' cyakil yi e' chiwi' banl wi' yi e' judiy tan joyle'n puntil tan tak'le'n til Jesús. Na yi cyetz cyajbil i'tz tan tele'n cu'n swutz. Poro quinín jal puntil cya'n. ⁵⁶ At wi'nin e', e' octz tan jale'n cu'n wi cyak' te'j, poro aparch klen chiyol.

⁵⁷ Chije'n tzun txiclok cobox tan tak'le'n til Jesús, poro wi cyak' tu'. ⁵⁸ Je chiyole'j:

—Je yol nkubit ketz te nocxe'j: 'Tzinxite' cu'n yi ca'l yi wi'nin xanil, yi wunak bnol tetz, nin le toxi'n k'ej jepon intxichal junt tir, yi nk'e'tz wunak bnol tetz,' stzun i', —che'ch bantz.

⁵⁹ Poro ncha'tz e', aparch klen chiyol. ⁶⁰ Je'n tzun txiclok yi wi'tz pale' xchiwutz yi e' mas yi chichamo'n quib, nintzun jaktz tetz Jesús:

—¿Mbi tzuntz yi qui'c nin jun yol na awal tzaj tan acolol awib?

⁶¹ Poro yi Jesús, quinín ben stza'wel. Cha'stzun te jakol yi wi'tz pale' tetz:

—¿I pe' aña'tz yi Cristo, yi Cy'ajl Ryos yi wi'nin k'ej?

⁶² —I ina'tz, nin squile'u' yi c'olxchin xlaj Kataj Ryos, yi Ryos yi chin cham nin tetz. Nin xchinquile'u' yi in yi in Bajx Cy'ajol yil noyon tzaj junt tir tcyaj tul noc sbak', —stzun Jesús tetz.

⁶³ Toque'n tzun yi wi'tz pale' tan rit'e'n cu'n yi be'ch tetz tan xchajle'n yi qui na yub yi yol Jesús swutz i'. Bene'n tzun tloltz scyetz:

—Qui tajwe'n mas stiw tan joyle'n til, ⁶⁴ na ja wi't quibitu' yi ja wi't el k'ej Kataj Ryos ta'n. I bin jalu', ¿mbi na cyal cyeru' te txolubile'j? —stzun yi wi'tz pale'.

—Tajwe'n tan quime'n, —che'ch bantz chicyakil.

⁶⁵ Cyoque'n tzun cobox tan stzube'n cyen yi t'a'al chitzi' te wutz Jesús. Nin ncha'tz oc jun su't cya'n tan jople'n wutz. Kalena's tzun cyoque'ntz tan t'okle'n. Itzun cyaltz:

—¿Cxopon pe' te'j, na' ncxibiyon? —che'ch.

Ncha'tz yi e' aj ront nin e' octz tan t'okle'n xak stzi' Jesús.

Yi talol Lu' yi qui xomij wi' te Jesús

(Mt 26.69-75; Lc 22.56-62; Jn 18.15-18, 25-29)

⁶⁶ Cho'n tzun at Lu' wutzk'anil yi tpone'n jun mos yi wi'tz pale'. ⁶⁷ Nintzun ben tilol yi c'olchij Lu' tzi k'ak' tan mak'o'n ib, nintzun c'abe' cyentz tan xmaye'n.

—Yi ařatz, ař jun scyeri yi e' yi xomche' te Jesús yi aj Nazaret, —stzun i' bantz tetz Lu'.

⁶⁸ —Qui', qui wajske'n wutz yi juna'tz, nin qui na pujx wa'n yi mbi na awal tzaj swetz, —stzun Lu' tetz.

Yi wi't talol Lu' yi yola'tz nintzun el tzi puert. Tok'e'n tzun jun ajtzo'. ⁶⁹ Toque'nt tzun yi mos tan xmaye'n nin Lu', nintzun taltz scyetz yi e' yi ate' naka'j:

—Yi yaje'j, i' jun scyeri yi e' ächusbe'tz Jesús.

⁷⁰ Poro nintzun tal Lu' junt tir yi qui'. Junt tkuj nintz, yi cyalol yi e' yi ate'-tz xljaj Lu':

—Jun cu'n yol, aä jun cyuch' yi e'a'tz, na aä aj Galilea, na ni'cu'n cäxjilon scyuch'.

⁷¹ Poro itzun tal Lu':

—Sak swutz Ryos yi qui wajske'n wutz yi jun yaja'tz yi na cyal tzaju' swetz, —stzun Lu' bantz.

⁷² I cunin na eltzaj yi yola'tz le stzi' Lu' yi tok'e'n junt tir yi ajtzo'. Tule'n tzun tx'akx tc'u'l Lu' yi yol Jesús yi nskén tal: “Yi ntaxk ok' cob tir jun ajtzo', nskén awal ox tir yi qui xomij awi' swe'j.” Yi tule'n tx'akx yi yola'tz tc'u'l Lu', nintzun ok' cu'ntz.

15

Yi tpone'n ticy'le'n Jesús swutz Pilat

(Mt 27.1-2, 11-14; Lc 23.1-5; Jn 18.28-38)

¹ Itzun bantz yi tule'n skil, chichamol tzun quib cyakil yi e' wi'tz pale' scyuch' yi e' chiwi' banl wi' e' judiy, nin scyuch' yi e' tx'olol xo'l yi ley Moisés, scyuch' cyakil yi e' aj txumunl. Cwe'n tzun chic'alol Jesús nin ben quicy'al swutz Pilat. ² Toque'n tzun Pilat tan jakle'n tetz:

—¿Aä pe' chireyil yi e' judiy?

—I ina'tz, chi na tal tzaju' swetz, —stzun Jesús bantz.

³ Poro mas tcunin til cyak' yi e' wi'tz pale'. ⁴ Toque'nt tzun Pilat tan jakle'n junt tir tetz Jesús:

—¿Mbi tzuntz yi qui'c nin na awal tzaj? ¿Qui pe' na awitnin yi awil yi na chitzan wunak tan jale'n te akul?

⁵ Poro yi Jesús, qui'c na tal nin. Cha'stzun te qui't pujxij tan Pilat yi mbil sban.

Yi bixewe'n tan cwe'n biyij Jesús

(Mt 27.15-31; Lc 23.13-25; Jn 18.38–19.16)

⁶ At tzun jun cstumbr Pilat, ilen nin na stzakplen jun pres lakak k'ej Pasc. I yi cyajbil wunak ya'stzun yi na el tzakpu'n. ⁷ At tzun jun pres yi na bi'aj Barrabás. At i' xetze' scyuch' coboxt, tan paj yi e' contr te yi gobierum nin tan paj yi e' biyol nak. ⁸ Cyopone'n tzun yi e' wunak swutz pilat tan jakle'n tetz tan tele'n stzakupul jun pres chi tane'n nin cstumbr i'.

⁹ —¿Na pe' cyaju' yil tzintzakplen yi chireyilu' yi e'u' judiy? —stzun i' bantz.

¹⁰ Xcon yi jun yola'tz tan Pilat na el xtxum tetz yi opon ticy'le'n Jesús swutz i' cyak'un yi e' pale' tan tu' yi na chi'ch chic'u'l te'j. ¹¹ Poro yi e' wi'tz pale' nintzun e' octz tan tocse'n chic'u'l yi e' wunak tan chi'ch'ine'n, nin tan cyalol yi ba'n tcu'n yil tz'el tzakpu'n Barrabás.

¹² Jakol tzun Pilat scyetz:

—¿Mbi tzun cyajbilu' tan imbnol te yi yaje'j yi na cyalu' “Kareyil” tetz? —chij Pilat ban scyetz.

¹³ Chi'ch'ine'n tzuntz chicyakil cu'n, itzun cyaltz:

—Jeken swutz pasyon.

¹⁴ —Poro, ¿mbi tzun til? —stzun Pilat bantz scyetz.

Poro yi e' wunak wi'nin chi'ch'ine'n:

—Jeken swutz pasyon, —che'ch.

¹⁵ El tzun Barrabás liwr tan Pilat na yi tajbil i' i'tz tan chitzatzine'n cyakil wunak te'j.

Itzun te yi nskén lo'on Jesús tan xicy'xab tan ca'wl Pilat nintzun ben wa'baltz tan je'n swutz pasyon.

¹⁶ Nin ben quicy'al yi e' sanlar wutzk'anil tpilta', nin oc chic'opil quib cyakil yi e' sanlar te'j. ¹⁷ Nin oc jun xbu'k cya'n te'j yi txib yubil nin je' cyak'ol jun coron tx'i'x te twi'.

¹⁸ Cyoque'n tzuntz tan k'ajla'n tetz.

—Ta', wi'nin k'aju', na ilu' chireyil yi e' judiy, —che'ch bantz.

¹⁹ Nin ncha'tz e' oc tan jabe'n yi wutz i' tan jun tx'amij. Nin e' oc tan stzube'n quen t'a'al chitzi' twutz. Ej nin e' cu' mejlok swutz tan tak'le'n k'ej i' tane'n, na xcy'aklil tu' na chiban. ²⁰ Yi nsken wi't icy' chipaj tan tze'e'n te'j, tele'n tzun quicy'al yi be'ch tetz yi oc cyak'ol yi txib yubil. Kalena's tzun toque'nt yi tetz be'ch tetz nin. Bene'n tzun quicy'altz tan je'n swutz pasyon.

Yi je'n Jesús swutz pasyon

(Mt 27.32-44; Lc 23.26-43; Jn 19.17-27)

²¹ Itzun bantz at tzun jun yaj aj Cirene, Simón bi'. I' chitaj Alejandro tu Rufo. Opone'n atit i' tnum. Cho'n saje'n i' xo'l wutz. Xtx'amxe'n tzuntz cyak'un yi e' sanlar, nintzun oc chipach'ul tzak' yi pasyon yi cy'a'n tan Jesús.

²² Bene'n tzun quicy'al yi e' sanlara'tz le jun ama'l yi na bi'aj Gólgota yi na elepont Wi Bakil Wi'baj. ²³ Nin e' suk mu'x win tetz yi yuju'n tib tu mirra. Poro quinín baj ta'n. ²⁴ Kalena's tzun je'ntz cya'n swutz pasyon. Nin e' octz tan tx'ilu'n te be'ch tetz, tan quilol na'lcamban tetz.

²⁵ Beluj ch'ich' jalchan yi je'n Jesús swutz pasyon. ²⁶ Nin je' tz'iba'n cobox yol swi'e'n i' tan xchajle'n yi mbi til yi quime'n. Je yole'j: CHIREYIL YI E' JUDIY.

²⁷ Ncha'tz e' je' cob alk'om xljaj i', jun le sbal nin jun le max. ²⁸ Tan yi xtxolbile'j el cu'n te yi tz'iba'nt cyen yi na tal: "Tz'ocopon tetz tajlal mal nak."

²⁹ Ej nin cyakil yi e' yi na chicy' cu'n e' octz tan telse'n k'ej. Na na chiyuque'n chiwi' tan xbajtz'i'n te'j. Itzun na cyal nintz:

—I aña'tz yi awalnak: 'Ba'n chinxcye' tan xite'n cu'n yi templo, nin tan je'se'n junt tir tul ox ntzi' k'ej,' ³⁰ colp cu'n tzaj awib swutz pasyon, —che'ch.

³¹ Ncha'tz yi e' wi'tz pale' scyuch' yi e' tx'olol xo'l yi ley Moisés wi'nin chitze'ene'n te'j, nin cyaltz squibil quib:

—Ja xcy'e'-x tan tulse'n yos scyuch' wunak, poro yi i' tetz qui na xcy'e'-x tan colpe'n cu'n tzaj tib. ³² Yi ko bintzinin i' kareyil yi o' aj Israel, cu'ul tzun colpil tibxa's swutz pasyon. Ko ya'tz sbanx, skocse' tzun yi yolx, —che'ch.

Ncha'tz yi e' yi e' je' swutz pasyon xljaj i', na nin chiyajonin tetz, wech quimich tlen tu' ate't.

Yi quime'n Jesús

(Mt 27.45-56; Lc 23.44-49; Jn 19.28-30)

³³ Yi tpone'n chajcu'n k'ej, tz'o'tz nin tu' nin ban cyakil wuxtx'otx', jalen cu'n tpone'n ox ch'ich' cu'lbe'n k'ej. Kalena's tzun skiline'n. ³⁴ Poro te yi ntaxk skilin ox ch'ich' cu'lbe'n k'ej, chin wi' nin Jesús ban tan yol: "Eloi, Eloi, ¿lama sabactani?" chij i' bantz. (Yi na elepont jun yola'tz i'tz: "Siwl Ta', ilu' inRyosil, ¿mbi tzuntz yi nchincyaj tilolu?")

³⁵ Bene'n tzun quibital cobox scyeri yi e' yi ate', itzun cyaltz:

—Bitwok nin, na lo' tzan tan xchakle'n tzaj Elías, yi elsanl stzi' Ryos, tan tule'n tan xch'eye'n i'.

³⁶ Lajke'l nin tzun bene'n jun tan mu'le'n cu'n jun esponja tc'u'l mu'x vinagr. Nintzun je' tk'ol tzwi' jun aj tan je'n stz'ubul klo' Jesús. Itzun taltz:

—Skile' bajx, ko tz'ul Elías tan cu'se'n tzaj, —stzun.

³⁷ Ma Jesús chin wi' nin ban tan sich', nin quimtz. ³⁸ Na quim cunin Jesús yi katze'n yi xbu'k yi at swutz yi luwar yi chin xan nin yi at le templo. Cho'n xe'te'n tzaj swi'e'n jalen skan. Cob cuntunin el. ³⁹ Inti yi capitán yi aj Roma yi txiclij stkan Jesús, yi tbital yi xch'ine'n Jesús, nin yi tilol yi xe'n cu'n ban yi quime'n, itzun taltz:

—Jun cu'n yol yi yaje'j i' Cy'ajl Ryos.

⁴⁰ Ncha'tz at xna'n yi na chixmayin tzaj joylaj len mu'x. Chixo'l yi e' xna'na'tz at Lu'ch Mat, tu Salomé. Ej nin ncha'tz at Lu'ch yi xtxu' Jacow juy tu Xep. ⁴¹ Yi e' xna'na'tz e' xom te

Jesús yi at tzaj i' Galilea. Ej nin ya'stzun yi e' xna'n yi e' ban pawor tan c'a'che'n. Ncha'tz ate' wi'nin xna'n yi xomche' te Jesús yi tele'n tzaj i' Galilea tan tponen Jerusalén.

Yi mukxe'n Jesús

(Mt 27.57-61; Lc 23.50-56; Jn 19.38-42)

⁴² Itzun bantz te yi ntaxk oc akale'n nin te yi na nuc'x cyen chiwa' tetz yi jun k'ej ujle'n, ⁴³ nintzun nimsaj tib Xep yi aj Arimatea tan jakle'n yi wankil Jesús tetz Pilat. Yi jun Xepa'tz i' jun scyeri yi e' chiwi' banl wi' yi e' judiy. Nin at wi'nin k'ej i' xchixo'l. Ncha'tz nter nin na tzan i' tan xch'iwe'n yi tulbil Ryos tan cawu'n. ⁴⁴ Ma yi tbital Pilat yi nsken quim Jesús, wi'nin tele'n yab te'j. Cha'stzun te xchakol i' yi capitán, nintzun jaktz tetz yi ko bintzinin ja nin quim Jesús nka qui'. ⁴⁵ Yi talol capitán yi bintzinin sken quim Jesús, tk'ol tzun Pilat ama'l tetz Xep tan cwe'n tzaj tcy'al yi wankil. ⁴⁶ Lok'ol tzun Xep jun balaj xbu'k nin bentz tan cu'se'n cu'n tzaj yi wankil Jesús nin cu' tk'oltz tul yi balaj xbu'ka'tz. Kalena's tzun bene'ntz tan tak'le'n yi wankil Jesús tul yi jun nich yi kopij wutz c'ub. Yi nsken oc quen, nintzun oc jokbal jun chin c'ub stzi'. ⁴⁷ Ma Lu'ch Mat tu Lu'ch yi xtxu' Xep, quil kale oc quent yi wankil Jesús.

16

Yi titz'e'n Jesús xchixo'l alma'

(Mt 28.1-10; Lc 24.1-12; Jn 20.1-10)

¹ Itzun bantz yi sken icy' yi jun k'ej ujle'n, nintzun e' ben Lu'ch Mat tu Salomé tu Lu'ch yi xtxu' Jacow tan lok'che'n jun jilwutz tz'ac'bil yi wi'nin c'o'cal, tan chibene'n tan tocse'n te wankil Jesús. ² Chin jalchan cunin tzun e' bene'ntz le bajx k'ej te sman. Nsken je'ul k'ej yi cyopone'n kale oc quent wankil Jesús. ³ Poro te yi ntaxk chopon na chijilon squibil quib:

—¿Al nink scyetz jun tz'icy'an len yi c'ub tzi jul? —che'ch.

⁴ Ma yi bene'n quilol kale oc cyent Jesús nsken wi't el toli'n yi jun chin c'uba'tz. ⁵ Cyoque'n tzun tul yi jul nin ben quilol jun xicy yi c'olchij. Cho'n at i' le chisbal nin chin sak cu'n yi be'ch tetz. Wi'nin quele'n yab te'j. ⁶ Poro itzun saj tlol yi juna'tz scyetz:

—Quil chixobu', na na el intxum tetz yi na chitzanu' tan joyle'n Jesús yi aj Nazaret, yi jun yi nquim swutz pasyon. Qui'ct at tzone'j, na ja itz'ij junt tir. Quil cu'nu' kale cyaje't coyba'n. Qui'ct at. ⁷ Chibenku' bin tan talche'n stziblal scyetz yi e' xchusbe'tz nin tetz Lu', yi at tpombil i' tan chich'iwe'n jale'n Galilea. Squile' wutz i' chone'j chi alijt cyen ta'n.

⁸ Cyele'n tzun ojkuj yi e' xna'na'tz. Wi'nin chilucnewe'n tan xo'w. Nin quinín cyal jun yol tetz jun, tan paj xo'w yi ate' cu'nt.

Yi xchajol tib Jesús swutz Lu'ch Mat

(Jn 20.11-18)

⁹ Ite'nin te yi bajx k'eja'tz te sman, chin jalchan nin, yi sken itz'ij junt tir Jesús, bajx xchajol tib swutz Lu'ch Mat, yi jun yi elnak juk espíritu cwent Bayba'n twankil ta'n. ¹⁰ Bene'n tzun i' tan talche'n stziblal scyetz yi e' yi xomche' te Jesús. Na wi'nin chibisune'n nin wi'nin cyok'e'n. ¹¹ Ma yi quibital yi nsken wi't itz'ij junt tir Jesús, nin yi nsken wi't i'lwij wutz tan Lu'ch, quinín cyocsaj.

Yi xchajol tib Jesús xchiwutz cob xchusbe'tz i'

(Lc 24.13-35)

¹² Pontzaj tlen xchajol tib Jesús xchiwutz cobt xchusbe'tz, poro apart yubil i'. Cho'n xchajol tib scyetz te yi na chixon joylaj len yi tnum. ¹³ Yi nsken xchaj tib xchiwutz chipakxe'n tzuntz tnum tan talche'n stziblal scyetz yi e' mas xchusbe'tz. Poro quinín cyocsaj chiyol.

Yi e' bene'n xchakol Jesús yi e' apostl

(Mt 28.16-20; Lc 24.36-49; Jn 20.19-23)

¹⁴ Pontzaj tlen tzun x̄chajol tib Jesús x̄chiwutz yi junlaj x̄chusbe'tz te yi na chiwan cu'n wi mes. Nin yajon i'-tz scye'j tan paj stze'tzal cyalma', na quinín cyocsaj chiyol yi e' yi i'lon tetz yi nsken itz'ij i'. ¹⁵ Itzun taltz scyetz: “Quibene'nk bene'n tzi'n wi munt tan xtxole'n yi balaj stziblal scyetz cyakil wunak. ¹⁶ Cyakil yi e' yil chincyocsaj, nin yil je' a' x̄chiwi' x̄chicloxok cyera'tz. Ma yi e' yi quil chincyocsaj tz'ak'lok cyetz chicawsa'tz. ¹⁷ Ncha'tz x̄chibne' e'chk takle'n yi na x̄chaj yi cho'n k'uklij chic'u'l swe'j. Xconk imbi' cya'n tan chilaje'n len yi e' espíritu cwent Bayba'n. Chixcyek tan yolche'n e'chk jilwutz yol tan porer yi Espíritu Sant. ¹⁸ Kol chitz'ame'n lubaj, nka kol baj wenen cya'n, qui'c chiban ta'n. Ncha'tz kol cyak'e'n chik'ab squibaj yi e' yabi'x̄ tz'ul yos scyuch'.”

Yi taje'n Jesús tcya'j

(Lc 24.50-53)

¹⁹ Itzun yi wi't jilone'n Kajcaw Jesús scyetz, nin aj ticy'le'ntz tcya'j, nin c'ole' cu'ntz le sbal Kataj Ryos jalen tzi'n tcya'j.

²⁰ Chibaj bene'n tzun yi e' x̄chusbe'tz tan xtxole'n yi balaj stziblal bene'n tzi'n wi munt. Nin oc Kajcaw tan quich'eye'n. Nin tan yi e'chk milawr yi bnix cya'n lajluchax yi i'tz yi bintzi yi xtxolbil yi na chitzan tan xtxole'n. Amén.

YI BALAJ STZIBLAL YI CYAJNAK CYEN STZ'IBAL LUCAS

Yi xe'tzibil xtxolbil

¹ I bin jalu' ta' Teófilo, at wi'nin e' yi ja cho'c tan stz'ibe'n cyen yi xtxolbil te yi mbi cu'n bajij skaxo'l. ² Ya'stzun yi xtxolbil yi chusijcho't te cyak'un yi e' aj txolinl yi ilon yi mbi cu'n bajij le xe'tzibil tzaj. ³ Ncha'tz in ta', ino'cnakin tan xtxumle'n cyakil yi xtxolbila'tz, cha'stzun te ja intxum tan bene'n intz'ibal teru' yi mbi cu'n bajij le xe'tzibil tzaj, ⁴ na na waj yil tz'el xtxumu' tetz yi bintzinin yi xtxolbil yi bita'nt tanu'.

Yi talol yi ángel yi stz'itz'ok Wa'n Bautist

⁵ Itzun bantz yi at tzaj Herodes tan cawu'n squibaj yi e' aj Judea, at tzun jun pale' yi na bi'aj Zacarías. I' jun scyeri yi jun k'u'j pale' yi na chibi'aj Abías. Yi txkel Zacarías na bi'aj Elizabet. Xonl k'ajtzun Aarón i'. ⁶ Chumbalaj nin e', nin chin tz'aknak cu'n e' swutz Ryos. Qui'c mu'x yolbil cyetz. ⁷ Nsken chibi'xin chicabil, poro qui'c nin jun tal chinitxa' na jal, na qui'c talbil Elizabet.

⁸ Ej itzun yi noje'n cyen k'ejlal yi chimunl yi jun k'u'j pale'a'tz, ⁹ cho'n tzun toque'n lajpuj yi pate'n incens te Zacarías le ama'l yi chin xan nin. ¹⁰ Ej nin te yi na tzan Zacarías tan pate'n incens, cho'n tzun ate' cyakil wunak wutzk'anil tan nachle'n Ryos. ¹¹ Ma yi tocompone'n tan banle'n tane'n yi munl, je'n tzun jobtuj jun ángel tetz Kajcaw swutz i'. Cho'n cwe'n txiclok xlay yi patbil incens. ¹² Yi bene'n tilol Zacarías, wi'nin tele'n yabtz te'j, nin wi'nin xobe'ntz. ¹³ Saje'n tzun tlol yi ángel tetz:

—Zacarías, quil cxob, na ja tbit Ryos yi atzi' yi akul. Stalaj Elizabet yi awuxkel jun tal. Wa'n sbne' yi bi'. ¹⁴ Cx'tzatzink te'j. Nin chitzatzink wi'nin wunak te'j. ¹⁵ Stk'e' Ryos k'e'j i' yil ch'uy. Quil baj win ta'n. Quil baj xc'ala' ta'n. Te yi ntaxk ul itz'ok nojnak yi talma' tan yi Espiritu Sant. ¹⁶ Nin xcyek i' tan xtx'ixpe'n cyajtza'kl wi'nin aj Israel tan chixome'n te yi Cyajcaw yi chiRyosil. ¹⁷ Sbajxok i' tan talche'n yi xom tzaj yi Cristo, yi jun yi at tulbil. Cho'n sbne' i' tan xtxole'n chi banak k'ajtzun Elías. Chin wi' nin i' sbne', na, xcyek tan xtx'ixpe'n cyajtza'kl yi e' wunak, bantz jale'n tzatzin paz xchixo'l tu chinitxajil. Nin xcyek i' tan xtx'ixpe'n cyajtza'kl yi e' pajol ca'wl tan chixome'n te cyajtza'kl yi e' balaj. Tz'ocopon i' tan nuc'le'n cyajtza'kl yi e' wunak, bantz list ate't tan c'ulche'n Kajcaw, —stzun ángel bantz tetz Zacarías.

¹⁸ —Poro ¿xe'n ljal kanitxa'? na ja kabi'xin tu wuxkel, —stzun Zacarías bantz tetz yi ángel.

¹⁹ Saje'n tzun stza'wel yi ángel:

—Yi in wetz, in Gabriel. In xchakum Ryos. Ja chinsaj chakij tan talche'n tzawetz yi balaj stziblal yi na wal nin tzatz. ²⁰ I bin jalu', tan paj yi qui mawocsaj inyol, cx'ocopon mem. Qui't cx'jilon jalen cu'n yil tz'el cu'n te yi yol yi na wal nin tzatz. Yil tz'opon k'ejlal, tz'elk cu'n te'j, —stzun yi ángel bantz.

²¹ Ma yi wunak, tircu'n na chitzan tan xch'iwe'n Zacarías wutzk'anil, nin wi'nin cyele'n yab te'j, na wi'nin tiemp a'tij Zacarías le ama'l yi wi'nin xanil. ²² Ma yi tele'n tzaj, qui't na a'w yol ta'n. Tele'n tzun chitxum wunak tetz yi at jun takle'n noj quentz swutz i' le ama'l yi wi'nin xanil. Na yi tele'n tzaj, sken oc tetz mem. Jalt yi k'ab na ban tzaj scyetz wunak.

²³ Yi stzaje'n wi' yi munl i' le templo, nintzun ajtz xe ca'l. ²⁴ Oque'n nin ban lac'puj yi ni' te Elizabet. O' tzun xaw cyaj cyen i'-tz xe ca'l. Wi'nin txumu'n atit te'j yi mbi cu'n tane'n i'. ²⁵ “Ryos mak'on tzaj swetz tan qui't cyalol wunak yi qui'c inxac,” stzun Elizabet tc'u'l cuntu'.

Yi jilone'n ángel tetz Mariy

²⁶ Te yi at Elizabet le kaki'n xaw, saje'n tzun xchakol Ryos yi ángel Gabriel le tnum Nazaret cwent Galilea. ²⁷ Cho'n tzun tpone'ntz tan yol tu jun xun yi na bi'aj Mariy. Yi jun xuna'tz, ntaxk cunin til wutz jun yaj. Ntin tu' nsken bixe' chiyol tu jun yaj yi na bi'aj Xep. Yi jun Xepa'tz, xonl k'ajtzun rey Luwiy i'. ²⁸ Yi tocompone'n yi ángel kale atit Mariy, itzun taltz:

—Quech Mariy. Yi axatz ja jal abanl swutz Ryos, na at i' tzawe'j. Ej nin at mas atz abalajil xchiwutz cyakil xna'n, —stzun yi ángel bantz tetz.

²⁹ Yi bene'n tbital Mariy yi yol ángel, nin el yabtz te'j, na qui nin el xtxum tetz.

³⁰ —Quil cxob Mariy, na Ryos mak'on tzaj yi xtxaxl talma' tzawibaj. ³¹ Cha'stzun te, tzawekaj pwokil jun ni'. Tzawalaj jun awal, nin tzawak' quen yi bi' tetz JESUS.

³² Tz'ak'lok k'ej i', nin tz'a'lchok yi Cy'ajl Ryos i'. Ej nin yi Kajcaw yi kaRyosil, i' tz'ak'on yi ca'wl tka'b awal. Chi sajle'n k'ajtzun rey Luwiy tan cawu'n, ncha'tz sbne' i' tetz. ³³ Tz'ocopon i' tetz chireyil yi e' xonl Jacow, yi e' atanum, tetz ben k'ej ben sak, —stzun ángel bantz tetz Mariy.

³⁴ Itzun ben tlol Mariy tetz ángel:

—¿Xe'n tzuntz? Ixkaj jak wil jun yaj, —stzun Mariy bantz.

³⁵ —Qui bin cxbisun na cu' ul yi Espiritu Sant tzawibaj tu yi porer Ryos. Cha'stzun te yi jun ni' yi stz'itz'ok tzawe'j, chin xan nin sbne'. Nin tz'a'lchok yi i' Cy'ajl Ryos. ³⁶ Ncha'tz tane'n Elizabet yi axonl. Bi'xil tlen nje' tekal pwokil jun ni'. At i' tc'u'l kaki'n xaw jalu'. Wech qui'c talbil i'. ³⁷ Poro tan tu' porer Ryos stz'itz'ok yi jun ni'a'tz te'j, na qui'c nin jun takle'n yi qui'k xcye' Ryos te'j, —stzun ángel bantz tetz Mariy.

³⁸ —Ba'n bin. Ba'n no'c tetz xconsbe'tz Ryos chi na tal tzaju' swetz, ko ya'tz tajbil i', —stzun Mariy bantz tetz ángel.

Aje'n nintzun ban tetz ángel.

Yi xa'ke'n Mariy tan xajse'n Elizabet

³⁹ Qui nin ben xkon mas k'ej yi bene'n Mariy tan xajse'n Elizabet. Cho'n tzun najlij tetz Elizabet wi'wutz le jun aldey cwent Judea. ⁴⁰ Ma je'n pone'n Mariy le ca'l Zacarías, nintzun k'ajlan nintz tetz Elizabet.

⁴¹ Itzun bantz yi tbital Elizabet yi yol Mariy, je'n tzun yuquil tib yi ni' twankil Elizabet. Noje'n tzun yi talma' Elizabet tan yi Espiritu Sant. ⁴² Tetz cu'n talma' toque'n tan yol, itzun taltz:

—iMariy, ja jal mas atz abanl xchiwutz cyakil xna'n, nin ncha'tz yi tal ni' yi tz'itz'ok tzawe'j, at banl Ryos tibaj! ⁴³ ¿Mbi tzuntz ncxu'l tan inxajse'n? ¿At ptzun lo' mas weri ink'ej tzawutz tzatz? na yi axatz ax xtxu' Kajcaw sbne'. ⁴⁴ Na yi nwit ayol, ninin nje' yuquil tib yi tal ni' yi at tinwankil, tan yi tzatzi'n yi at cu'nt. ⁴⁵ Ba'n cxtzatzin jalu', na ja awocsaj yol Kataj. Tz'elepon tzun k'ab Kajcaw te yi yol yi alijt cyen ta'n, —stzun Elizabet tetz Mariy.

⁴⁶ Toque'n tzun Mariy tan yol, itzun taltz:

“Nternin na wak' ink'ajsbil tetz Kajcaw.

⁴⁷ Nin wi'nin na chintzatzin te i', na i' colol wetz.

⁴⁸ Ja el k'ajab swe'j. Wech qui'c ink'ej.

Qui'c eka'n wa'n. Poro, tbit tzaju'.

Sbne' opon tunintz scyale' wunak:

‘Ba'n tetz Mariy, na at banl Kataj tibaj.’

⁴⁹ Scyale' yi jun xtxolbila'tz swetz

na ja bnix wi'nin e'chk takle'n balaj swe'j, tan Kataj Ryos.

Na at wi'nin porer tuch'. Nin chin xan nin tetz bi'.

⁵⁰ Ej nin na el k'ajab scye'j cyakil yi e' yi na cyek xchi' i'.

51 Chin wutzile'n milawr bnixnak ta'n,
na xitnak cyajtza'kl yi e' yi cyocsaj quib nim.

52 Elnak chik'ej yi e' wi'tz ajcaw ta'n.

Ma yi e' meba', ak'lij chik'ej ta'n.

53 Yi e' meba', yi nternin el cyalma' te'j,

ya'stzun yi e' yi jalnak chibanl ta'n.

Ma yi e' ric, yi na cyocsaj quib nim tu cyajtza'kl,

ya'stzun yi e' yi elnak chik'ej ta'n.

54 Yi o' ketz yi o' aj Israel, yi kak'o'nt kib tan kaxcone'n tetz Ryos, ch'eya'n cho't ta'n,

na alijt cyen scyetz yi e' kamam kate'

yi tz'ocopon i' tan kuch'eye'n.

55 Ja el cu'n i' te yi yol yi alijt cyen ta'n

tetz k'ajtzun kamam Abraham, scyuch' yi e' mamaj i'.

Na tetz ben k'ej ben sak tera'tz yi yol yi alijt cyen ta'n," stzun Mariy bantz.

56 Ox tzun xaw cyaj cyen Mariy tu Elizabet, kalena's tzun taje'n tzaj xe tetz ca'l.

Yi titz'e'n Wa'n Bautist

57 Itzun bantz yi stz'ake'n xawlil Elizabet, nintzun ul yostz tuch' i'. Xicy tzun ban yi ni' yi itz'ij te'j. Wi'nin tzatzine'n te'j. 58 Ncha'tz yi e' wisin scyuch' yi e' chixonl, wi'nin chitzatzine'n yi quibital yi sken ul yos tuch' tan banl talma' Kataj.

59 Ej itzun yi stz'ake'n wajxok k'ej tan yi ni', nintzun e' opon cobox wunak tan toque'n jun senil te yi wankil yi ni' yi na bi'aj circuncisión.* Toque'n tzun klo' cyak'ol bi' yi ni' tetz Zacarías, na ya'stzun bi' yi taj.

60 Poro qui nin cuji yi xtxu', nintzun taltz:

—Qui'. Wa'n sbne' bi', —stzun xtxu'.

61 —Poro qui'c nin jun xonlu' yi ya'tzk na bi'aj, —che'ch yi cobox wunaka'tz.

62 Cyoque'n tzun tan jakle'n tetz Zacarías tan chik'ab yi mbi bi' tulej. 63 Bene'n tzun jakol i' jun ma'cl, tan stz'ibe'n, nin cu stz'ibal yi tetz tajbil. Itzun na tal yi cu' stz'ibal i'tz: 'Wa'n bi' te'tz.' Wi'nin cyele'n yab wunaktz te'j.

64 Ej nin ite'n nin rata'tz ta'we'nt yol tan Zacarías. Yi jilone'n, nin octz tan tak'le'n k'ajsbil tetz Ryos.

65 Ma cyakil yi e' wisin scyuch' yi e' yi najlche'-tz wi'wtz cwent tetz Judea wi'nin cyele'n yabtz te cyakil yi mbi bajij, nintzun ben lo'on stziblal cya'n. 66 Nin e' octz tan txumle'n, nin tan jakle'n squibil quib: “¿Mbi nin lo' sbne' yi jun ni'a'tz yil ch'uy?” che'ch cyetz.

Cyal yi yola'tz na bintzinin, at banl Kataj tib yi ni'.

Yi toque'n Zacarías tan bitz

67 Ma Zacarías, yi taj ni', nintzun oc tan tak'le'n k'ajsbil tetz Ryos tan porer yi Espíritu Sant yi titz'e'n yi ni'. 68 Itzun taltz:

“I bin jalu' jkak'e' bin kak'ajsbil tetz Kajcaw, yi kaRyosil, yi o' aj Israel, na ja ul i' tan kaxajse'n, nin tan kalok'che'n, yi o' ketz, yi o' tanum i'!

69 Nin ja saj xchakol jun colpinl ketz yi chin cham nin.

Cho'n njal xchixo'l yi e' xonl k'ajtzun kamam Luwiy, yi xchakum i' tentz.

70-71 Kak'e' bin kak'ajsbil tetz Ryos,

na le xe'tzibil tzaj alijt cyen ta'n yi skaclaxok xchik'ab yi e' kacontr, nin xchik'ab yi e' yi na chi'ch chic'u'l ske'j.

Ya'stzun talnak i' tan chitzi' yi e' elsanl stzi' i' yi xansa'n che't tentz.

72 Na alijt cyen ta'n scyetz yi e' kamam kate' yi tz'elepon k'ajab i' scye'j.

* 1:59 Si'leju' le Glosario yi yol “circuncisión”.

Ma jalu', ja tzun ul tx'akxuj yi jun yola'tz tc'u'l yi wi'nin xanil.

⁷³⁻⁷⁴ Ej nin talnak Ryos tetz k'ajtzun kamam Abraham yi skaclaxok xchik'ab yi e' kacontr. Cha'stzun te, yil ko'c tan banle'n kamunl jalu', quil kaxob scyetz yi e' kacontr.

⁷⁵ Ncha'tz alijt cyen tak'un i',
yi stz'ak'lok ama'l sketz tan kabnol kamunl swutz i'.

Ej nin alijt cyen tak'un i',
yi stz'ak'lok ama'l sketz tan kabnol tane'n yi tetz tajbil, jalen cu'n lkaquim.

⁷⁶ I bin jalu' ni', tzabi'aj elsanl stzi' Ryos,
na cxbajxok swutz Kajcaw tan talche'n stziblal.

⁷⁷ Cxconk tan tele'n katxum tetz yi mero colpi'n ibaj.
I'tz yi scuylok kapaj.

⁷⁸ Na ja el k'ajab Ryos ske'j, na at tulbil i' skaxo'l.
Tz'ul i' tan katxeke'n, chi na ban k'ej yi na je' ul.
Cha'stzun sbantz yil tz'ul tzaj i'.

⁷⁹ Tz'ul i' tan xtxeke'n chibe' yi e' yi ate' tul tz'o'tz,
yi e' yi na chixob tetz quimichil.

Ncha'tz tz'ul i' tan xchajle'n sketz yi be' kale na jale't yi tzatzin paz skaxo'l tu Ryos," stzun Zacarías bantz.

⁸⁰ Ch'uye'n nintzun ban tetz ni'-tz, nin wi'nin jale'n balajil swutz Ryos. Cho'n najewe'n tc'u'l e'chk ama'l yi tz'inunin tu' jalen cu'n yi tucumule'n yi tiemp tan xchajol tib xchiwutz yi e' tanum aj Israel.

2

Yi titz'e'n Jesús (Mt 1.18-25)

¹ Itzun bantz nin el jun ca'wl tak'un Augusto César tan cu'se'n chibi' cyakil wunak yi ate' wi munt. ² Ya'stzun yi bajx tir yi cwe'n chibi' yi e' wunak yi at tzaj Cirenio tan cawe'n yi tnum Siria. ³ Tircunin wunak chibene'ntz tan cu'se'n chibi' lakak chitanum. ⁴ Tele'n tzaj tzun tetz Xep Nazaret cwent Galilea. Cho'n tzun je'n pone'ntz Belén, jun tnum cwent Judea. Yi jun tnuma'tz ya'stzun tanum k'ajtzun Luwiy tu Xep, na chixonl quib. ⁵ Chije'n pone'n tzun Xep tu Mariy na sken bixe' chiyol tuch'. Tx'anlij tlen tu' wi' Mariy. ⁶ Ate' pon cu'n tzuntz Belén yi tpone'n k'ejlal tan tule'n yos tu Mariy. ⁷ Ya'stzun ule't yos tuch' tu yi bajx tal. Cwe'n tzun tolil Mariy yi tal ni'-tz tul bu'y. Cho'n tzun cwe'n coybaltz tul jun cu'lbil wa' wacx, na cya'l nin jale't ama'l cya'n le mesón.

Yi jilone'n yi ángel scyetz e' pstor

⁸ At tzun cobox pstor ate'-tz wutz wutz naka'jil Belén tan wate'n cyawun. ⁹ Nin xchaj tib jun ángel tetz Kajcaw xchiwutz. Kale'n nin pak'puchal yi cwe'n mule'n squibaj. Xobe'n nin e' bantz. ¹⁰ Saje'n tzun tlol yi ángel scyetz: "Quil cxobwok, na ja nu'l tan talche'n jun balaj stziblal tzitetz. I'tz jun balaj stziblal yi stk'e' tzatzin scyetz cyakil wunak. ¹¹ Je xtxolbile'j: Jalu' mmitz'ij yi aj colpinl itetz le tal tanum k'ajtzun rey Luwiy. I' yi CRISTO yi Kajcaw. ¹² Je jun techle'j, yil cxoponwok te'j, cho'n toli'n cu'n tul bu'y. Nin cho'n coylij tc'u'l jun cu'lbil wa' wacx," stzun ángel bantz scyetz.

¹³ Chisaje'n tzun jun c'olój ángel tcya'j. Na chitzan len tan tak'le'n chik'ajsbil swutz Ryos. Itzun cyaltz:

¹⁴ "K'ajsbil swutz Ryos tcya'j.
Nin tzatzin paz scyetz yi e' wunak,
yi na tzatzin Kataj scye'j," che'ch yi e' ángel bantz.

¹⁵ Itzun bantz yi cyaje'n yi e' ángel tcyaj, cyoque'n tzun yi e' pstor tan yol squibil quib, itzun cyaltz:

—Quin bin Belén tan xmaye'n mbi cu'n mbajij, yi mma'lchij sketz tan Kajcaw, —che'ch bantz squibil quib.

¹⁶ Jalcunin e' bene'ntz. Ma yi cyopone'ntz jal Mariy cya'n tu Xëp tu yi ni'. Yi ni' cho'n coylij tul jun cu'lbil wa' wacx. ¹⁷ Yi quilol yi ni', nin baj chitxolil yi stziblal yi mbi cunin a'lchij scyetz le pstorbil. ¹⁸ Cyakil yi e' yi quibit yi chiyol yi e' pstor ninin e' el yabtz te'j. ¹⁹ Ma yi Mariy, a'tij cyakil yi xtxolbil tetz talma', nin wi'nin ticy'e'n te'u'l. ²⁰ Yi chipakxe'n yi e' pstor, na chitzan tan tak'le'n chik'ajsbil tetz Ryos tan yi e'chk takle'n yi quibit tetz ángel. Nin wi'nin chitzatzine'n tan c'u'laje'n Ryos tan yi mbi cu'n quil, na i cunin bana's chi yi a'lchij scyetz.

Yi jatxle'n yi ni' Jesús le templo

²¹ Yi stz'ake'n yi wajxok k'ej, nintzun bajij circuncidar yi ni'. Toque'n tzun cyak'ol yi bi' tetz Jesús. Ya'stzun bi' yi sken oc tan yi ángel yi ntaxk oc lac'p te Mariy.

²² Ma yi je'n pone'n Mariy te yi tajlal k'ej yi na cho'c yi e' xna'n wi xan, chi tz'iba'nt cyen tul yi ley Moisés, bene'n tzun quicy'al yi ni'-tz le templo tan jatxle'n tetz Kajcaw. ²³ Na ya'stzun yi ley Kajcaw yi tz'iba'nt cyen yi na tal: “Cyakil yi e' bajx cy'ajol yi na chitz'ij, chin tajwe'n cunin chijatxlok tan chixcone'n tetz Kajcaw.” ²⁴ Yi cyopone'n Jerusalén, nintzun tak' Mariy yi xtx'ixwatz tetz Ryos, na tz'iba'nt cyen le ley Kataj yi na tal: “Oy tzaj jun lmuj xmucuy, nka cob tal plomx.”

²⁵ At tzun jun yaj at-tz Jerusalén yi na bi'aj Simeón. Chin tz'aknak cu'n i' swutz Ryos. Wi'nin na tek xchi' Ryos, nin wi'nin na tak' k'ej Kataj. Ej nin na tzan i' tan xch'iwe'n yi tulbil yi tiemp tan cyele'n yi e' aj Israel tzak' chica'wl yi e' awer nak. Ej nin at yi Espiritu Sant te'j. ²⁶ Ej nin at jun xtxolbil yi talnak yi Espiritu Sant tetz: “Yi ntaxk xquim, tzawile' wutz Cristo, yi jun yi bixba'nt tan Ryos tan cawu'n.”

²⁷ Itzun bantz, yi sken opon ticy'le'n Simeón le templo tan yi Espiritu Sant, tpone'n tzun ticy'le'n yi ni' Jesús tan yi xtxu' tan chibnol tane'n yi ley Moisés yi tz'iba'nt cyen. ²⁸ Je'n tzun k'alol Simeón yi ni', nin tak' k'ajsbil tetz Ryos, itzun taltz:

²⁹ “I bin jalu' Wajcaw, chintzatzink yil chinquim, na ja el cunu' te yi alijt cyen tanu'.

³⁰⁻³¹ Na tzinwutz cunin yi mmu'l yi colpín cyetz cyakil wunak, yi jun yi bixba'nt tanu'.

³² Tz'ocopon i' tetz chitxekbil yi e' yi nk'e'tz e' aj Israel.

Ej nin tan i' sjalok kak'ej yi o' aj Israel, yi o' tanumu' Ta',” stzun Simeón tul oración.

³³ Ma yi taj xtxu' yi ni', wi'nin cyele'n yab te cyakil yi e'chk k'ej yi ni' yi na tzan Simeón tan yolche'n.

³⁴ Tk'ol tzun Simeón yi banl squibaj, nin ben tloltz tetz Mariy, yi xtxu' ni':

—Yi ni'e'j, bixba'nt tan chixite'n nka tan chitxicbaje'n wi'nin aj Israel. Yi ni'e'j, xconk tan Ryos tetz jun techl scyetz wunak, poro quil cyocsaj. ³⁵ Na tan i' lajluchaxe't mbi na icy' xchic'u'l cyakil wunak. Ncha'tz ax' Mariy, cxbisunk yil tzawil yi xtxolbile'j. Chi tane'n xch'onol jun ch'ich' yi na oc te c'u'l jun yaj, ya'stzun sbne' yi xch'onol te awalma', —stzun Simeón bantz tetz Mariy.

³⁶ Ncha'tz at jun tal biXu' at-tz. Elsanl stzi' Ryos i', yi Ana bi'. Me'l Fanuel i', jun chixonl yi e' tu Aser. Yi xna'na'tz juk ntzi' yob cyok'bej quib tu chmil. Nin quim tetz yajtz. ³⁷ Jun mutx' tu cyaj yob cyajle'nix cyen tan xma'lca'nil. Sk'ejl nin lak'bal at i' le templo tan c'u'laje'n Ryos. Nin at na ban cu'nt qui na wan tan paj nachle'n Kataj. ³⁸ Nintzun opon i'-tz kale ate't Xëp tu Mariy, nin octz tan tyoxine'n tetz Kataj. Ncha'tz ben i' tan xtxole'n stziblal yi ni' scyetzak yi e' aj Israel yi najlche' Jerusalén, yi e' yi na chitzan tan xch'iwe'n tan cyele'n liwr xchik'ab yi e' awer nak.

Yi chipakxe'nt Nazaret

³⁹ Yi wi't chibnol tane'n Mariy tu X̄ep yi ca'wl yi tz'iba'nt cyen le ley Kajcaw, chipakxe'n tzuntz Nazaret le cyetz chitanum, yi Nazaret cwent Galilea. ⁴⁰ Ch'uye'n nin ban tetz ni'-tz, nin jal X̄chamil tu tajtza'kl. Wi'nin banl Kataj at tibaj.

Yi cyaje'n cyen cyajsal tib Jesús le templo

⁴¹ Itzun tane'n chiley yi taj xtxu' Jesús, cyakil nin yob na chibenak tan ticy'se'n k'ej Pasc Jerusalén.

⁴² Itzun yi sken tz'ak coblaj yob tan Jesús, nin ben quicy'altz Jerusalén tan ticy'se'n yi jun k'eja'tz. ⁴³ Ma yi ticy'e'n pone'n tetz k'ej, nintzun e' pakxiytz. Yi chipakxe'n qui nin tz'icy' scyetz yi e' taj xtxu' yi cyaje'n cyen cyajsal tib Jesús Jerusalén. ⁴⁴ Nsken el jun k'ej chibe' yi chinachone'n yi qui'c Jesús xomij scye'j. Cyoque'n tzuntz tan joyle'n X̄chixo'l yi e' chixonl nin X̄chixo'l yi e' cyamiw. Che'ch lo' cyetz yi ko ya'tz xomije't Jesús. ⁴⁵ Cya'l nintzun jale'ttz cya'n. Chipakxe'n tzuntz Jerusalén tan joyle'n. ⁴⁶ Jalen le toxi'n k'ej jale'n cya'n. Cho'n at i' le templo. C'olchij X̄chixo'l yi e' tx'olol xo'l yi ley Moisés. Na tzan tan tbite'n chiyol, nin tan X̄ch'ote'n chitzi' yi e' wutzile'na'tz. ⁴⁷ Cyakil yi e' yi ate'-tz tan tbite'n yi yol Jesús, wi'nin cyele'n yabtz te tajtza'kl, nin wi'nin cyele'n yab te yi X̄e'n cunin na stza'wej chiyol yi e' tx'olol xo'l yi ley Moisés. ⁴⁸ Ncha'tz yi taj xtxu', wi'nin cyele'n yab te yol i'. Bene'n tzun tlol yi xtxu' tetz:

—Wal, ¿nxac na cX̄tzan tan tak'le'n bis o'kl sketz? Wi'nin kabisune'n tu ataj yi na katzan tan ajoyle'n.

⁴⁹ —¿Mbi xac na chitzanu' tan injoyle'n? ¿Nk'e'tz pe' tajwe'n tan imbnol yi tak'un weri Intaj? —chij i' scyetz taj xtxu'.

⁵⁰ Poro qui nin el chitxum te yi yol yi ben tlol scyetz.

⁵¹ Yi cyaje'nt taj xtxu' Nazaret, nin xom nin i'-tz scye'j. Chin c'ulutxum nin i' bantz jak' chica'wl. Inti Mariy, nin oc tan xtxumle'n cyakil yi xtxolbil yi na tzan Jesús tan banle'n.

⁵² Yi X̄ch'uye'n Jesús, jale'n nin ban mas tajtza'kl, nin jal mas balajil i' swutz Ryos nin X̄chiwutz wunak.

3

Yi toque'n Wa'n Bautist tan txoli'n

(Mt 3.1-12; Mr 1.1-8; Jn 1.19-28)

¹ Itzun bantz yi na xon Tiberio César tul o'laj yob tan cawu'n squibaj e'chk tnum, ite'n nin tiempa'tz yi at tzaj Poncio Pilato tan cawe'n e'chk ama'l cwent Judea. Ej nin ite'n nin tiempa'tz yi at tzaj Herodes tan cawu'n squibaj e'chk tnum cwent Galilea. Ncha'tz Li'p yi titz'un Herodes, at tzaj i' tetz ajcaw squib e'chk ama'l yi na bi'aj Iturea tu Traconite. Ej nin ite'n nin tiempa'tz, yi at tzaj Lisaniás tetz ajcaw le tnum Abilinia. ² Nin ate' tzaj Anás tu Caifás tetz wi'tz pale'. Ya'stzun yi tiemp yi toque'n juclul Ryos jun xtxolbil le wi' Wa'n, yi cy'ajl Zacarías. Yi toque'n yi jun xtxolbila'tz le wi' Wa'n cho'n at i' le jun ama'l yi tz'inunin tu'. ³ Toque'n tzun i' tan xtxole'n yi tajbil Ryos lakak e'chk ama'l naka'jil yi a' Jordán. Nin octz tan xtxole'n scyetz wunak yi ba'n je' a' chiwi' tan X̄chajle'n yi bintzinin ja chitx'ixpuj cyajtza'kl. Nin ncha'tz tal yi ko ya'tz X̄chibne' sjalok tzun cuybil chipaj swutz Ryos. ⁴ Cho'n nin bantz tan xtxole'n chi tz'iba'nt cyen tan Isaías, yi elsanl stzi' Ryos. Je yol yi tz'iba'nt cyene'j:

“Sjilonk jun tul jun ama'l tz'inunin tu'.

Nin chin wi' nin i' sbne' tan yol, nin stale':

‘Chinuq'ue'u' cyajtza'klu',

chi na oc nuc'le'n jun balaj be',

yi at tulbil jun yaj yi at k'ej.

Cyenak nin tu' cyuleju' cyajtza'klu',

tan c'ulche'n Kajcaw.

⁵ Cyakil yi e'chk joco'jil snojsok.

Cyakil wi'wutz tu e'chk ju' wutz snicy'sok.

Cyakil yi e'chk x̄o'quil be' syubsok.

Cyakil yi e'chk be' ploj spak'sok.

Ya'stzun sbne' Ryos te kajtza'kl yil tz'ul.

⁶Ej nin tz'elepon chitxum cyakil wunak te colpi'n ibaj yi na tzan Ryos tan suke'n sketz,' stzun Isaías banak cyen."

⁷Wi'nin tzun wunak e' opontz te Wa'n tan je'se'n a' chiwi'. Talol tzun Wa'n scyetz:

—I cun cyuch'u' lubaj. ¿Na' a'lon scyeru' yi at rmeril tan cyele'nu' ojk swutz yi caws yi at tulbil? ⁸Ba'n tcu'n klo' yi nink chibanu' tane'n yi e'chk takle'n yi na x̄chaj yi bintzinin ja wi't chitx'ixpuju' cyajtza'klu'. Quil cyalu' chic'u'l cuntuwu': 'Yi o' ketz chumbalaj nin o', na o' cu'n xonl k'ajtzun Abraham.' Qui'c na tak' jun ajtza'kla'tz, na na xcye' Ryos tan cyocse'n alchok scyetz jilwutz wunak tetz jun xonl Abraham yi bintzinin xomche' te tajtza'kl Abraham, mpe nk'e'tzk e' xonl i'. Nin ko na taj Ryos, ba'n xcye' i' tan toque'n yi e'chk c'ube'j tetz mero xonl Abraham. ⁹Poro yi e' cyeru', ni'cu'n e'u' tu jun wi' tze' yi qui na wutzin, yi na el tamij, nin yi na ben jo'li'n tk'ak'. Or bin quilu', na list atit yi cxbil tan chitamle'nu', —stzun Wa'n scyetz.

¹⁰Bene'n tzun chijakol yi e' wunak tetz:

—¿X̄e'n tzun kabantz tan kaclaxe'n? —che'ch.

¹¹—Yi yaj yi at cob cmi'x̄ ba'n toy nin jun te yi yaj yi qui'c tetz. Nin alchok scyetz yi wi'nin wa', ba'n toy nin tetz yi jun yi qui'c tetz, —stzun Wa'n bantz scyetz.

¹²Ncha'tz, at e' elsanl alcawal x̄chixo'l yi e' wunak yi e' opon te Wa'n tan je'n a' chiwi'. Bene'n tzun chijakoltz tetz Wa'n:

—Kajcaw, ¿mbi tzun lkaban ketz? —che'ch.

¹³—Quil chipeyunu' mas swutz yi ca'wl yi alijt scyeru', —stzun Wa'n scyetz.

¹⁴Ncha'tz e' ban cobox tkan sanlartz tan jakle'n tetz:

—Ma ketz, ¿mbi lkaban?

—Quil chibuchu' yi e' wunak, quil chimajlenu' chipu'k. Nin quil chixo'quinu' scye'j. Cuk chic'u'lu' te yi na chitx'acu'.

¹⁵Cyoque'n tzun cyakil wunak tan xtxumle'n yi Wa'n ya'tz tzun yi Cristo. ¹⁶Poro chin clar cunin tlol scyetz: "Yi in wetz ja je' a' wa'n x̄chiwi'u', poro a' tu'. Poro at junt yi at tulbil yi at mas porer tzinwutz wetz, na yi in wetz qui'c nin mu'x̄ ink'e'j siquierk tan pujle'n wutz yi xajab i'. ¹⁷Ej nin yil tz'ul tzaj yi juna'tz, cho'n sbne' i' x̄chixo'lu' chi na ban yi na oc jun yaj tan xupe'n tc'u'l triw. Yi triw scolxok, ma yi stz'isil mben tera'tz tk'ak'. Yi jun k'ak'a'tz, qui'c bajsbe'n tetz," stzun Wa'n bantz scyetz wunak.

¹⁸Ya'stzun jilwutz xtxolbil yi xcon tan Wa'n tan chichusle'n wunak. Nin yi na tzan i' tan xtxole'n yi balaj stziblal scyetz wunak, xcon wi'nin jilwutz elsawutzil ta'n.

¹⁹Itzun bantz, nin oc i' tan makle'n wutz Herodes yi gobernador, na nin je' cyok'bel quib tu Herodías yi txkel yi titz'un yi na bi'aj Li'p. Ej nin ncha'tz oc tan makle'n wutz Herodes te cyakil yi e'chk takle'n cachi' yi na tzan i' tan banle'n, nin octz tan makle'n wutz Herodes tan qui't bnol. ²⁰Poro qui nin tocsaj yi yol Wa'n. Mas tcunin til octz tan juchle'n, na nin oc Wa'n ta'n xetze'.

Yi je'n a' twi' Jesús

(Mt 3.13-17; Mr 1.9-11)

²¹Itzun bantz yi na tzan je'se'n a' x̄chiwi' wunak, ncha'tz Jesús, je' a' twi'. I cunin na tzan Jesús tan nachle'n Ryos yi je'n c'apxuj yi tcya'j nin cu' ul yi Espíritu Sant tibaj. ²²Cho'n ban yi cwe'n mule'n chi na cu' ul jun plomx̄. Quibital tzun jun yoltz tcya'j, yi na tal:

—Yi aʒatz, aʒ inCy'ajl. Ok'le'n awutz wa'n. Na chintzatzin tzawe'j.

Yi e' mam cyen Jesús

(Mt 1.1-17)

²³ Yi na tzan baje'n e'chk takle'na'se'j, na tzun xon Jesús tul junaklaj yob. I' cy'ajl Āep tane'n xchiwutz wunak. Yi Āep, cy'ajl Elí. ²⁴ Ej nin yi jun Elíja'tz i' cy'ajl Mata. Ej nin yi Mataja'tz i' cy'ajl Leví; yi Leví i' cy'ajl Melqui; yi Melqui i' cy'ajl Jana; yi Jana i' cy'ajl Āep. ²⁵ Ma Āep i' cy'ajl Matatías; yi Matatías i' cy'ajl Amós; yi Amós i' cy'ajl Nahum; yi Nahuma'tz i' cy'ajl Esli; yi Eslija'tz i' cy'ajl Nagai. ²⁶ Ma yi Nagai i' cy'ajl Maat; yi Maata'tz i' cy'ajl Matatías; yi Matatías i' cy'ajl Semei, yi Semei i' cy'ajl Āep, yi cy'ajl Judá. ²⁷ Ma yi Judá i' cy'ajl Joana; yi Joana i' cy'ajl Resa; yi Resa i' cy'ajl Zorobabel; yi Zorobabel i' cy'ajl Salatiel; yi Salatiel i' cy'ajl Neri; ²⁸ yi Neri i' cy'ajl Melqui; yi Melqui i' cy'ajl Adi. Ma yi Adi i' cy'ajl Cosam yi cy'ajl Elmodam; yi Elmodam i' cy'ajl Er; ²⁹ yi Er i' cy'ajl Josué; yi Josué i' cy'ajl Eliezer, yi cy'ajl Jorim; ma yi Jorim i' cy'ajl Matat; ³⁰ yi Matat i' cy'ajl Leví; yi Leví i' cy'ajl Simeón; yi Simeón i' cy'ajl Judá; yi Judá i' cy'ajl Āep; yi Āep i' cy'ajl Jonán. Ma yi Jonána'tz i' cy'ajl Eliaquim; ³¹ yi Eliaquim i' cy'ajl Melea; yi Melea i' cy'ajl Mainán. Ma yi Mainán i' cy'ajl Matata; yi Matata i' cy'ajl Natán; ³² yi Natán i' cy'ajl Luwiy, yi cy'ajl Isaí. Ma yi Isaí i' cy'ajl Obed; yi Obed i' cy'ajl Booz; yi Booz i' cy'ajl Salmón; yi Salmón i' cy'ajl Naasón; ³³ yi Naasón i' cy'ajl Aminadab; yi Aminadab i' cy'ajl Aram; yi Aram i' cy'ajl Esrom; yi Esrom i' cy'ajl Fares; yi Fares i' cy'ajl Judá; ³⁴ yi Judá i' cy'ajl Jacow; yi Jacow i' cy'ajl Isaac, yi cy'ajl Abraham; yi Abraham i' cy'ajl Taré; yi Taré i' cy'ajl Nacor; ³⁵ yi Nacor i' cy'ajl Serug; yi Serug i' cy'ajl Ragau; yi Ragau i' cy'ajl Peleg; yi Peleg i' cy'ajl Heber; yi Heber i' cy'ajl Sala; ³⁶ yi Sala i' cy'ajl Cainán; yi Cainán i' cy'ajl Arfaxad, yi cy'ajl Sem. Ma yi Sem i' cy'ajl Noé, yi cy'ajl Lamec. ³⁷ Ma yi Lamec i' cy'ajl Matusalén, yi cy'ajl Enoc; yi Enoc i' cy'ajl Jared, yi cy'ajl Mahalaleel, yi Mahalaleel i' cy'ajl Cainán, ³⁸ yi cy'ajl Enós. Ma yi Enós i' cy'ajl Set, yi cy'ajl Adam. Ma Adam i' cy'ajl Ryos.

4

Yi toque'n pile'n Jesús (Mt 4.1-11; Mr 1.12-13)

¹ Itzun bantz yi noje'n talma' Jesús tan yi Espíritu Sant, nintzun cyaj cyen tilol yi a' Jordán. Cho'n tpone'ntz tan yi Espíritu Sant le jun ama'l tz'inunin tu'. ² Ca'wnak k'ej a'tij i' tul jun ama'la'tz. Ej nin oc Bayba'ntz tan pile'n. Tc'u'l yi ca'wnak k'ejat'z, quinín wan i'. Poro yi ticy'e'n pone'n yi ca'wnak k'ejat'z, kalena's tzun saje'n we'j te'j. ³ Nintzun tal Bayba'n tetz:

—Yi ko aǎ nin Cy'ajl Ryos, tx'ixpe'n c'ube'j tetz awa', —stzun Bayba'n.

⁴—Tz'iba'nt cyen: 'Quil jal stz'ajbil jun yaj tan waj,' —stzun Jesús tetz.

⁵ Cho'n tzun bene'n tcy'al Bayba'n yi Jesús wi jun wutz yi chin wutz tkan nin. Jun rat cunin bene'n xchajol cyakil yi e'chk tnum yi at wi munt. ⁶ Itzun taltz tetz Jesús:

—Swak'e' ama'l tzatz tan awoque'n tan cawu'n squibaj cyakil e'chk tnume'j, nin sjalok wi'nin ak'ej. Ba'n wak' tzatz, na wetz cyakil yi je'j, nin ba'n wak' tetz alchok scyetz yi na waj. ⁷ Swak'e' tzatz cyakil cu'n, kol cǎmeje' tzinwutz tan inlok'e'n, —stzun Bayba'n tetz Jesús.

⁸—Cawle'n swe'j Bayba'n, na tz'iba'nt cyen: 'Lok'aj yi Awajcaw yi aRyosil. Ntin banaj amunl swutz i', —stzun Jesús tetz.

⁹ Bene'nt tzun tcy'al Bayba'n yi Jesústz jalen Jerusalén. Cho'n tzun chije'n pone'ntz tibaj jun culunil yi templo, nintzun taltz tetz:

—Yi ko aǎ nin yi Cy'ajl Ryos, c'ox nin awib jalen wuxtx'otx'. ¹⁰ Na tz'iba'nt cyen: 'Chu'l xchakol yi e' tetz ángel tan acolche'n.

¹¹ Ej nin list chocopon tan atxoble'n,

bantz qui alo'one'n tan c'ub,

na ya'stzun tz'iba'nt cyen,' —stzun Bayba'n tetz Jesús.

12 —Bintzi, poro ncha'tz alijt cyen tan Ryos yi qui'c cu tan toque'n jun tan pile'n i', —stzun Jesús ban tetz Bayba'n.

13 Ma yi wi't tilol Bayba'n yi qui'c rmeril tan xubse'n Jesús ta'n, nin cyaj tilol tetz jun tiemp.

*Yi xe'te'n Jesús tan chichusle'n wunak
(Mt 4.12-17; Mr 1.14-15)*

14 Cho'n tzun pakxe'n Jesús le ama'l Galilea. Xomij yi porer yi Espíritu Sant te'j. Bene'n nin ban lo'on yi k'ej Jesús lakak e'chk ama'l Galilea. ¹⁵ Nintzun octz tan chichusle'n wunak lakak e'chk sinagoga kale na na'wse't Ryos. Cyakil cu'n wunak cyak' len chik'ajsbil tetz i'.

*Yi xa'ke'nt Jesús Nazaret
(Mt 13.53-58; Mr 6.1-6)*

16 Cho'n tzun tpone'nt Jesús Nazaret, yi tetz tanum. Itzun le jun k'ej ujle'n, cho'n tzun bene'ntz le sinagoga, na ya'stzun ley i'. Te yi na chitzan tan banle'n chimunl le sinagoga, cho'n toque'n lajpuj si'le'n yi yol Kataj te Jesús. Je'n tzun txiclok, ¹⁷ nin ak'lij yi liwr tetz, yi tz'iba'nt cyen tan Isaías yi elsanl stzi' Ryos. Yi je'n jakol yi liwr, nintzun noj quentz te jun xtxolbil yi tz'iba'nt cyen yi na tal:

18 “Yi Espíritu Kajcaw at swe'j,
na bixba'n chint tan xtxole'n yi balaj stziblal scyetz e' meba'.
Nin ja chinsaj chakij tan telse'n bis scyetz yi e' yi na chibisun.
Nin ja chinsaj chakij tan talche'n scyetz yi e' pres yi at rmeril tan cyele'n liwr.
Nin ja chinsaj chakij tan tulse'n yos scyuch' e' moyi'x̄, nin tan cyelse'n liwr yi e' yi buchijche'.

19 Ncha'tz ja chinsaj chakij tan xtxole'n
yi txant tan tule'n yi balaj tiemp
yi bixba'nt cyen tan Kajcaw,”*
chij yi xtxolbil yi je' si'lel Jesús.

20 Cwe'n tzun jopol yi liwr kale tz'ibane't yi yol yi je' si'lel. Nintzun ben tk'oltz tetz yi chakum. Nin c'ole' cu'ntz. Ma yi e' wunak yi ate' xe ca'l, jaxlche' quen tunintz tan xmaye'n. ²¹ Bene'n tzun tlol Jesús scyetz:

—I bin jalu' x̄chiwutz cuninu' yi mme'l cu'n te yi yol yi tz'iba'nt cyen, —stzun i'.

22 Chumbalaj nin yolbil tetz bantz cyak'un wunak. Nin wi'nin cyele'n yabtz te e'chk balaj yol yi na tzan i' tan yolche'n. Poro at e' x̄chixo'l yi cyal:

—¿Nk'e'tz pe' cy'ajl tu X̄ep yi yaje'j? —che'ch bantz.

23 Bene'n tzun stza'wel Jesús chiyoltz:

—Na lo' cyalu' squibil quibu' yi yol yi na a'lchij: ‘Ko bintzi nin i' aj tz'ac, xcyek bina'tz tan chitz'aque'n yi e' yabi'x̄.’ Na na klo' cyaju' yil tzimban e'chk milawr tzone'j le katanum chi yi mbnix wa'n Capernaum.

24 Poro jun cu'n yol na wal nin scyeru', qui'c nin jun elsanl stzi' Ryos tentz yi jak ak'lij k'ej cyak'un yi e' tetz tanum.

25 Na je bajij yi at tzaj Elías: Qui nin saj abal tetz ox yob tu ni'cy. Cwe'n tzun jun chumam we'j tzone'j tkatanum. Ma yi cwe'n yi jun chin we'ja'tz, at wi'nin xma'lca'n yi icy'epon we'j cya'n. ²⁶ Poro quinin ben chakij Elías tan x̄ch'eye'n jun. Ma na cho'n bene'n chakij tan Ryos x̄chixo'l yi e' awer nak le tnum Sarepta, cwent Sidón. Wech na awer nak yi juna'tz.

27 Ncha'tz yi at tzaj Eliseo, yi elsanl stzi' Ryos tentz, at wi'nin e' kamam kate' yi at lepra scye'j. Poro cya'l nin jun ul yos tuch' ta'n, ma na ntin jun awer nak yi na bi'aj Naamán, yi aj Siria.

* 4:19 Is 61.1-2.

²⁸ Yi quibital cyakil yi e' yi ate' xe ca'l yi xtxolbila'tz, chi'che'n nin ban chic'u'l. ²⁹ Chibaje'n tzun txicloktz, nin el chilajul Jesús tnum. Cho'n tele'n quicy'altz tan tele'n klo' chipitoltz wutz kotx'. Na cho'n at yi tnum Nazaret wi ju'wtz. ³⁰ Poro quinín tak' tib Jesús, na cho'n ticy'e'n cu'n xchixo'l, nin bentz.

Yi yaj yi at jun espíritu cachi' twankil
(Mr 1.21-28)

³¹ Cho'n tzun cwe'n pone'n Jesús Capernaum, jun tnum yi at cwent Galilea. Nin octz tan chichusle'n yi e' wunak lakak jujun k'e'j ujle'n. ³² Wi'nin cyele'n yabtz te xchusu'n, na ni'cu'n xchusu'n chi tane'n xchusu'n jun yaj yi wi'nin tajtza'kl.

³³ At tzun jun yaj le sinagoga yi at jun espíritu cwent Bayba'n twankil yi chin cachi' nin. Chin wi' nin tzun bantz tan yol, itzun taltz:

³⁴ —Ko' til cyenu'. ¿Mbi teru' skuch', Jesús aj Nazaret? ¿Ja pe' ulu' tzone'j tan kaxite'n? Wajske'n wutzu'. I ilu'a'tz yi jun yi chin xan nin, yi cho'n nsaju' te Ryos, —stzun i' bantz.

³⁵ Toque'n tzun Jesús tan makle'n wutz:

—Xc'abnequen tu'. Cawle'n twankil yaj, —stzun Jesús tetz.

Yi tele'n yi espíritu cachi' twankil, ninin opon trimpuj wuxtx'otx'. Poro qui'c q'uixpij tetz yi yaj. ³⁶ Cyakil cu'n tzun wunaktz e' baj el yabtz te Jesús, nintzun baj chijakoltz squibil quib:

—¿Mbi jilwutz yolil na xcon tan yaje'j? na chin cham nin i' tan chicawe'n yi e' espíritu cwent Bayba'n. Nin na xcy'e' tan chilaje'n len, —che'ch bantz.

³⁷ Wi'nin tzun bene'n lo'on stziblal Jesús bene'n tzi'n lakak e'chk ama'l.

Yi tule'n yos tu yi ji' Lu'
(Mt 8.14-15; Mr 1.29-31)

³⁸ Tele'n tzaj tzun Jesús le sinagoga, nin bentz xe ca'l Lu'. Yi tocompone'n, nin e' octz tan c'uche'n pawor tetz tan toque'n tan stz'aque'n yi ji' Lu' yi xna'n, na nim il tane'n tan k'a'kl. ³⁹ Cwe'n tzun c'o'lok Jesús, nin oc tan laje'n len yi yabil twankil. Jalcunin tule'n yos tu yi xna'n. Qui'ct nin k'a'kl ban, nin octz tan chic'a'che'n Jesús nin e' wantz ta'n.

Yi tule'n yos scyuch' wi'nin yabi'x tan Jesús
(Mt 8.16-17; Mr 1.32-34)

⁴⁰ Itzun bantz yi cwe'n k'e'j, cyakil yi e' yi at len yabi'x scyuch' baj opon len quicy'altz swutz Jesús. Je'n tzun tk'ol Jesús yi k'abtz xchiwi', nin ul yos scyuch'. ⁴¹ Ncha'tz wi'nin espíritu cwent Bayba'n baj el ta'n xchiwankil wunak. Wi'nin chi'xch'ine'n yi cyele'n. Itzun cyaltz

—i ilu'a'tz, ilu' Cy'ajl Ryos! —che'ch bantz tetz Jesús.

Toque'n tzun Jesús tan chimakle'n. Quinin tak' ama'l scyetz tan yol. Na elnak chitxum tetz yi ya'stzun yi Cristo, yi bixba'nt tan Ryos.

Yi bene'n Jesús tan txoli'n lakak sinagoga
(Mr 1.35-39)

⁴² Itzun bantz yi tule'n skil, cho'n tzun bene'n Jesús tul jun ama'l yi tz'inunin tu'. Xomche' nin wunak tan joyle'n. Ma yi cyopone'n kale atit, nin e' octz tan moxe'n tan qui tele'n jatxol tibtz scye'j. ⁴³ Itzun saj tlol Jesús scyetz:

—Chin tajwe'n cunin tan imbene'n lakak e'chk tnum tan xtxole'n yi balaj stziblal yi xe'n cu'n scawunk Ryos, na ya'stzun chakij chint te'j, —stzun Jesús bantz scyetz.

⁴⁴ Bene'n tzun i' tan xtxole'n lakak e'chk sinagoga cwent Galilea.

5

Tan milawr Jesús tx'amxe't jun c'oloj cay
(Mt 4.18-22; Mr 1.16-20)

¹ Itzun bantz yi at tzaj Jesús tzi a' Genesaret. Cyopone'n tzun nil jun c'olój wunak te i' tan tbite'n yi yol Ryos. ² Bene'n tzun tilol Jesús cob barc yi ate'e'n tzaj tzi a'. Nsken che'l tzaj yi e' aj cayinl tul tan xtx'ajle'n yi chileb. ³ Toque'n tzun Jesús tc'u'l jun scyeri yi cob barca'tz. Simón tzun bi' taw yi jun barca'tz kale oque't i'. Nintzun ben jakol jun pawor tetz Simón tan pitle'n nin mu'x̄ yi barc wi a'. Cwe'n tzun c'olchok Jesús le barca'tz, nin oc tan chichusle'n yi jun c'olój wunaka'tz. ⁴ Yi wi't jilone'n, nintzun ben tloltz tetz Simón:

—Kaḡkansaj nin kib mu'x̄t wi a', bantz xcone'n ileb tan cayi'n.

⁵ Bene'n tzun stza'wel Simón yi yol Jesús:

—Wajcaw, ja baj ak'bal ka'n tan cayi'n, poro qui'c nin jun cay nkacambaj. Poro ko na taju', ban kalit' nin kaleb tan pile'n junt tir, —stzun Simón tetz Jesús.

⁶ I nin tzun chibana'stz. Yi bene'n chilit'ul yi chileb, tx'amxij jun c'olój cay cya'n. Ninin je katz yi chileb tan talal yi cay. ⁷ Nintzun e' chakon nintz scyetz yi e' cyuch' yi ate' tc'u'l junt barc tan cyule'n tan quich'eye'n. Noje'n nin tzun ban yi cob barca'tz tan cay. Mu'x̄t qui e' ben mulk'uj xe a' tan paj.

⁸ Yi tilol Simón Lu' yi mbi cu'n bajij, nintzun cu' mejlok swutz Jesús tan talche'n:

—Wajcaw, ba'n tcu'n ḡkanslen tibu' swe'j, na yi in wetz in juchul il, —stzun Lu' bantz tetz Jesús.

⁹ Ja ben tlol Lu' yi yole'j tan paj yi jun c'olój cay yi tx'amxij cya'n, na ja el yab i' te'j scyuch' yi e' mas yi xomche' te'j. ¹⁰ Ncha'tz yi e' tuch' Simón, yi Jacow tu Wa'n, yi e' cy'ajl Zebedeo, wi'nin cyele'n yab te Jesús.

—I bin jalu' Lu', quil cxob swetz, na i sbne' opon tunintz cḡocopon wa'n tan chicambaje'n wunak chi maban tan chicambaje'n yi cay, —stzun Jesús bantz.

¹¹ Ma yi cyopone'ntz tzi a', cyaj cyen tu' quilol cyakil yi chima'cl nin e' xom nintz te Jesús.

Yi tule'n yos tu jun yaj yi yabi'x̄ tan lepra

(Mt 8.1-4; Mr 1.40-45)

¹² At jun tir yi xake'n Jesús tul jun tnum kale atit jun yaj yi at jun yabil te'j yi na bi'aj lepra. Yi tilol yaj wutz Jesús, nin ben jokbal tibtz swutz tan jakle'n pawor tetz:

—Wajcaw, ḡcu pe' tanu' yil tz'ul yos tanu' swuch'?

¹³ —Cu, —chij Jesús tetz.

Je'n tzun tk'ol Jesús yi k'abtz twi', nintzun taltz:

—Ja wi't ul yos tzawuch'.

Ninin ul yos tu yaj. ¹⁴ Nin cawun nin Jesús tetz tan cya'l tal nint yi ḡe'n cu'n tule'n yos tuch'. Ncha'tz nin bent tloltz tetz:

—Cun chaj awib ḡchiwutz yi e' pale', nin cun oy yi atx'ixwatz chi yi cyajnak tlol Moisés, bantz tele'n chitxum wunak tetz yi qui'ct ayab.

¹⁵ Wi'nin tzun bene'n lo'on yi k'ej Jesús. Nin wi'nin wunak e' opontz tan tbite'n yol i', nin tan tule'n yos scyuch'. ¹⁶ Ma Jesús ilenin na jatxlen tib tan nachle'n Kataj lakak e'chk ama'l yi tz'inunin tu'.

Yi tule'n yos tan Jesús tu jun ḡnukl cuntu' wankil

(Mt 9.1-8; Mr 2.1-12)

¹⁷ Itzun bantz te yi na tzan Jesús tan chichusle'n wunak. Ate' tzun cobox parisey scyuch' cobox tx'olol xo'l yi ley Moisés yi c'olḡche' tan tbite'n yi yol i'. Cho'n chisaje'n lakak e'chk aldey cwent Galilea tu Judea. Nin at e' yi cho'n chisaje'n le tnum Jerusalén. Ma Jesús at nin yi porer Ryos te'j tan tulse'n yos scyuch' wunak.

¹⁸ Nin e' opon cobox yaj yi cy'a'n junt yaj cya'n tib jun wit'bil. ḡnukl cuntu' yi wankil i' tan yabil. I klo' cyaj tan tocompone'n yi yabi'x̄ cya'n xe ca'l tan tule'n yos tuch' tan Jesús.

¹⁹ Poro tan paj yi quin tech nin wunak c'oplche' tzi ca'l, qui nin ocopon cya'n. Cho'n tzun

chije'n wi ca'l, nin el quicy'al mu'x te yi wi' tan cwe'n pone'n yi yabi'x cya'n xe ca'l. Cwe'n pone'n tzun cya'n swutz Jesús cyakil tu yi wit'bil.

²⁰ Ma yi tilol Jesús yi bintzinin k'uklij chic'u'l te'j, nintzun ben tlol tetz yi yabi'x:

—Yaj, ja wi't cuylij apaj.

²¹ Cyoque'n tzun yi e' tx'olol xo'l yi ley Moisés scyuch' yi e' parisey tan xtxumle'n xchic'u'l cuntu': “Yi yaje'j na tzan tan telse'n k'ej Ryos. Na ntin Ryos na xcy'e' tan cuyle'n paj jun wunak,” che'ch xchic'u'l cuntu'.

²² Poro nin nachon Jesús te'j yi mbi na icy' xchic'u'l, nin ben tlol scyetz:

—¿Nxac na chitxumu' yi jun xtxolbila'tz? ²³ Na yi nink wal nin tetz jun yabi'x: ‘Ja cuylij apaj,’ nka yi nink wal nin: ‘Txiclije'n, xon,’ ni'cu'n q'uixbel yi cob xtxolbila'tz. Nk'e'tz alchok yil xcy'e' te'j. ²⁴ Poro bantz tele'n chitxumu' tetz yi cho'n at ca'wl tink'ab tan cuyle'n chipaj wunak swale' nin junt xtxolbil tetz yi yaje'j yi xnucl cuntu' wankil: ‘Yaj, txiclije'n. Cy'aj nin awit'bil, nin quilo'k xe aca'l,’ —stzun Jesús bantz tetz.

²⁵ Xchiwutz cunin cyakil wunak yi je'n txiclok, nin je' tcy'al yi wit'biltz, nin ajtz xe ca'l. Nternin na tak' k'ajsbil tetz Ryos.

²⁶ Baj cyele'n tzun yab cyakil wunaktz te'j yi mbi cu'n bajij, nin cyak' chik'ajsbil tetz Kataj Ryos. Itzun cyaltz:

—Jalu' ja kil jun chin milawr, —che'ch bantz.

Wi'nin tzun cyele'n yab te yi mbi cu'n bajij.

Yi saje'n moxol Jesús yi Leví

(Mt 9.9-13; Mr 2.13-17)

²⁷ Yi wi't bnixe'n yi xtxolbile'j, icy'e'n nin ban Jesús. Bene'n tzun tilol jun elsanl alcawal yi na bi'aj Leví. C'olchij i' kale na ele't alcawal. Nin ben tlol Jesús tetz:

—Xomen tzaj swe'j.

²⁸ Cyaje'n cyen tzun tilol Leví cyakil, nin xom nintz te Jesús.

²⁹ Bnixe'n tzun jun chin wutzile'n wa'n tan Leví xe tetz ca'l. Yi cyopone'n Jesús tan wa'n at tzun cobox elsanl alcawal xchixo'l yi e' xtxocum. ³⁰ Ncha'tz ate' cu'n tzun cobox tx'olol xo'l yi ley Moisés scyuch' cobox parisey tan chixmaye'n. Le wutz yi cyetz cyajtza'kl yi qui'c chixac yi e' elsanl alcawala'tz. Cha'stzun te e' octz tan chiyajle'n yi e' xchusbe'tz Jesús. Nin ben cyaloltz scyetz:

—¿Nxac na chiwanu' scyuch' yi e' ta'k elsanl alcawale'j nin scyuch' yi e' mas juchul il? —che'ch tzun ban.

³¹ Saje'n tzun stza'wel Jesús yi chiyoltz:

—Yi e' yi qui'c chiyab, qui tajwe'n jun ajtz'ac scye'j. Ma yi e' yabi'x, tajwe'n ajtz'ac scye'j. ³² Na yi in wetz, quinín nnu'l tan chijoyle'n e' balaj. Ma na ja nu'l tan chijoyle'n yi e' juchul il, tan chitx'ixpul yi cyajtza'kl, —chij Jesús bantz scyetz.

Jun xtxolbil te yi muc'le'n we'j

(Mt 9.14-17; Mr 2.18-22)

³³ Poro nintzun cyaltz tetz Jesús:

—Ma jalu' Ta', at na ban cu'nt yi qui na chiwan jujun k'ej yi e' xchusbe'tz Wa'n, tan cyak'ol k'ej Ryos. Nin wi'nin na chi'orarin. Ncha'tz na kaban ketz yi o' parisey. Ma yi e' teru' xchusbe'tzu', qui na chimuc' we'j tan tak'le'n k'ej Ryos. ¿Mbi tzun lo'-tz? —che'ch.

³⁴ Bene'n tzun tlol Jesús scyetz:

—Jalen pe'k atin xchixo'l, ba'n chiwan. Na qui na yub ko qui na chiwan e' xtxocum jun aj quicyujinl te yi at yi taw xun xchixo'l. ³⁵ Poro tz'ul jun k'ej yil ne'l ticy'le'n xchixo'l. Ba'n tzun chimuc' jujun k'ej we'j, —chij Jesús scyetz.

³⁶ Bene'n tzun tlol jun elsawutzil scyetz:

—Cya'l nin jun yi nink tcy'ajlen jun piḅ chabil te jun be'ch tetz ac'aj tan lape'n jun be'ch tetz yi bu'yt. Na yi ko ya'tz tulej, nk'e'tz ntin spo'tok yi ac'aj ma na ncha'tz, qui na yub yi chabil ac'aj te yi bu'yt.

³⁷ “Ncha'tz, cya'l nin jun yi nink cu' jun ac'aj win ta'n tul jun tz'u'm yi bu'yt. Na yi ko ya'tz tulej, xcyek yi ac'aj win tan katzle'n yi tz'u'm. Tz'elepon kojx yi win, nin yi tz'u'm skatzok. ³⁸ Ma na chin tajwe'n cunin yil xcon ac'aj tz'u'm kalel cwe't ac'aj win. Ko ya'tz kulej, quil katz yi tz'u'm, nin quil tz'el kojx yi win.

³⁹ “Alchok scyetz yi na'wnakt tan tc'ajle'n yi tetz tc'a', at q'uixbel tan na'we'n tan tc'ajle'n junt jilwutz a'. Na stale' yi ba'n tcu'n yi tetz tc'a'.

6

Yi cyoque'n yi e' ḅchusbe'tz Jesús tan stzuttle'n wutz triw le jun k'ej ujle'n

(Mt 12.1-8; Mr 2.23-28)

¹ Itzun bantz tc'u'l yi jun k'ej ujle'n, yi quicy'e'n cu'n Jesús scyuch' yi e' ḅchusbe'tz xo'l triw cy'a'nt nin stzuttle'n tzaj cobox bakaj wutz triw cya'n. Nin cu' chik'uchul tan chik'ab tan je'n chibajsal.

² Poro yi quilol yi e' parisey yi xtxolbile'j nintzun cyaltz:

—¿Nxac na chibanu' yi e'chk takle'n yi qui'c cu tan kabnol le jun k'ej ujle'n?

³ Saje'n tzun tlol Jesús scyetz:

—¿Qui pe' na chisi'leju' yi mbi banak k'ajtzun Luwiy yi saje'n we'j te'j scyuch' yi e' yi xomche' te'j? ⁴ ¿Qui pe' na chisi'leju' yi ḅe'n cu'n tocompone'n le ca'l Ryos tan telse'n tzaj yi pam yi oyi'nt tetz Ryos? Wech qui'c cu tan toque'n alchok jilwutz wunak tan bajse'n yi e'chk pama'tz. Ntin yi e' elsanl stzi' Ryos, at cu tan je'n chibajsal. Poro yi saje'n we'j te k'ajtzun Luwiy,* nin je' bajsal yi pam, nin ben tk'ol scyetz yi e' yi xomche'-tz te'j, —stzun Jesús bantz scyetz.

⁵ Ncha'tz tal scyetz:

—Yi in wetz, yi in Bajx Cy'ajol, in taw e'chk k'ej ujle'n, —chij Jesús scyetz.

Jun yaj yi skej k'ab tan yabil

(Mt 12.9-14; Mr 3.1-6)

⁶ Itzun bantz le jun k'ej ujle'n, cho'n toque'n Jesús tan chichusle'n wunak le sinagoga. At tzun jun yaj yi skej nin tunin jalaj k'ab tan yabil. ⁷ Cyoque'n tzun yi e' tx'olol xo'l yi ley Moisés scyuch' yi e' parisey tan xmaye'n Jesús ko tz'ocopon i' tan tulse'n yos tu yi jun yabi'ḅa'tz tul jun k'ej ujle'na'tz. Yi cyetz cyajbil i'tz tan jale'n til Jesús. ⁸ Poro elnak xtxum Jesús te cyajtza'kl. Bene'n tzun tlol tetz yi yaj yi skej k'ab tan yabil:

—Or awetz tzone'j. Txiclin cu'n skanicy'al.

Xcyewe'n cu'n tzuntz chinicy'al. ⁹ Bene'n tzun tlol Jesús scyetz yi e' wunak:

—¿Mbi na cyal cyeru'? ¿Ba'n pe' lkaban jun ba'n le jun k'ej ujle'n, nka ba'n tcu'n quil kaban? ¿Mbi na cyal cyeru'? ¿Ba'n pe' ko'c tan stz'aque'n jun yabi'ḅ, nka ba'n tcu'n yil quim? —stzun Jesús scyetz e' parisey.

¹⁰ Xmayine'n nin tzun Jesús scyetz cyakil wunak, nintzun ben tlol tetz yi yabi'ḅ:

—Chich'baj len ak'ab.

Inin tzun tulejtz, ninin ul yos tuch'. ¹¹ Poro yi e'a'tz wi'nin ḅchi'che'n chic'u'l bantz te Jesús. Nin oc jun chitxumu'n yi ḅe'n quilej tan chimakol wutz.

Yi chije'n txa'ij yi coblaj apostl

(Mt 10.1-4; Mr 3.13-19)

¹² Itzun bantz, nin ben Jesús wi jun ju'wtz tan nachle'n Ryos. Baj cuntunin jun ak'bala'tz ta'n tan nachle'n Kataj. ¹³ Yi tule'n skil, nin e' ḅchak yi e' ḅchusbe'tz te'j, nin je xtxa'ol coblaj ḅchixo'l. Toque'n tzun tk'ol chibi' tetz apostl. ¹⁴ Ej nin je chibi' yi e' yi je'

* 6:4 1 S 21.1-6.

xtxa'ol: Simón yi ncha'tz oc bi' tetz Lu'; Leḡ, yi titz'un Lu'; Jacow, Wa'n, Li'p, Bartolomé,
 15 Te'y tu Maḡ, Jacow yi cy'ajl Alfeo, Simón yi zelote,† 16 Judas, yi cy'ajl Jacow; tu Judas
 Iscariot yi jatxon Jesús.

Yi toque'n Jesús tan chichusle'n jun c'olój wunak
 (Mt 4.23-25)

17 Cwe'n tzaj tzun scyuch' yi e' ḡchusbe'tz wi jun chk'ajlaj kale ate't jun c'olój wunak.
 Yi e' wunaka'tz, cho'n chisaje'n lakak e'chk ama'l cwent Judea, tu Jerusalén, tu yi ama'l
 cwent yi tnum Tiro tu yi tnum Sidón. Cyakil cu'n yi e'a'tz, e' baj opon len tan tbite'n yol
 Jesús, nin tan tule'n yos scyuch'. 18 Ncha'tz at e' yi wi'nin q'uixc'uj ate' cu'nt cyak'un e'chk
 espíritu cwent Bayba'n. 19 Yi cyetz cyajbil i'tz tan macle'n quen te Jesús, na at jun porer
 te'j yi na xcy'e' tan tulse'n yos scyuch' cyakil wunak.

Yi e'yi bintzinin at chibanl
 (Mt 5.1-12)

20 Xmayine'n nin tzun Jesús scyetz yi e' ḡchusbe'tz, nin ben tlol scyetz:
 “Ba'n cyeru' yi e'u' meba', na ate' nin cyeru'-tz tk'ab Ryos.
 21 “Ba'n cyeru' yi e'u' muc'ul we'j, na tzantzaj qui't chimuc'u' we'j. Ba'n cyeru' yi na
 chok'u' jalu', na tzantzaj ḡchitzatzinku'.
 22 “Ba'n cyeru' yi na chi'ch chic'u'l wunak scye'ju'. Ba'n cyeru' yi na che'lu' laju'n cya'n
 wunak. Ba'n cyeru' yi na chijisliju' cya'n wunak. Ba'n cyeru' yi na a'lchij yi qui'c xac
 chibi'u'. Ba'n cyeru' ko na chitzanu' tan muc'le'n cyakil yi e'chk q'uixc'uja'tz tan tu' yi na
 chixomu' swe'j. 23 Chitzatzinku' yil bajij yi e'chk takle'na'se'j scye'ju', chitzatzinku' na
 xchicambaje'u' jun balaj oy yil choponu' tcyaj'. Poro quil che'lu' yab te'j yil cho'c wunak
 tan chibuchle'nu', na ncha'tz e' u'lij yi e' elsanl stzi' Ryos tentz cyak'un chimam chite'u'.
 24 “Poro lastum yi e' ric, na tzantzaj quil jal tzatzin paz cya'n.
 25 “Lastum yi e' yi nternin na noj chic'u'l jalu', na tzantzaj chitzajk tan we'j.
 “Lastum yi e' yi na chitze'en jalu', na tzantzaj ḡchibisunk, nin ḡchok'ok.
 26 “Lastum e'u' yi na cho'c wunak tan talche'n yi chumbalaj nin e'u', na ite'n nin
 xtxolbila's cyalnak chimam chite'u' scyetz yi e' subul nak tentz, yi cyocsaj quib tetz
 elsanl stzi' Ryos, poro qui'.

Kalok'e' chiwutz kacontr
 (Mt 5.38-48; 7.12)

27 “Ma jalu' swale' nin jun xtxolbil scyeru' yi e'u' yi na chitzanu' tan tbite'n inyol.
 Chilok'ewu' chiwutz yi e' yi na chi'ch chic'u'l scye'ju'. 28 Chic'uche'u' chibanl yi e' yi na
 chitzan tan pate'n chibi'u'. Chinache'u' Kataj squibaj yi e' yi na chibuchun scye'ju'. 29 Kol
 lo'on jalaj xak chitzi'u', cyak' ninu' jalajt. Na' scyetz yil majonlen yi chic'xe'yu', ncha'tz
 ba'n cyak'u' ama'l tetz tan telse'n chicmi'ḡu'. 30 Kol chijak wunak jun takle'n scyeru',
 cyak' ninu' scyetz. Kol tz'el majij jun takle'n scyeru', quil chijaku' junt tir. 31 Yi e' cyeru'
 na chitzatzinu' yi na bajij jun ba'n scyeru'. Ncha'tz bin e' cyeru'-tz, chibne'u' bin jun ba'n
 scyetz wunak.

32 “Na yi ko ntin na chipek'u' scye'j yi e' yi na chipek' scye'ju', ḡmbil chicambaju' te'j?
 Qui'c, na ncha'tz na chiban yi e' juchul il. 33 Na yi ko na chibanu' pawor ntin scyetz yi
 e' yi na chiban pawor scyeru', ḡmbil chicambaju' te'j? na ya'tz na chiban yi e' juchul
 il. 34 Quil cyak'u' c'mo'n ntin scyetz yi e' yi ba'n na chichoj. Ko ya'tz na chibanu' ḡmbil
 chicambaju' te'j tcyaj'? na ya'stzun na chiban yi e' juchul il. Yi e' juchul il na cyak'
 c'mo'n ntin tan chicambal junt tir. 35 Chilok'ewu' yi chicontru'. Chibane'u' jun ba'n
 scyetz. Cyak'e'u' c'mo'n scyetz, mpe qui'tk tz'ul junt tir. Kol chibanu' tane'n cyakil yi
 xtxolbila'se'j, ḡchitx'aconku', nin tz'ocopon mu'ḡ tal cyajtza'klu', chi tane'n yi tajtza'kl

† 6:15 Zelote, jun yaj yi tko'n tib te yi na tocsaj; nka jun scyeri jun partir yi contr te gobierum tentz, na ya'stzun
 tane'n Simón yi ntaxk tak' tib tan xome'n te Jesús.

Kataj Ryos, na ite'n nin i' na el k'ajab scye'j yi e' yi qui na chityoëin tetz. Nin na el k'ajab scye'j yi e' mal nak. ³⁶ Elk bin chik'ajabu' scye'j wunak, chi na el k'ajab Ryos scye'j cyeru'.

Quil kayol paltil junt
(Mt 7.1-5)

³⁷ “Quil cyalu' yi qui'c xac junt wunak. Qui tzun jal cyeru' chipaltilu' swutz Ryos. Quil cho'cu' tan yolche'n til junt. Qui tzun jal cyeru' quilu' swutz Ryos. Chicuye'u' chipaj yi e' wunak, tzun cuylok cyeru' chipaju'-tz tan Ryos. ³⁸ Choyinku' scyetz wunak, tzun tk'e' Ryos xel scyeru'. Stk'e' Ryos jun balaj oy scyeru' tetz xel yi mu'ë yi na cyak'u'. Nim te'n yi ma'lbil yi xconk ta'n tan tak'le'n xel scyeru'. Ej nin chin titztuj cu'n, chin txak'ij cu'n, nin spulink wi' yil tak' Ryos scyeru'. Na quib yi na chibanu' scye'j wunak, ite'n nin sbne' Ryosa'tz scye'ju',” stzun Jesús scyetz.

³⁹ Ej nin tal junt elsawutzil scyetz:

“Iëkaj atk rmeril tan toque'n jun moyi'ë tan ëchajle'n be' junt moyi'ë, na chicabil nchiben tzoyp tjul. ⁴⁰ Ni'cu'n tzun quitane'n yi e' aj chusunl, quil jal mas cyetz cyajtza'kl ko qui'c mas tajtza'kl yi chusul cyetz. Mpe nink tz'a'w cyakil cu'n yi ëchusu'n yi chusul cyetz cya'n, ntina'tz nin cyajtza'kl sjaloktz, na ntina'tz nin tajtza'kl yi chusul cyetz.

⁴¹ “¿Nxac na chitzanu' tan xtxumle'n yi paltil junt? Na ni'cu'n yi jun ajtza'kla'tz chi yi nink chocu' tan telse'n tzaj yi tal tz'is yi at le wutz junt, nin qui na chinachonu' te yi jun wutzile'n tz'is yi at te cyeru' chiwutzu'. ⁴² Qui na yub yi na cho'cu' tan banle'n tane'n yi til junt ko qui na chibanu' tane'n yi cyeru' chipaltilu'. Ko ya'tz na chibanu', ni'cu'ntz chi nink cyal ninu' tetz junt: ‘Yaj, catzam. Wucy'aje'l tzaj jun tal ni' tz'is yi at le awutz.’ Ej nin qui na chinachonu' te jun chin k'e'aj tz'is yi at te cyeru' chiwutzu'. Ko ya'tz na chibanu', chin juntlen nin e'u'. Bajx chinuq'ue' quibu' squibil quibu', kalena's tzun chinuc'u' yi paltil junt.

Tan yi e'chk takle'n yi na ban jun yaj na lajluchax tajtza'kl
(Mt 7.17-20; 12.34-35)

⁴³ “Na ko ploj jun lo'baj, ploj nin yi tze'. Ncha'tz, yi ko ploj jun wi' tze', ploj nin yi lo'bajil. ⁴⁴ Tan yi e'chk wutz jun wi' tze' yi na tak', na el katxum tetz yi ko ba'n tze' nka ploj. Jun wi' pajl qui na tak' laranch. Ncha'tz jun wi' xtxoyb chej, qui na tak' lo'baj tx'i'x. ⁴⁵ Ncha'tz quitane'n yi e' balaj nak. Ntin yi e'chk takle'n balaj na chipek' tan banle'n. Ma yi e' mal wunak, ntin e'chk takle'n cachi' na chipek' tan banle'n, na quib nin kutane'n tu kajtza'kl, ite'n nin kutane'na's.

Yi elsawutzil tetz cu'se'n xe'tzibil cob ca'l
(Mt 7.24-27)

⁴⁶ “¿Nxac na cyalu' ‘Wajcaw’ swetz nin qui na chitzanu' tan banle'n tane'n yi inca'wl? ⁴⁷ Swale' nin jun elsawutzil scyeru' yi ëe'n quitane'n yi e' yi xomche' swe'j, yi e' yi na quibit inyol, nin yi na chiban tane'n. ⁴⁸ Ni'cu'n e' chi jun yaj yi oc tan je'se'n jun tetz ca'l. Toque'n tzuntz tan cu'se'n xe. Nim ben yi xe' ca'l ta'n jalen cu'n cwe'n pone'n te xak. Ya'stzun xe't-tzit xe' ca'l ta'n. Cha'stzun te yi telemule'n jun chin tzanla', nin yi tpone'n bowl te ca'l, quinín cu' woc' tan yi a', na cu'nak pon yi xe'tzibil te xak. ⁴⁹ Poro yi e' yi na quibit inyol nin qui na chitzan tan banle'n tane'n, ni'cu'n e' chi jun yaj yi cho'n je'n nuc'ul yi ca'l tib puklaj. Qui'c mas benak xe'tzibil yi ca'l ta'n ttx'otx'. Ma yi tpone'n bowl yi a' te'j, quinín xtx'aj, na lac'che'n tu' tib puklaj. Jalcu'n cwe'n woc'. Cu' tunin much yi jun ca'la'tz. Cho'n cu'n sbajok scye'j yi e' yi na quibit inyol, poro qui na cho'c tan banle'n tane'n, —stzun Jesús scyetz.

7

Yi tule'n yos tan Jesús tu mos jun capitán
(Mt 8.5-13)

¹ Yi wi't baje'n xtxolil Jesús yi e'chk yola'se'j scyetz wunak, cho'n tzun tpone'ntz le tnum Capernaum. ² At tzun jun capitán aj Roma yi cho'n najlij Capernaum. Yabi'x jun mos i'. Quimich tlen tu' atit. Nin yi capitán wi'nin na pek' te yi jun mos i'a'tz. ³ Cha'stzun te yi tbital i' stziblal Jesús, nin ben xchakol yi wi' banl wi' cyetz judiy tan cwe'n chiwutz tetz Jesús tan tule'n tan tulse'n yos tu yi yabi'x.

⁴ Itzun yi cyopone'n yi e' wi banl wi' te Jesús, nin cu' chiwutz tan moxe'n. Itzun cyaltz: —Ta', max c'u'lu', na klo' kaj yil benu' skuch' tan tulse'n yos tu yi mos jun capitán, na yi jun capitána'tz chumbalaj nin i'. ⁵ Na na pek' i' scye'j e' katanum, nin bnixnak jun kaca'l ta'n kale na kana'wswit Ryos, —che'ch bantz tetz Jesús.

⁶ Xome'n nin tzun Jesús scye'j. Itzun yi txant tan tpone'n Jesús te yi ca'l, nin e' saj xchakol yi capitán cobox tamiw tan talche'n cobox yol tetz Jesús:

—Ta', —che'ch, —i nsaj tlol capitán sketz: “Qui tajwe'n tz'ulu' xe inca'l”, stzun “na yi in wetz, qui'c weri ink'ej yi nink tz'ulu' swuch'. ⁷ Nin qui'c weri ink'ej yi nink nopon swutzu'. Nach tzaj tuwu' cobox yol tibaj yi inmos yi yabi'x. Nin tz'ul tzun yos tuch'. ⁸ Na ncha'tz in, Ta', atin jak' ca'wl junt, nin at weri ink'ej tan chicawe'n yi e' sanlar yi ate' jak' inca'wl. Kol wal nin tetz jun sanlar: ‘Quilo'k,’ jalcu'n na ben. Kol wal nin: ‘Catzam tzone'j,’ jalcu'n na saj. Ncha'tz yil wal nin tetz jun inmos: ‘Banaj yi je'j,’ jalcu'n na bnix ta'n,” chij capitán mban tzaj sketz, —che'ch e' aj mantarinl tetz Jesús.

⁹ Yi tbital Jesús yi yole'j, wi'nin tele'n yab te'j. Nin je' such'k'il tib tan yol scyetz yi e' yi xomche' te'j:

—Jun cu'n yol na wal nin scyeru', cya'l nin jun mpe ik xchixo'l yi e' ketz katanum, yi nternin k'uklij c'u'l chi tane'n capitáne'j, —stzun Jesús bantz scyetz.

¹⁰ Itzun bantz yi cyopone'n junt tir yi e' aj mantarinla'tz xe ca'l yi capitán, nsken ul yos tu yi yabi'x.

Yi titz'e'n junt tir yi tal yi jun xna'n xma'lca'n

¹¹ Itzun bantz yi tpone'n Jesús naka'jil yi tnum Naín, xomche' wi'nin xchusbe'tz te'j, scyuch' jun c'olaj wunak. ¹² Ma yi cyopone'n naka'jil yi sawanil yi tnum chic'ulul tzun quibtz scyuch' jun c'olaj wunak yi at chibembil tan mukle'n jun alma'. Yi alma'a'tz, i'tz tal jun xna'n xma'lca'n. Tina'tz cunin jun tal xutuj taltz. Ncha'tz at jun c'olaj wunak yi e' aj tnum yi xomche'-tz te'j. ¹³ Nin yi tilol Jesús yi xna'na'tz, nin el k'ajabtz te'j:

—Na', quil tz'ok'u', —stzun Jesús tetz.

¹⁴ Toque'n tzun xkansal tib Jesús te yi alma', nin oc stz'amol yi palbil tetz. E' txcyewe'n cu'n tzun yi e' palol tetz alma'. Bene'n tzun tlol Jesús tetz yi alma':

—Ma jalu' yaj, c'olchije'n, —stzun Jesús bantz tetz yi alma'.

¹⁵ Je'n tzun c'olchok yi alma' nin jilontz. Bene'n tzun jatxol Jesús yi xicya'tz tetz yi xtxu'.

¹⁶ Wi'nin cyele'n yab wunak te yi mbi mbajij, nin e' octz tan tak'le'n chik'ajsbil tetz Ryos:

—Ja ul jun chin wi'tz elsanl stzi' Ryos skaxo'l, —che'ch cobox bantz.

Ncha'tz at e' yi cyal:

—Ja ul Ryos tan kuch'eye'n yi o' yi o' tanum i', —che'ch bantz.

¹⁷ Bene'n nin ban lo'on yi k'ej Jesús bene'n tzi'n Judea tu cyakil e'chk ama'l solte'j.

Yi e' xchakum Wa'n Bautist (Mt 11.2-19)

¹⁸ Itzun bantz, nintzun e' oc yi e' xchusbe'tz Wa'n Bautist tan xtxole'n tetz cyakil yi e'chk milawr yi na tzan Jesús tan banle'n. ¹⁹ Bene'n tzun xchakol i' cob scyeri e' xchusbe'tz tan yol tu Jesús. Yi chimantar yi coba'tz i'tz tan jakle'n tetz Jesús yi ko i' i'a'tz yi jun yi at tulbil, nka nk'era'tz. ²⁰ Yi cyopone'n yi xchakuma'tz, nin e' jaktz tetz Jesús:

—Ta', ja ko' saj xchakol Wa'n tan jakle'n teru', yi ko i' ilu'a'tz yi jun yi at tulbil nka tajwe'n tan kach'iwal junt, —che'ch ban tetz Jesús.

²¹ Te yi na chitzan yi e' xchakum Wa'n tan jakle'n quen yi yola'tz tetz Jesús, na nin tzan Jesús tan tulse'n yos scyuch' wi'nin yabi'x. At e' yi tz'amij che' tan yabil, scyuch' yi e' yi at espíritu cachi' xchiwankil. Baj ul len yos scyuch'. Ej nin ncha'tz wi'nin moyi'x yi ul yos scyuch'. ²² Bene'n tzun tlol Jesús scyetz yi e' xchusbe'tz Wa'n:

—Chibenku' tan talche'n tetz Wa'n cyakil yi xtxolbil yi na chitzanu' tan xmaye'n nin tan tbite'n. Ba'n cyalu': Yi e' moyi'x bant chixmayin. Yi e' co'x ba'nt na chixon. Yi e' t'oknak chiwankil tan tx'a'c, ja ul len yos scyuch'. Nin at chcan chiwi', ba'nt na quibit yol. Nin at alma' yi ja chitz'ij junt tir. Nin yi e' meba' na chitzan tan tbite'n yi balaj stziblal yi at colbil ibaj. ²³ Ej nin ba'n cyeri e' yi na cyocsaj yi i ina'tz yi jun yi bixba'nt tan tule'n, —stzun Jesús ban nintz scyetz yi e' xchusbe'tz Wa'n.

²⁴ Yi chipakxe'n yi e' xchusbe'tz Wa'n, nintzun oc quen Jesús tan yolche'n yi balajil Wa'n. Itzun taltz scyetz e' wunak:

“¿Mbi n xchijoye'u' yi xchake'nu' te Wa'n le ama'l tz'inunin tu'? ¿Ja pe' xchaku' tan xmaye'n jun yaj yi tu na ojkel tu' tajtza'kl chi na yucan jun aj tan cyek'ek'? Qui'. ²⁵ Poro ¿mbi nintzun e' xchaku' tan xmaye'n? ¿I pe' jun yaj yi chumbalaj nin be'ch tetz? Qui'. Na yi e'a'tz yi at balaj be'ch cyetz, yi at chimebi'l, cho'n najlche' cye'tz lakak e'chk balaj ca'l.

²⁶ Poro yi e' cyeru' ja xchaku' tan xmaye'n jun elsanl stzi' Ryos yi jun cu'n at wi'nin k'ej.

²⁷ Na i' yi jun yi tz'iba'nt cyen yi at tulbil, nin je yi xtxolbile'j yi tz'iba'nt cyen:

‘Bajx tzinchake' nin inchakum tzawutz,

tan nicy'se'n cyajtza'kl yi e' wunak tan ac'ulche'n,* stzun Ryos banak cyen.

²⁸ Ma jalu' yi in wetz, swale' nin scyeru', le xe'tzibil tzaj qui'c nin jun elsanl stzi' Ryos yi mas balaj swutz Wa'n Bautist. Poro ncha'tz quitane'n yi e' yi ate' tk'ab Ryos jalu'. At mas cyetz chik'ej swutz Wa'n, mpe qui tunink k'usij e',” stzun Jesús scyetz.

²⁹ Yi quibital yi e' wunak scyuch' yi e' elsanl alcawal yi xtxolbile'j, yi e' yi sken je' a' xchiwi' tan Wa'n, nin e' octz tan tak'le'n chik'ajsbil swutz Ryos, ³⁰ Inti e' parisey, scyuch' yi e' tx'olol xo'l yi ley Moisés, yi e' yi quinín je' a' xchiwi' tan Wa'n, quinín chipek' te yi xtxolbil yi tal Jesús. Na quinín nchicujij yi mbi oc Ryos tan suke'n scyetz tan Wa'n Bautist.

³¹ “¿Mbik jun xtxolbil ba'n xcon wa'n tan xchajle'n yi xe'n quitane'n yi e' wunak te tiemp'e'j?” stzun Jesús scyetz. “Quibit tzaju'. Swale' nin scyeru' yi xe'n quitane'n.

³² Ni'cu'n e' scyuch' cob k'u'j nitxa' yi na chisakchij tc'a'yl. At jun k'u'j na cyal scyetz yi e' cyuch': ‘Yi ketz kajbil i'tz yi nink kasakchij chi jun bixi'n, poro nk'era'tz itajbil. Cha'stzun te ja kasakchij te jun muku'n, poro ncha'tz yi jun jilwutz saja'cha'tz, qui na itaj,' che'ch e' nitxa' scyetz e' cyuch'. Ni'cu'n tzun tane'n cyajtza'kl yi e' wunak te tiemp'e'j. Qui'c jun ajtza'kl yi najk chipek' te'j,” chij Jesús.

³³ Bene'n tzun tlol Jesús scyetz e' parisey scyuch' yi e' tx'olol xo'l yi ley Moisés:

“Quinín na chitzatzinu' te Wa'n Bautist, na qui na baj balaj t'imbil ta'n, nin qui na baj win ta'n. Ej nin na cyalu' yi at yi espíritu Bayba'n twankil. ³⁴ Nin ncha'tz quitane'nu'-tz swe'j, yi in yi in Bajx Cy'ajol. Yi in wetz ba'n na chinwan, nin ba'n na nuc'a'. Poro ite'n nin quitane'nu'-tz swe'j, na i na cyalu' swetz: ‘Je jun yaje'j, chin xo'j nin i' tan wa'n. Wi'nin na uc'a', nin cyamiw quib scyuch' e' elsanl alcawal, nin scyuch' yi e' mas juchul il,' che'chu' na ban. ³⁵ Poro cyakil yi e' yi nternin na el cyalma' tan chixome'n te tajtza'kl Ryos, ya'stzun yi e' yi na el chitxum tetz yi in balaj. Nin ncha'tz na el chitxumu' tetz yi balajil Wa'n Bautist,” stzun Jesús bantz scyetz.

Yi tpone'n Jesús xe ca'l Simón yi parisey

³⁶ At tzun jun tir, nin cu' wutz jun parisey tetz Jesús tan bene'n tan wa'a'n tuch'. Itzun yi tocompone'n Jesús xe ca'l nin c'ole' quentz te mes. ³⁷ At tzun jun xna'n aj tnum yi chin juchul il nin i'. Nin tbit yi cho'n at Jesús wi mes xe ca'l yi jun pariseya'tz. Bene'n tzun i' tan tilwe'n Jesús. Cy'a'n jun chin balaj perjum ta'n tul jun balaj cu'lbil. ³⁸ Cho'n tzun

* 7:27 Mal 3.1.

tpone'n txiclok i' te tkan Jesús. Wi'nin tok'e'n. Ninin ac' yi wi' tkan Jesús tan yi t'a'al wutz. Toque'n tzun i' tan skejse'n te'j tan yi xi'il wi'. Nin baj stz'ubul te yi wi' tkan, nin oc tk'ol yi jun balaj perjum te wi' tkan. ³⁹ Yi tilol yi pariseya'tz yi mmoxon tzaj Jesús tan wa'a'n tuch', nin icy'tz tc'u'l: "Yi bintzi nink elsanl stzi' Ryos yi yaje'j, ja klo' el xtxum tetz yi mbi jilwutz xna'nil yi na tzan tan macle'n quen te wi' tkan, na chin wi'tz juchul il nin i'," chij yaj tc'u'l cuntu'. ⁴⁰ Bene'n tzun tlol Jesús tetz:

—Simón, at jun xtxolbil na waj lwal teru'.

—¿Mbi tzun lo', Wajcaw? —stzun Simón.

⁴¹ —Je jun elsawutzile'j: At cob yaj yi at chitx'ok'be'n tu jun ak'ol c'mo'n pwok. At jun yi o' cu'n cient xtx'ok'be'n. Ma junt nicy' ntzi' cient. ⁴² Cya'l nin tzun jale't puntil cya'n tan jalse'n xel chitx'ok'be'na'tz. Poro yi taw pwok nin cuy chipaj. Ma jalu' Simón, tal tzaju' swetz, ¿na' scyetz jun scyeri yi cob yaja'tz yi mas ntzatzin te'j yi ak'ol c'mo'n? —stzun Jesús tetz Simón.

⁴³ —Chinch wetz, i lo' jun yi nim tcu'n tetz xtx'ok'be'n, —chij Simón.

—Bintzi ja el xtxumu' tetz, —stzun Jesús tetz.

⁴⁴ Je'n tzun such'k'il tib Jesús tan xchajle'n xna'n tetz Simón, nin ben tloltz tetz:

—Til ninu' yi xna'ne'j. Yi in wetz ja nucu'l xe ca'lu'. Poro quinín tak'u' mu'x a' tan xtx'ajle'n wukan. Ma yi xna'ne'j, ja xtx'aj i' wi' wukan tan t'a'al wutz, nin ja skejsaj tan xi'il wi'. ⁴⁵ Ma teru' quinín stz'ubu' in, ma yi xna'ne'j te yi jun tkuj yi wunle'nix tzone'j, quinín na sactij tan stz'uble'n wi' wukan. ⁴⁶ Yi teru' qui nje' tk'olu' perjum xo'l inwi'. Ma yi xna'ne'j ja oc tk'ol jun balaj perjum yi wi'nin c'o'cal te wukan. ⁴⁷ Ma jalu' Simón jun cu'n yol na wal nin teru', yi xna'ne'j wi'nin na pek' swe'j, na chumam nin til yi ncuylij. Na ko qui tunin k'usij til jun yaj yi na cuylij, qui'c mas na tzatzin te yi jun yi ncuyun paj, na qui'c mas xtxintxal yi til yi na nach.

⁴⁸ Bene'n tzun tlol Jesús tetz yi xna'n:

—Cuyijt apaj.

⁴⁹ Cyoque'n tzun yi e'a'tz yi ate' len te mes tan yol squibil quib:

—¿Mbi eka'n tan yi yaje'j yi na oc tan cuyle'n chipaj wunak? —che'ch.

⁵⁰ Bene'n tzun tlol Jesús tetz yi xna'n:

—Tan tu' yi nk'uke' ac'u'l swe'j, ja cxe'l liwr tk'ab awil. Quilo'k bin. Cheb cuntu' cǎben.

8

Yi e' xna'n yi ak'on wa' Jesús

¹ Itzun bantz yi stzaje'n wi' yi jun xtxolbila'tz, nintzun ben Jesús lakak e'chk tnum nin lakak e'chk aldey tan xtxole'n yi balaj stziblal yi at tulbil Ryos tan cawu'n. Xomche' yi coblaj xchusbe'tz te'j. ² Nin xomche' cobox xna'n te'j. At e' yi elnake' espíritu cwent Bayba'n ta'n chiwankil. Nin at e' xna'n yi ulnak yos scyuch'. Ej nin jun scyeri e' xna'na'tz i'tz yi Lu'ch Mat yi jun yi elnak juk espíritu cwent Bayba'n twankil tan Jesús. ³ Ej nin ncha'tz at na' Cha'n, yi txkel wutzile'n Chus, yi bajx xchakum Herodes. Xomij i' te Jesús. Ej nin ncha'tz na' Susana, scyuch' jun c'olojt xna'n, xomche' te'j. Yi e' xna'na'tz e' cu'n nchichojon cyakil yi gast te mbi cu'n tajwe'n tetz Jesús.

Yi elsawutzil tetz ujul

(Mt 13.1-19; Mr 4.1-9)

⁴ Wi'nin tzun wunak xomche'-tz te Jesús, scyuch' cyakil yi e' wunak yi e' baj saj lakak tnum. Bene'n tzun tlol Jesús jun elsawutzil scyetz: ⁵ "Itzun bantz, nin ben jun yaj tan xchitle'n nin ij wi' cojbil. Yi toque'n i' tan xchitle'n nin yi ij, at tzun ij yi cho'n tpone'n q'uixpuj tbe' nin wi'nin wunak e' xon tibaj. Nin at baj chisicy'ol ch'u'l nin baj cyak'un. ⁶ Ej nin at ij yi cho'n tpone'n q'uixpuj wi' c'ub, kale qui'cle't mas piml yi tx'otx'. Yi xch'uye'n, jalacunin skeje'n, na cya'l atit mas ta'cl yi tx'otx'. ⁷ Nin at ij yi cho'n tpone'n q'uixpuj xo'l

tx'i'x. Jalcu'n ch'uye'n yi tx'i'x. Nin xcye' tan c'osine'n yi ij. ⁸ Ma yi ij yi cho'n cwe'n tul balaj tx'otx', ja ch'uy, nin ja wutzin, chumbalaj nin ban cosech. Na te yi jujun wi' tak' jun cient bak'wutz," stzun Jesús scyetz.

Yi wi't baje'n talol yi jun elsawutzila'tz, chin wi' nin tzun bant tan yol, itzun taltz: "Ma jalu', ko ja quibitu' inyol ba'n cho'cu' il tan xtxumle'n."

*Yi tlol Jesús yi mbi tzuntz yi na xcon e'chk elsawutzil ta'n
(Mt 13.10-17; Mr 4.10-12)*

⁹ Cyoque'n tzun yi e' xchusbe'tz Jesús tan jakle'n tetz yi mbi eka'n tan yi elsawutzil yi nskén tal i'.

¹⁰ Bene'n tzun tlol Jesús scyetz: "Ak'ij itajtza'kl tan Ryos tan tele'n itxum tetz yi tajbil i' scye'j wunak. Poro yi e' mas wunak qui na pujx cya'n. Na na quil yi mbi na imban, nin na quibit e'chk elsawutzil yi na xcon wa'n, poro qui na pujx cya'n mbi na elepont, tan paj yi qui na cho'c il tan xtxumle'n. ¹¹ Je bin eka'n tan yi jun elsawutzila'tz: Yi ij ya'stzun jun elsawutzil tetz yi yol Ryos. ¹² Yi xtxolbil te yi ij yi cho'n tpone'n q'uixpuj tbe', i'tz jun elsawutzil yi at wunak yi na quibit yi yol Kataj poro jalcu'n na ul Bayba'n tan telse'n len yi xtxolbil te cyalma'. Na qui na taj Bayba'n yil cyocsaj yi yol Ryos, nin yil chiclax.

¹³ "Ej nin yi xtxolbil te yi ij yi cho'n noje'n cu'n wi c'ub, i'tz jun elsawutzil yi at wunak yi wi'nin na chitzatzin yi na cyocsaj yol Kataj. Poro yi na ul yi pilbil cyetz, jalcu'n na chipakxij nin qui na chiquiwix.

¹⁴ "Ej nin yi xtxolbil te yi ij yi cho'n noje'n cu'n xo'l tijal tx'i'x, i'tz jun elsawutzil yi at e' yi na quibit yol Kataj poro yi na xon tiemp na chipakxij tan paj yi e'chk il yi na ul xchiwutz. Nka na chipakxij tan paj yi na el nin cyalma' tan chicambal mas chimebi'l, nka na chipakxij tan paj yi na el nin cyalma' te e'chk tzatzi'n yi at wi munt. Qui tzun na chiwutzintz, na ni'cu'n e' tu jun wi' ujul yi qui na ak'on ba'n. ¹⁵ Poro yi xtxolbil te yi ij yi cho'n noje'n cu'n tul balaj tx'otx', na xchaj sketz yi at e' yi tetz cu'n cyalma' na cho'c tan xtxumle'n yi yol yi na quibit nin qui na el te chic'u'l. Ni'cu'n tzun e' tu jun wi' ujul yi na wutzin, nin yi na ak'on ba'n.

*Qui'c jun takle'n yi qui'k lajluchax
(Mr 4.21-25)*

¹⁶ "Ncha'tz cya'l nin jun yi na oc k'a'kl jun cantil ta'n yi nink sjob cu'n tan jun lak. Nin qui na oc jun cantil ka'n jak' tx'ach, ma na cho'n na je' tcyaj tan xtxeke'n xe ca'l. Ncha'tz tzun tane'n yi ajtza'kl yi na chintzan wetz tan xtxole'n cyen tzitetz. I'tz tan lajluchaxe'n yi tajbil Ryos xchiwutz cyakil wunak chi na ban jun cantil yi na txekun tul tz'o'tz. ¹⁷ Na qui'c nin jun ajtza'kl cachi' yi qui'k lajluchax tan wetz inchusu'n. Ej nin qui'c nin jun ama'l kale najlche't wunak, mpe chin tz'o'tz nink yi cyajtza'kl, yi qui'k xcye' inchusu'n tan xtxeke'n.

¹⁸ "Nque'nwok bin tan xtxumle'n yi xtxolbile'j yi na wal nin tzitetz, na yi e' yil cho'c il tan xtxumle'n, nin tan banle'n tane'n, tz'ak'lok mas cyajtza'kl. Poro yi e' yi qui na cho'c il te'j, tz'elepon ticy'le'n yi mu'x tal ajtza'kl yi ak'ij scyetz," stzun Jesús scyetz.

*Yi xtxu' Jesús scyuch' e' titz'un
(Mt 12.46-50; Mr 3.31-35)*

¹⁹ Ej itzun te yi na jilon i' nintzun e' opon yi xtxu' Jesús scyuch' e' titz'un kale atit. Poro quinín jal puntil cya'n tan cyocompone'n te i' tan paj yi wi'nin wunak ate'. ²⁰ Cyoque'n tzun cobox yi ate' xe ca'l tan talche'n tetz Jesús:

—Ta', yi xtxu'u' scyuch' e' titz'unu', ate' tzi'n. Na cyaj chijilon teru', —che'ch.

²¹ Bene'n tzun stza'wel Jesús:

—Yi e' yi na quibit yi yol Ryos, nin na cho'c tan banle'n tane'n, ya'stzun intxu' nin ya'stzun e' witz'un, —stzun Jesús scyetz.

*Yi tanewe'n cyek'ek' tu pak'bil mar tan Jesús
(Mt 8.23-27; Mr 4.35-41)*

²² Itzun bantz te yi jun tiempa'tz nin e' oc Jesús scyuch' yi e' xchusbe'tz tul jun barc.
—Kicy'ok bin jalaj icy'en a', —stzun Jesús scyetz.

Nin e' bentz. ²³ Te yi na xon yi barc wi a', nintzun wit Jesús tc'u'l. Xe'te'n tzun jun chin wutzile'n cyek'ek'. Nin xcye' tan xchek'e'n yi mar. Nin yi pak'bil mar nin oc tul barc. Chin xo'w'bil nin ban. ²⁴ Cyoque'n tzun yi e' xchusbe'tz tan c'ase'n Jesús nintzun cyaltz tetz:

—¡Ta', Ta'! ¡Txant tan kele'n cu'n swutz! Elk watlu', —che'ch.

Yi c'ase'n Jesús, nintzun cu makol yi cyek'ek' tu yi pak'bil mar. Tanewe'n nin tzun ban tojkbil cyek'ek'tz tu yi a'. Numba'n nin cwe'n.

²⁵ —¿Nxac qui k'uklij ic'u'l swe'j? —stzun Jesús scyetz.

Wi'nin cyele'n yab te jun milawra'tz yi bnix tan Jesús nintzun cyaltz:

—¿Mbi tzun eka'n tan jun yaje'j? na nicy't nin yi cyek'ek' tu yi mar na quibit yi ca'wl i', —che'ch tzun bantz squibil quib.

*Yi tule'n yos tu yi yaj aj Gadara
(Mt 8.28-34; Mr 5.1-20)*

²⁶ Cho'n tzun cyopone'ntz le ama'l cwent Gadara, yi cho'n at jalaj cy'en a', swutz quen tnum Galilea. ²⁷ Yi tele'n tzaj Jesús tul barc tule'n tzaj tzun jun yaj aj tnum. Nsken el tiemp yi cyocle'nix yi espíritu cwent Bayba'n twankil. Nin sken el tiemp yi qui na xcon be'ch tetz ta'n. Nin quinín najlij i' xe ca'l. Ma na cho'n najlij i' lakak e'chk picy kale na chimukxe't alma'.

²⁸ Yi bene'n tilol i' Jesús, nin cu' mejloktz swutz. Itzun taltz:

—Jesús, ilu' Cy'ajl Ryos ¿mbi tzun na taju' swetz? Quil chinxuxu', —stzun.

²⁹ Chin tja'j nin bantz tan yol, na nsken cawun Jesús te yi espíritu cwent Bayba'n tan cyaje'n cyen tilol yi yaj. Nsken el tiemp yi tocle'nix yi espíritu cwent Bayba'n twankil yaj. Ala' tir c'alxij yaj tan caren tu ximbil. Poro ilenin ja xcye' tan pak'le'n cu'n. Ej nin pitij yaj tan yi espíritu cwent Bayba'na'tz lakak e'chk ama'l tz'inunin tu'. ³⁰ Bene'n tzun jakol Jesús tetz yi espíritu cwent Bayba'n:

—¿Mbi abi'?

—Legión imbi', —chij.

Ya'stzun tal i'-tz, na ala' cu'n chixone'n yi e' espíritu cwent Bayba'n yi nsken cho'c le wankil yaj. ³¹ Cyoque'n tzun tan cu'swutzil tetz Jesús tan qui chibene'n laju'n tq'uixc'uj.

³² Ate' tzun jun c'olój boch tan wa'a'n txala'j. Cwe'n tzun chiwutz yi e' espírituja'tz tan tk'ol Jesús ama'l scyetz tan cyoque'n chiwankil yi e' boch. Nintzun tak' Jesús ama'l scyetz.

³³ Cyele'n tzaj tzun yi e' espíritu cachi' twankil yi yaj, nin e' octz chiwankil yi e' boch. Lajke'l nintzun bene'n chitripul quib yi e' boch tkotx'. Cho'n chicwe'n pone'n tol jalen xe a', nin e' baj quimtz.

³⁴ Yi bene'n quilol yi e' q'uicy'lom boch te yi mbi cu'n bajij, nin e' el ojkujtz. Nin e' baj nintz tan talche'n stziblal tnum, nin lakak e'chk mas ama'l yi at naka'j. ³⁵ Baj cyele'n tzaj tzun wunaktz tan xmaye'n yi mbi cu'n mbajij. Yi cyopone'n te Jesús, nintzun quil wutz yi yaj yi nsken el yi espíritu cachi' twankil. Cho'n c'olchij i' swutz Jesús. Nsken oc be'ch tetz, nin qui'ct yab. Wi'nin tzun cyele'n yab wunak te'j. ³⁶ Ej nin yi e' yi i'lon tetz yi mbi cu'n mbajij te'j, nin e' baj octz tan xtxole'n yi xe'n cu'n mmu'l yos tuch'.

³⁷ Poro cyakil yi e' wunak yi e' ultz tan xmaye'n nin e' octz tan talche'n tetz Jesús tan tele'n i' le cyetz chiluar, na wi'nin chixobe'n tetz. Toque'n tzun Jesús tul yi barc nin ajtz.

³⁸ Ma yi yaj yi el yi espíritu cwent Bayba'n twankil, nsken cyen jak i' pawor tan xome'n nin te Jesús. Poro quinín tak' Jesús ama'l tetz, ma na ntina'tz tal i':

³⁹ —Quilo'katz xe aca'l. Txolaj yi e'chk takle'n balaj yi mban Ryos tzawe'j, —stzun Jesús tetz.

Aje'n nin ban tetz yajtz tnum, nin octz tan xtxole'n yi e'chk takle'n balaj yi mbajij te i' tan Jesús.

Yi tule'n yos tu me'l Jairo tu yi xna'n yi mmacon quen yi be'ch tetz Jesús
(Mt 9.18-26; Mr 5.21-43)

⁴⁰ Itzun bantz yi pakxe'n junt tir Jesús le ama'l Galilea, wi'nin chitzatzine'n wunak yi ate' tan c'ulche'n. ⁴¹ Tpone'n tzun jun yaj te Jesús yi na bi'aj Jairo, i' jun scyeri yi e' bajxom cwent yi sinagoga. Cwe'n tzun mejloktz swutz Jesús, nin octz tan moxe'n tan bene'n xe tetz ca'l, ⁴² na at jun me'l i' yi quimich tlen tu' atit tan yabil. E'chk coblaj lo' yob yi xuna'tz. Itzun yi tcy'al Jesús yi be' tan tpone'n xe ca'l yaj, wi'nin chibitz'ol quib wunak te'j.

⁴³ Ej nin xchixo'l yi e' wunaka'tz at jun xna'n yi sken el coblajix yob yi qui na makxij yi xtx'ajo'n te'j. Nsken baj sotzal cyakil yi pu'k tan xchojle'n yi e' ajtz'ac. Poro cya'l nin jun xcye' tan stz'aque'n. ⁴⁴ Cho'n tzun tocompone'n xkansal tib wutz coc Jesús nin oc macol i' yi ju' yi be'ch tetz. Jalcunin tzun makxe'n yi yobliltz.

⁴⁵ Poro yi nachone'n Jesús te'j nintzun taltz:

—¿Na' nchinmacon? —stzun Jesús.

Cya'l nin jun jilon tzaj. Bene'n tzun stza'wel Lu' scyuch' yi e' mas:

—Ta', ¿qui pe' na til ninu' yi jun c'olój wunake'j, yi wi'nin chibitz'ol quib te'ju'? ¿Mbi tzuntz ntalu'? “¿Na' nchinmacon?”

⁴⁶ —Poro at nin jun yi nchinmacon, —stzun Jesús. —Na ja chinnachon te'j yi ja ul yos tu yi juna'tz tan imporer.

⁴⁷ Yi nachone'n xna'n te'j yi qui'c rmeril tan tewe'n yi mbi cu'n mban i', toque'n tzun xkansal tib te Jesús tan xtxole'n tetz yi mbi tzuntz yi toque'n macol yi be'ch tetz. Quibital tzun cyakil wunak yi xtxolbil yi tal xna'n. Ej nin je yol i'e'j:

—Ta', jalcu'n mmu'l yos swuch' yi mmo'c inmacol be'ch teru', —stzun i' bantz.

⁴⁸ —Bintzi na', ja ul yos tuch'u', poro tan tu' yi nk'uke' c'u'lu' swe'j yi chinxcyeyek te yoblilu'. Ba'n bin tz'aju', nin cheb cuntu' lbenu', —stzun Jesús bantz tetz.

⁴⁹ I cunin na tzan Jesús tan yol tetz yi xna'na'tz yi tule'n tzaj jun scyeri yi e' najal Jairo tan talche'n tetz i':

—Ta', yi me'lu' ja wi't quim. Cha'tz, quil xuxu' mas yi kajcaw, —chij i' bantz.

⁵⁰ Yi tbital Jesús yi yol yaj, itzun taltz tetz Jairo:

—Quil bisunu'. K'ukek c'u'lu' te Ryos, tz'ul tzun yos tu me'lu'.

⁵¹ Yi tocompone'n Jesús xe ca'l Jairo quinín tak' ama'l scyetz wunak tan cyoque'n xe ca'l. Ntin Lu' tu Jacow, nin Wa'n, scyuch' yi e' taj xtxu' yi xun e' octz te'j. ⁵² Wi'nin chibisune'n nin wi'nin cyok'e'n cyakil yi e' wunak, tan paj yi nsken quim yi xun:

—Quil chok'u' na nk'e'tz quimich mban yi xun, ma na watl tu' na ban te'tz, —stzun Jesús scyetz.

⁵³ Poro yi e' wunak tze'e'n tu' e' ban te yi yol Jesús, na nsken quil yi nsken quim yi xun.

⁵⁴ Je'n tzun stz'amol Jesús yi k'ab yi xun nintzun taltz:

—¡Xun! txiclije'n.

⁵⁵ Tule'n tzun yos tu yi xun, nintzun je' txicloktz. Cawune'n nin tzun Jesús scyetz yi e' taj xtxu' tan cyak'ol wa'. ⁵⁶ Poro yi e' cyetz wi'nin cyele'n yab te yi xe'n cu'n mitz'ij junt tir chinitxa'. Talol tzun Jesús scyetz tan qui cyalol yi mbi cu'n bajij scyuch'.

9

Yi chibene'n xchakol Jesús yi coblaj xchusbe'tz
(Mt 10.5-15; Mr 6.7-13)

¹ Itzun bantz yi baje'n xchakol Jesús yi coblaj xchusbe'tz nintzun tak' i' ama'l tu yi porer scyetz tan cyelse'n len yi e' espíritu cwent Bayba'n, nin tan tulse'n yos scyuch' e' yabi'x. ² E' bene'n tzun xchakol tan talche'n yi yol Ryos nin tan tele'n chitxum wunak tetz yi xe'n lcawun Ryos, ej nin ncha'tz, tan tulse'n yos scyuch' yi e' yabi'x.

³—Quil tzitcy'ajwok nin jun takle'n, mpe ik itx'amij, mpe ik isam, mpe ik iwa', mpe ik ipu'k, mpe cob ic'xe'y. ⁴Ej nin yi ca'l kalel cxopone't, nta'tz nin cxcyajwok cyentz jalen cu'n yil cxicy't. ⁵Ilwok cyen tu' e'chk tnum kale quil cxc'ulche'twok cyak'un wunak. Nin ba'n tz'el cyen yi puklaj yi at te itkan tan x'chajle'n scyetz yi at tulbil chicaws, —chij Jesús scyetz e' x'chusbe'tza'tz.

⁶Chibene'n tzuntz lakak aldey tan xtxole'n yi balaj stziblal, nin tan tulse'n yos scyuch' yi e' yabi'x.

Yi toque'n Herodes tan jakle'n tkanil Jesús
(Mt 14.1-12; Mr 6.14-29)

⁷Itzun Herodes yi wi'tz ajcaw te yi tiempa'tz, nintzun tbit cyakil yi e'chk takle'n yi baj bnol Jesús. Poro quinín pujxij ta'n na' scyetz i' Jesús na at e' cyal tetz:

—Ya'stzun Wa'n Bautist, yi ja itz'ij junt tir x'chixo'l alma', —che'ch.

⁸Nin at jujunt cyal:

—I'tz k'ajtzun Elías lo'. Ja lo' ul junt tir wi munt.

Poró at cobox yi cyal:

—Qui' lo'. Ja lo' itz'ij jun scyeri yi e' elsanl stzi' Ryos yi quimnake' tentz, —che'ch wunak.

⁹—Poro elnak wi' Wa'n wak'un wetz. Ma jalu' ¿na' scyetz i' yi june'j yi na kubit nin yi e'chk takle'ne'j te'j? —stzun Herodes bantz.

Joyol tzun i' puntil tan techal wutz Jesús.

Yi chiwane'n yi o' mil wunak
(Mt 14.13-21; Mr 6.30-44; Jn 6.1-14)

¹⁰Itzun bantz yi chipakxe'n junt tir yi e' apostl te Jesús, nin baj chitxoliltz yi mbi cu'n e' ban.

Itzun yi tbitál Jesús yi xtxolbila'tz cho'n tzun e' bene'n tcy'al tc'u'l jun ama'l yi tz'inunin tu' cwent yi tnum Betsaida. ¹¹Poro yi quibital wunak chitziblal yi na' atit chibembil, nin e' baj xom nintz wutz chicoc. Poro yi tilol Jesús yi e' wunak nintzun oc tan chichusle'n te yi xe'n cu'n sbne' Ryos tan cawu'n. Ej nin ul len yos ta'n scyuch' e' yabi'x.

¹²Ma yi txantok tan cwe'n k'ej, toque'n tzun chi'xkansal quib yi coblaj x'chusbe'tz tan yol tetz:

—Che' x'chak ninu' yi e' wunak lakak aldey nin lakak yi e'chk ama'l yi at naka'j tan chijoyol chiposar tu chiwa', na yi ama'l kale ato't chin tz'inunin tu', —che'ch bantz tetz Jesús.

¹³—Ba'n tzitak'wok chiwa', —chij Jesús scyetz.

—Poro ntin o' tal pam tu cob cay cy'a'n ka'n ta'. ¿Nka ya'tz teru' tajbilu' tan kabene'n tan lok'che'n chiwa' yi jun c'olój wunake'j? —che'ch bantz.

¹⁴At lo' o' mil yaj ate'-tz. Bene'n tzun tlol Jesús scyetz yi e' x'chusbe'tz:

—Or, alwok nin scyetz yi wunake'j tan chicwe'n c'olchok wi txa'x ch'im. Nicy'chok cient che' itulej, —chij Jesús ban nintz scyetz yi e' x'chusbe'tz.

¹⁵I nin tzun cyulejtz, nin ben cyalol scyetz wunak tan chicwe'n c'olchok. ¹⁶Je'n tzun stz'amol Jesús yi o' pam tu yi cob cay nin xmayinintz tcyaj. Yi wi't tyo'xine'ntz tibaj cwe'n tzun pi'xultz nin ben tk'oltz scyetz yi e' x'chusbe'tz tan bene'n cyak'ol scyetz e' wunak.

¹⁷Cyakil cunin wunak e' baj wan lentz te'j. Baj noj len chic'u'l. Ma yi sowril coblaj mo'tx ban.

Yi talol Lu'yi Jesús i' yi jun yi bixba'nt tan tule'n
(Mt 16.13-19; Mr 8.27-29)

¹⁸Itzun bantz yi tele'n jatxol tib Jesús tan nachle'n Kataj, xomche' nin yi coblaj x'chusbe'tz te'j. Toque'n tzun i' tan jakle'n scyetz:

—¿Na' scyetz in, le chiwutz wunak?

¹⁹—At cobox yi na cyal yi i ilu'a'tz Wa'n Bautist, nin at cobox na cyal i ilu'a'tz k'ajtzun Elías, nin at e' na cyal yi ja lo' itz'ij junt tir jun scyeri yi e' elsanl stzi' Ryos yi quimanake' tentz, —che'ch tetz.

²⁰—Ma le iwutz itetz, ¿na' scyetz in?

—I ilu'a'tz yi Cristo yi jun yi bixba'nt tan Ryos tan tule'n, —chij Lu' ban nintz tetz Jesús.

Yi talol Jesús yi chocopon wunak tan biyle'n cu'n

(Mt 16.20-28; Mr 8.30-9.1)

²¹Toque'n tzun Jesús tan talche'n scyetz yi chin tajwe'n cunin yi cya'l chitxolwit yi jun xtxolbila'tz. ²²Ncha'tz tal i':

—Yi in wetz, yi in Bajx Cy'ajol, tajwe'n cunin tan intijol wi'nin q'uixc'uj. Quil tz'a'jwij inwutz cyak'un yi e' wi' banl wi'. Chin quimok cya'n. Poro snitz'ok le toxi'n k'ej.

²³Ncha'tz ben tlol scyetz cyakil wunak:

—Alchok scyetz yi na taj xom tzaj swe'j, tajwe'n yi quil sban yi tetz tajbil, nin chin tajwe'n cunin yi list atit i' cyakil k'ej tan tk'ol tib tk'ab quimichil chi na c'ox tib jun yaj tan quime'n swutz pasyon. Ncha'tz, chin tajwe'n cunin yi list i' tan banle'n tane'n wetz inca'wl. ²⁴Poro cyakil yi e' yi mas na chipek' te yi ank'i'n tetz tzone'j wuxtx'otx', chitz'ake' cyera'tz yi quitz'ajbil tetz ben k'ej ben sak. Poro ko list atit jun yaj tan cyaje'n cyen tilol yi ank'i'n tetz tzone'j wuxtx'otx' tan xome'n swe'j, scambaje' tzun i' yi stz'ajbil. ²⁵Qui'c tak' tetz jun yaj mpe nink scambaj cyakil yi e'chk takle'n tzone'j wuxtx'otx' kol stz'ak yi stz'ajbil tan paj. ²⁶Na yi in wetz yi in Bajx Cy'ajol, nu'l tan cawu'n chi na cawun jun rey nin yil nu'l tzaj xomche' jun c'olój ángel swe'j. Nin cy'a'n yi k'ej tu porer Intaj wa'n yil nu'l tzaj. Poro yil nu'l, qui'c lwaj cyen scyetz yi e' yi na chitx'ixwij tan chixome'n swe'j jalu', nin tan chixome'n te weri inchusu'n. ²⁷Jun cu'n yol na walnin tzitetz, at e' tzixo'lwok yi qui' chan lchiquim jalen cu'n lquil yi bintzinin at tulbil Ryos tan cawu'n.

Yi je'n xtx'ixpul tib yubil Jesús

(Mt 17.1-8; Mr 9.2-8)

²⁸Yi tele'n wajxok k'ej yi baje'n xtxolil yi yola'tz, nintzun e' ben tcy'ajl Jesús yi Lu', tu Wa'n, tu Jacow tan nachle'n Kataj wi'wtz. ²⁹I cunin na tzan i' tan nachle'n Kataj yi je'n xtx'ixpul tib yi yubil i', nin yi be'ch tetz chin stum nin ban. Wi'nin pak'puchaxe'n.

³⁰Chije'n tzun jobtuj cob yaj, nin e' baj jilon cu'ntz tu Jesús. Yi cob yaja'tz e' k'ajtzun Moisés tu k'ajtzun Elías. ³¹Wi'nin pak'puchaxe'n cye'j, nin baj chiyolbel te yi mbi sbajok te Jesús Jerusalén. ³²Inti Lu' scyuch' yi cob tuch' ocnak cyen tunin bow chiwatl. Poro ben quilol yi wi'nin pak'puchaxe'n te Jesús scyuch' yi cob yaja'tz yi txiclche' te i'.

³³Itzun yi tele'n chixajsal quib yi cob yaja'tz tan cyaje'n, jilone'n nin tzun Lu' tetz Jesús:

—Ta', chumbalaj nin yi ato' te'ju' tzone'j. Ba'n lo' kaban ox scabte', jun teru', nin jun tetz Moisés, nin jun tetz Elías, —stzun Lu' banintz tetz Jesús.

Quinin pujx tan Lu' mbi cu'n na tzan nin i' tan yolche'n tetz Jesús. ³⁴I cunin na tzan Lu' tan yolche'n nin yi yola'se'j yi cwe'n mule'n noc sbak' squibaj. Wi'nin tzun chixobe'ntz tan paj. ³⁵Bene'n tzun quibital jun yol yi cho'n jilone'n tzaj tul yi sbak'a'tz: “Yi june'j, ya'stzun inCy'ajl, yi txa'ijt wa'n. Bitwok yi ca'wl i'.”

³⁶Yi tanewe'n yi yol tul sbak', nintzun ben quiloltz yi xchuc Jesús txicl cyen. Ma yi cob yaj sken cha'j. Te jun tiempa'tz qui'c nin jun xtxolbil cyal scyetz wunak te yi mbi cunin baj quilol.

Yi tele'n jun espíritu cachi' twankil jun xicy

(Mt 17.14-21; Mr 9.14-29)

³⁷Itzun bantz le junt eklok yi chicwe'n mule'n wi'wtz, nin e' baj ul tzaj jun c'olój wunak tan c'ulche'n Jesús. ³⁸At tzun jun yaj scyeri yi jun c'olój wunaka'tz. Chin tja'j nin ban tan yol tetz Jesús:

—Ta', bane'u' pawor swetz tan stz'aque'n yi incy'ajle'j, na tina'tz cunin jun tal x̄utuj. ³⁹ At na ban cu'nt na tx'amxij i' tan jun espíritu cachi'. Nin wi'nin na x̄ch'in, nin wi'nin na el xya'ywi' i' ta'n. Nin wi'nin na swokin stzi' ta'n. Chin buchij nin i' ta'n. Ej nin kale'n nin il na ul tajtza'kl. ⁴⁰ Ja cu' inwutz scyetz yi e' x̄chusbe'tzu' tan tele'n klo' yi jun ila'tz cya'n, poro quinín e' xcy'e' te'j, —stzun yaj bantz tetz Jesús.

⁴¹ —¿Lastum e'u' yi qui na cyocsaju'! ¿Jat lo' tiemp na taj tan wa'te'n x̄chixo'lu'? ¿Nicy' na' nin muc'be'n cyeru'? Tcy'aj tzaju' yi cy'ajlu', —stzun Jesús tetz yaj.

⁴² I cunin na ocopon ticy'le'n yi xicy swutz Jesús yi je'n trimpu'n tan yi espíritu cachi' yi at twankil. Ninin cu' yu'ul tib ta'n. Toque'n tzun Jesús tan makle'n yi espíritu cachi'. Jalcunin tule'n yos tu yi xicy, nin ben tk'ol junt tir tetz yi taj. ⁴³ Wi'nin cyele'n yab cyakil wunak te yi porer Ryos yi bajij te yi jun xicya'tz.

Yi tlol Jesús junt tir yi sbiylok i'
(Mt 17.22-23; Mr 9.30-32)

I cunin na che'l yab te yi mbi cunin bajij, yi toque'n Jesús tan yol scyetz yi e' x̄chusbe'tz: ⁴⁴ —Bitwok tzaj yi jun xtxolbile'j yi swale' nin tzitetz, nin qui na waj yil tz'el te ic'u'l: Yi in wetz yi in Bajx Cy'ajol, chinjatxlok x̄chik'ab yi e' mal wunak.

⁴⁵ Poro quinín el chitxum tetz yi xtxolbil yi na tzan Jesús tan talche'n scyetz, na jopij wutz yi cyajtza'kl tan qui tele'n chitxum tetz. Tunin na chixob cu'n tan jakle'n tetz yi mbi na elepont yi yol i'.

Yi e' yi at chik'ej swutz Ryos
(Mt 18.1-5; Mr 9.33-37)

⁴⁶ Cyoque'n tzun yi e' x̄chusbe'tz Jesús tan xtxumle'n na' scyetz jun x̄chixo'l tz'oc cyen tetz bajxom. ⁴⁷ Poro yi tele'n xtxum Jesús tetz yi mbi na icy' len chic'u'l, saje'n tzun tcy'al jun nitxa'-tz nin cu' xtxicbal xla'j i'.

⁴⁸ —Cyakil yi e' yi na chixom swe'j nin yi list e' tan tak'le'n k'ej junt wunak yi qui'c mas k'ej, chi tane'n yi nitxa'e'j, itzun e'a'stz yi na cyak' ink'ej. Nin itzun e'a'stz yi na cyak' k'ej Ryos yi nchinchakon tzaj. Na yi e' yi na cyocsaj quib juy, ya'stzun yi e' yi at mas chik'ej swutz Ryos.

Yi toque'n Jesús tan makle'n chiwutz yi e' x̄chusbe'tz
(Mr 9.38-40)

⁴⁹ —Poro Ta', —stzun Wa'n, —ja kil jun yi ja xcon yi bi'u' ta'n tan laje'n len yi e'chk espíritu cwent Bayba'n. Ja tzun kamak wutz, na nk'e'tz cho'n xomij i' ske'j.

⁵⁰ —Ko at e' yi ya'tz na chiban, quil tzimakwok chiwutz, na yi e' yi nk'e'tz e' contr ske'j, e' kamiw tane'n.

Yi makol Jesús chiwutz Jacow tu Wa'n

⁵¹ Yi tule'n yi tiemp tan taje'n Jesús tcya'j nin cu' xtxumul tan bene'n Jerusalén. ⁵² Che' bene'n tzun x̄chakol cobox x̄chakum tan chibajxe'n swutz. Cho'n tzun cyopone'n scye'j e' bajxom tetz jun tnum cwent Samaria tan jakle'n chiposar. ⁵³ Poro yi e' aj Samariaja'tz quinín chicujij, na elnak chitxum tetz yi cho'n at bembil Jesús Jerusalén. ⁵⁴ Yi quibital Jacow tu Wa'n, yi e' x̄chusbe'tz Jesús, yi jun xtxolbila'tz bene'n tzun cyalol tetz Jesús:

—Ta', ¿cu pe' tanu' yil kacawunin tan cwe'n tzaj k'ak' tcya'j tan chisotzaje'n, chi banak Elías tenx̄chan? —stzun Jacow tu Wa'n.

⁵⁵ Je'n tzun such'k'il tib Jesús tan chimakle'n. Itzun taltz:

—Yi ax itetz, qui na el itxum tetz na' taw yi jun ajtza'kl cachi'a'tz yi cya'n ita'n. ⁵⁶ Na yi in wetz, yi in Bajx Cy'ajol, qui nin nu'l tan chisotzaje'n wunak, poro ja nu'l tan chiclaxe'n, —stzun Jesús bantz.

Yi cobox wunak yi e' xom klo' te Jesús
(Mt 8.19-22)

⁵⁷ Te yi na chixon tbe', at tzun jun a'lon nintz tetz Jesús:

—Wajcaw, yi in wetz, tunin chinxom nintz te'ju' na'l bene'tu'.

⁵⁸ Stza'wel tzun Jesús:

—Yi e' yac at len chijulil. Ncha'tz yi e' ch'u'l, at len chinajbil kale na chiwite't. Poro yi in wetz, yi in Bajx Cy'ajol, cya'l atit jun ama'l kale nuje' cu'nt, —stzun Jesús bantz.

⁵⁹ Ncha'tz jilon nin Jesús tetz junt yaj. Itzun taltz:

—Xomen tzaj swe'j.

—Cu, Wajcaw, poro jalen yil quim intaj.

⁶⁰ —Yaj, ba'n tcu'n chixon yi e' yi quimnake't tk'ab ilc'ol tan q'uicy'le'n ataj nin tan mukle'n yil quim, ma awetz ba'n cǎben tan xtxole'n yi ǎe'n cu'n sbne' Ryos tan cawu'n.

⁶¹ At tzun junt yi a'lon tzaj tetz Jesús:

—Wajcaw, yi in wetz chinxomok te'ju', poro bajx na waj chimben tzaj tan talche'n intziblal scyetz e' innajal.

⁶² Bene'n tzun tlol Jesús tetz:

—Alchok scyetz yi na stz'ame'n k'ab yi ǎch'oc, tan ǎch'ocl tx'otx', qui't sc'ul yi nink xmayinin wutz coc, na yi ko ya'tz na bantz, qui'c xac i' tu tak'un.

10

Yi chibene'n ǎchakol yi oxc'al tu lajuj aj txolinl

¹ Itzun bantz yi baje'n xtxolil yi e'chk xtxolbila'se'j, toque'n tzun Jesús tan chibixbaje'n cobox ǎchakum. Oxc'al tu lajuj chixone'n.* Nin e' ben ǎchakol lakak e'chk tnum kale atite't bembil i'.

² Yi ntaxk chiben, nintzun ben tlol jun elsawutzil scyetz:

“Jun cu'n yol swale' nin tzitetz, yi cosech wi'nin, poro yi e' ak'unwil qui'c mas chixone'n. Cha'stzun te, c'uchwok tetz yi taw cosech tan tk'ol i' mas ak'unwil tan je'se'n yi tetz cosech. ³ Or bin tzibene'n, poro ni'cu'n stzibne'wok ǎchixo'l yi e' wunak chi na ban jun cneru' ǎchixo'l yi e' xo'j. ⁴ Yi cxbenwok quil tzitcy'aj nin jun sam, nin quil tzitcy'aj nin mu'ǎ a'. Nin quil tz'oc nin ixajab. Nin quil xtaque' cu'nwok tan yol tbe' tu alchok scyetz yil tzic'ulwok. ⁵ Ej nin yil cxopon xe jun ca'l, ba'n tzital te taw ca'l: ‘Tak' tzaj Kataj banl squibu.’ ⁶ Ko c'ulutxum yi jun najala'tz, stk'e' Ryos banl squibaj, ma yi ko qui' quil jal chibanl. ⁷ Poro ko c'ulutxum e', ba'n tzun xcyaj cyenwok scyuch'. Nin ba'n baj yi e'chk takle'n ita'n yil tz'oyij tzitetz, na yi ak'unwil tajwe'n tan wane'n te yi tak'un. Quil tzijoy junt iposar. ⁸ Ej nin yil cxopon tc'u'l jun ama'l ba'n baj yi e'chk takle'n ita'n yil tz'ak'lij tzitetz. ⁹ Tz'acwoke' e' yabi'ǎ yi ate' lakak e'chk tnum, nin txolwok yi xtxolbil scyetz: ‘Txant tan tule'n yi tiemp tan toque'n Ryos tan cawu'n.’ Ya'stzun tajwe'n tzitalwok. ¹⁰ Kol cxopon tul jun tnum kale qui na cyajwit quibit iyol, ba'n cxben lakak be' tan talche'n yi yole'j: ¹¹ ‘Na katzan tan masle'n len yi puklaj te kukan tetz jun techl yi at tulbil chicawsu'. Poro oken tetz cyajalu' yi txant tan tule'n yi tiemp tan cawu'ne'n Ryos,’ cǎchijwok sbantz,” stzun Jesús scyetz. ¹² “Ma jalu' jun cu'n swale' nin tzitetz: Yi e' wunaka'tz tz'ak'lok mas chicaws swutz yi chicaws yi e' aj Sodoma.

¹³ Ej nin ncha'tz tal Jesús:

“Lastum yi e' aj Corazín. Lastum yi e' aj Betsaida. Na wi'nin milawr bnixnak wa'n ǎchixo'l, poro quinin cyocsaj. Ba'n tcu'n klo' yi cho'nk bnixe'n e'chk milawra'tz ǎchixo'l yi e' awer nak yi najlche' le tnum Tiro tu yi tnum Sidón. Ja klo' chibisun tan cyetz quil, nin ja klo' chitx'ixpuj yi cyajtza'kl. Nin ja klo' chic'ole' tul tza'j nin ja klo' oc be'ch cyetz yi sac tu' tan ǎchajle'n yi wi'nin na chibisun tan quil. ¹⁴ Cha'stzun te, yil tz'ul yi k'ejlal tan tak'le'n chicaws cyakil wunak, mas tcu'n chicaws yi e' aj Corazín scyuch' yi e' aj Betsaida

* **10:1** At copia yi ac'aj Testament le griego yi na tal yi i'tz oxc'al tu coblay (72) yi tajlal yi e' “xchusbe'tz.

tz'ak'lok xchiwutz yi e' aj Tiro tu yi e' aj Sidón,¹⁵ Ncha'tz yi axwok aj Capernaum, le iwutz itetz cxoponwok tcyaj poro qui', na cho'n cxben jo'li'n tq'uixc'uj.

¹⁶ “Ma jalu' bin, alchok scyetz yil tocsaj yi yol yi stzitzole'wok, na tzun tocsaj weri inyoltz. Poro alchok scyetz yi quil tocsaj yi yol yi tztitzole'wok, qui tzun na tocsaj inyol. Nin qui na tocsaj yi yol yi jun yi nchinchakon tzaj,” stzun Jesús bantz scyetz.

Yi chipakxe'n yi oxc'al tu lajuj

¹⁷ Itzun yi chipakxe'n yi oxc'al tu lajuj xchakum Jesús, wi'nin chitzatzine'n, itzun cyaltz: —Kajcaw, nicy' nin yi e' espíritu cwent Bayba'n, ja che'l ojkuj yi nxcon yi bi'u' ka'n.

¹⁸ Saje'n tzun stza'wel Jesús:

—Yi in wetz, wilnak yi tele'n tzaj laju'n yi Bayba'n, yi Satanás, tcyaj. Lajke'l cwe'n mule'n wuxtx'otx' chi na cu jun xlitz'.¹⁹ Bitwok tzaj, yi in wetz swak'e' imporer tztetz tan ixcyewe'n tan chiyak'pe'n yi e' lubaj tu sina'j. Xcyekwok te cyakil xchamil yi icontr. Cya'l jun xcy'e' tztze'j.²⁰ Poro quil cxtzatzinwok tan tu' yi na xcy'e'wok tan laje'n len e'chk espíritu cwent Bayba'n, ma na ba'n tcu'n yil cxtzatzinwok te yi ja wi't cxo'cwok tajlal yi e' yi tz'iba'nt chibi' tcyaj.

Yi stzatzine'n Jesús

²¹ Toque'n tzun lac'puj jun chin tzatzin tetz Jesús. Itzun taltz: “Ta', yi ilu' teru' yi ilu' Ajcaw te yi tcyaj tu wuxtx'otx', swak'e' ink'ajsbil teru' na quinín xchaju' yi e'chk takle'na'tz scyetz yi e' yi tz'aknak cu'n cyajtza'kl, ma na cho'n nxchaju' scyetz yi e' yi qui tunin k'usij e'. Ntyo'x teru' Ta', na ya'stzun tajbilu'.”

²² Ej nintzun ben tlol scyetz yi e' xchusbe'tz:

—Cyakil yi e'chk takle'n yi na chinxcy'e' tan banle'n i'tz tan tu' yi ak'ijt imporer tan Intaj. Na yi in wetz yi in Cy'ajl Ryos, cya'l nin jun na el xtxum te yi xe'n wutane'n ma na ntin Intaj. Ncha'tz cya'l jun na el xtxum te yi xe'n tane'n Intaj ma na ntin in, scyuch' yi e' yi tzintzole' scyetz.

²³ Ej nin ncha'tz te yi ate' chichuc cuntu', nin ben tlol scyetz yi e' xchusbe'tz:

—Ba'n itetz na na cxtzanwok tan xmaye'n yi e'chk takle'n yi na bajij jalu'.²⁴ Na tenstzaj at e' nachol scyuch' e' rey yi ya'stzun cyajbil tan tilwe'n, poro quinín quil. Ej nin ya'tz cyajbil tan tbite'n poro quinín quibit, —stzun Jesús bantz scyetz.

Yi elsawutzil tetz aj Samaria

²⁵ Tpone'n tzun jun scyeri yi e' tx'olol xo'l yi ley Moisés te Jesús, nintzun octz tan pile'n. Itzun taltz:

—Max c'u'lu' Ta', poro ¿mbil tzimban tan incambal yi itz'ajbil tetz ben k'ej ben sak?

²⁶ Saje'n tzun stza'wel Jesús:

—¿Mbi eka'n tan yi ley Moisés yi na ocu' tan si'le'n? ¿Mbi na tal teru'?

²⁷ Saje'n tzun stza'wel yajtz:

—Lok'aj yi Awajcaw, yi aRyosil, tetz cu'n awalma', nin tetz cu'n awajtza'kl, nin tetz cu'n achamil, nin tetz cu'n ana'chl; nin lok'we' yi e' awisin chi na alok' awib atz. Ya'stzun na tal yi ley Moisés, —stzun i' bantz.

²⁸ Bene'n tzun tlol Jesús tetz:

—Ba'n atit. At le wi'u'. Poro tajwe'n tan bnolu' tane'n. Tzun cambaju' yi stz'ajbilu' tetz ben k'ej ben sak.

²⁹ Itzun tan colol tib yi yaj tk'ab yi til, bene'n tzun jakoltz tetz Jesús:

—¿Na' scyetz e' inwisin Ta'?

³⁰ Saje'n tzun stza'wel Jesús tan yi xtxolbile'j:

—At jun yaj yi cho'n saje'n le tnum Jerusalén. Cho'n at bembil i'-tz Jericó. Nintzun noj cyentz xchik'ab alk'om. Tele'n tzun chimajol yi be'ch tetz, nin lo'on cyentz cyak'un, nin e' icy'tz. Txant nin qui quim cyentz cyak'un.

³¹ Itzun bantz, na tzun xon tzaj jun pale'. Ej nin yi bene'n tilol yi yaj yi q'uixpnak, quil cy'en tu' i'-tz xlanj be'. Jak'enle'n wutz ban nintz yi ticy'e'n cu'n xlanj be'. ³² Ncha'tz, i nin ban jun scyeri yi e' tu Leví. Yi tpone'n i' le ama'la'tz, ben tunin xmayil, nin icy'tz. ³³ Na tzun xon tzaj jun yaj aj Samaria. Yi tpone'n kale atit yi q'uixpnak, nintzun el nin k'ajabtz te'j. ³⁴ Toque'n tzun xkansal tibtz te'j, nintzun oc tan stz'aque'n. Nin oc kojol tz'ac'bil te yi q'uixpnak. I'tz jun jilwutz aceit tu win. Je'n tzun tk'oltz te tetz xchej, nin ben tcy'altz le jun mesón, nin octz tan q'uicy'le'n.

³⁵ Itzun le junt eklok yi txant tan ticy'e'n, nin cyaj tk'ol pwok tetz taw mesón: “Ma jalu', yi yaje'j yabi'x. Q'uicy'leju'. C'achaju'. Kol sotz mas pwok tanu' te'j, tzinchoje' yil nult tzaj,” stzun yaj ban cyentz. ³⁶ Ma jalu', scyeri yi ox yaja'tz yi e' icy' cu'n te yi yaj yi q'uixpnak cyak'un alk'om, ¿na' scyetz wisin i' bantz, le wutz teru'? —stzun Jesús tetz yaj.

³⁷ —Pues, i bin yi jun yi el quen k'ajab te'j, —stzun yaj bantz.

—Benku', nin bne'u' tane'ntz chi banak yi jun yaja'tz, —stzun Jesús tetz.

Yi xa'ke'n Jesús tan chixajse'n Mariy tu Mart

³⁸ Itzun bantz yi na xon Jesús tbe', cho'n tzun tocompone'ntz tc'u'l jun aldey kale najle't jun xna'n yi na bi'aj Mart. Tk'ol tzun yi jun xna'na'tz ama'l tetz Jesús tan tocompone'n le ca'l i'. Wi'nin chitzatzine'n yi tpone'n Jesús tan chixajse'n. ³⁹ At tzun jun titz'un yi xna'na'tz yi na bi'aj Mariy. Nintzun c'ole' cu'ntz te Jesús tan tbite'n yi yol i' yi na tzan tan xtxole'n. ⁴⁰ Ma yi Mart, cho'n nin tzajnak wutz te tak'un. Bene'n tzun i'-tz tan talche'n tetz Jesús:

—Wajcaw, ¿qui pe' na el k'ajabu' swe'j yi inchuc nin na chintx'ujtij tan ak'un nin qui'c Mariy at tan wuch'eye'n? ¿Qui polo' ltal ninu' noc tetz yi nink tz'oc tan wuch'eye'n?

⁴¹ Bene'n tzun tlol Jesús tetz:

—Añ jun c'olaj Mart, tunin na sotz tu' ac'u'ltz tan banle'n wi'nin e'chk takle'n nin tunin na cxbisun tu'-tz. ⁴² Poro at jun xtxolbil yi mas tajwe'n. Ya'stzun yi nje' xtxa'ol awitz'un Mariy, nin cya'l jun lmajon len tetz.

11

Yi xchusu'n Jesús tan nachle'n Kataj

(Mt 6.9-15; 7.7-11)

¹ At tzun jun tir nin oc Jesús tan nachle'n Kataj le jun ama'l. Yi wi't nachol Kataj nintzun opon jun xchusbe'tz te'j nintzun taltz:

—Kajcaw, ko' xchuse'u' tan nachle'n Kataj chi banak tetz Wa'n tan chichusle'n yi e' tetz xchusbe'tz.

² Bene'n tzun tlol Jesús scyetz:

—Yil cxo'cwok tan nachle'n Kataj, je bin tzitale'j:

‘Kataj yi atu' tcyaj, wi'nin xanil yi bi'u' Ta'.

Sajku' tzone'j wuxtx'otx' tan cawu'n skibaj.

Cawunku' tzone'j wuxtx'otx', chi na cawunu' tzi'n tcyaj.*

³ Tak' tzaju' kawa' tetz jalu'.

⁴ Cuye'u' kapaj, chi na kacuy ketz chipaj yi e' mas wunak.

Quil ko' stzakpninu' le il,' —cxcchijwok sban.

⁵ Ej ncha'tz, nin tal jun elsawutzil scyetz:

—Ok tu'-tz ka'n yi at jun yaj yi at tamiw, nin yi tamiw yaj, nin opontz te'j nicy'ak'bal tan c'uche'n jun pawor tetz. Itzun taltz: ‘Wamiw, bane'u' jun pawor swetz. Intx'ixe' cobox inwa' teru'. ⁶ Na ja ul jun wamiw swe'j, yi aj pyaj i'. Poro qui'ct nin sowril ketz kawa' tan tak'le'n nin tetz.’ ⁷ Saje'n tzun stza'wel yi yaj yi at xe ca'l: ‘Cuquen yaj, ja wi't jopxij puert wa'n. Nin na chiwit len innajal. Qui'c rmeril tan wuk'ol tzatz,’ stzun yaj bane'l

* **11:2** At copia le griego kale qui na jale't yi yol “yi atu' tcyaj.” Tile'u' yi version popular, “Dios Habla Hoy”.

tzajtz. ⁸ Bintzinin, —stzun Jesús, —qui ntak' yaj tan tu' yi cyamiw quib, poro tan paj yi qui nin tx'ixwij yi tamiw yaj tan jakle'n tetz. ⁹ Cha'stzun te swale' nin tzitetz: C'uchwok tetz Ryos, nin tz'ak'lok tzitetz. Elk italma' tan joyle'n yi banl Kataj, tzun jalok ita'n. Kol cxo'c il tan c'onle'n quen, sjakxok tziwutz nin tz'ak'lok itajbil. ¹⁰ Na yi e' yi na chic'uch, tz'ak'lok scyetz. Ej nin cyakil yi e' yi na cho'c il tan joyle'n, sjalok cya'n. Ncha'tz cyakil yi e' yi na cho'c tan c'onle'n quen, sjakxok xchiwutz, nin tz'ak'lok yi cyajbil.

¹¹ “Ncha'tz cya'l jun yi nink tak' jun c'ub tetz nitxajil kol jak jun pam tetz. Ncha'tz kol sjak jun cay quil tak' nin jun lubaj tetz. ¹² Ej nin kol sjak jun c'olob, quil tak' nin jun sina'j tetz.

¹³ “I bin jalu' yi axwok itetz, axwok tu wunak nin qui'c nin ibalajil, poro na itak' balaj oy scyetz initxa'. Inintzun pyor Kataj Ryos yi at tcya'j, stk'e' i' yi Espíritu Sant scyetz yi e' yil cho'c tan c'uche'n tetz.

At porer Jesús tan xite'n chiporer yi e' espíritu cwent Bayba'n

¹⁴ Itzun bantz, at jun tir na tzan Jesús tan telse'n len jun espíritu cwent Bayba'n twankil jun yaj. Mem yaj tan yi jun espírituja'tz. Ma yi tele'n yi espíritu Bayba'n twankil nintzun jilontz. Wi'nin cyele'n yab wunak te'j. ¹⁵ Poro at tzun e' cyaltz: “Na xcye' tan telse'n len yi e' espíritu cwent Bayba'n le chiwankil wunak tan tu' yi at porer Beelzebú yi wi'tz Bayba'n te i',” che'ch bantz.

¹⁶ Ncha'tz at coboxt yi e' octz tan joyle'n puntil yi xe'nk jal til Jesús. Nin e' jak tetz tan bnol jun milawr yi na xchaj yi bintzinin cho'n na saj yi porer i' te Ryos. ¹⁷ Poro nachon Jesús te yi cyajtza'kl yi i'tz tan suble'n tu' i' cyajbil. Bene'n tzun tlol scyetz:

“Xitok jun tnum ko na choyintzin yi e' wunak squibil quib. Ncha'tz jun najal, xitok kol choyintzin squibil quib. ¹⁸ Ncha'tz yi Satanás, yi Bayba'n, kol choyintzin squibil quib ¿xe'n xtxichaj tib? Cha'stzun te qui'c xtxolbil yi chiyolu' yi na cyalu' swetz, yi tan tu' yi porer Bayba'n na chintzan tan laje'n len Bayba'n. ¹⁹ Ncha'tz yi nink xcon yi porer Bayba'n wa'n tan laje'n len Bayba'n, ¿mbi tzun jilwutzil porer na xcon cyak'un e' cyuch'u' yi na xcye' tan telse'n len e' espíritu cwent Bayba'n? ¿Tetz ptzun Bayba'n yi porer yi na xcon cya'n? Qui'. Or bin quilu', na ite'n cyuch'u' chocopon tan xite'n yi cyajtza'klu'.

²⁰ Poro yi in wetz na chintzan tan cyelse'n len yi espíritu cwent Bayba'n tan yi porer Ryos. Ej nin i'tz jun techl tetz cyeru' yi bintzinin ja wi't ul Ryos tan cawu'n xchixo'lu'.

²¹ “Ej nin je junt elsawutzile'j: Ko at jun yaj yi cham, yi at ma'cl tan qu'icy'le'n ca'l, quil tz'el be'ch tetz tan alk'om. ²² Poro kol tz'ocopon junt yi mas tcu'n cham swutz i', xcyek tzun te'j. Nin tz'elepon majij yi ma'cl yaj tu cyakil yi be'ch tetz. Ya'stzun mimban te Bayba'n.

²³ “Poro yi e' yi qui na xom chiwi' swe'j, e' contr swe'j. Nin yi e' yi qui na chitzan tan wuch'eye'n te wak'un, na chitzan cye'tz tan xite'n.

Ba'n na cho'c yi e' espíritu cachi' twankil jun yaj yi ko qui'c Espíritu Sant tan makle'n chiwutz

(Mt 12.43-45)

²⁴ Ej, nin xcon junt elsawutzil tan Jesús:

“Yi na el yi espíritu cwent Bayba'n te talma' jun yaj, cho'n na ben yi jun espírituja'tz tan joyle'n junt posar lakak e'chk ama'l. Poro tan tu' yi cya'l na jale't posar ta'n, na tzun octz tan txumle'n: ‘Ba'n tcu'n chimpakxok kale nne'l tzit,’ stzun i' na bantz. ²⁵ Ma yi na opont kale elnak tzit, chumbalaj nin tane'n yi ama'l tan c'ulche'n, na nuq'uijt tan yi taw.

²⁶ Nin tzun na bent yi jun espíritu cwent Bayba'na'tz tan joyle'n jukt espíritu yi pyor tcu'n tan chinajewe'n tuch' te talma' yaj. Pyor tcu'n tzun na ban yi tajtza'kl yaj swutz yi ntaxk tzaj el yi jun,” stzun Jesús bantz.

Yi e'yi bintzinin at chibanl

²⁷ Itzun bantz te yi na tzan Jesús tan xtxole'n yi e'chk xtxolbila'tz at tzun jun xna'n xchixo'l yi e' aj bitanl yi chin wi' nin bantz tan yol, itzun taltz:

—Chumbalaj nin yi xna'n yi mma'lanu', nin yi ntxu'tzanu', —stzun i' bantz tetz Jesús.

²⁸ Bene'n tzun tlol Jesús:

—Mas tcu'n chibanl yi e' wunak yi na quibit yi yol Ryos nin yi na chiban tane'n, —stzun i' bantz.

Yi e' yi ntin milawr na chijak

(Mt 12.38-42; Mr 8.12)

²⁹ Ma yi cyule'n nil jun c'oloy wunak te Jesús, itzun taltz scyetz:

“Cyakil e'u' chin juntlen nin e'u'. Na ntin na chitzanu' tan jakle'n jun techl tan lajluchaxe'n xchiwutzu' yi in yi Cristo. Poro quil chajxij jun techl scyeru', ma na ntina'tz yi techl yi mban Jonás. ³⁰ Na ja xcon tan Ryos tetz jun techl scyetz yi e' aj Nínive. Poro ncha'tz in, na chinxcon tetz jun techl scyeru'. ³¹ Ej nin yil tz'ul tzaj yi wi'tzibil k'ejlal, nin yil tz'oc Ryos tan tak'le'n chicawsu', ncha'tz yi reina yi cho'n saje'n cwe'n tzi'n tan tbite'n yol Ryos, ncha'tz i' stk'e' mas quilu'. Na yi i' tetz chin joylaj nin saje't tan tbite'n yi balaj tajtza'kl yi rey Salomón. Poro yi jalu' at jun yi at xchixo'lu' yi mas balaj tcu'n tajtza'kl swutz yi rey Salomón. Poro qui na cyaju' cyocsaju' yi tetz yol. ³² Ej nin ncha'tz yi e' aj Nínive, chocopon tan tak'le'n quilu', na yi e' cyetz ja je' chitx'ixpul cyajtza'kl tan tu' yi toque'n Jonás tan xtxole'n yi tajbil Ryos scyetz. Wech na at jun aj txolinl xchixo'lu' jalu' yi at mas k'e'j swutz Jonás, poro qui na cyaju' cyocsaju' yi yol i'.

Yi e'chk elsawutzil yi xcon tan Jesús tan xchajle'n yi lajluch cu'n yi tetz xchusu'n

(Mt 5.15; 6.22-23)

³³ “Je jun elsawutzile'j: Yi weri inchusu'n qui jopij na ni'cu'n chi yi na oc k'a'kl jun cantil. Qui'c xac yi kol kajop cu'n tan jun cajon. Ma na cho'n na je' ch'imba'n tcyaj tan xtxeke'n xe ca'l. Ncha'tz wutane'n wetz tu inchusu'n, chin clar cunin na wulej. ³⁴ Ej nin je junt elsawutzile'j: Tan kawutz na kaxmayine't. Ej nin yi ko ba'n kawutz, na lajluchax yi e'chk takle'n skawutz. Poro yi ko maymuj kawutz, ni'cu'n tzuntz chi yi ato'k tul tz'o'tz. Ncha'tz tane'n jun yaj, yi ko jopij wutz tajtza'kl, at tzun yajtz tul jun chin tz'o'tz wutzil. ³⁵ Or tzun quilu'-tz, jopxi'ch wutz cyajtza'klu'. ³⁶ Na ko jopij wutz cyajtza'klu' quil lajluchax inchusu'n xchiwutzu'. Poro yi ko list e'u' tan tbite'n inyol, nin ko jakij wutz cyajtza'klu', slajluchaxk tzun inchusu'n xchiwutzu', chi na lajluchax e'chk takle'n tc'u'l tkan k'ak'.”

Yi lajluchaxe'n yi chipartil yi e' parisey tan Jesús

(Mt 23.1-36; Mr 12.38-40; Lc 20.45-47)

³⁷ Yi wi't talol Jesús yi yola'tz, nin oc jun parisey tan moxe'n tan bene'n tan wa'a'n tuch'. Yi tocompone'n Jesús xe ca'l, nin c'ole' quentz te mes. ³⁸ Wi'nin tele'n yab yi jun pariseya'tz te Jesús, na qui xansaj i' yi k'ab yi toque'n i' tan wa'a'n chi tane'n chicstumbr yi e' parisey.

³⁹ Bene'n tzun tlol Kajcaw Jesús tetz:

—Bintzinin, yi e' cyeru' yi e'u' parisey, na chitx'aju' solte'j chilaku' tu chiwasu'. Poro qui na cho'cu' il tan telse'n yi e'chk takle'n cachi' yi at te cyalma'u', na ntin xkant tzaj nink na cyaju'. ⁴⁰ ¿E' pe'u' yab? Na ko ya'tz tajbil Ryos tan tele'n chitx'ajolu' yi tz'il yi at solte'j chilaku', ¿nk'era'tz pe' tajbil Ryos tan tele'n yi e'chk takle'n cachi' yi at te cyalma'u'? ⁴¹ Ba'n tcu'n yi nink cyoyu' mu'x chimebi'lu' scyetz yi e' yi at tajwe'n scyetz, chocopon tzunu'-tz tetz mero balaj.

⁴² “Lastum e'u' parisey, na bintzi na cyak'u' chidiesmu' te yi alwenu' tu yi luta' tu cyakil jilwutz itzaj yi na cyawaju'. Poro qui na chitzanu' tan banle'n tane'n yi e'chk takle'n balaj yi na tzatzin Ryos te'j, nin qui na chitzanu' tan xchajle'n yi lok' ib yi na jal tu Ryos. Ba'n na chibanu' yi na cyak'u' chidiesmu', poro lastum, qui na chitzanu' tan banle'n tane'n

cyakil cu'n tajbil Ryos. ⁴³ Lastum e'u' parisey, na ntin na cyaju' chic'ole'u' tibaj yi chem kale na jale't k'ej jun yaj. Ej nin yi na chibenaku' tc'a'yl, ntin na cyaju' yi chin yut' cunin chik'ajlan wunak scyeru'.

⁴⁴ “Lastum e'u' na na chitzanu' tan xtx'olche'n xo'l yi ley Moisés scyetz wunak poro chiplaj tuwu', chiwutz tuwu' tu chichusu'nu'. Ni'cu'n e'u' tu jun alma' yi mukxnakt, yi qui'c techl kale mukij cu'nt. Ncha'tz quitane'n yi e' wunak yi na chixom te yi chichusu'nu'. Quinin tz'icy' scyetz yi na chixubsij cyanu'.

⁴⁵ Saje'n tzun stza'wel jun scyeri yi e' tx'olol xo'l yi ley Moisés, itzun taltz:

—Ta', tan yi xtxolbile'j yi na tzanu' tan talche'n ncha'tz na tzanu' tan telse'n ketz kak'ej, —stzun yaj tetz Jesús.

⁴⁶ —Bintzinin yolu' na nk'e'tz mas balaj e'u' x'chiwutz yi e' parisey, na na chitzanu' tan xtxumle'n wi'nin e'chk ca'wl tan chixome'n wunak te'j, poro yi e' cyeru' siquierk nin mu'x tal nak chitzanu' tan banle'n tane'n e'chk ca'wla'tz.

⁴⁷ “Lastum yi e'u' yi na cho'cu' tan nuc'le'n chinichil yi e' k'ajtzun elsanl stzi' Ryos, yi e' te'n chimam chite'u' e' quimsan. ⁴⁸ Na cho'cu' tan nuc'le'n yi e'chk nicha'tz poro ni'cu'n cyajtza'klu' chi banake' yi e' chimam chite'u', yi e' oc tan chibiyle'n yi e' elsanl stzi' Ryosa'tz. Na tan tu' yi na chitzanu' tan banle'n ba'n te yi chinichil, ni'cu'n na elepont chi e'u' nin biyon cyetz. Na ite'n nin cyajtza'klu' chi cyajtza'kl yi e' chimam chite'u'.

⁴⁹ “Cha'stzun te talnak Ryos, yi jun yi tz'aknak cu'n tajtza'kl: ‘Che' inchake' nin elsanl intzi' scyuch' yi e' weri in apostl x'chixo'l yi e' wunake'j. Poro chocopon yi e' wunak tan chibuchle'n nin tan chibiyle'n cu'n,’ chij Ryos banak cyen. ⁵⁰ Tan tu' yi ya'tz na chibanu', chichoje'u' yi cyeru' chicawsu' tu chicaws yi e' chimam chite'u', yi ocnake' tan chibiyle'n yi e' elsanl stzi' Ryos sajle'nix tunintz. ⁵¹ Na cyakil yi il yi chijuchnak yi e' chimam chite'u' jetz yi quime'n Abel jalen cu'n yi quime'n Zacarías cya'n nicy'al yi altar tu yi templo, e' cu'nu' lchojon tetz.

⁵² “Lastum e'u' tx'olol xo'l yi ley Moisés. Na qui na cyak'u' ama'l scyetz yi e' wunak tan tele'n chitxum te yi bintzi. Nin ncha'tz e'u', qui na el chitxumu' tetz. Cha'stzun te quil chiclax yi e' yi nternin na el cyalma' tan chiclaxe'n, —stzun Jesús bantz.

⁵³ Yi tele'n tzaj i' xe ca'l, cyoque'n tzun yi e' tx'olol xo'l yi ley Moisés scyuch' yi e' parisey tan xuxe'n, ⁵⁴ nin tan joyle'n puntil yi x'e'nk tan tlol i' jun xtxolbil tan jale'n til.

12

Kaxomi'ch te cyajtza'kl e' parisey

¹ Chimolol tzun quib jun c'olol wunak te Jesús. Jat lo' mil chixone'n. Nin wi'nin chipitol quib tan paj yi quintech nin e'. Toque'n tzun Jesús tan yol scyetz yi e' x'chusbe'tz. Itzun taltz:

“Je jun xtxolbile'j yi chin tajwe'n cunin tan itbital. Or bin tzitil, acxomi'chwok te cyajtza'kl yi e' parisey, na chiwutz tu', chiplaj tu' yi na cyocsaj quib balaj. ² Poro qui'c nin jun takle'n yi nink je tx'otx' tibaj, yi qui'k lajluchax tzantzaj. Nin qui'c nin jun takle'n yi nink tz'ewij yi qui'k lajluchax. ³ Jun cu'n yol swale' nin tzitetz, qui'c nin jun yol yi na yolchij ewun cu'n yi qui'k skojan. Qui'c nin jun yol yi na a'lchij jasnewe'n cu'n xe jun ca'l yi qui'k tz'el stziblal.

Yi jun yi ba'n kaxob tetz (Mt 10.28-31)

⁴ “Axwok inchusbe'tz, axwok wamiw, swale' jun xtxolbil tzitetz: Quil cxobwok scyetz yi e' yi ntin na chixcye' tan quimse'n iwankil, na ntin iwankil na chixcye' cye'tz tan biyle'n. ⁵ Poro swale' nin tzitetz yi na' scyetz yi jun yi ba'n cxobwok tetz. Xobenwok tetz yi jun yi ba'n na xcye' tan quimse'n iwankil nin tan pitle'n nin italma' tq'uixc'uj. Ya'stzun yi jun yi ba'n cxobwok tetz.

6-7 “At ixac swutz Ryos, na je jun elsawutzile’j: Yi e’ tal ch’u’l na chic’ayij o’ tal tan cobox ntzi’ centaw, poro qui’c nin jun yi qui’k ilijt tan Ryos. Qui bin cxobwok scyetz yi e’ mal naka’tz. Na ¿nk’e’tz pe’ mas tcu’n iwalil xchiwutz jun c’oloj ch’u’l? Mpe ik xi’il iwi’, ajla’nt tan Ryos.

Ba’n cyeri e’ yi qui na chixob tan talche’n yi xomche’ te Jesús
(Mt 10.32-33; 12.32; 10.19-20)

8 “Ncha’tz, swale’ nin tzitetz: Ba’n cyeri yi e’ yi qui na chixob tan talche’n yi xomche’ swe’j. Na yi ko ya’tz na chiban, swale’ chitzibal yi ate’ tetz wajał xchiwutz cyakil yi e’ ángel tetz Ryos. 9 Poro yi e’ yi na chixob tan talche’n scyetz wunak yi na chixom swe’j, ncha’tz in, swale’ xchiwutz yi e’ ángel tetz Ryos yi qui xomche’ swe’j.

10 “Cyakil yi e’ yi na cho’c tan inyolche’n, scuyllok chipaj. Poro yi e’ yil cho’c tan jisle’n yi Espiritu Sant, qui’c cyetz cuybil chipaja’tz.

11 “Quil cxbisun yil cxben ticy’le’n xchiwutz yi e’ wi’ banl wi’ tetz sinagoga, nka xchiwutz yi e’ alcal. Quil cxo’c tan xtxumle’n yi mbi jilwutz yol xconk ita’n tan stza’we’n nin yi cyetz chiyol. 12 Quil cxbisun ta’n na i yi Espiritu Sant tz’ocopon tan tak’le’n kulil iyol yil cxo’c tan yol.

Yi ric yi ntin k’uklij c’u’l te mebi’l

13 Bene’n tzun tlol jun scyeri yi e’a’tz yi ate’-tz:

—Ta’, tale’u’ tetz yi witz’un tan tk’ol mu’x wetz te yi mebi’l yi k’ajtzun kataj yi at cyen.

14 Bene’n tzun stza’wel Jesús:

—Yaj, nk’e’tz in pujul ixo’lwok, nk’e’tz in jatxol tx’otx’.

15 Bene’n tzun tlol Jesús scyetz cyakil yi e’ mas wunak:

—Or quilu’ yi ajtza’kl yi xkant tzaj nink na taj. Na mpe wi’nink mebi’l jun yaj, quil xcye’ yi mebi’la’tz tan jalse’n yi stz’ajbil.

16 Talol tzun Jesús junt elsawutzil scyetz:

“At jun yaj yi chin ric nin, yi chumbalaj nin yi e’chk cosech yi na je’ ta’n. 17 Toque’n tzuntz tan xtxumle’n tc’u’l cuntu’. Itzun taltz: ‘¿Mbil tzimban te incosech? na qui’c nin ama’l kaleł tzincolwit. 18 Ah, je tzimbane’j, tzinxite’ cu’n cyakil yi e’chk inc’ojaj yi co’chk. Nin tzimbné’ coboxť yi mas nim tcu’n. Ya’stzun wulejtz tan colche’n cyakil yi incosech tu cyakil yi e’chk takle’n yi colij wa’n. 19 Ba’n tzun nuje’-tz. Qui’t tzun bisun walma’, na ja molxij inwa’ tetz ala’ tiemp. Nujek, chinwank, nuc’a’k, chintzatzink,’ stzun yaj tc’u’l cuntu’. 20 Poro saje’n tzun tlol Ryos tetz: ‘Yaj, chin yab nin a’x, na c’xquimok te ak’bale’j. Nin yi e’chk takle’n yi ja wi’t baj amolol, apart scambok te’j,’ stzun Ryos bantz tetz. 21 Ma jalu’, stzun Jesús scyetz wunak. Ya’stzun sbajok scye’j yi e’ yi ntin na chitzan tan xtxumle’n chimebi’l, nin qui na chitzan tan xtxumle’n e’chk takle’n yi na tak’ tzatzin tetz Ryos,” stzun Jesús.

Yi sotzaj c’u’lal
(Mt 6.25-34)

22 Ncha’tz tal Jesús scyetz yi e’ xchusbe’tz:

“Cha’stzun te swale’ nin tzitetz, quil sotz ic’u’l tan iwa’, nin tan be’ch itetz, 23 na ja tak’ Ryos yi kaxew, ¿qui ptzun Itak’ kawa’ jalu’? Ncha’tz i’ bnol kawankil, ¿qui ptzun Itak’ be’ch ketz? 24 Nque’nwok tan xtxumle’n yi e’ joj, yi xe’n quitane’n. Qui na cyawaj cyetz co’n. Qui’c cyetz chicosech, nin qui’c cyetz chic’ojaj, nin qui’c cyetz cu’lbil quixi’n, poro na chiwan tan Ryos. ¿Nk’e’tz pe’ mas balaj tcu’n ax itetz xchiwutz yi e’ joja’tz? 25 Quil ben xkon mas tiemp jun yaj tan bis tan o’kl. 26 Quil xcambijwok te jun takle’n tan tu’ yi na sotz ic’u’l. Ko ya’tz ¿nxac tzun na sotz ic’u’l tan cyakil yi e’chk takle’na’tz?

27 “Nque’nwok tan xtxumle’n yi e’chk buch. Qui na cho’c cye’tz tan jicy’le’n nok’. Qui na cho’c tan chem. Poro jun cu’n yol swale’ nin tzitetz, mas tcu’n na chiyub yi bucha’tz swutz yi balajil yi be’ch tetz k’ajtzun rey Salomón. 28 Ej nin ko na yub yi e’chk xtze’ tan

Ryos yi cobox ntzi' k'ej na xchaj, nin na ben te'tz tk'ak', ¿qui ptzun cxwekxij itetz tan Ryos, yi axwok itetz yi cho'n k'uklij ic'u'l te'j? ²⁹ Qui bin cxbisun tan iwa' nin tan itc'a'. ³⁰ Na yi ko na cxbisun ta'n, ni'cu'n tzun axwok scyuch' cyakil yi e' mas wunak yi ntina'tz cyajbil tan jale'n chiwa'. Poro yi axwok itetz na til Kataj cyakil yi tajwe'n tzitetz. ³¹ Nque'nwok tan xtxumle'n yi tajbil Ryos, tz'ak'lok tzun cyakil yi e'chk takle'n yi tajwe'n tzitetz,” stzun Jesús bantz scyetz yi e' xchusbe'tz.

Kajoye' yi kamebi'l tcyaj
(Mt 6.19-21)

³² “Axwok tal wawun tane'n. Ej nin qui'c mas tal ixone'n, poro quil tzicabej ic'u'l, na ya'stzun tajbil Ryos tan tk'ol i' ama'l tzitetz tan inajewe'n tuch' tetz ben k'ej ben sak. ³³ C'aywok bin imebi'l, nin oywok nin yi jamel scyetz yi e' yi at tajwe'n scyetz. Ko ya'tz tziban, sjalok jun imebi'l tcyaj, jun mebi'l yi quil sotz. Nin quil tz'ocopon alk'om te'j. Nin quil tz'ocopon poc' te'j. ³⁴ Cyakil yi e' yi na chitzan tan xchamle'n yi chimebi'l tcyaj, ya'stzun yi e' yi cho'n nin ajlij chic'u'l tcyaj. Na kale atite't mebi'l jun yaj, ya'tz nin ajle't c'u'l.

Kabne' list kib

³⁵ “Cha'stzun te banwok list itib. Nin ba'n tz'oc k'a'kl icantil. ³⁶ Nin ba'n tzibanwok chi na ban jun q'uicy'lom ca'l yi na cyaj tan q'uicy'le'n yi ca'l patrón yi na ben i' te jun quicyuji'n. Na txekun k'ak' ta'n, nin list atit tan jakle'n puert yi na ul tzaj yi patrón. ³⁷ Ba'n cyeri yi e' mosa'tz yi na chitzan tan xch'iwe'n tulbil chipatrón. Jun cu'n yol swale' nin tzitetz, yil tz'ul chipatrón, tz'ocopon i' tan banle'n chiwa' yi e' mosa'tz. Scawunk tzun i' tan chiwane'n wi mes. Ite'n nin chipatrón tz'ocopon tan jatxle'n nin chiwa'. ³⁸ Ba'n cyeri yi e' mos yi ate' nintz tan xch'iwe'n chipatrón yi na ul. Qui'c na ban mpe nicy'ak'bal tz'ul chipatrón, nka skil cuntu', poro ate' nintz tan xch'iwe'n.

³⁹ “Ncha'tz nque'nwok tan xtxumle'n yi xtxolbile'j: Yi nink tz'el xtxum jun taw ca'l tetz yi oril yi tz'ul jun alk'om xe ca'l, quil tak' ama'l tan tele'n be'ch tetz tan yi alk'om. ⁴⁰ Ncha'tz axwok itetz, or tzitilwok. Banwok list itib, na qui cunin tz'icy' tzitetz yil nu'l tzaj, yi in yi in Bajx Cy'ajol,” stzun Jesús bantz scyetz yi e' xchusbe'tz.

Yi cupral balaj tu yi ploj
(Mt 24.45-51)

⁴¹ —I bin jalu' Ta', —stzun Lu' tetz Jesús, —yi xtxolbile'j yi na tzanu' tan xtxole'n, ¿ketz cuntu' pe', nka ncha'tz cyetz cyakil wunak? —chij Lu' tetz.

⁴² Bene'n tzun stza'wel Jesús:

“Ba'n cyeri yi e' martoma' yi ba'n na k'uke' c'u'l yi patrón scye'j. Ba'n cyeri yi e'a'tz yi toque'n cu'n chitxumu'n tan banle'n tane'n yi tajbil chipatrón, nin tan jatxle'n chirasyon yi e' mos. ⁴³ Ba'n cyeri e' martoma'a'tz yi ya'tz na chitx'ujtij te'j yi na ul tzaj chipatrón. ⁴⁴ Jun cu'n yol na wal nin, yi jun jilwutz martoma'a'tz, tz'ak'lok mas cyetz chik'ej tak'un chipatrón. Na tz'ak'lok chik'ej tan chicawune'n tibaj cyakil mebi'l yi chipatrón. ⁴⁵ Poro lastum yi e' martoma' yi na cho'c tan xtxumle'n: ‘Quil tz'ul chan kapatrón.’ Nin tan paj yi jun ajtza'kla'tz na cho'c tan chibuchle'n yi e' mos. Nin na cho'c tan xtxumle'n tan banle'n e'chk tzatzin xchixo'l cyetz. Nin na oc a' xchiwi'. ⁴⁶ Lastum yi jun jilwutz martoma'a'tz na quinín tz'icy' scyetz yil tz'ul tzaj chipatrón. Xchilo'onk tan xicy'xab tan chipatrón. Nin chocopon ta'n tetz cyajlal yi e' pajol ca'wl.

⁴⁷ “Na cyakil yi e' martoma' yi elnak chitxum tan banle'n tane'n tajbil chipatrón, poro qui na bnix cya'n, xchitije' cyera'tz wi'nin tz'u'm. ⁴⁸ Ma yi e' yi quinín tz'icy' scyetz, yi na chixubsij tan banle'n tane'n yi tajbil yi chipatrón, ilenin xchicawsok mu'x. Na yi e' yi ak'ijt wi'nin cyajtza'kl, chin tajwe'n cunin yil wutzin mas yi cyak'un xchiwutz yi e' yi qui'c mas cyajtza'kl. Ncha'tz yi e' yi ak'ij wi'nin chixajbil, chin tajwe'n cunin yil wutzin mas yi cyak'un cya'n xchiwutz yi e' yi qui'c mas cyetz cyajtza'kl ak'ijt.

Sjalok oyintzi' ske'j yil kocsaj
(Mt 10.34-36)

⁴⁹ “Na tan tu' yi nnu'l wetz tzone'j wuxtx'otx', tz'ocopon k'a'kl oyintzi'. Nin xe'nk yil xe't chan. ⁵⁰ Poro quil xe'tij jalen cu'n yil tzintij q'uixc'uj. Nternin na el walma' yi nink tz'ul chan yi jun tiempa'tz lajke'l. ⁵¹ ¿Mbi na itxum? ¿Sjalok pe' tzatzin tzone'j wuxtx'otx' tan yi nnu'l? Quil jal tan tu' yi nnu'l, poro sjalok chi'ch c'u'lal. ⁵² I sbne' opon tunintz, at najal yi sjalok oyintzi' xchixo'l tan paj weri inchusu'n. Ko at o' xone'n tul jun najal, sjalok oyintzi' xchixo'l. Chocopon lo' ox tan contri'n scye'j cob, nka chocopon cob tan contri'n scye'j ox. ⁵³ Xchi'chok c'u'l jun yaj te cy'ajl, nka jun cy'ajol te taj. Xchi'chok c'u'l jun xna'n te tal, nka yi tal te xtxu'. Ncha'tz yi wutzile'n ilibaj te yi tlib, nka yi ilibaj te yi wutzile'n tlib.

Yi e' judiy qui nin pujx cya'n yi mbi eka'n tan Jesús
(Mt 16.1-4; Mr 8.11-13)

⁵⁴ Itzun ben tlol scyetz cyakil wunak:

“Yi na quil ninu' yi na nuc' cu'n tib yi sbak' toque'n tzi'n, jalcu'n na cyalu' yi tz'ul abal. Nin ya'tz nin na bantz. ⁵⁵ Ncha'tz yi na saj cyek'ek' cwe'n tzi'n na cyalu' yi sjalok tz'a', nin ya'tz nin na bantz. ⁵⁶ Na pujx cyanu' yi e'chk techl yi na jal tcya'j. Poro chiwutz tuwu', chiplaj tuwu' yi na cyalu' yi e'u' tetz Ryos. Na qui na pujx cyanu' yi mbi na bajij xchixo'lu'.

⁵⁷ “¿Nxac yi qui na pujx cyanu' yi mbi'tz yi balaj yi na bnix tan Ryos xchixo'lu'? ⁵⁸ Nin je jun elsawutzile'j: Yi na chibenu' tu yi chicontru' tan pujle'n xtisya' tpilta', na chijoyu' puntil tan xite'n yi oyintzi' yi ntaxk choponu' swutz yi pujul xtisya'. Na ko qui', i' chijatxon ninu' xchik'ab e' polisiy tan cyoque'nu' xetze' cya'n. ⁵⁹ Jun cu'n yol, qui'c rmeril tan cyele'nu' liwr jalen cu'n yil chichoju' cyakil yi chimultu'.”

13

Ko quil kabisun tan kil sotzel kawutz sbne'

¹ I cunin na tzan Jesús tan xtxole'n yi cyopone'n cobox yaj tan talche'n jun xtxolbil tetz. Itzun cyaltz:

—At cobox aj Galilea yi i cunin na chitzan tan biyle'n chitx'ixwatz yi cyopone'n biyol cyetz tak'un Pilato. Ej nin yi cyetz chi'xch'el nin yuj tib tu yi xch'el yi chitx'ixwatz, —che'ch tzun bantz tetz Jesús.

² —Na lo' cyal cyeru' yi ja chitij yi q'uixc'uja'tz tan paj yi mas tcu'n cyetz quil xchiwutz cyakil yi e' mas aj Galilea. ³ Poro qui'. Ma yi e' cyeru', ko quil chibisunu' tan quilu', nin ko quil chitx'ixpuju' yi cyajtza'klu', sotzel chiwutzu' sbne'. ⁴ Nin ncha'tz yi chiquime'n yi wajxoklaj wunak tzak' yi culunil, yi ncu' woc' le ama'l Siloé, ja lo' chitxumu' yi mas tcu'n cyetz quil nchijuch xchiwutz cyakil wunak aj Jerusalén. ⁵ Poro qui'. Nin ncha'tz e'u', ko quil chibisunu' tan quilu', nin ko quil chitx'ixpuju' cyajtza'klu' sotzel chiwutzu' sbne', —stzun Jesús scyetz.

Yi xtxolbil tetz jun wi' lo'bajyi qui na wutzin

⁶ Tlol tzun Jesús junt elsawutzil scyetz:

—Oktz ka'n yi at jun yaj yi cu'nak tawal jun wi' ibx tc'u'l jalaj xtx'otx'. Bene'n tzun i' tan tilwe'n ko at wutz, poro quinín jal jun wutz ta'n. ⁷ Itzun taltz tetz yi q'uicy'lom ama'l: ‘Oxix yob yi wa'wle'nix tan xmaye'n yi wutz yi jun wi' ibxe'j poro qui'c jun wutz na jal wa'n. Ma jalu', tame'n, na tx'otx' tu' na mak,' stzun taw luwar tetz yi q'uicy'lom. ⁸ ‘Ta,' chij yi mos, ‘cuk tu' junt yobtz. Nocopon tan banle'n ba'n tetz. Stz'ok awon wa'n txe'. ⁹ Nin kol wutzin, qui tzun stamu'-tz, poro ko quil wutzin kalena's tzun stame'nu'-tz,' stzun q'uicy'loma'tz tetz taw ujul, —chij Jesús bantz scyetz.

Yi tule'n yos tu jun xna'n le jun k'ej ujle'n

¹⁰ Itzun bantz, at jun tir na tzan Jesús tan chichusle'n wunak le jun sinagoga. ¹¹ At tzun jun xna'n yi sken el wajxoklajix yob yi tz'amij tan jun yabil. Je'nak tlen tunin xocpuj tan

yi jun yabila'tz. Nin quinín na je' te'j. ¹² Yi bene'n tilol Jesús jun xna'na'tz nintzun saj xchakoltz. Itzun taltz tetz:

—Ja wi't ul yos tzawuch', —stzun Jesús bantz tetz.

¹³ Nin je' tk'ol Jesús yi k'ab twi', ninín ul yos tuch'. Toque'n tzun xna'ntz tan tak'le'n k'ajsbil tetz Ryos. ¹⁴ Poro yi ajcaw tetz yi sinagoga wi'nin xchi'che'n c'u'l te Jesús tan paj yi mmu'l yos ta'n tu jun wunak le jun k'ej ujle'n. Cha'stzun te tlol i' scyetz cyakil wunak:

—At kak k'ej tetz ak'un. Ej nin tc'u'l yi kak k'ejat'z ba'n chu'lu' tan tz'ac ib. Qui na waj yil chu'lu' tan tz'ac ib tc'u'lak jujun k'ej ujle'n, —stzun ajcaw tetz sinagoga scyetz wunak.

¹⁵ Bene'n tzun tlol Jesús:

—Chiplaj tuwu', chiwutz tuwu', na tc'u'l yi jun k'ej ujle'n qui'c nin jun scyeru' yi qui'k na stzakplen yi tetz wacx nka tetz buru' tan xchajle'n tc'a'. ¹⁶ Ko ya'tz na chibanu' le jun k'ej ujle'n, qui'c pe' cu tan tulse'n yos tuch' yi xna'ne'j le jun k'ej ujle'n. Na ja el wajxoklajix yob yi xtx'amxle'nix tan yabil. ¿At ptzun kil te'j kol tz'ul yos tu jun wunak ka'n le jun k'ej ujle'n? —stzun Jesús scyetz.

¹⁷ Wi'nin chitx'ixwe'n yi e' contr Jesús yi quibital yi xtxolbila'se'j. Ma yi e' mas wunak wi'nin chitzatzine'n te yi e'chk takle'n balaj yi na bnix tan Jesús.

Yi elsawutzil tetz tijal muxtans
(Mt 13.31-32; Mr 4.30-32)

¹⁸ Bene'n tzun tlol Jesús scyetz: “¿Mbik xcon wa'n tan xchajle'n scyeru' yi xe'n quitane'n yi e' yi xomche' te Ryos jalu'? ¿Mbik elsawutzilil xcon wa'n? ¹⁹ Je bin tane'ne'j: Ni'cu'n e' chi jun bak'wutz muxtans yi cu' tawal jun yaj le xtx'otx'. Jalcunin je'n mule'n. Chumam nin wutz tkan ban, chi jun wi' tze'. Poro ja cho'c ch'u'l tan banle'n chisoc wi'ak k'ab.”

Yi elsawutzil tetz yi xtx'amil pam

²⁰ Ncha'tz tal i': “¿Mbik junt elsawutzil xcon wa'n tan xchajle'n scyeru' yi xe'n quitane'n yi e' yi xomche' te Ryos? ²¹ Je bin quitane'ne'j: Cho'n quitane'n chi na tulej jun xna'n yi na yuj cu'n mu'x tx'am tc'u'l ox chin ma'lbil arin, poro na ben lo'on yi tx'ama'tz tc'u'l cyakil arin.”

Yi be' juy wutz
(Mt 7.13-14, 21-23)

²² Ticy'e'n tzun i' lakak e'chk tnum tu e'chk aldey tan tpone'n jalen Jerusalén. Nin octz tan chichusle'n e' wunak lakak e'chk ama'la'tz.

²³ At tzun jun yaj jilontz tetz. Itzun taltz:

—Ta', chinch wetz qui'c mas kaxone'n yi o' yi skaclaxok, —stzun yaj bantz tetz Jesús.

²⁴ —Chibne'u' puers tan cyoque'n pone'nu', na chin latz'luj nin yi puert. Na jun cu'n, at wi'nin e' yi na klo' cyaj cho'c poro quil tz'ak'lij ama'l scyetz, na jajt'z yi na jop cu'n yi taw ca'l yi puert xchiwutz. ²⁵ Qui'ct rmeril mpe ate' ninku'-tz wutz puert. Qui'c rmeril mpe nink cho'cu' tan c'onle'n quen wutz puert nin tan sich': ‘Ta' jake'nu' puert skawutz.’ Qui'c rmeril tan jakxe'n yi puert, na stale'l tzaj taw ca'ltz: ‘Qui wajske'n iwutz.’ ²⁶ Qui'c rmeril mpe nink cyalu': ‘Poro ta', ja kawan, nin ja kuc'a' tuch'u', nin ja ko' xchusu' lakak be' le katanum,' che'chu' sbne'. ²⁷ Qui'c rmeril, na tz'elu'l stza'wel xe ca'l: ‘Qui wajske'n iwutz. Quitele'nk, na axwok pajol ca'wl,' stzun i' sbne'-tz scyeru'. ²⁸ Xchok'oku' nin xchi'chok chic'u'lu' yil tz'el chitxumu' tetz yi quibe'u' cyajjal yi e' yi nsken wi't chicambaj yi balaj tiemp yil cawun Ryos. chi quitane'n Abraham tu Isaac tu Jacow, scyuch' cyakil yi e' elsanl stzi' Ryos yi xchicambok te yi jun balaj tiempa'tz. ²⁹ Ej nin ncha'tz at wi'nin jilwutz wunak bene'n tzi'n wi munt yi chitzatzink yil cha'tij tul yi jun balaj tiempa'tz yil cawun Ryos. ³⁰ Poro le chiwutz cyeru' qui'c noc chibalajil yi e' wunaka'tz, ma swutz Ryos e' balaj. Ncha'tz at e' xchixo'lu' yi na cyocsaj quib balaj, poro swutz Ryos qui'c noc chibalajil.

*Yi tok'e'n c'u'l Jesús scye'j aj Jerusalén
(Mt 23.37-39)*

³¹ I cunin na tzan i' tan xtxole'n yi yole'j yi cyopone'n cobox parisey. Itzun ben cyaloltz tetz Jesús:

—Ba'n tcu'n yi nink tz'elu' ojk tzone'j tnum, na yi tajbil Herodes i'tz tan biyle'nu', —che'ch e' parisey bantz tetz Jesús.

³² —Nak cyale'u' tetz yi jun tal prowa'tz: 'Yi in wetz na chin tzan tan telse'n len e' espíritu cwent Bayba'n, nin tan chitz'aque'n yi e' yabi'x̄. Ej nin ite'n nin tzimbne'a'tz ek ca'p. Ma oxen, ya'stzun lbnix yi wetz wak'un,' che'chu' sban tetz. ³³ Poro bintzinin chin tajwe'n cunin yil wojkel nin tan wupone'n ek ca'p Jerusalén, na lastum ko nk'e'tz e' aj Jerusalén lcho'c tan imbiyle'n. Na cyakil yi e' elsanl stzi' Ryos yi nxcon ta'n sajle'n tunin cho'n nchiquim wutz x̄chik'ab yi e' aj Jerusalén.

³⁴ “Lastum e' aj Jerusalén. Lastum e', na e' cu'n biyol elsanl stzi' Ryos. Nin ilenin ja cho'c tan chic'oxle'n yi e' yi na che' inchak nin x̄chixo'l. Jat lo' tir ja ok' inc'u'l tan chiclaxe'n. Ja klo' cho'c jak' ink'ab, chi na che' tulej jun xtxuq'uitx yi e' tal. Poro qui nchicujij. ³⁵ Ma jalu', qui'c wetz scyuch'. Chiq'uicy'lej quiba'tz. Poro jun cu'n, qui't quil inwutz jalen cu'n yil cyal: 'Jun cu'n at banl Kataj Ryos tibaj yi june'j yi nsaj x̄chakol i'.”

14

Yi tule'n yos tan Jesús tu jun yaj yi je'nak tu xub wankil tan mal

¹ Itzun bantz tc'u'l jun k'ej ujle'n, nin oc Jesús tan wa'a'n xe' ca'l jun wi' banl chiwi' e' parisey. At tzun cobox parisey e' ocopontz tan joyle'n ju' yi na'-k jal cu'nt til Jesús cya'n.

² Tilol tzun Jesús jun yaj xe ca'l yi benak tunin xub yi wankil tan mal. ³ Toque'n tzun Jesús tan yol scyetz e' tx'olol xo'l yi ley Moisés, scyuch' yi cobox pariseya'tz:

—¿Cu pe' cyanu', kol katz'acan le jun k'ej ujle'n? —stzun Jesús scyetz.

⁴ Siquierk nin jun yol saj chitza'wel. Toque'n tzun macol Jesús yi yaj, ninin ul yos tuch'. Aje'n nin ban tetz yaj.

⁵ —¿At pe' jun x̄chixo'lu' kol ben mulk'uj jun buru' nka jun wacx̄ tul jun julil a' le jun k'ej ujle'n yi qui'k ben lajke'l tan je'se'n tzaj? —stzun Jesús scyetz.

⁶ Siquierk nin, nink saj chitza'wel yi xtxolbile'j.

Yi elsawutzil scyetz aj quicyujinl

⁷ Yi tilol Jesús yi x̄e'n cu'n quitane'n wunak tan joyle'n yi bajx chem nintzun octz tan talche'n nin jun elsawutzil scyetz. Itzun taltz:

⁸ —Yi na chitxocliju' tan wa'a'n te jun quicyuj, quil chic'ole'u' tibaj yi bajx chem, na quicunin bantz ja txoclij jun yaj yi at mas k'ej x̄chiwutz cyeru'. ⁹ Na yi ko nskén chic'ole'u' yil chu'l tzaj yi taw k'ej tu yi xtxocum, stale' i' scyeru': 'Che'lku' tzone'j. Cyak' cyenu' chem tetz intxocume'j.' Chitx'ixwok tzunu'-tz yil cho'cu' tan joyle'n yi cyeru' chichemu' wutz coc. ¹⁰ Ma na yil chitxocliju', chic'oleku' tibaj yi wi'tzibil chem. Yil tz'ul tzaj yi txocol cyeru', quicunin batz stale' i': 'Or cyeru' chic'oleku' tibaj yi balaj cheme'j.' Sjalok tzun cyeru' chik'eju'-tz x̄chiwutz cyakil yi e' txocum yi c'olx̄che'. ¹¹ Na cyakil yi e' yi na cyocsaj quib nim, tz'elepon chik'e'j. Ej nin cyakil yi e' yi na cyocsaj quib tetz juy, sjalok chik'e'j.

¹² Ncha'tz tal Jesús tetz yi taw ca'l yi txocon i' tan wa'a'n:

—Yil txumxij jun wa'a'n tanu', quil che' x̄chaku' yi e' tamiwu'; quil che' x̄chaku' yi e' tajwutzu'; quil che' x̄chaku' yi e' xonlu'; quil che' x̄chaku' yi e' wisinu' yi wi'nin chimebi'l. Na quicunin batz chu'l tan xtxocle'nu' tan cyak'ol xel yi wa'a'n yi e' xtxocu' te'j. ¹³ Poro yil xtxumu' jun wa'a'n, che' xtxoque'u' yi e' meba', nka yi e' po'tnak chiwankil, yi e' co'x, nin yi e' moyi'x̄. ¹⁴ Ko ya'tz sbanu', sjalok tzun mebi'lu'-tz, na qui'c x̄ch'iwu' tan tule'n xel cya'n. Poro tzantzaj yil chitz'ij junt tir yi e' balaj, xelank yi toyu'.

Jun xtxolbil tetz jun balaj wa'a'n

15 At tzun jun scyeri yi e' yi c'olǎche' wi mes, nin yi tbital i' yi yol Jesús, nintzun taltz:
—Ba'n cyeri yi e' yi ǎchiwank te Ryos tzantzaj, —stzun i' scyetz wunak.

16 Bene'n tzun tlol Jesús tetz:

—At jun yaj cu' xtxumul jun chumbalaj wa'a'n. Nin el stziblal ta'n scyetzak wi'nin wunak. 17 Yi bnixe'n yi waj, nintzun ben ǎchakol jun ǎchakum tan talche'n scyetz yi e' xtxocum yi nsken bnix. 'Ba'n chibenu' na ja bnix kawa,' chij. 18 Yi quibital yi yol yi jun chakuma'tz, cya'l nin jun cujij. Na i saj stza'wel yi bajx: 'Scuyu' impaj. Quinin chimben na at jalaj intx'otx' minlok'. Chin tajwe'n cunin chimben tan xmaye'n.'

19 "Ej nin at junt a'lon: 'Scuyu' impaj. Quinin chimben na at jun lmuj inwacǎ minlok'. Chin tajwe'n cunin chimben tan chipile'n yi ko ba'n chak'uj.'

20 "Ej nin at junt a'lon: 'Scuyu' impaj. Quinin chimben, na ana' na kume'.'

21 "Itzun yi pakxe'n yi chakum, talol tzun i' yi xtxolbila'tz tetz patrón. Nin yi tbital yi taw k'ej cyakil yi xtxolbil, wi'nin ǎchi'che'n c'u'l. Bene'nt tzun ǎchakol junt tir yi ǎchakumtz. 'Quilo'k lajke'l lakak e'chk c'aybil, nin lakak e'chk be'. Txocwe' tzaj cyakil yi e' meba', scyuch' yi e' po'tnak chiwankil, yi e' co'x, scyuch' e' moyi'ǎ.' 22 Ma yi pakxe'nt yi chakum, nintzun taltz tetz taw k'ej: 'Ta', ja xna'k te mantar yi ntalu' swetz, poro na wil yi at ama'l tetz mas.' 23 'Quilo'k bin lakak e'chk nim be', nin lakak e'chk k'ab be'. Banaj puers tan chimoxe'n tzaj yi e' wunak tan cyule'n tzone'j, na na waj yil noj cu'n inca'l. 24 Poro jun cu'n yol, quil wak' ama'l scyetz yi e' yi quinin nchicujij tan cyule'n,' stzun taw k'ej bantz, —stzun Jesús.

Tajwe'n tan cyaje'n cyen kilol cyakil ko na kaj kaxom te Cristo

25 At jun tir xomche' jun c'ololj wunak te Jesús. Je'n tzun such'k'il tib ǎchiwutz yi e' wunaka'tz. Itzun tal scyetz:

26 "Ko at jun yi na taj xom tzaj swe'j, quil wak' ama'l tetz ko nk'e'tz list i' tan cyaje'n cyen tilol yi taj xtxu'. Nin quil wak' ama'l tetz ko nk'e'tz list i' tan cyaje'n cyen tilol yi txkel scyuch' e' nitxajil. Ncha'tz quil wak' ama'l tetz ko nk'e'tz list i' tan cyaje'n cyen tilol yi e' titz'un scyuch' e' stzicy.* Ej nin ncha'tz, quil wak' ama'l tetz ko nk'e'tz list i' tan cyaje'n cyen tilol yi ank'i'n tetz tzone'j wuxtx'otx' tu cyakil yi tetz mebi'l. Ko nk'e'tz list jun tan cyaje'n cyen cyakil, quil wak' ama'l tetz tan xome'n swe'j.† 27 Na qui'c rmeril tan toque'n jun yaj tetz inchusbe'tz ko nk'e'tz tk'o'nt tib tan quime'n tan paj yi xomij i' swe'j. 28 Na ko at e' yi na cyaj chixom tzaj swe'j, chin tajwe'n cunin yil cho'c tan xtxumle'n yi kol chixcy'e' te'j, chi na ban jun yaj tan xtxumle'n jun ac'aj ca'l. Chin tajwe'n cunin yil tz'oc i' tan xtxumle'n yi e'chk gast, tan tele'n xtxum tetz kol xcy'e' tan xtxicbaje'n nka qui'. 29 Na lastum ko ntin bnix yi xe' ta'n, nin quil xcy'e' tan jople'n wi'. Tz'elepon tzun xtx'ix i' yil cyal wunak: 30 'Lastum yi yaje'j. Ntin cu' xe'tzal yi ca'l, nin quinin me'l cu'ntz te'j,' che'ch sbne' tetz.

31 "Ej nin ncha'tz, ko at jun rey yi ntin lajuj ntzi' mil sanlar ate'-tz te'j, nin tz'ul junt contr yi cy'a'n che' junak mil ta'n, ¿qui pe' ltz'oc yi rey yi lajuje'n mil sanlar cy'a'n che' ta'n tan xtxumle'n pe xcyek nka qui'? 32 Nin yil nachon te'j yi quil xcy'e', nchiben ǎchakol yi e' ǎchakum tan joyle'n puntil tan stzaje'n yi oyintzi'. 33 Ncha'tz e' cyeru', ko na cyaju' chixom tzaju' swe'j, chin tajwe'n cunin yi list e'u' tan cyaje'n cyen quilolu' cyakil.

34 "Na yi atz'um,‡ chin tijle'n nin. Poro ko qui'ct pitz'pal, ¿xe'n ljal junt tir pitz'pal? 35 Nin ko qui'ct pitz'pal, qui'c xac. Mpe nink xcon tetz awon, qui'c ltak'. Ba'n tcu'n tz'el c'oxij wi tz'is. Ma jalu' ko ja quibitu' inyol ba'n bin cho'ku' il tan xtxumle'n.

* 14:26 Lc 18.28-30. † 14:26 Lc 5.11; Fil 3.7-8; 1 Jn 2.15-16. ‡ 14:34 Yi atz'um i'tz jun elsawutzil tetz yi balajil tajtza'kl jun yaj yi na ban tane'n yi tajbil Ryos.

15

Yi elsawutzil tetz jun cne'r yi tx'akxij
(Mt 18.10-14)

¹ Itzun bantz nin e' opon wi'nin juchul il te Jesús tan tbite'n yol i', scyuch' cobox judiy yi na chixcon cyak'un awer nak tan telse'n alcawal. ² Poro yi e' parisey scyuch' yi e' tx'olol xo'l yi ley Moisés, nin e' octz tan yolche'n Jesús. Itzun cyaltz:

—Na tak'x ama'l scyetz yi e' juchul il nin na wanx scyuch', —che'ch squibil quib.

³ Cha'stzun te tlol Jesús yi jun elsawutzile'j scyetz: ⁴ “Ko at jun scyeru' yi at jun cient tawun, nin ltx'akx jun xchixo'l, ¿qui pel che' jutz' cyen yi jun mutx' tu belulaj le pstorbil tan bene'n tan joyle'n yi junt yi ntx'akx cyen? Xche' jutz'e' cyen, nin mben tan joyle'n jalen cu'n yil jal ta'n. ⁵ Yil jal, stzatzink tzuntz, nin steke' tzajtz. ⁶ Ma yil tz'opon yaj xe ca'l, stale' stziblal scyetz e' wisin, scyuch' yi e' mas tamiw: ‘Katzatzink, na ja jal yi jun tal wawun yi ntx'akxij.’ ⁷ Ma jalu', swale' nin scyeru' yi mbi na elepont yi jun elsawutzile'j. Wi'nin tzatzi'n na bajij tcya'j yi na xtx'ixpuj jun juchul il yi tajtza'kl. Mas tcu'n tzatzi'n na bajij te yi juna'tz yi na jal xchiwutz yi jun mutx' tu belulaj yi ba'n ate't nin, yi qui'c tajwe'n tan chitx'ixpul cyajtza'kl.

Yi elsawutzil tetz jun pwok yi tx'akxij

⁸ “Nin je junt elsawutzile'j: Ko at jun xna'n yi at lajuz sakal tuch' nin ltx'akxij jun, ¿qui polo' tz'oc k'ak' ta'n nin tz'octz tan masle'n xe ca'l jalen cu'n ljal yi sakal ta'n yi ntx'akxij? ⁹ Yil wi't jal ta'n stale' scyetz yi e' tamiw nin scyetz yi e' wisin: ‘Katzatzink, na ja jal yi insakal yi ntx'akxij,’ chij i' sbne' scyetz. ¹⁰ Ya'stzun na bajij tzi'n tcya'j yi na xtx'ixpuj jun juchul il yi tajtza'kl, wi'nin na chitzatzin yi e' ángel te'j.

Yi cy'ajol yi baj sotzal yi herens

¹¹ Ej nin tal Jesús junt xtxolbiltz: “At jun yaj yi at cob cy'ajl. ¹² Itzun yi jun juy, nin octz tan talche'n tetz yi taj: ‘Ta’, chij, ‘na klo' waj yil sjatx cu'nu' yi mebi'lu' skawutz.’ Cwe'n tzun jatxol wutzile'n yi mebi'litz xchiwutz. ¹³ Nin yi tele'n cobox k'ejtz toque'n tzun yi ca'p naktz tan molche'n cyakil yi jamel yi herensa'tz. Nintzun bentz joylaj tc'u'l junt tnum. Ya'stzun baje't sotzal cyakil yi pu'k. Bich cuntunin sotz nintz yi pu'k ta'n. ¹⁴ Te yi nsken wi't baj sotzal cyakil yi pu'k, cwe'n tzun jun chumam we'j le tnuma'tz. Toque'n tzun yajtz wutz pe'm. ¹⁵ Jale'n tzun tak'untz ta'n tu jun aj tnum. Nintzun ben chakijtz tan chipstore'n boch. ¹⁶ Wi'nin tzun tele'n nin talma'-tz te chiwa' yi e' boch. ¹⁷ Tule'n tzun colpuj twi', nintzun octz tan xtxumle'n tc'u'l cuntu': ‘Quin tech nin ak'unwil tuch' intaj. ¹⁸ Ba'n tcu'n nna'j te intaj, na qui'c we'j na quil yi e' mos intaj. Ma yi in wetz, chin il nin atin cu'nt tzone'j tan we'j. Na'j lo'tz te intaj, nin swale' tetz: Ta', ja injuch wil swutz Ryos nin swutzu'. ¹⁹ Qui'ct jopij wutz wa'n tan woque'n tetz cy'ajlu'. Lok sc'ulu' tan woque'n chi jun mosu', stzun i' bantz tc'u'l cuntu'. ²⁰ Taje'nt tzuntz te taj.

“Ma yi bene'n tilol yi taj yi ule'n atit yi cy'ajl, nintzun el nin to'kl c'u'ltz te'j. Lajke'l nintzun bene'ntz tan c'ulche'n. Nin yi chic'ulul quib nin bentz tan k'ale'n tzaj yi cy'ajl, nin baj stz'ubultz. ²¹ Bene'n tzun tlol yi cy'ajl tetz: ‘Ta’, ja injuch wil swutz Ryos nin swutzu'. Ma jalu' qui'c jopij wutz wa'n tan woque'n tetz cy'ajlu'.’ ²² Bene'n tzun tlol yi taj scyetz yi e' mos: ‘Joywok tzaj yi be'ch wetz yi mas balaj nin ak'wok quen te'j, nin ak'wok quen jun xmark'abtz wi k'ab. Ej nin ak'wok quen xajabtz. ²³ Nin cun cy'ajwok yi ne'x wacx yi k'ansa'nt, nin biywok cu'ntz. Kawank jun, nin katzatzink, ²⁴ na tzinwutz wetz yi incy'ajle'j quimnakt. Poro qui' lo', na ja ult. Tx'akxnakt, poro ja jalt junt tir.’ Chibaj xe'te'n tzuntz tan tzatzi'n.

²⁵ “Itzun yi bajx cy'ajol, cho'n tzun at tera'stz xo'l wutz. Ma yi tule'n tzaj naka'jil yi ca'l, nintzun ben tbital yi son tu yi bixl yi na tzan. ²⁶ Saje'n tzun xchakol jun scyeri e' mos yi taj, nintzun jaktz tetz: ‘¿Mbi tzun na bajij xe ca'l?’ stzun i'. ²⁷ ‘Ja ul yi titz'unu', nin yi tajuj ja cu' biyol jun ne'x wacx yi k'ansa'nt, na ba'n cuntu' mu'lt junt tir.’

²⁸ “Cyakaxe'n tzun yi bajx cy'ajoltz, nin quinín oc tk'ol tib. Tele'n tzaj tzun yi taj tan moxe'n tan toque'n scye'j xe ca'l. ²⁹ Poro stza'wel tzun i' tetz yi taj: ‘Ta', til tzaju', yi in wetz jatix nin lo' yob wa'wle'nix tan ak'un tuch'u', ej nin qui'c nin jun tir jak tak'u' jun inchiw tan cwe'n imbiyol tan intzatzine'n scyuch' e' wamiw. ³⁰ Ma yi mu'l tzaj nocx cy'ajlu'e'j, yi ja baj sotzalx yi pu'ku' scye'jak e' xna'n, yi e' wi'tz bnol tetz, jalcunin ncu' biyolu' yi jun ne'x wacx yi k'ansa'nt,' stzun i' bantz.

³¹ “Talol tzun tajtz tetz: ‘Ax jun c'olój incy'ajl, cyakil nin tiemp atiix swe'j, nin cyakil yi inmebi'l, awetz. ³² Poro yaj, il tzaj, chin tajwe'n cunin yil katzatzin, na skawutz ketz yi quimnakt awitz'un, poro qui', na ja ult. Tx'akxnakt, poro ja jalt.’ ”

16

Ba'n tcu'n xcon yi kamebi'l tan tak'le'n k'ej Ryos

¹ Ncha'tz tal Jesús yi txolbile'j scyetz yi e' xchusbe'tz: “At jun martoma' at cyen tan banle'n tane'n yi mebi'l jun ric. Nin yi t'ital yi ric yi quinín oc il yi martoma' te yi mebi'l, ² nintzun xchak: ‘¿Mbi na aban yaj? Nuc'aj cyakil yi cwent te inmebi'l yi at tak'ab, na cxelepon wa'n te awak'un,' stzun ric tetz yi martoma'. ³ Ma yi martoma', nin octz tan txumle'n: ‘¿Mbil tzimban jalu'? na nelepon laju'n te wak'un. Quil tzintx'aj yil ne'l tan ak'un wi cojbil. Nin chintx'ixwok kol no'c tan rmosumi'n. ⁴ Ba'n tcu'n je bin tzimbane'j tan chijale'n wamiw yil ne'l te wak'un.’ ⁵ Toque'n tzun i' tan chichakle'n cyakil yi e' yi at chitx'ok'be'n tetz yi patrón. Yi tocompone'n yi bajx, nin ben jakoltz tetz: ‘¿Jatna' xtx'ok'be'nu' tetz impatrón?’ ⁶ ‘Jun cient tonel aceit olivo,’ chij i'. ‘Bintzinin, na je listu'e'j, poro katx'ixpe'n. Oken ka'n tetz nicy' ntzi' cient,’

⁷ “Toque'n tzun yi ak'unsom tan jakle'n tetz junt: ‘Ma yi teru', ¿jatna' xtx'ok'be'nu' at?’ ‘Jun cient quintal ixin triw,’ chij. ‘Katx'ixpe' bin yi listu'. Oken ka'n tetz jun mutx' quintal.’

⁸ “Yi t'ital yi patrón yi mbi cu'n ban yi martoma', nintzun taltz: ‘¿Binin tajtza'kl yi june'j ncu' nuc'ul!’ stzun patrón.

“Bintzinin,” stzun Jesús. “At mas cyajtza'kl yi e' mal nak swutz cyajtza'kl yi e' balaj, tan jale'n chibalajil xchiwutz yi e' cyuch'. ⁹ Cha'stzun te swale' nin tzitetz, ba'n xcon imebi'l tan jale'n itamiw xchixo'l yi e' tal prow meba'. Tzantzaj tzuntz yil tz'ul yi tiemp tan sotze'n cyakil yi e'chk mebi'l, tz'ak'lok tzun jun ama'l tzitetz, kale xnajewe't tetz ben k'ej ben sak.”

¹⁰ “Ko at jun yaj yi ba'n k'uke' kac'u'l te'j tan banle'n yi e'chk takle'n yi qui tunin k'usij, ba'n tzun k'uke' kac'u'l te'j tan banle'n tane'n yi e'chk takle'n yi at mas q'uixbel. Ncha'tz ko at jun yi cachi' tajtza'kl tan chisuble'n wunak te e'chk takle'n yi qui tunin k'usij, ncha'tz tz'ocopon i' tan chisuble'n te yi e'chk takle'n yi at mas q'uixbel, nka yi at mas txxintxal. ¹¹ Ej nin ko quil xcon imebi'l, yi ja jal ita'n tzone'j wuxtx'otx', tan banle'n yi e'chk takle'n balaj, ¿xe'n tz'ak'lij yi mero mebi'l tzitetz? ¹² Na ko qui na iban yi balaj tu imebi'l yi c'mo'n tu' tane'n, ¿xe'n tz'ak'lij yi mero riquil tzitetz yi quinín bajsbe'n tetz?

¹³ “Qui'c rmeril tan stza'wel jun mos cob patrón, na spek'ok te jun, nin xchi'chok c'u'l te junt. Nin sjalok k'ej jun ta'n, nin tz'elepon k'ej junt ta'n. Ncha'tz qui'c rmeril tan toque'n jun jak' ca'wl Ryos ko at i' jak' ca'wl yi mebi'l.”

Yi e'yi chiwutz tu' chiplaj tu' na cyocsaj quib tetz balaj

¹⁴ Itzun yi quibital cobox parisey yi yol Jesús, nintzun je' xchiwutz, nin e' octz tan xbajtzi'e'n i' na ntin pwok na chitxum cyetz.

¹⁵ Bene'n tzun tlol Jesús scyetz: “Yi e' cyeru' na cyocsaj quibu' balaj xchiwutz wunak, poro na til Ryos yi mbi na icy' chic'u'lu'. Na at e'chk takle'n yi na chibanu' yi ba'n tane'n xchiwutzu', poro swutz Ryos qui'c xac.

¹⁶ “Sajle'n tunintz ja xcon yi e'chk ca'wl cyanu' yi tz'iba'n cyen tak'un Moisés scyuch' e' mas elsanl stzi' Ryos. Ja xcon cyanu' jalen yi quime'n Wa'n Bautist. Poro yi jalu' apart

na tzan xtxole'n, i'tz yi balaj stziblal tetz yi ħe'n sbne' Ryos tan cawu'n sbne' opon. Ej nin wi'nin e'u' na chibanu' puers tan cyoque'nu' cyajlal yi e' yi chocopon tajlal Ryos.

¹⁷ “Poro te yi e'chk ca'wla'tz yi cyajnak stz'ibal Moisés, qui'c nin jun yi nink xit. Na mas tcu'n q'uixbel xite'n yi e'chk ca'wla'tz swutz yi xite'n cu'n yi tcya'j tu yi wuxtx'otx'.

¹⁸ “Na cyakil yi e'u' yi na quil cyenu' quixkelu', nin na cyok'bej quibu' tu junt, e' cu'nu' jopol wutzaj. Ncha'tz yi e' yi na cyok'bej quib tu jun yi cyajnak paxi'n, e' cu'n jopol wutzaj chicabil,” chij Jesús bantz scyetz.

Yi xtxolbil tetz Lázaro tu ric

¹⁹ Ncha'tz tal Jesús yi junt xtxolbile'j scyetz: “At jun yaj yi chin ric nin. Chumbalaj nin yi be'ch tetz, wi'nin litz'une'n. Ej nin cyakil nin k'ej na xtxum jun balaj wa'a'n. ²⁰ Poro at junt yaj yi chin meba' nin, yi na bi'aj Lázaro. Tal aj rmosuminl i'. Cho'n cyaje'n tak'le'n tzi puertil ca'l yi jun rica'tz. Ej nin yi wankil cu'nak tunin t'ok tan tx'a'c. ²¹ Nin wi'nin tele'n nin talma' tan bajse'n yi wa'be'n yi ric yi na el tx'akx wuxtx'otx'. Ncha'tz yi e' tx'i', e' opon tan lak'che'n te xtx'a'c yi jun tal prow yabi'ħa'tz.

²² “Itzun bantz yi quime'n yi tal prow Lázaro, nin aj ticy'le'n tera'tz cyak'un ángel. Cho'n tpone'ntz cya'n kale opnakit yi talma' k'ajtzun Abraham. Ncha'tz ban yi ric. Quime'n nin ban i'-tz, nin mukxij yi wankil. ²³ Ma yi talma', wi'nin q'uixc'uj at cu'nt, na cho'n tpone'n xetze'. Poro yi xmayine'n cy'en, nin ben tilol wutz Abraham. Nin at Lázaro te'j.

²⁴ Ĥch'ine'n cy'en tzuntz: ‘Ta' Abraham, elk k'ajabu' swe'j. Ĥchak tzaju' Lázaro. Siquier wi' k'ab smu' tzaj tan tule'n tan tak'le'n mu'ħ tal a' le intzi'. Na wi'nin q'uixc'uj atin cu'nt tzone'j tk'ak', stzun i' ban cy'entz tetz Abraham. ²⁵ ‘Yaj, nachon te'j. Yintaxk tzaj cħu'l tzone'j, wi'nin tzatzin abanak te amebi'l. Ma Lázaro, yintaxk ul tzone'j, wi'nin q'uixc'uj at cu'nt. Poro yi jalu' na tzatzin te'tz tzone'j, ma aħatz, q'uixc'uj na cħtzan tan tijle'n. ²⁶ Qui'c rmeril tan kupone'n tan awuch'eye'n, na at jun chumam siwun skaxo'l. Yi o' yi ato' tzone'j, qui'c rmeril tan kupone'n kale atixe't itetz. Ej nin qui'c rmeril yi nink cxicy'wok tzaj tzone'j,’ stzun Abraham ban cy'entz tetz ric.

²⁷ “Nintzun ben tlol yi ric: ‘Poro ta', bane' binu' junt pawor swetz. Ĥchak ninu' Lázaro xe inca'l. ²⁸ Na ate' cyen o' witz'un. Nin na klo' waj yil tz'opon i' tan talche'n puntil scyetz, na qui na waj yil chu'l tzone'j tq'uixc'uj,’ stzun yi ric ban cy'entz tetz Abraham. ²⁹ ‘Yaj qui tajwe'n, na at cyen yi xtxolbil yi tz'iba'nt cyen tan Moisés ħchiwutz. Ncha'tz yi xtxolbil yi tz'iba'nt cyen cyak'un yi e' elsanl stzi' Ryos, at cyen ħchiwutz. Ba'n cyocsaj,’ stzun Abraham tetz. ³⁰ ‘Qui' ta', poro yi nink ben jun sketz yi ja wi't ku'l tzone'j tan talche'n yi xtxolbil, jepon tzun chitx'ixpul cyajtza'kl,’ stzun i' ban cy'entz tetz Abraham. ³¹ ‘Qui'. Ko qui na cyocsaj yi yol yi cyajnak stz'ibal Moisés scyuch' yi e' elsanl stzi' Ryos tentz, quil chitx'ixpuj cyajtza'kl mpe nink tz'itz'ij jun alma' tan talche'n scyetz,’ stzun Abraham tetz yi ric,” chij Jesús scyetz yi e' parisey.

17

Sbajok e'chk xubse'n

(Mt 18.6-7, 21-22; Mr 9.42)

¹ Bene'n tzun tlol Jesús scyetz yi e' ħchusbe'tz: “Or tzitil, qui'c rmeril yi qui'k xubsij jujun, poro lastum yi yaj yil tz'oc tan chisuble'n. ² Ba'n tcu'n yi jak wi't oc c'alij jun ca' skul yi juna'tz, nin jajk wi't ben jo'li'ntz xe mar, swutz yil tz'oc tan suble'n jun scyeri e' tal prow yi cho'n k'uklij chic'u'l swe'j.

³ “Ej nin ko at jun scyeri yi e' itajwutz yi ja juch jun til tziwutz, ba'n tzimakwok wutz. Ej nin ko na bisun tan til, nin kol xtx'ixpuj yi tajtza'kl, ba'n bin tzicuywok paj. ⁴ Nin yi kol sjuch juk tir til tziwutz tul jun k'ej, nin kol tz'opon juk tir tul yi jun k'ēja'tz tan talche'n tzitetz: ‘Yaj na chimbisun tan wil, nin ja intx'ixpuj wajtza'kl. Qui't tzimban junt tir, cuyaj impaj,’ ko chij i' sban, cuywok bin pajtz,” chij Jesús bantz scyetz.

Āe'n lkaban tan k'ukewe'n mas kac'u'l

⁵—I bin jalu' Ta', Āe'n lkaban tan k'ukewe'n mas kac'u'l te Ryos, —che'ch e' āchusbe'tz tetz.

⁶—Yi nink k'uke' cunin ic'u'l te yi porer Ryos siquierk mu'ā tal chi tane'n jun tal ni' bak'wutz mu'xtans, ba'n tzun tzital nin tetz yi jun wi' tze'e'j: 'Buk'e'n awib. Nin cun aw awib wi mar,' nin ya'tz nin sbne'-tz, —chij Jesús scyetz.

O' tu' chakum

⁷“Ma jalu', chinch wetz, qui'c nin jun tzixo'l yi na ul tzaj yi mos tan āch'ocl tx'otx' nka tan pstore'n cneru' yi nink tal nin tetz: 'Ok tzaju'. Oku' wi mes. Wanku.' ⁸Ma na qui', na je na italwoke'j tetz imos: 'Yaj boche'n k'ab acmi'ā. Banaj inwa' jalcu'n. Ak' tzaj int'imbil. Yil chimbrix wetz tan wa'n kalena's tzun cāwanatz.' ⁹Na yi e' taw ak'un qui na chityoāin tetz chimos tan tu' yi na bnix chitarey cya'n yi na cyaj tak'le'n scyetz, na ya'stzun cyak'un. ¹⁰Ncha'tz tzun itane'n itetz. Axwok tu' mos, nin yil bnix cyakil yi itak'un yi jatxijt tzitetz tan Ryos, ba'n tzital scyetz wunak: 'Yi o' ketz, qui'c ketz kak'e'j, na o' tu' mos. Na ntin ja bnix yi e'chk ak'un ka'n yi ak'ijt sketz tan Ryos tan kabnol.' Ya'stzun tajwe'n tan itlol scyetz wunak,” chij Jesús scyetz yi e' āchusbe'tz.

Yi tule'n yos scyuch' yi lajuj yi at lepra scye'j

¹¹ Itzun bantz yi ticy'e'n Jesús tan tpone'n Jerusalén, cho'n tzun ticy'e'n cu'ntz tc'u'l yi be' yi na icy'ak lakak luwar cwent Samaria tu Galilea. ¹²Ma txant tan tpone'n Jesús le jun aldey yi cyule'n tzaj lajuj yaj tan c'ulche'n i'. E' len cu'n yabi'ā tan jun jilwutz tx'a'c yi na bi'aj lepra. ¹³Joylaj e' xcye' tzit, nintzun e' āch'in tzaj tetz Jesús:

—Wutzile'n ta' Jesús, elk k'ajabu' ske'j, —che'ch.

¹⁴ Itzun yi bene'n tbital Jesús nintzun ben tlol scyetz:

—Nak chichaje' quibu' āchuwutz e' pale' tan quilol yi qui'ct chiyabu', —chij Jesús scyetz.

Itzun bantz yi chibene'n tan chajo'n ib, i cunin na chixon tbe' yi tule'n len yos scyuch'.

¹⁵Ma yi nachone'n jun scyeri yi e' yabi'ā yi sken ul yos tuch' nin pakxijtz tan joyle'n Jesús.

¹⁶Yi tpone'n te Jesús nin cu' jokloktz swutz tan tyoāi'n tetz. Wech na aj Samaria yi juna'tz. Awer nak i'.

¹⁷—¿Nk'e'tz ptzun lajuj chixone'n yi mmu'l yos scyuch'? ¿Lokbe' yi belujt? ¹⁸Lastum, june'n npakx tzaj tan tak'le'n yi k'ajsbil tetz Ryos. Wech na awer nak yi june'j, —stzun Jesús scyetz wunak.

¹⁹ Itzun ben tlol Jesús tetz yi yaj:

—Txiclaje'n, quilo'k xe aca'l. Na ja wi't āclax tan tu' yi nk'uke' ac'u'l te Ryos, —stzun Jesús tetz.

Yil tz'ul Kajcaw tan cawu'n

(Mt 24.23-28, 36-41)

²⁰ Itzun bantz at tzun jun tir e' oc cobox parisey tan jakle'n tetz Jesús:

—¿Tona' xe'tij Ryos tan cawu'n? —che'ch.

—Qui tz'icy' scyeru' yil xe'tij Ryos tan cawu'n. ²¹Quil cyalu': 'Je'j cho'n lxe'tij tzone'j skuch' ketz,' nka 'Cho'n lxe'tij chone'j'. Quil cyalu' yi e'chk txolbila'tz na ja wi't xe'tij Ryos tan cawu'n āchixo'lu'. Poro quinín na el chitxumu' tetz, —stzun Jesús scyetz e' parisey.

²² Bene'n tzun tlol Jesús scyetz yi e' āchusbe'tz:

—Tz'ul jun tiemp yi nternin tz'elk italma' tan itilol siquier cobox ntzi' k'e'j te yi tiemp yil nu'l tzaj yi in yi in Bajx Cy'ajol. Poro qui' chan xe'tij. ²³Qui bin tzitocsaj chiyol wunak yil cyal: 'Cho'n at i' tzone'j,' nka 'Cho'n at i' chone'j'. Quil tzitocsaj chiyol. Nin quil xom iwi' scye'j. ²⁴Na yil nu'l tzaj wetz, cho'n sbne' wulbil chi na ban yi na cu' xlak' cya'j. Squile' cyakil wunak. Squile' yi e' yi ate' tele'n tzi'n scyuch' cyakil yi e' yi ate' toque'n tzi'n. ²⁵Poro yi ntaxk ul yi jun k'ejlala'tz, chin tajwe'n cunin tan intijol wi'nin q'uixc'uj na yi wunake'j āchilabe' inwutz. ²⁶Ej nin yi txant tan wule'n cho'n āchibne' wunak chi

banake' wunak yi at tzaj Noé. ²⁷ Na yi e' wunaka'tz tenxchan, na chiwan, na chuc'a', na chitzatzin tan xtxumle'n ok'be'n ib. Ej nin qui'c na chibislej, jalen cu'n yi toque'n Noé le barc. Ej nin quinín tz'icy' scyetz jalen yi xe'te'n yi abal. Sotze'n nin e' bantz chicyakil cu'n. ²⁸ Nin ite'n nin banake' yi e' wunak yi at tzaj Lot. Ba'n na chiwan, ba'n na chuc'a', ba'n na chilok'on, ba'n na chic'ayin. Nin na chitzan tan tawle'n ujul, nin na chitzan tan banle'n chica'l. ²⁹ Poro yi tucumule'n yi k'ejlal tan tele'n tzaj Lot le tnum Sodoma quinín tz'icy' scyetz yi saje'n yi azufre tcyaj' yi na tzan k'a'kl tan chisotzaje'n chicyakil cu'n. ³⁰ Ite'n nin sbajoka'tz scye'j wunak tzantzaj yil tzinchaj wib xchiwutz. Qui tz'icy' scyetz yil tz'ul chicaws.

³¹ “Ej nin ncha'tz ko at jun yaj yi at tzica'l yil tz'ul yi jun k'ejlala'tz, ba'n tcu'n quil tz'oc xe ca'l tan telse'n yi mebi'l yi at xe ca'l. Ncha'tz ko al atpont jun yaj wutz wutz, ba'n tcu'n qui't lpaxij xe ca'l tan ticy'le'n jun takle'n yi tajwe'n tetz. ³² Nachonwok te yi mbi bajij te yi txkel Lot. ³³ Alchok scyetz yi na taj tan colol yi tetz mebi'l stz'ake' yi tetz stz'ajbil. Poro ko at jun yaj yi qui na bisun te tetz mebi'l, sjalok tzun tetz stz'ajbil ta'n.

³⁴ “Jun cu'n yol swale' nin tzitetz, ko at cob yi na chiwit wi jun tx'ach yil tz'ul yi jun k'ejlala'tz, maje'n ticy'le'n jun, ma yi junt scyajk tera'tz. ³⁵ Ncha'tz ko at cob xna'n tan che'j, maje'n ticy'le'n jun, ma yi junt scyajk cyen. ³⁶ Nin ko at cob yaj tan ak'un wi cojbil, jun te'tz maje'n ticy'le'n, ma junt scyajk, —stzun Jesús scyetz yi e' xchusbe'tz.

³⁷ —Kajcaw ¿na' lbaje't e'chk takle'na'tz? —che'ch e' xchusbe'tz.

—Yi na kil yi na chinil quib yi e' ku's tcyaj' i'tz jun techl yi at jun txuc quimnak nak'aj, —stzun Jesús scyetz.

18

Yi elsawutzil tetz jun juez tu jun xma'lca'n

¹ At jun tir tal Jesús jun elsawutzil scyetz yi e' xchusbe'tz tan xchajle'n scyetz yi ba'n tcu'n nachle'n Kataj swutz yi cob c'u'lal. ² Itzun taltz scyetz: “At jun yaj yi juez i' tul jun tnum. Quinín na tek i' xchi' Ryos. Pyor yi e' tal wunak qui'c chik'ej swutz i'. ³ Toque'n tzun jun xna'n xma'lca'n tan c'uche'n jun pawor tetz. ‘Ta', chincole'u' tk'ab yi jun yi na tzan tan inxuxe'n.’ ⁴ Poro quinín oc il te'j te bajx tir xocho'n, ma yi tele'n nin cobox k'ej tan xna'n tan xocho'n nintzun oc i' tan xtxumle'n: ‘Qui na wek xchi' Ryos, nin qui'c chik'ej wunak tzinwutz. ⁵ Poro tan tu' yi na tzan ta'k xna'ne'j tan inxuxe'n, tzimbne' tane'n xtisya' i', stzun juez, chij Jesús.

⁶ “Ma jalu' elk itxum te xtxumu'n juez. ⁷ Ko ja ch'eyan yi juez te yi prow xna'na'tz ¿qui ptzun tz'oc Ryos tan icolche'n itetz yi axwok yi txa'ij quixt ta'n, yi axwok yi na cu' iwutz sk'ejl nin lak'bal tetz? Tz'ocopon bin, na qui na icy' paj tan thite'n iyol. ⁸ Jun cu'n yol swale' nin tzitetz, jalcunin tz'ocopon Ryos tan icolche'n. Na wi'nin pasens Kataj Ryos skibaj. Poro yil nu'l tzaj junt tir ¿mi xchijalok pe' yi e' yi k'uklij chic'u'l swe'j, nka qui' pe'?

Yi elsawutzil tetz jun parisey tu jun aj peyunl

⁹ Ma jalu' je junt elsawutzile'j yi xcon tan Jesús tan c'ase'n cyajtza'kl yi e' yi na cyocsaj yi ntin e' cyetz e' balaj. Itzun taltz:

¹⁰ “At jun tir e' opon cob yaj tan nachle'n Kataj le ca'l Ryos, jun parisey, nin jun elsanl alcawal cwent awer nak. ¹¹ Je'n tzun txiclok yi parisey tan nachle'n Kataj, nintzun taltz tc'u'l cuntu': ‘Ntyox teru' Ta' yi nk'e'tz ni'cu'n in chi quitane'n yi e' mas wunak yi xkantzaj nink na cyaj. Chin cachi' nin e'. E' cu'n jopol wutzaj. Ntyox teru' Ta' yi nk'e'tz cho'n in chi tane'n yi jun elsanl alcawale'j. ¹² Na yi in wetz, cob tir na inmuc' we'j le jun sman. Na wak' indiesum te cyakil yi na intx'ac,' stzun yaj tetz Ryos tc'u'l cuntu'. ¹³ Ma yi elsanl alcawal, joylaj txicl tzaj tan nachle'n Kataj. Ajnak cuntunin wutz wuxtx'otx'. Quinín na xmayin nin mu'x tal tcyaj'. Nternin na xtxak' wutz teml tan paj yi wi'nin til na nach. Itzun taltz: ‘Ta', elk k'ajabu' swe'j. Max c'u'lu' swibaj, na in juchul il,' stzun i' bantz,” chij

Jesús scyetz. ¹⁴“Jun cu'n yol na wal nin, yi jun yi xtxol yi til, ya'stzun yi jun yi sken cuylij paj yi taje'n xe ca'l. Ma yi junt, qui'. Na cyakil yi e' yi na cyocsaj quib nim, chocopon tetz juy. Na cyakil yi e' yi na cyocsaj quib juy, sjalok cyetz chik'ej swutz Ryos.”

Yi tk'ol Jesús banl squibaj e' nitxa'

(Mt 19.13; Mr 10.13-16)

¹⁵ Wi'nin cyopone'n wunak tu chinitxa', na yi cyetz cyajbil i'tz tan je'n tk'ol Jesús yi k'ab xchiwi'. Poro yi quilol yi e' xchusbe'tz nin e' octz tan chimakle'n. ¹⁶ Che' xchakol tzun Jesús yi e' xchusbe'tz, itzun taltz scyetz:

—Ak'wok ama'l tan cyucumule'n yi e' nitxa' swe'j. Quil tzimak chiwutz. Na cyakil yi e' yi cho'n tane'n chic'ulutxumil chi tane'n yi c'ulutxumil jun nitxa' yi na tocsaj tib juy, ya'stzun yi e' yi ate' tk'ab Ryos. ¹⁷ Jun cu'n yol na wal nin tzitetz, alchok scyetz yi quil tocsaj yi balaj stziblal chi na tocsaj jun nitxa', quil tz'oc te'tz tajlal yi e' yi ate' jak' ca'wl Ryos.

Yi yaj yi chin ric nin

(Mt 19.16-30; Mr 10.17-31)

¹⁸ Itzun bantz at jun yaj yi chibajxom wunak nintzun opontz tan jakle'n tetz Jesús yi x'e'n lclax i':

—Ta', chumbalaj nin ilu'. Tale'u' swetz yi mbi tajwe'n tan imbnol tan incambal yi itz'ajbil yi quinín bajsbe'n tetz, —chij i'.

¹⁹ —¿In pe' balaj le awutz atz? Ntin Ryos balaj. ²⁰ Poro ko na awaj tzacambaj yi itz'ajbil yi quinín bajsbe'n tetz, tajwe'n yil cxom te yi ca'wl Kataj yi na tal: “Quil c'xalk'ij. Quil tzajal cu'n jun wi awak' yi c'xo'c tan stiwi'n. Ej nin lok'we' ataj atxu'.”

²¹ —Poro Ta', juyil cu'n in yi woque'n tan banle'n tane'n cyakil yi e'chk ca'wle'j.

²² Yi tbital Jesús yi yol i', itzun taltz:

—¿Ya'tz pe'? Poro at junt yi txe'n c'xjepon tuch'. Cun c'ay cyakil yi amebi'l, nin yi jamel ba'n tzawoy scyetz yi e' meba'. Sjalok tzun yi amebi'l tcyaj'. Kalena's tzun cxom tzaj swe'j, —stzun Jesús tetz.

²³ Yi tbital yi yaj yi xtxolbile'j, quinín tzatzin te'j, na quinín cu' swutz, na at wi'nin mebi'l. ²⁴ Yi bene'n tilol Jesús yi quinín cu' yi xtxolbila'se'j swutz yaj, nintzun taltz scyetz wunak:

—At wi'nin q'uixbel tetz jun yi at mebi'l tan toque'n jak' ca'wl Ryos. ²⁵ Ni'cu'n q'uixbel chi yi nink tz'icy' jun camey tul yi julil jun bak tz'isbil.

²⁶ Yi quibital wunak yi jun xtxolbila'tz, itzun cyaltz:

—Ko ya'tz bintzi ¿x'e'n tzun lclax jun?

²⁷ —Bintzinin, at e'chk takle'n yi qui na chixcye' wunak te'j, poro yi Ryos na xcy'e' te cyakil, —stzun Jesús scyetz.

²⁸ —Ma o' ketz Ta', ¿ja pe' kaclax? na ja cyaj kilol cyakil kamebi'l tan kaxome'n te'ju', —stzun Lu' tetz Jesús.

²⁹ —Jun cu'n yol swale' nin tzitetz, kol til cyen jun yaj yi ca'l, nka yi taj xtxu', nka e' titz'un tu stzicy, nka txkel tu e' nitxajil, tan xome'n te tajbil Ryos, tz'ak'lok xel tetz.

³⁰ Tz'ak'lok mas tcu'n xel tetz tzone'j wuxtx'otx', nin tul yi tiemp yi na xom tzaj scambok te jun itz'ajbil yi quinín bajsbe'n tetz, —stzun Jesús scyetz.

Yi talol Jesús yi txant tan quime'n i'

(Mt 20.17-19; Mr 10.32-34)

³¹ Itzun bantz nin e' cu' xchamol yi e' xchusbe'tz, itzun taltz scyetz:

—Ma jalu' at kopombil Jerusalén, nin cyakil e'chk takle'n yi tz'iba'nt cyen cyak'un yi e' elsanl stzi' Ryos, itzun i'a's sbajok swe'j. ³² Na chinjatxlok xchik'ab yi e' yi nk'e'tz e' katanum. Chocopon tan injisle'n. Chocopon tan imbuchle'n. Chocopon tan stzube'n yi

t'a'al chitz'i tinwutz. ³³ Chinlo'onk cya'n tan xicy'xab, nin chinquimok cya'n. Ma le toxi'n k'e'j nitz'ok junt tir xchixo'l alma', —chij Jesús bantz scyetz.

³⁴ Poro te yi xtxolbile'j qui'c nin mu'x tal yi nink pujxij cya'n. Na quinín lajluchax xchiwutz. Nin quinín me'l chitxum tetz yi mbi eka'n tan yi yol yi tal Jesús.

Yi jakxe'n wutz moyi'x aj Jericó

(Mt 20.29-34; Mr 10.46-52)

³⁵ Itzun bantz yi txant tan tpone'n Jesús le tnum Jericó, at tzun jun moyi'x c'olchij tzi be' tan rmosumi'n. ³⁶ Yi tbital moyi'x yi wi'nin chitencane'n wunak tbe', nin ben jakol scyetz:

—¿Mbi na bajij?

³⁷ —I yi Jesús yi aj Nazaret, ja icy' cu'n tzone'j, —che'ch wunak tetz.

³⁸ Toque'n tzun yi moyi'x tan sich':

—Jesús ilu' yi xonl k'ajtzun Luwiy yi suki'nt yi at tulbil,* elk k'ajabu' swe'j.

³⁹ Cyoque'n tzun yi e' wunak yi bajxche' tan makle'n wutz tan qui xch'ine'n. Poro mas tcunin xch'ine'n i':

—Jesús ilu' yi xonl k'ajtzun Luwiy, elk k'ajabu' swe'j!

⁴⁰ Nintzun xcye' cu'n Jesús, nin ben xchakol jun tan ticy'le'n tzaj yi moyi'x swutz i'. Ma yi tpone'n, bene'n tzun jakol Jesús tetz:

⁴¹ —¿Mbi na awaj yil tzimban tzawe'j?

—Ta', yi wajbil i'tz yil jakxij yi inwutz tanu'.

⁴² —Ja wi't ul yos tzawuch', tan tu' yi na awocsaj yi ina'tz yi jun xonl Luwiy yi at tulbil.

⁴³ Jalt cuntunin saje'n tlol Jesús yi yole'j yi ta'we'n wutz yi moyi'x. Ninin tzun xom nintz te Jesús. Wi'nin bene'n i' tan tak'le'n k'ajsbil tetz Ryos. Nin ncha'tz cyakil yi e' yi i'lon yi ba'n xmayin yi moyi'x, nin e' octz tan tak'le'n chik'ajsbil tetz Ryos.

19

Jesús tu Zaqueo

¹ Itzun yi ticy'e'n cu'n Jesús le tnum Jericó, ² at tzun jun yaj Zaqueo bi'. Chin wi'tz aj peyunl alcawal i'. Chin ric nin i'. ³ Nternin na el talma' tan tilol wutz Jesús. Poro tan paj yi wi'nin wunak yi bu'lche' te Jesús, nin tan paj yi qui tu nin iltz yi wutz tkan Zaqueo, quinín xcye' tan tilwe'n Jesús. ⁴ Lajke'l nintzun bajxe'ntz, nin cho'n tzun je'ntz tib jun tze' yi sicómoro bi', tan tajske'n wutz Jesús, na ya'tz atit ticy'bil i'. ⁵ Itzun yi ticy'e'n cu'n Jesús le luwara'tz je'n tzun tilol Jesús yi wutz Zaqueo wi tze', nintzun taltz tetz:

—Zaqueo, cuk tzaju'. Chin tajwe'n cunin yi cho'n chincyaj xe ca'lu' jalu'.

⁶ Lajke'l nin cwe'n tzaj Zaqueo nin wi'nin stzatzine'n te Jesús.

⁷ Ma yi e' xomche' te Jesús yi bene'n quilol yi mbi cu'n mbajij, nintzun e' baj jasne' cu'ntz squibil quib:

—¿Nxac mben Jesús te yi jun juchul ile'j?

⁸ Itzun te yi ate' Jesús xe ca'l nintzun je' txiclok Zaqueo, itzun ben tlol tetz Kajcaw:

—Swoye' jalaj yi inmebi'l scyetz yi e' meba'. Ej nin yi e' yi ja che' insub cyen, ma'jt cyaj tir xel chipu'k wa'n.

⁹ Itzun ben tlol Jesús scyetz e' mas wunak:

—Jalu', yi yaje'j ja wi't clax tu cyakil najal, na ncha'tz i', i' xonl Abraham. ¹⁰ Na bintzinin, ja nu'l tan chijoyle'n, nin tan chicolpe'n yi e' tx'akxnake't tk'ab yi quil.

Yi elsawutzil tetz lajuz pwok

¹¹ Yi baje'n quibital wunak yi jun xtxolbila'tz, toque'nt tzun Jesús tan xtxole'n junt elsawutzil scyetz, na le wutz cyajtza'kl wunak yi xe'tok chan Ryos tan cawu'n.

* 18:38 2 S 7.2; Mt 22.41-46.

¹² Cha'stzun te bene'n tlol Jesús scyetz: “At jun yaj yi wi'nin k'ej, nintzun bentz joylaj le junt tnum tan stz'amle'n yi ca'wl tan toque'n cyen i' tetz ajcaw tetz tanum. ¹³ Yi ntaxk ben, nin e' xchak lajaj xchakum nin cyaj tk'ol jun c'olaj pwok scyetz. Na yi tajbil i' i'tz tan cyoque'n cyen tan lijensi'n te'j, jalen cu'n yil pakxij i'. ¹⁴ Poro at e' tanum yi wi'nin chi'che'n chic'u'l te'j. Nin ben jun cumisión cya'n tan xochle'n i'. Itzun cyaltz: ‘Qui na kaj yil tz'oc cyenx tetz kajcaw.’ ¹⁵ Poro ilenin cambij i' tan toque'n cyen tetz ajcaw. Yi pakxe'nt le tetz tanum, nin e' baj xchakol yi lajaj xchakum. Na yi tajbil i' i'tz tan tbtal nicy' na' mbaj chitx'acol tan lijensi'n te yi pwok yi cyajnak tk'ol scyetz. ¹⁶ Yi tpone'n yi bajx mos tan talche'n yi txolbil yi xe'n cu'n ban i', itzun taltz: ‘Wajcaw yi pwok yi cyaj tk'olu' swetz ja xtx'ac lajaj tir mas.’ ¹⁷ ‘Yaj, chumbalaj nin ax̄. Ba'n k'uke' inc'u'l tzawe'j, na ba'n atit yi awak'un yi cyaj wuk'ol tzatz. Bintzi, qui'c mas q'uixbel awak'un, poro yi jalu' swak'e' junt awak'un yi at mas k'ej. Cx̄ocopon tetz ajcaw squibaj lajaj tnum.’

¹⁸ “Ma yi tpone'n yi ca'p mos nintzun taltz: ‘Wajcaw, tan yi pwok yi cyaj tk'olu' swetz ja incambaj o'-t tir mas.’ ¹⁹ ‘Ba'n, ma jalu' swak'e' junt awak'un yi at mas k'ej. Cx̄ocopon tetz ajcaw squibaj o' tnum,’ stzun ajcaw tetz. ²⁰ Ma yi tpone'n junt, nintzun taltz: ‘Wajcaw je pu'ku'e'j. Colij wa'n tul jun su't. ²¹ Na wi'nin na chinxob teru', na nk'e'tz ilu' ne'x̄. Na na tx'aconu' te e'chk takle'n, nin qui na ak'uju' te'j. Nin na je' cosech tanu' kale qui na ak'uje'tu', stzun mos tetz taw. ²² ‘Ite'n ayol xcy'e' tan xchajle'n yi arawil. Elnak atxum tetz yi nk'e'tz in ne'x̄. Ej, nin elnak atxum tetz yi na chintx'acon te e'chk takle'n yi qui na nak'uj te'j. Ej nin elnak atxum tetz yi na je' cosech wa'n kale qui na nak'uje't. ²³ Ba'n tcu'n klo' yi nink el impu'k awa'n tan c'mo'ni'n. Ja klo' intx'ac mu'xt t'a'al,’ stzun ajcaw tetz mos. ²⁴ ‘Ma jalu', majwoke'ltzaj impu'k tk'ab yi yaje'j. Ak'wok nin tetz yi jun yi ja xtx'ac lajaj,’ stzun ajcaw bantz, scyetz yi e' yi ate'tz te'j. ²⁵ ‘Poro ta', che'ch, ‘at nin lajaj tk'ab.’ ²⁶ ‘Qui'c na ban na cyakil yi e' yi na chixconsaj yi e'chk takle'n yi na ak'lij scyetz, tz'ak'lok mas scyetz. Nin yi e' yi qui na chixconsaj yi e'chk takle'n yi na ak'lij scyetz, tz'elepon majij scyetz. ²⁷ Ma jalu', cun cy'ajwok yi e' incontr, yi e' yi nk'era'tz cyajbil tan woque'n cyen tetz ajcaw. Cy'ajwoke' tzaj. Na na waj yi tzinwutz cu'n chicu' biyij,’ chij yi jun ajcawa'tz bantz,” stzun Jesús scyetz wunak.

*Yi tpone'n Jesús Jerusalén
(Mt 21.1-11; Mr 11.1-11; Jn 12.12-19)*

²⁸ Yi wi't xtxolil yi e'chk yola'se'j, nintzun bajx cu'n i' xchiwutz tan je'n pone'n Jerusalén. ²⁹ Itzun bantz yi cyopone'n Jesús naka'jil yi cob aldey yi na bi'aj Betfagé tu Betania, yi cho'n at nicy' wutz, yi wutz yi na bi'aj Olivo, nin e' ben xchakol cob xchusbe'tz. ³⁰ Itzun ben tlol scyetz:

—Quibene'nk le aldey yi at tzi'ne'j. Yil cxopon tzitile' jun buru' yi c'alij. Txe'n cunin bajij mansar. Pujwok tzaj. ³¹ Ko al scyetz tz'alon tzaj tzitetz: ‘¿Nxac na ipujwok nin yi imburu'?’ Ba'n tzitalwok nin: ‘Xconk tetz Kajcaw,’ cx̄chijwok tz'an nin.

³² Chibene'n tzuntz. Ej nin i nin tzun bana'stz chi tal Jesús scyetz. ³³ I cunin na chitzan tan pujle'n yi buru' yi jilone'n tzaj yi taw scyetz:

—¿Nxac na chitzanu' tan pujle'n imburu'?

³⁴ Bene'n tzun chitza'weltz:

—Xconk tetz Kajcaw, —che'ch ban nintz tetz yi taw buru'.

³⁵ Saje'n tzun quicy'altz. Ma yi tule'n tzaj cya'n, nin je' cyak'ol chixbu'ktz te'j, nin je' chixicyol Jesús tibaj. ³⁶ Yi quicy'al chibe', nin baj cu'n chilit'ul chixbu'k tan yube'n yi be'.

³⁷ Ma yi cyopone'n kale na xe't nint yi cu'nak wi Olivo, wi'nin chitzatzine'n cyakil yi e' yi xomij chiwi' te Jesús. Wi'nin chixch'ine'n tan tak'le'n chik'ajsbil tetz Ryos, tan cyakil yi e'chk milawr yi nsken cyen quil. ³⁸ Itzun cyaltz:

—At banl Kataj tibaj yi kareyile'j na i' nchakon tzaj. Wi'nin tzatzi'n at tcya'j. Kak'e' bin k'ej Kataj Ryos, —che'ch.

³⁹ At tzun cobox parisey yi xomche'-tz xchixo'l, itzun cyaltz:

—Ta', make'u' chiwutz yi e' xchusbe'tzu'.

⁴⁰ Itzun tal Jesús scyetz:

—Jun cu'n yol swale' nin scyeru', ko quil chixch'in yi e' wunake'j, chixch'ink yi e'chk c'ub, —stzun i' bantz.

⁴¹ Yi tpone'n Jesús naka'jil yi tnum Jerusalén, nin ben xmayil yi tnum, nintzun ok' cu'ntz. ⁴² Itzun taltz: “Lastum axwok aj Jerusalén. Yi nink tz'el itxum tetz yi jun chin wutzile'n k'ej yi na tzan jalu', ja klo' jal tzatzin paz ita'n. Poro qui'c rmeril, na jopij iwutz.

⁴³ Cha'stzun te tz'ul jun k'ej yi suta'n cu'n sbne' solte'j yi itnumil cya'n icontr. Quil cyak' ama'l tan toque'n nka tan tele'n jun. ⁴⁴ Copon woc' cyakil yi ica'l, nin chisotzok cyakil wunak. Siquier nink jun c'ub yi qui'k cu' woc'. Tz'ul icaws, na ja ul yi mero iRyosil tan ixajse'n, poro qui na pujxij ita'n,” stzun Jesús scyetz.

Yi toque'n Jesús tan chilaje'n len yi e' aj c'ayinl le ca'l Ryos.

(Mt 21.12-17; Mr 11.15-19; Jn 2.13-22)

⁴⁵ Yi tocompone'n Jesús le ca'l Ryos, nintzun octz tan chilaje'n len yi e' aj c'ayinl.

⁴⁶ Itzun taltz scyetz:

—Tz'iba'nt cyen: ‘Yi inca'l, i'tz tetz nachbil wetz,’ stzun Ryos banak cyen. Poro yi axwok itetz ja oc ita'n tetz molbil alk'om, —stzun Jesús scyetz.

⁴⁷ Yi bnixe'n yi e'chk takle'na'tz, nintzun baj cobox k'ej ta'n tan chichusle'n wunak le templo. Itzun yi e' wi'tz pale', scyuch' yi e' wi'tz tx'olol xo'l yi ley Moisés scyuch' yi e' wi' banl wi' tetz tnum, nintzun e' octz tan joyle'n ju' tan biyle'n cu'n Jesús. ⁴⁸ Poro quinin ak'on puntl scyetz, na cyakil yi e' wunak wi'nin na chipek' tan tbite'n yol Jesús.

20

Yi chijakol tetz Jesús yi na' ak'on k'ej i'

(Mt 21.23-27; Mr 11.27-33)

¹ Itzun te yi na tzan Jesús tan chichusle'n wunak, nin tan xtxole'n yi balaj stziblal, cyopone'n tzun nil yi e' wi'tz pale', scyuch' yi e' tx'olol xo'l yi ley Moisés, scyuch' chibajxom yi e' judiy te'j. ² Itzun cyaltz tetz Jesús:

—Al tzaj sketz, ¿na' ncxchakon tzaj tan banle'n e'chk takle'ne'j? nka ¿na' mmak'on ca'wl tzatz tan abnol yi e'chk takle'ne'j? —che'ch bantz tetz Jesús.

³ Bene'n tzun tlol Jesús scyetz:

—Bajx na waj tzinjak nin jun xtxolbil scyeru': ⁴ ¿Wa'n pe' txumul tetz yi toque'n i' tan je'se'n a' xchiwi' wunak, nka Ryos nchakon tzaj?

⁵ Cyoque'n tzun tan txumle'n squibil quib:

—Kol kal nin yi Ryos nchakon tzaj, stale' lo' i' sketz: ‘¿Ko ya'tz, mbi tzuntz quinin chixomu' te'j?’ ⁶ Ej nin kol kal nin yi Wa'n tu' txumul te jun ca'wla'tz, chocopon cyakil wunak tan kac'oxle'n tan c'ub, na elsanl stzi' Ryos Wa'n xchiwutz wunak, —che'ch.

⁷ Bene'n tzun cyalol tetz Jesús:

—Cuquen yaj, qui na el katxum tetz alo' nchakon tzaj Wa'n, —che'ch bantz.

⁸ —Ncha'tz bin in, quil wal nin scyeru' yi na' mak'on ca'wl swetz tan imbnol yi e'chk takle'ne'j, —stzun Jesús scyetz.

Yi elsawutzil yi na xchaj yi at tulbil chicaws yi e' judiy

(Mt 21.33-44; Mr 12.1-11)

⁹ Toque'n tzun Jesús tan xtxole'n jun elsawutzil scyetz cyakil wunak. Itzun taltz:

“Ok tu'-tz ka'n yi at jun yaj yi oc tan tawle'n jalaj uva, le tetz luwar. Yi bene'n i' joylaj, tc'u'l junt tnum, nin cyaj yi ujul xchik'ab jun c'oloy ak'unwil tan cyoque'n tan tk'unse'n, na qui'c chan tulbil i'. ¹⁰ Ma yi k'abte'n cosech, nin saj xchakol yi taw jun xchakum tan ticy'le'n nin mu'x tetz te yi cosech. Yi tpone'n yi chakum scye'j yi e' ak'unwil, nin e' baj

quentz tan biyle'n, nin tan laje'ne'l tzaj. Quinin cyak' mu'x tal te yi cosech tetz. ¹¹ Saje'n tzun xchakol taw luwar junt xchakum. Ite'n nin cyulejtz chi cyulej yi bajx. Baj chijisol, nin qui'c nin saj cyak'oltz tetz. ¹² Le toxi'n tir saje'n xchakol junt. Ncha'tz i', lo'ontz cya'n, nin el chilajul.

¹³ “Toque'n tzun yi taw luwar tan xtxumle'n. Itzun taltz: ‘Ba'n tcu'n tzinchake' nin yi mero incy'ajl, yi wi'nin na chimpek' te'j. Qui cunin batz scyeke' xchi' i'.’ ¹⁴ Ma yi saje'n quilol yi e' ak'unwil yi cy'ajol, nintzun cyaltz squibil quib: ‘Ilwok nin yi june'j. Ya'stzun yi scambok te yi tx'otx' yil quim yi taj,’ che'ch tzun bantz. ¹⁵ Tele'n tzaj tzun chilajultz, nin cu' chibiyoltz. Ma jalu', ¿mbi sbne' yi taw luwar scye'j yi e' mosa'tz le chiwutz cyeru'? ¹⁶ Tz'ul tan chisotzaje'n cyakil yi e' ak'unwila'tz, ma yi jalaj tx'otx'a'tz tz'ak'lok scyetz junt tx'akaj wunak,” stzun Jesús scyetz.

Yi quibital wunak yi ate' le templo yi xtxolbila'se'j, nintzun cyaltz:

—¿Cha'tz polo' ko' tulej Ryos? Qui' lo', —che'ch.

¹⁷ Jaxewe'n quen tzun Jesús tan chixmaye'n, itzun taltz scyetz:

—Ko nk'era'tz sbne' Ryos scye'ju' ¿mbi tzun na xchaj sketz yi yol yi tz'iba'nt cyen yi na tal?:

‘Yi c'ub yi qui'c xac xchiwutz yi e' bnol ca'l,
ya'stzun yi c'ub yi mas tajwe'n tan xcone'n.’

¹⁸ Poro chicyakil yi e' yil chije' tzotpuj te yi jun c'uba'tz xchiq'uixpok. Ncha'tz, kol saj trimp yi jun c'uba'tz tibaj jun, puch'ij cunin xchibne' ta'n, —stzun Jesús bantz scyetz.

Yi pwok yi oc César tan jakle'n

(Mt 21.45-46; 22.15-22; Mr 12.12-17)

¹⁹ Yi tele'n chitxum yi e' tx'olol xo'l yi ley Moisés, scyuch' e' wi'tz pale', yi nxcon yi jun elsawutzila'tz tan Jesús tan xchajle'n chipaltil tetz, nin klo' e' octz tan stz'amle'n i'. Poro quinín ak'on puntíl, na wi'nin chixobe'n scyetz wunak.

²⁰ Bene'n tzun chichakol cobox chakum tan joyle'n puntíl yi xe'nk jal til Jesús. Yi cobox chakuma'tz ja cyocsaj quib chi balaj wunak. Ej nin yi chimantar i'tz tan jale'n puntíl tan suble'n Jesús bantz talol jun yol kale ljale't til i' swutz yi gobernador.

²¹ Cyoque'n tzuntz tan jakle'n tetz Jesús:

—Ta', na el katxum tetz yi qui'c noc paltíl yi xchusu'nu'. Na qui na xobu' tetz jun. Na qui'c na ban yi ko at k'ej, nka qui'. Ej nin na el katxum tetz yi qui'c nim qui'c juy swutzu'. Ntin na tzanu' tan xtxole'n sketz yi xe'n kaban tan kopone'n te Ryos. ²² I bin jalu' Ta', tal tzaju' sketz, ¿ba'n pe' lkak' yi cutxuj yi na tzan César tan jakle'n sketz nka qui'? —che'ch tetz Jesús.

²³ Poro nin el xtxum Jesús te cyajtza'kl yi suble'n tu' i' na cyaj. Bene'n tzun tloł:

—¿Nxac na chitzanu' tan joyle'n puntíl tan insuble'n? ²⁴ Chichaj tzaju' jun pwok swetz. Wile' cu'n yi wutz.

Yi je'n stz'amol yi pwok nintzun jak i' scyetz:

—¿Na' taw yi teblal yi at te pwoke'j? ¿Ej nin na' taw yi bi'aj yi banij swutz? —stzun Jesús scyetz.

—Tetz César yi wi'tz kareyil, —che'ch tzun bantz.

²⁵ —Ba'n bin cyak'u' tetz César na tetz i'. Poro ncha'tz, ba'n kak' tetz Ryos cyakil yi e'chk takle'n yi tetz i', —chij Jesús bantz scyetz.

²⁶ Quinin chixcye' tan suble'n Jesús tan talol jun yol xchiwutz wunak, yi nink xcye' tan jalse'n til i' swutz yi gobernador. Wi'nin tzun cyele'n yabtz te'j nin qui't e' octz tan xuxe'n mas.

At junt tir itz'e'n

(Mt 22.23-33; Mr 12.18-27)

²⁷ Cyopone'n tzun cobox scyeri yi e' sadusey te Jesús. Xchiwutz yi e' sadusey, qui'c itz'e'n junt tir. Itzun cyaltz tetz Jesús:

²⁸—Ta', tz'iba'nt cyen tan Moisés: 'Ko at jun yaj yil quim, ej nin ko qui'c nitxajil njal cyen te txkel, chin tajwe'n cunin tan cyok'bel quib yi xna'n tu balc, tan jale'n xonl yi k'ajtzun alma'.' ²⁹ I bin jalu' Ta', at juk yaj yi ya'stzun banake'. Quitz'un quitzicy quib yi juka'tz. Toque'n tzun txkel yi bajx, poro ja quim, nin quinín njal chinitxa'. ³⁰ Toque'n tzun yi ca'p nak te txkelbe'n k'ajtzun stzicy. Ncha'tz i', nin quim, nin quinín jal chinitxa'. ³¹ Ncha'tz e' ban cyakil cu'n yi juk yaja'tz. Cya'l nin jun nink jal nitxajil te yi jun xna'na'tz. ³² Wi'tzibil tlen quime'n yi xna'n. ³³ Ma jalu', yi nink chitz'ij junt tir, ¿na' scyetz jun xchixo'l yi juk yaja'tz yi tz'ocopon tetz chmil yi xna'na'tz? Na e' len cu'n chmil i' banak yi juka'tz, —che'ch tzun bantz tetz Jesús.

³⁴ Saje'n tzun stza'wel Jesús:

—Bintzi na cyok'bej quib, nin na chume' wunak te yi tiemp'e'j. ³⁵ Poro yi e' yi tz'ak'lok ama'l scyetz tan cya'te'n tul yi ac'aj tiemp yi at tulbil, yi e' yi xchitz'ok junt tir xchixo'l alma' tan chinajewe'n te Ryos, qui't cyok'bej quib cyera'tz, nin qui't chume' na chocopon chi quitane'n yi e' ángel. ³⁶ Qui't chiquim. Chocopon tetz me'l cy'ajl Ryos, na xchitz'ok ta'n, —stzun Jesús scyetz. ³⁷ —Ma jalu' tan pujxe'n cyanu' yi at junt tir itz'e'n xchixo'l alma', ulk tx'akx chic'u'lu' yi mbi banak Moisés. Yi tpone'n i' te jun tal pucuj xtze' yi na tzan k'a'kl, ja jilon Ryos tetz, itzun taltz: 'I ina'tz in chiRyosil Abraham, tu Isaac tu Jacow,' stzun Ryos bantz tetz Moisés. ³⁸ Poro nsken chiquim yi ox yaja'tz yi tal Ryos chibi'. Yi jun txolbila'tz, na tzun xchaj sketz yi qui sotznake'. Na yi Kataj Ryos, i' kaRyosil yi o' yi itz'o' scyuch' yi e' yi quimnake' tk'ab. Na swutz Ryos, qui'c nin jun wunak yi najk sotz, —stzun Jesús scyetz.

³⁹ —Bintzinin na talu' Ta', —che'ch tzun cobox scyeri yi e' tx'olol xo'l yi ley Moisés.

⁴⁰ Poro yi e' sadusey qui't nin chinimsaj chic'u'l tan jakle'n junt txolbil tetz.

Cristo i' Tajcaw k'ajtzun Luwiy
(Mt 22.41-46; Mr 12.35-37)

⁴¹ Itzun bantz nin oc Jesús tan yol scyetz yi e' xchusbe'tz:

—At e' yi na cyal yi xonl tu' k'ajtzun Luwiy tz'iban cyen le e'chk Salmo:

'Yi Kajcaw yi kaRyosil a'lon tetz Kajcaw:

C'olchin cu'n tzinxlaj,

⁴³ jalen cu'n lcho'c yi e' acontr wa'n jak' awukan.'

⁴⁴ I bin jalu', ko ya'tz talnak k'ajtzun Luwiy, ¿mbi tzuntz yi at e' yi na cyal yi wunak tu', yi xonl tu' Luwiy yi Cristo, yi jun yi bixba'nt tan tule'n?

Yi chipaltilyi e' tx'olol xo'lyi ley Moisés
(Mt 23.1-36; Mr 12.38-40; Lc 11.37-54)

⁴⁵ Xchiwutz cunin cyakil wunak yi bene'n tlol Jesús yi txolbile'j scyetz yi e' xchusbe'tz:

⁴⁶ "Acxomi'chwok te cyajtza'kl yi e' tx'olol xo'l yi ley Moisés. Na yi e' cyetz wi'nin na chipri'sin tu be'ch cyetz yi chukpi'n nin tu' tkan. Nin wi'nin na chitzatzin yi na ak'lij chik'e'j, yi na bajij e'chk k'ajla'n scyetz tc'a'yl. Ej nin yi na chiban yi chimunl lakak e'chk sinagoga, wi'nin na chipek' tan chic'olewe'n cu'n tibaj yi bajx chem tan jale'n chik'e'j. Ej nin na chijoy e'chk balaj chem kale na ele't jun wa'a'n. ⁴⁷ Na cho'c tan majle'n chica'l yi e' xma'lca'n. Ej nin tan tewe'n quil xchiwutz wunak, tunin na chiben quen tunin tan orari'n. Poro tan tu' yi ya'tz na chiban, tz'ak'lok mas cyetz chicaws. Cha'stzun te acxomi'chwok te cyajtza'kl," stzun Jesús scyetz.

21

Yi oyyi opon tan jun xna'n xma'lca'n meba'
(Mr 12.41-44)

¹ Itzun bantz te yi at Jesús le templo nin ben xmayil yi e' ric yi na chitzan tan cu'se'n chi'ofrent le cu'lbil pwok. ² Ncha'tz ben tilol Jesús jun tal prow xna'n xma'lca'n yi ocoxon tan cu'se'n cob tal centaw. ³ Bene'n tzun tlol scyetz yi e' xchusbe'tz:

—Jun cu'n yol swale' nin tzitetz, yi jun prow xma'lca'ne'j, i' mmak'on mas pwok xchiwutz cyakil yi e' mas wunak. ⁴ Na yi e' mas, wi' tlen tu' chipu'k ncu' cya'n, ma yi prow xna'ne'j yi chin meba' nin, ja toy cyakil yi pu'k yi colij ta'n tetz gast.

*Yi talol Jesús yi xitok yi templo
(Mt 24.1-2; Mr 13.1-2)*

⁵ At tzun cobox yi e' oc tan xtxumle'n yi xe'n cu'n tane'n yi templo, yi chumbalaj nin. E' oc tan xtxumle'n yi e'chk c'ub tu yi e'chk oy yi cyak'nak wunak tetz yubil yi templo. Poro yi tele'n xtxum Jesús te chiyol, nintzun ben tlol scyetz:

⁶ —Xitok cyakil e'chk takle'ne'j, na tz'ul jun tiemp yi cyakil yi e'chk c'ube'j copon ch'uki'n, —stzun Jesús scyetz.

*Sbajok e'chk techl yi txant tan tule'n yi chicaws wunak
(Mt 24.3-28; Mr 13.3-23)*

⁷ Bene'n tzun chijakoltz:

—Ta', ¿mbi tiempil bajij e'chk takle'na'tz? ¿Tz'ak'lok pe' jun techl yi txant tan tule'n yi jun tiempa'tz?

⁸ Bene'n tzun tlol Jesús scyetz:

—Or tzitilwok, acxubsi'ch. Na at e' yi scyale': 'I ina'tz in Cristo.' Ncha'tz at e' yi scyale': 'Txant tan tule'n yi tiemp,' che'ch len sbne'. Poro xomi'ch iwi' scye'j. ⁹ Ej nin yil tzitbit yi na tzan e'chk lmak oyintzi' tu e'chk molo'n ib tan paj chi'ch c'u'lal, quil cxe'l yab te'j. Na bintzinin sbajok yi e'chk takle'na'tz, poro at tzaj nintz tan tule'n yi wi'tzibil tiemp, —stzun Jesús bantz scyetz.

¹⁰ Ncha'tz tal i' scyetz: “Choyintzink e'chk lmak tnum squibil quib. Ncha'tz e' gobierum, choyintzink squibil quib. ¹¹ Tz'ul wi'nin e'chk lmak coblajnob. Tz'ul we'j. Tz'ul wi'nin yabil. Ej nin sbajok cyakil yi e'chk takle'na'tz bene'n tzi'n wi munt. Sbajok e'chk takle'n yi chin xo'wbil nin. Ej nin sjalok e'chk techl jalen tzi'n tcya'j.

¹² “Poro yintaxk bajij cyakil yi e'chk takle'na'tz, chocopon wunak tan itz'amle'n, nin tan ibiyle'n. Ncxben ticy'le'n xchiwutz e' wi' banl wi' tetz e'chk sinagoga. Ej nin ncxben ticy'le'n xetze' cya'n, tan tu' yi na chin itocsaj. Ej nin ncxben ticy'le'n xchiwutz yi e' rey, nin xchiwutz yi e' gobernador. ¹³ Poro ba'n, na sjalok ama'l tan xtxole'n yi bintzi scyetz. ¹⁴ Quil cxbisun tan joyle'n puntil e'chk yol yi xconk ita'n tan icolol itib. ¹⁵ Na yil cxoponwok xchiwutz yi e'a'tz, swak'e' itajtza'kl tu yi e'chk weltil iyol. Nin cya'l jun scyeri icontr yi nink xcye' tan xite'n iyol. ¹⁶ At e' tzixo'l yi chocopon chitaj chitxu' tan chixochle'n. Ej nin ncha'tz at e' yi ite'n nin quitz'un tu quitzicy chocopon tan chixochle'n. Nin ncha'tz at e' yi chixonl quib chixoche' chixonl. Ncha'tz xchibne' e' itamiw, chocopon tan ixochle'n. Nin at e' tzixo'l yi xchiquimok cya'n. ¹⁷ Cyakil wunak xchi'chok chic'u'l tzite'j tan paj yi xomquixwok swe'j. ¹⁸ Poro ilenin atix tetz tajal Ryos. Siquier nink jun xi'il iwi' nink sotz cya'n. ¹⁹ Kol tz'icy'pon e'chk q'uixc'uja'tz ita'n, xcambokwok te jun itz'ajbil yi quinín bajsbe'n tetz.

²⁰ “Ma yil tzitilwok yil sutij solte'j yi tnum Jerusalén cya'n sanlar, i'tz jun techl yi txant tan sotze'n yi tnum. ²¹ Cyakil yi e' yi najlche' Judea, chin tajwe'n cunin tan cyele'n ojk wi'wtz. Nin yi e' yi ate' Jerusalén, tajwe'n cunin tan cyele'n ojk. Yi e' yi quibe' tnum, ba'n tcu'n quil chipakxij. ²² Na ya'stzun tiemp yi tz'ul chicaws yi e' aj Jerusalén. Na tz'elk cu'n te yi tz'iba'nt cyen. ²³ Poro chik'ajab yi e' xna'n yi ch'on wi', scyuch' yi e' yi ni' cu'n ni' scye'j. Na cyakil wunak chitije' q'uixc'uj, nin tz'ak'lok jun chin wutzile'n chicaws. ²⁴ At e' yi xchiquimok tul oyintzi'. Nin at e' nchiben ticy'le'n pres bene'n tzi'n lakak tnum. Ej

nin chicawunk yi e' awer nak le tnum Jerusalén jalen cu'n yil jepon te yi tiemp yi ak'ijt scyetz tan chicawune'n.

Mbi cu'n sbajok yil tz'ul tzaj yi Bajx Cy'ajol

(Mt 24.29-35, 42-44; Mr 13.24-37)

²⁵ “Kalena'tz tzun bajij e'chk techl tcyaj, te k'ej nin te xaw, nin scye'j e'chk tx'uml. Ej nin chelepon yab wunak te yi mbi cu'n sbajok wi munt. Nin xchixobok tetz. Na chin xo'wbil nin sbne', ni'cu'n sbne' chi na wi'ca'p wi' yi mar nin yi na jincan yi pak'bil. ²⁶ Yil cho'c wunak tan xtxumle'n yi mbi cu'n sbajok wi munt chu'l tunin colpuj tan xo'w. Nin cyakil yi e' yi at ca'wl xchik'ab yi ate' tcyaj tul sutan tu' chitxumu'n. ²⁷ Kalena's tzun quil nin wunak in wutz, yi in Bajx Cy'ajol. Cho'n nu'l tcyaj kale atit e'chk sbak'. Cy'a'n nin ink'e'j tu inchamil wa'n yil nu'l tzaj. ²⁸ Ej nin yil xe'tij yi e'chk takle'na'se'j, quiwswok itib. Quil cxbisun, na txant tzuntz tan itele'ntz liwr,” stzun Jesús scyetz.

²⁹ Ncha'tz at jun elsawutzil xcon tan Jesús. Itzun taltz:

“Elk itxum tetz jun wi' ibx, nka alchok jilwutz tze'. ³⁰ Yi na xe'tij tan xlumine'n, na el katxum tetz yi txant tan tucumule'n k'alaj. ³¹ Ncha'tz yil tzitil yi e'chk takle'na'tz, i'tz jun techl yi txant tan tule'n Ryos tan cawu'n wuxtx'otx'.

³² “Jun cu'n yol na wal nin tzitetz, yi ntaxk chisotz yi e' wunaka'tz,* sbajok e'chk takle'na'tz. ³³ Bintzi, yi tcyaj tu yi wuxtx'otx' sotzok, poro yi weri inyol quil sotz tera'tz.

³⁴ “Or tzitil, eli'ch nin italma' te yi e'chk takle'n yi qui'c na tak'. Oqui'ch len a' tiwi'. Quil cxbisun tan e'chk sotzaj c'u'lal, na yi ko ya'tz, qui tz'icy' tzitetz yil tz'ul tzaj yi jun k'ejlala'tz. ³⁵ Yil tz'ul tzaj jun k'ejlala'tz, qui tz'icy' scyetz yi e' wunak wi munt, na cho'n xchibne' chi na cu' lajpuj jun txuc tul pa'tx. ³⁶ Banwok list itib, na at tulbil yi jun tiempa'tz. Nin c'uchwok xch'eybil itetz tetz Kataj tan itele'n liwr tk'ab e'chk il yi sbajok. Ej nin nachwok Kataj yi ixnink txiclquixe'twok yil nu'l tzaj,” stzun Jesús bantz scyetz.

³⁷ Cyakil nin tzun k'ej na tzan Jesús tan chichusle'n wunak le ca'l Ryos. Ma lak'bal cho'n na ben witok i' wi jun ju'wutz yi na bi'aj wi Olivo. ³⁸ Ma yi e' wunak, jalchan cunin na chupon tan tbite'n yol i' le templo.

22

Yi joyle'n puntil tan xtx'amxe'n Jesús

(Mt 26.1-5, 14-16; Mr 14.1-2, 10-11; Jn 11.45-53)

¹ Itzun bantz yi txant tan tucumule'n yi k'ej yi na bajsij yi pam yi qui'c xtx'amil, yi jun wutzile'n k'eja'tz yi na bi'aj Pasc, ² cyoque'n tzun e' wi'tz pale' scyuch' e' tx'olol xo'l yi ley Moisés tan joyle'n puntil tan quimse'n Jesús. Poro quinín e' nimsaj quib na nin e' xobt scyetz e' wunak.

³ Toque'n tzun julpuj yi tajtza'kl Bayba'n le wi' Judas Iscariot, jun scyeri coblaj xchusbe'tz Jesús. ⁴ Bene'n tzun i' xchiwutz yi e' wi'tz pale', nin xchiwutz yi chijepil yi e' polisiy, nintzun octz tan yol scyuch' yi xe'n tulej tan jatxol i' Jesús xchik'ab. ⁵ Ma yi e' ajcawa'tz, wi'nin chitzatzine'n te tajtza'kl Judas, nin e' suk pwok tetz. Ma Judas cu nin tunintz ta'n. ⁶ Nintzun octz tan joyle'n puntil tan jatxle'n Jesús xchik'ab. Nintzun bixe'-tz cya'n tan jatxol i' le jun ama'l kale qui'cle't wunak.

Yi wi'tz bil tir yi wane'n Jesús xchixo'l e' xchusbe'tz

(Mt 26.17-29; Mr 14.12-25; Jn 13.21-30; 1 Co 11.23-26)

⁷ Ma yi tucumule'n yi k'ej yi na bajsij yi pam yi qui'c xtx'amil, yi k'ej yi na oc jak' kul yi cne'r tetz Pasc, ⁸ chichakxe'n tzun Lu' tu Wa'n tan Jesús. Itzun taltz scyetz:

—Cun nuc'wok yi ama'l kalel kabajswit yi cneru' tetz Pasc.

* **21:32** At e' yi na cyal yi ja tal Jesús, “yi e' wunake'j,” yi na elepont yi jun wekl wunak yi ate' te yi tiempa'tz. Ej nin at e' yi na cyal yi na elepont cyakil yi e' judiy yi ate' te yi tiemp tetz Jesús. Ej nin at e' yi na cyal yi na elepont yi jun wekl wunak yi ate' wuxtx'otx' yil xe'tij yi jun tiempa'tz.

⁹—Poro Ta', ¿na' scyetz ama'lil na taju' kalel kabene't tan nuc'le'n? —che'ch tzun bantz tetz Jesús.

¹⁰—Yil cxocoponwok tnum xnojkwok quen te jun yaj yi cy'a'n jun xchok' a' ta'n. Ba'n tzun cxomwok nintz te'j. Yil tz'oc i' xe ca'l, ba'n cxomwok quen te'j. ¹¹Nin tzitalwok quen tetz: 'I nsaj tlol Kajcaw, ¿na' atit yi ama'l kalel kawane't tetz Pasc scyuch' inchusbe'tz? stzun i' mban tzaj,' xchijwok sban cyen. ¹²Tzun xchaje' jun ca'l yi list atit. Cho'n at le ca'p chup. Cho'n tzun tzinuc'wok yi ketz kawa'-tz, —chij Jesús bantz scyetz.

¹³Chibene'n tzuntz. I nintzun bajija's chi ben tlol Kajcaw scyetz. Chixe'te'n tzuntz tan nuc'le'n chiwa' tetz Pasc.

¹⁴Ma yi tpone'n oril tetz wa'a'n sken opon Jesús, nintzun c'ole' quentz te mes scyuch' cyakil yi e' xchusbe'tz. ¹⁵Bene'n tzun tlol scyetz:

—Ala'ix chan k'ej nternin na el walma' tan kawane'n tzituch' te jun k'ej Pasque'j jalen pe'k yi ntaxk chinquim. ¹⁶Na bintzi, qui't chinwan junt tir tzituch' te yi jun wa'a'ne'j jalen cu'n yil tz'ul yi balaj tiemp yil cawun Ryos, —chij Jesús bantz scyetz.

¹⁷Je'n tzun stz'amol jun lak, nin tyo'xintz tibaj.

—Je itc'a'. Jatxwok cu'n tziwutz. ¹⁸Na bintzinin qui't lwuc'aj junt tir yi t'a'al lo'baj uva jalen cu'n yil tz'ul Ryos tan cawu'n wuxtx'otx', —stzun Jesús bantz scyetz.

¹⁹Je'n tzun stz'amol yi pam, nin tyo'xintz tibaj, nin cu' pi'xultz. Yi na tzan i' tan jatxle'n nin scyetz, nintzun taltz:

—Yi je'j, i'tz inwankil tane'n, na xconk yi inwankil tetz itx'ixwatz. Banwok tane'n yi xtxolbile'j tan wule'n tx'akx tic'u'l, —stzun Jesús scyetz.

²⁰Yi wi't chiwane'n te pam, ite'n nin tuleja's yi cyoque'n tan uc'a'a'n.

—Yi at tul yi lake'j, i'tz yi in'xch'el tane'n. Na tz'elepon kojx in'xch'el tan iclaxe'n. Ya'stzun xe' yi ac'aj trat yi sbixek, —stzun Jesús scyetz.

²¹—Poro yi jun yil chinjatxon, ni'cu'n na kawan tuch' tzone'j wi mes. ²²Na tajwe'n tan tele'n cu'n te cyakil yi tz'iba'nt cyen swe'j,* yi in yi in Bajx Cy'ajol. Poro lastum yi yaj yil chinjatxon xchik'ab yi e' in contr, —stzun Jesús scyetz.

²³Cyakil cunin tzun yi e' xchusbe'tz baj chijakol squibil quib:

—¿Na' scyetz i' yi juna'tz skaxo'l yil jatxon? —che'ch tzuntz.

Yi cyoque'n tan xtxumle'n yi na' scyetz jun sjalok mas k'ej

²⁴Itzun bantz nin e' oc yi e' xchusbe'tz Jesús tan xtxumle'n na' scyetz jun xchixo'l yi sjalok mas k'ej. ²⁵Bene'n tzun tlol Jesús scyetz: “Yi e' rey tzone'j wuxtx'otx' wi'nin na chibuchun yi na chicawun. Ncha'tz yi e' bajxom, na cyocsaj quib nim xchiwutz wunak.

²⁶Ma yi axwok itetz qui na waj yi nink cxomwok te yi jun ajtza'kla'tz. Na yi jun yi at mas k'ej tzixo'lwok tajwe'n cunin yil tocsaj tib tetz jun chakum. Tajwe'n yil tocsaj tib chi jun yaj yi qui'c tetz k'ej. ²⁷Na je jun xtxolbile'j yi ja wi't el katxum tetz: At mas k'ej jun yi na wan wi mes swutz yi mos yi na tzan tan c'a'che'n. Poro yi in wetz ja no'c tetz ichakum.

²⁸“Bintzinin yi axwok, xom quixwok swe'j sajle'n tunintz, nin ja itij q'uixc'uj chi mimban wetz. ²⁹Cha'stzun te, swak'e' len ik'ej chi tak'nak Intaj swetz. ³⁰Na yil no'c tan cawu'n skatzatzink tzituch'. Skawank nin skuc'a'k. Na sjalok ik'ej, na xcawunkwok squibaj yi coblaj k'u'j aj Israel,” stzun Jesús bantz scyetz.

Yi tlol Jesús yi stewe' Lu' yi na xom te'j

(Mt 26.31-35; Mr 14.27-31; Jn 13.36-38)

³¹Nin ncha'tz nin ben tlol Kajcaw tetz Lu':

—A'x jun c'olój Simón, bit tzaj. Ja cu' wutz Bayba'n tan toque'n tan apile'n chi na ban triw yi na oc xtxa'le'n. ³²Poro ja wi't innach Kataj tzawibaj tan qui acabel ac'u'l swe'j. Ej nin yil quiwix junt tir ac'u'l, na waj yil c'xo'c tan chiquiwse'n yi e' mas kajwutz, —stzun Jesús tetz Lu'.

* 22:22 Sal 41.9.

³³ Bene'n tzun tlol Lu' tetz:

—Wajcaw, kol ko'c tuch'u' xetze', list atine't. Mpe nink kacu' biyij, list atine't, —stzun Lu' tetz Jesús.

³⁴ —Ba'n klo' Lu', poro swale' jun puntil tzatz. Ninin jalu' tzawale' yi qui xomquiä swe'j. Na yintaxk ok' jun ajtzo', tzawale' ox tir yi qui xomquiä swe'j.

Yi txantok tan xtx'amxe'n Jesús

³⁵ Itzun ben tlol Jesús scyetz yi e' äxchusbe'tz:

—Ma jalu', yi ibene'n inchakol ban, qui'c isam ben ita'n. Qui'c cu'lbil ipu'k ben, nin qui'c ixajab ben ita'n. Iäxkaj qui tzunk jal yi tajwe'n tzitetz, ¿nka qui'?

—Ak'lij sketz Ta', —che'ch tzun bantz.

³⁶ —Ma jalu' apart. Ko at isam, cy'ajwok nin. Ej nin ko at cu'lbil ipu'k, cy'ajwok nin. Nin alchok scyetz yi qui'c spar, c'aye' nin cxe'y tan lok'che'n jun tetz. ³⁷ Na jun cu'n yol swale' nin tzitetz, tz'elepon cu'n te yi yol yi tz'iba'nt cyen yi na tal: 'Tz'ocopon tajlal mal nak.' Na chin tajwe'n cu'n tan tele'n cu'n te cyakil yi tz'iba'nt cyen swe'j, —stzun Jesús scyetz.

³⁸ —Kajcaw, je cob kaspere'j, —che'ch ban nintz.

—Tzicu'n, —stzun Jesús.

Yi toque'n Jesús tan nachle'n Kataj le ama'l Getsemaní

(Mt 26.36-46; Mr 14.32-42)

³⁹ Tele'n tzun Jesús xe ca'la'tz. Cho'n tzun bene'ntz le ama'l yi na bi'aj wi Olivo, na ilenin ya'tz na tulejtz. Chibene'n tzun xomok yi e' äxchusbe'tz te'j. ⁴⁰ Ma yi cyopone'n le yi ama'la'tz nin ben tlol Jesús scyetz yi e' äxchusbe'tz.

—Nachwok Kataj tan qui acxbene'n tul il.

⁴¹ Tele'n tzun äkansal tib Jesús äxchixo'l yi e' äxchusbe'tz, nin bentz joylaj len mu'ät. Cho'n nin tkanil el i' äxchixo'l chi yi tkanil kale na opone't jun c'ub yi na kac'ox nin. Ej nin meje' cu'ntz tan nachle'n Kataj.

⁴² Je tzun taltz tul oración:

—Ma jalu' Ta', ko ya'tz tajbilu', chin cole'u' tk'ab yi jun chin q'uixc'uj yi tx'aklij tzinwutz. Poro ko ya'tz tajbilu' qui na waj yi wetz wajbil, ma na i teru' tajbilu'.

⁴³ Saje'n tzun jun ángel tcyaj' tan äxch'eye'n i'. ⁴⁴ Ej nin tan paj yi wi'nin q'uixc'uj yi at cu'nt, mas tcu'n oc i' tan cu'swutzil tetz Kataj Ryos. Wi'nin tz'ujnewe'n t'a'al wutz i' wuxtx'otx', i cunin chich' tane'n.

⁴⁵ Yi wi't nachol Kataj, nin opontz scye'j yi e' äxchusbe'tz. Ma yi e' cyetz na chiwit len tan paj bis. ⁴⁶ Itzun tal Jesús scyetz:

—¿Nxac na cxwitwok? Elk iwatl. Nachwok Kataj tan qui ipakxe'n yil tz'ul pilbil itetz, —stzun i' scyetz.

Yi bene'n Jesús pres

(Mt 26.47-56; Mr 14.43-50; Jn 18.2-11)

⁴⁷ Na nin tzan cunin Jesús tan yol yi cyopone'n jun c'oloy wunak. Bajxij Judas äxchiwutz, i' jun scyeri coblaj äxchusbe'tz Jesús. Yi cyopone'ntz, nin ben Judas tan stz'uble'n xak stzi' Jesús.

⁴⁸ —Judas, ¿mbi xac na cätzan tan stz'uble'n xak intzi'? Na ja wi't cxa'k tzaj tan inc'aye'n, —stzun Jesús tetz.

⁴⁹ Yi quilol yi e' yi ate' te Jesús yi mbi cu'n na bajij, nin ben chijakol tetz:

—Kajcaw ¿ba'n pe' ko'c tan oyintzi' scye'j tu kaspar?

⁵⁰ At tzun juntz äxchixo'l nin noj quen yi spar ta'n te äxchin jun äxchakum jun wi'tz pale'. Ninin el yi äxchin ta'n.

⁵¹ —Qui che' awulej. Cuk tu'-tz. Jaja'tz, —stzun Jesús tetz.

Bene'n tzun Jesús tan macle'n yi äxchin yi yaj, ninin ul yos tuch'.

⁵² Nintzun oc Jesús tan yol scyetz yi e' wi'tz pale' scyuch' yi e' aj ront cwent templo nin scyuch' yi e' wi' banl wi'. Na icu'n e'a's e' opontz tan stz'amle'n.

—¿In pe' alk'om scyeru' yi nchu'lu' tan intz'amle'n tan spar tu tze'? ⁵³ ¿Mbi tzuntz qui je' chitz'amolu' in yi atin tzaj xchixo'lu' le templo? nin qui'c oc cyajalu' swetz. Poro bintzi ja tak' Ryos jun tkuj ama'l scyeru' jalu'. Ej nin ncha'tz yi taw ak'bal, yi Bayba'n, ja tak' Ryos jun tkuj ama'l tetz, —stzun Jesús scyetz.

Yi talol Lu' yi qui xomij wi' te Jesús

(Mt 26.57-58, 69-75; Mr 14.53-54, 66-72; Jn 18.12-18, 25-27)

⁵⁴ Tx'amxe'n tzun Jesús cya'n, nin ben quicy'altz. Cho'n tzun tpone'ntz cya'n xe ca'l yi wi'tz pale'. Ma yi Lu', kajpe'n nin xom tzaj.

⁵⁵ Bnixen tzun jun k'ak' cyak'un wunak wutzk'anil, nin e' baj c'ole' quentz stzi'. Ncha'tz Lu', nin c'ole' quentz xchixo'l. ⁵⁶ At tzun jun xun yi mos i' xe jun ca'la'tz. Nin oc c'ablok tan xmaye'n Lu'. Itzun taltz:

—Yi yaje'j i' jun tamiw Jesús.

⁵⁷ Cwe'n tzun jalul Lu' wi tak':

—Cuquen, qui wajske'n wetz wutz, —stzun Lu' tetz xun.

⁵⁸ Ma le junt tkujt nin, nin ben tlol junt yaj tetz Lu':

—Ncha'tz aǎ yaj, aǎ jun scyeri yi e'a'tz.

—Qui', nk'e'tz in jun, —stzun Lu' ban.

⁵⁹ Ma yi tele'n junt rat, nin opon junt kale atit Lu', nin taltz:

—Jun cu'n yol, yi yaje'j i' jun scyeri yi e' yi na xom chiwi' te Jesús, na i' jun aj Galilea.

⁶⁰ —Qui' yaj, qui na el intxum tetz mbi na cǎtzan tan talche'n tzaj swetz, —stzun Lu' bantz.

I cunin na tzan Lu' tan yol yi tok'e'n jun ajtzo'. ⁶¹ Je'n tzun such'k'il tib Kajcaw tan xmaye'n nin Lu'. Kalena's tzun tule'n tx'akxuj tc'u'l Lu' yi yol yi tal Kajcaw tetz: “Yi ntaxk ok' jun ajtzo', tzawale' ox tir yi qui xomquiǎ swe'j.” ⁶² Tele'n tzaj tzun Lu'-tz, poro wi'nin tok'e'n tan paj bis.

Yi toque'n Jesús tetz chitze'lbe'tz wunak

(Mt 26.67-68; Mr 14.65)

⁶³ Cyoque'n tzun yi e' q'uicy'lom tetz Jesús tan tze'e'n te'j, nin tan biyle'n. ⁶⁴ Nin oc cyak'ol jun su't te wutz nin e' baj quentz tan t'okle'n xak stzi'. Nin cyaltz tetz:

—¿Cǎopon pe' te na' ncǎbiyon? —che'ch.

⁶⁵ Ej nin wi'nin e'chk yol xcon cya'n tan telse'n xtx'ix Jesús.

Yi tpone'n Jesús xchiwutz wi' banl wi'

(Mt 26.59-66; Mr 14.55-64; Jn 18.19-24)

⁶⁶ Itzun bantz yi tule'n skil, cwe'n tzun chichamol quib cyakil yi e' wi' banl wi' scyetz e' judiy, scyuch' e' wi'tz pale'. Ncha'tz yi e' tx'olol xo'l yi ley Moisés, xomche'-tz scye'j. Cho'n tzun tpone'n ticy'le'n Jesús kale na pujxe't xo'l yi e'chk lmak xtisya'. Cyoque'n tzuntz tan jakle'n tetz Jesús:

⁶⁷ —Al tzaj sketz, ¿i pe' aǎa'tz yi Cristo, yi bixba'nt tan tule'n? —che'ch.

—Yi nink wal nin scyeru': ‘I na'tz,’ quil cyocsaju'. ⁶⁸ Ej nin mpe nink ko'c tan xtx'ajle'n te'j, quil cyak'u' ama'l tan incolol wib. Nin quil ne'l cyanu' liwr. ⁶⁹ Poro yi in wetz, in yi Bajx Cy'ajol, xchinc'olek sbne' opon tunintz xla'j Kataj, yi Ryos yi chin cham nin tetz, —stzun Jesús scyetz.

⁷⁰ Jalcunin tzun cyoque'ntz tan jakle'n tetz:

—¿Aǎ ptzun Cy'ajl Ryos? —che'ch len bantz tetz.

—I na'tz, chi na cyal tzaju', —stzun Jesús scyetz.

⁷¹ —Qui tajwe'n mas sti'w, na yi o' ketz ja kubit yi yol i' yi nta'l, —che'ch tzun bantz.

23

Yi tpone'n Jesús swutz Pilat (Mt 27.1-2, 11-14; Mr 15.1-5; Jn 18.28-38)

¹ Chibaj bene'n tzun tan tak'le'n Jesús swutz Pilat. ² Yi cyopone'ntz nin e' oc tan xochle'n quen. Itzun cyaltz:

—Ma jalu' Ta', ja bin saj katz'amol yi june'j yi na tzan tan joyle'n ju' tan jale'n oyintzi' le katanum. Na tzan i' tan talche'n scyetz wunak yi qui tajwe'n tan cyak'ol yi cutxuj tetz César. Ncha'tz na tal yi i' yi Cristo. Yi na elepont yi i' jun rey tane'n, —che'ch tzun bantz.

³ —¿Aǎ pe' chireyil yi e' judiy? —stzun Pilat bantz tetz Jesús.

—I ina'tz, chi na tal tzaju'.

⁴ Jilone'n tzun Pilat scyetz yi e' wi'tz pale' scyuch' yi e' wunak. Itzun taltz:

—Tzinwutz wetz, yi yaje'j qui'c mu'ǎ til.

⁵ Ma yi e' cyetz, mas tcunin e' octz tan talche'n nin:

—Qui' Ta'. Tan yi tetz ǎchusu'n na tzan tan tocse'n chic'u'l cyakil yi e' aj Judea tan oyintzi' scye'ju'. Cho'n xe'te'n tzaj i' jalen Galilea tan tocse'n chic'u'l wunak. Ej nin na nin tzane't i' tan banle'n tzone'j, —che'ch.

Yi tpone'n Jesús swutz Herodes

⁶ Yi tbital Pilat yi txolbile'j, nin octz tan jakle'n ko aj Galilea Jesús. ⁷ Yi tbital yi aj Galilea i', nintzun ben ǎchakol swutz Herodes, na i' ajcaw squibaj yi e' aj Galilea. Ej nin noj quen cu'ntz te'j yi cho'n ta'te'n cobox k'ej Herodes Jerusalén. ⁸ Yi bene'n tilol Herodes wutz Jesús, wi'nin tzatzine'n. Na ala'ix k'ej yi ya'stzun tajbil i' tan techal wutz. Nsken tbit yi stziblal Jesús, nin yi tajbil i' i'tz yi nink ǎchaj Jesús jun milawr swutz cu'n i'. ⁹ Wi'nin e'chk yol baj jakol tetz Jesús, poro siquier nink jun yol ben stza'wel. ¹⁰ Ncha'tz ate' yi e' wi'tz pale', scyuch' yi e' tx'olol xo'l yi ley Moisés. Quinin e' tane' tan tak'le'n til Jesús. ¹¹ Ncha'tz Herodes scyuch' yi e' sanlar nin e' octz tan telse'n k'ej Jesús. Nin oc cyak'ol jun balaj be'ch tetz jun rey te'j, tan chitze'ene'n te i'. Bene'n tzun ǎchakol Herodes junt tir swutz Pilat. ¹² Te jun k'ejat'z jalt tzatzin paz ǎchixo'l Herodes tu Pilat, wech na chicontr quib sajle'n tunintz.

Yi bixewe'n tan cwe'n biyij Jesús (Mt 27.15-26; Mr 15.6-15; Jn 18.39–19.16)

¹³ Toque'n tzun Pilat tan chichakle'n cyakil yi e' wi'tz pale' scyuch' yi e' wi' banl wi' nin cyakil yi e' wunak. Itzun taltz scyetz:

¹⁴ —Ja ul quicy'alu' yi yaje'j tzinwutz. Nin na cyalu' yi na tzan i' tan tocse'n chic'u'l wunak tan oyintzi' ske'j. Ej nin ja quibitu' yi nno'c tan ǎch'ote'n stzi' i'. Poro ja quilu' yi qui'c nin til na jal wa'n te yi e'chk txolbila'tz yi ncyalu' swetz. ¹⁵ Ncha'tz Herodes, qui lo' njal til ta'n na ja bin sajt ǎchakol junt tir tzinwutz. Chitxum cunu'. Qui'c tetz til tan cwe'n kabiyol. ¹⁶ Ntina'tz tzimbne' te'j, swak'e' mu'ǎ caws, nin tz'elepon wa'n liwr, —stzun Pilat scyetz cyakil wunak.

¹⁷ Ya'stzun txum Pilat, na at jun cstumbr yi xom i' te'j. I'tz yi lakak lmak k'ej na stzakplen i' jun pres. ¹⁸ Poro nin e' ǎch'in cyakil wunak:

—Qui na kaj yil tz'el liwr yi june'j. Ba'n tcu'n stzakplenu' Barrabás, —che'ch tzun bantz.

¹⁹ Poro cho'n at tetz Barrabás xetze' tan paj yi i' jun joyol ju' oyintzi' te yi gobierum. Ej nin tan paj yi biyol nak i'. ²⁰ Poro yi tajbil tetz Pilat i'tz tan tele'n klo' Jesús liwr. Toque'n tzun junt tir tan yol scyetz. ²¹ Poro yi e'a'tz mast cunin na chiǎch'in:

—Jeken swutz pasyon, jeken swutz pasyon, —che'ch na ban nintz.

²² Toque'n tzun Pilat tan yol scyetz le toxi'n tir:

—¿Mbi tzuntz? ¿Mbi til scyeru'? Yi in wetz qui na jal til wa'n tan cwe'n kabiyol. Swak'e' bin mu'ǎ caws nin tz'elk wa'n liwr, —stzun Pilat scyetz.

²³ Poro yi e' wunak quinín e' tane' tan talche'n yi tajwe'n tan je'n swutz pasyon. Ncha'tz e' ban yi e' wi'tz pale'. ²⁴ Cha'stzun te tk'ol Pilat ama'l scyetz tan banle'n cyajbil. ²⁵ Cha'stzun te tele'n stzakupil Pilat yi jun yaj yi at xetze', yi joyol ju' oyintzi' te gobierum, nin biyol nak. Nintzun el jatxol Pilat yi Jesús xchik'ab tan quicy'sal chic'u'l te'j.

Yi quime'n Jesús swutz Pasyon

(Mt 27.32-44; Mr 15.21-32; Jn 19.17-27)

²⁶ Itzun bantz yi na tzan nin ticy'le'n Jesús tan je'n swutz pasyon, at tzun jun aj Cirene yi na bi'aj Simón. Cho'n xa'ke'n i' xo'l wutz. Xtx'amxe'n tzuntz cyak'un yi e' sanlar. Nin oc chipach'ul tzak' yi pasyon yi cy'a'n tan Jesús. Nintzun bajx cu'n Jesús swutz.

²⁷ Ncha'tz wi'nin wunak xomche' scye'j. Nin at wi'nin xna'n yi wi'nin cyok'e'n tan bis te Jesús. ²⁸ Che' bene'n tzun xmayil Jesús nin ben tlol scyetz:

—E'u' xna'n aj Jerusalén, quil chok'u' swe'j. Ba'n tcu'n chibisunku' te yi bis o'kl yi tz'ul squibu' nin squibaj chinitxajilu'. ²⁹ Na at tulbil chicawsu'. Yil tz'ul jun k'eja'tz scyale'u': 'Ba'n cyeri e' yi qui'c rmeril tan jale'n chinitxa'. Ba'n cyeri yi e' yi qui na cyekaj pwokil jun ni'. Ba'n cyeri yi e' yi qui'c ni' na txutxun scye'j.' ³⁰ Tan paj yi chicawsu', chocoponu' tan talche'n: 'Nilu'nk tzaj yi wi'wtz skibaj.' Ej nin ncha'tz scyale'u': 'Nilu'nk tzaj yi e'chk ju'wtz skibaj,' che'chu' sbne'. ³¹ Ma yi in wetz, ja chi'ch chic'u'l yi e' aj Roma swe'j, wech qui'c wetz wil xchiwutz. Ko ya'tz na chiban swe'j inin tzun pyor xchibne' scye'ju' yil jal quilu' xchiwutz, —stzun Jesús bantz scyetz.

³² Ncha'tz ben quicy'al cob mal nak tan chicwe'n biyij tu Jesús. ³³ Yi cyopone'n le ama'l yi na bi'aj Wi Bakil Wi'baj, je'n tzun Jesús cya'n swutz pasyon. Ncha'tz e' ban yi cob mal wunak. Cho'n je'n jun le sbal Jesús nin junt le max. ³⁴ Te yi na chitzan tan je'se'n Jesús swutz pasyon nintzun taltz:

—Ta', cuyu' chipaj, na quinín tz'icy' scyetz yi mbi na chitzan tan baje'n.

Ma yi e' sanlar nin e' oc tan tx'ilu'n te be'ch tetz Jesús tan cwe'n chijatzol xchiwutz. ³⁵ Ej nin wi'nin wunak ate' tan xmaye'n Jesús. Ncha'tz yi e' ajcaw, na chixcy'aklin nin tetz. Itzun na cyaltz:

—Ja xcy'e'-x tan chicolpe'n wi'nin wunak. Ma jalu', ko bintzinin i'-x yi Cristo, yi jun yi txa'ijt tan Ryos, xcyek bina's tan colpil tib, —che'ch tzun yi e' ajcawa'tz squibil quib.

³⁶ Nin ite'n nin e' ban yi e' sanlar. Na nin e' oc tan xcy'aklin te Jesús. Na nin e' ocopontz naka'j tan suke'n nin vinagr tetz.

³⁷ —Ko i aña'tz yi chireyil yi e' judiy, colp cu'n tzaj awib, —che'ch e' sanlara'tz tetz.

³⁸ Ej nin ncha'tz at tzun yol yi je' tz'iba'n swi'e'n i'. Ox cu'n jilwutz yol je' chitz'ibal nin i'tz griego, latín, tu hebreo. Je tzun na tal yi je' chitz'ibal: “Yi june'j ya'stzun chireyil yi e' judiy.”

³⁹ Na tzun xcy'aklin cy'en jun scyeri yi e' mal nak yi je' ch'imba'n xla'j i'. Itzun taltz:

—Yi ko bintzinin ax' yi Cristo, colp cu'n awib. Ej nin colp cu'n yi o' ketz, —stzun i' bantz.

⁴⁰ Ma yi junt, nin oc tan yajle'n yi tuch', nin taltz tetz:

—¡Yaj! ¿qui pe' na awek xchi' Ryos? na ncha'tz o' quimich tlentu' ato't tan kil. ⁴¹ Colon ske'j ketz, na kil nin ke'tz na katzan tan xchojle'n. Ma yi yaje'j, qui'c nin mu'x tetz til njuch, —stzun yaj te tuch'.

⁴² Itzun taltz tetz Jesús:

—Jesús, yil tz'ocu' tan cawu'n, nink nu'l tx'akx tc'u'lu', —stzun i'.

⁴³ Tlol tzun Jesús tetz:

—Jun cu'n yol swale' nin tzatz, ninin jalu' cöxopon swe'j tul jun balaj ama'l, —stzun Jesús tetz.

Yi quime'n Jesús

(Mt 27.45-56; Mr 15.33-41; Jn 19.28-30)

⁴⁴ Yi tpone'n chajcu'n k'ej, tz'o'tz nin tunin ban wuxtx'otx'. Jalen cu'n tpone'n ox ch'ich' cu'lbe'n k'ej. Kalena's tzun skiline'n. ⁴⁵ Quinin txekun k'ej te jun rata'tz. Ej nin yi xbu'k yi at le templo tan jople'n yi luwar yi chin xan nin, ninin katz. Cob cuntu' el. ⁴⁶ Chin wi' nin tzun Jesús bantz tan yol, itzun taltz:

—Ta', wabnaj walma' tk'abu'.

Watok cunin saj tlol yi yola'tz yi quime'n.

⁴⁷ Ma yi tilol yi capitán mbi cu'n bajij, nin octz tan tak'le'n k'ajsbil tetz Ryos:

—Bintzinin, yi yaje'j qui'c til, —stzun i' bantz.

⁴⁸ Ma cyakil yi e' wunak yi e' xcha'k tan xmayi'n, wi'nin chitxak'ol wutz cyeml tan paj bis yi chipakxe'n. ⁴⁹ Ma yi e' tamiw Jesús scyuch' yi e' xna'n yi cho'n chisaje'n xomok te'j, cyakil cunin e', e' cyaj joylaj len tan xmaye'n yi mbi cu'n na bajij.

Yi mukxe'n Jesús

(Mt 27.57-61; Mr 15.42-47; Jn 19.38-42)

⁵⁰ At tzun jun yaj yi na bi'aj Xep. Chumbalaj nin i'. Chin c'ulutxum nin i' swutz Ryos. Aj Arimatea i'. Yi Arimatea i'tz jun tnum yi cho'n at cwent Judea. Nin i' jun scyeri yi e' wi' banl chiwi' yi e' judiy. ⁵¹ Nternin na tzan i' tan xch'iwe'n yi tiemp yi at tulbil Ryos tan cawu'n. Quinin xom wi' i' te cyajtza'kl yi e' mas wi' banl wi' yi cu' chitxumul te Jesús. ⁵² Nintzun ben i'-tz tan yol tetz Pilat tan jakle'n yi wankil Jesús. Nin cujijtz. ⁵³ Ma yi cwe'n tzaj yi wankil Jesús ta'n, cho'n cwe'n ta'n tul jun xbu'k, nin oc tk'oltz tul jun nich. Yi nicha'tz cho'n kopij cyen swutz c'ub. Ntaxk cunin oc jun alma' tc'u'l. ⁵⁴ Nin noj cyen cu'ntz te jun k'ej yi na nuc'x cyen chiwa' tetz eklok tan banle'n tane'n yi jun k'ej ujle'n. Cha'stzun te qui'c mas tama'lil scyetz, na txant tan toque'n akale'n tan xe'te'n yi jun k'ejat'z.

⁵⁵ Ma yi e' xna'n yi e' saj xomok te Jesús jalen Galilea, nin e' bentz tan cyajskel yi nich, nin tan xmaye'n yi xe'n cu'n ban wankil Jesús yi toque'n cyen tjul. ⁵⁶ Ma yi chipakxe'n tnum nin e' baj octz tan nuc'le'n cyen yi pomada tu yi tz'ac'bil yi wi'nin c'o'cal yi at tocbil cya'n te wankil Jesús. Ujewe'n nin e' bantz te jun k'ej ujle'na'tz chi tane'n yi chicstumbr.

24

Yi xe'n cu'n ban yi titz'e'n Jesús

(Mt 28.1-10; Mr 16.1-8; Jn 20.1-10)

¹ Itzun bantz tc'u'l yi bajx k'ej te sman, chin jalchan cunin chipakxe'n yi e' xna'na'tz kale oc cyent yi wankil Jesús. Cy'a'n yi tz'ac'bil cya'n yi wi'nin c'o'cal. Ncha'tz nin e' xomnin mas xna'n scye'j. ² Ma yi cyopone'n te yi jul, nsken el toli'n yi c'ub yi oc tan jople'n tzi jul. ³ Cyoque'n tzuntz tjul, poro quil yi qui'ct yi wankil Kajcaw Jesús at. ⁴ Wi'nin cyele'n yab te'j. Nin qui't nin jal puntil cya'n yi xe'n chiban. Bene'n tzun quilol cob yaj txiclche' chixlaj. Chin pak'puch nin be'ch cyetz. ⁵ Nin tan paj yi xo'w yi ate' cu'nt taje'n cu'n tzun chiwutz wuxtx'otx'.

—¿Mbi na chijoy tzaju' tzone'j chixo'l alma' tan joyle'n jun yaj yi itz'? ⁶ Qui'ct te'tz at tzone'j. Ja itz'ij junt tir te'tz. Ulk tx'akxuj xchic'u'lu' yi mbi cu'n xtxolnak scyeru' yi at tzaj i' Galilea. ⁷ Na talnak i': 'Yi in wetz, yi in Bajx Cy'ajol, chin tajwe'n cunin chinjatxlij xchik'ab yi e' mal wunak. Chinquimok cya'n swutz pasyon. Ma le toxi'n k'ej nitz'ok junt tir xchixo'l alma', chij i' banak cyen, —che'ch yi cob yaja'tz bantz.

⁸ Kalena's tzun tule'nt tx'akxuj xchic'u'l yi yol Jesús yi talnak scyetz. ⁹ Ma yi cyaje'n tzaj tzi jul, cho'n cyopone'ntz tan talche'n stziblal scyetz yi junlaj apostl scyuch' e' mas xchusbe'tz. ¹⁰ Yi e' xna'n yi e' xcha'k tzaj tan talche'n stziblal scyetz yi e' apostl i'tz Lu'ch Mat, nin Cha'n, tu Lu'ch yi xtxu' Jacow. ¹¹ Poro yi e' apostl quinín cyocsaj chiyol yi e' xna'na'tz, na le wutz cyetz cyajtza'kl yi ja oc xya'ywi'il chiwi'.

¹² Poro yi Lu', lajke'l nin tele'n tzaj tan bene'n tan xmaye'n kale oc cyent Jesús. Yi toque'n xmayil tul jul, jalt cuntu' yi xbu'kwokl cyen. Taje'n tzun i' xe ca'l. Wi'nin txumu'n at cu'nt te yi mbi cu'n bajij te Jesús.

*Yi Xchajol tib Jesús le be' Emaús
(Mr 16.12-13)*

¹³ Ite'n nin k'eja'tz cyaje'n cobt xchusbe'tz le tnum Emaús. E'chk ox lo' ujlub xo'l tu Jerusalén. ¹⁴ Nin te yi na chixon tbe', na chijilon te yi mbi cu'n bajij te Jesús. ¹⁵ I cunin na chitzan tan tx'olche'n xo'l chiyol yi tpone'n xkansal tib Jesús scye'j. Nin ben cyok'bel quibtz. ¹⁶ Poro qui nin cyech wutz yi ko i'tz Jesús, na jopij chiwutz tan Ryos tane'n.

¹⁷ Toque'n tzun Jesús tan jakle'n scyetz:

—¿Mbi na chitzanu' tan yolche'n yi na chixonu' tbe', nin mbi na chibisleju'? —stzun Jesús scyetz.

¹⁸ Saje'n tzun stza'wel jun yi na bi'aj Cleofas. Itzun ben tlol tetz Jesús:

—Qui'c nin jun wunak yi qui'k ntbit yi mbi cu'n bajij Jerusalén ewt cubit. ¿Xe'n ban yi quinín tbitu' yi txolbile'j, na cho'n bin lo' atu' tnum? —che'ch tetz Jesús.

¹⁹ —¿Poro mbi txolbilil? —stzun Jesús scyetz.

—I bin yi txolbil tetz Jesús aj Nazaret. Elsanl stzi' Ryos i'. Wi'nin milawr bnix ta'n. Ej nin chumbalaj nin i' swutz Ryos. Txolbil cu'n jilon i' xchiwutz cyakil wunak. ²⁰ Poro yi e' wi'tz pale' scyuch' e' wi' banl kawi' ja el chijatxol tan quime'n swutz pasyon. ²¹ Wech na sken k'uke' ketz kac'u'l te'j yi ja klo' ko' colpij yi o' aj Israel ta'n. Poro mbi nin ban, ja wi't el oxix k'ej yi quimle'n i' swutz pasyon. ²² Poro wi'nin na ke'l yab te jun txolbil yi nkubit, na at cobox kaxna'níl yi nxa'k ma's jalchan kale mukxe't cyen. ²³ Poro quinín jal yi wankil i' cya'n. Nin ja chipakxij tan talche'n sketz yi ja chichaj quib cob ángel xchiwutz, nin ja a'lchij scyetz yi ja itz'ij junt tir yi Jesús'a'tz. ²⁴ Ncha'tz at cobox kuch' yi nchibentz tan xmaye'n. Ej nin quib tane'n chiyol yi xna'n yi ncial, inin tane'na'tz yi nchocopon cyetz tjul. Poro yi Jesús, qui'ct at. Quinín quil wutz, —che'ch bantz tetz Jesús.

²⁵ Bene'n tzun tlol Jesús scyetz:

—Lastum yi quinín na pujxo'k ita'n. ¿Nxac qui na itocsaj cyakil yi tz'iba'nt cyen cyak'un e' elsanl stzi' Ryos tentz? ²⁶ Na tz'iba'nt cyen cya'n yintaxk jal k'ej yi Cristo, tajwe'n cu'n tan ticy'e'n pone'n yi e'chk q'uixc'uja'tz ta'n.

²⁷ Toque'n tzuntz tan tx'olche'n xo'l cyakil e'chk txolbil yi tz'iba'nt cyen te i'. Ja xe'tij te e'chk txolbil yi tz'iba'nt cyen tan Moisés. Ej nin baj txolil cyakil yi e'chk txolbil yi tz'iba'nt cyen cyak'un yi e' elsanl stzi' Ryos.

²⁸ Ma yi cyopone'n le aldey kale atit cyopombil, chij tunin Jesús yi ticy'e'n klo'. ²⁹ Poro yi e' cyetz nin e' octz tan moxe'n tan cyaje'n cyen scye'j. Itzun cyaltz:

—Ta', txant tan toque'n akale'n. Ba'n tcu'n cyajku' ske'j.

Toque'n tzun Jesús xe ca'l tan cyaje'n cyen scyuch'.

³⁰ Nin yi nsken c'ole' Jesús wi mes scyuch' yi cob yaja'tz, je'n tzun stz'amol yi pam, nin tyoñintz tibaj. Cwe'n tzun piñultz nin ben tk'oltz scyetz. ³¹ Kalena's tzun cyechal wutz i', poro nin cu' sotzal tib Jesús xchiwutz.

³² —Ah, —che'ch. —Bintzinin, wi'nin katzatzine'n yi njilon sketz tbe'. Ej nin wi'nin katzatzine'n yi mo'c i' tan tx'olche'n xo'l yi tz'iba'nt cyen, —che'ch squibil quib.

³³ Qui't nin e' c'ole' jun rat. Jalcunin chipakxe'ntz Jerusalén. Cho'n tzun cyopone'ntz kale ate't yi junlaj apostl scyuch' yi e' yi ate' scye'j.

³⁴ Nin yi cyopone'n, nintzun cyal yi e' apostl scyetz yi cob yaja'tz:

—Jun cu'n yol, ja itz'ij Kajcaw junt tir, na ja i'lwij wutz i' tan Simón, —che'ch bantz.

³⁵ Ncha'tz ite'n nin txolbila'tz cyal yi cob yaja'tz. Na ja chitxol yi xe'n cu'n xchajol tib Jesús xchiwutz tbe'. Ej nin yi xe'n cu'n cyechal wutz i' yi cwe'n piñul yi pam.

*Yi Xchajol tib Jesús Xchiwutz yi e' Xchusbe'tz
(Mt 28.16-20; Mr 16.14-18; Jn 20.19-23)*

³⁶ I cunin na chitzan tan yolche'n yi xtxolbila'se'j yi je'n jobtuj Jesús Xchixo'l. Toque'n tzun i' tan yol scyetz, itzun taltz:

—Quech, ¿ba'n pe' iwutz?

³⁷ Wi'nin chixobe'n, na le wutz cyetz cyajtza'kl yi i'tz jun lab.

³⁸ —¿Mbi na ixo'wlej? ¿Nxac na icabej ic'u'l swe'j? ³⁹ Xmaywok tzaj ink'ab. Xmaywok tzaj wukan. I ina'tz. Macwok octzaj yi inwankil. Nque'nwok tan xtxumle'n: Jun lab, qui'c wankil chi wutane'n wetz.

⁴⁰ Te yi na tzan tan xtxole'n nin, na nin tzantz tan Xchajle'n nin yi k'ab tu yi tkan. ⁴¹ Poro yi e' cyetz, quinín cyocsaj cunin tan paj yi tzatzi'n yi ate' cu'nt. Ej nin tan paj yi quinín pujx cyak'un. Cha'stzun te bene'n tloł Jesús scyetz:

—¿Qui pel jal jun tkan inwa' tzituch'?

⁴² Nintzun saj cyak'ol jun piX cay tetz, yi boxijt, tu jun letxaj t'a'al cabil wunak txuc.

⁴³ Saje'n tzun stz'amol i', nin Xchiwutz cu'n yi toque'n tan bajse'n. ⁴⁴ Itzun taltz scyetz:

—Ma jalu', cyakil yi xtxolbila'tz yi mbajij swe'j, alijt wa'n tzitetz, yi chin tajwe'n cu'n tan tele'n cu'n te'j. Na chin tajwe'n cunin tan tele'n cu'n te cyakil yi e'chk xtxolbil yi tz'iba'nt cyen tan Moisés, scyuch' yi e' elsanl stzi' Ryos, tu cyakil yi tz'iba'nt cyen le liwr Salmos,* —stzun Jesús scyetz.

⁴⁵ Toque'n tzun i'-tz tan xtx'olche'n xo'l cyakil yi yol yi tz'iba'nt cyen, tan tele'n pacx wutz cyajtza'kl.

⁴⁶ —Ilwok cu'ne'j, —chij. —Tz'iba'nt cyen yi chin tajwe'n cunin tan inquime'n, na i ina'tz in Cristo. Ej nin alijt cyen yi nitz'okt junt tir le toxi'n k'ej Xchixo'l alma'. ⁴⁷ Ej nin ncha'tz, tz'iba'nt cyen yi chin tajwe'n cunin tan xtxole'n intziblal scyetzak cyakil jilwutz wunak bene'n tzi'n wi munt. Cho'n xe'tok le tnum Jerusalén. Ej nin yi xtxolbil yi tzitxole', i'tz yi chin tajwe'n cunin tan chitx'ixpul wunak cyajtza'kl,† bantz jale'n cuybil chipaj. ⁴⁸ Ma jalu' yi axwok itetz, axwok stiw te cyakil yi mbi cu'n mbajij, na ja itil. ⁴⁹ Ej nin tzinchake' tzaj yi jun yi alijt cyen tan Intaj yi at tulbil. Poro chin tajwe'n cunin tan icyaje'n cyen tzone'j Jerusalén tan Xch'iwe'n jalen cu'n yil cu'ul yi porer Kataj tzite'j, —stzun Jesús bantz scyetz.

*Yi taje'n Jesús tcyaj
(Mr 16.19-20)*

⁵⁰ Che' bene'n tzun tcy'al Jesús solte'j len tnum. Cho'n tzun cyopone'ntz Betania. Je'n tzun tk'ol yi k'abtz squibaj tan tk'ol yi banl squibaj. ⁵¹ Yi wi't tk'ol i' yi banl scyetz, nin el jatxol tibtz scye'j. Aje'n nin ban ticy'le'n i'-tz tcyaj'. ⁵² Cyoque'n tzun yi e' Xchusbe'tz tan c'u'laje'n i'. Ma stzaje'n wi', nintzun e' pakxij jalen Jerusalén. Wi'nin chitzatzine'n yi chipakxe'nt. ⁵³ Nin ate' cuntunintz le templo cyakil k'ej tan tak'le'n chik'ajsbil tetz Kataj Ryos. Amén.

* 24:44 Sal 118.22-23. † 24:47 Hch 2.38; 2 Co 7.9-10; Heb 6.1.

YI BALAJ STZIBLAL YI CYAJNAK CYEN STZ'IBAL WA'N

Yi jun yi tocsaj tib wunak yi na bi'aj Yol

¹ Le xe'tzibil tzaj at jun yi at nintz yi na bi'aj Yol. At nin i'-tz tu Ryos, na ite'nin Ryosa'tz. ² At nin i' tu Ryos le xe'tzibil tzaj. ³ Qui'c nin jun takle'n yi nk'e'tz i' bnol tetz, na tan i' mbnixe't cyakil yi e'chk takle'n yi at. ⁴ I' yi itz'ajbil. Ej nin ni'cu'n i' tu jun txekbil yi na xcy'e' tan lajluchaxe'n yi bintzi xchiwutz cyakil wunak. ⁵ Ej nin na xcy'e' yi jun xtxolbila'tz tan xite'n yi tz'o'tz wutzil, na qui'c rmeril yi nink xcy'e' tz'o'tz wutzil te'j.

⁶ Itzun bantz at jun yaj yi saj xchakol Ryos. Wa'n bi'. ⁷ Ul i' tan talche'n stziblal yi at tulbil yi juna'tz yi txekbil tane'n. Ul tan talche'n stziblal yi jun txekbila'tz, bantz cyocsal cyakil wunak yi xtxolbil yi cy'a'n ta'n. ⁸ Na yi jun Wa'na'tz, nk'e'tz i' yi mero txekbil. ⁹ Ntina'tz tak'un i' tan talche'n stziblal yi at tulbil yi jun txekbila'tz tzone'j wi munt tan lajluchaxe'n yi mero bintzi xchiwutz cyakil wunak.

¹⁰ Yi jun yi na bi'aj Yol, cho'n tulake'n tzone'j wi munt. Ej nin i' bnol tetz cyakil yi at wi munt. ¹¹ Ja ulak i' tan xajse'n yi tetz luwar, poro yi e' wunak qui cyak' ama'l tetz. ¹² Poro cyakil yi e' yi ncyak' ama'l tetz, ja tzun tak' i' ama'l scyetz tan cyoque'n tetz mero me'l cy'ajl Ryos. Na ja cyocsaj yi yol i'. ¹³ Poro quin ncho'c tetz nitxajil Ryos chi na ban jun tal ni' yi na itz'ij. Nin quin ncho'c tetz nitxajil Ryos tan tu'k jun ok'be'n ib. Ncha'tz quin ncho'c tan tu' tajbil jun wunak. Poro Ryos ncho'csan tetz me'l cy'ajl i'.

¹⁴ Inti yi juna'tz yi na bi'aj Yol, tocsaj tib tetz wunak, nin naje' cobox k'ej skaxo'l. Ej nin kil yi at tetz k'ej, na i' yi mero Cy'ajl Ryos, yi cy'a'n yi bintzi tu yi banl Kataj ta'n. ¹⁵ Ma yi jun Wa'na'tz, ntin xcon tan xtxole'n yi balajil i'. Nin je yol i'e'j: "Yi june'j, ya'stzun yi jun yi walnak scyeru' yi at tulbil. Yi in wetz, bajx witz'e'n, poro at mas k'ej i' tzinwutz wetz, na at nin i'-tz yi ntaxk nitz'ij wetz," stzun Wa'n.

¹⁶ Tan i' kojij tzaj tunin yi banl Kataj skibaj. ¹⁷ Yi Moisés xconak tan tak'le'n yi ca'wl. Poro yi banl Kataj tu yi mero bintzi, Jesucristo ulsan tetz. ¹⁸ Cya'l jun tajske'n wutz Ryos, poro ja el katxum tetz tan tu' Jesucristo, na ite'nin Ryosa'tz. Na yi jun tal xutuj Cy'ajl Ryos yi cho'n najlij xlaw i', itzun i'a'tz nchajon Ryos sketz.

Yi toque'n Wa'n tan xtxole'n yi balajil Jesucristo (Mt 3.11-12; Mr 1.7-8; Lc 3.15-17)

¹⁹ Itzun yi quibital yi e' judiy* yi najlche' Jerusalén yi mbi na ban Wa'n Bautist, nin ben chichakol cobox chipale'il scyuch' cobox chichakum yi na chibi'aj levita tan jakle'n tetz Wa'n yi ko i' yi Cristo. ²⁰ Chin clar cunin tlol Wa'n scyetz:

—Yi in wetz, nk'e'tz in yi Cristo,† —stzun Wa'n scyetz.

²¹ Bene'nt tzun chijakoltz tetz:

—¿Na' tzun scyetz ax̄? —che'ch. —¿Nk'e'tz pe' ax̄ k'ajtzun Elías, yi elsanl stzi' Ryos tentz?‡

—Qui'. Nk'e'tz bin in, —stzun Wa'n.

Nin bent chijakol junt tir tetz:

—¿Nka itzun ax̄a'tz yi jun elsanl stzi' Ryos yi talnak Moisés yi at tulbil?§

—Qui', —chij Wa'n.

²² —¿Na' tzun scyetz ax̄? Na chin tajwe'n cunin tan bene'n kucy'al atziblal scyetz yi e' yi nkachakon tzaj. Al tzaj sketz na' scyetz ax̄.

* **1:19** Cyakil tir yi na jal yi yol judiy ka'n tul yi liwr Juan na jop ntin yi e' judiy yi e' contr te Jesús. † **1:20** Yi Cristo i' yi jun yi bixba'nt tan Ryos tan tule'n tzone'j wi munt tan chicolpe'n wunak. ‡ **1:21** Mal 4.4-6. § **1:21** Dt 18.15; 34.10.

²³ —I bin ina'tz yi jun yi na xch'in tul yi ama'l tz'inunin tu'. Nin na chintzan tan talche'n yi xtxolbile'j: 'Chibne' list quibu' tan c'ulche'n yi Ajcaw yi at tulbil. Chinuq'ue'u' cyajtza'klu', chi na oc nuc'le'n jun be' yi at tulbil jun yi at k'ej,' chi yi cyajnak stz'ibal Isaías jun scyeri e' elsanl stzi' Ryos tentz.*

²⁴ Yi e'a'tz yi e' opon tan xch'ote'n stzi' Wa'n, chakij che' cyak'un yi e' parisey.

²⁵ Cyoque'n tzuntz tan jakle'n junt tir tetz i':

—Yi ko nk'e'tz ax̄ yi Cristo, nin ko nk'e'tz ax̄ Elías, nin yi ko nk'e'tz ax̄ yi jun elsanl stzi' Ryos yi at tulbil, ¿nxac tzun na cxtzantz tan je'se'n a' x̄chiwi' wunak? —che'ch bantz tetz.

²⁶ —Bintzi na chintzan tan je'se'n a' x̄chiwi' wunak, poro at junt skaxo'l yi txe'n cyechu' wutz. Nin ya'stzun yi jun yi at mas k'ej. ²⁷ Yi in wetz, bajxchin swutz, poro at mas k'ej i' tzinwutz wetz, na ixnin at i'-tz yi ntaxk nu'l itz'ok wetz. Qui'c mu'x̄ tal wetz ink'ej siquier tan pujle'n wutz yi xajab i', —stzun Wa'n bantz scyetz.

²⁸ Cyakil yi e'chk takle'ne'j, cho'n baje'n lilen Betania, jalaj icy'en yi a' Jordán, kale oque'nt Wa'n tan je'se'n a' x̄chiwi' wunak.

Yi katx'ixwatz yi ntak' Ryos sketz

²⁹ Itzun bantz le junt eklok, bene'n tzun tilol Wa'ntz yi txant tan tule'n Jesús te'j, nintzun taltz:

—Chixmay ninu' yi yaj yi tz'ule'j. Ryos nchakon tzaj tan xcone'n tetz katx'ixwatz.

³⁰ Chinachonku' te yi xtxolbil yi walnak scyeru': 'Yi in wetz, bajx witz'e'n, poro at mas k'ej yi jun yi at tulbil tzinwutz wetz, na ixnin at i' yi ntaxk nitz'ij,' chinch ban scyeru'.

³¹ Ncha'tz in, qui wajske'n wutz i', poro yi weri inmuñl i'tz tan je'se'n a' x̄chiwi'u', bantz cyechalu' wutz i'.

³² Ncha'tz tal Wa'n scyetz:

—Wilnak yi saje'n yi Espíritu Sant tcyaj. I cunin plomx̄ tane'n yi cwe'n mule'n. Cho'n cyaje'n cyen te'j. ³³ Yi ntaxk x̄chaj tib yi e'chk takle'na'tz tzinwutz, ncha'tz in, qui el intxum tetz na' scyetz i'. Poro yi jun yi nchinchakon tzaj tan je'se'n a' x̄chiwi'u', ya'stzun yi jun yi a'lon yi xtxolbil swetz: 'Yil tzawil nin yi Espíritu Sant yil cu'ul tibaj jun yaj, nin lcyaj cyen te'j, ya'stzun yi jun yi tz'ocopon tan chibanle'n bautizar yi e' wunak tan yi Espíritu Sant,' stzun i' ban swetz. ³⁴ Yi in wetz ja wi't wil yi xtxolbile'j. Cha'stzun te na walnin scyeru': Yi june'j, i' yi Cy'ajl Ryos, —stzun Wa'n bantz scyetz.

Yi e' bajx x̄chusbe'tz Jesús

³⁵ Itzun bantz le junt eklok, at nin Wa'ntz le ama'l kale atite't, nin ncha'tz ate' cobt yaj yi xomche' nin te'j. ³⁶ Yi bene'n tilol Wa'n yi ticy'e'n cu'n Jesús, nintzun ben tloltz scyetz yi cob yaja'tz:

—Quilninu' yi jun yaje'j yi ja icy' tzine'j, ya'stzun katx'ixwatz yi ntak' Ryos sketz.

³⁷ Yi quibital yi cob yaja'tz yi xomche' te Wa'n, nintzun e' ben xomok wutz coc Jesús.

³⁸ Ma yi ticy'e'n xmayil Jesús wutz coc, xomche' yi cob x̄chusbe'tz Wa'n wutz coc i'. Bene'n tzun jakol scyetz:

—¿Mbi na chijoyu'?

—Na kaj kajskej na' najle'tu', —che'ch bantz tetz.

³⁹ —Or cyeru', tzinchaje' scyeru', —chij Jesús bantz scyetz.

Chibene'n tzun kale najle't. Nin nta'tz nin e' cyaj cyent, na nsken lo' opon cyaj ch'ich' cu'lbe'n k'ej. ⁴⁰ Leḡ bi' jun scyeri yi coba'tz yi e' xom nin te Jesús, nin i' yi titz'un Simón Lu'. ⁴¹ Ej nin yi ntaxk oc i' tan xtxumle'n jun takle'n, nin ben lajke'l tan joyle'n Simón yi stzicy. Itzun taltz tetz:

—Ja jal yi Mesías ka'n. (Yi na elepont yi yol Mesías, i'tz yi Cristo, yi bixba'nt tan Kataj.)

⁴² Bene'n tzun tcy'al Leḡ yi Simóntz swutz Jesús. Nin yi tilol Jesús yi Simón, itzun taltz tetz:

* 1:23 Is 43.3.

—I aäa'tz aë Simón, yi cy'ajl Jonás. Poro yi jalu' tzintx'ixpe' yi abi'. Tz'ocopon tetz Cefas, —stzun Jesús bantz tetz. (Yi bi'aj Cefas, na elepont Lu'.)

Yi bene'n moxol Jesús yi Li'p tu Natanael

⁴³ Itzun bantz le junt eklok, nin cu xtxumul Jesús tan bene'n le ama'l yi na bi'aj Galilea. Yi tponen, nintzun noj quen i'-tz te Li'p. Itzun taltz tetz:

—Or awetz, xom nin swe'j, —stzun Jesús tetz.

⁴⁴ Yi jun Li'pa'tz, cho'n najlij le jun tnum yi na bi'aj Betsaida, kale najlche't Leë tu Lu'.

⁴⁵ Bene'n tzun i' tan joyle'n junt yaj yi na bi'aj Natanael, nintzun taltz:

—Ja wi't kech wutz yi jun yi talnak Moisés scyuch' yi e' elsanl stzi' Ryos tentz yi at tulbil. I'tz Jesús yi cy'ajl Xëp yi aj Nazaret.

⁴⁶ —¿Xë'n tzuntz? —chij Natanael. —Iëkaj at tzunk rmeril tan jale'n jun balaj yaj xchixo'l yi e' aj Nazaret.

—Or awetz, quin kaxmaye', —stzun Li'p bantz tetz.

⁴⁷ Yi tilol Jesús yi txant tan tule'n Natanael te i', nintzun ben tloltz:

—Je jun yaje'j yi tz'ul tzi'ne'j. I' jun mero xonl Israel, na nk'e'tz subulnak i', —stzun Jesús.

⁴⁸ —¿Xë'n mme'l xtxumu' swetz? na qui tajske'n tib kawutz tuch'u', —stzun Natanael tetz Jesús.

—Te yi atië jak' yi jun wi' ibë, ej nin yi ntaxk xa'k Li'p tan achakle'n, nsken wajskej awutz, —stzun Jesús bantz tetz.

⁴⁹ —Ta', —chij Natanael. —Ilu' bin yi mero Cy'ajl Ryos. Ilu' kareyil, yi o' xonl k'ajtzun kamam Israel.

⁵⁰ —¿Ja pe' chin awocsaj tan tu' yi nwal tzatz, yi cho'n atië xe jun wi' ibë? Poro tzantzaj tzawile' e'chk takle'n yi cëlepon yab te'j.

⁵¹ Bene'n tzun tlol Jesús tetz:

—Jun cu'n yol na wal nin tzitetz. Tzitile'wok yi sjakxok yi puertil tcya'j, nin tzitile' yi e' ángel tetz Ryos yil chu'l aje'n swe'j, yi in wetz yi in yi Bajx Cy'ajol.

2

Yi quicyuji'n yi mbajij le tnum Caná cwent Galilea

¹ Yi tele'n ox k'ej yi ticy'le'nix yi xtxolbil tetz Li'p tu Natanael, at tzun jun quicyuji'n yi bajij le tnum Caná cwent Galilea. Nin yi xtxu' Jesús cho'n at i' te yi jun quicyuja'tz.

² Ncha'tz Jesús scyuch' e' xchusbe'tz, nin e' bentz na nin e' txoclij. ³ Itzun bantz, nin baj yi win yi quic'a'. Bene'n tzun tlol yi xtxu' Jesús tetz:

—Ja baj yi win, —stzun i' tetz Jesús.

⁴ —¿Mbi tzun na tal tzaju' swetz? na txe'n opon tiempil tan inlajluchaxe'n xchiwutz wunak.

⁵ Bene'n tzun tlol yi xtxu' Jesús scyetz yi e' xchakum yi taw yi jun quicyuji'na'tz:

—Banwok tane'n cyakil yi mbi stale' yi wal tzitetz.

⁶ At tzun kak c'ul yi attz, yi c'ub cu'n, yi cu'lbil a'. I'tz jun jilwutz chima'cl yi e' judiy yi na xcon cya'n yi na chiban tane'n jun chicstumbr tan chixansal quib. Ba'n na baj cu'n ox nka cyaj xchok' a' tul yi jujun c'ula'tz. ⁷ Bene'n tzun tlol Jesús scyetz yi e' chakum:

—Nojswok cu'n yi e'chk c'ule'j tan a'.

I nin tzun cyulejtz. Baj cu'n chinojsal tan a'. ⁸ Ma yi wi't noje'n, bene'n tzun tlol Jesús scyetz:

—I bin jalu', cy'ajwok tzaj mu'ë, nin cy'ajwok nin tetz yi aj calpul tan pilul i'.

I nin tzun cyulejtz. ⁹ Je'n tzun tc'ajal aj calpul yi a' yi nsken oc tetz win. Qui tz'icy' tetz na' nsaje't yi wina'tz. Ntin yi e' chakum el chitxum tetz na' nsite't yi a', na e' je'san tzaj tc'u'l c'ul. Saje'n tzun xchakol aj calpul yi yaj yi taw quicyuj, ¹⁰ nin ben tlol tetz:

—Cyakil wunak bajx na cyak' yi balaj win scyetz chitxocum. Ma yi na noj chic'u'l, kalena's tzun na cyak' nin yi win yi ajnak tzaj. Poro yi ilu' teru', wi'tzbil tlen ntak'u' yi balaj win sketz. ¿Mbi tzuntz? —stzun yi aj calpul bantz.

¹¹ Ya'stzun bnixe't yi bajx milawr tan Jesús le tnum Caná cwent Galilea. Tan yi jun milawra'tz, ja xchaj i' yi at tetz k'ej. Ej nin tan yi jun milawra'tz ja cyocsaj yi e' xchusbe'tz yi bintzinin i' yi Cristo yi bixba'nt tan tule'n.

¹² Itzun yi stzaje'n wi' yi jun quicyuja'tz, nintzun e' icy'tz le ama'la'tz. Cho'n tzun cyopone'ntz le tnum Capernaum. Xomij yi txxu' te'j scyuch' e' titz'un, nin e' xchusbe'tz. Ya'stzun e' a'te't cobox k'ej.

*Yi toque'n Jesús tan chilaje'n len yi e' aj c'ayinl
(Mt 21.12-13; Mr 11.15-18; Lc 19.45-46)*

¹³ Itzun bantz, nin ben Jesús jalen Jerusalén, na txant tan tucumule'n yi k'ej yi na bi'aj Pasc. ¹⁴ Yi tocompone'n wutz k'anil yi templo, nin ben tilol yi at wi'nin e' yi na chitzan tan c'aye'n wacx, tu cne'r, nin plomx. Ej nin at e' yi na chitzan tan tx'exe'n pwok. ¹⁵ Yi bene'n xmayil, nin octz tan banle'n jun xcharyon. Oque'n nin ban tan chilaje'n len cyakil yi e' aj c'ayinla'tz. Cyakil cunin cyele'n tu cyawun tu chiwacx. Ej nin ncha'tz yi e' tx'exunl pwok, nin baj len c'oxol yi chipu'k. Cyakil e'chk chem tu yi e'chk mes, baj je' trimpul. ¹⁶ Ej nin ncha'tz yi e' c'a'y plomx, nin ben tlol scyetz:

—Cy'ajwok len cyakil yi e'chk takle'ne'j. Qui na waj yil tz'oc yi ca'l Intaj tetz jun c'aybil.

¹⁷ Tule'n tzun tx'akxuj chic'u'l yi e' xchusbe'tz yi tx'olbil yi tz'iba'nt cyen tc'u'l Yol Kataj yi na tal: “Na je' tzinwutz yi qui na cyak' wunak k'ej yi ca'lu'.”*

¹⁸ Cyoque'n tzun yi e' wi' banl chiwi' yi e' judiy tan jakle'n tetz:

—Alaj sketz yi mbi eka'n awa'n yi na cxtzan tan banle'n yi e'chk takle'ne'j. ¿Mbi'tz jun techl tzachaje' yi ko bintzinin at ak'ej? —che'ch tzun.

¹⁹ —Chixit cunu' yi ca'le'j, ej nin ox ntzi' k'ej tzimbne' tan tx'icbaje'n junt tir, —stzun Jesús bantz scyetz.

²⁰ —¿Xe'n tzuntz? ¿Ox ntzi' pe' k'ej xcyewe't tan tx'icbaje'n yi ca'le'j? na ca'wnak wukak yob e' banak e' kamam tan banle'n, —che'ch tzun e' judiy.

²¹ Poro yi ca'l yi na tzan Jesús tan tx'umle'n, i'tz yi tetz wankil. ²² Ej nin yi titz'e'n junt tir Jesús chixo'l alma', nin ul tx'akxuj yi yole'j chic'u'l yi e' xchusbe'tz, nin cyocsaj yi yol yi tz'iba'nt cyen tu yi e'chk yol yi bajnak quibital te Jesús.

Elnak tx'um Jesús te cyajtza'kl wunak

²³ Itzun te yi at Jesús Jerusalén tan ticy'se'n yi jun k'ej Pasca'tz, baj quilol wunak yi e'chk milawr yi bnix ta'n. Ej nin wi'nin e' cyocsaj yi ya'stzun yi Cristo. ²⁴ Poro qui k'uke' c'u'l Jesús scye'j yi e'a'tz yi cyocsaj, na nin el tx'um tetz yi cyajtza'kl. ²⁵ Na qui tajwe'n tan toque'n jun tan talche'n tetz yi xe'n quitane'n wunak, na elnak tx'um i' tetz yi mbi na icy' tkac'u'l.

3

Jesús tu Nicodemo

¹ Itzun bantz, at tzun jun yaj parisey yi na bi'aj Nicodemo. I' jun scyeri yi e' ajcaw scyetz yi e' judiy. ² Bene'n tzun i' tan xajse'n Jesús lak'bal, itzun taltz:

—Ta', na el katxum tetz yi chakij tzaju' tan Ryos tan kachusle'n, na qui'c klo' na xcy'e'u' tan banle'n e'chk milawr yi na banu' yi qui'k xomij Ryos te'ju', —stzun i' tetz Jesús.

³ Itzun tal Jesústz:

—Jun cu'n yol na wal nin teru', ko quil tz'itz'ij junt tir jun yaj, quil tz'oc tera'tz jak' ca'wl Ryos.

* 2:17 Sal 69.9.

⁴—¿Poro mbi rmeril tan titz'e'n junt tir jun yaj yi ja wi't tijin c'u'l? ¿Xe'n tz'ocopon junt tir twankil xtxu' tan titz'e'n junt tir? —stzun Nicodemo tetz Jesús.

⁵Toque'n tzun Jesús tan xtx'olche'n xo'l tetz:

—Jun cu'n yol na wal nin teru', alchok scyetz yi quil tz'itz'ij tan a' tu yi Espíritu Sant, quil tz'oc tera'tz jak' ca'wl Ryos. ⁶Na cyakil yi e' wunak yi na chitz'ij, quimnak quitane'n swutz Ryos. Poro alchok scyetz yil xtx'ixpuj yi tajtza'kl tan yi porer yi Espíritu Sant, ja tzun itz'ijtz swutz Ryos. ⁷Cha'stzun te, quil tz'el yabu' te weri inyol yi na wal nin, yi tajwe'n tan titz'e'n junt tir jun yaj. ⁸Na je jun elsawutzile'j: Yi cyek'ek', qui na kil na' nsaje't, nin qui na kil yi na' mbene't. Ntin na kubit yi na xicy'ne'. Ni'cu'n tzun na bajijtz scye'j yi e' yi na je tx'ixp yi cyajtza'kl tan porer yi Espíritu Sant, qui lajluch yi xe'n na je' tx'ixp.

⁹Toque'n tzun Nicodemo tan jakle'n junt tir tetz Jesús:

—¿Xe'n tzuntz Ta'? Qui na pujx wa'n, —stzun i'-tz.

¹⁰—¿Mbi tzuntz yi qui na el xtxumu' tetz yi e'chk takle'ne'j yi na chintzan tan talche'n nin teru'? na ilu' xonl k'ajtzun kamam Israel, nin ilu' aj chusunl. ¹¹Poro swale' nin yi mero bintzi teru'. Yi o' ketz, na el katxum tetz yi e'chk takle'n yi na katzan tan yolche'n. Na katxol yi e'chk takle'n yi ja kil tan kawutz. Poro yi e' cyeru' qui na cyaju' cyocsaju' yi mbi cu'n na kal scyeru'. ¹²Ej nin yi na no'c tan xtx'olche'n xo'l yi e'chk takle'n tetz tzone'j wuxtx'otx', qui na tocsaju'. ¿Xe'n tzun ltocsaju'-tz kol no'c tan xtx'olche'n xo'l yi e'chk xtxolbil tetz tcya'j?

¹³“Cya'l nin jun yi jak xa'k tzaj tcya'j, nin cya'l nin jun yi cho'nk mpon tzaj tcya'j. Ntin yi in, yi in Bajx Cy'ajol. ¹⁴Ej nin je jun xtxolbile'j: ¿Qui pe' na tbitu' yi xtxolbil yi xe'n ban yi je'n xch'imbale'j Moisés yi lubaj yi ch'ich' cu'n tcya'j tul ama'l yi tz'inunin tu'? Ite'n nina'tz sbajok swe'j, yi in yi in Bajx Cy'ajol. Tajwe'n tan inje'n ch'imba'n. ¹⁵Ya'stzun sbajoktz swe'j tan chiclaxe'n cyakil wunak, na alchok scyetz yil k'uke' c'u'l swe'j, nk'e'tz sotzel wutz sbne', ma na scambaj yi itz'ajbil yi quinín bajsbe'n tetz.

Yi xe'n cu'n na pek' Kataj Ryos scye'j wunak

¹⁶“Ya'stzun sbajok na wi'nin na pek' Ryos scye'j cyakil yi e' wunak yi ate' wi munt. Cha'stzun te saje'n xchakol yi jun tal xutuj Cy'ajl tzone'j. Nin alchok scyetz yil k'uke' c'u'l te yi jun tal xutuj Cy'ajl Ryosa'tz, nk'e'tz sotzel wutz sbne', ma na scambaje' yi itz'ajbil yi qui bajsbe'n tetz. ¹⁷Qui saj xchakol Ryos yi Cy'ajl tan tak'le'n chicaws wunak, ma na saj xchakol tan chicolpe'n tk'ab il c'ol.

¹⁸“Alchok scyetz yil k'uke' c'u'l te yi Cy'ajl Ryos, qui'c tetz cawsa'tz. Poro cyakil yi e' yi qui na k'uke' chic'u'l te'j, banijt cyetz chicawsa'tz, na qui na cyaj k'uke' chic'u'l te yi jun tal xutuj Cy'ajl Ryos. ¹⁹Banijt chicaws yi e' yi qui na k'uke' chic'u'l te'j, na ja ulak wi munt chi jun txekbil tane'n. Poro yi e' wunak, mas tcu'n na chipek' te yi il c'ol. Mas na chipek' tan banle'n yi yab ajtza'kl. ²⁰Na cyakil yi e' yi na chijuch quil, qui na chipek' te jun txekbila'tz yi ulak wi munt. Qui na cyaj chixom te'j, na qui na cyaj yil lajluchax yi chipaltil. ²¹Ma yi e' yi na chitzan tan banle'n tane'n yi tajbil Kajcaw, na chijoy puntil tan tocompone'n chi'xkansal quib te yi jun txekbila'tz. Na yi cyetz cyajbil i'tz yil lajluchax xchiwutz mas wunak yi bintzinin xomche' te tajbil Ryos.

Yi toque'nt Wa'n Bautist tan xtxole'n yi balajil Jesús

²²Itzun bantz, yi baje'n yi e'chk takle'ne'j, icy'e'n nin ban Jesús scyuch' yi e' xchusbe'tz. Cho'n tzun chibene'n le e'chk ama'l cwent Judea. Ya'stzun e' a'te't cobox k'e'jtz tan jese'n a' xchiwi' wunak. ²³Ma yi Wa'n, cho'n at i' jalen Enón, naka'jil yi tnum Salim. Ya'stzun na tzane't tan jese'n a' xchiwi' yi e' yi xomche' te i', na at wi'nin a' le ama'la'tz. ²⁴Cyakil yi e'chk xtxolbile'j bnix, te yi ntaxk oc Wa'n xetze'.

²⁵ Cyoque'n tzun cobox äxhusbe'tz Wa'n tan wak' ib scyuch' cobox't judiy yi qui xom chiwi' scye'j. E' oc tan wak' ib te yi xe'n sban jun yaj tan xansal tib. ²⁶ Yi stzaje'n wi' yi wak' iba'tz, nintzun e' opon yi e' äxhusbe'tz Wa'n te'j. Itzun cyaltz tetz:

—Ta', —che'ch, —¿ja pe' tbitu' stziblal yi jun yaj yi ja kil jalaj icy'en yi a' Jordán, yi jun yi äxhajnaku' sketz? I bin jalu', wi'nin wunak xomche' te'j nin na tzan i' tan jese'n a' ächiwi', —che'ch bantz tetz Wa'n.

²⁷ Bene'n tzun tlol Wa'n scyetz:

—Ba'n atit, na qui'c rmeril tan jale'n k'ej jun yaj ko quil tak' Ryos ama'l tetz. ²⁸ ¿Qui pe' na chinachonu' te yi inyol yi walnak scyeru'? Yi in wetz, nk'e'tz in yi Cristo, ma na in tu' jun yubsanl be' i'. Na yi in wetz bajxchin tan talche'n stziblal i'. ²⁹ Quibit tzaju' jun elsawutzile'j: Yi na bajij jun quicyuj, i'tz yi xicy yi na k'uke' c'u'l te yi xun, ma yi aj calpul, ntin na tzatzin te'tz te'j yi ko ba'n atit chiyol yi xicy tu xun. Ni'cu'n tzun wutane'n wetz chi jun aj calpul. Wi'nin na chintzatzin te yi stziblal yi wi'nin wunak xomche' te Jesús. ³⁰ Yi i' tetz, tajwe'n tan jale'n mas tetz k'ej, ma yi in wetz, tajwe'n tan tele'n ink'ej.

Yi jun yi cho'n tpone'n tzaj tcyaj

³¹ Na yi jun yi opon tzaj tcyaj, at mas tetz k'ej swutz alchok scyetz wunakil. Yi e' yi cho'n na chitz'ij tzone'j wuxtx'otx', ntin na chiyolbej yi e'chk takle'n tetz tzone'j. Poro yi jun yi cho'n topone'n tzaj tcyaj, at mas k'ej i' swutz alchok jilwutz wunak. ³² Na na xtxol yi e'chk takle'n yi bita'nt ta'n, nin yi ilijt ta'n tcyaj. Lastum coboxe'n tal yi e' yi na cyocsaj yol i'. ³³ Poro yi cobox tal o' ketz yi na kocsaj, bintzinin tane'n yol Ryos skawutz. ³⁴ Na na kocsaj yi Ryos nchakon tzaj Jesús, nin na kocsaj yi i'tz yi tajbil Ryos yi na tzan i' tan xtxole'n, na Ryos mmak'on tzaj yi Espíritu Sant tetz. ³⁵ Wi'nin na pek' Kataj te yi jun Cy'ajl i'a'tz. Cha'stzun te ja tak' i' k'ej tan cawune'n. ³⁶ Alchok scyetz yi na tocsaj yi yol yi jun Cy'ajl Ryosa'tz, ja wi't cambaj te'tz yi itz'ajbil yi qui bajsbe'n tetz. Poro yi e' yi qui na cyek ächi' i', quil cyetzaj yi jun itz'ajbil yi qui bajsbe'n tetz, na wi'nin na chi'ch c'u'l Ryos scye'j.

4

Yi ächi'che'n chic'u'lyi e' parisey te Jesús

¹⁻³ Itzun yi tele'n xtxum Jesús tetz yi nsken quibit yi e' parisey yi wi'nin wunak xomche' te'j, nin wi'nin e' yi nsken je' a' ächiwi' ta'n, swutz yi e' yi xomche' te Wa'n, nintzun cyaj cyen tilol yi ama'l nin bentz Galilea. (Poro nk'e'tz Jesús yi na tzan tan je'se'n a' chiwi', ma na i' yi e' äxhusbe'tz.) ⁴ Poro tan tpone'n Jesús Galilea, tajwe'n cu'n tan ticy'e'n le ama'l cwent Samaria.

Jesús tu yi xna'n aj Samaria

⁵ Itzun bantz, te yi na chixon tul e'chk ama'l cwent Samaria cho'n tzun cyopone'ntz naka'jil jun tal ne'x tnum yi na bi'aj Sicar. Ya'stzun kale atite't jalaj xtx'otx'be'n k'ajtzun Jacow.* Ya'stzun yi jalaj tx'otx'a'tz yi cyajnak cyen tk'ol tk'ab k'ajtzun Xëp, yi cy'ajl.† ⁶ Nta'tz atite't jun julil a' yi na bi'aj: Tetz Jacow. Nsken tzun k'e'xij Jesús yi tpone'n stzi' yi julil a'a'tz, nin c'ole' cu'ntz tibaj tan ujle'n. Na nsken opon chaj cu'n k'ej. ⁷⁻⁸ Inti yi e' äxhusbe'tz, nsken chiben tnum tan lok'che'n chiwa'. I cunin c'olchij Jesús yi cwe'n pone'n jun xna'n aj Samaria tan ticy'le'n a'. Jilone'n nin tzun Jesús tetz:

—Tzawak' mu'x wuc'a', —chij i' ban nintz.

⁹ Saje'n tzun stza'wel yi xna'ntz:

—¿Mbi xac na jak tzaju' a' swetz? na yi ilu' teru' ilu' judiy, ma in wetz in aj Samaria.

Ja tal xna'n yi xtxolbila'tz, na yi e' judiy scyuch' yi e' aj Samaria wi'nin na chilab quib squibil quib. ¹⁰ Bene'n tzun tlol Jesús tetz yi xna'n:

* 4:5 Gn 33.18-19 Sicar tu Siquem ite'n nin ama'la'tz. † 4:5 Jos 24.32.

—Yi nink tz'el atxum tetz yi mbi'tz yi na tzan Ryos tan suke'n. Ej nin yi nink tz'el atxum tetz yi na' scyetz in yi na chitzan tan c'uche'n a' tzatz, cho'n klo' tzajak tzaj yi a' swetz. Nin yi in wetz ja klo' wak' jun a' tzatz yi na tak' itz'ajbil, —stzun Jesús tetz.

11 —Poro Ta', at tzunk jun takle'n yi cy'a'n tanu' tan je'se'n tzaj a', na chumam nin xe' yi jul. ¿Na' lben tq'uitu' yi jun a' yi na tak' itz'ajbil tan tk'olu' swetz? 12 Iǎkaj at tzunk mas k'eju' swutz yi k'ajtzun kamam Jacow na i' ak'on cyen yi a'e'j sketz. Nin ja xcon ta'n tetz te'a', nin tetz quic'a' yi e' nitxajil. Nin ncha'tz cyakil yi e' tawun yi awna'n ta'n, ja chuc'a' te'j. Iǎkaj at tzunk mas k'eju' swutz i', —stzun xna'n bantz tetz Jesús.

13 —Bintzinin, poro cyakil yi e' wunak yi na chuc'a' te' yi a'e'j ǎchiquimok junt tir tan saktzi'. 14 Poro alchok scyetz yil tz'uc'a' te' yi a' yi na wak' wetz, qui't quim tera'tz tan saktzi'. Na yi a' yi na wak' wetz smulk'ink te talma' i' tan tak'le'n stz'ajbil tetz ben k'e'j ben sak, —stzun Jesús tetz.

15 —Ta', tak' tzaju' yi a'a'tz swetz, tan qui't jale'n saktzi' swe'j, nin tan qui't wule'n tan ticy'le'n a' tzone'j, —chij xna'n ban.

16 —Cun chak bin awuchmil, kalena's cxu'ltwok.

17 —Poro qui'c wetz wuchmil, —stzun xna'n tetz.

—Bintzi na awal yi qui'c awuchmil, 18 na o'ix yaj chicyaj apaxil, nin yi junt yi at jalu' nk'e'tz awuchmil. Bintzi yi na awal yi qui'c awuchmil.

19 —¡Ah! ilu' bin elsanl stzi' Ryos. 20 Ma jalu' Ta', yi ketz kamam kate' yi o' aj Samaria, cho'n na chibenak cye'tz tan c'u'laje'n Ryos wi'wtze'j, chi na kaban ketz jalu'. Poro yi e' cyeru', yi e'u' judiy, na cyalu' yi nk'era'tz yi ama'l tan c'u'laje'n Ryos ma na jalen Jerusalén, —stzun xna'n tetz.

21 —I bin jalu' tajwe'n tan awocsal yi inyol yi swale' nin tzatz. Tz'ul jun k'e'j yi qui't chiben wunak tan c'u'laje'n Kataj wi'wtz tzi'ne'j, mpe ik Jerusalén. 22 Nin yi axwok itetz, yi axwok aj Samaria qui na el itxum tetz mbi na cxtzanwok tan c'u'laje'n. Poro yi o' ketz, yi o' judiy, na el katxum tetz yi na' scyetz i' na katzan tan c'u'laje'n. Na yi xtxolbil tan chiclaxe'n wunak, cho'n njal skaxo'l ketz yi o' judiy. 23 Ej nin ja wi't xe'tij yi tiemp tan cyoque'n yi e' mero aj c'u'lanl tetz Kataj tan c'u'laje'n i' tetz cu'n cyalma'. Na ya'stzun yi xtxolbil yi mero bintzinin tetz, yi na tzatzin i' te'j. 24 Na yi Kataj Ryos, nk'e'tz lamij tane'n, ma na che'w cyek'ek' tu' i'. Cha'stzun te tajwe'n cu'n tan c'u'laje'n i' tetz cu'n kalma'. Na ya'stzun yi mero xtxolbil yi bintzinin na tzatzin i' te'j, —stzun Jesús.

25 —Na el intxum tetz yi at tulbil yi Cristo, yi bixba'nt cyen tan Ryos tan kaclaxe'n. Nin yil tz'ul tzaj, i' tz'a'lon yi mero xtxolbil sketz, —stzun xna'n.

26 —I bin ina'tz, yi na chinjilon nin tzatz, —stzun Jesús bantz tetz.

27 I cunin na chitzan tan yolche'n yi xtxolbile'j, yi cyopone'n yi e' ǎchusbe'tz. Wi'nin cyele'n yab te'j yi cho'n na jilon cyen Jesús tetz jun xna'n. Poro cya'l nin jun nimsaj c'u'l tan jakle'n tetz yi mbi na chiyol.

28 Ma yi xna'n cyaj cyen tu' tilol yi ǎchok', nin bentz lajke'l tnum tan talche'n stziblal scyetz cyakil wunak.

29 —Or cyeru', chibenku' swe'j tan tilwe'n jun yaj yi nxeye' tan talche'n yi mbi cu'n wutane'n. ¿Nk'era'tz polo' i' yi Cristo yi jun yi bixba'nt tan tule'n? Chinch wetz i' lo', —stzun xna'n scyetz.

30 Chibene'n tzun niltz kale atite't Jesús. 31 Poro te yi ntaxk chopon yi e' wunak, nintzun e' oc yi e' ǎchusbe'tz tan moxe'n klo' Jesús tan wane'n klo' i'. Itzun cyaltz tetz:

—Ta', bne'u' jun tkan wa'u' yi ja ul ka'n.

32 —Qui' lo' na ja wi't chinwan wetz te junt jilwutz waj yi qui na el itxum tetz.

33 Cyoque'n tzun yi e' ǎchusbe'tz tan jakle'n squibil quib.

—¿ǎe'n tzuntz? ¿At polo' jun yi ja ulak tan tak'le'n wa'? —che'ch bantz.

34 —Yi wetz inwa', i'tz yi banle'n tane'n yi tajbil yi jun yi nchinchakon tzaj, nin tan wi'tze'n yi tetz tak'un. 35 Yi axwok itetz, na italwok: 'At cyaj xaw tan je'n cosech,' poro

bitwok tzaj yi weri inyol yi swale' nin tzitetz. Ilwok nin yi ujule'j. Ja wi't k'anax, nin na taj je'se'n. ³⁶ Nin yi e' yil cho'c il tan je'se'n yi jun jilwutz cosecha'tz, xchicho'xok cyera'tz. Ej nin yi jun cosecha'tz yi jepon cya'n, xtx'aje' tetz ben k'ej ben sak. Cha'stzun te, xchitzatzink yi e' awal tetz scyuch' yi e' je'sanl cosech. ³⁷ Na bintzinin jun yol yi na a'lchij. 'Apart yi e' yi na ocsan ujul ttx'otx'. Ej nin apart yi e' yi na je'san cosech.' ³⁸ Yi axwok itetz ja cxben inchakol tan je'se'n jun cosech, poro nk'e'tz axwok awal tetz, na apart yi e' yi nchak'uj cyen tan tocse'n. Ma axwok itetz, jalt len tu' je'se'n tzibne'wok, —stzun Jesús bantz scyetz.

³⁹ Tan yi xtxolbil yi baj xtxolil xna'n scyetz yi e' wunak yi najlche' le jun tnuma'tz, at wi'nin e' aj Samaria yi cyocsaj yi Jesús i' yi Cristo. Ja cyocsaj tan tu' yi yol yi tal yi xna'n: "Ja xcy'e' tan talche'n swetz cyakil yi mbi cu'n banakin."

⁴⁰ Yi cyopone'n yi e' aj Samaria te Jesús, nin e' octz tan moxe'n tan cyaje'n cyen i' scye'j. Cob tzun k'ej cyaj Jesús scye'j. ⁴¹ Ej nin mas tcunin wunak cyocsaj yi quibital yi xchusu'n i' swutz yi e' yi cyocsaj tan yi stziblal yi tal xna'n. ⁴² Je tzun cyaltz tetz yi jun xna'na'tz:

—Yi jalu', ja kocsaj ketz, poro nk'e'tz ntin tan yi yol yi nkubit tzawe'j, poro ncha'tz tan tu' yi e'chk xtxolbil yi ja kubit tetz i'. Ja tzun kocsaj yi bintzinin i' yi Cristo, yi colpini cyetz cyakil wunak.

Yi tule'n yos tu cy'ajl jun bajxom tetz tnum

⁴³ Itzun yi tele'n cob k'ej ele'n nin tzun e' bantz Samaria tan quicy'alt chibe' tan cyopone'n le ama'l cwent Galilea. ⁴⁴ Na at jun yol yi talnak Jesús: "Qui na jal k'ej jun elsanl stzi' Ryos le tetz tanum."

⁴⁵ Ma yi topone'n le ama'l cwent Galilea, wi'nin chitzatzine'n wunak te'j, na cyajske'n wutz i'. Na ja xcha'k tan ticy'se'n yi jun k'ej Pasca'tz yi ac'aj chan ticy'le'n Jerusalén. Nin ja quil wutz Jesús tu cyakil e'chk takle'n yi mbaj bnol i' le jun k'ej Pasca'tz.

⁴⁶ Pakxe'nt tzun Jesús Caná cwent Galilea yi luwar kale je't xtx'ixpul i' yi a' tetz win. Nintzun opon jun ajcaw te'j, yi yabi'x yi cy'ajl i', jalen le tnum Capernaum. ⁴⁷ Na yi tbital yi ajcawa'tz yi nsken ul Jesús Caná nin bentz tan cu'swutzil tetz tan bene'n tan tulse'n yos tu yi cy'ajl i' yi at cyen xe ca'l, na jaltnin tan quime'n.

⁴⁸ Bene'n tzun tlol Jesús tetz:

—Yi e' cyeru' qui na cyocsaju' na' scyetz in, jalen yil chajlij jun techl scyeru'.

⁴⁹ —Qui' Ta', ma na bne'u' jun pawor swetz. Nink benu' jalcu'n tan tulse'n yos tu incy'ajl, na quimich tlentu' atit.

⁵⁰ —Ja wi't ul yos tu cy'ajlu'. Ba'n pakxiju' xe ca'lu', —stzun Jesús bantz tetz yi ajcawa'tz.

Tocsaj tzun yaj yi yol Jesús, nin ajtz xe ca'l. ⁵¹ Ej nin yi txantok tan topone'n xe ca'l ja che'l tzaj yi e' mos i' tan c'ulche'n, nin tan talche'n stziblal tetz:

—Ta', ja ul yos tu yi cy'ajlu'.

⁵² —¿Mbi oril mmu'l yos tuch'?

—Ewt bin, —che'ch. —E'chk jun ch'ich' cu'lbe'n k'ej ya'stzun paxul tib yi k'a'kl, —che'ch mos bantz tetz.

⁵³ Jalcunin nachone'n yaj te'j yi ite'n nin ora's yi talol Jesús yi yol tetz: "Ja wi't ul yos tu cy'ajlu'." Cyocsaj tzun yaj tuml cyakil najal yi Jesús i' yi Cristo.

⁵⁴ Ya'stzun yi ca'p milawr yi bnix tan Jesús le ama'l cwent Galilea, te yi nsken cyaj cyen tilol yi ama'l cwent Judea.

5

Yi tule'n yos tu yi yaj yi ye'yuj wankil

¹ Itzun bantz yi baje'n yi e'chk takle'na's, cho'n tzun topone'n Jesús junt tir Jerusalén, na at junt chik'ej e' judiy yi na icy'tz. ² At tzun jun sawanil yi tapij yi at solte'j yi tnum Jerusalén. Yi jun sawana'tz na bi'aj Sawan Tetz Cne'r. Ej nin naka'jil yi jun sawana'tz at jun chin pila' yi at o' tal ne'x galer stzi' tetz chimuj wunak. Nin yi bi' yi jun pila'a'tz

i'tz Betesda. ³ At wi'nin yabi'x coylche' le e'chk muja'tz. At moyi'x, at co'x, nin at ye'yuj chiwankil. Cyakil yi e' yabi'xa'tz na chitzan tan xch'iwe'n yi nicy' na' or xchek'e'n tib yi a'. ⁴ Na at na ban cu'nt na cu' ul jun ángel tan xchek'e'n yi a', chij. Na i tane'n puntil, yi bajx yabi'x yi na pit nin tib xe a' yi na xchek'e'n tib, ya'stzun yi jun yi na ul yos tuch'. Qui'c na ban mbi jilwutz yabil na icy'an, na ul yos scyuch', che'ch. ⁵ Ej nin chixo'l yi e' yabi'xa'tz, at tzun juntz yi nsken el junak waxoklajix yob yi tocle'n lac'puj yi yabil te'j. ⁶ Ma yi bene'n tilol Jesús yi jun yaja'tz, nin yi tele'n xtxum tetz yi ala'ix tiemp yi tocle'nix lac'puj yi yabil te'j, nintzun tal tetz:

—¿Na pe' awaj yil tz'ul yos tzawuch'?

⁷ —Na, Ta'. Poro cya'l nin jun na ba'n c'u'l swe'j tan impitle'n nin xe a' yi na xchek'le'n tib. Na yi na no'c tan pile'n tan imbene'n xe a', apart junt na cu' lajke'l, —stzun i' bantz tetz Jesús.

⁸ Bene'n tzun tlol Jesús tetz:

—Txiclije'n. Tole'n wutz yi atxo', nin ba'n cxa'j xe aca'l, —stzun Jesús bantz tetz.

⁹ Jalcunin tzun tule'n yos tu yi yaj. Nin je' tolil wutz yi xtxo'. Ej nin aje'n nin bantz xe ca'l, na ba'nt xon. Poro te yi tule'n yos tu yi jun yaja'tz, i'tz jun k'ej ujle'n. ¹⁰ Cyoque'n tzun cobox scyeri yi e' judiy yi e' contr te Jesús, tan talche'n nin tetz yi yaj:

—Yaj, qui'c cu tan bene'n awucy'al yi atxo', na yi jalu' i'tz jun k'ej ujle'n, —che'ch tetz.

¹¹ —I bin yi jun yi mu'lsan yos swuch', i' ma'lon swetz. Na je yol i'e'j: 'Tole'n wutz yi atxo' nin ba'n cxa'j xe aca'l,' stzun i' mban swetz, —chij yaj.

¹² Cyoque'n tzuntz tan xch'ote'n stzi' i':

—¿Na' scyetz i' juna'tz yi ma'lon tzatz: 'Tole'n wutz yi atxo', nin ba'n cxa'j xe aca'l'?

¹³ Ma yi yaj, qui el xtxum tetz yi na' ulsan yos tuch', tan paj yi wi'nin wunak ate' kale ule't yos tuch'. Ej nin sken icy' Jesús yi toque'n i' tan tole'n yi soc. ¹⁴ Poro le junt tkuj nintz, cho'n tzun noje'n pon Jesús te'j le templo, nintzun taltz tetz:

—I bin jalu', na waj wal jun yol tzawetz. Ja wi't ul yos tzawuch'. Qui't tzajuch junt tir yi awil, na qui cunin batz tz'ul junt yabil tzawe'j yi mas tcu'n pyor, —stzun Jesús tetz.

¹⁵ Bene'n tzun yajtz tan talche'n scyetz yi e' judiy yi contr te Jesús, yi Jesús mu'lsan yos tuch'. ¹⁶ Ma yi e' judiy, yi quibital yi xtxolbile'j, nintzun e' octz tan contri'n te Jesús. Nintzun klo' e' oc tan biyle'n cu'n tan paj tu' yi qui ban i' tane'n yi jun k'ej ujle'n.

¹⁷ Poro nintzun ben stza'wel Jesús chiyol:

—Yi wetz Intaj, ja ak'uj le xe'tzibil tzaj. Ej nin ncha'tz in tajwe'n tan wak'uje'n, —stzun Jesús bantz scyetz.

¹⁸ Tan paj yi tal Jesús: "Yi Ryos ya'stzun wetz Intaj", mas tcunin klo' cyoque'ntz tan biyle'n, na nk'e'tz ntina'tz til i' yi qui ban tane'n yi jun k'ej ujle'n, ma na tan paj yi tocsal tib i' tetz Ryos.

At k'ej yi Cy'ajl Ryos tan cawu'n

¹⁹ Toque'n tzun Jesús tan yol scyetz, itzun taltz:

"Jun cu'n yol na wal nin scyeru', yi in wetz, yi in Cy'ajl Ryos, qui'c rmeril tan bnixe'n jun takle'n wa'n yi ik wajtza'kl cun tu'. Ma na ntin na chintzan tan banle'n yi e'chk takle'n yi na xchaj Intaj swetz. Nin cyakil yi na ban Intaj, ite'n nin i'a'tz na imban wetz. ²⁰ Na wi'nin na pek' Intaj swe'j, na in yi Cy'ajl. Nin na xchaj i' swetz cyakil yi e'chk takle'n yi na tzan i' tan banle'n. Ej nin xchaje' e'chk takle'n mas chumam swutz yi je'j yi chelpon yabu' te'j. ²¹ Na chitz'ij junt tir yi e' alma' tan Intaj. Ncha'tz in, yi in Cy'ajol, swak'e' quitz'ajbil yi e' yi na waj lwak' scyetz. ²² Ej nin yi Intaj quil tz'oc i' tan pujle'n xtisya' scye'j wunak, na ja wi't tak' i' ama'l swetz tan incawune'n. ²³ Ya'stzun ntulejtz, bantz cyak'ol wunak ink'ej, chi na ak'lij k'ej i'. Na alchok scyetz yi qui na tak' ink'ej, yi in yi in Cy'ajol, qui tzun na tzantz tan tak'le'n k'ej yi Intaj yi nchinchakon tzaj.

²⁴ “Ej nin jun cu'n yol na wal nin scyeru': Alchok scyetz yi na oc il tan tbite'n weri inyol nin yil tocsaj yi yol yi jun yi nchinchakon tzaj, ja wi't cambaj te'tz jun itz'ajbil yi qui bajsbe'n tetz. Qui'ct tetz cawsa'tz, na ja wi't el tzaj tk'ab quimichil, nin ja wi't cambaj yi tetz stz'ajbil. ²⁵ Ej nin jun cu'n yol na wal nin scyeru': Ja wi't xe'tij yi tiemp tan quibital yi e' yi quimnak yi cyajtza'kl yi weri inchusu'n. Nin alchok scyetz yil tocsaj yi weri inchusu'n, sjalok yi itz'ajbil ta'n. ²⁶ Na na xcye' Intaj tan tak'le'n quitz'ajbil yi e' wunak. Ej nin i' ak'on tetz yi jun porera'tz swetz tan wuk'ol quitz'ajbil yi e' wunak. ²⁷ Ej nin ncha'tz, ja tak' i' ink'ej tan pujle'n xtisya', na in bin yi Bajx Cy'ajol. ²⁸ E' elch yabu' te xtxolbile'j, na tz'ul jun k'ej yi cyakil cu'n yi e' quimnake' squibite' inyol, nin chijetu'l junt tir. ²⁹ Nin yi e' yi ocnake' c'ulutxum tan banle'n yi e'chk takle'n balaj, xchitz'ok junt tir tan chitzatzine'n te quitz'ajbil. Ma yi e' yi cachi' nchiban, xchitz'ok junt tir tan quibital chicaws.

³⁰ “Poru quil wak' chicaws yintaxk injak puntil tetz Intaj. Na ntin swak'e' chicaws chi na tal i' swetz. Cha'stzun te chin tz'aknak cu'n cyakil yi e'chk takle'n yi tzimbne', na qui na chintzan tan banle'n yi wetz wajbil, ma na i yi tajbil yi jun yi nchinchakon tzaj.

³¹ “Yi nink wal wetz yi at ink'ej qui'c xe' inyol. ³² Poru at jun yi na tzan tan talche'n yi at ink'ej, nin na el intxum tetz yi bintzinin na tal. Ej nin yi juna'tz i'tz Wa'n Bautist. ³³ Nin yi e' cyeru' ja ben chichakolu' cobox chichakumu' tan jakle'n wukanil tetz. Ej nin yi yol yi ntal i', i'tz yi bintzi. ³⁴ Nk'e'tz tajwe'n yi at jun wunak tan talche'n yi at ink'ej, poro chumbalaj nin klo' yi nink ncyocsaju' yi yol i' tan chiclaxe'nu'. ³⁵ Na yi jun Wa'na'tz ja xcon chi na ban jun boc'oj tzaj yi na oc k'a'kl, yi wi'nin na txekun tetz jun rat ntzi'. Ej nin yi e' cyeru' ja chitzatzinu' jun rata'tz te i'.

³⁶ “Poru nk'e'tz tajwe'n yil tz'oc jun yaj tan incolche'n, na at junt xtxolbil yi mas balaj tcu'n swutz yi yol Wa'n, yi na xchaj yi at weri ink'ej. I'tz yi e'chk milawr yi na imban. Nin ya'stzun tajbil Intaj tan imbnol. Ej nin tan yi e'chk milawra'tz yi na imban, na xchaj yi i'tz Intaj yi nchinchakon tzaj.

³⁷ “Ncha'tz weri Intaj, na tzan tan xchajle'n yi at weri ink'ej, poro qui na cyak'u' ama'l tan tbite'n yi yol i'. Ej nin qui na pujx cyanu' yi xe'n tane'n i'. ³⁸ Txe'n nin ocoyon yi xchusu'n i' tetz cyalma'u', na qui na cyaju' cyocsaju' yi cho'n nchinsaj te Intaj tcya'j. ³⁹⁻⁴⁰ Nternin na chisi'leju' yi yol yi tz'iba'nt cyen, na yi cyajbilu' i'tz tan chicambalu' yi itz'ajbil yi qui bajsbe'n tetz. Poru lastum quil chicambaju', na qui na chixomu' swe'j, wech na cho'n na na'wsij intziblal tul e'chk liwra'tz.

⁴¹ “Yi in wetz qui na chintzan tan joyle'n ink'ej xchiwutzu'. ⁴² Na na el intxum tetz yi qui na chipek'u' te Ryos. ⁴³ Na yi in wetz, cho'n nopon tzaj te Intaj. Poru qui na cyocsaju'. Ma yi nink tz'ul junt tan xtxole'n yi tetz tajtza'kl cuntu' scyeru', jalcunin lcyocsaju' yol i'. ⁴⁴ Na yi e' cyeru', qui na chitzanu' tan joyle'n puntil tan tzatzine'n Kataj Ryos. Ma na ntin na chitzanu' tan joyle'n puntil tan cyak'ol wunak chik'uju'. Cha'stzun te qui'c rmeril yi nink tz'el chitxumu' tetz yi at ink'ej. ⁴⁵ Qui tajwe'n tan woque'n tan chixochle'nu' swutz Intaj, na ite'n yol Moisés yi tz'iba'nt cyen na tzan tan xchajle'n chipaltulu'. Wech na ya'stzun yi chusu'n yi k'uklij chic'u'lu' te'j tane'n. ⁴⁶ Yi najk cyocsaju' yi mbi cu'n tz'iba'nt cyen tan Moisés, ja klo' wi't cyocsaju' yi mbi eka'n wa'n, na yi xtxolbil yi cyajnak stz'ibal Moisés na tal yi na' scyetz in. ⁴⁷ ¿Xe'n lcyocsaju' weri inyol? na qui bin na cyocsaju' yi yol yi tz'iba'nt cyen tan Moisés.

6

*Yi chiwane'n o' mil wunak tan Jesús
(Mt 14.13-21; Mr 6.30-44; Lc 9.10-17)*

¹ Itzun bantz yi baje'n yolol Jesús yi e'chk xtxolbila'se'j, cho'n tzun ticy'e'n jalaj icy'en a' yi na bi'aj Galilea, nka Tiberias. ² Wi'nin tzun wunak e' xom nin te'j, na nsken quil yi e'chk milawr yi mbnix ta'n, na wi'nin yabi'x ul yos scyuch' ta'n.

³ Itzun yi ticy'e'n pone'n i', nintzun ben i' wi jun ju'wtz, nin cu' c'olchok scyuch' e' xchusbe'tz. ⁴Ucumul tlen tu' atit chik'ej yi judiy yi na bi'aj Pasc, yi baje'n yi xtxolbile'j.

⁵Ma yi bene'n tilol Jesús yi wi'nin cyule'n e' wunak te'j, nintzun ben tlol tetz Li'p: —¿Na' kabene't tan lok'che'n chiwa' jun c'ololj wunake'j?

⁶Ja xcon yi yole'j tan Jesús ntin tan pile'n Li'p, na nsken el xtxum tetz yi mbi sbne' i'.

⁷—Quil xcy'e' cob cient pwok pam siquierk tan tak'le'n jun xk'ok te jujun, —chij Li'p bantz.

⁸At tzun junt xchusbe'tz Jesús at-tz, yi na bi'aj Leḡ, titz'un Simón Lu', itzun taltz;

⁹—Ta', at jun tal xicy at tzone'j yi cy'a'n o' pam yi cebada tu', nin cy'a'n cob tal cay ta'n. Poro ¿xe'n xcy'e' yi mu'ḡ tala'tz tan chic'a'che'n yi jun chin c'ololj wunake'j?

¹⁰—Alwok nin scyetz tan chicwe'n c'olchok wi ch'im, —chij Jesús scyetz.

Na yi ama'la'tz kale ate't, txa'x ch'im cu'n. Ej nin at lo' o' mil yaj e' baj c'ole' cu'ntz.

¹¹Je'n tzun stz'amol Jesús yi o' tal pam. Nin yi wi't tyoḡine'n tibaj, nintzun ben tk'oltz scyetz e' xchusbe'tz tan bene'n chijatzol scyetzak cyakil wunak. Ej nin ite'n nin e' bana's tan jatxle'n yi cay. Nicy' cuntu' chic'u'l cyakil wunak tan wa'a'n. ¹²Ma yi baj noje'n chic'u'l, bene'n tzun tlol Jesús scyetz yi e' xchusbe'tz:

—Chamwoke'n yi sowril tan qui xtx'akxe'n mu'ḡ tal, —chij Jesús scyetz.

¹³Chibaj bene'n tzuntz tan xchamle'n, nin ja chomxij coblaj mo'tx sowril yi o' tal pama'tz.

¹⁴Itzun yi quilol wunak yi jun milawra'tze'j, yi bnix tan Jesús, ja cyal:

—Yi yaje'j, jun cu'n yol, i' yi elsanl stzi' Ryos yi at tulbil wi munt.

¹⁵Poroyi tele'n xtxum Jesús te cyajtza'kl yi e' wunak, yi i'tz tan toque'n i' tetz chireyil, nintzun el jatxol tib scye'j. Cho'n tzun bene'n i' xchuc jalen wi'wtz.

Yi xone'n Jesús wi mar

(Mt 14.22-27; Mr 6.45-52)

¹⁶Itzun yi toque'n yupcan, cho'n chibene'n yi e' xchusbe'tz Jesús stzi a'. ¹⁷Nin e' octz tul jun barc. Cho'n at chibembil Capernaum, yi at jalaj icy'en yi a'. Oque'n nin ban mas akale'n, poro yi Jesús lolch nin na ul. Chibene'n tzuntz chichuc. ¹⁸Te yi na chixon wi a', nintzun xe'tij jun chin wutzile'n cyek'ek'. Ej nin wi'nin je'n pak'bil mar tcya'j. ¹⁹Yi nsken chiben jun lo' ujlub tu ni'cy wi a', bene'n tzun quilol yi txant tan tule'n Jesús chinaka'jil. Poro xo'n cuntu' tane'n i' wi a' tan tpone'n scye'j. Wi'nin tzun chixobe'ntz tetz.

²⁰—Quil cxobwok, i ina'tz, —stzun i' scyetz.

²¹Wi'nin chitzatzine'ntz te i' yi tocompone'n scye'j tul yi barc. Ej nin jun chin rat te'n nin, opone'n nin e' bantz le ama'l kale atit cyopombil.

Yi cyoque'n e' wunak tan joyle'n Jesús

²²Itzun bantz le junt eklok, cyakil yi e' wunak yi e' baj cyaj cyen jalaj icy'en a', qui nin pujx cyak'un na' atit Jesús. Na, nin el chitxum tetz yi nsken chiben yi e' xchusbe'tz Jesús tul yi jun tal barc yi at-tz, nin qui'c Jesús xomnintz scye'j.

²³At tzun cobox barc yi cho'n saje'n Tiberias. Cho'n tzun cyule'n naka'jil yi luwar kale baje't yi pam cyak'un wunak yi tyoḡin Kajcaw tibaj. Yi cyopone'n yi e'chk barca'tz, nintzun e' oc yi e' wunaka'tz tc'u'lak. ²⁴Na nsken quil yi quibe't Jesús scyuch' yi e' xchusbe'tz le jun ama'la'tz kale ate't. Ma yi cyoque'n tul e'chk barca'tz, nintzun e' icy'tz wi a' tan cyopone'n Capernaum tan joyle'n.

Jesús ak'ol te itz'ajbil

²⁵Itzun yi quicy'e'n pone'ntz jalaj icy'en a', nin e' nojpontz te Jesús. Cyoque'n tzuntz tan jakle'n tetz:

—Ta', ¿mbi' oril tule'nu' tzone'j? —che'ch.

²⁶—Jun cu'n yol na wal nin scyeru', yi e' cyeru' ntin na chitzanu' tan injoyle'n tan tu' yi awten wak' chiwa'u'. Qui na chitzanu' tan injoyle'n tan tu' yi jak el chitxumu' te yi mbi

eka'n tan e'chk milawr yi na bnix wa'n xchixo'lu'. ²⁷ Quil chijokco'pu' tan joyle'n yi waj yi ba'n na sutz, ma na cho'jkelku' tan joyle'n yi wa' yi cyalma'u' yi na tak' yi itz'ajbil yi qui bajsbe'n tetz. Ya'stzun yi jun jilwutz waj yi swak'e' wetz scyeru', yi in, yi in Bajx Cy'ajol. Ej nin jun cu'n yol ja tak' Intaj yi porera'tz tan banle'n yi jun milawra'tz swetz ntin tan xchajle'n yi na tzatzin i' swe'j.

²⁸ —¿Mbi tzun lkaban ketz tan kaje'n pone'n tan banle'n tane'n yi tajbil Ryos? —che'ch.

²⁹ —Yi tajbil Ryos, i'tz yil cyocsaju' yi chakijchint ta'n, —chij Jesús scyetz.

³⁰ —¿Poro mbik jun jilwutz milawr yi ba'n xchaju' sketz tan kocsal yi chakij tzaju' tan Ryos? ³¹ Na yi e' kamam kate', e' wan te jun jilwutz waj yi cho'n saje'n tcya'j. Na ya'stzun tz'iba'nt cyen.

³² —Jun cu'n yol na wal nin scyeru'. Nk'e'tz Moisés ak'on yi jun jilwutz waja'tz, ma na i yi Intaj. I' ak'on tzaj scyetz. Ncha'tz tane'n i' jalu', na tzan tan tak'le'n tzaj yi mero wa' yi cyalma'u', yi mero waj yi cho'n na saj tcya'j. ³³ Na yi jun jilwutz waja'tz yi na tzan Kataj Ryos tan tak'le'n tzaj, i'tz yi in, yi cho'n nchinsaj chakij jalen tcya'j tan tak'le'n quitz'ajbil cyakil wunak, —stzun Jesús scyetz.

³⁴ —Ta', na bin kaj ketz yi ilenin ltak'u' yi jun jilwutz waja'tz sketz.

³⁵ —I bin ina'tz yi waj yi na ak'on itz'ajbil. Alchok scyetz yil xom tzaj swe'j, qui't quim talma' tan we'j. Ej nin alchok scyetz yil chin tocsaj, qui't quim talma' tan saktzi'. ³⁶ Jatix lo' tir wal yi xtxolbila'tz scyeru'. Poro qui na cyaju' cyocsaju' inyol. ³⁷ Poro cyakil yi e' yi na tak' Intaj ama'l tan cyule'n swe'j, ya'stzun yi e' yi chixomok swe'j. Ej nin cyakil yi e'a'tz yil chu'l swe'j, quil che' inlajlen. ³⁸ Na yi insaje'n chakij tcya'j, nk'era'tz inmantar yi ik tan banle'n yi wetz wajbil, ma na i yi tajbil yi jun yi nchinchakon tzaj. ³⁹ Ej nin yi tetz tajbil i'tz, yi quil tx'akxij jun scyeri yi e' yi ja wi't che' tak' swetz. Ej nin ncha'tz yi tajbil i' i'tz, yil chitz'ij junt tir wa'n yil tz'ul tzaj yi wi'tzibil k'ejlal. ⁴⁰ Na yi tajbil yi jun yi nchinchakon tzaj i'tz, yi alchok scyetz yil tz'el xtxum te yi mbi eka'n wa'n, nin kol k'uke' c'u'l swe'j, scambaje' tera'tz yi jun itz'ajbila'tz yi qui bajsbe'n tetz. Ej nin le wi'tzibil k'ejlal, nocopon tan je'se'n tzaj i' xchixo'l alma', —chij Jesús bantz scyetz.

⁴¹ Itzun yi e' judiy, yi contr te Jesús, nintzun e' octz tan yolche'n tan tu' yi yol yi ntal: “I bin ina'tz yi jun waja'tz yi cho'n nsaj tcya'j.”

⁴² —Nk'era'tz pe' Jesúse'j, yi cy'ajl Xep. Kajske'n bin wutz yi taj xtxu'. ¿Mbi xac na tal i' yi cho'n nsaj tcya'j? —che'ch tzun bantz.

⁴³ —¿Nxac na chitzanu' tan inyolche'n? ⁴⁴ Poro qui'c rmeril yi nink xom tzaj jun swe'j ko nk'e'tz moxo'n nsaj tan Intaj, yi jun yi nchinchakon tzaj. Ej nin yi e' yil chu'l swe'j, chitz'ok junt tir wa'n le wi'tzibil k'ejlal. ⁴⁵ Na at e' yi xchixomok swe'j, na je yi xtxolbile'j yi tz'iba'nt cyen cyak'un yi e' elsanl stzi' Ryos tentz: ‘Tz'ocopon Kataj Ryos tan chichusle'n.’ Ej nin cyakil yi e'a's yil cho'c il tan tbite'n nin yil pujx cyak'un, ya'stzun yi e' yi chu'l xomok swe'j.

⁴⁶ “Poro tan yi yola'se'j, qui na chintzan tan talche'n yi atk wunak yi jak quil wutz Ryos, na ntina'tz jun yi ja tech wutz Ryos i'tz yi in, yi cho'n chinsaj te i'. ⁴⁷ Ej nin jun cu'n yol na wal nin scyeru', cyakil yi e' yi na k'uke' chic'u'l swe'j, ja wi't chicambaj yi itz'ajbil tetz ben k'ej ben sak. ⁴⁸ Na yi in wetz, i ina'tz yi waj yi na tak' itz'ajbil. ⁴⁹ Bintzi, yi e' chimam chite'u', e' wan cyen te yi waj maná le ama'l tz'inunin tu', poro ilenin e' quim. ⁵⁰ Poro cyakil yi e' yil chibajsaj yi waj yi cho'n nsaj tcya'j, quil chiquim cyera'tz. ⁵¹ Na i ina'tz, in yi waj yi itz' nin tetz, yi cho'n chinsaj tcya'j. Ej nin alchok scyetz yil bajsan yi jun waja'tz, quil sutz tera'tz. Na yi jun waja'tz, i'tz inwankil yi swak'e' tan jale'n quitz'ajbil cyakil wunak wi munt, —stzun Jesús scyetz.

⁵² Ma yi quibital yi e' judiy yi yola'se'j, nintzun e' octz tan wak' ib squibil quib. At tzun e' cyaltz:

—¿Mbi rmeril tan tk'ol i' yi wankil tan je'n kabajsal? —che'ch.

⁵³—Jun cu'n yol na wal nin scyeru', tajwe'n tan k'ukewe'n chic'u'lu' swe'j, ni'cu'n chi nink baj inwankil cyanu'. Ni'cu'n chi nink quic'aje'nu' yi inxch'el. Na ko quil k'uke' chic'u'lu' swe'j, quil jal yi itz'ajbil tetz ben k'ej ben sak cyanu'. ⁵⁴ Na alchok scyetz yil bajsan inwankil, nin yil tc'aje'n inxch'el, at tetz stz'ajbil tetz ben k'ej ben sak. Ej nin tz'itz'ok junt tir wa'n le wi'tzbil k'ejal. ⁵⁵ Na yi inwankil, ya'stzun yi waj yi mero bintzinin tetz. Ej nin yi inxch'el, ya'stzun yi a' yi mero bintzinin tetz. ⁵⁶ Cyakil yi e' yi na baj inwankil cya'n, nin yi na quic'aje'n yi inxch'el, ya'stzun yi e' yi junit o' scyuch'. ⁵⁷ Na yi wetz Intaj, yi jun yi nchinchakon tzaj, i' ak'ol tetz yi itz'ajbil. Ej nin tan i' itz'ine't. Ej nin ncha'tz quitane'n yi e' yi na jal yi wa' cyalma' swe'j, tan in itz'e'. ⁵⁸ Ej nin ya'stzun yi mero waj yi cho'n nsaj tcya'j. Yi jun jilwutz waja'tz, yi na wal nin scyeru', at mas walor swutz yi maná yi bajnak cyak'un chimam chite'u'. Na bajnak cyak'un poro ilenin e' quim. Poro alchok scyetz yil baj yi waj yi na insuk wetz, quil sotz tera'tz tetz ben k'ej ben sak, —chij Jesús bantz scyetz.

⁵⁹ Cho'n tk'ol Jesús yi jun chusu'na'tz le sinagoga, Capernaum.

Yi xtxolbil yi na tak' itz'ajbil

⁶⁰ Ma yi quibital yi e' wunaka'tz yi e' xom te Jesús, yi jun chusu'na'tz, itzun cyaltz squibil quib:

—Yi yol yi nkubit, at q'uixbel tan kocsal. Ba'n tcu'n quil katxum, —che'ch.

⁶¹ Itzun yi nachone'n Jesús te chitxumu'n, nin ben jakoltz scyetz:

—¿Na pe' che'l yabu' te yi chusu'ne'j yi nwal? ⁶² Ko na che'l yabu' te'j, ¿mbil chitxumu' yil na'jt wetz tzi'n tcya'j? ⁶³ Ncha'tz qui'c tak' scyeru' kol baj inwankil cyanu', na i yi Espíritu Sant ya'stzun yi jun yi na ak'on quitz'ajbil wunak. Nin jun cu'n yol, yi chusu'n yi ja wi't wal scyeru', ya'stzun yi na tak' itz'ajbil, nin ya'stzun yi mero bintzi. ⁶⁴ Poro at e' xchixo'lu' yi qui na cyocsaj inyol.

Tal Jesús yi yola'tz, na sken el xtxum scyetz yi e' yi qui e' xom te yi tetz xchusu'n. Ej nin el xtxum tetz yi na' scyetz i' yi jun yi tz'ocopon tan jatxle'n nin xchik'ab e' contr.

⁶⁵ Ncha'tz tal Jesús:

—At wi'nin e'u' yi qui na cyocsaju' inyol. Cha'stzun te yi ja wal yi jun xtxolbila'tz scyeru': Qui'c rmeril tan xome'n jun swe'j ko quil tak' Intaj ama'l tetz, —stzun Jesús bantz scyetz.

⁶⁶ Yi talol Jesús yi xtxolbile'j, at wi'nin e' yi xomche' te'j yi el chijatxol quib. Qui't e' xom te'j. ⁶⁷ Bene'n tzun tlol Jesús scyetz yi e' xchusbe'tz:

—¿Ncha'tz pe' axwok itetz, na pe' itajwok chin itil cyen, chi nchiban yi e' wunake'j?

⁶⁸—Qui'c rmeril Ta', —stzun Simón Lu'— na ¿na' scyetz junt kaxom nint te'j? Na yi yol yi na talu', ya'stzun yi yol yi na ak'on kutz'ajbil tetz ben k'ej ben sak. ⁶⁹ Na yi o' ketz, ja wi't kocsaj cu'n yi i ilu'a'tz yi Cristo, yi bixba'nt tan tule'n. Ej nin na kocsaj ketz yi i ilu'a'tz, ilu' yi Cy'ajl Kataj Ryos, yi Ryos yi itz' nin tetz, —stzun Lu' bantz tetz.

⁷⁰—Yi in wetz ja je' intxa'ol coblaj ixone'n. Poro ilenin at jun tzixo'lwok yi ni'cu'n tajtza'kl tu yi tajtza'kl Bayba'n, —stzun Jesús bantz scyetz.

⁷¹ Tan yi yole'j, na tzan Jesús tan talche'n yi xtxolbil tetz Judas Iscariot, yi cy'ajl Simón. Ya'stzun yi Judas yi at tocbil tan jatxle'n Jesús xchik'ab e' contr. Wech yi jun yaja'tz, i' jun scyeri coblaj xchusbe'tz Jesús.

7

Yi e' titz'un Jesús qui na cyocsaj

¹ Itzun yi wi't bnixe'n cyakil yi e'chk takle'ne'j, cho'n tzun bene'n lakak e'chk ama'l cwent Galilea, na nk'era'tz tajbil i' tan bene'n Judea, na sken tbit yi at cyocbil tan biyle'n i'. ² Ma yi txant tan tucumule'n yi jun k'ej yi na icy' cya'n yi e' judiy yi na bi'aj Scab Te', ³ nintzun cyal yi e' titz'un Jesús tetz:

—Ba'n tcu'n cǎben Judea, bantz quilol yi e' achusbe'tz yi e'chk milawr yi na bnix awa'n.
⁴Na quil sc'ul yi ewun cu'n tzaban amunl. ¿Nxac yi ntin tzone'j na cǎtzan tan banle'n e'chk milawr? Ba'n tcu'n cǎben tan banle'n e'chk milawra'tz ǎchiwutz cyakil wunak Judea, —che'ch tzun bantz tetz.

⁵Xcy'aklil tu' na chiban cyen yi e' titz'un Jesús te'j, na quinín cyocsaj yi mbi eka'n ta'n.

⁶—Txe'n opon k'ejlal tan jale'n wetz ink'e'j. Ma tziwutz itetz, alchok k'e'jil yi ba'n tan joyle'n itetz ik'e'j. ⁷Poró qui na chi'ch chic'u'l wunak tzite'j chi na chi'ch chic'u'l swe'j, tan paj yi tzan lajluchaxe'n chipaltlil wa'n. ⁸Ba'n tcu'n quibene'nk bin itetz, ma in wetz, quil chimben chan, na txe'n opon k'ejlal tan imbene'n, —stzun i' scyetz.

⁹Yi wi't talol yi e'chk yola's, nta'ste'n nin cyaj cyent le ama'l cwent Galilea.

Yi xa'ke'n Jesús tan tilwe'n yi k'e'j yi na bi'aj Scab Te'

¹⁰Itzun bantz, yi nsken chiben yi e' titz'un Jesús tan ticy'se'n yi k'e'j, nin ncha'tz i' nin bentz. Poró ewu'n cu'n tu' topone'n.

¹¹Ma yi e' wunak, nternin na chitzan tan joyle'n i':

—¿Abil atit jun yaja'tz? —che'ch.

¹²Na ǎchixo'l yi e' wunak yi ate'-tz tk'e'j, at wi'nin e' yi na chitzan tan yolche'n Jesús. At e' yi na cyal: “Yi jun yaja'tz, chumbalaj nin i'.” Poró ncha'tz at e' yi na cyal: “Chin cachi' nin i', na i' jun subul nak,” che'ch.

¹³Poró jasnewe'n cu'n na chitzan tan yolche'n Jesús, na na chixob scyetz yi e' contr te Jesús.

¹⁴Itzun te yi na nicy'an cunin yi k'e'j, tocompone'n Jesús le templo. Nin xe'tijt tan chichusle'n wunak.

¹⁵Ma yi e' judiy yi contr te'j, wi'nin cyele'n yabtz te yi yol yi na tzan tan yolche'n, itzun cyaltz:

—¿ǎe'n na el xtxum nocxe'j te wi'nin ajtza'kl? Wech na qui'c ǎchusu'n, —che'ch.

¹⁶—Yi chusu'n yi cy'a'n wetz wa'n, nk'e'tz wetz, ma na tetz yi jun yi nchinchakon tzaj.

¹⁷Nin alchok scyetz yi na el talma' tan banle'n tane'n yi tajbil Ryos, tz'elepon xtxum tetz yi cho'n nsaj te'tz te Ryos. Nin nk'e'tz wajtza'kl cuntu' yi na wal. ¹⁸Na ko at jun yi na xcon tajtza'kl ta'n tan chichusle'n wunak i'tz jun techl yi k'e'j tu' i' na joy. Poró alchok scyetz yi na tal quib yi na tal yi chusul tetz, itzun i'a'tz yi cy'a'n yi chusu'n ta'n yi bintzinin tetz. Na wal yi jun yole'j, na ya'stzun wutane'n wetz. Na yi inchusu'n cho'n na saj te yi jun yi nchinchakon tzaj. Nk'e'tz in subul nak chi na cyalu'.

¹⁹“Poró yi e' cyeru', e'u' subul nak, na tak'nak Moisés yi ley scyeru' tan chibnolu' tane'n, poró qui na chitzanu' tan banle'n tane'n. ¿Nxac tzun na cyaju' cho'cu' tan imbiyle'n? —chij Jesús scyetz.

²⁰—Aǎ lo' yab. ¿Na' scyetz jun na taj tz'oc tan abiyle'n? —che'ch.

²¹Stza'wel tzun Jesús chiyoltz:

—Lastum ja bnix jun tal milawr wa'n le jun k'e'j ujle'n, poró cyakil cu'n e'u' ja chicyakaxu' ta'n. ²²Poró chitxume'u' yi mbi banak k'ajtzun kamam Moisés. I' ak'on yi ley tan chibaje'n circuncidar yi e' ni'. (Poró nk'e'tz i' xe'tzan cu'n yi jun xtxolbila'tz, ma na i yi e' mam cyen i'.) Ej nin ko na noj quen yi baje'n circuncidar jun ni' le jun k'e'j ujle'n, ilenin na cho'cu' il tan banle'n tane'n tal wankil i'. ²³Ma jalu', ko ya'tz na chibanu' tul jun k'e'j ujle'n tan qui chipajolu' yi ca'wl Moisés, ¿mbi tzuntz yi na chi'ch chic'u'lu' swe'j tan tu' yi mmu'l yos wa'n te cyakil yi wankil jun yaj? ²⁴Quil cyak' quenu' yi balaj ajtza'kl tetz ploj. Ma na yi na cho'cu' tan ma'le'n e'chk ajtza'kl, tajwe'n yi puntlil cu'n cyuleju'.

Yi talol Jesús na' saje't i'

²⁵At tzun cobox aj Jerusalén, nin cyaltz:

—¿Nk'era'tz pe' yi yaje'j yi na tzan joyle'n tan cwe'n biyij? ²⁶Na je bin i' na jilon tzone'j. Nin cya'l nin jun yi nak nimsaj tib tan makle'n wutz. Ja lo' cyocsaj yi e' kabajxom yi i' yi

Cristo yi bixba'nt tan tule'n. ²⁷ Poro qui' lo', nk'e'tz i' yi Cristo, na elnak katxum tetz yi na' nsite't yi yaje'j. Poro yil tz'ul tzaj Cristo, cya'l jun tz'el xtxum tetz yi na' lsite't, —che'ch tzun squibil quib.

²⁸ Nicy' yi na tzan Jesús tan chichusle'n wunak le templo, nin yi bene'n t'ital yi chiyola'tz yi ncial, mas tcunin je'n wi' i' tan yol. Itzun taltz:

—¿Na ptzun el chitxumu' tetz yi mbi eka'n wa'n nin na' nchinsaje't? Qui'. Na yi in wetz nk'e'tz yi wajbil tu'k yi wule'n tzone'j, poro ja chinsaj chakij tan jun yi mero bintzinin i'. Ej nin yi juna'tz, qui cyajske'nu' wutz. ²⁹ Poro yi in wetz, wajske'n wutz i', na cho'n nchinsaj te i', —stzun i' bantz scyetz.

³⁰ Tan tu' yi yol yi baj t'ol, nintzun klo' octz cya'n pres, poro cya'l nin jun nimsaj c'u'l tan stz'amle'n, na ntaxk opon yi tiempil tan xtx'amxe'n i'. ³¹ Poro at wi'nin e' cyocsaj yi i' yi Cristo, nin cyal:

—Yi june'j, ya'stzun yi Cristo, yi bixba'nt tan Ryos. Na i'xkaj nin tzunk tz'ul junt tan x'chajle'n e'chk milawr mas balaj swutz yi milawr yi na kil te yaje'j, —che'ch tzun bantz.

Yi chichakxe'n aj ront tan bene'n Jesús pres

³² Yi quibital yi e' parisey, scyuch' yi e' wi'tz pale' yi na chitzan wunak tan tak'le'n k'e'j Jesús, bene'n tzun chichakol yi e' aj ront cwent ca'l Ryos tan bene'n klo' quicy'al pres.

³³ Cha'stzun te bene'n t'ol yi yole'j scyetz yi e' contra'tz:

—Quil na'tij mas tiemp chixo'lu', na chimpakxok junt tir te yi jun yi nchinchakon tzaj.

³⁴ Chocoponu' tan injoyle'n, poro quil chinjal cyanu', na qui'c rmeril yil choponu' kalel nopone't wetz.

³⁵ Cyoque'n tzun cobox judiy tan jakle'n squibil quib:

—¿Na' tzun bene't i' yi qui't ljal ka'n? ¿Nka cho'n tzun mben tan chichusle'n yi e' katanum yi najlche' x'chixo'l yi e' awer nak? ³⁶ Ej nin ¿mbi na elepont yi jun yola'tz yi n'tal i': 'Chocoponu' tan injoyle'n, poro quil chinjal cyanu', na qui'c rmeril yil choponu' kalel nopone't wetz?' chij i' ban sketz, —che'ch.

Yi xtxolbil tetz yi a' yi stk'e' itz'ajbil

³⁷ Itzun bantz te yi wi'tz'bil k'e'j te yi jun k'e'ja'tz yi na bi'aj Scab Te', yi k'e'ja'tz yi mas na cyak' wunak k'e'j, nintzun oc Jesús tan txoli'n. Nin mast cunin je'n wi' tan yol, itzun taltz:

—Alchok scyetz yi na quim tan saktzi', sajken swe'j nin swak'e' tc'a'. ³⁸ Na alchok scyetz yil tocsaj yi inyol, smulk'ink jun chin a' tetz talma' yi stk'e' stz'ajbil, na yi jun xtxolbila'tz tz'iba'nt cyen, —stzun Jesús scyetz.

³⁹ Yi na elepont jun yola'se'j yi n'tal Jesús, i'tz yi tz'ocopon yi Espíritu Sant te cyalma' yi e'a'tz yil cyocsaj. Poro ntaxk ul yi Espíritu Sant, na ntaxk quim Jesús, nin ntaxk itz'ij junt tir tan jale'n k'e'j.

Yi cwe'n jatxol tib cyajtza'kl wunak te Jesús

⁴⁰ Yi quibital wunak yi yola'se'j, at cobox yi cyal:

—Yi yaje'j, ya'stzun yi jun elsanl stzi' Ryos yi at tulbil.

⁴¹ Ej nin at cobox't cyal:

—Ya'stzun yi Cristo, yi bixba'nt.

Poro at cobox't yi cyal:

—Poro qui'c rmeril yi cho'nk tz'itz'ij yi Cristo Galilea, ⁴² na tz'iba'nt cyen le tu'j Kataj yi cho'n tz'itz'ok yi Cristo te jun xonl k'ajtzun rey Luwiy. Ej nin tz'iba'nt cyen yi cho'n tz'itz'ok le tnum Belén, yi tanum k'ajtzun Luwiy, —che'ch tzun bantz.

⁴³ Cu' tunin jatxol tib cyajtza'kl wunak te Jesús. ⁴⁴ At cobox yi ya'stzun cyajbil tan toque'n klo' Jesús xetze'. Poro cya'l nin jun nimsaj c'u'l tan tocse'n.

Yi e' wi' banl wi' qui cyocsaj yi Jesús ya'stzun yi Cristo

⁴⁵ Chipakxe'nt tzun yi e' aj ront cwent ca'l Ryos kale ate't yi e' parisey scyuch' yi e' wi'tz pale'. Nin yi cyocompone'n, nintzun e' oc yi e' ajcawa'tz tan jakle'n scyetz:

—¿Mbi tzun yi qui nsaj itcy'al? —che'ch bantz.

⁴⁶ —E'u' ta', cya'l cunin na kubitwit yol jun yaj chi tane'n jilon yi jun yaja'tz, —che'ch.

⁴⁷ —Ncha'tz axwok, ¿ja ptzun cxubsijwok ta'n? ⁴⁸ Ičkaj atk jun skaxo'l ketz yi o' ajcaw, nin yi o' parisey yi jajk kocsaj yi i' yi Cristo. ⁴⁹ Qui'c chixac yi e' wunaka'tz yi na xom chiwi' te'j, na qui na el chitxum tetz yi mbi na tal yi kaley, —che'ch tzun bantz.

⁵⁰ At tzun Nicodemo chixo'l yi e' pariseya'tz, yi jun yi xa'k tzaj tan xajse'n Jesús lak'bal, nintzun ben tlol scyetz:

⁵¹ —I na tal kaley, qui'c cu yi nink kak' til jun yaj yintaxk kubit yi yol i'. Nin qui'c cu yi nink kak' til jun yintaxk el katxum tetz yi mbi na tzan tan banle'n, —stzun i' ban scyetz.

⁵² —¿Ilu' ptzun aj Galilea teru' yi na xom wi'u' te nocxa'tz? Oku' tan joyle'n tul e'chk liwr yi tz'iba'nt cyen, nintzun tilu'-tz yi qui'c nin jun elsanl stzi' Ryos yi cho'nk tz'itz'ok le jun ama'l cwent Galilea, —che'ch tzun bantz tetz Nicodemo.

⁵³ Chijunale'n tzun cyaje'n xe'ak chica'l.

8

Yi xna'n yi wi'tz bnol tetz

¹ Ma Jesús, cho'n bene'n i' wi ju'wtz yi na bi'aj wi Olivo. ² Itzun yi tule'n skil le junt eklok, cho'n tzun tpone'nt le templo. Nin wi'nin e' wunak e' baj opon te'j. C'olewe'n cu'n tzun Jesústz xchixo'l tan chichusle'n. ³ Nin te yi na tzan i' tan chichusle'n, e' opon cobox scyeri yi tx'olol xo'l yi ley Moisés, scyuch' cobox parisey te i'. Cy'a'n jun xna'n cya'n yi jopol wutzaj, yi cho'n tx'amxe'n cya'n te junt yaj. Nintzun cu chitxibaltz chinicy'al wunak. ⁴ Ma yi cwe'n chitxibaltz, nintzun ben chijakol tetz Jesús:

—I bin jalu' Ta', ja tx'amxij yi xna'ne'j ka'n te junt yaj yi nk'e'tz chmil. ⁵ Ej nin yi kaley yi tz'iba'nt cyen tan Moisés, na tal yi tajwe'n tan cwe'n kabiyo'l yi jun jilwutz xna'na'tz tan c'ub. Ma ilu' teru' Ta', ¿mbi na tal teru' ta'n? —che'ch tzun bantz tetz Jesús.

⁶ Ja cu' chitxumul yi jun ajtza'kla'tz tan joyle'n puntil yi x'e'nk jal til Jesús.

Cwe'n tzun mejlok Jesús, nintzun octz tan stz'ibe'n cu'n cobox yol wuxtx'otx' tan wi k'ab. ⁷ Poro yi e' cyetz, qui e' tane' tan jakle'n quen tetz yi mbi xtxumu'n i' te yi xna'n. Je'n tzun txiclok Jesús, nintzun taltz scyetz:

—Ma jalu' ko at jun xchixo'lu' yi na nachon te'j yi qui'c mu'x tal tetz til, ba'n sc'ox nin yi bajx c'ub te yi xna'ne'j, na ja juch til.

⁸ Cwe'n tzun mejlok junt tir Jesús tan stz'ibe'nt wuxtx'otx'. ⁹ Ma yi quibital yi e' pariseya'tz yi yol Jesús, nin el chitxum tetz yi cyetz chipaltil. Chijunale'n tzun cyele'ntz. Bajx cunin cyele'n ojk yi e' tijlc'u'lal, xomche' tlen yi e' xicy. Ma yi cyele'n ojk chicyakil, xchuc tzun Jesús cyaj cyentz tu xna'n. ¹⁰ Nin yi je'n txiclok junt tir Jesús, cya'l junt at. Jalt cuntu' yi xna'n txiclij xlay i'.

Bene'n tzun jakol Jesús tetz:

—¿Lo'k be' tzun yi jun c'oloy wunak yi na chitzan tan tak'le'n awil? ¿Cya'l pe' jun xchixo'l yi mmak'on acaws?

¹¹ —Cya'l jun, Ta', —stzun xna'n bantz.

—Ncha'tz bin in, quil wak' acaws. Ma jalu' quilo'k, poro ntin tu' swale' nin tzatz: Qui't tzajuch awil, —stzun Jesús bantz tetz xna'n.

Jesús i' yi chitxebil wunak tane'n

¹² Toque'nt tzun junt tir Jesús tan yol scyetz wunak. Itzun taltz scyetz:

—I ina'tz, in chitxebil yi e' wunak wi munt. Alchok scyetz yil xom swe'j, quil tz'a'tij tul tz'o'tz wutzil, ma na sjalok tajtza'kl, nin scambok te yi stz'ajbil.

¹³ Saje'n tzun chitza'wel yi e' parisey yi yol i':

—Qui'c xe' ayol, na aǵte'n na ayolbej awib, —che'ch.

¹⁴ —Qui'. At xe' yi yol yi na wal nin. Qui'c na ban ko inte'n na wak' ink'ej. Na yi in wetz, elnak intxum tetz na' nchinsite't, nin na wil na' nchimbene't. Poro yi e' cyeru', qui na el chitxumu' tetz na' nchinsite't, nka na' nchimbene't. ¹⁵ Na yi na cho'cu' tan ma'le'n wajtza'kl, cyajtza'kl tu' wunak na xcon cyanu'. Ma yi in wetz, qui'c nin jun wunak yi najk chintzan tan ma'le'n yi tajtza'kl. ¹⁶ Yi nink no'c wetz tan ma'le'n tajtza'kl jun yaj, tz'aknak cu'n lwulej ma'le'n. Na nk'e'tz inchuc yil no'c tan ma'le'n tajtza'kl, poro Intaj yi nchinchakon tzaj, i' jun xomij swe'j, tan ma'le'n cyajtza'kl wunak. ¹⁷ Ncha'tz, at jun xtxolbil yi tz'iba'nt cyen le chileyu' yi na tal: 'Ko at cob yaj yi ni'cu'n tane'n claril chiyol, ba'n tzun kocsajtz.' ¹⁸ Ej nin cha'stzun wutane'n wetz. Na at cob kaxone'n yi na katzan tan talche'n yi imbalajil. Ite'n nin juna'tz yi in. Ma yi junt i'tz yi Intaj yi nchinchakon tzaj, —stzun Jesús scyetz.

¹⁹ Bene'nt tzun chijakoltz tetz:

—¿Na' tzun najle't ataj?

—Qui na el chitxumu' tetz yi na' scyetz in, itzun pyor Intajtz. Yi nink tz'el chitxumu' tetz yi na' scyetz in, tz'elepon tzun chitxumu'-tz tetz yi na' scyetz Intaj, —stzun Jesús bantz scyetz.

²⁰ Yi yola'se'j xcon tan Jesús te yi na tzan i' tan chichusle'n wunak le templo. Cho'n at i' le k'ab ca'l kale na cu' quent ofrent. Poro cya'l nin jun nimsaj c'u'l tan tocse'n i' xetze', na ntaxk opon yi tiempil.

Yi talol Jesús yi at e' xchiquimok tk'ab quil

²¹ Bene'n tzun tlol Jesús junt xtxolbil scyetz:

—Yi in wetz, na'je'n. Nin chocoponu' tan injoyle'n, poro quil chinjal cyanu'. Xchiquimoku' tk'ab quilu'. Cha'stzun te qui'c rmeril yi nink choponu' kalel nopone't wetz.

²² Cyoque'n tzun yi e' judiy tan yol squibil quib:

—¿Copon plo' biyol tib, yi na tal tzaj i' sketz yi qui'c rmeril tan kopone'n ketz kalel tz'opone't i'?' —che'ch tzun bantz.

²³ —Yi e' cyeru', e'u' tetz wuxtx'otx'. Ma yi in wetz, in tetz tcya'j. Yi e' cyeru', cyajtza'kl tu' wunak xomche'u' te'j. Ma yi in wetz nk'e'tz cyajtza'kl wunak xomchin te'j.

²⁴ Cha'stzun te sotzel chiwutzu' sbne' tan paj quilu'. Na ko quil cyocsaju' na' scyetz in, xchiquimoku' tk'ab quilu', —stzun Jesús scyetz.

²⁵ —¿Na' tzun scyetz aǵ? —che'ch tzun.

—Walnak bin scyeru' le xe'tzbil tzaj na' scyetz in. ²⁶ Ej nin ncha'tz, at wi'nin e'chk takle'n yi na icy' tinc'u'l tan talche'n klo' scyeru'. Na at wi'nin chipaltilu' yi tajwe'n tan walol scyeru'. Ej nin bintzinin yi inyol yi na wal scyeru', na cho'n sajnak wital te yi jun yi nchinchakon tzaj, —stzun Jesús bantz scyetz.

²⁷ Poro qui el chitxum tetz yi i'tz yi Taj i' yi na tzan tan yolche'n nin scyetz. ²⁸ Cha'stzun te, bene'nt tlol junt yol scyetz:

—Yil chin chich'imbaje'nu' tcya'j, kalena's tzun tz'el chitxumu' tetz yi na' scyetz in. Ej nin tz'elepon chitxumu' tetz yi qui na chintzan tan banle'n jun takle'n yi in cuntu'k. Ma na Intaj, ya'stzun q'u'il wukanil. ²⁹ Na yi jun yi nchinchakon tzaj, at nin i' swe'j. Qui na chin tak' cyen Intaj inchuc, na ilenin na chintzan tan banle'n yi e'chk takle'n yi na pek' i' te'j, —stzun i' bantz scyetz.

³⁰ Yi talol Jesús yi e'chk yola'se'j, wi'nin tzun wunak cyocsaj yol i'.

Yi e' mero nitxajil Ryos tu yi e' pres tk'ab Bayba'n

³¹ Bene'n tzun tlol Jesús scyetz yi e' judiya'tz, yi watok cunin cyocsaj yol i':

—I bin jalu', yi e' cyeru', kol chixomu' te weri inchusu'n, chocoponu' tetz mero inchusbe'tz. ³² Ncha'tz, kol chixomu' te weri inchusu'n, tz'elepon chitxumu' tetz, yi i'tz yi bintzi, nin cheleponu' liwr tk'ab quilu' ta'n, —chij i' ban scyetz.

³³ —¿Āe'n tzuntz Ta? Na yi o' ketz, o' xonl k'ajtzun Abraham. Ej nin xomcho' te yi Āchusu'n i'. Nin qui'c nin jun tir jajk kaxom te Āchusu'n junt. ¿Mbi xac na talu' sketz yi tajwe'n tan kele'n liwr? —che'ch tzun bantz tetz Jesús.

³⁴ Bene'n tzun tlol Jesús scyetz:

—Jun cu'n yol na wal nin scyeru', cyakil yi e' yi na chitzan tan juchle'n quil, e' pres tk'ab quil. ³⁵ Je jun elsawutzile'j: Cyakil yi e' yi na chitzan tan juchle'n quil, ni'cu'n e' chi tane'n jun esclaw, yi pres wutz i' tk'ab patrón. Na jun esclaw, nk'e'tz i' jun tajlal nitxajil patrón. Na nk'e'tz ni'cu'n jun esclaw chi jun cy'ajol, yi ba'n sban yi tetz tajbil. ³⁶ Cha'stzun te na wal nin scyeru', yi in wetz in Cy'ajol. Kol chicolpiju' wa'n, cheleponu' liwr le bintzinin. ³⁷ Yi e' cyeru', e'u' xonl Abraham chi wutane'n wetz. Poro na cyaju' cho'cu' tan imbiyle'n, na qui na cyocsaju' yi inyol yi na wal. ³⁸ Ej nin yi in wetz, na inyol yi yol yi alijt tan Intaj swetz. Ma e' cyeru', na chitzanu' tan banle'n yi tajbil yi cyajcawilu', —stzun Jesús scyetz.

³⁹ —Poro yi ajcaw ske'j, i'tz k'ajtzun kamam Abraham, na yi o' ketz, o' mero xonl i', —che'ch tzun.

—Yi bintzinink e'u'k xonl Abraham, na klo' chitzanu' tan banle'n yi e'chk takle'n balaj yi ban i'. ⁴⁰ Poro qui', na yi cyeru' cyajbilu' i'tz tan cyoque'nu' tan imbiyle'n. Na cyaju' cho'cu' tan imbiyle'n tan tu' yi na chintzan tan xtxole'n yi mero bintzi scyeru', yi sajnak tlol Ryos swetz. Poro yi ajtza'kl yi na chitzan cyeru' tan nuc'le'n, nk'era'tz banak k'ajtzun Abraham. ⁴¹ Yi cyajtza'klu' cho'n na saj te yi cyajcawilu', yi tz'amol quikanilu', —stzun Jesús scyetz.

—¿Āe'n tzuntz? na yi o' ketz, o' mero me'l cy'ajl Ryos. Qui'c junt yi tz'amol kukanil, —che'ch.

⁴² —Yi bintzinink e'u' me'l cy'ajl Ryos, na klo' chipek'u' swe'j, na cho'n sajnakin te Ryos. Na nk'e'tz yi wajbil tu'k yi nu'l tzone'j, ma na Ryos nchinchakon tzaj. ⁴³ ¿Mbi tzuntz yi qui na el chitxumu' te yi weri inyol? Je puntile'j, qui na el chitxumu' tetz tan paj yi qui na cyaju' quibitu'. ⁴⁴ Na yi e' cyeru', yi tz'amol quikanilu' i'tz yi Bayba'n, na e'u' tetz. Nin na chitzanu' tan banle'n yi tetz tajbil. I' biyol nak le xe'tz bil tzaj. Qui'c nin jun tir yi jajk xom i' te bintzi. Ej nin qui'c nin jun tir yi najk jilon i' bintzi. Yi na xtxum cu'n e'chk la'jil, tetz nin i', na chin la'j nin i', na i' txumun cyen yi la'jil le xe'tz bil tzaj. ⁴⁵ Yi in wetz, na wal yi mero bintzi scyeru', poro qui na cyocsaju' inyol. ⁴⁶ I bin jalu', ¿na' scyetz jun chixo'lu' yi nink xcy'e' tan talche'n tzaj yi jajk injuch jun wil? Na ja lajluchax Āchiwutzu' yi bintzinin yi yol yi na chintzan tan yolche'n. ¿Mbi tzuntz yi qui na cyaju' cyocsaju'? ⁴⁷ Poro cyakil yi e' yi bintzinin e' tetz Ryos, quibite' yi yol Ryos. Ma yi e' cyeru', nk'e'tz e'u' tetz Ryos. Cha'stzun te qui na cyaju' quibitu' inyol.

At nin Cristo yintaxk itz'ij Abraham

⁴⁸ Cyoque'n tzun yi e' judiy, yi contr te Jesús, tan talche'n tetz:

—Bintzi yi na kal yi aĀ tu' aj Samaria. Ej nin pitij quiĀ tan jun espíritu cwent Bayba'n, —che'ch tzun bantz tetz.

⁴⁹ —Yi in wetz, nk'e'tz pitij chin tan jun espíritu cwent Bayba'n, na cyakil yi e'chk takle'n yi na chintzan tan banle'n, i'tz tan tak'le'n k'ej Intaj. Ma yi e' cyeru', na chitzanu' tan telse'n ink'ej. ⁵⁰ Yi in wetz qui na chintzan tan joyle'n ink'ej. Poro at jun yi stak'e' ink'ej. Ej yi juna'tz ba'n na xcy'e' te'tz tan ma'le'n ajtza'kl, ko ba'n atit nka qui'. ⁵¹ Jun cu'n yol na wal nin scyeru', alchok scyetz yil xom te yi weri inchusu'n, quil quim tera'tz, —stzun i' bantz scyetz.

⁵² —Ma jalu', tan tu' ayol mas tcu'n na el katxum tetz yi pitij quiĀ tan jun espíritu cwent Bayba'n. Na yi Abraham quimnak i'. Nin cyakil yi e' elsanl stzi' Ryos ja chiquim len. Ma yi aĀ awetz na cĀtzan tan talche'n: 'Alchok scyetz yil sban tane'n yi e'chk takle'n yi na wal, quil quim tera'tz,' cĀchij bin sketz. ⁵³ ¿Āe'n tzuntz? ¿At ptzun mas arak'ej swutz k'ajtzun Abraham? Na yi k'ajtzun Abraham ten quim. Nin ncha'tz yi e' elsanl stzi' Ryos, ja chiquim len. Ma aĀatz, ¿mbi eka'n awa'n? —che'ch bantz tetz.

⁵⁴—Yi nink no'c tan tak'le'n ink'e'j swibil wib, qui'c na tak'. Poro yi jun yi na tzan tan tak'le'n ink'e'j, i'tz yi Intaj. Ite'n chiryosilu' yi na cyalu'. ⁵⁵ Poro qui na pujxij i' cyanu'. Ma yi in wetz pujxnakt wa'n. Yi nink wal nin scyeru' yi qui wajske'n wutz, in tzun klo' la'j chi quitane'n cyeru'. Poro jun cu'n yol, wajske'n wutz Intaj. Nin na chintzan tan banle'n tane'n yi mbi cu'n na tal tzaj swetz. ⁵⁶ Ncha'tz yi Abraham, yi chimam chite'u', wi'nin tzatzine'n i' yi k'ukewe'n c'u'l swe'j. Ej nin wi'nin tzatzine'n yi tele'n xtxum i' swetz, —stzun Jesús scyetz.

⁵⁷—Txe'n nin tz'ak nicy' cient yob awa'n, nin na awal tzaj sketz yi awilnak Abraham, —che'ch tzun tetz.

⁵⁸—Jun cu'n yol na wal nin scyeru', yi ntaxk ul itz'ok Abraham, atin nin wetz, —stzun Jesús scyetz.

⁵⁹ Cyoque'n tzuntz tan sicy'le'n c'ub, tan c'oxle'n Jesús. Poro nin tew tib, nin el tzaj xchinicy'al. Nin yi tele'n tzaj le templo, aje'n nin bantz.

9

Yi jakxe'n wutz jun yaj yi moyi'x i' yi titz'le'nix

¹ Itzun bantz yi quicy'e'n cu'n Jesús scyuch' e' xchusbe'tz tul jun ama'l, nin ben quilol jun yaj yi moyi'x nin i' yi titz'e'n. ² Cyoque'n tzun yi e' xchusbe'tz tan jakle'n tetz Jesús:

—Ta', ¿mbi tzuntz yi moyi'x yi yaje'j yi titz'e'n? ¿I plo' tan paj yi til yi taj xtxu', nka tan paj yi at tetz til? —che'ch tetz Jesús.

³—Nk'e'tz tan paj yi tetz til, nin nk'e'tz tan paj yi til yi taj xtxu'. Poro yi puntil i'tz: moyi'x i' yi titz'e'n tan lajluchaxe'n yi porer Ryos te i'. ⁴ Jalen pe'k yi at ama'l tajwe'n tan bnixe'n yi tajbil yi jun yi nchinchakon tzaj, na tz'ul jun tiemp yi qui'c rmeril tan wak'uje'n. ⁵ Poro jalen pe'k yi atin tzone'j wi munt, in chitxebil wunak tane'n.

⁶ Yi wi't baje'n yolol e'chk yole'j, nintzun cu' stzubil yi t'a'al stzi' wuxtx'otx', nin oc tan banle'n mu'x tal ni' xk'ol tan yi t'a'al stzi'a'tz. Yi bnixe'n, nin oc tk'oltz te wutz moyi'x.

⁷—Quilo'k tan xtx'ajle'n awutz tul yi pila' yi na bi'aj Siloé. (Yi na elepont yi bi' yi a'a'tz i'tz: Chakijt.)

Nintzun bentz, nin oc tan xtx'ajle'n yi wutz tc'u'l yi jun pila'a'tz.

Ma yi tule'n, nskén jakxij yi wutz. ⁸ Yi quilol yi e' wisin scyuch' yi e' mas wunak, yi cyajske'n wutz yi moyi'xa'tz, nintzun cyaltz:

—¿Nk'e'tz pe' yi yaje'j yi c'olch cun tunin tan rmosumi'n?

⁹—I'tz, —che'ch cobox.

Poro at e' cyal:

—I cunin i'a'tz, poro nk'era'tz.

Bene'n tzun tlol yi yaja'tz scyetz:

—I ina'tz.

¹⁰—Poro ¿xe'n tzuntz? na ba'nt bin cxmayin jalu', —che'ch tetz.

¹¹—I bin yi jun yaj yi na bi'aj Jesús i' njakon inwutz, na ja cu' bnol mu'x tal xk'ol nin oc tk'ol stzi'ak inwutz, nin taltz swetz: “Or, quilo'k tan xtx'ajle'n awutz le pila' Siloé,” chij i' ban swetz. Nintzun imbentz tan xtx'ajle'n inwutz le jun pila'a'tz. Jakxe'n nin tzun ban inwutz, —stzun yaj scyetz.

¹²—¿Na' tzun atit yi jun yaja'tz jalu'? —che'ch.

—Cuquen, alo' atit, —stzun moyi'x bantz.

Yi cyoque'n yi e' parisey tan xch'ote'n stzi' yi yaj yi jakxij wutz

¹³ Bene'n tzun quicy'al yi jun yaja'tz xchiwutz yi e' parisey. ¹⁴ Na yi jun k'e'ja'tz, yi cwe'n bnol Jesús yi xk'ol tan tulse'n yos tu moyi'x, i'tz jun k'e'j yi qui'c cu tan cyak'uje'n e' judiy.

¹⁵ Cyoque'nt tzun yi e' pariseya'tz tan xch'ote'n stzi' yi yaja'tz yi xe'n cu'n ban yi mmu'l yos tuch'. Bene'n tzun tlol yi yaj scyetz:

—Xk'ol tu' bin oc tk'ol te inwutz. Nin cawun i' tan imbene'n tan xtx'ajle'n inwutz. Ntina'tz tu'-tz. Ma jalu' ba'n chinxmayin, —stzun i' bantz.

¹⁶ At tzun cobox xchixo'l yi e' parisey yi cyal:

—Yi jun yaja'tz, yi mbonon yi e'chk takle'ne'j, nk'e'tz i' tetz Ryos, na qui na tek xchi' yi jun k'ej yi qui'c cu tan kak'uje'n, —che'ch e' bantz.

Ej nin at coboxt cya'ltz:

—Yi juchul ilk yi jun yaja'tz, ¿xe'n klo' xcy'e' i' tan banle'n jun milawr chi tane'n yi je'j yi mbnix ta'n? —che'chtz.

Baj cun tunin jatxol tib yi cyajtza'kl.

¹⁷ Cyoque'n tzuntz tan jakle'n junt tir tetz yi yaja'tz, yi jakxij wutz:

—Ma aǎ, ¿mbi na atxum te yi yaja'tz, yi njakon awutz?

—Yi wetz yi na intxum i'tz yi i' jun elsanl stzi' Ryos, —stzun yi yaja'tz.

¹⁸ Poro yi e' judiy quinín cyocsaj ko moyi'ǎ wutz yaj sajle'n. Cha'stzun te yi bene'n mantar tan chichakle'n yi taj xtxu' yi moyi'ǎ, yi nsken ul yos tuch'. ¹⁹ Ej nin e' baj octz tan jakle'n quen scyetz:

—Yi yaje'j, ¿ya'tz pe' chinitxajilu', yi na cyal wunak yi moyi'ǎ i' titz'e'n? ¿xe'n tzun bantz yi ba'n xmayin jalu'? —che'ch bantz.

²⁰ —Yi yaje'j, ya'stzun kanitxa'. Ej nin bintzinin moyi'ǎ i' yi titz'e'n. ²¹ Poro yi o' ketz qui na el katxum tetz yi xe'n lo' mban yi mmu'l yos tuch' na ba'nt na xmayin jalu'. Ej nin ncha'tz, qui na el katxum tetz alo' scyetz njakon wutz. Poro ba'n chijak ninu' tetz. Iǎkaj nitxa'e't tzunk i'. At rmeril tan tlol i' scyeru' yi mbi mbajij.

²² Ja cyal yi e' taj xtxu' yi yole'j tan paj xo'w, na elnak chitxum tetz yi nsken bixe' cyak'un e' judiy, yi alchok scyetz yil tocsaj yi Jesús ya'stzun yi Cristo, tajwe'n cu'n tan tele'n laju'n xchixo'l yi cmon yi na chimol quib le sinagoga. ²³ Cha'stzun te bene'n cyalol yi e' taj xtxu': “Chijak ninu' tetz. Iǎkaj nitxa'e't tzunk i',” che'ch.

²⁴ Saje'n tzun chichakol junt tir yi yaja'tz, yi nsken jakxij wutz. Itzun cyaltz tetz:

—Ma jalu', swutz cu'n Ryos, alaj yi mero bintzi sketz. Na elnak katxum tetz yi jun yaja'tz i' jun juchul il, —che'ch tzun.

²⁵ —Qui bin na wil wetz yi ko juchul il yi jun yaja'tz nka qui'. Ntina'tz wetz yi na el intxum tetz, i'tz yi in moyi'ǎ sajle'n, ma jalu' ba'n chinxmayin, —stzun i' scyetz.

²⁶ Poro qui icy' chipaj tan jakle'n tetz:

—Poro ¿xe'n tulej tan jakle'n awutz?

²⁷ —Ja wi't wal yi puntil scyeru', nin qui na cyocsaju'. ¿Mbi xac scyeru' kol wal nin junt tir? ¿Nka na tzun cyaju' chixomu' te'j?

²⁸ Cyoque'n tzun yi e' judiy tan xcy'aklil te'j.

—Yi aǎatz, cho'n xomij awi' te yi jun yaja'tz, poro yi o' ketz cho'n xomij kawi' te tajtza'kl k'ajtzun Moisés. ²⁹ Yi o' ketz, elnak katxum tetz yi Ryos ak'on tajtza'kl Moisés, poro yi nocxa'tz qui na el ketz katxum tetz alo' nsaje't-x, —che'ch tetz yaj.

³⁰ —¡Ah! Wi'nin na ne'l yab te cyajtza'klu' yi qui na el chitxumu' tetz yi na' nsite't yi jun yaja'tz, wech na ja jakxij inwutz ta'n. ³¹ Elnak katxum tetz yi qui na tbit Ryos chitzi' chikul yi e' juchul il. Ntin na tbit i' chitzi' chikul yi e' yi na chitzan tan c'u'laje'n, nin tan banle'n tane'n yi tetz tajbil. ³² Na cya'l na kubit wit yi jalk ul yos tu jun moyi'ǎ tan jun yaj.

³³ Yi nk'e'tz cho'nk mpon tzaj yi yaja'tz te Ryos, quil bnix jun takle'n ta'n xchuc, —stzun yi yaja'tz yi jakxij wutz.

³⁴ —Yi aǎa'tz, iǎkaj ploj nink il c'ol cy'a'n awa'n. ¿Na ptzun awaj cǎo'c tan kachusle'n? —che'ch tzun bantz.

Tele'n tzaj tzun chilajultz chixo'l.

Yi e' yi moy wutz cyajtza'kl

³⁵ Yi ticy'e'n cobox k'ej, nin quilt quib Jesús tu yi jun yaja'tz, yi jakxij wutz ta'n. Nsken tbit Jesús yi elnak tzaj laju'n i' xchixo'l cmon. Bene'n tzun jakol Jesús tetz:

—¿Na pe' awocsaj yi at yi Cy'ajl Ryos skaxo'l? —chij Jesús tetz.

³⁶ —Ta', xchaje'u' swetz na' scyetz i' tan wocsal, —chij yaj.

³⁷ —Awajske'n wutz, na i i'a'tz yi in, yi na chijilon nin tzatz.

³⁸ Lajke'l nin tzun cwe'n mejlok yaj swutz Jesús, nintzun taltz:

—Ta', na wocsaju' yi ilu'a'tz yi mero Cy'ajl Ryos.

³⁹ —Yi in wetz, ja nu'l tzone'j wi munt tan ma'le'n cyajtza'kl yi e' wunak bantz jakxe'n wutz cyajtza'kl yi e' yi jopij wutz cyajtza'kl. Ej nin ja nu'l tan jople'n wutz cyajtza'kl yi e' yi jakij wutz cyetz cyajtza'kl tane'n xchiwutz, —stzun Jesús bantz tetz.

⁴⁰ At tzun cobox parisey yi ate' quentz xljaj. Ej nin yi quibital yi yol Jesús, nin ben chitza'weltz:

—Ixkaj jopij tzunk wutz ketz kajtza'kl, —che'ch.

⁴¹ —Yi bintzinink yi moy wutzil tu'k na chicy'anu', qui'c klo' chipaju' te quilu' yi na chitzanu' tan juchle'n. Poro tan paj yi na cyalu' yi qui jopij wutz cyajtza'klu' xchicyajk cyenu' tk'ab quilu', —stzun Jesús bantz scyetz.

10

Yi elsawutzil tetz jun pe'm cneru'

¹ Jun cu'n yol na wal nin scyeru', alchok scyetz yi cho'n na je' wi pe'm tan tocompone'n xchixo'l cneru', alk'om i', na qui na xcon yi puert ta'n. Ntin na je' wi pe'm. ² Ma yi mero pstor na xcon yi puert ta'n. ³ Ncha'tz yi q'uicy'lom puert, na tak' ama'l tetz tan toque'n. Nin ncha'tz yi e' cneru', elnak chitxum te wi' yi pstor scyetz. Ej nin na oc yi pstor cyetz tan chimoxe'ne'l tzaj tan chibi'. ⁴ Yi na che'l tzaj tpe'm, na bajxij i' xchiwutz, nin na chixom nin yi e' cneru' wutz coc, na echa'nt yi wi' yi pstor cyetz cya'n. ⁵ Quil chixom nin yi e' cneru' te junt yi qui ajske'n wutz cya'n. Ojke'n xchibne' swutz, na qui echa'nt wi' cya'n.

⁶ Ja xcon yi jun elsawutzile'j tan Jesús, poro qui el chitxum tetz yi mbi na elepont.

Jesús ya'stzun balaj pstor

⁷ Toque'n tzun Jesús tan talche'n nin junt tir scyetz:

“Jun cu'n yol na wal nin scyeru': I ina'tz, in puertil chipe'm cneru' tane'n. ⁸ Cyakil yi e' yi ja cyocsaj quib chi pstor cneru' sajle'nix tunintz, e' cu'n alk'om.* Poro yi e' wetz wawun, quil chixom nin scye'j. ⁹ I ina'tz, in puertil yi pe'm cneru'. Alchok scyetz yil chin xconsaj tan toque'n tpe'm, sclaxok. Stzatzink yil tz'oc i' tetz tajlal wawun. Nin nternin tz'oc, nternin tz'el tzaj tan bi'l tzatzi'n. Sjalok yi bi cu'n tajwe'n tetz.

¹⁰ “Yi e' alk'om, ntin na chu'l tan cyalk'e'n, nin tan chibiyle'n yi e' cneru', nin tan chixite'n. Poro yi in wetz, ja nu'l tan tak'le'n quitz'ajbil wunak, jun itz'ajbil yi qui bajsbe'n tetz. ¹¹ I ina'tz in balaj pstor. Na na quilu' jun balaj pstor na tak' tib tan chicolche'n yi e' tawun. ¹² Poro yi e' yi mosi'n tu' quitane'n tan chiq'uicy'le'n cneru', quil cho'c il scye'j yil tz'ul tzaj xo'j, squile' cyen yi e' cneru', nin chelepon ojk. Quil tz'ok' chic'u'l scye'j, na nk'e'tz cyetz. E' tu mos. Pwok tu' na chiwutz cyen te'j. Ej nin yil tz'ocopon xo'j xchixo'l yi e' cneru', xcyek tan chibiyle'n cu'n, nin tan chixite'n. ¹³ Yi jun jilwutz pstora'tz, qui na ok' chic'u'l scye'j cneru', na nk'e'tz cyetz, e' tu' mos, ntin na chipek' te chichojo'n.

¹⁴⁻¹⁵ “Ma yi in wetz, i ina'tz yi balaj pstor. Ej nin ajske'n inwutz tan Intaj. Ncha'tz in, wajske'n wutz i'. Ni'cu'n tzun kutane'n scyuch' e' wawun. Echa'n chiwutz wa'n, nin ncha'tz e', cyajske'n inwutz. Yi in wetz, swak'e' wib tan chiclaxe'n. ¹⁶ Poro ncha'tz, ate' mas wawun yi nk'e'tz cho'n ate' xchixo'l yi cyuch'e'j, poro tajwe'n tan chisaje'n swe'j. Chocopon cye'tz c'ulutxum jak' inca'wl. Ej nin junit bu'j xchibne' scyuch' yi e' mas. Ej nin jun ntzi' pstor cyetz sbne'.

* **10:8** Is 56.9-12; 40.10-11; Jer 23.1-4; 25.32-38.

¹⁷ “Na pek' Intaj swe'j, na wak'o'nt wib tk'ab quimichil, poro nitz'okt junt tir. ¹⁸ Cya'l jun yi nink xcy'e' tan imbiyle'n. Inte'n swak'e' wib. Ba'n chinquim, ej nin ba'n nitz'ij junt tir, na ya'stzun cawbe'n wetz tan Intaj.”

¹⁹ Yi quibital yi e' judiy yi xtxolbila'tz, nin cu' jatxol tib cyajtza'kl. ²⁰ At wi'nin e' yi cyal: —¿Nxac yi taclche' wunak tan tbite'n yol yi nocxe'j? Na pitij i' tan jun espíritu cachi'. Nin ja lo' oc yab le wi', —che'ch.

²¹ Poro at coboxt yi cyal:

—Poro quil xcy'e' jun yaj tan talche'n yi e'chk yola'tz yi ko pitij i' tan jun espíritu cwent Bayba'n. Ixxaj nink xcy'e' jun espíritu cwent Bayba'n tan jakle'n wutz jun moyi'x, —che'ch tzun bantz.

Yi tele'n k'ej Jesús cyak'un e' judiy

²² Itzun bantz yi ticy'e'n wutz k'ej yi templo Jerusalén, i'tz tiemp tetz che'w. ²³ Cho'n tzun na xon Jesús xe jun galer, yi cy'anl tetz yi templo, yi na bi'aj Galer Tetz Salomón. ²⁴ Cyoque'n tzun chicmonil quib yi e' judiytz te'j, itzun cyaltz:

—Na cabej kac'u'l tzawe'j. ¿Tona' tzawal sketz yi mero bintzi? ¿I pe' aña'tz yi Cristo yi bixba'nt tan Ryos tan tule'n, nka qui'? Ya'stzun klo' na kaj kubit, —che'ch tzun bantz tetz.

²⁵ —Alijt wa'n scyeru', poro qui na cyocsaju' inyol. Ncha'tz yi e'chk milawr yi na chintzan tan banle'n tan porer Intaj, na tzan tan xchajle'n yi claril scyeru'. ²⁶ Poro yi e' cyeru', qui na cyocsaju', na nk'e'tz e'u' tajlal yi e' wawun. Ej nin je jun xtxolbile'j yi walnak scyeru': ²⁷ Yi e' wetz wawun, echa'n inwi' cya'n. Ej nin wajske'n chiwutz. Ncha'tz e' cyetz, xomche' swe'j. ²⁸ Swak'e' jun itz'ajbil scyetz yi qui bajsbe'n tetz. Quil chisotz cyera'tz. Nin cya'l nin jun yi nink xcy'e' tan majle'n len jun tink'ab. ²⁹ Ak'ij che't tan Intaj swetz, nin cya'l nin jun yi nink xcy'e' tan chimajle'n len tk'ab i', na qui'c nin jun yi mas cham swutz i'. ³⁰ Ej ncha'tz, yi in wetz tu Intaj, junit o', —stzun i' scyetz.

³¹ Cyoque'n tzun yi e' judiy tan sicy'le'n c'ub tan cyoque'n klo' tan c'oxle'n Jesús. ³² Poro nintzun ben tlol Jesús scyetz:

—Xchiwutz cuninu' yi ja bnix wi'nin e'chk takle'n balaj wa'n tan porer Intaj. ¿Na' scyetz jun scyeri e'chk takle'na'tz yi minjuch wil te'j yi chocoponu' tan inc'oxle'n tan c'ub?

³³ —Nk'e'tz tan paj yi e'chk takle'n balaj yi maban, itzunk awila's yi kocopon tan ac'oxle'n tan c'ub. Ma na tan paj yi e'chk yol yi na cxtzan tan yolche'n, yi na el k'ej Ryos ta'n. Axx tu' jun sloj wunak, poro na awocsaj awib tetz Ryos, —che'ch tetz.

³⁴ —Je yol Ryos talnake'j. Tz'iba'nt cyen tul chileyu'. Chin clar cunin na tal: 'E' cu'nu' ryos.' Ya'stzun yol yi tz'iba'nt cyen. ³⁵ Quil sc'ul yi qui'k kocsaj yi yol yi tz'iba'nt cyen, na ja chibi'aj ryos yi e' yi ja cyocsaj yol Ryos tentz. ³⁶ ¿Nxac tzun yi na cyalu' swetz yi na chintzan tan telse'n k'ej Ryos tan tu' yi nwal scyeru' yi in Cy'ajl Ryos? wech na jatxij chint, nin chakij chint ta'n tan inxcone'n tetz. ³⁷ Yi ko nk'era'tz yi tajbil Intaj yi na chintzan tan banle'n, qui bin cyocsaju' inyol. ³⁸ Na chintzan tan banle'n yi tajbil Intaj, poro yi e' cyeru' qui na cyocsaju' yi in Cy'ajl i'. Siquier nink yi e'chk milawr nink cyocsaju', tan tele'n chitxumu' tetz yi junit o' tu Intaj, —stzun i' bantz scyetz.

³⁹ Oque'n nin tzun klo' ban Jesústz cya'n xetze', poro qui tx'amxij cya'n.

⁴⁰ Cho'n tzun pakxe'n Jesústz lilen jalaj icy'en yi a' Jordán. Cho'n tzun cyaje'n cyen tul yi ama'l kale oque't Wa'n tan jese'n a' xchiwi' wunak. ⁴¹ Poro wi'nin wunak e' xcha'k tan tbite'n yol Jesús, ej nin cyaltz:

—Yi Wa'n, qui'c nin jun milawr bnix ta'n, poro cyakil yi e'chk yol yi yolnak i' te yaje'j, bintzinin te'tz, —che'ch tzun cobox tkant.

⁴² Le yi jun luwara'tz wi'nin wunak cyocsaj yi Jesús i' yi Cristo.

11

Yi quime'n Lázaro

¹ Itzun bantz, at jun yaj yi na bi'aj Lázaro. Yabi'ǎ i'. Ej nin at cob tanub i' yi na chibi'aj Mariy tu Mart. Cho'n najlche' le tnum Betania. ² Nin yi jun yi na bi'aj Mariy, ya'stzun yi xna'n yi oc kojol yi tz'ac'bil yi wi'nin c'o'cal te tkan Jesús, nin yi oc tan skejse'n tan yi xi'il wi'. ³ Nintzun ben chimantar yi e' tanuba'tz tan ǎchakle'n Jesús.

—Ta', yi jun tamiwu', yabi'ǎ, —che'ch yi e' chakum yi ben cyak'un.

⁴ Yi tbital Jesús yi chiyoltz, nintzun taltz:

—Yi jun yabi'ǎ, nk'e'tz sotze'nk sbne'. Na yi tetz yablil, i'tz tan ǎchajle'n yi at k'ej Ryos. Nin tan ǎchajle'n yi at wetz ink'ej, yi in Cy'ajl Ryos.

⁵ Wi'nin na pek' Jesús scye'j Lázaro tu Mart tu Mariy. ⁶ Poro yi tbital Jesús yi stziblal Lázaro yi yabi'ǎ i', qui ben chan tan tilwe'n. Cobt lo' k'ej cyaj i'-tz le ama'l kale ate't.

⁷ Kalena's tzun tloltz scyetz yi e' ǎchusbe'tz:

—Quin kapakxok junt tir Judea, —stzun i' scyetz.

⁸ —Poro Ta', ac'aj chan cyoque'n klo' e' judiy tan biyle'n klo'u' tan c'ub. ¿Mbi tzuntz yi na taju' benu' junt tir? —che'ch tzun bantz tetz Jesús.

⁹ —Ba'n chimben, na txe'n jepon tamp yi ank'i'n yi ak'ijt tan Kataj swetz. Je jun elsawutzile'j: Ni'cu'n yi ank'i'n yi ak'ij swetz tu yi coblay or tkan skil yi at tul jun k'ej. Nin kol nak'uj tkan skil, qui'c lbajij swe'j. ¹⁰ Poro kol tzinch'iw jalen yil tz'oc tz'o'tz, quil bnix yi wak'un. Nin chinjepon tzotp tan paj yi qui lajluch.

¹¹ Ej nin ncha'tz, nin ben tlol scyetz:

—Yi kamiw Lázaro, watl tu' na ban. Poro nchimben tan c'ase'n.

¹² —Poro Ta', yi ko na wit, i'tz jun techl yi tz'ul yos tuch', —che'ch bantz tetz.

¹³ Yi eka'n tan yol Jesús i'tz yi nskén quim Lázaro, poro ǎchuwutz cyetz yi watl tu' na ban.

¹⁴ Toque'n tzun Jesús tan yol scyetz yi clar cunin:

—I bin Lázaro, quimich nin mban te'tz. ¹⁵ Poro wi'nin na chintzatzin yi quibin yi toque'n noj il swutz, na tan yi txolbil yi sbajok, tzitocsaje' yi mbi eka'n wa'n. Or itetz, quin tan tilwe'n, —stzun Jesús scyetz.

¹⁶ Itzun Maǎ, yi jun yi na a'lchij yoǎ tetz, nin ben tloltz scyetz yi e' mas ǎchusbe'tz Jesús:

—Ncha'tz o' ketz, quin bin. Ba'n kaquim tuch' Jesús.

Jesús ya'stzun na ak'on itz'ajbil

¹⁷ Ma yi tpone'n Jesús Betania le luwar kale atit yi najbil Lázaro, nintzun tbit yi nskén el cyajix k'ej mukxle'nix. ¹⁸ Cho'n at Betania naka'jil Jerusalén. Qui lo' obnak jun ujlub. ¹⁹ Cha'stzun te wi'nin wunak ate'-tz tan mayse'n chic'u'l Mart tu Mariy tan yi il yi noj quen swutz chixibin.

²⁰ Itzun yi tbital Mart yi txant tan tpone'n Jesús, nintzun bentz tan c'ulche'n. Ma yi Mariy, cho'n cyaje'n cyen te'tz xe ca'l. ²¹ Yi chic'ulul quib Mart tu Jesús, nintzun ben tlol tetz:

—Ta', yi atku' tzone'j qui' klo' nquim yi inxibin. ²² Poro na el intxum tetz yi stk'e' Ryos cyakil e'chk takle'n yil sc'uchu' tetz, —chij Mart.

²³ —Yi axibin, tz'itz'ok junt tir.

²⁴ —Bintzi Ta', na wocsaj yi tz'itz'ok junt tir, poro jalen yil chitz'ij junt tir yi e' alma' le wi'tzibil k'ejlal, —chij Mart tetz.

²⁵ —I ina'tz yi na chinje'san tzaj yi e' quimnake' ǎchixo'l alma', nin i ina'tz yi na nak'on itz'ajbil. Alchok scyetz yil tocsaj inyol, mpe nink quim, tz'itz'ok wa'n. ²⁶ Ej nin cyakil e' yi itz'e' jalu', kol cyocsaj inyol quil chisotz cyera'tz. ¡Mart! ¿na pe' awocsaj yi txolbile'j?

²⁷ —Na Ta', na wocsaj. Na wocsaj yi i ilu'a'tz yi Cristo yi at tulbil. Ilu' Cy'ajl Ryos, —stzun Mart tetz Jesús.

Yi tok'e'n Jesús kale oc quent yi wankil Lázaro

²⁸ Yi wi't talol yi e'chk yole'j, bene'n tzun Mart tan yol tetz Mariy yi stzicy, nin e' jilontz chichuc cuntu':

—Ja ul wutzile'n ta', nin na taj jilon teru', —stzun Mart tetz.

²⁹ Na nin tbit Mariy yi yole'j, yi bene'n tan c'ulche'n Jesús. ³⁰ Na ntaxk ucu'l Jesús tnum. Atite't nin i' le ama'l kale chic'ulwit quib tu Mart. ³¹ Yi tele'n tzaj Mariy xe ca'l, cyakil yi e' judiy yi ate' tan chimayse'n, e' el tzaj xomok te'j, na le wutz cyetz cyajtza'kl, at bembil tan o'kl kale oc quent yi wankil Lázaro.

³² Ma yi tpone'n Mariy kale atit Jesús, nin cu mejloktz swutz i', nintzun taltz:

—Ta', yi atku' tzone'j, qui' klo' nquim inxibin, —stzun i'.

³³ Yi tilol Jesús yi wi'nin tok'e'n Mariy scyuch' yi e' mas wunak yi xomche' te'j, nintzun el k'ajab scye'j nin ok' c'u'ltz.

³⁴ —¿Na' tzun mukxe't cyanu'? —stzun Jesús scyetz.

—Or bin teru' Ta', benku' ske'j. Kachaje' kale oc quent wankil ka'n, —che'ch.

³⁵ O'kl nin ban Jesús. ³⁶ Cha'stzun te cyalol e' wunak:

—¡Ah! wi'nin na pek' Jesús te Lázaro.

³⁷ Poro at cobox yi cyal:

—Ja jakxij wutz yi moyi'x ta'n, ¿mbi tzun lo'-tz yi qui xcy'e' tan tulse'n yos tu Lázaro? —che'ch bantz squibil quib.

Yi titz'e'n Lázaro chixo'l alma'

³⁸ Ma yi tpone'n Jesús kale ocnak quent wankil Lázaro, tech cu'n tib yi na bisun. Ma yi nich kale oc cyent yi alma', picy tu'. Nin at cyen jun lepaj c'ub tan jople'n stzi yi jul.

³⁹ —Quicy'ajlenu' yi c'ub yi at tan jople'n yi jul, —stzun Jesús scyetz.

—Poro Ta', —chij Mart yi tanub yi k'ajtzun alma'—, na lo' xew, na ja wi't el cyajix k'ej quimle'nix.

⁴⁰ —Walnak tzawetz, kol tzawocsaj inyol tzawile' yi porer Ryos, —stzun Jesús bantz tetz.

Tele'n tzun yi jun c'uba'tz cya'n.

⁴¹ Ma tetz Jesús, nin aj nin wutz tcya'j, nintzun taltz:

—Ntyo'x teru' Ta', na ja tbitu' yi intzi' yi inkul. ⁴² Na elnak intxum tetz yi ilenin na el xtxumu' te yi e'chk takle'n yi na intxum. Poro yi jalcu'n na chinjilon teru' tan tak'one'n ba'n scyetz yi e' wunake'j. Na yi wajbil i'tz, yil cyocsaj yi ilu' nchinchakon tzaj.

⁴³ Yi wi't talol yi yole'j, nintzun x'ch'in cyentz tetz Lázaro:

—¡Lázaro, cale'n tzaj!

⁴⁴ Ele'n tzaj nin ban tetz Lázaro. Wech na sken quim. Nin c'alij yi tkan tu yi k'ab tan xbu'k. Nin at jun su't te wutz. Bene'n tzun tlol Jesús scyetz wunak:

—Chipujle'nu', bantz taje'n xe ca'l, —stzun Jesús ban nintz.

Yi joyle'n puntil tan stz'amle'n Jesús

(Mt 26.1-5; Mr 14.1-2; Lc 22.1-2)

⁴⁵ Cha'stzun te at wi'nin e' judiy yi cyocsaj yi Jesús i' yi Cristo. I'tz yi e' yi xomche' te Mariy, nin quil yi mbi mbajij. ⁴⁶ Poro at cobox e', e' ben tan talche'n stziblal scyetz yi e' parisey yi mbi cu'n ban Jesús.

⁴⁷ Cyoque'n tzun e' parisey, scyuch' e' wi'tz pale', tan chichamle'n yi e' wi' banl wi' tetz tnum, itzun cyaltz:

—¿Mbil kaban jalu' le chiwutz cyeru'? Yi nocx, na tzan tan banle'n wi'nin e'chk milawr.

⁴⁸ Nin kol kak' mas ama'l tetx, cyakil cu'n yi e' wunak chixomok te yi x'chusu'nx. Ko ya'tz, qui cunin bantz chocopon yi e' aj Roma yi na chicawun skibaj, tan kaxite'n, nin tan xite'n yi ca'l Ryos, —che'ch tzun bantz.

⁴⁹ Je'n tzun txiclok Caifás x'chixo'l. Ya'stzun yi jun wi'tz ajcaw scye'j yi e' pale' yi at cyentz te jun yoba'tz, nintzun taltz:

—Yi e' cyeru', qui'c nin mu'x cyajtza'klu'. ⁵⁰ Nin qui na el chitxumu' tetz yi mbi'tz yi

xtxolbilil yi mas balaj tetz ketz. Na tzinwutz wetz ba'n tcu'n yi nink quim jun ntzi' yaj tetz chixel cyakil wunak, —chij i' bantz.

⁵¹ Nk'e'tz tajtza'kl cuntu' Caifás yi yola'tz yi baj yolol, poro i'tz tajtza'kl Ryos yi oc julpuj le wi', na i' wi'tz pale' te jun yoba'tz. Ja tzun xcon stzi' tan Ryos tan talche'n nin yi tajwe'n tan quime'n Jesús tetz chixel cyakil e' judiy. ⁵² Poro nk'e'tz ntin tan chicolpe'n e' judiy, ma na ncha'tz, tan chicolpe'n, nin tan chimolche'n cyakil yi e' yi ate' bene'n tzi'n wi munt yi na cyaj cho'c tetz nitxajil Ryos bantz junit chiban. ⁵³ Nin te yi jun k'eja'tz ya'stzun yi bixewe'n cyak'un yi e' wi' banl chiwi' judiy tan biyle'n Jesús.

⁵⁴ Cha'stzun te qui xchaj tib Jesús xchiwutz e' judiy yi e' contr te'j. Nin cyaj cyen yi e'chk luwar cwent Judea ta'n. Cho'n tpone'ntz tc'u'l jun luwar tz'inunin tu', naka'jil yi tnum yi na bi'aj Efraín. Ya'stzun e' a'te't scyuch' e' xchusbe'tz.

⁵⁵ Itzun bantz, yi txant tan tucumule'n yi jun k'ej Pasc yi na icy' chixo'l e' judiy, wi'nin tzun wunak yi najlche' lakak e'chk aldey e' baj bentz Jerusalén. At chibembil tan pujle'n quil, yi ntaxk ucu'l yi jun k'ej Pasca'tz. ⁵⁶ Ej nin at wi'nin e' yi nternin na chitzan tan joyle'n Jesús. Nin te yi ate' le templo tan pujle'n quil, ja chijak squibil quib:

—¿Mbi na cyal cyeru', tz'ul polo' i' tan ticy'se'n k'ej nka qui'?

⁵⁷ Ja chijak yi xtxolbile'j squibil quib, na nskén el jun ort cyak'un e' parisey scyuch' e' wi'tz pale', yi na tal yi alchok scyetz yi bitan tkanil Jesús, tajwe'n tan talol, bantz xtx'amxe'n tan toque'n xetze'.

12

Yi toque'n kojol Mariy jun tz'ac'bil te tkan Jesús (Mt 26.6-13; Mr 14.3-9)

¹ Itzun bantz te yi kakte'n k'ej tan tucumule'n yi Pasc, nintzun ben Jesús Betania kale najle't Lázaro, yi jun yi nskén itz'ij junt tir ta'n xchixo'l alma'. ² Bnixen tzun jun chin wa'a'n tan Lázaro tan tak'le'n k'ej Jesús. I' tzun jun Mart chixo'l yi e' jatxol waj. Ma Lázaro na wan wi mes tu Jesús, scyuch' e' mas. ³ Ma Mariy, yi junt tanub Lázaro, cy'a'n jun lmet ta'n yi at jun tz'ac'bil tc'u'l, yi wi'nin c'o'cal. Nardo bi' jun tz'ac'bila'tz, yi wi'nin jamel. Toque'n tzun kojol Mariy yi jun tz'ac'bila'tz te tkan Jesús. Nin xcon yi xi'il wi'-tz ta'n tan skejse'n. Wi'nin tzun c'o'caxe'n xe ca'l bantz tan yi tz'ac'bila'tz. ⁴ Ncha'tz Judas Iscariot, at i' tan wa'a'n xchixo'l. Yi jun Judasa'tz i' yi cy'ajl Simón. Nin i' jun scyeri e' xchusbe'tz Jesús. Ej nin i' yi jun yi at tocbil tan jatxle'n Jesús. Itzun taltz:

⁵ —Ba'n tcu'n yi nink mben c'a'y yi tz'ac'bile'j. Na ja klo' kacambaj ox cient pwok te'j bantz koyil scyetz e' meba', —stzun Judas bantz.

⁶ Poro chij tu' i'. Nk'e'tz bintzi yi ntal, na qui na el k'ajab i' scye'j yi e' meba'. Poro ja xcon yi yole'j tan paj yi alk'om i', na i' yi colol pwok xchixo'l e' xchusbe'tz Jesús. Ej nin ilenin na je tzaj mu'x tetz te yi pwok yi colij ta'n.

⁷ Bene'n tzun tlol Jesús tetz:

—Quil tzawak' bis te yi xna'ne'j. Cuk tu'-tz. Ba'n mban i', na colij yi jun tz'ac'bile'j ta'n tan xcóne'n tetz mukbil wetz. ⁸ Ma yi e' meba' ilenin ate' cyera'tz tzixo'lwok, poro yi in wetz, quil na'tij mas tzixo'lwok, —stzun Jesús bantz.

Yi bixewe'n cyak'un yi e' judiy tan biyle'n Lázaro

⁹ Itzun bantz yi quibital yi e' wunak yi cho'n at Jesús Betania, nintzun e' bentz tan tilwe'n. Poro nk'e'tz ntin tan tilwe'n Jesús, ma na ncha'tz tan tilwe'n Lázaro, yi nskén itz'ij xchixo'l alma' tan Jesús. ¹⁰ Ma yi quibital yi e' wi'tz pale' yi xtxolbila'tz, nintzun bixe'-tz cya'n nk'e'tz ntin tan biyle'n Jesús, poro ncha'tz tan biyle'n Lázaro. ¹¹ Na tan tu' yi milawr yi bajij te Lázaro cyocsaj wi'nin wunak yi Jesús ya'stzun yi Cristo, nin qui't xom chiwi' te yi cyetz chipale'il.

Yi cyak'ol wunak k'ej Jesús Jerusalén (Mt 21.1-11; Mr 11.1-11; Lc 19.28-40)

¹² Itzun bantz le junt eklok, wi'nin wunak nskén chocopon Jerusalén tan ticy'se'n yi Pasc. Yi quibital yi at tpombil Jesús Jerusalén, ¹³ cyoque'n tzuntz tan cu'se'n tzaj xak xa', nin e' baj bantz tan c'ulche'n Jesús. Nintzun e' äch'in lentz:

—¡K'ajsbil tetz Ryos! At banl Kataj tibaj yi jun yi tz'ul tzi'ne'j. I' kareyil yi o' aj Israel, —che'ch bantz.

¹⁴ At tzun jun buru' jal cya'n e' ächusbe'tz, nin je' Jesús te'j. I cunin bana'stz chi tz'iba'nt cyen le tu'j Kataj yi na tal:

¹⁵ “Axwok aj Jerusalén, quil cxobwok, na ilwok nin Ireyl. Cho'n tz'ul te jun buru'.”

¹⁶ Poro qui pujx cyak'un yi e' ächusbe'tz yi ko na jilon yi e'chk xtxolbila'tz te Jesús. Ma yi titz'e'n junt tir chixo'l alma', nin yi jale'n tetz k'ej, kalena's tzun pujxe'ntz cyak'un yi na jop Jesús. Ej nin e' nachon te yi i cunin bana'stz chi yi tz'iba'nt cyen. ¹⁷ Ncha'tz cyakil yi e' wunak yi e' ächa'k tan xmaye'n yi titz'e'n Lázaro na chitzan tan talche'n scyetz cyakil yi e' mas wunak. ¹⁸ Cha'stzun te e' eltzaj yi e' wunak tan c'ulche'n Jesús, na nskén quibit yi e'chk milawr yi nskén bnix ta'n. ¹⁹ Ma yi e' parisey nin cyal squibil quib:

—Quil nin binu'tze'j. ¿Xe'n che' kulej wunake'j? na cyakil cu'n na xom chiwi' te'j.

Yi cyoque'n e' griego tan joyle'n Jesús

²⁰ At tzun cobox griego e' opontz chixo'l e' wunak yi e' opon tan ticy'se'n yi jun k'ejat'z Jerusalén. ²¹ Nintzun e' octz tan yol tetz Li'p, yi aj Betsaida cwent Galilea. Itzun cyaltz:

—Ta', na klo' kaj kajilon tetz Jesús, —che'ch.

²² Bene'n tzun Li'ptz tan talche'n tetz Leḡ. Kalena's tzun chibene'n chicabil tan talche'n tetz Jesús. ²³ Saje'n tzun stza'wel Jesús scyetz:

—Ja opon yi k'ejlal tan jale'n weri ink'ej, yi in yi in Bajx Cy'ajol. ²⁴ Nin je jun elsawutzile'j: Jun bak' wutz ix'i'n, na k'ay yi xc'oml yi na cu mukij jak' tx'otx'. Na tij q'uixc'uj tane'n, poro yi talma' na jal tal. Ej nin na puc'un tan jale'n balaj cosech. ²⁵ Alchok scyetz yi qui na taj tij q'uixc'uj, nin yi cho'n ajlij c'u'l te yi ank'i'n tetz tzone'j wuxtx'otx', stz'ake' tera'tz yi itz'ajbil. Poro alchok scyetz yi qui ajlij c'u'l te yi ank'i'n tetz tzone'j wuxtx'otx', scambok tera'tz te yi itz'ajbil yi qui bajsbe'n tetz. ²⁶ Ej nin ko at jun yi na taj tz'oc tetz inxconsbe'tz, tajwe'n tan tijol q'uixc'uj. Tz'opon tzun i'-tz kalel nopone't wetz. Na alchok scyetz yil tz'oc tetz inxconsbe'tz, tz'ak'lok k'ej i' tan Intaj, —stzun Jesús.

Yi talol Jesús yi at tulbil quimichil te i'

²⁷ Ncha'tz tal i':

—At jun bis yi ja oc lac'p te walma'. ¿Mbil tzimban? ¿Swale' pe' tetz Intaj: ‘Ta', chincole'u' tk'ab yi il yi sbajok swe'j'? Qui' lo'. Quil wal yi yola'tz, na ya'stzun wupisyo' yi nchinsaj te'j. ²⁸ Ta', yi wetz wajbil i'tz yil jal k'uju', —chij Jesús.

Bene'n tzun quibital yi e' wunak yi saje'n jun yol tcya'j. Itzun taltz:

—Ja wi't jal ink'ej, nin sjalok mas ink'ej.

²⁹ At tzun wunak cyaltz:

—K'ancyok lo' te'tz yi mben kubital.

Ej nin at e' yi cyal:

—I'tz lo' jun ángel yi njilon tzaj tetz, —che'ch bantz.

³⁰ Bene'n tzun tlol Jesús scyetz:

—Yi jun yola'tz yi mben kubital, nk'e'tz ik tan wuch'eye'n, poro i'tz tan lajluchaxe'n yi bintzi ächiwutzu'. ³¹ Na ja wi't opon yi tiempil tan tak'le'n caws cyakil yi yab ajtza'kl yi at wi munt. Ej nin ja wi't opon yi tiempil tan lo'one'n yi Bayba'n yi ajcaw wi munt. ³² Na yil chinje' ch'imba'n tcya'j, xconk tan chimoxe'n tzaj cyakil jilwutz wunak swe'j.

³³ Tan yi yole'j yi nxcon ta'n, el chitxum wunak tetz yi at quimbil i' wutz pasyon.

³⁴ Cha'stzun te cyaloltz tetz:

—¿Xe'n tzuntz? ¿Mbi tzuntz na talu' yi at quimbilu'? Wech na tal yi yol yi tz'iba'nt cyen yi qui'c quimbil yi Cristo, nin snajank tetz ben k'ej ben sak. Ko bintzinin ilu' yi Cristo, yi Bajx Cy'ajol ¿mbi tzuntz yi na talu' yi jepon ch'imba'nu'? Wech na tz'iba'nt cyen yi quil quim yi Cristo. ¿Mbi tzun eka'n tan yi yolu' yi na talu', yi ilu' yi Bajx Cy'ajol? ¿Apart pe' ilu' swutz yi Cristo, nka i ilu'a'tz? —che'ch bantz tetz Jesús.

³⁵ Bene'n tzun tlol Jesús scyetz:

—Ntin sna'tok coboxt k'ej xchixo'lu', yi in yi in chitxebil wunak tane'n. Cha'stzun te cho'ku' il tan chixome'nu' te weri inchusu'n bantz qui cwe'n jopij wutz yi cyajtza'klu'. Na tz'ul jun tiemp yi copon jopij wutz cyajtza'kl wunak chi na oc tz'o'tz. ¿Qui pe' na quilu' yi alchok scyetz yi na xon ttz'o'tz qui na pujx ta'n alo' na xone't, nka alo' mbene't?

³⁶ Cha'stzun te, jalen pe'k atin xchixo'lu', ba'n tcu'n chixomu' te wetz inchusu'n, na yi in wetz in chitxebil wunak. Ej nin ko ya'tz cyuleju', tz'elepon tzun pacx wutz yi cyajtza'klu', —stzun Jesús scyetz.

Yi tlol Jesús yi e'chk yole'j, nintzun eltz xchixo'l nin bentz tan ew ib.

Mas na chipek' yi e' bajxom yi na ak'lij chik'ej cyak'un wunak

³⁷ At wi'nin milawr yi ja bnix tan Jesús xchiwutz yi e' judiy poro qui cyocsaj yi i' yi Cristo.

³⁸ Qui cyocsaj, na tajwe'n tan tele'n cu'n te yi yol yi alijt cyen tan Isaías, jun scyeri elsanl stzi' Ryos tentz. Na je yol i' yi tz'iba'nt cyen ta'n:

“Ta', qui'c nin jun yi nink tocsaj yi stziblalu' yi cy'a'n ka'n.

Ncha'tz cya'l nin jun yi jajk tocsaj yi e'chk milawr yi bnix tanu' tan lajluchaxe'n yi poreru'.”*

³⁹ Quinin cyocsaj yi e' judiya'tz. Na je junt xtxolbile'j, yi tz'iba'nt cyen ta'n:

⁴⁰ “Ryos njopon wutz cyajtza'kl.

Nin ja tze'tzax yi cyalma' ta'n,
tan qui pujxe'n yi e'chk xtxolbil cya'n,
nin tan qui tele'n chitxum tetz.

Cha'stzun te qui't chopon te i' tan chiclaxe'n,”† stzun Isaías.

⁴¹ Talnak Isaías yi xtxolbila'tz, na nin el xtxum tetz yi at k'ej Cristo yi at tulbil. Yi xtxolbile'j yi tz'iba'nt cyen ta'n, na jilon te yi mbi cu'n bajij te Cristo yi tulake'n.

⁴² Poro ilenin at e' judiy yi e' xom te xchusu'n Jesús. Ncha'tz at cobox scyeri yi e' wi' banl chiwi' yi cyocsaj. Poro tan paj yi na chixob scyetz yi e' cyuch', qui cyal yi ko ja cyocsaj. Na i cyaj yi quil chi'ch chic'u'l e' parisey scye'j, nin tan qui cyele'n laju'n xchixo'l cmon.

⁴³ Na mas tcu'n na chipek' te yi chik'ej yi na cyak' cyuch' swutz yi chik'ej yi na tak' Ryos.

Na lajluchax yi kil tan yol Jesús

⁴⁴ Chin wi' nin Jesús ban tan yol, itzun taltz:

“Alchok scyetz yil tocsaj inyol, na tzun tocsaj yol Intaj, yi jun yi nchinchakon tzaj. ⁴⁵ Ej nin alchok scyetz yil tz'el xtxum swetz, ja tzun el xtxum te yi jun yi nchinchakon tzaj.

⁴⁶ Yi in wetz ni'cu'n in tu jun txekbil, na na chintzan tan xchajle'n yi bintzi scyetz wunak. Ja nu'l tzone'j tan lajluchaxe'n yi bintzi xchiwutz cyakil wunak. Nin alchok scyetz yil tocsaj yi na' scyetz in tz'elu'l tul tz'o'tz wutzil wa'n. ⁴⁷ Ej nin alchok scyetz yi qui na tocsaj inyol stz'ak'lok caws. Poro nk'e'tz in nak'on caws, na yi in wetz qui nu'l tan tak'le'n chicaws wunak poro ja nu'l tan chicolpe'n. ⁴⁸ Cyakil yi e'u' yi qui na chipek'u' swe'j, nin cyakil yi e'u' yi qui na cyaju' cyocsaju' inyol, slajluchaxk yi at quilu'.

Na yil tz'ul tzaj yi wi'tzibil k'ejlal, xconk yi wetz inyol wa'n tan lajluchaxe'n yi at quilu'. ⁴⁹ Nk'e'tz wajtza'kl cuntu' yi e'chk xtxolbil yi na chintzan tan yolche'n, na alijt tzaj swetz tan Intaj yi mbi'tz tajwe'n tan walol yil no'c tan chichusle'nu'. ⁵⁰ Ej nin yi ca'wl Intaj yi saj tlol swetz, i'tz tan wak'ol jun itz'ajbil scyeru' tetz ben k'ej ben sak, nk'e'tz tan tak'le'n chicawsu'. Cha'stzun

* 12:38 Is 53.1. † 12:40 Is 6.10.

te, quib yi yol yi sajnak yolol Intaj swetz, ite'n nin i'a'tz yi na chintzan tan xtxole'n nin scyeru'."

13

Yi toque'n Jesús tan xtx'ajle'n quikan yi e' xchusbe'tz

¹ I ban yi junte'n k'ej tan tucumule'n yi k'ej yi na bi'aj Pasc. Nsken el xtxum Jesús tetz yi txant tan tpone'n yi oril tan cyaje'n cyen tilol yi munte'j tan taje'n te Taj. Ilenin pek' i' scye'j yi e' tetz yi e' xom te'j tzone'j wi munt, pyor nin te yi txant tan taje'n i' tcyaj, mas tcunin pek' i' scye'j.

² Itzun te yi na chiwan Jesús nsken oc Bayba'n tan xuyle'n yab ajtza'kl le wi' Judas Iscariot,* yi cy'ajl Simón, tan bene'n c'ayil i' Jesús. ³ Inti Jesús elnak xtxum tetz yi ak'ijt cyakil e'chk takle'n tk'ab tan Ryos. Nin elnak xtxum tetz yi cho'n nsaj i' te Ryos nin yi at tajbil i' junt tir te'j. ⁴ Poro te yi na chiwan qui xtxum i' yi tetz k'aja'tz, ma na ja cyaj quen tilol i' yi wa' nin oc tan telse'n yi be'ch tetz. Nin oc tk'ol jun tway xe c'u'l. ⁵ Ej nin ben i'-tz tan nojse'n jun plancan tan a'. Yi wi't noje'n yi plancan nintzun octz tan xtx'ajle'n quikan yi e' xchusbe'tz nin tan skejse'n tan yi tway yi cy'a'n ta'n.

⁶ Ma yi toque'n tan xtx'ajle'n yi tkan Lu', nintzun ben tlol Lu'-tz tetz:

—Ta', ¿mbi tzuntz yi na taju' yil tz'ocu' tan xtx'ajle'n wukan?

⁷ —Qui na pujx awa'n jalu' Lu', poro tzantzaj tz'elepon atxum tetz yi mbi na chintzan tan banle'n, —stzun Jesús tetz.

⁸ —Quil wak' ama'l teru' tan xtx'ajle'n wukan, —stzun Lu'.

—Ko quil tzintx'aj te awukan, nk'e'tz bin jun o'a's tzawuch', —stzun Jesús.

⁹ —Ta', ko ya'tz, nk'e'tz bin ntin wukan xtx'aje'u', ma na ncha'tz bin ink'ab tu inwi', —stzun Lu' tetz Jesús.

¹⁰ —Nk'e'tz tajwe'n Lu', na alchok scyetz yi ja wi't tx'ajon, qui tajwe'n tan xtx'ajone'n junt tir, na qui'c tz'il te'j. Ntin na taj xtx'ajle'n yi tkan. Ni'cu'n yi axwok itetz, ja wi't cuylij cyakil ipaj. Poro lastum nk'e'tz icyakil cu'n.

¹¹ Yi jun yola'tz, yi “nk'e'tz icyakil cu'n”, xcon tan Jesús tan yolche'n Judas, na elnakt xtxum tetz yi na' scyetz yi juna'tz yi tz'ocopon tan jatxle'n i' xchik'ab yi e' malnak.

¹² Yi wi't baje'n xtx'ajol Jesús quikan yi e' xchusbe'tz toque'nt tzun tk'ol yi be'ch tetz yi el tcy'al. Kalena's tzun c'olewe'n cu'n junt tir wi mes, itzun taltz:

—¿Ja pe' el itxum tetz yi mbi tzuntz yi nno'c tan xtx'ajle'n itkan? ¹³ Je puntile'j: Na italwok Ta', nin na italwok Wajcaw swetz. Ba'n atit, na in ajcaw tzite'j. Poro ja wocsaj wib juy. Cha'stzun te nno'c tan xtx'ajle'n te itkan, wech na at mas wetz ink'ej tziwutz itetz, na in ajcaw tzite'j. ¹⁴ I bin jalu', yi ko ya'tz mimban wetz, ncha'tz bin axwok itetz, tajwe'n tan itx'ajol te itkan tzitibil itib. ¹⁵ Na ja inchaj yi xtxolbile'j tztetz tan ichusle'n. Na na waj yil cxomwok te wajtza'kl. ¹⁶ Nin jun cu'n yol na wal nin tztetz, qui'c mas ik'ej tzinwutz wetz, na qui'c nin jun mos yi atk mas k'ej swutz yi patrón. Ba'n tzun tzitocsaj itib juy, chi mimban wetz, na qui'c nin jun chakum yi atk mas k'ej swutz yi na chakon nin. ¹⁷ Kol tz'el itxum te xtxolbila'se'j, nin kol cxo'cwok tan banle'n tane'n, cxtzatzinkwok.

Yi talol Jesús yi at tocbil Judas tan contri'n te'j

(Mt 26.20-25; Mr 14.17-21; Lc 22.21-23)

¹⁸ “Poro quil cxtzatzinwok icyakil cu'n na elnak intxum tetz yi xe'n tane'n itajtza'kl, yi axwok itetz yi je'nak quix intxa'ol. At jun tzixo'lwok yi tz'ocopon tan contri'n swe'j, na tajwe'n cu'n tan tele'n cu'n te yi xtxolbil yi tz'iba'nt cyen yi na tal: ‘Yi jun yi ni'cu'n na kawan tuch', ite'n i' jupon xtx'ixpul tajtza'kl tan contri'n swe'j.’ ¹⁹ Yil bajij yi e'chk takle'na'se'j, qui na waj yil tzicabej ic'u'l swe'j, ma na na waj yil tz'el itxum tetz yi mbi

* **13:2** Yi yol Iscariot na elepont bi' jun ama'l. I'tz yi aldey yi na bi'aj “Queriot.” Yi yol Ish-Queriot le hebreo na elepont. “Aj Queriot” le ketz kayol.

eka'n wa'n. Cha'stzun te na chintzan tan xtx'olche'n xo'l jalu', jalen pe'k yi ntaxk bajij yi il. ²⁰ Jun cu'n yol na wal nin tzitetz, cyakil yi e' yil cyocsaj chiyol yi e' yi chakijche't wa'n, chi itane'n itetz, na tzun cyocsaj yi inyoltz. Ej nin kol cyocsaj inyol, na tzun cyocsaj yi yol yi Intaj yi nchinchakon tzaj.

²¹ Ma yi wi't talol Jesús yi jun xtxolbila'tz, nin oc lac'puj jun chin bis tetz talma', nin ben tlol yi mero claril scyetz:

—Jun cu'n yol na wal nin tzitetz, at jun skaxo'l yi tz'ocopon tan injatxle'n xchik'ab incontr.

²² Baje'n cu'n tzun chixmayil quib yi e' xchusbe'tz squibil quib, na qui pujx cya'n na' scyetz i' yi juna'tz yi na tzan Jesús tan yolche'n. ²³ At tzun jun scyeri yi e' xchusbe'tz Jesús yi mas na pek' i' te'j. Nin naka'j c'olchij xla'j Jesús tan wa'a'n. ²⁴ Toque'n tzun Simón Lu' tan xchajle'n jun techl tetz yi jun xchusbe'tza'tz tan bene'n jakol tetz Jesús yi na' scyetz i' yi juna'tz yi tz'ocopon tan contri'n te'j. ²⁵ Toque'n tzun i'-tz tan jakle'n tetz Jesús:

—Ta', ¿na' scyetz i' yi juna'tz? —stzun.

²⁶ —Cupon inmu'ul jun piñ pam, nin kale lwak' nint, itzun i'a'tz, —stzun Jesús tetz.

Inin tzun tuleja'tz, nin cu' mu'ul, nin ben tk'ol tetz Judas Iscariot, yi cy'ajl Simón. ²⁷ Ej nin yi je'n stz'amol Judas yi jun piñ pama'tz, ya'stzun toque'n julpuj tajtza'kl Bayba'n le wi' i'. Nintzun ben tlol Jesús tetz:

—Quilo'k bin lajke'l tan banle'n yi awajtza'kl yi ja cu' atxumul, —stzun Jesús tetz.

²⁸ Poro chixo'l cyakil yi e' yi c'olxche' wi mes, cya'l nin jun el xtxum tetz yi mbi eka'n tan yol Jesús. ²⁹ Le wutz yi cyetz cyajtza'kl, cho'n lo' mben chakij Judas tan lok'che'n mbi cu'n tajwe'n tetz k'ej, nka tan toye'n mu'x tal oy scyetz yi e' meba', na i' colol tetz yi pwok yi na molxij.

³⁰ Ma yi wi't baje'n yi jun piñ pam tan Judas, ele'n nin bantz tbe'. Nsken oc tz'o'tz yi tele'n i'.

Yi ac'aj ca'wl

³¹ Ma yi nsken el Judas, toque'n tzun Jesús tan yol scyetz yi e' mas xchusbe'tz:

—Yi in wetz, yi in Bajx Cy'ajol txant tan lajluchaxe'n yi at ink'ej. Ej nin ncha'tz slajluchaxk yi k'ej Ryos wa'n. ³² Nin yil jal k'ej Ryos wa'n, ncha'tz in, sjalok wetz ink'ej tan Ryos. Ej nin txant tan bnixe'n yi xtxolbile'j. ³³ Axwok jun c'oloy witz'un, qui'ct ampon yi jun tkuj yi atin tzixo'lwok. Xchinjoyonk tzitetz, poro chi walnak scyetz e' judiy,† ite'n nin i'a's swale' nin tzitetz: Qui'c rmeril tan itpone'n chan kalel nopone't wetz. ³⁴ Poro swale' cyen jun ac'aj ca'wl tzitetz, i'tz tan ilok'il itib tzitibil itib. Tajwe'n tan ilok'il itib tzitibil itib, chi na chintzan wetz tan ilok'e'n. ³⁵ Ej nin kol tzilok' itib tzitibil itib, tz'elepon tzun chitxum cyakil wunak tetz yi xomquixwok swe'j, yi axwok inchusbe'tz, —stzun Jesús scyetz.

Yi talol Jesús yi at tocbil Lu' tan tewe'n yi i' xchusbe'tz

(Mt 26.31-35; Mr 14.27-31; Lc 22.31-34)

³⁶ Bene'n tzun jakol Simón Lu' yi xtxolbile'j tetz Jesús:

—Ta', ¿na' tzun bene'tu'?

—Qui'c rmeril tan axome'n nin swe'j jalcu'n chan, poro tzantzaj c'xopon swe'j, —stzun Jesús bantz tetz Lu'.

³⁷ —Ta', ¿mbi tzuntz yi qui'c rmeril tan inxome'n nin chan te'ju'? na wuk'o'nt wib tk'ab quimichil tan colche'nu', —stzun Lu' bantz tetz.

³⁸ —¿Ya'tz pe' na atxum, yi awuk'o'nt awib tk'ab quimichil tan incolche'n? Jun cu'n yol na wal nin tzatz Lu', yil tz'ok' yi aj tzo', nsken cu' ajalul ox tir wi awak' tan tewe'n yi xomquiñ swe'j, —stzun Jesús bantz.

† 13:33 Jn 7.34.

14

Tan Jesús kopon te Kataj

¹ I bin jalu', quil cxbisunwok. Ma na k'ukek ic'u'l te Ryos, nin k'ukek ic'u'l swe'j. ² Na kale atit yi ca'l Intaj, wi'nin e'chk ama'l at kalel kanajewe't tzeituch'. Qui' klo' na wal cyen tzeitetz yi nk'e'tzk bintzi. Nchimbene bin tan nuc'le'n ama'l tetz itetz. ³ Ej nin yil nuc'x cyen yi ama'l, nu'lt tzun tan iticy'le'n nin. Na kalel chin najewe't wetz, ya'tz nin cxnajewe't itetz. ⁴ Ej nin elnak itxum tetz yi na' nchimbene't. Nin ncha'tz elnak itxum tetz yi na' scyetz yi be' tan topone'n kalel nchimbene't wetz.

⁵ —Poro Ta'—, stzun Maḡ —qui na el katxum tetz yi na' mbene'tu', ¿xe'n tzun tz'el katxum tetz yi jun be'a'tz?

⁶ —I ina'tz yi mero be'. Ej nin i ina'tz yi mero bintzi. I ina'tz in itz'ajbil. Nin cya'l jun tz'opon te Intaj yi qui'k in. ⁷ Yi nink tz'el itxum tetz yi na' scyetz in, tz'elepon tzun klo' itxum tetz yi na' scyetz i' yi Intaj. Poro jalu' ja wi't el itxum tetz yi xe'n tane'n Intaj, na ja itil inwutz, —stzun Jesús scyetz.

⁸ —Ta', ntina'tz klo' na kaj, yi nink xchaju' Kataj Ryos sketz, —stzun Li'p tetz Jesús.

⁹ —Lastum aḡ Li'p. Ja el tiemp wa'n tzixo'lwok, ¿mbi tzuntz yi qui na el atxum tetz yi na' scyetz in? Na alchok scyetz yi na el xtxum swetz, ja tzun wi't el xtxum tetz Intaj. ¿Nxac tzun na cxtzan tan jakle'n tkanil Intaj? ¹⁰ ¿Qui pe' mawocsaj yi junit o' tu Intaj? Ite'n nin ina'tz yi Intaj. Ej nin yi Intaj, ite'n nin i'a'tz yi in. Nin cyakil yi e'chk yol yi na wal nin tzeitetz, nk'e'tz in cun tu'k txumul tetz, ma na Intaj txumul tetz, na xomij i' swe'j. ¹¹ Ocswok yi ite'n nin ina'tz yi Intaj. Ej nin ocswok yi ite'n nin Intaja'tz yi in. Poro ko qui na itocsaj inyol, ba'n tzeitocsaj tan yi e'chk milawr yi na chintzan tan banle'n. ¹² Poro jun cu'n yol na wal nin tzeitetz: Alchok scyetz yil tocsaj inyol xcyek tan banle'n yi e'chk takle'n yi na chintzan tan banle'n. Ej nin ncha'tz yil na'j wetz tcya'j, chixcyek cyakil yi e' yil cyocsaj inyol tan banle'n e'chk takle'n yi mas tcu'n xo'wbil swutz yi wetz yi na imban. ¹³ Na tzimbne' cyakil yi e'chk takle'n yil tzijakwok tan imbi', tan lajluchaxe'n yi k'e'j Intaj. ¹⁴ Na kol cxo'c tan jakle'n alchok scyetz takle'n il tan imbi', swak'e' tzeitetz, —stzun Jesús bantz scyetz.

Yi tlo' Jesús yi at tulbil yi Espíritu Sant

¹⁵ “Ma jalu', yi ko bintzinin na cxpek'wok swe'j, banwok bin tane'n yi inca'wl. ¹⁶ Tzinc'uche' tzun pawortz tetz Intaj tan saje'n xchakol jun tan ich'eye'nwok, nin tan mayse'n ic'u'l. I'tz yi Espíritu yi na a'lon tetz yi bintzi. I' tz'a'lon yi mero bintzi tzeitetz. Ej nin tz'a'tok tzite'j tetz cyakil tiemp. ¹⁷ Poro qui'c rmeril tan najewe'n scye'j yi e' mas wunak yi qui na cyak' ama'l tetz, na qui na pujx cya'n, nin qui na el chitxum tetz yi mbi i'il yi jun Espírituja'tz. Poro yi axwok itetz, ja wi't el itxum tetz, na xomij i' tzite'j, nin snajank i' tzite'j sbne' opon tunintz. ¹⁸ Quil cxwilwok cyen ichuc, na nu'l junt tir tan innajewe'n tzite'j. ¹⁹ Tetz nin coboxt k'e'j, qui't quil wunak inwutz, poro yi axwok itetz tzeitile' inwutz. Nin tan tu' yil nitz'ij junt tir, sjalok itz'ajbil ita'n. ²⁰ Nin yil nitz'ij junt tir, kalena's tzun tz'el itxum tetz yi junit o' tu Intaj. Ej nin tz'elepon itxum tetz yi junit o' tzeituch', na xchinnajank te italma'. Ej nin ncha'tz axwok, cxnajankwok swe'j. ²¹ Cyakil yi e' yi na el chitxum tetz inca'wl, nin na chitzan tan banle'n tane'n, ya'stzun yi e' yi na chipek' swe'j. Ej nin ncha'tz in chimpek'ok scye'j. Nin pek'ok Intaj scye'j yi e' yi na chipek' swe'j. Nin slajluchaxk xchiwutz yi xomchin scye'j, —stzun Jesús scyetz yi e' xchusbe'tz.

²² —Ta', ¿mbi tzuntz yi ntin skawutz ketz xchaje' tibu', nin quil xchaj tibu' xchiwutz yi e' mas wunak yi qui na cyocsaj? —stzun Judas tetz. (Nk'e'tz yi Judas Iscariot.)

²³ —Cyakil yi e' yi na chipek' swe'j, na chitzan tan banle'n tane'n wetz inchusu'n yi na intxol. Ncha'tz Intaj, spek'ok scye'j. Nin skanajank scye'j. ²⁴ Ma yi e' yi qui na chipek' swe'j, qui na cyocsaj yi inyol. Poro yi e'chk yol yi na inyol, nk'e'tz wetz cun tu', ma na tetz Intaj yi nchinchakon tzaj.

²⁵ “Jalen pe'k yi atine't tzite'j, na chintzan tan talche'n yi e'chk xtxolbile'j tzitetz. ²⁶ Poro yil tz'ul yi Espiritu Sant tan Intaj, i' tz'ocopon tan ich'eye'nwok, nin tan mayse'n ic'u'l. Tan i' slajluchaxk cyakil e'chk xtxolbil tziwutz. Ej ncha'tz, xcyek tan tule'n tx'akx tic'u'l cyakil yi e'chk xtxolbil yi ja wi't wal tzitetz.

²⁷ “I bin jalu', yi ntaxk na'j, na waj lwak' cyen xtxaxl walma' tzitibaj. Tetz cu'n walma' yil wak' cyen. Na nk'e'tz in la'j, chi quitane'n yi e' mas wunak yi qui'c na cyocsaj. Cha'stzun te, yil na'j quil cxbisunwok, nin quil cxobwok. ²⁸ Ja bin wal tzitetz yi na'je'n. Ej nin ja bin wal tzitetz yi nu'lt junt tir tzite'j. Nin ko bintzinin na cxpek'wok swe'j, ja klo' cxtzatzinwok yi mitbitwok yi naje'nt te Intaj, yi ajcaw swe'j. ²⁹ Con tiemp cu'n na chintzan tan talche'n cyen yi jun xtxolbila'tz tzitetz, bantz ilenin tzitocsaj yil na'j wetz.

³⁰ “Poro qui'c mas tma'lil tan injilone'n tzitetz, na tz'ul chan yi jun yi na cawun tzone'j wuxtx'otx' tan makle'n klo' inwutz. Nk'e'tz i' ajcaw swe'j, ³¹ poro tajwe'n cu'n tan bnol yi tetz tajbil swe'j, bantz tele'n chitxum wunak tetz yi na chimpek' te Intaj, nin tan tele'n chitxum tetz yi list in tan banle'n tane'n yi tetz tajbil yi cawu'nchint tzaj te'j. Kale' bin. Txiclije'nwok. Quin, —stzun Jesús bantz.

15

Elsawutzil tetz jun wi' uva

¹ “Je junt elsawutzile'j: Yi in wetz cho'n wutane'n chi xmilil jun balaj wi' uva. Ma Intaj, cho'n tane'n i' chi tane'n taw ujul yi na tzan tan q'uicy'le'n yi jun wi' uvaja'tz. ² Ma yi e'chk k'ab, i'tz jun elsawutzil yi axwok itetz. Nin chi na el tamij jalaj k'ab tze' yi qui na wutzin, ite'n nin sbne' Intaja's tan tamle'n len cyakil yi e' yi qui na chiwutzin. Inti yi e' yi ba'n ate't, tz'ocopon Intaj tan c'aple'n chiyana'sil, bantz chiwutzine'n mas. ³ Yi axwok itetz ja wi't banlij ba'n tzitetz tan tu' yi chusu'n yi ja itbitwok swe'j. ⁴ Quil tzijatxlen itib swe'j, na yi in wetz quil tzinjatxlen wib tzite'j. ¿Qui pe' na el itxum tetz? ko qui lac'chij jun k'ab tze' te xmilil, qui'c rmeril tan wutzine'n. Ni'cu'n tzun itane'nwok. Qui'c rmeril yil cxak'on ba'nwok kol tzijatxlen itib swe'j.

⁵ “Yi in, cho'n wutane'n chi tane'n xmilil jun wi' lo'baj. Ma yi axwok itetz cho'n itane'nwok swe'j chi tane'n e'chk k'ab tze'. Cyakil yi e' yi quil chijatxlen quib swe'j, xchiwutzink chi tane'n jalaj k'ab lo'baj yi wi'nin wutz na jal. Poro kol tzijatxlen itib swe'j, qui'c rmeril tan ibnol jun takle'n balaj. ⁶ Ej nin alchok scyetz yi na jatxlen tib swe'j, tz'elepon jo'li'n te'tz. Ni'cu'n sbajok te'j chi na ban e'chk k'ab tze' yi na el tamij nin na skej. Chimolxok cye'tz nin nchiben jo'li'n tk'ak'.

⁷ “Poro ko quil tzijatxlen itib swe'j, nin ko quil tz'el inchusu'n te ic'u'l, ba'n bin tzijakwok yi mbi tajwe'n tzitetz, nin swak'e'. ⁸ Ej nin kol cxwutzinwok sjalok k'ej Intaj, nin slajluchaxk yi bintzinin axwok inchusbe'tz. ⁹ Ncha'tz chi na pek' Intaj swe'j, ncha'tz in wetz, wi'nin na chimpek' tzite'j. Qui bin tzijatxlen itib swe'j. ¹⁰ Na kol tzibanwok tane'n inca'wl, ilenin chimpek'ok tzite'j. Cho'n wutane'n tzituch' chi wutane'n wetz tu Intaj. Yi Intaj na pek' swe'j, na na chintzan tan banle'n tane'n yi tetz ca'wl.

¹¹ “Na waj yil cxtzatzinwok, cha'stzun te na chintzan tan talche'n cyen e'chk xtxolbile'j tzitetz. Kol cxomwok te inchusu'n, sjalok wi'nin tzatzi'n ita'n. ¹² Nin je bin yi inca'wle'j yi na waj lwal cyen tzitetz: Lok'wok itib tzitibil itib, chi na inlok' iwutz. ¹³ Nin yi lok' ib mas balaj, i'tz kol quim jun yaj tan chicolche'n yi e' tamiw. ¹⁴ Ej nin kol tzibanwok tane'n yi inca'wl axwok tzun wamiwutz. ¹⁵ Nk'e'tz axwok inmos tane'n jalu', na yi jun mos qui na til yi mbi na tzan yi patrón tan txxumle'n. Ma axwok itetz ja wi't itbit cyakil yi puntil yi alijit tan Intaj swetz. Cha'stzun te axwok wamiw jalu'. ¹⁶ Yi in wetz nk'e'tz txa'ij chin ita'n, ma na axwok itetz txa'ij quixwok wa'n. Nin ncxben inchakol tan puc'une'n iwutz. Nin quil tz'el c'u'l yi itak'un tetz cyakil tiemp. Ej nin stak'e' Intaj cyakil cu'n yi mbi cu'n tzijakwok tetz yi kol xcon imbi' ita'n. ¹⁷ Poro swale' cyen junt tir yi inca'wl tzitetz: Lok'wok itib tzitibil itib.

Yi e' wunak na chi'ch chic'u'l te Jesús, nin scye'j yi e' yi xomche' te'j

¹⁸ “Na yi e' wunak yi ate' cwent Bayba'n xchi'chok chic'u'l tzite'j. Poro yi ntaxk chi'ch chic'u'l tzite'j, nsken chi'ch chic'u'l swe'j. ¹⁹ Yi ni'cu'nk yi itajtza'kl scyuch' yi e' wunaka'tz, na klo' chipek' tzite'j, chi na chipek' scye'j e' mas cyuch', poro tan tu' yi ja cxe'l tzaj xchixo'l, cha'stzun te na chi'ch chic'u'l tzite'j na qui't na cxomwok te cyetz cyajtza'kl. ²⁰ Nachonwok te yi xtxolbil yi walnak tzitetz: ‘Qui'c nin jun mos yi atk mas k'ej swutz yi patrón.’ Na nin pe' cho'c tan imbuchle'n wetz, yi in ajcaw, lmal tzun yi axwok itetz, na axwok tu' inmos tane'n. Cha'stzun te chocopon tan ibuchle'n, na ja bin cho'c tan imbuchle'n wetz. Poro ilenin at e' yi ja wi't cyocsaj inchusu'n. Ej nin ncha'tz at e' yi scyocsaje' yi chusu'n yi tzitxole'wok. ²¹ Poro tan tu' yi cxomwok swe'j, chocopon yi e' wunaka'tz yi ate' cwent Bayba'n tan ibuchle'n, na qui na pujx cya'n na' scyetz yi jun yi nchinchakon tzaj.

²² “Yi qui'k nnu'l tan xtxole'n puntil scyetz, qui klo' njal quil. Na qui nin ncyocsaj weri inchusu'n, cha'stzun te qui'c rmeril tan chiclaxe'n tk'ab quil. ²³ Ej nin cyakil yi e' yi na chi'ch chic'u'l swe'j na elepont yi na chi'ch chic'u'l te Intaj. ²⁴ Qui klo' njal quil yi qui'k mbnix e'chk milawr wa'n, na ja bnix e'chk milawr wa'n yi cya'l nin jun jajk xcye' tan banle'n. Wech quilnak e'chk milawra'tz, poro ilenin na chi'ch chic'u'l ske'j tu Intaj. ²⁵ Poro ja wi't el cu'n te yi xtxolbil yi tz'iba'nt cyen le cyetz chiley yi na tal: ‘Tunin na chi'ch tu' chic'u'l swe'j, wech na qui'c wetz wil.’ Ya'stzun yi tz'iba'nt cyen le cyetz chiliwr.*

²⁶ “Poro tz'ul jun tan ich'eye'nwok, nin tan mayse'n ic'u'l, i'tz yi Espíritu Sant, yi bintzinin tetz. Yi juna'tz, tz'ul inchakol yil noyon te Intaj. I' lchajon yi imbalajil. ²⁷ Ej nin ncha'tz axwok itetz cxocoponwok tan xtxole'n yi mbi eka'n wa'n, na ja cxomwok swe'j jetz yi inxe'tle'nix tan chichusle'n wunak.

16

¹ “Na chintzan tan xtx'olche'n xo'l yi e'chk xtxolbila'se'j tzitetz, na qui na waj yi nink cypakxijwok. ² Na tz'ul jun tiemp yi chocopon tan ilaje'n len lakak sinagoga. Ej nin mas tcunin pyor xchibne', na chocopon tan ibiyle'n cu'n, nin scyale' yi i'tz jun chimunl yi na chitzan tan banle'n swutz Ryos. ³ Chocopon tan banle'n e'chk takle'na'tz, na qui na el chitxum tetz Intaj, nin qui na el chitxum tetz yi mbi eka'n wa'n. ⁴ Na chintzan tan talche'n cyen yi e'chk xtxolbila's tzitetz, na na waj yil tz'ul tx'akxuj tic'u'l yil xe'tij yi e'chk ila'tz.

Yi munl yi Espíritu Sant

“Qui nin wal e'chk puntila'tz tzitetz le xe'tzbil tzaj, na atin tzixo'lwok. ⁵ Poro yi jalu', na chintzan tan talche'n cyen, na na'je'n te yi jun yi nchinchakon tzaj. Poro at mu'x tal ipartil, na qui na ijak na' nchimbene't. ⁶ Ntin ja jal jun bis tzitetz tan tu' yi e'chk xtxolbil yi na chintzan tan xtxole'n cyen. ⁷ Poro jun cu'n yol yi na wal nin tzitetz, ba'n tcu'n tetz itetz yil na'j, na yi ko quil na'j quil tz'ul yi jun yi at tultbil tan ich'eye'nwok. Poro yil na'j, tz'ul inchakol tzite'j. ⁸ Nin yil tz'ul tzaj i', xchinachonk wunak te'j yi at len chipaj. Ej nin spujxok cyak'un yi na' scyetz i' yi jun yi tz'aknak cu'n, yi qui'c tetz til. Ej nin slajluchaxk xchiwutz ta'n yi tx'aklij len chicaws. ⁹ Sjalok chipaj swutz Ryos tan tu' yi qui na cyocsaj inyol. ¹⁰ Ej nin slajluchaxk xchiwutz yi tz'aknak cu'n in, yi qui'c wetz wil, na nna'j wetz tcya'j te Intaj, nin qui't tzitilwok inwutz. ¹¹ Ej nin tz'elepon chitxum tetz yi at tultbil chicaws, na banijit caws Bayba'n, yi ajcaw tzone'j wuxtx'otx'.

¹² “At mas e'chk takle'n yi na waj lwal tzitetz, poro quil pujx ita'n jalu'. ¹³ Poro yil tz'ul tzaj yi Espíritu Sant, yi jun yi cy'anl te yi bintzi, i' tz'ocopon tan ichusle'n te yi mero bintzi. Poro quil xcon yi tetz tajtza'kl ta'n, ma na i yi ajtza'kl yi tz'ul tbital te Ryos. Ej nin stale' i' yi mbi cu'n e'chk takle'n yi na xon tzaj. ¹⁴ Nin sjalok weri ink'ej ta'n, na wetz te'n yi

* 15:25 Sal 35.19; 69.4.

ajtza'kl yi stk'e' i' tzitetz. ¹⁵ Ej nin cyakil yi at tu Intaj, wetz te'n nintz. Cha'stzun te na wal nin tzitetz yi wetz te'n yi ajtza'kl yi stk'e' yi Espiritu Sant tzitetz.

Yi bis jalu' tzatzi'n tzajpont wi'

¹⁶ “Txant tan tpone'n yi oril tan qui itilol inwutz tetz jun tkuj, poro tzitile't inwutz junt tir. Na te yi jun tkuja'tz yi quil tzitilwok inwutz, cho'n nchimben tzaj te Intaj yi at tcya'j,” stzun Jesús bantz scyetz.

¹⁷ Cyoque'n tzun cobox scyeri e' xchusbe'tz tan xtxumle'n yi mbi na elepont yi e'chk yola'tz yi tal Jesús.

—¿Mbi eka'n tan yi jun yola'tz yi ntal i' yi 'txant tan topone'n yi oril tan qui itilol inwutz tetz jun tkuj, poro tzitile' junt tir inwutz'? ¹⁸ Ej nin ¿mbi eka'n tan yi jun yol yi 'txant'? ¿Xe'n tz'el katxum tetz yi mbi na tzan tan yolche'n? —che'ch squibil quib.

¹⁹ Nachone'n tzun Jesús te'j yi at cyajbil tan jakle'n yi puntil tetz. Cha'stzun te tlol i' scyetz:

—I bin yi yol yi nwal tzitetz yi 'Txant tan topone'n yi oril tan qui itilol inwutz tetz jun tkuj, poro tzitile' junt tir inwutz,' ¿i lo' yola'tz yi na cxtzanwok tan xtx'ajle'n te'j?

²⁰ Je puntile'j: Swale' cyen yi mero claril tzitetz. Yi axwok itetz cxok'okwok, nin cxbisunkwok, ma yi e' mas wunak xchitzatzink cyera'tz. Bintzinin, tz'ul bis o'kl tziwutz, poro yil tzajpon wi', cxtzatzinkwok. ²¹ Na je jun elsawutzile'j: ¿Qui pe' na itil jun xna'n yi ch'on wi'? Yi na opon yi oril tan tule'n yos tuch', wi'nin bis o'kl na ul swutz, tan paj yi q'uixc'uj yi at cu'nt. Poro yi na ul itz'ok yi ni', qui't na ul tx'akx yi q'uixc'uj tc'u'l tan tu' yi wi'nin na tzatzi'n quen te yi ni'. ²² Ncha'tz tzun itane'n itetz. Wi'nin na cxbisunwok jalu', poro yil nu'lt tan itilwe'n, nternin sjalok jun tzatzi'n tetz italma'. Yi jun tzatzi'na'tz, cya'l nin jun xcye' tan majle'n len tzitetz.

²³ “Yil tz'ul yi jun k'ejlala'tz, qui't tzijak jun ajtza'kl swetz, na spujxok cyakil ita'n. Ej nin jun cu'n yol na wal nin tzitetz, stk'e' Intaj cyakil yi e'chk takle'n yil tzic'uchwok tan weri imbi'. ²⁴ Qui'c nin jun takle'n yi jajk ic'uch tan imbi' saje'nix tunintz. Nque'n binwok tan c'uche'n jalu', nin tz'ak'lok tzitetz. Ej nin cxtzatzinkwok te'j.

Ja wi't xcye' Jesús scye'j cyakil e' contr yi ate' wi munt

²⁵ “Yi saje'nix tunintz elsawutzil cu'n na xcon wa'n tan ichusle'n. Poro txant tan tule'n yi k'ejlal yi qui't xcon elsawutzil wa'n. Clar cunin swale' tzitetz yi xe'n tane'n Intaj. ²⁶ Ej nin yil tz'ul yi jun k'ejlala'tz, xconk imbi' ita'n tan c'uche'n tetz Intaj yi mbi tajwe'n tzitetz. Na qui tajwe'n tan woque'n wetz tetz iyolol. ²⁷ Na wi'nin na pek' Intaj tzite'j. Na pek' i' tzite'j, na na cxpek'wok swe'j. Ej nin na pek' i' tzite'j na ja itocsaj yi cho'n sajnakin te i'. ²⁸ Cho'n sajnakin te Intaj tan wule'n tzone'j wuxtx'otx'. Ma jalu' swile' cyen yi jun ama'le'j, nin na'je'n junt tir te i', —stzun Jesús scyetz.

²⁹ —Ta', clar cunin na kubit nin yolu' jalu', na nk'e'tz elsawutzil na xcon tanu'. ³⁰ Ej nin ja el katxum tetz jalu', yi qui'c nin jun takle'n yi qui'k na pujx tanu'. Ja talu' cyakil yi xtxolbil sketz. Cha'stzun te qui't tajwe'n tan kajakol jun takle'n teru', na ja lajluchax cyakil skawutz. Tan tu' yi mpujx ka'n, ja el katxum tetz yi cho'n sajnaku' te Ryos, —che'ch tzun bantz tetz Jesús.

³¹ —¿Ja nin polo' itocsaj? ³² Na txant tan tule'n yi oril, nin xe'tok chan, yi cxe'lwok len xit. Jalt in chincyajk cyen inchuc. Poro nk'e'tz inchuc chincyajk, na xomij Intaj swe'j. ³³ Poro na waj yil k'uke' ic'u'l swe'j, bantz itzatzine'nwok. Cha'stzun te na chintzan tan talche'n cyen yi xtxolbile'j tzitetz. Tajwe'n tan itijol q'uixc'uj tzone'j wuxtx'otx'. Poro quiwit, na yi in wetz ja chinxcye' scye'j cyakil kacontr yi ate' tzone'j wuxtx'otx'.

17

Yi toque'n Jesús tan nachle'n Kataj squibaj e' xchusbe'tz

¹ Yi wi't baje'n yolol yi e'chk yola'tz, nintzun xmayin nintz tcya'j, nin octz tan orari'n:

“I bin jalu' Ta', i ina'tz in Cy'ajlu' nin ja wi't opon yi oril tan jale'n weri ink'ej. Tak' tzaju' bin yi ink'ej bantz wuk'ol yi teru' k'uju'. ² Na bixba'n chint tetz ajcaw squibaj cyakil wunak tan wuk'ol yi itz'ajbil scyetz yi quinin bajsbe'n tetz, scyetz cyakil yi e' yil che' tak'u' swetz. ³ Xchicambok te yi jun itz'ajbila'tz yi qui bajsbe'n tetz yi kol tz'el chitxum teru' yi i ilu'a'tz yi jun Ryos yi bintzinin tetz, ej nin kol tz'el chitxum swetz yi cho'n insaje'n te'ju' Ta'.

⁴ “Ncha'tz ja lajluchax yi k'uju' wa'n tzone'j wuxtx'otx'. Na ja bnix yi intarey yi alijt tzaj tak'unu' swetz. ⁵ I bin jalu' Ta', tak' tzaju' junt tir yi ink'ej, chi wutane'n nin yi atin tzaj te'ju' yintaxk tzaj bnix yi wuxtx'otx'.

⁶ “Ja chinxcye' tan xchajle'nu' xchiwutz yi e' wunak yi elnake't tzaj tanu' tk'ab yi yab ajtza'kl tetz tzone'j wuxtx'otx'. Ya'stzun e'a's yi nche' tak'u' swetz. E' teru' Ta', poro ja che' tak'u' swetz, na ja chiban tane'n yi yolu'. ⁷ Ja wi't el chitxum tetz yi cho'n na saj wajtza'kl te'ju'. ⁸ Na ja intxol scyetz cyakil yi xtxolbil yi sajnak tlolu' swetz, nin ja cyocsaj. Ja el chitxum tetz yi bintzinin cho'n sajnakin te'ju'. Na ja cyocsaj yi ilu' nchinchakon tzaj.

⁹ “Ya'stzun yi e'a'tz yi na chintzan tan jakle'n chibanl teru' Ta'. Na qui na chintzan tan jakle'n chibanl yi e' mas wunak wi munt. Poro ntin na chintzan tan jakle'n chibanl yi e' yi na che' tak'u' swetz, na e' cu'n teru' Ta'. ¹⁰ Cyakil yi e' wetz, e' nin ketz tuch'u'. Ej nin cyakil yi e' teru', e' nin ketz tuch'u'. Tan e' na jale't ink'ej.

¹¹ “Yi in wetz, qui't na'tij mas tzone'j wi munt, na na'je'nt te'ju' Ta'. Chin xan nin ilu' Ta'. Che' q'uicy'leju' bin yi e' yi nche' tak'u' swetz. Che' q'uicy'leju' tan yi poreru', bantz cwe'n tok'bel tib yi cyajtza'kl, chi kutane'n ketz tuch'u' Ta'. ¹² Te yi atin scye'j sajle'nix tunintz, ja che' inq'uicy'lej tan poreru' Ta'. Cya'l jun pakxij scyetz, ntin yi jun yi tx'akxnak nin tera'tz. Ej nin tan yi xtxolbile'j Ta', ja el cu'n te yi yol yi tz'iba'nt cyen.

¹³ “Na'je'n wetz jalu' kale atitu', poro jalen pe'k atine't tzone'j, na chintzan tan talche'n cyen yi e'chk xtxolbile'j bantz chitzatzine'n. Na na waj yil chitzatzin chi wutane'n wetz. ¹⁴ Ja wi't wal yi xtxolbil scyetz, yi alijt tanu' swetz. Poro yi e' mas wunak, na chi'ch len chic'u'l scye'j, tan paj yi qui na chixom te yi cyetz cyajtza'kl. Ni'cu'n kutane'n scyuch' na qui na xom kawi' te cyajtza'kl yi e' mas wunak yi ntin ajlij chic'u'l te yi ajtza'kl tetz tzone'j wuxtx'otx'. ¹⁵ Ej nin qui na chintzan tan c'uche'n teru' tan chibene'n tcy'alu' te'ju', ma na ntin na chintzan tan c'uche'n teru' tan toque'nu' tan chicolche'n tk'ab Bayba'n. ¹⁶ Ej nin yi in wetz, qui'c wocle'n te yi e'chk takle'n tetz tzone'j wuxtx'otx'. Ncha'tz e' qui'c cyocle'n te yi e'chk takle'n tetz tzone'j wuxtx'otx'. ¹⁷ Che' jatxe'l tzaju' Ta' tan yi yolu' yi bintzinin tetz, bantz chixcone'n teru'. ¹⁸ Ja chinsaj xchakolu' xchixo'l yi e' wunak wi munt, ncha'tz e' nchiben inchakol xchixo'l yi e' mas wunak wi munt tan xtxole'n yi yolu' Ta'. ¹⁹ Tan tu' yi na chimpek' scye'j, ja injatx wib tan banle'n tane'n yi tajbilu', na yi wetz wajbil i'tz yi nternink bintzi chijatx quib tan chixcone'n teru'.

²⁰ “Poro Ta', nk'e'tz ntin e' na chintzan tan jakle'n chibanl, ma na ncha'tz yi e' yil chincyocsaj tzantzaj yil quibit yi chiyol yi e'a'tz. ²¹ Ncha'tz tzinc'uche' teru' Ta' yi junit sban cyajtza'kl. Ej nin yi junit sban kajtza'kl kacyakil cu'n tuch'u'. Cho'nk chiban chi kutane'n ketz tuch'u'. Yi wetz wajbil i'tz yi junit sban cyajtza'kl, bantz cyocsal cyakil yi wunak yi ilu' nchinchakon tzaj. ²² Ja wak' chik'ej yi e'a'tz chi tane'n wetz ink'ej yi ntak'u', na yi wajbil i'tz yi junit sban cyajtza'kl chi kutane'n ketz tuch'u' Ta'. ²³ Ej nin yi wetz wajbil i'tz yi junit o' scyuch', ej nin yi junit o' ketz tuch'u', bantz junit sban kajtza'kl. Na ko ya'tz, tz'elepon chitxum wunak tetz yi ilu' nchinchakon tzaj. Ej nin tz'elepon chitxum tetz yi na pek'u' scye'j, chi na pek'u' swe'j wetz.

²⁴ “Ta', ja che' tak'u' swetz, nin yi wajbil i'tz yil chopon kalel nopone't wetz. Na na waj yil quil yi ink'ej yi tak'naku' swetz. Na yi ilu' teru' i'xnin na pek'u' swe'j te yintaxk bnix yi wuxtx'otx'. ²⁵ Ta', chin tz'aknak cu'n ilu'. Yi e' wunak qui na el chitxum teru'. Poro yi in wetz elnak intxum teru'. Nin ncha'tz yi e' yi xomche' swe'j, ja el chitxum tetz yi ilu' nchinchakon tzaj. ²⁶ Ja inchaj scyetz yi xe'n tane'nu' Ta'. Ej nin quil chinsactij tan

ĕchajle'n scyetz, na yi wajbil i'tz yil chilok' quib squibil quib, chi na pek'u' swe'j wetz bantz junit o' sban scyuch',” stzun Jesús bantz tul oración.

18

Yi bene'n Jesús pres

(Mt 26.47-56; Mr 14.42-50; Lc 22.47-53)

¹ Yi baje'n tlol yi e'chk yola'se'j, tele'n tzaj tzun Jesús scyuch' yi e' ĕchusbe'tz Jerusalén. Cho'n tzun quicy'e'n pone'ntz jalaj icy'en yi tal ne'ĕ a' yi na bi'aj Cedrón. Ej nin cho'n cyopone'n le jun lawor yi at jalaj icy'en yi jun ne'ĕ a'a'tz. Ya'stzun e' oque't Jesús scyuch' yi e' ĕchusbe'tz. ² Yi jun ama'la'tz, ajske'nt tan Judas, yi c'ayin Jesús, na ala' tir e' cham quib Jesús scyuch' e' ĕchusbe'tz tc'u'l yi jun ama'la'tz. ³ Cha'stzun te cyenin tpone'n Judas scyuch' jun c'oloy sanlar scyuch' cobox aj ront cwent pale'. Chakijche' cyak'un e' wi'tz pale' scyuch' yi e' parisey. Cy'a'n len chima'cl cya'n. Ej nin cy'a'n chik'ak' cya'n tetz chitxekbil. ⁴ Ma yi Jesús sken el xtxum tetz yi mbi cu'n sbajok te i'. Cha'stzun te tele'n tzaj tan chic'ulche'n. Itzun ben jakol scyetz:

—¿Na' na chijoyu'?

⁵ —Na katzan tan joyle'n Jesús aj Nazaret, —che'ch tzun bantz.

—Je bin ine'j, —stzun Jesús scyetz.

Inti Judas, yi c'ayin nin Jesús, xomij scye'j yi e' sanlar. ⁶ Yi tlol Jesús scyetz: “Je bin ine'j”, pac'l nin baj cyopone'n len wuxtx'otx'. ⁷ Bene'n tzun jakol Jesús junt tir scyetz:

—¿Na' nin tzun scyetz yi na chitzanu' tan joyle'n?

—Na katzan tan joyle'n Jesús aj Nazaret, —che'ch.

⁸ —Ja wi't wal scyeru' yi i ina'tz. Ma jalu' yi ko in na cyaju', chicyajk cyen bin yi e' wamiwe'j cyanu'.

⁹ Ja xcon yi yola'se'j tan Jesús bantz tele'n cu'n te yi yol yi nsken cyen tal i', i'tz: “Qui'c mbajij te jun scyeri yi e' yi ntak' Intaj swetz.”

¹⁰ Inti Simón Lu', je'n tzaj tzun tcy'al yi spar i' tc'u'l soc, nin el tamol jalaj ĕchin jun yaj yi na bi'aj Malco, jun scyeri yi e' ĕchakum yi wi'tz pale'. ¹¹ Bene'n tzun tlol Jesús tetz Lu':

—Col cu'n yi aspar tul soc. Na tajwe'n tan intijol yi q'uixc'uj yi txumijt tan Intaj tan ticy'e'n pone'n wa'n, —stzun Jesús bantz tetz Lu'.

Yi tpone'n Jesús ĕchuwutz yi e' wi'tz pale'

(Mt 26.57-58; Mr 14.53-54; Lc 22.54)

¹² Cyoque'n tzun yi e' sanlar tu chijepil tan stz'amle'n, nin tan c'alche'n Jesús. Bene'n nin bantz cya'n pres. Ncha'tz xomche' yi chi aj ront yi e' judiy scye'j yi e' sanlar. ¹³ Bajx bene'n quicy'altz xe ca'l Anás, yi ji' Caifás, yi wi'tz pale', yi at-tz te yoba'tz. ¹⁴ Ite'n nin Caifása'tz yi a'lon scyetz yi e' mas judiy yi mas ba'n tcu'n yil quim jun ntzi' yaj swutz yi nink chisotz chicyakil wunak.

Yi talol Lu' yi qui xomij te Jesús

(Mt 26.69-70; Mr 14.66-68; Lc 22.55-57)

¹⁵ Ma yi bene'n Jesús pres, nin e' ben xomok Simón Lu' tu junt ĕchusbe'tz Jesús wutz chicoc. Yi jun ĕchusbe'tza'tz, cyamiw quib tu chijepil yi e' wi'tz pale'. Cha'stzun te yi tak'le'n ama'l tetz tan tocompone'n wutzk'anil yi jun ca'la'tz. ¹⁶ Ma yi Lu' cyaj cyen tu' i' tbe'. Cha'stzun te nin ben yi jun ĕchusbe'tza'tz yi nsken ocopon wutzk'anil, tan yol tetz yi xna'n yi q'uicy'lom puert tan tk'ol ama'l tan toque'n Lu' wutzk'anil.

¹⁷ Itzun yi tocompone'n Lu', nintzun ben jakol yi xna'na'tz tetz:

—¿Nk'e'tz pe' aĕ jun scyeri e' ĕchusbe'tz yi yaj yi at tzi'n?

—Qui', nk'e'tz in jun scyuch', —stzun Lu' bantz.

¹⁸ Wi'nin tzun che'w bantz te jun ak'bala'tz. Cha'stzun te at jun k'ak' yi nsken cu jatx cyak'un e' mos scyuch' yi e' aj ront. Txicliche' len stzi' k'ak'a'tz. Ncha'tz Lu', i' jun txiclij xchixo'l tan mak'o'n ib stzi jun k'ak'a'tz.

Yi toque'n yi wi'tz pale' tan xch'ote'n stzi' Jesús
(Mt 26.59-66; Mr 14.55-64; Lc 22.66-71)

¹⁹ Inti yi ajcaw scyetz yi e' pale', nin octz tan xch'ote'n stzi' Jesús xe ca'l. Na yi tajbil yi jun ajcawa'tz i'tz tan tbite'n na' scyetz e' yi xchusbe'tz Jesús, nin mbi chusu'nil yi n'xchaj Jesús scyetz. ²⁰ Bene'n tzun stza'wel Jesús:

—Qui'c jun takle'n yi ewun cu'n minyol, na ja chinjilon xchiwutz cu'n cyakil wunak. Nin ja chinjilon lakak e'chk sinagoga. Nin ja chinjilon xchiwutz cyakil wunak yi ate' le templo. ²¹ ¿Mbi xac na tzan tzaju' tan jakle'n swetz? Jake'u' scyetz yi e' yi ja quibit inyol. Yi e' cyetz, ba'n cyal yi mbi jilwutz chusu'nil nquibit swe'j. Sak xchiwutz yi mbi cu'n minyol, —stzun Jesús bantz tetz yi wi'tz pale'.

²² At tzun jun aj ront attz, yi cwent cyetz pale'. Yi tlol Jesús yi yole'j, nintzun el lajol jun k'ab xak stzi' Jesús, itzun taltz:

—¿Mbi xac na atza'w nin yi yol yi wi'tz kapale'il? Juntlen na aban, —stzun aj ront bantz.

²³ —Ko cachi' yi inyol yi nwal, al tzaj yi paltil swetz. Poro ko ba'n inyol yi mben walol, ¿mbi tzun xac nchinje' atzek'lul? —stzun Jesús bantz tetz.

²⁴ Cawune'n tzun Anás tan bene'n ticy'le'n Jesús swutz Caifás, yi wi'tz pale'. C'alij Jesús yi bene'n quicy'al.

Yi talolt Lu' le toxi'n tir yi qui xomij wi' te Jesús
(Mt 26.71-75; Mr 14.69-72; Lc 22.58-62)

²⁵ Itzun te yi na tzan xch'ote'n stzi' Jesús, ixnin txiclij Lu' tan mak'o'n ib stzi k'ak'.

—¿Nk'e'tz pe' a'x jun scyeri yi e' xchusbe'tz nocx yi at tzi'n xe ca'l? —che'ch bantz tetz Lu'.

—Qui', nk'e'tz in jun wetz scyuch', —stzun Lu'.

²⁶ Nintzun oc jun mos yi wi'tz pale' tan xch'ote'n stzi' Lu'. Yi jun mosa'tz i' jun xa'k tan stz'amle'n Jesús, nin cyajwutz quib tu yi yaj yi el josol Lu' yi xchin.

—Yaj, i cun wajske'n awutz, na ati'x te nocx le tal ne'x lawor.

²⁷ —Qui', cya'l na kilwit kib tuch'u', —stzun Lu' bantz le toxi'n tir.

I cunin na el tzaj jun yola'tz le stzi' yi tok'e'n yi aj tzo'.

Yi tpone'n Jesús swutz Pilat
(Mt 27.1-2, 11-14; Mr 15.1-5; Lc 23.1-5)

²⁸ Ma yi tele'n tzaj quicy'al Jesús le ca'l Caifás, cho'n tzun tpone'ntz cya'n le ca'l kale na cawune't yi gobernador. Nsken saj xe cya'j. Cha'stzun te qui e' oc yi e' judiy xe ca'l yi gobernador, na wi'nin xanil xchiwutz yi kol cho'c xe ca'l jun awer nak. Na yi nink ncho'c, qui'c rmeril tan chiwane'n te jun chin wutzile'n wa'a'n tetz Pasc. ²⁹ Cha'stzun te tele'n tzaj Pilat tan yol scyetz:

—¿Mbi tzun til yi jun yaje'j yi mu'l quicy'alu' tzinwutz? —stzun Pilat scyetz.

³⁰ —Yi qui'k mu'x til, qui klo' mu'l kucy'al swutzu', —che'ch.

³¹ —Ko ya'tz tane'n, quicy'aj nin binu', nin chibne'u' tane'n yi til quib yi tane'n chicstumbru', —chij Pilat scyetz.

—Poro ta', yi o' ketz yi o' judiy, qui'c ca'wl tkak'ab tan biyle'n cu'n jun yaj, —che'ch.

³² Tan tu' yi xtxolbile'j, el cu'n te yi yol yi talnak Jesús yi mbi jilwutzil quimichil sbajok te i'. ³³ Pakxe'nt quen tzun Pilat-tz xe ca'l, nin ben mantar tan xchakle'n tzaj Jesús.

—¿I pe' a'xa'tz chireyil yi e' judiy? —stzun i' bantz tetz.

³⁴ —¿Na pe' el xtxumu' te yi mbi eka'n tan yi yolu' yi na tzanu' tan jakle'n swetz, nka tan tu' yi yol yi ntbitu' scyetz wunak? —stzun Jesús tetz.

³⁵ —Cuquen bin, ičkaj in tzunk judiy. Poro yi e' atanum scyuch' yi e' wi'tz chipale'il, ya'stzun yi ncxjatxon tink'ab. Chinch wetz, at lo' awil. ¿Mbi majuch? —stzun Pilat tetz.

³⁶ —Yi ca'wl yi at tink'ab, nk'e'tz ni'cu'n chi tane'n yi ca'wl yi at tk'abu', na yi ni'cu'nk tane'n, ja klo' cho'c yi e' yi xomche' swe'j tan incolche'n xchik'ab yi e' incontr. Na yi weri inca'wl nk'e'tz ni'cu'n te'tz tu yi ca'wl yi na xcon tzone'j wi munt, —stzun Jesús bantz.

³⁷ —¿Aǎ ptzun rey? —stzun Pilat tetz.

—Bintzi ta', in rey, ja nojponu' te'j, nin ya'stzun xac yi cho'n nu'l itz'ok tzone'j wi munt. Ja nu'l tan talche'n yi mero bintzi. Ej nin cyakil yi e' yi na chixom te weri inchusu'n, ya'stzun yi e' yi na cyocsaj yi bintzi, —stzun Jesús tetz Pilat.

³⁸ —¿Na' at cyent jun bintzi? Cya'l jale't ka'n. Qui'c bintzi at, —stzun Pilat.

Yi bnixe'n caws Jesús tan tele'n cu'n i' swutz

(Mt 27.15-31; Mr 15.6-20; Lc 23.13-25)

Yi wi't baje'n xch'otil Pilat yi stzi' Jesús, tele'n tzaj tzun junt tir tan yol scyetz e' judiy: —I bin jalu', e'u' judiy, yi yaje'j yi mmu'l quicy'alu' tzinwutz, qui'c mu'x tal til nla- jluchax tzinwutz wetz. ³⁹ Ma jalu', at bin jun chileyu' yi ilenin na cyaju' yil tzintzakplen jun pres lakak e'chk Pasc. ¿Cu pe' cyanu' yi nink tzintzakplen yi jun yaje'j yi na tocsaj tib tetz chireyilu'? —stzun Pilat scyetz.

⁴⁰ Chibaj xch'ine'n tzuntz cyakil yi e' wunak:

—¡Qui'! Qui na kaj yil stzakplenu' yi yaje'j, nin ko ya'tz tajbilu' ba'n tcu'n i Barrabás tzakplenu', —che'ch bantz.

Poro yi jun Barrabása'tz i' jun contr te gobierum, nin i' jun alk'om.

19

¹ Cawune'n nin tzun Pilat tan toque'n jicyle'n Jesús tan charyon. ² Nintzun e' oc yi e' sanlar tan banle'n jun coron yi tx'i'x; nin je' cyak'ol twi' Jesús. Nin oc cyak'ol jun be'ch tetz chi tane'n yubil be'ch tetz jun rey yi txib yubil. ³ Nin e' baj quentz tan k'ajla'n swutz Jesús, chi na chiban swutz jun rey. Poro xcy'aklil tu' na chiban.

—Ilu' kareyil, chumbalaj nin ilu', —che'ch na ban cyentz tetz.

Nin el cobox k'abtz xlajak stzi' cya'n.

⁴ Tele'n tzaj tzun junt tir Pilat xchiwutz wunak tan talche'n scyetz:

—Ma jalu' tz'elu'l junt tir wa'n tan xchajle'n scyeru'. Na yi wetz, cya'l na jale't til wa'n.

⁵ Tele'n tzaj tzun Jesús xchiwutz. Nsken je' jun coron tx'i'x twi'. Ej nin atit nin yi be'ch tetz te'j, chi be'ch tetz jun rey, yi txib yubil. Bene'n tzun tlol Pilat scyetz wunak:

—¡Chixmay tzaju' yi yaje'j!

⁶ Yi bene'n quilol, cyoque'n tzun yi e' wi'tz pale', scyuch' e' aj ront tan sich':

—¡Jeken swutz pasyon! ¡Jeken swutz pasyon! —che'ch tzun ban nintz.

—Tzinwutz wetz qui'c til, poro quicy'aj nin binu'. Chipaje'nu' swutz pasyon, —stzun Pilat bantz scyetz.

⁷ —Poro at til ta', na at jun ketz kaley yi na tal yi tajwe'n tan quime'n jun yaj yi ko na tocsaj tib tetz Cy'ajl Ryos. Ej nin ya'stzun tal yi june'j, —che'ch tzun e' judiy.

⁸ Yi bene'n tbital Pilat yi txolbil yi Jesús i' Cy'ajl Ryos, mas tcunin xo'w octz tetz. Pakxe'nt cyen tzun junt tir xe ca'l tan xch'ote'n stzi' Jesús:

⁹ —¿Na' ncsite't?

Poro qui'c nin jun yol ben stza'wel Jesús.

¹⁰ —¿Mbi xac yi qui na atza'w tzaj yi inyol? ¿Qui pe' na el atxum tetz yi at ca'wl tink'ab tan aje'n swutz pasyon nka tan awele'n liwr? —stzun Pilat tetz.

¹¹ —Qui'c klo' k'aju' tan incawe'n yi qui'k ntak' Ryos teru'. Poro at mas quil yi e' yi nchinjatxon tk'abu', —stzun Jesús.

¹² Te jun tkuja's oc Pilat tan joyle'n puntil tan tele'n klo' Jesús liwr. Poro yi e' judiy, wi'nin chi xch'ine'n. Itzun cyaltz:

—Kol stzakplenu' yi jun yaja'tz, qui tzun xomij wi'u'-tz te César, yi mero wi'tz kajcaw yi at jalen Roma. Na alchok scyetz yi na taj tz'oc tetz xel César, contr i' te César, —che'ch tzun e' judiy bantz.

¹³ Yi t'ital Pilat chiyol, bene'n tzun mantartz tan ticy'le'n tzaj Jesús, nin c'olecu'ntz wi chem le pujbil xtisya' tan cawu'n. Yi jun ama'la'tz, Gabata bi' le chiyol e' judiy. I'tz jun ama'l yi tz'akij tane'n yi wuxtx'otx' tan balaj c'ub. ¹⁴ Ej nin i'tz junte'n k'e'j tan xe'te'n Pasc, nin i'tz lo' kak ch'ich' jalchan* yi baje'n yi e'chk takle'ne'j.

Bene'n tzun tlol Pilat scyetz e' judiy:

—Je bin yi yaje'j, yi chireyilu', —stzun Pilat scyetz.

¹⁵ Chibaj xch'ine'n tzun cyakil wunak:

—¡Elk cu'n swutz! ¡Elk cu'n swutz! ¡Jeken swutz pasyon! —che'ch bantz.

—¿Mbi xac lje' wa'n swutz pasyon? na chireyil binu', —stzun Pilat scyetz.

Bene'n tzun chitza'wel yi e' wi'tz pale':

—Cya'l atit junt ketz kareyil, ntin César yi at Roma yi wi'tz ajcaw, —che'ch bantz.

¹⁶ Tan tu' yi yole'j, eltzaj tk'ol Pilat Jesús scyetz tan je'n swutz pasyon. Bene'n nin bantz cya'n.

Yi quime'n Jesús swutz pasyon

(Mt 27.32-44; Mr 15.21-32; Lc 23.26-43)

¹⁷ Itzun yi tele'n tzaj Jesús cya'n, palij yi pasyon ta'n kalel je't pajij. Cho'n at topombil le ama'l yi na bi'aj Wi Bakil Wi'bij. Gólgota bi' yi jun ama'la'tz le yol hebreo. ¹⁸ Ya'stzun e' je't scyuch' cobt yaj swutz pasyon. Jujun len xlajak i'. ¹⁹ Inti Pilat, nin cawunintz tan je'n tak'le'n jun u'j swi'e'n Jesús tan xchajle'n yi mbi'tz yi til. Nin yi yol yi je' tz'iba'n na tal: “Jesús aj Nazaret, chireyil yi e' judiy.” ²⁰ Wi'nin judiy e' octz tan si'le'n yi jun u'ja'tz yi je tak'le'n swi'e'n Jesús, na naka'jil cu'n yi tnum atite't yi luwara'tz. Nin yi yol yi je tz'iba'n, bnix le hebreo yi chiyol yi e' judiy, nin bnix le chiyol yi e' griego, nin bnix le chiyol yi e' aj Roma, yi na bi'aj latín. ²¹ Cyoque'n tzun yi e' wi'tz pale' cwent e' judiy tan xocho'n swutz Pilat, nintzun cyaltz:

—Ba'n tcu'n yi qui'ck nje' stz'ibalu' yi yole'j yi na tal ‘Chireyil e' judiy’. Ba'n tcu'n yi nink nje' stz'ibalu' ‘Yi jun yi ja tocsaj tib tetz chireyil yi e' judiy,’ —che'ch tzun tetz Pilat.

²² —Yi e'chk yola'tz yi ja chincawun tan stz'ibe'n qui'c rmeril tak'un stzaje'n, —stzun Pilat bantz scyetz.

²³ Yi wi't je'n Jesús swutz pasyon cyak'un yi e' sanlar, nintzun e' octz tan jatxle'n cu'n yi be'ch tetz. Cyaj cuntu' el xchiwutz. Poro at tzun jun be'ch tetz yi chukpi'n nintu'. Junit tane'n. Qui'c xchupbilil tetz. ²⁴ Cyoque'n tzun e' sanlartz tan yol te'j:

—Ba'n tcu'n quil kakatz cu'n, ma na ok tx'ilu'n ka'n te'j, na' tzun lcamban tetz.

Tan tu' yi xtxolbile'j yi cu' chinuc'ul, el cu'n te yi yol yi tz'iba'nt cyen yi na tal: “Ja cu' chijatxol yi be'ch wetz xchiwutz, nin ja cho'c tan tx'ilu'n tibaj.”† Ej nin ya'tz cunin bajij te be'ch tetz Jesús.

²⁵ Itzun te yi at Jesús swutz pasyon, txiclche' tzun cobox xna'n tan xmaye'n. At yi xtxu' Jesús tu jun titz'un. Ej nin at Lu'ch yi txkel Cleofas, tu Lu'ch Mat. ²⁶ Cho'n txiclij yi xtxu' Jesús xlaj jun scyeri yi e' xchusbe'tz Jesús yi wi'nin na pek' Jesús te'j. Yi saje'n tilol Jesús wutz yi xtxu', itzun saj tloltz tetz:

—Na', yi yaj yi txiclij xljaju', ya'stzun ink'ajbil sbne' cyen.

²⁷ Ite'n nin saj tlola'tz tetz yi jun xchusbe'tza'tz:

—Yaj, yi xna'ne'j, ya'stzun k'ajbil atxu' sbne'-tz, —stzun Jesús tetz.

Kalena's tzun tk'ol yi jun xchusbe'tza'tz ama'l tetz Mariy tan najewe'n xe tetz ca'l.

* **19:14** Te yi tiemp tetz Jesús xcon cob puntil tan tajle'n e'chk or. Yi e' aj Roma ja chixe'tij tan tajle'n yi cyetz chi'or nicy'ak'bal. Ma yi e' judiy ja chixe'tij kak ch'ich' jalchan. Cha'stzun te at wak' ib te yi jun ore'j. † **19:24** Sal 22.18.

*Yi quime'n Jesús**(Mt 27.45-56; Mr 15.33-41; Lc 23.44-49)*

²⁸ Itzun bantz yi wi't baje'n yi e'chk takle'na'tz, nin el xtxum Jesús tetz yi ja wi't bnix cyakil yi e'chk takle'n ta'n yi tz'iba'nt cyen yi tajwe'n tan bnol.

Bene'n tzun tloltz:

—Saktzi' na nicy'an.

²⁹ At tzun jun xaru' yi nojnak tan binagr. Cwe'n tzun mu'ij jun sponj tul yi a'a'tz, nin oc tak'le'ntz twi' jun tze' tan je'n pone'n le stzi' Jesús. ³⁰ Ma yi je'n stz'ubul Jesús yi jun jilwutz a'a'tz, nintzun taltz:

—Ja chin jepon te yi inmunl jalu', —stzun i'.‡

Na nin el tzaj yi jun yola'tz le stzi' yi saje'n ch'uypuj yi wi'. Ej nin quimich nin bantz.

Yi je'n kopol jun sanlar yi jak' teml Jesús

³¹ Itzun le junt eklok ya'stzun yi jun k'ej ujle'n. Cha'stzun te nk'era'tz cyajbil yi e' judiy yi nink tz'a'tij chiwankil yi ox alma'a'tz swutz pasyon tc'u'l yi jun k'ej ujle'na'tz, na x'chiwutz cyetz chin xan nin yi jun k'aja'tz. Cha'stzun te, nin e' octz tan jakle'n tetz Pilat tan cawune'n i' tan wak'e'n quikan yi e'a'tz yi ate' wutz pasyon, nin tan chicwe'n tzaj. ³² Chibene'n tzun yi e' sanlar tan wak'e'n tkan yi bajx, nin tan wak'e'n tkan yi junt yi at nintz wutz jun pasyon x'aj Jesús. ³³ Poro yi cyopone'n te Jesús nsken quim te'tz. Cha'stzun te qui je chiwak'ul yi tetz tkan.

³⁴ Poro at tzun jun scyeri e' sanlar, nin je kopol jak' teml Jesús tan yi tetz lans. Yi lo'one'n yi jak' teml, nin el tzaj kojx chich' tu a'. ³⁵ Yi jun yi i'lon yi xtxolbile'j, ya'stzun yi jun yi na tzan tan stz'ibe'n cyen. Na el intxum tetz yi ya'stzun yi mero bintzi, nin ba'n cyocsaju'.

³⁶ Yi wi't bnixe'n yi e'chk takle'ne'j, ja el cu'n te yi tz'iba'nt cyen yi na tal: “Qui'c nin jun bakil yi wankil yi nink lje wak'u'n.”§ ³⁷ Ej nin at junt xtxolbil yi tz'iba'nt cyen yi na tal: “Yi e'a'tz yi kopon quen jak' teml, squile' cyera'tz junt tir wutz i' tzantzaj.”*

*Yi mukxe'n Jesús**(Mt 27.57-61; Mr 15.42-47; Lc 23.50-56)*

³⁸ At tzun jun yaj yi na bi'aj X'ep, aj Arimatea i'. Ewun cu'n xomij wi' te Jesús tan paj yi na xob i' scyetz yi e' judiy yi e' contr te Jesús. Yi wi't baje'n yi e'chk takle'ne'j, nintzun bentz swutz Pilat tan jakle'n permis tan cwe'n tzaj yi wankil Jesús ta'n nin tan bene'n tan mukle'n. Nintzun tak' Pilat ama'l tetz. Bene'n tzun X'ep'tz tan ticy'le'n yi wankil Jesús. ³⁹ Ncha'tz Nicodemo, nin xomnin te X'ep. Ya'stzun yi Nicodema'tz yi jilon tetz Jesús lak'bal. Cy'a'n mas oxc'al tu lajuj liwr tz'ac'bil ta'n. I'tz mirra yuju'n tib tu áloe.

⁴⁰ Cyoque'n tzun X'ep tu Nicodemo tan tole'n quen xbu'k te wankil Jesús. Ncha'tz yi tz'ac'bil yi cy'a'n cya'n, nin oc cyak'ol te xbu'k. Ya'stzun cyulej, na ya'stzun chicstumbr yi e' judiy yi na quim jun alma'. ⁴¹ Naka'jil yi ama'l kale je't Jesús swutz pasyon, at tzun jun tal ne'x lawor. Nin tul yi jun tal lawora'tz at tzun jun julil alma' yi kopij quentz. Ac'aj cunin kopxe'n. Ntaxk xconsij. ⁴² Cho'n tzun toque'n quen yi wankil Jesús, na nsken xe'tij yi jun k'ej ujle'na'tz yi chin xan nin x'chiwutz yi e' judiy.

20*Yi titz'e'n junt tir Jesús x'chixo'l alma'**(Mt 28.1-10; Mr 16.1-8; Lc 24.1-12)*

¹ Itzun bantz, tc'u'l yi bajx k'ej te sman, chin jalchan nin, yi bene'n Lu'ch Mat stzi jul. Tal tz'o'tze't nin wuxtx'otx' yi tpone'n. Ma yi bene'n tilol, elnakt yi c'ub tzi jul. ² Lajke'l nin tzun bene'ntz tan talche'n stziblal kale atite't Simón Lu' tu yi junt x'chusbe'tz Jesús yi wi'nin na pek' te'j. Itzun taltz yi tpone'n:

‡ 19:30 Sal 69.21. § 19:36 Sal 34.20. * 19:37 Zac 12.10; Ap 1.7.

—Ja el ticy'le'n wankil Kajcaw tjul. Alo' nin mpone't, —stzun i' bantz.

³ Tele'n tzaj tzun Lu'-tz tu yi junt xchusbe'tz Jesús, nin e' bentz tan tilwe'n. ⁴ Lajke'l nin chibene'n chicabil. Poro yi junt, mas tcu'n tz'ojkel swutz Lu'. Bajx cunin tpone'n i' stzi yi jul. ⁵ Ma yi cwe'n c'o'lok tan tilwe'n quen tjul, jalta'tz oc xmayiltz yi e'chk xbu'k yi oc nin toli'n te wankil Jesús. Poro qui oc i' tjul. ⁶ Ma tetz Lu', cyequen tu' i' tjul tan xmaye'n. Ej nin ncha'tz i', til yi xbu'k yi at cyentz tjul, ⁷ tu yi su't yi nxcon te wi' Jesús. Apart nin pakij cyent wutz. ⁸ Inti yi junt xchusbe'tz yi bajx topone'n, toque'n tzuntz tjul. Xmay i' yi mbi cu'n bajij, nin tocsaj yi itz'e'n bant Jesús. ⁹ Na ntaxk nin el chitxum tetz yi xtxolbil yi tz'iba'nt cyen le tu'j Kataj yi na tal yi at titz'bil Jesús xchixo'l alma'. ¹⁰ Chipakxe'nt tzun yi cob xchusbe'tza'tz.

*Yi xchajol tib Jesús swutz Lu'ch Mat
(Mr 16.9-11)*

¹¹ Inti Lu'ch Mat, nin pakxijt stzi jul tan o'kl. Itzun te yi na ok'tz, nintzun c'o'e' quentz tan xmaye'n quen tjul. ¹² Nin oc tilol cob ángel. Chin stum nin te be'ch cyetz. Cho'n c'olxche'-tz kale ocnak cyent yi wankil Jesús. Cho'n at jun kale ajnak nin yi wi' Jesús. Ej nin cho'n at junt stkan. ¹³ Chijilone'n tzaj tzun yi e' ángel tetz:

—Xna'n, ¿mbi na awok'lej? —che'ch.

—Na nok', na ja ben ticy'le'n yi wankil Wajcaw tzone'j, nin qui na wil na' mpone't, —stzun Mat bantz scyetz.

¹⁴ Na nin el tzaj yi yole'j le stzi' Mat yi xmayine'n cy'en wutz coc, nin ben tilol yi txiclij Jesús. Poro qui tech i' wutz yi ko ya'tz Jesús. ¹⁵ Bene'n tzun jakol Jesús tetz:

—Xna'n, ¿mbi na awok'lej? ¿Na' na cxtzan tan joyle'n?

Le wutz yi tajtza'kl Mat, ya'stzun yi q'uicy'lom yi tal ne'x lawora'tz. Cha'stzun te bene'n tlol tetz:

—Ta', yi ko ilu' micy'an nin, tal tzaju' swetz na' mpone't tanu', bantz imbene'n tan ticy'le'n tzaj, —stzun Mat tetz.

¹⁶ —¡Mat! —stzun Jesús.

Je'n tzun such'k'il tib Mat, nintzun taltz le yol hebreo:

—¡Raboni! —stzun. (Yi na elepont yi jun yola'tz i'tz Wutzile'n Ta'.)

¹⁷ —Quil chin amac, na txe'n chimben tzaj kale atit Intaj. Poro quilo'k. Cun al scyetz yi e' witz'un yi at imbembil kale atit Intaj, yi Kataj tzituch', na yi weri inRyosil, ite'n nin iRyosila'tz, —stzun Jesús tetz.

¹⁸ Bene'n nin ban Lu'ch Mat tan talche'n stziblal scyetz e' xchusbe'tz. Tal i' scyetz yi ja til i' wutz Jesús. Ej nin ncha'tz tal i' cyakil yi e'chk yol yi baj tlol Jesús tetz.

*Yi je'n jobtuj Jesús xchixo'lyi e' xchusbe'tz
(Mt 28.16-20; Mr 16.14-18; Lc 24.36-49)*

¹⁹ Itzun bantz te yi akale'n te yi jun k'eja's, nsken chicham quib yi e' xchusbe'tz xe jun ca'l. Nin jopij cu'n yi e'chk puert cya'n tan paj yi na chixob scyetz yi e' judiy, yi e' contr te Jesús. Je'n tzun jobtuj Jesús xchixo'l. Itzun taltz:

—Tak' tzaj Kataj yi banl tu yi tzatzin paz tzitibaj.

²⁰ Yi wi't bene'n tlol yi yole'j, nintzun ben xchajol yi k'abtz tu yi jak' teml yi lo'onakt. Ma yi e' xchusbe'tz wi'nin chitzatzine'n yi quilol wutz Kajcaw Jesús. ²¹ Bene'n tzun tlol Jesús scyetz:

—Tak' tzaj Kataj yi banl tu yi tzatzin paz tzitibaj. Cho'n tzimbne' tan ichakle'n nin tan xtxole'n yi balaj stziblal chi banak Intaj tan inchakle'n tzaj wetz tzone'j wuxtx'otx'.

²² Cyaje'n cyen tzun juclul yi Espíritu Sant scye'j, nintzun taltz:

—Na chintzan tan tak'le'n cyen yi Espíritu Sant tzitetz. ²³ Ej nin kol tzicuywok paj jun yaj, ncha'tz Intaj nsken cuy i' paj. Ej nin ko quil tzicuywok paj jun yaj, ncha'tz Intaj nsken bixe' yi quil scuy i' paj.*

* 20:23 Mt 16.19; 18.18.

Yi tele'n xtxum Maḥ tetz yi bintzinin itz'ij junt tir Jesús

²⁴ Inti Maḥ, yi yoḥ, qui'c i' at ḥchixo'l yi e' mas ḥchusbe'tz Jesús yi ḥchajol tib ḥchiwutz.

²⁵ Nintzun cyal yi e' mas ḥchusbe'tz tetz:

—Maḥ, yi o' ketz ja kil wutz Kajcaw, —che'ch.

—Quil wocsaj chiyolu' ko quil wil yi ticy'le'n clawḥ le k'ab. Ej nin quil wocsaj chiyolu' jalen cu'n yil tzimpit quen wi' ink'ab kale ocnakit yi clawḥ. Ej nin quil wocsaj chiyolu' jalen cu'n yil tzimpit quen ink'ab jak' yi teml yi lo'onakt, —stzun Maḥ bantz.

²⁶ Itzun yi tele'n wajxok k'ej, cwe'n tzun chichamol quib yi e' ḥchusbe'tz xe jun ca'l. Poro te yi jun tira'tz yi cwe'n chichamol quibtz, at tzun Maḥ ḥchixo'l. Yi puert chin lamij cunin tane'n, poro yi Jesús nin je' jobtuj ḥchixo'l.

—Quil cxbisunwok, —stzun i'.

²⁷ Jilone'n nin tzuntz tetz Maḥ:

—Xmaycu'n ink'ab, nin pito'c tzaj wi' ak'ab tc'u'l yi q'uixpnakt. Ak'o'ctzaj ak'ab jak' weml. Quil tzacabej ac'u'l swe'j, ma na ocsaj yi i ina'tz, —stzun Jesús tetz.

²⁸ —Wajcaw, i ilu'a'tz inRyosil, —stzun Maḥ.

²⁹ —Maḥ, ja bin awocsaj yi ja nitz'ij junt tir, poro jalen cu'n mawil inwutz. Poro mas tcu'n chibanl yi e' yi na cyocsaj inyol, nk'e'tz jalen cu'n na quil inwutz.

Yi tajbil yi jun yi banon cyen yi liwre'j

³⁰ I bin jalu', at wi'nin e'chk milawr yi bnixnakt tan Jesús ḥchiwutz yi e' ḥchusbe'tz, yi qui tz'iba'n tul yi liwre'j. ³¹ Poro ja cyaj intz'ibal cyakil e'chk xtxolbila'se'j bantz cyocsalu' yi Jesús ya'stzun yi Cristo yi Cy'ajl Ryos. Ej nin cyakil yi e' yil cyocsaj yi xtxolbila'se'j, ḥchicambok cyera'tz te yi jun itz'ajbil yi qui nin bajsbe'n tetz.

21

Yi ḥchajol tib Jesús ḥchiwutz juk ḥchusbe'tz

¹ Itzun yi baje'n yi e'chk takle'ne'j, ḥchajol tzun tib Jesús junt tir ḥchiwutz cobox ḥchusbe'tz tzi yi a' Tiberias. Nin je bane'j: ² At cu'n Simón Lu', tu Maḥ yi yoḥ, tu Natanael yi aj Caná cwent Galilea. Ej nin ncha'tz ate' yi e' cy'ajl Zebedeo scyuch' cobt ḥchusbe'tz Jesús.

³ Itzun bantz nin tal Simón Lu' scyetz:

—Ma jalu', yi in wetz, nchimben tan cayi'n.

—Ncha'tz bin o' ketz, nkaben bin te'ju', —che'ch e' mas.

Chibene'n tzuntz tzi a', nin e' octz tul jun barc tan cayi'n. Poro qui'c nin jun cay tx'amxijtz cya'n te jun ak'bala'tz. ⁴ Ma yi saje'n xe cya'j, nin je' jobsal tib Jesús tzi a'. Poro qui el chitxum tetz yi ko ya'stzun Jesús. Jilone'n nintzun Jesús scyetz:

⁵ —Yaj, axwok jun c'olój witz'un, ¿ja pe' tx'amxij cay ita'n? —stzun Jesús ban nin scyetz.

—Qui'c, —che'ch.

⁶ —Jo'lwok nin bin yi ileb le isbal. Ej nin tx'amxok cay ita'n, —stzun Jesús scyetz.

I nin tzun cyuleja's. Nin quinín chixcye' tan je'se'n tzaj yi leb tan paj yi nsken noj tan cay.

⁷ Itzun yi jun ḥchusbe'tz Jesús yi wi'nin na pek' i' te'j, nin ben tlol tetz Lu':

—I'tz wutzile'n Kajcaw.

Na nin tbit Lu' yi ya'stzun wutzile'n Kajcaw, toque'n tzun yi be'ch tetz. Nin ben c'oxol tibtz wi a' tan tpone'n chan te Jesús.

⁸ Ma yi e' mas ḥchusbe'tz yi ate' tul barc e'chk cyaj te'n cy'ajaj tan cyopone'n tzi a'. Nin jutu'n tu' tane'n yi chileb cya'n xe a' na nojnak tan cay. ⁹ Ma yi cyele'n pone'n tzi a', nin ben chixmayil jun k'ak' yi cu'nak tunin jatx. Nin tib yi xtxak'ak'a'tz, at jun cay tu pam yi na tzan wotxe'n.

¹⁰ —Cy'ajwok tzaj cobox cay yi ana' ntx'amx ita'n, —stzun Jesús scyetz.

¹¹ Toque'n tzun Lu' tul yi barc tan pujle'n len yi leb. Nin icy' tzaj jutul wi puklaj, na nojnak tan cay. At xkanca'p cient tu ox cay tul yi leb poro qui katz.

¹² —Or itetz, kawank tetz tz'utze'n, —stzun Jesús scyetz.

Poro cya'l nin jun scyeri e' xchusbe'tz yi nink nimsaj c'u'l tan jakle'n tetz yi na' scyetz i'. Na nskén el chitxum tetz yi ya'stzun Kajcaw. ¹³ Saje'n tzun xkansal tib Jesús scye'j, nin je tcy'al yi pam tan jatxle'n nin scyetz. Ncha'tz tulej i' yi cay.

¹⁴ Ya'stzun yi toxi'n tir yi xchajol tib Jesús xchiwutz yi e' xchusbe'tz te yi titz'e'n i' xchixo'l alma'.

Yi jilone'n Jesús tetz Simón Lu'

¹⁵ Yi wi't chiwane'n tetz tz'utze'n, nin ben jakol Jesús tetz Simón Lu':

—I bin jalu' Simón cy'ajl Jonás, ¿na pe' cǎpek' mas swe'j swutz yi je'j? —stzun Jesús tetz Lu'.

—Na, Ta', elnakt xtxumu' tetz yi na chimpek' te'ju', —stzun Lu'.

—Ko ya'tz, cun c'a'chwe' yi e' tal wawun, —stzun Jesús tetz Lu'.

¹⁶ Bene'nt tzun jakol Jesús le ca'p tir:

—Simón, cy'ajl Jonás, ¿na nin pe' cǎpek' swe'j? —stzun Jesús tetz.

—Na Ta', sak cu'n swutzu' yi na chimpek' te'ju'.

—Ko ya'tz, quilo'k bin tan chipstore'n e' tal wawun.

¹⁷ Bene'nt tzun jakol Jesús le toxi'n tir:

—Simón, cy'ajl Jonás, ¿na nin pe' cǎpek' swe'j?

Yi jakolt Jesús tetz Lu', ninin tzun bisun Lu'-tz tan paj. Nin ben tlotz tetz:

—Ta', sak cu'n cyakil swutzu', nin na el xtxumu' tetz yi na chimpek' te'ju'.

—Cun c'a'chwe' bin tal wawun. ¹⁸ Ncha'tz swale' junt xtxolbil tzatz yi bintzinin tetz.

Yi aǎ tzaj xicy, ja aban yi awajbil. Nin aǎ te'n nc'alon cyen yi ac'albil xe ac'u'l, nin aǎ te'n ntxumun tetz yi na' ncǎbene't. Poro yil tijin ac'u'l tz'elepon achich'bal ak'ab nin tz'ocopon junt tan c'alche'n cyen be'chatz. Nin ncǎben ticy'le'n tul junt ama'l, mpe nk'era'tzk awajbil tan abene'n.

¹⁹ Ja xcon yi jun yola'tz tan Jesús bantz tele'n xtxum Lu' tetz yi mbi jilwutz quimichil sbajok te i', tan jale'n mas k'ej Ryos.

—Poro quin, xomen tzaj swe'j, —stzun Jesús bantz tetz Lu'.

Yi jun xchusbe'tz yi wi'nin na pek' Jesús te'j

²⁰ Bene'n nintzun ban xomok Lu'-tz te'j. Poro yi ticy'e'n xmayil wutz coc, xomt tzaj yi junt xchusbe'tz Jesús yi wi'nin na pek' te'j. Ya'stzun yi jun xchusbe'tz yi c'ole' quen xljaj Jesús tan wa'a'n. Nin jak tetz: “¿Na' scyetz i' yi jun yil jatxonu' Ta'?”

²¹ Yi bene'n tilol Lu' yi xomij yi jun xchusbe'tza'tz, nintzun ben jakoltz tetz Jesús:

—Ta', ¿mbi sbajok te yi jun xchusbe'tzu'e'j?

²² —¿Mbi awetz tuch' ko ya'tz wajbil yi at nin i'-tz yil nu'lt tzaj junt tir? Ntin awetz, xomen tzaj swe'j.

²³ Tan tu' yi yol yi tal Jesús, nin e' oc e' xchusbe'tz tan xtxumle'n yi qui'c quimbil yi jun xchusbe'tza'tz. Poro qui tal Jesús yi qui'c quimbil. Ntin tal: “¿Mbi awetz tuch' ko ya'tz wajbil yi at nin i' yil nu'lt tzaj?”

²⁴ Yi jun xchusbe'tza'tz, ya'stzun yi jun yi na tzan tan xtxole'n cyakil e'chk xtxolbile'j, nin ya'stzun yi jun yi cu' stz'ibal e'chk xtxolbila'tze'j. Ej nin sak skawutz ketz yi bintzi yi yol i' yi na tal.

²⁵ At wi'nin e'chk takle'n yi banak Jesús. Yi nink tz'oc stz'ibe'n cyakil cu'n, qui lo' ljal ama'l wi munt tan colche'n tircu'n. Ntina'tz cuntu' cobox inyol.

YI MBI CU'N BANAKE' YI E' APOSTL

¹ I bin jalu' ta' Teófilo, tul yi bajx liwr yi ben intz'ibal teru', ya'stzun kale bene't intz'ibal cyakil yi mbi cu'n ban Jesús, nin yi mbi cunin chusu'níl baj tlol. ² Na ja cu' intz'ibaltz cyakil e'chk xtxolbil yi mbi cu'n banak Jesús jetz yi xe'tle'n i' tan chichusle'n wunak, jalen yi taje'n tcya'j. Poro te yi ntaxk aj, e' cyaj cyen cawul yi e' tetz apostl. Tan porer yi Espíritu Sant cyaj cyen tlol cyakil yi puntíl scyetz yi mbi tajwe'n tan chibnol. ³ Na quim i', nin itz'ij junt tir, nin xchaj tib xchiwutz yi e' apostla'tz. Itz'enle'n xchajol tib i' xchiwutz, nin ja xcon wi'nin techl ta'n tan xchajle'n yi bintzinin itz' i'. Na ala' tir xchaj tib i' xchiwutz tul ca'wnak k'ej. Ncha'tz tal i' yi xe'n cu'n sbne' Ryos tan cawu'n wuxtx'otx'.

⁴ Ej nin yi ntaxk aj i' tcya'j e' baj cyaj cyen cawul yi e' apostla'tz, nin je yol i'e'j:

—Quil cxe'lwok Jerusalén, tajwe'n yil tzich'iw yi jun yi at tulbil, yi suki'nt tan Kataj, chi walnak tzitetz. ⁵ Na le coboxt k'ej cxbajok bautizar tan yi porer yi Espíritu Sant, na yi je'n a' xchiwi' wunak tan Wa'n Bautist, a' tu' xcon ta'n, —stzun Jesús bantz scyetz.

Yi taje'n Jesús tcya'j

⁶ Itzun yi e' yi ate'-tz nintzun e' octz tan jakle'n tetz:

—I bin jalu' Ta', ¿i pe' te yi tiemp'e'j yil tak'u' ama'l sketz yi o' aj Israel tan kacawune'n? —che'ch tzun tetz Jesús.

⁷ Stza'wel tzun Jesús chiyol, itzun taltz:

—Nk'e'tz tajwe'n tan tele'n itxum tetz yi tona' tz'ul yi jun tiempa'tz, na ntin Kataj ilol tetz, na ntin i' ajcaw te'j. ⁸ Poro yil cu'ul yi Espíritu Sant tzite'j, stk'e' i' yi tetz porer tzitetz. Nin tzitxole'wok cyakil yi e'chk takle'n yi ja itil swe'j. Na cxocoponwok tetz instiw tzone'j Jerusalén, tu cyakil Judea tu Samaria. Nin ncha'tz xconkwok tetz instiw bene'n tzi'n wi munt, —chij Jesús bantz scyetz.

⁹ Yi wi't baje'n yolol Jesús yi e'chk yola'se'j nintzun ajtz tcya'j. Xchiwutz cunin yi e'a's yi taje'n i' tcya'j. Nin oc jopxujtz tc'u'l noc sbak'.

¹⁰ Ej itzun te yi taje'n i' tcya'j nin te yi c'ablche' nin yi e' apostl tan xmaye'n, chije'n tzun jobtuj cob yajtz xchixo'l, sak cu'n be'ch cyetz. ¹¹ Itzun cyal yi cob yaja'tz:

—Axwok aj Galilea, ¿nxac na ixmaywok nin tcya'j? na yi Jesús'e'j yi mma'j ticy'le'n tcya'j, tz'ult, quib yi tane'n i' yi mma'j tcya'j, inin tane'na's yil tz'ult, —che'ch cob yaja'tz bantz.

Yi je'n txa'ij xel Judas

¹² Cyaje'n quen tzun yi ju'wtza'tz yi na bi'aj Olivo cyak'un yi e' apostl. Cho'n tzun cyopone'ntz Jerusalén. Na naka'j cu'n xo'l. Ni'cu'n tkanil tu yi na tal yi ley yi at cu tan xo'mbel jun yaj le jun k'ej ujle'n.

¹³ Ma yi cyopone'n, chije'n tzuntz le ca'p chup kale najlche't. Ej nin yi e' yi ate'-tz i'tz: Lu', Jacow, Wa'n, Leḡ, Li'p, nin Maḡ. Ncha'tz ate' Bartolomé nin Te'y. Ncha'tz at Jacow yi cy'ajl Alfeo, tu Simón jun scyeri e' yi na xom chiwi' te yi partir yi na bi'aj cananista, tu Judas yi titz'un Jacow. Ya'stzun e' yi ate'-tz. ¹⁴ Cyakil yi e'a'tz junit ban cyajtza'kl tan nachle'n Kataj. Ilenin ya'stzun na chiban cyetz. Nin at e' xna'n xchixo'l. At Mariy yi xtxu' Jesús scyuch' yi e' titz'un Jesús.

¹⁵ Itzun bantz yi tele'n cobox k'ej nintzun e' cham quib e'chk jun cient tu junak lo' kajwutz tan nachle'n Kataj. Je'n tzun txiclok Lu' xchixo'l, itzun taltz scyetz:

¹⁶ “E'u' kajwutz, ja el cu'n te'j yi xtxolbil yi tz'iba'nt cyen yi talnak Luwiy tan porer yi Espíritu Sant. Na i' a'lon cyen yi mbi sbajok te Judas, yi q'uil chibe' yi e' tz'amol tetz Jesús.

¹⁷ Yi jun Judasa'tz i' jun kuch' banak. I' klo' jun apostl. Nin i' klo' jun ske'j te yi ak'une'j.

¹⁸ Poro yi i' tetz ja xom te yi tetz tajbil, na ja lok' jalaj tx'otx' te yi pwok yi ncambaj te yi til. Nin cho'n quime'n i' tul yi jalaj tx'otx'a'tz. Ej nin yi bene'n mal yi c'u'l ninin je' katz, nin

el tzaj kop yi lasu' wuskil. ¹⁹ Ej nin yi quibital cyakil yi e' wunak yi ate', nintzun oc yi bi' yi jun luwara'tz cya'n tetz Acéldama. Yi na elepont, i'tz: 'Jamel Xch'el jun yaj.' ²⁰ Ncha'tz ja el cu'n te yi tz'iba'nt cyen le liwr Salmos yi na tal:

'Tajwe'n yil nume' cyen yi tetz ca'l,
nin yi cya'l jun snajank txe'.'

Ncha'tz tz'iba'nt cyen:

'Apart tz'icy'an nin ju' yi tetz munl.'

²¹ "Cha'stzun te e'u kajwutz tajwe'n yil tz'oc xel i'. Poro tajwe'n jun scyeri e' yi xomche' nin ske'j, te yi at tzaj Jesucristo skaxo'l. ²² Tajwe'n jun yi at nin i' yi je'n a' twi' Kajcaw, jalen cu'n yi taje'n i' tcya'j. Na tajwe'n yil tz'oc jun scyeri yi e'a'tz tetz kuch' tan xtxole'n yi jun cu'n itz'nak Jesús xchixo'l alma'," stzun Lu' bantz scyetz.

²³ Je'n tzun chitxa'ol cobtz, i'tz Ti'x tu Xep, yi ncha'tz na bi'aj Barsabás, nka Justo. ²⁴ Cyoque'n tzun cyakil yi e'a's yi ate' tan nachle'n Kataj, itzun cyaltz: "Ma jalu' Ta', na tilu' yi mbi na icy' chic'u'l cyakil wunak. Xchaje'u' bin sketz yi na' scyetz jun scyeri coba'tz yi ja je' xtxa'olu', tan toque'n tetz xchakumu', ²⁵ nin tan toque'n tan banle'n yi ak'un yi ncyaj xtx'akbal Judas, yi jun yi ja wi't opon le tetz ama'l tan xchojle'n yi til yi njuch," che'ch tzun bantz tul chi'oración.

²⁶ Toque'n tzun tx'ilu'ntz scye'j yi coba'tz. Cho'n tzun toque'n lajptz te Ti'x. Nin ninin tzun oc i'-tz tajlal yi coblaj apostl.

2

Yi cwe'n mule'n yi Espíritu Sant

¹ Itzun yi tucumule'n yi jun k'ej yi na bi'aj Pentecostés, tircu'n tzun yi e' kajwutza'tz chichamo'n quib tul jun ntzi' ama'l. Nin junit ban yi cyajtza'kl. ² Ej nin te yi c'olxche' xe jun ca'la'tz, nin ben quibital jun jincane'n tcya'j. I cunin yi na jincan jun chin wutzile'n cyek'ek'. Nin cho'n tocompone'n xe ca'l kale ate't. ³ Je'n tzun jobtuj jun takle'n xchixo'l. I cunin k'ak' tane'n. Nin cu' xitul tib tan toque'n lac'p xchiwi' yi e' yi ate'-tz. ⁴ Ya'stzun yi toque'n lac'p yi Espíritu Sant te cyalma' chicyakil cu'n. Nin tan porer yi Espíritu Sant e' xcye' tan yolche'n jujun jilwutz yol. Ej nin quib yi yol yi tak' yi Espíritu Sant scyetz, inin yola'tz nchiyoltz.

⁵ Itzun te yi jun k'eja'tz, ate' tzun wi'nin judiy yi ate'-tz Jerusalén yi na' cunt'u' e' baj saje't bene'n tzi'n wi munt. Nin yi e'a's na cyek len xchi' Ryos.

⁶ Ej itzun yi quibital yi e' wunaka'tz yi jun jincane'na'tz, nintzun e' saj nil kale ate't yi e' apostl. Quinin el chitxum tetz yi mbi cunin na bajij, na chijunalen cu'n ben quibital yi na chitzan yi e' apostl tan yol le cyetz chiyol. ⁷ Baj cyele'n tzun yabtz te'j. Itzun cyaltz squibil quib:

—Yi e'a'tz yi na chijilone'j e' cu'n aj Galilea. ⁸ Poro ¿xe'n tzuntz yi ba'n na a'w yi ketz kayol cya'n, na apart len yi kayol? ⁹ Na ate' aj Partia skaxo'l, nin ate' aj Media; nin ate' aj Elam, nin ate' aj Mesopotamia. Nin at e' yi cho'n nchibaj saj Judea tu Capadocia tu Ponto. Nin at e' yi cho'n nchisaj Asia. ¹⁰ Nin at e' yi cho'n nchisaj Frigia nin Panfilia, nin Egipto. Nin at e' yi cho'n nchisaj tulak e'chk ama'l cwent Libia yi at swutz cyen yi ama'l Cirene. Nin at judiy yi cho'n nchisaj Roma. Ej nin at wi'nin aj Roma yi najlche' tzone'j yi e' judiy nka yi ja cyocsaj quib tetz judiy. ¹¹ Ncha'tz at e' yi cho'n nchisaj Creta nin Arabia. Poro clar cunin na kubit scye'j le ketz kayol cyakil yi e'chk milawr yi bnixnak tan Ryos, —che'ch tzun.

¹² Wi'nin tzun cyele'n yab te cyakil yi xtxolbil yi bajij, nintzun baj chijakol squibil quib.

—¿Mbi na elepont yi xtxolbil yi na chitzan tan xtxole'n?

¹³ Poro at e' yi ntin tze'e'n na chiban nintz.

—E' lo' kbarel, —che'ch.

Yi toque'n Lu' tan xtxole'n yi yol Kataj le jun k'ej Pentecostés

¹⁴ Je'n tzun txiclok Lu'-tz xchixo'l yi junlaj apostla'tz, nin chin wi' nin i' bantz tan yol scyetz yi e' wunak yi ate'-tz:

“E'u' jun c'olaj aj Judea, scyuch' yi e'u' yi e'u' aj tnum Jerusalén, na waj yil quibitu' nin yil tz'el chitxumu' tetz yi xtxolbil yi swale' scyeru'. ¹⁵ Nk'e'tz o' kbarel chi na cyal cobox xchixo'lu', na ana' beluj ch'ich', jalchan. ¹⁶ Yi xtxolbile'j yi na chitzanu' tan xmaye'n, i'tz yi tz'iba'nt cyen tan Joel yi elsanl stzi' Ryos tentz. ¹⁷ Na je yol Kataje'j:

‘Yi txant tan tucumule'n yi wi'tzibil k'ejlal,
swak'e' inEspíritu scyetz cyakil wunak.

Nin chocopon chinitxajil tan xtx'olche'n xo'l tan porer yi Espíritu Sant.

Nin xchijilonk e' xicy yi tz'ocopon xchajol tib e'chk techl xchiwutz.

Ncha'tz xchijalok e' tijlc'u'lal yi xchiwutzicy'aje' e'chk balaj wutzicy'.

¹⁸ Swak'e' inEspíritu scyetz yi e' inchakum yaj,

nin scyetz yi e' inchakum xna'n,
nin chocopon tan xtx'olche'n xo'l yi inyol.

¹⁹ Sbnixk e'chk milawr wa'n tcya'j,
nin tzinchaje' e'chk techl tzone'j wuxtx'otx'.

At wi'nin e' xchiquimok.

Wi'nin k'ak' sbne' tu sib.

²⁰ Xcyek tan jople'n yi wutz k'ej.

Nin tz'o'tz nin tu' sbne' bene'n tzi'n.

Chin cyak nin sbne' wutz yi xaw, chi tane'n chich'.

Na ya'stzun sbajoktz te yintaxk ul yi jun chin wutzile'n k'ej yil tz'ul tzaj Kajcaw.

²¹ Poro cyakil yi e' yi na cu' chitzi' tan na'wse'n yi bi' Kajcaw, xchiclxok cyera'tz,' stzun Ryos banak cyen.

²² “Ma jalu' e'u' jun c'olaj xonl k'ajtzun Israel, quibit tzaju' yi xtxolbile'j yi swale' scyeru': Na el chitxumu' tetz yi ak'ijt yi k'ej Jesús yi aj Nazaret tan Kataj Ryos. Nin na el chitxumu' tetz tan yi e'chk milawr yi banak i' xchixo'lu' tan yi porer Ryos. ²³ Poro yi e' cyeru' ja ben chijatxolu' xchik'ab yi e' mal nak, tan je'n cya'n wutz pasyon, nin tan cwe'n chibiyol. Tan yi xtxolbila'se'j ja el cu'n te'j yi txumijt cyen tan Ryos tentz, na ya'stzun xtxumbe'n tetz tan bene'n xchik'ab yi e' mal nak bantz cwe'n biyij. ²⁴ Poro nin jetzaj junt tir ta'n xchixo'l alma'. Na quinixcye' yi quimichil te'j. ²⁵ Ncha'tz tz'iba'nt cyen tan Luwiy yi ya'stzun sbajoktz te Jesús. Na je yol i'e'j:

‘Tlenin na wil wutz Kajcaw,
na cho'n at i' le insbal tan qui incabel inc'u'l te'j.

²⁶ Cha'stzun te na tzatzin yi walma'.

Nin na wak' ink'ajsbil tetz.

Ej nin wi'nin na chintzatzin te'j.

Na tz'itz'ok junt tir inwankil,

na cho'n k'uklij inc'u'l te'j yi ya'stzun tulej i'.

²⁷ Wi'nin na chintzatzin,

na quil cyaj cyen walma' xetze',

nin quil k'ay inwankil,

na wi'nin na pek' i' swe'j,

na in yi xchakum yi wi'nin ok'le'n inwutz ta'n.

²⁸ Nternin tzatzink walma', na xchinnajank te'ju'.

Ej nin ya'stzun cyajnak yolol Luwiy te Jesús.

²⁹ “Ma jalu' e'u' intanum, chin tajwe'n cunin yil wal yi mero claril scyeru'. Yi xtxolbila'tz yi tz'iba'nt cyen qui na jop k'ajtzun Luwiy, na yi i' tetz ten quim, nin mukxnak, nin atit nin yi nichil kale mukxnakit i'. ³⁰ Poro yi Luwiy i' jun scyeri e' elsanl

stzi' Ryos, nin elnak xtxum i' tetz yi at tocbil jun xonl i' tan cawu'n, na ya'stzun alijt cyen tan Ryos tetz. Nin yi juna'tz i'tz yi Cristo. ³¹ Ej nin yi talol Luwiy yi yole'j ni'cu'ntz chi ilijtk ta'n yi stz'itz'ok junt tir yi Cristo. Cha'stzun te cyaje'n cyen tlol i' yi quil cyaj cyen talma' Cristo xetze', nin yi quil k'ay yi wankil. ³² Nin jun cu'n ja itz'ij junt tir Jesús tak'un Ryos xchixo'l alma'. Ej nin o' stiw te'j. ³³ Poro jalu' cho'n at i' le sbal Ryos nin at tetz k'ej, nin ja wi't ak'lij yi Espíritu Sant tetz yi suki'nt tan Kataj tetz. Ej nin yi xtxolbil yi na chitzanu' tan tilwe'n nin tan tbite'n ske'j, i'tz yi porer yi Espíritu Santa'tz yi mmak'on sketz. ³⁴ Inti k'ajtzun Luwiy, quinín aj tcya'j, poro ja cyaj tlol i' yi ya'stzun sbajok te Jesús:

'Ja tal yi wutzile'n Kataj Ryos tetz Wajcaw:

C'olchen cu'n tzinxlaj,

³⁵ jalen cu'n yil cho'c yi e' acontr wa'n tzak' awukan.'*

³⁶ "Ma jalu', cyakil yi e'u' intanum aj Israel, ok yi yole'j le chiwi'u' yi na wal nin scyeru'. Yi Jesús yi quim cyanu' wutz pasyon, ya'stzun yi jun yi ja oc tan Ryos tetz ajcaw, nin tetz Cristo," chij Lu' bantz scyetz wunak.

³⁷ Itzun yi quibital yi e' wunak yi yola'se'j, nintzun oc lac'puj jun chin bis scyetz.

Bene'n tzun chijkoltz tetz Lu', nin scyetz yi e' mas apostl:

—Ma jalu', e'u' katanum, ¿mbi tzun tajwe'n tan kabnol ketz? —che'ch.

³⁸ —Chitx'ixpe'nu' cyajtza'klu', nin ba'n je' a' xchiwi'u' tan bi' Jesucristo, bantz stzaje'n quilu', stk'e' tzun Ryos yi Espíritu Sant scyeru'. ³⁹ Na cyakil yi suki'nt tan Kataj i'tz tetz cyeru' nin scyetz yi e' chinitxajilu'. Nin ncha'tz i'tz cyetz yi e' yi ate' joylaj, nin cyetz yi e' yi na taj Kataj Ryos che' xchak tzaj, —chij Lu' bantz scyetz.

⁴⁰ Nin nk'e'tz ntina'tz baj tlol scyetz, ma na ncha'tz tal mas xtxolbil scyetz. Je yol i'e'j:

—Chijoye'u' puntil tan tele'n tzaj chijatxol quibu' scye'j yi e' mal wunake'j, tan qui tule'n chicawsu'.

⁴¹ Wi'nin tzun e' cyocsaj yi xtxolbil yi baj xtxolil Lu', nin baj je' a' xchiwi'. Te yi jun k'eja'tz at lo' ox mil wunak yi e' octz tajlal yi e' yi k'uklij chic'u'l te Cristo. ⁴² Quiwixe'n nintzun e' bantz tan yi chusu'n yi cyak' yi e' apostl scyetz. Nin nternin na che'l na cho'c yi na chicham cu'n quib tan nachle'n Kataj, nin yi na chimol cu'n quib tan wa'n.†

Yi cyajtza'klyi e' ac'aj creyent

⁴³ Wi'nin tzun cyele'n yabtz te e'chk milawr yi baj chibnol yi e' apostl. ⁴⁴ Junit tzun cyajtza'kl ban chicyakil yi e' yi k'uklij chic'u'l, nin unit ban chimebi'l. ⁴⁵ Na at e' yi ja ben chicy'ayil chimebi'l, nin ja cyak' yi jamel scyetz yi e' yi at tajwe'n scyetz. ⁴⁶ Ej nin cyakil nin k'ej ate'-tz wutz k'anil yi ca'l Ryos. Ej nin unit tane'n cyajtza'kl. Nin tzatzin cu'n na chimol cu'n quib tan wa'n xe'ak chical. ⁴⁷ Ncha'tz na cyak' chik'ajsbil tetz Ryos. Nin chumbalaj nin e' bantz xchiwutz cyakil wunak. Ej nin cyakil nin k'ej at e' yi ncho'c tajlal cmon. Na Ryos nchichakon tzaj yi e' yi tzan chiclaxe'n.

3

Yi tule'n yos tu jun co'x tkan

¹ Itzun bantz yi topone'n yi oril tan nachle'n Kataj, ox ch'ich' cwe'n k'ej, nintzun e' ben Lu' tu Wa'n tan nachle'n Kataj le templo. ² Ncha'tz nin opon ticy'le'n jun yaj yi co'x tkan. Tetz nin i'-tz yi titz'e'n. Na cyakil nin k'ej cho'n na cyaj cyen i' swutz yi sawanil yi templo yi na bi'aj Chin Yube'n Nin. Cho'n na cyaj cyen i'-tz tan jakle'n rmosum scyetz yi e' wunak yi na cho'c le templo.

³ Itzun yi bene'n tilol i' chiwutz Lu' tu Wa'n yi cyule'n tzi templo, bene'n tzun c'uchul jun rmosum scyetz. ⁴ Bene'n tzun chixmayil Lu' tu Wa'n, itzun ben tlol Lu' tetz:

—Xmayin tzaj sketz.

* **2:35** Sal 110.1. † **2:42** Yi griego na tal: "Tan pi"xe'n cu'n yi pam"; 1 Co 11.24.

⁵ Xmayine'n nin tzuntz scyetz, na chij lo' tetz i' yi ko rmosum tz'ak'lok tetz. ⁶ Poro bene'n tzun tlol Lu' tetz:

—Qui'c or cy'a'n wa'n, nin qui'c sakal. Ntin yi at swuch' swak'e' tzatz: Tan bi' Jesucristo yi aj Nazaret, txiclije'n, nin xon.

⁷ Bene'n tzun Lu' tan stz'amle'n yi k'ab nin je' txxicbal. Jalcunin quiwixe'n yi tkan. ⁸ Cy'a'nt nin tz'itpu'n ta'n yi je'n txiclok, nintzun xom quen i' scye'j Lu' tu Wa'n le templo. Ba'nt na xon i'. Nin ba'nt tz'itpun. Nin octz tan tak'le'n k'ajsbil tetz Ryos. ⁹ Nin cyakil wunak i'lon tetz yi ba'nt xon i', nin na tzan i' tan tak'le'n yi k'ajsbil tetz Ryos. ¹⁰ Wi'nin tzun cyele'n yabtz te'j, na nin quil yi ya'stzun yi aj rmosuminl yi na c'ole' cu'n tzi puertil yi templo, yi na bi'aj Chin Yube'n Nin.

Yi toque'n Lu' tan xtxole'n yi yol Ryos le galer yi cy'anl te yi templo.

¹¹ Wi'nin tzun cyele'n yabtz scye'j Lu' tu Wa'n, na xom quen tunin yi jun co'xa'tz scye'j yi na chixon le templo. Cyakil cunin tzun wunak e' baj ben niltz scye'j le galer yi na bi'aj Tetz Salomón.

¹² Ma yi tilol Lu' yi cyakil wunak na chitzan tan chixmaye'n, nintzun taltz scyetz:

“E'u' intanum aj Israel, ¿mbi tzuntz na che'l yabu' te yi yaje'j? ¿Mbi tzun na chixmayin tzaju' sketz? Na nk'e'tz ik tan ketz kaporer, nin nk'e'tz ik tan tu' yi chin tz'aknako' cu'n swutz Ryos yi ba'nt xon yi yaje'j. ¹³ Poro yi puntil i'tz: Yi chiRyosil Abraham tu Isaac nin Jacow scyuch' yi e' ketz kamam, i' mmu'lsan yos tu yi yaje'j. Ej nin yi jun Ryosa'tz i te'nin i'a'tz na kocsaj ketz. Nin ya'stzun yi Ryos yi ak'on k'ej Jesús yi tetz Cy'ajl. Ej nin yi Jesús'a'tz ya'stzun yi jun yi mben chijatxolu' tk'ab Pilat, nin yi quinín nchicujju' tan tele'n liwr. ¹⁴ Wech na chin sant nin i'. Qui'c mu'x' til. Poro yi e' cyeru' ja chic'uchu' tan tele'n liwr jun biyolnak. ¹⁵ Ej nin cu' chibiyolu' Jesús yi ak'ol teri itz'ajbil. Poro Ryos je'san tzaj junt tir i' xchixo'l alma'. Nin yi o' ketz o' stiw te'j. ¹⁶ Ma jalu' tan porer yi jun Jesús'a'tz mu'le't yos tu yi yaje'j yi na quil tzaju' yi ba'nt xon. Na Jesús mak'on yi walor i' tan k'ukewe'n c'u'l. Nin tan tu' yi nk'uke' c'u'l te Jesús ja ul yos tuch', nin sak xchiwutzu' yi ya'tz mban.

¹⁷ “Poro ja quim Jesús cyanu' tan paj yi xupsnak cyajtza'klu'. Nin ncha'tz tane'n yi chibajxomu' quinín pujx cya'n yi mbi i' ila'tz na chiban. ¹⁸ Poro tan tu' yi quimichil yi ban i' ja el k'ab Ryos te yi alijt cyen ta'n scyetz yi e' elsanl stzi' i' tentz. Na alijt cyen cya'n yi tajwe'n tan tijol yi Cristo q'uixc'uj. ¹⁹ Cha'stzun te chitx'ixpe'nu' cyajtza'klu', nin quil cyenu' yi e'chk ajtza'kl cachi', bantz stzaje'n yi quilu'. ²⁰ Nin ko ya'tz chibanu' tz'ul tzun yi jun balaj tiempa'tz. Na tz'ul xchakol Ryos yi Cristo, yi Jesús scye'ju', yi jun yi bixba'nt tan tule'n. ²¹ Poro jalu' chin tajwe'n cunin tan ta'te'n i' tcya'j, jalen cu'n yil nuc'xij cyakil yi at bene'n tzi'n. Na ya'stzun yi alijt cyen tan Ryos scyetz yi e' elsanl stzi' i' sajle'n tunintz. ²² Na je yol Moisés yi talnak scyetz yi e' aj Israel: ‘Jepon xtxa'ol Kajcaw yi kaRyosil junt elsanl stzi' i' xchixo'lu', chi wutane'n wetz. Nin tajwe'n yil quibitu' yi mbi cu'n stale' i'. ²³ Na cyakil yi e' yi quil quibit yi mbi stale' yi jun elsanl stzi' Ryosa'tz, sotzel chiwutz sbne',’ chij Moisés banak cyen.

²⁴ “Na cyakil yi e' elsanl stzi' Ryos tentz ja chitxol yi at tulbil yi tiemp yi ato' tul jalu'. Ncha'tz Samuel ite'n nin xtxolbila'tz tal i'. Ej nin cyakil yi e' elsanl stzi' Ryos yi e' jal yi nsken quim Samuel, ncha'tz e' cyetz cyal yi sbajok yi e'chk takle'ne'j yi na bajij tul yi tiemp yi ato' tul jalu'. ²⁵ Na alijt cyen cyak'un yi nk'e'tz ntin tetz cyetz ma na ncha'tz tetz cyeru'. Nin i'tz tan tak'one'n ba'n sketz kacyakil cu'n. Na je talnak Ryos tetz Abraham: ‘Tan ax, lwak' wit imbanl squibaj cyakil jilwutz wunak bene'n tzi'n wi munt.’* ²⁶ Ja tzun wi't saj xchakol Ryos yi tetz xchakuma'tz, nin bajx mmu'l xchakol skaxo'l ketz tan cyaje'n cyen kilol yi e'chk kajtza'kl cachi' bantz jale'n kabanl,” chij Lu' bantz scyetz.

* 3:25 Gn 12.3.

4

Lu' tu Wa'n xchiwutz yi e' wi' banl wi' tetz tnum

¹ Itzun te yi na chitzane't Lu' tu Wa'n tan yol scyetz yi e' wunak cyopone'n tzun nil yi e' pale' tu chijepil yi e' wart cwent yi templo scye'j. Nin ncha'tz yi e' sadusey e' opon nil scye'j. ² Na wi'nin xchi'che'n chic'u'l scye'j Lu' tu Wa'n tan paj yi na chitzan tan chichusle'n wunak, nin tan xtxole'n scyetz yi at itz'e'n junt tir tan tu' yi itz'nak Jesús xchixo'l alma'. ³ Chitx'amxe'n tzun Lu' tu Wa'n nin e' octz cya'n xetze'. E' oc cyen tu' lamij na nsken cu' k'ej. ⁴ Poro wi'nin e' cyocsaj yi xtxolbil yi nsken tal Lu'. E'chk o' lo' mil yaj yi cyocsaj.

⁵ Itzun le junt eklok, nintzun chicham quib cyakil yi e' ajcaw, scyuch' yi e' wi' banl wi', nin scyuch' yi e' tx'olol xo'l yi ley Moisés le tnum Jerusalén. ⁶ Ncha'tz e' opon Anás yi wi'tz pale', tu Caifás tu Wa'n nin Alejandro, nin cyakil yi e' mas chixonl yi e' wi'tz pale'. ⁷ Cwe'n tzun chitxibal Lu' tu Wa'n chinicy'al, nin e' octz tan jakle'n scyetz:

—¿Mbi jilwutz porer nxcon ita'n tan tulse'n yos tu yi jun yaj yi co'x? ¿nka mbi' bi'ajil nxcon ita'n tan banle'n yi jun jilwutz milawra'tz? —che'ch scyetz.

⁸ Saje'n tzun tlol Lu' scyetz tan porer yi Espíritu Sant:

—I bin jalu' e'u' ajcaw tetz yi katnumil, nin e'u' wi' banl kawi' yi o' xonl k'ajtzun kamam Israel. ⁹ Ntyox bina'tz yi ncho'cu' tan jakle'n sketz yi xe'n mbnix yi jun ba'n te yi jun tal prow yaj yi yabi'x, nin yi xe'n mmu'l yos tuch'. ¹⁰ Na je bin mbane'j: Ba'n quibit tzaju' e'u' kabajxom, nin cyakil e'u' katanum. Yi yaj yi txiclij tzone'je'j, qui'ct yab, ja wi't ul yos tuch'. Poro tan bi' Jesucristo yi aj Nazaret, yi jun yi je'nak chipajolu' swutz pasyon, yi jun yi itz'ij junt tir xchixo'l alma', i' mu'lsan yos tuch' nin ba'nt xon jalu'. ¹¹ Na yi Jesús'a'tz, ya'stzun yi jun yi c'ub tane'n yi qui ma'wij wutz cyanu' yi e'u' bnol ca'l tane'n. Poro jun cu'n, ja xcon i' chi na xcon yi bajx c'ub yi na cu' le xtx'u'c jun ca'l. ¹² Ej nin cya'l nin junt yi nink xcy'e' tan kacolpe'n tk'ab e'chk kil, na qui'c nin junt yi ak'ijt tan Ryos yi nink xcy'e' tan kacolpe'n, —chij Lu' bantz scyetz.

¹³ Itzun yi quilol yi quinín na chixob Lu' tu Wa'n tan yol, nintzun e' el yabtz scye'j. Na nin el chitxum tetz yi e' tu tal sloj wunak. Na nk'e'tz chusijche', poro nin ul tx'akx chic'u'l yi xomnake' te Jesús. ¹⁴ Qui'ct nin tzun ben cyalol tetz Lu' tu Wa'n na qui'c rmeril tan jale'n quil, na txiclij yi yaj xchiwutz yi nsken ul yos tuch'.

¹⁵ Chicawune'n nin tzuntz scyetz Lu' tu Wa'n tan cyele'n tzaj jun tkuj xchixo'l yi cmon. Nintzun e' baj jilon cu'ntz squibil quib. ¹⁶ Itzun cyaltz:

—I bin jalu' ¿mbil che' kulej? na bintzinín i'tz jun chin milawr yi mbnix cya'n. Nin ja wi't quil cyakil wunak yi xe'n mmu'l yos tu yi yaje'j. Qui'c rmeril yi nink kal yi qui'c mbajij, —che'ch tzun squibil quib. ¹⁷ —Che' kaxo'wse' tu' tan cya'l chitxol wit yi jun bi'aja'tz, nin tan qui bene'n lo'on yi jun stziblala'tz xchixo'l cyakil wunak, —che'ch bantz.

¹⁸ Che' chichakol tzun junt tir yi Lu' tu Wa'n nin cyal scyetz, yi qui'c rmeril tan chiyolol, nin tan chitxolil yi mbi eka'n tan Jesús. ¹⁹ Poro bene'n tzun chitza'wel Lu' tu Wa'n yi chiyol:

—Cho'ku' tan xtxumle'n yi ko ba'n yil kaxom te cyeru' chica'wlu' nka i te yi ca'wl Ryos. ²⁰ Na qui'c rmeril yi qui'k katxol yi e'chk xtxolbil yi kilnak tan kawutz, nin qui'c rmeril yi qui'k katxol yi e'chk xtxolbil yi kubitnak, —che'ch tzun Lu' tu Wa'n scyetz.

²¹ Itzun yi e' wi' banl wi' yi wi't baje'n chixo'wsal Lu' tu Wa'n, cyele'n tzun chitzakpultz. Na cya'l jale't quil tan chilo'one'n. Ncha'tz quinín e' oc tan chibiyle'n tan tu' yi na chixob scyetz cyakil wunak. Na cyakil yi e' wunak na chitzan len tan tak'le'n chik'ajsbil tetz Ryos tan yi milawr yi mbnix. ²² Na nsken el ca'wnakix yob yi qui na xon yi jun yaja'tz yi mmu'l yos tuch'.

Yi chic'uchul yi e' creyent chichamil tan xtxole'n yi yol Kataj

²³ Itzun yi cyele'n liwr, nintzun e' opontz scye'j e' cyuch'. Nin baj chitxolil cyakil yi mbi cu'n a'lchij scyetz cyak'un yi e' wi'tz pale', scyuch' yi e' wi' banl chiwi' cyakil yi e'

judiy. ²⁴ Ma yi quibital cyakil yi puntil, junit tzun ban yi cyajtza'kl tan nachle'n Kataj, itzun cyaltz tul chi'oración: “Kajcaw, i ilu'a'tz yi Ryos yi bnol tetz yi tcyaj' tu yi wuxtx'otx' tu yi mar, tu cyakil yi bene'n tzi'n. ²⁵ Ej nin cyajnak cyen stz'ibal Luwiy yi xchakumu' yi txolbile'j yi talnaku' tetz tan porer yi Espíritu Sant:

‘¿Mbi xac na chinil quib yi e' wunak?

¿Mbi xac yi na chitzane't tan xtxumle'n e'chk takle'n yi qui'c na tak'?

²⁶ Na ja je' chimolol quib cyakil yi e' ajcaw yi ate' bene'n tzi'n wi munt tan contri'n te Kajcaw yi kaRyosil, nin te yi jun yi bixba'nt ta'n tan tule'n tan kacolpe'n.’

²⁷ “Ja bin el cu'n te yi txolbila's yi alijt cyen Ta', na bintzinin ja cu' chichamol quib Herodes tu Poncio Pilato tzone'j scyuch' yi e' yi nk'e'tz e' judiy, nin scyuch' yi e' katanum aj Israel tan contri'n te Cy'ajlu', yi Jesús yi wi'nin xanil, nin yi bixba'nt tanu' tan kacolpe'n. ²⁸ Ej nin yi cyoque'n yi e' wunaka'tz tan contri'n te Cy'ajlu', ja el cu'n te yi txumijt cyen tanu', nin yi alijt cyen tanu'.

²⁹ “Ma jalu' Ta', na chitzan tan kaxo'wse'n, poro tak' tzaju' kachamil tan txole'n yi yolu' na yi o' ketz o' xchakumu'. ³⁰ Ncha'tz tak' tzaju' yi poreru' tan kaxcyewe'n tan tulse'n yos scyuch' yi e' yabi'x, nin tan kabnol e'chk milawr tan bi' Jesús yi Cy'ajlu', yi jun yi wi'nin xanil,” che'ch bantz tul chi'oración.

³¹ Itzun yi stzaje'n wi' chi'oración ninin yucan yi ama'l kale chichamone't quib tan porer Ryos. Nin baj oc len lac'p yi Espíritu Sant tetz cyalma'. Nin mas tcunin saj chichamil tan txole'n yol Kataj.

Junit ban chimebi'l chicyakil cu'n

³² Cyakil yi e' yi k'uklij chic'u'l te Ryos junit ban cyajtza'kl nin junit ban chitxumu'n. Cya'l nin jun a'lon yi tetz cun tu'k yi at tuch', ma na ja chich'ey len quib squibil quib. ³³ Jale'n nin tzun ban chichamil yi e' apostl tan txole'n yi xe'n titz'e'n junt tir Jesucristo xchixo'l alma'. Nin tak' Kataj banl squibaj. ³⁴ Qui'ct nin jun na sotez c'u'ltz xchixo'l. Na yi e' yi at wi'nin chitx'otx' na chic'ay nin jun pi'x, nin yi e' yi at cobox chica'l na chic'ay nin jun, ³⁵ nin na opon yi jamel cya'n xchiwutz yi e' apostl. Ma yi e' apostl na baj chijatxol scyetz yi e' yi qui'c chiwa'. ³⁶ At tzun jun yaj yi na bi'aj Xep, poro nin oc cyak'ol yi e' apostl junt bi'-tz. Bernabé tzun cyulejtz. (Yi na elepont yi jun bi'aj i'tz aj ich'eyanl.) Yi jun yaja'tz i' jun xonl Leví, nin i' jun aj Chipre. ³⁷ Bene'n tzun c'ayil i' jalaj tx'otx' nin opon tcy'al yi jamel xchiwutz yi e' apostl.

5

Ananías tu Safira

¹ At tzun jun yaj yi na bi'aj Ananías. Nin Safira bi' yi txkel. Nintzun ben chic'ayil jalaj chitx'otx'. ² Poro jun tzun chiwutz bantz tu yi txkel tan cabse'n cyen noc yi jamel yi tx'otx'. Ma yi mas, ya'stzun yi ben tcy'al Ananías tan tak'le'n scyetz yi e' apostl, chi ntina'tz nink jamel yi tx'otx'a'tz. ³ Yi tpone'n Ananías swutz Lu', nintzun tal Lu'-tz tetz:

—Ananías, ¿mbi tzuntz mawak' ama'l tetz Bayba'n, yi ncu' atxumul yi wi awak' tetz yi Espíritu Sant? Na ja cyaj cyen acabsal noc te yi mero jamel yi tx'otx'. ⁴ Bintzi, awetz yi tx'otx' yi ntaxk ac'ay, nin awetz klo' yi jamel yi mac'ay. Poro ¿nxac mawak' ama'l te jun ajtza'kla'tz? Na nk'e'tz cho'n ncu' ajalul yi wi awak' tetz jun wunak ma na cho'n ncu' ajalul wi awak' tetz Ryos.

⁵ Yi tbital Ananías yi yole'j, saje'n tzun colpujtz, nintzun aj makij yi xewtz. Ma yi e' mas wunak wi'nin chixobe'n yi quibital yi txolbila'se'j.

⁶ Ej itzun te yi nskén wi't quim Ananías nintzun e' oc cobox xicytz tan tole'n cu'n wankil tul jun xbu'k nin e' bentz tan mukle'n.

⁷ E'chk oxix nin lo' or yi mukxle'nix Ananías yi tule'n tzaj yi txkeltz. Qui'c nin mu'x tal tetz tajal yi mbi cu'n bajij te chmil. ⁸ Toque'n tzun Lu' tan jakle'n tetz:

—Safira, al tzaj swetz, ¿ya'tz nin pe' mbene't yi tx'otx' ita'n chi yi ntal yi awuchmil?

—Ya'tz nin bin ta', —chij Safira.

⁹ —Bit nin yi e' yi na chitencan tzi'n. Ya'stzun yi e' yi ja xcha'k tan mukle'n yi awuchmil. Nin ncha'tz ax̄, x̄quimok nin cx̄ben ticy'le'n cya'n. Na ¿nxac mo'c iyol te'j tan pile'n yi Espíritu tetz Kajcaw?

¹⁰ I nin tzun bana'stz, na te yi ite'n nin tkuja'tz saje'n colpuj Safira swutz Lu', nin aj makij yi xew. Nin nsken quim i' yi cyocompone'n yi e' xicy. Nintzun el tzaj quicy'altz. Nin e' ben tan mukle'n xlaj yi chmil. ¹¹ Toque'n tzun lac'p jun chin xo'w scyetz cyakil yi cmon creyent, nin scyuch' cyakil yi e' yi baj quibital yi jun xtxolbila'tz.

Yi bnixe'n wi'nin e'chk milawr

¹² Ma yi e' apostl wi'nin milawr mbnix cya'n xchixo'l wunak. Ej nin cho'n na chicham quib cyakil yi e' creyent le galer yi na bi'aj Tetz Salomón, yi at cwent yi templo. ¹³ Poro cya'l nin jun scyetz yi e' mas wunak yi nquiwx c'u'l tan tocompone'n xchixo'l. Na wi'nin jale'n chik'ej yi e' apostl xchiwutz cyakil wunak. ¹⁴ Wi'nin tzun xch'uye'n tajlal yi cmon, na wi'nin e' cyocsaj yi yol Kajcaw Jesús. Quin tech nin yaj nin quin tech nin xna'n yi cyocsaj. ¹⁵ Ncha'tz wi'nin yabi'x̄ baj el tzaj ticy'le'n tbe' cyak'un yi e' wunak. At e' yi ate' wi'ak chisoc, na yi cyajbil i'tz tan ticy'e'n cu'n yi mujil Lu' squibaj, bantz tule'n yos scyuch'. ¹⁶ Ncha'tz at wunak yi cho'n nchisaj lakak e'chk tnum yi at naka'jil Jerusalén. Cy'a'n yabi'x̄ cya'n, scyuch' yi e' yi at espíritu cwent Bayba'n chiwankil. Nintzun ul len yos scyuch' chicyakil cu'n.

Yi chiq'uixpe'n Lu' tu Wa'n

¹⁷ Itzun yi wi'tz pale' nintzun jal jun chin chi'ch c'u'lal tetz scyuch' yi e' sadusey yi xomij chiwi' te'j. ¹⁸ Cyoque'n tzuntz tan chitz'amle'n yi e' apostl, nin e' octz cya'n xetze'. ¹⁹ Poro lak'bal tule'n jun ángel cwent Kajcaw tan jakle'n yi puertil yi xetze', nintzun e' baj el liwr. ²⁰ Itzun tal yi ángel scyetz:

—Quibene'nk le templo nin txolwok scyetz cyakil wunak yi xe'n ljal yi ac'aj itz'ajbil cya'n, —stzun yi ángel bantz scyetz.

²¹ Yi wi't quibital yi yola'se'j nintzun e' ajtz. Nin yi tule'n skil nintzun e' octz tan chichusle'n wunak le templo.

Itzun te yi na chitzan cyetz tan xtxole'n yi yol Ryos le templo, chichamol tzun quib yi wi'tz pale', scyuch' yi e' xomij chiwi' te'j, nin scyuch' cyakil yi e' wi' banl chiwi' yi e' aj Israel. Ma yi chichamol quib nintzun ben chimantar tan quicy'le'n tzaj yi e' apostl yi ate' xetze' tane'n. ²² Poro yi cyocompone'n yi e' aj tx'amij xetze', cya'l junt at xetze'. Chipakxe'n tzaj tzuntz tan talche'n stziblal scyetz yi e' wi'tz pale'. ²³ Itzun cyaltz:

—Ma jalu' e'u' kawutzile'n, yi nkopon xetze' lamij cyakil cu'n. Ncha'tz txicliche' nin yi e' q'uicy'lom stzi'ak e'chk puert. Poro yi nko'c xetze' cya'l at, —che'ch bantz.

²⁴ Yi tbital yi jepil wart cwent yi templo, nin yi tbital yi wi'tz pale' yi chiyol yi e' ajtx'amij, quinín el chitxum tetz yi mbi sbajok nin yi na'l tzajpont wi'. ²⁵ I cunin na chitzan tan txumu'n yi topone'n jun tan talche'n scyetz:

—Yi e' yaj yi e' oc cyanu' xetze' ewt, cho'n ate' cye'tz le templo tan chichusle'n wunak, —stzun yi juna'tz bantz.

²⁶ Chibene'n tzun chijepil yi e' wart scyuch' yi e' aj tx'amij, tan chichakle'n. Penin sk'il chisaje'n chimoxol, na nin cyek xchi' yi e' wunak yi xomij chiwi' scye'j yi e' apostl. Na ko tzun xe'n cho'c yi e' wunak tan chic'oxle'n tan c'ub. ²⁷ Ma yi cyopone'n scye'j yi e' wi' banl wi', nintzun e' cu' txicba'ntz xchiwutz. Toque'n tzun yi wi'tz pale' tan jakle'n scyetz:

²⁸ —I bin jalu' ¿qui pe' nkal tzitetz tan qui't itxolil yi mbi eka'n tan yi jun yaja'tz? Poro quinín mo'c te iwi'wok na ja wi't baj quibital cyakil wunak yi ichusu'n. Ncha'tz na cxtzanwok tan talche'n yi o' nkabiyon cu'n yi yaja'tz.

²⁹ Bene'n tzun tlol Lu' tu yi e' mas apostl:

—Mas tajwe'n yil kaban tane'n yi tajbil Ryos, swutz yi cyajbil wunak. ³⁰ Na yi chiRyosil yi e' kamam kate', i' nje'san tzaj yi Jesús'a'tz xchixo'l alma', yi jun yi nje' chipajolu' wutz pasyon tan biyle'n cu'n. ³¹ Nin Ryos te'n nin mmak'on k'ej i', na cho'n c'olchij i' le sbal, nin ja oc ta'n tetz wi'tz bajxom, nin tetz colol ketz. Ya'stzun tulej Ryos bantz je'n katx'ixpul yi kajtza'kl tan jale'n cuybil kapaj yi o' aj Israel. ³² Ej nin yi o' ketz o' stiw te'j. Ncha'tz yi Espíritu Sant yi na tak' Ryos scyetz cyakil yi e' yi na cyek xchi' i', i' stiw te'j, —stzun Lu' scyetz.

³³ Poro yi quibital yi e' pale' yi xtxolbila'se'j nintzun chi'ch mas chic'u'l scye'j nin klo' e' octz tan chibiyle'n cu'n. ³⁴ Poro nintzun je' txiclok jun scyeri yi e' parisey yi wi'nin k'ej yi na bi'aj Gamaliel, nin cawuntz tan cyele'n jun tkuj yi e' apostl xchixo'l. ³⁵ Bene'n tzun tlol i' scyetz yi e' mas pale':

—E'u' intanum, or quilu' yi mbi'tz yi na chitzanu' tan xtxumle'n scye'j yi e' yaja'tz. ³⁶ Na ulk tx'akx chic'u'lu' yi mbi banak Teudas. Na yi i' tetz tocsaj tib nim. Nin ja lo' chixom cyaj cient wunak te i'. Poro yi cwe'n biyij, ja tzun che'l xit yi e' yi e' xom te'j. ³⁷ Ncha'tz yi xone'n tiemp nin yi je'n yi censo ite'n nin bana's te yi junt yaj yi na bi'aj Judas yi aj Galilea. Na quin tech nin wunak xom chiwi'-tz te'j. Poro yi cwe'n biyij, e' baj len xit cyakil yi e' yi xom chiwi' te'j. ³⁸ Cha'stzun te, ba'n tcu'n qui'c cyaj cyenu' scye'j. Nin quil che' chixuxu'. Na ko tetz tu' wunak yi ajtza'kl yi na chitzan tan xtxole'n, tz'elpon c'u'l. ³⁹ Poro ko tetz Ryos, quil chixcye'u' tan xite'n. Ej nin lastum yi ko cho'n na chitzanu' tan oyintzi' tu Ryos, —stzun Gamaliel bantz scyetz.

⁴⁰ Ba'n tzun ban yi xtxumu'n Gamaliel xchiwutz. Chichakxe'n tzun yi e' apostl nin e' oc tan chibiyle'n tan xicy'xab. Ma yi wi't chilo'one'n, nintzun e' octz tan chicawe'n tan qui't chitxolil yi mbi eka'n tan Jesús. Kalena's tzun cyele'n tzakpu'ntz. ⁴¹ Ma yi cyele'n yi e' apostl xchiwutz yi wi' banl wi', wi'nin chitzatzine'n, na nin jal chik'ej swutz Ryos tan tu' yi nchitij q'uixc'uj tan paj yi baj chitxolil yi mbi eka'n tan Jesús. ⁴² Qui'c nin jun k'ej yi najk chuje' tan xtx'olche'n xo'l yi mbi eka'n tan Jesús yi i' yi Cristo. Na cyakil nin k'ej ja chitxol le templo nin lakak e'chk ca'l.

6

Yi chibixewe'n juk diácono

¹ Itzun bantz yi xch'uye'n tajlal yi cmon creyent, nintzun jal mu'x tal oyintzi' xchixo'l yi e' creyent griego scyuch' e' creyent hebreo tan paj yi qui na ak'lij xch'eybil cyetz yi e' xma'lca'n griego, yi quimnak quichmil. ² Chichakxe'n tzun yi e' creyent cyak'un yi e' apostl, itzun cyaltz scyetz:

—Quil sc'ul yil kil cyen yi xtxole'n yi yol Ryos tan jatxle'n xch'eybil cyetz yi e' xma'lca'na'tz. ³ Cha'stzun te e'u' kajwutz, chisicy'e'nu' juk yaj xchixo'lu' tan chixcone'n te yi ak'una'tz. Tajwe'n tan je'n txa'ij juk balaj yaj yi nojnak cyalma' tan yi Espíritu Sant nin yi tz'aknak cu'n e' tu chitxumu'n. ⁴ Ma yi o' ketz, kocopon il tan nachle'n Kataj, nin tan xtx'olche'n xo'l yi yol i'.

⁵ Yi quibital yi e' mas kajwutz yi xtxolbila'se'j, tircunin tzun e', e' tzatzin te'j. Nintzun je' chitxa'ol Esteban, jun yaj yi k'uklij c'u'l te Kataj Ryos, nin yi nojnak talma' tan yi Espíritu Sant. Ncha'tz Li'p tu Próculo, nin Nicanor, tu Timón, tu Parmenas, tu Laḡ, yi jun aj Antioquía yi cho'n xomij wi' te ketz kacstumbr yi o' judiy. ⁶ Cyopone'n tzun ticy'le'n yi e' yaja'tz xchiwutz yi e' apostl. Nintzun je' cyak'ol yi e' apostl chik'ab xchiwi', nin e' octz tan nachle'n Kataj squibaj.

⁷ Wi'nin bene'n lo'on yi stziblal yi yol Kataj, nin wi'nin xch'uye'n tajlal yi cmon creyent Jerusalén. Ncha'tz wi'nin pale' cyocsaj yi yol Kataj.

Yi xtx'amxe'n Esteban

⁸ Inti Esteban i'tz jun yaj yi nternin k'uklij c'u'l te Kataj. Nin tan yi banl tu porer Kataj bnix wi'nin e'chk milawr ta'n xchixo'l wunak.

⁹ Cyoque'n tzun cobox tan wak' ib tu Esteban. Yi e'a'tz e' cwent yi sinagoga kale na chibenakit yi e' yi na chibi'aj Elnake' Liwr. Ncha'tz at cobox tkan aj Cirene, nin cobox tkan aj Alejandria tu cobox aj Cilicia nin cobox aj Asia. Cyakil yi e'a'tz e' oc tan wak' ib tu Esteban. ¹⁰ Poro quinín tzun e' xcy'e' te'j na yi Espiritu Sant ak'ol tetz yi tajtza'kl i'. ¹¹ Cyoque'n tzun yi e'a'tz tan tak'le'n xo'c scyetz cobox tkan wunak tan cyalol yi ja quibit yi na tzan Esteban tan jisle'n Moisés tu Ryos. ¹² Tan yi ajtza'kla'tz e' xcy'e' tan tocse'n chic'u'l cyakil wunak, na nin cyal yi contr Esteban te Ryos. Ncha'tz e' xcy'e' tan tocse'n chic'u'l yi e' wi' banl wi' scyuch' yi e' tx'olol xo'l yi ley Moisés. Chibene'n tzun cyakil yi e'a'tz tan stz'amle'n Esteban. Ma yi xtx'amxe'n cya'n, nin ben quicy'altz xchiwutz yi e' wi' banl wi'. ¹³ Ncha'tz at e' stiw yi opontz cya'n yi la'jil cu'n xcon cya'n tan tak'le'n til Esteban. Je cyale'j:

—Yi yaje'j quinín na tane' tan jisle'n yi katemplo yi wi'nin xanil, nin qui na tane' tan jisle'n kaley. ¹⁴ Ej nin ja kubit yi ntal i': “Yi Jesús yi aj Nazaret cupon xch'ukil yi katemplo, nin jepen xtx'ixpul yi chusu'n yi cyajnak tk'ol Moisés sketz, stzun,” —che'ch bantz.

¹⁵ Ma yi bene'n chixmayil yi e' wi' banl wi' yi ate'-tz yi wutz Esteban, i cunin wutz jun ángel tane'n.

7

Yi jilone'n Esteban tan colol tib

¹ Bene'n tzun jakol yi wi'tz pale' tetz Esteban:

—¿Bintzi pe' cyakil yi yole'j yi na chitzan wunak tan talche'n?

² Bene'n tzun tlol Esteban scyetz:

“E'u' wutzile'n nin e'u' intanum, quibit tzaju' yi xtxolbil yi swale' scyeru'. Yi at tzaj k'ajtzun kamam Abraham Mesopotamia, yi ntaxk najan i' Arán, xchaj tib kaRyosil swutz i', yi kaRyosila'tz yi wi'nin k'ej. ³ Itzun tal Ryos tetz: ‘Il cyen yi atanum, nin ilwe' cyen yi e' axonl, nin ba'n cxben tul junt tnum yi tzinchaje' tzatz,’ stzun Ryos bantz tetz.

⁴ “Cyaje'n cyen tzun tilol i' yi ama'l cwent yi e' Caldeo. Nin cho'n bene'ntz tan najewe'n le tnum Arán.

“Ma yi quime'n yi taj, nintzun icy' tzaj tcy'al Ryos le tnume'j kale najlcho't jalu'. ⁵ Poro quinín tetzaj i' squierk mu'x tal te yi ama'le'j yi suk Ryos tetz. Na quinín tetzaj i' siquierk mu'x tal chi na jop jalaj kukan. Wech na suki'nt tan Ryos tetz, nin scyetz yi e' nitxajil i' yi ntaxk tzaj jal nitxajil. ⁶ Nin ncha'tz tal Ryos tetz: ‘Yi e' amam chocopon tetz awer nak tul junt tnum, nin chocopon tetz chiesclaw yi e' aj tnuma'tz, nin xchibuchlok cyaj cient yob.’ ⁷ Poro ncha'tz tal Ryos: ‘Che' incawse' yi e' wunaka'tz le jun tnuma'tz kale chibene't pres. Nin tzan tzaj tlen chelu'l junt tir wa'n xchik'ab. Nin chocopon tan inc'u'laje'n tul yi ama'le'j.’ ⁸ Ncha'tz suk Ryos junt xtxolbil tetz Abraham, nin tan xchajle'n yi tz'elepon k'ab i' te'j, ja tak' i' jun ca'wl tetz Abraham yi tajwe'n tan bnol i' yi circunciación. Nin tajwe'n tan bnol tane'n i' scyuch' cyakil yi e' xonl. Ma yi tele'n tiemp ja jal jun nitxajil Abraham yi Isaac bi'. Ej nin le waxoki'n k'ej nintzun bajij circuncidar i'-tz. Ncha'tz ite'n nin ban Isaac te tetz cy'ajl yi na bi'aj Jacow. Nin ncha'tz ite'n nin ban Jacow scye'j yi coblaj tetz cy'ajl, yi ya'stzun yi e' kamam.

⁹ “Ma yi tele'n tiemp, yi e' kamam kate'a'tz nin chi'ch chic'u'l te yi quitz'un yi na bi'aj Xep. Nin ben chic'ayil scyetz yi e' aj Egipto. Poro xomij nin yi banl Ryos te Xep. ¹⁰ Na nin oc Ryos tan colche'n tk'ab e'chk il. Nin ja jal k'ej i' swutz Faraón, yi rey tetz Egipto, na nin oc i' tetz chijepil najal Faraón scyuch' cyakil yi e' aj Egipto.

11 “Itzun yi cwe'n jun chin wutzile'n we'j le tnum Egipto nin Canaán, wi'nin tzun q'uixc'uj ate' cu'nt yi e' kamam kate' tan paj, na qui'c chiwa' njal.

12 “Ma yi quibital Jacow yi atixi'n jalen Egipto, nintzun e' ben xchakol yi e' kamam kate' tan ticy'le'n. Ya'stzun bajx tir quikan. 13 Poro jalen yi ca'p tir quikan kalena's tzun xchajol tib Xep xchiwutz yi e' stzicy. Nin ya'stzun yi techal yi rey Faraón chiwutz yi e' xonl Xep.

14 “Bene'n tzun mantar Xep tan quicy'le'n tzaj yi taj, cyuml yi e' stzicy i', tuml cyakil chinajal yi ate' len Canaán. I'tz oxc'al tu o'laj chixone'n. 15 Cha'stzun te yi tpone'n Jacow Egipto, kale quime't i' scyuch' yi e' mas kataj cy'e'x. 16 Nin yi xone'n tiemp taje'n tzaj tzun ticy'le'n chiwankil tan tule'n Siquem. Cho'n chicwe'n mukij le jun ama'la'tz yi lok'nak Abraham scyetz e' cy'ajl Hamor.

17 “Itzun yi txant tan tpone'n yi tiemp tan tele'n k'ab Ryos te yi suki'nt ta'n tetz Abraham, nsken wi't chipuc'un yi e' aj Israel jalen Egipto.

18 “Ma yi tele'n tiemp, apart tzun junt rey octz tan chicawe'n yi e' aj Egipto. Poro qui tajske'n yi junt reya'tz wutz k'ajtzun Xep. 19 Cha'stzun te toque'n yi jun reya'tz tan chisuble'n nin tan chibuchle'n e' katanum. Na, oc i' tan banle'n puers scyetz tan tele'n chijo'lil chinitxa' yi inak cu'n chitz'ij, bantz chiquime'n. 20 Ej nin te yi tiempa'tz ya'stzun yi titz'e'n Moisés. Chumbalaj nin i' yi titz'e'n. Ej nin ja chixcy'e' yi e' taj xtxu' tan tewe'n xe chica'l tetz ox xaw. 21 Ma yi cyaje'n cyen coli'n tan quime'n klo', nintzun nojcyen yi me'l Faraón te'j. Nin saj tcy'al, nin octz tan xch'uyse'n, chi ik tal nin i' bantz.

22 “Itzun yi xch'uye'n, nintzun chuslij te cyakil yi cyajtza'kl yi e' aj Egipto. Na chin tz'aknak cu'n i' bantz tan yol, nin chin list nin i' tan banle'n alchok e'chk takle'n.

23 “Ma yi stz'ake'n ca'wnak yob tan Moisés, nintzun ul tx'akx tc'u'l tan chixajse'n yi e' tetz tanum yi e' aj Israel yi ate'tz le tnuma'tz. 24 Nin yi tpone'n kale ate't nintzun tiltz yi na tzan buchle'n jun aj Israel tan jun aj Egipto. Toque'n tzun Moisés tan colche'n yi jun aj Israela'tz. Ej nin junawes cwe'n biyol i' yi jun aj Egipto. 25 Na le wutz tajtza'kl Moisés yi sken el chitxum yi e' tetz tanum yi xconk i' tan Ryos tan cyelse'n liwr xchik'ab yi e' aj Egipto. Poro yi e' aj Israel quinín el chitxum tetz.

26 “Itzun le junt eklok, noje'n pon tzuntz scye'j cob tanum i' yi na choyintzin squibil quib. I klo' taj i' yi nink chibansaj quib, na je ben tlol scyetz: ‘Yaj, ¿nxac na ibiywok itib? na itanum itib,’ stzun i' scyetz. 27 Poro itzun yi aj paj scyetz yi cob yaja'tz a'lon nin tetz Moisés: ‘¿Na' mmak'on ama'l tzatz tan awoque'n tetz ajcaw skibaj, nin tan pujle'n kaxo'l? 28 ¿Na pe' awaj chin abiy cu'n chi awulej yi aj Egipto ewt?’ stzun i' bantz tetz Moisés. 29 Yi tbital Moisés yi yola'se'j, nin el xtxum tetz yi nsken el xit yi stziblal yi quim jun aj Egipto ta'n, nintzun el ojktz. Cho'n tzun tpone'n i' le tnum Madián tan najewe'ntz. Awer nak i' bantz xchixo'l yi e' aj Madiána'tz. Nin ya'stzun jale't cob cy'ajl i'.

30 “Ej itzun yi tele'nt ca'wnak yob, xchajol tzun tib yi ángel tetz Ryos swutz i' le jun ama'l tz'inunin tu', naka'jil yi wutz Sinaí. Cho'n xchajol tib xo'l xak jun tal pucuj tze' yi na tzan k'a'kl. 31 Yi bene'n tilol, nintzun el yabtz te'j. Nintzun oc xkansal tib noct tan xmaye'n. Bene'n tzun tbital yi yol Kajcaw: 32 ‘I ina'tz in chiRyosil yi e' ataj cy'e'x, in Ryosil Abraham, in Ryosil Isaac, nin in Ryosil Jacow,’ stzun Ryos bantz. Poro yi Moisés wi'nin lucnewe'n tan xo'w nin quinín nimsaj c'u'l tan bene'n xmayil. 33 Saje'n tzun tlol Kajcaw tetz: ‘Cy'ajwe' len axajab, na wi'nin xanil yi ama'l kale txiclqui'xe't. 34 I bin jalu', na wil yi chin q'uixc'uj nin ate' cu'nt yi e' wetz inme'l incy'ajl jalen Egipto. Na na wit yi na chitx'ayne'. Ja bin chincu'ul tan chicolpe'n. Nin na waj yil cxben Egipto tan chicolpe'n,’ chij Ryos bantz tetz.

35 “Poro te yi at tzaj Moisés Egipto, quinín a'wíj wutz cyak'un yi e' tetz tanum, na cyalnak tetz: ‘¿Na' mmak'on ama'l tzatz tan awoque'n tetz ajcaw skibaj, nin tan pujle'n kaxo'l?’ che'ch.

“Poro ilenin ja ben chakij junt tir Moisés tan porer yi ángel, na ya'stzun tajbil Ryos tan bene'n tan chicolpe'n yi e' tetz tanum yi ate' Egipto, nin tan toque'n i' tetz chibajxom. 36 Ej

nin ya'tz nin bantz na i' e' icy'ane'l tzaj yi e' kamam kate' jalen Egipto. Ej nin wi'nin e'chk milawr bnix ta'n Egipto. Nin ncha'tz bnix milawr ta'n wi yi Cyak Mar, nin ncha'tz le ama'l yi tz'inunin tu'. Ej nin wi'nin e'chk milawr bnix ta'n tul yi ca'wnak yob yi e' a'tij tul e'chk ama'la'tz. ³⁷ Ncha'tz ite'n nin Moisésa'tz a'lon scyetz yi e' kamam yi sjalok junt elsanl stzi' Ryos. Je yol i'e'j: 'Sjalok junt elsanl stzi' Ryos xchixo'lu', chi wutane'n wetz. Nin tajwe'n yil quibitu' cyakil yi stale' i,' stzun Moisés banak. ³⁸ Nin ncha'tz ite'n nin Moisésa'tz yi a'tij xchixo'l yi e' kamam kate' le ama'l tz'inunin tu'. Ej nin ite'n nin Moisésa'tz yi jilon tetz yi ángel tetz Ryos wi'wtz Sinaí. Ej nin i' tz'amon te yi xtxolbil yi na tal yi xē'n na jal kutz'ajbil. Ej nin ja cyaj cyen stz'ibal tetz ketz.

³⁹ "Poroyi e' kamam kate' quinín cho'c c'ulutxum jak' ca'wl i', ma na e' oc tan telse'n k'ej. Ej nin ja klo' chipakxij junt tir jalen Egipto. ⁴⁰ Na nin cyal tetz Aarón: 'Na kaj yil sbanu' cobox karyosil tan bajxe'n skawutz, na yi jun Moisésa'tz yi o' elsan tzaj Egipto alo' mbent,' che'ch bantz. ⁴¹ Cyoque'n tzuntz tan banle'n jun teblal jun ne'x wacx. Nin yi bnixe'n nin e' octz tan toye'n chitx'ixwatz swutz. Wi'nin chitzatzine'n cyentz te yi juna'tz yi cu' chibnol.

⁴² "Cha'stzun te e' cyaje'n cyen tilol Ryos, bantz chibnol yi cyetz cyajbil. Nin e' octz tan c'u'laje'n yi e'chk tx'uml yi at tcya'j. Na ya'stzun yi tz'iba'nt cyen cyak'un yi e' elsanl stzi' Ryos:

'Axwok aj Israel,

lastum yi quinín itak'wok itx'ixwatz swetz,

tul yi ca'wnak yob yi ncxonwok le ama'l tz'inunin tu'.

⁴³ Ma na ja ben ipalol yi iteri iryosil yi na bi'aj Moloc,

tu yi teblal yi junt iryosil yi i'tz tx'uml yi ocnak bi' ita'n tetz Refán.

Ej nin ja cxo'cwok tan palche'n yi e'chk teblala'tz yi bnixnak ita'n tan c'u'laje'n.

Cha'stzun te tan paj yi jun itajtza'kla'tz yi ncu' itxumul cxelepon inlajul.

Nin cho'n cxoponwok swutz len Babilonia,' stzun Ryos banak cyen.

⁴⁴ "Ncha'tz yi ate' tzaj yi e' kamam kate' le ama'l yi tz'inunin tu' ja bnix yi jun mantiala'tz cya'n kale najewe't Ryos. Ej nin yi jun mantial ya'stzun yi jun mantial yi Ryos ncawun tetz Moisés tan banle'n. Nin ja bnix ta'n quib yi teblal yi chajlij tetz. ⁴⁵ Ej nin ite'n nin mantiala'tz yi cy'a'n tan Josué yi quicy'e'n tzaj wi a' Jordán. Ej nin ite'n nin mantiala'tz yi ul cyak'un tul yi luware'j kale najlche't yi e' awer nak sajle'n yi e' el lajul Ryos, bantz chinajewe'n yi e' kamam kate' tul. Ej nin ja xcon yi jun mantiala'tz jalen te yi tiemp tetz rey Luwiy. ⁴⁶ Ma yi jale'n k'ej k'ajtzun Luwiy swutz Ryos nintzun octz tan jakle'n ama'l tetz, tan bnol junt ca'l Kataj Ryos, yi Ryosil kamam Jacow banak. ⁴⁷ Poro quinín ak'lij ama'l tetz, ma na Salomón je'san tetz yi jun ca'la'tz. ⁴⁸ Poro na el katxum tetz yi nk'e'tz cho'n najlij yi ketz kaRyosil, yi wi'nin k'ej, tul jun ca'l yi wunak tu' bnol tetz. Na je bin yi tz'iba'nt cyen tan jun scyeri e' elsanl stzi' Ryos tentz:

⁴⁹ 'Yi tcya'j, ya'stzun inc'olchbil.

Nin yi wuxtx'otx', ya'stzun tujbil wukan.

¿Xē'n tzun bnix jun inca'l ita'n tetz wujbil?

⁵⁰ Na in bin bnol tetz cyakil yi e'chk takle'n yi at bene'n tzi'n,' stzun Ryos banak cyen.

⁵¹ "Ncha'tz yi e' cyeru' —chij Esteban scyetz— qui'c nin pakbe'n tetz te cyajtza'klu'. Na chin tze'tzuj nin te cyalma'u'. Nin chin chcan nin chiwi'u'. Na ncha'tz e'u', e'u' contr te yi Espiritu Sant, quib yi banake' yi e' kamam kate' sajle'n. ⁵² Na ¿na' nin scyetz jun scyeri yi e' elsanl stzi' Ryos tentz yi quinín ncho'c yi e' chimam chite'u' tan buchle'n? Na ja cho'c tan chibiyle'n cyakil yi e' yi chitxolnak yi tulbil yi jun xchakum Ryosa'tz yi qui'c mu'x til. Ej nin ite'n nin ncyuleju'a'tz te yi juna'tz yi ulak nin. Na ja chi'ch chic'u'lu' te'j, nin ja cho'cu' tan biyle'n cu'n. ⁵³ Wech ak'ij cyen yi ca'wl Ryos xchik'abu' cyak'un yi ángel, poro quinín na chibanu' tane'n," chij Esteban ban scyetz yi e' wi' banl wi'.

Yi xē'n cu'n quime'n Esteban

⁵⁴ Itzun yi bene'n quibital yi xtxolbila'se'j yi tal Esteban, wi'nin tzun xchi'che'n chic'u'ltz te'j. Nin baj chixitx'ul xi'il chiwi' tan paj chi'ch c'u'lal. ⁵⁵ Ma tetz Esteban, nojnak yi talma' tan yi Espíritu Sant. Nintzun xmayinintz tcya'j. Nin ben tilol yi pak'puchal Ryos, tu Kajcaw Jesús yi cho'n txiclij le sbal Ryos. ⁵⁶ Bene'n tzun tlol scyetz yi e' wunaka'tz:

—Quibit tzaju', na wil nin yi ja je' c'abxuj yi tcya'j, nin na wil nin yi txiclij yi Bajx Cy'ajol le sbal Kataj Ryos.

⁵⁷ Poro yi e' cyetz, nin e' xch'in te'j. Nin baj cu' chijopol chixchin tan qui quibital yi yol i'. Nin e' baj ben niltz te'j tan stz'amle'n. ⁵⁸ Tele'n tzun quicy'altz solte'j yi tnum, nin e' baj octz tan c'oxle'n tan c'ub.

Ma yi be'ch cyetz yi contr Esteban, cho'n cyaje'n cyen cyak'oltz swutz jun xicy yi na bi'aj Saulo. ⁵⁹ Ma te yi na chitzan tan c'oxle'n nin c'ub te Esteban, nin oc tetz Esteban tan nachle'n Ryos. Itzun taltz tul yi oración: “Wajcaw Jesús tcy'aj ninu' walma'.”

⁶⁰ Yi wi't tlol i' yi yola'se'j cwe'n tzun mejloktz, nin chin wi' nin bantz tan yol, itzun taltz: “Wajcaw, quil xtxumu' quil yi e' wunake'j yi na chitzan tan inc'oxle'n tan c'ub,” stzun i'.

Na nin tal yi yola'tz yi quime'n.

8

¹ Inti yi jun xicya'tz yi na bi'aj Saulo wi'nin stzatzine'n i' yi quime'n Esteban.

Yi toque'n Saulo tan chibuchle'n yi e' cmon creyent

Itzun bantz, ite'n nin k'eja'tz yi toque'n chibuchle'n yi cmon creyent Jerusalén. Nin cyakil yi cmon creyent nin e' baj el xittz lakak e'chk ama'l cwent Judea tu Samaria. Ntin cu'n e' apostl, quinín e' el ojk. ² Poro at cobox wunak yi na cyek xchi' Ryos yi e' octz tan mukle'n yi wankil Esteban. Wi'nin o'kl e' bantz te'j. ³ Ma tetz Saulo nternin na tzan tan chibuchle'n yi e' cmon creyent. Txol cunin tzun bene'ntz lakak chica'l tan chijutene'l tzaj yi e' yaj tu xna'n, nin e' baj oc ta'n xetze'.

Yi toque'n xtxole'n yi balaj stziblal Samaria

⁴ Poro yi e' yi e' baj el xit tulak e'chk ama'l, nintzun e' octz tan xtxole'n yi yol Ryos scyetz yi e' wunak kale e' opone't. ⁵ Ncha'tz Li'p, cho'n cwe'n pon i' Samaria, nin octz tan xtx'olche'n xo'l yi mbi eka'n tan Cristo scyetz yi e' aj Samariaja'tz. ⁶ Ma yi e' wunak nin cyak' ama'l tan tbite'n yi mbi cu'n na tzan i' tan xtxole'n. Ncha'tz quil yi e'chk milawr yi mbnix ta'n. ⁷ Nin ja quil yi wi'nin espíritu cwent Bayba'n yi e' el len xchiwankil wunak tan Li'p. Wi'nin chixch'ine'n yi e' espírituja'tz yi cyele'n le chiwankil wunak. Ncha'tz at wi'nin e' yi ye'yuj chiwankil scyuch' e' co'x yi baj ul len yos scyuch'. ⁸ Cha'stzun te wi'nin chitzatzine'n yi e' wunak te yi mbi cu'n mbajij.

⁹ Poro at tzun jun yaj yi na bi'aj Simón. Quin tech nin wunak e' baj subul le tnum Samaria tan yi tetz tpsyo'. Ej nin ncha'tz nsken tocsaj tib nim tu tajtza'kl. ¹⁰ Na cyakil nim juy e' xom te tetz xchusu'n nin je cyale'j:

—Yi yaje'j, cy'a'n yi porer Ryos ta'n, —che'ch.

¹¹ Wi'nin tzun wunak yi xom chiwi' te yi yol i', na quin tech nin tiemp e' baj subul tan yi tetz tpsyo'. ¹² Poro yi toque'n Li'p tan xtxole'n scyetz yi at tulbil Ryos tan cawu'n, nin yi mbi eka'n tan Jesucristo, wi'nin tzun e' cyocsaj yi yol i'. At wi'nin yaj nin wi'nin xna'n yi cyocsaj, nin baj je' a' xchiwi'. ¹³ Ncha'tz yi jun yaja'tz, yi na bi'aj Simón, tocsaj yi balaj stziblal yi xtxol Li'p. Nin wi'nin tele'n yab i' te e'chk milawr yi mbnix tan Li'p.

¹⁴ Itzun yi quibital yi e' apostl yi ate' Jerusalén yi sken cyocsaj yi e' aj Samariaja'tz yi yol Ryos, bene'n tzun chichakol Lu' tu Wa'n scye'j tan quich'eye'n. ¹⁵ Ma yi cyopone'n, nintzun e' octz tan nachle'n Ryos tan tk'ol i' yi Espíritu Sant scyetz yi e'a'tz yi sken cyocsaj. ¹⁶ Na ntaxk cu'ul yi Espíritu Sant scye'j, na ntin je'nak a' xchiwi' tan bi' Jesús. ¹⁷ Je'n tzun cyak'ol Lu' tu Wa'n chik'ab xchiwi' yi e' wunaka'tz. Nintzun cu'ul yi Espíritu Sant squibaj.

¹⁸ Ma yi tilol Simón yi na cu'ul yi Espíritu Sant, yi na cyak'e'n Lu' tu Wa'n chik'ab ächiwi' wunak, nintzun octz tan suke'n pwok scyetz tan cyak'ol yi jun porera'tz tetz. Bene'n tzun tlol scyetz:

¹⁹ —Cyak'e'u' yi jun porera'tz swetz bantz cwe'n mule'n yi Espíritu Sant squibaj yi e' wunak kale wak'e'nt ink'ab.

²⁰ Bene'n tzun tlol Lu' tetz:

—Simón qui'c mu'x axac tu apu'k. Na ¿naxac na atxum yi at rmeril tan lok'che'n jun e'chk takle'n yi Ryos na ak'on tetz? ²¹ Qui'c nin awetz tuch', na cob ac'u'l te Ryos. ²² Tx'ixpe'n bin yi awajtza'kl cachi'. Ej nin c'uchaj cuybil apaj tetz Ryos, nin qui cunin batz scuye' i' apaj. ²³ Na na wil nin, yi chin picr nin ax, nin ax nin pres tk'ab yi ilc'ol, —chij Lu' bantz tetz.

²⁴ —E'u' kawutzile'n chinache'u' Kataj swibaj. Nink cu chiwutzu' tetz Ryos yi qui'k bajij yi txolbila'tz swe'j chi na cyal tzaju' swetz, —stzun Simón bantz.

²⁵ Itzun yi baje'n chitxolil yi e' apostl yi yol Ryos lakak e'chk aldey cwent Samaria. Nintzun e' pakxij cyetz le tnum Jerusalén.

Yi Li'p tu yi aj Etiopía

²⁶ Yi wi't bnixe'n yi txolbile'j, nintzun tal jun ángel cwent Kajcaw tetz Li'p: “Nuc'aj awib, nin or tzabene'n jalen lucu'n. Ba'n cäben tul yi be' yi na el Jerusalén nin yi na cupon jalen Gasa,” stzun yi ángel bantz.

Yi jun be'a'tz, cho'n na icy'ak le ama'l tz'inunin tu'. ²⁷ Tcy'al tzun Li'p yi jun be'a'tz. Nin te yi na xontz, cwe'n tzun chic'ulul quib tu jun yaj yi aj Etiopía, i' jun eunuco. I' jun scyeri e' ajcaw yi ate' jak' ca'wl Candace yi chireina yi e' aj Etiopía. I' qu'icy'lom te cyakil yi mebi'l yi jun reinaja'tz. Cho'n pakxe'n tzaj tan c'u'laje'n Ryos jalen Jerusalén.

²⁸ Nin cho'n at tpombil i' le tetz tanum. C'olchij i' tul yi tetz carros nin na tzantz tan si'le'n yi liwr yi tz'iba'nt cyen tan Isaías.

²⁹ Bene'n tzun tlol yi Espíritu tetz Li'p tan toque'n äkansal tib te yi jun carrosa'tz: “Äkansquen awib te carros nin xom nintz te'j,” stzun yi Espíritu tetz i'.

³⁰ Tocompone'n tzun äkansal tib Li'p naka'jil yi carros. Nin ben tbital yi na tzan yi eunuco tan si'le'n yi liwr yi tz'iba'nt cyen tan Isaías. Bene'n tzun jakol Li'ptz tetz:

—¿Na pe' el xtxumu' tetz yi txolbil yi na tzanu' tan si'le'n?

³¹ —¿Xe'n tz'el intxum tetz, na qui'c jun tan tx'olche'n xo'l swetz? —stzun yi eunuco tetz Li'p.

Toque'n tzun moxol yi eunuco yi Li'ptz tan cwe'n c'olchok xljaj i' le carros.

³² Ma yi txolbil te yi yol Kataj yi na tzan yi eunuco tan si'le'n i'tz:

“Ja ben ticy'le'n chi na ben ticy'le'n jun cne'r tan cwe'n biyij.

Nin quinín jilon i', chi jun tal cne'r yi qui na äch'in yi na el xi'il tan matzol.

³³ Chin c'ulutxum nin i', nin qui'c mu'x til.

Poro ja ak'lij caws.

Ncha'tz cya'l na'wse't xonl i', na qui'c xonl i' sbne',

tan paj yi quinín ncyak' ama'l tetz tan ta'te'n tzone'j wuxtx'otx'.”

³⁴ Bene'n tzun jakol yi eunuco tetz Li'p:

—Ta', tal tzaju' swetz, yi mbi na elepont yi txolbile'j, ¿ite'n polo' yi elsanl stzi' Ryos na yolbej tib, nka na pe' tzan i' tan yolche'n junt?

³⁵ Xe'te'n tzun Li'p tan tx'olche'n xo'l yi txolbil, yi sken wi't chisi'lej tan tele'n xtxum yi eunuco tetz yi mbi eka'n tan Jesús.

³⁶ Itzun te yi na chixontz tbe' chinoje'n pone'n tzuntz te jun a'. Nintzun tal eunuco tetz Li'p:

—Je jun a'e'j, ¿at polo' makol wetz tan je'n a' tinwi' tzone'j? —stzun yi eunuco tetz Li'p.

³⁷ —Qui'c, —stzun Li'p. —Ntin yi ko tetz cu'n talma'u' na tocsaju' yi mbi eka'n tan Jesucristo, —stzun Li'p tetz.

—Jun cu'n na wocsaj yi Jesucristo ya'stzun yi Cy'ajl Ryos, —stzun i' bantz tetz Li'p.

³⁸ Nintzun cawun nin tan tanewe'n yi carros. Chicwe'n tzuntz chicabil xe a', nintzun je' a' twi' eunuco tan Li'p. ³⁹ Yi chije'n tzaj xe a' bene'n tzun ticy'le'n tetz Li'p tan yi Espíritu Kajcaw tul junt ama'l. Qui't tzun til eunuco yi wutz Li'p. Nin yi tcy'alt yi tetz be' wi'nin stzatzine'n.

⁴⁰ Ma Li'p cho'n tzun tilwe'n wutz tul jun tal ne'x̄ tnum yi na bi'aj Azote. Ej nin txol cunin bene'n i' lakak tnum tan txxole'n yi x̄e'n chiclax wunak. Opone'n cunin txoli'n ta'n jalen le tnum Cesarea.

9

Yi x̄e'n cu'n tocsal Saulo

¹ Itzun ban Saulo, wi'nin x̄chi'che'n c'u'l i' scye'j yi e' yi k'uklij chic'u'l te Kajcaw. Nin yi tajbil i' i'tz tan chibiyle'n cu'n. Xa'k i' swutz yi wi'tz pale' ² tan jakle'n jun ort tan x̄chajle'n x̄chiwutz yi e' ajcaw lakak e'chk sinagoga yi at Damasco. Yi xac yi jun orta'tz i'tz tan chitz'amle'n yi e' yi cho'n k'uklij chic'u'l te Kajcaw, nin tan chisaje'n pres Jerusalén. Qui'c na ban yi ko e' yaj nka e' xna'n, tircu'n na taj i' tan chisaje'n pres. ³ Poro itzun bantz te yi txant tan tpone'n i' Damasco, jalt cuntunin nachol i' yi cwe'n mule'n jun chin pak'puchal te'j yi cho'n saje'n tcya'j. ⁴ Yi cwe'n mule'n yi jun pak'puchala'tz, nintzun opon jokpuj Saulo wuxtx'otx', nin ben tbital wi' jun yi jilon tzaj tetz:

⁵ —¡Saulo! ¡Saulo! ¿Nxac na c̄xtzan tan imbuchle'n? —chij yi juna'tz ban tzaj.

—¿Na' tzun scyetz ilu' Ta'? —chij Saulo.

—I ina'tz in Jesús, nin i ina'tz yi na c̄xtzan tan buchle'n. Poro ax̄te'n na abiy awib chi na ban jun mam tor yi na oc tan xajle'n yi puy, —chij yi juna'tz ban tzaj tetz Saulo.

⁶ Wi'nin tzun xobe'n Saulo, nin jalta'tz saj tlol:

—Wajcaw ¿mbi na taju' yil tzimban?

Itzun saj tlol Kajcaw tetz Saulo:

—Txiclije'n nin nque'n tnum, nin cho'n tz'a'lchij tzatz yi mbi tajwe'n tan abnol.

⁷ Wi'nin tzun cyele'n yab yi e' yi xomche' te Saulo, na nin ben quibital yi na jilon tzaj jun poro quinín quil wutz jun wunak. ⁸ Je'n tzun txiclok Saulo nin je' jakol wutz poro qui't na xmayin, na nin oc cyen tetz moyi'x̄. Cha'stzun te ch'inu'n bene'n tan tpone'n Damasco.

⁹ Ma yi tpone'n Damasco ya'stzun a'te't tetz ox k'ej. Poro quinín xmayin i', nin quinín wan, quinín uc'a' tul yi ox k'ejat'z.

¹⁰ At tzun jun kajwutz yi na bi'aj Ananías, yi cho'n najlijtz Damasco. Nintzun jilon Kajcaw tetz chi tul wutzicy' tane'n, itzun taltz:

—¡Ananías! —stzun Kajcaw tetz.

—¿Mbi Wajcaw?

¹¹ —Quilo'k le be' yi na bi'aj Quilnintu' Te'j, nin joyaj jun yajtz yi na bi'aj Saulo, aj Tars i'. Cho'n at le ca'l ta' Judas. Nin na tzan i' tan innachle'n. ¹² Ja wi't til chi tul wutzicy' tane'n yi ja opon jun yaj te'j yi na bi'aj Ananías. Nin ja til yi je'n tk'ol yi jun yaja'tz yi k'ab twi' bantz jakxe'n wutz, —stzun Kajcaw tetz.

¹³ Yi tbital Ananías yi yol Ryos itzun taltz:

—Wajcaw, poro wi'nin wunak na a'lon swetz yi mbi cu'n na ban yi jun yaja'tz scye'j yi e' kajwutz yi ate' Jerusalén. ¹⁴ Nin ak'ijtz ca'wl tetz cyak'un yi e' wi'tz pale' tan chitz'amle'n cyakil yi e' yi na chitzan tan na'wse'n bi'u' tzone'j, —stzun Ananías tetz Ryos.

¹⁵ Poro nintzun saj tlol Kajcaw tetz Ananías:

—Or tzabene'n, na ya'stzun jun inchakum sbne'. Na ja je' intxa'ol tan txxole'n yi mbi eka'n wa'n scyetz yi e' yi nk'e'tz e' judiy, nin ncha'tz scyetz yi e' wi'tz bajxom lakak tnum bene'n tzi'n. Nin ncha'tz ja je' intxa'ol tan txxole'n yi mbi eka'n wa'n scyetz yi e' aj Israel.

¹⁶ Tzinchaje' tetz yi stije' wi'nin q'uixc'uj tan paj yi tz'ocopon i' tan xtxole'n yi mbi eka'n wa'n, —stzun Kajcaw.

¹⁷ Bene'n tzun Ananías, nin opontz xe ca'l kale atit Saulo. Yi tocompone'n nintzun je' tk'ol yi k'ab twi', itzun taltz:

—Wajwutz Saulo, ja chinsaj xchakol Kajcaw Jesús, yi jun yi nřchaj tib swutzu' tbe'. Nin ja nu'l tan tele'n pacxuj te wutzu' bantz xmayine'nu' nin tan noje'n yi talma'u' tan yi Espíritu Sant, —stzun Ananías bantz tetz Saulo.

¹⁸ Le rat nin baj cyele'n kotx'puj te wutz i'. I cunin xti'lil te cay. Kalena's tzun xmayine'ntz. Ej nin je' a' twi'.

¹⁹ Ma yi je'n a' twi', kalena's tzun wane'ntz, nin jalt junt tir walor. Nintzun a'tij cobox k'ej xchixo'l yi e' kajwutz aj Damasco.

Yi toque'n Saulo tan xtxole'n yi balaj stziblal Damasco

²⁰ Toque'n tzun Saulo tan xtxole'n yi balaj stziblal lakak e'chk sinagoga, nin tal i' scyetz wunak: “Yi Jesús ya'stzun yi Cy'ajl Ryos.” ²¹ Wi'nin tzun cyele'n yab cyakil wunak te yi yol i'. Itzun cyaltz:

—¿Nk'era'tz ptzun yi yaje'j yi mo'c tan chixite'n yi e' kajwutz yi najlche' Jerusalén? ¿Nin nk'era'tz pe' i' yi jun yi mu'l klo' tzone'j tan kac'alche'n nin tan kopone'n ticy'le'n xchiwutz yi e' wi'tz pale' jalen Jerusalén?

²² Poro mas tcunin quiwsaj tib Saulo tan xtxole'n yi Jesús ya'stzun yi Cristo. Nin xcy'e' i' tan xite'n cyajtza'kl yi e' judiy yi quinín cyocsaj yi Jesús i' yi Cristo.

Yi xe'n cu'n claxe'n Saulo xchik'ab yi e' judiy

²³ Itzun yi tele'n cobox k'ej bixewe'n tzuntz cyak'un yi e' judiy tan cwe'n klo' chibiyol Saulo. ²⁴ Nin baj cu' len wart cya'n tzi'ak yi sawanil yi tnum tan stz'amle'n klo' Saulo tan cwe'n biyij. Poro nin tbit Saulo yi mbi i' ila'tz chitxumu'n. ²⁵ Lak'bal tzun tele'n quicy'al kajwutz yi Saulo. Cho'n cwe'n tzaj cya'n tul jun mo'tx wi tapij.

Yi tpone'n Saulo Jerusalén

²⁶ Ma yi tpone'n Saulo Jerusalén, nintzun joy puntiltz tan tocompone'n xchixo'l yi e' kajwutz yi ate'tz. Wi'nin tzun chixobe'n cyen yi e' kajwutz tetz, na le wutz cyetz cyajtza'kl nk'e'tz creyent i'.

²⁷ Ma yi kajwutz Bernabé i' icy'an nin xchiwutz yi e' apostl. Nin tal Bernabé yi xe'n cunin ban yi tilol Saulo wutz Kajcaw tbe', nin yi mbi cunin ban yi jilone'n Kajcaw tetz. Nin ncha'tz tal i' yi quinín xob Saulo tan xtxole'n yi mbi eka'n tan Jesús te yi at i' Damasco.

²⁸ Cha'stzun te ta'te'n cobox k'ej scye'j yi cmon creyent yi ate' Jerusalén. Nin nternin nche'l ncho'c scyuch'. ²⁹ Nin quinín xob i' tan xtxole'n yi mbi eka'n tan Kajcaw Jesús. Poro yi e' mas judiy yi na chijilon le griego nin e' octz tan wak' ib tuch'. Ej nin e' octz tan joyle'n puntil tan cwe'n klo' chibiyol. ³⁰ Ma yi quibital yi e' kajwutz yi mbi na icy' chic'u'l yi e' contr Saulo, nintzun ben quicy'altz jalen Cesarea. Kalena's tzun bene'n chichakoltz le tnum Tarso.

³¹ Wi'nin tzun tzatzin paz jaltz xchixo'l yi e' creyent lakak e'chk ama'l cwent Judea tu Galilea tu Samaria. Nin ja chiquiwix tk'ab Kataj, na ja cyek xchi' Ryos. Nin ja oc yi Espíritu Sant tan quich'eye'n, nin ch'uye'n nin ban yi tajlal yi cmon.

Yi tule'n yos tu Eneas

³² Itzun bantz te yi na chitzan Lu' tan chixajse'n cyakil yi e' cmon creyent, ncha'tz opontz tan chixajse'n yi e' yi najlche' le ama'l Lida. ³³ Nojompon tzun Lu' te jun yaj yi na bi'aj Eneas. Yi jun yaja'tz sken el wajxokix yob ta'n wi soc tan paj yi ye'yuj wankil.

³⁴ Bene'n tzun tlol Lu' tetz:

—Eneas, tz'ul yos tzawuch' tan Jesucristo. Txiclije'n, nin wekaj asoc, —stzun Lu' banintz tetz.

³⁵ Je'n tzun txiclok, nin xontz.

Ma yi bene'n quilol cyakil yi e' aj Lida scyuch' yi e' aj Sarón yi mmu'l yos tuch', ja cyaj cyen quilol cyakil yi cyetz chicstumbr nin ja chixom te xchusu'n Kajcaw.

Yi titz'e'n junt tir Dorcas

³⁶ Itzun te yi tiempa'tz at tzun jun xna'n yi creyent jalen le tnum Jope yi na bi'aj Tabita, yi na elepont Dorcas. Wi'nin e'chk pawor baj bnol nin wi'nin ch'eya'n ban scye'j e' meba'.

³⁷ Yobte'n tzun i'-tz nin quimtz.

Ma yi wi't xtx'ajone'n, nin octz cya'n tul jun quart yi at le ca'p chup. ³⁸ Naka'j tzun xo'l yi tnum Jope tu yi tnum Lida. Itzun yi quibital yi e' creyent yi cho'n at Lu' le tnum Lida, bene'n tzun chichakol cob yajtz tan xchakle'n i'.

—Na ja'wiy yil tz'oponu' Jope jalu', —che'ch tzun yi cob yaja'tz bantz.

³⁹ Nuc'ul tzun tib Lu', nin bentz scye'j. Ma yi cyopone'n Jope, bene'n tzun quicy'altz kale atit yi alma'. Toque'n tzun chicmonil quib yi e' xma'lca'n te Lu'. Wi'nin cyok'e'n, nin baj chichajol cyakil yi e'chk cmi'x tu e'chk xbu'k yi bnixnak tan Dorcas. ⁴⁰ Toque'n tzun Lu' tan talche'n scyetz cyakil yi e' wunak yi ate' te yi alma' tan cyele'n. Ma yi cyele'n nintzun cu' mejlok tan nachle'n Kataj. Yi wi't nachol Kataj nintzun xmayin nin tetz yi alma', itzun taltz:

—Tabita, txiclije'n.

Je'n tzun jakol i' yi wutz. Nin ben tilol yi at Lu'. C'olewe'n tzun i'-tz. ⁴¹ Bene'n tzun Lu' tan xch'ine'n k'ab, nin je' xtxicbaltz. Che' xchakol tzun yi e' xma'lca'n yi ate'tz scyuch' yi e' mas kajwutz, nin ben xchajol scyetz yi nsken itz'ij junt tir Dorcas.

⁴² Itzun yi quibital yi e' aj Jope yi xtxolbile'j, wi'nin e' cyocsaj yi xchusu'n Kajcaw. ⁴³ Ala' tzun k'ej a'tij Lu' le yi jun tnuma'tz yi na bi'aj Jope. Cho'n ta'te'n le ca'l Simón, yi txicyol tz'u'm.

10

Lu' tu Cornelio

¹ At tzun jun yaj yi na bi'aj Cornelio le tnum Cesarea. Ajcaw i' scye'j jun cient sanlar tetz yi companiy yi na bi'aj Italiano. ² Yi jun yaja'tz tu yi e' najal wi'nin na cyek xchi' Ryos. Ncha'tz wi'nin ich'eya'n mban i' scyetzak yi e' judiy yi at tajwe'n scyetz, nin ilenin na tzan i' tan nachle'n Kataj Ryos. ³ Nintzun xchaj tib jun ángel tetz Ryos swutz i', e'chk ox ch'ich' lo' cwe'n k'ej, itzun taltz:

—¡Cornelio!

⁴ Nintzun jaxe' nin Cornelio tan xmaye'n yi ángel, nin wi'nin xobe'n. Itzun ben tloltz:

—¿Mbi tajbilu' Wajcaw?

—Ja opon yi atzi' yi akul swutz Ryos tu yi e'chk ich'eya'n yi na aban scye'j yi e' yi at tajwe'n scyetz. Cha'stzun te ja cxu'l tx'akxuj tc'u'l Ryos. ⁵ Ma jalu' chakwe' nin cobox yaj jalen Jope tan ticy'le'n tzaj Simón yi ncha'tz na bi'aj Lu'. ⁶ Cho'n at i' tan posari'n tu Simón yi txicyol tz'u'm, nin cho'n at ca'l i' tzipar. I' tzun tz'a'lon tzatz yi mbi cu'n tajwe'n tan abnol, —stzun yi ángel bantz tetz Cornelio.

⁷ Itzun yi wi't taje'n yi ángel, chibene'n tzun xchakol Cornelio cob xchakum tu jun sanlar yi na tek xchi' Ryos. ⁸ Itzun yi wi't baje'n xtxolil cyakil yi xtxolbil scyetz, nintzun e' ben xchakol jalen Jope.

⁹ Itzun le junt eklok yi na chixon tbe', nin yi txant tan cyopone'n naka'jil yi tnum Jope, je'n tzun Lu' wi' ca'l tan nachle'n Ryos. E'chk chajcu'n k'ej lo'. ¹⁰ Saje'n tzun jun chin we'j te'j, nintzun klo' wantz. Ej nin te yi na tzan cunin banle'n yi wa' Lu' nin xchaj tib jun e'chk takle'n swutz i'. ¹¹ Nin til yi je'n c'abxuj yi tcya'j, nin yi saje'n jun e'chk takle'n tcya'j. I cunin xbu'k tane'n. C'alij len yi cyaj xtx'u'c. ¹² Itzun yi cwe'n mule'n swutz Lu' nin ben tilol yi at wi'nin jilwutz txuc tc'u'l. At txuc yi cyaj quikan, at txuc yi jutun cu'n na chiben wuxtx'otx'. Nin ncha'tz at e' txuc yi na chixicy'in tcya'j. ¹³ Bene'n tzun tbital yi jilone'n tzaj jun tcya'j:

—Lu', —chij, —txiclije'n, biywe' yi e' txuque'j nin bajswe'e'n.

¹⁴ Itzun ben tlol Lu':

—Qui' Wajcaw, na qui'c nin jun tir yi jajk imbajsaj jun e'chk takle'n yi qui'c cu tan kabajsal, —stzun Lu' bantz.

¹⁵ Bene'n tzun tbital Lu' yi jilone'n tzaj junt tir itzun taltz:

—Quil tzawal yi qui'c cu tan bajse'n yi e'chk takle'n yi ba'n swutz Ryos.

¹⁶ Yi wi't jilone'n yi juna'tz le toxi'n tir nintzun aj ticy'le'n yi xbu'k tcya'j. ¹⁷ Ma yi taje'n, nintzun oc Lu' tan xtxumle'n yi mbi eka'n tan yi e'chk takle'n yi n'xchaj tib swutz i'.

Na nin tzantz tan xtxumle'n yi cyopone'n yi e' yaj yi e' saj xchakol Cornelio. Ate' tzi puert na sken chijak tkanil yi na' at cyent yi ca'l Simón. ¹⁸ Chitziwune'n quen tzuntz nin oc chijakol yi ko cho'n at Simón tan posari'n, yi ncha'tz na a'lchij Lu' tetz. ¹⁹ Yi na tzan Lu' tan xtxumle'n yi mbi cunin xchaj tib swutz, jilone'n tzaj tzun yi Espíritu Sant tetz:

—Lu', bit tzaj, ate' ox yaj tzi'n yi na chitzan tan ajoyle'n. ²⁰ Ncwen tan quilwe'n nin quil tzacabej ac'u'l tan abene'n scye'j, na in nche' chakon tzaj.

²¹ Cwe'n tzaj tzun Lu' tan chic'ulche'n yi e' yaja'tz yi e' saj xchakol Cornelio, itzun ben tlol scyetz:

—I ina'tz yi na chitzanu' tan joyle'n. ¿Mbi chimantaru' swetz?

²² —At jun yaj yi Cornelio bi', nin ajcaw i' scye'j jun c'oloy sanlar. Chumbalaj yaj, na na tek xchi' Ryos. Nin chumbalaj nin i' xchiwutz yi e' judiy. Ja tbit i' jun yol tetz jun ángel yi tajwe'n tan bene'nu' xe tetz ca'l tan talolu' tajbil Ryos tetz, —che'ch.

²³ Nintzun e' oc moxol Lu'-tz xe ca'l. Cho'n chicyaje'n cyen te jun ak'balat'z. Jalen tzun le junt eklok e' bentz. Ncha'tz e' ben xomok cobox kajwutz aj Jope scye'j.

²⁴ Jalen tzun le ca'p k'ej cyopone'n Cesarea. List Cornelio tan chic'ulche'n yi cyopone'n. Ej nin nsken che' xtxoc Cornelio yi e' tajwutz scyuch' yi e' tamiw xe tetz ca'l. ²⁵ Ma yi tocompone'n Lu' stzi ca'l nintzun el tzaj Cornelio tan c'ulche'n, nintzun cu' jokloktz swutz Lu' tan c'u'laje'n. ²⁶ Poro yi Lu' nin ben tan xtxicbaje'n, nin taltz tetz:

—Xcyeke'nu' ta', na yi in wetz in tu' wunak chi tane'nu', —stzun Lu' tetz.

²⁷ Na tzun chijilontz yi cyoque'n xe ca'l kale sken chicham wit quib wunak. ²⁸ Itzun tal Lu' scyetz yi e' wunak yi ate'tz:

—Elnak chitxumu' tetz yi xan yi kol kajilon tetz jun yi nk'e'tz judiy. Ncha'tz xan kol ko'c xe ca'l. Poro ja xchaj Ryos swetz yi qui'c rmeril tan walol cachi' tetz jun yi nk'e'tz judiy. ²⁹ Cha'stzun te quinín mincabej inc'u'l yi nchin chichaku'. Ma jalu' na waj tzinjak scyeru' yi mbi na tijin tetz cyalma'u'.

³⁰ Bene'n tzun tlol Cornelio:

—Ma jalu' Ta', scuyu' kapaj na ja el cyaj k'ej, inin lo' ora'stze'j, e'chk ox ch'ich' nin lo' cu'lbe'n k'ej, yi atin tzone'j xe inca'l tan nachle'n Ryos. Ja no'c tan muc'le'n we'j tan tak'le'n k'ajsbil tetz Ryos. Ntaxk tzun chinwantz, yi je'n jobtuj jun tzinwutz yi sak cu'n be'ch tetz nin wi'nin litz'une'n. ³¹ Itzun taltz swetz: 'Cornelio, yi atzi' yi akul ja opon swutz Ryos tu' yi e'chk ich'eya'n yi na aban scye'j yi e' yi at tajwe'n scyetz. Cha'stzun te ja c'xu'l tx'akxuj tc'u'l Ryos. ³² Cha'stzun te chakwe' nin cobox achakum tan xchakle'n Simón yi na bi'aj Lu'. Cho'n at i' le tnum Jope, nin cho'n at i' tan posari'n le ca'l Simón yi txicyol tz'u'm, yi at tzi mar. Ej nin yil tz'ul i' stale' yi puntil tzatz yi mbi tajwe'n tan abnol.' ³³ Cha'stzun te bene'n inmantar te'ju'. Nin ntyo'x tu' teru' yi ja ulu'. Ma jalu' ja kacham kib kacyakil cu'n tzone'j tan tak'le'n k'ej Ryos, nin tan tbite'n cyakil yi cyajnak tlol Ryos teru'.

Yi toque'n Lu' tan yol scyetz yi e' wunak xe ca'l Cornelio

³⁴ Toque'n tzun Lu' tan yol scyetz yi e' wunak yi ate' xe ca'l Cornelio, itzun taltz:

—Jun cu'n na el intxum tetz yi qui'c nim, qui'c juy swutz Ryos. ³⁵ Na wi'nin na tzatzin Ryos scye'j alchok jilwutz wunak yi ate' lakak tnum yi ko e' balaj, nin yi ko na cyek xchi' i'. ³⁶ Bitant yi balaj stziblal tetz yi tzatzin paz cyanu' yi talnak Ryos sketz yi o' aj Israel.

Yi jun balaj stziblala'tz ja ul tan Jesucristo yi jun yi Ajcaw squibaj cyakil jilwutz wunak. ³⁷ Bitant cyanu' cyakil yi mbi cu'n mbajij le ketz katanum yi o' judiy. Nin bitant cyanu' yi mbi cu'n bajij le luwar Galilea yi nsken quen oc Wa'n tan xtxole'n yi tajwe'n tan je'n a' xchiwi' wunak. ³⁸ Nin ja quibitu' yi xe'n cu'n tk'ol Ryos yi Espiritu Sant tu yi porer tetz Jesús yi aj Nazaret. Nin ja quibitu' yi xe'n toque'n i' tan banle'n pawor, nin tan tulse'n yos scyuch' yi e' yi at espiritu cwent Bayba'n le chiwankil. Ja bnix e'chk milawra'tz ta'n, na xomij Ryos te'j. ³⁹ O' stiw te cyakil yi e'chk xtxolbila'tz yi banak i' le luwar cwent Judea tu Jerusalén. Nin ite'n nin i' yi Jesucrista'tz yi quimnak wutz pasyon. ⁴⁰ Poro ja jetzaj junt tir tan Ryos xchixo'l alma' le toxi'n k'ej, nin ja xchaj i' sketz yi bintzinin itz'ij junt tir Jesús ta'n. ⁴¹ Quinin xchaj tib xchiwutz cyakil wunak, ma na ntin skawutz ketz, yi o' stiw i', yi o' yi txa'ijcho't tan Ryos tenxchan. O' wan, nin o' uc'a' tuch' yi titz'e'n junt tir xchixo'l alma'. ⁴² Nin cyaj cawul i' o' tan katxolil, nin tan kachajol scyetz cyakil wunak, yi i' yi jun yi bixba'nt tan Ryos tetz pujul xtisya', scyetz yi e' itz', nin scyetz yi e' quimnake'. ⁴³ Ncha'tz cyajnak chitxolil cyakil yi e' elsanl stzi' Ryos tentz yi scuylok chipaj cyakil yi e' yil k'uke' chic'u'l te Jesús, —stzun Lu' bantz scyetz.

Yi cwe'n mule'n yi Espiritu Sant squibaj yi e' yi nk'e'tz e' judiy

⁴⁴ Na tzun tzan cunin Lu' tan xtxole'n yi xtxolbila'se'j yi toque'n lac'p yi Espiritu Sant scye'j yi e' yi na chitzan tan tbite'n yi yol i'.

⁴⁵ Itzun yi e' creyent yi xomche' te Lu', wi'nin cyele'n yabtz, na nin cu'ul yi Espiritu Sant nin oc lac'p scye'j yi e' yi nk'e'tz e' judiy. ⁴⁶ Ej nin ncha'tz e' el yab te'j yi bene'n quibital yi na chitzan tan yolche'n e'chk jilwutz yol, nin yi na chitzan tan tak'le'n chik'ajsbil swutz Ryos. ⁴⁷ Bene'n tzun tlol Lu' scyetz:

—Cya'l jun yi nink xcy'e' tan makle'n tan qui je'n a' xchi' yi e' wunake'j na ja bin cu'ul yi Espiritu Sant scye'j, chi bajij ske'j ketz.

⁴⁸ Cawune'n tzun Lu' tan je'n a' xchiwi' cyakil yi e' wunaka'tz tan bi' Kajcaw Jesucristo. Ma yi nsken je' a' chiwi' cwe'n tzun chiwutz tetz Lu' tan cyaje'n cyen i' cobox k'ej xchixo'l.

11

Yi tlol Lu' stziblal scyetz yi cmon creyent Jerusalén

¹ Itzun yi e' apostl scyuch' yi e' kajwutz yi najlche' Judea, nintzun quibit yi nsken wi't cyocsaj yi e' yi nk'e'tz e' judiy yi yol Ryos. ² Itzun yi je'n pone'n Lu' Jerusalén, cyoque'n tzun yi e' yi banijche' circuncidar tan wak' ib tuch'. ³ Itzun cyaltz tetz:

—¿Nxac xake'nu' tan chixajse'n yi e' wunak yi nk'e'tz e' katanum, yi e' qui banijche' circuncidar? ¿Nin mbi xac wane'nu' scyuch'? —che'ch tetz Lu'.

⁴ Toque'n tzun Lu' tan xtxole'n scyetz yi xe'n cunin ban, nin je yol i'-e'j:

⁵ —Cho'n atin pon wetz Jope. Nin na chintzan cunin tan nachle'n Kataj yi xchajol tib jun takle'n tzinwutz. I cunin jun xbu'k tane'n. Cho'n c'alij tzaj yi cyaj xtx'u'c tcyaj. Cwe'n mule'n tzuntz tzinwutz. ⁶ Woque'n tzun tan xmaye'n, nintzun wil yi at wi'nin jilwutz txuc yi at tc'u'l yi jun xbu'ka'tz. At e' txuc yi cyaj quikan, nin at wi'nin smaron txuc tul. At lubaj, nin at e'chk jilwutz txuc yi ba'n na chixicy'in tcyaj tul yi jun xbu'ka'tz. ⁷ Bene'n tzun wital jun yol yi cho'n jilone'n tzaj jalen tcyaj, itzun taltz: 'Lu', txiclije'n, biywe' yi e' txuque'j nin bajswe'e'n.' ⁸ 'Qui'c rmeril Wajcaw,' chinch 'na cya'l cunin na baje't e'chk jilwutz txuca'tz wa'n yi qui'c cu tan baje'n ka'n,' chinch banintz. ⁹ Saje'n tzun stza'wel yi inyoltz: 'Awalch yi qui'c xac. Awalch yi qui'c cu tan abajsal jun e'chk takle'n yi ja wi't xansaj Ryos.' ¹⁰ Yi wi't jilone'n yi juna'tz le toxi'n tir, nintzun wil yi taje'n ticy'le'n tcyaj. ¹¹ Ej nin ite'n nin rata'tz cyopone'n ox yaj tan injoyle'n le ca'l kale ato't. Cho'n cyopone'n tzaj Cesarea. ¹² Tlol tzun yi Espiritu Sant swetz tan qui incabel inc'u'l tan imbene'n scye'j. Nin ncha'tz e' ben xomok kak kajwutz swe'j. Cho'n tzun kopone'ntz xe ca'l jun yaj le tnum Cesarea.

¹³ “Ma yi kopone'ntz nintzun tal yaj sketz yi xe'n cunin tilol i' wutz jun ángel xe yi tetz ca'l. Itzun yi je'n jobtuj yi ángel swutz i', itzun taltz tetz: ‘Chakwe' nin cobox yaj jalen Jope tan ticy'le'n tzaj Simón yi ncha'tz na a'lchij Lu' tetz. ¹⁴ Na i' tz'a'lon tzatz yi xe'n xclax tuml yi anajal,’ stzun yi ángel bantz tetz.

¹⁵ “Itzun yi woque'n tan xtxole'n yi puntil scyetz cwe'n mule'n tzun yi Espíritu Sant scye'j, chi ban yi cwe'n mule'n ske'j ketz le xe'tzibil tzaj. ¹⁶ Tule'n tzun tx'akxuj yi yol Kajcaw tinc'u'l yi talnak sketz: ‘A' tu' yi xcon tan Wa'n tan chibaje'n bautizar yi e' wunak, ma yi in wetz xconk yi Espíritu Sant wa'n tan ibaje'n bautizar,’ chij Jesús bantz sketz. ¹⁷ Ma jalu' yi ko ja tak' Ryos yi Espíritu Sant scyetz yi e'a'tz, yi tak'nak sketz ketz yi k'ukewe'n kac'u'l te Kajcaw Jesucristo, ¿mbi tzun wocle'n wetz tan xite'n yi tajbil Ryos? Qui'c, —chij Lu' bantz scyetz.

¹⁸ Yi quibital yi e' kajwutz yi najlche' Jerusalén, yi xtxolbila'se'j, qui'ct nin tzun cyaltz. Ntin e' oc tan tak'le'n chik'ajsbil tetz Ryos, nin cyaltz squibil quib:

—Ja bin tak' Ryos ama'l scyetz yi e' yi nk'e'tz e' katanum tan je'n chitx'ixpul cyajtza'kl bantz chicambal yi itz'ajbil yi quinín bajsbe'n tetz.

Yi cmon creyent yi ate' Antioquía

¹⁹ Itzun bantz yi e', yi e' el xit yi quime'n Esteban nin yi toque'n chibuchle'n yi e' creyent. At tzun e' yi cho'n cyopone'n jalen Fenicia. Nin at e' yi cho'n cyopone'n Chipre. Nin at e', e' opon Antioquía. Nin cyakil yi e'a'tz e' baj oc len tan xtxole'n yi balaj stziblal scyetz yi e' judiy. Poro quinín e' oc tan xtxole'n scyetz yi e' yi nk'e'tz e' judiy. ²⁰ Poro at cobox creyent aj Chipre tu aj Cirene, yi cho'n cyopone'n Antioquía. Ej nin yi e'a'tz e' oc tan xtxole'n yi balaj stziblal tetz Kajcaw Jesús scyetz yi e' yi nk'e'tz e' judiy, yi najlche' le jun tnuma'tz. Nin cyal yi at rmeril tan chiclaxe'n yi e' yi nk'e'tz e' judiy. ²¹ Ej nin tan yi porer Kataj, at wi'nin e' yi je' chitx'ixpul yi cyajtza'kl tan chixome'n te Kajcaw.

²² Tpone'n tzun jun stziblaltz chiwi' yi e' cmon creyent yi ate' Jerusalén. Ej nin yi quibital yi stziblala'tz nintzun ben chichakol kajwutz Bernabé tan chixajse'n yi e' kajwutza'tz yi ate' Antioquía.

²³ Itzun yi tpone'n Bernabé xchixo'l, wi'nin tzun stzatzine'ntz yi tilol i' yi at banl Kataj Ryos squibaj. Nintzun oc i'-tz tan chiquiwse'n tan chixome'n te Kajcaw, nin tan k'ukewe'n mas chic'u'l te'j. ²⁴ Yi Bernabéja'tz chumbalaj wunak nin i', na nojnak yi talma' tan yi Espíritu Sant, nin nternin k'uklij c'u'l te Kataj Ryos. Wi'nin tzun wunak e' octz tk'ab Kataj Ryos.

²⁵ Yi cyocsal yi jun c'olój wunaka'tz nintzun ben i' tan joyle'n Saulo jalen Tarso. Ej nin yi jale'n ta'n nintzun ben moxol Antioquía. ²⁶ Jun tzun yob e' a'tij xchixo'l yi cmon creyent Antioquía tan chichusle'n jun c'olój wunak te yol Kataj. Ya'stzun yi toque'n cunin chibi' yi e' creyent tetz Cristiano.*

²⁷ Ej nin te ite'n nin tiempa'tz yi cyopone'n cobox elsanl stzi' Ryos Antioquía. Cho'n nchisaj Jerusalén. ²⁸ Toque'n tzun jun scyuch' yi e'a'tz, yi Agabo bi', tan txoli'n tan porer yi Espíritu Sant. Nin taltz yi at tulbil jun we'j bene'n tzi'n. Ej nin ya'tz nin bajijtzt te yi at tzaj Claudio tan cawu'n tibaj cyakil yi e'chk ama'l cwent Roma. ²⁹ Bixewe'n tzuntz cyak'un yi e' creyent yi najlche' Antioquía, tan bene'n noc ch'eybil cyetz yi e' creyent yi najlche' Judea. Nin bixe' cya'n yi xom quen tu' yi cyoy te yi quib tane'n chimebi'l. ³⁰ Inin tzun cyulejtz. Nin yi molxe'n yi oy cya'n, nin ben chichakol Bernabé tu Saulo tan tak'le'n xchik'ab yi e' wi' banl chiwi' yi e' creyent yi ate' Judea.

12

Yi quime'n Jacow nin yi toque'n Lu' xetze'

* **11:26** Yi na elepont yi yol Cristiano, i'tz yi e' yi xomche' te yi “xchusu'n Cristo.

¹ Ncha'tz te ite'n nin tiempa'tz yi mmo'c yi rey Herodes tan chibuchle'n cobox scyeri yi e' cmon creyent le ama'l Judea. ² Na nin cawun tan biyle'n Jacow yi stzicy Wa'n tan spar. ³ Ej nin yi tilol i' yi wi'nin chitzatzine'n yi e' wunak te yi jun ajtza'kla'tz nintzun octz tan stz'amle'n Lu'. Noj quen cu'ntz te yi tiemp yi na bajsij yi pam yi qui'c xtx'amil. ⁴ Xtx'amxe'n tzun Lu'-tz nin octz ta'n xetze'. Nin e' oc cyaj k'u'j sanlar tan q'uicy'le'n. Cyaj cyaj chixone'n te yi jujun k'u'j. Yi tajbil Herodes i'tz yi nin klo' cyaj cyen Lu' xetze' jalen cu'n klo' ticy'e'n pone'n yi jun wutzile'n k'ej yi na bi'aj Pasc. Kalena's tzun klo' tk'ol i' yi caws Lu' xchiwutz cyakil wunak. ⁵ Cyaj cyen tzun Lu' xetze', nin chin q'uicy'le'n nin tane'n i' cyak'un sanlar. Poro yi cmon creyent wi'nin cwe'n chiwutz tetz Ryos tan tele'n i' liwr.

Yi tele'n Lu' liwr xetze'

⁶ Itzun bantz yi junte'n ak'bal tan tk'ol Herodes yi caws Lu' xchiwutz cyakil wunak, cho'n tzun na wit Lu' chinicy'al cob sanlar. C'alij i' tan cob caren, nin ate' q'uicy'lom tzi yi puertil xetze'. ⁷ Tpone'n tzun jun ángel tetz Kajcaw kale atit Lu'. Ninin tzun pak'puchax xetze' ta'n. Nintzun oc t'oyol yi teml Lu' tan c'ase'n. Itzun ben tlol tetz: “Or yaj c'asen, txiclije'n,” chij.

Tele'n tzun jixp yi caren te k'ab Lu'. ⁸ “C'al quen yi ac'albil xe ac'u'l, nin ak' quen axajab,” stzun yi ángel tetz. Nin inin tzun tuleja'tz. “Txow tzaj axbu'k nin xomen tzaj swe'j,” stzun yi ángel tetz.

⁹ Tele'n tzaj tzun yi ángel nin eltzaj xomok Lu' te'j. Poro quinín el xtxum tetz yi ko bintzinín yi na bajij, na le wutz tetz tajtza'kl yi wutzicy' tu' na ban. ¹⁰ Cyele'n tzaj tzuntz kale atit yi bajx wart, nin kale atit yi ca'p wart. Nin e' opontz tzi yi puert yi ch'ich' cu'n yi at tzibe'. Je'n tzun jakxuj yi puert xchuc. Ma yi wi't cyele'n tzaj, nin yi sken wi't chixon jun tkuj tbe', nintzun cyaj tilol yi ángel yi Lu' xchuc. ¹¹ Ma yi pujxe'n tan Lu', itzun taltz tc'u'l cuntu': “Ja saj xchakol Kajcaw jun scyeri yi e' tetz ángel tan welse'n liwr tk'ab Herodes nin xchik'ab yi e' judiy,” stzun Lu' tc'u'l cuntu'.

¹² Itzun yi wi't ticy'e'n yi yola'tz tc'u'l Lu', tpone'n tzun i'-tz wutz ca'l Lu'ch yi xtxu' Wa'n yi ncha'tz na a'lchij Marcos tetz. Wi'nin tzun wunak sken chicham quib tan nachle'n Kataj xe yi jun ca'la'tz. ¹³ Toque'n tzun c'onlol Lu' yi puert, nin elu'l jun xun yi na bi'aj Rode tan tilwe'n yi na' scyetz i' yi juna'tz. ¹⁴ Poro yi t'ital yi ya'tz wi' Lu', quinín je' jakol i' yi puert tan bi'l yi tzatzi'n yi at cu'nt. Ma na lajke'l nin pakxe'nt i' tan talche'n stziblal scyetz yi mas kajwutz yi ate', yi at Lu' tzi puert. ¹⁵ Poro yi quibital yi e'a's yi ate' xe ca'l, quinín cyocsaj, ma na nin cyal:

—Aǎ lo' yab.

Poro yi xun xtx'anun nin tib tan talche'n yi i'tz Lu' yi at tzi puert.

—Nk'era'tz Lu', —che'ch. —Ma na i'tz lo' ángel yi q'uicy'lom tetz, —che'ch.

¹⁶ Ma tetz Lu' tilt cuntunin tan c'onle'n quen wutz puert. Ma yi jakxe'n yi puert cya'n, bene'n tzun quilol yi i'tz Lu'. Nintzun e' baj el yabtz te'j. ¹⁷ Poro yi Lu' nintzun octz tan chimakle'n tan yi k'ab tan qui chijilone'n, nin octz tan talche'n scyetz yi xe'n cunin ban yi tele'n tzaj i' xetze' tan porer Kajcaw. Ej nin ncha'tz tal i' yi tajwe'n tan bene'n jun tan talche'n stziblal tetz Jacow scyuch' yi e' mas kajwutz yi ja el tzaj i' xetze'. Ma yi talol i' yi xtxolbile'j nintzun ben i' tul junt ama'l.

¹⁸ Itzun yi tule'n skil le junt eklok, wi'nin chiyajol quib yi e' sanlar squibil quib, na qui'ct Lu' at xetze', nin quinín pujx cya'n yi mbi cu'n bajij. ¹⁹ Inti Herodes nintzun el jun ort ta'n tan joyle'n Lu'. Poro cya'l nin jale't cya'n. Toque'n tzun Herodes tan xch'ote'n chitzi' yi e' sanlar yi e' oc tan q'uicy'le'n Lu'. Nintzun cawunin tan chibiyle'n cu'n. Tele'n tzun i' Jerusalén, nin cho'n tpone'n le tnum Cesarea kale cyaj cyent cobox k'ej.

Yi quime'n Herodes

²⁰ Itzun bantz, wi'nin xchi'che'n c'u'l i' scye'j yi e' aj Tiro scyuch' yi e' aj Sidón. Cyule'n tzaj tzun yi e' aj Tiroja'tz scyuch' yi e' aj Sidóna'tz tan moxe'n i', nin tan chibansal quib tuch'. Cyak'ol tzun mu'x xo'c tetz Blasto, jun scyeri e' wi'tz xchakum Herodes, tan toque'n i' tan quich'eye'n. Na yi cyetz cyajbil, i'tz tan chibansal quib tu Herodes na cho'n na saj cyakil yi ixi'n triw yi na baj cya'n le ama'l Cesarea, kale na cawune't Herodes.

Bixewe'n tzun jun k'ej tan Herodes tan chisaje'n molij cyakil yi e' wunaka'tz swutz i'.

²¹ Itzun yi tucumule'n yi jun k'eja'tz, nintzun wek tib Herodes tan yi balaj be'ch tetz, nin c'ole'cu'ntz wi jun balaj chem le pujbil xtisya'. Toque'n tzun i'-tz tan yol scyetz cyakil wunak. ²² Cyoque'n tzun yi e' wunaka'tz tan tak'le'n k'ej i'. Nintzun e' xch'intz:

—Chumbalaj nin yi jilonu' na nk'e'tz ilu' wunak, ma na ilu' Ryos, —che'ch bantz.

²³ Na nin eltzaj yi jun yola'tz le chitzi' wunak yi tule'n jun ángel tetz Kajcaw tan tak'le'n jun chin yabil te Herodes. Oque'n nin ban lac'p yi jun chin yabila'tz te'j tan paj yi tocsaj tib i' tetz Ryos. Nintzun quim i', na nin baj yi wankil cya'n amlu'.

²⁴ Wi'nin tzun bene'n lo'on yi balaj stziblal tetz Ryos, nin wi'nin wunak cyocsaj.

²⁵ Inti Bernabé tu Saulo, chipakxe'n tzaj tzun junt tir Jerusalén tan cyopone'n Antioquía, na sken wi't bnix chimantar xchixo'l yi e' aj Judea. Ej nin saj xomok Wa'n scye'j yi cyaje'n tzaj le welt. Ej nin yi jun Wa'na'tz ncha'tz Marcos na a'lchij tetz.

13

Yi chibene'n Bernabé tu Saulo tan xtxole'n yol Kataj xchixo'l yi e' awer nak yi najlche' joylaj

¹ Ate' tzun elsanl stzi' Ryos, nin aj chusunl xchixo'l yi cmon creyent yi ate' Antioquía. Ej nin xchixo'l yi e' elsanl stzi' Ryosa'tz at Bernabé tu Simón yi ncha'tz na bi'aj Niger. Ncha'tz at jun yi na bi'aj Lucio yi aj Cirene. Ncha'tz at Saulo tu junt yaj yi na bi'aj Manaén, yi ni'cu'n chich'uye'n tu Herodes, yi Herodes yi i' wi'tz ajcaw tibaj cyakil yi ama'l cwent Galilea. ² Itzun te yi na chitzan yi e' wunaka'tz tan banle'n chimunl swutz Kajcaw, nin tan muc'le'n we'j, nintzun jilon yi Espíritu Sant scyetz: “Bixbajwok e' Bernabé tu Saulo tan chibnol yi ak'un yi ja wi't bixe' wa'n tan chibnol,” chij yi Espíritu Sant ban scyetz.

³ Inin tzun cyulejtz, na nin e' octz tan muc'le'n we'j, nin tan orari'n squibaj. Nintzun je' cyak'ol chik'abtz xchiwi' tan cyabnaje'n tk'ab Kataj. Ma yi wi't chibixewe'n kalena's tzun chijatzol quibtz.

Yi cyoque'n Bernabé tu Saulo tan xtxole'n yol Kataj le isla yi na bi'aj Chipre

⁴ Bene'n nin tzun e' ban Bernabé tu Saulo le ama'l yi sken tal yi Espíritu Sant scyetz. Cho'n tzun chicwe'n pone'ntz le tnum Selucia, nin e' icy'tz wi mar tan cyopone'n Chipre.

⁵ Itzun yi cyopone'n le tnum Salamina yi at mero tzi a' cu'n, nintzun e' octz tan txoli'n lakak sinagoga kale na chicham wit quib yi e' judiy. Nin ncha'tz xomij Wa'n scye'j tetz chichakum. ⁶ Quicy'e'n tzuntz Salamina cho'n tzun cyopone'n jalen Pafos. Chinoje'n pon tzun te jun yaj yi at tpsiso'. Yi yaja'tz i' jun judiy, yi tocsa'n tib tetz elsanl stzi' Ryos.

Barjesús bi'. ⁷ Yi jun yaja'tz yi at tpsiso', cyamiw quib tu yi wi'tz ajcaw tetz tnum yi na bi'aj Sergio Paulo. I' jun ajcaw yi wi'nin tajtza'kl. Che' xchakol tzun yi wi'tz ajcawa'tz yi Bernabé tu Saulo, na yi tajbil i' i'tz tan tbite'n yi yol Ryos yi na chitzan tan xtxole'n. ⁸ Poro nintzun oc Elimas yi jun yaja'tz yi at tpsiso' tan makle'n chiwutz Bernabé tu Saulo, na i klo' taj i' tan qui tocsal yi jun ajcawa'tz yi yol Ryos. ⁹ Ma tetz Saulo, yi ncha'tz na a'lchij Pawl tetz, quinín xob i' tetz, na xomij yi Espíritu Sant te'j. Xmayine'n nin tzuntz tetz yi yaja'tz yi at tpsiso'. ¹⁰ Itzun taltz:

—Yi aaxatz, aax subul nak. Chin cachi' nin aax. Aax nitxajil Bayba'n na aax contr te cyakil yi e'chk ajtza'kl balaj. ¿Nxac na cxtzan tan po'tze'n yi xchusu'n Kajcaw yi tz'aknak cu'n?

¹¹ Ma jalu' jun cu'n yol swale' nin tzatz, stk'e' Kataj yi acaws, na cxcopon tetz moyi'x, nin qui't cxmayin tetz cobox tiemp, —stzun Pawl bantz.

Ma le junt rat toque'n tzun muj te wutz i'. Nin qui't xmayin. Nintzun oc i' tan joyle'n junt tan xch'ine'n nin. ¹² Ma yi tilol yi wi'tz ajcaw yi mbi cu'n bajij, nintzun tocsaj yi yol Kataj. Na wi'nin tele'n yab te yi porer yi xchusu'n Kataj.

Yi e' xcha'ke'n Pawl tu Bernabé le tnum Antioquía cwent Pisidia

¹³ Itzun yi cyele'n le tnum Pafos, nin e' icy'tz wi mar tan cyopone'n le tnum Perge yi at cwent Panfilia. Ya'stzun ele't jatxol tib Wa'n scye'j, nintzun pakxij i' Jerusalén. ¹⁴ Ma Pawl tu Bernabé nin e' icy'tz Perge nin cho'n cyopone'ntz le tnum Antioquía cwent Pisidia. Ej nin yi tucumule'n yi k'ej ujle'n nintzun e' oc le sinagoga nin e' baj c'ole' cu'ntz. ¹⁵ Nin yi nsken wi't si'lij noc te yi ley Moisés tu mu'xt te junt liwr yi tz'iba'nt cyen tak'un jun scyeri e' elsanl stzi' Ryos, nin opon jun chichakum yi e' wi' banl wi' tetz sinagoga tan yol scyetz, itzun taltz:

—E'u' katanum, qui'c pe' cob yol cy'a'n cyanu' tan kaquiwse'n, ko at, ba'n chijilonu', —chij i' bantz scyetz.

¹⁶ Je'n tzun txiclok Pawl, nintzun ben xchajol yi k'ab tan chicwe'n numlok. Itzun taltz scyetz:

—Quibit tzaju' inyol cyakil e'u' aj Israel, scyuch' yi e'u' yi ate'u' skaxo'l yi na cyeku' xchi' yi ketz kaRyosil. ¹⁷ Yi ketz kaRyosil yi o' aj Israel, i' txa'one'n yi e' kamam kate'. Ej nin tan i' e' oc chixonl tetz jun wutzile'n nación te yi ate' tzaj xchixo'l yi e' aj Egipto. Ej nin tan yi tetz porer e' eltzaj tcy'al jak' chica'wl yi e' aj Egiptoja'tz. ¹⁸ Ej nin e'chk ca'wnak lo' yob ban i' tan muc'le'n chipaj chimamaj te yi ate' tzaj le ama'l yi tz'inunin tu'. ¹⁹ Itzun yi wi't chisotze'n yi juk jilwutz wunaka'tz yi ate' le ama'l Canaán, nintzun tak' yi ama'la'tz scyetz yi kamam kate'. ²⁰ Ej nin cyakil yi xtxolbila'tze'j ja bajij tul cyaj cient tu ni'cy yob lo'.

“Ma yi wi't baje'n yi xtxolbile'j nintzun e' bixe' pujul xtisya' xchixo'l tan Kataj Ryos. Nin ja chixcon yi jun jilwutz bajxoma'tz ta'n jalen te Samuel, jun scyeri e' elsanl stzi' i'. ²¹ Kalena's tzun chijakol jun chireyil tetz Kataj, nintzun bixe' yi Saúl ta'n tetz chireyil. Ma yi jun Saúla'tz, i' jun scyeri yi e' cy'ajl Cis, jun scyeri yi e' xonl Benjamín. Ca'wnak tzun yob xcon i' tetz chireyil kamam kate'.

²² “Itzun yi xtx'ixpe'n Saúl tan Ryos, Luwiy tzun oc cyentz ta'n tetz xel i'. Ej nin je jun xtxolbile'j yi talnak Ryos: ‘Yi Luwiy, yi cy'ajl Isaí, ya'stzun yi jun yi na waj lcyaj cyen tetz rey, na tz'ocopon tan banle'n tane'n yi wetz wajbil,’ stzun Ryos banak cyen.

²³ “Ej nin yi tele'n tiemp ja jal jun xonl k'ajtzun Luwiya'tz yi na bi'aj Jesús. Ya'stzun yi jun yi bixe' tan Ryos tan kacolpe'n ketz yi o' yi o' aj Israel. Ja tzun el cu'n te'j, chi alijt cyen ta'n scyetz kamam kate'. ²⁴ Poro yi ntaxk xchaj tib yi Jesús'a'tz, nsken xtxol Wa'n scyetz yi e' katanum yi tajwe'n tan chitx'ixpul cyajtza'kl nin tan je'n a' chiwi' tan xchajle'n yi bintzinin na chibisun tan quil.

²⁵ “Na je tal Wa'ne'j yi txant tan quime'n: ‘¿Na' scyetz in le chiwutz cyeru'? Nk'era'tz in yi jun yi bixba'nt tan tule'n. Poro txant tan tule'n. Na yi in wetz qui'c wetz ink'ej siquierk tan pujle'n wutz xajab yi juna'tz yi at tulbil,’ stzun Wa'n banak cyen scyetz wunak.

²⁶ “I bin jalu' e'u' xonl intanum, e'u' xonl k'ajtzun kamam Abraham, nin yi e'u' yi nk'e'tz e'u' katanum, poro yi na cyeku' xchi' yi kaRyosil: Tetz ketz kacyakil cu'n yi jun xtxolbila'se'j yi na tal yi ba'n kaclax. ²⁷ Ma yi e' katanum yi najlche' Jerusalén, scyuch' yi cyajcawil, quinín pujx cya'n yi mbi eka'n tan Jesús. Ncha'tz quinín pujx cya'n yi mbi na elepont yi e'chk xtxolbil yi tz'iba'nt cyen cyak'un yi e' elsanl stzi' Ryos. Wech na chisi'lej lakak e'chk k'ej ujle'n. Poro ja el cu'n te'j yi e'chk xtxolbila'tz yi tz'iba'nt cyen yi cyoque'n tan biyle'n. ²⁸ Poro cya'l nin jale't til i' tan cwe'n biyij. Cha'stzun te e' bene'n swutz Pilat tan jakle'n pawor tetz tan cwe'n biyij.

²⁹ “Ma yi tele'n cu'n te'j cyakil yi tz'iba'nt cyen te i', nintzun cu tzaj swutz pasyon nin oc cyentz tjul. ³⁰ Poro Ryos je'san tzaj xchixo'l alma'. ³¹ Nin ala' tir xchaj tib i' xchiwutz yi

e' yi xomche' te'j yi tele'n tzaj i' Galilea tan tpone'n Jerusalén. Ej nin yi e'a'tz, e' cu'n stiw te'j nin na chitzan tan txxole'n yi jun cu'n ja itz'ij junt tir Jesús xchixo'l alma'.

³² “Ncha'tz o' ketz, ite'n nin txxolbil na katzan tan txxole'n. Na ya'stzun yi balaj stziblal yi alijt cyen tak'un Ryos scyetz yi e' kamam kate'. ³³ Nin yi jun txxolbila'tz yi alijt cyen ta'n, i'tz tetz ketz jalu', yi o' yi o' chixonl. Na yi titz'e'n junt tir Jesús tan Ryos, ya'stzun tele'n cu'n te'j yi tz'iba'nt cyen le ca'p salmo yi na tal: ‘Aǎ jun c'olój incy'ajl jalu' nwak' itz'ajbil tzatz.’ ³⁴ Na jun cu'n, alijt cyen tan Ryos yi stz'itz'ok i' junt tir xchixo'l alma', bantz qui k'aye'n yi wankil i'. Na je yol Ryos yi tz'iba'nt cyen: ‘Cyakil yi suki'nt wa'n tetz Luwiy swak'e' tzitetz.’* ³⁵ Ej nin ncha'tz tz'iba'nt cyen tul junt salmo yi na tal: ‘Yi ilu' teru', quil tak'u' ama'l tan k'aye'n yi wankil yi jun xchakumu', yi wi'nin ok'le'n wutz tanu.’† ³⁶ Yi yole'j qui na jop k'ajtzun Luwiy, na quimnak i', nin k'ay yi tetz wankil. Na yi wi't txcone'n i' tan Ryos tetz chibajxom yi e' wunak tentz, quimich nin ban i'-tz, nin opon yi talma' kale ate't cyalma' yi e' mam i'. ³⁷ Poro yi jun yi itz'ij junt tir xchixo'l alma' tan Ryos, quinín k'ay yi tetz wankil. ³⁸ Cha'stzun te, e'u' intanum, na klo' waj yil tz'el chitxumu' tetz, yi tan Jesús, yi jun yi qui k'ay yi tetz wankil, na jal cuybil kapaj. ³⁹ Na na el katxum tetz yi qui na jal balajil jun yaj swutz Ryos tan tu' yi na buch tib tan banle'n tane'n yi ley Moisés. Poro sjalok kabalajil kol k'uke' kac'u'l te Jesús. Scuylok kapaj, nin sjalok kabalajil swutz Ryos. ⁴⁰ Poro or quilu', ko tzun tz'ul chicawsu' chi tz'iba'nt cyen cyak'un yi e' elsanl stzi' Ryos. Na je na tal jun txxolbil yi tz'iba'nt cyen cya'n:

⁴¹ ‘Or tzitil, yi axwok yi qui na itak' k'ej inyol,
na cxeleponwok yab te yi mbi sbajok tzite'j, nin cxsotzokwok.
Na nocopon tan banle'n milawr tzixo'lwok.

Poro quil tzitocsaj,

mpe nink tz'oc jun tan txx'olche'n xo'l tzitetz,'
chij Ryos banak cyen, —stzun Pawl scyetz yi e' wunak yi ate' le sinagoga.

⁴² Yi stzaje'n wi' yi chimunl, nin yi cyele'n tzaj le sinagoga, nintzun e' oc yi e' wunak yi nk'e'tz e' judiy tan chimoxe'n Pawl tu Bernabé tan chitxolil yi ite'n nin txxolbila'tz scyetz le junt k'ej ujle'n. ⁴³ Ma yi chijatxol quib, wi'nin tzun judiy e' xom nintz scye'j Pawl tu Bernabé. Ej nin ncha'tz at e' yi nk'e'tz e' judiy yi e' xom nin scye'j. Cyoque'n tzun Pawl tu Bernabé tan chiquiwse'n tk'ab Kataj. ⁴⁴ Itzun le junt k'ej ujle'n, cyakil yi e' aj tnum e' cham quib tan tbite'n yi yol Ryos yi cy'a'n tan Pawl. ⁴⁵ Poro yi quilol yi e' judiy yi jun c'olój wunaka'tz, nintzun je' xchiwutz, nin e' octz tan telse'n chik'ej Pawl, nin tan talche'n yi nk'e'tz bintzi chiyol. ⁴⁶ Poro quinín chixob Pawl tu Bernabé scyetz, na je tal Pawle'j:

—Bintzinin chin tajwe'n cunin yi bajx katxol yi yol Ryos scyeru', poro quinín ncy-ocsaju'. Nin qui'c xac yi itz'ajbil yi quinín bajsbe'n tetz xchiwutzu'. Cha'stzun te cho'n kocopon ketz tan txxole'n scyetz yi e' yi nk'e'tz e' judiy. ⁴⁷ Na ya'tz cawbe'n ketz tan Kataj, na je yi yol i'e'j yi tz'iba'nt cyen:

‘Ja cǎbixe' wa'n tetz chitxekbil yi e' yi nk'e'tz e' judiy.

Nin ja cǎbixe' wa'n tan chiclaxe'n yi e' yi ate' bene'n tzi'n wi munt,‡
chij Kataj banak cyen, —che'ch Pawl tu Bernabé scyetz cyakil wunak.

⁴⁸ Wi'nin tzun chitzatzine'n yi e' wunak yi nk'e'tz e' judiy te yi txxolbil yi quibit. Nintzun cyaltz yi chumbalaj nin yi txxolbil tetz Jesucristo yi nguibit scye'j Pawl. Cyocsaj tzun yi e' yi bixe' cya'n tan chicambal yi itz'ajbil yi quinín bajsbe'n tetz. ⁴⁹ Wi'nin tzun bene'n lo'on yi balaj stziblal tetz Jesucristo tulak yi e'chk mas tnum yi at cwent yi ama'l yi na bi'aj Pisidia.

⁵⁰ Poro yi e' judiy nintzun e' octz tan tocse'n chic'u'l yi xna'n yi at chik'ej, nin yi na cyek xchi' Ryos tane'n, tan cyoque'n tan contri'n scye'j Pawl tu Bernabé. Ncha'tz e' octz tan tocse'n chic'u'l yi e' crincipal tetz tnum tan contri'n scye'j. Cyakil yi e'a'tz e' octz tan

* 13:34 Is 55.3. † 13:35 Sal 16.10. ‡ 13:47 Is 42.6; 49.6.

chixo'wse'n Pawl tu Bernabé nin e' el chilajultz le chitanum. ⁵¹ Ma cyetz Pawl tu Bernabé el cyen chimasol yi puklaj yi at te quikan tan xchajle'n yi at tultbil chicaws yi e' wunaka'tz. Nin e' ben cyetz Iconio. ⁵² Poro yi e' creyent yi e' cyaj cyen wi'nin chitzatzine'n tk'ab Kataj tan porer yi Espíritu Sant.

14

Yi ate' tzaj Pawl tu Bernabé Iconio

¹ Itzun yi cyopone'n Pawl tu Bernabé le tnum Iconio nin yi cyoque'n tan xtxole'n yi balaj stziblal le e'chk chisinagoga yi e' judiy, quintech nin tzun judiy cyocsajtz. Nin ncha'tz wi'nin e' yi nk'e'tz e' judiy yi cyocsajtz. ² Poro itzun yi e' judiy yi qui xom chiwi' te yi chusu'n yi chitxol Pawl, nintzun e' baj octz tan tocse'n chic'u'l yi e' yi nk'e'tz e' judiy tan qui xome'n chiwi' scye'j kajwutz. ³ Poro ilenin nim tiemp e' cyaj cyen Pawl tu Bernabé xchixo'l yi e' kajwutza'tz Iconio. Te yi ate'tz quinín chixob tan xtxole'n yi yol Ryos, nin tan talche'n yi at cuybil chipaj wunak tan tu' yi banl talma' Ryos. Nin ja lajluchax yi bintzinin yi chiyol tan yi e'chk milawr yi bnix tan Ryos. ⁴ Poro yi e' wunak yi najlche' tul yi tnuma'tz, cob e' el. At e' yi cho'n xome'n chiwi' scye'j yi e' judiy, nin at e' yi cho'n xome'n chiwi' scye'j yi e' apostl. ⁵ Cyoque'n tzun yi e' judiy scyuch' yi e' yi nk'e'tz e' judiy tu yi cyajcawil tan xtxumle'n tan cyoque'n klo' tan chibuchle'n nin tan chic'oxle'n yi e' apostl tan c'ub. ⁶ Poro yi quibital Pawl tu Bernabé yi ya'tz chitxumu'n cyele'n tzun ojk. Cho'n tzun cyopone'ntz le tnum Listra, nin e' icy'tz Derbe. Yi e'chk tnuma'tz cho'n at cwent yi ama'l tetz Licaonia. ⁷ Chitxol yi balaj stziblal le cob tnuma'tz, nin tul cyakil yi e'chk ama'l yi at solte'j len.

Yi lo'one'n Pawl tan c'ub le tnum Listra

⁸ Ma yi cyopone'n Pawl le tnum Listra, at tzun jun yaj at-tz yi co'x tkan. Tetz nin i'-tz yi titz'e'n. Qui'c jun tir yi jajk xon. ⁹ C'olch tzun i'-tz tan tbite'n yi mbi na tzan Pawl tan yolche'n. Bene'n tzun xmayil Pawl yi jun co'xa'tz. Nin nachontz te'j yi k'uklij c'u'l i' te yi at rmeril tan xone'n tan porer Ryos. ¹⁰ Chin wi' nin tzun Pawl bantz tan yol tetz:

—Yaj, txiclije'n.

Lajke'l nintzun je'n txiclok yi co'x nin xontz. ¹¹ Yi quilol wunak yi mbi cu'n ban Pawl te yi co'x wi'nin tzun chixch'ine'n le cyetz chiyol. Itzun cyaltz:

—Ja chicu'ul yi karyosil skaxo'l. Nin ja cho'c tetz wunak.

¹² Cyal yi Bernabé i'tz yi chiriyosil yi na bi'aj Júpiter, nin yi Pawl i'tz yi chiriyosil yi na bi'aj Mercurio, na i' yi mas na jilon. ¹³ Cho'n tzun at yi templo tetz yi chiriyosil yi na bi'aj Júpiter, ju' ca'l len. Itzun yi quibital yi e' pale' cwent Júpiter, bene'n tzun chimantar tan ticy'le'n tzaj jun mam tor tu yi e'chk buch. Na yi cyajbil i'tz tan cyoque'n tan chic'u'laje'n nin tan biyle'n chitx'ixwatz xchiwutz yi e' apostl. ¹⁴ Poro yi quibital Pawl tu Bernabé yi mbi na chitzan yi e' wunak tan banle'n, cyoque'n tzuntz tan katzle'n yi be'ch cyetz tan xchajle'n yi qui na chipek' te yi cyajtza'kl yi e' wunak, nin lajke'l chibaj bene'n tan chimakle'n. Chin chiwi' nin bantz tan yol itzun cyaltz:

¹⁵ —¿Nxac na chitzanu' tan banle'n yi e'chk takle'ne'j? Na yi o' ketz, o' tu wunak. Ni'cu'n o' scyuch'u'. Ej nin ja ku'l tzone'j tan xtxole'n scyeru' tan cyaje'n cyen quilolu' yi cyajtza'klu' yi qui'c na tak'. Nin ja ku'l tan talche'n scyeru' tan chixome'nu' te yi tajbil Ryos yi itz' nin tetz, yi Ryos yi bnol teri yi tcya'j tu yi wuxtx'otx' tu yi mar tu cyakil e'chk takle'n yi na kil nin tan kawutz. ¹⁶ Sajle'n tunintz tak'nak i' ama'l tan chibnol wunak yi cyetz cyajbil. ¹⁷ Poro ilenin xchajnak i' yi itz' i' tan yi e'chk takle'n balaj yi na tak' sketz. Chumbalaj nin i', na i' na ak'on abal, nin i' na ak'on e'chk balaj cosech. Nin na tak' cyakil yi tajwe'n sketz, na i' na ak'on kawa' tu cyakil yi na tak' tzatzin sketz, —stzun Pawl bantz scyetz.

¹⁸ Yi wi't tlol Pawl yi xtxolbila'se'j, kale'nin il chixcyewe'n tan chimakle'n yi e' wunak tan qui cyak'ol chitx'ixwatz scyetz.

¹⁹ Itzun yi cyopone'n cobox judiy yi cho'n chisaje'n Antioquía tu Iconio, nin e' oc tan tocse'n chic'u'l cyakil wunak tan cyoque'n tan contri'n te Pawl. Cyoque'n tzun tan c'oxle'n Pawl tan c'ub.

Ma yi wi't lo'one'n Pawl cya'n, tele'n tzun quicy'altz tnum, na che'ch lo' cyetz yi ko nsken quim. ²⁰ Poro yi cyopone'n chimolol quib yi e' kajwutz kale atit Pawl, nintzun je txiclok i' xchiwutz. Nintzun oc junt tirtz tnum. Jalen tzun le junt eklok ticy'e'n i', nin xom nin Bernabé te'j. Cho'n tzun chibene'ntz le tnum Derbe.

²¹ Itzun yi nsken baj chitxolil yi balaj stziblal le tnuma'tz, nin yi nsken cyocsaj wi'nin wunak, nintzun e' pakxij junt tir. E' icy'ak junt tir Listra, tu Iconio jalen yi cyopone'n junt tir Antioquía. ²² Ej nin te yi na chicy'ak lak e'chk tnuma'tz e' oc tan chiquiwse'n yi e' creyent tan k'ukewe'n mas chic'u'l te yi na cyocsaj. Nin cyal yi chin tajwe'n cunin tan chimuc'ul wi'nin jilwutz q'uixc'uj, yi ntaxk chopon kale na cawune't Ryos.* ²³ Ncha'tz e' baj bixe' cyen wi' banl wi' cya'n le jujun cmon. Nin yi na cho'c tan cyabnaje'n yi e' wi' banl wi'a'tz tetz Kataj Ryos, yi Ryos yi nsken k'uke' chic'u'l te'j, na cho'c tan nachle'n Kataj nin tan muc'le'n we'j.

Yi cyopone'n Pawl tu Bernabé junt tir le tnum Antioquía cwent Siria

²⁴ Yi nsken wi't bajij yi xtxolbila'se'j nintzun e' icy'tz le ama'l cwent tetz Pisidia tan cyopone'n le ama'l cwent Panfilia. ²⁵ Ej nin yi wi't baje'n chitxolil yi yol Ryos le tnum Perge, chicwe'n pone'n tzuntz Atalia. ²⁶ Ya'stzun e' icy'e't wi mar tan cyopone'n Antioquía, yi tnum kale e' oque't yi e' kajwutz tan cyabnaje'n tk'ab Kataj tan chibene'n tan banle'n yi ak'un yi e' bixe' te'j.

²⁷ Itzun yi cyopone'n Antioquía chichakol tzun cyakil yi cmon creyent. Nintzun baj chitxolil cyakil yi e'chk milawr yi bnix cya'n tan porer Ryos. Nin chitxol yi xe'n cunin tk'ol Ryos ama'l scyetz yi e' yi nk'e'tz e' judiy tan cyocsal yi yol Kataj. ²⁸ Nim tzun tiemp e' a'tij Pawl tu Bernabé scye'j yi e' creyent yi najlche'-tz Antioquía.

15

Yi chitxumune'n yi e' wi' banl wi' Jerusalén

¹ Itzun bantz te yi cya'te'n Pawl tu Bernabé le tnum Antioquía, nin e' opon cobox aj Judea le tnuma'tz. Nin yi e'a'tz nin e' oc tan chichusle'n yi e' kajwutz, itzun cyaltz: “Ko quil chibajiju' circuncidar chi na tal yi ley Moisés, quil chiclaxu',” che'ch bantz.

² Xe'te'n tzun jun chin wutzile'n wak' ib xchixo'l Pawl scyuch' yi e'a'tz. Cha'stzun te bixewe'n cyak'un kajwutz tan chibene'n Pawl tu Bernabé scyuch' cobox kajwutz jalen Jerusalén tan jakle'n yi xe'n chiban te yi xtxolbila'tz. Nin bixe' cyak'un tan chibene'n xchiwutz yi e' apostl scyuch' yi e' wi' banl wi' yi cmon creyent yi ate' Jerusalén.

³ Yi bixewe'n cyakil nintzun e' ben yi e' cmon creyent tan chitzakpe'n ju' tnum. Poro te yi na chixon Pawl tbe' e' icy'ak le e'chk ama'l cwent Fenicia tu Samaria tan talche'n scyetz yi e' kajwutz yi xe'n cunin cyocsal yi e' yi nk'e'tz e' judiy yi yol Kataj. Yi quibital yi e' kajwutza'tz yi stziblala'tz wi'nin tzun chitzatzine'ntz.

⁴ Ma yi cyopone'n Pawl tu Bernabé Jerusalén, wi'nin chitzatzine'n yi e' kajwutz scyuch' yi e' apostl, scyuch' yi e' wi' banl wi' scye'j. Chitxolil tzun Pawl yi mbi cu'n bnix cya'n tan porer Ryos. ⁵ Poro at tzun cobox scyeri yi e' parisey yi sken wi't cyocsaj yi balaj stziblal. Nintzun cyaltz:

—Chin tajwe'n cunin tan chibaje'n circuncidar yi e' creyent yi nk'e'tz e' judiy. Nin tajwe'n tan chibnol tane'n yi ley Moisés, —che'ch.

⁶ Chichamol tzun quib yi e' apostl scyuch' yi wi' banl wi' yi e' cmon creyent, tan txumle'n yi xe'n chiban te yi jun xtxolbila'tz. ⁷ Ma yi nsken ben nim tiemp cya'n tan yol nintzun je' txiclok Lu', itzun taltz:

* 14:22 Ro 8.17; 2 Ts 1.4; 2 Ti 2.12.

—E'u' kajwutz, elnak chitxumu' tetz yi nimix tiemp yi inje'nle'nix xtxa'ol Ryos tan xtxole'n yi balaj stziblal scyetz yi e' yi nk'e'tz e' judiy bantz chiclaxe'n. ⁸ Nin yi kaRyosil yi na i'lon tetz yi mbi na icy' chic'u'l cyakil wunak, i' ak'on jun techl scyetz yi at rmeril tan cyoque'n tk'ab i'. Ej nin yi jun techla'tz yi tak' i' i'tz yi Espíritu Sant, chi yi tak'nak sketz. ⁹ Na swutz Ryos qui'c jatxbil kaxo'l. Nicy' nintu' o', na ncha'tz e' ja tzaj yi cyetz quil tan tu' yi nk'uke' chic'u'l te Ryos.

¹⁰ “Ma jalu', ¿mbi tzuntz na cabej chic'u'lu' te yi jun xtxolbila'tz yi txumijt cyen tan Ryos? Na yi cyeru' cyajbilu' i'tz tan je'n cyak'olu' jun yucu' te chikul yi e' prow kajwutza'tz, yi jun yucu'a'tz i'tz yi e'chk ca'wl yi quinin e' xcy'e' yi e' kamam tan banle'n tane'n mpe ik yi o' ketz jalu'. ¹¹ Na yi o' ketz na kocsaj yi skaclaxok tan tu' yi banl talma' Kajcaw Jesucristo. Ncha'tz e'a'tz, xchiclaxok tan tu' yi banl talma' Kajcaw.

¹² Itzun yi quibital yi yol Lu' tircunin tzun chibaj cwe'n numlok, nin cyak' ama'l tan tbite'n yi chiyol Pawl tu Bernabé. Cyal Pawl yi xe'n cunin bnixe'n e'chk milawr xchixo'l yi e' yi nk'e'tz e' judiy. ¹³ Ma yi chitanewe'n tan yol, jilone'n tzun Jacow, itzun taltz:

—E'u' kajwutz, quibit tzaju' cobox tal inyol: ¹⁴ Ja quibitu' yi xtxolbil yi ntal kajwutz Lu', yi mbi cunin bnix tan Ryos yi xa'ke'n i' xchixo'l yi e' yi nk'e'tz e' judiy. Na ja kubit yi e' je' xtxa'ol Ryos cobox tan cyoque'n tcwent i'. ¹⁵ Ej nin yi jun xtxolbila'tz yi nkubit ja tcy'aj tib tu yi chiyol cyakil yi e' elsanl stzi' Ryos tentz. Na je na tal june'j:

¹⁶ ‘Yi nsken baj wi' yi xtxolbila'se'j kalena's tzun chimpakxij.

Nin swak'e' ama'l scyetz yi e' xonl Luwiy tan chicawune'n squibaj yi e' mas wunak, chi nchiban te yi tiemp tetz Luwiy.

¹⁷ Ya'stzun lwulej,

bantz cyoque'n cyakil yi e' yi nk'e'tz e' judiy
tan injoyle'n, yi in wetz yi in Ajcaw.

Nin ya'stzun lwulej,

bantz chixome'n yi e' yi nk'e'tz e' judiy swe'j,
yi e' yil cho'c wa'n tetz wawal.

¹⁸ Ej nin yi xtxolbile'j, alijt cyen tan Kajcaw tenxchan.'

¹⁹ “Cha'stzun te, ba'n tcu'n yi quil kal scyetz yi tajwe'n tan chibnol tane'n yi circuncisión. Na tzan cyaje'n quen quilol yi cyajtza'kl cachi' tan chixome'n te tajbil Ryos.

²⁰ Ntina'tz, chinch wetz, ba'n kol kaban nin jun cart scyetz tan cyaje'n quen quilol yi e'chk cstumbr yi na chiban swutz yi e'chk takle'n yi banij tu' tane'n, yi na xcy'e' tan chipo'tze'n. Ej nin ncha'tz tajwe'n tan kalol scyetz tan cyaje'n cyen quilol yi xna'ni'n tu yaji'n. Nin skale' scyetz yi qui'c cu tan chibajsal yi e' txuc yi qui na el chixch'el yi na chiquim. Ej nin ba'n kal scyetz yi qui'c cu tan baje'n alchok xch'el txuc cya'n. ²¹ Na sajle'n tunintz ja si'lij nin ja txolij yi ley Moisés lakak sinagoga yi at lakak tnum yi xan yi kol baj yi e'chk takle'na'tz tan jun judiy, —stzun Jacow scyetz.

²² Ba'n tzun ban yi yol Jacow xchiwutz yi e' mas apostl nin xchiwutz cyakil yi wi' banl wi' tetz cmon creyent. Nin ba'n nin mban xchiwutz cyakil yi cmon. Cyoque'n tzuntz tan chisicy'le'n cobox yaj tan chibene'n scye'j Pawl tu Bernabé jalen Antioquía. Je'n tzun chitxa'ol Judas yi ncha'tz na bi'aj Barsabás tu Silas. E' bajxom xchixo'l yi e' kajwutz yi ate'tz. ²³ Nin e' bixe'tz tan bene'n quicy'al jun cart tan tpone'n scyetz e' kajwutz Antioquía. Nin je yi xtxolbil yi cu' nin tul:

“Ma jalu' e'u' kajwutz yi e'u' yi nk'e'tz e'u' judiy, yi najlche'u' Antioquía tu Siria tu Cilicia, na katzan tan talche'n nin jun yos scyeru' yi o' apostl, scyuch' yi e' wi' banl wi' tetz yi cmon creyent tzone'j, nin scyuch' cyakil yi e' kajwutz yi ate' tzone'j. ²⁴ Ja kubit yi at e' yi ja chopon xchixo'lu', yi cho'n benake' tzone'j. Poro nk'e'tz o', o' chakonin yi e'a'tz. Na ja kubit yi ja cho'c tan chixo'wse'nu' nin tan suble'n cyajtza'klu' tan chibnolu' tane'n yi circuncisión, nin tan chibnolu' tane'n yi ley Moisés. ²⁵ Cha'stzun te ba'n skawutz ketz yi nkajoy cobox kajwutz yaj tan chibene'n kachakol tan chixajse'nu'. Cho'n chixomok nin

scye'j kajwutz Pawl tu Bernabé yi wi'nin na kapek' scye'j. ²⁶ Na yi e' kajwutz Pawla'tz, jatix lo' tir che'l swutz quimichil tan paj txole'n yi mbi eka'n tan Kajcaw Jesucristo. ²⁷ Ej nin nchiben kachakol Judas tu Silas tan chixajse'nu'. Nin scyale' scyeru' yi chin tajwe'n cunin tan chibnolu' tane'n yi txolbil yi skale' scyeru'. ²⁸ Na ba'n atit swutz yi Espíritu Sant, nin ba'n skawutz ketz tan qui je'n junt cyektzu' swi' yi e'chk takle'n yi skale' scyeru' yi chin tajwe'n cunin tan chibnolu' tane'n. Nin je yi txolbile'j: ²⁹ Chibajsi'chu' yi e'chk tx'ixwatz yi na oyij xchiwutz yi e'chk ryos yi banij tu' tane'n. Nin chibajsi'chu' yi e' txuc yi qui na el chi'ch'el yi na chiquim. Nin quil baj chich' cyanu'. Nin quil cyenu' yi xna'ni'n tu yaji'n, na ko ya'tz chibanu' ba'n tzun che'le'tu'-tz swutz Ryos. Ntina'tz bin yi txolbil, nin kilt kib scyuch'u'." Ya'stzun cu' nin tul yi u'j.

³⁰ Chibene'n tzun yi e' kajwutza'tz yi e' bixe' cya'n. Nin cho'n nin tzun cyopone'ntz Antioquía. Yi cyopone'n, chichamol tzun quib cyakil yi e' kajwutz yi ate'tz le yi ama'la'tz. Ma yi e' kajwutz yi e' opon, nin cyak' yi cart scyetz. ³¹ Ej nin yi quibital yi e' kajwutz yi txolbil yi at tc'u'l yi cart, wi'nin tzun chitzatzine'n te'j. ³² Nin mas tcunin chitzatzine'n yi cyoque'n Judas tu Silas tan chimayse'n, nin tan chiquiwse'n. Na xcon e'chk balaj yol cyak'un na e' elsanl stzi' Ryos. ³³ Itzun yi tele'n cobox k'ej cyak'un Judas tu Silas xchixo'l yi e' kajwutza'tz, chipakxe'n tzun junt tir Jerusalén scye'j yi e' kajwutz yi e' chakon nin. Wi'nin tzun chitzatzine'n yi chijatxol quib scyuch' yi e' kajwutz tetz Antioquía. ³⁴ Poro yi Silas nin cyaj cyen cyajsal tib, na ya'tz nin tajbil i'-tz. ³⁵ Ncha'tz Pawl tu Bernabé, e' cyaj cyen tan txx'olche'n xo'l yi yol Kajcaw scyetz yi e' aj Antioquía. Nin ncha'tz at cobox tkan aj Antioquía yi e' oc tan quich'eye'n tan txoli'n.

Yi chijatxol quib Pawl tu Bernabé

³⁶ Itzun yi tele'n cobox k'ejtz tlol tzun Pawl tetz Bernabé:

—Quin, che' kaxajse' yi e' kajwutz lakak e'chk tnum kale katxolnakit yi yol Kajcaw, tan che' kilol yi ko ba'n ate't.

³⁷ Itzun tajbil Bernabé yi nink xom nin Wa'n scye'j yi ncha'tz na bi'aj Marcx. ³⁸ Poro quinín cujij Pawl. Na yi jun Marcxa'tz i' yi jun yi el cyen jatxol tib scye'j jalen Panfilia nin quinín ben tk'ol tib tan quich'eye'n Pawl tan txole'n yi yol Kataj te yi bajx tir. ³⁹ Quinín tzun c'ul tib chiwi' Pawl tu Bernabé. Nintzun cu' chijatxol quibtz. Bene'n tzun tcy'al Bernabé yi Marcx te'j. Quicy'e'n tzuntz wi mar, nin cho'n tzun cyopone'ntz Chipre. ⁴⁰ Ma tetz Pawl je'n tzun xtxa'ol i' Silas tan xome'n nin te'j. Ej nin yi ntaxk chiben e' oc yi e' kajwutz tan cyabnaje'n tk'ab Kajcaw. Ej kalena's tzun chibene'ntz. ⁴¹ Quicy'ake'n tzuntz Siria tu Cilicia tan chiquiwse'n yi e' cmon creyent yi najlche'-tz le e'chk ama'la'tz.

16

Yi xome'n nin Timoteo scye'j Pawl tu Silas

¹ Itzun yi cyopone'n Pawl tu Silas le tnum yi na bi'aj Derbe, nin e' icy'tz tan cyopone'n Listra. Yi cyopone'ntz nin e' nojpontz te jun kajwutz na bi'aj Timoteo, tal jun xna'n judiy yi creyent. Poro yi taj nk'e'tz judiy. ² Chumbalaj nin Timoteo xchiwutz yi e' kajwutz yi najlche' Listra tu Iconio. ³ Itzun bantz chin tajbil cunin Pawl tan xome'n nin Timoteo scye'j. Toque'n tzuntz tan baje'n circuncidar Timoteo tan chitzatzine'n yi e' judiy yi najlche'-tz le luwara'tz. Na cyakil wunak elnak chitxum tetz yi nk'e'tz judiy yi taj i'.

⁴ Itzun yi na chicy'ak lakak e'chk tnuma'tz, cy'a'nt nin chiquiwse'n yi e' kajwutz cya'n, nin ncha'tz na baj chitxolil yi tajwe'n tan chixome'n te e'chk ca'wl yi bixe' cyak'un yi e' apostl scyuch' yi e' wi' banl wi' tetz yi cmon creyent Jerusalén. ⁵ Tan yi txolbila'tz chiquiwixe'n tzun yi e' creyent te yi na cyocsaj, nin cyakil nin k'ej wi'nin xch'uye'n tajlal chixone'n.

Yi xchajol tib yi aj Macedonia swutz Pawl

⁶Ej nin tan paj yi quinín tak' yi Espíritu Sant ama'l scyetz tan chitxolil yi yol Kataj cwent Asia, quicy'e'n cu'n tzun Frigia tu yi ama'l cwent Galacia. ⁷Ej nin yi cyopone'n Misia i klo' cyaj tan cyopone'n Bitinia, poro quinín tak' yi Espíritu Sant ama'l scyetz. ⁸Quicy'e'n cu'n tzun naka'jil Misia, cho'n tzun chicwe'n pone'ntz Troas. ⁹Lak'bal tzuntz je'n jobtuj jun yaj aj Macedonia swutz Pawl. Yi xchajol tib nin cu' txiclok swutz Pawl, ej nin cu' wutz tetz tan ticy'ake'n Pawl le tetz tanum. Je tzun taltze'j: "Wutzile'n ta' Pawl bne'u' pawor tan ticy'ake'nu' tan kuch'eye'n le tnum Macedonia," stzun i' bantz.

¹⁰Itzun yi sken xchaj tib yi jun yaja'tz swutz Pawl, nintzun kajoy puntiltz tan kicy'ake'n Macedonia.* Na nin el katxum tetz yi bintzi nin Ryos na tzan tan kachakle'n tan xtxole'n yi balaj stziblal scyetz yi e' wunaka'tz.

Yi cyoque'n Pawl tu Silas xetze' le tnum Filipos

¹¹Cyaje'n cyen tzun yi tnum Troas ka'n, kicy'e'n tzuntz wi a', nin sbej nin kopone'ntz le tal isla yi na bi'aj Samotracia. Ma le junt eklok kopone'n tzuntz Neápolis. ¹²Kele'n tzuntz nin cho'n kopone'ntz Filipos, yi tnum yi mas chumam swutz cyakil yi e'chk tnum yi ate' cwent Macedonia. Yi jun tnuma'tz cho'n at chicwent aj Roma. Cho'n tzun ka'te'n cobox k'ejtz.

¹³Itzun le jun k'ej ujle'n kele'n tzun tnum nin cho'n kopone'n tzi jun a' kale na chicham wit quib yi e' wunak tan nachle'n Kataj. Kacwe'n tzun c'olchoktz nin o' octz tan yol scyetz yi e' xna'n yi chichamo'n quibtz. ¹⁴At tzun jun xna'ntz yi na bi'aj Lidia, yi cho'n sajnak i' Tiatira. C'a'y xbu'k i', jun jilwutz xbu'k yi txib yubil. Yi xna'na'tz na tek xchi' Ryos, nintzun oc i' tan tbite'n kayol. Nin oc tk'ol Kajcaw tajtza'kl i'-tz tan xtxumle'n yol Pawl. ¹⁵Itzun yi wi't je'n a' twi' scyuch' yi e' najal cwe'n tzun wutz sketz nin je tzun taltze'j:

—Ko bintzinin k'uklij inc'u'l te Ryos xchiwutzu', ba'n bin cho'cu' xe inca'l. At posar swuch'.

Xcye' nin tzun i'-tz tan kamoxe'n quentz xe ca'l.

¹⁶Itzun bantz yi kabene'n tan nachle'n Ryos, ticy'e'n tzun xomok jun xun wutz kacoc. Nachol i', na at jun espíritu cwent Bayba'n twankil yi na ak'on yi tpsiyó'. Nin wi'nin tx'aco'n ate' cu'nt yi e' patrón te'j, tan yi tpsiyó'. ¹⁷Bajxcho' tzuntz tu Pawl, ej nin xomt tzaj tzun i' wutz kacoc. Xch'ine'n tzun i'-tz itzun taltz:

—Yi e' yaje'j bintzinin e' xchakum yi wi'tz Ryos. Na chitzan tan xtxole'n yi balaj stziblal tetz colbil ibaj scyeru', —chij i' bantz scyetz wunak.

¹⁸Ala' cunin tzun k'ej yi inin tunin bana'stz. Baje'n tzun c'u'l Pawl te'j. Je'n tzun such'k'il tibtz, nintzun ben tlol tetz yi espíritu yi at twankil yi xun:

—Chin cawunk nin tzawe'j tan bi' Jesucristo, cawle'n twankil yi xun, —chij Pawl banintz tetz.

Nin lajke'l nin tzun tele'n yi espíritu cwent Bayba'n twankil yi xun.

¹⁹Poro itzun yi tele'n chitxum yi patrón yi xun tetz, yi qui't na chitx'acon te yi xun, cyoque'n tzuntz tan chitz'amle'n Pawl tu Silas. Yi chitx'amxe'n, nintzun e' ben chikinoltz tpilta', xchiwutz yi e' pujul xtisya'. ²⁰Ma yi cyopone'ntz, itzun cyaltz:

—Yi e' yaje'j e' judiy, nin na chitzan tan po'tze'n cyajtza'kl yi e' katanum. ²¹Nin na chitzan tan tocse'n kac'u'l tan kaxome'n te cyetz chiley. Poro qui'c rmeril na o' aj Roma. Qui'c cu yi nink xom kawí' te chichusu'n.

²²Cyakil cunin tzun wunak xom chiwi' scye'j. Nintzun e' oc yi e' pujul xtisya' tan k'olpe'n len yi be'ch cyetz Pawl tu Silas. Kalena's tzun chicawune'n nin tan chilo'one'n tan xicy'xab. ²³Yi wi't chilo'one'n tan xicy'xab nintzun e' ben ticy'le'n xetze'. Nintzun e' cawun yi e' ajcaw tetz yi q'uicy'lom xetze' tan che' q'uicy'lel. ²⁴Yi tbital yi q'uicy'lom xetze'a'tz yi jun ca'wla'tz, nintzun e' oc Pawl ta'n tc'u'l quen xetze' kale qui'cle't rmeril tan tele'n tzaj, nin oc quikantz ta'n tc'u'l sepo.

* **16:10** Ja opon Lucas tan xome'n te Pablo. Cha'stzun te na xcon "o" tzone'j nin tul cyakil yi xtxolbil yi na xon tzaj.

²⁵ Itzun bantz yi tpone'n nicy'ak'bal na tzun chitzan cyetz Pawl tu Silas tan nachle'n Kataj nin tan bitz. Nin na quibit nin yi e' mas pres. ²⁶ Jalt cuntunin chinachol yi xe'te'n jun chin wutzile'n coblajnob. Nin nin tzun yucan yi xe' ca'l. Cyakil cunin yi e'chk puert baj jakxij. Nin baje'n pujx yi e'chk carentz yi c'alol cyetz yi e' pres. ²⁷ Tele'n tzun watl yi q'uicy'lom tetz yi xetze', nin ben tiloltz yi nsken baj jakxij cyakil e'chk puert. Bene'n tzun tan jute'n tzaj yi spar le soc, nintzun klo' cu' biyol tibtz, na le wutz tetz tajtza'kl yi nsken wi't che'l ojkuj cyakil yi e' pres. ²⁸ Chin wi' nin tzun Pawl bantz tan yol tetz, itzun taltz:

—Quil sbiy cu'n tibu', na ato' len cu'n tzone'j, —chij Pawl tetz.

²⁹ Jakol tzun yi yaja'tz jun k'ak'tz. Nin lajke'l nin toque'n i'-tz xetze'. Wi'nin lucnewe'n tan xo'wl yi cwe'n mejlok xchiwutz Pawl tu Silas. ³⁰ Itzun yi wi't cyele'n tzaj Pawl ta'n xetze' bene'n tzun jakol scyetz:

—Ma jalu' zmbik tzimban tan inclaxe'n?

³¹ —Tocsaju' yi yol Kajcaw Jesucristo, nin sclaxku' tuml yi najalu', —che'ch Pawl tetz.

³² Chitxolil tzun yi yol Kajcaw tetz, scyuch' yi najal i'. ³³ Toque'n tzun yaj tan xtx'ajle'n len yi ticy'le'n xicy'xab scye'j Pawl tu Silas. Nin ite'n nin ak'bala'tz yi je'n a' twi' yaj tuml najal. ³⁴ Nintzun e' ben tcy'altz xe ca'l i', nin el jun chin wa'a'ntz ta'n. Nternin na tzatzin yaj na nsken tocsaj yi yol Kataj tuml yi najal.

³⁵ Ma yi tule'n skil cyopone'n tzun cobox aj tx'amij cyak'un yi e' pujul xtisya', tan talche'n tetz yi q'uicy'lom tetz xetze' tan tk'ol ama'l tan cyele'n Pawl liwr.

³⁶ Yi toque'n yaj scye'j Pawl nintzun taltz:

—Ja chicawun tzaj yi e' pujul xtisya' tan cyele'nu' liwr. Ma jalu' ba'n che'lu' liwr nin cheb cuntu' chibenu'.

³⁷ Poro itzun tal Pawl scyetz yi e' aj tx'amij:

—Xchiwutz cu'n cyakil wunak yi kalo'one'n ewt, wech na qui'c ketz kil. Ej nin at ku'j tan xchajle'n yi o' aj Roma. Poro ja ko' ben chipitoltz xetze'. Ma jalu' zmbi tzuntz yi na cyaj yi ewun cu'n ke'l tzone'j? Qui', nk'era'tz wajbil. Na waj yi wutzile'n cu'n e' chu'l tzone'j tan kelse'n len liwr, —stzun Pawl scyetz.

³⁸ Itzun yi quibital yi e' aj tx'amij, nintzun e' bentz tan talche'n yi xtxolbil scyetz yi e' pujul xtisya'. Yi quibital yi at chik'ej Pawl tu Silas, nintzun e' xobtz. ³⁹ Itzun yi cyopone'ntz kale ate't Pawl nintzun chijak cuybil chipaj scyetz. Ma yi wi't cyele'n tzaj cya'n xetze', nintzun e' oc tan jakle'n pawor scyetz tan cyele'n tnum. ⁴⁰ Ma cyetz Pawl yi wi't cyele'n tzaj xetze' cho'n tzun cyopone'ntz xe ca'l yi xna'n yi na bi'aj Lidia. Ej nin yi wi't chijilone'n scyuch' yi e' mas kajwutz, nin yi nsken wi't baj chiquiwsal, quicy'e'n tzuntz cyetz tul junt tnum.

17

Yi oyintzi' yi bajij scye'j Pawl le tnum Tesalónica

¹ Quicy'ake'n tzun Pawl tu Silas Anfípolis tu Apolonia nin cho'n tzun cyopone'ntz Tesalónica kale atite't jun chisinagoga yi e' judiy. ² Tpone'n tzun Pawl le cyetz chisinagoga quib yi tane'n yi cstumbr i'. Nin tul ox sman xcon yi ox k'ej ujle'n ta'n tan xtxole'n yi yol Ryos scyetz cyakil yi e' yi ate'-tz. ³ Ej nin xcon yi yol Kataj ta'n yi tz'iba'nt cyen tan lajluchaxe'n xchiwutz yi chin tajwe'n cunin tan quime'n yi jun yi bixba'nt tan Ryos tan kaclaxe'n. Ej nin tajwe'n tan titz'e'n junt tir xchixo'l alma'. Itzun taltz scyetz:

—Yi Jesús yi na chintzan tan xtxole'n scyeru', i' yi jun yi bixba'nt tan Ryos tan tule'n tan kaclaxe'n, —stzun Pawl bantz scyetz.

⁴ At tzun e' cyocsaj yi balaj stziblal tetz Kajcaw Jesucristo, nin e' xomtz te Pawl tu Silas. Nin ncha'tz at e' yi nk'e'tz e' judiy, poro ilenin na cho'c tan c'u'laje'n Ryos. Nin ncha'tz wi'nin xna'n yi at len chik'ej yi cyocsajtz. ⁵ Cyoque'n tzun yi e' judiy yi qui cyocsaj, tan contri'n scye'j Pawl tu Silas. Nintzun e' oc tan chimolche'n yi e' cy'aj yi tu na chipa'ca'p

tu' tbe' nin ncha'tz e' oc tan chimolche'n yi e' mal nak. Yi chimolol quib, nintzun e' ben niltz tan cyoque'n le ca'l Jasón, tan chitz'amle'n klo' Pawl tu Silas tan chibene'n ticy'le'n xchiwutz nim juy. ⁶ Quinin tzun e' jaltz cyak'un. Tele'n tzaj tzun quicy'al Jasón scyuch' cobox tkan kajwutz, nintzun e' bentz cya'n xchiwutz yi e' wi' banl wi' tetz tnum. Yi cyopone'n yi jun c'oloy wunaka'tz chin chiwi' nin ban tan yol:

—Ja chu'l cobox yaj tzone'j yi e' subul nak. Na chitzan tan po'tze'n cyakil wunak bene'n tzi'n. ⁷ Nin Jasón tzun nchik'ujan cu'n. Cyakil e' e' len cu'n pajol ca'wl César, na na cyal yi at junt chireyil yi na bi'aj Jesús, —che'ch tzun bantz.

⁸ Itzun yi quibital yi e' mas wunak yi jun xtxolbila'tz, cyakil cunin tzun e' baj je nil tpilta'. ⁹ E' el Jasón liwr scyuch' yi e' mas yi xomche' te'j, poro jalen chichojol chimult scyetz yi e' wi' banl wi' tetz tnum.

Yi cyoque'n tan xtxole'n yol Kataj le tnum Berea

¹⁰ Itzun nin ak'bala'tz chijoyol kajwutz puntil tan chibene'n Pawl tu Silas jalen le tnum Berea. Itzun yi cyopone'n, nintzun e' bentz le chisinagoga yi e' judiy. ¹¹ Ma yi e' aj Berea mas balaj tcu'n cyetz cyajtza'kl xchiwutz yi e' aj Tesalónica, na cyak' ama'l tan tbite'n chiyol Pawl tu Silas. Ej nin cyakil nin k'ej e' octz tan si'le'n yi ley yi tz'iba'nt cyen na yi cyajbil i'tz tan tele'n chitxum tetz yi ko bintzi yi yol Pawl yi na tzan tan xtxole'n scyetz. ¹² Wi'nin tzun mak wunak cyocsaj yi yol Kataj. At aj griego nin ncha'tz at xna'n yi at chik'ej yi cyocsaj. ¹³ Poro yi quibital yi e' judiy yi najlche' Tesalónica yi na chitzan Pawl tan xtxole'n yi yol Ryos Berea, chibene'n tzuntz Berea nin e' octz tan contri'n scye'j Pawl.

¹⁴ Itzun yi quibital yi e' kajwutz yi at cyochil tan contri'n te Pawl, nin cyaltz tetz tan bene'n cwe'n tzi'n tzi mar. Ntin tzun Silas tu Timoteo e' cyaj cyentz Berea. ¹⁵ Itzun yi e' kajwutz yi e' bixe' tan tak'le'n Pawl, cho'n tzun bene'n quicy'altz jalen le tnum Atenas. Yi ntaxk chipakxij, itzun tal i' scyetz:

—Tajwe'n tan chijoyol Silas tu Timoteo puntil tan cyule'n chan swe'j tzone'j Atenas, —stzun Pawl bantz scyetz.

Yi toque'n Pawl tan xtxole'n yol Kataj Atenas

¹⁶ Itzun yi na tzan i'-tz tan chich'iwe'n Silas tu Timoteo le tnum Atenas, nintzun bisuntz yi tilol yi wi'nin e'chk ryos yi banij cuntu' tane'n tul yi tnuma'tz, nin yi cyak'o'nt quib cyakil wunak tan chilok'e'n. ¹⁷ Toque'n tzun i'-tz le sinagoga tan yol scyetz yi e' judiy, nin scyuch' yi e' yi nk'e'tz e' judiy, poro na cyek xchi' Ryos. Ncha'tz cyakil nin k'ej oc i' tan yol scyetz yi e' wunak yi ate' tc'a'yl. ¹⁸ At tzun cobox yaj yi wi'nin cyajtza'kl yi cho'n xomche' te yi xchusu'n yi yaj yi na bi'aj Epicuros. Nin ncha'tz at cobox yaj yi na chixom te chichusu'n yi e' estoico. Nintzun e' oc tan wak' ib tu Pawl. At tzun e' cyaltz squibil quib:

—¿Mbi eka'n tan yi yol yi yaje'j yi tu na t'olne' tu'?

At tzun e' saj chitza'weltz:

—I' lo' jun aj txolinl yi ja ul tan xtxole'n sketz yi at e' ryos yi txe'n kajskej chiwutz, —che'ch bantz squibil quib.

Cyal yi yola'tz tan paj yi toque'n Pawl tan xtxole'n yi balaj stziblal tetz Jesús, nin yi balaj stziblal yi at itz'e'n junt tir xchixo'l alma'.

¹⁹ Itzun yi e' wunaka'tz, nintzun ben quicy'al Pawltz le ama'l yi na bi'aj Areópago kale na chimolwit quib tan txumu'n. Yi cyopone'n, nintzun e' jak tetz Pawl:

—¿Tz'elepon polo' katxum te yi ac'aj chusu'n yi na tzanu' tan xtxole'n? ²⁰ na qui na el katxum tetz, nin na klo' kaj yil pujx ka'n, —che'ch bantz tetz Pawl.

²¹ Chijak yi jun xtxolbila'tz tetz Pawl tan paj yi cyakil yi e' aj Atenas, scyuch' yi e' joylajil wunak yi najlche' xchixo'l, qui'c jun takle'n ajlij chic'u'l te'j, ntin yi xtxole'n nka tbite'n e'chk ac'aj chusu'n.

²² Je'n tzun txiclok Pawl chinicy'al yi e' wunaka'tz yi ate'tz le Areópago, itzun taltz scyetz:

“E'u' aj Atenas, na wil yi wi'nin na chok'u' scye'jak chiryosilu', ²³ na yi wele'n tan xo'n wil yi at wi'nin chiryosilu' yi na chimeje' cyenu' swutz, nin te yi na chinxon, nin in noj quen te jun patbil chitx'ixwatzu' yi at jun yol yi tz'iba'n cyen swutz: ‘Tetz yi Ryos yi qui kajske'n wutz.’ Ej nin yi jun Ryosa'tz yi na chitzanu' tan c'u'laje'n, yi qui cyajske'nu' wutz, ya'stzun yi Ryos yi na chintzan wetz tan xtxole'n. ²⁴ I' yi Ryos yi bnol tetz yi wuxtx'otx' tu cyakil e'chk takle'n yi at bene'n tzi'n. Nk'e'tz cho'n najlij i' tul jun ca'l yi wunak bnol tetz, na i' taw yi tcya'j tu yi wuxtx'otx'. ²⁵ Ej nin nk'e'tz tajwe'n tan cyoyil wunak jun e'chk takle'n tetz i', na qui tajwe'n jun takle'n tetz, na i' na ak'on yi tajwe'n sketz. Nin i' na ak'on yi kutz'ajbil tu kaxew nin cyakil yi e'chk takle'n yi tajwe'n sketz.

²⁶ “Jun ntzi' yaj bnix tan Ryos tan puc'se'n cyakil jilwutz wunak bene'n tzi'n wi munt. Nin bixba'nt yi katiemp ta'n tu e'chk mojomil e'chk nación. ²⁷ Ya'stzun tulej Ryos bantz koque'n tan joyle'n i'. Poro nk'e'tz joylaj atite't, ma na naka'j at ske'j. ²⁸ Na tan i' itz'o't, nin tan i' na kaxone't, nin tan i' ato't tzone'j wuxtx'otx'. Quib yi talnak jun scyeri e' bnol chibitzu': ‘Cyakil o', o' me'l cy'ajl Ryos.’ ²⁹ Cha'stzun te, ko o' me'l cy'ajl Ryos, katxumi'ch len bintz yi ya'tzk Ryos yi e'chk teblal yi banij tu' tane'n, yi e'chk teblal yi or cu'n, nka sakal cu'n, nka yi c'ub yi se'ij tane'n, na cyakil e'chk takle'na'tz banij cuntu' cyak'un wunak. ³⁰ Sajle'n tunintz nim cuntu' nin c'u'l Ryos squibaj cyakil wunak tan paj yi qui na el chitxum tetz. Ma jalu' na cawun i' scyetz cyakil wunak bene'n tzi'n wi munt tan chitx'ixpul cyajtza'kl tan qui't chibnol yi e'chk ajtza'kl cachi'. ³¹ Na ja bixe' jun k'ej ta'n tan baje'n xtisya' scye'j wunak. Puntil cu'n ltulej. Quil je' k'ab twi' jun. Nin yi jun yi tz'ocopon tan pujle'n xtisya', bixba'nt ta'n. Nin ja xchaj Ryos yi na' scyetz i' yi jun pujul xtisya'a'tz. I'tz yi jun yi itz'nak junt tir xchixo'l alma',” chij Pawl ban scyetz.

³² Poro yi bene'n quibital yi tlol Pawl yi at itz'e'n junt tir xchixo'l alma', at tzun e', e' tze'en te'j. Nin at e' cyaltz tetz Pawl:

—Ba'n tcu'n yi tzantzaj lkubit yi xtxolbile'j teru', —che'ch bantz tetz Pawl.

³³ Tele'n tzaj tzun Pawl xchixo'l. ³⁴ Poro at tzun cobox tkan yi cyocsaj yi xtxolbil yi oc Pawl tan xtxole'n, nin e' xom nintz te Pawl. Xchixo'l yi e'a'tz at jun yaj yi na bi'aj Dionisio yi aj Areópago. Ej nin ncha'tz at jun xna'n yi na bi'aj Dámaris, scyuch' cobox.

18

Yi mbi cu'n bajij yi at tzaj Pawl Corint

¹ Yi wi't baje'n yi xtxolbila'se'j, nintzun el Pawl le tnum Atenas. Cho'n tzun tpone'ntz le tnum Corint. ² Yi tpone'n, nintzun quil quibtz tu jun yaj yi judiy yi na bi'aj Aquila yi cho'n itz'nak le tnum Ponto, ma yi txkel na bi'aj Priscila. Ac'aj cunin cyele'n laju'n le ama'l cwent Italia, na nin cawun Claudio yi tajwe'n tan cyele'n laju'n cyakil yi e' judiy yi ate' le tnum Roma. Cho'n tzun tpone'n Pawl scye'j Aquila yi topone'n i' le tnum Corint. ³ Nin cyaj cyen i'-tz tan ak'un scyuch', na e' tz'isol mantial. Ej nin ya'tz nin tak'un Pawl. Cha'stzun te cyaje'n cyen scyuch'. ⁴ Itzun lakak jujun k'ej ujle'n, nintzun na ben i'-tz le sinagoga nin na joy i' puntil tan yol scyetz yi e' yi ate'-tz na i klo' taj xe'nk tan chitx'ixpul yi e' judiy cyajtza'kl scyuch' yi e' yi nk'e'tz e' judiy yi na chibenak le sinagoga.

⁵ Ma yi Silas tu Timoteo, cho'n ate' cyen cyetz Macedonia, poro nin e' txum tan chibene'n le tnum Corint kale atit Pawl. Yi cyopone'n, qui't nin ak'uj Pawl te yi tak'un tan bi'l nin xtxole'n yol Kataj. Baj xtxolil i' scyetz yi e' judiy yi Jesús, ya'stzun yi jun yi bixba'nt tan Ryos tan kaclaxe'n. ⁶ Cyoque'n tzun yi e' judiy tan makle'n wutz Pawl tan qui't jilone'n. Nin e' octz tan jisle'n. Toque'n tzun Pawl tan jabe'n len te be'ch tetz, tan xchajle'n scyetz yi at tultbil chicaws. Itzun ben tloltz:

—E'u' cu'n, ko qui na cyaju' quibitu'. Nk'e'tz impaj, na sbne' opon tunintz nchimben tan xtxole'n scyetz yi e' yi nk'e'tz e' judiy.

⁷ Tele'n tzaj tzuntz, cho'n tzun tocompone'ntz xe ca'l Justo, yi jun yaja'tz na tek xchi' Ryos. Nin cho'n at ca'l i' xlay yi sinagoga. ⁸ Ncha'tz yi bajxom tetz yi sinagoga yi na bi'aj Crispo, tocsaj i' yi yol Kataj tuml cyakil najal. Ej nin wi'nin yi e' aj Corinth yi quibit yi balaj stziblal, nin cyocsaj, nin je' a' xchiwi'. ⁹ Lak'bal tzun jilone'n Kajcaw tetz Pawl tc'u'l wutzicy' tane'n, itzun taltz: "Pawl quil cxob. Ba'n cxjilon. Qui tzamemij atzi' tan xtxole'n yi balaj stziblal tzone'j, ¹⁰ na atin tzawe'j. Nin cya'l jun tz'oc tan abiyle'n. Ej nin tan ax at wi'nin e' yi scyocse' inyol le tnume'j," stzun Ryos bantz tetz Pawl le wutzicy' tane'n.

¹¹ Cha'stzun te xkanca'p tzun yob a'tij Pawltz Corinth tan xtxole'n yol Ryos.

¹² Itzun bantz yi at tzaj yi ama'l Acaya jak' yi ca'wl Galión, junit tzun ban cyajtza'kl cyakil yi e' judiy yi najlche'-tz le yi ama'la'tz tan contri'n te Pawl. Nintzun ben quicy'altz le pujbil xtisya'. ¹³ Nin cyaltz:

—Yi yaje'j, na tzan tan tocse'n chic'u'l yi e' wunak tan chilok'il Ryos, poro qui na xom yi tetz xchusu'n te yi e'chk ca'wl yi xomcho' ketz te'j, —che'ch tzun bantz.

¹⁴ List tzun klo' tane'n tetz Pawl tan yol yi bene'n tlol Galión scyetz e' judiy:

—Axwok judiy, ik junk takle'n yi atk wuskil, nka jun takle'n yi chin ch'on nink te'j, ba'n klo' tzimban tane'n. ¹⁵ Ma ko yol tu', nka e'chk bi'aj tu', nka iley tu' yi na cxoyintzin te'j, axwok cu'n te'j. Qui'c wetz tuch'. Qui na waj no'c tan pujle'n e'chk takle'na'se'j, —stzun Galión bantz scyetz.

¹⁶ Nintzun e' el lajul Galión le pujbil xtisya'. ¹⁷ Ma yi e' mas wunak yi e' griego cyoque'n tzuntz tan stz'amle'n Sóstenes, yi bajxom tetz sinagoga. Yi xtx'amxe'n, nin lo'ontz cyak'un swutz yi pujbil xtisya', poro qui'c nin ben tlol Galión scyetz.

Yi pakxe'nt Pawl Antioquía nin yi bene'nt le toxi'n tir tan xtxole'n scyetz yi e' awer nak

¹⁸ Poro yi Pawl, ben tlen tiemp ta'n le tnum Corinth. Itzun yi nsken wi't baj chicawul quib scyuch' yi e' kajwutz, nin e' icy'tz. Nin e' xom nin Aquila tu yi txkel yi na bi'aj Priscila te Pawl. Itzun bantz yi tpone'n Pawl le tal tnum Cencrea, nintzun el jukij yi xi'il wi', tetz jun techl yi nsken tal tetz Ryos yi tz'elepon k'ab te yi yol yi nsken suk. Quicy'e'n tzuntz wi a' tan cyopone'n le ama'l cwent Siria. ¹⁹ Poro te yintaxk opon i' Siria, nin icy'aktz le tnum Efeso. Ya'stzun e' jatxwit quib Pawl tu Aquila. Toque'n tzun Pawltz le sinagoga tan yol scyuch' e' judiy. ²⁰ Nintzun cu chiwutz tetz tan ta'te'n nim tiemp scye'j. Poro quinín cujij Pawl. ²¹ Chicawul tzun quibtz, itzun cyaj tloltz:

—Chin tajwe'n cunin tan wilol yi k'ej yi txant tan tucumule'n Jerusalén. Poro Ryos cu'n na waj nu'lt scye'ju', —chij Pawl ban scyetz.

Cyaje'n cyen tzun tilol yi tnum Efeso, nintzun icy'tz wi a' tan tpone'n le ama'l cwent Siria.

²² Itzun yi tpone'n le tnum Cesarea yi cwent Siria, nintzun bentz tan talche'n jun yos scyetz yi cmon creyent yi ate' Jerusalén. Kalena'tz tzun bene'nt jalen Antioquía. ²³ Itzun yi tele'n tiemp ta'n Antioquía, tele'n tzaj tzuntz, nintzun bentz tan chixajse'n cyakil e' creyent yi ate' le ama'l cwent tetz Galacia tu Frigia, nin e' baj quiwsaltz.

Yi tpone'n Apolos le tnum Efeso

²⁴ Itzun bantz, nintzun opon jun judiy yi na bi'aj Apolos le tnum Efeso. Cho'n itz'nak i' le tnum Alejandría. Chumbalaj nin jilon i', nin at yol Kataj le wi'. ²⁵ Chusijt i' te yi tajbil Kajcaw, nin chin xc'atnak nin i' te yi yol Kataj. Nin wi'nin balaj chusu'n tak' i' te yi mbi cunin tajbil Kajcaw. Poro quinín el xtxum tetz yi bautism yi na kaban ketz. Ntin elnak xtxum tetz yi bautism yi banak Wa'n Bautist. ²⁶ Quinin xob i' yi toque'n tan xtxole'n yol Kataj le sinagoga. Itzun yi bene'n quibital Priscila tu yi yaj Aquila yi yol i', nintzun el tzaj chimoxoltz tan cyoque'n tan xtx'olche'n xo'l, nin tan lajluchaxe'n mas yi tajbil Ryos swutz.

²⁷ Itzun yi tele'n tiemp nin cu xtxumul Apolos tan bene'n tan xtxole'n yol Kataj lakak ama'l cwent Acaya. Cyoque'n tzun yi e' creyent tan quiwse'n i' tan bene'n, nin ben cyak'ol jun cart tetz tan xchajol scyetz yi e' creyent kalel tz'opone't i'. Yi na tal yi jun

carta'tz i'tz yi ba'n cyak' ama'l tetz tan xtxole'n yol Kataj scyetz. Itzun ban yi tpone'n Apolos Acaya. Nin oc i' tan chiquiwse'n yi e' kajwutz yi nsken cyocsaj tan porer Kataj. ²⁸ Yi jilone'n i' xchiwutz cyakil wunak xcon quiw yol ta'n tan xite'n chiyol yi e' judiy, nin xcon yi yol Kataj ta'n tan xchajle'n scyetz yi Jesús ya'stzun yi Cristo yi jun yi bixba'nt tan Ryos tan tule'n tan kacolpe'n.

19

Yi toque'n Pawl tan txoli'n le tnum Efeso

¹ Itzun bantz te yi at Apolos le tnum Corint nintzun ben tetz Pawl tan xtxole'n yol Kataj lakak e'chk luwar cwent Asia. Ma yi wi't baje'n xo'mbel cyakil e'chk luwara'tz, nin bentz Efeso. Nintzun cu quilol quibtz tu cobox creyent yi ate'-tz le tnuma'tz, nin ben jakol scyetz:

² —¿Cu'ul pe' yi Espíritu Sant scye'ju' yi cyocsal cunu'?

Saje'n tzun chitza'weltz:

—Cya'l cunin na kubitwit yi ko at Espíritu Sant, —che'ch bantz.

³ —¿Mbi tzun jilwutz bautismil bajij scye'ju'? —chij Pawl scyetz.

—I bin yi bautism yi na xchaj yi na kaxom te yi xchusu'n k'ajtzun Wa'n Bautist, —che'ch.

⁴ Bene'n tzun tlol Pawl scyetz:

—Yi bautism yi banak Wa'n, i'tz jun bautism yi na xchaj yi ja xtx'ixpuj jun yaj yi tajtza'kl tan qui't juchul mas til. Poro ncha'tz xtxolnak i' scyetz wunak yi ba'n k'uke' chic'u'l te yi jun yi txant tan tule'n. I'tz yi Jesús, yi jun yi bixba'nt tan Ryos tan kacolpe'n.

⁵ Yi quibital yi yol Pawl yi tal scyetz, nintzun je' a' xchiwi' tan bi' Kajcaw Jesús. ⁶ Ej nin yi je'n tk'ol Pawl yi k'ab xchiwi', cwe'n mule'n tzun yi Espíritu Sant scye'j. Apart tzun yol baj chiyolol. Ej nin baj chitxolil yi yol Kataj. ⁷ Coblaj lo' chixone'n yi e' yaja'tz yi cu'ul yi Espíritu Sant scye'j.

⁸ Ma tetz Pawl, ilenin na benak le sinagoga tan xtx'olche'n xo'l yol Kataj. Qui na xob yi na oc tan xtxole'n. Ox tzun xaw ban i'-tz xchixo'l tan xtx'olche'n xo'l yol Kataj scyetz. Yi tajbil i' i'tz yi nink xom chiwi' te yi chusu'n yi na tal yi xe'n sban Ryos tan cawu'n. ⁹ At tzun e' yi quinín cyocsaj yol Pawl, nin xchiwutz cunin cyakil wunak yi na chitzan tan talche'n yi qui'c xac yi xchusu'n Kajcaw. Tele'n tzaj tzun jatxol tib Pawl xchixo'l yi e'a'tz. Itzun yi e' yi nsken k'uke' chic'u'l, nin e' xome'l tzaj te Pawl. Cho'n tzun toque'n Pawl le jun scwe'lbil tan xtxole'n yol Kataj. Yi jun scwe'lbila'tz i'tz tetz jun yaj yi na bi'aj Tirano. Cyakil nintzun k'ej na benak Pawl tan txoli'n le yi jun scwe'lbila'tz. ¹⁰ Cob tzun yob ban i'-tz tan txoli'n le jun ama'la'tz. Cha'stzun te quibital cyakil wunak yi yol Kajcaw. Ncha'tz quibit cyakil yi e' judiy yi najlche' lakak e'chk luwar cwent Asia. ¹¹ Wi'nin e'chk chin wutzile'n milawr baj bnol Pawl xchixo'l wunak tan porer Ryos, ¹² na nin baj ben quicy'al e'chk su't, nin e'chk xbu'k tan toque'n cyak'ol te Pawl. Nin na chicy'aj nintz tan toque'n scye'jak yabi'x tan tule'n yos scyuch'. Ej nin at e'chk espíritu cachi' na el le chiwankil wunak tan tu' yi na oc yi e'chk xbu'ka'tz scye'j.

¹³ At tzun cobox judiy yi na chixon lakak e'chk tnum bene'n tzi'n yi na chixcy'e' tan laje'n len e'chk espíritu cachi' le chiwankil wunak. Cyoque'n tzun tan pile'n tan na'wse'n yi bi' Kajcaw Jesús tan laje'n len klo' yi e'chk espíritu cachi' le chiwankil wunak. Itzun cyaltz:

—Chincawunk nin tzatz tan bi' Jesús, yi jun yi na tzan Pawl tan xtxole'n: ¡Cawle'n le wankil yaje'j! —che'ch.

¹⁴ At tzun juk yaj yi xcon yi jun yola'tz cya'n. E' cu'n cy'ajl jun wi'tz chipale'il yi e' judiy yi na bi'aj Esceva. ¹⁵ Stza'wel tzun yi espíritu cachi' scyetz:

—Wajske'n wutz Jesús, nin wajske'n wutz Pawl, poro yi axwok itetz, qui wajske'n iwutz, —chij yi espíritu cachi' ban scyetz.

¹⁶ Itzun yi jun yaja'tz yi at yi espíritu cachi' twankil, nin ben balk'ujtz scye'j yi e' yaja'tz, nin e' octz tan biy ib. Poro xcye' yi jun yaja'tz yi at espíritu cachi' twankil scye'j yi juka'tz na nin e' el ojkuj. Tx'anl che' cuntú', nin q'uixpnake' yi cyele'n ojk. ¹⁷ Yi quibital cyakil yi e' judiy, scyuch' yi e' yi nk'e'tz e' judiy yi najlche' Efeso, wi'nin tzun chixobe'n cyakil yi wunaktz yi ate'-tz, nin cyak' k'ej Kajcaw Jesús.

¹⁸ Itzun yi e' yi nsken cho'c creyent, e' ultz tan xtxole'n yi e'chk takle'n cachi' yi banake' cyen. ¹⁹ Ncha'tz yi e' yi e' aj cun banake' cyen, nin baj saj quicy'al yi chiliwr yi txconak cya'n yi xe'n e' ban tan jale'n quipisyo'. Ej nin xchiwutz cunin cyakil wunak yi toque'n chipatil tk'ak'. Yi tele'n cyajal te yi jamel e'chk liwra'tz, jepon te nicy' cient mil sakal. ²⁰ Wi'nin tzun bene'n lo'on yi yol Kajcaw le jun tnuma'tz.

²¹ Itzun yi baje'n yi e'chk takle'na'se'j, cwe'n tzun xtxumul Pawltz tc'u'l cuntú' tan bene'n Jerusalén, poro jalen cu'n xo'mbel cyakil yi e'chk tnum cwent Macedonia tu Acaya. “Yil baj inxajsal Jerusalén, cho'n tzun chimben jalen Roma,” chij Pawl bantz tc'u'l cuntú'. ²² Che' bene'n tzun xchakol cob scyeri yi e' xch'eyum jalen Macedonia. Timoteo tu Erasto, ya'stzun e' ben xchakol. Cho'n tzun cyaje'n cyen coboxt k'ej tetz Pawl le luwar cwent Asia.

Yi baje'n yi oyintzi' Efeso

²³ Itzun te yi at Pawl le tnum Efeso cwent Asia, xe'te'n tzun jun chin wutzile'n oyintzi' tan paj yi yol Kataj yi na tzan xtxole'n. ²⁴ At tzun jun yaj yi na bi'aj Demetrio. I' jun txak'ol ch'ich' sakal. I' bnol e'chk tal ne'x teblal yi ca'l Diana, yi chiryosil wunak. Wi'nin tx'aco'n ate't yi e' ak'unwil te yi jun jilwutz ak'una'tz. ²⁵ Itzun bantz, yi nsken chicham quib yi e' ak'unwila'tz, itzun ben tlol Demetrio scyetz:

—Elnak chitxumu' tetz yi cho'n na jal yi kariquil te kak'une'j. ²⁶ Ej nin ja quibitu', nin sak xchiwutzu' yi wi'nin wunak yi ja xcye' nocx Pawl tan xtx'ixpe'n cyajtza'kl. Ej nin nk'e'tz ntin e' aj Efeso yi ja chitx'ixpuj cyajtza'kl, ma na ncha'tz cyakil yi e' aj Asia. Na i na talx: ‘Yi e'chk takle'n yi banij quitane'n, nk'e'tz e' Ryos cyera'tz,’ chij nocx Pawla'tz. ²⁷ Ma jalu', tz'elepon lo' c'u'la'tz yi kak'un. Poro nk'e'tz ntin lo' yi kak'un poro ncha'tz lo' yi ca'l yi wutzile'n karyosil Diana. Qui'ct lo' xac sbne', nin chocopon lo' tan telse'n yi k'ej yi juna'tz yi na chilo'k cyakil e' aj Asia scyuch' cyakil wunak wi munt, —stzun Demetrio bantz scyetz yi e' ak'unwil.

²⁸ Yi quibital yi yol yi tal Demetrio scyetz, xchi'che'n tzun chic'u'ltz, nin chin chiwi' nin bantz tan yol. Itzun cyaltz:

—Wi'nin k'ej yi ketz karyosil Diana, —che'ch cyakil.

²⁹ Baje'n tzun suk'ul tib cyajtza'kl cyakil yi e' aj tnum, nin e' ben quicy'al yi cob aj Macedonia, yi tamiw Pawl yi na chibi'aj Gayo tu Aristarco. Cho'n chibene'n ticy'le'n le ama'l kale na baje't e'chk chitxumu'n. ³⁰ Nin klo' ben Pawl tan yol xchiwutz cyakil wunak tan chicolpe'n yi cob tamiwa'tz, poro yi e' mas creyent quinín cyak' ama'l tetz tan bene'n. ³¹ Ncha'tz cobox e' wi' banl wi' tetz Asia, yi cyamiw quib tu Pawl, nin ben chichakol jun tan talche'n tetz Pawl tan qui bene'n i' le jun ama'la'tz. ³² Inti cyakil yi e' wunak, at e' wi'nin chi'ch'ine'n. Poro aparchklen chiyol, na nsken baj suk'ul tib cyajtza'kl. Ej nin at wi'nin e' quinín el chitxum tetz yi mbi chichamo'n quib te'j. ³³ Tele'n tzaj tzun chipitol yi jun judiy yi na bi'aj Alejandro xchiwutz e' wunak. Je'n tzun tk'ol Alejandro yi k'abtz tan chicwe'n klo' numlok. I klo' taj yi nink jilon i' scyetz tan colol tib. ³⁴ Poro yi cyechal wutz yi i' jun judiy, cob tzun or e' bantz tan sich'. Chin chiwi' nin bantz. Tu nin na chi'ch'in tunintz:

—jWi'nin k'ej katxu' Diana, yi karyosil! —che'ch tzun cyakil yi e' aj Efesoja'tz.

³⁵ Poro yi wi't chicwe'n numlok yi e' wunak tak'un yi aj tz'ib, bene'n tzun tlol scyetz:

—E'u' aj Efeso, ¿na' scyetz jun yi qui na el xtxum tetz yi i' q'uicy'lom tetz ca'l katxu' Diana, tu yi tetz teblal yi cho'n sajnak tcya'j? ³⁶ Cya'l nin jun yi nink xcye' tan talche'n yi nk'e'tzk bintzi yi xtxolbile'j. Cha'stzun te, chin tajwe'n cunin tan chinumewe'nu'. Quil

chipok' tu' quibu'. ³⁷ ¿Nxac nsaj quicy'alu' yi e' yaje'j? Ičkaj na tzunk chitzan tan talk'e'n e'chk takle'n yi at xe ca'l katxu'. Nin qui na chitzan tan jisle'n. ³⁸ Ko na choyintzin Demetrio cyuml yi e' ak'unwil yi ate' tuch' te junt wunak, ate' cu'n yi e' wi' banl wi' tetz tnum tan chibanle'n tane'n. Ba'n cyak' len chipart. ³⁹ Poro ko apart na icy' chic'u'l, ba'n tzun che' kacham cyakil yi e' nim juy tan xtx'ajle'n te'j. ⁴⁰ Na at xtxintxal yi mbi cu'n na chibanu' jalu'. Qui cunin batz tz'a'lchij yi kajbil i'tz tan xite'n yi gobierum, na ¿mbil kal scyetz yil chijak sketz yi xe' yi jun molo'n iba'tze'j?

⁴¹ Yi wi't baje'n tlol yi yole'j, nintzun ben stzajsal wi' chicmontz.

20

Yi xa'ke'n Pawl Macedonia tu Grecia

¹ Yi numewe'n yi jun oyintzi'a'tz, che' xchakol tzun Pawl yi cmon creyent tan chiqui-wse'n. Yi nsken baj quiwsal i' yi e' kajwutz, nin e' baj k'alultz tan chicawul quib. Bene'n tzun Pawltz le luwar cwent Macedonia. ² Yi wi't baje'n xo'mbel cyakil e'chk luwar cwent Macedonia tan chiqui-wse'n yi e' kajwutz tan e'chk balaj yol, cho'n tzun tpone'nt le ama'l cwent Grecia. ³ Ox tzun xaw a'tijtz le ama'l cwent Grecia. Cho'n klo' at bembil i' Siria, poro yi quibital yi e' judiy yi e' contr te'j yi cho'n at bembil Siria, nintzun e' octz tan joyle'n ju' tan cwe'n i' le tramp. Bixewe'nt tzun ta'n tan pakxe'nt Macedonia. ⁴ Ej nin xom nin yi yaj Sópater te'j, yi aj Berea, yi bene'n Asia. Nin ncha'tz e' xom nin coboxt, nin je chibi'e'j: Aristarco tu Segundo yi aj Tesalónica; nin Gayo tu Timoteo yi aj Derbe; nin Tíquico tu Trófimo yi aj Asia. Ya'stzun yi e'a'tz yi e' xom nin te Pawl yi bene'n i' Asia. ⁵ Nintzun e' bajxijtz skawutz tu Pawl. Cho'n tzun ko' chich'iwaltz le tnum Troas. ⁶ Yi wi't ticy'e'n yi e'chk k'ej yi na bajsij yi pam yi qui'c xtx'amil, cyaje'n cyen tzun kilol Filipos, nintzun o' icy'tz wi a'. Kachamolt tzun kibtz scyuch' le to'i'n k'ej jalen Troas. Ya'stzun o' a'te't juk k'ejtz.

Yi wi'tzibil tir yi xa'ke'n Pawl Troas

⁷ Itzun yi bajx k'ej te sman, kachamol tzun kib scyuch' yi e' kajwutz tan bajse'n pam yi qui'c xtx'amil. Toque'n tzun Pawl tan yol scyetz kajwutz, na le junt eklok at kelbil. Ben tqwen tunin Pawl tan yol jalen nicy'ak'bal. ⁸ Wi'nin tzun cantil ate'-tz kale kachamone't kib. Cho'n ato' le toxi'n chup. ⁹ At tzun jun xicy at-tz yi na bi'aj Eutico. C'olchij i' tzi wentanu'. Tan paj yi ben tqwen tunin Pawl tan yol, nin saj watl yi jun xicya'tz. Ej nin tan paj watl, saje'n tzun trimpuj le toxi'n chup jalen wuxtx'otx'. Nsken tzun quimtz yi je'n quicy'al. ¹⁰ Cwe'n tzaj tzun Pawltz, nintzun ben c'o'loktz tan k'ale'n tzaj. Itzun taltz:

—Quil chibisunu', itz'e't, —stzun i' bantz.

¹¹ Itzun yi kaje'nt pone'n le toxi'n chup, nintzun o' octz tan bajse'n yi pam. Yi wi't baje'n pam ka'n toque'n tzun Pawl tan yol. Jalen saje'n xe cya'j tanewe'n i' tan yol. Taje'n tzun i'-tz. ¹² Inti yi jun xicya'tz, nsken ul yos tuch' yi je'n quicy'altz. Ej nin wi'nin chitzatzine'ntz te'j.

Yi ticy'e'n Pawl wi a' tan tpone'n Mileto

¹³ Kabajxe'n tzun kestz, nin o' oc nin tul jun barc. Wi a'enle'n kabene'n tan kopone'n le tnum Asón tan ticy'e'n kucy'aj Pawltz, na nsken bixe' ta'n tan bene'n xo'n cuntu' le tnum Asón. ¹⁴ Kachamolt tzun kibtz Asón, nintzun oc i'-tz tc'u'l barc. Kicy'e'n tzuntz tan kopone'n Mitilene.

¹⁵ Itzun le junt eklok, kicy'e'nt junt tir wi a'. Cho'n tzun kicy'e'n cu'ntz naka'jil yi tnum Quío. Ma le junt eklok cho'n tzun kopone'ntz le tnum Samos. Jalen tzun le toxi'n k'ej kele'ntz, nin o' icy'ak le tnum Trogilio. Cho'n tzun kopone'ntz Mileto. ¹⁶ Poro quinin xka'k Efeso na bixba'nt tan Pawl tan qui kicy'ake'n tul yi ama'la'tz na qui na taj i' ka'tij mas tiemp le ama'l cwent Asia, na i yi jun k'ej Pentecostés ya'stzun na tojkelnin tan stz'amonpon jalen Jerusalén.

Yi tlol Pawl cobox cyajtza'klyi e' wi' banl wi' tetz yi cmon creyent Efeso

¹⁷ Che' xchakol tzun yi e' wi' banl wi' tetz cmon creyent cwent Efeso tan cyopone'ntz te i' Mileto. ¹⁸ Itzun yi cyopone'n e' kajwutz te i', itzun taltz scyetz:

“Sak xchiwutzu' yi mbi cunin imban xchixo'lu' sajle'n tunintz, jetz yi bajx k'ej yi wunle'nix Asia. ¹⁹ Sak xchiwutzu' yi inc'ulutxumil yi inxcone'n tetz Kajcaw. Nin sak xchiwutz yi xe'n cunin ban yi che'wok'leju'. Nin sak xchiwutzu' yi xe'n cu'n e' ban e' judiy tan imbuchle'n. ²⁰ Nin sak xchiwutzu' yi quinín nchinxob tan talche'n jun yol scyeru' yi cho'n txcon scyeru', nin yi xe'n imban yi woque'n tan chichusle'nu' xchiwutz cyakil wunak nin lakak e'chk ca'l. ²¹ Nin quilnaku' yi xe'n cunin woque'n tan xtxole'n scyetz yi e' judiy, scyuch' yi e' yi nk'e'tz e' judiy yi tajwe'n tan je'n chitx'ixpul cyajtza'kl nin tan k'ukewe'n chic'u'l te Kajcaw Jesucristo. ²² Poro yi jalu', quibit tzaju', bixba'nt tan yi Espíritu Sant tan imbene'n Jerusalén. Cha'stzun te nchimben, poro qui na wil mbi lo' sbajok swe'j chone'j, ²³ na ala'ix tir tal yi Espíritu Sant swetz yi at wochil xetze', nin tzintije' q'uixc'uj yil nopon Jerusalén. ²⁴ Qui'c nin jun takle'n yi nink lwajlaj, nin qui na chinxob tetz quimichil. Ntin na waj yi najk chintzatzin yil chinjepon tu yi inmund'ul yi tak'nak yi Kajcaw Jesús swetz. Yi inmund'ul t'iz tan xtxole'n yi balaj stziblal yi i'tz yi banl talma' Ryos.

²⁵ “I bin jalu', cyakil yi e'u' yi quibitnaku' yi yol Ryos swe'j, swale' cyen scyeru': Ja wi't el intxum tetz yi qui't quilu' inwutz sbne' opon tunintz. ²⁶ Cha'stzun te swale' scyeru' yi qui'c cunin impaj scye'ju', ²⁷ na quinín inxob tan xtxole'n scyeru' cyakil yi tajbil Ryos. ²⁸ Quil tu' bin quibu'. Che' chiq'uicy'leju' cyakil yi e' cneru', na i yi Espíritu Sant ncho'csanu' tetz q'uicy'lom cyetz, nin tan chic'a'che'n. Che' chiq'uicy'leju' bin yi cmon creyent tetz Ryos, yi e' yi ja che' cambaj tan tetz xch'el. ²⁹ Or bin quilu', chiq'uicy'lej quibu', na ja wi't el intxum tetz, yil na'j wetz, chocopon pok' xo'j xchixo'lu' tane'n. Ixkaj nink chixob tan chipo'tze'n yi e' cmon. ³⁰ Nin xchixo'lte'nu' xchijalok wunak yi xchitxole' e'chk xtxolbil yi nk'e'tz bintzi. Ya'stzun xchibne' tan chibene'n xomok yi e' creyent scye'j. ³¹ Cha'stzun te, or quilu', ulk tx'akxuj chic'u'lu' chijunalu' yi tul ox yob sk'e'jl tu lak'bal ja che'wok'leju' tan xtxole'n scyeru' tan chibnolu' yi e'chk takle'n balaj.

³² “Ma jalu' e'u' wajwutz, che' wabnaj cyenu' tk'ab Ryos, nin jak' ca'wl yi yol i', yi na xchaj yi banl talma' i'. Che' wabnaj cyenu' jak' yi ca'wl yi yol i' yi na xcy'e' tan kaquiwse'n, nin tan tak'le'n jun herens sketz xchixo'l yi e' xansa'nche't. ³³ Ej nin chinach cunu' yi atin tzaj xchixo'lu' quinín el walma' te sakal, nka or, mpe ik be'ch tetz jun. ³⁴ Poro ja quilu' yi ja inc'ay ink'ab tan inc'a'chal wib, nin tan chic'a'che'n yi e' yi xomche' swe'j. ³⁵ Cyakil yi imbanak txconk tan chichusle'nu', yi chin tajwe'n cunin tan cyak'uje'nu' tan quich'eye'n yi e' meba'. Nin chinach cunu' yi yol yi cyajnak tlol Kajcaw Jesús: ‘Mas tzatzi'n na tak' sketz yi na ko'yin swutz yi na kacotzin,’ stzun Jesús banak cyen,” chij Pawl scyetz.

³⁶ Yi wi't baje'n tlol yi yola's, kacwe'n tzun mejloktz scyuch' yi e' kajwutz, nintzun o' octz tan nachle'n Kataj. ³⁷ Cyakil cunin tzun e', e' ok'tz, nin e' baj bentz tan k'ale'n Pawl, nin baj chitz'ubul quib. ³⁸ Wi'nin tzun chibisune'ntz tan yi yol Pawl yi tal scyetz, yi qui't quil wutz junt tir. Nintzun e' xom nintz ske'j tan kak'le'n tul barc.

21

Yi bene'n Pawl Jerusalén

¹ Itzun yi kajatxol kibtz scyuch' yi e' kajwutz, kicy'e'n tzun kestz wi a'. Nsbej nin kabene'ntz le ama'l Cos. Ma le junt eklok jalen tzun le ama'l Rodas o' opone't-tz. Kele'nt tzuntz, cho'n tzun kopone'ntz Pátara. ² Ej nin at tzun jun barc yi cho'n at bembil jalen Fenicia. Koque'n nin tzun tc'u'l, nintzun o' icy'tz wi a'. ³ Kilol nin tzun yi ama'l yi na bi'aj Chipre. Cho'n cyaje'n cyen le kamax. O' cyecy'en tu'-tz tan kopone'n le ama'l Siria. Cho'n tzun kocomponen'tz Tiro, na ya'tz atit telbil tektz yi barctz. ⁴ Kabene'n tzun tan chijoye'n yi e' kajwutz yi ate'-tz. Yi chijale'n ka'n, nintzun o' a'tij juk k'ej scye'j. Cyalol

tzuntz tetz Pawl tan yi Espíritu Sant tan qui bene'n Jerusalén. ⁵ Je'n pon tzun te cobox k'eja's kak'un, nintzun o' icy't junt tir. Cyakil cunin tzun e', e' xom nintz ske'j tuml quixkel scyuch' chinitxa' tan kak'le'n ju' tnum. Kacwe'n tzun mejloktz tzi a' tan nachle'n Kataj. ⁶ Itzun yi wi't kak'alul kibtz skibil kib, koque'n tzun kestz tc'u'l yi barc. Ma yi e' cyetz, e' pakxijtz lakak chical.

⁷ Cyaje'n cyen tzun yi tnum Tiro ka'n. Cho'n tzun kopone'ntz Tolemaida, ya'stzun kawit'zal kabe' wi a'. O' icy'ak jun k'ej tan talche'n jun yos scyetz yi e' kajwutz yi ate'-tz le yi ama'la'tz. ⁸ Itzun le junt eklloktz ticy'e'n tzun Pawltz nin o' xom nintz te'j. Kopone'n tzuntz Cesarea, nintzun o' ocopontz tan posari'n le ca'l Li'p, yi aj txolinl te yi balaj stziblal. I' jun scyeri yi juk diácono yi e' bixe'. ⁹ At tzun cyaj me'ltz yi ntaxk oc quichmil. E' len elsanl stzi' Ryos. ¹⁰ Yi ka'te'n cobox k'eja's, cwe'n mule'n tzun yi elsanl stzi' Ryos yi na bi'aj Agabo. Cho'n saje'n i' Judea. ¹¹ Yi tule'n i' ske'j, bene'n tzuntz tan pujle'n len yi c'albil Pawl xe c'u'l, nintzun cu' c'alol yi tetz tkantz tu k'ab. Itzun taltz sketz:

—Chi ncu' wulel wibe'j, cha'tz cu'n tzun tz'u'lij yi taw c'albile'j cyak'un yi e' judiy yi ate' Jerusalén, nin sjatxloktz xchik'ab yi e' yi nk'e'tz e' judiy. Ya'stzun tal yi Espíritu Sant swetz, —stzun i' sketz.

¹² Yi kubital yi yola's, nin cu kawutz tetz Pawl tan qui bene'n Jerusalén, poro nk'e'tz ntin o', ncha'tz e' yi najlche' nintz, cu chiwutz tetz Pawl tan qui bene'n Jerusalén. ¹³ Poro itzun tal Pawltz:

—Ba'n tcu'n quil cxok'wok, na na cxtzan tan tak'le'n bis swetz. List atine't tan incwe'n c'alij, nin nk'e'tz ntina'tz, ma na ncha'tz list atine't tan inquime'n, ko ya'tz tzun cyajbil swe'j. Poro quil chintane' tan txxole'n yi balaj stziblal tetz Kajcaw Jesucristo, —chij Pawl sketz.

¹⁴ Quinin tzun o' xcye'-tz tan ttx'ixpe'n tajtza'kl.

—Bne' bin Kajcaw tajbil te'ju', —ko'ch tzun bantz tetz.

¹⁵ Yi ticy'e'n pone'n cobox k'eja'tz, nin yi wi't kabaj nuc'xe'n, kicy'e'n tzuntz tan kopone'n Jerusalén. ¹⁶ Xomche' cobox kajwutz ske'j. At tzun jun xchixo'l yi na bi'aj Mnasón. Aj Chipre i', nin i' jun scyeri e' bajx creyent yi tocsaj. Cho'n tzun at kopombiltz tan posari'n le ca'l i' Jerusalén.

Yi jilone'n Pawl tan colol tib

¹⁷ Itzun yi kopone'n Jerusalén, wi'nin chitzatzine'n yi e' kajwutz ske'j. ¹⁸ Nin le ca'p k'ej kabene'n tzuntz tu Pawl tan xajse'n kajwutz Jacow. Nsken chicham quib cyakil yi e' wi' banl wi' xe tetz ca'l. ¹⁹ Yi wi't talol jun yos scyetz, txol cunin ban Pawl tan txxole'n yi mbi cunin ban Ryos tan i' xchixo'l yi e' yi nk'e'tz e' judiy. ²⁰ Yi quibital yi ttxolbila'tz, tircunin tzun e', cyak' k'ajsbiltz tetz Ryos. Poro nin cyal tetz Pawl:

—Il cun tzuntz herman Pawl, jatix lo' mil creyent ate' skaxo'l yi o' judiy, nin tircu'n e' wi'nin chi'c'atnakil tan banle'n tane'n yi ley Moisés. ²¹ Poro na kubit jun yol tzawe'j yi na cxtzan tan chichusle'n tan cyaje'n cyen quilol yi ley Moisés. Nin na cxtzantz tan talche'n scyetz yi qui tajwe'n tan chibnol circuncidar chinitxa', nin na awal scyetz yi nk'e'tz tajwe'n tan chixome'n te chichusu'n kamam kate', che'ch. ²² Ma jalu' ¿mbil kaban? na cyakil cunin wunak xchi'chok chic'u'l tzawe'j yil quibit yi ja wi't cxu'l tzone'j. ²³ Banaj bin tane'n kayol yi na kalnin tzawetz. Ate' cyaj yaj skaxo'l yi chin tajwe'n cunin tan cyele'n cu'n te jun chiyol yi alij cyak'un tetz Ryos. ²⁴ Cy'ajwe' nin tzawe'j, nin banswok itib tu Ryos, nin chojaj yi sc'uche' yi pale' tzitetz, ba'n tzun tz'el jak' chiwi'. Tz'elepon tzun chitxum wunaktz tzawetz yi nk'e'tz bintzi yi yol yi na tzan tzawe'j, na squile' yi na cxtzan tan banle'n tane'n yi ley Moisés. ²⁵ Ma yi e' yi nk'e'tz e' judiy, yi ocsa'nt yi balaj stziblal, ten ben u'j ka'n xchiwutz yi qui tajwe'n tan chixome'n te yi ketz yi na kaban. Ntina's na kaj yi qui't chibajsaj yi e'chk takle'n yi na oyij tetz chitx'ixwatz xchiwutz yi e'chk takle'n yi banij tane'n. Ej nin ten kal scyetz tan qui chibajsaj chich' tu yi e' txuc yi qui na el chi'ch'el

yi na chiquim, nin tan cyaje'n cyen quilol yi xna'ni'n tu yaji'n, —che'ch tzun yi e' wi' banl wi' bantz tetz Pawl.

Yi xtx'amxe'n Pawl le templo

²⁶ E' bene'n tzun tcy'al Pawl yi e' yaja'tz. Itzun le junt eklok, yi nskén chibansaj quib tu Ryos, toque'n tzun i'-tz le ca'l Ryos tan cyaje'n cyen tlol tetz yi pale' yi mbi k'ejlal yi tzajpon wi' chimantar, bantz cyak'ol yi chitx'ixwatz.

²⁷ Yi txant tan je'n pon tamp yi juk k'ej tan quime'n chitx'ixwatz yi cyaj yaja'tz, nintzun i'lwij wutz Pawl cyak'un cobox judiy le ama'l yi cy'anl te yi templo. Cho'n sajnake' yi e' yaja'tz Asia, nintzun e' octz tan tocse'n chic'u'l cyakil yi tnum tan contri'n te Pawl. Xtx'amxe'n tzun Pawltz cyak'un. ²⁸ Chin chija'j nin tzun bantz tan yol, itzun cyaltz:

—E'u' katanum, aj Israel, kuch'eye' kib. Je jun yaje'j yi alchok tunin na tzane't tan chichusle'n wunak nin na tal i' yi qui'ct nin xac yi ketz kaley tu yi ama'le'j. Nin nk'e'tz ntina'tz, poro ja cho'c stzakpul i' aj griego le ama'le'j kale qui'c cu tan cyucumule'n. Ja po'tij yi ama'le'j ta'n, yi wi'nin xanil, —che'ch tzun bantz.

²⁹ Cyal yi jun yola'tz na at jun yaj aj Efeso, yi Trófimo bi', skén i'lwij wutz te Pawl xo'l ca'l. Itzun le wutz cyetz cyajtza'kl yi ja lo' xa'k i'-tz te Pawl le ama'l cy'anl tetz yi templo kale qui'cle't cu tan toque'n jun yi nk'e'tz judiy. ³⁰ Chibaj je'n tzun nil cyakil e' aj tnum nin cu' chichamol quibtz. Xtx'amxe'n tzun Pawl cya'n, nin eltzaj chikinoltz le templo nin baj jopxij yi e'chk puertil yi templo cya'n. ³¹ Cyoque'n tzun yi e' wunak tan biyle'n Pawl. I klo' cyajbil tan cwe'n chibiyol junawes. Tpone'n tzun stziblaltz twi' yi wi'tz cyajcaw yi e' sanlar, yi skén chibaj je nil cyakil e' aj Jerusalén tan oyintzi'. ³² Chibene'n tzun tcy'al yi ajcawa'tz yi e' sanlar scyuch' yi chicapítan. Lajkel nin tzun cyopone'n scye'j yi e' wunak yi na chitzan tan biyle'n Pawl. Yi quilol yi e' wunak yi topone'n yi wi'tz ajcaw scyuch' yi e' sanlar yi xomche' te'j chitanewe'n tzuntz tan biyle'n Pawl. ³³ Xtx'amxe'n tzun Pawl tan yi wi'tz ajcaw nin cawuntz tan cwe'n c'alij tan cob caren. Nin jak scyetz wunak yi na' scyetz i', nin mbi til ncu' juchul. ³⁴ Poro yi e' wunak, chin chija'j nin bantz tan yol. Apartlen e'chk chiyol. Quinin tzun pujxijtz tan yi wi'tz ajcaw yi mbi'tz yi xe' yi oyintzi'. Cha'stzun te cawune'n nin tzun i'-tz tan bene'n ticy'le'n Pawl le chica'l yi e' sanlar. ³⁵ Yi cyopone'n wutz yotxil yi tzi ca'l, palij tzun toque'n Pawl cya'n yi e' sanlar tan paj yi wi'nin wunak nilxche' scye'j. ³⁶ Na cyakil cunin wunak xomche' nintz wutz chicoc. Nin chin chija'j nintz tan yol:

—¡Quimoken! —che'ch tzun na ban nintz.

Yi jilone'n Pawl tan colol tib

³⁷ Yi txant tan tocompone'n Pawl le chica'l sanlar, bene'n tzun tloltz tetz yi ajcaw:

—¿Cu pe' tanu' yil chinjilon teru'? —stzun Pawl tetz.

—¿Ba'n ptzun yol griego awa'n? ³⁸ ¿Nk'e'tz ptzun i aña'tz yi jun aj Egipto yi ac'aj cunin ocnak tan contri'n te kagobierum, yi jun yi xomche' cyaj mil biyolnak te'j le ama'l tz'inunin tu'? —stzun jep tetz Pawl.

³⁹ —Jun cu'n yol, in judiy. In aj Tarso, jun lmak tnum cwent Cilicia. Bane' binu' pawor swetz, tak'u' ama'l swetz tan yol scyetz yi e' wunake'j, —stzun Pawl tetz yi wi'tz ajcaw.

⁴⁰ Yi tk'ol yi ajcaw ama'l tetz Pawl, cwe'n tzun txicloktz wi scalon, nin ben xchajol jun techl scyetz wunak tan k'ab tan chicwe'n numlok. Chicwe'n tzun numloktz. Toque'n tzun Pawl tan yol scyetz le chiyol yi na bi'aj hebreo:

22

¹ —E'u' intanum, quibit tzaju' cob inyol tan quilolu' yi ko at wil nka qui'.

² Yi quibital yi jilone'n Pawl le cyetz chiyol, mas tcunin tzun e' cwe'n numloktz. Je tzun ben tlol scyetze'j:

³ “Jun cu'n yol in judiy. Cho'n itz'nakin Tarso cwent Cilicia. Poro cho'n inch'uye'n tzone'j le tnume'j. Cho'n inchusnak wib te'j wutzile'n Gamaliel tan ta'we'n e'chk chiley

katanum wa'n. Chin x̄c'atnak nin in tan inxcone'n tetz Ryos, chi quitane'n cyeru' jalu'.⁴ Ncha'tz in, no'cnakin tan chibuchle'n yi e' wunak yi xomche' te yi jun ac'aj chusu'n. E' octz wa'n xetze'. Nin yi wajbil i'tz tan chibiyle'n cu'n tircu'n.⁵ Ko na taj yi wi'tz pale' scyuch' yi e' wi' banl wi' ba'n cho'c tetz instiw, na e' te'n ak'on u'j swetz tan chisaje'n e' katanum wa'n tan cyoque'n xetze'. Nin xna'knakin Damasco tan quicy'le'n tzaj yi e'a'tz yi ate'tz tan tak'le'n yi chicaws tzone'j Jerusalén.

Yi xtxolil Pawl yi x̄e'n cu'n xome'n te Cristo

⁶ “Itzun bantz yi txant tan wupone'n le tnum Damasco, yi na chinxon tbe', e'chk chajcu'n k'e'j lo', jalt cuntunin innachol yi cwe'n mule'n jun chin pak'puchal swibaj yi cho'n saje'n tcya'j.⁷ Ninin tzun nnopon trimpuj wuxtx'otx', nin ben wital jun yol: ‘Saulo, Saulo, ¿nxac na c̄xtzan tan imbuchle'n?’⁸ Bene'n tzun intza'weltz: ‘¿Na' scyetz ilu' Ta'?’ chinch tzun bantz. ‘I ina'tz, in Jesús aj Nazaret yi na c̄xtzan tan buchle'n,’ chij ban tzajtz swetz.⁹ Quilol tzun yi e' yi xomche' swe'j yi pak'puchal, nin e' baj el yabtz te'j. Poro quinin pujxij cya'n yi yol yi a'lchij swetz.¹⁰ ‘Ma jalu' Ta' ¿mbil tzimban?’ chinch tzun banintz. Nin itzun saj tloitz swetz: ‘Txiclije'n nin quilo'k Damasco. Ya'stzun tz'a'lche't tzawetz cyakil yi e'chk takle'n yi txumijt tan abnol,’ chij Wajcaw bantz swetz.¹¹ Ch'inu'n tzun wupone'ntz Damasco cyak'un yi e' yi xomche' swe'j, na sken no'c moyi'x̄ tan paj yi jun pak'puchala'tz yi x̄chaj tib tzinwutz.

¹² “At tzun jun yaj yi na bi'aj Ananías, yi c'ulutxum swutz Ryos, quib yi na tal yi ley Moisés. Chumbalaj wunak i' x̄chiwutz yi e' judiy yi najlche'-tz Damasco.¹³ Tule'n tzun i'-tz swe'j, itzun taltz: ‘Kajwutz Saulo sjaxxok awutz,’ chij i' bantz swetz. Inin tzun bantz, le rat jakxe'n inwutz nin ben wechal wutz i'-tz.¹⁴ Itzun taltz swetz: ‘Yi chiRyosil yi e' kamam nc̄xtxa'one'n tan tele'n atxum tetz yi tetz tajbil, nin tan awilol wutz yi jun yi qui'c til, nin tan awital yi yol i'.’¹⁵ Txa'ij qui'x̄ ta'n tan xtxole'n scyetz cyakil wunak yi mbi cunin mawil tu yi mbi cunin mabit.¹⁶ Ma jalu' ¿mbi tzun tzach'iwtz? Or tzaje'n txiclok, nin jeken a' tawi'. Scuylok tzun yi awil yil c̄xo'c tan na'wse'n yi tetz bi',’ chij Ananías bantz swetz.

Yi xtxolil Pawl yi x̄e'n cu'n bene'n chakij x̄chixo'l yi e' yi nk'e'tz e' judiy

¹⁷ “Itzun bantz yi nsken nu'l tzone'j Jerusalén nin te yi na chintzan tan nachle'n Kataj le ca'l Ryos, x̄chajol tzun tib i'-tz tzinwutz.¹⁸ Wil tzun wutz i' yi jilone'n swetz. Je yol i' yi tal: ‘Or tzawe'le'n tzone'j Jerusalén na quil cyocsaj yil c̄xo'c tan xtxole'n scyetz yi mbi eka'n wa'n,’ chij i' bantz swetz.¹⁹ ‘Poro Wajcaw,’ chinch, ‘elnak chitxum yi e' intanum tetz yi ocnakin tan cyocse'n yi e' creyent xetze', nin caws nin e' wulej lakak sinagoga.²⁰ Nin in jun tan biyle'n Esteban yi quime'n yi yaj yi ocnak tan xtxole'n yi mbi eka'n tanu', na in incyaj cyen tan q'uicy'le'n yi be'ch cyetz yi e'a'tz yi e' oc tan biyle'n Esteban. Xom inwi' scye'j na ya'stzun yi mero wajbil tan quime'n yi juna'tz,’ chinch bantz tetz Ryos. Poro ilenin tal Kajcaw swetz:²¹ ‘Quil c̄xbisun, na tajwe'n tan abene'n joylaj x̄chixo'l yi e' yi nk'e'tz e' judiy,’ chij i' bantz swetz,” stzun Pawl scyetz yi e' wunak.

²² Tircunin tzun e' wunaka'tz yi ate'-tz e' nume'-tz tan tbite'n yol Pawl. Ma yi quibital yi chakij Pawl tan xtxole'n scyetz yi e' yi nk'e'tz e' judiy, chin chija'j nin tzun bantz tan yol, itzun cyaltz:

—Elk cu'n yi juna'tz swutz. Ba'n tcu'n yil quim, —che'ch.

²³ Tan paj yi chinchija'j nin ban tan yol, nin na chitzan tan jabe'n e'chk chixbu'k, nin tan x̄chite'n puklaj tcya'j,²⁴ cawune'n nintzun yi wi'tz ajcaw scyetz yi e' sanlar tan toque'n Pawl le chica'l bantz cyoque'n tan jicle'n, bantz tlol yi til, nin bantz lajluchaxe'n yi mbi na chi'x̄ch'in yi e' wunak te'j.²⁵ Itzun yi cwe'n c'alij Pawl tan x̄oco', bene'n tzun tlol tetz yi capitán:

—¿At ptzun cu tan toque'n jicle'n jun aj Roma yi ko ntaxk lajluchax yi til?

²⁶ Yi tbital yi capitán yi yola'tz, bene'n tzuntz tan talche'n tetz yi wi'tz ajcaw:

—Ta' ħmbi na banu'? na aj Roma te'tz yi yaje'j, —stzun yi capitán tetz yi wi'tz ajcawa'tz.

²⁷ Bene'n tzun yi wi'tz ajcaw te Pawl nintzun jaktz tetz:

—Alaj swetz ko aħ aj Roma.

—In bin, —stzun Pawl tetz.

²⁸ —ĤYa'tz pe'? Quintech nin pwok wak'nak wetz tan woque'n tetz aj Roma, —stzun yi wi'tz ajcawa'tz tetz Pawl.

—Ma yi wetz, qui', na in aj Roma yi witz'le'n, —stzun Pawl tetz.

²⁹ Jalcunin tzun cyele'n ojk yi e'a'tz yi e' oc klo' tan jicle'n Pawl. Ncha'tz yi wi'tz ajcaw, wi'nin xobe'n tan paj yi nsken c'alxij ta'n.

Yi jilone'n Pawl tan colol tib ħchiwutz yi e' wi' banl chiwi' yi e' judiy

³⁰ Itzun le junt eklok, tele'n tzun pujul yi wi'tz ajcaw yi caren yi c'alol tetz Pawl, nin e' ħchak yi e' wi'tz pale' scyuch' cyakil yi wi' banl chiwi' yi e' judiy. Na yi tajbil i' i'tz tan tbital yi mbi'tz yi til Pawl scyetz. Tele'n tzaj tzun Pawl tan yi wi'tz ajcaw nin cu' xtxichaltz ħchiwutz.

23

¹ Xmayine'n nin tzun Pawl scyetz yi e' pujul xtisya' nin ben tlol scyetz:

—E'u' intanum quibit tzaju' cob tal inyol. Qui na chimbisun na na chin nachon te'j yi qui'c wetz wil swutz Ryos sajle'n tunintz, —stzun Pawl scyetz.

² Cawune'n tzun Ananías yi wi'tz pale' scye'j yi e' yi ate'tz naka'jil Pawl tan tele'n jun k'ab cya'n xak stzi' Pawl. ³ Bene'n tzun tlol Pawl tetz:

—Ryos tz'ak'on cawsu', na wutz tuwu' plaj tuwu' yi na talu' yi xomiju' te yi ley Moisés. Ni'cu'n ilu' chi jun tapij yi chin skoj nin tan txun, poro tx'otx' tu' tc'u'l. Elnak xtxumu' te yi ley Moisés, nin ya'stzun na xcon tanu' tan lajluchaxe'n yi ko at wil nka qui'. Poro lastum yi qui na banu' tane'n yi jun leya'tz, na ja cawunu' tan inlo'one'n. Iħkaj ya'stzunk na tal yi ley yi ba'n lo'on jun yaj ko ntaxk lajluchax yi til.

⁴ Bene'n tzun cyalol cobox tkan yi ate'-tz:

—ĤNxac na cħtzan tan yajle'n yi wi'tz kapale'il yi na xcon tetz Ryos?

⁵ —E'u' kawutzile'n, chicuye'u' impaj. Na quinín me'l intxum tetz yi ko ya'tz yi wi'tz pale' yi june'j. Elnak intxum tetz yi xtxolbil yi tz'iba'nt cyen yi na tal: 'Ayaji'ch len jun wi' banl wi' scyeri atanum,' —stzun Pawl.

⁶ Poro yi tele'n xtxum Pawl tetz yi cob tx'akaj quitane'n yi e' bajxoma'tz, jun tx'akaj sadusey, nin jun tx'akaj parisey, chin tja'j nin tzun bantz tan yol:

—E'u' intanum, in bin parisey. In nitxajil jun parisey. Atin tzone'j tan tbite'n wil tan tu' yi na wocsaj yi at itz'e'n junt tir ħchixo'l alma', nin tan tu' yi at inch'iw te'j.

⁷ Yi tlol Pawl yi yola'tz je'n tzun chitx'ujsal quib yi e' parisey scyuch' e' sadusey. Cob cuntu' tzun eltz. ⁸ Na i na cyal yi e' sadusey yi qui'c itz'e'n junt tir ħchixo'l alma', nin qui'c ángel, nin qui'c espíritu. Poro yi e' parisey na cyal yi at. ⁹ Chibaje'n tzun niltz tan wok'newe'n. Chi'je'n tzun txiclok cobox scyeri yi tx'olol xo'l yi ley yi ncha'tz e', e' parisey, itzun cyaltz:

—Skawutz ketz cya'l atit til yi yaje'j. Ko ja jilon jun espíritu ko'k jun ángel tetz, quil kamak yi tajbil Ryos, —che'ch.

¹⁰ Jale'n tzun jun chumam oyintzi' ħchixo'l, cha'stzun te cawune'n yi wi'tz ajcaw scyetz yi e' sanlar tan tele'n ticy'le'n Pawl ħchixo'l, nin tan bene'n quicy'al kale atit chica'l na nin xob i' ko tzun ħe'n tz'el cu'n Pawl cya'n swutz.

¹¹ Itzun le ca'p ak'baltz yi at Pawl xetze' nintzun ħchaj tib Kajcaw swutz, itzun taltz: "Quiwit Pawl, chi matxol yi mbi eka'n wa'n tzone'j Jerusalén, i nin tzawuleja'tz yil cħopon Roma."

Yi xtxumxe'n jun tramp te Pawl cyak'un yi e' contr i'

¹² Itzun yi tule'n skil cyoque'n tzun cobox judiytz tan nuc'le'n cu'n jun tramp te Pawl, itzun cyaltz: “Jun cu'n yol, quil kawan nin quil kuc'a' jale'n cu'n lquim Pawl ka'n. Ja nin kaquimtz yi ko quil ke'l cu'n te'j,” che'ch tzun bantz. ¹³ Mas ca'wnak chixone'n yi e'a'tz yi cyal yi txolbila'tz. ¹⁴ Chibene'n tzuntz scye'j yi e' wi'tz pale' nin scyuch' yi e' wi' banl wi', nintzun cyaltz scyetz:

—Yi o' ketz, ja kal jun kayol swutz Ryos yi squimok Pawl ka'n, nin ko quil ke'l cu'n te'j ja nin kaquimtz. ¹⁵ Ma jalu' e'u' kawutzile'n, i klo' kaj yil chibanu' yi txolbile'j. Chijake'u' tetz yi wi'tz cyajcawil yi e' sanlar tan saje'n xchakol i' Pawl tan tule'n tzone'j xchiwutzu'. Cyale'u' tetz yi na cyaju' quibitu' junt claración Pawl. List tzun o'-tz tan biyle'n cu'nx tbe' yi ntaxk ul xchiwutzu', —che'ch tzun bantz tetz yi wi'tz pale'.

¹⁶ Itzun yi tbtal yi tal yi tanub Pawl yi chitxumu'n yi e' wunaka'tz, nintzun bentz le chica'l yi e' sanlar tan talche'n tetz Pawl. ¹⁷ Xchakol tzun Pawl jun capitán, itzun ben tlo' tetz:

—Tcy'aj ninu' yi xicye'j swutz yi wi'tz tajcawu', na at cob yol cy'a'n ta'n, —stzun Pawl.

¹⁸ Bene'n tzun tcy'al sanlar yi xicy swutz yi ajcaw, itzun taltz:

—Ja bin chinsaj xchakol Pawl, yi pres, nin ja cu' wutz swetz tan saje'n wucy'al yi jun xicye'j swutzu', na at lo' cob yol cy'a'n ta'n tetz teru', —stzun yi capitán bantz tetz yi wi'tz ajcaw.

¹⁹ Bene'n tzun xch'inul yi ajcawa'tz yi xicy, nintzun e' eltz chichuc, nintzun jaktz tetz:

—¿Mbi tzun na awaj tzawal swetz? —stzun i'.

²⁰ —Ja bixe' chiyol yi e' judiy tan jakle'n jun pawor teru' tan bene'n xchakolu' Pawl xchiwutz yi e' wi' banl wi' tetz tnum ekl. Scyale' yi na cyaj quibit junt claración i' poro nk'era'tz bintzi. ²¹ Quil tocsaju' chiyol na at mas ca'wnak chixone'n yi xchibne' jun tramp te Pawl. Je tzun chiyol yi ncyal tetz Ryos: ‘Quil kawan nin quil kuc'a' jalen cu'n lquim Pawl ka'n,’ che'ch bantz. Na chitzantz tan xch'iwe'n yi ko cu tanu' nka qui', —stzun yi xicy bantz.

²² Taje'n tzun xchakol yi wi'tz ajcaw yi xicytz, poro nin cawunin tetz yi cya'l talwit yi ja xa'k i' tan talche'n yi txolbil tetz.

Yi bene'n ticy'le'n Pawl swutz Félix jalen Cesarea

²³ Che' xchakol tzun yi wi'tz ajcawa'tz cob capitán. Yi cyopone'n swutz nintzun cawun nin scyetz tan chibnol list quib cob cient sanlar yi ntaxk opon beluj ch'ich' tetz lak'bal, scyuch' oxc'al tu lajuj aj chej, tu cob cient aj lans tan chibene'n jalen Cesarea. ²⁴ Nin cawun nin scyetz sanlar tan chibnol list cobox chej tan ticy'le'n nin Pawl, bantz ba'n cuntu' tz'opon i' swutz yi gobernador. ²⁵ Nintzun bnix nin jun u'j tan yi ajcaw. Itzun ban nin yol i'-tz:

²⁶ “I bin jalu' wutzile'n kagobernador, na waj lwal jun yos teru', na chumbalaj nin ilu'. Yi in wetz in Claudio Lisias. ²⁷ Ja incol yi yaje'j xchik'ab yi e' judiy, na ja klo' cu' chibiyol. Wutzile'n cu'n in scyuch' yi e' insanlar o' opon tan colche'n xchik'ab yi e' judiy na nin el intxum tetz yi i' jun aj Roma. ²⁸ Nintzun ben wucy'al i'-tz xchiwutz yi cyetz wi' banl chiwi' tan wital yi til. ²⁹ Ej nin tan chiyol nin el intxum tetz yi tan tu' yi cyetz chiley ncyak'wit til. Poro le wutz wetz wajtza'kl cya'l atit til tan quime'n, nka tan toque'n quen xetze'. ³⁰ Poro nin wit yi ja wi't txumxij jun tramp cya'n e' judiy tan biyle'n cu'n i'. Cha'stzun te ja ben inchakol swutzu' nin ja chincawun nin scyetz yi e' ak'ol til i' tan cyopone'n swutzu' tan tak'le'n chipart. Cu bin, ntina'tz cuntu' inyoltz. Tiltu' tibu',” stzun yi wi'tz ajcaw ban nintz tul u'j.

³¹ Quib yi ben alij scyetz yi e' sanlar, i nin tzun cyulejtz. Lak'bal tzun bene'n quicy'al Pawl. Cho'n tzun cyopone'ntz le tnum Antípatris. ³² Itzun le junt eklok nin cyaje'n cyen chijatxol yi Pawl xchik'ab yi e' aj chej. Chipakxe'n tzun Jerusalén yi e' sanlar yi quikan cuntu' e' bene'n. ³³ Ma yi cyopone'n yi e' aj chej yi ak'ol tetz Pawl Cesarea, nintzun cyak' yi u'j tuml Pawl tetz yi gobernador. ³⁴ Itzun yi wi't baje'n si'lel gobernador yi u'j, nintzun

ben jakol tetz Pawl yi na' saje't i'. Ma yi tele'n xtxum tetz yi aj Cilicia Pawl, ³⁵ bene'n tzun tlol tetz:

—Yil chu'l e' ak'ol awil tzinwutz swite' yi xtxolbil, —stzun yi ajcawa'tz bantz tetz Pawl.

Nintzun cawun nintz tan toque'n q'uicy'le'n Pawl le yi jun chin wutzile'n ca'l yi bnixnak tan Herodes yi tpilta' tane'n.

24

Yi jilone'n Pawl swutz Félix tan colol tib

¹ Itzun yi tele'n o' k'ejtz, chicwe'n pone'n tzun Ananías yi wi'tz pale' scyuch' cobox wi' ban wi' tu Tértulo yi wi'tz yolol, nintzun e' octz swutz yi gobernador tan tak'le'n til Pawl.

² Itzun yi xchakxe'n Pawl toque'n tzun Tértulo tan tak'le'n klo' til. Itzun taltz tetz Félix:

—Tan ilu' ta', at tzatzin paz skaxo'l, nin ja bnix wi'nin e'chk takle'n balaj tan yi balaj tajtza'klu'. ³ Chumbalaj nin ilu' ta' Félix. Ben k'ej ben sak katyoxi yi e'chk takle'n yi na banu' tetz ketz. ⁴ Qui na kaj tz'el mas tiempu' ka'n. Qui'k tz'icy' paju' ske'j. Max c'u'lu' skibaj. Tbite'u' cob tal kayol. ⁵ Ja wi't el katxum tetz yi yaje'j, i' jun ak'ol chi'ch c'u'lal. I' jun ocsanl chic'u'l yi e' judiy yi ate' bene'n tzi'n wi munt. Na tzan i' tan tocse'n chic'u'l tan cyoque'n tan contri'n te yi gobierum. Bajxom i' xchiwutz jun tx'akaj yi na chibi'aj Nazarenos. ⁶ Nin klo' oc tan po'tze'n yi ketz katemplo, poro nin tx'amxij ka'n. Nin klo' o' octz tan tak'le'n caws quib yi na tal yi ketz kaley. ⁷ Poro quinín tak' Lisias yi cyajcawil yi e' sanlar ama'l sketz tan kak'ol caws, na nin oc pitol tib skaxo'l tan telse'n Pawl tkak'ab. ⁸ Cha'stzun te ja ko' saj xchakol swutzu' tan kalol yi til. I bin jalu' yil tz'ocu' tan pujle'n kaxo'l tz'elepon chan xtxumu' tetz cyakil yi til yi na katzan tan xtxole'n cyen teru', —stzun Tértulo bantz tetz Félix.

⁹ Jun tzun chitzi' yi e' mas judiy bantz te yi yol Tértulo. ¹⁰ Ma bene'n bnol yi gobernador jun techl tetz Pawl tan jilone'n, nintzun icy' tcy'al Pawl yi yoltz. Itzun taltz:

—I bin jalu' ta' na wil yi tenstzaj tunle'nu' tan pujle'n xtisya' le ketz katnumil, cha'stzun te tetz cu'n walma' yi swale' cobox inyol tan incolol wib. ¹¹ Kol tz'ocu' tan joyle'n ju', skojank swutzu' yi txe'n el coblajix k'ej yi xna'kle'nix Jerusalén tan nachle'n Ryos. ¹² Nin cya'l nin chintx'amxe't tan wak' ib tu jun wunak nka tan chimak'saje'n jun c'olój wunak, mpe ik le katemplo, mpe ik lakak e'chk sinagoga, mpe ik tnum. ¹³ Quil chixcye' tan jalse'n ju' wil yi na chitzan tan tak'le'n swutzu'. ¹⁴ Ma yi wetz swale' yi mero bintzi teru'. Yi in wetz na wocsaj jun chusu'n yi na cyal cyetz yi chin juntlen nin, wech xomchin te chiRyosil yi e' kamam kate', nin na wocsaj cyakil yi yol tetz kaley nin cyakil yi e'chk yol yi tz'iba'nt cyen cyak'un yi e' elsanl stzi' Ryos. ¹⁵ At inch'iw te Ryos quib yi quitane'n cyetz. Na kocsaj scyuch' yi chitz'ok junt tir yi e' quimnake', yi e' yi qui'c quil nin yi e' yi at quil. ¹⁶ Cha'stzun te ilenin na chintzan tan joyle'n puntil tan qui jale'n wil swutz Ryos, nka xchiwutz wunak.

¹⁷ “Ja el ala'ix yob yi qui na nu'lak tzone'j le intanum, nin ana' nnu'l tan tak'le'n jun oy scyetz yi e' intanum yi at tajwe'n scyetz, nin tan tak'le'n jun ofrent le templo. ¹⁸ Ya'stzun na chintzantz tan banle'n le templo yi chinoje'n cyen cobox tkan judiy swe'j yi cho'n najlche' Asia. Nsken tzun inxansaj wib swutz Ryos. Inchuc, qui'c jun wunak at swe'j, nin cya'l na chintzane't tan oyintzi' yi injale'n cya'n yi e' aj Asiaja'tz. ¹⁹ E' tzun klo' nchu'ltz tan tak'le'n wil swutzu' ko at nin wil xchiwutz. ²⁰ Poro ba'n bin cyal tzaj yi e' yaje'j yi ko jal wil cyak'un yi e' wi' banl wi' tetz tnum Jerusalén yi inchakxe'n cya'n. ²¹ Nka ya'tz wiltz yi walol scyetz: ‘Atin bin tzone'j tan tbite'n wil tan tu' yi na wocsaj yi at itz'e'n junt tir xchixo'l alma,’ chinch bantz scyetz, —stzun Pawl tetz Félix.

²² Ma yi baje'n tbital Félix yi yola'tz, nintzun cu' makol yi xtisya'tz, na at le wi' i' yi mbi na cyocsaj yi e' creyent. Nintzun ben tlol scyetz:

—Yil cu'ul Lisias yi wi'tz cyajcawil yi e' sanlar Jerusalén, kalena's tzun kawit'z cu'n wi' yi ixtisya', —stzun Félix bantz scyetz.

²³ Nintzun cawun nin tetz yi capitán tan toque'n tan q'uicy'le'n Pawl, poro qui tz'amlij mas tkanil. Nin cawun nin tetz yi capitána'tz tan tk'ol ama'l scyetz yi e' tamiw Pawl tan chic'a'chal, nin tan chixajsal.

²⁴ Itzun yi ticy'e'n cobox k'ejtz nin xtxum Félix tuml Drusila yi txkel, yi i' jun xna'n yi judiy, tan xchakle'n Pawl. Na yi tajbil i'tz yil tbit yi mbi'tz yi na cyocsaj wunak te Jesucristo.

²⁵ Toque'n tzun Pawl tan xtx'olche'n xo'l tetz Félix yi chin tajwe'n cunin tan chibnol tane'n yi e'chk takle'n balaj, nin yi tajwe'n tan chimakol quib te yi e'chk takle'n cachi'. Ncha'tz tal i' scyetz yi sbajok jun xtisya'i'n tzantzaj. Saje'n tzun jun chin xobe'n tetz Félix, cha'stzun te bene'n tlol tetz Pawl:

—Stzicu'n lo'. Quilo'k. Yil tz'ama'lix inwutz, nintzun cxinchak junt tir tan atxolil mas yi xtxolbile'j swetz, —stzun Félix bantz tetz Pawl.

²⁶ Na yi tajbil Félix i'tz yi nink tak' Pawl xo'c tetz tan tele'n liwr. Cha'stzun te ala' cu'n tir xchak i' Pawl tan jilone'n tuch'. ²⁷ Poro yi ticy'e'n cob yob, toque'n tzun Porcio Festo tetz xel Félix. Nintzun cyaj tk'ol Félix Pawl xetze' tan jale'n mas k'ej i' xchiwutz yi e' judiy yi qui na cyocsaj.

25

Yi c'uchul Pawl tan jilone'n tetz César yi wi'tz ajcaw tetz Roma

¹ Yi tele'n ox k'ej yi sken opon Festo le tnum Cesarea bene'n tzun i'-tz tan xo'n le tnum Jerusalén. ² Cyoque'n tzun e' wi'tz pale' swutz, scyuch' e' bajxom cyetz judiy tan tak'le'n til Pawl. Nintzun cu' chiwutz tetz, ³ tan bnol pawor scyetz tan saje'n xchakol i' Pawl Jerusalén, na sken bixe' chiyol tan chibnol jun tramp tbe' tan quimse'n Pawl. ⁴ Stza'wel tzun Festo yi chiyoltz:

—Cho'n at Pawl xetze' Cesarea kale atit imbembil tetz coboxt k'ej. ⁵ Ba'n cxomwok nin swe'j, yi axwok yi ama'l tu' iwutz, nin ko at til yaj ba'n tzun tzitalwok swetz, —stzun Festo scyetz.

⁶ E'chk wajxok nka lajuy pe' k'ej cyaj cyen Festo Jerusalén. Kalena's tzun tpone'ntz Cesarea. Itzun le junt ekloktz c'olewe'n tzun le pujbil xtisya', nintzun cawuntz tan tpone'n Pawl swutz i'. ⁷ Ma yi tpone'n Pawl swutz i', nintzun e' baj cyen nil yi e' judiy yi cho'n chisaje'n Jerusalén, tan tak'le'n til Pawl. Chin ch'on nin til Pawl cyak' poro qui'c xe'. ⁸ Xe'te'n tzun Pawl tan yol tan colol tib:

—Cya'l cunin injuchwit wil, mpe ik te kaley yi o' judiy, mpe ik te yi katemplo, mpe ik te kawutzile'n César, —chij Pawl scyetz.

⁹ Inti Festo i taj tan toque'n mas k'ej i' xchiwutz yi e' judiy, itzun ben tloltz tetz Pawl:

—¿Qui ptzun na awaj cxben Jerusalén? Ba'n kaban tane'n yi axtisya' chone'j, —stzun u'lij Pawl tan Festo.

¹⁰ Itzun tal Pawl:

—¿Mbi tzun tzinjoy nintz? ¿Nk'e'tz ptzun cho'n atin swutz yi pujbil xtisya' César? na ya'stzun yi wetz impujbil xtisya'. Nin at swutzu' yi cya'l na injuchwit wil xchiwutz yi e' intanum judiy. ¹¹ Ma yi ink juchul il, nin yi atk jun takle'n mimban yi ba'n chinquim ta'n, ba'n tzun chinquimtz. Poro ko cya'l atit xe' yi wil yi na chitzan tan tak'le'n, cya'l tzun jun xcy'e' tan injatxle'n xchik'ab. Nicy'pon bina'stz swutz César, —stzun Pawl bantz tetz Festo.

¹² Yi wi't jakol Festo tajtza'kl scyetz yi e' ak'ol tajtza'kl i', bene'n tzun stza'wel yi yol Pawl:

—Yi ko cho'n na awaj cxben swutz César, ya'tz nin atit awopombiltz, —stzun u'lij Pawl tan Festo.

Yi tpone'n Pawl swutz rey Agripa tu Berenice

¹³ Itzun yi tele'n cobox k'ej cyopone'n tzun yi rey Agripa tu Berenice yi txkel tan talche'n jun yos tetz Festo le tnum Cesarea. ¹⁴ Ala' tzun k'ej e' a'tijtz, nintzun xtxol Festo yi xtisya' Pawl tetz rey Agripa. Itzun taltz tetz:

—At jun yaj at cyen xetze' tan Félix. ¹⁵ Itzun yi xna'ke'ntz Jerusalén nintzun e' baj opon yi e' wi'tz pale' scyuch' yi e' wi' banl wi' cyetz judiy tan talche'n swetz tan wak'ol caws i'.

¹⁶ Itzun wal wetz scyetz yi nk'era'tz bin chicstumbr yi e' aj Roma tan jatxle'n jun wunak tan cwe'n quimsa'n yi ko ntaxk ak'lij ama'l tetz tan colol tib xchiwutz yi e' ak'ol til. ¹⁷ Itzun yi cyulake'n yi e' ak'ol til tzone'j quinín tzun ben mas tiemptz, na ninin le junt eklok yi inc'olewe'n le pujbil xtisya', yi inchakol yi jun yaja'tz. ¹⁸ Le wutz wetz wajtza'kl je til yaje'j, poro cya'l jun yi jak tal yi wetz yi na icy' tinc'u'l, na apart yi til yi cyal swetz. ¹⁹ I tu' cyetz chicstumbr yi na cyocsaj, ya'stzun til Pawl cya'n. Ej nin yi junt til i'tz tan paj yi na tal yi itz' yi Jesús yi quimnak. ²⁰ Nintzun sotz cu'n inc'u'ltz tan xtxumle'n, bene'n tzun injakol tetz yi ko ya'tz tajbil tan bene'n Jerusalén tan banle'n tane'n yi xtisya'tz. ²¹ Jak tzun i'-tz tan ticy'e'n swutz kawutzile'n Augusto yi wi'tz kajcaw. Incawune'n tzuntz tan toque'n i' xetze' jalen cu'n tzinchak nin swutz César, —stzun Festo tetz rey Agripa.

²² —Na klo' waj lwit yi jilon yi jun yaja'tz, —stzun yi rey Agripa tetz Festo.

—Ba'n bin tbitu' yi yol i' eklen, —stzun Festo tetz.

²³ Itzun le junt eklok, wi'nin tzun alegr bajijtz yi cyopone'n Agripa tu Berenice tpilta'. Cyoque'n tzun tpilta' scyuch' e' chibajxom yi e' sanlar scyuch' yi e' bajxom tetz tnum. Xchakxe'n tzun Pawl tan Festo. ²⁴ Bene'n tzun tlol Festo scyetz:

—Ilu' rey Agripa, nin cyakil e'u' yi ate'u' ske'j tzone'j, je bin jun yaje'j. Cyakil yi e' judiy chin chija'j nin bantz swe'j tan xochle'n i' tzone'j nin Jerusalén tan tele'n cu'n swutz. ²⁵ Poro cya'l nin jale't til wa'n tan quime'n, nin i' te'n nin i' jakon tetz tan ticy'e'n swutz kawutzile'n Augusto yi wi'tz kajcaw. Ja tzun wi't bixe'-tz wa'n tan bene'n inchakol swutz. ²⁶ Poro cya'l bin jale't puntil wa'n tan bene'n intz'ibal yi til swutz Augusto yi César. Cha'stzun te mu'l wucy'altz xchiwutzu' nin swutzu' ilu' rey Agripa. Ma jalu' yil wi't baj chich'otilu' stzi', na waj yil cyak'u' jun xe' swetz tan bene'n intz'ibal tetz César. ²⁷ Na le wutz wetz wajtza'kl, qui'c xtxolbil ko tul tzinchak nintu' jun pres nin qui'c til lwak' nintz, —stzun Festo bantz.

26

Yi jilone'n Pawl tan colol tib swutz rey Agripa

¹ Bene'n tzun tlol Agripa tetz Pawl:

—Wak'e' ama'l tzatz tan acolol awib. Ba'n cǎjilon, —stzun Agripa tetz.

Je'n tzun tk'ol Pawl yi k'abtz nintzun octz tan yol tan colol tib:

² —Ma jalu' ilu' rey Agripa, wi'nin na chintzatzin yi atin swutzu' tan incolol wib te cyakil e'chk xtxolbil yi cu'nak chijalul yi e' judiy swe'j. ³ Mas tcu'n na chintzatzin na elnak xtxumu' te cyakil yi ketz kaley yi o' judiy tu yi e'chk oyintzi' yi at skaxo'l. Cha'stzun te ta', max c'u'lu' tan tbitalu' cobox inyol, —stzun Pawl tetz.

Yi xtxolil Pawl yi xē'n cu'n saje'n i', yi i' tzaj parisey

⁴ “Quilnak yi e' intanum judiy yi mbi cunin imbanakin yi in tzaj xicy, na cho'n najlchin le weri intanum Jerusalén. ⁵ Nin elnak chitxum tetz yi mbi cu'n imbanak yi in tzaj parisey, na wi'nin q'uixbel tan je'n pone'n jun yaj te chiley yi e' parisey, na mas tcu'n q'uixbel swutz cyakil e'chk kacstumbr. Poro inxcye'nak te kacstumbra'tz. Nin ko na cyaj, ba'n cyal yi bintzinin yi inyole'j. ⁶ Ma jalu' ta', na tzan yi jun xtisya'i'n swe'j tan tu' yi at inch'iw te yi oy yi suki'nt tan Ryos scyetz e' kamam kate'. ⁷ Poro nk'e'tz ntin in at inch'iw te'j ma na ncha'tz cyakil yi e' xonl Israel yi coblay cu'n k'u'j. At len chich'iw tan chije'n pone'n te yi suki'nt tan Kataj Ryos sketz, na sk'ejl nin lak'bal na chitzan tan banle'n chimunl swutz Ryos. Ta' Agripa, tan tu' yi at inch'iw te yi jun oya'tz yi suki'nt tan

Kataj Ryos scyetz e' kamam kate', ya'stzun wil cyak'un yi e' intanum judiy. ⁸ Ma jalu' e'u' intanum, na waj yil tzinjak scyeru': ¿Xan pe' yil kocsaj yi xcyek Ryos tan kitz'e'n junt tir xchixo'l alma'? Qui', nk'e'tz xan na ya'stzun na kocsaj len.

Yi xtxolil Pawl yi xē'n cu'n ocnak i' tan chibuchle'n yi e' creyent

⁹ “Bintzinin yi tenxchan wocsal yi chin tajwe'n cunin tan inmakol yi bi' Jesús. ¹⁰ Ya'stzun banakin Jerusalén. Wi'nin kajwutz yi xansa'nche't yi ocnake' wa'n xetze' na cyak'nak yi e' wi'tz pale' ca'wl swetz tan cyoque'n wa'n. Nin wak'nak intzi' yi cyoque'n tan chiquimse'n jujun. ¹¹ Ala' tir no'cnakin tan chibuchle'n yi e' creyent lakak sinagoga. Nin imbanak puers scyetz tan cyoque'n tan jisle'n Jesús. Nin tan paj yi wi'nin chi'che'n inc'u'l scye'j xna'knakin tan chibuchle'n lakak tnum, mpe joylajk.

*Yi xtxolil Pawl yi xē'n cu'n tocsal
(Hch 9.1-19; 22.6-16)*

¹² “Ya'stzun wajbil yi xna'ke'n Damasco tan chica'wl yi e' wi'tz pale'. Cy'a'n chi ort wa'n. ¹³ Ma jalu' ta' rey Agripa tbit tzaju', te yi na chinxon tbe' tan wupone'n Damasco, e'chk chajcu'n k'ej lo' yi bene'n wilol jun chin pak'puchal yi cho'n saje'n tcya'j. Mas tcu'n na txekun swutz yi tkan k'ej. Cho'n cwe'n mule'n swibaj scyuch' yi e' yi xomche' swe'j. ¹⁴ Cyakil cu'n o', o' opon trimpujtz wuxtx'otx'. Nintzun ben wital jun yol yi cho'n jilone'n tzaj swetz le ketz kayol yi o' hebreo, itzun taltz: ‘Saulo, Saulo, ¿nxac na cxtzan tan imbuchle'n? poro axte'n na abiy awib, chi na ban jun mam tor tan xajle'n yi puy,’ chij yi juna'tz ban tzajtz.

¹⁵ “Bene'n tzun intza'weltz: ‘¿Na' scyetz ilu' Ta'?’ chinch banintz. ‘I ina'tz Jesús yi na cxtzan tan buchle'n. ¹⁶ Ma jalu' sicy'e'n awib, nin txiclije'n. Na cxocopon wa'n tetz inchakum tan xtxole'n yi xtxolbil yi mawil tu e'chk xtxolbil yi tzawile'. Ya'stzun xac minchaj wib tzawutz. ¹⁷ Cxincole' xchik'ab atanum nin xchik'ab yi e' yi nk'e'tz e' judiy, kale cxinchak nint. ¹⁸ Cxinchake' nin tan tele'n pacx te chiwutz tan cyaje'n cyen quilol yi tz'o'tz wutzil, bantz pujxe'n yi bintzi cya'n. Cxinchake' nin tan cyaje'n cyen quilol yi ca'wl Bayba'n nin tan cyoque'n jak' ca'wl Ryos. Nin ncxben inchakol scye'j tan jale'n cuybil chipaj nin tan cyoque'n cyajlal yi e' xansa'nche't. Ya'stzun sbajoktz tan tu' yil k'uke' chic'u'l swe'j,’ chij i' bantz swetz,” stzun Pawl tetz rey Agripa.

Yi c'ulutxumil Pawl jak' ca'wl Kataj

¹⁹ “Ma jalu' ta' rey Agripa, qui impaj yi jun ca'wla'tz yi cho'n saje'n tcya'j. ²⁰ Na bajx xna'ke'n Damasco tan xtxole'n. Pontzaj tlen xna'ke'ntz Jerusalén, tu cyakil yi e'chk luwar cwent Judea. Ncha'tz xna'knak tan xtxole'n scyetz yi e' yi nk'e'tz e' judiy. Wal scyetz yi chin tajwe'n cunin tan chitx'ixpul cyajtza'kl nin tan chixome'ntz te tajbil Ryos. Nin wal scyetz yi tajwe'n cunin tan chibnol yi e'chk takle'n yi na xchaj yi bintzinin ja chitx'ixpuj cyajtza'kl. ²¹ Tan tu' yi ya'tz mimban, cha'stzun te cyoque'n yi e' judiy tan intz'amle'n le templo. I klo' cyaj tan incwe'n chiquimsal. ²² Poro Ryos ch'eyanl wetz saje'n tunintz. Cha'stzun te atin tzone'j xchiwutzu' e'u' nim juy. Ej nin ntin na chintzan tan xtxole'n yi e'chk xtxolbil yi alijt cyen cyak'un yi e' elsanl stzi' Ryos tentz, nin tan k'ajtzun Moisés. ²³ Na alijt cyen cya'n yi chin tajwe'n cunin tan quime'n yi Cristo. Poro i' yi bajx yi stz'itz'ok xchixo'l alma'. Ncha'tz xchaje' i' yi bintzi scyetz yi e' katanum, nin scyetz yi e' yi nk'e'tz e' katanum,” stzun Pawl bantz tetz rey Agripa.

Yi toque'n Pawl tan talche'n tetz rey Agripa tan tocsal yi yol Ryos

²⁴ Itzun yi na tzan i' tan xtxole'n yi yola'se'j tan colol tib, bene'n tzun tlol Festo tetz, poro chin wi' nin bantz tan yol, itzun taltz:

—Pawl, ja lo' oc yab tawi', tan paj yi wi'nin chusu'n abanak, —stzun Festo tetz Pawl.

²⁵ Poro itzun ben tlol Pawl:

—Nk'e'tz in yab ta' Festo, ntin na chintzan tan xtxole'n yi yol yi bintzinin tetz, nin i'tz jun yol yi at xtxolbil. ²⁶ Na bita'nt tan rey Agripa yi xtxolbile'j. Cha'stzun te nk'e'tz cob

inc'u'l yi na chinjilon tetz. Na le wutz wetz wajtza'kl sak cu'n swutz i' cyakil yi e'chk xtxolbile'j. Na ičkaj ewun cu'nk baje'n yi xtxolbil yi na wal nin, —stzun Pawl tetz Festo. ²⁷ —Ta' rey Agripa, ¿na pe' tocsaju' chiyol yi e' elsanl stzi' Ryos yi tz'iba'nt cyen? Na el intxum tetz yi na tocsaju', —stzun Pawl bantz tetz rey.

²⁸ —¿Coboxe'n tzun ayol cxcyewe't tan wocse'n tk'ab Cristo tane'ntz tzawutzatz? —stzun Agripa.

²⁹ Itzun bent tlol Pawl:

—Ya'stzunk tulej Ryostz. Mpe cobe'nk yol mpe wi'nink yol, tz'oque'tu' chi wutane'n wetz jalu', poro nk'e'tz tul caren chi wutane'ne'j. Nin nk'e'tz ntin ilu' na waj tz'ocu' tk'ab Ryos, ma na ncha'tz cyakil yi e' yi na chitzan tan tbite'n inyol, —stzun Pawl tetz rey Agripa.

³⁰ Yi wi't baje'n yolol yi yola'tz, je'n tzun txiclok yi rey tu yi gobernador tu Berenice scyuch' yi e' yi c'olëche' scye'j. ³¹ Itzun yi sken wi't el chičkansal quibtz nin e' baj jilon cu'ntz squibil quib. Itzun cyaltz:

—Pues cya'l atit til tan tele'n cu'n swutz nka tan toque'n xetze', —che'ch tzun bantz.

³² Itzun tal Agripa tetz Festo:

—Ba'n klo' tz'el liwr yi yaje'j yi qui'k nc'uch tan ticy'e'n swutz César.

27

Yi bene'n ticy'le'n Pawl Roma

¹ Itzun bantz yi bixewe'n tan kabene'n wi a' tan kopone'n Italia, jatxle'n tzun Pawl scyuch' cobox pres tk'ab jun capitán yi na bi'aj Julio. I' jun capitán tetz yi companiy yi na bi'aj tetz Augusto. ² Koque'n tzuntz tc'u'l jun barc cwent tetz yi tnum Adramit, yi cho'n at bembiltz lakak e'chk ujbil barc cwent tetz Asia. Kicy'e'n tzun wi a'. Xomij Aristarco ske'j, jun aj Macedonia yi cho'n najlij Tesalónica. ³ Le ca'p k'ej tzun kopone'ntz Sidón. Nintzun tak' Julio lisens tetz Pawl tan bene'n scye'j yi e' tamiw tan chic'a'chal, na nin el k'ajab Julio te Pawl. ⁴ Koque'n nin tzun junt tir tc'u'l barc nin o' icy'tz. Poro tan paj yi cho'n na saj tojkbil cyek'ek' skawutz cho'n tzun cyaje'n cyen Chipre le kamax.

⁵ Itzun yi wi't kicy'ake'ntz naka'jil Cilicia tu Panfilia, cho'n tzun kopone'ntz Mira, jun tnum cwent Licia.

⁶ Jale'n tzun junt barc cwent Alejandría tak'un yi capitán. Cho'n at bembil yi barca'tz Italia. Koque'n tzuntz tc'u'l. ⁷ Ala' tzun k'ej o' bantz wi a', na chin cheb cunin na xon barc wi a'. Pentlen tunin kopone'ntz swutze'l tzaj Gnido. Kicy'ake'ntz naka'jil yi stzi' tx'otx' swutze'l tzaj Salmón. ⁸ Kale'n nin tzun il kicy'e'n cu'ntz wi a' tzi mar. Kopone'n tzuntz le jun ama'l yi na bi'aj Balaj Ujbil Barc. Naka'j tzun at yi tnum Lasea.

⁹ Itzun yi sken wi't el nim tiemp ka'n le jun ama'la'tz, nin yi sken wi't jal q'uixbel tan kaxone'n wi a', toque'n tzun Pawl tan talche'n jun tajtza'kl yi aj tolinl barc tan qui kicy'e'n kale ato't, na nskén wi't icy' k'ejlal tan muc'le'n we'j.* Na na icy' cuntu' yi jun k'ejlala'tz yi na xe'tij k'alaj. ¹⁰ Je tzun tal Pawl scyetz:

—Ma jalu' e'u' wamiw, le wutz wetz wajtza'kl qui't sc'ul yil kicy' wi a'. Na slo'onk yi barc tu yi ektz nin ncha'tz o', skaquimok lo', —stzun Pawl bantz scyetz.

¹¹ Poro mas tcunin xome'n wi' yi capitán te yi tajtza'kl yi aj tolinl barc tu yi taw barc swutz yi tajtza'kl Pawl. ¹² Ncha'tz wi'nin e' yi xom chiwi' te yi taw barc tan cyaje'n cyen quilol yi jun ujbil barca'tz na ploj yi ama'l kale ato't lakak e'chk k'alaj. I klo' cyaj tan kopone'n Fenice, jun ujbil barc cwent tetz Creta, yi na xmayin nin ticy'e'n tzi'n nin toque'n tzi'n. Ya'stzun klo' cyajbiltz tan kacayaje'n cyen jalen klo' ticy'e'n tiemp tetz k'alaj.

Yi xe'te'n yi jun chumam cyek'ek' wi mar

¹³ At tzun mu'x tal cyek'ek'tz saj bnol tibtz cwe'n tzi'n. Itzun le wutz yi cyetz cyajtza'kl yi sken chicambaj yi cyetz cyajbil. Je'n tzaj tzun chijutul yi e'chk tz'amol tetz barc xe a'.

* 27:9 Lv 23.27, 29.

Kicy'e'n tzuntz wi a' naka'jil Creta. ¹⁴ Itzun le rat nin xe'te'n jun chin wutzile'n cyek'ek' yi cho'n saje'n je'n tzi'n. ¹⁵ Toque'n tzun cyek'ek' tan tolpenen' barc. Quinin tzun xcy'e' barc te walor cyek'ek'. Kak'ol tzun kib tk'ab cyek'ek' nintzun o' ben pitoltz. ¹⁶ Cho'n tzun kicy'e'n cu'ntz wutz coc jun tal juy isla yi na bi'aj Clauda. Kale'n nin tzun il o' bantz tan colche'n yi tal ne'x' barc yi jutu'n tan yi jun chin wutzile'n barc kale ato't. ¹⁷ Yi wi't chixcyewe'n tan kinleje'n tzaj yi ne'x' barc, kalena's tzun cyoque'ntz tan c'alche'n xe c'u'l yi nim barc tan qui tele'n jakxuj. Cwe'n tzaj tzun kapujul yi e'chk xbu'ktz, na wi'nin chixobe'n na ko tzun xe'n kopon le ama'l Sirte, kale qui'cle't mas xe' a'. Pitij cho' nin tzuntz tan cyek'ek'. ¹⁸ Kale'n nin tzun il ato' cuntz tk'ab jun chin wutzile'n cyek'ek' abal. Itzun le ca'p k'ej nintzun o' octz tan jo'le'n len e'chk ektz yi cy'a'n tan barc. ¹⁹ Ma le toxi'n k'eitz nintzun el kac'oxol yi e'chk ma'cl yi na xcon tul barc. ²⁰ Ala' tzun k'ej quinín kil wutz k'ej tu yi e'chk tx'uml. Caws nin tzun ato' cu'nt tk'ab jun chin wutzile'n cyek'ek' abala'tz. Qui'ct nin kach'iw tan kaclaxe'n.

²¹ Ala' cunin tzun k'ej qui o' wantz. Je'n tzun txiclok Pawl xchixo'l nintzun ben tlol scyetz:

—E'u' wamiw, chumbalaj nin klo' ban yi nink e' xomu' te inyol yi wal scyeru' yi qui klo' o' eltzaj Creta. Na ntintu' jun lo'one'n tu jun tz'ako'n mu'l kabne' tzone'j. ²² Ma jalu' quiwixk bin chic'u'lu', na cya'l nin jun soztok scyeru', ma na ntin yi barc slo'onk. ²³ Na yi ma's lak'bal ja xchaj tib jun ángel tetz Ryos tzinwutz, yi Ryos yi atin wetz tk'ab, yi Ryos yi na imban inmunl swutz. ²⁴ Je tzun ntal swetz: 'Pawl, quil cxob, na chin tajwe'n cunin tan awupone'n swutz César. Tan ax, Ryos lchicolon cyakil yi e' yi xomche' tzawe'j le barc.' ²⁵ Cha'stzun te e'u' wamiw, quiwixk bin chic'u'lu', na na wocsaj yi tz'elk cu'n Ryos te yi ma'lchij swetz ma's. ²⁶ Chin tajwe'n cunin tan kanoje'n pon te jun isla, —chij Pawl bantz scyetz.

²⁷ Itzun le cyajlaji'n ak'bal yi kasajle'nix pitij tan cyek'ek' wi mar Adriático e'chk nicy'ak'bal lo', le wutz cyajtza'kl yi e' aj tolinl barc yi txant tan cyopone'n tzi tx'otx'. ²⁸ Cyoque'n tzuntz tan ma'le'n xe' yi a'. Junak tzun ja' yi xe'. Chibene'n nin tzun mu'x' nin e' oc junt tir tan ma'le'n. O'lajt tcu'n tu' ja' yi xe'. ²⁹ Chixobe'n tzun yi e' tolinl barc na ko tzun noj quen barc te e'chk c'ub yi ate'n tzaj xe a'. Bene'n tzun chitxuk'pil cyaj tz'ambil tetz barc xe a' wutz coc len barc. Nternin tzun na chipek' yi xe'nk tan tule'n chan skil. ³⁰ Cyoque'n tzun yi e' aj tolinl barc tan joyle'n ju' tan cyele'n klo' ojk. Cwe'n tzun yi ne'x' barc cya'n wi mar tan xkanse'n nin klo' yi e'chk tz'ambil ju' barc, na i klo' cyaj tan ko' cwe'n chisubul tan cyele'n klo' ojk. ³¹ Bene'n tzun tlol Pawl tetz yi capitán scyuch' e' sanlar:

—Ko quil chicyaj yi e' aj tolinl tzone'j tc'u'l barc nkaben mulk'uj xe a'. Qui'c rmeril tan kaclaxe'n, —chij Pawl bantz scyetz.

³² Cwe'n tzun chitamol yi e' sanlar yi e'chk tz'amol tetz yi ne'x' barc, nintzun cyaj tx'akxuj te ne'x' barca'tz. ³³ Itzun yi picy'paxe'n tan tule'n skil, toque'n tzun Pawl tan chimoxe'n tan chiwane'n. Itzun taltz scyetz:

—Cyajlajix k'ej jalu' yi qui na chiwitu', nin qui'c nin na chibajsaju'. ³⁴ Cha'stzun te na che' innoxu' tan chiwane'nu' tan jale'n chiwaloru', na qui'c nin jun xi'il chiwi'u' yi nink tx'akxij, —chij Pawl bantz scyetz.

³⁵ Yi wi't tlol Pawl yi yole'j scyetz, je'n tzun stz'amol Pawl yi wa'-tz nin tzun tyo'xin tetz Ryos. Xchiwutz cu'n cyakil wunak cwe'n tzun pi'xul yi wa'-tz nintzun octz tan wa'a'n. ³⁶ Quiwixe'n tzun chic'u'ltz nin e' baj octz tan wa'a'n. ³⁷ Cob cient oxc'al tu waklaj kaxone'n ato' tc'u'l barc. ³⁸ Yi wi't noje'n chic'u'l, cyoque'n tzuntz tan jo'le'n len yi ixi'n triw wi a' tan sasaxe'n yi barc.

Yi bene'n mulk'ij barc xe a'

³⁹ Itzun yi tule'n skil quinín tzun kajskej wutz yi luwar kale o' opone't. Bene'n tzun quilol kale na ocopone't jun tzanla' tul mar. Samlic' cu'n tzun attz stzi'. Chitxumul tzuntz

tan telempoñon yi barc cyak'un wi samlicy'. ⁴⁰ Cwe'n tzun chitamol yi e'chk stz'ambil barc, nintzun baj cyaj cyen quiloltz xe mar. Ite'n nin tkuja'tz baje'n chipujul yi e'chk timonil barc, nintzun je' cyak'ol yi xbu'k yi na oc te ju' barc. Cyoque'n tzuntz tan pile'n tan cyele'n pone'n wi samlicy'. ⁴¹ Cho'n tzun kopone'ntz kale na c'ulwit tib yi pak'bil mar. Ya'stzun bene't xuk'il barc yi ju'-tz tc'u'l xk'ol. Qui't nin tzun yucantz. Baje'n len tzun kotx'puj yi wi' cy'ach barctz tan yi walor yi pak'bil mar. ⁴² Nintzun klo' e' oc yi e' sanlar tan chiquimse'n yi e' pres na ko tzun at e' che'l ojkujtz wi a'. ⁴³ Toque'n tzun yi chibajxom yi e' sanlar tan chimakle'n na na taj i' tan claxe'n Pawl. Cawune'n tzun yi chibajxom scyetz e' sanlar yi ba'n chijichin, tan chibene'n bajx wi a' tan cyele'n pon stzi'. ⁴⁴ Itzun yi e' mas, at e' e' opontz wi'ak e'chk takle'n yi at tc'u'l yi barc. Cyakil cunin tzun kaclaxe'ntz, na o' icy'u'l len tzi a'.

28

Yi mbi mban Pawl Malta

¹ Itzun yi wi't kaclaxe'n, kubital tzuntz yi Malta bi' yi jun islaja'tz. ² Itzun yi e' wunak yi najlche' le ama'la'tz, penin sk'il ko' chic'ulultz, nintzun cu' jun k'ak'tz cya'n na na tzan abal nin wi'nin che'w. Sk'il nin cyak'ol ama'ltz sketz. ³ Ma Pawl tx'amxe'n tzaj tzun cobox k'ab tze' yi skejt ta'n. Toque'n tzun c'oxoltz wi k'ak'. Poro tele'n tzaj tzun ojkuj jun lubaj tan walor k'ak'. Cyenin tzun bene'n tan xchaye'n yi k'ab Pawl. ⁴ Itzun yi bene'n quilol yi e' yi najlche' nintz, yi ch'inl quen yi lubaj te k'ab Pawl, cyalol tzuntz squibil quib: —Biyolnak lo' yi jun yaje'j, na ja clax i' xe mar poro quinín tz'el i' swutz, —che'ch tzun bantz squibil quib.

⁵ Je'n tzun xchitul yi k'abtz wi k'ak'. Tpone'n tzun tx'akxuj tetz lubajtz tk'ak'. Qui'c nin tzun ban Pawltz. ⁶ Itzun yi e' wunak na chich'iwan tan je'n mal Pawl nka tan tpone'n cuch'puj tzi'n tan quime'n. Poro yi quilol yi qui'c ban Pawl, je'n tzun chitx'ixpul cyajtza'kl, nintzun cyaltz:

—Ryos lo' i', —che'ch bantz.

⁷ At tzun jun yaj yi na bi'aj Publio. Wi' banl wi' i' tc'u'l yi jun ama'la'tz. At tzun ca'l i'-tz naka'j. I' tzun ak'on kaposar tetz ox k'ej.

⁸ Itzun yi kopone'n, coylij yi taj Publioja'tz wi tx'ach. K'a'kl i' at, nin xcoc'. Tocomponone'n tzun Pawl tan xmaye'n. Itzun yi nsken wi't nach Kataj, je'n tzun tk'ol Pawl yi k'abtz tibaj, nin ul yos tuch'. ⁹ Yi bene'n lo'on stziblal, cyule'n tzaj tzun cyakil yi e' yabi'x yi ate'-tz tul yi jun isla, nin baj ul len yos scyuch' tan porer Kataj. ¹⁰ Wi'nin oy cyak'tz sketz. Ej nin ncha'tz yi txant tan kicy'e'n wi a' cyoyil tzun yi e'chk takle'n yi mbi cu'n tajwe'n sketz.

Yi tpone'n Pawl Roma

¹¹ Itzun yi ticy'e'n ox xaw, cho'n tzun kicy'e'ntz tc'u'l junt barc cwent tetz yi tnum Alejandría. Cho'n ticy'e'n k'alaj ka'n le jun islaja'tz. Te yi jun barca'tz banij quen yi teblal Cástor tu Pólucs te'j. Ya'stzun chiryosil yi e' taw barc. ¹² Itzun yi kopone'n Siracusa ya'stzun o' a'te't ox k'ejtz. ¹³ Kele'n tzuntz, cho'n tzun kicy'e'ntz stzi'e'nle'n a' jalen cu'n kopone'n Regio. Le junt eklok xe'te'n tzun jun cyek'ek'tz yi cho'n saje'n wutz kacoc. Cob tzun k'ej o' opone't-tz jalen Puteoli. ¹⁴ O' nojopon tzuntz scye'j yi e' kajwutz yi ate'-tz nintzun cu' chiwutz tan ka'te'n juk k'ej scye'j. Kicy'e'n tzuntz tan kopone'ntz Roma. ¹⁵ Ma yi baje'n quibital yi e' kajwutz yi at kopombil Roma, cyele'n tzaj tzun tan kac'ulche'n. Cho'n cyule'n tan kac'ulche'n le tc'a'ybil yi na bi'aj Apio, tu yi luwar yi na bi'aj Ox Witbil. Ma yi e' bene'n tilol Pawl yi e' kajwutz yi e' ul tan kac'ulche'n, tyo'xine'n nin tzun tetz Kataj, nin quiwix talma'-tz. ¹⁶ Ma yi kopone'n Roma che' jatxol yi capitán yi e' pres tk'ab yi chibajxom yi e' sanlar, ma Pawl ak'lij ama'l tetz tan ta'te'n tc'u'l jun tetz c'mo'n ca'l. Poro ilenin xomche' sanlar tan q'uicy'le'n i'.

Yi xtxolil Pawl yol Kataj le tnum Roma

¹⁷ Itzun yi tele'n ox k'ej che' xchakol tzun Pawl yi e' bajxom cyetz judiy. Ma yi chichamol quib toque'n tzun Pawl tan yol scyetz:

—I bin jalu' e'u' intanum, cya'l na noque't tan chipo'tze'n katanum mpe ik tan telse'n k'ej chicstumbr yi e' kamam. Yi wetz qui'c wetz wil poro ja chinjatxlij xchik'ab yi e' aj Roma jalen Jerusalén. ¹⁸ Yi wi't baje'n chich'otil yi e' aj Roma intzi', nne'l tzun klo'-tz liwr, na cya'l jale't wil cya'n tan incwe'n chiquimsal. ¹⁹ Poro yi cyoque'n yi e' judiy tan tak'le'n wil, cwe'n tzun intxumultz yi chin tajwe'n cunin tan wicy'e'n swutz César yi wi'tz kajcaw tzone'j Roma, poro qui na waj lwak' quil yi e' intanum. ²⁰ Cha'stzun te ja che' inchaku' tan wilol chiwutzu' nin tan kajilone'n scyuch'u'. C'alij chin tan caren, poro tan tu' yi at inch'iw tan inclaxe'n chi quitane'n cyakil yi e' katanum yi e' aj Israel, —stzun Pawl bantz scyetz.

²¹ —Cya'l mu'le't u'j Judea yi na jilon te'ju', nin cya'l mu'lakit jun katanum tan tak'le'n tilu' nka tan yolche'nu'. ²² Poro na kaj kubit teru' yi mbi na elepont yi na tocsaju', na alchok tunin na tzane't yolche'n yi qui'c xac yi jun ac'aj chusu'ne'j, —che'ch yi chiwi' banl wi' yi e' judiy yi najlche' Roma.

²³ Bixewe'n tzun jun k'ejtz cya'n tan quibital yi xtxolbil yi na kocsaj. Wi'nin tzun e' e' opontz kale atit yi posar Pawl. Jalchan tzun xe'te'ntz tan xtx'olche'n xo'l scyetz, nin baj cu'n k'ejtz ta'n tan xtxole'n yi xe'n cu'n sbne' Ryos tan cawu'n, nin xcon yi ley Moisés ta'n, tu cyakil yi tz'iba'nt cyen cyak'un yi e' elsanl stzi' Ryos tentz. I klo' taj yi xe'nk tan chitx'ixpul cyajtza'kl tan cyocsal yi Jesús i' yi Cristo. ²⁴ At tzun e' cyocsaj yi yol yi tal Pawl scyetz, nin at e' yi quinín cyocsaj. ²⁵ Yi cyaje'n, quinín tzun c'ul tib chiyoltz. Je tzun ben tloł Pawl scyetz:

—Bintzinin yi xtxolbil yi talnak yi Espíritu Sant scyetz e' chimamu' tan Isaías yi elsanl stzi' Ryos:

²⁶ 'Quilo'k xchixo'l yi e' wunake'j, nin txolaj scyetz:

Tzitbite'wok poro quinín tz'el itxum tetz.

Tzitile'wok poro quil pujx itak'un, c'xchij sban scyetz.

²⁷ Alaj yi xtxolbile'j,

na ja po'tij cyajtza'kl yi e' wunake'j.

Nin ja chcanix chiwi'.

Jopij wutz cyajtza'kl tan qui tele'n chitxum tetz yi bintzi.

Quil quibit. Quil pujx cya'n. Nin quil chitx'ixpuj cyajtza'kl.

Cha'stzun te quil chiclax wa'n.'

Ya'stzun yol yi Espíritu Sant yi alij cyen tan Isaías. ²⁸ Ma jalu' quibitzaju', yi sbne' opon tunintz yi claxe'n yi na tzan Ryos tan suke'n, tz'icy'pon scyetz yi e' yi nk'e'tz e' katanum, nin scyocsaje', —chij Pawl scyetz.

²⁹ Yi wi't tloł Pawl yi yola's, nintzun e' baj eltz. Wi'nin chimak'sal quib te chiyol yi cyele'n. ³⁰ Cob tzun yob a'tij Pawl le jun ca'la'tz yi c'amij ta'n. Wi'nin na tzatzin i' scye'j yi e' yi na chopon tan xajse'n i'. ³¹ Nin ilenin xtxol i' scyetz yi xe'n cu'n sbne' Ryos tan cawu'n, nin yi mbi eka'n tan Kajcaw Jesucristo. Qui xob i' tan xtxole'n, nin cya'l jun oc tan makle'n wutz i'.

YI CART YI BEN STZ'IBAL PAWL SCYETZ YI E' AJ ROMA

Xe'tzbilyol Pawl

¹ I bin jalu' yi in wetz yi in Pawl, in esclaw* Jesucristo, na bixba'nchint tetz jun apostl. Nin txa'ij chint tan xtxole'n yi balaj stziblal tetz Ryos, yi alijt cyen tak'un tentz. ² Na tz'iba'nt cyen cyak'un e' elsanl stzi' i' tulak e'chk liwr yi chin xan nin.

³ Ej nin yi balaj stziblala'tz yi na chintzan tan xtxole'n, i'tz yi balaj stziblal tetz Kajcaw Jesucristo, yi Cy'ajl Ryos, yi cho'n itz'nak xchixo'l yi e' xonl k'ajtzun rey Luwiy. ⁴ Na ja lajluchax yi hintzinin i' Cy'ajl Ryos tan tu' yi chin xan nin i', nin tan tu' yi titz'e'n junt tir xchixo'l alma'.

⁵ Ej nin tan i' tak'wit Ryos yi banl swibaj tan woque'n tetz jun apostl tan xtxole'n yi tetz k'ej tu tetz porer, bantz cyocsaj wi'nin jilwutz wunak bene'n tzi'n wi munt.

⁶ Ma yi e' cyeru', yi e'u' aj Roma, ate'u' tajlal yi e' yi txa'ij che't tan Ryos, na o' len tetz Jesucristo. ⁷ Nin yi carte'j yi na chintzan tan stz'ibe'n nin, i'tz tetz cyeru' yi e'u' yi cho'n najlche'u' Roma. Wi'nin na pek' Kataj Ryos scye'ju' na txa'ij che'tu' ta'n. Tak' tzaj bin Kataj Ryos tu Kajcaw Jesucristo yi banl tu tzatzin paz squibu'.

Yi talol Pawlyi at tajbil i' tan chixajse'n yi e' aj Roma

⁸ I bin jalu', yi bajx xtxolbil yi na waj wal scyeru' i'tz: Na che' intyoöjiju' tetz Kataj tan bi' Jesucristo, na ja ben lo'on chitziblalu' bene'n tzi'n wi munt. Na bita'nt cyak'un cyakil wunak yi ja wi't cyocsaju'. ⁹ Ncha'tz sak swutz Kataj Ryos, yi na no'c tan nachle'n i', ilenin na che' innawsaju'. Na i' yi jun yi wak'o'nt wib tk'ab tan inxcone'n tetz, tan xtxole'n yi balaj stziblal tetz yi Cy'ajl yi i'tz Jesucristo.

¹⁰ Ncha'tz na chintzan tan c'uche'n tetz Ryos yi xe'nk jal puntil wa'n tan chixajse'nu'. ¹¹ Na yi wetz wajbil i'tz tan wopone'n scye'ju', na na waj wil chiwutzu', nin na waj no'c tan chiquiwse'nu' mas tk'ab Kataj. ¹² Poro nk'e'tz ntin e'u' xchiquiwixku' ma na tajwe'n kaquiwisaj kib skibil kib te yi na kocsaj.

¹³ E'u' wajwutz, jatix nin lo' tir no'c tan xtxumle'n yi chumbalaj nin, yi nink jal puntil wa'n tan chixajse'nu'. Poro, txe'n jal puntil wa'n, na wi'nin takle'n na cu' tc'u'l. Yi wetz wajbil i'tz yi nink chinxconsaj Kataj xchixo'lu' chi mimban tzone'j. Na wi'nin jilwutz wunak yi nk'e'tz e' judiy yi ja cyocsaj tan inyol. ¹⁴ Na chin tajwe'n cunin tan intxolil scyetz cyakil jilwutz wunak. Tajwe'n tan intxolil scyetz yi e' yi na cyocsaj quib balaj. Nin ncha'tz tajwe'n tan intxolil scyetz yi e' yi qui'c chixac xchiwutz yi e' mas. Nin tajwe'n tan intxolil scyetz yi e' yi chusij che', nin ncha'tz tajwe'n tan intxolil scyetz yi e' yi qui chusij che'. ¹⁵ Na list in tan xtxole'n scyetz cyakil jilwutz wunak. Cha'stzun te na el walma' tan xtxole'n yi balaj stziblal scyeru' yi e'u' yi najlche'u' Roma.

Yi porer yi balaj stziblal

¹⁶ Qui na chintx'ixwij tan xtxole'n yi balaj stziblal, na i'tz yi xchamil Ryos, yi na xcy'e' tan chiclaxe'n cyakil yi e' yi na cyocsaj. Na na xcy'e' yi jun balaj stziblala'tz tan kaclaxe'n ketz yi o' judiy, nin ncha'tz na xcy'e' tan chiclaxe'n yi e' yi nk'e'tz e' judiy. ¹⁷ Yi jun balaj stziblala'tz na xchaj sketz yi na jal kabalajil swutz Ryos tan tu' yi na k'uke' kac'u'l te'j. Ntina'tz na taj, yil k'uke' kac'u'l, na ya'stzun tz'iba'nt cyen. Je xtxolbile'j: "Yi e' yi na jal chibalajil swutz Ryos i'tz tan tu' yi na k'uke' chic'u'l, nin xchicambok cyera'tz te yi quitz'ajbil."

Cyakil jilwutz wunak at len chipaj

* 1:1 Si'leju' yi xtxolbil tetz esclaw yi at tul Glosario.

¹⁸ Poro ncha'tz at jun xtxolbil yi Ryos nchajon sketz, i'tz yi i' tz'ak'on chicaws yi e' yi qui na cyek xchi' i', yi e' yi cachi' na chiban, yi e' yi qui na cyak' k'ej yi yol i', yi bintzinin tetz. ¹⁹ Poro lastum e', na elnak chitxum te yi balajil tu yi porer Ryos, na Ryos te'n nchajon scyetz. ²⁰ Na jetz yi cwe'nle'n wuxtx'otx' ja lajluchax yi porer Ryos tan yi e'chk takle'n yi bnixnak ta'n. Tan yi xtxolbila'tz na lajluchax yi i' Ryos. Cha'stzun te quil chixcy'e' tan chicolol quib swutz i'. ²¹ Elnak chitxum tetz yi at jun Ryos poro qui na cyak' k'ej i', nin qui na chityo'xin tetz. Cha'stzun te qui'c xtxolbil yi cyetz chitxumu'n yi xomche' te'j, na jopij wutz cyajtza'kl. ²² Na cyal yi chin tz'aknak cu'n e' tu cyajtza'kl, poro chin yab nin e'. ²³ Na ja cyaj cyen quilol yi Ryos yi itz' nin tetz. Nin ntin na chimeje' swutz teblal tu wunak, nin swutz yi e'chk teblal txuc yi at chiquimbil.

²⁴ Cha'stzun te ja che'l tcy'al Ryos te c'u'l bantz chibnol yi cyetz cyajbil yi chin xa'bil nin. Na na chiban yi e'chk takle'n squibil quib yi chin juntlen nin. ²⁵ Na chiban yi e'chk takle'na'tz tan paj yi quinon na chixom te yi yol Ryos yi bintzinin tetz. Na ntin na chixom te e'chk xtxolbil yi nk'e'tz bintzi. Wech, na cho'n na chimeje' cyen swutz yi e'chk takle'n yi Ryos bnontetz. Qui'c k'ej yi mero Ryos xchiwutz, yi Ryos yi bnol tetz cyakil. Poro yi o' ketz, tajwe'n yil kak' k'ej i', tetz ben k'ej ben sak. Amén.

²⁶ Ma yi e' cyetz, qui na cyak' k'ej Ryos, cha'stzun te ja che'l tcy'al Ryos te c'u'l, bantz chibnol yi cyetz cyajbil yi chin tx'ixwil nin. Na na chiban e'chk takle'n squibil quib yi chin juntlen nin swutz i'. Na at xna'n, yi qui't na cyaj chiwitbej quib scyuch' yaj, poro na chiwitbej quib cyetz squibil quib. ²⁷ Ncha'tz e' yaj, qui't na cyaj chixconsaj e' xna'n, poro na chiwitbej quib squibil quib. Yi e'chk takle'na'tz yi na chiban, chin tx'ixwil nin, nin chin cachi' nin. Poro tan paj yi cyajtza'kla'tz, na chitij wi'nin jilwutz yabil yi chin q'uixbel nin. Ya'stzun chicaws tan Ryos.

²⁸ Qui na cyek xchi' Ryos. Cha'stzun te ja che'l tcy'al Ryos te c'u'l, bantz chibnol yi cyetz cyajbil yi mbi na icy' chic'u'l. Tan cyakil e'chk takle'n cachi'a'tz yi na chiban, e' pajol ca'wl swutz Ryos. ²⁹ Nojnak cyajtza'kl tan e'chk takle'n yi qui'c mu'x xac. E' cu'n aj xna'ninl, nka aj yajinl. Chin cachi' nin e'. Nin ntin xkan tzaj nink na cyaj. Wi'nin na chixcy'aklin. E' cu'n biyolnak. E' joyol ju' oyintzi'. E' cu'n subul nak. E' cu'n chac'l yol. E' joyol paltil junt. ³⁰ Qui'c xac Ryos xchiwutz. E' cu'n tzolol yol. E' pri's. Na cyocsaj quib nim tu cyajtza'kl. E' txumul e'chk takle'n cachi'. E' pajol ca'wl chitaj chitxu'. ³¹ Qui tocle'n jun yol te chiwi'. Qui na che'l cu'n te chiyol. Qui na chipek' te junt. Qui'c cuybil paj junt xchiwutz. Qui na el chik'ajab te junt. ³² Elnak chitxum tetz yi mbi'tz yi tajbil Ryos. Nin elnak chitxum tetz yi cyakil yi e' pajol ca'wl Ryos, sotzel chiwutz sbne'. Poro qui na chitane' tan banle'n yi e'chk takle'n cachi'a'tz, nin wi'nin na chitzatzin te junt yi na ban yi cyetz yi na chiban.

2

Ba'n atit yi na oc Ryos tan chicawse'n yi e' juchul il

¹ I bin jalu', e'u' aj ma'lanl ajtza'kl, qui't jal puntil cya'nu' tan chicolol quibu'. Qui'c na ban yi mbi jilwutz wunakil e'u', na yi na cho'cu' tan ma'le'n tajtza'kl junt, ite'n nin cyeru' chipaltilu' na chitzanu' tan ma'le'n, na ni'cu'n cyajtza'klu' tu yi jun yi na chitzanu' tan yolche'n. ² Ej nin ncha'tz na el katxum tetz yi ba'n atit yi tajtza'kl Ryos yi na oc tan chicawse'n yi e' yi na chiban yi e'chk takle'n cachi'. ³ Cha'stzun te e'u' aj ma'lanl ajtza'kl, e' oqui'chu' tan xtxumle'n yi at cyelbilu' swutz yi chicawsu', na ncha'tz e'u', e'u' juchul il. ⁴ ¿Nxac qui na cyak'u' k'ej yi banl talma' Ryos? ¿Nxac qui na el chitxumu' tetz yi chumam nin pasens i' ske'j? ¿Qui pe' na el chitxumu' tetz, yi na tzan Ryos tan xchajle'n yi banl talma' bantz chitx'ixpulu' cyajtza'klu'? ⁵ Poro chin tze'tzuj nin te cyalma'u', na qui na cyaju' chitx'ixpuju' cyajtza'klu'. Ntin na chitzanu' tan jalse'n mas chi'ch c'u'lal tetz Ryos. Ntin na chitzanu' tan joyle'n mas quilu' swutz i'. Poro stz'ak'lok mas chicawsu' yil tz'ul yi k'ejlal yil tz'oc Ryos tan pujle'n xtisya'. ⁶ Na xchijunalenu' xchichoje'u' chipaju'. Tul

xomcyen tu' te yi mbi cu'n mbaj chibnolu'. ⁷ Inti yi e' yi na cyaj quil yi k'ej Kataj, yi e' yi na cyaj chicambaj yi jun itz'ajbila'tz yi quinín bajsbe'n tetz, tz'ak'lok yi jun itz'ajbila'tz scyetz tan tu' yi na chitzan tan banle'n tane'n yi e'chk takle'n balaj. ⁸ Ma yi e' yi xomche' te yi cyetz cyajbil, nin tan banle'n yi e'chk takle'n cachi', yi e' yi qui na cyaj chixom te yi bintzi, tz'ak'lok cyetz chicaws tan Ryos, na wi'nin na chi'ch c'u'l i' scye'j. ⁹ Na cyakil yi e' yi na chiban e'chk takle'n cachi', xchitije' wi'nin q'uixc'uj, wi'nin bis, nin wi'nin o'kl. Yi xtxolbila'se'j bajx na jop yi e' judiy, xomt che' nin yi e' yi nk'e'tz e' judiy. ¹⁰ Poro cyakil yi e' yi na chiban yi e'chk takle'n balaj stk'e' Ryos ama'l scyetz tan quilol yi tetz k'ej. Sjalok jun chin tzatzin paz cya'n. Ncha'tz yi xtxolbile'j bajx na jop yi e' judiy, ca'p yi e' yi nk'e'tz e' judiy.

¹¹ Na quil je' k'ab Ryos tib jun jilwutz wunak, ¹² na cyakil yi e' yi na chijuch quil, sotzel chiwutz sbne'. Qui'c na ban yi ko elnak chitxum tetz yi ca'wl yi ak'ijt tetz Moisés nka qui', na ilenin tz'ak'lok chicaws. ¹³ Na ko na chijuch quil yi e' yi na quibit yi ca'wl Kataj, ite'n nin ca'wla'tz xconk tan xchajle'n chipaltil. Na quil jal kabalajil swutz Ryos tan tu' yi na kubit yi ca'wl i', ma na ntin kol kaban tane'n. ¹⁴ Ncha'tz yi e' yi nk'e'tz e' judiy, kol chijuch quil tz'ak'lok cyetz chicaws. Qui'c yi ley yi ak'lij tetz Moisés xchik'ab. ¹⁵ Poro ilenin na chinachon te'j yi na' scyetz yi e'chk takle'n balaj yi ba'n chiban, nin na el chitxum tetz na' scyetz yi e'chk takle'n yi xan chiban. ¹⁶ Poro yil jepon tamp yi tiemp yil tz'oc Ryos tan ma'le'n cyajtza'kl cyakil wunak yi ewa'n cya'n jalu', xconk Jesucristo ta'n tan ma'le'n yi e'chk ajtza'kla'tz. Ya'stzun yi xtxolbil yi na chintzan wetz tan xtxole'n.

Yi e' judiy na cyocsaj quib tz'aknak cu'n tan tu' yi at yi ley Moisés xchik'ab

¹⁷ Ma jalu' je jun xtxolbil tetz cyeru' yi e'u' judiy, yi e'u' yi cho'n k'uklij chic'u'lu' te yi ley Moisés, yi e'u' yi na cyalu' yi e'u' tetz Ryos.* ¹⁸ Na na cyal cyeru' yi na el chitxumu' te yi tajbil Ryos. Ej nin tan yi ley yi xomche'u' te'j na cyalu': "Yi o' ketz na el katxum tetz na' scyetz yi e'chk takle'n yi ba'n lkaban nin na' scyetz yi qui'." ¹⁹ Le wutz cyeru' cyajtza'klu' chin tz'aknak cunin e'u' tan chichusle'n cyakil yi e' yi ate' tul tz'o'tz wutzil. ²⁰ Le wutz cyeru' cyajtza'klu' yi chin tz'aknak cunin e'u' tan chichusle'n yi e' yi qui na pujx cya'n, yi e' yi qui'c cyajtza'kl. Na cyalu' yi xtxolbila'se'j na at yi ley xchik'abu', yi jun leya'tz yi bintzi nin tetz. ²¹ I bin jalu' yi e'u' aj chusunl, ¿nxac yi qui na chixomu' te cyeru' chichusu'nu'? Yi e'u' yi na chitzanu' tan xtxole'n yi qui na yub yi alak', ¿nxac tzun na chalk'iju'? ²² Ncha'tz yi e'u' yi na cyalu' yi qui na yub yi jopol wutzaji'n, ¿nxac yi e' te'nu' jopol wutzaj? Ncha'tz yi e'u' yi na chilabu' wutz yi e'chk takle'n yi banij tane'n, ¿nxac na cyalk'aju' yi e'chk takle'n yi at xe'ak chica'lil yi chiryosil wunak?† ²³ Tan tu' yi at yi ley Moisés xchik'abu' na cyocsaj quibu' tz'aknak cu'n. Poro na el k'ej Ryos cya'nu' tan tu' yi qui na chitzanu' tan banle'n tane'n yi jun leya'tz. ²⁴ Na nk'e'tz tech tu' yi tz'iba'nt cyen le tu'j Kataj yi na tal: "Ipajwok yi na cho'que't yi e' wunak yi qui na cyocsaj yol Kataj tan telse'n k'ej Ryos."‡

²⁵ Bintzi stz'ak'onk ba'n tetz jun yaj yi ko banij circuncidar, poro ko qui xomij yi jun yaja'tz tan banle'n tane'n yi ca'wl Ryos, qui'c tzun Itak' yi circuncisión yi bajij te i'.§ ²⁶ Poro yi e' yi nk'e'tz banijche' circuncidar, ko na chitzan tan banle'n tane'n yi ca'wl Kataj, ni'cu'ntz chi jak chibajij circuncidar, na na chitzan tan banle'n tane'n yi ca'wl Kataj. ²⁷ Ej nin yi e'a'tz scyale' yi qui'c chixacu' tan paj yi qui na chixomu' te ca'wl Kataj. Wech na cy'a'n yi yol Kataj cya'nu', nin bajnake'u' circuncidar, poro qui na chitzanu' tan banle'n tane'n yi tajbil Kataj. ²⁸ Na nk'e'tz mero judiy jun yaj yi ko ntin ocnak yi jun techla'tz te wankil, na qui'c xtxicbaj yi circuncisión yi na bajij te jun yaj yi ko qui xomij tajtza'kl te tajbil Ryos. ²⁹ Poro yi e' yi ajlij cyalma' te Ryos, itzun e'a's yi e' mero judiy

* 2:17 Gn 15.6, 18; 17.10-11. † 2:22 Hch 19.37. ‡ 2:24 Is 52.5. Ez 36.20, 23. § 2:25 "Xchiwutz e' judiy ko nk'e'tz circuncidado jun nk'era'tz tetz Ryos.

quitane'n swutz Ryos. Na yi mero techl yi na xchaj yi xomij jun yaj te Ryos i'tz ko ajlij c'u'l te'j. Cho'n na saj chik'e'j yi jun jilwutz wunaka'tz te Ryos, nk'e'tz scye'j wunak.

3

¹ Poro at lo' e' judiy yi scyale': "Yi ko ya'tz bintzi, ¿mbi tzun ltak' swetz yi in judiy? ¿Mbil tak' swetz yi bajnakin circuncidar?" che'ch lo' cobox sbne' xchixo'lu'. ² Poro swale' nin scyeru' yi bintzinin at wi'nin chixacu' yi e'u' judiy. Na je bajx xtxolbile'j tan xchajle'n yi at chik'e'j yi e' judiy: K'uklij c'u'l Ryos scye'j, na ja che' xconsaj tan xe'tzaje'n yi xtxolbil tan chiclaxe'n alchok jilwutz wunak.* ³ Bintzi at jujun xchixo'l yi quinin e' baj jepon te ca'wl i', poro tan tu' tzunk yi e'a's, qui't tzunk tz'el k'ab Ryos te yi tetz yol yi alijt cyen ta'n. ⁴ Ma na jun cu'n tz'elepon k'ab te yol. Mpe nink cho'c cyakil wunak tetz la'j, tz'elepon k'ab te yi yol yi alijt cyen ta'n. Na tz'iba'nt cyen tan jun elsanl stzi' i' tentz:

"Ta', chin tz'aknak cu'n yolu'.

Qui'c mu'x tal la'jil tu yolu'.

Mpe nink cho'c wunak tan ma'le'n yolu',

cya'l nin jale't mu'x tal paltil cya'n."†

⁵ Poro at lo' e' yi na cyal: "Ba'n kol kajuch kil, na tan yi kil slajluchaxk yi balajil Ryos. Na quil tz'oc i' tan kacawse'n, na tan kil na lajluchaxe't yi tetz balajil," che'ch lo' cobox.

⁶ Poro qui'c xtxolbil chiyol, na yi ko ya'tz, ¿Xe'n tz'oc Ryos tan chicawse'n wunak? ⁷ Na yi nink jal mas k'e'j Ryos tan tu' yi inla'jil, ¿mbi tzuntz yi na tal i' yi in juchul il tan paj yi inla'jil? na jale'n na ban k'e'j i' tan impaltil tane'n. ⁸ Na yi ya'tzk bintzi, ba'n tcu'n yi nink tzimban mas e'chk takle'n cachi' bantz jale'n mas k'e'j i'. Qui'c xtxolbil yi jun ajtza'kla'tz. Poro at wunak yi na cyal yi ya'stzun yi xtxolbil yi na chintzan tan xtxole'n. Poro tz'ak'lok cyetz chicawsa'tz, na sak cu'n swutz Ryos yi at quil.

O' len cu'n juchul il

⁹ I bin jalu', ¿mbi na elepont yi xtxolbila'se'j? ¿Na pe' elepont yi o' ketz, yi o' judiy, o' mas balaj xchiwutz yi e' mas wunak wi munt? Qui'. Na ja wi't chinxcye' tan xchajle'n scyeru' yi ncha'tz o' o' len cu'n juchul il. Ato' len jak' ca'wl yi kil. ¹⁰ Na tz'iba'nt cyen tan jun elsanl stzi' Ryos tentz:

"Tzone'j wuxtx'otx',

qui'c jun balaj at.

Siquierk jun.

¹¹ Cya'l jun yi nak el xtxum tetz Ryos.

Cya'l jun yi najk tzan tan joyle'n Ryos.

¹² E' len cu'n tx'akxnak.

Cya'l jun yi najk pek' tan banle'n

yi e'chk takle'n balaj. Siquierk jun.‡

¹³ Na yi e'chk yol yi na el le chitzi',

chin cachi' nin.

Ni'cu'n tu xewal jun alma'

yi na eltzaj juc tc'u'l jun nich.

E' len cu'n subul nak,

na cyakil yi e'chk yol yi na eltzaj le chitzi',

ni'cu'n tu yi wenen yi at le stzi' jun lubaj.§

¹⁴ Ntin e'chk jis na el tzaj le chitzi',

tu e'chk c'a'laj yol.

¹⁵ Lajke'l quikan tan biyolnaki'n.

¹⁶ Ntin na chitzan tan chixite'n wunak,

* 3:2 Sal 147.19, 20. † 3:4 Sal 51.4. ‡ 3:12 Sal 14 1-3; 53.1-3. § 3:13 Sal 5.9.

nin tan tak'le'n bis o'kl scyetz.

¹⁷ Cya'l na jale't tzatzin paz cya'n.*

¹⁸ Siquier nink mu'x tal najk cyek xchi' Ryos.”

Ya'stzun tz'iba'nt cyen.†

¹⁹ I bin jalu' tan yi xtxolbila'se'j, na el katxum tetz yi ite'n nin leya'tz yi na kaxom klo' te'j, xconk tan Kataj Ryos tan tak'le'n kacaws yi o' judiy. Ej nin nk'e'tz ntin o', ma na cyakil jilwutz wunak, na qui'c rmeril yi nink tal jun yaj yi qui'c tetz til, na o' len cu'n pajol ca'wl swutz Ryos. ²⁰ Cya'l jun yi jajk jepon tan banle'n tane'n yi ca'wl i'. Cha'stzun te cya'l jun yi jajk jal yi tetz balajil swutz Ryos tan tu' yi na buch tib tan banle'n tane'n yi e'chk ca'wla'tz. Na cyakil yi e'chk ca'wla'tz yi ak'ijt cyen, ntin na xcy'e' tan xchajle'n yi o' len cu'n juchul il.

Yi xtxolbil tan jale'n kabalajil swutz Ryos

²¹ Ma jalu' ja lajluchax skawutz yi apart yi xtxolbil tan jale'n kabalajil swutz Ryos, nk'era'tz tan tu' banle'n tane'n yi ley Moisés. Ej nin ixnin tz'iba'nt cyen yi jun xtxolbila'tz cyak'un yi elsanl stzi' Ryos tentz. ²² Ej nin je yi xtxolbile'j: I'tz Ryos yi na ko'csan tetz balaj. Na stk'e' i' chibalajil cyakil yi e' yil k'uke' chic'u'l te Jesucristo. Ej nin i'tz tetz kacyakil cu'n. Na ba'n cyocsaj alchok scyetz jilwutz wunak, na nicy'nin tu' o' swutz Ryos.

²³ Yi sajle'n o' len cu'n juchul il. Na cya'l jun yi jajk jepon tan banle'n tane'n yi tajbil Ryos. ²⁴ Poro ja jal kabalajil swutz Ryos tan tu' yi banl talma' i'. Ej nin oy tu' mu'lij sketz, na Cristo Jesús nxcye' tan kacolpene'l tzaj tk'ab kil. ²⁵ Na bixba'nt i' tan Ryos tan quime'n tetz katx'ixwatz, tan xchojle'n kil. Ja tzun jal kabalajil swutz Ryos tan tu' yi nkocsaj yi ja el kojxuj yi xch'el Jesucristo tan cuyle'n kapaj. Ncha'tz yi nink ncuy tu'k Ryos chipaj yi e' wunak tentz ja klo' jal paltil i'. Poro qui'c til te'j, na at swutz i' yi at quimbil Cristo tan xchojle'n quil. ²⁶ Ncha'tz jalu' qui'c paltil Ryos at yi na tzane't tan cuyle'n yi ketz kapaj, na quimnak Cristo tan xchojle'n kil.

²⁷ I bin jalu', tan tu' yi bintzinin yi xtxolbila'se'j yi ja quim Cristo tan xchojle'n kil, ¿mbil tak' sketz yi kol kal yi skaclaxok tan tu' yil kaban tane'n yi e'chk ley yi nchixom yi e' kamam kate' te'j? Qui'c ltak', na quil kaclax tan tu' yi nink kaban tane'n yi e'chk leya'tz. Na bixba'nt tan Ryos yi ntin xchiclaxok yi e' yil cyocsaj yi yol i'. ²⁸ Ja bin lajluchax skawutz yi ja wi't jal kabalajil swutz Ryos tan tu' yi na k'uke' kac'u'l te yi mbi banak Cristo. Qui'c ltaj quen banle'n tane'n e'chk leya'tz ske'j.

Na pek' Ryos scye'j cyakil jilwutz wunak

²⁹ Ncha'tz, ¿ketz cuntu' pe' yi o' judiy yi Kataj Ryos? Qui'. Na nk'e'tz ntin tetz ketz, ma na ncha'tz cyetz yi e' yi nk'e'tz e' judiy. ³⁰ Na jun ntzi' Ryos at. Ej nin alchok scyetz yil tocsaj Jesucristo, sclaxok ta'n. Qui'c na ban yi ko circuncidado nka qui'.

³¹ I bin jalu', tan yi xtxolbila'se'j, ¿na pe' katzan tan telse'n k'ej yi e'chk ca'wl Kataj yi tz'iba'nt cyen? Qui', qui na katzan tan telse'n k'ej, ma na na katzan tan tak'le'n mas k'ej e'chk ca'wla'tz.

4

Yi x'e'n njalyi balajil Abraham swutz Ryos

¹ Ma jalu' katxume' bin yi x'e'n cu'n jale'n yi balajil k'ajtzun kamam Abraham. ² Yi nink jal yi balajil i' tan yi e'chk takle'n balaj yi baj bnol, tocsaj klo' tib nim swutz Ryos, poro quinin jal yi balajil i' tan yi e'chk takle'n yi banak. ³ Na je na tal yi tz'iba'nt cyen cyak'un yi e' elsanl stzi' Ryos tentz: “Tocsaj cunin Abraham yol Ryos, nin tan tu' yi tocsal, cha'stzun te jale'n yi tetz balajil swutz Ryos.”*

* 3:17 Is 5.7-8. † 3:18 Sal 36.1. * 4:3 Gn 15.6; Gá 3.6.

⁴ Ej nin je junt elsawutzile'j: Ko na bnix jun ak'un tan jun yaj, nk'e'tz oy tu' na bnixe't, ma na i'tz xtx'ok'be'nt yi taw ak'un, na ja tij yi yaj q'uixc'uj tan xtx'acle'n. ⁵ Poro nk'era'tz puntil tan jale'n kabalajil swutz Ryos. Nk'e'tz tajwe'n tan kabnol jun e'chk takle'n tan jale'n kabalajil, ma na ntin na taj yil kocsaj cunin yi yol Ryos, yi Ryos yi na cho'csan yi e' juchul il tetz balaj. Na tan tu' yi ja kocsaj cunin yi yol Kataj, ja tzun ko'c tetz balaj ta'n. ⁶ Ite'n nin xtxolbila'tz talnak k'ajtzun kamam Luwiy, na ya'stzun na elepont yi yol yi talnak i'. ⁷ Je yol i'e'j:

“Ba'n cyeri e' yi ja wi't cuylij chipaj.

Ba'n cyeri e' yi ja stzajsaj Ryos yi quil.†

⁸ Ba'n cyeri e' yi qui't na xtxum Ryos yi quil.”

⁹ I bin jalu', yi jun balaj xtxolbila'se'j, ¿ntin pe' scyetz yi banijche' circuncidar, nka ncha'tz scyetz yi e' yi qui banijche' circuncidar? I'tz tetz kacyakil cu'n, na ja wi't wal scyeru' yi jalnak balajil Abraham tan tu' yi k'ukewe'n c'u'l te Ryos. ¹⁰ ¿Poro ja pe' jal yi balajil Abraham yi ntaxk bajij circuncidar, nka yi nsken bajij circuncidar? Ja jal yi tetz balajil swutz Ryos yi ntaxk bajij circuncidar. ¹¹ Ncha'tz oc yi jun techla'tz te Abraham poro i'tz tan xchajle'n yi nsken wi't jal yi tetz balajil swutz Ryos. Na yi balajil Abraham ja jal swutz Ryos yi tocsal cu'n, nin yi ntaxk oc yi jun techla'tz te'j. Tan yi xtxolbila'se'j na lajluchax yi cyakil yi e' yi na cyocsaj cu'n chi banak Abraham, e' tzun nitxajil Abraham tane'n, nin qui'c na ban yi ko banijche' circuncidar nka qui', na ja wi't jal chibalajil swutz Ryos. ¹² Poro ncha'tz k'ajtzun Abraham, i' chibajxom yi e' yi banijche' circuncidar, yi kol chixom te yi tajbil Ryos, chi banak i' tetz yi ntaxk bajij circuncidar.

Suknak e'chk takle'n balaj tetz Abraham tan tu' yi nternin k'uklij c'u'l i' te Ryos

¹³ Poro ncha'tz quinin suk Ryos yi e'chk ama'l bene'n tzi'n wi munt tetz Abraham tuml e' xonl tan tu'k yi nskenk jepon i' tan banle'n tane'n yi e'chk leya'tz. Poro ja suk Ryos yi e'chk ama'la'tz tetz tan tu' yi nternin k'uklij c'u'l i' te Ryos yi tz'elepon k'ab i' te yol. ¹⁴ Na yi cyetz cuntu'k Abraham scyuch' yi e' xonl tan tu' yi nchiban tane'n e'chk leya'tz, qui'c tzun klo' na tak' sketz yi na k'uke' kac'u'l te Cristo jalu'. Ej nin qui'c klo' xac yi e'chk xtxolbil yi suknak Ryos tetz Abraham.

Tan yi e'chk ca'wl na lajluchax yi at kil

¹⁵ Poro ilenin at xac yi e'chk ca'wla'tz, na na xcon tan xchajle'n yi at tulbil kacaws, tan paj yi qui na kaxcy'e' tan banle'n tane'n. Ntina'tz klo' jun puntil tan qui lajluchaxe'n yi at kil, i'tz yi qui'k tak' Ryos yi e'chk ca'wla'tz.

¹⁶ I bin jalu' yi na elepont cyakil e'chk xtxolbila'se'j i'tz: Ntin skacambok te e'chk oya'tz yi suki'nt tan Ryos kol kocsaj cunin yi yol Ryos. Na kol kocsaj stk'e' tzun i' yi e'chk oya'tz sketz tan tu' yi banl talma' i'. Ej nin yi e'chk oya'tz, nk'e'tz ntin scyetz yi e' judiy, poro i'tz tetz ketz kacyakil cu'n yi o' yi xomcho' te tajtza'kl Abraham yi nternin k'uke' c'u'l te Ryos. Na cyakil yi e' yi xomche' te tajtza'kl Abraham, e' xonl Abraham quitane'n. ¹⁷ Ya'stzun eka'n tan yi e'chk xtxolbil yi talnak Ryos tetz Abraham tentz yi na tal: “In ncxo'csan tetz chimam chite' wi'nin jilwutz wunak bene'n tzi'n wi munt,” chij Ryos banak cyen tetz Abraham. Ej nin jun cu'n tz'elepon k'ab Ryos te yi tetz yol, na wutzile'n cu'n i' a'lon cyen. Nin jun cu'n tz'elepon k'ab te'j, na na xcy'e' i' tan chije'se'n tzaj yi e' alma', nin tan banle'n alchok takle'n yi qui'c jalu'.

¹⁸ Qui'c nin rmeril tan jale'n klo' nitxajil Abraham, poro k'uke' c'u'l te yi yol yi ntal Ryos tetz. Ej nin ncha'tz tocsaj i' yi at tocbil i' tetz chitacy'e'x wi'nin jilwutz wunak. ¹⁹ El xtxum Abraham tetz yi nsken balk'ij yi tiemp tan jale'n nitxajil, na nsken lo' tz'ak jun cient yob ta'n. Ej nin ncha'tz el xtxum i' yi qui'c talbil Sara. Poro quinin tajlaj cyakil yi xtxolbila'tz. Na i'xnin k'uklij c'u'l te yi yol Ryos yi alijt ta'n tetz, yi sjalok jun chinitxa'. ²⁰ Siquier nink mu'x tal yi nink cabej c'u'l te cyakil nsuk Ryos tetz. Ma na mas tcunin k'ukewe'n c'u'l te

† 4:7 Sal 32.1-2.

Ryos. Nin tak' i' yi k'ajsbil tetz. ²¹ Ya'stzun banak, na at tetz tajal yi jun cu'n at porer Ryos tan banle'n cyakil yi suki'nt ta'n. ²² Cha'stzun te jale'n balajil i' swutz Ryos.

²³ Ej nin tz'iba'nt cyen cyakil yi txolbila'se'j tul yol Kataj, poro nk'e'tz ntin tetz Abraham. ²⁴ Ma na ncha'tz tz'iba'nt cyen tan kaxome'n ketz te'j, bantz jale'n kabalajil swutz Ryos. Na sjalok kabalajil kol k'uke' kac'u'l te yi jun yi je'san tzaj Kajcaw Jesús xchixo'l alma'. ²⁵ Yi jun Jesús'a'tz, i'tz yi jun yi jatxlij xchik'ab e' mal nak tan quime'n swutz pasyon tan xchojle'n cyakil yi kil. Ej nin ya'stzun yi Jesús'a'tz yi itz'ij junt tir tan jale'n ketz kabalajil swutz Ryos.

5

Ncha'tz o' ja wi't jal kabalajil swutz Ryos tan tu' yi k'uklij kac'u'l tej

¹ I bin jalu', ja wi't jal kabalajil swutz Ryos tan tu' yi k'uklij kac'u'l te yi yol i' yi alijt ta'n. Ncha'tz ja wi't jal tzatzin paz skaxo'l tu Ryos tan tu' yi mbi banak Kajcaw Jesucristo. ² Ncha'tz tan tu' yi k'uklij kac'u'l te Ryos, nin tan tu' yi mbi cu'n banak Jesucristo, nternin na ke'l na ko'c tu Ryos. Nin quinin na kacabej kac'u'l te yi jun kabalajila'tz yi ak'ij sketz tan Ryos. Ej nin nternin na katzatzin yi na ko'c tan txxumle'n yi sjalok kak'ej yil kopon te i'. ³ Ncha'tz wi'nin na katzatzin te yi e'chk q'uixc'uj yi na bajij ske'j jalu'. Na tan yi e'chk q'uixc'uja'tz yi na ul, na kaxcye' tan muc'le'n mas q'uixc'uj. ⁴ Ej nin kol kaxcye' tan muc'le'n, at tzun kach'iw'tz te kutz'ajbil. ⁵ Jun cu'n tz'ak'lok yi at kach'iw te'j. Nk'e'tz k'ubaj c'u'lal tu' na ban Ryos, na wi'nin na pek' i' ske'j. Ej nin clar cunin na el katxum tetz yi tz'ak'lok sketz, na ja wi't tak' i' yi Espíritu Sant sketz.

⁶ Na te yi tiemp yi qui'c Ryos te kalma' nin yi qui't njal puntil ka'n yi xe'nk kaclax, noj quen cu'ntz te yi tiemp yi bixba'nt tan Ryos tan quime'n Cristo tetz kaxel. ⁷ Poro nk'e'tz alchok scyetz tu' ltak' tib tetz xel yi tuch', mpe chumbalaj wunak nink i'. Poro qui cunin batz, at lo' e' yi ya'tz cyulej tan colche'n jun yaj yi chumbalaj nin xchiwutz. Poro cya'l jun ltak' tib tetz xel jun yaj yi qui'c mu'x xac. ⁸ Poro yi Kataj Ryos el k'ajab ske'j. Wech o' len cu'n juchul il, nin qui'c mu'x tal kaxac yi quime'n Cristo ta'n tetz kaxel. ⁹ Na tan tu' yi tele'n kojxuj yi xch'el Cristo ja wi't jal kabalajil swutz Ryos. Ej nin ko ya'tz, ¿qui ptzun tz'oc Cristo tan kacolche'n tk'ab yi caws yi at tulbil tan Ryos squib cyakil wunak? Tz'ocopon. ¹⁰ Sajle'n o' cu'n contr tu Ryos. Poro tan tu' yi quime'n yi tetz Cy'ajl tetz kaxel, ja xit yi oyintzi' tuch'. I bin jalu', yi ko xitnak yi oyintzi' yi at skaxo'l tuch', qui'ct bin kabembil tk'ab yi kacaws yi tx'aklij skawutz na at nin Cristo tan kacolche'n. ¹¹ Nk'e'tz ntina'tz yi txolbila'se'j, ma na ncha'tz tul yi tiemp jalu', wi'nin na katzatzin tu Ryos na ja kamiwi kib tuch' tan tu' yi mbi cu'n banak Kajcaw Jesucristo.

Cyakil wunak e' len juchul il tan paj Adam

¹² I bin jalu', katxume' yi junt txolbible'j: Tan paj jun yaj xe'te'n yi juchle'n il. Ej nin tan paj yi juchle'n il jale'n yi quimichil. Cha'stzun te tx'aklij len quimichil skawutz, na cyakil o', o' len cu'n juchul il. ¹³ Na yi ntaxk tak' Ryos yi e'chk ca'wl tetz Moisés nsken xe'tij yi juchle'n il. Ej nin na el katxum tetz yi quil jal til jun yaj ko qui'c ca'wl at tan makle'n wutz. ¹⁴ Ko ya'tz bintzi, ¿mbi tzuntz yi chiquimle'n cyakil yi e' xonl Adam yi ntaxk ak'lij yi ca'wl tetz Moisés? Qui'c jun yi jajk juch til chi yi il yi njuch Adam. Poro ja chiquim len. ¿Mbi tzuntz? I'tz tan paj yi ja ben k'a'jal tib yi til Adam xchixo'l chicyakil cu'n. Yi Adam i' xe'tzan yi juchle'n il, poro yi Cristo, yi jun yi bixba'nt tan tulake'n, i' xe'tzan yi itz'e'n junt tir.

¹⁵ Ej nin yi il yi juchnak yi bajx wunak, qui'c txxicbaj sketz. Na tan tu' yi til jun yaja'tz yi juchnak, ja chiquim cyakil wunak. Poro mas ba'n tcu'n yi banl talma' Ryos skibaj, na ja tak' i' jun chin oy sketz, na tan tu' yi mbi cu'n banak junt yaj, yi Jesucristo, ja jal cuybil chipaj jun chin c'olaj wunak ta'n. ¹⁶ Tan tu' yi jun til Adam, ak'le't chicaws cyakil wunak. Poro tan tu' banl talma' Ryos, nin tan tu' yi mbi cu'n banak Cristo ja cuy i' jun chin c'olaj kapaj katx'ok'be'n. Nin ja jal kabalajil ta'n swutz Ryos. ¹⁷ Tan tu' yi juchul til jun ntzi'

yaj, tx'aklij quimichil xchiwutz cyakil wunak. Poro tan tu' yi mbi cu'n banak junt yaj, yi i'tz Jesucristo, ja jal kutz'ajbil nin ja jal kabalajil swutz Ryos. Ej nin oy tu' mak'le't sketz.

¹⁸ Tan tu' yi mbi banak Adam jal len kil. Poro tan tu' yi mbi cu'n banak Jesucristo, ja jal puntil tan jale'n kabalajil swutz Ryos. Na wi'nin na tzatzin Ryos te yi mbi cu'n banak Cristo. ¹⁹ Tan tu' yi pajnak jun yaj yi ca'wl Ryos tentz, o' len cu'n juchul il. Poro tan tu' yi c'ulutxumil junt yaj, ak'lij puntil sketz tan kabansal kib tu Ryos.

²⁰ Poro at xac yi e'chk ca'wla'tz yi ak'ij cyen tan Ryos na ja xcon tan lajluchaxe'n yi kil yi wi'nin bene'n lo'on. Poro chumam nin banl talma' Ryos skibaj, na ja xcy'e' tan cuyle'n yi jun c'olaj kila'tz. ²¹ Sajle'n tunintz cyakil wunak tz'amij che' len tan jun ajtza'kl yi cachi' yi i'tz yi juchle'n il. Ej nin tan paj yi na kajuch len kil tx'aklij len quimichil skawutz. Poro yi jalu', tan tu' yi banl talma' Ryos, nin tan tu' yi mbi cu'n banak Kajcaw Jesucristo, ja jal puntil tan kabansal kib tu Ryos. Nin ja jal puntil tan kacambal jun itz'ajbil yi quinin bajsbe'n tetz.

6

Qui tajwe'n tan kajuchul kil na ja kok'bej kib tu Cristo

¹ I bin jalu' tan tu' yi na cuy Kataj yi kapaj, ¿ba'n pe' lkajuch mas kil? ² Qui'c rmeril, na yi o' ketz jalu' o' ac'aj wunak, nin nk'e'tz tajwe'n tan kabnol tane'n yi ca'wl yi ilc'ol, na ni'cu'ntz chi quimnako't swutz yi ilc'ola'tz. Nk'e'tz bin tajwe'n yil kajuch kil, na qui'ct ltajquen yi ilc'ol ske'j tan kacawe'n na o' ac'aj wunak tk'ab Cristo.

³ ¿Na qui pe' na el chitxumu' tetz yi mbi eka'n tan yi bautism yi na bajij ske'j yi na kocsaj yi mbi eka'n tan Jesucristo? Na yi na kaben mulij xe a' ni'cu'ntz chi i o'a'tz o' quim yi quime'n Cristo. ⁴ Ej nin ni'cu'ntz chi i o'a'tz o' mukxij yi mukxe'n i' tetz. Na ni'cu'ntz chi quimnako' kutane'n. Ma yi na kajetzaj xe a', ni'cu'ntz yi jajk kitz'ij junt tir chi banak Jesucristo yi titz'e'n junt tir tan porer Kataj. Cha'stzun te qui'ct ltajquen ilc'ol ske'j, na o' ac'aj wunak tane'n jalu'.

⁵ I bin jalu', junit bin o' tu Cristo. Na yi quime'n i', ni'cu'ntz chi yi ya'tzk kaquime'n ketz. Yi ko ya'tz, ncha'tz yi titz'e'nt i', ya'stzun yi kitz'e'n ketz. Kok'be'n kib tu Cristo jalu'. ⁶ Na yi je'n pajij Kajcaw Jesús swutz pasyon, ya'stzun yi quime'n yi kajtza'kl cachi' yi xomnako' te'j sajle'n. Ej nin ncha'tz, ya'stzun yi quime'n yi tajbil kawankil bantz qui't kajuchul mas kil. Qui't na cawun yi ilc'ol ske'j jalu', na quibo't jak' yi ca'wl i'. ⁷ Na jun alma', qui'c rmeril tan juchul mas til. ⁸ Ncha'tz o' yi ko quimnak yi kajtza'kl cachi', yi xomnako' te'j sajle'n, ok tetz kajal yi itz'o' jalu' te Cristo, nin yi xomij i' ske'j tan kuch'eye'n. ⁹ Ej nin ncha'tz na el katxum tetz yi quimnak Jesucristo, nin itz'nak junt tir, cha'stzun te qui'c rmeril tan quime'n junt tir. ¹⁰ Na jun ntzi' tir quimnak i' tan kelse'n liwr tk'ab yi ilc'ol. Ej nin itz' i' jalu'. Nin nternin na che'l na cho'c tu Ryos. ¹¹ Cha'stzun te ok te cyajalu' yi quimnake'u' swutz yi xchamil yi ilc'ol. Qui'c ltajquen yi ilc'ola'tz scye'ju', na itz'e'u'. Ej nin nternin na che'lu' na cho'cu' tu Ryos.

¹² Cha'stzun te quil cyak' quibu' te e'chk takle'n cachi'. Quil cyak'u' ama'l tetz tajbil chiwankilu' tan chibnolu' e'chk takle'n yi qui na yub. ¹³ Quil cyak'u' yi chiwankilu' tetz Bayba'n tan xcone'n tetz, ma na cyak'e'u' chiwankilu' tetz Ryos. Quimnake'u' tane'n swutz Ryos sajle'n, poro jalu' ja chitz'iju'. Cha'stzun te cyak'e' quibu' tetz Ryos tan chibnolu' yi e'chk takle'n balaj. ¹⁴ Na ja wi't ke'ltzaj liwr tk'ab yi ilc'ol. Quibo' tk'ab yi jun jilwutz ca'wl yi na cawun ske'j sajle'n, ma na cho'n ato' jalu' tk'ab yi banl talma' Ryos.

Jun elsawutzil te yi xe'n tane'n jun esclaw

¹⁵ I bin jalu', ato' jak' ca'wl yi banl talma' Ryos, nin qui't na cawun yi ilc'ol ske'j. ¿Ba'n pe' yil kajuch mas kil? Qui'c rmeril. ¹⁶ Na je jun elsawutzile'j: Ko na tak' tib jun tk'ab jun patrón at i' jak' ca'wl yi patróna'tz. Nin tajwe'n tan bnol tane'n yi tajbil yi patrón. Ite'n nin kutane'n ketz, kol kak' kib tk'ab ilc'ol, tajwe'n tan kabnol tane'n yi tajbil yi ilc'ol. Ej nin

sjalok quimichil ka'n tan paj. Poro kol kak' kib jak' ca'wl Ryos kocopon tzun tetz balaj ta'n.

¹⁷ Ntyoö tetz Kataj Ryos yi ja wi't tx'ixpuj yi cyajtza'klu'. Sajle'n cyak'o'nt quibu' tk'ab yi ilc'ol tan chijuchulu' quilu'. Poro yi jalu' ntyoö tu', yi tetz cu'n cyalma'u' ocnake'u' c'ulutxum tan banle'n tane'n yi chusu'n yi quibitnaku'. ¹⁸ Ja bin che'lu' liwr tk'ab yi ilc'ol. Ej nin cho'n cyak'o'nt quibu' jalu' tan banle'n yi e'chk takle'n balaj. ¹⁹ Ja xcon yi jun elsawutzila'tz wa'n tan lajluchaxe'n xchiwutzu' yi xe'n quitane'nu' tk'ab Ryos. Yi sajle'n cyak'o'nt quibu' tk'ab yi ilc'ol tan chibnolu' tane'n yi e'chk takle'n cachi'. Ya'stzun banake'u'-tz. Poro jalu' cyak'e' quibu' tan chibnolu' tane'n yi e'chk takle'n balaj, bantz chixansal quibu' swutz Ryos.

²⁰ Yi sajle'n, te yi tz'amijche'u' tan yi ilc'ol, quinin cho'cu' tan banle'n jun takle'n balaj. ²¹ ¿Poro mbi nchicambaju' te'j? Ntin nchicambaju' quimichil. Ej nin yi na ul tx'akx chic'u'lu' jalu' yi mbi e' banaku', ntin na chitx'ixwiju' ta'n. ²² Poro yi jalu' apart, na ja wi't che'lu' liwr tk'ab yi ilc'ol. Ate'u' tk'ab Ryos jalu', nin cyak'o'nt quibu' tan chixcone'nu' tetz. Ej nin tan tu' yi ate'u' tk'ab Ryos ja jal chibalajilu' nin xchicamboku' te jun itz'ajbil yi quinin bajsbe'n tetz. ²³ Na yi chichojo'n yi e' juchul il i'tz yi quimichil. Poro yi oy yi na tzan Ryos tan toye'n sketz tan Cristo Jesús, yi Kajcaw, i'tz jun itz'ajbil yi quinin bajsbe'n tetz.

7

Yi ok'be'n ib na xchaj jun chusu'n sketz

¹ I bin jalu' kajwutz, elnak chitxumu' tetz yi na quim jun yaj qui'ct ltaj cyen yi ley tan cawe'n, na yi ley ntin na cawun te jun yaj yi itz'. ² Katxume' junt xtxolbil: Yi na tok'bej tib jun xna'n tu chmil, na oc i' jak' ca'wl yi chmil. Ej nin tajwe'n tan cyaje'n cyen jak' ca'wl yi chmil jalen cu'n lquim yi yaj. Poro yil quim yaj, ja tzun el yi jun xna'na'tz liwr, na qui'ct yi ajcaw tan cawe'n.

³ Poro kol tok'bej tib jun xna'n tu junt yaj yintaxk quim yi chmil, jopol wutzaj tzun i'-tz. Poro ko nskén quim yi chmil, liwr tzun i'-tz. Nin ba'n ltok'bej tib tu junt yaj. Ej nin nk'e'tz tzun jopol wutzaj i'-tz, na qui'ct i' jak' ca'wl yi chmilbe'n, na quimnakt.

⁴ Wajwutz, yi xtxolbila'tze'j i'tz jun elsawutzil tetz ketz. Na yi quime'n Cristo, ni'cu'n yi jak quim yi ley. Nin qui'ct ltajquen tan kacawe'n jalu', na ja wi't quim nin yi o' ketz ja wi't ko'c jak' ca'wl junt kajcaw. Elnako't liwr jak' e'chk ca'wl yi ley Moisés. Qui'ct cwent skuch' jalu', na quimnako' tane'n swutz e'chk ca'wla'tz. Ej nin kok'be'nt kib tu junt ac'aj kajcawil, yi i'tz yi Cristo, yi jun yi itz'nak xchixo'l alma'. Ya'stzun bantz tan kaxcone'n tetz Ryos, nin bantz kak'one'n ba'n tetz i'.

⁵ Sajle'n, yi ato' tzaj jak' ca'wl yi tajbil kawankil, ntin xcyé' yi e'chk ca'wl Moisésa'tz tan kapitle'n nin mas tul il. Ej nin tan paj kil jal quimichil ka'n. ⁶ Poro yi jalu', elnako't liwr tk'ab yi e'chk ca'wla'tz yi nternin tz'amijcho' ta'n sajle'n, na quimnako' swutz. Poro yi jalu' at jun ac'aj xtxolbil yi na kaxom te'j. I'tz yi tzatzin cu'n na kaban kamunl swutz Ryos tan porer yi Espíritu Sant. Nk'e'tz puers tu', chi banako' sajle'n yi ato' jak' ca'wl yi antiw ley yi tz'iba'nt cyen.

Na xcyé' yi ley tan lajluchaxe'n yi ilc'ol yi cy'a'n ka'n

⁷ I bin jalu', e'u' kajwutz ¿mbi na elepont cyakil e'chk xtxolbila'se'j? ¿Na pe' elepont yi qui'c xac yi antiw ley? Nk'era'tz puntil, na tan yi e'chk leya'tz ja lajluchax yi at wetz wil. Na qui klo' nme'l intxum tetz yi xan yi na el nin walma' te jun takle'n yi nk'e'tz wetz, yi qui'k jun leya'tz yi na tal: “Quil tz'el nin awalma' te mebi'l awisin.” ⁸ Poro tan tu' yi at yi jun leya'tz, ja chinnachon te'j yi at wil yi tele'n walma' te e'chk takle'n yi nk'e'tz wetz. Ja tzun xcyé' yi ilc'ol yi cy'a'n wa'n tan impitle'n nin tan juchle'n wil, na ja el nin walma' te wi'nin e'chk takle'n yi nk'e'tz wetz. Poro yi qui'k yi jun leya'tz, qui'c klo' wil te'j. ⁹ Na yintaxk el intxum te yi ley qui'c wil tane'n tzinwutz. Poro yi wital yi ley, ja tzun el

intxum tetz yi in pajol ca'wl, nin yi tx'aklij quimichil tzinwutz. ¹⁰ Ej nin yi jun leya'tz, yi ja klo' xcon tan tak'le'n wutz'ajbil, ntin xcon tan impitle'n nin tk'ab quimichil na quinín nchinxom te'j. ¹¹ Na ja klo' jal wutz'ajbil yi nink nchinxom te'j. Poro tan yi ilc'ol yi cy'a'n wa'n quinín nchinxoye' te'j. Cha'stzun te ja klo' xcon yi jun leya'tz tan impitle'n nin tk'ab quimichil.

¹² Tan yi xtxolbila'se'j na lajluchax skawutz yi ba'n atit yi e'chk ca'wla'tz. Chin xan nin. Nin chin tz'aknak cu'n. Nin ba'n tetz ketz, bantz lajluchaxe'n yi kil.

¹³ I bin jalu', ¿ak'ol ptzun quimichil yi e'chk leya'tz yi balaj? Nk'era'tz puntil. Na yi ak'ol quimichil i'tz yi ilc'ol yi cy'a'n ka'n. Nin tan tu' yi at e'chk leya'tz ja xcy'e' yi ilc'ol yi cy'a'n ka'n tan kapitle'n nin tul quimichil. Tan cyakil yi xtxolbila'se'j na lajluchax yi chin cachi' nin yi ilc'ol yi cy'a'n ka'n.

¹⁴ Na el katxum te e'chk ca'wla'tz yi cho'n sajnak tu Ryos. Poro yi o' ketz o' tu wunak, nin kak'o'nt kib tk'ab yi ilc'ol. ¹⁵ Qui na el katxum tetz yi x'e'n kutane'n, na yi kajbil i'tz tan qui kabanol klo' yi e'chk takle'n cachi', poro na kaban. ¹⁶ Quinín klo' na kaj kaban e'chk takle'n cachi'a'tz, poro ya'tz na katzan tan banle'n. Tan tu' yi qui na kaj kaban yi e'chk takle'n cachi', na elepont yi ba'n atit yi ley. ¹⁷ Ncha'tz na kaj kaxom te yi balaj. Na tzun elepont yi nk'e'tz o' ajpaj yi na kajuch kil, ma na i yi ilc'ol yi cy'a'n ka'n. ¹⁸ Poro tan tu' yi na kajuch kil na el katxum tetz yi qui'c nin noc kabalajil. Na klo' kaj kaban e'chk takle'n balaj poro qui na kaxcy'e' te'j. ¹⁹ Qui na kaxcy'e' tan banle'n yi e'chk takle'n balaj yi na kaj kaban. Ntin na katzan tan banle'n yi e'chk takle'n cachi' yi qui na kaj lkaban. ²⁰ Ma jalu', yi ko na kaban yi e'chk takle'n cachi' yi qui klo' na kaj yil kaban, na elepont yi nk'e'tz yi balaj ajtza'kl yi cy'a'n ka'n yi ajpaj, ma na i yi ilc'ol yi cy'a'n ka'n.

²¹ At bin jun takle'n yi ilenin na bajij ske'j. I'tz yi cyakil tir yi na kajoy puntil tan kabnol e'chk takle'n balaj, na xcy'e' yi kajtza'kl cachi' tan kapo'tze'n. ²² Nternin na pek' yi kajtza'kl balaj tan bnol tane'n e'chk ca'wl Ryos, ²³ poro ilenin at junt kajtza'kl cachi' yi cy'a'n ka'n. Yi jun yab ajtza'kla'tz na xcy'e' tan po'tze'n yi kajtza'kl balaj, nin na xcy'e' tan kocse'n pres jak' ca'wl yi ilc'ol.

²⁴⁻²⁵ Nternin na el kalma' tan kabnol tane'n yi ca'wl Ryos, poro tan yi ajtza'kl cachi' yi cy'a'n nin ka'n, na kajuch kil. Lastum o'. ¿Na' scyetz jun xcy'e' tan kaclaxe'n tk'ab yi jun yab ajtza'kla'tz yi cy'a'n ka'n, yi jun ajtza'kla'tz yi na tzan tan kapitle'n tk'ab quimichil? ¿At pe' jun yi xcyek tan kaclaxe'n? Ntyoõ tetz Kataj yi at jun yi na xcy'e' tan kaclaxe'n, i'tz yi Kajcaw Jesucristo.

8

Yi e'yi na chixom te tajbil yi Espíritu Sant

¹ Cha'stzun te, yi o' ketz yi kok'be'n kib tu Cristo, yi o' yi qui't na kak' ama'l tetz yi kajtza'kl cachi', yi o' yi ato' jak' ca'wl yi Espíritu Sant, qui'ct ketz kacaws tx'aklij. ² Na tan tu' yi kok'be'n kib tu Cristo ja wi't ke'l liwr jak' ca'wl yi ilc'ol, nin ja wi't ke'l liwr tk'ab quimichil tan porer yi Espíritu Sant. ³ Quinín xcy'e' yi e'chk ca'wl yi ak'ijet tetz Moisés tan kelse'n liwr, na qui'c rmeril yi nink kajepon tan banle'n tane'n yi e'chk ca'wla'tz tan paj yi ketz kajtza'kl cachi'. Quinín xcy'e' e'chk ca'wla'tz tan kelse'n liwr poro Ryos nke'lsan liwr, na nin saj xchakol yi tetz Cy'ajl tan kaclaxe'n. Na ja tocsaj tib i' chi kutane'n ketz, yi o' wunak, yi o' juchul il, nin ja quim tetz katx'ixwatz. Nin tan yi quimichil yi ban i', ja xcy'e' tan xite'n yi xchamil yi ilc'ol yi cawnak cyen ske'j. ⁴ Ya'stzun tulej Kataj Ryos, bantz kaje'n pone'n ketz tan banle'n tane'n e'chk ca'wl yi tz'iba'nt cyen, yi o' ketz yi qui't na kaban yi ketz kajbil ma na i yi tajbil yi Espíritu Sant.

⁵ Poro yi e'yi na cyak' ama'l tetz yi cyajtza'kl cachi', i tajbil yi cyajtza'kl cachi' na chiban. Poro yi e'yi na cyak' ama'l tetz yi Espíritu Sant, i tajbil yi Espíritu Sant na chiban. ⁶ Na kol kaxom te yi ketz kajtza'kl cachi', sjalok quimichil ka'n. Poro kol kaxom te yi tajbil yi Espíritu Sant, sjalok kutz'ajbil tu tzatzin paz. ⁷ Na yi ajtza'kl cachi' yi cy'a'n ka'n, contr te

Ryos. Na qui'c rmeril yi nink xcye' tan banle'n tane'n yi tajbil Ryos. ⁸ Qui tzun na tzatzin Ryos scye'j yi e' yi na cyak' ama'l tetz yi cyajtza'kl cachi'.

⁹ Poro yi e' cyeru' ko bintzinin at yi Espíritu Sant te cyalma'u' qui bin lcyak'u' ama'l tetz yi cyeru' cyajbilu', ma na cyak'u' ama'l tetz yi Espíritu Sant. Na ko qui'c Espíritu Sant tetz cyalma'u', nk'e'tz e'u' tetz Cristo. ¹⁰ Poro ko at Cristo tetz cyalma'u', qui't lquim yi cyalma'u', na ja wi't jal chibalajilu' swutz Ryos. Poro yi chiwankilu' ilenin squimok tan paj yi ilc'ol yi at te'j. ¹¹ Poro yi ko najlij yi mero Espíritu Sant tetz cyalma'u', i' lje'san tzaj chiwankilu' xchixo'l alma' chi banak i' tan je'se'n tzaj Cristo Jesús. Na tz'itz'ok junt tir yi kawankile'j, yi tx'aklij quimichil swutz. Ya'stzun sbajoktz tan tu' yi najlij yi Espíritu Sant tetz kalma'.

¹² Cha'stzun te e'u' wajwutz, nk'e'tz tajwe'n tan kaxome'n te kajtza'kl cachi'. ¹³ Na yi kol kaxom te'j, skaquimok. Poro kol kacyajscyen yi jun ajtza'kla'tz tan porer yi Espíritu Sant, skitz'ok tzun junt tir.

¹⁴ Cyakil yi e' yi na cyak' quib jak' ca'wl yi Espíritu Sant, e' tzun me'l cy'ajl Ryos. ¹⁵ Cha'stzun te quil chixobu' tetz Ryos, na quinín mak'lij yi Espíritu Sant sketz ik tan kaxobe'n tetz, ma na i'tz tan koque'n tetz mero nitxajil i'. Cha'stzun te ba'n lkal "Ilu' Intaj" tetz, na i' Kataj. ¹⁶ Ej nin na el katxum tetz yi o' me'l cy'ajl Ryos, na ite'n yi Espíritu Ryos na a'lon tetz kalma' yi o' mero me'l cy'ajl i'. ¹⁷ Ej nin tan tu' yi o' nitxajil i', tz'ak'lok kaherens tan Ryos, na suki'nt ta'n sketz. Na cyakil o' tu Cristo skacambok te yi jun kaherensa'tz. Poro tajwe'n tan kamuc'ul q'uixc'uj chi banak Cristo ko na kaj kacambaj kak'ej xljaj i'.

¹⁸ Yi mu'x tal q'uixc'uj yi na kamuc' jalu', qui tu k'usij. Tajwe'n kamuc', bantz kilol yi k'ej Kataj yi xchaje' sketz tzantzaj. ¹⁹ Na cyakil yi bnixnak tan Kataj, na chitzan tan xch'iwe'n yi k'ejlal yil lajluchax yi na' scyetz yi e' mero me'l cy'ajl Ryos. ²⁰ Na po'tnak cyakil e'chk takle'n yi bnixnak tan Ryos. Poro nk'e'tz cyetz chipaj yi chipo'te'n, na ja chipo'tij tan Ryos tan paj yi chijuchul yi bajx wunak quil. Poro ilenin at chich'iw tan chinuc'xe'n junt tir. ²¹ Na yil tz'ul yi jun k'ejlala'tz, xitok cyakil e'chk takle'n cachi' yi na tzan tan chipo'tze'n e'chk ujul tu cyakil e'chk takle'n yi bnixnak tan Ryos. Chelepon liwr tk'ab e'chk takle'na'tz yi na tzan tan chipo'tze'n jalu'. Ni'cu'n skatzatzink scyuch', yi o' ketz yi o' nitxajil Ryos. ²² Elnak katxum tetz yi wi'nin na chibisun cyakil e'chk takle'n yi bnixnak tan Ryos. Na na chitzan tan tijle'n wi'nin q'uixc'uj chi na ban jun xna'n yi na ul yos tuch'. ²³ Poro nk'e'tz ntin e'chk takle'na'tz na chibisun jalu', ma na ncha'tz o', na na kabisun, nin na katx'ayne', nin na katij e'chk q'uixc'uj. Poro ntyo'x tu' yi at yi Espíritu Sant tetz kalma' tetz jun techl yi kelepon liwr tzantzaj. Na at kach'iw yi at tulbil jun k'ejlala'tz yil ke'l liwr tk'ab quimichil nin yil ko'c tetz mero me'l cy'ajl Ryos. ²⁴ Ej nin ya'stzun sbajok ske'j ko ilenin lk'uke' kac'u'l te'j. Poro yi jak wi't kacambaj, nk'e'tz tzun klo' tajwe'n tan kach'iwal mas. Ma na qui'. ²⁵ Poro ko bintzinin na kocsaj yi kitz'ok junt tir, pasens na taj tan xch'iwe'n.

²⁶ Wi'nin bis o'kl ato' cu'nt tk'ab yi e'chk ila'tz. Nin qui't na jal puntil ka'n tan jakle'n yi xch'eybil ketz tetz Ryos. Poro yi Espíritu Sant na tzan tan kuch'eye'n tan jakle'n. Nternin na ok' quen swutz Kataj Ryos tan jakle'n xch'eybil ketz. ²⁷ Nin yi Kataj yi na til yi mbi na icy' tkac'u'l, na el xtxum tetz yi mbi'tz na tok'lej yi Espíritu Sant. Na nternin na tzan yi Espíritu Sant tan nachle'n Kataj skibaj, yi o' yi xansa'n cho't. Cha'stzun te stk'e' tzun Kataj yi mbi na tzan yi Espíritu Sant tan jakle'n.

Skatx'aconk tan porer Ryos

²⁸ Ej nin ncha'tz yi o' yi na kalok' Ryos, yi o' yi txa'ij cho' ta'n tan kaxcone'n tetz, elnak katxum tetz yi qui'c jun e'chk takle'n yi na bajij ske'j yi qui'k na ak'on ba'n sketz. Na yi tajbil Ryos i'tz tan tk'ol yi kabanl. ²⁹ Ajske'nt kawutz tan Ryos le xe'tz bil tzaj, nin txa'ij cho't ta'n tan koque'n chi tane'n yi tetz Cy'ajl. Nin yi tajbil Ryos i'tz tan toque'n yi tetz Cy'ajl tetz bajx nak skawutz bantz jale'n jun c'olój titz'un, i'tz yi o' ketz yi txa'ij cho't ta'n.

³⁰ Txumijt cyen tan Ryos tan koque'n tetz nitxajil i'. Ej nin nk'e'tz ntin txumijt cyen ta'n, poro ncha'tz txa'ij cho't ta'n. Ej nin nk'e'tz ntin txa'ij cho't ta'n, ma na ja wi't jal kabalajil ta'n. Ej nin nk'e'tz ntin kabalajil yi njal, poro ncha'tz ja wi't jal kak'e'j ta'n.

³¹ I bin jalu' yi ko bintzinin cyakil e'chk xtxolbila'se'j, ¿mbi tzun kabislejtz? Na yi ko xomij wi' Ryos ske'j, ¿na' tzun scyetz jun xcy'e'-tz tan kaxite'n? Cya'l. ³² Yi ko quinín cabej c'u'l Ryos tan tk'ol yi tetz Cy'ajl tk'ab quimichil tetz kaxel, ¿qui ptzun lo' ltak' i' cyakil yi tajwe'n sketz? Stk'e', na ja tak' i' yi tetz Cy'ajl. ³³ Cya'l jun yi nink xcy'e' tan kaxochle'n quen swutz Ryos, yi o' yi txa'ijcho't ta'n, na Ryos nko'csan tetz balaj. ³⁴ Cya'l jun yi nink xcy'e' tan tak'le'n kil, na quimnak Cristo tetz kaxel, nin itz'nak i' xchixo'l alma', nin cho'n c'olchij i' jalu' le sbal Kataj. Nin na tzan i' tan cu'swutzil tetz Ryos tan jale'n cuybil kapaj.

³⁵ I bin jalu' yi ko ya'tz bintzi, ¿na' tzun scyetz jun yil xcy'e' tan kajatxle'n len tu yi lok' ib yi na xchaj Cristo sketz? ¿Xcyek polo' yi e'chk q'uixc'uj yi na kil, nka e'chk il yi na bajij ske'j? Qui'. ¿Xcyek polo' yi e'chk buchu'n yi na chiban wunak ske'j tan xite'n yi jun lok' iba'tz? Qui'. ¿Xcyek pe' we'j tan stzajse'n yi jun lok' iba'tz? Qui'. Ko qui'c be'ch ketz, ¿xycy'ek pe' jun xtxolbila'tz tan xite'n yi lok' ib? Qui'. Ncha'tz, quil xcy'e' e'chk xtxolbil yi chin xo'wbil nin tan xite'n yi jun lok' iba'tz. Ej nin, pe nink tz'oc jun tan kabiyle'n cu'n tan spar, quil xcy'e' yi jun xtxolbila'tz tan stzajse'n yi lok' ib yi na xchaj Cristo sketz. ³⁶ Na tz'iba'nt cyen yi ya'stzun sbajok ske'j. Je xtxolbile'j:

“Tan tu' yi xomcho' te'ju',
ch'iwa'n cuntunin quimichil ka'n cyakil k'e'j.
Cho'n ku'lij xchik'ab wunak,

chi na chu'lij e' tal cneru' xchik'ab carnice'r.”* Ya'stzun yi tz'iba'n cyen.

³⁷ Poro qui'c na ban, mpe nink bajij cyakil yi e'chk takle'na'se'j ske'j, na skatx'aconk tan porer yi jun yi wi'nin na pek' ske'j. ³⁸ Jun cu'n yol, qui'c jun e'chk takle'n yi nink xcy'e' tan kajatxle'n cu'n tu yi lok' ib yi na xchaj Ryos sketz. Mpe nink kaquim, ko'k quil kaquim, i'xnin na pek' Ryos ske'j. Quil chixcy'e' yi e' mal ángel tan kajatxle'n cu'n tu jun lok' iba'tz. Nin quil xcy'e' chichamil yi e' wi'tz xchakum Bayba'n tan kajatxle'n cu'n tu jun lok' iba'tz. Quil xcy'e' jun takle'n yil bajij jalu' tan kajatxle'n tu yi lo'kl Ryos yi at ske'j tan i'. Nin ncha'tz, kol bajij jun e'chk takle'n ek ca'p, quil xcy'e' tan stzajse'n yi lok' iba'tz yi na tzan Ryos tan xchajle'n sketz. ³⁹ Quil xcy'e' jun e'chk takle'n yi at xe cya'j, nka yi at jalen tzi'n tcyaj, nka alchok e'chk takle'n yi bnixnak tan Ryos, tan kajatxle'n cu'n tu yi lok' ib yi at skaxo'l tu Ryos, tan tu' Kajcaw Jesucristo.

9

Txa'ij che'yi e' aj Israel tan Ryos

¹ I bin jalu' swale' coboxt xtxolbil scyeru'. Nin i'tz yi mero bintzi, na yi Espíritu Sant mma'lon swetz. Nk'e'tz wi wak' tu', na in tetz Cristo. ²⁻³ At jun chin bis tetz walma' tan paj yi qui na cyocsaj yi Jesús i' yi Cristo. Nternin na ok' inc'u'l scye'j, nin yi wajbil i'tz tan chiclaxe'n. List in tan imbene'n jo'li'n tq'uixc'uj, nin list in tan injatxol wib tu Cristo yi ntina'tzk na taj tan chiclaxe'n. Na katanum cu'n kib, kaxonl kib, nin junit kamam kate' scyuch'. ⁴ E' len cu'n xonl k'ajtzun kamam Israel. Nin Ryos e' ocsan tetz me'l cy'ajl i'. Xomnak yi pak'puchal Ryos scye'j sajle'n. Ej nin yi e'chk takle'n yi suki'nt tan Ryos tetz ketz, cho'n ta'lche'n scyetz. Ej nin ncha'tz yi lajuj ca'wl, cho'n tak'le'n scyetz. Ncha'tz yi e'chk xtxolbil yi xe'n kaban tan c'u'laje'n Ryos, cho'n nin ta'lche'n scyetz, ncha'tz yi xtxolbil yi at tulbil jun aj colpinl, cho'n ta'lche'n scyetz. ⁵ E' len cu'n xonl k'ajtzun Abraham, Isaac tu Jacow. Ej nin cho'n titz'e'n Cristo xchixo'l, yi wi'tz Ajcaw tibaj cyakil yi at. Kak'e' bin kak'ajsbil tetz, na yi tetz k'e'j quil sotz tetz ben k'e'j ben sak. Amén.

⁶ Poro tan yi qui na cyocsaj yi e' wetz intanum, quil cho'cu' tan txumle'n yi qui'k tz'el k'ab Ryos te yi e'chk xtxolbil yi alijit cyen tak'un scyetz. Nk'era'tz puntil. Tz'elepon

* 8:36 Sal 44, 22.

k'ab te'j. Na nk'e'tz e' cu'n mero me'l cy'ajl Ryos cyakil e' xonl Israel. ⁷ Na swutz Ryos ntin Isaac yi mero cy'ajl Abraham. At mas cy'ajl Abraham, poro quibe' tajlal yi e' xonl Abraham. Na alijt cyen tan Ryos: “Ntin chocopon yi e' xonl Isaac tetz tajlal axonl.” ⁸ Yi xtxolbila's, na elepont yi nk'e'tz yi tan tu'k yi e' nitxajil Abraham, e' tzunk nitxajil Ryos. Qui'. Ma na ntin yi e' yi suknak Ryos tetz Abraham. Ya'stzun yi e' mero nitxajil Ryos. ⁹ Na je yol Ryose'j yi sukil jun chinitxa' Abraham: “Chwa'nin le junt yob nu'lt, nin yil nu'l nsken jal tal Sara.” Ya'stzun talnak Ryos.

¹⁰ Ej nin je junt xtxolbile'j yi a'lchij tetz Rebeca yi ekane't pwokil yi cob cy'ajl k'ajtzun Isaac ta'n. ¹¹⁻¹³ Yi ntaxk nin chitz'ij, ej nin yi ntaxk nin lajluchax yi ko e' balaj wunak nka qui', jilone'n chan tzun Ryos tetz Rebeca, itzun taltz: “Yi bajxnak tz'ocopon tetz xchakum yi ca'pnak,” chij Ryos banak tetz Rebeca. Ej nin je junt xtxolbil yi alijt cyen tan Ryos yi ni'cu'n na tok'bej tib: “Ja chimpek' te Jacow, ma Esaú quinin chimpek' te'j.” Ej nin ya'stzun bajij. Ma jalu' yi e'chk xtxolbila'tz na xchaj sketz yi ntin na ban Ryos yi tetz tajbil. Ntin na xtxa'e'n yi e' yi na taj. Nin qui na xtxum yi xe'n quitane'n.

¹⁴ I bin jalu', tan yi xtxolbile'j, ¿na pe' lajluchax yi qui na yub yi tajtza'kl Ryos? Nk'era'tz puntil. ¿Qui'c rmeril tan kalol yi qui'c xac yi tajtza'kl Ryos! ¹⁵ Na talnak Ryos tetz Moisés: “Swak'e' imbanl squib yi e' kale na wajwit lwak', nin tz'elepon ink'ajab scye'j yi e' kale na wajwit.” ¹⁶ Yi xtxolbila's na xchaj sketz yi qui na cambaj jun yaj yi banl talma' Ryos tan tu' yi na el talma' te'j, nka tan tu' yi na buch tib te'j, ma na cho'n na xom te yi na' na ele't k'ajab Ryos. ¹⁷ Nin je yol Ryose'j yi alijt cyen ta'n tetz Faraón, yi chibajxom yi e' aj Egipto: “Ja cǎje' intxa'ol tan awoque'n tetz chibajxom yi e' atanum, poro ntin tan achajol yi inchamil tu ink'ej xchiwutz cyakil yi e' wunak bene'n tzi'n wi munt,” stzun Ryos banak. ¹⁸ Ma jalu', yi xtxolbila'tz na elepont yi cho'n cunin at swutz Ryos yi na' scyetz e' kale na tajwit i' tz'ele't k'ajab. Ej nin ncha'tz, cho'n at swutz i' yi na' scyetz e' yi tze'tzaxe'n na ban yi cyalma' ta'n.

¹⁹ I bin jalu', at lo' e' yil cyal: “Ko ya'tz tane'n, qui'c ketz tuch'. ¿Nxac na jal kapaj swutz i'?” ²⁰ Poro qui'c rmeril yi nink ko'c ketz tan ma'le'n tajtza'kl Ryos. Na ¿at pe' k'ej jun tal xwok' yi qui'c mas yubil, tan toque'n tan yajle'n yi bnol tetz? Ej nin ba'n pe' yi nink tal jun xwok' tetz yi bnol tetz: “¿Nxac nchincu' bnolu' chi wutane'ne'j?” ²¹ Qui'c rmeril yi ya'tzk tal, na cho'n at swutz yi bnol xwok' yi mbi'tz na taj sban te yi xk'ol. Na ko na taj sban jun xwok' yi chin yube'n nin, cho'n at swutz i'. Ej nin ko na taj sban jun xwok' yi sensiy te yi ite'n xk'ol, ba'n nin sban i'-tz, na i' na cawun te'j.

²² Ten klo' tak' Ryos chicaws wunak, poro qui'. Ja klo' tak' chicaws yi e' yi nternin chi'ch chic'u'l te'j, poro muc'nak i' chipaj. ²³ Muc'nak i' chipaj bantz lajluchaxe'n yi tetz xchamil tu yi tetz k'ej skawutz ketz jalu', na wi'nin na el k'ajab ske'j. Na yi tajbil i' i'tz tan tk'ol yi tetz k'ej sketz, yi o' yi txumijcho' ta'n tiemp tzaj. ²⁴ Na wutzile'n cu'n Kataj Ryos o' moxon tzaj tan koque'n tk'ab i'. Ya'stzun o' tulej yi o' yi o' judiy, nin ncha'tz scye'ju' yi e'u' yi nk'e'tz e'u' judiy. ²⁵ Bintzi yi xtxolbila'tz, na tz'iba'nt cyen jun xtxolbil tan Oseas yi Ryos a'lon tetz:

“Yi e' yi quibe' tetz wajal, chocopon tetz wajal.

Ej nin yi e' yi qui na chimpek' scye'j,

ya'stzun yi e' yi chimpek'ok scye'j.

²⁶ Ej nin tc'u'lak e'chk ama'l kale walwit:

‘Quibixwok tetz wajal,’ swale' scyetz:

‘Axwok inme'l incy'ajl,’

na yi in wetz in yi Ryos yi itz' nin tetz.”*

²⁷ Ncha'tz, at junt xtxolbil yi talnak Isaías scyetz e' tanum: “Spuc'unk kawutz yi o' xonl Israel. Cho'n cu'n sbne' tajlal kaxone'n chi tane'n yi samlicy' yi at tzi mar, yi qui'c ajlbe'n tetz. Poro qui'c mas o' yi skaclaxok. ²⁸ Na alijt cyen tan Ryos yi tz'ak'lok chicaws cyakil

* 9:26 Os 1.10.

e' wunak bene'n tzi'n wi munt, nin jun cu'n tz'elepon k'ab te'j. Nin yil xe'tij tan banle'n, jalcu'n lbnix ta'n.”† ²⁹ Nin talt Isaías junt xtxolbil:

“Yi o' judiy, ten klo' wi't kasotz chi banake' yi e' aj Sodoma tu yi e' aj Gomorra, Yi qui'k elnak k'ajab Ryos scye'j kamam kate' sajle'n tunintz, ja klo' kasotz ta'n. Na chin cham nin i', na i' yi wi'tz ajcaw squib jun c'oloz tetz sanlar.”‡

Cyocsaje' yi e' judiy yi balaj stziblal

³⁰ Ma jalu' cyakil yi e'chk xtxolbila'se'j, na xchaj sketz yi ja tak' Ryos ama'l scyeru' yi e'u' yi nk'e'tz e'u' judiy tan jale'n chibalajilu' swutz i'. Wech qui ncho'cu' tan joyle'n sajle'n tunintz. Ej nin ja jal chibalajilu' swutz i' tan tu' yi k'ukewe'n chic'u'lu' te'j.

³¹ Poro yi e' intanum yi e' aj Israel quinín jal chibalajil swutz Ryos. Ja chitx'ujtij tan chibnol tane'n e'chk ca'wl yi ak'ijt cyen scyetz, bantz jale'n klo' chibalajil swutz Ryos. Poro quinín e' xcyé' tan jalse'n yi chibalajila'tz. ³² ¿Mbi tzuntz yi quinín jal chibalajil? Quinín jal chibalajil tan paj yi quinín k'uke' chic'u'l te Ryos yi xcyek tan jalse'n chibalajil. Ma na ntin ja chibuch quib tan chibnol tane'n e'chk ca'wl, bantz jale'n klo' chibalajil. Poro qui'c rmeril. Na quinín jal chibalajil, na at jun xtxolbil yi ja chixubsij te'j. Nin ja xcyé' tan chitrimpe'n cu'n chi na je trimp jun yaj te jun c'ub yi at tbe'. ³³ Yi jun xtxolbila'tz tz'iba'nt cyen tul tu'j Kataj:

“Copon wuk'ol jun c'ub xchiwutz yi e' aj Israel,
yi xcyek tan chitrimpe'n cu'n;
poro cyakil yi e' yil k'uke' chic'u'l te yi juna'tz,
quil chitx'ixwij cye'tz,” stzun Ryos banak cyen.§

10

¹ E'u' jun c'oloz wajwutz, yi wajbil yi na icy' tinc'u'l, i'tz tan chiclaxe'n klo' yi e' intanum aj Israel. Ya'stzun na chintzan tan c'uche'n tetz Kataj. ² Na el intxum tetz yi bintzinín na el cyalma' tan jale'n chibalajil swutz Ryos, poro nk'era'tz puntil na cyulej. ³ Na qui na pujx yi puntil cya'n yi txumijt cyen tan Ryos tan jale'n chibalajil. Qui na pujx cya'n, na e' tu' e' joyon e'chk xtxolbil tan jale'n klo' yi cyetz chibalajil. Quinín chixom te yi xtxolbil yi txumijt cyen tan Ryos. ⁴ Yi quime'n Cristo swutz pasyon, ya'stzun yi je'n pone'n tamp yi munl yi ley yi ak'ij cyen tetz Moisés, na ntin sjalok chibalajil yi e' yil k'uke' chic'u'l te Cristo.

⁵ Tz'iba'nt cyen tan Moisés yi sjalok balajil jun yaj swutz Ryos yi nink xcyé' tan banle'n tane'n yi ley. Na je yol i'e'j: “Alchok scyetz yil jepon tan banle'n tane'n cyakil yi e'chk ca'wl, sjalok tzun yi stz'ajbiltz.”* ⁶ Ya'stzun xtxolbil yi tz'iba'nt cyen tan Moisés, poro yi jalu' apart puntil, na ntin na taj yil k'uke' kac'u'l te Ryos. Qui na taj wi'nin tx'ujte'n. E' oqui'chu' tan txumle'n yi ate' ponchanku' tcyaj tan jale'n chibalajilu', na ulnak aj Cristo tan tak'le'n kabalajil. ⁷ Ej nin, ncha'tz, e' oqui'chu' tan txumle'n yi ato' ponk xchixo'l alma' tan je'se'n tzaj Cristo, na je'nak tzaj i'. ⁸ Poro chin sensiy nin yi puntil tan jale'n kabalajil swutz Ryos. Qui na taj yil kaben joylaj tan joyle'n. Naka'j at, na sjalok ka'n nta'ste'n le katzi', nta'ste'n te kalma'. I'tz yil kocsaj yi yol i' yi na tzan xtxole'n. ⁹ Na kol kal len scyetz wunak: “Jesús, ya'stzun yi wetz Wajcaw,” nin kol kocsaj cunin yi Ryos je'san tzaj xchixo'l alma', skaclaxok tzuntz. ¹⁰ Poro tajwe'n yi tetz cu'n kalma' yil kocsaj yi yol i', bantz jale'n kabalajil swutz Ryos. Ej nin ko na kaj kaclax, tajwe'n yil kal yi Jesucristo i' Kajcaw.

¹¹ Na tz'iba'nt cyen le tu'j Kataj: “Alchok scyetz yi na tocsaj, nk'e'tz xubse'n na ban.”†

¹² Na, ba'n cyocsaj alchok jilwutz wunak. Qui'c na ban yi ko o' judiy, nka qui'. Na jun ntzi' Ryos at skibaj kacyakil cu'n, nin tzatzin cu'n na tak' i' yi tajwe'n sketz, yi o' yi na cu' katzi' tan jakle'n xch'eybil ketz tetz. ¹³ Na je junt xtxolbil yi tz'iba'nt cyen: “Xchiclaxok cyakil yi

† 9:28 Is 10.22-23. ‡ 9:29 Is 1.9. § 9:33 Is 28.16. * 10:5 Lv 18.5. † 10:11 Is 28.16.

e' yil cho'c tan na'wse'n bi' i'." 14 Poro, ko qui k'uklij chic'u'l te Cristo ¿xe'n lcu' chitzi' tan jakle'n cuybil chipaj? Ej nin ¿xe'n lk'uke' chic'u'l te'j, yi ko txe'n nin quibit yi mbi eka'n ta'n? Qui'c rmeril. Ej nin ¿xe'n lquibit yi mbi eka'n tan Cristo yi ko cya'l na tx'olon xo'l yi puntil scyetz? 15 Ej nin ¿xe'n lben jun tan xtx'olche'n xo'l scyetz yi ko cya'l tz'oc il tan xchakle'n nin? Na na tal tul tu'j Kataj: "Chumbalaj nin yi e' yi na chitxol yi balaj stziblal yi at rmeril tan jale'n tzatzin paz ka'n tu Ryos." † Ya'stzun yi xtxolbil yi tz'iba'nt cyen le tu'j Kataj.

16 Poro nk'e'tz cyakil wunak na cyocsaj yi jun balaj stziblala'tz. Ej nin elnak cyen xtxum Isaías tetz. Cha'stzun te cyaje'n cyen stz'ibal yi junt xtxolbile'j: "Ta', ja katxol yi balaj xtxolbil, poro cya'l jun ntocsaj." § 17 Yi xtxolbila'se'j na xchaj sketz yi ntin lcyocsaj yi e' wunak kol cyak' ama'l tan tbite'n yi balaj stziblal tetz Cristo.

18 Ma jalu': ¿Txe'n nin polo' quibit yi e' intanum judiy yi tajbil Ryos? Quibitnak, na elnak cyen yi xtxolbila'se'j le stzi' jun elsanl stzi' Ryos tentz. Je xtxolbile'j yi tz'iba'nt cyen ta'n:

"Ja wi't bitij yi xtxolbil bene'n tzi'n wi munt.

Qui'c nin jun ama'l wi munt kale txe'nk bitij chiyol yi e' aj txolinl."*

19 Poro tzinjake' junt tir scyeru': ¿Pujxnak pe' cyak'un yi e' intanum aj Israel yi sjalok chibalajil yi e' awer nak? Pujxnak cya'n, na katxume' bajx yi yol Ryos yi tz'iba'n cyen tan Moisés tentz:

"Chixcy'aklink yi e' yi na chimpek' scye'j jalu', yil quil yi na chimpek' scye'j junt tx'akaj wunak yi qui'c chixac xchiwutz. Ncha'tz, sjalok chi'ch c'u'lal scyetz yil quil yil wak' imbanl squibaj junt tx'akaj wunak yi e' yab quitane'n xchiwutz cyetz." †

20 Ncha'tz quinín xob Isaías tan talche'n yi xtxolbile'j:

"Ja chin jal cyak'un yi e'

yi qui ocnake' il tan injoyle'n.

Nin ja inchaj wib scyetz yi e'

yi quinín ncho'c il tan jakle'n wukanil," stzun Ryos banak cyen. ‡

21 Ej nin at junt xtxolbil yi alijt cyen tan Ryos scyetz yi e' aj Israel: "In sajle'n cuntunintz tan chimoxe'n tzaj yi e' wunake'j, yi chin pajol ca'wl nin e', yi quinín pakbe'n tetz chitxumu'n.' Ya'stzun yol Ryos yi alijt cyen ta'n scyetz yi e' intanum, aj Israel," chij Isaías banak cyen. §

11

At e' aj Israel yi xchicloxok

1 Ma jalu' katxume', ¿ja pe tzun cyaj cyen tilol Ryos yi e' tetz tanum yi e' aj Israel? Qui'c rmeril na at e' yi ate' tetz tajal. Lmal yi e' yi ate' tetz tajal Ryos, na yi in wetz, in mero aj Israel. In xonl Abraham, na in xonl yi mam Abraham yi na bi'aj Benjamín, nin atin wetz tetz tajal Ryos. 2 Quinín cyaj cyen tilol Ryos yi tetz tanum, na txumij che' ta'n tentz, yi ntaxk tzaj cu' xe'tzbil intanum. Txumijche' tan Ryos tan chixcone'n tetz.* Cha'stzun te qui'c rmeril tan cyele'n te c'u'l i' jalu'. Chinachonku' te yi mbi talnak yi elsanl stzi' Ryos tentz yi na bi'aj Elías. Je yol i'e'j yi xcon ta'n yi toque'n tan chixochle'n yi e' tetz tanum, yi e' aj Israel, swutz Ryos: 3 "Wajcaw, ja che'l cu'n swutz yi e' elsanl stzi'u' cya'n, nin ncha'tz ja cu' chixitul yi e'chk patbil katx'ixwatz. Jalt nin in, atin cyen. Nin yi cyetz cyajbil i'tz tan imbiyle'n cu'n Ta'," † stzun Elías tetz Ryos.

4 Stza'wel tzun Ryostz yi yol i', itzun taltz: "Txa'ij che't juk mil yaj wa'n yi nternin ate' tetz wajal. Nin cya'l jun yi jak meje' swutz yi teblal Baal, yi chiryosil yi e' mas," stzun Ryos bantz. ‡ 5 Ite'n nin kutane'na's jalu', ilenin at e' weri intanum yi txa'ij che't tan tu'

‡ 10:15 Is 52.7. § 10:16 Is 53.1. * 10:18 Sal 19.4. † 10:19 Dt 32.21. ‡ 10:20 Is 65.1. § 10:21 Is 65.2.

* 11:2 Am 3.2. † 11:3 1 R 19.10, 14 ‡ 11:4 1 R 19.18.

banl talma' Ryos. ⁶ Poro txa'ij che't tan tu' banl talma' Ryos, nk'e'tz txa'ij che't tan paj yi e'chk takle'n yi na chiban. Na yi ya'tzk nk'e'tz tzun klo' oy, ma na tx'aquij tzun klo' na cyulej yi quitz'ajbiltz.

⁷ ¿Mbi na xchaj yi xtxolbila'se'j sketz? Na xchaj sketz yi quinín jal chibalajil yi e' intanum aj Israel. Ocnake' il tan joyle'n poro quinín jal cya'n. Ntin yi e' yi txa'ij che't tan Ryos, ja jal chibalajil, ma yi e' mas jopxe'n ban wutz cyajtza'kl, ⁸ chi tz'iba'nt cyen tul tu'j Kataj:

“Ryos npoysan cu'n cyajtza'kl,
na jopxnak wutz cyajtza'kl ta'n.
Ncha'tz Ryos jopon chi xchin,
bantz qui pujxe'n yi xtxolbil cya'n.
Ixnin quitane'ntz saje'n tunintz.”[§]

⁹ Ncha'tz, at junt xtxolbil yi tz'iba'nt cyen tan k'ajtzun Rey Luwiy:
“Lok xcon yi e'chk tzatzin yi na chitxum tan chisuble'n.

Lok xcon tan Ryos tan chibense'n tul il, bantz tk'ol i' chicaws.

¹⁰ Lok cu' jopx wutz cyajtza'kl.

Lok cu' cye'j tzak' yi ilc'ol yi cy'a'n cya'n.

Ya'tzk chiban sbne' opon tunintz.”*

Poro at e'yi nk'e'tz e' judiy yi xchicloxok

¹¹ I bin jalu', ¿mbi na chitxum cyeru' tetz yi xtxolbile'j yi tzinjake' scyeru'? ¿Tan paj yi xubsnake' e' intanum judiy, junawes pe' elnake't tetz tajal Ryos le chiwutz cyeru'? Nk'era'tz puntil, na tz'ul jun k'e'j yil choctpon tetz tajal Ryos. Poro tan tu' yi chipajol yi ca'wl Ryos, ja ak'lij ama'l scyetz yi e' yi nk'e'tz e' judiy tan chiclaxe'n. Poro ya'stzun tulej Ryos bantz cyoque'n il yi e' intanum judiy tan joyle'n puntil tan chiclaxe'n cyetz.

¹² I bin jalu', yi quil yi nchijuch, ja ak'on ba'n scyetz cyakil wunak bene'n tzi'n wi munt. Na tan tu' yi nchijuch quil, ja el majol Ryos yi banl scyetz, nin ja tak' scyetz yi e'u' yi nk'e'tz e'u' judiy. Poro tzantzaj, yil cho'ct cyakil yi e' intanum judiy tetz tajal Ryos, sjalok mas kabanl kacyakil cu'n.

¹³ Ma jalu', yi e'u' yi nk'e'tz e'u' judiy, na waj lwal jun xtxolbil scyeru'. Elnak chitxumu' tetz yi chakij chin tan Ryos tan xtx'olche'n xo'l yi balaj stziblal scyeru', nin na wak' k'e'j yi inmu'nta'tz yi atin sju'. ¹⁴ Na ko wi'nin e'u' yil cyocsaju', squile' yi e' intanum, nin qui cunin batz lcyocsaj cyetz, nin xchicloxok.

¹⁵ Ej nin sjalok jun chin tzatzin yil cho'c junt tir tk'ab Ryos. Na yi tele'n chik'e'j tan Ryos, ja jal tzatzin cyak'unu', yi e'u' yi nk'e'tz e'u' judiy. Poro yil chibansaj quib sjalok mas tzatzin. Nin ni'cu'n sbne' yi jun chin tzatzina'tz, chi nink tz'itz'ij jun alma'. ¹⁶ Je jun xtxolbile'j, tan lajluchaxe'n yi quil che'l junawes te tajal Ryos. Na ko je'nak xtxa'ol Ryos yi kamam Abraham scyuch' yi e' elsanl stzi' Ryos, ncha'tz yi e' chixonl, ate' cwent Ryos. Na ko xansa'nt yi xe' jun tze' yi na cu' awij, xansa'nt tzun cyakil yi e'chk k'ab yi na jal te'j. ¹⁷ Ej nin je junt elsawutzile'j yi na xchaj yi cho'n na saj chibanlu' scye'j yi e' intanum. Ni'cu'n e' chi tane'n jun wi' olivo yi balaj. Ma yi e' cyeru' yi nk'e'tz e'u' judiy, ni'cu'n e'u' chi tane'n jun wi' olivo yi ploj. Ej nin ja cho'cu' lac'ba'n tetz xel cobox k'ab balaj olivo yi elnake't tamij. Nin cho'n na saj chiwaloru' te yi mero xmilil yi balaj wi' olivo. ¹⁸ Cha'stzun te yi ko ocnake' tuwu' lac'ba'n, ba'n tcu'n yi quil cyocsaj quibu' mas balaj xchiwutz yi e' intanum yi e' judiy, na yi o' ketz o' yi mero xe', ma yi e' cyeru', ocnake' tuwu' lac'ba'n tane'n.

¹⁹ Poro at lo' jujun e' xchixo'lu' yi na a'lon tetz: “Elnake't tamij yi e' judiy tan Ryos, bantz koque'n lac'ba'n ketz.” ²⁰ Bintzi, elnake' tamij tan Ryos poro tan tu' yi quinín k'uke' chic'u'l te i'. Or bin quilu', quil cyocsaj quibu' nim tu cyajtza'klu', na ocnake' tuwu' lac'ba'n tan tu' yi k'ukewe'n chic'u'lu' te Ryos. ²¹ Na ko quinín cuy Ryos chipaj yi e' yi

elnake' tamij, pyor tzun e'u' yi ocnake'tuwu' lac'ba'n. ²² Tan yi xtxolbila'se'j, na kil yi nk'e'tz alcawe't Ryos. Ej nin ncha'tz na kil yi banl talma' i', na ja cho'cu' lac'ba'n tetz chixel yi e' yi e' el tamij. Poro cheleponu' k'okij kol quil chixomu' te tajbil, nin ko quil k'uke' chic'u'lu' te i'. ²³ Ma yi e' wetz intanum, kol k'uke' chic'u'l junt tir te Ryos, pontzaj nin cho'c lac'ba'n junt tir. Nin chin sensiy nin xcy'e' Ryos tan chilac'baje'n quen junt tir. ²⁴ Na yi e' cyeru', cho'n elnake' tzaju' te jun wi' olivo yi ploj. Poro ja xcy'e' Ryos tan chilac'baje'n quenu' te jun wi' olivo yi balaj. Nin ko ja xcy'e' Ryos te'j, ¿qui'ct polo' rmeril tan xcyewe'n i' tan lac'baje'n quen yi e'chk k'ab yi elnake't tamij te yi balaj olivo? At rmeril. Nin ya'stzun sbajok scye'j yi wetz intanum.

Tzantzaj scyocse' wi'nin judiy

²⁵ I bin jalu' e'u' wajwutz, at junt xtxolbil yi na waj tz'el chitxumu' tetz, na qui na waj yil cyocsaj quibu' nim tu cyajtza'klu'. At jun xtxolbil yi ewa'n cuntu' sajle'nix, poro yi jalu' ja wi't skojan skawutz. I'tz yi at wi'nin e' intanum yi e' judiy yi ja wi't tze'tzax cyajtza'kl, poro tzantzaj wi'nin e' scyocsaje' yil tz'ak cyajlal yi e' yi nk'e'tz e' judiy, yi e' yi at cyocbil tk'ab Ryos. ²⁶ Na yil tz'ak cyajlal yi e'a's, kalena's tzun lcyocsaj cyakil e' intanum. Na je xtxolbile'j yi tz'iba'nt cyen tul tu'j Kataj:

“Cho'n lsaj yi aj colpinl xchixo'l yi e' aj Sión, yi e' xonl Jacow.

Nin tz'ocopon i' tan xite'n yi ilc'ol yi cy'a'n cyak'un.†

²⁷ Nin ya'stzun sbajok scye'j na tz'elepon ink'ab te inyol, na jun cu'n tzincuye' cyakil chipaj chitx'ok'be'n.”‡

²⁸ Poro te yi tiemp jalu', at wi'nin e' intanum yi e' contr te yi balaj stziblal yi ba'n na kaclax ta'n. Poro tan tu' yi ya'tz quitane'n, ja tak' Ryos ama'l scyeru' tan chiclaxe'nu'. Poro quil che'l junawes yi e' intanum te c'u'l Ryos, na e' cu'n xonl k'ajtzun Abraham. Nin txa'ij che't tan Ryos tan tk'ol i' yi banl squibaj. ²⁹ Nin quil xtx'ixpuj yi tajtza'kl scye'j. ³⁰ Ma yi e' cyeru', yi e'u' awer nak, e'u' pajol ca'wl sajle'n, poro tan tu' yi quinín cyocsaj yi e' wetz intanum ja el k'ajab Ryos scye'ju', nin ja jal chibanlu' ta'n. ³¹ Ni'cu'n xchibne' cyetz chi quitane'n cyeru'. Qui na cyocsaj jalu' poro tzantzaj tz'elepon k'ajab Ryos scye'j, chi me'l k'ajab scye'j cyeru'. ³² Na swutz Ryos o' len cu'n pajol ca'wl, yi o' ketz yi o' judiy nin yi e' cyeru' yi nk'e'tz e'u' judiy, poro nicy' nin tu' na el k'ajab i' ske'j. ³³ Chumbalaj nin Kataj Ryos, na qui bajsbe'n tetz yi banl talma' i'. Nin qui'c jun takle'n yi qui'k na pujx ta'n, na chin tz'aknak cu'n tajtza'kl i'. Nin cya'l jun yi nink xcy'e' tan tilwe'n yi mbi na icy' tc'u'l. Cya'l jun yi nink pujx yi tajtza'kl Ryos ta'n. ³⁴ Na tz'iba'n cyen: “Cya'l jun na el xtxum tetz yi mbi na icy' tc'u'l Kataj Ryos. Cya'l jun yi nink xcy'e' tan stz'akse'n cyen yi tetz tajtza'kl. § ³⁵ Cya'l jun yi nink tak' jun takle'n tetz Ryos tan tk'ol Ryos xel.” ³⁶ Na i' bnol tetz cyakil e'chk takle'n yi at. Qui'c jun takle'n yi nk'e'tz i' bnol tetz, nin ja bnix ta'n tan xcone'n tetz tetz. Kak'e' bin kak'ajsbil tetz Ryos tetz ben k'ej ben sak. Amén.

12

Tajwe'n tan kak'ol kib tetz Ryos

¹ I bin jalu' e'u' kajwutz, ja wi't quibitu' cyakil e'chk xtxolbil tetz yi banl talma' Ryos skibaj. Cha'stzun te na cu' inwutz scyeru' tan cyak'ol quibu' tetz Ryos. Chijatxe' quibu' tk'ab Ryos, bantz chixcone'nu' tetz. Na ya'stzun yi kamunl yi nternin na tzatzin i' te'j. Tina'tz jun kamunl yi mas balaj swutz i'. ² Qui't chixomu' te cyajtza'kl yi e' wunak tzone'j wuxtx'otx', ma na chitx'ixpe'nu' cyajtza'klu' bantz cyoque'nu' tetz mero balaj wunak. Na kol kak' kib tetz Ryos, tz'elepon tzun katxum tetz yi mero tajbil i' yi chumbalaj nin. Nin stzatzink i' te'j, na chin tz'aknak cu'n yi jun ajtza'kla'tz.

³ Ma jalu' tan tu' yi wak'o'nt wib tan inxcone'n tetz Ryos, ja jal wajtza'kl. Cha'stzun te na waj lwal jun xtxolbil scyeru', chicyakilu': Quil cyocsaj quibu' nim tu cyajtza'klu'.

† 11:26 Is 59.20. ‡ 11:27 Jr 31.33-34. § 11:34 Is 40.13.

Ba'n tcu'n yi nink cho'cu' chijunalenu' tan ma'le'n yi cyeru' cyajtza'klu', bantz tele'n chitxumu' tetz yi ko e'u' tz'aknak cu'n nka qui'. Poro ko na lajluchax yi at tajtza'kl jun yaj, i'tz tan tu' yi Ryos na ak'on tetz. ⁴ Na je jun elsawutzile'j: Katxume' kawankil, i'tz junit, poro aparchklen munl yi jujun kawekl. ⁵ Ni'cu'n tzun kutane'n yi o' cmon creyent tu yi jun elsawutzila'tz. Ala' kaxone'n poro junit o' tu Cristo, nin junit o' skibil kib.

⁶ Poro aparchklen kamunl yi ak'ij sketz tan Ryos. Ba'n tzun ko'c il tan xcone'n yi ajtza'kla'tz yi ak'ij sketz tan Ryos. Ko i'tz tan xtx'olche'n xo'l yi yol Kataj, ba'n ko'c il te'j. ⁷ Poro ko i'tz tan kaxcone'n tetz chixconsbe'tz cmon, ba'n ko'c tetz chixconsbe'tz, poro na taj yi tetz cun kalma'. Ma yi ko o' aj chusunl, ba'n kak' kib tan chichusle'n yi e' cmon. ⁸ Ej nin yi ko o' aj quiwsanl, tajwe'n kaban tane'n yi jun kamunla'tz. Ej nin yi ko at kapu'k, ba'n kuch'eyan, poro na taj yi tetz cu'n kalma' yil kak'. Ej nin yi ko o' bajxom, tajwe'n yi puntil cu'n kulej yi kamunl. Ej nin yi ko ya'tz kamunl tan quich'eye'n yi e' yi at tajwe'n scyetz, na taj yi tzatzin cu'n che' kuch'eyaj.

Yi e'chk takle'n yi tajwe'n tan kabnol, yi o' creyent

⁹ Chilok'e' quibu' squibil quibu', poro bintzi cu'n, nk'e'tz chij tu'. Quil chipek'u' te e'chk ajtza'kl cachi', ma na chitzatzinku' te e'chk balaj ajtza'kl. ¹⁰ Chilok'e' quibu' squibil quibu', na quitz'un quitzicy quibu' tk'ab Cristo. Cyak'e'u' chik'ej yi e' cyajwutzu'. ¹¹ Quil chik'e'xiju' tan chixcone'nu' tetz Ryos. Quil chicy'ajixu'. Ma na c'asok cyajtza'klu' tan chixcone'nu' tetz Ryos.

¹² Chitzatzinku' te yi xtxolbil yi at chich'iwu' te'j. Ko na chitiju' e'chk q'uixc'uj, pasens na taj. Nin quil chitzakplenu' tkanil nachle'n Kataj.

¹³ Tajwe'n chich'eyanu' scye'j yi e' creyent yi at tajwe'n scyetz. Cyak'e'u' chiposar yi e' yi na chopon tan chixajse'nu'.

¹⁴ Ej nin ko at e' yi na chitzan tan jakle'n chicawsu', chijake'u' chibanl tetz Kataj Ryos, na qui na yub yi ko ni'cu'n tz'elcu'nt cya'nu' scyuch'.

¹⁵ Yi ko at e' yi na chitzatzin, chitzatzinku' scyuch', poro yi ko at e' yi na chibisun ba'n chichaju' scyetz yi ncha'tz e'u' na chibisunu' scye'j.

¹⁶ Chijoye'u' puntil tan jale'n yi tzatzin paz xchixo'lu'. Quil cyocsaj quibu' nim tu cyajtza'klu', ma na cyocse' quibu' juy. Quil chitxumu' yi chin tz'aknak cu'n e'u' tu cyajtza'klu'.

¹⁷ Ko at jun yil snuc' quen jun e'chk takle'n cachi' scye'ju', qui na yub yi ko ni'cu'n tz'el cu'nt cya'nu' tuch'. Ma na chijoye'u' puntil tan chibnolu' e'chk takle'n balaj tetz, yi e'chk takle'n balaj yi na chitzatzin wunak te'j. ¹⁸ Chibne'u' puers tan jale'n tzatzin scyuch' cyakil wunak. ¹⁹ Ko at jun chicontru', quil cyalu': "Wicy'se' inc'u'l te'j," na at cu'n Ryos te'j. Na alijt cyen tan Kataj: "Atin cu'n tan chicawse'n yi e' mal wunak. Na in cu'n nak'on chicaws."* ²⁰ Cha'stzun te ko at jun chicontru' yi na quim tan we'j, cyak'e'u' wa', nin ko na quim tan saktzi', cyak'e'u' tc'a'. Na yi ko ya'tz cyuleju', tx'ixwok tzun yi chicontru'.† ²¹ Quil cyak'u' ama'l tetz e'chk ajtza'kl cachi' tan chisuble'nu', ma na chijoye'u' puntil tan banle'n yi balaj, bantz chitx'acone'nu' te yi yab ajtza'kl.

13

¹ Tajwe'n yil cho'cu' c'ulutxum jak' chica'wl yi e' ajcaw tetz tnum, na ak'ij ama'l scyetz tan Ryos tan cawu'n. ² Nin cyakil yi e' yi na cho'c tan contri'n scye'j e' ajcaw tetz tnum, e' contr Ryos, na yi e' ajcawa'tz ak'ij ama'l scyetz tan Ryos tan cyoque'n tan kacawe'n. Tz'ak'lok bin chicaws cyakil yi e' yi na cho'c tan contri'n scye'j. ³ Yi ko o' balaj wunak, nk'e'tz tajwe'n kaxob scyetz. Ntin yi ko o' mal nak, kaxobok tzuntz scyetz. Cha'stzun te yi ko qui na cyaju' chixobu' scyetz yi e' ajcawa'tz, chibne'u' bin yi e'chk takle'n balaj bantz jale'n chibalajilu' xchiwutz. ⁴ Na yi e' bajxoma'tz e' xconsbe'tz Ryos tan

* 12:19 Dt 32.35. † 12:20 Pr 25.21-22.

chiq'uicy'le'nu'. Poro yi ko cachi' na chibanu', xchixoboku' xchiwutz, na at ca'wl xchik'ab tan tak'le'n chicawsu'. Na yi chimunl yi ak'ij scyetz tan Ryos i'tz tan tak'le'n chicaws yi e' mal nak. ⁵ Cha'stzun te tajwe'n tan cyoque'nu' jak' chica'wl yi e' ajcaw tetz tnum, nin nk'e'tz ntin tan paj yi tz'ak'lok chicawsu', ma na tan tu' yi sak skawutz yi ya'stzun tajwe'n tan kabnol. ⁶ Ncha'tz kachojé' yi e'chk impuesto yi tajwe'n tan kachojol, na cyakil yi e' ajcawa'tz bixba'n che't tan Ryos tan chixcone'n tetz, nin ya'stzun na chitzan tan banle'n.

⁷ Cyak'e'u' bin cyakil yi mbi na chijak scyeru'. Cyak'e'u' chicutxuju' yi na jaklij. Nin chichoje'u' yi e'chk alcawal yi na c'uchij scyeru'. Ncha'tz cyeke'u' chichi' yi e' bajxom, na tajwe'n yi ya'tz kaban. Ncha'tz, cyak'e'u' chik'ej.

⁸ Na tajwe'n yil kak' cyakil yi na chijak sketz. Poro at jun xtxolbil yi quil kaxcye' tan xchojle'n cyakil, i'tz yi lok' ib yi tajwe'n tan kachajol scyetz cyakil wunak. Na alchok scyetz yi na xchaj lok' ib scyetz wunak, na tzun tzantz tan banle'n tane'n yi e'chk ca'wl Kataj yi tz'iba'nt cyen, ⁹ chi tane'n: "Quil cãjopon wutzaj. Quil cãbiyolnakin. Quil cãalk'ij. Quil tzajal cu'n jun wi awak'. Quil tz'el nin awalma' te mebi'l junt."* Na yi xe' yi e'chk ca'wla'tz scyuch' cyakil e' mas i'tz: "Lok'we' cyakil wunak chi na alok' awib atz."† ¹⁰ Na yi e' yi at lo'k ib scyuch', qui na chi'ch cyetz chic'u'l scye'j wunak. Cha'stzun te alchok scyetz yi na xchaj lo'k ib scyetz wunak, ja tzun xcyé' tan banle'n tane'n yi e'chk ca'wla'tz.

¹¹ I bin jalu', ja quibitu' cyakil yi xtxolbila'tz, poro ncha'tz, na klo' waj yil cho'cu' tan xtxumle'n yi xé'n tane'n yi tiemp jalu', chin xo'wbil nin. Cha'stzun te tajwe'n tan c'ase'n kajtza'kl na qui ampon tiemp tan kaclaxe'n, swutz yi sajle'nix cuntunintz yi kocsal cu'n yi balaj stziblal. ¹² Tajwe'n tan c'ase'n kajtza'kl na ni'cu'n tane'n yi tiemp skawutz chi tane'n yi txant tan tule'n skil. Cha'stzun te tajwe'n tan cyaje'n cyen kilol cyakil yi e'chk takle'n yi na chiban yi e' wunak yi ate' tul tz'o'tz wutzil. Ma na tajwe'n tan kaxome'n te cyajtza'kl yi e' yi ate' tul tkan skil tane'n. ¹³ Qui bin kaxom te cyajtza'kl yi e' yi ate' tul tz'o'tz wutzil. Na qui na yub kol tz'oc a' tkawi'. Nin qui na yub kol ka'xekne' tu' tbe'. Quil kajoy kil te jun xna'n, nka te jun yaj. Quil ko'yintzin, nin quil kaxcy'aklin, na ya'tz na chiban yi e' yi ate' nintz tul tz'o'tz wutzil. ¹⁴ Qui tzun chibanu' yi e'chk takle'na'tz, ma na chixomoku' te tajtza'kl Cristo, bantz chiclaxe'nu' tk'ab il. Quil cyak'u' ama'l tetz yi cyajtza'klu' cachi'.

14

Qui na taj wak' ib tan tu' jun takle'n yi qui'c mas xe'

¹ I bin jalu', at e' yi txe'n chiquiwix tk'ab Kataj, poro ba'n cyak'u' ama'l scyetz tan cyoque'n xchixo'lu'. Poro qui na taj yil jal wak' ib scyuch' tan paj jun takle'n yi qui'c mas xe'. ² Na je jun elsawutzile'j: At e' yi na cyal yi qui na jal kil tan jun e'chk takle'n yi na baj ka'n. Ej nin at e' yi na cyal yi ntin at cu tan kabajsal itzaj. ³ Qui na yub kol cho'c yi e' yi ba'n na baj cyakil cya'n tan ma'le'n cyajtza'kl yi e' yi ntin na baj itzaj cya'n. Ncha'tz qui na yub yi kol cho'c yi e' yi ntin na baj itzaj cya'n tan ma'le'n cyajtza'kl yi e' yi na cyal yi ba'n na baj cyakil cu'n cya'n. Na e' len cu'n nitxajil Ryos. ⁴ Qui'c kacwent tuch' tan ma'le'n tajtza'kl junt kajwutz. Cho'n at swutz yi tetz patrón yi ko ba'n na ban nka qui'. Poro chinch wetz, yi kol xubsij jun yaj, quil tx'akxij junawes, na xcyek Ryos tan xtxicbaje'n junt tir.

⁵ Ncha'tz je junt xtxolbile'j: At e' yi na cyal yi at jujun k'ej yi xan xchiwutz cyetz. Ej nin at e' yi na cyal yi qui'c jun k'ej xan xchiwutz, ma na nicy' nin tu' tetz k'ej xan tane'n xchiwutz. Poro skajunalen cu'n te jun xtxolbila'tz. ⁶ Na yi e' yi na cyal yi at jujun k'ej xan, ntin na chitzan tan joyle'n puntil tan tak'le'n k'ej Kataj Ryos tan yi jun ajtza'kla'tz. Ncha'tz yi e' yi na cyocsaj yi nicy' nin tu' tetz k'ej xan, ncha'tz e' na chitzan cyetz tan tak'le'n k'ej Kataj tan yi jun ajtza'kla'tz. Ni'cu'n yi e' yi na baj cyakil e'chk takle'n cya'n, na chitzan cyetz

* 13:9 Ex 20.14-17. † 13:9 Lv 19.18.

tan tak'le'n k'ej Kataj tan jun ajtza'kla'tz, na ¿qui pe' na chinach Kataj tib chiwa'? Na. Na ncha'tz yi e' yi na cyal yi at jujun e'chk takle'n yi xan kol kabajsaj, ¿qui pe' na chitzan cyetz tan tak'le'n k'ej Kataj yi na chimak quib te e'chk takle'na'tz? Na. Ej nin ncha'tz e', na chinach Kataj tibaj chiwa'.

⁷ Cya'l nin jun sketz yi na caw tib xchuc, na o' tu xconsbe'tz Cristo. Yi kol ben mas katiemp, nka kol kaquim chan, cho'n at swutz i'. ⁸ Yi kol ben mas katiemp, i'tz tan kaxcone'n tetz Cristo. Cho'n cunin sak swutz i' yi mbi tiempil lkaquim, na o' tu xconsbe'tz i'. ⁹ Na yi quime'n i', nin yi titz'e'n junt tir, i'tz tan toque'n tetz Kajcaw. Nin qui'c na ban ko quimnako', nka yi itz'o', ato' nintz jak' ca'wl i'.

¹⁰ Ej nin yi ko i' yi Kajcaw, ¿nxac na chitzanu' tan ma'le'n tajtza'kl jun kajwutz? ¿Nxac na cyalu' yi qui'c xac yi e'chk takle'n yi na ban junt kajwutz? Na kacyakil cu'n o' ato' jak' ca'wl jun ntzi' Kajcaw nin tajwe'n tan kopone'n swutz i', tan toque'n i' tan kama'le'n, ¹¹ na je jun xtxolbile'j yi alijt cyen tan Kataj:

“Tech cu'n tib yi itz' in.

Nin yi ko ya'tz bintzi, bintzi yi yole'j yi swale' nin tzitetz:

Cya'l nin jun yi qui'k meje' tzinwutz tzantzaj,

na cyakil wunak scyale' yi jun cu'n, in Ryos,” stzun Ryos banak cyen.*

¹² Yi na elepont yi jun xtxolbila'tz i'tz, yi skajunalen cu'n skatxole' tetz Ryos yi mbi cu'n mbaj kabnol. ¿Nxac tzun na jal oyintzi' skaxo'l tan paj jun takle'n yi qui'c mas xe'?

Quil chipo'tzaju' junt kajwutz

¹³ Cha'stzun te e'u' kajwutz, qui na yub yi na ko'c tan telse'n kak'ej skibil kib. Mas ba'n tcu'n yil bixe' ka'n yi quil kaban jun takle'n yi na xcye' tan po'tze'n junt kajwutz, nka tan pitle'n nin tul il. ¹⁴ Elnak intxum tetz yi qui'c jun e'chk takle'n xan. Nin bintzi nin yi xtxolbila'tz, na chusij chint tan Kajcaw. Poro ko at jun kajwutz yi le wutz tetz tajtza'kl sjalok til yi nink sban jun takle'n, sjalok tzun tiltz te'j kol sban. ¹⁵ Ncha'tz e' cyeru', ko na cyak'u' bis scyetz mas kajwutz tan yi e'chk takle'n yi na baj cya'nu', qui na yub. Na na elepont yi qui na chipek'u' scye'j, na na chitzanu' tan tak'le'n bis scyetz. E'u' kajwutz, quil chipit ninu' jun kajwutz tul il tan tu' e'chk takle'n yi na baj cya'nu'. ¹⁶ Ba'n tcu'n quil chibanu' e'chk takle'n yi ba'n atit le chiwutz cyeru' ko at e' yi na cyal yi at kil te'j. ¹⁷ Ko ato' tk'ab Ryos, qui'c eka'n tan yi e'chk takle'n yi na baj ka'n, poro at cobox takle'n yi at eka'n ta'n yi tajwe'n cu'n tan kabnol tane'n, i'tz: Yil jal jun kajtza'kl yi jicyuch te'j swutz Ryos nin xchiwutz wunak; nin yil jal tzatzin paz skaxo'l; nin yil katzatzin tan porer yi Espiritu Sant. ¹⁸ Nin kol kaxom te yi e'chk balaj ajtza'kla'tz yi mas tajwe'n, na tzun tzatzin Ryos ske'j. Ncha'tz yi e' mas wunak, chitzatzink yi ko ya'tz kaban.

¹⁹ Kajoye' bin puntil tan jale'n tzatzin paz skaxo'l. Kajoye' puntil tan kuch'eyal kib skibil kib. ²⁰ Qui na yub kol xit tajtza'kl junt kajwutz tan tu' yi e'chk takle'n yi na baj ka'n. Na el katxum tetz yi qui'c kil te jun takle'n yi na baj ka'n. Poro kale na jale't yi kil, i'tz yi na xit tajtza'kl junt kajwutz tan tu' yi na baj jun takle'n ka'n yi xan swutz i' tetz. ²¹ Ba'n tcu'n quil baj chi'baj ka'n yi xconak tetz chitx'ixwatz wunak, kol xcye' jun ajtza'kla'tz tan po'tze'n junt kajwutz. Ncha'tz yi win, ba'n tcu'n quil baj ka'n, kol xcye' tan po'tze'n junt kajwutz. Ba'n tcu'n quil kaban jun takle'n yi kol xcye' tan pitle'n junt kajwutz tul il.

²² Nk'e'tz tajwe'n tan kayolol scyetz kajwutz yi mbi na kocsaj ketz te e'chk takle'na'tz, na kachuc tu Ryos yi ko ba'n na kaban nka qui'. Ba'n cyeri e' yi qui na chicabej chic'u'l te yi e'chk takle'n yi na chiban, nka yi qui na chiban. Ba'n cyeri e' yi qui na chicabej chic'u'l te yi e'chk takle'n yi na baj cya'n, nka yi qui na baj cya'n. ²³ Poro ko at jun e'chk takle'n yi xan swutz jun yaj yil baj ta'n, ej nin kol baj ta'n, ja tzun juch tiltz. Ja juch tiltz tan paj yi ja baj ta'n, wech na le wutz tetz tajtza'kl yi xan. Ncha'tz yi ko at jun ajtza'kl yi xan skawutz yil kaban, nin kol bnix ka'n, ja tzun kajuch kiltz.

* **14:11** Is 45.23.

15

Quil kaban ntin yi ketz kajbil

¹ Yi o', yi o' quiw tk'ab Kataj, tajwe'n tan koque'n tan quich'eye'n yi e' cotxcoj. Quil kaban ntin ketz kajbil. ² Tajwe'n kajoy puntil tan chitzatzine'n yi e' kajwutz, bantz chiquiwixen tk'ab Kataj. ³ Na ya'stzun banak Cristo, quinín oc tan banle'n yi tetz tajbil, ma na ja muc' q'uixc'uj chi tz'iba'nt cyen: “Ocnake' wunak tan chi'ch c'u'lal te'ju' Ta', poro cho'n mu'l bow swibaj.”* ⁴ Yi jun xtxolbila'tz i'tz tetz ketz, na cyakil yi yol yi tz'iba'nt cyen, i'tz jun kachusun. Ej nin yil ko'c tan si'le'n, na lajluchax skawutz yi at e'chk takle'n balaj yi at kach'iw te'j. Cha'stzun te na jal kapasens nin na jal tzatzin tetz ketz. ⁵ Yi wetz wajbil i'tz yil tz'oc Ryos tan quich'eye'nu' tan qui jale'n wak' ib xchixo'lu', na ntin i' na xcyen tan tak'le'n kapasens nin tan kuch'eye'n. Quil chiwak' quibu' squibil quibu' wajwutz, na qui ocnak Cristo tan wak' ib. ⁶ Yi wetz wajbil i'tz yi junit sban cyajtza'klu', nin junit sban chik'ajsbilu' yi na cyak'u' tetz Kataj Ryos, yi taj Kajcaw Jesucristo.

Yi xē'n cu'n ntxolij yi balaj stziblal scyetz yi e' yi nk'e'tz e' judiy

⁷ Cyak'e'u' bin ama'l scyetz yi e' mas kajwutz chi mban Cristo scye'ju', bantz jale'n k'ej Ryos. ⁸ Ej nin ncha'tz, ocnak i' tetz chixconsbe'tz yi e' judiy, Nin tan i' ja lajluchax yi ja el k'ab Ryos te yi yol yi alijt cyen scyetz e' kamam kate'. ⁹ Nin ncha'tz tan i' ja jal puntil cyak'un cyeru', yi e' cyeru' yi nk'e'tz e'u' judiy, tan cyak'olu' chik'ajsbilu' tetz Ryos, na elnak k'ajab i' scye'ju'. Nin tz'iba'nt cyen yi jun xtxolbila'tz. Je na tale'j: “Katyoŋiju' scyuch' yi e' yi nk'e'tz e' judiy.

Nin kabitzink scyuch' tan tak'le'n k'aju' Ta'.”†

¹⁰ Ncha'tz at junt xtxolbil yi na tal:

“Yi e'u' yi nk'e'tz e'u' judiy,

chitzatzinku' scyuch' yi e' yi ate' nin tk'ab Ryos.”‡

¹¹ Ej nin at junt xtxolbil yi na tal:

“Yi e'u' yi nk'e'tz e'u' judiy,

yi e'u' yi ate'u' bene'n tzi'n wi munt,

cyak'e'u' chik'ajsbilu' swutz Ryos.”§

¹² Ncha'tz, tz'iba'nt cyen jun xtxolbil tan Isaías:

“Sjalok jun scyeri e' xonl Isaí.

Nin i' scawunk squibaj cyakil yi e' yi nk'e'tz e' judiy.

Nin cho'n sk'ukek chic'u'l te'j.”*

¹³ Ma jalu' e'u' wajwutz, tan tu' yi na k'uke' chic'u'lu' te Kataj Ryos, lok tak' i' wi'nin tzatzin paz scyeru'. Ej nin lok chiquiwixu' mas te yi at chich'iwu' te'j tan yi porer yi Espíritu Sant.

¹⁴ Poro wajwutz, na el intxum tetz yi ba'n ate'tu', nin yi at cyajtza'klu', nin yi ba'n na chixcyewu' tan nuc'le'n cyajtza'klu' squibil quibu'. ¹⁵ Poro tc'u'l yi u'je'j quinín nchinxob tan talche'n yi mero xtxolbil scyeru'. Ya'stzun nwulejtz tan c'ase'n cyajtza'klu'. Na ak'ij ink'ej tan Kataj ¹⁶ tan woque'n tetz jun xconsbe'tz Jesucristo tan xtxole'n yi balaj stziblal xchixo'l yi e'u' yi nk'e'tz e'u' judiy. Na yi wetz inmuñl i'tz tan cyabnaje'nu' tk'ab Ryos. Cho'n na che' wuleju' chi na chiban yi e' pale' tan toye'n jun balaj oy tetz Ryos. Ej nin stzatzink Ryos scye'ju', na xansa'nche'tu' tan yi Espíritu Sant.

¹⁷ Nternin na chintzatzin tan yi inmuñl yi na chintzan tan banle'n swutz Ryos tan tu' yi na wocsaj Cristo. ¹⁸ Poro quil wal jun takle'n scyeru', ma na ntin yi e'chk takle'n yi ja bnix wa'n tan porer Jesucristo. Swale' scyeru' yi xē'n cyocsaj yi e' yi nk'e'tz e' judiy tan yi yol yi mintxol scyetz, nin tan yi e'chk takle'n yi mimban xchixo'l. ¹⁹ Na ja cyocsaj yi quilol yi e'chk milawr yi bnix wa'n. Nin ja cyocsaj tan porer yi Espíritu Sant. Na ja chinxcye'

* 15:3 Sal 69.9. † 15:9 2 S 22.50; Sal 18.49. ‡ 15:10 Dt 32.43. § 15:11 Sal 117.1. * 15:12 Is 11.10.

tan xtxole'n yi balaj stziblal tetz Cristo le tnum Jerusalén jalen le yi ama'l cwent Iliria. ²⁰ Na ja injoy puntil tan xtxole'n yi balaj stziblal yi ba'n na kaclax ta'n ntin scyetz yi e' yi ntaxk cunin quibit yi na' scyetz i' yi Cristo. Na nk'e'tz wajbil tan je'n intxicbal jun ak'un yi ko cu'nak xe'tzibil tan junt. ²¹ Ja chinxom te yi xtxolbil yi tz'iba'nt cyen yi na tal:

“Yi e' yi txe'n a'lchij scyetz,
ya'stzun yi e' yi slajluchaxk yi xtxolbil xchiwutz.
Yi e' yi qui'c cunin mu'x stziblal na quibit,
ya'stzun yi e' yi tz'elepon chitxum tetz.”†

Yi talol Pawlyi tz'icy'ak i' Roma tan tpone'n España

²² Ala'ix tir no'c tan xtxumle'n tan wupone'n tan chixajse'nu', poro tan paj yi latz' inwutz quinín na bixe' wa'n. ²³⁻²⁴ Poro yi jalu' ja wi't chinxcy'e' te intarey tc'u'l cyakil e'chk ama'l yi at tzone'j. Cha'stzun te yil txumxij tan imbene'n España, nicy'aktz tan chixajse'nu', na ya'stzun wajbil sajle'nix tunintz. Yi nsken wi't kil kib scyuch'u', lo'k cho'cu' tan wuch'eye'n tan wupone'n jalen España. ²⁵ Poro bajx nchimben tzaj Jerusalén tan tak'le'n mu'x tal ch'eybil cyetz yi e' wajwutz yi ate'-tz. ²⁶ Na yi e' kajwutz yi najlche' tzone'j Macedonia tu Acaya ja wi't txumxij cya'n tan je'n jun ofrent tetz ch'eybil cyetz e' kajwutz yi at tajwe'n scyetz, yi e' yi najl'che' Jerusalén. ²⁷ Ba'n atit yi jun ajtza'kla'tz xchiwutz cyetz, nin ba'n tzinwutz wetz, na i'tz chitx'ok'be'nt. Na yi e' kajwutz judiy chijatxnak yi cyetz chimebi'l scyetz e' yi nk'e'tz e' judiy. Yi jun mebi'la'tz, i'tz yi balaj stziblal. Cha'stzun te ba'n atit yil cho'c yi e' kajwutz tzone'j tan quich'eye'n yi e' kajwutz judiy tan cyetz chipu'k. ²⁸ Nin yil bnix yi jun inmantara's, yil wak' cyakil yi pwok scyetz yi smolxok, kalena's tzun chimben España nin nicy'aktz scye'ju'. ²⁹ Ej nin elnak intxum tetz, yil no'pon xchixo'lu' xomok yi banl talma' Cristo swe'j.

³⁰ I bin jalu' e'u' wajwutz, tan tu' yi at lok' ib skaxo'l scyuch'u' tan porer yi Espíritu Sant, nin tan tu' yi ya'stzun tajbil Kajcaw Jesucristo tan kabnol, na cu' inwutz scyeru' tan cyoque'nu' tan nachle'n Kataj swibaj. ³¹ Chinache'u' Kataj swibaj, bantz qui'c tzimban xchik'ab yi e' aj Judea yi qui na cyocsaj Cristo. Ej nin chinache'u' Kataj yi nink chitzatzin yi e' aj Jerusalén te yi mu'x oy yi cy'a'n wa'n yil no'pon xchixo'l. ³² Ncha'tz chinache'u' Kataj swibaj yi ko ya'tz tajbil Ryos tan wupone'n scye'ju' tan katzatzine'n scyuch'u', nin tan wujewe'n nin noctz scyuch'u'. ³³ I bin jalu', jun cu'n stz'a'tok Ryos xchixo'lu', yi Ryos yi na ak'on tzatzin paz. Amén.

16

Yi bene'n tlol Pawl jun yos scyetz cmon creyent

¹ I bin jalu' e'u' wajwutz, quíl cabej chic'u'lu' tan tak'le'n ama'l tetz kajwutz Febe, na i' jun diaconisa cwent yi cmon creyent le tnum Cencrea. ² Ba'n cyak'u' posar nin ba'n cho'cu' tan xch'eye'n i' te cyakil yi tajwe'n tetz. Chich'eyaju' bin na ya'stzun na ban i' tetz. Na na oc i' tan quich'eye'n yi e' kajwutz. Ncha'tz ocnak i' tan wuch'eye'n wetz.

³ Cyal cyenu' jun yos scyetz kajwutz Priscila tu Aquila, na junit o' ak'uje't scyuch' te tak'un Cristo Jesús. ⁴ Nin txant qui e' quim tan incolche'n. Cha'stzun te na che' intyoxi. Nin nk'e'tz ntin in, poro ncha'tz cyakil yi e' cmon creyent yi nk'e'tz e' judiy. ⁵ Ncha'tz, cyal cyenu' jun yos scyetz cyakil yi e' kajwutz yi na chicham quib xe chica'l yi e' kajwutza'tz. Cyal cyenu' jun yos tetz kajwutz Epeneto, na ya'stzun yi bajx creyent yi tocsaj Cristo tzone'j cwent Acaya. ⁶ Ncha'tz cyal cyenu' jun yos tetz kajwutz Lu'ch yi nimix tiemp ta'n tan ak'un xchixo'lu'. ⁷ Cyale'u' jun yos scyetz e' wetz intanum yi Andrónico nin Junias, na ni'cu'n koque'n xetze' scyuch'. Wi'nin ok'le'n chiwutz cyak'un e' apostl, na bajx cyocsal cyetz Cristo tzinwutz wetz.

† 15:21 Is 52.15.

⁸ Cyale'u' jun yos tetz Ampliato, na chin kamiw nin kib tuch' i' tk'ab Kajcaw Jesucristo. ⁹ Cyale'u' jun yos tetz kajwutz Urbano, na junit o' te tak'un Cristo Jesús. Ncha'tz cyal cyenu' jun yos tetz wamiw Estaquis. ¹⁰ Nin cyale'u' jun yos tetz Apeles, na tech cu'n tib na tocsaj Cristo. Ncha'tz yi e' najal Aristóbulo, cyale'u' jun yos scyetz. ¹¹ Cyale'u' jun yos tetz Herodión, na katanum kib tuch'. Ncha'tz cyale'u' jun yos scyetz yi e' najal Narciso, na jun cu'n na cyocsaj Kajcaw Jesucristo. ¹² Ej nin cyale'u' jun yos scyetz Trifena tu Trifosa yi na chak'uj te tak'un Kataj, tu kajwutz Pérsida yi wi'nin na ak'uj. ¹³ Cyale'u' jun yos tetz kajwutz Rufo na chumbalaj creyent i'. Ncha'tz cyale'u' jun yos tetz yi xtxu' i', na i cu'n intxu' tane'n. ¹⁴ Ncha'tz cyale'u' jun yos scyetz yi e' kajwutze'j: Asíncrito, Flegonte, Hermes, Patrobas, Hermas, scyuch' yi e' mas kajwutz yi ate'-tz scyuch'. ¹⁵ Ncha'tz tetz Filólogo, tu Julia, nin Nereo, tu yi tetz tanub. Ncha'tz cyale'u' jun yos tetz Olimpas, scyuch' yi e' mas kajwutz yi ate' scyuch'.

¹⁶ Chik'ajlaj quibu' squibil quibu' kajwutz. Ej nin ncha'tz yi e' cmon creyent yi ate' tzone'j, na chitzan nin tan talche'n jun yos scyeru'.

¹⁷ Ncha'tz or quilu' yi e' yi na chixcyé' tan chijatxle'n cu'n yi e'chk cmon, nin tan chipo'tze'n yi e' kajwutz. Yi e'a'tz qui na chixom te yi chusu'n yi bita'nt cya'nu'. E' xomquenchu' scye'j. ¹⁸ Na yi jun jilwutz wunaka'tz nk'e'tz cho'nk na chixcon tetz Kajcaw Jesucristo, ma na chitzan tan joyle'n yi cyetz cyajbil. Nin na chixcyé' tan chisuble'n yi e' kajwutz yi txe'n chiquiwix tan yi e'chk putzpuj yol yi na xcon cya'n. Na chin puntil cu'n na cyulej tan chisuble'n yi e' kajwutz. ¹⁹ Ma yi e' cyeru' kajwutz, elnak xit chitziblalu' bene'n tzi'n wi munt, yi e'u' c'ulutxum. Ej nin wi'nin na chintzatzin te yi jun xtxolbila'tz. Na yi wajbil scye'ju' i'tz yi nink cho'cu' tz'aknak cu'n tan chibnolu' yi e'chk takle'n balaj. Poro qui na waj yi nink cho'cu' tetz tz'aknak cu'n tan banle'n yi e'chk takle'n cachi'. ²⁰ Na kol chibanu' yi e'chk takle'n balaj tz'ocopon chan tzun Kataj Ryos, tan puch'le'n cu'n yi Bayba'n jak kukan. Tak' tzaj bin Kajcaw Jesucristo yi banl talma' squibu'.

²¹ Ncha'tz kajwutz Timoteo, yi na ak'uj swuch' te tak'un Kataj, ncha'tz i' na tzan tan talche'n nin jun yos scyeru'. Nin at coboxt intanum tzone'j yi na chitzan tan talche'n nin jun yos scyeru', i'tz Lucio, Jasón, nin Sosípater.

²² Ma jalu', yi in wetz, in Tercio, in tajtz'ib Pawl tan stz'ibe'n yi carte'j. Ncha'tz in, na waj wal nin jun yos scyeru', na junit o' tk'ab Kajcaw.

²³ Ncha'tz Gayo, na tzan tan talche'n nin jun yos scyeru'. I' taw yi ca'le'j kale atine't wetz tan posari'n. Nin ncha'tz na tak' i' chiposar cyakil yi e' creyent yi na chicy'ak tzone'j. Ncha'tz ate' kajwutz Erasto yi tesorero tetz tnum, tu kajwutz Cuarto, nin na chitzan cyetz tan talche'n nin jun yos tetz cyeru'.

²⁴ Tak' tzaj bin Kajcaw Jesucristo yi banl talma' squibu' chicyakilu'. Amén.

Yi tk'ol Pawl k'ajsbil tetz Ryos

²⁵ Ma jalu' e'u' kajwutz, kak'e' kak'ajsbil tetz Kataj Ryos, yi jun yi ba'n na xcyé' tan chiquiwse'nu' te yi balaj stziblal yi na chintzan tan talche'n nin scyeru', na i'tz yi balaj stziblal tetz Jesucristo, yi quinín clarín xchiwutz wunak sajle'n tunintz. ²⁶ Poro yi jalu' tzan lajluchaxe'n skawutz chi alijt cyen cyak'un yi e' elsanl stzi' Ryos tentz. Ej nin tzan lajluchaxe'n xchiwutz cyakil wunak bene'n tzi'n wi munt na ya'stzun ca'wl Kataj Ryos yi Kataj Ryos yi qui na sotz tera'tz. Nin yi tajbil i' i'tz yi nink cyocsaj cyakil wunak bantz cyoque'n c'ulutxum jak' ca'wl i'.

²⁷ Kak'e' bin kak'ajsbil tetz na ntin cu'n i' tz'aknak cu'n tu tajtza'kl. Tan bi' Kajcaw Jesucristo kak'e' bin k'ej i' tetz ben k'ej ben sak. Amén.

YI BAJX CART YI BEN STZ'IBAL PAWL SCYETZ YI E' AJ CORINT

Xe'tzibil yol Pawl

¹ I ina'tz in Pawl tu kajwutz Sóstenes. Txa'ij chint tan Ryos tetz jun apostl tetz Jesucristo, na ya'stzun tajbil i' swetz. ² Na waj wal jun xtxolbil scyeru', yi e'u' cmon yi ate'u' tk'ab Ryos, yi najlche'u' le tnum Corint. Na yi e' cyeru' xansa'n che'tu' tk'ab Cristo Jesús. Na Ryos nchimoxon tzaju' tan cyoque'nu' tk'ab i', scyuch' cyakil yi e' yi ate' bene'n tzi'n wi munt yi na chitzan tan na'wse'n yi tetz bi', na i' Ajcaw ske'j, nin ite'n nin i' Ajcaw scye'j. ³ Tak' tzaj bin Kataj Ryos tu Jesucristo, yi banl tu yi tzatzin paz squibu', na i' Ajcaw ske'j.

Na tyoëin Pawl tan yi banl Ryos yi at squibaj

⁴ Ilenin na che' intyoëiju' tetz Kataj Ryos tan yi banl i' yi ak'ij scyeru' tan Cristo Jesús. ⁵ Ntyoë tetz Kataj yi i' mmak'on wi'nin chibanlu', na ba'n na chixcye'u' tan txoli'n nin na el chitxumu' te yi xtxolbil yi na kocsaj. ⁶ Na tech cu'n tib yi nchitx'ixpuju' cyajtza'klu' yi nquibitu' yi xtxolbil te yi mbi eka'n tan Cristo. ⁷ Cha'stzun te at wi'nin banl Kataj squibu' te yi na chitzanu' tan ëch'iwe'n yi tulbil yi Ajcaw ske'j, yi Jesucristo. ⁸ Ej nin ëchiquiwixku' ta'n sbne' opon tunintz, bantz quil jal quilu' yil tz'ul tzaj Kajcaw Jesucristo tan pujle'n xtisya'. ⁹ Na Ryos te'n e' moxon tzaju' tan cyok'bel quibu' tu yi tetz Cy'ajl, yi Jesucristo, yi kajcawil scyuch'u'. Nin tz'elepon k'ab i' te yi suki'nt ta'n sketz.

Qui'c rmeril yi tx'akaji'n kaban tk'ab Cristo

¹⁰ I bin jalu', e'u' wajwutz na cu' inwutz scyeru' tan bi' Kajcaw Jesucristo tan chixome'nu' te yi xtxolbile'j: Qui na yub ko na jal wak' ib ëchixo'lu', nka kol jal jatxo'n ib ëchixo'lu'. Ma na chijutz'e' quibu' nin junit sban chitxumu'nu'. ¹¹ Na ja wit scyetz e' tu Cloé yi at oyintzi' ëchixo'lu'.

¹² Cha'stzun te na chintzan tan talche'n nin yi xtxolbile'j scyeru', na at e' ëchixo'lu' yi na cyal: “Cho'n xomij ketz kawi' te Pawl.” Nin at e' na cyal: “Cho'n xomij ketz kawi' te Apolos.” Nin at e' yi na cyal: “Cho'n xomij ketz kawi' te Lu'.” Ej nin at e' yi na cyal: “Cho'n xomij ketz kawi' te Cristo.”

¹³ ¿Poro ja ptzun cu' chijatzolu' yi cmon Cristo? Qui'c rmeril. Na qui'c rmeril yi nink kapië cu'n yi wankil Cristo skawutz. Na nk'e'tz in nchinquim swutz pasyon tetz chixelu'. Nin quinín xcon weri imbi' yi je'n a' ëchiwi'u'. ¹⁴ Nin ntyoë tetz Kataj yi qui'c nin jun scyeru' yi jak je' a' wa'n twi'. Ntina'tz e' yi je'nak a' wa'n ëchiwi' i'tz Crispo tu Gayo. ¹⁵ Poro cya'l nin jun yi nink tal yi jak je' a' twi' tan imbi'. ¹⁶ Ntin lo' yi e' najal Estéfanos, je' a' wa'n ëchiwi'. Poro tzinwutz wetz cya'l nin lo' junt yi jak je' a' wa'n twi'. ¹⁷ Na nk'e'tz chakij chint tan Cristo tan je'se'n a' ëchiwi' wunak, ma na chakij chint tan xtxole'n yi balaj stziblal.

Chin sensiy nin yi chusu'n yi nxcon tan Pawl

Ej nin yi woque'n tan xtxole'n scyeru', quinín xcon e'chk lmak yol wa'n tan jale'n weri ink'ej, ma na ja xcon e'chk yol wa'n yi chin sensiy nin, bantz qui tele'n walor yi quimichil yi ban Cristo swutz pasyon.

¹⁸ Poro ëchiwutz yi e' yi sotzel chiwutz sbne', qui'c xac yi jun xtxolbila'tz yi mbitzuntz quime'n Cristo swutz pasyon. Ma skawutz ketz, yi ja wi't kaclax, ya'stzun yi xtxolbil kale na lajluchaxe't yi porer Ryos. ¹⁹ Na tz'iba'nt cyen:

“Tzinxite' cyajtza'kl yi e' yi chin tz'aknak cu'n e' tane'n.

Nin tzimpo'tze' chitxumu'n yi e' yi wi'nin cyajtza'kl tane'n.”*

* 1:19 Is 29.14.

²⁰ Poro ¿na' at cyent jun yi chin tz'aknak cu'n? ¿Na' at cyent jun yi at tajtza'kl tan xtxumle'n e'chk takle'n? ¿Na' at cyent jun yi chin wi'tz yolol? Cya'l atit. Na swutz Kataj Ryos qui'c mu'x tal xac yi cyetz cyajtza'kl.

²¹ Na qui'c rmeril tan jale'n Ryos cyak'un wunak tan cyajtza'kl cuntu', na nk'e'ra'tz tajbil Ryos yi ya'tzk sban. Poro na che' colpij yi e' yi na k'uke' chic'u'l te yi balaj stziblal yi na katzan tan xtxole'n, yi jun balaj tziblala'tz yi qui'c xac xchiwutz yi e' yi tz'aknak cu'n e' tane'n xchiwutz. ²² Na yi e' judiy, quil cyocsaj jun takle'n jalen yil chajlij jun milawr scyetz. Nin yi e' aj Grecia, quil cyocsaj jun xtxolbil yi ko qui na icy' tcy'aj yi cyetz chitxumu'n. ²³ Ma yi o' ketz, yi na katxol i'tz yi quimnak Cristo swutz pasyon tetz kaxel. Poro yi na quibit yi e' judiy yi jun xtxolbila'tz, ntin na tak' chi'ch c'u'lal scyetz. Ej nin yi na quibit yi e' chitanumu', na cyal cyetz yi qui'c xac. ²⁴ Poro skawutz ketz, yi o' yi txa'ij cho't tan Ryos, i'tz tan yi quimich yi mban Cristo yi na lajluchaxe't yi porer tu yi tajtza'kl Ryos. Nin qui'c na ban yi ko o' judiy, nka o' awer nak. Ntin na taj yil kocsaj cunin yi ja quim Cristo tetz kaxel. ²⁵ Na yi tajtza'kl Ryos mas tz'aknak cu'n swutz yi cyajtza'kl alchok jilwutz wunak. Nin yi porer i', i'tz mas cham swutz yi cyetz chichamil.

I'tz yi sloj wunak yi na cyocsaj yi yol Ryos

²⁶ Ncha'tz wajwutz, cho'ku' tan xtxumle'n yi mbi jilwutz wunakil e'u'. Na qui'c mas chixone'nu' yi tz'aknak cu'n cyajtza'klu' tane'n xchiwutz wunak. Nin qui'c mas chixone'nu' yi at chik'eju' xchiwutz. Nin qui'c mas lmak wunak xchixo'lu'. ²⁷ Na Ryos na txa'on yi e' sloj wunak tan telse'n chitx'ix yi e' yi na cyocsaj quib nim tu cyajtza'kl. Nin Ryos na txa'on yi e' tal sloj wunak bantz tele'n chitx'ix yi e' yi at chik'ej. ²⁸ Nin Ryos na txa'on yi e' yi qui tunin k'usij e', nin yi e' yi qui'c chixac xchiwutz yi e' mas wunak, tan telse'n chik'ej yi e' yi at chik'ej. ²⁹ Ya'tz na tulej i' tan qui tocompone'n jun swutz i' yi na tocsaj tib nim. ³⁰ Na tan tu' yi banl talma' Ryos ato' tk'ab Cristo. Nin tan tu' Cristo ja jal kajtza'kl tu kabalajil. Nin tan tu' Cristo ja kaxansij nin ja kacolpij. ³¹ Cha'stzun te ba'n kaxom te yi xtxolbil yi tz'iba'nt cyen yi na tal:

“Ko na itaj tzitocsaj itib nim tu itajtza'kl,

ba'n tcu'n tzitocsaj itib nim tan tu' yi na el itxum tetz yi na' scyetz in,” stzun Ryos banak cyen.†

2

Yi e'chk puntil yi xcon tan Pawl tan txoli'n

¹ Ncha'tz yi in wetz, qui nin xcon lmak yol wa'n yi nxna'ke'n xchixo'lu' tan xtx'olche'n xo'l yi tajbil Ryos. ² Na yintaxk nopon scye'ju', nsken intxum tan qui xcone'n junt xtxolbil wa'n, ma na ntin cu'n yi mbi cu'n banak Jesucristo, nin yi mbi tzuntz yi quime'n i' swutz pasyon. ³ Ej nin yi xna'ke'n xchixo'lu' ja chinxob, nin wi'nin inlucnewe'n xchiwutzu' tan paj yi chin ploj nin in tane'n tzinwutz. ⁴ Ej nin yi woque'n tan txoli'n, quinin xcon e'chk yol wa'n yi at q'uixbel tan tele'n chitxumu' tetz. Ma na ja chinxcye' tan xtx'ixpe'n chitxumu'nu' tan yi Espiritu Sant tu yi porer Ryos. ⁵ Na tan tu' porer Ryos ncyocsaju' yol i'. Nk'e'tz tan paj yi wetz wajtza'kl nka yi chinjilon.

Yi xe' yi xchusu'n Pawl cho'n na saj tu Ryos

⁶ Poro apart e'chk yol yi na xcon ka'n yi na ko'c tan txoli'n scyetz yi e' kajwutz yi tz'aknak cu'n e' te yi na kocsaj, na na xcon e'chk yol ka'n yi wi'nin ajtza'kl tc'u'l. Ej nin yi jun ajtza'kla'tz, nk'e'tz tetz tzone'j wuxtx'otx', nka scyetz yi e' wi'tz ajcaw tetz tzone'j wuxtx'otx' yi sotzel chiwutz sbne'. ⁷ Poro yi ajtza'kl yi na xcon ka'n, cho'n na saj tu Ryos. Ewa'n cuntu' yi jun ajtza'kla'tz ta'n sajle'nix tunintz, poro jalu' ja lajluchax skawutz. Nin yi na xchaj sketz i'tz: Yintaxk bnix yi munt, txumij cyen tan Kataj tan tk'ol kak'ej. ⁸ Poro

† 1:31 Jr 9.23-24.

yi e' ajcawa'tz quinín pujx cya'n na yi ko ya'tz, ja klo' jal chik'ej tuch'. Ncha'tz yi jak pujx cya'n, qui klo' nje' chipajol Kajcaw swutz pasyon. ⁹ Na je' tz'iba'nt cyen:

“Cya'l nin jun jak til yi e'chk takle'n balaj
yi bnixnak tan Ryos scyetz yi e' yi na chipek' te'j.
Nin cya'l nin jun bitan tetz yi xe'n quitane'n.
Nin cya'l nin jun najk el xtxum tetz
yi e'chk takle'na'tz yi bnixnak tan Ryos
scyetz yi e' yi na chipek' te'j.”*

¹⁰ Poro yi o' ketz, ja el katxum tetz, na Ryos nchajon sketz tan yi tetz Espíritu. Na ajske'n cyakil yi xe' yi tajtza'kl Ryos tan yi tetz Espíritu.

¹¹ Na cya'l nin jun najk el xtxum tetz yi mbi na icy' tc'u'l jun yaj, ma na ntin yi tetz espíritu. Cha'stzun tane'n Ryos. Cya'l nin jun na el xtxum tetz yi mbi na icy' tc'u'l i', ma na ntin yi tetz Espíritu. ¹² Poro yi o' ketz, ja kak' ama'l tetz yi Espíritu tetz Ryos tan clarine'n yi e'chk xtxolbila'tz skawutz. Quinin kak' ama'l tetz yi espíritu cwent tetz munt. Cha'stzun te ja wi't el katxum tetz cyakil yi xtxolbil yi ak'ijt sketz tan Ryos. ¹³ Ej nin yi na ko'c tan xtx'olche'n xo'l yi e'chk ajtza'kla'tz, qui na xcon cyajtza'kl wunak ka'n. Poro na xcon yi yol yi ak'ijt sketz tan yi Espíritu Sant tan xtx'olche'n xo'l yi tajbil yi Espíritu Sant scyetz yi e' yi at yi Espíritu Sant te cyalma'.

¹⁴ Poro yi e' wunak yi qui'c Espíritu Ryos te cyalma', qui na cyaj yi xchusu'n yi Espíritu tetz Ryos. Na xchiwutz cyetz, qui'c eka'n ta'n. Cha'stzun te qui'c rmeril yi nink pujx yi tajbil Ryos cya'n, na qui'c yi Espíritu Ryos at tetz cyalma'.

¹⁵ Poro yi o' yi at yi Espíritu Ryos te kalma', na kaxcye' tan ma'le'n jun ajtza'kl yi ko ba'n nka cachi'. Ma yi e' yi qui'c Espíritu Ryos te cyalma', qui na el chitxum tetz yi mbi i' ila'tz tajtza'kl jun yi at Espíritu Sant te talma'. ¹⁶ Bintzi yi jun yola'tz, na tz'iba'nt cyen: “Qui'c nin jun yi na el xtxum tetz yi mbi na icy' tc'u'l Kataj Ryos. Nin cya'l nin jun yi nink tz'oc tan xchusle'n i', na at cyakil yi ajtza'kl tuch'.”† Poro ncha'tz o' ketz jalu', at len kajtza'kl, na ak'ijt yi tajtza'kl Cristo sketz.

3

Yi tlol Pawlyi chicotxcal yi e' cmon creyent Corint

¹ Ma jalu' wajwutz na waj lwal scyeru', yi woque'n tan xtxole'n yol Kataj scyeru', ja che' inchusu' chi na che' inchus yi e' cotxcoj, yi e' yi chi ni' quitane'n tk'ab Cristo. ² Na ja xcon e'chk yol wa'n yi chin sensiy nin, chi na ban tc'ajle'n lech. Quinin xcon e'chk chusu'n wa'n yi wi'nin q'uixbel tan pujxe'n cyanu', nantaxk el chitxumu' tetz. Ncha'tz jalu' txe'n el chitxumu' tetz. ³ ¿Qui pe' na el chitxumu' tetz, yi e' cu'nu' cotxcoj? Na at xcy'aklil xchixo'lu'. Nin na choyintzinu' squibil quibu'. Nin at jatxo'n ib xchixo'lu', na yi cyajtza'klu'a'tz ni'cu'n tu cyajtza'kl yi e' mas wunak yi qui'c na cyocsaj. ⁴ Chin cotxcoje't nin e'u', na at e' xchixo'lu' yi na cyal: “Cho'n xomij ketz kawi' te'j Pawl.” Nin at e' yi na cyal: “Cho'n xomij ketz kawi' te'j Apolos.” ¿Nk'era'tz pe' chicotxcalu'?

Yi tlol Pawlyi e' bajxom e' tu' xconsbe'tz Ryos

⁵ ¿Mbi eka'n wa'n? ¿Nin mbi eka'n tan Apolos? Bintzi, tan o' yi ncyocswitu' yol Kataj. Poro o' tu' xchakum Ryos, nin aparchklen yi e'chk kamunl yi ak'ij sketz tan Kajcaw. ⁶ Na yi in wetz ni'cu'n chi ink awal tetz yi ij, yi i'tz yi yol Kataj. Ma Apolos ni'cu'n chi i'-k k'a'janl tetz. Poro Ryos na ch'uysan yi ujul. Nin yi ujul i'tz yi e'u' cyeru'.

⁷ Cha'stzun te, qui'c eka'n ka'n yi o' awal teri ij, tu yi o' aj k'a'janl. Qui'c ketz kak'ej, na i'tz Ryos yi na tzan tan xch'uysen yi ujul. Nin ya'stzun yi jun yi at tetz k'ej. ⁸ Ej nin qui'c na ban yi ko awal jun, nka aj k'a'janl junt, na ite'n nin kamunla'tz. Poro skajunal len, stk'e'

* 2:9 Is 64.4. † 2:16 Is 40.13; Ro 11.34.

Ryos jun oy sketz. Nin xom cyen tu' te yi balajil yi kak'un. ⁹ Na yi o' ketz o' tu' tak'unsom Ryos te yi tak'un i'. Ma yi e' cyeru', e'u' yi tetz tujul tane'n.

Yi tlol Pawlyi ni'cu'n yi cmon creyent tu jun ca'l

Nin ncha'tz ni'cu'n e'u' tu jun ca'l Ryos yi na tzan banle'n. ¹⁰ Yi in wetz, ni'cu'n in tu jun bno' ca'l, nin tan tu' banl talma' Ryos ja saj inxe'tzal yi xe' yi jun ca'la'tz. Poro apart yi e' yi na chitzan tan je'se'n pon yi wutz tkan. Nin sjunalen cu'n tan xtxumle'n xe'n sban. ¹¹ Cha'stzun te qui'c rmeril tan cwe'n junt xe' tak'un junt, na ja wi't cu' yi xe'tzibil. Nin i'tz yi Jesucristo.

¹² Ej nin le wi'tzibil k'ejlal, slajluchaxk yi kak'un ko ba'n nkulej nka qui'. Slajluchaxk ko ja xcon or ka'n, nka sakal, nka balaj c'ub, nka tze', nka ch'im, nka xak xtze' tu'. ¹³ Na tz'ul jun k'ej yi skajunal cu'n slajluchaxk yi ko ba'n nka ploj yi kak'un. Na xconk k'ak' tan pile'n yi kak'un. ¹⁴ Nin ko quil tz'e' yi ak'un yi nje' katxibal, sketzaj tzun jun oy. ¹⁵ Poro kol tz'e' yi kak'un yi nje' katxibal, quil ketzaj yi oy. Poro ilenin skaclaxok.

¹⁶ ¿Qui pe' na el chitxumu' tetz, yi chi e'u' cu'n ca'l Ryos? na cho'n najlij yi Espiritu Sant scye'ju'. ¹⁷ Ej nin ko at jun yil tz'oc tan xite'n yi ca'l Ryos, Ryos te'n tz'ocopon tan xite'n i'. Na cyakil yi e'u', e'u' ca'l Ryos, nin yi ca'l Ryos chin xan nin.

Qui'c cyajtza'kl yi e' bajxom yi na cyocsaj quib nim tu cyajtza'kl

¹⁸ Quil chisub quibu'. Ko at jun xchixo'lu' yi na tal yi chin tz'aknak cu'n i' te e'chk takle'n tetz tzone'j wi munt, mas ba'n yi nink tocsaj tib juy tu tajtza'kl. Ko ya'tz sban, ja tzun jal yi mero tajbil i' ta'n. ¹⁹ Na swutz Ryos, qui'c xac yi e'chk ajtza'kla'tz cwent tetz tzone'j wuxtx'otx', na je yol i' yi tz'iba'nt cyen: “Yi e' wunak yi le wutz cyetz cyajtza'kl yi chin tz'aknak cu'n e', chitx'amxok cye'tz tan yi cyetz cyajtza'kla'tz yi na cyocsaj quib nim tuch'.”

²⁰ Ej nin at junt xtxolbil yi na tal “Na til Kajcaw yi qui'c xac yi chitxumu'n yi e' yi chin tz'aknak cu'n e' na cyal.”

²¹ Cha'stzun te, quil cyocsaj quibu' nim tan tu' yi na chixomu' te alchok aj txolinl na cyakil yi e' ajtxolinla'tz, e' cu'n chixconsbe'tzu', yi e'u' cmon creyent. ²² Mpe ik in, mpe ik Apolos, mpe ik Lu', o' len cu'n chixconsbe'tzu'. Ncha'tz cyakil yi at wi munt, at jak' chica'wlu' tane'n. Mpe ik kutz'ajbil, mpe ik quimichil, o' len cu'n ajcaw te'j. Mpe ik yi e'chk takle'n yi na kaxmay jalu', nka yi e'chk takle'n yi na xon tzaj ek ca'p, cyakil cu'n yi e'chk takle'na'tz cho'n cu'n ate' cyen jak' kaca'wl scyuch'u'. ²³ Ma yi o' ketz, yi o' creyent ato' len jak' ca'wl Cristo, nin yi Cristo cho'n at i' jak' ca'wl Kataj Ryos.

4

Ryos sma'lank yi cyak'un yi e' bajxom

¹ Cha'stzun te, na kaj yil cyocsaju' yi o' ketz yi o' aj txolinl o' tu' xconsbe'tz nin xchakum Cristo. O' tu' martoma' i' tan chichusle'nu' te yi xchusu'n Ryos. ² Poro chin tajwe'n cunin yil ke'l cu'n te kak'un. ³ Poro kol cho'cu' tan ma'le'n wajtza'kl quil wajlaj. Nin kol cho'c yi e' mas wunak tan ma'le'n yi wajtza'kl quil wajlaj. Ncha'tz in, qui'c rmeril tan inma'lal wib tu wetz wajtza'kl. ⁴ Na tzinwutz wetz, qui'c wetz wil. Poro tan yi jun yola'tz qui na elepont yi qui'c wil. Na ntin cu'n Kajcaw na xcye' tan ma'le'n kajtza'kl nin tan tilwe'n yi ko at kil nka qui'c. ⁵ Cha'stzun te e'u' wajwutz, quil cho'cu' tan ma'le'n tajtza'kl jun yaj te yi ntaxk ul Kajcaw. Na yil tz'ul tzaj i', i' lchajon cyakil yi e'chk ajtza'kl yi ewa'n cuntu' kak'un. Nin i' lchajon mbi cu'n na icy' len tkac'u'l. Nin ya'stzun yil tak' Kataj Ryos kak'ej, skajunalen.

⁶ I bin jalu' wajwutz, ja kaxcon tu Apolos wa'n tetz jun elsawutzil tan xchajle'n scyeru' yi qui na yub yi kol cyak'u' mas k'ej jun xchakum Ryos swutz junt. Na ko ya'tz na chibanu' na tzun cyocsaj quibu' nim tu yi cyajtza'klu'. Quil chibenu' mas joylaj, ma na ntin chitxume'u' yi yol yi tz'iba'nt cyen. ⁷ Poro ko at mu'x tal cyajtza'klu', ¿na' mmak'on tetz?

Cotzi'n tu' ncyuleju' tetz Ryos. Ej nin ko bintzinin cotz tu' ncyuleju' yi cyajtza'klu' ¿mbi tzuntz na cyocsaj quibu' nim tuch'?

⁸ Wech le chiwutz cyeru' ja wi't jal chibalajilu'. Wech, le chiwutz cyeru', e'u' balaj ajcaw. Nin qui tajwe'n yi o' ketz tane'n xchiwutzu'. Ej nin le wutz cyeru' cyajtza'klu', joylaj xomcho' tzaj ketz. Chumbalaj nin klo' yi ya'tz nink quitane'nu'. Chumbalaj nin klo' yi pe nink sk'il na chicawunu'. Yi ya'tzk, ja klo' wi't jal kak'ej scyuch'u'.

⁹ Poro tzinwutz wetz, yi o', yi o' apostl ja ko'c tan Ryos chi quitane'n yi e' yi qui'c chixac. Ja ko'c chi quitane'n yi e' pres yi ak'ijt chicaws tan chiquime'n. O' tu' chitze'lbe'tz wunak. O' chitze'lbe'tz yi e' ángel yi ate' tcyaj'.

¹⁰ Ncha'tz at cobox xchixo'l yi na cyal yi qui'c nin ketz kajtza'kl tane'n tk'ab Cristo. Na chin ploj nin o' tane'n xchiwutz. Poro yi e'u' cyeru' chin quiw nin quitane'nu' xchiwutz. Na le wutz cyetz cyajtza'kl yi at cyeru' chik'uju', ma yi o' ketz, qui'c ketz kak'ej tane'ntz.

¹¹ Poro yi o' ketz sajle'nix tunintz ja katij we'j, ja katij saktzi'. Ja katij bu'yil. Nin o' tu' chibuchbe'tz wunak. Cya'l atit ketz kaca'l. ¹² Nin ja kak'uj tan kak'ab tan joyle'n kawa'. Nin na kak'e'xij tan ak'un. Ja kajislij cya'n wunak, poro ja kajak chibanl. Ja kabuchlij, poro ja icy'pon ka'n. ¹³ Ja ko'c tetz chiyolbe'tz wunak, poro ja kajak cuybil chipaj. Sajle'nix tunintz o' tunin tz'is kutane'ntz xchiwutz. Qui'c mu'x kaxac.

Yi tajbil Pawl i'tz tan c'ase'n cyajtza'klyi e' aj Corint

¹⁴ I bin jalu', qui na chintzan tan stz'ibe'n nin yi xtxolbila'sej ik tan telse'n chitx'ixu', ma na i'tz tan c'ase'n cyajtza'klu' tan qui chipo'te'nu'. Na e'u' inme'l incy'ajl tane'n. Chin ok'le'n nin chiwutzu' wa'n. ¹⁵ Nin mpe atk lajuj mil chusul cyeru' te yi xchusu'n Cristo, ntin in, nchin xcon tan cyocse'nu' tk'ab Cristo. Nin tan tu' yi mintxol yi balaj stziblal scyeru', ja cho'cu' tetz inme'l incy'ajl tane'n tk'ab Cristo.

¹⁶ Ej nin cha'stzun te na cu' inwutz scyeru' yi nink chixomu' te yi wetz yi na imban. ¹⁷ Nin ya'stzun xac yi bene'n inchakol Timoteo xchixo'lu' tan talche'n scyeru' yi tajwe'n tan chixome'nu' te yi wetz yi xomchin te'j. Ba'n quibitu' yol i', na tan in ntocswit i' Cristo. Nin wi'nin na chin tzatzin te'j, na ba'n k'uke' kac'u'l te'j. Tz'ocopon tzun i' tan na'wse'n scyeru' yi xe'n wutane'n tk'ab Cristo. Ej nin tz'ocopon i' tan tulse'n tx'akx xchic'u'lu' yi inchusu'n yi walnak scyeru', yi chusu'n yi na chintzan tan xtxole'n scyetzak cyakil cmon creyent, yi ate' bene'n tzi'n.

¹⁸ Poro lastum yi at e' xchixo'lu' yi na cyocsaj quib nim. Na le wutz cyetz cyajtza'kl yi qui'ct wupombil tan chixajse'nu'. ¹⁹ Poro Ryos cu'n txant tan wupone'n scye'ju'. Kalena's tzun tzinma'laj cyajtza'kl yi e'a'tz yi na cyocsaj quib nim. Nk'e'tz ik chijilon tu' tzinma'laj, ma na i yi ko na chixcy'e' tan xtx'ixpe'n chitxumu'n yi e' wunak tan chixome'n te'j Cristo. ²⁰ Na na lajluchax yi o' creyent nka qui tan yi e'chk takle'n yi na kaban, nk'e'tz tan yi e'chk balaj yol yi na kaxconsaj.

²¹ Ma jalu', ¿mbi'tz na cyaju'? ¿Na pe' cyaju' yil nophon xchixo'lu' tu jun tz'u'm, nka tu imputzpal, ej nin tu lok' ib?

5

Tajwe'n tan cyaje'n cyen quilol yi yab ajtza'kl yi cy'a'ne't cya'n

¹ Ncha'tz at stziblal yi at aj xna'ninl tu aj yajinl xchixo'lu'. Nin na kubit yi i'tz jun jilwutz xna'ni'n yi chin juntlen nin.* Qui nin pe' na chiban yi e' yi qui na cyocsaj yi yol Ryos. Na ja je' tuch'lel jun yaj yi txkel yi taj. ² Wech na cyalu' yi e'u' balaj, ma na ba'n tcu'n yi nink chibisunu' tan yi e'chk ila'tz yi at xchixo'lu'. Nin jajk wi't el chilajulu' yi jun juchul ila'tz yi at xchixo'lu'.

³ Bintzi quibin xchixo'lu', poro na chimbisun tan yi il yi na bajij xchixo'lu'. Cha'stzun te, tzinwutz wetz tajwe'n tan tak'le'n caws yi jun juchul ila'tz.

* 5:1 Lv 18.8; Dt 22.22.

⁴ Ba'n bin chicham cu'n quibu' chi atin nink xchixo'lu', na at yi porer Kajcaw Jesucristo xchixo'lu'. ⁵ Nin ba'n chijatxlenu' yi jun juchul ila'tz tk'ab Satanás tan toque'n tan buchle'n yi wankil i', bantz claxe'n yi talma' yil tz'ul tzaj Kajcaw Jesucristo tan pujle'n xtisya'.†

⁶ Cachi' na chibanu' yi na cyalu' yi chumbalaj nin e'u'. ¿Qui pe' na quilu', yi mu'x tx'am na ben lo'on txo'l cyakil yi k'otil pam? ⁷ Quil cyen binu' yi jun yab ajtza'kla'tz yi xomche'u' te'j saje'n tunintz. Na yi jun ajtza'kla'tz na ben lo'on chi tane'n tx'am. Na kol quil cyenu' yi jun yab ajtza'kla'tz, chocopon tzunu'-tz chi tane'n ac'aj k'ot yi qui'c mu'x tal xtx'amil. Ko ya'tz chibanu' cho'n tzun xchibne'u' chi yi pam yi qui'c xtx'amil yi na bajsij lak pasc.‡ Tajwe'n tan cyaje'n cyen quilolu' yi e'chk yab ajtza'kla'tz na bintzinin ja wi't quim yi ketz kacne'r tetz pasc, i'tz yi Cristo.§

⁸ Cha'stzun te, chin tajwe'n cunin tan cyaje'n cyen kilol e'chk ajtza'kl cachi' tu yi e'chk takle'n cachi' yi nkaban cyen. Na yi e'chk ajtza'kla'tz, ni'cu'n tu tx'am. Kabne' bin yi kamunl swutz Ryos cyakil nin k'ej chi ya'stzunk k'ejlal pasc. Kaxconse' yi pam yi qui'c xtx'amil, yi i'tz jun jilwutz ajtza'kl yi qui'c paltil, yi jicyuch te'j.

⁹ Ma jalu' benak intz'ibal scyeru' tul jun u'j tan qui't chixome'n cyenu' scye'j yi e' aj xna'ninl nka aj yajinl. ¹⁰ Poro yi na elepont inyol i'tz yi qui'c cu tan kaxome'n cyen scye'j yi jun jilwutz wunaka'tz yi ko na cyocsaj quib creyent. Qui na jop yi e' yi qui'c na cyocsaj. Na yi ik yi qui'c cu tan kaxome'n te jun alk'om, nka jun yi na meje' swutz e'chk takle'n yi banij tu' tane'n, tajwe'n tzun klo' tan kele'n tc'u'l yi munte'j. Na chin tajwe'n cunin ka'tij xchixo'l yi e' wunaka'tz, na cyakil wunak ya'stzun quitane'n.

¹¹ Ma jalu', tzintz'ibe' nin scyeru' yi clar cunin, qui't cyamiwi quibu' tu jun yaj yi na tocsaj tib kajwutz ko wi'tz bnol tetz, nka txkantzaj nink na taj, nka na meje' cyen swutzak e'chk takle'n yi banij quitane'n, nka aj jisonl, nka kbarel, nka alk'om. Qui't cyamiwi quibu' nin quil chiwanu' tuch'. ¹² Qui'c cu tan koque'n tan pujle'n chixo'l yi e' yi qui na cyocsaj, poro yi ketz kamunl i'tz tan pujle'n chixo'l yi e' yi na cyocsaj.

¹³ Yi e' yi qui na cyocsaj, Ryos lpujun chixo'l cyera'tz. Chilajlen binu' yi jun juchul ila'tz yi at xchixo'lu'.

6

Qui na yub yi kol kaben tan xtisya'i'n xchiwutz yi e' yi qui'c na cyocsaj

¹ I bin jalu', at e' xchixo'lu' yi na choyintzin squibil quib, nin na chiben xchiwutz yi e' yi qui na cyek xchi' Ryos. Qui pe' na el chitxum tetz yi wi'nin xtxintxal ko ya'tz na chibanu'? ¿Mbi tzuntz yi qui na chibenu' xchiwutz kajwutz tan pujle'n chixo'lu'? ² ¿Na qui pe' na el chitxumu' tetz: Yil tz'ul tzaj Kajcaw, kocopon yi o', yi xansa'ncho't tan chicawe'n yi e' mas wunak wi munt? Ej nin kol kacawun scye'j yi e' wunaka'tz, ¿qui ptzun kaxcye'-tz tan pujle'n yi e'chk takle'n tal juy yi na jal skaxo'l jalu'?

³ Ncha'tz ¿qui pe' na el chitxumu' tetz yi kocopon tan pujle'n chixo'l yi e' ángel? Yi ko ya'tz, ¿qui ptzun kaxcye'-tz tan pujle'n xo'l yi e'chk takle'n yi na jal skaxo'l ketz jalu'?

⁴ ¿Nxac na chibenu' xchiwutz yi e' yi nk'e'tz e' kajwutz?

⁵ Na chintzan tan talche'n yi xtxolbile'j scyeru' tan chitx'ixwe'nu'. ¿Qui'c pe' jun kajwutz yi ba'n xcye' tan pujle'n chixo'lu'? ¿Qui'c ptzun jun xchixo'lu' yi at mu'x tajtza'kl?

⁶ Poro yi na choyintzinu' squibil quibu', cho'n na chibenu' tan pujle'n xo'l xchiwutz yi e' yi qui na cyocsaj yol Kataj.

⁷ Poro jun cu'n yol, tan tu' yi at e'chk oyintzi' xchixo'lu' na xchaj yi ja wi't chitx'akxiju'. ¿Mbi tzuntz yi nink nchimuc'u' yi e'chk oyintzi' yi na bajij scye'ju'? Nin ¿nxac qui na chitx'aju'? Ej nin ko na el majij jun takle'n scyeru', ¿nxac qui na chimuc'u'? ⁸ Poro yi e' cyeru', ntin oyintzi' na chibanu'. Nin e' te'nu' na chipo'tzaj quibu' squibil quibu'.

† 5:5 2 Co 2:5-11. ‡ 5:7 Ex 12:15. § 5:7 Ex 12:19, Gá 5:9.

⁹ ¿Qui pe' na el chitxumu' tetz, yi e' aj oyintzi'inla'tz qui'c cyopombil cyera'tz te Ryos? Na yi e' wi'tz bnol tetz, scyuch' yi e' yi na chimeje' quen swutz yi e'chk takle'n yi banij tu' tane'n, scyuch' yi e' jopol wutzaj, scyuch' yi e' yaj yi na chixconsaj quib squibil quib chi na xcon jun xna'n, qui'c cyopombil cyera'tz te Ryos.

¹⁰ Ncha'tz yi e' alk'om, scyuch' yi e' txkantzaj nink na cyaj, scyuch' yi e' kbarel, scyuch' yi e' aj jisonl, scyuch' yi e' subul nak, cyakil yi e'a'tz qui'c cyopombil cyera'tz te Ryos.

¹¹ Ej nin at jujuntz xchixo'lu' yi ya'tz banake'. Poro yi jalu', ja wi't chitx'aj quibu'. Nin ja wi't chixansiju'. Ej nin ja wi't cho'cu' chi quitane'n yi e' yi qui'ct cyetz quil. Ya'tz tzun chibanu' tan tu' yi mbi cu'n banak Kajcaw Jesús, nin tan yi porer yi Espíritu yi kaRyosil.

Quil kapo'tzaj kawankil na tetz Cristo

¹² Ma jalu' je junt xtxolbile'j: At e' yi na cyal yi ba'n chiban yi e'chk takle'n yi na cyaj. Ba'n, poro at e'chk takle'n yi qui'c xtxicbaj sketz. Ba'n lkaban yi e'chk takle'na'tz, poro yi wetz, quil wak' ama'l tetz jun e'chk takle'n tan toque'n tan incawe'n.

¹³ Chi tane'n kawa'. At e' na cyal: “Yi kawa' i'tz tetz kac'u'l, nin yi kac'u'l i'tz tetz kawa'. ¿Mbi tzun kililtz te'j kol baj alchok e'chk takle'n ka'n?” che'ch. Bintzinin qui'c kil te'j, poro ilenin xitok yi kac'u'l tu kawa' tan Ryos. Poro apart yi munl yi kawankil. Na nk'era'tz xac tan xna'ni'n nka yaji'n. Ma na i'tz tan xcone'n tetz Kajcaw. Na yi tajbil Kajcaw i'tz yil kak' kawankil tan xcone'n tetz i'. ¹⁴ Nin yi i' tetz xconk tan claxe'n kawankil. Na tzantzaj tz'ocopon Ryos tan je'se'n tzaj kawankil xchixo'l alma' chi banak i' tan je'se'n tzaj yi wankil Cristo xchixo'l alma'.

¹⁵ ¿Qui ptzun na el chitxumu' tetz, yi kawankil banijt tan xcone'n tetz Cristo? Ko ya'tz ¿ba'n ptzun ko lquicy'aje'l tzaju' chiwankilu' tk'ab Cristo tan bene'n cyak'olu' tk'ab jun wi'tz bnol tetz? Qui na yub. ¹⁶ Na ¿qui pe' na el chitxumu' tetz, yi alchok scyetz yi na chiwitbej quib tu jun wi'tz bnol tetz, junit chiwankil na ban? na ya'stzun tz'iba'nt cyen le tu'j Kataj.* ¹⁷ Poro yi na tok'bej tib jun tu Cristo, junit cyajtza'kl na ban.

¹⁸ Quil cyen binu' yi yaji'n tu xna'ni'n. Na yi e' aj yajinl, nka yi e' aj xna'ninl, e' te'n na chipo'tzan chiwankil. ¹⁹ ¿Qui pe' na el chitxumu' tetz, yi kawankil ya'stzun yi ca'lil yi Espíritu Sant yi najlij tetz kalma'? Na ak'ij sketz tan Kataj. Nin nk'e'tz ketz, ma na tetz Ryos. ²⁰ Na lok'ij nku'lij tan jun takle'n, yi wi'nin walor.† Kak'e' bin kib tetz cu'n kalma' tan tak'le'n kak'ajsbil tetz Ryos. Na o' cu'n tetz i'.

7

Yi xtxolbil tetz ok'be'n ib

¹ Ma jalu', swale' nin scyeru' te yi xtxolbil yi nchijaku' swetz tul yi u'j yi ulnak tink'ab. Ba'n ko quil tz'ume' jun yaj. ² Poro, tan qui juchul til ba'n tcu'n yil tz'oc txkel jun yaj nin ba'n tcu'n yil tz'oc chmil jun xna'n. ³ Ba'n cyak' quib yi e' yaj tetz quixkel, nin ba'n cyak' quib yi e' xna'n tetz quichmil. ⁴ Na qui na yub kol lmak xna'n yi tajbil yi chmil, nin qui na yub kol lmak jun yaj yi tajbil yi txkel. Na tetz yaj yi wankil yi txkel, nin ncha'tz tetz yi xna'n yi wankil yi chmil. ⁵ Ba'n tcu'n quil chimak quib squibil quib. Ntin kol tz'oc chiyol te'j yil cho'c tan nachle'n Kataj tetz cobox k'ej. Poro yil tz'el tol yi tiemp yi mbixe' cya'n ba'n tzun quilt quib tan qui cyak'ol ama'l tetz Bayba'n tan chipitle'nin tul il. ⁶ Poro yi xtxolbile'j yi na intz'ib nin scyeru' i'tz tan tak'le'n jun cyajtza'klu', nk'e'tz tan chicawe'nu'. ⁷ Poro le wutz wetz wajtza'kl, ba'n tcu'n klo' yi cho'nk quitane'nu' chi wutane'n wetz. Na yi in wetz qui'c wetz wuxkel. Poro bintzinin apart len kajtza'kl yi ak'ijt tan Ryos. Apart tajtza'kl jun, nin apart tetz yi junt.

⁸ Cha'stzun te tzinwutz wetz, yi axwok yi qui'c itxkel nin qui'c ichmil, ba'n tcu'n klo' yi cho'nk tzibanwok chi wutane'n wetz. ⁹ Poro ko quil tzitx'aj, ba'n tcu'n tzitok'bej itib. Ba'n tcu'n yi ok'be'n ib swutz yi tu na sotz tu' ic'u'l.

* 6:16 Gn 2:24. † 6:20 1 Pe 1:19.

¹⁰ Ma jalu', chin cawunk scyetz yi e' yi ja wi't cyok'bej quib. Poro nk'e'tz in chin-cawunk, ma na Kajcaw. Qui'c cu tan cyaje'n cyen chipaxil yi e' xna'n quichmil. ¹¹ Poro kol chipax cyen yi e' xna'n quichmil, qui'c cu yil cyok'bej quib tu junt, ntin kol chimoxit quib tu cyetz quichmil. Ncha'tz yi e' yaj, qui'c cu tan cyaje'n cyen chipaxil yi quixel.

¹² Ma jalu' katxume' yi e' mas yi umnake' te yintaxk cyocsaj poro nk'e'tz Kajcaw na a'lon, ma na in na chintzan tan talche'n scyeru'. Ko at jun kajwutz yi nk'e'tz creyent yi txkel, nin qui na taj xna'n yi paxe'n, ba'n tcu'n quil chijatx quib. ¹³ Ncha'tz ko at jun xna'n yi nk'e'tz creyent yi chmil, nin qui na taj yaj paxe'n, ba'n tcun quil chijatx quib. ¹⁴ Na ko nk'e'tz creyent yi yaj, ilenin at banl Kataj squibaj na cyok'be'n quib. Na tan tu' yi creyent yi xna'n, at banl Kataj squibaj. Ncha'tz mpe ik yi xna'n yi qui na tocsaj, stk'e' Kataj banl squibaj na cyok'be'n quib. Ma yi qui'k qui'c klo' banl Kataj squibaj chinitxa'. ¹⁵ Poro ko na taj paxe'n yi jun yi qui na tocsaj, ba'n chipax. Ba'n scujiy yi kajwutz, na cya'l na talwit yi qui'ck cu te'j. Na yi tajbil Ryos i'tz tan jale'n tzatzin paz te talma' yi creyent. ¹⁶ Na qui ilij tan yi xna'n mi pe sclaxk yi chmil ta'n. Nin ncha'tz yi yaj, qui ilij ta'n mi pe sclaxk yi txkel ta'n.

¹⁷ Ba'n tcu'n kaxomok quen tu' te yi ak'ij sketz skajunal tan Kajcaw. Nin kaxomok quen tu' te'j yi xe'n kutane'n yi kaje'n xtxa'ol Ryos. Ya'stzun ca'wl na wak' scyetzak cyakil yi e' cmon creyent.

¹⁸ Na ko ja je' xtxa'ol Ryos jun yi baniyt circuncidar, ba'n atit chi tane'n i'. Poro ko ja je' xtxa'ol Ryos junt yi qui baniyt circuncidar, qui'c na ban. Qui tajwe'n tan bnol circuncidar tib. ¹⁹ Na ko banij circuncidar jun, qui'c na tak' swutz Ryos. Ncha'tz ko qui banij circuncidar, qui'c na tak' swutz Ryos. Yi mas tajwe'n i'tz yil kaban tane'n yi e'chk ca'wl Ryos. ²⁰ Kacuk cuntu'-tz chi kutane'n yi kaje'n xtxa'ol Ryos.

²¹ Ncha'tz yi ko at jun yi esclaw yi je'n txa'ij tan Ryos, ba'n tcu'n quil bisun ta'n. Poro kol tz'ak'lij ama'l tetz tan tele'n liwr, ba'n tz'el liwr. ²² Na yi ko esclaw jun creyent tk'ab junt yaj yintaxk je' xtxa'ol Kajcaw, qui'c na ban, na yi mas tajwe'n i'tz yi ja wi't el liwr tk'ab Bayba'n tan Cristo. Ma yi e' yi nk'e'tz e' esclaw yi nje' xtxa'ol Kajcaw, at cyetz cyaw jalu', nin i'tz yi Cristo. ²³ Na lok'ij nku'lij tan jun takle'n yi at wi'nin walor. Cha'stzun te qui't ko'c jak' ca'wl junt wunak tan banle'n yi tetz tajbil. ²⁴ Na quib yi kutane'n yi kaje'n xtxa'ol Kataj Ryos, i nin lkabana'stz tk'ab i'.

²⁵ Ma jalu' swale' jun xtxolbil scyetz yi e' yi txe'n bixe' chiyol tan cyok'bel quib. Quil wal yi Ryos mmak'on yi ca'wle'j swetz. Ma na i'tz wetz wajtza'kl cuntu'. Poro ba'n chixomu' te'j na ak'ij wajtza'kl tan Kajcaw. ²⁶ Je yi wajtza'kle'j: Tan paj yi q'uixc'uj yi ato' tk'ab jalu', ba'n tcu'n quil cyok'bej quibu'. ²⁷ Poro yi ko at e' yi ja wi't bnix chitrat tan cyok'bel quib, ba'n tcu'n che'lk cu'n te chiyol. Poro ko at e' yi qui'c chitrat ba'n tcu'n quil chitxum yi ok'be'n ib. ²⁸ Poro ko na cyaj ok'be'n ib, qui'c quil te'j. Ncha'tz yi e' xun, kol cyok'bej quib, qui'c quil te'j. Ma na ntin xchitije' q'uixc'uj. Poro yi wetz wajbil i'tz yi qui klo' chitij q'uixc'uj.

²⁹ Poro e'u' wajwutz, yi mero bintzi i'tz: Yi qui'ct ampon tiemp tetz yi tulbil Jesucristo. Cha'stzun te yi e' yi at quixel, nk'e'tz yi jalt nink quixel cho'c tan xtxumle'n. ³⁰ Ncha'tz yi e' yi na chibisun, nk'e'tz yi jalt nink bis cho'c tan xtxumle'n. Nin yi e' yi na chitzatin, nk'e'tz yi jalt nink yi tzatzi'n cho'c tan xtxumle'n. Nin yi e' yi ja chilok' jun takle'n, nk'e'tz yi jalta'tz nink cho'c tan xtxumle'n. ³¹ Na cyakil yi e' yi cho'n ajlij chic'u'l te yi e'chk takle'n tetz tzone'j wi munt, ba'n tcu'n yi quil k'uke' chic'u'l te'j, na sotzok tera'tz.

³² Na yi wetz wajbil i'tz yi quil sotz chic'u'lu' te yi e'chk takle'n tetz tzone'j wi munt. Na yi e' yi qui'c quixel, at mas ama'l scyetz tan chixcone'n tetz Kataj. ³³ Poro yi e' yi at quixel, at na ban cu'nt yi ntin na chitzan tan xtxumle'n yi e'chk takle'n xe chinajbil, tan tzatzine'n quixel scye'j. ³⁴ Ncha'tz tane'n jun xna'n yi at chmil. Poro yi e' yi qui'c quichmil, at mas ama'l scyetz tan chixcone'n tetz Kajcaw. Poro yi e' xna'n yi at quichmil wi'nin tajwe'n tan chibnol scyuch'ak tan stzatzine'n quichmil scye'j.

³⁵ Yi jun xtxolbila'tz yi ja wi't wal scyeru', i'tz tan tak'one'n ba'n scyeru'. Nin nk'e'tz tan cu'se'n jun pe'm xchiwutzu', na yi wetz wajbil i'tz tan chixome'nu' te yi balaj ajtza'kl bantz cyak'ol quibu' tan chixcone'nu' tetz Ryos.

³⁶ Ncha'tz ko at jun yaj yi le wutz yi tetz tajtza'kl cachi' na ban tan paj yi qui na cyok'bej quib tu yi trat, nin ko ja balk'ij tiemp yi xun, nin yi ko ja xtxum yi xun yi ba'n tz'oc chmil, qui'c quil te'j yi kol cyok'bej quib.* ³⁷ Poro ko at jun yaj yi tetz cu'n talma' yil bixe' ta'n tan qui toque'n txkel, nin yi qui na cabej c'u'l i', ba'n atit. ³⁸ Ba'n atit kol chume'. Poro mas balaj yi ko qui'.

³⁹ Ko at chmil jun xna'n qui'c cu tan cyaje'n cyen paxil. Poro kol quim yi chmil at tzun rmeril tan bene'n stza'wel junt chmil, poro tajwe'n yi creyent. ⁴⁰ Poro le wutz wetz wajtza'kl, stzatzink mas i' yi tu'k lcu' tu'-tz. Ej nin tzinwutz wetz at yi Espíritu Sant te walma'. Cha'stzun te ba'n na imban yi na wal nin yi xtxolbila'tz scyeru'.

8

Po'ti'ch len jun kajwutz tan yi e'chk takle'n yi na kaban

¹ Ma jalu' katxume' yi junt xtxolbil yi nchijaku' swetz te yi ko ba'n baj xchi'bel chitx'ixwatz wunak ka'n yi na ak'lij scyetzak yi e'chk ryos yi banij cuntu' tane'n. Bintzinin ja pujx cyanu' yi nk'e'tz xan kol baj cyanu', poro tan tu' yi cyajtza'klu'a'tz, na cyocsaj quibu' nim. Poro quil xcy'e' yi jun ajtza'kla'tz tan kaquiwse'n, ma na ntin kol kachaj yi lok' ib. ² Poro ko at jun yi le wutz yi tetz tajtza'kl yi at tajtza'kl, yi mero bintzi i'tz yi qui'c tajtza'kl. ³ Poro ko at jun yi na pek' te Ryos na el xtxum Ryos tetz yi mbi na icy' tc'u'l.

⁴ Katxume' bin yi ko ba'n kabajsaj yi xchi'bel jun tx'ixwatz yi ja oyij tetz jun ryos yi banij cuntu' tane'n. Bintzinin, yi o' ketz, ja el katxum tetz yi qui'c eka'n tan yi e'chk ryosa'tz yi banij cuntu'. Na ja el katxum tetz yi jun ntzi' Ryos at. ⁵ Bintzinin wi'nin e'chk takle'n at tcya'j nin at wuxtx'otx' yi e' cu'n ryos tane'n xchiwutz wunak, na at jun c'olój chiryosil nin jun c'olój cyajcaw. ⁶ Poro skawutz ketz, jun ntzi' Ryos at, i'tz yi Kataj Ryos. Ej nin i' txumul tetz cyakil, tuml yi o' ketz. Ncha'tz jun ntzi' Ajcaw at, i'tz Jesucristo, yi bnol tetz cyakil yi e'chk takle'n, tuml yi o' ketz.

⁷ Poro nk'e'tz cyakil kajwutz yi at yi jun ajtza'kla'tz le chiwi', na at e' yi na cyocsaj yi at quil te'j kol chibajsaj yi xchi'bel yi e'chk tx'ixwatz'a'tz. ⁸ Poro quil xcy'e' yi e'chk takle'n yi na kabajsaj tan tak'le'n mas kak'ej swutz Ryos. Ixkaj nintzunk jal mas kak'ej ta'n kol kabajsaj. Ej nin ncha'tz ko quil kabajsaj, quil jal kak'ej ta'n. ⁹ Poro or quilu' yi cyajtza'klu', yi nk'e'tz xan yil baj yi chi'baja'tz cyanu'. Xconi'ch len tan chipo'tze'n yi e' yi txe'n chiquiwix. ¹⁰ Na at lo' e' chixo'lu' yi ja pujx cya'n yi qui'c quil te'j kol chibajsaj yi chi'baj yi na ak'lij tetz jun ryos yi banij cuntu' tane'n. Poro kol til nin junt creyent, yi txe'n quiwix, yi na chitzan yi e'a'tz tan bajse'n yi jun chi'baja'tz xe ca'l jun ryos, ¿qui pe' lquiwix c'u'l tan bajse'n mu'x tetz, mpe xank swutz i'? ¹¹ Po'ti'ch len yi jun kajwutza'tz tan paj cyajtza'klu'. Wech i' jun kajwutz yi ja quim Cristo tan colpe'n. ¹² Ej nin kol chipo'tij yi e' kajwutz yi txe'n chiquiwix tan paj yi na chixom te cyeru' cyajtza'klu', i'tz jun cyektzu'. Na ja chijuchu' quilu' swutz Cristo. ¹³ Cha'stzun te kol po'tij jun kajwutz tan paj yi na baj jun e'chk takle'n wa'n, qui't tzun tzimbajsajtz sbne' opon tunintz, na qui na waj yi ik tan impaj yil po'tij jun wajwutz yi txe'n quiwix tk'ab Kataj. Cha'stzun te na inmak wib te e'chk takle'na'tz.

9

Na xchaj Pawl yi bintzinin na xom te jun ajtza'kla'tz

* **7:36** At e' yi na cyal yi apart yi na elepont. Cho'n na xom te yi mbi eka'n tan jun tal yol le griego.

¹ Ma jalu', in apostl, nin at cu tan imbnol yi e'chk takle'n chi na chiban yi e' mas apostl. Na ncha'tz in, wilnak wutz Kajcaw Jesús. Nin tan in ncho'que'tu' tk'ab Kajcaw. ² Mpe atk e' yi na cyal yi nk'e'tz in apostl, qui'c rmeril yi ya'tzk cyal cyeru', na ja chinxcon tan Ryos tan cyocse'nu' tk'ab i'. Yi in wetz at rmeril tan imbnol quib yi na chiban yi e' mas apostl. Poro qui na imban.

³ Cha'stzun te tzincole' wib xchik'ab yi e' yi na chitzan tan inyolche'n. ⁴ Ixkaj qui'c tzunk cu tan inwane'n te yi inmuml na in apostl. ⁵ Ixkaj qui'ck tzunk cu tan toque'n wuxkel chi quitane'n yi e' mas apostl, scyuch' yi e' titz'un Kajcaw, nin chi tane'n Lu'. ⁶ Nka ¿ntin ptzun o' ketz tu Bernabé yi qui'k cu tan cyaje'n quen kilol yi kak'un tan kabene'n tan xtxole'n yol Kataj? ⁷ Na qui'c nin jun yaj yi na ben tan sanlari'n yi nak c'a'chaj tib xchuc. Nin cya'l atit jun yaj yi na oc tujul yi qui'k na wan te yi tak'un. Nin cya'l atit jun yi ate' wacx yi qui'k na baj mu'x tetz ta'n te yi lech.

⁸ Ej nin nk'e'tz ntin cyajtza'kl wunak na xcon wa'n tan xite'n chiyol yi e' incontra'tz, na at xe' yi inyol le ley Moisés. ⁹ Na je na tal yi ley yi tz'iba'nt cyen tan Moisés: “Qui'c cu tan toque'n jun sam te chitzi' yi e' wacx yi na cho'c tan bujle'n triw.” Nin nk'e'tz ntin yi e' wacx na tzan Ryos tan chitxumle'n, ¹⁰ ma na ncha'tz yi o' ketz yi o' yi na kak'uj te tak'un Kataj. Na kol tz'oc jun yaj tan ak'un wi tx'otx', at xch'iw i' te xchojo'n. Ncha'tz yi na oc jun tan bujle'n triw, at xch'iw tan cambal mu'x tetz te'j. ¹¹ Ni'cu'n tzun o' ketz, na katzan tan xtxole'n yol Kataj scyeru', ¿qui'c ptzun lo' cu tan kacambal mu'x xch'eybil ketz scye'ju'? At. ¹² Yi ko ak'ij chiwa' yi e' mas aj txolinl cyanu', pyor tzun klo' yi o' kestz.

Poro qui'c cunin jun tir yi jajk intz'am mu'x tal xch'eybil wetz scyeru'. Ma na muq'uij cuntunintz wa'n, na qui na waj yi nink makxij yi balaj stziblal tetz Cristo tan tu' yil tzintz'am e'chk xch'eybil wetz scye'ru'. ¹³ Poro elnak chitxumu' tetz, yi e' yi na chiban chimunl le ca'l Ryos cho'n na chiwan cyera'tz te e'chk oy yi na opon cya'n wunak. Ncha'tz yi e' yi na chak'uj tan pate'n yi e'chk chitx'ixwatz wunak, na chiwan te'j.

¹⁴ Ej nin talnak Kajcaw jun xtxolbil, i'tz, yi e' yi na chak'uj tan xtxole'n yi balaj stziblal, ba'n chiwantz te'j. ¹⁵ Poro yi in wetz, cya'l cunin mintz'am wit jun jilwutz ch'eybil wetz. Nin qui na chintzan tan stz'ibe'n nin yi xtxolbile'j tan cyak'olu' pwok swetz. Ba'n tcu'n chinquim swutz yi nink xit yi jun tzatzin yi at swetz tan tu' yi na chintzan tan xtxole'n yi balaj stziblal oy tu'.

¹⁶ Poro ncha'tz quil wocsaj wib nim tan tu' yi na chintzan tan xtxole'n yi jun balaj stziblala'tz, na elnak intxum tetz yi chin tajwe'n cunin tan intxolil. Lastum in ko quil tzintxol yi balaj stziblal. ¹⁷ Na ik yi wajbil tu'k yi na chintzan tan xtxole'n, tzinjake' tzun klo' inchojo'ntz. Poro tan tu' yi ja chincawij tan woque'n tan xtxole'n, cha'stzun na chintzan tan banle'n tane'n. ¹⁸ ¿Mbi'tz inchojo'n jalu'? Yi wetz inchojo'n jalu' i'tz yi na tak' tzatzin swetz yi qui na chintzan tan jakle'n xch'eybil wetz yi na chintzan tan xtxole'n yi balaj stziblal scyetz wunak.

Ja tamiwij tib Pawl scyuch' cyakil jilwutz wunak tan chicambaje'n tetz Cristo

¹⁹ Cha'stzun te, ja ne'l liwr jak' chica'wl e' wunak, poro ja no'c chi quitane'n alchok jilwutz wunak tan incambal cobox tan cyoque'n tk'ab Cristo. ²⁰ Je na wuleje'j te yi atin xchixo'l yi e' judiy na wocsaj wib chi quitane'n yi e' judiya'tz tan che' incambal tetz Cristo. Na te yi atin xchixo'l yi e' yi na chixom te yi ley Moisés qui na no'yintzin scyuch', na na waj tan che' incambal tan chixome'n te yi balaj stziblal. ²¹ Ncha'tz te yi atin xchixo'l yi e' yi qui na chixom te chiley yi e' judiy, ncha'tz in qui na chinxom te yi chiley yi e' judiy. Poro ilenin atin jak' ca'wl Ryos na atin jak' ca'wl Cristo. Ya'stzun na imban, na na waj yil chixom yi e' wunaka'tz te yi balaj stziblal tetz Jesucristo. ²² Ncha'tz qui na che' inxux yi e' creyent yi e' cotxcoj, na yi wajbil i'tz tan chiquiwixen. Na bin wocsaj wib chi quitane'n cyakil jilwutz wunak bantz chiclaxe'n jujun xchixo'l. ²³ Tzinwutz wetz, chumbalaj nin yi balaj stziblal, cha'stzun te na imban cyakil yi e'chk xtxolbila'se'j, tan kaclaxe'n scyuch'u'.

Skaquiwixk tk'ab Kataj kol kamak kib te e'chk takle'n yi na xcy'e' tan po'tze'n junt

²⁴ Ja wi't el chitxumu' tetz, yi cyakil yi e' yi na cho'c tan pil ib te jun ojke'l, tircu'n e' na cho'jkel, poro jun ntzi' yi na tx'acon scyetz. Ncha'tz o' ketz ba'n yi nink kabuch kib tan katx'acone'n te yi itz'ajbil yi quinín bajsbe'n tetz. ²⁵ Cyakil yi e' yi na cyaj cho'c tan pil ib tan ojke'l, na chiq'uicy'lej quib. Ya'stzun na chiban tan chitx'acone'n, bantz jale'n chik'ej. Poro yi chik'ej yi na chicambaj i'tz tetz cobox ntzi' k'ej na sotzok tera'tz. Ma yi o' ketz yi na ko'jkel te'j, i'tz tan kacambal yi jun oy yi quil sotz.

²⁶ Ma yi in wetz yi na no'jkel, ntin na chinxmayinin kale atit wupombil. I'tz te Ryos yi at tzi'n tcyaj. Ej nin je junt elsawutzile'j: Na quilu' yi na chipil quib cob yaj tan biyo'n ib tan chik'ab. Nk'e'tz alchok tu'k na chinicy' cyent yi chik'ab, ma na, na chijoy puntil tan noje'n quen te cyuch'. Ncha'tz in na injoy puntil tan qui xtx'acone'n yi e'chk takle'n cachi' swe'j. ²⁷ Yi in, na chintzan tan makle'n yi tajbil inwankil tan qui wuk'ol ama'l tetz tan banle'n yi e'chk takle'n cachi'. Na lastum tu' in yi ko in te'n tzimpo'tzaj wib. Wech na sken wi't intxol yi balaj stziblal scyetzak wunak.

10

Ba'n tcu'n quil tz'el nin kalma' te yi e'chk takle'n yi xcyek tan kapo'tze'n chi banake' yi e' aj Israel

¹ Cha'stzun te, e'u' wajwutz, yi wetz wajbil i'tz yi nink chinachonu' te yi mbi banake' yi e' kamam kate' tentz. Na cyakil cu'n e' ja chixon jak' jun boc'oj sbak'. Nin cyakil cu'n e' ja chicy' tc'u'l yi mar. ² Nin cyakil e' e' bajij bautizar tane'n tan chichajol yi xomche' te xchusu'n Moisés. Na yi quicy'e'n tc'u'l yi mar, nin yi chixone'n jak' yi sbak', ya'stzun chibautism bantz. ³ Ej nin cyakil e', e' wan te yi waj yi tak' Kataj scyetz. ⁴ Nin e' uc'a' lentz te yi a' yi ak'lij scyetz. Na e' uc'a' len te yi a' yi eltzaj wutz c'ub. Na yi jun c'uba'tz, ya'stzun jun elsawutzil tetz Cristo. Na xomij yi porer i' scye'j. ⁵ Poro ilenin at wi'nin e' yi qui nin tzatzin Ryos scye'j. Cha'stzun te e' baj cu' sotzal le ama'l tz'inunin tu'.

⁶ Yi xtxolbila'se'j na xcon tan xchajle'n sketz yi ba'n tcu'n quil tz'el nin kalma' te yi e'chk takle'n cachi' chi banake' cyetz. ⁷ Xom ninch cyajtza'klu' te yi e'chk takle'n yi banij quitane'n chi banake' yi e' kamam kate', na tz'iba'nt cyen: "Yi wi't chibnixen tan wa'a'n, ja chiban yi cyetz cyajbil swutz yi teblal yi ne'x wacx."* ⁸ Ncha'tz e' oqui'chu' tan xna'ni'n nka tan yaji'n chi banake' cyetz, na junit k'ej e' sotze'n junak ox mil chixone'n tan paj yi chijuchul quil. ⁹ Ncha'tz e' oqui'chu' tan pile'n Kajcaw chi banake' cyetz na quin tech nin e', e' sotz tan lubaj.† ¹⁰ Nin e' oqui'chu' tan yolche'n Kajcaw chi banake' cyetz, na nin e' cu' sotzal Ryos.‡

¹¹ Ej nin cyakil yi e'chk takle'n yi bajij scye'j, i'tz jun techl tetz ketz. Na yi e'chk xtxolbila'tz, tz'iba'nt cyen tetz ketz tan kabnol cwent kib. Na cyakil yi e'chk takle'n yi bnixnak sajle'n tunintz le xe'tzibil tzaj i'tz tan tak'le'n jun kajtza'kl. ¹² Cha'stzun te, or quilu', na qui cunin batz chilo'onku' yi e'u' yi na cyalu' yi chin quiw nin e'u'.

¹³ Poro, yi sajle'n tunintz qui'c pilbil cyeru' yi qui'k micyp'on cyanu'. K'ukek bin chic'u'lu' te Ryos, na na el cu'n i' te tetz yol. Nin quil tak' ama'l scyeru' tetz jun pilbil cyeru' yi qui'k tz'icy'pon cyanu'. Na ko na xon tzaj jun chumam pilbil cyeru', stk'e' Ryos yi xch'eybil cyeru' tan chimuc'ulu'.

E' benchu' tan wa'a'n xchixo'l yi e' yi na cyak' k'ej yi e'chk chiryosil yi banij tu' tane'n

¹⁴ Cha'stzun te, yi e'u' yi ok'le'n chiwutzu' wa'n, swale' nin scyeru': E' benchu' tan wa'a'n xchixo'l yi e' yi na cyak' k'ej yi e'chk chiryosil yi banij tu' tane'n. ¹⁵ Bintzi, at cyajtza'kl yi e' yi na cyal yi nk'e'tz xan. Poro cho'k binu' tan txxumle'n yi yole'j.

¹⁶ Yi na kajak yi banl Kataj tibaj yi a' yi at tul yi lak nin yi na kuc'aj len, na xchaj sketz yi junit o' tk'ab Cristo, yi jun yi sajnak kojxuj yi xch'el.

* **10:7** Ex 32.6. † **10:9** Ex 17:2-7; Nm 21:4-9. ‡ **10:10** Nm 16:41-49.

Ncha'tz, yi na kapiġ cu'n yi pam, na ħchaj sketz yi junit o' tk'ab i'. Na, lo'onak yi tetz wankil tan kacolpe'n kacyakil cu'n. ¹⁷ Nin jun ntzi' pam na xcon ka'n. Ncha'tz kutane'n ketz, jun ntzi' o' mpe ala'-k kaxone'n. Na jun ntzi' pam na jatxlij skaxo'l.

¹⁸ Ncha'tz cho'ku' tan xtxumle'n yi ħe'n quitane'n yi e' aj Israel yi cho'n xomche' te yi antiw ley, yi e' cyetz ja chibajsaj yi ħchi'bel chitx'ixwatz. Nin tan tu' yi ja chibajsaj na elepont yi junit quitane'n tu yi chiRyosil.

¹⁹ Poro tan yi yola'se'j qui na chintzan tan talche'n yi atk k'e'j yi chitx'ixwatz tu chiryosil yi e' wunak jalu'. Qui'. ²⁰ Na nk'e'tz cho'n na cyak' chitx'ixwatz tetz ketz kaRyosil, ma na cho'n na cyak' scyetz yi e' espíritu cwent Bayba'n. Cha'stzun te baji'ch ħchi'bel chitx'ixwatz cyanu', na kol baj cyanu' junit ħchibne'u' scyuch' e' espíritu cwent Bayba'na'tz.

²¹ Cha'stzun te qui'c cu tan je'n quic'ajalu' yi a' yi na xcon tan tulse'n tx'akx Kajcaw tkac'u'l, yi ko na chibenaku' tan tc'ajle'n yi xc'ala' yi na xcon tan mayse'n chic'u'l yi e'chk chiryosil wunak. Qui'c rmeril tan chibajsalu' yi pam yi na xcon tetz jun elsawutzil tetz yi wankil Kajcaw ko na chibenaku' tan wa'a'n kale na chitzanwit tan tak'le'n chik'e'j yi e'chk ryos yi banij cuntu'. ²² ¿Qui pe' lcyakax Kajcaw ske'j yi ko ya'tz na kaban? Scyakaxk. Ej nin ¿mas pe' at ketz kachamil swutz i'? Qui'c rmeril.

²³ Bintzinin at cu tan kabnol alchok e'chk takle'n, poro at e'chk takle'n yi qui'c na tak' sketz. At cu tan kabnol cyakil, poro nk'e'tz cyakil e'chk takle'n na xcye' tan kaquiwse'n.

²⁴ Qui bin chibanu' ntin yi cyeru' cyajbilu', ma na chijoye'u' puntil tan chiquiwse'n yi e' mas kajwutz.

²⁵ Cha'stzun te yi na chilok'u' chi'baj lakak carnice'r, chijaki'chu' yi ko ja xcon yi ħch'el tetz chitx'ixwatz wunak. Na ko qui na quibitu' yi ja xcon yi ħch'el tetz chitx'ixwatz wunak qui tzun Itak' bis scyeru', ²⁶ na tetz Ryos cyakil jilwutz chi'baj tu cyakil e'chk takle'n yi at wuskil. Nin quil jal kil kol baj ka'n.

²⁷ Ncha'tz kol tz'a'lchij jun wa'a'n scyeru' tan jun yi nk'e'tz creyent, qui'c na ban. Ba'n chibenu'. Nin ba'n chiwanu'-tz te yi mbi tz'ak'lij scyeru'. Tin tu' chijaki'chu' yi ko ja xcon yi ħch'el tetz chitx'ixwatz. ²⁸ Poro ko at jun kajwutz tz'a'lon tetz, yi ja xcon yi ħch'el tetz chitx'ixwatz, ba'n tcu'n quil chibajsaju' bantz qui cyak'olu' bis tetz yi jun kajwutza'tz. Poro elnak katxum tetz, yi tetz Ryos yi chi'baj tu cyakil yi e'chk takle'n yi at wuskil. Nin qui'c kil te'j kol baj ka'n. ²⁹ Poro ba'n tcu'n quil chibajsaju', na stk'e' bis tetz yi jun yi txe'n el xtxum mas te yol Kataj.

Poro ko at jun creyent yil sjak tzaj: “¿Nxac tzun qui'c cu tan kabajsal yi chi'baja'tz? ³⁰ ¿Mbi tzun jale't kil te'j? na ja bin katyoġin tibaj,” ko hij yi juna'tz sban scyeru'. ³¹ Je bin puntile'j tan stza'we'n nin tetz yaj: “Yi na kawan, nin yi na kuc'a', nka alchok scyetz takle'nil yi na kaban, ba'n xcon ka'n tan tak'le'n k'e'j Ryos.”

³² Cha'stzun te quil chibanu' yi e'chk takle'n yi na tak' bis scyetz yi e' judiy. Ncha'tz quil chibanu' yi e'chk takle'n yi juntlen ħchiwutz yi e' mas wunak. Quil chibanu' yi e'chk takle'na'tz. Na at e'chk takle'n yi na tak' bis scyetz yi e' creyent yi e' cotxcoj yi ate' ħchixo'lu'. Quil chibanu' yi e'chk takle'na'tz. ³³ Inti in wetz, ilenin na chintzan tan joyle'n puntil tan chimayse'n yi e' mas wunak. Qui na waj tzimban ntin yi wetz wajbil, ma na na waj yi ħe'nk chiclax tk'ab Bayba'n.

11

¹ Chixomok binu' te yi wetz yi na imban, na na chinxom te yi mbi cu'n banak Cristo.

Yi e' xna'n yi qui na cho'c jak' ca'wl quichmil

² Ma jalu' e'u' wajwutz, ba'n na chibanu', na, na nu'l tx'akx chic'u'lu', nin na chitzanu' tan banle'n tane'n yi e'chk chusu'n, quib yi walnak scyeru'. ³ Poro na waj yil tz'el chitxumu' te yi junt xtxolbile'j: Kataj Ryos i' wi' banl wi' te'j Cristo. Nin Cristo i' wi' banl wi' scye'j yi e' yaj. Nin yi e' yaj e' wi' banl wi' scye'j quixkel. ⁴ Cha'stzun te chin tx'ixwil

nin scyetz yi e' yaj yi ko qui elnak chitwi' yi na cho'c tan nachle'n Kataj, nka tan xtxole'n yi yol i'. ⁵ Ncha'tz yi e' xna'n, yi na cho'c tan nachle'n Kataj, nka tan txoli'n. Chin tx'ixwil nin yi ko qui'c jun xbu'k je'nak te chiwi'. E' te'n na elsan chitx'ix. Na yi ko qui je'nak jun xbu'k te chiwi', ni'cu'ntz yi ik elnak jukij xi'il chiwi'. ⁶ Cha'stzun te ko at jun xna'n yi qui na taj tan je'n jun xbu'k te wi', ba'n tcu'n c'aple' len yi xi'il wi'. Poro ko na tx'ixwij tan tele'n c'aplu'n yi xi'il wi', ba'n tcu'n yil je' jun xbu'k te wi'.*

⁷ Ma yi e' yaj, qui'c cu tan je'n jun takle'n te chiwi', na e' teblal Ryos, nin na jal k'ej Ryos cya'n. Poro yi e' xna'n na jal chik'ej yi e' yaj cya'n. ⁸ Na yi bajx yaj, nk'e'tz cho'n tenle'n tzaj te jun xna'n, ma na i xna'n cho'n tenle'n tzaj te yi bajx yaj. ⁹ Ncha'tz yi e' yaj, nk'e'tz banijche' tan chixcone'n scyetz yi e' xna'n, ma na e' xna'n ja chibnix tan chixcone'n nin tan quich'eye'n yi e' yaj. ¹⁰ Cha'stzun te chin tajwe'n cunin yil je' jun takle'n te chiwi' yi e' xna'n tan xchajle'n xchiwutz yi e' wunak nin xchiwutz yi e' ángel yi e' c'ulutxum jak' ca'wl quichmil.

¹¹ Poro skaxo'l ketz yi o' creyent, yi o' yi ato' tk'ab Kajcaw, nicy' nin tu' kak'ej tu kaxna'nil. Na at chik'ej yi e' xna'n nin at chik'ej yi e' yaj. At len kaxac, na junit o'. ¹² Bintzinin bajx tenle'n tzaj xna'n te yi bajx yaj. Poro jalu' cho'n na chitz'ij yi e' yaj scye'j yi e' xna'n. Poro Ryos txumul cyen tetz cyakil yi xtxolbila'tz.

¹³ Cho'k binu' tan txumle'n. ¿Ba'n pe' kol tz'oc jun xna'n tan nachle'n Ryos yi ko qui je'nak jun xbu'k te wi'? Qui na yub.

¹⁴ Ncha'tz yi o' ketz yi o' yaj, na el katxum tetz yi qui na yub yi ko quil tz'el jak' kawi'. ¹⁵ Ma yi e' xna'n, na jal cyetz chik'ej yi ko at xi'il chiwi', na ak'ij cyen xi'il chiwi' tan tewe'n mu'x te chiwankil. ¹⁶ I bin jalu', ko at jun xchixo'lu' yi qui na taj yil xom te yi xtxolbila'se'j nin ko na taj tz'oc tan wak' ib te'j, ba'n cyalu' tetz yi ya'stzun ketz katxumu'n. Nin ncha'tz cyakil yi e' mas cmon yi xomche' te'j Ryos, ya'stzun cyetz yi na chixom te'j.

At jatxo'n ib yi na cho'c tan banle'n yi Santa Cena

¹⁷ Ma jalu', qui na chintzan tan tak'le'n chik'eju' tan yi junt xtxolbile'j yi swale' nin scyeru'. Na qui na yub yi mbi na chibanu' yi na chicham cu'n quibu'. Wech na i'tz klo' tan tak'one'n ba'n scyeru', poro qui'. ¹⁸ Na ja wit yi tx'akaji'n na chibanu', nin bintzinin lo'. ¹⁹ Cha'stzun te ja jal jatxo'n ib xchixo'lu' poro tan yi jun xtxolbila'tz xchilajluchaxk yi e' mero creyent yi na tzatzin Ryos scye'j. ²⁰ Nin tan tu' yi ya'tz na chibanu', nk'e'tz nin yi wa'a'n yi bixba'nt tan Kajcaw na chitzanu' tan banle'n tane'n. ²¹ Na chijunalenu' na chiwanu'. Nin qui na chich'iwu' yi e' mas cyajwutzu'. Nin at e'u' yi tu na chibent quen tu' tan wa'a'n nin qui na chitxumu' yi e' yi qui'c cyetz chiwa'. Ej nin at e' xchixo'lu' yi na oc a' xchiwi' tan yi nim tcunin win na baj cya'n. ²² ¿Mbi tzuntz qui na chiwan tzaju'-tz xe'ak chica'lu'? ¿Qui'c ptzun k'ej yi cmon tetz Ryos xchiwutzu'? Na na chitzanu' tan telse'n chitx'ix yi e' meba' yi qui'c cyetz chiwa'. Cha'stzun te qui'c rmeril tan wak'ol chik'eju' na qui na yub yi e'chk takle'na'tz yi na chibanu'.

Yi mbi eka'n tan yi Santa Cena

(Mt 26.26-29; Mr 14.22-25; Lc 22.14-20)

²³ Na je puntile'j yi cyajnak talol Kajcaw swetz. Nin ite'n nin i'a'tz e' inchnaku' te'j. Yi ak'bal yi txant tan bene'n jatxij Kajcaw Jesús, nintzun je' tcy'al yi pamtz. ²⁴ Itzun yi wi't tyo'xine'n tibaj, nintzun cu' pi'xultz, nin taltz: "Yi je'j ya'stzun yi inwankil yi slo'onk tan jale'n ibanl. Banwok tane'n chi mimbane'j, tan wule'n tx'akx tic'u'l." ²⁵ Ej nin ite'n nin bana's yi chibnixen tan wa'a'n, nin je' tcy'al yi laktz, nin ben tlol scyetz: "Yi at tc'u'l yi lake'j, i'tz yi techl yi ja bixe' jun ac'aj trat tan Ryos tan in'xch'el. Cyakil tir yil tzibanwok yi xtxolbile'j, ba'n tzitc'aje'n tan wule'n tx'akx tic'u'l," stzun Jesús bantz.

* **11:6** At jun chicstumbr yi e' aj Corint i'tz: Cyakil yi e' xna'n na chijop chiwi' tan "xchajle'n yi e' balaj xna'n. Poro ko na chitx'amxij tu junt yaj, na el jukij yi xi'il wi'. Ja lo' el quicy'al yi xbu'k te chiwi' na le wutz cyetz cyajtza'kl ja che'l liwr jak' ca'wl yi jun leya'tz.

²⁶ Cha'stzun te, cyakil tir yi na chibajsaju' yi pam, nin yi na quic'aje'nu' yi at tc'u'l yi lak, na tzun chitzanu'-tz tan xtxole'n yi quimichil yi wi'tz Kajcaw jalen cu'n yil tz'ul tzaj junt tir.

Sjalok kil ko qui na pujx ka'n yi mbi eka'n tan yi Santa Cena

²⁷ Cha'stzun te qui na yub yi na chibanu' yi na baj yi Santa Cena cyanu'. Na ko qui na pujx ka'n yi mbi eka'n tan yi pam, nin kol ko'c tan bajse'n, sjalok tzun kil te'j. Ncha'tz ko qui na pujx ka'n yi mbi eka'n tan yi a' yi at tul yi lak nin kol baj ka'n, sjalok kil te'j, na na tzun katzan tan telse'n k'ej yi wankil tu yi xch'el Kajcaw.† ²⁸ Cha'stzun te, skajunal cu'n kanachonk te'j yi ko na el katxum tetz yi mbi na elepont. Ba'n tzun ko'ctz tan bajse'n yi pama'tz nin tan tc'ajle'n yi a' yi at tc'u'l yi lak. ²⁹ Na yi jun yil bajsan nka lc'ajan, nin ko qui na el xtxum tetz yi mbi na elepont, cawste'n i' na tzan tan bajse'n, nin tan tc'ajle'n. Na qui na pujx ta'n yi xe'n tane'n yi wankil Cristo.‡

³⁰ Cha'stzun te at wi'nin yabi'x xchixo'lu', nin at wi'nin e' yi ja wi't chiquim. ³¹ Poro kol kama'laj kib yi xe'n kutane'n, quil bajij xtisya' ske'j nin quil tak' Kajcaw kacaws. ³² Poro kol tak' Ryos kacaws i'tz tan kanuc'le'n bantz qui kabene'n tq'uixc'uj scye'j yi e' mas wunak.

³³ Cha'stzun te e'u' wajwutz, yi na chicham cu'n quibu' tan banle'n tane'n yi wa'a'n tetz Kajcaw, chich'iwe' quibu' jalen cu'n yil chimol quibu' chicyakilu'. Ej nin ko at e' yi na chiquim tan we'j xchixo'lu' ba'n tcu'n chiwank tzaj xe'ak chica'l tan qui tk'ol Ryos chicaws. ³⁴ Ma yi mas puntil, katx'aje' te'j yil nopon scye'ju'.

12

Aparchklen kamunl yi ak'ij sketz poro jun ntzi' yi ak'ol tetz

¹ Ma jalu' wajwutz na waj yil tz'el chitxumu' tetz yi e'chk jilwutz ajtza'kl yi na tak' yi Espiritu Sant sketz tan xcone'n ka'n. ² Na chinachonu' te'j yi xe'n cu'n quitane'nu' yi ate' tzaju' tk'ab yi chicstumburu'. Nin na chinachonu' te'j yi xe'n cunin nchiben ticy'le'nu' tan Bayba'n xchiwutz yi e'chk takle'n yi banij cuntu' yi qui na chijilon. ³ Poro yi jalu', swale' nin scyeru' yi xtxolbile'j. Yi e' yi na chijison te'j Jesús, ya'stzun yi e' yi qui'c Espiritu Sant tetz cyalma'. Poro yi e' yi tetz cu'n cyalma' na cyal: "Yi Jesús, i' cu'n i' Ajcaw swe'j," itzun e'a's yi at yi Espiritu Sant tetz cyalma'.

⁴ I bin jalu' at wi'nin jilwutz kamunl yi ak'ij len sketz. Poro jun ntzi' ak'ol tetz, nin i'tz yi Espiritu Sant. ⁵ Ej nin at wi'nin jilwutz puntil tan kaxcone'n, poro jun ntzi' Ajcaw ske'j. ⁶ Nin at wi'nin jilwutz kamunl yi ak'ij len sketz tan kaRyosil nin nk'e'tz junt txumul tetz.

⁷ Ncha'tz ak'ij len kamunl tan yi Espiritu Sant tan jalse'n chibanl cyakil cmon. ⁸ Na at jujun yi ak'ijt cyajtza'kl tan yi Espiritu Sant tan pujle'n xo'l jun xtxolbil. Nin at jujunt yi na el chitxum tetz yi e'chk xtxolbil yi at tul yol Kataj yi at q'uixbel nin na chixcye' tan chichusle'n yi e' mas te'j, poro i'tz tan porer yi Espiritu Sant. ⁹ Ncha'tz at jujunt yi nternin k'uklij chic'u'l te yol Ryos, poro i' yi Espiritu Sant ak'ol te yi jun ajtza'kla'tz scyetz. Ncha'tz at jujunt yi na chixcye' tan tulse'n yos tu jun yabi'x, poro ite'n nin yi Espiritu Sant ak'ol tetz yi jun porera'tz scyetz. ¹⁰ Ej nin at jujunt yi ba'n na chiban e'chk milawr, poro tan tu' yi porer yi Espiritu Sant. Ej nin at jujunt yi chin list nin e' tan xtx'olche'n xo'l yi yol Kataj, poro tan tu' yi porer yi Espiritu Sant. Nin at jujunt yi na chixcye' tan tele'n chitxum tetz yi ko i'tz yi Espiritu Ryos nka jun espiritu cwent Bayba'n yi na tzan tan pitle'n nin jun yaj. Ej nin at jujun yi at na ban cu'n na xcon chitzi' tak'un yi Espiritu Sant tan yolche'n junt jilwutz yol yi qui na a'w cyak'un. Nin at e' yi ba'n chixcye' tan xtx'ixpe'n e'chk yola'tz le cyetz chiyol. Poro i'tz tan tu' porer yi Espiritu Sant. ¹¹ Na cyakil

† 11:27 Si'leju' 11:21-22; Ef 2:15-16. ‡ 11:29 Ncha'tz 8:12. Yi wankil Cristo i'tz yi cmon creyent. Ncha'tz na xcon yi k'otil pam (5:7) tetz jun elsawutzil yi cmon creyent. Ncha'tz na xcon junintzi' pam (10:17) tetz jun elsawutzil yi junit o' tk'ab Cristo.

yi e'chk jilwutz ajtza'kla'tz, ite'n nin Espiritu Sant ak'ol tetz. Nin jatxijt len sketz quib yi tajbil i'.

Yi o' ketz yi o' creyent o' wankil Cristo tane'n

¹² Yi wankil jun yaj jun ntzi' tane'n, poro ala' len cu'n wekl. Cha'stzun kutane'n yi o' creyent. Junit kutane'n tk'ab Cristo. ¹³ Na yi kabaje'n bautizar, junit k'u'j o' nkaban. Nin ite'n nin Espiritu yi nko'csan jak' ca'wl. Ma jalu' junit k'u'j o'. Qui'c na ban mpe o'-k judiy nka qui'. Qui'c na ban yi ko o' esclaw nka qui'.

¹⁴ Cho'n kutane'n ketz yi o' creyent chi tane'n wankil jun yaj. Nk'e'tz yi jun ntzi'-k wekl yi wankil, ma na ala' len cu'n wekl tane'n poro junit i'. Ni'cu'n tzun kutane'n ketz tk'ab Cristo junit o'. ¹⁵ Na qui'c rmeril yi nink tal tkan jun yaj: “Tan tu' yi nk'e'tz in yi k'ab, nk'e'tz in tetz yi wankil yaj.” Qui'c rmeril yi nink tal yi jun xtxolbila'tz, na ite'n nin wankil yaja'tz yi tkan. ¹⁶ Ncha'tz yi nink tal yi xchin jun yaj: “Tan tu' yi nk'e'tz in yi wutz, nk'e'tz in tetz yi wankil.” Qui'c rmeril, na ite'n nin wankil yaja'tz. ¹⁷ Na yi wutzaj cu'nk cyakil yi kawankil, ¿lok tzun ka'xchintz, nin xe'n kubit jun yol? Nin yi xchimbaj cu'nk cyakil yi kawankil, ¿lok tzun kaju'-tz, nin xe'n kasakon? ¹⁸ Ma na qui'. Na Ryos txumun cyen tetz cyakil jilwutz kawekl. Nin i' bixban cyen kale tajwe'ne't e'chk wekla'tz. ¹⁹ Yi june'nk wekl tane'n yi kawankil, ¿na' tzun atit yi mas wekl kawankiltz? ²⁰ Poro yi kawankil, ala' len cu'n wekl, poro junit tane'n.

²¹ Qui'c rmeril yi nink tal kawutz tetz kak'ab: “Qui'c axac swetz.” Ncha'tz qui'c rmeril yi nink tal kawi' tetz kukan: “Qui'c axac swetz.” Qui'c rmeril. ²² Na yi e'chk kawekl yi i cu'n qui'c xac tane'ntz, ya'stzun yi mas tajwe'n. ²³ Nin ya'stzun yi at k'ej. Ncha'tz yi e'chk kawekl yi na katx'ixwij ta'n, i tzun i'a'tz yi wekij mas ka'n. ²⁴ Poro yi mero bintzi i'tz, Ryos bnol tetz cyakil kawankil. Nin ja tak' i' mas k'ej yi e'chk kawekl yi qui'c mas k'ej tane'n. ²⁵ Yi tajbil Ryos te e'chk wekl kawankil i'tz tan quich'eyal quib squibil quib. Nk'e'tz tajbil i' tan chijaxol quib yi e'chk wekl kawankil. ²⁶ Cha'stzun te ko at jun kawekl yi na yobtij, tircu'n tzun kawankil na bisuntz ta'n. Nin ko at jun kawekl yi na jal k'ej, tircu'n tzun yi e' mas kawekl na chitzatzintz te'j.

²⁷ Yi xe' yi xtxolbila'se'j yi nwal scyeru' i'tz: Yi o' ketz, yi o' creyent, o' wankil Cristo tane'n. Nin cyakil o', o' len jun wekl i'. ²⁸ At e' skaxo'l yi bixba'nche't tan Ryos tan chixcone'n tetz apostl. Ej nin at e' yi bixba'nche't tan xtxole'n yi yol Ryos, nin at e' yi bixba'nche't tan chichusle'n wunak. Ej nin ncha'tz at e' yi ba'n na chiban milawr. Ej nin at e' yi ba'n na ul yos cya'n tu yabi'x. Ej nin at e' yi list e' tan xch'eye'n junt. Ej nin at e' yi at cyajtza'kl tan cawu'n. Ej nin at e' yi at na ban cu'nt na xcon chitzi' tak'un yi Espiritu Sant tan yolche'n junt jilwutz yol, yi qui na pujx cyak'un.

²⁹ Poro nk'e'tz o' len apostl. Ej nin nk'e'tz o' len aj txolinl, nin nk'e'tz o' len aj chusunl. Nin nk'e'tz cyakil cu'n o' na kaban e'chk milawr. ³⁰ Nin nk'e'tz cyakil o' ak'ij len porer sketz tan chitz'aque'n yabi'x. Nk'e'tz cyakil o' yi na xcon katzi' tak'un yi Espiritu Sant tan yolche'n junt jilwutz yol yi qui na pujx ka'n. Ncha'tz nk'e'tz cyakil o' yi ba'n na a'w xtx'ixpe'n yi jun jilwutz yola'tz ka'n. ³¹ Ma jalu', xo'l yi jun c'oloy kamunla'tz, chijoye'u' yi cyeru' cyajbilu' yi mas balaj tcu'n xchiwutzu'.

Poro yi in wetz, na waj wal scyeru' yi xtxolbil yi mas balaj tcu'n.

13

Yi lok' ib

¹ Ma jalu' je bin yi xtxolbil yi mas balaj, i'tz yi lok' ib. Na ko chumbalaj nin kajilon, mpe ik chitane'n chijilon yi e' ángel, qui'c na tak' sketz yi ko qui'c lok' ib skuch'. Ncha'tz ko qui'c lok' ib skuch', ni'cu'n tzun o'-tz tu jun ch'ich' yi wi'nin na txajcan, nka tu e'chk wot yi na towne'. ² Ncha'tz mpe chumbalaj nink na katxolin, qui'c na tak' sketz ko qui'c lok' ib skuch'. Nin ko na el katxum tetz cyakil e'chk chusu'n, nin cyakil e'chk ajtza'kl,

qui'c na tak' sketz ko qui'c lok' ib skuch'. Ncha'tz mpe nink kaxcye' tan xtx'ixpe'n luwaril jun ju'wtz tan tu' yi cho'n k'uklij kac'u'l te Ryos, qui'c na tak' sketz ko qui'c lok' ib skuch'.³ Ncha'tz mpe nink kajatx nin cyakil kamebi'l tan chic'a'che'n yi e' meba', qui'c ltak' sketz ko qui'c lok' ib skuch'. Ncha'tz mpe nink kak' kawankil scyetz yi e' kacontr tan chipatil, qui'c ltak' sketz ko qui'c lok' ib skuch'.

⁴ Poro ko at lok' ib skuch', at tzun kapasens. Nin ko at lok' ib skuch' balaj tzun o'-tz. Ko at lok' ib skuch' quil tz'el kalma' te e'chk takle'n yi at tk'ab junt yi na tak' chi'ch c'u'lal sketz. Ncha'tz qui kocsaj kib nim tu kajilon. Nin ko at lok' ib skuch', quil kocsaj kib nim tu kajtza'kl. ⁵ Nin ko at lok' ib skuch', quil kajoy ntin yi ketz kajbil, ma na i yi tajbil yi kuch'. Nin ko at lok' ib skuch' qui'c kamacle'n. Nin qui na kawnaj cu'n yi chi'ch c'u'lal tetz kalma'. ⁶ Nin qui na tzatzin kalma' te jun takle'n cachi' yi na bajij te junt, poro ilenin na katzatzin te yi e'chk takle'n balaj yi na bajij te junt. ⁷ Na ko at lok' ib skuch', cyakil cunin tzun muq'uijtz ka'n. Nin ilenin na kocsaj yi at balajil junt. Ncha'tz ilenin at kach'iw yi slajluchaxk yi balajil jun skawutz. Nin na icy'pon cyakil yi e'chk takle'n cachi' ka'n.

⁸ Yi lok' ib quil soztz. Poro yi xtx'olche'n xo'l yi yol Kataj tan porer yi Espíritu Sant, soztzok tera'tz. Ej ncha'tz yi yolche'n junt jilwutz yol tan porer yi Espíritu Sant, soztzok tera'tz. Ej nin ncha'tz yi pujle'n xo'l e'chk xtxolbil soztzok tera'tz. ⁹ Poro qui'c nin jun yi at tajtza'kl jalu' yi tz'aknak cu'nk. Nin qui'c nin jun xtxolbil yi na katxol jalu' yi tz'aknak cu'nk. ¹⁰ Poro tzantzaj yil jal kajtza'kl yi tz'aknak cu'n, soztzok cyakil yi e'chk ajtza'kla'tz yi nk'e'tz tz'aknak cu'n.

¹¹ Na je jun elsawutzile'j: Yi in tzaj nitxa' ja chinjilon chi na jilon jun nitxa'. Nin yi in tzaj nitxa', cho'n nin wajtza'kl chi tajtza'kl jun nitxa'. Poro yi tijine'n inc'u'l, nintzun cyaj wilol yi tajtza'kl jun nitxa'.

¹² Ncha'tz yi kajtza'kl jalu', ni'cu'n chi yi na kaxmay nin yi kayubil tul jun spej yi maymuj. Poro tzantzaj slajluchaxk cyakil e'chk takle'n skawutz na yi jalu' noque'n nin pujx ka'n. Poro tzantzaj cyakil cu'n spuwxok kak'un, chi na el xtxum Ryos sketz jalu'.

¹³ Poro at ox ajtza'kl yi quil soztz tetz ben k'ej ben sak. Tajwe'n tan k'ukewe'n kac'u'l te Kataj Ryos. Tajwe'n yi ilenin at kach'iw te i'. Nin tajwe'n yil kalok' kib skibil kib. Poro yi mas tajwe'n te yi ox xtxolbila'tz, i'tz yi lok' ib.

14

Mas balaj yi xtx'olche'n xo'l yol Kataj swutz yolche'n junt jilwutz yol

¹ I bin jalu' chilok'e' bin quibu' squibil quibu'. Nin chijoye'u' puntil tan chicambalu' yi e'chk ajtza'kl yi na tak' yi Espíritu Sant sketz. Poro yi ajtza'kl yi mas balaj yi at rmeril tan chicambalu' i'tz yi xtx'olche'n xo'l yi yol Kataj tan porer yi Espíritu Sant. ² Na ko at jun yi na jilon le junt jilwutz yol, cya'l jun na el xtxum tetz. Na nk'e'tz cho'n na jilon nin scyetz wunak, ma na ntin Ryos na bitan tetz. Bintzi tan porer yi Espíritu Sant na jilone't yaj, poro qui na el chitxum wunak tetz yi mbi na tzan tan yolche'n. ³ Poro yi e' yi na cho'c tan xtx'olche'n xo'l yi yol Kataj tan porer yi Espíritu Sant na tzun chixcye' cyetz tan chiquiwse'n nin tan chimayse'n yi e' cmon creyent. ⁴ Poro alchok scyetz yi na jilon le junt jilwutz yol, yi cya'l jun na el xtxum tetz, x'chuc cuntu' i' te'j. Poro yi e' yi na chitxol yi yol Kataj tan porer yi Espíritu Sant, na tzun chitzan cyera'tz tan chiquiwse'n yi e' cmon creyent. ⁵ Ba'n atit yi nink cho'c lenu' tan yolche'n e'chk jilwutz yol tan porer yi Espíritu Sant. Poro yi mero wajbil scye'ju' i'tz yi nink cho'c lenu' tan xtx'olche'n xo'l yi yol Kataj le cyeru' chiyolu' tan porer yi Espíritu Sant. Na mas balaj tcu'n yi e' yi na chitxol yi yol Kataj swutz yi e' yi na chiyol e'chk jilwutz yol yi cya'l jun na el xtxum tetz. Na yi ko ya'tz quil chiquiwix yi cmon creyent cya'n. Na ntin chiquiwixk kol cho'c tan xtx'ixpe'n le chiyol yi e' yi na chitzan tan tbite'n.

⁶ Ma jalu' bin wajwutz ¿mbil tak' scyeru' yi nink nopon tan yolche'n e'chk jilwutz yol x'chixo'lu' yi qui na el chitxumu' tetz? Qui'c ltak' scyeru' na quil tz'el chitxumu' tetz. Ma

na tz'ak'onk ba'n scyeru' kol no'c tan xtx'olche'n xo'l jun xtxolbil yi nǎchaj Ryos swetz nka kol wal jun ajtza'kl yi bintzinin tetz. Na qui'c tak' scyeru' yi ko quil tzintx'ol xo'l yi yol Kataj, nka ko quil tzintx'ol xo'l jun chusu'n yi ak'ijt swetz tan Ryos.

⁷ Ej nin je jun elsawutzile'j: At wi'nin e'chk takle'n chi tane'n jun su' nka jun quitar yi ba'n na tzlincan poro ko qui'c xtxolbil yi kulil yi son yi na tzan ǎxe'n tz'el katxum tetz mbi sonil? ⁸ Ni'cu'n chi tane'n yi chun yi na xcon cyak'un e' sanlar. Yi ko qui'c kulil yi wi' yi chun yi na tzan ǎxe'n tz'el chitxum yi e' sanlar tetz yi ko tajwe'n chiban list quib tan oyintzi'? ⁹ Ncha'tz bin e'u' ko cya'l na el xtxum te chiyolu', ǎxe'n tzun tz'el chitxum tetz yi mbi na chitzanu' tan yolche'n? Na cyek'ek' tu' na icy'an nin chiyolu'. ¹⁰ Bintzi at wi'nin jilwutz yol wi munt, nin qui'c nin jun yi qui'ck xtxolbil. ¹¹ Poro ko qui na el intxumtz tetz, in bin awer naka'tz swutz yi taw yi jun yola'tz. Nin ncha'tz i', i' awer nak tane'n tzinwutz wetz. ¹² Cha'stzun te e'u' wajwutz, tan tu' yi na el cyalma'u' te yi e'chk ajtza'kl yi na tak' yi Espíritu Sant sketz, chijoye'u' bin yi e'chk ajtza'kl yi na xcon tan chiquiwse'n yi cmon creyent.

¹³ Cha'stzun te ko at jun ǎchixo'lu' yi na jilon le junt jilwutz yol tan porer yi Espíritu Sant, ba'n tzun sjak i' ǎch'eybil tetz tetz Ryos tan xtx'ixpe'n le chiyol yi e' mas creyent. ¹⁴ Ej nin kol no'c tan nachle'n Kataj le junt jilwutz yol yi qui na el intxum tetz, na tzun chintzan tan nachle'n Kataj tan porer yi Espíritu Sant, poro yi wetz wajtza'kl qui na el xtxum tetz yi mbi lo' na inyolbej. ¹⁵ ǎMbi tzun kabantz? Ba'n atit kol kanach Kataj le junt jilwutz yol tan porer yi Espíritu Sant, poro ncha'tz tajwe'n yil kanach Kataj tan kajtza'kl tan tele'n katxum tetz yi mbi na kayol. Ba'n kabitzin le junt jilwutz yol tan porer yi Espíritu Sant, poro ncha'tz tajwe'n kabitzin tan kajtza'kl tan tele'n katxum tetz yi mbi i il na kabitzij. ¹⁶ Na ko ntin na chitzanu' tan tak'le'n chik'ajsbilu' tetz Kataj le junt jilwutz yol ǎxe'n l pujx cya'n yi e' mas kajwutz? nin ǎxe'n tzun lcyal “Amén” ko qui na el chitxum te yi yol yi na xcon cyanu'? ¹⁷ Bintzinin ba'n atit yi na chityoǎinu' le junt jilwutz yol yi cya'l na el xtxum tetz, poro ǎxe'n chiquiwix yi e' mas cyanu'? ¹⁸ Ntyoǎ tetz Ryos yi ba'n na xcon intzi' tan yi Espíritu Sant tan yolche'n junt jilwutz yol yi cya'l na el xtxum tetz. Ej nin mas na imban yi je'j ǎchiwutz cyeru'. ¹⁹ Poro yi na no'c tan ǎchusle'n jun cmon creyent, mas ba'n tcu'n yi o' ntzi' tkan yol xcon wa'n yi at xtxolbil swutz lajuz mil yol yi quil pujx cya'n.

²⁰ Ma jalu' e'u' wajwutz nk'e'tz bin e'u' nitxa'. Chitxumi'chu' yi tajtza'kl jun nitxa'. Poro ba'n cyocsaj quibu' chi tane'n jun nitxa' yi qui na tzan tan xtxumle'n e'chk ajtza'kl cachi'. Cho'ku' bin tz'aknak cu'n tu chitxumu'nu' ²¹ Na at jun xtxolbil le yol Kataj yi tz'iba'nt cyen: “Chin jilonk scyetz yi e' wunake'j tan junt jilwutz yol, nin tan chitzi' yi e' awer nak. Poro qui'c ltak' na quil cyocsaj.” ²² Yi xtxolbila'tz na ǎchaj sketz yi qui'c na tak' yolche'n junt jilwutz yol scyetz yi e' creyent. Poro ba'n xcon tan c'ase'n cyajtza'kl yi e' yi qui na cyocsaj. Poro yi tajwe'n scyetz yi e' cmon creyent i'tz yi xtx'olche'n xo'l yi yol Kataj tan porer yi Espíritu Sant. Mpe qui'k pujx mas cyak'un yi e' yi qui na cyocsaj.

²³ Cha'stzun te, ko ilenin na chitzanu' tan yolche'n e'chk jilwutz yol yi cya'l na el xtxum tetz, chelpon yab wunak scye'ju'. Nin kol chocopon kale chichamone't quibu', scyale' yi e'u' yab. ²⁴ Poro yi nink cho'c lenu' tan xtx'olche'n xo'l yi yol Kataj tan porer yi Espíritu Sant tz'elepon chitxum tetz yi e' juchul il. Ej nin qui cunin batz chibisunk ta'n. ²⁵ Nin chinachonk te e'chk ajtza'kl cachi' yi cy'a'n cya'n. Nin ǎchimejbaje' quib swutz Ryos tan c'u'laje'n i'. Na kol quibit jun yol yi at xtxolbil tz'elepon chitxum tetz yi bintzinin at porer Ryos ǎchixo'lu'.

Tajwe'n yi xtxolbil cu'n kulej kamunl

²⁶ Cha'stzun te e'u' wajwutz, yi na chicham cu'n quibu', ba'n ko cy'a'n len jujun bitz cyanu'. Nin ba'n ko cy'a'n len jujun chusu'n cyanu'. Ko at jun yi ja el xtxum tetz jun xtxolbil le yol Kataj ba'n xtxol i'. Ko at jun yil syol junt jilwutz yol tan porer yi Espíritu Sant, tajwe'n tan xtx'ixpe'n le cyeru' chiyolu'. Cyakil yi xtxolbile'j xconk tan chiquiwse'n yi cmon. ²⁷ Ko at e' yi na cyaj chijilon le junt jilwutz yol ba'n atit, poro tajwe'n ntin

chijilon cob nka ox. Ej nin nk'e'tz junit tir chijilon yi oxa'tz. Nin kol jilon jun le junt jilwutz yol yi cya'l na el xtxum tetz, tajwe'n cunin tan toque'n junt tan xtx'ixpe'n le cyeru' chiyolu'. ²⁸ Na yi ko qui'c jun tan xtx'ixpe'n yi jun jilwutz yola'tz, ba'n tcu'n tzun quil chijilontz xchixo'l cmon, ma na chichuc cuntu' tu Ryos. ²⁹ Nin ncha'tz yi e' aj txolinl, ba'n tcu'n ko ntin cob nka ox chijilon. Ma yi e' mas ba'n tzun cho'ctz tan tbite'n chiyol. ³⁰ Poro ko at jun yi na xchaj Kataj jun ac'aj xtxolbil tetz, ba'n tak' yi jun yi na jilon ama'l tetz tan yol. ³¹ Na ba'n cho'c len yi e' aj txolinl tan txoli'n, poro chijunalen cu'n. Tz'elepon tzun chitxum cyakil yi cmon tetz yi xchusu'n, nin xchiquiwixk ta'n. ³² Na jun aj txolinl yi bintzinin i' tetz Ryos na mak tib te yi yol yi na jilon. ³³ Xtxolbil cu'n bin lkulej kamunl na qui na pek' Ryos te jun kamunl yi qui'c xtxolbil.

³⁴ I bin jalu', qui na yub yi ko tu nin na chijilon tu' yi e' xna'n le ca'l Ryos. Na nk'e'tz na chiban yi e' mas cmon creyent. Na qui na yub ko tu na chijilon tu' yi e' xna'n te yi ate' le ca'l Ryos. Ma na tajwe'n tan cyoque'n c'ulutxum jak' ca'wl quichmil chi tz'iba'nt cyen le ley Moisés.* ³⁵ Poro ko at jun xtxolbil yi na cyaj tz'el chitxum tetz, ba'n tcu'n chijake' scyetz quichmil xe chica'l. Na qui na yub yi na chijilon e' xna'n le ca'l Ryos.

³⁶ Quil cyocsaj quibu' nim tu cyajtza'klu' na nk'e'tz cho'n xe'tle'n yi yol Kataj xchixo'lu'. Nin nk'e'tz ntin tetz cyeru' yi ak'le't yol Kataj. ³⁷ Ej nin ko at e' xchixo'lu' yi at cyajtza'kl nin yi nojnak cyalma' tan yi Espiritu Sant, scyak'e' k'ej yi xtxolbila'se'j, na na el chitxum tetz yi i'tz yi ca'wl Kataj yi na chintzan tan talche'n nin scyeru'. ³⁸ Poro ko at jun yi qui na taj yil xom te yi xtxolbila'se'j, cyajk tu' i'-tz tu yi tetz tajtza'kl.

³⁹ Cha'stzun te e'u' wajwutz, chijoye'u' puntil tan xtx'olche'n xo'l yi yol Kataj tan porer yi Espiritu Sant. Nin chimaki'chu' yi e' yi na xcon chitzi' tan yi Espiritu Sant tan yolche'n junt jilwutz yol. ⁴⁰ Poro tajwe'n yi puntil cu'n sban cyakil chimunlu'. Tajwe'n yi xtxolbil cu'n quileju'.

15

Yi titz'e'n junt tir Cristo

¹ I bin jalu' e'u' wajwutz, na waj no'c tan c'ase'n cyajtza'klu' te yi balaj stziblal yi ja wi't intxol scyeru', yi ja wi't cyocsaju', yi xomche'u' te'j. ² Ya'stzun yi balaj stziblal yi xchiclaaxku' ta'n yi ko bintzinin na cyocsaj cuninu' yi xtxolbil yi intxolnak scyeru'.

³ Bajx cunin e' inchusulu' te yi wetz yi chusij chint te'j, i'tz: Yi ja quim Cristo tan xchojle'n kil, quib yi tz'iba'nt cyen. ⁴ Nin ja mukxij i', poro le toxi'n k'ej ja itz'ij junt tir xchixo'l alma' nin ja el cu'n te'j quib yi tz'iba'nt cyen le tu'j Kataj. ⁵ Ej nin ja xchaj tib i' swutz Céfas. Nin yi tele'n tiemp, xchaj tibtz xchiwutz yi e' mas apostl. ⁶ Ej nin at junt tir, yi xchaj tib xchiwutz mas o' cient kajwutz te yi chichamo'n quib. Nin at wi'nin e' itz'e' jalu'. Ncha'tz at e' yi ten chiquim. ⁷ Nin yi tele'n tiemp ja xchaj tib i' swutz Jacow. Nin xchiwutz cyakil yi e' apostl.

⁸ Ej nin wi'tzibil tlen ja xchaj tib tzinwutz wetz. Poro yi xchajol tib, nsken balk'ij tiemp. ⁹ Cha'stzun te, qui'c mas wetz ink'ej xchiwutz yi e' mas apostl, na qui'c inxac tan woque'n tetz apostl. Na no'cnakin tan chibuchle'n yi e' creyent. ¹⁰ Poro ntyo'x tetz Ryos tan yi banl talma' i' yi ja no'c tetz apostl. Nin ja jamelan cu'n yi banl talma' i', na mas na nak'uj wetz xchiwutz yi e' mas. Poro nk'e'tz yi ink na nak'uj ma na i'tz yi porer Kataj. ¹¹ Qui'c na ban, mpe ink na chintzan tan txoli'n nka yi e' mas apostl, na ite'n nin xtxolbila'tz na katxol scyuch'. Nin ite'n nin xtxolbila'tz yi na cyocsaju'.

Yi e' alma' chitz'ok junt tir

¹² Ma jalu' na tzun katzan tan xtxole'n yi itz'nak junt tir Cristo xchixo'l alma'. Poro ko ya'tz na kaban, zmbi tzuntz na cyalwit cobox xchixo'lu', yi qui'c itz'e'n junt tir xchixo'l alma'? ¹³ Na yi qui'k itz'e'n junt tir, qui tzun klo' itz'nak Cristo. ¹⁴ Nin yi qui'k itz'nak i'

* 14:34 Gn 3:16.

ġchixo'l alma', qui'c tzun klo' xac yi na katzan tan xtxole'n, nin qui'c klo' na tak' scyeru' yi na cyocsaju' kayol. ¹⁵ Ncha'tz yi qui'k itz'nak Cristo, o' bin klo' la'ja'tz tu kayol na na katzan tan talche'n yi Ryos nje'san tzaj Cristo ġchixo'l alma'.

¹⁶ Ncha'tz yi qui'k itz'e'n junt tir qui bin klo' itz'nak Crista'tz. ¹⁷ Nin yi qui'k itz'nak i' qui'c klo' na tak' yi na kocsaj. Iġnin klo' ato'-tz tk'ab kil. ¹⁸ Ncha'tz klo' yi e', yi quimnake't tk'ab Cristo, sotzel klo' chiwutz. ¹⁹ Na yi ntink at kach'iw te Cristo tul yi tiemp yi ak'ij sketz tzone'j wuxtx'otx', lastum tzun klo' o'-tz, na sotzel klo' kawutz sbne'.

²⁰ Poro yi mero bintzi i'tz yi itz'nak Cristo ġchixo'l alma'. Nin i' yi bajx yi ja itz'ij ġchixo'l alma'. ²¹ Na tan tu' paj jun yaj, na kaquim len. Poro ncha'tz tan tu' junt yaj at rmeril yil kitz'ij ġchixo'l alma'. ²² Na tan tu' yi junit o' tu Adam tx'aklij len quimichil skawutz kacyakil cu'n. Poro yi ko junit o' tu Cristo, skitz'ok junt tir.

²³ Poro aparchklen ka'oril tan kitz'e'n junt tir. Na Cristo i' yi bajx. Poro yil tz'ul tzaj junt tir, kalena's tzun chitz'ijt yi e' yi quimnake' tk'ab i'. ²⁴ Ej nin kalena's tzun tzaj wi' cyakil yi na bajij jalu'. Ej nin ya'stzun yil sjatx nin i' yi ca'wl tk'ab Kataj Ryos, yi tetz Taj. Poro nsken baj xitul yi cyajtza'kl cyakil yi e' bajxom, scyuch' cyakil yi e' yi at ca'wl ġchik'ab, scyuch' cyakil yi e' yi chin cham nin e'. Ma yil xcye' i' tan xite'n cyajtza'kl cyakil yi e' ajcawa'tz, kalena's tzun sjatx nin i' yi ca'wl tk'ab Kataj Ryos.

²⁵ Poro chin tajwe'n cunin lcawun Cristo jalen cu'n yil cho'c cyen cyakil yi e' tetz contr jak' tkan. ²⁶ Ej nin yi wi'tz bil contr yi slo'onk ta'n i'tz yi quimichil. ²⁷ Na tz'iba'nt cyen le tu'j Kataj: “Chocopon cyakil e'chk takle'n jak' tkan i'.” Poro qui na jop yi tz'ocopon Kataj Ryos jak' ca'wl i'. Na Ryos tz'ocsan cyakil jak' tkan Cristo. ²⁸ Ej nin yil tz'oc cyakil jak' tkan yi Cy'ajol, kalena's tzun lajluchax yi at i' jak' ca'wl Ryos, yi Ryos yi mo'csan cyakil jak' ca'wl i'. Ej nin kalena's tzun lajluchax yi ato' len kacyakil cu'n tuml cyakil yi at bene'n tzi'n tk'ab Ryos.

²⁹ Ncha'tz ġmbil tak' scyetz yi e' yi na chibajij bautizar, tetz chik'ajbil yi e' yi nsken chiquim, yi ko qui'c itz'e'n junt tir? Qui'c Itak'.

³⁰ Ncha'tz yi o' ketz ġmbil tak' sketz, yi na katij e'chk q'uixc'uj tan paj yi na kaxom te yol Kataj ko qui'c itz'e'n junt tir ġchixo'l alma'? ³¹ E'u' wajwutz jun cu'n yol yi yole'j yi na wal nin scyeru'. Qui'c nin jun k'ej yi qui'k na oc inxo'wse'n tan inquime'n, tan paj yi na wocsaj yi yol Kataj. Ma jalu' yi ko qui'c itz'e'n ġchixo'l alma' ġnxac na inmuc' yi e'chk q'uixc'uja'tz? ³² Ncha'tz ġmbil tak' swetz yi na no'c tan wak' ib scyuch' yi e' yi i cunin cyuch' smaron txuc yi ate' tzone'j le tnum Efeso,* yi ko quil tz'itz'ij walma' junt tir? Qui'c Itak'. Ej nin ko quil chitz'ij junt tir yi e' yi quimnake', ba'n tcu'n tzun klo' kaktantz, kawantz, kabne' cu'n tetz yi kajbil, na qui na kil ko tzun kaquim ek ca'p.

³³ Cha'stzun te e'u' wajwutz e' xubsi'chu'. E' xomi'ch cyenu' scye'j yi e' mal wunaka'tz yi qui na cyocsaj yi at junt tir itz'e'n, na ġchixubsoku' cya'n. ³⁴ Ma yi e'u' cyeru' c'asok bin cyajtza'klu'. Qui't chixomu' te yi jun chusu'na'tz yi na tal yi qui'c itz'e'n junt tir. Na lastum e'u', na at e' ġchixo'lu' yi qui na cyocsaj yol Ryos.

Yi ġe'n cu'n sbne' chiwankil yi e' yi chitz'ok junt tir

³⁵ I bin jalu' at lo' e' yi na chitzan tan jakle'n yi yole'j: “ġchitz'ok pe' junt tir yi e' alma'?” nka “ġe'n sbne' chiwankil yil chitz'ij?” che'ch lo'. ³⁶ Chin ploj nin bin cyajtza'kla'tz, ko ya'tz na chijak. ġQui pe' na el chitxum tetz? yi na oc jun ij ttx'otx' na je' ul tal, ma yi xc'oml na k'ay. ³⁷ Nin yi na je' ul yi tal, nk'e'tz ni'cu'n yubil tu yi bak'wutz ij yi ja oc cyen ttx'otx'. Mpe ik ixi'n triw nka alchok scyetz jilwutz ijil, apart yubil yi na je' ul. ³⁸ Na wenkse'n tib yi talma' yi ij tan Ryos, quib yi tajbil i'. Nin aparchk len e'chk jilwutz ij ta'n.

³⁹ Ncha'tz kutane'n ketz, nk'e'tz ni'cu'n kachi'bel tu chichi'bel yi e' txuc. Na apart yi smaron txuc nin apart cyetz cay, scyuch' yi e' yi na chixicy'in tcya'j. ⁴⁰ Ncha'tz quitane'n yi e' yi itz'e' tcya'j, nk'e'tz ni'cu'n tane'n chiwankil tu yi o' ketz yi ato' tzone'j wuxtx'otx'.

* **15:32** Cho'n lo' at Pablo le tnum Efeso yi bnixe'n yi carte'j.

⁴¹ Ncha'tz yi k'ej, apart yubil tu yi xaw tu e'chk tx'uml. ⁴² Ej nin cho'n cu'n sbne' yil chitz'ij junt tir yi e' alma'. Na yi na mukxij kawankil, na k'ay, poro yil chitz'ij junt tir qui't lk'ay. ⁴³ Na yi na mukxij yi kawankil qui'ct k'ej, poro yil tz'itz'ij junt tir kawankil sjalok k'ej. Ej nin qui'c xchamil kawankil yi na mukxij, poro yil tz'itz'ij junt tir sjalok xchamil. ⁴⁴ Ncha'tz yi kawankil, yi ntaxk quim, i'tz jun kawankil yi na cawun kajtza'kl te'j. Ma yil kitz'ijt, sjalok junt kawankil yi tz'ocopon jak' ca'wl yi Espiritu cwent Ryos. ⁴⁵ Ej nin je junt xtxolbile'j yi tz'iba'nt cyen: “Yi bnixe'n Adam, yi bajx wunak, ak'ij tu' u'lij yi xew tan Ryos.” Ma yi Cristo, yi ca'p Adam tane'n, i' na ak'on tetz kutz'ajbil. Nin i' yi ajxetze'l tane'n tetz junt jilwutz ac'aj wunak. Nin i'tz yi o' ketz yi na kaxom te yi tetz tajbil. ⁴⁶ Poro jalu' ilenin na cawun yi tajbil yi kawankil ske'j. Ma yil kitz'ij junt tir, nk'e'st tzun kawankil ajcaw ske'j sbne', ma na i' yi kajtza'kl balaj, ya'stzun ajcaw sbne' te yi ac'aj kawankil. ⁴⁷ Yi bajx Adam cho'n jale'n te'tz wuxtx'otx'. Nin tx'otx' tu' i'. Poro yi ca'p Adam yi ncha'tz wunak nin i'-tz, cho'n mpon tzaj te'tz jalen tzi'n tcyaj. Nin i' yi Cristo, yi Ajcaw ske'j. ⁴⁸ Ncha'tz yi bajx Adam tx'otx' tu' te'tz. Nin cyakil yi e' yi ate' wuxtx'otx', ni'cu'n e' tu yi bajx Adama'tz. Poro yi o' yi ato' tk'ab yi Adam yi cho'n mpon tzaj tcyaj, kocopon chi tane'n i'. ⁴⁹ Quib yi o' teblal yi bajx Adam jalu' yi tx'otx' tu' i', ncha'tz tzun o' ketz, kocopon tetz teblal yi jun yi cho'n mpon tzaj tcyaj.

Jepon tx'ixp kawankil

⁵⁰ Ma jalu' e'u' wajwutz, yi eka'n tan cyakil yi xtxolbila'se'j, i'tz yi qui'c rmeril tan tpone'n kawankile'j kale na cawune't Ryos. Na qui'c rmeril tan tpone'n jun takle'n yi na k'ay le ama'l kale qui'cle't k'aynak. Tajwe'n yi apart kawankil sbne'.

⁵¹ Ma jalu', swale' nin scyeru' yi mbi cu'n sbajok ske'j tzantzaj. Nin i'tz jun xtxolbil yi txe'n cunin quibitu'. Je puntile'j: Nk'e'tz cyakil o' skaquimok, poro cyakil o' kajepon tx'ixp. ⁵² Kajepon tx'ixp lajke'l, chi na lit'ne' kawutz. Na yil xch'in yi wi'tzibil chun, kajepon tx'ixp.

Ma yi e' alma', chitz'ok tu jun ac'aj chiwankil. Na yil tz'oc yi chun kalena's tzun chitz'ij junt tir tan qui't k'aye'n yi jun ac'aj chiwankila'tz. Na yi kalma' colij tu' tan jun kawankil yi ba'n na k'ay. Cha'stzun te chin tajwe'n cunin yil jal junt ac'aj chiwankil yi e' alma' yi qui't k'ay.

⁵³ Inti yi o' ketz, yi txe'n kaquim, kalena's tzun lje' tx'ixpu'n yi ketz kawankil. Na chin tajwe'n cunin tan je'n tx'ixpu'n kawankil bantz quil quim.

⁵⁴ Ej nin yil jal junt chiwankil yi e' alma', yi quil k'ay, nin yil kaje' tx'ixp ketz tan qui kaquime'n, kalena's tzun tz'el cu'n te yi yol yi tz'iba'nt cyen yi na tal: “Quil xcy'e' quimichil ske'j. ⁵⁵ ¿Lok tzun xchamil quimichil jalu'? Qui'ct.”†

⁵⁶ Na na el katxum tetz, yi tan yi ley yi at cyen na lajluchax yi at kil. Nin tan tu' yi na kajuch kil tx'aklij quimichil skawutz. ⁵⁷ Poro ntyo'x tetz Kataj, yi tan tu' yi mbi cu'n banak Kajcaw Jesucristo ba'n ke'l liwr tk'ab quimichil.

⁵⁸ Cha'stzun te e'u' wajwutz, yi ok'le'n chiwutzu' wa'n, quiwit. Benk quikanu' ttx'otx'. Ilenin kak'ujk len te yi tak'un Kajcaw, na nk'e'tz tan cha'tz tu' na kak'uj, poro sjamelank yi kak'un.

16

Yi ofrent yi tajwe'n tan je'n tan xcone'n scyetz yi e' creyent yi najlche' le tnum Jerusalén

¹ I bin jalu' katxume' mu'x tal te yi ofrent scyetz yi e' xansa'nche't yi najlche' Jerusalén. Ba'n yi nink chixomu' te yi cyajnak incawul scyetz yi e' mas cmon creyent yi ate' lakak tnum cwent Galacia. ² Je yi puntile'j: Lakak bajx k'ej te sman, ba'n cyak'u' noc te yi na chitx'acu'. Tajwe'n cyak'u' mu'x xchijunalenu'. Nin cho'n xomok te yi nicy'na' na chitx'acu'. Ba'n bin chicolu' yi jun ofrenta'tz, bantz list atit yil nopon. ³ Ej nin yil nopon

† 15:55 Os 13:14.

ġchixo'lu' ba'n tzun lkatz'ib nin jun cart tan bene'n ġchik'ab yi e' yil chibixe' cyanu' tan chibene'n tan tak'le'n yi cyoyu' scyetz yi e' kajwutz yi najlche' Jerusalén. ⁴ Ej nin yi ko tajwe'n tan imbene'n westz, ba'n tzun chinxom nintz scye'j.

Yi tlol Pawlyi at tpombil ġchixo'l yi e' creyent aj Corint

⁵ Ma jalu' at nin bin wupombil scye'ju', poro bajx nicy'ak le ama'l cwent Macedonia, na tajwe'n tan wicy'ake'n le jun ama'la'tz. ⁶ Poro yil nopon ġchixo'lu', qui cunin batz na'tok cobox k'ej. Poro txe'n wil yi ko cho'n tz'icy' k'alajtz wa'n ġchixo'lu'. Ēj nin kol na'tij cobox k'ej ġchixo'lu' ba'n tzun chin quich'eyaju' tan imbense'n kale atit imbembil. ⁷ Qui na waj yi tu'k nicy' ajlok scye'ju', ma na na waj chincyaj cobox k'ej ġchixo'lu' yi ko ya'tz tajbil Kajcaw. ⁸ Poro cho'n chincyaj tzone'j Efeso jalen cu'n tz'ucu'l yi k'ej Pentecostés, ⁹ na at ama'l tan katxolil yi yol Kataj tzone'j. Poro ilenin ate' kacontr tzone'j.

¹⁰ Ncha'tz kol tz'opon Timoteo scye'ju', chioye'u' puntil tan stzatzine'n i', na ncha'tz i', i' jun ak'unsom te tak'un Kataj chi wutane'n wetz. ¹¹ Cyak'e'u' bin k'ej i'. Ej nin yil tz'icy' cobox k'ej ta'n ġchixo'lu' ba'n tzun chichak tzaju' swe'j, na na chintzan tan ġch'iwe'n i', scyuch' yi e' kajwutz yi chu'l xomok te'j.

¹² Ma yi kajwutz Apolos, nternin na cu' inwutz tetz tan bene'n tan chixajse'nu'. Poro qui na cujij i' tan tpone'n chan. Poro yil tz'ama'lix wutz tz'opon tan chixajse'nu'.

Stzajsbil wi' yol Pawl

¹³ I bin jalu' e'u' kajwutz, elk chiwatlu'. Quiwit te yi na cyocsaju'. Cho'ku' tz'aknak cu'n. Lok quiwix chic'u'lu'. ¹⁴ Ej nin chin nuq'uij tzij cu'n cyuleju' cyakil yi na chibanu'.

¹⁵ Ma yi e' najal Estéfanos, elnak chitxumu' tetz yi e' yi bajx creyent ban le ama'l cwent Acaya. Nin na quilu' yi cyak'o'nt quib tan chixcone'n scyetz cyakil kajwutz. ¹⁶ Cho'ku' bin c'ulutxum te cyetz chichusu'n, tu chichusu'n cyakil yi e' mas kajwutz yi na chak'uj te yi tak'un Kataj.

¹⁷ Bintzi quibe'u' swe'j, poro yi cyule'n Estéfanos tu Fortunat tu Acaico swe'j ja tak' jun chin tzatzin swetz. Na ni'cu'ntz chi ik e'u'a'tz e' ulu' tan inxajse'n. ¹⁸ Na tan tu' yi nchu'l Estéfanos, ja jal jun chin tzatzin te walma', chi mbajij te yi atin tzaj ġchixo'lu'. Ba'n bin cyak'u' chik'ej cyakil yi e' kajwutz yi ni'cu'n e' tu yi jun najala'tz.

¹⁹ Ncha'tz cyakil yi cmon creyent yi ate' tzone'j cwent Asia, na cyal nin jun yos scyeru'. Ncha'tz Aquila tu Priscila scyuch' yi cmon creyent yi na chicham quib xe chical, na cyal nin jun yos scyeru' tan bi' Kajcaw. ²⁰ Nin cyakil cu'n kajwutz yi ate' tzone'j le tnum Efeso, na cyal nin jun yos scyeru'. Chin sk'il cunin bin chik'ajlaj quibu' squibil quibu'.

²¹ Ma jalu', in Pawl, nin tan ink'ab na chintzan tan stz'ibe'n nin yi jun yose'j tetz cyeru'. ²² Tz'ak'lok chicaws yi e' yi qui na chipek' te Kajcaw. Chinach cu'nu' yi txant tan tule'n i'. ²³ Tak' tzaj bin Kajcaw Jesucristo yi banl talma' squibu'. ²⁴ Na wi'nin ok'le'n chiwutzu' wa'n, na junit o' tk'ab Jesucristo. Amén.

YI CA'P CART YI BEN STZ'IBAL PAWL SCYETZ YI E' AJ CORINT

Yi tlol Pawl jun yos tetz yi cmon creyent Corint

¹ I ina'tz in Pawl. Ej nin tan tu' banl talma' Ryos in apostl tetz Jesucristo. At kajwutz Timoteo swe'j. Ej nin yi carte'j i'tz tetz cyeru', yi e'u' cmon creyent yi najlche'u' le tnum Corint. Ncha'tz i'tz scyetz cyakil yi e' kajwutz yi najlche' lakak ama'l cwent Acaya. ² Tak' tzaj Kataj Ryos tu Kajcaw Jesucristo yi banl tu tzatzin paz squibu'.

Ja el k'ajab Ryos scye'j Pawl

³ Kak'e' kak'ajsbil tetz Kataj Ryos yi Taj Kajcaw Jesucristo, na na el k'ajab ske'j, nin ilenin na tzan tan kamayse'n. ⁴ Ya'stzun na ban i' ske'j, bantz koque'n ketz tan chimayse'n yi e' yi ate' swutz q'uixc'uj, chi banak Ryos tan kamayse'n ketz. ⁵ Yi o' ketz na katij q'uixc'uj, chi banak Cristo. Poro ilenin xomij i' ske'j tan kamayse'n, nin tan kaquiwse'n. ⁶ Cha'stzun kutane'n ketz scye'ju' na ko na katij q'uixc'uj, i'tz tan chiclaxe'nu'. Ej nin yi na oc Ryos tan kamayse'n ketz, i'tz tan jale'n puntil ka'n ketz tan koque'n tan chimayse'nu', nin tan chiclaxe'nu'. Tan tu' yi na bajij yi e'chk takle'na'tz ske'j, quiwixk cyeru' chic'u'lu' tan muc'le'n yi e'chk q'uixc'uj yi na kamuc' ketz. ⁷ Siquierk mu'x tal yi najk kacabej kac'u'l scye'ju', na elnak katxum tetz yi kol chimuc'u' q'uixc'uj chi na kaban ketz, tz'ocopon Ryos tan chimayse'nu' chi na ban i' ske'j ketz.

⁸ E'u' kajwutz, na kaj yil quibitu' yi jun c'oloz q'uixc'uj yi icy'pon ka'n le ama'l cwent Asia. Chin q'uixc'uj nin o' ban, nin txant qui o' k'e'xij tk'ab. Le wutz ketz kajtza'kl yi skaquimok tk'ab. ⁹ Le wutz ketz kajtza'kl yi jalta'tz kaquimbil. Poro ntin xcon yi jun q'uixc'uja'tz tan xchajle'n sketz yi qui'c rmeril tan kacolol kib. Nin xcon tan lajluchaxe'n skawutz yi tajwe'n tan k'ukewe'n mas kac'u'l te yi Ryos yi na xcy'e' tan chije'se'n tzaj yi e' alma'. ¹⁰ I', o' colon tk'ab yi jun chin q'uixc'uja'tz, nin na nin tzane't tan kacolche'n tk'ab quimichil. Ej nin k'uklij kac'u'l te'j yi ilenin tz'ocopon tan kacolche'n sbne' opon tunintz. ¹¹ Ncha'tz tan tu' yi na chitzanu' tan nachle'n Kataj skibaj, ej nin tan tu' yi at jun c'oloz kajwutz yi na chitzan tan nachle'n Kataj skibaj, chityo'xinku' tetz Ryos scyuch' yi e' mas kajwutza'tz yil quilu' yil tak' Kataj Ryos yi banl talma' i' sketz.

Yi mbi cunin batzon Pawl tan qui topone'n chan Corint

¹² I bin jalu' at jun xtxolbil yi wi'nin na tzatzin inc'u'l te'j, i'tz yi cyakil yi e'chk takle'n yi imbanak sajle'nix, chin tz'aknak cu'n. Nin tzinwutz wetz qui'c mu'x tal impaltit. Lmal nin yi atin tzaj xchixo'lu'. Poro nk'e'tz wajtza'kl cuntu', ma na Ryos nchinch'eyan tan imbnol e'chk takle'n balaja'tz. ¹³ Ej nin tul yi e'chk cart yi na opon wa'n xchiwutzu', clar cunin ja ben intz'ibal yi mbi cunin na icy' tinc'u'l. Qui'c mu'x tal yi apartk na jop. Lok tz'el chitxumu' tetz. ¹⁴ Nin lok chitzatzinu' swe'j chi na chintzatzin wetz scye'ju'. Na ko ya'tz chibanu' xchitzatzinku' yil tz'ul tzaj Kajcaw Jesucristo tan xtisya'i'n. Na quil jal wil xchiwutzu', nin ncha'tz e'u', quil jal quilu' tzinwutz. Katzatzink bin skibil kib.

¹⁵ Ej nin tan tu' yi nternin k'uklij inc'u'l scye'ju' yi at lok' ib skaxo'l scyuch'u' intxum tan wicy'ake'n tan chixajse'nu' cob tir bantz chitzatzine'nu' mas. ¹⁶ Na txumijt wa'n yi nin klo' nicy'ak tan chixajse'nu' yi wule'n tzone'j Macedonia. Ej nin txumijt wa'n tan wicy'ake'n junt tir yil chimpakxijt. Ja klo' cho'cu' tan wuch'eye'n tan wopone'n jalen Judea. ¹⁷ Poro tan tu' yi mintx'ixpuj wajtza'kl, nin qui't nicy'ak scye'ju', ¿na pe' elepont yi qui txumxnak cunin wa'n? ¿Na pe' elepont yi ni'cu'n wajtza'kl scyuch' yi e' yi xcha'm wi' chiyol? ¹⁸ Poro qui', na ntyo'x tetz Kataj yi nk'e'tz xcha'm wi' inyol. ¹⁹ Na qui'c jun tir yi xcon jun yol yi xcha'm wi' tan Cristo Jesús yi Cy'ajl Ryos, yi jun yi ocnako' tu Silvano, tu Timoteo, tan xtxole'n scyeru'. Chin tz'aknak cu'n i'. ²⁰ Na tan tu' i' ja el cu'n te cyakil yi yol

yi alijt cyen tan Ryos. ²¹ Ej nin chumbalaj nin Kataj Ryos ske'j, na i' ntx'ixpune'n kajtza'kl scyuch'u' bantz kaxome'n te Cristo. ²² Ej nin ocnak jun kechl ta'n, nin i'tz yi Espíritu Sant yi najlij te kalma'. I'tz jun senil yi o' tetz.

²³ Ma jalu' sak swutz Ryos yi bintzi yi inyol yi swale' scyeru': Quinin xna'k tan chixajse'nu' Corint, na nk'era'tz wajbil tan chibisune'nu' mas. ²⁴ Qui na katzan tan talche'n scyeru' yi mbi'tz yi tajwe'n tan chibnolu', na ja wi't chiquiwixu' te yi na cyocsaju'. Ntin na kaj ko'c tan quich'eye'nu' tan chitzatzine'nu' mas.

2

¹ Cha'stzun te bixewe'n wa'n tan qui wicy'ake'n tan chixajse'nu', na nk'era'tz wajbil tan jale'n mas bis xchixo'lu'. ² Na kol wak' bis scyeru', ¿xe'n tzun chintzatzin wetz? Na ntin scye'ju' na jale't tzatzin wa'n. ³ Quinin nicy'ak tan chixajse'nu', na yi nink nnicy'ak, ja klo' jal bis wa'n xchixo'lu' tan paj yi jun cart yi benak wa'n. Nin na el intxum tetz yi ko qui na chintzatzin wetz, ncha'tz e' cyeru' quil chitzatzinu'. Cha'stzun te qui nnicy'ak scye'ju' na nk'era'tz wajbil tan wuk'ol mas bis scyeru'. ⁴ Poro yi woque'n tan stz'ibe'n yi jun carta'tz ja chimbisun nin ja nok'. Poro nk'era'tz wajbil tan tak'le'n bis scyeru', ma na tan xchajle'n scyeru' yi wi'nin na chimpek' scye'ju', nin yi na chimbisun te yi mbi na bajij xchixo'lu'.

Yi talol Pawl yi tajwe'n tan cuyle'n paj jun juchul il

⁵ I bin jalu', yi jun ak'ol bis yi at xchixo'lu' yi wal scyeru' tc'u'l yi jun carta'tz ja tak' bis swetz, poro ja tak' mas bis tetz cyeru'. ⁶ Poro chinch wetz tzicu'n yi caws yi jun yaja'tz yi txumijt cyanu'. ⁷ Ma jalu' ntin na taj cuyle'n paj, nin na taj mayse'n i', na qui na yub kol ben joylaj tu tajtza'kl tan paj bis o'kl. ⁸ Ma na mas balaj yil chichaju' lok' ib tetz. ⁹ Benak intz'ibal jun cyajtza'klu' te yi jun problema'tz, poro i'tz tan chipile'nu' nin tan tilwe'n yi ko bintzinin chixomoku' te yi wetz wajtza'kl. ¹⁰ Qui'c wetz woyintzi' tu yaj yi njuch til ma na cho'n njuch i' til xchiwutzu'. Poro tan tu' yil chicuyu' paj, ncha'tz in tzincuye' paj. Tzincuye' paj na na waj yil jal chibalajilu' junt tir. Nin sak cu'n swutz Kajcaw Jesucristo yi bintzi yi yole'j yi na chintzan tan talche'n. ¹¹ Ncha'tz tajwe'n tan kacuyul paj, na qui na kaj kak' ama'l tetz Satanás, yi Bayba'n, tan toque'n tan kapo'tze'n. Na na el katxum tetz yi chin list nin i' tan kasuble'n.

Yi bene'n Pawl Macedonia

¹² Yi wa'te'n le tnum Troas, ja tak' Ryos wi'nin ama'l swetz tan txole'n yi balaj stziblal tetz Cristo scyetz cyakil wunak. ¹³ Poro quinín k'uklchin bantz tan paj yi qui wil wutz kajwutz Tito. Cha'stzun te che' cyaje'n cyen wilol yi e' kajwutz le yi jun tnuma'tz tan wule'n tzone'j le ama'l cwent Macedonia tan joyle'n i'.

¹⁴ Poro ntyo'x tetz Kataj yi xomcho' te Cristo jalu' na ja wi't xcye' i' tan kacambaje'n. Ej nin ntyo'x yi o' xconsbe'tz i' jalu' tan bene'n lo'on yi balajil Ryos bene'n tzi'n wi munt. ¹⁵ Na yi o' ketz o' xconsbe'tz Cristo, ni'cu'n o' tu c'o'cal insens. Na tan tu' yi mbi banak Cristo ja ko'c ketz chi jun balaj insens swutz Ryos. Ncha'tz xchiwutz wunak. Nin na el jucl katziblal xchixo'l yi e' yi xchiclaxok, nin na el jucl xchixo'l yi e' yi at cyopombil tq'uixc'uj. ¹⁶ Ej nin yi katziblala'tz yi na el jucl ni'cu'n na ban tu' wenen xchiwutz yi e' yi at cyopombil tq'uixc'uj. Ma scyetz yi e' yi xchiclaxok, ni'cu'n tane'n katziblal xchiwutz chi tane'n insens yi wi'nin c'o'cal yi na tak' itz'ajbil. Poro ¿na' nin scyetz jun yi at tajtza'kl tan je'n pone'n te yi jun munla'tz? Cya'l. ¹⁷ Poro nk'e'tz cho'n kutane'n ketz chi quitane'n yi e' yi na chitzan tan suke'n yi yol Kataj tan tu' yi cyetz chipu'k na cyaj quen te'j. Ej nin nk'e'tz ni'cu'n o' scyuch' yi e' yi na chitx'ixpuj yi txolbil yi yol Kataj. Poro yi o' ketz na katxol yi mero yol Kataj. Ej nin qui na el kalma' tan kacambal kapu'k te'j, na junit o' tu Cristo. Ej nin chakij cho' tan Ryos tan txoli'n. Ej nin ncha'tz, puntil cu'n na kulej yi kak'un, na na tzan i' tan kaxmaye'n yi ko ba'n na kaban nka qui'.

3

Mas balaj yi ac'aj xtxolbil swutz yi antiw

¹ I bin jalu' tan yi xtxolbila'tz qui na katzan tan joyle'n yi ketz kak'ej xchiwutzu'. Ej nin qui na katzan tan jakle'n jun cart scyeru' tan xchajle'n yi o' balaj, chi na chiban cobox. ² Qui', nk'e'tz tajwe'n tetz ketz, na e' te'nu' yi cart tane'n yi na xchaj yi ba'n atit kak'un. Na lajluch xchiwutz cyakil wunak yi ja tx'ixpuj cyajtza'klu'. Nin lajluch yi ba'n mban kak'un xchixo'lu'. ³ Ni'cu'n e'u' tu jun cart yi Cristo mbon, nin yi o' ketz ya'stzun yi cy'anl tetz. Poro quinín xcon tint tan banle'n yi jun carta'tz. Nin nk'e'tz cho'n tz'iba'n swutz jun lepaj c'ub. Poro ja bnix yi jun carta'tz tan yi Espíritu Sant, nin cho'n tz'iba'n te cyalma'u'. ⁴ Skawutz ketz ba'n atit yi kak'un, poro tan tu' yi junit o' tu Cristo, nin tan tu' yi cho'n k'uklij kac'u'l te Ryos. ⁵ Na ko tz'aknak cu'n o' te kamunl, cho'n na saj kajtza'kl tu Ryos. ⁶ Na i' nko'csan tetz xchakum, nin i' na ak'on tzaj kajtza'kl tan xtxole'n yi ac'aj xtxolbil yi bixba'nt ta'n. Na qui na katzan tan xtxole'n e'chk ca'wl yi tz'iba'nt cyen, ma na na katzan tan xtxole'n yi tajbil yi Espíritu Sant. Na yi e'chk ca'wl yi tz'iba'nt cyen ntin na xcy'e' tan kaquimse'n. Poro kol kak' ama'l tetz yi Espíritu Sant tan cawune'n ske'j sjalok tzun kutz'ajbiltz.

⁷ At k'ej yi e'chk ca'wla'tz yi cho'n tz'ibxe'n wutz c'ub, yi e'chk ca'wla'tz yi na xcy'e' tan kapitlen nin tk'ab quimichil. At wi'nin k'ej na yi cwe'n mule'n Moisés tuch' wi'nin txekune'n yi wutz i'. Nin yi e' aj Israel quinín e' xcy'e' tan xmaye'n yi wutz i' tan paj yi txekunil. Poro yi tele'n cobox k'ej, tzaje'n nin ban yi txekunil yubil i'. Ma jalu', yi ko at wi'nin k'ej yi xtxolbil yi ak'lij tetz Moisés, ⁸ ¿qui'c ptzun lo' mas k'ej yi ac'aj xtxolbil yi mmu'l tan yi Espíritu Sant? ⁹ Ej nin yi ko chumbalaj nin yi xtxolbil yi nxcon tan lajluchaxe'n kil, ¿nk'e'tz ptzun lo' mas balaj yi ac'aj xtxolbil yi na xcy'e' tan jalse'n kabalajil swutz Ryos? ¹⁰ Bintzi at k'ej yi antiw ca'wl yintaxk ul yi jun ac'aj xtxolbil. ¹¹ Poro at mas k'ej yi ac'aj xtxolbil yi xconk sbne' opon tunintz.

¹² At kach'iw te jun itz'ajbil, cha'stzun te qui na kacabej mu'x tal kac'u'l te yi balajil tu k'ej yi jun ac'aj xtxolbil yi na kocsaj. ¹³ Ocnak tk'ol Moisés jun xbu'k tan tewe'n yi wutz yi wi'nin txekune'n. Nin xcon yi jun xbu'ka'tz ta'n jalen yi ticy'e'n paj yi pak'puchal yi wutz. Poro yi o' ketz qui na kaxom te yi jun ajtza'kla'tz chi ban Moisés.

¹⁴ Poro nk'e'tz ntin yi wutz Moisés yi jopxij, ma na ncha'tz yi wutz yi cyajtza'kl yi e' aj Israel yi quinín el chitxum te yi mbi na elepont yi e'chk ca'wla'tz. Ncha'tz jalu' at wi'nin e' judiy yi jopij wutz cyajtza'kl yi na cho'c tan si'le'n yi antiw xtxolbila'tz. Na ni'cu'n yi atk jun xbu'k te chiwutz, poro ntin Cristo na xcy'e' tan telse'n yi jun moy wutzila'tz scye'j.

¹⁵ Ate' tul moy wutzil, na yi na cho'c tan si'le'n yi e'chk liwr yi cyajnak stz'ibal Moisés, qui na pujx cya'n yi mbi na elepont. ¹⁶ Poro yi nink chitx'ixp cyajtza'kl tan chixome'n te Kajcaw, tz'elepon tzun yi jun moy wutzila'tz yi at te cyajtza'kl. ¹⁷ Na yi Kajcaw, ite'n i'a'tz yi Espíritu Sant. Ej nin ko najlij yi Espíritu Sant te jun yaj ja tzun el liwr jak' ca'wl yi antiw ley. ¹⁸ Yi o' ketz elnak yi jun moy wutzila'tz te kawutz. Ni'cu'ntz yi qui'ct xbu'k te kawutz. Ni'cu'n o' tu jun spej yi na c'ox nin jun pak'puchal. Poro yi pak'puchal yi na kac'ox nin, i'tz yi k'ej tu balajil Cristo. Na chebele'n cuntu' tzan xtx'ixpe'n kajtza'kl tan koque'n chi tane'n Cristo. Poro nk'e'tz o' cuntu' yi tzan xtx'ipe'n kajtza'kl, ma na i'tz tan yi Espíritu Kajcaw.

4

¹ Cha'stzun te qui na kak'e'xij sju' tak'un Kataj, na tan tu' banl talma' i' nko' bixban tan kaxcone'n tetz. ² Qui't na kaban yi e'chk takle'n yi chin tx'ixwil nin, yi ewun cu'n nkaban sajle'n. Nin qui't na katzan tan chisuble'n wunak chi kasajle'n. Ej nin qui na katzan tan xtx'ixpe'n yi xtxolbil yi at tul yol Kataj, ma na ntin na katzan tan xtx'olche'n xo'l yi bintzi. Na sak swutz Ryos, nin lajluch cu'n xchiwutzu' yi ya'tz na kaban. ³ Poro ko at e' yi qui na pujx yi balaj stziblal yi na katxol i'tz jun techl yi at chibembil tq'uixc'uj. ⁴ Na jopij wutz

cyajtza'kl tan yi Bayba'n, yi ryos yi na cawun tzone'j wi munt. Jopij wutz cyajtza'kl ta'n, bantz qui lajluchaxe'n xchiwutz yi k'ej tu yi balajil yi stziblal Cristo, yi jun yi ite'n nin i' Ryos. ⁵ Ma yi o' ketz o' chixconsbe'tzu' nin qui na katzan tan txhole'n yi ketz kak'ej, ma na yi k'ej Kajcaw Cristo Jesús. Na yi ketz kajbil i'tz tan jale'n mas k'ej i'. ⁶ Ya'tz na kaban na Ryos mpacon len yi tz'o'tz wutzil te kawutz. Nin ba'n na xcy'e' te'j, na yi at tzaj tz'o'tz wuxtx'otx' ite'n i' a'lon: "Jaloken tkan skil," nin jaltz. Cha'stzun te ja wi't el katxum tetz yi k'ej Ryos, na ja lajluchax skawutz tan Cristo.

Na intxolyol Kataj na ja wocsaj cunin

⁷ Yi o' ketz yi o' cy'anl tetz yi balaj porer Ryosa'tz ni'cu'n o' tu jun c'ul yi tx'otx' tu', bantz lajluchaxe'n yi cho'n na saj yi jun porera'tz te Ryos nin nk'e'tz ketz. ⁸ Na yi o' ketz chin il nin ato' cu'nt xchik'ab wunak, poro qui na chixcy'e' tan kamakle'n. Nin at na ban cu'nt qui't na jal puntil ka'n xe'n lkaban, poro qui na cabej kac'u'l tan paj. ⁹ Wi'nin e' na chitzan tan kaxuxe'n, poro qui tzakpu'n kukanil. Ninin na kac'u' boc'l cya'n, poro qui'c na kaban. ¹⁰ Qui'c nin jun k'ej yi qui'k na katij mu'x q'uixc'uj, chi q'uixc'uj yi icy'nak pon tan Jesús. Poro tan e'chk q'uixc'uja'tz yi na kamuc', na lajluchax yi xomij yi porer Jesús ske'j. ¹¹ Ej nin tan tu' yi xomcho' te Jesús, qui'c nin jun k'ej yi liwr o' tk'ab quimichil. Poro tan yi na katij ketz yi e'chk q'uixc'uja'tz na tak' ama'l sketz tan lajluchaxe'n yi porer Jesucristo, yi cho'n najlil te kawankile'j yi squimok. ¹² Yi eka'n tan yi jun txolbila'tz i'tz, at klo' kaquimbil tan tu' yi na katzan tan txhole'n, poro ntyox tetz Kataj yi ja jal cyeru' quitz'ajbilu'. ¹³ At jun txolbil yi tz'iba'nt cyen yi na tal: "Ja wocsaj cunin, cha'stzun te na chintzan tan txhole'n." Ni'cu'n tzun kutane'n ketz. Ja kocsaj cunin, cha'stzun te yi na katzan tan txhole'n yi balaj stziblal. ¹⁴ Na elnak katxum tetz yi Ryos lkaje'san tzaj xchixo'l alma', na i' nje'san tzaj Kajcaw Jesús xchixo'l alma'. Ej nin i' lkucy'an nin scyuch'u' tan kopone'n kale atite't i'. ¹⁵ Na cyakil yi e'chk takle'n yi na kamuc' i'tz tan tak'one'n ba'n scyeru'. Ej nin ko at wi'nin e' yil cyocsaj, sjalok tzun wi'nin e' yi chityoxink tetz Kataj, nin sjalok yi tetz k'ej.

¹⁶ Cha'stzun te qui na kak'e'xij sju' tak'un Kataj. Tzan plojixe'n kawankil, poro tc'u'l yi jujun k'ej tzan quiwixe'n mas kac'u'l. ¹⁷ Na qui tu k'usij yi q'uixc'uj yi na katij tzone'j wuxtx'otx', na stzajk tera'tz. Poro tan tu' yi na katij yi mu'x tal q'uixc'uja'tz, sjalok wi'nin kak'ej, nin skatzatzink tetz ben k'ej ben sak. ¹⁸ Na nk'e'tz cho'n k'uklij kac'u'l te yi e'chk takle'n yi sotzok. Ma na cho'n ajlij ketz kac'u'l te yi e'chk takle'n yi quil sotz tetz ben k'ej ben sak.

5

¹ Na elnak katxum tetz yi kol tz'el cu'n swutz yi kawankile'j, yi ca'lil yi kalma', at junt yi ja wi't bnix tcya'j tan Ryos tetz ketz, yi nk'e'tz wunak bnol tetz. ² Te yi mu'x tal tiemp yi najlij yi kalma' tul yi kawankile'j, wi'nin na katx'ayne'. Cha'stzun te nternin na el kalma' tan jale'n junt ac'aj kawankil yi cho'n sjalok tcya'j. ³ Na yi jun ac'aj ca'la'tz yi na ch'iwan tetz ketz, xcyek tan jople'n kalma' chi na ban jun be'ch ketz tan jople'n kawankil. ⁴ Poro te yi najlij yi kalma' tul yi kawankile'j, wi'nin na katx'ayne'. Nin wi'nin q'uixc'uj na katij. Poro nk'era'tz kajbil tan kaquime'n chan. Poro mas balaj yi nink kacambaj yi jun ac'aj kawankil tan kaxconsal chan. ⁵ Ryos txumul tetz tan jale'n yi jun ac'aj kawankila'tz. Ej nin i' mak'on tzaj yi Espiritu Sant tan najewe'n ske'j. Ya'stzun jun techl yi jun cu'n tz'elepon k'ab Ryos te yol.

⁶ Cha'stzun te qui na kabisun siquier mu'x tal te yi mbi sbajok ske'j, na na el katxum tetz yi te yi tiemp yi najlcho' tul kawankile'j, quibo' tul yi mero kaca'lil. Na txe'n kopon te Kajcaw. ⁷ Txe'n lajluchax skawutz poro cho'n k'uklij kac'u'l te'j yi sjalok junt kawankil. ⁸ Qui na kacabej kac'u'l mu'x tal te yi jun txolbila'tz. Nin qui na kaj ka'tij mas tul yi jun kawankile'j, na na kaj ka'tij chan tu Kajcaw. ⁹ Poro yi mas tajwe'n tan kabnol i'tz tan kajoyol puntil tan stzatzine'n Kajcaw ske'j. Qui'c na ban yi ko ato't tul yi kawankile'j, nka

quibo' tul, ntin kajoye' puntil tan stzatzine'n i' ske'j. ¹⁰ Na tajwe'n yil kachaj kib swutz yi pujbil xtisya' Cristo tan kubital yi mbi tz'ak'lok sketz. Tu nin xom quen te yi mbi cu'n baj kabnol te yi tiemp yi xcon kawankile'j, na tz'ocopon i' tan kama'le'n.

¹¹ Cha'stzun te na kek xchi' Ryos, nin na ko'c il tan chimoxe'n wunak tan cyoque'n c'ulutxum jak' ca'wl i'. Na na til Ryos yi xe'n kutane'n, nin yi ba'n ato't, Lok tz'el cyeru' chitxumu' tetz. ¹² Qui na katzan tan talche'n yi txolbila'tz scyeru' ik tan jale'n ketz kak'ej xchiwutzu', ma na i'tz tan jale'n puntil cyanu' tan pakse'n nin chiyol yi e' yi na cyal yi chumbalaj nin e', poro yi mero bintzi i'tz yi chin cachi' nin yi na icy' chic'u'l. ¹³ Poro ko o' yab, chi na cyal cyetz, i'tz tan jale'n k'ej Kataj. Ej nin yi chin list nink o' tan chisuble'n wunak chi na cyal cobox, i'tz tan jale'n chibanlu'. ¹⁴ Na el katxum tetz yi wi'nin na pek' Cristo ske'j, cha'stzun te tajwe'n tan kaxcone'n tetz, na i' ca'wl ketz. Ej nin na el katxum tetz yi jun ntzi' nquim tetz kaxel kacyakil cu'n, nin yi quime'n i' ni'cu'n yi ya'tzk kaquime'n ketz te i'. ¹⁵ Na ja quim Cristo tetz kaxel kacyakil cu'n, cha'stzun te ba'n tcu'n quil kaban yi ketz kajbil tul yi mu'x tal tiemp yi ak'ij sketz tzone'j wuxtx'otx', ma na i' tajbil yi jun yi nquim tetz kaxel nin yi itz'nak junt tir. ¹⁶ Cha'stzun te qui't ko'c tan ma'le'n cyajtza'kl yi e' kajwutz chi kasajle'n yi ntaxk kocsaj, na yi jalu' o' cu'n ac'aj wunak. Bintzi ocnakin wetz tan telse'n k'ej Cristo, poro yi jalu' qui't. ¹⁷ Na cyakil yi o' yi ato' tk'ab Cristo, o' ac'aj wunak, na ja wi't cyaj kacajsal yi e'chk ajtza'kl cachi' yi xomnako' te'j sajle'n, ma jalu' o' ac'aj wunak.

¹⁸ Poro cyakil yi txolbila'se'j, Ryos txumul tetz. Na i' njoyon puntil yi nxcon Cristo ta'n tan kabansal kib tuch'. Ej nin ak'ij len katarey ta'n tan kaxcone'n bantz chibansal quib yi e' mas wunak tuch'. ¹⁹ Yi na elepont yi txolbila'se'j i'tz: Quinin ntak' Ryos yi kacaws ma na ja xcon Cristo ta'n tan kabansal kib tuch'. Ej nin yi ketz katarey yi ak'ij len sketz i'tz tan txole'n scyetz cyakil wunak yi at rmeril tan chibansal quib tu Ryos. ²⁰ O' len k'ajbil Cristo, nin yi na cu' kawutz xchiwutz wunak i'tz ni'cu'n yi ik Cristo na cu' wutz xchiwutz: Banswok itib tu Ryos, ko'ch. ²¹ Na yi Kajcaw Jesucristo qui'c mu'x tetz til, poro tan jale'n cuybil ketz kapaj, nin tan koque'n ketz tetz balaj, ja oc i' tetz tajlal juchul il.

6

¹ Junit bin kutane'n ketz tan ak'un tu Ryos, cha'stzun te na cu' kawutz scyeru' yi nk'e'tz tan cha'tz tu' lcyak'u' ama'l tetz yi banl talma' i'. ² Na at jun txolbil yi tz'iba'nt cyen yi na tal:

“Tul yi tiemp yi list in tan tbite'n yi itzi' yi ikul,
ya'stzun lwulej.

Ej nin tul yi tiemp yi bixba'nt wa'n tan iclaxe'n, ya'stzun yi tiemp yi nxwuch'eyaj,” stzun
Ryos banak cyen.*

Yi jun txolbila'tz na elepont, yi jalu' ya'stzun yi tiemp yi list Ryos tan ko' tbital, nin yi jalu' ya'stzun yi tiemp tan kaclaxe'n.

³ Cha'stzun te chin puntil cu'n na kulej yi ketz kak'un tan qui jale'n yolbil ketz, na qui na kaj ltx'akxij jun wunak tan kapaj. ⁴ Na yi kajbil i'tz yil lajluchax yi bintzinin o' xchakum Ryos tan cyakil e'chk takle'n yi na kaban. Na tan yi na kamuc' q'uixc'uj na lajluchax yi na tak' Ryos kapasens. ⁵ Nin wi'nin tir ja kalo'on tan xicy'xab. Nin wi'nin tir ocnako' xetze'. Nin wi'nin tir yi ja chisaj nil wunak ske'j tan kabiyle'n. Nin quin techix nin sacte'n katij sju' tak'un Kataj. Nin quin techix nin watl. Quin techix nin we'j katij. Ja bin katij q'uixc'uja'tz tan lajluchaxe'n yi bintzinin o' xchakum Ryos.

⁶ Ncha'tz tan xchajle'n scyetz cyakil wunak yi o' xchakum Ryos na kaq'uicy'lej kib tk'ab yi e'chk takle'n cachi'. Nin na ko'c il tan tele'n mas katxum tetz yi txolbil yi na kocsaj. Ncha'tz, na kamuc' chitzi' tu cyajtza'kl wunak. Poro na kaban pawor scyetz. Nin na

* 6:2 Is 49.8.

kachaj jun lok' ib scyetz yi bintzinin. Ncha'tz na lajluchax yi o' ächakum Ryos tan yi Espiritu Sant yi xomij ske'j.

⁷ Ej nin tan ächajle'n yi bintzinin yi o' ächakum Ryos, na kajilon bintzi cu'n poro i'tz tan porer Ryos. Nin yi na ko'c tan xtxole'n i'tz tan yi tetz porer. Ncha'tz tan kacolol kib ächik'ab kacontr ntin na kachaj yi jicyuch te yi kajtza'kl, yi qui'c la'jil tuch'. ⁸ Ncha'tz at na ban cu'nt na cyak' wunak kak'ej, nin at na ban cu'nt yi na el kak'ej cya'n. Nin at na ban cu'nt yi na cho'c tan kayolche'n, nin at na ban cu'nt yi na cyal yi ba'n o'. Ncha'tz at na ban cu'nt na cyal yi o' subul nak, nin at na ban cu'nt na cyal yi bintzi kayol. ⁹ At na ban cu'nt na cyal yi o' awer nak, nin at na ban cu'nt na cyal yi kamiw kib scyuch'. Jat lo' tir yi txant qui o' quim cya'n. Na ja kabuchlij cya'n, poro quinin na ke'l cu'n swutz. Na yi tajbil Ryos i'tz tan lajluchaxe'n yi o' ächakum i'. ¹⁰ Ej nin at wi'nin e'chk takle'n yi na ul skawutz tan kabisune'n klo', poro qui na kajlaj, ma na ilenin na katzatzin. O' meba', poro na kaxcye' tan tak'le'n jun chin riquil scyetz wi'nin wunak. Qui'c nin ato' cu'nt, poro at cyakil yi tajwe'n sketz.

¹¹ Ma jalu' e'u' kajwutz aj Corint, quinin nkaxob tan talche'n clar cunin yi äe'n quitane'nu'. Na qui'c jun e'chk takle'n yi tunink na icy' quen kac'u'l scye'ju' na wi'nin na kapek' scye'ju'. ¹² Ate'u' tetz kajal, poro cuquen, mi ato' pe' tetz cyajalu', nka qui' pe'. ¹³ Na yi o' ketz ntin na katzan tan chimoxe'nu' chi na chiban wunak tan chimoxe'n chinitxa'. Chipek'ok binu' ske'j chi na kapek' ketz scye'ju'.

Yi o' ketz chi ca'l Ryos kutane'n

¹⁴ I bin jalu' tan ächajle'n yi bintzinin na chipek'u' ske'j, quil cyok'bej quibu' scyuch' yi e' yi qui na cyocsaj yol Jesucristo. Na qui na tcy'aj tib jun balaj ajtza'kl tu jun yab ajtza'kl. Ni'cu'n chi tane'n yi tkan skil tu yi tz'o'tz, qui na tcy'aj tib. ¹⁵ Ej nin äe'n quicy'aj quib Cristo tu Bayba'n? Äe'n tcy'aj tib tajtza'kl jun creyent tu jun yi qui na tocsaj? ¹⁶ Ej nin äe'n tcy'aj tib jun yi najlij Ryos te talma' tu jun yi na meje' ächiwutz yi e'chk takle'n yi banij quitane'n? Na yi ketz kawankil i'tz ca'l Ryos, yi Ryos yi itz' nin tetz, na ya'stzun talnak i':

“Ächin najank tzixo'lwok na in iRyosil,
cxocoponwok tetz inme'l incy'ajl.”†

¹⁷ Ncha'tz talnak i':
“Tajwe'n cxe'lwok tzaj ächixo'l yi e' yi qui na chixom te weri inyol.
Jatxwok len itib scye'j.

Qui'c tzitajquen scyetz.‡
Ej nin ko ya'tz tzibanwok,
¹⁸ nocopon tzuntz tetz mero itaj,
nin yi axwok itetz cxocopon tetz mero
inme'l incy'ajl,”

stzun Ryos banak cyen, yi Ryos yi cya'l jun na xcy'e' te'j.§

7

¹ E'u' kajwutz, yi jun xtxolbila'tz yi alijt cyen tan Ryos, i'tz tetz ketz. Katx'aje' bin kib. Poro nk'e'tz ntin kawankil, ma na i yi kajtza'kl cachi', kacyajse' cyen. Ko na kaj kek ächi' Ryos, ko'ken bin tetz balaj.

Yi äe'n cunin xtx'ixpe'n cyajtza'klyi e' creyent Corint

² E'u' kajwutz ba'n chipek'u' ske'j, na cya'l cunin na kanuc'wit quen jun takle'n scye'ju'. Cya'l cunin ocnako't tan po'tze'n cyajtza'klu'. Cya'l cunin ocnako't tan chisuble'nu'. ³ Qui na chintzan tan talche'n nin yi atk quilu' tzinwutz, na ja wi't wal scyeru' yi wi'nin na

† 6:16 Lv 26.12; Ez 37.27. ‡ 6:17 Is 52.11. § 6:18 2 S 7.14; 1 Cr 17.13; Is 43.6; Jr 31.9.

chimpek' scye'ju'. Na list in tan inquime'n tetz jun techl yi wi'nin na chimpek' scye'ju'. Poro kol ben xkon intiemp, i'tz tan inxcone'n scyeru', na wi'nin na chimpek' scye'ju'.

⁴ Siquierk mu'x tal najk cabej inc'u'l scye'ju'. Ma na wi'nin na chintzatzin scye'ju'. Wi'nin q'uixc'uj na katij, poro yi na kubit yi chitziblalu' jat lo' tzatzin na jal swetz. ⁵ Na jetz yi kunle'n tzone'j Macedonia, qui'c mu'x tal ujle'n na kaban, Kasajle'nix cuntunin o'tz swutz q'uixc'uj. Na wi'nin oyintzi' ske'j. Ej nin ilenin na kaxob swutz. ⁶ Poro yi Kataj Ryos yi na oc tan chimayse'n yi e' yi na chibisun, i' nxcye' tan kamayse'n yi tule'n Tito ske'j. ⁷ Ja katzatzin nk'e'tz ntin tu' yi tule'n i', poro ncha'tz yi kubital yi xe'n na tzatzin i' scye'ju'. Ja tal i' sketz yi wi'nin na el cyalma'u' tan quilolu' kawutz junt tir. Ej nin ncha'tz ja tal i' sketz yi xe'n na chibisunu' swe'j, nin yi xe'n na ok' chic'u'lu' swe'j. Cha'stzun te ja jal tzatzin tetz ketz.

⁸ Bintzi lo' ja lo' chibisunu' tan yi txolbil yi at tul yi jun incart yi oponak xchiwutzu'. Ncha'tz in, imbisun ta'n. Poro yi jalu' qui't na chimbisun ta'n. ⁹ Ma na chintzatzin. Poro qui na chintzatzin tan paj yi e' bisunu' tan yi jun carta'tz, poro na chintzatzin yi ja xcyce' yi bis yi ntak' yi cart tan tx'ixpe'n cyajtza'klu'. Quinin xcyce' yi jun bis tan chixite'nu', ma na ja ak'on ba'n scyeru'. ¹⁰ Na yi bis yi na tzatzin Ryos te'j i'tz jun bis yi na xcyce' tan tx'ixpe'n kajtza'kl. Na yi jun jilwutz bisa'tz na ak'on ba'n sketz, nin skaclaxok ta'n. Nk'e'tz ni'cu'n te'tz tu' yi bis yi na jal xchixo'l yi e' yi qui na cyocsaj Ryos. ¹¹ Na quinín nchibenu' joylaj tan yi jun bis yi nwak' scyeru'. Ej nin wi'nin na tzatzin Ryos te cyajtza'klu' yi quinín nchibenu' joylaj ta'n. Ej nin ncha'tz ja ak'on ba'n scyeru'. Na ja xcon yi jun bisa'tz tan c'ase'n cyajtza'klu' tan cyoque'nu' il tan tx'a'jle'n te yi jun ila'tz yi jalnak xchixo'lu'. Ej nin xcon yi jun bisa'tz tan c'ase'n cyajtza'klu' bantz chicolol quibu', nin tan xchajle'n yi nk'e'tz chicyakilu' aj paj. Ej nin tan yi bisa'tz ja je' xchiwutzu' yi mbi bajij xchixo'lu'. Ncha'tz xcon tan chixo'wse'nu', nin tan yi jun bisa'tz el cyalma'u' tan kilolt kib scyuch'u'. Ncha'tz e' ocu' il tan tak'le'n caws yi jun aj paja'tz. Ma jalu' tan cyakil yi e'chk takle'na'tz yi nchibanu' ja lajluchax yi ja chixcyce'u' tan banle'n tane'n yi problem. ¹² Yi cart yi oponak wa'n xchik'abu' nk'e'tz tetz yi yaj yi njuchun, nin nk'e'tz tetz yi jun yi na bisun, ma na sak swutz Ryos yi ja bnix yi jun carta'tz wa'n tan c'ase'n cyajtza'klu' nin tan tele'n chitxumu' tetz yi na chixomu' te wetz wajtza'kl nin yi bintzinin na chipek'u' swe'j. ¹³ Cha'stzun te jalu' na katzatzin. Nin qui't na kabisun.

Ncha'tz wi'nin na katzatzin te Tito, na tan tu' yi ncho'cu' c'ulutxum ja chixcyce'u' tan xite'n yi bis yi cyak'naku' tetz. ¹⁴ Ncha'tz jalu' qui na chintx'ixwij tan inyol yi walnak tetz Tito yi chumbalaj nin e'u'. Na ja lajluchax yi bintzi yi nwal tetz Tito nin yi nwal scyeru'. ¹⁵ Ej nin yi na ul tx'akx tc'u'l Tito yi xe'n cu'n cyoque'nu' c'ulutxum jak' ca'wl i', wi'nin na tzatzin i' te'j. ¹⁶ Qui'c bin mu'x tal yi najk kacabej kac'u'l na wi'nin na katzatzin scye'ju'.

8

Yi xe'n cyak'ol chi ofrent yi e' aj Macedonia

¹ I bin jalu' e'u' wajwutz, na kaj kal scyeru' yi xe'n cu'n nlajluchax yi banl talma' Ryos xchixo'l yi e' cmon creyent yi najlche' lakak ama'l tzone'j Macedonia. ² Na te yi tiemp yi tule'n wi'nin pilbil cyetz, nin te yi tiemp yi wi'nin q'uixc'uj ate' cu'nt, mas tcunin nchitzatzin tk'ab Kataj. Ej nin te yi jun tiempa'tz yi ate' wutz pe'm, mas cunin nchoyin chi e'-k ric tane'n. ³ Nin tetz cu'n cyalma' yi cyak'ol yi oya'tz. Ej nin quinín xomquen te chiwalor, ma na mast cunin cyak'. Nin in stiw te'j. ⁴ Na cu' chiwutz sketz tan kuk'ol ama'l scyetz tan cyoque'n tan quich'eye'n yi e' kajwutz aj Jerusalén. ⁵ Mas tcunin nchiban swutz yi txumijt ka'n ketz, na bajx ja cyak' quib tetz Ryos tan chixcone'n tetz. Kalena'tz tzun chixome'n te ketz kachusun. ⁶ Ma jalu' tan tu' yi ja cyak' cyetz yi jun oya'tz, cha'stzun te ja kajak pawor tetz Tito tan toque'nt junt tir tan chimoxe'nu' tan chichajolu' yi balaj ajtza'kl yi na saj tu Ryos tan cyak'olu' mu'xt oy, chi banak i' jun tir. ⁷ Na na el katxum tetz yi e' cyeru' nk'e'tz pen tu' na cyocsaju'. Ej nin chin list nin e'u' tan

chichusle'n wunak. Nin chin tz'aknak cu'n cyajtza'klu'. Chin x̄c'atnak nin e'u'. Ncha'tz wi'nin na chipek'u' ske'j. Nin nk'e'tz pen tlen tu'k na chibanu' jun takle'n. Cha'stzunk chibanu' tan molche'n jun oya'tz tan quich'eye'n yi e' kajwutz aj Jerusalén.

⁸ Qui na chintzan tan chicawe'nu' yi tajwe'n tan cyak'olu' chipu'ku', ma na ntin na waj yil quibitu' yi chix̄c'atnakil yi e' kajwutz tzone'j. Ej nin yil quibitu' slajluchaxk yi ncha'tz e'u' at lok' ib scyuch'u' tan quich'eye'n junt tx'akajt kajwutz. ⁹ Na el chitxumu' tetz yi banl talma' Kajcaw Jesucristo. Na chin ric nin i', poro ja tocsaj tib meba' tan x̄chajle'n yi lok' ib scyeru', nin tan cyoque'nu' tetz ric.

¹⁰ Ma jalu' swale' nin junt cyajtza'klu' yi tz'ak'onk ba'n scyeru'. I'tz junix yob yi cwe'nle'n chitxumulu' tan molche'n yi oya'tz. Nin chin chigan cuninu' yi cyoque'nu' klo' tan molche'n. ¹¹ Cha'stzun te, tajwe'n cho'ctu' il tan molche'n pwoka'tz chi yi cwe'n chixe'tzalu'. Xomok quentu' te chiwaloru' chijunalenu'. ¹² Na wi'nin na tzatzin Ryos te'j ko tetz cu'n kalma' yi na kak' ka'ofrent. Na na til Ryos yi ko itz'o' cu'n nka qui'. Na qui na tzan Ryos tan jakle'n yi e'chk takle'n yi qui'c at skuch'.

¹³ Ncha'tz nk'e'tz wajbil yil tz'oc cyen jun tetz meba' ntin tan x̄ch'eye'n junt. ¹⁴ Ma na yi wetz wajbil i'tz yi nicy' nin tu' chich'eyaj quibu' scyuch' yi e' aj Jerusalén. Na yi cyeru' jalu' itz' nin mu'x̄ tal. Ma yi e' cyetz qui'c ate' cu'nt. Poro qui cunin batz tz'opon jun k'e'j yi e'-t cyetz x̄chich'eyank scye'ju'. ¹⁵ At xe' yi inyol yi na wal nin scyeru' na tz'iba'nt cyen jun txolbil yi na tal: "Yi e' yi wi'nin chiwa', quinín sobrin, nin yi e' yi qui'c mas chiwa' e' el cyen tu' te'j."* Cha'stzun te chimol cunu' yi jun oya'tz.

Yi e' tuch' Tito yi xomche' te'j

¹⁶ Ntyox̄ tetz Ryos yi ni'cu'n kutane'n tu' Tito tan txxumle'n yi x̄e'n ljal chibanlu', na Ryos mmo'csan yi jun ajtza'kla'tz le wi'. ¹⁷ Ej nin cu nin tu'-tz ta'n tan toque'n tan molche'n yi pwok x̄chixo'lu'. Gan cu'n i' tan chixajse'nu' junt tir.

¹⁸ Nk'e'tz x̄chuc i' tz'ocopon, ma na mben kachakol junt kajwutz te i'. Chumbalaj nin i' x̄chiwutz yi e' cmon creyent tzone'j tan txxole'n yi balaj stziblal tetz colbil ibaj. ¹⁹ Ej nin ncha'tz, bixba'nt cyak'un tan xome'n ske'j, nin tan kuch'eye'n tan molche'n yi jun balaj ofrenta'tz. Na ko'c il te kak'une'j tan jale'n k'e'j Kataj Ryos, nin tan x̄chale'n yi at kagan tan quich'eye'nu'. ²⁰ Ja bixe' yi junt kuch'a'tz tan qui jale'n yolbil ketz yi na katzan tan molche'n yi pwoka'tz. ²¹ Na nucy'ij tzij cu'n na kaj kaban yi kak'un swutz Ryos nin x̄chiwutz wunak.

²² Ncha'tz at junt kajwutz yi mben te Tito. Ala'ix cunin tir kak' tarey yaj, nin ja lajluchax yi chin x̄c'atnak nin i'. Pyor nin jalu' na nternin k'uklij c'u'l scye'ju'. ²³ Ko alchok scyetz tz'oc tan jakle'n yi na' scyetz i' Tito, ba'n cyalu' scyetz yi i' jun wamiw nin yi junit na kak'uj tuch' tan quich'eye'nu'. Ncha'tz ko al scyetz lchijakon yi na' scyetz e' yi e' mas kajwutz yi x̄chixomok nin te Tito, ba'n cyalu' scyetz yi chakijche' cyak'un yi cmon creyent tzone'j Macedonia. Ej nin yi cobox kajwutza'tz chumbalaj nin e' na na chixcye' tan jalse'n k'e'j Ryos. ²⁴ Cha'stzun te chichaje'u' lok' ib scyetz, bantz quibital yi e' mas cmon creyent yi chitziblalu' yi bintzi nin at lok' ib scyuch'u', nin yi bintzi nin yi na katzan tan talche'n yi e'u' balaj.

9

Yi je'n jun ofrent tan quich'eye'n cobox kajwutz

¹ Poro nk'e'tz tajwe'n klo' tan bene'n intz'ibal scyeru' te yi x̄ch'eybil cyetz yi e' mas kajwutz yi na tzan molche'n x̄chixo'lu', ² na elnak intxum tetz yi chibalajilu'. Na ala'ix tir wal scyetz yi e' kajwutz tzone'j Macedonia yi jun yobix tzaj list ate'tu', yi e'u' aj Acaya, tan quich'eye'n yi e' kajwutz aj Jerusalén. Cha'stzun te at wi'nin aj tzone'j yi ja quibit chitziblalu', nin ja chixom te cyajtza'klu'. ³ Poro ilenin nchiben inchakol yi cobox

* 8:15 Ex 16:18.

kajwutza'tz tan quilol yi ko bintzi nin yi yol yi walnak scyetz, yi list e'u' tan ich'eya'n. Na klo' waj yi chiban list quibu' tu chi'ofrentu' chi walnak scyetz, ⁴ na at wupombil scye'ju' tan molche'n, poro at mu'xt tan wopone'n. Ej nin kol chixom nin cobox aj tzone'j swe'j, chintx'ixwok ko nk'e'tz list ate'tu' tu yi mu'x oya'tz. Ncha'tz e'u', chitx'ixwoku' ko qui'c. ⁵ Cha'stzun te ja cu' intxumul tan chibajxe'n nin Tito scyuch' yi e' kajwutza'tz tan quich'eye'nu' tan molche'n yi pwok yi chisuknaku'. Nin yi ko list atit cyanu' yil kopon, slajluchaxk yi nk'e'tz puers tu' lcyak'witu', ma na tetz cu'n cyalma'u'.

⁶ Ulk bin tx'akx yi jun xtxolbile'j xchic'u'lu': Alchok scyetz yi qui'c mas tujul na oc ttx'otx', qui'c mas cosech na je'. Nin alchok scyetz yi nim tujul na oc ttx'otx', chumam cosech na je'. ⁷ Ba'n tzun cyak'u' chijunalu' yi mbi na saj bu'k tetz cyalma'u'. Poro quil cyak'u' tan cob c'u'lal, nka puers tu', na wi'nin na pek' Ryos scye'j yi e' yi tetz cu'n cyalma' na cyak'. ⁸ Ej nin xcyek Ryos tan kuch'eye'n te yi xtxolbile'j. Na kol kak', tz'ul kojol i' yi banl talma' skibaj bantz jale'n cyakil yi tajwe'n sketz, nin sjalok kabambil ta'n tan kabnol wi'nin e'chk pawor. ⁹ Na at jun xtxolbil yi tz'iba'n cyen yi na tal:

“Yi e' yi wi'nin na choyin

scyetz yi e' yi at tajwe'n scyetz,

quil tz'el chibalajil te chic'u'l wunak.”*

¹⁰ Ncha'tz yi kaRyosil, yi na ak'on tzaj yi quiju' yi na cyawaju', nin yi na ak'on tzaj walor yi chiwankilu', i' tz'ak'on cyakil yi tajwe'n scyeru' bantz cyak'olu' scyetz yi e' yi at tajwe'n scyetz. Ej nin ko ya'tz cyuleju', sjalok chibalajilu', nin xchiwutzinku' chi na ban jun balaj cosech. ¹¹ Ko ya'tz cyuleju', sjalok wi'nin jilwutz chimebi'lu' tan toyen scyetz yi e' yi at tajwe'n scyetz. Ej nin yil chitz'am kajwutz yi cyoyu' chityoxink tetz Kataj, ¹² na nk'e'tz quich'eye'n tu' na chibanu' ma na tan yi cyoyu' scyak'e' chik'ajsbil tetz Ryos. ¹³ Scyak'e' chik'ajsbil tetz Ryos, na slajluchaxk xchiwutz yi na chixomu' te yi xchusu'n Cristo, nin slajluchaxk xchiwutz yi list e'u' tan quich'eye'n yi e' cyetz scyuch' alchok jilwutz wunak. ¹⁴ Xchinache' Kataj squibu', nin xchipek'ok scye'ju', na tz'elepon chitxum tetz yi wi'nin banl Kataj squibu'. ¹⁵ Ntyox bin tetz Kataj yi ja tak' i' yi jun chumbalaj oy sketz. Poro qui na kaxcye' tan xtxumle'n yi mbi tzuntz yi ya'stzun tulej i'.

10

Yi talol Pawl yi jun cu'n i' apostl

¹ I bin jalu', yi in wetz, yi in Pawl, copon inwutz scyeru'. Ej nin xconk yi c'ulutxumil tu putzpal Cristo wa'n tan chinuc'le'nu', na at lo' e' yi na cyal yi chin al nin inc'u'l yi atin xchixo'lu'. Nin na cyal yi ntin na jal inchamil yi quibin xchixo'lu'. ² Poro yi wetz wajbil i'tz yi qui tajwe'n tan inchajol inchamil yil noyon xchixo'lu'. Ncha'tz at lo' cobox xchixo'lu' yi na cyal yi at lo' e'chk takle'n yi na inwutz quen te'j, chi na chiban cyakil wunak. Poro qui'. ³ Bintzi, in tu' wunak, poro qui na xcon yi e'chk ajtza'kl tetz tzone'j wuxtx'otx' wa'n. ⁴ Ma na, na xcon yi ajtza'kl yi na tak' Kataj swetz yi na no'c tan pakse'n chiyol. Nin yi jun ajtza'kla'tz, yi cho'n na saj tu Kataj, chin cham nin, na na xcyen tan xite'n cyajtza'kl cyakil yi e' yi na cyocsaj quib nim tu cyetz cyajtza'kl. Nin cha'tz na xcyen tan chixite'n yi e' yi na cyal yi chin cham nin e'. ⁵ Na xcyen yi jun ajtza'kla'tz yi ak'ij tan Ryos swetz tan xite'n cyajtza'kl yi e' yi na chitzan tan telse'n k'e'j i', yi e' yi na cho'c tan poyse'n chiwutz wunak tan qui't chixome'n te Ryos. Poro yi ajtza'kl yi na tak' Ryos na xcyen tan cyocse'n pres, bantz cyoque'n c'ulutxum jak' ca'wl Jesucristo. ⁶ Ej nin yi nink cho'c cyeru' c'ulutxum, list atine't tan tak'le'n chicaws cyakil yi e' pajol ca'wla'tz yi ate' xchixo'lu'.

⁷ Yi e' cyeru' ntin na chixomu' te yi balajil jilon jun yaj, nin qui na cho'cu' tan xtxumle'n yi mbi ajtza'klil na icy' tc'u'l. Na at lo' e' xchixo'lu' yi na cyal yi ntin e', e' tetz Cristo. Poro tajwe'n yil tz'el chitxum tetz yi ncha'tz o', o' tetz Cristo. ⁸ Le wutz cyeru' cyajtza'klu' na wocsaj wib nim tu wajtza'kl tan chicawe'nu'. Poro at rmeril tan woque'n tan

* 9:9 Sal 112.9.

chicawe'nu', na ak'ij ink'e'j tan Ryos nin qui na chintx'ixwij ta'n. Na yi wetz intarey i'tz tan chitxicbaje'nu', nk'e'tz tan chixite'nu'. ⁹ Ncha'tz qui na waj yi nink cho'cu' tan xtxumle'n yi ntin na xcon e'chk cart wa'n tan chixo'wse'nu'. ¹⁰ Na at e' xchixo'lu' yi na cyal yi chin quiw nin na chinjilon tc'u'l yi e'chk cart yi na opon wa'n. Ncha'tz na cyal yi qui'c xac inyol, nin yi qui'c xtxolbil te yi atin xchixo'lu'. ¹¹ Poro yi e'a'tz tajwe'n tz'el chitxum tetz yi quil xtx'ixpuj tib chinjilon, na yi ko na xcon quiw yol wa'n tul e'chk cart, ite'n nin quiw yol xconk wa'n yil nopon xchixo'lu'.

¹² Ncha'tz na waj wal scyeru' yi nk'e'tz ni'cu'n wajtza'kl scyuch' yi coboxa'tz yi ate' xchixo'lu', yi e' yi na cyal yi chin tz'aknak cu'n e', na yi e'a'tz chin yab nin e' tu cyajtza'kl. Na na cyal yi e' balaj, poro ntin na xcon yi cyetz cyajtza'kl cya'n tan chima'lal quib squibil quib. Nin ko nicy' nin tu' quitane'n tu cyuch', na tzun cyocsaj quib yi e' balaj. Poro qui'c xtxolbil yi jun ajtza'kla'tz.

¹³ Ma yi o' ketz nk'e'tz ni'cu'n o' scyuch', na qui na kal ketz yi chin tz'aknak cu'n o'. Ntin na el katxum tetz yi at jun katarey yi ak'ij sketz tan Ryos, nin kol kaban tane'n yi jun katareya'tz slajluchaxk yi xe'n kutane'n. Ej nin yi jun katareya'tz i'tz tan chiquiwse'nu'. ¹⁴ Ma jalu', yi kopone'n xchixo'lu' nk'e'tz icy'e'n nkaban tul tarey junt, na o' yi bajx yi o' opon xchixo'lu' tan xtx'olche'n xo'l yi mbi eka'n tan Cristo. ¹⁵⁻¹⁶ Yi o' ketz qui na kicy' pok' tul tarey junt. Qui na kal "ketz" te yi ak'un yi na bnix tan junt yaj. Cha'stzun te yi koque'n tan txole'n scyeru'. Ej nin yil chiquiwixu' mas lok cho'cu' tan kuch'eye'n tan kabene'n tul junt ama'l tan txole'n yi balaj stziblal yi xe'n chiclax wunak. Poro yil kaben na kaj kaben xchixo'l yi e' yi txe'n cunin quibit, na qui na kaj ljal kak'e'j tan yi tak'un junt.

¹⁷ Qui na yub kol kal yi chin tz'aknak cunin o' tan kaxcone'n tetz Ryos, ma na mas ba'n tcu'n yi nink kak' kak'ajsbil tetz. ¹⁸ At xtxicbaj sketz yi ko Ryos na tzan tan tak'le'n kak'e'j, poro yi ko ketz kajtza'kl cuntu' qui'c xtxicbaj sketz.

11

Yi e'yi nk'e'tz e' mero apostl

¹ I bin jalu', lok cyak'u' ama'l swetz tan walol mu'x tal intontil scyeru'. Max chic'u'lu' swibaj. Quibite'u' inyol. ² Nternin na el walma' tan cyoque'nu' tetz balaj. Nin cho'n na saj yi jun wajtza'kla'tz tu Ryos. Nternin na waj yil cho'cu' tetz balaj, na tan in bixewe't chitratu' tu Cristo. Ej nin na waj che' injatxu' tk'ab i' chi na jatxlij jun xun tk'ab chmil. Ej nin yil che' injatxu' tk'ab Cristo, na klo' waj yi chin tz'aknak cu'n e'u', chi tane'n jun xun yi txe'n cunin po'tzaj tib. ³ Poro na chimbisun mu'x tal, na ko tzun xubsij cyajtza'klu' chi banak Eva tan yi lubaj. Na klo' waj yil chipek'u' te Cristo tetz cu'n cyalma'u'. ⁴ Poro na chimbisun mu'x tal na ja lo' icy' chitxo'be'u' chichusu'n yi e' yi na chitzan tan txole'n junt Jesús yi nk'e'tz ni'cu'n tu yi ketz yi katxolnak scyeru'. Lastum yi ja icy' chitxo'be'u' junt jilwutz espíritu, nin qui na cyak'u' ama'l tetz yi mero Espíritu Sant. Lastum yi na chixomu' te junt jilwutz chusu'n nin qui na chixomu' te yi balaj stziblal yi quibitnaku' ske'j. ⁵ Le wutz wetz wajtza'kl yi nk'e'tz ajnak tzaj yi ink'e'j xchiwutz yi e' balaj apostla'tz yi chin tz'aknak cu'n e' tane'n xchiwutzu'. ⁶ Bintzi lo', nk'e'tz chusij chint tan jale'n e'chk balaj weltil yol wa'n, poro na el intxum tetz yi mbi na chintzan tan txole'n, nin ja lajluchax xchiwutzu' yi at wajtza'kl tan cyakil yi e'chk takle'n balaj yi bajnak imbnol xchixo'lu'.

⁷ Na quinin injak jun centaw scyeru' yi xna'ke'n tan txole'n yi balaj stziblal Ryos xchixo'lu'. Mi ba'n pe' mimban westz nka qui' pe', nin ba'n pe' yi na wocsaj wib juy ntin tan jale'n chik'eju'. ⁸ Na yi woque'n tan quich'eye'nu' qui'c nin jun centaw cyak'u' swetz, poro cho'n saje'n xch'eybil wetz xchixo'l cobox cmon creyent yi ate' joylaj. ⁹ Nin yi atin tzaj xchixo'lu', nin yi woque'n wutz pe'm, quinin wak' bis scyeru' tan cyoque'nu' tan wuch'eye'n. Poro yi e' yi e' octz tan wuch'eye'n i'tz yi e' kajwutz aj Macedonia yi e' opontz. Ej nin qui'c nin jun tir yi jajk wak' bis scyeru' tan yi imbambil. Nin ya'tz nin

tzimbne'-tz sbne' opon tunintz. ¹⁰ Sak xchiwutzu' yi jun cu'n na el intxum tetz yi xchusu'n Cristo. Nin ncha'tz, jun cu'n quil makx intzi' tan talche'n yi qui'c nin jun tir yi jajk wak' bis scyeru' tan jakle'n xch'eybil wetz scyeru'. Ej nin chinxomok te yi jun wajtza'kla'tz yil chimben lakak e'chk luwar cwent Acaya. ¹¹ ¿Na pe' imban yi je'j tan paj yi qui na chimpek' scye'ju'? Qui'. Na sak swutz Ryos yi na chimpek' scye'ju'.

¹² Ej nin quil tzintx'ixpuj yi jun wajtza'kl, yi jun wajtza'kla'tz tan qui intz'amol pwok scyeru', na qui na waj wak' ama'l scyetz yi coboxa'tz tan cyalol yi ni'cu'n o' scyuch'. ¹³ Na nk'e'tz e' mero apostl. E' subul nak. Cyocsa'n tu' quib tetz apostl tetz Cristo. ¹⁴ Nin quil che'l yabu' te yi e' yi na cyocsaj quib tetz apostl, na ncha'tz Satanás yi Bayba'n, ba'n na tocsaj tib tetz jun ángel yi cho'n na saj tu Ryos. ¹⁵ Ko ya'tz na ban Bayba'n, ite'n nin xchibne' yi e' xchakum i'. Cyocse' quib chi balaj wunak. Poro tx'aklij chicaws le wi'tzbil k'ejlal. Tul xom quen tu' te yi mbi cu'n mbaj chibnol.

Yi e'chk q'uixc'uj yi tijnak Pawl tan tu' yi i' apostl

¹⁶ Ma jalu' e'u' wajwutz, qui na waj yi nink cho'cu' tan xtxumle'n yi in loc, poro ko ya'tz na chitxumu', quibite'u' cobox tal inyol. Na ncha'tz in, na waj lwak' mu'x tal ink'ej chi na chiban yi e' yi na cyocsaj quib tetz balaj apostl. ¹⁷ Nk'era'tz tajbil Kajcaw yil kajoy yi ketz kak'ej, na ya'stzun na chiban yi e' yab, poro tajwe'n chinjilon chi jun yab jalcu'n. Na tajwe'n tan wuk'ol mu'x ink'ej. ¹⁸ At wi'nin e' yi na cyocsaj quib nim tu' yi cyetz cyajtza'kl. Ncha'tz tzun in, swocse' wib nim te yi xe'n cu'n wutane'n. ¹⁹ Na at e' cyeru' yi na cyalu' yi chin tz'aknak cu'n e'u', poro na cyak'u' ama'l scyetz yi e' wunaka'tz yi na cyocsaj quib nim. Quibite'u' bin cobox weri inyol. ²⁰ Na cyak'u' ama'l scyetz tan cyoque'n tan chicawe'nu'. Wech na ntin na chitzan tan chixile'nu'. Nin na cyak'u' ama'l scyetz tan cyoque'n tetz cyajcawu'. Poro yi e'a'tz na cyocsaj quib nim nin na el xak chitzi'u' cya'n. ²¹ Tx'ixwil lo' tetz wetz na ya'stzun wetz qui mma'w wa'n.

Yi e'a'tz ja cyocsaj quib nim te yi xe'n quitane'n, ncha'tz tzun in, ba'n wocsaj wib chi jun yab tan walol yi xe'n wutane'n. ²² Ko na cyal cyetz yi e' aj Israel, ncha'tz in, in aj Israel. Ko na cyal yi e' xonl k'ajtzun Abraham, ncha'tz in, in xonl Abraham. ²³ Ko na cyal yi e' xchakum Cristo, pyor tzun in wetz, na wi'nin sacte'n ja intij sju' tak'un Kataj. Mpe ni'cu'nk in chi jun yab yi na chitzan tan talche'n e'chk takle'ne'j. Qui'c na ban, na jun cu'n, in xchakum Cristo. Na jatix lo' tir yi no'cnakin xetze'. Nin jat lo' tir yi ja chinlo'on tan xicy'xab. Jat lo' tir mu'xt qui inquam cyak'un e' incontr. ²⁴ O'ix tir ocnak junak belulaj jique' tz'u'm swe'j cyak'un yi e' intanum judiy yi contr swe'j. ²⁵ Oxix tir chinlo'on cya'n tan tze'. Nin jun tir ja chinc'oxlij tan c'ub. Oxix cu'n barc yi benake' mulk'uj xe a' te yi na chinxon tul. Ej nin at jun tir yi incyaj jun k'ej tu jun ak'bal wi mar. ²⁶ Bajnak inxo'mbel bene'n tzi'n, ej nin jatix nin lo' tir yi txant qui ne'l tan a'. Jatix nin lo' tir ne'l xchiwutz alk'om, nin ncha'tz jat nin lo' tir e' oc yi e' wetz intanum tan imbiyle'n. Ncha'tz ite'n nin e' ban yi e' awer nak swe'j. Jatix nin lo' tir yi txant qui nchinlo'on lakak e'chk lmak tnum, nin jatix nin lo' tir yi txant qui nchinlo'on lakak e'chk ama'l yi tz'inunin tu'. Nin jatix nin lo' tir yi txant qui nchinlo'on cyak'un yi e' yi na cyocsaj quib kajwutz. ²⁷ Ja chinje' ja chincu' tan xtxole'n yol Kataj. Nin jatix lo' watl ja inmuc'. Ja inmuc' we'j tu saktzi'. Nin jat lo' tir yi qui jal inwa', nin ja inmuc' che'w, ja inmuc' bu'yil.

²⁸ Ej nin nk'e'tz ntina'tz e'chk bisa'tz at swetz, ma na ncha'tz mas tcunin na chimbisun scye'j yi e' cmon creyent. ²⁹ Na ko at e' cotxcoj, nka at e' yi ja chipakxij, na ok' inc'u'l scye'j, nin na tak' jun chin bis swetz. ³⁰ Cha'stzun te ko tajwe'n tan wocsal wib nim ba'n wocsaj wib nim te e'chk xtxolbila'se'j yi na xchaj yi ntin Ryos at tan wuch'eye'n. ³¹ Sak swutz Ryos, yi Taj Kajcaw Jesucristo, yi jun yi tajwe'n tan kuk'ol kak'ajsbil tetz, yi nk'e'tz wi kak' tu' yi e'chk xtxolbila'se'j yi ja wi't wal scyeru'. ³² Nin sak swutz i' yi mbi imbanak yi atin tzaj Damasco. Na yi gobernador yi bixba'nt tan yi rey Aretas, e' baj cu' wart ta'n tzi'ak e'chk sawanil yi tapij yi at solte'j yi tnum. Na yi tajbil i' i'tz tan intx'amxe'n, nin

tan woque'n pres. ³³ Poro cho'n wele'n tzaj ojk tul jun wentanu' yi at te yi tapij. Nin tan incwe'n mule'n wuxtx'otx', cho'n incwe'n tzaj tul jun mo'tx. Cha'stzun te wele'n liwr xchik'ab yi e' incontra'tz.

12

Yi e'chk xtxolbil yi til Pawl chi tul wutzicy'

¹ Poro qui'c na tak' swetz yi in te'n na inyolbej wib. Ma na ba'n tcu'n yil wal scyeru' yi e'chk takle'n yi xchajnak tib tzinwutz tan Kajcaw tan jale'n mas wajtza'kl. ² Na at jun kajwutz yi ajske'n wutz wa'n yi ja el cyajlajix yob yi xa'kle'nix i' jalen le toxi'n tcya'j.* Mi xa'k pe' cyakil tu wankil nka qui' pe', cuquen, qui na wil wetz, ntin Ryos ilon tetz. ³ Ntin tu' na el intxum tetz yi bintzinin, aj ticy'le'n yi juna'tz jalen tcya'j. Mi xa'k pe' tu cyakil yi wankil nka qui' pe', cuquen, ntin Ryos na ilon tetz. ⁴ Ej nin yi xa'ke'n i' tul yi jun ama'la'tz ja tbit e'chk xtxolbil yi qui'c cu tan yolol i' tetz jun. ⁵ Swak'e' chik'ej yi e' yi ni'cu'n e' tu yi jun yaja'tz, poro yi in wetz quil wocsaj wib nim te yi mbnix wa'n tan wajtza'kl cuntu'. Ntin swale' yi e'chk xtxolbil yi na xchaj yi qui'c inxac. ⁶ Mpe nink wocsaj wib nim tan talche'n yi in nchimbnon yi e'chk takle'na'tz nk'e'tz in yab na jun cu'n ya'stzun yi mero bintzi. Poro quil wal yi xtxolbila'tz na qui na waj yil cyak' wunak ink'ej tan tu' yi e'chk takle'n yi na wal, ma na mas ba'n tcu'n yi nink cyak' ink'ej tan yi e'chk takle'n balaj yi na quil, nin yi na quibit swe'j.

⁷ Bintzi ja jal wi'nin wajtza'kl tan yi e'chk xtxolbila'tz yi wilnak. Poro ja jal jun chin yabil swetz yi qui na icy'. Poro chinch wetz i'tz tan qui wocsal wib nim tu wajtza'kla'tz, na chin il nin atin cu'nt ta'n. Ni'cu'n chi ik jun ma'cl Satanás yi Bayba'n, tan makle'n inwutz nin tan inxuxe'n. ⁸ Oxix tir injak tetz Kataj tan ticy'e'n klo', ⁹ poro quinin na icy'. Ntin tal Kataj swetz: "Quil cxbisun tan ayablil na at nin imbanl tzawe'j. Nin mas tcu'n na lajluchax yi wetz inchamil tan jun yaj yi ploj, yi qui'c walor, yi qui'c mas eka'n ta'n," stzun Kataj swetz. Cha'stzun te mas tcunin na chintzatzin yi na el intxum tetz yi in ploj. Na yi na chin nachon te yi implojil, ya'stzun yi na oc mas yi porer Cristo tan wuch'eye'n. ¹⁰ Cha'stzun te mas tcunin na chintzatzin yi na chinnachon te yi implojil, nin yi qui'c inxac. Mas tcunin na chintzatzin yi na cho'c wunak tan imbuchle'n, nin tan inxo'wse'n. Mas tcunin na chintzatzin yi na choyintzin wunak swe'j tan tu' yi in xconsbe'tz Cristo. Mas tcunin na chintzatzin yi na bajij yi e'chk takle'na'tz swe'j, na na jal mas inchamil yi na chin nachon te yi qui'c inxac.

Wi'nin na bisun Pawl scye'j yi cmon creyent Corint

¹¹ Poro ni'cu'n in chi jun yab yi na chintzan tan talche'n nin cyakil yi e'chk xtxolbila'se'j scyeru'. Poro i'tz chipaju', na e'u' klo' na chitzanu' tan tak'le'n ink'ej. Na el intxum tetz yi qui'c inxac, poro ilenin nk'e'tz ajnak tzaj ink'ej xchiwutz yi e'a'tz yi na cyocsaj quib wi'tz apostl. ¹² Na te yi atin tzaj xchixo'lu' ja lajluchax yi in apostl tan tu' yi at impasens. Nin ja lajluchax yi in apostl tan yi e'chk milawr tu e'chk balaj xtxolbil yi bnixnak wa'n xchixo'lu'. ¹³ Quib nin na imban xchixo'l yi e' mas creyent ite'n nin na imbana'tz xchixo'lu', ntin tu' qui na wak' gast scyeru'. Chicuye'u' impaj te jun impaltila'tz.

¹⁴ Ma jalu', ja wi't txumxij wa'n tan chixajse'nu' junt tir. Nin yil noyon ya'stzun toxi'n tir wukan tan chixajse'nu'. Iten nin sbne'a's yil noyon junt tir xchixo'lu', quil wak' gast scye'ru'. Na qui na waj tzincambaj jun e'chk takle'n yi at scyuch'u'. Poro yi wetz wajbil i'tz tan che' incambalu' tan chixcone'nu' tetz Cristo. Nk'e'tz tajwe'n tan chin quich'eyalu', na nk'era'tz chimunl yi e' nitxa' tan joyle'n chipu'k yi chitaj, ma na i'tz chitarey yi e' ajcaw tan joyle'n yi tajwe'n scyetz chinitxajil. ¹⁵ Ej nin ya'stzun tzimbne' scye'ju'. Tzinsotzaje' yi wetz yi colij wa'n tan tak'one'n ba'n scyeru'. Ncha'tz, list in tan wuk'ol wib tan claxe'n

* **12:2** Yi chitxumu'n yi e' judiy tentz i'tz yi ama'l kale najle't Ryos.

cyalma'u'. Poro lastum yi na quilu' yi mas cunin na chimpek' scye'ju', pek'e'n chint qui't na chibanu' swe'j.

¹⁶ Ncha'tz at e' xchixo'lu' yi na cyal: "Bintzi qui lo' ntak' gast ske'j, poro chin list nin i' tan kaxile'n." ¹⁷ Poro ¿xe'n mimban tan chixile'nu'? Qui'c rmeril. ¹⁸ Ncha'tz ja cu' inwutz tetz Tito tan bene'n tan chixajse'nu'. Nin ja ben inchakol junt kajwutz tan xome'n te'j. ¿E' oc pe' tan chixile'nu'? Qui' lo'. Na ni'cu'n kajtza'kl tu Tito.

¹⁹ Na lo' chitxumu' yi na kacol kib tan yi e'chk yola'se'j yi na wal scyeru'. Poro qui', ntin tan jale'n k'ej Ryos, ja wal yi xtxolbila'se'j, nin tan jale'n k'ej Jesucristo. Na yi ketz kajbil scye'ju', yi e'u' jun c'oloy wajwutz, i'tz tan chiquiwixu'nu' tk'ab Kataj. ²⁰ Poro na chimbisun mu'x tal, ko tzun nk'e'tz ba'n ate'tu' yil noyon tan chixajse'nu'. Or bin quilu', na ko tzun takle'n bi' at xchixo'lu' jepon intx'ixpul wajtza'kl scye'ju'. Nin or quilu' ko tzun at oyintzi' xchixo'lu'; ko tzun at chi'ch c'u'lal; ko tzun at cyakal mak'mal; ko tzun ntin na chitzan lenu' tan joyle'n yi cyajbilu'. Or quilu' ko tzun ntin na chitzanu' tan telse'n chik'eju' squibil quibu'; ko tzun ntin na chitzanu' tan xchaq'ue'n yol; ko tzun at e' xchixo'lu' yi na cyocsaj quib nim tu cyajtza'kl; ko tzun qui'c nin jik'bil wutz quitane'nu'. ²¹ Or quilu' na yil noyon tan chixajse'nu' qui na waj yil tz'el intx'ix cyanu' swutz Ryos. Ncha'tz chimbisunk ko tzun ljal cobox xchixo'lu' yi qui na chibisun tan quil, yi txe'n chitx'ixpuj yi cyajtza'kl cachi' yi cy'a'n cya'n. Na at lo' aj xna'ninl tu aj yajinl xchixo'lu', scyuch' yi e' yi bich cuntunin na chiban.

13

Stzajsbil wi' yol Pawl

¹ Ma yil noyon xchixo'lu', ya'stzun yi toxi'n tir wukantz tan chixajse'nu'. Ej nin yil no'c tan pujle'n chixo'lu', tzinjake' cob nka ox stiw tan lajluchaxe'n yi ko bintzi nka qui' cyakil yi e'chk yol yi na tzan. ² Yi ca'p tir yi xna'ke'n tan chixajse'nu' in no'c tan chimakle'n yi e' yi nskan chijuch quil. Ite'n nin na chintzan tan banle'n jalcu'n, mpe quibink xchixo'lu'. Yil noyon, swak'e' chicaws yi e' yi na chitzan tan juchle'n quil. ³ Slajluchaxk xchiwutzu' yi jun cu'n na chinxcon tan Cristo tan talche'n yi tetz tajbil. Yi Cristo nk'e'tz alcawe't, ma na chin cham nin i', nin stk'e' chicaws cyakil yi e' yi at chipaj. ⁴ Bintzi qui'c xchamil wankil Cristo yi quime'n swutz pasyon, poro itz' i' jalu', nin chin cham nin i' tan porer Kataj Ryos. Ncha'tz o' ketz, ploj yi kawankil poro yil ko'c tan chibanle'n tane'nu' sjalok kachamil tan porer Kataj.

⁵ Chitxume'u' bin cyajtza'klu' xchijunalenu', yi ko jun cu'n k'uklij chic'u'lu' te Ryos nka qui'. Chima'le'u' cyajtza'klu' xchijunalenu'. ¿Qui ptzun lo' chixcyu' tan xtxumle'n yi ko najlij Cristo te cyalma'u' nka qui'? ¿Nka chitzi' tuwu', chiplaj tuwu' na cyocsaj quibu' tetz creyent? ⁶ Poro elnak chitxumu' tetz yi ketz nk'e'tz kawutz tu' kaplaj tu' na kocsaj ketz. ⁷ Poro ilenin na katzan tan nachle'n Kataj squibu' tan qui chibanolu' e'chk takle'n cachi'. Nin yi na kanach Kataj squibu' tan cyoque'nu' tetz balaj, nk'e'tz ik ketz kak'e'j na katzan tan joyle'n, ma na yi ketz kajbil i'tz yi nink cho'cu' tetz balaj. Mpe nink cyalu' yi qui'c kaxac, quil kamakxij tan nachle'n Kataj squibu'. ⁸ Na qui'c rmeril yi nink ko'c ketz tan xite'n tajtza'kl jun yi na xom te yi bintzi, ma na yi ketz kajbil i'tz tan chitxibaje'nu'. ⁹ Nin skatzatzink kol chiquiwixu'. Qui'c na ban kol cyal wunak yi o' cotxcoj. Cha'stzun te ilenin na kanach Kataj squibu' tan cyoque'nu' tetz tz'aknak cu'n. ¹⁰ Nin na chintzan tan stz'ibe'n nin yi e'chk xtxolbila'se'j scyeru' yi ntaxk noyon tan chixajse'nu', na yil noyon qui na waj tzinxconsaj quiw yol. Ma na ntin na waj lxcon yi e'chk ca'wl yi ak'ij swetz tan Kajcaw Jesucristo tan chitxibaje'nu', nk'e'tz tan chixite'nu'.

Wi'tzbil yol

¹¹ I bin jalu' e'u' wajwutz, quil tu' quibu'. Chijoye'u' puntil tan cyoque'nu' tetz tz'aknak cu'n. Max chic'u'lu' te cobox inyol yi mben intz'ibal tul yi carte'j. Junit sban

chitxumu'nu'. Lok jal yi tzatzin paz xchixo'lu'. Ej nin lok najan Kataj Ryos scye'ju', yi Ryosa'tz yi na ak'on lok' ib tu tzatzin paz sketz. ¹² Chik'ajlaj quibu' squibil quibu'. ¹³ Nin cyakil yi e' kajwutz yi ate' tzone'j na chitzan tan talche'n nin jun yos scyeru'.

¹⁴ Tak' tzaj bin Kajcaw Jesucristo yi banl talma' squibu'. Lok jal mas lok' ib xchixo'lu' tu Ryos. Nin lok jal mas tzatzin paz xchixo'lu' tan porer yi Espíritu Sant. Amén.

YI CART YI BEN STZ'IBAL PAWL SCYETZ YI E' AJ GALACIA

Xe'tzbilyol Pawl

¹ I bin jalu' e'u' wajwutz, in Pawl. Chakij chin tan Kataj Ryos, nin bixba'n chint ta'n tetz jun mero apostl. Na nk'e'tz jun wunak nchin chakon tzaj, nin nk'e'tz jun wunak nchinbixban, ma na i'tz Jesucristo yi jun yi itz'ij junt tir xchixo'l alma' tan porer Kataj. ² Ej nin yi in wetz, scyuch' e' kajwutz yi ate' swe'j, na katzan tan stz'ibe'n nin yi carte'j scyeru' yi e'u' yi najlche'u' lakak e'chk ama'l cwent Galacia. ³ Tak' tzaj Kataj Ryos tu Kajcaw Jesucristo yi banl tu tzatzin paz squibu'. ⁴ Yi Jesucristoja'tz yi na wal nin scyeru', ya'stzun yi jun yi ntak' tib tk'ab quimichil tan xchojle'n kil, nin tan kelse'n tk'ab yi ilc'ol. Ya'stzun tulejtz na ya'stzun tajbil Kataj Ryos. ⁵ Kak'e' bin kak'ajsbil tetz, tetz ben k'ej ben sak. Amén.

Qui'c junt chusu'n yi nink kaclax ta'n

⁶ Ma jalu' e'u' wajwutz, wi'nin na ne'l yab scye'ju' yi jalcunin tzan cyaje'n cyen quilolu' Ryos. Wech i' e' moxon tzaju' tan yi banl talma' Cristo. Poro lastum yi tzan chixome'nu' te junt jilwutz chusu'n tan chicolpe'n klo'u'. ⁷ Poro ixkaj at tzunk junt chusu'n yi ba'n kaclax ta'n. I tu na at e' xchixo'lu' yi na chitzan tan chixuxe'nu', nin tan po'tze'n yi xchusu'n Cristo. ⁸ Poro swale' nin jun cyajtza'klu', kol tz'oc jun tan txxole'n junt jilwutz chusu'n tan chiclaxe'nu', nin ko qui na xom te yi chusu'n yi ja wi't katxol scyeru', tz'ocopon Ryos tan cawse'n yi juna'tz. Nin sotzel wutz sbne'. Mpe ink no'c tan txxole'n junt jilwutz chusu'n, quil cyocsaju' na ko ya'tz tzimban, Ryos tz'ak'onk incaws tan insotze'n. Ej nin yi nink tz'opon tzaj jun ángel tcyaj tan txxole'n junt jilwutz chusu'n, quil cyocsaju', na scawsok tera'tz tan Ryos. ⁹ Walnak nin jun tir scyeru', nin swale' nin junt tir: Ko at jun tz'oc tan txxole'n junt jilwutz chusu'n yi qui xomij te yi chusu'n yi ja wi't quibitu', quil cyocsaju', na scawsok tera'tz tan Ryos.

¹⁰ Yi txxolbila'se'j yi na chintzan tan talche'n nin scyeru', nk'e'tz yi ik tan cyak'olu' ink'ej, ma na i'tz tan tk'ol Ryos ink'ej. Ixkaj ya'stzun wajbil tan cyak'ol alchok jilwutz wunakil ink'ej. Na yi najk chintzan tan joyle'n ink'ej xchiwutz wunak, nk'e'tz tzunk klo' in jun xchakum Cristo.

Nk'e'tz wunak txumul tetz yi xchusu'n Pawl

¹¹ Ma jalu' e'u' wajwutz, quil cyocsaju' junt chusu'n yi apart. Na yi chusu'n yi intxolnak scyeru', nk'e'tz wunak tu' txumul tetz, ma na kawutzile'n cu'n Jesucristo. ¹² Na nk'e'tz cho'nk wital scyetz wunak, nin cya'l jun mmo'c tan inchusle'n te'j, ma na ntin Cristo a'lon swetz.

¹³ Na bita'nt cyanu' yi xe'n cu'n wutane'n sajle'n tan banle'n tane'n yi ketz kacstumbr yi o' judiy. Ej nin bita'nt cyanu' yi chin cham nin in sajle'n tan chibuchle'n yi e' yi e' xom te Cristo. Na yi wajbil sajle'n i'tz tan cyele'n cu'n klo' swutz. ¹⁴ Ncha'tz yi atin tzaj tan banle'n tane'n kacstumbr yi o' ketz yi o' judiy, ntin cu'n in at inxc'atnakil xchiwutz yi e' mas wuch' te yi jun tiempa'tz. ¹⁵ Poro bixba'n chint tan Ryos yi ntaxk nu'l itz'ok tan inxcone'n tetz i'. Na tan tu' yi banl talma' i' ja chin je' xtxa'ol. ¹⁶ Ej nin yi tpone'n yi k'ejlal tan inxcone'n tetz, ja xchaj yi tetz Cy'ajl swetz. Ya'stzun tulejtz na yi tajbil i' i'tz tan imbene'n tan txxole'n yi balaj stziblal tetz Cristo scyetz yi e' yi nk'e'tz e' judiy. Yi wi't xchajol tib Jesucristo zinzwutz cya'l nin inxna'ke't tan jakle'n tkanil wajtza'kl. ¹⁷ Ncha'tz quinixna'k tan jakle'n wajtza'kl scyetz yi e' apostl yi ate' Jerusalén. Ma na cho'n xna'ke'n tul jun ama'l tz'inunin tu' cwent Arabia. Ej nin yi wele'n tzaj Arabia, cho'n wupone'nt junt tir le tnum Damasco.

¹⁸ Ma yi tele'n ox yob kalena's tzun xna'ke'ntz Jerusalén tan yol tu kajwutz Lu'. O'laj k'e'j nna'tijtz tuch'. ¹⁹ Poro quinín wil chiwutz yi e' mas apostl ntin cu'n Jacow yi titz'un Kajcaw Jesucristo. ²⁰ Ej nin sak swutz Ryos yi bintzi yi yol yi na wal nin scyeru'. Nk'e'tz wi wak' tu'.

²¹ Ej itzun bantz yi ticy'e'n pone'n yi cobox k'e'ja'tz wa'n, cho'n tzun xna'ke'n lakak e'chk ama'l cwent Siria, nin tul e'chk ama'l cwent Cilicia. ²² Ma yi e' cmon creyent yi najlche' lakak e'chk ama'l cwent Judea, quinín cyajskej inwutz. ²³ Ntin tu' intziblal nskén quibit. Ej nin yi intziblal yi nskén quibit i'tz: "Yi jun aj xitunl yi ocnak tan kaxite'n, na tzan i' jalu' tan txole'n yi balaj stziblal te yi jun yi ja k'uke' ketz kac'u'l te'j. Wech na ocnak i' tan xite'n yi kachusun," che'ch. ²⁴ Yi quibital yi jun txolbila'tz, nin e' octz tan tak'le'n chik'ajsbil swutz Ryos.

2

Qui'c paltilyi xchusu'n Pawl xchiwutz yi e' mas apostl

¹ Ma yi tele'n cyajlajt yob, nintzun imben junt tirtz Jerusalén. Xomche' Bernabé tu Tito swe'j. ² Ja xna'k Jerusalén, na nin xchaj Ryos swetz yi ya'stzun tajbil i' tan imbene'n. Ma yi wupone'n, bixe' jun katxumu'n ntin scyuch' yi e' wi' banl wi' yi chin tz'aknak cu'n e'. Ej nin yi koque'n tan yol, ja no'c tan tx'olche'n xo'l yi chusu'n yi na intxol scyetz yi e' yi nk'e'tz e' judiy. Ya'stzun wulejtz tan ma'le'n yi inchusu'n yi ko ba'n nka qui'. Na lastum ko qui'c txolbil. ³ Ej nin xomij yi kajwutz Tito swe'j. Nk'e'tz judiy i' poro quinín cyal yi tajwe'n tan banle'n circuncidar i'. Cha'stzun te ja lajluchax yi ba'n atit inchusu'n. ⁴ Poro tc'u'l yi jun katxumu'na'tz yi oc, at cobox yi cyocsaj quib tetz creyent. Poro quinín xom chiwi' te ketz katxumu'n, na yi cyetz cyajbil i'tz tan kabnol tane'n yi ley. E' octz skaxo'l tan ma'le'n tu' yi kachusun, yi ja ke'l liwr tk'ab yi ley nin yi qui tajwe'n tan kaje'n pone'n te jun c'olój ca'wl na ja wi't ko'c tk'ab Cristo. Yi cyetz cyajbil i'tz yi nink ko'c pres jak' ca'wl yi ley. ⁵ Poro quinín kak' ama'l scyetz. Na yi ketz kajbil i'tz yi qui't cabej chic'u'lu' te yi balaj stziblal yi ja wi't quibitu'.

⁶ Inti yi e' wi' banl wi'a'tz, quinín jal paltil inchusu'n cya'n. Poro qui'c wetz scyuch' yi ko e' balaj bajxom nka qui', na qui na tzan Ryos tan txumle'n yi mbi eka'n tan jun yaj. Ntina'tz na tzan Ryos tan tilwe'n yi mbi na icy' tkac'u'l. ⁷ Poro yi e'a'tz ja tzunk cyal junt ac'aj chusu'n swetz, qui'. Poro ntina'tz mbantz i'tz yi ja el chitxum tetz yi Ryos nchin bixba'n tan intxolil yi balaj stziblal scyetz yi e' yi nk'e'tz e' judiy, chi yi mban Lu' tan Ryos tan txole'n yi balaj stziblal scyetz yi e' judiy. ⁸ Na Ryos ocsan Lu' tetz jun apostl tan txole'n yi balaj stziblal scyetz yi e' judiy, nin ite'n nin mban Ryos swe'j. Na ja no'c ta'n tetz jun apostl tan txole'n scyetz yi e' yi nk'e'tz e' judiy.

⁹ Inti Jacow tu Lu' tu Wa'n, yi e' cu'n aj xetze'l tane'n tan xicye'n yi cmon creyent Jerusalén, yi me'l chitxum tetz yi Ryos mak'on ink'e'j tan txoli'n ninin cyak' chik'ab swetz. Bixewe'n tzuntz cyak'un tan kabene'n ketz tu Bernabé tan txole'n yi yol Kataj scyetz yi e' yi nk'e'tz e' judiy, ma yi e' cyetz bixewe'n tzuntz cyak'un tan chibene'n tan ak'un xchixo'l yi e' judiy. ¹⁰ Ntina'tz cyal sketz yi tajwe'n tan che' kuch'eyal yi e' meba', poro ya'stzun na katzan tan banle'n saje'n tunintz.

Yi toque'n Pawl tan makle'n wutz Lu' Antioquía

¹¹ Itzun bantz te yi atin tzaj le tnum Antioquía, nin opon kajwutz Lu' tan chixajse'n yi e' cmon creyenta'tz. Poro nin no'c tan makle'n wutz i' xchiwutz cyakil kajwutz, na tech cu'n tib yi apart tajtza'kl. ¹² Na yintaxk chu'l cobox kajwutz yi e' saj xchakol kawutzile'n Jacow, nternin tzatzin Lu' yi nwan scyuch' yi e' kajwutz yi nk'e'tz e' judiy. Poro yi cyule'n yi coboxa'tz, qui't wan i' scye'j, na nin xob i' scyetz tan paj yi na cyal yi tajwe'n tan baje'n circuncidar jun yaj yi ko na taj tz'oc tk'ab Ryos. ¹³ Ncha'tz yi e' mas kajwutz judiy, yi najlche'-tz Antioquía, ja chixom te tajtza'kl Lu'. Wech na elnak chitxum tetz yi nk'e'tz tajwe'n yi circuncisión. Poro ncha'tz Bernabé, nin xom nint tajtza'kl scye'j. ¹⁴ Poro yi

wilol yi quinín xom Lu' te yi xe' yi balaj stziblal, nintzun wal cobox yol tetz x̄chiwutz cunin cyakil yi cmon creyenta'tz. Je tzun waltze'j: "I bin jalu' ta' Lu', o' judiy tuch'u' nin ilenin ja kawan scyuch' yi e' kajwutz yi nk'e'tz e' judiy. ¿Nxac tzun qui na wanu' scyuch' jalu' nin na tzanu' tan talche'n jalu' yi quil chiclax ko quil chixom te ketz kacstumbr?"

Cyakil cu'n wunak na chiclax tan tu' yi na k'uke' chic'u'l

¹⁵ "Yi o' ketz tuch'u' ta' Lu', o' mero judiy, na e' mero judiy yi e' kataj katxu'. Nin nk'e'tz o' pajol ca'wl chi quitane'n yi e' awer nak. ¹⁶ Poro yi jalu' na el katxum tetz yi cya'l nin jun yi nink ljal balajil swutz Ryos tan tu' yi na buch tib tan banle'n tane'n yi e'chk cstumbr yi na tal yi ley Moisés. Cha'stzun te yi o' ketz yi o' judiy, ja k'uke' kac'u'l te Jesucristo. Ya'stzun kulejtz na ja el katxum tetz yi quil jal kabalajil swutz Ryos tan tu' yil kaban tane'n yi e'chk cstumbra'tz, ma na ntin kol k'uke' kac'u'l te Jesucristo. Na quil jal balajil jun yaj swutz Ryos tan tu' yi na buch tib tan banle'n tane'n yi e'chk cstumbr tetz yi ley Moisés.

¹⁷ "I bin jalu', yi o' ketz tuch'u' ta' Lu', o' judiy nin ja jal kabalajil swutz Ryos tan tu' yi ja k'uke' kac'u'l te Jesucristo. Ej nin tan tu' yi ya'tz nkaban o' pajol ca'wl tane'n x̄chiwutz e' kataj. Poro ¿na pe' elepont yi txolbile'j yi tan tu' yi na k'uke' kac'u'l te Jesucristo ja kajuch kil? Qui'. ¹⁸ Na yi nink k'uke' inc'u'l junt tir te jun txolbil yi nsken wal yi qui'c xac x̄chajonk tzuntz yi jun cu'n in pajol ca'wl. ¹⁹ Poro te yi xomnakin te yi jun leya'tz ja lajluchax tzinwutz yi qui'c rmeril tan inclaxe'n ta'n. Cha'stzun te ja chinquim tane'n swutz yi jun leya'tz, bantz incambal wutz'ajbil te Ryos. ²⁰ Na yi quime'n Cristo swutz pasyon, ni'cu'n yi jajk chinquim wetz. Cha'stzun te nk'e'tz inchuc na incaw wib jalu', ma na Cristo na cawun swe'j, na cho'n najlij i' swe'j. Xomij i' tan inxicye'n. Na yi jun tal x̄tutuj Cy'ajl Ryos yi cho'n k'uklij inc'u'l te'j, ya'stzun yi jun yi na tzan tan wuch'eye'n. Wi'nin na pek' i' swe'j, na ja tak' tib tk'ab quimichil tetz inxel. ²¹ Cha'stzun te qui na waj yi qui'k tzintz'am yi na tzan Ryos tan toye'n swetz, na qui'c rmeril tan jale'n balajil jun yaj swutz Ryos tan tu' yi na buch tib tan banle'n tane'n yi ley Moisésa'tz. Yi ya'tzk, ¿mbi tzun klo' xac yi nquim Cristo swutz pasyon?

3

Ba'n lko'c tetz nitxajil Ryos kol kocsaj cunin

¹ E'u' wajwutz aj Galacia, chin juntlen nin cyajtza'klu'. ¿Na' njuclun quen yi jun yab ajtza'kla'tz le chiwi'u'? ¿Mbi tzuntz yi qui na chixomu' te ketz kachusun' yi bintzinin tetz? Na ja lajluchax x̄chiwutzu' yi mbi eka'n tan yi quimichil yi ban Jesucristo swutz pasyon. ² Poro ntin na waj lwal jun txolbil scyeru'. Quinin mak'lij yi Espíritu Sant scyeru' tan tu' yi jajk chijeponu' te jun c'olój ca'wl, poro ja ak'lij yi Espíritu Sant scyeru' tan tu' yi ja cyocsaju' yi chusu'n yi txolij scyeru'. ³ Poro chin juntlen nin cyajtza'klu' jalu', na le wutz cyeru' cyajtza'klu' chocoponu' tetz balaj tan tu' yi na chitzanu' tan banle'n tane'n yi e'chk cstumbr tetz yi ley Moisés. Wech le xe'tzibil tzaj ntin ja k'uke' chic'u'lu' te yi porer yi Espíritu Sant. ⁴ Nin cyakil yi e'chk q'uixc'uj yi icy'nak pon cyanu', qui'c ltak' scyeru' ko k'uklij chic'u'lu' te ley Moisés. Poro e'u' wajwutz, nk'e'tz tan cha'tz tu'k nchitiju' q'uixc'uja'tz.

Snajank yi Espíritu Sant ske'j kol kocsaj cunin

⁵ Nin ¿i pe' tan tu' yi na chitzanu' tan banle'n tane'n yi e'chk cstumbr tetz yi ley Moisés yi ntak' wit Ryos yi Espíritu Sant scyeru'? Qui'. Nin ¿i pe' tan paj yi nchixomu' te yi ley Moisés mbnix'e't e'chk milawr x̄chixo'lu'? Qui'. Nk'era'tz puntil. Na ja tak' Ryos yi Espíritu Sant scyeru' nin ja bnix e'chk milawra'tz x̄chixo'lu' tan tu' yi ncyocsaju' yi txolbil yi nquibitu'.

⁶ Na ya'stzun banak Abraham, ntin tocsaj yi yol Ryos. Ej nin tan tu' yi tocsal yi jun yola'tz ja jal balajil i' swutz Ryos.* ⁷ Yi ko ya'tz banak Abraham, elk bin chitxumu' tetz: Yi e' yi nternin na k'uke' chic'u'l te Ryos chi banak Abraham, ya'stzun yi e' yi na cho'c tetz mero xonl i' tane'n. ⁸ Na, tan yi xtxolbil yi tz'iba'nt cyen le tu'j Kataj na el katxum tetz, yi e' yi nk'e'tz e' judiy, sjalok chibalajil swutz Ryos ko ntin lcyocsaj yi yol Ryos. Na talnak i' jun balaj xtxolbil tetz Abraham: “Tan ax lwak'wit imbanl squibaj cyakil jilwutz wunak.”† ⁹ Yi na elepont yi jun xtxolbila'tz i'tz yi sjalok chibanl cyakil yi e' yil cyocsaj cunin yol Ryos, chi banak Abraham.

¹⁰ Ncha'tz tz'ak'lok chicaws cyakil yi e' yi na cyocsaj yi sjalok chibalajil tan tu' yi na chixom te e'chk cstumbr tetz yi ley Moisés. Na tz'iba'nt cyen: “Alchok scyetz yi qui na jepon tan banle'n tane'n cyakil yi e'chk cstumbr yi tz'iba'nt cyen le ley Moisés, banij tetz cawsa'tz.”‡ ¹¹ Na quil jal kabalajil swutz Ryos tan tu' yi na kabuch kib tan banle'n tane'n yi e'chk leya'tz, na at jun xtxolbil yi tz'iba'nt cyen yi na tal: “Sjalok quitz'ajbil yi e' balaj wunak tan tu' yi na k'uke' chic'u'l te Ryos.”§ ¹² Poro apart na tal yi ley Moisés, na qui na tal yi tajwe'n tan k'ukewe'n kac'u'l, ma na na tal: “Yi e' yil chijepon tan banle'n tane'n, ya'stzun yi e' yi xchicambaje' yi quitz'ajbil.”* ¹³ Poro tan paj yi cya'l jun nak jepon tan banle'n tane'n cyakil e'chk ca'wla'tz, banijt chicaws. Poro Cristo nko' colon tk'ab yi jun kacawsa'tz yi tx'aklij skawutz, na i' ntijon yi kacaws. Nin bintzinin yi xtxolbile'j, na at jun xtxolbil yi tz'iba'nt cyen le tu'j Kataj yi na tal: “Xche' cawse' Ryos cyakil yi e' yi na chiquim swutz jun pasyon.”† ¹⁴ Ej nin ya'stzun ntulej Ryos Jesucristo, bantz ketzal ketz yi banl yi suknak tetz Abraham tentz. Ncha'tz suknak i' yi Espíritu Sant nin ba'n lketzaj kol k'uke' kac'u'l te'j.

Quinin xcy'e' yi ley Moisés tan xite'n yi yol Ryos yi suknak tetz Abraham

¹⁵ Ma jalu', e'u' wajwutz, swale' jun elsawutzil scyeru' yi chin sensiy nin, yi ilenin na kil. Yi na bnix jun u'j tan jun yaj tetz quiwel jun yol, nin na cu' cyen wi k'ab te'j, qui'c rmeril tan cwe'n xitul. ¹⁶ Ncha'tz tzun tane'n yi xtxolbil yi bixba'nt tan Ryos tu Abraham. Na at e'chk oy yi suki'nt tan Kataj Ryos tetz Abraham scyuch' yi e' xonl. Poro qui na tal yol Kataj yi tan tu'k e' xonl Abraham ya'stzunk tz'ak'le't yi oya'tz, poro na tal yi tan tu' jun xonl Abraham tz'ak'le't yi oya'tz. Nin i'tz yi Cristo. ¹⁷ Poro yi xe' yi chusu'n yi na waj tz'el chitxumu' tetz i'tz: At jun xtxolbil yi talnak Ryos tetz Abraham nin qui'c rmeril tan xite'n. Ncha'tz qui'c rmeril tan toque'n yi ley Moisés tan xite'n, na nsken el cyaj cient tu junaklaj yob yi sukil Kataj yi jun oya'tz tetz Abraham yi tak'le'n yi ley tetz Moisés. Cha'stzun te, qui'c rmeril tan toque'n yi ley Moisés tan xite'n yi xtxolbil yi alijt cyen tan Kataj tetz Abraham. ¹⁸ Na kol kal yi tajwe'n tan kaje'n pone'n te yi ca'wl yi ak'lij tetz Moisés, qui'c tzun klo' xac yi yol yi alijt cyen tan Ryos tetz Abraham. Poro nk'era'tz puntil, na suknak Kataj Ryos yi oya'tz, nin nk'e'tz tajwe'n tan bnol Abraham jun e'chk takle'n tan cambal.

Yi mbi eka'n tan yi ley Moisés

¹⁹ I bin jalu' e'u' wajwutz, ko ya'tz bintzi, ¿mbi tzun eka'ntz tan ley Moisés? Je puntile'j: Tzantzaj tlen saj tk'ol Ryos yi e'chk leya'tz tan xchajle'n yi at kapaltil. Ak'lij yi leya'tz, poro ntin tetz cobox ntzi' k'ej, jalen yi tulake'n yi jun xonl Abraham tan toyen yi jun oya'tz sketz yi alijt cyen tan Ryos. Ej nin yi tk'ol Ryos yi leya'tz tetz Moisés ntin ja xcon jun ángel ta'n. Ej nin ncha'tz xconak Moisés tan xtx'olche'n xo'l yi jun leya'tz. ²⁰ Poro yi sukil i' yi oy tetz Abraham, quinin xcon jun yolol ta'n, nka jun elsanl stzi' i'. Ma na wutzile'n cu'n Ryos bixban yi jun trata'tz. Cha'stzun te at mas k'ej yi suknak Ryos tetz Abraham tu yi tetz xonl swutz yi ley yi ak'lij tetz Moisés.

²¹ Ma jalu' e'u' wajwutz ja bin ko'c tan xtx'ajle'n te yi mbi eka'n tan yi ley Moisés tu yi yol yi alijt cyen tan Kataj tetz Abraham. Ixkaj na tzunk chintzan tan talche'n yi najk

* 3:6 Gn 15.6. † 3:8 Gn 12.3. ‡ 3:10 Dt 27.26. § 3:11 Hab 2.4. * 3:12 Lv 18.5. † 3:13 Dt 21.23.

tzan yi ley Moisés tan xite'n yi yol yi alijt cyen tan Kataj, na ba'n atit. Qui'c rmeril yi nink chixit quib squibil quib, na at len eka'n cya'n. Apart yi eka'n tan yi ley Moisés, nin apart yi eka'n tan yi yol yi alijt cyen tan Kataj tetz Abraham. Poro qui'c nin jun jilwutz ley yi nink jal kutz'ajbil ta'n. Yi ya'tzk, ja klo' jal balajil jun yaj tan tu' yi mo'c il tan banle'n tane'n. ²² Poro qui', na yi yol Kataj yi tz'iba'nt cyen na tal yi cyakil wunak e' cu'n pres tk'ab yi ilc'ol. Poro alchok scyetz yi e' yil cyocsaj yi yol yi alijt cyen tan Ryos, nin kol k'uke' chic'u'l te Jesucristo, ðchicambok cyera'tz te yi jun oya'tz yi suki'nt tan Ryos.

²³ Na yi saje'n yi ley Moisés ya'stzun makol kawutz tan qui kabene'n tul il. Makij cho' ta'n jalen cu'n yi lajluchaxe'n yi xtxolbil skawutz yi at rmeril tan jale'n kabalajil swutz Ryos tan tu' yil k'uke' kac'u'l. ²⁴ Na yi ley Moisés ni'cu'n banak te'tz chi jun q'uicy'lom nitxa'. Na xconak tan makle'n kawutz jalen cu'n tulake'n Cristo. ²⁵ Nin yi k'ukewe'n kac'u'l te Cristo, ja jal kabalajil swutz Ryos. Cha'stzun te nk'e'tz tajwe'n jun q'uicy'lom ketz jalu'.

O' mero xonl Abraham

²⁶ Tan tu' yi nkocsaj yi yol yi alijt tan Kataj Ryos, ja ko'c tetz me'l cy'ajl i', na ja kok'bej kib tu Cristo. ²⁷ Ncha'tz yi je'nle'n a' tkawi', ja lajluchax yi xomcho' te Cristo. ²⁸ Qui'c na ban ko o' judiy, nka nk'e'tz o' judiy. Qui'c na ban yi ko o' esclaw nka qui'. Nin qui'c na ban yi ko yaj nka xna'n, na cyakil cu'n o' junit o' tu Cristo. ²⁹ Ncha'tz yi ko junit o' tu Cristo, ni'cu'n chi o'-k xonl Abraham. Ej nin yi ko o' xonl i', skacambok te yi oy yi suknak Kataj tetz.

4

¹ Je junt elsawutzile'j tan lajluchaxe'n yi xtxolbila'tz ðchiwutzu': Katxume' jun nitxa' yi suk yi taj jun herens tetz. Poro yi quime'n yi taj nin yi ntaxk jatxlij yi herens tetz, ni'cu'n i' tu jun esclaw yi qui'c mebi'l, na txe'n jatxlij yi mebi'l tetz. ² Na at q'uicy'lom tetz. Cha'stzun te qui'c rmeril tan cawune'n i' tibaj yi herens yi suki'nt tetz na apart yi ca'wl tetz jalen cu'n tz'opon yi tiemp yi bixba'nt tan yi taj tan jatxol tetz. ³ Ni'cu'n banako' ketz. O' esclaw banak jak' ca'wl e'chk kacstumbr. ⁴ Poro yi je'n pon tampuj yi tiemp yi bixba'nt tan Kataj Ryos, nin saj ðchakol yi jun tal ðutuj Cy'ajl tzone'j wi munt tan kelse'n liwr tk'ab e'chk leya'tz. Cho'n mitz'ij te jun xun. Nin judiy i' yi titz'e'n. Nin xom i' te ketz kacstumbr. ⁵ Ya'stzun tulejtz bantz kele'n liwr jak' ca'wl e'chk leya'tz, nin tan koque'n ta'n tetz mero me'l cy'ajl Ryos.

⁶ Tan lajluchaxe'n yi bintzinin o' me'l cy'ajl i', nin saj ðchakol yi Espíritu yi Cy'ajl tan najewe'n te kalma'. Ej nin yi jun Espírituja'tz yi at te kalma' ilenin na tal: "Ta'," tetz Ryos. ⁷ Tan yi xtxolbila'se'j na elepont yi o' mero me'l cy'ajl Ryos. Nk'e'tz o' esclaw. Nin tan tu' yi o' me'l cy'ajl Ryos, nin tan tu' mbi cu'n banak Cristo stk'e' Ryos yi jun herensa'tz sketz yi suki'nt ta'n.

Yi bisune'n Pawl scye'j e' creyent

⁸ Ma jalu', je junt xtxolbile'j yi swale' nin scyeru': Yi ntaxk jal Ryos cyanu', tz'amij che'u' cyak'un chiryosilu'. Poro iðkaj itz' tzunk e'. ⁹ Poro ja wi't che'lu' liwr ðchik'ab, na ja jal Ryos cyanu'. Poro yi mero puntill i'tz yi ja chijalu' tan Ryos. Ej nin ko e'u' tetz Ryos jalu', ¿nxac na cyaju' cho'cu' junt tir jak' ca'wl yi e'chk xtxolbila'tz yi qui'c eka'n ta'n? ¹⁰ Lastum e'u' na na chixomu' tan ticy'se'n e'chk k'ej chi tane'n yi na jal yi ne'ð xaw tu e'chk xeyob, nka alchok k'ejil yi xan ðchiwutz yi e' judiy. ¹¹ Cha'stzun te wi'nin na chimbisun na qui cunin batz qui'c jamel wukan yi xna'ke'n tan xtxole'n yol Kataj scyeru'.

¹² E'u' wajwutz, max chic'u'lu'. Pakxok tzaj cyajtza'klu' chi mimban wetz. Chicya-jscyenu' e'chk cstumbra'tz. Ncha'tz chinachonku' te'j yi atin tzaj ðchixo'lu' qui'c nchin cyuleju' poro yi jalu' na chitzanu' tan tak'le'n bis swetz. ¹³ Sak cu'n ðchiwutzu' yi i'tz yi tan paj tu' yabil yi wupone'n tan xtxole'n yol Kataj ðchixo'lu'. ¹⁴ Nin yi jun yabila'tz chin xo'wbil nin ban ðchiwutzu', poro ilenin cyak'u' ama'l swetz. Nin cyak'u' weri ink'ej chi

ink jun ángel nka chi ink Jesucristo. ¹⁵ ¿Xe'n tzun nxit yi jun balaj cyajtza'klu'a'tz? Wech na chumbalaj nin e'u' yi xna'ke'n scye'ju'. Jalt nink tan tele'n tzaj quicy'alu' chiwutzu' tan toque'n tetz xel yi wetz inwutz. ¹⁶ Ma jalu', tan tu' yi na chintzan tan xtxole'n yi bintzi scyeru', in chicontru' tane'n xchiwutzu'.

¹⁷ Yi e' subulnaka'tz, nternin na chitzan tan chimoxe'nu', poro nk'e'tz tan jale'n chibanlu', ma na yi cyetz cyajbil i'tz yi nink chijatxlen quibu' ske'j tan chixome'nu' scye'j. ¹⁸ Ba'n atit kol cho'c tan chimoxe'nu', poro ik tan cyak'ol jun balaj cyajtza'klu'. Chumbalaj nin yi ya'tz cunink cyulejtz, nin nk'e'tz ntin te yi atin xchixo'lu'. ¹⁹ E'u' wajwutz, na chimbisun junt tir scye'ju'. Cho'n cu'n wutane'n tan bis chi na ban jun xna'n yi na xe'tij tan il tan tule'n yos tuch'. Nin quil tz'el yi jun bisa'tz te inc'u'l jalen cu'n yil wil yil chitz'iju' chi e'u' mero nitxajil Cristo. ²⁰ Lastum kajwutz yi quibin xchixo'lu' tan talche'n cobox yol scyeru' tan xtx'ixpe'n cyajtza'klu'. Poro qui na pujx wa'n yi xe'n lo' che' wuleju'.

Yi elsawutzil te yi mbi cu'n bajij te Agar tu Sara

²¹ Ma jalu' yi e' cyeru', yi na cho'cu' jak' ca'wl yi ley Moisés, ¿qui pe' na cho'cu' tan xtxumle'n yi mbi tz'iba'nt cyen tan Moisés? ²² Je puntile'j yi swale' scyeru': Jalnak cob cy'ajl Abraham. Cho'n titz'e'n jun te jun xna'n yi esclaw tu'. Ma yi junt, cho'n titz'e'n te yi tetz txkel nin. ²³ Yi toque'n lac'puj yi jun ni' te yi xna'n yi esclaw tu', ja oc lac'puj chi alchok jilwutz ni'. Ma yi toque'n lac'puj yi ni' te yi mero txkel ja oc lac'puj tan tele'n cu'n te yi yol Ryos yi alijt cyen ta'n tetz Abraham. ²⁴ Yi jun xtxolbila'tz i'tz jun elsawutzil tetz ketz. Na yi cob xna'na'tz na chitzan tan xchajle'n cob elsawutzil. Yi jun xna'n yi Agar bi', i' elsawutzil yi e' yi ate' jak' ca'wl yi xtxolbil yi bixba'nt tan Ryos wi'wutz Sinaí. Na cyakil yi e' yi na chixom te yi jun ca'wla'tz, buchij che' chi tane'n jun yaj yi esclaw. ²⁵ Nin yi jun xna'na'tz yi na bi'aj Agar, i' jun elsawutzil te yi e' yi ate' jak' e'chk ca'wl yi ak'lij wi'wutz Sinaí cwent Arabia. Ak'lij jun ca'wla'tz tan chixome'n wunak te'j. Ni'cu'n quitane'n yi e' judiy jalu', na chin buchijche' nin tk'ab yi jun ca'wla'tz. ²⁶ Poro yi e' yi ate' tk'ab Jesucristo, nk'e'tz buchij che'. Na elnake' liwr jak' yi e'chk ca'wla'tz. Ej nin yi o' ketz ato' tajlal yi jun tx'akaja'tz yi elnake't liwr. ²⁷ Ulk tx'akx xchic'u'lu' yi xtxolbil yi tz'iba'nt cyen yi na tal:

“Añ jun c'olój xna'n yi qui'c awalbil, tzatzin.

Nin yi ařatz yi txe'n cunin awil q'uixbel talaje'n jun ni', bitzin.

Na sjalok mas atz awal swutz yi xna'n yi esclaw.”*

²⁸ I bin jalu' e'u' wajwutz, ni'cu'n kutane'n chi banak k'ajtzun kamam Isaac. Suki'nt tan Ryos yi at titz'bil i', nin el k'ab Ryos te'j yi tule'n itz'ok Isaac. Ncha'tz o' ketz jalu', o' yi mero nitxajil Ryos yi suki'nt ta'n tetz Abraham.†

²⁹ Ej nin je junt elsawutzile'j: Yi jun cy'ajol yi qui itz'ij tan porer yi Espíritu Sant, ocnak i' tan buchle'n yi cy'ajol yi itz'ij tan porer yi Espíritu Sant.‡ Quib yi banake' cyetz, ite'n nin kutane'n ketz jalu'. Buchij cho' cyak'un yi e' yi nk'e'tz e' mero nitxajil Ryos.

³⁰ Ncha'tz, je junt xtxolbile'j yi tz'iba'nt cyen le tu'j Kataj yi na tal: “Che'lken yi e' yi quibe' tajlal najal.”§ Chi mbajij te yi xna'n tu tal yi qui ocnake' tetz tajlal najal Abraham. Qui'c mu'x cyocle'n te yi mebi'l Abraham, na tetz cuntu' yi tal yi mero txkel Abraham.

³¹ I bin jalu' wajwutz, ni'cu'n o' tu yi tal yi mero txkel Abraham. Na o' me'l cy'ajl Ryos. Nin at kach'iw tan kacambal cyakil yi suki'nt tan Kataj tetz. Nk'e'tz ni'cu'n o' chi tal yi xna'n yi qui'c oc tajal te mebi'l Abraham.

5

¹ Ja bin wi't ke'l liwr tan Cristo tk'ab e'chk ca'wl yi ak'ij cyen. Quiwit bin kajwutz. Qui't sc'ul yi nink kak' kib tan banle'n tane'n yi jun cstumbr yi na bi'aj circuncisión. ² Ba'n bin

* 4:27 Is 54.1. † 4:28 Gn 12.2. ‡ 4:29 Gn 21.9. § 4:30 Gn 21.10.

cho'cu' tan xtxumle'n yi inyole'j yi na wal nin scyeru', yi in Pawl: Ko na cyalu' yi tajwe'n tan banle'n tane'n e'chk cstumbr chi tane'n yi circuncisión, qui'c tzun eka'ntz tan yi quimichil yi banak Jesucristo tan xchojle'n kil nin qui'c xac i' xchiwutzu'. ³ Ej nin swale' nin junt tir scyeru': Alchok scyetz yil sban circuncidar tib tan claxe'n tajwe'n tzun tan bnol tane'n cyakil yi ley yi tz'iba'nt cyen tan Moisés, na ko quil jepon tan banle'n tane'n cyakil yi ley, quil clax. ⁴ Cha'stzun te cyakil yi e'u' yi na cyocsaju' yi sjalok chibalajilu' swutz Ryos tan tu' yi na chitzanu' tan banle'n tane'n yi ley Moisés, qui bin k'uklij chic'u'lu' te Cristo. Na ja cyaj chisachkbelu' yi banl talma' Ryos.

⁵ Ma yi o' ketz ja wi't jal ketz kabalajil swutz Ryos tan tu' yi porer yi Espíritu Sant nin tan tu' yi k'uklij kac'u'l te yi quimich yi ban Cristo swutz pasyon. ⁶ Nin ko junit tane'n kajtza'kl tu Cristo, qui'c na tak' ko banij cho' circuncidar, nka qui'. Yi mas tajwe'n i'tz yil k'uke' kac'u'l te Cristo yi ja quim tetz kaxel, nin yil kachaj yi at lok' ib skuch'.

⁷ Ba'n ate'tu' sajle'n. ¿Na' tzun mo'csan chic'u'lu' tan cyaje'n cyen quilolu' yi chusu'n yi bintzinin tetz? ⁸ Na yi Ryos yi oc tan chimoxe'n tzaju' te Cristo, nk'e'tz i' taw yi jun ajtza'kla'tz. ⁹ Chinachonku' te'j, yi ntin mu'x tal ni' tx'am na xcy'e' tan xtx'amixe'n cyakil yi k'otil pam. ¹⁰ Poro tzinwutz wetz quil chitx'ixpuju' cyajtza'klu', na at Jesucristo tan quich'eye'nu'. Inti yi e' yi na chitzan tan tocse'n chic'u'lu', Ryos tz'ak'on chicaws cye'tz. Nin quil tz'oc Ryos tan xtxumle'n yi mbi jilwutz wunakil e'.

¹¹ Yi nink chincawun scye'j yi e' kajwutz yi tajwe'n tan chibnol tane'n yi circuncisión, qui't tzun cho'c e' intanum judiy tan oyintzi' swe'j. Yi ya'tzk tzimban qui'ct tzun Itak' chi'ch c'u'lal scyetz. ¹² Tzinwutz wetz, cyakil yi e' yi na chitzan tan chixuxe'nu' tan banle'n tane'n yi circuncisión mas ba'n tcu'n yi nink chijatxlen quib xchixo'lu'.

¹³ Ma yi e' cyeru' wajwutz, ja wi't che'lu' liwr tk'ab yi e'chk cstumbra'tz. Poro qui na waj yil cyak'u' ama'l tetz tajbil chiwankilu' tan chijuchulu' mas quilu'. Yi wetz wajbil i'tz yi nink chichaju' chic'ulutxumilu' tu yi lok' ib squibil quibu'. ¹⁴ Na yi xe' cyakil e'chk ca'wla'tz i'tz: "Lok'we' cyakil wunak chi na alok' awib atz."* ¹⁵ Poro ko tunin na chibuch tu quibu' tu cyajtza'klu' chi na chichi' quib e' txuc, xcyek yi jun ajtza'kla'tz tan chixite'nu'.

Ba'n pe' lkaban tajbil kawankil, nka tajbil yi Espíritu Sant

¹⁶ I bin jalu' yi wetz wajbil i'tz yi nink chixomu' te yi tajbil yi Espíritu Sant. Na yi ya'tzk chibanu', qui't tzun cyak'u' ama'l tetz yi cyeru' cyajbilu'. ¹⁷ Na yi ketz kajbil contr te yi tajbil yi Espíritu Sant. Ej nin yi Espíritu Sant contr i' te tajbil yi ketz kajtza'kl. Na chilab quib squibil quib. Cha'stzun te qui'c rmeril tan kabnol yi ketz kajbil. ¹⁸ Yi ko ato' jak' ca'wl yi Espíritu Sant, quibo't tzuntz jak' ca'wl yi ley Moisés. ¹⁹ Poro tech cu'n tib yi ko na kaxom te yi ketz kajbil, na na kaben tan xna'ni'n nka yaji'n. Nin na kaban e'chk takle'n yi chin cachi' nin. ²⁰ Ncha'tz ko na kaxom te ketz kajbil, na kameje' xchiwutz yi e'chk takle'n yi banij quitane'n, nin na kajoy puntil tan c'alo'n. Ncha'tz ko na kaxom te ketz kajbil, na jal chi'ch c'u'lal skaxo'l, nin na jal oyintzi', na jal xcy'aklil, na jal cyakal mak'mal. Ncha'tz ko na kaxom te yi ketz kajbil, at na ban cu'nt na kaban jun pawor nka jun ba'n poro tan tu' yi at wutz cho' quen te'j. Nin ko na kaxom te yi ketz kajbil na kajatxlen kib tan nuc'le'n junt ketz kacmon. ²¹ Nin ko na kaxom te ketz kajbil ntin na el kalma' te yi e'chk takle'n yi at tk'ab junt. Nin o' biyol nak, o' kbarel, chin xo'j nin o' te cyakil e'chk takle'n. Ej nin na kaban mas e'chk takle'n yi ni'cu'n tu yi ja wi't wal. Or bin quilu' yi e'chk ajtza'kla'tz. Benak nin intz'ibal scyeru', or quilu' na yi e'a'tz yi na chiban yi e'chk ajtza'kla'tz qui'c cyopombil cyera'tz kale na cawune't Ryos.

²² Poro kol kaxom te yi tajbil yi Espíritu Sant, sjalok lok' ib skaxo'l nin skatzatzink. Ej nin kol kaxom te yi tajbil yi Espíritu Sant, quil jal oyintzi' skaxo'l, ma na kamuq'ue' cyakil e'chk ajtza'kl cachi' yi na bajij ske'j. Tz'elepon kak'ajab te junt. Kocopon tan xch'eye'n junt. Tz'elepon kak'ab te kayol. ²³ Ncha'tz kol kaxom te yi tajbil yi Espíritu Sant, sjalok

* 5:14 Lv 19.18; Ro 13.8-10.

kac'ulutxumil. Kamake' kib te ketz kajbil. Nin kol kaban tane'n yi e'chk takle'na'se'j yi na wal nin scyeru', cya'l jun tz'a'lon sketz yi na katzan tan pajle'n ca'wl Ryos. ²⁴ Na yi o', yi o' tetz Cristo, ja cyaj kilol cyakil e'chk takle'n cachi' yi na pek' kawankil te'j. ²⁵ Ja cyaj cyen kilol yi kajtza'kl cachi'. Na ja jal kutz'ajbil ka'n tan porer yi Espíritu Sant. Tajwe'n bin tan kak'ol ama'l tetz yi Espíritu Sant tan toque'n tan kacawe'n. ²⁶ Na qui na yub ko na kocsaj kib nim tu kajtza'kl, na yi ko ya'tz kaban ntin na kaxux kib skibil kib, nin na jal chi'ch c'u'lal skaxo'l.

6

¹ I bin jalu' e'u' wajwutz, ko at jun kajwutz yi ja xupsij, ba'n cho'cu' tan xch'eye'n. Poro yil cho'cu' tan tak'le'n tajtza'kl tajwe'n tan xcone'n putzpuj yol cyanu'. Ej nin ncha'tz e'u' chiq'uicy'lej quibu' bantz qui chibene'nu' tul il, na qui cunin batz tz'ul jun pilbil cyeru' tan chipo'tze'nu'. ² Ba'n chich'ey quibu' squibil quibu' tan chixome'nu' te Cristo. Ko ya'tz cyuleju', na tzun chitzanu' tan banle'n tane'n yi ca'wl Jesucristo.

³ Na ko na kocsaj kib nim tu kajtza'kl, na tzun kasub kib skibil kib. ⁴ Cha'stzun te chin tajwe'n cu'n yi o' te'n kama'lan ketz kajtza'kl. Nin ko na lajluchax skawutz yi ba'n ato't, katzatzink bintz. Poro qui na yub kol kayol yi paltil junt, ntin tan xchajle'n yi ketz kabalajil. ⁵ Ma na skajunalen cu'n tu kapaltil swutz Ryos.

⁶ I bin jalu' e'u' wajwutz: Ko at jun kajwutz yi na tzan tan chichusle'nu' te yol Kataj, tajwe'n yil cyak'u' yi xch'eybil tetz.

⁷ E' oqui'chu' tan xtxumle'n yi at rmeril tan jople'n wutz Ryos. Na je jun elsawutzile'j: Yi jilwutz ij yi na oc ka'n ttx'otx' ite'n nin i'a'tz sjalok yil jal cosech. ⁸ Ncha'tz tzun kutane'n ketz, ko ntin kajbil cachi' na katzan tan banle'n, sjalok quimichil ka'n. Poro kol kaban yi e'chk takle'n yi na tzatzin yi Espíritu Sant te'j, skacambaje' jun itz'ajbil yi quinín bajsbe'n tetz. ⁹ Cha'stzun te icy'i'ch len kapaj tan banle'n yi e'chk takle'n balaj, na tz'ul jun tiemp yi skacambaje' yi jun itz'ajbila'tz. ¹⁰ Cha'stzun te ko na kil yi at tajwe'n tetz alchok wunakil, kabne' bin jun ba'n tetz. Inin pyor ko kajwutz kib tuch'.

Stzajsbil wi' yol Pawl

¹¹ I bin jalu' e'u' wajwutz mben intz'ibal cobox yole'j scyeru' tan ink'ab. Nin chin Imaklen nin nwulej stz'ibe'n tetz. ¹² Yi e' yi na chitzan tan banle'n puers scyeru' tan chibnolu' tane'n yi circuncisión, ntin na chitzan tan banle'n puers scyeru' tan jale'n cyetz chik'ej xchiwutz yi cyetz chicmon, bantz quil chibuchlij cyak'un. Na xchibuchlok ko ntin lcyal yi xchiclaxoku' tan yi quimich yi mban Cristo. ¹³ Poro yi e'a'tz yi na chixom tan banle'n tane'n yi circuncisión, qui na chijepon tan banle'n tane'n yi ley Moisés. Na ntin na chitzan tan chibanle'n circuncidar' tan jale'n yi cyetz chik'ej. ¹⁴ Poro yi in wetz qui na chintzan tan joyle'n wetz ink'ej. Ntin na waj yil jal k'ej yi xtxolbil yi at cuybil kapaj tan yi quimichil yi ban Kajcaw Jesucristo swutz pasyon. Na tan tu' yi nquim i' swutz pasyon tan incolpe'n qui'c wocle'n te yi e'chk takle'n tetz tzone'j wuxtx'otx'. ¹⁵ Na qui'c na tak' sketz ko banij cho' circuncidar, nka qui'. Poro yi mas tajwe'n i'tz yil jal jun ac'aj kajtza'kl. ¹⁶ Tak' tzaj bin Kataj yi banl tu' yi tzatzin paz squibu' yi e'u' yi xomche'u' te yi ajtza'kle'j, yi nwal scyeru'. Nin tak' tzaj Kataj yi banl i' squibaj yi e' mero tanum i'. ¹⁷ I bin jalu' e'u' wajwutz qui't na waj yil chibanu' e'chk takle'ne'j yi na tak' bis swetz. Cunin pe'k yi e'chk ch'il yi at te yi inwankil, poro ya'stzun techl yi in jun mero xchakum Jesucristo.

¹⁸ E'u' wajwutz, tak' tzaj bin Kajcaw Jesucristo yi banl squibu'. Amén.

YI CART YI BEN STZ'IBAL PAWL SCYETZ YI E' AJ EFESO

Xe'tzbiylol Pawl

¹ I ina'tz in Pawl, in apostl tetz Cristo Jesús na ya'stzun tajbil Ryos. Yi carte'j i'tz tetz cyeru' yi e'u' aj Efeso, yi e'u' yi txa'ij che'tu' tan chixcone'nu' tetz Ryos, yi e'u' yi na che'l cunu' te yi na cyocsaju', yi e'u' yi ate'u' tk'ab Cristo. ² Tak' tzaj Kataj Ryos tu Kajcaw Jesucristo yi banl tu yi tzatzin paz squibu'.

Ja wi't tak' Ryos yi e'chk takle'n balaj sketz yi cho'n at jalen tzi'n tcya'j

³ Ba'n bin kak' kak'ajsbil tetz yi Ryosil Kajcaw Jesucristo, yi tetz Taj, na tan tu' yi ato' tk'ab Jesucristo ja wi't tak' i' yi e'chk takle'n balaj sketz yi cho'n na saj tcya'j. I'tz cyakil e'chk banl yi cho'n na jal tu Kataj Ryos jalen tzi'n tcya'j. ⁴ Na yi ntaxk cu' xe'tzbiyl yi wuxtx'otx', Ryos nko' txa'on tan koque'n tetz balaj, nin tan koque'n tetz tz'aknak cu'n swutz i'. ⁵ Na tan tu' yi lok' ib yi at tuch', txumijt ta'n tentz tan koque'n tetz me'l cy'ajl i' tan tu' Jesucristo, ⁶ bantz kuk'ol kak'ajsbil tetz tan yi banl i' yi at skibaj tan tu' yi junit o' tu yi tetz Cy'ajl yi wi'nin ok'le'n wutz ta'n, ⁷ yi tetz Cy'ajl yi nko' colpene'l tzaj tk'ab Bayba'n tan tu' yi xch'el yi el kojxuj. Ej nin tan i' ja jal cuybil kapaj swutz Ryos. ⁸ Kojij tzaj tunin yi banl Ryos skibaj, na i' mmak'on yi kajtza'kl tu katxumu'n, tan tele'n katxum te yi xtxolbil yi txumijt cyen ta'n. ⁹ Na tetz cu'n talma' i' ja tak' ama'l sketz tan tele'n katxum te yi tetz tajbil, yi ewa'n cuntu' sajle'n. Na ja lajluchax skawutz yi mbi'tz yi txumijt cyen tak'un. ¹⁰ I'tz: Yil jepon tamp yi tiemp'e'j yi ato' tc'u'l, tz'elk cu'n te yi txumijt cyen tak'un. Chocopon cyakil yi e' yi ate' tcya'j tu cyakil yi e' yi ate' wuxtx'otx' tetz jun ntzi' cmon jak' ca'wl Cristo.

¹¹ Skile' yi tiempa'tz yi at tulbil, na txumijt cyen tak'un Ryos tan kechal wutz yi jun tiempa'tz, tan tu' yi kok'be'n kib tu Cristo. Jun cu'n skile' na tz'elepon k'ab te yi txumijt cyen ta'n. ¹² Ya'stzun tulej Ryos, yi Ryos yi wi'nin tetz k'ej, bantz kuk'ol kak'ajsbil tetz, yi o' ketz yi bajx cunin k'ukewe'n kac'u'l te Cristo.

¹³ Poro ncha'tz yi e' cyeru' yi cyok'be'nt quibu' tu Cristo, squile'u' yi tiempa'tz yi at tulbil. Na yi quibitalu' yi chusu'n yi bintzinin tetz, yi balaj stziblal yi xe'n kaclax, nin yi k'ukewe'n chic'u'lu' te Cristo, ja oc jun cyechlu'. Nin yi jun techla'tz i'tz yi Espíritu Sant, yi alij cyen tan Ryos yi at tulbil tan najewe'n ske'j. ¹⁴ Ej nin yi Espíritu Santa'tz yi najlij ske'j i'tz yi senil yi jun cu'n sketzaje' yi oy yi suki'nt tan Kataj Ryos sketz. Nin skacambaje' yi jun oya'tz yil ke'l liwr ta'n. Nin jun cu'n kelepon liwr ta'n, na o' tetz. Kak'e' bin kak'ajsbil tetz.

Yi toque'n Pawl tan jakle'n tetz Kataj tan jale'n cyajtza'klyi e' creyent

¹⁵ Ma jalu' jun cu'n cyakil yi e'chk xtxolbila'se'j yi ja wi't wal scyeru'; ej nin tan tu' yi ja wit yi nternin k'uklij chic'u'lu' te Kajcaw Jesús; nin tan tu' yi ja wit yi nternin na chipek'u' scye'j cyakil yi e' yi ate' tk'ab Ryos, ¹⁶ cha'stzun te, yi na no'c tan nachle'n Kataj ilenin na che' intyo'xiju' tetz Kataj Ryos, ¹⁷ yi taj Kajcaw Jesucristo, yi jun yi wi'nin k'ej. Ncha'tz na injak tetz tan tk'ol i' cyajtza'klu', bantz pujxe'n cyanu' yi xe'n tane'n i'.

¹⁸ Na chintzan tan c'uche'n tetz tan tele'n chitxumu' tetz yi mbi'tz yi at kach'iw te'j, yi o' yi txa'ij cho' ta'n. Ej nin ncha'tz na chintzan tan c'uche'n tetz Ryos tan tele'n chitxumu' tetz yi balajil yi jun oya'tz yi tz'ak'lok sketz tzantzaj, yi o' yi junit o' tk'ab i'.

¹⁹ Nin ncha'tz na chintzan tan c'uche'n tetz, tan jale'n cyajtza'klu' bantz tele'n chitxumu' tetz yi quinín bajsbe'n tetz yi porer Ryos yi xomij ske'j, yi o' yi na kocsaj yol i'.

²⁰ Na yi jun porera'tz yi xomij ske'j, i'tz yi porer yi je'san tzaj Cristo xchixo'l alma', nin ite'n

nin porera'tz yi xcy'e' tan tak'le'n k'e'j Jesús, tan c'olewe'n le sbal Kataj jalen tzi'n tcy'a'j. ²¹ Na mas cham Jesucristo swutz alchok jilwutz ajcaw nka alchok jilwutz q'uicy'lom yi na cyak' wunak chik'e'j. Nin mas cham i' swutz alchok jilwutz taw ak'bal, nka alchok jilwutz chiryosil wunak. Nin at mas xchamil yi bi' i' swutz alchok jilwutz bi'ajil yi na chixob wunak tetz. Na at mas xchamil i' swutz alchok jilwutz ajcaw yi ate' tul yi tiemp'e'j yi na kaxon tul, nka yi e' yi xchijalok tzantzaj. ²² Na i' ajcaw squibaj cyakil yi e' ajcawa'tz, nin ncha'tz i' ajcaw skibaj ketz yi o' cmon creyent, ²³ yi o' yi o' wankil i' tane'n. Na ni'cu'n yi ik Cristo yi cmon creyent. Nin ni'cu'n ik i'a'tz cyakil yi at, na tetz i' cyakil.

2

Ja kaclax tan tu' banl talma' Ryos

¹ Poro tan paj yi o' pajol ca'wl sajle'n, nin tan paj yi o' juchul il, quimnako't swutz Ryos. ² Na xomnak kajtza'kl te cyajtza'kl yi e' mas wunak wi munt. Nin xomnak te yi tajtza'kl yi wi'tz Bayba'n yi taw yi muj cyek'ek', yi jun yi na tzan tan xuyle'n quen le chiwi' wunak tan cyoque'n tan pajle'n ca'wl Ryos. ³ Ya'stzun banako' sajle'n. Ntin ja kaxom te ketz kajbil. Ntin ja kaban tajbil kawankil tu e'chk kajtza'kl cachi'. Tan tu' yi ya'tz o' banaktz, ja chi'ch c'u'l Ryos ske'j, chi na chi'ch c'u'l i' scye'j yi e' juchul il jalu'. ⁴ Poro apart kutane'n ketz jalu', na Ryos mme'l k'ajab ske'j. Nin ja xchaj i' wi'nin lok' ib sketz. ⁵ Na te yi quimnako't swutz i' tan paj yi ilc'ol ja el k'ajab i' ske'j, nin ja tak' i' kutz'ajbil tan tu' yi junit o' tu Cristo. Na tan tu' banl talma' i' nkaclaxe't. ⁶ Na yi titz'e'n Jesucristo junt tir xchixo'l alma' ya'stzun yi kitz'e'n ketz swutz Ryos. Nin ya'stzun nko' c'olchban xlaj Cristo Jesús jalen tzi'n tcy'a'j. ⁷ Na yi tajbil Ryos i'tz tan lajluchaxe'n yi banl talma' i' ske'j. Na tul yi tiemp yi at tulbil slajluchaxk yi pawor yi mban i' sketz tan Cristo Jesús. ⁸ Tan tu' banl talma' Ryos nkaclaxe't yi k'ukewe'n kac'u'l te'j. Poro quinín kaclax tan tu' yi ketz kabalajil, ma na cotzi'n nkulej tetz Ryos. ⁹ Na qui na kaclax tan yi e'chk takle'n balaj yi na kaban. Na qui na taj Ryos yi nink kocsaj kib nim. ¹⁰ Ma na Ryos nko' bixban tk'ab Cristo bantz koque'n tan banle'n yi e'chk takle'n balaj. Txumijt cyen yi jun ajtza'kla'tz ta'n tentz.

Tan Cristo na jale't tzatzin paz skaxo'l

¹¹ Ja tzun kil e'u' wajwutz yi tan tu' banl talma' Ryos nkaclaxe't, cha'stzun te chinachonku' te yi xe'n chisajle'nu'. E'u' cu'n awer nak na qui banij che'u' circuncidar. ¹² Nk'e'tz e'u' tetz Cristo sajle'n, nin quibe'u' cyajlal yi o' aj Israel. Qui'c cyeru' tuch' yi e'chk takle'n yi suki'nt cyen tan Ryos. Nin qui'c nin chich'iwu' tan chiclaxe'nu'. Sajle'n ate'u' wi munt poro qui'c Ryos tetz cyajalu'. ¹³ Chin joylaj nin chixo'lu' tu Ryos sajle'n. Poro yi jalu' tan tu' yi ate'u' tk'ab Cristo ja cyamiwi quibu' tuch', na ja el kojxuj yi tetz xch'el tan xchojle'n quilu'. ¹⁴ Nin tan i' njale't tzatzin paz skaxo'l. Nin tan i' nkanuch'wit kib scyuch'u', yi e'u' yi nk'e'tz e'u' judiy; na tan tu' yi mbi cu'n banak Cristo, ja xcy'e' i' tan xite'n yi oyintzi' yi at skaxo'l. ¹⁵ Na yi quime'n yi wankil Jesús, ya'stzun yi tele'n k'e'j yi e'chk cstumbr tetz yi ley Moisés. Ej nin ya'stzun tulejtz tan jale'n junt ac'aj cmon yi i'tz yi o' scyuch'u'. Nin ya'stzun tulejtz tan jale'n tzatzin paz skaxo'l. ¹⁶ Na tan tu' yi quimich yi ban i' swutz pasyon ja xit yi oyintzi' yi at skaxo'l. Junit o' jalu'. Ej nin tan yi mbi cu'n banak Cristo ja kabansaj kib tu Ryos.

¹⁷ Wutzile'n cu'n Cristo ulak tan xtxole'n yi balaj stziblal, yi at rmeril tan jale'n tzatzin paz skaxo'l. Ulak i' tan xtxole'n sketz yi o' judiy, yi o' yi xomcho' mu'x tal te yi tajbil Ryos. Nin ulak i' tan xtxole'n scyeru' yi e'u' yi joylaj chixo'lu' tu Ryos sajle'n. ¹⁸ Ej nin tan tu' yi mbi cu'n banak Cristo, ba'n kajilon tu Ryos jalu' na jun ntzi' Espiritu Sant at tetz kalma' kacyakil cu'n.

¹⁹ Cha'stzun te nk'e'tz e'u' awer nak jalu', nk'e'tz e'u' joylajil wunak skaxo'l. Ma na xansa'n che'tu' tan chixome'nu' te Ryos, chi kutane'n ketz. Junit kaRyosil scyuch'u' jalu',

yi o' yi o' cmon creyent. ²⁰ Ni'cu'n o' chi jun ca'l yi na tzan banle'n. Ej nin yi xe' yi kachusun cho'n sajnak scye'j yi e' apostl, scyuch' yi e' elsanl stzi' Ryos tentz. Poro yi mero kaxe', yi mero xicyol ketz yi c'ub tane'n, i'tz Cristo Jesús. ²¹ Nin na tzan i' tan kanuc'le'n tib yi jun chin c'uba'tz. Nin kocopon ta'n tetz jun balaj ca'l swutz Ryos, yi nternin xansa'nt. ²² Ncha'tz yi xtxolbile'j na jop yi e' cyeru', na tan tu' yi junit o' scyuch'u' tu Cristo na tzan kanuc'le'n, nin ja wi't ko'c tetz najbil Ryos, kale najle't yi tetz Espíritu.

3

Bixba'nt Pawl tan xtxole'n scyetz yi e' yi nk'e'tz e' judiy

¹ Jun cu'n cyakil yi xtxolbila'se'j. Cha'stzun te yi in wetz yi in Pawl, atin xetze' tan tu' yi xomchin te Cristo Jesús. Ej nin atin xetze' tan paj yi ja intxol yi balaj stziblal scyeru', yi e'u' yi nk'e'tz e'u' judiy. ² Ja lo' wi't quibitu' yi tan tu' banl talma' Ryos, ak'ij yi jun tareya'tz swetz. ³ Ja lo' wi't quibitu' yi ja lajluchax tzinwutz yi tajbil Ryos yi ewa'n cuntu' sajle'nix tunintz. Na benak intz'ibal jun tir scyeru' yi mbi'tz yi txumijt tan i'. ⁴ Ej nin kol chisi'leju' yi jun carta'tz, tz'elepon chitxumu' tetz yi elnak intxum tetz yi mbi'tz yi tajbil Ryos te Cristo. ⁵ Yi jun xtxolbila'tz quinín lajluchax xchiwutz yi e' wunak tenxchan. Poro yi jalu' tan porer yi Espíritu Sant ja lajluchax skawutz ketz yi o' apostl, nin xchiwutz yi e' elsanl stzi' Ryos. ⁶ Yi xtxolbile'j yi ja wi't lajluchax skawutz, i'tz yi jun kawutz sbne' scyuch'u' tan tilwe'n yi balaj tiemp yi at tulbil. Na ja lajluchax yi junit kutane'n scyuch'u' jalu'. Nin ja lajluchax yi ketz scyuch'u' cyakil yi suki'nt cyen tan Ryos tentz. Xchicamboku' te cyakil yi xtxolbila'tz tan tu' yi na cyocsaju' yi balaj stziblal tetz Cristo Jesús. ⁷ Yi wetz immunl yi ak'ij swetz i'tz tan xtxole'n yi jun balaj stziblala'tz. Poro ja ak'lij yi jun munla'tz swetz tan tu' banl talma' Ryos. ⁸ Na yi in wetz na el intxum tetz yi qui'c wetz ink'ej. Ajnak tzaj ink'ej xchiwutz cyakil yi e' mas yi ate' tk'ab Ryos. Poro tan tu' banl talma' Ryos ja tak' i' ama'l swetz tan xtxole'n yi balaj stziblal scyetz cyakil e'u', yi nk'e'tz e'u' judiy. Ja tak' i' ama'l swetz tan xtxole'n yi xe'n cunin tane'n yi banl talma' Cristo skibaj, yi banl talma' i' yi quinín bajsbe'n tetz. ⁹ Nin ncha'tz ja tak' i' ama'l swetz tan lajluchaxe'n xchiwutzu' yi xe'n sban yil tz'el cu'n te yi tajbil i', yi ewa'n cun tu' ta'n le xe'tzibil tzaj. Yi juna'tz yi mak'on ama'l swetz ya'stzun yi Ryos yi mbnon tetz cyakil yi e'chk takle'n yi at. ¹⁰ Poro yi tajbil i' yi ewa'n cun tu' ta'n sajle'nix tunintz, i'tz tan kaxcone'n yi o' ketz yi o' cmon creyent tan lajluchaxe'n yi balajil yi tajtza'kl i' xchiwutz cyakil e' ajcaw yi ate' tcya'j. ¹¹ Ya'stzun tulej Ryos na yi tajbil i' sajle'nix tunintz i'tz tan xccone'n Cristo Jesús tan banle'n yi tetz tajbil.

¹² I bin jalu' tan tu' yi kok'be'nt kib tu Cristo, nin tan tu' yi k'uklij kac'u'l te i', at rmeril tan kajilone'n tu Ryos. Qui't kaxob tan yol tetz jalu'. ¹³ Cha'stzun te na cu' inwutz scyeru' tan qui chicabelu' chic'u'lu' te Ryos tan yi q'uixc'uj yi atin cu'nt wetz, na i'tz tan tak'one'n ba'n scyeru'.

Yi xe'n cu'n na pek' Cristo ske'j

¹⁴ Chumbalaj nin yi txumijt tan Kataj ske'j. Cha'stzun te na chinmeje' swutz i', yi taj Kajcaw Jesucristo. ¹⁵ Ncha'tz i' chitaj cyakil jilwutz wunak yi ocnake' tk'ab yi e' yi ate' wuxtx'otx', nin yi e' yi ja wi't chopon tcya'j. ¹⁶ Chin cham nin i', nin wi'nin tetz k'ej. Cha'stzun te na chintzan tan c'uche'n tetz tan toque'n i' tan chiquiwse'nu' tan porer yi Espíritu Sant. ¹⁷ Nin na chintzan tan c'uche'n tetz tan k'ukewe'n mas chic'u'lu' te'j bantz najewe'n Cristo scye'ju'. Nin bantz pujxe'n cyanu' scyuch' yi e' mas creyent yi qui'c ma'lbil tetz yi lo'kl Kataj squibaju'. ¹⁸ Nin na inc'uch tetz Kataj yi nink chilok' quibu' squibil quibu' bantz pujxe'n cyanu', scyuch' yi e' mas creyent yi jatna' cunin na jop yi lo'kl Cristo skibaj. Na chumam nin lo'kl Cristo skibaj. Qui bajsbe'n tetz. Chin wutz nin tane'n; nin chin tkan nin tane'n; nin chin xe' nin tane'n; nin chin wutz tkan nin tane'n. ¹⁹ Na na waj yi nink tz'el chitxumu' tetz yi xe'n cunin na pek' Cristo ske'j. Poro qui'c lo' rmeril tan tele'n katxum tetz, na chumam nin. Na inc'uch tetz Kataj cyakil yi

e'chk xtxolbila'se'j, na na waj yil tz'el chitxumu' tetz, bantz noje'n cyalma'u' tan cyakil yi balajil Ryos.

²⁰ Kak'e' bin kak'ajsbil tetz Kataj yi jun yi ba'n na xcy'e' tan banle'n cyakil yi e'chk takle'n yi na kac'uch tetz. Na tan tu' yi xomij yi porer i' ske'j, xcy'e' i' tan banle'n cyakil yi e'chk takle'n yi tu na icy' tu' tkac'u'l. Ej nin nk'e'tz ntina'tz ma na ncha'tz na xcy'e' tan banle'n alchok e'chk takle'n yi qui na el katxum tetz. ²¹ Lok jal yi k'ej Kataj tan yi cmon creyent nin tan Cristo Jesús tetz ben k'ej ben sak. Amén.

4

Junit yi cmon creyent na i'tz yi wankil Cristo tane'n

¹ Ja wi't quibitu' cyakil yi e'chk xtxolbila'se'j. Cha'stzun te yi in wetz yi atin pres tan tu' yi xomchin te Kajcaw, na cu' inwutz scyeru', tan qui tele'n xtx'ix yi balaj stziblal tetz Cristo. Na txa'ij che'tu' tan jalse'n k'ej i'. ² Cyocse' bin quibu' juy. Chichaje'u' yi chiputzpalu'. Nimit chic'u'lu' scye'j wunak. Chimuq'ue'u' paj junt tan xchajle'n yi na chipek'u' te'j. ³ Nin tan porer yi Espíritu Sant yi najlij scye'ju' chibne'u' puers tan jale'n yi tzatzin paz xchixo'lu'. Nin chijoye'u' puntil tan qui xite'n yi jun lok' iba'tz. ⁴ Na junit cyakil creyent tk'ab Cristo. Na jun ntzi' Espíritu Sant at skaxo'l. Nin jun ntzi' takle'n yi kawutz quen te'j, yi o' yi moxo'n nkasaj tan Ryos. ⁵ Nin jun ntzi' Kajcaw at. Nin jun ntzi' xtxolbil yi k'uklij kac'u'l te'j. Nin jun ntzi' bautism yi na bajij ske'j, tan xchajle'n yi junit o' tu Cristo. ⁶ Ncha'tz jun ntzi' Kataj Ryos at skibaj. Nin o' len cu'n xconsbe'tz i'. Na xomquen tunin i' ske'jak.

⁷ Ak'ij len yi banl i' ske'jak, xomquen tunin te yi kamunl yi ak'ij sketz tan Cristo. ⁸ Na je jun xtxolbil yi alijt cyen:

“Yi taje'nt tcya'j,

e' aj tcy'al wi'nin e' yi ate' pres.

Poro yintaxk aj,

cyaj cyen xtxumul yi e'chk chimunl yi e'

yi itz'e't, yi e' yi na chixom te'j.”*

⁹ Yi yol yi na tal: “Yi taje'n i' tcya'j,” na elepont yi bajx ja ulak i' wuxtx'otx'. ¹⁰ Ej nin ite'n nin i'a'tz yi ajtz jalen tzi'n tcya'j, tan toque'n tetz wi'tz Ajcaw tibaj cyakil. ¹¹ Yintaxk aj ja chibixe' cyen cobox tan chixcone'n tetz apostl. Nin at jujun yi ja chibixe' cyen ta'n tetz elsanl stzi' Ryos. Nin at e' yi ja chibixe' ta'n tetz chipstor nin chusul cyetz yi e' cmon creyent. ¹² Ej nin ja tak' e'chk munla'tz scyetz yi e'a'tz bantz cyoque'n yi e' mas cmon tetz balaj, bantz chixcone'n tetz Ryos, nin tan chiquiwse'n cyakil yi cmon yi chi wankil Cristo tane'n. ¹³ Ej nin ak'lij e'chk munla'tz sketz jalen cu'n yi junit sban kajtza'kl te yi na kocsaj, nin jalen cu'n yil tz'el cunin katxum tetz yi mbi eka'n tan yi Cy'ajl Ryos. Nin ak'ij e'chk munla'tz sketz jalen cu'n lkacy'elcy'ax tk'ab Kataj, nin jalen cu'n kajepon te yi tajtza'kl Cristo, yi jun yi chin tz'aknak cu'n. ¹⁴ Ko ya'tz kaban nk'e'tz cho'n skabne' chi quitane'n yi e' nitxa' yi txe'n jal cyajtza'kl, yi tunin na jo'jkel tu' cyajtza'kl. Qui't bin xom kaw'i' te e'chk jilwutz chusu'n yi apart. Nin qui't kaxubsij cyak'un yi e' yi chin list nin e' tan chisuble'n kajwutz. ¹⁵ Ma na kachaje' yi xomcho' te yi bintzi tan yi lok' ib yi at skuch'. Kajepon tzuntz tan stz'amle'n yi tajtza'kl Cristo yi ketz kaw'i' banl wi'. ¹⁶ Na ko ato' jak' ca'wl i' mpe nin sk'il na kanuc' kib. Nin pe nin sk'il na kucy'aj kib. Qui'c na ban yi ko aparchk len yi e'chk kamunl yi ak'ij sketz, ntin kol xcon len ka'n. Nin kol kachaj yi lok' ib, squiwixk tzun yi cmon Cristo, yi wankil i' tane'n.

Tajwe'n yil ko'c tetz ac'aj wunak

¹⁷ I bin jalu' swale' jun xtxolbil scyeru' tan bi' Kajcaw, nin copon inwutz scyeru' tan chibnolu' tane'n: Qui't chixomu' te e'chk ajtza'kl cachi', chi na chiban yi e' mas wunak,

* 4:8 Sal 68.18.

na qui'c na tak'. ¹⁸ Yi e'a'tz yi ate' tul tz'o'tz wutzil, chijatxo'n quib tu yi itz'ajbil yi cho'n na jal tu Ryos. Na xubsnak cyajtza'kl nin chin pajpuj nin e'. ¹⁹ Qui na chitx'ixwij tan yi e'chk takle'n cachi' yi na chiban, nin cyak'o'nt quib tan chibnol yi e'chk takle'n yi chin xa'bil nin. Nternin na quicy'saj chic'u'l tan banle'n yi cyetz cyajbil.

²⁰ Poro yi e' cyeru' nk'era'tz yi mma'w cyanu' te Cristo, ²¹ yi ko bintzi ja oc le chiwi'u' yi xtxolbil yi bintzinin tetz yi quibitnaku', yi xtxolbil yi cho'n na saj te Jesús. ²² Ko bintzinin na chixomu' te yi bintzi qui't bin chixomu' te cyajtza'klu' yi xomnake'u' te'j sajle'n, yi ntin nxcye' tan chisuble'nu' nin tan chipo'tze'nu'. ²³ Ma na tajwe'n yil jal jun ac'aj cyajtza'klu'. ²⁴ Tajwe'n yil cho'cu' tetz ac'aj wunak yi na chixom te yi tajbil Ryos. Tajwe'n yil cho'cu' tetz jun ac'aj wunak yi qui'c mu'x chipaltilu' swutz Ryos.

²⁵ Cha'stzun te qui't chijalu' jun wi cyak'u', ma na cyale'u' yi mero bintzi squibil quibu'. Na junit o' tk'ab Cristo, ni'cu'n chi o' lenk jun wekl yi wankil i'.

²⁶ Quil cyak'u' ama'l tetz yi chi'ch c'u'lal tan chipitle'n ninu' tul il. Mas balaj yil chixitcunu' yi xchi'chbe'n chic'u'lu' yintaxk cu' k'ej. ²⁷ Qui tzun cyak'u' ama'l tetz yi Bayba'n.

²⁸ Ej nin yi e' yi ate' xchixo'lu' yi e' alk'om sajle'n, jun cu'n quile' cyen yi jun ajtza'kla'tz. Ba'n tcu'n chak'ujk tan jale'n yi tajwe'n scyetz nin tan quich'eye'n yi e' mas yi at tajwe'n scyetz.

²⁹ Quil chiyolu' e'chk xyablaj yol, ma na ba'n tcu'n chiyole'u' balaj yol yi xcyek tan xch'eye'n yi jun yi na tzan tan tbite'n, nin tan tak'one'n ba'n tetz. ³⁰ Quil cyak'u' bis tetz yi Espíritu Sant yi najlij te kalma'. Na i' jun kechl yi o' tetz Ryos. Nin tan tu' yi at i' te kalma' jun cu'n kelepon liwr yil tz'ul yi wi'tzbil k'ejlal.

³¹ Chixit cunu' cyakil e'chk cyakal mak'mal, tu cyakil yi e'chk chi'ch c'u'lal yi at tetz cyalma'u'. Chicyajscyenu' yi e'chk oyintzi', tu e'chk jiso'n, tu cyakil yi e'chk takle'n cachi'. ³² Quil chibanu' yi e'chk takle'na'se'j ma na chibne'u' jun ba'n squibil quibu'. Elk chik'ajabu' te junt, chicuye'u' chipaju' squibil quibu' chi ncuy Kataj yi ketz kapaj tan tu' yi nko'c tk'ab Cristo.

5

Yi e'chk ca'wl yi tajwe'n tan kabnol tane'n

¹ Chijoye'u' bin puntil tan cyoque'nu' chi tane'n Kataj Ryos, na e'u' nitxajil i', nin nternin ok'le'n chiwutzu' ta'n. ² Chilok'e' quibu' squibil quibu', chi banak Cristo ske'j ketz na ja tak' tib i' tetz kaxel. Ja tak' tib i' tetz katx'ixwatz, chi jun oy yi nternin na opon c'o'cal swutz Ryos.

³ Txa'ij che'tu' tan chixcone'nu' tetz Ryos, cha'stzun te quil cyak'u' ama'l tetz yi xna'ni'n nka yaji'n, nka alchok jilwutz takle'n cachi' yi na el nin cyalma'u' te'j. Ncha'tz ba'n tcu'n quil kayol yi e'chk takle'na'tz. ⁴ Quil chiyolu' e'chk yol yi chin tx'ixwil nin. Nin quil chiyolu' yi e'chk takle'n yi chin juntlen nin yi na chiban wunak. Nin quil chixk'e'linu' te yi e'chk xtxolbila'tz. Na qui na yub yi e'chk yola'tz. Mas ba'n tcu'n yi nink chiyolu' yi banl talma' Ryos, nink chityoxinu' tetz. ⁵ Na jun cu'n cyakil yi e' aj xna'ninl nka aj yajinl scyuch' cyakil yi e' yi na chiban yi e'chk takle'n cachi'a'tz, qui'c cyocle'n cye'tz te yi jun balaj tiemp yil tz'oc Cristo tu Ryos tan cawu'n. Ncha'tz cyakil yi e' yi xkan tzaj nin na cyaj, qui'c cyocle'n cye'tz te yi jun tiempa'tz yil cawun Cristo, na ni'cu'n yi jun ajtza'kla'tz tu yi najk chimeje'u' swutz jun ryos yi banij cuntu' tane'n. ⁶ Cha'stzun te quil cyak'u' ama'l scyetz wunak tan chisuble'nu' tan yi e'chk yol yi qui'c na tak' sketz. Na tan paj e'chk yola'tz stk'e' Ryos chicaws yi e' pajol ca'wl. ⁷ Xomi'ch tzun chiwi'u'-tz scye'j.

⁸ Ya'stzun quitane'nu' sajle'n. Ate'u' tul tz'o'tz wutzil. Poro yi jalu' ate'u' tul tkan skil tane'n tan tu' yi junit e'u' tu Kajcaw. Ja pujx yi tajbil Ryos cyanu'. Chixomok binu'-tz te'j. ⁹ Na kol kaxom te tajbil Ryos yi ni'cu'n tu jun txekbil, kocopon tetz balaj nak, yi ba'n k'uke' chic'u'l wunak ske'j. Na sjalok kabalajil swutz Ryos nin xchiwutz wunak. ¹⁰ Chijoye'u' bin

puntil tan banle'n e'chk takle'n yi na tzatzin Ryos te'j. ¹¹ Quil chibanu' yi e'chk takle'n yi na chiban yi e' yi ate' tul tz'o'tz wutzil, na qui'c na xtxicbaj sketz. Ba'n tcu'n yil skojax chipaltil cyanu' nin yil chimaku' chiwutz. ¹² Poro chin tx'ixwil nin yi nink kayolbej te yi e'chk takle'n cachi'a'tz yi na chiban ewun cu'n. ¹³ Poro yil skojax x'chiwutz qui cunin batz xcyek tan xtx'ixpe'n cyajtza'kl tan chixone'n tul yi tkan skil. ¹⁴ Chi alijt cyen tul jun xtxolbil:

“Chin watum, elk awatl.

Cawle'n tzaj xchixo'l yi e' quimnak quitane'n tk'ab yi ilc'ol.

Nin tz'ocopon Cristo tetz atxebil.”

¹⁵ Or bin quilu' kajwutz yi mbi na chibanu'. Quil chibanu' chi na chiban yi e' yi qui'c cyajtza'kl. Ma na cho'ku' tz'aknak cu'n. ¹⁶ Te yi at ama'l cho'ku' il tan banle'n yi tak'un Ryos, na ato' tul yi c'a'laj tiemp. ¹⁷ Quil quicy'aju' chiya'bl yi e' yab, ma na cho'ku' il tan tele'n chitxumu' te yi tajbil Kajcaw. ¹⁸ Quil tz'oc a' x'chiwi'u', na na xcy'e' tan kapitle'n nin tul il. Ba'n tcu'n cyak'e'u' ama'l tetz yi Espiritu Sant tan chitzatzine'nu'. ¹⁹ Nin yi na chijilonu' squibil quibu' ba'n xcon e'chk balaj bitz cyanu' chi tane'n e'chk salmos yi na tak' k'ej Kataj Ryos. Nin tetz cu'n cyalma'u' cyak'e'u' chik'ajsbilu' swutz i' tan e'chk balaj bitz. ²⁰ Na tajwe'n yi ilenin chityox'inku' tetz Kataj Ryos tan cyakil yi na tak' i' scyeru'. Nin chityox'inku' tetz tan bi' Kajcaw Jesucristo.

Jun najal yi creyent tajwe'n yil chilok' quib

²¹ Tan tu' yi na cyeku' x'chi' Ryos chichaje'u' yi chic'ulutxumilu' squibil quibu'.

²² Yi e' xna'n tajwe'n yil cho'c c'ulutxum jak' ca'wl yi quimichil chi quitane'nu' jak' ca'wl Kajcaw Jesucristo. ²³ Na yi chmil jun xna'n i' ajcaw te yi xna'n, chi tane'n Cristo ske'j ketz yi o' cmon creyent. I' ajcaw ske'j, na i' colol ketz, yi o' cmon creyent, yi o' yi chi wankil i' tane'n. ²⁴ Na chi kutane'n ketz jak' ca'wl Cristo yi o' cmon creyent, ncha'tz yi e' xna'n tajwe'n tan cyoque'n c'ulutxum jak' ca'wl quichmil.

²⁵ Poro ncha'tz yi e' yaj tajwe'n tan chilok'il wutz quixkel. Tajwe'n yil chipek' scye'j chi yi pek'e'n yi banak Cristo ske'j, yi tk'ol tib tetz kaxel. ²⁶ Ej nin ya'stzun tulej i'-tz tan kaxansaje'n yi o' yi o' cmon i'. Na ja katx'ajxij tan a' nin tan yi yol i'. ²⁷ Ej nin ya'stzun tulejtz bantz nternin na kayub yil kopon swutz i'. Na ya'stzun tulej bantz qui jale'n jun tal ni' manch ske'j, tu mu'x tal kaya'chil, nka alchok jilwutz kapaltil. Na yi tajbil i' i'tz tan koque'n tetz tz'aknak cu'n, nin tan qui jale'n mu'x tal kil.

²⁸ Tajwe'n bin yil pek' jun yaj te txkel, chi na pek' Cristo ske'j ketz yi o' cmon. Tajwe'n yil lok' wutz yi txkel, chi na lok' i' yi tetz wankil, na alchok scyetz yi na lok' wutz yi txkel, na tzun lok' tibtz. ²⁹ Na cya'l jun yi najk chi'ch c'u'l stibil tib, ma na nternin na c'a'ch tib. Nin nternin na q'uicy'lej tib. Ej nin ya'stzun na ban Cristo ske'j ketz yi o' cmon. Na yi o' ketz yi o' cmon ni'cu'n yi o'-k wankil i' tane'n. ³⁰ Ni'cu'n chi o' lenk wekl yi wankil i' tane'n. Ni'cu'n chi o' lenk x'ch'el i' tane'n. Na o' wankil i' tane'n. ³¹ Cha'stzun te na til cyen jun yaj yi taj xtxu' tan tok'bel tib tu yi txkel. Ej nin yi na cyok'bej quib yi jun lmuja'tz junit chiwankil na ban. ³² Wi'nin na jop yi chusu'ne'j yi qui na pujx cyak'un wunak poro na chintzan tan xtx'olche'n xo'l yi xe'n tane'n Cristo tu yi cmon creyent. ³³ Poro ncha'tz na jop yi e' cyeru', tajwe'n yil chilok'u' wutz yi quixkelu', chi na chilok'u' yi cyeru' chiwankilu' chijunalenu'. Poro ilenin tajwe'n yil cyek x'chi' yi e' xna'n yi quichmil.

6

¹ Axwok nitxa' nin axwok xicy, tajwe'n tan itoque'n c'ulutxum jak' ca'wl itaj itxu', na atixwok tk'ab Kajcaw. ² “Lok'wok itaj itxu',” na ya'stzun yi bajx ca'wl yi at tx'aco'n te'j. ³ Na na tal yol Kataj yi katzatzink, nin mben xkon yi katiemp tzone'j wuxtx'otx' yi kol kaban tane'n.*

* **6:3** Ex 20.12, Dt 5.16.

⁴ Ma yi e'u' yaj yi at chinitxajilu': Quil cyak'u' chi'ch c'u'lal scyetz. Ma na chijoye'u' puntil tan chich'uyse'n tk'ab Kataj. Tajwe'n tan chichusle'n, nin tan makle'n chiwutz.

⁵ Ma yi e' cyeru' yi e'u' mos, cho'ku' c'ulutxum jak' ca'wl yi chipatrónu', na tajwe'n yil cyeku' chichi'. Ncha'tz na taj yi tetz cu'n cyalma'u' chak'uju' scyuch', na ni'cu'n yi chi ik tetz Cristo yi ak'un yi na chitzanu' tan banle'n. ⁶ Tajwe'n tan cyak'uje'nu' poro nk'e'tz ntin yi ate' chipatrónu' tan chixmaye'nu', ma na ncha'tz mpe quibe'k. Nin tetz cu'n cyalma'u' na taj, na ya'stzun tajbil Ryos. ⁷ Tzatzin cu'n chak'uju' chi ik tetz Ryos yi ak'un yi na chitzanu' tan banle'n. Quil chitxumu' yi tetz cun tu'k yi taw yi ak'un. ⁸ Na elnak chitxumu' tetz yi qui'c na ban yi ko o' mos nka qui', na stk'e' Ryos jun oy sketz, tetz xel yi balaj ak'un yi na bnix kak'un. Tunin xom cyen tu' te yi balajil yi kak'un yi mbnix ka'n.

⁹ Ncha'tz yi e' cyeru' yi e'u' patrón, tajwe'n yil chixomu' te yi ite'n nin ajtza'kla'tz. Cho'ku' c'ulutxum jak' ca'wl yi cyeru' chipatrónu'. Quil chibuchunu' scye'j chimosu', na elnak chitxumu' tetz yi at jun ntzi' chipatrónu' scyuch' yi e' chimosu' yi cho'n at jalen tzi'n tcya'j. Nin qui'c nim, qui'c juy swutz i'.

Yi chima'cl yi cmon creyent tan chicolol quib

¹⁰ I bin jalu' e'u' wajwutz je junt xtxolbile'j tan stzajse'n wi' inyol. Quiwit tk'ab Kataj, na chin cham nin i' tan kuch'eye'n. ¹¹ Chiweke' quibu' tan yi e'chk ma'cl yi na tzan Ryos tan tak'le'n sketz, bantz kaxcyewe'n cu'n swutz yi Bayba'n, yi subul cyetz wunak. ¹² Na nk'e'tz e' tu wunak yi na kaban kib scyuch', ma na yi mero kacontr i'tz yi e' espíritu cwent Bayba'n yi na chicawun tzone'j wi munt, e' taw ak'bal, e' xchakum Bayba'n yi na chixon tul cyek'ek'. ¹³ Cha'stzun te tajwe'n tan xcone'n cyakil yi e'chk ma'cl yi na tzan Ryos tan tak'le'n sketz, bantz kaxcyewe'n cu'n xchiwutz yi e' xchakum Bayba'na'tz. Ej nin yi na ul yi e'chk c'alaj tiemp xchiwutzu' chixcyek cunu' swutz, jalen cu'n yi na' nin lchitzajpontu'. ¹⁴ Quiwit bin, benk quikanu' ttx'otx'. Chipascyenu' yi bintzi scye'ju', chi na oc pasu'n jun c'albil xe c'u'l jun sanlar. Cho'ku' tz'aknak cu'n. Chixomoku' te e'chk ajtza'kl yi jicyuch te'j. Na ko ya'tz kaban ni'cu'n tzuntz yi chi atk jun colol wutz c'u'l sanlar yi ch'ich' cu'n ske'j. ¹⁵ Chibne'u' list quibu' tan xtxole'n yi balaj stziblal yi cy'a'n tzatzin paz ta'n, chi na chiban yi e' sanlar, yi at cyen tunin yi chixajab xchikan, na list cuntunin e' tan oyintzi'. ¹⁶ Nin k'ukek cunin chic'u'lu' te Ryos tan chicolol quibu'. Na yi ko k'uklij kac'u'l te Ryos ni'cu'n jun ajtza'kla'tz chi jun makbil flech yi na xcon cyak'un sanlar tan chicolol quib. Na ko jun cu'n k'uklij kac'u'l quil kalo'on tan e'chk takle'n yi na ul bow ske'j tan Bayba'n yi ni'cu'n tu flech yi cy'a'n k'ak' ta'n. ¹⁷ Ej nin ok tetz cyajalu' yi ja wi't chiclaxu', na yi jun ajtza'kla'tz ni'cu'n tu jun casco yi na xcon cyak'un sanlar tan colche'n chiwi'. Nin tajwe'n yil xcon yi yol Kataj cyanu' tan chicolol quibu', na ya'stzun ma'cl yi na tak' yi Espíritu Sant sketz. ¹⁸ Nin quil chitane'u' tan nachle'n Kataj tan porer yi Espíritu Sant. Nin quil chitane'u' tan c'uche'n yi xch'eybil cyeru' tetz. Elk chiwatlu', nin quil chik'e'xiju' tan nachle'n Kataj squibaj cyakil yi e' yi ate' tk'ab Ryos. ¹⁹ Nin ncha'tz chinache'u' Kataj swibaj bantz tk'ol Kataj Ryos weltil inyol yil no'c tan xtx'olche'n xo'l yi mbi eka'n tan yi balaj stziblal. Ncha'tz chinache'u' Kataj tan qui inxobe'n. ²⁰ Chakij chin tan Ryos tan xtxole'n yi balaj stziblal, nin tan tu' yi na intxol, atin tcaren. Chinache'u' bin Kataj swibaj bantz quil chinxob tan xtxole'n yi balaj stziblal, na ya'stzun intarey.

Stzajsbil wi' yol Pawl

²¹ I bin jalu' tan quibitalu' intziblal tzinchake' nin kajwutz Tíquico xchixo'lu'. Chumbalaj nin i', wi'nin na chimpek' te'j, na i' jun xchusbe'tz Kataj. ²² Cha'stzun te na chintzan tan xchakle'n nin i' xchixo'lu' tan talche'n scyeru' yi xe'n kutane'n. Yil tz'opon i', tz'ocopon tan chich'eye'nu', nin tan chimayse'nu'.

²³ Lok tak' Kataj Ryos tu Kajcaw Jesucristo yi tzatzin paz scyeru' e'u' wajwutz. Ej nin lok k'uke' mas chic'u'lu' te'j, nin lok jal mas lok' ib xchixo'lu' tan porer Kataj Ryos. ²⁴ Tak'

tzaj bin Kataj Ryos yi banl squibu', cyakil e'u' yi qui na icy' chipaju' tan xchajle'n yi na chipek'u' te Kajcaw Jesucristo. Amén.

YI CART YI BEN STZ'IBAL PAWL SCYETZ YI E' AJ FILIPOS

Yi xe'tzbil yol Pawl

¹ Yi in wetz, in Pawl tu kajwutz Timoteo. O' xchakum Kajcaw Jesucristo. Na katzan tan stz'ibe'n nin yi carte'j tetz cyeru' yi e'u' yi najlche'u' le tnum Filipos, yi e'u' yi xansa'n che'tu', yi e'u' yi ate'u' tk'ab Cristo, yi Jesús. Yi txolbible'j i'tz tetz cyeru' wajwutz, nin ncha'tz i'tz tetz cyeru' yi e'u' wi' banl wi', nin yi e'u' diácono. ² Tak' tzaj Kataj Ryos tu Kajcaw Jesucristo yi banl tu yi tzatzin paz squibu'.

Yi bisune'n Pawl scye'j yi e' aj Filipino

³ Yi na chu'lu' tx'akx tinc'u'l, ilenin na chintyoöin tetz Kataj yi ten cyocsaju' yi yol i'. ⁴ Ej nin yi na no'c tan nachle'n Kataj, tzatzin cu'n na injak yi xch'eybil cyeru' tetz, ⁵ na junit kutane'n te yi balaj stziblal yi na kocsaj. Ej nin jetz yi kocsal i nin kutane'na's jalu'. ⁶ Ej nin jun cu'n yol na wal nin scyeru': Ryos ntx'ixpun kajtza'kl tan koque'n tetz balaj, nin ilenin tz'ocopon tan kuch'eye'n jalen cu'n yil tz'ul tzaj Jesucristo. ⁷ At banl Kataj swibaj tan wuch'eye'n yi na no'c xetze', nin at banl i' swibaj yi na no'c tan tx'olche'n xo'l yi balaj stziblal. Nin yi na no'c tan colche'n, nin tan xchajle'n scyetz yi ya'stzun yi mero bintzi. Ej nin yi banl Kataja'tz yi at swibaj, ite'n nin banl Kataja'tz yi at squibu'. Cha'stzun te wi'nin na chintzatzin scye'ju'. ⁸ Sak swutz Ryos yi xe'n cunin na el walma' tan wilol chiwutzu'. Na nternin na chimpek' scye'ju', tan banl talma' Cristo yi at ske'j. ⁹ Ej nin na chintzan tan c'uche'n tetz Kataj tan jale'n mas lok' ib xchixo'lu', bantz jale'n mas cyajtza'klu', nin yi toque'n cu'n sban chitxumu'nu'. ¹⁰ Na kol jal lok' ib xchixo'lu' chixcyeku' tan xtxa'le'n yi ajtza'kl mas balaj. Ko ya'tz cyuleju' qui tzun ljal quilu'-tz yil tz'ul tzaj Cristo. ¹¹ Ej nin kol jal lok' ib xchixo'lu' tz'ocopon Jesucristo tan quich'eye'nu' tan chibnolu' yi balaj. Ej nin yi e'chk takle'n balaja'tz yil chibanu' tz'ocopon chi jun balaj cosech swutz Ryos. Nin sjalok k'ej i' tu k'ajsbil ta'n.

Ja ben lo'on yi balaj stziblal tan yi q'uixc'uj yi icy'pon tan Pawl

¹² I bin jalu' e'u' wajwutz, na waj lwal jun txolbil scyeru'. Cyakil yi e'chk contri'n yi na bajij swe'j na ch'eyan swe'j tan txxole'n mas yi balaj stziblal yi na xcy'e' tan kaclaxe'n. ¹³ Na cyakil yi e' sanlar yi ate' tzone'j tpi'la', scyuch' cyakil yi e' mas wunak yi ate' tzone'j, ja el chitxum tetz yi atin xetze' tan tu' yi na wocsaj Cristo. ¹⁴ Ncha'tz tan tu' yi qui na chinxob tan txxole'n yi yol Kataj te yi atin tzone'j xetze', at wi'nin kajwutz yi ja quiwix cyetz chic'u'l tan txxole'n yi yol Kataj. Qui't na chinxob, nin ja k'uke' mas chic'u'l te Kajcaw.

¹⁵ Poro at junt tx'akajt yi na chitzan tan txxole'n, poro ntin tan paj xcy'aklil, na na chi'ch chic'u'l swe'j. Nin na chitzan tan txxole'n ntin tan jale'n cyetz chik'ej. ¹⁶ Ya'stzun yi jun tx'akaja'tz yi chiwutz tu' chiplaj tu' na chitzan tan txxole'n. Na yi cyetz cyajbil i'tz tan jale'n mas wil jalen pe'k yi atin xetze'. ¹⁷ Poro at junt tx'akajt yi tetz cu'n cyalma' na chitzan tan txxole'n yi mbi eka'n tan Cristo. Yi e'a'tz, na chitzan tan txxole'n tan tu' yi at lok' ib tetz cyalma'. Na elnak chitxum tetz yi atin xetze' tan tu' yi ilenin na chintzan tan wak'e'n chichusu'n yi e' contr te yi balaj stziblal. ¹⁸ Poro qui'c na ban yi ko chiwutz tu' chiplaj tu' nka tetz cu'n cyalma' na chitzan tan txxole'n, na ilenin na quibit wunak yi mbi eka'n tan Cristo. Nin na chintzatzin tan yi jun txolbila'tz. ¹⁹ Ej nin na chintzatzin, na na chitzanu' tan nachle'n Kataj swibaj. Ej nin na chintzatzin na at yi porer Jesucristo tan wuch'eye'n. Cha'stzun te qui na chimbisun, na jun cu'n xchinclaxok tk'ab yi e'chk takle'ne'j. ²⁰ Poro yi wetz wajbil yi nternin na el walma' te'j, i'tz yi quil chink'e'xij tan txxole'n yi balaj stziblal. Na na waj yil jal mas inwalor tan txxole'n, tan tak'le'n mas

k'ej Cristo, chi wutane'n saje'nix tunintz. Qui'c na ban ko ya'tz chinquime't nka qui'.
²¹ Ko ejchij cuntu' mu'x tal, na waj chinxcon tetz Cristo. Poro ko xontzaj chan quimichil swe'j, ba'n tcu'n, na yi quimichil i'tz jun tx'aco'n tetz wetz. ²² Poro ko ya'tz tajbil Kataj tan inxcone'n mas tiemp tzone'j wuxtx'otx' te tak'un, ba'n atit tzinwutz wetz. ²³ Poro quinín na el intxum tetz, alo' scyetz mas balaj txo'l. Na intxum yi ba'n tcu'n klo' jalcu'nk chinquim tan wupone'n chan kale najle't Cristo. ²⁴ Poro yi na no'c tan xtxumle'n, ba'n tcu'n lo' yil na'tij xchixo'lu' tan quich'eye'nu'. ²⁵ Ej nin ya'tz nin tzun sbne'-tz. Chincyajk tzone'j wuxtx'otx' tan quich'eye'nu' te yi na kocsaj, ²⁶ nin tan jale'n mas tzatzin paz cyanu' tk'ab Cristo yil nopon junt tir tan chixajse'nu'.

Tajwe'n kaxom te yi xe'n cu'n ban Cristo

²⁷ Chin tajwe'n cunin lajluchax yi xchusu'n Cristo ske'j, mpe ik na kaxon tbe' nka xe'ak kaca'l. Ko ya'tz chibanu', qui'c na ban mpe nink nopon tan chixajse'nu', mpe joylajk atine't wetz yil wit chitziblalu'. Ntin na waj lwit ko ba'n ate'tu' tk'ab Cristo, nin yi ko junit tane'n cyajtza'klu'. Ej nin na waj lwit yi ko na cho'cu' il tan xtxole'n yi balaj stziblal yi na kocsaj. ²⁸ Ncha'tz na waj lwit yi ko qui na chixobu' scyetz yi e' chicontru'. Na ko qui na chixobu' scyetz, ya'stzun jun techl tetz cyetz yi at tulbil chicaws. Ej nin ncha'tz i'tz jun techl tetz cyeru' yi ja wi't chiclaxu' tan Ryos. ²⁹ Tan tu' yi ate'u' tk'ab Cristo, ak'ij ama'l scyeru' nk'e'tz ntin tan cyocsalu' yi yol i', ma na ncha'tz tan tijle'n q'uixc'uj. ³⁰ Nicy' nin tu' na kaq'uixpij scyuch'u', na yi atin tzaj xchixo'lu' ilijt cyanu' yi xe'n cu'n ticy'e'n pone'n e'chk q'uixc'uj wa'n. Poro ncha'tz jalu' na quibitu' intziblal yi inin wutane'na's tan muc'le'n q'uixc'uj tzone'j.

2

Yi c'ulutxumil Jesús tu tetz k'ej

¹ I bin jalu' kajwutz tan tu' yi na el chitxumu' tetz yi na tzan Cristo tan quich'eye'nu', junit bin sban cyajtza'klu', nin tan tu' yi na el chitxumu' tetz yi at lok' ib xchixo'lu' tan tu' Cristo; junit bin sban cyajtza'klu'. Ej nin tan tu' na el chitxumu' tetz yi cho'n najlij yi porer Cristo scye'ju' bantz tele'n chik'ajabu' squibil quibu', junit bin sban cyajtza'klu'.
² Ej nin ko ya'tz lchibanu' sjalok jun chin tzatzin swetz. Chilok'e' bin quibu' squibil quibu', nin junit sban chitxumu'nu'. ³ Quil chiban lenu' ntin yi cyeru' cyajbilu'. Nin quil cyocsaj quibu' nim. Ma na cho'k lenu' c'ulutxum. Cho'ku' tan xtxumle'n yi at len cyajtza'kl yi e' mas cyuch'u'. ⁴ Quil chitxumu' yi ntin yi cyeru' cyajtza'klu' ba'n bnix, ma na ba'n chixomu' te cyajbil yi e' mas.

⁵ Chixomoku' te yi xe'n cu'n ban tajtza'kl Jesucristo.

⁶ Wech, Ryos i', poro quinín ban yi tetz tajbil.

⁷ Cyaj tilol i' yi tcya'j, nin ul itz'ok tzone'j wuxtx'otx' chi wunak tane'n. Tocsaj tib chi jun chakum.

⁸ Ej nin mas tcu'n tocsaj tib tetz juy tu tajtza'kl, na tak' tib tk'ab quimichil, jun quimichil yi chin tx'ixwil nin.

⁹ Cha'stzun te tk'ol Ryos mas k'ej i', nin oc jun bi' yi mas tcu'n k'ej swutz alchok scyetz bi'ajil.

¹⁰ Nin cyakil yi e' yi ate' tcya'j, scyuch' cyakil wunak yi ate' wuxtx'otx', tircu'n e' xchimejek len yil quibit nin yi bi' Jesús.

¹¹ Na tzantzaj tz'elepon len chitxum cyakil wunak tetz, nin scyale': Yi Jesucristo ya'stzun yi mero Ajcaw. Ej nin tan yi xtxolbila'se'j sjalok mas k'ej Kataj Ryos.

Yi e'yi ate' tk'ab Cristo ni'cu'n e' tu tx'uml

¹² Ma jalu' wajwutz yi wi'nin ok'le'n chiwutzu' wa'n, chin c'ulutxum nin e'u' saje'n te yi atin tzaj xchixo'lu'. Poro ncha'tz jalu' na waj yil cho'cu' c'ulutxum. Qui'c na ban mpe quibink xchixo'lu', ntin chijoye'u' puntil tan chiquiwsal quibu' bantz chiclaxe'nu'.

Chibisunku' tan quilu', nin cyeke'u' xchi' Ryos, ¹³ na ite'n nin i' na tzan tan xtx'ixpe'n kajtza'kl nin tan kuch'eye'n tan kabnol yi e'chk takle'n yi balaj, na ya'stzun tajbil i' ske'j.

¹⁴ Ej nin yi na cho'cu' tan banle'n nka tan xtxumle'n alchok e'chk takle'n, qui na taj wak' ib, nin qui na taj oyintzi'. ¹⁵ Kol chixomu' te yi xtxolbila'se'j, qui tzun ljal quilu'-tz, nin slajluchaxk xchiwutz yi e' mal wunak yi bintzinin e'u' me'l cy'ajl Ryos. Cho'n tzun xchibne'u' xchixo'l e' mal wunak chi tane'n tx'uml yi na txekun lak'bal. ¹⁶ Ncha'tz ko ya'tz quitane'nu', chintzatzink yil tz'ul tzaj Cristo, na slajluchaxk yi at jamel wukan, nin nk'e'tz tan cha'tz tu' nnak'uj xchixo'lu'. ¹⁷ Na tan tu' yi k'uklij chic'u'lu' ni'cu'ntz chi najk chitzanu' tan tak'le'n jun chitx'ixwatzu' swutz Ryos. Ej nin kol tz'el inxch'el tan paj yi xomchin te Cristo, ya'stzun mu'x stz'a'pl yi cyoyu' sbne'-tz. Nin chintzatzink te'j. ¹⁸ Cha'stzun te quil chibisunu' swe'j, ma na chitzatzinku' na yi in wetz na chintzatzin.

Kaxomok te yi balajil Timoteo

¹⁹ Ko ya'tz tajbil Kajcaw Jesucristo, mben chan inchakol Timoteo tan chixajse'nu'. Chintzatzink yil tz'ult tzaj tu chitziblalu'. ²⁰ Mben inchakol Timoteo, na qui'c nin junt yaj yi na xom te yi wetz wajtza'kl chi tane'n i'. Cya'l atit jun yi najk bisun scye'ju' chi tane'n Timoteo. ²¹ At e' cyera'tz yi list ate't tan chixajse'nu', poro ntin na chitzan tan joyle'n yi cyetz cyajbil. Qui na chipek' cyera'tz tan banle'n tane'n yi tak'un Cristo Jesús. Le'n cyetz tuch'. ²² Poro sak xchiwutzu' wajwutz yi balajil Timoteo. Quilnaku' yi xe'n cunin ban i' tan wuch'eye'n tan xtxole'n yi balaj stziblal. Na na ch'eyan i' swe'j chi na oc jun yaj tan xch'eye'n taj. ²³ Yi wetz wajbil i'tz tan tpone'n tan chixajse'nu', poro jalen cu'n skojan mbi cu'n sbajok swe'j. ²⁴ Poro at inch'iw te Kajcaw tan wupone'n chan tan chixajse'nu'.

Kaxomok te yi balajil Epafrodito

²⁵ Ncha'tz ba'n, chinch wetz, kol tzinchak nin kajwutz Epafrodito te Timoteo. I' jun tan tijle'n q'uixc'uj te kamunl yi ato' sju'. Nin sak nin xchiwutzu' yi balajil i', na e' binu' nchakon tzaj i' swe'j tan wuch'eye'n te yi mbi cu'n tajwe'n swetz. ²⁶ Ncha'tz i', na pek' tan bene'n tan chixajse'nu', na at mu'x bis tetz talma' tan paj yi ja lo' chibisunu' yi quibitalu' yi stziblal yi yobte'n i'. ²⁷ Bintzinin ja yobtij. Mu'xt nin qui quim, poro ja ul tajtza'kl tan Ryos, na ja lo' el k'ajab Ryos swe'j, na ja klo' jal mas bis swetz yi nink nquim. Cun pe'k yi at nin bis swetz. ²⁸ Cha'stzun te na waj tzinchak nin xchixo'lu' tan quilolu' wutz, nin tan chitzatzine'nu' junt tir tuch'. Ncha'tz in, chintzatzink yil tz'opon i' xchixo'lu'. ²⁹ Chitzatzinku' te yil tz'opon i' xchixo'lu', na kajwutz kib tu Epafrodito tk'ab Jesucristo. Ilenin na waj yil cyak'u' k'ej yi jun jilwutz wunaka'tz yi ni'cu'n e' tu Epafrodito, ³⁰ na mu'xt qui quim sju' tak'un Jesucristo. Tan tu' yi ch'eya'n yi ban i' swe'j, ja klo' quim i', na tk'o'n tib tk'ab quimichil tan wuch'eye'n. Ya'stzun banak i', na qui'c rmeril tan cyule'n cyeru' tzone'j tan wilwe'n.

3

Tajwe'n kaxomok te yi xchusu'n Pawl

¹ Ma jalu' wajwutz, chitzatzinku', na e'u' tetz Cristo. Nin qui na icy'o'k impaj tan stz'ibe'n nin yi tajwe'n tan chitzatzine'nu'. Tan yi jun xtxolbila'tz tz'ak'onk ba'n scyeru'.

² Poro or quilu' yi e' mal nak, na yi e'a'tz ni'cu'n e' tu txuc. Nin or quilu' na at aj txolinl yi chin cachi' nin na chiban. Nin or quilu' yi e' yi na cyaj cho'c tan kuxle'n chiwankilu' tan cyoque'nu' klo' tetz nitxajil Ryos.

³ Poro yi o' ketz, o' yi mero nitxajil Ryos, na na katzan tan c'u'laje'n i' tetz cu'n kalma', nin ya'stzun yi techl yi na xchaj yi o' tetz Cristo. Cha'stzun te qui na k'uke' kac'u'l te yi e'chk takle'n yi na bajij te kawankil tan koque'n tetz nitxajil Ryos. ⁴ Na yi ya'tzk tajbil Ryos, ja klo' k'uke' inc'u'l te e'chk q'uixc'uj yi tijnak inwankil, na cya'l nin junt yi jak icy'pon mas q'uixc'uj ta'n tzinwutz wetz. ⁵ Na yi in wetz ja chimbajij circuncidar le wajxoki'n k'ej, na in aj Israel. In xonl k'ajtzun Benjamín. Nin ja chinxom te ley

Moisés, chi tane'n chicstumbr yi e' parisey. ⁶ Chin ðc'atnak nin in te yi na wocsaj sajle'n. Cha'stzun te ja che' imbuch cyen yi e' cmon creyent. Nin chin tz'aknak cunin in tenðchan tan banle'n tane'n cyakil yi e'chk takle'n balaj yi na tal yi ley Moisés sketz yi tajwe'n tan kabnol tane'n. Cya'l nin jun yi jajk jal impaltil ta'n. ⁷ Poro cyakil yi e'chk takle'na'se'j yi chumbalaj nin tane'n tzinwutz wetz sajle'n, qui'ct xac jalu', na yi jalu' cho'n k'uklij inc'u'l te Cristo. Ja jal junt xtxolbil wa'n yi mas balaj swutz cyakil yi e'chk takle'na'tz. ⁸ Na cyakil yi e'chk takle'n yi mbaj cyen imbnol qui'c xac tzinwutz jalu', na nk'e'tz cho'n walil chi walil yi tele'n intxum tetz yi mbi eka'n tan Wajcaw Cristo Jesús. Tan tu' yi na chinxom te Cristo, cyajnak cyen wilol cyakil yi e'chk takle'n yi mimban cyen. Na qui'c na tak' yi e'chk takle'na'tz swutz yi tx'aco'n yi at yi ko cho'n ato' tk'ab Cristo. ⁹ Na yi mas balaj i'tz, yi junit wutane'n tu Cristo. Poro quinín jal yi imbalajil yi nno'c tan banle'n tane'n yi ley Moisés. Ma na ja jal imbalajil tan tu' yi cho'n k'uklij inc'u'l te Cristo. Na na tak' Ryos chibalajil cyakil yi e' yi cho'n k'uklij chic'u'l te i'. ¹⁰ Ej nin yi wetz wajbil jalu' i'tz, tan tele'n mas intxum tetz yi mbi eka'n ta'n, na na waj tzincambaj yi porer yi ðchajnak i' yi titz'e'n junt tir ðchixo'l alma'. List in tan muc'le'n q'uixc'uj chi banak Jesucristo, nin list in tan inquime'n chi banak i'. ¹¹ Na yi wetz wajbil i'tz tan incambal yi itz'e'n junt tir ðchixo'l alma'.

Kabisunk te kupisyo'

¹² Qui na chintzan tan xtxumle'n yi jajk wi't no'c tetz tz'aknak cu'n. Poro chinxomok te Cristo, na at inch'iw tan woque'n tetz tz'aknak cu'n. Na ya'stzun xac yi inje'nle'n xtxa'ol. ¹³ Qui na chintzan tan talche'n yi jajk wi't chinjepon tuch'. Poro at jun xtxolbil yi na chinxom te'j. I'tz yi qui't na chintzan tan xtxumle'n yi mbi cu'n cyajnak imbnol. Jalta'tz na chintzan tan xtxumle'n jalu', i'tz yi ðe'nk tzimban puers tan inje'n pone'n tamp te wupisyo'. ¹⁴ Na na waj chinjepon te wupisyo' bantz incambal yi jun balaj oy yi suki'nt tan Ryos sketz tcyaj. Ya'stzun yi oy yi na tzan kaRyosil tan suke'n sketz cyakil yi o' yi ato' tk'ab Cristo.

¹⁵ Cha'stzun te cyakil yi o' yi ja kaquiwx mu'ð tal, chin tajwe'n cunin tan kaxome'n te yi jun ajtza'kla'tz yi ja wi't wal scyeru'. Poro ko at e' ðchixo'lu' yi nk'era'tz cyajtza'kl, Ryos chajon puntil scyetz. ¹⁶ Poro at jun xtxolbil yi chin tajwe'n cunin tan kabnol tane'n, i'tz yi chusu'n yi ja wi't lajluchax skawutz.

¹⁷ E'u' kajwutz, chixomoku' te wetz wajtza'kl. Ej nin chixomoku' te cyajtza'kl yi e' yi na chitzan tan banle'n tane'n weri inchusu'n. ¹⁸ Wajwutz ala'ix tir wal yi xtxolbile'j scyeru', poro swale' nin junt tir. At wi'nin e' skaxo'l yi ni'cu'ntz chi e'-k contr te yi quimich yi mban Cristo swutz pasyon, nin na tak' bis swetz. ¹⁹ Na yi jun jilwutz wunaka'tz chisotzok cyera'tz tzantzaj, na ntin na chitzan tan xtxumle'n yi ðe'n lnoj chic'u'l. Ni'cu'ntz chi ya'tzk chiryosiltz. Na cyocsaj quib nim te yi e'chk takle'n cachi' yi na chiban, nin qui na chitx'ixwij ta'n. Ntin na chitzan tan xtxumle'n yi e'chk takle'n tetz tzone'j wuxtx'otx'. ²⁰ Poro yi o' ketz, o' tajlal yi cmon tetz tcyaj. Nin na katzan tan ðch'iwe'n yi tulbil Kajcaw Jesucristo yi cho'n tz'opon tzaj tcyaj. ²¹ I' tz'ocopon tan xtx'ixpe'n yi jun kawankile'j yi chin cachi' nin. Cho'n sbne' chi tane'n yi tetz wankil. Yi porer Kajcaw yi na xcye' te cyakil e'chk takle'n, ite'n nin porera'tz xconk ta'n tan katx'ixpe'n.

4

¹ Cha'stzun te e'u' jun c'olój wajwutz, benk quikanu' ttx'otx'. Wi'nin na chimpek' scye'ju', nin wi'nin na el walma' tan wilol chiwutzu'. Nin tan tu' yi ncho'cu' tk'ab Cristo nternin na chintzatzin jalu', na tzantzaj tz'ak'lok ink'ej.

Yi tk'ol Pawl cobox cyajtza'klyi e' aj Filipino

² I bin jalu' na' Evodia tu ilu' na' Síntique, na cu' inwutz scyeru' tan chibansal quibu' squibil quibu' na quitz'un quitzicy quibu' tk'ab Kajcaw. ³ Ma aðatz wajwutz yi toque'n cu'n awutane'n te yi kupisyo' yi ato' sju', ch'eywe' yi cob kajwutza'tz, na ncha'tz e', e' jun

swe'j tan tijle'n q'uixc'uj yi inxe'te'n cu'n tan xtxole'n yi balaj stziblal. Ej nin xomnake' ske'j tu Clement scyuch' yi e' mas kajwutz yi koque'n tan xtxole'n yol Kataj. Yi e' kajwutz Evodia tu Síntique, e' creyent na tz'ibant chibi' tc'u'l yi liwr kale tz'ibane't chibi' yi e' yi xchicambok te yi itz'ajbil yi quinín bajsbe'n tetz. Ch'eywe' bintz.

⁴ Ma e'u' wajwutz, ilenin chitzatzinku' tk'ab Kajcaw. Nin swale' nin junt tir scyeru', chitzatzinku'. ⁵ Nin chichaje'u' chiputzpalu' tu chibalajilu' xchiwutz wunak, na txant tan tule'n Kajcaw.

⁶ Quil chibisunu' tan jun takle'n ma na chitxol ninu' tetz Kataj Ryos. Chijake'u' xch'eybil cyeru', nin chityoxinku' tetz. ⁷ Ko ya'tz chibanu', stk'e' Ryos jun chin tzatzin paz scyeru', jun tzatzin paz yi cheleponu' yab te'j, na xcy'e' yi jun tzatzina'tz tan chiquiwise'nu', nin tan xite'n yi bis yi at te cyalma'u', na yi e' cyeru' ate'u' tk'ab Cristo.

Cho'ku' tan xtxumle'n yi e'chk takle'n balaj

⁸ Ma jalu' e'u' wajwutz, jalta'tz cobox yol swale' nin scyeru'. Cho'ku' tan xtxumle'n ntin yi e'chk xtxolbil yi bintzinin tetz, nin yi at xe'. Chitxume'u' yi e'chk xtxolbil yi na yub. Nin chitxume'u' yi balaj, nin yi e'chk xtxolbil yi na tzatzin Ryos te'j. Quil cyak'u' ama'l tan ticy'e'n e'chk ajtza'kl cachi' chic'u'lu' ma na ntin yi e'chk ajtza'kl balaj, yi na tzatzin Ryos te'j.

⁹ Cho'ku' tan banle'n tane'n cyakil yi e'chk xtxolbil yi e' inchnaku' te'j, yi e'chk xtxolbil yi cyajnak cyen incawul tan chixome'nu' te'j. Cho'ku' tan banle'n tane'n cyakil yi e'chk xtxolbil yi quilnaku' nin quibitnaku' swe'j. Kol cho'cu' tan banle'n tane'n snajank Ryos scye'ju', yi Ryosa'tz yi na ak'on tzatzin paz sketz.

Yi chibisune'n yi e' aj Filipos te Pawl

¹⁰ Wi'nin na chintzatzin, nin na intyoxij tetz Kajcaw, na ja nu'lt tx'akx xchic'u'lu'. Poro qui na chintzan tan talche'n yi junawes elnakint tetz cyajalu'. Qui'. Tin tu' lo' yi qui njal puntil cyanu' tan tak'le'n tzaj mu'x xch'eybil wetz. ¹¹ Qui na waj yil cho'cu' tan xtxumle'n yi tu nink na sotz tu' inc'u'l. Na yi in wetz, xomchin quen tu' te yi nicy' na' na xchaj Ryos swetz le jujun k'ej. ¹² Elnak intxum tetz meba'il. Ej nin elnak intxum tetz riquil. Na'wnakint te cyakil. Qui'c na ban yi ko nojnak inc'u'l nka qui'. Na'wnakint te'j ko na sowrin mu'x imbambil, nka qui'. ¹³ Na chinxcye' tan muc'le'n cyakil, na at Cristo tan wuch'eye'n. ¹⁴ Poro ba'n nchibanu' yi ncho'cu' tan xtxumle'n yi mu'x tal ch'eybil wetz, na bintzinin atin wutz pe'm.

¹⁵ At xchiwutzu', cyakil yi e'u' yi najlche'u' le tnum Filipos, yi ntin e'u' ulsan ofrent tink'ab tan wuch'eye'n. Jetza'tz chixe'tle'nu' tan wuch'eye'n yi wenle'n tzaj Macedonia tan xtxole'n yi balaj stziblal. Ya'tz cyuleju' tan xchajle'n yi nternin na chitzatzinu' te yi pawor yi imbanak scye'ju'. ¹⁶ Ej nin ncha'tz yi atin tzaj Tesalónica ulnak cobox tir ofrent cyanu' swetz tan wuch'eye'n. ¹⁷ Qui na chintzan tan xtxumle'n yi jalt nin cotz tzimban, poro na waj yil tz'el chitxumu' tetz yi tan tu' yi na chitzanu' tan wuch'eye'n sjalok mas chimebi'lu' tzi'n tcya'j. ¹⁸ Ma jalu' wajwutz, ja intz'am yi mu'x tal oy yi nsaj cyak'olu' swetz tan Epafrodito. Sowr mban. Ej nin wi'nin na tzatzin Ryos te jun jilwutz oya'tz. Cho'n na ban c'o'cal swutz i' chi c'o'cal insens. ¹⁹ Nin tan tu' yi kok'be'n kib tu Cristo Jesús, stk'e' Kataj Ryos cyakil yi tajwe'n sketz. Na at tuch' tan tk'ol sketz, na quinín bajsbe'n tetz yi tetz mebi'l tzi'n tcya'j. ²⁰ Kak'e' bin kak'asbil tetz tetz ben k'ej ben sak. Amén.

Stzajsbil wi' yol Pawl

²¹ I bin jalu' e'u' wajwutz, cyalquenu' jun yos scyetz cyakil yi e' yi xansa'nche't, yi e' yi ate' tk'ab Cristo. Ncha'tz yi e' kajwutz yi ate' tzone'j swe'j, na chintzan tan talche'n nin jun yos scyeru'. ²² Nin cyakil yi e' mas yi ate' tk'ab Ryos tzone'j Roma na chitzanin tan talche'n jun yos scyeru'. Ncha'tz yi e' kajwutz yi cho'n ate' tzone'j tpilta' na chintzan tan talche'n nin jun yos tetz cyeru'. ²³ Tak' tzaj bin Kajcaw Jesucristo yi banl i' squibu'. Amén.

YI CART YI BEN STZ'IBAL PAWL SCYETZ YI E' AJ COLOSAS

Xe'tzbil yol Pawl

¹ Yi in wetz, yi in Pawl, in apostl tetz Jesucristo, na ya'stzun tajbil Ryos. ² Nin kacabil tu kajwutz Timoteo, na katzan tan stz'ibe'n nin yi carte'j tetz cyeru', yi e'u' aj Colosas, yi e'u' yi xansa'nche'tu', yi e'u' yi jun cu'n kajwutz kib scyuch'u' tk'ab Jesucristo. Tak' tzaj Kataj Ryos yi banl tu tzatzin paz squibu'.

Yi toque'n Pawl tan nachle'n Kataj squibaj yi e' creyent

³ Ma jalu' e'u' kajwutz, yi na ko'c tan nachle'n Kataj squibu', ilenin na katyoöxin tetz Ryos, yi Taj Kajcaw Jesucristo, ⁴ na na kubit yi jun cu'n cho'n k'uklij chic'u'lu' te Cristo Jesús, nin yi wi'nin na chipek'u' scye'j cyakil yi e' creyent yi ate' tk'ab Ryos. ⁵ Ya'stzun quitane'nu', na cho'n ajlij chic'u'lu' te yi herens yi colij tetz cyeru' jalen tzi'n tcya'j. Na yi quibitalu' yi balaj stziblal tetz colbil ibaj, ja el chitxumu' tetz yi i'tz yi mero bintzi, nin jetza'tz tzaj ja k'uke' chic'u'lu' te'j. ⁶ Ej nin ite'n nin balaj stziblala'tz yi na tzan xtxole'n bene'n tzi'n wi munt. Ej nin at wi'nin wunak yi ja k'uke' chic'u'l te'j chi banake' cyeru'. ⁷ Ej nin cyakil yi e'chk xtxolbila'tz yi na cyocsaju', kajwutz Epafra e' chusunu' te'j. Nin i' jun balaj kajwutz na ja ak'uj cyen ske'j. Cha'stzun te ba'n k'uke' chic'u'lu' te'j na i' jun balaj xconsbe'tz Ryos. ⁸ Ej nin i' micy'an tzaj chitziblalu' yi xe'n cu'n tk'ol yi Espiritu Sant yi lok' ib yi at xchixo'lu'.

⁹ Cha'stzun te yi nkubit chitziblalu', ja ko'c tan nachle'n Kataj squibu', nin tan c'uche'n tetz yi clar cunink tz'el chitxumu' te yi tajbil i'. Nin yi nink chixomu' te e'chk ajtza'kl tu e'chk txumu'n yi na tak' yi Espiritu Sant. ¹⁰ Na kol chixomu' te'j, chixcyeku' tan banle'n tane'n yi tajbil Ryos, yi na tzatzin i' te'j, nin xchibne'u' e'chk takle'n balaj, nin tz'elepon mas chitxumu'n tetz yi xe'n tane'n i'.

¹¹ Ej nin na katzan tan c'uche'n tetz Kataj yil chiquiwixu' tan yi tetz porer yi chumbalaj nin, na kol chiquiwixu', xchitzatzinku', nin sjalok chipasensu' tan muc'le'n cyakil e'chk jilwutz q'uixc'uj. ¹² Nin kol chiquiwixu' xchityoöxinku' tetz Kataj, na i' ntx'ixpune'n cyajtza'klu' bantz cyetzalu' yi herens yi sukna'k i' scyetz yi e' tetz. ¹³ Na i' nke'lsan tzaj tk'ab yi tz'o'tz wutzil tan koque'n jak' ca'wl yi tetz Cy'ajl yi wi'nin ok'le'n wutz ta'n, ¹⁴ Nin yi tetz Cy'ajla'tz, i' nke'lsan liwr tk'ab kil, nin i' ncuyun kapaj.

¹⁵ Na ite'n nin i'a'tz Ryos, yi Ryos yi qui lajluch, yi at nintz le xe'tzbil tzaj, yi ntaxk bnix jun takle'n. ¹⁶ Ej nin i' mbnol tetz cyakil yi mbi cunin at tcya'j tu yi at wuxtx'otx'. Na i' bnol tetz cyakil yi e'chk takle'n yi na kil tuml cyakil yi e'chk takle'n yi txe'n kil. Na i' txumul cyetz yi e' yi ate' tcya'j, yi e' yi qui na kil chiwutz, yi e' yi at ca'wl xchik'ab, yi e' yi e' bajxom, na i' bnol tetz cyakil tan xcone'n tetz. ¹⁷ Na at nin i'-tz yi ntaxk bnix jun takle'n. Nin i' xicyol tetz cyakil yi mbi cunin at. ¹⁸ Ncha'tz i' yi wi' banl wi' te yi tetz cmon, yi e' creyent. Nin i' yi bajx yi itz'ij xchixo'l alma', na ilenin i' bajxom te cyakil yi at. ¹⁹ Na cy'a'n cyakil yi porer tu tajtza'kl Ryos ta'n, na ya'stzun yi tajbil Ryos. ²⁰ Nin xcon Cristo ta'n tan kabansal kib tuch'. Nin nk'e'tz ntin o' nkabansaj kib tuch', ma na ncha'tz cyakil yi e' txuc tu cyakil yi e'chk takle'n yi at wi munt, tuml yi e'chk takle'n yi at tcya'j. Nin cyakil yi e'a'se'j sjalok junt tir yi tzatzin paz cya'n tu Ryos tan tu' yi quimich yi banak Cristo swutz pasyon.

²¹ Ncha'tz yi o' ketz sajle'n, o' cu'n contr tu Ryos. O' cu'n awer nak tane'n swutz i'. Ya'stzun kutane'ntz tan tu' yi e'chk takle'n cachi' yi banako' cyen. ²² Poro yi jalu', ja jal yi tzatzin paz ka'n tu Ryos tan tu' yi q'uixc'uj yi tijnak Cristo yi quime'n swutz pasyon. Ya'stzun banak Cristo na yi tajbil i' i'tz tan qui jale'n kil yil kopon ta'n swutz Ryos. Na

yil kopon tzi'n tcya'j quil jal mu'x ilc'ol ske'j. Nin quil jal jun yi xcyek tan talche'n yi at kapartil. ²³ Cha'stzun te e'u' kajwutz, ko na kaj yil kopon te Kataj Ryos, ¡quiwit! Na tajwe'n yil k'uke' kac'u'l te'j. Tajwe'n yil ben kukan ttx'otx', nin kaxajsi'ch len kib te yi balaj stziblal tetz colbil ibaj, yi bita'nt ka'n, na at kach'iw te'j.

Ej nin yi jun balaj stziblala'tz yi na kocsaj, ite'n nin i'a'tz yi na tzan xtxole'n bene'n tzi'n wi munt. Nin ite'n nin i'a's yi na chintzan wetz tan xtxole'n.

Txa'ijt Pawl tan quich'eye'n yi e' cmon creyent

²⁴ Ilenin na chintzatzin yi na ul e'chk q'uixc'uj tzinwutz tan tu' yi na chintzan tan xtxole'n yol Kataj scyeru', na tajwe'n tan inje'n pone'n tan muc'le'n cyakil yi q'uixc'uj yi talnak Jesús yi tajwe'n tan inmuc'ul.* ²⁵ Na txa'ij chint tan Ryos tan inxcone'n tan quich'eye'n cyakil yi cmon creyent bene'n tzi'n, na txa'ij chint tan xtxole'n cyakil yi yol Kataj scyetz. ²⁶ Na yi tajbil i', i'tz tan lajluchaxe'n yi mero xe' yi tetz xchusu'n, yi quinín el chitxum wunak tetz sajle'n tunintz. Poro yi jalu' ja lajluchax tan i' skawutz, yi o' yi ato' tk'ab i'. ²⁷ Na yi tajbil Ryos i'tz tan lajluchaxe'n yi mero xe' yi tetz xchusu'n xchiwutz cyakil jilwutz wunak. Ej nin i'tz, yi cho'n najlij Cristo te cyalma'u'. Ej nin tan tu' yi ya'tz, at bin chich'iwu' tan chicambalu' chik'eju' yil choponu' jalen tzi'n tcya'j.

²⁸ Cha'stzun te na katzan tan xtxole'n yi mbi eka'n tan Cristo, nin skil cunin na kajoy puntil tan makle'n chiwutz nin tan chichusle'n yi e' kajwutz, bantz tele'n mas chitxum tetz yi mbi eka'n tan Cristo. Na yi ketz kajbil i'tz yi quil jal partil jun yil tz'opon ka'n swutz i'. ²⁹ Cha'stzun te na imbuch wib te yi ak'une'j, nin na inxconsaj cyakil yi porer i' yi ak'ij ta'n swetz.

2

¹ Ej nin na chintzan tan talche'n yi xtxolbila'se'j scyeru' na na waj yil tz'el chitxumu' tetz yi na imbuch wib tan quich'eye'nu' scyuch' yi e' mas kajwutz yi najlche' le tnum Laodicea, tu yi e' yi txe'n cu'n cyech inwutz. ² Na yi wajbil i'tz yil chiquiwixu', nin yil jal lok' ib xchixo'lu', Nin yil tz'el chitxumu' tetz yi mbi eka'n tan Cristo bantz k'ukewe'n mas chic'u'lu' te'j, na i' yi mero xe' cyakil yi xchusu'n Kataj Ryos. ³ Na chin tz'aknak cu'n yi tajtza'kl Cristo, na cho'n na jal yi xchi'al cyakil jilwutz ajtza'kl te i'. ⁴ Ncha'tz na chintzan tan stz'ibe'n nin yi xtxolbile'j scyeru' na qui na waj yil tz'oc jun tan chisuble'nu' te junt jilwutz chusu'n, mpe chumbalaj nink. ⁵ Quibin xchixo'lu' wajwutz, poro na chintzan tan chibise'nu' chi atin nink xchixo'lu'. Cha'stzun te wi'nin nchintzatzin yi wital yi chitziblalu', yi chumbalaj nin quitane'nu', nin yi jun cu'n cho'n k'uklij chic'u'lu' te Cristo.

⁶ I bin jalu' e'u' wajwutz, quib yi cyocsalu' kajcaw Jesucristo, tajwe'n yi i nin tunin chibanu'a's jalu'. Tajwe'n yil k'uke' chic'u'lu' yi xcyek i' tan quich'eye'nu' cyakil k'e'j. ⁷ Benk quikanu' ttx'otx'. K'ukek chic'u'lu' te'j. Nin chixomoku' te e'chk ca'wl yi ja wi't chichusliju' te'j. Ej nin ilenin chityo'xinku' tetz Kataj Ryos tan yi e'chk xtxolbila'tz.

Yi ac'aj itz'ajbil yi njal ka'n

⁸ I bin jalu' e'u' wajwutz, or quilu'. Xomninch cyajtza'klu' te e'chk ajtza'kl yi qui'c xe', yi wunak tu' txumul tetz, yi nk'era'tz bintzi. Na yi e'chk ajtza'kla'tz, nk'e'tz cho'n na saj te Cristo, ma na cho'n na saj tera'tz te Bayba'n.

⁹ Na cyakil yi x'e'n tane'n Ryos, na jal ka'n te Cristo. ¹⁰ Ej nin ncha'tz e'u' tz'aknak cu'n cyeru' cyajtza'klu', tan tu' yi cyok'be'nt quibu' tu Cristo. Na i' txumul tetz cyakil jilwutz ajtza'kl, nin i' yi wi'tz ajcaw squibaj cyakil jilwutz ajcaw yi at. ¹¹ Ej nin tan tu' yi cwe'n kok'bel kib tu Cristo ja oc jun kechl yi nk'e'tz wunak mmo'csan. Nin nk'e'tz cho'n mmo'c te kawankil chi na chiban yi e' yi na chibajij circuncidar. Na yi ketz kechla'tz, i'tz yi qui't na katzan tan juchle'n kil, na ja xit yi jun ajtza'kla'tz tan Cristo. ¹² Nin ya'stzun na elepont yi bautism yi mbajij scye'ju'. Na na xchaj yi ja quim yi cyajtza'klu' cachi', yi quime'n Cristo swutz pasyon. Nin na xchaj yi ja mukxij yi mukxe'n i'. Nin na xchaj yi ja chitz'iju' junt tir

* 1:24 Hch 9.1-15.

chi ban Jesucristo yi titz'e'n junt tir xchixo'l alma'. Na yi e' cyeru' e'u' ac'aj wunak jalu' tan tu' yi cyocsalu' yi ja xcy'e' Kataj Ryos tan je'se'n tzaj Cristo xchixo'l alma'.

¹³ Na te yi quimnake'u' tk'ab quilu' nin yi ntaxk chijatx quibu' tu quilu', ja chitz'iju' junt tir tan porer Kataj. Chi mitz'ij junt tir Jesucristo ta'n xchixo'l alma', ya'stzun chiban cyeru'. Nin ja cuy i' chipaju', nin itz'e'u' jalu' swutz Ryos. ¹⁴ Tan tu' yi quinín nkajepon tan banle'n tane'n yi e'chk ca'wla'tz saje'n, banijt kacaws. Poro yi jalu' tan tu' yi quimich yi mban Cristo swutz pasyon ja tzaj yi kapaj yi katx'ok'be'n tan Ryos. ¹⁵ Na yi quime'n Cristo swutz pasyon ya'stzun xcyewe'n tan xite'n cyakil tpsiyó' Bayba'n, nin ya'stzun xcyewe'n tan xite'n chiporer nin tan telse'n chitx'ix cyakil yi e' xchakum Bayba'n.

Ba'n tcu'n katxume' yi ajtza'klyi cho'n na saj tcya'j

¹⁶ I bin jalu' je junt xtxolbile'j: Quil chibisunu' ko na chitzan wunak tan chiyolche'nu' tan yi e'chk takle'n yi na baj cyanu'. Ncha'tz quil chibisunu' ko na chitzan wunak tan chiyolche'nu' tan tu' yi qui na chixomu' te cyetz cyajtza'kl. Na yi e' cyetz na cho'c tan ticy'se'n e'chk k'e'j, yi na icy' lakak sman, nka lakak xaw, nka lakak yob. Poro cyakil yi e'chk cstumbra'tz i'tz elsawutzil tu' ban. ¹⁷ Na yi e'chk cstumbra'tz ntin xcon saje'n tetz jun elsawutzil te yi mbi cu'n mbajij te Cristo. ¹⁸ Ncha'tz e' xubsi'chu' cyak'un yi e' yi na cyocsaj quib juy tane'n, poro qui', na yi e'a'tz, na cho'c tan chic'u'laje'n yi e' ángel. Nin na chipit quib tan xtxole'n e'chk xtxolbil yi qui na pujx cya'n. Nin na cyocsaj quib nim tu cyajtza'kl. Yi jun jilwutz wunaka'tz, chijatxo'n quib tu Cristo, yi mero wi' banl ketz kawí' yi o' cmon creyent. ¹⁹ Cho'n quitane'n cye'tz chi tane'n jun yaj yi qui'k wi'. Na yi wi' jun yaj na xcy'e' tan cawe'n yi wekl yi wankil. Ej nin yi wi' ya'stzun yi c'a'chanl tetz yi wankil. Cha'stzun tane'n Cristo tan tak'le'n ketz kajtza'kl nin tan tak'le'n kawalor, na i' kawí'.

²⁰ Na yi e' cyeru', quimnake'u' swutz yi yab ajtza'kl yi nchixomu' te'j saje'n. Cha'stzun te quibe'u' jak' chica'wl yi e' espíritu cwent Bayba'n yi ate' wi munt. Ej nin ko ya'tz bintzi, ¿nxac tzun na chixomu' te cyajtza'kl tu' wunak? ²¹ Na je chiyole'j: “Quil chixconsaju' yi e'chk takle'ne'j. Quil chibajsaju' yi e'chk takle'ne'j. Quil chitz'amu' yi e'chk takle'ne'j,” che'ch. ²² Poro nk'e'tz xan yi e'chk takle'na'tz, na wunak tu' txumul tetz yi e'chk ca'wla'tz nin sozok tera'tz. ²³ Poro xchiwutz cyetz, chumbalaj nin e'chk leya'tz, na chin q'uixbel nin tan chije'n pone'n tan banle'n tane'n. Na chitij wi'nin q'uixc'uj tan banle'n tane'n. Poro qui'c na tak' scyetz, na qui na xcy'e' e'chk ca'wla'tz tan xtx'ixpe'n cyajtza'kl cachi'.

3

¹ Poro yi o' ketz ni'cu'ntz chi jak kitz'ij junt tir xchixo'l alma' yi titz'e'nt Cristo, nin ya'stzun kaxome'n te jun ac'aj kajtza'kl. Ko ya'tz kutane'n, kaxomok bin te e'chk ajtza'kl yi cho'n na saj tcya'j, na cho'n at Cristo tcya'j. C'olchij i' xla'j Kataj Ryos.* ² Cho'ku' bin tan xtxumle'n yi ajtza'kl yi cho'n na saj tcya'j. Quil cho'cu' tan xtxumle'n yi ajtza'kl tetz tzone'j wuxtx'otx'. ³ Na quimnakt yi bi'x't cyajtza'klu' nin colijche'u' tan Cristo tk'ab Ryos. ⁴ Na tan Cristo, at quitz'ajbilu'. Nin yil tz'ul tzaj i' slajluchaxk yi e'u' tetz, nin stk'e' i' cyeru' chik'eju'.

Yi ac'aj ajtza'kl tu yi bi'x' ajtza'kl

⁵ Chin tajwe'n cunin yil quil cyenu' yi e'chk cyajtza'klu' cachi', yi cy'a'ne't nin cyanu', chi tane'n yi yaji'n tu xna'ni'n. Quil chibanu' yi e'chk takle'na'tz yi chin xa'bil nin. Chicyajscyenu' cyakil e'chk yab ajtza'kl yi na el nin cyalma'u' te'j.

Nin ncha'tz chicyajscyenu' yi ajtza'kl yi xkantzaj nink na cyaju'. Na ni'cu'n te'tz yi najk chitzanu' tan lok'e'n junt chiryosilu' yi apart. ⁶ Poro tz'ul jun chin caws tan Kataj squibaj yi e' yi na chiban yi e'chk takle'na'tz. ⁷ Ncha'tz yi e' cyeru', xomnake'u' te e'chk ajtza'kla'tz saje'n. ⁸ Poro jalu', quil cyenu' yi e'chk ajtza'kle'j: Quil cyenu' yi chi'ch c'u'lal tu cyakal mak'mal. Quil cyenu' yi jiso'n nin e'chk jilwutz yol yi ch'on te'j. ⁹ Quil chijal cunu' jun

* 3:1 Sal 110.1; Heb 1.3.

wi cyak'u' squibil quibu', na elnake' tzaju' liwr jak' ca'wl yi e'chk ajtza'kla'tz. ¹⁰ Na yi e' cyeru' ja cho'cu' tetz ac'aj wunak tane'n, nin tzan xtx'ixpe'n cyajtza'klu' bantz cyoque'nu' chi tane'n Kataj Ryos, yi bnol ketz, nin tan tele'n chitxumu' tetz, yi xe'n tane'n i'. ¹¹ Nin qui'c na ban yi ko e'u' judiy nka qui'. Qui'c na ban yi ko banijche'u' circuncidar nka qui'. Nin qui'c na ban ko e'u' awer nak nka qui'. Nin qui'c na ban ko e'u' esclaw, nka qui'. Na qui'c na ban cyakil yi e'chk takle'na'tz. Na ntina'tz na taj yi ko junit e'u' tu Cristo. Ya'stzun yi mas tajwe'n.

¹² Wi'nin na pek' Ryos scye'ju', na i' e' txa'one'nu' tan cyoque'nu' tcwent i'. Chibne'u' bin tane'n yi tetz tajbil. Elk chik'ajabu' te junt. Chibne'u' jun ba'n tetz junt. Cyocsaj quibu' juy. Chichaje'u' chiputzpalu'. Quil je lajp chiwi'u', ma na tajwe'n ljal chipasensu'. ¹³ Chimuq'ue'u' chipaju' squibil quibu'. Na ko at paj jun xchiwutzu', chicuye'u' paj, chi banak Cristo tan cuyle'n cyeru' chipaju'. ¹⁴ Na yi mas tajwe'n tan kabnol tane'n i'tz yi lok' ib, na na xcy'e' yi lok' ib tan xite'n cyakil yi e'chk oyintzi'. ¹⁵ Cyak'e'u' bin ama'l tetz yi tzatzin paz tan najewe'n te cyalma'u' nin tan quich'eye'nu' tan xite'n e'chk oyintzi'. Na yi jalu' junit e'u' tk'ab Cristo. Chityo'xink binu' tetz.

¹⁶ Tajwe'n tan cyaje'n cyen yi xchusu'n Cristo le chiwi'u', na chin tz'aknak cunin. Ej nin ncha'tz chichuse' quibu' squibil quibu', nin chiquiwsaj quibu' squibil quibu'. Poro puntil cu'n cyuleju'. Ej nin tajwe'n tan chibitzilu' e'chk balaj salmos tu e'chk balaj bitz, yi na tzatzin Kataj te'j, nin yi na tak' k'e'j i'. Nin chityo'xinku' tetz, tetz cu'n cyalma'u'. ¹⁷ Ej nin alchok e'chk takle'n yi na chibanu', nka yi na cyalu', tajwe'n tan jale'n k'e'j Cristo ta'n. Nin chityo'xinku' tetz Kataj Ryos tan bi' Kajcaw Jesús na i' elsanl katzi'.

Yi e'chk takle'n yi tajwe'n tan kabnol

¹⁸ E'u' kaxna'nil cho'ku' c'ulutxum jak' ca'wl quichmilu', na tajwe'n cu'n, na e'u' creyent. ¹⁹ E'u' yaj, chilok'e'u' wutz quixkelu'. Quil chi'ch quen chic'u'lu' scye'j.

²⁰ Ncha'tz axwok xicy, tu axwok xun, bitwok yi ca'wl itaj itxu' na yi ko ya'tz tzitulej stzatzink Kajcaw tzite'j. ²¹ Ma e' cyeru' yi e'u' chitaj chitxu', quil cyak'u' chi'ch c'u'lal scyetz chinitxajilu' bantz quil xit cyajtza'kl.

²² Ej nin ncha'tz e' cyeru', yi e'u' mos, chibne'u' tane'n yi tak'un yi chipatrónu'. Cho'ku' il te'j. Nk'e'tz yi jalen cu'nk txiclij chipatrónu' tan quilwe'nu', ma na cho'ku' il te cyak'unu' tan tu' yi na cyeku' xchi' Ryos. ²³ Chak'ujku' tetz cu'n cyalma'u'. Qui'c na ban alchok jilwutz ak'unil. Chitxume'u' chi tetz Ryos yi ak'un. ²⁴ Chixomoku' te jun ajtza'kla'tz, na elnak chitxumu' tetz yi stk'e' Kajcaw jun oy sketz tetz kachojon, ko ya'tz kaban, na o' len cu'n tak'unsom i'. Nin i' yi mero ajcaw skibaj. ²⁵ Poro alchok scyetz yil spaj yi ca'wl i', tz'ak'lok caws tera'tz, na qui na je' k'ab Ryos twi' jun.

4

¹ Ncha'tz yi e' cyeru', yi e'u' taw ak'un, tajwe'n yil tz'el chik'ajabu' te chimosu'. Tz'aknak cu'n cyuleju' chichojo'n na ncha'tz e'u' at jun chipatrónu' yi cho'n najlij tcya'j.

² Ncha'tz e'u' wajwutz, quil chik'e'xiju' tan nachle'n Kataj. Cho'ku' il te'j. Nin cyakil tir yi na cho'cu' tan nachle'n Kataj chityo'xinku' tetz.

³ Ma jalu' e'u' wajwutz, atin xetze' tan tu' yi nno'c tan xtxole'n yi mbi eka'n tan Cristo. Cha'stzun te, yi na cho'cu' tan nachle'n Kataj swibaj, chijake'u' tetz tan tk'ol mas ama'l swetz tan xtxole'n yi mbi eka'n tan Cristo. ⁴ Ncha'tz, chinache'u' Kataj tan jale'n inwalor tan xtxole'n clar cunin yi mbi eka'n tan yi xtxolbil yi na kocsaj, na ya'stzun inmunl yi ak'ij swetz.

⁵ Puntil cu'n cyuleju' tan xtxole'n yi yol Kataj scyetz yi e' yi nk'e'tz e' creyent. Chijoye'u' puntil tan lajluchaxe'n yi mbi na cyocsaju', na qui na kil yi mbi na xom tzaj ek ca'p. ⁶ Nin yi na kajilon scyuch', tajwe'n tan kajoyol putzpuj yol yi at xtxolbil. Tajwe'n tan katxumul yi xtxolbil cu'n sban kayol yil katzaw nin cyetz chiyol.

Stzajsbil wi'yol Pawl

⁷ Ma jalu' e'u' wajwutz, yil tz'opon kajwutz Tíquico scye'ju', stale' cyakil yi xtxolbil scyeru' yi mbi cu'n wutane'n wetz tzone'j. Ba'n cyak'u' ama'l tetz na i' jun balaj kajwutz yi na ak'uj tan wuch'eye'n te tak'un Kajcaw. ⁸ Mben inchakol scye'ju' tan talche'n katziblal, nin tan quich'eye'nu'. ⁹ Ncha'tz mben xomok Onésimo te'j. I' junt kajwutz yi chin c'ulutxum nin. Nin i' jun chitanumu'. Ncha'tz i' stale' scyeru' yi mbi cunin na bajij tzone'j.

¹⁰ Ncha'tz yi kajwutz Aristarco tu kajwutz Marcos yi titz'un Bernabé, ate' swe'j. Nin na chitzan tan talche'n nin jun yos tetz cyeru'. Chinachonku' te yi mbi walnak scyeru' te kajwutz Marcos. Poro kol tz'opon tan chixajse'nu' ba'n cyak'u' ama'l tetz. ¹¹ Ej nin ncha'tz kajwutz Jesús yi na a'lchij Justo tetz, na tzan tan talche'n nin jun yos tetz cyeru'. Yi e'a'tz, ntina'tz cobox e' yi e' judiy yi na chitzan tan wuch'eye'n tan xtxole'n yi balaj stziblal yi at rmeril tan cyoque'n alchok jilwutz wunak tk'ab Ryos. Yi e' kajwutza'tz, wi'nin ich'eya'n na chiban swe'j.

¹² Ncha'tz kajwutz Epafra, yi chitanumu', na tzan tan talche'n nin jun yos tetz cyeru'. I' jun xchakum Cristo. Ilenin na tzan i' tan nachle'n Kataj squibu' tan chiquiwixe'nu', nin tan chibnolu' tane'n yi tajbil Ryos. ¹³ Sak tzinwutz yi xe'n cu'n na bisun i' scye'ju' nin scye'j yi e' kajwutz yi najlche' Laodicea tu Hierápolis.

¹⁴ Ncha'tz kajwutz Lucas, yi ajtz'ac, yi wi'nin na kapek' te'j, tu kajwutz Demas, na chitzan tan talche'n nin jun yos tetz cyeru'.

¹⁵ Cyal quenu' jun yos scyetz yi e' kajwutz yi ate' Laodicea. Nin cyal quenu' jun yos tetz kajwutz Ninfa scyuch' yi e' kajwutz yi na chicham cu'n quib xe ca'l i'. ¹⁶ Ej nin yil baj chisi'lelu' yi jun u'je'j yi mben intz'ibal scyeru', benken xchik'ab yi e' kajwutz yi najlche' le tnum Laodicea. Nin ncha'tz e'u' na waj yil chisi'leju' yi u'j yi benak intz'ibal scyetz. ¹⁷ Ncha'tz na klo' waj yil cyal quenu' tetz kajwutz Arquipo: "Cawle'n cu'n te yi tak'un Kajcaw yi ak'ij tzatz tan abnol tane'n," che'chu' sban tetz.

¹⁸ Ma jalu', i ina'tz in Pawl. Nin i'tz tan weri ink'ab yi na chitzan tan stz'ibe'n nin yi jun yose'j scyeru'. Nu'lk bin tx'akx chic'u'lu' yi cho'n atin xetze'. Tak' tzaj Kataj banl squibu', e'u' wajwutz. Amén.

YI BAJX CART YI BEN STZ'IBAL PAWL SCYETZ YI E' AJ TESALONICA

Xe'tzbilyol Pawl

¹ I bin jalu' e'u' wajwutz, yi in wetz yi in Pawl tu kajwutz Silvano tu Timoteo, na katzan tan stz'ibe'n nin yi carte'j tetz cyeru', yi e'u' cmon creyent yi najlche'u' le tnum Tesalónica, yi e'u' yi junit e'u' tu Kataj Ryos tu Kajcaw Jesucristo. Tak' tzaj Kataj tu Kajcaw Jesucristo yi banl squibu' tu tzatzin paz xchixo'lu' tu i'.

Yi xe'n cu'n k'uklij chic'u'lyi e' aj Tesalónica te Ryos

² Yi na kanach Kataj ilenin na katyoxin tetz yi ba'n ate'tu' tk'ab i'. ³ Na na ul tx'akx tkac'u'l yi xe'n cunin k'uklij chic'u'lu' te i', nin yi xe'n cunin cyak'o'nt quibu' tan chixcone'nu' tetz na at lok' ib scyuch'u'. Nin na ul tx'akx tkac'u'l yi chin quiw cuntunin quitane'nu' tan tu' yi at te cyajalu' yi at tulbil Kajcaw Jesús. ⁴ Na na el katxum tetz yi txa'ij che'tu' ta'n tan tu' yi banl talma' i'. ⁵ Na yi kicy'ake'n xchixo'lu' tan xtx'olche'n xo'l yi balaj stziblal, nk'e'tz ntin yol Kataj quibitu', poro ncha'tz quilu' yi e'chk milawr Kataj yi bnix ka'n tan porer yi Espíritu Sant. Ncha'tz sak xchiwutzu' yi yol yi nkatxol scyeru', ya'stzun yi mero bintzi. Nin sak xchiwutzu' yi xe'n cu'n nkaban yi ato' tzaj xchixo'lu', tan tu' yi na kapek' scye'ju'.

⁶ Ma yi e' cyeru' ja chixomu' ske'j nin te Kajcaw. Na ja chitzatzinu' yi cyocsalu' yol i' tan porer yi Espíritu Sant. Nin quinin xcy'e' yi e'chk q'uixc'uj yi nchitiju' tan chipo'tze'nu'. ⁷ Ej nin tan tu' yi ja chimuc'u' yi e'chk q'uixc'uja'tz ja chixom wi'nin aj Macedonia tu aj Acaya te cyajtza'klu'. ⁸ Ej nin yi yol Kataj, nk'e'tz ntin ben lo'on Macedonia tu Acaya cyanu' poro ncha'tz ja ben lo'on t'e'u'l cyakil e'chk ama'l bene'n tzi'n. Na yi quibital wunak yi xe'n cu'n k'uklij chic'u'lu' te Ryos, ncha'tz e' ja cyocsaj yi balaj stziblal. Poro cho'n saje'n xe' scye'ju'. Tan tu' yi ya'tz nchibanu' ja cyocsaj wi'nin wunak. Qui't tajwe'n o' ketz bantz tan xtxole'n yi balaj stziblal scyetz. Nin ncha'tz jalu' nk'e'tz tajwe'n tan katxolil, ⁹ na na chu'l wunak tan talche'n sketz yi mbi cu'n bajij xchixo'lu' yi kicy'ake'n tan xtxole'n yi yol Kataj scyeru'. Nin na cyal sketz yi xe'n cu'n cyaje'n cyen quilolu' yi chilok'e'n yi e'chk takle'n yi banij cuntu'. Nin na cyal sketz yi xe'n cyoque'nu' tan lok'e'n kaRyosil yi bintzinin itz' nin tetz. ¹⁰ Ncha'tz ja ul cyale' sketz yi na chitzanu' tan xch'iwe'n yi tulbil Kajcaw Jesús, yi Cy'ajl Ryos, yi cho'n tz'opon tzaj tcyaj. Yi jun yi itz'ij tan Ryos xchixo'l alma', nin ite'n nin i'a's yil kacolon tk'ab yi jun chin caws yi at tulbil tak'un Kataj.

2

Yi xe'n cu'n ban Pawl tan xtxole'n Tesalónica

¹ Sak xchiwutzu' yi ja jamelan kukan yi kicy'ake'n tan chixajse'nu'. ² Nin sak xchiwutzu' yi xe'n cu'n cyoque'n wunak tan kabiyle'n le tnum Filipos* yi ntaxk kopon scye'ju'. Ej nin sak xchiwutzu' yi wi'nin chi'ch c'u'lal bajij ske'j yi kopone'n cu'n xchixo'lu'. Poro Ryos o' quiwsan tan xtx'olche'n xo'l yi balaj stziblal scyeru'.† ³ Na yi kicy'ake'n tan xtxole'n yi balaj stziblal scyeru' ja kal yi mero bintzi. Nk'e'tz yi xubsnako'-k. Nin quinin ko'c tan chisuble'nu'. Nin qui'c jun takle'n yi wutzcho' quen te'j. ⁴ Na o' cu'n xchakum Ryos. Nin txa'ijcho' ta'n tan xtxole'n yi balaj stziblal. Nin qui'c nin jun tir yi jajk katx'ixpuj yi xtxolbil tan chitzatzine'nu' te'j. Ma na ja katxol scyeru' quib yi na tal yol Kataj. Ej nin ya'stzun kulejtz tan kak'ol tzatzin tetz Kataj, na sak swutz i' cyakil yi na icy' tkac'u'l. ⁵ E'u' wajwutz, qui'c nin jun tir yi jajk xcon jun yol ka'n ntin tan chitzatzine'nu'. Bintzi ja kamiwi kib scyuch'u', poro sak swutz Kataj yi nk'e'tz yi ik tan cyak'olu' mu'x ketz te

* 2:2 Hch 16.19-24. † 2:2 Hch 17.1-9.

chimebi'lu'. ⁶ Ej nin ncha'tz yi kicy'ake'n tan chixajse'nu' nk'era'tz ik tan jale'n kak'ej
 xchiwutzu', nka xchiwutz wunak. Na yi o' ketz yi o' apostl, cu klo' tan cyak'olu' kak'ej.
 Poro sak xchiwutzu' yi nk'e'tz kak'ej nkajoy xchixo'lu', ⁷ ma na ja kocsaj kib chi na ban
 jun xna'n tan moxe'n quen tal te xtxu'tx. ⁸ Ja katxol yi yol Kataj scyeru', poro nk'e'tz
 ntink tan txxole'n ma na ja kak' kib tk'ab quimichil tan tu' yi na kapek' scye'ju'. ⁹ ¿Qui pe'
 na chinachonu' te'j e'u' wajwutz, yi ja kak'uj yi kopone'n tan txxole'n yi balaj stziblal
 xchixo'lu'? Na ja kak'uj sk'e'jl nin lak'bal, nin ja el a' te kawi' tan jale'n kabambil, na
 nk'era'tz kajbil tan kak'ol gast scyeru'.

¹⁰ Sak xchiwutzu', nin sak swutz Kataj Ryos yi xe'n cunin o' bantz yi ka'te'n xchixo'lu' yi
 e'u' creyent. Na ja skojan kabalajil xchiwutzu', nin cya'l nkatx'amxe't cyanu'. ¹¹ Ja kak'
 cyajtza'klu' chi na ban jun yaj tan tak'le'n tajtza'kl yi cy'ajl. ¹² ¿Qui pe' na chinachonu'
 te'j? Na ja ko'c tan chimoxe'nu' nin tan chiquiwse'nu'. Nin ya'stzun nkaban bantz
 chixome'nu' te yi tajbil Ryos bantz qui tele'n xtx'ix i'. Nin ya'stzun yi Ryos yi na tzan
 tan kamoxe'n, tan kanajewe'n kale na cawune't i'. Ej nin yi tetz tajbil i'tz tan jale'n ketz
 kak'ej chi yi tetz k'ej.

¹³ Yi koque'n tan txxole'n yol Kataj scyeru', quinin quibitu' yi ik yol tu'k jun wunak,
 poro el chitxumu' tetz yi ya'stzun yi mero yol Ryos. Nin ja cyocsaju'. Cha'stzun te ilenin
 na katyoxin tetz Kataj tan tu' yi cyak'olu' ama'l tan tbite'n. Nin ite'n nin yola's na tzan
 tan xtx'ixpe'n cyajtza'klu' jalu', yi e'u' yi k'uklij chic'u'lu' te'j. ¹⁴ Nin yi cyeru' cho'n cu'n
 nchu'liju' chi nchu'lij yi e' mas kajwutz yi najlche' lakak e'chk ama'l cwent Judea, na yi e'
 cyetz ja chibuchlij cyak'un cyetz chitanum yi e' judiy. ¹⁵ Ej nin ya'stzun yi e' judiy yi biyon
 cu'n Kajcaw Jesús, chi e' banake' yi chimam chite' tan chibiyle'n cu'n yi e' elsanl stzi' Ryos
 tentz. Nin ite'n nin na chiban ske'j. Na o' el tzaj chilajul xchixo'l, na na chi'ch chic'u'l scye'j
 cyakil wunak. Qui na tzatzin Ryos te cyajtza'kl. ¹⁶ Na yi cyajbil yi e' judiya'tz i'tz tan qui
 katxolil yi balaj stziblal scyetz yi e' yi nk'e'tz e' judiy. Tan yi txxolbila'tz, e' te'n na chitzan
 tan bowbaje'n quil squibaj, poro yil tzajpon wi' tz'ak'lok chicaws tan Ryos.

Yi tajbil Pawl i'tz tan chixajse'n junt tir yi e' aj Tesalónica

¹⁷ I bin jalu' e'u' wajwutz, bintzinin joylaj kaxo'l scyuch'u', poro ilenin ate'u' te kajal.
 Cha'stzun te wi'nin na el nin kalma' tan chixajse'nu'. ¹⁸ Ala' tir bixe' wa'n tan imbene'n
 klo' tan chixajse'nu', poro ilenin ja oc Bayba'n tan inmakle'n. ¹⁹ Poro e'u' wajwutz, yil
 tz'ul tzaj Kajcaw Jesucristo katzatzink na at kach'iw scye'ju' yi tan e'u' stk'e' Ryos ketz
 kak'ej, na xche' kachaje'u' swutz Ryos chi jun chumbalaj oy. ²⁰ Na tan tu' yi ja cyocsaju'
 yi yol Ryos, tz'ak'lok ketz kak'ej, nin skatzatzink.

3

¹ E'u' wajwutz, tan paj yi qui't nkatx'aj mas tiemp yi qui na kubit yi chitziblalu',
 cha'stzun te katxumul tan kacayaje'n cyen kachuc tzone'j Atenas. ² Nin ja ben kachakol
 Timoteo tan tilwe'n yi xe'n quitane'nu', na i' jun xchakum Ryos. Junit o' tuch' tan txxole'n
 yi balaj stziblal tetz Cristo. ³ Ja xa'k i' tan tak'le'n cyajtza'klu' nin tan chiquiwse'nu' mas
 te yi na kocsaj. Na qui na kaj yil chiplojixu' tk'ab yi pilbil cyeru'. Na elnak chitxumu'
 tetz yi tx'aklij len yi pilbil ketz skawutz. ⁴ Na ya'stzun kalnak scyeru' yi ato' tzaj xchixo'lu'
 yi at tulbil pilbil ketz. Ej nin ya'tz nin tane'ntz. Na tzan ticy'e'n pone'n ka'n scyuch'u'.
⁵ Cha'stzun te ja ben kachakol Timoteo tan quilwe'nu' ko ba'n ate'tu' tk'ab Ryos. Na qui
 cunin batz ja chixubsiju' tan Bayba'n.

⁶ Poro yi tule'nt tzaj i', ja ul jun stziblal ta'n yi ixnin k'uklij chic'u'lu', nin ixnin atit lok'
 ib xchixo'lu'. Ej nin ilenin na ku'l tx'akxuj chic'u'lu'. Nin ncha'tz tal i' yi cyeru' cyajbilu'
 i'tz tan kilolt kib junt tir scyuch'u'. Ncha'tz o', ya'tz nin ketz kajbiltz. ⁷ Yi ketz tzone'j
 wi'nin q'uixc'uj ato' cu'nt nin wi'nin tajwe'n sketz. Cha'stzun te yi nkubit chitziblalu' ja
 tak' tzatzin sketz. Poro mas yi na katzatzin te'j i'tz yi ixnin k'uklij chic'u'lu' te Kajcaw.
⁸ Nin ja jal mas kawalor yi nkubit yi ixnin txicl che'u' tk'ab Kajcaw. ⁹ Yi na kanach Kataj,

qui na jal puntil ka'n yi mbil kalnin tetz, tan paj yi tzatzin yi ato' cu'nt tan chitziblalu'.¹⁰ Jun cu'n yol e'u' wajwutz, sk'ejl nin lak'bal na katzan tan c'uche'n tetz Kataj tan kilolt chiwutzu', nin tan quich'eye'nu' tan k'ukewe'n mas chic'u'lu' te Kajcaw.

¹¹ Lok xchaj Kataj Ryos tu Kajcaw Jesucristo puntil sketz tan kopone'n scye'ju'. ¹² Tak' tzaj Kajcaw mas lok' ib xchixo'lu', nin xchixo'lu' scyuch' yi e' mas wunak. Lok jal wi'nin lok' ib xchixo'lu' chi na kalok' kib ketz scyuch'u'. ¹³ Nin ko ya'tz lchibanu' squiwixk tzun chic'u'lu'-tz, nin quil jal chipaltilu'. Chin tz'aknak cunin e'u' sbne'-tz swutz Ryos yil tz'ul tzaj Kajcaw Jesucristo scyuch' cyakil yi e' quimnake', yi xansa'nche' ta'n.

4

Yi xtxolbil yi na tzatzin Ryos te'j

¹ Je junt xtxolbile'j wajwutz. Na cu' kawutz scyeru' nin na kacawunin scye'ju' tan bi' Kajcaw Jesús. Chijoye'u' puntil tan tzatzine'n Ryos scye'ju' chi alijt cyen ka'n scyeru'. Chijoye'u' puntil tan chixome'nu' mas te yi xtxolbila'tz.

² Elnak chitxumu' tetz yi e'chk chusu'n yi katxol scyeru' tan bi' Kajcaw Jesucristo. ³ Na yi tajbil Kataj Ryos i'tz tan cyoque'nu' tetz balaj, nin tan qui chijuchulu' mas quilu'. Cha'stzun te tajwe'n cu'n tan cyaje'n cyen quilolu' yi yaji'n tu xna'ni'n. ⁴ Ba'n tcu'n chitxa'e'nu' jun quixkelu'. Chilok'e'wu' wutz nin cyak'e'u' k'ej. ⁵ Quil chibanu' ntin yi cyeru' cyajbilu' te quixkelu', chi quitane'n yi e' yi qui na cyek xchi' Ryos. ⁶ Quil cyak'u' bis tetz jun, nin quil cho'cu' tan suble'n jun tan tu' yi na cyaju' chibanu' tajbil chiwankilu'. Na ko ya'tz lchibanu', tz'ul chicawsu' tan Ryos. Alijt cyen yi xtxolbile'j ka'n scyeru'. ⁷ Na yi kaje'n xtxa'ol Ryos, nk'e'tz ik tan kajuchul kil, poro tan kabnol cwent kib. ⁸ Alchok scyetz yi qui na pek' te yi chusu'ne'j, nk'e'tz ik yi xchusu'n jun wunak yi qui na pek' te'j, ma na i'tz xchusu'n Ryos. Wech na i' mmak'on tzaj yi Espiritu Sant sketz.

⁹ I bin jalu' katxume' yi lok' ib yi tajwe'n tan jale'n skaxo'l ketz yi o' creyent. Poro qui klo' tajwe'n tan bene'n intz'ibal yi jun xtxolbila'tz scyeru' na chusij che'tu' te'j tan Ryos. ¹⁰ Na bintzinin ja lajluchax yi na chilok' quibu' squibil quibu' scyuch' yi e' cmon creyent yi najlche' lakak e'chk ama'l cwent tetz Macedonia. Poro yi ketz, yi nternin na cu' kawutz tan chibnolu' tane'n, i'tz yil jal mas lok' ib xchixo'lu'. ¹¹ Chitzatzink bin cyeru' xe'ak chica'lu'. Quil cho'cu' tan xtxumle'n yi e'chk takle'n yi qui'c cyocle'nu' te'j. Ba'n tcu'n chitxumu' yi cyeru' cyak'unu', chi yi cyajnak cyen kalol scyeru'. ¹² Ko ya'tz cyuleju' sjalok chik'eju' xchiwutz yi e' yi qui'c na cyocsaj, nin sjalok cyakil yi tajwe'n scyeru'.

Yi tulbil Kajcaw

¹³ I bin jalu' wajwutz, yi kajbil i'tz yil tz'el chitxumu' tetz yi mbi sbajok scye'j yi e' quimnake'. Na qui na kaj yil chibisunu' chi na chiban yi e' yi qui'c chich'iw tan quitz'e'n junt tir. ¹⁴ Yi o' ketz na kocsaj yi quimnak Jesús, nin na kocsaj yi itz'nak junt tir xchixo'l alma'. Yi ko ya'tz, ba'n bin kocsaj yi ite'n nin sbajoka'tz scye'j yi e' yi quimnake' tk'ab Cristo. Xchitz'ok junt tir tan Ryos, chi banak Jesús ta'n. ¹⁵ Na je jun xtxolbile'j yi alijt cyen tan Kajcaw: Yil tz'ul tzaj i', bajx chije'ul yi e' quimnake'. Ma yi o' ketz yi itz'o', yi o' yi ato' cyen, xomcho't nin wutz chicoc. ¹⁶ Na ite'n nin Kajcaw cho'n tz'opon tzaj tzi'n tcyaj. Chin wi' nin sbne' yil cawun. Xch'ink yi wi'tz ángel, nin xch'ink jun chun. Kalena's tzun chije'ul yi e' quimnake' tk'ab Cristo. ¹⁷ Ma yi o' ketz, yi o' yi itz'o', yi o' yi ato' cyen, xomcho't nin ketz. Nkaben tcy'al tc'u'l sbak' scyuch' yi e'a'tz tan c'ulche'n Kajcaw tcyaj. Nin skanajank te i' tetz ben k'ej ben sak. ¹⁸ Cha'stzun te, chimayse' quibu' squibil quibu' tan yi yola'se'j.

5

¹ Inti yi tiemp nka k'ejlal yi tulbil Jesucristo yi nchijaku' swetz. Je puntile'j: Qui tajwe'n tan bene'n walol scyeru' tul u'j, na elnakt chitxumu' tetz yi ewun cu'n tu' tz'ul. ² Na yil

tz'ul tzaj i', cho'n cu'n sbne' chi na ul jun alk'om lak'bal. ³ Nin te yintaxk ul, chocopon wunak tan talche'n: "Qui'ct kabislej, na ja tane' cyakil e'chk oyintzi'. Qui'ct il na tzan wi munt jalu'," che'ch sbne'. Poro jalt cuntunin chinach yil tz'ul tzaj chicaws. Cho'n sbajok scye'j chi na ban jun ch'on wi' yi na xe'tij tan il. Quil che'l swutz chicaws. ⁴ Ma yi o' ketz wajwutz, nk'e'tz jopij kawutz te yi tulbil Kajcaw Jesucristo. Na quil tz'ul Jesucristo tan kicy'le'n nin chi na ban jun alk'om, na at stziblal tkawi'. ⁵ Na cyakil o' ja skilin te kajtza'kl. Nin elnak katxum tetz, yi ketz sbne' yi balaj tiempa'tz yi at tulbil. Nk'e'tz jopij cho' ttz'o'tz. ⁶ Cha'stzun te wajwutz, kaq'uicy'lej kib skibil kib. Toque'n cu'n sban kajtza'kl. Quil kaban chi quitane'n yi e' mas wunak yi ni'cu'ntz chi najk chiwit len, na qui na el chitxum tetz yi mbi na bajij jalu', nka mbi sbajoktz sbne' opon tunintz. ⁷ Moy wutzil na chicy'an. Ni'cu'n e' scyuch' yi e' yi na oc a' chiwi'. ⁸ Ma yi o' ketz, yi skil cu'n te kajtza'kl, toque'n cu'n kulej katxumu'n, na ko k'uklij kac'u'l te Ryos nin ko at lok' ib skuch' xcyek yi jun ajtza'kla'tz tan kacolche'n chi na ban yi ch'ich' yi na xcon tan colche'n wutz c'u'l jun sanlar. Ncha'tz ko jun cu'n at kach'iw tan kaclaxe'n, xconk yi jun ajtza'kla'tz tan kacolche'n chi na ban yi casco tan colche'n wi' jun sanlar. ⁹ Nk'e'tz bixba'n cho' tan Ryos tan tijle'n q'uixc'uj, ma na bixba'n cho't tan kacambal yi itz'ajbil tan tu' yi mbi cu'n banak Kajcaw Jesucristo. ¹⁰ Na quimnak i' tetz kaxel bantz kanajewe'n te i'. Nin qui'c na ban yi ko itz'o' nka quimnako', na ilenin at kach'iw te'j tan kitz'e'n junt tir. ¹¹ Cha'stzun te chimaysaj quibu' nin chiquiwsaj quibu' squibil quibu' chi quitane'nu' jalu'.

Yi tlol Pawl jun cyajtza'klyi e' creyent

¹² I bin jalu' e'u' wajwutz, cyak'e'u' chik'ej yi e' chibajxomu' yi ate' sju' tak'un Kataj, yi e' yi na chitzan tan chichusle'nu' nin tan tak'le'n cyajtza'klu'. ¹³ Cyak'u' chik'ej nin chilok'e'u' chiwutz na tetz cu'n cyalma' na chak'uj. Chixitcunu' yi e'chk oyintzi' yi at xchixo'lu' nin chitzatzinku'.

¹⁴ Wajwutz ba'n cho'cu' tan c'ase'n cyajtza'kl yi e' cy'aj, yi e' yi qui na cyaj chak'uj. Nin chiquiwsaju' yi e' yi na chicabej chic'u'l. Nin chitxicbaje'nu' yi e' cotxcoj. Puntil cu'n cyuleju' yil cho'cu' tan quich'eye'n.

¹⁵ Ma ko at jun yi na nuc' quen ajtza'kl cachi' scye'ju', quil sc'ul yi ni'cu'nk tz'el cu'n cyanu' tuch'. Ma na chibne'u' jun ba'n tetz, nin scyetz cyakil wunak.

¹⁶ Ilenin chitzatzinku'. ¹⁷ Ilenin chinache'u' Kataj. ¹⁸ Chityo'xinku' tetz Kataj te cyakil yi na bajij scye'ju', na ya'stzun tajbil Ryos ske'j, yi o' yi ato' tk'ab Cristo.

¹⁹ Quil chimaku' yi tajbil yi Espíritu Sant. ²⁰ Quil cho'cu' tan telse'n k'ej yi e'chk xtxolbil yi na txolij tan porer yi Espíritu Sant. ²¹ Ma na cyocsaju', poro ilenin na taj ma'le'n yi ko bintzi nka qui'. Nin chixomoku' te'j yi ko ba'n. ²² Chicyajscyenu' cyakil e'chk takle'n cachi'.

²³ Na chintzan tan c'uche'n chibanlu' tetz Ryos bantz cyoque'nu' tetz mero balaj. Na i' yi Ryos yi na cuyun kapaj, nin yi na xitun cu'n yi oyintzi' yi at skaxo'l tuch'. Nin na chintzan tan c'uche'n tetz tan toque'n tan chiq'uicy'le'nu', yi chi'espírituju', tu yi cyalma'u' tu cyajtza'klu' tu chiwankilu'. Ya'stzun sbne' i'-tz tan qui jale'n mu'x tal quilu' yil tz'ul tzaj Kajcaw Jesucristo. ²⁴ K'ukek bin kac'u'l te'j, na ite'n nin i' na tzan tan kamoxe'n tzaj. Ej nin tz'elk cu'n k'ab te cyakil yi xtxolbila'se'j.

Stzajsbil wi' yol Pawl

²⁵ Kajwutz, chinach tzaju' Kataj skibaj.

²⁶ Chik'ajlanku' squibil quibu'. Nin cyale'u' jun yos squibil quibu'.

²⁷ Na chincawunin scyeru' tan bi' Kajcaw. Chisi'leju' yi carte'j xchiwutz cyakil kajwutz.

²⁸ Tak' tzaj Kajcaw Jesucristo yi banl squibu'. Amén.

YI CA'P CART YI BEN STZ'IBAL PAWL SCYETZ YI E' AJ TESALONICA

Xe'tzbilyol Pawl

¹ Ma jalu' e'u' kajwutz yi in wetz yi in Pawl tu kajwutz Silvano nin Timoteo, na katzan tan stz'ibe'n nin yi carte'j tetz cyeru' yi e'u' cmon creyent yi najlche'u' le tnum Tesalónica, yi e'u' yi ate'u' tk'ab Kataj Ryos tu Kajcaw Jesucristo. ² Tak' tzaj Kataj tu Kajcaw Jesucristo yi banl tu tzatzin paz squibu'.

Yil tz'ul tzaj Jesucristo tz'ocopon Ryos tan tak'le'n chicaws yi e' mal wunak

³ Ma jalu' e'u' wajwutz, yi na kanach Kataj, ilenin na katyoñin squibu'. Tajwe'n cu'n tan che' katyoñilu' tetz na tzan quiwixe'n chic'u'lu'. Ej ncha'tz tzan jale'n mas lok' ib ðchixo'lu'. ⁴ Yi na kabenak tan chixajse'n yi e' mas creyent na kal chitziblalu' yi chumbalaj nin e'u', na nternin k'uklij chic'u'lu' te Ryos. Ej nin chin muc'ul q'uixc'uj nin e'u' yi na oc chibuchle'nu'. ⁵ Tan tu' yi na chimuc'u' e'chk q'uixc'uja'tz na lajluchax yi balajil Ryos. Na tan yi e'chk q'uixc'uja'tz yi na chitiju', na tzan i' tan nuc'le'n cyajtza'klu' tan chibnol list quibu' tan cyocompone'nu' kale na cawune't i'.

⁶ Inti yi e' yi na chitzan tan chibuchle'nu', tz'ul chicaws tan Ryos, na chin tajwe'n cunin yil tak' Ryos chicaws. ⁷ Ma yi o' ketz, quil katij q'uixc'uj yil tz'ult Kajcaw Jesús. Na yil saj i' tzi'n tcya'j chu'l xomok yi e' tetz ángel te'j, yi chin cham nin e'. Cho'n tz'ul i' tc'u'l jun chin pak'puchal, yi chi tkan k'ak' tane'n. ⁸ Tz'ul i' tan tak'le'n chicaws yi e' yi qui na cyak' k'ej Ryos, yi e' yi qui na cyocsaj yi balaj stziblal yi ðe'n na kaclax tan Kajcaw Jesús. ⁹ Yi jun jilwutz wunaka'tz tz'ak'lok jun chicaws yi quinín bajsbe'n tetz. Kajpe'n nin lche' xajslen Ryos. Nin qui'c nin junt tir yi nink quil wutz Kajcaw tu tetz k'ej tu porer i'. ¹⁰ Ya'stzun sbajok yil tz'ul tzaj Kajcaw tan jale'n tetz k'ej ðchiwutz yi e' tetz. Na cyakil yi o' creyent kelepon yab te'j yil kil nin yi tetz k'ej yi cy'a'n ta'n yil tz'ul tzaj. Ej nin ncha'tz e'u' squile'u' yi xtxolbile'j, na ja cyocsaju' yi nkatxol scyeru'.

¹¹ Cha'stzun te ilenin na kanach Kataj squibu', bantz jale'n chibalajilu' swutz yi juna'tz yi nchimoxon tzaju' tan chixome'nu' te'j. Ej nin ncha'tz na kanach Kataj squibu' tan tk'ol Ryos cyajtza'klu' tan cyoque'nu' tetz balaj chi na chipek'u' te'j. Nin ncha'tz na chintzan tan c'uche'n tetz yi ðe'nk k'uke' chic'u'lu' te'j bantz chibnolu' yi e'chk takle'n balaj. ¹² Ej nin kol chibanu' tane'n yi e'chk xtxolbila'tz, stz'ak'lok k'ej Kajcaw Jesús. Ej nin tan banl talma' Kataj tu Kajcaw Jesucristo, ncha'tz yi e' cyeru' tz'ak'lok chik'eju'.

2

Yi wi'tz juchul il

¹ I bin jalu' e'u' kajwutz, katxume' yi tulbil Kajcaw Jesucristo yil tz'ul tzaj tan kachamle'n cu'n. ² Na cu' kawutz scyeru' tan qui chitx'ixpulu' cyajtza'klu', nin e' bisunchu' kol quibit ninu' yi ja wi't ul Kajcaw Jesús. E' bisunchu' kol quibit ninu' jun chusu'n yi na tal yi ja wi't ul i'. E' bisunchu' kol quibitu' junt stziblal mas te yi elnak chitxumu' tetz. E' bisunchu' kol tz'opon jun cart chi ketz tane'n, kale na tzane't tan talche'n yi ja wi't ul Kajcaw junt tir, na nk'era'tz bintzi. ³ E' xubsi'chu' tan jun jilwutz ajtza'kl, na yi ntaxk ul yi k'ejlal yi tulbil Kajcaw, bajx cunin xe'tok contri'n te Ryos. Ej nin sjalok jun yaj yi chin cachi' nin, yi chin wi'tz pajol ca'wl i'. Poro yi jun yaja'tz tx'aklij tetz cawsa'tz. ⁴ Ya'stzun yi jun yi tz'ocopon tan contri'n te kaRyosil, nin te cyakil chiryosil e' mas wunak. Tz'ocopon i' tan contri'n te cyakil e'chk takle'n yi na chimeje' wunak ðchiwutz. Sc'olek le luwar yi chin xan nin, yi at le ca'l Ryos, na stocse' tib i' Ryos.

⁵ Chinachonku' te cyakil yi xtxolbil yi walnak scyeru' yi atin tzaj scyuch'u'. ⁶ Ncha'tz na el chitxumu' tetz yi mbi'tz na tzan tan makle'n wutz yi juna'tz tan qui xchajol chan tib, na txe'n ak'lij ama'l tetz tan xchajol tib. ⁷ Poro yi tajtza'kl i' ewun cu'n na ak'uj jalu' tzone'j wuxtx'otx'. Jalt cuntunin yil tz'el ticy'le'n yi makol wutz i'. ⁸ Slajluchaxk tzun yi na' scyetz i', yi jun mal naka'tz. Poro xew tu' Kajcaw bnon tzaj. Sotzel wutz i' sbne' tan tu' yi pak'puchal Kajcaw yil tz'ul tzaj. ⁹ Yi jun mal naka'tz tz'ul tan porer Satanás, yi Bayba'n. Yil tz'ul tzaj, cy'a'n wi'nin porer ta'n, nin xchaje' wi'nin milawr. Poro nk'e'tz bintzi. Chij tu'. ¹⁰ Xconk wi'nin e'chk ajtza'kl cachi' ta'n, tan chisuble'n yi e' wunak yi at nin cyetz cyopombiltz kale sotze't chiwutz. Sotzel chiwutz sbne', na quinín cyocsaj yi mero bintzi. Yi nink ncyocsaj, xchiclaxok tzun klo'-tz, ma na sotzel chiwutz sbne'. ¹¹ Tan paj yi qui na cyocsaj, quil tz'oc il Ryos tan chicolche'n yil tz'ul tzaj yi jun subul naka'tz. Ej nin jalcunin lcyocsaj yi la'jil yi jun yaja'tz. ¹² Cha'stzun te tz'ak'lok chicaws yi e'a'tz yi qui na cyaj cyocsaj yi mero bintzi, na yi cyetz cyajbil i'tz tan banle'n yi e'chk takle'n cachi'.

Txa'ij cho't le xe'tzibil tzaj

¹³ Ma yi e' cyeru' kajwutz, tajwe'n yi che' katyoöjju' tetz Kataj Ryos, na ok'le'n chiwutzu' ta'n, na le xe'tzibil tzaj txumijit ta'n tan chiclaxe'nu', nin tan cyoque'nu' tetz tz'aknak cu'n. Na ja cho'cu' tetz tz'aknak cu'n tan porer yi Espiritu Sant, nin yi ncyocsaju' yi mero bintzi. ¹⁴ Na ocnake'u' cyajlal yi e' nitxajil Ryos yi ncyocsaju' yi balaj stziblal tetz colbil ibaj yi katxolnak scyeru'. Na yi tajbil Ryos i'tz tan jale'n chik'eju' chi tane'n yi k'ej Kajcaw Jesucristo.

¹⁵ Cha'stzun te e'u' kajwutz, quiwit. Elch te chic'u'lu' yi e'chk chusu'n yi kalnak scyeru' yi ato' tzaj scye'ju'. Nin elch te chic'u'lu' yi e'chk chusu'n yi at tul e'chk cart yi benak katz'ibal scyeru'. ¹⁶⁻¹⁷ Tak' tzaj bin Kajcaw Jesús tu Kataj Ryos yi chiwaloru', nin xch'eybil cyeru' tan cyalolu', nin tan chibnolu' yi e'chk takle'n balaj. Na wi'nin na pek' i' ske'j. Nin at banl talma' i' skibaj. Qui na icy' paj i' tan kaquiwse'n. Na tan tu' yi banl talma' i', at kach'iw te yi mero balaj yi suki'nt ta'n sketz.

3

Chinachtzaju' Kataj skibaj

¹ Ma jalu' e'u' kajwutz te yi ntaxk tzaj wi' cob inyol, na waj wal nin junt xtxolbil scyeru'. Chinache'u' Kataj skibaj, bantz bene'n lo'on yi stziblal Kajcaw bene'n tzi'n wi munt. Ej nin chinache'u' Kataj skibaj bantz jale'n k'ej yi yol i' xchiwutz cyakil wunak, chi tzan jale'n xchixo'lu'. ² Ej nin chinache'u' Kataj skibaj bantz kele'n liwr xchik'ab yi e' mal wunak. Na nk'e'tz cyakil wunak yi na cyocsaj Ryos. ³ Ma e' cyeru', ba'n k'uke' chic'u'lu' te Kajcaw, na i' quiwsanl ketz, nin i' q'uicy'lom ketz tk'ab cyakil jilwutz il. ⁴ Tan tu' yi ato' tk'ab Ryos at te kajal yi na chitzanu' tan banle'n tane'n yi e'chk xtxolbil yi kalnak scyeru'. Ej nin xchibne'u' seguir tan banle'n. ⁵ Tak' tzaj Kataj cyajtza'klu' tan tele'n chitxumu' mas tetz yi xe'n na pek' i' ske'j. Ej nin lok jal chipasensu' chi tane'n pasens Cristo.

Chin tajwe'n cunin tan kak'uje'n

⁶ E'u' wajwutz, kacawunk nin scyeru' tan bi' Kajcaw Jesús: Quil chixomu' scye'j yi e' kajwutz yi tu na chipa'ca'p tu', yi qui na chak'uj, yi e' yi qui na cyaj chixom te yi ketz kachusu'n yi alijt cyen kak'un. ⁷ Elnak chitxumu' te yi e'chk takle'n yi chin tajwe'n cunin tan chibnolu' tane'n, na yi ato' tzaj scyuch'u' ja kac'ay kak'ab tan lok'che'n kawa'. ⁸ Qui nkawan tan oy tu', poro sk'ejl nin lak'bal ja ko'c tan ak'un tan qui kak'ol jun gast scye'ju'. ⁹ Tajwe'n klo' tan cyoque'nu' tan kac'a'che'n, poro quinín nkajak scyeru'. Ja kak'uj ketz tan kac'a'chal kib. Ya'tz kabanak na yi kajbil i'tz yi ite'n nin chiban cyeru'a'tz. ¹⁰ Na yi ato' tzaj scyuch'u' katxolnak yi xtxolbile'j: Ko at jun yi qui na taj tz'ak'uj, qui'c cu tan wane'n. ¹¹ Chinach cunu' yi jun xtxolbila'tz, na na kubit yi at e' xchixo'lu' yi tunin na

chipa'ca'p tu'. Qui na chak'uj. ¹² Ma jalu', kacawunk nin scyetz jun jilwutz wunaka'tz tan bi' Kajcaw Jesús: Tzatzin cu'n chak'ujku' tan chic'a'chal quibu'.

¹³ Kajwutz, je junt xtxolbile'j: Quil tz'icy' chipaju' tan chibnolu' e'chk pawor scyetz cyakil wunak. ¹⁴ Ko at jun xchixo'lu' yi qui na taj xom te yi xtxolbil yi at le carte'j ba'n tcu'n quil cyamiwi quibu' tuch' bantz tele'n xtx'ix i'. ¹⁵ Poro quil chi'ch chic'u'lu' te'j, ma na cyak'e'u' tajtza'kl. Xconken putzpuj yol cyanu', na kajwutz kib.

Stzajsbil wi'yol

¹⁶ Yi ketz Kajcaw, i' ak'ol tzatzin paz. Tak' tzaj bin i' tzatzin paz te cyalma'u', jun tzatzin paz yi cya'l jun xcy'e' tan xite'n sbne' opon tunintz. Lok lnajan i' scye'ju' chijunalenu'.

¹⁷ Yi in wetz in Pawl nin tan weri ink'ab na chintzan tan stz'ibe'n yi cobox yole'j tan talche'n jun yos scyeru'. Nin i'tz jun techl yi wetz yi yol yi at tul yi carte'j, na nicy'nin tu' na wulej cyakil e'chk cart yi na bnix wa'n. ¹⁸ Tak' tzak Kajcaw Jesús yi banl squibu'. Amén.

YI BAJX CART YI BEN STZ'IBAL PAWL TETZ TIMOTEO

Xe'tzbilyol Pawl

¹ Yi in wetz, in Pawl, in apostl tetz Jesucristo. Chakij chint tan Ryos yi colol ketz, tu Kajcaw Jesucristo, yi cho'n at kach'iw te'j. ² Na chintzan tan stz'ibe'n nin yi carte'j tzawetz Timoteo, yi a'x incy'ajl tane'n tk'ab Jesucristo. Tak' tzaj Kataj Ryos tu Kajcaw Cristo Jesús yi banl tu tzatzin paz tzawibaj.

Yi e'chk xtxolbil yi qui'c na tak' sketz

³ Ma jalu' Timoteo na waj tzinna'wsaj tzatz yi yol yi walnak tzawetz, yi ntaxk nu'l tzone'j Macedonia. Injak pawor tzatz tan acyaje'n cyen le tnum Efeso tan makle'n chiwutz cobox yi na chitzan tan xtxumle'n e'chk chusu'n yi nk'era'tz bintzi. ⁴ Alaj scyetz yi quil cho'c tan xtxumle'n yi e'chk xtxolbil yi txoli'nt cyen cyak'un kamam kate'. Na quinin bajsbe'n tetz xtxumle'n yi e'chk xtxolbila'tz, poro qui'c na tak' sketz. Na quil xcy'e' tan kuch'eye'n tan banle'n tane'n yi tajbil Ryos. Ma na ntin kaxcyek tan banle'n tane'n yi tajbil Ryos kol k'uke' kac'u'l te Cristo.

⁵ Ma yi xe' yi ketz kachusu'n i'tz: Kalok'e' kib skibil kib. Nin yi jun jilwutz lok' iba'tz ntin na lajluchax ske'j yi ko skoj cu'n te kalma', nin ko qui'c kil na kanach, nin ko nk'e'tz kawutz tu' kaplaj tu' na kocsaj yi yol Kataj. ⁶ Poro at e' yi qui't xomche' te ketz kachusu'n. Nin ja po'tij cyajtza'kl tan tu' yi na cho'c tan wak' ib te e'chk ajtza'kl cyetz kamam kate' yi qui'c na tak' sketz. ⁷ Na cyaj cho'c tetz aj chusunl te tajbil Ryos poro qui na el chitxum tetz mbi chusu'n il na chitzan tan yolche'n. Qui na chicabej chic'u'l tan xtxole'n, poro qui na pujx cya'n yi mbi eka'n tan chichusu'n.

⁸ Skawutz ketz chumbalaj nin yi ley Kataj yi tz'iba'nt cyen, nin na el katxum tetz yi at xac kol kaxconsaj chi tajbil Ryos. ⁹ Nin na el katxum tetz yi e'chk leya'tz yi nk'e'tz banijt tan makle'n chiwutz yi e' balaj, ma na banijt tan makle'n chiwutz yi e' mal nak, scyuch' e' pajol ca'wl. Na banijt yi e'chk leya'tz scyetz yi e' yi qui'c chiryosil, scyuch' yi e' juchul il. Nin banijt scyetz yi e' yi qui na cyek x'chi' Ryos scyuch' yi e' yi qui'c na cyocsaj. Nin banijt e'chk leya'tz tan chimakle'n yi e' yi na chibiy cu'n chitaj chitxu', scyuch' cyakil jilwutz biyol nak. ¹⁰ Nin tan makle'n chiwutz yi e' jopol wutzaj, scyuch' yi e' yaj yi na chicxonsaj quib squibil quib chi na xcon jun xna'n. Ej nin na el katxum tetz yi banijt yi e'chk leya'tz tan makle'n chiwutz yi e' alk'om wunak scyuch' yi e' la'j, scyuch' yi e' yi na cyocsaj quib stiw poro nk'e'tz bintzi. Ncha'tz na el katxum tetz yi banijt yi e'chk ley Kataj tan makle'n chiwutz cyakil yi e' yi contr te yi balaj chusu'n ¹¹ yi ak'ijt swetz tak'un kaRyosil, yi Ryos yi chumbalaj nin tetz, nin wi'nin k'e'j.

Na tyo'xin Pawl tan yi banl talma' Ryos

¹² Cha'stzun te na chintyo'xin tetz Kajcaw Jesucristo, na i' mmak'on tzaj inchamil tan xtxole'n yi yol i'. Nin na chintyo'xin tetz na ja chinje' xtxa'ol tan inxcone'n tetz, na ilijt ta'n yi sne'lk cu'n te ak'un yi na taj i' tzimban. ¹³ Chin cachi' nin in yi ntaxk wocsaj, na ocnakin tan jisle'n Ryos, nin tan chibuchle'n yi e' cmon creyent nin tan telse'n k'e'j i'. Poro nin el k'ajab i' swe'j, nin ja chin je' xtxa'ol na quinin npujx wa'n mbi cu'n mimban sajle'n, na ntaxk el intxum te yi bintzi. ¹⁴ Poro ja tak' Kajcaw wi'nin banl swibaj. Nin tan tu' yi banl i' yi ntak' swetz, ja k'uke' inc'u'l te'j, nin ja jal jun lok' ib wa'n yi ntin na jal ka'n ko ato' tk'ab Cristo.

¹⁵ Na je jun xtxolbile'j yi bintzinin tetz, yi ba'n cyocsaj cyakil wunak. Ulak Jesucristo wi munt tan chicolpe'n yi e' juchul il. Na yi in wetz, sajle'n in jun chin wi'tz juchul il. ¹⁶ Poro ja el k'ajab Ryos swe'j tan x'chajle'n scyetz cyakil wunak yi at pasens i' tan cuyle'n chipaj. Na ja el k'ajab swe'j tan x'chajle'n yi at pasens i' tan cuyle'n chipaj cyakil yi e' yi scyocsaje'

yol i' sbne' opon tunintz. Na cyakil yi e' yi sk'ukek chic'u'l te Jesucristo, xchicambok te yi itz'ajbil yi quinín bajsbe'n tetz. ¹⁷ Cya'l txicle't kaRyosil skawutz, poro i' yi wi'tz ajcaw sajle'n, nin sbne' opon tunintz. Qui'c tetz quimbil, nin qui lajluch i'. Cya'l atit junt Ryos, ntin i'. Cha'stzun te kak'e' k'ej i', nin kak'e' kak'ajsbil tetz sbne' opon tunintz. Amén.

¹⁸ Ma jalu' ax jun c'olój Timoteo, tajwe'n tzaban tane'n yi e'chk ca'wle'j na ya'stzun amunl tan abnol tane'n, chi cyal yi e' elsanl stzi' Ryos tzawetz yi abixewe'n sju' tak'un Kataj. Cha'stzun te oken kbal yi amunla'tz yi ak'ij tzatz. ¹⁹ Benk awukan ttx'otx' te yi na kocsaj nin banaj tane'n yi txolbil yi na cxnaxon te'j yi ya'stzun yi balaj. Na at e' yi quinín e' oc tan banle'n tane'n yi e'chk takle'n yi ja chinaxon te'j yi ya'stzun yi balaj. Cha'stzun te ja chipo'tij, nin ja chiben mulk'uj tul il tan paj. ²⁰ Nin ya'stzun nchiban Himeneo tu Alejandro. Cha'stzun te ja che'l injatxol tk'ab yi Bayba'n bantz tele'n chitxum tetz yi ploj cyajtza'kl yi ncho'c tan telse'n k'ej Kataj Ryos tan chiyol.

2

Jun chusu'n tan nachle'n Kataj

¹ I bin jalu' je bajx txolbil yi tajwe'n tan abnol tane'n: Nachaj Kataj squibaj cyakil wunak. Cuk awutz nin nachaj Kataj nin tyoxin squibaj. ² Nin chin tajwe'n cunin tan anachol Kataj squibaj yi e' ajcaw tetz tnum, scyuch' cyakil yi e' yi at len ca'wl xchik'ab. Nachaj Kataj squibaj bantz cyak'ol ama'l tan kac'u'lal Ryos, nin tan kabnol tane'n yi tajbil i'. ³ Chumbalaj nin klo' yi nink cxom te yi jun txolbila'tz, na stzatzink Ryos te'j, yi Ryos yi colol ketz. ⁴ Na yi tetz tajbil i'tz tan chiclaxe'n cyakil wunak, nin tan tele'n chitxum te yi mero bintzi. ⁵ Na ntina'tz jun Ryos at, nin ntina'tz jun kayolol at skaxo'l tu Ryos, i'tz Jesucristo yi jun yi ncha'tz wunak i'. ⁶ Na, tak' tib i' tk'ab quimichil tan kelse'ne'l tzaj tk'ab kil. Nin ja wi't lajluchax yi jun txolbila'tz skawutz. ⁷ Ncha'tz in, ja chin je' xtxa'ol Ryos tan inxcone'n tetz jun aj txolinl, nin tetz jun apostl. Nin ja chin je' xtxa'ol tetz jun ajtxolinl scyetz yi e' awer nak tan tele'n chitxum tetz yi mero bintzi. Jun cu'n yol yi txolbil yi na wal nin tzatz, nk'e'tz wi wak' tu'k, na ya'stzun yi mero bintzi.

⁸ Yi wetz wajbil i'tz yi nink cho'c cyakil yi e' yi cyak'o'nt quib tk'ab Ryos tan nachle'n Kataj. Poro qui na taj yi nink jal siquier mu'x chi'ch c'u'lal te cyalma'. Nin qui na taj yi atk oyintzi' xchixo'l. ⁹ Ma yi e' xna'n, na waj yil chixconsaj be'ch cyetz yi sensiy. Nin toque'n cun sban tkan chichic. Nin qui na taj banle'n mas yubilil xi'il chiwi'. Nin ba'n tcu'n quil xcon jun c'olój balaj uwaj cya'n chi tane'n oro, nka e'chk uwaj yi nim jamel. Qui tajwe'n yil xcon balaj be'ch cyetz cyak'un yi nim jamel. ¹⁰ Poro ko na cyaj yil chitzatzin wunak scye'j, ba'n tcu'n chibne' jun ba'n swutz yi pri'si'n yi na chiban tu be'ch cyetz. Na ya'stzun yi ajtza'kl yi tajwe'n tan chixome'n yi e' xna'n te'j yi cyak'o'nt quib tk'ab Kataj. ¹¹ Chin tajwe'n cunin yi quil chijilon yil cho'c tan tbite'n yol Kataj. Tajwe'n yil cho'c c'ulutxum. ¹² Qui tzawak' ama'l scyetz yi e' xna'n tan chichusle'n yi e' nim juy, nka tan chicawe'n yi e' yaj. Ma na tajwe'n tan chinumewe'n e' xna'n. ¹³ Na bajx bnixle'n Adam tan Ryos, ma Eva buchtlen bnixe'n. ¹⁴ Nin nk'e'tz Adam yi xubsij, ma na Eva. Nin yi xubse'n ya'stzun juchul til. Nin yi juchul til ja ak'lij tetz caws yi chin q'uixc'uj nin litalaj jun tal. ¹⁵ Poro xchiclxok e' xna'n kol chiban tane'n yi txolbile'j: Tajwe'n tan chibnol tane'n yi cyetz cyak'un scyuch'. Nin tajwe'n yil k'uke' chic'u'l te Kataj. Toque'n cu'n chiban tu cyajtza'kl. Ko ya'tz chiban xchiclxok tzuntz.

3

Yi e'chk txolbil yi tajwe'n tan je'n pone'n jun bajxom te'j

¹ Cyakil yi yole'j yi swale' tzatz i'tz yi mero bintzi: Alchok scyetz yi na taj tz'oc tetz bajxom na pek' te jun balaj ipisyo'. ² Poro ko na ajwij yil tz'oc jun yaj tetz wi' banl wi', chin tajwe'n cunin yi cya'l na juchwit til. Tajwe'n yi jun ntzi' txkel, nin chin tajwe'n cunin yi toque'n cu'n sban yi tajtza'kl, nin yi at k'ej i' xchiwutz wunak. Tajwe'n yi ak'ol posar i',

nin yi at tajtza'kl tan txumu'n, nin tan chichusle'n yi cmon. ³ Qui na taj jun yaj yi na oc a' twi'. Qui na taj jun yaj yi ntin na tzan tan joyle'n oyintzi'. Nin qui na taj jun yaj yi na tzan tan chisuble'n wunak tan jale'n tetz pu'k. Ma na, na taj jun yaj yi list tan banle'n pawor tetz junt. Nin na taj jun yaj yi qui na je' lajpuj wi' tan oyintzi'. Ej nin na taj jun yaj yi qui na el talma' te pwok. ⁴ Ncha'tz ko na ajwij yil tz'oc jun yaj tetz wi' banl wi', chin tajwe'n cunin yi ba'n na che' caw yi tetz najal. Chin tajwe'n cunin yi cho'n ate' yi e' nitxajil jak' ca'wli', nin chin c'ulutxum nin e'. ⁵ Na ko qui na xcy'e' i' tan chicawe'n yi e' tetz najal, ¿xe'n xcy'e' i' tan chicawe'n yi cmon creyent yi ate' tk'ab Ryos? ⁶ Qui na taj jun ac'aj creyent, na ko tzun tocsaj tib nim tu tajtza'kl, nin sjuce' til chi banak yi Bayba'n. ⁷ Ncha'tz, chin tajwe'n cunin yi at k'ej i' xchiwutz yi e' wunak yi nk'e'tz e' creyent, na ko qui', tz'elepon xtx'ix yi ak'un yi at yaj sju', nin qui cunin batz xcyek Bayba'n tan po'tzaje'n.

Yi e'chk xtxolbil yi tajwe'n tan je'n pone'n jun diácono te'j

⁸ Ncha'tz yi e' diácono, chin tajwe'n cunin yi at chik'ej xchiwutz wunak. Nin na taj jun yaj yi ba'n k'uke' kac'u'l te'j, nin yi qui na oc a' twi'. Qui na taj jun yaj yi na tzan tan chisuble'n wunak tan cambal mas pwok. ⁹ Nin na taj jun yaj yi na el xtxum te yi mbi'tz yi xe' yi chusu'n yi na kocsaj, yi ewa'n cuntu' xchiwutz cyakil wunak, nin na taj jun yaj yi na ban tane'n yi chusu'na'tz nin yi na nachon te'j yi qui'c tetz til. ¹⁰ Nin kol lajluchax yi qui'c til yaj, ba'n tzun tz'oc cyentz tetz diácono.

¹¹ Poro ncha'tz yi quixkel yi e' diácono chin tajwe'n cunin yi at chik'ej xchiwutz wunak. Na qui na yub yi ko e' tu' chac'l yol. Nin tajwe'n yi ba'n k'uke' kac'u'l scye'j.

¹² Ma yi e' diácono, chin tajwe'n cunin yi jun ntzi' quixkel. Nin chin tajwe'n cunin yi ba'n na chicaw yi chinajal. ¹³ Nin kol che'l cu'n yi e' diáconoja'tz te yi quipisyo', tz'ak'lok chik'ej, nin sjalok chiwalor tan xtx'olche'n xo'l yi mbi tzuntz yi cho'n k'uklij chic'u'l te Cristo Jesús.

Yi mero kachus'u'n

¹⁴⁻¹⁵ Na klo' waj napon tan axajse'n Timoteo, poro qui cunin batz qui chan napon. Cha'stzun te na chintzan tan stz'ibe'n nin yi xtxolbile'j tzatz, bantz tele'n atxum tetz yi mbi'tz yi tajwe'n tan abnol tane'n te yi cmon cwent yi Ryos yi itz' nin tetz, yi e' yi txa'ijche't ta'n. Na yi ketz kamunl i'tz tan xchajle'n yi mero bintzi scyetz wunak, nin tan q'uicy'le'n yi chusu'n yi na kocsaj bantz cya'l tz'oc tan xite'n. ¹⁶ Na jun cu'n yol wi'nin k'ej nin wi'nin xanil yi xe' yi chusu'n yi na kocsaj.

Na, na kocsaj:

yi ja jal wankil Ryos chi tane'n kawankil.

Nin na kocsaj yi ja lajluchax yi balajil i' tan porer yi Espíritu Sant.

Nin na kocsaj yi ja aj i' tzi'n tcyaj.

Nin na kocsaj yi cyakil yi xtxolbila'se'j ilijt cyak'un yi e' ángel.

Nin txoli'nt yi stziblale'j bene'n tzi'n wi munt.

Nin at e' yi ja cyocsaj.

4

Yi e'yi squile' cyen yi xtxolbil yi na kocsaj

¹ Poro chin clar cunin na tal yi Espíritu Sant yi xtxolbile'j: Yi txant tan tule'n yi wi'tzbil k'ejlal xchijalok e' skaxo'l yi squile' cyen yi xtxolbil yi na kocsaj. Xchixomok te e'chk chusu'n yi xcyek tan chisuble'n, yi e'chk chusu'n yi cho'n na saj te Bayba'n. ² Chixomok te chila'jil yi e' wunak yi chiwutz tu' chiplaj tu' na chitzan tan txole'n. Nin yi e'a'tz qui na chinachon te quil, na tze'tzuj yi cyalma'. ³ Yi jun jilwutz wunaka'tz, qui na cyak' ama'l tetz ok'be'n ib. Ncha'tz na cyal yi at e'chk takle'n yi xan yil baj ka'n. Poro qui'c xtxolbil yi cyajtza'kl, na Ryos ak'on tetz kawa'. Ak'ij sketz tan Ryos. Nin yi o' yi o' creyent, yi o' yi

na el katxum tetz yi mero bintzi, tajwe'n yil katyoöxin tibaj kawa' yil baj ka'n. ⁴ Na cyakil yi bnixnak cyen tan Ryos, ba'n baj ka'n. Nin qui na yub yil kal yi qui'c xac. Ba'n kabajsaj cyakil yi bnixnak cyen ta'n, nin katyoöxi tetz. ⁵ Na tan tu' yi na kanach Kataj tibaj kawa' na tak' i' yi banl tibaj, na ya'tz alijt cyen ta'n.

Jun balaj xchusbe'tz Jesucristo

⁶ Kol che' achus yi e' kajwutz te yi xtxolbila'se'j yi na intxol nin tzatz, cöcöpon tzuntz tetz jun balaj xchakum Jesucristo. Ncha'tz aä, sjalok mas awalor kol cxom te yi xtxolbil yi k'uklij ac'u'l te'j, yi chusu'n yi balaj nin tetz. ⁷ Poro tina'tz tu', qui cxom te e'chk xtxolbila'tz yi na chitzan cobox tan xtxole'n, na yab ajtza'kl tera'tz. Ma yi awetz, quiwit. Joyaj puntil tan stzatzine'n Ryos tzawe'j. ⁸ Na yi na xchus tib jun yaj tan xtx'acone'n te jun ojke'l, ba'n na ban. Poro mas ba'n tcu'n yi nink kajoy puntil tan stzatzine'n Ryos ske'j, na yi ko ya'tz lkaban tz'ak'onk ba'n sketz te yi cobox k'ej yi ato' tzone'j wuxtx'otx', nin tz'ak'onk ba'n sketz tetz ben k'ej ben sak. ⁹ Cyakil yi e'chk xtxolbile'j yi nwal tzatz, ya'stzun yi mero bintzi. Nin tajwe'n cu'n tan kocsal kacyakil cu'n. ¹⁰ Na ja wi't el katxum tetz yi at kach'iw tan kopone'n te kaRyosil yi itz' nin tetz, yi Ryos yi colol cyetz cyakil yi e' yi k'uklij chic'u'l te i'. Cha'stzun te na kak'uj len te yi tak'un i', nin na icy'pon len yi e'chk jisbil ketz ka'n.

¹¹ Chin tajwe'n cu'n cöcawun scyetz wunak tan chibnol tane'n, nin tajwe'n cu'n tan chichusle'n te yi xtxolbile'j. ¹² Bintzinin aä xicye't, poro sjalok ak'ej kol cöbajxij tan xchajle'n abalajil xchiwutz yi e' kajwutz. Toque'n cu'n cöjilon. Qui tu' cötzan tu'. Chajaj yi lok' ib scyetz, na ya'tz na ban jun yaj yi at jak' ca'wl yi Espiritu Sant. Chajaj scyetz yi bintzinin k'uklij ac'u'l te Ryos, yi nk'e'tz awutz tu' aplaj tu'. ¹³ Nin te yi na cötzan tan inch'iwe'n, nque'n il tan si'le'n yol Kataj xchiwutz cyakil yi e' kajwutz. Chuswe' tan chiquiwixe'n. ¹⁴ Eli'ch len c'u'l yi ajtza'kl, na Ryos ak'on tzatz yi cyoque'n yi e' wi' banl wi' tan nachle'n Kataj tzawibaj, nin yi je'n cyak'ol chik'ab tawi'.

¹⁵ Nque'n il tan banle'n tane'n e'chk xtxolbila'se'j, tzun quile' cyakil wunak yi tzan jale'n mas awajtza'kl. ¹⁶ Banaj cwent awib. Txumaj yi mbi'tz yi na cötzan tan chichusle'n wunak te'j. Nin ncha'tz aä, tajwe'n yil tzaban tane'n yi e'chk chusu'na'tz. Na kol tzaban tane'n, sclaxok awalma', scyuch' yi e' yil quibit yi achusu'n.

5

Xe'n kaban tan chibanle'n tane'n yi e' creyent

¹ Ayajch jun tijlc'u'lal. Nin yil cöo'c tan talche'n jun tajtza'kl, joyaj puntil tan xcöne'n putzpuj yol awa'n. Ba'n tzaxconsaj putzpuj yol chi na kaban yi na kajilon scyetz kataj.

Ma yi e' xicy, banwe' tane'n chi na kaban tane'n e' kitz'un. ² Ma yi e' xna'n tijlc'u'lal, banwe' tane'n chi na che' kaban tane'n katxu'. Ncha'tz e' xun, banwe' tane'n chi na che' kaban tane'n e' kanub. Qui tzatzum quen jun takle'n scye'j.

³ Ma yi e' xna'n biöu', yi e' xma'lca'n yi bintzinin at tajwe'n scyetz, ch'eywe' yi e'a'tz. ⁴ Poro yi ko at xma'lca'n yi at tal nka yi at chimam, ba'n cho'c cye'tz tan quich'eye'n chitxu' tuml chitxuq'ue'x, na ya'stzun chimunl swutz Ryos. Chumbalaj ko ya'tz cyulej len, na stzatzink Ryos te'j. ⁵ Yi e' mero xma'lca'n i'tz yi e' yi cya'l jun at tan quich'eye'n nin yi cho'n k'uklij chic'u'l cye'tz te Kataj. ⁶ Ma yi e' xma'lca'n yi nternin na quicy'saj chic'u'l te e'chk takle'n cachi', e' te'n cye'tz na chipo'tzaj quib. Quimnake't cye'tz tane'n swutz Ryos. ⁷ Na chin tzan tan talche'n yi xtxolbile'j tzatz bantz xcöne'n awa'n tan chicawe'n yi e' xma'lca'n. Na kol chixom te e'chk ca'wla'tz quil jal chipaltil swutz Ryos. ⁸ Poro ko at e' yi qui na cho'c il tan quich'eye'n chixonl, cachi' na chiban. Pyor tcu'n ko qui na cho'c il tan quich'eye'n yi cyetz chinajal. Na ko ya'tz na ban jun yaj na tzun tzan tan telse'n k'ej yi yol Kataj. Nin pyor tcu'n i' swutz jun yi qui'c na tocsaj.

⁹ Ma yi e' xma'lca'n yi ba'n cho'c tetz tajlal yi e' yi chocoponu' tan quich'eye'n i'tz yi e' yi ja tz'ak oxc'al yob cya'n, nin jun ntzi' yaj nquichmili. ¹⁰ Nin ba'n cho'c tajlal ko ba'n nchiban sajle'n tunintz, chi tane'n q'uicy'le'n yi cyal, nka e' ak'ol posar banak. Ncha'tz ba'n cho'c tajlal xma'lca'n ko tzatzin cu'n ja chak'uj te ak'un tetz cmon. Nin ko ja chich'eyan cyen scye'j yi e' yi nchitij q'uixc'uj, nin ko ja bnix cyen alchok scyetz jilwutz ba'n cya'n, ba'n tzun cho'c yi e'a'tz tetz tajlal yi e' xma'lca'n. ¹¹ Poro ko at jun xna'n yi txe'n tijin c'u'l, qui na waj yil tz'oc tajlal xma'lca'n, na qui cunin batz ltak' ama'l tetz tajbil yi wankil, nin xajslen tibtz te Cristo. Tz'ocopon tan xtxumle'n junt yaj. ¹² Nin sjalok til tan paj yi quil tz'el cu'n te yol. ¹³ Yi jun jilwutz xma'lca'na'tz ntin na chiyut'ca'p tzi'ak ca'l. Nin tan paj yi ya'tz na chiban na chicy'ajix. Nk'e'tz ntin na chicy'ajix, poro na cho'c tan xchaq'ue'n yol. Nin nk'e'tz ntin xchaq'ue'n yol, poro na cho'c tan jale'n cu'n e'chk la'jil, nin na cho'c tan yolche'n e'chk yol yi qui'c cyocle'n te'j. ¹⁴ Cha'stzun te na chintzan tan talche'n nin: Ba'n tz'oc quichmil yi e' xma'lca'n yi e' ac'aje't, yi txe'n tijin chic'u'l. Ba'n tcu'n kol jal cyal. Ba'n tcu'n chak'uj xe'ak chical, na qui na yub yi na cho'c yi e' xma'lca'na'tz, tan telse'n xtx'ix yi cmon creyent. ¹⁵ Na at e' xma'lca'n yi ten chipakxij, nin na chixom te tajbil yi Bayba'n.

¹⁶ Ko at e' kajwutz yi at jun chixonl yi xma'lca'n, chin tajwe'n cunin yil cho'c tan xch'eye'n. Na quil sc'ul yi cho'nk lcyaj chicwent cmon creyent tan q'uicy'le'n. Na chitarey yi cmon creyent i'tz tan quich'eye'n yi e' xma'lca'n yi bintzinin qui'c jun ch'eyl cyetz.

¹⁷ Ma jalu', yi e' wi' banl wi' yi ate'sju' tak'un Kataj, yi e' yi na chicawun, tajwe'n cu'n yil tz'ak'lij mu'xt ch'eybil cyetz. I nin pyor yi e' aj txolinl scyuch' yi e' aj chusunl, ¹⁸ na na tal yol Kataj yi tz'iba'nt cyen: "Quil sc'ul yi nink tz'oc sam ka'n te chitzi' e' wacx yi na cho'c tan bujle'n triw."* Ej nin ncha'tz na tal: "Chin tajwe'n cunin tan xchojxe'n jun ak'unwil te tak'un."†

¹⁹ I bin jalu' kajwutz, quil kocsaj kol jal yolbil tetz jun wi' banl wi'. Ba'n kocsaj, poro ntin kol jal cob nka ox stiw te'j. ²⁰ Poro yi e' yi na chijuch quil, tajwe'n cu'n tan makle'n chiwutz xchiwutz cyakil tan chixobe'n yi e' mas.

²¹ Ma jalu' Timoteo swutz cu'n Kataj, nin swutz Jesucristo, scyuch' e' balaj ángel, chincawunk nin tzatz: Cyakil yi e'chk xtxolbila'se'j yi ja wi't baj intxolil tzatz, ya'stzun amunl tan abnol. Nicy' nin tu' sban cawbe'n cyetz awak'un, na qui na yub kol je' ak'ab tib jun. Ej nin qui tzaban tane'n jun xtxolbil yi ntaxk awit yi xe'. ²² Qui' chan tz'oc jun kajwutz awa'n tetz wi' banl wi', na qui cunin batz at tetz til, nin sjalok atz apartil tan tu' yil bixe' awa'n. Or bin tzawil tan qui jale'n atz awil.

²³ Ntin tu' swale' nin jun awajtza'kl tan tule'n yos tu ac'u'l yi ilenin na xchaj tib. Ba'n tcu'n nk'e'tz ntin a' tzawuc'aj tan tule'n yos tzawuch', ma na pilaj tan tc'ajle'n mu'x tal t'a'al uva.

²⁴ Or tzawil tan qui jale'n awil na at e' yi lajluch cu'n yi quil yi ntaxk oc banle'n tane'n, nin at e' yi tzantzaj tlen na lajluchax yi quil. ²⁵ Ncha'tz quitane'n yi e' balaj wunak. At e' yi lajluch cu'n yi e' balaj, nin at e' yi tzantzaj tlen slajluchaxk yi chibalajil. Na qui'c rmeril yi qui'k lajluchax yi balajil jun yaj nka yi paltil jun yaj.

6

¹ Inti e' kajwutz yi e' esclaw, tajwe'n cu'n tan cyoque'n c'ulutxum jak' ca'wl chipatrón tan qui tele'n k'ej kaRyosil, nin tan qui tele'n k'ej kachusun. ² Ncha'tz mpe creyent yi chipatrón, quil sc'ul yi nink tz'el k'ej cya'n tan tu' yi e' cu'n creyent tuch'. Poro na taj yil cho'c mas il te cyak'un, na junit yi na cyocsaj, nin at lok' ib xchixo'l tu chipatrón. Chuswe', nin txolaj yi xtxolbile'j scyetz.

Skacambok kol kaban tane'n tajbil Ryos

* 5:18 Dt 25.4. † 5:18 Mt 10.10; Lc 10.7.

³ Chin yab nin yi e' yi na cyocsaj quib nim tu cyajtza'kl, yi e' yi na chitzan tan xtxole'n yi e'chk ajtza'kl yi nk'e'tz bintzi. Na qui na chixom te xchusu'n Kajcaw Jesucristo, yi jun yi na kocsaj ketz. ⁴ Nim cu'n tx'akxnake' tu cyajtza'kl, na ntin na chiwak' quib te yi mbi na elepont jun yol le wutz cyetz cyajtza'kl. Tan yi xtxolbila'tz na jal oyintzi' tu chi'ch c'u'lal xchixo'l, nin na jal wok'lo'n ib. Nin qui na k'uke' chic'u'l squibil quib tan paj. ⁵ Quinin bajsbe'n te yi oyintzi' yi na chinuc' cu'n, na xubsnakt yi cyajtza'kl. Qui na el chitxum tetz yi bintzi. Nin le wutz cyetz cyajtza'kl yi chin tajwe'n cunin yil chitx'ac chipu'k te yi na cyocsaj. ⁶ Poro yi o' ketz bintzinin skatx'aconk kol kaban tane'n yi tajbil Ryos, nin kol katzatzin te noc yil tak' sketz. ⁷ Na yi kule'n itz'ok, qui'c jun e'chk takle'n cy'a'n ka'n. Ncha'tz yil ka'j, qui'c jun takle'n yi ba'nk kucy'aj nin. ⁸ Ko at be'ch ketz, nin ko at kawa', katzatzink bin. ⁹ Ma yi e' yi na el cyalma' tan cyoque'n tetz ric, na po'tij cyajtza'kl tan xtxumle'n chiriquil. Tunin na el tunin cyalma'-tz te e'chk takle'n, nin qui'c na tak' scyetz. Nin na xcye' tan chimulk'e'n nin tul il. ¹⁰ Kol tz'el nin kalma' te pwok na jal wi'nin bis o'kl ka'n. Na at e' yi elnak cyalma' te pwok, nin ja chipakxij. Poro e' te'n ncho'csan sotzaj c'u'lal tetz cyalma'.

Jun xtxolbil tan muc'le'n q'uixc'uj

¹¹ Ma jalu' witz'un, atix cwent Ryos. Banaj cwent awib te cyakil yi e'chk takle'n yi ja ben intxolil tzawetz. Nque'n il tan abnol tane'n yi e'chk takle'n balaj, nin tan c'u'laje'n Ryos, nin tan k'ukewe'n ac'u'l te'j. Icy'ichlen apaj tan banle'n tane'n lok' ib. A'tok apasens tu aputzpal. ¹² Quiwit tan muc'le'n q'uixc'uj yil tz'ul tan apile'n tan tu' yi k'uklij ac'u'l te Ryos. Quil tzawak' awib tk'ab e'chk pilbil awetz, ma na quiwsaj awib tan acambal yi itz'ajbil yi quinin bajsbe'n tetz, na ya'stzun axac yi acxje'n xtxa'ol Ryos. Ej nin nach cu'n ayol yi alijt awa'n xchiwutz jun c'olaj kajwutz yi cxomok te kachusun. E' cu'n stiw te ayol.

¹³ Ma jalu' swutz cu'n Ryos chincawunk nin tzatz, swutz yi Ryosa'tz yi na ak'on quitz'ajbil cyakil e' txuc scyuch' cyakil wunak. Ncha'tz swutz cu'n Jesucristo chincawunk nin tzatz, yi Jesucristo yi quinin xob tan talche'n yi mero bintzi tetz Poncio Pilato. ¹⁴ Banaj tane'n cyakil yi e'chk takle'n yi na chintzan tan xtxole'n nin tzatz. Or tzawil. Quil tzatx'ixpuj yi xtxolbil bantz qui jale'n awil yil tz'ul tzaj Kajcaw Jesucristo. ¹⁵ Na tz'ul yi jun k'ejlala'tz, na tz'elepon k'ab Ryos te'j, na ntina'tz jun Ryos yi mero balaj, nin chin cham nin i'. Chin wi'tz Rey, nin chin wi'tz Ajcaw i'. ¹⁶ Na qui'c quimbil tera'tz. Kale'n nin pak'puchal kale najle't i'. Cya'l nin jun yi nink xtx'aj yil tz'opon te i'. Qui'c nin jun wunak yi jajk til wutz i'. Nin qui'c rmeril tan quilol wutz. Na at k'ej i', nin at porer tk'ab tetz ben k'ej ben sak. Amén.

¹⁷ Ma jalu', je jun ca'wle'j scyetz yi e' yi at chimebi'l. Alaj scyetz yi quil chik'ak'ax tu chimebi'l, nin quil k'uke' chic'u'l te'j, na qui cunin batz tz'elepon c'u'l. Ba'n tcu'n k'uke' chic'u'l te Ryos yi itz' nin tetz. Ya'stzun yi jun yi na ak'on cyakil yi tajwe'n sketz, tan katzatzine'n mas te'j. ¹⁸ Alaj scyetz tan chibanol yi e'chk takle'n balaj, nin tan chibanol pawor. Alaj scyetz yi tajwe'n yi list e' tan toye'n chimebi'l, nin tan tele'n chik'ajab scye'j yi e' yi at tajwe'n scyetz. ¹⁹ Ko ya'tz lcyulej sjalok tzun jun chimebi'l tul yi tiemp yil tz'ul tzaj Jesucristo. Sjalok chimebi'l yi quil sotz. Ncha'tz xchicambaje' jun itz'ajbil yi quinin bajsbe'n tetz.

Wi'tzbil ca'wlyi ak'lij tetz Timoteo

²⁰ Or tzawil yi xtxolbil yi ak'ij tzatz. Quil katxum yi e'chk yol yi na chiyol wunak, na qui'c eka'n ta'n. Nin quil katxum yi e'chk yol yi txumij cuntu' cya'n, na na cyal cyetz yi wi'nin ajtza'kl at tul, poro qui'c eka'n ta'n. ²¹ At e' yi ja chixom te jun jilwutz ajtza'kla'tz nin ja cyaj quilol yi xtxolbil yi cho'n k'uklij ketz kac'u'l te'j.

Tak' tzaj Ryos yi banl tzawibaj. Amén.

YI CA'P CART YI BEN STZ'IBAL PAWL TETZ TIMOTEO

Xe'tzbilyol Pawl

¹ Yi in wetz, in Pawl, in apostl tetz Jesucristo. Chakij chint tan Ryos tan xtxole'n scyetz cyakil wunak yi jun cu'n stk'e' Ryos yi itz'ajbil yi suki'nt ta'n. Ej nin skacambaje' yi jun itz'ajbila'tz ko junit o' tu Cristo. ² I bin jalu' Timoteo, na chintzan tan stz'ibe'n nin yi carte'j tzawetz, na chin ok'le'n nin awutz wak'un, na chi aǎk incy'ajl tane'n tk'ab Jesucristo. Tak' tzaj Kataj Ryos tu Kajcaw Cristo Jesús yi banl tu tzatzin paz tzawibaj.

Yi toque'n Pawl tan c'ase'n tajtza'kl Timoteo

³ Quinin na cǎe'l te inc'u'l Timoteo, yi na no'c tan nachle'n Kataj, ilenin na chintyoǎin tzawibaj, na tetz cu'n walma' na chintzan tan banle'n inmunl swutz Ryos chi e' banake' yi e' inmam inte'. ⁴ Nternin na chimpek' tan wilol junt tir awutz, na na ul tx'akx tinc'u'l yi wi'nin awok'e'n yi acyaje'n cyen le tnuma'tz. ⁵ Nin na ul tx'akx tinc'u'l yi bintzi nin k'uklij ac'u'l te Kataj chi quitane'n atxucy'e'x Loida tu atxu' Eunice.

⁶ Ma jalu' Timoteo, na klo' waj yil tzaxconsaj yi awajtza'kl yi tak'nak Ryos tzatz yi je'n wuk'ol ink'ab tawi'. ⁷ Na bintzinin yi ajtza'kl yi ak'ij tan Ryos sketz, nk'e'tz tan kaxobe'n ma na i'tz tan jale'n kachamil nin tan kachajol yi lok' ib, nin tan kamakol kib te alchok e'chk takle'n. ⁸ Cha'stzun te quil cctx'ixwij tan atxolil yi balaj stziblal tetz Kajcaw, nin qui cctx'ixwij tan paj yi atin xetze', na atin xetze' tan tu' yi na chintzan tan xtxole'n yi bi' Jesucristo. Poro ncha'tz aǎ, tajwe'n cu'n tan ticy'e'n pone'n noc q'uixc'uj awa'n, na yi jun q'uixc'uja'tz, ilenin tz'ul tan tu' yi na katzan tan xtxole'n yi balaj stziblal. Poro stk'e' Ryos achamil tan ticy'e'n pone'n awa'n. ⁹ Colpi'n cho't tan Ryos, nin txa'ij cho't ta'n tan kaxcone'n tetz. Poro nk'e'tz tan tu' yi atk kabalajil yi ya'tz nko' tulejtz, ma na tan tu' yi ya'tz tajbil i'. Tan tu' Jesucristo ntak' wit Ryos banl skibaj. Nin txumijt ta'n le xe'tzbil tzaj. ¹⁰ Poro jalu', yi tulake'n Jesucristo ya'stzun lajluchaxe'n yi tajtza'kl Ryos na ja xcye' Cristo tan xite'n yi porer yi quimichil, nin tan yi balaj stziblal ja lajluchax skawutz yi at jun itz'ajbil yi cya'l nin jun xcye' tan xite'n.

¹¹ Chakij chin tan Ryos tan xtxole'n yi jun balaj stziblala'tz. Na ja no'c ta'n tetz jun apostl tan chichusle'n yi e' yi nk'e'tz e' judiy. ¹² Cha'stzun te muq'uij yi e'chk q'uixc'uj wak'un, nin qui na chintx'ixwij, na elnak intxum tetz na' scyetz i' yi jun yi k'uklij inc'u'l te'j. Na jun cu'n yol na wocsaj yi at porer tu Ryos tan q'uicy'le'n yi tetz tak'un yi atin sju', jalen cu'n yil tz'ul yi wi'tzbil k'ejlal.

¹³ Cha'stzun te Timoteo xomen quen tu' te e'chk balaj chusu'n yi walnak tzatz. K'ukek ac'u'l te Ryos nin chajaj yi lok' ib yi tak'nak Cristo Jesús tzatz. ¹⁴ Na tan porer yi Espíritu Sant yi najlij tzawe'j tajwe'n yil xcon yi balaj ajtza'kl yi at tetz awalma', yi ajtza'kl yi Ryos ak'on tzatz.

¹⁵ Bitant bin awa'n yi ǎe'n cunin tele'n chijatxol quib yi e' kajwutz swe'j, cyakil yi e' yi najlche' le ama'l Asia. E' jun yi cob yaj yi na chibi'aj Figelo tu Hermógenes. ¹⁶ Nin ncha'tz Onesíforo tu tetz najal. Lok tz'el k'ajab Ryos scye'j, na wi'nin pawor ban i' swetz. Ej nin quinín tx'ixwij tan paj yi atin xetze'. ¹⁷ Na yi at tzaj i' tzone'j Roma, quinín k'e'xij tan injoyle'n jalen cu'n yi injale'n ta'n. ¹⁸ ǎe'nk tz'el k'ajab Kajcaw te'j yil tz'ul yi wi'tzbil k'ejlal. Ilijt awa'n yi wi'nin ich'eya'n ban i' swe'j te yi atin tzaj tzawuch' Efeso.

2

Yi e'yi ate' tk'ab Cristo chi sanlar quitane'n

¹ Ma jalu' Timoteo, aǎ incy'ajl tane'n tk'ab Cristo. Xicye'n awib, na at banl Kataj skibaj tan tu' yi ato' tk'ab Cristo Jesús. ² Chuswe' yi e' yaj yi ba'n k'uke' kac'u'l scye'j, yi e' yi at

chiċc'atnakil tan chichusle'n mas kajwutz. Chuswe' te yi e'chk xtxolbil yi walnak tzatz ħchiwutz cu'n jun c'oloj kajwutz.

³ Tajwe'n tan amuc'ul q'uixc'uj, na cho'n awutane'n tk'ab Cristo chi tane'n jun sanlar. Nin ilijt awa'n yi ħe'n quitane'n yi e' sanlar. ⁴ Qui'c rmeril yi nink cho'c sanlar tan xtxumle'n yi cyetz cyajbil, ma na chin tajwe'n cunin tan chibnol tane'n yi ca'wl yi ca'wl cyetz. ⁵ Ncha'tz aħ awetz tajwe'n tan abnol tane'n yi ca'wl Cristo. Ncha'tz qui'c rmeril tan cambal jun yi na el tan ojke'l yi ko quil xom te e'chk ley yi bixba'nt tan yi txumul tetz. ⁶ Ncha'tz tajwe'n tan awoque'n il te awak'un chi na ban jun ak'unwil xo'l tujul tan cambal jun balaj cosech. ⁷ Txumaj yi e'chk ajtza'kla'tz yi na wal nin tzatz, nin Kajcaw cħch'eyan tan pujxe'n awa'n.

⁸ Eli'ch te ac'u'l yi itz'ij Jesucristo junt tir ħchixo'l alma' nin eli'ch te ac'u'l yi i' xonl k'ajtzun rey Luwiy. Na ya'stzun yi xtxolbil yi na chintzan wetz tan xtxole'n scyetz wunak yi ba'n na kaclax ta'n. ⁹ Poro tan tu' yi na chintzan tan xtxole'n yi e'chk xtxolbila'tz na intij wi'nin q'uixc'uj. C'alij chin tan caren chi ink biyolnak tane'n ħchiwutz wunak. Poro yi yol Kataj qui c'alij te'tz tcaren. ¹⁰ Yi in wetz na chintzan tan muc'le'n q'uixc'uj tan tak'one'n ba'n scyetz yi e' yi txa'ij che't tan Ryos. Na yi wetz wajbil i'tz yi ħe'nk chicambaj yi balaj itz'ajbil yi quinin bajsbe'n tetz, yi jun itz'ajbila'tz yi njal kak'un tan tu' yi nko'c tk'ab Cristo.

¹¹ Je jun xtxolbile'j yi bintzinin, yi ba'n k'uke' kac'u'l te'j:

Ko na kocsaj yi chi ik o'a'tz yi nkaquim,
yi quime'n Cristo swutz pasyon,
skitz'ok tzun junt tir tan kanajewe'n te i'.

¹² Nin kol tz'icy'pon q'uixc'uj ka'n,
o' tzun juntz tan cawu'n tuch'.

Poro ko na kaxob tan talche'n yi xomcho' te'j,
ncha'tz i', stale' yi qui ajske'n kawutz ta'n.

¹³ Yi e' wunak ntin na cyak' k'ubaj c'u'lal sketz. Poro yi Kataj Ryos, ilenin na el k'ab te yi yol, na qui'c la'jil tuch'.

Jun balaj ak'unwil swutz Ryos

¹⁴ Ilenin na'wsaj yi e'chk xtxolbila'tz scyetz kajwutz. Nin swutz cu'n Ryos makaj chiwutz tan cyaje'n cyen quilol e'chk wak' ib te yi mbi na elepont e'chk yol yi tz'iba'nt cyen. Na qui'c na tak' sketz. Ntin na xcy'e' tan po'tze'n chitxumu'n yi e' kajwutz yi na chitzan tan tbite'n. ¹⁵ Nque'n il tan awoque'n tetz jun balaj ak'unwil swutz Ryos tan qui tele'n atx'ix. Nque'n il tan awoque'n tetz jun ak'unwil yi ba'n na xcy'e' tan xtx'olche'n xo'l yi mero xe' yi yol yi bintzinin tetz. ¹⁶ Poro or tzawil yi wak' ib te e'chk yol yi qui'c eka'n ta'n. Na ntin na xcy'e' tan kapitle'n nin tul il. ¹⁷ Nin yi jun jilwutz ajtza'kla'tz na ben lo'on chi na ban jun jilwutz yabil yi na bi'aj cáncer. Na ya'stzun tane'n cyajtza'kl Himeneo tu Fileto. ¹⁸ Qui't na chixom te yi bintzi, na yi cyetz na cyal: “Yi itz'e'n junt tir, ten bajij,” che'ch. Nin tan yi chiyola'tz ja chixcy'e' tan suble'n cyajtza'kl cobox kajwutz yi k'uklij chic'u'l te Ryos. ¹⁹ Poro qui'c na ban yi ko ya'tz na cyal, na yi xe' yi ketz kachusun bnixnak cyen tan Ryos. Qui'c rmeril tan xtx'ixpe'n. Na yi Kajcaw ajske'n chiwutz yi e' tetz ta'n. Ej nin at junt xtxolbil yi na tal: “Cyakil yi e' yi xomche' te Cristo, tajwe'n cu'n tan cyaje'n quilol yi e'chk ajtza'kl cachi'.”

²⁰ Je junt puntile'j: Yi na ko'c tul jun balaj ca'l skile' yi nk'e'tz ntin e'chk ma'cl sakal nka oro at txe', ma na skile' yi at ma'cl yi tze' tu' nka tx'otx' tu'. At balaj ma'cl yi wi'nin na kalok' wutz, nin at ma'cl yi qui na kalok' mas wutz. ²¹ Ni'cu'n tzun kutane'n ketz chi e'chk ma'cla'tz. Ko na kaj kaxcon tetz jun balaj ma'cl Kajcaw yi txa'ijt, tajwe'n cu'n tan kabnol cwent kib te cyakil e'chk takle'n cachi', tzun kaxconktz tan banle'n jun balaj ipisyo'.

²² Il cyen bin yi chiya'bl yi e' xicy. Banaj puers tan abnol tane'n yi tajbil Ryos. Nin banaj puers tan k'ukewe'n mas ac'u'l te'j. Nin banaj puers tan achajol yi lok' ib tu aputzpal, chi quitane'n yi e' yi tetz cu'n cyalma' na chitzan tan c'u'laje'n Kajcaw. ²³ Quil cĕo'c tan xtxumle'n e'chk ajtza'kl yi qui'c xe', na elnak atxum tetz yi ntin oyintzi' na tak'. ²⁴ Qui'c cu tan toque'n jun ěchakum Kajcaw tan oyintzi', ma na tajwe'n cu'n yi putzpuj jilon. Tajwe'n cu'n yi toque'n cu'n lchusun. Tajwe'n cu'n yi wi'nin pasens. ²⁵ Tajwe'n cu'n yi puntil cu'n ltulej yi na oc tan makle'n chiwutz yi e' pajol ca'wl, na qui cunin batz tz'oc Ryos tan xtx'ixpe'n cyajtza'kl, bantz tele'n chitxum te yi bintzi. ²⁶ Ko ya'tz tane'n jun ěchakum Kajcaw, tz'elepon chitxum wunak tetz yi bintzinin yi chusu'n yi xomcho' te'j, nin chelepon liwr tk'ab Bayba'n, na ate' pres tk'ab Bayba'n tan bnol i' yi tajbil scye'j.

3

Yi ěe'n cu'n ěchibne' wunak yi txant tan tucumule'n yi wi'tzbil k'ejlal

¹ Ma jalu' na waj yil tz'el atxum tetz yi xtxolbile'j: Tz'ul e'chk c'a'laj tiemp yi txant tan tucumule'n yi wi'tzbil k'ejlal. ² Na yi e' wunak ěchik'ak'axk len tu cyajtza'kl, nin tu chijilon. Ntin chocopon tan xtxumle'n pwok. Chocopon len tan jiso'n, nin tan pajle'n ca'wl chitaj chitxu'. ³ Quil chityoĕin yil bajij jun ba'n scyetz. Quil cyek ěchi' Ryos. Quil tz'el chik'ajab te junt. Quil tz'el jun oyintzi' te chic'u'l. Chocopon len tetz chac'l yol. Quil chixcye' tan makle'n cyajtza'kl te e'chk takle'n cachi'. Quil chixob tan chibuchle'n, nin tan chibiyle'n wunak. Chocopon contr te cyakil e'chk takle'n balaj. ⁴ Cob chiyubel sbne' na ěchic'aye' quib tan tponse'n yol ěchixo'l junt tx'akajt. Nin tuninl chipok'loj tlen tu quib tu cyajtza'kl. Scyocse' quib nim tu cyajtza'kl. Squicy'se' chic'u'l te cyetz cyajbil, nin quil chiban tane'n yi tajbil Ryos. ⁵ Scyocse' quib chi jun yi na xom te tajbil Ryos, poro tan yi e'chk takle'n cachi' yi na chiban slajluchaxk yi chiwutz tu' chiplaj tu'. Ba'n tcu'n quil cxom scye'j jun jilwutz wunaka'tz.

⁶ Chixo'l yi jun jilwutz wunaka'tz at e' yaj yi na cho'c lakak ca'l tan suble'n cyajtza'kl yi e' kajwutz xna'n, yi cotxcoj e' te yi na kocsaj. Ya'stzun yi jun jilwutz xna'na'tz yi na po'tij cyajtza'kl tan paj xtxumle'n quil. Pitij che' tan e'chk cyajbil tu'. ⁷ Ilenin na quibit e'chk chusu'n, poro qui na pujx yi mero xe' yi bintzi cya'n. ⁸ Yi e' subul naka'tz e' contr te yi xtxolbil yi bintzinin tetz. Ni'cu'n chi quitane'n Janes tu Jambres, yi ocnake' tan contri'n te Moisés.* Yi jun jilwutz wunaka'tz, xubsnakt cyajtza'kl. Qui'c chixac, na qui na chixcye' tan banle'n tane'n yi chusu'n yi na kocsaj ketz. ⁹ Poro quil puc'un chiwutz yi e' yil chixom scye'j, na tz'elepon chitxum cyakil wunak scyetz yi juntlen cyajtza'kl, chi e' ban e' wunak tentz scye'j yi cob yaja'tz yi e' oc tan contri'n te Moisés.

Yi wi'tzbil ca'wl yi tak' Pawl tetz Timoteo

¹⁰ Yi aĕatz Timoteo elnak atxum te yi inchusu'n. Ej nin elnak atxum tetz yi ěe'n cu'n wutane'n wetz. Nin elnak atxum tetz yi mbi'tz yi inwutz quen te'j. Elnak atxum tetz yi ěe'n k'uklij inc'u'l. Ej nin elnak atxum tetz yi at impasens nin yi at lok' ib swuch'. ¹¹ Ej nin elnak atxum tetz yi ja intij q'uixc'uj. Nin bita'nt awa'n mbi cu'n bajij swe'j yi wicy'ake'n le tnum Antioquía, tu yi tnum Iconio nin Listra. Wi'nin q'uixc'uj mintij. Poro ja ne'l liwr tan Kajcaw tk'ab e'chk q'uixc'uja'tz. ¹² Na bintzinin cyakil yi e' yi xomche' te Cristo Jesús chitije' q'uixc'uj. ¹³ Ma yi e' mal nak, nin cyakil yi e' subul nak, jale'n atit mas cyetz quil. Ilenin chocopon tan chisable'n mas wunak nin ncha'tz e' ěchisube' quib squibil quib.

¹⁴ Inti aĕ awetz Timoteo, benk awukan ttx'otx' te yi chusu'n yi ja wi't oc le awi', yi jun chusu'na'tz yi jun cu'n na awocsaj. Na elnak atxum tetz yi ěe'n cu'n tane'n chibalajil yi e' yi ocnake' tan achusle'n te yol Kataj. ¹⁵ Na juyil cunin aĕ yi tele'n atxum tetz yi mbi eka'n tan yi xtxolbil yi tz'iba'nt cyen, yi chin xan nin. Ya'stzun yi xtxolbila'tz yi na ak'on awajtza'kl, nin ya'stzun yi xtxolbil yi na chajon tzatz yi ěe'n kaclax. Na skaclaxok tan

* 3:8 Ex 7.11.

tu' yi na k'uke' kac'u'l te Cristo Jesús. ¹⁶ Na Ryos a'lon cyen cyakil yi tz'iba'nt cyen. I' a'lon scyetz e' tajtz'ib tan cyaje'n cyen chitz'ibal. Nin na xcon jalu' tan kachusle'n te yi bintzi. Na xcon tan makle'n kawutz te e'chk takle'n cachi'. Na xcon tan kanuc'le'n. Nin na xcon tan kuch'eye'n tan kaxome'n te yi tajbil Kataj. ¹⁷ Nin na xcon scyetz cyakil yi e' yi ate' tk'ab Ryos tan tak'le'n cyajtza'kl nin tan cyoque'n tetz tz'aknak cu'n bantz chibnol yi e'chk takle'n balaj.

4

¹ Ma jalu' Timoteo, swutz cu'n Ryos nin swutz cu'n Cristo Jesús xchincawunk nin tzawe'j. Na txant tan tule'n Kajcaw tan ma'le'n yi kajtza'kl cyakil yi o' yi itz'o' scyuch' cyakil yi e' yi quimnake'. Txant tan tule'n i' chi jun rey, tan kacawe'n. ² Cha'stzun te, joyaj puntil tan txole'n yol Kataj alchok scyetz oril yi na noj quen puntil tzawutz. Moxwe' yi xe'n tan cyocsal yi yol Kataj. Makaj chiwutz tan qui chibene'n tul il. Ak'aj jun balaj cyajtza'kl. Poro toque'n cu'n tzawulej yil cxo'c tan chichusle'n, ³ na tzantzaj tlen qui't cyak' ama'l sketz tan che' kachusul te yi balaj chusu'n, na chocopon tan banle'n yi cyetz cyajbil, nin xchijoye' e' aj chusunl yi ba'n cho'c tan chichusle'n te cyetz cyajbil yi na cyaj quibit. ⁴ Jalt cun tu lo' wutz chicoc chitzejbaj tzaj tan tbite'n yi yol yi bintzi. Ntin chocopon tan tbite'n yi e'chk xtxolbil yi txumij cuntu'. ⁵ Inti axtatz, quiwit. Muc'aj e'chk q'uixc'uj. Nque'n il tan xtxole'n yi xtxolbil yi ba'n na kaclax ta'n. Banaj bin tane'n yi amunl yi ak'ij tzatz.

⁶ Txant tan tule'n yi k'ejlal tan inquime'n, nin yi quimichil yi sbajok swe'j, ya'stzun jopbil wi' yi oy yi na wak' tetz Kataj. ⁷ Na ja imbuch wib tan banle'n tane'n yi inmunl yi ak'ij swetz. Nin ja chinxcye' tan wupone'n tampuj kale atit wupombil. Na cho'n cu'n mimban chi na chiban e' yaj yi na chipil quib tan quilol yi na' scyetz e' chixcyek tan cyopone'n chan kale atit cyopombil. Poro yi in wetz quinín chincyaj nicy'al be', ma na ja nopon tampuj kale atit wupombil. Quinín mincabej inc'u'l te yi na wocsaj. ⁸ Tan tu' yi puntil cu'n wulej wajtza'kl, at inch'iw te jun oy. Na yil tz'ul yi jun k'ejlala'tz tz'ak'lok swetz. Nin yi Kajcaw, ya'stzun tz'ak'on tetz yi jun oya'tz swetz, na i' yi mero balaj pujul xtisya'. Poro nk'e'tz ntin in chincambok te'j, ma na ncha'tz cyakil yi e' yi nternin na cu' chitzi' tan tule'n chan Kajcaw, xchicambok te yi jun oya'tz.

Yi jakol Pawl pawor tetz Timoteo

⁹ Joyaj puntil tan awule'n chan tan inxajse'n. ¹⁰ Na ja chincyaj tilol Demas. Mas na pek' i' te mebi'l. Cho'n at i' le tnum Tesalónica. Ncha'tz kajwutz Crescente, ja ben i' le ama'l cwent Galacia. Ma Tito cho'n at i' le ama'l Dalmacia. ¹¹ Jalt yi kajwutz Lucas at cyen swe'j.

Ma jalu', banaj pawor tan joyle'n kajwutz Marcos tan tule'n tzone'j tan wuch'eye'n te tak'un Kataj, ¹² na ten ben inchakol Tíquico le tnum Efeso. ¹³ Yil cxa'j tzaj, cy'aj tzaj incxe'y yi cyaj cyen wa'n le ca'l kajwutz Carpo le tnum Troas, Ncha'tz na waj e'chk u'j tu e'chk liwr. Poro yi mas tajwe'n tan saje'n i'tz yi e'chk liwr.

¹⁴ Ma jalu', or tzawil Alejandro yi txak'ol ch'ich'. Chin cachi' nin banak i' swe'j. Poro Kataj tz'ak'on tetz yi caws. ¹⁵ Or tzawil i', na chin contr nin i' te kachusun' yi na katzan tan txole'n.

¹⁶ Ma jalu' i' mimban wetz yi in colol wib xchiwutz yi e' wi' banl wi' tetz tnum. Cya'l nin jun mmo'c tan wuch'eye'n. Na ja chin cyaj cyen quilol cyakil e' wamiw. Kataj cu'n cuyun chipaj. ¹⁷ Poro ntyox tetz Kajcaw yi ja oc tan wuch'eye'n. Na i' mmak'on inwalor tan xtx'olche'n xo'l yi balaj stziblal, nin ja quibit yi e' yi nk'e'tz e' katanum. Na Kajcaw nchincolon tk'ab yi in contr yi i' cunin tuch' balum. * ¹⁸ Ej nin ilenin tz'ocopon Kajcaw tan incolche'n jalen yil nopon kale na cawune't i'. Kak'e' bin kak'ajsbil tetz i' tetz ben k'ej ben sak. Amén.

Stzajsbil wi' yol

* 4:17 1 Pe 5.8.

¹⁹ Al quen jun yos tetz kajwutz Prisca tu kajwutz Aquila, scyuch' e' najal Onesíforo.
²⁰ Ma Erasto, cho'n cyaje'n cyen Corint. Ma Trófimo cho'n cyaje'n wa'n Mileto, na yabi'x i'.
²¹ Joyaj puntil tan awule'n tzone'j yi ntaxk xe'tij yi k'alaj. Ncha'tz kajwutz Eubulo tu Prudente na cyal nin jun yos tzawetz. Ncha'tz Lino tu Claudia scyuch' cyakil kajwutz yi ate' tzone'j, na chitzan tan talche'n nin jun yos tzatz.

²² Timoteo lok xom Kajcaw Jesucristo tzawe'j. Nin tak' tzaj Kataj yi banl i' tzitibaj icyakil cu'n. Amén.

YI CART YI BEN STZ'IBAL PAWL TETZ TITO

Yi xe'tzbilyol Pawl

¹ I ina'tz, in Pawl. In xchakum Ryos. In apostl tetz Jesucristo. Yi wetz in munl i'tz tan chiquiwse'n yi e' yi txa'ij che't tan Ryos. Nin ncha'tz yi wetz inmuni i'tz tan xtx'olche'n xo'l yi bintzi scyetz, bantz tele'n mas chitxum tetz yi xe' yi xtxolbil yi na kocsaj. ² Ya'stzun na imban bantz chicambal yi itz'ajbil yi quinin bajsbe'n tetz. Na Kataj Ryos nsukin yi jun itz'ajbila'tz sketz. Ej nin qui'c nin mu'x la'jil tuch'. ³ Na yi ntaxk cu' xe'tzbil yi wuxtx'otx' suk i' yi itz'ajbila'tz sketz. Poro jalu' te tiemp'e'j tzan lajluchaxe'n yi tajbil i' xchiwutz wunak tan yi na tzan xtxole'n scyetz. Nin ncha'tz in, chakij chin tan Ryos, yi colol ketz, tan xtxole'n yi jun balaj stziblala'tz.

⁴ Yi carte'j i'tz tetz atz Tito, na chi axk incy'ajl tane'n na junit na kocsaj. Tak' tzaj Kataj Ryos tu yi Kajcaw Jesucristo yi colol ketz yi banl tu yi tzatzin paz tzawibaj.

Yi e'yi ba'n cho'c tetz wi' banl wi' (1 Ti 3.1)

⁵ I bin jalu' Tito, ja xcyaj cyen wuk'ol le ama'l Cret tan awoque'n tan chichusle'n yi e' kajwutz te yi chusu'n yi txe'n chijepon tuch'. Nin tan chibixbaje'n yi e' yi ba'n cho'c tetz wi' banl wi' lakak tnum. Banaj bin tane'n yi e'chk ca'wl yi cyajnak cyen intxolil tzatz. ⁶ Ba'n che' abixbaj yi e' yaj yi qui'c yolbil cyetz, yi e' yi junintzi' quixel, yi e' yi ate' nin chinitxa' tk'ab Kataj, na qui na yub kol che' abixbaj yi e' yaj yi tu na chipa'ca'p tu' chinitxa'. ⁷ Na chin tajwe'n cunin yi quil jal yolbil tetz jun wi' banl wi', yi at sju' tak'un Kataj. Qui'c cu tan cyoque'n yi e' kajwutz yi na cyocsaj quib nim tu cyajtza'kl; nka yi e' yi at chimacle'n; nka yi e' yi na oc a' chiwi'; nka yi e' yi chin chigan nin oyintzi'; nka yi e' yi xkantzaj nink na cyaj. ⁸ Ma na ba'n che' abixbaj yi e' kajwutz yi e' ak'ol posar; scyuch' yi e' yi na el chik'ajab scye'j wunak; scyuch' yi e' yi puntil cu'n chitxumu'n; scyuch' yi e' balaj, yi tz'aknak cu'n e'; scyuch' yi e' yi qui na cyocsaj quib nim tu cyajtza'kl. ⁹ Tajwe'n yi cho'n ajlij chic'u'l te yol Kataj yi ba'n k'uke' kac'u'l te'j. Tajwe'n yi cho'n ajlij chic'u'l te'j, bantz chixcyewe'n tan chichusle'n yi e' yi ba'n ate't, nin tan makle'n chiwutz yi e' yi juntlen chitxumu'n.

¹⁰ Chin tajwe'n cunin yil chibixe' wi' banl wi' yil chixom te yi xtxolbila'se'j, na wi'nin pajol ca'wl ate'. Wi'nin e' yi qui'c xtxolbil chijilon. E' cu'n subul nak. Ej nin yi jun jilwutz wunaka'tz, cho'n na jal mas xchixo'l yi e' judiy yi ate' tajlal cmon creyent. ¹¹ Chin tajwe'n cunin tan makle'n chiwutz, na at na ban cu'n yi na chixcy'e' tan chisuble'n jujun najal. Yi cyetz chichusu'n qui'c xac. Na ntin na chitzan tan xtxole'n tan tu' yi xkantzaj nink na cyaj.

¹² Juntlen cyajtza'kl yi e' aj Cret kale atixe't, na je yol talnak jun scyeri cyetz chinachol: "Yi e' weri intanum, e' cu'n la'j. Chin cachi' nin cyajtza'kl. Chin xo'j nin e' tan wa'a'n, nin chin cy'aj nin e'," stzun i' ban cyen. ¹³ Bintzi yi talnak i'. Cha'stzun te makaj chiwutz bantz chixome'n te yi bintzi. ¹⁴ Na qui na yub kol chixom kajwutz te e'chk ajtza'kl yi txumij cuntu' cyak'un yi e' judiya'tz yi ate' tzixo'lwok, na yi cyetz na chitzan tan cyajse'n cyen yi bintzi.

¹⁵ Na skawutz ketz yi tx'ajij cu'n te kajtza'kl, na el katxum tetz yi qui'c nin jun takle'n yi xank yil kabajsaj. Nin qui'c nin jun takle'n yi xank yil kamac. Poro xchiwutz yi e' yi nk'e'tz tx'ajij cu'n te cyajtza'kl, yi e' yi qui k'uklij chic'u'l, qui'c nin jun e'chk takle'n yi nk'e'tz xan xchiwutz, na qui na chinachon te'j yi ko ba'n na chiban nka qui'. ¹⁶ Na cyal cyetz yi na cyek xchi' Ryos, poro tan yi e'chk takle'n yi na chiban, na lajluchax yi qui na cyocsaj yi mero xtxolbil. Chin juntlen nin e' tu cyajtza'kl. Qui'c chixac, na e' len cu'n pajol ca'wl Ryos.

2

Xtx'olche'n xo'lyi balaj chusu'n

¹ Inti aǵ Tito yi na cǵo'c tan xtxole'n yol Kataj, tajwe'n yil cxom te yi mero chusu'n yi qui'c paltil. ² Alaj scyetz yi e' tijlc'u'lal yi quil tz'oc a' xchiwi', ma na toque'n cu'n sban yi cyajtza'kl tan cyak'ol wunak chik'ej. Nin alaj scyetz yi puntil cu'n sban chitxumu'n nin yi tajwe'n tan chixome'n te yi chusu'n yi qui'c paltil. Nin alaj scyetz yi tajwe'n tan chichajol yi at lok'ib scyuch'. Nin alaj scyetz yi tajwe'n yil jal chipasens tan muc'le'n q'uixc'uj. ³ Ma yi e' xna'n tijlc'u'lal, alaj scyetz yi puntil cu'n cyulej cyajtza'kl. Nin alaj scyetz yi qui tu' chitzantu' tan xchaq'ue'n yol, nin quil cyak' quib tan kba'ni'n. Ej nin alaj scyetz yi tajwe'n tan chichusul yi e' xna'n yi e' xune't te e'chk balaj xtxolbil. ⁴ Je tajwe'n tan cyalol scyetz: "Chin tajwe'n cunin tan ilok'il wutz ichmil scyuch' e' initxa'. ⁵ Nin chin tajwe'n cunin yi toque'n cu'n sban itajtza'kl. Ej nin chin tajwe'n cunin tan iq'uiicy'lel itib. Ej nin chin tajwe'n cunin yi c'asc'uj tziban xe ica'l. Nin chin tajwe'n cunin tzichajwok yi ibalajil tu iputzpal. Tajwe'n cu'n yil cǵo'cwok c'ulutxum jak' ca'wl ichmil." Ya'stzun tajwe'n tan cyalol yi e' tijlc'u'lal. Nin kol chiban tane'n yi e' kajwutz xna'na'tz yi xtxolbila'se'j, qui't tzun tz'el xtx'ix yi balaj stziblal cya'n.

⁶ Ma yi e' xicy, tajwe'n cunin yil tzawal scyetz yi qui tu' chitzantu'. ⁷ Banaj tane'n yi e'chk takle'n balaj tan chixome'n yi e' xicy te'j. Nin yil cǵo'c tan chichusle'n te yi mero bintzi, qui na taj xk'e'l. ⁸ Toque'n cu'n cǵjilon tan qui jale'n yolbil awetz. Nin ko ya'tz tzaban, chitx'ixwok tzun yi e' acontr.

⁹ Ma yi e' mas yi ate' jak' ca'wl chipatrón, alaj scyetzak tan cyoque'n c'ulutxum jak' chica'wl, nin tan cyak'ol tzatzin scyetz. Nin alaj scyetz yi quil chitzolnin yi yol chipatrón. ¹⁰ Ej nin alaj scyetz yi quil chalk'ij scye'j chipatrón, ma na tajwe'n tan chichajol chic'ulutxumil tu chibalajil. Ko ya'tz chiban sjalok k'ej yi xchusu'n Ryos cya'n.

¹¹ Chin tajwe'n cunin tan awalol yi xtxolbila'se'j scyetz, na ja wi't lajluchax yi banl talma' Ryos skawutz. Nin i'tz yi at rmeril tan chiclaxe'n cyakil wunak. ¹² Na yi tajbil Ryos i'tz tan cyaje'n cyen kilol cyakil e'chk takle'n yi na el k'ej i' ta'n; nin tan kaq'uiicy'lel kib te e'chk takle'n cachi'; nin tan kachajol kabalajil xchiwutz cyakil wunak; nin yil kek xchi' i' te yi tiemp yi ak'ij sketz tzone'j wi munt. ¹³ Ej nin te yi na katzan tan banle'n tane'n yi e'chk xtxolbila'se'j, ba'n tz'oc te kajal yi skacambok te yi balaj tiemp yi at kach'iw te'j. Na yil tz'ul tzaj yi jun tiempa'tz slajluchaxk yi k'ej yi kaRyosil, tu yi k'ej Cristo Jesús yi colol ketz. ¹⁴ Na yi Jesús'a'tz, ya'stzun yi jun yi tak' tib tan kacolpe'n tk'ab kil. Nin ja ko' xansaj bantz koque'n tk'ab i' tan kabnol tane'n e'chk takle'n balaj.

¹⁵ I bin jalu' Tito, txolaj bin cyakil yi xtxolbila'se'j. Joyaj puntil tan makle'n chiwutz yi e' kajwutz. Quil cxob tan chimakle'n te e'chk takle'n cachi', na ak'ijt ca'wl tan Ryos tak'ab. Ej nin eli'ch len bin ak'ej cya'n.

3

Tan tu' banl Ryos na jal kabalajil

¹ Ncha'tz tajwe'n tan ana'wsal scyetz yi e' creyent tan cyoque'n c'ulutxum jak' ca'wl yi gobierum, scyuch' yi e' ajcaw tetz tnum. Na tajwe'n yi list e' tan chibnol yi e'chk takle'n balaj yil tz'alchij scyetz. ² Ncha'tz tajwe'n tan ana'wsal scyetz yi qui na yub kol cho'c tan telse'n k'ej jun, nka tan oyintzi', ma na tajwe'n tan xcone'n putzpuj yol cya'n. Ej nin tajwe'n tan chichajol chic'ulutxumil xchiwutz cyakil wunak.

³ Nin tajwe'n tan ana'wsal scyetz tan chibnol yi e'chk xtxolbila'se'j. Na ncha'tz o', o' len cu'n yab tenxchan. O' pajol ca'wl. Subij cho't. Ato' jak' ca'wl tajbil kawankil tan banle'n yi e'chk takle'n cachi'. Chin cachi' nin o'. Ilenin ja el cyen kalma' te e'chk takle'n. Chin juntlen nin o', cha'stzun te ja chi'ch chic'u'l wunak ske'j. Nin ncha'tz o' ja chi'ch kac'u'l scye'j. ⁴ Poro yi lajluchaxe'n yi at banl talma' Ryos ske'j, yi colpinl ketz, nin yi tele'n katxum tetz yi na pek' i' scye'j cyakil jilwutz wunak, ja ke'l tzaj tcy'al tk'ab yi jun yab

ajtza'kla'tz. ⁵ Quinin nkacolpij tan e'chk takle'n balaj yi nkaban cyen. Ma na jalen cu'n yi mme'l k'ajab Ryos ske'j, ja tx'ajxij yi kil nin ja cuy kapaj. Nin tan yi porer yi Espíritu Sant ja ko' xansaj, nin ja ko'c tetz ac'aj wunak. ⁶ Nin tan tu' yi mbi banak Kajcaw Jesucristo yi colol ketz ja saj xchakol yi Espíritu Sant ske'j. ⁷ Ja bin ko'c balaj tan tu' banl talma' i'. Ej nin jalu' at te kajal yi sketzaj yi itz'ajbil yi quinin bajsbe'n tetz, yi suki'nt ta'n sketz.

⁸ Yi xtxolbila'se'j yi na wal nin tzatz, i'tz yi mero bintzi. Ilenin txolaj, bantz cyoque'n yi e' yi ja wi't cyocsaj tan banle'n e'chk pawor tu e'chk takle'n balaj scyetz wunak. Yi chusu'ne'j chumbalaj nin. Ej nin na ak'on ba'n scyetz wunak. ⁹ Il cyen yi e'chk wak' ib te yi e'chk takle'n yi qui'c xe'. Il cyen yi e'chk wak' ib te chicstumbr kamam kate' tu yi e'chk chica'wl yi txumij cuntu' cya'n, na qui'c na tak' sketz.

¹⁰ Ko at jun yaj yi na tzan tan xite'n yi cmon, ba'n cčben cob nka ox tir tan makle'n wutz nin tan xtx'olche'n xo'l yi puntil tetz. Poro ko quil sc'ul, ba'n tzalajlen.* ¹¹ Na ja wi't je txalpuj tajtza'kl. Nin i' te'n nin i' na tzan tan juchle'n til.

Ak'ij ca'wl tetz Tito

¹² I bin jalu' Tito, yil tzinchak nin kajwutz Artémas nka Tíquico tzawe'j, ba'n tzawojkel tzaj tan awopone'n le tnum Nicópolis, na ja wi't intxum yi ya'stzun tz'icy'pone't yi k'alaj wa'n. ¹³ Ch'eywe' nin kajwutz Zenas yi abogado tu kajwutz Apolos te chipyaj. ¹⁴ Ej nin alaj scyetz cyakil kajwutz tan chibnol e'chk balaj pawor. Tajwe'n cu'n tan chibnol yi e'chk pawora'tz tan chiwutzine'n swutz Kataj.

Stzajsbil wi'yol

¹⁵ Cyakil yi e' kajwutz yi ate' tzone'j na cyal nin jun yos tzawetz. Ncha'tz ač al cyen jun yos scyetz cyakil yi e' kajwutz yi ate' le ama'la'tz na na chipek' ske'j tan tu' yi junit o' scyuch' tk'ab Cristo. Tak' tzaj bin Kataj banl tzawibaj scyuch' cyakil kajwutza'tz yi atix xchixo'l. Amén.

* **3:10** At junt traducción tetz yi griego yi na tal: “Ba'n tcu'n tzawil cyen nin quil tzatz'ak mas tiemp tan wak' ib tuch'.”

YI CART YI BEN STZ'IBAL PAWL TETZ FILEMÓN

Xe'tzbilyol Pawl

¹ I ina'tz in Pawl. Atin pres tan paj yi xomchin te xchusu'n Cristo. At kajwutz Timoteo swe'j, nin na chintzan tan stz'ibe'n nin yi carte'j tzatz Filemón, na ax jun tan kuch'eye'n te tak'un Kataj. ² Yi carte'j i'tz tetz itetz scyuch' yi e' mas kajwutz yi na chicham quib xe aca'l. Ncha'tz cyetz kajwutz Apia, tu Arquipo, yi cyak'o'nt quib tan chixcone'n tetz Kataj chi kutane'n ketz. ³ Tak' tzaj Kataj Ryos tu Kajcaw Jesucristo yi banl tu tzatzin paz tzeitibaj.

Yi xe'n cu'n k'uklij c'u'l Filemón

⁴ I bin jalu' wajwutz Filemón, cyakil tir yi na no'c tan nachle'n Kataj na cxintyo'xij tetz i'. ⁵ Na ja ul atziblal tzone'j yi xe'n cu'n k'uklij ac'u'l te Kajcaw Jesús, nin yi xe'n cu'n na cxpek' te'j. Nin ja kubit yi xe'n cu'n na cxpek' scye'j cyakil yi e' yi ate' tk'ab Ryos. ⁶ Nin na che' intyo'xij yi e' yi ja cyocsaj yol Kajcaw Jesús tan tu' yi quilol yi nternin k'uklij arac'u'l te i'. Nin na inc'uch tetz Kataj tan tele'n chitxum tetz cyakil yi e'chk takle'n balaj yi ba'n cyetzaj tan tu' yi ate' tk'ab Cristo Jesús. ⁷ Ej nin yi na wit atziblal yi at wi'nin lok' ib tzawuch', mas tcunin na quiwix inc'u'l, nin wi'nin na chintzatzin tzawe'j, na tan yi jun lok' iba'tz ja cxcye' tan tak'le'n jun tzatzin scyetz yi e' mas kajwutz.

Yi tabnal Pawl Onésimo tetz Filemón

⁸ At rmeril tan incawune'n tzawe'j na kajwutz kib tk'ab Cristo. ⁹ Poro quil tzimban, ma na ntin tzinjake' jun pawor tzatz. Sak tzawutz Filemón yi ja chintijin nin atin xetze' tan tu' yi na chinxom te Cristo. ¹⁰ Cha'stzun te na waj tzinjak jun pawor tzatz. Na klo' waj yil tzaban jun pawor tetz Onésimo,* na chi i'-k jun incy'ajl tane'n tk'ab Cristo, na ja tocsaj i' yol Kataj swe'j tzone'j xetze'.

¹¹ Poro qui'c xac i' tzawutz yi at tzaj i' tan mosi'n tzawuch', na nin el ojk. Poro yi jalu' at xac i' sketz. Na at xac i' tzawetz nin at xac i' swetz. ¹² Cha'stzun te na chintzan tan xchakle'n nin junt tir tzawe'j. Ak'aj bin ama'l tetz, chi ik i' ina'tz yi i'. ¹³ Yi wetz wajbil, i klo' tan cyaje'n cyen Onésimo tzone'j tan wuch'eye'n. Ja klo' cyaj i' tetz axel, na tzinwutz wetz na lo cxpek' tan awule'n tan wuch'eye'n tzone'j xetze', na na el atxum tetz yi atin xetze' tan tu' yi xomchin te Cristo. ¹⁴ Poro qui na waj yil tzincaw cu'n wib te'j, ma na mas ba'n tcu'n jalen cu'n xcawun te'j, na qui na waj yi puers tu' yil tzaban jun pawor swetz, ma na tajwe'n yi tetz cu'n awalma'. ¹⁵ Ja stz'ak tib i' cobox k'ej tzawutz, poro yi jalu', tz'a'tok tzawe'j tetz cyakil tiemp. Yi at tzaj tzawe'j sajle'n, pres i' tzawuch', ¹⁶ poro yi jalu' mas ba'n tcu'n, na at lok' ib tzixo'l nin ititz'un itzicy itib tuch' tk'ab Kajcaw Jesucristo.

Yi in wetz, wi'nin na chimpek' te'j, poro yi axatz, mas tcu'n lo' cxpek'ok te'j jalu', na nk'e'tz ntin tz'ocopon tetz jun balaj amos, ma na itajwutz itib tuch'.

¹⁷ Chinch wetz Filemón na cxpek' swe'j. Cha'stzun te ak'aj ama'l tetz Onésimo yil tz'opon, chi ik ina'tz yi i'. ¹⁸ Ko at jun til yi juchnak, ba'n tzinchoj. Nin ncha'tz, ko at xtx'ok'be'n tzatz, ba'n tzinchoj. Jun cu'n nelepon cu'n te inyol. ¹⁹ Na i' ina'tz in Pawl. Nin tan weri ink'ab na chintzan tan stz'ibe'n nin yi yole'j.

Poro ncha'tz ax jun c'oloy witz'un, ulk tx'akx tac'u'l yi at jun chin atx'ok'be'n swetz, na tan tu' in awoque'n tk'ab Kataj. ²⁰ Nin kajwutz kib tk'ab Kajcaw. Cha'stzun te banaj yi jun chin pawora'tz swetz tan intzatzine'n.

²¹ K'uklij inc'u'l tzawe'j yi tzabne' tane'n yi jun pawora'tz yi na chintzan tan jakle'n tzatz. Ej nin at inch'iw te'j yi cxocopon tan banle'n mas pawor swutz yi na chintzan tan c'uche'n tzatz.

* **1:10** Yi bi' Onésimo, na elepont "at xac".

²² Ej nin at junt pawor yi na waj tzinc'uch tzatz. Na klo' waj yil tzajoy jun ama'l kalel na'te't yil noyon, na tzinwutz wetz, tan tu' yi na cxtzanwok tan nachle'n Kataj swibaj, at inch'iw tan wopone'n tan ixajse'n.

Wi'tzbilyol Pawl tetz Filemón

²³ At kajwutz Epafra swe'j tzone'j xetze' tan tu' yi xomij te Cristo. Na tzan i' tan talche'n jun yos tzawetz. ²⁴ Ncha'tz at coboxt kajwutz yi na chitzan tan wuch'eye'n, i'tz yi kajwutz Marcos, tu kajwutz Aristarco, tu kajwutz Demas nin Lucas.

²⁵ Tak' tzaj Kajcaw Jesucristo yi banl tzitibajwok. Amén.

YI CART YI OPON XCHIK'AB YI E' HEBREO

Ja jilon Ryos sketz poro ja xcon yi tetz Cy'ajl ta'n

¹ Wi'nin tir jilon Kataj Ryos scyetz yi e' kamam kate' tentz. Nin wi'nin e'chk puntil xcon ta'n scyetz yi e' elsanl stzi' i' tan cyalol yi tetz tajbil scyetz yi e' kamam kate'a'tz. ² Poro te yi tiemp yi ato' tul jalu' ja xcon yi tetz Cy'ajl ta'n tan tlol yi tetz tajbil sketz. Yi Cy'ajola'tz bixba'nt ta'n tan tetzal cyakil e'chk takle'n, na i' txumul tetz cyakil yi e'chk takle'n yi ja wi't bajij tu yi txe'n bajij. ³ Ej nin tan i', na lajluchaxe't yi pak'puchal tu yi k'ej Ryos. Na ite'n nin i' Ryos, na i' yi porer yi tetz yol xicyol tetz cyakil e'chk takle'n yi at. Nin yi xcyewe'n i' tan stzajse'n yi kil ja c'ole' le sbal kawutzile'n Kataj Ryos yi at tzi'n tcyaj'. Cho'n c'olchij i' jalu' le sbal Ryos.

At mas k'ej yi Cy'ajl Ryos xchiwutz yi e' ángel

⁴ Ej nin ncha'tz ja jal mas k'ej i' xchiwutz yi e' ángel, na ja tak' Ryos mas k'ej i' swutz yi chik'ej yi e' ángel. Ej nin ncha'tz yi tetz bi' at mas k'ej swutz chibi' yi e' ángel.* ⁵ Na qui'c nin jun tir yi jajk tal Ryos tetz jun ángel:

“Aǎ jun c'olój inCy'ajl, jalu' nno'c tetz ataj.”†

Ej nin ncha'tz qui'c nin jun tir yi jajk tal Ryos yi xtxolbile'j tetz jun ángel:

“Nocopon tetz ataj nin yi aǎatz cǎocopon tetz incy'ajl.”‡

⁶ Ej nin yi txant tan saje'n xchakol yi tetz Cy'ajl tzone'j wuxtx'otx', yi jun yi cya'l na opon tan stz'amle'n yi tetz k'ej, je yol Ryose'j tetz:

“Tajwe'n tan cyoque'n yi e' ángel tan ac'u'laje'n.”§

⁷ Poro apart yol tal i' scyetz yi e' ángel:

“Yi e' weri inángel,
chin lajke'l nin na chixon,
chi na xon cyek'ek'.
Nin ni'cu'n e' tu tak' k'ak',
yi na je' lit'p.”*

⁸ Poro apart yi yol yi nxcon tan Ryos tan talche'n yi xe'n tane'n yi tetz Cy'ajl. Je yol i'e'j:
“I ilu'a'tz ilu' Ryos.

Nin tetz ben k'ej ben sak,
quil tz'el yi ca'wl yi at tk'abu',
na chin tz'aknak cuninu',
nin mpe nin sk'il na cawunu'.

⁹ Wi'nin na pek'u' tan banle'n
yi e'chk takle'n balaj.

Nin qui na pek'u'
tan banle'n yi e'chk takle'n cachi'.

Cha'stzun te ja tak' yi Ryosilu'
mas tzatzin paz teru'

xchiwutz yi e' mas tuch'u'.”†

¹⁰ Ncha'tz at jun xtxolbil yi alijt cyen:

“Wajcaw, ilu' cu'san yi wuxtx'otx' tentz.

Nin ilu' bnol tetz yi tcyaj'.

¹¹ Yi e'chk takle'na'tze'j sutzok tera'tz,
poro yi ilu' teru' quil sotzu'.

* 1:4 Yi yol ángel na elepont, e' tu' “xchakum i'. † 1:5 Sal 2.7. ‡ 1:5 2 S 7.14; 1 Co 17.13. § 1:6 Dt 32.43.

* 1:7 Sal 104.4. † 1:9 Sal 45.6-7.

Tz'a'toku' tetz ben k'ej ben sak.
Sbu'yink yi wuxtx'otx' tu yi tcya'j
chi na bu'yin jun be'ch ketz.

¹² Na yi wuxtx'otx' tu yi tcya'j,
ni'cu'n tu jun be'chok yi na el te pe'm.
Chelepon cye'tz te pe'm.

Nin sbnixok ac'aj tcya'j tu ac'aj wuxtx'otx'.
Poro yi ilu' teru', iġnin atu'-tz.

Qui'c quimbilu' tetz ben k'ej ben sak.”†

¹³ Ncha'tz, qui'c jun tir yi jakk tal Ryos tetz jun ángel:

“C'olchin cu'n le insbal jalen cu'n cho'c e' acontr wa'n jak' awukan.”§

¹⁴ Ma yi e' ángel ġmbi eka'n cya'n? E' ħchakum Ryos, e' che'w cyek'ek' tu'. Chakij che' tan Ryos tan kuch'eye'n yi o' ketz yi at kach'iw tan kacambal yi kutz'ajbil.

2

Kaxajsi'ch len kib te yi txolbil yi na kocsaj

¹ I bin jalu' ja kil yi at mas k'ej yi Cy'ajol. Cha'stzun te tajwe'n yil ko'c il tan xtxumle'n yi e'chk txolbil yi ja wi't kubit bantz quil kaxajslen kib te yi na kocsaj. ² Elnak katxum tetz yi at k'ej yi e'chk ca'wl yi cyalnak yi e' ángel tentz. Nin elnak katxum tetz yi ak'lij chicaws cyakil yi e', yi qui e' xom te e'chk ca'wla'tz. ³ Ko ak'lij chicaws yi e' wunaka'tz tentz, ġġe'n tzun ke'l ketz swutz yi ketz kacaws? Ko quil ko'c il tan ketzaj yi jun colbil ibaj yi chumbalaj nin, tz'ak'lok kacaws, na wutzile'n cu'n Kajcaw ocnak tan txole'n. Nin yi e' yi quibit yi tetz yol ja el chitxum tetz yi at k'ej. Nin baj chitxolil yi puntil sketz. ⁴ Ej nin ja lajluchax skawutz yi at k'ej yi jun chusu'na'tz, na wutzile'n cu'n Kataj Ryos na tzan tan ħchajle'n yi i'tz yi bintzi tan yi e'chk jilwutz milawr yi na bnix ta'n. Nin ncha'tz na tzan tan ħchajle'n sketz yi i'tz yi bintzi tan yi e'chk jilwutz ajtza'kl yi na tak' i' tan porer yi Espíritu Sant scyetzak yi e' kale na tajwit i' ltak'wit.

Kitz'un kutzicy kib tu Jesús

⁵ Ncha'tz quil tak' Ryos chik'ej yi e' ángel tan cyoque'n tan cawu'n squibaj yi e' wunak yi ħchinajank tul yi ac'aj wuxtx'otx' yi sbnixok ta'n tzantzaj, yi ilenin na wal txolbil scyeru'.

⁶ Quil tak' ama'l scyetz e' ángel tan cawu'n na tz'iba'nt cyen jun txolbil yi na tal:

“ġMbi kaxac yi o' wunak swutzu' Ta'?

ġMbi tzuntz yi na ok'u' ske'j?

Na yi o' ketz qui'c eka'n ka'n.

Nin tx'aklij quimichil skawutz.

ġMbi tzuntz yi ato' tetz tajalu'?

⁷ Bintzi, at mas chik'ej yi e' ángel skawutz ketz,

poro tetz cobox ntzi' tiemp,

na ja wi't tak'u' ketz kak'ej.

Nin at ca'wl tkak'ab,

tan kacawune'n tib cyakil yi banij tanu'.

⁸ At cyakil jak' kukan.”*

Yi na elepont yi txolbila'se'j yi na tal, yi at cyakil jak' kukan, i'tz yi kocopon tan chicawe'n cyakil yi bnixnak tan Ryos. Poro txe'n el cu'n te'j yi txolbila'se'j na na kil yi txe'n cho'c cyakil jak' kaca'wl.

⁹ Poro at kach'iw te'j tan tu' yi na kil yi ġe'n cu'n jale'n k'ej Jesús. Bintzi jalnak mas chik'ej yi e' ángel swutz i', poro tetz cobox ntzi' tiemp, bantz quime'n i' tetz kaxel yi o'

† 1:12 Sal 102.25-27. § 1:13 Sal 110.1. * 2:8 Sal 8.4-6.

wunak. Ya'stzun bajij te i' bantz lajluchaxe'n yi banl talma' Ryos ske'j. Ej nin tan yi q'uixc'uj yi tijnak i' ja jal mas tetz k'ej.

¹⁰ Ba'n mban Ryos, yi jun yi bnol tetz cyakil e'chk takle'n nin yi taw cyakil, yi cwe'n xtxumul yi tajwe'n tan tijol Jesús q'uixc'uj. Na tan yi q'uixc'uja'tz yi tijnak ja oc tetz tz'aknak cu'n nin ja xcy'e' tan chicolpe'n wi'nin wunak, nin tan cyoponse'n tcya'j. ¹¹ Junit Kataj tu yi juna'tz yi oc tan katxa'le'n tan kaxcone'n tetz. Cha'stzun te, tetz cu'n talma' na tal i' "Witz'un" sketz, na junit Kataj tuch'. Kitz'un kutzicy kib tuch'. ¹² Na ya'stzun tz'iba'nt cyen:

"Ta', swale' yi stziblalu' scyetz e' witz'un.
Chimbitzink xchiwutz cyakil yi e' nim juy,
tan tak'le'n ink'ajsbil swutzu'."†

¹³ Ncha'tz alijt cyen ta'n:

"Yi in wetz cho'n k'uklij inc'u'l te Ryos."
Ej nin at junt tir yi tal:

"Atin xchixo'l yi e' me'l cy'ajlu' Ta', yi ja che' tak'u' swetz."‡

¹⁴ I bin jalu' yi o' me'l cy'ajl Ryos, o' len cu'n wunak, at len kawankil. Ncha'tz nin ban i' tetz. Tocsaj tib tetz wunak, nin ja jal wankil, bantz quime'n tetz kaxel. Nin yi quime'n i' ja xcy'e' tan xite'n yi porer Bayba'n, yi taw quimichil. ¹⁵ Sajle'nix tunintz ilenin na kaxob tetz yi quimichil yi tx'aklij skawutz. Poro yi toque'n i' tetz wunak ja xcy'e' tan kelse'n liwr tk'ab yi jun xo'wa'tz yi at sketz sajle'n tunintz. ¹⁶ Tech cu'n tib yi quinín oc il i' tan quich'eye'n yi e' ángel, ma na tan kuch'eye'n ketz yi o' xonl Abraham. ¹⁷ Chin tajwe'n cunin toque'n i' chi kutane'n ketz, yi o' titz'un, bantz xccone'n i' tetz wi'tz kapale'il swutz Ryos. Ej nin i' yi kapale'il yi na el k'ajab ske'j, nin i' yi kapale'il yi na el cu'n te yi munl yi ak'ij tetz, na ja cuy yi ketz kapaj. ¹⁸ Chumbalaj nin i' na list i' tan quich'eye'n yi e' yi ate' tul pilbil cyetz, na icy'nakpon yi pilbil tetz ta'n.

3

At mas k'ej Jesús swutz Moisés

¹ I bin jalu' e'u' herman, yi e'u' yi xansa'n che'tu', yi e'u' yi txa'ij che'tu' tan Ryos, cho'ku' il tan xtxumle'n yi xe'n tane'n Cristo Jesús yi jun yi Ryos nchakon tzaj tan xccone'n tetz wi'tz kapale'il. ² Elnak k'ab i' te yi munl yi ak'ij tzaj tetz tan Ryos, chi banak Moisés yi el k'ab te yi munl yi ak'ij tetz. ³ Poro at mas k'ej Jesús swutz Moisés. Na ni'cu'n Jesús chi jun bnol ca'l, na at mas k'ej jun bnol ca'l swutz yi ca'l yi na bnix ta'n. ⁴ Nin elnak katxum tetz yi qui'c nin jun ca'l yi xchuc na bnix, ma na at jun yi na bnon. Cha'stzun te at mas k'ej Ryos na i' bnon cyakil yi e'chk takle'n yi at. ⁵ Yi Moisés el k'ab te yi munl yi ak'lij tetz tan Ryos. Poro mos tu' i' tane'n tan chijutz'e'n yi e' me'l cy'ajl Ryos tentz, nin tan talche'n scyetz yi mbi cu'n sbajok tzantzaj. ⁶ Poro yi Cristo nk'e'tz mos tu' i', ma na i' Cy'ajol. Nin ncha'tz el k'ab i' te yi tetz munl yi ak'lij tetz, na yi munl i' i'tz tan kajutz'e'n yi o' ketz yi o' me'l cy'ajl Ryos. Ko cho'n k'uklij kac'u'l te'j, chin tajwe'n cunin yi tzatzi'n cu'n lkaxom te i', jalen cu'n yil kacambaj yi ajlij kac'u'l te'j. Poro ko na kacabej kac'u'l te i', nk'e'tz o' me'l cy'ajl i'.

At ujle'n tetz ketz, yi o' yi ato' tk'ab Ryos

⁷ Na ya'stzun alijt cyen tak'un yi Espíritu Sant, tul yi tu'j Kataj. Je xtxolbile'j:
"Ko na cxtzanwok tan tbite'n yi yol Kataj Ryos,
banwok bin tane'n.

⁸ Nin quil tze'tzax itajtza'kl,
chi banake' yi e' imam ite' yi ate' tzaj le ama'l tz'inunin tu'.
Na ocnake' tan contri'n swe'j.

† 2:12 Sal 22.22. ‡ 2:13 Is 8.17-18.

⁹ Wech ilenin quil yi e'chk milawr
yi bnix wa'n tul yi ca'wnak yob
yi e' xon tul yi jun ama'la'tz.

¹⁰ Quil e'chk milawra'tz poro tze'tzax cyajtza'kl.
Cha'stzun te xchi'che'n inc'u'l scye'j, nintzun waltz:
'Yi e' wunake'j, tx'akxnake' tu cyajtza'kl.
Qui na cyaj chixom te wetz wajbil.'

¹¹ Cha'stzun xchi'che'n inc'u'l scye'j,
nin bixe'-tz wa'n yi jun cu'n qui'c rmeril
tan cyocompone'n tan ujle'n tzinxlaj,»*
stzun Ryos banak cyen.

¹² Or bin quilu' e'u' wajwutz, na at jun ajtza'kl yi na xcy'e' tan kajatxle'n len tk'ab yi kaRyosil yi itz' nin tetz. I'tz yi ko qui na kocsaj cunin yi yol i'. ¹³ Quil chixomu' te jun ajtza'kla'tz, ma na chiquiwsaj quibu' squibil quibu', bantz qui pakxe'n jun xchixo'lu'. Na na po'tij kajtza'kl tan tu' yi na kak' ama'l tetz yi jun ajtza'kla'tz. Quil chich'iwu' jalen le junt eklok tan chiquiwsal quibu', ma na chiquiwsaj quibu' squibil quibu' tul ite'n nin k'eja'tz yi na quilu' yi at tajwe'n scyeru'. ¹⁴ Na skajatxe' kib tu Cristo ko quil ko'c il tan k'ukewe'n kac'u'l te Ryos sbne' opon tunintz. Tajwe'n yil k'uke' kac'u'l te'j chi yi koque'n cunin tk'ab i'.

¹⁵ Ej nin at quiwel inyole'j, na ya'stzun yi tz'iba'nt cyen:
"Ko na cxtzanwok tan tbite'n yi yol Kataj Ryos,
banwok bin tane'n.
Quil tze'tzax itajtza'kl,
chi banake' yi e' kamam kate',
yi ocnake' tan contri'n te'j Ryos,"†
chij yi tz'iba'nt cyen.

¹⁶ ¿Poro na' scyetz e' yi e'a'tz yi quibitnak yol i', nin pontzaj je'n chitx'ixpul cyajtza'kl? I'tz yi e' yi e' el tzaj tcy'al Moisés le tnum Egipto. ¹⁷ Ej nin ya'stzun yi e'a'tz yi tc'u'l ca'wnak yob ala' tir chi'ch c'u'l Ryos scye'j. Ej nin ite'n nin e'a'tz yi quimnake' le ama'l tz'inunin tu' tan paj yi chijuchul quil. ¹⁸ Ej nin ite'n nin e'a's yi jun cu'n bixe' tan Ryos tan qui cyocompone'n tan ujle'n le jun ama'la'tz yi suki'nt ta'n, tan paj yi e' cu'n pajol ca'wl.

¹⁹ Ma jalu', yi na elepont cyakil e'chk xtxolbila'se'j i'tz: Quinin e' ocoPON tul yi jun ama'la'tz tan paj yi quinin cyocsaj cunin yi yol Ryos yi alijt scyetz.

4

¹ I bin jalu' e'u' wajwutz, alijt tan Ryos yi at rmeril tan kocompone'n tan ujle'n xlaj i'. Poro or quilu', na lastum yi kol jal cobox xchixo'lu' yi quil tz'ak'lij ama'l scyetz tan cyocompone'n le jun ama'la'tz. ² Na yi e' wunaka'tz tentz, quibit yi balaj stziblal, chi na kubit ketz jalu'. Poro qui'c ntake' scyetz na quinin k'uke' chic'u'l te'j. ³ Poro yi o' ketz yi ja wi't k'uke' kac'u'l te yi yol Ryos, at kopombil tan ujle'n te i'. Na jun cu'n at jun ujle'n yi na ch'iwan tetz ketz, na ya'stzun na elepont yi e'chk xtxolbil yi katxume' jalcu'n. Na je jun xtxolbile'j yi alijt cyen tan Ryos:

"Cha'stzun xchi'che'n inc'u'l scye'j,
nin bixe' wa'n yi jun cu'n qui'c rmeril
tan cyocompone'n tan ujle'n tzinxlaj,»*

Poro yi tlol Ryos yi yola'se'j nsken bnix yi tetz tak'un, na yi bnixe'n yi wuxtx'otx' ta'n, ujewe'n nin ban i'-tz. ⁴ Poro at junt xtxolbil yi alijt cyen, yi mbi cu'n banak Ryos le juki'n k'e'j. Je xtxolbile'j:

"Le juki'n k'e'j xcyewe't Kataj Ryos te cyakil yi tak'un.

* 3:11 Sal 95.7-11. † 3:15 Sal 95.7-8. * 4:3 Sal 95.11.

Nin ujewe'n nin ban i'-tz.”†

⁵ Ej nin at junt xtxolbil yi tz'iba'nt cyen yi na tal:

“Ja bixe' wa'n, yi qui'c rmeril tan cyocompone'n tan ujle'n tzinxlaj.”‡

⁶ Cha'stzun te quinín chicambaj yi e' kamam kate' yi jun ujle'na'tz. Na, quibitnak yi balaj stziblal yi at jun ujle'n, poro quinín cyocsaj tan paj stze'tzal yi cyalma'. Poro yi jun ujle'na'tz ilenin na ch'iwan tetz ketz. ⁷ Na yi tele'n tiemp na'wsajt Ryos yi jun ujle'na'tz tetz Luwiy. Nin je yol i'e'j yi oc juclul le wi' Luwiy:

“Ko na cxtzanwok tan tbite'n yi yol Kataj Ryos, banwok bin tane'n.

Nin quil tze'tzax itajtza'kl.”§

⁸ Cha'stzun te, quil cho'cu' tan xtxumle'n yi ya'tzk yi ujle'n yi talnak Ryos yi cyopone'n yi e' aj Israel tan Josué Canaán. Na yi i'tzk yi ujle'na'tz, qui't klo' ntal Ryos junt tir tetz Luwiy pontzaj tlen.

⁹ Poro tan cyakil yi xtxolbila'se'j na elepont yi jun cu'n at kach'iw te jun ujle'n, yi o' yi o' tanum Ryos. ¹⁰ Na cyakil yi e' yi na chocopon xlaj Ryos tan ujle'n, ja tzun wi't chuje'-tz chi banak i' tetz, yi xcyewe'n te tak'un. ¹¹ Cha'stzun te tajwe'n cunin tan kabnol puers kib tan kacambal yi jun ujle'na'tz. Na lastum kol kaxom te cyajtza'kl yi e' yi e' ocnake' tan pajle'n yi ca'wl Ryos tentz.

¹² Na yi yol Kataj Ryos itz' tera'tz, nin at porer. Nin ncha'tz mas tcu'n juyuchil swutz jun spar yi cabil len atit wi', na na xcy'e' tan tilwe'n yi mbi na icy' tkac'u'l. Qui'c jun e'chk takle'n yi qui'k na lajluchax ta'n. ¹³ Na ilij tan Kataj Ryos yi xe'n kutane'n cyakil yi o' yi bnixnako' ta'n. Qui'c jun yi nink xcy'e' tan tewe'n yi mbi na icy' tc'u'l, na ni'cu'ntz chi tx'anlcho' cuntu'k cyakil yi o' yi bnixnako' ta'n. Na qui'c jun ajtza'kl yi qui'k na el xtxum tetz. Qui'c nin jun takle'n yi na icy' tkac'u'l yi qui'k na til. Nin tajwe'n yil kopon len swutz i' tan talche'n yi mbi cu'n mbaj kabnol.

Jesús ya'stzun yi wi'tz kapale'il

¹⁴ Poro Jesús, yi Cy'ajl Ryos, ya'stzun yi wi'tz kapale'il, nin ja wi't ocoPON swutz Kataj Ryos. Cha'stzun te kajatxi'ch len kib te yi na kocsaj. ¹⁵ Wi'nin na el k'ajab i' ske'j, na elnak xtxum tetz yi ketz kaplojlil. Na yi tulake'n i' tzone'j wuxtx'otx', jal wi'nin pilbil tetz yi xe'nk tan xubse'n. Nin qui'c nin jun pilbil ketz yi na ul skawutz yi qui'k micy'pon ta'n, poro quinín xubsij tan paj. Cha'stzun te na el k'ajab ske'j. ¹⁶ Qui tzunk kacabej kac'u'l tan kocompone'n kale c'olche't yi ketz kapale'il yi wi'nin na pek' ske'j. Na ba'n kajak cyakil cuybil kapaj tetz. Nin ko at tajwe'n sketz ba'n kajak yi xch'eybil ketz tetz. Na list i' tan kuch'eye'n tan tu' yi wi'nin na el k'ajab ske'j.

5

¹ I bin jalu' katxume' junt xtxolbil. Cyakil yi e' wi'tz pale' yi na chixcon scyetz wunak, bixba'nche' tan telse'n chitzi' yi e' chitanum swutz Ryos, nin tan toye'n e'chk chitx'ixwatz tu e'chk cyoy. Ya'stzun na chiban tan stzajse'n yi quil. ² Ej nin tan tu' yi e' tu' wunak yi e' pale'a'tz na chixubsij. Ncha'tz na quil yi q'uixbel yi e'chk pilbil cyetz yi e' mas wunak. Ej nin tan tu' yi na quil yi q'uixbela'tz, na jal chipasens scye'j yi e' yi na chijuch quil, tan paj yi txe'n el chitxum te yi tajbil Ryos. Nin na jal chipasens scye'j yi e' yi elnake' tu' yab. Na ncha'tz e', e' tu' wunak nin at na ban cu'nt na chixubsij cyetz. ³ Cha'stzun te tajwe'n tan cyoyil yi cyetz chitx'ixwatz tan stzajse'n yi cyetz quil, chi na chiban tan toye'n chitx'ixwatz yi e' mas wunak.

⁴ Poro qui'c rmeril yi nink tz'oc jun yaj tetz wi'tz pale' tan tu' yi ya'tz tetz tajbil. Ma na tajwe'n yi txa'ijt tan Ryos, chi banak Ryos te Aarón. ⁵ Nin ya'tz tulej Ryos yi Cristo. Nk'e'tz xchuc i' bixbal tib tan toque'n tetz wi'tz kapale'il ma na Ryos bixban i' te yi jun munla'tz yi wi'nin k'ej. Na je yol Ryos yi talnake'j:

† 4:4 Gn 2.2. ‡ 4:5 Sal 95.11. § 4:7 Sal 95 7-8.

“Aǎ jun c'olój inCy'ajl, jalu' nno'c tetz ataj.”*

⁶Ncha'tz at junt xtxolbil yi tz'iba'nt cyen yi na tal:

“Yi aǎ awetz, aǎ pale' tetz ben k'ej ben sak.

Ni'cu'n amunl chi yi munl Melquisedec,”

chij Ryos bantz tetz.†

⁷Ncha'tz yi at tzaj Cristo tzone'j wuxtx'otx', cu' wutz swutz Ryos tan jakle'n yi ǎch'eybil tetz. Nin yi toque'n i' tan nachle'n Kataj, nternin tok'lej i', nin chin tja'j nin i' ban tan yol tan c'u'che'n yi ǎch'eybil tetz, tetz Ryos. Xcye' klo' Ryos tan colche'n i' tk'ab quimichil yi ya'tzk tajbil, poro qui'. Tbit Ryos yi stzi' yi kul tan tu' yi tocsaj tib juy, nin tan tu' yi tekal i' ǎchi' Ryos. ⁸Nin tan tu' yi tij i' q'uixc'uj, a'w teke'n ǎchi' Ryos ta'n, wech Cy'ajl Ryos i'. ⁹Ej nin yi nskén oc i' tetz tz'aknak cu'n tan tu' yi c'ulutxumil i' yi njal swutz yi taj, ja xcon i' tan chicolche'n cyakil yi e' yi na cho'c c'ulutxum jak' ca'wl i'. ¹⁰Na bixba'nt i' tan Ryos tetz jun wi'tz pale'. Nin ni'cu'n yi munl i' tu yi munl Melquisedec.

At e'yi txe'n chiquiwix te yi na kocsaj

¹¹Na klo' waj lwal mas xtxolbil scyeru' tetz Melquisedec. At q'uixbel tan xtx'olche'n xo'l, poro lastum qui na cyaju' quibitu'. ¹²Ja klo' wi't cho'cu' tetz aj chusunl, na jatix lo' tiemp cyocle'nixu' tk'ab Kataj. Poro lastum, ilenin na taj chichusle'nu' te e'chk xtxolbil yi chin sensiy nin. Ni'cu'n e'u' chi e' ni' yi ntin txu'tx na baj cya'n, yi qui na chixcye' tan woch'le'n e'chk takle'n quiw. ¹³Yi e' ni' yi na chitxutxune't, txe'n jal cyajtza'kl. Qui na el chitxum tetz yi ko ba'n yi na chiban nka qui'. Ni'cu'n tzun e'u'-tz chi e' ni'. ¹⁴Poro yi e' yi ja chiquiwix tk'ab Kataj, ni'cu'n e' chi quitane'n yi e' tijlc'u'lal yi na chixcye' tan woch'le'n e'chk takle'n quiw. Na at cyajtza'kl, nin na el chitxum tetz yi ko ba'n na chiban nko qui'.

6

Wi'nin xtxintxal kol kapakxij

¹Quin bin skawutz tan koque'n tetz tz'aknak cu'n. Qui't katxum yi e'chk chusu'n sensiy, chi tane'n, yi ǎe'n tane'n Cristo. Nin yi tajwe'n katx'ixpul yi kajtza'kl. Nin yi tajwe'n k'uke' kac'u'l. ²Nin yi mbi eka'n tan yi e'chk bautism. Nin yi mbi na elepont yi na je' k'ab jun ǎchiwi' kajwutz. Nin yi mbi na elepont yi itz'e'n junt tir, tu yi at tulbil chicaws yi e' mal nak tetz ben k'ej ben sak. ³Ej nin ko ya'tz tajbil Ryos katxume' yi e'chk chusu'n yi at mas tajwe'n.

⁴Na qui'c rmeril tan chipakxe'n tzaj yi e' yi ja chipakxij junt tir tul tz'o'tz wutzil. Na ko nskén el chitxum tetz yi e'chk takle'n balaj yi suki'nt tan Ryos sketz; nin ko nskén ak'lij yi Espíritu Sant scyetz; ⁵nin ko elnak chitxum tetz yi ǎchi'al yi yol Ryos tu yi e'chk milawr yi sbajok tzantzaj yil bnix yi ac'aj tcyaj' tu yi ac'aj wuxtx'otx', qui'c rmeril tan xtx'ixpe'n junt tir cyajtza'kl tan chixome'nt te Ryos. ⁶Na cyakil yi e' yi na chipakxij, ni'cu'n tzuntz chi najk chitzan tan je'se'n junt tir yi Cy'ajl Ryos swutz pasyon, na na chitzan tan telse'n yi xtx'ix Kajcaw Jesucristo ǎchiwutz cyakil wunak.

⁷Je bin junt elsawutzile'j, tan lajluchaxe'n yi xtxolbil yi ja wi't wal scyeru': Yi e' balaj wunak ni'cu'n e' tu jalaj luwar yi na cu' abal tibaj, nin na tak' balaj cosech. Na at banl Kataj squibaj. ⁸Poro yi e' yi na chipakxij, ni'cu'n e' tu jalaj tx'otx' yi na cu' abal tibaj, poro ntin tx'i'x na tak'. Qui'c banl Kataj squibaj. Qui'c mu'ǎ tal chixac swutz Ryos. Nin wi'tz bil tlen chisotzok cyera'tz tan k'ak', chi na ban tx'i'x.

K'uklij kac'u'l te yi at kach'iw te'j

⁹Bintzi yi xtxolbila'tze'j yi nwal scyeru' e'u' jun c'olój wajwutz. Poro ja el intxum tetz yi nk'e'tz ni'cu'n quitane'nu' chi quitane'n yi e'a'tz yi na chipakxij. Na yi cyeru' tzan lajluchaxe'n yi e'chk takle'n balaj scye'ju' yi na ǎchaj yi ja wi't chiclaxu'. ¹⁰Nin yi ketz kaRyosil chumbalaj nin i', nk'e'tz juntlen tajtza'kl. Quil tz'el te c'u'l cyakil yi e'chk

* 5:5 Sal 2.7. † 5:6 Sal 110.4.

takle'n balaj yi mbaj chibnolu', tu yi e'chk ich'eya'n yi na chibanu' scye'j yi e' kajwutz sajle'n tunintz. Nin tan tu' yi ya'tz na chibanu', na lajluchax yi na chipek'u' te'j. ¹¹ Nin na klo' waj yil chibanu' siguir yi jun ajtza'kla'tz chijunalenu' jalen yil tz'ul tzaj Kajcaw Jesucristo, bantz chicambalu' yi na chiwutz cyenu' te'j. ¹² Qui na waj yi nink chicy'ajixu' tan chixome'nu' te Kataj, poro na waj yil chixomu' te yi cyajtza'kl yi e' yi nternin k'uklij chic'u'l te Ryos, yi e' yi jalnak chipasens tan chicambal yi oy yi suki'nt tan Kataj scyetz.

¹³ Chixomoku' bin te tajtza'kl Abraham, na yi jilone'n Ryos tetz tan talche'n yi stk'e' i' yi banl tibaj, ja xcon ite'n nin bi' i' ta'n tetz stiwil yi yol i', na qui'c nin junt bi'aj yi atk mas k'ej swutz yi tetz bi'. ¹⁴ Nin je yol i' yi talnak tetz Abraham: "Jun cu'n yol swak'e' imbanl tzawibaj, nin tan in lpuc'une't wi'nin axonl," stzun Ryos bantz tetz. ¹⁵ Nin tan tu' yi nim cuntunin c'u'l Abraham tan xch'iwe'n, ja cambaj yi nsuk Ryos tetz. ¹⁶ Ncha'tz jalu' na el katxum tetz, yi e' wunak na chijoy quiwel chiyol. Ej nin tan tu' yi na xcon e'chk quiwela'tz cyak'un na chixcy'e' tan xite'n yi oyintzi'. ¹⁷ Ni'cu'n tzun banak Ryos tan xchajle'n yi at kach'iw te yi banl i' yi suknak tetz Abraham. Na nk'e'tz ntin suk i' yi yol ma na xcon jun quiwel yi yol i' tan xchajle'n yi jun cu'n tz'elepon k'ab te tetz yol. ¹⁸ At bin cob quiwel yi qui'c rmeril tan je'n tx'ixp, i'tz yi yol Ryos, tu yi quiwel yi yol i' yi xcon ta'n. Na yi ketz kaRyosil qui'c rmeril yi qui'k tz'el k'ab te yi tetz yol. Cha'stzun te yi o' yi ja wi't ko'c tk'ab Ryos tan kacolol kib, ba'n k'uke' kac'u'l te'j yi jun cu'n skacambok te yi at kach'iw te'j. ¹⁹ Ej nin yi jun xtxolbila'tz i'tz jun chin tz'amol ketz tan qui kabene'n tul il. Na ni'cu'n chi c'alij cho'-k tan jun akwil yi opnak tzaj yi ju' kale najle't Ryos. Chin quiw nin yi jun akwila'tz tane'n, nin chin tzantzuj nin tane'n na qui'c rmeril yi nink saj pujx tcyaj'. ²⁰ Na ya'stzun yi ama'l kale opnakit yi kabajxom, yi Jesús, yi kapale'il yi bixba'nt tetz ben k'ej ben sak chi banak Melquisedec.

7

Ni'cu'n munl Jesús tu yi munl Melquisedec

¹ I bin jalu' katxume' yi mbi cu'n banak Melquisedec. I' rey banak tetz yi tnum Salem. Ncha'tz, i' pale' swutz yi mero wi'tz Ryos. Nin i' yi jun yi el tzaj tan c'ulche'n Abraham yi pakxe'n tzaj tan chibiyle'n yi e' rey tul oyintzi'. Ya'stzun yi tk'ol i' yi banl Kataj tib Abraham. ² Nin i' tz'amon yi diesum Abraham yi saj cambal tul yi jun oyintzi'a'tz.* Yi na elepon yi bi' Melquisedec i'tz: "Yi jun yi chin tz'aknak cu'n cawun, nin yi qui'c mu'x paltil". Ncha'tz a'lchij tetz yi i' rey yi na cawun le tnum Salem. Ma yi Salema'tz na elepont, "tzatzin paz". Cha'stzun te ja a'lchij tetz: "Rey yi na ak'on tzatzin paz". ³ Je'nak tu jobtuj i', na qui'c stziblal yi taj xtxu'. Nin qui'c stziblal yi xonl i'. Qui'c tkanil yi xe'n titz'e'n i'. Nin qui'c stziblal yi ko quimnak i' nka qui'. Cha'stzun te i' jun elsawutzil te yi Cy'ajl Ryos, na i' jun pale' tetz ben k'ej ben sak tane'n.

⁴ Ncha'tz wi'nin k'ej Melquisedec, na tak'nak k'ajtzun Abraham yi diesum tetz, te yi cambal tul yi oyintzi'.

⁵ I bin jalu', na el katxum tetz yi e' xonl Leví ntin e' ba'n chixcon tetz pale'. Nin ntin e' at cu tan chixconsal yi chidiesum yi chitanum. Na ya'stzun tz'iba'nt cyen tan Moisés. At bin chik'ej na e' na xconsan chidiesum yi e' mas chitanum. ⁶ Poro yi Melquisedec at mas k'ej i' xchiwutz yi e' pale'a'tz, na nk'e'tz ni'cu'n chitanum tu Abraham, poro ja stz'am i' yi diesum Abraham. Nin ja tak' i' yi banl tib Abraham. Wech na nsken cyen tak' Ryos yi k'ej Abraham. ⁷ Na tzun elepont yi at mas k'ej Melquisedec swutz Abraham. Na ilenin at mas k'ej yi jun yi na ak'on banl swutz yi na tz'amon tetz. ⁸ Ncha'tz at mas k'ej Melquisedec xchiwutz yi e' mas pale', na yi e' mas pale' na chiquim cyera'tz. Poro yi Melquisedec yi tz'amon yi diesum Abraham ni'cu'n chi itz' nin i' jalu'. Na ya'stzun na elepont yi xtxolbil yi tz'iba'nt cyen.

* 7:2 Gn 14.17-20.

⁹ Ncha'tz yi e' tu Leví yi tz'amol tetz chidiesum yi e' katanum. Ni'cu'n tzuntz chi cho'nk cyak'nak chidiesum tetz Melquisedec yi tk'ol Abraham yi tetz diesum tetz. ¹⁰ Na yi tele'n tzaj Melquisedec tan c'ulche'n Abraham, nin yi tk'ol Abraham yi tetz diesum tetz, ate' yi xonl Abraham twankil i'.

¹¹ Ma jalu' yi e' pale', yi e' tu Leví, yi e' xonl Aarón, ja chixcon tan xtx'olche'n xo'l yi ley Moisés scyetz yi e' mas chitanum. Poro yi jak chixcy'e' tan chicolpe'n wunak, ¿mbi tzun klo' xac saje'n xchakol Ryos junt jilwutz pale' chi tane'n Melquisedec? ¿Mbi tzuntz quinín xcon jun pale' yi xonl Aarón? ¹² Ej nin tan tu' yi saje'n xchakol junt pale' yi apart, tajwe'n tan xtx'ixpe'n yi e'chk cstumbr yi xomche' yi e' pale' te'j. ¹³ Ja tx'ixpij yi e'chk cstumbr, na elnak katxum tetz yi nk'e'tz xonl Aarón yi Kajcaw Jesucristo. Na cho'n titz'e'n i' xchixo'l junt tx'akaj yi quinín chixcon tetz pale'. ¹⁴ I'tz yi e' xonl Judá. Wech qui tal Moisés le xe'tz bil tzaj yi at cyocbil yi e' tu Judá tetz pale'.

¹⁵ Ej mas tcunin na lajluchax yi ja tx'ixpij yi e'chk cstumbra'tz, na ja oc junt ac'aj pale' yi ni'cu'n tu Melquisedec yi nk'e'tz xonl Leví. Wech tz'iba'nt cyen yi ntin at cu tan cyoque'n yi e' xonl Leví tetz pale'. ¹⁶ Poro yi Jesús oc i' tetz pale' tan tu' yi at porer i' tan qui quime'n tetz ben k'ej ben sak. ¹⁷ Na ya'stzun talnak Ryos tetz:

“I bin jalu' ja cǎbixe' tetz jun pale',

tetz ben k'ej ben sak,

chi tane'n Melquisedec.”†

¹⁸ Cha'stzun te ja xit yi e'chk antiw cstumbra'tz, na quinín xcy'e' tan chiclaxe'n wunak, na qui'c porer tuch'. ¹⁹ Quinín xcy'e' yi e'chk antiw cstumbra'tz tan cyoque'n wunak tetz tz'aknak cu'n swutz Ryos. Poro yi jalu' at junt xtxolbil yi mas ba'n tcu'n yi k'uklij kac'u'l te'j, na na xcy'e' tan kocse'n tetz tz'aknak cu'n, nin tan koponse'n te Ryos.

²⁰ Ncha'tz at junt xtxolbil tan xchajle'n yi at mas k'ej yi ketz kapale'il nin je puntile'j: Wutzile'n cu'n Ryos xcon stiwil yol i' ta'n yi bixewe'n Jesucristo tetz kapale'il. ²¹ Yi jun ajtza'kla'tz qui xcon scye'j yi e' mas pale' yi nchibixe', poro ja xcon yi bixewe'n Jesucristo, na je xtxolbile'j yi tz'iba'nt cyen:

“Xcon stiwil yi yol wutzile'n Kajcaw ta'n,

nin quil xtx'ixpuj tajtza'kl.

Je yol i'e'j:

‘Ja cǎbixe' jalu' tetz pale' tetz ben k'ej ben sak,

chi tane'n Melquisedec,’ ” stzun Ryos banak cyen.‡

²² Cha'stzun te tan yi xtxolbila'se'j na lajluchax yi mas ba'n tcu'n Jesús tetz quiwel yi ac'aj trat yi ja bixe' tan chiclaxe'n wunak. Mas ba'n tcu'n yi jun ac'aj trata'tz swutz yi xtxolbil yi xcon cyak'un yi e' pale' saje'nix tunintz. ²³ Ala' chixone'n yi e' pale'a'tz yi ja chixcon saje'nix tunintz, na tan paj yi na chiquim tajwe'n tan joyle'n chixel. ²⁴ Poro nk'e'tz ni'cu'n Jesús scyuch' yi e'a's, na yi i' tetz qui'c quimbil. Qui bin tajwe'n joyle'n xel i'. ²⁵ Cha'stzun te qui'c stzajsbil wi' yi munl i' tan chicolpe'n yi e' wunak yi na chiǎkans quen quib te Ryos tan i'. Na ilenin at i' tan jakle'n cuybil kapaj yi o' yi na kaǎkans quen kib te Ryos.

²⁶ Cha'stzun te e'u' wajwutz, yi Jesús a'tz, i' yi pale' yi tajwe'n tetz ketz, na chin sant nin i'. Qui'c mu'ǎ tal paltil. Qui'c mu'ǎ tal til i'. Nk'e'tz juchul il, nin cho'n at i' jale'n tzi'n tcyaj. ²⁷ Nin yi i' tetz nk'e'tz ni'cu'n i' chi quitane'n yi e' mas pale' yi cyakil k'ej tajwe'n tan chibiyol jujun txuc tetz cyetz chitx'ixwatz, bantz cyoque'n tan toye'n chitx'ixwatz yi e' mas wunak. Nk'e'tz ni'cu'n i' scyuch', na jun ntzi' tir tak' tib i' tetz chitx'ixwatz cyakil wunak. ²⁸ Nin nk'e'tz ni'cu'n i' scyuch' yi e' wi'tz pale' yi na chibixe', quib yi na cawun yi ley Moisés te'j, na nk'e'tz tz'aknak cu'n e'. At len chipaltil. Poro yi Kataj Ryos pontzaj tlen bixe' yi tetz Cy'ajl ta'n tetz kapale'il. Nin xcon stiwil yi yol i' ta'n yi bixewe'n Jesús tetz

† 7:17 Sal 7.17. ‡ 7:21 Sal 110.4.

pale' tetz ben k'ej ben sak. Ntin i' yi chin tz'aknak cu'n tan tele'n cu'n te yi jun jilwutz munla'tz.

8

At mas k'ej yi ca'p xtxolbil swutz yi bajx

¹ I bin jalu' yi na elepont cyakil yi ja wi't wal scyeru' i'tz yi at jun ketz kapale'il yi chin tz'aknak cunin. Ej nin cho'n c'olchij i' xljaj Kataj jalen tzi'n tcya'j. ² Nin na ban i' yi tetz munl tul yi mero ca'l Ryos yi at tzi'n tcya'j, yi nk'e'tz wunak bnol tetz ma na Ryos. ³ Bixba'nche' yi e' wi'tz pale' tetz tzone'j wuxtx'otx', tan toye'n e'chk oy tu chitx'ixwatz wunak tetz Ryos. Ni'cu'n tzun yi ketz kapale'il, tajwe'n yi cy'a'n jun oy ta'n tetz. ⁴ Poro yi cho'nk at Cristo tzone'j wuxtx'otx' qui'c cu tan toque'n i' tetz pale'. Na ate' nin yi e' pale' yi bixba'nche' tan yi ley Moisés. Nin ntin e' at cu tan cyoque'n tan toye'n e'chk oy tetz Ryos. ⁵ Ej nin yi altar tu e'chk ma'cl yi na xcon cya'n yi e' pale' tzone'j wuxtx'otx' i'tz jun tu' elsawutzil te yi mero altar tu yi e'chk mero ma'cl yi at tzi'n tcya'j. Na el katxum tetz yi elsawutzil tu' yi bnix tan Moisés, na yi ntaxk oc Moisés tan banle'n yi mantial, tal Ryos tetz: “Banaj cyakil quib yi inchaj tzatz wi'wutz Sinaí,” stzun Ryos ban.*

⁶ Yi xtxolbila'se'j na elepont yi at mas k'ej yi munl yi wi'tz kapale'il swutz chimunl yi e' wi'tz pale' tetz tzone'j wuxtx'otx'. Ncha'tz na xchaj yi at mas k'ej i', na i' yi yolol te yi jun ac'aj trat yi ja bixe' tan kaclaxe'n. Yi jun xtxolbila'tz mas ba'n tcu'n swutz yi xtxolbil yi txumij cyen tentz, na at mas e'chk takle'n balaj yi suki'nt ta'n.

⁷ Ej ncha'tz yi qui'k mu'x tal paltil yi bajx xtxolbil yi ak'lij, qui'c klo' tajwe'n yi cwe'n xtxumul Ryos junt ac'aj trat. ⁸ Til Ryos yi at chipaltil yi e' antiw naka'tz, nin na el katxum tetz tan tu' yi yol Kataj yi tz'iba'nt cyen yi na tal: “Tz'opon jun tiemp yi sbixek jun ac'aj trat wa'n skaxo'l scyuch' yi e' xonl Israel, nin scyuch' yi e' xonl Judá.

⁹ Poro yi jun xtxolbila'tz yi sbixek wa'n, nk'e'tz ni'cu'n sbne' tu yi jun xtxolbil yi bnixnak wa'n scyuch' chimam chite' tentz yi cyele'n tzaj wa'n le tnum Egipto. Nin tan paj yi quinín chijepon tan banle'n tane'n, quinín no'c il scye'j.

¹⁰ Poro yi jun ac'aj trat yi sbixek wa'n tzantzaj scyuch' yi e' xonl Israel, apart puntil sbne': Tz'ocopon wetz inca'wl le chiwi'. Nin tzintz'ibe' cyen te cyalma'. Kalena's tzun no'c tetz chiRyosil. Nin yi e' cyetz chocopon tetz intanum.

¹¹ Nin yil bajij yi xtxolbile'j, qui'c tajwe'n tan toque'n jun tan xchusle'n junt. Na qui'c nin jun yi qui'k tz'el xtxum tetz yi xe'n wutane'n. Nitxa' lo'-tz, tijc'u'lal lo'-tz, tircu'n e' tz'elepon chitxum tetz yi xe'n wutane'n.

¹² Nin tzincuye' chipaj nin qui't tz'ul tx'akx yi quil tinc'u'l.”†
Ya'stzun yol Ryos yi tz'iba'n cyen.

¹³ Ma jalu', yi bene'n tlol Ryos yi sbixek junt ac'aj trat ta'n, na tzun elepont yi ja baj walor yi bajx, nin txant tan tele'n cu'n swutz.

* 8:5 Ex 25.40. † 8:12 Jer 31.31-34.

9

¹ I bin jalu' at wi'nin puntil yi bajx xtxolbil yi xomnake' yi e' pale' te'j yi cyoque'n tan banle'n yi chimunl swutz Ryos. Nin at jun mantial yi chin xan nin yi xconak cya'n tan c'u'laje'n Ryos tzone'j wuxtx'otx'. ² Nin yi bi' yi bajx cuart te jun mantiala'tz i'tz, Yi Ama'l Yi Xan. Nin tul yi jun cuarta'tz ya'stzun atit yi cantil tu yi mes kale ate'e'nt yi pam yi na xansij tetz Ryos. ³ Nin yi ca'p cuart cho'n at wutz coc yi bajx. Nin xbu'k tu' at tetz jatxbil xo'l. Ya'stzun yi luwar yi na bi'aj, Yi Ama'l Yi Wi'nin Xanil. ⁴ Nin tul yi jun cuarta'tz ya'stzun kale atit yi altar yi oro cu'n te'j, kale na chipatwit insens tibaj. Nin tul yi jun cuarta'tz cho'n at yi caña' yi oro cu'n te'j, kale at cu'nt yi bajx xtxolbil yi tak' Ryos tetz Moisés. Ej nin tc'u'l yi jun caña'a'tz ya'stzun kale at cu'nt jun xaru' yi oro cu'n. Nin tc'u'l yi xaru'a'tz at maná. Ej nin ncha'tz tc'u'l yi jun caña'a'tz, ya'stzun kale at cu'nt yi xtx'amij Aarón yi xumin swutz Faraón tentz, tu yi cob lepaj c'ub kale tz'ibane't yi bajx xtxolbil yi tak'nak Ryos. ⁵ Ma tib yi caña' ya'stzun kale ate'e'nt yi cob querubin, yi nchixcon tan xchajle'n yi ya'stzun kale najle't Ryos. Elnak li't chixicy' tetz mujil yi jun caña'a'tz kale na cuyle't chipaj yi e' wunak. At mas xtxolbil poro stzicu'n te yi ja wi't wal scyeru'.

⁶ Ma yi nsken nuc'xij yi e'chk takle'n tul yi cob ama'la'tz kalena's tzun cyoque'n yi e' pale' tul yi bajx cuart tan banle'n chimunl swutz Ryos. ⁷ Ma yi ca'p cuart ntin yi wi'tz pale' at cu tan toque'n. Nin jun ntzi' k'ej tul jun yob na oc i'. Ncha'tz, tajwe'n yi cy'a'n xch'el yi xtx'ixwatz i' ta'n, tu yi xch'el yi chitx'ixwatz yi e' mas wunak tan toye'n tetz, bantz cuyul Ryos yi tetz paj tu cyakil chipaj yi e' mas wunak yi quinín tz'icy' scyetz yi nchijuch quil.

⁸ I bin jalu' na xcon yi e'chk xtxolbila'se'j tan yi Espíritu Sant tan xchajle'n sketz yi qui'c cu tan toque'n jun tul yi luwar yi chin xan tcunin, na ntin nxcon yi bajx cuart kale na chibanwit chimunl cyakil k'ej swutz Ryos. ⁹ Nin cyakil yi e'chk takle'na'tz yi nchiban, i'tz jun elsawutzil tetz ketz jalu', na quinín xcyé' yi e'chk oya'tz tu yi e'chk tx'ixwatz tan cyoque'n tetz tz'aknak cu'n swutz Ryos. ¹⁰ Na cyakil yi e'chk chimunla'tz yi nchiban cyen chi tane'n yi wa'a'n, yi uc'a'a'n, tu yi xtx'ajle'n chiwankil, quinín xcyé' tan xtx'ixpe'n cyajtza'kl tan chixansal quib. Ma na jalen cu'n tucumule'n yi tiempil yi njal junt xtxolbil mas balaj.

¹¹ Na yi jalu' at Jesucristo. Nin i' yi wi'tz kapale'il yi xcyek tan tak'le'n yi e'chk takle'n balaj sketz. Nin mas ba'n tcu'n yi ama'l kale na banwit yi ketz kapale'il yi tetz munl, xchiwutz yi e' pale'a'tz tentz. Na yi ama'l kale oque't yi ketz kapale'il tan banle'n yi tetz munl, nk'e'tz wunak bnol tetz. Nin nk'e'tz cho'n at tzone'j wuxtx'otx'. ¹² Nin yi tocompone'n Cristo tul, quinín xcon xch'el chiw ta'n tetz katx'ixwatz, nin quinín xcon yi xch'el cne'r ta'n tetz katx'ixwatz. Ma na ite'n nin yi tetz xch'el xcon ta'n. Nin tpombil nin i' bantz yi tocompone'n tul yi jun ama'la'tz tan kalok'che'n ketz tetz ben k'ej ben sak. ¹³ Bintzi at eka'n tan chi'xch'el yi e' tor yi nchibiylij tetz chitx'ixwatz wunak, nin at eka'n tan chi'xch'el yi e' chiw. Nin ncha'tz at eka'n tan e' ne'x wacx yi nchipatij wi altar. Nin at eka'n tan yi chitza'jil yi ja ben chitij squibaj yi e' pajol ca'wl. At eka'n ta'n, na ja xcyé' tan chixansal quib tane'n. Nin ja xcyé' tan xtx'ajle'n chiwankil tane'n. Poro solte'j tu', na qui na xcyé' tan xtx'ixpe'n cyajtza'kl. ¹⁴ Poro ko at ntak' yi e'chk xtxolbila'tz inin tzun pyor yi xch'el Cristo, na mas ba'n yi tetz xch'el tetz katx'ixwatz. Na, tak' tib i' tetz katx'ixwatz swutz Ryos tan porer yi Espíritu Sant. Nin qui'c mu'x tal yana'sil i'. Nin ja xcyé' yi tetz xch'el yi el kojxuj tan xtx'ajle'n cunin te kalma', nin tan telse'n len yi e'chk yab ajtza'kl yi na xcyé' tan kapitle'n nin tk'ab quimichil, nin ya'stzun tulej bantz kaxcone'n tetz yi Ryos yi itz' nin tetz.

¹⁵ Cha'stzun te at wi'nin k'ej yi xch'el Cristo yi kayolol skaxo'l tu Ryos te yi ac'aj trat. Nin i' chiyolol cyakil yi e' antiw wunak. Na ja quim i' tan jale'n cuybil chipaj cyakil antiw wunak yi xomnake' te yi bajx xtxolbil. Nin ncha'tz ja quim i' tetz kaxel yi o' yi chakij cho' ta'n. Ej nin tan i' skacambaje' yi herens yi suki'nt ta'n tetz ben k'ej ben sak.

¹⁶ Je jun elsawutzile'j tan lajluchaxe'n yi xtxolbil skawutz: Elnak katxum tetz yi at na ban cu'nt na bnix cyen jun u'j tan jun yaj yi ntaxk quim tan xchajle'n yi mbi'tz yi tajbil i' te yi mebi'l yil quim. Poro qui'c rmeril tan cyetzal chan yi e' yi xchicyajk swutz, ma na jalen cu'n lquim yi taw. ¹⁷ Kalena's tzun jal walor yi u'j yi bnixnak cyen tan yi taw luwar. ¹⁸ Ni'cu'n tzun yi bajx xtxolbil yi txumijt cyen tan Ryos. Quinin bixe' jalen cu'n quime'n chitx'ixwatz, nin yi bene'n tz'itu'n yi xch'el squibaj. ¹⁹ Na yi wi't tlo' Moisés cyakil e'chk ca'wla'tz scyetz yi e' wunak, kalena's tzun je'n tcy'al jun quitxaj xi'il cne'r yi cyak yubil tu jun tal k'ab hisopo. Nin cu' mu'ul tul chi'xch'el e' ne'x wacx, tu yi chi'xch'el yi e' chiw yi yuju'n tib tu a'. Nintzun oc tan stz'ite'n cu'n tib yi liwr kale tz'ibane't yi ca'wl Ryos, nin ncha'tz oc tan stz'ite'n nin squib yi e' wunak. ²⁰ "Yi chich'e'j ya'stzun yi techl yi ja bixe' yi xtxolbil yi ja cawun Ryos tan kabnol tane'n," stzun Moisés bantz scyetz. ²¹ Ncha'tz baj stz'itul Moisés tul yi luwar yi chin xan nin, nin tibaj yi e'chk ma'cl yi xcon cya'n tan banle'n chimunl. ²² Na yi cyetz chiley i'tz yi jalen yil xansij cobox ma'cl tan chich', kalena's tzun na xcontz cya'n tan banle'n chimunl. Nin ko qui na el xch'el jun chitx'ixwatz qui'c cuybil chipaj.

Jun ntzi' tir quim Cristo tan xchojle'n kil

²³ Tajwe'n bin tan xcone'n xch'el yi chitx'ixwatz tan xansaje'n yi ma'cl yi xconak cya'n tan banle'n chimunl. Poro yi e'chk ma'cla'tz yi xconak cya'n, teblal tu' yi mero ma'cl yi at jalen tzi'n tcyaj'. Poro quil xcye' yi chitx'ixwatz'at'z yi na xcon tzone'j wuxtx'otx' tan xansaje'n yi mero ma'cl yi at jalen tzi'n tcyaj'. Ma na tajwe'n cu'n junt tx'ixwatz yi mas ba'n tcu'n tan xansaje'n. ²⁴ Cha'stzun te yi ja xcon Cristo. Nin quinin oc i' tul yi ama'l yi wi'nin xanil yi at tzone'j wuxtx'otx', yi wunak tu' bnol tetz, yi teblal tu' yi e'chk ma'cl yi at tcyaj', ma na cho'n tocompone'n i' swutz Ryos jalen tzi'n tcyaj'. Ej nin yi munl i' yi tocompone'n i'tz tan toque'n tetz ketz kapale'il. ²⁵ Yi e' wi'tz chipale'il yi e' judiy, tul yobi'n na cho'c le Ama'l Yi Wi'nin Xanil, tan toye'n chich' yi nk'e'tz cyetz. Poro Cristo quinin xom te jun ajtza'kla'tz, ma na jun ntzi' tir suk tib. ²⁶ Na yi nink suk tib wi'nin tir, tajwe'n tzun klo' tan quime'n i' ala' tir jetz yi cu'le'n wuxtx'otx', poro qui'. Quinin ban i' yi xtxolbila'tz, ma na yi je'n pone'n tampuj yi e'chk tiemp, ja ulak tzone'j wuxtx'otx'. Na ja tak' tib i' tetz katx'ixwatz tan xchojle'n yi kil.

²⁷ Jun ntzi' tir na kaquim ketz, nin xom tzaj yi ma'le'n kajtza'kl. ²⁸ Ni'cu'n tzun bajij te Jesucristo, na jun ntzi' tir ja quim i' tan xchojle'n quil jun c'oloj wunak. Ej nin tz'ul i' junt tir. Poro nk'e'tz tan xchojle'n yi kil, ma na tan tak'le'n yi itz'ajbil yi quinin bajsbe'n tetz scyetz yi e' yi nternin na el cyalma' tan quilol wutz i'.

10

¹ I bin jalu' tan yi xtxolbila'se'j ja el katxum tetz yi e'chk ley yi ak'lij tetz Moisés i'tz elsawutzil tu' te yi mbi lbajij. Teblal tu' tane'n. Cha'stzun te quil xcye' yi e'chk leya'tz tan cyoque'n tetz tz'aknak cu'n yi e' yi na cyaj chi'xkans quen quib klo' te Ryos. Quinin xcye' chitx'ixwatz yi ncyoy cyakil yob tan cyocse'n tetz tz'aknak cu'n. ² Na yi jak xcye' ja klo' chitane' tan toye'n, nin ja klo' chinachon te yi qui'c quil. ³ Poro quinin xcye', ma na ntin ja xcon tan tulse'n tx'akx yi quil xchic'u'l. ⁴ Na qui na xcye' yi xch'el jun tor nka yi xch'el jun chiw tan stzajse'n yi kil.

⁵ Cha'stzun te yi tulake'n Cristo tzone'j wuxtx'otx', tal yi xtxolbile'j tetz Ryos: "Nk'era'tz tajbilu' yi e'chk tx'ixwatz tu e'chk oy yi na oyij teru'.

Cha'stzun te ja xtxumu' inwankil tan xcone'n tetz jun chitx'ixwatz wunak.

⁶ Na qui na tzatzinu' te e'chk oy yi na patij.

Nin qui na tzatzinu' te e'chk tx'ixwatz

yi na chiquimsij tan stzajse'n klo' yi quil wunak.

⁷ Cha'stzun te walol teru':

‘List atine't Ta' tan banle'n yi teru' tajbilu' chi tz'iba'nt cyen le tu'ju.' »*

⁸ Bajx cunin talol Cristo yi quinín tatzin Ryos te e'chk oy yi na cyak' wunak. Ej nin qui na tatzin Ryos te e'chk tx'ixwatz, mpe ik yi e'chk tx'ixwatz yi na chipat tan stzajse'n quil, wech na ya'stzun na tal yi ley yi tajwe'n tan chibnol tane'n. ⁹ Ej nin ncha'tz talt Cristo: “List atine't Ta' tan banle'n yi teru' tajbilu'.” Yi na elepont yi yola'tz, i'tz yi ja ul i' tan xite'n yi bajx txolbil yi txumijt cyen, nin ja ul i' tan bixbaje'n junt ac'aj trat. ¹⁰ Ej nin tan tu' yi bnol tane'n Jesucristo yi tajbil Ryos, yi tk'ol tib tan quime'n tetz katx'ixwatz, ja tzun ko' xansaj Ryos. Ej nin nk'e'tz chokxo'l cuntu' ban Cristo yi txolbile'j, ma na jun ntzi' tir quime'n i'.

¹¹ Ma chipale'il yi e' judiy na chiban yi cyetz chimunl cyakil k'ej, nin na cyoy e'chk chitx'ixwatz tetz Ryos, wech na qui na xcyé' tan stzajse'n quil. ¹² Poro Cristo jun ntzi' tir nta'k' tib tetz katx'ixwatz tan stzajse'n kil tetz ben k'ej ben sak. Ej nin yi bnixe'n yi munl i' ta'n ja c'ole' le sbal Kataj Ryos. ¹³ At nin i' te Ryos tan xch'iwe'n yi tiemp yil cho'c yi e' contr i' tzak' tkan. ¹⁴ Nk'e'tz tajwe'n tan quime'n Jesucristo ala' tir, ma na jun ntzi' tir tak' tib i' tetz katx'ixwatz yi o' yi xansa'n cho't. Ej nin ja tak' tib i' tan koque'n ketz tetz tz'aknak cu'n tetz ben k'ej ben sak. ¹⁵ Ncha'tz yi Espíritu Sant ya'stzun talnak, na je yol i' yi tz'iba'nt cyen:

¹⁶ “Je yi trate'j yi tzinbixbaje' skaxo'l scyuch' tzantzaj, jalen yil tzajpon wi' yi e'chk k'eja'tz,” chij Kataj Ryos. “Swak'e' cyen inca'wl te cyalma', nin tzintz'ibe' cyen inca'wl te cyajtza'kl.”

¹⁷ Ej nin ncha'tz tal:

“Qui't tz'ul tx'akx yi quil tinc'u'l.

Nin qui't tzintxum yi e'chk takle'n cachi' yi nchiban.”†

¹⁸ Cha'stzun te yi ko ja wi't cuylij kapaj, nk'e'tz tajwe'n tan biyle'n mas katx'ixwatz.

Ba'n kaǵkanse' quen kib te Ryos jalu'

¹⁹ Cha'stzun te e'u' kajwutz, tan tu' yi xch'el Jesucristo ja wi't jakxij yi kabe' tan kocomponen swutz Ryos. Qui bin kacabej kac'u'l tan kocomponen le Ama'l Yi Wi'nin Xanil. ²⁰ Kaxomok te yi ac'aj be' yi ja jakxij ta'n, yi be' kale na jale't itz'ajbil. Kaxomok te'j, na ba'n kocopon tul yi ama'la'tz na ja jakxij yi xbu'k yi nxcon sajle'n tan makle'n yi be'. Na tan tu' yi ntij yi wankil Jesús q'uixc'uj, ja jakxij yi jun be'a'tz. ²¹ Nin Jesús ya'stzun yi wi'tz ketz kapale'il, yi o' yi ato' tajal Ryos. ²² Cha'stzun te kaǵkanse' quen kib te Ryos tetz cu'n kalma' nin qui't kacabej kac'u'l te'j, nin skoj cu'n te kalma' nin na kanachon te'j yi qui'ct kil. Nin ncha'tz kawankil ja tx'ajxij tane'n tan jun a' yi chin skoj nin. ²³ Quiwit bin, benk kukan ttx'otx' te yi na kocsaj. Quil kacabej kac'u'l, na tz'elepon k'ab Ryos te yi alijt ta'n. ²⁴ Ej nin chin tajwe'n cunin yil kajoy puntil tan kaquiwsal kib skibil kib. Nin tajwe'n kalok' kib skibil kib. Tajwe'n kaban jun ba'n skibil kib. ²⁵ Ncha'tz o' xomi'ch te yi cyajtza'kl yi e' yi qui na cyojkel yi culti'n. Ma na kaquiwsaj kib skibil kib, lmal jalu' na txant tan tule'n Kajcaw Jesucristo.

²⁶ Kaquiwsaj kib, na ko kajbilt nin kaben tan juchle'n mas kil yi nsken el katxum te yi bintzi, qui'c junt katx'ixwatz at tan xchojle'n kil. ²⁷ Ntin tx'aklij kacaws, nin tx'aklij yi jun chin k'ak' skawutz, yi k'ak'a'tz yi banijt tan chixite'n cyakil yi e' contr Ryos. ²⁸ Na yi na oc jun tan pajle'n yi ca'wl Moisés, nin ko at cob nka ox stiw yi na cyal yi bintzi nin ja juch yaj til, na ak'lij caws yi juna'tz tan tele'n cu'n swutz, nin cya'l jun na el k'ajab te'j. ²⁹ Pyor tcunin chicaws yi e' yi qui'c k'ej yi Cy'ajl Ryos xchiwutz, yi e' yi qui'c xac yi xch'el Cristo xchiwutz, yi e' yi na cho'c tan jisle'n yi Espíritu yi na ak'on yi banl Kataj skibaj. Wech na i'tz yi xch'el Cristo yi nxcyé' tan bixbaje'n yi ac'aj trat yi na kocsaj. Ej nin i'tz yi xch'el Cristo yi nxcon tan katxa'le'n, tan kaxcone'n tetz Ryos. ³⁰ Ncha'tz elnak katxum tetz yi yol yi alijt cyen tan Kajcaw yi na tal: “Atin cu'n tan chicawse'n yi e' mal wunak. Wicy'se'

* 10:7 Sal 40.6-8. † 10:17 Jr 31.33-34.

inc'u'l scye'j.” Ncha'tz at junt xtxolbil yi cyaj tlol: “Wutzile'n cu'n Kajcaw tz'ocopon tan tak'le'n chicaws yi e' tetz nitxajil.” ³¹ Chin xo'w'bil nin scyetz yi e' yi xche' cawse' Ryos, yi Ryos yi itz' nin tetz.

³² Ma yi e' cyeru', ulk tx'akx xchic'u'lu' yi mbi mbajij scye'ju' sajle'n, yi tele'n cu'n pacx te chiwutzu'. Ja icy' pon wi'nin e'chk q'uixc'uj cyanu'. ³³ Nin at jujun xchixo'lu' yi ja chijislij nin ja chibuchlij xchiwutz cu'n cyakil wunak. Ej nin at e'u' yi quinín nchixobu' tan quich'eye'n yi e' kajwutza'tz yi ya'stzun nchu'lij. ³⁴ Ej nin ncha'tz at e'u' yi el chik'ajabu' scye'j yi e' yi ocnake' xetze'. Ej nin at e'u' yi quinín nchibisunu' yi mme'l ticy'le'n cyakil yi chimebi'lu'. Na elnak chitxumu' tetz yi xchicamboku' te jun chimebi'lu' yi mas ba'n tcu'n swutz yi mebi'l tetz tzone'j wuxtx'otx'. Nin elnak chitxumu' tetz yi jun chimebi'lu'a'tz, yi at tzi'n tcyaj, i'tz tetz ben k'ej ben sak. ³⁵ Qui bin chicabeju' chic'u'lu' te yi na chiwutz cyenu' te'j, na at jamel quikanu'. ³⁶ Poro tajwe'n yi nimit cuntunin chic'u'lu' tan banle'n tane'n yi tajbil Ryos, bantz chicambalu' yi jun chin oy yi suki'nt tan Ryos sketz. ³⁷ Na tz'iba'nt cyen le tu'j Kataj:

“Txant cuntu' tan tule'n yi jun yi at tulbil.

Qui't ampon tiemp tan tule'n.

³⁸ Poro ntin yi e' balaj,
yi e' yi cho'n k'uklij chic'u'l swe'j,
ya'stzun yi e' yi xchicambok te jun itz'ajbila'tz.

Poro ko at e' yil chipakxij,
quil chintzatzin scye'j.”

³⁹ Poro yi o' ketz nk'e'tz ni'cu'n o' scyuch' yi e'a'tz yi na chipakxij, na yi o' ketz, k'uklij kac'u'l, nin skaclaxok. Poro yi e' cyetz, tz'aklok cyetz chicawsa'tz.

11

Jun c'oloj wunak yi k'uke' chic'u'l te Ryos

¹ I bin jalu' ko k'uklij c'u'l jun kajwutz te Ryos na elepont yi jun cu'n na tocsaj i' yi scambok te yi na wutz cyen te'j. Qui na lajluchax swutz i', poro jun cu'n na tocsaj yi scambok te yi na wutz cyen te'j. ² Na yi e' kamam kate' ja jal chik'ej swutz Ryos tan tu' yi k'ukewe'n chic'u'l te'j. ³ Nin tan tu' yi k'uklij ketz kac'u'l na el katxum tetz yi Ryos bnol tetz cyakil yi bnixnak ta'n sajle'n tunintz. Nin tan tu' yol i' bnixe't. Na qui'c jun e'chk takle'n at, yi toque'n Ryos tan banle'n yi e'chk takle'n yi na kil jalu'.

⁴ Ej nin tan tu' k'ukewe'n c'u'l k'ajtzun Abel te Ryos, ja tak' i' jun tx'ixwatz yi mas balaj tcu'n swutz yi oy yi tak' Caín. Ej nin tan tu' k'ukewe'n c'u'l, ja jal balajil i' swutz Ryos, nin ja tzatzin Ryos te yi oy yi tak' i'. Quimnak Abel, poro tan tu' k'ukewe'n c'u'l, ixnin na tzane't na'wse'n yi mbi banak i'.

⁵ Ncha'tz k'ajtzun Enoc k'uke' c'u'l te Ryos, cha'stzun te itz'enle'n taje'n ticy'le'n i' tan Ryos. Cya'l nin jale't i' cyak'un wunak, na nskén aj tcy'al Ryos. ⁶ Ej nin te yi ntaxk aj tcy'al ja tzatzin Ryos te'j. Poro qui'c rmeril tan tzatzine'n Ryos ske'j ko qui k'uklij kac'u'l te'j, na yi ko na ka'xkans quen kib te i' tajwe'n cu'n yil kocsaj cunin yi at i', ej nin yi list i' tan tak'le'n e'chk takle'n balaj sketz cyakil yi o' yi na ko'c tan joyle'n i'.

⁷ Ncha'tz k'ajtzun Noé, k'uke' c'u'l te Ryos. Na yi talol Ryos yi at tulbil e'chk takle'n yi qui otojt na quil wunak, nin tocsaj i'. Na nin oc tan banle'n yi arca bantz chiclaxe'n yi najal. Tan tu' yi k'ukewe'n c'u'l i' te Ryos ja lajluchax yi chipaltil yi e' mas wunak yi quinín cyocsaj yol Ryos. Nin tan tu' yi k'ukewe'n c'u'l ja jal yi tetz balajil swutz Ryos.

⁸ Ncha'tz k'ajtzun Abraham, k'uke' c'u'l te Ryos. Na yi tlol Ryos tetz tan ticy'e'n i' tul junt ama'l yi stetzaje' tzantzaj, quinín paj yi ca'wl Ryos, nin el tzaj i' le tetz tanum, poro qui'c at le wi' i' yi ama'l kale atit tpombil. ⁹⁻¹⁰ Tan tu' yi k'uke' c'u'l Abraham te Ryos, cha'stzun te ta'te'n i' tul yi jun ama'la'tz yi suk Ryos tetz. Poro quinín cambaj i' yi jun luwara'tz, ma na cyaj cyen i'-tz chi jun aj posarin tu'. Nin tal mantial tu' xcon ta'n tetz ca'l i'. Ya'stzun

ban i' tan tu' at xch'iw tan topone'n tul yi jun tnum yi Ryos txumul tetz, nin Ryos nuc'ul tetz.

Ej nin ite'n nin e' ban Isaac tu Jacow. Ja chicyaj cyen tul ite'n nin ama'la'tz tan tu' yi k'ukewe'n chic'u'l te yi yol Ryos yi alijt ta'n scyetz.

¹¹ Ncha'tz k'ajtzun Sara k'uke' c'u'l te Ryos na nsken bi'xin nin qui'c talbil i', poro tocsaj i' yi yol Ryos yi ntal yi sjalok jun tal. Nin ja el cu'n k'ab Ryos te'j na ya'stzun mbantz, nin itz'ij ni'. Wech na nsken balk'ij yi tiemp tan jale'n jun tal. Ya'stzun bajijtz, na oc tetz tajal Sara yi tz'elepon k'ab Ryos te yi yol i' yi alijt ta'n tetz. ¹² Tan yi xtxolbila'se'j na lajluchax skawutz yi ja jal jun chin c'oloy xonl jun yaj, yi nsken bi'xin, yi qui'ct nin klo' puntil tan jale'n nitxajil i'. Poro ja jal jun chin c'oloy xonl i' chi tane'n yi tx'uml tcya'j tu yi samlicy' yi at tzi mar, yi qui ajlbe'n tetz.

¹³ Poro quim Abraham scyuch' yi e' cy'ajl yi ntaxk tetzaj yi suki'nt tan Ryos scyetz. Poro te yi ntaxk chiquim nternin ajlij chic'u'l te yi na chiwutz cyen te'j. Nin wi'nin chitzatzine'n yi ncho'c tan xtxumle'n yi mbi tz'ak'lok scyetz. Nin clar cunin cyal: O' tu' aj posarinl tzone'j wuxtx'otx', che'ch. ¹⁴ Tan yi jun yola'tz yi el le chitzi', na elepont yi cho'n ajlij chic'u'l te junt ama'l tan chinajewe'n tul. ¹⁵ Yi cho'nk ajlij chic'u'l te yi e'chk ama'l kale e' icy'akt, ja klo' jal puntil cya'n tan chipakxe'n junt tir, poro qui'. ¹⁶ Na yi cyetz cho'n ajlij chic'u'l te junt najbil mas balaj swutz tzone'j wuxtx'otx'. I'tz yi ama'l yi at jalen tzi'n tcya'j. Ej nin quinín tx'ixwij Ryos yi ncyal yi i' chiRyosil na ja bnix jun ama'l ta'n tetz cyetz.

¹⁷ Ej nin ncha'tz ja lajluchax yi k'uklij c'u'l Abraham te Ryos. Na yi toque'n Ryos tan pile'n i' quinín cabej c'u'l yi cwe'n klo' biyol yi jun tal xutuj cy'ajl tetz xtx'ixwatz. Wech alijt tan Ryos tetz yi tan Isaac jale't jun c'oloy xonl i'. ¹⁸ Na je yol Ryos yi tal tetz: "Tan Isaac jale't jun c'oloy axonl."* ¹⁹ Poro tan tu' yi list Abraham tan biyle'n cu'n klo' Isaac, na tzun elepont yi nternin k'uklij c'u'l i', na mpe nink quim Isaac, xcyek Ryos tan titz'e'n junt tir chixo'l alma'. Ej nin ya'stzun bajijtz tane'n, na yi claxe'n Isaac, ni'cu'ntz chi cho'nk mitz'ij junt tir xchixo'l alma'.

²⁰ Ncha'tz k'ajtzun Isaac k'uke' c'u'l te Ryos, na talnak tetz Jacow tu Esaú yi at tulbil chibanl.

²¹ Ej nin ncha'tz k'ajtzun Jacow k'uke' cunin c'u'l te'j yi at tulbil yi banl Kataj squibaj yi e' cy'ajl Xep, na yi txant tan quime'n nin tal scyetz yi at tulbil cyetz chibanl.

²² Ncha'tz ka'jtzun Xep, k'uke' c'u'l te Ryos, na yi txant tan quime'n i', cyaj tlol scyetz yi e' tanum, yi e' xonl Israel, yi at cyelbil tzaj le tnum Egipto. Nin cyaj cawul scyetz yi tajwe'n tan bene'n quicy'al yi bakil i' yil che'l tzaj.

²³ Ncha'tz yi e' taj xtxu' Moisés k'uke' chic'u'l te Ryos yi xcyek i' tan colche'n yi ni'. Na yi titz'e'n Moisés quinín cu' chibiyol ma na ja cyew tetz ox xaw, tan paj yi quilol yi chin yube'n nin yi tal ni'. Ej nin tan tu' yi k'ukewe'n chic'u'l te Ryos quinín e' xob tetz yi rey yi cawun tan chibiyle'n cyakil yi e' tal ni' xicy yi e' itz'ij te tiempa'tz.

²⁴ Ncha'tz Moisés yi yajine'n, ja k'uke' c'u'l te Ryos, na mas ba'n tcu'n ban swutz i' yi toque'n tetz nitxajil Ryos swutz yi nink a'lchij yi i' yi tal yi me'l rey tetz yi tnum Egipto.

²⁵ Na yi xtxumu'n i', i'tz yi mas ba'n tcu'n yil stij i' q'uixc'uj scyuch' yi e' yi ate' tetz tajal Ryos, swutz yi nink tzatzin i' tetz cobox ntzi' k'ej tan banle'n yi tetz tajbil. ²⁶ Na nin oc i' tan xtxumle'n yi mas ba'n tcu'n kol smuc' i' q'uixc'uj chi ban Cristo, swutz yi nink tetzaj cyakil yi mebi'l yi at le tnum Egipto. Na cho'n nin ajlij c'u'l te yi suki'nt tan Ryos.

²⁷ Ej nin tan tu' yi k'uke' c'u'l te Ryos, cyaj cyen tilol yi tnum Egipto. Chin xo'wbil nin yi rey poro quinín xob Moisés tetz, na jal walor i' tan tu' yi tocsaj cunin yi xomij Ryos te'j. Ni'cu'ntz chi tilk i' wutz Ryos tane'n. ²⁸ Nin tan tu' yi k'ukewe'n c'u'l Moisés te yol Ryos, oc i' tan banle'n tane'n yi jun k'ej Pasc yi tal Ryos tetz. Nin cawun scyetz yi e' tanum

* 11:18 Gn 21.12.

tan toque'n chitz'itul yi chich' te'jak marquíl yi puertíl chica'l, bantz qui chiquime'n yi e' bajx cy'ajol yil tz'icy' cu'n yi ángel tan chibiyle'n cu'n klo'.

²⁹ Ncha'tz tan tu' yi k'ukewe'n chic'u'l yi e' xonl Israel, je' tanc'ul tib yi Cyak Mar tan quicy'e'n pone'n jalaj icy'en. Chin skej nin ban yi mu'x be'a'tz kale e' icy'e't. Poro yi ticy'e'n chibnol quib yi e' aj Egipto quinín e' icy'pon, na nin e' quim xe mar.

³⁰ Ncha'tz tan tu' yi nternin k'uke' chic'u'l yi e' kamam kate', cu' wo'c yi tapij yi at solte'j yi tnum Jericó. Cu' wo'c tan tu' yi chixone'n juk tir solte'j yi tnum tc'u'l juk k'ej. ³¹ Ncha'tz Rahab, yi wi'tz bnol tetz, k'uke' c'u'l te Ryos nin tak' chiposar yi e' xk'ukwil. Cha'stzun te quinín quim i' tetz yi chiquime'n yi e' mas pajol ca'wl.

³² Poro nk'e'tz tajwe'n yil wal mas xtxolbil scyeru'. Na qui'c ama'l tan walol cyakil yi mbi banak Gedeón, mbi banak Barac, mbi banak Sansón, mbi banak Jepté, mbi banak Luwiy, mbi banak Samuel, tu yi mbi banake' len yi e' elsanl stzi' Ryos tentz. ³³ Cyakil yi e'a'tz k'uke' len chic'u'l te Ryos. Tan tu' yi nternin k'uke' chic'u'l te Ryos at e' yi e' xcye' tan cyocse'n junt jilwutz wunak jak' chica'wl. Nin at e' yi chumbalaj nin e' ban tan cawu'n. Nin at e', yi tan tu' yi k'uke' chic'u'l te Ryos, ja chicambaj yi suki'nt tan Ryos scyetz. Nin ncha'tz at e' yi e' xcye' tan makle'n chiwutz yi e' balum tan qui cyoque'n tan chibajse'n.

³⁴ Nin at e' yi e' xcye' tan stzajse'n k'ak'. Nin at e' yi e' el liwr tk'ab spar. Nin at e' cotxcoj yi quiwix chic'u'l tan oyintzi', na e' xcye' tan chibiyle'n cu'n yi chicontr. ³⁵ Ej nin at e' xna'n yi quimnake' chixonl poro ja chitz'ij junt tir. Ncha'tz at e' yi e' q'uixpij tan tu' yi k'uklij chic'u'l te Ryos. Quinín chic'ul tan cyele'n liwr na mas ba'n tcu'n le wutz cyetz cyajtza'kl yi itz'e'n junt tir tan chicambal jun itz'ajbil yi quinín bajsbe'n tetz swutz yi cyele'n klo' liwr tetz cobox ntzi' k'ej. ³⁶ Ej nin at e' yi ja chimuc' xcy'aklil; at e' yi e' jislij; at e' yi e' cu' tcaren; at e' yi e' oc xetze'; ³⁷ at e' yi e' c'oxlij tan c'ub; at e' yi cob cun tu' e' el tan seruch; at e' yi e' biylij tan spar; at e' yi ja che'l ojkuj tan paj yi cya'l na ajwe't chiwutz. Stz'uml cne'r, nka stz'uml chiw tlen tu' xcon tetz be'ch cyetz. Chin meba' nin e', chin buchij che' nin, wi'nin e' yi e' oc wunak tan chixuxe'n. ³⁸ Lastum yi ate' yi e' balaj nak yi na cyocsaj Ryos xchixo'l yi e' mal nak yi qui'c mu'x chixac. Ncha'tz yi e' balaj wunaka'tz ja chixon tulak e'chk ama'l yi tz'inunin tu', nin xo'lak wutz tan cyewal quib. Ja xcon e'chk jul tu e'chk picy cya'n tetz chica'l. ³⁹ Poro ja lajluchax yi chumbalaj nin yi e' tan tu' yi k'ukewe'n chic'u'l te Ryos. Quinín chicambaj yi suki'nt tan Ryos scyetz. ⁴⁰ Na txumijt junt xtxolbil tan Ryos yi mas balaj tcu'n. Ej nin i'tz, yi o' jun ketz sbne' te yi suki'nt tan Ryos. Na quinín cho'c cyetz tetz tz'aknak cu'n, ma na jalen cu'n yil kamol cu'n kib scyuch'.

12

Jalt Jesús ko'c tan xtxumle'n

¹ Ja bin kil yi at jun c'olój wunak yi nternin k'uke' chic'u'l te Ryos. Cha'stzun te chin tajwe'n cunin yil kil cyen cyakil yi e'chk kajtza'kl cachi' yi cy'a'n ka'n, yi ni'cu'n tu jun ektz yi chin al nin, yi na xcye' tan kabatzle'n. Tajwe'n tan cyaje'n cyen kilol yi kajtza'kl yi na xcye' tan kasucpe'n cu'n. Ma na quin skawutz tan kaxcyewe'n tan xajpe'n cyen yi be' yi at skawutz. ² Ntin katxume' Jesús, na i' yi ketz ka'ajxetze'l te yi na kocsaj, nin ite'n nin i' yi jun yi na tzan tan kanuc'le'n tan koque'n tetz tz'aknak cu'n. Quinín tajlaj i' yi jun quimichil yi chin tx'ixwil nin, ma na ja el xtxum tetz yi ko tz'icy'pon q'uixc'uj ta'n sjalok jun chin tzatzi'n tetz talma'. Nin ja xcye' te'j na yi jalu' cho'n c'olchij i' jalen tzi'n tcyaj' xljaj Kataj.

³ Cha'stzun te e'u' kajwutz chimuq'ue'u' q'uixc'uj chi banak Jesús, na yi i' tetz muc'nak wi'nin q'uixc'uj chik'ab yi e' juchul il. Qui chicabeju' chic'u'lu' te yi na kocsaj, nin quil chicotxcaxu' tan chixome'nu' te tajtza'kl Cristo. ⁴ Na txe'n cunin quim jun xchixo'lu' tan tu' yi na chipil quibu' tu yi ajtza'kl cachi'. ⁵ ¿Ja ptzun el te chic'u'lu' yi xe'n na ban Ryos tan tak'le'n kajtza'kl, yi o' yi o' nitxajil i'? Na je bin yol i' yi tz'iba'nt cyen:

“Axwok inme'l incy'ajl, in Itajcawil.

Tajwe'n bin tan imuc'ul yi tz'u'm yi na oc wa'n tzite'j.

Qui tzun tzicabej ic'u'l, yil no'c tan makle'n iwutz.

⁶ Na yi in wetz, na no'c tan chinuc'le'n yi e' yi na chimpek' scye'j.

Na ilenin na oc chitz'u'm yi e' inme'l incy'ajl wa'n."

⁷ Cha'stzun te yil tz'ul chitz'u'mu' tan Ryos quil baj chic'u'lu' swutz, na tan tu' yi at chitz'u'mu' ta'n na elepont yi e'u' nitxajil i'. ⁸ Na ko qui na tzan Ryos tan tak'le'n chitz'u'mu' chi na tak' scye'j cyakil yi e' tetz nitxajil, na tzun elepont yi nk'e'tz e'u' nitxajil i', ma na e'u' tu' chac' tane'n. ⁹ Ej nin je junt xtxolbile'j: Yi o' tzaj tal juy ja cawun yi kataj ske'j, nin ja kek xchi' i'. Pyor tzun Kataj Ryos yi at jalen tzi'n tcya'j tajwe'n tan kekal xchi' i' bantz kacambal yi jun itz'ajbil tetz ben k'ej ben sak. ¹⁰ Yi e' kataj tetz tzone'j wuxtx'otx' na chicawun ske'j tetz cobox ntzi' tiemp. Ej nin yi na chicawun ske'j ntin na chixom te yi na el chitxum tetz. Poro yi Kataj Ryos yi at jalen tzi'n tcya'j na tak' i' katz'u'm tan tak'one'n ba'n sketz, nin tan jale'n kabalajil chi tane'n yi tetz balajil. ¹¹ Bintzi nin cya'l jun na tzatzin yi na oc tz'u'm te'j, na ch'on. Poro yi na el tiemp na el katxum tetz yi na ak'on ba'n sketz. Na tan tu' yi tz'u'm yi na oc ske'j na ko'c tetz balaj, nin na jal tzatzin paz ka'n.

¹² Cha'stzun te e'u' wajwutz quiwit bin, chijoye'u' puntil tan jale'n chiwaloru' bantz chiquiwixe'nu'. ¹³ Chijoye'u' yi ajtza'kl yi jicyuch te'j. Ej nin ko ya'tz chibanu' xchiquiwixk tzun yi e' cotxcoj, nin quil chipo'tij.

Wi'nin xtxintxal ko quil jal kabalajil

¹⁴ Chijoye'u' bin puntil tan jale'n yi tzatzin paza'tz. Nin chijoye'u' puntil tan quich'eyal quibu' tan cyoque'nu' tetz balaj, nin tan chixansal quibu'. Na ko quil ko'c tetz balaj qui'c kopombil tu Ryos. ¹⁵ Or bin quilu', ko tzun quil chitz'amu' yi oy yi na tzan Kataj tan toye'n sketz tan tu' banl talma' i'. Nin or quilu', cya'lk jun xchixo'lu' cho'nk sban chi tane'n jun jilwutz xtze' yi chin xkolum nin, nin yi chin wenen nin. Na yi ko ya'tz tane'n jun, xcyek tan chipo'tze'n, nin tan chixite'n yi e' mas. ¹⁶ Na or quilu', cya'lk jun xchixo'lu' ben tan jopol wutzaji'n. Nin cya'lk jun tz'elsan k'ej yi suki'nt tan Ryos tetz, chi banak Esaú yi bene'n c'ayil yi tetz k'ej tetz bajx cy'ajol. Na tan tu' mu'x tal cumir bene'n c'ayil i' yi tetz k'ej. ¹⁷ Ej nin elnak chitxumu' tetz yi toque'n i' tan jakle'n yi k'ej tetz yi taj qui't ak'lij tetz. Wi'nin cwe'n wutz, nin wi'nin tok'e'n i', poro quinín jal puntil tak'un tan xite'n yi tajtza'kl yi nsken cyen cyaj nuc'ul.*

¹⁸ Qui bin kaxajslen kib te yi na kocsaj na nk'e'tz ni'cu'n kutane'n ketz chi banake' yi e' xonl Israel tentz. Na yi e' cyetz oc chi'kansal quib te jun wutz tu' yi ba'n na maclij, yi na tzan k'a'kl, nin yi chin tz'o'tz nin te'j, nin yi wi'nin xumcane'n cyek'ek' tu xlitiz' solte'j. ¹⁹ Ej nin quibit jun chin chun yi na xch'in tu yi wi' Ryos yi jilon tzaj scyetz. Ej nin yi e' yi quibit yi wi' Ryosa'tz cu' chitzi' tan qui't quibital mas, ²⁰ tan tu' yi xo'w yi ate' cu'nt. Na chin xo'w bil nin yi ca'wl i' yi ben quibital: "Mpe itawun tlen tu'k jetzaj te yi wutze'j, tajwe'n tan tele'n cu'n swutz tan c'ub nka tan lans," chij Ryos bantz scyetz. ²¹ Chin xo'w nin ate' cu'nt yi nquil nin yi mbi na bajij. Ncha'tz Moisés, xob i', na je yol i'e'j: "Na chinlucne' tan xo'w," chij Moisés ban.†

²² Poro yi ac'aj trat yi mbnix tan Ryos nk'e'tz xo'w bil. Na nternin ja kocopon te yi luwar kale najle't i' yi na bi'aj wutz Sión. Nin ja wi't kocopon le tnum kale najle't yi Ryos yi itz', nin yi tnum yi na bi'aj yi ac'aj Jerusalén yi cho'n at tcya'j nin kale ate't jat lo' mil ángel tan c'u'laje'n Ryos. ²³ Ja wi't kocopon chixo'l yi cmon tetz Ryos yi e' bajx nitxajil i' yi cu'nak chibi' jalen tzi'n tcya'j. Ej nin ja wi't kocopon swutz yi Ryos yi pujul xtisya' scyetz cyakil wunak. Nin ja wi't kocopon xchixo'l yi e' balaj alma' yi ajnake' te Kataj, yi e' yi ja wi't cho'c tetz tz'aknak cu'n. ²⁴ Nin ja wi't kocopon xlaJ Jesús, yi kayolol te yi ac'aj trat yi ja bixe' skaxo'l tu Ryos. I'tz yi tetz xch'el yi el kojxuj tetz senil yi ac'aj trata'tz. Ej nin mas ba'n

* **12:17** Gn 27.30-40. † **12:21** Ex 19; Dt 9.19.

tcu'n yi xtxolbil yi na cu' wutz yi xch'el Cristo tan jakle'n, swutz yi cu'nak wutz yi xch'el Abel tan jakle'n.†

²⁵ Cha'stzun te e'u' wajwutz, or bin quilu'. Eli'ch len k'ej Kataj Ryos cyanu' yi na cu' wutz tan kamoxe'n. Na yi e' wunak yi e' oc tan telse'n k'ej Ryos yi jilone'n i' tzone'j wuxtx'otx' quinin e' el swutz chicaws. Pyor tzun o' ketz, xe'n ke'l liwr swutz yi kacaws ko ntin katzejbaj nin wutz kacoc tetz Kataj Ryos yi cho'n na jilon tzaj sketz tcya'j.‡ ²⁶ Na yi jilone'n Ryos tentz ja yucan cyakil yi wuxtx'otx'. Poro yi jalu' na tal: “Yucank junt tir yi wuxtx'otx' wa'n nin nk'e'tz ntin wuxtx'otx' ma na ncha'tz yi tcya'j,” chij Ryos banak. ²⁷ Ma jalu' tan yi jun xtxolbila'tz na elepont yi copon xitul Ryos cyakil yi e'chk takle'n yi bnixnak ta'n, bantz jalt yi ac'aj cyaj cyen, yi qui't xit sbne' opon tunintz. ²⁸ Nin yi o' ketz sketzaje' yi jun ama'la'tz yi quil xit. Ko ya'tz, katyořink bin tetz Kataj Ryos. Nin kak'e' kib tan c'u'laje'n i' tetz cu'n kalma' nin keke' xchi' i'. ²⁹ Na yi ketz kaRyosil ni'cu'n i' tu k'ak' yi ba'n stz'e'saj cyakil.

13

Yi xe'n kaban tan stzatzine'n Ryos ske'j

¹ Chilok'e' bin quibu' squibil quibu' chi quitz'un quitzicy quibu'. ² Eli'ch te chic'u'lu' yi tajwe'n yi list e'u' tan cyak'olu' chiposar wunak. Na at e' yi na chixom te yi jun ajtza'kla'tz poro quinin tz'icy' scyetz yi opon yi e' ángel tan posari'n scye'j.

³ Elk chik'ajabu' scye'j yi e' kajwutz yi ate' xetze'. Cho'ku' tan xtxumle'n chi ni'cu'ntz chi ik e'u'-tz ate'u' xetze'. Nin elk chik'ajabu' scye'j yi e' yi buchij che', na ncha'tz e'u' qui cunin batz xchitije'u' q'uixc'uj.

⁴ At k'ej yi ok'be'n ib swutz Ryos. Cha'stzun te qui tu'k chitzan tuwu', na stk'e' Ryos chicaws cyakil yi e' jopol wutzaj scyuch' yi e' aj xna'ninl tu aj yajinl.

⁵ Quil tz'el cyalma'u' tan chicambalu' mas pwok, ma na k'ukek chic'u'lu' te yi at scyuch'u'. Na alijt cyen tan Ryos: “Quinin xwil cyen, nin quinin cxe'lwok te inc'u'l.”

⁶ Cha'stzun te nk'e'tz cob kac'u'l yi na kal:

“Yi ch'eyanl wetz i'tz yi Wajcaw.

Cha'stzun te quil chimbisun te yi mbi sban jun wunak swe'j.”*

⁷ Ej nin eli'ch te chic'u'lu' yi e' yi xconake' tetz chibajxomu'. Ulk tx'akx chic'u'lu' yi ja chitxol yi balaj stziblal tetz Cristo scyeru'. Ulk bin tx'akx chic'u'lu' yi chibalajil, nin chixomoku' te yi cyajtza'kl.

⁸ Na yi Cristo qui na xtx'ixpuj yi tetz tajtza'kl. Na ite'n nin tajtza'kla'tz sajle'n tunintz, nin sbne' opon tunintz. ⁹ Qui bin chixomu' te e'chk jilwutz chusu'n yi apart. Ma na mas ba'n tcu'n yi nink chiquiwixu' tan yi banl talma' Kataj, swutz yi nink chixomu' te e'chk ac'aj ley yi na cawun te yi mbi'tz tajwe'n lbaj tan jun yaj. Na yi e'chk leya'tz qui'c na tak' scyetz yi e' yi xomche' tan banle'n tane'n.

¹⁰ Apart mban yi ketz katx'ixwatz, ej nin yi e' pale' tetz yi antiw xtxolbil, qui'c cu tan chibajsal yi xchi'bel yi ketz katx'ixwatz. ¹¹ Yi wi'tz chipale'il yi e' katanum yi na chixom te yi antiw ley, ntin na chixonsaj xch'el yi txuc yi na chiquim cyak'un tan jale'n cuybil chipaj. Ma chiwankil yi e' txuca'tz na el ticy'le'n joylaj len yi chinajbil tan toque'n cyak'un wi k'ak'. ¹² Ni'cu'n mbajij te Jesús, na cho'n quime'n i' solte'j len yi tnum. Ej nin ya'stzun tulejtz tan kaxansaje'n ketz tan yi tetz xch'el. ¹³ Ke'lk bin xchixo'l yi e' mas wunaka'tz, nin kamuq'ue' q'uixc'uj chi banak Cristo. ¹⁴ Na yi o' ketz qui'c kach'iw te jun takle'n tzone'j wuxtx'otx'. Qui'c jun kanajbil tzone'j wuxtx'otx' yi segur. Ma na cho'n ajlij kac'u'l te yi jun kanajbil yi tz'ak'lok sketz tzantzaj. ¹⁵ Cha'stzun te kak'e' kak'ajsbil tetz Ryos, na yi na ko'c tan na'wse'n yi bi' Jesucristo ni'cu'n chi najk katzan tan toyen'n

† 12:24 Gn 4.10. § 12:25 Ex 20.22. * 13:6 Sal 118.6.

jun katx'ixwatz tetz Ryos. ¹⁶ Poro eli'ch te chic'u'lu' yi tajwe'n tan kabnol pawor nin tan che' kuch'eyal yi e' yi at tajwe'n scyetz, na ya'stzun yi e'chk oy yi na tzatzin Ryos te'j.

¹⁷ Cho'ku' c'ulutxum jak' chica'wl yi e' chibajxomu', na e' q'uicy'lom cyeru' tan qui chibene'nu' tul il. Na ncha'tz e' scyak'e' cwent swutz Ryos te yi mbi ak'unil mbaj chibnol. Cho'ku' bin c'ulutxum jak' chica'wl, na ko ya'tz cyuleju' chitzatzink chibajxomu'a'tz sju' tak'un Kataj, nin quil chibisun. Na qui'c xtxicbaj scyeru' ko na cyak'u' bis scyetz.

¹⁸ Le wutz ketz kajtza'kl qui'c kapaltil, nin yi ketz kajbil i'tz tan kaxome'n te yi e'chk xtxolbil yi balaj. Poro chinache'u' Kataj skibaj yi ya'stzunk sbantz. ¹⁹ Ncha'tz chinache'u' Kataj tan wupone'n chan tan chixajse'nu', nin yi ba'n cuntu'k nopontz.

Kak'e' kak'ajsbil tetz Ryos

²⁰ Yi ketz kaRyosil i' njalsan yi tzatzin paz skaxo'l tuch'. Ej nin i' nje'san tzaj Kajcaw Jesucristo xchixo'l alma'. Ej nin yi Kajcaw Jesucrista'tz oc tetz kapstor, yi o' yi o' tanum i', tan tu' yi el kojx yi tetz xch'el tan bixbaje'n yi ac'aj trat yi qui'c rmeril tan xite'n tetz ben k'ej ben sak. ²¹ Lok tz'oc yi jun kaRyosila'tz tan cyocse'nu' tetz tz'aknak cu'n te cyakil yi na chibanu'. Lok chibanu' yi tetz tajbil. Lok tz'oc i' tan chinuc'le'nu' tan porer Jesucristo, bantz chibnolu' yi e'chk takle'n balaj yi na tzatzin i' te'j. Ej nin kak'e' kak'ajsbil tetz Cristo tetz ben k'ej ben sak. Amén.

²² E'u' kajwutz, max chic'u'lu' swibaj te yi xtxolbil yi nwal scyeru' na cobox ntzi' tal yol.

²³ Ncha'tz na waj wal scyeru': Yi kajwutz Timoteo ja el tzaj i' xetze'. Ej nin kol tz'ul chan i' tzone'j, mben tzun xomok i' swe'j yil chimben tan chixajse'nu'.

²⁴ Cyal cyen binu' jun yos scyetz cyakil yi e' chibajxomu', nin scyetz cyakil yi e' mas kajwutz. Cyal cyenu' scyetz yi na chitzan yi e' aj Italia yi ate' tzone'j swuch' tan talche'n nin jun yos scyeru'.

²⁵ Tak' tzaj Kataj yi banl i' squibu'. Amén.

YI CART YI BNIXNAK TAN SANTIAGO

Junyos

¹ Yi in wetz in Santiago, in xchakum Ryos tu Kajcaw Jesucristo. Na chintzan tan talche'n nin jun yos scyeru', yi e'u' yi coblaj cu'n k'u'j e'u' yi elnake'u' xit bene'n tzi'n wi munt.

Yi ajtza'klyi cho'n na saj tu Ryos

² E'u' wajwutz, chitzatzinku' te alchok e'chk pilbil cyeru' yi na ul tan chixite'nu' te yi na cyocsaju'. ³ Chitzatzinku' na elnak chitxumu' tetz yi xchiquiwixku' tan e'chk pilbil cyeru' kol tz'icy'pon cyanu', nin sjalok chipasensu' tan muc'le'n mas q'uixc'uj. ⁴ Na chin tajwe'n cunin tz'icy'pon yi pilbil cyeru' cyanu'. Ko ya'tz, chocpon tzunu'-tz tetz tz'aknak cu'n, nin qui'c nin noc chipaltilu' sbne'.

⁵ Poro ko at jun xchixo'lu' yi qui't na jal puntil tajtza'kl ta'n, ba'n sjak tetz Ryos, na xchaje' i' puntil tetz, nin list Ryos tan quich'eye'n cyakil wunak, nin qui na yajon scye'j. ⁶ Poro chin tajwe'n cunin yil k'uke' c'u'l yi juna'tz yi xcyek Ryos tan xch'eye'n i', na ko na cabej c'u'l ni'cu'n tzun i'-tz tu yi pak'bil mar yi tu nin na jo'jkel tu' tan cyek'ek'. ⁷ Na ko at jun kajwutz yi tu na jo'jkel tu' tajtza'kl, quil tz'oc Kajcaw tan xch'eye'n i'. ⁸ Na ilenin na tol na chuc jun yaj yi na cabej c'u'l te Ryos.

⁹ I bin jalu', yi e' kajwutz yi e' meba' ba'n chitzatzin, na at chik'ej tan Ryos. ¹⁰ Poro yi e' ric, tz'elepon cyetz chik'ej tan Ryos. Cho'n xchibne' cyera'tz chi na ban jun buch yi na cu' num tan k'ej, ¹¹ na yi na je' ul k'ej na cu' num, nin na cu' lokp yi buch tan tz'a', nin na sotz yubil ta'n. Cho'n cunin sbajok scye'j yi e' ric yi ntin na chitzan tan xtxumle'n chimebi'l.

Ba'n cyeri yi e' yi tz'icy'pon cu'n pilbil cyetz cya'n

¹² Ba'n cyeri e' yi tz'icy'pon pilbil cyetz cyak'un, na tz'ak'lok jun oy scyetz. I'tz yi quitz'ajbil yi quinin bajsbe'n tetz. Na ya'stzun yi oy yi suki'nt tan Ryos scyetz yi e' yi na chipek' te'j. ¹³ Nin yi na ul pilbil ketz, ba'n tcu'n quil kal yi i'tz Ryos yi na tzan tan kapile'n, na nk'e'tz cachi' tajtza'kl Ryos, nin cya'l na oque't Ryos tan kapile'n. ¹⁴ Poro yi na kapo'tij, o' nin aj paj te kera'tz, na yi e'chk kajtza'kl cachi', ya'stzun yi na xcy'e' tan kapo'tze'n. ¹⁵ Na kol kak' ama'l tetz yi e'chk kajtza'kl cachi', skajuche' kil, nin tan paj kil sjalok quimichil ka'n.

¹⁶ E'u' wajwutz, yi ok'le'n chiwutzu' wa'n, e' xubsi'chu'. ¹⁷ Cyakil balaj oy, nin cyakil yi oy yi tz'aknak cu'n, cho'n na saj tcya'j. Cho'n na saj te Kataj yi bnol cyeri txekbil yi at tcya'j. Yi e'chk txekbila'tz na chitx'ixpuj quib cyera'tz, poro yi Kataj qui na xtx'ixpuj yi tajtza'kl. Siquier nink najk txalca'p mu'x tal tajtza'kl i'. ¹⁸ Nin i' nko'csan tetz me'l cy'ajl i' tan yi tetz yol yi bintzi. Ya'stzun ban i' na yi tetz tajbil i'tz tan tk'ol mas kak'ej xchiwutz cyakil yi e' yi bnixnake' ta'n.

Chibne'u' tane'n yol Kataj

¹⁹ Cha'stzun te, e'u' wajwutz, cho'ku' tan xtxumle'n yi e'chk xtxolbil yi na quibitu'. Qui chan chijilonu'. Qui chan chicyakaxu'. ²⁰ Na yi ko noque'n cyele'nu' quil chixcy'e'u' tan banle'n tane'n yi tajbil Ryos. ²¹ Quil cyenu' cyakil yi ajtza'kl cachi', tu cyakil cyakal mak'mal. Cho'ku' c'ulutxum jak' ca'wl yol Kataj yi ja wi't oc te cyalma'u', na ya'stzun yi yola'tz yi na xcy'e' tan claxe'n yi kalma'.

²² Poro chibne'u' tane'n yol Kataj quib yi na tal. Nk'e'tz ntin tu' tbite'n, na ko ntin na quibit cy'enu' na tzun chisub quibu'-tz. ²³⁻²⁴ Na ko at jun yi ntin na tzan tan tbite'n, nin qui na tzan tan xtxumle'n, ni'cu'n i' tu jun yi na xmay cu'n yi yubil tul spej, nin le rat na el yubil te c'u'l. ²⁵ Poro skatzatzink kol ko'c tan xtxumle'n yi ca'wl Ryos, yi tz'aknak cu'n, yi ca'wla'tz yi tzatzin cu'n na xcy'e' tan xtx'ixpe'n kajtza'kl tan kabnol tane'n. Poro chin tajwe'n cunin lkaxom te'j, nin yi quil tz'el te kac'u'l, nin yil kaban tane'ntz.

²⁶ Ko at jun yi le wutz yi tetz tajtza'kl yi i' jun balaj nitxajil Ryos, poro qui na xcye' tan makle'n stzi', xchuc te'n na sub tib, nin qui'c na tak' tetz yi na tal yi i' jun balaj nitxajil Ryos. ²⁷ Na swutz Kataj, yi e' nitxajil i' i'tz yi e' yi na cho'c il tan quich'eye'n yi e' meba' scyuch' yi e' xma'lca'n yi na cho'c wutz pe'm. Nin yi e' tetz nitxajil i'tz yi e' yi na chiq'uicy'lej quib tk'ab yi e'chk takle'n cachi' tetz munt.

2

Oqui'ch len k'ej jun ric cyanu'

¹ Ma jalu' e'u' wajwutz, yi e'u' yi na cyocsaju' Kajcaw Jesucristo, yi jun yi wi'nin k'ej, swale' yi xtxolbile'j scyeru'. Qui na yub ko na cyak'u' k'ej jun yaj tan tu' ric i'. Ej nin qui na yub kol tz'el k'ej jun yaj cyanu' tan tu' yi meba' i'. ² Na je jun puntile'j, kol chocopon cob yaj xchixo'lu', jun ric nin jun meba'. Yi ric weko'n tib tan balaj be'ch tetz nin balaj xmalk'ab, ma yi meba' tal cha'bil cu'n be'ch tetz. ³ Qui tzun na yub yi nink cyal ninu' tetz yi yaj yi weko'n tib: "C'oleku' tzone'j wi jun balaj cheme'j." Ma te tal meba' nink cyal ninu'-tz tetz: "Ma awetz, txiclen cuntu' atz tzone'j." Nka: "C'olchen cu'n wuxtx'otx'." Qui na yub ko ya'tz lchibanu'. ⁴ Na ko ya'tz, na tzun chitzanu'-tz tan tak'le'n k'ej jun, nin telse'n k'ej junt. Qui na yub ko ya'tz lchibanu'. ⁵ Wajwutz, yi ok'le'n chiwutzu' wa'n, quibit tzaju' inyol. Yi e' meba', ya'stzun yi e' yi na che' xtxa'e'n Ryos tan k'ukewe'n chic'u'l te i'. Nin ya'stzun yi e' yi na che' xtxa'e'n Ryos tan tk'ol ama'l scyetz tan cyocompone'n kale na cawune't i'. Na ya'stzun yi suki'nt tan Ryos scyetz yi e' yi na chipek' te'j. ⁶ Poro yi e' cyeru' na chitzanu' tan telse'n chik'ej yi e' meba', nin na cyak'u' chik'ej yi e' ric. ¿Nk'e'tz pe' i' e'a'tz yi na chitzan tan chibuchle'nu'? ⁷ I'tz, na yi e' ric ya'stzun yi e' yi na chitzan tan chixochle'nu' xchiwutz alcal. Ej nin ya'stzun yi e' yi na cho'c tan telse'n k'ej yi bi' yi jun yi na kocsaj ketz.

⁸ Ba'n na chibanu' ko na chitzanu' tan banle'n tane'n yi ca'wl yi mas tajwe'n, yi jun ca'wla'tz yi tz'iba'nt cyen yi na tal: "Lok'we' yi e' wunak chi na alok' awib atz."* ⁹ Poro ko na chitzanu' tan tak'le'n chik'ej yi e' ric nin tan telse'n chik'ej yi e' meba', na tzun chitzanu' tan pajle'n yi jun ca'wla'tz, nin banijt chicawsu' quib yi na tal yi ley Kataj. Nin e'u' juchul il ko ya'tz na chibanu'. ¹⁰ Na ko at jun yi na tzan tan banle'n tane'n cyakil e'chk ca'wl, poro mpe junte'nk yi quil sban tane'n, na tzun tzan i' tan pajle'n cyakil e'chk ca'wla'tz. ¹¹ Na yi jun yi a'lon cyen tetz: "Quil cǎjpon wutzaj", ite'n nin i' a'lon cyen tetz: "Quil cǎbiyolnakin."† Cha'stzun te, ko at jun yi qui na tzan tan jople'n wutzaj poro yi ko biyolnak i', pajol ca'wl tzun i'-tz. ¹² Yi na chijilonu' scyuch' wunak, or quilu' yi chijilonu', nin or quilu' yi mbil chibanu' scye'j, na nk'e'tz tajwe'n tan chijuchulu' mas quilu', na at rmeril tan chixome'nu' te yi chusu'n yi tzatzin cu'n na xcye' tan xtx'ixpe'n kajtza'kl tan kabnol yi balaj. ¹³ Cha'stzun te alchok scyetz yi qui na el k'ajab te junt, ncha'tz i' quil tz'el k'ajab Ryos te'j yil tz'oc tan cawse'n. Poro kol tz'el kak'ajab te junt yaj, ncha'tz Ryos tz'elepon k'ajab ske'j ketz.

Tajwe'n tan k'ukewe'n kac'u'l te Ryos nin ncha'tz tajwe'n tan lajluchaxe'n ske'j

¹⁴ E'u' wajwutz qui'c ltak' sketz yi kol kal yi k'uklij kac'u'l te Ryos yi ko qui na lajluchax tan yi e'chk takle'n yi na kaban. Na quil kaclax ko ntin k'uklij kac'u'l, nin qui na katzan tan banle'n e'chk takle'n balaj. ¹⁵ Na ko at jun kajwutz yaj nka xna'n yi qui'c wa', nin qui'c be'ch tetz, ¹⁶ nin yi nink kal nin tetz: "Cheb cu'n cǎben. Lok jal be'ch atz, na wi'nin che'w. Nin lok cǎwan." Poro qui na yub ko ya'tz lkal, nin qui'c lkak' nin tetz. Qui'c na tak' yi jun ajtza'kla'tz. ¹⁷ Na ko at jun yi na tal yi k'uklij c'u'l te Ryos, poro qui na tzan tan banle'n tane'n yi e'chk takle'n balaj, qui'c na tak' yi na tal yi k'uklij c'u'l. Na ko ntin k'uklij kac'u'l, nin ko qui na kaban tane'ntz yi e'chk takle'n balaj, ni'cu'n tzun o'-tz chi jun alma'.

* 2:8 Lv 19.18. † 2:11 Ex 20.13, 14.

¹⁸ Ncha'tz, ko at jun xchixo'lu' yi na tal: “Yi in wetz ja chinclax tan tu' yi k'uklij inc'u'l te Ryos,” nin ko at junt yi na tal: “Yi in wetz ja chinclax tan tu' yi na chintzan tan banle'n pawor,” qui'c rmeril yi jajk chiclax chicabil. Na ko qui na kaban tane'n e'chk takle'n balaj ya'stzun jun techl yi qui k'uklij kac'u'l te Ryos. Poro yi ketz, tajwe'n kachaj yi bintzinin k'uklij kac'u'l te Ryos tan yi e'chk takle'n balaj yi na kaban. ¹⁹ Cyakil o' na kocsaj yi jun ntzi' Ryos at. Ba'n na kaban. Poro ncha'tz yi e' xchakum Bayba'n, yi e' demonio, na el chitxum tetz yi jun ntzi' Ryos at, nin wi'nin na chixob tetz, poro quil chiclax. ²⁰ Na ¿qui pe' na el chitxumu' tetz yi qui'c ltak' sketz kol kal yi cho'n k'uklij kac'u'l te Ryos, ko qui na lajluchax ske'j? ²¹ Na yi k'ajtzun kamam Abraham, jal yi balajil i' swutz Ryos tan yi e'chk takle'n yi mban i'. Na ja jal yi balajil i' yi tk'ol klo' i' Isaac yi cy'ajl tetz xtx'ixwatz. ²² Na tan tu' yi list i' tan banle'n tane'n yi tajbil Ryos, ja lajluchax yi nternin k'uklij c'u'l te'j. ²³ Na ya'stzun yi xe' yi xtxolbil yi tz'iba'nt cyen yi na tal: “Nternin k'uke' c'u'l Abraham te Ryos. Cha'stzun te jale'n yi balajil i' swutz, nin cha'stzun te toque'n bi' i' tetz tamiw Ryos.”

²⁴ I bin jalu' e'u' wajwutz, ja lajluchax skawutz yi na jal kabalajil swutz Ryos tan yi e'chk takle'n balaj yi na kaban, nk'e'tz ntin tan yil k'uke' kac'u'l. ²⁵ Ncha'tz banak Rahab, yi wi'tz bnol tetz. Tan tu' yi tk'ol i' chiposar yi e' chakum, nin tan yi e' bene'n xchakol tc'u'l junt be', ya'stzun jale't balajil i' swutz Ryos. ²⁶ Na na el katxum tetz yi ko qui't na xewan jun yaj i'tz jun techl yi ja wi't quim. Ni'cu'n tzun quitane'n yi e' yi na cyal yi k'uklij chic'u'l, poro qui na lajluchax scye'j, quimnake' tane'n swutz Ryos.

3

Yi katzi' chin cachi' nin

¹ Ma jalu' e'u' wajwutz, or quilu' kol cho'c wi'nin e'u' tetz aj chusunl, na bintzinin yi o' aj chusunl tz'ak'lok mas ketz kacaws kol kajuch kil. ² Na cyakil o', na katol na kachuc. Poro ko at jun yi qui na xubsij te jilon, na elepont yi tz'aknak cu'n i'. Xcyek tzun i'-tz tan makol tib te cyakil e'chk takle'n cachi'. ³ Na je jun elsawutzile'j: Na oc prenu' ka'n le chitzi' e' chej tan kacawune'n scye'j. Nin tan tu' yi prenu' na kaxcye' tan chipakse'n kale na kajwit tan chibene'n. ⁴ Ncha'tz e'chk barc yi na chixon wi a', chumam nin e', nin pitij che' tan chumam cyek'ek', poro na xcyek' jun tal ne'x timón tan chipakse'n kale na tajwit yi aj tolinl tan bene'n. ⁵ Ni'cu'n tzun yi katzi', qui tunin k'usij, poro at na ban cu'nt na xcon ka'n tan talche'n e'chk takle'n yi chin xo'wbil nin.

Ncha'tz ni'cu'n katzi' tu mu'x tal xu'm k'ak' yi na oc k'a'kl jun chin ju'wutz ta'n. ⁶ Ej nin ni'cu'n katzi' tu mero k'ak' yi cho'n na saj tq'uixc'uj. Na chin cachi' nin yi katzi' swutz cyakil wekl kawankil, na na xcyek' tan po'tze'n cyakil yi kawankil. ⁷ Yi o' ketz yi o' wunak na kaxcye' tan chibaje'n mansar cyakil jilwutz txuc, scyuch' yi e' yi ate' xe a'. ⁸ Poro cya'l nin jun sketz yi nink kaxcye' tan ma'le'n kajilon, na yi katzi' chin juntlen nin, qui'c nin makbe'n tetz. Na yi kajilon, ni'cu'n chi tane'n wenen yi na xcyek' tan biyle'n jun.

⁹ At na ban cu'nt na xcon katzi' tan tak'le'n kak'ajsbil tetz Kataj Ryos. Nin at na ban cu'nt na xcon katzi' tan jakle'n chicaws wunak. Qui na yub yi jun ajtza'kla'tz, na yi e' wunak, e' teblal Ryos. ¹⁰ Ite'n nin katzi' na xcon kak'un tan tak'le'n kak'ajsbil tetz Ryos, nin tan chijisle'n wunak. E'u' wajwutz quil chibanu' juna'tz, ¹¹ na qui'c nin jun bo'm yi najk mulk'ene'l tzaj balaj a' tu a' yi pitz'puj. ¹² Nin qui'c nin jun wi' ibx' yi na tak' olivo tetz wutz. Nin qui'c nin jun wi' uva yi ik ibx'k wutz na tak'. Nin qui'c rmeril yi nink tz'oc yi a' yi pitz'puj tetz balaj a'.

Yi ajtza'klyi cho'n na saj tcyaj

¹³ Ko at jun xchixo'lu' yi na tal yi chin tz'aknak cu'n i', nin chin list nin tajtza'kl, ba'n bin xchaj i' yi bintzi ya'tz tane'n i' tan tu' yil tocsaj tib juy nin yil sban tane'n yi e'chk takle'n balaj. ¹⁴ Poro ko at e' xchixo'lu' yi cy'a'n chi'ch chic'u'l cya'n, nin yi na cyocsaj quib nim xchic'u'l cuntu', e' tzun la'j nin e' contr te yi bintzi, na wi cyak' tu' yi na cyal yi chin

tz'aknak cu'n e'. ¹⁵ Na yi jun ajtza'kla'tz, nk'e'tz cho'n na saj te Ryos, ma na cho'n na jal te'tz tzone'j wuxtx'otx'. I'tz cyajtza'kl wunak tu'. I'tz tajtza'kl Bayba'n. ¹⁶ Ej nin ko at e' xchixo'lu' yi na chi'ch chic'u'l, nin yi chicontr quib, qui'c tzun xtxolbil sbne' chitxumu'n. Nin chin juntlen nin yi e'chk takle'n yi xchibne'. ¹⁷ Poro yi ajtza'kl yi cho'n na saj tcyaj qui'c mu'x paltil na na xcye' tan jalse'n tzatzin paz skaxo'l, nin tan xite'n oyintzi'. Nin na jal kapasens ta'n tan tbite'n yi mbi na cyal yi e' mas. Nin na el kak'ajab te junt, nin kol kak' ama'l te jun ajtza'kla'tz list o' tan banle'n jun ba'n, nin qui na txalca'p katxumu'n, nin nk'e'tz xcha'm wi' kayol. ¹⁸ Cha'stzun te ko na kaj tzatzin paz qui bin kaxit, ma na kajoye' puntil tan kaxome'n te yi balaj ajtza'kla'tz.

4

Yi e'yi na chipek' te yi e'chk takle'n tetz tzone'j wuxtx'otx', e' contr te Ryos

¹ Yi oyintzi' tu yi chi'ch c'u'lal yi na jal xchixo'lu', ¿nk'e'tz pe' cho'n na saj te yi cyajtza'klu' cachi'? Bintzi, cho'n na saj te yi tajbil chiwankilu'. ² Na na el cyalma'u' te jun takle'n, nin tan paj yi qui na chicambaju', na chi'ch chic'u'lu' nin na chibiy quibu' squibil quibu' tan paj. Poro yi mero bintzi i'tz yi qui na chicambaju' yi cyeru' cyajbilu' na qui na cho'cu' tan jakle'n tetz Ryos. ³ Bintzi at lo' e' xchixo'lu' yi na chijak tetz Ryos poro qui na ak'lij scyetz tan paj cyajtza'kl cachi', na ntin na cyaj tz'ak'lij scyetz tan chibnol yi cyajbil te'j. ⁴ Lastum e'u' wajwutz, na quinín ajlij chic'u'lu' te Ryos. ¿Qui pe' na el chitxumu' tetz? Yi ko na el kalma' te yi e'chk takle'n tetz tzone'j wuxtx'otx', na elepont yi kacontr kib tu Ryos. Cha'stzun te, alchok scyetz yil cyamiwi quib tu yi e'chk takle'n tetz tzone'j wuxtx'otx', contr i' te Ryos. ⁵ ¿Qui'c pe' k'ej xchiwutzu' yi xtxolbil yi tz'iba'nt cyen yi na tal: “Nternin na el talma' yi Espíritu Sant yi at ske'j tan tetzal yi kalma'”? ⁶ Poro at mas banl yi na tak' Kataj Ryos sketz. Na at junt xtxolbil yi tz'iba'nt cyen yi na tal: “Ryos na quich'eyan yi e' yi na cyocsaj quib juy. Poro contr i' scye'j yi e' yi na cyocsaj quib nim.”*

⁷ Cho'k binu' c'ulutxum jak' ca'wl Ryos. Chibne'u' bin quibu' tu Bayba'n. Tz'elepon tzun ojk tera'tz. ⁸ Chi'kans quen quibu' te Ryos, tz'ul tzun xkansal tib i' scye'ju'. Ej nin yi e'u' juchul il, xchibne'u' yi balaj. Nin yi e'u' yi na chicabeju' chic'u'lu' te Ryos, quicy'aj lenu' yi jun ajtza'kla'tz te cyalma'u'. ⁹ Chibisunku', nin chok'oku' tan quilu'. Quil chitzatzinu', ma na chibisunku' tan quilu'. ¹⁰ Cyocse' quibu' juy swutz Ryos, stk'e' tzun i' chik'eju'.

Or quilu' yi ma'le'n tajtza'kl junt

¹¹ E'u' wajwutz quil cyalu' yi qui'c xac junt, na yi jun yi na tzan tan talche'n yi qui'c xac junt kajwutz, nka yi jun yi na tzan tan ma'le'n tajtza'kl junt kajwutz na tzun tzantz tan telse'n k'ej yi ca'wl Kataj. Ko ya'tz na chibanu', qui na chitzanu' tan banle'n yi ca'wl Kataj. Na tzun cyocsaj quibu' mas tz'aknak cu'n swutz yi ca'wl Kataj. ¹² Poro jun ntzi' ak'ol tetz ca'wl at, nin jun ntzi' pujul xtisya' at. I'tz yi jun yi ba'n kaclax ta'n, nka ba'n kasotz ta'n. Ma e' cyeru', ¿at ptzun chik'eju' tan ma'le'n tajtza'kl junt?

Qui na kil mbi sbajok ek ca'p

¹³ Ma jalu' swale' nin junt xtxolbil scyeru', yi e'u' yi na cyalu': “Ko quil chimben jalu', ek tzun chimben tul junt tnum. Ya'stzun na'te't jun yob. Nocopon tan lijensi'n. Sjalok impu'k,” ko che'chu'. ¹⁴ ¿Nxac na cyalu' yi yola'se'j? Na qui ilij ka'n mbi na xon tzaj ske'j ek ca'p. ¿Xe'n tz'el katxum tetz yi katiemp yi ak'ij sketz tzone'j? Na bintzinin ni'cu'n katiemp tzone'j wi munt chi na ban sbak' yi june'n tkuj na mol cu'n tib, nin jun ntzi' tkuj na xit cu'n tib. ¹⁵ Ba'n tcu'n yi nink cyalu': “Kataj cu'n kol ben xkon mu'x katiemp. Ryos cu'n skabne' yi june'j, nka skabne' yi junte'j.” Ya'tzk cyalu'-tz. ¹⁶ Poro tan e'chk yola'tz yi na cyal cyeru', na cyocsaj quibu' nim. Cachi' na chibanu' swutz Ryos. ¹⁷ Ma jalu', ko ja el katxum tetz yi tajwe'n tan kabnol yi e'chk takle'n balaj, nin ko quil kaban, ja tzun wi't kajuch kiltz.

* 4:6 Pr 3.34.

5

Jun xtxolbil scyetz yi e' ric

¹ Ma jalu' e'u' ric, swale' nin jun xtxolbil scyeru'. Ba'n tcu'n yi nink chibisunu', nink chok'u' tan yi q'uixc'uj yi tz'ul xchiwutzu'. ² Na, tzan k'aye'n chimebi'lu', nin tzan baje'n balaj be'ch cyeru' tan txil. ³ Ncha'tz yi chipu'ku', yi oro tu sakal, tzan pusine'n. Nin tan yi tzan pusine'n slajluchaxk yi at chipaltilu' tzantzaj. Na yil tz'oc pujle'n xtisya' scye'ju' tz'elepon chixajsal quibu' te chimebi'lu', chi na xkanslen tib jun yaj te k'ak'. Xchibisunku' tan paj. Lastum e'u' na ato' tc'u'l yi wi'tzbil tiemp nin ntin na chitzanu' tan molche'n chimebi'lu'. ⁴ Cyakil e' chimosu' yi na chitzan tan je'se'n chicosechu', ja wi't opon to'kl cyalma' swutz Ryos, tan paj yi qui na tz'ak len chichojo'n cyanu'. Ja tbit yi wi'tz ajcaw yi chitzi' chikul.

⁵ Yi e'u' aj mebi'l, ja quicy'saj cuninu' chic'u'lu' te e'chk takle'n tetz tzone'j wi munt, nin na chic'a'chaj quibu' chi na k'ansij jun awun tetz quimich. ⁶ Ja cyak'u' chicaws, nin ja che' chibiyu' yi e' yi qui'c quil. Ej nin quinín na chicol quibtz, na e' c'ulutxum.

Nimit chic'u'lu' nin chinache'u' Kataj

⁷ Poro yi e'u' wajwutz, nimit cuntunin chic'u'lu' swutz, jalen cu'n yil tz'ul tzaj Kajcaw. Na na taj kapasens, chi na ban jun awal co'n yi na xch'iw jun balaj cosech. At pasens i' tan xch'iwe'n jalen cu'n lk'anax yi cosech. ⁸ Ncha'tz tzun e'u', nimit cuntunin chic'u'lu' swutz yi q'uixc'uj. Chiquiwse'u' cyalma'u' swutz, na txant tan tule'nt Kajcaw. ⁹ Poro or quilu' wajwutz, quil chiyaj quibu' yil cho'cu' swutz q'uixc'uj, bantz quil tz'ak'lij chicawsu', na txiclij yi pujul xtisya' tzi puert. ¹⁰ Wajwutz ulk tx'akx chic'u'lu' yi q'uixc'uj yi chimuc'nak yi e' elsanl stzi' Ryos tentz, yi e' yi chitxolnak yi tajbil Ryos. Quinin e' pakxij. ¹¹ Skawutz ketz, chumbalaj nin yi e'a'tz yi icy'nakpon q'uixc'uj cya'n. Nin bita'nt cyanu' yi xe'n cunin micy'pon q'uixc'uj tan Job, nin xe'n cunin ban yi tk'ol Kajcaw banl tibaj. Na, na el k'ajab Ryos ske'j nin na ok' c'u'l i' ske'j kacyakil cu'n.

¹² Poro e'u' wajwutz, yi mas tajwe'n i'tz: Oqui'ch yi tcya'j* nka yi wuxtx'otx' cyak'unu' tetz stiwil chiyolu'. Ba'n tcu'n quil xcon stiwil chiyolu'. Ba'n cyalu' bintzi, ko i'tz bintzi. Ma ko qui', ba'n cyalu' qui', bantz quil tak' Ryos chicawsu'.

¹³ Ko at e' yi na chitzan tan muc'le'n q'uixc'uj xchixo'lu', ba'n chinach Kataj. Nin ko at e' yi na chitzatzin xchixo'lu', ba'n chibitzin. ¹⁴ Ko at jun yabi'x xchixo'lu', ba'n che' xchak yi wi' banl wi' tetz cmon creyent tan nachle'n Kataj tibaj, nin tan tak'le'n quen mu'x tal t'a'al olivo te'j. ¹⁵ Ko k'uklij chic'u'l yi e' yi na chitzan tan nachle'n Kataj, xcyek tzun yi oracióntz tan tulse'n yos tu yabi'x. Tz'ul yos tuch' tan Kajcaw. Nin ko at til yi yabi'x, scuye' Kataj yi paj. ¹⁶ Cha'stzun te quil chiju'x quibu' swutz quilu', ma na chitxole'u' quilu' squibil quibu'. Na ko balaj jun yaj swutz Ryos, at tzun walor yi stzi' yi kul te yi na jak. ¹⁷ Na yi k'ajtzun kamam Elías, wunak tu' i' chi kutane'n ketz, poro yi c'uchul i' tetz Kataj tan qui saje'n abal, qui'c abal bantz tetz ox yob tu ni'cy. ¹⁸ Nin yi ticy'e'n jun tiempa'tz, toque'nt tzuntz tan c'uche'n abal, nin cu' ultz. Jalena's tzun xtxa'xaxe'n junt tir yi wuxtx'otx'.

¹⁹ I bin jalu' e'u' wajwutz ko at jun kajwutz yil xcye' tan xtx'ixpe'n tajtza'kl junt yi qui't na xom te yi bintzi, ²⁰ ja tzun xcye'-tz tan telse'n tzaj tk'ab quimichil, nin tan stzajse'n jun chin c'oloj til.

* 5:12 Yi yol "tcya'j" na jop Ryos.

YI BAJX CART YI BNIXNAK TAN LU'

Yi cart yi ben stz'ibal Lu' scyetz yi e' kajwutz yi ate' bene'n tzi'n

¹ I ina'tz, in Lu'. In apostl tetz Jesucristo. Ej nin yi carte'j yi na chintzan tan stz'ibe'n, i'tz tetz cyeru' yi e'u' yi awer nak quitane'nu' tzone'j wuxtx'otx', yi e'u' yi najlëche'u' lakak e'chk ama'l cwent Ponto, nin lakak e'chk ama'l cwent Galacia tu Capadocia, tu yi e'chk ama'l cwent Asia tu Bitinia. ² Yi e'u' yi txa'ij che'tu' tan Kataj Ryos, na ya'stzun yi tajbil i' yi txumijt cyen ta'n. Na xansa'n che'tu' tan yi Espíritu Sant bantz cyoque'nu' c'ulutxum jak' ca'wl Jesucristo, na ja chixansiju' tan yi tetz xch'el. Tak' tzaj bin Kataj Ryos wi'nin banl tu tzatzin paz squibu'.

Jun cu'n at kach'iw te yi jun itz'ajbil tu jun herens yi quinín bajsbe'n tetz

³ I bin jalu' e'u' kajwutz kak'e' kak'ajsbil tetz Kataj Ryos, yi Taj Kajcaw Jesucristo, na tan tu' yi el k'ajab i' ske'j, ja tak' jun ac'aj kutz'ajbil. Ej nin jun cu'n at kach'iw te'j, na itz'nak Cristo ta'n xchixo'l alma'.

⁴ Ej nin bixba'nt tan Kataj Ryos tan tk'ol jun herens sketz yi quil sotz. I'tz jun herens yi qui'c mu'x tal paltil, nin qui bajsbe'n tetz. Yi jun herensa'tz colij tetz ketz jalen tzi'n tcyaj'.

⁵ Ej nin tan tu' yi k'uklij kac'u'l te Ryos, q'uicy'le'n cho' ta'n tan yi tetz porer. Ej nin quinín lko' til cyen jalen cu'n lkacambaj yi jun balaj itz'ajbila'tz yil tz'ul tzaj yi wi'tz'bil k'ejlal. ⁶ Chitzatzinku' bin te yi xtxolbila'se'j.

Poró ilenin tc'u'l yi tiemp yi na kaxon tc'u'l jalu', na lo' sotz chic'u'lu' tan paj yi e'chk pilbil cyeru' yi na tzan. ⁷ Poró quil chibisunu' ta'n na je jun elsawutzile'j: Yi oro wi'nin jamel. Nin na oc wi k'ak' tan tilwe'n yi ko mero oro cu'n nka qui'. Ni'cu'n tzun yi o' ketz. Na ul pilbil ketz tan tilwe'n yi ko bintzi nin k'uklij kac'u'l te Ryos nka qui'. Poró at mas walor yi ketz yi k'uklij kac'u'l te'j swutz yi oro yi wi'nin jamel. Na yi oro sotzok tera'tz, ma yi ketz yi na kocsaj quil sotz. Cha'stzun te yil tzaj wi' yi pilbil cyeru', nin yil xchaj tib Jesucristo, sbajok jun chin tzatzin scyeru'. Tz'ak'lok chik'eju', yi kol lajluchax yi jun cu'n cho'n k'uklij chic'u'lu' te Ryos.

⁸ Qui cyajske'nu' wutz Jesucristo, poró na chipek'u' te'j. Qui na quilu' wutz i' jalu' poró nternin k'uklij chic'u'lu' te'j. Nin nternin na chitzatzinu'. Ej nin tan yi jun chin tzatzin yi ate'u' cu'nt, qui't na jal puntil cya'nu' tan tyoxi'n tetz. ⁹ Na chitzatzinu', na tzan chicambalu' yi jun herensa'tz yi k'uklij chic'u'lu' te'j. Nin yi jun herensa'tz i'tz yi skaclaxok tetz ben k'e'j ben sak.

¹⁰ Ej nin ya'stzun yi jun claxe'na'tz yi nternin ocnake' yi e' elsanl stzi' Ryos tentz tan joyle'n puntil yi xe'n sbne'. Ej nin ya'stzun yi claxe'n yi cyalnak, yi tantu' banl talma' Ryos stz'ak'lok scyeru'. ¹¹ Nternin e' oc yi e' elsanl stzi' Ryosa'tz tan xtxumle'n yi mbi tiempil at tulbil yi jun yi bixba'nt tan kacolpe'n. Ej nin nternin e' oc tan xtxumle'n yi mbi cu'n sbajok yil tz'ul, na alijt cyen tan yi Espíritu Sant scyetz yi jalen cu'n smuc' yi Crista'tz q'uixc'uj kalena's tzun ljal k'e'j i'-tz. ¹² Ej nin ja lajluchax xchiwutz yi qui sbajok yi jun xtxolbila'tz yi e' oc tan stz'ibe'n, te yi tiemp yi ate' cyetz, ma na txumijt tan Ryos jalen te yi ketz katiemp. Ya'stzun yi balaj stziblal yi ja wi't txolij scyeru' tan porer yi Espíritu Sant. Na i'tz ite'n nin xtxolbila'tz yi tz'iba'nt cyen cyak'un yi e' elsanl stzi' Ryos tentz. Nin ya'stzun yi balaj stziblal yi nternin na el cyalma' yi e' ángel tan tele'n chitxum tetz yi xe'n sbne'.

Tajwe'n tan koque'n tz'aknak cu'n swutz Ryos

¹³ Ja bin kil yi at kach'iw te yi jun chumbalaj itz'ajbil. Cha'stzun te c'asok chic'u'lu'. Po'ti'ch cyajtza'klu', nin nternin k'ukek chic'u'lu' te yi banl Kataj yi tz'ak'lok sketz yil tz'ul

tzaj Jesucristo. ¹⁴ Cho'ku' bin c'ulutxum jak' ca'wl Ryos. Qui't chixomu' te yi e'chk yab ajtza'kl yi elnak cyalma'u' te'j sajle'n. ¹⁵ Ma na cho'ku' tz'aknak cu'n swutz Ryos, yi jun yi e' moxon tzaju'. Cho'ku' tz'aknak cu'n te cyakil yi na chibanu' na yi Kataj Ryos chin tz'aknak cu'n i'. Qui'c mu'x̄ tal til. ¹⁶ Cho'ku' tzuntz tetz tz'aknak cu'n swutz i', na tz'iba'nt cyen le tu'j Kataj: “Nque'nwok tz'aknak cu'n chi jun yaj yi qui'c mu'x̄ tal, na ya'stzun wutane'n wetz. Chin tz'aknak cu'n in,” stzun Ryos banak cyen.*

¹⁷ Cha'stzun te cyeke'u' x̄chi' Ryos na na chitzanu' tan na'wse'n bi' jun Ryos yi qui na je' k'ab twi' jun, nin jun Ryos yi stz'ok tan ma'le'n yi mbi cu'n na kaban len te yi ato' tan posari'n tzone'j wuxtx'otx'. ¹⁸ Keke' len bin x̄chi' i' na quinín xcon e'chk takle'n ta'n yi na soztz chi tane'n oro tu sakal tan kelse'n liwr tk'ab e'chk yab ajtza'kl yi txumijt cyen cyak'un kamam kate', ¹⁹ ma na ja xcon jun takle'n yi mas tcu'n walor. I'tz yi x̄ch'el Cristo. Na, quim i' tetz katx'ixwatz, chi na quim jun tal ne'x̄ cneru' yi qui'c mu'x̄ tal yana'sil. Na qui'c mu'x̄ tal til, nin chin tz'aknak cu'n i'.

²⁰ Ej nin ncha'tz bixba'nt i' tan quime'n tetz katx'ixwatz yi ntaxk tzaj bnix yi wuxtx'otx'. Poro ac'aj chan x̄chajol tib tan tak'one'n ba'n sketz. ²¹ Ej nin tan tu' yi mbi cu'n ban i', cho'n k'uklij ketz kac'u'l te Ryos, yi Ryosa'tz yi nje'san tzaj i' x̄chixo'l alma' nin yi Ryos yi ak'on k'ej i'. Cha'stzun te, tan cyakil yi xtxolbila'se'j, na elepont yi i'tz Kataj Ryos yi cho'n k'uklij kac'u'l te'j, nin yi cho'n at kach'iw te'j.

²² E'u' wajwutz, ja chixcye'u' tan banle'n tane'n yi chusu'n yi mero bintzi, poro tan tu' porer yi Espíritu Sant. Cha'stzun te ja skojan te cyalma'u', nin cha'stzun te na chipek'u' scye'j yi e' mas kajwutz. Chilok'e' bin quibu' squibil quibu' tetz cu'n cyalma'u'. ²³ Chilok'e' quibu' squibil quibu', na ja wi't jal jun ac'aj itz'ajbil cya'nu'. Ej nin yi jun balaj itz'ajbila'tz quinín jal cya'nu' tan tu'k yi cho'n quitz'le'nu' te jun wunak yi ba'n na soztz, poro ja jal yi jun ac'aj itz'ajbila'tz cya'nu' tan tu' yi ja chitz'iju' te yi yol Kataj na ya'tz na jale't kutz'ajbil. Ej nin yi jun yol Kataja'tz quil soztz tera'tz tetz ben k'ej ben sak. ²⁴ Na ya'stzun tz'iba'nt cyen:

“Cyakil yi o', yi o' wunak, ni'cu'n o' tu jun tal xtze' yi jalcu'n na skej.

Nin yi kak'ej jalcu'n na xit chi na skej buchil jun xtze'.

Na yi e'chk xtze'a's na skej, nin jalcu'n na cu' lokp yi buchil.

²⁵ Poro yi yol Kataj, quil soztz tera'tz tetz ben k'ej ben sak.”†

Ej nin ya'stzun yi balaj stziblal yi txoli'nt scyeru'.

2

¹ Cha'stzun te tan tu' yi at kach'iw te yi jun balaj itz'ajbila'tz chicyajscyenu' cyakil ajtza'kl cachi'. Qui't cho'cu' tan chisuble'n wunak. Qui't chibanu' e'chk takle'n yi chiwutz tuwu' yi chiplaj tuwu'. Chicyajscyenu' yi chi'ch c'u'lal yi na jal tan paj yi quinín na chicambaju' yi cyeru' cyajbilu'. Qui't cho'cu' tan telse'n k'ej junt. ² Ma na tajwe'n yil cho'cu' il tan txumle'n yi yol Kataj. Cho'ku' bin chi tane'n jun tal ni' yi ana' cunin mitz'ij, yi nternin na el talma' te xtxu'tx. Elk bin cyalma'u' te yi jun balaj txu'txa'tz yi chin tz'aknak cu'n, yi i'tz yi yol Kataj. Na kol cho'cu' il tan txumle'n yi jun yola'tz, x̄chiquiwixku', nin x̄chiclaxku'. ³ X̄chiclaxku' na tz'elepon chitxumu' tetz, yi chumbalaj nin talma' Kajcaw skibaj.

Yi xe' yi cmon creyent i'tz Cristo

⁴ Chi'xkansquen quibu' te Kajcaw Jesucristo, na ni'cu'n i' tu jun c'ub yi at xac. At xac i', na txa'ijt tan Ryos tan xcone'n tan tk'ol kutz'ajbil. X̄chiwutz yi e' mas wunak, qui'c mu'x̄ xac i', ⁵ poro skawutz ketz ni'cu'n i' tu jun c'ub yi wi'nin walor. Ncha'tz yi e' cyeru' ni'cu'n e'u' tu jun c'ub yi at xac yi na xcon tan banle'n jun templo. Cyak'e' bin quibu' tetz Ryos tan chixcone'nu' tetz tan banle'n jun balaj cmon yi ca'l Ryos tane'n. Ncha'tz cyak'e' quibu'

* 1:16 Lv 11.44-45; 19.2. † 1:25 Is 40.6-8.

tetz Ryos tan chixcone'nu' ta'n tetz jun k'u'j pale' yi chin xan nin e', jun k'u'j pale' yi na cyoy balaj oy tetz Ryos yi i'tz yi chik'ajsbilu'. Ej nin nternin na tzatzin Ryos te yi jun jilwutz oya'tz, tan tu' yi mbi cu'n banak Jesucristo. ⁶ Na je jun txolbil yi tz'iba'nt cyen: “Bitwok tzaj.

Je'nak intxa'ol jun yaj yi wi'nin k'ej, jun yaj yi at xac.

Xconk wa'n, chi na xcon jun c'ub tetz xe'tzbil xe' jun ca'l.

Xconk wa'n tetz xe' incmon.

Nin cyakil yi e' yil k'uke' chic'u'l te i',

quil tz'el chitx'ix.”*

⁷ Wi'nin k'ej yi juna'tz yi c'ub tane'n. At xac i' tetz cyeru', yi e'u' yi k'uklij chic'u'lu' te'j. Poro apart txolbil scyetz yi e' yi qui k'uklij chic'u'l te'j, na je junt txolbil yi tz'iba'nt cyen:

“Yi c'ub yi qui'c xac xchiwutz yi e' bnol ca'l,

ya'stzun yi c'ub yi mas tcu'n k'ej njal.”†

⁸ Ncha'tz at junt txolbil yi tz'iba'nt cyen yi na tal:

“Chijepon tzotp wunak te xchusu'n yi juna'tz yi c'ub tane'n.

Nin tan paj yi chijepon tzotp nchiben tul il.”‡

Yi na elepont yi txolbila'se'j i'tz, yi at wunak yi ja chije' tzotp, nin ja chiben tul il, tan paj yi quin ncyocsaj yi yol Ryos. Poro txumijt tan Ryos tan chibene'n tul il tan paj yi quin ncyocsaj yi yol i'.

Yi e' yi ate' tetz tajal Ryos

⁹ Poro yi e' cyeru', e'u' jun jilwutz wunak yi txa'ij che'tu' tan Ryos. E' cu'nu' pale' yi na chixcon swutz yi wi'tz rey. Ej nin yi e' cyeru' e'u' jun jilwutz wunak yi txa'ij che'tu' tan Ryos tan chixcone'nu' tetz. Nin ate'u' tajal Ryos, nin txa'ij che'tu' tan txole'n yi e'chk balaj takle'n yi bnixnak tan Ryos, yi Ryos yi nxcye' tan cyelse'ne'l tzaju' tul tz'o'tz wutzil, nin tan tele'n pacx wutz cyajtza'klu'. ¹⁰ Sajle'n quibe'u' tetz tajal Ryos, poro yi jalu' ate'u' tetz tajal. Sajle'n cya'l jun me'l k'ajab scye'ju', poro yi jalu' ja el k'ajab Ryos scye'ju'.

Tajwe'n tan kachajol kabalajil xchiwutz wunak

¹¹ I bin jalu', na cu' inwutz xchiwutzu' e'u' kajwutz, yi e'u' yi awer nak quitane'nu' tzone'j wi munt, yi e'u' yi nk'era'tz yi mero chinajbilu' yi munte'j. Na cu' inwutz xchiwutzu' tan chimakol quibu' te e'chk ajtza'kl cachi' yi na xcy'e' tan kapo'tze'n.

¹² Chichaje'u' chibalajilu' xchiwutz yi e' yi nk'e'tz e' creyent. Qui'c na ban ko na chitzan tan chiyolche'nu' jalu', na ko na quil yi bintzinin e'u' balaj, scyak'e' chik'ajsbil tetz Ryos yil tz'oc i' tan pujle'n xtisya'.

¹³ Cho'ku' bin jak' chica'wl yi e' ajcaw tetz tnum. Cho'ku' c'ulutxum jak' ca'wl yi wi'tz ajcaw. ¹⁴ Nin cho'ku' c'ulutxum jak' chica'wl yi e' gobernador yi bixba'n che' tan yi wi'tz ajcawa'tz. Cho'ku' c'ulutxum jak' chica'wl, na bixba'n che' tan tak'le'n chicaws yi e' mal nak nin tan tak'le'n chik'ej yi e' yi na chiban jun ba'n. ¹⁵ Chibne'u' bin tane'n, na ya'stzun yi txolbil yi nternin na tzatzin Ryos te'j, na yi tajbil i' i'tz yil chixcy'e'u' tan makle'n chitzi' yi e' txalc'nak tan yi e'chk takle'n balaj yi na chibanu'.

¹⁶ Bintzi elnake'u' liwr jak' chica'wl cyakil wunak, poro qui na yub yi nink cyalu': “Kabne' yi ketz kajbil na ja wi't ke'l liwr jak' e'chk ca'wl,” che'chku' sban. Qui'c rmeril, na ate'u' bin tk'ab Ryos. Ate'u' jak' ca'wl i'. ¹⁷ Ma na mas balaj yi nink cyak'u' chik'ej cyakil wunak. Chichaje'u' lok' ib scyetz e' mas kajwutz. Cyeke'u' xchi' Ryos. Cyak'e'u' k'ej yi gobierum, yi wi'tz ajcaw.

Tajwe'n kamuc' q'uixc'uj chi banak Cristo

* 2:6 Is 28.16. † 2:7 Sal 118.22. ‡ 2:8 Is 8.14-15.

¹⁸ Ncha'tz e'u' mos, cho'ku' c'ulutxum jak' ca'wl chipatrónu'. Tajwe'n yil cyeku' chichi'. Qui'c na ban yi ko e' balaj nak nka qui'. ¹⁹ Kol chimuc'u' q'uixc'uj yi qui'c chipaju' te'j, tan tu' yi na el chitxumu' tetz yi ya'stzun yi tajbil Ryos, sjalok tzun chibanlu' swutz i'. ²⁰ Poro qui'c nin ltak' scyeru' kol chimuc'u' q'uixc'uj xchik'ab chipatrónu' yi ko chipaj ninu'. Poro ko na oc chibuchle'nu', nin qui'c chipaju' te'j, sjalok chibanlu' swutz Ryos kol tz'icy'pon cya'nu'. ²¹ Txa'ij cho't tan Ryos tan muc'le'n q'uixc'uj, na ya'stzun banak Cristo. Ja muc' q'uixc'uj tan kaclaxe'n. Ncha'tz o' ketz, tajwe'n lkamuc' q'uixc'uj chi banak Cristo. ²² Qui'c mu'x tal til tera'tz, nin cya'l cunin el tzit jun la'jil le stzi'. ²³ Nin yi cyoque'n yi e' wunak tan jisle'n, quinín stzól i' yi chiyol. Yi cyoque'n wunak tan biyle'n, quinín tal: "Ch'iwwok bajx. Wicy'se' inc'u'l tzite'j," ma na cho'n na tabnaj tib mas tk'ab Ryos, yi pujul xtisya' yi qui na xom wi' te jun. ²⁴ Ej nin ite'n nin Crista'tz yi icy'an nin cyakil yi kil yi quime'n i' swutz pasyon. Yi quime'n i', ni'cu'n yi ya'tzk kaquime'n ketz swutz yi kil. Cha'stzun te qui'ct ltaj quen yi juchle'n il ske'j jalu'. Ja ke'l liwr tzak' ca'wl yi jun ajtza'kl cachi' yi cy'a'n ka'n. Ej nin ja kitz'ij junt tir tan kabnol tane'n e'chk takle'n balaj. Na tan tu' yi q'uixc'uj yi tij Jesús, ja ul yos skuch' ketz. ²⁵ Ni'cu'n e'u' sajle'n chi jun c'olój cneru' yi tx'akxnake'. Poro yi jalu' ja wi't chu'lu' ticy'le'n tan chixome'nu' te yi kapstor, yi q'uicy'lom ketz.

3

Jun chusu'n scyetz yi e' umnake'

¹ I bin jalu', e'u' kaxna'níl, cho'ku' c'ulutxum jak' ca'wl quichmilu'. Na ko at e'u' yi nk'e'tz creyent quichmilu' qui cunin batz lcyocsaj tan tu' yi chic'ulutxumilu'. Ko ya'tz lchibanu', qui tajwe'n tan cyoque'nu' tan xtxole'n yol Kataj scyetz, ² na scyocsaje' yil quil yi chibalajilu', tu chic'ulutxumilu'. ³ Na qui na elepont yi at balajil jun xna'n tan tu' yi chin xeba'n nin yi xi'il wi' nka tan tu' yi chin weko'n nin tib. Nin qui na elepont yi at balajil jun xna'n tan tu' yi na xconsaj balaj uwaj. ⁴ Poro na lajluchax yi chibalajil e' xna'n yi ko skoj cu'n te cyalma', nin yi ko chin c'ulutxum nin e'. Ej nin wi'nin na tzatzin Ryos te jun ajtza'kla'tz. Ej nin yi jun ajtza'kla'tz, quil sotz, chi na sotz e'chk balaj be'ch ketz. ⁵ Ya'stzun banake' yi e' balaj xna'n tentz, yi e' yi cho'n ajlij chic'u'l te Ryos. E' oc c'ulutxum jak' ca'wl quichmil. Ya'stzun e' ban tan jale'n chibalajil. ⁶ Na ya'stzun banak Sara. Ocnak i' jak' ca'wl Abraham. Talnak i' "Wajcaw" tetz. Cha'stzun te kol cho'cu' c'ulutxum, nin ko quil xit cyajtza'klu' tan paj alchok e'chk takle'n, e' tzunu' tal k'ajtzun Sara tane'n, na ni'cu'n cyajtza'klu' tuch'.

⁷ Poro ncha'tz e'u' yaj, cyak'e'u' chik'ej yi quixkelu'. Elk chik'ajabu' scye'j. Poro nk'e'tz ntin tan paj yi e' tu' xna'n, ma na tan paj yi ncha'tz e', xchicambok te yi itz'ajbil tan tu' banl talma' Ryos. Ej nin ko quil chixomu' te yi ca'wla'se'j, quil stza'wej Ryos yi chioracionu'.

Ba'n cyeri e' yi na chitij q'uixc'uj tan yi e'chk takle'n balaj yi na chiban.

⁸ Junit bin sban cyajtza'klu' e'u' wajwutz. Ok'ok chic'u'lu' squibil quibu'. Chilok'e' quibu' chi ik quitz'un quitzicy quibu'. Elk chik'ajabu' squibil quibu'. Chichaje'u' chic'ulutxumilu' squibil quibu'. ⁹ Yi ko na bajij jun e'chk takle'n cachi' scye'ju', qui na yub yi ni'cu'n tz'el cu'nt cya'nu'. Kol cho'c wunak tan chijisle'nu', quil chitzolninu' chiyol. Ma na chijake'u' chibanl tetz Ryos, na ya'stzun chimunlu' yi txa'ij che'tu' te'j tan Ryos. Kol chixomu' te cyakil e'chk ajtza'kla'se'j, sjalok cyeru' chibanlu' tzantzaj. ¹⁰ Na at jun xtxolbil yi tz'iba'nt cyen yi na tal:

“¿Na pe' itaj ben xkon mu'xt itie'mp?
¿Na pe' itaj cxtzatzinwok cobox't k'ej?
Makwok itzi' te cachi' yol.

Nin quil tzijal cu'n jun wi' itak' scyetz alchok wunakil.

¹¹ Jatxwok len itib te e'chk takle'n cachi'.

Nin banwok e'chk takle'n balaj.

Nin xomenwok te'j.

¹² Na at Kajcaw tan quich'eye'n yi e' balaj nak.

Nin na tbit i' yi na chijilon tetz.

Contr i' scye'j yi e' yi na chiban e'chk takle'n cachi'.

Nin junawes na chisotz ta'n."*

¹³ Ncha'tz kol tz'el cyalma'u' tan banle'n tane'n e'chk takle'n balaj yi na tzatzin Ryos te'j, cya'l jun sban jun e'chk takle'n cachi' scye'ju'. ¹⁴ Poro ko ilenin tz'oc chibuchle'nu', at chibanlu' te'j. Cha'stzun te quil chixobu' scyetz, nin quil chibisunu' cya'n, ¹⁵ ma na tetz cu'n cyalma'u' chibne'u' tane'n yi ca'wl Cristo. Ncha'tz tajwe'n yi list cu'n tunin e'u' tan tak'le'n tajtza'kl jun kol sjak scyeru' yi mbi'tz yi at chich'iwu' te'j. ¹⁶ Poro tajwe'n yil cyocsaj quibu' juy nin tajwe'n cyak'u' chik'ej. Puntil cu'n cyuleju' cyajtza'klu' bantz chinachone'nu' te yi qui'c chipaltilu'. Na ko ya'tz quitane'nu' tk'ab Cristo, chitx'ixwok yi e' yi na chitzan tan chijisle'nu', nin tan chiyolche'nu'.

¹⁷ Poro yi ko i'tz tajbil Kataj tan katijol q'uixc'uj tan e'chk takle'n balaj yi na kaban, ba'n atit. Poro ko na chitiju' q'uixc'uj tan e'chk takle'n cachi' yi na chibanu', chipaj ninu' tzuntz. ¹⁸ Poro ko na chitiju' q'uixc'uj tan tu' yi e'u' c'ulutxum jak ca'wl Cristo, ba'n atit, na ya'stzun banak Cristo. Qui'c tetz til poro quim tan stzajse'n kil yi o' juchul il. Ntin quim i' junintzi' tir, poro ya'stzun tulejtz tan kicy'le'n nin te Ryos. Bintzi ja quim yi wankil, poro yi talma' quinim quim. ¹⁹ Ej nin yi tpone'n talma' xchixo'l alma', nin xtxol jun xtxolbil scyetz yi e'a'tz yi ate' xetze', ²⁰ tuml yi e' yi e' pajnak yi ca'wl Ryos yi na tzan tzaj Noé tan banle'n yi arca. Nim cuntunin c'u'l Ryos ban squibaj yi ate' tzaj wuxtx'otx', poro quinim chitx'ixpuj yi cyajtza'kl. Ma na ntin wajxok ntzi' xone'n e' clax. ²¹ Na ja chiclax tan yi a'. Ej nin yi jun xtxolbila'tz, i'tz jun elsawutzil yi bautism yi na bajij ske'j jalu' tan kaclaxe'n. Poro qui na kaclax tan tu' yi na xcy'e' yi a' tan telse'n tz'il te kawankil, ma na ntin na kaclax yi ko tetz cu'n kalma' na kocsaj yi ja itz'ij Cristo junt tir xchixo'l alma', ²² nin ajnak i' tcyaj, nin cho'n c'olchij i' jalu' le sbal Kataj Ryos tan cawu'n. Cyakil yi e' ángel scyuch' e' mas ajcaw yi ate' tcyaj, cho'n cunin ate' jak' ca'wl i'.

4

Kuch'eye' kib skibil kib, quib yi kamunl yi ak'ij sketz tan Ryos

¹ I bin jalu', ja kil yi icy'nakpon q'uixc'uj tan Jesucristo. Ncha'tz bin e'u', chibne'u' list quibu' tan tijle'n q'uixc'uj. Na ko na muc' jun yaj q'uixc'uj, na elepont yi jun cu'n ja cyaj cyen tilol e'chk takle'n cachi'. ² Yi jun jilwutz wunaka'tz qui na cyak' ama'l tetz yi tajbil yi chiwankil, ma na ntin na chixom te yi tajbil Ryos. ³ Stzicu'n cyakil e'chk takle'n cachi' yi banake'u' tenxchan, yi e'chk takle'n cachi' yi na chipek' yi e' mas wunak te'j. Na sajle'n ja chibanu' wi'nin e'chk takle'n cachi'. Ja chixomu' te tajbil chiwankilu', na oc a' xchiwi'u'. Nin chin xo'j nin e'u' tan wa'a'n. Tunin na chixekne' tuninu' tan paj xc'ala'i'n. Nin ja cyak'u' k'ej yi e'chk takle'n yi banij quitane'n. Wech na qui'c cu te'j. ⁴ Poro yi jalu', na che'l yab yi e' wunak scye'ju'. Qui na pujx cya'n yi mbi' tzuntz yi qui't na chixomu' te yi cyetz cyajtza'kl. Cha'stzun te na chitzan tan chijisle'nu'. ⁵ Poro tx'aklij xtisya'i'n scye'j, na tz'ocopon Ryos tan ma'le'n cyajtza'kl cyakil yi e' yi itz'e' scyuch' cyakil yi e' yi quimnake'. ⁶ Na, txolij yi balaj stziblal scyetz yi e' wunak tentz yi ntaxk chiquim. Txolij scyetz, bantz chicambal yi itz'ajbil yi at tu Ryos. At e' cyocsaj nin at e' qui', poro tircu'n e' baj quim len chi na chiquim cyakil wunak.

⁷ Poro, e'u' wajwutz, txant tan tule'n yi tiemp yil sotz cyakil. Cha'stzun te tajwe'n yi pe nin sk'il sban yi cyajtza'klu'. Chiquiwsaj quibu' chijunalenu' tan nachle'n Kataj. Quil cyak'u' ama'l tan xite'n cyajtza'klu'. ⁸ Poro yi mas tajwe'n i'tz yil jal jun chin lok' ib xchixo'lu', na na xcy'e' yi lok' ib tan xite'n e'chk il yi na jal skaxo'l. ⁹ Cyak'e'u'

* 3:12 Sal 34.12-16.

chiposaru' squibil quibu', nin quil chicabeju' chic'u'lu' tan tak'le'n. ¹⁰ Quich'eye' len bin quibu' squibil quibu', quib yi chimunlu' yi ak'ij len scyeru' tan Ryos. Tajwe'n cho'cu' tetz balaj martoma' tan banle'n tane'n yi chimunlu'a'tz yi ak'ijt len scyeru' tan Ryos. ¹¹ Ko e'u' aj txolinl, chixconse'u' yi yol yi cho'n na saj tu Ryos. Ko e'u' bnol pawor, chibne'u' chimunlu' quib yi ajtza'kl yi ak'ij len scyeru' tan Ryos. Lok chibanu' cyakil e'chk takle'na'tz tan porer Jesucristo, tan jale'n mas k'ej Kataj. Kak'e' bin kak'ajsbil tetz, na i' yi wi'tz ajcaw tetz ben k'ej ben sak. Amén.

Quil katx'ixwij kol tz'a'lchij yab sketz

¹² E'u' jun c'olój wajwutz, e' eli'ch len yabu' te yi e'chk q'uixc'uj yi chin xo'wbil nin yi na tzan tan chipile'nu', na tetz nin tera'stz. ¹³ Ba'n tcu'n lchitzatzinu' tk'ab, na ya'stzun banak Cristo. Ko quil che'l yabu' te yi q'uixc'uja'tz, nternin xchitzatzinku' yil lajluchax yi k'ej Cristo yil tz'ul tzaj i' junt tir. ¹⁴ Ba'n cyeru' ko na chitzan wunak tan chijisle'nu' tan tu' yi xomche'u' te Cristo, na i'tz jun techl yi xomij yi Espíritu Ryos scye'ju', yi kaRyosila'tz yi at wi'nin k'ej. ¹⁵ Poro ko na chitzanu' tan tijle'n q'uixc'uj tan paj yi e'u' malnak nka tan paj yi e'u' biyolnak, nka tan paj yi e'u' alk'om, qui na yub. Ncha'tz qui na yub ko na chitzanu' tan tijle'n q'uixc'uj tan tu' yi na chipit quibu' txo'l e'chk oyintzi' tu e'chk sunti'n yi qui'c cyocle'nu' te'j. ¹⁶ Poro qui'c tx'ixwil te'j ko na chitzanu' tan tijle'n q'uixc'uj tan tu' yi e'u' tetz Cristo. Quil che'l yabu' te'j, ma na cyak'e'u' chik'ajsbilu' tetz Ryos tan tu' yi ya'tz na bajij scye'ju'.

¹⁷ Ja wi't xe'tij Ryos tan kapile'n bantz lajluchaxe'n ko o' c'ulutxum jak' ca'wl i' nka qui'. Ko ya'tz sbajok ske'j ketz, pyor sbne' i' scye'j yi e' yi qui na cyocsaj yi balaj stziblal tetz kaRyosil. ¹⁸ Na ko kale'n nin il skaclaxok ketz yi o' balaj, pyor nin xchibne' yi e' yi qui na cyek xchi' Ryos, yi e' juchul il. ¹⁹ Cha'stzun te ko ya'tz tajbil Ryos tan kamuc'ul e'chk q'uixc'uj jalu', tajwe'n yi quil tz'icy' kapaj tan muc'le'n nin tan banle'n tane'n yi e'chk takle'n balaj. Tajwe'n bin yil kabnaj yi kalma' tk'ab Ryos, na i' bnol ketz, nin ilenin na el k'ab i' te yol.

5

Coboxt ajtza'kl scyetz yi e' bajxom

¹ I bin jalu' swale' cobox cyajtza'klu' yi e'u' wi' banl wi' yi ate'u' lakak cmon creyent. Na ncha'tz in, in wi' banl wi', nin wilnak yi q'uixc'uj yi icy'nakpon tan Cristo. Ej nin ncha'tz in, sjalok ink'ej scyuch'u' yil lajluchax yi k'ej Jesucristo skawutz.

² Cho'ku' il tan quilwe'n yi cmon creyent, yi e' tawun Ryos tane'n. Cho'ku' il te'j chi na chiban yi e' pstor tan chiq'uicy'le'n e' tal cyawun. Yil cho'cu' tan banle'n tane'n yi xtxolbila'se'j, na taj yi tetz cu'n cyalma'u', na ya'stzun tajbil Ryos. Qui na yub yi ko puers tu' na cho'cu' sju' tak'un Kataj. Nin qui na yub yi ko pwok tu' na chiwutz cyenu' te'j.

³ Ncha'tz qui na yub kol cyocsaj quibu' nim tan chicawe'n yi cmon creyent, ma na ba'n tcu'n yi nink chichaju' chibalajilu' xchiwutz tan chixome'n cyetz te'j. ⁴ Nin kol chixomu' te yi jun xtxolbila'tz, xchicamboku' te jun balaj coron yil tz'ul tzaj yi wi'tz kapstor yi at skibaj. Ej nin yi jun corona'tz yi tz'ak'lok sketz, quil sotz yi yubil tetz ben k'ej ben sak.

⁵ Ma jalu', axwok jun c'olój xicy, tajwe'n yil cxo'cwok c'ulutxum jak' chica'wl yi e' wi' banl wi'. Nin cyakil cu'n e'u' tajwe'n tan chichajolu' yi chic'ulutxumilu' squibil quibu', na at jun xtxolbil yi tz'iba'nt cyen yi na tal:

“Contr Ryos scye'j yi e' yi na cyocsaj quib nim tu cyajtza'kl.

Poro na ch'eyan scye'j yi e' yi na cyocsaj quib juy.

Nin stk'e' i' chibanl.”*

⁶ Cha'stzun te tajwe'n cyocsaj quibu' juy jak' ca'wl Kataj Ryos, yi jun yi chin cham nin. Ko ya'tz cyuleju', sjalok chik'eju' yil tz'ul tzaj yi balaj tiemp yi at tulbil. ⁷ Cyabnaj cyen binu' cyakil yi sotzaj c'u'lal yi at tetz cyalma'u' swutz Kataj Ryos, na na el k'ajab i' ske'j.

* 5:5 Pr 3.34.

⁸ Poro chiq'uicy'lej quibu', nin toque'n cu'n sban cyajtza'klu'. Na yi Bayba'n, yi contr ske'j, na xon wi munt chi na ban jun balum yi na quim tan we'j, nin nternin na tzan tan joyle'n puntil tan katz'amle'n. ⁹ Poro quiwit te yi na cyocsaju' nin chibne' quibu' tu yi Bayba'n, na elnak chitxumu' tetz yi na chitzan yi e' mas kajwutz yi ate' bene'n tzi'n wi munt tan tijle'n ite'nin q'uixc'uja'tz. ¹⁰ Chimuc'ue' binu' q'uixc'uj, na qui't ampon tiemp tan toque'n Ryos tan chinuc'le'nu' tan cyoque'nu' tetz tz'aknak cu'n. Chin quiw nin xchibne'u' ta'n. Ban nin pe nink chicotxcaxu' mu'x tal. Na i' yi jun yi na ak'on tzaj kabanl. Nin i' yi Ryos yi nkachakon tzaj tan katzatzine'n tuch', nin tu Kajcaw Jesucristo. Ej nin sjalok jun ketz kak'ej tuch' yi quil sotz tetz ben k'ej ben sak. ¹¹ Ntin yi ketz kaRyosila'tz chin cham nin i'. Kak'e' bin k'ej i' tetz ben k'ej ben sak. Amén.

Stzajsbil wi' yol

¹² I bin jalu', ja xcon Silvano wa'n tan stz'ibe'n nin yi incarte'j. Na i' jun balaj creyent yi ba'n k'uke' chic'u'lu' te'j.

Ej nin yi xac yi carte'j i'tz tan c'ase'n cyajtza'klu', nin tan talche'n scyeru' yi kol chixomu' te yi txolbil yi at tul, sjalok yi mero banl Kataj cyanu'. Quiwit bin.

¹³ Ma jalu', yi e' mas creyent yi ate' tzone'j Babilonia, tu incy'ajl Marcos, na chitzan tan talche'n nin jun yos scyeru'. Na ncha'tz e', txa'ij che't tan Ryos chi quitane'n cyeru'.

¹⁴ Chik'ajlaj quibu' squibil quibu' tan xchajle'n yi na chipek'u' squibil quibu'.

Tak' tzaj bin Kataj yi tzatzin paz squibu', yi e'u' yi e'u' tetz Cristo. Amén.

YI CA'P CART YI BNIXNAK TAN LU'

Yi toque'n Lu' tan stz'ibe'n jun cart scyetz yi e' yi k'uklij chic'u'l te Ryos

¹ I ina'tz in Simón Lu'. In esclaw, nin in apostl tetz Jesucristo. Yi carte'j yi na chintzan tan stz'ibe'n i'tz tetz cyeru' yi e'u' yi nternin k'uklij chic'u'lu' te Ryos chi kutane'n ketz. Ej nin ya'stzun kutane'n scyuch'u' tan tu' yi balajil Kataj Ryos tu Kajcaw Jesucristo yi colol ketz. ² Nin tan tu' yi ja wi't el chitxumu' tetz yi balajil Ryos tu Kajcaw Jesús, tz'ak'lok wi'nin banl tu tzatzin paz scyeru'.

Tajwe'n yil kajoy puntil tan kanuc'ul kib

³ I bin jalu' e'u' wajwutz, tan tu' porer Ryos ja wi't ak'lij cyakil yi puntil sketz, tu cyakil yi tajwe'n yi xe'n kaban tan ketzal yi jun itz'ajbil yi quinin bajsbe'n tetz. Ej nin ja wi't ak'lij cyakil puntil sketz yi xe'n kaban tan kac'u'lal i'. Nin ja jal e'chk puntila'tz ka'n, tan tu' yi mme'l katxum tetz yi jun yi o' moxon tzaj tan katzatzine'n tuch', te yi tetz k'ej tu yi tetz balajil. ⁴ Ej nin ncha'tz tan tu' yi tetz porer ja suk e'chk balaj tak'le'n sketz. Nin ko tetz cu'n kalma' k'uke' kac'u'l te yi e'chk takle'na'tz yi alijt cyen ta'n, kelepon tzuntz liwr tk'ab e'chk takle'n cachi' yi ja ben lo'on tzone'j wi munt, nin sjalok kajtza'kl chi tane'n Ryos. ⁵ Cha'stzun te, cho'ku' il tan cyoque'nu' tetz balaj, nk'e'tz ntin yil k'uke' chic'u'lu'. Ej nin nk'e'tz ntin yil cho'cu' tetz balaj ma na ncha'tz tajwe'n tz'el chitxumu' te yi tajbil Ryos.

⁶ Ej nin nk'e'tz ntin yil tz'el chitxumu' te yi tajbil Ryos, ma na ncha'tz na taj yi chijunalenu' chimak quibu' te tajbil chiwankilu'. Ej nin nk'e'tz ntin chimak quibu' te e'chk takle'na'tz ma na ncha'tz na taj yi nim cuntunin chic'u'lu' te e'chk takle'n cachi' yi na bajij scye'ju'. ⁷ Ej nin nk'e'tz ntina'tz, ma na tajwe'n tan cyekalu' xchi' Ryos, nin yil chipek'u' scye'j cyakil kajwutz. Ej nin nk'e'tz ntin tajwe'n tan chipek'e'nu' scye'j cyakil kajwutz, ma na ncha'tz na taj yil chilok'u' Jesucristo.

⁸ Ej nin kol chixomu' te cyakil e'chk ajtza'kla'tz, nin ko na chitzanu' tan joyle'n puntil tan chixome'nu' mas te'j, quil cho'cu' chi tane'n jun wi' lo'baj yi qui na wutzin, ma na xchiwutzinku' tk'ab Kajcaw Jesucristo. ⁹ Poro cyakil yi e' yi qui na chixom te e'chk ajtza'kla'tz ni'cu'n e' tu jun moyi'x, nka tu jun yaj yi pentu' na xmayin. Qui't na chinachon te yi cuyijt chipaj te cyakil e'chk takle'n cachi' yi banake' cyen. ¹⁰ Cha'stzun te e'u' kajwutz chijoye'u' puntil tan chiquiwixu'nu' tk'ab Kataj, bantz nk'e'tz tan cha'tz tu' yi txa'ij che'tu' ta'n. Na kol chibanu' yi e'chk xtxolbila'tz yi ja wi't wal scyeru', qui tzun chipakxiju'-tz. ¹¹ Nin tzatzin cu'n tz'ak'lok ama'l scyeru' tan cyoque'nu' le ama'l kale lcawune't Kajcaw Jesucristo yi colol ketz, tetz ben k'ej ben sak.

¹² Ja wi't chiquiwixu' nin ja wi't el chitxumu' te yi bintzi, poro ilenin tzinna'wse' yi e'chk xtxolbila'se'j. ¹³ Na tzinwutz wetz, ba'n na imban yi na chintzan tan tak'le'n cyajtza'klu' jalen pe'k yi itz'ine't. ¹⁴ Na ja wi't lajluchax tzinwutz tan Kajcaw Jesucristo, yi txant tan inquime'n, txant tan cyaje'n cyen wilol inwankil. ¹⁵ Poro tzinjoye' puntil tan qui tele'n yi e'chk xtxolbila'se'j te chic'u'lu'. Mpe nskenk chinquim, na waj yi ilenin tz'ul tx'akx xchic'u'lu'.

Yi e'yi xchiwutz cu'n yi tak'le'n k'ej Cristo

¹⁶ Cyakil yi chusu'n yi e' inchusnaku' te'j, yi xe'n tane'n yi porer Jesucristo tu yi tulbil i', nk'e'tz jun xtxolbil yi txumij cuntu' cyak'un wunak, ma na ja kil cunin tan kawutz yi at wi'nin k'ej i'. ¹⁷ Ryos ak'on tzaj yi tetz k'ej tu yi tetz porer, na ja kubit yi jilone'n tzaj Ryos tc'u'l jun chin pak'puchal, nin je yol i'e'j: "Yi june'j ya'stzun inCy'ajl. Wi'nin ok'le'n

wutz wa'n, nin wi'nin na chintzatzin te'j," chij i' bantz. ¹⁸ Cho'n ato' tu Jesucristo wi jun wi'wutz, nin ya'stzun kubitwit yi jun yola'tz yi cho'n saje'n tcya'j.*

¹⁹ Ncha'tz at junt kaquiwel yi mas tz'aknak cu'n swutz yi weri inyola'se'j. I'tz yi e'chk xtxolbil yi tz'iba'nt cyen cyak'un yi e' elsanl stzi' Ryos tentz. Chumbalaj nin yi nink cho'cu' il tan si'le'n nin tan xtxumle'n. Na ni'cu'n te'tz† tu jun k'ak' yi na txekun tul tz'o'tz. Cho'ku' bin il tan si'le'n nin tan xtxumle'n yi yola'tz yi tz'iba'nt cyen jalen yil saj xe cya'j,‡ nin yil txekun yi xkisum te cyalma'u'. ²⁰ Poro bajx na waj yil tz'el chitxumu' tetz: Qui na yub kol chixom e' aj txolinl te cyetz cyajtza'kl cuntu' yi na cho'c tan xtx'olche'n xo'l yi e'chk xtxolbil yi cyajnak chitz'ibal yi e' elsanl stzi' Ryos tentz. ²¹ Na yi e' elsanl stzi' Ryosa'tz, qui'c jun tir yi cyetz cuntu'k yi yol yi nxcon cya'n. Ma na i yi Espíritu Sant ak'on tkanil yi chiyol.

2

Āchijalok aj chusunl yi e' la'j

¹ Poro ilenin jalnake' jujun elsanl stzi' Ryos tentz yi e' la'j. Nin ni'cu'n sbajok āchixo'l cyeru'. Na āchijalok aj chusunl yi e' la'j. Chebele'n cuntu' lxcon chichusu'n cya'n tan chipo'tze'nu'. Ej nin chebele'n cuntu' tz'el k'ej chipatrón cya'n, yi lok'ol cyetz. Poro ite'n nin yi cyetz cyajtza'kl xconk tan chipo'tze'n. Nin qui tz'icy' scyetz yil tz'ul tzaj chicaws.

² Ej nin wi'nin creyent āchixomok tan banle'n yi e'chk takle'n yi chin juntlen nin yi na chiban cyetz. Ej nin tan chipaj yi e' la'ja'tz sjalok yolbil tetz yi be' yi xomcho' te'j, yi mero bintzi nin tetz. ³ Ej nin tan yi na el cyalma' te pwok, xconk e'chk balaj yol cya'n tan chixile'nu'. Poro tx'aklij chicaws cyera'tz āchiwutz, na tenāchan bixewe'n tan Ryos tan tk'ol chicaws.

⁴ Quil scuy Ryos chipaj, na quinin cuynak chipaj e' ángel yi chijuchnak quil swutz i' tentz, ma na e' ben jo'li'n xetze', tul tz'o'tz. Nin jopij che' tan āch'iwe'n chicaws. ⁵ Ncha'tz yi e' antiw wunak yi chin cachi' nin e', quinin cuy Ryos chipaj. Cha'stzun te saje'n kojol i' abal squibaj. Ntin Noé clax ta'n, yi jun yi xtxolnak scyetz yi tajwe'n tan cyaje'n cyen quilol e'chk takle'n cachi' nin tan cyoque'n tetz balaj. Poro nk'e'tz ntin Noé clax ta'n ma na ncha'tz e' clax yi juk najal i'.* ⁶ Ej nin ncha'tz yi e' aj Sodoma tu e' aj Gomorra, tak' Ryos chicaws cyera'tz. Na tircu'n chitz'e'e'n tan k'ak'. Jalt nin stza'jil yi cob tnuma'tz cyaj cyen.† Ya'stzun banak Ryos tentz tetz jun techl yi ya'stzun sbajok scye'j cyakil yi e' mal nak, yi e' yi e' jalnak sajle'nix tunintz tu yi e' yi āchijalok sbne' opon tunintz. ⁷ Ntin clax jun balaj yaj yi na bi'aj Lot. Na yi jun yaja'tz ntin cu'n i' bisun tan yi e'chk takle'n cachi' yi na chitzan yi e' mas wunaka'tz tan banle'n.‡ ⁸ Na cyakil nin k'ej jal jun chin bis tetz talma' yi tbital nin yi tilol yi e'chk takle'n cachi' yi na chitzan yi e' mal naka'tz tan banle'n. ⁹ Tan yi xtxolbila'se'j na lajluchax skawutz yi na xcye' Ryos tan chicolche'n yi e' yi na cyek āchi' i'. Ej nin ncha'tz na āchaj sketz yi tx'aklij chicaws yi e' mal nak. Na tz'ul jun k'ej yil tz'oc Ryos tan tak'le'n chicaws cyakil yi e' yi na chijuch quil.

¹⁰ Pyor nin sbne' Ryos tan tak'le'n chicaws yi e' yi na chiban yi cyetz cyajbil yi chin juntlen nin. Na chin pajol ca'wl nin e'. Qui na cyek āchi' jun. Qui tocle'n jun takle'n te chiwi'. Ej nin qui na chixob tan chijisle'n yi e' ajcaw yi ate' tcya'j. ¹¹ Wech yi e' ángel yi ate' nintz tcya'j, at mas chik'ej āchiwutz cyetz, poro qui na cho'c cye'tz tan telse'n k'ej jun, nka tan chijisle'n yi e' ajcawa'tz yi ate' tcya'j.

¹² Poro yi e' wunaka'tze'j ni'cu'n e' tu txuc, qui'c cyajtza'kl. Ntin ja chitz'ij tan chiquime'n chi na chiban smaron txuc āchik'ab aj txuquinl. Qui'c cyajtza'kl, na na cho'c tan telse'n k'ej e'chk chusu'n yi qui na pujx cya'n. Poro yi e'a'tz āchiquimok chi na chiquim e' smaron txuc. ¹³ Āchitije' q'uixc'uj tan yi e'chk takle'n cachi' yi na chiban, na tan chipaj

* **1:18** Mt 17.1-5; Mr 9.2-7; Lc 9.28-35. † **1:19** Yi yol "te'tz" na jop yi antiw testament. ‡ **1:19** Si'leju' Lc 1.78; 2 Pe 3.10-11; Ap 2.28. * **2:5** Gn 6.1-7.24; 8.18. † **2:6** Gn 19.24. ‡ **2:7** Gn 19.1-16, 29.

at kajwutz yi na chitij q'uixc'uj. Yi e'a'tz qui na chitx'ixwij tan banle'n e'chk takle'n cachi'. Chintx'ixwil nin chiwutz yi na chopon xchixo'lu' lakak chik'eju' na tunin na chitx'ujt tunin tan banle'n e'chk takle'n cachi'.

¹⁴ Nk'e'tz ntin chiwutz tan xmaye'n jun xna'n, ma na ilenin na el nin cyalma' te'j. Qui na icy' chipaj tan juchle'n quil. Nin na chixcy'e' tan chipo'tze'n yi e' cotxcoj. Chin list nin e' tan chicambal yi cyetz cyajbil. Chin juntlen nin e'. ¹⁵ E' tx'akxnake't tan paj yi ja cyaj cyen quilol yi balaj be'. Nin na chixom te yi tajtza'kl k'ajtzun Balaam, yi cy'ajl Beor, na nin oc i' tan xtx'acle'n pwok te e'chk ajtza'kl cachi' yi el talma' te'j. ¹⁶ Yi Balaama'tz i i'a'tz yi xcy'e' jun ti buru' tan makle'n wutz. Wech qui na a'w yol cyak'un yi e' buru', poro jilon yi juna'tz chi na jilon wunak, nin xcy'e' i' tan xite'n jun rat yi yab ajtza'kl yi at le wi' Balaam. §

¹⁷ Yi e' aj chusunla'tz ni'cu'n e' tu jun c'wa' yi ja skej yi qui'ct a' tul. Ej nin cha'tz ni'cu'n cyajtza'kl chi tane'n sbak', yi na' cuntunin na aj nint tan cyek'ek'. Poro at jun ama'l yi bixba'nt tetz cyetz, yi chin tz'o'tz nin, ya'stzun chicyaje't tetz ben k'ej ben sak. ¹⁸ Ej nin yi na chitxolin, na chijoy e'chk weltil yol yi chumbalaj nin poro qui'c xtxolbil, qui'c eka'n ta'n. Tan yi chiyol yi chin elsbil alma' nin, na chixcy'e' tan chipo'tze'n yi e' yi cotxcoj, yi e' yi pentu' k'uklij chic'u'l. ¹⁹ Na na cyal scyetz: "Kol xom chiwi'u' ske'j cheleponu' tk'ab ilc'ol," che'ch. Poro e' te'n pres tk'ab yi e'chk takle'n cachi' yi na chiban. Na cyakil wunak e' pres tk'ab yi e'chk ajtza'kl yi cyak'o'nt quib tan banle'n. ²⁰ Poro ko at e' yi ja che'l tzaj tk'ab yi ilc'ol tan tu' yi mme'l chitxum tetz yi Kajcaw Jesucristo yi i' yi colol cyetz, nin kol chipakxij junt tir tan banle'n yi e'chk takle'n cachi', pyor tcu'n xchibne' swutz yi sajle'n yi ntaxk cyocsaj. ²¹ Lastum e' yi elnak chitxum tetz yi balaj be' tu yi ca'wl Kataj yi chin xan nin. Mas ba'n tcu'n yi qui'k elnak chitxum tetz. ²² Na tan yi jun ajtza'kla'tz yi na chiban na el cu'n te'j yi jun yol yi na a'lchij: "Yi e' tx'i', na chixa'pij, nin na cha'jt junt tir tan bajse'n. Ncha'tz yi e' boch, watok nin chijetzaj xe a' nin na chitol cu'n quib junt tir tul xk'ol."*

3

Yi tulbil Kajcaw

¹ I bin jalu', e'u' jun c'oloy wajwutz, yi carte'j i'tz yi ca'p cart yi mbnix wa'n tan tpone'n xchiwutzu'. Nin ja injoy puntil tul chicabil cart tan c'ase'n cyajtza'klu'. ² Ulk bin tx'akx chic'u'lu' yi e'chk chusu'n yi cyajnak chitz'ibal yi e' elsanl stzi' Ryos tentz, tu e'chk ca'wl Kajcaw yi colol ketz yi ocnako' yi o' apostl tan chichusle'nu' te'j.

³ Poro bajx na waj yil tz'el chitxumu' te yi xtxolbile'j yi swale' nin scyeru': Yil kocopon xe' quen yi wi'tzbil k'ejlal, xchijalok e' yi xchixomok te cyetz cyajtza'kl yi na icy' xchic'u'l. ⁴ Ej nin yi e'a'tz scyale': "¿Tona' tz'el k'ab Cristo te yi yol yi talnak yi at tulbil i'? Qui't tz'ul, na i'xnin tane'n yi tiemp jalu' chi tane'n yi cwe'nle'n cunin wuxtx'otx', nin chi tane'n yi tiemp yi ate' tzaj yi e' kamam kate', na qui'c na tx'ixpij tetz," che'ch sbne'. ⁵ Poro nk'e'tz bintzi, na qui na cyaj cho'c tan xtxumle'n yi xe'n tane'n yi munt tu yi tcya'j le xe'tzbil tzaj. Ej nin qui na cho'c tan xtxumle'n yi tan tu' ca'wl Ryos yi je'ule't titz'p yi tx'otx' tul a'. ⁶ Ej nin qui na cyaj cho'c tan xtxumle'n yi tan a' e' sotze't yi e' antiw wunak tan Ryos. ⁷ Nin qui na cyaj cho'c tan xtxumle'n yi tcya'j tu yi wuxtx'otx' yi at jalu' colij cuntu' tan Ryos tan toque'n k'a'kl. Colij cuntunin jalen yil tz'ul tzaj yi k'ejlal yil tz'oc Ryos tan pujle'n xtisya', nin tan tak'le'n chicaws yi e' yi qui na cyek xchi' i'.

⁸ Ncha'tz e'u' wajwutz, elch te chic'u'lu' yi swutz Ryos jun k'ej ni'cu'n tu jun mil yob, nin jun mil yob ni'cu'n tu jun k'ej. ⁹ Nk'e'tz yi qui'k tz'el k'ab Kajcaw te yi yol yi at tulbil i', chi na cyal cobox, ma na yi puntil i'tz, yi nim cuntunin c'u'l i' skibaj. Qui na taj yi nink sotz jun. Ma na yi tajbil i' i'tz yi nink chitx'ixpuj cyakil wunak yi cyajtza'kl. ¹⁰ Poro jun cu'n tz'ul Kajcaw. Nin quinin tz'icy' sketz yil tz'ul tzaj i'. Cho'n cunin sbne' tulbil i' chi na

ban jun alk'om tan alak' lak'bal. Ej nin yil tz'ul yi jun k'ejlala'tz xitok yi e'chk takle'n yi at tcya'j. Chin jincane'n nin sbne' yil xit. Nin tz'ocopon k'a'kl yi wuxtx'otx'. Nin tan paj yi stz'a'al yi k'ak' tz'elepon a' cyakil yi at wuxtx'otx'. Na stz'e'ok cyakil yi at wi tx'otx' bene'n tzi'n wi munt.

¹¹ I bin jalu', ko ya'tz sbajok, ko at xitbil yi tcya'j tu yi wuxtx'otx', ¿mbi tzun tajwe'n yil kaban ketz? Tajwe'n yil ko'c tan banle'n yi e'chk takle'n balaj swutz Ryos, nin yil kek xchi' i'. ¹² Elk bin cyalma'u' te yi k'ejlal yil tz'ul tzaj Kataj Ryos, nin chijoye'u' puntil tan tulse'n chan. Na yil tz'ul tzaj yi jun k'ejlala'tz stz'e'ok yi tcya'j tan k'ak', nin tan paj yi k'ak' tz'elepon a' cyakil e'chk takle'n yi at.

¹³ Poro yi o' ketz at kach'iw te jun ac'aj tcya'j, nin jun ac'aj wuxtx'otx' yi suki'nt sketz tan Kataj. Yil kopon tul yi jun ama'la'tz qui't bajij e'chk takle'n yi qui na yub. Chumbalaj nin sbne' cyakil. ¹⁴ Cha'stzun te e'u' jun c'olaj wajwutz, jalen pe'k yi na chitzanu' tan xch'iwe'n yi jun tiempa'tz, chijoye'u' puntil tan chibansal quibu' tu Ryos, nin tan cyoque'nu' tetz balaj bantz qui'c mu'x tal chipaltulu' yil tz'ul tzaj i'. ¹⁵ Ok bin tetz cyajalu' yi i'tz tajbil Ryos tan chiclaxe'n wunak. Cha'stzun te nim cuntunin c'u'l i' skibaj. Ej nin ite'n nin xtxolbila'tz benak stz'ibal kajwutz Pawl scyeru'. Nin yi e'chk ajtza'kl yi at tulak e'chk carta'tz ya'stzun yi tak' Ryos tetz. ¹⁶ Nin na jilon i' te yi e'chk xtxolbila'se'j tul cyakil yi e'chk cart yi bnixnak ta'n. Poro at e'chk xtxolbil yi at q'uixbel tan tele'n katxum tetz. Ej nin at e' yi qui na pujx cya'n, scyuch' yi e' cotxcoj, nin na cho'c tan xtx'ixpe'n yi mbi eka'n tan yi e'chk chusu'na'tz. Ej nin nk'e'tz ntin yi xchusu'n kajwutz Pawl, ma na ncha'tz na chiban te yi mas xtxolbil yi tz'iba'nt cyen. Na na cho'c tan xtx'ixpe'n yi mbi na elepont. Poro tan tu' yi jun ajtza'kla'tz, e' te'n na chijoyon chicaws.

¹⁷ Ma jalu', e'u' jun c'olaj wajwutz, elnak chitxumu' tetz cyakil e'chk xtxolbila'se'j. Cha'stzun te or quilu'. Xomi'ch cyajtza'klu' scye'j yi e' aj subunla'tz bantz qui chipakxe'nu'. ¹⁸ Ma na chijoye'u' puntil tan tele'n chitxumu' mas te yi mbi eka'n tan Kajcaw Jesucristo, yi colol ketz. Nin chijoye'u' puntil tan tele'n chitxumu' mas te yi banl talma' i'.

Kak'e' bin kak'ajsbil tetz i' jalu', nin sbne' opon tunintz.

YI BAJX CART YI BNIXNAK TAN WA'N

Yi xtxolbil tetz yi xe'n jal kutz'ajbil

¹ I bin jalu', e'u' wajwutz, at jun xtxolbil yi bita'nt ka'n nin ya'stzun na katzan tan stz'ibe'n nin scyeru'. Yi jun xtxolbila'tz, i'tz te yi jun yi at nintz yi ntaxk bnix jun takle'n. Ej nin ja kil tan kawutz, yi mbi cu'n ban i'. Nin ncha'tz ja kamac yi wankil. Nin yi juna'tz ya'stzun na ak'on itz'ajbil. ² Na yi jun ak'ol itz'ajbila'tz, ja xchaj tib skawutz. Nin o' stiw te'j, na ja kil tan kawutz. Cha'stzun te na katzan tan xtx'olche'n nin xo'l scyeru' te yi jun ak'ol itz'ajbila'tz yi na tak' jun itz'ajbil tetz ben k'ej ben sak. Yi juna'tz, at nintz te Kataj Ryos. Ej nin i i'a'tz yi jun yi xchaj tib skawutz. ³ Na katzan nin tan xtxole'n scyeru' yi kilnak, nin yi kubitnak tetz i', na skawutz cu'n mbajij yi e'chk takle'na'tz. Ncha'tz yi ketz kajbil i'tz tan jale'n jun tzatzin paz skaxo'l scyuch'u' chi tane'n yi tzatzin paz yi at skaxo'l ketz tu Ryos, nin tu Jesucristo yi tetz Cy'ajl. ⁴ Ncha'tz na katzan tan stz'ibe'n yi xtxolbile'j scyeru', na yi kajbil i'tz tan chitzatzine'nu'.

Yi skojal Kataj Ryos

⁵ Je bin xtxolbile'j yi talnak Jesucristo sketz: Yi Ryos, chin skoj nin te talma', na qui'c mu'x tal til. ⁶ Cha'stzun te ko na kal yi xomcho' te'j, poro ko qui na kaban yi e'chk takle'n balaj, o' tzun la'jtz. ⁷ Poro kol kaxom te yi balajil Ryos, sjalok tzun lok' ib skaxo'l, nin yi xch'el Jesucristo, yi tetz Cy'ajl, na xcy'e' tan xtx'ajle'n cunin cyakil yi kil yi cy'a'n ka'n.

⁸ Poro ko na kal yi qui'c ketz kil, o' te'n na kasub kib, nin qui na kaxom te yi bintzi. ⁹ Poro kol katxol yi kil, ba'n k'uke' kac'u'l te'j yi tz'elepon k'ab te yi alijt cyen ta'n. Na chin tz'aknak cunin i' te yol, na list i' tan cuyle'n kapaj, nin tan xtx'ajle'n cunin cyakil yi ilc'ol yi at ske'j. ¹⁰ Poro kol kal yi qui'c ketz kil, na tzun oc Ryos ka'n tetz la'j. Txe'n nin tzun ocoyon yi yol Kataj te kalma'.

2

Yi kayolol i'tz Jesucristo

¹ E'u' jun c'oloy kajwutz, na chintzan tan stz'ibe'n nin yi jun xtxolbile'j scyeru', na qui na waj yil chijuchu' quilu'. Poro ko at jun yi na juch til, at jun kayolol skaxo'l tu Ryos, i'tz yi Jesucristo, yi jun yi chin tz'aknak cu'n. ² Na i' katx'ixwatz yi na cuyun kapaj. Nin nk'e'tz ntin yi ketz ma na ncha'tz scyetz cyakil wunak yi ate' bene'n tzi'n wi munt.

³ Ej nin ko na katzan tan banle'n tane'n yi ca'wl Ryos, na tzun el katxum tetz yi o' tetz. ⁴ Poro ko at jun yi na tal: "In tetz Ryos," nin qui na tzan tan banle'n tane'n yi tetz ca'wl, la'j tzun i'-tz. Nin qui na xom te yi bintzi. ⁵ Poro cyakil yi e' yi na chintzan tan banle'n tane'n yi ca'wl Ryos, ya'stzun yi e' yi bintzinin na chipek' te Ryos. Na kol kaban tane'n yi tetz ca'wl, na tzun el katxum tetz yi ato'-tz tk'ab. ⁶ Na alchok scyetz yi na tal: "In tetz Ryos," tajwe'n cu'n tan xome'n i' te yi xe'n cu'n banak Cristo.

Jun ac'aj ca'wl

⁷ E'u' wajwutz, je jun ca'wle'j swale' nin scyeru': Poro nk'e'tz jun ac'aj ca'wl, ma na ite'n nin ca'wla'tz yi quibitnaku' yi cyocsal cuninu'. ⁸ Poro tan tu' yi na chintzan tan talche'n nin scyeru' jalu', ni'cu'ntz chi ik jun ac'aj ca'wl. Nin Kajcaw Jesucristo je'nak pon tan banle'n tane'n. Na, tzan cyele'n tzaju' tul tz'o'tz wutzil. Chebele'n cuntu' xcyek yi yol Jesucristo tan xite'n yi jun tz'o'tz wutzila'tz.

⁹ Poro, ko at jun yi na tal: "Na chinxom te Ryos," nin ko na chi'ch c'u'l te junt tajwutz, atit nin tzuntz tul tz'o'tz wutzil. ¹⁰ Poro alchok scyetz yi na pek' scye'j tajwutz, ja tzun el xtxum te yi ca'wl Ryos, nin qui na tzan tan chipo'tze'n yi e' mas. ¹¹ Na alchok scyetz yi

na chi'ch quen c'u'l te junt tajwutz, at nin i'-tz tc'u'l yi tz'o'tz wutzil. Quinin tz'icy' tetz yi xe'n tane'n i' tu tajtza'kl, na jopij wutz tajtza'kl.

¹² E'u' jun c'olój wajwutz, chi e'u' witz'un tane'n, na chintzan tan stz'ibe'n nin yi xtxolbile'j scyeru', na ja wi't cuylij chipaju' tan Jesucristo. ¹³ Ncha'tz e'u' kawutzile'n, na chintzan tan stz'ibe'n nin yi xtxolbile'j scyeru', na elnak chitxumu' te yi mbi eka'n tan Cristo, yi jun yi at nintz le xe'tzbil tzaj. Ncha'tz axwok jun c'olój witz'un, yi axwok xicye't, na chintzan tan stz'ibe'n nin yi xtxolbile'j tzitetz, na ja wi't cxcyewok te Bayba'n.

E'u' jun c'olój wajwutz, na chintzan tan stz'ibe'n nin yi xtxolbile'j scyeru', na tzan tele'n chitxumu' tetz Ryos. ¹⁴ Ej ncha'tz e'u' kawutzile'n, na chintzan tan stz'ibe'n nin scyeru', na ja wi't el chitxumu' tetz yi jun yi at nintz le xe'tzbil tzaj. Ej, ncha'tz axwok xicy, na chintzan tan stz'ibe'n nin tzitetz, na ja cxquiwxwok na at yol Kataj le iwi'. Nin ja wi't cxcyewok te Bayba'n.

¹⁵ Quil tz'el nin cyalma'u' te e'chk takle'n tu e'chk ajtza'kl tetz tzone'j wuxtx'otx'. Na ko na chipek'u' te e'chk ajtza'kla'tz, qui tzun na chipek'u' te Kataj Ryos. ¹⁶ Na cyakil yi e'chk ajtza'kla'tz cyetz tu' wunak, nk'e'tz cho'n na saj tu Ryos. Ej nin yi e'chk ajtza'kla'tz i'tz chi tane'n: kol kak' ama'l tetz yi tajbil kawankil, nka ko na el nin kalma' te yi e'chk takle'n yi chin elsbil alma' nin, nka ko ntin yi ketz kak'ej na kajoy. Cyakil yi e'chk ajtza'kla'tz nk'e'tz cho'n na saj tu Ryos, ma na cho'n na jal tzone'j wuxtx'otx'. ¹⁷ Cyakil yi e'chk takle'na'tz sutzok tera'tz tuml yi e' yi na chixom te'j. Ma yi e' yil chiban tane'n yi tajbil Ryos quil chisotz cyera'tz.

Yi e' contr Cristo

¹⁸ E'u' jun c'olój wajwutz, txant tan tule'n yi wi'tzbil k'ejlal. Na bita'nt cyanu' yi txant tan tule'n Cristo at tulbil jun yaj yi chin contr nin sbne' te i'. I'tz yi anticristo. Nin tan tu' yi ja wi't jal wi'nin contr te yi xchusu'n Cristo na el katxum tetz yi ja wi't kopon xe' cyen yi jun wi'tzbil k'ejlala'tz. ¹⁹ Poro yi e' contra'tz te Cristo, cho'n cyele'n skaxo'l, na nk'e'tz junit o' scyuch'. Yi ik junit o' scyuch', qui klo' el chijatxol quib. Poro tan tu' yi cyele'n chijatxol quib ja lajluchax yi nk'e'tz junit o' scyuch'.

²⁰ Inti e' cyeru', ak'ij yi Espíritu Sant scyeru' tan Cristo. Cha'stzun te na el len chitxumu' te yi bintzi. ²¹ Qui na chintzan tan stz'ibe'n nin yi xtxolbile'j scyeru' tan tu' yi qui na el chitxumu' tetz, ma na tan tu' yi na el chitxumu' tetz. Na elnak chitxumu' tetz yi qui'c rmeril tan cwe'n tok'bel tib yi la'jil tu yi bintzi.

²² I bin jalu', swale' nin scyeru' na' scyetz e' yi e' la'j. I'tz yi e' yi na cyal yi Jesús nk'era'tz yi Cristo. Yi jun jilwutz wunaka'tz, e' anticristo. Qui'c xac Ryos xchiwutz. Nin qui'c xac yi Cy'ajol xchiwutz. ²³ Nin alchok scyetz yi qui na tocsaj yi Jesús i' Cy'ajl Ryos, qui'c tzun Ryos te talma'. Poro alchok scyetz yi na tal yi Jesús i' Cy'ajl Ryos, at tzun Ryos te talma'.

²⁴ Eli'ch len te chic'u'lu' yi chusu'n yi bita'nt cyanu' te yi xe'te'n cu'n xtxole'n scyeru'. Na ko quil tz'el yi jun chusu'na'tz te chic'u'lu', junit tzun xchibne'u'-tz tu Kataj Ryos, nin tu yi tetz Cy'ajl. ²⁵ Ej nin at jun oy yi suki'nt tan Cristo sketz, i'tz yi itz'ajbil tetz ben k'ej ben sak.

²⁶ Tan paj yi e' subul naka'tz, na chintzan tan stz'ibe'n nin yi xtxolbile'j scyeru'. ²⁷ Poro qui tajwe'n tetz cyeru', na Cristo ak'on yi Espíritu Sant scyeru'. Na ko najlij yi Espíritu Sant scye'ju', qui tajwe'n yi nink tz'oc jun tan chichusle'nu', na yi Espíritu Sant ya'stzun yi chusul ketz te cyakil e'chk takle'n. Ej nin yi xchusu'n i' ya'stzun yi bintzi. Qui'c la'jil tuch'. Cho'ku' bin tan banle'n tane'n yi tetz xchusu'n yi na tal: Qui bin chijatxlen quibu' te Cristo.

²⁸ Cha'stzun te e'u' jun c'olój wajwutz, quil chijatxle'n quibu' te Cristo, bantz quil chixobu' tetz yil tz'ul tzaj junt tir. Na ko i'xnin ato'-tz tk'ab i' yil tz'ul tzaj quil katx'ixwij swutz, nin qui tajwe'n tan kewal kib swutz.

²⁹ Ncha'tz elnak chitxumu' tetz Jesucristo, yi ntin na ban e'chk takle'n balaj. Cha'stzun te cyakil yi e' yi na chiban yi e'chk takle'n balaj, e' cu'n me'l cy'ajl Ryos.

3

O' me'l cy'ajl Ryos

¹ E'u' wajwutz, cho'ku' tan xtxumle'n yi balajil Kataj Ryos. Wi'nin na pek' ske'j, na i' te'n nko'csan tetz me'l cy'ajl i'. Yi e' wunak qui na el chitxum sketz, na qui na el chitxum tetz Ryos. ² Poro e'u' jun c'olój wajwutz, yi ko o' me'l cy'ajl Ryos jalu', i nin tzun pyor tzantzaj, na qui ilij ka'n yi jat lo' chin tzatzin sbajok ske'j. Poro elnak katxum tetz yil xchaj tib junt tir Jesucristo, kajepon tx'ixpuj chi tane'n i'. Nin ya'stzun lkech wutz i'. ³ Tan tu' yi k'uklij kac'u'l te i' at kach'iw tan kilol yi xtxolbile'j nin na katzan tan joyle'n puntil tan koque'n tetz balaj, chi tane'n yi balajil Jesucristo, yi qui'c tetz til.

⁴ Cyakil yi e' yi na chijuch quil, e' cu'n pajol ca'wl. Na ko na katzan tan pajle'n ca'wl Ryos, o' tzun juchul iltz. ⁵ Na el katxum tetz yi ulnak aj Jesucristo wuxtx'otx' tan stzajse'n kil. Ncha'tz na el katxum tetz yi qui'c mu'x tal til. ⁶ Cha'stzun te, cyakil yi e' yi na cyal yi cho'n najlche' tk'ab Cristo tajwe'n tan chixome'n te yi tajbil i' na cyakil yi e' yi na chijuch quil, qui na el chitxum te yi mbi eka'n tan Cristo. ⁷ E'u' jun c'olój cmon kajwutz, e' xubsi'chu'. Alchok scyetz yi na ban yi e'chk takle'n balaj, balaj tzun i'-tz swutz Ryos. Chumbalaj nin i' chi banak Jesucristo. ⁸ Poro alchok scyetz yi na tzan tan pajle'n ca'wl Ryos, tetz tzun Bayba'n i'-tz. Na yi Bayba'n, pajol ca'wl i' le xe'tzibil tzaj. Cha'stzun te tulake'n yi Cy'ajl Ryos tan xite'n yi tajtza'kl Bayba'n.

⁹ Cyakil yi e' me'l cy'ajl Ryos nk'e'tz ch'inch'uj cuntunin e' tan juchle'n mas quil, na najlij Ryos te cyalma'. Qui'c rmeril tan cyoque'n ch'inch'uj tan juchle'n mas quil, na e' mero me'l cy'ajl Ryos. ¹⁰ Chin clar cunin na el katxum tetz yi na' scyetz e' yi cho'n najlche' tul tkan skil, i'tz yi e' cy'ajl Ryos, nin na' scyetz yi e' me'l cy'ajl Bayba'n. Na alchok scyetz yi qui na ban tane'n yi e'chk takle'n balaj, nka qui na pek' scye'j kajwutz, nk'e'tz tzun me'l cy'ajl Ryos i'-tz.

Kalok'e' kib skibil kib

¹¹ I bin jalu', yi xtxolbil yi bita'nt cyanu' yi cyocle'nixu' tk'ab Kataj, i'tz yi kalok'e' kib skibil kib. ¹² Na qui na yub yi kol kaxom te tajtza'kl Caín, na yi tajtza'kl Caín, ni'cu'n tu tetz Bayba'n, na nin cu' biyol yi titz'un.* Poro ¿mbi xac cwe'n biyol yi titz'un le chiwutz cyeru'? I'tz tan paj yi at cachi' ajtza'kl le wi' Caín. Ma yi titz'un, xomij te'tz te yi balaj ajtza'kl.

¹³ Cha'stzun te e'u' wajwutz, ko at jun wunak yi na chi'ch c'u'l scye'ju', quil che'l yabu' te'j. ¹⁴ Poro yi o' ketz ja el katxum tetz yi ja wi't ke'l tzaj tk'ab quimichil. Ja kacambaj kutz'ajbil. Na at jun chin balaj lok' ib skaxo'l. Poro alchok scyetz yi qui na pek' te jun kajwutz at nin tzun tera'tz tk'ab quimichil. ¹⁵ Cyakil yi e' yi na chi'ch chic'u'l scye'j yi e' kajwutz, e' tzun biyol nak cyera'tz. Ej nin na el katxum tetz yi quil chicambaj cyera'tz yi itz'ajbil tetz ben k'ej ben sak. ¹⁶ Na el katxum tetz yi mbi na elepont lok' ib kol ko'c tan xtxumle'n yi mbi banak Cristo. Ja tak' tib i' tk'ab quimichil tetz kaxel. Ncha'tz o' ketz jalu', tajwe'n yi list ato't tk'ab quimichil tan colche'n junt kajwutz. ¹⁷ Ej nin je junt xtxolbile'j: Ko at cyakil yi tajwe'n sketz, nin na kil yi at jun prow kajwutz yi at tajwe'n tetz, nin ko qui na el kak'ajab te'j tan xch'eye'n, na xchaj yi qui'c yi lok' ib ske'j yi cho'n na saj tu Ryos. ¹⁸ E'u' jun c'olój cmon creyent, yi lok' ib nk'e'tz cho'n na lajluchax tan kajilon, ma na yi lok' ib na lajluchax tan yi e'chk takle'n balaj yi na kaban.

Chumbalaj ko ba'n ato't swutz Ryos

¹⁹ Tan tu' yi na kalok' kib skibil kib, na el katxum tetz yi na kaxom te yi bintzi. Nin na el katxum tetz yi ba'n ato't swutz Ryos. ²⁰ Poro yi ko na kanachon te yi at kapartil, pyor tzun Ryos, na na til cyakil yi na icy' tkac'u'l. ²¹ Poro ko na kanachon te yi qui'c kil, ba'n tzun ato't swutz Ryos. ²² Ej nin stk'e' i' cyakil e'chk takle'n yil kajak tetz, na na katzan tan banle'n tane'n yi tetz ca'wl tu yi e'chk takle'n yi na tzatzin i' te'j. ²³ Yi ca'wl yi ak'ij

* 3:12 Gn 4.8.

tan Kataj i'tz yil kocsaj Jesucristo yi tetz Cy'ajl, ej nin yil kalok' kib skibil kib, chi talnak i' sketz. ²⁴ Cyakil yi o' yi na kaban tane'n yi ca'wl Ryos, cho'n najlcho' tk'ab. Ej nin cho'n najlij Ryos ske'j ketz. Na cyakil yi o' yi na kaban tane'n yi ca'wl Ryos, na el katxum tetz yi xomij i' ske'j, tan yi Espiritu Sant yi ja ak'lij sketz.

4

Āchijalok aj chusunl yi chocopon tan chisuble'n wunak

¹ Poro e'u' jun c'olój wajwutz, quil cyocsaju' cyakil yi e' yi na cyal yi Ryos na ak'on quen cyajtza'kl. Qui'. Ba'n tcu'n cho'ku' tan ma'le'n cyajtza'kl, tan lajluchaxe'n yi ko cho'n na saj yi cyajtza'kl te Ryos, nka qui'. Na wi'nin chijale'n ajchusunl yi e' tu' subul nak. ² Je jun xtxolbile'j tan ma'le'n cyajtza'kl tan tilwe'n yi ko bintzinin yi Espiritu Ryos na tzan tan quich'eye'n, nka qui': Cyakil yi e' yi at Espiritu Sant tan quich'eye'n na cyocsaj cye'tz yi Jesús ya'stzun yi Cristo, yi ulnak tzone'j wuxtx'otx' chi yaj tane'n. ³ Qui'c yi Espiritu Sant tetz talma' jun yaj yi ko qui na tocsaj yi cho'n saje'n Jesús te Ryos. Ma na contr i' te'j. Poro bita'nt cyanu' yi at tulbil yi jun ajtza'kla'tz, yi āchaje' yi anticristo. Ej nin tzan āchajone'n yi jun ajtza'kla'tz jalu'.

⁴ Poro e'u' jun c'olój wajwutz, e'u' tetz Ryos. Ja wi't chixcye'u' scye'j yi e' subul naka'tz, na yi jun yi najlij te cyalma'u', mas cham i' swutz yi jun yi najlij tetz cyalma' yi e' mal wunaka'tz. ⁵ Yi ajtza'kl yi at le chiwi', cho'n na jal tzone'j wuxtx'otx'. Nin jalta'tz na chitzan tan xtxole'n, nin na xom chiwi' wunak te chiyol. ⁶ Poro yi o' ketz, o' tetz Ryos. Ej nin yi e' yi na el chitxum tetz Ryos, na tzun cyocsaj cye'tz yi xtxolbil yi na katzan tan xtxole'n. Tan yi xtxolbile'j, na lajluchax na' scyetz e' yi na cyocsaj yi bintzi, ej nin na' scyetz e' yi subij che't.

Ryos na chajon yi lok' ib

⁷ E'u' jun c'olój wajwutz, kalok'e' kib skibil kib, na yi jun ajtza'kla'tz cho'n na saj tu Ryos. Alchok scyetz yi at lok' ib tuch', me'l cy'ajl Ryos i'. Ej nin na el xtxum te tajbil Ryos. ⁸ Alchok scyetz yi qui'c lok' ib tuch', nk'e'tz tetz Ryos, na yi lok' ib cho'n na saj te Ryos. ⁹ Ja lajluchax yi lok' ib yi at tu Ryos tan tu' yi saje'n āchakol yi jun tal āxutuj Cy'ajl tzone'j wuxtx'otx' tan tk'ol yi kutz'ajbil. ¹⁰ Tan yi xtxolbile'j, na lajluchax yi mbi'tz yi lok' ib. Nk'e'tz yi o'-k nkachajon lok' ib tetz Ryos, ma na Ryos nchajon sketz, na nin saj āchakol yi tetz Cy'ajl tan xcone'n tetz jun katx'ixwatz tan stzajse'n kil.

¹¹ E'u' jun c'olój wajwutz, yi ko ya'tz tane'n Ryos tan āchajle'n lok' ib sketz, ncha'tz bin o' ketz, kalok'e' bin kib ketz skibil kib. ¹² Cya'l jun yi jajk tech wutz Ryos. Poro kol kalok' kib skibil kib, na lajluchax āchuwutz wunak yi xomij Ryos ske'j, nin chebele'n cuntu' na kajepon tan banle'n tane'n. ¹³ Na el katxum tetz yi o' tetz Ryos nin xomij i' ske'j tan tu' yi na kanachon te'j yi najlij yi Espiritu Sant ske'j. ¹⁴ Na yi o' ketz yi o' apostl ja kil tan kawutz yi Ryos chakon tzaj yi Cy'ajl tan chicolpe'n wunak. Itzun i'a'tz na katzan tan xtxole'n. ¹⁵ Alchok scyetz yil tal āchuwutz wunak yi Jesús ya'stzun yi Cy'ajl Ryos, najlij tzun Ryos te talma'. Ncha'tz i' tetz cho'n at i' tk'ab Ryos.

¹⁶ Yi o' ketz, ja el katxum tetz, nin na kocsaj yi na pek' Ryos ske'j na i' taw nin i' xe' yi lok' ib. Ej nin yi e' yi na chitzan tan āchajle'n yi lok' ib, ya'stzun yi e' yi xomche' te Ryos. Ej nin ya'stzun yi e' yi xomij Ryos scye'j. ¹⁷ Kol kaxom te yi jun ajtza'kla'tz, chebele'n cuntu' kachaje' jun lok' ib yi chin tz'aknak cu'n. Ej nin ko ya'tz kulej, quil kabisun swutz Ryos yil tz'oc pujle'n xtisya' le wi'tzibil k'ejlal. Na kol ko'c tz'aknak cu'n nin kol kachaj lok' ib chi banak Cristo, qui tzun kaxob yil tz'oc pujle'n xtisya'. ¹⁸ Qui na bisun nin qui na xob jun yaj yi at lok' ib tuch'. Ko at lok' ib tu jun yaj, na xcye' tan xite'n yi xo'w tu bis yi at te'j, na tan tu' yi q'uixc'uj yi tx'aklij swutz jun yaj, ya'stzun na xo'wle'j, nin ya'stzun na bisun ta'n. Ko na bisun jun yaj, i'tz tan paj yi txe'n jepon tan banle'n tane'n yi lok' ib.

¹⁹ Ryos nchajon yi lok' ib sketz, yi ntaxk el katxum tetz. Cha'stzun te na kapek' te'j jalu'.
²⁰ Poro ko at jun yaj yi na tal: "At lok' ib skaxo'l tu Ryos," nin ko na chi'ch c'u'l yi jun yaja'tz te jun tajwutz, la'j tzun i'-tz. Na ko qui'c lok' ib skaxo'l tu jun kajwutz yi txiclij skawutz, xe'n tzun kalok' Ryos na qui'c bin i' at skawutz. ²¹ Jesucristo ak'on te jun ca'wle'j sketz: Ko at lok' ib skaxo'l tu Ryos, tajwe'n tan jale'n lok' ib skaxo'l tu junt kajwutz.

5

Kaxcyek tan cyajse'n cyen cyakil e'chk yab ajtza'kl

¹ Cyakil yi e' yi na cyocsaj yi Jesús ya'stzun yi Cristo, e' cu'n me'l cy'ajl Ryos. I bin jalu', ko na kapek' te Ryos, tajwe'n yil kapek' scye'j yi e' me'l cy'ajl Ryos. ² Ko na katzan tan lok'e'n Ryos, ej nin ko na katzan tan banle'n tane'n yi tetz ca'wl, na tzun kapek' scye'j yi e' me'l cy'ajl Ryos. ³ Ko na katzan tan lok'e'n Ryos, na tzun katzantz tan banle'n tane'n yi tetz ca'wl. Ej nin yi tetz ca'wla'tz, qui'c q'uixbel. ⁴ Qui'c q'uixbel, na cyakil yi e' me'l cy'ajl Ryos chixcyek tan cyajse'n cyen cyakil e'chk yab ajtza'kl yi xomche' wunak te'j, tan tu' yi k'uklij chic'u'l te Jesucristo. ⁵ Yi e' yi ba'n na chixcyek tan cyajse'n cyen yi yab ajtza'kl tetz tzone'j wi munt, i'tz yi e' yi na cyocsaj cu'n yi Jesús ya'stzun yi Cy'ajl Ryos.

⁶ Nin yi jun Jesús'a'tz i' yi jun yi je' a' twi' yi tulake'n skaxo'l, nin i' yi jun yi el kojxuj yi xch'el. Poro nk'e'tz ntin tan yi a' yi nje' twi', ma na ncha'tz tan yi a' tu xch'el yi el kojxuj swutz pasyon. Nin ite'n Espíritu Sant na a'lon sketz yi bintzinin yi xtxolbila'se'j. Nin nk'e'tz la'j i'. ⁷ Ncha'tz, at ox stiw yi cho'n ate' tcyaj' yi na cyal yi bintzinin yi xtxolbile'j. I'tz Kataj Ryos, tu yi jun yi na bi'aj Yol, ej nin yi Espíritu Sant. Yi oxa'tz, junit cyajtza'kl. ⁸ Ncha'tz, at ox xtxolbil yi bajijnak tzone'j wuxtx'otx' yi na xchaj sketz yi bintzinin yi xtxolbil yi Jesús ya'stzun yi Cristo yi colpinl ketz. Yi bajx i'tz yi porer yi Espíritu Sant yi na lajluchax skawutz. Yi ca'p i'tz yi mbi bajij yi je'n a' twi' Jesús. Nin yi toxi'n i'tz yi mbi eka'n tan yi quimichil yi ban Jesús swutz pasyon. Yi ox puntila'tz junit xtxolbil na xchaj. ⁹ Ko na kocsaj chiyol wunak, ¿mbi tzuntz qui na kocsaj yi yol yi alijt tan Ryos yi mbi'tz yi munl yi tetz Cy'ajl? ¹⁰ Cyakil yi o' yi na kocsaj yi Jesús ya'stzun yi Cy'ajl Ryos, na kanachon te yi ya'stzun yi bintzi. Poro cyakil yi e' yi qui na cyocsaj yi yol Ryos, la'j tane'n Ryos xchiwutz, na qui na cyocsaj yi yol Ryos yi tal i': "Aǎ inCy'ajl." ¹¹ Poro yi mero xe' yi xtxolbil yi bita'nt ka'n, i'tz yi at jun itz'ajbil ak'ij sketz tan Ryos. Ej nin yi jun itz'ajbila'tz cho'n na jal ka'n te Cristo. ¹² Na ko cho'n k'uklij c'u'l jun yaj te yi Cy'ajl Ryos, ja tzun cambaj i' yi jun itz'ajbila'tz. Poro ko qui k'uklij c'u'l jun te Cy'ajl Ryos, qui'c rmeril yi nink cambaj yi jun itz'ajbila'tz.

Cobox ajtza'kl yi tal Wa'n tan stzajse'n wi' yi yol i'

¹³ I bin jalu', yi e'u' kajwutz yi na cyocsaju' yi mbi eka'n tan yi Cy'ajl Ryos na chintzan tan stz'ibe'n nin yi xtxolbila'se'j scyeru' tan tele'n chitxumu' tetz yi ja wi't chicambaju' quitz'ajbilu' tetz ben k'ej ben sak.

¹⁴ Cha'stzun te qui na kacabej kac'u'l tan c'uche'n jun e'chk takle'n tetz Ryos, na elnak katxum tetz yi kol kajak alchok e'chk takle'n tetz, stk'e' i' sketz. Poro tajwe'n yil kajak yi e'chk takle'n yi na tzatzin i' te'j. ¹⁵ Na na tbit Ryos yi katzi' yi kakul. Ej nin na el katxum tetz yi ya'stzun yi xtxolbil yi mero bintzinin tetz. Cha'stzun te, ba'n k'uke' kac'u'l te yi jun cu'n tz'ak'lok yi e'chk takle'n yil kajak tetz.

¹⁶ Nin ko na kil yi at jun kajwutz yi na xubsij, ba'n kanach Kataj tibaj, nin scuye' Ryos paj, nin sclaxok tk'ab quimichil. Poro at e' wunak yi ch'inch'uj cuntunin e' tan juchle'n mas quil. Poro yi jun ajtza'kla'tz xcyek tan chipitle'n nin tul q'uixc'uj. Quil kajak cuybil chipaj yi e'a'tz. ¹⁷ Chin xan nin swutz Ryos cyakil yi e'chk takle'n cachi' yi na kaban. Poro ko quil ko'c ch'inch'uj tan banle'n e'chk takle'na'tz, qui tzun kabentz tq'uixc'uj. ¹⁸ Na elnak katxum te yi xtxolbile'j: Jun mero cy'ajl Ryos nk'e'tz ch'inch'uj nin tunin tan juchle'n til, na at yi Cy'ajl Ryos tan q'uicy'le'n. Qui tzun xcyek Bayba'ntz tan po'tze'n.

¹⁹ Ej nin ncha'tz, elnak katxum tetz yi o' ketz, o' tetz Ryos, poro wi'nin e' yi ate' jak' ca'wl Bayba'n.

²⁰ Ej ncha'tz, elnak katxum tetz yi ya'stzun yi Cy'ajl Ryos yi ulnak aj tan tele'n katxum te yi Ryos yi bintzinin tetz. Ej nin junit o' tuch', tu yi tetz Cy'ajl yi Jesucristo. Ntin i' Ryos. Nin cho'n na jal yi itz'ajbil yi quinin bajsbe'n tetz te I'. ²¹ E'u' jun c'olaj wajwutz, chixomi'chu' te chiryosil yi e' mas wunak, na nk'era'tz bintzi. Amén.

YI CA'P CART YI BNIXNAK TAN WA'N

¹ I bin jalu', wutzile'n cu'n in na chintzan tan stz'ibe'n nin yi carte'j. Nin i'tz tetz cyakil e'u' cmon yi tx'ajij che'tu' tan Ryos. Ni'cu'n e'u' tk'ab Cristo chi tane'n jun xna'n yi wi'nin k'ej. Ncha'tz yi carte'j i'tz tetz cyakil yi e'u', yi e'u' tal yi jun xna'na'tz tane'n. Wi'nin na chimpek' scye'ju'. Poro nk'e'tz ntin in na chimpek' scye'ju', poro ncha'tz cyakil yi e' yi ja el chitxum te yi bintzi. ² Na kapek' len scye'ju', tan tu' yi ja el katxum te yi bintzi. Ej nin yi jun bintzija'tz quil tz'el te kac'u'l. ³ Stk'e' Kataj Ryos tu Kajcaw Jesucristo yi Cy'ajl i', yi banl tu tzatzin paz squibu'. Ncha'tz kol chixomu' te yi bintzi, nin kol jal lok' ib xchixo'lu' tz'elepon k'ajab scye'ju'.

⁴ Ja chintzatzin yi wilol yi at cobox talu' tane'n yi nternin na chixom te yi bintzi, chi alijt cyen tan Kataj sketz.

⁵ Ma jalu', yi e'u' cmon creyent na cu' inwutz scyeru'. Kalok'e' kib skibil kib. Nin yi xtxolbile'j yi na wal nin scyeru', nk'e'tz jun ac'aj ca'wl, ma na ite'n nin ca'wla'tz yi bita'nt cyanu' jetz yi cyocsal cuninu'. ⁶ Na ko na kalok' kib skibil kib na tzun katzantz tan banle'n tane'n yi ca'wl Kataj.

Yi e' subul nak

⁷ Poro e'u' wajwutz, or quilu' na at wi'nin subul nak yi na chixon bene'n tzi'n. Nin yi e'a'tz, qui na cyocsaj yi ja itz'ij Cristo chi wunak tane'n. Nin cyakil yi e' yi na chitzan tan xtxole'n yi jun xtxolbila'tz ya'stzun e' subul naka'tz, nin ya'stzun yi e' contr Cristo.

⁸ Or bin quilu', quil chixomu' te cyetz cyajbil, na ko ya'tz qui'c chicambaju' te yi cu's k'ej yi e' banaku' sajle'nix tunintz. Ma na cho'ku' il te yi na kocsaj bantz chicambalu' jamel chik'eju' te yi cu's k'ej yi ja wi't chibanu' sajle'n tunintz.

⁹ Na cyakil yi e' yi na oc stz'a'pl yi yol Kataj cya'n nin yi quinin na chixom te yi xchusu'n Cristo, nk'e'tz e' tetz Ryos. Poro cyakil yi e' yi na chixom te xchusu'n Cristo, ya'stzun yi e' yi ate' cwent Ryos tu yi tetz Cy'ajl. ¹⁰ Cha'stzun te, kol tz'opon jun yaj tan xtxole'n scyeru', nin ko qui na xom te xchusu'n Cristo, quil cyak'u' ama'l tetz. Nin quil cyalu': "Tak' tzaj Kataj banl tibu'." ¹¹ Na kol kajak yi banl Kataj tibaj yi jun jilwutz wunaka'tz na elepont yi ni'cu'n tzun kajtza'kl tuch'.

Stzajsbil wi' yol

¹² Wi'nin xtxolbil na waj lwal scyeru', poro quil tzintz'ib tan tint tul jun u'j. Na at inch'iw tan wopone'n tan chixajse'nu' nin tan yol scyeru', nin yil nopontz skatzatzink jun scyuch'u'.

¹³ Yi e' quitz'unu' yi ate' tzone'j, na cyal nin jun yos scyeru', na ncha'tz e' txa'ij che't tan Kataj. Amén.

YI TOXI'N CART YI BNIXNAK TAN WA'N

Yi tak'le'n k'ej kajwutz Gayo

¹ Ma jalu' wajwutz Gayo, wutzile'n cu'n in na chintzan tan stz'ibe'n nin yi carte'j tzatz. Na wi'nin ok'le'n awutz wa'n. ² Aǵ jun c'oloy wajwutz, na chintzan tan nachle'n Kataj tzawibaj. Nin yi wetz yi na cu' intzi' ta'n i'tz yi ba'niǵ cuntu'k te awak'un, chi awutane'n tka'b Kataj. ³ Ja tak' wi'nin tzatzin swetz yi cyulake'n cobox kajwutz tan txole'n swetz yi ǵe'n tane'n yi ac'ulutxumil, nin yi ǵe'n cu'n xomquiǵ te yi bintzi. ⁴ Qui'c nin junt tzatzin yi ni'cu'nk tu yi tzatzin yi na tak' swetz yi na wit yi xomche' yi e' witz'un te yi bintzi.

⁵ Aǵ jun c'oloy wajwutz, awak'o'nt awib tan quich'eye'n yi e' kajwutz, pyor nin na aban tan quich'eye'n yi e' kajwutz yi cho'n na chisaj joylaj. ⁶ Yi e' yi e' ulak tzone'j, ja cyal ǵchiwutz yi cmon yi ǵe'n cu'n awutane'n tan ǵchajle'n yi lok' ib scyetz. Tzinc'uche' bin jun pawor tzawetz, yil chicy'akt junt tir yi e' kajwutza'tz tan axajse'n, joyaj puntil tan tak'le'n mu'ǵ tal ǵch'eybil cyetz tan quich'eye'n te chipyaj. Ba'n tzawak' mu'ǵ ǵch'eybil cyetz yi stzatzink Ryos te'j. ⁷ Na tan tu' yi na chipek' yi cobox kajwutza'tz te Jesucristo na chixon tan chixcone'n tetz, nin qui na chihak mu'ǵ ǵch'eybil cyetz scyetz yi e' yi qui na cyocsaj. ⁸ Cha'stzun te yi o' ketz, tajwe'n tan che' kuch'eyal tan chibene'n tan txole'n yi chusu'n yi bintzinin tetz.

Cachi' tajtza'kl Diótrfes

⁹ Benak intz'ibal jun u'j scyetz yi cmon creyent kale atixe't. Poro yi Diótrfes qui na tzatzin ske'j na yi tetz tajbil i'tz yil cawun i' tu yi tetz tajtza'kl. ¹⁰ Cha'stzun te yil nopon, nocopon tan makle'n wutz, na na tzan tan ǵchaq'ue'n yol nin tan txumle'n e'chk la'jil ske'j. Ej nin nk'e'tz ntin yi ajtza'kle'j, ma na ncha'tz qui na tak' ama'l scyetz yi e' kajwutz yi na chopon tan ixajse'nwok. Nin na che' lajlen yi e' yi na cyak' chiposar yi e' kajwutz yi na chopon.

¹¹ Aǵ jun c'oloy wajwutz quil cxom te e'chk yab ajtza'kla'tz, ma na xomen te yi balaj ajtza'kl. Na cyakil yi e' yi na chixom te yi balaj ajtza'kl, e' cu'n tetz Ryos. Ma yi e' yi na chixom te yi cachi' ajtza'kl, qui na el chitxum te yi tajbil Ryos.

Chumbalaj nin Demetrio

¹² Ma yi kajwutz Demetrio, cyakil wunak na cyal yi chumbalaj nin i'. Bintzinin chiyol, na ite'n yaj na chajon tetz. Ej nin ncha'tz o' ketz, na kil yi chumbalaj nin i'. Nin elnak atxum tetz yi nk'e'tz o' la'j tu kayol.

Stzajsbil wi' yol

¹³ At wi'nin e'chk takle'n yi tajwe'n tan walol tzatz, poro qui na waj tzintz'ib nin tul u'j. ¹⁴ Poro tzinjoye' puntil tan wopone'n tan axajse'n. Kalena's tzun kajilontz tzawuch'.

¹⁵ Tak' tzaj Kataj Ryos yi tzatzin paz tzawibaj. Nin yi e' kajwutz yi e' awamiw, yi ate' tzone'j, na cyal nin jun yos tzawetz. Banaj jun pawor swetz tan talche'n quen jun yos scyetz cyakil yi e' kajwutz yi kamiw kib scyuch' yi ate'-tz kale atixe't.

JUDAS

Q'uicy'le'n cho' tan Kataj Ryos

¹ I bin jalu', i ina'tz, in Judas. In esclaw Jesucristo, nin in titz'un Santiago. Ej nin yi carte'j i'tz tetz cyeru' yi xansa'nche'tu', yi e'u' yi wi'nin ok'le'n chiwutzu' tan Kataj Ryos, yi e'u' yi q'uicy'le'n che'u' tan Jesucristo. ² Tak' tzaj Kataj yi banl talma' squibu'. Ncha'tz tak' tzaj i' wi'nin tzatzin paz tu lok' ib scyeru'.

Tajwe'n tan koque'n il tan colche'n yi balaj chusu'n yi na kocsaj

³ E'u' jun c'olaj wajwutz, sajle'nix tunintz ja el walma' tan stz'ibe'n nin jun cart scyeru' te yi claxe'n yi skacambaje' scyuch'u'. Poro yi jalu' na wil yi tajwe'n cunin tan bene'n intz'ibal junt xtxolbil tan chiquiwse'nu', bantz cyoque'nu' il tan colche'n yi chusu'n yi na kocsaj, yi chusu'n yi bixba'nt cyen nin yi ak'ijt sketz, yi o' yi xansa'n cho't.

Ja cho'c pok' subulnak xchixo'lu'

⁴ Tajwe'n tan bene'n intz'ibal yi xtxolbile'j scyeru' na at e' yi ewun cu'n ncho'c xchixo'lu' nin na chitzan tan chisuble'nu'. Poro tz'iba'nt cyen le tu'j Kataj: Tx'aklij len chicaws. Na qui na cyek xchi' Ryos. Na le wutz cyetz cyajtza'kl yi alcawe't Ryos na at banl talma' i' scye'j. Cha'stzun te qui na cho'c c'ulutxum jak' ca'wl yi ketz Kajcawil, yi Kajcaw Jesucristo, yi ntin i' na cawun ske'j. ⁵ Elnak chitxumu' tetz cyakil xtxolbile'j yi swale' scyeru' poro tzinna'wse' junt tir tan tule'n tx'akx xchic'u'lu'.

Tx'aklij len chicaws, na nk'e'tz e' c'ulutxum jak' ca'wl Kataj Ryos

Yi Kataj Ryos i' elsan tzaj yi e' aj Israel jak' chica'wl yi e' aj Egipto, poro yi tele'n tiemp nin e' cu' sotzal cyakil yi e' yi quinín e' oc c'ulutxum jak' ca'wl i'.

⁶ Ncha'tz ulk tx'akx xchic'u'lu' yi mbi mbajij scye'j yi e' ángel tentz, yi e' yi cyaj cyen quilol yi chimunl tu chinajbil yi ak'ij scyetz. Ate' pres jalu' tan Ryos, na e' pajol ca'wl. C'alijche' tul tz'o'tz tan xch'iwe'n yi k'ejlal yil tz'oc Kajcaw tan pujle'n xtisya'. ⁷ Ncha'tz ulk tx'akx xchic'u'lu' yi chicaws yi e' aj Sodoma tu aj Gomorra scyuch' yi e' mas wunak yi najlche'-tz naka'j. Na ja chipaj yi ca'wl Ryos chi e' ban yi e' ángel. Na ja cyak' quib tan xna'ni'n tu yaji'n, nin na chiwitbej quib yi e' yaj tu yaj, nin xna'n tu xna'n. Siquier yi e' txuc na chiban yi e'chk takle'na'tz. Poro yi chicaws yi ak'lij i'tz jun elsawutzil yi at tulbil chicaws yi e' pajol ca'wla'tz yi ate' xchixo'lu'. Na tz'opon jun k'ej yi sticy'se' Ryos c'u'l scye'j tan chicawse'n tetz ben k'ej ben sak.*

⁸ Poro yi e'a'tz yi ate' xchixo'lu', qui na cho'c tan txumle'n yi e'chk techla'tz. Ma na ntin na ben cyajtza'kl joylaj tan txumle'n jun c'olaj takle'n. Cha'stzun te na chitzan tan po'tze'n chiwankil. Ncha'tz qui na cho'c c'ulutxum jak' ca'wl jun, na na cho'c tan chijisle'n yi e' wi'tz ajcaw yi qui na che' kil tan kawutz. ⁹ Wech yi wi'tz ángel yi na bi'aj Miguel, quinín nimsaj c'u'l tan yajle'n yi Bayba'n nicy' yi na chimaj quib te yi wankil Moisés, ma na ntin tal i' tetz: "Ryos lmakon wutzu'."

Alcawe't Ryos le chiwutz cyetz

¹⁰ Ej nin ncha'tz yi e'a'tz yi ate' xchixo'lu' qui na chixob tan telse'n k'ej yi e'chk balaj ajtza'kl, ma na xitu'n na cyulej. Na qui na el chitxum tetz yi mbi'tz yi mero xe'. Ba'n nin pe' e' txuc, at cyajtza'kl yi na chitz'ij. Nin ncha'tz yi e'a'tz, at cyajtza'kl yi cy'a'n cya'n yi na chitz'ij, poro ntin na xcon cya'n tan chipo'tzal quib squibil quib.

* 1:7 Gn 19.1-24.

¹¹ ¡Poro lastum e'! Na na chixom te tajtza'kl Caín.† Ej nin ni'cu'n cyajtza'kl tu tajtza'kl Balaam.‡ Na ntin wutzche' cyen te pwok. Cha'stzun te cho'n sbajok scye'j chi bajij scye'j e' tu Coré yi sotzel chiwutz ban tan paj stze'tzal yi cyajtza'kl.§

Qui na cyek xchi' Ryos

¹² Ncha'tz yi e'a's, ni'cu'n e' tu jun c'ub yi qui lajluch yi na xcy'e' tan katzotpe'n. Na yi na bajij e'chk tzatzi'n, na chocopon tan wa'a'n xchixo'lu'. Qui'c mu'x tal na chitx'ixwij, na at na chiwutz cyen te'j. Ej nin ni'cu'n e' tu noc sbak' yi qui'c a' cy'a'n ta'n yi na' cuntu' na aj nint tan cyek'ek'. Nin ni'cu'n e' tu jun wi' tze' yi qui na tak' wutz, nin je'nak buk'ij. Quimnake' tane'n. ¹³ Ncha'tz ni'cu'n e' tu pak'bil mar yi chin xo'wbil nin, yi na ul c'oxe' e'chk takle'n cachi' wi samlicy'.* Ej nin ni'cu'n e' tu jun tx'uml yi tu na pa'ca'b tu', nin qui't na jal be' ta'n. Tx'aklij len chicaws yi e'a'tz xchiwutz. Na cho'n chopon jo'li'n tul jun ama'l yi chin tc'ul nin tetz ben k'ej ben sak.

Poro alijt cyen yi tx'aklij cyetz chicaws

¹⁴⁻¹⁵ At jun xtxolbil yi alijt cyen scye'j yi e' yaja'tz tan k'ajtzun kamam Enoc, yi cho'n titz'e'n xchixo'l yi juki'n wek wunak jetz te Adam. Je yi xtxolbil yi tal i'e'j: “Bitwok tzaj inyol, na ja wil tul jun inwutzicy' tane'n yi tule'n tzaj Kajcaw. Jat nin lo' mil chixone'n yi e' ángel xomche' te'j. Nin ja ben wilol yi tule'n i' tan takle'n chicaws cyakil wunak tan paj yi e'chk takle'n cachi' yi banake', nin tan paj yi e'chk quiw yol yi na cyal tetz i',” stzun Enoc banak cyen. ¹⁶ Ya'stzun sbajok scye'j e' yaja'tz na e' cu'n ajxochonl. E' cu'n ajxbajtzi'inl. Ntin na chixom te cyetz cyajbil. Nin na cyocsaj quib nim tu cyetz cyajtza'kl. Ntin na cyak' k'ej jun ko at chiwutz cyen te'j.

Nin alijt cyen cyak'un yi e' apostl yi xchijalok subulnak

¹⁷ Poro e'u' jun c'oloy wajwutz, ulk tx'akx chic'u'lu' yi xtxolbil yi alijt cyen cyak'un yi e' apostl cwent Kajcaw Jesucristo. ¹⁸ Je chiyole'j: “Yil tz'opon yi tiemp yi txant tan tule'n yi wi'tzbil k'ejlal, xchijalok yi e' yi chocopon tan xbajtzi'e'n yi na kocsaj nin ntin xchixomok te cyetz cyajtza'kl yi na icy' xchic'u'l, jun ajtza'kl yi qui na saj tu Ryos.” ¹⁹ Yi jun jilwutz wunaka'tz chixcyek tan jatxle'n cu'n yi e'chk cmon, na ntin chixomok te e'chk ajtza'kl tetz tzone'j wuxtx'otx'. Na qui'c Espíritu Sant tetz cyalma'.

X'e'n kaban tan colche'n yi chusu'n yi na kocsaj, nin tan chiquiwse'n yi e' yi na cabej chic'u'l

²⁰⁻²¹ Cha'stzun te e'u' jun c'oloy wajwutz: Skajunal cu'n kaq'uicy'lej kib bantz ilenin lpek' Kataj Ryos ske'j. Nin skajunal cu'n kaquiwsaj kib te yi chusu'n yi wi'nin xanil, yi cho'n k'uklij kac'u'l te'j. Nin kanache' Kataj tan porer yi Espíritu Sant. Ej nin ncha'tz, elk kalma' tan xch'iwe'n yi tulbil Kajcaw Jesucristo na tan tu' yi na el k'ajab ske'j, stk'e' jun itz'ajbil sketz yi quinín bajsbe'n tetz.

²²⁻²³ Ncha'tz cho'ku' il tan chiquiwse'n yi e' yi na chicabey chic'u'l te yi na kocsaj, bantz chiclaxe'n tk'ab yi k'ak' yi tx'aklij xchiwutz. Ma yi e' mas, yi qui na cyaj chitx'ixpuj cyajtza'kl, elk chik'ajabu' scye'j. Poro or quilu' yil cho'cu' tan chimoxe'n, yi quil chixomu' te cyetz cyajtza'kl. Mpe ik yi be'ch cyetz quil chimacu', na cy'a'n ilc'ol ta'n tane'n tan paj yi e'chk takle'n cachi' yi na chiban.

Kak'e' kak'ajsbil tetz Kajcaw

²⁴ Kak'e' bin kak'ajsbil tetz Kataj Ryos. Na chin cham nin i' tan kacolche'n bantz quil kapakxij. Nin chin cham nin i' tan kanuc'le'n bantz ba'n ato't, nin tzatzin cu'n kopon swutz i' tan kilol yi tetz k'ej. ²⁵ Na ntin i' Ryos. Nin ntin i' ko' colon tan Jesucristo yi ketz Kajcawil. Kak'e' bin kak'ajsbil tetz, na at k'ej i'. Na chin wutzile'n nin k'ej tu pak'puchal

† 1:11 Gn 4.3-9. ‡ 1:11 Nm 22.1-35. § 1:11 Nm 16.1-35. * 1:13 Is 57.20-21.

i'. Nin chumam nin yi tetz porer tan chixite'n yi tetz contr. Na ntin i' wi'tz Ajcaw sajle'nix tunintz, nin sbne' opon tunintz. Amén.

APOCALIPSIS

Yi e'chk xtxolbilyi a'lchij tetz apostol Wa'n

¹ Yi xtxolbile'j, i'tz yi xtxolbil yi tal Ryos tetz Jesucristo, bantz lajluchaxe'n xchiwutz yi e' tetz xchakum yi mbi sbajok chan. Ej nin ja xcon jun ángel ta'n tan talche'n tetz Wa'n, yi xchakum i'. ² Ej nin clar cunin talol Wa'n yi yol Ryos yi ntal Jesucristo tetz.

³ Ba'n cyeri e' yil cho'c tan si'le'n yi xtxolbile'j scyetz e' mas wunak, nin ba'n cyeri e' yil cyak' ama'l tan tbite'n, nin tan banle'n tane'n yi e'chk chusu'n yi at tul yi liwre'j, na txant tan kocompone'n xe' cyen yi tiemp yil bajij yi xtxolbile'j.

Yi bene'n stz'ibal Wa'n yi jujun cart scyetz yi juk cmon creyent.

⁴ I bin jalu', i ina'tz in Wa'n, nin na chintzan tan stz'ibe'n nin yi carte'j tetz cyeru' yi e'u' yi ate'u' tajlal yi juk k'u'j cmon creyent yi ate' lakak tnum cwent yi ama'l Asia. Tak' tzaj Kataj yi banl tu tzatzin paz squibu', yi Kataj Ryosa'tz yi at nintz sajle'n tunintz, nin yi at tulbil junt tir. Nin ncha'tz tak' tzaj yi juk espíritu yi ate' tcya'j swutz yi c'olchbil i', yi banl tu yi tzatzin paz squibu'. ⁵ Ncha'tz tak' tzaj Kajcaw Jesucristo yi banl tu yi tzatzin paz squibu', na i' yi stiw yi ba'n k'uke' kac'u'l te'j. Ncha'tz i' yi jun yi bajx mitz'ij xchixo'l alma'. Ej nin i' yi wi'tz ajcaw xchiwutz cyakil yi e' ajcaw yi ate' tzone'j wuxtx'otx'. Kak'e' bin k'ej i' na wi'nin na pek' ske'j. Ej nin kak'e' k'ej i' na i' ntzajsan cyakil yi kil, tan yi tetz xch'el yi el kojxuj swutz pasyon. ⁶ Kak'e' bin k'ej i', na ja wi't ko'c ketz tetz ajcaw ta'n, nin ja wi't ko'c tetz pale' ta'n bantz kaxcone'n tetz Ryos, yi Taj i'. Ej nin ncha'tz kak'e' yi k'ej i', na scawunk i' tetz ben k'ej ben sak. Amén.

⁷ ¡Quibit tzaju'! At tulbil Cristo junt tir.

Ej nin yil tz'ul, cho'n tz'ul tibaj noc sbak'.*

Qui'c nin jun wunak yi qui'k til wutz i'.

Mpe ik yi e' yi ocnake' tan biyle'n, squile' wutz.

Nin xchok'ok cyakil jilwutz wunak yi ate' bene'n tzi'n wi munt yil quilnin wutz i'.

Jun cu'n ya'stzun sbajok.

⁸ Je yol Kajcawe'j: “Yi in wetz, in yi xe'tzibil, nin in yi wi'tzibil te cyakil, chi tane'n yi letra A jalen Z,” chij Kajcaw yi kaRyosil, yi jun yi at sajle'n tunintz, nin yi at jalu', nin sbne' opon tunintz; yi jun yi cya'l na xcy'e' quen te'j.

Yi tilol Wa'n k'ej Cristo.

⁹ Ma yi in wetz, in Wa'n, kitz'un kutzicy kib scyuch'u' tk'ab Kataj. Ncha'tz nk'e'tz chichucu' tan muc'le'n q'uixc'uj ma na ncha'tz in, na wi'nin q'uixc'uj na intij. Ej nin ja lajluchax yi junit o' scyuch'u' jak' ca'wl Ryos, tan tu' yi nkanimsaj len kac'u'l tan muc'le'n yi e'chk q'uixc'uja'tz tan yi porer Jesucristo.

Ma jalu', je imbanake'j, yi incyaje'n cyen pres tul yi ama'le'j yi na bi'aj Patmos, yi at nicy'al yi mar. Cho'n tzun incyaje'n cyen pres tul yi jun ama'le'j tan paj yi woque'n tan xtxole'n yi Yol Kataj yi talnak Jesucristo. ¹⁰ Itzun bantz le jun k'ej ujle'n, ja chin nachon te yi at yi porer yi Espíritu Sant swe'j. Nin ben wital yi jilone'n tzaj jun wutz incoc. Chin wi' nin bantz tan yol, chi na xch'in jun chun. ¹¹ Ej nin je yol i'e'j yi tal swetz: “Ma jalu' tz'ib cu'n cyakil yi na cxtzan tan xmaye'n, nin benk awa'n xchik'ab yi juk k'u'j cmon creyent yi ate' lakak ama'l cwent Asia. Nin je chibi' yi e'chk tnuma'tz kale ate't yi e' cmona'tz: Efeso, Esmirna, Pérgamo, Tiatira, Sardis, Filadelfia, nin Laodicea,” stzun i' ban tzajtz.

¹² Je'n tzun insuch'k'il wibtz tan xmaye'n na' scyetz i' yi na jilon tzaj swetz. Itzun yi je'n insuch'k'il wibtz, nin ben wilol juk cantil yi oro cu'n yi ate'-tz. ¹³ Ej nin nicy'al yi juk cantila'tz wil yi at jun txiclijtz. I'tz yi bajx Cy'ajol. Ej nin yi be'ch tetz chukpi'n nin tu'.

* 1:7 Dn 7.13.

Ma yi c'albil i' chin oro cunin, nin cho'n at jalen wutz c'u'l. ¹⁴ Ma yi xi'il wi' chin skojo nin. I cunin mojob yi chin stum nin, nka chi tane'n k'ab che'w. Ma yi bak' wutz chin txekun nin, chi tane'n k'ak'. ¹⁵ Ma yi tkan, chin litz'un nin, chi tane'n yi litz'unil yi jun jilwutz ch'ich' yi na bi'aj bronce, yi watok cunin el tzaj wi k'ak'. Ma yi wi' tan yol, wi'nin na wajcan, chi na wajcan jun chin tzanla'. ¹⁶ Tz'amij juk tx'uml ta'n le sbal. Ma yi yol yi na yol, ni'cu'n tu jun spar yi chin a' nin wi', nin cabil len xljat atit wi'. Ma yi wutz, wi'nin txekune'n, chi tane'n k'ej yi na opon chajcu'n.

¹⁷ Itzun yi bene'n wilol wutz i' insaj tunin colpuj swutz. Poro nintzun je' tk'ol i' yi k'abtz tinwi', nintzun taltz: "Quil cxob swetz na i' ina'tz yi jun yi at nintz le xe'tzbil tzaj yi ntaxk jal jun wunak, nin atin nintz sbne' opon tunintz. ¹⁸ ¡Bit tzaj! Quimnakin, poro ja nitz'ij junt tir. Nin qui't chinquim tetz ben k'ej ben sak, na in na chincawun tibaj yi quimichil. Nin in colol tetz yi lawe'il yi ama'l kale ate't yi e' alma'. ¹⁹ Tz'ib cu'n bin cyakil yi e'chk takle'ne'j yi mawil tu yi e'chk takle'n yi na cxtzan tan tilwe'n jalcu'n tu yi mbi cu'n tzawile'. ²⁰ Ma jalu' swale' tzatz yi mbi na elepont yi juk tx'uml yi at tink'ab, nin yi mbi na elepont yi juk cantil yi oro cu'n. Yi juk tx'umla'tz i'tz jun elsawutzil yi juk inchakum yi ate' tan chiq'uicy'le'n yi juk cmon creyent nin yi juk cantil i'tz jun elsawutzil yi juk cmon creyenta'tz.

2

Yi xtxolbil yi ben stz'ibal Wa'n tetz yi cmon creyent le tnum Efeso

¹ "I bin jalu' tz'ib nin yi xtxolbile'j tetz inchakum yi na tzan tan q'uicy'le'n yi cmon creyent le tnum Efeso. Je wajbile'j: 'Je yol yi jun yi tz'amij yi juk tx'uml ta'n, nin yi na xon xo'l yi juk cantil yi oro cu'n: ² Na wil cyakil yi na icy'pon ita'n te yi itak'un. Ej nin na wil cyakil yi q'uixc'uj yi na imuc' tan banle'n yi imunl. Ej nin na el intxum tetz yi qui na itak' ama'l scyetz yi e' mal wunak, na ocnakquix tan ma'le'n cyajtza'kl yi e' yi na cyal yi e' apostol, poro qui', e' tu' la'j. ³ Ncha'tz na el intxum tetz yi at wi'nin ipasens na ja imuc' wi'nin q'uixc'uj tan tu' yi xomquixwok swe'j. Nin quinin micy' ipaj swutz. ⁴ Poro ilenin at ipaltil tzinwutz. Je yi ipaltile'j: Qui't na cxpek'wok swe'j, chi sajle'n. ⁵ Ulk tx'akx tic'u'l yi xe'n itane'n sajle'n, nin xe'n itane'n jalu', na ja cxplojinwok. Tx'ixpe'nwok itajtza'kl. Xomenwok te yi balaj ajtza'kl chi mibanwok sajle'n. Poro ko quil cxomwok te inyol, nopontz tan xite'n cu'n icantil. ⁶ Poro ilenin at mu'x ibalajil na qui na cxpek' scye'j yi e' yi na xom chiwi' te cyajtza'kl yi e' nicolaíta, na ncha'tz in qui na chimpek' scye'j. ⁷ Ma jalu', ko at jun yi na el talma' tan tele'n xtxum tetz yi xtxolbila'se'j tajwe'n yil tz'oc il tan xtxumle'n yi mbi ntal yi Espíritu Sant scyetz cyakil cmon creyent. Je yol i'e'j: Cyakil yi e' yil chixcye' te kacontr swak'e' ama'l scyetz tan bajse'n yi lo'baj yi na tak' itz'ajbil, yi lo'baj yi na jal te jun wi' tze' yi at tcyaj' le cojbil Ryos.'

Yi xtxolbil yi ben stz'ibal Wa'n tetz cmon creyent le tnum Esmirna

⁸ "I bin jalu', tz'ib nin yi xtxolbile'j tan tpone'n tk'ab yi inchakum yi at tan q'uicy'le'n yi cmon creyent le tnum Esmirna. Je xtxolbile'j yi na waj yil tzatz'ib nin: 'Yi yole'j i'tz yol yi jun yi at nintz le xe'tzbil tzaj, yi ntaxk jal jun e'chk takle'n, nin yi ix'nin lcyaj cyen yil sotz cyakil e'chk takle'n yi at wi munt; yi jun yi nquim poro itz'ij junt tir: ⁹ Na wil cyakil yi q'uixc'uj yi atix cu'nt, nin na wil yi imeba'il. Poro yi mero xtxolbil i'tz yi axwok ric tk'ab Ryos. Ncha'tz na wit yi e'chk jisbil itetz yi na chitzan yi e' judiy tan talche'n. Poro yi e'a's nk'e'tz e' mero judiy, na nk'e'tz e' tetz Ryos, ma na e' tetz Bayba'n. ¹⁰ Quil cxbisunwok tan yi e'chk q'uixc'uj yi tz'ul chan tziwutz. ¡Bitwok tzaj! Je'j sbajok tzite'je'j. Tz'ul pilbil itetz, na at cobox tzixo'l yi tz'ocopon chipile'n na chocopon xetze' tan yi Bayba'n. Tziti'je'wok q'uixc'uj tetz cobox k'ej. Poro quil cxbisunwok, ma na benk itkan ttx'otx' jalen yil xquim. Swak'e' tzun jun oy tzitetz. Yi jun oya'tz, i'tz yi itz'ajbil yi qui nin bajsbe'n tetz. ¹¹ Ma jalu' ko at jun yi na el talma' tan tele'n xtxum tetz yi xtxolbila'se'j tajwe'n yil tz'oc il tan

xtxumle'n yi mbi'tz na tzan yi Espíritu Sant tan talche'n scyetz cyakil cmon creyent. Yi e' yi chixcyek te yi kacontr, ya'stzun yi e' yi quil chitij yi ca'p quimichil.'

Yi xtxolbil yi ben stz'ibal Wa'n tetz yi cmon creyent le tnum Pérgamo.

¹² "I bin jalu' tz'ib nin yi xtxolbile'j tan tpone'n tk'ab yi inchakum yi na tzan tan q'uicy'le'n yi cmon creyent le tnum Pérgamo. Je yi xtxolbile'j yi na waj yil tzatz'ib nin: 'Yi yole'j i'tz yol yi jun yi ni'cu'n yol tu jun spar yi chin a' nin wi', nin cabil len xlj atit wi': ¹³ Na wil yi cho'n najlquixwok tul jun tnum kale na cawune't Bayba'n. Poro quiw cuntunin axwoktz tan ixome'n swe'j, na cya'l jun tzitetz yi mpakxij yi toque'n biyle'n Antípas, yi jun balaj inchakum. ¹⁴ Poro ilenin at cobox ipaltil, na at e' tzixo'l yi na chixom te yi tajtza'kl Balaam yi ocnak tan xchusle'n Balac te yi xe'n sban i' tan chipo'tze'n yi e' aj Israel tentz. Ncha'tz oc i' tan talche'n scyetz yi ba'n chibajsaj yi xchibel yi e'chk chitx'ixwatz wunak yi na oyij swutz yi chiryosil yi banij tu' tane'n. Nin oc i' tan talche'n scyetz yi nk'e'tz xan yi yaji'n tu xna'ni'n. ¹⁵ Poro lastum, at e' tzixo'lwok yi na chixom te yi jun ajtza'kla'tz. Ncha'tz at e' tzixo'lwok yi na chixom te yi cyajtza'kl yi e' nicolaíta, yi apart na cyocsaj. ¹⁶ Tx'ixpe'n binwok itajtza'kl, na ko qui', nopon chan tzite'j, nin sno'yintzink scyuch' yi e' yi na xom chiwi' scye'j e' nicolaíta'tz. Tzinxconse' inyol yi tz'iba'nt cyen tul u'j tan oyintzi' scyuch' na ni'cu'n inyola'tz tu jun spar. ¹⁷ Ma jalu', ko at jun yi na el talma' tan tele'n xtxum te yi xtxolbila'se'j, tajwe'n yil tz'oc il tan xtxumle'n yi mbi na tzan yi Espíritu Sant tan talche'n scyetz cyakil cmon creyent. Ej nin yi e' yi chixcyek te kacontr, swak'e' ama'l scyetz tan chiwane'n te yi maná yi colij wa'n jalen tzi'n tcyaj. Ncha'tz swak'e' jujun tal balaj c'ub scyetz yi sak te'j,* kale tz'ibane't jun ac'aj chibi'. Ej nin cya'l jun tz'el xtxum tetz, ma na ntin cu'n yi tz'amon tetz yi jun c'uba'tz.'

Yi xtxolbil yi ben tz'ibal Wa'n tetz yi cmon creyent le tnum Tiatira.

¹⁸ "I bin jalu' tz'ibnin yi xtxolbile'j tetz inchakum yi na tzan tan q'uicy'le'n yi cmon creyent le tnum Tiatira. Je yi xtxolbile'j yi na waj yil tzatz'ib nin: 'Yi yole'j i'tz yi yol yi Cy'ajl Ryos, yi na txekun yi bak' wutz chi tane'n k'ak', nin yi chin litz'un nin tkan, chi na litz'un bronce: ¹⁹ Na el intxum tetz cyakil yi e'chk takle'n balaj yi na ibanwok. Nin na el intxum tetz yi k'uklij ic'u'l swe'j. Ncha'tz na el intxum tetz yi at ipasens. Nin na el intxum tetz yi na itak' itib tan ixcone'n swetz. Ej nin na el intxum tetz yi mas na cxo'cwok il tan banle'n yi e'chk takle'na'tz jalu' swutz yi sajle'n. ²⁰ Poro ilenin at cobox ipaltil tzinwutz. Je ipaltile'j: K'u'ja'n cuntunin yi jun xna'n ita'n, yi ni'cu'n tajtza'kl tu yi tajtza'kl Jesabel,† na na tocsaj tib tetz elsanl stzi' Ryos. Poro tan yi tetz xchusu'n na tzan tan chisuble'n yi e' wetz yi ate' jak' inca'wl. Na tzan i' tan chisuble'n, na na tal i' yi nk'e'tz xan yi xna'ni'n tu yaji'n, nin nk'e'tz xan yi kol chibajsaj yi xchibel chitx'ixwatz wunak yi na cyoy swutz chiryosil yi banij cuntu'. ²¹ Ja wak' ama'l tetz yi xna'na'tz tan je'n klo' xtx'ixpul yi tajtza'kl, poro qui na xtx'ixpuj. ²² Cha'stzun te jbitwok tzaj! Je tzimbne'e'j te yi jun xna'na'tz: Copon boc'l tan jun chin yabil. Ej nin ncha'tz che' incawse' yi e' yi na xom chiwi' te'j, na ko quil chitx'ixpuj cyajtza'kl, chicopon boc'l tan jun chin yabil. Ej nin xchitije' wi'nin q'uixc'uj. ²³ Ncha'tz cyakil yi e' tal yi jun xna'na'tz, xchiquimok len. Ya'stzun tzimbne'-tz bantz tele'n chitxum cyakil yi e' cmon creyent lakak e'chk ama'l, yi na el intxum tetz yi mbi na icy' tc'u'l jun yaj. Ijunalen swak'e' icaws. Tul xomquen tu' te yi mbi mbaj ibnol. ²⁴ Poro at wi'nin axwok yi qui na cxomwok te yi jun chusu'na'tz yi chin juntlen nin, na quinín itak' ama'l scyetz yi e' yi na cyal: At wi'nin eka'n tan yi xchusu'n Bayba'n, yi na kaxom ketz te'j, che'ch. ²⁵ Poro yi axwok itetz quil wak' mas itarey te yi ja wi't itbitwok. Ntin quil tztzakplen tkanil yi balaj ajtza'kl yi xomquixwok te'j. Ma na ixnink xomquixwok te'j yil nu'l tzaj junt tir. ²⁶ Na cyakil yi e' yil chixcyek te yi kacontr, nin yil chiban tane'n yi wetz wajbil sbne' opon tunintz, swak'e' ama'l scyetz tan chicawune'n squibaj cyakil jilwutz wunak yi ate' bene'n tzi'n wi munt. ²⁷ Chi ban Intaj yi tk'ol ama'l swetz tan incawune'n,

* **2:17** Is 62.2; 65.15. † **2:20** I R 16.31-32; 2 R 9.22, 30; Pr 6.24.

ncha'tz tzimbne' wetz. Swak'e' ama'l scyetz tan chicawune'n. Chin cham nin xchibne' tan cawu'n, nin cya'l nin jun xcyek tan xite'n chica'wl. Xchilo'onk yi e' chicontr cya'n chi na cu' pok'lo'n jun xwok' yi tx'otx' tu'. ²⁸ Sjalok chik'ej nin chitxekunk sbne' opon tunintz chi na ban yi xkisum. ²⁹ Nin ko at jun yi na el talma' tan tele'n xtxum tetz yi xtxolbila'se'j tajwe'n yil tz'oc il tan xtxumle'n yi mbi na tzan yi Espiritu Sant tan talche'n scyetz cyakil cmon creyent.'

3

Yi xtxolbil yi ben stz'ibal Wa'n tetz yi cmon creyent le tnum Sardis

¹ "I bin jalu' tz'ib nin yi junt xtxolbile'j tetz yi inchakum yi na tzan tan q'uicy'le'n yi cmon creyent le tnum Sardis: Je yi xtxolbile'j yi na waj yil tzatz'ib nin: 'Yi yole'j i'tz yol yi jun yi cy'a'n yi juk Espiritu tetz Ryos ta'n, tuml yi juk tx'uml: Yi in wetz na wil cyakil yi na ibanwok. Ej nin ncha'tz na wil yi quimnak quix tane'n. Wech na na a'lchij yi chumbalaj nin axwok. ² Poro elk watl itajtza'kl. Quiwswok itib te mu'x tal ibalajil yi at, yi mu'x tal ibalajil yi txant tan tele'n c'u'l. Or tzitilwok na na wil yi qui na yub yi e'chk takle'n yi na ibanwok, na qui na iban tane'n yi tajbil Ryos. ³ Ulk bin tx'akx tic'u'l yi chusu'n yi itbitnak. Quiwit bin te yi na itocsaj. Tx'ixpe'nwok yi itajtza'kl. Na ko qui', nopontz tan icawse'n. Qui tz'icy' tzitetz yil nopon, na nopontz chi na opon jun alk'om yi qui'c stziblal. ⁴ Poro ilenin at cobox tzixo'l yi cya'l cunin na chisuk' wit quib tan banle'n jun e'chk takle'n cachi'. Yi e'a'tz, ya'stzun yi e' yi kaben tan xo'n scyuch'. Nin chin stum nin sbne' yi be'ch cyetz, na chumbalaj nin e'. ⁵ Cyakil yi e' yil chixcy'e' te kacontr tz'ocopon jun be'ch cyetz yi chin skoj nin. Ej nin kol chixcy'e' te kacontr quil tzintzajsaj yi chibi' tul yi planiy, kale tz'ibane't chibi' yi e' yi xchicambok te yi itz'ajbil yi qui nin bajsbe'n tetz. Ej nin kol chixcy'e' te kacontr swale' tetz Intaj nin swale' scyetz yi e' ángel, yi jun cu'n e' wetz yi e'a'tz. ⁶ Ko at jun yi na el talma' tan tele'n xtxum te yi xtxolbile'j tajwe'n yil tz'oc il tan xtxumle'n yi mbi na tzan yi Espiritu Sant tan talche'n scyetz cyakil cmon creyent.'

Yi ajtza'kl yi ben stz'ibal Wa'n tetz yi cmon creyent le tnum Filadelfia

⁷ "I bin jalu' tz'ib nin yi jun xtxolbile'j tetz yi inchakum yi na tzan tan q'uicy'le'n yi cmon creyent le tnum Filadelfia. Je wajbile'j: 'Yi yole'j i'tz yol yi jun yi chin xan nin, nin yi bintzi na jilon, yi jun yi at ca'wl tk'ab chi banak Luwiy tentz, yi jun aj lawe' yi ko na taj sjop puert, cya'l xcy'e' tan jakle'n. Ej nin ko na taj sjak, cya'l xcy'e' tan jople'n: ⁸ Na wil cyakil yi na ibanwok. Ej nin na el intxum tetz yi axwok quiw mu'x tal. Cha'stzun te jbitwok tzaj yi xtxolbile'j! Jakij jun puert tziwutz, nin cya'l nin jun xcy'e' tan jople'n. Nk'e'tz chin quiw nin axwok poro ja cxomwok te inchusu'n, nin quin cxtx'ixwijwok tan talche'n yi xomquixwok swe'j. ⁹ I bin jalu' at jun cmon tetz Bayba'n yi na cyal: Yi o' ketz, o' yi mero judiy, poro qui', wicyak' tu', na e' tajlal yi cmon Bayba'n. jBitwok tzaj! Chincawunk nin scye'j tan chimejewe'n cu'n tziwutz bantz tele'n chitxum tetz yi na chimpek' tzite'j. ¹⁰ Ma jalu' tan tu' yi xomquixwok te inca'wl, nin muq'uj q'uixc'uj ita'n, xincole'wok tk'ab yi jun chin q'uixc'uj yi at tulbil squibaj cyakil wunak yi najlche' bene'n tzi'n wi munt. Tz'ul jun chin q'uixc'uja'tz wa'n tan chipile'n kol chitx'ixpuj yi cyajtza'kl nka qui'. ¹¹ jBitwok tzaj! Txant tan wule'n junt tir. Quil tzitzakplen tkanil yi na itocsaj, bantz cya'l junt camban tetz yi oy yi tz'ak'lok tzitetz. ¹² Cyakil yi e' yil chixcy'e' te yi kacontr chocopon wa'n chi tane'n jun balaj tkan ca'l le ca'l Ryos. Ej nin qui't che'l tetz tajal Ryos. Ncha'tz tzintz'ibe' quen yi bi' yi kaRyosil scye'j tuml yi bi' yi tetz tnum yi na bi'aj Ac'aj Jerusalén, yi cho'n lsaj tcya'j kale atit Ryos. Ncha'tz tz'ocopon intz'ibal yi ac'aj imbi' scye'j yi e'a's. ¹³ Ko at jun yi na el talma' tan tele'n xtxum te yi xtxolbile'j, tajwe'n yil tz'oc il tan xtxumle'n yi mbi na tzan yi Espiritu Sant tan talche'n scyetz cyakil cmon creyent.'

Yi xtxolbil yi ben stz'ibal Wa'n tetz yi cmon creyent le tnum Laodicea

14 “I bin jalu', tz'ib nin yi xtxolbile'j tetz inchakum yi na tzan tan q'uicy'le'n yi cmon creyent le tnum Laodicea. Je yi wajbile'j: ‘Yi yole'j i'tz yi yol yi jun yi na bi'aj AMEN, yi jun yi ba'n k'uke' kac'u'l te'j, yi jun yi txumul tetz cyakil e'chk takle'n yi at: 15 Na el intxum tetz yi xe'n itane'nwok. Nk'e'tz axwok contr swe'j. Poro ncha'tz qui'c nin mu'x ixc'atnakil. Lastum qui na bixe' itxumu'n, na atixcuntuwok. 16 Cha'stzun te cxelepon intzubil le intzi'. Cxeleponwok te wajal. 17 Wech na italwok: Chin ric nin o'. Wi'nin kamebi'l. Ncha'tz na italwok: Qui'c tajwe'n sketz. Poro yi mero bintzi i'tz yi qui'c ixac swutz Ryos, na chin meba' nin axwok. Ni'cu'n axwok tu jun moyi'x. Ni'cu'n yi tx'anl quix cuntu'kwok. 18 Cha'stzun te je jun itajtza'kle'j: Ba'n tcu'n yi nink tzilok'wok balaj oro swuch' yi qui'c paltil. Sjalok tzun imebi'l. Ej ncha'tz ba'n tcu'n yi nink tzilok'wok be'ch itetz swuch', yi chin stum nin, bantz iwekxe'n, na chin tx'ixwil nin ita'n. Ba'n tcu'n yi nink tzilok'wok tz'ac'bil wutzaj swuch' tan jakxe'n iwutz. Cxmayink tzunwoktz. 19 Ma yi e' yi na chimpek' wetz scye'j, na oc chitz'u'm wa'n tan makle'n chiwutz. Cha'stzun te c'asok ic'u'l nin tx'ixpe'nwok itajtza'kl tan ixome'n swe'j. 20 Bitwok tzaj. Atin tzi puert, nin na chintzan tan c'onle'n quen. Alchok scyetz yil tbit inwi' nin kol sjake'n yi puert, nocopon tzuntz te'j, nin skawank jun tuch'. 21 Cyakil yi e' yil chixcy'e' te kacontr, swak'e' ama'l scyetz tan chic'olewe'n tzinxlaj tan kacawune'n scyuch'. Yi in wetz ja chinxcye' te incontr cha'stzun te ja chinc'ole' xlaj Intaj tan cawu'n. Ite'n nin tzimbne' tzite'j kol xcye'wok te kacontr. 22 Ma jalu', ko at jun yi na el talma' tan tele'n xtxum te yi xtxolbile'j tajwe'n yil tz'oc il tan xtxumle'n yi mbi na tzan yi Espíritu Sant tan talche'n scyetz cyakil cmon creyent,' ” stzun i' ban swetz.

4

Yil tz'ak'lij k'ej Ryos tcya'j

1 Itzun bantz yi nskén wi't a'lchij yi xtxolbila'se'j swetz, nintzun ben wilol yi jakij yi puertil tcya'j. Nin ben wital junt tir yi wi' yi jun yi nskén cyen jilon swetz. Chin wi' nin i' tan yol, chi wi' jun chun. Itzun saj tlol swetz: “Cajen tzaj tzone'j, nin tzinchaje' tzatz yi mbi xomtzaj yil tz'icy' yi e'chk takle'na'tz yi mawil.” Ite'n nin tkuja'tz innachone'n te yi at porer yi Espíritu Sant swe'j. 2 Ej nin wil jun balaj c'olchbil, chi tane'n c'olchbil jun wi'tz ajcaw. 3 Ej nin yi jun yi c'olchij tibaj, ni'cu'n yubil wankil chi tane'n yubil yi jun jilwutz balaj c'ub yi na bi'aj jaspe, tu yi c'ub yi na bi'aj cornalina. Ej nin wil solte'j yi jun c'olchbila'tz yi at jun arco iris, yi wi'nin litz'une'n chi litz'unil yi jun jilwutz c'ub yi na bi'aj esmeralda. 4 Ej nin solte'j len mu'x yi jun c'olchbila'tz wil junak cyajt c'olchbil, kale c'olxche't junak cyaj wi' banl wi' yi sak cu'n be'ch cyetz. Ate'n jujun coron chiwi' yi oro cu'n. 5 Nin ben wilol te yi jun balaj c'olchbila'tz yi wi'nin tele'n tzaj e'chk xlitz', nin wi'nin jincane'n chi na jincan k'ancyok. Ej nin swutz, at juk txekbil yi na tzan k'a'kl, ya'stzun yi juk espíritu Ryos. 6 Ncha'tz wil jun ama'l swutz yi c'olchbila'tz yi i cunin mar tane'n yi pi'l cuntu'. Ni'cu'n tu spej, yi ba'n na icy' kawutz tul. Ej nin xlajak yi jun c'olchbila'tz wil cyaj xchakum Ryos,* yi ala' len bak' chiwutz at te chiwankil. At xchiwutz nin at wutz chicoc. 7 Jun scyeri yi e' xchakum Ryosa'tz i cunin balum. Nin junt i cunin jun mam tor. Ej nin junt ni'cu'n wutz tu wutz wunak, ma yi cyaje'n, i cunin jun chin q'uilq'uitx yi elnak tu li't yi xicy'. 8 Yi cyaj xchakum Ryosa'tz, at len wukak chixicy'. Nin wutzaj cuntunin te'jak chiwankil, ncha'tz te'jak chixicy'. Sk'ejl tu lak'bal quinín na chitane' tan tak'le'n k'ej Ryos, nin je chiyole'j:

“Santo, santo, santo,
Kajcaw, chin cham nin ilu' teru'.
Ixnin atu'-tz sajle'n, nin sbne' opon tunintz.”

* 4:6 “Xchakum Ryos nka Querubines: Ez 1.4-25; Ex 25.28.

⁹ Ej nin yi jun yi c'olchij tib yi jun c'olchbila'tz, i'tz Ryos, yi jun yi qui'c quimbil, tetz ben k'ej ben sak. ¹⁰ Ej nin cyakil nin tir yi na cho'c yi cyaj chakuma'tz tan tak'le'n k'ej Ryos, nin tan tak'le'n chik'ajsbil tetz nin tan tyo'xi'n tetz, ncha'tz yi junak cyaj wi' banl wi', nin na chimeje' cu'n tan tak'le'n k'ej nin tan c'u'laje'n Kataj Ryos. Nin na chicy'ajlen chicoron, nin na cyak' cu'n swutz yi c'olchbil Kajcaw. Nin je tzun chiyole'j yi na cyal:

11 “Kajcaw, ilu' kaRyosil.

Chin tz'aknak cunin ilu' teru' Ta'.

Chin cham nin teru' Ta'.

Cha'stzun te na katzan tan tak'le'n kak'ajsbil teru'.

At poreru' tan cawu'n.

Cha'stzun te na katzan tan tak'le'n k'eju' Ta'.

Na ilu' bnol tetz cyakil yi e'chk takle'n yi at.

Nin ilu' xicyol tetz cyakil,

Ja bnix cyakil tan tu' yi banl talma'u', nin tan tu' yi ya'tz tajbilu',”

che'ch yi junak cyaj wi' banl wi'a'tz.

5

Yi jun toloj u'j

¹ Nintzun ben wilol jun toloj u'j yi tz'amij tan yi jun yi c'olchij tibaj yi jun c'olchbila'tz. Yi jun toloj u'ja'tz tz'iba'n len yi wutz cabil xljaj, nin ocnak lac'ba'n juk sello tan jople'n.

² Bene'n tzun wilol jun ángel yi chin cham nin yi na tzan tan jakle'n scyetz cyakil: “¿At pe' jun skaxo'l yi at k'ej tan loch'e'n len yi e'chk sello bantz je'n xchitpul yi jun toloj u'je'j?”

³ Poro quinín jal jun yi atk k'ej tan je'n xchitpul yi jun toloj u'ja'tz mpe ik tan xmaye'n. Quinín jal jun tcyaj nka jun wuxtx'otx', mpe ik jak' tx'otx' yi at k'ej tan jakle'n yi jun toloj u'ja'tz. ⁴ Ej nin tan paj yi cya'l nin jale't jun yi at k'ej tan je'n xchitpul nin tan si'le'n yi jun u'ja'tz, wi'nin tzun wok'e'n wetz, na cya'l jale't jun mpe ik tan xmaye'n quen tu' te'j.

⁵ Jilone'n tzaj tzun jun scyeri yi e' wi' banl wi' swetz, itzun taltz: “Yaj, quil c'xok', na at jun yi xcyenak te kacontr. I'tz yi chireyil yi e' aj Judá, yi Balum na a'lchij tetz, yi jun xlumil k'ajtzun rey Luwiy. Ba'n tz'oc i' tan loch'e'n len yi e'chk sello, nin tan je'n xchitpul yi jun toloj u'ja'tz,” stzun i' bantz swetz.

⁶ Bene'n tzun wilol Katx'ixwatz.* Cho'n at i' xljaj yi jun balaj c'olchbil xchixo'l yi cyaj xchakum yi ate' chinicy'al yi junak cyaj wi' banl wi'. At ticy'le'n chich' te'j yi na xchaj sketz yi quim i'. Ncha'tz wil yi at juk tuc' nin juk bak' wutz yi katx'ixwatz'a'tz. Yi juk bak' wutz'a'tz, i'tz jun elsawutzil yi juk espíritu Ryos yi chakijtzaj ta'n tan xmaye'n cyakil yi mbi na bajij wuxtx'otx'.

⁷ Bene'n tzun yi Katx'ixwatz'a'tz tan ticy'le'n tzaj yi jun toloj u'j, yi tz'amij tan yi jun yi c'olchij le balaj c'olchbil. ⁸ Ma yi je'n tcy'al yi jun toloj u'ja'tz, chicwe'n tzun mejlok yi cyaj chakuma'tz swutz i'. Ncha'tz e' ban yi junak cyaj wi' banl wi'. Cy'a'n len jujun arpa cya'n. Ncha'tz cy'a'n len jujun patbil incens cya'n yi oro cu'n. Yi incens i'tz jun elsawutzil yi chi oración yi e' yi ate' tajal Ryos. ⁹ Nin e' octz tan bitze'n jun ac'aj bitz. Je chiyole'j:

“Ntin ilu' at k'eju' tan je'n stz'amolu' yi jun toloj u'j.

Ntin ilu' at k'eju' tan loch'e'n len e'chk sello.

Ntin ilu' at k'eju', na cu'nak biyiju'.

Ej nin tan yi xch'elu' yi el kojxuj,

ja che' lok'u' jun c'olaj wunak xchixo'l cyakil jilwutz wunak yi ate' bene'n tzin wi munt.

Qui'c na ban yi mbi jilwutz yolil na chiyol.

* 5:6 Is 53.7; 1 Pe 1.19. Na elepont yi i'tz Kajcaw Jesucristo yi nquim chi na quim jun tal ne' x cneru' tetz katx'ixwatz.

Qui'c na ban yi mbi jilwutz wunakil e',
na ja che' lok'u' chicyakil tan yi xch'elu'.

¹⁰ Nin ilu' ncho'csan tetz rey nin tetz pale' tan chixcone'n swutz kaRyosil, nin tan chicawune'n bene'n tzi'n wi munt,"
—che'ch yi junak cyaj wi' banl wi'a'tz.

¹¹ Bene'n tzun wilol jun c'olój ángel yi ate' wutz chicoc yi e' wi' banl wi'a'tz scyuch' yi e' chakum yi ate' xljaj yi c'olchbil. Jat lo' millón chixone'n. ¹² Chin chiwi' nin tan yol. Itzun cyaltz:

“¡At wi'nin k'ej yi jun chitx'ixwatz wunake'j yi ncu' biyij.

At k'ej i' tan toque'n tan cawu'n.

At k'ej i' tan tetzal cyakil mebi'l.

Na chin tz'aknak cu'n i' tu tajtza'kl.

Chin cham nin i'.

Ba'n kak' k'ej i'.

Ba'n kak' kak'ajsbil swutz i'!”

—che'ch yi jun c'olój ángela'tz.

¹³ Ncha'tz wit yi chiwi' cyakil jilwutz txuc yi bnixnake' tan Ryos. Na ja wit chiwi' cyakil yi e' yi ate' tcyaj, scyuch' yi e' yi ate' wuxtx'otx' nin scyuch' cyakil yi e' yi ate' xe mar. Nin je chiyole'j:

“¡Kak'e' kak'ajsbil tetz yi jun yi c'olchij tibaj yi jun balaj c'olchbile'j.

Kak'e' kak'ajsbil tetz yi tx'ixwatz yi at xljaj.

Kak'e' chik'ej na chin cham nin e'.

Kabitzink xchiwutz, na at chik'ej tetz ben k'ej ben sak!” —che'ch tzun bantz.

¹⁴ Itzun yi quibital yi cyaj chakum yi e'chk yola'se'j, nintzun cyaltz: “Amén. Ya'stzunk sbantz,” che'ch. Ma yi e' wi' banl wi' nintzun e' cu' mejlok nin e' octz tan c'u'laje'n yi jun yi quil sotz tetz ben k'ej ben sak.

6

Yi juk sello

¹ Bene'n tzun wilol yi toque'n yi Katx'ixwatz tan loch'e'n len jun scyeri yi juk sello. Ej nin wit yi jilone'n jun scyeri yi e' chakum. Chumam nin wi' ban tan yol. Ni'cu'n chi na jincan k'ancyok. Itzun taltz: “¡Catzam tzone'j!” ² Bene'n tzun wilol jun chej yi sak te'j. Ej nin yi jun yi ate'n te yi cheja'tz, cy'a'n jun ma'cl ta'n yi na bi'aj arco yi xconak ta'n tetz oyintzi'. Nin ak'lij jun coron tetz yi na xchaj yi i' aj tx'aconl. Bene'n tzun i' tan oyintzi', nin xcy'e' te yi e' contr. Nin inin tunin ban i'-tz, cya'l nin jun na xcy'e' quen te'j.

³ Yi toque'n yi Katx'ixwatz tan loch'e'n len yi ca'p sello, jilone'n tzaj tzun yi ca'p chakum. Itzun taltz: “¡Catzam tzone'j!” ⁴ Bene'n tzun wilol junt chej yi cyak te'j. Nin ak'lij ama'l tetz yi jun yi ate'n te yi jun cheja'tz tan toque'n tan xite'n yi tzatzin paz yi at wi munt. Oc i' tan c'ope'n quen le chiwi' wunak tan chibiyol quib squibil quib. Ej nin ak'lij jun chin spar tetz.

⁵ Yi toque'n Katx'ixwatz tan loch'e'n len yi toxi'n sello, jilone'n tzun yi toxi'n xchakum Ryos. Itzun taltz: “¡Catzam tzone'j!” Bene'n tzun wilol junt chej yi k'ek te'j. Ej nin yi jun yi ate'n te'j, cy'a'n jun p'xu'bil ta'n. ⁶ Nin ben wital jun yi jilone'n tzaj chixo'l yi cyaj xchakum Ryos yi ate'-tz, itzun taltz: “Tul tz'el quen tu' yi jamel k'ej jun yaj tan lok'che'n cob liwr ixi'n triw, ma yi cebada kak n'tzi' liwr. Pyor yi vino tu yi aceit tetz cumir, qui't ljal.”

⁷ Yi toque'n yi Katx'ixwatz tan loch'e'n len yi cyaji'n sello, jilone'n tzun yi cyaji'n chakum. Itzun taltz: “¡Catzam tzone'j!” ⁸ Bene'n tzun wilol junt chej yi way te'j. Ej nin

yi jun yi ate'n te'j na bi'aj Quimichil. Ej nin ate'n junt wutz coc i', yi na bi'aj taw yi ama'l kale ate't yi e' alma'. Inti yi bajx yi ate'n te chej ak'lij ama'l tetz tan toque'n tan chibiyle'n cu'n jun cuarto tetz yi tajlal yi e' wunak yi najlche' wi munt. Nin ak'lij ama'l tetz tan chixuxe'n wunak tan cyoque'n tan oyintzi' bantz chibiyol quib squibil quib. Ncha'tz at e' e' quim tan we'j. Nin at e' e' quim tan yabil. Ej nin at e' e' quim tan smaron txuc.

⁹ Yi toque'n yi Katx'ixwatz tan loch'e'n len yi to'i'n sello bene'n tzun wilol yi e' alma' yi quimnake' tan paj xtxole'n yi tajbil Ryos. Cho'n ate' jak yi altar yi at tcya'j. Ja chibiylij tan paj yi cyoque'n tan xtxole'n yi mbi na cyocsaj. ¹⁰ Chin chiwi' nin e'a'tz tan yol. Itzun na cyaltz: “Kajcaw chin xan nin ilu'. Nin na el k'abu' te yolu'. ¿Tona' tzun tz'ocu' tan chicawse'n yi e' yi ate' wuxtx'otx', yi e' yi ocnake' tan kabiyle'n?” —che'ch.

¹¹ Nintzun ak'lij jujun be'ch cyetz yi sak yubil, nin oc scye'j. Ej nin a'lchij scyetz yi tajwe'n tan cyujewe'n jun tkuj jalen cu'n jepon cyajlal yi e' yi at chiquimbil tan tu' yi xomche' te Cristo, yi e' yi xchiquimok chi nchiban cyetz.

¹² Bene'n tzun wilol yi toque'n Katx'ixwatz tan loch'e'n len yi kaki'n sello. Xe'te'n tzun jun chin wutzile'n coblajnob. Nin oc tz'o'tz wutz yi k'ej. Chin tz'o'tz nin bantz. Ej nin chin cyak nin ban wutz yi xaw, chi yubil chich'. ¹³ Ma yi tx'uml yi ate' tcya'j e' baj saj tx'akx. Cho'n cunin ban chi na ban jun wi' lo'baj yi na cu' tx'akx yi tal ne'x' wutz tan jun chin wutzile'n cyek'ek'. ¹⁴ Ej nin yi tcya'j tzajt cuntunin chi na tole'n tib jun u'j. Ej nin cyakil yi e'chk wutz tu yi e'chk isla baj el len tulak e'chk chiluar kale ate't. ¹⁵ Ej nin cyakil yi e' rey yi ate' wuxtx'otx' scyuch' yi e' yi wi'nin chik'ej, scyuch' yi e' ric, scyuch' yi e' cham, nin cyakil yi e' esclaw scyuch' yi e' yi na chicaw quib chichuc, cyakil yi e'a'tz e' baj len cyewal quib xo'l c'ub nin lakak picy, xo'lak wutz. ¹⁶ Wi'nin cwe'n chitzi' tetz yi e'chk wutz tu e'chk c'ub kale cyewane't quib. Itzun cyaltz: “¡Nilo'nk tzaj skibaj tan kewe'n swutz yi jun yi c'olchij tib yi jun balaj c'olchbil! ¡Nilo'nk tzaj skibaj bantz kele'n swutz yi jun chin wutzile'n q'uixc'uj yi tz'ul tan yi jun yi tak'nak tib tetz chitx'ixwatz wunak! ¹⁷ ¡Nilo'nk tzaj skibaj na ja ul yi k'ejlala'tz tan ticy'sal Ryos c'u'l ske'j! ¡Cya'l jun yi nink xtx'aj yi jun cawsa'tz!”

7

Yi jun cient tu ca'wnak cyaj mil wunak yi baj oc len cyechl

¹ Itzun bantz yi wi't baje'n yi e'chk xtxolbila'tz, nintzun ben wilol cyaj ángel yi txicl che'-tz. Cho'n ate' xtx'u'cak yi munt. E' makol tetz yi cyaj tojkbil cyek'ek'. Quinin cyak' ama'l tan saje'n yi e'chk cyek'ek'a'tz wuxtx'otx', wi mar, mpe ik te jun wi' tze'.

² Ncha'tz bent wilol junt ángel yi cho'n saje'n jalen tele'n tzi'n. Cy'a'n yi sello Ryos ta'n, yi Ryos yi itz' nin tetz. Chin wi' nin tzun yi jun ángela'tz bantz tan yol scyetz yi cyajt ángel yi ate' xtx'u'cak yi munt, yi e' yi ak'lij porer scyetz tan po'tze'n yi wuxtx'otx' tu yi mar. Itzun taltz scyetz: ³ “Quil cho'c chanu' tan po'tze'n yi wuxtx'otx' tu yi mar mpe junk wi' tze', jalen yil tz'oc jun cyechl yi e' xchakum yi kaRyosil ka'n, na tz'ocopon jun cyechl ka'n swutzak chiplaj.

⁴ Bene'n tzun wital yi cyajlal yi e' yi oc cyechl scye'j. I'tz jun cient tu ca'wnak cyaj mil wunak. Yi jun c'olaj wunaka'tz cho'n chijale'n xchixo'l yi e' xonl Israel.

⁵ Coblaj mil oc cyechl xchixo'l yi e' xonl Judá. Nin coblaj mil xchixo'l yi e' xonl Rubén. Nin coblaj mil xchixo'l yi e' xonl Gad.

⁶ Nin coblaj mil xchixo'l yi e' xonl Aser. Nin coblaj mil xchixo'l yi e' xonl Neftalí. Nin coblaj mil xchixo'l yi e' xonl Manasés.

⁷ Nin coblaj mil xchixo'l yi e' xonl Simón. Nin coblaj mil xchixo'l yi e' xonl Leví. Nin coblaj mil xchixo'l yi e' xonl Isacar.

⁸ Nin coblaj mil xchixo'l yi e' xonl Zabulón. Nin coblaj mil xchixo'l yi e' xonl Xep. Nin coblaj mil xchixo'l yi e' xonl Benjamín.

Yi jun chin c'olaj wunak yi sak cu'n be'ch cyetz

⁹ Itzun bantz yi wi't baje'n yi xtxolbila'se'j, bene'n tzun wilol jun chin c'olój wunak yi sak cu'n be'ch cyetz. Jilwutz cu'n wunak ate'-tz. At tetz cyakil jilwutz nación, nin tetz cyakil jilwutz tnum, nin tetz cyakil jilwutz yol yi na chiyolbej bene'n tzi'n wi munt. Cyakil yi jun c'olój wunaka'tz txicl che' swutz yi jun c'olchbila'tz nin swutz yi Katx'ixwatz. Cy'a'n len jujun xak xa'j cya'n. Ej nin qui nin ajlbe'n cyetz yi jun c'olój wunaka'tz. ¹⁰ Chin chiwi' nin tzun bantz tan tak'le'n chik'ajsbil tetz Ryos, itzun cyaltz:

“Ja kaclax tan tu' porer kaRyosil yi c'olchij wi balaj c'olchbil nin tan porer yi Katx'ixwatz,”
che'ch yi jun c'olój wunaka'tz.

¹¹ Ma yi e' ángel yi txicl che' xchixlaj yi e' wi' banl wi', nin xchixlaj yi cyaj xchakum Ryos yi ate' solte'j yi jun chumbalaj c'olchbila'tz, e' baj cu' joklok tan c'u'laje'n Ryos. ¹² Itzun cyaltz:

“¡Amén! Kak'e' kak'ajsbil tetz Kataj.
Kak'e' k'ej i' na chin tz'aknak cu'n i'.
Katyožink tetz, na wi'nin k'ej i'.
Wi'nin porer i', nin chin cham nin i'
tetz ben k'ej ben sak. Amén,”
che'ch e' ángela'tz.

¹³ Saje'n tzun jakol jun scyeri yi e' wi' banl wi' swetz, i tzun taltz: “Yi wunake'j yi sak cu'n be'ch cyetz, ¿na pe' el atxum tetz yi na' scyetz e' nin na' nchisite't?” ¹⁴ “Qui' Ta', qui wajske'n chiwutz. Ntin ilu' teru' na el xtxumu' tetz yi na' scyetz e' nin na' nchisite't,” chinch wetz bantz. “Ya'stzun yi e' yi ja chimuc' nin yi ja icy'pon yi jun chin wutzile'n q'uixc'uj cya'n. Ya'stzun yi e' yi tx'ajijt yi be'ch cyetz, nin chin skoj nin ban tan xch'el yi Katx'ixwatz.

¹⁵ “Cha'stzun te ate' tzone'j swutz yi c'olchbil Ryos.
Sk'ejl tu lak'bal na chitzan tan c'u'laje'n i' tzone'j le ama'l yi chin xan nin.
Ej nin xchicolxok tan yi porer yi jun yi c'olchij.

¹⁶ Qui't chitij we'j. Qui't chitij saktzi'.
Qui't chitij k'ej. Nin qui'ct tz'a' xchitije'.
Qui'ct chitij jun q'uixc'uj.

¹⁷ Qui't chitij q'uixc'uj.
Na yi Katx'ixwatz yi at xlaj yi jun balaj c'olchbile'j, i' q'uicy'lom cyetz.
Xche' q'uicy'le' chi na ban jun pstor tan chiq'uicy'le'n yi e' tetz tawun.
Nchiben tcy'al kale atit jun balaj a' yi na tak' itz'ajbil.
Ite'n nin Ryos tz'ocopon tan sele'n t'a'al chiwutz.
Nin qui'ct bis o'kl tz'ul xchiwutz.”

8

Yi juki'n sello tu yi patbil incens yi oro cu'n

¹ Itzun yi toque'n Katx'ixwatz tan loch'e'n len yi juki'n sello yi at te yi jun toloj u'ja'tz, qui'c nin jun jumi'n bajij tcya'j. Numl cuntu' bantz tetz me' lo' or.

² Bene'n tzun wilol jukt ángel yi txicl che' swutz Ryos. Nin ak'lij jujun chun scyetz.

³ Tule'n tzaj tzun junt ángel yi cy'a'n jun patbil incens ta'n yi oro cu'n. Cho'n tzun xcyewe'n cu'n swutz yi altar yi oro cu'n. Ej nin ak'lij wi'nin incens tetz tan pate'n wi yi jun altara'tz yi at swutz yi c'olchbil Ryos. ⁴ Ak'lij yi incensa'tz tetz tan pate'n bantz tpone'n yi sibel tuml chi'oración cyakil yi e' xansa'nche' swutz Ryos. ⁵ Cwe'n tzun nojsal yi ángela'tz yi patbil incens tan xtxak'ak' yi at tib yi altar nintzun saj jo'liltz wuxtx'otx'.

Yi cwe'n mule'n wuxtx'otx' ja xe'tij jun chin wutzile'n coblajnob, nin wi'nin k'ancyok tu xlitz' baj cu', nin wi'nin jincane'n ban.

Yi toque'n yi e'chk chun

⁶ Itzun yi juk ángela'tz yi nsken baj ak'lij yi jujun chun scyetz nintzun e' ban list quib tan tocse'n yi chun.

⁷ Yi toque'n yi chun tan yi bajx ángel, cwe'n tzun jun chin c'ub abal wuxtx'otx'. Yuju'n tib yi c'ub abal tu k'ak' nin chich'. Wi'nin tzun ama'l tz'e' bene'n tzi'n wuxtx'otx'. Txant nin qui nicy'an cyakil yi wuxtx'otx'. Ncha'tz wi'nin e'chk tze' tz'e'. Txant nin qui nicy'an cyakil. Ma yi txa'x ch'im, tircu'n stz'e'e'n.

⁸ Ma toque'n yi ca'p ángel tan tocse'n yi tetz chun, saje'n tzun jo'li'n jun takle'n chi jun chumam wutz yi na tzan k'a'kl. Cho'n cwe'n wi mar. Yi cwe'n, nim cunin mar oc tetz chich'. Txant qui nicy'an cyakil yi mar ta'n. ⁹ Wi'nin tzun txuc e' quim xe mar. Ncha'tz wi'nin barc nchilo'on. Txant qui nicy'an yi tajlal yi e'chk barc yi baj lo'on. ¹⁰ Ma yi toque'n yi toxi'n ángel tan tocse'n yi tetz chun, saje'n tzun tx'akx jun chumam tx'uml tcyaj' yi na tzan k'a'kl. Cho'n cwe'n tibaj yi e'chk tzanla' tu e'chk tal a' yi na mulk'ine'l tzaj lakak e'chk luwar. ¹¹ Yi bi' yi jun tx'umla'tz i'tz c'a'. Na chin c'a' nin ban yi a' ta'n. Wi'nin a' po'tij tan yi jun tx'umla'tz. Nin wi'nin wunak e' baj quim yi baje'n yi jun a'a'tz cya'n, na chin xkolum nin ban yi a'.

¹² Ma yi cyaji'n ángel, nintzun oc yi tetz chun ta'n. K'ekaxe'n nintzun ban yi k'ej. Txant nin qui nicy'an tan k'ekal. Ncha'tz ite'n nin bajij te yi xaw. Nin wi'nin tx'uml qui't nchitxekun mas. Ja tzun tz'o'tzax mu'x' yi wuxtx'otx'. Nin ncha'tz nin ban lak'bal yi xaw tu e'chk tx'uml, qui'ct mas ntxekun.

¹³ Bene'n tzun wilol junt ángel yi na xicy'in tcyaj' chi na ban jun q'uilk'uitx. Ej nin je yol i'e'j yi ntal: “¡Lastum yi e' wunak yi ate' wuxtx'otx'! ¡Lastum yi e' wunak! ¡Lastum e'! Na chin xo'w'bil nin sbne' yil tz'oc yi oxt chun cyak'un yi oxt ángel.”

9

¹ Ma yi toque'n yi to'i'n ángel tan tocse'n yi tetz chun, nintzun ben wilol jun tx'uml yi nsken ul tx'akx wuxtx'otx', yi cho'n nsaj tcyaj'. Nintzun ak'lij yi lawe'il yi jul yi chin xe' nin, tetz. ² Toque'n tzun i'-tz tan jakle'n yi puertil yi jun chin jula'tz. Ma yi je'n jakol, tele'n tzaj tzun juc jun c'olój sib, chi na el te jun patbil xc'o'n. Cu' tunin jopx wuxtx'otx' tan yi jun c'olój siba'tz. Ej nin qui't nin quil wunak wutz k'ej. ³ Ej nin tc'u'l yi jun chin siba'tz ya'stzun e' eltzit jun chin c'olój txuc chi tane'n sac'. E' baj el tunin xit bene'n tzi'n wuxtx'otx'. Ak'lij len quipisyo' tan chi'o'n chi na chiban sina'j. ⁴ Poro nin a'lchij scyetz yi qui'c cu tan baje'n yi ch'im cya'n nka alchok jilwutz xtze' nka alchok jilwutz xak tze'. Ma na ntin at cu tan cyoque'n tan chichi'le'n yi e' wunak yi qui'c techl Ryos wutz chiplaj. ⁵ Ncha'tz quinín ak'lij ama'l scyetz tan chibiyle'n cu'n yi e' wunak, ma na ntin tan tak'le'n q'uixc'uj scyetz tetz o' xaw. Ej nin yi q'uixc'uj yi nchitij ni'cu'n t'a'we'n tu x'chi'be'n jun sina'j.

⁶ Yil tz'ul yi jun tiempa'tz x'chic'uche' wunak quimichil. Poro quil chiquim.

⁷ Ni'cu'n quitane'n yi e' sac'a'tz chi quitane'n chej yi wekijche' tan oyintzi'. Ej nin at len jun e'chk takle'n x'chiwi' yi ni'cu'n tu jun coron yi oro cu'n. Nin i cunin wutz wunak yi chiwutz. ⁸ Ma yi xi'il chiwi', chin tkan nin, chi tane'n xi'il wi' xna'n. Ma yi cye' i cunin te' balum. ⁹ Ej nin jokl quen jujun e'chk takle'n wutz chic'u'l tan chicolol quib. I cunin jun jokoj ch'ich' tane'n. Ej nin yi chixicy', wi'nin xumcane'n. I cunin yi na xumcan jun c'olój care't yi jutu'n tan jun c'olój chej yi na chiben lajke'l tan oyintzi'. ¹⁰ Yi e' sac'a'tz, ni'cu'n chije' chi je' sina'j, na i cunin bak tane'n chije'. Nin ak'lij ama'l scyetz tan cyoque'n tan chichi'le'n wunak tetz o' xaw. ¹¹ Ej nin at jun cyajcawil yi e' sac'a'tz. I'tz yi ángel yi najlij tjul, yi na bi'aj Abadón le chiyol yi e' hebreo. Ma le chiyol yi e' griego na bi'aj Apolión, yi na elepont aj xitunl.

¹² Ya'stzun yi bajx q'uixc'uj yi sbajok, poro at cobt yi at tulbil.

¹³ Ma yi toque'n yi kaki'n ángel tan tocse'n yi tetz chun, nintzun ben wital wi' jun yi cho'n jilone'n tzaj txo'l yi cyaj tuc' yi at te yi altar, yi oro cu'n, yi at swutz Ryos. ¹⁴ Nin je tal i'e'j tetz yi kaki'n ángel yi cy'a'n chun ta'n: “Cun pujwe' yi cyaj ángel yi c'alij che' tzi yi jun chumam a' yi na bi'aj Eufrates.”

¹⁵ Bene'n nintzun bantz tan chipujle'n len yi cyaj ángela'tz, na bixba'nt che' tan chixcone'n tetz yi jun tiempa'tz. Bixba'n che' tan chixcone'n tetz yi jun xawa'tz, tu yi jun k'eja'tz, nin yi jun ora'tz. Yi cyetz chitarey i'tz tan chibiyle'n cu'n wi'nin wunak. Txant nin qui nicy'an yi wunak yi ate' wuxtx'otx' yi e' quim cyak'un. ¹⁶ Ma chisanlar yi e' ángela'tz, nin ben wital yi cyajlal yi e' sanlar yi ate' te chej. I'tz cob cient millón chixone'n.

¹⁷ Ej nin je quitane'n yi e' cheja'tz scyuch' yi e' sanlar yi ate' te chej. Yi yubil yi jujun jokoj ch'ich' yi at len wutz chic'u'l yi e' sanlar i'tz cyak, tu txa'x, tu k'an. Ej nin yi e' chej i cunin wi' balum tane'n chiwi'. Ej nin le chitzi' na el tzaj k'ak' tu sib, nin azufre. Ya'stzun yi xtxolbil yi wil tul wutzicy' tane'n. ¹⁸ Ej nin wi'nin wunak e' quim tan yi k'ak' tu sib nin yi azufre. Txant qui nicy'an cyakil wunak wi munt yi e' quim tak'un yi ox jilwutz takle'na'tz yi me'l tzaj le chitzi' yi e' chej. ¹⁹ Na ja chixcye' yi e' cheja'tz tan chibiyle'n wunak tan yi k'ak' tu yi sib tu yi azufre yi el tzaj le chitzi'. Ncha'tz wi'nin wunak e' quim tan chije'. Na yi chije' i cunin lubaj tane'n yi nim wi'. Xcon yi chije' tan chibiyle'n wi'nin wunak.

²⁰ Ma yi e' wunak yi quinín e' quim tan yi ox cawsa'tz yi ak'lij, quinín chitx'ixpuj cyajtza'kl. Ixnin na chitzan tan banle'n yi e'chk takle'n cachi'. Ej nin quinín cyaj quilol yi c'u'laje'n yi e'chk takle'n yi banij quitane'n, ma na e' ban seguir tan mejle'n swutz e'chk chiryosil yi oro, nka sakal, nka bronce tu', nka c'ub nka tze' tu'. E' meje' swutz e'chk chiryosila'tz yi qui na xmayin, yi qui na tbit yol, nin yi qui na xon. ²¹ Ncha'tz quinín cyaj cyen quilol yi biyolnaki'n tu cuna'n. Ej nin quinín cyaj cyen quilol yi xna'ni'n tu yaji'n, tu e'chk alak'.

10

Yi ángel yi cy'anl tetz yi tal liwr

¹ Bene'n tzun wilol junt ángel yi chin cham nin, yi cho'n saje'n tcya'j tul sbak'. Ej nin ate'n jun arco iris twi'. Ma yi wutz i' chin litz'unin chi na litz'un yi k'e'j. Ej nin yi tcan i' chin txekunin chi tane'n k'ak'. ² Cy'a'n jun tal toloj u'j ta'n yi elnakt xchitpul. Itzun yi cwe'n mule'n cho'n tzun cwe'n tk'ol jalaj tcan yi sbal wi mar. Ma yi max cho'n cwe'n tk'ol wuxtx'otx'. Nintzun xcye' cu'ntz. ³ Chin wi' nin tzun bantz tan yol, chi na xch'in jun león. Itzun yi wi't jilone'n yi jun ángela'tz nintzun nilcan juk k'ancyok. ⁴ Itzun yi nsken wit chiyol yi juk k'ancyoka'tz, woque'n tzun klo' tan stz'ibe'n cu'n yi mbi cu'n baj cyalol. Poro ja wit junt yi cho'n jilone'n tzaj tcya'j. Itzun taltz swetz: “Quil tzatz'ib cu'n chiyol yi juk k'ancyoka'tz, ma na a'tok cuntu' tac'u'l.”

⁵ Inti yi ángel yi at cu'n yi jalaj tcan wi mar nin yi jalajt wuxtx'otx', je'n tzun tk'ol yi k'ab tcya'j. ⁶ Itzun taltz: “Sak swutz yi jun yi at cuntunintz cyakil tiemp, yi jun yi bnol tetz yi tcya'j tu yi wuxtx'otx', tu yi mar tu cyakil yi mbi cunin at bene'n tzi'n. Sak swutz i' yi bintzi nin yi yole'j yi swale'. ⁷ Yil tz'oc yi juki'n ángel tan tocse'n yi chun yi cy'a'n ta'n, ya'stzun yi techl yi ja wi't jepon tampuj yi tiemp yi bixba'nt tan Ryos tan tele'n cu'n te cyakil yi e'chk takle'n yi alijt cyen ta'n scyetz yi e' elsanl stzi' i'.”

⁸ Bene'n tzun wital junt tir yi yol yi jun yi cho'n jilone'n tzaj swetz tcya'j. Itzun taltz: “Cun cy'aj yi jun tal liwr yi cy'a'n tan yi ángel yi at jalaj tcan wi mar nin yi jalajt wuxtx'otx',” stzun i' bantz swetz.

⁹ Imbene'n tzuntz swutz yi ángela'tz nin oc injakol yi tal liwr tan tk'ol i' swetz. Itzun taltz: “Je'j, tz'amaj, nin bajse'n. Chin chi' nin sbne' yil tz'ocopon le atzi'. Ma yil tz'opon tac'u'l, chin c'a' nin sbne'.”

¹⁰ Saje'n tzun intz'amol yi tal liwra'tz nin je' imbajsaltz. Chin cab nin yi tocompone'n le intzi', i cunin cabil wunak txuc. Poro yi cwe'n pon le inc'u'l, chin c'a' nin ban. ¹¹ Saje'n tzun alijt swetz: “Tajwe'n tan atxolil junt tir yi mbi sbajok scye'j cyakil jilwutz wunak, nin scye'j e'chk nación yi aparchklen chijilon. Ncha'tz tajwe'n tan atxolil yi mbi sbajok scye'j yi e' rey,” stzun i' ban swetz.

11

Yi cob balaj stiw

¹ Saje'n tzun tak'le'n jun ma'lbil swetz, chi tane'n jun wa'j aj. Itzun a'lchij swetz: “Txiclije'n, cun ma'laj yi ama'l yi mas xan yi at xe ca'l Ryos, tuml yi ama'l kale atit yi altar. Ej nin ajlwe' jatna' chixone'n yi e' yi na chitzan tan c'u'laje'n Ryos tul yi jun ama'la'tz. ² Poro qui na waj yil c'xo'c tan ma'le'n yi ama'l yi at solte'j yi jun luwara'tz na tz'ak'lok ama'l scyetz yi e' awer nak, tan chibnol yi cyetz cyajbil te'u'l. Ncha'tz stz'ak'lok ama'l scyetz tan telse'n k'ej yi tnum yi wi'nin xanil. Tul ca'wnak cob xaw xchibne' yi cyetz cyajbil tul yi jun ama'la'tz nin tul yi tnuma'tz. ³ Poro nchiben inchakol cob instiw tan xtxole'n yi wetz wajbil scyetz yi wunak yi najlche'-tz le jun tnuma'tz. Xchitxole' yi wetz wajbil scyetz tul jun mil tu cob cient tu ox c'al k'ej. Ej nin yi be'ch cyetz yi cob instiwa'tz i'tz yi be'chok yi na xchaj bis.”

⁴ Ej nin yi cob stiwa'tz ya'stzun yi cob wi' olivo tu yi cob txekbil yi ate' swutz Kajcaw yi taw wuxtx'otx'.* ⁵ Ej nin cyakil yi e' yi xchijoye' puntil tan chibiyle'n cu'n, xchiquimok cya'n, na tz'elepon k'ak' le chitzi' tan chibiyle'n cyakil chicontr. ⁶ Ncha'tz stz'ak'lok ca'wl scyetz tan makle'n yi abal, nin xchixcyek tan xtx'ixpe'n yi a' tetz chich'. Ej nin ko na cyaj, ba'n tz'ul alchok jilwutz chicaws yi e' wunak cyak'un. ⁷ Poro yil chixcye' te chimunl yi tz'ak'lok scyetz, tz'ocopon yi yaj yi txuc tane'n yi cho'n je' ul tjul tan oyintzi' scye'j. Ej nin xcyek tan chibiyle'n cu'n. ⁸ Tul cyaj tu' chiwankil tbe', tul yi jun chumam tnum yi at na ban cu'nt na a'lchij Sodoma nka Egipto tetz. Yi jun tnuma'tz i'tz kale quime't Kajcaw swutz pasyon. ⁹ Cyakil jilwutz wunak yi ate' bene'n tzi'n wi munt squile' chiwankil yi sanlche' tbe'. Ox k'ej tu ni'cy chixmaye' chiwankil yi cob inchakuma'tz na quil tz'ak'lij ama'l tan chimukxe'n. ¹⁰ Ej nin cyakil wunak yi ate' wuxtx'otx' chitzatzink yil chiquim yi cob chakuma'tz. Ej nin tan yi tzatzin yi ate' cu'nt, scyoye' e'chk oy squibil quib. Xchitzatzink, na stak'e' ch'on scyetz yil cho'c yi cob chakuma'tz tan chibuchle'n.

¹¹ Poro yi ticy'e'n yi ox k'ejat'z tu ni'cy, e' itz'ijt junt tir tan porer Ryos. Nin xchiwutz cu'n cyakil wunak yi chije'n txiclok. Wi'nin tzun e' xobe'n cyakil wunak yi quilol yi quitz'e'n junt tir yi cob chakuma'tz. ¹² Bene'n tzun quibital yi cob chakuma'tz jun yol yi cho'n saje'n tcya'j. Je yole'j: “Cajenwok tzaj tzone'j.” Ej nin xchiwutz cu'n cyakil chicontr yi cyaje'n tcya'j. Cho'n cyaje'n tul noc sbak'. ¹³ Ej nin te yi jun tkuja'tz, bajij jun chin wutzile'n coblajnob, nin wi'nin ca'l baj lo'on. Juk mil wunak e' quim tan yi jun coblajnoba'tz. Ej nin tan yi xo'w yi ate' cu'nt yi e' mas wunak yi qui e' quim, cyoque'n tzuntz tan tak'le'n chik'ajsbil tetz yi kaRyosil yi at tzi'n tcya'j.

¹⁴ Ya'stzun yi ca'p il yi sbajok. Poro at junt yi xomt tzaj.

Yi mbi sbajok yil tz'oc yi juki'n chun

¹⁵ Ma yi toque'n yi juki'n ángel tan tocse'n yi tetz chun, nintzun ben wital yi na chitzan tan yol tcya'j. Ej nin chin chiwi' nin e' bantz tan yol. Je xtxobil yi cyale'j:

“Ja cho'c cyakil tnum yi at wuxtx'otx',
jak' ca'wl yi ketz kajcawil,
nin jak' ca'wl yi jun yi bixba'nt ta'n.
Nin scawunk i' tetz ben k'ej ben sak.”

* **11:4** Zac 4.1-3; 4.12; 4.3, 11-14.

¹⁶ Ma yi junak cyaj wi' banl wi' yi c'olxche' swutz Ryos nin e' cu' joklok swutz Ryos tan c'u'laje'n i'. ¹⁷ Itzun cyaltz:

“Ta', chin cham nin ilu' teru'.
At nin teru'-tz sajle'n tunintz.
Ej nin cya'l nin jun yi nink xcy'e' te'ju'.

Ntyoċ teru' Ta',
na ja xcon yi poreru',
nin ja xe'tiju' tan cawu'n wuxtx'otx'.

¹⁸ Wi'nin na chi'ch chic'u'l cyakil yi wunak te'ju'.
Poro ja opon yi tiempil tan toque'nu' tan chicawse'n.

Ntyoċ teru' Ta',
na ja opon yi tiempil tan toque'nu' tan xtisya'i'n scye'j yi e' alma'.
Ej nin ja opon yi tiempil tan tk'olu' yi oy scyetz yi e' xchakumu' yi ja chitxol yi tajbilu'.

Ntyoċ teru' Ta',
na ja opon yi tiempil tan tk'olu' e'chk oy scyetzak yi e' yi xansa'n che', yi e' yi na cyek
xchi'u'.
Qui'c na ban ko e' nim nka e' juy,
na stk'e'u' jun oy scyetz chicyakil cu'n.

Ntyoċ teru' Ta',
na ja opon yi tiempil tan chixite'n cu'n cyakil yi e' yi na chitzan tan po'tze'n yi munt,”
che'ch yi junak cyaj wi' banl wi'a's.

¹⁹ Jakxe'n tzun yi templo, yi ca'l Ryos, yi at jalen tzi'n tcya'j. Ej nin lajluch cu'n ban yi caċa' kale colije't yi quiwel yi yol yi suki'nt tan Ryos scyetz wunak. Wi'nin xlitz' baj cu'-tz nin wi'nin jincane'n ban. Ncha'tz wi'nin k'ancyok cu'. Ej nin icy' jun chin coblajnob wuxtx'otx' tu jun chin wutzile'n c'ub abal.

12

Yi xna'n tu yi dragón

¹ Xchajol tzun tib jun xtxolbil tcya'j. I'tz jun elsawutzil tetz jun xna'n yi i cunin k'ej yi be'ch tetz. Cho'n at yi xaw jak' tkan. Nin ate'n jun coron twi' yi lac'chij coblaj tx'uml te'j. ² Ch'on wi' i', nin wi'nin na tx'ayne' tan yi il yi at cu'nt, na txant tan tule'n yos tuch'. ³ Le rat nin mbajij junt xtxolbil tcya'j. I'tz jun chumam dragón yi cyak te'j. Juk cu'n wi' at nin lajuj cu'n tuc'. Ej nin ate'n jujun coron te jujun wi'. ⁴ Ej nin tan yi je', saj masol wi'nin tx'uml. Ej nin yi tx'uml yi nsaj masol txant qui nicy'an cyen ta'n. Cho'n saje'n jo'lil jalen wuxtx'otx'. Xcyewe'n cu'n tzun yi jun chin txuca'tz swutz yi xna'n yi txant tan tule'n yos tuch', na yi tajbil i' i'tz yi nink baj yi tal ni' ta'n yil tz'ul itz'ok. ⁵ Ma yi tule'n yos tu yi xna'n, xicy tzun yi ni' yi ul itz'ok. Nin yi jun ni'a'tz ya'stzun yi jun yi at tocbil tan chicawe'n cyakil jilwutz tnum bene'n tzi'n wi munt. Chin cham nin i' sbne' tan cawu'n. Ma yi titz'e'n, jalcunin taje'n majij tan topone'n kale c'olche't Ryos tan cawu'n. ⁶ Inti xna'n, nintzun el ojkujtz. Cho'n topone'n tul jun ama'l yi tz'inunin tu'. Na at jun ama'l yi list tan Ryos kalel tz'a'te't nin kalel wane't tetz jun mil tu cob cient tu ox c'al k'ej.

⁷ Xe'te'n tzun jun chin oyintzi' tcya'j. Na nin oc yi wi'tz ángel yi na bi'aj Cyel scyuch' yi e' mas ángel yi xomche' te'j tan oyintzi' tu yi jun chin txuca'tz yi dragón bi'. ⁸ Oc chibnol quib tan oyintzi' poro quinín e' xcy'e' yi dragón scyuch' yi e' tetz ángel, nin e' el tzaj laju'n tcya'j. ⁹ Yi jun dragóna'tz, ya'stzun yi jun lubaj yi at nintz tiemp tzaj. Ya'stzun yi diablo yi Satanás, yi Bayba'n. I' yi jun yi na tzan tan chisuble'n cyakil wunak bene'n tzi'n wi munt.

Ja el tzaj laju'n tcya'j scyuch' yi e' tetz ángel yi xom chiwi' te'j. Cho'n chisaje'n jo'li'n tzone'j wuxtx'otx'.

¹⁰ Bene'n tzun wital yi jilone'n tzaj jun tcya'j. Chin wi' nin ban tan yol, itzun taltz:

“Ja wi't opon yi tiempil tan chiclaxe'n yi e' nitxajil Ryos.

Nin ja lajluchax yi bintzi nin at porer i'.

Ncha'tz ja lajluchax yi at k'ej Cristo tan cawu'n,

na ja el tzaj lajul yi jun txumul yola'tz,

yi jun yi na tzan tan jale'n cu'n quil yi e' kajwutz.

Na ja el laju'n yi juna'tz ta'n yi sk'ejl tu lak'bal na tzan tan chixochle'n quen yi e' kajwutz swutz Ryos.

¹¹ Poro yi e' kajwutzat'z ja chixcy'e' te yi jun txumul yola'tz,

tan tu' yi nk'uke' chic'u'l te yi xch'el yi Katx'ixwatz yi el kojxuj swutz pasyon.

Ej nin ncha'tz ja chixcy'e' tan tu' yi quinín nchixob tan xtxole'n yi bintzi, na cyak'o'nt quib tan chiquime'n.

¹² Chitzatzink cyakil yi e' yi najlche' tcya'j.

Poro lastum yi e'u' yi najlche'u' wuxtx'otx'.

Nin lastum yi e'u' yi ate'u' wi mar,

na ja opon yi Bayba'n xchixo'lu'.

Lastum e'u' na wi'nin na chi'ch c'u'l i' scye'ju',

poro qui't tz'ampon tiemp tan toque'n cawse'n.”

¹³ Yi tilol yi Bayba'n yi nsken wi't opon laju'n wuxtx'otx' nintzun octz tan buchle'n yi jun xna'n yi nsken wi't talaj yi jun tal yi xicy. ¹⁴ Poro yi jun xna'na'tz nintzun ak'lij cob chumam xicy', chi tane'n xicy' jun q'uilq'uitx, bantz bene'n tan ew ib tul jun luwar yi tz'inunin tu', yi joylaj len te yi Bayba'n. Cho'n c'a'chxe'n yi jun xna'na'tz tetz ox yob tu ni'cy tul yi jun a'ma'la'tz yi tz'inunin tu'. ¹⁵ Poro el tzaj jun c'olój a' le stzi' yi Bayba'n tan biyle'n cu'n klo'. ¹⁶ Poro nin oc yi tx'otx' tan xch'eye'n yi jun xna'na'tz, na nin je c'apxuj yi tx'otx' tan bek'le'n nin yi jun chin a' yi el tzaj le stzi' yi dragóna'tz. ¹⁷ Wi'nin tzun xchi'che'n c'u'l yi dragón te yi xna'na'tz. Cha'stzun te yi toque'n i' tan chibiyle'n cu'n yi e' xonl i', yi e' yi na chiban tane'n yi ca'wl Ryos, yi e' yi xomche' nintz te yi xchusu'n Jesucristo. ¹⁸ Ma yi dragóna'tz cho'n bene'n tzi mar nintzun txicye' cu'ntz.

13

Yi cob txuc yi chin xo'wbil nin e'

¹ Bene'n tzun wilol yi je'n mule'n jun txuc xe mar. Yi jun txuca'tz at juk wi' nin lajuz tuc'. Tib yi jujun tuc'a'tz ate'n jujun coron. Nin te yi jujun wi', tz'iba'nt e'chk bi'aj yi na tak' ch'on tetz Ryos. ² Yi jun txuca'tz, i cunin leopardo,* poro yi tkan i cunin tkan oso. Ej nin yi stzi' i' i cunin stzi' león. Nintzun ak'lij xchamil tu k'ej tan cawu'ne'n tzone'j wuxtx'otx'. Chin wi'tz ajcaw nin ban. Poro yi dragóna'tz i' ak'on yi porera'tz tetz. ³ I cunin quimnak jun scyeri wi' yi jun txuca'tz, tan paj yi q'uixpnak. Poro ul yos tuch'. Wi'nin tzun cyele'n yab wunaktz te'j. Cha'stzun te xome'n chiwi' te'j. ⁴ E' octz tan c'u'laje'n yi dragón na i' ak'on xchamil yi jun txuca'tz. Ncha'tz e' octz tan c'u'laje'n yi txuca'tz. Itzun cyaltz: “Cya'l nin jun yi cho'n nink xchamil chi tane'n xchamil yi txuque'j. Cya'l nin jun yi nink xcy'e' cyen te'j,” che'ch tzun bantz.

⁵ Ak'lij tzun ama'l tetz yi txuca'tz tan tocsal tib nim tu jilon, nin tan talche'n e'chk yol yi na el k'ej Ryos ta'n. Ncha'tz ak'lij ama'l tetz tan cawu'n tetz ca'wnak cob xaw. ⁶ Ej nin oc i' tan telse'n k'ej Ryos na nin oc tan yolche'n. Ej nin oc i' tan talche'n yi qui'c mu'x tal xac yi ama'l kale najle't Ryos scyuch' yi e' yi ate'-tz tcya'j. ⁷ Ncha'tz ak'lij ama'l tetz tan

* **13:2** Yi leopardo i'tz jun txuc ni'cu'n mu'x tu jun balum, poro pinti'n te'j, nin chin smaron nin i'. Dn 7.4-6.

contri'n scye'j yi e' yi ate' tetz tajal Ryos. Ej nin xcy'e' i' scye'j.† Ej nin ak'lij ama'l tetz tan chicawe'n cyakil jilwutz wunak tu cyakil jilwutz tnum yi at bene'n tzi'n wi munt. Qui'c na ban mbi jilwutz yolil na chiyol, na ja cawun i' squibaj. 8 Ej nin chocopon cyakil wunak yi najlche' wuxtx'otx' tan c'u'laje'n yi jun txuca'tz. Ya'stzun yi e'a's yi qui cu'nak chibi' tul yi planiy kale tz'ibane't chibi' yi e' yi xchicambok te yi itz'ajbil. Yi jun planiya'tz, Katx'ixwatz q'u'il tetz. Ej nin ya'stzun Katx'ixwatz yi txumijt tan Ryos le xe'tz'bil tzaj, tan quime'n tetz kaxel.

9 Ko at jun yi na el talma' tan tele'n xtxum tetz yi xtxolbile'j, tajwe'n yil tz'oc il tan xtxumle'n:

10 “Yi e' yi xomok chiwi' te Ryos at e' xchixo'l yi tx'aklij presi'n xchiwutz.‡ Ej nin at e' yi xchiquimok tan spar.”

Cha'stzun te pasens na taj, nin nimit cuntunin chic'u'l swutz. Tajwe'n yil k'uke' chic'u'l te yi na cyocsaj.

11 Bene'n tzun wilol junt txuc yi chin xo'w'bil nin. Cho'n je'n mule'n jak' tx'otx'. Yi tuc' i' i cunin tuc' jun ne'x bak wi'. Poro yi jilon i' i cunin jilon jun dragón. 12 Wi'nin k'ej i' tan cawu'n jak' ca'wl yi bajx txuc. Nintzun oc i' tan chixo'wse'n cyakil wunak yi ate' wuxtx'otx' tan chilok'il yi bajx txuc, yi jun yi q'uixpij poro ul yos tuch'. 13 Toque'n tzun yi ca'p txuca'tz tan banle'n wi'nin e'chk milawr xchiwutz cyakil wunak. Nin xcy'e' i' tan sajse'n k'ak' tcya'j tan tule'n wuxtx'otx'. 14 Ej nin tan yi e'chk milawra'tz xcy'e' i' tan chisuble'n cyakil wunak yi ate' wuxtx'otx'. Cho'n tzun bnixe'n e'chk milawra'tz ta'n swutz cu'n yi bajx txuc yi chin xo'w'bil nin.

Yi nsken bnix yi e'chk milawra'tz nintzun cawun scyetz cyakil wunak tan chibnol jun teblal yi bajx txuc yi pitz'cnak yi ticy'le'n spar te wi'. 15 Ej nin ak'lij porer tetz yi ca'p txuca'tz tan jalse'n talma' yi jun teblala'tz nin tan ta'we'n yol ta'n. Nin cawunin yi jun teblala'tz tan chibiyle'n cu'n cyakil yi e' yi quinín chimeje' swutz i'. 16 Ej nin ncha'tz cawun i' tan toque'n jujun cyechl cyakil wunak. Qui'c na ban ko e' nitxa', nka e' tijlc'u'lal. Qui'c na ban yi ko meba' nka ric. Qui'c na ban yi ko pres chiwutz jak' ca'wl yi chipatrón nka chichuc na chicaw quib. Tajwe'n tan toque'n yi jun cyechla'tz te chik'ab nka wutz chiplaj. 17 Ma yi e' yi qui nin chicujij tan toque'n yi cyechl, qui't nin ak'lij ama'l scyetz tan c'ayi'n nka tan lo'k. Qui nin tzun ak'lij ama'l scyetz yi ko qui'c cyechl, nka qui'c yi bi' yi bajx txuc scye'j, nka ko qui ocnak yi numbril yi bi' i' scye'j. 18 Na taj wi'nin ajtza'kl, nin na taj wi'nin xtxumle'n tan tele'n katxum te yi mbi na elepont yi xtxolbila'se'j. Poro slajluchaxk xchiwutz yi e' yi at cyajtza'kl. Na yi número i'tz k'ajbil bi' yi jun txuca'tz, nin yi número i'tz kak cient oxc'al tu wukak, [666].

14

Yi cyoque'n yi jun cient ca'wnak cyaj mil tan bitz

1 Bene'n tzun wilol yi Katx'ixwatz yi txiclij wi'wutz yi na bi'aj Sión. Ej nin ate' jun cient tu ca'wnak cyaj mil wunak te i'. Yi e'a'tz at len yi bi' Katx'ixwatz tu yi bi' Kataj swutzak chiplaj. 2 Bene'n tzun wital jun chin bitz yi cho'n na tzan tcya'j. Chin wi' nin. I cunin chi na wajcan jun chin tzanla' yi na el kojxuj wutz kotx', nka chi na nilcan jun chin k'ancyok. Poro i'tz tan tu yi na chibitzin, nin tan tu' yi na chitzan len tan tocse'n jujun chikbetz yi na bi'aj arpa. 3 Cho'n ate' yi e'a's tan bitz swutz yi c'olchbil Ryos, nin xchiwutz yi cyaj xchakum Ryos, nin xchiwutz yi e' wi' banl wi'. Ej nin yi bitz yi na chitzan tan bitze'n, i'tz jun ac'aj bitz. Cya'l nin junt yi nink tz'a'w yi jun bitz ta'n ma na ntin yi jun cient tu ca'wnak cyaj mil wunaka'tz yi lok'ij che' xchixo'l yi e' mas wunak yi ate' wuxtx'otx'. 4 Chin skoj nin cyalma' yi jun cient tu ca'wnak cyaj mil wunaka'tz, na qui nchipo'tzaj quib scye'jak

† 13:7 Dn 7.21. ‡ 13:10 Jr 15.2; 43.11.

xna'n. Xchixomok yi e'a'tz te yi Katx'ixwatz alchok tz'aj nint. Colpi'n che't xchixo'l yi e' mas wunak, Ej nin e' yi oy yi mas balaj swutz Ryos nin swutz yi Katx'ixwatz. ⁵ Na qui'c nin jun tir yi jajk cyal jun la'jil. Cha'stzun te qui'c mu'x quil.

Yi xtxolbil yi cyal yi oxt ángel

⁶ Bene'n tzun wilol jun ángel yi cho'n na xicy'in tcya'j. Yi tarey i' i'tz tan xtxole'n yi balaj stziblal yi at sajle'n tunintz. Yi jun balaj stziblala'tz i'tz scyetz cyakil jilwutz wunak. Qui'c na ban yi mbi jilwutz yolil na chiyol, nka mbi tnumil kale najlche't. ⁷ Chin wi' nintzun yi jun ángela'tz bantz tan yol. Ej nin je yol i'e'j: “Cyeke'u' xchi' Ryos, nin cyak'e'u' chik'ajsbilu' tetz, na ja opon yi tiempil tan toque'n i' tan banle'n xtisya' scye'j cyakil wunak. Cho'ku' tan c'u'laje'n yi ketz kaRyosil, na i' bnol tetz yi tcya'j tu yi wuxtx'otx', nin i' bnol tetz yi mar, tu yi e'chk mas a'.”

⁸ Xomt tzaj tzun junt ángel yi tal: “¡Ja el cu'n swutz yi jun chin wutzile'n tnum yi na bi'aj Babilonia! Ja el cu'n swutz yi tnuma'tz yi nxcye' tan po'tze'n cyajtza'kl cyakil jilwutz wunak tan chixome'n te yi tetz tajtza'kl yi chin juntlen nin.”

⁹ Wutz chicoc yi cob ángela'tz, xom tzaj tzun junt. Ej nin ncha'tz i' chin wi' nin ban tan yol. Je tzun taltze'j: “Cyakil yi e' yi na cho'c tan c'u'laje'n yi txuc, nka tan c'u'laje'n yi teblal i', tz'ak'lok chicaws tan Ryos. Ncha'tz tz'ak'lok chicaws cyakil yi e' yi ja cyak' ama'l tan toque'n cyechl wutzak chipaj nka te'jak chik'ab. ¹⁰ Yi chicaws ni'cu'nk yi nink ltak' Ryos jun lak wenen scyetz, yi wenen cu'n yi qui'c a' tul. Ya'stzunk chicaws sbne' tan paj yi wi'nin na chi'ch c'u'l Ryos scye'j. Xchiwutz cu'n yi e' ángel Ryos, nin swutz cu'n yi Katx'ixwatz, chocopon jo'li'n cyera'tz tk'ak'. Xchitije' wi'nin q'uixc'uj tul yi jun k'ak'a'tz yi azufre* cu'n yi na tzan k'a'kl. ¹¹ Ej nin qui nin ltz'uje' yi jun k'ak'a'tz, na sbne' opon tunintz, tunin ljuquin cu'n. Cyakil yi e' yi e' oc tan c'u'laje'n yi jun txuca'tz nka yi teblal i', yi e' yi cyak' ama'l tan toque'n cyechl, qui'c cyelbil tzaj tul yi jun chin k'ak'a'tz. Ma na sk'ejl nin lak'bal xchitije' q'uixc'uj sbne' opon tunintz.”

¹² ¡Cha'stzun te cyakil yi e' yi ate' tetz tajal Ryos, tajwe'n tan bene'n quikan ttx'otx' tan muc'le'n q'uixc'uj! Tajwe'n yi quil chitx'ixpuj cyajtza'kl tan chixome'n te Cristo nin tan banle'n yi tajbil i'.

¹³ Bene'n tzun wital jun yi cho'n na jilon tzaj swetz tcya'j: “Tz'ib cu'n yi xtxolbile'j yi swale' tzatz: Ba'n cyeri yi e' yi xchiquimok sbne' opon tunintz tan tu' yi na k'uke' chic'u'l te Kataj.”

Ej nin ncha'tz tal yi Espíritu Sant swetz: “Jun cu'n yol yi xtxolbile'j na qui't chitij mas q'uixc'uj. Ej nin sjamelank yi cyak'un.”

Yi tpone'n tiempil tan je'se'n cosech

¹⁴ Bene'n tzun wilol noc sbak' yi chin stum nin. Ej nin c'olchij jun tibaj yi sbak'a'tz yi i cunin i'a'tz yi Bajx Cy'ajol. Ate'n jun coron twi' yi oro cu'n, nin cy'a'n jun jos ta'n yi chin a' nin wi'. ¹⁵ Tele'n tzaj tzun junt ángel tc'u'l yi templo. Ej nin chin wi' nin i' ban tzajtz tan yol tetz yi jun yi c'olchij wi sbak'. Itzun saj tloltz: “¡Ja wi't opon yi tiempil tan je'n yi cosech, na ja k'anax! Xconken bin yi josu' tan je'se'n yi cosecha'tz,” chij ángel ban tzajtz. †

¹⁶ Xcone'n tzun yi jos ta'n, nin je' yi cosech yi at bene'n tzi'n wi munt. ¹⁷ Tele'n tzaj tzun junt ángel tul yi templo yi at tzi'n tcya'j. Ncha'tz i', cy'a'n jun jos ta'n yi chin a' nin wi'. ¹⁸ Tele'n tzaj tzun junt ángel xlay yi altar. I' yi q'uicy'lom k'ak' yi at wi altar. Chin wi' nin tzun ban tzaj tan yol tetz yi ángel yi cy'a'n jos ta'n yi chin wi' nin. Itzun taltz: “¡Xconken yi ma'clu' tan je'se'n yi cosech uva, na nternin k'ant yi lo'baj uva yi at bene'n tzi'n wi munt! Nternin k'ant yi jujun jutuj uva, ¡Tajwe'n lje!” ¹⁹ Xcone'n tzun yi jos tan yi ángel tan je'se'n yi uva yi at bene'n tzi'n wi munt. Nintzun ben jo'liltz tul yi yak'bil uva cwent Ryos, kale ticy'swit Ryos c'u'l scye'j, na wi'nin na chi'ch c'u'l scye'j. ²⁰ Toque'n tzun

* **14:10** Yi asufre i'tz jun jilwutz puklaj yi k'an yubil, yi ba'n na oc k'a'kl. † **14:15** Is 63.3; Jl 3.13; Mt 13.30; Mr 4.26-29; Ap 19.15.

yak'pe'n yi uva solte'j len yi tnum. Poro yi t'a'al yi el tzaj i'tz chich' cu'n. Chin te'j nin yi chich' yi el tzaj, na jepone'n cunin jak' chikul e' chej. I cunin chin tzanla' ban. Ej nin ox cient kilómetro cu' je' tzi'n.

15

Yi juk ángel yi scyak'e' yi juk wi'tz bil chicaws wunak

¹ Ej nintzun ben wilol junt xtxolbil yi mbajij tcya'j yi chin xo'w bil nin. I'tz juk ángel yi e' ak'ol yi jukt jilwutz chicaws wunak. Yi jukt jilwutz cawsa'tz ya'stzun wi'tz bil chicaws wunak yi stk'e' Ryos tzone'j wuxtx'otx'.

² Ncha'tz wil jun e'chk takle'n yi i cunin jun chin a' yi pi'lij. Poro nk'e'tz a', ma na i cunin spej yi yuju'n tib tu k'ak' tane'n. Nin wil yi wi'nin wunak txiclche' tzi jun a'a'tz. Ya'stzun yi e' yi quinín cyak' quib tan chixome'n te yi tajtza'kl yi jun txuca'tz nka tan lo'k'e'n yi teblal i'. Ej nin ya'stzun yi e' yi quinín cyak' quib tan toque'n yi numbril yi bi' yi txuc scye'j tetz cyechl. Cy'a'n len arpa cya'n yi Ryos ak'on tetz scyetz. ³ Ej nin na chitzan len tan bitze'n yi bitz Moisés yi xchakum Ryos, nin tan bitze'n yi bitz yi Katx'ixwatz. Nin je yi bitze'j:

“Ta', chin cham nin ilu'.
Cya'l nin junt tz'opon k'ab tan banle'n yi e'chk takle'n yi mbaj bnolu'.
Ilu' Kajcawil. Ilu' kaRyosil.
Chin jicyuch nin te tajtza'klu'.
Cya'l nin jun yi ni'cu'nk balajil chi tane'nu'.
Ncha'tz chin cham nin ilu' Ta',
na ilu' yi wi'tz ajcaw squib cyakil jilwutz wunak yi ate' bene'n tzi'n wi munt.
⁴ Cya'l jun jalu' yi qui'k stek xchi'u',
na chin cham nin ilu'.
Qui'c nin jun jalu' yi qui'k tak' k'eju'
na ntin ilu' chin tz'aknak cu'n.
Xchichame' quib cyakil jilwutz wunak swutzu'.
Nin chocopon tan c'u'laje'nu',
na ja lajluchax cyakil yi e'chk takle'n balaj yi mbaj bnolu',” che'ch bantz.

⁵ Itzun bantz yi wi't baje'n yi xtxolbila'se'j, bene'n tzun wilol yi je'n jakol tib yi tcya'j, nin lajluch cunin ban yi ama'l yi chin xan nin, yi at le ca'l Ryos. ⁶ Cyele'n tzaj tzun yi juk ángel yi ak'ol tetz yi juk chicaws wunak. Yi be'ch cyetz yi juk ángela'tz i'tz jun balaj xbu'k yi na bi'aj lino. Chin skoj nin, nin chin litz'un nin. Nin at jujun chic'albil at wutz chic'u'l yi oro cu'n. ⁷ Jun tzun scyeri yi e' xchakum Ryos yi i cunin txuc tane'n, nin tak' jujun lak yi oro cu'n scyetz yi e' ángela'tz. Nojnak len yi juk laka'tz tan chicaws wunak. Na wi'nin xchi'che'n c'u'l Ryos scye'j, yi Ryosa'tz yi ix nin at sajle'n tunintz nin sbne' opon tunintz. ⁸ Ej nin tan yi pak'puchal tu yi xchamil Ryos, sibt nin tunin ban yi ama'l yi wi'nin xanil. Ej nin qui'c nin rmeril bantz tan toque'n jun le ama'la'tz tan paj yi sib, jalen yil tzaj wi' yi juk jilwutz caws yi at ak'bil cyak'un yi juk ángela'tz.

16

Yi e'chk cu'lbil kale atite't chicaws wunak

¹ Yi chitz'amol yi e' ángel yi e'chk cu'lbil, bene'n tzun wital jun yi cho'n jilone'n tzaj le ama'l yi wi'nin xanil. Itzun saj tloltz scyetz yi juk ángela'tz: “Quibene'nk tan kojle'n yi at tul yi e'chk cu'lbile'j squib yi e' wunak yi ate' wuxtx'otx', na ya'stzun chicaws stk'e' Ryos.”

² Bene'n tzun yi bajx ángel tan kojle'n yi at tul yi lak yi cy'a'n ta'n. Cho'n bene'n kojol squibaj yi e' yi cyak'nak ama'l tan toque'n cyechl tak'un yi jun ta'k txuc, yi e' ocnake' tan c'u'laje'n yi teblal yi jun txuca'tz. Telemule'n tzun e'chk c'u' scye'j, yi chin xo'w bil nin.

³ Bene'n tzun yi ca'p ángel tan kojle'n yi at tul yi lak yi cy'a'n ta'n. Cho'n bene'n kojol wi mar. Nin oc yi mar tetz chich'. I cunin yi xch'el jun yaj yi quimnakt. Tir cunin tzun yi e' txuc yi ate' xe mar, e' baj quim len.

⁴ Ite'n nin ban yi toxi'n ángel. Nin ben tan kojle'n yi cy'a'n ta'n, tulak e'chk tzanla' tu e'chk c'wa'. Tircu'n toque'n tetz chich'. ⁵ Bene'n tzun wital yi jilone'n yi ángel yi q'uicy'lom tetz a'. Itzun taltz:

“Ba'n mbanu' Ta',
 yi ilu' teru' yi chin xan nin ilu',
 yi ilu' teru' yi ixnin atu' tetz cyakil tiemp.
 Ba'n mbanu' yi ncu' xtxumulu' chicaws yi e' wunak yi ate' wuxtx'otx'.
⁶ Na e' nchibiyon yi e' yi xansa'nche't tanu'.
 Ej nin e' nchibiyon yi e' elsanl stzi'u'.
 Elnak chixch'el cya'n.
 Cha'stzun te yi ba'n atit yi jalt chich' na quic'aj jalu', na chipaj nin cyera'tz.”

⁷ Ncha'tz ben wital yi jilone'n tzaj jun kale atit yi altar. Je yol i'e'j: “Jun cu'n yol Ta', ba'n mbanu' yi ntak'u' chicaws yi e' mal wunak yi ate' wuxtx'otx'. Puntil cu'n tuleju' yi ma'le'n cyajtza'kl. Qui'c mu'x tal paltil yi xtxumu'nu',” chij yi juna'tz.

⁸ Itzun yi cyaji'n ángel, cho'n tzun bene'n tan kojle'n yi cy'a'n ta'n tib yi k'ej. Jale'n tzun xchamil yi k'ej tan chipate'n cyakil wunak. ⁹ E' baj tz'e' len chicyakil cu'n. Chin xo'w'bil nin e' ban. Poro quinín chitx'ixpuj cyajtza'kl, nin quinín e' octz tan c'u'laje'n Ryos. Ma na e' octz tan telse'n k'ej yi jun yi ak'ontzaj e'chk chicawsa'tz.

¹⁰ Bene'n yi to'i'n ángel tan kojle'n yi cy'a'n ta'n tib yi luwar kale na cawune't yi jun ta'k yaj yi i cunin txuc yi chin xo'w'bil nin. Tz'o'tz nin tunin ban cyakil yi luwar yi at jak' ca'wl yi jun yaja'tz. Nin tan paj yi il yi ate' cu'nt cyakil wunak, nicy't nin yi cyak' baj chichayul tan yi q'uixc'uj yi ate' cu'nt. ¹¹ Poro quinín chitx'ixpuj cyajtza'kl. Quinín e' tane' tan banle'n yi e'chk takle'n cachi', nin tan paj yi il yi ate' cu'nt e' octz tan telse'n k'ej yi Ryos yi at tzi'n tcya'j.

¹² Bene'n tzun yi kaki'n ángel tan kojle'n yi cy'a'n ta'n tul yi a' yi na bi'aj Eufrates. Skeje'n tzun yi jun a'a'tz tan tak'le'n ama'l tan quicy'e'n tzaj yi e' ajcaw scyuch' chisanlar yi cho'n chisaje'n tele'n tzi'n.

¹³ Bene'n tzun wilol yi cyele'n tzaj jujun txuc le stzi' yi dragón, tu yi jun ta'k yaj yi i cunin txuc tane'n, nin le stzi' yi jun yi tocsaj tib elsanl stzi' Ryos. Yi ox txuca'tz yi el tzaj le chitzi', i'tz ox espíritu yi chin cachi' nin. I cunin wo' quitane'n. Poro e' cu'n espíritu cwent Bayba'n. ¹⁴ Nintzun e' octz tan banle'n e'chk milawr nin tan tocse'n chic'u'l yi e' wi'tz bajxom lakak tnum yi ate' bene'n tzi'n wi munt. E' octz tan chimoxe'n tan cyoque'n tan oyintzi' tu ketz kaRyosil yi cya'l jun xcy'e' quen te'j. Xchoyintzink tul yi jun tiempa'tz, na ya'stzun yi tiemp yi bixba'nt tan Kataj Ryos tan chixite'n cu'n.

¹⁵ Je junt yole'j yi ben wital: “I bin jalu' bitwok tzaj. Nopontz xchixo'l wunak. Ej nin qui cunin tz'icy' scyetz yil nopon. Cho'n tzimbne' chi na ban jun alk'om yi qui'c stziblal. Poro ba'n cyeri yi e' yi na chitzan tan xch'iwe'n wupombil, yi e' yi na chitzan tan q'uicy'le'n be'ch cyetz. Lastum ko tx'anlche' cuntu' tane'n yil nopon na ko ya'tz xchitx'ixwok tzinwutz.”

¹⁶ Yi chixcyewe'n yi e' espíritu cwent Bayba'n tan tocse'n chic'u'l yi e' bajxoma'tz nintzun baj chimolol quibtz le ama'l yi na bi'aj Armagedón* le yol hebreo.

¹⁷ Bene'n tzun yi juki'n ángel tan kojle'n yi cy'a'n ta'n. Saj tu' kojoltz tul cyek'ek'. Yi wi't saje'n kojol, bene'n tzun wital yi jilone'n tzaj jun jalen tzi'n tcya'j, tul yi ama'l yi chin xan nin, yi ama'l kale atit yi c'olchbil Ryos. Itzun taltz: “Ja wi't bnix yi wajbil.”

* **16:16** Yi yol Armagedón le hebreo na elepont “Tamij”. I'tz jun chin “xk'ajlay yi cho'n at Israel swutz jun ju'wutz yi na bi'aj wi Meguido.

¹⁸ Xe'te'n nintzun ban jun chin iltz. Baj cu' xlitz'. Baj cu' k'ancyok, nin yucan cyakil yi wuxtx'otx' tan jun chin coblajnob yi qui otojt na bajij jetz yi jale'n yi bajx wunak wuxtx'otx'. ¹⁹ Tan paj yi jun chin coblajnoba'tz je c'apx yi wuxtx'otx', nin ox cuntunin el yi chumam tnum, yi chitnumil yi e' contr. Ej nin nk'e'tz ntina'tz ma na ncha'tz cyakil e'chk tnum yi at bene'n tzi'n wi munt, e' baj cu' ch'uk. Ej nin ncha'tz ya'stzun yi ticy'sal Ryos yi c'u'l te yi jun tnuma'tz yi na bi'aj Babilonia. Tak' i' chicaws yi e' wunaka'tz yi ate' tul yi jun tnuma'tz na at swutz i' yi mbi cu'n baj chibnol. Yi caws yi tak' scyetz, i cunin xc'ala' yi at wenen tul, nin puers baje'n cya'n. ²⁰ Alo' nin e' aj nint e'chk wutz. E' tx'akx cuntunintz. Ncha'tz e'chk isla yi ate' bene'n tzi'n nicy'al mar, e' sotz cuntunintz. ²¹ Ncha'tz cu' jun chin wutzile'n c'ub abal. Chin Imak len nin yi c'ub yi cu'. At lo' jun quintal jujun. Poro yi e' wunak ntin e' octz tan jisle'n Ryos, tan paj yi jun chin chicaws yi ak'lij scyetz.

17

Yi tk'ol Ryos caws yi chin aj po'tzanl

¹ Tule'n tzaj tzun jun scyeri yi juk ángel swe'j, jun scyeri yi e' yi cy'a'n jujun lak cya'n. Itzun taltz swetz: “Xomen tzaj swe'j nin tzinchaje' tzatz yi caws yi xna'n yi wi'tz aj po'tzanl yi tz'ak'lok, yi jun yi c'olchij tibaj e'chk mar. ² Ya'stzun yi xna'n yi nxcye' tan chipo'tze'n cyakil yi e' ajcaw bene'n tzi'n wi munt nin ja xom chiwi'-tz te'j. Ya'stzun yi xna'n yi ja je' chijobil wunak yi tajtza'kl i' yi chin juntlen nin.”

³ Itzun bantz chi tul wutzicy' tane'n ja wil jun xtxolbil tan porer yi Espíritu Sant, nintzun oc yi ángel tan wicy'le'n nin le jun ama'l yi tz'inunin tu'. Itzun bantz nin wil yi jun xna'na'tz. Cho'n ate'n te jun txuc yi cyak te'j. Juk cu'n wi' yi jun txuca'tz nin lajuc cu'n tuc'. Nin te yi wankil yi jun txuca'tz tz'iba'n cyen wi'nin yol yi na tak' ch'on tetz Ryos. ⁴ Inti yi xna'n, txib yubil yi be'ch tetz. Chin bno'n nin tib tan e'chk tal c'ub yi wi'nin na litz'un, nin tan yi e'chk uwaj yi oro cu'n, nin tan yi e'chk balaj c'ub yi nim jamel. Nin cy'a'n jun chin lak ta'n yi oro cu'n. Poro yi jun laka'tz nojnak tan jun wenen yi tajwe'n tan baje'n ta'n. Ya'stzun caws i' tan paj yi e'chk takle'n yi chin juntlen nin yi mbaj bnol, yi ni'cu'n tu jopol wutzaji'n swutz Ryos. ⁵ Ej nin at jun xtxolbil yi tz'iba'n wutz plaj yi jun xna'na'tz yi na taj xtx'olche'n xo'l. Je xtxolbile'j yi tz'iba'n wutz plaj i': “Wutzile'n Babilonia, chitxu' yi e' aj po'tzanl, yi c'opin quen e'chk yab ajtza'kl le chiwi' cyakil jilwutz wunak yi ate' wi munt.” ⁶ Tele'n tzun intxum tetz i cunin kbarel yi jun xna'na'tz tan paj baje'n chi'xch'el yi e' yi baj biyol, yi e' yi ate' tetz tajal Ryos, yi e' yi chitxol yi tajbil Cristo.

Yi wilol yi xtxolbile'j, wi'nin wele'n yab te'j. ⁷ Saje'n tzun tlol yi ángel swetz: “¿Mbi tzuntz yi na c'xe'l yab te yi xtxolbile'j? Swale' tzatz yi mbi na x'chaj yi jun xna'na'tz tu yi txuc yi ate'n i' te'j. Yi jun txuca'tz yi juk cu'n wi' nin lajuc cu'n tuc'. ⁸ At i' sajle'n ma jalu' qui'ct, poro tz'itz'ok junt tir. Txant tan tele'n tzaj i' tjul, jetu'lt i' wuskil. Je' ult i' junt tir yi ntaxk sotz. Cyakil yi e' wunak yi ate' wuxtx'otx' chelepon yab yil quilnin yil je' ul yi jun txuca'tz yi at sajle'n. Yi e' yi chelepon yab, i'tz yi e' yi qui cu'nak chibi' tul yi planiy kale cu'nakit chibi' yi e' yi x'chicambok te yi itz'ajbil yi quinín bajsbe'n tetz, yi e'a'tz yi cu'nakt chibi' yi ntaxk cu' wuxtx'otx'.

⁹ “I bin jalu' na taj ajtza'kl tan tele'n katxum tetz yi mbi na elepont yi xtxolbile'j: Na yi juk wi' yi txuc na x'chaj juk wutz nin i'tz kale na cawune't yi jun xna'na'tz. ¹⁰ Ncha'tz yi juk wi' yi jun txuca'tz na x'chaj juk wi'tz ajcaw. O'ix scyeri e' ajcawa'tz ten chisotz. Yi kaki'n na cawun jalu', nin yi juki'n txe'n x'chaj tib. Nin yil tz'ul yi jun wi'tz ajcawa'tz quil cawun tetz nim tiemp. ¹¹ Ma yi wajxoki'n ajcaw, ya'stzun yi jun yi at sajle'n. Qui'c i' jalu' poro at tultil. Ni'cu'n tajtza'kl scyuch' yi e' mas. Nin yil tz'el tiemp ncha'tz i' tz'elk cu'n swutz.

¹² “Ej nin yi lajuc tuc' yi txuc yi mawil, na x'chaj lajuc ajcaw yi x'chicawunk jak' ca'wl yi yaj, yi i cunin txuc tu tajtza'kl. Poro yi lajuc ajcawa'tz mu'x'ntzi' tiemp x'chicawunk, ¹³ na

junit cyajtza'kl sbne' tan tak'le'n ama'l tetz yi jun txuca'tz tan cawu'n squibaj. ¹⁴ Cyakil yi e'a'tz tuml yi yaj yi i cunin txuc, xchoyintzink tu yi Katx'ixwatz. Poro yi e' cyetz quil chixcye', na xchilo'onk ta'n. Xtx'aconk yi Katx'ixwatz scye'j yi e' contra'tz, na mas cham i' swutz alchok jilwutz ajcaw, nka alchok jilwutz rey.”

¹⁵ Ncha'tz tal yi ángel: “I bin jalu' swale' tzatz yi mbi na elepont yi e'chk mar kale na cawune't yi jun xna'na'tz yi wi'tz aj po'tzanl. Yi e'chk mara'tz i'tz jun elsawutzil tetz cyakil jilwutz wunak yi ate' bene'n tzi'n wuxtx'otx'. Qui'c na ban yi mbi jilwutz yolil na chiyol, nka yi mbi jilwutz tnum kale najlche't. C'olchij yi jun xna'na'tz squibaj tan chicawe'n. ¹⁶ Ej nin yi lajuj tuc' yi txuca'tz, i'tz jun elsawutzil tetz lajuj ajcawa'tz. Xchi'chok chic'u'l te yi jun xna'na'tz yi wi'tz aj po'tzanl, nin scyajk coli'n cya'n. Yil quil cyen yi jun xna'na'tz, chin meba' nin sbne' cyen cya'n, chi tx'anl cuntu' tane'n. Sbjak cyakil yi xchibel yi jun xna'na'tz cya'n, nin yi sowril tz'ocopon wi k'ak'. ¹⁷ Ryos lc'opin quen yi jun ajtza'kl le chiwi', na ya'stzun tajbil Ryos tan xite'n yi jun xna'na'tz. Nin ncha'tz Ryos c'opin quen le chiwi' tan cyak'ol ama'l tetz yi jun txuca'tz tan cawune'n squibaj. Ya'stzun sbajok jalen yil tz'el cu'n te yi alijt cyen tan Ryos. ¹⁸ Ma yi jun xna'na'tz yi mawil, ya'stzun yi jun wutzile'n tnum yi na cawun squibaj cyakil yi e' ajcaw yi ate' bene'n tzi'n wi munt,” stzun ángel bantz swetz.

18

Xitok yi chumam tnum Babilonia

¹ Itzun bantz yi baje'n yi xtxolbila'se'j nintzun wil jun ángel yi cwe'n mul atit tcya'j. Chin wi'tz ajcaw i'. Nin tan yi pak'puchal i' xcy'e' tan xtxeke'n cyakil wuxtx'otx'. ² Nin chin wi' nin ban tan yol, itzun taltz:

“Yi tnum Babilonia yi wi'nin k'ej, ja wi't el cu'n swutz.

Ja oc tetz chinajbil yi e' espíritu cwent Bayba'n.

Jalu' i'tz jun luwar kale cyewane't quib cyakil e'chk jilwutz espíritu yi chin cachi' nin, scyuch' cyakil yi e' txuc yi chin xa'bil nin e'.

³ Ja el cu'n swutz na ja che' baj po'tzal cyakil jilwutz wunak tan yi tetz tajtza'kl yi chin cachi' nin.

Ej nin yi e' wi'tz bajxom yi ate' bene'n tzi'n wi munt,

ja chixom te yi tetz tajtza'kl yi ni'cu'n tu jopol wutzaji'n swutz Ryos.

Ej nin ja el cu'n swutz,

na ja chiriquin cyakil yi e' aj c'ayinl wuxtx'otx' tan yi tetz tajtza'kl,

na wi'nin na el talma' te yi e'chk takle'n balaj.”

⁴ Bene'n tzun wital junt yi cho'n jilone'n tzaj tcya'j.

Itzun saj tloltz:

“Cyakil axwok yi atix te wajal,

il quenwok yi jun tnuma'tz,

na qui na waj xom iwi' te'j,

bantz quil cxtz'aben ninwok te i', yil tz'ul yi caws.

⁵ Chin juntlen nin i', na techix nin til baj juchul.

Poro na til Ryos cyakil yi mbaj bnol.

⁶ Chi ban i' tan ibuchle'n, ite'n nin tzibne' itetz te'j.

Oponk cu'n yi caws ita'n, chi yi caws yi tak'nak i' tzitetz.

Chi ban i' tan ibuchle'n, ncha'tz tzibne' itetz te'j.

Chi banak i' tan xajle'n nin wenen yi chin q'uixc'uj nin scyetz e' wunak,

ncha'tz axwok itetz xajwok nin wenen tetz yi oponk cu'n.

⁷ Chi yi nicy' tzatzi'n yi banak i', ni'cu'n caws tz'ak'lok.

Tz'ak'lok caws, na na tocsaj tib nim.
 Na je yol i'e'j yi icy' tc'u'l:
 'In jun chin wi'tz ajcaw.
 Nk'e'tz cho'n wutane'n chi tane'n jun xma'lca'n.
 Qui't sutz inc'u'l sbne' opon tunintz,' chij i'.
⁸Ma jalu' tan paj yi ya'stzun tajtza'kl,
 tz'elk cu'n swutz tul jun ntzi' k'ej.
 Tz'ul jun chin caws i' yi chin xo'w bil nin.
 Stije' q'uixc'uj. Stije' we'j. Stz'e'ok tan k'ak'.
 Squimok, na ya'stzun txumijt tan Ryos,
 yi Ryosa'tz yi cya'l jun na xcye' quen te'j.”

⁹Āchok'ok yi e' wi'tz ajcaw yi ate' bene'n tzi'n wi munt, yi e' yi ja xom chiwi' te tajtza'kl
 yi jun xna'na'tz. Āchibisunk yil quil nin yi tzan je'n sibel yi tnum. ¹⁰Joylaj chixmayintzit
 tan paj yi xo'w yi ate' cu'nt. Itzun scyale'-tz:

“Lastum yi jun chumbalaj tnum.
 Lastum Babilonia, na chin cham nin i' sajle'n.
 Poro tul jun tkuj ja ak'lij caws, nin ja el cu'n swutz,” che'ch sbne'.

¹¹Ite'n nin āchibne' yi e' aj pyaj. Ncha'tz e', āchok'ok nin āchibisunk, na qui'ct wunak tul
 yi jun tnuma'tz tan lok'che'n chic'a'y yi cy'a'n cya'n. ¹²Na at aj pyaj yi cy'a'n oro tu sakal
 cya'n, tu e'chk balaj c'ub, tu e'chk uwaj yi chin litz'un nin. Nin at e' yi cy'a'n e'chk balaj
 xbu'k cya'n yi chin yube'n nin. Nin at aj pyaj yi cy'a'n e'chk balaj tze' cya'n yi chin c'o'c
 nin, tu e'chk balaj takle'n yi na bnix te te' txuc, nka te e'chk tze' yi nim jamel, nka te e'chk
 jilwutz ch'ich' chi tane'n bronce nka te yi jun jilwutz c'ub yi na bi'aj mármol. ¹³Ej nin at e'
 yi chin ektz nin canel cy'a'n cya'n tu e'chk balaj c'o'csbil, tu incens tu mirra nin perjum.
 Ej nin at e' yi win, nin aceit tetz cumir cy'a'n cya'n, nin balaj arin tu ixi'n triw. Ej nin at e'
 yi txuc cy'a'n cya'n tetz chic'a'y. At cy'a'n cneru' cya'n. Nin at e' cy'a'n chej cya'n tu care't.
 Ej nin at e' yi esclaw cy'a'n cya'n tetz chic'ay. ¹⁴Ej nin yi e' aj pyaja'tz scyale':

“Lastum cyakil yi e'chk takle'n balaj yi el cyalma'u' te'j sajle'n. Ja sutz.
 Ej nin ja el cu'n swutz cyakil yi e'chk takle'n balaj yi chin elsbil alma' nin. Qui't ljal.”

¹⁵Joylaj chixcye' nint cyakil yi e' aj negos scyuch' yi e' mas yi jalnak chiriquil tul yi
 jun tnuma'tz. Joylaj chixcye' nint tan bi'l yi xo'wl yi ate' cu'nt na nsken ul caws yi jun
 tnuma'tz. Āchok'ok nin āchibisunk, ¹⁶nin scyale':

“Lastum yi jun chumbalaj tnuma'tz.
 Na yi sajle'n, ni'cu'n i' tu jun xna'n yi wi'nin na ban cu'n tib tu yi be'ch tetz yi chumbalaj
 nin chi tane'n lino, tu e'chk balaj xbu'k yi na xcon cyak'un e' rey.
 Chin yube'n nin yi jun tnuma'tz sajle'n,
 chi yubel jun xna'n yi wi'nin na ban cu'n tib tan e'chk balaj uwaj, tu oro, tu e'chk balaj
 ne'x' c'ub yi nim jamel.

¹⁷Lastum, —che'ch— na june'n tkuj mme'l cu'nt swutz cyakil yi mebi'l i'.”

Ej nin cyakil yi e' yi na chixon wi a', chi tane'n yi e' capitán tetz barc, scyuch' yi e' aj
 tolinl barc, nin scyuch' yi e' wunak yi cy'anche' tan yi barc, cyakil yi e'a'tz kajpe'n nin
 lchixmayinint tan xmaye'n yi sibel yi jun tnuma'tz yi na tzan k'a'kl. ¹⁸Ej nin yil quil nin
 yi na tzan k'a'kl yi jun tnuma'tz scyale': “Lastum yi jun chumam tnuma'tz. Wech na qui'c
 nin junt tnum yi cho'n nink chi june'j.”

19 Nin tan bi'l yi bis o'kl, je pon chichitol tza'j xo'l chiwi', nin scyale':

“Ah, lastum yi ja el cu'n swutz yi jun chin tnume'j,
na cyakil o' yi na kak'uj wi mar ja kariquin ta'n.
Lastum, na june'n tkuj mme'l cu'nt swutz,” che'ch sbne'.

20 Ma yi e' cyeru', yi najlche'u' tcya'j chitzatzinku',
na ja sotz yi jun tnuma'tz.
Nin ncha'tz e'u' apostol, scyuch yi e'u' yi na chitxolu' yi tajbil Kataj, scyuch' cyakil yi e'u'
yi xansa'n che'tu' chitzatzinku',
na ja ticy'saj Ryos c'u'l te yi jun tnuma'tz.
Na ja tak' Ryos caws tan paj yi e'chk takle'n cachi' yi banak scye'ju'.

21 Bene'n tzun jun ángel yi chin cham nin tan xicle'n jun chin c'ub chi tane'n e'chk c'ub
yi na xcon tan xche'je'n ixi'n triw. Cho'n tzun bene'n jo'liltz wi mar. Itzun taltz:

“Ya'stzun sbajok te yi chin wutzile'n tnum Babilonia,
nin qui't ljal sbne' opon tunintz.

22 Cya'l tz'ocsan e'chk su'.

Nin cya'l tz'ocsan e'chk arpa tu e'chk chun yi quibitnak wunak sajle'n tul yi jun tnuma'tz.
Qui'ct ak'unwil xchijalok.

Qui'ct jun molin ljincan. 23 Qui't txekun jun k'ak' nka luz le jun tnuma'tz sbne' opon
tunintz.

Cya'l baje't e'chk tzatzi'n chi e'chk tzatzi'n yi na bajij yi na chume' jun lmuj aj umle'n.

Na ja el cu'n jun tnuma'tz swutz,

tan paj yi mbi cu'n e' banak cyakil yi e' aj negos,

yi ocnake' tan chisuble'n cyakil jilwutz wunak bene'n tzi'n wi munt tan yi cyetz
cyajtza'kl yi chin cachi' nin.

24 Ja el cu'n swutz yi jun tnuma'tz tan paj yi ocnake' tan chibiyle'n yi e' elsanl stzi'
Ryos, scyuch' yi e' xansa'nche' yi najlche' bene'n tzi'n wi munt.

19

1 Itzun bantz yi nsken wi't bajij yi txolbila'se'j nintzun ben wital yi na chijilon jun
c'olój wunak tzi'n tcya'j. Chin chiwi' nin tan yol. Itzun na cyaltz:

“¡Aleluya! K'ajsbil tetz Kataj Ryos, na ja wi't kacolpij ta'n.

2 Ba'n mban i' yi ntak' caws yi jun chin wi'tz aj po'tzanl.

Na bintzi nin at paj jun tnuma'tz, na ja baj po'tzal cyakil wunak bene'n tzi'n wi munt tan
yi tetz tajtza'kl yi ni'cu'n tu jopol wutzaji'n.

Ej nin ocnak tan chibiyle'n yi e' xchakum Ryos. Cha'stzun te tk'ol Ryos caws i' tan tele'n
cu'n swutz.”

3 Ej nin ncha'tz cyal, yi jun c'olój wunaka'tz yi ate' tcya'j:

“¡Aleluya! K'ajsbil tetz Kataj Ryos, na sbne' opon tunintz, tunin lwan cu'n k'ak' te yi
tnuma'tz.

Quil tane' yi sibel sbne' opon tunintz.”

4 Chicwe'n tzun joklok yi junak cyaj wi' banl wi' scyuch' yi cyaj xchakum Ryos yi i cunin
txuc quitane'n, tan c'u'laje'n yi Kataj Ryos yi c'olchij tib yi tetz c'olchbil kalel cawune't i'.
Itzun cyaltz: “¡Amén! Ya'stzun sbantz, Ta'. ¡Aleluya! Kak'e' kak'ajsbil teru'.”

5 Bene'n tzun wital yi jilone'n tzaj jun kale atit yi c'olchbil Ryos. Itzun taltz:

“Axwok jun c'olój xchakum Ryos, ak'wok yi ik'ajsbil tetz i'. Axwok yi na itekwok xchi' i', ak'wok yi ik'ajsbil tetz Ryos. Qui'c na ban yi ko axwok tijlc'u'lal nka axwok nitxa', ak'wok ik'ajsbil tetz,” chij yi juna'tz.

Yi tzatzin yi sbajok yil chopon yi e' creyent te Cristo

⁶ Bene'n tzun wital jun c'olój wunak yi na chijilon. Chin chiwi' nin ban tan yol. I cunin chi na wajcan jun chin tzanla' nka chi na nilcan k'ancyok. Itzun na cyaltz:

“¡Aleluya! Kak'e' kak'ajsbil tetz yi kaRyosil, yi Kajcaw yi cya'l na xcy'e' quen te'j. Na ja xe'tij i' tan cawu'n.

⁷ Tan bi'l yi tzatzin yi ato' cu'nt kak'e' bin k'ej i'. Na ja wi't opon yi oril tan kumewe'n tu yi Katx'ixwatz. Yi o' ketz yi o' txkel i' tane'n, list ato't.

⁸ Na ja wi't ak'lij ama'l sketz tan kawekol kib tan jun jilwutz xbu'k yi chin stum nin, nin yi chin litz'un nin. Yi jun xbu'ka'tz yi chin skoj nin na elepont yi kabalajil, yi o' yi xansa'ncho't,” che'ch yi jun c'olój wunaka'tz.

⁹ Saje'n tzun tlol jun ángel swetz: “Tz'ib cu'n yi xtxolbila'se'j: ‘Ba'n cyeri yi e' yi xchitxoclok tan wa'a'n yil tz'ume' yi chitx'ixwatz.’ ”

Ncha'tz tal i' swetz:

“Yi e'chk yola'se'j, i'tz yi mero bintzi na ya'stzun yol Ryos.”

¹⁰ Incwe'n tzun mejlok tan c'u'laje'n yi ángel, poro itzun saj tlol swetz: “Yaj, quil tzaban yi juna'tz, na ncha'tz in, in xchakum Ryos chi awutane'n, nin chi quitane'n yi e' mas yi na cyocsaj yi xchusu'n Jesús. Nque'n tan c'u'laje'n Ryos, na yi xe' cyakil yi nwal tzatz, i'tz tan lajluchaxe'n yi balajil Jesús,” stzun yi ángel bantz swetz.

Yi jun yi ate'n te yi chej sak te'j

¹¹ Itzun bantz nin ben wilol yi jakij yi tcya'j. Nin wil jun yi ate'n te jun chej yi sak te'j. Yi bi' yi juna'tz i'tz: Yi jun yi ba'n k'uke' kac'u'l te'j, yi jun yi na el k'ab te yol. Tz'ocopon i' tan ma'le'n cyajtza'kl yi e' contr. Chin jicyuch nin sbne' yil cawun i'. Ej nin stk'e' chicaws yi e' contra'tz na e' aj paj. ¹² Wi'nin litz'une'n yi bak' wutz i' chi tane'n k'ak'. Nin ate'n coron twi' tan xchajle'n yi i' bajxom. Nin te yi wankil tz'iba'n cyen jun bi'aj yi ntin i' na el xtxum tetz. ¹³ Ej nin te yi be'ch tetz i' nojnak chi'xch'el yi e' contr. Nin at junt bi' i', i'tz Yol Ryos. ¹⁴ Xomche' jun c'olój sanlar te i' yi cho'n chisaj tcya'j. Ate' len te chej yi sak cu'n cye'j. Ej nin yi e' sanlara'tz chumbalaj nin yi be'ch cyetz, na lino cu'n, jun jilwutz xbu'k yi chin stum nin. ¹⁵ Nin wil yi na el tzaj jun spar le stzi' yi jun bajxoma'tz yi xconk tan chibiyle'n cu'n cyakil wunak bene'n tzi'n wi munt. Chin cham nin i' sbne' tan cawu'n squibaj cyakil wunak. Ej nin scawunk chi cy'a'nk jun tx'amij ta'n yi ch'ich' cu'n. Stk'e' i' chicaws wunak. Xche' bajk yak'pul chi na ban yak'pe'n wutz uva tan telse'n t'a'al. Ya'stzun sbne' i', na wi'nin na chi'ch c'u'l Ryos scye'j yi e' wunaka'tz, yi jun Ryosa'tz yi cya'l jun nink xcy'e' quen te'j. ¹⁶ Ej nin ncha'tz wil yi tz'iba'n jun xtxolbil te yi be'ch tetz nin te yi wutz cux yi na tal: “Yi Rey yi mas cham swutz alchok jilwutz rey, nin yi Ajcaw yi mas cham swutz alchok jilwutz ajcaw.”

¹⁷ Bene'n tzun wilol jun ángel yi cho'n txiclij swutz yi k'ej. Chin wi' nin ban tzajtz tan yol scyetz yi e' txuc yi na chixicy'in tcya'j, nin yi na baj chichibel quimnak cya'n:

“Axwok jun c'olój txuc. Bitwok tzaj, chamwok cu'n itib te yi jun wa'a'n yi ja nuc'xij tan Kataj Ryos. ¹⁸ Chamwok cu'n itib tan ibajsalwok chichibel yi e' rey yi xchiquimok, tu chichibel yi e' capitán tu chichibel yi e' yaj yi le wutz cyetz cyajtza'kl chin cham nin e'. Chamwok cu'n itib tan ibajsal chichibel yi e'a's tu xchibel yi chichej. Na xchiquimok

wi'nin wunak. Qui'c na ban yi ko e' ajcaw nka e' tu' mos. Qui'c na ban yi ko e' xicye't nka tijle'u'lal, tircu'n e' xchiquimok len.”

¹⁹ Bene'n tzun wilol yi ta'k yaj yi i cunin ta'k txuc tane'n, scyuch' yi e' wi'tz ajcaw tetz bene'n tzi'n wi munt, scyuch' chisanlar. Chichamo'n quib tan oyintzi' tu yi jun yi ate'n te chej, scyuch' yi tetz sanlar yi xomche' te'j. ²⁰ Xtx'amxe'n tzun yi jun yaja'tz yi i cunin txuc tane'n, tu yi yaj yi tocsaj tib elsanl stzi' Ryos, yi jun yi bnix wi'nin milawr ta'n swutz yi jun yi i cunin txuc. Ej nin tan yi e'chk milawra'tz yi bnix ta'n, ja baj subul yi e' wunak yi cyak' ama'l tan toque'n cyechl, yi e' oc tan c'u'laje'n yi teblal yi jun yaj yi i cunin txuc tane'n. Chitx'amxe'n tzun yi coba'tz. Itz'enle'n chibene'n jo'li'n tul jun chin k'ak' yi na lamcan, yi azufre cu'n. ²¹ Nin cyakil yi e' mas yi xomche' scye'j, e' baj quim tan yi spar yi na el tzaj le stzi' yi jun yi ate'n te chej.

Inti yi e' txuca'tz yi na chixicy'in tcyaj' yi nsken baj chimolol quib, nin quicy'saj cunin chic'u'l tan bajse'n chiwankil yi e' contr Ryosa'tz.

20

Yi mbi cu'n sbajok tul jun mil yob

¹ Bene'n tzun wilol jun ángel yi cwe'n mul atit tcyaj'. Cy'a'n lawe'il yi jun chin jul ta'n, yi qui bajsbe'n xe'. Ej nin ncha'tz cy'a'n jun chin caren ta'n. ² Bene'n tzun yi jun ángela'tz tan stz'amle'n yi dragón nin cu' c'alol. Yi jun dragóna'tz, ya'stzun yi jun lubaj yi ixnin at tiemp tzaj. Ej nin ya'stzun yi jun yi na bi'aj Bayba'n nka Satanás. ³ Bene'n tzun jo'lil ángel yi jun dragóna'tz tul yi jul yi chumam nin xe'. Yi cwe'n quen tjul nintzun jopxij yi puertil yi jul, nin oc quen seyiltz tan ángel, bantz qui't tz'el tzaj yi dragón tan chisuble'n wunak jalen yil tz'ak jun mil yob. Poro yil jepon tamp yi jun mil yoba'tz, tz'elu'l tzakpu'n tetz mu'x tiemp.

⁴ Bene'n tzun wilol jun c'olchbil. Ej nin tibaj yi e'chk c'olchbila'tz, c'olxche' yi e' yi ak'lij chik'ej tan cawu'n. Ncha'tz wil cyalma' yi e' yi elnakt tamij chiwi' tan paj yi ocnake' tan xtxole'n yi mbi eka'n tan Jesús, tu yi mbi'tz yi tajbil Ryos. Ya'stzun yi e' yi quinín cyak' k'ej yi jun yaj yi i cunin txuc tane'n, nin quinín cyak' k'ej yi teblal i'. Nin ncha'tz ya'stzun yi e' yi quinín chicujij tan toque'n cyechl wutz chiplaj nka te chik'ab tan yi yaj yi i cunin txuc tane'n. Ej nin wil yi e' alma'a'tz. E' itz'ij junt tir tan chicawune'n tu Cristo tetz jun mil yob. ⁵ Poro yi e' mas alma', quinín e' itz'ij jalen cu'n yi je'n pone'n yi jun mil yoba'tz. Yi e' yi e' itz'ij tan cawu'n, ya'stzun yi e' yi bajx lchitz'ij. ⁶ Ba'n cyeri yi e' yi xchitz'ok te yi bajx tir itz'e'n, na xansa'nche't nin qui'ct ltaj quen yi ca'p quimichil scye'j. Nin chocopon tetz elsanl stzi' Ryos nin elsanl stzi' Cristo. Xchicawunk tu Cristo tetz jun mil yob.

⁷ Yil jepon tampuj yi jun mil yoba'tz tz'elpont yi Bayba'n liwr. ⁸ Ej nin tz'ocopon tan chisuble'n cyakil wunak bene'n tzi'n wi munt. Ncha'tz xcyek tan chisuble'n yi e' aj Gog scyuch' yi e' aj Magog. Ej nin xchimole' yi cyetz chisanlar tan oyintzi'. Quin tech nin e' xchimole' quib. Quinín ajlbe'n cyetz, chi tane'n puklaj yi at tzi mar. ⁹ Chisaje'n tzun nil jun c'olchbil sanlara'tz, nin jopx cunin cyakil yi chk'ajlaj cya'n. Nin baj nin chitxolil quibtz solte'j yi luwar kale chicolone't quib yi e' xansa'nche't tan Ryos, yi tnum yi wi'nin na pek' Ryos te'j. I nin chitxolin quib te yi jun tnuma'tz yi saje'n jun chin k'ak' tan Ryos tan chisotzaje'n. Tir cunin chitz'e'e'n tan k'ak'.

¹⁰ Inti Bayba'n, yi oc tan chisuble'n wunak, cho'n bene'n c'oxij tul yi jun chin k'ak' yi azufre cu'n. Ite'n nin k'ak'a'tz kale benakit c'oxij yi jun yaj yi i cunin txuc tane'n tu yi jun yaj yi tocsaj tib elsanl stzi' Ryos. Cho'n xcha'toktz tan tijle'n q'uixc'uj tul jun k'ak'a'tz tetz ben k'ej ben sak.

Yi c'olchbil Kajcaw yi chin sak nin kale tz'oque't i' tan pujle'n xtisya'

¹¹ Itzun bantz nin ben wilol jun yi c'olchbil tibaj jun c'olchbil yi chumbalaj nin, chi tane'n c'olchbil jun rey. Chin sak nin yi jun c'olchbila'tz. Ej nin el ojkuj yi wuxtx'otx' tu yi

tcyaj swutz yi porer yi juna'tz yi c'olchij wi jun chin c'olchbila'tz. Tx'akx cun tu'-tz. Qui't jal. ¹² Bene'n tzun wilol cyakil yi e' quimnake'. Txiclche' swutz Ryos. At nitxa', nin at tijlc'u'lal. Tircu'n ate'. Nintzun oc jun tan jakle'n yi e'chk liwr yi at tcyaj. Ncha'tz yi junt liwr kale tz'ibane't chibi' cyakil yi e' yi xchicambok te yi itz'ajbil. Nintzun baj oc ma'le'n cyajtza'kl. Xomquen tu' te yi mbi baj chibnol, na tz'iba'nt cyen tul yi e'chk liwra'tz yi mbi cu'n mbaj chibnol. ¹³ Nsken chibaj je'ul yi e' yi e' quim xe mar, scyuch' cyakil yi e' alma' yi ate' xetze'. Oc ma'le'n cyajtza'kl chicyakil cu'n. Xomquen tu' te yi mbi baj chibnol yi ntaxk chiquim. ¹⁴ Bene'n tzun jo'li'n yi porer yi quimichil tul yi jun luwar kale jopij che't yi e' alma' jalu', tul jun chin k'ak' yi kale'n nin lamcane'n. Yil tz'opon jun tul yi jun chin k'ak'a'tz ya'stzun yi ca'p quimichil. ¹⁵ Ej nin ya'stzun yi k'ak' kalel chibene't c'oxij cyakil yi e' yi qui cu'nak chibi' tul yi liwr kale tz'ibane't chibi' yi e' yi xchicambok te yi itz'ajbil.

21

Jun ac'aj tcyaj tu jun ac'aj wuxtx'otx'

¹ Bene'n tzun wilol jun ac'aj tcyaj nin jun ac'aj wuxtx'otx', na nsken xit yi bajx tcyaj tu yi bajx wuxtx'otx'. Poro tul yi jun ac'aj wuxtx'otx'a'tz quinín wil mar. ² Ej nin tzinwutz cunin, yi in, yi in Wa'n, yi cwe'n mule'n yi ac'aj Jerusalén, tibaj yi jun ac'aj luwara'tz. Ya'stzun yi jun tnuma'tz yi chin xan nin. Cho'n tpone'n tzaj tcyaj kale atit Kataj Ryos. Chin yube'n nin yi jun tnuma'tz. I cunin jun xun yi umewe'n tlen tu' atit, yi chin weko'n nin tib. ³ Bene'n tzun wital jun yi chin wi' nin ban tzaj swetz. Itzun taltz:

“Yaj, bit tzaj. Snajank Ryos xchixo'l wunak sbne' opon tunintz. Stz'a'tok xchixo'l, nin tetz cu'n i' xchibne' cyakil jilwutz wunak, na tz'ocopon i' tetz mero chiRyosil. ⁴ Qui'ct bis o'kl lbajij. Nin cyalt chunan, na qui'ct quimichil. Ej nin qui'ct ltaj cyen ch'on scye'j, na nk'e'tz cho'n sbne' chi banak cyen,” stzun yi juna'tz ban swetz.

⁵ Jilone'n tzaj tzun yi jun yi c'olchij wi yi jun balaj c'olchbila'tz. Itzun saj tloltz: “¡Bit tzaj! Tz'ocopon cyakil e'chk takle'n wa'n tetz ac'aj.”

⁶ Ncha'tz nin saj tlol swetz: “Ja wi't bnix yi wajbil. Yi in wetz, in xe'tzibil, nin in wi'tzibil tetz cyakil. Ni'cu'n wutane'n chi tane'n yi letra A jalen Z. In lnak'on jun a' scyetz yi e' yi na chiquim tan saktzi'. I'tz jun a' yi na tak' itz'ajbil. Ej nin oy tu' lwak'wit scyetz. ⁷ Yi e' yi chixcyek te kacotr; ya'stzun yi e' yi xchicambok te quitz'ajbil nin te cyakil yi e'chk xtxolbil yi ja wi't wal. Nocopon tetz chiRyosil nin e' cyetz chocopon tetz inme'l incy'ajl. ⁸ Poro cyakil yi e' yi na chixob tan chixome'n swe'j, cho'n chopon cyera'tz tul yi jun chin k'ak' yi azufre cu'n yi na tzan k'a'kl. Ncha'tz cyakil yi e' yi qui na cyocsaj inyol, scyuch' cyakil yi e' yi chin juntlen nin cyajtza'kl, scyuch' cyakil yi e' biyol nak, scyuch' yi e' aj xna'ninl tu aj yajinl, scyuch' cyakil yi e' aj cun, scyuch' cyakil yi e' yi na chimeje' quen swutzak yi e'chk takle'n yi banij quitane'n, scyuch' cyakil yi e' la'j. Cyakil yi e'a'tz yi na chiban yi e'chk ajtza'kla'tz, cho'n chopon cyera'tz tul yi jun chin k'ak'a'tz yi azufre cu'n. Yil tz'ocopon jun tul yi jun k'ak'a'tz ya'stzun yi ca'p quimichil.”

Yi ac'aj Jerusalén

⁹ Itzun bantz nin ul tzaj jun scyeri juk ángel yi cy'anl tetz yi lak kale at cu'nt chicaws wunak. Itzun taltz swetz: “Xomen tzaj swe'j. Tzinchaje' tzatz yi jun yi xun tane'n yi tz'ocopon tetz txkel yi Katx'ixwatz.”

¹⁰ Chi tul wutzicy' tane'n yi wilol junt xtxolbil tan porer yi Espíritu Sant. Imbene'n tzun tcy'al yi ángel tib jun chin wutz, yi chin wutz tkan nin. Xchaj jun chin tnum swetz yi chin xan nin, yi na bi'aj Jerusalén. Cho'n mpon tzaj tcyaj kale atit yi najbil Ryos. ¹¹ Tan tu' yi pak'puchal Ryos wi'nin litz'une'n yi jun tnuma'tz. Chin yube'n nin, nin chin litz'un nin chi tane'n yi jun jilwutz c'ub yi na bi'aj jaspe, yi nim jamel. ¹² Chin tapij cu'n solte'j yi jun tnuma'tz. Chin wutz tkan nin, nin coblay cu'n sawanil. Nin txiclij len jujun ángel tzi'ak yi jujun sawan. Ej nin tibaj yi jujun sawan tz'iba'n jujun bi'aj, nin i'tz chibi' yi jujun k'u'j

xonl Israel. ¹³ Cyaj xtx'u'cnaki'n tane'n yi tapij yi at solte'j yi jun tnuma'tz. Nin ox ox cu'n puert le jalajchak xlaj. ¹⁴ Coblaj cu'n c'ub at tetz quiwel yi tapij. Nin te jujun c'ub tz'iba'n jujun chibi' yi e' apostol tetz Katx'ixwatz.

¹⁵ Inti yi ángel yi o' jilon tuch', cy'a'n jun aj ta'n tetz ma'lbil, yi oro cu'n, Yi xac yi jun ma'lbila'tz i'tz tan ma'le'n yi tnum, tu e'chk sawan, tuml yi tapij. ¹⁶ Cyaj xtx'u'cnaki'n tane'n yi jun tnuma'tz. Nicy'nintu' wutz yi cyaj xlaj. Toque'n tzun yi ángel tan ma'le'n yi jun tnuma'tz. Nin lajluchax yi nicy'nintu' wutz yi cyaj xlaja'tz. I'tz cob mil tu cob cient kilómetro yi jujun xlaj. Ej nin ite'n nin wutz yi wutz tkan yi tnum. ¹⁷ Toque'n tzun tan ma'le'n yi wutz tkan yi tapij nin i'tz oxc'al tu o' metr.

¹⁸ Yi tapijil yi tnum, c'ub cu'n. Nin i'tz jun tx'akaj c'ub yi na bi'aj jaspe. Poro yi tnum i'tz oro cu'n, jun oro yi chin tz'aknak cu'n, nin chin litz'un nin, chi tane'n spej. ¹⁹ Ma yi coblaj c'ub yi at tetz c'olchbil yi tapij chin yube'n nin tan wi'nin tal c'ub yi chumam nin jamel. Cho'n lac'èche' quen te'jak jujun. Yi bajx c'ub lac'èche' tal c'ub te'j yi na bi'aj jaspe. Ma yi ca'p, zafiro cu'n lac'èche' te'j. Nin yi toxi'n i'tz ágata cu'n. Yi cyaji'n, esmeralda cu'n yi lac'èche' quen te'j. ²⁰ Yi to'i'n i'tz ónice cu'n. Yi kaki'n i'tz cornalina cu'n. Ej nin yi juki'n i'tz crisólito. Ma yi wajxoki'n i'tz berilo cu'n. Nin yi beluji'n i'tz topacio. Ma yi lajuji'n i'tz crisoprasa cu'n. Ej nin yi junlaji'n, i tal c'ub yi na bi'aj jacinto lac'èche' quen te'j. Ma yi coblaji'n c'ub amatista cu'n lac'èche' quen te'j. ²¹ Ej nin yi coblaj sawanil yi jun tnuma'tz, perla cu'n. Ej nin yi mero be' yi at nicy'al tnum, oro cu'n. I'tz jun jilwutz oro yi chin tz'aknak cu'n, yi ba'n na icy' kawutz tul chi tane'n spej.

²² Poro tc'u'l yi jun tnuma'tz quinín wil jun ama'l yi mas tcu'n xan tan c'u'laje'n Ryos, na cyakil cu'n xan. Ja xcon cyakil yi tnum tan c'u'laje'n yi Katx'ixwatz, tu yi Kajcaw, yi kaRyosil yi cya'l na xcy'e' quen te'j. ²³ Ncha'tz wil tul yi jun tnuma'tz yi qui tajwe'n tkan k'ej, nin qui tajwe'n tkan xaw tan xtxeke'n. Na yi pak'puchal Ryos tu yi pak'puchal yi Katx'ixwatz na xcy'e' tan xtxeke'n cyakil yi tnum. ²⁴ Ja xcon yi jun tnuma'tz tetz chitxebil cyakil wunak yi ate' wuxtx'otx'. Ej nin chocopon cyakil yi rey yi ate' wuxtx'otx' scyuch' yi e' mas ajcaw tan tak'le'n chik'ajsbil nin tan takle'n k'ej Ryos tul yi jun tnuma'tz. ²⁵ Yi e'chk sawanil yi jun tnuma'tz quil jopxij na sk'ejl cuntunin sbne'tz. ²⁶ Cyakil yi e' wunak bene'n tzi'n wi munt chopon tan toye'n e'chk oy tetz Ryos tul yi jun tnuma'tz. Nin chopon tan tak'le'n chik'ajsbil. ²⁷ Poro quil tz'ak'lij ama'l tetz jun tan toque'n tul yi jun tnuma'tz ko na ban e'chk takle'n cachi'. Quil tz'ak'lij ama'l tetz jun subul nak tan toque'n le jun tnuma'tz, ma na ntin tz'ak'lok ama'l scyetz yi e' yi cu'nak chibi' tul yi jun planiy kale cu'nakit chibi' yi e' yi xchiclxok. Yi planiya'tz, cho'n cy'a'n tan Katx'ixwatz.

22

¹ Ncha'tz xchaj yi ángel jun chin a' swetz, yi a' yi na tak' itz'ajbil. Cho'n na el tzaj swutz yi c'olchbil Ryos tu yi c'olchbil yi Katx'ixwatz. Yi jun chin a'a'tz chin skoj nin. I cunin spej tane'n. Nin cho'n na xon nicy'al yi be' yi at xo'l ca'l. ² Ej nin xlajak yi jun a'a'tz wil cobox tze' yi na tak' coblaj tir wutz tul jun yob. Tul xawi'n na wutzin. Ej nin yi bi' yi jun jilwutz tze'a'tz i'tz: Yi tze' yi na tak' itz'ajbil. Nin yi xak yi tze'a'tz na xcon tan chitz'aque'n cyakil jilwutz wunak yi ate' bene'n tzi'n wi munt. ³ Qui't lcawsij jun e'chk takle'n tan Ryos.* Ya'stzun atit yi c'olchbil Ryos tu yi c'olchbil yi Katx'ixwatz. Ej nin ya'stzun kalel cho'que't yi e' xchakum Ryos tan c'u'laje'n i'. ⁴ Squile' len wutz Ryos, nin tz'ocopon bi' i' wutzak chiplaj. ⁵ Qui't tz'oc tz'o'tz. Sk'ejl cuntunin sbne'. Qui't tajwe'n e'chk txekbil, mpe ik tkan k'ej. Na Kataj Ryos ya'stzun txekbil sbne'. Yi e' wunak yi ate' tul yi jun tnuma'tz xchicawunk tetz ben k'ej ben sak.

Txant tan tule'n junt tir Jesucristo

* 22:3 Gn 3.17.

⁶ Itzun tal yi ángel swetz: “Yi e'chk xtxolbila'se'j ya'stzun yi mero bintzi, yi ba'n lk'uke' chic'u'l wunak te'j. Yi Ryos yi mak'on cyajtza'kl yi e' elsanl stzi' i', i' nchinchakon tzaj, na in jun scyeri yi e' tetz ángel. Ja nu'l tan talche'n scyetz cyakil yi e' tetz, yi mbi sbajok chan. ⁷ Nin je yol i'e'j: ‘¡Bitwok tzaj! Txant tan wupone'n. Ba'n cyeri yi e' yi na quibit, nin na chitzan tan banle'n tane'n yi yol Ryos yi tz'iba'nt cyen tul yi liwre'j,’ ” chij yi ángel bantz swetz.

⁸ Yi in, yi in Wa'n, ja wil, nin ja wit cyakil yi e'chk xtxolbil yi tz'iba'nt tul yi liwre'j. Itzun yi bene'n wital yi yol yi ángel, incwe'n tzun klo' mejloktz swutz tan c'u'laje'n i'.

⁹ Poro itzun saj tlol swetz: “Quil cǎmeje' cu'n tzinwutz, na ncha'tz in, in tu' ǎchakum Ryos chi awutane'n. In tu' jun aj txolinl chi quitane'n yi e' mas awajwutz yi na chitxol yi tajbil Ryos. In tu' ǎchakum Ryos chi quitane'n yi e' yi na chitzan tan banle'n tane'n yi tajbil Ryos yi tz'iba'nt tul yi liwre'j. Qui bin cǎmeje' cu'n tzinwutz, ma na mejlen cu'n swutz Ryos.”

¹⁰ Ncha'tz tal yi ángel swetz: “Qui na waj yil tz'oc jun sey te yi liwre'j, na yi wajbil i'tz tan chisi'lel wunak. Na, na waj yil ben lo'on yi xtxolbil yi tz'iba'n tc'u'l, na txant tan kocomponen xe' quen yi tiemp yil bajij yi e'chk xtxolbila'tz. ¹¹ Poro yi e' mal wunak yi qui na chitane' tan banle'n e'chk takle'n cachi', ba'n nin chiban yi cyetz cyajbil. Ej nin yi e' yi qui na chitane' tan banle'n e'chk takle'n yi qui na yub, ba'n chibantz. Ma yi e' yi na chiban yi e'chk takle'n balaj, e' tzakpi'ch len tkanil. Nka yi e' yi xansa'nche't, benk quikan ttx'otx',” chij yi ángel swetz.

¹² Ncha'tz je yolt Kajcaw:

“¡Bitwok tzaj! Txant tan wupone'n. Cy'a'n e'chk oy wa'n yil noyon. Swak'e' len jujun oy scyetz wunak, xomquen tu' te yi mbi mbaj chibnol. ¹³ Ni'cu'n wutane'n chi tane'n yi letra A jalen Z. In xe'tzibil nin in wi'tzibil te cyakil.”

¹⁴ Ba'n cyeri yi e' yi tx'ajij cu'n te cyajtza'kl, na tz'ak'lok ama'l scyetz tan chibajsal yi lo'baj yi na tak' itz'ajbil, nin tan cyopone'n tul yi jun tnuma'tz. ¹⁵ Poro yi e' yi qui na cyocsaj inyol, scyuch' yi e' aj cun, scyuch' yi e' aj xna'ninl, tu yi e' aj yajinl, scyuch' yi e' biyol nak, scyuch' yi e' yi na chimeje' quen swutz yi e'chk takle'n yi banij quitane'n, nin cyakil yi e' yi na chitzatzin yi na chixcy'e' tan suble'n junt wunak, cyakil yi e'a'tz quil tz'ak'lij ama'l scyetz tan cyopone'n tul yi jun tnuma'tz.

Ej nin talt i' yi je'j:

¹⁶ “I ina'tz in Jesús. Nin ja ben inchakol jun scyeri e' in ángel tan talche'n yi xtxolbile'j scyetz yi e' cmon creyent. Tan in njale't rey Luwiy, nin in yi xonl i' yi at tulbil. Ncha'tz in yi jun yi na a'lchij xkisum tetz,” chij yi Kajcaw ban swetz.

¹⁷ “Ba'n cxu'l,” chij yi Espíritu Sant scyetz cyakil wunak. “Ba'n cxoc tk'ab Kataj,” che'ch yi cmon creyent, yi txkel yi Katx'ixwatz tane'n. Ej nin cyakil yi e' yi na quibit yi xtxolbile'j tajwe'n lcyal:

“Ba'n tz'ocu' tk'ab Kataj.”

Cyakil yi e' yi na chiquim tan saktzi' ba'n lchu'l tan uc'a'e'n te yi a' yi na tak' itz'ajbil, nin qui'c jamel na taj.

¹⁸ I bin jalu', cyakil yi e' yi na quibit yi ǎchusu'n Ryos yi at tul yi liwre'j na waj lwal scyetz: Oqui'ch stz'a'pl cya'n, na yi ko at jun yil tz'ocsan stz'a'pl, scawsok tera'tz tan Ryos. Stije' i' cyakil yi e'chk q'uixc'uj yi tz'iba'n tul yi liwre'j. ¹⁹ Ej nin ncha'tz ko at jun yil tz'oc tan telse'n mu'ǎ tal, stzajsok yi bi' i' tul yi liwr kale cu'nakit chibi' yi e' yi ǎchiclaxok. Quil tz'ak'lij ama'l tetz tan najewe'n tul yi jun balaj tnuma'tz yi chin xan nin, nin quil cambaj i' yi e'chk takle'n balaj yi tz'iba'n cyen tul yi liwre'j.

²⁰ Ncha'tz je yol yi jun yi ntal yi xtxolbile'j: “Jun cu'n nu'l chan,” stzun i'.

Amén. Ya'stzunk sbantz. ¡Lok tz'ul chanu' Ta' Jesús!

²¹ Tak' tzaj bin Kajcaw Jesucristo yi banl squibu' chicyakilu'. Amén.